Bundel - Raad van 18 mei 2026

1 Opening

2 Mededelingen

3 Definitief vaststellen van de agenda
- 3. Agenda raadsvergadering 18 mei 2026

4 Onderzoek commissie Geloofsbrieven en beëdigen commissieleden voor CDA
- Raadsvoorstel benoemen commissieleden
- 04 . Raadsbesluit benoemen commissieleden CDA

5 Besluitenlijst Raadsvergadering 13 april 2026
- Besluitenlijst Raadsvergadering 13 april 2026 (zaaknummer 524627)

6 Voorstel inzake verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels (zaaknummer 527793)
- Raadsvoorstel Verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels
- 6 Raadsbesluit Verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels
- Bijlage 1 Verordening kabels en leidingen Ameland 2026
- Bijlage 2 Verordening Telecommunicatiekabels 2026
- Bijlage 3 Was wordt kabels en leidingen
- Bijlage 4 Nadere regels

7 Voorstel inzake verzoek krediet herinrichting van de gemeentewerf en voorbereiding inrichting energierotonde Ballumerbocht (zaaknummer 553483)
- Raadsvoorstel herinrichting gemeentewerf en energierotonde Ballumerbocht
- 7 Raadsbesluit herinrichting gemeentewef en energierotonde Ballumerbocht
- Tekening 1 herinrichting gemeentewef en energierotonde Ballumerbocht
- Tekening 2 herinrichting gemeentewerf en energierotonde Ballumerbocht
- 7. 180526 AANGENOMEN Motie gemeentewerf agendapunt 7 A82

8 Voorstel inzake vaststelling TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 (zaaknummer 523404)
- Raadsvoorstel vaststelling omgevingsplanwijziging Miedenweg 1 Willibrordusstraat 12a-14
- 8 Raadsbesluit vaststelling omgevingsplanwijziging Miedenweg 1 Willibrordusstraat 12a-14
- TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 _ Willibrordusstraat 12a-14

9 Voorstel inzake Jaarstukken 2025 + meerjarenbegroting 2027 VRF (zaaknummer 550517)
- Raadsvoorstel Jaarstukken 2025 + meerjarenbegroting 2027.def
- 9 Raadsbesluit Jaarstukken 2025 + meerjarenbegroting 2027
- 1. Aanbiedingsbrief begroting 2027 en jaarstukken 2025
- 2. Veiligheidsregio Fryslân - Jaarverslag en jaarrekening 2025 gewaarmerkt incl verklaring getekend
- 3. Veiligheidsregio Frysân - aanbiedingsbrief jaarstukken 2025 (controleverklaring)
- 4. Veiligheidsregio Fryslân - Accountantsverslag 2025 openbaar getekend
- 5. Veiligheidsregio Fryslân - controleverklaring getekend
- 6. Veiligheidsregio Fryslân - Begroting 2027

10 Voorstel inzake Ontwerp Begroting 2027 GR Hûs en Hiem (zaaknummer 552433)
- Raadsvoorstel ontwerpbegroting 2027 adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit Hus en Hiem
- 10 Raadsbesluit ontwerpbegroting 2027 adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit Hus en Hiem
- Bijlage 1: Oplegnotitie Hus en Hiem over ontwerpbegroting 2027
- Bijlage 2: ontwerpbegroting 2027
- Bijlage 3: jaarverslag 2025

11 Voorstel inzake Conceptbegroting 2027 GR de Waddeneilanden (zaaknummer 553604)
- Raadsvoorstel Begroting 2027 GR De Waddeneilanden, april 2026
- 11 Raadsbesluit Begroting 2027 GR De Waddeneilanden
- Raadsbrief voor GR de Waddeneilanden

Concept Begroting GR De Waddeneilanden 2027

12 Voorstel inzake Ontwerp Begroting 2027 FUMO (zaaknummer 553273)
Raadsvoorstel ontwerpbegroting FUMO 2027.def
12 Raadsbesluit ontwerpbegroting FUMO 2027
Algemeen 553273 Aanbiedingsbrief ontwerpbegroting 2027
Algemeen 553273 20260415_FUMO Ontwerpbegroting 2027

13 Voorstel inzake aanschaf Debatrijk voor raad gemeente Ameland (zaaknummer 553543)
Raadsvoorstel aanschaf Debatrijk
13 Raadsbesluit aanschaf Debatrijk

14 Intrekking verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020 (zaaknummer 554667)
Raadsvoorstel intrekking verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020
14 Raadsbesluit Intrekking Verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020

15 Voorstel inzake benoemen commissie leden voor de audit commissie en voor de commissie Intern Toezicht openbaar onderwijs (zaaknummer 556212)
15 . Voorstel benoemen leden auditcommissie en commissie ITOO
15. Besluit leden auditcommissie en commissie intern toezicht onderwijs

16 Voorstel inzake afhandelen lijst met ingekomen stukken tot en met 6 mei 2026 (zaaknummer 524628)
Lijst ingekomen stukken Raadsvergadering 18 mei 2026 (zaaknummer 524628) DEF
A1 brief Oproep coalitieakkoord gemeenteraadverkiezingen_investeer in sociaaljuridische hulp
A2 11-puntenplan_Voor vitale stads- en dorpscentra_WT MKBNL VNOCW
A3_Brief Regioteam Energietransitie
A4 Energietransitie in een notendop voor raadsleden
A5 Circulair coalitieakkoord_1.0
A6 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A7 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A8 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A9 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A10 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A11 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid- geanonimiseerd
A12 Steunouder als bouwsteen van sociale basis
A13 Pamflet Coalitie onderhandelingen 2026 in een Natuerlik Fryslân
A14 Frysân - aanbiedingsbrief jaarstukken 2025
A15 Werken aan een fijne leefomgeving in uw gemeente
A16 Zienswijze Hoereca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A17 Oproep politieke partijen Bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid parken voor mensen met beperkingen
A18 Oproep voor verkeersveiligheid in uw gemeente voor formerende partijen
A19 toekomstbestendige werklocaties als fundament onder brede welvaart
A20 aanbod 5WB woningbouw
A21 aan de nieuwe fracties van de raden van de gemeenten langs de Nederlandse kust
A22 De kracht van het lopen in het nieuwe Coalitie akkoord
A23 Oproep - Versterk de lokale aanpak op eenzaamheid
A24 Aanbevelingen-brede-aanpak-jeugd-voor-de-gemeentelijke-formatietafel
A25 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid geanonimiseerd
A26 zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid geanonimiseerd
A27 zienswijze Horeca- en deteailhandelbeleid geanonimiseerd
A28 zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid geanonimiseerd
A29 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid geanonimiseerd
A30 Eén scheiding kost de samenleving € 46.000 - wat doet uw gemeente
A31 Brief NRP nut en noodzaak beter benutten van de bestaande bouw
A32 Voorzet Europa en Internationaal gemeentelijke coalitieakkoorden EPF-VFG
A33 Samen werken aan een bereikbare en leefbare gemeente
A34 Zienswijze Horeca-en detailhandelbeleid geanonimiseerd
A35 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid geanonimiseerd

A36 Brief KAMG voor onderhandelaars in gemeenten - Een gezonde gemeente begint bij uw keuzes in het coalitieakkoord
A37 Introductie Vereniging van Friese Gemeenten (VFG)
A38 Suïcidepreventie gemeenteraadsverkiezingen 2026
A39 Seniorencoalitie
A40 Erfgoedmanifest voor gemeenten in Fryslân 2026
A41 2e brandbrief Forensenbelasting
A42 Jaarverslag 2025 en Jaarplan 2026-2027 - Rekenkamer De Waddeneilanden
A43 Felicitatiebrief gemeenteraadsleden namens de sportsector
A44 Brief aan lokale formateurs inzake gemeentelijk lobbyregister
A45 Brief UNICEF Nederland m.b.t. kinderrechten in de gemeente
A46 Vijf voorstellen om cultuur het verschil te laten maken in uw gemeente
A47 ROB-advies Herverdeling Gemeentefonds 2027
A48 Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid_geanonimiseerd
A49 Financiële zorgen, een belangrijk aandachtspunt
A50 Toegang tot recht voor de inwoners van uw gemeente
A51 Waarom grootschalige shortstay-huisvesting geen oplossing is
A52 Inbreng Hersenstichting coalitieonderhandelingen
A53 Smartphonevrij Opgroeien_Gemeentes
A54 Sportvissen, zoveel meer dan vangen
A55 Toepasbare kennis voor een gezonde en veerkrachtige gemeente
A56 Formatiebrief_jongeren en de lokale democratie
A57 Brief over de gemeentelijke aanpak van grote opgaven
A58 Belangrijke water-geralateerde zaken Ameland
A59 Brief gemeenteraad - Slachtofferhulp Nederland
A60 Oproep steun voor kinderen die thuis geweld meemaken
A61 Kinderrechten als basis van goed bestuur
A62 Belang van de woningzoekende bij coalitieakkoord
A63 Brief digitale autonomie GR26
A64 Felicitatiebrief raadsleden landelijk definitief
A65 Persbericht ondertekening vervoerscontracten Jobinder 2027- 2034
A66 De mens weet onvoldoende raad
A67 Advies Lab of Thought Gemeente Ameland
A68 Ontwerpbegroting Hus en Hiem
A69 MantelzorgNL inbreng tbv collegeprogramma 2026-2023
A70 Het wc-tekort- Hoe groot is het en hoe kunnen we het opbouwen
A71 Brief Informatie formateur collegevorming Ameland
A72 Aanbiedingsbrief ontwerpbegroting 2027
A74_Frylan Bloeit
A75 Liander_brief informateur_Ameland
A76 Felicitatie en Handreiking - De Bruggenbouwers
A77_Gespreksverslag Roadshow Beleidskader Natuur Waddenzee met de Waddeneilanden
A78 documenten Roadschouw Beleidskader Natuur Waddenzee met de Waddeneilanden
A79 Inbreng coalitieakkoord VeiligheidNL
A80 resultaten Toekomstmeter en coalitieakkoord
C1 Nieuwsbrief Waddenacademie mrt 2026
C2 themanummer Collectief bouwen & wonen in een zorgzame samenleving
C3 VNG Raadsledennieuwsbrief - maart 2026
C4 Nieuwsbrief Politieke Ambtsdragers
C5 begrotingscirculaire 2027 Provincie Friesland
C6 Ibr-26-009-nieuwe-modelhuisvestingsverordening-en-wet-versterking_regie-volkshuisvesting
D1 Vooraankondiging Friese Bestuurdersdag - Watertop 2026
D2 Vooraankondiging Algemene Ledenvergadering VFG 1 september 2026
D3 Uitnodiging aan Fryske gemeenteraden voor een informatieve bijeenkomst over de nieuwe regionale inkoop Jeugdhulp
D4 Masterclass 'Effectieve Ruimtelijke Ordening' 28 mei 2026
D5 Uitnodiging RespectGemeente, Week van respect 9-15 november 2026
D6 Uitnodiging Lokale keuzes in afvalbeleid_webinar voor raadsleden 7 of 12 mei 2026

D7 Open bijeenkomst NNBW - 15 juni 2026
D8 UItnodiging Woonbond webinar 20 en 27 mei
D9 flyer zicht op asielopvang bijeenkomst voor raadsleden
D10 Uitnodiging webinar, De gemeentelijke watertaken- wat is uw rol als raadslid
D11 Uitnodiging Toogdag De Wadden 15 juni 2026
D12 Uitnodiging Informatieavonden bereikbaarheid Ameland
E1 vragen CDA Passantenhaven
E2 Vraag en antwoord speelvoorziening De Aanleg
E3 Lijst toezeggingen presidium 260420
E4 vraag en antwoord Steller CDA-Mw. Twickler
10-01 Reactie gezamenlijke Waddeneilanden Beleidskader Natuur Waddenzee

16.E5 Informatiebrief aan de raad Samenwerkingsovereenkomst Grip op Onbegrip (zaaknummer 547998)
Raadsinformatiebrief Samenwerkingsovereenkomst Grip op Onbegrip.def

16.E6 Informatiebrief aan de raad Jaarplan wegen 2026 (zaaknummer 545760)
Informatiebrief wegenonderhoud 2026 54760.DEF
Jaarplan wegen 2026 - 54760

16.E7 Informatiebrief aan de raad Jaarplan riolering 2026 (zaaknummer 545764)
Informatiebrief raad Rioleringsplan 545764.def
Jaarplan riolering 2026 - 545764

16.E8 Informatiebrief aan de raad inzake Toekomstbestendig maken Vliegveld (zaaknummer 553321)
Informatiebrief aan de raad Project Vliegveld Ameland.def

17 Te bespreken brieven
E6; Informatiebrief wegenonderhoud 2026 54760.DEF
E6; Jaarplan wegen 2026 - 54760
E7; Informatiebrief raad Rioleringsplan 545764.def
E7; Jaarplan riolering 2026 - 545764
A77 Gespreksverslag Roadshow Beleidskader Natuur Waddenzee met de Waddeneilanden
A78 documenten Roadschouw Beleidskader Natuur Waddenzee met de Waddeneilanden
10-01 Reactie gezamenlijke Waddeneilanden Beleidskader Natuur Waddenzee
17. 18052026 AANGENOMEN Motie CDA Beleidskader natuur Waddenzee gecorrigeerd (1)
17. 180526 AANGENOMEN CDA motie CDA bij wegenonderhoud DEF

18 Ruimte voor moties vreemd aan de orde
18. 18052026 AANGENOMEN MOTIE AmelandEén bijeenkomst RWS

19 Toelichting coalitieproces door verkenner de heer Kramer
rapport verkenning Eindversie raadsvergadering 18 mei 2026

20 Sluiting

Agenda

Raad

Zaaknummer	54628
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Agenda raadsvergadering maandag 18 mei 2026
Locatie	Gemeentehuis Ballum, raadzaal
Voorzitter	T. Willemsma
Griffier	J.M.J. Metz
Agendapunt	

De burgemeester van de gemeente Ameland roept de leden van de raad op ter openbare vergadering.

Voorlopige agenda

1	Opening
2	Mededelingen
3	Definitief vaststellen van de agenda
4	Onderzoek commissie Geloofsbrieven en beëdigen commissieleden voor CDA
5	Besluitenlijst Raadsvergadering 13 april 2026 (zaaknummer 524627)
6	Voorstel inzake verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels Discussiestuk (zaaknummer 527793)
7	Voorstel inzake verzoek krediet herinrichting van de gemeentewerf en voorbereiding inrichting energierotonde Ballumerbocht Discussiestuk (zaaknummer 553483)
8	Voorstel inzake vaststelling TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 Hamerstuk (zaaknummer 523404)
9	Voorstel inzake Jaarstukken 2025 + meerjarenbegroting 2027 VRF (zaaknummer 550517) Hamerstuk
10	Voorstel inzake Ontwerp Begroting 2027 GR Hûs en Hiem (zaaknummer 552433) Hamerstuk
11	Voorstel inzake Conceptbegroting 2027 GR de Waddeneilanden (zaaknummer 553604) Discussiestuk
12	Voorstel inzake Ontwerp Begroting 2027 FUMO (zaaknummer 553273) Discussiestuk
13	Voorstel inzake aanschaf Debatrijk voor raad gemeente Ameland (zaaknummer 553543) Discussiestuk
14	Intrekking verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020 (zaaknummer 554667) Hamerstuk
15	Voorstel inzake benoemen commissie leden voor de audit commissie en voor de commissie Intern Toezicht openbaar onderwijs (zaaknummer 556212)

16	Voorstel inzake afhandelen lijst met ingekomen stukken tot en met 6 mei 2026 (zaaknummer 524628)
17	Te bespreken brieven
18	Motie AmelandEén
19	Toelichting coalitieproces door verkenner de heer Kramer
20	Sluiting

Voorstel

Van de griffier aan de raad

Zaaknummer	549001
Vergaderdatum	18 mei I 2026
Organisatieonderdeel	Griffie
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Benoemen commissieleden periode 2026-2030

Voorstel

Te benoemen als commissielid voor de raad van de gemeente Ameland periode 2026 – 2030:

CDA: Mw.Mr.A. Touwen, mw. A. de Boer-Polet en dhr .van Seggeren

Op grond van artikel 82 van de Gemeentewet is er een (algemene) raadscommissie ingesteld welke als taak heeft advies uit te brengen aan de raad over alle voorkomende onderwerpen, alsmede voor het voeren van overleg met het college van B&W.

Deze commissie wordt bemand door raad- en commissieleden en bestaat uit ten minste één lid per fractie en maximaal het aantal leden per fractie naar evenredigheid van het aantal zetels in de raad.

Naast raadsleden kunnen dus ook buitengewone leden, hier genaamd commissieleden, plaats nemen in de commissie. De voorzitter dient een raadslid te zijn (zie voorstel agendapunt 7).
De leden van de commissie, alsmede de voorzitter, worden door de raad benoemd.

Per fractie kan zelf worden bepaald welk lid zitting neemt of welke leden zitting nemen.

In de raadsvergadering van 13 april jl. zijn de overige commissieleden al benoemd, vanavond de commissieleden voor het CDA,.

De beëdiging van deze beoogde leden vindt in deze vergadering plaats.

Beoogd effect

n.v.t.

Argumenten

n.v.t.

Kanttekeningen

n.v.t.

Afstemming

n.v.t

Vervolg

n.v.t

Bijlagen

Besluit

Raad

Zaaknummer	549001
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Benoemen commissieleden 2026-2030 voor CDA
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	4

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van de griffier;

gelet op artikel 82 van de Gemeentewet en het Reglement van Orde van de raad;

Besluit:

De personen conform het voorstel te benoemen tot commissielid voor CDA, en ze middels de eed of verklaring en belofte te beëdigen:

Mw. de Boer-Polet :

Verklaring en belofte

De burgemeester leest voor: “Ik verklaar dat ik, om als commissielid benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd.
Ik verklaar en beloof dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk, enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.
Ik beloof dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als commissielid naar eer en geweten zal vervullen”.

Mw. de Boer geeft antwoord: “dat verklaar en beloof ik!”

Mw. Touwen en dhr. van Seggeren:

Eed

De burgemeester leest voor: “Ik zweer dat ik, om als commissielid benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd.
Ik zweer dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk, enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.
Ik zweer dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als commissielid naar eer en geweten zal vervullen”.

Mw. Touwen en dhr. van Seggeren steken de rechterarm op, wijs- en middenvinger omhoog en zeggen een voor een “Zo waarlijk helpe mij God Almachtig!”.

Na deze woorden kan worden over gegaan worden tot de orde van de dag.

Ballum, 18 mei 2026

Besluitenlijst

Raad

Zaaknummer	524627
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Vaststellen besluitenlijst raadsvergadering 13 april 2026
Agendapunt	

Besluitenlijst

Aanwezig:

- Mevrouw T. Willemsma, burgemeester
- Mevrouw J.M.J. Metz, griffier
- De heer W.A. de Jong, AmelandEén
- De heer T.E.F.W. Faber, AmelandEén
- Mevrouw G. Brunotte, AmelandEén
- De heer D.W. Engels, Algemeen Belang Ameland
- De heer K.E. van der Laag, Algemeen Belang Ameland
- Mevrouw M. Rijpstra, PvdA
- De heer J.A. Kiewiet, A82
- De heer H. Hatzmann, VVD
- Mevrouw S.M.A. Twickler, CDA
- De heer M.J. Oud, CDA
- De heer R.A. Kiewiet, CDA

Agenda

De opname van deze vergadering wordt op de website van de Gemeente Ameland geplaatst, waarbij per agendapunt en spreker beluisterd en bekeken kan worden. Voor de inhoudelijke discussie per agendapunt wordt derhalve verwezen naar deze opname.

1 Opening en mededelingen

Besluit:
Burgemeester Willemsma opent de raadsvergadering en heet de aanwezigen welkom.
Mw. Twickler, mede namens dhr. Faber, een toelichting op het proces om te komen tot een voorlopig raadsprogramma.

2 Beëdiging van mw. Rijpstra / PvdA tot raadslid

Besluit:
Mw. Rijpstra wordt middels de verklaring en belofte beëdigd als raadslid van de gemeente Ameland.

3 Definitief vaststellen van de agenda

Besluit:
Burgemeester Willemsma stelt voor agendapunt 8 (commissievoorzitter) van de agenda te halen en nader in het presidium te bespreken.
Dhr. Hatzmann verzoekt de indieners van de amendementen deze in te trekken;

na een schorsing laten de indieners A82 en AmelandEén de amendementen op de agenda staan.
De agenda wordt verder ongewijzigd vastgesteld.

4 Vaststellen van de besluitenlijst raadsvergadering 1 april 2026 (zaaknummer 524627)

Besluit:
De besluitenlijst wordt ongewijzigd vastgesteld.

5 Voorstel benoemen commissie onderzoek geloofsbrieven 2026-2030 (zaaknummer 549111)

Besluit:
Er is geen voordracht gedaan; burgemeester Willemsma stelt voor de volgende personen te benoemen: dhr, Hatzmann, dhr. R. Kiewiet, mw. Twickler.

Na stemming zijn benoemd in de commissie geloofsbrieven: dhr. Hatzmann, mw. Twickler, dhr. R. Kiewiet .

6 Onderzoek door de commissie geloofsbrieven naar de geloofsbrieven van de aspirant commissieleden

Besluit:
Mw. Twickler van de commissie Geloofsbrieven geeft aan dat er geen beletselen zijn om de voorgedragen personen te benoemen als commissielid van de gemeente Ameland.

7 Voorstel benoemen en beëdigen commissieleden gemeente Ameland 2026-2030 (zaaknummer 549001)

Besluit:
De voorgedragen personen in het voorstel worden benoemd als commissielid voor de gemeente Ameland.
De eed wordt afgenomen bij de heer Kostwinner; de rest van de commissieleden legt de verklaring en belofte af.

8 Voorstel inzake het benoemen van een voorzitter en een plaatsvervangend voorzitter voor de algemene raadscommissie (zaaknummer 549021)

Besluit:
Van de agenda gehaald. Zie agendapunt 3.

9 Voorstel inzake benoemen raadsleden in de Vertrouwenscommissie gemeente Ameland 2026-2030 (zaaknummer 549174)

Besluit:
In de Vertrouwenscommissie zijn benoemd mw. Brunotte, mw. Twickler, mw. Rijpstra, dhr. Engels, dhr. Hatzmann, dhr. J. Kiewiet, geen adviseurs, voorzitter mw. Rijpstra, en als 2e secretaris naast de griffier dhr. Valk.

10 Voorstel inzake het benoemen van raadsleden in de Werkgeverscommissie Griffie 2026-2030 (zaaknummer 552066)

Besluit:
In de Werkgeverscommissie griffie zijn benoemd : dhr. W. de Jong, mw. M. Rijpstra en dhr. K.E. van der Laag

11 **Voorstel inzake het benoemen van één raadslid in de Begeleidingscommissie Rekenkamer 2026-2030 (zaaknummer 552068)**

Besluit:
In de begeleidingscommissie Rekenkamer de Waddeneiland wordt benoemd : mw. S.M.A. Twickler

12 **Voorstel inzake de opvolging Griffie en benoemen loco-griffier(s) (zaaknummer 543364)**

Besluit:
Conform het voorstel besloten, waarna mw. Maring gefeliciteerd wordt met haar benoeming als loco-griffier.
De felicitaties aan mw. Toren zullen nog worden overgebracht.

13 **Voorstel inzake de Verordening Regeling rechtspositie Raads- en Commissieleden Ameland 2026 (zaaknummer 529523)**

Besluit:
Het ingediende amendement van A82 wordt verworpen met 9:2 (tegen CDA, AmelandEén, Algemeen Belang Ameland en VVD, voor PvdA en A82).

AmelandEén trekt daarna het door hun ingediende amendement in.

Het voorstel Verordening rechtspositie Politieke ambtsdragers wordt vervolgens conform besloten (unaniem).

14 **Sluiting**

Besluit:
Niets meer aan de orde zijnde sluit burgemeester Willemsma de vergadering.

Ballum, 14 april 2026

T. Willemsma J.M.J. Metz

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	527793
Vergaderdatum	18 mei 2025
Organisatieonderdeel	Fysieke Leefomgeving
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels

Voorstel

1. De verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels 2026 vast te stellen
2. De verordening werkzaamheden kabels en leidingen 2026 vast te stellen

Inleiding

Op dit moment hebben we een verordening uit 2014 over kabels en leidingen. In die verordening staan regels over het aanleggen van kabels en leidingen op gemeentegrond. Door de Omgevingswet heeft de VNG op verschillende onderwerpen nieuwe modelverordeningen gemaakt. Zo ook voor regels over kabels en leidingen en regels over telecommunicatiekabels. Dat was reden om goed naar onze bestaande verordening kabels en leidingen te kijken.

Beoogd effect

Continuïteit van vitale diensten en beperkte verstoring van de openbare ruimte en nutsvoorzieningen.

Argumenten

1.1 Regels over telecomkabels kunnen niet worden opgenomen in het omgevingsplan
De huidige Amelander verordening over kabels en leidingen gaat zowel over telecommunicatiekabels als over andere kabels en leidingen. Onder de Omgevingswet is er echter een verschil tussen beide regels. In principe moeten regels over zaken die een wijziging aanbrengen in de fysieke leefomgeving namelijk uiterlijk 2032 in het omgevingsplan opgenomen zijn. Dat geldt ook voor regels over het aanleggen van kabels en leidingen. Er is echter een uitzondering voor regels over telecomkabels, omdat de wettelijke basis hiervoor uit een andere wet komt. Daarom dat we op advies van de VNG ervoor gekozen hebben om een aparte verordening te maken voor telecommunicatiekabels. En dus de oude verordening op te splitsen in 2 verordeningen.

1.2 / 2.1 De regels zijn gebaseerd op het model van de VNG en onze eigen ervaringen
In beide verordeningen zijn afspraken scherper geformuleerd door ervaringen uit de praktijk van de afgelopen jaren. Dit is ook gedaan in de nadere regels die al door het college zijn vastgesteld, onder voorbehoud van het vaststellen van de verordeningen door u. De nieuwe verordeningen zijn daarnaast gebaseerd op de nieuwe modelverordening van de VNG, die is aangepast aan de Omgevingswet en veranderingen in andere wettelijke kaders. De nadere regels zijn te vinden in bijlage 4. Een overzicht van de wijzigingen is te vinden in bijlage 3.

2.2 We zijn er nog niet aan toe om de regels op te nemen in het omgevingsplan
De gemeente beschikt op dit moment over een tijdelijk omgevingsplan. We richten ons daarbij eerst op het omzetten van de huidige bestemmingsplannen naar de structuur en de technische Informatie- en Communicatietechnologie (ICT) systemen van het nieuwe omgevingsplan die hoort bij het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit houdt in het opbouwen, markeren en publiceren van regels volgens de landelijke standaarden, zodat de regels digitaal correct worden beschikbaar gemaakt, vindbaar zijn en kunnen functioneren binnen het Omgevingsloket. Pas daarna worden aanvullende onderwerpen (zoals kabels en leidingen) thematisch aan het omgevingsplan toegevoegd.

Wanneer we nu uitsluitend de Verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels 2026 zouden vaststellen, zou er nog steeds geen volledig regelkader zijn voor de overige kabels en leidingen. Om een gat in de regelgeving te voorkomen, moet de verordening uit 2014 daarom worden geactualiseerd en (gedeeltelijk) van kracht blijven totdat dit onderwerp in een later thematisch traject in het omgevingsplan wordt opgenomen.

2.3 De regels komen grotendeels overeen met de oude.
De inhoud van de regels in de voorgestelde verordeningen komen voor het grootste deel overeen met de huidige regels. Een overzicht van de wijzigingen is te vinden in bijlage 3.

Kanttekeningen

1.1 Het probleem van weinig medegebruik niet volledig opgelost.
Medegebruik betekent dat verschillende netbeheerders of aanbieders gezamenlijk gebruikmaken van dezelfde kabel- of leidingvoorzieningen, zoals een bestaande sleuf, buis of mantel. Dit voorkomt dat er telkens opnieuw gegraven hoeft te worden en beperkt daarmee overlast voor de omgeving.

In de praktijk komt medegebruik echter nog steeds weinig voor, onder andere doordat partijen terughoudend zijn vanwege vragen rondom de juridische aansprakelijkheid wanneer nutsbeheerders samen gebruik van voorzieningen. Door de beleidsregels aan te scherpen worden de afspraken hierover duidelijker vastgelegd. Met deze verordening geeft de gemeente ook helder richting aan het streven om overlast voor inwoners zo veel mogelijk te beperken. Echter blijft het risico van aansprakelijk te worden gesteld door gebruik van een andere partij is vaak nog te groot.

Afstemming

Intern heeft afstemming plaats gevonden.

Vervolg

Na vaststelling wordt de verordening gepubliceerd. Ook zal de nieuwe verordening worden gecommuniceerd met de nutsbedrijven.

Bijlagen

1. Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026
2. Verordening Werkzaamheden Telecommunicatiekabels 2026
3. Wijziging tabel kabels & leidingen
4. Nadere regels

Besluit

Raad

Zaaknummer	527793
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Verordeningen werkzaamheden kabels en leidingen & telecommunicatiekabels
Portefeuillehouder	Theo Faber
Agendapunt	**6**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet en artikel 5.4, vierde lid, van de Telecommunicatiewet;

Besluit:

1. De verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels 2026 vast te stellen
2. De verordening werkzaamheden kabels en leidingen 2026 vast te stellen

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026

Intitulé

De raad van de gemeente Ameland;

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet;

Besluit vast te stellen de verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026

Hoofdstuk 1. Algemene bepalingen

Artikel 1. Definities

In deze verordening en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- huisaansluiting: niet met andere kabels of leidingen samengebonden delen van kabels of leidingen die een verbinding vormen tussen een net dat naar zijn aard voor aansluiting van huishoudens wordt opengesteld en één onroerende zaak als bedoeld in artikel 16, onder a tot en met e, van de Wet waardering onroerende zaken;
- kabels en leidingen: één of meer kabels of leidingen, daaronder in ieder geval begrepen dat wat onder kabels wordt verstaan lege buizen, ondergrondse en bovengrondse ondersteuningswerken en beschermingswerken, bestemd voor transport van vaste, vloeibare of gasvormige stoffen, van energie of van informatie;
- openbare gronden:
  a. openbare wegen met inbegrip van de daartoe behorende stoepen, glooiingen, bermen, sloten, bruggen, viaducten, tunnels, duikers, beschoeiingen en andere werken;
  b. wateren met de daartoe behorende bruggen, plantsoenen, pleinen en andere plaatsen, die voor eenieder toegankelijk zijn;
- werkzaamheden van niet-ingrijpende aard. Zoals werkzaamheden inzake de aanleg, instandhouding of opruiming van een huisaansluiting;

Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden

1. Burgemeester en wethouders zijn belast met de coördinatie van werkzaamheden in of op openbare gronden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen.
2. Het college betrekt mede de inpassing in de openbare ruimte en andere werkzaamheden in of op openbare gronden bij zijn taak.
3. Het college bevordert het medegebruik van voorzieningen, waarbij in ieder geval de technische mogelijkheden in acht worden genomen conform de coördinatieplicht uit de WIBON.

Artikel 3. Nadere regels

Burgemeester en wethouders stellen in ieder geval nadere regels vast met betrekking tot:

a. de eisen aan de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen;
b. ordening, planning en coördinatie van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen;
c. de omgang met kabels en leidingen in verontreinigde gronden, rond watergangen en stedelijk groen, en op verhardingen boven kabels en leidingen;
d. informatie-uitwisseling tussen de gemeente en netbeheerders;

Hoofdstuk 2. Werkzaamheden inzake kabels en leidingen.

Artikel 4. Reikwijdte van hoofdstuk 2

Dit hoofdstuk is van toepassing op werkzaamheden in of op openbare gronden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen, met uitzondering van werkzaamheden die onder de reikwijdte van de verordening werkzaamheden telecommunicatie Ameland 2026 vallen.

Artikel 5. Vergunning

1. Het is verboden zonder vergunning van burgemeester en wethouders werkzaamheden uit te voeren in of op openbare gronden inzake de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels en leidingen.
2. Het verbod is niet van toepassing op situaties waarin wordt voorzien door het Wetboek van Strafrecht, de Wet beheer rijkswaterstaatswerken, de provinciale wegenverordening of de waterschapsverordening.

Artikel 6. Beslistermijnen

1. Burgemeester en wethouders beslissen op een aanvraag voor een vergunning binnen acht weken na de datum van ontvangst van de aanvraag.
2. Als het werkzaamheden van niet-ingrijpende aard betreft beslissen burgemeester en wethouders, in afwijking van het eerste lid, binnen vijf werkdagen na de datum van ontvangst van de aanvraag.
3. Paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet beslissen) is niet van toepassing.

Artikel 7. Weigeringsgronden

1. Een vergunning kan worden geweigerd in het belang van:
   a. de openbare orde;
   b. de veiligheid;
   c. het voorkomen of beperken van overlast;
   d. de bereikbaarheid van gronden en gebouwen;
   e. de ondergrondse ordening.
   f. de bruikbaarheid van de openbare gronden;
   g. het veilig en doelmatig gebruik van de openbare gronden;
   h. het doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden;
   i. de belemmering van doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden;
   j. de bescherming van het uiterlijk aanzien van de omgeving;
   k. de bescherming van groenvoorzieningen.
2. Ter bescherming van de belangen als genoemd in het eerste lid, kan het college in ieder geval aan het instemmingsbesluit voorschriften of beperkingen verbinden over het medegebruik van voorzieningen, zoals kabelgoten en geleidingen, en een zekerheidsstelling voor de nakoming van verplichtingen die gesteld zijn bij de voorschriften en beperkingen aan het instemmingsbesluit.
3. De wijze van uitvoering bij aanleg, onderhoud, verplaatsing en opruiming van kabels en medegebruik van voorzieningen dient te geschieden conform de in de gemeente gebruikte technische vereisten.
4. Werkzaamheden mogen niet worden uitgevoerd bij weersomstandigheden waardoor schade aan verhardingen of bermen kan ontstaan, zoals vorst, overvloedige regenval of storm.

Artikel 8. Voorschriften en beperkingen

Aan een vergunning kunnen voorschriften en beperkingen worden verbonden.

Deze kunnen alleen betrekking hebben op:
   a. de plaats van de werkzaamheden;
   b. het tijdstip van de werkzaamheden, met dien verstande dat het toegestane tijdstip van aanvang, behoudens zwaarwichtige redenen van publiek belang, niet later mag liggen dan twaalf maanden na de datum van verlening van de vergunning;
   c. de wijze van uitvoering van de werkzaamheden;
   d. het bevorderen van medegebruik van voorzieningen;
   e. het afstemmen van de voorgenomen werkzaamheden met beheerders van overige in de grond aanwezige werken.

Artikel 9. Gegevensverstrekking

1. Bij een aanvraag voor een vergunning wordt een uitvoeringsplan gevoegd.
2. Het uitvoeringsplan omvat in ieder geval:
   a. een omschrijving van de kabels en leidingen die worden aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd, alsmede een omschrijving van de voorzieningen die worden mede gebruikt of voor medegebruik worden aangelegd;
   b. een omschrijving van de werkzaamheden die worden uitgevoerd;
   c. de contactgegevens van degene onder wiens verantwoordelijkheid de werkzaamheden worden verricht, inclusief een contactgegeven dat gedurende de uitvoering van de werkzaamheden de gehele dag bereikbaar zal zijn;
   d. een opgave van het voorgenomen tijdvak waarbinnen de werkzaamheden zullen plaatsvinden en, indien van toepassing, een opgave van de fasering binnen dit tijdvak;
   e. een aanduiding van de wijze waarop omwonenden en andere belanghebbenden vooraf in kennis worden gesteld van de werkzaamheden;
   f. een omschrijving van de maatregelen die om reden van openbare orde, veiligheid, het voorkomen of beperken van overlast, de bereikbaarheid van gronden of gebouwen, dan wel ondergrondse ordening zijn voorgenomen.
   g. een omschrijving van de opslag materialen, materieel of grond. Opslag van materialen, materieel of grond mag uitsluitend plaatsvinden op door de gemeente aangewezen locaties. Het is niet toegestaan opslag te plaatsen op trottoirs of fietspaden zonder uitdrukkelijke toestemming.
   h. Voor werkzaamheden die invloed hebben op de bereikbaarheid of verkeersveiligheid dient vooraf een verkeersplan ter goedkeuring aan de gemeente te worden voorgelegd. Dit plan moet voldoen aan de CROW-richtlijnen 96a en 96b.
3. Het uitvoeringsplan wordt voorzien van één of meerdere tekeningen waarop in ieder geval de aan te leggen, in stand te houden of te verwijderen kabels en leidingen en de daartoe te verrichten werkzaamheden staan aangeduid. De vergunninghouder levert vooraf het uitvoeringsplan en achteraf de revisietekeningen digitaal aan via het gemeentelijk portaal of een ander overeengekomen format.
4. Een vergunning voor het uitvoeren van werkzaamheden van niet-ingrijpende aard wordt, in afwijking van het eerste lid, aangevraagd met gebruikmaking van een door burgemeester en wethouders vastgesteld formulier.

Artikel 10. Herstel openbare gronden na beëindiging werkzaamheden

1. Openbare gronden worden na beëindiging van de werkzaamheden in de oude staat teruggebracht, tenzij burgemeester en wethouders anders hebben besloten. De vrijkomende materialen en afvalstoffen dienen gescheiden te worden ingezameld en afgevoerd volgens de geldende milieuwetgeving, waaronder het Besluit bodemkwaliteit en de Wet milieubeheer
2. Na afronding van de werkzaamheden geldt een garantieperiode van twaalf (12) maanden. Eventuele verzakkingen of gebreken die binnen deze periode optreden, worden door de houder van de vergunning/instemming kosteloos hersteld.

Artikel 11. Ernstige belemmeringen en storingen

1. Het verbod, bedoeld in artikel 5, eerste lid, geldt niet voor spoedeisende werkzaamheden ten gevolge van een ernstige belemmering of storing als de voorgenomen werkzaamheden schriftelijk zijn gemeld aan de burgemeester.
2. Ingeval de openbare orde of gevaar dan wel de vrees voor het ontstaan van gevaar zich verzet tegen de uitvoering van voorgenomen werkzaamheden als bedoeld in het eerste lid, kan de burgemeester besluiten dat deze werkzaamheden op een ander dan het voorgenomen tijdstip plaatsvinden.
3. Het besluit wordt onverwijld na het tijdstip van ontvangst van de melding genomen.
4. Het eerste lid is niet van toepassing op de in door burgemeester en wethouders aangewezen gebieden.
5. Degene die werkzaamheden overeenkomstig het eerste lid heeft uitgevoerd, verstrekt binnen acht weken na beëindiging van de werkzaamheden een uitvoeringsverslag aan burgemeester en wethouders.

6. Het uitvoeringsverslag omvat in ieder geval:
    a. een omschrijving van de kabels en leidingen die zijn aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd;
    b. een omschrijving van de werkzaamheden die zijn uitgevoerd; en
    c. een aanduiding van de spoedeisende aard van de werkzaamheden.

Hoofdstuk 3. Handhaving

Artikel 12. Toezicht

Met het toezicht op de naleving van het bij of krachtens deze verordening bepaalde zijn belast de door burgemeester en wethouders aangewezen personen.

Artikel 13. Strafbepaling

1. Overtreding van artikel 5, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of een geldboete van de tweede categorie.
2. De vergunning-/instemmingshouder blijft, ook bij inschakeling van derden, volledig verantwoordelijk voor de naleving van de Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026 en de daaraan verbonden voorwaarden.

Artikel 14. Intrekken oude regeling en overgangsrecht

1. De verordening werkzaamheden kabels en leidingen 2014 wordt ingetrokken.
2. De werkzaamheden kabels en leidingen 2014 blijft van toepassing ten aanzien van aanvragen die zijn ingediend voor het tijdstip van inwerkingtreding van deze verordening.
3. Een krachtens de verordening werkzaamheden kabels en leidingen gemeente Ameland 2014 verleende vergunning geldt als vergunning verleend krachtens deze verordening.

Artikel 15. Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening treedt in werking met ingang van de achtste dag na die van bekendmaking.
2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 18 mei.

De voorzitter,

De griffier,

Toelichting 1 Toelichting

Toelichting bij de Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026.

Algemeen

Deze verordening bevat regels met betrekking tot de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen.

Vanaf 2024 geldt de Omgevingswet. Gemeenten moeten op termijn regels over kabels en leidingen (voor zover niet onder de Telecommunicatiewet) opnemen in het omgevingsplan. Deze verordening is opgesteld met het oog op die toekomstige integratie, zodat de regels later eenvoudig kunnen worden overgezet.

Voor de werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van de kabels en leidingen bestaat geen landelijke regeling, behalve voor telecommunicatiekabels (Telecommunicatiewet). Gemeenten regelen dit op grond van artikel 149 van de Gemeentewet via een eigen verordening. In de meeste gemeenten wordt de vergunning voor die werkzaamheden op grond van de Algemene Plaatselijke Verordening (hierna: APV) verleend, als vergunning voor het aanleggen, beschadigen of veranderen van een weg. Enkele gemeenten kennen reeds een afzonderlijke kabels en leidingenverordening.

Publiekrechtelijke vergunning of instemming en privaatrechtelijke toestemming

De vergunning of instemming voor het uitvoeren van werkzaamheden in verband met kabels en leidingen is van publiekrechtelijke aard. Dat wil zeggen dat de verkrijger van de vergunning of instemming het recht krijgt om (tijdelijk en onder bepaalde voorwaarden) de openbare orde te mogen verstoren, dit om de gewenste werkzaamheden te kunnen uitvoeren. De vergunning of instemming tot het uitvoeren van werkzaamheden geeft geen privaatrechtelijke toestemming aan de vergunning verkrijger om daadwerkelijk de werkzaamheden uit te voeren. De verkrijger van de vergunning of instemming dient daartoe eveneens een privaatrechtelijke toestemming te verkrijgen van de eigenaar van de openbare gronden. Dat kan weliswaar de gemeente zijn, maar ook een andere overheid of een instelling, bedrijf of privépersoon.

Medegebruik van voorzieningen

Deze verordening bevatten diverse bepalingen om medegebruik van voorzieningen te bevorderen. Echter, niet elke voorziening leent zich voor medegebruik. Wat onder mede te gebruiken voorzieningen moet worden verstaan kan afgeleid worden uit de volgende passage uit de memorie van toelichting bij wijziging van de Telecommunicatiewet (Kamerstukken II 2004/05, 29 834, nr.3, pp.60-61):

“Het gaat hierbij om medegebruik van de voorzieningen ter zake van de aanleg en instandhouding van kabels; daaronder kunnen de bij de kabel behorende ondersteunings- en beschermingswerken worden verstaan. Het medegebruik betreft niet de kabeldraad of glasvezel zelf. Onder bij de kabel behorende ondersteunings- en beschermingswerken worden in dit verband onder meer verstaan de kabelgoten en kabelsleuven. Ook vallen mantelbuizen ter bescherming van kabels en de handholes, lasdozen en duikers onder de voor medegebruik in aanmerking komende voorzieningen”.

Voor wat betreft medegebruik van voorzieningen geldt in de eerste plaats dat degene die de voorziening ter beschikking stelt en degene die de kabel wil aanleggen tot een overeenstemming moeten komen

De gemeente is bevoegd te bevorderen dat voorzieningen medegebruikt worden. Iemand die werkzaamheden wil uitvoeren, kan voor het aanbieden van de modelverordening en voor het onderzoeken van medegebruik gebruikmaken van de informatie die al bij de gemeente aanwezig is.

Als het voornemen tot werkzaamheden voldoende uitgewerkt is – bekend is bijvoorbeeld langs welk tracé de kabels zullen lopen – dan kan de gemeente naar degene die over de voorziening beschikt door verwijzen of, als de gemeente zelf degene is die de voorziening ter beschikking kan stellen, daarover in gesprek gaan.

Herstraten

Voor het herstraten geldt dat de vraagstukken hieromtrent in eerste instantie een kwestie zijn tussen degene die de grond ter beschikking stelt en degene die de werkzaamheden wil uitvoeren.

Dat de gemeente in het overgrote deel de eigenaar is van de openbare gronden doet daar niets aan af. Bij overeenkomst worden afspraken gemaakt over welke partij tot herstraten overgaat, tegen welke kosten en met welke kwaliteit (als onderdeel van de privaatrechtelijke toestemming).

Toch heeft de gemeente vanuit haar verordenende bevoegdheid en vanuit de belangen die met deze verordening zijn gegeven, wel degelijk een belang bij de wijze van herstraten. Dit belang is overigens niet direct gelegen bij de vraag wie herstraat en tegen welke kosten, maar juist bij het kwaliteitsniveau van de openbare gronden na beëindiging van de werkzaamheden.

Om dit belang te waarborgen bevat deze verordening de bepaling dat de gronden na beëindiging van de werkzaamheden in de oude staat terug behoren te worden gebracht, het college kan evenwel anders beslissen (artikel 10). Deze regel vormt het uitgangspunt voor de afspraken tussen degene die de grond ter beschikking stelt en degene die de werkzaamheden wil uitvoeren. Als de gemeente geen eigenaar is van de gronden, vormt deze bepaling een belangrijk instrument van sturing, en de grond waarop de gemeente kan optreden tegen een slechte oplevering van werkzaamheden.

Artikelsgewijze toelichting

In deze artikelsgewijze toelichting worden enkel de artikelen behandeld die in aanvulling op het algemeen deel verdere toelichting behoeven.

Artikel 1. Begripsbepalingen

Huisaansluiting

Voor wat betreft het begrip huisaansluiting is aangesloten bij de aanduiding van een

huisaansluiting in het kader van de Wet informatie-uitwisseling ondergrondse netten (afgekort WION). Een nadere toelichting op dit begrip huisaansluiting kan gevonden worden in de memorie van toelichting bij de wet van 28 januari 2010 tot wijziging van de Wet informatie ondergrondse netten in verband met uitsluiting van huisaansluitingen (Kamerstukken II 2007/08, 31 540, nr.3, blz.2): aanbieding modelverordening werkzaamheden kabels en leidingen. “Het gaat daarbij om netten die bedoeld zijn voor reguliere levering of afname die – onverminderd eventuele wettelijke of contractuele voorwaarden en beperkingen – doorgaans beschikbaar zijn voor de huishoudens in het desbetreffende gebied. Of het feitelijk gaat om een verbinding met een huishouden is niet relevant. Aansluitingen van ondernemingen en andere organisaties op gas, water en elektra zijn derhalve eveneens huisaansluitingen in de zin van dit wetsvoorstel, zo lang het net waarop wordt aangesloten naar zijn aard maar óók open staat voor aansluiting van een huishouden. Geen huisaansluiting daarentegen is de aansluiting van een bedrijf op een net dat een specifieke functie heeft en dat niet is bestemd voor algemene openstelling voor huishoudens. Het gaat dan bijvoorbeeld om een situatie waarin de aansluiting van het net op huishoudens technisch onmogelijk of moeilijk realiseerbaar is, of waarbij aansluiting op een huishouden niet in de rede ligt vanwege de functie van het net. Denkbaar is dat bij wijze van uitzondering een verbinding is gelegd tussen een net en een huishouden. Het enkele feit dat er een verbinding is tussen een net en een huishouden, maakt deze en andere verbindingen met dat net nog niet tot een huisaansluiting. Bepalend is of dit net naar zijn aard open wordt gesteld voor aansluiting van huishoudens”.

De WION kent het begrip huisaansluiting overigens niet en spreekt van: “de niet met andere kabels of leidingen samengebonden delen van kabels of leidingen die een verbinding vormen tussen een net dat naar zijn aard voor aansluiting van huishoudens wordt opengesteld, en één onroerende zaak als bedoeld in artikel 16, onderdeel a tot en met e, van de Wet waardering onroerende zaken” (artikel 1, lid 2, van de WION). Het is deze zinsnede die in deze verordening is overgenomen.

In het bijzonder houdt de begripsbepaling rekening met het bestaan van zogenoemde stervormig aangelegde aansluitnetwerken (zie blz.2-3 van de hiervoor aangehaalde memorie van toelichting):

“Bij stervormige aansluitnetwerken loopt vanaf een centraal punt in een wijk een groot aantal, bijv. ca. 60, kabels naar verschillende huishoudens, althans onroerende zaken. Deze kabels lopen in een bundel in de ondergrond van een straat en na elke aansluiting ligt er een kabel minder in de grond. Het is niet gewenst dat een dergelijke bundel van kabels die elk een verbinding met één onroerende zaak buiten de reikwijdte van de WION worden gebracht. Daarom is een uitzondering gemaakt voor

samengebonden delen van kabels en leidingen. Bij stervormig aangelegde netwerken geldt derhalve als huisaansluiting het deel van de kabel vanaf de aftakking van de samengebonden kabels tot aan de onroerende zaak”.

Kabels en leidingen

Het begrip kabels en leidingen is gebaseerd op de begripsbepaling van net uit de Wet informatie uitwisseling ondergrondse netten (artikel 1, onder e, van de genoemde wet), waarbij een verbreding is aangebracht om ook de werkzaamheden in verband met bovengrondse kabels en aanbieding modelverordening werkzaamheden kabels en leidingen, inclusief ondersteunings- en beschermingswerken onder de werking van deze verordening te brengen.

Als voorbeeld van dergelijke bovengrondse ondersteunings- en beschermingswerken kunnen schakelkasten worden genoemd, trafohuisjes. Mantelbuizen, kabelgoten, handholes, lasdozen en duikers kunnen worden genoemd als voorbeelden van ondergrondse ondersteunings- en beschermingswerken. Met lege buizen worden bedoeld de werken die worden aangelegd met het oogmerk deel uit te gaan maken van een netwerk en ook buizen die worden aangelegd als voorziening voor medegebruik.

Openbare gronden

Het begrip openbare gronden is dezelfde als de begripsbepaling zoals deze in de

Telecommunicatiewet is opgenomen (artikel 1.1, onder aa, van de Tw). Door in de verordening voortdurend te spreken over “werkzaamheden in of op openbare gronden” (evenals in de Telecommunicatiewet overigens, zie bijvoorbeeld artikel 5.4, eerste lid, van de genoemde wet) behoort duidelijk te zijn, dat het hier gaat om zowel werkzaamheden onder het maaiveld alsook werkzaamheden boven het maaiveld.

Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden

Het college is belast met de coördinatie van de binnen haar grondgebied uit te voeren werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen. Degene die voornemens is om werkzaamheden uit te voeren moet een vergunning of instemming van burgemeester en wethouders hebben. Deze instemming betreft het tijdstip, de plaats en de wijze van uitvoering van de werkzaamheden. Burgemeester en wethouders kunnen bij het aanbieding modelverordening werkzaamheden kabels en leidingen instemmingsbesluit zo nodig in afwijking van het gemelde voornemen voorwaarden stellen aan het tijdstip en de werkwijze van de werkzaamheden. Door deze coördinatie kan de overlast van graafwerkzaamheden voor burgers en bedrijfsleven beperkt worden.

Artikel 6. Beslistermijnen

In lid 3 is bepaald dat paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (de lex silencio positivo) niet van toepassing is op de beslistermijnen van artikel 6; hetgeen betekent dat de vergunning voor werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding of opruiming van kabels en leidingen niet als van rechtswege verleend mag worden beschouwd bij het verstrijken van de beslistermijn.

Artikelen 7 (Weigeringsgronden) en 8 (Voorschriften en beperkingen)

Artikel 7 somt de weigeringsgronden voor het verlenen van de vergunning op. De gronden zijn gelijkluidend met de belangen zoals genoemd in artikel 5.4, tweede lid, van de Telecommunicatiewet. Ook kan het college, op grond van artikel 8, voorschriften en beperkingen aan vergunningen verbinden. Dit artikel is in lijn met artikel 5.4, tweede en derde lid, van de Telecommunicatiewet. Wat betreft eventueel te stellen voorschriften met betrekking tot het tijdstip van de werkzaamheden geldt dat dit (parallel aan artikel 5.4, derde lid, onder b, van de Tw) in beginsel niet later mag liggen dan 12 maanden na het gemelde voornemen. Hiermee wordt voorkomen dat de termijnen waarbinnen gemeenten de werkzaamheden toestaan te zeer uiteen gaan lopen. Het tijdstip van de werkzaamheden zal echter in het overgrote deel van de gevallen veel eerder liggen dan de genoemde 12 maanden. Deze termijn wordt genoemd om aanbieders de zekerheid te bieden dat de aanvang niet later kan liggen dan 12 maanden, tenzij er zwaarwichtige redenen zijn van publiek belang die zich hier tegen verzetten. Slechts in dat geval kan het college een later gelegen tijdstip voorschrijven.

Artikel 9. Gegevensverstrekking

In het eerste lid is bepaald dat bij de aanvraag een uitvoeringsplan moet worden gevoegd. Het uitvoeringsplan is een figuur dat bekend is uit het stelsel van de Telecommunicatiewet (zie artikel 5.4, lid 4, van de Tw). Bij de melding van werkzaamheden in het kader van deze wet dient eveneens een uitvoeringsplan te worden gevoegd. Het tweede en derde lid bepalen vervolgens wat dit uitvoeringsplan ten minste moet bevatten. Voor de uitvoering van werkzaamheden van niet-ingrijpende aard behoeft overeenkomstig het vierde lid geen uitvoeringsplan te worden opgesteld. Een dergelijke eis zou niet in niet proportioneel zijn gezien de aard van de werkzaamheden. Het college stelt voor wat betreft de gegevensverstrekking een standaardformulier vast (op grond van artikel 4:4 van de Awb), waarmee degene die de werkzaamheden van niet-ingrijpende aard wil uitvoeren op eenvoudigere aanbieding modelverordening werkzaamheden kabels en leidingen en verkorte wijze een aanvraag kan doen.

Artikel 11. Ernstige belemmeringen en storingen

Het eerste lid omvat een uitzondering op het verbod in het geval van ernstige belemmeringen en storingen. Ernstige belemmeringen en storingen moeten in beginsel onmiddellijk kunnen worden verholpen, waarbij als voorwaarde wordt gesteld dat de werkzaamheden wel vooraf dienen te worden gemeld bij de burgemeester (of bij een gemachtigde). In het tweede lid is aansluitend geregeld dat de burgemeester alsnog kan besluiten dat werkzaamheden in verband met het verhelpen van ernstige belemmeringen en storingen niet op het voorgenomen tijdstip plaatsvinden.

Artikel 13. Strafbepaling

De strafbaarstelling is op deze plaats beperkt tot een aantal handelingen uit hoofdstuk 2.

Verordening Werkzaamheden Telecommunicatiekabels 2026

De raad van de gemeente Ameland;

gelezen het voorstel van het college van burgemeester en wethouders van;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet en artikel 5.4, vierde lid, van de Telecommunicatiewet;

besluit

vast te stellen de Verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels Ameland 2026

Hoofdstuk 1. Algemene bepalingen

Artikel 1. Definities

In deze verordening en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

- college: college van burgemeester en wethouders;
- openbaar elektronisch communicatienetwerk: openbaar elektronisch communicatienetwerk als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet;
- openbare gronden: gronden als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet;
- telecommunicatiekabels: één of meer kabels als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet, daaronder mede begrepen alle ondergrondse en bovengrondse ondersteunings- en beschermingswerken, ten dienste van een openbaar elektronisch communicatienetwerk;
- werkzaamheden van niet-ingrijpende aard. Zoals werkzaamheden inzake de aanleg, instandhouding of opruiming van een netwerkaansluitpunt als bedoeld in artikel 1.1 van de Telecommunicatiewet met geringe impact op de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid en de inrichting van de ondergrondse en bovengrondse infrastructuur;

Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden

1. Het college is belast met de coördinatie van werkzaamheden in of op openbare gronden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels.
2. Het college betrekt mede de inpassing in de openbare ruimte en andere werkzaamheden in of op openbare gronden bij zijn taak.
3. Het college bevordert het medegebruik van voorzieningen, waarbij in ieder geval de technische mogelijkheden in acht worden genomen conform de coördinatieplicht uit de WIBON.

Artikel 3. Nadere regels

Het college stelt in ieder geval nadere regels vast met betrekking tot:

a. de eisen aan de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels;
b. ordening, planning en coördinatie van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels;
c. de omgang met telecommunicatiekabels in verontreinigde gronden, rond watergangen en stedelijk groen, en op verhardingen boven telecommunicatiekabels.

Artikel 4 Voorschriften en beperkingen bij instemming

1. Het college kan aan het instemmingsbesluit voorschriften en beperkingen verbinden in het belang van:
    a. de openbare orde;
    b. het voorkomen of beperken van schade of overlast;
    c. de bruikbaarheid van de openbare gronden;
    d. het veilig en doelmatig gebruik van de openbare gronden;

e. het doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden;
f. de belemmering van doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden;
g. de bescherming van het uiterlijk aanzien van de omgeving;
h. de bescherming van groenvoorzieningen.

2. Ter bescherming van de belangen als genoemd in het eerste lid, kan het college in ieder geval aan het instemmingsbesluit voorschriften of beperkingen verbinden over het medegebruik van voorzieningen, zoals kabelgoten en geleidingen, en een zekerheidsstelling voor de nakoming van verplichtingen die gesteld zijn bij de voorschriften en beperkingen aan het instemmingsbesluit.
3. De wijze van uitvoering bij aanleg, onderhoud, verplaatsing en opruiming van kabels en medegebruik van voorzieningen dient te geschieden conform de in de gemeente gebruikte technische vereisten.
4. Werkzaamheden mogen niet worden uitgevoerd bij weersomstandigheden waardoor schade aan verhardingen of bermen kan ontstaan, zoals vorst, overvloedige regenval of storm.

Hoofdstuk 2. Werkzaamheden inzake telecommunicatiekabels

Artikel 5. Termijnen

1. Het voornemen, bedoeld in artikel 5.4, eerste lid, onder a, van de Telecommunicatiewet, wordt tenminste acht weken voor de voorgenomen aanvang van de werkzaamheden schriftelijk bij het college gemeld.
2. Als het werkzaamheden van niet-ingrijpende aard betreft, wordt, in afwijking van het eerste lid, het voornemen tenminste vijf werkdagen voor de voorgenomen aanvang van de werkzaamheden schriftelijk bij het college gemeld.
3. Als het werkzaamheden van niet-ingrijpende aard betreft, beslist het college, in afwijking van artikel 5.4, het tweede lid, van de Telecommunicatiewet binnen vijf werkdagen na de datum van ontvangst van de aanvraag.

Artikel 6. Gegevensverstrekking

1. Bij de melding van een voornemen als bedoeld in artikel 5.4, eerste lid, onder a, van de Telecommunicatiewet, wordt een uitvoeringsplan gevoegd.
2. Het uitvoeringsplan omvat in ieder geval:
    a. een omschrijving van de telecommunicatiekabels die worden aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd, alsmede een omschrijving van de voorzieningen die worden mede gebruikt of voor medegebruik worden aangelegd;
    b. een omschrijving van de werkzaamheden die worden uitgevoerd;
    c. de contactgegevens van degene onder wiens verantwoordelijkheid de werkzaamheden worden verricht, alsmede de contactgegevens van degene die gedurende de uitvoering van de werkzaamheden de gehele dag bereikbaar zal zijn;
    d. een opgave van het voorgenomen tijdvak waarbinnen de werkzaamheden zullen plaatsvinden en, indien van toepassing, een opgave van de fasering binnen dit tijdvak;
    e. een aanduiding van de belanghebbenden die vooraf in kennis worden gesteld van de werkzaamheden en de wijze waarop zij in kennis worden gesteld;
    f. een omschrijving van de maatregelen die om reden van openbare orde, veiligheid, het voorkomen of beperken van overlast, de bereikbaarheid van gronden of gebouwen, dan wel ondergrondse en bovengrondse ordening zijn voorgenomen;
    g. een omschrijving van de opslag materialen, materieel of grond. Opslag van materialen, materieel of grond mag uitsluitend plaatsvinden op door de gemeente aangewezen locaties. Het is niet toegestaan opslag te plaatsen op trottoirs of fietspaden zonder uitdrukkelijke toestemming.
    h. Voor werkzaamheden die invloed hebben op de bereikbaarheid of verkeersveiligheid dient vooraf een verkeersplan ter goedkeuring aan de gemeente te worden voorgelegd. Dit plan moet voldoen aan de CROW-richtlijnen 96a en 96b.
3. Het uitvoeringsplan wordt voorzien van één of meerdere tekeningen waarop in ieder geval de aan te leggen, in stand te houden of te verwijderen telecommunicatiekabels en de daartoe te

verrichten werkzaamheden staan aangeduid. De instemmingshouder levert vooraf het uitvoeringsplan en achteraf de revisietekeningen digitaal aan via het gemeentelijk portaal of een ander overeengekomen format (PDF, DWG, DXF of volgens NEN1878).
4. Voor een melding van werkzaamheden van niet-ingrijpende aard wordt, in afwijking van het eerste lid, gebruikgemaakt van een door het college vastgesteld formulier.

Artikel 7. Herstel openbare gronden na beëindiging werkzaamheden

1. Openbare gronden worden na beëindiging van de werkzaamheden in de oude staat teruggebracht, tenzij burgemeester en wethouders anders hebben besloten. De Vrijkomende materialen en afvalstoffen dienen gescheiden te worden ingezameld en afgevoerd volgens de geldende milieuwetgeving, waaronder het Besluit bodemkwaliteit en de Wet milieubeheer
2. Na afronding van de werkzaamheden geldt een garantieperiode van 12 maanden. Eventuele verzakkingen of gebreken die binnen deze periode optreden, worden door de houder van de instemming kosteloos hersteld.

Artikel 8. Ernstige belemmeringen en storingen

1. Artikel 5.6 van de Telecommunicatiewet is niet van toepassing op de door het college aangewezen gebieden.
2. Degene die spoedeisende werkzaamheden als bedoeld in artikel 5.6, eerste lid, van de Telecommunicatiewet heeft uitgevoerd verstrekt binnen acht weken na beëindiging van de werkzaamheden een uitvoeringsverslag aan het college.
3. Het uitvoeringsverslag omvat in ieder geval:
    a. een omschrijving van de telecommunicatiekabels die zijn aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd;
    b. een omschrijving van de werkzaamheden die zijn uitgevoerd; en
    c. een aanduiding van de spoedeisende aard van de werkzaamheden.

Hoofdstuk 3. Toezicht

Artikel 9. Toezicht

Met het toezicht op de naleving van het bij of krachtens deze verordening bepaalde zijn belast de door het college aangewezen personen.

Artikel 10. Strafbepaling

1. Het overtreden van deze verordening of van de aan een instemmingsbesluit verbonden voorschriften, dan wel het veroorzaken van gevaar voor schade of onveilige situaties, kan worden bestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of een geldboete van de tweede categorie. Daarnaast kan bestuursdwang worden toegepast, waaronder het (tijdelijk) stilleggen van werkzaamheden.
2. De instemmingshouder blijft, ook bij inschakeling van derden, volledig verantwoordelijk voor de naleving van de Verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels Ameland 2026 en de daaraan verbonden voorwaarden.

Hoofdstuk 4. Overgangs- en slotbepalingen

Artikel 11. Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening treedt in werking met ingang van de achtste dag na die van bekendmaking.
2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening werkzaamheden telecommunicatiekabels Ameland 2026.

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van 18 mei**.**

De voorzitter,

De griffier,

Toelichting

Algemeen

Inleiding

Deze verordening bevat regels met betrekking tot de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels ten dienste van een openbaar elektronisch telecommunicatienetwerk. Denk aan een netwerk dat geschikt is voor het aanbieden van internet, vaste of mobiele telefonie en televisie.

De verordening is gebaseerd op artikel 5.4 van de Telecommunicatiewet (hierna: Tw) en staat los van het Omgevingsplan. In dat artikel is bepaald dat voor het uitvoeren van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels de instemming van het college van burgemeester en wethouders (hierna: college) nodig is (artikel 5.4, eerste lid, Tw). Verder is geregeld dat de gemeenteraad met betrekking tot het verrichten van deze werkzaamheden bij verordening regels vaststelt (artikel 5.4, vierde lid, Tw). Doel van zowel de instemming als de verordening is dat het college de werkzaamheden kan coördineren en het medegebruik van voorzieningen kan bevorderen.

In het algemeen deel van deze toelichting wordt tegen die achtergrond nader ingegaan op hetgeen in de wet ten aanzien van de instemming geregeld is. Daarna komt het doel van de verordening nader aan de orde. In de artikelsgewijze toelichting worden tot slot de afzonderlijke bepalingen toegelicht.

Instemming werkzaamheden

Voor de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels is van belang dat in de Telecommunicatiewet (hierna: Tw) staat dat de aanbieder van een openbaar elektronisch communicatienetwerk, die het voornemen heeft de

werkzaamheden uit te voeren, slechts overgaat tot het verrichten van deze werkzaamheden als het voornemen daartoe schriftelijk is gemeld aan het college. Het college moet op grond van de wet vervolgens met de werkzaamheden instemmen (artikel 5.4, eerste lid, Tw).

De wet bepaalt daarbij dat het college moet instemmen met de plaats, het tijdstip en de wijze van uitvoering van de werkzaamheden (artikel 5.4, eerste lid, onder b, Tw). Het college dient het instemmingsbesluit binnen acht weken, of na verdaging 16 weken, na de melding te nemen (artikel 5.4, tweede lid, Tw). In het instemmingsbesluit kan het college bijzondere voorschriften aan de instemming verbinden. Bijvoorbeeld om overlast te voorkomen of te beperken of in verband met de bereikbaarheid van gronden of gebouwen (artikel 5.4, tweede en derde lid, Tw).

Het instemmingsbesluit is overigens alleen publiekrechtelijk van aard en geeft dus geen privaatrechtelijke toestemming om de werkzaamheden uit te voeren. Daarvoor is nog de toestemming van de eigenaar van de openbare gronden nodig. Dat kan de gemeente zijn, maar ook bijvoorbeeld een provincie, instelling, bedrijf of privépersoon. De Autoriteit Consument en Markt kan een eventueel geschil over de privaatrechtelijke toestemming beslechten (artikel 12.2, eerste lid, van de Tw).

Doel verordening

Doel van de bepalingen in de Telecommunicatiewet en deze verordening is, zoals gezegd, dat het college de werkzaamheden kan coördineren en het medegebruik van zowel ondergrondse als bovengrondse voorzieningen kan bevorderen. Zowel het coördineren als het medegebruik van voorzieningen is ook expliciet als taak voor het college in de verordening benoemd. Daarbij wordt wel opgemerkt dat niet elke voorziening zich voor medegebruik leent. Wat onder mede te gebruiken voorzieningen moet worden verstaan kan afgeleid worden uit de volgende passage uit de memorie van toelichting bij wijziging van de Telecommunicatiewet (Kamerstukken II 2004/05, 29 834, nr.3, pp.60-61):

“Het gaat hierbij om medegebruik van de voorzieningen ter zake van de aanleg en instandhouding van telecommunicatiekabels; daaronder kunnen de bij de kabel behorende ondersteunings- en beschermingswerken worden verstaan. Het medegebruik betreft niet de kabeldraad of glasvezel zelf.

Onder bij de kabel behorende ondersteunings- en beschermingswerken worden in dit verband ondermeer verstaan de kabelgoten en telecommunicatiekabelsleuven. Ook vallen mantelbuizen ter bescherming van telecommunicatiekabels en de handholes, lasdozen en duikers onder de voor medegebruik in aanmerking komende voorzieningen".

Voor wat betreft medegebruik van voorzieningen geldt in de eerste plaats dat degene die de voorziening ter beschikking stelt en degene die de kabel wil aanleggen tot overeenstemming moeten komen. De Autoriteit Consument en Markt kan daarbij verzocht worden om een eventueel geschil hierover te beslechten (op grond van artikel 12.2, eerste lid, Tw).

De gemeente is bevoegd te bevorderen dat voorzieningen mede gebruikt worden. Voor het onderzoeken van het medegebruik kan degene die voornemens is werkzaamheden uit te voeren gebruik maken van reeds aanwezige informatie bij de gemeente. Als het voornemen tot werkzaamheden voldoende uitgewerkt is – bekend is bijvoorbeeld langs welk tracé de telecommunicatiekabels zullen lopen – dan kan de gemeente naar degene die over de voorziening beschikt doorverwijzen of, als de gemeente zelf degene is die de voorziening ter beschikking kan stellen, daarover in gesprek gaan.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1. Definities

Definitie 'openbare gronden'

Het begrip openbare gronden is hetzelfde als de begripsbepaling zoals deze in artikel 1.1 Tw opgenomen is. Door te spreken over "werkzaamheden in of op openbare gronden" behoort duidelijk te zijn, dat het hier gaat om zowel werkzaamheden onder het maaiveld alsook werkzaamheden boven het maaiveld.

Definitie 'telecommunicatiekabels'

Voor de definitie van telecommunicatiekabels is in de eerste plaats aangesloten bij hetgeen in de Tw onder 'kabels' wordt verstaan. Het gaat dan om fysieke geleidingsdraden, maar ook om de bijbehorende ondersteuningswerken, beschermingswerken en signaalinrichtingen die er in die definitie van 'kabels' in de Tw worden genoemd. Verder is kenbaar gemaakt dat er ook andere ondergrondse en bovengrondse ondersteunings- en beschermingswerken onder worden verstaan. Het gaat dan bijvoorbeeld om de ondersteunings- en beschermingswerken die genoemd zijn in artikel 5.15 Tw, maar ook bijvoorbeeld om kabelgoten, telecommunicatiekabelsleuven, mantelbuizen, kabelgoten, handholes en lasdozen en duikers. Tot slot is in de definitie kenbaar gemaakt dat het om kabels 'ten dienste' van een openbaar elektronisch communicatienetwerk gaat. Dit betekent dat de verordening ook van toepassing is als de aanbieder de werkzaamheden niet zelf uitvoert maar een derde dit voor zijn rekening neemt. Beslissend is of de voorzieningen uiteindelijk voor een openbaar elektronisch communicatienetwerk worden gebruikt.

Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden

Het college is onder andere verantwoordelijk voor de bereikbaarheid en de leefbaarheid van de openbare ruimte alsmede voor de veiligheid en duurzame inrichting daarvan. Dit betekent dat het college rekening moet houden met de belangen van al diegenen die van deze openbare ruimte, en dus ook de openbare gronden, gebruik maken. Om invulling te kunnen geven aan die verantwoordelijkheden is het college belast met de coördinatie van de binnen zijn grondgebied uit te voeren werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels. Degene die voornemens is om werkzaamheden uit te voeren moet een instemming van het college hebben. Deze instemming betreft het tijdstip, de plaats en de wijze van uitvoering van de werkzaamheden. Het college kan bij het instemmingsbesluit zo nodig in afwijking van het gemelde voornemen voorwaarden stellen aan het tijdstip en de werkwijze van de werkzaamheden. Door deze coördinatie kan de overlast van graafwerkzaamheden voor burgers en bedrijfsleven beperkt worden en kan de ordening van ondergrond en bovengrond en het goed inpassen van de voorzieningen in de openbare ruimte bevorderd worden. Verder moet het college ook

het medegebruik van voorzieningen bevorderen. Dit rekening houdend met de technische mogelijkheden daarvoor.

Artikel 3. Nadere regels

Het college heeft op grond van de verordening de bevoegdheid om nadere regels vast te stellen. Bijvoorbeeld om invulling te geven aan zijn taak om werkzaamheden te coördineren en het medegebruik van voorzieningen te bevorderen, maar bijvoorbeeld ook om de overlast te beperken of stedelijk groen te beschermen.

Artikel 4. Termijnen

Dit artikel voorziet in termijnen voor het melden van het voornemen om werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van telecommunicatiekabels uit te voeren. Op grond van artikel 5.4, vijfde lid, Tw is daarbij een onderscheid gemaakt tussen reguliere werkzaamheden en werkzaamheden van niet-ingrijpende aard. In de definities is kenbaar gemaakt wanneer van niet-ingrijpende werkzaamheden sprake is. Dit is bijvoorbeeld het geval als het om de aanleg, instandhouding of opruiming van een netwerk-aansluitpunt gaat met geringe impact op de bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid en de inrichting van de ondergrondse en bovengrondse infrastructuur. Dat is een aansluitpunt voor een individuele eindgebruiker waarvan de aanleg, instandhouding of opruiming alleen gevolgen heeft voor die eindgebruiker of in ieder geval heel beperkte gevolgen heeft voor anderen.

Artikel 5. Gegevensverstrekking

In artikel 5.4, vierde lid, onder b, Tw staat dat de gemeenteraad in de verordening in elk geval regels moet opnemen die betrekking hebben op de gegevens die bij de melding moeten worden verstrekt. Dit artikel geeft daar invulling aan en werkt daarbij ook uit welke informatie het uitvoeringsplan moet bevatten.

Artikel 6. Herstel openbare gronden na beëindiging werkzaamheden

Voor het herstraten geldt dat de vraagstukken hieromtrent in eerste instantie een kwestie zijn tussen degene die de grond ter beschikking stelt en degene die de werkzaamheden wil uitvoeren. Bij overeenkomst worden in beginsel dan ook afspraken gemaakt over welke partij tot herstraten overgaat, tegen welke kosten en met welke kwaliteit (als onderdeel van de privaatrechtelijke toestemming). De gemeente heeft vanuit haar verordenende bevoegdheid en vanuit de belangen die met deze verordening zijn gegeven, hier echter wel een belang bij. Dit belang houdt niet direct verband met de vraag wie herstraat en tegen welke kosten, maar met het kwaliteitsniveau van de openbare gronden na beëindiging van de werkzaamheden. Om die reden is dit artikel opgenomen. Deze bepaling biedt de gemeente ruimte om op te treden bij een slechte oplevering na de werkzaamheden. Overigens volgt uit artikel 5.2 Tw dat de aanbieder verplicht is om telecommunicatiekabels, die gedurende tien jaar niet zijn gebruikt, op te ruimen als daarom wordt verzocht. Dit stelt de gemeente in staat de ruimte die de ongebruikte telecommunicatiekabels in beslag nemen voor andere doeleinden te gebruiken. Het verzoek volgt in beginsel de Uitvoeringsafspraken Verwijderen Ongebruikte Telecomkabels (UVOT), maar aanvullend daarop bestaat ook in die gevallen de verplichting om voor herstel te zorgen en is artikel 6 dus ook van toepassing.

Artikel 7. Ernstige belemmeringen en storingen

In dit artikel wordt aan de artikelen 5.4, vierde lid, onder f, en 5.6 Tw voldaan. In het geval van spoedeisende werkzaamheden in verband met ernstige belemmeringen en storingen aan een openbaar elektronisch netwerk kan worden volstaan met een melding aan de burgemeester of een door hem of haar aan te stellen ambtenaar. Ernstige belemmeringen of storingen in de communicatie zijn in de wet niet nader omschreven, maar in de memorie van toelichting is wel de situatie van een kabelbreuk als voorbeeld gegeven (Kamerstukken II 2004/05, 29 834, nr.3, p.55). Het gemeentebestuur zal moeten beoordelen of een ernstige belemmering of storing in de communicatie voor één individuele aansluiting voldoende reden is om als spoedeisend te worden aangemerkt. Het regime voor spoedeisende werkzaamheden geldt niet in de aangewezen gebieden.

Was	Wordt
Artikel 1. *Begripsbepalingen* *- openbare gronden: dat wat daaronder wordt verstaan in artikel 1.1, onder aa, van de Telecommunicatiewet;*	**Artikel 1. Definities** openbare gronden: a) openbare wegen met inbegrip van de daartoe behorende stoepen, glooiingen, bermen, sloten, bruggen, viaducten, tunnels, duikers, beschoeiingen en andere werken; b) wateren met de daartoe behorende bruggen, plantsoenen, pleinen en andere plaatsen, die voor eenieder toegankelijk zijn
Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden	**Artikel 2. Coördinatie van werkzaamheden** 3. conform de coördinatieplicht uit de WIBON.
Artikel 3. Nadere regels Burgemeester en wethouders *stellen in ieder geval nadere regels vast* met betrekking tot: a. de eisen aan de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en b. opruiming van kabels en leidingen; c. ordening, planning en coördinatie van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen; d. de omgang met kabels en leidingen in verontreinigde gronden, rond watergangen en stedelijk e. groen, en op verhardingen boven kabels en leidingen; f. informatie-uitwisseling tussen de gemeente en netbeheerders;	**Artikel 3. Nadere regels** Burgemeester en wethouders stellen in ieder geval nadere regels vast met betrekking tot: a. de eisen aan de uitvoering van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen; b. ordening, planning en coördinatie van werkzaamheden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen; c. de omgang met kabels en leidingen in verontreinigde gronden, rond watergangen en stedelijk groen, en op verhardingen boven kabels en leidingen; d. informatie-uitwisseling tussen de gemeente en netbeheerders;
Artikel 4. Reikwijdte van hoofdstuk 2 Dit hoofdstuk is van toepassing op werkzaamheden in of op openbare gronden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen, *met uitzondering van werkzaamheden die onder de reikwijdte van hoofdstuk 3 vallen.*	**Artikel 4. Reikwijdte van hoofdstuk 2** Dit hoofdstuk is van toepassing op werkzaamheden in of op openbare gronden in verband met de aanleg, instandhouding en opruiming van kabels en leidingen, met uitzondering van werkzaamheden die onder de reikwijdte van de verordening werkzaamheden telecommunicatie Ameland 2026 vallen.

Artikel 7. Weigeringsgronden Een vergunning kan worden geweigerd in het belang van: a. de openbare orde; b. de veiligheid; c. het voorkomen of beperken van overlast; d. de bereikbaarheid van gronden en gebouwen; e. de ondergrondse ordening.	**Artikel 7. Weigeringsgronden** 1. Een vergunning kan worden geweigerd in het belang van: a. de openbare orde; b. de veiligheid; c. het voorkomen of beperken van overlast; d. de bereikbaarheid van gronden en gebouwen; e. de ondergrondse ordening. f. de bruikbaarheid van de openbare gronden; g. het veilig en doelmatig gebruik van de openbare gronden; h. het doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden; i. de belemmering van doelmatig beheer en onderhoud van de openbare gronden; j. de bescherming van het uiterlijk aanzien van de omgeving; k. de bescherming van groenvoorzieningen 2. Ter bescherming van de belangen als genoemd in het eerste lid, kan het college in ieder geval aan het instemmingsbesluit voorschriften of beperkingen verbinden over het medegebruik van voorzieningen, zoals kabelgoten en geleidingen, en een zekerheidsstelling voor de nakoming van verplichtingen die gesteld zijn bij de voorschriften en beperkingen aan het instemmingsbesluit. 3. De wijze van uitvoering bij aanleg, onderhoud, verplaatsing en opruiming van kabels en medegebruik van voorzieningen dient te geschieden conform de in de gemeente gebruikte technische vereisten. 4. Werkzaamheden mogen niet worden uitgevoerd bij weersomstandigheden waardoor schade aan verhardingen of bermen kan ontstaan, zoals vorst, overvloedige regenval of storm.

Artikel 9. Gegevensverstrekking

Bij een aanvraag voor een vergunning wordt een uitvoeringsplan gevoegd.

2. Het uitvoeringsplan omvat in ieder geval:

a. een omschrijving van de kabels en leidingen die worden aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd, alsmede een omschrijving van de voorzieningen die worden mede gebruikt of voor medegebruik worden aangelegd;

b. een omschrijving van de werkzaamheden die worden uitgevoerd;

c. de contactgegevens van degene onder wiens verantwoordelijkheid de werkzaamheden worden verricht, inclusief een contactgegeven dat gedurende de uitvoering van de werkzaamheden de gehele dag bereikbaar zal zijn;

d. een opgave van het voorgenomen tijdvak waarbinnen de werkzaamheden zullen plaatsvinden en, indien van toepassing, een opgave van de fasering binnen dit tijdvak;

e. een aanduiding van de wijze waarop omwonenden en andere belanghebbenden vooraf in kennis worden gesteld van de werkzaamheden;

f. een omschrijving van de maatregelen die om reden van openbare orde, veiligheid, het voorkomen of beperken van overlast, de bereikbaarheid van gronden of gebouwen, dan wel ondergrondse ordening zijn voorgenomen.

3. Het uitvoeringsplan wordt voorzien van één of meerdere tekeningen waarop in ieder geval de aan te leggen, in stand te houden of te verwijderen kabels en leidingen en de daartoe te verrichten werkzaamheden staan aangeduid.

4. Een vergunning voor het uitvoeren van werkzaamheden van niet-ingrijpende aard wordt, in afwijking van het eerste lid, aangevraagd met gebruikmaking van een door burgemeester en wethouders vastgesteld formulier.

Artikel 9. Gegevensverstrekking

1. Bij een aanvraag voor een vergunning wordt een uitvoeringsplan gevoegd.
2. Het uitvoeringsplan omvat in ieder geval:
    a. een omschrijving van de kabels en leidingen die worden aangelegd, in stand gehouden of opgeruimd, alsmede een omschrijving van de voorzieningen die worden mede gebruikt of voor medegebruik worden aangelegd;
    b. een omschrijving van de werkzaamheden die worden uitgevoerd;
    c. de contactgegevens van degene onder wiens verantwoordelijkheid de werkzaamheden worden verricht, inclusief een contactgegeven dat gedurende de uitvoering van de werkzaamheden de gehele dag bereikbaar zal zijn;
    d. een opgave van het voorgenomen tijdvak waarbinnen de werkzaamheden zullen plaatsvinden en, indien van toepassing, een opgave van de fasering binnen dit tijdvak;
    e. een aanduiding van de wijze waarop omwonenden en andere belanghebbenden vooraf in kennis worden gesteld van de werkzaamheden;
    f. een omschrijving van de maatregelen die om reden van openbare orde, veiligheid, het voorkomen of beperken van overlast, de bereikbaarheid van gronden of gebouwen, dan wel ondergrondse ordening zijn voorgenomen.
    g. een omschrijving van de opslag materialen, materieel of grond. Opslag van materialen, materieel of grond mag uitsluitend plaatsvinden op door de gemeente aangewezen locaties. Het is niet toegestaan opslag te plaatsen op trottoirs of fietspaden zonder uitdrukkelijke toestemming.
    h. Voor werkzaamheden die invloed hebben op de bereikbaarheid of verkeersveiligheid dient vooraf een verkeersplan ter goedkeuring aan de gemeente te worden voorgelegd. Dit

	plan moet voldoen aan de CROW-richtlijnen 96a en 96b. 3. Het uitvoeringsplan wordt voorzien van één of meerdere tekeningen waarop in ieder geval de aan te leggen, in stand te houden of te verwijderen kabels en leidingen en de daartoe te verrichten werkzaamheden staan aangeduid. De vergunninghouder levert vooraf het uitvoeringsplan en achteraf de revisietekeningen digitaal aan via het gemeentelijk portaal of een ander overeengekomen format (PDF, DWG, DXF of volgens de NEN1878 standaarden). 4. Een vergunning voor het uitvoeren van werkzaamheden van niet-ingrijpende aard wordt, in afwijking van het eerste lid, aangevraagd met gebruikmaking van een door burgemeester en wethouders vastgesteld formulier.
Artikel 10. Herstel openbare gronden na beëindiging werkzaamheden Openbare gronden worden na beëindiging van de werkzaamheden in de oude staat teruggebracht, tenzij burgemeester en wethouders anders hebben besloten.	**Artikel 10. Herstel openbare gronden na beëindiging werkzaamheden** 1. Openbare gronden worden na beëindiging van de werkzaamheden in de oude staat teruggebracht, tenzij burgemeester en wethouders anders hebben besloten. De vrijkomende materialen en afvalstoffen dienen gescheiden te worden ingezameld en afgevoerd volgens de geldende milieuwetgeving, waaronder het Besluit bodemkwaliteit en de Wet milieubeheer 2. De houder van de vergunning/instemming is aansprakelijk voor alle schade aan gemeentelijke eigendommen of derden die voortvloeit uit de uitvoering van de werkzaamheden, inclusief gevolgschade. Eventuele herstelkosten worden op basis van retributie in rekening gebracht op basis van het publiek recht. 3. Na afronding van de werkzaamheden geldt een garantieperiode van twaalf (12) maanden. Eventuele verzakkingen of gebreken die binnen deze periode optreden, worden door de houder van de vergunning/instemming kosteloos hersteld.
Hoofdstuk 3. Artikel 12. t/m 16	Is komen te vervallen, hierdoor schuift de nummering op.

Artikel 18. Strafbepaling Overtreding van artikel 5, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of een geldboete van de tweede categorie.	**Artikel 13. Strafbepaling** 1. Overtreding van artikel 5, eerste lid, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of een geldboete van de tweede categorie. 2. De vergunning-/instemmingshouder blijft, ook bij inschakeling van derden, volledig verantwoordelijk voor de naleving van de Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026 en de daaraan verbonden voorwaarden.
Artikel 19. Intrekken oude regeling en overgangsrecht De Telecommunicatieverordening gemeente Ameland wordt ingetrokken. De Telecommunicatieverordening gemeente Ameland blijft van toepassing ten aanzien van aanvragen die zijn ingediend voor het tijdstip van inwerkingtreding van deze verordening. Een krachtens de Telecommunicatieverordening gemeente Ameland verleende vergunning geldt als vergunning verleend krachtens deze verordening.	**Artikel 14. Intrekken oude regeling en overgangsrecht** 1. De verordening werkzaamheden kabels en leidingen 2014 wordt ingetrokken. 2. De werkzaamheden kabels en leidingen 2014 blijft van toepassing ten aanzien van aanvragen die zijn ingediend voor het tijdstip van inwerkingtreding van deze verordening. 3. Een krachtens de verordening werkzaamheden kabels en leidingen gemeente Ameland 2014 verleende vergunning geldt als vergunning verleend krachtens deze verordening.
Artikel 20. Inwerkingtreding en citeertitel 2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening werkzaamheden kabels en leidingen *gemeente Ameland 2014.*	**Artikel 15. Inwerkingtreding en citeertitel** 2. Deze verordening wordt aangehaald als: Verordening werkzaamheden kabels en leidingen Ameland 2026

NADERE REGELS (TELECOMMUNICATIE) KABELS EN LEIDINGEN AMELAND
voor het leggen/hebben/onderhouden/verwijderen van kabels en leidingen
in de openbare grond binnen de gemeente Ameland

Intitulé
Het college van de gemeente Ameland;
gelet op artikel 149 van de Gemeentewet en artikel 5.4, vierde lid, van de Telecommunicatiewet;
Besluit
vast te stellen de nadere regels (telecommunicatie) kabels en leidingen Ameland.

Artikel 1. Het leggen van kabels/leidingen

1. Bij het leggen van kabels/leidingen mag niet afgeweken worden van het in de vergunning/instemming goedgekeurde tracé, tenzij sprake is van onvoorziene omstandigheden bij de uitvoering van de werkzaamheden. Op dat ogenblijk vindt nader overleg met de gemeente plaats.
2. De houder van de vergunning/instemming bepaalt voor aanvang van de werkzaamheden de juiste ligging van de reeds aanwezig kabels en leidingen door het (doen) graven van proefsleuven van voldoende omvang en diepte.
3. De ligging van de kabels/leidingen dient te voldoen aan het gestelde in de normen NEN 1738 en NEN 1739 (ligging van kabels/leidingen buiten en binnen de bebouwde kom) en NEN 12327 (stalen kabels/leidingen boven 1 bar), tenzij partijen in onderling overleg anders overeenkomen.
4. De onderkant van de kabel/leiding moet tenminste 20 cm vrij blijven van de bovenkant van eventueel in het tracé van de kabel/leiding aanwezig riolering.
5. De vooraf opgenomen bestrating moet in goede aansluiting aan het bestaande werk worden herlegd overeenkomstig de oorspronkelijke opbouw en samenstelling. De bij het opbreken van de verharding vrijgekomen materialen (stenen, tegels e.d.) mogen indien onbeschadigd opnieuw worden verwerkt; beschadigde materialen moeten op kosten van de aanvrager worden vervangen.
6. De aanvulling van de sleuven en ingravingen in wegbermen en taluds geschiedt met vrijkomende grond, die in drie lagen van gelijke dikte wordt aangebracht, welke afzonderlijk vast moeten worden gestampt. Het aanvullen onder het grondwaterpeil, mag alleen met de uitkomende grond geschieden indien deze grond uit zuiver zand bestaat. Waar dit niet het geval is, moet zuiver zand voor de aanvulling worden bijgeleverd. De bovenlaag moet humusarm zijn en wordt, in overleg, zo spoedig mogelijk na de afwerking ingezaaid met een bijpassend graszaadmengsel.
7. Overtollig grond en puin wordt onmiddellijk afgevoerd.
8. Binnen de wortelzone of de kroonprojectie van de bomen moet er advies van de boomdeskundige van de gemeente worden gevraagd. Hierbij wordt het advies van het norminstituut Bomen in acht genomen.

Artikel 2. Melding bij het Kabels en Leidingen Informatie Centrum (KLIC-noord)

De houder van de vergunning/instemming is verplicht voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden deze te melden bij het Kabels en Leidingen Informatie Centrum (KLIC- noord), telefoonnummer 0800 — 0080.

Artikel 3. Melding aanvang/einde werkzaamheden, schriftelijke informatie omwonenden

1. De houder van de vergunning/instemming meldt de aanvang van de werkzaamheden tenminste 5 werkdagen tevoren bij de gemeente.
2. De houder van de vergunning/instemming meldt het gereed zijn van de werkzaamheden maximaal 5 werkdagen na het beëindigen van de werkzaamheden. Hiertoe maakt de houder van de vergunning/instemming gebruik van een zogenaamde straatwerkbon.

3. De houder van de vergunning/instemming draagt zorg voor schriftelijke informatie aan omwonenden en eventuele andere belanghebbenden, tenminste 5 werkdagen voorafgaand aan de start van de werkzaamheden. Deze informatie moet de start, de duur/faseringen de aard van de werkzaamheden bevatten, inclusief eventueel te treffen tijdelijke verkeersmaatregelen.

Artikel 4. Maatregelen i.v.m. veiligheid en doorstroming verkeer

1. Bij de uitvoering van de werkzaamheden dient de houder van de vergunning/instemming de nodige maatregelen te treffen om de veiligheid en doorstroming van het verkeer te verzekeren.
2. De houder van de vergunning/instemming treft zodanige maatregelen dat de toegang tot aan de openbare weg grenzende particuliere erven gewaarborgd is en blijft gedurende de uitvoering van de werkzaamheden. De houder van de vergunning/instemming is verplicht zodanige maatregelen te treffen dat de wegen, incl. voetpaden, gedurende de uitvoering van de werkzaamheden zoveel mogelijk schoon blijven.
3. De houder van de vergunning/instemming draagt zo nodig in overleg met de gemeente zorg voor (cie. aanduiding van) een omleidingsroute.

Artikel 5. Bereikbaarheid voor hulpdiensten

1. De werkzaamheden waarvoor vergunning/instemming is verleend gedurende de in de vergunning/instemming aangegeven periode staan opgenomen in de zogenaamde planningskalender van de gemeente. De hulpdiensten worden door de gemeente op de hoogte gesteld van de (voorgenomen) werkzaamheden. De werkzaamheden dienen binnen de in de vergunning/instemming aangegeven periode uitgevoerd te worden.
2. Mocht op een later tijdstip door een plotselinge calamiteit/storing de houder van de vergunning/instemming genoodzaakt zijn direct werkzaamheden te verrichten, dan dient deze zelf de hulpdiensten (politie, brandweer, ambulance) te informeren. De werkzaamheden dienen achteraf, binnen 24 uur, alsnog gemeld te worden aan de gemeente.

Artikel 6. Melding schade aan gemeente-eigendommen

De houder van de vergunning/instemming meldt schade aan gemeente-eigendommen bij het uitvoeren van de werkzaamheden binnen 24 uur nadat hem daarvan is gebleken.

Artikel 7. Verbod openbreken asfalt

1. Bij de uitvoering van de werkzaamheden is het niet toegestaan bestaande asfaltverharding(en) open te breken.
2. Het leggen van kabels/leidingen onder bestaande asfaltverharding moet plaatsvinden door een gestuurde boring.
3. Bij het leggen van kabels/leidingen onder asfaltwegen of toekomstige asfaltwegen dient de houder van de vergunning/toestemming gebruik te maken van mantelbuizen, tenzij de toepassing hiervan in redelijkheid niet gevergd kan worden. In dat geval zal nader overleg met de gemeente plaatsvinden.

Artikel 8. Bodemverontreiniging

1. Vóór uitvoering van de werkzaamheden neemt de houder van de vergunning/instemming contact op met de FUMO, Postbus 3347, 8901 DH Leeuwarden, bezoekadres J.W. de Visserwei 10, 9001 ZE Grou, voor het verkrijgen van informatie over mogelijke bodemverontreiniging in of nabij het tracé van de werkzaamheden.
2. Indien bij uitvoering van de werkzaamheden bodemverontreiniging geconstateerd wordt, moet de houder van de vergunning/instemming dit direct melden bij de gemeente dan wel de FUMO, en maatregelen nemen ter voorkoming van uitbreiding van de verontreiniging en ter voorkoming van schade aan personen, goederen en milieu.

Artikel 9. Herstelwerkzaamheden i.v.m. verzakt straatwerk/verzakte kabel of leiding

1. Bij het aanvullen van de sleuf in klinkerbestrating moet de aanvulling bestaan uit tenminste 50 cm verdicht zand en in tegelverharding uit tenminste 30 cm verdicht zand.
2. De houder van de vergunning/instemming is verplicht op aangeven van de gemeente over te gaan tot onmiddellijk herstel van verzakt straatwerk (als gevolg van aanleg/onderhoud van kabels/leidingen).
3. Wanneer blijkt dat, als gevolg van eventuele zakking van de kabel/leiding, moeilijkheden ontstaan bij het herleggen van een riolering, dient de kabel/leiding herlegd te worden, waarbij de kosten hiervan voor rekening komen van de houder van de vergunning/instemming.
4. Indien bij uitvoering van herstelwerkzaamheden aan de gemeentegrond, door of in opdracht van de houder van de vergunning/instemming, blijkt dat wegbestrating, bermen, gronddekking, groenvoorzieningen e.d. niet zijn uitgevoerd overeenkomstig de aanwijzingen door of namens de gemeente, heeft de gemeente het recht te verlangen dat zij alsnog overeenkomstig deze eisen wordt uitgevoerd.
5. Indien na vijf werkdagen, gerekend vanaf de datum waarop de gemeente de houder van de vergunning/instemming in kennis heeft gesteld van de gebreken en het verlangen bedoeld onder artikel 8, lid 2, de houder van de vergunning/instemming hieraan geen gehoor heeft gegeven, heeft de gemeente het recht de benodigde herstelwerkzaamheden uit te voeren op kosten van de houder van de vergunning/instemming.

Artikel 10. Verwijdering buiten gebruik gestelde kabels/leidingen

Indien kabels/leidingen buiten gebruik worden gesteld, en dus geen functie meer hebben, moet deze worden verwijderd. Het verwijderen moet gebeuren op eerste aanzegging van de gemeente, en geschiedt op kosten van de houder van de vergunning/instemming. Zo mogelijk moet het verwijderen van de buiten gebruik gestelde kabels/leidingen plaatsvinden parallel aan andere werkzaamheden aan de weg (bijvoorbeeld aanleg/vervangen riolering).

Artikel 11. Beschikbaar stellen revisietekeningen

De houder van de vergunning/instemming is verplicht om binnen drie maanden na afloop van de werkzaamheden aan de gemeente revisietekeningen beschikbaar te stellen in Dal, DXF- of NEN1878 formaat. De gemeente zal deze revisietekeningen uitsluitend voor eigen doeleinden gebruiken. De revisietekeningen worden niet aan derden ter beschikking gesteld.

Artikel 12. Contactpersoon

Bij vragen over deze nadere regels dient contact opgenomen te worden met de op de vergunning/instemming vermelde contactpersoon bij de gemeente.

Ondertekening

Aldus vastgesteld in de vergadering van het college op 31 maart 2026.

Burgemeester,

Secretaris-directeur,

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	553483
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Cluster beheer en onderhoud
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Herinrichting van de gemeentewerf en voorbereiding inrichting energierotonde Ballumerbocht.

Voorstel

1. In te stemmen met de uitvoering van de herinrichting van de gemeentewerf en de voorbereiding van de inrichting van de energierotonde Ballumerbocht, en hiervoor een krediet van € 2.615.000 beschikbaar te stellen.
2. De financiële effecten hiervan verwerken in een begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Inleiding

De gemeente moet het terrein in de Ballumerbocht opnieuw inrichten om te voldoen aan wet- en regelgeving, het dagelijks gebruik van het terrein te optimaliseren en de veiligheid van medewerkers en gebruikers te waarborgen. Daarnaast zijn investeringen nodig voor de inrichting van de energierotonde Ballumerbocht. Door beide opgaven in samenhang uit te voeren, worden efficiencyvoordelen behaald en kunnen werkzaamheden slim worden gecombineerd.

Beoogd effect

1. Een efficiënt en toekomstbestendig ingerichte gemeentewerf die voldoet aan wet- en regelgeving.
2. Een basisinfrastructuur voor de realisatie van een energierotonde.

Argumenten

1.1 Wettelijke verplichting .
De gemeente moet voldoen aan de algemene zorgplicht en de specifieke zorgplicht ‘Besluit activiteiten leefomgeving’ (Bal). Voor een gemeentewerf stelt artikel 2.11 dat degene die een milieubelastende activiteit verricht verplicht is alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs gevraagd kunnen worden om nadelige gevolgen voor het milieu te voorkomen of beperken. Door uitvoering te geven aan het ontwerp voldoet de Gemeentewerf weer aan deze wettelijke verplichtingen.

1.2 De gemeenteraad is bevoegd om kredieten beschikbaar te stellen dan wel te wijzigen.
Voor rechtmatige besteding van middelen is het onder meer noodzakelijk dat de raad kredieten beschikbaar stelt voor investeringen. In de Kadernota 2025 is vastgelegd dat het college met een uitgewerkt plan en een formele kredietaanvraag voor deze investering naar de gemeenteraad komt. Daartoe strekt dit voorstel.

2.1 Uit de definitieve besteksraming blijkt dat aanvullende financiële verwerking nodig is.
Bij de Kadernota 2025 is uit gegaan van een investering van € 1.900.000, waarvan € 180.000 bestemd was voor de voorbereidingsfase en engineering. Dit bedrag is dan ook financieel verwerkt in de activastaat.

Op basis van actuele kostenramingen en een uitgewerkt plan blijkt voor de investering nu een totaalkrediet nodig van € 2.615.000.
Ten behoeve van de inrichting van energie gerelateerde werkzaamheden in de Ballumerbocht is vanuit de Regio Deal Waddeneilanden, binnen de themalijn duurzame energie, een subsidie van € 700.000 verleend.
In het kader van de investering in de herinrichting van het buitendienstterrein is in de besteksraming een bedrag van € 340.000 opgenomen voor de realisatie van de basisinfrastructuur van de energierotonde. Dit deel van de investering kan worden bekostigd uit de toegekende subsidie.
Voor het resterende subsidiebedrag van € 360.000 zal op een later moment een afzonderlijk plan worden ingediend.

Per saldo ziet het er dan als volgt uit:

	Kadernota 2025	Raadsvoorstel mei 2026	
Investering	€ 1.900.000	€ 2.615.000	
Bijdrage regiodeal	€ -	€ -340.000	
	€ 1.900.000	€ 2.275.000	€ -375.000

Voor het project resteert een bedrag van € 375.000 dat nog financieel moet worden verwerkt.
De verwerking van deze kapitaallasten vindt plaats bij de begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Kanttekeningen

1.1 De wereldwijde onrust op de energie markt
Deze onrust kan leiden tot hogere kosten voor brandstof en transport.
In de raming is een post onvoorzien opgenomen om eventuele tegenvallers (deels) op te vangen.

1.2 Van de terreinen is geen revisietekening van alle ondergrondse onderdelen beschikbaar.
Tijdens uitvoering worden altijd zaken aangetroffen die anders zijn dan verwacht.
In de raming is een post onvoorzien opgenomen om eventuele tegenvallers (deels) op te vangen.

1.3 Het terrein is afgelopen tijd in bedrijf geweest en in conditie verslechterd
Tijdens uitvoering kan blijken dat bestaande wegconstructies meer herstel nodig hebben.
In de raming is een post onvoorzien opgenomen om eventuele tegenvallers (deels) op te vangen.

1.4 Omgevingsvergunning procedure moet nog opgestart worden is in afwachting van resultaten Archeologie en afronden ontwerp met laadvoorziening langs de Reeweg.
Deze procedure kan parallel lopen aan de aanbesteding. Als de onderzoeken afgerond zijn is hier niet de verwachting dat de omgevingsvergunning niet verleend wordt.

Afstemming

Overleg met verschillende interne en externe actoren hebben plaatsgevonden, waaronder waterschap, transportbedrijven e.d..

Vervolg

Na besluitvorming wordt het werk gegund en wordt de volgende planning aangehouden:

- Q3/Q4 2026: Realisatie voormalig terrein RWS
- Q1/Q2 2027: Realisatie terrein gemeentewerf

Bijlagen

- Inrichtingstekening gemeentewerf en energierotonde Ballumerbocht.

Besluit

Raad

Zaaknummer	553483
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Herinrichting van de gemeentewerf en voorbereiding inrichting energierotonde Ballumerbocht.
Portefeuillehouder	Theo Faber
Agendapunt	**7**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op de Verordening financieel beleid, beheer en organisatie van de Gemeente Ameland 2025 én de Gemeentewet,

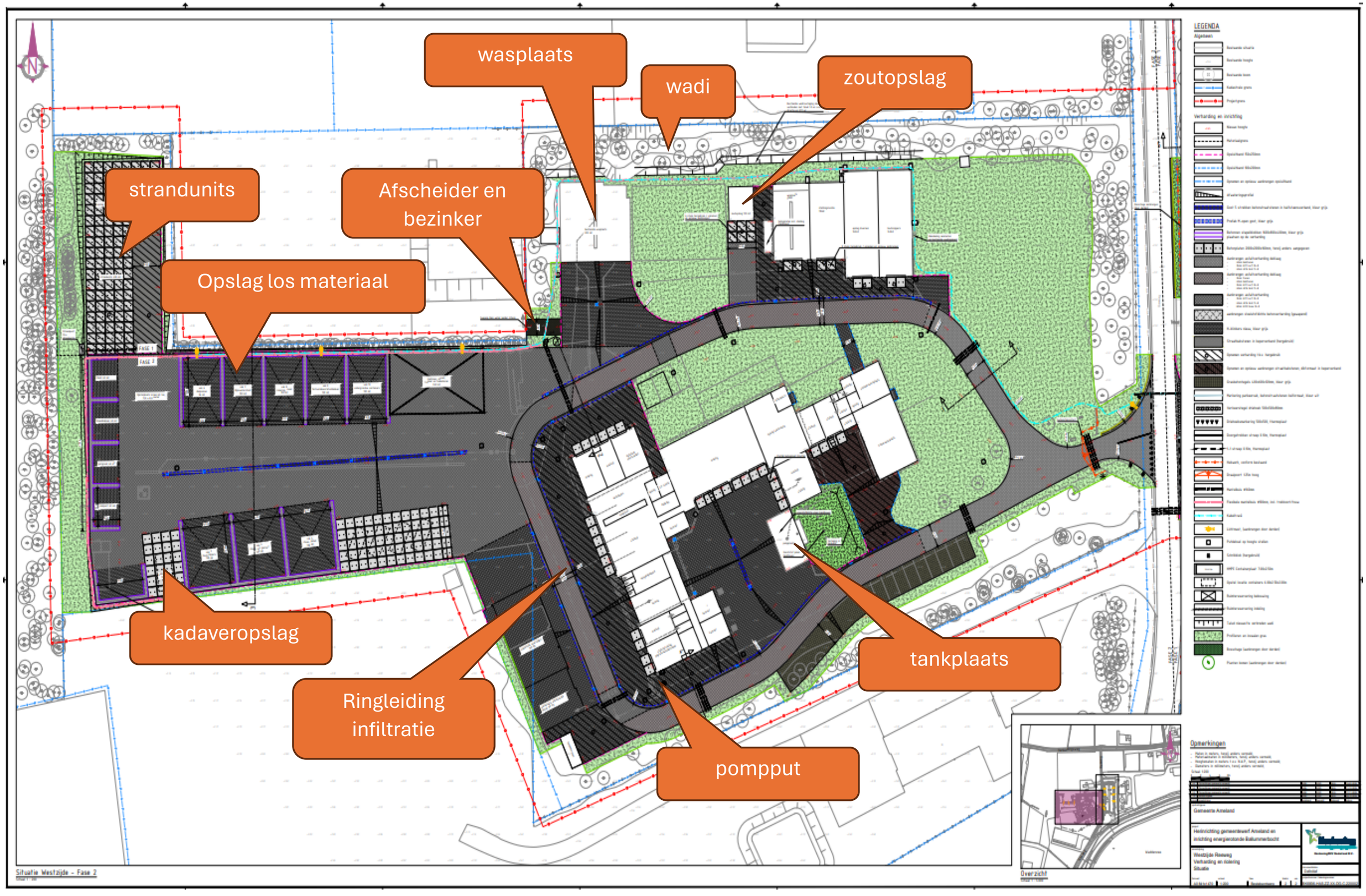
Besluit:

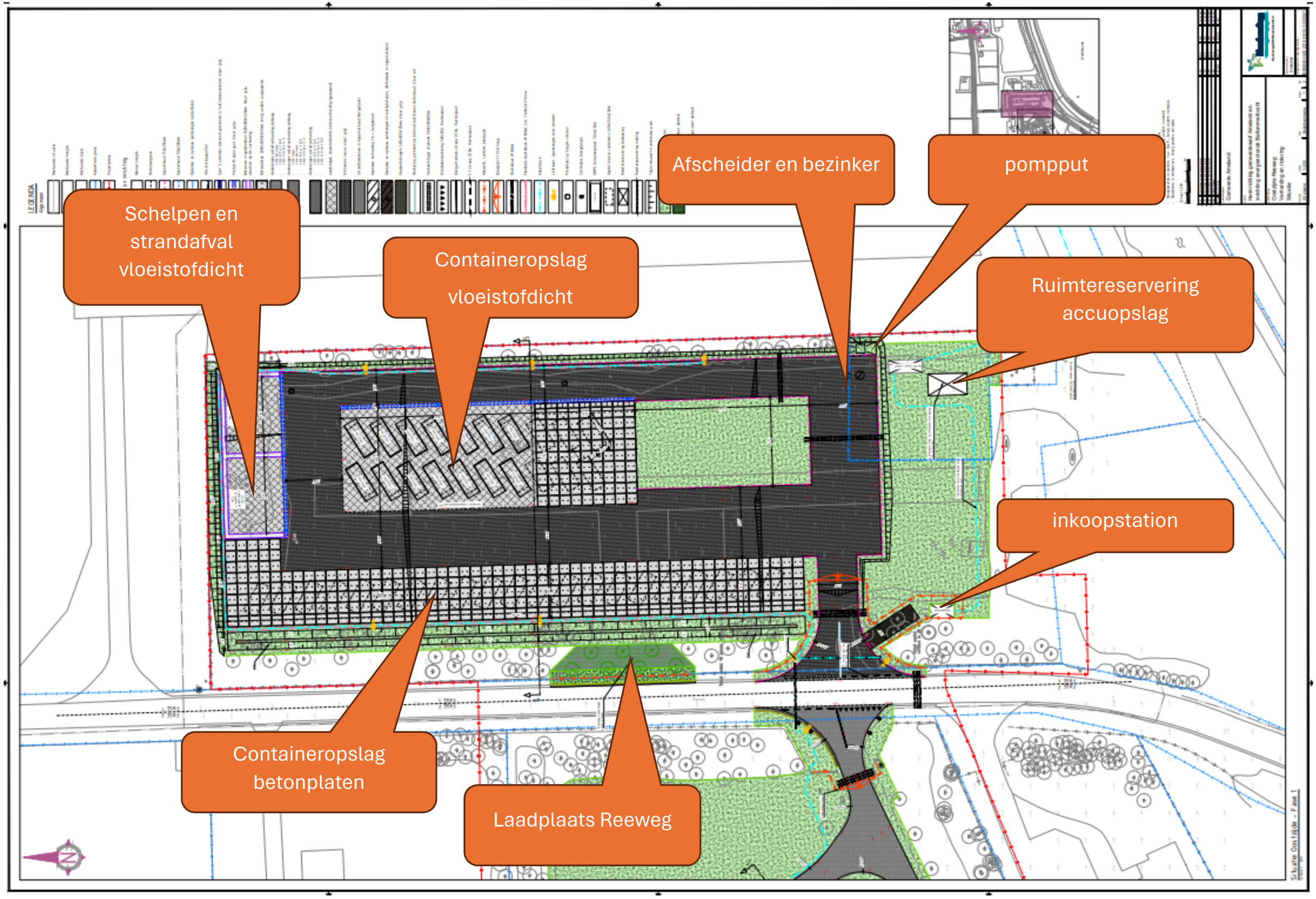
1. In te stemmen met de uitvoering van de herinrichting van de gemeentewerf en de voorbereiding van de inrichting van de energierotonde Ballumerbocht, en hiervoor een krediet van € 2.615.000 beschikbaar te stellen.
2. De financiële effecten hiervan verwerken in een begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

wasplaats
wadi
zoutopslag
strandunits
Afscheider en bezinker
Opslag los materiaal
kadaveropslag
Ringleiding infiltratie
pompput
tankplaats
LEGENDA
Situatie Westzijde - Fase 2
Overzicht
Opmerkingen
Gemeente Ameland
Herinrichting gemeenteweef Ameland en inrichting energieneutrale Balkumerbocht
Westzijde Reeweg
Verharding en kolering
Situatie

Schelpen en strandafval vloeistofdicht
Containeropslag vloeistofdicht
Afscheider en bezinker
pompput
Ruimtereservering accuopslag
inkoopstation
Containeropslag betonplaten
Laadplaats Reeweg

MOTIE

De raad van de gemeente Ameland in openbare vergadering bijeen op 18 mei 2026

Betreft agendapunt 7: " Voorstel inzake verzoek krediet herinrichting van de gemeentewerf en voorbereiding inrichting energierotonde Ballumerbocht".

Overwegende:

- Dat de gemeente het terrein in de Ballumerbocht opnieuw moet inrichten;
- Dat er op het terrein al regenwater opslag gepland is;
- Dat er in de nabije toekomst een tekort aan drinkwater ontstaat;
- Dat er ongeveer 40% van het drinkwater gebruikt wordt voor wc spoelingen;
- Dat er ook veel drinkwater gebruikt wordt voor het schoonmaken van de gemeentelijke voertuigen.

Besluit:

Het college op te roepen met een voorstel te komen voor de inrichting en kosten van een regenwateropslag (voor de toiletten en de wasplaats) op het terrein van de gemeentewerf en dit voor te leggen aan de raad.

En gaat over tot de orde van de dag

Ballum 18 mei 2026

Fractie A82

Amendement mondeling omgebouwd tot een motie in raad 18 mei 2026; deze motie is unaniem aangenomen, mij bekend,

Jacqueline Metz griffier

J.M.J. Metz

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	523404
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Fysieke leefomgeving
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Vaststelling *TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14.*

Voorstel

Het TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 ongewijzigd vast te stellen.

Inleiding

30 oktober 2025 is aanvraag ingediend voor het wijzigen van het omgevingsplan voor de locatie Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 in Buren. De aanvraag is het vervolg op een positieve beginseluitspraak op 30 juli 2024 en daarop gemaakte afspraken over het wijzigen van het planologisch regime op deze locatie. (zie bijlage 1) Over deze positieve beginseluitspraak is de gemeenteraad destijds per brief geïnformeerd.

Het college heeft op 11 november 2025 besloten een omgevingsplanwijziging voor te bereiden voor de locatie Miedenweg 1/Willibrordusstraat 12a-14 in Buren. Deze wijziging betreft de ruil van planologische mogelijkheden op twee bouwvlakken: het bijgebouw bij Willibrordusstraat 14a en het recreatieve bouwvlak bij nummer 12a/12b. Deze wijziging leidt tot een afname van het recreatief bouwvlak (van circa 84 m² naar circa 45 m²) en tot een beperking van het aantal potentiële recreatieve bedden binnen het plangebied. Het recreatief gebruik van het bijgebouw van Willibrordusstraat 14a wordt hiermee gelegaliseerd. Daarnaast wordt met deze omgevingsplanwijziging een omissie in het omgevingsplan, ter plaatse van Willibrordusstraat 12b, hersteld (zie bijlage 2).

Op 9 december 2025 heeft het college het TAM-omgevingsplan met de titel *TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14* in ontwerp vastgesteld. Dit ontwerp heeft gedurende 6 weken ter inzage gelegen van 18 december 2025 t/m 28 januari 2026. Hiermee is voldaan artikel 16.30, eerste lid, van de Omgevingswet en artikel 3.11 van de Algemene wet bestuursrecht.

Tijdens de ter inzageperiode zijn geen zienswijzen ingediend. In deze nota wordt daarom voorgesteld het *TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14* ongewijzigd vast te stellen. Het vast te stellen plan is opgenomen in bijlage 3 bij dit voorstel.

Beoogd effect

Na vaststelling is de juridisch-planologische regeling ter plaatse van Miedenweg 1 en Willibrordusstraat 12a t/m 14 in Buren gewijzigd.

Argumenten

1.1 Het college heeft een positief standpunt ingenomen over planologische wijzigingen op deze locatie
Op 30 juli 2024 heeft het college besloten een positief standpunt in te nemen over het toestaan van recreatieve verhuur van het bijgebouw op het adres Willibrordusstraat 14a en het onttrekken van een bouwvlak voor recreatieve appartementen op het adres Willibrordusstraat 12a/12b. Dit naar aanleiding van een door eigenaar ingediend principeverzoek.

1.2 Het omgevingsplan bevat een omissie ter plaatse van Willibrordusstraat 12b
Ter plaatse van een deel van het appartement aan de Willibrordusstraat 12b zit een omissie in het omgevingsplan (bestemmingsplan *Buren*): het gele vlak met een woonbestemming is te ver doorgeschoven over 12b omdat bij de vorige herziening de kadastrale grens onterecht is gevolgd. Voorliggend TAM-omgevingsplan herstelt deze omissie.

1.4 De gemeenteraad is geïnformeerd over de voorgenomen omgevingsplanwijziging
Na het collegebesluit van 30 juli 2024 is de gemeenteraad hier per brief over geïnformeerd. In de brief wordt de door initiatiefnemer voorgestelde planologische wijziging beschreven en wordt vermeld dat het college hier een positief standpunt over heeft ingenomen. Daarnaast wordt uitleg gegeven over de te volgen procedure.

1.5 Tegen de ontwerp-omgevingsplanwijziging zijn geen zienswijzen ingediend.
Gedurende 6 weken, van 18 december 2025 t/m 28 januari 2026, heeft *het ontwerp 'TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14'* ter inzage gelegen. Hiermee is voldaan aan artikel 16.30, eerste lid, van de Omgevingswet en artikel 3.11 van de Algemene wet bestuursrecht. Tijdens deze ter inzageperiode zijn geen zienswijzen ingediend.

1.6 Er zijn afspraken gemaakt over de verdeling van de kosten
Omdat naast de door de initiatiefnemer gewenste planologische wijziging tevens een omissie in het bestemmingsplan wordt hersteld, zijn er met initiatiefnemer afspraken gemaakt over verdeling van de kosten. Initiatiefnemer neemt de kosten van een door Rho opgesteld concept TAM-IMRO Omgevingsplan voor zijn rekening en betaalt geen extra leges aan de gemeente voor het begeleiden van de planologische procedure.

Kanttekeningen

N.v.t.

Afstemming

1. Er heeft afstemming plaatsgevonden met Rho-Adviseurs over de inhoud van het ontwerp TAM-IMRO omgevingsplan.
2. Er heeft afstemming met initiatiefnemer plaatsgevonden over de procedure, de verdeling van de kosten en de invulling van participatie.

Vervolg

- Na besluit tot vaststelling wordt het TAM-omgevingsplan gereedgemaakt voor publicatie.
- Van de vaststelling wordt een kennisgeving gedaan via de Landelijke voorziening bekendmaken en beschikbaar stellen (LVBB) en het gemeente infoblad.
- Tegen het besluit tot vaststelling kan gedurende 6 weken beroep worden ingesteld bij de Afdeling Bestuursrechtspraak van de raad van State.
- Als de beroepstermijn is verstreken en er is geen beroep ingesteld, wordt het plan onherroepelijk.

Bijlagen

1. Collegebesluit beginseluitspraak Willibrordusstraat 30-7-2025
2. Collegevoorstel + besluit voorbereiden omgevingsplanwijziging 11-11-2025
3. TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 (ter vaststelling)

Besluit

Raad

Zaaknummer	523404
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Vaststelling TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14.
Portefeuillehouder	Theo Faber
Agendapunt	**8**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op artikel 16:30 van de Omgevingswet en artikel 3:11 van de Algemene wet bestuursrecht;

Besluit:

Het TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14 ongewijzigd vast te stellen.

Ballum, 18 **mei 2026**

T. Willemsma

J.M.J. Metz

TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14

Ameland

RHO ADVISEURS

RHO ADVISEURS

DATUM	..-..-2026
IMRO IDN	NL.IMRO.0060.TAM22a20250542-VA01
PROJECT	
PROJECTLEIDER	
OPDRACHTGEVER	
PROJECTNUMMER	20250542
AUTEUR	
STATUS	vastgesteld

DISCLAIMER

© Rho Adviseurs B.V.

Niets uit dit drukwerk mag door anderen dan de opdrachtgever worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van Rho Adviseurs B.V., behoudens voor zover dit drukwerk wettelijk een openbaar karakter heeft gekregen. Dit drukwerk mag zonder genoemde toestemming niet worden gebruikt voor enig ander doel dan waarvoor het is vervaardigd.

AVG

Onze producten worden vrijgegeven conform het protocol en eisen uit het kwaliteitssysteem van Rho Adviseurs B.V. Daarbij wordt niet gewerkt met handtekeningen en/of parafen. In het kader van de AVG worden, voorafgaand aan publicatie of bij uitlevering aan derden, persoonsgegevens van derden in onze producten geanonimiseerd. In het belang van de advisering en herkenbaarheid worden bedrijfsgegevens van Rho Adviseurs B.V., namen, e-mailadres(sen) en telefoonnummer(s) van adviseur(s), zijnde auteur(s) van het rapport of de projectleider van het onderhavige project, niet geanonimiseerd.

Inhoudsopgave

Motivering		**5**
Hoofdstuk 1	**Inleiding**	**6**
1.1	Aanleiding	6
1.2	Ligging plangebied	6
1.3	Planologische regeling	7
1.4	Vooroverleg provincie	8
1.5	Leeswijzer	8
Hoofdstuk 2	**Huidige situatie en toekomstige situatie**	**9**
2.1	De bestaande situatie	9
2.2	De voorgenomen situatie	11
Hoofdstuk 3	**Participatie**	**14**
Hoofdstuk 4	**Beleidskader**	**15**
4.1	Inleiding	15
4.2	Gemeentelijk beleid	15
Hoofdstuk 5	**Gevolgen voor de fysieke leefomgeving**	**17**
5.1	Bodem	17
5.2	Verkeer en parkeren	18
5.3	Cultureel erfgoed	18
5.4	Ecologie (gebiedsbescherming)	19
Hoofdstuk 6	**Juridische vormgeving**	**20**
6.1	Toepassingsbereik	20
6.2	Begrippen	20
6.3	Algemeen verbod	20
6.4	Functies en activiteiten	20
6.5	Algemene regels	21
6.6	Overgangsregels	22
Hoofdstuk 7	**Financiële haalbaarheid**	**23**
Hoofdstuk 8	**Evenwichtige toedeling van functies aan locaties**	**24**
Regels		**25**

Hoofdstuk 1	**Inleidende regels**	**26**
Artikel 1	Begripsbepalingen	26
Artikel 2	Toepassingsbereik	29
Artikel 3	Meet- en rekenbepalingen	30
Artikel 4	Algemeen verbod	31
Hoofdstuk 2	**Functies en activiteiten**	**32**
Artikel 5	Recreatie - Verblijfsrecreatie 2	32
Artikel 6	Tuin	34
Artikel 7	Wonen - 1	35
Hoofdstuk 3	**Algemene regels**	**37**
Artikel 8	Anti-dubbeltelregel	37
Artikel 9	Algemene bouwregels	38
Hoofdstuk 4	**Overgangsregels**	**39**
Artikel 10	Overgangsrecht	39
Verbeelding		**41**

Motivering

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Aan de Willibrordusstraat 12b, 14 en 14a in Buren bevinden zich verschillende gebouwen met een reguliere woonfunctie dan wel een verblijfsrecreatieve functie. De planologische situatie is niet in overeenstemming met het feitelijk, dan wel beoogd gebruik. Het voornemen is om de planologische situatie in overeenstemming te brengen met het feitelijk, dan wel beoogd gebruik. Het plan betreft hiermee uitsluitend een uitruil van gebruiksactiviteiten bij bestaande panden binnen het plangebied; er is geen sprake van ruimtelijke ingrepen zoals uitbreiding, sloop of nieuwbouw. Daarnaast is ter plaatse van Willibrordusstraat 12b sprake van een omissie in het omgevingsplan welke met deze omgevingsplanwijziging wordt hersteld.

De beoogde functiewijziging is niet mogelijk op basis van het (tijdelijk deel van het) omgevingsplan Ameland. De gemeente wenst bij wijziging van het omgevingsplan gebruik te maken van de techniek TAM-IMRO, waarin de bestemmingsplanvariant wordt toegepast. Voor de beoogde ontwikkeling dient een wijziging van het omgevingsplan te worden opgesteld. Met de wijziging van het omgevingsplan wordt het feitelijke gebruik in overeenstemming gebracht met de planologische situatie en wordt de omissie hersteld.

Naast de evenwichtige toedeling van functies aan locaties (ETFAL) kunnen bij een wijziging van het omgevingsplan ook instructieregels, instructies, planbesluiten, voorbereidingsbesluiten of de doorwerking van maatwerkregels een rol spelen. In dit geval zijn dergelijke kaders niet relevant. De beoordeling richt zich uitsluitend op de ETFAL en de toetsing aan het relevante gemeentelijke beleid en de geldende beleidsregels. Hiermee wordt aangetoond dat het plan in overeenstemming is met een evenwichtige toedeling van functies aan locaties en past binnen het gemeentelijk beleid van de gemeente Ameland.

1.2 Ligging plangebied

Het plangebied ligt aan de Willibrordusstraat 12b, 14 en 14b, in het dorp Buren van de gemeente Ameland (figuur 1.1). Buren kenmerkt zich door de historische dorpsstructuur met een karakteristiek stratenpatroon, kleinschalige bebouwing en een sterke verwevenheid van wonen, voorzieningen en recreatie. De Willibrordusstraat vormt een ontsluitingsweg van het dorp, een relatief smalle straat met aaneengesloten bebouwing. Het plangebied wordt ontsloten via de Willibrordusstraat, een gemeentelijke weg waar een snelheidsregime van 30 km/uur geldt.

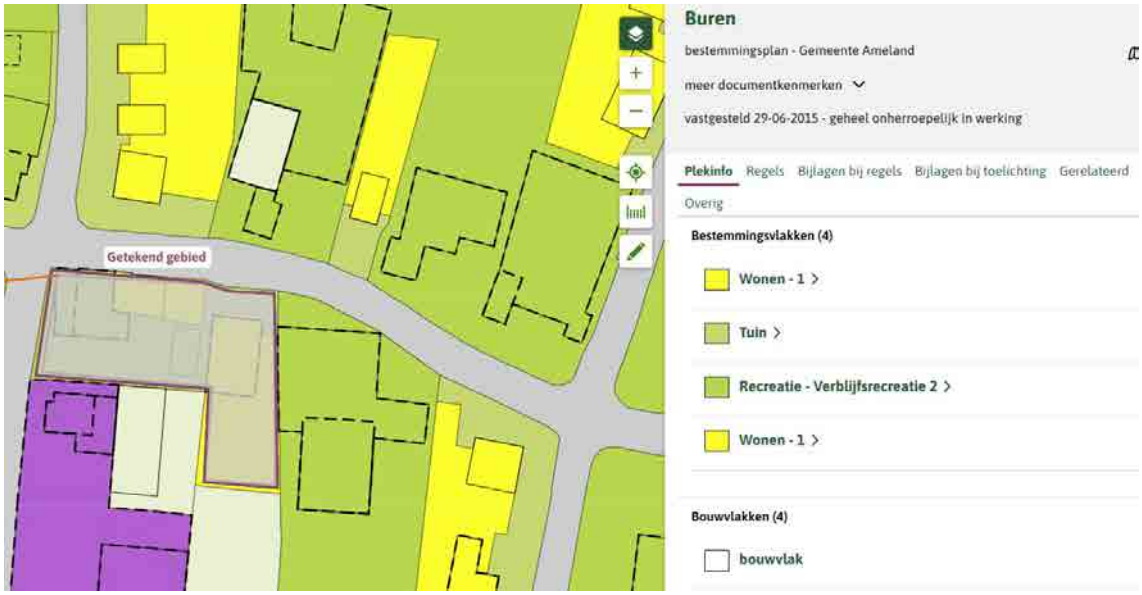
Figuur 1.1 Ligging plangebied met luchtfoto huidige situatie (bron: Rho basisviewer)

1.3 Planologische regeling

Het plangebied is planologisch geregeld in het omgevingsplan van de gemeente Ameland, waarin het voormalige bestemmingsplan *Buren* van toepassing is. Het plangebied heeft de hierin de volgende bestemmingen:

- Willibrordusstraat 12b: bestemming *Recreatie - Verblijfsreactie 2*
- Willibrordusstraat 14: bestemming *Wonen - 1*
- Willibrordusstraat 14a: bestemming *Wonen - 1* met de functieaanduiding *verblijfsrecreatie*

De gronden met de bestemming 'Wonen – 1' zijn primair bestemd voor woonhuizen. Daarnaast is het toegestaan om, ter plaatse van de aanduiding 'verblijfsrecreatie', ondergeschikt aan het wonen ruimte te gebruiken voor appartementen of logiesverstrekking. De gronden met de bestemming 'Recreatie – Verblijfsrecreatie 2' zijn bestemd voor gebouwen ten behoeve van appartementen en/of een bedrijfswoning (uitsluitend ter plaatse van de aanduiding 'bedrijfswoning'). Ook hier geldt dat, ter plaatse van de aanduiding 'verblijfsrecreatie', aanvullend ruimte kan worden gebruikt voor appartementen of logiesverstrekking, mits dit ondergeschikt blijft aan de woonfunctie. In figuur 1.2 is een fragment weergegeven van de planologische regeling.

Figuur 1.2 Fragment planologische regeling (bron: Regels op de kaart)

1.4 Vooroverleg provincie

Volgens de Werkwijze planadvisering onder de Omgevingswet (vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Fryslân op 28 januari 2025) wordt de provincie graag betrokken bij wijzigingen van het omgevingsplan wanneer sprake is van ontwikkelingen die provinciale belangen raken of waarvoor gebruik wordt gemaakt van afwijkings- of maatwerkregels uit de Omgevingsverordening.

De voorliggende wijziging is echter van zeer beperkte aard en ziet uitsluitend op het herstellen van een planologische omissie en het uitruilen van twee bouwvlakken binnen het bestaande gebruik. Er worden geen nieuwe functies mogelijk gemaakt en provinciale belangen zijn niet in het geding. Daarom is in dit geval geen vooroverleg met de provincie nodig geacht.

1.5 Leeswijzer

- In hoofdstuk 2 worden de huidige en de voorgenomen situatie beschreven.
- In hoofdstuk 3 wordt het plan getoetst aan het relevante gemeentelijke beleid.
- In Hoofdstuk 4 wordt het plan getoetst aan de relevante milieu- en omgevingsaspecten.
- In hoofdstuk 5 wordt de juridische vormgeving toegelicht.
- In hoofdstuk 6 wordt de economische uitvoerbaarheid van het plan getoetst.
- In hoofdstuk 7 wordt een afweging gemaakt of met de beoogde ontwikkeling sprake is evenwichtige toedeling van functies aan locaties

Hoofdstuk 2 Huidige situatie en toekomstige situatie

2.1 De bestaande situatie

Het plangebied ligt binnen het bestaand stedelijk gebied van het dorp Buren, in de gemeente Ameland. De betrokken percelen bevinden zich ten zuidoosten van het dorpscentrum en zijn kadastraal bekend als Nes Ameland, sectie D, nummers 969, gedeeltelijk 743 en gedeeltelijk 1546. In figuur 2.1 zijn de kadastrale percelen van het plangebied weergegeven. Op de percelen staan verschillende gebouwen die voornamelijk bestaan uit één bouwlaag met kap. In de directe omgeving komt vergelijkbare bebouwing voor, overwegend bestaande uit woningen van één of twee bouwlagen met kap, in een groene omgeving met smalle straten.

Figuur 2.1 Kadastrale aanduiding (Bron: Kadaster)

Aan de voorzijde van de percelen, langs de Willibrordusstraat, bevinden zich in de huidige situatie enkele gebouwen die worden gebruikt voor verblijfsrecreatie, waaronder de panden aan de Willibrordusstraat 12b en het daaraan constructief verbonden pand met huisnummer 12. Ook het pand aan de Willibrordusstraat 14 is hiermee constructief verbonden. In figuur 2.2 is de bestaande bebouwing van de Willibrordusstraat 12b en 14 weergegeven. In de directe omgeving is sprake van een gemengd ruimtelijk beeld, waarin reguliere woningen en verblijfsrecreatieve functies naast elkaar voorkomen, waardoor deze functiemix kenmerkend is voor het gebied en als gebruikelijk kan worden beschouwd.

Figuur 2.2 Willibrordusstraat 12b aan de rechterzijde en 14 aan de linkerzijde (bron: Google Street View, 2025)

Ten oosten van deze gebouwen, eveneens aan de Willibrordusstraat, bevindt zich een losstaand bijgebouw (figuur 2.3). Dit bijgebouw wordt van het hoofdgebouw aan de Willibrordusstraat 14 gescheiden door een smalle oprit die toegang biedt tot de achterzijde van het erf. Aan de achterzijde bevindt zich nog een vrijstaand bijgebouw, behorend bij de huisnummers 12a en 12b. Dit bijgebouw is vanaf de Willibrordusstraat niet zichtbaar.

Figuur 2.2 Willibrordusstraat 12b aan de rechterzijde en 14 aan de linkerzijde (bron: Google Street View, 2025)

Tot slot ligt ten oosten van de huisnummers 12b en 14 het perceel Willibrordusstraat 14a. Hier staat een woning

met één bouwlaag en kap, waarin eveneens een verblijfsrecreatieve functie is opgenomen (figuur 2.4).

Figuur 2.4 Woning met verblijfsrecreatieve functie aan de Willibrordusstraat 14a (bron: Google Street View, 2025).

2.2 De voorgenomen situatie

De voorgenomen omgevingsplanwijziging hangt samen met een door de initatiefnemer ingediende aanvraag to beginseluitspraak voor een planologische wijziging aan de Willibrordusstraat 12a - 14 en twee bijgebouwen in het plangebied. Binnen het huidige bestemmingsplan laat het bouwvlak van 84 m2 ter plaatse van 12a/12b de bouw van recreatieappartementen toe, zonder beperkingen in goot- en bouwhoogte. Hoewel hier momenteel slechts een berging aanwezig is, bestaat daarmee de planologische mogelijkheid om hier een gebouw met recreatieve appartementen te realiseren. De initiatiefnemer is voornemens om met de omgevingsplanwijziging deze mogelijkheden af te schalen, zodat uitsluitend een berging, het recreatiebedrijf en een bestaande recreatiewoning behouden blijven. In ruil daarvoor wordt voorgesteld het bijgebouw bij 14a van circa 45 m2 planologisch aan te wijzen voor recreatieve verhuur, waarmee de huidige feitelijke situatie wordt gelegaliseerd. De ontwikkeling heeft daarmee een correctief karakter en leidt niet tot uitbreiding van het bouwvolume, een intensivering van het gebruik of een verandering van de ruimtelijke uitstraling.

Daarnaast is ter plaatse van Willibrordusstraat 12b sprake van een omissie in het omgevingsplan welke met deze omgevingsplanwijziging wordt hersteld. De omissie betreft een woonbestemming die in het bestemmingsplan *Buren* te ver naar het westen doorloopt, waardoor de Willibrordusstraat 12b foutief deels een woonbestemming heeft.

Dit voornemen is conform de gevoerde gesprekken tussen de gemeente en de initiatiefnemer. De gemeente

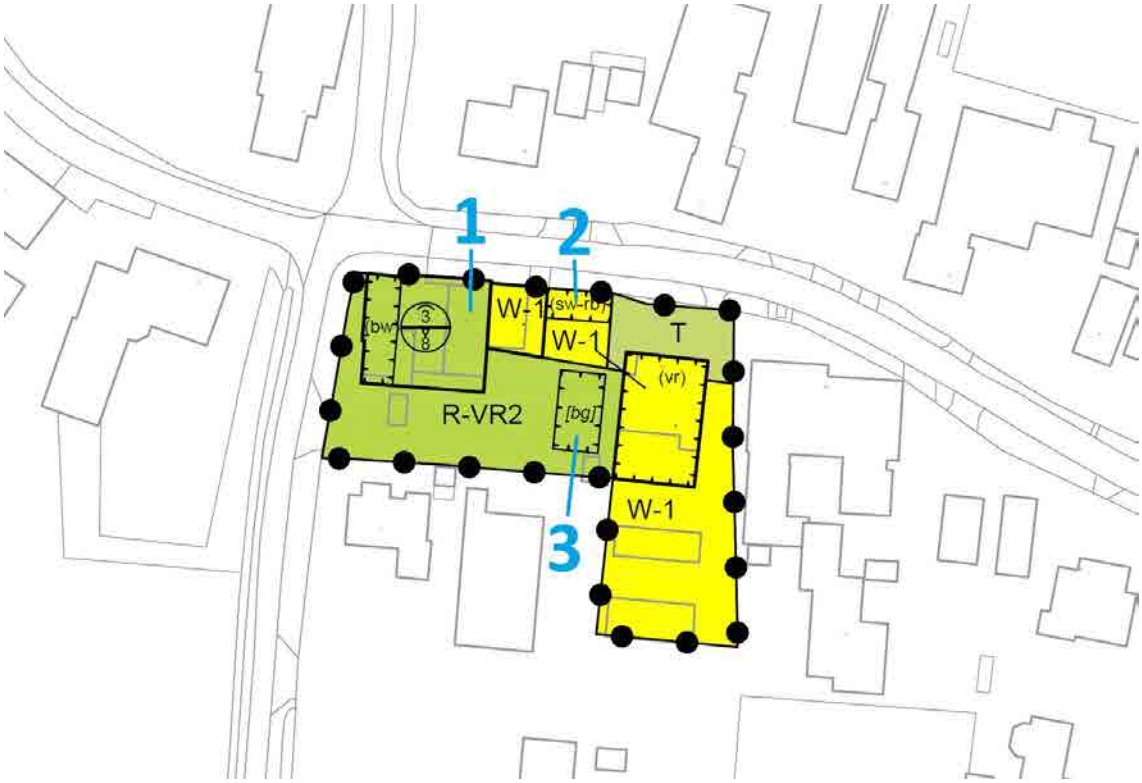
heeft in haar brief van 31 juli 2024 richting initiatiefnemer laten weten dat het college heeft besloten om een positief standpunt in te nemen over het toestaan van recreatieve verhuur van het bijgebouw op het adres Willibrordusstraat 14a en het onttrekken van een bouwvlak voor recreatieve appartementen op het adres Willibrordusstraat 12a/12b.

Resumerend bestaat de omgevingsplanwijziging uit twee onderdelen:

1. Het herstellen van een planologische omissie ter plaatse van Willibrordusstraat 12b;
2. De uitruil van twee bouwvlakken tussen het bijgebouw bij Willibrordusstraat 14a en het recreatieve bouwvlak bij 12a/12b.

Ter verduidelijking geeft tabel 1 een overzicht van de wijzigingen. In figuur 2.5 is de nieuwe planologische situatie weergegeven en zijn de wijzigingen aangeduid.

Nummer	**Gebouw**	**Bestaande planologische situatie**	**Nieuwe planologische situatie**
1	Willibrordusstraat 12b (noordoostelijk deel)	Wonen - 1	Recreatie - Verblijfsrecreatie 2
2	Bijgebouw behorend bij nummer 14a	Wonen - 1	Wonen -1, bijgebouw bij 14a - aanduiding 'specifieke vorm van wonen - recreatieve bewoning' met koppeling naar woning met nummer 14a
3	Recreatief bouwvlak behorend bij 12a en 12b	Recreatie - Verblijfsrecreatie 2 met bouwvlak	Recreatie - Verblijfsrecreatie 2, met aanduiding 'bijgebouwen'

Figuur 2.5 Nieuwe planologische situatie met aangeduid de wijzingen

Hoofdstuk 3 Participatie

De Omgevingswet stimuleert vroegtijdige participatie van belanghebbenden bij het proces van de besluitvorming over een project of activiteit. In dit hoofdstuk wordt daarom aandacht besteed aan dit onderdeel van het besluitvormingsproces.

De initiatiefnemer heeft de omwonenden mondeling op de hoogte gebracht van de voorgenomen wijzigingen in gebruik voor de betreffende percelen. Alle benaderde mensen hebben aangegeven geen bezwaar te hebben tegen deze wijzigingen.

Ontwerp
Het ontwerp TAM-omgevingsplan heeft ter inzage gelegen van 18 december 2025 tot en met 28 januari 2026. Tijdens deze periode van zes weken kon door een ieder zienswijzen worden ingediend. Er zijn geen zienswijzen ontvangen.

Vaststelling
Het TAM-omgevingsplan is vervolgens door de gemeenteraad op ..... 2026 ongewijzgd vastgesteld. Het besluit tot vaststelling wordt gepubliceerd en het TAM-omgevingsplan ligt zes weken ter inzage. Tijdens die periode bestaat de mogelijkheid om beroep in te dienen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen het besluit en het TAM- omgevingsplan.

Hoofdstuk 4 Beleidskader

4.1 Inleiding

Voor de beoordeling van de voorgenomen ontwikkeling is met name het gemeentelijk beleid van belang. De ontwikkeling betreft een planologische correctie binnen bestaand stedelijk gebied. Rijks- en provinciaal beleid bevatten geen specifieke beleidsuitgangspunten die rechtstreeks relevant zijn voor deze ontwikkeling. Om die reden wordt in deze ruimtelijke onderbouwing uitsluitend ingegaan op het gemeentelijk beleid.

4.2 Gemeentelijk beleid

Structuurvisie Ameland (2011)

De Structuurvisie Ameland (2011) vormt het strategisch ruimtelijk kader voor de ruimtelijke ontwikkeling van het eiland. De visie richt zich op het behoud en de versterking van de bestaande dorpsstructuren, zorgvuldig ruimtegebruik binnen de bebouwingscontouren en het behoud van de karakteristieke landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Nieuwe ontwikkelingen dienen bij voorkeur plaats te vinden binnen het bestaand stedelijk gebied en aan te sluiten bij de schaal en structuur van de bestaande bebouwing.

Toetsing en conclusie

De voorliggende ontwikkeling betreft geen uitbreiding van de bebouwing, maar een planologische correctie waarmee de feitelijke en beoogde situatie wordt vastgelegd. Binnen het plangebied worden bestaande gebruiksfuncties onderling geruild, zonder dat nieuwe functies of extra bouwmogelijkheden worden toegevoegd. Daarmee draagt de ontwikkeling bij aan zorgvuldig ruimtegebruik binnen bestaand stedelijk gebied en sluit deze aan bij de doelstellingen van de structuurvisie. De ontwikkeling past binnen de ruimtelijke hoofdstructuur van Buren en is in overeenstemming met de uitgangspunten van de Structuurvisie Ameland (2011).

Beleidsregel Verblijfsrecreatie Ameland (2023)

De Beleidsregel Verblijfsrecreatie Ameland (vastgesteld 17 mei 2023) vormt het toetsingskader voor ruimtelijke initiatieven op het gebied van verblijfsrecreatie. De beleidsregel heeft tot doel een zorgvuldig evenwicht te behouden tussen wonen, recreatie en leefbaarheid op het eiland. Nieuwe vormen van verblijfsrecreatie worden in beginsel terughoudend benaderd; medewerking wordt uitsluitend verleend wanneer sprake is van een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit, een goede landschappelijke inpassing en een ondergeschikte, bedrijfsmatige exploitatie. Uitbreiding van bestaande recreatieve functies of toevoeging van nieuwe recreatiewoningen is in principe niet toegestaan.

Toetsing

Het huidige gemeentelijke beleid is erop gericht dat geen groei van logiesaccommodaties meer plaatsvindt. In het in 2023 vastgestelde toerismebeleid is bepaald dat nieuwe verblijfsrecreatieve bestemmingen worden uitgesloten en uitbreiding van bestaande recreatiebedrijven niet wordt toegestaan. Dit sluit echter niet uit dat binnen de reeds bestaande verblijfsrecreatieve bestemmingen nog onbenutte bouwvlakken aanwezig zijn, waarbinnen op grond van het huidige planologische regime in theorie nog een aanzienlijke groei van het aantal

toeristische bedden zou kunnen plaatsvinden.

De voorliggende ontwikkeling draagt juist bij aan het beperken van deze potentiële groei. Het bouwvlak ter plaatse van de adressen 12a/12b, waar thans op basis van het bestemmingsplan nog de realisatie van recreatieappartementen is toegestaan, wordt planologisch onttrokken. In ruil daarvoor wordt het recreatief gebruik van het bestaande bijgebouw aan de 14a toegestaan en daarmee gelegaliseerd.

Per saldo leidt deze wijziging tot een afname van het recreatief bouwvlak (van circa 84 m² naar circa 45 m²) en tot een beperking van het aantal potentiële recreatieve bedden binnen het plangebied. Er worden geen nieuwe recreatieve functies toegevoegd en er vindt geen uitbreiding van de bebouwing plaats. De planologische aanpassing heeft daarmee een corrigerend karakter en draagt bij aan het gemeentelijke streven om de ruimtelijke druk en recreatieve groei op Ameland te beperken.

Conclusie
De beoogde ontwikkeling is hiermee in overeenstemming met de uitgangspunten van de Beleidsregel Verblijfsrecreatie Ameland (2023): zorgvuldig ruimtegebruik, behoud van ruimtelijke kwaliteit en het voorkomen van ongewenste uitbreiding van recreatieve functies.

Hoofdstuk 5 Gevolgen voor de fysieke leefomgeving

De aard, omvang en locatie van de activiteit(en) zijn bepalend voor de milieu- en omgevingsaspecten en andere thema's die onderzocht moeten worden als onderdeel van de motivering van de wijziging van het omgevingsplan. Dit is noodzakelijk met het oog op een evenwichtige toedeling van functies aan locaties (ETFAL). In de onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de relevante milieu- en omgevingsaspecten.

De aspecten Ladder voor duurzame verstedelijking, ecologie (soortenbescherming), externe veiligheid, geluid, luchtkwaliteit, water, archeologie, geur, duurzaamheid, gezondheid, trilling, (slag)schaduw en windhinder worden in dit hoofdstuk niet afzonderlijk behandeld, omdat deze voor het voorliggende plan niet of slechts in zeer beperkte mate relevant zijn. Deze aspecten zijn in de beoordeling wel betrokken; gezien de aard en omvang van de ontwikkeling wordt geen invloed verwacht op deze onderdelen van de fysieke leefomgeving.

De ontwikkeling betreft een beperkte functieruil binnen bestaand stedelijk gebied, waarbij de bestaande legale situatie planologisch wordt vastgelegd. Er worden geen nieuwe gebouwen opgericht, geen intensievere functies toegevoegd en geen verkeersaantrekkende werking of milieuhinder verwacht. Daarmee is de ontwikkeling functioneel en milieukundig goed inpasbaar in de omgeving, en worden geen negatieve effecten voorzien op bovengenoemde milieu- en omgevingsaspecten.

5.1 Bodem

Uit de Omgevingswet volgt dat gemeenten primair verantwoordelijk zijn voor de zorg voor de fysieke leefomgeving, waaronder ook de zorg voor de bodemkwaliteit valt. Het bodembeleid onder de Omgevingswet is gebaseerd op drie pijlers:

- het voorkomen van nieuwe verontreiniging of aantasting (preventie);
- het meewegen van de bodemkwaliteit als onderdeel van de afweging van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in relatie tot functies (toedeling van functies);
- het duurzaam en doelmatig beheren van resterende historische verontreinigingen.

Op grond van het Bkl (artikel 5.89i en 5.89j) dient bij het toestaan van een bodemgevoelig gebouw op een bodemgevoelige locatie te worden aangetoond dat de bodemkwaliteit geschikt is voor het beoogde gebruik. Een locatie is bodemgevoelig wanneer zich hier een gebouw bevindt waar personen meer dan twee uur per dag aaneengesloten aanwezig zijn.

Voor het vaststellen van de geschiktheid van de bodem kan een verkennend bodemonderzoek als bedoeld in artikel 5.7b van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) worden uitgevoerd. Dit onderzoek moet uitwijzen of de bodemkwaliteit toelaatbaar is voor het beoogde gebruik. Indien waarden worden overschreden, mag een bodemgevoelig gebouw alleen worden toegestaan wanneer sanerende of beschermende maatregelen worden getroffen.

Toetsing en conclusie

In dit geval betreft het plan een planologische correctie waarbij de bestaande legale situatie wordt vastgelegd. Er worden geen nieuwe gebouwen of functies toegevoegd en het bestaande gebruik (wonen en

verblijfsrecreatie) is reeds toegestaan en feitelijk aanwezig. Omdat geen nieuwe bodemgevoelige gebouwen worden gerealiseerd en het gebruik ongewijzigd blijft, is het uitvoeren van een bodemonderzoek niet noodzakelijk. Het aspect bodem vormt daarmee geen belemmering voor de ontwikkeling.

5.2 Verkeer en parkeren

Toetsingskader

Mobiliteit en parkeren moeten als omgevingsaspecten in het belang van een evenwichtige toedeling van functies aan locaties worden beoordeeld. Het Bkl en de provinciale omgevingsverordening stellen geen instructieregels op dit gebied. Wel kan het zijn dat de provincie, regio en gemeente hiervoor beleid heeft, bijvoorbeeld een Mobiliteitsvisie, regels over aanleg parkeer-plaatsen in het omgevingsplan en/of een Nota Parkeernormen.

De beoordeling van de ontwikkeling op het omgevingsaspect parkeren houdt onder meer in dat er voldoende parkeergelegenheid aanwezig moet zijn.

Toetsing

De voorliggende ontwikkeling betreft het planologisch toestaan van een bestaande situatie. Dit gebruik vond in het verleden reeds plaats, zij het zonder planologische grondslag. In de praktijk heeft dit feitelijke gebruik geen verkeers- of parkeeroverlast veroorzaakt. Er is geen toename van verkeersbewegingen geconstateerd en de parkeerdruk in de omgeving is niet merkbaar beïnvloed. Bovendien wordt de omgeving van het plangebied gekenmerkt door een gemengd gebruik van reguliere woningen en verblijfsrecreatieve functies, waarbij de verkeers- en parkeerbehoefte over de dag en week wordt gespreid. De bestaande parkeervoorzieningen langs en op het erf zijn toereikend om het gebruik te accommoderen. Er is geen sprake van extra verkeersaantrekkende werking, aangezien het aantal recreatieve eenheden per saldo juist afneemt als gevolg van het onttrekken van het bouwvlak voor recreatieappartementen aan 12a/12b.

Conclusie

Gelet op bovenstaande kan worden geconcludeerd dat de ontwikkeling geen negatieve gevolgen heeft voor de verkeersveiligheid of de parkeerdruk in de omgeving. Het aspect verkeer en parkeren vormt geen belemmering voor de uitvoerbaarheid van het plan.

5.3 Cultureel erfgoed

Toetsingskader

Cultureel erfgoed maakt onderdeel uit van de fysieke leefomgeving. Op grond van artikel 5.130 van het Bkl moet bij het vaststellen of wijzigen van een omgevingsplan rekening worden gehouden met het belang van het behoud van cultureel erfgoed, waaronder ook archeologische waarden, monumenten en karakteristieke dorpsgezichten vallen. Daarbij gaat het onder meer om het voorkomen van ontsiering, beschadiging of aantasting van cultuurhistorische waarden en het behouden van de karakteristieke verschijningsvorm van dorpen en landschappen.

Toetsing en conclusie

Het plangebied is niet aangewezen als rijks-, provinciaal of gemeentelijk monument en bevat geen als

karakteristiek aangeduide bebouwing. Wel ligt het gebied binnen de historische dorpsstructuur van Buren, die wordt gekenmerkt door kleinschalige bebouwing, een gevarieerde kapvorm en een samenhangend straatbeeld.

De voorgenomen ontwikkeling betreft uitsluitend een planologische correctie, waarbij het feitelijke, legale gebruik wordt vastgelegd en geen fysieke aanpassingen aan de bebouwing of inrichting plaatsvinden. Daarmee is geen sprake van aantasting of wijziging van cultuurhistorische waarden of het dorpsbeeld. De bestaande ruimtelijke structuur blijft ongewijzigd en de ontwikkeling is in overeenstemming met het toetsingskader voor cultureel erfgoed zoals opgenomen in artikel 5.130 Bkl.

5.4 Ecologie (gebiedsbescherming)

Toetsingskader

Ter bescherming van de natuur zijn in het Bal en het Bkl diverse regels opgenomen. Deze regels, die grotendeels overeenkomen met de voormalige Wet natuurbescherming, zien onder meer op de bescherming van Natura 2000-gebieden, van soorten en van houtopstanden. Het gebieds- en soortenbeschermingsregime vloeit voort uit de Vogelrichtlijn (79/409/EEG) en de Habitatrichtlijn (92/43/EEG). Daarnaast bevat het Bkl bepalingen over het Natuurnetwerk Nederland (NNN), waarvan de wezenlijke kenmerken en waarden zijn vastgelegd in de provinciale Omgevingsverordening Fryslân.

Toetsing en conclusie

Het plangebied ligt binnen het bestaand stedelijk gebied van Buren en bevindt zich op circa 1 km afstand van het Natura 2000-gebied Duinen Ameland. De ontwikkeling betreft uitsluitend een planologische correctie, waarbij het feitelijke, legale gebruik wordt vastgelegd. Er wordt geen nieuwe bebouwing gerealiseerd, ook vindt er geen functiewijziging of intensivering van gebruik plaats. Omdat geen sprake is van bouwactiviteiten of verandering in de aard of omvang van het gebruik, kan uitsluitend sprake zijn van een beheer- of instandhoudingsituatie. Er zijn daarom geen effecten te verwachten op de instandhoudingsdoelen van nabijgelegen Natura 2000-gebieden. Het uitvoeren van een stikstofonderzoek is in dit geval niet noodzakelijk, aangezien er geen stikstofemissie optreedt in de bouw- of gebruiksfase.

Het plan heeft ook geen gevolgen voor het Natuurnetwerk Nederland of voor beschermde soorten en habitats. De ontwikkeling is daarmee in overeenstemming met het toetsingskader van het Bal en het Bkl ten aanzien van gebieds- en soortenbescherming.

Hoofdstuk 6 Juridische vormgeving

6.1 Toepassingsbereik

Met deze wijziging van het omgevingsplan worden bestaande functies en activiteiten op de percelen Miedenweg 1 en Willibrordusstraat 12a tot en met 14 te Buren planologisch in overeenstemming gebracht. Juridisch is het plan een nieuw hoofdstuk in het Omgevingsplan gemeente Ameland.

Deze wijziging van het omgevingsplan vervangt daarmee de regels die onderdeel uitmaken van het tijdelijk deel van het omgevingsplan zoals dat op 1 januari 2024 geldt. De bruidsschat (inclusief vangnetregeling) en de gemeentelijke verordeningen die onderdeel uitmaken van de het tijdelijk omgevingsplan blijven evenwel van toepassing. Hierbij is aangegeven dat wanneer de regels uit het (tijdelijk deel van het) omgevingsplan strijdigheid opleveren met de regels uit dit TAM-omgevingsplan, de regels uit het TAM-omgevingsplan voorgaan.

6.2 Begrippen

De begripsbepalingen uit de bijlage van de Omgevingswet zijn van rechtswege van toepassing op het wijzigingsbesluit en hoeven dus niet bij de begrippen te worden opgenomen. De begripsbepalingen uit het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl), Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) en Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en de Omgevingsregeling zijn niet van rechtswege van toepassing op het TAM-omgevingsplan. Daarom is in de begrippen hierop aangesloten door deze van toepassing te verklaren. Tevens zijn de aanvullende begrippen opgenomen die nodig zijn voor dit TAM-omgevingsplan.

6.3 Algemeen verbod

In het algemene verbod is opgenomen dat alle niet genoemde functies en activiteiten die in strijd zijn met dit TAM-omgevingsplan niet zijn toegestaan. Het algemene verbod zorgt ervoor dat alleen de genoemde functies en activiteiten zijn toegestaan. Wanneer sprake is van bestaande functies en activiteiten die niet zijn genoemd in de bestemmingen, dan zijn deze wel toegestaan. Het begrip *bestaand* is opgenomen in de begripsbepalingen, waarbij het gaat om legale situaties ten tijde van het inwerking treden van dit TAM-omgevingsplan.

6.4 Functies en activiteiten

Een omgevingsplan moet technisch voldoen aan de Omgevingswet standaarden STOP/TPOD. De wetgever heeft tot 1 januari 2026 gemeenten de mogelijkheid geboden om een omgevingsplan onder de Omgevingswet op te stellen op basis van de RO standaarden 2012 en te publiceren via www.ruimtelijkeplannen.nl en de overbruggingsfunctie van het Informatiehuis Ruimte naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Het omgevingsplan conform TAM maakt juridisch onderdeel uit van het omgevingsplan, maar wordt technisch in de landelijke voorziening www.ruimtelijkeplannen.nl geplaatst.

Bij het opstellen van een TAM-omgevingsplan, waarbij gebruik wordt gemaakt van de RO standaarden 2012 kan nog gebruik worden gemaakt van bestemmingen. Dit voorliggend TAM-omgevingsplan bevat bestemmingen.

Voor de inhoud van de juridische regeling wordt aangesloten op de regels uit bestemmingsplan Buren, vastgesteld op 29 juni 2015 dat vanaf 1 januari 2024 deel uitmaakt van het Omgevingsplan van de gemeente Ameland.

De bestemmingen bevatten gebruiksregels, bouwregels en aanleg regels (vergunningplichten voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerken zijnde, en werkzaamheden).

Recreatie - Verblijfsrecreatie

De functie 'Recreatie - Verblijfsrecreatie' is van toepassing op het perceel Willibrordusstraat 12a en 12b en Miedenweg 1. Binnen deze locatie mogen binnen de aangegeven bouwvlakken appartementen(complexen) opgericht worden, alsmede een bedrijfswoning ter plaatse van de aanduiding 'bedrijfswoning'.
Voor de gebouwen en overkappingen moet in principe binnen de bouwvlakken ruimte worden gezocht. Het op het achtererf aanwezig vrijstaande gebouw mag niet gebruikt worden voor verblijfsrecreatieve doeleinden en is om die reden aangeduid als 'bijgebouw'.

Tuin

Vanwege het karakter van de kern Buren, dient zorgvuldig te worden omgegaan met het plaatsen van aan- en uitbouwen en bijgebouwen bij woningen en de woningen zelf. Met name de gebieden die grenzen aan de openbare ruimte dienen vrij te blijven van bebouwing.
Om dit te waarborgen is de bestemming ‘Tuin’ opgenomen voor de voortuin van het perceel Willibrordusstraat 14 en 14a tot 3,00 meter achter de voorgevel van de woningen.

Wonen - 1

De functie 'Wonen - 1' heeft betrekking op de bestaande woningen op de percelen Willibrordusstraat 14 en 14a.

In zowel de woning op het perceel 14a als in het vrijstaande bijbehorend bouwwerk ten westen naast de woning is verblijfsrecreatie gevestigd. Beide bestemmingsvlakken W-1 maken deel uit van het adres 14a. Om te voorkomen dat er planologisch sprake is van twee zelfstandige woonpercelen is een relatieteken toegevoegd die ervoor zorgt dat er sprake is van één (bouw)perceel.
Voor de verblijfsrecreatie binnen de woning geldt de aanduiding 'verblijfsrecreatie'. Deze regeling voorziet in de mogelijkheid voor het toestaan van 1 appartement met een oppervlakte van ten hoogste 70 m².
Voor het gebruik van het vrijstaande bouwwerk op het perceel 14a geldt een specifieke regeling voor logiesverstrekking die is gebaseerd op de bestaande situatie.

6.5 Algemene regels

Binnen de algemene regels zijn de anti-dubbeltelregels opgenomen. In het Bkl is geen plicht opgenomen tot het opnemen van een anti-dubbeltelregeling. Deze hoeft dus niet te worden opgenomen in dit TAM-omgevingsplan. De keuze is om deze wel mee te nemen om ongewenste bebouwingsmogelijkheden te creëren (voor bijvoorbeeld bijbehorende bouwwerken).

Verder zijn een aantal aanvullende beoordelingsregels opgenomen, zoals de verplichting uit het Bkl een vergunningvrij bouwwerk uit hoofdstuk 2 meldingplichtig te maken als dat gebouw bodemgevoelig is (artikel 9

lid 9.1), alsmede een aantal flexibliteitsregels (artikel 9 lid 9.2).

6.6 Overgangsregels

Het opnemen van overgangsrecht is niet meer verplicht onder de Omgevingswet. In verband met de rechtszekerheid van bestaande rechten is ervoor gekozen om overgangsregels op te nemen. Deze overgangsregels zijn zowel voor bouwwerken als gebruik.

Hoofdstuk 7 Financiële haalbaarheid

Economische uitvoerbaarheid

In deze paragraaf wordt getoetst of de betreffende ontwikkeling economisch uitvoerbaar is. Dit houdt in dat:

1. de ruimtelijke ontwikkeling niet evident financieel onuitvoerbaar mag zijn en
2. als de ruimtelijke ontwikkeling kostenverhaalplichtige activiteiten omvat, het kostenverhaal verzekerd moet zijn.

Deze wijziging van het omgevingsplan voorziet niet in een ruimtelijke ontwikkeling, maar geeft uitsluitend een aanvullend planologisch kader. Er worden geen nieuwe bouwmogelijkheden of fysieke ingrepen mogelijk gemaakt. Omdat geen sprake is van een bouwactiviteit, is het kostenverhaal niet van toepassing. Er zijn geen verhaalbare kosten voor de gemeente, en alle eventueel met de wijziging samenhangende kosten komen voor rekening van de initiatiefnemer. De financiële uitvoerbaarheid van het plan is hiermee gewaarborgd.

Hoofdstuk 8 Evenwichtige toedeling van functies aan locaties

In dit hoofdstuk wordt gemotiveerd dat er sprake is van een Evenwichtige Toedeling Van Functies Aan Locaties (ETFAL. Een ETFAL betekent dat er balans bestaat tussen het beschermen en benutten ten gevolge van de verschillende functies die locaties binnen een gebied kunnen vervullen. Het bevoegd gezag moet beoordelen of bij de wijziging van het Omgevingsplan Smallingerland sprake is van een ETFAL.

Om dit te kunnen beoordelen zijn de relevante aspecten van de fysieke leefomgeving, voor zover deze betrekking hebben op de aangevraagde activiteit, zorgvuldig beschouwd en afgewogen. De wijziging van het omgevingsplan voor het plangebied aan de Willibrordusstraat te Buren betreft uitsluitend een planologische correctie waarmee de bestaande legale situatie wordt vastgelegd. Er worden geen nieuwe functies, bouwmogelijkheden of fysieke ontwikkelingen mogelijk gemaakt.

Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat de voorgenomen wijziging leidt tot een evenwichtige toedeling van functies aan locaties.

Regels

Preambule

Dit plan beoogt het in planologisch in overeenstemming brengen van de bestaande functies en activiteiten met de daarbij behorende bouwwerken op de percelen Miedenweg 1 en Willibrordusstraat 12a tot en met 14 te Buren. Juridisch is het plan een nieuw hoofdstuk in het Omgevingsplan gemeente Ameland.

De in deze wijziging van het omgevingsplan (hierna: dit deel) weergegeven hoofdstukken moeten gelezen worden als afdelingen van hoofdstuk [22a] van het Omgevingsplan gemeente Ameland.

In de artikelkop van de in dit deel weergegeven artikelen moet na het woord 'Artikel', na de spatie en direct voor het artikelnummer '[22a]' gelezen worden.

In de kop van de bijlagen bij het in dit deel weergegeven hoofdstuk moet na het woord 'Bijlage', na de spatie en direct voor het nummer van de bijlage '[22a]' gelezen worden.

Hoofdstuk 1 Inleidende regels

Artikel 1 Begripsbepalingen

1.1 omgevingsplan:
het Omgevingsplan gemeente Ameland;

1.2 toepassing omgevingsplan:
Begripsbepalingen die zijn opgenomen in bijlage I bij het Besluit activiteiten leefomgeving, bijlage I bij het Besluit bouwwerken leefomgeving, bijlage I bij het Besluit kwaliteit leefomgeving, bijlage I bij het Omgevingsbesluit en bijlage I bij de Omgevingsregeling, zijn van overeenkomstige toepassing op dit TAM-omgevingsplan, tenzij hierna daarvan is afgeweken;

1.3 TAM-omgevingsplan:
het TAM-omgevingsplan met identificatienummer NL.IMRO.0060.TAM22a20250542-VA01 van de gemeente Ameland;

1.4 aan-huis-verbonden beroep:
een beroep dat in of bij een woonhuis met behoud van de woonfunctie kan worden uitgeoefend en dat is gericht op het verlenen van diensten;

1.5 appartement:
het geheel van bij elkaar behorende vertrekken als afzonderlijke gemeubileerde woongelegenheid in een groter gebouw dat naar de aard en inrichting is bedoeld voor recreatieve bewoning, daaronder mede begrepen de huisvesting van seizoenspersoneel;

1.6 bebouwing:
één of meer gebouwen en/of bouwwerken, geen gebouwen zijnde;

1.7 bedrijfsvloeroppervlakte:
de totale (bruto) vloeroppervlakte van de ruimte die wordt gebruikt voor een aan-huis-verbonden beroep of kleinschalige bedrijfsmatige activiteiten c.q. een (dienstverlenend of detailhandels-) bedrijf of een dienstverlenende instelling, inclusief opslag- en administratieruimten en dergelijke;

1.8 bedrijfswoning:
een woning in of bij een gebouw of op een terrein, kennelijk slechts bedoeld voor (het huishouden van) een persoon, wiens huisvesting daar, gelet op de bestemming van het gebouw of het terrein, noodzakelijk is;

1.9 bestaand:
het gebruik dat en/of de bebouwing die ten tijde van het inwerkingtreden van het wijzigingsbesluit van het omgevingsplan Ameland legaal plaatsvindt, respectievelijk aanwezig is, dan wel bebouwing die kan worden gebouwd krachtens een verleende omgevingsvergunning;

1.10 bouwgrens:
de grens van een bouwvlak;

1.11 bouwperceel:
een aaneengesloten stuk grond, waarop krachtens het plan een zelfstandige, bij elkaar behorende bebouwing is toegelaten;

1.12 bouwperceelgrens:
een grens van een bouwperceel;

1.13 bouwvlak:
een geometrisch bepaald vlak, waarmee gronden zijn aangeduid, waar ingevolge de regels bepaalde gebouwen en bouwwerken, geen gebouwen zijnde zijn toegelaten;

1.14 logiesverstrekking:
een activiteit, die enkel of in hoofdzaak is gericht op het tegen vergoeding verstrekken van logies en waarbij de logieseenheden zijn ingericht als nachtverblijf, ten behoeve van de weekend- en/of verblijfsrecreatie;

1.15 nutsvoorziening:
een voorziening ten behoeve van de telecommunicatie en de gas-, water- en elektriciteitsdistributie, alsmede soortgelijke voorzieningen van openbaar nut, waaronder in ieder geval worden begrepen transformatorhuisjes, pompstations, gemalen, telefooncellen en zendmasten;

1.16 overkapping:
een bouwwerk, geen gebouw zijnde, dat een overdekte ruimte vormt zonder wanden dan wel met ten hoogste één wand;

1.17 peil:
a. voor een bouwwerk op een perceel, waarvan de hoofdtoegang direct aan de weg grenst: de hoogte van de weg ter plaatse van die hoofdtoegang;
b. voor een bouwwerk op een perceel, waarvan de hoofdtoegang niet direct aan de weg grenst: de hoogte van het terrein ter plaatse van die hoofdtoegang bij voltooiing van de bouw;

1.18 permanente bewoning:
bewoning als hoofdverblijf binnen de vaste woonplaats;

1.19 recreatieve bewoning:
de bewoning die plaatsvindt in het kader van de weekend- en/of verblijfsrecreatie;

1.20 tijdelijk personeel:
personeel dat voor een bepaalde periode in dienst is, met name in de recreatieve sector of horeca, om pieken op te vangen in het hoogseizoen;

1.21 vaste woonplaats:
de plaats waar een persoon (en diens/haar gezin of een daarmee gelijk te stellen groep personen) gedurende een gedeelte van het jaar (ten minste 180 dagen), waaronder in ieder geval een aanzienlijk gedeelte (tenminste 50 dagen) van de maanden december, januari en februari, gehuisvest is;

1.22 woning:
een complex van ruimten, uitsluitend bedoeld voor de huisvesting van één afzonderlijk huishouden.

Artikel 2 Toepassingsbereik

a. De regels in dit TAM-omgevingsplan wijzigen de regels van het Omgevingsplan van de gemeente Ameland aan, op de locatie als bedoeld onder c, zoals opgenomen in artikel 14 (Recreatie - Verblijfsrecreatie 2), artikel 15 (Tuin) en artikel 17 (Wonen -1) van het bestemmingsplan Buren, vastgesteld op 29 juni 2015.
b. De regels van het Omgevingsplan gemeente Ameland blijven onverminderd van toepassing op de locatie bedoeld onder d, voorzover de regels van dit TAM-omgevingsplan deze regels niet hebben gewijzigd.
c. De regels van het Omgevingsplan gemeente Ameland, met daarbij inbegrepen afdeling 22.2 en afdeling 22.3 met uitzondering van paragraaf 22.2.7.3, blijven buiten toepassing indien er sprake is van strijdigheid met de regels van dit TAM-omgevingsplan.
d. De regels in dit hoofdstuk zijn van toepassing op de locatie TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14', waarvan de geometrische planobjecten zijn vervat in het GML-bestand NL.IMRO.0060.TAM22a20250542-VA01.

Artikel 3 Meet- en rekenbepalingen

3.1 de afstand tot de (zijdelingse) perceelgrens:
de kortste afstand vanaf enig punt van een bouwwerk tot de zijdelingse perceelgrens;

3.2 de bouwhoogte van een bouwwerk:
vanaf het peil tot aan het hoogste punt van een gebouw of van een overig bouwwerk met uitzondering van ondergeschikte bouwonderdelen, zoals schoorstenen, antennes, en naar de aard daarmee gelijk te stellen bouwonderdelen;

3.3 de goothoogte van een bouwwerk:
vanaf het peil tot aan de bovenkant van de goot, c.q. de druiplijn, het boeibord, of een daarmee gelijk te stellen constructiedeel;

3.4 de inhoud van een bouwwerk:
tussen de onderzijde van de begane grondvloer, de buitenzijde van de gevels (en/of het hart van de scheidingsmuren) en de buitenzijde van daken en dakkapellen;

3.5 de oppervlakte van een bouwwerk
tussen de buitenwerkse gevelvlakken en/of het hart van de scheidingsmuren, neerwaarts geprojecteerd op het gemiddelde niveau van het afgewerkte bouwterrein ter plaatse van het bouwwerk.

Artikel 4 Algemeen verbod

Niet genoemde functies en activiteiten en functies en activiteiten die in strijd zijn met dit TAM-omgevingsplan zijn niet toegestaan.

Hoofdstuk 2 Functies en activiteiten

Artikel 5 Recreatie - Verblijfsrecreatie 2

5.1 Gebruiksregels

5.1.1 Toegestaan gebruik

In het voor 'Recreatie - Verblijfsrecreatie 2' aangewezen gebied zijn de volgende functies en is het volgende gebruik toegestaan:

a. appartementen;
b. een bedrijfswoning, ter plaatse van de aanduiding 'bedrijfswoning', al dan niet in combinatie met ruimte voor:
    1. een aan-huis-verbonden beroep;
    2. huisvesting van tijdelijk personeel;

met de daarbij behorende:

c. straten en paden;
d. tuinen, erven en terreinen;
e. terrassen en overige verhardingen;
f. sport- en speelvoorzieningen;
g. groenvoorzieningen;
h. parkeervoorzieningen;
i. nutsvoorzieningen;
j. sloten, bermen en beplanting.

5.1.2 Verbod

In het voor 'Recreatie - Verblijfsrecreatie 2' aangewezen gebied zijn de volgende functies en is het volgende gebruik verboden:

a. permanente bewoning, met uitzondering van het wonen in een bedrijfswoning;
b. het gebruik van de gronden en bouwwerken voor meer dan één bedrijfswoning;
c. het gebruik van het gebouw ter plaatse van de aanduiding 'bijgebouwen' voor verblijfsrecreatieve activiteiten;
d. het gebruik van de gronden en bouwwerken voor een aan-huis-verbonden beroep, zodanig dat de bedrijfsvloeroppervlakte:
    1. meer bedraagt dan 30% van de gezamenlijke begane vloeroppervlakte van de bedrijfswoning en de daarbij behorende bijbehorende bouwwerken;
    2. meer bedraagt dan 50 m².

5.2 Beoordelingsregels voor het bouwen

5.2.1 Bouwen van gebouwen en overkappingen

Voor het bouwen van gebouwen en overkappingen gelden de volgende beoordelingsregels:

a. gebouwen en overkappingen worden binnen een bouwvlak gebouwd;
b. de goot- en bouwhoogte van een gebouw of overkapping zal ten hoogste de in de aanduiding 'maximum goothoogte (m), maximum bouwhoogte (m)' aangegeven hoogte bedragen;

c. in afwijking van het bepaalde onder a en b mag ter plaatse van de aanduiding 'bijgebouwen' één bijbehorend bouwwerk worden gebouwd met inachtneming van de volgende beoordelingsregels:
    1. de goothoogte bedraagt ten hoogste 3,00 m;
    2. de bouwhoogte bedraagt ten hoogste 5,00 m.

5.2.2 Bouwen van andere bouwwerken

Voor het bouwen van andere bouwwerken gelden de volgende beoordelingsregels:

a. de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen bedraagt ten hoogste 2,00 m , met dien verstande dat de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen vóór de naar de weg gekeerde gevel(s) van het hoofdgebouw c.q. het verlengde daarvan ten hoogste 1,00 m bedraagt;
b. de bouwhoogte van overige andere bouwwerken bedraagt ten hoogste 5,00 m.

5.2.3 Aanvullende beoordelingsregels

Bij de beoordeling van vergunningplichtige bouwactiviteiten als bedoeld in de subleden 5.2.1 tot en met 5.2.3 kan in onderstaande gevallen worden afgeweken van de beoordelingsregels:

- lid 5.2.1 sub a voor het bouwen buiten het bouwvlak over een oppervlakte van ten hoogte 10% van de oppervlakte van het binnen het bouwperceel gelegen gedeelte van het bouwvlak.

Artikel 6 Tuin

6.1 Gebruiksregels

In het voor 'Tuin' aangewezen gebied zijn de volgende functies en is het volgende gebruik toegestaan:

a. tuinen, geen erven zijnde, deel uitmakende van een bij een woning behorend bouwperceel;

met daaraan ondergeschikt:

b. woonstraten en paden;
c. groenvoorzieningen;
d. waterlopen en waterpartijen.

6.2 Beoordelingsregels voor het bouwen

6.2.1 Bouwen van gebouwen en overkappingen

Op of in deze gronden mogen geen gebouwen en overkappingen worden gebouwd.

6.2.2 Andere bouwwerken

Voor het bouwen van andere bouwwerken gelden de volgende beoordelingsregels:

a. de gezamenlijke oppervlakte bedraagt niet meer dan 2 m² per bouwperceel;
b. de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen bedraagt ten hoogste 2,00 m , met dien verstande dat de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen vóór de naar de weg gekeerde gevel(s) van het hoofdgebouw c.q. het verlengde daarvan ten hoogste 1,00 m bedraagt;
c. de bouwhoogte van overige andere bouwwerken bedraagt ten hoogste 2,00 m bedragen.

Artikel 7 Wonen - 1

7.1 Gebruiksregels

7.1.1 Toegestaan gebruik

In het voor 'Wonen - 1' aangewezen gebied is het volgende gebruik en zijn de volgende functies toegestaan:

a. wonen in woningen als dan niet in combinatie met ruimte voor:
   1. een aan-huis-verbonden beroep;
   2. huisvesting van tijdelijk personeel;
   3. appartementen of logiesverstrekking, voorzover ondergeschikt aan het wonen, ter plaatse van de aanduiding 'verblijfsrecreatie';
b. recreatieve bewoning in bijbehorende bouwwerken, ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van wonen - recreatieve bewoning';

met daaraan ondergeschikt:

c. wegen, woonstraten en paden;
d. parkeervoorzieningen;
e. groenvoorzieningen;
f. speelvoorzieningen;
g. water;

met de daarbijbehorende:

h. tuinen, erven en terreinen.

7.1.2 Verbod

In het voor 'Wonen - 1' aangewezen gebied is het volgende gebruik en zijn de volgende functies verboden:

a. het gebruik van vrijstaande bijbehorende bouwwerken voor permanente bewoning;
b. het gebruik van vrijstaande bijbehorende bouwwerken voor recreatieve bewoning, met uitzondering van de gronden ter plaatse van de aanduiding 'specifieke vorm van wonen - recreatieve bewoning';
c. het gebruik van hoofdgebouwen en aangebouwde bijbehorende bouwwerken voor recreatieve bewoning, met uitzondering van de gronden ter plaatse van de aanduiding 'verblijfsrecreatie', in welk geval:
   1. het appartement of logiesgedeelte zich in het hoofdgebouw of een aangebouwd bijbehorend bouwwerk bevindt en direct toegankelijk is vanuit het hoofdgebouw;
   2. de verblijfsrecreatieve functie ondergeschikt is aan het wonen zodanig dat:
      - indien het appartement of logiesgedeelte wordt gevestigd op de eerste verdieping van het hoofdgebouw, de gebruiksoppervlakte van het appartement of het logiesgedeelte niet meer bedraagt dan 70 m²;
      - indien het appartement of het logiesgedeelte elders wordt gevestigd, de gebruiksoppervlakte van een appartement niet meer bedraagt dan 40% van de totale gebruiksoppervlakte van het hoofdgebouw met inbegrip van aangebouwde bijbehorende bouwwwerken, met dien verstande dat de gebruiksoppervlakte van een appartement of logiesgedeelte ten hoogste 70 m² zal bedragen;
      - er overnachtingsmogelijkheid mag zijn voor ten hoogste 10 personen;
      - parkeren plaatsvindt op eigen erf;
d. het gebruik van de gronden en bouwwerken voor een aan-huis-verbonden beroep, zodanig dat de bedrijfsvloeroppervlakte:

1. meer bedraagt dan 30% van de gezamenlijke begane vloeroppervlakte van de bedrijfswoning en de daarbij behorende bijbehorende bouwwerken;
2. meer bedraagt dan 50 m².

7.2 Beoordelingsregels voor het bouwen

7.2.1 Bouwen van hoofdgebouwen

Voor het bouwen van hoofdgebouwen gelden de volgende beoordelingsregels:

a. een hoofdgebouw wordt binnen een bouwvlak gebouwd;
b. een hoofdgebouw wordt in de naar de weg gekeerde bouwgrens gebouwd;
c. een hoofdgebouw wordt vrijstaand gebouwd;
d. de goothoogte van een hoofdgebouw bedraagt ten hoogste 3,50 m;
e. de bouwhoogte van een hoofdgebouw bedraagt ten hoogste 8,50 m;
f. de dakhelling van een hoofdgebouw bedraagt ten minste 30°;
g. de dakhelling van een hoofdgebouw bedraagt ten hoogste 60°.

7.2.2 Bouwen van bijbehorende bouwwerken

Voor het bouwen van bijbehorende bouwwerken gelden de volgende beoordelingsregels:

a. de afstand van bijbehorende bouwwerken tot de zijdelingse perceelgrens bedraagt ten minste 1,00 m;
b. de gezamenlijke oppervlakte van de bijbehorende bouwwerken per hoofdgebouw bedraagt:
   1. buiten het bouwvlak ten hoogste 50 m²;
   2. ten hoogste 50% van de oppervlakte van het bouwperceel;
c. de goothoogte van een bijbehorende bouwwerk bedraagt ten hoogste 3,00 m;
d. de bouwhoogte van een bijbehorende bouwwerk bedraagt ten hoogste 6,50 m, met dien verstande dat:
   1. de bouwhoogte van een overkapping ten hoogste 5,00 m bedragen; en
   2. de bouwhoogte ten minste 1,00 m lager is dan de hoogte van het hoofdgebouw;
e. indien een bijbehorend bouwwerk wordt afgedekt met een kap, bedraagt de dakhelling ten minste 30° en ten hoogste 60°.

7.2.3 Bouwen van andere bouwwerken

Voor het bouwen van andere bouwwerken gelden de volgende beoordelingsregels:

a. de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen bedraagt ten hoogste 2,00 m , met dien verstande dat de bouwhoogte van erf- en terreinafscheidingen vóór de naar de weg gekeerde gevel(s) van het hoofdgebouw c.q. het verlengde daarvan ten hoogste 1,00 m bedraagt;
b. de bouwhoogte van overige andere bouwwerken bedraagt ten hoogste 5,00 m.

7.2.4 Aanvullende beoordelingsregels

Bij de beoordeling van vergunningplichtige bouwactiviteiten als bedoeld in de subleden 7.2.1 tot en met 7.2.3 kan in onderstaande gevallen worden afgeweken van de beoordelingsregels:

a. lid 7.2.1 sub a voor het bouwen buiten het bouwvlak over een oppervlakte van ten hoogte 10% van de oppervlakte van het binnen het bouwperceel gelegen gedeelte van het bouwvlak;
b. lid 7.2.1 sub b voor het bouwen achter de naar de weg gekeerde bouwgrens;
c. lid 7.2.2 sub a voor het bouwen van een bijbehorend bouwwerk op minder dan 1,00 m uit de zijdelingse perceelgrens.

Hoofdstuk 3 Algemene regels

Artikel 8 Anti-dubbeltelregel

Grond die eenmaal in aanmerking is genomen bij het toestaan van een bouwplan waaraan uitvoering is gegeven of alsnog kan worden gegeven, blijft bij de beoordeling van latere bouwplannen buiten beschouwing.

Artikel 9 Algemene bouwregels

9.1 Bodemgevoelig gebouw bouwen

9.1.1 Meldingplicht bodemgevoelig gebouw

Voor het bouwen van een bodemgevoelig gebouw op een bodemgevoelige locatie geldt een meldingplicht.

9.1.2 Indieningsvereisten melding

a. Indien sprake is van een bodemgevoelig gebouw zoals bedoeld in artikel 5.89g van het Bkl, op een bodemgevoelige locatie zoals bedoeld in artikel 5.89h van het Bkl, dan moet dit ten minste vier weken voor het begin van de bouw worden gemeld bij het bevoegd gezag.
b. De melding als bedoeld onder a wordt ondertekend en bevat ten minste;
    1. de onderzoeken, bedoeld in paragraaf 5.2.2 van het Besluit activiteiten leefomgeving;
    2. de naam en het adres van degene die de bouwactiviteit verricht;
    3. het adres waarop de bouwactiviteit wordt verricht;
    4. de dagtekening; en
    5. bij overschrijding van een waarde als bedoeld in artikel 5.89i, eerste lid van het Bkl: gegevens en bescheiden die aannemelijk maken dat een sanerende of andere beschermende maatregel wordt getroffen;
    6. 1 en 5 zijn niet van toepassing op locaties die zijn aangewezen in het omgevingsplan waar een overschrijding van een waarde als bedoeld in artikel 5.89i, eerste lid van het Bkl redelijkerwijs is uit te sluiten.

9.2 Algemene aanvullende beoordelingsregels

Bij de beoordeling van vergunningplichtige bouwactiviteiten als bedoeld in hoofdstuk 2 kan in onderstaande gevallen worden afgeweken van de beoordelingsregels:

a. maten, afmetingen en percentages, met uitzondering van de oppervlaktematen, tot ten hoogste 10% van die maten, afmetingen en percentages;
b. het bouwen van bouwwerken, geen gebouwen zijnde, in die zin dat de bouwhoogte van de bouwwerken, geen gebouwen zijnde, wordt vergroot tot ten hoogste 10,00 m;
c. het bouwen van gebouwen en overkappingen binnen een bouwvlak in die zin dat de grenzen van het bouwvlak met ten hoogste 1,50 m naar de buitenzijde worden overschreden door:
    1. plinten, pilasters, kozijnen, gevelversieringen, ventilatiekanalen en schoorstenen;
    2. gevel- en kroonlijsten en overstekende daken;
    3. erkers over maximaal de halve gevelbreedte, ingangspartijen, luifels, balkons en galerijen.

Hoofdstuk 4 Overgangsregels

Artikel 10 Overgangsrecht

10.1 Overgangsrecht bouwwerken

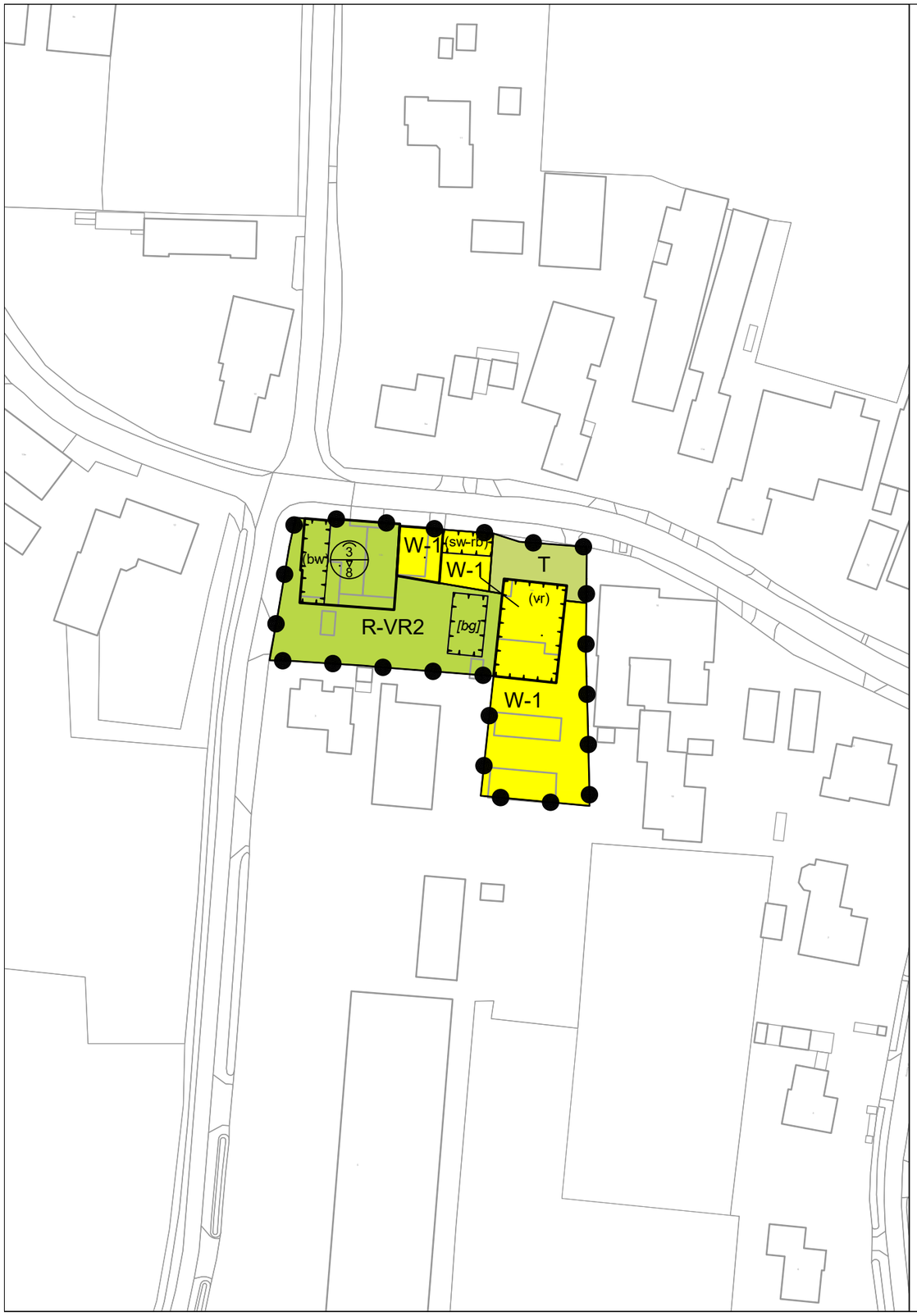
1. Een bouwwerk dat op het tijdstip van inwerkingtreding van dit TAM-omgevingsplan aanwezig of in uitvoering is, dan wel gebouwd kan worden krachtens een omgevingsvergunning voor het bouwen, en afwijkt van het TAM-omgevingsplan, mag, mits deze afwijking naar aard en omvang niet wordt vergroot,
   a. gedeeltelijk worden vernieuwd of veranderd;
   b. na het teniet gaan ten gevolge van een calamiteit geheel worden vernieuwd of veranderd, mits de aanvraag van de omgevingsvergunning voor het bouwen wordt gedaan binnen twee jaar na de dag waarop het bouwwerk is teniet gegaan.
2. Het bevoegd gezag kan eenmalig in afwijking van het eerste lid een omgevingsvergunning verlenen voor het vergroten van de inhoud van een bouwwerk als bedoeld in het eerste lid met maximaal 10%.
3. Het eerste lid is niet van toepassing op bouwwerken die weliswaar bestaan op het tijdstip van inwerkingtreding van het TAM-omgevingsplan, maar zijn gebouwd zonder vergunning en in strijd met het daarvoor geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepaling van dat bestemmingsplan.

10.2 Overgangsrecht gebruik

Behoudens voor zover uit de Richtlijnen 79/409/EEG en 92/43/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand onderscheidenlijk van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna beperkingen voortvloeien ten aanzien van ten tijde van de inwerkingtreding van dit TAM-omgevingsplan bestaand gebruik, zijn de volgende overgangsregels van toepassing voor gebruik:

1. Het gebruik van grond en bouwwerken dat bestond op het tijdstip van inwerkingtreding van dit TAM-omgevingsplan en hiermee in strijd is, mag worden voortgezet.
2. Het is verboden het met het TAM-omgevingsplan strijdige gebruik, bedoeld in het eerste lid, te veranderen of te laten veranderen in een ander met dat plan strijdig gebruik, tenzij door deze verandering de afwijking naar aard en omvang wordt verkleind.
3. Indien het gebruik, bedoeld in het eerste lid, na het tijdstip van inwerkingtreding van het TAM-omgevingsplan voor een periode langer dan een jaar wordt onderbroken, is het verboden dit gebruik daarna te hervatten of te laten hervatten.
4. Het eerste lid is niet van toepassing op het gebruik dat reeds in strijd was met het voorheen geldende bestemmingsplan, daaronder begrepen de overgangsbepalingen van dat bestemmingsplan.

Verbeelding

Plangebied

TAM-omgevingsplan Hoofdstuk 22a
Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14

Functies en activiteiten

- R-VR2 — Recreatie - Verblijfsrecreatie 2
- T — Tuin
- W-1 — Wonen - 1
- (bw) — bedrijfswoning
- (sw-rb) — specifieke vorm van wonen - recreatieve bewoning
- (vr) — verblijfsrecreatie

Bouwen

- bouwvlak
- [bg] — bijgebouwen

Omgevingsnormen

- 3 / 8 — maximum goothoogte (m) / maximum bouwhoogte (m)

Figuren

- relatie

Gemeente Ameland
Hoofdstuk 22a Buren - Miedenweg 1 / Willibrordusstraat 12a-14

TAM-omgevingsplan

PROJECT	20250542		
FORMAAT	A3		
SCHAAL	1:1000	Vastgesteld	..-..-2026
KAART	1/1	Ontwerp	02-12-2025
GETEKEND	PVD	Voorontwerp	
IDN	NL.IMRO.0060.TAM22a20250542-VA01	Concept	04-11-2025

RHO ADVISEURS
info@rho.nl
www.rho.nl

N

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	550517
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Openbare Orde en Veiligheid
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Jaarstukken 2025 en meerjarenbegroting 2027

Voorstel

1. Kennis te nemen van de jaarstukken 2025 en de programmabegroting 2027;
2. Geen zienswijze in te dienen ten aanzien van de jaarstukken 2025;
3. Geen zienswijze in te dienen ten aanzien van de programmabegroting 2027.

Inleiding

Op grond van de Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân dient iedere gemeenteraad in de gelegenheid gesteld te worden tot het indienen van een reactie (zienswijze). Op 23 maart 2026 heeft de gemeente Ameland het verzoek ontvangen om een zienswijze in te dienen over de jaarstukken 2025 en de meerjarenbegroting 2027. Het verzoek is om uiterlijk 12 juni 2026 te reageren. Op 2 juli 2026 vergadert het Algemeen Bestuur en vindt de definitieve besluitvorming plaats over de jaarstukken en de meerjarenbegroting.

Beoogd effect

Een goed functionerende Veiligheidsregio draagt bij aan een veilige leef- en verblijfomgeving voor inwoners en toeristen. De inzet op crisisbeheersing en gezondheid is maatschappelijk van groot belang. Voor Ameland, als toeristisch eiland, is een stabiele brandweerzorg essentieel.

Argumenten

2.1 De jaarstukken zijn financieel op orde en geven geen aanleiding tot opmerkingen;
De jaarstukken 2025 laten een positief en verklaarbaar resultaat van € 3,5 miljoen zien, dat grotendeels voortkomt uit incidentele factoren zoals vrijval van kapitaallasten en terughoudend financieel beleid. Daarnaast zijn de jaarstukken goedgekeurd door de accountant, wat het vertrouwen in de rechtmatigheid en betrouwbaarheid bevestigt. Er zijn daarmee geen financiële of inhoudelijke bezwaren.

2.2 Het resultaat komt in belangrijke mate ten goede aan gemeenten;
Een groot deel van het positieve resultaat (€ 2,48 miljoen) wordt teruggestort aan de gemeenten, conform de gemaakte afspraken. Daarnaast is de verrekening van autonome ontwikkelingen (cao en inflatie) in het voordeel van gemeenten. Dit bevestigt dat de financiële systematiek naar behoren werkt en dat gemeenten direct profiteren.

3.*1 De begroting is beleidsmatig en financieel in lijn met eerder vastgestelde kaders;*
De programmabegroting is een directe uitwerking van de kaderbrief 2027–2030. De financiële uitgangspunten, zoals indexaties voor loon- en prijsontwikkelingen en de verwerking van de cao-afspraken, zijn conform landelijke richtlijnen toegepast. Ook de extra middelen vanuit het Rijk (BDuR) zijn transparant verwerkt en inhoudelijk geoormerkt.
Er is daarmee sprake van een consistente en voorspelbare doorvertaling van bestaand beleid, zonder afwijkingen die een zienswijze rechtvaardigen

3.2 Er is geen sprake van majeure beleidswijzigingen;
De inhoud van de begroting ligt in het verlengde van de Meerjarenkoers en bestaande beleidsagenda's. De focus blijft liggen op de wettelijke kerntaken: brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg. De beschreven ontwikkelingen (zoals versterking van crisisbeheersing, preventie in de gezondheidszorg en professionalisering van de organisatie) betreffen doorontwikkeling van bestaand beleid en geven geen aanleiding tot inhoudelijke bijsturing.

3.3 De organisatieontwikkeling en investeringen zijn functioneel en onderbouwd;
De begroting laat zien dat VRF gericht investeert in:
- vakbekwaamheid en personele inzetbaarheid;
- informatievoorziening en informatieveiligheid;
- verdere professionalisering en digitalisering van de organisatie.
  Deze ontwikkelingen sluiten aan bij landelijke eisen en gesignaleerde risico's (zoals cyberdreigingen en arbeidsmarktkrapte) en zijn noodzakelijk voor het op peil houden van de dienstverlening.

Kanttekeningen

3.1 De gemeente Ameland blijft de kostenontwikkeling kritisch volgen;
Ondanks dat we de komende jaren een voordeel zien ten opzichte van de huidige meerjarenbegroting, blijven we uiteraard de ontwikkelingen volgen. De risicobeheersing en weerstandsvermogen zijn in ieder geval expliciet en adequaat onderbouwd. In de begroting is het weerstandsvermogen uitgewerkt, met een beschikbare weerstandscapaciteit van circa € 4,0 miljoen (bestaande uit egalisatiereserve en post onvoorzien).

Daarnaast zijn de belangrijkste risico's concreet benoemd, waaronder:
- onzekerheden in rijksbeleid en financiering;
- loon- en prijsontwikkelingen;
- personeelstekorten;
- cyberdreigingen en informatieveiligheid.

Voor deze risico's zijn beheersmaatregelen beschreven en is aangegeven hoe deze worden gemonitord.

Afstemming

De financiële uitgangspunten zijn conform landelijke richtlijnen en transparant uitgewerkt. De indexering van materiële kosten (2,5% in 2027 en 2,1% voor de jaren daarna) is gebaseerd op de consumentenprijsindex uit de septembercirculaire van het gemeentefonds. De loonkosten zijn gebaseerd op het cao-akkoord voor Veiligheidsregio's (2025–2027) en aangevuld met ramingen uit de septembercirculaire (o.a. 3,5% in 2027 oplopend tot 5,1% in 2029). Daarnaast is de verhoging van de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) concreet verwerkt (circa € 1,1 miljoen structureel vanaf 2027), waarbij expliciet is aangegeven dat deze middelen geoormerkt zijn voor crisisbeheersing en regionale weerbaarheid.

Voor de jaren 2027 tot en met 2029 is er sprake van een voordeel ten opzichte van de eerder opgestelde meerjarenbegroting. Deze effecten worden door cluster Financien meegenomen in de eerste begrotingswijziging bij de vaststelling van de komende Kadernota 2026. Hieronder de huidige bedragen in de begroting, de meerjarenbegroting van de Veiligheidsregio en het verschil per jaar. Bij de vorige meerjarenbegroting (2026-2029) waren de bedragen voor Ameland begroot op:

Huidig MJP Ameland	2026	2027	2028	2029	2030
Gezondheid	203.998	212.626	220.245	228.128	-
Crisisbeheer	24.474	26.568	28.415	30.326	-
Brandweer	746.843	784.431	813.920	843.732	-
Totale bijdrage	**975.315**	**1.023.625**	**1.062.580**	**1.102.186**	**-**

Bovenstaande bijdragen staan ook zo in onze begroting. De nieuwe meerjarenbegroting (2027-2030) van de VRF leidt tot de volgende raming:

Begroting VRF 2027 (Ameland)	2026	2027	2028	2029	2030
Gezondheid	203.998	206.413	217.424	226.681	234.455
Crisisbeheer	24.474	25.186	28.177	30.748	32.816
Brandweer	746.843	763.615	807.562	844.254	871.063
Totale bijdrage	**975.315**	**995.214**	**1.053.163**	**1.101.684**	**1.138.334**

	2026	2027	2028	2029	2030
Meerjarenbegroting 2026-2029	975.315	1.023.625	1.062.580	1.102.186	1.102.186
Meerjarenbegroting 2027-2030	975.315	995.214	1.053.163	1.101.684	1.138.334
Verschil	**0**	**-28.411**	**-9.417**	**-502**	**35.548***

*Bij een ongewijzigde meerjarenbegroting in 2030 zou dit het verschil zijn ten opzichte van 2029.

Vervolg

Op 2 juli 2026 besluit het algemeen bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân over de financiele stukken. Wanneer de gemeenten uiterlijk 12 juni 2026 hun zienswijze indienen bij de Veiligheidsregio Fryslân, kan het dagelijks bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân deze meenemen in het voorstel aan het algemeen bestuur. Uw besluit zal voor die tijd kenbaar worden gemaakt bij de Veiligheidsregio Fryslân.

Bijlagen

1. Aanbiedingsbrief begroting 2027 en jaarstukken 2025
2. Veiligheidsregio Fryslân - Jaarverslag en jaarrekening 2025 gewaarmerkt incl verklaring getekend
3. Veiligheidsregio Fryslân - Aanbiedingsbrief jaarstukken 2025 (controleverklaring)
4. Veiligheidsregio Fryslân - Accountantsverslag 2025 openbaar getekend
5. Veiligheidsregio Fryslân - controleverklaring getekend
6. Veiligheidsregio Fryslân - Begroting 2027

Besluit

Raad

Zaaknummer	550517
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Jaarstukken 2025 + meerjarenbegroting 2027 VRF
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	**9**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op gelet op artikel 28, 29 en 35 van de Gemeenschappelijk Regeling VRF;

Besluit:

1. Kennis te nemen van de jaarstukken 2025 en de programmabegroting 2027;
2. Geen zienswijze in te dienen ten aanzien van de jaarstukken 2025;
3. Geen zienswijze in te dienen ten aanzien van de programmabegroting 2027.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Postbus 612
8901 BK Leeuwarden
T 088 22 99 999
E info@vrfryslan.nl
I www.veiligheidsregiofryslan.nl

Bezoekadres:
Harlingertrekweg 58
Leeuwarden

BTW nr: NL8173.71.072.B01
BIC: BNGHNL2G
IBAN: NL65 BNGH 028.51.28.647
KvK nr: 011 75 778

Aan de colleges van b&w en de gemeenteraden van de Friese gemeenten

Datum	Uw kenmerk	Uw brief van	Ons kenmerk	Bijlagen
23 maart 2026			UIT/26015799/DIR	5
			Behandeld door	**Doorkiesnummer**
			A. Julianus R. Vellema MSc EMA RA	06-11286850
Onderwerp			**E-mail**	
aanbiedingsbrief jaarstukken 2025 en begroting 2027			a.julianus@vrfryslan.nl	

Geacht college, geachte raad,

Veiligheidsregio Fryslân zet zich dagelijks in voor een veilig en gezond Fryslân. Met deze brief bieden wij u de jaarstukken 2025 en de programmabegroting 2027 aan. Met de jaarstukken leggen wij verantwoording af over het afgelopen jaar. In de programmabegroting beschrijven wij onze beleidsmatige en financiële kaders voor het komende jaar.

Wij stellen uw gemeenteraad in de gelegenheid om een zienswijze op deze stukken naar voren te brengen.

Jaarstukken 2025
Het jaar 2025 kan worden gekenmerkt als een stabiel en goed jaar voor Veiligheidsregio Fryslân. Onze medewerkers en vrijwilligers hebben zich opnieuw met grote inzet ingezet voor brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheid in Fryslân. Tegelijkertijd hebben wij gewerkt aan de verdere doorontwikkeling van onze organisatie en aan het versterken van de samenwerking met gemeenten en ketenpartners.

Financieel sluiten wij 2025 af met een positief resultaat van € 3,5 miljoen. Dit resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door de vrijval van kapitaallasten en een terughoudende inzet van middelen, in verband met de aangekondigde korting op de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) vanaf 2026.

Voor Veiligheidsregio Fryslân is het uitgangspunt dat middelen die niet nodig zijn gebleken voor de uitvoering van onze taken, terugvloeien naar de gemeenten. We hebben afgesproken de autonome ontwikkelingen (cao, inflatie) jaarlijks met elkaar verrekenen. Over 2025 is dit een voor gemeenten voordelige verrekening, welke al is verwerkt in het positieve resultaat van € 3,5 miljoen. Daarnaast stellen wij voor een belangrijk deel van het resterende resultaat eveneens terug te storten.

Het voorstel voor resultaatbestemming is daarom als volgt:

- € 1,0 miljoen wordt gereserveerd voor de uitfasering van PFAS-houdend blusschuim;
- € 2,48 miljoen wordt teruggestort aan de gemeenten.

De jaarstukken zijn wederom goedgekeurd door de accountant. Ter informatie wordt het accountantsverslag toegevoegd.

Programmabegroting 2027
De programmabegroting 2027 geeft richting aan onze werkzaamheden op het terrein van publieke gezondheid, crisisbeheersing en brandweerzorg. Daarmee bouwen wij voort op de koers die samen met gemeenten is vastgesteld in de kaderbrief 2027–2030.

De programmabegroting is opgesteld op basis van de in maart 2026 vastgestelde kaderbrief 2027–2030. Ten opzichte van dit financieel kader zijn geen inhoudelijke wijzigingen aangebracht. Wel zijn de loonkosten geactualiseerd op basis van het voorlopig onderhandelingsresultaat van de cao Veiligheidsregio's, zoals dit begin 2026 beschikbaar is gekomen.

De omgeving waarin wij opereren blijft sterk in beweging. Ontwikkelingen zoals arbeidsmarktkrapte, digitalisering, klimaatverandering en toenemende maatschappelijke verwachtingen hebben direct invloed op onze taken en vergroten de druk op onze organisatie. Tegelijkertijd staan ook de financiële middelen van gemeenten onder druk. In deze context blijven stabiliteit, financiële beheersing en een betrouwbare uitvoering van onze kerntaken voor ons leidend.

Belangrijke ontwikkelingen in de begroting zijn onder meer:

- de verdere versterking van publieke gezondheid en preventie, in samenhang met landelijke akkoorden;
- de doorontwikkeling van crisisbeheersing en regionale weerbaarheid;
- Strategisch huisvestingsprogramma, mentale gezondheid en continuïteit bij Brandweer Fryslân;
- versterking van digitalisering, informatiesturing en informatieveiligheid.

Zienswijze
Wij ontvangen uw zienswijze op de jaarstukken 2025 en de programmabegroting 2027 graag uiterlijk 12 juni 2026, zodat deze kan worden betrokken bij de behandeling in het algemeen bestuur.
De definitieve besluitvorming over beide documenten vindt plaats op 2 juli 2026.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Anneree Julianus, beleidsadviseur planning & control, via a.julianus@vrfryslan.nl of 06-11286850.

Met hartelijke groet,
namens het dagelijks bestuur,

mr. S. van Haersma Buma
Voorzitter Veiligheidsregio Fryslân

Jaarverslag en Jaarrekening 2025

Veiligheidsregio Fryslân

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026
Behorende bij briefnummer: 001 d.d. 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Voorwoord

Voor u liggen de jaarstukken 2025 van Veiligheidsregio Fryslân. Met deze jaarrekening leggen wij verantwoording af over de uitvoering van onze taken en de financiële resultaten van het afgelopen jaar.

Stabiliteit en doorontwikkeling
2025 stond in het teken van verdere stabilisatie en doorontwikkeling. De focus lag volledig op onze structurele taken binnen brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheid. Tegelijkertijd opereren wij in een omgeving waarin landelijke beleidswijzigingen, arbeidsmarktkrapte en investeringsvraagstukken blijvend invloed hebben op onze organisatie.

Binnen de publieke gezondheid hebben wij verder gewerkt aan de uitvoering van de Friese Preventieaanpak (FPA) en het Fries Integraal Zorgakkoord (FrIZA). De GGD heeft haar rol als kennis- en netwerkorganisatie voor gemeenten verder versterkt, onder meer op het terrein van infectieziektebestrijding, gezondheidsverschillen en gezonde leefomgeving. De invoering van de Omgevingswet vraagt daarbij om blijvende inzet en samenwerking.

Paraat en voorbereid
Crisisbeheersing is in 2025 24/7 paraat gebleven en heeft ingezet op verdere versterking van de informatiepositie en de crisisorganisatie. Daarbij is vooruitgekeken naar de aangekondigde korting op de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding vanaf 2026. Dit vraagt om zorgvuldige keuzes om onze slagkracht ook in de toekomst te waarborgen.

Voor Brandweer Fryslân stond 2025 in het teken van voortgang binnen de bouwagenda, vernieuwing van materieel en versterking van vakbekwaamheid. De uitvoering van nieuwbouw- en verbouwplannen is in de praktijk afhankelijk van externe factoren. Dit vraagt om realisme in planning en financiering.

Financiële positie
Financieel sluiten wij 2025 af met een positief resultaat. Dit wordt voor een belangrijk deel verklaard door vertraging in investeringen en een terughoudende inzet van middelen. Tegelijkertijd is de structurele financiële ruimte beperkt en vragen landelijke ontwikkelingen om blijvende bestuurlijke scherpte.

Ook de komende jaren werken wij verder aan een financieel gezonde en wendbare veiligheidsregio. Dat doen wij samen met gemeenten, ketenpartners en medewerkers. Soberheid, doelmatigheid en kwaliteit blijven daarbij leidend.

Wij spreken onze waardering uit voor de inzet en professionaliteit van onze medewerkers en vrijwilligers. Dankzij hun betrokkenheid en vakmanschap dragen wij ook in de toekomst bij aan een veilig en gezond Fryslân.

Hartelijke groet,

Het dagelijks bestuur

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Leeswijzer

Voor u liggen de jaarstukken van 2025. Deze bestaan uit twee delen: het jaarverslag en de jaarrekening.

In het jaarverslag vindt u de programmaverantwoording en de paragrafen.
De programmaverantwoording is het hart van de jaarstukken. Hierin leggen wij verantwoording af over het gevoerde beleid. In de lijn van de begroting 2025 presenteren wij de vier programma's aan de hand van twee vragen:

- Wat hebben wij gedaan?
- Wat heeft dit gekost?

De paragrafen geven betekenis aan de financiële aspecten van de jaarstukken. Risicobeheersing en resultaatafspraken zijn belangrijke uitgangspunten.

Een apart deel is de jaarrekening. In dit onderdeel bevinden zich de balans met toelichting, de programmarekening met toelichting, de bijlage met verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen (SISA) en de taakvelden.

Bij de overige gegevens staan onder andere de controleverklaring van de accountant en de voorgestelde resultaatbestemming.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Inhoudsopgave

Deel I Jaarverslag 2025 5

1. Resultaat 2025 6

2. Programmaverantwoording Gezondheid 7

2.1. Algemeen 7
2.2. Wat hebben wij bereikt in 2025? 8
2.3. Wat heeft dit gekost? 18
2.4. Feiten en cijfers programma Gezondheid 19

3. Programmaverantwoording Crisisbeheersing 20

3.1. Algemeen 20
3.2. Wat hebben wij bereikt in 2025? 20
3.3. Wat heeft dit gekost? 25
3.4. Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing 26

4. Programmaverantwoording Brandweer 27

4.1. Algemeen 27
4.2. Repressie 27
4.3. Wat hebben wij bereikt in 2025? 29
4.4. Wat heeft dit gekost? 34
4.5. Feiten en cijfers programma Brandweer 35

5. Paragrafen 36

5.1. Financiering 36
5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 38
5.3. Onderhoud kapitaalgoederen 42
5.4. Bedrijfsvoering 42
5.5. Verbonden partijen 48
5.6. Wet open overheid 49

Deel II Jaarrekening 2025 50

6. Jaarrekening 51

6.1. Balans per 31 december
6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 1 51
6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 2 53
6.3. Toelichtingen 55
6.4 Rechtmatigheidsverantwoording 79
6.5. SiSa-bijlage bij de jaarrekening 80
6.6. Bijlage Taakvelden 83

Deel III Overig 84

7. Overige gegevens 85

7.1. Controleverklaring 86
7.2. Voorgestelde resultaatbestemming 91
7.3. Vaststelling 92

Bijlagen 93
7.4. Investeringskredieten 2025 93
7.5. Samenstelling bestuur en commissies 95
7.6. Analyse van taken 98

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Deel I Jaarverslag 2025

Veiligheidsregio Fryslân

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

1. Resultaat 2025

Algemene inleiding resultaat

Per programma is het gerealiseerd resultaat als volgt:

Programma	Resultaat tweede bestuursrapportage	Gerealiseerd resultaat
Gezondheid	62.500	-386.500
Crisisbeheersing	967.500	1.084.000
Brandweer	2.915.000	2.786.000
Totaal	**3.945.000**	**3.483.500**
Totaal voorstel resultaatbestemming		1.000.000
Terugstorten naar gemeenten		**2.483.500**

Het gerealiseerde resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door de vrijval van kapitaallasten, zoals toegelicht in beide bestuursrapportages. Daarnaast is de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) terughoudend ingezet, mede vanwege de aangekondigde structurele korting van 10% vanaf 2026. Verder dragen de loon- en prijsbijstelling binnen de BDuR en het gedeeltelijk vrijvallen van het budget voor onvoorziene personele frictie bij aan het positieve resultaat. Daartegenover staat de vorming van een voorziening.

In het resultaat is verwerkt dat wij het te verrekenen bedrag voor indexatie van loon- en materiële kosten (€ 2.335.000) en het resultaat op treasury (€ 827.000) terugbetalen aan de gemeenten. Beide bedragen zijn als schuld opgenomen. De afwijkingen in de operationele resultaten per programma staan nader toegelicht in de betreffende programmaparagrafen.

Resultaatbestemming

Het voorstel voor resultaatbestemming voor 2025 is daarmee als volgt:

Omschrijving	Bedrag
Uitfasering blusschuim (PFAS)	1.000.000
Totaal te bestemmen resultaat	**1.000.000**
Terugstorten naar gemeenten	2.483.500
Totaal	**3.483.500**
Resteert	-

Het balansverloop in de balans is op hoofdlijnen als volgt (x € 1.000):

Activa	31-12-2025	31-12-2024	Passiva	31-12-2025	31-12-2024
Materiële vaste activa	85.053	82.502	Eigen vermogen	12.125	10.661
Financiële vaste activa	217	119	Voorzieningen	13.112	11.510
Vorderingen	7.620	12.996	Langlopende schulden	49.959	45.019
Liquide middelen	494	480	Kortlopende schulden	8.583	18.865
Overlopende activa	1.806	1.908	Overlopende passiva	11.411	11.950
Totaal activa	**95.190**	**98.005**	**Totaal passiva**	**95.190**	**98.005**

Voor een toelichting op de balans wordt verwezen naar paragraaf 6.3.2.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

2. Programmaverantwoording Gezondheid

2.1. Algemeen

Preventie
Het jaar 2025 stond in het teken van de voortgezette uitvoering van het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), én van de totstandkoming van het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA). Gemeenten en GGD'en gaven onverminderd uitvoering aan de afspraken en opgaven uit het IZA en GALA.
Het AZWA kreeg in dit overgangsjaar bestuurlijk en inhoudelijk vorm. GGD GHOR Nederland kreeg een formele positie aan de bestuurlijke overlegtafels en droeg actief bij aan de inhoudelijke agendering en uitwerking van het akkoord. Daarmee zijn publieke gezondheid en preventie nadrukkelijker verankerd in de landelijke beweging van zorg naar gezondheid en welzijn.

Bestuurlijke Opdracht
In 2024 en 2025 stond GGD Fryslân voor complexe opgaven op het gebied van preventie en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Daarbij ontstond een structureel begrotingstekort van € 925.000 door stijgende huisvestingskosten en een noodzakelijke functiewaardering.

De bestuurscommissie Gezondheid gaf eind 2024 opdracht om scenario's uit te werken voor huisvesting en taakuitvoering, inclusief de financiële en maatschappelijke gevolgen. In 2025 zijn deze scenario's vormgegeven, naast de reguliere werkzaamheden. Dit leidde op 19 juni 2025 tot besluitvorming. Voor huisvesting is – met name voor JGZ – gekeken naar doelmatiger locatiegebruik, aangepaste huurafspraken en samenwerking met publieke partners, met behoud van de nabijheid van consultatiebureaus. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor de actualisatie van het strategisch huisvestingsplan.

GGD Fryslân behield de inzet op preventie en JGZ rond Gezond Zwanger en de extra zorg voor jonge kwetsbare kinderen. Het bestuur heeft deze taken als aantoonbaar waardevol omschreven, met de aanvulling dat bezuinigingen binnen de jeugdgezondheidzorg waarschijnlijk tot hogere kosten leiden. Een deel van dit tekort vangen we intern op via efficiencymaatregelen en taakherschikking. Het resterende deel wordt gedekt door een aanvullende gemeentelijke bijdrage.

Met deze besluiten hebben we een balans gevonden tussen financiële houdbaarheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Daarmee was 2025 een jaar waarin belangrijke keuzes zijn voorbereid en genomen.

Netwerkorganisatie
In 2025 is op verschillende manieren gewerkt aan het doel om dé adviseur en sparring- en kennispartner voor gemeenten te zijn. Zo was de publicatie van de Volksgezondheid Toekomstverkenning (VTV) aanleiding om kennis te delen met alle gemeenten. Uit deze publicatie blijkt wederom dat gezondheid een vraagstuk is van alle beleidsterreinen. Daarnaast is op verschillende momenten, in diverse samenstellingen, met elkaar gesproken over de grote opgaven rond gezondheid voor de komende jaren. Dit gebeurde onder andere in het nieuw ingerichte Ambtelijk Overleg Publieke Gezondheid.
Het is duidelijk dat een sterke netwerksamenwerking nodig is om deze opgaven het hoofd te bieden. GGD Fryslân was in 2025 betrokken bij verschillende netwerken met diverse disciplines, zoals de Seker en Sûn tafel, de bestuurscommissie Fries Integraal Zorgakkoord (FrIZA) en de stuurgroep Strong Teens and Resilient Minds (STORM).

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

2.2. Wat hebben wij bereikt in 2025?

Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Toekomstbestendige jeugdgezondheidszorg

In het afgelopen jaar werkten we verder aan de doorontwikkeling van onze jeugdgezondheidszorg (JGZ) voor de leeftijd van -9 maanden tot 18 jaar. We bewegen steeds meer naar een behoeftegerichte aanpak: dichtbij wanneer dat nodig is en op afstand wanneer mogelijk. Dit doen we fysiek en digitaal én individueel en in groepen. Door onze inzet af te stemmen op de situatie van ouders en kinderen investeren we daar waar het meeste effect te behalen is. Zo bieden we maximale waarde voor iedereen. De klantreis is hierbij leidend, met aandacht voor maatwerk, tijdige signalering en passende ondersteuning op het juiste moment.

Doorontwikkeling van het dienstenaanbod

Om deze ambitie te realiseren, werken we aan een vernieuwd JGZ-dienstenaanbod dat aansluit bij de zorgbehoeften van ouders, kinderen en jongeren. Dit betekent dat ons aanbod niet langer voor iedereen hetzelfde is. In 2025 lag de focus op de verdere uitwerking van dit aanbod, met specifieke aandacht voor het inschatten van zorgbehoefte, taakherschikking, digitalisering en ketensamenwerking.

Inschatten van zorgbehoeften

Alle JGZ-professionals werken inmiddels volgens de methodiek Gezamenlijk Inschatten van de Zorgbehoefte. Samen met ouders bepalen we welke ondersteuning passend is. Daarnaast werkten we aan een digitale vragenlijst voor het voortgezet onderwijs, om zorgbehoeften beter en efficiënter in beeld te brengen. De implementatie hiervan staat gepland voor 2026, evenals het verder in kaart brengen van netwerkpartners en hun rol.

Taakherschikking

In een tijd van veranderende zorgvragen en een krappe arbeidsmarkt, helpt taakherschikking ons om het werk slimmer, efficiënter en toekomstbestendig te organiseren. Door taken anders te verdelen, benutten we ieders kwaliteiten beter en verminderen we de werkdruk. In 2025 stelden we onze visie op taakherschikking vast en kozen we voor een gefaseerde uitwerking en invoering in de komende jaren.

Digitale dienstverlening

Onze digitale dienstverlening is verder versterkt. We hebben gewerkt aan het digitaal betrekken van ouders bij gesprekken met jongeren. Ook hebben we de voorbereiding op de organisatie van webinars voor ouders in gang gezet. Dit doen we in samenwerking met elf andere JGZ-organisaties. Daarnaast werkten we toe naar de aanbesteding van een dossier voor volwassen cliënten. Dit was nodig omdat de dienstverlening aan volwassenen steeds verder uitbreidt, onder andere met prenatale vaccinaties en het prenatale huisbezoek.

Ketensamenwerking

De ketensamenwerking is in 2025 verder verdiept. Binnen de Friese Preventieaanpak (FPA) vervult de JGZ een actieve rol als ketenregisseur en als deelnemer aan de provinciale programma's Kansrijke Start en Ouderschap. Daarnaast zijn we betrokken bij alle lokale ketenaanpakken van Kansrijke Start en Kind naar Gezonder Gewicht.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Ziekteverzuimbegeleiding school

Al jaren neemt de werkbelasting bij ziekteverzuimbegeleiding door de jeugdgezondheidszorg toe. Ziekteverzuimbegeleiding is een gezamenlijke opgave in de keten van leerlingen, ouders, scholen, JGZ en leerplichtambtenaren – met voor ieder eigen taken, rollen en verantwoordelijkheden.

Met ingang van schooljaar 2025-2026 zijn we op scholen voor voortgezet onderwijs in de gemeente Súdwest-Fryslân gestart met ziekteverzuimbegeleiding volgens de methode Meer Aandacht voor Ziekgemelde Leerlingen (MAZL). MAZL is een bewezen effectieve interventie, die gericht is op het verhogen van schoolaanwezigheid en het terugdringen van ziekteverzuim. Deze interventie voeren we uit vanuit het aanvullend pakket. Samenwerking in de keten is essentieel voor een succesvolle implementatie van MAZL.

Om onze eigen rol en taken in de ziekteverzuimbegeleiding goed te organiseren, werkten we in 2025 aan een uniforme JGZ-werkwijze voor de overige gemeenten.
Waar mogelijk nemen we daarin elementen van de MAZL-methodiek op. Het succes van goede ziekteverzuimbegeleiding is afhankelijk van de gezamenlijke inzet en het commitment van ketenpartners.

Sociaal medisch advies

GGD Fryslân verzorgt al jarenlang sociaal medische advisering (SMA) voor aanvragen tot leerplichtontheffing op basis van artikel 5 onder a van de Leerplichtwet. Hoewel deze taak niet wettelijk verplicht is, sluit zij nauw aan bij onze missie om kansengelijkheid te bevorderen en kwetsbare kinderen te ondersteunen.
De vraag naar SMA is de afgelopen jaren sterk toegenomen, terwijl de beschikbaarheid van jeugdartsen onder druk staat. Hierdoor moesten we onze capaciteit in 2025 vooral richten op de wettelijke basisdienstverlening en konden we niet alle SMA-aanvragen tijdig behandelen. Dit heeft geleid tot het ontstaan van een wachtlijst in 2025. Inmiddels hebben we een succesvolle werving afgerond en verwachten we in 2026 formatief weer op orde te komen om de aanvragen te behandelen.
Daarnaast waren we in 2025 in gesprek met leerplichtambtenaren van de Friese gemeenten en namen we deel aan een provinciale werkgroep, die werkt aan een nieuwe werkwijze voor aanvragen op grond van artikel 5a. Door vroegtijdig met alle betrokkenen te verkennen wat wél mogelijk is voor een jeugdige, beogen we het aantal vrijstellingen te beperken. De werkgroep boekt voortgang, maar verdere borging van preventie en schoolaanwezigheid vraagt om gezamenlijke inzet.

Centrale zorgverlener

Sinds begin 2025 vervult de jeugdgezondheidszorg in de hele provincie de rol van Centrale Zorgverlener (CZV) binnen de ketenaanpak Kind naar Gezonder Gewicht, volgens het Fries model. Professionals in het veld weten de CZV goed te vinden en ouders en kinderen reageren positief op de begeleiding. Daarmee blijkt de dienstverlening vanaf de start effectief en van duidelijke meerwaarde. De samenwerking binnen de volledige keten, zowel lokaal als provinciaal, is hierbij een belangrijke succesfactor.
Eind 2025 is GGD Fryslân bovendien gecontracteerd als zorgverlener door de zorgverzekeraar. Hierdoor kan in 2026 voor een deel van de CZV-trajecten een zorgvergoeding worden aangevraagd. Dat draagt bij aan verdere borging en continuïteit van deze dienstverlening.

Rijksvaccinatieprogramma

In 2025 stond het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) in het teken van de voorbereiding op grote wijzigingen en op de implementatie van de nieuwe RSV-immunisatie (Respiratoir Syncytieel-virus). Het jaar kenmerkte zich door belangrijke stappen in de uitvoering, maar ook door uitdagingen die richting 2026 aandacht vragen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Wijzigingen in het RVP
Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) presenteerde het implementatieplan voor de wijzigingen die tot 2030 doorgevoerd moeten worden. GGD Fryslân ligt op schema met deze voorbereidingen en richtte zich in 2025 specifiek op de wijziging in de vaccinatie van vijfjarigen. Heldere communicatie naar ouders en professionals over nieuwe vaccinatiemomenten is hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Vaccinatiegraad
De vaccinatiegraad in Fryslân vertoont al jaren een lichte, maar aanhoudende daling.
Bij baby's, kleuters en schoolkinderen is de vaccinatiegraad iets gedaald of gelijk gebleven. Bij jongeren blijft deze stabiel. Het aantal zwangere vrouwen dat zich laat vaccineren tegen kinkhoest of griep, is ook ongeveer gelijk gebleven. Daarnaast zien we wel dat steeds meer jongens zich laten vaccineren tegen het humaan papillomavirus (HPV).

GGD Fryslân probeert te achterhalen hoe de vaccinatiegraad kan worden verhoogd in Leeuwarden-Oost met als doel deze aanpak vervolgens uit te rollen. Dit doen we samen met de gemeente Leeuwarden en de Community of Practice (CoP) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) rondom doelgroepen en vaccinatiegraad. In 2025 vonden de eerste bijeenkomsten plaats voor het bepalen van een strategie. De vervolgstap is om met de doelgroep in contact te komen om de specifieke bevorderende en belemmerende factoren verder in kaart te brengen. Deze kennis leidt in 2026 tot interventies en een plan voor opschaling in Fryslân.

RSV-immunisatie
Een mijlpaal in 2025 was het besluit om de RSV-immunisatie op te nemen in het RVP.
Vanaf het najaar krijgen alle baby's in Nederland een prik met antistoffen tegen het RS-virus. Dit is bedoeld om ernstige ziekte en ziekenhuisopnames te voorkomen.
GGD Fryslân heeft deze nieuwe immunisatie succesvol geïmplementeerd via consultatiebureaus en huisbezoeken, in nauwe samenwerking met het RIVM.
Dit najaar zijn veel minder ziekenhuisopnames van kinderen met het RS-virus gezien. Dat is een positief signaal dat de campagne goed uitpakt. De kleinschalige aanpak van de vaccinatiecampagne maakt de uitvoering laagdrempelig en efficiënt, maar vraagt blijvende aandacht voor capaciteit en monitoring van effectiviteit en acceptatie.

Preventieve kracht van de jeugdgezondheidszorg in een krappe zorgketen

We blijven inzetten op de doorontwikkeling en toekomstbestendigheid van onze diensten.
Ook in 2025 bracht de JGZ bij nagenoeg alle pasgeboren kinderen in Fryslân een huisbezoek. We voorzagen kinderen en hun ouders of verzorgers van preventieve zorg en verzorgden een groot deel van de vaccinaties.
Ook bezochten we alle Friese scholen om problematiek rondom het opgroeien vroegtijdig te signaleren, te monitoren en preventieve zorg te geven. Die signalering heeft onder meer betrekking op ontwikkeling, gezondheid, leefstijl en leefomgeving van het kind. Dit kan gaan om gedragsproblemen, zorgen over de opvoedsituatie, mentale klachten of fysieke klachten. We hebben meegewerkt aan een sterke sociale pedagogische basis. In talloze situaties heeft JGZ bijgedragen aan normalisering en het stimuleren van eigenaarschap bij ouders. Tegelijkertijd hebben we gezorgd voor tijdige signalering en passende inzet van zorg, in nauwe afstemming met onze partners.

We ervaarden in 2025 opnieuw dat de (jeugd)zorgketens onder druk staan, omdat andere partners minder capaciteit hebben of doorverwijzing niet altijd mogelijk is. Voorbeelden zien we in de kraamzorg en jeugdhulpverlening. Wachtlijsten nemen toe en zorgvragen blijven groeien. Hierdoor raken wij eerder betrokken of blijven we vaker langer betrokken bij casuïstiek. Om de continuïteit van zorg te waarborgen, leveren wij regelmatig overbruggingszorg. Dit heeft directe gevolgen voor de werkdruk.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Dit vraagt om duidelijke afspraken over:

- rolverdeling;
- goede aansluiting bij integraal provinciaal jeugdbeleid en de hervormingsagenda jeugd;
- inzicht in wat lokaal kan worden opgepakt;
- aandacht voor de belasting van onze professionals.

Hiervoor zoeken we actief contact met partners zoals Sociaal Domein Fryslân.

Grut: Gezondheidspotentieel versterken

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Vaccinatielandschap in ontwikkeling (volwassenen)

In augustus 2025 heeft het ministerie van VWS aangegeven van plan te zijn het RIVM opdracht te geven om de vaccinatiezorg voor volwassenen te versterken. Dit traject sluit aan bij de eerder uitgevoerde uitvoeringstoets. In afwachting van deze landelijke ontwikkelingen zijn in 2025 de eerste verkennende gesprekken gevoerd over de uitvoering in Fryslân.

Nu niet zwanger

In 2025 bereikte het programma Nu Niet Zwanger (NNZ) in Fryslân een belangrijke mijlpaal: vijf jaar na de start is het programma uitgegroeid van project tot een structureel en landelijk geborgd instrument. De impact hiervan werd zichtbaar in de intensievere samenwerking tussen zorg, sociaal domein en onderwijs. Hierdoor zijn huidige en toekomstige professionals beter toegerust om het gesprek te voeren over kinderwens, seksualiteit en anticonceptie. De focus verschoof naar duurzame verankering in beleid, werkprocessen en deskundigheidsbevordering, mede door opname van NNZ als basisfunctionaliteit in het AZWA.

Tegelijkertijd stond 2025 in het teken van verdieping en doorontwikkeling, gericht op structurele borging binnen organisaties. GGD Fryslân leverde hieraan een actieve bijdrage via landelijke samenwerking en de ontwikkeling van de handreiking 'Verder met Nu Niet Zwanger'. Deze handreiking ondersteunt organisaties bij duurzame implementatie van NNZ. Het afgelopen jaar maakte duidelijk dat structurele borging alleen slaagt met een goede verbinding tussen beleid en praktijk.

Monitoring, signalering en advies

Fitaal Wiis

In 2025 is binnen de bestaande kaders gewerkt aan de preventieve opgave rond gezond en vitaal ouder worden. Dit gebeurde in samenhang met landelijke beleidsontwikkelingen zoals GALA, IZA en Wonen en Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO). In deze ontwikkelingen ligt de nadruk op waarderend kijken naar ouderen en het uitstellen van kwetsbaarheid.
Een belangrijk resultaat is dat de principes van Fitaal Wiis zijn doorvertaald naar de ontwikkeling van een landelijke visie op ouderengezondheid. Tegelijkertijd lieten personele verschuivingen zien dat structurele borging van capaciteit binnen dit thema aandacht blijft vragen. Daarom is in de tweede helft van 2025 gestuurd op heroriëntatie en meer samenhang met gezondheidsbevordering.

Regionaal is binnen de bestaande netwerken samengewerkt aan ouderengezondheid, onder andere via de coalitie Fitaal Wiis binnen de Friese Preventieaanpak (FPA). Het thema Valpreventie blijft hierin een herkenbaar onderdeel. In het licht van de bestuurlijke opdracht hebben we ervoor gekozen om dit thema te integreren in de reguliere uitvoering en gezondheidsbevordering. De ervaringen en landelijke ontwikkelingen in 2025 onderstrepen ook het belang om dit thema richting 2026 structureel te beleggen binnen bestaande programma's en werkwijzen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Elkenien

Monitoring, signalering en advies

IZA, GALA en AZWA

In 2025 gaf GGD Fryslân verder invulling aan haar rol binnen de landelijke akkoorden IZA, GALA en AZWA. Door de uitwerking van het GALA en de brede SPUK-regeling is de preventieopgave voor gemeenten omvangrijker en complexer geworden, met niet-vrijblijvende afspraken en hogere verwachtingen voor uitvoering en advisering. Binnen dit kader is GGD Fryslân gepositioneerd als strategisch adviseur en sparring- en kennispartner voor gemeenten, met een nadrukkelijke focus op het terugdringen van gezondheidsachterstanden. De extra middelen die gemeenten tot en met 2026 ontvangen, zijn volgens landelijke afspraken ingezet voor de versterking van deze kennis- en adviesfunctie.

Daarnaast droegen wij bij aan de versterking van de regionale preventie-infrastructuur.
Dit deden we onder meer door actieve deelname aan de coalities binnen de Friese Preventieaanpak (FPA) en door inzet op monitoring, signalering en advisering. Daarmee is geborgd dat publieke gezondheid breed is ingebracht en dat landelijke preventieopgaven zijn vertaald naar de lokale en regionale praktijk.

Het AZWA, dat voortbouwt op het IZA, is in 2025 bestuurlijk gevolgd en verder uitgewerkt. In juli 2025 is een onderhandelingsakkoord bereikt. In samenwerking met onder andere het ministerie van VWS, Zorgverzekeraars Nederland (ZN), de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) en GGD GHOR Nederland zijn voorbereidingen getroffen voor de verdere inhoudelijke en financiële uitwerking in 2025 en 2026. Wij zijn actief betrokken bij deze ontwikkelingen en leverden een bijdrage aan de ontwikkeling van het format voor de regionale preventie-infrastructuur (RPI) en de basisfunctionaliteiten. Deze basisfunctionaliteiten zijn laagdrempelige voorzieningen zoals vroegsignalering, preventieve ondersteuning, begeleiding en toeleiding. Hiermee krijgen inwoners tijdig passende hulp op het snijvlak van zorg en sociaal domein.
De RPI zorgt ervoor dat deze functionaliteiten duurzaam zijn georganiseerd. Dit gebeurt via duidelijke regionale afspraken, samenwerking tussen gemeenten en zorg en welzijnspartijen, en via stabiele governance en financiering. Zo blijven preventie en ondersteuning beschikbaar en effectief.

SPUK 14

In 2025 hebben we binnen GALA (programmaonderdeel SPUK 14) gewerkt aan het versterken en bundelen van kennis over sociaaleconomische gezondheidsverschillen en onze rol bij het verkleinen daarvan. De focus lag op het ophalen, duiden en toepasbaar maken van actuele kennis en inzichten, zodat deze kunnen worden benut in lopende GGD-activiteiten en beleidsontwikkeling.
In 2026 ronden we dit programma af. Doel is dat de opgebouwde kennis structureel landt in lokaal gezondheidsbeleid en in onze nieuwe meerjarenkoers.

Friese Preventieaanpak

In 2025 heeft de Friese Preventieaanpak (FPA) zich verder ontwikkeld als het centrale samenwerkingsverband voor de regionale preventie-infrastructuur (RPI) binnen de kaders van het IZA, GALA en de contouren van het AZWA.

De totstandkoming van het transformatieplan Versterken Sociale Basis is binnen de FPA belegd. De FPA zorgde er in 2025 dat de versnelde toets is ingediend en dat parallel is gewerkt aan de volledige aanvraag. Deze aanvraag is succesvol ingediend en positief beoordeeld. Landelijk zijn de middelen voor de transformatieplannen op.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Binnen het transformatieplan *Mentale Gezondheid en Veerkracht* is de FPA verantwoordelijk voor het vormgeven van preventie. De focus ligt op drie prioritaire thema's:

- het vergroten van mentaal welbevinden;
- depressie en suïcidepreventie;
- het verminderen van eenzaamheid gedurende de levensloop.

We hebben de regionale coördinatie van de FPA, conform afspraak, uitgevoerd en de governance verder verduidelijkt, met vastgestelde rolafspraken voor GGD Fryslân binnen de coalities. In 2025 hebben we ook een start gemaakt met de doorontwikkeling van de FPA in lijn met het AZWA. Dit akkoord is in de loop van het jaar bestuurlijk ondertekend. Deze ontwikkeling krijgt in 2026 verdere uitwerking.

De financiering van de FPA is in 2025 gedekt vanuit SPUK IZA-middelen, die doorlopen tot en met 2026. Tegelijkertijd bleef het risico van structurele financiering nadrukkelijk in beeld en is dit bestuurlijk geagendeerd. Het vijfjarig lustrum van de FPA, de brede partnerbetrokkenheid en de landelijke aandacht – onder meer door het bezoek van de directeur-generaal Volksgezondheid – onderstrepen de maatschappelijke waarde en positionering van de FPA. Aandachtspunt richting 2026 blijft de verdere versterking van de inhoudelijke rol van GGD Fryslân en de borging van financiering en governance op langere termijn.

Gezonde leefomgeving

Een gezonde leefomgeving levert een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van gezondheidsverschillen. Ook in 2025 hebben veel gemeenten ons advies gevraagd over de leefomgeving, met name bij woningbouwaanvragen. Daarnaast adviseerden we over (herzieningen van) omgevingsvisies.

Bij complexe adviesaanvragen voorziet een multidisciplinair team de vragen van gemeenten van een integraal advies. In 2025 kon deze integrale advisering worden voortgezet met incidentele middelen. Ook is, samen met gemeenten, een start gemaakt met een vervolgvoorstel voor onze inzet in de komende jaren. Besluitvorming hierover vindt in 2026 plaats in de bestuurscommissie Gezondheid.

Epidemiologie

Gezondheidsatlas, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen en Gezondheidspanel
2025 stond in het teken van een belangrijke mijlpaal: de succesvolle lancering van de Gezondheidsatlas. Hiermee is er één centrale plek waar actuele gezondheidsgegevens toegankelijk zijn. De Gezondheidsatlas is te vinden via de website van GGD Fryslân en wordt de komende jaren verder doorontwikkeld.

Daarnaast zijn in 2025 de resultaten van de Volwassenen- en Ouderenmonitor bekendgemaakt, inclusief de gebiedscijfers. Deze cijfers geven waardevol inzicht in de gezondheid van de Friese inwoners op regionaal en lokaal niveau. Alle cijfers zijn opgenomen in de Gezondheidsatlas. Verder hebben we in 2025 diverse panelonderzoeken uitgevoerd. Deze richtten zich op sociale cohesie in de buurt en zonbescherming.

Academische werkplaats
In 2025 hebben acht studenten hun onderzoeksstage bij de GGD afgerond. In september zijn twee nieuwe studenten gestart. De studenten komen van verschillende opleidingen (voornamelijk NHL en RUG) en doen onderzoek naar uiteenlopende onderwerpen, zoals gezondheidsverschillen, gezonde leefomgeving en valpreventie.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Monitor Opgroeien in Kansrijke Omgeving
We hebben de monitoring Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) in 2025 verder voortgezet als onderdeel van de OKO-aanpak. In 2025 namen vijf gemeenten deel aan de OKO-monitoring: Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland, Harlingen en Leeuwarden. De resultaten hiervan bespreken we in 2026 tijdens dialoogsessies met gemeenten en partners. Daarnaast voeren we in 2026 de Gezondheidsmonitor Jeugd uit, met de OKO-monitoring als onderdeel hiervan. Daarmee sluiten in 2026 alle Friese gemeenten aan, zodat de OKO-monitoring breed kan worden ingezet om beleid en aanpak verder te onderbouwen en te versterken.

Beleidsadvisering

In 2025 hebben we onze rol als verbindende en adviserende partij tussen de verschillende domeinen verder ingevuld. Daarnaast zijn we gepositioneerd als sparringpartner en kennisbron voor gemeenten op het gebied van preventie en gezondheid. Ook in 2026 blijven we investeren in het verdiepen van onze inhoudelijke expertise en het versterken van onze strategische capaciteit.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid

In 2025 is de opdracht voor de versterking van de infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid gecontinueerd. Deze inzet is nog steeds tijdelijk en primair gericht op personele versterking, met als uitgangspunten het borgen van continuïteit en het beperken van financiële risico's.

Landelijk is in 2025 veel ontwikkeld rondom de Landelijke Functionaliteit Infectieziekte-bestrijding (LFI). Vanuit GGD Fryslân is actief bijgedragen door inhoudelijke kennis en praktijk-ervaring in te brengen, in samenwerking met GGD Drenthe en GGD Groningen.

Verder voerden we de najaarscampagne COVID-19 binnen de gestelde termijnen en het beschikbare budget uit. De campagne liep van week 38 tot en met week 49 en resulteerde in circa 80.000 toegediende vaccinaties in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden.

Tuberculose

Op 3Noord-niveau zijn we in 2025 gestart met een verkenning naar verdere samenwerking binnen de tuberculosezorg (TBC), met het oog op toekomstbestendigheid.
Aanleiding hiervoor is de combinatie van een dalende incidentie en een toenemend tekort aan gekwalificeerde professionals. Met name de verwachte schaarste aan TBC-artsen vormt een gedeeld en groeiend risico voor de continuïteit van de zorg, zowel regionaal als landelijk. Hoewel de huidige bezetting in Fryslân op orde is, blijft deze kwetsbaar en is er weinig ruimte voor uitval of verdere krapte. De samenwerking en inhoudelijke afstemming binnen het regionaal expertisecentrum van samenwerkende GGD'en en op 3Noord-niveau verlopen in de praktijk moeizaam. Dit komt onder meer doordat er naast de dagelijkse werkzaamheden beperkt tijd is voor gezamenlijke ontwikkeling.

Forensische geneeskunde

2025 was een jaar van intensieve transitie binnen de forensische geneeskunde in Noord-Nederland. Met de vorming van één integraal team Forensische Geneeskunde (FG) 3Noord per 1 januari is een basis gelegd voor toekomstbestendige dienstverlening.

De implementatie kende echter substantiële knelpunten. Verschillen in werkwijzen moesten worden overbrugd, rolduidelijkheid moest opnieuw worden ingericht en de dienstverlening kwam in het eerste kwartaal onder druk te staan. De aanbesteding van de Medische Arrestantenzorg (MAZ) zorgde daarnaast voor onzekerheid over de operationele continuïteit en financiële voorspelbaarheid. Dit vroeg om stevige bijsturing.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Vanaf mei hebben we ingezet op versterkte sturing en organisatieontwikkeling, met een koerswijziging naar integrale aansturing van de volledige FG-dienstverlening. Door scherper te prioriteren, planbaar werk beter te organiseren en de capaciteit van forensisch artsen gericht in te zetten voor acute zorg, nam de operationele druk af. Dit droeg bij aan herstel van vertrouwen binnen de organisatie en bij ketenpartners.
De keuze om in deze fase prioriteit te geven aan continuïteit en kwaliteit leidde tot een (tijdelijk) negatief financieel resultaat. De afbouw van externe artsencapaciteit kon namelijk minder snel plaatsvinden dan voorzien. In 2026 ligt de focus op verdere doorontwikkeling van FG 3Noord, afronding van de MAZ-opgave, versterking van het werkgeverschap en voorbereiding op een landelijk georganiseerd stelsel voor forensische geneeskunde. Dat stelsel treedt mogelijk vanaf 2027 in werking.

Seksuele Gezondheid

Een belangrijke inhoudelijke ontwikkeling in 2025 is de overgang naar thematisch werken op basis van het handboek Seksuele Gezondheid. De focus verschuift daarmee van doelgroepen naar thema's. Dit draagt bij aan een meer integrale en gerichte benadering van kwetsbare groepen.
Op 3Noord-niveau is de regionale samenwerking verder versterkt. Deze samenwerking ondersteunt een samenhangende en doelmatige inrichting van seksuele gezondheidszorg, met oog voor maatschappelijke impact binnen de beschikbare middelen.

Medische milieukunde

In 2025 bleef de maatschappelijke en media-aandacht voor medische milieukundige thema's onverminderd groot. Zorgen over de gezondheidseffecten van schadelijke stoffen – waaronder bestrijdingsmiddelen, lood, staalslakken en poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) – vroegen om actieve inzet en duiding vanuit de GGD. We hebben inwoners en verschillende overheden voorzien van deskundig advies en concreet handelingsperspectief. Daarnaast werkten we aan thema's als een gezond binnenmilieu, uitstoot vanuit de veehouderij, (laagfrequent) omgevingsgeluid en de gezondheidseffecten van klimaatadaptatie.

Rond PFAS in Leeuwarden blijven we de ontwikkelingen volgen in de Jelsumer Feart en de Lytse Feart. Dit doen we in samenwerking met de gemeente en Wetterskip Fryslân.
Ons huidige advies blijft naar verwachting meerdere jaren van kracht. Onze werkwijze wordt daarbij landelijk gevolgd en gebruikt als inspiratie voor toekomstige PFAS-casuïstiek.
De gemeente Leeuwarden start een aanvullend onderzoeksprogramma, met aanvullende financiering, naar milieu- en gezondheidseffecten van PFAS binnen en buiten het belaste gebied. Vooruitkijkend naar 2026 verwachten we dat de vraag naar deskundige duiding verder toeneemt. Nieuwe stoffen, veranderende regelgeving en maatschappelijke zorgen vragen om een proactieve rol van de GGD.

Gezondheidsbevordering

In 2025 hebben we zowel provinciaal als lokaal met onze kennis en adviezen bijgedragen aan projecten en programma's voor gezondheidsbevordering. We realiseerden de doelen van *Rookvrije Generatie Fryslân, Nuchtere Fries en Nuchter Over Gewicht* en versterkten de samenwerking tussen deze programma's.

Als GGD waren we lokaal betrokken bij GALA-plannen, gezonde wijkaanpakken, het programma *Opgroeien in een Kansrijke Omgeving* en ketenaanpakken zoals *Valpreventie en* ***Kind naar Gezonder Gewicht***. Daarnaast ondersteunden we scholen als adviseur Gezonde School bij hun inzet voor een gezonde leefstijl.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crisis

Ontwikkelingen maatschappelijke zorg

In de periode van 1 januari tot 1 december 2025 zijn 211 meldingen van woningvervuiling geregistreerd. Dit aantal ligt in lijn met voorgaande jaren en wijst daarmee op een stabiele problematiek. Inwoners met ernstige problematiek rond woonhygiëne zijn ondersteund met een eenmalige schoonmaak. Daarmee zijn risico's zoals ernstige overlast, brandgevaar en infectiegevaar beperkt. In dezelfde periode ontving het meldpunt 1.694 meldingen over inwoners met onbegrepen gedrag. Voor deze personen is actief ingezet op toeleiding naar passende zorg, begeleiding of ondersteuning. Het aantal meldingen blijft stijgen, vooral vanuit de politie. Dit kan duiden op zowel een groeiende zichtbaarheid van complexe problematiek als op een betere vind-baarheid van het meldpunt voor ketenpartners. In het kader van verplichte zorg, voerden we tussen januari en december 128 pogingen tot horen uit. Hiermee hebben we invulling gege-ven aan zorgvuldige bescherming van de rechten van cliënten bij de toepassing van deze ingrijpende maatregel.

Mentale gezondheid versterken

In 2025 heeft GGD Fryslân haar rol en inzet op het thema mentale gezondheid verder aan-gescherpt. Aanleiding hiervoor zijn de toenemende zorgen over de mentale gezondheid van jongeren en jongvolwassenen en de maatschappelijke en wettelijke ontwikkelingen, waaronder het initiatiefvoorstel suïcidepreventie. Vanuit haar publieke taak, expertise en regionale positie levert de GGD een actieve bijdrage aan het versterken van de mentale gezondheid in Fryslân. We leverden in 2025 input voor het transformatieplan Mentale Gezondheid binnen de FPA enhet FrIZA, met een duidelijke focus op preventie en samenwerking in de sociale basis. Daarbij ligt de nadruk op collectieve preventie en het versterken van mentale weerbaarheid, met specifieke aandacht voor depressie, suïcidepreventie en eenzaamheid gedurende de levensloop. Ook via inzet op de aanpak Strong Teens and Resilient Minds (STORM) en deel-name aan de stuurgroep, dragen we hieraan bij.

Grip op onbegrip

In 2025 is een belangrijke eerste stap gezet in het beter in beeld brengen van de aard en omvang van onbegrepen gedrag in Fryslân. In samenwerking met GGZ Friesland, politie, Sociaal Domein Fryslân, woningcorporaties, NHL Stenden, Wender en de Regionale Ambu-lancevoorziening is gestart met dataonderzoek en praktijkverkennend onderzoek. Deze opstartfase leverde samenhangend inzicht op in meldingen, patronen en knelpunten binnen de keten. Tegelijkertijd is het professionele netwerk verder verbonden en verbreed, onder meer met woningcorporaties en ervaringsdeskundigen.

De combinatie van kwantitatieve data en kwalitatieve inzichten heeft geleid tot vijf prioritaire verbeterlijnen, onder andere op het gebied van triage, informatie-uitwisseling, procesregie en inzet van ervaringsdeskundigheid. Deze verbeterlijnen vormen de basis binnen het vervolg-project Samen Sterker: integrale aanpak onbegrepen gedrag Fryslân. Daarnaast hebben we toegewerkt naar een governancestructuur om sturing en eigenaarschap op bestuurlijk niveau te versterken, ondersteund door een samenwerkingsovereenkomst tussen netwerkpartners. Een belangrijk inzicht richting 2026 is dat succesvolle implementatie vraagt om duidelijke sturing en coördinatie. Tegelijkertijd blijft het werken met tijdelijke projectmiddelen een risico voor de continuïteit. Na afronding van dit project wordt verwacht dat vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en vanuit het ministerie van VWS structurele middelen beschikbaar komen. Deze middelen zijn reeds als reservering opgenomen in de begrotingen van JenV en VWS.

Suïcidepreventie

In 2025 is suïcidepreventie in Fryslân beleidsmatig verder versterkt. Tijdens de Wereld Suïcide Preventie Week organiseerden we samen met gemeenten en ketenpartners activiteiten om aandacht te vragen voor suïcidaliteit en zo het gesprek hierover te stimuleren. Met onder meer het jaarlijks terugkerende *Walk into the light* en de bijeenkomst *Man & (ûn)Macht Moeting* is ingezet op het doorbreken van taboes, met specifieke aandacht voor Friese mannen als risicogroep.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Tegelijkertijd hebben we in 2025 toegewerkt naar een structurele verankering van suïcidepreventie, vooruitlopend op de Wet integrale suïcidepreventie. Vanuit onze publieke taak en expertise — onder meer opgedaan in de Supranet-proeftuin — hebben we gemeenten geadviseerd en ondersteund bij de voorbereiding op deze wetswijziging. In samenwerking met gemeenten werken we aan een provinciaal plan. Daarmee krijgt suïcidepreventie nadrukkelijk vorm als gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dit sluit aan bij de ambitie uit de landelijke nota Gezondheidsbeleid 2025–2028 om regionaal samen te werken aan een brede en samenhangende aanpak, met als doel het terugdringen van het aantal suïcides.

GGD-crisisorganisatie

In januari 2025 zijn het GGD RampenOpvangPlan (GROP) en het Integraal Crisisplan Publieke Gezondheid vastgesteld. Hiermee hebben we een toekomstbestendige crisisorganisatie ingericht. Ook stelden we aanvullend het opleidingsplan vast en startten we met het vakbekwaam maken en houden van crisisfunctionarissen. Hoewel we het OTO-jaarplan (opleiden, trainen en oefenen) niet volledig konden uitvoeren, hebben we gericht geïnvesteerd in kerncompetenties. Dit betrof onder andere trainingen voor psychosociale hulpverlening en het oefenen van opschaling binnen de infectieziekte-bestrijding. Verder hebben we ingezet op versterking van de samenwerking in crisisbeheersing binnen 3Noord, in lijn met de gezamenlijke transitieopgave tussen de LFI en de GGD'en.

Toezicht

Toezicht houden

In 2025 zette team Toezicht verdere stappen richting stimulerend toezicht, met meer nadruk op dialoog en duurzame kwaliteitsverbetering. Met extra personele inzet realiseerden we een hoge inspectiedekking van 98% in de kinderopvang. Voor de gastouderopvang is de norm volledig gehaald. Tegelijkertijd hebben we ingezet op herstelgericht toezicht en versterkte samenwerking met gemeenten om veilige en gezonde kinderopvang duurzaam te borgen. Daarnaast is breed toezicht uitgevoerd in andere domeinen, waaronder schepen, tattoo- en piercingshops, AZC's en seksbedrijven. Het Wmo-toezicht wordt vanaf 2026 gefaseerd beëindigd, omdat het geringe aantal deelnemende gemeenten deze taak niet langer doelmatig maakt. Daarom zetten we in 2026 minder uren in voor Wmo-toezicht.

Organisatie

HKZ-audit

Bij Veiligheidsregio Fryslân vindt jaarlijks een HKZ-audit (Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector) plaats. Tijdens deze audit wordt getoetst of het kwaliteitsmanagementsysteem goed werkt en of de organisatie kwaliteit op een goede manier organiseert. Daarbij worden de eisen van de HKZ GHOR (2019) en HKZ Publieke Gezondheid (2019) gevolgd. Tijdens deze audit is een bevinding geconstateerd met betrekking tot de vindbaarheid, actualiteit en het beheer van kwaliteitsdocumenten. Het doel is om deze bevinding opgelost te hebben voor de audit tot hercertificering in januari 2026.

Digitalisering/iStrategie

In 2025 stelden we de iStrategie (informatiestrategie) vast. Daarmee onderstrepen we het belang van digitalisering, datagedreven werken, informatieveiligheid en (digitale) samenwerking als fundament voor toekomstgerichte publieke gezondheidszorg. We brachten de verschillende lopende initiatieven bij elkaar om meer focus en richting te geven.
Daarnaast werkten we een aantal initiatieven verder uit, zoals chatbots bij het klantcontactcentrum en digitale dienstverlening binnen de JGZ. Het klantperspectief staat hierbij centraal.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

2.3. Wat heeft dit gekost?

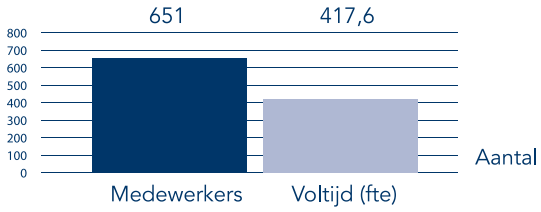
	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid						
Pijler 1	23.351.700	6.050.627	17.301.073	23.579.559	6.685.729	16.893.830
Pijler 2	19.547.525	9.974.284	9.573.241	18.509.387	9.689.601	8.819.786
Pijler 3	7.918.905	7.149.668	769.237	7.251.211	6.304.990	946.221
Pijler 4	2.046.183	2.057.144	-10.961	2.165.653	2.185.357	-19.704
Toegerekende organisatiekosten	7.904.084	53.141	7.850.943	7.839.956	78.668	7.761.288
Subtotaal programma	60.768.398	25.284.864	35.483.534	59.345.767	24.944.345	34.401.422
Dekkingsmiddelen gezondheid						
Gemeentelijke bijdrage	-	34.262.269	-34.262.269	-	32.926.433	-32.926.433
Subtotaal dekkingsmiddelen	-	34.262.269	-34.262.269	-	32.926.433	-32.926.433
Totaal saldo van baten en lasten	**60.768.398**	**59.547.133**	**1.221.264**	**59.345.767**	**57.870.778**	**1.474.989**
Reservemutaties gezondheid	102.000	1.323.264	-1.221.264	102.000	1.190.266	-1.088.266
Gerealiseerd resultaat gezondheid	**60.870.398**	**60.870.398**	**-**	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**

Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

2.4. Feiten en cijfers programma Gezondheid

Cijfers medewerkers 2025

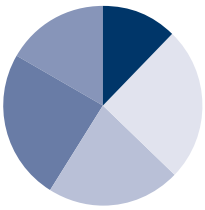

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	38
Vrouw	613

	%
Man	5,8
Vrouw	94,2

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	81
30-39	162
40-49	142
50-59	159
> 60	107

	%
<30	12,5
30-39	24,9
40-49	21,8
50-59	24,4
>60	16,4

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	8,42	6,99	7,41
Meldfrequentie	0,87	0,77	0,56

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

3. Programmaverantwoording Crisisbeheersing

3.1. Algemeen

Terugkijkend op 2025 zijn wij trots op de volgende mijlpalen:

- We hielden onze crisisorganisatie het gehele jaar 24/7 op sterkte (een enorme inspanning gelet op de huidige arbeidsmarkt).
- Onze crisisorganisatie was 24/7 paraat en kwam bij 11 GRIP-inzetten in actie; de volledige crisisorganisatie (opgeschaald naar GRIP-3) kwam in actie tijdens de systeemtest.
- Onze crisisorganisatie verhuisde dit jaar van de Meldkamer In Drachten naar de hoofdvestiging van VRF in Leeuwarden.
- Onze crisisorganisatie voldeed ook dit jaar weer aan het Toetsingskader van de Inspectie Justitie & Veiligheid.
- Ons bestuur stelde – in het kader van de Rijksbrede Weerbaarheidsopgave - de Friese Samenwerkingsagenda Weerbaarheid & Veerkracht 2025-2027 vast.
- Ons Veiligheidsinformatieknooppunt (VIK) presenteerde vanaf september wekelijks een actueel veiligheidsbeeld aan de dienstdoende piketfunctionarissen van de crisisorganisatie (Brandweer, GGD /GHOR en Crisisbeheersing).

3.2. Wat hebben wij bereikt in 2025?

1. Wij zijn 24/7 alert en paraat

Wij beschikken over een robuuste crisisorganisatie met passend en voldoende personeel. Daarmee staan we 24/7 paraat.

Crisisorganisatie op sterkte, vakbekwaam, 24/7 paraat én nieuwe huisvesting RCC

Net als voorgaande jaren kende de crisisorganisatie in 2025 verloop in de bezetting. We hebben veel nieuwe crisisfunctionarissen geworven en opgeleid. Daarmee bleven alle piketgroepen bezet met passend personeel en was de crisisorganisatie ook in 2025 24/7 paraat.

In 2025 voerden we een volledig vakbekwaamheidsprogramma uit. Zo organiseerden we onder andere trainingen voor burgemeesters en gemeentesecretarissen, voor gemeenten (bevolkingszorg) en voor onze crisisteams: Commando Plaats Incident (CoPI), Coördinatieteam Waddeneilanden (CoWA), Regionaal Operationeel Team (ROT) en Gemeentelijk Beleidsteam (GBT).

De crisisorganisatie kwam elf keer in actie bij een GRIP 1-situatie. Het ging vaak om zeer grote branden. In 2025 heeft een ongeval met een luchtballon plaatsgevonden bij de Hoeve en kreeg Leeuwarden te maken met een grote stroomstoring. Naast deze kortdurende rampen en crises is VRF sinds 2020 betrokken bij het opruimen van kadavers van wilde vogels met vogelgriep. Wij faciliteren hierbij het regionale overleg van betrokken partijen zoals het Wetterskip, gemeenten, provincie en terreinbeheerders.

In 2025 verhuisde het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC) van de Meldkamer in Drachten naar onze hoofdlocatie aan de Harlingertrekweg in Leeuwarden. Hiermee is een verbetering gerealiseerd van de continuïteit van onze crisisorganisatie. We werken nu op onze eigen systemen en zijn niet meer afhankelijk van derden.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VRF voldoet aan toetsingskader Inspectie Justitie en Veiligheid en organiseert systeemtest

Op verzoek van de inspectie leverden wij, net als voorgaande jaren, een zogenaamde 'Rode Draden Analyse' aan. Deze analyse is gebaseerd op elf GRIP-incidenten, twee niet GRIP-inzetten en veertien praktijksimulaties die in 2024 hebben plaatsgevonden. De Inspectie Justitie en Veiligheid liet ons in 2025 weten dat wij over 2024 opnieuw hebben voldaan aan alle vereisten uit haar toetsingskader.

De inspectie verzocht ons daarnaast om een systeemtest te organiseren, omdat er de afgelopen jaren geen GRIP-3- of GRIP-4-inzetten zijn geweest in Fryslân. Op 3 december 2025 hebben we deze systeemtest uitgevoerd. Tijdens de test is opgeschaald naar GRIP-3 en heeft de meldkamer Noord-Nederland de crisisteams van het CoPI, ROT en GBT van de gemeente Súdwest-Fryslân onverwachts gealarmeerd. Daarmee hebben we, conform het verzoek van de inspectie, de volledige hoofdstructuur van de crisisbeheersing (meldkamer, CoPI, ROT en GBT) gelijktijdig en in samenhang getoetst (scenario: wateroverlast). Over de uitkomsten van deze systeemtest infomeren we het bestuur in 2026.

Crisiscommunicatie: nieuwe website www.fryslanveilig.nl live

In het eerste kwartaal van 2025 is onze nieuwe website over crisiscommunicatie live gegaan. Bij een incident biedt deze website inwoners, gemeenten en betrokkenen actuele informatie en concrete handelingsperspectieven. In oktober hebben we de website met een publiekscampagne, via onder andere Omrop Fryslân, extra onder de aandacht gebracht. Dit had effect, aangezien ruim 75.000 mensen de website bezochten. De GRIP-incidenten en de webpagina's over de risico's in Fryslân, het maken van een noodplan en een noodpakket werden het meest bekeken.

2. Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis

Wij adviseren en informeren inwoners, gemeenten, instellingen en andere partijen in ons netwerk. Met als doel: vergroten veiligheid en bewustzijn.

Nieuwe risicoprofielen vastgesteld

Regionaal Risicoprofiel 2026-2029 voorlopig vastgesteld door algemeen bestuur

In 2025 liep het regionaal risicoprofiel af en daarom stelden we een nieuw risicoprofiel voor Fryslân op. Hiervoor voerden we in september gesprekken met gemeenten en crisispartners tijdens het door ons georganiseerde congres Risico's in Fryslân. In december stelde het algemeen bestuur het nieuwe risicoprofiel voorlopig vast. Dit profiel vormt het vertrekpunt voor de Meerjarenkoers 2027-2030. In 2026 bieden we het risicoprofiel, gelijktijdig met het ontwerp van onze nieuwe meerjarenkoers, aan voor zienswijzen aan de gemeenteraden.

Nieuw zorgrisicoprofiel 2025-2029 Noord-Nederland

In de landelijke contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg is voor de GHOR opgenomen dat een zorgrisicoprofiel opgesteld moet worden: een zorgspecifieke verdieping van het regionale risicoprofiel. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Directeur Publieke Gezondheid (DPG).

Vanwege de bovenregionale focus van zorg hebben de DPG'en van Noord-Nederland besloten tot de ontwikkeling van een Noord-Nederlands zorgrisicoprofiel. In dit profiel, dat tot stand kwam in nauwe samenwerking met het Acute Zorgnetwerk Noord-Nederland (AZNN), zijn vijf crisistypen geprioriteerd:

- ziektegolf;
- uitval van ICT en telecommunicatie;
- verstoring van de energievoorziening;
- extreem weer;
- brand in kwetsbare gebouwen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Deze vijf crisistypen vormen de komende jaren de basis voor gezamenlijke voorbereiding. De bestuurscommissie Veiligheid stelde het zorgrisicoprofiel in juni 2025 vast en nam kennis van de bijbehorende implementatiekaart. De bestuurscommissie Gezondheid nam het zorgrisicoprofiel in juni 2025 voor kennisgeving aan. In de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe zijn vergelijkbare bestuurlijke trajecten gevolgd.

Planvorming

Actuele planvorming

Tijdens een inzet moet de crisisfunctionaris kunnen rekenen op actuele plannen. In 2025 verlengde de bestuurscommissie Veiligheid de looptijd van het regionaal crisisplan en het meerjarenbeleidsplan Vakbekwaamheid met één jaar. Deze verlenging geeft de afdeling Crisisbeheersing de tijd om plannen op te stellen die aansluiten bij het nieuwe Regionaal Risicoprofiel 2026-2029 en de nieuwe Meerjarenkoers 2027-2030.

Rampbestrijdingsplan Vliegbasis Leeuwarden herzien

Op grond van het Besluit veiligheidsregio's wordt dit rampbestrijdingsplan eens per drie jaar herzien. De laatste herziening dateerde uit 2022. In het herziene plan van 2025 zijn enkele kleine wijzigingen aangebracht. Na terinzagelegging stelde het algemeen bestuur het plan in juli vast.

Bijdrage VRF aan landelijke crisisplannen

In 2025 stelde de ministerraad het landelijk crisisplan (LCP) Natuurbranden vast. In 2026 implementeren we dit plan samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe (3Noord verband).
In 2025 leverden wij een actieve bijdrage aan het opstellen van diverse landelijke crisisplannen voor infectieziektebestrijding, luchtvaartongevallen en militaire dreigingen. In 2026 stelt de ministerraad deze plannen vast. Hierna implementeren wij ook deze LCP's in 3Noord verband.

Kaders mobiliteits- en crowdmanagementplan Elfstedentocht op de schaats

De bestuurscommissie Veiligheid heeft opdracht gegeven om een regionaal mobiliteits- en crowdmanagementplan op te stellen voor de Elfstedentochtgemeenten. In 2025 stelde het bestuurlijk afstemmingsoverleg (BAO) hiervoor de kaders vast. Deze kaders geven richting aan de organisatie van mobiliteit op de hoofdwegen en aan maatregelen voor effectief crowdmanagement. In 2026 vertalen we deze kaders naar lokale mobiliteits- en crowdmanagementplannen.

Implementatie landelijk project Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg vordert gestaag

Het landelijke project Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg (UKB) heeft als doel te komen tot één landelijk uniform kwaliteitsniveau voor bevolkingszorg en crisiscommunicatie. Hiermee wordt het makkelijker om crisisfunctionarissen tijdens crises tussen regio's uit te wisselen. De beoogde implementatiedatum is 1 juli 2026. In 2025 leverden wij samen met de gemeenten, vertegenwoordigd in het periodiek overleg oranje kolom (POOK), een actieve bijdrage aan de implementatie van UKB. Het veiligheidsberaad stemde in december 2025 in met een tussenevaluatie (periode 1 juli 2024 tot en met december 2025) en met de prioritering voor de resterende looptijd tot 1 juli 2026.

Crisisbeheersing bij overstromingen

Evacuatiestrategie Waddeneilanden in afwachting van besluit minister

De pilot voor handelingsperspectieven Hoogwater en Evacuatie voor Ameland is sinds 2024 ambtelijk gereed. De bestuurscommissie Veiligheid stelde de pilot echter nog niet vast. Dit komt doordat de minister van Infrastructuur en Waterstaat van plan is de normering van de primaire waterkering op de Waddeneilanden te verlagen, naar aanleiding van een evaluatie op grond van de Omgevingswet en Waterwet.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

In december 2025 voerde de minister overleg met bestuurders van onder andere de Waddengemeenten, de provincie en het Wetterskip. We wachten het besluit van de minister af en de invloed hiervan op de resultaten van de pilot Ameland en op de evacuatiestrategieën voor de overige Waddeneilanden. Daarom is de behandeling van deze strategieën in de bestuurscommissie Veiligheid verplaatst naar 2026.

Stand van zaken voorbereiding zorgaanbieders op rampen en crises (GHOR)
In 2025 zijn we met de voorbereidingen gestart voor een bestuursrapportage over de voorbereidingen van zorgaanbieders op rampen en crises. Hiervoor stelden we een plan van aanpak op. De bestuursrapportage leggen we medio 2026 voor aan de bestuurscommissie Veiligheid.

3. Wij werken duurzaam en omgevingsbewust

Wij zijn een wendbare organisatie die alert is op landelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. We spelen in op nieuwe risico's en trends en passen deze toe in de praktijk en onze bedrijfsvoering.

Friese samenwerkingsagenda 2025-2027: Weerbaarheid en Veerkracht
In 2025 vertaalde VRF, samen met de Friese gemeenten, de rijksbrede weerbaarheidsopgave naar een Friese samenwerkingsagenda. De bestuurscommissie Veiligheid gaf opdracht aan het Bestuurlijk Afstemmingsoverleg (BAO) om eind 2025 met een voorstel te komen voor de invulling hiervan in Fryslân. Daarbij hebben we de Friese gemeenten een samenwerkingsopdracht gegeven. Ook organiseerden we een aparte themabijeenkomst met onze bestuurders in de BB-bunker (Bescherming Bevolking) in Grou en leverden we via de voorzitter van ons bestuur een bijdrage aan de in 2025 landelijk vastgestelde bestuurlijke afspraken over weerbaarheid (ministerie van JenV/ Veiligheidsberaad/ VNG).

De bestuurscommissie Veiligheid stemde in november 2025 in met de Friese samenwerkingsagenda. Deze agenda richt zich op drie strategische lijnen:

- versterken eigen continuïteit;
- coördinatie en noodsteunpunten;
- versterken maatschappelijk middenveld.

Deze koers sluit aan bij de landelijke kaders.

Risicocommunicatie in 2025: weerbare inwoners
In 2025 communiceerden we regelmatig met Friese inwoners over risico's uit het regionaal risicoprofiel en over urgente onderwerpen en actualiteiten via onder andere social media en de website www.fryslanveilig.nl. Ook stelden we een nieuwe *Visie met plan van aanpak op risicocommunicatie* vast. Het hoofddoel daarvan is om de inwoners van Fryslân de komende jaren weerbaarder en veerkrachtiger te maken. Conform dit plan voerden we in november/ december 2025 onderzoek uit onder Friese inwoners. We hebben onder andere vragen gesteld over de mate van voorbereiding op risico's. De onderzoeksresultaten volgen in 2026

Daarnaast hebben we de verschillende activiteiten op het gebied van risicocommunicatie uitgevoerd zoals:

- Samenwerking met team Brandveilig leven over onderwerpen als het noodpakket en stroomuitval.
- Bijeenkomst over weerbaarheid met een aantal lokale Friese ondernemers.
- Display over het noodpakket in eigen gebouwen.

Landelijk lanceerde de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) in het najaar van 2025 de nieuwe campagne *Denk Vooruit*. Daarbij ontvingen alle inwoners thuis het boekje *Bereid je voor op een noodsituatie*. Samen met de Friese gemeenten hebben we hierop zoveel mogelijk aangesloten met eigen middelen en kanalen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

4. Wij zetten de netwerksamenleving centraal

Wij verbinden burgers, gemeenten, bedrijven en instellingen. We werken samen en benutten elkaars kennis en expertise voor, tijdens en na een incident of crisis.

Samenwerking met aanbieders vitale infrastructuur geïntensiveerd

Netwerksamenwerking is een prioritair onderwerp in de meerjarenkoers van VRF (2023 – 2026) en in de landelijke agenda Crisisbeheersing (2024 – 2029). Gelet op de rijksbrede weerbaarheidsopgave hebben wij in 2025 de samenwerking met aanbieders van vitale infrastructuur in Fryslân verstevigd.
Binnen de afdeling Crisisbeheersing zijn medewerkers aangewezen als accounthouder voor geselecteerde netwerkpartners zoals Vitens, Liander en Wetterskip Fryslân.

5. Wij werken informatiegestuurd met betrouwbare data

Wij ontwikkelen ons tot een informatieknooppunt en werken zoveel mogelijk met betrouwbare data.

Veiligheidsinformatieknooppunt helpt crisisorganisatie sneller en beter reageren op dreigingen

Het veiligheidsinformatieknooppunt (VIK), bestaande uit medewerkers van de afdeling Crisisbeheersing, ondersteunt onze crisisorganisatie in de informatiepositie voor, tijdens en na incidenten. Veiligheidsregio's, gemeenten en partners in de keten beschikken over waardevolle gegevens zoals objectinformatie, risicobeoordelingen, bestrijdingsplannen en historische incidentgegevens. Het VIK Fryslân verbindt deze gegevens.
Vanaf september 2025 presenteerde het VIK wekelijks een actueel veiligheidsbeeld aan de dienstdoende piketfunctionarissen van de crisisorganisatie (Brandweer, GGD /GHOR en Crisisbeheersing). Ook kregen zij toegang tot de digitale omgeving van het VIK, waarin het veiligheidsbeeld 24/7 kan worden geraadpleegd.
Het VIK Fryslân is verbonden met het knooppunt coördinatie regio's-rijk (KCR2). Dit knooppunt maakt een landelijk veiligheidsbeeld op basis van de informatie die alle veiligheidsinform atieknooppunten in Nederland aanleveren.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

3.3. Wat heeft dit gekost?

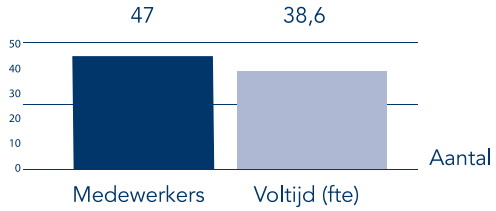
	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Crisisbeheersing						
Producten Crisisbeheersing	8.537.703	227.178	8.310.525	6.858.865	217.453	6.641.412
Toegerekende organisatiekosten	1.190.745	8.006	1.182.739	1.472.375	11.851	1.460.524
Subtotaal programma	9.728.448	235.184	9.493.264	8.331.241	229.304	8.101.936
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing						
Rijksbijdrage BDUR	-	5.499.555	-5.499.555	-	5.499.555	-5.499.555
Gemeentelijke bijdrage	-	3.953.327	-3.953.327	-	3.652.100	-3.652.100
Subtotaal dekkingsmiddelen	-	9.452.882	-9.452.882	-	9.151.655	-9.151.655
Totaal saldo van baten en lasten	**9.728.448**	**9.688.065**	**40.382**	**8.331.241**	**9.380.959**	**-1.049.718**
Reservemutaties Crisisbeheersing	**-**	40.382	-40.382	-	34.539	-34.539
Gerealiseerd resultaat crisisbeheersing	**9.728.448**	**9.728.448**	**-**	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.257**

Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

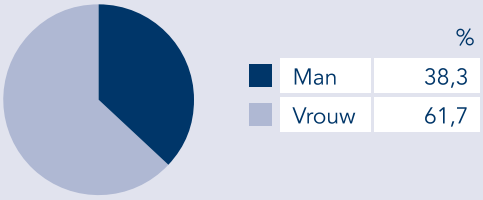
VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

3.4. Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing

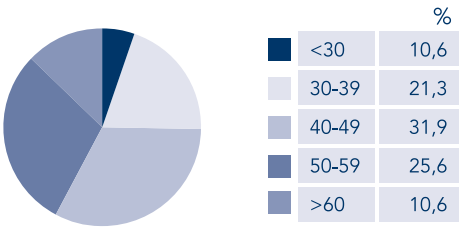
Cijfers medewerkers 2025

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	18
Vrouw	29

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	5
30-39	10
40-49	15
50-59	12
> 60	5

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	3,36	4,10	3,90
Meldfrequentie	0,88	0,58	0,50

Activiteiten 2025

Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing	Aantal
GRIP-inzetten	11
Niet GRIP-inzetten	vogelgriep

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

4. Programmaverantwoording Brandweer

4.1. Algemeen

Terugkijkend op 2025 heeft Brandweer Fryslân op een professionele wijze invulling gegeven aan haar rol binnen het domein van (brand)veiligheid. De paraatheid was op orde en bij incidenten is tijdig en deskundig gehandeld. Tegelijkertijd gaven we met zorg en vakinhoudelijke kennis invulling aan de taken op het gebied van advisering en toezicht. Hierdoor hebben we ook op dit terrein betrouwbaar voorzien in de vraag en verwachtingen.

Naast de dagelijkse uitvoering van het werk, hebben we 2025 benut om richting te geven aan de brandweerzorg van morgen via deze belangrijke ijkpunten: het vaststellen van een nieuw dekkingsplan, een kazernevolgordetabel op basis van automatisch gegenereerde vertrek- en aankomsttijden (statussen) van brandweervoertuigen, en de stappen voor incidentbestrijding op het water. Deze trajecten bieden niet alleen inzicht in de huidige prestaties, maar ook in de keuzes die nodig zijn om in de komende jaren kwalitatief goede en toekomstbestendige brandweerzorg te leveren.

Alle ontwikkelingen vroegen een grote inzet van zowel beroepsmedewerkers als vrijwillige medewerkers. Hun betrokkenheid, flexibiliteit en professionaliteit maakten het mogelijk om tegelijkertijd de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen en te werken aan vernieuwing. Daarmee is in 2025 een stevige basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van Brandweer Fryslân.

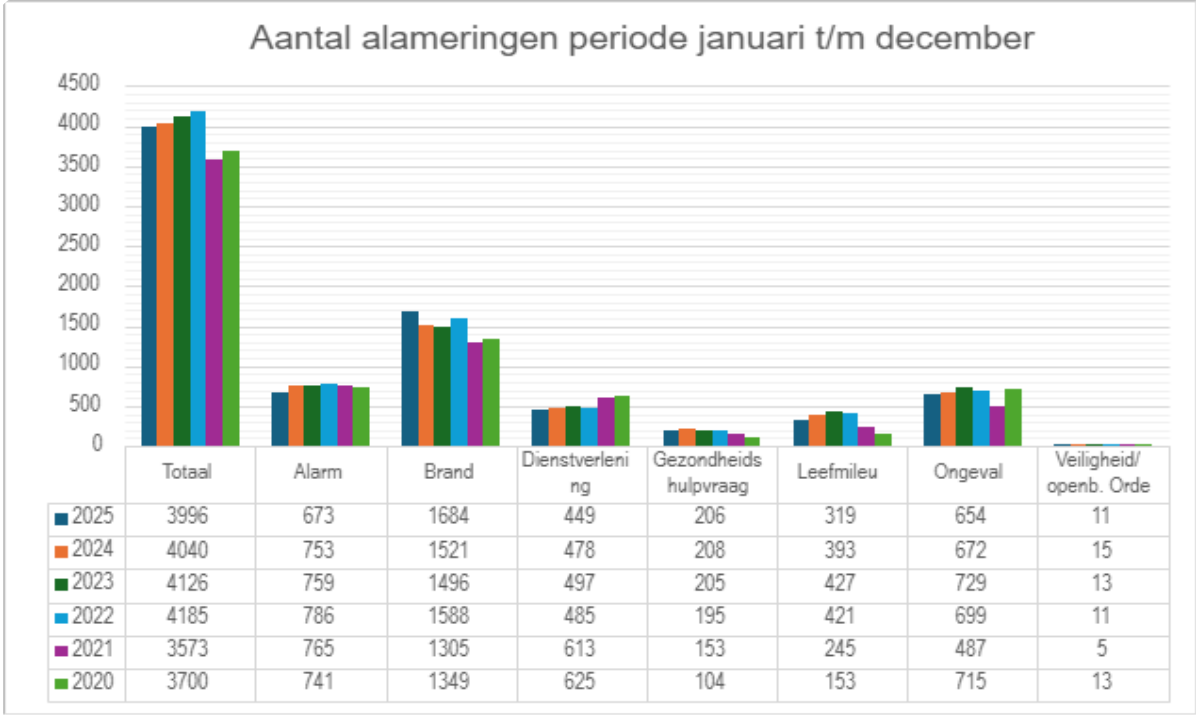
4.2 Repressie

Met onze 66 kazernes stonden wij ook in 2025 dag en nacht paraat voor de Friese samenleving. Vanuit de gedachte Samen Paraat hebben we ons ingezet voor betrouwbare en slagvaardige hulpverlening. Het jaar kenmerkte zich opnieuw door een breed en divers incidentenbeeld: van waterincidenten en (verkeers)ongevallen tot weersgerelateerde situaties en branden.

Meerdere incidenten hadden een grote maatschappelijke impact. Zo leidde de aanvaring met een hoogspanningsverbinding in het Harinxmakanaal tot een grootschalige stroomuitval in Leeuwarden en omgeving. Ook het luchtballonongeval in De Hoeve, meerdere grote branden in de binnenstad van Leeuwarden en de grote brand in een loods in Franeker raakten de directe leefomgeving. In totaal werden wij in 2025 3.996 keer gealarmeerd. Dit aantal is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Wat wel opvalt is de toename van het aantal incidenten met de classificatie brand.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

In onderstaande tabel is het aantal alarmeringen voor 2025 per classificatie weergegeven.

	Totaal	Alarm	Brand	Dienstverlening	Gezondheids hulpvraag	Leefmileu	Ongeval	Veiligheid/ openb. Orde
2025	3996	673	1684	449	206	319	654	11
2024	4040	753	1521	478	208	393	672	15
2023	4126	759	1496	497	205	427	729	13
2022	4185	786	1588	485	195	421	699	11
2021	3573	765	1305	613	153	245	487	5
2020	3700	741	1349	625	104	153	715	13

Het afgelopen jaar kende daarnaast enkele zeer intensieve perioden, waarin (grote) incidenten elkaar in hoog tempo opvolgden, ook in de zomermaanden. Dit legde een aanzienlijke druk op de organisatie en vroeg veel van onze beschikbare capaciteit en flexibiliteit. Dankzij ons netwerk van brandweerposten en de onderlinge samenwerking is het gelukt om – ook onder deze omstandigheden – de brandweerzorg op het gewenste niveau te blijven leveren.

Als we onze prestaties toetsen aan het dekkingsplan, blijkt dat we de opkomsttijd bij 94% van de prio-1-brandmeldingen realiseerden binnen de vastgestelde norm voor het betreffende risicogebied. Voor prio-1-meldingen, waarbij technische hulpverlening of incidentbestrijding gevaarlijke stoffen nodig was, voldeden we in 98% van de gevallen aan de norm. Bij prio-1-meldingen voor waterongevallen lag dit percentage op 95%.
Naast incidentbestrijding voerden we ook een groot aantal risicobeheersingsactiviteiten uit. Dit is onze andere kerntaak.

Voor advisering en toezicht registreren we per productgroep hoeveel producten zijn geleverd aan de bevoegde gezagen (gemeenten en provincie). Deze gegevens delen we jaarlijks via jaarverslagen met gemeenten. Hieronder is een totaaloverzicht opgenomen.

Productgroepen	Aantallen producten/adviezen 2025
Activiteiten Evenementen	660
Activiteiten Omgevingsveiligheid	383
Activiteiten Toetsing Brandveiligheid	847
Activiteiten Toezicht Brandveiligheid	1.343

Note tabel: In de hierboven genoemde aantallen zijn alle activiteiten samengevat per thema.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

4.3 Wat hebben wij bereikt in 2025?

Vaststelling en voorbereiding op implementatie dekkingsplan

In juli stelde het algemeen bestuur het dekkingsplan vast. Dit markeerde een belangrijk resultaat van een traject dat al in oktober 2024 startte. Samen met het bestuur, onze vrijwillige en beroepscollega's legden wij een stevig fundament onder onze repressieve organisatie. Hierop kunnen wij de komende jaren verder bouwen.

Het dekkingsplan gaat vanaf 2026 in en heeft een looptijd van vier jaar. Daarom zijn wij in september 2025 gestart met de implementatie. Deze implementatie bestaat onder meer uit het verplaatsen, aankopen en verkopen van brandweermaterieel conform het vastgestelde dekkingsplan. In 2026 ronden we de implementatie af. De werking van het dekkingsplan wordt jaarlijks gemonitord en waar nodig bijgesteld.

Incidentbestrijding op het water

De bestuurscommissie Veiligheid heeft begin februari opdracht gegeven om – naast de basisbrandweerzorg in het dekkingsplan – kritisch te kijken naar specialistische taken voor het brandweeroptreden op het water, met oog voor bestaande publiek-private samenwerking. Brandweer Fryslân heeft vervolgens het project *Incidentbestrijding op het water* opgestart. We werkten twee scenario's uit en legden deze eind 2025 voor aan de bestuurscommissie Veiligheid. De commissie koos voor het scenario waarbij het Dekkingsplan 2026-2029 wordt aangevuld met brandweerzorg, met oog voor ketenzorg en multipartnersamenwerking. Dat zijn onder andere de regionale ambulancevoorziening, KNRM en professionele waterondernemers. Een uitkomst hiervan is dat post Balk het vaartuig behoudt. In 2026 werken we het inrichtingsvraagstuk verder uit.

Veerkracht en mentale gezondheid

Mentale gezondheid en duurzame inzetbaarheid zijn een steeds belangrijker onderdeel van het brandweerwerk. Via het team Collegiale ondersteuning (TCO) zorgen we ervoor dat collega's die een ingrijpend incident mee hebben gemaakt, passende ondersteuning krijgen bij de verwerking hiervan.

Daarnaast stelden we in 2025 een (tijdelijke) aanjager mentale veerkracht aan en konden we meer activiteiten ontplooien. Deze activiteiten waren gericht op het vergroten van kennis en het versterken van de ondersteuning van collega's op het gebied van mentale veerkracht. Zo organiseerden we onder meer informatieavonden voor partners en familie van onze collega's.

Verder bereikten werkgevers en vakbonden in juli een akkoord over de invoering van de regeling *Erkenning en aanspraken PTSS als beroepsziekte (regeling PTSS)*. De regeling wordt ondersteund door de Tweede Kamer en komt voort uit de wens van veiligheidsregio's om goed werkgeverschap praktisch vorm te geven. Vanuit goed werkgeverschap ligt de focus op preventie, maar als er toch sprake is van beroepsgerelateerde PTSS, liggen de afspraken vast in één regeling. De regeling treedt in februari 2026 in werking.

Natuurbrandbeheersing

De meest natuurbrandgevoelige periode viel met name in het vroege voorjaar. Deze lange en droge periode onderstreepte het belang van natuurbrandbeheersing. Naast de reguliere activiteiten in het kader van de gebiedsgerichte aanpak, kunnen we vijf activiteiten uitlichten:

- De publiekscampagne *Voorkomen van vuur is jouw natuur* is afgetrapt. Dit vond plaats op een camping in Appelscha, waarbij specifiek ook aandacht was voor de ontwikkelde checklist voor recreatieondernemers.
- De gebiedsgerichte aanpak is breed geëvalueerd met alle samenwerkingspartners in Fryslân. De belangrijkste conclusie is dat we dankzij goede samenwerking effectieve maatregelen treffen. Het regionaal regieteam pakt verbeterpunten op.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

- We hebben begin juli een themamiddag Natuurbrand georganiseerd voor het bestuur van de veiligheidsregio. Tijdens deze middag lichtten we onze repressieve en preventieve aanpak toe en konden bestuurders het natuurbrandmaterieel en de drone bekijken.
- De CCFM-voertuigen zijn opgeleverd en inmiddels allemaal in gebruik genomen.
- We hebben meegewerkt aan het provinciaal natuurbrandbeheersingsplan. Dit plan bouwt voort op ons convenant. We zijn de eerste regio die zo'n plan heeft opgeleverd.

Advies en toezicht (Omgevingswet)

Brandweer Fryslân werkt conform de nieuwe Omgevingswet. In juni 2021 is met het bestuur besproken dat werken onder de Omgevingswet naar verwachting intensiever is dan voorheen. Daarom is afgesproken om de overgang in eerste instantie budgetneutraal te maken en de kosten gedurende twee jaar na inwerkingtreding te monitoren en daarna te evalueren.

Hiervoor registreren medewerkers specifiek de uren voor de relevante producten. In de tweede helft van 2025 zijn hiervan de bevindingen gedeeld met de gemeenten en het bestuur. Uit de analyse blijkt dat er nog geen toename van producten is als gevolg van de Omgevingswet. Wel is een duidelijk verschil zichtbaar tussen wat is begroot op de plustaken (advies en toezicht brandveiligheid) en de daadwerkelijke urenbestedingen. Deze constatering is niet nieuw, maar is in de eerdergenoemde afspraken in 2021 al aan de orde geweest. Ook toen werd een verschil waargenomen tussen wat gemeenten betalen en wat de brandweer hiervoor doet. In de eerste helft van 2026 werken we samen met gemeenten toe naar een kostendekkende financieringssystematiek en een aangepaste dienstverleningsovereenkomst voor 2027.

Continuïteitsopgave brandweerorganisatie

De huidige geopolitieke situatie maakt duidelijk dat vitale voorzieningen, zoals nutsvoorzieningen, niet vanzelfsprekend beschikbaar zijn. Dit vraagt om een herijking van de mate waarin de brandweer is voorbereid op verstoringen. Een extra aanleiding vormt de aanwijzing van de 'Inzet Brandweer' als vitaal door de minister in 2025.

De herijking is een meerjarige opgave waarvan we de exacte omvang nog niet volledig kunnen overzien. Met de inrichting van het projectteam Bedrijfscontinuiteit Brandweer zijn we gestart met de analyse van het vraagstuk en de benodigde verbetermaatregelen.
Betrouwbare stroom- en brandstofvoorziening voor de onderhoudspunten is één van de eerste maatregelen die al in voorbereiding is. Voor aanpassing en vervanging hiervan is in de eigen begroting voldoende investeringsruimte vrijgemaakt.
Voor grotere maatregelen, zoals noodstroom op meer kazernes, is in de kaderbrief 2027 een structurele investeringsuitzetting opgenomen. Hiermee kunnen we, vooruitlopend op landelijke normstelling en onderzoek, alvast gericht maatregelen treffen op de grootste kwetsbaarheden.

Het onderwerp speelt veiligheidsregiobreed en vraagt ook voorbereiding van andere organisatieonderdelen. Daarom actualiseren we het bedrijfscontinuïteitsplan Veiligheidsregio Fryslân.

PFAS en Blusschuim

Er is landelijk veel aandacht voor PFAS en in het bijzonder voor PFAS in blusschuim.
Bij bepaalde type branden, bijvoorbeeld met chemische stoffen, is blusschuim een effectief blusmiddel. Tegelijkertijd kunnen er PFAS-varianten in zitten. Door de grote negatieve impact hiervan op milieu en gezondheid is een deel van deze varianten inmiddels verboden, of wordt dat binnenkort.
Voor Brandweer Fryslân is dit aanleiding om het gebruik van blusschuim tot een absoluut minimum te beperken. In eerdere jaren hebben we daarom besloten om B-schuim met een hoog PFAS-gehalte niet meer te gebruiken. In 2025 besloten we ook om het nu nog toegestane A-schuim als primair blusmiddel uit te faseren.
Schuim inzetten als blusmiddel kunnen we dan alleen nog via de Schuimblushaakarm-eenheid (gestationeerd in Grou). Deze eenheid wordt gebruikt in uitzonderlijke situaties waarin reguliere blusmiddelen onvoldoende effect hebben. In 2026 werken we dit verder uit in een implementatieplan.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Mogelijke bodem- en waterverontreiniging
Brandweer Fryslân heeft op een vijftal kazernelocaties onderzoek gedaan naar het PFAS-gehalte in de bodem. Op een aantal locaties is een lichte verhoging van PFAS-waarden gemeten. Deze waarden zijn niet verontrustend. De betrokken gemeenten zijn hierover geïnformeerd. Waar nodig vindt overleg en afstemming plaats over vervolgstappen. Ook met andere overheden, zoals provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân, werken we nauw samen binnen dit dossier.

Pagers

Pagers vormen een basisvoorziening binnen de brandweerzorg voor het alarmeren van brandweermensen. De huidige pagers zijn aan vervanging toe. Op basis van het onderzoek naar passende vervanging kozen we voor zogenaamde tweewegpagers. Met deze pagers geven vrijwilligers direct na alarmering aan of zij beschikbaar zijn. Dit stelt de meldkamer in staat sneller en gerichter door te alarmeren bij een te lage opkomst van vrijwilligers. Voor de aanschaf van deze pagers hebben we na prioritering ruimte gemaakt binnen de eigen investeringsplanning en begroting. In 2026 starten we de aanbesteding op en vindt de verdere implementatie plaats.

Weerbaarheid

Veiligheidsregio's krijgen een rol om de samenleving weerbaar te maken en te houden. Landelijk wordt momenteel onderzocht hoe veiligheidsregio's hier invulling aan kunnen geven. Ook wordt bekeken welke rol de brandweer hierin kan hebben. Zie het hoofdstuk crisisbeheersing voor een nadere toelichting.

Huisvesting en de bouwagenda

We voerden in 2025 de eerste tranche van de bouwagenda verder uit. Op Vlieland zijn de plannen voor een grondige verbouwing in een vergevorderd stadium. Voor Terschelling is de bouwlocatie bekend en hebben we het vergunningsproces opgestart. In Damwoude, Oudega (Smallingerland) en Sneek zoeken we samen met de betrokken gemeenten nog naar een geschikte locatie. In Parrega loopt een onderzoek naar huisvesting van de brandweerpost. Het niet tijdig beschikbaar hebben van alle locaties leidt opnieuw tot vertraging. Hierdoor ontstaat een incidenteel voordeel op de kapitaallasten.

Tegelijkertijd bereiden we het vervolg van de bouwagenda voor. We zijn gestart met de ontwikkeling van een strategisch huisvestingsprogramma. Daarbij houden we rekening met nieuwe vraagstukken rond de (wettelijke verplichtingen) over gebruik, onderhoudsniveau, energie en verduurzaming. Doel van dit programma is toekomstbestendige, functionele en betaalbare huisvesting. In het vierde kwartaal van 2026 delen we hierover een voorstel met het bestuur.

Voor een toelichting op het beheer en onderhoud van de brandweerkazernes verwijzen we naar paragraaf 5.3 'Onderhoud kapitaalgoederen'.

Doorontwikkeling vakbekwaamheid

In 2025 is Brandweer Fryslân gestart met een verkenning naar de herinrichting van de afdeling Vakbekwaamheid. Aanleiding is de wens om vakbekwaamheid aan te laten sluiten op de landelijke ontwikkelingen rond onderwijs en blijvende vakbekwaamheid. Dit betekent een verschuiving van vakbekwaamheid naar leren en ontwikkelen vanuit het principe: een leven lang leren. We zetten daarbij in op evalueren en reflecteren en bepalen van daaruit een leer- en ontwik-kelbehoefte. Dit betekent ook de ontwikkeling van een oefenorganisatie naar een training- en bijscholingsorganisatie. De herinrichting sluit aan bij de bredere beleidsontwikkeling binnen de afdeling en resulteert in een beleidsplan voor de periode 2027-2030.

Risicogericht werken

(Meer) risicogericht werken is al enkele jaren een speerpunt, landelijk en regionaal. We zetten tijd en middelen in op risico's die ertoe doen. Dit levert efficiëntie op in de inzet van uren en vergroot het effect op fysieke veiligheid voor de burger en veilig repressief optreden.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

In 2025 hebben we naast de reguliere werkzaamheden een aantal (meerjarige) stappen in gang gezet om zichtbaar te blijven investeren in risicogerichtheid. Dit resulteerde in het starten van vervolgtrajecten op het gebied van risicogericht toezicht, risicogericht adviseren en risicogericht omgaan met operationele informatie. Deze trajecten lopen door in 2026 en hierbij schenken we specifiek aandacht aan de verbinding met onze (bestuurlijke) partners.

Bluswatervoorziening

In 2025 is het project Repressief spoor rondom bluswatervoorziening afgerond. De materiële adviezen zijn verwerkt in het dekkingsplan. Een belangrijk onderdeel van het project was inzicht krijgen in de objecten (en clusteringen van objecten) waar bluswater in onvoldoende mate beschikbaar is. Deze inzichten zijn geborgd in de digitale kaartomgeving van de brandweer en vormen een gedegen basis voor (vervolg)gesprekken met gemeenten.
Met die gesprekken zijn we in 2025 gestart.

Pilot drones

Als experiment zette Brandweer Fryslân in 2025 een drone in ter ondersteuning van de repressie. Met beelden van bovenaf draagt de drone bij aan een veiligere en effectievere incidentbestrijding. De meerwaarde blijkt uit de inzet van het team Digitale verkenning. Dit team is in 2025 ruim zestig keer in actie gekomen. In het eerste kwartaal van 2026 volgt de evaluatie van de pilot. Deze leidt tot een besluit of we de drone structureel opnemen in de organisatie.

Brandweer als sterk merk

In 2023 is de Toekomstverkenning Brandweer Fryslân vastgesteld. Het doel van deze verkenning was te onderzoeken hoe de brandweer toekomstbestendig kan blijven. Hieruit zijn een aantal onderwerpen gekomen die we verder hebben uitgewerkt. Eén daarvan is het positioneren van de brandweer als aantrekkelijke werkgever.

Dit is vertaald in het project Brandweer als Sterk Merk. Samen met een communicatiebureau hebben we in 2025 gewerkt aan het versterken van ons werkgeversmerk, voor zowel de beroepsmedewerkers als vrijwilligers. In 2026 rollen wij dit werkgeversmerk verder uit.

Landelijke ontwikkelingen naar aanleiding van de ‘grote werken’

Brandweer Fryslân werkt op landelijk niveau, vanuit de Raad van Commandanten en Directeuren, samen met alle veiligheidsregio’s aan drie grote strategische thema’s: ‘de Grote Werken’. We namen deel aan landelijke overleggen om de belangen van Fryslân te behartigen en landelijke kaders te vertalen naar uitvoerbare oplossingen.

- Onderwijs onderweg

Dit ‘grote werk’ is in 2025 in de volgende fase gekomen binnen de doorontwikkeling van het opleidingsstelsel. In het afgelopen jaar zijn de eerste richtinggevende besluiten genomen, waardoor de contouren van deze ontwikkeling zichtbaar zijn geworden. De impact ligt vooral bij de manier waarop we nieuwe medewerkers opleiden en op de gezamenlijke inrichting hiervan binnen 3Noord. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze primaire opleider stichting Brandweeropleidingen Noord (BON). Het doel blijft het borgen van hoogwaardig en kwantitatief onderwijs voor de repressieve functie. Daarbij kijken we breder dan alleen brandweerzorg, ook crisisbeheersing maakt onderdeel uit van deze ontwikkeling.

Na de inrichting van het onderwijsstelsel ligt de volgende opgave in het vormgeven van een samenhangend stelsel van blijvende vakbekwaamheid. De verdere uitwerking hiervan vraagt nadere besluitvorming en vindt naar verwachting in de periode 2026-2027 plaats.

- Toekomstbestendige brandweerzorg

Via dit ‘grote werk’, waarin Brandweer Fryslân participeert, wordt onderzocht hoe de brandweer toekomstbestendig kan blijven. Daarbij kijken we onder meer naar ondersteuning van de repressie met informatietechnologie en naar differentiatie van repressieve functies. Dit ‘grote werk’ loopt tot eind 2027 en heeft naar verwachting grote impact op de brandweerorganisatie.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

- Goed werkgeverschap

Veiligheidregio's willen een betrouwbare en aantrekkelijke werkgever blijven voor zowel beroepsmedewerkers als vrijwilligers. Dit vraagt om bewuste keuzes over hoe veiligheids-regio's zich ontwikkelen en positioneren. Het binden, boeien en behouden van goede mensen vraagt om gerichte actie, zeker in een tijd waarin mensen kritischer worden op hun vrijetijdsbesteding (en dus bijvoorbeeld de vraag of mensen nog bij de vrijwillige brandweer gaan).

Thema's als diversiteit en inclusie maken hier integraal onderdeel van uit. Door hier landelijk gezamenlijk in op te trekken, ontstaat een eenduidig en herkenbaar beeld. We sluiten waar passend aan bij deze landelijke ontwikkelingen. Daarnaast zijn we gestart met een project om invulling te geven aan ons werkgeversmerk (zie de alinea *Brandweer als sterk merk*).

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

4.4. Wat heeft dit gekost?

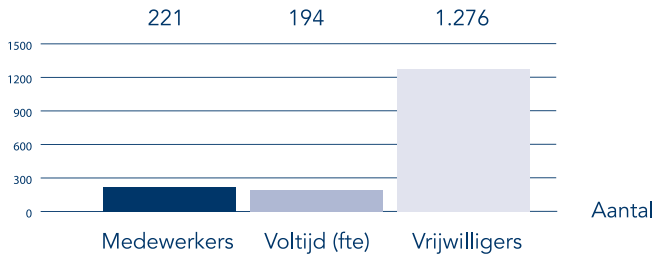
	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Brandweer						
Producten Brandweer	47.733.126	1.081.629	46.651.497	43.571.223	1.332.016	42.239.207
Toegerekende organisatiekosten	11.435.260	76.884	11.358.376	11.342.482	113.811	11.228.672
Subtotaal programma	59.168.386	1.158.513	58.009.873	54.913.705	1.445.826	53.467.879
Dekkingsmiddelen Brandweer	-	6.342.784	-6.342.784		6.342.784	-6.342.784
Rijksbijdrage BDUR	-	50.939.625	-50.939.625		49.414.024	-49.414.024
Gemeentelijke bijdrage	-	57.282.409	-57.282.409		55.756.808	-55.756.808
Subtotaal dekkingsmiddelen						
Totaal saldo van baten en lasten	**59.168.386**	**58.440.922**	**727.464**	**54.913.705**	**57.202.634**	**-2.288.928**
Reservemutaties Brandweer	-	727.464	-727.464		497.002	-497.002
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**59.168.386**	**59.168.386**	**-**	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**

Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

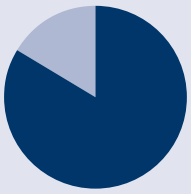
VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

4.5. Feiten en cijfers programma Brandweer

Cijfers medewerkers 2025

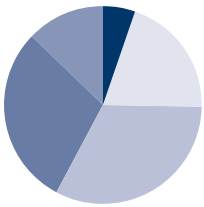

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	185
Vrouw	36

	%
Man	83,7
Vrouw	16,3

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	12
30-39	44
40-49	72
50-59	65
> 60	28

	%
<30	5,4
30-39	19,9
40-49	32,6
50-59	29,4
>60	12,7

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	4,28	3,82	2,41
Meldfrequentie	0,49	0,52	0,54

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5. Paragrafen

5.1. Financiering

Beleid

De kaders voor financiering zijn gebaseerd op de Wet financiering decentrale overheden en de bijbehorende uitvoeringsregelingen. Het treasurybeleid van Veiligheidsregio Fryslân (VRF) is vastgelegd in de financiële verordening. Daarin is afgesproken dat het dagelijks bestuur bij het aantrekken van middelen de volgende kaders hanteert:

- Voor financieringen met een looptijd langer dan één jaar vragen wij minimaal twee prijsopgaven op bij verschillende financiële instellingen.
- Wij maken geen gebruik van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet financiering decentrale overheden.

Met ons financieringsbeleid dekken we de risico's voor langere tijd af met vastrentende leningen. We stemmen de omvang en looptijd van deze leningen af op de omvang en levensduur van de materiële vaste activa. Daarnaast plannen we deze binnen de kaders voor de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

In 2025 hebben wij een nieuwe langlopende lening aangetrokken. Het verloop van de leningenportefeuille was daarmee als volgt:

Saldo per 1 januari	€ 45.019.222
Opname	€ 10.000.000 +
Reguliere aflossingen	€ 5.060.870 -/-
Saldo per 31 december	€ 49.958.352

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Rente

a	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		1.018.244	
b	De externe rentebaten (idem)		195.468	-/-
	Saldo rentelasten en rentebaten		**822.776**	
c1	De rente die aan de facilitaire grondexploitaties (kostenverhaal) **moet** worden doorberekend	-/-	€ 0	
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/-	€ 0	
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen, als daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+/+	€ 0	
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente			
d1	Rente over eigen vermogen		-	+/+
d2	Rente over voorzieningen		186.335	+/+
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		**1.009.111**	
e	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		1.836.264	-/-
f	**Renteresultaat op het taakveld Treasury**		**827.153**	

We hanteerden een omslagrente van 2,24% voor het toerekenen van rente aan de programma's. De werkelijke omslagrente (1,23%) week significant af van het begrote percentage. Dit verschil is verrekend met de gemeenten.

Het renteresultaat op het taakveld Treasury van € 827.153 is ultimo 2025 als schuld op de balans opgenomen. Conform de afspraak in de financiële verordening (artikel 3a) betalen wij dit bedrag terug aan de gemeenten.

Kasgeldlimiet

Bij het begrotingstotaal (primitieve begroting) van € 108.018.406 is de kasgeldlimiet voor 2025 uitgekomen op € 8.857.509 (8,2%). Gedurende het jaar was sprake van een netto vlottende schuld, maar de kasgeldlimiet is niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm voor 2025 bedroeg 20% van het begrotingstotaal, oftewel € 21.604.000. Dit betekent dat we in 2025 maximaal € 21.604.000 mochten aflossen. In 2025 kwam het totaal aan aflossingen uit op € 5.061.000. Daarmee bleven wij ruim onder de renterisiconorm. Bij het samenstellen van de leningenportefeuille hebben we erop toegezien dat we ook in de toekomst binnen de renterisiconorm blijven.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Schatkistbankieren

Sinds 15 december 2013 geldt de Wet verplicht schatkistbankieren. VRF is verplicht overtollige liquide middelen aan te houden in de schatkist, met uitzondering van een saldo tot het gelden-de drempelbedrag. Voor 2025 bedroeg dit drempelbedrag € 2.160.000.
De naleving van deze regeling voldoet aan het besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Dit is opgenomen in de toelichting op de balans onder 'kortlopende vorderingen'. Hieruit blijkt dat we het drempelbedrag niet hebben overschreden.

5.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV) schrijft voor dat de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' aandacht besteedt aan de relatie tussen de risico's en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Algemeen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om omvangrijke tegenvallers op te vangen, zonder het beleid aan te passen. Het weerstandsvermogen waarborgt daarmee de continuïteit van de organisatie.

De weerstandscapaciteit bestaat uit beschikbare middelen om risico's op te vangen als deze zich voordoen. Dit betreft incidentele weerstandscapaciteit, zoals vrije reserves, en structurele weerstandscapaciteit. Bij structurele weerstandscapaciteit gaat het bijvoorbeeld om de post 'onvoorzien' en eventuele vrije begrotingsruimte.

Bij een gemeenschappelijke regeling is in beginsel altijd sprake van 100% weerstands-capaciteit. De deelnemende gemeenten zijn namelijk wettelijk verplicht om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te voldoen.

Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weer-stands-vermogen 2023-2026. In deze nota gaan we specifiek in op de bepaling van de weerstands-capaciteit. VRF kiest ervoor om een egalisatiereserve en een post 'onvoorzien' aan te houden. Zo kunnen we zelf een deel van de risico's opvangen. Eventuele tegenvallers hebben daardoor niet direct gevolgen voor de deelnemende gemeenten.

De nota bevat de volgende bestuurlijke afspraken:

Egalisatiereserve (algemene reserve)
De algemene reserve bestaat uitsluitend uit een egalisatiereserve. We bepalen de hoogte van deze reserve op basis van het begrotingstotaal. De ondergrens bedraagt 2% van het begro-tingstotaal en de bovengrens 5%. Het begrotingstotaal 2025, na wijziging, is € 129.767.000. Dit betekent een ondergrens van € 2.595.000 en een bovengrens van € 6.488.000. Het saldo van de egalisatiereserve bedraagt € 3.379.000 en valt daarmee binnen de bestuurlijke bandbreedte.

Post onvoorzien (personele frictie)
Volgens de beleidsnota houden we een post 'onvoorzien' aan. Deze post is bedoeld voor het opvangen van kosten door personele frictie. Het budget is gepositioneerd bij de directie en wordt ingezet na advies van de concerncontroller. We zetten het budget in op basis van een integrale en VRF-brede afweging van bovenmatige personele fricties.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

De uitgangspunten (in volgorde) voor toekenning zijn als volgt:

1. wegvallen taken;
2. reorganisatie;
3. dis)functioneren (directe kosten op basis van een vaststellingsovereenkomst);
4. functioneren (ziekte, vervanging, niet productief: hieronder vallen niet de kosten van juridische advisering en/of onderzoeken).

Structurele begrotingsruimte

Als een gemeente of gemeenschappelijke regeling structurele begrotingsruimte heeft opgenomen in de begroting, beschouwen we dit als onderdeel van de weerstandscapaciteit. Daarom is het belangrijk om periodiek te onderzoeken of hiervan sprake is. VRF onderzoekt dit eens per vier jaar via het proces 'doorlichting begroting.'

Uit de laatste doorlichting van de begroting in 2023 bleek dat er geen sprake is van structurele begrotingsruimte. De volgende doorlichting staat gepland in 2027.

Overzicht weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit van VRF bedraagt:

Egalisatiereserve	3.379.700
Onvoorzien	617.500
Structurele begrotingsruimte	0
Totaal	**3.997.200**

Beleid weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. Samengevat gelden de volgende beleidslijnen voor risicomanagement:

I. Risicomanagement is een regulier onderdeel van het managementcontrolsysteem van VRF. We ondervangen geïdentificeerde risico's, waar mogelijk, met beheersmaatregelen.

II. We nemen de belangrijkste netto-risico's op in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicomanagement' in de begroting en jaarrekening. Waar nodig rapporteren we tussentijds over de voortgang.

III. In dezelfde paragraaf nemen we ook de risico's op die mogelijk op termijn impact hebben op de begroting. We verwerken deze structureel in de begroting zodra ze zich zeker voordoen.

Het huidige risicomanagementsysteem is een ad-hocproces. De komende jaren werken we aan het verder structureren van het risicomanagementproces en het vergroten van het risicobewustzijn.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Overzicht belangrijkste risico's

In deze paragraaf geven we een overzicht van de belangrijkste geïnventariseerde risico's.

Financieel

Veranderend overheidsbeleid kan leiden tot financiële onzekerheden. In oktober zijn verkiezingen gehouden en is de vorming van een nieuw kabinet gestart. Daarmee breekt een nieuwe beleidsperiode aan, waarvan richting en financiële gevolgen nog niet volledig duidelijk zijn. De landelijke politiek kent bovendien een steeds kortere beleidscyclus, waardoor accenten in prioriteiten en bekostiging sneller kunnen verschuiven.

- Deze landelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot taakuitbreiding of verschuiving van verantwoordelijkheden. De afgelopen periode is gebleken dat dergelijke trajecten vaak incidenteel worden gefinancierd, terwijl de opgaven structureel van aard zijn. Bij beperkte middelen blijven stabiliteit in uitvoering en financiële continuïteit van groot belang. VRF volgt het overheidsbeleid nauwgezet en signaleert financiële risico's tijdig om deze waar mogelijk te beheersen.

Ook autonome ontwikkelingen kunnen tot risico's leiden. Bij hoge inflatie of een substantiële loonstijging door cao-ontwikkelingen bestaat het risico dat de indexatie van onze budgetten – zoals vastgelegd in de financiële verordening – ontoereikend is. Hierdoor kunnen investeringen in huisvesting, kazernes, materieel, materiaal, personeel en IT-infrastructuur onder druk komen te staan. Dit kan de kwaliteit van onze dienstverlening beïnvloeden.

Personeelstekorten

Op de huidige arbeidsmarkt is het lastig om voldoende kwalitatief personeel te werven. Hierdoor kan onze taakuitvoering in gevaar komen. Dit speelt binnen alle organisatieonderdelen en kan gevolgen hebben. Zo kan de kwaliteit van de dienstverlening onder druk komen te staan, kan imagoschade ontstaan of kan de dienstverlening alleen worden gerealiseerd tegen onevenredig hoge kosten.

Met wervingscampagnes, opleidingsprogramma's en goed werkgeverschap zetten wij in op het binden, behouden en doorontwikkelen van ons personeel.

Cyberdreigingen

Voor onze dagelijkse bedrijfsvoering zijn we afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Dit is een complexe opgave, omdat de dreiging van cybercriminelen en statelijke actoren significant is toegenomen. Daarom stelt VRF zich als doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten én om deze weerbaarheid op een meetbare en verifieerbare wijze aan te tonen. Het uitgangspunt is het ambitieniveau 'aantoonbaar weerbaar'.

VRF moet ook de komende jaren passende nieuwe informatiebeveiligingsmaatregelen blijven nemen om de digitale weerbaarheid te waarborgen. Daarnaast willen we voldoen aan de gestelde normen zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), NEN7510 en NIS2 (Netwerk- en Informatiebeveiliging), om de meetbaarheid en verifieerbaarheid te borgen. Ook voeren we periodiek interne audits en penetratietests uit en geven we bewustwordingstrainingen.

Wegvallen van maatwerk- en markttaken

VRF voert diverse taken uit die nauw verbonden zijn met de basistaak, maar die we niet collectief uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn:

- maatwerk voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ);
- dienstverlening naar aanleiding van de Omgevingswet;
- reizigersvaccinaties.

Voor deze taken zetten we deels vast personeel in en doen we een beroep op overhead. Het wegvallen van deze taken betekent zowel incidentele fricties als het vervallen van structurele dekking.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Bouwagenda voor nieuwbouw en verbouw
Veiligheidsregio Fryslân is een kapitaalintensieve organisatie. Vooral bij de brandweer is sprake van een gedegen investeringsplanning, mede door de bouwagenda. Deze bouwagenda betreft een planning voor grootschalige nieuwbouw en verbouw van onze brandweerkazernes.

In hoeverre we de planning halen, hangt af van diverse omstandigheden. We zijn hierbij onder meer afhankelijk van planvorming bij gemeenten, beperkingen bij aansluiting op het elektriciteitsnetwerk en de beschikbaarheid van leveranciers. In de praktijk constateren we dan ook dat de investeringen achterblijven op het plan.

Dit leidt op korte termijn tot financiële voordelen door vrijval van kapitaallasten. Op de lange termijn ontstaan echter financiële risico's. De bouwkosten zijn de afgelopen jaren fors gestegen, waardoor uitgestelde investeringen mogelijk hoger uitvallen.

Financiële kengetallen

Van de in het BBV opgenomen kengetallen zijn vier van toepassing op VRF.
Deze kengetallen zijn als volgt uitgewerkt:

Kengetallen	Jaarverslag 2024	Begroting 2025	Jaarverslag 2025
Netto-schuldquote	51,57%	64,41%	47,41%
Netto-schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	51,57%	64,41%	47,41%
Solvabiliteit	10,88	5,98%	12,75%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

Netto-schuldquote
De netto-schuldquote weerspiegelt het schuldenniveau van de organisatie ten opzichte van de exploitatie. Hoe hoger het getal, hoe groter de netto-schuld ten opzichte van het begrotingstotaal. De netto-schuldquote is lager dan begroot, omdat het saldo van langlopende leningen lager is. Doordat diverse investeringen vertraging opliepen, is minder externe financiering aangetrokken.

Solvabiliteit
De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de organisatie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. We berekenen de ratio als het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen (balanstotaal). De solvabiliteit van gemeenschappelijke regelingen is over het algemeen laag. Dit komt doordat de deelnemende gemeenten wettelijk verplicht zijn om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Een gemeenschappelijke regeling hoeft om die reden geen eigen weerstandscapaciteit aan te houden.

In de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026 is vastgelegd dat de algemene reserve alleen bestaat uit een egalisatiereserve. Hiermee minimaliseren we onze reservepositie. Tegelijkertijd voeren we een aantal kapitaalintensieve activiteiten uit. Denk aan investeringen in materieel en materiaal voor de repressieve dienstverlening en aan het realiseren, inrichten en instandhouden van brandweerkazernes, consultatiebureaus en kantoorlocaties. Deze kapitaalintensieve activiteiten leiden tot een relatief hoge externe financieringsbehoefte. De lage reservepositie in combinatie met de kapitaalintensieve activiteiten leidt tot een relatief lage solvabiliteit.

De solvabiliteit is hoger dan begroot. Dit komt door een hogere stand van de reserves ultimo 2025 ten opzichte van de begroting 2025.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.3. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf beschrijven we het beheer- en onderhoudsbeleid voor de gebouwen die Veiligheidsregio Fryslân structureel en tijdelijk bezit of huurt. Het gaat om:

- het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg;
- 66 brandweerkazernes, waarvan 49 in eigendom;
- twee boothuizen (beide in eigendom);
- een gehuurde opslagloods die fungeert als distributiecentrum en wordt gebruikt voor de opslag van afgeschreven materieel;
- 45 huurlocaties voor de jeugdgezondheidszorg van de GGD;
- het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC), dat per december 2025 is ondergebracht in het hoofdkantoor.

Kwaliteitsniveau beheer en onderhoud

Voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen passen we de NEN-2767 norm toe. Deze norm is een veelgebruikte methode voor conditiemeting en legt de technische kwaliteit van bouw- en installatiedelen objectief vast. De norm kent zes conditiescores: niveau één staat voor 'uitstekend' en niveau zes staat voor 'zeer slecht'. De bestuurlijke afspraak is, net als voorgaande jaren, conditiescore drie. Dit betekent dat wij een 'redelijke conditie' nastreven. Plaatselijke zichtbare veroudering is acceptabel, zolang de functie van bouw- en installatiedelen niet in gevaar komt. Voor huurlocaties streven we ernaar om een vergelijkbare conditiescore vast te leggen in de huurovereenkomsten.

Onderhoudsvoorzieningen

Op basis van dit uitgangspunt stellen we onderhoudsvoorzieningen op. Hiermee spreiden we de lasten van groot onderhoud over meerdere jaren. De toevoeging aan voorzieningen (met andere woorden: de jaarlijkse lasten) is gebaseerd op het gemiddelde bedrag aan groot onderhoud dat we redelijkerwijs verwachten.

Wettelijk moeten voorzieningen eens per vijf jaar worden geëvalueerd. In de praktijk hanteren wij hiervoor een richtlijn van eens per vier jaar.

In 2022 lieten wij een schouw uitvoeren. De uitkomsten hiervan zijn verwerkt in de herijking van de voorzieningen. In 2025 stonden de voorbereidingen van een nieuwe schouw in 2026 centraal. De geleerde lessen uit 2022 hebben we vertaald naar uitgangspunten, zodat deze nieuwe schouw nog beter inzicht geeft in toekomstige onderhoudslasten en benodigde werkzaamheden.

5.4. Bedrijfsvoering

5.4.1. Inleiding

Het organisatieonderdeel Bedrijfsvoering bestaat uit de afdelingen Communicatie, Informatiemanagement, Facilitair Bedrijf, Personeel & Organisatie en Financiën & Administratie. Bedrijfsvoering draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân door de primaire processen van VRF – brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg – zo gericht en effectief mogelijk te ondersteunen.

Bedrijfsvoering is expert op de bedrijfsvoeringportefeuilles en ondersteunt het primaire proces door te faciliteren, te adviseren en te helpen bij het bewaken van grenzen. Door deze taken centraal te organiseren, verlagen we kosten en kwetsbaarheid en verhogen we de kwaliteit.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.4.2 Organisatiethema's 2023-2026

In onze meerjarenkoers 2023-2026 staan de volgende organisatiethema's:

- passend personeel bij onze adaptieve opgave
- duurzaamheid
- procesgericht werken

Hieronder vertellen we per thema wat we in 2025 hebben bereikt.

5.4.2.1 Passend personeel bij onze adaptieve opgave

De adaptieve opgave van Veiligheidsregio Fryslân vraagt om passend en toekomstbestendig personeel. Wendbaarheid en stabiliteit zijn daarbij essentieel. De krapte op de arbeidsmarkt, vergrijzing en pensionering maken deze opgave urgent. Tegelijkertijd zijn onze medewerkers van onschatbare waarde: hun vakmanschap, betrokkenheid en inzet vormen de basis van onze kwaliteit en continuïteit.

In 2025 werkten we binnen dit thema gericht aan het versterken van onze aantrekkelijkheid als werkgever en aan ondersteuning van medewerkers in alle fases van hun loopbaan. Zo is er gewerkt aan het aanscherpen van het werkgeversmerk van de brandweer, zodat we ons beter kunnen profileren in een krappe arbeidsmarkt. Daarnaast ontwikkelden we een magazine voor nieuwe medewerkers, dat hen helpt kennis te maken met onze organisatie en cultuur.

Ook zetten we stappen om de vitaliteit en inzetbaarheid van medewerkers duurzaam te ondersteunen. Met de komst van een adviseur Verzuim kunnen leidinggevenden beter worden begeleid bij het signaleren van trends en het bieden van passende ondersteuning. Dit draagt bij aan een gezonde en veerkrachtige organisatie.

5.4.2.2 Duurzaamheid

We zijn ons bewust van onze leefomgeving. Klimaatverandering raakt ons direct en indirect in het dagelijks werk. We voelen daarin urgentie. Als gemeenschappelijke regeling en uitvoeringsorganisatie kunnen we hierin geen koploperspositie innemen ten opzichte van de Friese gemeenten. Wel nemen we als maatschappelijke organisatie verantwoordelijkheid voor ons deel in deze opgave. Dat betekent dat we binnen onze invloedssfeer realistische en haalbare stappen zetten op het gebied van klimaat, circulariteit en milieu.

In 2025 kreeg dit onder andere vorm door onderzoek te doen naar mogelijke PFAS-verontreiniging, om milieubelasting te voorkomen. Daarnaast versterkten we onze bijdrage aan het klimaat door de overstap naar emissievrije mobiliteit bij de brandweer te ondersteunen met passende laadinfrastructuur. Ook kozen we bij de verbouwing van het hoofdkantoor nadrukkelijk voor een meer circulaire aanpak. Hierbij hergebruikten we de bestaande inventaris zoveel mogelijk.

We volgen de wet- en regelgeving, sluiten aan bij bestaande initiatieven, zijn transparant over onze voortgang en dragen actief bij aan een veilige en gezonde leefomgeving, nu en in de toekomst.

5.4.2.3 Procesgericht werken

Sinds 2022 is het project *Procesgericht werken* opgestart, waarin de dienstverlening aan de Friese burger centraal staat. De ambitie is om te groeien naar processen die voorspelbaar en meetbaar zijn en die op basis van data en de PDCA-cyclus continu verbeteren. VRF wil hiermee stap voor stap een cultuur van continu verbeteren realiseren. Dit leidt tot een hogere kwaliteit van dienstverlening, meer efficiëntie en betere beheersing, doelmatigheid en rechtmatigheid. Daarnaast zorgt dit voor meer overdraagbaarheid, duidelijk eigenaarschap en betere samenwerking.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Vanaf 2023 zijn procestaal, procesrollen en een procesmodel ingevoerd. Vanaf 2024 volgden processturing, verdere uitrol van procesrollen en het uitvoeren van methodische verbetertrajecten. Deze verbetertrajecten hebben geleid tot efficiëntere processen met tijdwinst, minder fouten en kostenbesparing, onder andere bij het uitvoeren van periodiek gezondheidsonderzoek, het adviseren over evenementen, het beheren van ademluchttoestellen en het uitvoeren van drukwerk. Ook zijn procesinzicht, samenwerking en eigenaarschap van medewerkers versterkt. Daarmee is een duurzame beweging richting continu verbeteren ingezet.

In 2025 zijn we verdergegaan met deze aanpak door nieuwe verbetertrajecten uit te voeren en procesmanagement nog steviger te verankeren. Een belangrijke stap was het oprichten van het team Procesmanagement. Daarmee is ondersteuning en doorontwikkeling van procesmanagement structureel geborgd op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

5.4.3 VRF-brede projecten

In 2025 hebben we met verschillende VRF-brede projecten gewerkt aan ontwikkeling binnen HR en aan het versterken van onze digitale organisatie. Zo blijven we wendbaar en toekomstbestendig en voldoen we aan wet- en regelgeving.

Binnen het HR-domein zijn personeelsinstrumenten geactualiseerd en meer uniform ingericht. We optimaliseerden het personeelssysteem AFAS en startten met de invoering van HR21. Daarmee werken we toe naar een integraal en toekomstbestendig functieboek dat aansluit bij ontwikkelingen in de sector. Ook is de implementatie van een organisatiebreed learning managementsysteem (LMS) gestart. Hiermee borgen we leren, vakmanschap en wettelijke registratieverplichtingen op een centrale en structurele manier.

Op het gebied van informatievoorziening is de digitale werkomgeving van VRF grotendeels opgeschoond en gemigreerd binnen het project *Content op Orde*. Doel is om informatie duurzaam, betrouwbaar en toegankelijk te maken. Ook is het SharePoint-beheer structureel belegd binnen de beheerorganisatie Microsoft 365. Daarmee is de basis voor compliant en efficiënt informatiebeheer versterkt.

Verder is de visie op datagedreven werken vertaald naar een routekaart. Met een versterkt datateam, een dataloket, een nieuwe technische omgeving en de eerste dashboards zetten we concrete stappen richting slimmer datagebruik. Dit ondersteunt besluitvorming, sturing, verantwoording en het tijdig signaleren van risico's en kansen.

Tot slot zijn we in 2025 gestart met het digitaal toegankelijk maken en houden van interne applicaties en digitale systemen. Hiermee voldoen we aan wet- en regelgeving en werken we aan een digitale omgeving die voor iedereen toegankelijk is.

5.4.4 Bedrijfscontinuïteitsplan

In april 2024 is het bedrijfscontinuïteitsplan (BCP) vastgesteld. Dit plan vormt de basis voor het beperken van de kans op en de gevolgen van uitval of verstoringen van kritische processen. In 2025 zijn we gestart met het verder borgen van het plan door maatregelen te treffen op restrisico's. Ook is een tijdelijk intern crisisteam samengesteld en is er geoefend.

Hoewel hiermee belangrijke stappen zijn gezet, is geconcludeerd dat het huidige BCP een herijking vraagt. Het plan sluit niet volledig aan bij actuele risico's en nieuwe ontwikkelingen, zoals de vitaalverklaring van veiligheidsregio's en aangescherpte eisen op het gebied van informatieveiligheid. Begin 2026 starten we met deze herijking. Ook zetten we de tijdelijke crisisorganisatie om naar een structurele organisatie en werken we aan aanvullende maatregelen om de bedrijfscontinuïteit te waarborgen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.4.5 Security

In 2025 hebben we significante stappen gezet om onze informatievoorziening beter te beveiligen. Zo is het wachtwoordbeleid volledig geïmplementeerd en is het netwerk opgedeeld in kleinere compartimenten die niet meer onderling verbonden zijn. We hebben de monitoring op het netwerk fors uitgebreid en een risicolog geïntroduceerd. Daarin staan de belangrijkste beveiligingsrisico's en bijbehorende maatregelen.

Ook organisatorisch hebben we stappen gezet. Nadat in 2024 de functie van Chief Information Security Officer (CISO) is ingevuld, hebben we in 2025 drie ISO's geworven. Zij ondersteunen de CISO bij het verder implementeren van informatieveiligheid binnen de organisatieonderdelen en het vergroten van het bewustzijn bij management en medewerkers.

Informatieveiligheid blijft een belangrijk onderwerp voor VRF dat continue aandacht vraagt.

5.4.6 Integriteitsbeleid en gedragscode

VRF heeft de verantwoordelijkheid om een integere organisatie te zijn. Daarom hebben we integriteitsbeleid en een gedragscode vastgesteld. Hierover rapporteren we jaarlijks aan het bestuur.

Doelstellingen van het integriteitsbeleid zijn:

- Integriteit blijvend onder de aandacht brengen en bespreekbaar maken.
- Helderheid geven over wat we verwachten van medewerkers en management en hoe om te gaan met eventuele misstanden.

De gedragscode geeft betekenis aan rechten, plichten, procedures en sancties die wettelijk zijn vastgelegd. De gedragsregels bieden houvast in de dagelijkse professionele omgang met de klant en met elkaar. De gedragscode is daarmee een uitwerking van het integriteitsbeleid.

We blijven integriteit belangrijk vinden en besteden hier op meerdere momenten aandacht aan. Nieuwe medewerkers worden bijvoorbeeld uitgenodigd voor een introductiebijeenkomst waarin we spreken over integriteit, het integriteitsbeleid en de gedragscode. Ook spelen onze afhankelijke vertrouwenspersonen hierin een waardevolle rol. Afgelopen jaar is het gelukt om in elk organisatieonderdeel vertegenwoordiging te realiseren en hebben de vertrouwenspersonen zich nog zichtbaarder gemaakt in de organisatie. Hierdoor zijn zij voor iedere medewerker goed toegankelijk.

5.4.7 Opbouw personeel

In onderstaand overzicht staat de formatie van VRF in aantallen voor de periode 2025.

Kolom	Personeelslid	Stagiair	Uitzendkracht/ Extern	Subtotaal	Vrijwilliger	Eindtotaal
Organisatie + Directie VRF	139	3	14	156	0	156
GGD	596	11	44	651	0	651
Brandweer	200	2	17	219	1.276	1.495
Crisisbeheersing	43	0	4	47	0	47
Eindtotaal	**978**	**16**	**79**	**1.073**	**1.276**	**2.349**

5.4.8 Verzuim

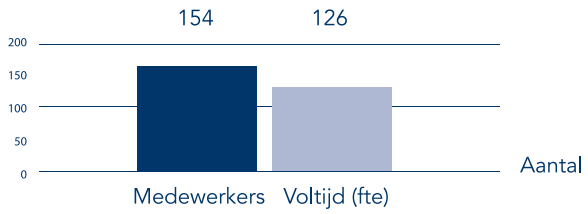
Gezonde medewerkers	94,56%
Verzuimpercentage	5,44%
Meldfrequentie	0,68%

In 2025 was het verzuimpercentage 0,18% lager dan in 2024. De meldfrequentie is 0,03 lager dan in 2024. Concreet betekent dit dat medewerkers zich in 2025 minder vaak ziekmeldden.

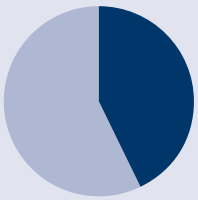
VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.4.9. Feiten en cijfers Organisatie

Cijfers medewerkers 2025

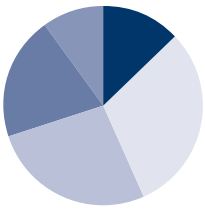

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	66
Vrouw	88

	%
Man	42,9
Vrouw	57,1

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	20
30-39	47
40-49	41
50-59	31
> 60	15

	%
<30	13
30-39	30,5
40-49	26,6
50-59	20,1
>60	9,8

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	3,83	4,46	4,37
Meldfrequentie	0,99	0,76	0,80

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.4.10 Rechtmatigheidsverantwoording

Bevinding

Het dagelijks bestuur stelt vast dat de omvang van de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen bedrag € 3.439.000 bedraagt. Dit is hoger dan de daarvoor gestelde grens van € 2.400.000. Van de niet rechtmatig tot stand gekomen verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties is volgens het dagelijks geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken.

De geconstateerde afwijkingen betreffen onrechtmatigheden op het gebied van Europees aanbesteden ad €3.439.000. De onrechtmatigheden op het gebied van Europees Aanbesteden bestaan uit de volgende onderdelen.

1. Forensische geneeskunde € 2.339.000.
2. Doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren € 428.000
3. Overige fouten € 672.000.

Forensische geneeskunde

Met ingang van 1 januari 2025 is de dienstverlening van Forensische geneeskunde in 3 Noord (Groningen, Drenthe en Fryslân) gecentraliseerd en ondergebracht bij GGD Fryslân. Na de centralisering heeft een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden die geleid hebben tot veel dynamiek en uitdaging op dit vakgebied. Het bestuur is hier periodiek over geïnformeerd. Dit betreffen:

- De landelijke aanbesteding van de Medische Arrestantenzorg (MAZ) heeft tot veel onrust geleid.
- Er is sprake van een hoog ziekteverzuim onder forensisch artsen, waardoor inhuur noodzakelijk is.
- Het grootste deel van de eigen forensisch artsen zijn vertrokken en hebben zich verenigd in maatschappen of zzp-constructies.
- Er is binnen 3 Noord en landelijk een groot tekort aan forensisch artsen. Zowel als individu als marktpartij.

Ondanks de dynamiek is het gelukt om de dienstverlening te continueren. Hiervoor is de inzet van diverse externe partijen nodig gebleken. De Europese aanbestedingsvoorwaarden zijn bij het contracteren van deze partijen echter niet nageleefd. De totale Europese aanbestedingsfout bedraagt € 2.339.000.

De huidige situatie bij Forensisch is voor een groot deel niet beïnvloedbaar. In de DPG raad van juni 2025 is de ambitie uitgesproken om de Forensische Geneeskunde per 1 januari 2027 landelijk te organiseren. Alle GGD'en hebben zich gecommitteerd om tot 1 januari 2027 geen langdurige verplichtingen aan te gaan. Aanbesteding van dienstverlening is daarom niet een reëel scenario.

Doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren

In 2024 was er sprake van € 562.500 aan Europese aanbestedingsfouten. Een groot deel van deze fouten loopt nog door in 2025. De onrechtmatige contracten zijn nog niet afgelopen en kunnen niet zomaar tussentijds worden beëindigd. Daarnaast moeten er aanbestedingen plaatsvinden en deze trajecten kennen een relatief lange doorlooptijd. De omvang van de doorlopende fout bedraagt € 428.000.

Overige fouten

De overige geconstateerde afwijkingen en onrechtmatigheden zijn divers van aard en kennen verschillende oorzaken. Een belangrijke factor daarbij is dat de organisatie niet in alle gevallen (tijdig) heeft kunnen voldoen aan de geldende wettelijke en interne kaders, onder andere door beperkte capaciteit en de complexiteit van sommige trajecten.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.5. Verbonden partijen

Definitie Verbonden Partij

Een verbonden partij is een privaat- of publiekrechtelijke organisatie waarin Veiligheidsregio Fryslân (VRF) zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. Van een financieel belang is sprake als VRF aansprakelijk is voor verplichtingen van de rechtspersoon. Van een bestuurlijk belang is sprake als VRF zeggenschap heeft.

VRF heeft formeel één verbonden partij: stichting brandweeropleidingen Noord (SBON).

Stichting brandweeropleidingen Noord (SBON)

Veiligheidsregio Fryslân (VRF) neemt samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe deel aan de Stichting Brandweeropleidingen Noord (SBON). De stichting verzorgt opleidings- en oefenactiviteiten voor de deelnemende veiligheidsregio's via aan haar gelieerde vennootschappen en belast deze dienstverlening door aan de afnemende regio's. Met deze deelname wordt het openbaar belang gediend van het borgen van vakbekwaam brandweerpersoneel tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. VRF heeft een bestuurlijk belang via vertegenwoordiging in het bestuur van de stichting en daarmee invloed op het beleid en de strategische koers.

In 2025 heeft het algemeen bestuur besloten SBON formeel te verbinden aan Veiligheidsregio Fryslân. Op grond van artikel 31a van de Wet gemeenschappelijke regelingen is het ontwerpbesluit voor wensen en bedenkingen voorgelegd aan de gemeenteraden; er zijn geen wensen of bedenkingen ingediend. Ook de algemeen besturen van de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe hebben ingestemd met het verbinden van SBON aan VRF. VRF neemt samen met | de twee andere veiligheidsregio's voor gelijke delen (ieder 1/3) deel in de stichting en heeft daarmee een indirect financieel belang via het aandeel in het kapitaal van de aan SBON gelieerde vennootschappen.

Het eigen vermogen bedraagt per 1 januari 2025 € 3.700.464 en wordt per 31 december 2025 geraamd op € 4.022.933. Het verwachte resultaat over 2025 bedraagt € 322.469 positief.

De privaatrechtelijke rechtsvorm van SBON blijft gehandhaafd. Naar aanleiding van het besluit worden formele juridische handelingen verricht om governance, sturing en beheersing te versterken. Dit betreft onder meer de aanpassing van de statuten van SBON en de aan haar gelieerde vennootschappen en het sluiten van een deelnemersovereenkomst tussen de veiligheidsregio's en SBON. In deze afspraken worden zeggenschap, toezicht en financiële verantwoordelijkheden vastgelegd, evenals uitgangspunten voor investeringen en het omgaan met financiële risico's. De financiële risico's hebben betrekking op mogelijke exploitatietekorten, investeringsbesluiten en aansprakelijkheden voortvloeiend uit de bedrijfsvoering.

Via de bestuursdeelname heeft VRF invloed op de financiële en strategische besluitvorming. Hiermee wordt voldaan aan de BBV-vereisten voor transparantie en risicobeheersing bij verbonden partijen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

5.6 Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) schrijft voor dat een bestuursorgaan in de begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens voor de uitvoering van de wet. In deze paragraaf doen wij daarom verslag van onze beleidsvoornemens. Daarbij richten wij ons op de drie pijlers van de Woo:

- actieve openbaarmaking;
- passieve openbaarmaking;
- verbetering van de informatiehuishouding.

1. Actieve openbaarmaking

Informatie die actief openbaar gemaakt moet worden, moet digitaal vindbaar zijn via de Woo--index. Veiligheidsregio Fryslân is aangesloten op de Woo-index. Wij maken documenten openbaar via de Woo-index door deze eerst op de eigen website te publiceren. In de Woo-index verschijnt vervolgens een link naar deze internetlocatie.

Vanaf 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën verplicht openbaar gemaakt worden via de Woo-index. Het gaat om:

- wetten en algemeen verbindende voorschriften (art. 3.3, eerste lid, onderdeel a);
- overige besluiten van algemene strekking (art. 3.3, eerste lid, onderdeel b);
- organisatie en werkwijze (art. 3.3, eerste lid, onderdeel d);
- bereikbaarheidsgegevens (art. 3.3, eerste lid, onderdeel e);
- vergaderstukken Staten-Generaal (art. 3.3, tweede lid, onderdeel b).

VRF voldoet hieraan: Overzicht eerste tranche WOO-index | Instructie | KOOP Kennis- en exploitatiecentrum officiële overheidspublicaties.

2. Passieve openbaarmaking

Iedereen kan VRF vragen om bepaalde informatie openbaar te maken via een Woo-verzoek. Het moet dan wel gaan om informatie die al in bestaande documenten staat, zoals brieven, rapporten, memo's en e-mailberichten. De gevraagde informatie moet betrekking hebben op ons werk.

Op onze website staat hoe het indienen van een Woo-verzoek werkt. Als wij informatie met een Woo-besluit openbaar maken, is deze informatie voor iedereen toegankelijk. In 2025 hebben we vijf Woo-verzoeken tijdig afgehandeld.

3. Verbetering van de informatiehuishouding

Een uitgangspunt van de Woo, maar ook van de Archiefwet 1995, is dat de informatiehuishouding op orde is. Het verbeteren van de informatiehuishouding is voor ons niet nieuw. Wij zetten op dit vlak jaarlijks stappen, mede door de doorlopende digitalisering.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Deel II Jaarrekening 2025

Veiligheidsregio Fryslân

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6. Jaarrekening

6.1. Balans per 31 december

ACTIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste activa				
Materiële vaste Activa		***85.052.529***		***82.501.963***
Investeringen met een economisch nut	85.052.529		82.501.963	
Financiële vaste Activa		**216.898**		**119.589**
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 of langer	216.898		119.589	
Vlottende activa				
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		**7.620.141**		**12.995.762**
Vorderingen op openbare lichamen	2.938.454		4.373.124	
Rekening-courant verhouding met het Rijk	2.221.647		6.535.696	
Overige vorderingen	2.460.040		2.086.942	
Liquide middelen		**493.880**		**480.184**
Banksaldi	493.880		480.184	
Overlopende activa		**1.806.493**		**1.907.792**
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel;				
- overige Nederlandse overheidslichamen	130.942		40.115	
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	1.675.551		1.867.677	
TOTAAL ACTIVA		**95.189.941**		**98.005.290**

PASSIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste passiva				
Eigen Vermogen		**12.125.246**		**10.661.592**
Algemene reserve	3.379.699		3.379.699	
- Egalisatiereserve	5.262.085		3.638.767	
Bestemmingsreserves	3.483.463		3.643.126	
Gerealiseerd resultaat				
Voorzieningen		**13.111.992**		**11.509.906**
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	10.585.287		9.057.540	
Voorzieningen ter egalisatie van lasten	2.526.705		2.452.366	
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer		**49.958.352**		**45.019.222**
Onderhandse leningen van:				
- Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	49.958.352		45.019.222	
Vlottende passiva				
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		**8.583.240**		**18.864.834**
Overige kasgeldleningen	-		10.000.000	
Overige schulden	8.583.240		8.864.834	
Overlopende passiva		**11.411.111**		**11.949.736**
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:				
- het Rijk	716.724		487.834	
- overige Nederlandse overheidslichamen	151.373		710.317	
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	10.543.013		10.751.585	
TOTAAL PASSIVA		**95.189.941**		**98.005.290**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026

Paraaf:

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 1

	Primitieve begroting			Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Verschil
Programma Gezondheid										
Pijler 1	16.866.357	55.050	16.811.307	23.351.700	6.050.627	17.301.073	23.579.559	6.685.729	16.893.830	407.243
Pijler2	12.953.837	3.621.197	9.332.640	19.547.525	9.974.284	9.573.241	18.509.387	9.689.601	8.819.786	753.455
Pijler 3	1.886.226	1.110.109	776.117	7.918.905	7.149.668	769.237	7.251.211	6.304.990	946.221	-176.984
Pijler 4	2.057.144	2.057.144	-	2.046.183	2.057.144	-10.961	2.165.653	2.185.357	-19.704	8.743
Toegerekende organisatiekosten	7.521.951	53.141	7.468.810	7.904.084	53.141	7.850.943	7.839.956	78.668	7.761.288	89.655
	41.285.515	6.896.641	34.388.874	60.768.398	25.284.864	35.483.534	59.345.767	24.944.345	34.401.422	1.082.111
Dekkingsmiddelen Gezondheid										
Gemeentelijke bijdrage		34.320.958	-34.320.958	-	34.262.269	-34.262.269		32.926.433	-32.926.433	-1.335.836
		34.320.958	-34.320.958	-	34.262.269	-34.262.269		32.926.433	-32.926.433	-1.335.836
Totaal saldo van baten en lasten	41.285.515	41.217.599	67.916	60.768.398	59.547.133	1.221.264	59.345.767	57.870.778	1.474.989	-253.725
Reservemutaties Gezondheid	102.000	169.916	-67.916	102.000	1.323.264	-1.221.264	102.000	1.190.266	-1.088.266	-132.998
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**41.387.515**	**41.387.515**	**-**	**60.870.398**	**60.870.398**	**-**	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**	**-386.723**
Programma Crisisbeheersing										
Producten Crisisbeheersing	7.446.831	227.178	7.219.653	8.537.703	227.178	8.310.525	6.858.865	217.453	6.641.412	1.669.113
Toegerekende organisatiekosten	1.133.177	8.006	1.125.171	1.190.745	8.006	1.182.739	1.472.375	11.851	1.460.524	-277.785
	8.580.008	235.184	8.344.824	9.728.448	235.184	9.493.264	8.331.241	229.304	8.101.936	1.391.328
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing										
Rijksbijdrage BDUR		4.408.683	-4.408.683	-	5.499.555	-5.499.555		5.499.555	-5.499.555	-
Gemeentelijke bijdrage		3.936.141	-3.936.141	-	3.953.327	-3.953.327		3.652.100	-3.652.100	-301.227
		8.344.824	-8.344.824	-	9.452.882	-9.452.882	-	9.151.655	-9.151.655	-301.227
Totaal saldo van baten en lasten	8.580.008	8.580.008	-	9.728.448	9.688.065	40.382	8.331.241	9.380.959	-1.049.719	1.090.101
Reservemutaties Crisisbeheersing				-	40.382	-40.382	-	34.539	-34.539	-5.843
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**8.580.008**	**8.580.008**	**-**	**9.728.448**	**9.728.448**	**-**	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.258**	**1.084.258**

6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 2

	Primitieve begroting			Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Verschil
Programma Brandweer										
Producten Brandweer	47.168.476	1.081.629	46.086.847	47.733.126	1.081.629	46.651.497	43.571.223	1.332.016	42.239.207	4.412.290
Toegerekende organisatiekosten	10.882.407	76.884	10.805.523	11.435.260	76.884	11.358.376	11.342.482	113.811	11.228.672	129.704
	58.050.883	1.158.513	56.892.370	59.168.386	1.158.513	58.009.873	54.913.705	1.445.826	53.467.879	4.541.994
Dekkingsmiddelen Brandweer										
Rijksbijdrage BDUR		5.600.746	-5.600.746	-	6.342.784	-6.342.784		6.342.784	-6.342.784	-
Gemeentelijke bijdrage		50.879.529	-50.879.529	-	50.939.625	-50.939.625		49.414.024	-49.414.024	-1.525.601
		56.480.275	-56.480.275	-	57.282.409	-57.282.409		55.756.808	-55.756.808	-1.525.601
Totaal saldo baten en lasten	58.050.883	57.638.788	412.095	59.168.386	58.440.922	727.464	54.913.705	57.202.634	-2.288.928	3.016.393
Reservemutaties Brandweer		412.095	-412.095	-	727.464	-727.464		497.002	-497.002	-230.462
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**58.050.883**	**58.050.883**	**-**	**59.168.386**	**59.168.386**	**-**	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**	**2.785.931**
Gerealiseerd resultaat	**108.018.406**	**108.018.406**	**-**	**129.767.231**	**129.767.231**	**-**	**122.692.714**	**126.176.179**	**-3.483.465**	**3.483.465**
Waarvan incidentele baten en lasten				7.035.000	9.024.110	-1.989.110	6.225.000	7.399.807	-1.174.807	-814.303
Structureel saldo				**122.732.231**	**120.743.121**	**1.989.110**	**116.467.714**	**118.776.371**	**-2.308.658**	**2.669.162**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026

Paraaf:

Overzicht baten en lasten art 27 BB	1e Begrotingswijziging			Jaarrekening		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Programma Gezondheid	52.550.969	59.493.992	6.943.023	49.853.576	57.792.110	7.938.534
Programma Crisisbeheersing	8.007.388	9.680.060	1.672.672	6.243.314	9.369.108	3.125.794
Programma Brandweer	45.105.712	58.364.038	13.258.326	40.915.898	57.088.823	16.172.925
Algemene dekkingsmiddelen	-	-	-	-	-	-
Overhead	23.355.917	138.031	-23.217.886	25.294.704	204.330	-25.090.374
Heffing vpb	-	-	-	868	-	-868
Onvoorzien	645.245	-	-645.245	282.353	-	-282.353
Saldo van baten en lasten	129.665.231	127.676.121	-1.989.110	122.590.714	124.454.371	1.863.658
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	102.000	2.091.110	1.989.110	102.000	1.721.807	1.619.807
Resultaat	**129.767.231**	**129.767.231**	**-**	**122.692.714**	**126.176.179**	**3.483.465**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6.3. Toelichtingen

6.3.1. Waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen

Inleiding
De jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân is opgesteld conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de nadere aanwijzingen in de Financiële verordening van Veiligheidsregio Fryslân.

Algemene grondslagen
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij anders vermeld bij het desbetreffende balanshoofd, zijn activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten zijn toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten zijn alleen verwerkt voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden vóór het einde van het begrotingsjaar zijn meegenomen, indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Door het formele verbod op het vormen van voorzieningen en/of schulden voor jaarlijks terugkerende arbeidsgerelateerde kosten van vergelijkbaar volume, zijn sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode van uitbetaling.

Voor de aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume, wordt geen voorziening of andere verplichting opgenomen. De referentieperiode sluit aan bij de meerjarenraming en bedraagt vier jaar. Bij (eenmalige) schokeffecten wordt wel een verplichting opgenomen.

Materiële vaste activa
De materiële vaste activa betreffen uitsluitend investeringen met economisch nut. Zij worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingprijs, verminderd met lineaire afschrijvingen en – indien van toepassing – een restwaarde.

Activa met een economisch nut en een verkrijgingsprijs lager dan € 10.000 worden niet geactiveerd, met uitzondering van gronden en terreinen. Gronden en terreinen worden altijd geactiveerd. Hierop wordt niet afgeschreven, behalve op voorzieningen aan gronden en terreinen.
De afschrijving start op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Voor de verschillende categorieën van activa worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

Categorie	Termijn in jaren
Bedrijfsgebouwen	50
Grootschalige levensduur verlengende renovaties	50
Ademluchtflessen	30
BZK-materieel	25
Renovatie, restauratie, verbouwing van bedrijfsgebouwen en elementen halverwege levensduur bedrijfsgebouwen	25
Overige (kantoor)inventaris (zoals lockers)	25
Voorzieningen aan terreinen (zoals parkeerplaatsen)	25
Technische installaties in bedrijfsgebouwen t/m 2022	20
Containers, wasmanden op wielen	20
Motorspuitaanhangers	20
Brandweer- en PM-vaartuigen	20
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	20
Redvoertuigen	16
Tankautospuiten inclusief standaard bepakking	16
Hulpverleningsvoertuigen inclusief standaard bepakking	16
Haakarmvoertuigen	16
Overige brandweervoertuigen > 3.500 kg	16
Overige brandweervoertuigen < 3.500 kg	15
Overig brandweermaterieel	15
Werktuigbouwkundige installaties tot en met 30 kW	15
Installaties met digitale componenten	12
Oefenmaterieel brandweer	10
Dienstauto's	10
Personeel/materieelwagens	10
Ademluchtapparatuur (niet zijnde ademluchtflessen)	10
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals tweede bluspak, helmen, gaspakken)	10
Kantoormeubilair	10
Overige brandweervoertuigen < 3.500 kg	10
Overige brandweervoertuigen > 3.500 kg (tweedehands)	10
Brandweer- en PM-vaartuigen motoren	10
Overig brandweermaterieel	10
Overige kantoorinventaris	10
Medische apparatuur TBC	10
Redgereedschap tankautospuit	8

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Categorie	Termijn in jaren
Redgereedschap hulpverleningsvoertuig	8
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals eerste bluspak)	8
OVD/Piket-voertuigen	7
Heftrucks en aanhangwagens	7
Alarmeringsmiddelen mobilofoons	7
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals gierpakken)	7
Overig brandweermaterieel (zoals warmtebeeldcamera's, scooters)	7
Alarmeringsmiddelen portofoons	6
Monitoren	6
Ademlucht spreekmembraan	6
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals handschoen, laarzen)	5
Overige kantoorinventaris	5
Gebruikerssoftware	5
Overige medische apparatuur	5
PSU GHOR -functionarissen	5
Overig brandweermaterieel (zoals meters)	5
Ademluchtcilinders	5
Werkplekautomatisering vanaf 2018	4
Mobiele telefoons, tablets, iPads	4
Ademlucht uitademventiel	4
Systeem soft- en hardware	3
Telefooncentrale	3

Als we aan een gebouw waardevermeerderende aanpassingen doen, wordt voor de afschrijvingsduur aangesloten bij de restant-levensduur van het bestaande actief.

Financiële vaste activa
De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs.

Vorderingen
Vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Daarbij is rekening gehouden met noodzakelijk geachte waarderingscorrecties wegens oninbaarheid.

Liquide middelen
Deze liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

Voorzieningen
Voorzieningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Vanwege significante tijdsinvloeden is de voorziening FLO gewaardeerd op basis van contante waarde.

De voorzieningen voor groot onderhoud zijn gebaseerd op recente beheersplannen met een looptijd van dertig jaar. Gezien deze significante tijdsinvloed wordt de voorziening vanaf boekjaar 2022 bepaald op basis van contante waarde.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Vaste schulden
Vaste schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva
De vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Niet uit de balans blijkende verplichtingen
Op grond van artikel 53, lid a, van het BBV worden in de toelichting op de balans de belangrijke financiële verplichtingen opgenomen die niet in de balans zijn verwerkt en waaraan de gemeenschappelijke regeling voor toekomstige jaren is gebonden.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6.3.2. Toelichting op de balans

Materiële vaste activa

Het verloop in de materiële vaste activa is als volgt:

Verloopoverzicht materiële vaste activa					
	Saldo 01.01.2025	**Investeringen**	**Desinvestering**	**Afschrijvingen**	**Saldo 31.12.2025**
Gronden en terreinen	1.766.941				1.766.941
Terreininrichting	493.578	87.646		21.430	559.794
Bedrijfsgebouwen	30.992.637	798.533		978.019	30.813.152
Vervoermiddelen	28.619.998	4.524.413	33.946	2.950.513	30.159.952
Machines, apparaten, installaties	6.023.764	1.401.156		530.377	6.894.542
Overige materiële vaste activa	13.897.954	3.169.329	3.394	2.511.882	14.552.008
	81.794.872	**9.981.078**	**37.340**	**6.992.221**	**84.746.389**

	Saldo 01.01.2025	**Investeringen**	**Activeringen**	**Saldo 31.12.2025**
Investeringsprojecten in uitvoering	707.091	9.580.127	9.981.078	306.140
	707.091	**9.580.127**	**9.981.078**	**306.140**

	Saldo 31.12.2025
Materiële vaste activa	84.746.389
Investeringsprojecten in uitvoering	306.140
Totaal materiële vaste activa	**85.052.529**

De belangrijkste investeringen in materiële vaste activa betreffen:

Tankautospuiten	4.350.000
Verbouw locatie Harlingertrekweg (verbouw, installaties, meubilair, av-middelen)	1.332.000
Persoonlijke beschermingsmiddelen	778.000

Voor de investering in een koelmachine (categorie machines, apparaten en installaties) is een subsidie van € 41.000 ontvangen vanuit de Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA). Deze subsidie is in mindering gebracht op het investeringsbedrag.

Uitzettingen met een looptijd van korter dan één jaar

Schatkistbankieren

Veiligheidsregio Fryslân neemt deel aan verplicht schatkistbankieren. Hiervoor is een overeenkomst gesloten met het Rijk. Overtollige tegoeden worden aangehouden in de schatkist. De Veiligheidsregio mag tot een bedrag van € 2.160.368 buiten de schatkist aanhouden. Het gemiddeld aangehouden saldo per kwartaal was als volgt:

Eerste kwartaal	475.749
Tweede kwartaal	478.308
Derde kwartaal	446.734
Vierde kwartaal	475.749

Het drempelbedrag is in 2025 niet overschreden.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Overlopende activa

De overlopende activa zijn als volgt te specificeren:

	31.12.2025	31.12.2024
Nog te ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	130.942	40.115
Vooruitbetaalde bedragen	1.217.844	1.338.049
Overige nog te ontvangen bedragen	457.707	528.476
	1.806.493	**1.907.792**

Nog te ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel:

	Saldo 01.01.2025	Ontvangsten	Gemaakte kosten	Saldo 31.12.2025
Overige Nederlandse overheidslichamen Gezondheidsonderzoek na rampen GGD	40.115		1.039	41.154
KWF Kanker lokaal op de kaart	-		38.105	38.105
Impuls gezonde leefomgeving	-		7.990	7.990
Grip op onbegrip	-		43.693	43.693
	40.115		90.827	130.942

Eigen vermogen

Het verloop van de reserves is als volgt:

	Saldo 01.01.2025	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31.12.2025
Algemene reserve				
Egalisatiereserve	3.379.700	-	-	3.379.700
	3.379.700	-	-	3.379.700
Bestemmingsreserves				
Gezondheidsmonitor	284.113	102.000	-	386.113
Uitwerkingskader meldkamer	500.000			500.000
Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0	96.167		96.167	-
Tweede loopbaanbeleid	529.429		800	528.629
In te halen werkzaamheden	877.445		142.557	734.888
Gezonde leefomgeving	78.770		78.770	-
Kansrijke start	42.766			42.766
Publieke gezondheidszorg asielzoekers (PGA)	134.933		94.524	40.409
Wabo	200.000		90.000	110.000
Tijdelijke versterking projecten	200.000		200.000	-
Functiewaardering	2.165.145		1.018.864	1.146.281
Frictiekosten	1.773.000			1.773.000
	6.881.768	102.000	1.721.683	5.262.085
Totaal eigen vermogen	**10.261.467**	**102.000**	**1.721.683**	**8.641.784**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Het voordelig resultaat van 2024 van € 3.643.000 is als volgt bestemd en verwerkt in het saldo per 01.01.2025:

- Toevoeging reserve functiewaardering € 1.270.000
- Vormen reserve frictiekosten € 1.773.000
- Vormen reserve Tijdelijke versterking projecten € 200.000
- Terugstorten naar gemeenten € 400.000

Toelichting per reserve

Egalisatiereserve

Op 19 december 2018 heeft het algemeen bestuur de beleidsnota *Weerstandvermogen en risicobeheersing* vastgesteld. Daarmee is besloten gebruik te maken van een egalisatie-reserve. Deze reserve vangt tussentijdse fluctuaties in het begrotingssaldo op. De omvang bedraagt tussen de 2% en 5% van het begrotingstotaal.

Toerekening reservemutaties onderdeel Organisatie

Een aantal bestemmingsreserves is gekoppeld aan het onderdeel Organisatie en dient de gehele organisatie. Het betreft (een deel van) de bestemmingsreserve *In te halen werkzaam-heden* en de bestemmingsreserve *Tijdelijke versterking projecten*. De mutaties op deze reserves rekenen wij, conform de afgesproken verdeling, toe aan de andere programma's. Deze toerekening is als volgt:

	Verdeling naar programma's	In te halen werkzaam-heden	Tijdelijke versterking projecten	FUWA HR21	Totaal toegerekende reservemutaties
Gezondheid	38,5%	26.199	77.000	126.069	229.268
Crisisbeheersing	5,8%	3.947	11.600	18.992	34.539
Brandweer	55,7%	37.904	111.400	182.390	331.694
Totaal onderdeel organisatie	**100,0%**	**68.049**	**200.000**	**327.451**	**595.501**

Gezondheidsmonitor

De GGD voert in een vierjaarlijkse cyclus verschillende gezondheidsmonitors uit. Vanwege ontwikkelingen in het sociaal domein is besloten de monitors zodanig uit te zetten dat uitkomsten op gebiedsniveau beschikbaar komen. De kosten hiervoor variëren van € 75.000 tot € 160.000. De reserve *Gezondheidsmonitors* is gevormd om deze kosten te egaliseren.

Uitwerkingskader meldkamer

De bestemmingsreserve is bestemd voor de verdere ontwikkeling van de meldkamer en de overgang van diverse koppelingen naar één landelijk meldsysteem (LMS). De komende jaren komen er meerdere ontwikkelingen af op de meldkamer. Het Beleidsplan Meldkamer Noord-Nederland is vastgesteld en bevat hiervoor verschillende ontwikkelrichtingen. Denk aan het coachen van brandweereenheden op afstand en aan het versterken van inzicht in slagkracht en paraatheid. Deze richtingen worden momenteel projectmatig uitgewerkt.

Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0

In 2024 is het programma JGZ 3.0 afgerond. Daarna is gestart met de implementatie van de resultaten. Het restant van de bestemmingsreserve is daarbij in 2024 en 2025 ingezet voor extra personele capaciteit. Eind 2025 heeft deze bestemmingsreserve geen saldo meer. Dit betekent dat verdere implementatie, borging en doorontwikkeling moeten plaatvinden binnen de bestaande formatie.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Tweede loopbaanbeleid
Met de afschaffing van de FLO in 2006 is het tweede loopbaanbeleid ingevoerd. Medewerkers die twintig jaar een repressieve functie vervullen en hieruit willen stappen, kunnen via deze voorziening gefaciliteerd worden om een tweede loopbaan te starten. Dit kan zowel intern als extern. Ter ondersteuning hierbij zetten wij loopbaancoaching in. De kosten kunnen bestaan uit coaching, studiekosten en afbouw van de ORT-vergoeding.

In te halen werkzaamheden
Bij de jaarrekening 2020 heeft het bestuur besloten om een deel van het resultaat te bestemmen voor in te halen werkzaamheden. Hiervoor is een bestemmingsreserve gevormd. De werkzaamheden worden uitgevoerd op basis van een geactualiseerde planning. Via de bestuursrapportages informeren wij het bestuur over de voortgang.

Gezonde leefomgeving
De bestemmingsreserve *Gezonde leefomgeving* dekt de kosten van extra personele capaciteit voor adviesvragen op dit terrein. Deze extra vragen hangen samen met de invoering van de Omgevingswet.

Kansrijke start
De bestemmingsreserve *Kansrijke Start* is gevormd bij de resultaatbestemming 2021. Deze reserve dekt de kosten van de provinciale aanjager. Het restant wordt ingezet voor ondersteuning en uitbouw van Kansrijke Start binnen FrIZA.

Publieke gezondheidszorg asielzoekers
De bestemmingsreserve *Publieke gezondheidszorg asielzoekers* (PGA) dekt de kosten van de opleiding tot verpleegkundig specialist. De inzet van verpleegkundig specialisten maakt onderdeel uit van taakdifferentiatie binnen de jeugdgezondheidszorg en draagt bij aan het verminderen van de krapte aan artsen. Hiermee werken wij aan een toekomstbestendige uitvoering van de jeugdgezondheidszorg binnen de PGA.

Wabo
De kosten van de huidige maatwerkpakketten zijn hoger dan de ontvangen bijdrage. De verwachting is dat de nieuwe Omgevingswet invloed heeft op de afname van deze pakketten. De hogere kosten dekken we vanuit de bestemmingsreserve.

Tijdelijke versterking projecten
Bij de resultaatbestemming 2024 is voorgesteld een reserve te vormen voor twee IM-projecten op het gebied van informatiehuishouding en informatiebeveiliging. Beide projecten zijn in 2025 gerealiseerd.

Functiewaardering
De bestemmingsreserve *Functiewaardering* is gevormd bij de resultaatbestemming 2023. Deze reserve dient als tijdelijke overbrugging van de gevolgen van de functiewaardering van jeugdverpleegkundigen en doktersassistenten. Deze functies zijn indicatief gewaardeerd in aanloop naar het nieuwe functiehuis en functiewaarderingssysteem HR21. Daarnaast dekt de reserve de projectkosten voor de overgang naar en implementatie van HR21.

Frictiekosten
De bestemmingsreserve Functiewaardering is gevormd bij de resultaatbestemming 2024. Deze reserve is bedoeld voor de organisatiekosten als gevolg van mogelijke oplossingsrichtingen voor het tekort bij de GGD (onderzoekskosten, afkopen huurcontracten, reorganisatiekosten etc.) en de uitkomsten van het dekkingsplan.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Voorzieningen

	Saldo 01.01.2025	Stortingen	Onttrekkingen	Vrijval	Saldo 31.12.2025
Verplichtingen, verliezen, risico's					
Voorziening opgebouwde spaaruren	85.199	3.493		-	88.692
Voorziening FLO-overgangsrecht	7.453.413	186.335	752.969	-	6.886.779
Voorziening spaaruren IKB	1.331.395	602.407	314.535	-	1.619.267
Voorziening RVU	187.533	78.647	75.631	-	190.549
Voorziening voor mogelijke claim	-	1.800.000	-	-	1.800.000
	9.057.540	2.670.882	1.143.135	-	10.585.287
Egalisatie van lasten					
Groot onderhoud Harlingertrekweg	366.612	78.672	206.813		238.471
Groot onderhoud brandweerkazernes	2.085.754	618.751	416.271		2.288.234
	2.452.366	697.423	623.084	-	2.526.705
Totaal voorzieningen	***11.509.906***	***3.368.305***	***1.766.219***	***-***	***13.111.992***

Toelichting per voorziening

Voorziening opgebouwde spaaruren

In het verleden konden medewerkers van de toenmalige HVD Fryslân en van verschillende thuiszorgorganisaties op grond van de geldende CAR/UWO verlofuren sparen via een spaarcontract. Deze uren kunnen worden ingezet voor langdurig verlof. De mogelijkheid om extra verlof te sparen is enkele jaren geleden beëindigd. Er komen daarom geen nieuwe spaarcontracten bij. De voorziening is bedoeld voor de afwikkeling van de reeds gespaarde uren.

Voorziening FLO-overgangsrecht

Na afkoop van het FLO-overgangsrecht door de gemeente Leeuwarden, komen de lasten van deze regeling voor rekening van Veiligheidsregio Fryslân. Per 1 januari 2018 bedroeg de resterende verplichting tot de einddatum (voorzien in 2042) € 9,4 miljoen. Deze verplichting is contant gemaakt tegen een disconteringsvoet van 2,5%, wat resulteerde in een voorziening van € 7,1 miljoen per 1 januari 2018. Dit bedrag is vanuit de ontvangen afkoopsom in de voorziening gestort.

De voorziening wordt bepaald op basis van de volgende uitgangspunten:

- De rechten van personeelsleden ten aanzien van het FLO-overgangsrecht zijn gebaseerd op hoofdstuk 9a tot en met 9f van de CAR.
- De FLO-rechten zijn gewaardeerd op basis van het meest recente cao-loon dat vóór het opstellen van de jaarrekening bekend was. Voor 2026 is uitgegaan van een loonstijging van 2,8%. Voor de daaropvolgende jaren is aangesloten bij de MEV 2026: 3,5% in 2027, 4,3% in 2028, 5,1% in 2029 en 3,8% in 2030. Vanaf 2031 wordt het laatst geldende indexeringspercentage toegepast.
- Voor het contant maken van de verplichting en de bespaarde rente, wordt de rente uit de overeenkomst met de gemeente Leeuwarden gehanteerd: 2,5%.
- De rente wordt berekend over de kasstroom per 1 januari in plaats van 31 december van het betreffende jaar.Bij het opnemen van verplichtingen wordt geen rekening gehouden met het vervallen van rechten door natuurlijk verloop.

In 2025 bedraagt de totale onttrekking voor werkelijke uitgaven € 0,8 miljoen. Daarnaast is rente toegevoegd (2,5%/ € 0,2 miljoen).

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Voorziening spaaruren Individueel Keuze Budget
Binnen het Individueel Keuze Budget (IKB) kunnen medewerkers verlofuren kopen en opsparen. Dit betreft een arbeidskosten gerelateerde verplichting met een niet-voorspelbare opbouw en afbouw.

Voorziening regeling voor vervroegde uittreding
Op 30 mei 2023 is in het landelijk overleg arbeidsvoorwaarden veiligheidsregio's (LOAV) een afspraak gemaakt over een tijdelijke regeling voor vervroegde uittreding (RVU). Wanneer aan de voorwaarden wordt voldaan, bestaat recht op deelname aan deze regeling. De voorziening is bepaald op basis van de vaststellingsovereenkomsten met de betreffende medewerkers, rekening houdend met de wettelijk vergoeding, arbeidsomvang en resterende looptijd.

Voorziening voor mogelijke claim
Voor een mogelijke claim is een voorziening gevormd van € 1,8 miljoen.

Groot onderhoud Harlingertrekweg
Uit het meerjarenonderhoudsplan voor het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg blijkt een gemiddelde jaarlijkse last voor groot onderhoud van € 76.755. Voor de egalisatie van deze lasten is een voorziening gevormd. De stand van de voorziening sluit aan bij het meerjaren-onderhoudsplan.

Groot onderhoud brandweerkazernes
Uit het meerjarenonderhoudsplan voor 48 eigen kazernes en 18 huurkazernes volgt een gemiddelde jaarlijkse last voor groot onderhoud van € 603.136. Voor de egalisatie van deze lasten is een voorziening gevormd. De stand van de voorziening sluit aan op het meerjarenonderhoudsplan.

Langlopende schulden

Het verloop van de langlopende schulden is als volgt:

Stand per 1 januari 2025	45.019.222
Nieuw aangetrokken	10.000.000
Reguliere aflossingen	5.060.870
Extra aflossingen	-
Stand per 31 december 2025	49.958.352

De rentelast van de langlopende leningen in 2025 bedraagt € 985.748.

Overlopende passiva

	31.12.2025	31.12.2024
Vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	868.097	1.198.151
Overlopende rente	372.977	290.858
Overige overlopende passiva	10.170.037	10.460.728
	11.411.111	11.949.737

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel

	Saldo 01.01.2025	Ontvangsten	Besteed/betaald	Saldo 31.12.2025
Rijk				
Therapiefalen bij scabiës	32.135			32.135
LFR Haakarmbakken	7.992		7.992	-
Verduurzaming Kazerne Vlieland	53.739			53.739
Verduurzaming hoofdkantoor	47.836		40.790	7.046
Meerkosten COVID-19 VWS	171.390		99.290	72.100
VWS VIP Pijler 1	6.053			6.053
VWS VIP Pijler 5	2.177			2.177
VWS VIP Pijler 6	166.512			166.512
VWS VIP 2025		376.962		376.962
Totaal Rijk	**487.834**	**376.962**	**148.072**	**716.724**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
CTB	750			750
Opvoedpunt	26.439	1.507		27.946
Supranet	6.863			6.863
Tel mee met Taal	32.413			32.413
JOGG	17.806		17.806	-
Kanker op de kaart	-18.629	33.629		15.000
STORM	53.507	-	53.507	-
SPUK/GALA mentale gezondheid	17.606	4.000	17.606	4.000
Bruggenbouwer provinciale ketenregisseurs en gezondheidsbevordering	14.630	14.266	14.630	14.266
Sociale voedseltuinen	21.116		21.116	-
Het beste idee van TD	3.000		3.000	-
FrIZA	399.845	29.940	399.845	29.939
Samenwerking tussen acute en niet-acute Zorgketens	134.972		134.972	-
Vitaal en in balans op het platteland; ontwikkelen en implementeren van Valpreventie in Fryslân	-	8.000		8.000
Impuls versterking ketenaanpak Valpreventie GGD	-	12.195		12.195
Totaal overige Nederlandse overheidslichamen	710.318	103.537	662.482	151.373
Totaal vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	**1.198.152**	**480.499**	**810.554**	**868.097**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De niet uit de balans blijkende verplichtingen betreffen:

- **Huurcontracten** voor hoofd-, team- en consultatiebureaulocaties jeugdgezondheidszorg, brandweerkazernes en enkele overige locaties. De diverse contracten hebben verschillende looptijden. De jaarlijkse verplichting bedraagt € 2,08 miljoen (kale huur en servicekosten). De looptijd is langer dan één jaar.
- **Leaseverplichtingen** voor auto's van € 138.418 per jaar.
- **Openstaande vakantiedagen.** Conform het BBV is de verplichting voor het saldo vakantiedagen niet opgenomen in de balans, omdat sprake is van een meerjarig gelijkblijvend volume. De waarde van de openstaande verlofdagen bedraagt ultimo 2025 € 1.767.000.
- **Regeling PTSS.** Veiligheidsregio's gingen tot op heden verschillend om met medewerkers met PTSS-symptomen. Inmiddels is een landelijke regeling vastgesteld waarin PTSS als beroepsziekte wordt erkend, in navolging van onder meer Defensie en Politie. De regeling bevat preventieve maatregelen en bepaalt dat erkende PTSS-gevallen met terugwerkende kracht rechten kunnen ontlenen aan de regeling. Bij de inwerkingtreding van deze regeling bestaat een (financieel) risico als gevolg van toepassing met terugwerkende kracht.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6.3.3 Toelichting op de programmarekening

Totstandkoming begroting na wijziging

In het algemeen bestuur van 11 december 2025 is de eerste begrotingswijziging voor 2025 vastgesteld. Dit is ook de definitieve begroting. Ten opzichte van de primitieve begroting zijn de volgende wijzigingen aangebracht:

- **Eerste wijziging:** In verband met het aangepaste kader voor begrotingsrechtmatigheid zijn de baten en lasten voor aanvullende werkzaamheden, subsidies en specifieke uitkeringen geactualiseerd. Uitgangspunt is dat aanvullende werkzaamheden geen effect hebben op de gemeentelijke bijdrage. De betreffende wijzigingen zijn daarom budgettair neutraal. Daarnaast is de uitvoeringsplanning van de reservemutaties geactualiseerd. Ook zijn aanvullende middelen voor de BDuR 2025, de loon- en prijsbijstelling op de BDuR en de middelen voor de OKO-monitoring toegevoegd.

Toelichting afwijkingen per programma ten opzichte van de begroting na wijziging

Conform begroting 3.0 wordt het resultaat van Organisatie naar rato toegerekend aan de programma's. De afwijkingen op dit onderdeel worden afzonderlijk toegelicht, na de programmatoelichtingen.

Programma	Resultaat regulier	Resultaat organisatie	Resultaat incl. doorbelasting organisatie
Gezondheid	87.000	-473.500	-386.500
Crisisbeheersing	1.154.000	-70.000	1.084.000
Brandweer	3.463.500	-677.500	2.786.000
Totaal	**4.704.500**	**-1.221.000**	**3.483.500**

Programma Gezondheid

Het programma Gezondheid sluit 2025 af met een positief resultaat van ongeveer € 87.000. Dit resultaat is als volgt opgebouwd uit de vier pijlers van de GGD:

	Regulier resultaat	Effect lagere cao	Resultaat na effect lagere cao
Pijler 1 Monitoring, signalering en advies	-54.000	461.000	407.000
Pijler 2 Uitvoerende taken gezondheidsbescherming	477.000	276.000	753.000
Pijler 3 Bewaken van de publieke gezondheid bij rampen en crises	-213.000	36.000	-177.000
Pijler 4 Toezicht houden	-38.000	47.000	9.000
Reservemutaties	-85.000	-	-85.000
Totaal	**87.000**	**820.000**	**907.000**
Nadelig saldo	-	-820.000	-820.000
Resultaat	**87.000**	**-**	**87.000**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Evenals in 2024 bestonden de activiteiten in het kader van COVID-19 uit het in stand houden van een basiscapaciteit voor vaccineren en het uitvoeren van een najaarscampagne. Deze activiteiten zijn verantwoord binnen pijler 3. De zorg aan Oekraïense ontheemden (met name kinderen) is geïntegreerd in de reguliere uitvoering en wordt financieel op dezelfde wijze verantwoord als de betreffende taken, met name de jeugdgezondheidszorg.

In de begroting is uitgegaan van een hogere stijging van de cao-lonen dan uiteindelijk is gerealiseerd. Voor het programma Gezondheid betreft dit een bedrag van € 820.000. Conform de financiële afspraken wordt dit bedrag terugbetaald aan de gemeenten. Het resultaat wordt daarom gecorrigeerd op het nadelig saldo.In bovenstaande tabel is dit effect per pijler afzonderlijk inzichtelijk gemaakt. Hieronder worden per pijler de belangrijkste oorzaken van het reguliere resultaat nader toegelicht.

Pijler 1 Monitoring, signalering en advies
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 635.000 hoger dan begroot. De lasten zijn € 689.000 hoger dan begroot. Deze afwijkingen hangen samen met aanvullende opdrachten op het gebied jeugdgezondheidszorg, beleidsadvisering en gezondheidsbevordering. De belangrijkste hiervan zijn de extra middelen voor het opstellen van het transformatieplan Versterken Sociale Basis. De hogere lasten bestaan voornamelijk uit personeelskosten en hangen samen met deze extra opbrengsten.

Rekening houdend met de extra inzet, is er sprake van een voordeel van € 336.000 voor gezondheidsbevordering en beleidsadvisering. De belangrijkste aanvullende opdracht betreft de inzet in het kader van FrIZA. Hiervoor ontvangt GGD Fryslân een subsidie van ruim € 2,7 miljoen. Met deze middelen is gewerkt aan de opgaven vanuit het Integraal Zorgakkoord (IZA). Naast de € 2,7 miljoen is aan het eind van 2025 aanvullend € 196.000 toegekend voor het opstellen van het transformatieplan Versterken Sociale Basis.

Bij epidemiologie is sprake van een voordeel van € 69.000. Dit hangt samen met de uitvoering van de verschillende gezondheidsmonitors. De gezondheidsmonitor Jeugd wordt in 2026uitgevoerd, inclusief integratie van de OKO-monitoring. Hierdoor vindt in 2025 geen onttrekking plaats aan de bestemmingsreserve voor gezondheidsmonitors (zie paragraaf 6.3.4 ‘Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves’).

Voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ) als geheel is sprake van een nadelig saldo van ongeveer € 761.000. Dit wordt met name veroorzaakt door:

- Personeelskosten (€ 651.000): hogere kosten voor vervanging van personeel als gevolg van een hoog ziekteverzuim. Daarnaast wordt vaker overbruggingszorg geleverd vanwege personeelstekoren in onder meer de kraamzorg en jeugdhulpverlening.
- Huisvestingskosten (€ 110.000): hogere huurprijzen en gestegen energieprijzen. In het kader van de bestuurlijke opdracht zijn scenario’s ontwikkeld om dit tekort op te lossen. Dit heeft geleid tot een taakstelling om op termijn € 75.000 te besparen op de huisvestingskosten.
- Het nadelig saldo valt voor ongeveer € 533.000 binnen pijler 1.

Pijler 2 Uitvoerende taken gezondheidsbescherming
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 285.000 lager dan begroot. De lasten zijn € 762.000 lager dan begroot. De lagere baten dan begroot hangen samen met een lagere specifieke uitkering van het Ministerie van VWS als gevolg van onderbesteding. Verder zijn de lasten lager door lagere personele lasten voor de overige taken binnen deze pijler.

De inzet van GGD Fryslân op versterking van infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid (VIP) is gefinancierd uit een specifieke uitkering van het Ministerie van VWS. De looptijd van deze uitkering is verlengd tot en met 2026, omdat besluitvorming over wijziging van het Besluit publieke gezondheid nog niet heeft plaatsgevonden. In het recent gesloten coalitieakkoord wordt geen aandacht besteed aan pandemische paraatheid. Daarmee blijft onduidelijk of en hoe structurele financiering van de investeringen in pandemische paraatheid wordt geborgd.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

De uitvoering van de meer individueel gerichte werkzaamheden van de jeugdgezondheidszorg – zoals Stevig Ouderschap, Integrale Vroeghulp en Voorzorg – worden verantwoord binnen pijler 2. Net als bij pijler 1 is hier sprake van een nadelig saldo met vergelijkbare oorzaken. Het nadelig saldo bedraagt ongeveer € 228.000.

Bij de publieke gezondheidszorg asielzoekers (PGA) is sprake van een voordeel van ongeveer € 233.000. De hoge bezetting van de verschillende opvanglocaties in combinatie met de financieringssystematiek vormt een belangrijke verklaring voor dit voordelige saldo.

Van dit voordeel heeft ongeveer € 40.000 betrekking op lagere opleidingskosten voor verpleegkundig specialist. Deze kosten worden gefinancierd vanuit een bestemmingsreserve. De lagere kosten leiden daarom ook tot een lagere onttrekking aan deze reserve (zie paragraaf 6.3.4 'Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves').

Bij reizigersadvisering en -vaccinatie is sprake van een voordeel van ongeveer € 316.000. Dit komt door een hoger aantal consulten en vaccinaties dan begroot. Ook is er sprake van een stijging van het aantal consulten en vaccinaties ten opzichte van 2024. Dit voordeel draagt in belangrijke mate bij aan het opvangen van het tekort bij forensische geneeskunde.

Pijler 3 Bewaken van de publieke gezondheid bij rampen en crises
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 845.000 lager dan begroot. De lasten zijn € 632.000 lager dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de kosten van de najaarscampagne COVID-19 aanzienlijk lager zijn dan de (maximale) vergoeding van het Ministerie van VWS.

Net als in 2024 bestonden de opdrachten van het Ministerie van VWS uit het in stand houden van een basiscapaciteit en infrastructuur voor vaccineren en het uitvoeren van een najaarscampagne COVID-19. De kosten hiervan zijn volledig gedekt door de specifieke uitkering van het Ministerie van VWS.

Met ingang van 2025 is de uitvoering van forensische geneeskunde in Noord-Nederland ondergebracht bij GGD Fryslân, op basis van de samenwerkingsovereenkomst Forensische Geneeskunde 3Noord van 18 november 2024. De uitvoering van forensische geneeskunde heeft in 2025 geresulteerd in een nadelig saldo. Conform de samenwerkingsovereenkomst wordt het financiële resultaat verdeeld over de drie GGD'en. Voor GGD Fryslân bedraagt het nadelig aandeel circa € 405.000.

Het nadelig saldo wordt vooral veroorzaakt door de keuze om prioriteit te geven aan continuïteit (24/7 bereikbaarheid) en kwaliteit van dienstverlening. Dit heeft onder meer geleid tot extra kosten voor de coördinatie van de samenwerking binnen de centrum GGD-constructie en voor uniformering van werkwijzen.

Daarnaast is omvangrijke inhuur van externe artsen noodzakelijk geweest om de 24/7-roosters te bezetten. Deze inhuur was mede nodig door uitval en vertrek van eigen forensisch artsen.

De wijze waarop de 24/7 bereikbaarheid en daarmee de continuiteit van de dienstverlening wordt geborgd, is onvoldoende gedekt via de tarieven. Ook de subsidie van het ministerie van Justitie en Veiligheid (via GGD GHOR Nederland) biedt hiervoor onvoldoende dekking.

Pijler 4 Toezicht houden
Deze pijler betreft voornamelijk de uitvoering van inspecties kinderopvang op grond van de Wet kinderopvang. In 2025 is sprake van een nadelig saldo van € 38.000, tegenover een nadelig saldo van € 293.000 in 2024. De verbetering van het resultaat is onder andere een gevolg van de daling van het langdurig ziekteverzuim binnen team Toezicht. Daarnaast zijn in 2025 vrijwel alle inspecties (98%) uitgevoerd, wat eveneens bijdraagt aan het verbeterde resultaat.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Reservemutaties bestemmingsreserves GGD
Aan de verschillende bestemmingsreserves is in totaal circa € 85.000 minder onttrokken dan begroot. Dit leidt tot een nadelig saldo bij de reservemutaties. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 6.3.4 'Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves'.

Programma Crisisbeheersing

Het programma Crisisbeheersing sluit 2025 af met een positief resultaat van € 1.154.000.

Afwijkingen ten opzichte van de begroting:

Loon-prijsbijstelling BDuR	158.000
Extra BDuR versterking CB	292.000
Regulier (piket, formatie)	704.000
Regulier resultaat	**1.154.000**

- **Loon- en prijsbijstelling BDuR.** Halverwege het jaar ontvangt de Veiligheidsregio van het ministerie van Justitie en Veiligheid een aanvullende vergoeding voor loon- en prijsstijgingen binnen de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR). Het ministerie geeft geen inzicht in de berekening van dit bedrag. Omdat de vergoeding laat in het jaar wordt toegekend en vooraf niet kan worden ingeschat, is het in de praktijk niet meer mogelijk om deze middelen nog doelgericht in te zetten.

- **Extra BDuR - versterking CB.** In verband met de aangekondigde structurele korting van 10% op de BDuR vanaf 2026, is terughoudend omgegaan met de inzet van deze middelen.

- **Regulier.** Het voordelig resultaat op formatie wordt verklaard door een lagere inschaling dan begroot en latere invulling van vacatures. De soms moeizame invulling van vacatures hangt samen met krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast is sprake van een klein voordelig verschil op piket.

Programma Brandweer

Het programma Brandweer sluit af met een positief resultaat van € 3.476.000.

Bouwagenda	1.926.000
Materieelbeheer	350.000
Vrijwilligersvergoeding	215.000
Loon-prijsbijstelling BDuR	780.000
Verzekeringen en aanspraken beleid	190.000
Divers	15.000
Regulier resultaat	**3.476.000**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

- De **bouwagenda** is gepauzeerd, waardoor verbouw en nieuwbouw zijn uitgesteld. Door langere doorlooptijden dan aanvankelijk voorzien, kon de planning niet worden ingehaald. Dit heeft voor een voordeel gezorgd op de kapitaallasten en op de reservering voor de uitzetting in de exploitatielasten.
- **Materieelbeheer.** Een groot aantal tankautospuiten en kleine voertuigen is vervangen. De oude voertuigen zijn verkocht, wat heeft geleid tot een verkoopopbrengst.
- **Vrijwilligersvergoeding.** In 2025 zijn minder opleidingen gestart dan oorspronkelijk gepland. Daarnaast lag het aantal uitrukken iets lager dan in voorgaande jaren. Hierdoor is een deel van het beschikbare budget voor vrijwilligersvergoedingen niet benut. De omvang van deze vergoedingen varieert per jaar.
- **Loon- prijsbijstelling BDUR.** Halverwege het jaar ontvangen wij van het ministerie van Justitie en Veiligheid een extra vergoeding voor loon- en prijsstijgingen binnen de BDuR. Dit bedrag wordt pas laat bekendgemaakt en is vooraf niet te voorspellen. Daardoor is het vaak niet meer mogelijk om dit geld in hetzelfde jaar nog effectief te besteden.
- **Verzekeringen.** Er is een nieuwe verzekeringsovereenkomst afgesloten met een lagere premie en een hoger eigen risico. In 2025 vielen de schades mee wat tot een voordeel heeft geleid.

Doorberekende organisatiekosten

Het onderdeel Organisatie sluit 2025 af met een negatief resultaat van€ 1.223.000. In verband met een mogelijke claim is een voorziening gevormd van € 1,8 miljoen. Daartegenover staat dat de in de begroting opgenomen post voor personele frictie niet volledig is benut. Daarnaast is sprake van een vrijval van kapitaallasten door vertraging in de investeringsplanning.

Algemene dekkingsmiddelen en financiering

Rijksbijdrage BDuR

De bijdrage uit de BDuR was begroot op € 9,4 miljoen. De uiteindelijke uitkering valt hoger uit door achteraf toegekende loon- en prijscompensatie.

Financiering

In 2025 is een nieuwe langlopende lening van € 10.000.000 aangetrokken voor de geplande investeringen.

Bijdrage in het nadelig saldo

De bijdrage in het nadelig saldo is conform de gewijzigde begroting geïnd bij de deelnemende gemeenten.

Benutting van de post personele fricties

De post ‘Personele fricties’ was voor 2025 begroot op € 617.500 en is, na vorming van het programma Organisatie, daar ondergebracht. Conform de nota Weerstandsvermogen is deze post uitsluitend besteed aan kosten van personele fricties, waaronder boventalligen en WW-verplichtingen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Incidentele baten en lasten

Het resultaat voor 2025 bestaat uit een aantal incidentele effecten. Onderstaand een overzicht van de incidentele baten en lasten van 2025 (x € 1.000):

Incidentele baten en lasten	Begroting		Realisatie	
	Baten	Lasten	Baten	Baten
Boekwinst verkoop activa			407	
Friese Preventie Aanpak / FrIZA	2.714	2.714	2.912	2.874
Infectieziektebestrijding/programma VIP	1.352	1.352	975	975
Forensische geneeskunde	720	720	743	743
Najaarscampagne Covid-19	2.147	2.147	1.086	1.086
Reservemutaties	102	2.091	102	1.722
Totaal	**7.035**	**9.024**	**6.225**	**7.400**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Informatie Wet Normering Topinkomens (WNT)

De WNT is van toepassing op Veiligheidsregio Fryslân. Het voor Veiligheidsregio Fryslân geldende bezoldigingsmaximum bedraagt in 2025 € 246.000 (algemeen bezoldigingsmaximum).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling.

Gegevens 2025			
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**	**L.J. Gebben**	**M.S. Kleefstra**
Functiegegevens	**Directeur Veiligheid**	**Directeur Veiligheid**	**Directeur Publieke Gezondheid**
Aanvang en einde functievervulling in 2025	01/01 t/m 11/03	01/03 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1	1
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	31.635	137.920	160.169
Beloningen betaalbaar op termijn	4.593	19.377	23.277
Subtotaal	*36.228*	*157.297*	*183.446*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	47.178	206.236	246.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	**36.228**	**157.297**	**183.446**
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Gegevens 2024	
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**
Functiegegevens	**Algemeen directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2024	01/01 t/m 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	182.370
Beloningen betaalbaar op termijn	23.432
Subtotaal	206.802
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	*233.000*
Bezoldiging	**206.802**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Naast de op de vorige pagina vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2025 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

1d. Topfunctionarissen met een totale bezoldiging van € 2.100 of minder.

Gegevens 2025	
NAAM TOPFUNCTIONARIS	**FUNCTIE**
de heer Buma (Leeuwarden)	voorzitter algemeen bestuur, voorzitter dagelijks bestuur
de heer Brouwer (Achtkarspelen) *(tot 10-01-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Schokker-Strampel (Tytsjerksteradiel) *(vanaf 04-03-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Stoel *(Ameland tot 01-09-2025 en De Fryske Marren vanaf 22-09-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Willemsma (Ameland) *(vanaf 29-09-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Agricola (De Fryske Marren) *(tot 22-09-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Haga (Dantumadiel)	lid algemeen bestuur
de heer Veenstra (Smallingerland)	lid algemeen bestuur
mevrouw Sjerps (Harlingen)	lid algemeen bestuur
mevrouw Fokkens (Heerenveen)	lid algemeen bestuur
de heer Kramer (Noardeast-Fryslân)	lid algemeen bestuur
de heer Werkman (Ooststellingwerf)	lid algemeen bestuur
de heer Bouwman (Opsterland)	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
mevrouw van Gent (Schiermonnikoog)	lid algemeen bestuur
mevrouw de Vries (Súdwest-Fryslân)	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
de heer Cazemier (Terschelling)	lid algemeen bestuur
de heer Gebben (Tytsjerksteradiel) *(tot 01-03-2025)*	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
de heer Schrier (Vlieland)	lid algemeen bestuur
de heer van de Nadort *(Weststellingwerf tot 14-04-2025 en Waadhoeke vanaf 14-04-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Waanders (Waadhoeke) *(tot 11-03-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer de Vries (Achtkarspelen) *(vanaf 30-01-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw van der Graaf (Weststellingwerf) *(vanaf 07-05-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer de Vries (Opsterland)	lid dagelijks bestuur
mevrouw Zonderland (Weststellingwerf)	lid dagelijks bestuur

De leden van het algemeen en dagelijks bestuur ontvangen voor deze functie geen vergoeding van Veiligheidsregio Fryslân.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026

Paraaf:

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

Gegevens 2025	
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**
Functiegegevens	
Functie(s) bij beëindiging dienstverband	Directeur Veiligheid
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	2025
Uitkering wegens beëindiging van het dienstverband	
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	65.563
Individueel toepasselijk maximum	*75.000*
Totaal uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband	**65.563**
Waarvan betaald in 2025	65.563
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t./N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking, die in 2025 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Toelichting WNT – wijziging topstructuur

Per 1 januari 2025 is de topstructuur van Veiligheidsregio Fryslân gewijzigd. Deze wijziging heeft gevolgen voor de verantwoording op grond van de Wet normering topinkomens (WNT).Tot en met verslagjaar 2024 was er één algemeen directeur. Deze functionaris was eindverantwoordelijk en daarmee topfunctionaris in de zin van de WNT. Met ingang van 1 januari 2025 is deze functie vervallen en zijn de verantwoordelijkheden overgegaan naar een tweehoofdige directie.
De directie bestaat uit de directeur Veiligheid en de directeur Publieke Gezondheid. Zij zijn gezamenlijk eindverantwoordelijk voor de organisatie en met ingang van 1 januari 2025 aangemerkt als topfunctionaris in de zin van de WNT.
Het verslagjaar 2025 is in dit verband een overgangsjaar, waarin de gewijzigde topstructuur en de bijbehorende personele wisselingen doorwerken in de WNT-verantwoording.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6.3.4. Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid

Lasten

Zie hieronder voor de uitwerking van de over- en onderschrijdingen per programma.

Programma	Over- of onderschrijding in het kader van begrotingsrechtmatigheid	Meetellend in het oordeel van de accountant
Gezondheid	-1.422.500	-
Crisisbeheersing	-1.397.000	-
Brandweer	-4.255.000	-
Totaal	**-7.074.500**	**-**

In bovenstaand overzicht is het onderdeel Organisatie, conform de uitgangspunten van begroting 3.0, verdeeld over de verschillende kolommen (zie ook '1. Resultaat' van het jaarverslag).

Onderschrijding van de lasten ten opzichte van de begroting na wijziging

In het verslagjaar is sprake van onderschrijdingen van de lasten ten opzichte van de begroting na wijziging. Deze hebben niet geleid tot begrotingswijzigingen, maar zijn tijdig en transparant gemeld aan het algemeen bestuur via de eerste en tweede bestuursrapportage 2025.

De belangrijkste onderschrijdingen betreffen:

- onderuitputting door vertraging in de bouwagenda bij de brandweer;
- het niet volledig aanwenden (onderbesteding) van de versterkingsmiddelen binnen de BDuR (zoals toegelicht in de bestuursrapportages).

Programma Gezondheid
Binnen het programma Gezondheid is sprake van een beperkte onderschrijding aan de lastenzijde. Deze onderschrijding wordt veroorzaakt doordat de inschatting van de cao-stijging in de begroting te hoog was. Het verschil wordt terugbetaald aan de gemeenten.

Programma Crisisbeheersing
Binnen het programma Crisisbeheersing zijn de lasten circa € 1,4 miljoen lager dan begroot. De belangrijkste oorzaak hiervoor is het niet volledig inzetten van de versterkingsmiddelen uit de BDuR. In verband met de aangekondigde structurele korting van 10% op de BDuR vanaf 2026 is terughoudend omgegaan met de inzet van deze middelen.

Daarnaast zijn de personele lasten lager door openstaande vacatures, lagere inschaling en een lager gemiddeld aantal contracturen. Ook hier speelt de afrekening van de cao. Deze ontwikkelingen zijn gemeld via de bestuursrapportages.

Programma brandweer
Binnen het programma Brandweer zijn de lasten circa € 4,25 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door vertraging in de bouwagenda.

Daarnaast is, net als bij het programma Crisisbeheersing, terughoudend omgegaan met de inzet van middelen in verband met de aangekondigde korting op de BDuR. Ook hier speelt de afrekening van de cao. De afwijkingen zijn toegelicht in de bestuursrapportages.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Baten

Hieronder volgt de uitwerking van de over- en onderschrijdingen van de baten per programma.

Programma	Over- of onderschrijding in het kader van begrotings-rechtmatigheid	Meetellend in het oordeel van de accountant
Gezondheid	-1.676.500	-
Crisisbeheersing	-307.000	-
Brandweer	-1.238.000	-
Totaal	**-3.221.500**	**-**

Overschrijding van de baten ten opzichte van de begroting na wijziging

Niet van toepassing.

Onderschrijding van de baten ten opzichte van de begroting na wijziging

Deze onderschrijding wordt veroorzaakt doordat de inschatting van de cao-stijging in de begroting te hoog was en daarmee het nadelig saldo te hoog was. Het verschil wordt terugbetaald aan de gemeenten.

Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves

Bestemmingsreserves	Begrote onttrekking	Grealiseerd onttrekking	Verschil
Gezondheidsmonitor	60.000	-	60.000
Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0	96.167	96.167	-
Tweede loopbaanbeleid	74.595	800	73.795
In te halen werkzaamheden	243.107	142.557	100.550
Gezonde leefomgeving	78.770	78.770	-
Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers	134.933	94.524	40.409
Wabo	90.000	90.000	-
Tijdelijke versterking projecten	200.000	200.000	-
Functiewaardering	1.113.538	1.018.989	94.549
Totaal	**2.091.110**	**1.721.807**	**369.303**

Lagere onttrekkingen

Gezondheidsmonitor

In 2025 is een lager bedrag aan de reserve onttrokken dan begroot. Dit komt doordat aanvullende middelen zijn ontvangen voor de OKO-monitor. Door deze samen te voegen met de Gezondheidsmonitor, is de planning aangepast en was de begrote onttrekking niet nodig.

Tweede loopbaanbeleid

De onttrekking is lager dan begroot. De begrote onttrekking ging uit van een maximale compensatie van twee salarisschalen. In 2025 was deze compensatie niet nodig.

In te halen werkzaamheden

In 2025 is een lager bedrag aan de reserve onttrokken dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door vertraging in de uitvoering van opleidingen. Dit komt onder meer door onvoldoende opleidingscapaciteit en lagere instroom van vrijwilligers. Hierdoor wordt de geplande onttrekking deels doorgeschoven.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Publieke gezondheidszorg asielzoekers

De opleidingen tot verpleegkundig specialist worden over een langere periode gespreid dan oorspronkelijk voorzien. Dit hangt samen met het combineren van de opleiding met de reguliere werkzaamheden van de betrokken medewerkers. Hierdoor zijn de jaarlijkse opleidingskosten lager en is in 2025 € 40.000 minder aan de bestemmingsreserve onttrokken dan begroot.

Functiewaardering

De bestemmingsreserve Functiewaardering is onder meer bestemd voor het dekken van projectkosten in verband met de overgang naar en implementatie van HR21. In 2025 is sprake van een lagere onttrekking aan deze reserve, omdat een deel van de implementatiewerkzaamheden is doorgeschoven naar 2026. Dit betreft daarmee uitsluitend een faseringseffect.

Analyse begrotingsrechtmatigheid investeringskredieten

Voor een overzicht van de begrote en gerealiseerde investeringskredieten wordt verwezen naar onderdeel ‘8.7 Investeringskredieten 2025’. Bij enkele kredieten is per jaarschijf sprake van een afwijking groter dan € 50.000, waaronder kantoormeubilair, overige kantoorinventaris, installaties en renovatie en verbouwing bij de organisatie.

De interne verbouwing van de locatie aan de Harlingertrekweg (derde etage) is naar voren gehaald. De totale verbouwing blijft binnen het toegekende krediet, het betreft alleen een verschuiving in de jaarschijf.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

6.4. Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid Dagelijks Bestuur

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium.

In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het dagelijks bestuur toe in hoeverre bij de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming zijn met door de het algemeen bestuur vastgestelde kaders zoals de begroting en verordeningen en met met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. Bij de waarderingsgrondslagen is het op 10 juli 2025 vastgestelde normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag, omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door het algemeen bestuur bepaald en bedraagt 2% van de totale lasten exclusief toevoegingen aan reserves en is daarmee vastgesteld op € 2.400.000. De grondslag hiervoor is de Kadernota Rechtmatigheid 2025 van de Commissie BBV van september 2025.

Bevinding

Het Dagelijks Bestuur stelt vast dat het bedrag aan verantwoorde baten, lasten en balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen € 3.439.000 bedraagt. Dit is hoger dan de daarvoor gestelde grens van € 2.400.000. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken.

De geconstateerde afwijkingen betreffen:

- Onrechtmatigheden op het gebied van Europees aanbesteden €3.439.000.

In de paragraaf Bedrijfsvoering is – op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met het algemeen bestuur – aanvullende informatieopgenomen over de financiële rechtmatigheid. Daarin beschrijft het dagelijks bestuur ook welke maatregelen worden ondernomen om deze afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

6.5. SiSa-bijlage bij de jaarrekening

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2025 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 07-01-2026

Verstrekker	Uitkeringscode	Specifieke uitkering Juridische grondslag Ontvanger	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator	Indicator
JenV	**A2**	**Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) Besluit veiligheidsregio's artikelen 8.1, 8.2 en 8.3** Veiligheidsregio's	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: A2 / 01* € 11.842.339					
VWS	**H29**	**Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en**	Beschikkingsnummer / kenmerk *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/01*	Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/02*	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen – zelfstandige uitvoering *Aard controle R* *Indicator: H29/03*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen – Inclusief verant-woording tussen medeoverheden *Aard controle D2* *Indicator: H29/04*	Plannen uitgevoerd conform uitvraag? (Ja/Nee/ Nvt *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/05*	Toelichting - verplicht als bij H29/05 "Nee" is ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/06*
		1	1046302	Kwetsbaarheden wegnemen	€ 575.399	€ 575.399	Ja	
		2	1046302	Verstevigen (boven)regionale monitoring en surveillance	€ 117.740	€ 117.740	Ja	
		3	1046302	Samenwerking bovenregionaal niveau	€ 17.011	€ 17.011	Ja	
		4	1046302	Aanstellen van een opleidingscoördinator en uitvoeren van onderzoek (5a)	€ 57.963	€ 57.963	Ja	
		5	1046302	Landelijke Functie opschaling Infectieziektebestrijding (transitiecapaciteit)	€ 206.611	€ 206.611	Ja	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

			Beschikkingsnummer / kenmerk *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/07*	Kopie Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/08*	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/09*	Eindverantwoording? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/10*	
		1	1046302	Kwetsbaarheden wegnemen	Ja	Ja	
		2	1046302	Verstevigen (boven)regionale monitoring en surveillance	Ja	Ja	
		3	1046302	Samenwerking bovenregionaal niveau	Ja	Ja	
		4	1046302	Aanstellen van een opleidingscoördinator en uitvoeren van onderzoek (5a)	Ja	Ja	
		5	1046302	Landelijke Functie opschaling Infectieziektebestrijding (transitiecapaciteit)	Ja	Ja	

VWS	**H29B**	**Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en** SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één (code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordings-informatie voor die GGD invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/01*	Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/02*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H29B/03*	Plannen uitgevoerd conform uitvraag? (Ja/nee?Nvt) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/04*	Toelichting - verplicht als bij H29B/04 "Nee" is ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/05*
		1	50444 Gemeentelijke Gezondheidsdienst Regio Utrecht	Opleiding tot deskundige infectiepreventie en tot verpleegkundige infectieziektebestrijding (5b)	€ 0	Ja	

VWS	**H33**	**Regeling specifieke uitkering COVID-19-vaccinatie**	*Aantal gerealiseerde COVID-19-vaccinaties* *Aard controle D1* *Indicator: H33/01*	Bestedingen (jaar T) COVID-19-vaccinaties *Aard controle D2* *Indicator: H33/02*	
			80.013	€ 1.086.193	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026

Paraaf:

6.6. Bijlage Taakvelden

Artikel 24 lid 3c BBV geeft aan dat in de jaarrekening een bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld moet worden opgenomen.

		Eerste begrotingswijziging		Jaarrekening	
#	**Taakveld**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
0.4	Overhead	23.355.917	138.031	25.294.704	204.330
0.5	Treasury	-	-	-	-
0.8	Overige baten en lasten	645.245	-	282.353	-
0.9	Vennootschapsbelasting (vpb)	-	-	868	-
0.10	Mutaties reserves	102.000	2.091.110	102.000	1.721.807
1.1	Crisisbeheersing en Brandweer	53.113.099	67.389.604	47.159.212	65.922.228
1.2	Openbare orde en veiligheid	688.369	404.706	956.040	939.247
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	1.372.972	2.057.144	2.241.951	2.850.642
7.1	Volksgezondheid	50.489.627	57.032.142	46.655.585	54.002.221
8.3	Wonen en bouwen	-	654.494	-	535.703
	Totalen	**129.767.231**	**129.767.231**	**122.692.714**	**126.176.179**

Het programma Gezondheid wordt grotendeels verantwoord onder taakveld '7.1 Volksgezondheid', met uitzondering van Forensisch en Toezicht & Inspecties. Forensisch wordt verantwoord onder taakveld '1.2 Openbare orde en veiligheid'. Toezicht & Inspecties wordt verantwoord onder '6.1 Samenkracht en burgerparticipatie'. Het programma Veiligheid valt grotendeels onder taakveld '1.1 Crisisbeheersing en Brandweer', met uitzondering van Wabo, dat wordt verantwoord onder taakveld '8.3 Wonen en bouwen'.
De organisatiekosten worden verantwoord onder taakveld '0.4 overhead', waarbij Treasury een apart taakveld is.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Deel III Overig

Veiligheidsregio Fryslân

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7. Overige gegevens

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7.1. Controleverklaring

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

T: +31 (0)50 521 57 57
E: groningen@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 253, 9700 AG Groningen
Paterswoldseweg 810, 9728 BM Groningen
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen en opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2025;
- de balans per 31 december 2025;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen,
- de rechtmatigheidsverantwoording over 2025;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen; en
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2025. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186. BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance; BDO Accountants; BDO Technology Risk Assurance. BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid, en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam ‘BDO’ optreden. BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Paragraaf ter benadrukking van bepaalde aangelegenheden - rechtmatigheidsverantwoording

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel rechtmatigheidsverantwoording in de toelichting op de jaarrekening op pagina 79. Het algemeen bestuur heeft in deze rechtmatigheidsverantwoording toegelicht dat een deel van de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand is gekomen. Het totaal aan geconstateerde afwijkingen (rechtmatigheidsfouten), voor een bedrag van in totaal € 3.439.000 ligt boven de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.400.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt 2% van de totale lasten exclusief de toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 en 3 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6 sub a WNT en artikel 5 lid 1 sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. De andere informatie bestaat uit:

- Deel I, jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- Deel III, overige gegevens en bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde eisen

Ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet hebben wij onderzocht of de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen als bedoeld in artikel 17 van de Financiële-verhoudingswet (hierna: de specifieke uitkeringen) rechtmatig tot stand zijn gekomen. In de jaarrekening is verantwoordingsinformatie opgenomen over deze specifieke uitkeringen (de SiSa-bijlage).

Naar ons oordeel zijn de baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2025 met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - Regeling Informatieverstrekking SiSa.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen, in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - de Regeling Informatieverstrekking SiSa. In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het is onze verantwoordelijkheid een redelijke mate van zekerheid te krijgen voor ons oordeel ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet. Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2025, zoals opgenomen in de Nota procedure aanlevering SiSa-verantwoordingsinformatie 2025 in bijlage 2 van de Regeling Informatieverstrekking SiSa. Wij hebben bij de controle van de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen als gevolg van fraude of fouten niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren of de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en getrouw weergeven van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan omtrent de financiële positie. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van materiële betekenis zijn voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de controle van de jaarrekening om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de in de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling opgenomen financiële informatie ten aanzien van activiteiten uitgevoerd door uitvoeringsorganisaties van de gemeenschappelijke regeling als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening.

Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 20 maart 2026

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

Digitaal ondertekend door:
Esther Kuik
20 maart 2026 13:48 +01:00

E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

7.2. Voorgestelde resultaatbestemming

Het dagelijks bestuur stelt voor het voordelig resultaat van € 3.483.500 over het boekjaar 2025 als volgt te bestemmen:

Omschrijving	Voorstel tot bestemming	Toelichting
Uitfasering blusschuim (PFAS)	1.000.000	Door aangescherpte regelgeving en de grote milieu- en gezondheidsrisico's van PFAS heeft Brandweer Fryslân besloten het gebruik van blusschuim tot een minimum te beperken en het resterende A-schuim als primair blusmiddel uit te faseren. Schuiminzet blijft alleen mogelijk in uitzonderlijke situaties via de Schuimblushaakarm-eenheid in Grou. Voor de verdere uitfasering en de uitwerking van een implementatieplan in 2026 wordt voorgesteld hiervoor € 1,0 miljoen te reserveren vanuit de resultaatbestemming.
Totaal te bestemmen resultaat	**1.000.000**	
Terugstorten gemeenten	2.483.500	
Totaal	**3.483.500**	

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7.3. Vaststelling

Hiermee verklaart het dagelijks bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden dat het jaarverslag en de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling zijn opgemaakt in overeenstemming met het ter zake vastgestelde "Besluit Begroting en Verantwoording".

Het jaarverslag en de jaarrekening 2025 zijn op 2 juli 2026 vastgesteld door het algemeen bestuur.

Voorzitter	**Secretaris**
De heer Mr. S. van Haersma Buma	De heer drs. L.J. Gebben

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7.4. Investeringskredieten 2025

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Organisatie			
Kantoormeubilair	565.200	627.194	-61.994
Mobiele telefoons; tablets; ipads	144.889	144.825	64
Systeem soft- en hardware	48.372		48.372
Gebruikerssoftware		39.294	-39.294
Werkplekautomatisering	414.558	417.093	-2.535
Overig kantoorinventaris	77.559	136.946	-59.387
Installaties met digitale componenten	169.351	171.624	-2.273
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	449.332	613.381	-164.049
Renovatie, restauratie en verbouwing van bedrijfsgebouwen	441.738	500.599	-58.861
Totalen Organisatie	**2.310.999**	**2.650.957**	**-339.958**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Crisisbeheersing			
Dienstvoertuigen	197.659	-	197.659
Totalen Crisisbeheersing	**197.659**	**-**	**197.659**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
GGD			
Huisvesting JGZ	100.000	23.361	76.639
Audiometers	95.000	-	95.000
Totalen GGD	**195.000**	**23.361**	**171.639**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Brandweer			
Ademlucht	56.374	20.537	35.837
Alarmeringsmiddelen	15.252	15.252	-0
Dienstvoertuigen	651.979	82.291	569.688
Gebouwen	852.464	227.069	625.395
Installaties	582.601	616.151	-33.550
Mobiele telefonie, tablets en iPads	114.841	78.331	36.510
Overige (kantoor) inventaris	68.391	68.594	-203
Overige brandweerinventaris	625.676	247.744	377.932
Overige brandweervoertuigen	326.341	130.676	195.665
Persoonlijke beschermingsmiddelen	781.009	777.654	3.355
PM voer- en vaartuigen	489.719	489.719	-
Redvoertuigen	48.278	45.019	3.259
Renovatie en verbouwing	406.562	70.866	335.696
Tankautospuiten	4.892.610	4.349.211	543.399
Terreinen	93.367	87.646	5.721
Totalen Brandweer	**10.005.464**	**7.306.760**	**2.698.704**
Totaal alle investeringskredieten	**12.709.122**	**9.981.078**	**2.728.044**

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Verklaring voor afwijkingen groter dan €50.000

Organisatie

Kantoormeubilair, overig kantoorinventaris, installaties en renovatie en verbouwing
De interne verbouwing van de locatie aan de Harlingertrekweg, derde etage, zou in 2026 worden opgeleverd, maar dit is naar voren geschoven.

Crisisbeheersing

Dienstvoertuigen
Door vertraging in de productie wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Brandweer

Dienstvoertuigen
Door vertraging in de productie wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Gebouwen
Het traject rondom locatie Terschelling -Midsland is vertraagd. De realisatie vindt plaats in 2026.

Overige brandweerinventaris
Er is sprake van vertraging in het proces van aanbesteden. Dit betreft een proces met meerdere partijen, ook buiten de VRF.

Overige brandweervoertuigen
Door vertraging in de productie van het logistiek voertuig wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Renovatie en verbouwing
Dit betreft voornamelijk doorschuiven van vervanging van installaties.

Tankautospuiten
Door vertraging in het productieproces wordt één TS later geleverd.

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7.5. Samenstelling bestuur en commissies

Agendacommissie Gezondheid

Leden	Gemeente
De heer de Vries (voorzitter)	Opsterland
De heer de Groot *(tot 24-09-2025)*	Harlingen
Mevrouw M. Poelman	Súdwest-Fryslân
Mevrouw N. Kramers	Leeuwarden
Mevrouw H. Zonderland	Weststellingwerf

Bestuurscommissie Gezondheid

Leden	Gemeente
De heer Boerema *(tot 12-02-2025)*	Achtkarspelen
De heer Brinkman *(vanaf 12-02-2025)*	Achtkarspelen
De heer IJnsen	Ameland
De heer Wielstra *(tot 24-06-2025)*	Dantumadiel
De heer Strikwerda *(vanaf 24-06-2025)*	Dantumadiel
Mevrouw Gardeniers	De Fryske Marren
De heer de Groot *(tot 24-09-2025)*	Harlingen
De heer de Jong *(vanaf 24-09-2025)*	Harlingen
Mevrouw Sijtsma	Heerenveen
Mevrouw Kramers	Leeuwarden
Mevrouw Vellinga	Noardeast-Fryslân
Mevrouw Verhagen	Ooststellingwerf
De heer de Vries (voorzitter)	Opsterland
Mevrouw Zonneveld	Schiermonnikoog
De heer van der Zwan	Smallingerland
Mevrouw Poelman	Súdwest-Fryslân
De heer Goldhoorn	Terschelling
Mevrouw de Pee *(tot 01-12-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Fokkema *(vanaf 01-12-2025)*	Tytsjerksteradiel
Mevrouw Vellinga *(tot 12-11-2025)*	Vlieland
Mevrouw de Pee *(vanaf 01-12-2025)*	Vlieland
De heer de Vries	Waadhoeke
Mevrouw Zonderland	Weststellingwerf

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Agendacommissie Veiligheid

Leden	Gemeente
De heer Brouwer *(tot 30-01-2025)*	Achtkarspelen
Mevrouw Fokkens-Kelder *(vanaf 01-02-2025)*	Heerenveen
De heer Gebben *(tot 01-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Buma (voorzitter)	Leeuwarden
De heer Veenstra	Smallingerland
De heer Bouwman	Opsterland
Mevrouw de Vries	Súdwest-Fryslân

Bestuurscommissie Veiligheid

Leden	Gemeente
De heer Brouwer *(tot 30-01-2025)*	Achtkarspelen
De heer de Vries *(vanaf 30-01-2025)*	Achtkarspelen
De heer Stoel *(tot 01- 09-2025)*	Ameland
Mevrouw Willemsma *(vanaf 29-09-2025)*	Ameland
Mevrouw Haga	Dantumadiel
De heer Agricola *(tot 22-09-2025)*	De Fryske Marren
De heer Stoel *(vanaf 22-09-2025)*	De Fryske Marren
Mevrouw Sjerps	Harlingen
Mevrouw Fokkens	Heerenveen
De heer Buma (voorzitter)	Leeuwarden
De heer de Jong	Leeuwarden
De heer Kramer	Noardeast-Fryslân
De heer Werkman	Ooststellingwerf
De heer Bouwman	Opsterland
Mevrouw van Gent	Schiermonnikoog
De heer Veenstra	Smallingerland
Mevrouw de Vries	Súdwest-Fryslân
De heer Cazemier	Terschelling
De heer Gebben *(tot 01-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
Mevrouw Schokker-Strampel *(vanaf 04-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Schrier	Vlieland
Mevrouw Waanders *(tot 11-03-2025)*	Waadhoeke
De heer van de Nadort *(vanaf 14-04-2025)*	Waadhoeke
De heer van de Nadort *(tot 14-04-2025)*	Weststellingwerf
Mevrouw van der Graaf *(vanaf 07-05-2025)*	Weststellingwerf
Mevrouw Kroon	Wetterskip Fryslân
Mevrouw Bakker *(tot 19-11-2025)*	Politie Noord Nederland
De heer Hessels *(vanaf 19-11-2025)*	Politie Noord Nederland
De heer Stoffels	Openbaar Ministerie
De heer de Vries	Provincie Fryslân

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

Auditcommissie

Leden
De heer van de Nadort (voorzitter, tot 15-09-2025)
De heer Werkman (voorzitter, vanaf 15-09-2025)
De heer de Vries
De heer Bouwman
De heer IJnsen
De heer de Vink (extern lid)
Mevrouw Offringa (extern lid)

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

7.6. Analyse van taken

Taak	Pijler	Grondslag	Toelichting	Collectief / maatwerk
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m d, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD.	Collectief
Epidemiologie	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2a, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Beleidsadvisering	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2b en 2c, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Medische Milieukunde	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2e, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Academische Werkplaats	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2a, 2b en 2c, Art. 14	Ondersteunend aan de taken voor epidemiologie en beleidsadvisering. Invulling van beleid van VWS.	Collectief
Gezondheidsbevordering	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art.2, lid 2d, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief, maatwerk per gemeente in aanvullend pakket.
Infectieziektebestrijding	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
TBC	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Soa / Sense	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m d, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD.	Overwegend maatwerk (Stevig Ouderschap is collectief maatwerk)
Reizigersvaccinatie	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	-	Ter ondersteuning van infectieziektebestrijding (voorkomen van importziekten).	Particulier

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.

Datum: 20-03-2026

Paraaf:

Taak	Pijler	Grondslag	Toelichting	Collectief / maatwerk
Publieke gezondheidszorg Asielzoekers	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet COA	Door COA aanbesteed bij GGD GHOR, uitvoering (kostendekkend) door GGD'en.	Collectief, in opdracht van COA
Maatschappelijke crisisondersteuning	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet Maatschappelijke Ondersteuning	Niet langer een wettelijke taak. Van oorsprong een taak uit de Wet collectieve preventie, hangt samen met THZ.	Collectief
Forensische geneeskunde	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wettelijke taak van de politie	Op basis van een overeenkomst met de Nationale Politie ondergebracht bij de GGD.	Collectief, in opdracht van Nationale Politie
Lijkschouw	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet op de lijkbezorging, GR	Keuze van B&W om deze taak onder te brengen bij de GGD.	Collectief
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m e, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD. Art. 5 lid e is verplicht onderdeel van de GGD.	Collectief
Verkennend onderzoek en horen	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg Art, 5:1	Keuze van B&W om deze taak onder te brengen bij de GGD.	Collectief, maar op factuurbasis naar rato van inwoneraantal
Inspecties kinderopvang	Pijler 4: toezicht houden	Wet kinderopvang, Art 1.61 lid 2	Op grond van de Wet kinderopvang verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Inspecties WMO	Pijler 4: toezicht houden	Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Art. 6.1	Keuze van B&W om deze toezichthoudende taak onder te brengen bij de GGD. Deze taak is nog in ontwikkeling en daarom nog niet collectief.	Maatwerk
Technische hygiënezorg	Pijler 4: toezicht houden	Wet publieke gezondheid Art, 2 lid 2f	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief

VOOR WAARMERKINGSDOELEINDEN
BDO Audit & Assurance B.V.
Datum: 20-03-2026
Paraaf:

T: +31 (0)50 521 57 57
E: groningen@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 253, 9700 AG Groningen
Paterswoldseweg 810, 9728 BM Groningen
Nederland

Aan het algemeen bestuur van Veiligheidsregio Fryslân
T.a.v. de heer S. Buma
Postbus 612
8901 BK LEEUWARDEN

Groningen, 20 maart 2026

Kenmerk : EK/JW/AMT/1049812/001
Betreft : jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Hierbij ontvangt u een gewaarmerkt exemplaar van de jaarstukken 2025, voorzien van onze controleverklaring d.d. 20 maart 2026.

Wij hebben één exemplaar van de controleverklaring voorzien van een originele handtekening. Dit exemplaar is ten behoeve van uw eigen archief. Het andere exemplaar van de controleverklaring is voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening. Wij verzoeken u bij openbaarmaking van de controleverklaring gebruik te maken van het exemplaar van de controleverklaring die niet is voorzien van een persoonlijke handtekening.

Wij bevestigen u ermee akkoord te gaan dat u het afschrift van onze controleverklaring zonder persoonlijke handtekening opneemt en openbaar maakt in de sectie "Overige gegevens" van de jaarstukken 2025, die overeenkomen met het bijgevoegde gewaarmerkte, mits het algemeen bestuur de gecontroleerde jaarrekening ongewijzigd vaststelt.

Overigens wijzen wij erop dat, indien tot het algemeen bestuur omstandigheden blijken die aanpassing van de jaarrekening noodzakelijk maken, een dergelijke aanpassing nog voor de algemene vergadering moet worden gemaakt op grond van het bepaalde in artikel 2:362 lid 6 BW en artikel 2:380a BW. Uiteraard vervalt in die situatie onze bovengenoemde toestemming.

Indien u deze jaarstukken waaronder de door de accountant gecontroleerde jaarrekening opneemt op uw eigen website, dient u te waarborgen dat de jaarstukken goed zijn afgescheiden van andere informatie op uw eigen website. Afscheiding kan bijvoorbeeld plaatsvinden door de jaarstukken in niet-bewerkbare vorm als een afzonderlijk bestand op te nemen of door een waarschuwing op te nemen indien de lezer de jaarstukken verlaat ("u verlaat de beveiligde jaarstukken, waaronder de door de accountant gecontroleerde jaarrekening").

**Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186.
BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance B.V., BDO Accountants, BDO IT Risk Assurance.
BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid,
en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam "BDO" optreden.
BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.**

Conform wettelijke verplichting moet u uiterlijk voor 1 juli 2026 de WNT-gegevens openbaar en toegankelijk maken. Dit kan door de WNT-gegevens op de website van uw organisatie te plaatsen. De WNT-gegevens dienen overeen te komen met de gecontroleerde WNT-verantwoording en dienen voor een periode van tenminste zeven jaar vrij toegankelijk en eenvoudig te vinden zijn. Publicatie van de WNT-gegevens bij de Kamer van Koophandel is hiervoor niet voldoende; de WNT-gegevens zijn dan niet openbaar toegankelijk, maar slechts na betaling te raadplegen.

Een exemplaar van de jaarrekening dient te worden vastgesteld door het algemeen bestuur. Ten behoeve van ons dossier ontvangen wij graag een kopie van de ondertekende notulen van de algemene vergadering met daarin de vaststelling van de jaarrekening.

Hoogachtend,

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Paraaf voor waarmerkingsdoelienden:

Digitaal ondertekend door:
Esther Kuik
20 maart 2026 13:47 +01:00

E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

Bijlagen:
- gewaarmerkt exemplaar jaarstukken 2025
- de controleverklaring voorzien van een originele handtekening
- een los exemplaar van de controleverklaring voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening (“was getekend”)
- twee exemplaren van het accountantsverslag (voor intern en extern gebruik)
- exemplaar rapportage IT-audit

ACCOUNTANTSVERSLAG 2025

Veiligheidsregio Fryslân

20 maart 2026

Aan:

het algemeen bestuur van de
Veiligheidsregio Fryslân
T.a.v. de heer S. Buma, voorzitter
Harlingertrekweg 58
8913 HR LEEUWARDEN

Groningen, 20 maart 2026

Kenmerk:
EK/JW/FBe/1049812/006

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân (hierna te noemen 'de veiligheidsregio') gecontroleerd. Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 24 september 2025, ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2025.

In dit verslag hebben wij de belangrijkste bevindingen en conclusies naar aanleiding van de jaarrekeningcontrole opgenomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân.

Onze bevindingen en aanbevelingen zijn in een eerdere fase afgestemd met de directie en de auditcommissie.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning. Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de Veiligheidsregio Fryslân bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle.

Wij vertrouwen er op u met dit verslag van dienst te zijn. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om een nadere toelichting op de inhoud te geven.

Met vriendelijke groet,

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Digitaal ondertekend door:
Esther Kuik
20 maart 2026 13:49 +01:00

E.R. Kuik- van Wijk RA MSc

Inhoudsopgave

01

Dashboard accountantscontrole

02

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

03

Resultaat & financiële positie

04

Belangrijkste bevindingen

05

Bijlagen

1. Dashboard accountantscontrole

1.1 Dashboard accountantscontrole

STREKKING CONTROLEVERKLARING

Wij verstrekken bij de jaarrekening, inclusief rechtmatigheidsverantwoording, een goedkeurende controleverklaring.

- Het jaarverslag, inclusief de opgenomen informatie in de paragraaf bedrijfsvoering, is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële onjuistheden.
- De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar en het BBV wordt nageleefd.
- De WNT-verantwoording, inclusief de bezoldiging gedurende de periode van non-activiteit voldoet aan de vereisten.
- Wij hebben de getrouwheid en rechtmatigheid van de SiSa-bijlage vastgesteld.
- De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 2,4 miljoen

RECHTMATIGHEIDSVERANTWOORDING

- Het dagelijks bestuur heeft in de rechtmatigheidsverantwoording een totaal van € 3,4 miljoen aan afwijkingen gerapporteerd.
- De rechtmatigheidsverantwoording van Veiligheidsregio Fryslân geeft een getrouw beeld.
- Het algemeen bestuur van Veiligheidsregio Fryslân heeft de verantwoordingsgrens bepaald op 2% van de totale lasten en de verantwoordingsgrens is daarmee bepaald op € 2,4 miljoen.
- De door de veiligheidsregio geconstateerde onrechtmatigheden overschrijden de verantwoordingsgrens. Hiervoor nemen wij een paragraaf ter benadrukking op in onze controleverklaring.

RESULTAAT 2025

- Op het programma gezondheid is een tekort van € 386.000, op de programma's brandweer en crisisbeheersing een overschot van respectievelijk € 1 miljoen en € 2,7 miljoen. Per saldo leidt dit tot een positief resultaat.
- Het positieve resultaat is voornamelijk het gevolg van uitstel van de bouwagenda en daarmee vrijval van kapitaallasten. Daarnaast is gekozen om de budgetten van de Extra Brede Doeluitkering Rampenbestrijding niet volledig te benutten omdat volgend jaar de uitkering met 10% wordt gekort.

(x €1.000)	2025	BEGROTING NA WIJZIGING
Saldo baten/lasten	1.863.658	-1.989.110
Mutatie reserves	1.619.807	1.989.110
RESULTAAT	**3.483.465**	**0**

ONTWIKKELINGEN

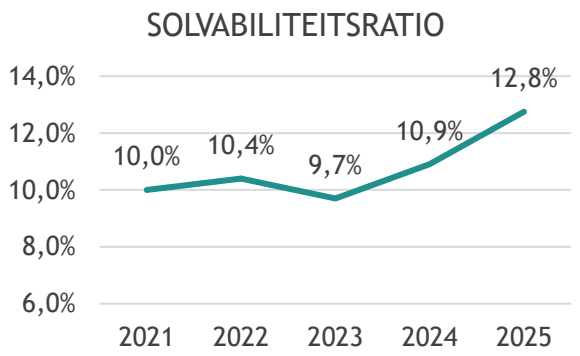
- In het boekjaar is een voorziening gevormd van €1,8 miljoen ten behoeve van een mogelijke naheffing van de Belastingdienst met betrekking tot schijnzelfstandigheid. Dit betreft een voorziening ter afdekking van een geïdentificeerd risico en de potentiële bijbehorende claim.
- De bouwagenda voor verbouw en nieuwbouw wordt opnieuw niet behaald. Deze incidentele vrijval van de kapitaallasten geven een vertekend beeld van het resultaat.
- Groot onderhoud wordt structureel doorgeschoven waardoor dit ook achterstand kent. Desalniettemin valt op dat een stijgende lijn zichtbaar is in de realisatie van de onderhoudslasten ten opzichte van de begroting. Deze stijging laat zien dat de extra aandacht die het onderwerp heeft gehad zijn vruchten afwerpt en leidt tot een meer realistische voorziening.

AANDACHTSPUNTEN 2026

Wij zien voor de Veiligheidsregio Fryslân de volgende aandachtspunten voor 2026:

- Sturing op realisatie en planning groot onderhoud in relatie tot de voorziening groot onderhoud. In 2026 wordt voor alle eigen locaties een nieuwe schouw uitgevoerd. Hierbij is een belangrijk aandachtspunt om stil te staan bij de haalbaarheid van het uit te voeren onderhoud.
- Het uitwerken van een plan voor de afbouw van de inzet van zelfstandigen binnen de forensische geneeskunde om zo de geïdentificeerde risico's inzake schijnzelfstandigheid te verkleinen.

UW FINANCIËLE POSITIE

- De solvabiliteit stijgt door toename van het eigen vermogen als gevolg van het positieve resultaat.
- De egalisatiereserve (ter afdekking van risico's) bedraagt € 3,4 miljoen en deze mag een omvang hebben van 2 tot 5% van het begrotingstotaal. Het saldo van de egalisatiereserve valt binnen deze bestuurlijke bandbreedte (2,6%).

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

2.1 Onze opdracht en controle

2.2 Strekking controleverklaring

2.1 Onze opdracht en controle (1)

Doel en object van de controle
Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de Veiligheidsregio Fryslân, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld in overeenstemming met het BBV.

Opdracht
De jaarrekening van de Veiligheidsregio Fryslân is gecontroleerd volgens de Nederlandse controlestandaarden en de afspraken in de opdrachtbevestiging van 24 september 2025. Wij hebben ook gekeken naar de consistentie van andere informatie, zoals het jaarverslag, met de jaarrekening om eventuele grote verschillen te identificeren. Voor een accountantscontrole gelden inherente beperkingen, die zijn uiteengezet in de opdrachtbevestiging.

Strekking van de controleverklaring
Aangezien de jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân aan de daaraan te stellen eisen voldoet, hebben wij hierbij een goedkeurende controleverklaring, afgegeven. Alle bevindingen uit onze controle zijn behandeld en de controle is succesvol afgerond.

Materialiteit
Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op het oordeel. Bij de controlewerkzaamheden zijn als uitgangspunt de door de algemeen bestuur vastgestelde toleranties gehanteerd.

Het algemeen bestuur heeft ons daarbij opgedragen om bij de oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van onderstaande goedkeurings- en rapporteringstoleranties.

Op basis van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) en professionele oordeelsvorming is de materialiteit voor de jaarrekening vastgesteld op € 2,4 miljoen. Er is rekening gehouden met mogelijke afwijkingen die naar ons inzicht van belang zijn voor de gebruikers van de jaarrekening uit kwalitatief oogpunt. Afwijkingen boven de € 120.000 zijn daarbij gerapporteerd, evenals afwijkingen die naar ons oordeel van kwalitatief belang zijn.

Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid van de informatie in de WNT-verantwoording en de getrouwheid en rechtmatigheid van de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor de WNT en SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven WNT- en SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.

Grondslagen financiële verslaggeving
De jaarstukken 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân bestaan uit:
- het jaarverslag 2025 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen);
- de jaarrekening 2025 (rechtmatigheidsverantwoording, balans met toelichtingen, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting inclusief SiSa-bijlage en taakvelden).

In het onderdeel ‘programmaverantwoording’ van het jaarverslag is informatie opgenomen over ‘wat hebben we gedaan’, ‘wat hebben we bereikt’ en ‘wat heeft het gekost?’ De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

2.1 Onze opdracht en controle (2)

De materiële schattingen die onderhevig zijn aan de jaarrekening hebben wij gecontroleerd en daartoe hebben wij geen bijzonderheden aangetroffen

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeenschappelijke regeling zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2025. In 2025 zijn er geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een aanzienlijke invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeenschappelijke regeling.

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het dagelijks bestuur en het directieteam dat zij een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. Wij hebben het door het dagelijks bestuur en het directieteam toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controle-werkzaamheden uitgevoerd.

Onze controleaanpak is gebaseerd op een risicogerichte benadering

De controleaanpak is gebaseerd op een gegevensgerichte en risicogerichte benadering.

Deze aanpak gaat uit van een risicoanalyse op transactiestromen, zoals inkomsten vanuit de gemeenten en het Rijk, personeelskosten, investeringen en overige uitgaven. In de risicoanalyse is beoordeeld in hoeverre de onderkende risico's van invloed kunnen zijn op de jaarrekening.

De navolgende risico's hebben bij de accountantscontrole verhoogde aandacht gehad:

- Management override, ongebruikelijke memoriaalboekingen (significant).
- Onvolledigheid overige baten (significant).

Wij zijn onafhankelijk van de Veiligheidsregio Fryslân

Op basis van Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de 'Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten' (ViO), is vereist dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controlecliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen. Wij hebben geen overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening verleend.

Wij hebben de automatiseringsorganisatie van Veiligheidsregio Fryslân uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld

De accountant dient op basis van artikel 2:393, lid 4 BW, melding te maken van zijn bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

Tijdens de interim-controle hebben wij ook relevante processen met betrekking tot de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst. Voor de bevindingen verwijzen wij naar onze separate IT-audit rapportage ten aanzien van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De automatiseringsorganisatie van de organisatie is daarnaast uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld.

2.2 Strekking controleverklaring

Strekking van de controleverklaring is goedkeurend

Wij hebben bij de jaarrekening 2025, inclusief SiSa-bijlage, van de Veiligheidsregio Fryslân een goedkeurende controleverklaring verstrekt. Dit betekent dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2025 als van de activa en passiva per 31 december 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV). De in de jaarrekening opgenomen rechtmatigheidsverantwoording geeft een getrouw beeld en het algemeen bestuur gemaakte afspraken hierover zijn nageleefd. Er zijn geen ongecorrigeerde controleverschillen. Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn. Wij hebben daarom een goedkeurende controleverklaring verstrekt met betrekking tot de getrouwheid van de jaarrekening 2025.

De besprekingen met het management en onze controlewerkzaamheden hebben geen indicaties voor materiële fraude opgeleverd

Bij de planning van de jaarrekeningcontrole houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie of een risico omtrent het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Eén van de uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties met verschillende personen binnen de organisatie.

Het voorkomen en mitigeren van frauderisico's is primair de verantwoordelijkheid van het bestuur. Uit de gevoerde besprekingen met de organisatie over dit onderwerp zijn geen indicaties voor fraude gebleken.

Het is van belang om dit onderwerp regelmatig onder de aandacht te brengen en te houden, met als doel de gehele organisatie bewust te laten zijn van fraude- en corruptierisico's. Naast directe schade kan immers ook belangrijke reputatieschade optreden. Wij hebben begrepen dat in 2025 een gesprek heeft plaatsgevonden tussen de organisatie, het dagelijks bestuur en de audit commissie. In 2025 heeft de Veiligheidsregio Fryslân een frauderisicoanalyse uitgevoerd waarmee de potentiële fraudescenario's met daarbij de risicoclassificatie binnen de organisatie systematisch in kaart zijn gebracht. In 2026 staat op de agenda om een frauderesponsplan op te stellen om zo adequaat en voortvarend te handelen om schade voor de organisatie, in welke vorm dan ook, zoveel mogelijk te beperken.

Wij hebben tijdens onze controlewerkzaamheden specifiek aandacht besteed aan de veronderstelling dat er bij de opbrengstverantwoording frauderisico's bestaan. Wij hebben in onze controleverklaring melding gemaakt van de belangrijkste frauderisico's en hoe wij deze hebben geadresseerd. Tijdens de controle van boekjaar 2025 betroffen dat de volgende risico's:

- frauderisico als gevolg van het door het management doorbreken van interne beheersingsmaatregelen;
- frauderisico rondom de volledigheid van de overige baten.

Voor een nadere uiteenzetting van onze controleaanpak ten aanzien van de frauderisico's verwijzen wij naar onze controleverklaring 2025. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor materiële fraude(risico's) of vermoedens van materiële fraude(risico's).

3. Resultaat & financiële positie

3.1 Resultaat per programma

3.2 Uw financiële positie vergeleken

3.1 Resultaat per programma

Realisatie vs. gewijzigde begroting

Het resultaat 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân is € 3,4 miljoen (positief) in vergelijking met de begroting na wijzigingen. Percentueel wijken de werkelijke cijfers 3% af ten opzichte van de begroting na wijzigingen (als percentage van de totale begrote lasten).

OVERZICHT REALISATIE PER PROGRAMMA 2025 in €			
Programma	Realisatie (exclusief mutaties reserves)	Begroting na wijziging	Verschil
Programma gezondheid	1.474.989	1.221.264	-253.725
Programma crisisbeheersing	-1.049.719	40.382	1.090.101
Programma brandweer	-2.288.929	727.464	3.016.393
Saldo van baten en lasten	**-1.863.659**	**1.989.110**	**-3.852.769**
Onttrekkingen reserves	-1.721.807	-2.091.110	369.303
Dotaties reserves	102.000	102.000	0
Resultaat	**-3.483.465**	**0**	**3.483.465**

De belangrijkste afwijkingen van begrotingen na wijzigen vergeleken met de realisatie zien wij terug in de programma's crisisbeheersing en brandweer. Binnen het programma crisisbeheersing is € 1,1 miljoen minder lasten besteed dan begroot en binnen het programma brandweer is dit € 2,7 miljoen. Binnen het programma brandweer is in 2025 is gestart met de eerst tranche van de uitvoering van de bouwagenda waarbij voor verschillende locaties plannen zijn opgesteld en uitgevoerd. De bouwagenda kent echter vertraging. Hierdoor zijn de kapitaallasten vrijgevallen en ontstaat een incidenteel voordeel op de kapitaallasten, vanaf 2026 is dit verwerkt in de kadernota en begroting.

Daarnaast is binnen het programma brandweer en crisisbeheersing terughoudend omgegaan met de inzet van Extra Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDUR). Deze uitkering wordt vanaf 2026 met 10% gekort en daarom is ervoor gekozen om de huidige budgetten niet volledig te benutten.

Ten opzichte van vorig jaar is het tekort in het programma gezondheid gestegen met € 120.000. Als gevolg van de structurele tekorten in dit programma is een bestuurlijke opdracht gegeven om te onderzoeken hoe hiermee omgegaan kan worden. De bestuurscommissie heeft de keuze gemaakt voor een taakherschikking en daarnaast zal een verhoging van de gemeentelijke bijdrage plaatsvinden zodat de tekorten kunnen worden gedekt.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen

De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden geschetst van de financiële positie van de Veiligheidsregio Fryslân. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie.

De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling van) uw financiële positie. Hieronder vindt u een andere toelichting op de ratio's van uw gemeenschappelijke regeling.

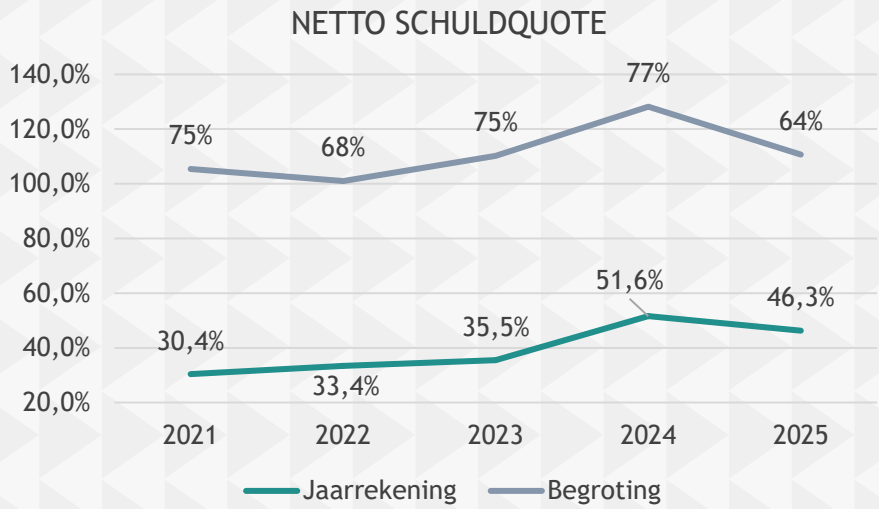
Netto schuldquote

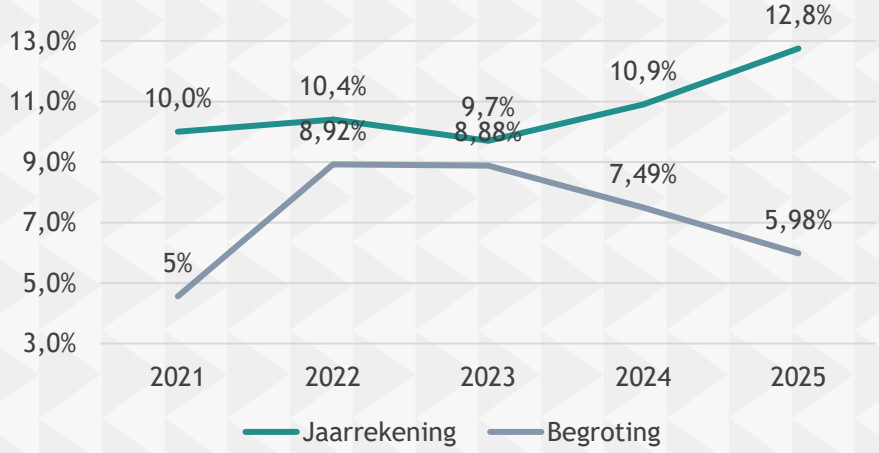
De netto schuldquote bedraagt 46,3%. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden. De daling wordt veroorzaakt door het aantrekken van een nieuwe lening in 2025 van €10 miljoen. De netto-schuldquote is lager dan begroot (64,41%) omdat vanwege uitgestelde investeringen minder kapitaal is aangetrokken.

Solvabiliteit

De solvabiliteit bedraagt ultimo 2025 12,8%. Voor de solvabiliteit geldt dat hoe hoger dit percentage is, hoe beter de Veiligheidsregio Fryslân in staat is om haar verplichtingen op lange termijn te voldoen.

De reserves van de Veiligheidsregio Fryslân bestaan uit een egalisatiereserve en een aantal bestemmingsreserves. De egalisatiereserve (ter afdekking van risico's) bedraagt € 3,4 miljoen, dit betreft 2,6% van het begrotingstotaal, hiermee wordt voldaan aan de bestuurlijke bandbreedte (tussen 2 en 5% van het begrotingstotaal). De overige bestemmingsreserves zijn bestemd voor specifieke, geplande bestedingsdoeleinden.

4. Belangrijkste bevindingen

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording

4.2 BBV, WNT en SiSa

4.3 Belangrijke schattingsposten

4.4 Overige aanbevelingen en bevindingen voor 2025

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording (1)

Status wijziging wet- en regelgeving

Naar aanleiding van de wijzigingen in het BBV wijzigt vanaf boekjaar 2025 het maximum van de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens naar 2% (was 3%). De omvangsbasis van de verantwoordingsgrens wijzigt naar de totale lasten, exclusief de toevoegingen aan de reserves. In september 2025 is de kadernota rechtmatigheid geactualiseerd. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- De verantwoordingsgrens valt vanaf 2025 binnen de bandbreedte van 0% tot 2% van de totale lasten van de veiligheidsregio. Dit was tot en met 2024 binnen de bandbreedte van 0% tot 3%.
- Het percentage voor de verantwoordingsgrens geldt vanaf 2025 voor de rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden samen. Tot en met 2024 gold het percentage van de verantwoordingsgrens afzonderlijk voor rechtmatigheidsfouten en voor onduidelijkheden.
- Vanaf 2025 geldt dat de omvangbasis voor het percentage van de verantwoordingsgrens de lasten van de veiligheidsregio exclusief toevoegingen aan de reserves is. Tot en met 2024 was dit inclusief toevoegingen aan de reserves.

Strekking van de rechtmatigheidsverantwoording van de Veiligheidsregio Fryslân

Het algemeen bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân heeft de verantwoordingsgrens bepaald op 2% van de totale lasten exclusief toevoegingen aan de reserves en de verantwoordingsgrens is daarmee bepaald op € 2,4 miljoen. Blijkens de rechtmatigheidsverantwoording stelt het dagelijks bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân vast dat de omvang van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen € 3,4 miljoen bedraagt. Dit bestaat volledig uit onrechtmatigheden vanuit het voorwaardencriterium (2024: € 562.500). Deze onrechtmatigheid bestaat voornamelijk uit nieuwe onrechtmatigheidsfouten (€ 3.011.000) en voor een beperkt deel uit doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren (€ 428.000). De meeste nieuwe onrechtmatigheidsfouten zijn gerelateerd aan de inzet van externe inhuur, deze onrechtmatigheden lopen door in 2026. De door het dagelijks bestuur gerapporteerde afwijkingen kunnen als volgt worden samengevat:

BEVINDINGEN IN HET KADER VAN RECHTMATIGHEID				
Onrechtmatigheden	Acceptabel (in €)	Niet-acceptabel (in €)	Totaal afwijkingen (in €)	Onduidelijkheden (in €)
Voorwaardencriterium		3.439.000	3.439.000	0
TOTAAL	**0**	**3.439.000**	**3.439.000**	**0**
Verantwoordingsgrens (2%)	2.400.000			

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording (2)

Rechtmatigheidsverantwoording in uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Het is onze rol om de getrouwheid van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân te controleren. Wij hebben vastgesteld dat de rechtmatigheidsverantwoording in uw jaarrekening een getrouw beeld geeft. Onze controle richt zich op het bepalen of de opsomming van de onrechtmatigheden door dagelijks bestuur toereikend is onderbouwd. Voor de SiSa-bijlage heeft het dagelijks bestuur negen rechtmatigheidscriteria in acht genomen. Hierbij stellen wij vast of de rechtmatigheidsverantwoording is opgesteld in overeenstemming met de afspraken die gemaakt zijn tussen het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur. Deze afspraken zijn vastgelegd in het normenkader van de Veiligheidsregio Fryslân, dat d.d. 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld, en de financiële verordening.

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat de organisatie toereikende werkzaamheden heeft uitgevoerd om de opsomming van de onrechtmatigheden in de rechtmatigheidsverantwoording te onderbouwen.

De paragraaf bedrijfsvoering is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële afwijkingen

De paragraaf bedrijfsvoering is onderdeel van het jaarverslag. Wij hebben deze paragraaf gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of deze paragraaf materiële afwijkingen bevat. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening. Op grond van onze werkzaamheden zijn wij van mening dat de paragraaf bedrijfsvoering verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat.

4.2 BBV, WNT en SiSa

1/2

Veiligheidsregio Fryslân leeft de wettelijke verslagleggingsregels (BBV) na.
Wij hebben vastgesteld dat Veiligheidsregio Fryslân de wettelijke verslagleggingsregels (BBV) heeft nageleefd. Wij hebben vastgesteld, op grond van de verkregen informatie in onze controle, dat de jaarrekening en het jaarverslag verenigbaar zijn en voldoen aan de eisen in de BBV voor de vorm en inhoud van het jaarverslag.

Wel hebben wij enkele aanbevelingen waarmee de informatiewaarde van het jaarverslag vergroot kan worden
Het jaarverslag biedt informatie over de realisatie ten opzichte van de uitgangspunten van het beleid. In de basis is de kwaliteit van het jaarverslag voldoende. Hieronder een aantal observaties:

- In de programma's ontbreekt een koppeling tussen de belangrijkste speerpunten zoals opgenomen in de begroting en het resultaat op deze speerpunten. De verantwoording is hoofdzakelijk beschrijvend van aard en bevat beperkt kwantitatieve indicatoren. De thema's in de jaarrekening zijn daarnaast niet volledig consistent met de begroting. De informatiewaarde van het jaarverslag kan verhoogd worden door beter aan te sluiten op de begroting, wij adviseren hier in combinatie met de nieuwe meerjarenkoers meer aandacht aan te besteden in de volgende P&C cyclus.
- In het jaarverslag is een samenvattend overzicht opgenomen per programma met de realisatie. Daarnaast worden de activiteiten tekstueel toegelicht. Het inzicht voor de lezer kan nog verbeterd worden door de activiteiten in tabelvorm inclusief begrote en werkelijke lasten te presenteren.
- Voor het onderdeel 'Duurzaamheid' geldt dat er diverse activiteiten en indicatoren zijn opgenomen. Dit biedt een goede basis. Een mogelijke vervolgstap is dat indicatoren worden vertaald naar de begroting en hierover wordt verantwoord in de P&C-cyclus.

De paragraaf 'Bedrijfsvoering' kan meer inzicht bieden in frauderisico's en -gevallen
In onze controleverklaring hebben wij gerapporteerd over de risico-inschatting, onze verrichte werkzaamheden en materiële bevindingen ten aanzien van fraude. Wij hebben geconstateerd dat het fraudeonderwerp nog niet terug komt in de paragraaf 'Bedrijfsvoering', terwijl de Veiligheidsregio Fryslân afgelopen jaar goede stappen heeft gezet op het gebied van beheersing van fraude, waaronder een frauderisicoanalyse en er wordt gewerkt aan een frauderesponsplan. Door deze toelichting op te nemen in de paragraaf 'Bedrijfsvoering' wordt inzicht gegeven in de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan op het gebied van fraude en de beheersing hiervan.

De paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' geeft beknopt inzicht in het vermogen om risico's uit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen
Naast het onderwerp fraude hebben wij in onze controleverklaring gerapporteerd over het vermogen van Veiligheidsregio Fryslân om risico's uit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Veiligheidsregio Fryslân heeft in de paragraaf 'Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân' een beschrijving van de risico's en de totstandkoming en omvang van het weerstandsvermogen opgenomen. De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing kan versterkt worden door van de risico's ook een inschatting op te nemen van kans x impact en ook de confrontatie met hoeveel vermogen hiervoor aangehouden moet worden (door veiligheidsregio dan wel de gemeenten).

4.2 BBV, WNT en SiSa

2/2

Naleving van de (publicatieverplichtingen) WNT

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen. Voor de veiligheidsregio geldt dat de leden van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur, de directeur veiligheid en de directeur gezondheid als topfunctionarissen worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2025 niet meer bedragen dan € 246.000 per jaar. De externe accountant is belast met de controle op de naleving van de WNT door de instelling. Overschrijding van de bezoldigingsnorm wordt aangemerkt als een onverschuldigde betaling, die door de topfunctionaris terugbetaald moet worden aan de instelling. Gebeurt dit niet, dan is BDO als accountant wettelijk verplicht om bij het ministerie melding te doen van deze onverschuldigde betaling. Wij hebben tevens een meldingsplicht indien u geen of onjuiste gegevens heeft gepubliceerd in de jaarrekening.

In het boekjaar 2025 is één van de topfunctionarissen uit dienst getreden. Wij hebben vastgesteld dat de bezoldiging die uit hoofde van non-activiteit is verkregen lager is dan de maximale vergoeding. De veiligheidsregio heeft geen verlofregistratie bijgehouden voor de topfunctionaris. De conclusie voor non-activiteit is dan ook getrokken op basis van een reconstructie van de functievervulling tot einde dienstverband. Wij adviseren om een verlofregistratie bij te houden, zodat er geen onduidelijkheden bestaan rondom non-activiteit. Wij hebben begrepen dat inmiddels het proces rondom verplichtingen en administratie van WNT-topfunctionarissen is aangescherpt.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

SiSa-bijlage

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening 2025 genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachting accountantscontrole SiSa 2025. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij uw specifieke uitkeringen geen fouten geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. Zie tevens hoofdstuk 5.

4.3 Belangrijke schattingsposten

Inherent aan het opmaken van een jaarrekening, is dat het dagelijks bestuur schattingen moet maken. Bepaalde schattingen kennen een (additionele) schattingsonzekerheid en zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en doordat zij een hoge mate van schattingsonzekerheid vertonen. Een goed inzicht in de jaarrekening vereist kennis van deze posten. Als onderdeel van de controle hebben wij de oordeelsvormingen en besluiten van het dagelijks bestuur bij het maken van de schattingen beoordeeld op indicaties voor mogelijke tendenties.

In het hierna opgenomen overzicht hebben wij van de jaarrekeningposten waaraan een belangrijke schatting ten grondslag ligt weergegeven of wij de schatting als voorzichtig, neutraal of optimistisch hebben aangemerkt.

POST IN DE JAARREKENING	BEDRAG (x € 1.000)	BEOORDELING HUIDIG BOEKJAAR
Voorziening FLO	6.886	Voorzichtig
Voorziening groot onderhoud	2.526	Voorzichtig
Voorziening IKB- en spaarverlof	1.619	Neutraal
Voorziening claims	1.800	Voorzichtig

In hoofdstuk 4.4 komen alle schattingsposten terug met een toelichting.

4.4 Bevindingen jaarrekening

Voorziening groot onderhoud (1/2)

Voor de voorziening groot onderhoud is in 2022 een schouw uitgevoerd. Hierbij zijn alle locaties van de veiligheidsregio beoordeeld op benodigde onderhoudswerkzaamheden voor de komende 30 jaar en welke kosten dit naar verwachting met zich meebrengt. Op basis hiervan is een jaarlijkse (gemiddeld benodigde) dotatie aan de voorziening bepaald. Hiermee wordt bereikt dat de lasten voor het groot onderhoud jaarlijks hetzelfde niveau hebben.

Uit het verloop van de voorziening in 2025 is gebleken dat, net als in voorgaande jaren, de uitgaven voor groot onderhoud achterblijven bij de geplande werkzaamheden. Desalniettemin valt wel op dat er een stijgende lijn zichtbaar is in de realisatie. Deze stijging laat zien dat de extra aandacht die het onderwerp in de afgelopen jaren heeft gehad zijn vruchten afwerpt. In de navolgende tabel is dit cijfermatig inzichtelijk gemaakt.
2021 en 2022 zijn uitzonderingsjaren vanwege COVID-19 waardoor als gevolg van krapte op de afdeling vastgoed, alleen het noodzakelijke onderhoud werd uitgevoerd.

Het onderhoud dat niet gerealiseerd is, wordt uitgesteld naar de komende jaren. Uit onze werkzaamheden blijkt dat doorgeschoven onderhoud niet structureel wordt uitgevoerd in het jaar waarnaar het is doorgeschoven. Hierdoor ligt de realisatie achter op de planning. Het cijfermatige beeld van de afgelopen drie jaren (exclusief COVID-19 periode) is dat van het geplande onderhoud ongeveer 70% wordt uitgevoerd en 30% niet. Wel zien wij de positieve ontwikkeling terug dat dit jaar meer onderhoud is uitgevoerd van het gepland onderhoud ten opzichte van de afgelopen jaren.

Wij merken op dat het onderhoud niet wordt uitgevoerd door krapte bij de uitvoerders die het onderhoud moeten uitvoeren. In het huidige onderhoudsplan is geen rekening gehouden met de uitvoerbaarheid van het uit te voeren onderhoud maar wordt enkel een schatting gemaakt voor het noodzakelijke onderhoud in de komende jaren.

Om in te control te komen ten aanzien de onderhoudsvoorziening en het uit te voeren onderhoud heeft de Veiligheidsregio Fryslân de nodige verbeteringen doorgevoerd. De rollen binnen de organisatie zijn aangescherpt. Daarnaast keert dit onderwerp terug in de MARAP, waardoor op directieniveau ook aandacht is voor het onderhoud.

Hierdoor heeft de Veiligheidsregio Fryslân een mooie verbeterslag gemaakt om in control te komen ten aanzien van de onderhoudsvoorziening en het geplande onderhoud te kunnen realiseren en afwijkingen tijdig te constateren.

Onttrekkingen groot onderhoud (x € 1.000,-	2025	2024	2023	2022	2021
Gepland onderhoud o.b.v. MJOP (exclusief doorgeschoven onderhoud)	527.083	287.107	545.970	347.466	353.361
Gerealiseerd onderhoud	416.271	192.879	328.154	106.919	283.882
Verschil (€)	**110.812**	**94.228**	**217.816**	**240.547**	**69.479**
Realisatie %	**79%**	**67%**	**60%**	**31%**	**80%**
Doorgeschoven onderhoud naar desbetreffend jaar:	182.187	23.837	558.259	12.565	15.985

4.4 Bevindingen jaarrekening

Voorziening groot onderhoud (2/2)

Voor 2026 staat een nieuwe schouw gepland en zal op basis hiervan de voorziening worden herijkt. Wij adviseren om bij het plannen van de uitvoering de ervaringen van afgelopen jaren te betrekken en tijdig zaken uit te zetten op de markt. Door rekening te houden met de uitvoerbaarheid van het onderhoud, zal dit bijdragen aan een betrouwbaardere schatting ten aanzien van het geplande groot onderhoud en de voorziening hiervan.

In de huidige onderhoudsvoorziening is een raming opgenomen van 27 jaar. Dit is een relatief lange periode. Een dergelijk lange periode is niet goed te overzien, waardoor de schattingsonzekerheden groter worden. Wij adviseren om bij de uit te voeren schouw een kortere planningsperiode aan te houden om zo de schattingsonzekerheid te verkleinen.

Investeringsplanning

In de jaarrekening valt op dat sprake is van afwijkingen ten opzichte van de begroting ten aanzien van de (geplande) investeringen. Voor investeringen wordt een raming opgesteld en deze investeringen leiden niet direct tot een last, maar worden geactiveerd op de balans.

Wel geldt dat investeringen leiden tot kapitaalslasten (rente en afschrijving) in de begroting. De realiteit is dat het werkelijke investeringsniveau lager ligt dan wat begroot is. Hierdoor is sprake van lagere kapitaalslasten.

De afwijking van de rentelasten ten opzichte van de begroting wordt teruggestort aan de gemeenten, dit is in overeenstemming met de financiële verordening. In 2025 is sprake van een terug storting van € 827.000 (2024: € 332.000). Hieruit blijkt dat in 2025 een groter verschil aanwezig is tussen de begrote kapitaallasten en werkelijke kapitaallasten dan in 2024.

Voor de langere termijn is sprake van financiële risico's, omdat de bouwkosten mogelijk nog verder stijgen, waardoor investeringen hoger kunnen uitvallen.

Het opstellen van een betrouwbare (en haalbare) investeringsbegroting en bouwagenda in relatie met de reguliere begrotingscyclus is een punt waar de veiligheidsregio zich op kan verbeteren. Dit is verwerkt middels een bijgestelde planning in de begroting 2026.

Voorziening spaaruren IKB

In de CAR(-UWO) Veiligheidsregio's is opgenomen dat medewerkers IKB spaaruren opbouwen. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van de regeling verlofsparen. De voorziening is opgesteld op basis van het aantal gespaarde uren, vermenigvuldigd met het uurloon inclusief sociale lasten. Bij de controle van de spaaruren IKB voorziening zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Kwalificatie van arbeidsrelaties (Wet DBA)

Het totaal aan inhuur derden bij de veiligheidsregio is € 10,3 miljoen (2024: € 7,8 miljoen). Een deel van deze groep kwalificeert mogelijk als schijnzelfstandige. Dit betekent dat op basis van wet- en regelgeving eigenlijk sprake is van een aanstelling.

Sinds de introductie van de Wet DBA in 2016 was sprake van een handhavingsmoratorium. Dit betekent dat de Belastingdienst niet controleert en handhaaft op het bestaan van een dienstbetrekking, tenzij sprake is van kwaadwillendheid. Sinds 1 januari 2025 is het handhavingsmoratorium vervallen en gaat de Belastingdienst weer volledig handhaven. Er kunnen dus naheffingsrisico's ontstaan.

Ook kunnen zelfstandigen die eigenlijk werknemer zijn vorderingen instellen op grond van arbeidsrechtelijke verplichtingen en kunnen verplichte pensioenregelingen leiden tot pensioenvorderingen.

Om dergelijke risico's te voorkomen is het voor organisaties die zelfstandigen inhuren van belang om de huidige inhuur van zelfstandigen en het inhuurproces onder de loep te nemen. Wij hebben vernomen dat de Veiligheidsregio Fryslân werkt aan een expliciet plan van afbouw voor de inzet van zelfstandigen.

4.4 Bevindingen jaarrekening

Er wordt erkend dat dit in de praktijk zorgt voor een complexe situatie waardoor het afbouwen meerdere jaren kan duren. Het per direct beëindigen van de inzet van zelfstandigen zou leiden tot het wegvallen van essentiële publieke dienstverlening en is daardoor gevoelig voor maatschappelijke belangen en continuïteit van de dienstverlening. Het streven is om op termijn aan te sluiten bij een landelijke samenwerkingsvorm van dienstverlening voor forensische geneeskunde, waarmee de afhankelijkheid van zelfstandigen zal afnemen. Hieruit blijkt dat de Veiligheidsregio Fryslân werkt aan een structurele verbetering ten aanzien van de inhuur van zelfstandigen en het inhuurproces veranderd.

Risicovoorziening
In de jaarrekening is een nieuwe voorziening gevormd van € 1,8 miljoen. Deze voorziening heeft betrekking op een verwachte claim als gevolg van een situatie die naar voren is gekomen in 2025. De voorziening is gevormd vanuit een bestaande verplichting die ontstaan is in het verleden.

In het kader van de jaarrekeningcontrole hebben wij hierop de volgende werkzaamheden uitgevoerd:
- Vaststellen of het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen plaats zal vinden (meer dan 50% kans).
- Controleren van de uitgangspunten en de betrouwbaarheid van de schatting.

Het management verwacht dat een uitstroom van middelen plaats zal vinden. Deze verwachting is gebaseerd op één vergelijkbaar geval, waarbij de uitstroom van middelen nóg niet heeft plaatsgevonden, maar wel verwacht wordt. Wij hebben deze verwachting gecontroleerd met de onderliggende controledocumentatie en stellen vast dat voor de afwikkeling van de verplichting een uitstroom van middelen waarschijnlijk is.

Om de betrouwbaarheid van de schatting vast te stellen hebben wij inlichtingen en controledocumentatie verkregen van het management. Bij het maken van de schatting heeft het management de verschillende elementen van de claim beoordeeld en op basis hiervan bepaald wat de mogelijke omvang is.

Dit is per situatie beoordeeld waarbij rekening is gehouden met vergelijkbare gevallen. Het management heeft op basis hiervan een voorzichtige schatting gemaakt. Op basis van onze uitgevoerde controlewerkzaamheden hebben wij vastgesteld dat dit de beste schatting van het management is en dat deze betrouwbaar tot stand is gekomen.

De risicovoorziening is gevormd op basis van de op dit moment beschikbare informatie en de beste inschatting van het management.
In het komende jaar kunnen nieuwe of andere ontwikkelingen aanleiding geven tot een herbeoordeling van de hoogte van de voorziening. Wij adviseren het bestuur om de onderliggende risico's en relevante ontwikkelingen nauwlettend te blijven monitoren en eventuele nieuwe inzichten tijdig te verwerken in de waardering van de voorziening.

5. Bijlagen

Bevindingen SiSa-bijlage

5.1 Bevindingen SiSa-bijlage

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De Veiligheidsregio Fryslân heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst. In onderstaande tabel zijn de te rapporteren bevindingen opgenomen:

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2025 in het kader van SiSa worden verantwoord. Per regeling is aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

STREKKING CONTROLEVERKLARING 2025	
Strekking controleverklaring getrouwheid (jaarrekening)	Goedkeurend
Strekking controleverklaring rechtmatigheid (SiSa-bijlage)	Goedkeurend

NR.	SPECIFIEKE UITKERING OF OVERIG	FOUT OF ONZEKERHEID	FINANCIËLE OMVANG IN €	TOELICHTING FOUT/ONZEKERHEID
A2	Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDUR)			
H29	Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en			
H29B	Regeling specifieke uitkering versterking GGD’en (Sisa tussen medeoverheden)			
H33	Regeling specifieke uitkering COVID-19-vaccinatie			

Een ǝɹǝpuɐ kijk op waarde

T: +31 (0)50 521 57 57
E: groningen@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 253, 9700 AG Groningen
Paterswoldseweg 810, 9728 BM Groningen
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen en opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2025;
- de balans per 31 december 2025;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen,
- de rechtmatigheidsverantwoording over 2025;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen; en
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2025. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186. BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance; BDO Accountants; BDO Technology Risk Assurance. BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid, en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam ‘BDO’ optreden. BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Paragraaf ter benadrukking van bepaalde aangelegenheden - rechtmatigheidsverantwoording

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel rechtmatigheidsverantwoording in de toelichting op de jaarrekening op pagina 79. Het algemeen bestuur heeft in deze rechtmatigheidsverantwoording toegelicht dat een deel van de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand is gekomen. Het totaal aan geconstateerde afwijkingen (rechtmatigheidsfouten), voor een bedrag van in totaal € 3.439.000 ligt boven de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.400.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt 2% van de totale lasten exclusief de toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 en 3 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6 sub a WNT en artikel 5 lid 1 sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. De andere informatie bestaat uit:

- Deel I, jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- Deel III, overige gegevens en bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde eisen

Ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet hebben wij onderzocht of de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen als bedoeld in artikel 17 van de Financiële-verhoudingswet (hierna: de specifieke uitkeringen) rechtmatig tot stand zijn gekomen. In de jaarrekening is verantwoordingsinformatie opgenomen over deze specifieke uitkeringen (de SiSa-bijlage).

Naar ons oordeel zijn de baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2025 met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - Regeling Informatieverstrekking SiSa.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen, in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - de Regeling Informatieverstrekking SiSa. In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het is onze verantwoordelijkheid een redelijke mate van zekerheid te krijgen voor ons oordeel ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet. Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2025, zoals opgenomen in de Nota procedure aanlevering SiSa-verantwoordingsinformatie 2025 in bijlage 2 van de Regeling Informatieverstrekking SiSa. Wij hebben bij de controle van de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen als gevolg van fraude of fouten niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren of de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en getrouw weergeven van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan omtrent de financiële positie. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van materiële betekenis zijn voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de controle van de jaarrekening om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de in de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling opgenomen financiële informatie ten aanzien van activiteiten uitgevoerd door uitvoeringsorganisaties van de gemeenschappelijke regeling als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening.

Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 20 maart 2026

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

Digitaal ondertekend door:
Esther Kuik
20 maart 2026 13:48 +01:00

E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

Programmabegroting 2027

Veiligheidsregio Fryslân

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Voorwoord

Voor u ligt de programmabegroting 2027 van Veiligheidsregio Fryslân. In deze begroting beschrijven wij de prioriteiten en financiële kaders voor het komende jaar en geven wij richting aan de uitvoering van onze taken op het terrein van publieke gezondheid, crisisbeheersing en brandweerzorg.

Veranderende omgeving
De omgeving waarin wij opereren verandert voortdurend. De vorming van een nieuw kabinet kan nieuwe beleidsaccenten met zich meebrengen. Tegelijkertijd blijft de financiële druk op gemeenten en veiligheidsregio's hoog. Personeelstekorten, stijgende kosten, complexere regelgeving en hogere verwachtingen van inwoners vergroten de druk op de publieke uitvoering. Ontwikkelingen als digitalisering, klimaatverandering en vergrijzing hebben directe invloed op onze taken. In deze context zijn bestuurlijke rust, financiële beheersing en een betrouwbare uitvoering essentieel.

Koers per domein
Binnen de publieke gezondheid zetten wij de ingezette koers voort. De regionale preventie-infrastructuur wordt verder versterkt in samenhang met landelijke akkoorden.
Mentale gezondheid, jeugdgezondheidszorg, infectieziektebestrijding en een gezonde leefomgeving blijven centrale pijlers. De keuze om onze preventieve taken te handhaven en structureel te borgen onderstreept het vertrouwen in de maatschappelijke waarde van de GGD.

Binnen Brandweer Fryslân werken wij verder aan toekomstbestendige huisvesting, vakbekwaamheid en duurzame paraatheid. Nieuwe risico's, zoals de energietransitie en klimaatontwikkelingen, vragen om voortdurende aanpassing van onze operationele inzet.

Bij Crisisbeheersing ligt de focus op de regionale vertaling van de Landelijke Agenda Crisisbeheersing en op het versterken van een weerbare en veerkrachtige samenleving. Dat vraagt om een organisatie die 24/7 inzetbaar is en beschikt over een sterke informatiepositie.

Tot slot
Hoewel elk domein zijn eigen dynamiek kent, werken wij vanuit één gezamenlijke ambitie: een veilig en gezond Fryslân, waarin brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheid elkaar versterken. Ons uitgangspunt blijft dat wij onze dienstverlening zorgvuldig en doelmatig uitvoeren, met een blijvende balans tussen kwaliteit en kosten en met oog voor de veranderende behoeften van inwoners.

Hartelijke groet,

Het Dagelijks Bestuur

De begroting 2027 is op 2 juli 2026 vastgesteld door het algemeen bestuur.

Voorzitter	**Secretaris**
De heer Mr S. van Haersma Buma	De heer L.J. Gebben

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Inhoudsopgave

Voorwoord 2

1. Algemeen 5

1.1. Meerjarig financieel kader 5

2. Programmaplan Gezondheid 6

2.1. Doel van het programma 6
2.2. Algemeen 8
2.2.1 Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind 8
2.2.2 Elkenien 9
2.2.3 Organisatie 12
2.3. Baten en lasten in 2027 13

3. Programmaplan Crisisbeheersing 16

3.1. Doel van het programma 16
3.2. Speerpunten Veiligheid 16
3.3. Resultaten in 2027 17
3.4. Baten en lasten in 2027 19

4. Programmaplan Brandweer 22

4.1. Doel van het programma 22
4.2. Speerpunten 22
4.3. Resultaten Brandweer Fryslân in 2027 22
4.4. Baten en lasten Brandweer in 2027 24

5. Financiën en kengetallen 27

6. Algemene dekkingsmiddelen 28

7. Paragrafen 29

7.1. Financiering 29
7.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 31
7.3. Bedrijfsvoering 35
7.3.1 Inleiding 35
7.3.2 Goed werkgeverschap 35
7.3.3 Integriteitsbeleid en gedragscode 35
7.3.4 Privacy & security 35
7.3.5 Organisatiethema's 36
7.4. Onderhoud kapitaalgoederen 40
7.5. Verbonden partijen 40
7.6. Wet open overheid 41

8. Financiële begroting 43

8.1. Overzicht van baten en lasten 43
8.2. Financiële positie 47

Bijlage 1. Bijdrage per gemeente 2027-2030 51
Bijlage 2. Investeringskredieten 2027 56

1. Algemeen

1.1. Meerjarig financieel kader

Het algemeen bestuur stelde op 12 maart 2026 het meerjarig financieel kader vast. In deze kaderbrief zijn de reguliere indexatie, de beleidsmatige ontwikkelingen en de overige autonome ontwikkelingen verwerkt. Dit kader vormt het uitgangspunt voor de begroting 2027 en de meerjarenraming 2028–2030.

Autonome ontwikkelingen

In de begroting zijn de budgetten voor materiële kosten en loonkosten conform de financiële verordening geïndexeerd.

- ***Indexering materiële kosten***
  Voor de materiële kosten wordt aangesloten bij de consumentenprijsindex (CPI), zoals opgenomen in de septembercirculaire van het gemeentefonds, twee jaar voorafgaand aan het betreffende begrotingsjaar. De in de septembercirculaire 2025 gepresenteerde CPI bedraagt voor 2027 2,5%. Voor de jaren 2028 tot en met 2030 wordt uitgegaan van een jaarlijkse index van 2,1%. Deze percentages sluiten aan bij de uitgangspunten uit de kaderbrief 2027–2030.

- ***Indexering loonkosten***
  Op 20 januari 2026 is een voorlopig onderhandelingsresultaat bereikt voor de cao Veiligheidsregio's, met een looptijd van 1 augustus 2025 tot 1 augustus 2027. In dit akkoord zijn loonstijgingen overeengekomen van 4,1% per 1 augustus 2025, 3,1% per 1 augustus 2026 en 0,1% per 1 januari 2027. Deze afspraken zijn verwerkt in de begroting.

  Het cao-akkoord loopt tot 1 augustus 2027.Voor de periode daarna zijn nog geen nieuwe afspraken gemaakt. Voor de verdere raming van de loonkostenontwikkeling wordt daarom – conform bestuurlijke afspraak – aangesloten bij de loonvoet sector overheid uit de septembercirculaire van het gemeentefonds. Voor 2027 wordt uitgegaan van een stijging van 3,5%. Voor de jaren daarna bedragen de gehanteerde indexaties 4,3% in 2028, 5,1% in 2029 en 3,8% in 2030. Deze percentages zijn verwerkt in de meerjarenraming en vormen het uitgangspunt voor de structurele ontwikkeling van de personeelslasten.

- ***Ontwikkelingen Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR)***
  Op 15 oktober 2025 hebben de minister van Justitie en Veiligheid, het Veiligheidsberaad en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten bestuurlijke afspraken gemaakt over de versterking van de maatschappelijke en regionale weerbaarheid. Onderdeel hiervan is een structurele versterking van de veiligheidsregio's voor crisisbeheersing en lokale en regionale weerbaarheid. In dit kader wordt de BDuR in 2026 landelijk verhoogd met € 8 miljoen. Vanaf 2027 betreft dit een structurele ophoging van € 25 miljoen per jaar. Voor Veiligheidsregio Fryslân betekent dit een aanvullende bijdrage van circa € 350.000 in 2026 en structureel circa € 1,1 miljoen vanaf 2027.

  Deze middelen zijn expliciet bestemd voor de versterking en intensivering van regionale weerbaarheid in het kader van crisisbeheersing en dienen ook als zodanig te worden ingezet. De middelen hebben een structureel karakter en zijn inhoudelijk geoormerkt voor deze versterkingsopgave. Zij bieden geen generieke ruimte binnen de exploitatie, maar zijn gericht op het duurzaam versterken van de crisisbeheersingsfunctie en de regionale weerbaarheid.

  De financiële vertaling van deze ophoging is verwerkt in de begroting 2027 en de meerjarenraming.

2. Programmaplan Gezondheid

2.1. Doel van het programma

Een gezonde basis 'foar elkenien'. Dat is het doel van ons programma. Vanuit de verschillende levensfasen is het daarom onze missie om ons in te zetten voor:

- *Elkenien:* een gezond leven in een gezonde en veilige omgeving;
- *Lyts:* een gezonde kansrijke start voor ieder kind;
- *Jong:* gezond opgroeien in een kansrijke omgeving;
- *Grut:* gezondheidspotentieel versterken;
- *Wiis:* gezond en vitaal ouder worden.

Agenda Publieke Gezondheid

De Agenda Publieke Gezondheid 2023-2026 benoemt voor deze thema's de vraagstukken voor de publieke gezondheid in Fryslân. Het is het fundament voor de samenwerking tussen de Friese gemeenten onderling en de samenwerking met de GGD.

Leeswijzer

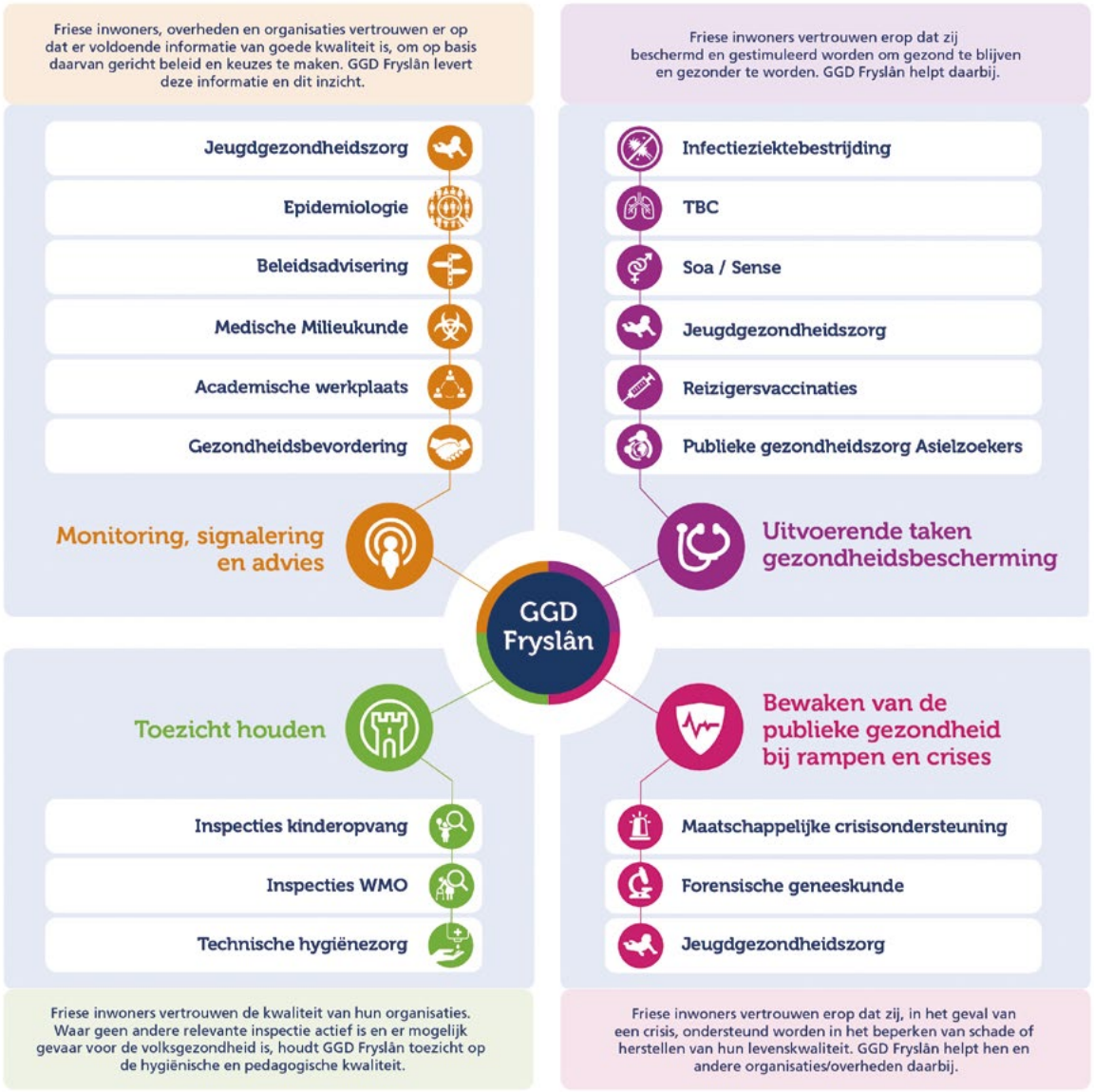
Het programmaplan is opgebouwd uit de levensfasen die GGD Fryslân hanteert: Elkenien, Lyts, Jong, Grut en Wiis. Onder iedere levensfase volgen we de opbouw van de vier pijlers die we ook in de financiële begroting hanteren:

- Monitoring, signalering en advies
- Uitvoerende taken gezondheidsbescherming
- Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crisis
- Toezicht houden

Hiermee doen we recht aan de Meerjarenkoers 2023-2026 en aan de traditionele opbouw van de begroting in pijlers, zoals gehanteerd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en bij de benchmarks van de GGD'en in Nederland (zie figuur 'De taken van GGD Fryslân').

De taken van GGD Fryslân

Iedereen verdient een gezond en veilig leven; wij dragen daaraan bij!

2.2. Algemeen

GGD Fryslân opereert in een dynamische context waarin diverse landelijke, regionale en gemeentelijke ontwikkelingen van invloed zijn op beleid en uitvoering. Het gaat om ontwikkelingen met mogelijke impact, waarvan de gevolgen en keuzes nog niet volledig duidelijk zijn en die afhankelijk zijn van besluitvorming op andere bestuurlijke niveaus.

Landelijke en regionale preventieontwikkelingen versterken elkaar en vragen om een samenhangende benadering. Het principe Health in/for all policies vormt hierbij ons bestuurlijke en beleidsmatige kader. De samenhangende preventiestrategie van het ministerie van VWS geeft landelijke richting, terwijl de regionale preventie-infrastructuur (RPI) de organisatorische basis vormt voor onze regionale samenwerking en uitvoering. Met het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) krijgt de regionale preventie-infrastructuur een extra impuls.

Daarnaast werken we aan het versterken van weerbaarheid en veerkracht in de samenleving. Hierbij hebben we aandacht voor vroegsignalering, paraatheid bij gezondheidscrises, sociale veiligheid en gezondheidsvaardigheden.
In het licht van maatschappelijke opgaven, veranderende samenwerking en arbeidsmarktkrapte werken we aan de doorontwikkeling en toekomstbestendigheid van onze taken.
Dit vraagt om continue herijking van het aanbod en aandacht voor taakinvulling.
Binnen de jeugdgezondheidszorg (JGZ) ligt de focus op rolvastheid, effectiviteit, veiligheid en samenwerking in het lokale netwerk.
Verder verstevigen we de samenwerking binnen 3Noord om processen gezamenlijk te organiseren, efficiëntie te vergroten en expertise te borgen.

2.2.1 Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind

Monitoring, signalering en advies

Aanpak schoolziekteverzuimbegeleiding
De afgelopen jaren is het schoolziekteverzuim toegenomen. Dit zorgt voor een hoge werkbelasting binnen onze dienstverlening. Voor goede begeleiding bij schoolziekteverzuim is de bewezen effectieve interventie Meer Aandacht voor Ziekgemelde Leerlingen (MAZL) ontwikkeld. MAZL richt zich op het verhogen van schoolaanwezigheid via een integrale aanpak. Daarbij is samenwerking tussen leerlingen, ouders, JGZ, onderwijs, gemeenten en ketenpartners essentieel.

Een brede dekking van MAZL in Fryslân is ons langetermijnbeeld. Dit is in lijn met het wetsvoorstel Wet terugdringen schoolverzuim dat in voorbereiding is. Op dit moment neemt één gemeente (Súdwest-Fryslân) MAZL af binnen het aanvullend pakket. Voor de uitvoering van MAZL is extra inzet van JGZ-professionals nodig en voldoende beschikbaarheid van jeugdartsen. We kunnen MAZL niet alleen uitvoeren, commitment van scholen is cruciaal.

Naast de invoering van MAZL werken we binnen de jeugdgezondheidszorg aan een uniforme werkwijze voor de begeleiding bij schoolziekteverzuim in de overige gemeenten. Ook hierbij blijft de gezamenlijke inzet en het commitment van ketenpartners bepalend voor succes.

Centrale zorgverlener
In 2026 leggen we een notitie aan de bestuurscommissie Gezondheid voor. Doel hiervan is de gemeentelijke financiering, vanuit het AZWA, voor de centrale zorgverlener (CZV) tot 2030 te borgen. Eind 2025 contracteerde de zorgverzekeraar GGD Fryslân als zorgverlener voor de CZV. Hierdoor kunnen we in 2026 voor een deel van de CZV-trajecten zorgvergoeding aanvragen (voor kinderen met matig of verhoogd gewichtsgerelateerde gezondheidsrisico's). Dit zorgt ervoor dat het deel waarvoor in 2025 geen dekking was, nu wel kan worden gefinancierd. De zorgvergoeding draagt bij aan verdere borging en continuïteit van deze aanpak.
In 2026 werken we nader uit hoe we de middelen inzetten.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Wijzigingen Rijksvaccinatieprogramma
De GGD past het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) tot 2030 stapsgewijs aan op basis van adviezen van de Gezondheidsraad en besluiten van het ministerie van VWS. We liggen op koers met deze implementatie, maar de financiële consequenties zijn nog niet volledig in beeld. Tegelijkertijd blijft de dalende vaccinatiegraad een belangrijk aandachtspunt, ondanks enkele positieve signalen zoals een stijging van de HPV-vaccinatiegraad.
Om de dalende vaccinatiegraad te keren, passen we onze werkwijzen aan in de richting van fijnmaziger vaccineren. Hoe we dit binnen de beschikbare middelen kunnen organiseren, werken we in 2026 verder uit.

2.2.2 Elkenien

Monitoring, signalering en advies

Regionale preventie-infrastructuur
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) zijn afspraken vastgelegd over het versterken van de regionale preventie-infrastructuur (RPI) op het snijvlak van zorg en sociaal domein. Doel is te komen tot een samenhangende, toegankelijke en effectieve preventieve basis, waarin lokale en regionale partijen gezamenlijk invulling geven aan gezondheid, welzijn en ondersteuning.

In het AZWA is opgenomen dat de GGD de coördinerende rol vervult binnen de regionale kennis- en preventie-infrastructuur, waaronder de ketenaanpakken op het gebied van gezondheid. Binnen de Friese preventieaanpak (FPA) werken we al op deze manier. Deze aanpak geldt landelijk als voorbeeld voor de invulling van de RPI.
Vanuit onze positie als verlengd lokaal bestuur verbinden wij gemeenten, zorg, sociaal domein en publieke gezondheid. We dragen bij aan regionale planvorming, kennisdeling, monitoring en advisering.

Landelijk wordt momenteel – in opdracht van het ministerie van VWS en in samenwerking met onder andere de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Zorgverzekeraars Nederland (ZN) en GGD GHOR – een nadere verkenning uitgevoerd naar de inrichting en borging van de RPI. De uitkomsten worden uiterlijk in 2026 verwacht en leiden tot nadere afspraken over taken, verantwoordelijkheden en financiering. Op basis van deze definitieve landelijke kaders concretiseren we onze rol en inzet binnen de RPI verder. Dit kan leiden tot een mogelijke verdieping van de FPA en tot een verdere uitwerking van onze makel- en schakelrol tussen lokaal bestuur, regionale partners en landelijke (kennis)ontwikkelingen.

GGD Fryslân brengt de gezondheid van inwoners in kaart, combineert lokale data met landelijke inzichten en vertaalt deze naar praktisch toepasbaar beleid. Tegelijkertijd signaleren we trends, behoeften en knelpunten uit de uitvoering en brengen we deze in bij landelijke tafels. Daarmee vormt GGD Fryslân een natuurlijke schakel in de doorontwikkeling van een toekomstgerichte kennisinfrastructuur.

Basisfunctionaliteiten
In het IZA en het AZWA zijn landelijke afspraken gemaakt over het versterken van de samenwerking tussen het zorgdomein en het sociaal domein via vastgestelde basisfunctionaliteiten. Deze basisfunctionaliteiten beschrijven wat in iedere regio of gemeente beschikbaar moet zijn voor inwoners op de volgende leefgebieden: kansrijk opgroeien, gezonde leefstijl, mentale gezondheid, vitaal ouder worden en het verminderen van gezondheidsachterstanden.
Het gaat onder meer om structurele inzet op mentale gezondheid, valpreventie, de ketenaanpakken *Overgewicht en obesitas (volwassenen) en Kansrijke start*, en laagdrempelige steunpunten. Lokaal en regionaal bepalen we hoe we deze basisfunctionaliteiten invullen, passend bij de context en behoeften van inwoners. Daarbij maken we gebruik van een landelijke ‘gereedschapskist’ met bewezen effectieve interventies.

Een deel van de aanpakken wordt op dit moment nog doorontwikkeld en wordt naar verwachting uiterlijk in 2026 vastgesteld als basisfunctionaliteit. Daarnaast is sprake van een ontwikkelagenda voor thema's die op langere termijn kunnen worden toegevoegd. De landelijke kaders, governance en structurele financieringsafspraken worden in 2026 verder uitgewerkt en vastgesteld. Vooruitlopend hierop werken gemeenten, zorgverzekeraars, GGD Fryslân en zorg- en welzijnspartijen in de regio samen aan de verdere implementatie en doorontwikkeling van het regioplan. We monitoren regionaal de voortgang en effecten, waarna periodieke actualisatie plaatsvindt. Definitieve landelijke besluitvorming kan van invloed zijn op de nadere invulling, fasering en structurele financiering vanaf 2027.

Mentale gezondheid
De afnemende mentale gezondheid van jongeren en de toename van suïcides onder jongeren en jongvolwassenen vragen om een versterkte en samenhangende preventieve aanpak. GGD Fryslân draagt hieraan bij vanuit haar wettelijke taken en regionale positie, met een focus op collectieve preventie en het versterken van mentale weerbaarheid. We doen dit zowel breed voor alle jeugdigen als gericht op kwetsbare groepen.
Binnen het transformatieplan Mentale gezondheid en veerkracht zijn middelen beschikbaar gesteld. Deze zetten we in om, samen met gemeenten en ketenpartners, preventieve interventies te verstevigen. Dit draagt bij aan het voorkomen van depressieve klachten, het terugdringen van suïcidaliteit en het verminderen van eenzaamheid gedurende de levensloop. Hiermee leggen we een duurzame basis voor een samenhangende regionale aanpak voor mentale gezondheid, waarin verantwoordelijkheid wordt gedeeld en preventie structureel wordt verankerd. Het gaat hierbij om de onderdelen Strong Teens and Resilient Minds (STORM), Gezonde school, Join Us en suïcidepreventie.

Strong Teens and Resilient Minds
De financiering van STORM via de aanbesteding loopt af in maart 2026. STORM is onderdeel van het transformatieplan Mentale gezondheid en veerkracht en wordt vanaf 2026 gefinancierd uit de bijbehorende transformatiegelden. In 2027 zorgen we voor de verdere ontwikkeling en borging van deze aanpak, met focus op preventie en integraliteit tussen gemeenten, onderwijs en de GGD. De succesvolle uitrol op meerdere schoollocaties laat zien dat gezamenlijke inzet noodzakelijk is voor duurzame impact. Actieve medewerking en commitment van gemeenten en scholen blijven daarbij een randvoorwaarde, via bijvoorbeeld een intentieverklaring.

Suïcidepreventie
Om suïcidepreventie structureel te borgen op basis van de Wet integrale suïcidepreventie, werken we samen met gemeenten aan een provinciaal plan. In 2026 wordt een besluit genomen over dit plan voor provinciale uitvoering van de Wet integrale suïcidepreventie.

Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein

De aangekondigde Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams) ondersteunt de ambitie om mensen met onbegrepen gedrag sneller passende hulp te bieden. Door het versterken van het meldpunt Zorgwekkend gedrag en het verbeteren van gegevensdeling tussen ketenpartners, ontstaat beter zicht op waar problematiek speelt en hoe daarop kan worden ingegrepen. De wet staat op de agenda om aangeboden te worden aan de Tweede Kamer, maar hiervoor is nog geen datum bekend. Zodra meer duidelijkheid ontstaat over het tijdpad van de wet, bereiden GGD Fryslân en gemeenten zich gezamenlijk voor op de veranderingen die dit met zich meebrengt.

Grip op onbegrip
De toename van mensen met onbegrepen gedrag vraagt om een samenhangende aanpak op het snijvlak van zorg, veiligheid en sociaal domein. Binnen het ZonMw-programma Grip op Onbegrip werkt GGD Fryslân samen met GGZ Friesland, politie, Sociaal Domein Fryslân, woningcorporaties, NHL Stenden, Wender en de Regionale Ambulancevoorziening aan het versterken van de samenwerking in zowel acute als niet-acute zorgketens.

ZonMw heeft de subsidieaanvraag Samen Sterker: integrale aanpak onbegrepen gedrag Fryslân gehonoreerd. Hiermee kunnen we in 2026 en 2027 het eerdere traject voortzetten, met nadruk op het verder inrichten van de governance (pijler 1) en het realiseren van inhoudelijke verbeterdoelen (pijler 2). GGD Fryslân is penvoerder en vervult een coördinerende rol in de uitvoering. De voortzetting na 2027 is mede afhankelijk van landelijke besluitvorming over structurele financiering, onder andere vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Wet verplichte GGZ
Voor de voorgenomen wijzigingen van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) en de Wet zorg en dwang (Wzd) is een uitvoeringstoets uitgevoerd. De VNG heeft hiervan de eindrapportage opgeleverd. De uitvoeringstoets concludeert dat de wijzigingen uitvoerbaar zijn, maar dat blijvende monitoring nodig is om te beoordelen of de beschikbare middelen toereikend zijn. De wetswijzigingen leiden tot uitbreiding en wijziging van taken voor gemeenten en GGD'en. Het gaat onder andere om een gezamenlijke spoedprocedure, aangepaste verantwoordelijkheden van de burgemeester en aanvullende taken voor de GGD bij verkennend onderzoek. Het moment van de gefaseerde inwerkingtreding en de financiële en inhoudelijke conse-quenties hiervan zijn op dit moment nog onzeker.

Gezonde leefomgeving
Een gezonde fysieke en sociale leefomgeving heeft een groot en langdurig effect op de gezondheid. Zo'n leefomgeving beschermt mensen namelijk tegen risico's en nodigt uit tot gezond gedrag. Maatregelen in het fysieke domein – zoals groen, schone lucht en veilige mobiliteit – bereiken iedereen en verkleinen gezondheidsverschillen. Hierdoor hebben ze vaak meer impact dan individuele leefstijlinterventies.

In de landelijke nota Gezondheidsbeleid 2025-2030 is gezonde leefomgeving één van de vijf hoofdthema's. Hierin staat dat de GGD bij uitstek beschikt over relevante gezondheidskennis en daardoor goed kan adviseren over een gezonde inrichting. Het Rijk bevordert betere samenwerking tussen GGD'en en andere overheden. Het ministerie van VWS onderzoekt of wetgeving moet worden aangescherpt, vooral rond de adviesrol van GGD'en. Dit gebeurt onder de vlag van de actieagenda Industrie en Omwonenden. Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat coördineert deze agenda.

Van gemeenten wordt extra inzet verwacht, onder andere bij het meenemen van gezondheid in omgevingsvisies en planvorming. Wij ondersteunen gemeenten daarbij door vroegtijdig gezondheidsrisico's en -kansen te signaleren. Daarnaast adviseren we over ruimtelijke keuzes en de effecten daarvan op de gezondheid bij het opstellen van omgevingsvisies en -plannen. De structurele financiering van deze rol is nog onduidelijk. We volgen de landelijke ontwikkelingen en werken in 2026 al samen met gemeenten aan een toekomstgericht voorstel over deze adviesfunctie.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Seksuele gezondheid
De regeling Specifieke uitkering aanvullende seksuele gezondheidszorg (SPUK ASG) voor de coördinerende GGD'en wordt in 2026 aangepast. Vanaf 2027 komt via het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord structureel extra budget beschikbaar voor alle GGD'en.

Infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid
De financiering voor de versterking van de infectieziektebestrijding (IZB) en pandemische paraatheid is vooralsnog beschikbaar tot en met 2028. Ook in 2027 geven we uitvoering aan deze versterking. De aansluiting op de Landelijke Functionaliteit opgeschaalde Infectieziektebestrijding (LFI) wordt in 2026 afgerond, zodat GGD Fryslân in 2027 is aangesloten. Het is nog onzeker of deze aansluiting structureel extra capaciteit vraagt. Eventuele meerkosten vangen we binnen de bestaande begroting op.

Vaccinatievoorziening
Het ministerie van VWS is van plan om het RIVM in 2026 opdracht te geven de vaccinatiezorg voor volwassenen te versterken. Afhankelijk van de definitieve besluitvorming anticiperen we hier in 2027 op. Een mogelijke rol voor de GGD kan gevolgen hebben voor de huidige organisatie van vaccinaties. Daarnaast is nog onduidelijk of we in 2027 een COVID-19-vaccinatiecampagne uitvoeren. Als dit het geval is, verwachten we dat hiervoor aanvullende middelen beschikbaar worden gesteld.

Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises

Forensische geneeskunde
In 2027 werken we toe naar een landelijk stelsel voor forensische geneeskunde. De voorbereidingen hiervoor vinden plaats via een ledenproject van GGD GHOR Nederland, met gezamenlijke financiële bijdragen van alle GGD'en. Tegelijkertijd blijft de afhankelijkheid van externe inhuur een aandachtspunt. We richten ons op de beperking hiervan en op een doelmatige organisatie van de beschikbare capaciteit. Onzekerheden rond structurele financiering vanuit het Rijk en landelijke keuzes over de toekomstige inrichting, vragen om flexibiliteit in middelen en fasering.

2.2.3 Organisatie

iStrategie
Onze iStrategie geeft richting aan (digitale) samenwerking, digitalisering, datagedreven werken, informatieveiligheid, digitale vaardigheden en competenties van medewerkers. Dit zien we als een belangrijke strategische randvoorwaarde voor toekomstgerichte publieke gezondheidszorg en het verbeteren van onze dienstverlening.
Door te investeren in een robuuste data-infrastructuur en een digitaal fitte organisatie, kan GGD Fryslân beter inspelen op toekomstige gezondheidsvraagstukken, maatschappelijke veranderingen en de krapte op de arbeidsmarkt. De inzet van innovatieve technologieën en datagedreven werken draagt bij aan het verlichten van de werkdruk en het vergroten van de effectiviteit en efficiëntie van de digitale dienstverlening. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van AI om dienstverlening te optimaliseren, het vervangen van handmatige taken door digitale oplossingen en het stimuleren van een lerende cultuur waarin medewerkers digitale vaardigheden verder ontwikkelen. Deze ontwikkeling krijgt een inhoudelijke plaats in de programmabegroting. Op dit moment gaan we ervan uit dat we dit binnen de bestaande financiële kaders kunnen opvangen.

Uitkomst Bestuurlijke Opdracht
GGD Fryslân staat voor complexe opgaven op het gebied van preventie en jeugdgezondheidszorg, terwijl er een structureel begrotingstekort van € 925.000 is. Dit tekort komt onder andere door stijgende kosten voor personeel en huisvesting. In juni 2025 besloot de bestuurscommissie Gezondheid de huidige inzet op preventie en jeugdgezondheidszorg te handhaven. De commissie is overtuigd van het effect dat deze taken bijdragen aan het voorkomen van zwaardere zorg en hogere maatschappelijke kosten. Hierbij is afgesproken dat de gemeentelijke bijdrage wordt aangevuld in plaats van dat er in kerntaken wordt gesneden. Met dit besluit bevestigt de bestuurscommissie het vertrouwen in de maatschappelijke waarde van onze preventieve taken en onze rol als stabiele uitvoeringspartner.

Zoals in de kaderbrief 2027-2030 is afgestemd, vangt GGD Fryslân een deel van de financiële opgave intern op door efficiencymaatregelen en taakherschikking op het toedienen van het Rotavirusvaccin. Door deze wijziging in de inzet van professionals kunnen we organisatorische veranderingen doorvoeren die leiden tot een besparing. Ook op het gebied van huisvesting besparen we gefaseerd door locaties doelmatiger te gebruiken en waar mogelijk synergie te creëren met andere publieke partners, zoals de brandweer. De nabijheid van consultatiebureaus voor inwoners blijft het uitgangspunt. We voeren de besparing fasegewijs in vanaf 2027, waarbij de structurele besparing vanaf 2029 € 75.000 bedraagt.

Een aanvullende gemeentelijk bijdrage dekt het resterende tekort van circa € 525.000, verdeeld over de Friese gemeenten. Zo blijft de continuïteit van de publieke gezondheidszorg gewaarborgd in Fryslân.

2.3. Baten en lasten in 2027

Programma Gezondheid	Lasten	Baten	Saldo
Pijler 1	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler 2	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.935.052	56.339	7.878.714
	43.149.198	7.171.211	35.977.988
Dekkingsmiddelen gezondheid			
Gemeentelijke bijdrage		36.079.987	-36.079.987
		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	43.149.198	43.251.198	-102.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat gezondheid	***43.251.198***	***43.251.198***	**-**

interview

Wat de leefomgeving betekent voor gezond leven

Een park in het centrum van Leeuwarden. De inrichting van de leefomgeving draagt bij aan gezondheid.

Gezond leven is meer dan een persoonlijke keuze. Steeds duidelijker wordt dat de fysieke en sociale leefomgeving grote invloed heeft op de gezondheid van mensen. "Jarenlang dachten we: als we mensen maar vertellen dat ze gezond moeten leven, dan gaan ze dat ook doen. Maar als de leefomgeving dat niet ondersteunt, werkt het niet", vertelt Joost de Bruijn, milieugezondheidskundig adviseur van GGD Fryslân.

Wat verstaan we onder de fysieke leefomgeving?
Joost: "De fysieke leefomgeving gaat over alles wat letterlijk in iemands omgeving aanwezig is. Denk aan verkeer, een fabriek of een grote stal en de geluidsoverlast of uitstoot daarvan. Maar ook aan groen, speelplekken, bankjes en wandel- en fietspaden. Verder kun je denken aan stoffen in het milieu, zoals PFAS en bestrijdingsmiddelen. Hierover stellen inwoners steeds vaker vragen."

De fysieke en sociale leefomgeving zijn meestal met elkaar verbonden. "Een bankje is iets fysieks, maar wordt vaak ook een ontmoetingsplek. Groen helpt hitte tegen te gaan, maar zorgt er ook voor dat mensen eerder naar buiten gaan en elkaar tegenkomen."

De leefomgeving stuurt gedrag
De leefomgeving bestaat niet alleen uit fysieke en sociale elementen, maar ook uit dagelijkse prikkels die samen onbewust sterk van invloed zijn op gedrag. Dat blijkt uit onderzoek. "Denk aan reclame voor ongezonde producten, maar ook sociale media zorgen ervoor dat we vaker op de bank zitten en minder in beweging zijn."

Daarom verschuift de aandacht. "Als je aan de voorkant investeert in een gezonde leefomgeving, worden mensen onbewust meer gestimuleerd om gezonde keuzes te maken. Dat heeft meer impact dan alleen inzetten op leefstijl. Bovendien voorkom je dat gezondheidsproblemen pas aan de achterkant, in de zorg, worden opgelost."

De leefomgeving en gezondheidsverschillen
"Mensen met een lagere sociaaleconomische positie wonen vaker in wijken die dicht op (snel)wegen zijn gebouwd, met minder groen en slechtere woningen. Dat brengt extra gezondheidsrisico's met zich mee", geeft Joost aan. Juist in die wijken kan verbetering van de fysieke leefomgeving veel betekenen. "Zodat iedere Friese inwoner de mogelijkheid heeft om gezonder te leven. Wat ons betreft verdient dat prioriteit."

>

Bewustwording in het fysieke domein
De afgelopen jaren heeft de GGD met tijdelijke financiering gewerkt aan het onderwerp gezonde leefomgeving. “Die middelen hebben ons de ruimte gegeven om te pionieren, mede naar aanleiding van de nieuwe Omgevingswet, waarin de gezonde leefomgeving een prominentere plek heeft gekregen.” Op het gebied van bewustwording is nog werk te doen. “Zodat gemeenten, met name in het fysieke domein, de invloed van de fysieke leefomgeving structureel meenemen in de planvorming van bijvoorbeeld nieuwe wijken of bij aanpassingen in bestaande wijken.”

Samenwerking met gemeenten
Gemeenten geven het gezondheidsbeleid grotendeels lokaal vorm. De noodzaak van een gezonde leefomgeving wordt daarbij steeds breder gezien, ook landelijk. “Het onderwerp kan snel groot worden. De vraag is vaak: waar en hoe begin je? Daar helpen wij gemeenten bij. Wij brengen kennis, advies, onderzoek en soms een stukje uitvoering in.”

Structurele financiering ontbreekt nog. “Maar hier wordt aan gewerkt. Gezonde leefomgeving is nu één van de gezondheidsonderwerpen waar we aan werken, maar de kans is aanwezig dat dit in de toekomst een vast en belangrijk onderdeel van ons werk wordt”, sluit Joost af.

3. Programmaplan Crisisbeheersing

3.1. Doel van het programma

Met het programma 'Crisisbeheersing' richten wij ons op de fysieke veiligheid. Dit betekent dat wij alles in het werk stellen om risico's te verkleinen en crises en incidenten te beheersen of te bestrijden. Onder de afdeling Crisisbeheersing vallen ook de taken voor 'Bevolkingszorg' en 'Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR)'.

3.2. Speerpunten Veiligheid

Wij zijn 24/7 alert en paraat:

Wij beschikken over een robuuste crisis- en brandweerorganisatie, met passend en voldoende personeel. Daarmee staan we 24/7 paraat.

Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis:

Wij adviseren en informeren inwoners, gemeenten, instellingen en andere partijen in ons netwerk. Met als doel: meer veiligheid en bewustzijn.

Wij werken duurzaam en omgevingsbewust:

Wij zijn een wendbare organisatie die alert is op landelijke/maatschappelijke ontwikkelingen, nieuwe risico's/trends en passen deze toe in de praktijk en onze bedrijfsvoering.

Wij zetten de netwerksamenleving centraal:

Wij verbinden burgers, gemeenten, bedrijven en instellingen, werken met hen samen en benutten elkaars kennis en expertise voor, tijdens en na een incident of crisis.

Wij werken informatiegestuurd met betrouwbare data:

Wij ontwikkelen ons tot informatieknooppunt en werken zoveel mogelijk met betrouwbare en kwalitatief hoogwaardige informatie en data.

3.3. Resultaten in 2027

In 2024 hebben de minister van Veiligheid en Justitie en het Veiligheidsberaad de versterking van Crisisbeheersing uitgewerkt in de Landelijke agenda Crisisbeheersing 2024-2029. Deze agenda zet de koers uit voor een periode van zes jaar en geeft richting aan de inhoudelijke ambities op het terrein van crisisbeheersing van het Rijk en de veiligheidsregio's. Zo hebben wij in onderstaand programmaplan rekening gehouden met de bijdrage die veiligheidsregio's in Nederland mogen leveren aan de totale rijksweerbaarheidsopgave om daarmee de weerbaarheid en veerkracht van de samenleving te versterken.

Speerpunt	**Resultaat** Wat willen we bereiken?	**Activiteit** Wat gaan we ervoor doen?
Wij zijn 24/7 alert en paraat	**Onze crisisorganisatie blijft op sterkte, is opgeleid en geoefend en 24/7 paraat voor zowel GRIP-inzetten als langdurige crises.**	We werven geschikt en passend personeel voor onze crisisorganisatie. We voeren een vakbekwaamheidsprogramma uit, in lijn met het landelijke programma *Onderwijs onderweg*. Dit betekent dat onze crisisfunctionarissen opleidingen, trainingen en praktijkoefeningen krijgen met de focus op actuele en prioritaire risico's. We implementeren de eisen van het Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg (UKB).
	De crisisorganisatie blijft - zo nodig in aangepaste vorm - functioneren als vitale sectoren verstoord raken.	We borgen de continuïteit van de crisisorganisatie en implementeren hiervoor de bijbehorende normen van de BIO en de NEN (conform volwassenheidsniveau 3). Voor de kritische processen organiseren we fallbackscenario's.
	We vullen de *meldkamerfunctie Crisisbeheersing* in op basis van het beleidsplan *Meldkamer Noord-Nederland 2025-2028*. De directeuren van de drie veiligheidsregio's hebben dit plan vastgesteld.	We leveren een bijdrage aan de uitvoering van de jaarschijf 2027 van het beleidsplan Meldkamer Noord-Nederland 2025-2028.
Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis	**De afdeling Crisisbeheersing werkt vanuit landelijke en regionaal geprioriteerde risico's. Op die manier kunnen we de voorbereiding van crisisbeheersing gerichter oppakken.**	We benutten continu de risico-inzichten uit ons regionaal risicoprofiel en ons zorgrisicoprofiel.
	Tijdens een inzet kan de crisisfunctionaris beschikken over actuele plannen.	We maken en actualiseren plannen op basis van geprioriteerde risico's. We stellen rampbestrijdingsplannen en informatiekaarten op voor onze crisisfunctionarissen. We leveren een bijdrage aan het opstellen van landelijke crisisplannen en gebruiken deze voor de eigen regionale planvorming.

Speerpunt	**Resultaat** Wat willen we bereiken?	**Activiteit** Wat gaan we ervoor doen?
Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis	**Gemeenten gebruiken ons advies bij de vergunningverlening voor evenementen.**	We geven veiligheids- en gezondheidsadviezen voor evenementen.
	De bestuurscommissie Veiligheid beoordeelt de staat van voorbereiding van zorginstellingen op rampen en crises.	We brengen de mate van voorbereiding van zorginstellingen op rampen en crises in kaart. We maken op basis van de informatie die zij aanleveren een bestuurlijke rapportage.
Wij werken duurzaam en omgevings-bewust	**Samen met de Friese gemeenten leveren we via een projectorganisatie een bijdrage aan de rijksbrede weerbaarheidsopgave door de Friese samenwerkingsagenda *Weerbaarheid en Veerkracht 2026-2027* uit te voeren.** **In deze agenda staan drie strategische lijnen centraal: versterken eigen continuïteit, coördinatie en noodsteunpunten, en versterken maatschappelijk middenveld.**	Conform het in 2026 vastgestelde projectplan werken we aan de ontwikkeling van de drie strategische lijnen uit de samenwerkingsagenda.
We zetten de netwerk-samenleving centraal	**De afdeling Crisisbeheersing is, conform onze netwerkstrategie, in contact met relevante partners en partijen.**	We maken samenwerkingsafspraken met ketenpartners en zorgen voor kennisdeling en informatie-uitwisseling. We bevorderen kennisontwikkeling vanuit het kennisschakelpunt Veiligheid door het uitvoeren van de kennisagenda.
We werken informatie-gestuurd met betrouwbare data	**Voor onze crisisorganisatie hebben we een veiligheidsinformatie- knooppunt (VIK) operationeel. Dit is aangesloten op het knooppunt coördinatie regio's-rijk (KCR2).**	We werken toe naar een 24/7 -informatiepositie. Daarmee ondersteunen we continue het proces van risicomonitoring en kunnen we sneller inspelen op kwetsbaarheden, dreigingen en incidenten/crises.

3.4. Baten en lasten in 2027

Programma Crisisbeheersing	Lasten	Baten	Saldo
Producten Crisisbeheersing	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.195.411	8.488	1.186.923
	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing			
BDUR		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.402.399	-4.402.399
	-	10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties Crisisbeheersing	-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	***11.199.344***	***11.199.344***	***-***

interview

Vakbekwaam in een veranderende wereld

Net voor de start van een oefening. Op de achtergrond de mobiele commando unit. Tijdens een incident vindt hier crisisoverleg plaats.

Vakbekwaamheid gaat over het opleiden, trainen en oefenen van crisisfunctionarissen. Dat zijn mensen uit de eigen organisatie, maar ook uit gemeenten en van andere crisispartners. "Je bent geen crisisfunctionaris voor de hele dag. Maar als je pieper gaat of je wordt gebeld tijdens je piketdienst, dan laat je alles vallen en ben je ervan", vertelt Guido Swildens, beleidsadviseur Vakbekwaamheid.

Vakbekwaam worden en blijven
"Er zijn verschillende functies binnen de crisisorganisatie. Als iemand start als crisisfunctionaris, leiden we diegene op voor een specifieke rol." De basis daarvoor is het landelijke kwalificatiedossier waarin taken, competenties en gedrag staan. "Vakbekwaam blijven is vervolgens een kwestie van regelmatig trainen en oefenen."

Oefenen met actuele scenario's
"We oefenen regelmatig op verschillende niveaus. Soms monodisciplinair, bijvoorbeeld met alleen de afdeling Bevolkingszorg binnen een gemeente", geeft Guido aan. Een andere keer wordt er multidisciplinair geoefend, met brandweer, politie, geneeskundige diensten, gemeenten en andere crisispartners tegelijk, zoals de kustwacht, Liander, Rijkswaterstaat en Wetterskip Fryslân.
"De scenario's voor de oefeningen laten we aansluiten op de actualiteit en dat zijn andere scenario's dan jaren geleden. Zo oefenen we nu situaties waarin drones een rol spelen of waarin de uitval van nutsvoorzieningen door een clusterbui centraal staat. Deze oefeningen maken in de praktijk vaak iets los en leiden dan tot gesprekken achteraf, bijvoorbeeld met gemeenten over hun eigen bedrijfscontinuïteit of crisisorganisatie."

Vragen de huidige omstandigheden iets anders van crisisfunctionarissen?
Guido: "We hebben niet zozeer te maken met nieuwe risico's, maar wel met verschuivende accenten waardoor situaties snel complex kunnen worden. Als crisisfunctionaris moet je daarom vindingrijk zijn. Daarnaast speelt samenwerken in netwerken vóór een crisis een grote rol. Dat betekent dat crisisfunctionarissen en partners elkaar in de dagelijkse praktijk actief opzoeken, zodat ze elkaar kennen en niet pas tijdens een crisis hoeven uit te vinden wie wat doet."

Landelijke onderwijsontwikkelingen
Een belangrijke landelijke ontwikkeling op het gebied van vakbekwaamheid is het programma Onderwijs Onderweg. "Een omvangrijke landelijke ontwikkeling die het onderwijsstelsel rondom crisisbeheersing herijkt. Opleidingen voor crisisfunctionarissen blijven veelal zoals ze zijn, maar het programma heeft wel gevolgen voor de organisatie en toetsing", zegt Guido. Zo wordt er bijvoorbeeld toegewerkt naar geaccrediteerde examens. Dat leidt tot meer landelijke uniformiteit en afstemming. "Het idee is dat regio's meer hetzelfde doen en van elkaar kunnen leren."

>

Leven lang leren
Het vakbekwaamheidsprogramma van de afdeling Crisisbeheersing is breder dan de landelijke onderwijsontwikkelingen. “Jaarlijks stellen we een programma samen rond het regionale risicoprofiel, bestuurlijke prioriteiten en wat oefeningen en incidenten ons leren. Ook nemen we de leerbehoeften van onze crisisfunctionarissen mee. Vakbekwaam blijven is een doorlopend proces: het opfrissen van kennis, het uitwisselen van ervaringen en het trainen op specifieke vaardigheden”, sluit Guido af.

4. Programmaplan Brandweer

4.1. Doel van het programma

Het programma van Brandweer Fryslân levert een bijdrage aan de veiligheid van de inwoners van Fryslân. Wij richten ons op:

- het voorkomen en beheersen van risico's;
- het bestrijden van brand;
- hulp bij ongevallen.

4.2. Speerpunten

In de 'Meerjarenkoers 2023-2026' lichten we toe welke koers we de komende vier jaar varen. Crisisbeheersing en Brandweer Fryslân hebben gemeenschappelijke speerpunten. Voor een overzicht in beeld verwijzen we u naar paragraaf 3.2 van deze begroting.

4.3. Resultaten Brandweer Fryslân in 2027

We willen, naast de basistaken incidentbestrijding en de advies- en controletaken vanuit risicobeheersing, de volgende resultaten halen.

Speerpunt	Doel / actviteit	Resultaat 2026
Wij zijn 24/7 alert en paraat	**Strategisch huisvestingsprogramma**	We stellen nieuwe leidende principes vast voor de vastgoedportefeuille van Brandweer Fryslân.
	Weerbaarheid	Onze rol voor een weerbare Friese samenleving is duidelijk en hieraan geven we uitvoering.
	Veerkracht, mentale gezondheid en PTSS-regeling	We geven zowel proactief, preventief als reactief structureel invulling aan goed werkgeverschap als het gaat om de mentale gezondheid van ons personeel.
	Continuïteit brandweerorganisatie	We hebben ons voorbereid op verstoringen, zoals uitval van nutsvoorzieningen, zodat we 24/7 paraat kunnen blijven.
	Vakbekwaamheidsnorm officieren	In 2027 geven we uitvoering aan en rapporteren we over de nieuwe vakbekwaamheidsnormen voor (Hoofd)Officieren van dienst en adviseurs Gevaarlijke stoffen.

Speerpunt	Doel / activiteit	Resultaat 2027
Wij dragen bij aan het voorkomen van crises	**Advies en toezicht (Omgevingswet)**	• In 2027 werken we met een nieuwe dienstverleningsovereenkomst met gemeenten voor brandveiligheid, omgevingsveiligheid en toezicht en handhaving. • We blijven uren en werkzaamheden monitoren.
	Risicogericht werken	• Samen met gemeenten implementeren en geven we uitvoering aan het nieuwe programma Risicogericht toezicht. • We realiseren en implementeren een nieuw uitvoeringsprogramma *Brandveilig leven*. • In 2027 maken we op basis van risicogerichte benadering gerichte keuzes in het maken, verwerken en bijhouden van operationele informatievoorziening voor onze repressieve diensten.
	Natuurbrandbeheersing	• We werken met de nieuwe *Risico Index Natuurbranden (RIN)*. Deze wordt landelijk ontwikkeld. We beoordelen kritisch de focus van onze inspanningen en richten ons, waar nodig, op nieuwe risico's. • We versterken de samenwerking en hebben (landelijk) duidelijkheid over de financiering. • We vertalen de nieuwe (landelijke) wetgeving op natuurbrandbeheersing door naar onze aanpak. • We ontwikkelen de vakbekwaamheid van de repressieve organisatie verder.
	Bluswatervoorziening	• We borgen het structureel ingerichte overleg met het netwerk over bluswater. • We geven verder vorm aan de aanpak van gebieden/objecten waar weinig bluswater aanwezig is en spreken vervolgstappen af.
	Toekomstgerichte toegangsverschaffing	• We voeren het beleid voor toegangsverschaffing uit (op te stellen in 2026). • We doorlopen een communicatietraject voor objecteigenaren.
Wij werken duurzaam en omgevingsbewust	**PFAS/Blusschuim**	We faseren schuim als primair blusmiddel uit. In 2026 hebben we een implementatieplan gemaakt en is de uitvoering gestart.

Speerpunt	Doel/activiteit	Resultaat 2027
Wij zetten de netwerk-samenleving centraal	**Landelijke ontwikkelingen naar aanleiding van de 'grote werken' (strategisch thema's RCDV)** • **Onderwijs onderweg** • **Toekomstbestendige brandweerorganisatie** • **Goed werkgeverschap**	Brandweer Fryslân verkent verschillende scenario's vanuit de landelijke ontwikkelingen, zoals: • Het vormgeven van een manschapopleiding die meer differentiatie biedt; • Het herijken van het onderwijsstelsel; • Thema's als diversiteit en inclusie in het kader van goed werkgeverschap. • We sluiten indien passend voor de regio aan bij de veranderingen die uit deze programma's voortkomen.
Wij werken informatie-gestuurd met betrouwbare data	**Verantwoorden en verbeteren**	We werken met betrouwbare data voor onze interne sturing en verantwoording.
	Operationele informatievoorziening	We doorontwikkelen de afstemming van informatie voor gebruikers. We blijven onze operationele informatievoorziening beheren en verbeteren, zodat eenheden beschikken over actuele en bruikbare informatie.
	Tweewegpaging	We starten met monitoring op basis van tweewegpagers. Daarmee krijgen we beter inzicht in opkomst en bezetting van voertuigen en eenheden. Deze informatiestromen borgen we in 2027.

4.4. Baten en lasten Brandweer in 2027

Programma Brandweer	Lasten	Baten	Saldo
Producten Brandweer	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.480.062	81.509	11.398.553
	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen Brandweer			
BDUR		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		52.401.809	-52.401.809
		57.943.587	-57.943.587
Totaal saldo van baten en lasten	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties Brandweer	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat Brandweer	***59.214.665***	***59.214.665***	**-**

interview

Werken aan veerkracht bij de brandweer

Op elkaar kunnen leunen is de basis van veerkracht bij Brandweer Fryslân.

Is het normaal dat ik slecht slaap of een bepaalde plek vermijd? Wat als je als brandweerman of -vrouw met zulke vragen rondloopt? "Wij staan op als er iets met onze brandweermensen is. Dat klinkt misschien vanzelfsprekend, maar het is wel waar alles begint. Zorgen voor de samenleving begint bij zorgen voor de mensen die elke dag uitrukken", zeggen Judith Wietsma, aanjager mentale veerkracht, en Eelco Mur, senior medewerker nazorg.

Een stevige basis van opvang en zorg

"Na een heftige inzet wil je niet met je eigen verhaal naar huis," vertelt Eelco. "Daarom hebben we bij Brandweer Fryslân al jaren het Team Collegiale Opvang (TCO)." Het TCO bestaat uit zestien collega's, verspreid over Fryslân en afkomstig uit verschillende functies. "Juist die mix maakt het team herkenbaar en benaderbaar."

Opvang in de praktijk

Als de inzet van het TCO nodig is, gebeurt dit direct na een incident, als de ploeg terug is op de kazerne. Eelco: "Twee TCO-collega's zijn aanwezig bij de debriefing. We beginnen technisch: wat is er gebeurd en hoe is er gewerkt? Daarna komt de beleving aan bod: hoe voelde het en hoe ging de samenwerking?" Het doel is helder: met één gezamenlijk verhaal afsluiten, zodat niemand alleen blijft met zijn eigen ervaring. "Afgelopen jaar zijn we als TCO ongeveer dertig keer in actie gekomen. Dat zien we als iets positiefs. Mensen weten ons steeds beter te vinden."

Uitleg en herkenning

Eelco voert daarnaast regelmatig één-op-één gesprekken met collega's die met vragen rondlopen. Soms op initiatief van de collega zelf of naar aanleiding van een TCO-inzet. "Als mensen begrijpen wat er met ze gebeurt, helpt dat vaak al," zegt hij. "Dan denken ze: oké, dit hoort erbij of: nu is het tijd om iets te doen. En ze hoeven het niet alleen te doen." Die bewustwording maakt het makkelijker om signalen te delen en hulp te vragen.

Veerkracht begint niet pas na een incident

"Privéomstandigheden, eerdere ervaringen of langdurige druk kunnen ook meespelen bij de mentale belasting van brandweermensen," legt Judith uit. "Dat neem je mee de kazerne in of de wagen op." Daarom is er steeds meer aandacht voor bewustwording van veerkracht aan de voorkant. "Het gaat erom dat mensen zichzelf leren kennen. Maatwerk is het uitgangspunt. Hoe reageer jij op spanning? Wat helpt jou om te herstellen? En wanneer moet je aan de bel trekken?" Die gesprekken vinden niet alleen plaats na incidenten, maar ook structureel binnen ploegen, bij bijeenkomsten en met leidinggevenden. "Door samen te kijken hoe een ploeg ervoor staat, kun je eerder inspelen op wat iemand nodig heeft."

>

Stap voor stap verder
Richting 2027 wordt deze manier van werken stap voor stap uitgebouwd. “We bouwen verder op wat er al staat,” zegt Judith. “De mental check-up gesprekken lopen al en blijven onderdeel van hoe we aandacht hebben voor veerkracht.” Ook het thuisfront blijft aandacht krijgen, onder andere via partneravonden. Veerkracht stopt immers niet bij de kazerne. “Daarnaast verkennen we hoe medewerkers makkelijker hun weg kunnen vinden als ze vragen hebben over hun mentale gezondheid, bijvoorbeeld via een digitaal centraal startpunt.”

Tot slot
Brandweer Fryslân zet niet voor niks in op het versterken van het samenspel tussen voor-en nazorg. “We willen niet dat mensen vastlopen of langdurig uitvallen. Brandweerman of -vrouw word je echt niet zomaar. Deze baan kies je met je hart. Je wilt niet vastlopen, maar mee die wagen op!", sluiten Judith en Eelco af.

5. Financiën en kengetallen

Bijdrage per programma	
GGD	36.079.987
Crisisbeheersing	4.402.399
Brandweer	52.401.809
Totaal	**92.884.195**

Inkomstenverdeling	
Bijdrage gemeenten	92.884.195
BDuR	12.126.890
Overig	8.568.784
Totaal	**113.579.869**

Kostenverdeling	
Salariskosten	76.774.246
Kapitaalslasten	11.743.722
Huisvestingskosten	3.913.480
Materiële kosten	21.131.759
Totaal	**113.563.208**

Verdeelsleutel organisatiekosten	
GGD	38,5%
Crisisbeheersing	5,8%
Brandweer	55,7%

Formatie per programma	
Organisatie	121 fte
Brandweer	185 fte
GGD	289 fte
Crisisbeheersing	43 fte
Totaal	**638 fte**

6. Algemene dekkingsmiddelen

Gemeentelijk bijdrage in het nadelig saldo

Conform de gemeenschappelijke regeling wordt de vastgestelde gemeentelijke bijdrage, voor de programma's Gezondheid en Crisisbeheersing, in het nadelig saldo verdeeld naar het inwonertal. Als afwijking hierop heeft het Algemeen Bestuur besloten de bijdrage voor het programma Brandweer als volgt te verdelen: op basis van de verdeling van het cluster openbare orde en veiligheid (OOV) in het gemeentefonds.

De bijdrage aan het programma Organisatie wordt conform de eerder vastgestelde verdeelsleutels voor organisatieoverhead toegerekend aan de oorspronkelijke taakvelden. Door deze toerekening kunnen de deelnemende gemeenten de bijdrage opnemen in hun eigen begroting. De toerekening aan de taakvelden is als volgt:

GGD	38,5%
Crisisbeheersing	5,8%
Brandweer	55,7%

Per programma is de bijdrage als volgt:

GGD	€ 36.079.987
Crisisbeheersing	€ 4.402.399
Brandweer	52.401.809
Totaal	**92.884.195**

In bijlage 1 staat een overzicht van de verdeling van de bijdrage per taakveld over de gemeenten, inclusief een meerjarenperspectief richting 2030.

Brede doeluitkering rampenbestrijdingen

De bijdrage 'brede doeluitkering rampenbestrijdingen' (BDUR), zoals opgenomen in de begroting, hebben we gebaseerd op deze meest recente informatie. De bijdrage BDUR werd tot en met 2019, conform het (bij de regionalisering afgesproken) uitgangspunt, voor 35% toegerekend aan het programma Crisisbeheersing en voor 65% aan het programma Brandweer. Vanaf 2020 heeft het Landelijk Meldkamer Systeem de bijdrage naar beneden bijgesteld. Dit raakt alleen de brandweerbegroting en daarom houden we vanaf 2020 de volgende verdeling aan: 62% Brandweer en 38% Crisisbeheersing.

Vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn met de contourennota 'Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg' extra middelen toegekend aan de veiligheidsregio's. Deze middelen zijn bedoeld om een toekomstbestendig en samenhangend stelsel voor crisisbeheersing en brandweerzorg te realiseren.

Daarnaast zijn op 15 oktober 2025 bestuurlijke afspraken gemaakt over de verdere structurele versterking van de maatschappelijke en regionale weerbaarheid. Deze afspraken leiden tot een structurele ophoging van de BDuR ten behoeve van crisisbeheersing en regionale weerbaarheid.

7. Paragrafen

7.1. Financiering

Beleid

De kaders voor financiering zijn gebaseerd op de Wet financiering decentrale overheden en de bijbehorende uitvoeringsregelingen. Het treasurybeleid van Veiligheidsregio Fryslân (VRF) is vastgelegd in de financiële verordening. Daarin is afgesproken dat het dagelijks bestuur bij het aantrekken van middelen de volgende kaders hanteert:

- Voor financieringen met een looptijd langer dan één jaar vragen wij minimaal twee prijsopgaven op bij verschillende financiële instellingen.
- Wij maken geen gebruik van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet financiering decentrale overheden.

Met ons financieringsbeleid dekken we de risico's voor langere tijd af met vastrentende leningen. We stemmen de omvang en looptijd van deze leningen af op de omvang en levensduur van de materiële vaste activa. Daarnaast plannen we deze binnen de kaders voor de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

Het verloop in de financieringsportefeuille is nagenoeg volledig te herleiden tot het investeringsprogramma. Door het geplande investeringsprogramma in 2026 en 2027 neemt de omvang van de langlopende leningen naar verwachting toe tot ruim € 70 miljoen per eind 2027. Het verwachte verloop van de leningenportefeuille is daarmee als volgt:

Saldo per 1 januari	€ 64.692
Opname	€ 12.000 +
Reguliere aflossingen	€ 6.185 -/-
Saldo per 31 december	€ 70.507

Rente

a	De externe rentelasten over de korte en lange financiering				€ 1.908.150
b	De externe rentebaten (idem)			-/-	€ 0
	Saldo rentelasten en rentebaten				**€ 1.908.150**
c1	De rente die aan de facilitaire grondexploitaties (kostenverhaal) **moet** worden doorberekend	-/-	€ 0		
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/-	€ 0		
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen, als daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+/+	€ 0		
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente				**€ 1.908.150**
d1	Rente over eigen vermogen			+/+	€ 0
d2	Rente over voorzieningen			+/+	€ 158.332
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente				**€ 2.066.482**
e	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)			-/-	€ 2.066.482
f	**Renteresultaat op het taakveld Treasury**				**€ -**

We hanteren een omslagrente van 2,17% voor het toerekenen van rente aan de programma's.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

Het financieringsbeleid voorziet in een groter beroep op kortlopende leningen, voordat langlopend wordt gefinancierd. Dit betekent dat de ruimte onder de kasgeldlimiet wordt benut, dit is gelijk aan voorgaand jaar. Hierbij wordt de kasgeldlimiet per kwartaal overigens niet overschreden. Voor 2027 is de kasgeldlimiet bepaald op 8,2% van het begrotingstotaal, dit is € 9,3 miljoen.

De renterisiconorm voor 2027 is 20% van het begrotingstotaal, of € 22,8 miljoen. Bij het samenstellen van de leningenportefeuille hebben we er rekening mee gehouden dat de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen de renterisiconorm niet overschrijden.

7.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV) schrijft voor dat de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' aandacht besteedt aan de relatie tussen de risico's en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Algemeen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om omvangrijke tegenvallers op te vangen, zonder het beleid aan te passen. Het weerstandsvermogen waarborgt daarmee de continuïteit van de organisatie.

De weerstandscapaciteit bestaat uit beschikbare middelen om risico's op te vangen als deze zich voordoen. Dit betreft incidentele weerstandscapaciteit, zoals vrije reserves, en structurele weerstandscapaciteit. Bij structurele weerstandscapaciteit gaat het bijvoorbeeld om de post 'onvoorzien' en eventuele vrije begrotingsruimte.

Bij een gemeenschappelijke regeling is in beginsel altijd sprake van 100% weerstandscapaciteit. De deelnemende gemeenten zijn namelijk wettelijk verplicht om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te voldoen.

Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. In deze nota gaan we specifiek in op de bepaling van de weerstandscapaciteit. Veiligheidsregio Fryslân (VRF) kiest ervoor om een egalisatiereserve en een post 'onvoorzien' aan te houden. Zo kunnen we zelf een deel van de risico's opvangen. Eventuele tegenvallers hebben daardoor niet direct gevolgen voor de deelnemende gemeenten.

De nota bevat de volgende bestuurlijke afspraken:

Egalisatiereserve (algemene reserve)
De algemene reserve bestaat uitsluitend uit een egalisatiereserve. We bepalen de hoogte van deze reserve op basis van het begrotingstotaal. De ondergrens bedraagt 2% van het begrotingstotaal en de bovengrens 5%. Het begrotingstotaal 2025 – na wijziging – is € 129.767.000. Dit betekent een ondergrens van € 2.595.000 en een bovengrens van € 6.488.000.

Het saldo van de egalisatiereserve bedraagt ultimo 2025 € 3.380.000 en valt daarmee binnen de bestuurlijke bandbreedte.

Post onvoorzien (personele frictie)
Volgens de beleidsnota houden we een post 'onvoorzien' aan. Deze post is bedoeld voor het opvangen van kosten door personele frictie. Het budget is gepositioneerd bij de directie en wordt ingezet na advies van de concerncontroller. We zetten het budget in op basis van een integrale en VRF-brede afweging van bovenmatige personele fricties.

De uitgangspunten (in volgorde) voor toekenning zijn als volgt:
1. wegvallen taken;
2. reorganisatie;
3. (dis)functioneren (directe kosten op basis van een vaststellingsovereenkomst);
4. functioneren (ziekte, vervanging, niet productief: hieronder vallen niet de kosten van juridische advisering en/of onderzoeken).

Structurele begrotingsruimte
Als een gemeente of gemeenschappelijke regeling structurele begrotingsruimte heeft opgenomen in de begroting, beschouwen we dit als onderdeel van de weerstandscapaciteit. Daarom is het belangrijk om periodiek te onderzoeken of hiervan sprake is. We onderzoeken dit eens per vier jaar via het proces 'doorlichting begroting.'

Uit de laatste doorlichting van de begroting in 2023 bleek dat er geen sprake is van structurele begrotingsruimte. De volgende doorlichting staat gepland in 2027.

Overzicht weerstandscapaciteit
De weerstandscapaciteit van VRF bedraagt:

Egalisatiereserve	3.379.700
Onvoorzien	660.100
Structurele begrotingsruimte	-
Totaal	**4.039.800**

Beleid weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. Samengevat gelden de volgende beleidslijnen voor risicomanagement:

1. Risicomanagement is een regulier onderdeel van ons managementcontrolsysteem. We ondervangen geïdentificeerde risico's, waar mogelijk, met beheersmaatregelen.
2. We nemen de belangrijkste netto-risico's op in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicomanagement' in de begroting en jaarrekening. Waar nodig rapporteren we tussentijds over de voortgang.
3. In dezelfde paragraaf nemen we ook de risico's op die mogelijk op termijn impact hebben op de begroting. We verwerken deze structureel in de begroting zodra ze zich zeker voordoen.

Het huidige risicomanagementsysteem is een ad-hocproces. De komende jaren werken we aan het verder structureren van het risicomanagementproces en het vergroten van het risicobewustzijn.

Overzicht belangrijkste risico's

In deze paragraaf geven we een overzicht van de belangrijkste geïnventariseerde risico's.

Financieel
Veranderend overheidsbeleid kan leiden tot financiële onzekerheden. In oktober zijn verkiezingen gehouden en is de vorming van een nieuw kabinet gestart. Daarmee breekt een nieuwe beleidsperiode aan, waarvan de richting en financiële gevolgen nog niet volledig duidelijk zijn. De landelijke politiek kent bovendien een steeds kortere beleidscyclus, waardoor accenten in prioriteiten en bekostiging sneller kunnen verschuiven.

Deze landelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot taakuitbreiding of verschuiving van verantwoordelijkheden. De afgelopen periode is gebleken dat dergelijke trajecten vaak incidenteel worden gefinancierd, terwijl de opgaven structureel van aard zijn. Bij beperkte middelen blijven stabiliteit in uitvoering en financiële continuïteit van groot belang. VRF volgt het overheidsbeleid nauwgezet en signaleert financiële risico's tijdig om deze waar mogelijk te beheersen.

Ook autonome ontwikkelingen kunnen tot risico's leiden. Bij hoge inflatie of een substantiële loonstijging door cao-ontwikkelingen bestaat het risico dat de indexatie van onze budgetten – zoals vastgelegd in de financiële verordening – ontoereikend is. Hierdoor kunnen investeringen in huisvesting, kazernes, materieel, materiaal, personeel en IT-infrastructuur onder druk komen te staan. Dit kan de kwaliteit van onze dienstverlening beïnvloeden.

Personeelstekorten
Op de huidige arbeidsmarkt is het lastig om voldoende kwalitatief personeel te werven. Hierdoor kan onze taakuitvoering in gevaar komen. Dit speelt binnen alle organisatieonderdelen en kan gevolgen hebben. Zo kan de kwaliteit van de dienstverlening onder druk komen te staan, kan imagoschade ontstaan of kan de dienstverlening alleen worden gerealiseerd tegen onevenredig hoge kosten.

Met wervingscampagnes, opleidingsprogramma's en goed werkgeverschap zetten wij in op het binden, behouden en doorontwikkelen van ons personeel.

Cyberdreigingen
Voor onze dagelijkse bedrijfsvoering zijn we afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Dit is een complexe opgave, omdat de dreiging van cybercriminelen en statelijke actoren significant is toegenomen. Daarom stelt VRF zich als doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten én om deze weerbaarheid op een meetbare en verifieerbare wijze aan te tonen. Het uitgangspunt is het ambitieniveau 'aantoonbaar weerbaar'.

VRF moet ook de komende jaren passende nieuwe informatiebeveiligingsmaatregelen blijven nemen om de digitale weerbaarheid te waarborgen. Daarnaast willen we voldoen aan de gestelde normen zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), NEN7510 en Netwerk-en Informatiebeveiliging (NIS2), om de meetbaarheid en verifieerbaarheid te borgen. Ook voeren we periodiek interne audits en penetratietests uit en geven we bewustwordingstrainingen.

Wegvallen van maatwerk- en markttaken
VRF voert diverse taken uit die nauw verbonden zijn met de basistaak, maar die we niet collectief uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn:
- maatwerk voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ);
- dienstverlening naar aanleiding van de Omgevingswet;
- reizigersvaccinaties.

Voor deze taken zetten we deels vast personeel in en doen we een beroep op overhead. Het wegvallen van deze taken betekent zowel incidentele fricties als het vervallen van structurele dekking.

Bouwagenda voor nieuwbouw en verbouw
Veiligheidsregio Fryslân is een kapitaalintensieve organisatie. Vooral bij de brandweer is sprake van een gedegen investeringsplanning, mede door de bouwagenda. Deze bouwagenda betreft een planning voor grootschalige nieuwbouw en verbouw van onze brandweerkazernes.

In hoeverre we de planning halen, hangt af van diverse omstandigheden. We zijn hierbij onder meer afhankelijk van planvorming bij gemeenten, beperkingen bij aansluiting op het elektriciteitsnetwerk en de beschikbaarheid van leveranciers. In de praktijk constateren we dan ook dat de investeringen achterblijven op het plan.

Dit leidt op korte termijn tot financiële voordelen door vrijval van kapitaallasten. Op de lange termijn ontstaan echter financiële risico's. De bouwkosten zijn de afgelopen jaren fors gestegen, waardoor uitgestelde investeringen mogelijk hoger uitvallen.

Financiële kengetallen

Van de in het BBV opgenomen kengetallen zijn vier van toepassing op VRF. Deze kengetallen zijn als volgt uitgewerkt:

Kengetallen	Jaarverslag 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Netto-schuldquote	47,41%	74,08%	73,37%
Netto-schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	47,41%	74,08%	73,37%
Solvabiliteit	12,75%	2,84%	6,2%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

Netto-schuldquote

De netto-schuldquote weerspiegelt het schuldenniveau van de organisatie ten opzichte van de exploitatie. Hoe hoger het getal, hoe groter de netto-schuld ten opzichte van het begrotingstotaal. De netto-schuldquote is lager dan begroot, omdat de geplande langlopende lening niet is aangetrokken. Doordat diverse investeringen vertraging opliepen, was externe financiering nog niet nodig.

Solvabiliteit

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de organisatie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. We berekenen de ratio als het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen (balanstotaal). De solvabiliteit van gemeenschappelijke regelingen is over het algemeen laag. Dit komt doordat de deelnemende gemeenten wettelijk verplicht zijn om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Een gemeenschappelijke regeling hoeft om die reden geen eigen weerstandscapaciteit aan te houden.

In de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026 is vastgelegd dat de algemene reserve alleen bestaat uit een egalisatiereserve. Hiermee minimaliseren we onze reservepositie.
Tegelijkertijd voeren we een aantal kapitaalintensieve activiteiten uit. Denk aan investeringen in materieel en materiaal voor de repressieve dienstverlening en aan het realiseren, inrichten en instandhouden van brandweerkazernes, consultatiebureaus en kantoorlocaties. Deze kapitaalintensieve activiteiten leiden tot een relatief hoge externe financieringsbehoefte. De lage reservepositie in combinatie met de kapitaalintensieve activiteiten leidt tot een relatief lage solvabiliteit.

7.3. Bedrijfsvoering

7.3.1 Inleiding

Het organisatieonderdeel Bedrijfsvoering bestaat uit de afdelingen Communicatie, Informatiemanagement, Facilitair Bedrijf, Personeel & Organisatie en Financiën & Administratie. Bedrijfsvoering draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân door de primaire processen van VRF – brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg – zo gericht en effectief mogelijk te ondersteunen. Bedrijfsvoering is expert op het gebied van de bedrijfsvoeringportefeuilles en ondersteunt het primaire proces door te faciliteren, adviseren en te helpen bij het bewaken van grenzen. Door deze taken centraal te beleggen, verlagen we kosten en kwetsbaarheid en verhogen we de kwaliteit.

7.3.2 Goed werkgeverschap

VRF is een energieke organisatie met bevlogen medewerkers die zich dagelijks inzetten voor een veilig en gezond Fryslân. We willen een goede en aantrekkelijke werkgever zijn. Daarom bieden we ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en investeren we in de professionalisering van onze medewerkers. Dat doen we onder andere door opleiden en trainen, het inzetten van interne loopbaancoaches en het organiseren van intervisie. We voeren daarnaast een medewerkerstevredenheidsonderzoek uit om feedback op te halen uit de organisatie. Deze input gebruiken we om ons werkgeverschap verder te verbeteren.

Ook gezondheid en vitaliteit vinden we belangrijk voor onze medewerkers. Daarom stellen we preventieve instrumenten beschikbaar zoals een budgetcoach en een mantelzorgmakelaar. De komende jaren zetten we in op duurzame inzetbaarheid van medewerkers binnen het gezondheids- en veiligheidsdomein. We sluiten aan bij de landelijke plannen van Brandweer Fryslân om meer aandacht te geven aan duurzame inzetbaarheid en arbeidsveiligheid. Specifiek besteden we daarbij aandacht aan PTSS als beroepsziekte. Omdat PTSS iedere medewerker kan raken, geven we hier organisatiebreed blijvende en zorgvuldige aandacht aan.

7.3.3 Integriteitsbeleid en gedragscode

VRF heeft de verantwoordelijkheid om een integere organisatie te zijn. Daarom hebben we integriteitsbeleid en een gedragscode opgesteld. Hierover rapporteren we jaarlijks aan het bestuur.
Doelstellingen van het integriteitsbeleid zijn:

- Integriteit blijvend onder de aandacht brengen en bespreekbaar maken.
- Helderheid verschaffen over wat we verwachten van medewerkers en management en hoe we omgaan met eventuele misstanden.

De gedragscode geeft betekenis aan rechten, plichten, procedures en sancties die wettelijk zijn vastgelegd. De gedragsregels bieden houvast in de dagelijkse professionele omgang met de klant en met elkaar. De gedragscode is daarmee een uitwerking van het integriteitsbeleid.

7.3.4 Privacy & security

We hebben passende technische en organisatorische maatregelen getroffen om persoonsgegevens te beschermen en te voldoen aan de privacywetgeving. Ook in 2027 houdt de functionaris gegevensbescherming onafhankelijk toezicht op de naleving van de privacywetgeving en het privacybeleid. De privacy officer ondersteunt de organisatie bij de uitvoering en verdere borging hiervan. Zij signaleren risico's en adviseren over verbetermaatregelen, ieder vanuit de eigen rol. Over hun bevindingen rapporteren zij periodiek aan de directie en het dagelijks bestuur. Daarmee willen we privacy-incidenten zoveel mogelijk voorkomen en, als ze zich voordoen, de impact beperken.

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering is VRF sterk afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Net als bij andere organisaties nemen cyberdreigingen toe. Daarom stelt VRF zich tot doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten, en deze weerbaarheid aantoonbaar en toetsbaar te maken. Ons uitgangspunt is helder: 'aantoonbaar weerbaar'.

Informatiebeveiliging blijft daarom onverminderd aandacht vragen. Dit is nodig door toenemende internationale dreigingen, verdere digitalisering, steeds geavanceerdere werkwijzen van cybercriminelen en de groeiende wet- en regelgeving, zoals de Cyberbeveiligingswet en de Europese Data- en AI-verordening. VRF blijft daarom investeren in passende en toekomstbestendige maatregelen. We laten de effectiviteit daarvan toetsen via periodieke externe audits. Hoewel een cyberincident nooit volledig kan worden uitgesloten, doen we er alles aan om de kans daarop en de mogelijke impact zo klein mogelijk te maken.

7.3.5 Organisatiethema's

In de Meerjarenkoers VRF 2023-2026 benoemen we drie organisatiethema's: passend personeel bij onze adaptieve opgave, duurzaamheid en procesgericht werken. In deze beleidsperiode geven we vorm aan onze ambitie op deze thema's. Daarbij werken we datagedreven. Dit betekent dat we sturen op basis van onbewerkte feiten en ruwe data. Hierdoor kunnen we sneller, beter en accurater beslissingen nemen. We gebruiken deze inzichten ook als input voor nieuw beleid op het gebied van veiligheid en gezondheid en voor het optimaliseren van onze werkprocessen.

Passend personeel bij onze adaptieve opgave

VRF moet zich voortdurend aanpassen aan wat de buitenwereld van ons vraagt. Dit vraagt aanpassingsvermogen en een vooruitziende blik. Tegelijkertijd vragen onze wettelijke en reguliere taken juist om stabiliteit. Voor al deze opgaven hebben we passend personeel nodig.
We richten ons op het vinden en behouden van passend personeel.

Het vinden van passend personeel wordt de komende jaren uitdagender. Vooral in specialistische en zorgfuncties is sprake van schaarste. Daarnaast bereikt een deel van ons personeel de pensioengerechtigde leeftijd. We spelen hierop in met functiedifferentiatie, taakherziening en regionale en landelijke samenwerking. Ook verbeteren we onze arbeidsmarktcommunicatie en passen we onze werving en selectie aan, zodat we de juiste doelgroepen bereiken en activeren.

Het behouden van personeel is minstens zo belangrijk. Daarom zetten we actief in op duurzame inzetbaarheid. Met aandacht voor gezondheid, ontwikkeling en werkplezier blijven medewerkers vitaal, bekwaam en gemotiveerd – nu en in de toekomst.

Een belangrijk onderdeel hiervan is digitale fitheid. Die wordt steeds belangrijker door ontwikkelingen zoals AI en veranderende wet- en regelgeving. Deze ontwikkelingen bieden kansen, maar brengen ook risico's met zich mee. Denk aan datalekken, verminderde productiviteit, weerstand tegen verandering en compliance-risico's. Om risico's te beperken en kansen te benutten, investeren we de komende jaren actief in het digitaal vaardig maken en houden van onze medewerkers.

Duurzaamheid

We zijn ons bewust van onze leefomgeving. Klimaatverandering raakt ons direct en indirect in het dagelijks werk. We voelen daarin urgentie. Als gemeenschappelijke regeling en uitvoeringsorganisatie nemen we hierin geen koploperspositie in ten opzichte van de Friese gemeenten. Wel nemen we als maatschappelijke organisatie verantwoordelijkheid voor ons deel in deze opgave. Dat betekent dat we binnen onze invloedssfeer realistische en haalbare stappen zetten op het gebied van klimaat, circulariteit en milieu.

We volgen de wettelijke regels en opgaven, sluiten aan bij bestaande initiatieven, zijn transparant over onze voortgang en dragen actief bij aan een veilige en gezonde leefomgeving – nu en in de toekomst.

Procesgericht werken

De maatschappij vraagt steeds meer aanpassingsvermogen en flexibiliteit van ons. We moeten ons blijven ontwikkelen, snel kunnen schakelen en continu sturen op kwaliteit, efficiëntie en effectiviteit. Sinds 2023 bouwen we binnen VRF, onder het motto Leren door te doen, aan de basis voor procesgericht werken en een verbetergerichte mindset. Concreet betekent dit dat we de klant nog meer centraal stellen, slimmer samenwerken en processen zo inrichten dat we problemen voorkomen en continu verbeteren via de PDCA-cyclus. Het groeien naar een organisatie waarin continu verbeteren vanzelfsprekend is, vraagt om een cultuurverandering.
Daar werken we de komende jaren stap voor stap aan.

interview

Samen slimmer werken, met hart voor de Friese inwoner

Op de stuurmuur worden doelen en voortgang inzichtelijk gemaakt. V.l.n.r: Lysanne van der Kuip, Linda Hasz

Bij Veiligheidsregio Fryslân staat één ding centraal: er zijn voor de Friese inwoner. Die gedeelde drijfveer vormt het vertrekpunt voor procesgericht werken en continu verbeteren binnen de organisatie. "De vraag is steeds: hoe kunnen we het werk slimmer organiseren, zodat onze klant de beste diensten en dienstverlening krijgt?" zeggen Linda Hasz, directie- en managementadviseur bedrijfsvoering, en Lysanne van der Kuip, business procesanalist.

Leren door te doen

Sinds 2023 werkt VRF aan procesgericht werken via de aanpak leren door te doen. "Die aanpak past gewoon goed bij onze organisatie," zegt Linda. "Het is concreet en geeft mensen de ruimte om zaken binnen hun werk te verbeteren en er stap voor stap achter te komen wat wel en niet werkt." Procesgericht werken is geen doel op zich, maar een middel om toe te werken naar een cultuur waarin continu verbeteren vanzelfsprekend wordt.

Van taak naar proces

VRF werkt sterk taakgericht. Mensen weten wat ze moeten doen en zetten zich daar volledig voor in. Wat minder vanzelf gaat, is kijken naar het hele proces. Lysanne: "Een werkproces doe je bijna nooit alleen, je werkt samen met collega's uit andere teams. Door niet alleen naar je eigen taak te kijken, maar naar het hele proces, vergroot je de samenhang, efficientie en wendbaarheid. Als je weet hoe een proces loopt en wat daarin belangrijk is voor jou en anderen, kun je beter bijsturen als er iets verandert."

Eerst begrijpen, dan pas oplossen

De neiging om snel te handelen als iets niet goed loopt, is begrijpelijk en werkt vaak goed in crises. Tegelijkertijd zien Linda en Lysanne dat dit niet altijd duurzaam is "Eerst vertragen is belangrijk. Wat is hier nou echt aan de hand? Door dat samen goed te onderzoeken worden de grondoorzaken duidelijk. Door die oorzaken aan te pakken, realiseer je verbeteringen die echt werken en duurzaam zijn."

Wat levert het op in de praktijk?

Binnen de jeugdgezondheidszorg wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het verhogen van de opkomst bij het periodiek gezondheidsonderzoek. "Het no-showpercentage was te hoog," geeft Lysanne aan. "Wat bleek na onderzoek? De digitalisering is niet voor iedereen automatisch makkelijker. Soms komen mails in de spam en soms is een afspraak lastig te maken of te verzetten. Met dat inzicht kunnen we gericht werken aan verbeteringen."

>

"Ook intern hebben we resultaten geboekt", vult Linda aan. "De drukwerkkosten liepen steeds op. Door dit eerst te analyseren verbeterde het inzicht en maakten we duidelijke afspraken. Daardoor bleven de kosten het afgelopen jaar binnen budget. Een ander voorbeeld is het tellen van ademluchttoestellen. Dat gebeurt nu in één dag in plaats van twee."

Ondersteund door procescoaches

Procesgericht werken binnen VRF wordt ondersteund door een team Procesmanagement met procescoaches. Zij helpen teams en het management bij vragen over verbeteren en slimmer organiseren. "Dat is niet altijd een verbetertraject", leggen Linda en Lysanne uit. "Soms is een analysegesprek genoeg, soms gaat het om meedenken over sturing en monitoring en een andere keer volstaat alleen advies. Daarom kijken we altijd wat een vraag echt nodig heeft: wat helpt hier nu het meest?"

Wanneer is continu verbeteren echt een manier van werken geworden?

Daar zijn Linda en Lysanne duidelijk over. "Als het aanjagen niet meer nodig is. Als verbeteren net zo normaal is als andere ondersteunende vakgebieden." Dat vraagt meer dan alleen plannen en doen. "We zijn hier goed in Plan en Do, maar Check en Act schieten er nog weleens bij in. Om daar stappen in te maken, werken we met een stuurmuur in teams en afdelingen. Doelen, voortgang en knelpunten staan daar duidelijk op en dat maakt het (bij)sturen en monitoren makkelijker."

Richting 2027 blijven we dit aandacht geven, zodat verbeteringen niet tijdelijk zijn, maar geborgd raken in het dagelijks werk. "Het werk wordt efficiënter en effectiever en daarmee leuker, want er is meer tijd en aandacht voor het vak en voor ons uiteindelijke doel: het ondersteunen van de Friese inwoner."

7.4. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf beschrijven we het beheer- en onderhoudsbeleid voor de gebouwen die Veiligheidsregio Fryslân structureel en tijdelijk bezit of huurt. Het gaat om:

- het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg;
- 66 brandweerkazernes, waarvan 49 in eigendom;
- twee boothuizen (beide in eigendom);
- een gehuurde opslagloods die fungeert als distributiecentrum en wordt gebruikt voor de opslag van afgeschreven materieel;
- 45 huurlocaties voor de jeugdgezondheidszorg van de GGD;
- het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC), dat is ondergebracht in het hoofdkantoor.

Kwaliteitsniveau beheer en onderhoud

Voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen passen we de NEN-2767 norm toe. Deze norm is een veelgebruikte methode voor conditiemeting en legt de technische kwaliteit van bouw- en installatiedelen objectief vast. De norm kent zes conditiescores: niveau één staat voor 'uitstekend' en niveau zes staat voor 'zeer slecht'. De bestuurlijke afspraak is, net als voorgaande jaren, conditiescore drie. Dit betekent dat wij een 'redelijke conditie'nastreven. Plaatselijke zichtbare veroudering is acceptabel, zolang de functie van bouw- en installatie-delen niet in gevaar komt. Voor huurlocaties streven we ernaar om een vergelijkbare conditie-score vast te leggen in de huurovereenkomsten.

Onderhoudsvoorzieningen

Op basis van dit uitgangspunt maken wij onderhoudsvoorzieningen. Daarmee spreiden we de lasten van groot onderhoud over meerdere jaren. De toevoeging aan de voorzieningen (met andere woorden: de jaarlijkse lasten) baseren we op het gemiddelde bedrag aan groot onderhoud dat we redelijkerwijs kunnen voorzien.

Wettelijk moeten voorzieningen eens in de vijf jaar worden geëvalueerd. In de praktijk hanteren wij hiervoor een richtlijn van eens per vier jaar. Tijdens de schouw van 2026 voeren we een volledige onderhoudsinspectie uit van het hoofdkantoor en de locaties die door de brandweer in gebruik zijn. Vanaf 2027 baseren we de onderhoudsvoorzieningen op de actuele bevindingen van deze schouw.

7.5. Verbonden partijen

Definitie Verbonden Partij

Een verbonden partij is een privaat- of publiekrechtelijke organisatie waarin Veiligheidsregio Fryslân (VRF) zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. Van een financieel belang is sprake als VRF aansprakelijk is voor verplichtingen van de rechtspersoon. Van een bestuurlijk belang is sprake als VRF zeggenschap heeft.
VRF heeft formeel één verbonden partij: stichting brandweeropleidingen Noord (SBON).

Stichting brandweeropleidingen Noord (SBON)

Veiligheidsregio Fryslân (VRF) neemt samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe deel aan de Stichting Brandweeropleidingen Noord (SBON). De stichting verzorgt opleidings- en oefenactiviteiten voor de deelnemende veiligheidsregio's via aan haar gelieerde vennootschappen en belast deze dienstverlening door aan de afnemende regio's. Met deze deelname wordt het openbaar belang gediend van het borgen van vakbekwaam brandweerpersoneel tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. VRF heeft een bestuurlijk belang via vertegenwoordiging in het bestuur van de stichting en daarmee invloed op het beleid en de strategische koers.

In 2025 heeft het algemeen bestuur besloten SBON formeel te verbinden aan Veiligheidsregio Fryslân. Op grond van artikel 31a van de Wet gemeenschappelijke regelingen is het ontwerpbesluit voor wensen en bedenkingen voorgelegd aan de gemeenteraden; er zijn geen wensen of bedenkingen ingediend. Ook de algemeen besturen van de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe hebben ingestemd met het verbinden van SBON aan VRF. VRF neemt samen met de twee andere veiligheidsregio's voor gelijke delen (ieder 1/3) deel in de stichting en heeft daarmee een indirect financieel belang via het aandeel in het kapitaal van de aan SBON gelieerde vennootschappen.

De privaatrechtelijke rechtsvorm van SBON blijft gehandhaafd. Naar aanleiding van het besluit worden formele juridische handelingen verricht om governance, sturing en beheersing te versterken. Dit betreft onder meer de aanpassing van de statuten van SBON en de aan haar gelieerde vennootschappen en het sluiten van een deelnemersovereenkomst tussen de veiligheidsregio's en SBON. In deze afspraken worden zeggenschap, toezicht en financiële verantwoordelijkheden vastgelegd, evenals uitgangspunten voor investeringen en het omgaan met financiële risico's. De financiële risico's hebben betrekking op mogelijke exploitatietekorten, investeringsbesluiten en aansprakelijkheden voortvloeiend uit de bedrijfsvoering.

Via de bestuursdeelname heeft VRF invloed op de financiële en strategische besluitvorming. Hiermee wordt voldaan aan de BBV-vereisten voor transparantie en risicobeheersing bij verbonden partijen.

7.6. Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) schrijft voor dat een bestuursorgaan in de begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens voor de uitvoering van de wet. In deze paragraaf doen wij daarom verslag van onze beleidsvoornemens. Daarbij richten wij ons op de drie pijlers van de Woo:

- actieve openbaarmaking;
- passieve openbaarmaking;
- verbetering van de informatiehuishouding.

1. Actieve openbaarmaking
Informatie die actief openbaar gemaakt moet worden, moet digitaal vindbaar zijn via de Woo-index. Veiligheidsregio Fryslân is aangesloten op de Woo-index. Wij maken documenten openbaar via de Woo-index door deze eerst op de eigen website te publiceren. In de Woo-index verschijnt vervolgens een link naar deze internetlocatie.
Vanaf 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën verplicht openbaar gemaakt worden via de Woo-index. Het gaat om:

- wetten en algemeen verbindende voorschriften (art. 3.3, eerste lid, onderdeel a);
- overige besluiten van algemene strekking (art. 3.3, eerste lid, onderdeel b);
- organisatie en werkwijze (art. 3.3, eerste lid, onderdeel d);
- bereikbaarheidsgegevens (art. 3.3, eerste lid, onderdeel e);
- vergaderstukken Staten-Generaal (art. 3.3, tweede lid, onderdeel b).

VRF voldoet hieraan: Overzicht eerste tranche WOO-index | Instructie | KOOP Kennis- en exploitatiecentrum officiële overheidspublicaties.

2. Passieve openbaarmaking
Iedereen kan VRF vragen om bepaalde informatie openbaar te maken via een Woo-verzoek. Het moet dan wel gaan om informatie die al in bestaande documenten staat, zoals brieven, rapporten, memo's en e-mailberichten. De gevraagde informatie moet betrekking hebben op ons werk. Op onze website staat hoe het indienen van een Woo-verzoek werkt.

Als wij informatie met een Woo-besluit openbaar maken, is deze informatie voor iedereen toegankelijk. In 2025 hebben we vijf Woo-verzoeken tijdig afgehandeld.

3. Verbetering van de informatiehuishouding
Een uitgangspunt van de Woo, maar ook van de Archiefwet 1995, is dat de informatiehuishouding op orde is. Het verbeteren van de informatiehuishouding is voor ons niet nieuw. Wij zetten op dit vlak jaarlijks stappen, mede door de doorlopende digitalisering. In 2025 hebben we flinke stappen gezet in het opruimen, ordenen en structureren van het fysieke archief. Daarnaast actualiseren we het overzicht van welke processen welke documenten gebruiken en welke vernietigingstermijnen daarbij horen. We verwachten deze slag in 2026 af te ronden en te digitaliseren.

8. Financiële begroting

8.1. Overzicht van baten en lasten

Primitieve begroting 2027			
	Lasten	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid			
Pijler 1	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler 2	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.935.052	56.339	7.878.714
	43.149.198	7.171.211	35.977.988
Dekkingsmiddelen gezondheid			
Gemeentelijke bijdrage		36.079.987	-36.079.987
		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	43.149.198	43.251.197	-102.000
Reservemutaties gezondheid	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat gezondheid	**43.251.198**	**43.251.198**	**-**

Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.195.410	8.488	1.186.923
	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen crisisbeheersing			
Rijksbijdrage BDUR		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.402.399	-4.402.399
	-	10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties crisisbeheersing	-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**11.199.344**	**11.199.344**	**-**

Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten brandweer	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.480.062	81.509	11.398.553
	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen brandweer			
Rijksbijdrage BDUR		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		52.401.809	-52.401.809
		57.943.587	-57.943.587
Totaal saldo van baten en lasten	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties brandweer	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat brandweer	59.214.665	59.214.665	-
Gerealiseerd resultaat	**113.665.208**	**113.665.208**	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	102.000	85.338	-16.662
Structureel saldo	113.563.208	113.579.870	16.662

Overzicht baten en lasten art 27 BBV			
	Lasten	**Baten**	**Saldo**
Programma gezondheid	34.525.310	43.194.860	8.669.550
Programma crisisbeheersing	9.291.957	11.190.856	1.898.900
Programma brandweer	44.965.344	59.047.818	14.082.474
Algemene dekkingsmiddelen	-	-	-
Overhead	24.110.462	146.336	-23.964.127
Heffing vpb	10.000	-	-10.000
Onvoorzien	660.135	-	-660.135
Saldo van baten en lasten	***113.563.208***	***113.579.870***	***16.662***
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	102.000	85.338	-16.662
Resultaat	***113.665.208***	***113.665.208***	***-***

Meerjarenperspectief 1/2

	Jaarrekening 2025			Begroting 2026			Begroting 2027		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid									
Pijler 1	23.579.559	6.685.729	16.893.830	18.165.973	56.156	18.109.817	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler2	18.509.387	9.689.601	8.819.786	13.345.548	3.796.316	9.549.232	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	7.251.211	6.304.990	946.221	2.037.318	1.132.703	904.615	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.165.653	2.185.357	-19.704	2.098.454	2.098.454	-	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.839.956	78.668	7.761.288	7.701.468	54.736	7.646.732	7.935.052	56.339	7.878.713
	59.345.767	24.944.345	34.401.422	43.348.761	7.138.365	36.210.396	43.149.198	7.171.211	35.977.987
Dekkingsmiddelen Gezondheid									
Gemeentelijke bijdrage		32.926.433	-32.926.433		35.172.396	-35.172.396		36.079.987	-36.079.987
		32.926.433	-32.926.433	-	35.172.396	-35.172.396		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	59.345.767	57.870.778	1.474.989	43.348.761	42.310.761	1.038.000	43.149.198	43.251.197	-102.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	1.190.266	-1.088.266	102.000	1.140.000	-1.038.000	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**	**43.450.761**	**43.450.761**	**-**	**43.251.198**	**43.251.198**	**-**
Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	6.858.865	217.453	6.641.412	8.629.617	214.686	8.414.931	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.472.375	11.851	1.460.524	1.160.221	8.246	1.151.975	1.195.410	8.488	1.186.923
	8.331.241	229.304	8.101.936	9.789.838	222.932	9.566.906	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing									
Rijksbijdrage BDUR		5.499.555	-5.499.555		5.347.245	-5.347.245		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		3.652.100	-3.652.100		4.219.661	-4.219.661		4.402.399	-4.402.399
	-	9.151.655	-9.151.655		9.566.906	-9.566.906		10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	8.331.241	9.380.959	-1.049.719	9.789.838	9.789.838	-	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties Crisisbeheersing	-	34.539	-34.539	-	-	-			
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.258**	**9.789.838**	**9.789.838**	**-**	**11.199.344**	**11.199.344**	**-**
Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Brandweer	43.571.223	1.332.016	42.239.207	47.693.333	1.003.568	46.689.765	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.342.482	113.811	11.228.672	11.142.124	79.190	11.062.933	11.480.062	81.509	11.398.553
	54.913.705	1.445.826	53.467.879	58.835.456	1.082.758	57.752.698	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen Brandweer									
Rijksbijdrage BDUR		6.342.784	-6.342.784		6.143.250	-6.143.250		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		49.414.024	-49.414.024		51.250.839	-51.250.839		52.301.809	-52.301.809
		55.756.808	-55.756.808		57.394.089	-57.394.089		57.843.587	-57.843.587
Totaal saldo van baten en lasten	54.913.705	57.202.634	-2.288.928	58.835.456	58.476.847	358.609	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties Brandweer		497.002	-497.002	-	358.609	-358.609	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**	**58.835.456**	**58.835.456**	**-**	**59.214.665**	**59.214.665**	**-**
Gerealiseerd resultaat	**122.692.714**	**126.176.179**	**-3.483.465**	**112.076.056**	**112.076.056**	**-**	**113.665.208**	**113.665.208**	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	6.225.000	7.399.807	-1.174.807	-	-	-	102.000	85.338	-16.662
Structureel saldo	**116.467.714**	**118.776.371**	**-2.308.658**	**112.076.056**	**112.076.056**	**-**	**113.563.208**	**113.579.870**	**16.662**

Meerjarenperspectief 2/2

	Begroting 2028			Begroting 2029			Begroting 2030		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid									
Pijler 1	18.864.892	59.720	18.805.172	19.633.097	63.365	19.569.732	20.362.798	65.636	20.297.162
Pijler2	14.089.400	4.047.320	10.042.080	14.654.228	4.294.367	10.359.861	15.200.213	4.448.277	10.751.936
Pijler 3	2.189.335	1.205.636	983.699	2.275.238	1.279.227	996.011	2.360.287	1.325.075	1.035.212
Pijler 4	2.239.285	2.239.285	-	2.287.147	2.287.147	-	2.378.633	2.378.633	-
Toegerekende organisatiekosten	8.319.323	57.521	8.261.802	8.653.943	58.731	8.595.212	8.930.248	59.965	8.870.283
	45.702.235	7.609.482	38.092.753	47.503.653	7.982.837	39.520.816	49.232.179	8.277.586	40.954.593
Dekkingsmiddelen Gezondheid									
Gemeentelijke bijdrage		38.004.753	-38.004.753		39.622.816	-39.622.816		40.981.593	-40.981.593
		38.004.753	-38.004.753		39.622.816	-39.622.816		40.981.593	-40.981.593
Totaal saldo van baten en lasten	45.702.235	45.614.235	88.000	47.503.653	47.605.653	-102.000	49.232.179	49.259.179	-27.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	190.000	-88.000	102.000	-	102.000	102.000	75.000	27.000
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**45.804.235**	**45.804.235**	**-**	**47.605.653**	**47.605.653**	**-**	**49.334.179**	**49.334.179**	**-**

Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	10.479.988	214.338	10.265.650	10.888.712	223.831	10.664.881	11.216.345	231.505	10.984.840
Toegerekende organisatiekosten	1.253.301	8.666	1.244.635	1.303.711	8.848	1.294.863	1.345.336	9.034	1.336.302
	11.733.289	223.004	11.510.285	12.192.423	232.679	11.959.744	12.561.681	240.538	12.321.143
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing									
Rijksbijdrage BDUR		6.585.112	-6.585.112		6.585.112	-6.585.112		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.925.173	-4.925.173		5.374.632	-5.374.632		5.736.030	-5.736.030
		11.510.285	-11.510.285		11.959.744	-11.959.744		12.321.143	-12.321.143
Totaal saldo van baten en lasten	11.733.289	11.733.289	-	12.192.423	12.192.423	-	12.561.681	12.561.681	-
Reservemutaties Crisisbeheersing							-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**11.733.289**	**11.733.289**	**-**	**12.192.423**	**12.192.423**	**-**	**12.561.681**	**12.561.681**	**-**

Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Brandweer	50.237.317	1.162.797	49.074.520	52.310.552	1.197.710	51.112.842	53.785.235	1.227.796	52.557.439
Toegerekende organisatiekosten	12.036.008	83.221	11.952.787	12.520.121	84.969	12.435.152	12.919.865	86.753	12.833.112
	62.273.325	1.246.018	61.027.307	64.830.672	1.282.679	63.547.993	66.705.100	1.314.549	65.390.551
Dekkingsmiddelen Brandweer									
Rijksbijdrage BDUR		5.541.778	-5.541.778		5.541.778	-5.541.778		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		55.417.577	-55.417.577		57.935.545	-57.935.545		59.775.277	-59.775.277
		60.959.355	-60.959.355		63.477.323	-63.477.323		65.317.055	-65.317.055
Totaal saldo van baten en lasten	62.273.325	62.205.373	67.952	64.830.672	64.760.002	70.670	66.705.100	66.631.604	73.496
Reservemutaties Brandweer	-	67.952	-67.952	-	70.670	-70.670	-	73.496	-73.496
Gerealiseerd resultaat Brandweer	***62.273.325***	***62.273.325***	**-**	***64.830.672***	***64.830.672***	**-**	***66.705.100***	***66.705.100***	**-**

Gerealiseerd resultaat	***119.810.849***	***119.810.849***	**-**	***124.628.748***	***124.628.748***	**-**	***128.600.960***	***128.600.960***	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	102.000	257.952	155.952	102.000	70.670	-31.330	102.000	148.496	46.496
Structureel saldo	119.708.849	119.552.897	-155.952	124.526.748	124.558.078	31.330	128.498.960	128.452.464	-46.496

Toelichting:
De mutatie van het nadelig saldo per programma ten opzichte van 2026 is als volgt, naar oorzaken:

Omschrijving	Gezondheid	Brandweer	Crisis	Organisatie	Totaal
Nadelig saldo 2026 begroting 2026	27.525.665	40.187.905	3.067.686	19.861.640	90.642.896
Indexatie loonkosten	123.001	89.091	87.313	67.253	366.658
Indexatie materiële kosten	123.144	596.070	60.477	251.738	1.031.430
Wijziging topstructuur	-183.129	-100.429	-	283.558	-
Toevoeging OKO-monitor	18.593	-	-	-	18.593
Bestuurlijke opdracht GGD	594.000	-	-	-	594.000
Continuïteit brandweer		100.000			
Mutatie vrijval kapitaallasten	-	30.000	-	-	30.000
Mutatie rente	-	100.619	-	-	100.619
Totale mutatie	675.609	815.351	147.790	602.549	2.141.300
Nadelig saldo 2027 begroting 2027	28.201.274	41.003.256	3.215.476	20.464.189	92.884.195

8.2. Financiële positie

Arbeidsverplichtingen

Conform het besluit 'Begroting en Verantwoording' is het niet toegestaan voorzieningen op te nemen voor jaarlijks terugkerende verplichtingen met een vergelijkbaar volume. Dit gaat vooral om verplichtingen rond vakantiegeld en het opgebouwde saldo vakantiedagen. Deze lasten zijn structureel gedekt in de begroting.

Investeringskredieten

Als onderdeel van de begroting is het meerjaren investeringsplan vastgesteld. De geplande investeringen zijn aan te merken als investeringen met economisch nut en worden geactiveerd conform de regels die zijn vastgesteld in de financiële verordening. De effecten hiervan zijn in de kapitaallasten van de programma's verwerkt. De vast te stellen kredieten zijn opgenomen in bijlage 2 bij deze begroting.

Reserves

Het geraamde verloop van de reserves in 2027 is als volgt:

	1-1-2027	Stortingen	Onttrekkingen	31-12-2027
Algemene reserve				
Egalisatiereserve	3.379.700			3.379.700
	3.379.700	-	-	3.379.700
Bestemmingsreserves				
Gezondheidsmonitor	413.113	102.000	-	515.113
Uitwerkingskader Meldkamer	500.000			500.000
Tweede loopbaanbeleid	526.629			526.629
In te halen werkzaamheden	593.492		65.338	528.154
Wabo	20.000		20.000	-
Frictiekosten	1.773.000			1.773.000
	3.826.234	102.000	85.338	3.842.896
Totaal eigen vermogen	***7.205.934***	***102.000***	***85.338***	***7.222.596***

Voorzieningen

Het geraamde verloop in de voorzieningen in 2027 is als volgt:

	1-1-2027	Stortingen	Onttrekkingen	31-12-2027
Verplichtingen, verliezen, risico's				
Voorziening opgebouwde spaaruren	88.692			88.692
Voorziening FLO-overgangsrecht	6.433.275	158.332	474.187	6.117.420
Voorziening spaaruren IKB	1.716.810	97.543		1.814.352
Voorziening RVU	59.262		59.262	-
Voorziening voor mogelijke claim	1.800.000			1.800.000
	10.098.039	255.875	533.449	9.820.464
Egalisatie van lasten				
Groot onderhoud Harlingertrekweg	292.092	82.559	183.093	191.558
Groot onderhoud brandweerkazernes	2.356.075	654.575	830.600	2.180.050
	2.648.167	737.134	1.013.693	2.371.608
Totaal voorzieningen	***12.746.206***	***993.008***	***1.547.142***	***12.192.072***

Geprognosticeerde balans 2027

	1-1-2027	31-12-2027		1-1-2027	31-12-2027
Materiële vaste activa	95.332	106.322	Eigen vermogen	7.206	7.223
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.746	12.192
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	64.692	70.507
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	8.758	14.471
Totaal activa	***105.469***	***116.459***	***Totaal passiva***	***105.469***	***116.459***

In de voorspelde balans is rekening gehouden met de geplande investeringen voor 2026 en 2027 en een stabiel werkkapitaal. Ook zijn de geplande mutaties in reserves en voorzieningen, zoals in de eerdere paragrafen genoemd, verwerkt. De behoefte aan langlopende financiering is bepaald op basis van het meerjareninvesteringsplan en de vastgelegde financieringsstructuur. De rentelast voor deze financiering is gedekt in de begroting 2027. Bovenstaande balans is de basis voor de berekende financiële kengetallen in de paragraaf 'Weerstandsvermogen'.

In de jaarrekening 2025 is een voorstel gedaan voor de bestemming van het gerealiseerd resultaat 2025. In afwachting van de vaststelling van de jaarrekening (algemeen bestuur 2 juli 2026) presenteren wij het gerealiseerde resultaat 2026 apart op de balans.

Meerjarenbalans

	1-1-2028	31-12-2028		1-1-2028	31-12-2028
Materiële vaste activa	106.322	122.958	Eigen vermogen	7.223	7.067
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.192	12.165
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	70.507	79.861
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	14.471	21.935
Totaal activa	***116.459***	***133.095***	***Totaal passiva***	***116.459***	***133.095***

	1-1-2029	31-12-2029		1-1-2029	31-12-2029
Materiële vaste activa	122.958	126.586	Eigen vermogen	7.067	7.098
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.165	11.746
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	79.861	82.728
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	21.935	23.085
Totaal activa	***133.095***	***136.723***	***Totaal passiva***	***133.095***	***136.723***

	1-1-2030	31-12-2030		1-1-2030	31-12-2030
Materiële vaste activa	126.586	128.535	Eigen vermogen	7.098	7.051
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	11.746	11.791
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	82.728	75.336
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	23.085	32.428
Totaal activa	***136.723***	***138.672***	***Totaal passiva***	***136.723***	***138.672***

Bijlage 1.

Bijdrage per gemeente 2027-2030

	2027	2028	2029	2030
Achtkarspelen	3.712.718	3.931.386	4.114.979	4.258.016
Ameland	995.214	1.053.163	1.101.684	1.138.334
Dantumadiel	2.460.086	2.605.058	2.726.791	2.821.773
De Fryske Marren	7.534.470	7.977.344	8.349.002	8.637.030
Harlingen	2.184.943	2.313.562	2.421.536	2.505.540
Heerenveen	7.035.209	7.449.285	7.796.884	8.067.217
Leeuwarden	19.099.302	20.221.522	21.163.197	21.892.229
Noardeast-Fryslân	6.255.920	6.624.084	6.933.133	7.173.406
Ooststellingwerf	3.551.006	3.759.965	3.935.368	4.071.704
Opsterland	3.965.909	4.199.470	4.395.563	4.548.305
Schiermonnikoog	284.453	300.996	314.843	325.266
Smallingerland	7.596.397	8.043.696	8.419.222	8.711.606
Súdwest-Fryslân	12.525.614	13.262.522	13.881.062	14.361.555
Terschelling	1.025.432	1.085.320	1.135.499	1.173.716
Tytsjerksteradiel	4.447.188	4.708.946	4.928.681	5.099.584
Vlieland	295.413	312.630	327.049	337.968
Waadhoeke	6.507.059	6.889.852	7.211.151	7.460.688
Weststellingwerf	3.407.861	3.608.701	3.777.350	3.908.962
	92.884.195	**98.347.502**	**102.932.993**	**106.492.900**

2027

Bijdrage 2027	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.531.801	186.907	1.994.010	3.712.718
Ameland	206.413	25.186	763.615	995.214
Dantumadiel	1.039.506	126.838	1.293.741	2.460.086
De Fryske Marren	2.837.362	346.209	4.350.899	7.534.470
Harlingen	880.514	107.438	1.196.991	2.184.943
Heerenveen	2.817.155	343.743	3.874.311	7.035.209
Leeuwarden	7.060.025	861.448	11.177.828	19.099.302
Noardeast-Fryslân	2.491.294	303.982	3.460.644	6.255.920
Ooststellingwerf	1.408.224	171.828	1.970.953	3.551.006
Opsterland	1.630.227	198.917	2.136.765	3.965.909
Schiermonnikoog	52.744	6.436	225.273	284.453
Smallingerland	3.100.755	378.347	4.117.295	7.596.397
Súdwest-Fryslân	4.917.732	600.051	7.007.832	12.525.614
Terschelling	267.413	32.629	725.390	1.025.432
Tytsjerksteradiel	1.782.809	217.534	2.446.845	4.447.188
Vlieland	66.106	8.066	221.241	295.413
Waadhoeke	2.545.233	310.564	3.651.262	6.507.059
Weststellingwerf	1.444.673	176.276	1.786.913	3.407.861
	36.079.987	**4.402.399**	**52.401.809**	**92.884.195**

2028

Bijdrage 2028	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.613.518	209.102	2.108.767	3.931.386
Ameland	217.424	28.177	807.562	1.053.163
Dantumadiel	1.094.961	141.900	1.368.197	2.605.058
De Fryske Marren	2.988.727	387.320	4.601.297	7.977.344
Harlingen	927.487	120.196	1.265.879	2.313.562
Heerenveen	2.967.442	384.562	4.097.281	7.449.285
Leeuwarden	7.436.658	963.743	11.821.121	20.221.522
Noardeast-Fryslân	2.624.198	340.079	3.659.807	6.624.084
Ooststellingwerf	1.483.349	192.233	2.084.383	3.759.965
Opsterland	1.717.195	222.537	2.259.738	4.199.470
Schiermonnikoog	55.558	7.200	238.238	300.996
Smallingerland	3.266.172	423.275	4.354.249	8.043.696
Súdwest-Fryslân	5.180.079	671.305	7.411.139	13.262.522
Terschelling	281.679	36.504	767.137	1.085.320
Tytsjerksteradiel	1.877.917	243.366	2.587.662	4.708.946
Vlieland	69.633	9.024	233.973	312.630
Waadhoeke	2.681.014	347.442	3.861.395	6.889.852
Weststellingwerf	1.521.742	197.208	1.889.751	3.608.701
	1.613.518	**209.102**	**2.108.767**	**3.931.386**

2029

Bijdrage 2029	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.682.214	228.184	2.204.582	4.114.979
Ameland	226.681	30.748	844.254	1.101.684
Dantumadiel	1.141.579	154.849	1.430.363	2.726.791
De Fryske Marren	3.115.973	422.666	4.810.363	8.349.002
Harlingen	966.975	131.165	1.323.396	2.421.536
Heerenveen	3.093.782	419.656	4.283.446	7.796.884
Leeuwarden	7.753.276	1.051.692	12.358.229	21.163.197
Noardeast-Fryslân	2.735.924	371.114	3.826.095	6.933.133
Ooststellingwerf	1.546.503	209.775	2.179.090	3.935.368
Opsterland	1.790.305	242.846	2.362.412	4.395.563
Schiermonnikoog	57.923	7.857	249.063	314.843
Smallingerland	3.405.230	461.902	4.552.089	8.419.222
Súdwest-Fryslân	5.400.622	732.567	7.747.873	13.881.062
Terschelling	293.672	39.835	801.993	1.135.499
Tytsjerksteradiel	1.957.870	265.575	2.705.236	4.928.681
Vlieland	72.598	9.848	244.604	327.049
Waadhoeke	2.795.159	379.149	4.036.843	7.211.151
Weststellingwerf	1.586.530	215.205	1.975.615	3.777.350
	39.622.816	**5.374.632**	**57.935.545**	**102.932.993**

2030

Bijdrage 2030	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.739.902	243.527	2.274.588	4.258.016
Ameland	234.455	32.816	871.063	1.138.334
Dantumadiel	1.180.727	165.262	1.475.784	2.821.773
De Fryske Marren	3.222.828	451.086	4.963.115	8.637.030
Harlingen	1.000.135	139.985	1.365.420	2.505.540
Heerenveen	3.199.876	447.874	4.419.466	8.067.217
Leeuwarden	8.019.157	1.122.410	12.750.662	21.892.229
Noardeast-Fryslân	2.829.746	396.068	3.947.592	7.173.406
Ooststellingwerf	1.599.537	223.881	2.248.286	4.071.704
Opsterland	1.851.700	259.175	2.437.430	4.548.305
Schiermonnikoog	59.909	8.385	256.972	325.266
Smallingerland	3.522.005	492.961	4.696.640	8.711.606
Súdwest-Fryslân	5.585.825	781.826	7.993.905	14.361.555
Terschelling	303.742	42.514	827.460	1.173.716
Tytsjerksteradiel	2.025.011	283.433	2.791.140	5.099.584
Vlieland	75.087	10.510	252.372	337.968
Waadhoeke	2.891.013	404.644	4.165.032	7.460.688
Weststellingwerf	1.640.937	229.675	2.038.350	3.908.962
	40.981.593	**5.736.030**	**59.775.277**	**106.492.900**

Bijlage 2.
Investeringskredieten 2027

Investeringskredieten	Krediet 2027
Gebruikerssoftware	127.593
Installaties met digitale componenten	58.854
Kantoormeubilair	382.310
Mobiele telefoons; tablets; ipads	150.093
Monitoren	32.590
Overig kantoorinventaris	46.578
Renovatie, restauratie en verbouwing van bedrijfsgebouwen	315.820
Systeem soft- en hardware	50.771
Werkplekautomatisering	440.046
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	415.272
Organisatie	**2.019.927**
Inrichtingskosten JGZ (CB locaties	100.000
Röntgensysteem	220.000
GGD	**320.000**
Ademlucht	19.457
Dienstvoertuigen	162.068
Gebouwen	3.859.476
Grond	1.095.912
Haakarmvoertuigen	255.353
Hulpverleningsvoertuigen	76.857
Installaties	3.930.113
Mobiele telefonie, tablets en iPads	89.166
Overige (kantoor)inventaris	128.730
Overige brandweerinventaris	322.002
Persoonlijke beschermingsmiddelen	787.817
Renovatie en verbouwing	226.408
Tankautospuiten	7.374.441
Brandweer	**18.327.800**
Totaal investeringskredieten	**20.667.727**

Investeringskredieten Brandweer 2027-2030

Categorie	2027	2028	2029	2030
Ademlucht	19.457	166.150	66.036	62.609
Alarmeringsmiddelen				1.976.021
Dienstvoertuigen	162.068	460.456	263.509	369.750
Gebouwen	3.859.476	9.916.086	1.417.934	1.450.546
Gebruikerssoftware				22.430
Grond	1.095.912	1.121.116	573.452	586.642
Haakarmvoertuigen	255.353			
Hulpverleningsvoertuigen	76.857	235.875	80.433	
Installaties	3.930.113	9.190.990	1.889.614	2.399.900
Mobiele telefonie, tablets en iPads	89.166	109.929	125.855	95.462
Overige (kantoor)inventaris	128.730	850.780	199.087	1.132.387
Overige brandweerinventaris	322.002	301.040	320.796	308.352
Overige brandweervoertuigen		185.506	316.726	70.026
Persoonlijke beschermingsmiddelen	787.817	472.093	39.528	56.363
PM voer- en vaartuigen		168.273	1.968.592	995.355
Redvoertuigen		921.125	942.311	
Renovatie en verbouwing	226.408	443.200	984.690	1.492.316
Tankautospuiten	7.374.441	691.352	2.829.016	42.768
Werkplekautomatisering		27.535		
Totaal	**18.327.800**	**25.261.506**	**12.017.579**	**11.060.927**

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	552433
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Fysieke Leefomgeving
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Ontwerpbegroting van Hûs en Hiem 2027

Voorstel

Geen zienswijze in te dienen over de ontwerpbegroting 2027 van het dagelijks bestuur van Hus en Hiem.

Inleiding

- Op 30 maart 2026 is de ontwerpbegroting ontvangen van het dagelijks bestuur van Hûs en Hiem.
- Bijgesloten bij dit voorstel is de ontwerpbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030) van Hûs en Hiem.
- De raad kan over de ontwerpbegroting en de meerjarenraming hun zienswijze doen blijken.
- Informatief wordt tevens het jaarverslag van 2025 aangeboden.

Beoogd effect

De waarborging van de ruimtelijke kwaliteit.

Argumenten

1.1 De raad is het bevoegd orgaan.
Hûs en Hiem is onze adviescommissie ruimtelijke kwaliteit die voor de gemeente Ameland aanvragen qua welstand geoordeeld.
Dit adviesorgaan wordt vanuit de gemeenschappelijke regeling gefinancierd waar vrijwel alle Friese gemeenten aan deelnemen. In deze gemeenschappelijke regeling is opgenomen dat de raad in gelegenheid gesteld wordt om zienswijzen in te dienen tegen de jaarlijks vast te stellen begroting.

2.1 De toelichting van het dagelijks bestuur van Hûs en Hiem geeft een helder beeld van de argumenten om tot de ontwerpbegroting te komen.
In de begroting gaat men ervan uit dat het aantal aanvragen stabiel blijft. Of dat echt zo is, is nooit zeker. Mocht het aantal aanvragen echter wijzigen, dan is onmogelijk te bepalen wat het dan wordt. Daarom dat is het, zoals het dagelijks bestuur beargumenteert, logisch is om de begroting op dit scenario te baseren.

2.2 De verhoging van de tarieven is redelijk
De CAO is van toepassing tot 31 maart 2027, daarna wordt rekening gehouden met een effectieve cao-stijging van 3,0%. Dit wordt gehanteerd in de ontwerpbegroting en daarmee wordt een marktconforme stijging voorgesteld.

2.3 De dienstverlening is afgestemd op de adviesbehoefte van de gemeente Ameland.
Ten behoeve van de vergunningverlening op het gebied van ruimtelijke kwaliteit is de kennis en expertise van Hûs en Hiem noodzakelijk om aan de wettelijke taken te kunnen voldoen.

De tarifering wordt afgestemd op de adviesbehoefte van de gemeenten en wordt alleen kostendekkend uitgevoerd, omdat Hûs en Hiem een non-profit organisatie is.

Kanttekeningen

Geen

Afstemming

Vervolg

Na besluitvorming van de raad wordt het dagelijks bestuur van Hus en Hiem van het besluit op de hoogte gesteld.

Bijlagen

Bijlage 1: Oplegnotitie Hus en Hiem over ontwerpbegroting 2027
Bijlage 2: ontwerpbegroting 2027
Bijlage 3: jaarverslag 2025

Besluit

Raad

Zaaknummer	552433
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Ontwerpbegroting van Hûs en Hiem 2027
Portefeuillehouder	Theo Faber
Agendapunt	**10**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op gelet op Artikel 31 lid 2 en 4 van de gemeenschappelijke regeling Hûs en Hiem;

Besluit:

1. Geen zienswijze in te dienen over de ontwerpbegroting 2027 van het dagelijks bestuur van Hûs en Hiem.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

30 MRT 2026

hûsenhiem
J.W. Frisostraat 1
8933 BN Leeuwarden
058 – 233 79 30
husenhiem@husenhiem.nl

Oplegnotitie bij (ontwerp)begroting 2027 en Jaarverslag 2025 inclusief jaarrekening 2025

Datum: 27 maart 2026

Aan de raden van de in de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem deelnemende gemeenten,

Bijgesloten zenden wij u de ontwerpbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030) van hûs en hiem. Eén en ander conform artikel 31 lid 2 en 4 van de GR:

Lid 2 Het Dagelijks Bestuur biedt jaarlijks een ontwerpbegroting, alsmede een meerjarenraming voor een aaneensluitend tijdvlak van tenminste 3 jaren, aan. Zowel de ontwerpbegroting als de meerjarenraming worden 12 weken voordat zij aan het Algemeen Bestuur worden aangeboden, door het Dagelijks Bestuur toegezonden aan de raden van de deelnemende gemeenten.

Lid 4 *De raden kunnen over de ontwerpbegroting en de meerjarenraming van hun zienswijze doen blijken. Het Dagelijks Bestuur stelt de vertegenwoordigende organen voorafgaande aan het vaststellen van de begroting schriftelijk en gemotiveerd in kennis van zijn oordeel over de zienswijze, alsmede van de eventuele conclusies die het daaraan verbindt.*

Wij ontvangen uw (eventuele) zienswijze over de ontwerpbegroting 2027 graag uiterlijk vóór 26 juni (vergadering Algemeen Bestuur) en indien mogelijk bij voorkeur vóór 5 juni (vergadering Dagelijks Bestuur).

Korte toelichting op de ontwerpbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030):

Ontwerpbegroting 2027

In de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem hebben in 2025 alle gemeenten in Fryslân met uitzondering van Tytsjerksteradiel deelgenomen. Aangezien er per 1 januari 2026 van geen enkele aan de GR deelnemende gemeenten een voornemen tot uittreding is ontvangen zijn ook in 2027 alle 17 thans bij de GR aangesloten gemeenten deelnemer. De begroting voor 2027 is opgesteld vanuit de verwachting dat de adviespraktijk in het kalenderjaar 2027 (nog) niet noemenswaardig zal wijzigen.

Op het moment van opstellen van de begroting voor 2027 loopt de van toepassing zijnde cao tot en met 31 maart 2027. In de cijfers is voor 2027 gerekend met een effectieve cao-stijging van 3,0% op jaarbasis en uitgegaan van een stabiel planaanbod. Of het aantal adviesaanvragen in 2027 daadwerkelijk op peil zal blijven is een onzekerheid. Wel zijn door het voortbestaan van de GR in 2027 alle kosten gedekt, conform artikel 34 lid 2 van de GR.

Tarieven 2027

Voor 2027 wordt door het Dagelijks Bestuur voorgesteld om, mede gelet op de omvang van het eigen vermogen, de tarieven gelijk te houden aan het niveau van 1 januari 2026. De begroting voor 2027 is op basis van dit voorstel opgesteld en uitgewerkt.

Meerjarenraming 2028-2030

De meerjarenraming in deze begroting gaat uit van de voortzetting van de huidige adviespraktijk. Hoewel er momenteel belangrijke verkenningen lopen naar de toekomst van de organisatie, zijn de financiële effecten daarvan nog te onzeker om nu al in de cijfers te verwerken.

- **Toekomstbeeld en verkenning**

In lijn met het advies *'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'* wordt samen met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten en De Friese Aanpak onderzocht hoe de Friese kwaliteitscultuur versterkt kan worden. Een centrale aanbeveling is de ontwikkeling van een breed kennis- en adviescentrum voor omgevingskwaliteit.

- **Status en financiële verwerking**

Deze ontwikkeling bevindt zich momenteel in de onderzoeksfase, onder leiding van twee kwartiermakers en een kernteam. Omdat de organisatorische en financiële consequenties nog onvoldoende concreet zijn, zijn deze nog niet in de meerjarenbegroting opgenomen. Dit geldt ook voor eventuele kosten voor het aantrekken van specifieke expertise naar aanleiding van het onderzoek.

We volgen de ontwikkelingen nauwgezet. Zodra er meer duidelijkheid is, vertalen we dit naar nieuw beleid en de bijbehorende financiële kaders. Voor 2027 zijn alle kosten in elk geval gedekt door het voortbestaan van de Gemeenschappelijke Regeling (conform artikel 34 lid 2 van de GR).

Jaarverslag 2025 en de controleverklaring

Tevens sluiten wij het Jaarverslag 2025 van hûs en hiem met daarin opgenomen de jaarrekening 2025 en de goedkeurende controleverklaring van Bentacera bij. Toezending hiervan is informatief.

Met vriendelijke groet,

H. Zonderland, vervangend voorzitter DB hûs en hiem

Voor deze,

W. Kingma, secretaris DB hûs en hiem

hûsenhiem

husenhiem

Ontwerpbegroting 2027

20 maart 2026

ADVISEURS OMGEVINGSKWALITEIT 100 SINDS 1925

Woord vooraf

Ontwerpbegroting 2027

Deze ontwerpbegroting voor 2027 is opgesteld vanuit de verwachting dat de adviespraktijk in het kalenderjaar 2026 niet is gewijzigd. Aangezien er per 1 januari 2026 van geen enkele aan de GR deelnemende gemeenten een voornemen tot uittreding is ontvangen zijn in 2027 naar verwachting alle 17 thans bij de GR aangesloten gemeenten deelnemer.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is de advisering sterker gericht op een integrale benadering van omgevingskwaliteit. Deze ontwikkeling vraagt om een bredere blik op ruimtelijke kwaliteit en een nauwere samenwerking met gemeenten en andere betrokken partijen. Om beter aan te sluiten bij deze rol en taakopvatting is de naam van de gemeenschappelijke regeling per 1 juli 2024 gewijzigd in **hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit**. Vanuit deze positie blijft hûs en hiem de deelnemende gemeenten ondersteunen bij de onafhankelijke advisering over omgevingskwaliteit en de verdere ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit in Fryslân.

Meerjarenraming

De in deze begroting opgenomen meerjarenraming is opgesteld vanuit één scenario: ongewijzigde voortzetting van de huidige adviespraktijk. Andere scenario's kennen op dit moment een te grote mate van onzekerheid om te kunnen vertalen naar alternatieve, voorspellende financiële ramingen.

Op het moment van opstellen van deze begroting en de meerjarenraming wordt er wel gewerkt aan een toekomstbeeld voor de organisatie. In het kader van het advies *'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'* wordt samen met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten en De Friese Aanpak verkend hoe de kwaliteitscultuur in Fryslân verder kan worden versterkt. Eén van de aanbevelingen vanuit het opgestelde advies is de ontwikkeling van een breed kennis- en adviescentrum voor omgevingskwaliteit in de provincie. Deze verkenning bevindt zich momenteel in een onderzoeksfase, onder leiding van twee kwartiermakers en een kernteam. De mogelijke organisatorische en financiële consequenties hiervan zijn op dit moment nog onvoldoende concreet om in de meerjarenbegroting te kunnen verwerken. Ontwikkelingen zullen daarom nauwgezet worden gevolgd en, indien nodig, op een later moment worden vertaald naar beleid en financiële kaders. Mogelijke kosten als gevolg van het in huis halen van benodigde kennis naar aanleiding van het onderzoek zijn vooralsnog niet bekend en dan ook niet meegenomen. Wel zijn door het voortbestaan van de GR in 2027 alle kosten gedekt, conform artikel 34 lid 2 van de GR.

De begroting 2027 van de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem is opgesteld conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

DOELSTELLING EN TAKEN

Voor het opstellen van de begroting voor 2027 wordt uitgegaan van de geldende Gemeenschappelijke regeling.

Doelstelling:
De Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem', adviseurs omgevingskwaliteit, is opgericht 1 januari 1985 en voortgekomen uit:

1925: Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van de inbreuk op de schoonheid van stad en land.
1947: Provinciale Friese Schoonheidscommissie.
1980: Friese Schoonheidscommissie 'HUS en HIEM'.

De regeling heeft ten doel de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten te behartigen op het gebied van de bouwkunstige, stedenbouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Friesland.

Taken:
Het lichaam geeft met behulp van een hem ten dienste staand bureau uitvoering aan de bovengenoemde doelstelling en oefent daarbij de volgende taken uit:

a. het beschikbaar stellen van onafhankelijk en deskundig personeel ten behoeve van de bemensing van de adviescommissie als bedoeld in artikel 17.9 Omgevingswet die door de raden is ingesteld;
b. het voordragen van personen tot benoeming van leden van de adviescommissie ten behoeve van de voorstellen van de colleges daartoe aan de gemeenteraden;
c. het verzorgen van het secretariaat van de adviescommissie;
d. het faciliteren van de adviescommissie, zodat deze commissie haar taken kan uitvoeren overeenkomstig de door de raden vastgestelde Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit;
e. het opstellen van het jaarverslag van de adviescommissie en toezending daarvan aan de gemeenteraden;
f. het geven van adviezen over algemene vraagstukken betreffende de omgevingskwaliteit aan gemeenten, andere openbare lichamen en aan particulieren, de laatsten voor zover het een tweede onafhankelijke beoordeling betreft van bouwplannen gelegen buiten de aan de Gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten;
g. het op verzoek van de colleges voorzien in advisering over gemeentelijke monumenten, in het bijzonder ten aanzien van beeldbepalende panden binnen ingeschreven beschermde stads en dorpsgezichten en in de advisering van objecten met door de gemeente toegekende cultuurhistorische waarden;
h. alle overige feitelijke werkzaamheden die nodig zijn voor de advisering

BEDRIJFSVOERING

Taken

In lijn met de doelstelling en taken, zoals verwoord in de Gemeenschappelijke regeling, verzorgt hûs en hiem in 2027 de advisering aan de deelnemende gemeenten over omgevingskwaliteit. Deze advisering vindt plaats via de gemeentelijke adviescommissies voor omgevingskwaliteit en sluit aan bij de integrale benadering zoals beoogd in de Omgevingswet.

Naast de reguliere advisering levert hûs en hiem aanvullende diensten, waaronder advisering in het kader van Nije Pleats, deelname aan kwaliteitsteams en ondersteuning bij vraagstukken rond (gemeentelijke) monumentenzorg en de actualisering van beeldkwaliteitsplannen. Daarnaast worden incidenteel opdrachten voor derden uitgevoerd, zoals second opinions.

Uitgangspunten

Bij het opstellen van deze begroting is ervan uitgegaan dat de deelnemende gemeenten hûs en hiem blijven aanwijzen voor het verzorgen van de gemeentelijke adviescommissie.

In de begroting 2027 is, evenals in 2026, een budget opgenomen voor het verder versterken van de positie van hûs en hiem als kennis- en adviescentrum en als sparringpartner voor gemeenten bij ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief de verdere ontwikkeling van het dienstverleningspakket.

Tarieven

De tarieven zijn gebaseerd op een kostendekkende exploitatie, passend bij het non-profit karakter van de organisatie. De tarieven worden vastgesteld door het Algemeen Bestuur. De laatste tariefsaanpassing vond plaats per 1 januari 2026. Voor 2027 wordt, mede gelet op de omvang van het eigen vermogen, voorgesteld de tarieven ongewijzigd te laten.

Verantwoording

Jaarlijks wordt, naast het Jaarverslag inclusief de jaarrekening van hûs en hiem als geheel, per deelnemende gemeente een afzonderlijk jaarverslag opgesteld over het functioneren van de adviescommissie. Daarnaast vinden evaluatiegesprekken plaats met de verantwoordelijke gemeentelijke portefeuillehouders.

De financiële uitwerking van deze uitgangspunten is opgenomen in de financiële paragrafen van deze begroting.

WEERSTANDSVERMOGEN

Het eigen vermogen (exclusief de waarde van het pand) per 1-1-2026 bedraagt € 491.417. Dit is inclusief een 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' van € 7.000. De **gewenste** omvang van het eigen vermogen, zoals vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 30-11-2018, bedraagt € 900.000 inclusief de waarde van het bedrijfspand. Rekening houdend met de huidige WOZ-waarde (peildatum 01-01-2024: € 436.000), komt de richtlijn voor het vrij beschikbare eigen vermogen uit op € 464.000. Hoewel de huidige stand van € 491.417 deze **gewenste** omvang licht overstijgt, stelt het Dagelijks Bestuur voor om dit vermogen momenteel ongemoeid te laten. Gezien de relatief beperkte afwijking en de huidige onzekerheden over de toekomstige rol van hûs en hiem, is het prudent om eerst de uitkomsten van het lopende strategische onderzoek af te wachten. Pas wanneer de toekomstige taken en de daarmee gemoeide financiële risico's helder zijn, kan een weloverwogen besluit worden genomen over de omvang van de algemene reserve.

De marktwaarde van het pand na de verduurzamingsverbouwing is in 2022 door makelaar Hoekstra getaxeerd op € 650.000 (kosten koper). Hoekstra Taxaties schatte de marktwaarde als woonhuis na de doorgevoerde verduurzaming op € 800.000.

De weerstandscapaciteit is bij hûs en hiem dynamisch, dat wil zeggen dat het eigen vermogen beïnvloedbaar is. Immers, ook de tarifering voor de dienstverlening kan bij een dreigend tekort in de dekking van de vaste lasten redelijk snel aangepast worden. De bedrijfsvoering is er echter op gericht om een verhoging van de tarieven zoveel mogelijk te voorkomen.

In deze begroting wordt de term risicobeheersing niet gebruikt. Het samenstel van de tekst onder de kopjes 'Bedrijfsvoering' en 'Weerstandsvermogen' vormt gezamenlijk de risicoparagraaf.

Activa en passiva / Resultaat voor bestemming	obv jaarrekening	obv begroting	obv begroting	obv meerjarenbegroting		
	2025	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Eigen vermogen (na resultaatbestemming)	491.417	491.417	491.417	491.417	491.417	491.417
Balanstotaal (totaal vermogen)	903.178	880.000	860.000	840.000	820.000	800.000
Resultaat voor bestemming	108.462	-	-	-	-	-
Vlottende activa + Liquide middelen	557.971	537.000	512.000	487.000	462.000	437.000
Vaste passiva (langlopende schulden)	264.000	242.000	220.000	198.000	176.000	154.000
Vlottende passiva (kortlopende schulden)	147.761	125.000	125.000	125.000	125.000	125.000
Aanwezige stille reserve (o.b.v. de WOZ-waarde per 1/1)	436.000	445.000	445.000	445.000	445.000	445.000
Weerstandsvermogen (o.b.v. eigen vermogen + stille reserves)	927.417	936.417	936.417	936.417	936.417	936.417
Financiële kengetallen	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Solvabiliteit: *Eigen vermogen / totaal vermogen * 100%*	54%	56%	57%	59%	60%	61%
Rentabiliteit van het eigen vermogen: *Resultaat voor bestemming / gemiddeld eigen vermogen * 100%*	25%	0%	0%	0%	0%	0%
Current ratio: *(Vlottende activa + Liquide middelen)/ vlottende passiva*	3,78	4,30	4,10	3,90	3,70	3,50
Netto schuldquote: *Totaal geleende gelden / totale baten*	16%	2%	14%	13%	11%	9%

De WOZ-waarde is vanaf 2026 gebaseerd op de laatste peildatum 01-01-2025 van de gemeente Leeuwarden en in bovenstaande opstelling aangehouden voor toekomstige jaren.

ONDERHOUD KAPITAALGOEDEREN

Met ingang van 2018 is gestart met het vormen van een bestemmingsreserve. De belangrijkste toepassing van deze bestemmingsreserve (onderhoudsreserve) is het te verwachten onderhoud aan het pand. De te verwachten piek in bedoelde uitgaven kan aldus worden gespreid over een aantal jaren.

VERBONDEN PARTIJEN

In de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem nemen in 2027 van de 18 gemeenten in Fryslân er 17 deel. Alleen de gemeente Tytsjerksteradiel maakt bij het opstellen van deze begroting geen gebruik van de adviescommissie van hûs en hiem.

Conform artikel 34 lid 1 van de GR hûs en hiem draagt elke deelnemende gemeente in de kosten van het lichaam bij naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.

Conform artikel 34 lid 2 van de GR hûs en hiem kan een nadelig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, door de gemeenten worden gedragen in verhouding tot het aantal ingezetenen op 1 januari van het betreffende kalenderjaar.

Conform artikel 34 lid 3 van de GR hûs en hiem kan een batig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, naar rato van de gemeentelijke bijdragen op basis van de tarieven in het betreffende kalenderjaar, aan de deelnemende gemeenten worden uitbetaald.

OVERIG

Overeenkomstig art. 15 BBV valt te melden dat de GR hûs en hiem in september 2022, voor de benodigde verduurzaming van het pand, een geldlening heeft afgesloten met BNG Bank N.V. voor een bedrag van € 330.000.

De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald.

Ultimo 2025 is de geldlening als volgt uit te splitsen:

- Langlopende deel van de geldlening zijnde > 5 jaar bedraagt: € 154.000
- Kortlopende deel van de geldlening zijnde < 5 jaar bedraagt: € 110.000

In het eigen vermogen zal naar verwachting in 2027 geen mutatie plaatsvinden, aangezien het begrote resultaat nihil is.

Ontwerpbegroting 2027

Versiedatum:
9-3-2026

Ontwerpbegroting van lasten en baten voor het dienstjaar 2027 - concept

		Begroting 2025	Realisatie 2025	Begroting 2026	Ontwerp Begroting 2027
Lasten					
	Afschrijvingen	50.000	45.028	50.000	52.000
	Personeelslasten	1.240.000	1.243.684	1.305.000	1.285.000
	Apparaatskosten	130.000	129.477	134.000	135.000
	Inkoop projecten	10.000	9.956	10.000	15.000
	Overige kosten (dotatie onderhoud)	4.000	4.000	5.000	5.000
	Rente/bankkosten	9.000	4.672	8.000	8.000
	Communicatie	35.000	41.196	35.000	35.000
	100-jarig Jubileum	25.000	27.214	0	0
Totaal lasten		**1.503.000**	**1.505.227**	**1.547.000**	**1.535.000**
Baten					
	Adviesgelden regulier	1.145.000	1.365.567	1.180.000	1.180.000
	Adviesgelden vooroverleg	263.000	200.411	272.000	272.000
	Verkoop projecten	95.000	58.711	95.000	83.000
	Rente	0	0	0	0
Totaal baten		**1.503.000**	**1.624.689**	**1.547.000**	**1.535.000**
	Saldo	**0**	**119.462**	**0**	**0**

Toelichting op de ontwerpbegroting van lasten en baten 2027

Algemeen

Bij het opstellen van deze ontwerpbegroting wordt ervan uitgegaan dat hûs en hiem voor de in de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten de in de Omgevingswet genoemde gemeentelijke adviescommissie verzorgd.

ONTWERPBEGROTING 2027

Afschrijvingslast
De afschrijvingslast in 2027 is begroot op maximaal € 52.000. Ten opzichte van de begroting 2026 betekent dit een oplopende afschrijvingslast. Deze stijging is het vooral het gevolg van de gewijzigde afschrijvingstermijnen voor software (van 5 jaar naar 4 jaar). Voor het boekjaar 2027 worden verder geen majeure investeringen verwacht. Wel wordt rekening gehouden met het door ontwikkelen middels innovatieve investeringen van het Portaal (adviessoftware-pakket).
Zie ook de bijgevoegde staat van activa.

Personeelslasten
De Personeelslasten bestaan uit directe-, indirecte en externe personeelskosten: € 1.285.000.

De directe personeelskosten zullen in 2027 naar verwachting uitkomen op € 1.200.000. De daling ten opzichte van de begroting van 2026 kan voor een deel worden verklaard door een tijdelijke dubbele loonlast in 2026. Deze extra loonlast houdt verband met de pensionering van een medewerker in combinatie met nog resterende verlofuren voor 2026.
In de uitwerking is rekening gehouden met de verhogingen vanuit de lopende cao, die is ingegaan op 1 april 2025 en zal eindigen op 31 maart 2027. Voor geheel 2027 is gerekend met een effectieve cao-stijging van 3,0% op jaarbasis.

Voor indirecte personeelskosten wordt in 2027 een bedrag begroot van € 23.000.

In de begroting worden de externe personeelskosten verhoogd naar € 62.000. Deze post heeft betrekking op de vergoeding voor de externe leden van de Adviescommissie Omgevingskwaliteit.

Apparaatskosten
Hieronder valt een drietal posten: Huisvestingskosten, Kantoorkosten, en Organisatiekosten.
De totale post wordt in 2027 begroot op € 135.000.

Huisvestingskosten
Voor deze post wordt in 2025 een bedrag van € 25.000 begroot. Rekening is gehouden met een lager energiegebruik dankzij de verduurzaming en een lichte stijging van de schoonmaakkosten.

Kantoorkosten
Voor de kantoorkosten wordt in 2027 bedrag van € 60.000 begroot. Onder deze post vallen o.a. de kosten voor het door de gemeente Leeuwarden uitgevoerde ICT-beheer.

Organisatiekosten
Voor deze post wordt in 2027 € 50.000 begroot, waarbij rekening is gehouden met een algemene stijging van de kosten.

Overige kosten / Rente-/Bankkosten
Voor deze beide posten wordt in 2027 een totaalbedrag begroot van € 13.000 (gelijk aan 2026), dit betreft bankkosten (met name rentelasten inzake aangegane lening voor de financiering van de verduurzaming) voor een bedrag van €8.000 en een dotatie aan de onderhoudsreserve van € 5.000.

Communicatiekosten
Voor het verder versterken van de positionering van hûs en hiem als kenniscentrum, als adviesorgaan en sparringpartner bij het ontwikkelen van plannen bij verschillende gemeenten en de communicatie voor het uitrollen van de uitbreiding van het dienstverleningspakket is in de begroting van 2027 evenals voor 2026 een bedrag gereserveerd van € 35.000.

Inkoop projecten
Voor de Nije Pleats sessies en andere projecten worden de kosten in 2027 geraamd op € 15.000. Hier staan uiteraard opbrengsten tegenover.

Adviesgelden
Voor 2027 wordt, zoals gebruikelijk, uitgegaan van een splitsing in reguliere adviesinkomsten en opbrengsten uit vooroverleg. Voor het kunnen realiseren van een sluitende begroting wordt uitgegaan van een gelijkblijvende opbrengst in vergelijking met de begroting van 2026.

Verkoop projecten
De bijdrage uit projecten voor derden wordt in 2027 begroot op € 83.000. In deze post is onder andere de extra te genereren baten voor de dekking van de communicatiekosten meegenomen. Tegenover de begrote baten staan naast de communicatiekosten ook de inkoopkosten van € 15.000 voor met name Nij Pleats sessies.

Alsdan zal het geprognosticeerde resultaat over 2027 leiden tot een sluitende begroting van lasten en baten.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur als bedoeld in art. 34 van de
Wet Gemeenschappelijke Regelingen 2022.

d.d. 26 juni 2026

H. Zonderland, vervangend voorzitter

W. Kingma, secretaris

Versiedatum:
9-3-2026

Ontwerp Begroting 2027

KOSTEN		Begroting 2026			Ontwerp Begroting 2027		
Kapitaallasten							
	Afschrijving huisvesting	€ 1.914			€ 1.950		
	Afschrijving inventaris	€ 1.114			€ 1.150		
	Afschrijving comp.app	€ 445			€ 500		
	Afschrijving digitale apparatuur	€ 271			€ 400		
	Afschr. activa ivm verbouwing	€ 22.459			€ 22.500		
	Afschrijving Portaal/Website	€ 21.459			€ 23.000		
	Onvoorzien	€ 2.339			€ 2.500		
				€ 50.000			€ 52.000
Personeelslasten							
Directe personeelskosten	Kosten netto salaris	€ 618.000			€ 606.000		
	Kosten loonheffing	€ 384.000			€ 376.000		
	Kosten pensioen	€ 223.000			€ 218.000		
			€ 1.225.000			€ 1.200.000	
Indirecte personeelskosten	Reis- en verblijfkosten	€ 1.000			€ 1.000		
	Cursuskosten personeel	€ 5.000			€ 5.000		
	Excursies/studiebijeenkomsten	€ 1.000			€ 1.000		
	Vergaderkosten	€ 1.000			€ 1.000		
	Kosten personeelsadministratie SMA	€ 9.000			€ 10.000		
	Overige personeelskosten	€ 3.000			€ 5.000		
			€ 20.000			€ 23.000	
Externe personeelskosten	Presentiegeld commissieleden	€ 52.500			€ 52.500		
	Reiskosten commissieleden	€ 7.500			€ 9.500		
			€ 60.000			€ 62.000	
				€ 1.305.000			€ 1.285.000
Apparaatskosten							
Huisvesting	Onderhoudskosten gebouw	€ 3.000			€ 3.000		
	Onderhoudskosten tuin	€ 1.200			€ 1.200		
	Schoonmaakkosten	€ 12.000			€ 13.000		
	Gas en elektrisch	€ 6.000			€ 5.000		
	Water	€ 150			€ 150		
	Huisvuilkosten	€ 650			€ 650		
	Overige huisvestingskosten	€ 2.000			€ 2.000		
			€ 25.000			€ 25.000	
Kantoorkosten	Kantoorartikelen	€ 1.250			€ 1.000		
	Kantine (koffie, thee, e.d.)	€ 500			€ 750		
	Drukwerk	€ 1.500			€ 1.000		
	Kosten communicatie (o.a. website)	€ 5.000			€ 3.000		
	Kosten automatisering	€ 52.750			€ 52.750		
	Overige kantoorkosten	€ 2.000			€ 1.500		
			€ 63.000			€ 60.000	
Organisatiekosten	Verzekeringen	€ 3.250			€ 3.500		
	Contributies	€ 18.000			€ 20.000		
	Abonnementen/boeken	€ 1.000			€ 1.250		
	Porti	€ 750			€ 750		
	Telefonie	€ 2.000			€ 2.500		
	Belastingen divers	€ 5.000			€ 5.000		
	Accountantskosten	€ 10.000			€ 11.000		
	Kosten DIROV	€ 1.000			€ 1.000		
	Diverse organisatiekosten	€ 5.000			€ 5.000		
			€ 46.000			€ 50.000	
				€ 134.000			€ 135.000
Overige kosten	Toevoeging Onderhoudsreserve	€ 5.000			€ 5.000		
	Diverse lasten (rente lening, VpB)	€ 8.000			€ 8.000		
	Communicatiekosten/profilering	€ 35.000			€ 35.000		
	Jubileum - 100 jaar hûs en hiem	€ 0			€ 0		
			€ 48.000			€ 48.000	
				€ 48.000			€ 48.000
	Projecten (inkoop)			€ 10.000			€ 15.000
					€ 1.547.000		€ 1.535.000
OPBRENGSTEN							
Adviesgelden	Adviesgelden regulier			€ 1.180.000			€ 1.180.000
	Adviesgelden vooroverleg			€ 272.000			€ 272.000
Projecten (verkoop)	Overige advisering			€ 95.000			€ 83.000
					€ 1.547.000		€ 1.535.000
				Saldo	€ 0		Saldo € 0

Meerjarenraming 2028-2030

Versiedatum:
10-3-2026

Meerjaren raming	Ontwerp Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
Afschrijvingen	52.000	52.500	52.500	52.500
Personeelslasten	1.285.000	1.320.000	1.345.000	1.370.000
Huisvestings-/apparaatskosten	135.000	138.000	140.500	143.000
Inkoop projecten	15.000	15.000	15.000	15.000
Overige kosten (dotatie onderhoud)	5.000	5.000	5.000	5.000
Rente/bankkosten	8.000	7.500	7.000	6.500
Communicatiekosten	35.000	35.000	35.000	35.000
	1.535.000	**1.573.000**	**1.600.000**	**1.627.000**
Adviesgelden regulier	1.180.000	1.206.000	1.222.000	1.242.000
Adviesgelden vooroverleg	272.000	280.000	286.000	290.000
Verkoop projecten	83.000	87.000	92.000	95.000
Rente en buitengewone baten	0	0	0	0
	1.535.000	**1.573.000**	**1.600.000**	**1.627.000**
Resultaat regulier	**0**	**0**	**0**	**0**

Toelichting op de meerjarenraming 2028-2030

Bij het opstellen van de meerjarenraming voor de jaren 2028 tot en met 2030 is de primitieve (concept)begroting voor 2027 als basis genomen.

De meerjarenraming is gebaseerd op het uitgangspunt van continuïteit voor de adviesorganisatie. Het Dagelijks Bestuur kiest voor deze lijn vanuit de verwachting dat Friese gemeenten ook de komende jaren verzekerd willen zijn van onafhankelijk, deskundig advies op het gebied van omgevingskwaliteit en monumentenzorg.

Onderzoek naar toekomstige rol
Op dit moment loopt er een onderzoek naar onze toekomstige rol en positionering. Omdat de uitkomsten van dit traject nog niet bekend zijn, kunnen de eventuele inhoudelijke en financiële consequenties hiervan op dit moment nog niet in de raming worden verwerkt. Zodra er meer duidelijkheid is over de koers, zal dit worden vertaald naar de financiële kaders.

Ondersteuning bij Omgevingsplannen
Gemeentelijke beleidsregels voor de plaatsing en het uiterlijk van bouwwerken (de zogenaamde 'welstandsnota') maken momenteel deel uit van de 'bruidsschat' in het tijdelijke Omgevingsplan. Wij gaan ervan uit dat gemeenten de door het Rijk geboden overgangsperiode benutten om deze plannen aan te passen. Hûs en Hiem staat vanzelfsprekend klaar om gemeenten met haar expertise hierbij te ondersteunen.

Uitgangspunten bij de meerjarenraming
Voor de diverse posten van de begroting zijn t.a.v. de meerjarenramingen de volgende uitgangspunten gehanteerd.

- De kapitaallasten zijn gebaseerd op de staat van activa en financieringslasten en bedragen maximaal € 52.500 Euro.
- De vaste personeelslasten zullen voor de periode 2028-2030 (licht) stijgen door rekening te houden met cao-loonsverhogingen bij een gelijkblijvende formatieve bezetting.
- Inzake huisvestings- en apparaatskosten wordt van 2028 tot en met 2030 stabiel begroot.
- Voor de inkoop ten behoeve van projecten voor derden is een bedrag rond de € 15.000 begroot. Daar staat een bedrag van rond € 90.000 uit projecten tegenover.
- Voor de inkomsten uit adviesgelden is het uitgangspunt dat deze in de periode 2028-2030 licht zullen stijgen.

Het resultaat van geraamde baten en lasten levert een sluitende exploitatie op voor de periode van 2028 tot en met 2030.

Staat van activa rekening hûs en hiem miv 2027 (lineaire afschrijving)

							2027			2028			2029			2030		
jaar aanschaf	omschrijving	grtbk rek	looptijd	resterende jaren	percentage afschrijving boekwaarde	investering	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar
2017	cv ketel Remeha	0001	10	4	10,00%	€ 3.750,00	€ 375,00	€ 375,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2017	Huisvesting (markiezen)	0001	10	4	10,00%	€ 8.263,46	€ 826,33	€ 826,33	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2022	Verduurzaming pand	0001	15	13	6,67%	€ 305.281,88	€ 223.873,38	€ 20.352,13	€ 203.521,25	€ 203.521,25	€ 20.352,13	€ 183.169,13	€ 183.169,13	€ 20.352,13	€ 162.817,00	€ 162.817,00	€ 20.352,13	€ 142.464,88
2023	Verduurzaming pand	0001	15	15	6,67%	€ 20.000,00	€ 14.666,67	€ 1.333,33	€ 13.333,33	€ 13.333,33	€ 1.333,33	€ 12.000,00	€ 12.000,00	€ 1.333,33	€ 10.666,67	€ 10.666,67	€ 1.333,33	€ 9.333,33
2023	Verduurzaming pand - extra	0001	15	15	6,67%	€ 20.000,00	€ 8.505,76	€ 773,25	€ 7.732,51	€ 7.732,51	€ 773,25	€ 6.959,26	€ 6.959,26	€ 773,25	€ 6.186,01	€ 6.186,01	€ 773,25	€ 5.412,76
2023	Archiefstelling Habéé	0002	10	10	10,00%	€ 4.194,00	€ 2.516,40	€ 419,40	€ 2.097,00	€ 2.097,00	€ 419,40	€ 1.677,60	€ 1.677,60	€ 419,40	€ 1.258,20	€ 1.258,20	€ 419,40	€ 838,80
2023	Bureau's + tafels Habéé	0002	10	10	10,00%	€ 2.212,50	€ 1.260,00	€ 210,00	€ 1.050,00	€ 1.050,00	€ 210,00	€ 840,00	€ 840,00	€ 210,00	€ 630,00	€ 630,00	€ 210,00	€ 420,00
2023	Vloerbedekking 2e etage	0002	15	15	10,00%	€ 2.700,00	€ 1.597,28	€ 245,74	€ 1.351,54	€ 1.351,54	€ 245,74	€ 1.105,81	€ 1.105,81	€ 245,74	€ 860,07	€ 860,07	€ 245,74	€ 614,34
2023	Laadpaal	0001	5	5	6,67%	€ 2.670,00	€ 2.047,00	€ 178,00	€ 1.869,00	€ 1.869,00	€ 178,00	€ 1.691,00	€ 1.691,00	€ 178,00	€ 1.513,00	€ 1.513,00	€ 178,00	€ 1.335,00
2023	Koffiemachine	0002	5	5	20,00%	€ 1.098,35	€ 329,51	€ 219,67	€ 109,84	€ 109,84	€ 109,84	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2023	Software Portal	0007	5	5	20,00%	€ 35.500,00	€ 10.650,00	€ 7.100,00	€ 3.550,00	€ 3.550,00	€ 3.550,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2023	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	20,00%	€ 7.608,00	€ 3.043,20	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Software Portal - instapfee-II	0007	5	5	20,00%	€ 15.000,00	€ 6.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Website - vernieuwde huisstijl	0007	5	5	20,00%	€ 8.370,00	€ 4.185,00	€ 1.674,00	€ 2.511,00	€ 2.511,00	€ 1.674,00	€ 837,00	€ 837,00	€ 1.674,00	-€ 837,00	-€ 837,00	€ 1.674,00	-€ 2.511,00
2024	Brandmeldinstallatie	0001	10	10	10,00%	€ 8.100,00	€ 6.075,00	€ 810,00	€ 5.265,00	€ 5.265,00	€ 810,00	€ 4.455,00	€ 4.455,00	€ 810,00	€ 3.645,00	€ 3.645,00	€ 810,00	€ 2.835,00
2024	Inbraaksignaleringsinstallatie	0001	10	10	10,00%	€ 2.601,18	€ 1.950,89	€ 260,12	€ 1.690,77	€ 1.690,77	€ 260,12	€ 1.430,65	€ 1.430,65	€ 260,12	€ 1.170,53	€ 1.170,53	€ 260,12	€ 910,41
2024	Mobiele telefoons (2x)	0004	3	3	33,33%	€ 565,21	€ 94,25	€ 94,25	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Inventaris (stoel adm)	0002	10	10	10,00%	€ 375,00	€ 281,25	€ 37,50	€ 243,75	€ 243,75	€ 37,50	€ 206,25	€ 206,25	€ 37,50	€ 168,75	€ 168,75	€ 37,50	€ 131,25
2025	Software Portal - instapfee-III	0007	5	4	20,00%	€ 15.000,00	€ 9.000,00	€ 3.000,00	€ 6.000,00	€ 6.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2025	Software Portal - Innovatie	0007	5	4	20,00%	€ 5.398,00	€ 3.238,80	€ 1.079,60	€ 2.159,20	€ 2.159,20	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2025	Mobiele telefoons (2x)	0004	3	2	20,00%	€ 697,80	€ 232,65	€ 232,65	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2026	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 10.000,00	€ 8.000,00	€ 2.000,00	€ 6.000,00	€ 6.000,00	€ 2.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 0,00
2026	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 0,00
2027	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 15.000,00	€ 0,00	€ 3.750,00	€ 11.250,00	€ 11.250,00	€ 3.750,00	€ 7.500,00	€ 7.500,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 0,00
2027	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00	€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00
2028	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00				€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00	€ 15.000,00	€ 5.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 5.000,00	€ 5.000,00
2028	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00				€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00
2029	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00							€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00	€ 15.000,00	€ 5.000,00	€ 10.000,00
2029	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00							€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00
2030	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00										€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00
2030	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00										€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00
						€ 668.938,58	€ 312.748,35	€ 51.492,55	€ 281.255,80	€ 281.255,80	€ 52.304,50	€ 253.951,30	€ 253.951,30	€ 50.123,06	€ 228.828,24	€ 228.828,24	€ 52.043,46	€ 201.784,78

hûsenhiem

Jaarverslag 2025

20 maart 2026

ADVISEURS OMGEVINGSKWALITEIT 100 SINDS 1925

Jaarverslag 2025

Inhoud

		Pagina
Jaarverslag		
Programma		
- Doelstelling en taken		5
- Bestuursverslag 2025		6
Paragrafen		
- Onderhoud kapitaalgoederen		18
- Bedrijfsvoering		18
- Weerstandsvermogen		18
- Samenvatting vermogenspositie, resultaten en financiële kengetallen		20
- Verbonden partijen		21
Jaarrekening		
- Financieel jaarverslag		22
- Balans per 31 december 2025		22
- Overzicht baten en lasten 2025		23
- Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling		24
- Rechtmatigheid		26
- Toelichting op de balans per 31 december 2025		27
- Toelichting op overzicht baten en lasten 2025		29
Overige gegevens		
- Controleverklaring		35
Bijlage 1:	Samenstelling bestuur/bureau	39
Bijlage 2:	Samenstelling commissies	41
Bijlage 3:	Overzichten productiecijfers 2025	43

Doelstelling en Taken

Voor het opstellen van het jaarverslag 2025 wordt uitgegaan van de voor 2025 geldende Gemeenschappelijke regeling.

Doelstelling:
De Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem', adviseurs omgevingskwaliteit, is opgericht 1 januari 1985 en voortgekomen uit:

1925: Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van de inbreuk op de schoonheid van stad en land.
1947: Provinciale Friese Schoonheidscommissie.
1980: Friese Schoonheidscommissie 'HUS en HIEM'.

De regeling heeft ten doel de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten te behartigen op het gebied van de bouwkunstige, stedenbouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Friesland.

Taken:
Het lichaam geeft met behulp van een hem ten dienste staand bureau uitvoering aan de bovengenoemde doelstelling en oefent daarbij de volgende taken uit:

a. het beschikbaar stellen van onafhankelijk en deskundig personeel ten behoeve van de bemensing van de adviescommissie als bedoeld in artikel 17.9 Omgevingswet die door de raden is ingesteld;
b. het voordragen van personen tot benoeming van leden van de adviescommissie ten behoeve van de voorstellen van de colleges daartoe aan de gemeenteraden;
c. het verzorgen van het secretariaat van de adviescommissie;
d. het faciliteren van de adviescommissie, zodat deze commissie haar taken kan uitvoeren overeenkomstig de door de raden vastgestelde Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit;
e. het opstellen van het jaarverslag van de adviescommissie en toezending daarvan aan de gemeenteraden;
f. het geven van adviezen over algemene vraagstukken betreffende de omgevingskwaliteit aan gemeenten, andere openbare lichamen en aan particulieren, de laatsten voor zover het een tweede onafhankelijke beoordeling betreft van bouwplannen gelegen buiten de aan de Gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten;
g. het op verzoek van de colleges voorzien in advisering over gemeentelijke monumenten, in het bijzonder ten aanzien van beeldbepalende panden binnen ingeschreven beschermde stads en dorpsgezichten en in de advisering van objecten met door de gemeente toegekende cultuurhistorische waarden;
h. alle overige feitelijke werkzaamheden die nodig zijn voor de advisering

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is de advisering vanuit hûs en hiem sterker gericht op een integrale benadering van het brede begrip omgevingskwaliteit. De naam van de GR is per 1 januari 2024 veranderd in hûs en hiem advisering omgevingskwaliteit en het bureau draagt de naam hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit.

Bestuursverslag 2025

2025 was op meerdere fronten een bijzonder jaar. Niet alleen vierden we het 100-jarige jubileum van de adviescommissie, ook vond er een wisseling plaats van de secretaris-directeur en ligt er een mooi advies voor een nog bredere borging van de omgevingskwaliteit voor ons moaie Fryslân. Veel om op terug te kijken en een sterke basis voor de blik vooruit.

Jubileumjaar

In 2025 vierden we een bijzondere mijlpaal: 100 jaar advisering over de schoonheid van Fryslân. In 1925 werd de *'Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van inbreuk op de schoonheid van stad en land'* opgericht. Nu, een eeuw later, is de commissie nog steeds van belang. Inmiddels in een meer uitgebreide adviestaak waarbij gemeenten niet alleen op gebouwniveau advies kunnen vragen, maar op de bredere omgeving en steeds meer aan de voorkant van planvorming, zoals bij het vormen van kaders voor nieuwe ontwikkelingen. 100 jaar advisering over de schoonheid van Fryslân is een feest waard. En dat is precies waar we in 2025 voor hebben gezorgd.

<u>Speciale zitting van de Adviescommissie Omgevingskwaliteit</u>

Op 6 oktober 2025, tijdens een feestelijke zitting in de Statenzaal van het Provinciehuis in Leeuwarden, stonden we stil bij een eeuw onafhankelijk advies over de schoonheid van Fryslân. In oktober 1925 vond ooit de eerste zitting plaats van de voorloper van de huidige Adviescommissie Omgevingskwaliteit. De speciale zitting werd voorgezeten door commissaris van de koning Arno Brok. We zijn hem zeer erkentelijk voor het leiden van de vergadering en het beschikbaar stellen van de Statenzaal op deze historische dag. Naast de huidige leden van de Adviescommissie waren ook oud-commissieleden en de leden van het Algemeen Bestuur van hûs en hiem aanwezig.

Commissievoorzitter Marc A. Visser riep in zijn toespraak op om het weer nadrukkelijker over schoonheid te hebben: 'Wy sille praete oer skjintme'. Frank Reitsma, Marloes Eskens en Gertjan Timmer gaven toelichting op de illustraties van omgevingskwaliteit, die waren ingediend door commissieleden en bestuurders. Vervolgens werd onder leiding van Arno Brok gestemd over de mooiste Friese projecten op het gebied van architectuur, monumenten en landschap. De vijftien geselecteerde projecten werden tijdens het jubileumsymposium op 30 oktober voor het eerste vertoond. In 2026 gaan ze als reizende tentoonstelling langs de Friese gemeenten.

Tijdens de bijeenkomst nam Meindert Schroor ons mee in een historische reflectie met zijn bijdrage 'Van object naar omgeving'. Dit is ook de titel van de jubileumpublicatie waarvan Hein de Haan (voorzitter bestuur hûs en hiem) het eerste exemplaar overhandigde aan Arno Brok.

Het was een historische middag vol ontmoetingen, verhalen en inspiratie op een unieke locatie. De speciale zitting werd afgesloten met een prachtige groepsfoto als herinnering aan een feestelijke bijeenkomst waarop verleden, heden en toekomst samenkwamen in het culturele hart van Fryslân.

Symposium in De Tiid

Op 30 oktober 2025 vond in Cultuur Historisch Centrum De Tiid in Bolsward het symposium plaats ter viering van het 100-jarig jubileum van de Friese Adviescommissie Omgevingskwaliteit. Voorafgaand aan het symposium werden diverse rondleidingen gegeven door het gebouw en de nabij gelegen Broerekerk. Hoofdthema van de lezingen was hoe de schoonheid van Fryslân behouden en versterkt kan worden onder het stelsel van de Omgevingswet. De gemeenschappelijke zorg voor een goede omgevingskwaliteit vereist nieuwe vormen van samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Mooie bijdragen van Rijksbouwmeester Francesco Veenstra, historicus Meindert Schroor en de door de Friese overheden benoemde verkenners Ingrid van de Vegte en Bas Schout. Zij presenteerden toekomstscenario's en benadrukten de urgentie voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie en deden aanbevelingen voor meer en betere samenwerking. Na deze inspirerende middag kunnen we op naar de volgende 100 jaar!

Communicatie

Om zowel voor gemeenten als voor inwoners van de provincie Fryslân beter zichtbaar te maken wat hûs en hiem kan betekenen ten aanzien van de omgevingskwaliteit, is YFK in 2025 aangetrokken als marketing en communicatie adviseur. Aan het begin van het jaar is vooral ingezet op het helder vaststellen van de profilering van hûs en hiem en een daarop aansluitend communicatieplan. De tweede helft van het jaar heeft met name in het teken gestaan van communicatie en evenementorganisatie rond de jubileumactiviteiten. Daaromheen zijn onder meer diverse nieuwsbrieven verspreid en is een blogreeks opgebouwd over 'meesters in de ambacht'.

Excursie

Een keer per jaar organiseert hûs en hiem een excursie met de leden van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit. Ook enkele leden van het Dagelijks Bestuur namen deel. De eerste stop was bij het kunstwerk 'Wachten op hoog water' van Jan Ketelaar bij Holwerd. Vervolgens bezochten we het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) te Lauwersoog: een beleef- en onderzoekscentrum en het nieuwe thuis voor zeehondjes. We werden ook rondgeleid door de Waddenzee Experience.

Hoogtepunt van de excursie was de bezichtiging van de Suvelfabryk in Lioessens, een project waarbij industrieel erfgoed is getransformeerd tot een recreatieverblijf met een uitzonderlijk hoge belevingswaarde. De deelnemers waren vol lof over de initiatiefnemers en over architect Marije Talsma van TWA. Zij nam als commissielid deel aan de excursie maar vertelde ook mooie verhalen over de totstandkoming van dit bijzondere project.

Fietstochten

In verschillende gemeenten is in 2025 een fietstocht met de raadsleden georganiseerd. Een goed gebruik van hûs en hiem om met elkaar van gedachten te wisselen over de omgevingskwaliteit in de betreffende gemeente en hoe we daar gezamenlijk zorg voor dragen. In Smallingerland richtte de fietstocht zich dit jaar met name op het erfgoed binnen Drachten, waar de geschiedenis als industrieplaats nog altijd zichtbaar is in het straatbeeld. Met concrete voorbeelden in beeld komen waardevolle gesprekken op gang die de samenwerking aanscherpen tussen de gemeenteraad die beleid vaststelt en de adviescommissie die op basis van dat beleid adviseert. Ook op Ameland gaf de fietstocht aanleiding tot een sterke wisselwerking tussen raad en commissie.

Personeel

Het jubileumjaar viel samen met het laatste jaar van Marc A. Visser als secretaris-directeur van hûs en hiem. Op 28 november namen collega's, bestuursleden, gemeente ambtenaren en andere relaties afscheid op hoogte, in de panoramazaal van de iconische Achmeatoren. Naast mooie dankwoorden voor 14 jaar samenwerking, mocht Marc Visser ook de hûs en hiem prijs in ontvangst nemen uit handen van bestuursvoorzitter Hein de Haan. De hûs en hiem prijs is bestemd voor een persoon die zich op bijzondere wijze heeft ingezet voor het behoud en de verbetering van de ruimtelijke schoonheid in Fryslân. Het gaat daarbij niet om een éénmalig project, maar om het 'oeuvre' van een persoon gedurende een langere periode. Marc Visser verdient de hûs en hiem prijs omdat hij zich gedurende zijn hele loopbaan onvermoeibaar heeft ingezet voor de architectuur, de laatste jaren in het bijzonder voor de schoonheid van Fryslân. Alles bij elkaar vormt zijn werk een indrukwekkend oeuvre dat blijvende invloed heeft op onze leefomgeving, precies waar de hûs en hiem prijs voor is bedoeld.

Per 1 november 2025 is Wiepkjen Kingma benoemd tot secretaris-directeur van hûs en hiem, adviseurs omgevingskwaliteit. Zij volgt Marc A. Visser op. Kingma neemt ook diens rol als voorzitter van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit over. Ir. Wiepkjen Kingma is als architect afgestudeerd aan de TU Eindhoven en werkte daarna onder meer bij diverse architectenbureaus in Rotterdam. Kingma heeft brede kennis en ervaring op het gebied van ontwerp en advisering. Zij werkte sinds januari 2019 al bij hûs en hiem als adviseur omgevingskwaliteit.

Als aanvulling op het team vaste adviseurs bij hûs en hiem zijn Douwe Douma en Erik Vellinga aangesteld en benoemd als adviseurs omgevingskwaliteit. Daarnaast is er de reguliere wisseling geweest van leden van de Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit van hûs en hiem. Deze externe leden worden voor drie jaar benoemd en kunnen daarna gedurende voor een termijn van drie jaar worden herbenoemd en als reserve-commissielid optreden. De benoeming van de leden van de adviescommissie geschiedt door de gemeenteraden en colleges van B&W van alle 17 gemeenten, die deelnemen aan de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem. Voor 2026 traden de volgende leden toe: Harm Tigchelaar (architect), Arnold Venema (architect), Jan van der Grift (landschap), Joris van Loenhout (stedenbouwkundige), Kurt Boomgaard (restauratiedeskundige) en Durkje van der Wal (architectuurhistorica).

TRKN

Het Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland (TRKN) is een samenwerkingsverband van 7 regionale advies organisaties en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit. Naast de Federatie zijn aangesloten Libau (Groningen), Oversticht (Overijssel), Gelders Genootschap, Mooi Noord-Holland, Mooisticht (Utrecht), Dorp Stad en Land (Zuid-Holland en Zeeland) en hûs en hiem (Fryslân). Het voorzitterschap en secretariaat van TRKN rouleert onder de leden. In 2024 vervulde hûs en hiem deze rol al en op verzoek van de andere organisaties is het voorzitterschap door hûs en hiem in 2025 voortgezet.

In 2025 was hûs en hiem bovendien gastheer van de TRKN teamdag, waarop de medewerkers van alle aangesloten organisaties samenkomen. Niet alleen om een kijkje te nemen in elkaars werkomgeving, ook om op informele wijze ervaringen uit te wisselen over het werk. Wij nodigden de TRKN-collega's uit in Heeg. Samen stapten we op de fiets en aan boord van skûtsjes om het Friese landschap te beleven.

Verder werd in 2025 in TRKN-verband doorgewerkt aan de ontwikkeling van de Bouwsteen Omgevingskwaliteit. De Bouwsteen is een model of format dat houvast moet bieden bij het opstellen van beleid voor omgevingskwaliteit onder de Omgevingswet. Daarbij gaat het niet alleen om het uiterlijk van bouwwerken, maar juist om het geheel van cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit, landschapskwaliteit en de inrichting van de openbare ruimte.
De kracht van de Bouwsteen zit in de structuur: het model laat zien hoe je gebiedsgericht kunt werken, hoe je ambities kunt vertalen naar werkbare beoordelingskaders, en hoe je beleidsregels en planregels logisch met elkaar kunt verbinden. De Bouwsteen sluit aan bij het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) en is inzetbaar binnen het gehele instrumentarium van de wet.

Advies 'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'

Al 100 jaar advisering over Friese schoonheid, maar hoe zorgen we ook in de toekomst samen voor goede omgevingskwaliteit? De Omgevingswet stimuleert ons anno 2025 om nog breder naar de ruimtelijke kwaliteit te kijken. Samenwerking zal daarvoor de sleutel zijn. Een integrale aanpak waarbij alle partijen in een vroege fase van ontwikkelingen betrokken zijn. Provincie, gemeenten, experts en initiatiefnemers; samen zorgen we voor een moai Fryslân. Want omgevingskwaliteit is van en voor iedereen.

In een gezamenlijke opdracht van hûs en hiem met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten (VFG) en De Friese Aanpak (DFA) is onderzocht hoe een kwaliteitscultuur in Fryslân verder ontwikkeld kan worden en hoe omgevingskwaliteit sterker kan worden geborgd én gestimuleerd. Het onderzoek heeft geleid tot een duidelijk advies: zorg voor een breed kennis- en adviescentrum in de provincie Fryslân. Het volledig advies is via de website van hûs en hiem in te zien. De aanbevelingen zijn een mooi startpunt voor een gezamenlijke visie en strategie voor de toekomst, waar de vier opdrachtgevers graag mee aan de slag gaan. Inmiddels zijn twee kwartiermakers aangesteld die samen met een kernteam verder gaan verkennen hoe dit er concreet uit kan komen te zien. Een goede aftrap voor de volgende 100 jaar advisering over omgevingskwaliteit van Fryslân.

Personele bezetting

In 2025 hebben zich een aantal mutaties voorgedaan in het personeelsbestand. Vooruitlopend op de pensionering met ingang van januari 2026 van de directeur Marc Visser is per 1 november 2025 Wiepkjen Kingma als directeur hûs en hiem benoemd. Daarnaast zal een medewerker vanaf 1 januari 2026 zijn resterende verlofdagen inzetten en uiteindelijk medio 2026 met pensioen gaan. Om te anticiperen op deze wijzigingen zijn per 1 oktober Douwe Douma en per 1 december Erik Vellinga aangenomen als adviseurs omgevingskwaliteit.

De bezetting van hûs en hiem is in 2025 uitgekomen op een gemiddelde van 9,87 FTE. De lichte stijging ten opzichte van het gemiddelde van 9,85 in 2024 is toe te schrijven aan de korte tijdelijk overlappingen eind 2025. Eind 2025 waren 13 medewerkers in dienst bij hûs en hiem (ten opzichte van 12 medewerkers ultimo 2024). Begin 2026 is de bezetting weer terug naar 12 medewerkers.

Het ziekteverzuim over 2025 bedroeg 0,56%, berekend op basis van de totale gemiddelde ureninzet van de medewerkers.

Productiecijfers 2025

In 2025 zijn in totaal 3.272 (eerste) adviesaanvragen behandeld. In 2024 zijn dat er 3.062 geweest. Daarmee is het aantal (eerste) adviesaanvragen ten opzichte van 2024 met 6,9% toegenomen.

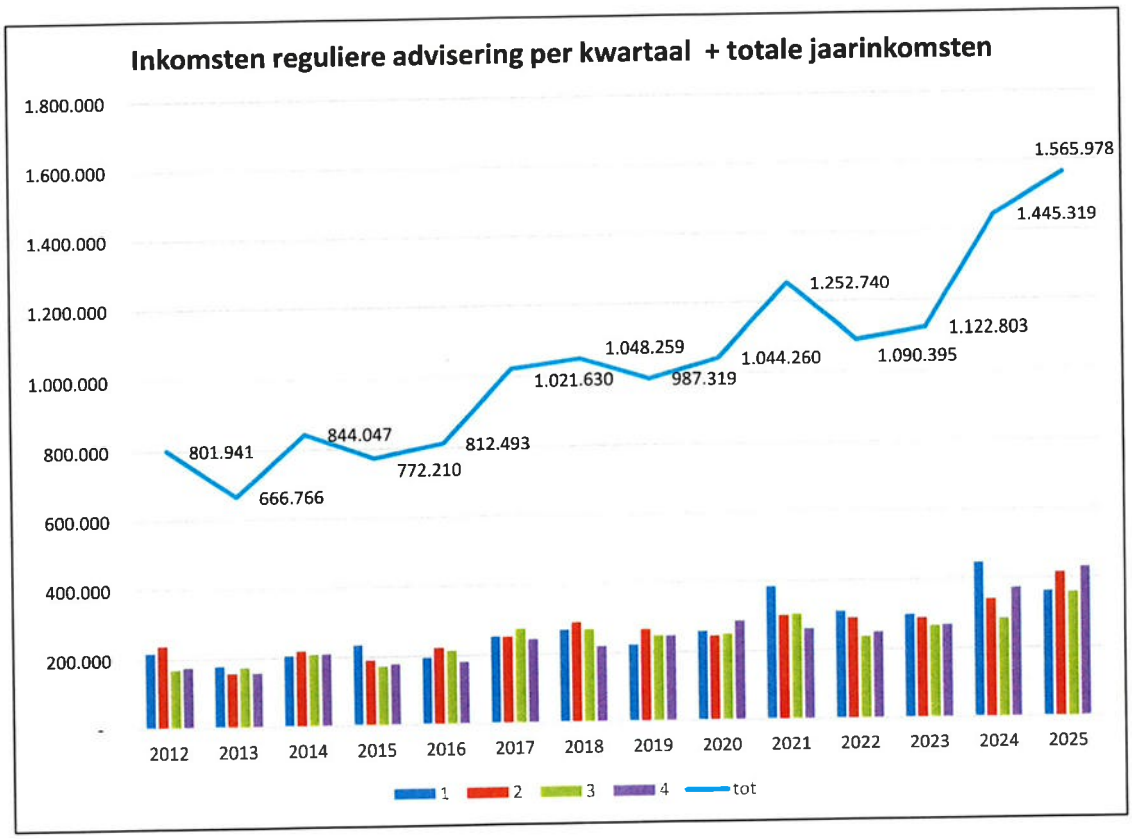
Omdat in veel gevallen na de (eerste) adviesaanvraag nog een vervolgaanvraag komt is het totale aantal planbehandelingen een veelvoud van het aantal (eerste) adviesaanvragen.
Het totaal aantal planbehandelingen is gestegen: 6.567 in 2025 ten opzichte van 6.265 in 2024, hetgeen een stijging van 4,8% betekent. In 2025 zijn daarmee gemiddeld 2,01 behandelingen per aanvraag nodig geweest. In de vergelijking met het gemiddelde van 2,05 in 2024 betekent dit een lichte daling.

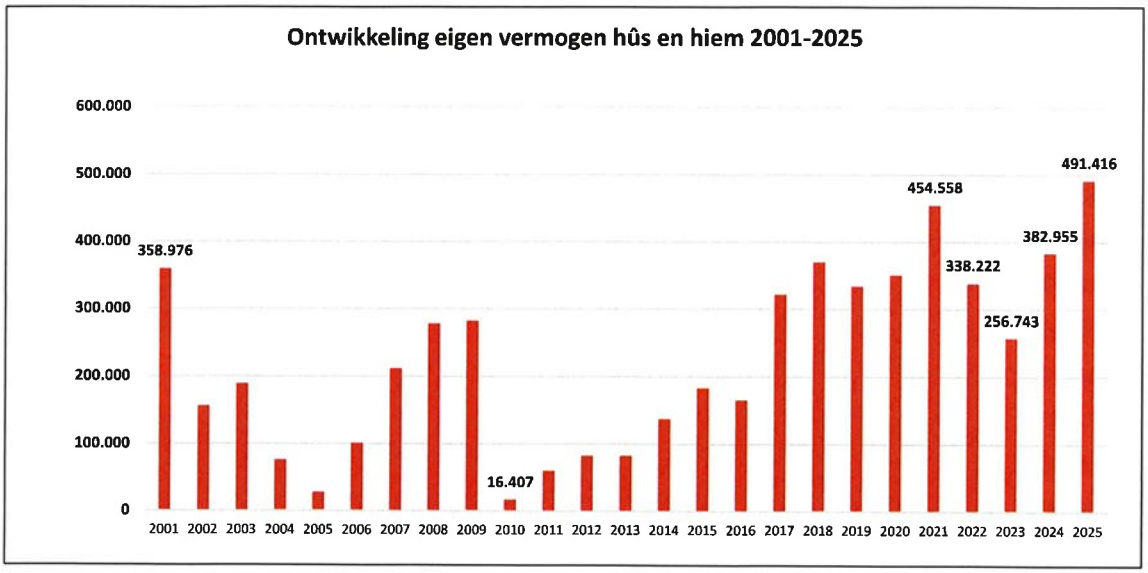
In 2025 was van de eerste aanvragen 38,1% vooroverleg (2024: 37,3%). Van het totale aantal behandelingen in 2025 was 31,9% vooroverleg (2024: 30,5%). Het voeren van vooroverleg alvorens over te gaan tot het aanvragen van een omgevingsvergunning blijft een veel gehanteerd instrument bij de aangesloten gemeenten.

Productiecijfers				
Betreft:	**2025**	**2024**	**Mutatie**	**Mutatie-%**
(eerste) adviesaanvragen	3.272	3.062	210	6,9%
waarvan aantal vooroverleg	1.245	1.142	103	9,0%
vooroverleg /(1e) adviesaanvragen	38,1%	37,3%	0,8%	2,0%
aantal planbehandelingen	6.567	6.265	302	4,8%
waarvan aantal vooroverleg	2.096	1.911	185	9,7%
vooroverleg /aantal planbehandelingen	31,9%	30,5%	1,4%	4,6%

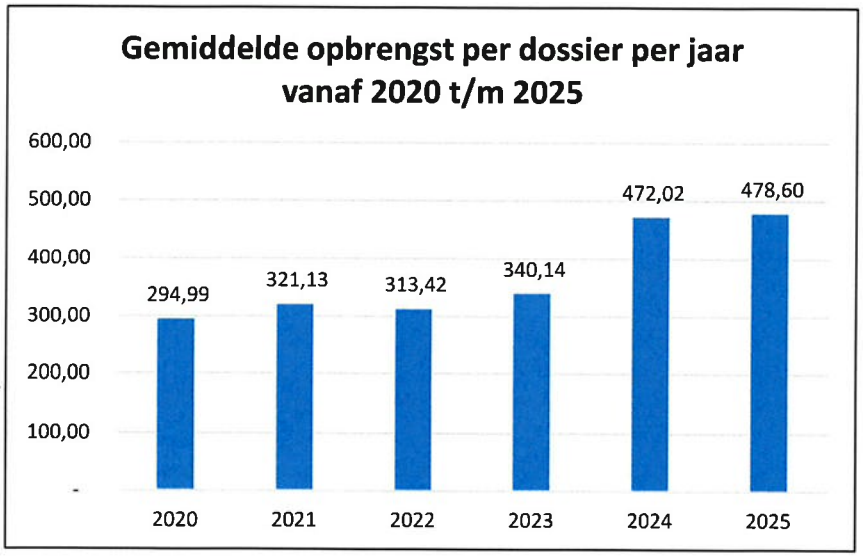
Opbrengsten reguliere advisering per gemeente

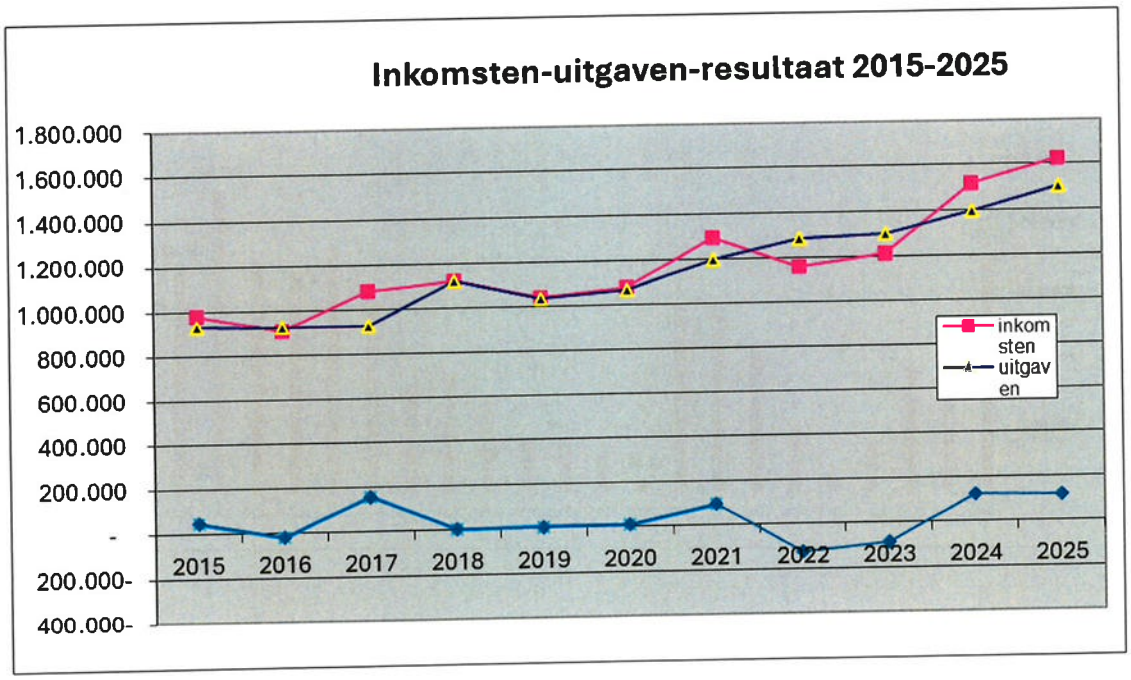
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Achtkarspelen	€ 47.199	€ 49.578	€ 41.737	€ 52.708	€ 62.553	**€ 41.079**
Ameland	€ 39.762	€ 44.828	€ 38.771	€ 41.988	€ 41.024	**€ 50.699**
Dantumadiel	€ 10.768	€ 10.126	€ 17.551	€ 7.277	€ 18.708	**€ 14.924**
De Fryske Marren	€ 55.416	€ 78.975	€ 80.654	€ 85.814	€ 151.184	**€ 242.993**
Harlingen	€ 27.151	€ 36.304	€ 46.844	€ 38.947	€ 45.657	**€ 48.394**
Heerenveen	€ 39.908	€ 39.596	€ 41.041	€ 48.160	€ 40.390	**€ 74.381**
Leeuwarden	€ 194.714	€ 218.416	€ 185.984	€ 142.553	€ 250.170	**€ 247.515**
Noardeast-Fryslân	€ 123.432	€ 126.244	€ 96.391	€ 99.945	€ 134.265	**€ 124.205**
Ooststellingwerf	€ 41.445	€ 54.898	€ 54.572	€ 47.760	€ 57.867	**€ 79.836**
Opsterland	€ 67.040	€ 65.236	€ 53.558	€ 72.247	€ 93.406	**€ 81.148**
Schiermonnikoog	€ 6.114	€ 8.642	€ 8.894	€ 9.702	€ 11.820	**€ 10.105**
Smallingerland	€ 62.999	€ 105.975	€ 104.242	€ 99.007	€ 109.736	**€ 130.875**
Súdwest-Fryslân	€ 145.880	€ 196.698	€ 170.552	€ 206.039	€ 201.626	**€ 183.069**
Terschelling	€ 20.394	€ 30.139	€ 16.735	€ 20.854	€ 29.444	**€ 20.326**
Vlieland	€ 10.057	€ 15.257	€ 13.062	€ 14.252	€ 10.451	**€ 21.942**
Waadhoeke	€ 82.928	€ 107.607	€ 85.752	€ 93.667	€ 124.995	**€ 112.490**
Weststellingwerf	€ 63.355	€ 68.149	€ 52.768	€ 68.823	€ 90.983	**€ 81.997**
	€ 1.038.562	**€ 1.256.668**	**€ 1.109.108**	**€ 1.149.743**	**€ 1.474.279**	**€ 1.565.978**

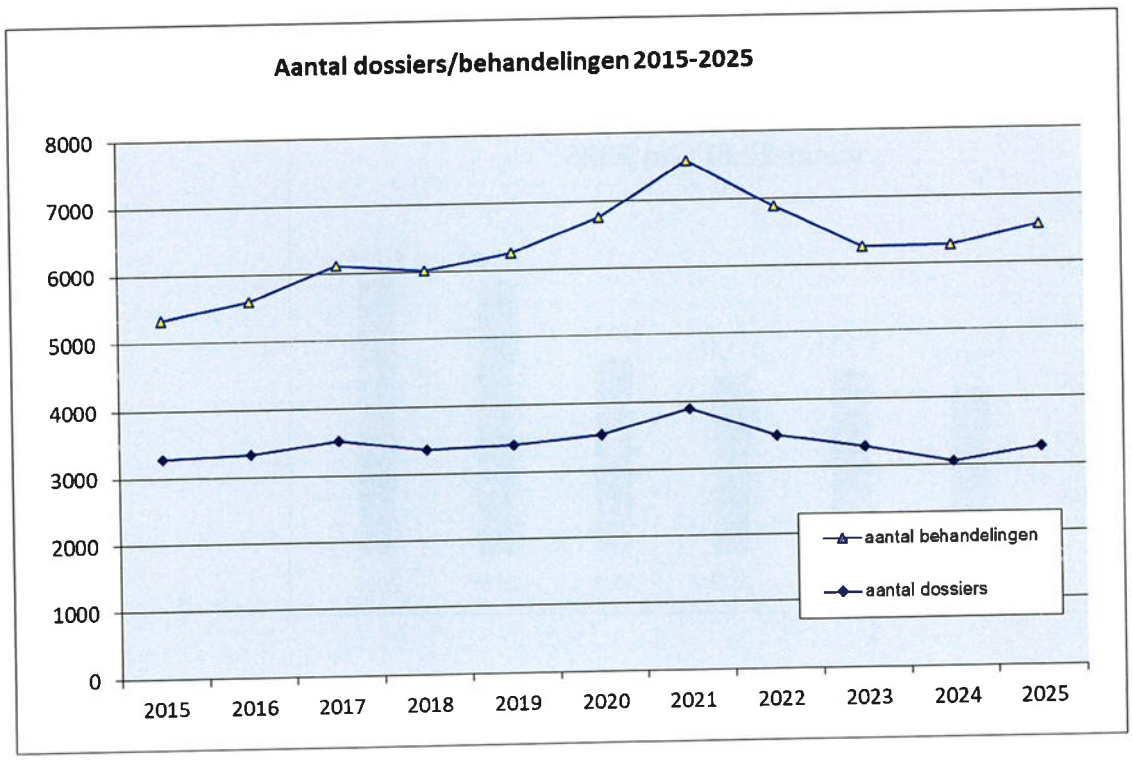

In 2025 is de gemiddelde opbrengst per aanvraag (dossier) uitgekomen op € 478,60. In 2024 was dit nog € 472,02. De stijging van de gemiddelde opbrengst ten opzichte van 2024 bedraagt 1,4%. De verklaring van de forse stijging vanaf het boekjaar 2024 ligt in de doorgevoerde tariefsverhoging.

Inkomsten-uitgaven-resultaat 2015-2025
1.800.000
1.600.000
1.400.000
1.200.000
1.000.000
800.000
600.000
400.000
200.000
-
200.000-
400.000-
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
inkomsten
uitgaven

Aantal dossiers/behandelingen 2015-2025
8000
7000
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
aantal behandelingen
aantal dossiers

ONDERHOUD KAPITAALGOEDEREN

Met ingang van 2018 is gestart met het vormen van een bestemmingsreserve.
De belangrijkste toepassing van deze bestemmingsreserve (onderhoudsreserve) is het te verwachten onderhoud aan het pand. De te verwachten piek in bedoelde uitgaven kan aldus worden gespreid over een aantal jaren.

FINANCIERING

Inzake de realisatie van beleidsvoornemens ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille (art. 13 BBV), kan worden opgemerkt dat het 'Treasurystatuut Hûs en Hiem' dd 24-11-2006 van toepassing is. Hûs en hiem is tevens onderworpen aan de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) en de regeling (verplicht) Schatkistbankieren.

BEDRIJFSVOERING

Hûs en hiem heeft met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 de advisering sterker gericht op een integrale benadering van het brede begrip omgevingskwaliteit voor de deelnemende gemeenten. Ook biedt hûs en hiem diensten aan de deelnemende gemeenten aan voor Nije Pleats, neemt deel aan kwaliteitsteams en biedt ondersteuning op het gebied van (gemeentelijke) monumentenzorg en de actualisering van beeldkwaliteitsplannen. Daarnaast verricht hûs en hiem incidenteel opdrachten voor derden in het kader van second opinions en als secretariaat van architectuurprijsvragen.
De dienstverlening wordt afgestemd op de adviesbehoefte van de deelnemende gemeenten.
De tarifering voor de dienstverlening is gebaseerd op een kostendekkende exploitatie, immers, hûs en hiem is een non-profit organisatie. Gewoonlijk worden de tarieven (op basis van CBS-inflatie-indexen) eens per drie jaar herzien. De jongste herziening is sinds 1-1-2026 van kracht.

Om verantwoording af te leggen aan de deelnemende gemeenten inzake het functioneren van de lokale commissies worden voor elke gemeente inhoudelijke jaarverslagen gemaakt. Tevens vinden jaarlijkse evaluatie-gesprekken plaats met de verantwoordelijke gemeentelijke portefeuillehouders.

Het aantal fte's per 31 december 2025 bij hûs en hiem bedraagt 11,38 (gemiddeld over 2025: 9,87). Vanaf 1 januari 2026 is de stand van het aantal fte: 10,52. Voor de bezetting van de Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit beschikt hûs en hiem over een poule van circa 25 externe deskundigen.

WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOBEHEERSING

Hierbij gaat het om het vermogen om substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat beleid moet worden aangepast. Het gaat dus om de robuustheid van de begroting. Het vermogen om het beleid door te kunnen zetten is afhankelijk van de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit omvat de middelen en mogelijkheden van de organisatie om niet-begrote kosten te dekken.
De weerstandscapaciteit van hûs en hiem bestaat naast het eigen vermogen uit het begrote resultaat uit de bedrijfsvoering. Tevens is het bezit van het kantoorpand (Johan Willem Frisostraat 1 in Leeuwarden) als stil vermogen een belangrijk onderdeel van de weerstands-capaciteit. Het pand is onbelast met hypotheek.

De WOZ-waarde is per 1-1-2024 vastgesteld op een bedrag van € 436.000 (dit was € 423.000). De waarde voor de opstalverzekering (op basis van herbouwwaarde) is, na een taxatie in 2025, gesteld op € 1.210.000. Voordat de verduurzamingsoperatie van het pand was uitgevoerd werd in 2022 door Hoekstra Taxaties de marktwaarde van het pand getaxeerd op € 650.000. Hoekstra Taxaties schatte daarbij de marktwaarde als woonhuis na de doorgevoerde verduurzaming op een bedrag van circa € 800.000.

Het eigen vermogen (exclusief de waarde van het pand), inclusief bestemmingsreserves per 31-12-2025 bedraagt voor de resultaatbestemming over het boekjaar 2025 € 382.955.
Van het resultaat over 2025 ad € 108.462 wordt voorgesteld om € 4.000 toe te voegen aan de 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' en vervolgens € 15.000 te onttrekken aan de 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' en het saldo van € 119.462 toe te voegen aan de algemene reserve. De onttrekking aan de bestemmingsreserve van € 15.000 is bedoeld om de uitgevoerde kelderrenovatie (kelderafdichting Koekoek, technische bergingsruimte en het aanbrengen van een ventilatiesysteem) te dekken. In de jaarrekening 2024 is deze onttrekking reeds aangekondigd onder "Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen".

De weerstandscapaciteit is bij hûs en hiem dynamisch, dat wil zeggen dat het eigen vermogen beïnvloedbaar is. Immers, ook de tarifering voor de dienstverlening kan bij een dreigend tekort in de dekking van de vaste lasten redelijk snel worden aangepast. De bedrijfsvoering is er echter op gericht om een verhoging van de tarieven zoveel mogelijk te beperken.

De meerjarenraming (2027 – 2029) is gebaseerd op een stabiel aantal adviesaanvragen.
De verwachting is dat in elk geval in zowel 2026 als in 2027 de rol van hûs en hiem binnen de in de GR deelnemende gemeenten niet anders zal zijn dan in 2025.

Algemene reserve
In 2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten dat, gelet op de risico's die zijn verbonden aan de aard van de werkzaamheden, gestreefd moet worden naar een algemene reserve van hûs en hiem van € 900.000. In dit bedrag ligt besloten de waarde van het pand (stille reserve).

Aanwezige stille reserve
De waarde van het pand, Johan Willem Frisostraat 1 te Leeuwarden, is door de gemeente Leeuwarden voor de WOZ vastgesteld per 1-1-2024 op € 436.000. Deze waardepeildatum is de basis voor het belastingjaar 2025 geweest. Het pand is onbelast met hypotheek.

Lening
Voor het kunnen uitvoeren van de verduurzamingswerkzaamheden van het eigen pand heeft hûs en hiem in 2022 een geldlening van € 330.000 afgesloten met BNG Bank B.V. De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks een bedrag van € 22.000, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald. Het huidige saldo van deze lening bedraagt € 264.000.

Samenvatting vermogenspositie, resultaten en financiële kengetallen

Activa en passiva / Resultaat voor bestemming	2025	2024	2023	2022	2021
Eigen vermogen (na resultaatbestemming)	491.417	382.955	256.743	338.222	454.558
Balanstotaal (totaal vermogen)	903.178	808.403	709.680	821.521	590.941
Resultaat voor bestemming	108.462	126.212	81.479-	116.336-	104.369
Vlottende activa + Liquide middelen	557.971	439.264	320.170	473.419	529.761
Vaste passiva (langlopende schulden)	264.000	286.000	308.000	330.000	-
Vlottende passiva (kortlopende schulden)	147.761	139.448	144.937	153.299	136.383
Aanwezige stille reserve (o.b.v. de WOZ-waarde per 1/1)	436.000	423.000	403.000	403.000	403.000
Weerstandsvermogen (o.b.v. eigen vermogen + stille reserves)	927.417	805.955	659.743	741.222	857.558

Financiële kengetallen	2025	2024	2023	2022	2021
Solvabiliteit: *Eigen vermogen / totaal vermogen * 100%*	54%	47%	36%	41%	77%
Rentabiliteit van het eigen vermogen: *Resultaat voor bestemming / gemiddeld eigen vermogen * 100%*	25%	39%	-27%	-29%	26%
Current ratio: *(Vlottende activa + Liquide middelen)/ vlottende passiva*	3,78	3,15	2,21	3,09	3,88
Netto schuldquote: *Totaal geleende gelden / totale baten*	16%	19%	25%	28%	n.v.t.

Voor een volledig inzicht in de vermogenspositie en de resultaten wordt verwezen naar de cijfers van de jaarrekening van hûs en hiem.

VERBONDEN PARTIJEN

Voor het jaarverslag 2025 wordt uitgegaan van de voor 2025 geldende Gemeenschappelijke regeling en onderstaande artikelen verwijzen hiernaar.
In deze Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem hebben in 2025 alle gemeenten in Fryslân met uitzondering van Tytsjerksteradiel deelgenomen.

Conform artikel 34 lid 1 van de GR hûs en hiem draagt elke deelnemende gemeente in de kosten van het lichaam bij naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.

Conform artikel 34 lid 2 van de GR hûs en hiem kan een nadelig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, door de gemeenten worden gedragen in verhouding tot het aantal ingezetenen op 1 januari van het betreffende kalenderjaar.

Conform artikel 34 lid 3 van de GR hûs en hiem kan een batig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, naar rato van de gemeentelijke bijdragen op basis van de tarieven in het betreffende kalenderjaar, aan de deelnemende gemeenten worden uitbetaald.

Balans		31.12.2025		31.12.2024
Activa				
vaste activa				
materiële vaste activa		345.207		369.139
Investeringen met een economisch nut				
vlottende activa				
Vorderingen op openbare lichamen	244.610		116.564	
Depot PostNL	290		290	
Overige vorderingen	1.312		5.219	
Overlopende activa	2.130		5.835	
		248.342		127.908
Liquide middelen		309.629		311.356
		903.178		**808.403**
Passiva				
eigen vermogen				
Algemene reserve	364.955		241.743	
Bestemmingsreserve onderhoud pand	7.000		18.000	
Bestemmingsreserve energielabel C	0		0	
Resultaat lopend boekjaar	119.462		123.212	
		491.417		382.955
vaste passiva		264.000		286.000
vlottende passiva				
Schulden aan kredietinstellingen	0		0	
Schulden aan openbare lichamen	34.856		40.844	
Overige schulden	39.065		34.127	
Overlopende passiva	73.840		64.477	
		147.761		139.448
Totaal		**903.178**		**808.403**

Overzicht van baten en lasten

	Rekening 2025	Begroting 2025	Rekening 2024
Baten			
Adviesgeld	1.565.978	1.408.000	1.478.113
Opbrengsten Nije Pleats, ABP	13.136	95.000	10.296
Overige projecten	45.575	0	30.643
Buitengewone baten/rente	0	0	0
totaal baten	**1.624.689**	**1.503.000**	**1.519.052**
Lasten			
Kapitaallasten	45.028	50.000	55.382
Directe personeelskosten	1.171.443	1.180.000	1.135.558
Indirecte personeelskosten	27.303	20.000	24.240
Externe personeelskosten	44.938	40.000	41.924
Huisvesting	37.552	24.000	18.429
Kantoorkosten	58.798	63.000	53.655
Organisatiekosten	48.127	43.000	54.786
Inkoop projecten (NP, ABP)	9.956	10.000	2.608
Diverse lasten (rente, Vpb)	4.672	9.000	6.258
Communicatie	41.196	35.000	0
Jubileum - 100-jaar hûs en hiem	27.214	25.000	0
totaal lasten	**1.516.227**	**1.499.000**	**1.392.840**
resultaat voor bestemming	**108.462**	**4.000**	**126.212**
naar bestemmingsreserve onderhoud	-4.000	-4.000	-3.000
naar bestemmingsreserve energielabel C	0	0	0
onttrekking bestemmingsreserve onderhoud	15.000	0	0
onttrekking bestemmingsreserve energielabel C	0	0	0
resultaat na bestemming	***119.462***	***0***	***123.212***

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Inleiding
De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarop uitbetaling plaatsvindt.

Balans
Vaste Activa

Materiële vaste activa met economisch nut
Overige investeringen met economisch nut
Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Slijtende investeringen worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven in de verwachte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen bedragen in jaren:

Gronden en terreinen	n.v.t.
Bedrijfsgebouwen	15
Overige materiële vaste activa	3-10

Vorderingen en overlopende activa
De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid kan een voorziening in mindering gebracht worden. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten
Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Voorzieningen
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichtingen c.q. het voorzienbare verlies. De onderhoudsegalisatievoorzieningen stoelen op een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (en deels van) de kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid terzake nader uiteengezet.

Langlopende schulden
Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Vlottende passiva
De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rechtmatigheid

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens bedraagt 2 % van de totale lasten exclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 30.325. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2025 van de Commissie BBV van oktober 2025.

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Het Dagelijks Bestuur is van mening dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Tegenover het totaal van € 17.227 aan hogere lasten staat een totaal aan hogere baten van € 121.689. De geconstateerde (grotere) afwijkingen in de realisatie van 2025 ten opzichte van de begroting 2025 betreffen:

a. Personeelskosten (overall)
b. Huisvesting
c. Organisatiekosten
d. Communicatie en Jubileumkosten

Ad a. De per saldo licht hogere Overall Personeelskosten is een combinatie van factoren maar kan voor een deel worden toegewezen aan de vervroegde pensionering van de directeur M.A. Visser per 1 januari 2026.

Ad b. De overschrijding bij Huisvesting over 2025 wordt veroorzaakt door de renovatie van de kelder (o.a. ventilatie en afdichting) ter waarde van € 15.000. Voor deze kosten was geen budget gereserveerd. Er wordt voorgesteld dit bedrag te onttrekken aan de **bestemmingsreserve onderhoud**, in lijn met de eerdere aankondiging in het jaarverslag van 2024.

Ad c. De post Organisatiekosten sluit 2025 af met een overschrijding van € 5.127 bovenop het budget van € 43.000. De belangrijkste oorzaken zijn de kosten voor het organiseren van de landelijke TRKN-teamdag en een algemene stijging van de vaste lasten door indexatie (accountant en contributies). Daarnaast zijn de contributiekosten toegenomen door een nieuw abonnement bij WTA.

Ad d. Zowel de post Communicatie als het budget voor het 100-jarig jubileum van hûs en hiem vertonen een overschrijding. Dit is deels te verklaren door de inzet van YFK, die naast de algemene profilering ook de communicatie rondom het jubileum verzorgde. De jubileumkosten kwamen uit op een bedrag van € 27.214, waarbij de overschrijding van ruim € 2.200 met name werd veroorzaakt door extra videovastleggingen van de Speciale zitting van de Adviescommissie in de Statenzaal van provincie Fryslân en van het Symposium in Bolsward.

TOELICHTING OP DE BALANS

Materiële vaste activa

Het onderstaand overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut weer:

	2025	2024
Boekwaarde per 1 januari	€ 369.139	€ 389.510
Investering	- 21.096	- 35.011
Afschrijvingen	- 45.028	- 55.382
Desinvesteringen	- 0	- 0
Boekwaarde 31 december	**€ 345.207**	**€ 369.139**

Staat van activa rekening hûs en hiem miv 2025 (lineaire afschrijving)

								2025		
jaar aanschaf	omschrijving	grb rek	Omschrijving	looptijd	resterende jaren	percentage afschrijving boekwaarde	investering	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar
2017	cv ketel Remeha	0001	Huisvesting	10	2	10,00%	€ 3.750,00	€ 1.125,00	€ 375,00	€ 750,00
2017	Huisvesting (markiezen)	0001	Huisvesting	10	2	10,00%	€ 8.263,46	€ 2.479,02	€ 826,35	€ 1.652,67
2020	Asus VivoBook laptop	0003	Computerapparatuur	5	0	20,00%	€ 915,70	€ 183,14	€ 183,14	€ 0,00
2021	Beeldschermen 27"(9x)	0003	Computerapparatuur	5	1	20,00%	€ 2.223,97	€ 889,59	€ 444,79	€ 444,79
2022	Google Pixel 7	0004	Telecomapparatuur	3	0	33,33%	€ 400,00	€ 111,14	€ 111,14	€ 0,00
2022	Samsung Galaxy S20	0004	Telecomapparatuur	3	0	33,33%	€ 354,55	€ 98,51	€ 98,51	€ 0,00
2022	Verduurzaming pand	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 305.281,88	€ 264.577,63	€ 20.352,13	€ 244.225,50
2023	Verduurzaming pand	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 20.000,00	€ 17.333,33	€ 1.333,33	€ 16.000,00
2023	Verduurzaming pand - extra	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 11.598,77	€ 10.052,27	€ 773,25	€ 9.279,02
2023	Archiefstelling Habéé	0002	Inventaris	10	7	10,00%	€ 4.194,00	€ 3.355,20	€ 419,40	€ 2.935,80
2023	Bureau's + tafels Habéé	0002	Inventaris	10	7	10,00%	€ 2.100,00	€ 1.680,00	€ 210,00	€ 1.470,00
2023	Vloerbedekking 2e etage	0002	Inventaris	10	7,5	10,00%	€ 2.457,35	€ 2.088,75	€ 245,74	€ 1.843,01
2023	Laadpaal	0001	Huisvesting	15	12,5	6,67%	€ 2.670,00	€ 2.403,00	€ 178,00	€ 2.225,00
2023	Koffiemachine	0002	Inventaris	5	2,5	20,00%	€ 1.098,35	€ 768,85	€ 219,67	€ 549,18
2023	Mobiele telefoons (3x)	0004	Telecomapparatuur	3	0,5	33,33%	€ 1.062,34	€ 531,22	€ 354,08	€ 177,15
2023	Software Portal	0007	Software	5	2,5	20,00%	€ 35.500,00	€ 24.850,00	€ 7.100,00	€ 17.750,00
2023	Software Portal - Innovatie	0007	Software	5	3	20,00%	€ 7.608,00	€ 6.086,40	€ 1.521,60	€ 4.564,80
2024	Software Portal - instapfee-II	0007	Software	5	4	20,00%	€ 15.000,00	€ 12.000,00	€ 3.000,00	€ 9.000,00
2024	Website - vernieuwde huisstijl	0007	Software	5	4	20,00%	€ 8.370,00	€ 7.533,00	€ 1.674,00	€ 5.859,00
2024	Brandmeldinstallatie	0001	Huisvesting	10	9	10,00%	€ 8.100,00	€ 7.695,00	€ 810,00	€ 6.885,00
2024	Inbraaksignaleringsinstallatie	0001	Huisvesting	10	9	10,00%	€ 2.601,18	€ 2.471,12	€ 260,12	€ 2.211,00
2024	Mobiele telefoons (2x)	0004	Telecomapparatuur	3	2	33,33%	€ 565,21	€ 471,02	€ 188,38	€ 282,63
2024	Inventaris (stoel adm)	0002	Inventaris	10	9	10,00%	€ 375,00	€ 356,25	€ 37,50	€ 318,75
							€ 529.086,40	€ 369.139,44	€ 40.716,13	€ 328.423,31
2025	Software Portal - instapfee-III	0007	Software	5	5	20,00%	€ 15.000,00	€ 0,00	€ 3.000,00	€ 12.000,00
2025	Software Portal - Innovatie	0007	Software	5	5	20,00%	€ 5.398,00	€ 0,00	€ 1.079,60	€ 4.318,40
2025	Mobiele telefoons (2x)	0004	Telecomapparatuur	3	3	33,33%	€ 697,80	€ 0,00	€ 232,58	€ 465,22
							€ 21.095,80	€ 0,00	€ 4.312,18	€ 16.783,62
							€ 550.182,20	€ 369.139,44	€ 45.028,30	€ 345.206,93

Vlottende activa

Liquide middelen

Het saldo van de rekening-courant bij de BNG Bank op 31 december bedraagt € 309.629.
Het saldo van de schatkistbankierenrekening bedraagt op 31 december € 0.
De kredietfaciliteit die hûs en hiem bij de BNG Bank geniet, betreft een bedrag van € 500.000.

Schatkistbankieren

Berekening benutting drempebedrag schatkistbankieren

Begrotingsbedrag verslagjaar	€	1.503.000
Drempelbedrag 2% van begrotingsbedrag	€	30.060
Minimaal drempelbedrag	€	1.000.000

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Kwartaalcijfers op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden	€ 335.573	€ 349.503	€ 407.225	€ 419.539
Ruimte onder het drempelbedrag	€ 664.427	€ 650.497	€ 592.775	€ 580.461

** De regeling Schatkistbankieren is per 1-7-2021 gewijzigd: per die datum is de drempel voor het verplicht schatkistbankieren verhoogd naar 2% van het begrotingstotaal met een minimum van € 1 miljoen. Het drempelbedrag is nooit lager dan € 1 miljoen, wat betekent dat een decentrale overheid altijd gemiddeld € 1 miljoen buiten de schatkist mag houden.*

Verloop eigen vermogen

Algemene reserve	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 241.743	€ 326.222
resultaat voorgaand boekjaar	- 123.212+	- 84.479-
saldo per 31 december	**€ 364.955**	**€ 241.743**

Gerealiseerd resultaat	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 123.212+	€ 84.479-
resultaat huidig jaar	- 108.462+	- 126.212+
resultaat voorgaand jaar	- 123.212-	- 84.479+
naar bestemmingsreserve	- 4.000-	- 3.000-
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0+
saldo per 31 december	**€ 119.462+**	**€ 84.479-**

Bestemmingsreserve	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 18.000	€ 15.000
naar bestemmingsreserve	- 4.000	- 3.000
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0
saldo per 31 december	**€ 7.000**	**€ 18.000**

Resultaatverdeling	**2025**	**2024**
resultaat voor bestemming	€ 108.462+	€ 126.212+
naar bestemmingsreserve	- 4.000-	- 3.000-
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0
resultaat na bestemming	**€ 119.462+**	**€ 123.212+**

Vaste passiva

Om het pand aan de J.W. Frisostraat per 1 januari 2023 minimaal aan label C te laten voldoen heeft hûs en hiem voor de benodigde verduurzaming van het pand een geldlening afgesloten met BNG Bank N.V. voor een bedrag van € 330.000.
De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald.

Langlopende deel van de geldlening zijnde > 5 jaar bedraagt: € 154.000
Kortlopende deel van de geldlening zijnde < 5 jaar bedraagt: € 110.000

Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen

Bij het opstellen van de jaarrekening over 2025 is geen sprake van *Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen.*

TOELICHTING OP HET OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN

Adviesgelden en overige inkomsten
Aan inkomsten uit reguliere advisering aan gemeenten is in 2025 een bedrag van € 1.565.978 geboekt (hierin begrepen is een bedrag van € 200.411 uit vooroverlegadvisering). In 2024 was dit nog € 1.478.113 (waarvan € 171.656 uit vooroverleg). De stijging van de adviesgelden kan, naast de stijging van het aantal plannen, voor een deel worden toegeschreven aan de per 1/1/2025 doorgevoerde tariefsverhoging. Daarnaast is uit Overige projecten en de organisatie van de Abe Bonnema Prijs aan baten een bedrag van in totaal € 58.711 geboekt (tegenover € 40.939 in 2024).

In 2025 zijn aan (eerste) adviesaanvragen aangaande omgevingskwaliteit 2.929 (2024: 2.759) behandeld en aan (eerste) monumentenadviesaanvragen 343 (2024: 303) ontvangen. Dit is voor de eerste aanvragen ten opzichte van 2024 een stijging van 6,2% bij de adviesaanvragen m.b.t. omgevingskwaliteit en een stijging van 13,2% bij de monumentenadviesaanvragen.
Het totale aantal behandelingen voor omgevingskwaliteit betrof 5.895 en voor monumenten 672. Voor omgevingskwaliteit gerelateerde adviezen is in 2025 het gemiddeld aantal behandelingen per aanvraag 2,01 geweest en daarmee in lijn met voorgaand jaar (in 2024: 2.02). Voor monumenten was in 2025 het aantal behandelingen 1,96 per dossier, dit betreft een daling ten opzichte van 2024 (2,26).

Voor 'second opinions' is in 2025 aan verkopen een bedrag van € 3.562 geboekt (2024: € 3.834). Second opinions worden veelal aangevraagd door rechtsbijstandsverzekeraars. Voor deelname aan Nije Pleats-sessies zijn in 2025 voor een bedrag van € 3.546 aan opbrengsten geboekt (2024: € 0). Verder is in 2025 weer de Abe Bonnema Architectuurprijs uitgereikt. De organisatie hiervan lag deels bij hûs en hiem. Aan verkopen (uren en doorbelaste kosten) kon in het boekjaar 2025 een bedrag ad € 9.590 worden geboekt.

Overige projecten
Verder zijn in 2025 onder de noemer *Overige projecten* de opbrengsten voor de ondersteuning en advisering bij het opstellen van beeldkwaliteitsplannen, deelname aan Q-teams en deelname aan het Koepeloverleg Omgevingskwaliteit Afsluitdijk (KBO) geboekt voor een totaalbedrag van € 45.575 (2024: € 30.643). De stijging ligt vooral bij de extra commissies inzake de aanwijzing van monumenten binnen de gemeente Leeuwarden en Opsterland (€ 20.002).

Personeelslasten
Voor 2025 is vooral de nieuwe cao ingaand op **1 april 2025** en eindigend op **31 maart 2027** dus met een looptijd van twee jaar van toepassing. De cao kende voor 2025 een tweetal verhogingen, de eerste van 2% per 1 april en de tweede van 1,85% per 1 oktober 2025.

Het aantal FTE's bedraagt in 2025 gemiddeld 9,87 (waarvan 0,22 tijdelijk) ten opzichte van een gemiddelde van 9,85 in 2024 (waarvan 0,22 tijdelijk). Deze hele lichte stijging is mede het gevolg van een tijdelijke overlapping in 2025 met het oog op de pensionering van de directeur per 1 januari 2026 en van een medewerker medio 2026.

De post Netto salarissen komt met € 614.790 in 2025 hoger uit dan in 2024 (€ 588.285).
De post Loonheffingen is met € 373.161 in 2025 ook hoger dan in 2024 (€ 354.522).
De post Pensioenen is in 2025 met € 190.836 lager dan in 2024 (€ 192.751).

De totale directe salarislast in 2025 is uitgekomen op € 1.171.443 en dat is € 35.885 hoger dan in 2024 (€ 1.135.558). De hogere salarislasten kunnen grotendeels worden toegeschreven aan de cao-verhogingen en gedeeltelijk aan een tijdelijke overlapping in de bezetting i.v.m. de naderende pensionering van de directeur en van één van de adviseurs binnen hûs en hiem.

De post Indirecte personeelskosten is in 2025 uitgekomen op € 27.303 en is daarmee licht hoger dan in 2024 (€ 24.240). Onder deze noemer vallen o.a. cursuskosten en kosten voor het uitbesteden van de salarisadministratie. De stijging in 2025 betreft vooral een éénmalige last voor het afscheid van M.A. Visser. De post Externe personeelskosten (presentievergoeding commissieleden en invalkrachten) is in 2025 uitgekomen op € 44.938 en is hoger dan vorig jaar (2024: € 41.924).

	Rekening 2025	Begroting 2025	Rekening 2024
Directe personeelskosten	1.171.443	1.180.000	1.135.558
Indirecte personeelskosten	27.303	20.000	24.240
Externe personeelskosten	44.938	40.000	41.924
Totaal	**1.243.684**	**1.240.000**	**1.201.722**

Wet WNT (Wet normering topinkomens)

Het normenkader rondom de 'Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen Publieke en Semipublieke Sector (hierna: WNT) is bekrachtigd in het Besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 26 februari 2014, nr. 2014-0000106049 en de Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 26 februari 2014, nr. 2014-0000 104920.

De WNT is per 1 januari 2013 in werking getreden. Beloningen van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd, respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Hiermee wordt WOPT ingetrokken. De WNT voorziet in een democratisch gelegitimeerd instrument waarmee normen en verplichtingen kunnen worden opgelegd voor de bezoldiging van bestuurders en andere topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. De gemeenschappelijke regeling is verplicht om jaarlijks in de jaarrekening de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionaris op persoonsnaam op te nemen voor zover deze een drempelbedrag van € 2.100 overschrijden, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Ten aanzien van interim-functionarissen die geen topfunctie vervullen hebben wij gebruik gemaakt van de mogelijkheid die paragraaf 6 van de Beleidsregels toepassing WNT biedt inzake de volledige openbaarmaking van deze functionarissen. Op basis van de Beleidsregels toepassing WNT (inclusief de wijziging van paragraaf 6 volgens besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 12 maart 2014, nr. 2014-0000142706 kunnen en hoeven wij niet volledig te voldoen aan de verplichting voor openbaarmaking van deze interim-functionarissen zoals voorgeschreven in artikel 4.2 lid 2c van de WNT (inclusief verwerking Aanpassingswet WNT). Voor 2025 geldt als maximumbedrag € 246.000,- inclusief belaste onkostenvergoedingen en pensioenbijdrage.

In 2025 hebben geen bezoldigingen boven deze bezoldigingsnorm plaatsgevonden. Zowel bij vast als bij tijdelijk personeel.

De WNT geeft aan dat de gemeenschappelijke regeling verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionaris op persoonsnaam op te nemen voor zover deze een drempelbedrag van € 2.100 overschrijden, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Dit houdt in dat de directeur mét financiële gegevens en de leden van het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem zónder financiële gegevens opgenomen moeten worden in de jaarrekening.

In 2025 betreft dit alsdan de volgende personen:

	Marc A. Visser
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-1-2025 / 31-12-2025
deeltijdfactor	0,8 FTE
dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 107.792
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.548
Totale bezoldiging	€ 126.340
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 196.800 (80% van € 246.000)

Per 1 november 2025 is Wiepkjen Kingma benoemd tot secretaris-directeur van hûs en hiem, adviseurs omgevingskwaliteit. Zij volgt Marc A. Visser op, die per 1 januari 2026 met pensioen gaat. Kingma neemt ook diens rol als voorzitter van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit over.

	Wiepkjen Kingma
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-11-2025 / 31-12-2025
deeltijdfactor	0,94 FTE
dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 16.833
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 2.037
Totale bezoldiging	€ 18.870
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 38.700 (94% van € 246.000 voor 2 maanden)

In 2024 betreft dit alsdan de volgende personen:

	Marc A. Visser
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-1-2024 / 31-12-2024
deeltijdfactor	0,8 FTE
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 104.925
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.403
Totale bezoldiging	€ 123.328

Aan de hieronder vermelde functionarissen zijn in 2025 (evenals in 2024) geen vergoedingen betaald.

Leden van het DB:

- H. de Haan, E. de Groot (tot 25 september 2025), B. Dam, B. Koonstra (vanaf 27 juni 2025), L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025), M. van Opzeeland (vanaf 28 november 2025), H. Zonderland, N. Linthorst en B. Zantman

Leden van het AB:

- L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025), E. van Esch (vanaf 1 augustus 2025), Th. Faber, G. Wiersma (tot 28 april 2025), K. Wielstra (vanaf 28 april 2025), C. van Hes, E. de Groot (tot 25 september 2025), R. de Jong (vanaf 25 september 2025), R. Tromp, H. de Haan, B. Koonstra, J. Nijboer, M. van Opzeeland, J. Hagen, M. le Roy, B. Dam, D. Ruige, T. van Mourik (vanaf 28 april 2025), K. Arendz, H. Zonderland

Huisvestings-/Apparaatskosten

Het totaal van de huisvestings-, kantoor- en organisatiekosten is in 2025 hoger uitgevallen dan begroot. De verklaring voor deze overschrijding ligt vooral binnen de post Huisvesting (zie hieronder).

Huisvesting:
De in 2025 onder *Huisvesting* geboekte kosten zijn per saldo € 13.552 hoger dan de begrote kosten, dit is de resultante van € 37.552 aan gemaakte kosten ten opzichte van € 24.000 qua begroting. De kanttekening is dat in deze cijfers een -niet begroot- bedrag van € 15.000 is meegenomen voor de kelderrenovatie (kelderafdichting Koekoek, technische bergingsruimte en het aanbrengen van een ventilatiesysteem). Voorgesteld wordt om deze last te dekken vanuit de bestemmingsreserve onderhoud. In de jaarrekening 2024 is deze onttrekking reeds aangekondigd onder "Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen".

Kantoorkosten:
De post *Kantoorkosten* komt in 2025 € 4.202 lager uit dan de begroting (€ 58.798 ten opzichte van € 63.000). Binnen de *Kantoorkosten* zijn bij verschillende rubrieken onderschrijdingen waar te nemen, deels door het verder digitaliseren van kantoorprocessen in combinatie met kritisch blijven beoordelen van de uitgaven.

Organisatiekosten:
In 2025 zijn de totale organisatiekosten uitgekomen op € 48.127 ten opzichte van een begroting van € 43.000. De post *Organisatiekosten* kende daarmee in 2025 een overschrijding van € 5.127 van de begrote kosten. Een deel van de verklaring ligt in de (hogere) kosten voor het organiseren van de landelijke TRKN-teamdag door hûs en hiem. Daarnaast zijn de hogere *Contributies* toe te schrijven aan het afsluiten van een abonnement bij WTA en vooral aan de indexatie van de contributiekosten. Indexatie is ook de verklaring voor de verhoogde accountantskosten.

Diverse lasten

Inkoop projecten
Aan inkoopkosten voor Nije Pleats-sessies en de extra commissies inzake de aanwijzingen van monumenten is in 2025 een bedrag van € 9.956 geboekt. Deze post bestaat uit kosten van ingehuurde externe projectmedewerkers.

Communicatiekosten
Voor de communicatie en het profileren van hûs en hiem als kenniscentrum, als adviesorgaan en sparringpartner bij het ontwikkelen van plannen bij verschillende gemeenten is YFK ingehuurd. Aangezien YFK ook een rol heeft gespeeld in de communicatie m.b.t. het 100-jarig jubileum van hûs en hiem zijn de communicatiekosten hoger uitgevallen dan begroot.

Jubileum 100-jaar hûs en hiem
Voor het jubileumjaar van hûs en hiem was een bedrag begroot van € 25.000. Uiteindelijk zijn de kosten voor het jubileum uitgekomen op een bedrag van € 27.214. De overschrijding kan met name worden toegeschreven aan de niet-begrote video-vastleggingen van de Speciale zitting van de Adviescommissie in de Statenzaal van provincie Fryslân en van het Symposium in Bolsward.

De opstelling van de **Huisvesting/Apparaatskosten**:

	Rekening 2025	**Begroting 2025**	**Rekening 2024**
Huisvesting			
Onderhoudskosten gebouw	1.408	2.000	618
Onderhoudskosten tuin	976	1.150	1.197
Schoonmaakkosten	12.869	11.000	11.191
Gas en elektrisch	3.489	7.300	3.109
Water	107	150	44
Huisvuilkosten	613	400	579
Overige huisvestingskosten	3.090	2.000	1.691
Kelderrenovatie	15.000	0	0
Totaal huisvesting	**37.552**	**24.000**	**18.428**
Kantoorkosten			
Kantoorartikelen	635	1.250	722
Kantine	592	500	294
Drukwerk	280	1.500	600
Kosten website/jubileum	5.495	5.000	4.358
Kosten beheer IT	51.703	52.750	47.613
Overige kantoorkosten	93	2.000	68
Totaal kantoorkosten	**58.798**	**63.000**	**53.655**
Organisatiekosten			
Verzekeringen	2.861	3.250	2.829
Contributies	18.927	16.000	17.764
Abonnementen/boeken	1.227	1.000	1.297
Porti	762	1.000	742
Telefonie	2.266	2.000	2.045
Belastingen divers	4.617	4.500	4.353
Accountantskosten	10.050	9.000	9.325
Diverse organisatiekosten	7.417	6.250	16.449
Totaal organisatiekosten	**48.127**	**43.000**	**54.786**
Totaal	**144.477**	**130.000**	**126.870**

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur als bedoeld in art. 33 van de Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem'.
d.d. 26 juni 2026

H. Zonderland, vervangend voorzitter

W. Kingma, secretaris

bentacera

Aan: het algemene bestuur van gemeenschappelijke regeling hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van zowel de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 alsmede van het vermogen van hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit op 31 december 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

De jaarrekening bestaat uit:
1. het overzicht van baten en lasten 2025;
2. de balans per 31 december 2025;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de rechtmatigheidsverantwoording van het dagelijks bestuur over de financiële rechtmatigheid van baten, lasten en balansmutaties over 2025.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO), de door het algemeen bestuur op 29 november 2024 vastgestelde normenkader en het Controleprotocol Wet Normering Topinkomens (WNT) 2025 vallen.
Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Hûs en hiem welstandsadvisering en monumentenzorg zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel
Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de controle van de jaarrekening als geheel bepaald op € 30.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstoleranties bedraagt 2% voor fouten en onzekerheden 2% van de totale lasten, exclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan hen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie
Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:
- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- overzicht verschillenanalyse Incidenteel-Structureel.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in ingevolge artikel 213 lid 3 onder d van de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en overzicht verschillenanalyse Incidenteel-Structureel in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening
Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordening van de hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit, en voor het getrouw toelichten van de financiële rechtmatigheid in de jaarrekening.

In dit kader is het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het BADO, de door het algemeen bestuur op 29 november 2024 vastgestelde normenkader, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeente in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeenschappelijke regeling de financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bentacera Registeraccountants B.V

Digitaal ondertekend door:
V.J. Keidel
6 maart 2026 15:40 +01:00

V.J. Keidel AA RA

BIJLAGE 1.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR EN BUREAU

DAGELIJKS BESTUUR.

Leden:

H. de Haan, voorzitter

E. Groot, penningmeester (tot 25 september 2025)

B. Dam, waarnemend penningmeester (vanaf 25 september 2025)

B. Koonstra (vanaf 27 juni 2025)

L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025)

M. van Opzeeland (vanaf 28 november 2025)

H. Zonderland

N. Linthorst

B. Zantman

ALGEMEEN BESTUUR.

Ingevolge artikel 8 van de Gemeenschappelijke Regeling zijn door de deelnemende gemeentebesturen de volgende leden en plaatsvervangende leden bestuurders aangewezen als lid van het Algemeen Bestuur

Gemeente	Lid
Achtkarspelen	L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025)
Achtkarspelen	E. van Esch (vanaf 1 augustus 2025)
Ameland	Th. Faber
Dantumadiel	G. Wiersma (tot 28 april 2025)
Dantumadiel	K. Wielstra (vanaf 28 april 2025)
De Fryske Marren	C. van Hes
Harlingen	E. de Groot (tot 25 september 2025)
Harlingen	R. de Jong (vanaf 25 september 2025)
Heerenveen	R. Tromp
Leeuwarden	H. de Haan
Noardeast-Fryslân	B. Koonstra
Ooststellingwerf	J. Nijboer
Opsterland	M. van Opzeeland
Schiermonnikoog	J. Hagen
Smallingerland	M. le Roy
Súdwest-Fryslân	B. Dam
Terschelling	D. Ruige
Vlieland	R. de Jong (tot 4 april 2025)
Vlieland	T. van Mourik (vanaf 28 april 2025)
Waadhoeke	K. Arendz
Weststellingwerf	H. Zonderland

BUREAU (bezetting ultimo 2025)

1. F. Alma, coördinator bedrijfsvoering
2. G. Boschloo, adviseur omgevingskwaliteit
3. A.R.J. Bremer, adviseur omgevingskwaliteit
4. D. Douma, adviseur omgevingskwaliteit (vanaf 1 oktober 2025)
5. M. Eskens, adviseur omgevingskwaliteit
6. M. Helder, administratie
7. W. Kingma, directeur
8. F.E. Reitsma, adviseur omgevingskwaliteit
9. G.J. Timmer, monumentenadviseur
10. S. Stienstra, adviseur omgevingskwaliteit
11. E. Vellinga, adviseur omgevingskwaliteit (vanaf 1 december 2025)
12. M.A. Visser, directeur (tot en met 31 december 2025)
13. J. van Zellingen, adviseur omgevingskwaliteit

BIJLAGE 2.

SAMENSTELLING COMMISSIES

ADVISERENDE LEDEN: ARCHITECTEN.

1. T. van de Lune	Utrecht	
2. M. Talsma	Rolde	
3. G. Topper	Alkmaar	
4. K. Zigterman	Kubaard	
5. F. Hoekstra	Boornbergum	(reserve)
6. J. Nauta	Rotterdam	(reserve)
7. T. Smits	Leeuwarden	(reserve)
8. A.G. de Vries	Amsterdam	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: STEDENBOUWKUNDIGEN.

1. N. Ruijter	Lelystad	
2. T. Willems-Kruize	Groningen	
3. T. Hoek	Zuidhorn	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: LANDSCHAPSKUNDE.

1. S. Gall	Rotterdam	
2. A. Nauta	Bennekom	
3. B. Daan	Leeuwarden	(reserve)
4. A. Garrelts	Haren	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: BURGERS C.S.

1. P. Faber	Hollum	
2 S. Beerda	IJlst	
3. J. Hobma	Oosthem	specialist (woon)schepen
4. A. Siebenga	Gytsjerk	(reserve)
5. G. Terpstra	Franeker	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: MONUMENTENARCHITECTEN.

1. B. Kuit	Amsterdam	
2. R. de Haas	Leeuwarden	
3. A. de Leur-Bruijn	Beilen	(reserve)
4. K. Holstein	Groningen	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: ARCHITECTUURHISTORICI.

1. M. van der Heide	Groningen	
2. S. Tillema	Kollum	
3. G. van Essen	Landerum-Terschelling	(reserve)
4. D. Wendt	Goutum	(reserve)

BIJLAGE 3.

Overzichten productiecijfers per gemeente

Productiecijfers 2025: opbrengst per gemeente/derden

gemeente	opbrengst adviesaanvragen	opbrengst Nije Pleats	opbrengst divers	totaal opbrengst
1 Achtkarspelen	€ 41.079	€ 0	€ 0	€ 41.079
2 Ameland	€ 50.699	€ 0	€ 0	€ 50.699
3 Dantumadiel	€ 14.924	€ 0	€ 0	€ 14.924
4 De Fryske Marren	€ 242.993	€ 0	€ 0	€ 242.993
5 Harlingen	€ 48.394	€ 0	€ 0	€ 48.394
6 Heerenveen	€ 74.381	€ 3.546	€ 639	€ 78.566
7 Leeuwarden	€ 247.515	€ 0	€ 15.481	€ 262.996
8 Noardeast-Fryslân	€ 124.205	€ 0	€ 4.863	€ 129.068
9 Ooststellingwerf	€ 79.836	€ 0	€ 0	€ 79.836
10 Opsterland	€ 81.148	€ 0	€ 12.056	€ 93.204
11 Schiermonnikoog	€ 10.105	€ 0	€ 274	€ 10.379
12 Smallingerland	€ 130.875	€ 0	€ 617	€ 131.492
13 Súdwest-Fryslân	€ 183.069	€ 0	€ 7.192	€ 190.261
14 Terschelling	€ 20.326	€ 0	€ 0	€ 20.326
15 Vlieland	€ 21.942	€ 0	€ 0	€ 21.942
16 Waadhoeke	€ 112.490	€ 0	€ 891	€ 113.381
17 Weststellingwerf	€ 81.997	€ 0	€ 0	€ 81.997
	€ 1.565.978	**€ 3.546**	**€ 42.013**	**€ 1.611.537**
Second opinions				€ 3.562
Abe Bonnema Prijs				€ 9.590
				€ 1.624.689

Productiecijfers 2025: naar aard (eerste) adviezen in %

gemeente	voldoet	voldoet mits	voldoet niet	aanhouden	vooroverleg
Achtkarspelen	31,6	7,4	15,8	5,3	40,0
Ameland	18,2	12,5	2,3	3,4	63,6
Dantumadiel	28,6	14,3	10,7	0,0	46,4
De Fryske Marren	31,9	14,6	9,7	2,7	41,1
Harlingen	47,1	12,3	13,0	5,1	22,5
Heerenveen	24,0	19,0	10,7	7,4	38,8
Leeuwarden	34,9	17,3	12,6	8,6	26,7
Noardeast-Fryslân	27,5	11,0	7,7	2,9	50,9
Ooststellingwerf	19,0	12,0	10,1	7,0	51,9
Opsterland	38,9	15,3	6,9	3,0	36,0
Schiermonnikoog	18,5	14,8	7,4	3,7	55,6
Smallingerland	29,3	18,3	7,0	6,1	39,3
Súdwest-Fryslân	25,4	18,9	16,5	10,2	29,0
Terschelling	29,1	5,5	5,5	5,5	54,5
Vlieland	36,7	20,0	10,0	10,0	23,3
Waadhoeke	25,9	17,8	9,1	4,5	42,7
Weststellingwerf	22,3	11,7	15,5	2,9	47,6
totaal hûs en hiem 2025	**29,8**	**15,5**	**10,9**	**5,9**	**38,0**
totaal hûs en hiem 2024	**26,6**	**18,0**	**10,9**	**7,3**	**37,3**

Productiecijfers 2025: naar categorieën bouwsommen in %

gemeente	≤5.000 %	5.001-25.000 %	25.001-100.000 %	100.001-250.000 %	≥250.001 %
1 Achtkarspelen	23,4	18,5	23,5	11,1	23,5
2 Ameland	24,9	16,7	15,5	14,3	28,6
3 Dantumadiel	11,6	19,2	19,2	30,8	19,2
4 de Fryske Marren	10,1	15,3	26,1	11,3	37,2
5 Harlingen	27,5	26,2	18,8	13,4	14,1
6 Heerenveen	33,1	10,6	21,1	15,5	19,7
7 Leeuwarden	31,8	24,6	20,8	6,4	16,4
8 Noardeast-Fryslân	29,0	18,9	18,9	13,5	19,7
9 Ooststellingwerf	15,9	14,6	30,6	14,6	24,3
10 Opsterland	12,9	16,0	26,3	16,0	28,8
11 Schiermonnikoog	17,9	32,1	17,9	21,4	10,7
12 Smallingerland	11,0	27,9	19,6	12,3	29,2
13 Súdwest-Fryslân	17,5	24,8	27,5	12,6	17,6
14 Terschelling	16,7	25,9	29,6	5,6	22,2
15 Vlieland	29,5	9,1	20,5	11,4	29,5
16 Waadhoeke	18,9	27,4	27,0	11,4	15,3
17 Weststellingwerf	9,2	19,3	26,1	8,4	37,0
totaal hûs en hiem 2025	**20,8**	**21,4**	**23,6**	**11,6**	**22,6**
totaal hûs en hiem 2024	**19,1**	**20,9**	**23,6**	**14,5**	**21,9**

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	553604
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Financiën
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Begroting 2027 GR De Waddeneilanden

Voorstel

1. Een zienswijze in te dienen voor de conceptbegroting 2027, en daarvoor bijgevoegde raadsbrief versturen;
2. De financiële effecten voor de hogere inkomensoverdrachten meerjarig mee te nemen in de begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Inleiding

Bijgevoegd is de conceptbegroting 2027 van GR De Waddeneilanden.
De raden van de deelnemende gemeenten worden in de gelegenheid gesteld om eventuele zienswijzen in te dienen. Na verwerking hiervan zal de begroting worden behandeld in het Algemeen Bestuur in de vergadering van 2 juli 2025, met de bedoeling de begroting vast te stellen.

In het voorwoord op pagina 4 en de leeswijzer op pagina 5 is redelijk duidelijk aangegeven op welke wijze de begroting is opgebouwd. Op pagina 17, bij punt 6, is een toelichting op de (financiële) begroting opgenomen.

Feitelijk bestaat deze begroting uit twee onderdelen, te weten de ‘klassieke GR’ en het onderdeel VAT-kosten Regio Deal (Voorbereiding, Administratie en Toezicht). De kosten van de klassieke GR worden gedekt uit de bijdragen van de deelnemende eilanden; de VAT-kosten worden gedekt uit een bijdrage vanuit de Regio Deal.

Inhoudelijk is er sprake van een redelijk overzichtelijk document, waarin de toelichtingen voor zich spreken. De conceptbegroting 2027 is opgesteld in consistente lijn met voorgaande jaren. Echter is er sprake van een grote stijging van kosten en wordt in 2028 een eventueel risico verwacht met betrekking tot personeelsontwikkelingen. Hierdoor is het wenselijk meer (financiële) informatie terug te zien in de begroting.

In de meerjarenbegroting van de gemeente is momenteel rekening gehouden met de begrote bedragen uit de destijds net vastgestelde conceptbegroting 2026. De hogere inkomensoverdrachten uit deze conceptbegroting 2027 zijn nog niet geraamd. De situatie is als volgt.

	2027	2028	2029	2030
Opgenomen in de meerjarenbegroting 2026-2029	231.070	241.468	256.334	256.334
Financiële bijdrage cf.concepbegroting GR de Wadden	260.374	272.091	284.335	297.130
	-29.304	**-30.623**	**-28.001**	**-40.796**

De bovengenoemde verschillen zullen worden meegenomen in de begrotingswijziging bij de Kadernota.

Beoogd effect

Een vastgestelde begroting 2027 voor GR De Waddeneilanden.

Argumenten

1.1 De gemeenteraden worden in de gelegenheid gesteld kennis te nemen van de conceptbegroting 2026 alvorens de begroting wordt behandeld in het Algemeen Bestuur

2.1 De begroting voldoet niet aan de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording gemeenten en provincies (BBV)
In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is wet- en regelgeving opgenomen waar de begroting, meerjarenraming, jaarstukken en uitvoeringsinformatie van zowel gemeenten als gemeenschappelijke regelingen aan moet voldoen. Het BBV stelt daarbij dat de begroting en jaarstukken daardoor kunnen voldoen aan de informatiebehoefte van de gemeenteraad.

De conceptbegroting 2027 van GR de Waddeneilanden voldoet op een aantal vlakken niet aan deze wet- en regelgeving van het BBV. Het is wenselijk dat in de toekomst wel wordt gestreefd naar een begroting die voldoet aan deze eisen.

2.2 Het is wenselijk dat er (in de toekomst) een betere begroting wordt gemaakt
Het is onrealistisch om de gehele begroting nu helemaal conform BBV voorschriften aan te passen. Echter is het gezien kostenstijgingen en personele ontwikkelingen wel wenselijk dat de begroting voorzien wordt van meer informatie.

In de begroting wordt op pagina 21 een zeer beknopte meerjarenbegroting 2028-2030 gegeven.
Er mist een meerjarige begroting op kostensoortniveau. Ook ontbreken de realisatiecijfers over 2024 (het door BBV benoemde ‘voorvorige begrotingsjaar’) en de cijfers over de prognose van 2026 (voorvorig begrotingsjaar), waardoor het lastig is om de flinke kostenstijging in de begroting 2027 te verklaren. Op pagina 20 is hierover een beperkte uitleg te vinden.

Daarnaast is er geen geprognosticeerde balans waaruit de financiële positie van de GR blijkt. Onder andere doordat er in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing over een mogelijk risico wordt gesproken met betrekking tot personeelsontwikkelingen, is informatie over deze financiële positie wenselijk.

3.1 De hogere inkomensbijdragen aan de GR zijn nog niet geraamd in de meerjarenbegroting
De bijdrage aan de GR voor het jaar 2027 bedraagt € 260.374.
Omdat in onze huidige meerjarenbegroting 2026-2029 een bedrag van € 231.070 is opgenomen voor dat jaar, is er nu onvoldoende geraamd. De financiële effecten hiervan zullen worden verwerkt in de begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Kanttekeningen

Afstemming

Vervolg

Het AB van GR De Waddeneilanden wordt geïnformeerd over het besluit van de raad van gemeente Ameland en ontvangt de bijgevoegde raadsbrief.

Bijlagen

Conceptbegroting 2027 Samenwerkingsverband De Waddeneilanden
Raadsbrief Conceptbegroting 2027 Samenwerkingsverband De Waddeneilanden

Besluit

Raad

Zaaknummer	553604
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Begroting 2026 GR De Waddeneilanden
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	**11**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders;

gelet op Gemeentewet

besluit:

1. Een zienswijze in te dienen voor de conceptbegroting 2027, en daarvoor bijgevoegde raadsbrief versturen;
2. De financiële effecten voor de hogere inkomensoverdrachten meerjarig mee te nemen in de begrotingswijziging bij de Kadernota 2026.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

GR de Waddeneilanden
De heer K. Praamstra
Postbus 203
8860 AE Harlingen

Zaaknummer:	553604
Datum:	18 mei 2026
Bijlagen:	1
Onderwerp:	Conceptbegroting 2027 GR de Waddeneilanden

Geachte heer Praamstra,

In april hebben wij ter kennisgeving, en om eventueel een zienswijze in te dienen, de conceptbegroting 2027 van GR de Waddeneilanden ontvangen.

De begroting van GR de Waddeneilanden heeft de afgelopen jaren een grote ontwikkeling doorgemaakt naar verbetering. Het is duidelijk te zien dat er al veel werk is verzet.

Conform het raadsbesluit op 18 mei 2026, wil de gemeente Ameland toch een zienswijze indienen voor de conceptbegroting 2027.

De begroting dient te functioneren als sturingsdocument. Hiervoor is het noodzakelijk in context te kunnen kijken zodat cijfers beoordeeld kunnen worden en een trend kan worden achterhaald.

Op basis van een boekjaar aan cijfers en zowel geen terug- als vooruitblik, is dit niet mogelijk. Het is wenselijk dat er een meerjarige begroting op kostensoortniveau wordt toegevoegd aan de conceptbegroting. Ook ontbreken de realisatiecijfers over 2024 en de cijfers over de prognose van 2026, waardoor het lastig is onder andere de flinke kostenstijging in de begroting 2027 te beoordelen en verklaren.

Daarnaast is er geen geprognosticeerde balans waaruit de financiële positie van de GR blijkt. Onder andere doordat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing over een mogelijk risico wordt gesproken met betrekking tot personeelsontwikkelingen, is informatie over deze financiële positie wenselijk.

De conceptbegroting 2027 van GR de Waddeneilanden voldoet op een aantal vlakken niet aan de wet- en regelgeving van het BBV. Het is wenselijk dat in de toekomst wel wordt gestreefd naar een begroting die voldoet aan de eisen van het BBV.

Namens de gemeenteraad,
Met vriendelijke groet,

Tytsy Willemsma
Burgemeester

Jacqueline Metz
Griffier

Bijlagen

1. Getekend raadsbesluit conceptbegroting 2027 GR de Waddeneilanden

Concept Begroting

GR De Waddeneilanden 2027

DE WADDENEILANDEN

Inkomsten/uitgaven in één oogopslag

Inkomsten

Texel:	€ 312.448
Vlieland:	€ 104.149
Terschelling:	€ 260.374
Ameland:	€ 260.374
Schiermonnikoog:	€ 104.149

Uitgaven

Personeel:	€ 735.000
Huisvesting:	€ 17.994
Bureaukosten:	€ 131.500
Organisatiekosten:	€ 78.500
Governance Wadden:	€ 68.500
Onvoorzien:	€ 10.000

€ 1.041.494

Regio Deal

Personeel (vast)	€ 500.000
Personeel (inhuur)	€ 300.000
Communicatie	€ 110.000
Financiële administratie + control	€ 70.000
Monitoring + Lerende Evaluatie	€ 65.000
Externe expertise	€ 50.000
Bijeenkomsten en vergaderkosten	€ 30.000
Overige kosten	€ 25.000

€ 1.150.000

Inhoudsopgave

Voorwoord 4

Leeswijzer 5

Visie en missie 6

Governance 7

Werkplan 2027 8

- Wonen, fysieke leefomgeving, economie en sociaal domein
- Bestuurlijk samenwerking Rijk en Regio
- Trilaterale Samenwerking UNESCO
- Kustveiligheid en Water
- Bereikbaarheid
- Organisatiekosten Regio Deal De Waddeneilanden
- Public Affairs
- Communicatie
- Paragrafen

Financiële begroting 18

Toelichting financiële begroting 19
personele inzet team GR 19
Meerjarenbegroting 20

Meerjarig DVO tarief 20

Voorwoord

Voor u ligt de begroting en werkplan 2027, deze is gebaseerd op het in 2023 vastgestelde Meerjarig Programmaplan.
Het overgrote deel van onze jaarlijkse begroting bestaat uit personeelslasten. Hiermee verzorgen we gezamenlijke beleidscoördinatie op het gebied van eiland- en Waddenzee gerelateerde thema's Daarnaast werken we ook aan gezamenlijke bedrijfsvoeringsopgaven, communicatie, belangbehartiging en public affairs. En last but not least de uitvoering van het Programma Regio Deal De Waddeneilanden.
De wijze waarop we hieraan invulling zullen geven in 2027 treft u aan in deze begroting.
Een onderbouwing van de personele inzet in FTE's treft u aan in de toelichting op de financiële paragraaf.

Met inachtneming van het bovenstaande zien we de volgende trends:

1. De Regio Deal zal in 2027 in de slotfase komen. Belangrijk is om na te denken en te werken aan het vervolg. Hoe kunnen we onze samenwerking zoals die vorm heeft gekregen binnen de Regiodeal continueren in samenwerking met Rijk en Provincies.

2. Na een periode van opbouw van de personele samenstelling van het team GR verwachten we op in 2027, ondanks een licht toenemende vraag naar bestuurlijke en ambtelijke coördinatie, voldoende flexibiliteit te hebben in het GR team om vraagstukken op het gebied van ruimte, water, bereikbaarheid, natuur, economie, welzijn en gezondheid en public affairs op te kunnen vangen binnen de bestaande formatie. Daarmee anticiperen wij op landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving die de belangen van de eilanden raken.

3. GR De Waddeneilanden (GR) heeft de afgelopen periode goede resultaten geboekt (programma Regio Deal, versnellingsgelden wonen, toepassen Waddentoets, invloed in de Waddengovernance, doorontwikkeling dienstverleningsovereenkomsten). Dit effect is merkbaar in onze samenwerking. We zullen vanuit de besluiten in 2026 over de doorontwikkeling van de samenwerking tot een uitvoeringsprogramma met een transparante en strategische agenda komen om meer proactief te werken en slim en strategisch samenspel op de mat te kunnen leggen. Een agenda met focus die kan dienen als opvolger voor de programmatische aanpak van Regio Deal De Waddeneilanden. Zowel op het gebied van beleidscoördinatie, public affairs als bedrijfsvoering.

4. Ook in 2027 zullen we werken aan meer bestuurlijke en ambtelijke samenwerking met en tussen de provincies en het Rijk. Het Waddengebied verbindt ons. We streven naar heldere aanspreekpunten bij deze bestuurslagen en naar meer partnerschap om onze bestuurskracht te versterken.

Namens GR De Waddeneilanden,

Michiel Schrier
Voorzitter

Kees Praamstra
Secretaris-directeur

Leeswijzer

Deze leeswijzer biedt een overzicht van de opbouw en inhoud van dit document. Per hoofdstuk wordt kort toegelicht wat de lezer kan verwachten.

1. Visie en missie

In dit hoofdstuk worden de visie en missie van de organisatie uiteengezet. Hierin wordt beschreven waar de organisatie voor staat, welke kwetsbaarheden er spelen en hoe de visie en missie tot stand zijn gekomen.

2. Governance

Dit hoofdstuk beschrijft de bestuurlijke inrichting en werkwijze van de organisatie. Er wordt ingegaan op rollen, verantwoordelijkheden, besluitvormingsprocessen en de samenwerking tussen de betrokken partijen.

3. Activiteitenplan 2027

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de voorgenomen activiteiten en prioriteiten voor het jaar 2027. De volgende thema's komen aan bod:

- Wonen en Fysieke Leefomgeving, economie en sociaal domein – Inzet op woningbouw, leefbaarheid en ruimtelijke kwaliteit, economische zaken, recreatie en toerisme en zorg en welzijn.
- Governance Waddengebied – Samenwerking en bestuurlijke afstemming binnen het Waddengebied.
- Trilaterale Samenwerking UNESCO Werelderfgoed Waddenzee – Internationale samenwerking binnen het UNESCO Werelderfgoedkader.
- Kustveiligheid en Water – Beleidsinzet en projecten op het gebied van waterveiligheid en klimaatadaptatie.
- Bereikbaarheid – Verbetering en borging van bereikbaarheid van en tussen de eilanden.
- Organisatiekosten (VAT) Regio Deal De Waddeneilanden – Toelichting op de organisatiekosten in relatie tot de Regio Deal.
- Public Affairs – Vertegenwoordiging van belangen richting regionale, nationale en internationale partners.
- Communicatie – Interne en externe communicatieactiviteiten ter ondersteuning van de doelstellingen.
- Paragrafen – Overige verplichte en aanvullende onderdelen, zoals risico's en bedrijfsvoering.

4. Financiële begroting

Dit hoofdstuk bevat de financiële begroting voor 2027. Hierin worden de geraamde inkomsten en uitgaven overzichtelijk gepresenteerd.

5. Toelichting financiële begroting

In dit hoofdstuk wordt een nadere toelichting gegeven op de begroting. Belangrijke afwijkingen, aannames en financiële keuzes worden hier uitgelegd.

6. Meerjarenbegroting en bijdrage per eiland

Tot slot wordt de meerjarenbegroting gepresenteerd, inclusief een overzicht van de financiële bijdragen per eiland. Dit biedt inzicht in de financiële ontwikkeling en verdeling op langere termijn.

Visie en missie

De vijf eilandgemeenten Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog hebben een bijzondere positie. Samen zo'n 25.000 inwoners: daarmee vormen we misschien wel de kleinste samenwerkende regio in Nederland. Maar als nationale en internationale hotspot voor toerisme en recreatie hebben de Waddeneilanden een unieke dynamiek. Het inwonertal wordt 's zomers dagelijks wel tienmaal overtroffen door het grote aantal bezoekers. Jaarlijks bezoeken meer dan drie miljoen mensen de eilanden en vinden er meer dan tien miljoen toeristische overnachtingen plaats. Dit legt steeds meer druk op de bestuurbaarheid, voorzieningen én op de leefbaarheid in de relatief kleine eilandgemeenschappen.

Die druk wordt op allerlei manieren gevoeld. Ruimte voor wonen is op de eilanden schaars. Betaalbare woningen voor eilanders zijn moeilijk te vinden. Ook woonruimte voor personeel, nodig om de voorzieningen op de eilanden in stand te houden, is er te weinig. Er is een voortdurende strijd tussen de belangen van toerisme en natuurbehoud op de rand van Unesco Werelderfgoed Waddenzee. Daarbij speelt ook het ontbreken van achterland een bepalende rol: spreiding van de druk is nauwelijks mogelijk. Voorzieningen voor onderwijs, zorg en veiligheid staan door de kleinschaligheid permanent onder druk.

Vrijwel de gehele economie en een groot deel van de gemeentelijke financiën zijn direct en indirect afhankelijk van het toerisme. Dat maakt eilandeconomieën kwetsbaar. Ook de bereikbaarheid is een punt van voortdurende zorg. De reis naar de eilanden, per veerboot over de Waddenzee, is een uniek onderdeel van de eilandbeleving, maar voor eilanders is de bereikbaarheid soms problematisch.

Vanuit het bovenstaande en vanuit de historische samenwerking is onderstaande visie en missie geformuleerd:

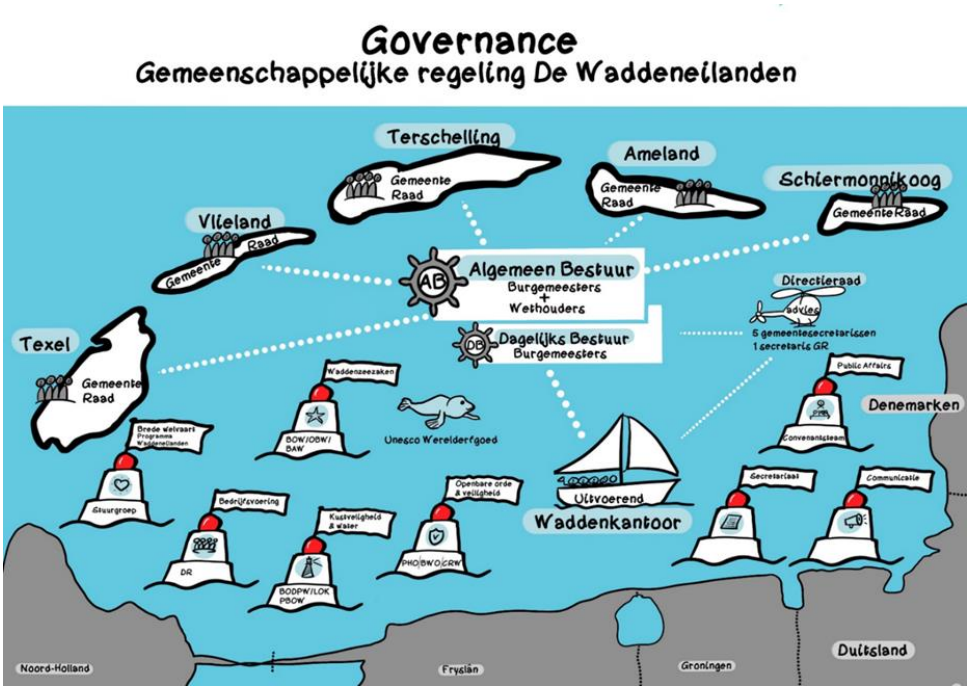
<u>Onze visie</u>

Wij zijn vijf bloeiende, levendige en leefbare eilandgemeenschappen op de grens met het Unesco Werelderfgoed Waddenzee. Dat is wat wij willen dat de Waddeneilanden zijn én blijven. Eilanden waar het prettig wonen, werken, ondernemen en recreëren is; met goede voorzieningen en een uitstekende bereikbaarheid. En waar duurzaamheid en een circulaire economie vanzelfsprekend zijn.

<u>Onze missie</u>

Het versterken van de bestuurskracht van de afzonderlijke eilandgemeenten door gecommitteerde structurele en doelgerichte samenwerking op de specifieke eilandvraagstukken, werken aan gedeelde strategische meerjarige doelen en het waar nodig het delen van capaciteit in menskracht. Dit alles met behoud van bestuurlijke zelfstandigheid.

Governance

Al ruim veertig jaar werken de Waddeneilanden samen. Eerder vooral op opgaven rondom (het beleid en beheer van) de Waddenzee. Sinds 2014 wordt er nauwer samengewerkt met als doel de bestuurskracht te versterken, de efficiëntie te vergroten en de dienstverlening aan eilandbewoners te verbeteren. Daartoe is de Gemeenschappelijke Regeling (GR) De Waddeneilanden opgericht. Ook ondertekenden de vijf Waddeneilandgemeenten in 2015 een samenwerkingsconvenant met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, provincies Fryslân en Noord-Holland. Met als doel: versterking intergemeentelijke samenwerking en betere afstemming op specifieke situaties voor de Waddeneilanden bij ontwikkeling van beleid en wet- en regelgeving.
GR dD Waddeneilanden is een collegeregeling. Het Dagelijks Bestuur wordt gevormd door de burgemeesters van de 5 eilandgemeenten. Het Algemeen Bestuur bestaat uit de voltallige Colleges van B&W. De Directieraad wordt gevormd door de 5 gemeentesecretarissen. Het GR 'Waddenkantoor' in Harlingen, onder leiding van de secretaris-directeur, ondersteunt de samenwerking.

Jaarlijks organiseren de 5 gemeenteraadsgriffies een gezamenlijke Raadsdriedaagse waarbij één van eilanden de gemeenteraadsleden van de overige eilanden ontvangt. Ook in 2027 zal deze ontmoeting weer plaatsvinden waarbij er veel ruimte is voor onderlinge uitwisseling en het bespreken van de voortgang van de samenwerking in de GR.

Een ander inmiddels jaarlijks terugkerend fenomeen is de uitwisseling en samenwerking met de BES-eilanden (Bonaire, st. Eustatius, Saba). Samen vormen we de 8 eilanden die Nederland rijk is met veel overeenkomsten en gezamenlijke uitdagingen. In 2027 zullen we onze samenwerking verder uitbouwen onder de naam: E8.
Het doel van onze samenwerking is om de bestuurskracht, leefbaarheid en duurzame ontwikkeling van kleine eilandgemeenschappen te versterken door middel van kennisdeling, belangenbehartiging en gezamenlijke netwerksamenwerking. We werken daarbij nauw samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties en VNG internationaal.

Werkplan 2027:

- **Wonen, fysieke leefomgeving, economie en sociaal domein**

De centrale opgave voor de Waddeneilanden is het realiseren van een duurzame balans tussen leefbaarheid, economie en ecologie. De fysieke leefomgeving vormt hiervoor de basis. Wonen, ruimtelijke ontwikkeling, infrastructuur, recreatie, landbouw en natuur zijn op de eilanden onlosmakelijk met elkaar verbonden en kennen een bijzondere samenhang en kwetsbaarheid.

De leefbaarheid staat onder druk door demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing, ontgroening en een toenemende druk op de woningmarkt. Het behoud van vitale eilandgemeenschappen vraagt om voldoende betaalbare woningen voor starters, gezinnen en essentiële beroepsgroepen, binnen de ruimtelijke en ecologische randvoorwaarden van het Waddengebied. Tegelijkertijd nemen vraagstukken rond klimaatadaptatie, bereikbaarheid, energie-infrastructuur en de kwaliteit van de openbare ruimte in belang toe.

Sinds 2024 is op diverse beleidsterreinen een gewijzigde landelijke koers ingezet. In 2025 en 2026 zijn deze hoofdlijnen verder uitgewerkt in wetgeving, beleidsprogramma's en uitvoeringskaders. In 2027 zal een belangrijk deel hiervan in uitvoering komen. Voor de Waddeneilanden blijft het echter onzeker hoe deze beleidswijzigingen worden vertaald naar wet- en regelgeving en provinciaal beleid. En welke concrete gevolgen dit heeft voor de eilanden, mede in het licht van het nieuwe kabinet (2026). Deze onzekerheid wordt versterkt doordat verschillende beleidsvoornemens op gespannen voet staan met bestaande wet- en regelgeving, onder meer op het gebied van woningbouw, stikstof, natuur, klimaat en energie.

De voortdurende stroom aan Kamerbrieven, beleidsdocumenten, wetsvoorstellen en consultaties onderstreept het belang van gezamenlijke belangenbehartiging. Door kennis te bundelen, taken te verdelen en gezamenlijk de impact van nieuw beleid te duiden, kunnen de Waddeneilanden proactief anticiperen op ontwikkelingen en in een vroeg stadium aandacht vragen voor hun bijzondere positie. Het consequent toepassen van de Waddentoets blijft hierbij van groot belang.

<u>Beleidsmatige aandachtsgebieden</u>
De beleidscoördinator vervult voor de Waddeneilanden een rol op de volgende thema's:

- *Woningbouw en volkshuisvesting*
  De landelijke woningbouwopgave blijft groot. De herijkte Woondeals vormen het kader voor regionale afspraken. Voor de eilanden is het een blijvende uitdaging om hieraan bij te dragen, gezien de beperkte ruimte, de aanwezige natuurwaarden en de beperkte uitvoeringscapaciteit.
- *Implementatie Wet versterking regie volkshuisvesting (Wvrv)*
  Naar verwachting treedt de aangepaste Wvrv in 2027 volledig in werking. De wettelijke eis dat ten minste twee derde van de nieuwbouwwoningen betaalbaar moet zijn, waarvan 30% sociale huur, vraagt om maatwerk voor de eilanden. Dit geldt eveneens voor provinciale programmering, regionale afstemming en sturingsinstrumenten.
- *Urgentie en regionale woonruimteverdeling*
  De Friese urgentieverordening en bijbehorende uitvoeringsorganisatie (centrumregeling) zijn naar verwachting in 2027 operationeel. De effecten voor de Friese Waddeneilanden worden gemonitord en waar nodig bijgesteld. Voor Texel wordt de implementatie binnen de regio Kop van Noord-Holland in 2027 verder uitgewerkt.
- *Specifieke eilandknelpunten*
  Structurele belemmeringen blijven nadrukkelijk onder de aandacht, waaronder de stikstofproblematiek, de nabijheid van Natura 2000- en NNN-gebieden, netcongestie en de hoge bouwkosten (onrendabele top) bij woningbouwprojecten. Deze factoren maken dat landelijke normen en tempo's niet zonder meer toepasbaar zijn op de eilanden.

- *Natuur en ruimtelijke ontwikkeling*
  Na vaststelling van het Beleidskader Natuur Waddenzee bevindt deze regeling zich in de fase van implementatie en uitvoering. De samenhang tussen natuurdoelen en ruimtelijke ontwikkelingen, waaronder woningbouw en infrastructuur, blijft een belangrijk aandachtspunt.
- *Nota Ruimte en provinciaal beleid*
  De nieuwe Nota Ruimte vormt in 2027 een belangrijk kader voor de langetermijnontwikkeling van Nederland. In samenhang met de vernieuwde Provinciale Omgevingsvisies van Fryslân en Noord-Holland vormt deze nota de basis voor gemeentelijke omgevingsvisies en -programma's. Daarbij wordt ingezet op een expliciete, gebiedsgerichte benadering van de Waddeneilanden.
- *Landelijk gebied, landbouw en natuur*
  Na het beëindigen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied wordt meer duidelijkheid verwacht over de rijksinzet op landbouw, voedselzekerheid en natuur. De doorwerking in provinciale programma's en de gevolgen voor de eilanden blijven een belangrijk aandachtspunt.
- *Economische Zaken, Recreatie & Toerisme (EZ/RT)*
  Werkgroep EZ/RT: Ambtelijk overleg – 1 keer in de 6 weken. Doornemen agenda, inspelen op kansen en bedreigingen.
- *Sociaal domein*
  De thematiek rondom het sociaal domein is voornamelijk een afstemming tussen de 4 Friese gemeenten. Er is een maandelijks PHO Sociaal domein met de Friese wethouders. In 2025 is een pilot overeen gekomen voor meer samenwerking op het gebied van strategische vraagstukken gecoördineerd vanuit het kantoor Harlingen We kijken hoe we de krachten van de Waddeneilanden kunnen bundelen door aan de voorkant het proces (inventarisatie, informatievoorziening, analyse, impactbepaling en advisering) waar mogelijk gezamenlijk uit te voeren, met als doel bedreigingen (ontwikkelingen die de lokale uitvoering dreigen te verstoren) af te wenden en kansen te benutten. De eilanden besluiten vervolgens zelfstandig of en hoe zij uitvoering hieraan gaan geven.
  In 2027 evalueren we de pilot en nemen we een besluit over het vervolg.

Het specificeren van beleidsdoelstellingen blijft complex, aangezien de werkzaamheden van de beleidscoördinator sterk afhankelijk zijn van initiatieven vanuit het Rijk en de provincies. Met bestuurlijke wisselingen en mogelijke koerswijzigingen is niet volledig te voorzien welke vraagstukken zich in de komende periode aandienen. Onverminderd uitgangspunt blijft de behartiging van de eilandbelangen en het bieden van een stevige vertegenwoordiging, ongeacht beleidsveranderingen.

Bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordiging
De beleidscoördinator fungeert als verbindende schakel voor de Waddeneilanden op het gebied van wonen, volkshuisvesting en fysieke leefomgeving, economie en sociaal domein. In deze rol worden de eilanden onderling verbonden en worden contacten onderhouden met provinciale en landelijke overheden. Doel is het efficiënt afstemmen van beleidsinitiatieven, het realiseren van gedeelde doelen en het bieden van optimale ondersteuning aan de lokale gemeenschappen. Dit draagt bij aan duurzame ontwikkeling en versterking van de leefbaarheid, met respect voor de unieke kenmerken van de Waddenregio.

Structurele ambtelijke afstemming vindt plaats via werkgroepen waarin kennisdeling, beleidsafstemming en gezamenlijke standpuntbepaling centraal staan, onder meer ten behoeve van thematafels, consultatiereacties en zienswijzen. Bij nieuwe vraagstukken wordt doelgericht en adaptief gehandeld. De rol van de beleidscoördinator kan daarbij variëren van procesleiding en het verbinden van betrokken partijen tot advisering en inhoudelijke voorbereiding.

Daarnaast blijft regelmatige bestuurlijke afstemming essentieel voor effectieve belangenbehartiging. De bestaande overlegstructuur binnen het dossier Wonen, waarbij de beleidscoördinator de verbinding legt tussen ambtelijk en bestuurlijk niveau, dient als voorbeeld voor andere domeinen binnen de fysieke leefomgeving. Waar nodig wordt actief gestuurd op tijdige en zorgvuldige afstemming.

- **Bestuurlijke samenwerking Rijk en Regio binnen het Waddengebied (Governance Waddengebied)**

In 2020 is de vernieuwde governance voor het Waddengebied van start gegaan. Deze governance is ingericht langs drie pijlers: het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW), het Omgevingsberaad Waddengebied (OBW) en de Beheerautoriteit Waddenzee (BAW).
De Waddeneilanden zijn in het BOW vertegenwoordigd door de burgemeester van Texel. In dit overleg nemen het Rijk (bewindspersonen van IenW, LVVN, KGG, EZ en Defensie), provincies, gemeenten en waterschappen deel. In het OBW worden de Waddeneilanden vertegenwoordigd door de burgemeester van Vlieland. In dit beraad participeren maatschappelijke en sectorale organisaties (waaronder visserij, havens, landbouw, recreatie en toerisme, en natuur- en milieuorganisaties) en de wetenschap.

Doelstellingen Waddenzee en Waddengebied

- De hoofddoelstelling van de bestuurlijke samenwerking in de Waddenzee is het realiseren van duurzame bescherming en ontwikkeling van het gebied als natuurgebied, met behoud van het unieke open landschap. Het bereiken van deze doelstelling heeft gevolgen voor het omliggende Waddengebied. Omgekeerd kunnen ontwikkelingen in het Waddengebied van invloed zijn op het behalen van de doelstellingen voor de Waddenzee. Om die reden zijn ook de doelstellingen voor het Waddengebied, in samenhang met het behoud van de Waddenzee, van groot belang.
- De hoofddoelstelling voor het Waddengebied is dat het gebied in 2050 veilig, vitaal en veerkrachtig is:
  - Veilig: tijdig inspelen op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging.
  - Vitaal: borging van de continuïteit van wonen, werken, onderwijs en zorg op de eilanden en langs de kust, en versterking van economische sectoren binnen de context van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee.
  - Veerkrachtig: een robuuste natuur en een landschap van internationale kwaliteit, bestand tegen klimaatverandering en duurzame ontwikkeling.

Evaluaties
In 2025 heeft economisch onderzoeks- en adviesbureau Decisio een evaluatie uitgevoerd van de *Agenda voor het Waddengebied 2050* (hierna: de Agenda) en het *Uitvoeringsprogramma 2021–2026* (hierna: het UP). Daarnaast heeft Lysias Advies met adviseurs Jan Jaap de Graeff en Carla de Rie, vervolg gegeven aan het ABDTOPConsult-rapport over de bekostiging van de opgaven uit de Agenda.

Conclusies Decisio
De hoofdconclusie van het Decisio-rapport is dat de Agenda sinds 2020 met name procesmatige meerwaarde heeft gehad voor regionale overheden, maatschappelijke organisaties en het Rijk, met name in de samenwerking en uitvoering. Inhoudelijk bezien, in samenhang met het UP en het Doelendocument, is echter een substantiële bijstelling noodzakelijk om ook in de toekomst betekenisvol te blijven voor de Waddenzee en het Waddengebied. Met de huidige Agenda, het Doelendocument en het UP worden de gestelde doelen nog onvoldoende gerealiseerd, terwijl alle betrokken partijen deze ambitie delen.

Conclusies “Werk aan de Wadden”
In het eindrapport *Werk aan de Wadden* concludeert De Graeff dat het moment is aangebroken om vanuit een zekere ‘sur place’ tot verdere beweging te komen. De basis is aanwezig en er is breed inzicht in de bestaande beperkingen. Verdere voortgang vereist echter politiek en bestuurlijk commitment. Dit vraagt om wederkerigheid, gezamenlijke inzet en de bereidheid om tijd, middelen en capaciteit beschikbaar te stellen. Deze houding is essentieel voor het slagen van de voorgestelde verbeteringen.
De Graeff heeft aanbevelingen gedaan op het gebied van prioritering, governance, financiering, uitvoeringskracht en de toekomst van de Waddenacademie.

Vervolg en actualisatie
De evaluaties vormen input voor het versterken van de Waddengovernance en het opstellen van een geactualiseerd Uitvoeringsprogramma voor de periode vanaf 2027. De Agenda en het UP zullen de komende jaren blijvend aandacht vragen van de Samenwerking, inclusief actieve bestuurlijke en ambtelijke deelname aan de governance van het Waddengebied.

De beleidscoördinator van het Waddenkantoor neemt ambtelijk deel aan de Waddengovernance en verzorgt de voorbereiding van de eilandvertegenwoordigers in:
- het Bestuurlijk Overleg Waddengebied,
- het Omgevingsberaad Waddengebied,
- het MT Wadden.

Zij worden geadviseerd over het uitdragen van de gezamenlijke lijn namens de Waddeneilanden.

Financiering
De eilandgemeenten dragen samen met de Waddenkustgemeenten bij aan de kosten van de Waddengovernance. De kosten worden volgens de afgesproken verdeelsleutel verdeeld over:
- Rijk: 34%
- Provincies: 38%
- Gemeenten: 19%
- Waterschappen: 9%

Voor het overgangsjaar 2027 heeft het dagelijks bestuur besloten om in de begroting van de gemeenschappelijke regeling (GR) eenmalig een bedrag van € 52.250 op te nemen als bijdrage aan de Waddenacademie. Hiervoor is een bestemmingsreserve gevormd, gevoed vanuit het positieve rekeningresultaat 2024.
Voor de periode 2028–2032 wordt de bijdrage aan de Waddenacademie gefinancierd door het Rijk (25%), de provincies (25%) en het Waddenfonds (50%).

• Trilaterale Samenwerking UNESCO Werelderfgoed Waddenzee

De samenwerking tussen de drie Waddenzeelanden – Denemarken, Duitsland en Nederland – inzake de bescherming van de Waddenzee bestaat sinds 1978. Binnen deze trilaterale samenwerking wordt invulling gegeven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de status van de Waddenzee als UNESCO Werelderfgoed.
De drie landen dragen gezamenlijk zorg voor de instandhouding van het Werelderfgoed. Daarnaast wordt de Werelderfgoedstatus, evenals de unieke kwaliteiten van het gebied, benut als inspiratiebron voor duurzaam en maatschappelijk verantwoord ondernemen. De bescherming van het Werelderfgoed vindt plaats met bestaande juridische en beleidsmatige instrumenten; de UNESCO-status leidt niet tot aanvullende regelgeving.

Van 27 tot en met 29 mei 2026 vond in Esbjerg (Denemarken) de 15e Trilaterale Regeringsconferentie over de Bescherming van de Waddenzee plaats. In de tijdens deze conferentie vastgestelde regeringsverklaring bevestigen Denemarken, Duitsland en Nederland opnieuw hun gezamenlijke inzet voor het behoud van het wereldwijd unieke Waddenzee-ecosysteem, dat op de UNESCO Werelderfgoedlijst is geplaatst.

Tijdens de conferentie is het voorzitterschap van de trilaterale samenwerking voor een periode van vier jaar overgedragen van Denemarken aan Nederland. De vertegenwoordiging van de eilanden en kustgemeenten binnen de Wadden Sea Board wordt in de periode 2027–2028 verzorgd door de Gemeenschappelijke Regeling De Waddeneilanden.

De coördinator Waddenzee Werelderfgoed wordt gezamenlijk gefinancierd door de Waddeneilanden, de Waddenkustgemeenten, de provincies en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. In 2027 richt de coördinator zich op zowel het behoud van de Werelderfgoedstatus als het versterken en profileren daarvan.

Het MT Wadden, waarin de secretaris-directeur van de Gemeenschappelijke Regeling De Waddeneilanden zitting heeft, treedt op als ambtelijk opdrachtgever van de coördinator Waddenzee Werelderfgoed. De inhoudelijke afstemming vindt plaats met de beleidscoördinatoren van het Waddenkantoor.

- ## Kustveiligheid en Water

Nederland staat voor ingrijpende keuzes op het gebied van waterbeheer als gevolg van de toenemende effecten van klimaatverandering, waaronder droogte, extreme neerslag, verzilting, hitte, bodemdaling en zeespiegelstijging. Voortbouwend op de eeuwenlange waterstaatkundige traditie worden maatregelen getroffen om het land veilig, leefbaar en economisch vitaal te houden.
Het waterbeheer is van groot belang voor onder meer de beschikbaarheid van zoetwater en drinkwater, natuur en ecologische waterkwaliteit, de bevaarbaarheid voor beroeps- en recreatievaart, economische sectoren zoals landbouw, visserij en recreatie, alsmede voor ruimtelijke kwaliteit en voedselzekerheid. Dit vereist zorgvuldige afwegingen ten aanzien van de verdeling van schaarser wordend zoetwater, ruimte voor dijkversterking en waterberging, en een toekomstbestendige ruimtelijke inrichting.

Ook voor de Waddeneilanden worden de gevolgen van klimaatverandering steeds nadrukkelijker voelbaar. De stijgende zeespiegel vergroot de druk op waterveiligheid, zoetwatervoorziening en ruimtelijke adaptatie. Dit vraagt in de komende jaren om extra aandacht, capaciteit en financiële middelen.

In samenwerking met de DVO-coördinator van Schiermonnikoog en de beleidscoördinator van het Waddenkantoor werken de eilanden aan:
- de uitvoering van vervolgacties uit de Integrale Waterveiligheidsstrategieën (IWVS);
- de verdere ontwikkeling van het Programma Zoetwater Waddeneilanden;
- het opstellen van een integraal Waterplan per eiland;
- de bescherming van buitendijks bebouwd en bewoond gebied.

De beleidscoördinator van het Waddenkantoor verzorgt tevens de voorbereiding van de bestuurlijk vertegenwoordiger van de Waddeneilanden, de burgemeester van Vlieland, voor deelname aan de Stuurgroep Deltaprogramma Waddengebied.

- ## Bereikbaarheid

In 2027 richt de inzet van de beleidscoördinator zich op het borgen en versterken van de bereikbaarheid van de Friese Waddeneilanden, met specifieke aandacht voor continuïteit, kwaliteit en toekomstbestendigheid. Daarbij wordt een coördinerende en verbindende rol vervuld tussen bestuurlijke en ambtelijke partners. Procesbewaking, voortgang en onderlinge samenhang staan hierbij centraal.

Een belangrijk onderdeel van de werkzaamheden in 2027 betreft het coördineren van de eilandbelangen voor de concessie voor de Friese Waddenveren. In dit kader wordt structureel overleg gevoerd met het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en wordt gefungeerd als schakel

tussen het ministerie, de provincie en overige betrokken partijen. Bestuurlijke en beleidsmatige aandachtspunten worden tijdig gesignaleerd en zorgvuldig ingebracht in het besluitvormingsproces.

Daarnaast ligt in 2027 een nadrukkelijk accent op de uitvoering en verdere ontwikkeling van de routekaart bereikbaarheid. De beleidscoördinator neemt deel aan de werkgroep die verantwoordelijk is voor de implementatie en doorontwikkeling van deze routekaart en bewaakt de samenhang tussen bereikbaarheid, verduurzaming en ketenmobiliteit. Binnen de werkgroep Elektrificatie Friese Waddenveren wordt zorggedragen voor inhoudelijke afstemming, voortgangsbewaking en een goede verbinding tussen ambtelijke voorbereiding en bestuurlijke besluitvorming. Hiermee wordt bijgedragen aan een consistente en toekomstgerichte aanpak van de bereikbaarheid.

Binnen de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst Ketenmobiliteit wordt, in samenwerking met de Vereniging van Waddengemeenten, een coördinerende en ondersteunende rol vervuld. Deze rol omvat de ambtelijke ondersteuning, de inhoudelijke voorbereiding van bestuurlijke overleggen en het bewaken van de uitvoering van gemaakte afspraken. De nadruk ligt op het versterken van de samenwerking tussen betrokken overheden en partners en op het realiseren van samenhangende en uitvoerbare afspraken op het gebied van ketenmobiliteit.

Tot slot is de beleidscoördinator verantwoordelijk voor het coördineren van het portefeuillehouderoverleg Bereikbaarheid. In deze hoedanigheid wordt zorggedragen voor een zorgvuldige voorbereiding en organisatie van het overleg, voor ambtelijke ondersteuning van de portefeuillehouders en voor een transparant en ordelijk besluitvormingsproces. Tevens wordt toegezien op de opvolging van gemaakte afspraken en fungeert de beleidscoördinator als vast aanspreekpunt voor ambtelijke en bestuurlijke partners.
Met deze werkzaamheden wordt in 2027 structureel bijgedragen aan een goed georganiseerde governance voor een toekomstbestendige bereikbaarheid van de Waddeneilanden.

- Organisatiekosten (VAT) Regio Deal De Waddeneilanden

De Regio Deal biedt een gestructureerd samenwerkingskader tussen het Rijk, de provincies, maatschappelijke organisaties, ondernemers en onderwijs- en kennisinstellingen om de brede welvaart op de Waddeneilanden te vergroten. Tegelijkertijd versterkt de Regio Deal de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking tussen de eilanden, met het Rijk, de provincies en andere partners.

In de Regio Deal is in totaal een bedrag van €4.000.000,-. opgenomen voor zogenoemde VAT-kosten, de helft van dit bedrag wordt bijgedragen door het Rijk. Dit is procentueel (12,9% van de totale rijksbijdrage a €15,5 miljoen) meer dan bij andere regio's (maximaal 3% van de rijksbijdrage) gezien de beperkte ambtelijke capaciteit op de eilanden. VAT staat voor voorbereiding, administratie en toezicht.

De organisatiekosten (VAT) van de Regio Deal zijn in de begroting opgenomen uit praktische overwegingen. De coördinatie en aansturing van de Regio Deal vind plaats via het Samenwerkingsverband De Waddeneilanden. De vaste medewerkers van het programmateam zijn in dienst bij het samenwerkingsverband, communicatie en andere benodigde expertise (o.a. financieel, juridisch) wordt door het samenwerkingsverband ingehuurd. VAT-kosten worden dus daadwerkelijk door het samenwerkingsverband gemaakt/uitgegeven en volledig met Regio Deal middelen gedekt. De Regio Deal projecten kunnen door meerdere partijen uitgevoerd worden. De uitvoerende partij maakt de kosten en ontvangt daarvoor, mits vooraf goedgekeurd door de stuurgroep, een bijdrage van de regiokassier. Daarom zijn de projecten géén onderdeel van deze begroting.

Jaarplanning en verantwoording
Conform de bestuurlijke werkafspraken stelt de stuurgroep van de Regio Deal jaarlijks een jaarplan (inclusief begroting) en een jaarverslag op. Deze worden vastgesteld door het Algemeen Bestuur en

ter informatie gedeeld met de gemeenteraden. Jaarplan en -verslag beschrijven de plannen en de voortgang van de Regio Deal.
De kosten die worden gemaakt voor de programmaorganisatie (de VAT-kosten) van de Regiodeal maken onderdeel uit van de GR begroting. De inzet van eiland- en samenwerkingsprojecten worden verantwoord binnen de kaders van de Stuurgroep zoals hierboven vermeld.

De voortgang, aanpak en samenwerking worden continu gemonitord en geëvalueerd met ondersteuning van Planbureau Fryslân. Indien nodig wordt het programma bijgesteld op basis van actuele ontwikkelingen en nieuwe inzichten.

In de Bestuurlijke Werkafspraken zijn de samenwerking en de programmasturing vastgelegd. Begin 2026, voorafgaand aan de gemeenteraadsverkiezingen, heeft een tussentijdse evaluatie van deze afspraken plaatsgevonden. Bij het opstellen van deze begroting zijn de uitkomsten nog niet bekend. De gemeenteraden worden hierover geïnformeerd in combinatie met het jaarverslag 2025 van de Regio Deal (medio juli 2026).

Vooruitblik 2027 en mogelijke verlenging
Vooralsnog is 2027 het laatste uitvoeringsjaar van de Regio Deal. Ten tijde van deze begroting vinden gesprekken met het Rijk plaats over een mogelijke verlenging van het programma. In de eerste twee jaar is het beschikbare bedrag voor VAT-kosten niet volledig benut. Hierdoor kan een eventuele verlenging of uitloop van het programma, in afgeslankte vorm, in 2028 worden bekostigd. Indien hiervan sprake is, zal dit worden meegenomen in de begroting van 2028.

- ## Public Affairs

Om de externe besluitvorming in het belang van de Waddeneilanden effectief te beïnvloeden, is een doelgerichte public affairs-strategie noodzakelijk. Hiermee kunnen ontwikkelingen, kansen en risico's als gevolg van politieke en maatschappelijke veranderingen, publieke opinievorming en politieke besluitvorming tijdig worden gesignaleerd. Lobbyactiviteiten vormen hierbij het sluitstuk van deze strategie.

De komende jaren ligt de nadruk op het bewaken van een evenwicht tussen economie en ecologie in het Waddengebied. Dit komt onder meer tot uiting in de debatten over de Werelderfgoedstatus van de Waddenzee, het Nationaal Beleidskader Natuur Waddenzee, het stikstof- en woondossier, en de concessieverlening voor de Waddenveren. De leefbaarheid en brede welvaart op de Waddeneilanden blijven hierbij centraal staan.

Via lobby en public affairs behartigt het samenwerkingsverband de belangen van de eilanden en benut het kansen binnen diverse strategische Waddengerelateerde overlegorganen, zoals: Bestuurlijk Overleg Wadden (BOW) en het Omgevingsberaad Wadden (OBW). Het MT Wadden vormt het directeurenoverleg waarin landelijke en provinciale lijnen samenkomen.

Het jaarlijkse Waddendiner en het daaropvolgende Commissiedebat Wadden bieden momenten om de Waddeneilanden volwaardig te presenteren aan vertegenwoordigers van het Rijk en de Eerste en Tweede Kamer. In 2026 zijn het Waddendiner en het bijbehorende lobbyfiche voor het eerst gezamenlijk georganiseerd met de drie Waddenprovincies en de Vereniging van Waddenkustgemeenten (VWG); deze samenwerking wordt in 2027 voortgezet. Ook gezamenlijke werkbezoeken zijn inmiddels standaardpraktijk. Eén heldere en uniforme boodschap, gedragen door alle partners, levert de beste resultaten op.

Convenant Waddeneilanden en Waddentoets
Het Convenant Waddeneilanden vormt de basis voor een kwartaaloverleg met het Rijk (BZK) en de provincies Noord-Holland en Friesland. Vanuit dit overleg kunnen actuele thema's worden geagendeerd. Een belangrijk instrument hierbij is de Waddentoets.

De Waddentoets is geen standaard 'checkbox' bij nieuw beleid, maar een afspraak tussen het Rijk (ministerie van BZK), de vijf Waddeneilanden en de provincies Fryslân en Noord-Holland. Doel is gezamenlijke afstemming over de gevolgen van generiek rijksbeleid en de impact van (gestapelde) regelgeving op de Waddeneilanden. Een liaisonfunctionaris bij BZK fungeert als vast aanspreekpunt voor de eilanden. Deze structuur vraagt continu toezicht en snelle reactiemogelijkheden. In 2027 wordt ingezet op het expliciet opnemen van de Waddentoets in de Uitvoeringstoets Decentrale Overheden (UDO).

Bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordiging
Het samenwerkingsverband neemt zowel bestuurlijk als ambtelijk deel aan interne en externe overleggen. Het doel is het benadrukken van het unieke karakter van de Waddeneilanden en het behartigen van zowel gezamenlijke als individuele eilandbelangen. De uitkomsten van deze overleggen worden teruggekoppeld in de vergaderingen van het Dagelijks Bestuur en Algemeen Bestuur. Een actueel overzicht van de bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordiging is beschikbaar op de website van het samenwerkingsverband.

In 2027 ligt de focus op de volgende dossiers:

- Beleidskader Natuur Waddenzee
- Bereikbaarheidsvraagstukken
- Vraagstukken op het gebied van wonen
- Nota Ruimte en provinciaal beleid
- Waterveiligheid
- Mogelijke strategische vraagstukken op het gebied van het sociaal domein
- Uitvoeringsprogramma van de Agenda voor het Waddengebied 2050
- Opvolger Regio Deal en regionaal rijksbeleid

Evenals voorgaande jaren wordt gebruikgemaakt van de Parlementaire Informatievoorziening Den Haag. Hiermee wordt wekelijks de Haagse agenda en beleidsontwikkeling gevolgd, zodat de GR De Waddeneilanden snel en adequaat kan inspelen op actuele ontwikkelingen.

• Communicatie

De GR zet in op zowel interne als externe communicatie.

Interne communicatie
De interne communicatie richt zich op eilandmedewerkers, bestuurders en de lokale politiek. Doel is het delen van actuele ontwikkelingen, het versterken van het draagvlak voor de samenwerking en het inzichtelijk maken van de meerwaarde van de regionale samenwerking in de praktijk.

Externe communicatie
De externe communicatie richt zich via diverse mediakanalen op lokale, provinciale en landelijke politici en overige stakeholders. Zij worden tijdig geïnformeerd over relevante ontwikkelingen. Daarnaast wordt actief gewerkt aan het vergroten van hun kennis over de samenwerking en worden standpunten van de Waddeneilanden onder de aandacht gebracht. Deze communicatie sluit aan op

de public-affairsactiviteiten. Alle communicatie-uitingen voldoen aan de geldende wettelijke toegankelijkheidsnormen.

In 2027 wordt de communicatie verder geïntensiveerd met de volgende doelstellingen:
- Het zichtbaar uitdragen van de agenda van de Gemeenschappelijke Regeling en het verbinden daarvan met de agenda's van de eilanden en relevante stakeholders, ter bevordering van een effectievere samenwerking;
- Het vergroten van de kennis bij eilandmedewerkers en externe stakeholders over de betekenis en resultaten van de samenwerking;
- Het helder en tijdig communiceren van standpunten en reacties van de Waddeneilanden.

Om deze doelstellingen te realiseren, worden de volgende communicatiemiddelen ingezet:
- Een kwartaalnieuwsbrief voor het interne netwerk;
- Een halfjaarlijkse nieuwsbrief voor landelijke en provinciale politici, beleidsmakers en pers;
- Actieve berichtgeving via LinkedIn over bijeenkomsten, resultaten en relevante ontwikkelingen;
- Het actueel houden van de website met documenten, projectinformatie en nieuws;
- Persberichten en artikelen ter ondersteuning van standpunten en reacties van de Waddeneilanden;
- Deelname aan werkgroepen en trainingen op het gebied van communicatie, technologische ontwikkelingen en websitebeheer.

De komende jaren wordt de communicatie verder geprofessionaliseerd. Interne en externe communicatie worden inhoudelijk op elkaar afgestemd, doelgroepen worden gerichter benaderd en communicatiemiddelen worden effectiever ingezet. Hiermee wordt de zichtbaarheid, toegankelijkheid en impact van de samenwerking verder vergroot.

• Paragrafen

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) staan zeven paragrafen die lokale overheden in hun begroting moeten opnemen. Niet alle paragrafen zijn van toepassing op de GR. Onderstaande tabel laat zien welke we hebben benoemd.

Paragraaf	van toepassing
Lokale heffingen	Nee
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	Ja
Onderhoud kapitaalgoederen	Nee
Financiering	Ja
Bedrijfsvoering	Ja
Verbonden partijen	Nee
Grondbeleid	Nee

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze paragraaf laat zien in welke mate de weerstandscapaciteit toereikend is om eventuele risico's op te vangen.

Weerstandscapaciteit
De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden om niet begrote kosten, die onverwachts en substantieel zijn, op te kunnen vangen.

Hiervoor is de algemene reserve en de post onvoorzien beschikbaar. Als blijkt dat deze capaciteit niet voldoende is om de risico's te dekken, zijn we aangewezen op een extra bijdrage van de vijf Waddeneilandgemeenten.

Risico's
Het begrip risico wordt gedefinieerd als de kans op het optreden van een gebeurtenis met een negatief financieel gevolg voor de organisatie. In verband met de geldende regelgeving, is de GR eigen risicodrager voor wat betreft de in de CAO opgenomen bepalingen inzake werkloosheid. Hieruit kunnen voor de GR aanzienlijke financiële verplichtingen ontstaan die door de deelnemende gemeenten moeten worden gedragen, mits dit niet zelf gedragen kan worden. Een voorbeeld hiervan zijn de personeelsontwikkelingen de komende jaren: als de Regio Deal eindigt zou een eigen risico verplichting aan de orde kunnen zijn voor de medewerkers van het programmateam. Daarnaast gaan er de komende jaren twee medewerkers van de GR met pensioen.

Weerstandsvermogen
In de afgelopen jaren blijkt er nooit een noodzaak te zijn geweest om de Algemene reserve aan te spreken in verband met het zich voordoen van een onverwacht risico.
De conclusie is dan ook dat de Algemene reserve, als financiële buffer voor eenmalige onverwachte gebeurtenissen, van voldoende omvang is.

Paragraaf financiering

Wij zijn als Gemeenschappelijke Regeling op basis van de Wet FIDO verplicht om in onze begroting en de jaarrekening een paragraaf financiering op te nemen.
Wij worden gefinancierd door de vijf Waddeneilandgemeenten, die hun bijdragen per half jaar vooruitbetalen.
Vwb overige aspecten zijn deze niet van toepassing op de GR.

Paragraaf bedrijfsvoering

Het is noodzakelijk om de bedrijfsvoering van de GR te ontwikkelen zodat interne processen waaronder planning en controle, alle (financiele) administratieve zaken en het office management, gestructureerder, professioneler en efficiënter uitgevoerd worden. Naast de interne verbetering zal er actievere afstemming zijn voor en over de samenwerkingen in de vorm van Dienstverleningsovereenkomsten die eilanden onderling of met de GR hebben afgesloten. Met deze professionaliseringslag zal gestart worden in 2026 en naar verwachting doorlopen in 2027 met als doel een goed georganiseerd bedrijfsbureau binnen de GR dat zorgt voor duidelijkheid rondom rollen, taken en bevoegdheden. Het brengt kwaliteit en blijft zich ontwikkelen zodat er meer en betere samenwerking is over wensen en behoeftes.

De ondersteuning van het Dagelijks en Algemeen Bestuur zet onverminderd voort. Deze ondersteuning omvat onder meer de voorbereiding en verslaglegging van de bestuurlijke overleggen, evenals het zorgvuldig bijhouden van alle besluiten- en actielijsten. In het kader van de Wet open overheid (Woo) en het transparanter maken zal ook in 2027 gezorgd worden voor het publiceren van de stukken van de vergaderingen van het Dagelijks en Algemeen Bestuur.

Ontwikkelingen op het gebied van automatisering, informatievoorziening en ook beveiliging en privacy maakt dat we digitaal vaardig moeten zijn en blijven. Wetgeving zorgt ervoor dat we moeten voldoen aan eisen. Kunstmatige intelligentie kan leiden tot andere inzichten en werkwijzen.
Zaakgericht werken hoort hier ook bij. In 2026 zal een start worden gemaakt met het inrichten van een zaaksysteem binnen de GR, inclusief het opleiden van onze mensen hiervoor. De verwachting is dat we in 2027 zaakgericht werken.

Met de gedeeltelijk nieuwe invulling van twee vacatures voor beleidscoördinatie in 2025 en 2026 is de verwachting dat deze voldoende is voor 2027. Mocht er toch meer nodig zijn, dan is hiervoor wat ruimte gereserveerd in de vorm van formatie en inhuur.

Financiële begroting

Personeel:		
Salariskosten medewerkers	649.000	
Parlementaire informatievoorziening	16.000	
Communicatie	15.000	
Opleiding en training	10.000	
Reis-, verblijfs- en overige personeelskosten	30.000	
Inhuur advies	15.000	
	735.000	
Regiodeal:		
Organisatie (VAT) kosten		1.150.000
		1.150.000
Huisvesting:		
Huur en energie	47.984	
Bijdrage Streekkantoor	-11.996	
Bijdrage Regio Deal	-17.994	
	17.994	
Bureaukosten:		
DVO Financiele administratie	16.000	
DVO HRM & JZP	6.000	
ICT	60.000	
Accountant	16.000	
Diverse administratiekosten	3.000	
Afschrijving	2.500	
Diversen	28.000	
	131.500	
Organisatiekosten:		
Algemeen Bestuur	2.000	
Dagelijks Bestuur	6.000	
Directie Raad	6.000	
Bijeenkomsten raden 5 eilanden	37.000	
Portefeuillehoudersoverleggen	2.500	
Kosten Public Affairs	20.000	
Projecten 4 eilanden	5.000	
	78.500	
Governance Wadden:		
Bijdrage Omgevingsberaad Waddengebied	41.600	
Bijdrage Werelderfgoed	21.000	
Bijdrage Deltaprogramma Waddengebied	5.900	
Bijdrage Bestuurlijk Overleg Wadden	p.m.	
Bijdrage Waddenacademie	52.250	
Onttrekking bestemmingsreserve	-52.250	
	68.500	
Onvoorzien:		
Onvoorzien	10.000	
	10.000	
Totaal	**1.041.494**	**1.150.000**

Toelichting financiële begroting

In 2027 stijgt de begroting van de GR met €157.000 ten opzichte van 2026.
Dit laat zich als volgt verklaren:

- Er wordt in 2027 voor het eerst een bedrag geraamd voor ICT-kosten (€60.000). Dit is het gevolg van de afspraak dat de ICT kosten voortaan transparant zijn en waar mogelijk door de desbetreffende deelnemer betaald wordt, zo ook voor de GR, daarom zijn deze nu opgenomen in de GR begroting. Voorheen werd dit verrekend via de verdeelsleutel v.w.b. alle ICT kosten van de 4 Friese eilanden;
- Indexering op de personeelslasten;
- Verhoging van organisatieposten zoals hieronder toegelicht.

De organisatie (VAT) kosten voor de Regio Deal zijn ook in 2027 nog opgenomen in de begroting.

De huisvestingskosten vallen in 2027 naar verwachting lager uit. Dit is het gevolg van een bijdrage in deze kosten vanuit zowel de Regio Deal als het Streekkantoor (Provincie Fryslân). Met laatstgenoemde is een gebruikersovereenkomst gesloten voor het gebruik van het pand en de bijbehorende faciliteiten.

In 2024 zijn de kosten voor de accountantscontrole, evenals bij alle eilandgemeenten, aanzienlijk gestegen. Deze stijging is doorvertaald in de begroting. Nieuw binnen deze post zijn de ICT-kosten. Dit houdt verband met een herziening van de wijze waarop deze kosten worden toegerekend. Voorheen werden alle ICT-kosten verdeeld onder de vier Friese eilanden, inclusief de kosten voor de GR, op basis van een vastgestelde verdeelsleutel. Door uiteenlopende wensen en behoeften is deze verdeling in de praktijk scheefgegroeid. Daarom is besloten om zoveel mogelijk direct toerekenbare ICT-kosten rechtstreeks te factureren. Dit betekent dat de ICT-kosten voor de GR voortaan expliciet in de begroting zijn opgenomen en hierdoor ook doorbelast worden aan Texel.

In de afgelopen jaren zijn er tweedaagse bijeenkomsten georganiseerd voor de Directieraad, het Dagelijks Bestuur en gezamenlijke sessies van beide gremia. Om die reden zijn de betreffende budgetposten verhoogd.
Daarnaast zijn de bijeenkomsten van de raadsleden van de vijf eilanden uitgebreid van twee naar drie dagen, hetgeen eveneens heeft geleid tot een verhoging van het betreffende budget.
In 2026 wordt opnieuw een medewerkersdag Wadden georganiseerd. Aangezien in 2024 is besloten deze bijeenkomst tweejaarlijks te laten plaatsvinden, is hiervoor in 2027 geen budget opgenomen.
De post Public Affairs is nieuw in de begroting. Hieronder valt kennisdeling, belangenbehartiging en gezamenlijke netwerksamenwerking zoals in de samenwerking met de E8.

Binnen de post Governance Wadden is een p.m.-raming opgenomen voor een mogelijke bijdrage aan het Bestuurlijk Overleg Wadden. De hoogte en noodzaak van deze bijdrage zijn afhankelijk van de uitkomsten van de doorontwikkeling Wadden (rapport Lysias).

Tot slot is in de begroting de onttrekking uit de bestemmingsreserve opgenomen ten behoeve van de bijdrage aan de Waddenacademie, aangezien deze bijdrage in 2027 zal worden aangewend.

Toelichting personele inzet GR de Waddeneilanden (vaste formatie)

Secretaris-directeur	0,8 FTE
Adviseur bedrijfsvoering	0,89 FTE
Office manager	0,67 FTE
Beleidscoördinatie - Natte Wad (36 uur) - Fysieke leefomgeving (24) - Bereikbaarheid (18) - Strategie/public affairs (24)	2,8 FTE
Totaal	5,2 FTE
Programmateam Regiodeal de Waddeneilanden	3,8 FTE (dekking uit VAT kosten Regiodeal)

Meerjarenbegroting en bijdrage per eiland

	2026	2027	2028	2029	2030
Bijdrage gemeente Texel	265.344	312.448	326.508	341.201	356.555
Bijdrage gemeente Vlieland	88.448	104.149	108.836	113.734	118.852
Bijdrage gemeente Terschelling	221.120	260.374	272.091	284.335	297.130
Bijdrage gemeente Ameland	221.120	260.374	272.091	284.335	297.130
Bijdrage gemeente Schiermonnikoog	88.448	104.149	108.836	113.734	118.852
Totaal	884.480	1.041.494	1.088.362	1.137.339	1.188.519
Regio Deal	1.050.000	1.150.000			
Totaal	1.934.479	2.191.494	1.088.362	1.137.339	1.188.519

Meerjarig DVO tarief

Meerjarig DVO tarief inclusief btw

2027	2028	2029	2030
€ 83,45	€ 88,46	€ 93,77	€ 99,40

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	553273
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Fysieke Leefomgeving
Portefeuillehouder	Piet IJnsen

Onderwerp

Ontwerpbegroting FUMO 2027

Voorstel

1. Geen gebruik maken van de gelegenheid om een zienswijze in te dienen.

Inleiding

Jaarlijks wordt de ontwerpbegroting van de FUMO aan de raad aangeboden. Dit ter voldoening aan het bepaalde in artikel 28, lid 3 van de gemeenschappelijke regeling FUMO. De raad wordt hiermee in de gelegenheid gesteld een zienswijze in te dienen.

Beoogd effect

De raad kennis te laten nemen van de ontwerpbegroting van de FUMO 2027 en hen in de gelegenheid te stellen een zienswijze in te dienen. Hierna kan de begroting FUMO 2027, al dan niet gewijzigd, worden vastgesteld. De begroting is de basis voor de uitvoering van milieutaken die in gezamenlijkheid worden uitgevoerd.

Argumenten

1.1 De begroting FUMO 2027 is een afgewogen document

Ontwikkelingen op het gebied van wettelijke kwaliteitseisen voor de dienstverlening vragen om noodzakelijke investeringen, naast de beheeruitgaven.

Kanttekeningen

Voor de gemeente Ameland houdt deze begroting een stijging van 15% in. In de bijgevoegde aanbiedingsbrief worden redenen genoemd van deze verhoging.

Afstemming

Er heeft afstemming plaatsgevonden zowel ambtelijk in het vakoverleg en het managementoverleg als in het algemeen bestuur van de FUMO.

Vervolg

De behandeling van de begroting 202 vindt plaats in de vergadering van het algemeen bestuur van de FUMO op 10 september 2026. Een eventuele zienswijze kan worden ingediend tot 22 juni 2026.

Bijlagen

- Aanbiedingsbrief ontwerpbegroting 2027
- Ontwerpbegroting FUMO 2027

Besluit

Raad

Zaaknummer	553273
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Ontwerpbegroting FUMO 2027
Portefeuillehouder	Piet IJnsen
Agendapunt	**12**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders d.d.21 april 2026 ;
gelezen de aanbiedingsbrief van de FUMO ontwerpbegroting 2027;
gelet op artikel 28, lid 3 van de gemeenschappelijke regeling FUMO;

Besluit:

Geen gebruik maken van de gelegenheid een zienswijze in te dienen op de ontwerpbegroting van de FUMO 2027

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

FUMO
Omgevingsdienst Fryslân

J.W. de Visserwei 10
9001 ZE Grou

(0566) 750 300
www.fumo.nl
info@fumo.nl

PER EMAIL

Aan de leden van:
- de gemeenteraden van de Friese gemeenten;
- Provinciale Staten van Fryslân;
- het algemeen bestuur van het Wetterskip Fryslân.

Grou, 15 april 2026

Kenmerk : 20260415AKN/001
Afdeling : Bedrijfsvoering
Behandeld door : de heer K.P. Derks

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u de ontwerpbegroting 2027 van de FUMO. Wij stellen u in de gelegenheid uw zienswijze over deze ontwerpbegroting naar voren te brengen. Graag ontvangen wij uw zienswijze uiterlijk 22 juni 2026, zodat het algemeen bestuur van de FUMO deze kan betrekken bij de besluitvorming over de FUMO-begroting.

In deze aanbiedingsbrief geven wij u inzicht in waar de FUMO voor staat en lichten wij de hoofdpunten uit de ontwerpbegroting toe. In de volgende alinea's leest u meer over:
- wat de FUMO is en wat de FUMO doet voor de Friese gemeenten, de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân;
- het ontwikkelperspectief van de FUMO;
- het karakter van deze ontwerpbegroting met een toelichting op de belangrijkste uitzettingen;
- de wijze waarop wij u als raad, Provinciale Staten en algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân actief willen informeren.

Over de FUMO
De FUMO is de omgevingsdienst van en voor Fryslân. Alle gemeenten, de Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân nemen deel in de gemeenschappelijke regeling FUMO. In opdracht van onze twintig deelnemers voert de FUMO taken uit op gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast levert de FUMO advies over diverse specialistische onderwerpen.

Wij verwijzen u graag naar de website van de FUMO. Daar vindt u meer informatie over de bijdrage die de FUMO levert voor een gezond, schoon en veilig Fryslân en met dit filmpje krijgt u een snelle impressie. (https://www.fumo.nl/over-de-fumo).

Raden, staten en algemeen bestuur beter in positie
De positie van volksvertegenwoordigende organen binnen een gemeenschappelijke regeling is complex, ook bij de FUMO. Uw invloed beperkt zich in de praktijk vaak tot het indienen van zienswijzen op de ontwerpbegroting, maar juist die rol is van groot belang. De begroting vormt het financiële kader waarbinnen de FUMO haar taken voor de deelnemers uitvoert.

Als deelnemer bent u niet alleen opdrachtgever, maar ook mede-eigenaar van de FUMO. Het algemeen bestuur van de FUMO, feitelijk de ‘vereniging van eigenaren’, stelt jaarlijks de begroting vast.

Naar een robuuste en toekomstbestendige FUMO
Vorig jaar is een beleidsarme begroting voor het jaar 2026 vastgesteld en is rekening gehouden met de financiële positie van deelnemers en keuzes waar overheden voor staan. Daarmee werd in financiële zin een pas op de plaats gemaakt.

Deze pas op de plaats had niet alleen een financiële achtergrond. Onder de deelnemers werd steeds duidelijker dat de deelnemers niet op één lijn zaten en er verschillende beelden en verwachtingen van de FUMO bestonden. Dat maakt het voor de FUMO lastig om aan verschillende verwachtingen te voldoen. Het slagvaardig en effectief uitvoering geven aan de opdrachten van onze deelnemers kwam meer en meer onder druk te staan. Zo creëerden wij, deelnemers en de FUMO, onze eigen teleurstelling.

In de zienswijzen op de ontwerpbegroting 2026 vroeg een aantal raden en provinciale staten hier aandacht voor. In het najaar van 2025 is dan ook een nieuw pad ingeslagen. Er is toegewerkt naar een gezamenlijk draagvlak voor de Friese omgevingsdienst. Dit mondde uit een bestuurlijke conferentie op 29 januari 2026 waarin het algemeen bestuur het fundament heeft gelegd voor een robuuste en toekomstbestendige FUMO.

Tegelijkertijd ligt er de opdracht om de positie van omgevingsdiensten te versterken. Dit vloeit voort uit het rapport Om de leefomgeving van de Commissie Van Aartsen. Voor omgevingsdiensten, en dus ook voor de FUMO, betekent dit dat de FUMO aan robuustheidscriteria moet voldoen. Deze worden wettelijk verankerd. Het algemeen bestuur heeft zich uitgesproken voor een zelfstandige omgevingsdienst van en voor Fryslân en niet voor een fusie met één of meer andere omgevingsdiensten.

Eind 2025 heeft het dagelijks bestuur een interim secretaris/directeur aangetrokken. Op verzoek van het dagelijks bestuur heeft hij in beeld gebracht waar de kwetsbaarheden van de FUMO organisatie liggen. Daarnaast is zijn opdracht om uitwerking te geven aan de versterking en doorontwikkeling van de FUMO. Dit traject zal naar verwachting enkele jaren in beslag nemen. De koers is bepaald, aan het ontwikkelplan wordt nu hard gewerkt.

Vanuit deze basis werkt de FUMO toe naar een organisatie die in 2030 integraal opereert en aantoonbare maatschappelijke meerwaarde levert, in nauwe samenwerking met het bevoegd gezag. Dit markeert een doorontwikkeling waarbij wordt verkend hoe het onderscheid tussen basis- en plustaken zich verhoudt tot een meer integrale uitvoering van taken. Dit vraagt gerichte investeringen en een gefaseerde transitie naar een efficiënte, effectieve en stevig gepositioneerde organisatie.

Dit jaar staat in het teken van voorbereiding, 2027 vormt de investeringsbasis en in 2028–2030 wordt de ambitie concreet uitgewerkt in inrichting en uitvoering.

De ontwerpbegroting op hoofdpunten

De weg naar een robuuste en toekomstbestendige FUMO is vertaald naar de ontwerpbegroting voor het jaar 2027. Deze kent een uitzetting van € 3.2 miljoen. Hieronder lichten wij onderwerpen toe waarvoor extra middelen gevraagd worden. Dit betreft:

- Een bedrag van € 1 miljoen is het gevolg van indexeringen van de kosten voor lonen en prijzen. De FUMO volgt daarbij dezelfde uitgangspunten als gemeenten en de provincie.
- Onze deelnemers vragen ons realistisch te begroten. In afwachting van een onderzoek naar een realistische productiviteitsnorm is deze norm tijdelijk verlaagd op basis van de werkelijke cijfers van 2024 en 2025. Minder productieve uren per fte leiden in 2027 tot een uitzetting van € 300.000.
- Uit de analyse van de interim secretaris/directeur volgt dat de FUMO in vergelijking tot andere omgevingsdiensten een aantal functies op gebied van bedrijfsvoering mist. Versterking is nodig met een omvang van 7 fte, een uitzetting van € 720.000. Werkzaamheden worden nu noodzakelijkerwijs belegd bij medewerkers die daar niet voor zijn toegerust. Dit is merkbaar in de kwaliteit en leidt tot overbelasting, uitval door ziekte en vertrek. De continuïteit onder management en andere functies binnen bedrijfsvoering staat onder druk. Dit maakt de FUMO kwetsbaar en onvoldoende in staat om gericht te werken aan versterking van de organisatie. Versterking van de bedrijfsvoering is een noodzakelijke investering om de doorontwikkeling van de FUMO mogelijk te maken.
- Volgend jaar gaat de FUMO werken met omgevingsadviseurs. Dit betreft een nieuwe functie. De rol van deze omgevingsadviseurs is belangrijk in het licht van de doorontwikkeling van de FUMO. Uit de bestuurlijke conferentie is namelijk naar voren gekomen dat onze deelnemers veel waarde hechten aan een FUMO die goed weet wat er speelt bij de individuele deelnemer en daar vervolgens adequaat op kan inspelen; regionaal maatwerk dus. De omgevingsadviseur is een belangrijke sparringpartner voor de deelnemer, heeft kennis van de milieuvraagstukken die spelen en weet deze te vertalen naar een gerichte inzet van expertise vanuit de FUMO. De omgevingsadviseurs kunnen daarnaast een belangrijke bijdrage leveren aan de milieuparagraaf in de omgevingsplannen van gemeenten. Het betreft een functie waar andere omgevingsdiensten al ervaring mee hebben. Wij ramen de behoefte op 4 fte wat een uitzetting van de begroting betekent van € 400.000.
- Centraal voor de uitvoering van de VTH-taken is het zaaksysteem. Dit jaar wordt het zaaksysteem (verplicht) opnieuw aanbesteed. De keuze voor het nieuwe zaaksysteem wordt rond de zomer verwacht. In het najaar volgt de implementatie en de migratie van alle gegevens uit het huidige naar het nieuwe zaaksysteem. In 2027 houden wij rekening met een productieverlies van € 300.000 (incidenteel). Alle medewerkers in het primaire proces werken intensief met het zaaksysteem. Zij zullen goed geïnstrueerd moeten worden om zorgvuldig te werken met dit nieuwe systeem. Deze zorgvuldigheid is belangrijk voor de betrouwbaarheid van het systeem.
- Het algemeen bestuur van de FUMO heeft de Meerjarenagenda Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) vastgesteld. In 2026 worden de uren voor ZZS gedekt uit het regionale programma, waardoor deze inzet ten koste gaat van de reguliere controles bij bedrijven. Het voorstel is om hier in 2027 geoormerkte uren voor te begroten, zodat de FUMO controles kan uitvoeren overeenkomstig de streefwaarde die door de deelnemers in de Uitvoerings- en handhavingsstrategie is vastgelegd. Dit leidt tot een uitzetting van € 230.000.

De totale omvang van de begroting 2027 komt op een bedrag van € 26.6 miljoen. De bijdrage van uw organisatie vindt u in bijlage 1 van de ontwerpbegroting. De bijdragen van deelnemers aan de FUMO verschillen, omdat de aard en omvang van de opdracht van deelnemers aan de FUMO verschilt. Naast een toename van de bijdrage als gevolg van bovenstaande onderdelen, kan bij uw organisatie sprake zijn van een toe- of afname van de bijdrage als gevolg van inbreng of afname van uren voor taken.

Informeren van raden, staten en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân
De FUMO bevindt zich in een dynamische fase. Een nieuwe koers, nieuwe uitdagingen en noodzakelijke versterking vormen een complex geheel. Wij zijn graag bereid een nadere toelichting te geven en uw vragen te beantwoorden. Bij uw griffie is dit aangeven. Een aantal gemeenten heeft inmiddels al aangegeven daar gebruik van te willen maken.

Ook kunt u gebruik maken van twee algemene informatiebijeenkomsten. Deze vinden plaats op

- dinsdag 19 mei 2026 van 19.30 – 21.00 uur
- woensdag 27 mei 2026 van 19.30 – 21.00 uur

U bent dan welkom bij de FUMO, J.W. de Visserwei 10, 9001 ZE Grou. Wij stellen het op prijs als u zich aanmeldt. Dit kan via bestuur@fumo.nl.

Tot slot
Wij nodigen u nogmaals uit uw zienswijze te geven op ontwerpbegroting FUMO 2027.
U wordt verzocht een eventuele zienswijze uiterlijk op 22 juni 2026 per e-mail toe te zenden via bestuur@fumo.nl.

De behandeling van de begroting 2027 vindt plaats in de vergadering van het algemeen bestuur van de FUMO op 10 september 2026.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van de FUMO

Irona Groeneveld,
voorzitter

Jan Willem Strebus,
secretaris/directeur

FUMO
Omgevingsdienst Fryslân

(Ontwerp) Begroting 2027

April 2026

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

1 Inleiding

In 2027 zetten de deelnemers en de FUMO een gezamenlijke stap om de FUMO te laten uitgroeien tot een **robuuste, toekomstbestendige kennisorganisatie** voor de fysieke leefomgeving in Friesland. Vertrekpunt is de bestuurlijke ambitie zoals besproken in de gezamenlijke bijeenkomst: de FUMO vervult een **meer onafhankelijke, gezaghebbende rol** richting het bevoegd gezag, met ruimte voor intensievere samenwerking en wederzijds begrip voor ieders rol en belang.

Binnen Friesland is het uitgangspunt dat we toewerken naar **meer uniformiteit en regionaal programmeren** van de VTH opgave. Samen met de partners worden de gezamenlijke ambities vertaald naar de praktijk, zodat kennis en capaciteit beter worden gedeeld en ingezet. Doel is om de beschikbare middelen **efficiënt en effectief** in te zetten, door fragmentatie te verminderen en waar mogelijk regionaal samen op te trekken.

Om dit te realiseren, zet de FUMO in 2027 in op drie versterkingslijnen:

1. Samenwerking en programmering in Friesland

- Versterken van de samenwerking tussen deelnemers en FUMO, gericht op gezamenlijke programmering op gebied van de fysieke leefomgeving het realiseren.
- Uniforme werkafspraken en het delen van specialistische kennis.

2. Digitalisering en datagedreven werken

- Verdere digitalisering van processen, inclusief het optimaal benutten van VTH systemen en koppelingen, zodat informatie één keer wordt vastgelegd en Friese partners tijdig en betrouwbaar geïnformeerd zijn.
- Opbouwen van een stevige functie op het gebied van **data en informatiebeheer**, zodat sturing (door deelnemers én FUMO) meer gebaseerd is op actuele cijfers, trends en risico's.
- Ontwikkelen van dashboards en rapportages die uniform beschikbaar zijn voor alle deelnemers, als basis voor regionaal programmeren en verantwoording.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

3. Cultuur- en organisatieontwikkeling FUMO

- Doorontwikkeling van de FUMO naar een **volwassen, lerende organisatie** met helder leiderschap, rolvastheid en verantwoordelijkheid op de juiste plekken.

- Gerichte investering in medewerkers en leidinggevenden, zodat de FUMO zichtbaar en herkenbaar is als onafhankelijk, deskundig partner met gezag en vertrouwen.

- Versterken van de interne samenwerking, het eigenaarschap en de dienstverlenende houding, passend bij de rol van kennisorganisatie en partner in de Friese opgaven.

Deze opgave vraagt in 2027 om **gerichte investeringen in de organisatie** (capaciteit, digitalisering, informatiebeheer en ontwikkeling van medewerkers en leiders). Dit is noodzakelijk om de FUMO in staat te stellen haar rol **adequaat, rechtmatig en met gezag en vertrouwen** te vervullen. De investering wordt daarmee gezien als een bijdrage aan de **gezamenlijke opgaven** van de Friese overheden in de fysieke leefomgeving en aan het voldoen aan de landelijke eisen voor een robuuste Omgevingsdienst.

Voor de omslag naar een proactieve, zelfbewuste organisatiecultuur en VTH uitvoeringsorganisatie. Is de strategie:

- samenhang en richting (van output naar outcome);

- informatiegestuurd werken en digitalisering;

- professioneel leiderschap en consistente aansturing;

- vertrouwen en samenwerking tussen FUMO, bevoegd gezag en ketenpartners.Met de investeringen die noodzakelijk zijn op een opwaartse lijn te creëren realiseren wij:

- bouwen aan vertrouwen;

- efficiëntie winst bij FUMO en partners;

- innoverende processen;

- versterking samenwerking;

- de basis op orde;

- korte lijnen en duidelijkheid;

- voorspelbaarheid en continuïteit;

- kwaliteit verbetering;

- rechtmatigheid;

- stabiliteit op gebied van P&O en organisatie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

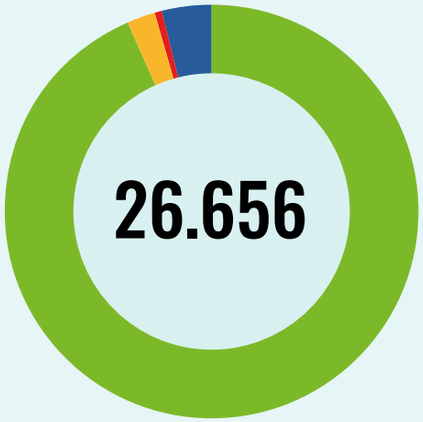
Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

2 In één oogopslag

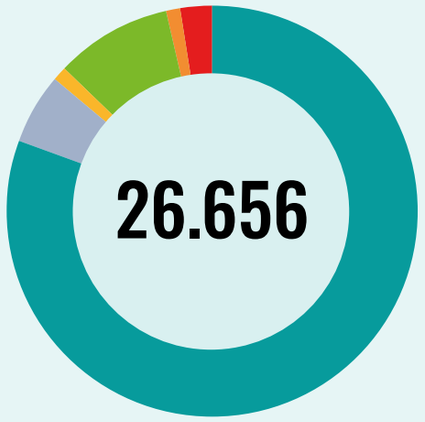
Totale baten

- Deelnemersbijdrage
- SPUK baten
- Financiële baten
- Overige baten

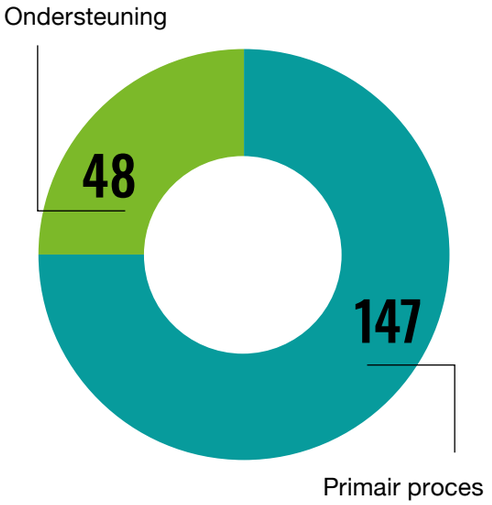

Totale lasten

- Personeelskosten
- Overige personeelskosten
- Kapitaallasten
- Bedrijfsvoeringskosten
- Onvoorzien
- Ontwikkelkosten

Begrote formatie

24,9 mln
Deelnemersbijdrage

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

3 Managementsamenvatting

In deze begroting worden de belangrijkste beleidsmatige, operationele en organisatorische ontwikkelingen geschetst die in 2027 van invloed zijn op de uitvoering van de taken van de FUMO. De omgeving waarin de FUMO opereert blijft sterk in beweging door nieuwe wet- en regelgeving, maatschappelijke opgaven en toenemende eisen aan kwaliteit, samenwerking en informatievoorziening. Tegelijkertijd groeit de behoefte aan een robuuste, professionele en toekomstbestendige omgevingsdienst.

Beleidsmatige ontwikkelingen

In 2027 bouwt de FUMO voort op het uitvoeringsprogramma VTH 2026 en de Uitvoerings- en handhavingsstrategie Fryslân 2025–2028. De uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving wordt verder versterkt en geprofessionaliseerd, in lijn met adviezen voortkomend uit het Interbestuurlijk Programma VTH (IBP-VTH). De focus ligt op uniforme, risicogerichte en kwalitatief hoogwaardige uitvoering, ondersteund door digitale informatievoorziening, kennisontwikkeling en samenwerking binnen het VTH-netwerk.

Nieuwe en gewijzigde wet- en regelgeving hebben directe gevolgen voor de uitvoering. De Wet veilige jaarwisseling introduceert nieuwe gemeentelijke bevoegdheden en heeft impact op toezicht en handhaving op vuurwerkopslagen en -verkooppunten. Daarnaast leidt de verwachte wijziging van het asbeststelsel per 2027 tot een aanzienlijke toename van vergunningplichtige bedrijven en toezichtslasten, terwijl ook tijdige keuzes nodig zijn over capaciteit en systemen door de overgang naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Verder vraagt de toenemende aandacht voor risico's rond staalslakken om versterking van kennis en toezicht.

Strategische thema's zoals circulaire economie, zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) en de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0 bepalen mede de koers. De FUMO investeert in kennisopbouw en samenwerking om deelnemers goed te kunnen ondersteunen bij hun beleidsambities. De aanpak van ZZS wordt in 2027 verder uitgebouwd en structureel ingebed, waarbij het belang van zichtbaarheid en continuïteit van toezicht wordt benadrukt. Door de actualisatie van de kwaliteitscriteria wordt de adviserende rol van de FUMO in het fysieke domein verder versterkt, onder meer via de inzet van omgevingsadviseurs.

Door de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0 wordt de adviserende rol van de FUMO in het fysieke domein versterkt. Voor een goede uitvoering worden in 2027 extra functies ingezet, waaronder omgevingsadviseurs, die nauw samenwerken met de deelnemers bij het opstellen van omgevingsplannen en thema's als circulaire economie en energie. Deze versterking van capaciteit en deskundigheid draagt bij aan een uniforme, hoogwaardige uitvoering van VTH-taken en beleidsadvisering.

Operationele ontwikkelingen

In 2027 zet de FUMO in op verdere professionalisering van het toezicht en de handhaving. Er wordt een audit gestart met daarin extra aandacht voor het preventief voorkomen van overtredingen. Bestaande toezichtvormen zoals ketentoezicht en dronetoezicht worden verder versterkt met investeringen in kennis en processen om de kwaliteit en robuustheid te waarborgen. Energietoezicht blijft een basistaak en wordt voortgezet met de extra gelden vanuit de SPUK-gelden tot en met 2027.

Het nieuwe risicomodel I-GO wordt na een pilotfase structureel geïmplementeerd, zodat toezicht effectiever en meer risicogestuurd kan worden ingezet. Ook het actualisatieprogramma voor vergunningen wordt voortgezet, met nadruk op samenwerking tussen vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Organisatorische ontwikkelingen

Om de groeiende en complexere opgaven duurzaam te kunnen blijven uitvoeren, werkt de FUMO toe naar een zelfstandige en robuuste organisatie. De afgelopen jaren is gebleken dat de huidige slanke inrichting van de bedrijfsvoering kwetsbaar is. In 2027 wordt daarom ingezet op versterking van de afdeling bedrijfsvoering, zodat de primaire processen beter worden ondersteund en de organisatie blijvend kan voldoen aan externe eisen.

Daarnaast staan belangrijke ontwikkelingen op het gebied van huisvesting, wagenpark en personeelsbeleid op de agenda. De voorgenomen nieuwbouw biedt een toekomstbestendige oplossing voor structurele knelpunten in de huidige huisvesting. Op het gebied van personeel en organisatie ligt de nadruk op het creëren van interne rust, duidelijke sturing en professioneel leiderschap. Door te investeren in medewerkers, cultuur en organisatieontwikkeling wordt gewerkt aan continuïteit, wendbaarheid en aantrekkelijkheid als werkgever.

Informatisering en automatisering

De verdere digitalisering en professionalisering van de informatievoorziening vormen een belangrijke randvoorwaarde voor de uitvoering van de taken. In 2027 werkt de FUMO op basis van de vastgestelde Informatievisie 2024–2028 aan uniformering, datagedreven werken en het borgen van wet- en regelgeving in het digitale domein. De implementatie van een nieuw zaaksysteem, de doorontwikkeling van het datawarehouse en de inzet van AI dragen bij aan kwaliteit en efficiëntie, maar vragen ook om structurele aandacht voor beheer, informatiebeheer en deskundigheid.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Financieel

OMSCHRIJVING (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING		MUTATIE
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**3.386**	**15,7%**
Gemeenten	14.382	16.730	2.347	16,3%
Provincie	7.112	8.151	1.039	14,6%
Wetterskip	47	47	0	0,0%
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**0**	**0,0%**
Financiële baten	**150**	**100**	**-50**	**-33,3%**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**-104**	**-9,3%**
Totale lasten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Personeelskosten	**19.160**	**21.493**	**2.333**	**12,2%**
Primair proces	13.518	15.115	1.597	11,8%
Overhead	4.813	5.562	749	15,6%
DVO's	828	816	-12	-1,5%
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**142**	**10,3%**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**34**	**14,2%**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**259**	**11,8%**
ICT-kosten	824	927	103	12,5%
Huisvestingskosten	732	834	102	14,0%
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	54	8,5%
Onvoorzien	**105**	**258**	**152**	**144,7%**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**386**	**141,7%**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**-75**	**-100,0%**

Tabel 1. exploitatiebegroting

De totale omvang van de begroting neemt toe met € 3,2 mln. (13.8%)

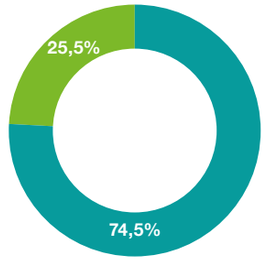
Hierin zijn de volgende ontwikkelingen meegenomen:

- Indexeringen op basis van CPB
- 4 Omgevingsadviseurs
- Versterken Ketentoezicht
- Verlagen productiviteitsnorm (in afwachting van onderzoek)
- Robuuste Bedrijfsvoering
- Implementatie zaaksysteem
- Arbeidsmarktcampagne
- Kosten Vakoverleg
- Post onvoorzien naar 1% van de begroting
- Verlagen verwachte renteopbrengst
- Bedrijfsvoeringskosten (wagenpark, huisvesting, ICT)

FTE

Afdeling	Begrote formatie
Primair proces	146,9
Ondersteuning	48,5
Totaal FUMO	**195,4**

Tabel 2. FTE

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

4

De bestuurlijke behandeling

In onderstaand overzicht ziet u de afgesproken P&C cyclus 2026, waar de ontwerpbegroting 2027 deel van uitmaakt.

Januari
29 januari: Bestuurdersconferentie

Februari
13 februari: Extra informele sessie AB, behandelen kaderbrief (contouren ontwerpbegroting 2027)

Maart
19 maart: DB ontwerpbegroting 2027

April
9 april: AB ontwerpbegroting 2027
13 april: Verzending ontwerpbegroting 2027 voor zienswijze

Juni
22 juni: Einde zienswijze

Juli

Augustus
27 augustus: DB ontwerpbegroting 2027
Reactienota zienswijze begroting AB

September
10 september: AB vaststellen begroting 2027

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

5

Algemene ontwikkelingen

In dit hoofdstuk behandelen we een aantal ontwikkelingen die mogelijk van invloed zijn op onze taakuitvoering in 2027.

5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen

5.1.1 Uitvoering en handhaving 2027

In 2027 gaat de FUMO verder bouwen op het uitvoeringsprogramma VTH 2026 en de Uitvoerings- en handhavingsstrategie Fryslân (2025–2028). De focus ligt op een efficiënte en robuuste uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving, in lijn met landelijke kaders uit het IBP-VTH. Digitale informatievoorziening, kennisontwikkeling en samenwerking binnen het VTH-netwerk worden verder versterkt, zodat processen uniform, risicogericht en kwaliteitsbewust verlopen. Hiermee waarborgt de FUMO dat de taken professioneel worden uitgevoerd en inspeelt op technologische en maatschappelijke ontwikkelingen.

5.1.2 Wet- en regelgeving en nieuwe bevoegdheden

Wet veilige jaarwisseling

Op 1 juli 2025 is de Wet veilige jaarwisseling aangenomen. Deze wet introduceert een landelijk vuurwerkverbod voor consumenten. Alleen gemeenten kunnen nog ontheffingen verlenen aan verenigingen en stichtingen voor het afsteken van vuurwerk tijdens de jaarwisseling. Dit betreft een nieuwe bevoegdheid, waardoor gemeenten hun processen moeten inrichten op het ontvangen en beoordelen van aanvragen én op toezicht en handhaving van de bijbehorende voorschriften.

Ook verbiedt de nieuwe wet F2-vuurwerk voor consumenten. Dit heeft gevolgen voor het aantal vuurwerkopslagen en -verkooppunten. Omdat vuurwerk nog uitsluitend aan verenigingen en stichtingen met een ontheffing mag worden

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

verkocht, is de verwachting dat het aantal opslag- en verkooppunten sterk zal afnemen. In het Vuurwerkbesluit zijn hierover geen nadere regels opgesteld; de markt bepaalt waar de resterende verkooppunten zich zullen vestigen.

Mogelijke rol FUMO (vanaf 2026)

De FUMO beschikt over expertise die nauw aansluit bij het beoordelen van ontheffingsaanvragen, vergelijkbaar met aanvragen voor bedrijfsmatige vuurwerkontbranding. Vanuit deze deskundigheid kan de FUMO:

- meedenken en adviseren over integraal, bij voorkeur Friesland-breed beleid (mogelijk in samenwerking met de Veiligheidsregio);
- adviseren over het (onder voorwaarden) toestaan van ontheffingen en toezicht en handhaving bij vuurwerkontbrandingen.

Indien gemeenten besluiten deze nieuwe bevoegdheden (gedeeltelijk) als plustaak bij de FUMO onder te brengen, leidt dit tot een aanzienlijke toename van de benodigde uren.

Toezicht vuurwerkopslagen en -verkooppunten (basistaak)

Naar verwachting daalt het aantal opslag- en verkooppunten van F2-vuurwerk door het landelijke verbod. Dit heeft gevolgen voor de benodigde toezichturen (voor- en verkoopcontroles). Wel blijven enkele verkooppunten noodzakelijk om verenigingen en stichtingen met een ontheffing te kunnen voorzien van vuurwerk.

Asbest toezicht

Het asbeststelsel in Nederland gaat veranderen. Naar verwachting worden de Arbeidsomstandighedenwet en het Arbeidsomstandighedenbesluit per 1 januari 2027 aangepast vanwege een nieuwe Europese richtlijn. Dit heeft grote impact op de basistaak asbest voor omgevingsdiensten.

Alle bedrijven die bij sloopwerkzaamheden aan asbest kunnen worden blootgesteld, moeten hiervoor een vergunning aanvragen. Dat betekent dat naast de huidige 260 gecertificeerde asbestsaneerders, mogelijk nog veel meer andere bedrijven een vergunning nodig hebben. Hierdoor neemt het aantal meldingen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) mogelijk sterk toe en is extra toezicht nodig.

De Arbeidsinspectie benadrukt het belang van een goede gegevensuitwisseling tussen overheden, omdat toezichtsinformatie van omgevingsdiensten invloed heeft op de vergunningverlening.

Met het verdwijnen van het Landelijk Asbestvolgsysteem en de volledige overstap naar het DSO zijn tijdige beleidskeuzes nodig over capaciteit, benodigde systemen en de herijking van het uitvoeringsprogramma.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Staalslakken

Staalslakken zijn bijproducten van het productieproces van staal en bestaan uit mineralen en metaal resten. Het verantwoord verwerken en opslaan van staalslakken is belangrijk om milieuschade te voorkomen. Landelijk is er steeds meer aandacht voor de risico's rondom het gebruik van staalslakken. Nieuwe landelijke regelgeving en tijdelijke verboden of vergunningplichten rondom de toepassing van staalslakken leiden naar verwachting tot een grotere toezichtsopgave voor omgevingsdiensten. Vanwege het verhoogde risico - waaronder uitloging van metalen, aantasting van bodemkwaliteit en het beperkte zicht op toepassingslocaties – wil de FUMO, in afstemming met de deelnemers, de komende jaren verkennen hoe toezicht op staalslakken kan worden versterkt door het opbouwen van kennis en specialistische vaardigheden.

5.1.3 Strategische thema's en beleidskaders

Circulaire economie

Nederland streeft ernaar – in het kader van de Europese klimaatdoelstellingen in 2050 – volledig circulair te zijn en in 2035 het grondstoffengebruik met vijftig procent te verminderen. Om in dit actuele thema een rol te vervullen en van toegevoegde waarde te zijn voor de deelnemers, moet de FUMO haar kennis op dit gebied verder ontwikkelen.

Provincie Fryslân heeft ambitieuze doelen voor de transitie naar een circulaire economie. In dit kader stimuleert de provincie bedrijven om circulair te werken, waarbij ook gemeenten en lokale bedrijven worden betrokken. Er wordt nauw samengewerkt met de Vereniging Circulair Friesland (VCF) en Omgevingsdienst NL. Daarnaast wordt de verbinding met de overige Noordelijke Omgevingsdiensten opgezocht.

Los van de provincie voeren de Friese gemeenten projecten uit om bedrijven te ondersteunen bij de overstap naar circulaire producten en diensten. Vroegtijdige betrokkenheid van de FUMO bij deze initiatieven vergroot de kans op succes.

Het bedrijfsleven heeft het bestuur van de FUMO opgeroepen structureel te investeren in een sterke VTH-keten, die noodzakelijk is voor het realiseren van politiek-bestuurlijke ambities en het versnellen van circulaire initiatieven binnen het kader van VTH.

Kwaliteitscriteria 3.0

In 2027 gaat de FUMO werken met omgevingsadviseurs. Dit betreft een nieuwe functie binnen de organisatie en vormt een belangrijke stap in de verdere doorontwikkeling van de FUMO. Uit de bestuurlijke conferentie is gebleken dat deelnemers veel waarde hechten aan een organisatie die goed zicht heeft op wat er lokaal speelt en hier adequaat op kan inspelen. Regionaal maatwerk staat daarbij centraal.

De omgevingsadviseur vervult hierin een sleutelrol. Als sparringpartner voor deelnemers beschikt deze over kennis van actuele milieuvraagstukken en weet deze te vertalen naar een gerichte inzet van expertise vanuit de FUMO. Daarnaast leveren de omgevingsadviseurs een belangrijke bijdrage aan de milieuparagraaf binnen de omgevingsplannen van gemeenten en aan bredere thema's zoals circulaire economie en energie.

Deze ontwikkeling sluit aan bij de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0, die gelden voor de periode 2025-2026 en in 2027 worden herzien. De aanpassingen richten zich met name op deskundigheidsgebied 23: 'Advisering fysieke leefomgeving', waarbij de rol van advisering binnen het omgevingsbeleid wordt versterkt. Daarbij worden bepaalde taken verplicht belegd bij omgevingsdiensten, in plaats van facultatief. Dit vraagt om regionale afstemming over het niveau waarop taken worden uitgevoerd en om een passende inrichting van de organisatie per 2027.

De inzet van omgevingsadviseurs past binnen deze ontwikkeling en sluit aan bij ervaringen van andere omgevingsdiensten. Met het structureel opnemen van deze functie komt het separate budget voor de implementatie van de Omgevingswet te vervallen, evenals de eerder benoemde functie van adviseur Omgevingswet.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

ZZS-aanpak in meerjarenperspectief

Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) vormen ernstige risico's voor de gezondheid van mens en milieu. Om deze risico's te beperken, zijn op Europees en nationaal niveau wettelijke kaders opgesteld die gericht zijn op het reduceren, minimaliseren en waar mogelijk elimineren van het gebruik en de uitstoot van ZZS. Een belangrijk aanvullend kader is de Kaderrichtlijn Water (KRW), die extra eisen stelt aan de chemische en ecologische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater. Dit vraagt om aanvullende inspanningen van alle betrokken partijen. Bedrijven, bevoegde gezagen en omgevingsdiensten vervullen hierin een actieve en structurele rol. De aanpak van ZZS is dan ook een integraal onderdeel van het Uitvoerings- en Handhavingsbeleid van de Friese bevoegde gezagen, dat gericht is op het realiseren van een gezonde en veilige leefomgeving voor iedereen.

In 2027 wordt de opgezette kennisinfrastructuur rond ZZS verder uitgebouwd. De in 2026 uitgezette actielijnen worden daarbij gecontinueerd en doorontwikkeld, in nauwe samenwerking met partners zoals Wetterskip, RIVM, ILT en ODNL. Waar in 2026 is gestart met een risico- en branchegerichte inventarisatie en onderzoek naar de aanwezigheid, het gebruik en de uitstoot van ZZS, ligt in 2027 de nadruk op verdere investeringen in kennisopbouw, verbeterde data- en informatievoorziening en het behouden en versterken van capaciteit om de complexe regelgeving adequaat uit te voeren. Zo zetten we maximaal in op meer bewustwording en een betere naleving en handhaving van het voorzorgsbeginsel, de zorgplicht en de minimalisatieverplichting.

In 2027 gaat de FUMO de uren voor ZZS dekken uit de collectieve uren. In 2026 is er in samenspraak met de deelnemers voor gekozen om de uren te dekken uit het regionale programma. Op incidentele basis vindt de FUMO dit een goede oplossing, op structurele basis echter niet.

Binnen het toezicht- en handhavingsprogramma is namelijk een urenraamwerk opgesteld om de afgesproken controlefrequentie (streefwaarde) te behalen, gebaseerd op kengetallen per bedrijf en overeengekomen frequenties.

Hoewel de inzet op ZZS inhoudelijk belangrijk is, is het onwenselijk om deze capaciteit structureel te dekken uit het regionale programma. De onttrekking van 3.000 uur betekent dat 50% van het regionale urenbudget (3.000 van 6.000 uur) niet meer beschikbaar is voor regionale themacontroles en branchegerichte inzet.

Minder bedrijfsbezoeken heeft ook invloed op de effectiviteit. Toezicht werkt niet uitsluitend doordat overtredingen worden vastgesteld, maar ook door de preventieve werking: de zichtbaarheid van toezicht en de reële kans op controle stimuleren naleving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Daarbij geldt voor toezicht in het algemeen dat meer inspecties leiden tot meer zicht op afwijkingen en risico's; minder inspecties betekent dus niet automatisch minder overtredingen, maar vaak vooral minder waarneming en minder grip. Dit is extra relevant omdat opvolging na signalen (bijvoorbeeld hercontrole of waarschuwing) aantoonbaar bijdraagt aan het voorkomen van herhaling en het versterken van naleving. (bron: Handhaven in het duister, Algemene Rekenkamer, 2021)

Daarom is het verstandig om ZZS als aanvullende opgave apart en herkenbaar te financieren, zodat het regionale toezichtprogramma in stand blijft voor thematische en branchegerichte inzet en de afgesproken controlefrequentie haalbaar blijft.

5.1.4 Operationele ontwikkelingen en toezichtprojecten

Preventief toezicht (audit)

In 2027 wordt een audittraject 'preventief toezicht' opgezet met de focus op het voorkomen van overtredingen. Deze aanpak wordt toegepast bij een select aantal bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen en kan daarnaast worden ingezet bij ZZS-controles.

Het betreft drie tot vier bedrijven die dicht tegen de Seveso-grens aanliggen, maar net niet onder de Seveso-richtlijn vallen. Voorheen vond bij deze bedrijven standaard extra toezicht plaats op de omgang met gevaarlijke stoffen en de monitoring van hoeveelheden. Het nieuwe preventieve toezicht vormt een verdieping: het stimuleert bedrijven om actief aandacht te besteden aan veiligheid.

Daarnaast lopen nieuwe toezichthouders mee met ervaren collega's, om inzicht te verwerven in de processen en werkwijzen van deze bedrijven.

Bij elke audit wordt een vergunningverlener betrokken om kennis en ervaring uit te wisselen, de vergunningzijde te belichten en te beoordelen of aanvullende voorschriften wenselijk zijn. Indien nodig kunnen specialisten worden ingeschakeld voor specifieke kennisgebieden.

Energietoezicht

Energietoezicht is een basistaak. Daarnaast is het energietoezicht uitgebreid met extra taken die worden gefinancierd vanuit de zogenoemde SPUK-gelden. Deze middelen zijn toegekend tot en met 2027. Voor 2027 staat daarmee vast dat de gelden beschikbaar zijn en dat de FUMO hiervan gebruik kan maken.

Over de wijze waarop de extra taken na 2027 worden voortgezet, bestaat op dit moment nog onzekerheid. ODNL heeft in de nieuwsbrief Energiebesparing 38 aangegeven dat het Ministerie van Klimaat en Groene Groei werkt aan een opvolger van de SPUK-THE. Vaststaat dat er een vervolg komt, maar de precieze vorm daarvan is nog niet bekend.

De FUMO heeft veel kennis opgebouwd binnen het thema energietoezicht en er zijn significante resultaten behaald bij gecontroleerde bedrijven. Om deze lijn door te kunnen trekken - en met de klimaatdoelstellingen in het achterhoofd - is verdere investering in kennis en kwaliteit essentieel.

Ketentoezicht

In de komende jaren ligt de focus binnen het ketentoezicht op het verder versterken van de kwaliteit en robuustheid. Om te voldoen aan de geldende kwaliteitscriteria is het noodzakelijk om te investeren in een structurele kennisontwikkeling, vaardigheden en capaciteit binnen het team. Dit vraagt om gerichte opleidingen, het blijven opdoen van ervaring en het borgen van voldoende personele inzet. We gaan graag met onze deelnemers in gesprek om een Meerjaren aanpak Ketentoezicht te ontwikkelen. Ook nemen we onze deelnemers in (tussentijdse) rapportagemomenten graag mee in de bijdrage die ketentoezicht levert aan het bereiken van onze gezamenlijke doelen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Totdat de robuuste basis volledig is gerealiseerd, wordt, volgens de opgestelde intentieverklaring, samengewerkt met de Omgevingsdienst Groningen op het gebied van ketentoezicht. Deze samenwerking ondersteunt in het opvangen van knelpunten in capaciteit, het delen van expertise en het waarborgen van een uniforme en kwalitatief hoogwaardige aanpak binnen de noordelijke regio.

Dronetoezicht

De FUMO is al enkele jaren bezig met de ontwikkeling en implementatie van dronetoezicht. De behaalde resultaten zijn veelbelovend en vormen een waardevolle aanvulling op het toezichts- en handhavingsdomein. Het dronetoezicht breiden we verder uit, waarvoor investering in de ontwikkeling van processen en in de training van personeel noodzakelijk is.

Boa domein II (grijze wetgeving):

De komende jaren ligt de focus op het versterken van de kwaliteit en robuustheid van de strafrechtelijke handhaving. De huidige versnippering van BOA-taken die zijn belegd bij toezichthouders belemmert een slagvaardige inzet en effectieve samenwerking met ketenpartners. Daarom wordt gestreefd naar het bundelen van deze taken in een duidelijk gepositioneerde fulltime functie binnen HR21 en het functieboek. Dit waarborgt continuïteit, kennisontwikkeling en duidelijkheid richting partners en bevoegde gezagen. Door te werken met fulltime Boa’s worden bovendien de opleidingskosten verlaagd, omdat minder medewerkers her- en bijscholing nodig hebben. Bij de ontwikkeling van de functie is aandacht voor onderwerpen als ondermijning, OSINT (Open Source Intelligence) en een toekomstgerichte bijdrage binnen de strafrechtketen.

LVS-Tool

De Landelijke VTH- en Signaleringssysteem-tool is een digitale ondersteuning voor toezicht, meldingen en oplevercontroles. Binnen deze tool is het onderdeel risicogericht beoordelen van meldingen gekoppeld aan de wijze en planning van toezicht en oplevercontrole. Voor meldingen is deze functionaliteit echter nog niet uitgewerkt voor de FUMO. De mogelijkheden voor risicogericht beoordelen van meldingen hangen één-op-één samen met het uitvoeren van oplevercontroles. Hiervoor wordt gezamenlijk een projectplan opgesteld, waarin de FUMO verschillende opties onderzoekt om inzicht te krijgen in zowel de mogelijkheden als de beperkingen van de tool.

5.1.5 Toezicht en implementatieprojecten

Nieuw risicomodel (I-GO)

In 2026 vindt de pilot van het nieuwe risicomodel I-GO plaats. De ervaringen en bevindingen uit deze pilot vormen de basis voor de implementatie van het model in 2027, zodat het structureel kan worden ingezet binnen het toezicht- en handhavingsproces.

Voor de voorbereiding en succesvolle invoering zijn structurele uren benodigd. Deze uren worden ingezet voor het inrichten van processen, het monitoren van de uitvoering en het borgen van kennis binnen de organisatie. Op deze manier kan het risicomodel vanaf 2027 effectief bijdragen aan een doelmatige en risico-gebaseerde uitvoering van het toezicht.

Aanvullende toezichtstaken Omgevingswet

De onderstaande taken betreffen toezichtactiviteiten die op grond van de Omgevingswet uitgevoerd moeten worden, maar momenteel nog niet (volledig) plaatsvinden. Voor de uitvoering hiervan is voldoende inzet van uren noodzakelijk.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gesloten bodemenergiesystemen

Binnen de Omgevingswet is het beheren en controleren van Gesloten Bodemenergie Systemen (GBES) een taak voor de FUMO. GBES-installaties vallen niet onder het reguliere controleregime voor gangbare milieubelastende activiteiten. Na de oplevering van een installatie volstaat in de meeste gevallen een administratieve controle, die periodiek (bijvoorbeeld eens per meerdere jaren) wordt uitgevoerd.

Voor de uitvoering kijkt de FUMO naar de ervaringen van andere Omgevingsdiensten: bij ongeveer 10% van de meldingen vindt een fysieke controle plaats, wat in Friesland neerkomt op circa 21 controles, verdeeld over de gemeenten. Voor deze controles is een kengetal van 12 uren per type B-bedrijf gehanteerd, wat voor 2026 neerkomt op een totaal van 252 uren.

Een controle vindt tijdens de aanleg van de installatie plaats, waarbij de FUMO zowel administratieve als fysieke aspecten beoordeelt. In 2027 stijgt naar verwachting het aantal GBES-installaties; bij het opstellen van beleid wordt hier rekening mee gehouden. Daarnaast bespreekt de FUMO dit onderwerp in het Noordelijk Kennismakelaarsoverleg om afstemming en verdere uitvoering te waarborgen.

Snoeihout, rietsluik en paasvuren

De beleidsnotitie over de verbranding van snoeihout en rietsluik is verlengd tot 31 december 2026. Met de invoering van de Omgevingswet is de toezichttaak voor de naleving van deze notitie bij de FUMO komen te liggen. Omdat sommige gemeenten de notitie hebben overgenomen en andere niet, verschilt de uitvoering per gemeente. Voor deze taak zijn in de begroting uren opgenomen, zodat administratieve controles en bijbehorende werkzaamheden structureel worden uitgevoerd. Dit betekent hetzelfde voor snoeihout en paasvuren. Voor 2027 betekent dit dat FUMO de bestaande toezicht- en administratieve werkzaamheden kan voortzetten binnen de huidige formatie, terwijl voorbereidingen worden getroffen voor eventuele nieuwe of aangepaste beleidskaders na afloop van de notitie.

Lithiumhoudende energiedragers en opslagsystemen

Voor 2027 wordt verwacht dat lithiumhoudende energiedragers en opslagsystemen aan het BAL worden toegevoegd. De taak voor toezicht en beheer gaat daarbij van de gemeenten over naar de FUMO. De FUMO bereidt zich hier inhoudelijk op voor en organiseert de voorbereiding en bijbehorende opleidingen organisatiebreed om efficiëntie te bevorderen en kosten te besparen.

Daarnaast wordt verwacht dat het aantal locaties met deze energiedragers en opslagsystemen de komende jaren zal toenemen. Dit betekent een groei in het aantal toezicht locaties, meldingen en vergunningaanvragen, wat ook leidt tot een toename van de vraag naar specialistisch advies om de externe veiligheid van de leefomgeving te waarborgen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Actualisatieprogramma

De afdeling Vergunningverlening voert primair het actualisatieprogramma uit. Voor 2026 is het noodzakelijk om toezicht en handhaving meer te betrekken bij het programma en actief mee te laten denken over de inhoud. Voor 2027 ligt de nadruk op verdere versterking van de samenwerking tussen de afdelingen en het optimaal benutten van de gezamenlijke input binnen het programma.

De FUMO controleert ook of de vergunningdossiers van bedrijven met milieubelastende activiteiten nog actueel zijn. Als een dossier niet meer actueel is, past de FUMO het dossier zelf aan. Soms gebeurt dit samen met een herziening, intrekking of maatwerk. Uit de evaluatie van het actualisatieprogramma blijkt dat de uitvoering voor 2027 binnen de eerder geraamde 6.116 uren kan plaatsvinden, inclusief een beperkte inzet voor actualisaties naar aanleiding van Vermijdings- en reductieprogramma's.

5.2 Organisatorische ontwikkelingen

5.2.1 Robuuste afdeling bedrijfsvoering

Sinds de start van de FUMO in 2014 is bewust gestuurd op een slanke en kostenefficiënte organisatie. Nieuwe ontwikkelingen en wettelijke eisen zijn de afgelopen jaren veelal binnen bestaande budgetten en met de huidige formatie opgevangen. Inmiddels is er geconstateerd dat deze sobere en doelmatige benadering steeds vaker negatieve gevolgen heeft. Bij de afdeling bedrijfsvoering is bijvoorbeeld sinds 2023 een fors personeelsverloop en een sterk oplopend ziekteverzuim zichtbaar, met een piek van ruim twintig procent.

Tegelijkertijd staat de FUMO voor grote opgaven in een dynamische omgeving, waarin uiteenlopende en soms tegenstrijdige belangen samenkomen: die van inwoners, ondernemers, belangenorganisaties en het Rijk. Ook kijken de opdrachtgevers onderling verschillend naar de organisatie en de geleverde dienstverlening. Om in te kunnen spelen op deze ontwikkelingen, werkt de FUMO toe naar een zelfstandige en robuuste omgevingsdienst. In de volgende ontwikkelingsfase zet de FUMO in op een koers die wordt gedreven door onafhankelijke deskundigheid, terwijl er kritisch wordt geluisterd naar de wensen van de opdrachtgevers.

Om de primaire afdelingen beter te kunnen ondersteunen in de dagelijkse uitvoering en blijvend te voldoen aan externe eisen, is een structurele investering in de afdeling bedrijfsvoering noodzakelijk. Daarmee wordt de juiste uitvoering van het VTH-beleid een betere kwaliteit van werkprocessen verhoogd en de tevredenheid onder de deelnemers versterkt. Concreet wordt beoogd de afdeling te versterken met enkele functies die momenteel ontbreken:

- strategisch accountmanager;
- medewerker facilitair en huisvesting;
- bedrijfsjurist / WOO-coördinator;
- directiesecretaris;
- strategisch communicatieadviseur;
- informatiebeheerder;
- kwaliteitsmedewerker.

Een aantal van deze functies stonden ook in de begroting van 2026, maar toen zijn ze uitgesteld omdat er eerst onderzoek moest komen naar een sterke en toekomstbestendige organisatie. Omdat de bestuurlijke conferentie (waarin het AB dit bespreekt) tegelijk loopt met de begroting, staan de functies alvast in de begroting van 2027. Het algemeen bestuur beslist bij vaststelling van de

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

begroting over deze functies en de bijdrage die zij wil leveren aan een sterke FUMO.

5.2.2 Wagenpark

Het wagenpark van de FUMO bestaat uit twintig voertuigen, waaronder elektrische en dieselauto's, aangevuld met een boot, waterscooter en e-bikes. In 2027 gaat de FUMO aflopende leasecontracten vervangen. Tegelijkertijd worden er voorbereidingen getroffen voor een nieuwe aanbesteding van voertuigen, waarbij eenmalige kosten voor extern advies geschat wordt op € 10.000. Na het afsluiten van een nieuw contract begint de FUMO met de vervanging van de auto's waarvan het leasecontract in 2027 afloopt. De overige voertuigen worden vervangen in 2028 en 2029. De kosten voor het vervangen van de auto's in 2027 worden geschat op € 16.000 per jaar, gebaseerd op de huidige leasekosten.

Het budget voor het wagenpark wordt structureel verhoogd met € 20.000 om onvoorziene kosten zoals onderhoud, stalling, brandstof, wasbeurten, overschrijding van gecontracteerde kilometers en schade te dekken.

5.2.3 Huisvesting

Het Algemeen Bestuur besloot op 18 december 2025 in te stemmen met de verdere uitwerking van een nieuwbouwlocatie naast het Aquaverium in Grou als mogelijke toekomstige huisvesting voor de FUMO. Deze beslissing volgt op een uitgebreide heroriëntatie van de huisvesting, ingegeven door structurele knelpunten in het huidige pand aan de J.W. de Visserwei. Het bestaande gebouw, oorspronkelijk gebouwd in 1978 en gerenoveerd in 2020, kampt met problemen op het gebied van klimaatbeheersing en luchtkwaliteit, akoestiek, werkcomfort en bereikbaarheid. Daarnaast leidt de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk naast het huidige terrein tot een afname van parkeerplaatsen en een toename van verkeersdruk, waardoor de huidige locatie op termijn minder functioneel en minder veilig wordt voor medewerkers en bezoekers.

In het voorjaar van 2025 is een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd door ICS-huisvestingsadviseurs. Hierbij is samen met medewerkers een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, waarin de functionele, technische en ruimtelijke wensen van de FUMO zijn vastgelegd. Op basis van deze analyse zijn drie scenario's onderzocht: verlengen van de huidige huur, verhuizen naar een bestaande alternatieve locatie en verhuizen naar een nieuwbouwlocatie. Alleen het scenario van nieuwbouw voldoet volledig aan de gestelde eisen en biedt een toekomstbestendige oplossing voor de organisatie.

De nieuwbouw richt zich op het creëren van een gezonde, comfortabele en flexibele werkomgeving. Daarmee waarborgt de FUMO het werkcomfort en de productiviteit van medewerkers en lost zij de structurele problemen van het huidige gebouw definitief op. Ook richt de FUMO de parkeer- en verkeerssituatie adequaat in, zodat medewerkers, bezoekers en omwonenden veilig en efficiënt worden ontvangen. Daarnaast vergroot de nieuwe locatie de zichtbaarheid en bereikbaarheid van de FUMO voor inwoners, ondernemers en samenwerkende organisaties, waarmee zij haar publieke taak beter kan uitvoeren.

In de begroting 2027 leidt de geplande verhuizing nog niet tot extra structurele lasten. Wel wordt rekening gehouden met de autonome stijging van onderhouds-

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

en energiekosten op de huidige locatie. Vanaf 2028 stijgen de huisvestingslasten structureel met circa € 34.000 en worden incidentele kosten voor verhuizing (€ 100.000) en desinvestering van het huidige pand (€ 150.000) in de begroting verwerkt. Het nieuwe pand is bijna energieneutraal, waardoor de structurele energielasten beperkt blijven, ook is er een investeringskrediet van € 250.000 gereserveerd voor inrichting, ICT en overige voorzieningen, waarvan de kapitaallasten vallen onder het budget van de desinvestering.

5.2.4 Personeel en organisatie

De FUMO is een organisatie met een sterk DNA. De verbondenheid met de maatschappelijke opdracht en het milieu is in alle lagen van de organisatie voelbaar. Tegelijkertijd opereert de FUMO in een onrustige en veeleisende omgeving, waarin wet- en regelgeving voortdurend verandert, de arbeidsmarkt krap is en het maatschappelijke en politieke krachtenveld dynamisch van aard is. Naar verwachting zal deze context op korte termijn niet significant veranderen. Dit benadrukt het belang van interne rust, voorspelbaarheid en structuur, zodat de organisatie koersvast kan blijven bijdragen aan een veilige en gezonde fysieke leefomgeving.

Door interne organisatorische behoeften en maatschappelijke ontwikkelingen binnen actuele thema's zoals zeer zorgwekkende stoffen, bodemvervuiling, circulaire economie, klimaatadaptatie, energietransitie en waterkwaliteit, groeit de vraag naar een robuuste FUMO. De organisatie moet bestand zijn tegen externe schokken, koersvast blijven in onzekere tijden en stevig staan in de uitvoering.

Om dit te realiseren, is het noodzakelijk dat de bedrijfsvoering, inclusief leiderschap, onderlinge samenwerking en personele inzet, in balans wordt gebracht. Alleen zo kan de FUMO de continuïteit en effectiviteit van haar maatschappelijke bijdrage op lange termijn waarborgen.

Vanuit de afdeling bedrijfsvoering onderscheidt de FUMO in 2027 drie kernopgaven:

1. het vertalen van missie en visie naar duidelijke richting en regie;
2. het professionaliseren van sturing, processen en informatievoorziening;
3. het investeren in leiderschap, cultuur en medewerkers.

Het voldoen aan de robuustheidscriteria wordt binnen deze kernopgaven expliciet meegenomen.

Vertalen van missie en visie naar richting en regie

De FUMO gebruikt de missie en visie om richting te geven en zet zich in 2027 om in concrete doelen, keuzes en acties. Hierbij is een strategische roadmap opgesteld, een instrument dat houvast biedt en waarop besluitvorming, prioritering en planning worden gebaseerd. Deze roadmap vormt het fundament voor rust, voorspelbaarheid en het maken van scherpe keuzes. Zo ontstaat ruimte voor ontwikkeling, zowel van de organisatie als van de medewerkers.

Binnen deze koers vervult het cluster Personeel & Organisatie (P&O) een duidelijke rol. P&O is hierbij aanjager van verandering, met regie op organisatieontwikkeling, behoud en inzetbaarheid van medewerkers, leiderschapsontwikkeling en het versterken van de ‘menskant’ van de organisatie. Dit vraagt om een vertaling van strategische doelen naar een concrete P&O-agenda, die richting geeft aan zowel beleid als het dagelijks handelen. Door deze stappen planmatig te organiseren en te borgen, draagt de FUMO bij aan de robuustheidscriteria en versterkt zij de wendbaarheid en stabiliteit in een blijvend dynamische omgeving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Professionaliseren van sturing, processen en informatievoorziening

In 2027 richt de FUMO zich op het standaardiseren en professionaliseren van processen rondom besluitvorming, communicatie en projectuitvoering. De organisatie streeft naar eenduidige, actuele en toegankelijke informatie, voor meer grip op planning, capaciteit en voortgang. Hierdoor krijgen het managementteam, teamleiders en P&O tijdig inzicht in waar bijsturing nodig is.

Daarnaast wordt in 2027 gewerkt aan een duidelijke rolverdeling binnen de organisatie. Met aangescherpte taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, zodat managers effectief kunnen sturen en medewerkers verantwoordelijkheid kunnen nemen. Het versterken van eigenaarschap op alle niveaus vormt een centrale ambitie. Met deze stappen bouwt de FUMO aan een robuuste en gestructureerde organisatie, waarin processen voorspelbaar en betrouwbaar verlopen.

Investeren in leiderschap, cultuur en medewerkers

De medewerkers van de FUMO zijn betrokken en bevlogen. Tegelijkertijd ervaren zij een hoge werkdruk, weinig adempauze en onduidelijkheid in de aansturing. Binnen de organisatie bestaan uiteenlopende leiderschapsstijlen, variërend van inspirerend tot controlerend, en is er nog onvoldoende ruimte voor feedback en tegenspraak. Bovendien is het verloop onder leidinggevenden hoog.

Daarom zet de FUMO in 2027 nadrukkelijk in op leiderschap en cultuurverandering. De organisatie investeert in de professionalisering van leiderschap, met nadruk op rust, eigenaarschap, aanspreekbaarheid en vertrouwen. De rol van P&O wordt hierbij versterkt als partner voor leidinggevenden en als bewaker van organisatie- en personeelsontwikkeling op de lange termijn. De focus ligt op de menskant, omdat het behoud en de ontwikkeling van medewerkers cruciaal is voor de maatschappelijke opgave.

De FUMO werkt toe naar een cultuur waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gesteund voelen, waarin ruimte is voor feedback, samenwerking vanzelfsprekend is en het normaal is elkaar aan te spreken op gedrag en resultaat. Dit vraagt enerzijds om duidelijke kaders en verwachtingen. En anderzijds om psychologische veiligheid, ritme en regelmaat, drie belangrijke ingrediënten voor interne rust in een roerige buitenwereld.

Ontwikkelingen Personeel en Organisatie

In 2026 neemt de FUMO de implementatie van AFAS in eigen beheer. Daarmee voert de FUMO zelf de regie over de personeels- en salarisadministratie, inclusief de processen voor werving en selectie.

De verwachting is dat de structurele kosten van AFAS vanaf 2027 binnen het beschikbare budget blijven.

P&O is zowel als team als organisatiebreed in ontwikkeling. Waar in 2026 de nadruk ligt op het op orde brengen van de basis, verschuift de focus in 2027 naar optimalisatie. Deze optimalisatie richt zich op:

- procesoptimalisatie;
- herijking beleidsstukken;
- vergroten van deskundigheid en professionaliteit;
- optimalisatie van functionaliteiten in AFAS;
- structurele begeleiding bij WW en ziektewet instroom (de FUMO is risicodrager voor wat betreft WW).

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gelet op de strategische personeelsplanning, die in 2026 wordt opgestart en onder andere een vlootschouw omvat, wordt verwacht dat in 2027 additioneel budget nodig zal zijn om effectief in te spelen op:

- het aantrekken van nieuwe collega's in relatie tot interne doorstroom;
- het opvangen van uitstroom en het vervullen van complexe vacatures;
- de ontwikkeling van medewerkers.

Het kan moeilijk worden om nieuw personeel te vinden voor openstaande vacatures. De FUMO streeft er daarom naar een aantrekkelijke werkgever te zijn, bijvoorbeeld door het versterken van het werkgeversimago, opzetten van wervingscampagnes en het stimuleren van medewerkers om de FUMO te promoten.

Voor de uitvoering en eventuele ondersteuning van deze activiteiten wordt een kostenpost van € 80.000 geraamd voor het hele jaar 2027.

Door bovenstaande maatregelen en investeringen kan P&O in 2027 de strategische doelen op het gebied van personeelsmanagement, organisatieontwikkeling en arbeidsmarktpositionering realiseren, terwijl ze tegelijkertijd werken aan een financieel verantwoorde en duurzame personeelsinfrastructuur.

5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

De afgelopen jaren is er door het team Informatisering en Automatisering (I&A) hard gewerkt aan een aantal omvangrijke veranderopgaven die voortkomen uit de invoering van de Omgevingswet, het IBP VTH en de verdere professionalisering van de organisatie. In 2025 en 2026 zijn hierin belangrijke stappen gezet, mede door de versterking van de formatie, het inrichten van een datawarehouse en de voorbereiding en selectie van een nieuw zaaksysteem.

In 2027 zet het team deze ontwikkeling voort op basis van de Informatievisie FUMO 2024-2028 en de landelijke programma's die vanuit ODNL worden uitgerold. Dit betreft onder meer het voldoen aan de eisen rondom de uniformering van milieubelastende activiteiten (MBA's), de invoering van het nieuwe informatiemodel VTH-milieu en de koppeling met de landelijke kernregistratie rMBA.

Ook de doorontwikkeling van het Datawarehouse (DWH), harmonisatie van informatiestromen, versterking van portfoliomanagement en de beweging naar datagedreven werken maken deel uit van deze veranderagenda.

De afgelopen jaren kende de FUMO een stevige groei, waarbij het aantal werkzaamheden voor de deelnemers toenam en tegelijkertijd een professionaliseringsslag in de interne processen noodzakelijk was. Deze ontwikkelingen, gecombineerd met de veranderopgaven uit de Omgevingswet en het IBP VTH, zijn opgenomen in de Informatievisie die op 11 april 2024 door het algemeen bestuur is vastgesteld. De informatievisie vormt de basis voor een meer datagedreven werkwijze, onder meer door de ontwikkeling van een BI-strategie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Het voldoen aan wet- en regelgeving in het digitale domein wordt steeds complexer en uitgebreider. Dit speelt onder andere op het gebied van privacybescherming, informatiebeveiliging, archivering, transparantie, digitale dienstverlening en de kern- en basisregistraties. De FUMO heeft hierin de laatste jaren al grote stappen gezet, maar heeft nog veel werk te doen. Dit vraagt niet alleen om implementatie van nieuw beleid, maar ook om structurele borging en uitvoering binnen de informatievoorziening.

In de afgelopen periode zijn diverse systemen in gebruik genomen of doorontwikkeld die bijdragen aan de verdere professionalisering van de informatievoorziening, waaronder het Risico- en Prioriteitenmodel (RPM), GIS-applicaties, SharePoint, Co-pilot, het energiedashboard en Sigmax. Tegelijkertijd heeft een rationalisatie van het applicatielandschap plaatsgevonden, waarbij verouderde systemen zoals Corsa, de A3-jaarplannen zijn uitgefaseerd. Hiermee werkt I&A aan een efficiënter en beheersbaarder applicatielandschap. Daarnaast staat 2026 in het teken van de selectie en implementatie van een nieuw zaaksysteem.

Kunstmatige intelligentie (AI) wordt inmiddels breed binnen de FUMO toegepast, wat zichtbaar bijdraagt aan de kwaliteit van het werk. Deze ontwikkeling vraagt om aanvullende kennis, beheer en sturing. Het organiseren van het beheer van AI, de doorontwikkeling van de AI-toepassingen en de training van de medewerkers van de FUMO legt daarbij een extra beslag op het team. Hiervoor is jaarlijks een extra budget van € 85.000 nodig.

Het beheer van de groeiende set aan applicaties en informatieketens ligt momenteel bij de bestaande ICT-medewerkers. Dit leidt tot structurele overbelasting en vormt een risico voor de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening. Om de kwaliteit van de informatievoorziening te borgen en de organisatie te ondersteunen bij de veranderopgaven, is uitbreiding van de formatie noodzakelijk. De urgentie ligt hierbij het hoogst op het gebied van informatiebeheer. De uitbreiding van de formatie met 1 fte voor informatiebeheer is noodzakelijk om de duurzame informatiehuishouding te versterken.

Per 1 januari 2027 stapt de FUMO over op een nieuw zaaksysteem. Met name in de beginfase van 2027 zal dit naar verwachting leiden tot tijdelijke inefficiëntie, doordat medewerkers moeten wennen aan het nieuwe systeem. Voor deze overgang is een incidenteel budget van € 300.000 gereserveerd.

Tegenover deze investering staat dat de jaarlijkse licentie- en servicekosten naar verwachting aanzienlijk dalen (met circa € 50.000 tot € 100.000 per jaar). Daarnaast zullen toekomstige aanpassingen minder kostbaar zijn, doordat lagere tarieven gelden voor consultancy en development.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

6

Programma's

6.1 Overzicht baten en lasten

Dit hoofdstuk start met een overzicht van baten en lasten. In lijn met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) worden de algemene dekkingsmiddelen, zoals rente, en het bedrag voor onvoorziene uitgaven, apart opgenomen in het programmaplan.

BEDRAGEN (€ X1.000)	BATEN	LASTEN	SALDO
Programma's:			
Programma Milieu	15.015	15.115	-100
Totaal programma's	**15.015**	**15.115**	**-100**
Algemene dekkingsmiddelen:			
Saldo van de financieringsfunctie	100	0	100
Overige algemene dekkingsmiddelen	0	258	-258
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**100**	**258**	**-158**
Kosten van de overhead	11.541	11.284	258
Saldo van baten en lasten vóór mutaties reserves	**26.656**	**26.656**	**0**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo van baten en lasten na mutaties reserves	**26.656**	**26.656**	**0**

Tabel 3. overzicht baten en lasten 2026

6.2 Programma milieu

Het milieu vormt een belangrijke voorwaarde voor de kwaliteit van leven van mensen, dieren en planten. De FUMO staat voor een schone, veilige en duurzame leefomgeving in Fryslân en beschikt over voldoende kennis voor de uitvoering van het wettelijke takenpakket en, waar nodig, voor het plus-takenpakket. De FUMO draagt zorg voor een kwalitatief goede uitvoering van het VTH-beleid in Fryslân en ondersteunt haar opdrachtgevers met oog voor de maatschappelijke effecten

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

die zij willen bereiken. De FUMO benadrukt dat een gezonde, veilige en duurzame fysieke leefomgeving een verantwoordelijkheid is van iedereen.

De financieringssystematiek van de FUMO rust op drie pijlers: begroten, programmeren en verantwoorden. Bij het begroten berekent de FUMO hoeveel uren beschikbaar zijn en hoeveel controles worden uitgevoerd. Op basis van dit aantal uren en een risicoanalyse wordt een uitvoeringsprogramma VTH Basistaken opgesteld, waarin de milieutaken uitgebreid zijn beschreven.

Toelichting op deze taken is te vinden in het meest recente Uitvoeringsprogramma VTH Basistaken 2026. Voor 2027 wordt een programma opgesteld dat aansluit bij de (ontwerp)begroting. In het jaarverslag VTH Basistaken wordt verantwoording afgelegd over de uitgevoerde taken ten opzichte van het uitvoeringsprogramma.

In 2027 wordt de aanpak van de FUMO voortgezet om meer resultaatgericht te werken, waarbij maatschappelijke effecten centraal staan. Dit sluit aan bij de adviezen van het IBP VTH en de commissie van Aartsen. In 2026 is de eerste vertaalslag reeds gemaakt; in 2027 wordt het afgelopen jaar geëvalueerd en wordt waar nodig bijgestuurd.

De transitie die de Omgevingswet noodzakelijk maakt

De Omgevingswet vormt een ingrijpende herziening van het stelsel van wet- en regelgeving met betrekking tot de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Om volledig te kunnen werken volgens deze wet en eraan te voldoen, is een transitieperiode nodig. Tijdens deze periode richt de organisatie zich op drie dimensies: het digitale stelsel, het juridische stelsel en een nieuwe manier van werken. Alle drie dimensies hebben een belangrijke impact op de uitvoeringspraktijk van de FUMO. Op 1 januari 2027 beschikken alle gemeenten over een omgevingsvisie, maar de overgangsfase van de Omgevingswet duurt nog tot 1 januari 2032. Vanaf dat moment moet elke gemeente een omgevingsplan hebben dat voor de hele gemeente van toepassing is. De FUMO biedt in opdracht van de deelnemers expertise en middelen om de integratie van ruimtelijke en milieunormen in deze omgevingsplannen mogelijk te maken. Deze werkwijze wordt geadviseerd door de commissie Van Aartsen, is vertaald in het Interbestuurlijk Programma (IBP) VTH en is vastgelegd in de Kwaliteitscriteria 3.0 (deskundigheidsgebied 23). Verschillen tussen de omgevingsplannen van de bevoegde gezagen kunnen leiden tot inefficiëntie in de uitvoering. Het is daarom van belang dat de onderlinge plannen goed op elkaar worden afgestemd.

De Omgevingswet omvat meer dan integrale advisering bij omgevingsplannen. Het betekent ook het bijstellen van werkafspraken en het doorvoeren van technische wijzigingen in het DSO. Dit heeft gevolgen voor VTH-zaaksystemen en regionale samenwerkingsafspraken.

De wet stelt doelen zoals snellere besluitvorming, één loket voor initiatiefnemers, een integrale benadering in plaats van een sectorale en het centraal stellen van de fysieke leefomgeving. Landelijk gezien wordt nog niet volledig aan deze doelen voldaan, zoals benoemd in het eerste reflectierapport en vermoedelijk ook in het tweede reflectierapport van de evaluatiecommissie Omgevingswet.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Formatie primair proces

Op basis van het advies van de stuurgroep Financiën en Flexibiliteit heeft het VTH-MO de FUMO daarnaast de opdracht gegeven om de overhead op te splitsten in de onderdelen ‘Overhead bedrijfsvoering’ en ‘Overhead ondersteuning primair proces’.

Naast de functies die zich bezighouden met de PIOFACH- en managementtaken, zijn er ook functies die zich bezighouden met de ondersteuning van het primair proces. Denk hierbij aan de functie van procesbegeleider en de mid-office. De uren die de deelnemers inbrengen dekken deze functies.

Omdat deze taken deels binnen de huidige overhead en deels binnen de vigerende kengetallen worden ingevuld, is voor de formatie in deze begroting een indicatie weergegeven. In het Uitvoeringsprogramma 2027 zal deze nader worden ingevuld.

Afdeling	FTE
Directe uren	133,9
Overhead primair proces	13,0
Totaal primair proces	**147,0**

Tabel 4. Specificatie formatie primair proces

6.3 Programma bedrijfsvoering

Het is noodzakelijk dat er wordt geïnvesteerd in de afdeling Bedrijfsvoering, zodat de primaire afdelingen beter kunnen worden ondersteund bij hun dagelijkse werkzaamheden. Uit het afgelopen jaar blijkt dat de afdeling Bedrijfsvoering onvoldoende is toegerust voor bepaalde PIOFACH-taken. In paragraaf 4.2 wordt beschreven op welke wijze de afdeling Bedrijfsvoering zich moet ontwikkelen en welke investeringen hiervoor nodig zijn. Het programma Bedrijfsvoering behandelt de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de vennootschapsbelasting en de post onvoorzien.

Algemene dekkingsmiddelen (rente)

De algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten waarvoor geen specifiek bestedingsdoel is bepaald. Voor het jaar 2026 worden renteopbrengsten geraamd voor een bedrag van € 100.000.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Overhead

Het BBV schrijft voor dat overheadkosten afzonderlijk begroot moeten worden en niet onder de inhoudelijke programma's vallen. Dit geeft de organisatie beter inzicht in de overheadkosten als geheel. Vanaf 2027 brengt de FUMO de overhead in rekening bij de deelnemers via een vaste dekkingsbijdrage. Op deze manier ontstaat maximaal inzicht in de kosten van de overhead.

De volgende functies vallen onder de PIOFACH-taken en daarmee onder de overheadkosten.

DEELGEBIED	FTE
Personeel (P)	4,2
Informatievoorziening (I)	13,7
Organisatie (O)	6,9
Financiën (F)	2,9
Administratieve organisatie (A)	5,2
Communicatie (C.)	2,6
Huisvesting (H)	1,0
Directeur	1,0
Afdelingshoofden	3,0
Teamleiders	8,0
Totaal	48,5

Tabel 5. formatie bedrijfsvoering in fte

Hiernaast vallen alle kosten, behalve de personeelskosten primair proces en de onvoorziene kosten onder de overheadkosten. In totaal bedragen de begrote overheadkosten € 11.3 mln.

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Het BBV schrijft voor dat de heffing van vennootschapsbelasting afzonderlijk dient te worden toegelicht in een aparte post. Deze verplichting is echter niet van toepassing op een GR, zoals de FUMO. Vennootschapsbelasting door overheidsondernemingen is alleen verschuldigd voor activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt en waarvoor geen objectvrijstellingen gelden. Het uitgangspunt is dat de activiteiten van de FUMO, die kwalificeren als onderneming, in principe uitsluitend bestaan uit activiteiten waarvoor een objectvrijstelling van toepassing is.

Onvoorzien

Het BBV schrijft voor dat de post 'onvoorzien' eveneens apart moet worden getoond. Er is een bedrag van € 258.000 opgenomen voor onvoorzien. Deze is, conform de uitgangspunten van de kaderbrief, gesteld op 1% van de begroting.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

7

Paragrafen

7.1 Paragraaf weerstandsvermogen

Deze paragraaf laat zien in welke mate de weerstandscapaciteit toereikend is om eventuele risico's op te vangen.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden om niet begrote kosten, die onverwachts en substantieel zijn, op te kunnen vangen. Hiervoor is de algemene reserve en de post onvoorzien beschikbaar. Als blijkt dat deze capaciteit niet voldoende is om de geïnventariseerde en gekwantificeerde risico's te dekken, is er een extra bijdrage van onze deelnemers nodig.

Bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling FUMO

In artikel 29 van de GR FUMO zijn bepalingen opgenomen over de vorming van het weerstandsvermogen. Zo is bepaald dat een batig rekeningsaldo wordt toegevoegd aan het weerstandsvermogen en dat het weerstandsvermogen ten hoogste tien procent van de jaaromzet bedraagt. Voor zover het batig saldo van enig jaar leidt tot een weerstandsvermogen van meer dan tien procent van de jaaromzet, wordt het meerdere uitgekeerd naar rato van de bijdragen van de deelnemers.

Een nadelig rekeningsaldo in enig jaar komt (naar rato van de bijdrage) ten laste van de deelnemers. Dit gebeurt alleen voor zover het niet geheel of gedeeltelijk ten laste van het weerstandsvermogen valt.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Nota weerstandsvermogen

Begin 2018 heeft de FUMO een Nota Weerstandsvermogen en Risicomanagement met een geactualiseerde risico-inventarisatie opgesteld met daarin de uitgangspunten voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen. In de bestuursconferentie van 25 januari 2018 is ingestemd met het vormen van een weerstandsvermogen door dit in drie jaar tijd op te bouwen. Uit de risico-inventarisatie (bijlage 5) blijkt dat de FUMO een weerstandsvermogen nodig heeft van € 652.500. Het beoordeelde risico is hiermee fors gedaald ten opzichte van het vorige toets moment in de begroting van 2026. Dit komt doordat het risico van het niet behalen van de productiviteitsnorm lager is geworden. Dit komt enerzijds doordat deze norm in de begroting van 2027 is verlaagd en anderzijds doordat de overhead middels een vaste bijdrage wordt gefinancierd en geen onderdeel meer uitmaakt van het uurtarief.

Het weerstandsvermogen is op het moment van het opstellen van de begroting 2027 (februari 2026) voldoende om de risico's op te kunnen vangen.

Robuustheidscriteria

Vanuit het IBP-VTH is zijn criteria opgesteld aan de hand waarvan de robuustheid van een Omgevingsdienst getoetst kan worden. Een aantal van deze criteria is financieel van aard en toetsbaar aan de hand van deze begroting. Deze zijn hieronder in tabelvorm opgenomen.

KPI	Voldoet ja/ nee	Toelichting
Minimaal 16,5 miljoen omzet voor BTP en milieugerelateerde plustaken	ja	Vrijwel de volledige begroting van de FUMO(€ 26,7 mln) bestaat uit de uitvoering van basistaken en milieugerelateerde plustaken
Minimaal 20% van de formatie is in vaste dienst	ja	In de begroting wordt gerekend met een norm van 15%. Op 1 januari 2026 wordt hieraan voldaan.
1% van de begroting besteden aan innovatie		De begroting 2027 bevat een ontwikkelbudget van € 658.000. Dit is 2,5% van de begroting. Dit budget is niet op voorhand volledig ingevuld en kan gebruikt worden voor het uitvoeren van de innovatieagenda.
Weerstandsratio van ten minste 0,8.	ja	Op basis van de meest recente risico-analyse en op basis van de algemene reserve in de JR 2024 en de post onvoorzien bedraagt de weerstandsratio 2,13.
Opleidingsbudget is ten minste 3% van loonsom	ja	Vanaf de begroting 2026 bedraag het opleidingsbudget 3% van de loonsom.

Tabel 6. Robuustheidscriteria

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Kengetallen

De verslaggevingsvoorschriften (het Besluit Begroting en Verantwoording) verplichten de FUMO tot opname van enkele kengetallen in de begroting en de jaarstukken.

	2027	2028	2029	2030
Netto schuld quote	0%	0%	0%	0%
Netto schuld quote gecorrigeerd voor alle versterkte leningen	0%	0%	0%	0%
Solvabiliteitsratio	14%	14%	14%	14%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%	0%
ontwikkeling EMU saldo	200	125	125	200

Tabel 7. kengetallen

De netto schuldquote betreft de omvang van de schulden ten opzichte van de totale baten in de begroting. Het feit dat hier sprake is van een negatieve netto schuldquote geeft aan dat de FUMO per saldo geen schuldpositie heeft. De solvabiliteitsratio geeft het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totaal vermogen aan. Het EMU (Europese Monetaire Unie) saldo, ook wel het begrotingssaldo van de rijksoverheid en de decentrale overheden genoemd, is de optelsom van alle inkomsten en uitgaven.

7.2 Paragraaf financiering

Als Gemeenschappelijke Regeling verplicht de Wet FIDO de FUMO om in de begroting en de jaarrekening een paragraaf over financiering op te nemen. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkelingen rondom het kasgeldlimiet, de renterisiconorm, de verwachte af- of toename van geldleningen of uitzettingen en het treasurybeleid.

Financiering komt grotendeels vanuit de deelnemers, die hun bijdragen per kwartaal vooruitbetalen. Bij eventuele investeringen trekt de FUMO een lening aan. Eind november 2023 is de in 2017 aangetrokken lening gecontinueerd, nadat deze ook in 2020 al is gecontinueerd. De hoofdsom is echter verlaagd van € 3 miljoen naar € 1 miljoen. De lening betreft een zogenaamde roll-over lening met een looptijd van drie jaar (tot eind november 2026). Van het bedrag van € 1,0 miljoen is gedurende deze looptijd een bedrag van € 200.000 niet-aflosbaar. De FUMO is voornemens deze lening te continueren.

Het kasgeldlimiet is het bedrag dat we kortlopend mogen financieren voor het doen van investeringen. Volgens de Uitvoeringsregeling van de Wet Fido is dit een percentage van 8,5 procent van de begroting. Dit komt overeen met circa € 2,2 miljoen. Deze ruimte is tot nog toe niet gebruikt.

In de financiële verordening is aangegeven op welke wijze we omgaan met het aantrekken en uitzetten van geldmiddelen. Dit beleid betekent onder andere dat we geldleningen alleen aangaan voor de taken van de FUMO en voor zover er geen andere financieringsbronnen (bijvoorbeeld reserves) aanwezig zijn.

Bij het uitzetten van (eventuele) overtollige middelen gelden strikte voorwaarden, waarbij het gebruik van derivaten niet is toegestaan. Overigens is de mogelijkheid hiertoe al flink beperkt doordat wij als FUMO onder het schatkistbankieren vallen. Dit betekent dat er een verplichting is om alle overtollige middelen boven de € 250.000 aan de schatkist af te dragen.

De FUMO rekent geen rente toe aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

7.3 Paragraaf bedrijfsvoering

De paragraaf Bedrijfsvoering geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering. Voor een nadere toelichting hierop verwijzen wij naar hoofdstuk 5.2 Organisatorische ontwikkelingen.

7.4 Paragraaf openbaarheid

De Wet open overheid (Woo) verplicht bestuursorganen om in de begroting aandacht te besteden aan beleidsvoornemens gericht op transparantie en verbetering van de informatiehuishouding. De FUMO geeft hier invulling aan door actief informatie openbaar te maken via landelijke voorzieningen zoals de Woo-index en Wooverheid, en door deel te nemen aan landelijke ontwikkelingen zoals het Handmatig Aanleverloket (HAL) van Logius/KOOP. Hiermee werkt de FUMO aan toegankelijke en vindbare overheidsinformatie voor inwoners en partners.

Verbetering informatiehuishouding en omgang met Woo-verzoeken

De FUMO werkt structureel aan verbetering van de informatiehuishouding, met als doel betere vindbaarheid, transparantie en naleving van wet- en regelgeving. In 2027 ligt de focus op verdere professionalisering van informatiebeheer. Woo-verzoeken die betrekking hebben op bevoegdheden van deelnemers worden door hen afgehandeld; de FUMO ondersteunt door relevante documenten waarover de deelnemers niet beschikken aan te leveren en blijft verantwoordelijk voor verzoeken over de eigen bedrijfsvoering

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8

De financiële begroting 2027

8.1 Uitgangspunten

Indexering

Voor de financiële begroting volgen wij voor de loon- en prijsindexatie de verwachting van het Centraal Plan Bureau (CPB).

BEDRAGEN (€ X1.000)	SALDO
Jaar	2027
Indexering personeelskosten	4,20%
Periodieken	1% (3% in ca. 30% van de gevallen)
Subtotaal personeelskosten	5,20%
Index materiële kosten	2,2%

Tabel 8. Indexering

Kostennormering

In de begroting gaan we uit van het volgende:

- Een productiviteitsnorm van 1.330 uur: een percentage van 71,0 procent van de totale beschikbare uren per fte (1.872). Dit zijn de ‘declarabele’ uren, oftewel de directe uren waarvoor in de begroting dekking is opgenomen. Deze norm wordt gehanteerd in afwachting van het door het AB gevraagde onderzoek naar een passende productiviteitsnorm.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

- Een flexibele schil voor het primair proces van vijftien procent. Dit betreft de verhouding externe medewerkers ten opzichte van het totaal aantal medewerkers (op basis van fte). De norm was in 2023 en 2024 tijdelijk hoger (namelijk twintig procent) als gevolg van de krappe arbeidsmarkt. Overeenkomstig het besluit van het algemeen bestuur is deze norm vanaf 2025 weer verlaagd naar vijftien procent.

Wijze van financieren

TAAKGEBIED	OMSCHRIJVING FINANCIERINGSWIJZE
Inrichting gebonden basistaken - regulering	• In samenspraak met de deelnemers maken we per product uit de PDC een inschatting van het aantal te verwachten producten. • Het aantal verwachte producten x het kengetal = aantal begrote uren. • In samenspraak met de deelnemers nemen we uren op voor informatieverstrekking, maatwerk en onvoorzien. • Het totaal aantal uren x het uurtarief = deelnemersbijdrage.
Inrichting gebonden basistaken - Toezicht	• Het aantal inrichtingen x kengetal x frequentie = aantal basistaakuren. • In samenspraak met de deelnemers nemen we uren op voor onvoorzien, maatwerk en indien gewenst een hoger ambitieniveau. • Aantal basistaakuren x uurtarief = deelnemersbijdrage voor inrichtinggebonden basistaken.
Overige basistaken	• Voor meldingen sloop/asbest en bodem maken we in samenspraak met de deelnemers per product een inschatting van het aantal te verwachten ingediende meldingen. Het aantal verwachte producten x het kengetal x het uurtarief = deelnemersbijdrage. • Voor het toezicht op sloop/asbest: het aantal meldingen x kengetal x frequentie = aantal toezichtsuren bodem en asbest/sloop. Dit maal het integrale uurtarief = deelnemersbijdrage. • Voor het vrije veld toezicht bodem is 2.100 uur begroot. • Voor handhaving gaan we uit van dezelfde berekeningwijze als in de begroting van 2026. • Voor de bodemtaken geldt dat in samenspraak met de deelnemers afspraken zijn gemaakt over de wijze waarop deze in de begroting worden opgenomen. Als gevolg van de Omgevingswet zijn de bodemtaken dusdanig gewijzigd dat de oude systematiek niet meer voldeed. Op basis van de eerste ervaringscijfers met de Omgevingswet, is een systematiek voor 2026 ontwikkeld. Deze is ook toegepast in de begroting van 2027. Deze systematiek kwam in samenspraak met de deelnemers tot stand. • Voor de taken in het kader van energiebesparing hanteerden we de toezichtfrequentie conform het besluit van het algemeen bestuur (eens per 16 jaar).
BOA-coördinatie	• Conform besluitvorming in het bestuurlijke VTH-overleg is 700 uur opgenomen in voorliggende begroting. • De uren zijn naar rato van de deelnemersbijdrage voor basistaken verdeeld over de deelnemers.
Ketentoezicht	• Voor ketentoezicht zijn 6 fte opgenomen. • De uren zijn naar rato van de verhouding reguliere toezicht uren verdeeld over de deelnemers.
Collectieve taken	• Voor collectieve taken is 11.280 uur opgenomen. • Deze uren zijn naar rato van de deelnemersbijdrage voor basistaken verdeeld over de deelnemers.
Plustaken	• De omvang en samenstelling van de plustaken kwam in samenspraak met de deelnemers tot stand. • Per plustaak is vervolgens de tariefgroep bepaald. Het aantal uren per type plustaak vermenigvuldigd met het geldende tarief, leidt tot de deelnemersbijdrage voor de plustaken.
Rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit	• Het aantal inrichtingen x kengetal = aantal basistaakuren. • Het totaal aantal uren x het uurtarief = deelnemersbijdrage.

Tabel 9. gehanteerde berekeningswijzen

Voor alle taken behalve de BOA-uren geldt dat we deze jaarlijks achteraf middels een nacalculatie afrekenen op basis van de werkelijk bestede uren.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.2 Overzicht van baten en lasten

OMSCHRIJVING (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING		MUTATIE
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**3.386**	**15,7%**
Gemeenten	14.382	16.730	2.347	16,3%
Provincie	7.112	8.151	1.039	14,6%
Wetterskip	47	47	0	0,0%
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**0**	**0,0%**
Financiële baten	**150**	**100**	**-50**	**-33,3%**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**-104**	**-9,3%**
Totale lasten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Personeelskosten	**19.160**	**21.493**	**2.333**	**12,2%**
Primair proces	13.518	15.115	1.597	11,8%
Overhead	4.813	5.562	749	15,6%
DVO's	828	816	-12	-1,5%
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**142**	**10,3%**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**34**	**14,2%**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**259**	**11,8%**
ICT-kosten	824	927	103	12,5%
Huisvestingskosten	732	834	102	14,0%
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	54	8,5%
Onvoorzien	**105**	**258**	**152**	**144,7%**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**386**	**141,7%**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**-75**	**-100,0%**

Tabel 10. exploitatiebegroting

De totale omvang van de begroting neemt in 2027 toe met € 3,2 mln. (13.8%)

Hierbij is rekening gehouden met de volgende ontwikkelingen.

- Indexeringen op basis van CPB
- 4 Omgevingsadviseurs
- Versterken Ketentoezicht
- Verlagen productiviteitsnorm (in afwachting van onderzoek)
- Robuuste Bedrijfsvoering
- Implementatie zaaksysteem
- Arbeidsmarktcampagne
- Kosten Vakoverleg
- Post onvoorzien naar 1% van de begroting
- Verlagen verwachte renteopbrengst
- Bedrijfsvoeringskosten (wagenpark, huisvesting, ICT)

Baten

De deelnemersbijdrage stijgt als gevolg van de hiervoor genoemde ontwikkelingen met € 3,4 mln. (15,7%) ten opzichte van 2026.

De mutatie van de deelnemersbijdrage is niet voor elke deelnemer gelijk. Voor elke individuele deelnemer worden in samenspraak de begrote uren bepaald op basis van ervaringscijfers van voorgaande jaren. Dit kan leiden tot een verhoging of een verlaging van de begrote uren.

De Specifieke Uitkering Toezicht en Handhaving Energiebesparingsplicht (SPUK THE) is bedoeld om voor meerdere jaren extra capaciteit voor toezicht en handhaving te realiseren, zodat de organisatie op dit vlak een professionaliseringsslag kan maken. Deze baten zijn, in afwachting van de

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

concrete uitwerking van de SPUK-The (Energie) gelijk gehouden aan de verwachte baten van 2026.

De financiële baten zijn met € 50.000 verlaagd als gevolg van een lagere Euribor-rente, waardoor de renteopbrengsten dalen.

Lasten

Personeelskosten

De personeelskosten stijgen met € 2,3 mln. (12,1%). We zien hierbij een verschil in de stijging tussen de personeelskosten in het primaire proces en de overhead.

Primair proces

De personeelskosten primair proces stijgen als gevolg van:

PERSONEELSKOSTEN STIJGEN ALS GEVOLG VAN:	
Indexeringen	
Verlaging productiviteitsnorm	
Hoger aantal begrote uren, waardoor ook de formatie en dus de kosten toenemen. De toename van begrote uren komt vooral door:	• 4 fte Omgevingsadviseurs (Zie paragraaf 5.1.3 voor een toelichting) • 2 fte ketentoezicht (Zie paragraaf 5.1.4 voor een toelichting) • 3.000 uren ZZS. (Zie paragraaf 5.1.3 voor een toelichting)

Tabel 11. Stijging personeelskosten

Overhead

DE PERSONEELSKOSTEN VAN DE OVERHEAD STIJGEN ALS GEVOLG VAN:	
Indexeringen	
Robuuste bedrijfsvoering, die bestaat uit de volgende functies	• Directiesecretaris (1 fte) • Bedrijfsjurist (1 fte) • Strategische communicatie (1 fte) • Medewerker facilitair & huisvesting (1 fte) • Strategisch accountmanagement (1 fte) • Informatiebeheerder (1 fte) • Medewerker kwaliteit en processen (1 fte)

Tabel 12. Stijging overhead

Overige personeelskosten

De overige personeelskosten bestaan voor een deel uit kosten die meebewegen met de personeelskosten, te weten de opleidingskosten (3 procent van de loonsom) en het budget voor secundaire arbeidsvoorwaarden (1.2 procent). Ook is hieronder budget voor werving & selectie, budget voor outplacement en budget voor reiskosten conform de Regeling vergoeding reiskosten FUMO opgenomen.

Naast indexeringen in het budget voor overige personeelskosten verhoogd met € 40.000 voor de noordelijke arbeidsmarktcampagne.

Kapitaallasten

De kapitaallasten stijgen als gevolg van verwachte investeringen in hardware zoals telefoons en laptops en een investering geluidsapparatuur voor het verrichten van geluidsmetingen voor onze deelnemers.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bedrijfsvoeringskosten

De bedrijfsvoeringskosten stijgen met € 259.000 (11,8%).

De ICT-kosten stijgen door hogere licentiekosten, onder meer door een toenemend gebruik van AI (Artificial Intelligence).

De huisvestingskosten stijgen door hogere onderhoudskosten voor installaties, waar in de begroting geen ruimte voor was, maar die gezien de staat van bijvoorbeeld het klimaatsysteem wel noodzakelijk zijn. In voorgaande jaren leidde dit tot een overschrijding van de begroting, die hiermee wordt voorkomen.

De overige bedrijfsvoeringskosten bestaan onder meer uit kosten voor het wagenpark, administratiekosten, verzekeringen en abonnementen. Deze kosten stijgen vooral als gevolg van indexeringen.

Onvoorzien

Het budget voor onvoorzien wordt gesteld op 1% van de begroting.

Sinds jaren is de post onvoorzien (€ 100.000) niet aangepast en bedroeg in voorgaande jaren circa 0,4% van de begroting. De post onvoorzien telt mee voor de bepaling van het weerstandsvermogen en zorgt hiermee voor meer financiële stabiliteit. Daarom wordt voorgesteld de post onvoorzien met ingang van 2027 standaard op 1% van de begroting te stellen.

Ontwikkelkosten

Het budget voor ontwikkelkosten wordt verhoogd met twee incidentele posten.

- Implementatie zaaksysteem. Per 1 januari 2027 gaat de FUMO naar verwachting over op een nieuw zaaksysteem. Dit zal, vooral in de beginperiode van 2027, leiden tot inefficiënties als gevolg van het vertrouwd raken met het nieuwe systeem. Hiervoor is een incidenteel budget opgenomen van € 300.000.

- Doorontwikkeling P&O. Voor de doorontwikkeling van P&O is een incidenteel budget opgenomen van € 80.000. Onderwerpen die hierbij aan de orde komen zijn procesoptimalisatie, herijking beleidsstukken, vergroten van deskundigheid en professionaliteit, optimalisatie van functionaliteiten in AFAS en structurele begeleiding bij WW en ziektewet instroom (FUMO is eigen risicodrager voor wat betreft WW).

8.3 Collectieve taken

In de begroting 2027 zijn 14.280 uren opgenomen voor de uitvoering van collectieve taken. Dit is 7.080 meer dan in 2026. Dit wordt veroorzaakt door het opnemen van 4 fte Omgevingsadviseurs en 3.000 uren ZZS. Daarnaast is zijn de uren bedrijvenlijst uit de collectieve taken gehaald en is de functionaris die deze taak vervult onder afdeling bedrijfsvoering opgenomen, zoals in werkelijkheid ook het geval is.

De nadere uitwerking van de collectieve taken is onderdeel van ons jaarprogramma uitvoering VTH-taken.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven

Op advies van de strategische stuurgroep Financiën en Flexibiliteit heeft het VTH-MO de FUMO de opdracht gegeven om in de begroting 2027 de overhead als vaste begrotingspost op te nemen. Deze werkwijze sluit aan bij de door OD-NL geadviseerde, toekomstbestendige financieringssystematiek voor omgevingsdiensten. Door de overhead los te koppelen van de productie (declarabele uren) verkleinen we het financiële risico bij onderproductie. Deze keuze past binnen de kaders van de Gemeenschappelijke Regeling en de huidige financieringssystematiek van de FUMO. Op begrotingsbasis heeft dit geen invloed op de deelnemersbijdrage.

In onderstaande tabel zijn de tarieven voor 2027 opgenomen.

OMSCHRIJVING	TARIEFGROEP	UURTARIEF ZONDER OVERHEAD	INTEGRAAL UURTARIEF
Basistaken	nvt	€ 73,06	€ 136,27
Collectieve taken	nvt	€ 73,06	€ 136,27
Aanvullende en incidentele taken	Tariefgroep 1	€ 45,00	€ 108,00
	Tariefgroep 2	€ 59,00	€ 122,00
	Tariefgroep 3	€ 78,00	€ 141,00
	Tariefgroep 4	€ 92,50	€ 155,50

Tabel 13. tarieven 2027

De basistaken, collectieve taken en aanvullende taken worden bij de deelnemers vooraf in rekening gebracht en afgerekend op basis van het uurtarief zonder overhead. Voor incidentele taken en opdracht van niet-deelnemers wordt het integrale uurtarief gehanteerd.

8.5 Investeringen

We verwachten in 2027 voor € 100.000 aan investeringen te doen in ICT-gerelateerde zaken, zoals vervangingsinvesteringen in laptops en telefoons, maar ook investeringen in het netwerk.

Ook verwachten we in 2027 voor € 250.000 aan investeringen te doen in een nieuw te betrekken huurpand. De besluitvorming hierover is nog niet definitief, maar vooruitlopend op besluitvorming wordt hiervoor op deze wijze wel alvast investeringskrediet aangevraagd.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.6 Financieel meerjarenperspectief

Hieronder is het financieel meerjarenperspectief van de begroting opgenomen.

BEDRAGEN (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING	2028 BEGROTING	2029 BEGROTING	2030 BEGROTING	2031 BEGROTING
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**27.904**	**29.210**	**30.577**	**32.008**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**26.175**	**27.481**	**28.848**	**30.279**
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**614**	**614**	**614**	**614**
Financiële baten	**150**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**1.015**	**1.015**	**1.015**	**1.015**
Totale lasten	**23.425**	**26.656**	**27.904**	**29.210**	**30.577**	**32.008**
Personeelskosten	**19.161**	**21.493**	**21.493**	**21.493**	**21.493**	**21.493**
Primair proces	13.518	15.115	15.115	15.115	15.115	15.115
Overhead	4.813	5.562	5.562	5.562	5.562	5.562
DVO's	828	816	816	816	816	816
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**1.525**	**1.525**	**1.525**	**1.525**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**274**	**274**	**274**	**274**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**2.448**	**2.448**	**2.448**	**2.448**
ICT-kosten	824	927	927	927	927	927
Huisvestingskosten	732	834	834	834	834	834
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	687	687	687	687
Onvoorzien	**105**	**258**	**258**	**258**	**258**	**258**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**658**	**658**	**658**	**658**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Indexering	**0**	**0**	**1.248**	**2.553**	**3.920**	**5.351**

Tabel 14. meerjarenperspectief

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

BEDRAGEN (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING	2028 BEGROTING	2029 BEGROTING	2030 BEGROTING
VASTE ACTIVA					
Financiële vast activa	15	15	15	15	15
Materiele vaste activa	850	650	525	400	200
	865	665	540	415	215
VLOTTENDE ACTIVA					
Overige vorderingen en overlopende activa	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100
Liquide middelen	3.590	3.790	3.915	4.040	4.240
	4.690	4.890	5.015	5.140	5.340
TOTAAL ACTIVA	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**
VASTE PASSIVA					
Eigen vermogen	800	800	800	800	800
Voorzieningen	55	55	55	55	55
Lening (langlopende deel)	200	200	200	200	200
	1.055	1.055	1.055	1.055	1.055
VLOTTENDE PASSIVA					
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan eén jaar	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Overlopende passiva	500	500	500	500	500
	4.500	4.500	4.500	4.500	4.500
TOTAAL PASSIVA	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**

Tabel 15. geprognosticeerde balans en toelichting

In de geprognosticeerde balans is rekening gehouden met de volgende punten:

- Afschrijvingen conform begroting en investeringen in de periode 2026 – 2030;
- Van de lening van € 1 miljoen is € 0,8 miljoen direct aflosbaar en daarmee onder de vlottende passiva verantwoord.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

9

Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

In bijlage 1 zijn vier overzichten opgenomen met specificaties van de deelnemersbijdrages.

- In tabel 16 is een totaalspecificatie opgenomen van de deelnemersbijdrage voor 2027.
- In tabel 17 is een specificatie opgenomen van de ontwikkeling van de deelnemersbijdrage 2027 ten opzichte van 2026.
- In tabel 18 is het overzicht opgenomen van het aantal basistaakbedrijven per categorie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

DEELNEMER	TOTALE BIJDRAGE	BASISTAKEN	PLUSTAKEN	OVERIGE OPBRENGSTEN	COLLECTIEVE OPDRACHTEN INCL KETENTOEZICHT	OVERHEAD
Achtkarspelen	774.555	306.820	40.382	-	69.876	357.477
Ameland	148.805	51.379	19.731	-	9.058	68.637
Dantumadiel	540.329	165.901	87.039	-	34.434	252.955
De Fryske Marren	1.536.193	612.507	81.593	-	130.212	711.881
Harlingen	664.596	212.076	96.458	-	47.777	308.285
Heerenveen	1.020.179	413.199	52.614	-	83.152	471.213
Leeuwarden	1.829.001	727.123	121.693	-	135.970	844.216
Noard-East Fryslân	1.513.640	555.758	129.313	-	131.944	696.626
Ooststellingwerf	795.079	330.290	25.712	-	71.210	367.868
Opsterland	703.488	302.517	13.746	-	61.451	325.774
Schiermonnikoog	55.561	18.833	7.198	-	3.811	25.719
Smallingerland	980.396	361.842	93.662	-	73.026	451.866
Súdwest-Fryslân	2.779.594	1.212.226	23.088	-	255.585	1.288.695
Terschelling	261.699	83.097	42.330	-	16.210	120.061
Tytsjerksteradiel	790.538	294.990	72.476	-	59.753	363.319
Vlieland	99.022	26.055	22.572	-	4.896	45.500
Waadhoeke	1.504.308	556.026	123.516	-	130.304	694.463
Weststellingwerf	732.779	317.767	9.037	-	66.558	339.417
Subtotaal	**16.729.763**	**6.548.404**	**1.062.160**	**-**	**1.385.227**	**7.733.971**
Provincie Fryslân	8.150.885	1.708.652	2.342.561	-	292.228	3.807.443
Wetterskip	46.753	-	46.753	-	-	-
Specifieke uitkeringen	613.916	-	-	613.916	-	-
Rente opbrengsten	100.000	-	-	100.000	-	-
Overige opdrachten incidenteel	1.014.961	-	-	1.014.961	-	-
Eindtotaal	**26.656.278**	**8.257.056**	**3.451.475**	**1.728.877**	**1.677.455**	**11.541.414**

Tabel 16. specificatie bijdrage per deelnemer

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Ontwikkeling deelnemersbijdrage

	a	b		c = b -/- a	
DEELNEMER	TOTALE BIJDRAGE BEGROTING 2026	TOTALE BIJDRAGE BEGROTING 2027		MUTATIE	
Achtkarspelen	632.779	774.555		141.776	22,4%
Ameland	128.958	148.805		19.848	15,4%
Dantumadiel	502.440	540.329		37.889	7,5%
De Fryske Marren	1.251.754	1.536.193		284.439	22,7%
Harlingen	596.314	664.596		68.281	11,5%
Heerenveen	882.000	1.020.179		138.179	15,7%
Leeuwarden	1.551.933	1.829.001		277.068	17,9%
Noard-East Fryslân	1.335.654	1.513.640		177.986	13,3%
Ooststellingwerf	791.515	795.079		3.564	0,5%
Opsterland	601.309	703.488		102.179	17,0%
Schiermonnikoog	50.121	55.561		5.440	10,9%
Smallingerland	846.960	980.396		133.436	15,8%
Súdwest-Fryslân	2.317.679	2.779.594		461.915	19,9%
Terschelling	207.407	261.699		54.292	26,2%
Tytsjerksteradiel	687.278	790.538		103.261	15,0%
Vlieland	89.542	99.022		9.479	10,6%
Waadhoeke	1.274.483	1.504.308		229.825	18,0%
Weststellingwerf	634.186	732.779		98.593	15,5%
Subtotaal	14.382.312	16.729.763		2.347.450	16,3%
Provincie Fryslân	7.281.829	8.150.885		869.056	11,9%
Wetterskip	46.753	46.753		-	0,0%
Specifieke uitkeringen	613.916	613.916		-	0,0%
Rente opbrengsten	150.000	100.000		- 50.000	-33,3%
Overige opdrachten incidenteel	949.540	1.014.961		65.421	6,9%
Eindtotaal	23.424.351	26.656.278		3.231.927	13,8%

Tabel 17. ontwikkeling deelnemersbijdrage

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Overzicht aantal inrichtingen (basistaken)

SPECIFICATIE INRICHTINGEN					
Gemeente	Categorie B-	Categorie B	Categorie C	Categorie IPPC	Totaal
Achtkarspelen	312	91	27	16	446
Ameland	33	10	6	0	49
Dantumadiel	220	86	18	1	325
De Fryske Marren	656	235	84	10	985
Harlingen	91	80	43	3	217
Heerenveen	403	116	51	7	577
Leeuwarden	458	144	97	5	704
Noard-East Fryslân	512	327	78	13	930
Ooststellingwerf	209	71	47	11	338
Opsterland	239	61	49	5	354
Schiermonnikoog	40	10	2	0	52
Smallingerland	442	124	42	5	613
Súdwest-Fryslân	1.143	615	114	17	1.889
Terschelling	35	20	15	0	70
Tytsjerksteradiel	333	94	34	5	466
Vlieland	11	6	4	0	21
Waadhoeke	419	365	57	13	854
Weststellingwerf	242	64	53	7	366
Provincie Fryslân	0	0	0	53	53
Totaal	**5.798**	**2.519**	**821**	**171**	**9.309**

Tabel 18. aantal basistaakbedrijven per categorie

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Specificatie plusuren gemeenten

PRODUCT	VARIANT	AANTAL UREN																			
		Achtkarspelen	Ameland	Dantumadiel	De Fryske Marren	Harlingen	Heerenveen	Leeuwarden	Noard-East Fryslân	Ooststellingwerf	Opsterland	Schiermonnikoog	Smallingerland	Súdwest-Fryslân	Terschelling	Tytsjerksteradiel	Vlieland	Waadhoeke	Weststellingwerf	Totaal	Tariefgroep
Advies activiteit fysieke leefomgeving	Advies Geluid	300	54	80	350	416	450	980	370	200	0	0	450	0	150	250	15	450	0	4.515	3
	Advies Lucht (luchtkwaliteit en luchtemissies)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0	0	0	0	0	50	4
	Advies Bodem (o.a. bodeminformatie)	0	0	0	0	75	0	0	0	0	0	0	0	0	48	0	20	0	0	143	3
	Advies energiebesparing en duurzaamheid	0	0	10	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	3
	Advies Juridisch	100	0	130	50	125	75	100	570	50	50	0	164	0	82	200	0	200	50	1.946	4
Advies activiteit fysieke leefomgeving	Advies externe veiligheid (i.r.t. Wm / Omgevingswet en RO)	84	12	47	161	76	117	178	189	30	73	8	107	250	27	124	8	50	20	1.560	3
	Beleidsondersteuning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	100	200	0	320	4
	Nazca	9	3	9	9	9	9	0	27	9	9	3	9	9	3	9	3	18	9	156	3
	Register externe veiligheid	6	1	4	20	5	10	20	15	20	20	1	8	25	2	45	2	20	20	244	3
	Administratieve ondersteuning	0	0	0	0	120	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	0	0	150	1
Reguleringstaken	Reguleringstaken niet basistaak	0	0	244	0	50	0	0	160	0	0	0	50	0	0	0	0	120	0	624	2
	Reguleringstaken bodem (plustaak, waaronder bodemloket)	0	23	18	142	85	-	0	68	15	20	7	44	0	7	0	7	40	10	486	2
Toezicht	Toezicht niet basistaak	0	0	427	0	95	0	0	0	0	0	12	50	0	60	0	45	180	0	869	2
	Toezicht BOA domein II	0	66	264	264	264	0	264	0	0	0	66	264	0	66	264	66	264	0	2.112	3
	Toezicht bodem (plustaak)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Overige	Overig	0	100	27	0	0	0	0	168	0	0	0	0	12	75	0	0	50	0	432	3
	Piket niet basistaak	p.m.	0	0	100	p.m.	0	0	0	0	0	0	p.m.	0	0	p.m.	0	p.m.	0	100	2
Totaal aanvullende taken		**499**	**259**	**1.260**	**1.096**	**1.320**	**661**	**1.542**	**1.607**	**324**	**172**	**97**	**1.196**	**296**	**540**	**892**	**296**	**1.592**	**109**	**13.757**	

Tabel 19. Specificatie plusuren gemeenten

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Specificatie plusuren provincie

PROVINCIE FRYSLÂN	TARIEFGROEP				
Taakveld	**1**	**2**	**3**	**4**	**Totaal**
Externe Veiligheid	0	0	0	400	400
Geluid	0	0	300	0	300
Grondwater	0	1.135	0	0	1.135
Luchtvaart	0	0	250	0	250
Natuur	0	0	6.400	0	6.400
Ondersteuning	0	0	700	6.450	7.150
Ontgrondingen & Bodem	0	9.020	0	0	9.020
Strafrechtellijke handhaving	0	0	2.300	0	2.300
Vuurwerk	0	850	450	0	1.300
Zwemgelegenheden	0	4.590	0	0	4.590
Totaal	**0**	**15.595**	**10.400**	**6.850**	**32.845**

Tabel 20. Specificatie plusuren provincie

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

DEELNEMER	REGULERING (EXCL ACTUALISATIES)	ACTUALISATIES VERGUNNINGEN	TOEZICHT	ASBEST: REGULERING	ASBEST: TOEZICHT	BODEMTAKEN: REGULERING	BODEMTAKEN: TOEZICHT	VRIJE VELD TOEZICHT BODEM	HANDHAVING	ENERGIE-TOEZICHT	WERKGEB. PERS. MOB.	KETEN-TOEZICHT	BRIKS TAKEN	TOTAAL UREN
Achtkarspelen	1.185	266	1.429	133	80	488	264	100	194	55	6	400	-	4.599
Ameland	240	34	121	13	8	110	98	19	32	28	-	31	-	734
Dantumadiel	514	157	714	146	88	292	160	67	105	28	-	170	-	2.441
De Fryske Marren	2.423	560	2.565	226	136	988	681	233	385	173	14	671	-	9.055
Harlingen	831	300	853	60	36	333	257	51	134	48	-	269	-	3.172
Heerenveen	1.757	369	1.502	213	128	671	400	156	256	173	32	389	-	6.044
Leeuwarden	2.951	703	1.987	399	240	1.230	1.365	278	451	308	40	542	-	10.494
Noard-East Fryslân	1.963	573	2.795	338	203	653	431	149	350	142	10	798	-	8.405
Ooststellingwerf	1.636	430	1.256	160	96	293	297	50	208	92	4	375	-	4.896
Opsterland	1.159	328	1.058	180	108	439	482	109	190	85	4	292	-	4.433
Schiermonnikoog	50	7	93	20	12	32	18	9	12	7	-	18	-	276
Smallingerland	1.631	259	1.420	266	160	457	248	113	224	144	30	343	-	5.296
Súdwest-Fryslân	5.003	867	4.889	466	280	1.903	1.725	389	764	280	28	1.299	-	17.891
Terschelling	450	143	236	47	28	76	59	16	52	31	-	71	-	1.209
Tytsjerksteradiel	1.238	232	1.136	158	95	495	336	93	186	63	4	283	-	4.320
Vlieland	140	34	67	9	6	28	43	4	16	9	-	20	-	376
Waadhoeke	2.278	450	2.650	233	140	767	411	197	351	125	8	775	-	8.385
Weststellingwerf	1.753	403	1.176	120	72	310	160	67	200	79	10	335	-	4.684
Provincie Fryslân	13.750	-	6.990	-	-	-	1.317	-	-	-	-	900	1.330	24.287
Totaal uren	**40.953**	**6.115**	**32.935**	**3.185**	**1.916**	**9.561**	**8.753**	**2.100**	**4.110**	**1.870**	**190**	**7.980**	**1.330**	**120.998**

Tabel 21. Specificatie basistaakuren per deelnemer

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

BEGROTING FUMO BEDRAGEN (X € 1.000)	2027	0,1 BESTUUR	0,4 OVERHEAD, ONDERSTEUNING ORGANISATIE	0,8 OVERIGE BATEN EN LASTEN	7,4 MILIEUBEHEER	8,3 WONEN EN BOUWEN
Lasten:						
Personeelskosten	20.649	74	5.488	-	14.990	97
Inbesteding o.b.v. DVO's	816	-	816	-	-	-
Detachering Wetterskip	28	-	28	-	-	-
Materiele lasten	4.906	-	4.906	-	-	-
Onvoorzien	258	-	-	258	-	-
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	**26.656**	**74**	**11.237**	**258**	**14.990**	**97**
Baten:						
Basistaken	8.354	-	-	-	8.257	97
Aanvullende taken	3.451	-	-	-	3.451	-
Overige opbrengsten	14.851	-	-	-	14.851	-
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Totaal baten	**26.656**	**-**	**-**	**-**	**26.559**	**97**
Saldo	**0**					

Tabel 23. Overzicht taakvelden

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

		OMSCHRIJVING RISICO	BEHEERSMAATREGELEN	BEDRAG	KANS (HOOG/MIDDEL/ LAAG)	IMPACT
1.	Inflatie	In de begroting van 2027 is rekening gehouden met een indexering van 4,2%. Dit is gebaseerd op de Middellange termijn raming van het CPB van september 2025. Het is onzeker wat de inflatie de komende periode gaat doen. Hierdoor ontstaat het risico dat de indexering ontoereikend is. Met name CAO-effecten kunnen tot extra kosten leiden. Een stijging van 2% boven op de indexering van de loonkosten, betekent een extra kostenpost van circa € 300.000.	• Geen beheersmaatregelen mogelijk	€ 300.000	M	€ 150.000
2.	Rente	In de begroting 2027 is rekening gehouden met een renteopbrengst van € 100.000. Het risico bestaat dat de rente verder gaat dalen en dat de begrote opbrengst niet gerealiseerd gaat worden. Het maximale risico wordt geschat op € 50.000.	• Geen beheersmaatregelen mogelijk	€ 75.000	M	€ 37.500
3.	Productivitet	De productiviteitsnorm is in de begroting 2027 verlaagd naar 1.330 uren per fte. Dit is hoger dan de realisatie van 2024 (1.312) en 2025 (1.290). Doordat de overhead met een vaste bijdrage wordt gedekt, is het financiële risico al fors verlaagd. Uitgaande van een realisatie van 1.300 uur en een formatie van 150 fte, schatten we het maximale risico in op € 350.000.	• "* Sturing op het behalen van de productiviteitsnorm. Hierbij kan gekeken worden naar de wijze van tijdsregistratie. • Met de deelnemers en het bestuur in gesprek gaan over de haalbaarheid van de productiviteitsnorm en deze eventueel bijstellen."	€ 350.000	M	€ 175.000
4.	ICT-Omgevingswet	Het ICT-landschap, waaronder het zaaksysteem LEEF, dient te worden aangepast aan de veranderende wet- en regelgeving. Daarnaast vereist de aansluiting op het digitale stelsel een organisatie die geheel digitaal kwalitatieve, hoogstaande informatie verzamelt en opmaakt. Dit betekent dat (interne) processen en systemen opnieuw ingericht moeten worden. Omvang van het risico is moeilijk te bepalen. Schatting risico is € 300.000.	• "• Werken met een gedegen projectplanning, waarin prioriteiten worden gesteld op basis van beschikbare uren/budget. • Goed verwachtingsmanagement richting de deelnemers."	€ 300.000	H	€ 240.000
5.	Outplacementkosten	In de begroting van de FUMO is een budget van € 200.000 opgenomen voor outplacementkosten. Het risico bestaat dat dit budget niet voldoende is om de werkelijke outplacementkosten te dekken.		€ 250.000	L	€ 50.000
Totaal				**1.275.000**		**652.500**

Tabel 24. Risico-analyse

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gemeente	Basis	Plus	Collectief	Totaal	%
Achtkarspelen	4.599	499	557	5.655	3,10%
Ameland	734	259	93	1.086	0,59%
Dantumadiel	2.441	1.260	301	4.002	2,19%
De Fryske Marren	9.055	1.096	1.111	11.262	6,17%
Harlingen	3.172	1.320	385	4.877	2,67%
Heerenveen	6.044	661	750	7.454	4,08%
Leeuwarden	10.494	1.542	1.319	13.355	7,31%
Noard-East Fryslân	8.405	1.607	1.008	11.020	6,04%
Ooststellingwerf	4.896	324	599	5.819	3,19%
Opsterland	4.433	172	549	5.154	2,82%
Schiermonnikoog	276	97	34	407	0,22%
Smallingerland	5.296	1.196	656	7.148	3,92%
Súdwest-Fryslân	17.891	296	2.199	20.387	11,17%
Terschelling	1.209	540	151	1.899	1,04%
Tytsjerksteradiel	4.320	892	535	5.748	3,15%
Vlieland	376	296	47	720	0,39%
Waadhoeke	8.385	1.592	1.009	10.986	6,02%
Weststellingwerf	4.684	109	576	5.369	2,94%
Provincie Fryslân	24.287	32.845	3.100	60.232	32,99%
Totaal	**120.998**	**46.602**	**14.980**	**182.579**	**100,00%**

Tabel 25. Verdeelsleutel overhead

Voorstel

van het Presidium aan de raad

Zaaknummer	553543
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Griffie
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Offerte aanschaf Debatrijk Ameland i.s.m. gezamenlijke Waddeneilanden

Voorstel

1. In te stemmen met de offerte van Debatrijk aan de gezamenlijke Waddeneilanden;
2. In 2026 d.m.v. een begrotingswijziging een budget van € 7.000,-- (eenmalig aanleg + half jaar maandelijkse kosten) te ramen ten laste van het geraamde jaarresultaat;
3. Structureel vanaf 2027 € 8.250,-- in de begroting op te nemen ten laste van de geraamde jaarresultaten.

Inleiding

Debatrijk is een handige AI-applicatie die alle informatie over de gemeenteraad op een duidelijke en toegankelijke manier presenteert voor inwoners, raadsleden en de griffie. Met behulp van een slimme zoekmachine en geavanceerde AI-technologie wordt complexe informatie eenvoudig toegankelijk gemaakt, zodat gebruikers snel inzicht krijgen in voor hen relevante onderwerpen. Debatrijk is ontwikkeld door griffiers en raadsleden waardoor het specifiek aansluit bij het raadswerk.

De griffier van Texel heeft namens de gezamenlijke Waddeneilanden een offerte aangevraagd bij Debatrijk. De verdeling van de kosten worden volgens de gebruikelijke verdeling van de GR De Waddeneilanden gedeeld. Dit levert een aanzienlijke besparing op ten opzichte van door enkele eilanden eerder opgevraagde offertes.

De kosten van de implementatie van de documenten en opnames bedragen vanwege het verdeelmodel van de Waddeneilanden (Texel 30%, Terschelling en Ameland beiden 25%, Vlieland en Schiermonnikoog beiden 10%) voor Ameland eenmalig € 3.750,-- en de maandelijkse kosten € 687,50 . Er wordt voorgesteld om de offerte te accepteren en eenmalig € 7.000,-- vrij te maken ten laste van het geraamde jaarresultaat voor de eenmalige kosten en een half jaar maandelijkse kosten, en in de begroting 2027 een bedrag van € 8.250 ,-- op te nemen voor de volgende jaren.

Beoogd effect

De informatie van en over de gemeenteraad op een duidelijke en toegankelijke manier te presenteren voor inwoners, raadsleden en de griffie, en daarmee de communicatie en verbinding met de inwoners bij de gemeente(raad) te vereenvoudigen en vergroten.

Argumenten

Debatrijk maakt informatie overzichtelijk en begrijpelijk voor inwoners en bespaart raadsleden en griffie zoek- en leestijd door informatie te kanaliseren. Met behulp van een slimme zoekmachine en geavanceerde AI-technologie wordt complexe informatie eenvoudig toegankelijk gemaakt. Debatrijk draagt bij aan het snel inzicht krijgen in relevante documenten en (video)verslagen), waardoor de tijd die besteed wordt aan leeswerk aanzienlijk vermindert.

Op de startpagina is de meest recente vergadering zichtbaar, waarbij per agendapunt een laagdrempelig geschreven nieuwsartikel wordt gegenereerd (door AI, de griffier kan dit controleren op juistheid), met een link naar alle bijbehorende stukken en de video van het agendapunt.

Alle nieuw geplaatste stukken in iBabs worden getoond met heldere samenvattingen en uitgebreide analyses. Er is eenvoudig terug te kijken en een persoonlijk dossier aan te maken van een relevant onderwerp waarbij documenten, analyses en video's etc automatisch bij elkaar in een tijdlijn worden geplaatst. Debatrijk haalt zijn informatie alléén uit iBabs, Company Webcast en Notubiz, zoals de griffie die heeft geplaatst.

De licentie omvat de opslag en doorzoekbaarheid van de raadsinformatie van de afgelopen vier jaar.

Kanttekeningen

De coördinator KCC Ameland en Informatieadviseur Waddeneilanden heeft de offerte kritisch bekeken en contact gehad met de ontwikkelaars van de applicatie. Hij heeft de volgende vragen en opmerkingen met hen besproken:

1. *Hoe staat Debatrijk t.o.v. de andere applicaties die we gebruiken in het proces van bestuurlijke besluitvorming*?
Debatrijk is de schil die over de andere applicaties wordt heen gelegd.
- iBabs wordt gebruikt voor agenda en stukken
- Company Webcast voor opname vergaderingen en archivering nieuwe vergaderingen
- Notubiz voor archivering oude vergaderingen
Debatrijk haalt de informatie uit de bestaande bronnen. De huidige bronnen moeten dus blijven bestaan.

2. *Hoeveel tijd kost het beheer van het CMS*?
De applicatie is geheel geautomatiseerd en op basis van AI worden samenvattingen gemaakt. Aan beheer ben je hieraan geen tijd kwijt.
Wel kan de griffier de samenvattingen nalezen en corrigeren. Dit kost enige tijd.

3. *Hoe en waar is de dataopslag van Debatrijk?*
De brondata wordt ook binnen Debatrijk in de cloud opgeslagen vanwege de snelheid van ontsluiten informatie.
De data wordt in Nederland opgeslagen en ze zijn bezig met een ISO27002 certificering (dit is een voorwaarde vanuit informatiebeveiliging)
Vanuit SSC Leeuwarden is er geen extra beheer nodig.
'De applicatie kan een meerwaarde voor de geïnteresseerde burger zijn zodat deze snel inzicht in een dossier krijgt. Hieraan is wel een kostenplaatje verbonden. Het is aan jullie om hierin een keuze te maken. Als informatieadviseur heb ik dan ook geen belemmeringen tegen deze applicatie. De applicatie wordt ook al binnen onze regio door Noardeast Fryslan ingezet'. (aldus de coördinator KCC Ameland en Informatieadviseur Waddeneilanden).

Afstemming

Zie hierboven, afgestemd met de coördinator KCC / Informatieadviseur Waddeneilanden.

Tevens heeft de griffier van Ameland contact gehad met de college van Achtkarspelen over de juridische en informatie aspecten. Deze gemeente heeft een uitgebreide DPIA (data protection impact assessment) op Debatrijk uitgevoerd en kwam met de volgende antwoorden:

Is Debatrijk getoetst op gevoeligheid voor datalekken?
Debatrijk is geen applicatie die gekoppeld is aan de ICT infrastructuur van de gemeente. Het gebruikt uitsluitend informatie die al openbaar beschikbaar is in het RIS. Als er in het RIS gegevens staan die onder de definitie van een 'datalek' vallen, dan is dat dus iets wat al in het RIS aanwezig was en niet door Debatrijk wordt veroorzaakt.

Hoe wordt omgegaan met geheime stukken (achter slotje) in iBabs?
Geheime stukken zijn niet openbaar en worden door Debatrijk niet ingelezen of zichtbaar gemaakt. Debatrijk heeft op geen enkele manier toegang tot deze documenten.

Is er een extra toets op AVG proof van stukken?
Ja. Er is een DPIA uitgevoerd (in bezit griffier). Daar kwamen geen bijzonderheden uit. Wel is afgesproken dat er een verwerkersovereenkomst afgesloten gaat worden.

Informatiebeheer / informatiebeveiliging – wat zijn de ervaringen op dit gebied met Debatrijk?
De DPIA is vooral uitgevoerd op verzoek van de privacy officer en de privacyfunctionaris. In eerste instantie was er bij beiden terughoudendheid, maar uiteindelijk hebben zij ingestemd met de aanschaf.

Vervolg

Op 7 mei a.s. geeft Debatrijk een demonstratie aan de raadsleden en andere betrokken van de 5 Waddeneilanden via teams.

Bijlagen

Besluit

Raad

Zaaknummer	553543
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Voorstel aanschaf debatrijk voor de raad
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	13

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van het presidium d.d. 20 april 2026

Besluit:

1. In te stemmen met de offerte van Debatrijk aan de gezamenlijke Waddeneilanden;
2. In 2026 d.m.v. een begrotingswijziging een budget van € 7.000,-- (eenmalig aanleg + half jaar maandelijkse kosten) te ramen ten laste van het geraamde jaarresultaat; en structureel vanaf 2027 € 8.250,-- in de begroting op te nemen ten laste van de geraamde jaarresultaten.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	554667
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Staf
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Intrekking verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020.

Voorstel

De verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020 intrekken.

Inleiding

Op 13 april 2026 heeft uw raad de verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2026 vastgesteld. Daarbij is verzuimd de verordening van 2020 in te trekken. Met dit voorstel en besluit wordt dit verzuim hersteld.

Beoogd effect

Voldoen aan wettelijke verplichtingen en er voor zorgen dat de enige en juiste verordening van toepassing is en gepubliceerd is.

Argumenten

1. Er kan op enig moment maar één verordening rechtspositie raads- en commissieleden van toepassing- en gepubliceerd zijn.

2. De omissie om de verordening van 2020 niet in te trekken, moet hersteld worden.

Kanttekeningen

Niet van toepassing.

Afstemming

Dit voorstel en besluit is vooraf afgestemd met de griffier.

Vervolg

Na uw besluitvorming wordt de verordening ingetrokken en dit wordt op overheid.nl verwerkt.

Bijlagen

Geen.

Besluit

Raad

Zaaknummer	554667
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	Intrekking verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	**14**

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 4 mei 2026;

gelet op de Gemeentewet, het rechtspositiebesluit decentrale politieke ambtsdragers en de regeling rechtspositie decentrale politieke ambtsdragers;

Besluit:

De verordening rechtspositie raads- en commissieleden 2020 in te trekken.

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

Voorstel

van het college aan de raad

Zaaknummer	556212
Vergaderdatum	18 mei 2026
Organisatieonderdeel	Griffie
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma

Onderwerp

Benoemen raad- en commissieleden in de commissies Auditcommissie en Commissie Intern toezicht openbaar onderwijs.

Voorstel

1. Te benoemen voor de **Auditcommissie:**
   Voorzitter : dhr. Hatzmann
   Commissiegriffier: mw. M. Werkman
   Leden: de heer N. van der Geest, mw. A. Touwen, dhr. W. Hoekstra-Metz

2. Te benoemen voor de **Commissie Intern toezicht Openbaar Onderwijs:**
   Voorzitter: dhr. Hatzmann
   Commissiegriffier: dhr. J.J. Werkman
   Leden: mw. V. Nagtegaal, mw. M. Rijpstra, mw. A. Klein en mw. M. IJnsen-Westerhof

Inleiding

Om de raad te adviseren zijn er commissies van bijzondere aard ingesteld, zoals de Auditcommissie (ook wel de financiële commissie) en de Commissie Intern toezicht Openbaar Onderwijs.

Op grond van de verordeningen kan iedere fractie een lid afvaardigen, voor de auditcommissie zijn er 3 leden en voor de cie ITOO zijn er 5 leden voorgedragen gezamenlijk door de fracties na een oproep via het presidium.

Voorstel is de leden genoemd onder onderdeel “voorstel” te benoemen in de auditcommissie, respectievelijk de commissie Intern toezicht openbaar onderwijs.

Beoogd effect

De commissies weer bezet te hebben en advies aan de raad uit te kunnen brengen.

Argumenten

n.v.t.

Besluit

Raad

Zaaknummer	556212
Datum vergadering	18 mei 2026
Onderwerp	benoemen leden auditcommissie en commissie intern toezicht openbaar onderwijs
Portefeuillehouder	Tytsy Willemsma
Agendapunt	15

Besluit

De raad van de gemeente Ameland:

gelezen het voorstel van het presidium;

gelet op de verordening op de auditcommissie en de verordening op de commissie intern toezicht openbaar onderwijs, en het dienaangaande in de Gemeentewet;

Besluit:

1. Te benoemen voor de **Auditcommissie:**
Voorzitter : dhr. Hatzmann
Commissiegriffier: mw. M. Werkman
Leden: de heer N. van der Geest, mw. A. Touwen, dhr. W. Hoekstra-Metz

2. Te benoemen voor de **Commissie Intern toezicht Openbaar Onderwijs:**
Voorzitter: dhr. Hatzmann
Commissiegriffier: dhr. J.J. Werkman
Leden: mw. V. Nagtegaal, mw. M. Rijpstra, mw. A. Klein, en mw. IJnsen-Westerhof

Ballum, 18 mei 2026

T. Willemsma

J.M.J. Metz

Onderwerp: **Ingekomen stukken aan de raad, afhandeling toezeggingen en verdere vragen tot en met 6 mei 2026**

Raadsvergadering: **18 mei 2026**

Agendapunt: **16**

In het kader van de Algemene Verordening Gegevensbescherming worden persoonlijke brieven geanonimiseerd; indien de schrijver volledige publicatie van NAW gegevens wenst kan contact opgenomen worden met de griffier. Voor de raadsleden liggen de originele brieven ter inzage.

Kenmerken: A = brieven gericht aan de raad, B = brieven aan het college van B&W en in afschrift aan de raad, C = stukken ter kennisgeving aan de raad, D = uitnodigingen E = Ingekomen stukken vanuit het college.

Voor het besluit tot afhandeling wordt verwezen naar de besluitenlijst van deze vergadering.

Datum	Kenmerk	Onderwerp	Afzender	Voorstel afhandeling Presidium
A				
17 maart	A1	Oproep van het nieuwe coalitieakkoord: investeer in sociaaljuridische hulp	Verenigingsbureau Divosa	Voor kennisgeving aannemen
19 maart	A2	11-punten plan voor vitale stads- en dorpscentra	VNO-NCW | MKB-Nederland	Voor kennisgeving aannemen
19 maart	A3	Aandachtspunten tbv de formatie gericht op energietransitie	Regioteam Energietransitie	Voor kennisgeving aannemen
20 maart	A4	Energietransitie in een notendop voor raadsleden	Ned. Ver. Duurzame Energie	Voor kennisgeving aannemen
20 maart	A5	Circulair coalitieakkoord	Rijksdienst voor ondernemend Nederland	Voor kennisgeving aannemen
23 maart	A6	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Te behandelen bij reactienota t.z.t. in de raad
23 maart	A7	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Terugkerende gast Roosduinen	Zie A6

23 maart	A8	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
23 maart	A9	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
23 maart	A10	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Ondernemer Ballum	Zie A6
23 maart	A11	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
23 maart	A12	Steunouder als bouwsteen van sociale basis	Steunouder Nederland	Voor kennisgeving aannemen
23 maart	A13	Coalitie onderhandelingen 2026 in een Natuerlik Fryslân	Friese Milieu Federatie	Voor kennisgeving aannemen
23 maart	A14	Begroting 2027 en jaarstukken 2025	VRF	Behandelen in raadsvergadering 18 mei 2026
24 maart	A15	Werken aan een fijne leefomgeving in uw gemeente	Natuur en Milieu	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	A16	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
24 maart	A17	Bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid parken voor mensen met beperkingen	Kenniscentrum Groen en Handicap	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	A18	Oproep voor verkeersveiligheid in uw gemeente	Veilig Verkeer Nederland	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	A19	Toekomstige werklocaties als fundament onder brede welvaart	SKBN	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	A20	Aanbod woningbouw	tRADEMArk Vastgoed	Voor kennisgeving aannemen
25 maart	A21	Opgave zoetwatervoorziening en verzilting	SALTA	Voor kennisgeving aannemen
25 maart	A22	De kracht van het lopen in het nieuwe Coalitieakkoord	ANWB en Wandelplatform	Voor kennisgeving aannemen
25 maart	A23	Oproep- Versterk de lokale aanpak op eenzaamheid	Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid	Voor kennisgeving aannemen
25 maart	A24	Aanbevelingen brede aanpak jeugd voor de gemeentelijke formatietafel	VNG	Voor kennisgeving aannemen
26 maart	A25	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
26 maart	A26	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
26 maart	A27	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
26 maart	A28	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
27 maart	A29	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
27 maart	A30	Eén scheiding kost de samenleving € 46.000 – wat doet uw gemeente?	Alliantie Sterke Partnerrelaties	Voor kennisgeving aannemen
30 maart	A31	Nut en noodzaak beter benutten van de bestaande bouw	NRP	Voor kennisgeving aannemen
30 maart	A32	Voorzet Europa en Internationaal gemeentelijke coalitieakkoorden	VFG	Voor kennisgeving aannemen
30 maart	A33	Samen werken aan een bereikbare en leefbare gemeente	ANWB	Voor kennisgeving aannemen

30 maart	A34	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
30 maart	A35	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
31 maart	A36	Een gezonde gemeente begint bij uw keuzes in het coalitieakkoord	KAMG	Voor kennisgeving aannemen
31 maart	A37	Introductie Vereniging van Friese Gemeenten	VFG	Voor kennisgeving aannemen
31 maart	A38	Geef de Wet integrale suïcidepreventie een plek in het coalitieakkoord	113.nl	Voor kennisgeving aannemen
31 maart	A39	Seniorencoalitie brief en tipgids	Seniorencoalitie	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A40	Erfgoedmanifest voor gemeenten in Fryslan	Steunpunt Monumentenzorg Fryslan	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A41	2e Brandbrief Forensenbelasting- Simpel bewijs leidt tot afschaffing	Dhr. Klein	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A42	Jaarverslag 2025 en Jaarplan 2026-2027	Rekenkamer de Waddeneilanden	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A43	Felicitatiebrief gemeenteraadsleden namens de sportsector	NOC*NSF	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A44	Gemeentelijke lobbyregisters	Open State Foundation	Voor kennisgeving aannemen
1 april	A45	Kinderrechten in de gemeente	Unicef	Voor kennisgeving aannemen
2 april	A46	Vijf voorstellen om cultuur het verschil te laten maken in uw gemeente	Keunstwerk	Voor kennisgeving aannemen
2 april	A47	ROB-advies Herverdeling Gemeentefonds 2027	ROB	Voor kennisgeving aannemen
3 april	A48	Zienswijze Horeca- en detailhandelbeleid	Inwoner Ballum	Zie A6
3 april	A49	Financiële zorgen, een belangrijk aandachtspunt	NVVK	Voor kennisgeving aannemen
3 april	A50	Toegang tot recht voor de inwoners van uw gemeente	Info KwartiermakersSJD	Voor kennisgeving aannemen
5 april	A51	Informatie over grootschalige shortstay-huisvesting	St. Belangenbehartiging Arbeidsmigranten	Voor kennisgeving aannemen
7 april	A52	Inbreng Hersenstichting coalitieonderhandelingen	Hersenstichting	Voor kennisgeving aannemen
7 april	A53	Aandacht voor Smartphonevrij opgroeien in uw gemeente	Smartphonevrij opgroeien in uw gemeente	Voor kennisgeving aannemen
7 april	A54	Sportvissen: Zoveel meer dan vangen!	Sportvisunie	Voor kennisgeving aannemen
7 april	A55	Informatie voor de gemeenteraad vanuit de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving	NGKS	Voor kennisgeving aannemen
8 april	A56	Jongeren en de lokale democratie	Tienskip	Voor kennisgeving aannemen

8 april	A57	Informatie voor de gemeenteraad vanuit de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving	Federatie Ruimtelijke Kwaliteit	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A58	Brief aan de informateur aangaande waterzaken Ameland	Wetterskip Fryslan	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A59	Aandacht voor slachtofferzorg	Slachtofferhulp Nederland	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A60	Oproep steun voor kinderen die thuis geweld meemaken	Augeo Foundation en de Jongerentaskforce (JTF	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A61	Kinderrechten als basis van goed bestuur	Unicef	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A62	Belang van de woningzoekende bij coalitieakkoord	Min. BZK	Voor kennisgeving aannemen
9 april	A63	Digitale autonomie en weerbaarheid tegen desinformatie	Voor ons Nederland	Voor kennisgeving aannemen
10 april	A64	VN-verdrag Handicap – Samen aan de slag op lokaal niveau	Coalitie voor Inclusie	Voor kennisgeving aannemen
10 april	A65	Persbericht ondertekening vervoerscontracten Jobinder 2027 - 2034	Jobinder	Voor kennisgeving aannemen
13 april	A66	Artikel Energietransitie	Dhr. A. Cloosterman	Voor kennisgeving aannemen
13 april	A67	Advies Lab of Thought Gemeente Ameland	The Lab of Thought	Voor kennisgeving aannemen
13 april	A68	Ontwerp begroting Hus en Hiem	Hus en Hiem	Voor kennisgeving aannemen
14 april	A69	MantelzorgNL inbreng tbv collegeprogramma	MantelzorgNL	Voor kennisgeving aannemen
14 april	A70	Het wc-tekort- Hoe groot is het en hoe kunnen we het oplossen	MDLfonds	Voor kennisgeving aannemen
15 april	A71	Brief stedin	Stedin	Voor kennisgeving aannemen
15 april	A72	A72 Aanbiedingsbrief ontwerpbegroting 2027	FUMO	Behandelen in raadsvergadering 18 mei 2026
16 april	A73	Ingediende zienswijze ontwerp-POVI	De Waddeneilanden	Voor kennisgeving aannemen
18 april	A74	Fryslân Bloeit als uitvoeringspartner voor duurzame en leefbare dorpen	St. Duurzame gemeenschappen	Voor kennisgeving aannemen
20 april	A75	Energie-infrastructuur in het coalitieakkoord	Liander	Voor kennisgeving aannemen
20 april	A76	Felicitatie en handreiking	De Bruggenbouwers	Voor kennisgeving aannemen
20 april	A77	Gesprekverslag Roadshow Beleidskader Natuur Wadden met de Waddeneilanden	Min. LVVN	Agendapunt 17 van deze raad
24 april	A78	Documenten n.a.v. Roadshow Beleidskader Natuur Waddenzee	Min. LVVN	Agendapunt 17 van deze raad
24 april	A79	Inbreng VeiligheidNL voor het coalitieakkoord	VeiligheidNL	Voor kennisgeving aannemen
24 april	A80	Resultaten Toekomstmeter coalitieakkoord	Grootouders voor het Klimaat	Voor kennisgeving aannemen
30 april	A81	Voorlopige jaarstukken 2025	FUMO	Voor kennisgeving aannemen

C				
16 maart	C1	Nieuwbrief Waddenacademie	De Waddenacademie	Voor kennisgeving aannemen
23 maart	C2	E-zine Themanr. Gezond ouder worden: goed wonen helpt	SeniorenNetwerkNL	Voor kennisgeving aannemen
27 maart	C3	VNG Raadsledennieuwsbrief – maart 26	VNG	Voor kennisgeving aannemen31
7 april	C4	Nieuwsbrief Politieke Ambtsdragers	Min BZK	Voor kennisgeving aannemen
8 april	C5	Begrotingscirulaire	Provincie Fryslan	Voor kennisgeving aannemen
9 april	C6	Ledenbrief Nieuwe Modelhuisvestingsverordening en Wet versterking regie volkshuisvesting	VNG	Voor kennisgeving aannemen
30 april	C7	Lentenieuwsbrief april 2026	GR De Waddeneilanden	Voor kennisgeving aannemen
D				
19 maart	D1	Vooraankondiging Friese Bestuurdersdag - Watertop 21-9-2026	Wetterskip Fryslân	Voor kennisgeving aannemen
26 maart	D2	Vooraankondiging ALV VFG 1 september 2026	VFG Fryslan	Voor kennisgeving aannemen
2 april	D3	Uitnodiging ambtelijke informatieve bijeenkomst over de nieuwe regionale inkoop Jeugdhulp 8 mei 2026	Sociaal Domein Fryslan	Voor kennisgeving aannemen
13 april	D4	Masterclass 'Effectieve Ruimtelijke Ordening' 28 mei 2026	Bouwendnederland Regio Noord	Voor kennisgeving aannemen
15 april	D5	Uitnodiging RespectGemeente, Week van respect 9-15 november 2026	Respectfoundation	Voor kennisgeving aannemen
15 april	D6	D6 Uitnodiging Lokale keuzes in afvalbeleid webinar voor raadsleden 7 of 12 mei 2026	VANG-HH	Voor kennisgeving aannemen
20 april	D7	Uitnodiging Nationaal Netwerk Brede Welvaart 15 juni 2026	NNBW	Voor kennisgeving aannemen
20 april	D8	Uitnodiging webinar De rol van de gemeenteraad in de volkshuisvesting 20 & 27 mei 2026	Woonbond	Voor kennisgeving aannemen
20 april	D9	Uitnodiging Zicht op asielopvang voor raadsleden, div. datums	COA	Voor kennisgeving aannemen
20 april	D10	De gemeentelijke watertaken: wat is uw rol als raadslid 7 mei 2026	Stichting Rioned	Voor kennisgeving aannemen
22 april	D11	Toogdag voor de Wadden 15 juni 2026	Waddenfonds en Omgevingsberaad Waddengebied	Voor kennisgeving aannemen
22 april	D12	Informatieavonden MIRT-verkenning Bereikbaarheid Ameland 19 of 27 mei	Rijkswaterstaat	Voor kennisgeving aannemen

4 mei	D13	Uitnodiging K80-Regiobijeenkomst Groot Denken, klein doen	K-80	Voor kennisgeving aannemen
E				
20 maart	E1	Vraag en antwoord CDA Passantenhaven	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	E2	Vraag en antwoord AmelandEén inrichting De Aanleg	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen
8 april	E3	Lijst toezeggingen	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen
	E4	Vraag en antwoord CDA/Mw. Twickler	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen
24 maart	E5	Informatiebrief aan de raad Samenwerkingsovereenkomst Grip op onbegrip	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen
31 maart	E6	Informatiebrief aan de raad Jaarplan wegen	College BW van Ameland	Zie agendapunt 17 van deze raad
31 maart	E7	Informatiebrief aan de raad Jaarplan riolering	College BW van Ameland	Zie agendapunt 17 van deze raad
21 april	E8	Informatiebrief aan de raad Projectplan Vliegveld Ameland	College BW van Ameland	Voor kennisgeving aannemen

Aldus vastgesteld in de vergadering van de raad van de gemeente Ameland,

Ballum, 18 mei 2026

J.M.J. Metz

Oproep coalitieakkoord: investeer in sociaaljuridische hulp

Voorkom persoonlijk leed en bespaar maatschappelijke kosten

Iedereen in Nederland moet kunnen rekenen op toegankelijke, onafhankelijke en goede sociaaljuridische hulp, ongeacht waar je woont of in welke situatie je zit. Tijdige en effectieve hulp voorkomt dat kleine vragen uitgroeien tot situaties die niet meer te overzien zijn. Dat voorkomt persoonlijk leed en bespaart maatschappelijke kosten door bijvoorbeeld huisuitzettingen, schulden of langdurige zorgtrajecten.

Daarom roepen wij op om deze punten op te nemen in het coalitieakkoord:

1. **Garandeer hulp dichtbij en zonder drempels.** Zorg dat inwoners gemakkelijk sociaaljuridische hulp kunnen krijgen op een manier die bij hen past. Dit kan bijvoorbeeld op plekken in de buurt, telefonisch en online. Breng in kaart waar hulp ontbreekt, wat mensen nodig hebben en vul dit samen met het netwerk aan.
2. **Versterk de ketensamenwerking.** Maak concrete afspraken met partners zoals het Juridisch Loket, sociaal raadslieden, rechtswinkels en vrijwillige hulpnetwerken over informatie-uitwisseling en warme doorverwijzing. Zodat het niet uitmaakt waar een inwoner aanklopt; iedereen moet naar passende hulp worden geleid.
3. **Leer van de praktijk om beleid te verbeteren.** Sociaaljuridische professionals zien vaak als eerste waar lokale regelingen in de praktijk knellen. Verzamel deze signalen structureel en deel ze met bestuurders, beleidsmakers en de uitvoering. Zo kan de gemeente beleid en werkwijzen tijdig aanpassen vóórdat inwoners vastlopen.

Waarom dit nu noodzakelijk is

Laagdrempelige toegang tot sociaaljuridische hulp is essentieel voor de rechtsbescherming van inwoners. Nu maken ingewikkelde regels, onduidelijke informatie en een wirwar van organisaties de zoektocht naar hulp vaak tot een doolhof. Als lokale overheid heeft de gemeente de bijzondere verantwoordelijkheid en wettelijke zorgplicht om inwoners hierin te ondersteunen en te zorgen voor onafhankelijke hulp.

Veel problemen kunnen in de basis worden voorkomen met eenvoudige regelingen, heldere communicatie en persoonlijk contact. Tegelijkertijd zijn de vragen van inwoners vaak complex en meervoudig. Veel problemen waar mensen mee zitten, hebben een financiële, juridische én sociale kant, zoals bij schulden, echtscheidingen, huurconflicten of problemen met toeslagen. Juist die onderlinge samenhang maakt een sterke samenwerking tussen gemeenten en partners onmisbaar.

Investeren in (rechts)hulp voorkomt persoonlijk leed en bespaart maatschappelijke kosten.

Namens,

Divosa, het Juridisch Loket, Sociaal Werk Nederland, de Nederlandse Vereniging van Rechtswinkels, Nederlandse Schuldhulproute (Geldfit), Landelijke Organisatie Sociaal Raadslieden, Vereniging Humanitas, Vereniging Schuldhulpmaatje Nederland, Leger des Heils en Stichting Alliantie Vrijwillige Schuldhulp

11-puntenplan
Voor vitale stads- en dorpscentra

Maart 2026

VNO NCW

MKB Nederland

Inhoudsopgave

Inleiding 9

1. Ontwikkel één integrale Binnenstadagenda 11
2. Investeer in de levendige binnenstad én wijkcentra 12
3. Aanpak leegstand en transformatie 13
4. Bereikbaarheid en logistiek 14
5. Zorg voor sterk aanbod van cultuur en evenementen 15
6. Veilig ondernemen en weerbaarheid 16
7. Arbeidsmarkt en onderwijs 17
8. Redelijke lokale lasten 18
9. Verduurzaming die haalbaar is 19
10. Toegankelijke binnenstad voor iedereen 20
11. Behoud voorzieningen in grensgemeenten 21

Colofon 24

Inleiding

De binnenstad of dorpskern[1] is het kloppend hart van elke gemeente. Het is de plek waar mensen wonen, werken, hun dagelijkse boodschappen doen en winkelen, elkaar ontmoeten en hun vrije tijd doorbrengen. Ondernemers spelen hier een sleutelrol. Vooral ondernemers in de retail- en de gastvrijheidssector – (food en non-food) winkels, restaurants, cafés, hotels, bioscopen, sportvoorzieningen, poppodia, organisatoren van evenementen - en culturele voorzieningen zorgen er elke dag voor levendigheid, voorzieningen én banen.

Een vitale binnenstad of dorpskern draagt bij aan veiligheid, sociale samenhang en weerbaarheid van de lokale samenleving. Het betekent meer ogen op straat, meer ontmoeting en meer onderlinge betrokkenheid.

In veel binnensteden en dorpskernen gaat het goed, maar lang niet overal. Leegstand, afnemende bereikbaarheid, veiligheidsproblemen en eenzijdig aanbod zetten de kwaliteit onder druk. Dat raakt niet alleen ondernemers, maar ook bewoners en bezoekers.

Daarom presenteren MKB-Nederland en VNO-NCW dit concrete 11-puntenplan voor de binnenstad en dorpskern. Het plan is gericht op de bestuurders en laat zien wat nodig is en hoe de punten samen opgepakt kunnen worden met de ondernemers, vastgoedeigenaren, maatschappelijke instellingen, raadsleden én bewoners. Publiek-private samenwerking is onmisbaar en kan het verschil maken.

Dit plan is nadrukkelijk bedoeld als input voor de nieuwe lokale coalitieakkoorden die na de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 aanstaande worden gesloten.

Wat bieden ondernemers

Ondernemers zijn niet alleen de motor van de economie en werkgelegenheid, maar ook de drijvende kracht achter de lokale gemeenschap. Ze voegen juist maatschappelijk veel waarde toe. De zorg en betrokkenheid die ondernemers voelen bij hun directe omgeving, voelen ze ook voor het welzijn en de ontwikkeling van hun eigen mensen en hun gemeenschap. Inwoners vinden er hun eerste baan of stageplek. Voor anderen zijn de praatjes met de verkoopmedewerkers bij de dagelijkse boodschappen een recept tegen vereenzaming voor velen. Ondernemers sponsoren lokale verenigingen en initiatieven en zijn actief in allerlei lokale besturen. Ze investeren in duurzaamheid, vernieuwing, veiligheid en bieden werk aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Ondernemers willen ook investeren in en bijdragen aan de ambities van het gemeentebestuur, maar hebben daarvoor duidelijke keuzes en betrouwbare partners nodig. Dit 11-puntenplan helpt gemeenten om, sámen met ondernemers en bewoners, te bouwen aan binnensteden die klaar zijn voor de toekomst. Zodat onze binnenstadondernemers de ruimte krijgen om te doen waar ze goed in zijn, en dat is uiteindelijk goed voor ons allemaal.

[1] Overal waar 'binnenstad' staat, wordt ook bedoeld de dorpskern, en de diverse wijkwinkelcentra van (middelgrote) gemeenten.

ONDERZOEK NAAR DE MAATSCHAPPELIJKE BIJDRAGE VAN ONDERNEMERS IN HET MKB LAAT ZIEN:

- **74%** doet aan sponsoring (geld, uren, middelen) van het lokale verenigingsleven en maatschappelijke organisaties en activiteiten in de regio.
- Ze dragen daar jaarlijks voor **1,5 miljard** euro aan bij.
- **64%** geeft aan dat het bedrijf een grotere rol in de samenleving vervult dan puur economisch en andere prioriteiten/ activiteiten heeft dan alleen 'geld verdienen'
- **69%** zet zich actief in voor de leefbaarheid, veiligheid en sociale cohesie van de lokale gemeenschap
- **70%** betaalt voor medewerkers de kosten van cursussen en studies ten behoeve van loopbaanontwikkeling en **63%** biedt de mogelijkheid om die onder werktijd te volgen.
- Zo'n **40%** biedt medewerkers hulp bij financiële problemen en stelt werktijd beschikbaar voor het verrichten van mantelzorg.
- Gemiddeld heeft élk mkb-bedrijf een **stageplaats/leerwerkbaan** en draagt zo bij aan de (vak)opleiding van jonge mensen.
- Ruim **1 op de 5** heeft mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt in dienst. Bijna een kwart heeft dat de afgelopen twee jaar gehad.

Bron: Panteia, De maatschappelijke waarde van het mkb, november 2023, i.o.v. MKB-Nederland

1 Ontwikkel één integrale Binnenstadagenda

Ondernemers in binnensteden en dorpskernen hebben te maken met versnipperd beleid. Regels voor retail, horeca, cultuur, toerisme, sport, evenementen en wonen worden vaak afzonderlijk ontwikkeld. Meerdere wethouders gaan immers over al deze beleidsonderwerpen die in het centrum van de gemeente tot leven moeten komen.

Hierdoor ontbreekt samenhang en voorspelbaarheid, wat investeringszekerheid belemmert, de samenhang van winkels en voorzieningen tegenwerkt wat de toekomstbestendigheid van het gebied onder druk zet.

Vooral ondernemers in de retail- en gastvrijheidssector lopen hier tegenaan. Zij zorgen juist voor dagelijks gebruikte voorzieningen, ontmoeting en werkgelegenheid in de binnenstad, maar ervaren te weinig ruimte om te ondernemen. Zonder duidelijke keuzes neemt de kwaliteit en aantrekkelijkheid van de binnenstad (verder) af.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Ontwikkel samen met ondernemers één integrale binnenstadagenda. Het Omgevingsprogramma, een concreet actieplan onder de Omgevingswet, is het passende instrument.
- Benoem één bestuurlijk verantwoordelijke wethouder met budget.
- Richt één herkenbaar aanspreekpunt in voor ondernemers, bijvoorbeeld een centrummanager.
- Ga structureel periodiek in overleg met ondernemersverenigingen in de binnenstad.
- Maak onderscheid tussen de belevingsfunctie per type winkelgebied. Bijvoorbeeld tussen de binnenstad en de dagelijkse boodschappenfunctie van wijkcentra.

2 Investeer in de levendige binnenstad én wijkcentra

Een levendige binnenstad fungeert als het kloppend hart van de lokale economie, cultuur en sociale interactie. Het transformeert een centrum van een pure winkelplek naar een ontmoetingsruimte ('de huiskamer van de stad') waar mensen wonen, werken en ontspannen. Een aantrekkelijk centrum trekt meer bezoekers van buiten, verlengt hun verblijf en verhoogt de omzet van horeca, winkels en culturele instellingen. Ook is het vaak een broedplaats voor werk en innovatie. Tegelijk versterkt een bruisend centrum de sociale samenhang. Door de mix van wonen, werken en ontspannen ontstaat er continu activiteit op straat en dat vergroot ook het gevoel van veiligheid. Een sterke binnenstad geeft de stad bovendien een herkenbare identiteit. Die unieke beleving trekt niet alleen bewoners, maar ook toeristen. Juist in een tijd van online winkelen maakt die ervaring het verschil.

Een levendig centrum maakt de stad ook duurzamer en toekomstbestendig. Meer ruimte voor voetgangers en fietsers zorgt voor een schonere en prettigere leefomgeving. Door functies zoals wonen, winkels en (maatschappelijke en/of zorg) voorzieningen slim te combineren ontstaat een veerkrachtig hart van de stad dat klaar is voor de toekomst.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Investeer in citymarketing.
- Investeer in een schone, aantrekkelijke openbare ruimte, met voldoende groen voor verkoeling, fietsenstallingen, kort parkeermogelijkheden (incl. laden en lossen), prullenbakken en dergelijke.
- Maak afspraken, bijvoorbeeld in een convenant, met pachters en pandeigenaren over de uitstraling van panden (gevelreclame), veiligheid op straat, zwerfafval en dergelijke. Een aantrekkelijke binnenstad verhoogt ook de waarde van vastgoed.
- Faciliteer de oprichting van een Bedrijveninvesteringszone (BIZ), bijvoorbeeld met een winkelstraatmanager.
- Maak functiemenging in de straat expliciet mogelijk.
- Zorg voor een ruimer terrassenbeleid. Denk aan meer locaties voor terrassen en/of langere openingstijden bij mooi weer (boven de 20 graden).
- Maak uitgaan in de avond en nacht mogelijk op een veilige en gezellige manier, bij voorkeur zonder verplichte sluitingstijden of met gespreide sluitingstijden om overlast te beperken. Stel een Nachtvisie op, samen met ondernemers en culturele instellingen.
- Zorg voor een gevarieerd aanbod van cultuur, evenementen en festivals, zie punt 5.

De Bedrijveninvesteringszone (BIZ) is een wettelijk instrument waarmee ondernemers en/of vastgoedeigenaren gezamenlijk investeren in hun binnenstad of dorpskern. Na een draagvlakmeting heft de gemeente een bijdrage bij alle partijen in het afgebakende gebied - de opbrengst wordt volledig ingezet voor een gezamenlijk activiteitenplan. De BIZ voorkomt free rider-gedrag en kan zorgen voor structurele financiering van centrummanagement, marketing, veiligheid en gebiedsontwikkeling. Daarmee vormt de BIZ de praktische uitvoeringsmotor van de binnenstadagenda.

3 Aanpak leegstand en transformatie

Ongebruikte panden, onder meer als gevolg van faillissementen en pensionering van ondernemers, zetten de aantrekkelijkheid van binnensteden en dorpskernen onder druk. Leegstand vermindert de levendigheid in het gebied, draagt bij aan een gevoel van onveiligheid en inwoners verliezen hun gevoel van verbondenheid. Actieve regie op herontwikkeling van leegstaande panden ontbreekt vaak.

Dit vraagt om een gebiedsgerichte leegstandsaanpak met actieve regie en ruimte voor hergebruik en functiemenging. In aanloop naar het nieuwe Omgevingsplan kan een Omgevingsprogramma helpen bepalen hoe een toekomstbestendige binnenstad of wijk eruitziet. De Impulsaanpak Winkelgebieden heeft goede voorbeelden opgeleverd van al 42 gemeenten (klein en groot) die de transformatie van winkel naar woning, vergroening en verbetering van het centrum met succes hebben opgepakt.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Voer actieve regie op leegstand, te beginnen met de leegstandsverordening, een gemeentelijke regeling die eigenaren verplicht leegstand van woningen of panden (vaak na 6 maanden) te melden, waarna het gesprek met stakeholders in de winkelstraat kan plaatsvinden.
- Stimuleer wonen boven winkels.
- Stem detailhandelsbeleid regionaal af.
- Maak tijdelijke invulling van leegstaande panden juridisch en praktisch eenvoudig.
- Leer van de Impulsaanpak Winkelgebieden.
- Schrap lokale regels die het verbouwen van (bijvoorbeeld monumentale) winkelpanden belemmeren. Verbouwing is vaak noodzakelijk om rendabel te kunnen exploiteren, bijvoorbeeld door van kleine(re) panden te verbinden.
- Overweeg ook het opkopen van lege winkelpanden om er een fietsenstalling voor bezoekers te realiseren.

Voorbeeld Tilburg. De leegstand rondom het Koningsplein is de afgelopen jaren sterk toegenomen en de uitstraling is verouderd. Het projectgebied ‘Koningswei’ richt zich op de herontwikkeling van het plein en het verouderde vastgoed aan de zuidoostkant van het plein. Onderdeel van het project zijn de sloop en sanering van circa 4.400 m2 aan retail en 158 woningen. Hiervoor komen 367 appartementen, horeca, een kantoor en een zorggastenhuis in de plaats. De parkeergarage dichtbij wordt heringericht als stadspark.

4 Bereikbaarheid en logistiek

Handel en logistiek zijn onmisbaar voor een goed functionerende en vitale gemeente en binnenstad. Van ziekenhuizen en winkels, tot culturele instellingen en scholen: ze zijn allemaal afhankelijk van efficiënte logistiek en goede bereikbaarheid. Ondernemers willen hun bevoorrading efficiënt, duurzaam en toekomstbestendig organiseren. Venstertijden, zero-emissiezones en uiteenlopende lokale regels maken dit in de praktijk complex. Horeca en versspeciaalzaken vragen vaker maatwerk in verband met versheid en voedselveiligheid.

Ondernemers hebben vaak creatieve oplossingen door samen te werken in de logistieke keten, goederenstromen te bundelen, te investeren in schoner vervoer en gebruik te maken van logistieke hubs. Zo dragen zij actief bij aan minder verkeersdrukte en schonere stadscentra.

Voor de dagelijkse boodschappen komen klanten lopend, met de fiets én auto. Voor het behoud van de verswinkels en onder meer horeca-aanbod in het centrum blijft voldoende parkeergelegenheid cruciaal.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Zero emissie-zones moeten uitvoerbaar zijn voor ondernemers, zodat binnensteden bereikbaar blijven. Kies voor het hanteren van kwaliteitscriteria bij de invoering van zero emissie-zones. Deze criteria moeten o.a. borgen dat er voldoende laadinfrastructuur aanwezig is, in de binnensteden en omliggende gemeenten.
- Betrek ondernemers bij de invoering van zero emissie-zones om een goede balans te kunnen vinden tussen bereikbaarheid, duurzaamheid en uitvoerbaarheid.
- Borg voldoende laad- en losruimte voor bestel- en bedrijfsauto's én vrachtwagens.
- Stel venstertijden samen met ondernemers vast.
- Zorg voor voldoende betaalbare parkeermogelijkheden en goede bereikbaarheid, niet alleen voor bewoners en winkelbezoekers maar ook voor deelnemers en bezoekers van activiteiten in de binnenstad.
- Plan werkzaamheden in de openbare ruimte zorgvuldig en slim in, zodat bedrijven bereikbaar blijven, en informeer hier tijdig over.
- Verbeter fietsinfrastructuur zonder autobereikbaarheid volledig te beperken

5 Zorg voor sterk aanbod van cultuur en evenementen

Niet alleen horeca en retail, ook cultuur en evenementen zijn magneten voor bezoekers én bedrijven. Evenementen trekken mensen uit hun huizen en naar de stad en zorgen voor saamhorigheid. Die stroom bezoekers zorgt direct voor volle terrassen en drukte in de winkelstraten. Maar de impact gaat dieper: een stad met een rijk cultureel aanbod is een magneet voor talent. Bedrijven vestigen zich sneller op plekken waar hun werknemers na werktijd kunnen genieten van een concert, expositie of festival. Cultuur is daarmee geen kostenpost, maar een economische investering.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Het organiseren van een evenement of festival is tegenwoordig zo ingewikkeld geworden, dat de kosten enorm zijn gestegen en er steeds meer vrijwilligers nodig zijn. Vereenvoudig het evenementenbeleid om een gevarieerd aanbod te behouden. Een evenementenvergunning is geen afvinklijstje, maar maatwerk. Veiligheid staat voorop, maar verkeersregelaars en externe beveiligers zijn echt niet altijd nodig.
- Stel een fulltime evenementencoördinator aan die organisatoren van niet-commerciële evenementen ondersteunt en voor alle evenementen als spin in het web fungeert tussen diverse afdelingen, brandweer, politie en boa's.
- Evenementen tot 200 bezoekers kunnen worden vrijgesteld van een vergunning, zoals in Amsterdam het geval is. Uiteraard vindt wel overleg plaats met de gemeente.
- Voer voor jaarlijks terugkerende evenementen een lichtere vergunningstoets in, als het draaiboek weinig verandert.
- Stel een Cultuurvisie op die recht doet aan de economische meerwaarde van cultuur.
- Ondersteun ondernemers bij activiteiten die gericht zijn op het versterken van het gemeenschapsgevoel in buurt en wijkcentra.

6 Veilig ondernemen en weerbaarheid

Ondernemers hebben te maken met (gewelddadige) diefstal, verwarde personen, ondermijning en cybercriminaliteit. Ook nemen de agressie en verharding in het straatbeeld toe en die wandelen van de straat de winkel en de horecazaak binnen. Een veilige omgeving voor ondernemers, medewerkers en bezoekers is een basisvoorwaarde voor een vitale binnenstad en een aantrekkelijk ondernemersklimaat. Ondernemers investeren zelf veel in preventie en weerbaarheid: zij werken samen in collectieve veiligheidsinitiatieven, delen signalen, versterken hun digitale beveiliging en maken afspraken over sociale veiligheid in winkelgebieden en horecagebieden. Via onder meer Keurmerk Veilig Ondernemen-trajecten en samenwerking binnen het Platform Veilig Ondernemen nemen zij actief verantwoordelijkheid voor een veilige omgeving. Zij kunnen dit maatschappelijke probleem echter niet alleen aan. Alleen in goede samenwerking tussen gemeente en onder meer politie kan criminaliteit effectief worden teruggedrongen en kan de binnenstad veilig en aantrekkelijk blijven.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Zorg voor zichtbare handhaving en borg snelle opvolging van meldingen.
- Binnen de Veiligheidsregio helpen uniformering van de aangifte, prioritering van afhandeling én voldoende capaciteit bij politie en Openbaar Ministerie.
- Brede samenwerking in het Platform Veilig Ondernemen met een uitvoerbaar jaarplan.
- Ondermijning: ga gesprekken aan met ondernemers over de ontwrichtende werking van ondermijning (dit uit zich o.a. door afpersing, geweld en explosieven).
- Ontwikkel samen een weerbaarheidsplan specifiek voor de binnenstad met aandacht voor bewoners, ondernemers en bezoekers, gebaseerd op de landelijk opgestelde handreiking voor de diverse scenario's (bijvoorbeeld uitval van stroom of dataverkeer).
- Zet in op maatwerk bij handhaving: pak overlast in de openbare ruimte aan, maar leg de nadruk niet op kleine administratieve fouten van ondernemers.
- Verbeter veiligheid via verlichting en herinrichting van donkere of onoverzichtelijke plekken.

7 Arbeidsmarkt en onderwijs

Werk betekent meer dan alleen inkomen. Het geeft mensen eigenwaarde, zelfstandigheid en een actieve rol in de samenleving. In een inclusieve maatschappij heeft iedereen de kans om te werken, op een passend niveau en in een geschikte functie. Gemeenten spelen hierin een sleutelrol, samen met ondernemers. Juist lokaal gewortelde ondernemers met een winkelambacht (kapper, bakker, slager, of bijvoorbeeld schoenherstellers) leiden jongeren via het beroepsonderwijs (BBL-trajecten) op tot een startkwalificatie die kansen biedt op de arbeidsmarkt.

Er is echter een mismatch tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Vooral bij ondernemers in de retail en gastvrijheid liggen kansen voor werkzoekenden. Versterk daarom de aansluiting tussen onderwijs, werkgeversdienstverlening en ondernemers.

Houd regelingen en subsidies eenvoudig en toegankelijk: duidelijke, overzichtelijke ondersteuning helpt kandidaten én werkgevers. Vooral kleine werkgevers raken nu de weg kwijt in hun zoektocht naar de juiste ondersteuning.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Laat Werkgevers Service Punt en UWV kennismaken met de ondernemers in de retail en gastvrijheidssector zodat een stevige relatie ontstaat.
- Zet in op zij- en herinstromers en stem af met (beroeps)onderwijs dat er meer dan twee instroommomenten per jaar zijn.
- Houd regelingen en subsidies eenvoudig en toegankelijk.
- Maak werkzoekenden goed vindbaar voor ondernemers.
- Zorg dat de profielen en vaardigheden van mensen in de kaartenbakken van de gemeente goed in beeld gebracht zijn voor werkgevers.

8 Redelijke lokale lasten

De winstgroei in het mkb daalt al jaren en is voor bedrijven tot 50 werknemers – en dat zijn veruit de meeste - het laagst. Ondernemers kunnen de hogere kosten, van energie, lonen, huur en grondstoffen, niet volledig doorberekenen in hun prijzen. Het is belangrijk hier als gemeente rekening mee te houden bij het vaststellen van de lokale belastingen, leges en heffingen (toeristenbelasting, retributiebelasting, reclamebelasting, precario, OZB en parkeerbelasting). Ondernemers investeren graag mee in goed onderhouden winkel- en horecagebieden. Maar in binnensteden zijn veel kleine bedrijven gevestigd, waar hard gewerkt wordt om het hoofd boven water te houden. Wentel tegenvallende inkomsten daarom niet af op ondernemers, maar op het eigen apparaat door doelmatiger te werken. Voorkom zoveel mogelijk de stijging van lokale lasten voor een robuuste lokale economie. Dat wordt ook sterker van een op het MKB gericht passend inkoop -en aanbestedingsbeleid: koop zoveel mogelijk lokaal/regionaal in.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Voorkom lastenverhogingen en stem lasten regionaal af.
- Oormerk opbrengsten zoals reclamebelasting via BIZ-constructies en centrummanagement.
- Overweeg het afschaffen van inefficiënte heffingen die veel uitvoeringskosten kennen (zoals afzonderlijke precario-, reclame- of kleine vergunningheffingen).
- Maak duidelijke meerjarenafspraken over leges en tarieven voor vergunningen voor bijvoorbeeld bouwaanvragen, terrassen, parkeren, reiniging; verhoog deze niet boven inflatie en zorg dat ondernemers weten waar ze aan toe zijn.

9 Verduurzaming die haalbaar is

De klimaat- en energietransities behoren tot de grootste uitdagingen van de komende jaren. Samenwerking maakt meer mogelijk. Voer de energietransitie daarom samen met ondernemers uit, zonder lokale koppen op landelijk beleid. Groene initiatieven kunnen de aantrekkelijkheid van de binnenstad en buurt- en wijkwinkelcentra vergroten. Het combineren van praktische winkelbehoeften met duurzame stadsplanning draagt bij aan zowel de ecologische als de sociale duurzaamheid van een wijk of binnenstad.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Stel geen extra lokale eisen bovenop landelijke afspraken.
- Ondersteun mkb-ondernemers net als inwoners bij verduurzaming: zorg dat ondernemers in onder meer horeca of winkelstraat toegang hebben tot gemeentelijke ondersteuning, zoals energiescans en subsidies.
- Neem ondernemers met vastgoed in de straat mee in de gebiedsgerichte gemeentelijke verduurzamingsaanpak (van isolatie tot en met warmtenet of elektrificering).
- Ontwikkel een versnelde procedure voor vergunningen die bijdragen aan versterking van het stroomnet (zoals voor transformatorhuisjes). Zorg dat zoveel mogelijk procedures gelijktijdig verlopen om tempo te kunnen maken.
- Versoepel regels en procedures voor duurzame initiatieven die het stroomnet ontlasten.
- Houd de kosten voor een Omgevingsvergunning – noodzakelijk voor de verduurzaming van panden – beperkt.
- Faciliteer ruimte voor statiegeldwinkels en inleverlocaties om onnodig zwerfafval te voorkomen.
- Goed afgestemd afvalbeleid en reiniging pakt ongewenst ongedierte en knaag- en plaagdieren aan. Samenwerking met controle-instanties en ondernemers helpt om deze gezamenlijke last aan te pakken.

10 Toegankelijke binnenstad voor iedereen

Ondernemers willen gastvrij zijn, voor iedereen. Ze investeren in fysieke en digitale toegankelijkheid en passen voorzieningen aan waar mogelijk. Ze doen hun best om hun locatie zo toegankelijk mogelijk te maken, maar lopen hierbij tegen regels, kosten en afstemming aan. Mensen die slechtziend, doof of rolstoelgebonden zijn willen, net als iedereen, zo zelfstandig mogelijk genieten van de binnenstad of dorpskern. Dit kan door samen met ondernemers een toegankelijke (winkel/horeca-) route voor hen te realiseren. De MKB Toegankelijke Routes komen voort uit het programma MKB Toegankelijk van VNO-NCW en MKB-Nederland.

WAT VRAGEN WE VAN DE GEMEENTE

- Maak toegankelijkheid integraal onderdeel van binnenstadbeleid.
- Zorg voor een Toegankelijke Route via https://www.mkbtoegankelijk.nl/
- Zorg voor soepele vergunningverlening voor toegankelijkheidsaanpassingen aan winkel- en horecapanden.
- Stel een stimuleringsbudget beschikbaar voor toegankelijkheidsaanpassingen.

11 Behoud voorzieningen in grensgemeenten

Nederland kent een lange grens van ruim 1000 kilometer met Duitsland en België. Ondernemers in de grensregio's kampen door de stijgende verschillen in de indirecte belastingen zoals btw, accijnzen, verbruiksbelasting en specifiek Nederlands beleid met een ongelijk speelveld. Vanwege de grote prijsverschillen doen Nederlandse consumenten hun dagelijkse inkopen over de grens en gaan niet meer naar een hotel of vakantiepark in eigen land. Door de veel hogere btw op logies zien hotels ook het aantal toeristen uit Duitsland en België al teruglopen. Dat heeft ook impact in de keten: bijvoorbeeld op non-food winkels, restaurants, fietsverhuurders.

Ondernemers in tal van sectoren zien zo hun omzetten steeds verder onder druk komen te staan. De aanwezigheid van (levensmiddelen) winkels, horeca en een benzinepomp is echter van groot belang voor de leefbaarheid van gemeenten, zodat mensen er blijven wonen of komen wonen. Hiermee blijven ook andere voorzieningen behouden zoals scholen, zorg en kinderopvang. Hoewel de landelijke overheid nu aan zet is om de grote verschillen in accijnzen en BTW te beperken kunnen grensgemeenten hun centrumfunctie koesteren door samen met ondernemers te investeren. Bijvoorbeeld door te anticiperen op het aanstaande Gemeenschapsfonds

Het nieuwe Kabinet richt een Gemeenschapsfonds op om voorzieningen zoals buurthuizen, verenigingsgebouwen en dorpswinkels te realiseren en te behouden, samen met overheid, samenleving en bedrijfsleven.

WAT VRAGEN WIJ AAN GRENSGEMEENTEN

- Om te voorkomen dat essentiële en maatschappelijke voorzieningen verdwijnen uit de grensregio's vragen wij samenwerking met ondernemers en de inzet van regionale investeringsagenda's voor de grensregio.
- Houd lokale lasten voor bedrijven laag, en beperk de regeldruk (ook kosten) tot een minimum. Dit helpt ook om ondernemers in de benen te houden.
- Koop lokaal! Zet een Bedrijvenregister op. Dit register is een hulpmiddel om de juiste lokale bedrijven te vinden bij inkoop- en aanbestedingsprojecten.
- Bied lokale ondernemers, inclusief franchisenemers, zoveel mogelijk kansen. Neem in het inkoop- en aanbestedingsbeleid op dat – waar mogelijk – bij enkelvoudig en meervoudig onderhandse aanbestedingen een lokale ondernemer uitgenodigd wordt om een offerte in te dienen.
- Erken het belang van buurt -en wijkwinkelcentra als essentiële basisvoorzieningen voor leefbaarheid en sociale cohesie.

BIJDRAGE VAN DE RETAIL SECTOR *IN CIJFERS*

Ondernemers in de Retail sector zijn van grote waarde voor ons land. Winkels, webshops, filialen, franchisesamenwerkingen, zelfstandigen, ambachten en ambulante handel in de food en non-food, behoren tot de ondernemingen die het meest op dagelijkse basis worden bezocht. Ze zijn onderdeel van het maatschappelijk cement tussen burgers onderling en met het bedrijfsleven en het hart van hun lokale samenleving.

VNO NCW MKB Nederland

OPLEIDINGSNIVEAU MEDEWERKERS

- 11% HBO/WO
- 45% MBO
- 16% PRIMAIR ONDERWIJS
- 28% SECUNDAIR ONDERWIJS zonder startkwalificatie

81.790 FYSIEKE WINKELS

94.570 WEBWINKELS

169.000 ONDERNEMINGEN

totale omzet

€ 165 MILJARD

MAATSCHAPPELIJKE WAARDE VAN HET MKB[1]

1 Bron: Onderzoek dag vd ondernemer 2024 - panteia.nl/actueel/nieuws/onderzoek-de-maatschappelijke-waarde-van-het-mkb

MEER DAN 60% VAN DE NEDERLANDERS vindt dat ondernemers hun stad of dorp levendiger maken.

BIJDRAGE BBP VAN 3,5%[2]

2 SEO, Transitieuitdagingen voor de Nederlandse retailsector , 2024

883.000 WERKENDEN

397.000 ONDER DE 24 JAAR OUD

123.455 ONDERNEMERS

Bron: Retailinsiders retailinsiders.nl en Platform DNWS Platform De Nieuwe Winkelstraat

Dit is Gastvrij Nederland

Gastvrij Nederland
Nationale Raad toerisme, recreatie, horeca en vrije tijd

Ondernemers in de gastvrijheidssector zijn van grote waarde voor ons land. Geen florerende maatschappij, geluk en gezondheid zonder toerisme-, recreatie- en evenementensector.
Wie zijn die ondernemers die zorgen voor ontspanning, cultuur, recreatie, ontmoeting, reizen en zakelijk bezoek? Gastvrij Nederland heeft dit in kaart gebracht.

Gastvrij Nederland is gelieerd aan:
VNO NCW MKB Nederland

Totale omzet

€ 104,9 miljard

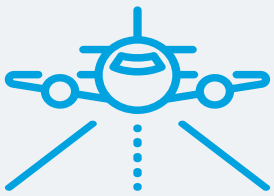
790.000 toeristische banen

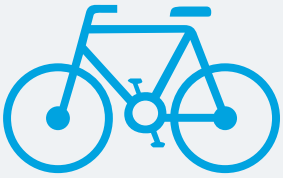
6,9% van de totale werkgelegenheid*

*Gastvrij Nederland is mede initiator van het Hospitality Pact en de Arbeidsmarktmonitor Gastvrijheidsector.

Toeristische bestedingen in Nederland

€ 34,5 miljard
Inkomend toerisme

€ 57,4 miljard
Binnenlands toerisme

€ 6,4 miljard
Uitgaand toerisme

€ 3,7 miljard
Overige bestedingen

3,8%
van het bruto binnenlands product (bbp)

29,1 miljoen
binnenlandse verblijfsbezoekers

Internationale verblijfsbezoekers

waarvan **5,2 miljoen** zakelijke verblijfsbezoekers

Bron: Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC), 2023

Colofon

Titel
11-puntenplan
Voor vitale stads- en dorpscentra

Vormgeving en coverfoto
Anoeska Kruithof, vormgeving@vnoncw-mkb.nl

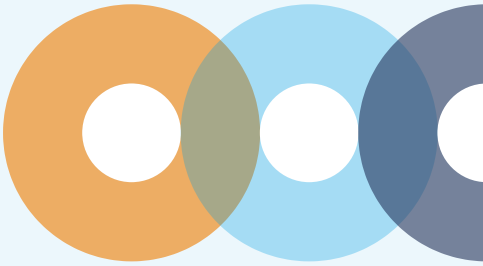
Dit 11-puntenplan Voor vitale stads- en dorpscentra is mede tot stand gekomen door inbreng van leden van Platform Gastvrij Nederland en de Nationale Winkelraad van MKB-Nederland en VNO-NCW.

Voor meer informatie:
Platform Gastvrij Nederland
Catherine Meijeraan, Meijeraan@vnoncw-mkb.nl

Gastvrij Nederland
Nationale Raad toerisme, recreatie, horeca en vrije tijd

Nationale Winkelraad
Petra Tiel, tiel@vnoncw-mkb.nl

© VNO-NCW en MKB-Nederland, maart 2026

Dit is een uitgave van:
© VNO-NCW en MKB-Nederland

Maart 2026

2600007

19 maart 2026

Geachte formateur,

De afgelopen weken zijn de energieprijzen omhoog geschoten. Dat komt door onze afhankelijkheid van fossiele energie uit het buitenland. Wie fossiel importeert, importeert daarmee onzekerheid. De energierekening van huishoudens en bedrijven in uw gemeente is een speelbal geworden van instabiele landen. De oorlog in het Midden-Oosten is hier het laatste trieste voorbeeld van. Gelukkig is er een structurele oplossing voor een betaalbare en betrouwbare energierekening voor iedereen in uw gemeente: schone energie van eigen bodem opwekken en energie besparen. Als Nederland overstapt op duurzame energie stijgen onze energiekosten tachtig procent minder bij een nieuwe 'Oekraïnecrisis' dan in 2022.

Gemeenten hebben hierbij een cruciale rol, omdat zij dichtbij inwoners en ondernemers staan, beschikken over belangrijke bevoegdheden en onmisbaar zijn bij het realiseren van duurzame energieopwekking, uitbreiding van energie-infrastructuren, isolatiemaatregelen en de overgang naar schone warmte. Graag brengen wij onder de aandacht waarin uw inzet in de formatie het verschil kan maken. We hopen dat u zich wil inspannen om de energietransitie, en daarmee schone, betaalbare en voorspelbare energie voor huishoudens, prominent op de onderhandelingstafel neer te leggen.

Duurzame energie van eigen bodem
Nederland wekt steeds meer duurzame energie op. Tegelijkertijd gaat de vraag naar schone energie enorm groeien. Uw gemeente kan hierop inspelen door:

- Ruimte te bieden voor zonne- en windprojecten met opslag, met aandacht voor landschappelijke inpassing en lokaal eigendom.
- Het benutten van zonnepanelen op daken, eigen verbruik van opgewekte energie bij huishoudens en (warmte)opslag actief te stimuleren, onder andere via woningcorporaties en collectieve inkoopacties.
- Initiatieven voor zonne- en windenergie, groen gas, bodemenergie en aardwarmte te ondersteunen met tijdige vergunningverlening en heldere ruimtelijke keuzes.

Warmtetransitie in de gebouwde omgeving
De afhankelijkheid van aardgas maakt zowel inwoners als bedrijven kwetsbaar. Gemeenten hebben de taak om richting te geven aan schone alternatieven. Dat betekent:

- Inzetten op isolatie, de snelste manier om energie te besparen en de energierekening te verlagen.
- Inwoners helpen via energiecoaches, subsidies en lokale informatiepunten.
- Zo snel mogelijk, maar uiterlijk in 2027 per wijk vastleggen hoe en wanneer woningen van het gas af gaan, inclusief benodigde warmtebronnen.
- Ruimte bieden voor warmtenetten, warmteopslag en technische installaties.
- Huishoudens stimuleren en ondersteunen in het inruilen van hun cv-ketel voor bijvoorbeeld een warmtepomp of bioketel.

Elektriciteitsnet en energie-infrastructuur
De groei van elektrisch vervoer, warmtepompen en verduurzamende bedrijven legt extra druk op het elektriciteitsnet. Uw gemeente kan helpen door:

- Snelle besluitvorming en vergunningverlening mogelijk te maken bij locaties voor transformatorstations, onderstations, kabels en opslagtechnologieën.
- Ondernemers te ondersteunen in gesprekken met netbeheerders.
- Burgers te informeren over slim laden en energiegebruik in daluren.

Duurzame mobiliteit
Uw gemeente speelt een grote rol bij het mogelijk maken van schoon vervoer. Concreet door:

- Voldoende openbare laadpunten beschikbaar te maken.
- Te investeren in fietsvoorzieningen, ov-knooppunten en deelmobiliteit.
- Gemeentelijke voertuigen emissievrij te maken.
- Te bekijken of milieuzones waarbinnen de meest vervuilende voertuigen geweerd kunnen worden een optie zijn.

Duurzame bedrijvigheid
Lokale bedrijven willen verduurzamen, maar hebben ruimte, infrastructuur en ondersteuning nodig. U kunt bijdragen door:

- Vergunningverlening en infrastructuur voor elektrificatie en waterstof mogelijk te maken.
- Initiatieven op bedrijventerreinen voor energiehubs en gezamenlijke opwek te stimuleren.

Betrokken inwoners
De energietransitie is mensenwerk. Het succes ervan staat of valt met goede participatie. Wij vragen u om te zorgen voor:

- Transparantie en tijdige communicatie over plannen en lokale keuzes.
- Een zorgvuldig participatieproces bij projecten voor duurzame opwek en warmte.
- Steun voor bewonersinitiatieven om wijken collectief te organiseren

Integrale aanpak loont
De verschillende aspecten in de energietransitie zijn in deze brief als losse alinea's opgeschreven, maar in de realiteit hebben ze invloed op elkaar, werken ze in elkaar door en versterken ze elkaar. Door toekomstgericht naar een integraal energiesysteem te kijken komt dat zowel natuur, bedrijvigheid en inwoners ten goede. Denk bijvoorbeeld aan de relatie tussen netcongestie en de warmtetransitie. Door tijdig te bepalen waar welke warmteoplossing in uw gemeente het meest geschikt is, kan extra verzwaring van het stroomnet worden voorkomen en kunnen de laagste kosten voor huishoudens worden gerealiseerd.

Samen verder
Onderzoeksbureau Common Futures ontwikkelde de Wegwijzer Gemeentelijke Emissiereductie: een stappenplan om een klimaatplan op te stellen en een inspiratieboek met voorbeelden van impactvolle maatregelen. In het stappenplan wordt gemeenten die een klimaatplan (willen) ontwikkelen een structuur aangeboden voor 1) het in kaart brengen van emissies, 2) het identificeren en selecteren van maatregelen om de lokale emissies te verminderen en 3) het verankeren van klimaatbeleid binnen de gemeentelijke organisatie.

In het inspiratieboek staan negen voorbeelden van gemeenten die grote stappen wisten te zetten met lokale maatregelen. We hopen dat deze Wegwijzer iedere gemeente in staat stelt om klimaatdoelen te definiëren en een gedegen plan op te stellen om ze te behalen.

Het Regioteam Energietransitie helpt gemeenten, regio's, wethouders en raadsleden bij vragen over duurzame energie, infrastructuur en uitvoering in de praktijk. Wij denken graag met u mee over lokale uitdagingen en kansen.

Mocht u behoefte hebben aan ondersteuning of verdere toelichting, dan kunt u ons bereiken via: **regio@nvde.nl**

Met vriendelijke groet,

Het Regioteam Energietransitie
Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE), Holland Solar, Energie-Nederland, Energy Storage NL en NedZero

De energietransitie in een notendop

Inwerkdossier Klimaat & Energie voor nieuwe raadsleden

Een comfortabel huis, genoeg elektriciteit voor je bedrijf en een schone auto of bus om op het werk te komen. Dat zijn basisbehoeftes van iedereen. De beschikbaarheid van betaalbare energie is minder vanzelfsprekend geworden. Landen gebruiken fossiele brandstoffen als drukmiddel. Om minder afhankelijk te worden van import en de energierekening beter bestand te maken tegen prijsschommelingen, moeten we zelf méér energie opwekken. Ook moeten we ons energiesysteem aanpassen om in te spelen op het veranderende aanbod van (schone) energie uit zon, wind of warmte uit de aarde. We gaan meer energie opslaan. Ook kunnen we nog veel energie besparen.

Een ver van mijn bed show? Juist niet. Als gemeenteraadslid speelt u een cruciale rol bij deze grote veranderingen. De gemeente staat dicht bij burgers en bedrijven. En die kan dus als geen ander helpen om mensen in staat te stellen energie te besparen, over te schakelen op schone energie of deze zelf op te wekken. En neemt vaak het besluit over projecten om lokale opwek grootschalig aan te pakken. Om u op weg te helpen hebben we op een rij gezet wat er speelt rond energie en welke rol u als gemeenteraadslid kunt spelen.

INHOUD

Lokale energie van eigen bodem	3
Zonne-energie	3
Windenergie	4
Lokaal eigendom zon en wind	4
Groen gas	5
Aardwarmte en bodemenergie	5
Hoe zit het dan met…	5
Wonen	6
Het elektriciteitsnet	7
Batterijen	8
Verkeer	8
Werken	9
Varia	10
Over het Regioteam Energietransitie	10

Zonnepark Ficarystraat in Beuningen tijdens de Open Energiedag 2024 (foto: TPSolar)

LOKALE ENERGIE VAN EIGEN BODEM

De beschikbaarheid van gas of olie uit het buitenland is geen automatisme meer. We kunnen maar beter werken aan zoveel mogelijk energie van eigen bodem. Waar dat kan lokaal opgewekt, zodat er weinig getransporteerd hoeft te worden. Dat loopt al lekker: in 2025 was twintig procent van al onze energie duurzaam opgewekt; van onze elektriciteit kwam zelfs al 57 procent uit schone bronnen. Omdat elke regio ander is, maakten gemeenten afspraken in dertig zogenaamde Regionale Energie Strategieën (RES). In die RES-regio's werken gemeenten, provincies, netbeheerders, waterschappen en initiatiefnemers samen aan het neerzetten van zonne- en windparken. We vragen u vast te houden aan de ambities en afspraken voor 2030. En nieuwe plannen voor opwek en opslag, inclusief het ruimtebeslag daarvoor, in uw gemeente welwillend te bezien, in de wetenschap dat de elektriciteitsvraag na 2030 doorgroeit is dit namelijk hard nodig.

We lopen de verschillende vormen van duurzame energieopwekking langs en geven aan wat uw rol kan zijn bij het uitrollen van een schone, onafhankelijke en betrouwbare energievoorziening.

Agri-PV Symbizon (foto: Vattenfall)

ZONNE-ENERGIE

Zonnepanelen zijn de afgelopen jaren snel veel goedkoper geworden. Ondanks het afschaffen van de salderingsregeling zijn zonnepanelen nog steeds een prima investering, vooral als je de opgewekte stroom zelf verbruikt.

- Er is nog veel potentie om daken van bedrijven, publieke gebouwen en woningen te voorzien van zonnepanelen. U kunt sturen op afspraken met woningcorporaties om ook huurders aan zonnestroom te helpen. Moedig ook gezamenlijke inkoopacties voor woningbezitters aan en vraag om ondersteuning van bedrijven met informatie.
- Zorg dat bij alle nieuwbouwprojecten met grote dakoppervlakken direct zonnepanelen worden geïnstalleerd. Vanaf 2029 geldt er een landelijk verplichting, wacht die niet af.
- Binnen de regels die de provincie daarvoor heeft gesteld, is het verstandig op zoek te blijven naar nieuwe locaties voor zonneparken. Vooral waar er vraag is naar schone elektriciteit. Combinaties van opwek langs infrastructuur (zoals solar carports of zon nabij spoor- en snelwegen) of landbouw (agri-PV) zijn mooie opties.
- U kunt letten op goede landschappelijke inpassing van zonneparken, bijvoorbeeld via het label EcoCertified. Zo kan een zonnepark op landbouwgrond een stimulans aan ecologie geven.

Windpark Piet de Wit in Weteringbrug tijdens Open Energiedag 2025 (foto: Deltawind)

WINDENERGIE

- Windenergie en zonnestroom vullen elkaar perfect aan, omdat het vaak waait als de zon niet schijnt. En andersom. Windenergie is schoon en goedkoop. Windmolens nemen relatief weinig ruimte in beslag en wekken veel stroom op.
- Extra opwek van windenergie kan helpen om op plekken waar de vraag naar elektriciteit soms groter is dan het net aan kan, de pieken te ontlasten. Zo kunnen ontwikkelingen als het verduurzamen of uitbreiden van bedrijven weer mogelijk worden. U kunt juist deze initiatieven ruimte bieden, bij voorkeur van lokale burgergroepen of ondernemers, zodat die kunnen meeprofiteren van de opbrengst.
- U kunt erop helpen toezien dat elke nieuwe molen binnen de landelijke normen voor geluid, veiligheid en slagschaduw past.
- U kunt initiatiefnemers helpen bestaande windplannen te realiseren. Werk ook mee aan vervanging van oude molens voor nieuwe, bijvoorbeeld door dan uit minder molens meer vermogen te halen (repowering heet dat).

LOKAAL EIGENDOM

In het Nationaal Klimaatakkoord 2019 is het streven opgenomen dat 50% van de productie van een wind- of zonnepark in handen komt van de lokale omgeving (bewonerscollectieven, lokale bedrijven en andere partners), zowel in de ontwikkeling, bouw als exploitatie van zulke projecten. Lokaal eigendom vergroot het maatschappelijk draagvlak, baten worden lokaal geherinvesteerd en het is een randvoorwaarde voor het realiseren van energiegemeenschappen waarin stroom onderling gedeeld wordt. Zo komt lokaal eigendom de energietransitie ten goede.

- Voor het streven naar 50 procent lokaal eigendom geldt een inspanningsverplichting voor ontwikkelaars om de lokale omgeving mede-eigenaarschap te geven over het nabije energiepark. Er is volgens de wet geen mogelijkheid een resultaatverplichting voor 50% lokaal eigendom op te leggen. De inspanningsverplichting kan worden geborgd in de gemeentelijke verordening. VNG heeft hiervoor een modelverordening beschikbaar.
- Met gezamenlijk investeren in zonne- en windenergiekomen we tegemoet aan de wens van mensen om grip te krijgen op hun energievoorziening en mee te delen in de lusten van een energieproject bij hen in de buurt. Ben er bewust van dat bij mede-eigenaarschap ook risico nemen en investeren hoort.
- Laat lokaal eigendom ontstaan uit een zorgvuldig ingericht omgevingsproces. Hierbij hoort ook het organiseren van goede procesparticipatie en financiële participatie. Stel daarom als gemeente een helder toetsingskader op waar in staat welke inspanning een initiatiefnemer moet nemen om tot lokaal eigendom te komen, wat de gemeente verstaat onder ‘lokale omgeving’ en welke stappen moeten worden gezet om de omgeving te informeren, betrekken en laten participeren.

Groengas Bovalue in Cothen tijdens Open Energiedag 2025 (Foto: Biovalue)

GROEN GAS

Groen gas is een duurzaam alternatief voor aardgas. In Nederland wordt op dit moment al groen gas ingevoed in het aardgasnetwerk en dit zal de komende jaren door wetgeving verder toenemen. Groen gas wordt gemaakt uit afval, rioolslib of mest. De productie kan helpen stikstof te verwerken. Restproducten als CO_2 en organisch mest (digestaat) kunnen ook weer gebruikt worden. Naast zon en wind wordt voor steeds meer gemeentes de productie van groen gas een optie in de energietransitie.

- U helpt initiatiefnemers voor groen gasinstallaties het beste door mee te werken aan het aanwijzen van geschikte locaties. En door te zorgen voor zorgvuldig afgewogen en snelle vergunningsverlening.

AARDWARMTE EN BODEMENERGIE

Om onze woningen en gebouwen (of kassen) van het aardgas af te krijgen, biedt de aarde een prachtige oplossing: het oppompen van warmte uit de aarde zelf.

- Waar dat nog niet in beeld is, kunt u vragen om onderzoek naar de geschiktheid van de ondergrond in uw gemeente om aardwarmte te winnen en op te slaan.
- U helpt initiatiefnemers voor het winnen van aardwarmte of (uit minder diepe ondergrond) bodemenergie het beste door bij verdere stappen te zorgen voor een soepel vergunningsproces en het aanwijzen van plekken voor alle benodigde installaties. Het helpt ook als de gemeente ervoor zorgt dat inwoners goed worden geïnformeerd.
- Het kan ook een optie zijn om als gemeente zelf te participeren bij initiatieven, als dat projecten versnelt.

HOE ZIT HET DAN MET…

- Wind op zee is een belangrijk werkpaard van de energietransitie. En hebben we hard nodig. Maar het is geen alternatief voor zon en wind op land. Want voorlopig lukt het niet genoeg stroomkabels aan te leggen die de elektriciteit van zee (diep) landinwaarts brengen. Duurzame stroom uit de buurt blijft dus hard nodig om woonwijken en verduurzaming van bedrijven mogelijk te maken.
- (Kleine) kerncentrales staan volop in de belangstelling. Het Rijk werkt aan twee tot vier grote centrales. In sommige regio's wordt gekeken naar zogenaamde Small Modular Reactors (SMR's). Maar voorlopig staan deze er nog niet. Dat kan wel tot 2040 duren. We kunnen het ons niet permitteren tot ver in het volgend decennium zoveel fossiele brandstoffen te blijven importeren en verbranden. Groei van hernieuwbare opwek blijft cruciaal.

WONEN

Een kleine negentig procent van onze woningen wordt nog verwarmd met aardgas. Omdat we zijn gestopt met het oppompen van Gronings gas en de voorraad Noordzeegas beperkt is, wordt dat vooral geïmporteerd. Nadat Poetin de gaskraan dichtdraaide, halen we vooral aardgas uit de Verenigde Staten. Maar hoe zeker en wenselijk is dat? Aardgasprijzen wisselen sterk, stijgen de komende jaren door Europees en Nederlandse beleid en zijn afhankelijk van geopolitieke ontwikkelingen. Naast de impact op het klimaat zijn dit redenen om naar alternatieven te kijken. Gemeenten hebben in overleg met het Rijk de taak van regisseur gekregen in de overgang naar schone warmte. Om inwoners te beschermen tegen de voortdurend schommelende aardgasprijzen, gaan gemeenten helpen bij het verduurzamen van woningen en overschakelen op schone bronnen van warmte. Naast isoleren van woningen, worden ook de warmtebronnen verduurzaamd. Individueel is dat meestal met een warmtepomp of in het buitengebied wellicht met een bioketel. Collectief, met name in dichtbevolkte wijken, zijn (collectieve) warmtenetten kansrijk (stadswarmte). Die kunnen gebruik maken van restwarmte of aardwarmte, dan wel bronnen als oppervlaktewater (met een lagere temperatuur).

- De schoonste en goedkoopste energie, is energie die je niet gebruikt. Daarom loont het gebouwen goed te isoleren. Dit verlaagt de energierekening, verhoogt comfort, maakt ons onafhankelijker en is goed voor het klimaat. U kunt burgers in slechte woningen helpen met energiecoaches en -fixers om snelle verbeteringen aan te brengen. De energierekening daalt dan direct. En woningeigenaren van advies te voorzien over isolatie en ook warmtepompen. Ook heeft de gemeente een belangrijke rol bij het doorsluizen van landelijke subsidies daarvoor, onder meer uit het Nationaal Isolatie Programma (NIP).
- Uiterlijk eind 2027, maar liefst eerder, moeten gemeenten in een zogenaamd warmteprogramma per wijk gaan bepalen wat de beste manier is om van aardgas af te komen: met individuele warmtepompen, of met een collectief warmtenet? Dat programma brengt per wijk in kaart wat geschikte warmtebronnen zijn: warmte uit water of de bodem, of restwarmte. Of worden warmtepompen (op elektriciteit) de dominante techniek? Zo weten inwoners waar ze aan toe zijn. Dring erop aan dat de gemeente een webpagina maakt (als deze nu ontbreekt) waar per adres zichtbaar is wat de bedoeling is met een woning.
- Onze zomers worden heter. Heb dus ook oog voor de groeiende behoefte aan koeling en groen in de leefomgeving, en houd daar in de keuzes voor technieken en bij stedenbouw rekening mee.
- Gemeenten zijn aan zet om met belangrijke partners als woningcorporaties, warmtebedrijven, bewonersinitiatieven en netbeheerders plannen te maken om die alternatieven voor gas ook van de grond te krijgen en mensen te helpen mee te doen.

Warmtecentrale WarmteStad in Groningen

De Zeeuwse energietransitie tijdens Open Energiedag 2024 (foto: TENNET)

Windturbines in de Eemshaven (foto: RWE)

Slim strandnet in Scheveningen

- Waar kansen zijn voor warmtenetten, wijzen gemeenten daarvoor de kavels en de warmtebedrijven aan. Die gaan het warmtenet aanleggen en exploiteren; gemeenten kunnen ook zelf kiezen om in een warmtebedrijf te participeren. Bewonersinitiatieven kunnen er ook zelf voor kiezen een warmtebedrijf op te richten als 'warmtegemeenschap'. Zorg ook voor ruimte voor de bijbehorende back-up-installaties en warmteopslag.
- U kunt vragen gemeentelijke gebouwen aan te pakken en scholen en sporthallen te helpen met isolatie en verduurzaming.
- U kunt erop aandringen streng toe te zien dat kantoren en bedrijven netjes aan de wettelijke normen voor energiebespaarplicht voldoen. En waar nodig ze te helpen met advies over energiebesparing.

HET ELEKTRICITEITSNET

Ons verbruik van elektriciteit gaat sterk toenemen. Dat komt onder andere doordat we steeds meer elektrisch rijden, onze huizen verwarmen met warmtepompen, elektrisch koken en doordat bedrijven van gas overschakelen op elektriciteit. In het energiesysteem van de toekomst raken verschillende sectoren en daarmee ook de verschillende typen infrastructuur steeds meer met elkaar verknoopt. Ook zal er meer flexibiliteit nodig zijn in het systeem, want er komt steeds meer wind- en zonnestroom op het net. Dat zijn weersafhankelijke energiebronnen, die vragen om flexibel inzetbare alternatieven voor als het niet waait en de zon niet schijnt.
Op sommige momenten is er te veel vraag naar of aanbod van elektriciteit en ontstaan er files op het elektriciteitsnet: netcongestie. Behalve door slimmer gebruik te maken van de rustige momenten op dat net, moet het net ook worden uitgebreid. U kunt daarbij vooral helpen door aan te dringen op snelle besluitvorming over het vinden van ruimte daarvoor. Dat is bij uitstek een gemeentelijke bevoegdheid.

- De uitbreiding van het elektriciteitsnet is cruciaal voor economische ontwikkeling (zoals groei van bedrijven, uitbreiding van een ziekenhuis) en verduurzaming van woningen en mobiliteit. Help dat uit te leggen aan burgers. En werk mee aan snelle besluitvorming over het vinden van ruimte voor de broodnodige transformatorhuisjes, onderstations en kabels.
- Sta uw ondernemers bij in gesprekken met de netbeheerder. Vraag de netbeheerder nadrukkelijk om congestiemanagement toe te passen. Zorg dat de netbeheerders data delen over het lokale probleem.
- Het helpt als burgers en bedrijven waar mogelijk het net ontlasten op drukke momenten en apparaten juist gebruiken in de daluren. U kunt hen daarover voorlichten.
- Stimuleer dat mensen kiezen voor een warmtepomp of laadpaal die aanstuurbaar is, dus slim. Dit is goed voor het net, voor het milieu en voor de portemonnee van de gebruiker.

- Elektrische auto's hebben batterijen, die in principe ingezet kunnen worden om pieken op het net af te vlakken. Dat kan door ze te laden bij een overschot aan groene stroom en juist te ontladen bij een tekort daaraan. Dit heet bidirectioneel laden. Sommige autotypen kunnen dat al. Gemeenten kunnen deze technische kans benutten door hier ruimte voor te bieden in concessievoorwaarden voor publieke laadpalen.
- Behalve stroomkabels worden op veel plekken ook warmte-, waterstof- of CO_2-leidingen aangelegd. Help ook daarvoor ruimte te creëren en dring aan op soepel verloop van vergunningsprocedures.

BATTERIJEN

Zonnepark en batterijopslag Wanneperveen tijdens Open Energiedag 2025

Batterijen produceren geen nieuwe energie, maar helpen het net te balanceren, congestie te verminderen en duurzame stroom van wind- en zonne-energie beter te benutten. Daardoor hoeft het elektriciteitsnet minder snel verzwaard hoeft te worden. Met een goede inzet van batterijen kunnen we weer bedrijven en woonwijken aansluiten en minder afhankelijk worden van aardgas.
Batterijen in het middenspanningsnet kunnen regionale en lokale congestie verminderen of wegnemen, als ze op de juiste momenten laden en ontladen. De wachtlijsten voor een nieuwe aansluiting worden korter. Zodra netbeheerders de juiste locaties voor batterijen aangeven, kunnen gemeenten helpen met ruimtelijke inpassing en een snelle vergunningverlening.

- Vraag om het opstellen van heldere regels voor het realiseren van (grote) batterijen, zodat initiatiefnemers aan de slag kunnen. Zorg hierbij dat er genoeg ruimte blijft voor nieuwe ontwikkelingen rondom opslag, omdat de sector snel innoveert. Zo houden we het elektriciteitsnet beter in balans en wordt de gemeente toekomst-proof.
- Beperk het vermogen van batterij-opslag niet tot het opgesteld vermogen van wind- en zonprojecten in de buurt. Een grotere batterij-opslag kan nuttig zijn voor uw eigen gemeente, maar ook voor aangrenzende gemeenten.

VERKEER

Solarparking de Kuil in Bussum (foto: De Kuil)

We willen af van geïmporteerde olie en de lucht schoner en gezonder maken. U kunt hieraan bijdragen door burgers en bedrijven te helpen overstappen op elektrisch rijden. En alternatieven voor de (eigen) auto te stimuleren, zoals het openbaar vervoer en deelmobiliteit.

- Om elektrisch rijden aantrekkelijk te maken, zijn er genoeg oplaadpunten nodig. Zorg ervoor dat openbare laadpalen worden geplaatst. Sta garant voor genoeg ruimte voor oplaadpunten en zorg ervoor dat alle laadpalen in een straat of buurt een vergelijkbaar tarief hebben.
- Zet gemeentegrond in voor publieke laadstations en neem geleidelijk afscheid van fossiele tankstations op gemeentegrond.

Energiepark Koningspleij in Arnhem tijdens de Open Energiedag 2023 (Foto RIJE)

- Geef ruim baan aan de fiets en zorg voor veilige fietspaden en fietsenstallingen bij stations en voorzieningen.
- Maak het gemeentelijk wagenpark emissievrij.
- Stimuleer (elektrische) deelmobiliteit en maak ruimte voor deelmobiliteitshubs, ook bij nieuwbouw.
- Investeer in bandenspanningspompen bij publieke voorzieningen
- Het bouwen van woningen en kantoren bij openbaar vervoersvoorzieningen en in flinke dichtheden helpt reizigersstromen te creëren, waarmee goed openbaar vervoer kansrijk wordt.
- Houd het netwerk van ov-lijnen op peil en breid dat waar mogelijk uit. Gebruik uw positie in vervoerregio's om bij aanbestedingen te sturen op emissievrije bussen.
- Biedt in uw gemeentelijke organisatie ambtenaren de kans hun werktijden te spreiden. Zo ontlast u de spits en bent u een voorbeeld voor andere werkgevers.
- Bekijk of milieuzones waarbinnen de meest vervuilende voertuigen geweerd kunnen worden een optie zijn. Of voer zones in waar alleen schoon transport welkom is.

WERKEN

De aard van de bedrijvigheid verschilt uiteraard sterk tussen gemeenten. In landelijke gemeenten is de agrarische sector groter dan in stedelijke gebieden, die juist meer kantoren en voorzieningen huisvesten. Industrie concentreert zich sterk, maar niet uitsluitend rond de steden in de kustprovincies en Zuid-Limburg. Hoe dan ook: in elke gemeente is volop bedrijvigheid, die de ruimte moet krijgen te verduurzamen. En daar soms een handje bij geholpen moet worden.

- In veel industrieën is aardgas nog de dominante brandstof. Soms is waterstof of groen gas daarvoor een alternatief, veel vaker is dat elektriciteit. Voor beide is infrastructuur nodig. Hoe beter gemeenten meewerken deze infrastructuur te realiseren, hoe sneller deze bedrijven zich klaar kunnen maken voor de toekomst en fossiel kunnen inruilen voor hernieuwbaar.
- Het zal op veel plaatsen niet snel (genoeg) lukken elektriciteitskabels te verzwaren. Bedrijven die toch willen verduurzamen, kunnen ook ver komen met een combinatie van zon, wind, opslag en onderlinge levering. Biedt bedrijven de ruimte hun eigen zonnepanelen, windmolens, electrolyser en batterijen te realiseren.
- Ondersteun bedrijventerreinen die niet kunnen uitbreiden of verduurzamen met deskundigheid en procesbegeleiding voor beperken van netcongestie. Zij kunnen in samenspraak met netbeheerders helpen regelen wat nodig is om bestaande aansluitingen slimmer te gebruiken. Zo kan een bedrijventerrein een energie hub worden.
- Stimuleer bedrijven om flexibele hybride oplossingen te realiseren, die het net ontlasten, zoals elektrische boilers met warmteopslag.

- Bedrijven vanaf een bepaald energieverbruik moeten voldoen aan wettelijke eisen voor energiebespaarplicht. Zo bestaan er lijsten met maatregelen met een bepaalde terugverdientijd die bedrijven moeten nemen. Dring erop aan dat deze voorschriften goed worden nageleefd en help bedrijven hierbij zo nodig op weg.
- Kantoren moeten voldoen aan energieprestatie-eisen, zoals een verplicht label C. Lang niet alle kantoren voldoen daaraan. Dring aan op stevige handhaving en sancties voor hardleerse verhuurders en eigenaren.
- Zorg ervoor dat omgevingsdiensten voldoende budget en capaciteit hebben om goed te kunnen handhaven op energiebesparingsvoorschriften.
- De gemeente besteedt veel werk aan, bijvoorbeeld wegen of riolering. Stuur daarbij aan op zoveel mogelijk schoon en emissieloos bouwen.
- De aanleg van energieinfrastructuur, de realisatie van opwek en opslag en de aanpak van gebouwen zijn enorm arbeidsintensief. Dat levert veel werkgelegenheid op, maar wel binnen een krappe arbeidsmarkt. Op dit moment komen bedrijven al veel praktisch opgeleide mensen tekort. Gemeenten kunnen helpen mensen op te leiden voor en aan het werk te helpen binnen de energietransitie. Juist ook groepen die we nu weinig zien in de sector als vrouwen, statushouders of jongeren die vroegtijdig de school verlieten.

VARIA

- De energietransitie is niet alleen een technische opgave, maar vooral ook mensenwerk. Waar fossiele energie van ver weg of van onder de grond kwam, is van het hernieuwbare, schone energiesysteem veel meer te zien en te merken. Dat vraagt om betrokkenheid van burgers. Dat geldt al helemaal voor de warmtetransitie, waarbij we letterlijk bij mensen achter de voordeur komen. Burgers verwachten van hun gemeente dat zij zorgdraagt voor een goed participatieproces, ook waar ze zelf niet de initiatiefnemer is.

OVER HET REGIOTEAM ENERGIETRANSITIE

De Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE), Holland Solar, Energie-Nederland, Energy Storage NL en NedZero werken samen om de energietransitie op regionaal niveau te ondersteunen: Het Regioteam Energietransitie. Het team vertegenwoordigt marktpartijen in de energietransitie bij lokale overheden en energieregio's. Wij staan graag klaar om uw vragen te beantwoorden.

Contact: regio@nvde.nl

IN het akkoord, VOOR de toekomst
Circulair bouwen als gemeentelijk speerpunt

Gemeenten staan voor een grote opgave: het realiseren van voldoende, betaalbare en gezonde woningen en infrastructuur, zonder de grenzen van onze planeet te overschrijden. Deze uitdaging vraagt om een fundamentele verandering in de manier waarop we bouwen en verbouwen. Circulair bouwen is daarom niet langer een optie, maar een noodzaak. Het is de sleutel tot minder verspilling, meer hergebruik en gebouwen en infrastructuur die langer meegaan. Zo houden we bouwen betaalbaar en creëren we tegelijkertijd maatschappelijke waarde zoals CO_2-reductie, meer biodiversiteit, een gezonde leefomgeving, grotere leveringszekerheid, minder afhankelijkheid van schaarse grondstoffen en een weerbare samenleving.

Dit document is bedoeld als een praktische en inspirerende handreiking voor gemeenten die werken aan een nieuw coalitieakkoord. Het Transitieteam Circulaire Bouweconomie biedt hiervoor vijf concrete speerpunten die één-op-één kunnen worden overgenomen in het coalitieakkoord. Deze speerpunten zijn geschreven vanuit het perspectief van de gemeente, vanuit de overtuiging dat gemeenten als opdrachtgever, gebiedsontwikkelaar en regisseur een cruciale rol spelen in de transitie naar een circulaire bouweconomie.

Het Transitieteam Circulaire Bouweconomie wil gemeenten stimuleren om met circulair bouwen aan de slag te gaan. Met deze speerpunten kunnen concrete stappen worden gezet en kan direct zichtbare impact worden gemaakt. Laten we samen bouwen aan een toekomstbestendige leefomgeving, waarin slim en efficiënt wordt omgegaan met materialen en ruimte.

Waar in dit document wordt gesproken over ‘de bouw’, bedoelen we zowel de Burgerlijke woning- en Utiliteitsbouw (B&U) als de infra (grond-, weg- en waterbouw: GWW).

Deze publicatie is samengesteld door:
Het Transitieteam
Circulaire Bouweconomie

5 speerpunten voor circulair bouwen in het akkoord

1. Circulair bouwen als standaard

Circulair bouwen is ons uitgangspunt bij nieuwbouw, renovatie en beheer, sloop, binnen de bouw en gebiedsontwikkeling. We leggen dit vast in beleid en vertalen het naar heldere, toetsbare prestatie-eisen.

We sturen op meetbare resultaten, zoals materiaalgebruik, CO_2-reductie en hergebruik, en rapporteren periodiek aan de gemeenteraad en inwoners. Wat werkt schalen we op; wat beter kan scherpen we aan. Zo borgen we circulair (ver)bouwen in ons opdrachtgeverschap en onze besluitvorming.

2. Gemeente geeft het goede voorbeeld

We maken circulair bouwen concreet in ons eigen handelen binnen de bouw: in het beheer en de bouw van gemeentelijk vastgoed, in gebiedsontwikkeling en in onze infrastructuurprojecten. Daarmee laten we zien wat we van de markt vragen en creëren we schaal, zekerheid en leereffecten.

2.1 Circulaire inkoop- en aanbestedingen

Wij maken circulair inkopen de standaard. Binnen de bouw doen we dat voor gemeentelijk vastgoed, gebiedsontwikkeling en infrastructuur. In aanbestedingen formuleren we toetsbare circulaire eisen en sturen we expliciet op (1) hoogwaardig hergebruik van gebouwen, infrastructuur en materialen, (2) losmaakbaarheid en flexibiliteit zodat aanpassing en hergebruik eenvoudiger worden, en (3) duurzame materiaalkeuzes, zoals biobased en hergebruikte bouwproducten waar passend. We gunnen op beste prijs-kwaliteit over de hele levensduur en borgen de uitvoering via duidelijke verificatie- en rapportageafspraken in contracten en opleverdossiers.

2.2 Circulaire openbare ruimte

In de openbare ruimte kiezen we voor circulair beheer en inrichting. Materialen en producten zoals bestrating, fietsbruggen, verkeersborden en straatmeubilair onderhouden we optimaal en hergebruiken we waar dat kan. Waar vervanging nodig is, passen we circulair ontwerp toe en kopen we circulair in, zodat materialen later opnieuw kunnen worden ingezet. We combineren dit met klimaatadaptatie, vergroening en een gezonde leefomgeving.

2.3 Ruimte voor innovatie en samenwerking

We geven bouwers, woningcorporaties en lokale ondernemers de ruimte om te vernieuwen. Door het faciliteren van circulair aanbesteden en samenwerking met onderwijs en kennisinstellingen maken we innovatie mogelijk en schaalbaar. Wij zorgen ervoor dat circulaire initiatieven zichtbaar worden. We werken samen met ondernemersverenigingen, organiseren inspiratiesessies en geven circulaire ondernemers een podium via lokale media en evenementen.

3. Stimuleren hergebruik van bouwproducten en -materialen

Waar sloop of vervanging in de bouw nodig is, benutten we dit als bron van herbruikbare producten en materialen. Bij sloopprojecten vragen we om een hergebruikscan of stoffeninventarisatie en helpen we partijen om vrijkomende materialen in te zetten in hetzelfde project of een volgend project. Waardevolle bouwelementen die niet direct kunnen worden hergebruikt, slaan we tijdelijk op, bijvoorbeeld op de gemeentewerf of via regionale opslag. Daarnaast ondersteunen we de ontwikkeling van en aansluiting op (data)materiaalbanken en materialenmarktplaatsen, lokaal én via landelijke netwerken. Zo maken we herbruikbare producten beter vindbaar, verbeteren we de schaalbaarheid van hergebruik en vergroten we de economische aantrekkelijkheid. Dit versterkt de leveringszekerheid door minder afhankelijk te worden van schaarse (import)grondstoffen.

5 speerpunten voor circulair bouwen in het akkoord

4. Bewust iets niet doen … levert de grootste duurzaamheidswinst!

Bij elk initiatief in de bouw vragen we ons eerst af of nieuwbouw of vervanging echt nodig is. We benutten en transformeren wat er al is, en bouwen of vervangen alleen wanneer dat aantoonbaar noodzakelijk is. Zo voorkomen we onnodig grondstoffengebruik en beperken we kosten.

4.1 We zorgen goed voor wat er al is

De grootste duurzaamheidswinst behalen we door goed onderhoud van bestaande gebouwen, wegen en bruggen. We verlengen de levensduur van onze bouw.

4.2 Renovatie waar dat kan, sloop waar het moet

De bestaande bouw is onze grootste grondstoffenvoorraad. Waar ingrepen nodig zijn, kiezen we daarom zoveel mogelijk voor renovatie en transformatie in plaats van totaalsloop. Leegstaande gebouwen krijgen een nieuwe functie en bestaande wijken, inclusief de infrastructuur, worden circulair en energiezuinig vernieuwd, met respect voor erfgoed en buurtidentiteit.

5. Maatschappelijke kansen met circulair bouwen

Circulair bouwen levert niet alleen milieuwinst op, maar ook directe voordelen voor inwoners. Door circulair te bouwen vergroten we kansen op werk en ontwikkeling, en versterken we betaalbaar en passend wonen. Daarom zetten we circulair bouwen nadrukkelijk in als maatschappelijke investering.

5.1 Werk en kansen voor iedereen

Circulair bouwen biedt nieuwe banen en leerwerkplekken in de bouwsector. We stimuleren lokale werkgelegenheid door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt actief te betrekken bij circulaire bouw- en renovatieprojecten. Daarnaast verankeren we circulariteit in het onderwijs, zodat de nieuwe generatie de kennis en vaardigheden heeft om bij te dragen aan de circulaire economie. Dit vergroot de kansen op werk, vooral voor mensen in kwetsbare posities.

5.2 Betaalbaar en passend wonen

Circulair ontworpen woningen dragen bij aan betaalbaar wonen. Op korte termijn door toepassing van hergebruikte materialen en bouwelementen; op langere termijn doordat woningen eenvoudig aanpasbaar en repareerbaar zijn en onderdelen opnieuw kunnen worden ingezet. Zo beperken we kosten over de levensduur en werken we toe naar woonlastenneutraliteit. Door circulair bouwen gericht toe te passen, ook in de sociale woningbouw, maken we wonen betaalbaarder voor verschillende doelgroepen.

De rol van de gemeente

Het transitieteam Circulaire Bouweconomie nodigt iedereen van harte uit om één of meerdere van de vijf speerpunten te omarmen en zo bij te dragen aan een toekomstbestendige, circulaire leefomgeving. De volgende pagina biedt enkele links die de gemeente kan gebruiken voor de verdere uitwerking van de genoemde plannen en voornemens, met concrete maatregelen en instrumenten. De transitie naar een circulaire bouweconomie is een gezamenlijke opgave voor overheden, bedrijven en andere betrokkenen. Laten we samenwerken aan een duurzame toekomst, waarin we materialen efficiënt en slim inzetten.

SAMEN NAAR 100% CIRCULAIR

Circulair bouwen betekent meer dan hergebruik van materialen: het vraagt om een fundamentele verandering in denken en doen. Van ontwerp tot sloop, van ketens tot beleid. In de handreikingen en initiatieven hieronder staan praktische inzichten, voorbeelden en instrumenten die gemeenten en partners helpen om circulair bouwen concreet te maken.

Verdieping nodig? Zie onderstaande bronnen:

Buyer Groups Gebouwen - Inkoopstrategieën en voorbeeldteksten voor circulaire/biobased bouwprojecten (o.a. woningen, scholen, houtbouw, renovatie).

Buyer Groups GWW - Praktische inkoopaanpakken en tools voor circulaire infra (o.a. wegen, bruggen/viaducten, verkeersborden, CO_2-arm beton).

Het Doeboek Duurzame Infra - Concrete maatregelen en praktijkvoorbeelden uit hoofdstuk 4 t/m 6 (verhardingen, kunstwerken, riolering).

Cirkelstad Academie - Kennisplatform met whitepapers, tools, wet- en regelgeving, praktijkvoorbeelden en themadossiers, gebundeld zodat gemeenten en partners snel toepasbare kennis vinden.

De Circulaire Bouweconomie - Verzamelpagina met artikelen, handreikingen en publicaties rond circulair bouwen (doorlopend aangevuld).

Circulair | Provincie Zuid-Holland – Handige factsheets van de Provincie Zuid-Holland met informatie over circulair bouwen, specifiek gericht op gemeenten.

Leidse Ladder – Een waardevol instrument voor gemeenten om circulaire principes in aanbestedingen en gebiedsontwikkeling toe te passen.

Circulair slopen is niet duurder – Onderzoek naar verdienmodellen voor circulair slopen, in lijn met de Circulaire Deal Secundaire Bouwmaterialenketens. Uitgevoerd door Meijs Ingenieurs, met een businesscase voor circulair slopen in de provincie Noord-Holland.

Voor vragen of contact: kijk op onze pagina

Het Transitieteam
Circulaire Bouweconomie

Geachte gemeenteraad van Ameland

23 MRT 2026

Ik richt deze zienswijze aan u omdat er zorgen zijn de leefbaarheid in het dorp Ballum. Dit heeft te maken met de mogelijkheid om nog meer horeca toe te voegen aan het dorp volgens het nieuwe Horeca en Detailhandelplan. Als bewoner van de mooie Camminghastraat ervaren ik in de huidige situatie al genoeg overlast van permanent geparkeerde auto's, fietsen, vrachtverkeer etc. met de daarbij horende geluidsoverlast.

Het probleem is dat al dit vervoer weinig keuze heeft een andere route te nemen dan de hoofdstraat van Ballum en het dorp daar niet voor is ingericht van oorsprong. Daar komt dan bij dat extra horeca in de vorm van restaurant, café, snackbar voor veel meer verkeersbewegingen zal zorgen en de leefbaarheid nog meer onder druk zet.

Het is prachtig om in een druk toeristisch dorp met veel voorzieningen te mogen wonen maar als bewoner ben je gebaat bij een rustige leefomgeving en wordt er door de bewoners niet gekozen voor nog meer horeca wat een branche is met ruime openingstijden en de mogelijkheid tot het schenken van alcohol.

De huidige situatie is wat mij betreft prima, er is sprake van enige balans en het dorp heeft voor onze gast van buiten alles te bieden wat eten, drinken, winkelen en cultuur betreft. Die extra horecagelegenheid is dan ook overbodig en ik hoop dat u als gemeenteraad deze argumenten af zult wegen in de verder behandeling van het plan.

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

Geachte gemeenteraad,

23 MRT 2026

Wij zijn al vele jaren vaste gast op uw mooie eiland en verblijven altijd op het rustige park Roosdunen. Onze kinderen zijn inmiddels ook besmet met het eilandvirus en Ballum is voor ons allen een tweede thuis. Er liggen prachtige herinneringen in al die jaren vakantie in het bungalowpark Roosdunen en voelen ons eigenlijk ook eilander.
Zo zeer dat wij ook de lokale raadsvergaderingen volgen en zeer betrokken zijn met de stand van zaken op het eiland.

Vandaar dat wij in de pen geklommen zijn en ons willen uitspreken over een ontwikkeling die ons zorgen baart. Dit betreft het eventueel toevoegen van een extra horecabedrijf in de prachtige Camminghastraat volgens het nog vast te stellen Horecabeleidsplan. Dit lijkt ons een slecht idee om de volgende redenen:

De Camminghastraat is al overbelast met auto, fiets, vracht en busverkeer. Met extra horeca wordt dit verergert en de overlast neemt toe voor de bewoners van de straat. Het parkeren is overal toegestaan en dat is te zien aan de bermen.

Ook zal de geluidsoverlast toenemen aangezien een café, restaurant of discotheek andere openingstijden kent en de rust in de avond en nacht verstoort wordt.

Verder heeft Ballum een keur van prima zaken met eten en drinken op elk niveau en wij denken dat deze ondernemers niet zitten te wachten op nog meer horeca wat onder hen verdeeld moet worden in onzekere tijden. Deze ondernemers zijn van oorsprong lokaal en zorgen voor variatie in hun aanbod.

Wij vragen als verontruste gasten aan u om deze horecabestemming niet toe te laten en het dorp te laten zoals het nu is.

Graag hoor ik of onze zienswijze door u is ontvangen en dat kan via ons e-mailadres:
5.1.2e @gmail.com

Met vriendelijk groet,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

Gemeenteraad van Ameland
Postbus 22
9162AA Hollum

23 Mrt 2026

Betreft Zienswijze Horeca en Detailhandelplan

Geachte heer, mevrouw

Sinds enige tijd zijn wij de gelukkige inwoners van het mooie Ballum. Al tientallen jaren kwamen wij als gast op Ameland en verbleven wij op op een vast vakantieadres in Ballum. Wij hebben het dorp dus behoorlijk zien veranderen zowel ten gunste als ten nadele. Wat opvalt is het toenemend fiets en autoverkeer wat slecht past in dit kleine dorp zonder veel parkeergelegenheid. Dit geeft een forse belasting op de fraaie Camminghastraat en geeft geen mooi dorpsbeeld voor onze toeristische gast.

Volgens het Horecabeleidsplan 2026 kan er nog een horecabedrijf toegevoegd worden in deze dorpsstraat die nu al wordt gedomineerd door terrassen, fietsenrekken, fietsverhuur, hotel, en enkele winkels. Niets mis met al deze bedrijven, ze vormen een welkom vermaak voor onze gasten.

Echter zal nog een extra bedrijf in deze straat te veel van het goede zijn want de verkeersdruk zal toenemen en daarmee ook de overlast voor de bewoners in de vorm van lawaai, vrachtverkeer, parkeeroverlast en geluidsoverlast in de avonduren.
Een extra winkelbedrijf zou wel een goede toevoeging zijn want dat zijn korte bezoeken en geen avondbezoek. Of een tijdelijke standplaats voor een ondernemer bij de supermarkt(viskraam, ijsverkoop).

Kortom, wij vinden een horecabestemming een slechte keus en hopen dat u daar rekening mee houdt bij verdere behandeling van het voorstel..

Met vriendelijke groet,

5.1.2e , E-Mail : 5.1.2e @gmail.com
5.1.2e
5.1.2e te Ballum

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

Aan de leden van de gemeenteraad Ameland

23 MRT 2026

Ballum, 18 maart 2026

Betreft een zienswijze over het Horecabeleid

Beste leden van de gemeenteraad

Ik maak mij zorgen over het toevoegen van een extra horecabestemming in het dorp Ballum. Vroeger was Ballum een authentiek boerendorp met café, kerk, bakker en school gesitueerd langs de fraaie Camminghastraat.
Ik heb het dorp zien veranderen in een levendige mix van bewoning, detailhandel en horeca wat veel bedrijvigheid en welvaart bracht.

Echter, anno 2026 is er naar mijn mening een kantelpunt bereikt. Het probleem van Ballum is dat alle verkeer(fietsen, vrachtverkeer, busverkeer)door de smalle Camminghastraat rijdt en er is geen andere optie. Gevolg is beschadiging van bermen, bomen en soms gevaarlijke verkeerssituaties. Dit alles in het beschermd dorpsgezicht wat daar zichtbaar onder lijdt.

Het Horecabeleid laat nog één bestemming toe in deze Camminghastraat en daarmee is de balans zoek. Er word ook gewoond en ik weet dat de bewoners nu al veel last hebben van parkeeroverlast en lawaai. Extra horeca betekent ook ruime openingstijden en dus ook overlast in de avond. Ballum heeft op dit moment een aantal uitstekende ondernemers en onze gast kan op ieder culinair gebied bediend worden.

Ik ben tegen het toevoegen van een extra horecabestemming vanwege bovengenoemde redenen en vraag u om hier rekening mee te houden in de verdere behandeling van het Horeca en Detailhandel plan.

Ik hoor graag of mijn zienswijze door u ontvangen is,

Met vriendelijke groet,

5.1.2e
5.1.2e 5.1.2e
5.1.2e , Ballum
Email: 5.1.2e @knid.nl

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

2 3 MRT 2026

Geachte gemeenteraad van Ameland

Ik ben ondernemer in het mooie dorp Ballum en ben op de hoogte gebracht van de mogelijkheid om meer horeca toe te voegen aan het dorp. Dit wordt dan mogelijk gemaakt door een nieuw Horeca en Detailhandelplan wat al behandeld is in de gemeenteraad.

Op economische gronden vind ik dit een slechte keuze daar wij als ondernemers niet de beste jaren achter de rug hebben. Een zuinige consument, personeelsgebrek, stijgende energiekosten drukken zwaar op ons resultaat. En de huidige economische toestand zal niet snel veranderen. Belastingen (btw, box3) worden verhoogd voor onze gast en huizenbezitter en die moeten een keuze maken. Van onze restaurants, café's, etc wordt minder gebruik gemaakt.

Ook de afdeling Koninklijke Horeca afd.Ameland vindt het aanbod van horeca genoeg in Ballum en heel eerlijk; Ballum heeft eigenlijk alles wat de horeca kan bieden. Met twee prachtige hotels, restaurants, bierbrouwerij, cafetaria en strandpaviljoen is de markt prima afgedekt.

Buiten het economisch aspect maak ik me ook zorgen voor de uitstraling van ons dorp betreft het drukke gedeelte van de Camminghastraat. Dit is beschermd dorpsgezicht en door toenemende druk zal verkeersoverlast, parkeeroverlast(kan niet gehandhaafd worden) en geluidsoverlast toenemen en niet alleen overdag.
Een veel voorkomende klacht van onze buschauffeurs is dat er soms geen doorkomen aan is door belemmeringen in de straat. Dat levert ergernis en stress op bij de chauffeurs.
Kortom, uitbreiding van horeca is niet gewenst..

Ik hoop dat u als gemeenteraad mijn overwegingen in beraad neemt en mijn privégegevens anoniem plaatst.

U kunt mij informeren op mijn e-mailadres; 5.1.2e

Met vriendelijke groet

5.1.2e

Ballum

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

550466 + Raad

23 MRT 2026

Gemeenteraad van Ameland.
Postbus 22
9162 AR Hollum.

Betreft: Zienswijze ontwerp
Horeca en detailhandel beleid.

Ballum 21-03-2026.

Geachte leden van de gemeenteraad.

Wij hebben kennis genomen van het ontwerp Horeca en detailhandelbeleid gemeente Ameland dat in de raads-vergadering van 26 januari 2026 is vastgesteld door de gemeenteraad.
Volgens het vastgestelde beleid blijkt dat er nog één horecagelegenheid kan worden toegevoegd in het dorp Ballum en daar willen wij een zienswijze op indienen.
Omdat het gebied waar nog horeca mogelijk is de Camminghastraat betreft zijn wij van mening dat dit een slechte keus is en wel om de volgende argumenten:

De Camminghastraat behoort tot het beschermd dorpsgezicht en dus belangrijk voor de uitstraling van het dorp Ballum.
Een prachtig visitekaartje met oude iepenbomen en brede groene bermen wat door onze gasten hoog wordt gewaardeerd.
Verdere uitbreiding van horeca zal dit beeld aantasten en de straat wordt nu genoeg belast door geparkeerde auto's, fietsen, fietsenstallingen en zwaar

bestemmingsverkeer.
De bermen zijn dusdanig verreden en beschadigd in deze mooie dorpsstraat en door de permanente verkeersdruk is er geen herstel.

De Camminghastraat kenmerkt zich door een levendig straatbeeld met een combinatie van wonen, winkelen, eten en drinken en een prima supermarkt. Er is nu sprake van een zekere balans waar het maximale wel is bereikt. Een extra horecabestemming kan die balans en dus de leefbaarheid in negatieve zin verstoren aangezien er ook prettig gewoond moet kunnen worden.
Die balans moet in stand gehouden worden en met name voor de bewoners van de Camminghastraat.

Een extra horecabedrijf brengt ook ruime openingstijden met zich mee en de daarbij behorende geluidsoverlast in de avonduren of 's nachts wat zeer ongunstig is voor de bewoners van deze straat.

Wij gaan er van uit dat u onze argumenten meeneemt in de definitieve vaststelling van het beleidsplan.

Graag ontvangen wij een bevestiging of onze zienswijze door u ontvangen is.

Met vriendelijke groet.

email:
tel.

Betreft: Steunouder als bouwsteen voor een sterke sociale basis in het coalitieakkoord

Geachte griffier,

Ook in uw gemeente zal in de komende periode gewerkt worden aan een coalitieakkoord met bestuurlijke prioriteiten voor de nieuwe bestuursperiode. Daar zullen voornemens in het sociaal domein, in het bijzonder op het onderwerp jeugdhulp, onderdeel van uitmaken. Graag vragen wij in dat kader uw aandacht voor Steunouder als laagdrempelige en preventieve voorziening voor gezinnen die tijdelijk onder druk staan.

Steunouder is een initiatief waarbij een kind regelmatig een dagdeel welkom is bij een vrijwillig steungezin. Dat geeft ouders ademruimte en biedt kinderen extra aandacht, stabiliteit en een volwassen steunfiguur. Andere belangrijke personen naast ouders vormen voor kinderen een belangrijke beschermende factor.

Steunouder sluit aan bij actuele beleidsopgaven rond het versterken van de sociale basis, preventie, mentale gezondheid en kansrijk opgroeien. Het verbindt informele steun en professionele ondersteuning en draagt bij aan het voorkomen van zwaardere hulp en het versterken van veerkracht bij kinderen en ouders, zoals ook blijkt uit de bijgevoegde factsheet van de maatschappelijke kosten-batenanalyse.

In veel gemeenten wordt al gewerkt met vormen van informele steun voor gezinnen. Steunouder onderscheidt zich doordat het initiatief wordt uitgevoerd door een lokale welzijnsorganisatie en daarmee onderdeel is van de lokale sociale basis. Hierdoor zijn de lijnen met andere vormen van ondersteuning kort en kan informele steun goed worden afgestemd op wat er lokaal al is. Steunouder is daarmee geen losse voorziening, maar een manier om informele steun kwalitatief goed te organiseren en te verankeren in de lokale infrastructuur rond gezinnen.

Wij zouden het zeer waarderen als u Steunouder onder de aandacht wilt brengen bij diegenen die betrokken zijn bij de totstandkoming van het nieuwe coalitieakkoord. In gemeenten waar Steunouder actief is, zien we dat het initiatief op een toegankelijke en mensgerichte manier bijdraagt aan het versterken van de sociale basis en een positief effect heeft op de uitgaven in het kader van de jeugdhulp.

Een mogelijk passende formulering voor in het coalitieakkoord zou kunnen zijn:
We versterken de sociale basis voor gezinnen door in te zetten op laagdrempelige vormen van informele steun, zoals initiatieven waarbij kinderen tijdelijk terechtkunnen in een steungezin. Deze initiatieven worden uitgevoerd door lokale welzijnsorganisaties, zodat ondersteuning dichtbij gezinnen georganiseerd wordt.

Graag lichten wij onze werkwijze en ervaringen nader toe.

Met vriendelijke groet,

Jolien van Aar
Algemeen directeur
Stichting Steunouder Nederland

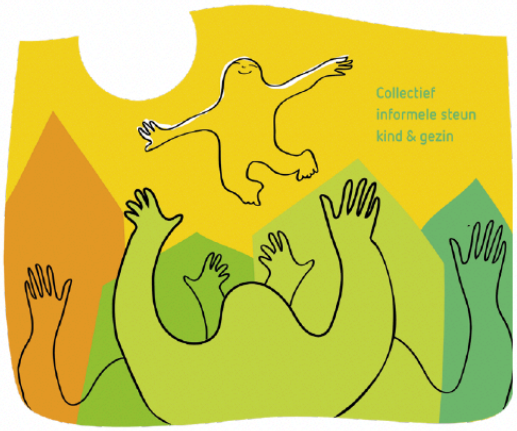
Factsheet:
101 alledaagse uitdagingen van gezinnen

en **het besparende antwoord** van informele steun hierop

de rode draad

Wat is informele steun?

Informele steun biedt toegankelijke, vrijwillige ondersteuning aan gezinnen, variërend van tijdelijke opvang aan huis tot emotionele steun of een luisterend oor via telefoon of chat. Deze steun helpt gezinnen dichtbij huis met een sociaal netwerk en voorkomt de noodzaak voor intensievere zorg zoals jeugdzorg, waardoor de stabiliteit binnen gezinnen wordt bevorderd.

PODCASTS

Het Collectief Informele Steun Kind & Gezin heeft een documentaireserie gemaakt waar onder andere de oprichters van deze initiatieven aan het woord komen. De serie is ingesproken door Job Cohen. Aflevering 4 staat in het teken van de besparing van inzet van informele gezinssteun (scan de QR code om te luisteren).

Steunouder en *het Collectief Informele Steun Kind & Gezin*

Steunouder werkt samen met Buurtgezinnen, Home-Start en Samen Oplopen binnen *het Collectief Informele Steun Kind & Gezin*. Dit initiatief biedt laagdrempelige ondersteuning dichtbij huis voor gezinnen, met als doel om ouders en kinderen te helpen sterker te worden met hulp van betrokken vrijwilligers.

MISSIE Het collectief zet zich in om informele steun toegankelijk te maken voor alle gezinnen die dit nodig hebben, waarbij vrijwilligers bijdragen aan rust en stabiliteit binnen het gezin.
LOKALE INZET OP MAAT Gemeenten kunnen zelf bepalen welke organisatie(s) zij inzetten, zodat de ondersteuning aansluit bij de specifieke behoeften in hun gemeente.
UITVOERING Afhankelijk van de voorkeur van de gemeente wordt informele steun uitgevoerd door de steunorganisatie of door de lokale welzijnsorganisatie.
AANVULLEND AANBOD In sommige gemeenten worden meerdere initiatieven voor informele steun aangeboden; in andere zijn alle vier de organisaties van het collectief actief.

Samen zijn we actief in **ruim 300 gemeenten**, waarbij elke gemeente de aanpak kiest die het beste past bij hun beleid en de behoeften van gezinnen in hun gemeenschap.

Uitbreiding samenwerking informele steun

Eind 2024 is er een alliantie gevormd met ruim 30 informele steunorganisaties [1], waaronder de organisaties uit het *Collectief informele steun kind&gezin*. Het doel van deze samenwerking is om informele steun voor kinderen en gezinnen beter toegankelijk te maken. Samen willen we informele steun onder de aandacht brengen en aanmoedigen deze waardevolle ondersteuning te omarmen, zodat meer gezinnen er gebruik van kunnen maken.

steun ouder · Samen Oplopen Er zijn voor gezinnen · Buurtgezinnen® gezinnen voor gezinnen · HOME START Thuis in gezinnen · De Oudertelefoon

Zie ook **www.informelegezinssteun.nl**

Steunouder: *vrijwillige ondersteuning in de buurt*

Steunouders zijn vrijwilligers die maximaal twee dagdelen per week een kind uit een vraaggezin opvangen. Dit geeft ouders de kans om even op adem te komen en helpt hen de dagelijkse uitdagingen beter aan te kunnen.

Steunouders vormen een duurzaam netwerk binnen de wijk, wat zorgt voor laagdrempelige en toegankelijke steun dichtbij huis.

De steun van een steunouder biedt niet alleen verlichting voor ouders, maar draagt ook bij aan de positieve ontwikkeling van het kind. Kinderen bouwen een band op met hun steunouder, waardoor ze in een stabiele en vertrouwde omgeving kunnen spelen en groeien. Dit versterkt hun zelfvertrouwen en veerkracht, terwijl ouders ervaren dat zij er niet alleen voor staan.

[1] Met onder meer JIM, Burgervoogdij, Villa Pinedo, Big Friends, Kamers met Aandacht en De Oudertelefoon

steun ouder

Financiële en maatschappelijke impact

Inleiding

Steunouder biedt laagdrempelige, informele steun aan gezinnen om intensieve zorg zoals jeugdzorg en pleegzorg te voorkomen. De inzet van Steunouders draagt bij aan rust, stabiliteit en zelfredzaamheid binnen gezinnen. Deze factsheet is gebaseerd op een representatieve steekproef van 81 gezinnen (61 casussen en 20 effectmetingen). De resultaten zijn vergeleken met landelijke gemiddelden en laten een vergelijkbaar beeld zien van de impact van informele steun op gezinnen.

FINANCIËLE BESPARINGEN OP BASIS VAN 20 EFFECTMETINGEN UIT DE RAPPORTAGE

101 alledaagse uitdagingen van gezinnen en het besparende antwoord van informele steun hierop. We hanteren een 40% dempingsfactor[2] voor een realistische schatting. Deze aanpak zorgt voor een verantwoorde en conservatieve inschatting van de besparingen:

TOTALE BRUTO BESPARINGEN (VAN DE 20 EFFECTMETINGEN)

€ 218.698,40

GEMIDDELDE BESPARING PER GEZIN

€ 9.433,92

TOTALE NETTO BESPARINGEN (NA AFTREK INZET STEUNOUDER À € 1.500 PER MATCH)

€ 188.698,40

NETTO BESPARING PER GEZIN

€ 7.550,65

IMPACT OP GEZINNEN OP BASIS VAN 81 CASUSSEN

VOORKOMEN VAN FORMELE ZORG

65%

Voor 65% van de gezinnen is intensieve zorg voorkomen door de inzet van steunouders

WELZIJNSVERBETERING

85%

85% van de gezinnen ervaart meer rust en minder stress

VERHOOGDE ZELFREDZAAMHEID

81%

81% van de ouders voelt zich beter in staat zelfstandig voor hun kinderen te zorgen

[2] Een dempingsfactor van 40% betekent dat slechts 60% van de berekende besparingen wordt meegenomen voor een realistische inschatting.

RODE DRAAD UIT DE CASUSSEN

We zien een grote diversiteit in gezinsstructuren:

EENOUDERGEZINNEN

35%

35% van de gezinnen zijn eenoudergezinnen, met één ouder als zorgdrager.

GEMIDDELD AANTAL KINDEREN PER GEZIN

2,5

HULPVERLENINGSTRAJECT

30%

In 30% van de vragen komt het vraaggezin uit een hulpverleningstraject.

WAT ALS

Zonder inzet van een steunouder zouden veel gezinnen waarschijnlijk zijn doorgestroomd naar intensieve zorgvormen zoals:

- (Deeltijd) pleegzorg
- Gastouderopvang of extra BSO
- Sociaal-medische indicatie
- Zorgboerderijen

CONCLUSIE

De resultaten uit de Steunouder-casussen laten zien hoe waardevol de inzet van Steunouders is voor het welzijn van gezinnen en hun dagelijks leven. De conservatief ingeschatte cijfers onderbouwen dat informele ondersteuning een tastbaar verschil maakt. Maar bovenal vertellen de verhalen van gezinnen zelf hoe zij meer rust, veerkracht en vertrouwen ervaren dankzij de steun van een betrokken vrijwilliger. Wat we doen, doet ertoe—dat blijkt uit hun beleving.

DISCLAIMER De gegevens in deze factsheet zijn gebaseerd op 81 Steunouder-casussen en vormen een representatieve steekproef die richting geeft aan de financiële en maatschappelijke impact van informele steun.

In opdracht van Ministerie van VWS

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

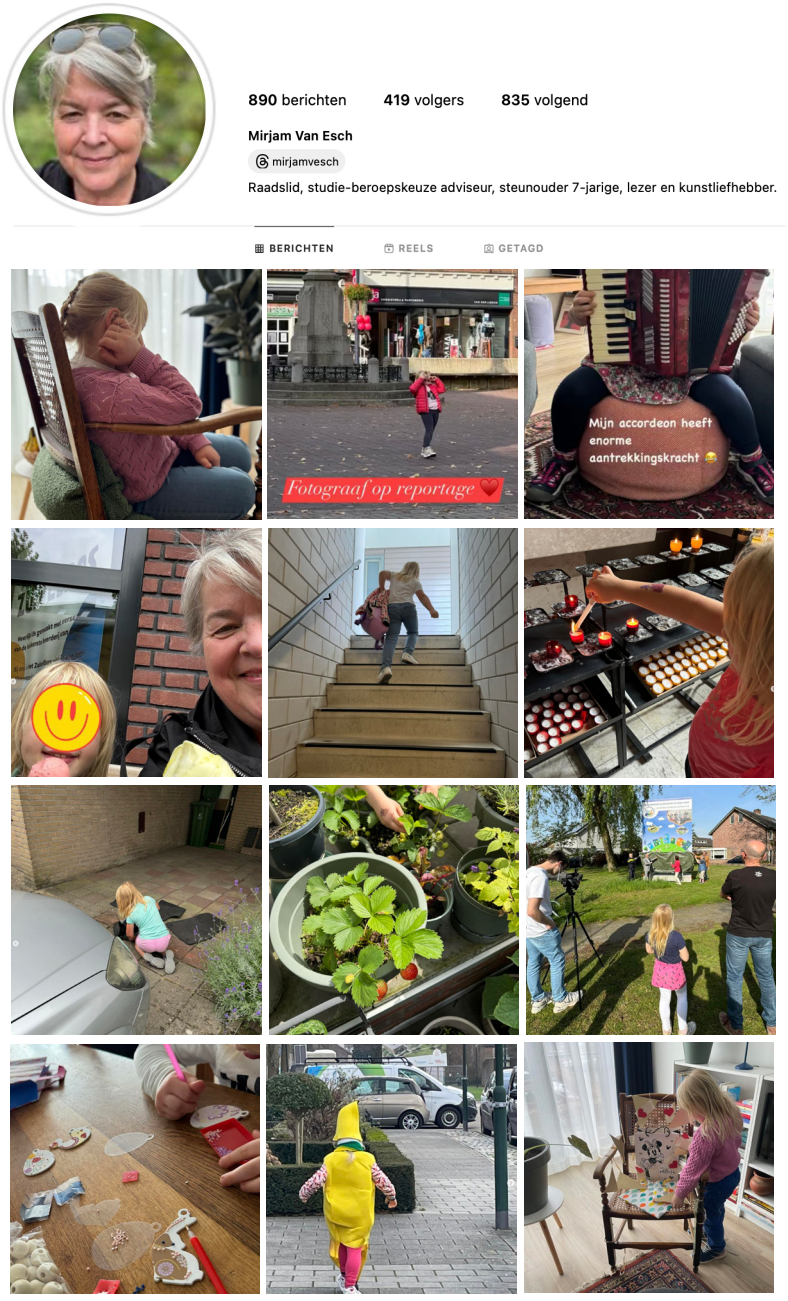
EXTRA

Steunouders in de praktijk
in woord en beeld

01 STEUNOUDER MIRJAM VAN ESCH

Raadslid, studie-beroepskeuze adviseur, steunouder, lezer en kunstliefhebber

Mirjam van Esch is sinds 2022 steunouder van een inmiddels 7 jarig meisje. Een instagram - samenvatting van hun avonturen. Ook volgen? @mirjamvesch

30 oktober We hebben geen vakantie meer dus alles weer een beetje gewoon: samen lunchen, kletsen, knutselen, grapjes maken, wandelen en ontspannen. Deze stoel is echt haar plekje. Met opgetrokken benen heerlijk lui zitten. #7jaar #steunouder #herfst

23 oktober fotograaf op reportage ❤️

25 september mijn accordeon heeft enorme aantrekkingskracht 😂

25 september Ad&Berdien van PUUR 48 stoppen komende zondag ermee. Ons vaste adres vanaf maart tot oktober voor een woensdagmiddag ijsje 😌 We gingen ze vandaag bedanken. Met een tekening, een gezellige kaars en een dikke knuffel van de #7jarige. En er komen vast weer nieuwe tradities voor ons!

11 september “Ik wil in de leerlingenraad op school” zegt de #7jarige. #steunouder Wat goed en leuk! Daar is waar Lambèr en ik elkaar van kennen. We kregen vertrouwen, organiseerden theesoos en wat al niet en sloten op het laatst zelfs de school af 😊 Een goede leerschool voor later. Dus gogo-girl ❤️ En als het dit jaar niet lukt dan komt het vast verderop in je schoolcarrière goed! #zekomterwel

5 september Het is niet alleen fietsen, rolschaatsen, kermis, verjaardag, ijsjes eten en al die andere pret en leuke dingen op woensdag. Zo nu en dan vraagt de #7jarige om een kaarsje aan te steken in de kerk. En daarna wil ze het graf van opa&oma bezoeken. Bijzonder wat er allemaal in haar hoofd omgaat. #steunouder #loveit #fijndatikditmagmeemaken

31 juli #zomervakantie en nadat we weer! naar de #bios gingen (leuke NL #film) hebben we de #auto van buiten en binnen gewassen! Helemaal #spickenspan voor de #vakantie! En de #7jarige verdiende #zakcentje zoals wij dat vroeger ook deden 😊 #steunouder #jonggeleerdisoudgedaan

12 juni 🍒🍒🍒Oogstberichten Sint Oedenrode: 10 aardbeien en 2 snack komkommers 🥒 🍓#7jarige #steunouder

1 mei Het is vandaag de Onthulling Publicatiebord Bloemenwijk Schijndel én de dag van de #7jarige dus we gaan samen. Ze is zwaar onder de indruk van aanwezige politie en camera-mensen.

6 maart De 7jarige houdt van 🚵‍♂️fietsen, wandelen-nou ja rennen meestal 😂- klauteren en klimmen, kwartetten, plantjes verzorgen, krantjes bezorgen, kletsen, muziek maken, ijsjes eten 🍦en dat het liefst allemaal achter elkaar en door elkaar op woensdagmiddag als ze hier is. Van Will (ons mam) kreeg iets voor Pasen om te maken/ versieren. Ik heb haar nog met zoveel overgave, rust en precisie iets zien doen. Een half uur aan een stuk 👏🏻👏🏻👏🏻 en vol trots nam ze het mee naar huis (geen foto van trotse 7jarige hier, want te herkenbaar 😱) #steunouder

12 februari We zijn ons aan het voorbereiden voor de carnaval in Wijkraad Bloemenwijk Schijndel! Ze gaat als banaan #7jaar #steunouder

12 januari Ze is er weer! En ze was natuurlijk jarig dus nog wat kadootjes bij mij 🎂😊🎂 #7jaar #Steunouder

02 VAN TWEELINGOUDER NAAR TWEELINGSTEUNOUDER

Bijzonder verhaal uit de praktijk van Steunouder Kampen
Er worden lachjes uitgewisseld tussen de grote- en de kleine tweeling. Ze schelen misschien dertien jaar, maar de klik is er duidelijk. Enkele maanden terug kenden ze elkaar nog niet, maar hoe anders is dat nu dankzij een simpele oproep op Facebook: *Steunouder gezocht voor 2 vrolijke meiden van 7 maanden.*

Tweeling match in Kampen Steunouder
"De vraag liet me niet meer los" vertelt steunouder Sanne Zunnenberg, de moeder van de oudste tweeling. *"Of er iemand eenmaal per 2 weken een plekje had voor een babytweeling? Dat riep veel herinneringen bij me op."* Dertien jaar geleden stond ook haar leven op de kop, nadat ze beviel van Karlijn en Linde. Met haar man Erik ondervond ze hoe het is om de tweeling Karlijn en Linde en oudere zus Senna groot te brengen. *"Het was een intense zoektocht naar het vinden van ritme, samenwerking, maar ook af en toe even een rustmomentje voor jezelf. Gelukkig hadden wij hiervoor familie en vrienden in de buurt die konden bijspringen wanneer nodig, want een tweeling grootbrengen is een flinke uitdaging."*

Deze ervaring maakt dat Sanne bij het lezen van de oproep direct getriggerd was: een meiden-tweeling met een oudere zus erboven, hun situatie van 13 jaar geleden! En deze ouders missen de stabiliteit en het netwerk dat zij destijds hadden. Sanne: *"mijn gevoel zei meteen: hier kan en wil ik wat betekenen. Mijn dochters en man Erik hoefden niet overgehaald te worden: dit gaan we doen!"*

Niet veel later zaten de gezinnen bij elkaar om kennis te maken. De grote tweeling met de kleine tweeling. Er werden grapjes gemaakt, fruithapjes gevoerd en al snel was duidelijk dat moeder Jamilla en vader Leon het grootste vertrouwen hadden in het gezin van Erik en Sanne. Jamilla: *"De rust die ze uitstralen, het fijne contact dat we meteen met ze hadden en ook de mooie plek waar ze wonen, het voelde meteen goed".* Vanaf dat moment zijn Amyra en Siënna 1x in de 2 weken in het weekend een dag op de boerderij te vinden!

Linde vertelt: *"we vinden het heel erg leuk als Amyra en Siënna er zijn. Ze zijn nu bijna 1,5 jaar en kunnen steeds meer; Amyra loopt al en allebei beginnen ze te praten. Amyra is meer de druktemaker. Zij kan zo schaterlachen, ze trekt dan hele gekke bekken en moet vervolgens heel erg hard om zichzelf lachen, dat is echt supergrappig. Bij ons is Karlijn meer de aanwezige, ik ben zelf wat rustiger, dat is Siënna ook."* Karlijn beaamt dat het echt heel erg leuk is als de meiden er zijn. *"Als ik iets anders zou hebben op de dag dat ze er zijn zou ik wel mijn best doen om het te verschuiven, zodat ik er toch ben als Amyra en Siënna komen, dat wil ik eigenlijk niet missen."*

Tweeling match in Kampen Steunouder
De dagen dat Amyra en Siënna er zijn, verlopen eigenlijk altijd in hetzelfde ritme. Sanne: *"ze worden om 10 uur gebracht, dan blijft Jamilla nog even en geven we samen het fruithapje. Zo hebben we even tijd om van elkaar te horen hoe het gaat en of er nog bijzonderheden zijn. Voor de meiden is dat ook een fijn warm overgangsmoment."* In de ochtend wordt er eigenlijk altijd even gewandeld; even bij de dieren langs een frisse neus halen. Tussen de middag slapen de meiden, en 's middags is het tijd om te spelen. Dan wordt de bak met speelgoed tevoorschijn gehaald waar Karlijn en Linde vroeger mee speelden, en zitten ze weer als vanouds te spelen met de oldscool fotocamera, maar nu met nog een tweeling erbij!

Voor Sanne en Erik levert het zelf ook veel op. Sanne: *"nu de meiden er zijn, hebben wij ook weer wat meer quality-time, zo lopen we ineens soms samen met de kinderwagen een heel eind door het dorp om eieren te halen, wanneer doen we dat nou samen!?"* Karlijn: *"We doen weer meer met z'n allen als gezin, normaal zit ik veel meer alleen op mijn kamer."*

Voor Jamilla betekent de opvang dat ze eens in de 2 weken in het weekend even op adem kan komen. Ze heeft dan alleen oudere zus Mila thuis, en heeft inmiddels een fijn ritme gevonden voor de zaterdag. *"Eerst ga ik iets leuks doen met Mila; even quality-time met mijn oudste dochter. Het tweede deel van de ochtend maak ik tijd voor mezelf. Ik laad echt op van deze momenten. Het is voor mij een fijne break in de dagen met de meiden en ze hebben het goed bij Erik en Sanne. De eerste keer kennismaken was wel spannend van tevoren; je gaat toch naar wildvreemde mensen om te kijken of je je twee kinderen aan ze toevertrouwt. Maar eigenlijk voelde het vanaf het eerste moment fijn en goed. Het zijn zulke lieve en open mensen. Ze zijn er niet alleen voor de kinderen maar ook voor mij. Ik ervaar veel steun van ze doordat ze naar me luisteren en soms hele waardevolle tips geven; ze denken echt in oplossingen. Dan merk je toch dat ze precies weten hoe het is om een tweeling op te voeden. Die herkenning alleen al helpt me zo goed."*

Tweeling match in Kampen Steunouder
Jamilla is het afgelopen jaar van ver gekomen. Zorgen voor een baby-tweeling, voor de oudere zus, werken, het huishouden voor elkaar krijgen en dan nog alle regeldingen die op haar afkwamen. Het overweldigde haar en ze had veel moeite om alle ballen in de lucht te houden. Nu, een jaar later zit ze er heel anders bij. De kinderen zijn nog steeds even vrolijk en aanwezig, er is nog steeds veel drukte en veel geregel; maar Jamilla heeft de rust en stabiliteit gevonden om alles een plek te geven. *"Ik voel me nu zoveel sterker, en heb alles weer veel beter onder controle. Mijn gezin is nu stabiel, waardoor het niet erg is als het huishouden een keer niet op orde is, of er iets gebeurt wat we niet verwachtten. Nu kan ik dat aan. En de hulp van de steunouders draagt daar veel aan bij. Door hun hulp, heb ik tijd gekregen om de controle over mijn eigen leven terug te pakken."* Sanne vult aan: *"Het voelt gewoon heel erg goed dat je een ander kan helpen met jezelf. Door gewoon een beetje van je tijd te geven."* •

03 VRAAG- EN STEUNOUDER UIT TEYLINGEN AAN HET WOORD

Vraagouder Linda

Welzijnsorganisatie *Voor ieder 1* helpt gezinnen in Sassenheim, Voorhout en Warmond met steunouders: volwassenen vrijwilligers die één of twee dagdelen per week een kind een plek geven in hun eigen gezin. Een vertrouwde omgeving waar het welkom is, zodat de ouders even op adem kunnen komen. Vraagouder Linda maakt sinds een tijdje dankbaar gebruik van de inzet van steunouders voor haar dochtertje Helene.

"Dankzij onze steunouders Nathalie en Henk ervaar ik als chronisch zieke moeder weer balans en rust in mijn week. Ik heb een dag per week gekregen waar ik kan bijkomen en mijn lijf rust kan bieden. Hierdoor heb ik de rest van de week meer energie over om voor mijn dochter Helene te zorgen en haar de aandacht te geven die ze nodig heeft. Mijn dochter leert ontzettend veel bij haar steunouders. Ze gaan met haar op pad, maar bieden ook rust op de momenten dat dat nodig is. Ze leert er omgaan met een 'steunzus' en diens vriendinnen en ontdekt weer nieuwe dingen die ze thuis nog niet heeft leren kennen.

Steunouder is een fantastisch initiatief en ik ben ontzettend dankbaar dat wij zo goed gematcht zijn. Natalie en Henk verrijken het leven van Helene (en in het verlengde daarvan dat van ons) en kunnen ons als jonge ouders helpen met hun ervaring op het gebied van opvoeding. We kunnen elke week op ze bouwen en dit heeft voor ons het afgelopen anderhalf jaar veel lucht gegeven.

Ik vind het fantastisch als mensen overwegen om ook steunouder te worden. Het duurde voor mijn man en mij even voor we het idee konden loslaten dat we 'profiteerden' van de goedheid van onze steunouders. Mettertijd zagen we in dat waar de steunouders het leven van onze dochter verrijken, dat andersom ook zeker het geval is. Die bijzondere band opbouwen kost tijd. Voor toekomstige steunouders heb ik dan ook een tip: 'Eis niet te veel van jezelf, voor het vraaggezin is betrouwbaarheid en aandacht waarschijnlijk al alles wat ze kunnen wensen."

Steunouder Anne

"Ik wilde al langer iets voor een ander betekenen in maatschappelijk opzicht, maar met een druk en jong gezin wist ik niet precies hoe. Toen ik ergens over steunouders las, dacht ik meteen: dit past bij mij en ons gezin. Ik vind het gezellig om meerdere kinderen in huis te hebben en we ondernemen meer uitjes. Ook wordt thuis en buiten veel gespeeld met kinderen uit de buurt. Het verruimt onze blik, ook die van onze kinderen. Je moet rekening houden met de normen, waarden en gewoontes van beide gezinnen. Zo leer je van elkaar en bekijk je situaties vanuit een ander perspectief.

En het is zo fijn om anderen blij te maken. Het is aan het begin even zoeken met en afstemmen op elkaar. Maar een goede en open communicatie is belangrijk, zowel met ouders als het kind zelf. En nu verloopt het heel natuurlijk, ze draait mee in het gezin en heeft het erg naar haar zin.Als je er over nadenkt om dit te gaan doen en twijfelt, dan denk ik dat je eigenlijk al besloten hebt dat je dit wilt doen, maar dat je alleen nog hoeft na te denken wanneer het het juiste moment is om hiermee te gaan beginnen." •

04 STEUNOUDERS UIT WESTERWOLDE VERTELLEN

“Sinds een paar jaar zijn mijn man en ik met pensioen. Toen we hoorden over Steunouder sprak ons dat enorm aan. Het leek ons leuk om regelmatig een kind over de vloer te hebben. We meldden ons als steunouders aan bij Stichting Welzijn Westerwolde. Monique Glazenborg, de coördinator voor Westerwolde, kwam al snel bij ons thuis kennismaken. Ze maakte ons duidelijk wat de bedoeling was en wij konden aangeven wat onze mogelijkheden en onze belemmeringen waren. Die gegevens heeft Monique nodig om een goede koppeling tussen vraagouders en steunouders te kunnen maken.

Vier maanden geleden zijn de ouders van Loesje bij ons thuis geweest om kennis te maken en het klikte meteen. Daarna zijn wij bij Loesje thuis geweest, zodat zij ons kon ontmoeten. Monique was ook bij die twee kennismakingsgesprekken aanwezig. We hebben toen een aantal praktische afspraken vastgelegd, zoals op welke dag en tijd Loesje bij ons komt, wie haar naar ons brengt en ophaalt.*

Een paar dagen later stond ik bij school en haalde Loesje op. Hoewel ze het wel een beetje spannend vond om met mij mee te gaan was ze ook wel nieuwsgierig. We hadden boekjes en speelgoed, waar onze drie kinderen vroeger mee speelden, van zolder gehaald.

Het is mooi om haar verwondering te zien bij alles wat nieuw is voor haar. Ze stelt onbevangen vragen en onthoudt alles wat ze hoort en ziet. Het geeft een goed gevoel dat we het gezin van Loesje tijdelijk kunnen helpen en we kijken elke week uit naar de dag dat Loesje bij ons komt.” •

* namen zijn omwille van privacy gefingeerd

05 ERVARINGSVERHAAL VAN EEN MOOIE MATCH IN LAND VAN CUIJK

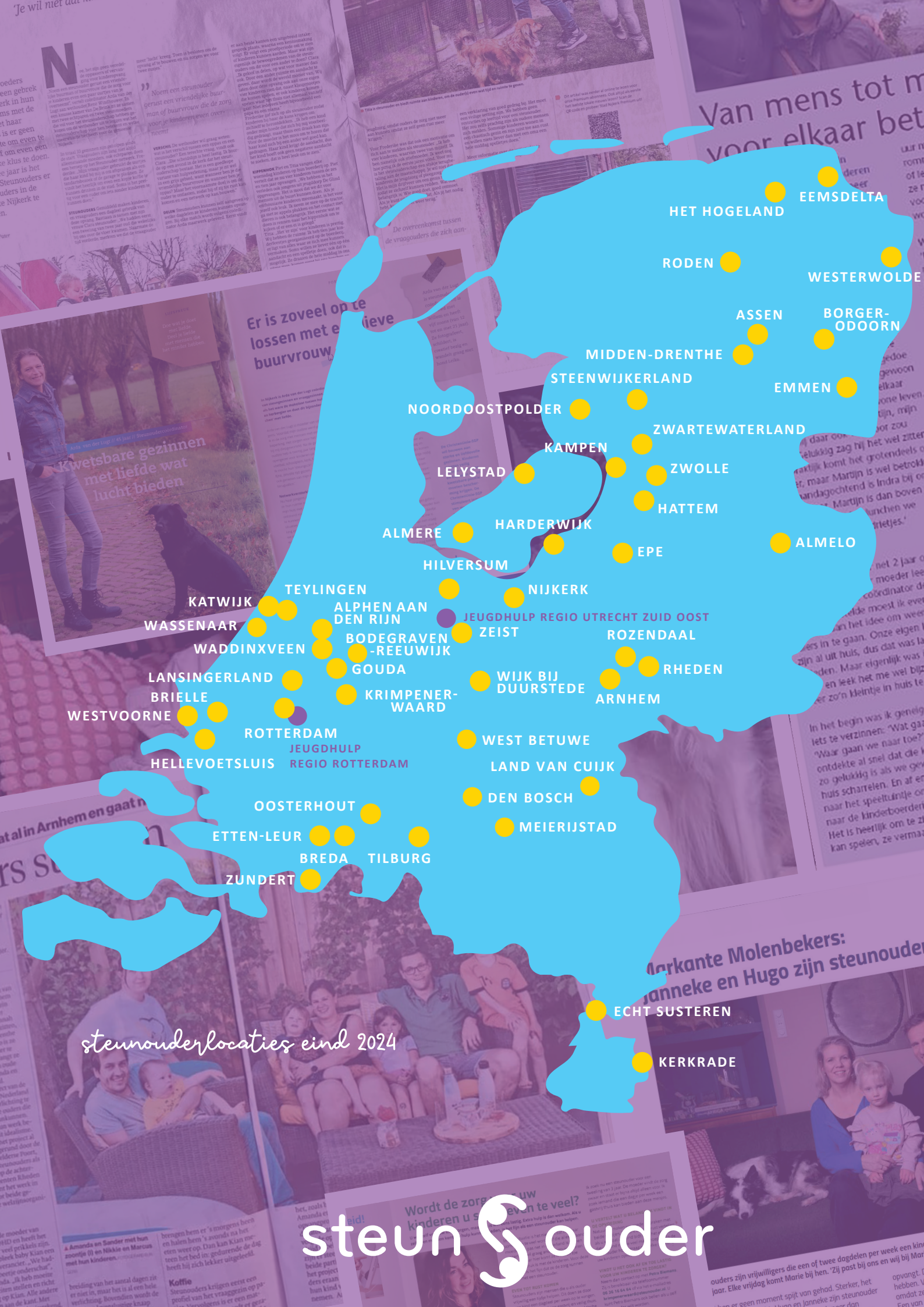
“De kinderen kunnen vaak niet wachten totdat ze weer naar hen toe mogen.”
En dat is een van de mooie dingen waar het om draait binnen het initiatief Steunouder. Dit initiatief is bedoeld voor ouders die geen beroep kunnen doen op familieleden, zoals opa’s, oma’s, tantes of ooms voor hulp rondom de kinderen. Welzijnsorganisatie *Sociom* brengt ze dan in contact met ‘steunouders’, die voor een dag(deel) per week leuke activiteiten met de kinderen ondernemen en ook ouders tijdelijk een steuntje in de rug bieden.

Zo is Anne bij Sociom terecht gekomen. *“Ik heb helaas niet de familie- en kenniskring om op terug te vallen en ik merk dat ik niet áltijd de energie heb om activiteiten te ondernemen met de kinderen”,* aldus Anne. Zij vroeg zich af of wij iets konden betekenen.

Heel graag helpen we Anne en haar kinderen (10 & 6 jaar). Door middel van een kennismakings- en intakegesprek leerden we Anne en de kinderen goed kennen. Coördinator Iris Steenbruggen: *“Op deze manier krijgen we een goed beeld van de gezinssituatie, de kinderen en verwachtingen van ouders. We zorgen ervoor dat de ouders en kinderen zo goed mogelijk aansluiten bij de Steunouder(s). Hierdoor is de kans van een goede match het grootst.”*
En zo kwamen steunouders Willie en José in beeld. Willie en José zijn beiden bijna volledig gestopt met werken en wilden graag hun steentje bijdragen als vrijwilliger. *“Wij hadden vooraf geen voorkeur om ons in te zetten voor kinderen, een gezin of ouderen. Binnen het vrijwilligerswerk zochten wij iets om iemand anders te helpen”,* aldus steunouders Willie en José. *“In de plaatselijke krant zagen we een Sociom-advertentie over Steunouder. Dit wekte onze interesse, omdat je op deze manier zowel kinderen als het gezin een groot plezier kan doen. Bovendien leek het voor onszelf ook erg leuk om kinderen te vermaken en eventueel wat bij te brengen vanuit onze levenservaring.”*

Na een positieve kennismaking tussen het gezin en de steunouders, werd de match een feit. Anne: *“De kinderen voelen zich echt fijn bij Willie en José. Ze vinden het steeds leuker en kunnen vaak niet wachten totdat ze weer naar hen toe mogen. Mijn zoon vertelde dat hij het ‘opa en oma’-gevoel heeft bij hen. Ik ben erg blij dat ze het zo leuk vinden. Dat doet me goed.”*

Willie en José: *“Wij halen de kinderen nu 1x per week op van school. Als je het enthousiasme van deze kinderen ziet en hoe ze genieten bij ons thuis, dan krijgen wij zelf daar ook een erg fijn en voldaan gevoel bij. Ze genieten van elke boswandeling met de hond, we knutselen, we doen spelletjes enzovoorts. De tijd vliegt voorbij voor zowel de kinderen als dat van ons. ’s Avonds brengen we ze weer naar huis en overleggen kort met Anne hoe de middag is verlopen.”* Dit is heel belangrijk, want de regie blijft altijd bij de biologische ouders. •

EEMSDELTA
HET HOGELAND
RODEN
WESTERWOLDE
ASSEN
BORGER-ODOORN
MIDDEN-DRENTHE
STEENWIJKERLAND
EMMEN
NOORDOOSTPOLDER
ZWARTEWATERLAND
KAMPEN
LELYSTAD
ZWOLLE
HATTEM
ALMERE
HARDERWIJK
ALMELO
EPE
HILVERSUM
TEYLINGEN
KATWIJK
NIJKERK
ALPHEN AAN DEN RIJN
JEUGDHULP REGIO UTRECHT ZUID OOST
WASSENAAR
ZEIST
ROZENDAAL
BODEGRAVEN-REEUWIJK
WADDINXVEEN
GOUDA
RHEDEN
LANSINGERLAND
WIJK BIJ DUURSTEDE
BRIELLE
KRIMPENER-WAARD
ARNHEM
WESTVOORNE
ROTTERDAM
JEUGDHULP REGIO ROTTERDAM
WEST BETUWE
HELLEVOETSLUIS
LAND VAN CUIJK
DEN BOSCH
OOSTERHOUT
MEIERIJSTAD
ETTEN-LEUR
BREDA
TILBURG
ZUNDERT
ECHT SUSTEREN
KERKRADE
steunouderlocaties eind 2024
steunouder

INZET COALITIEAKKOORD

Grote uitdagingen, lokale kracht.

Gefeliciteerd! Je bent net verkozen tot raadslid van je gemeente. Een belangrijke taak, want mede op jouw schouders ligt de verantwoordelijkheid om je gemeente nog beter te laten omgaan met de grote uitdagingen van deze tijd.

We leven in een tijd van grote transities. We moeten toe naar een nieuw energiesysteem, minder afhankelijk worden van grondstoffen uit het buitenland, de balans hervinden met de natuur en paal en perk stellen aan ongezonde drukfactoren zoals PFAS. Dit lijken soms te grote opgaven voor gemeentes alleen, maar juist lokaal kan het verschil gemaakt worden.

Als gemeente kan je de grote transities stimuleren door in te zetten op de juiste zaken, met als bijkomend voordeel dat je gemeente toekomstbestendiger, groener én gezonder wordt.

- ✓ Zet in op een toekomstbestendige economie.
- ✓ Zorg voor een groene, natuurrijke omgeving die tegen een stootje kan.
- ✓ Stimuleer de beweging van onderop.

fmf

1 Een toekomstbestendige economie

Zet in op een duurzame economie. Blijf doorgaan met de energietransitie, en voorkom de voorspelde schaarste. Zodat we ook straks nieuwe woningen en bedrijvigheid kunnen aansluiten. Doe dit slim, natuurinclusief en multifunctioneel om ruimte te besparen. Zet daarnaast in op een toekomstbestendig voedselsysteem en de circulaire economie.

- ✓ Opwek van meer schone energie (wind en zon) blijft nodig. Zorg dat hierbij de natuur niet verloren gaat met behulp van de criteria van het ecocertified-label. Betrek bewonersinitiatieven bij isolatie van woningen en uitrol van warmteprogramma's.
- ✓ Zet in op de korte keten: ontwikkel een lokale voedselvisie die de eiwittransitie centraal stelt en koop in wat lokaal bij de natuur-inclusieve boer gehaald kan worden.
- ✓ Stimuleer ondernemers die de levensduur van spullen verlengen door delen en repareren centraal te stellen. Door langer met spullen om te gaan verminderen we ons gebruik van grondstoffen.

2 Groene, natuurrijke & gezonde omgeving

We beginnen de effecten van het klimaat steeds meer te voelen. De zomers worden heter, de regenbuien intenser. Tegelijkertijd moeten we rekening houden met periodes van droogte. We kunnen beter met de effecten van het klimaat omgaan door de natuur de ruimte te geven. Daarmee voorkomen we hitte-stress, kan water worden opgevangen en heeft het een positief effect op het woongenot.

- ✓ Zet vol in op de 3-30-300-regel. Eenieder ziet 3 bomen vanuit het huis, 30% van de buurt is bedekt met boomkroonbedekking en je woont maximaal 300 meter van groen af.
- ✓ Zorg ervoor dat de natuur tegen een stootje kan. Een biodiverse natuur kan de uitdagingen van een veranderend klimaat opvangen en zorgen voor een gezonde leefomgeving. Hou daarom altijd de richtlijnen van Basiskwaliteit Natuur aan.
- ✓ Zorg voor vermindering van milieuschendingen: pesticiden en chemische stoffen zorgen voor uitputting van de natuur, slechte waterkwaliteit en een ongezondere omgeving. Gemeenten kunnen hier een rol in spelen door het voorzorgsbeginsel centraal te stellen.

fmf

3 Stimuleer de beweging van onderop

De grote uitdagingen van de tijd dien je samen aan te gaan. Bewoners en bewonersinitiatieven weten hoe ze hun eigen buren dienen te bereiken en wat er in de buurt nodig is. Echte verandering begint lokaal, in de buurt en geeft draagvlak voor de transities waar we voor staan.

- ✓ Stimuleer bewoners die hun buurt groener en gezonder willen maken en zorg voor een goede ondersteuningsstructuur.
- ✓ Betrek lokale coöperaties en initiatieven volwaardig bij de energietransitie en bij andere ruimtelijke decentrale opgaven en zorg dat ze een rol kunnen spelen in omgevingsvisie en wet.
- ✓ Lokaal is er heel veel kennis. Over omgevingswaarden, natuurwaarden, milieu. Maak optimaal gebruik van deze kennis en verrijk nieuwe plannen en de uitvoering daarvan hiermee. Daarvan worden beleid en uitvoering beter en gedragen door de lokale omgeving.

Scan de QR-code om naar de toekomstvisie Natuerlik Fryslân 2050 te gaan.

De Friese Milieu Federatie

De Friese Milieu Federatie (FMF) zet zich in voor een moai en natuerlik Fryslân, waarbij natuur de basis is voor ons handelen. Dit doen wij samen met bewoners en ruim 40 aangesloten organisaties. We gaan graag het gesprek aan om samen verder vorm te geven aan een gemeente die de uitdagingen van deze tijd aankan.

fmf

T: +31 (0)50 521 57 57
E: groningen@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 253, 9700 AG Groningen
Paterswoldseweg 810, 9728 BM Groningen
Nederland

Aan het algemeen bestuur van Veiligheidsregio Fryslân
T.a.v. de heer S. Buma
Postbus 612
8901 BK LEEUWARDEN

Groningen, 20 maart 2026

Kenmerk : EK/JW/AMT/1049812/001
Betreft : jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Hierbij ontvangt u een gewaarmerkt exemplaar van de jaarstukken 2025, voorzien van onze controleverklaring d.d. 20 maart 2026.

Wij hebben één exemplaar van de controleverklaring voorzien van een originele handtekening. Dit exemplaar is ten behoeve van uw eigen archief. Het andere exemplaar van de controleverklaring is voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening. Wij verzoeken u bij openbaarmaking van de controleverklaring gebruik te maken van het exemplaar van de controleverklaring die niet is voorzien van een persoonlijke handtekening.

Wij bevestigen u ermee akkoord te gaan dat u het afschrift van onze controleverklaring zonder persoonlijke handtekening opneemt en openbaar maakt in de sectie "Overige gegevens" van de jaarstukken 2025, die overeenkomen met het bijgevoegde gewaarmerkte, mits het algemeen bestuur de gecontroleerde jaarrekening ongewijzigd vaststelt.

Overigens wijzen wij erop dat, indien tot het algemeen bestuur omstandigheden blijken die aanpassing van de jaarrekening noodzakelijk maken, een dergelijke aanpassing nog voor de algemene vergadering moet worden gemaakt op grond van het bepaalde in artikel 2:362 lid 6 BW en artikel 2:380a BW. Uiteraard vervalt in die situatie onze bovengenoemde toestemming.

Indien u deze jaarstukken waaronder de door de accountant gecontroleerde jaarrekening opneemt op uw eigen website, dient u te waarborgen dat de jaarstukken goed zijn afgescheiden van andere informatie op uw eigen website. Afscheiding kan bijvoorbeeld plaatsvinden door de jaarstukken in niet-bewerkbare vorm als een afzonderlijk bestand op te nemen of door een waarschuwing op te nemen indien de lezer de jaarstukken verlaat ("u verlaat de beveiligde jaarstukken, waaronder de door de accountant gecontroleerde jaarrekening").

**Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186.
BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance B.V., BDO Accountants, BDO IT Risk Assurance.
BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid,
en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam "BDO" optreden.
BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.**

Conform wettelijke verplichting moet u uiterlijk voor 1 juli 2026 de WNT-gegevens openbaar en toegankelijk maken. Dit kan door de WNT-gegevens op de website van uw organisatie te plaatsen. De WNT-gegevens dienen overeen te komen met de gecontroleerde WNT-verantwoording en dienen voor een periode van tenminste zeven jaar vrij toegankelijk en eenvoudig te vinden zijn. Publicatie van de WNT-gegevens bij de Kamer van Koophandel is hiervoor niet voldoende; de WNT-gegevens zijn dan niet openbaar toegankelijk, maar slechts na betaling te raadplegen.

Een exemplaar van de jaarrekening dient te worden vastgesteld door het algemeen bestuur. Ten behoeve van ons dossier ontvangen wij graag een kopie van de ondertekende notulen van de algemene vergadering met daarin de vaststelling van de jaarrekening.

Hoogachtend,

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Paraaf voor waarmerkingsdoelienden:

E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

Bijlagen:
- gewaarmerkt exemplaar jaarstukken 2025
- de controleverklaring voorzien van een originele handtekening
- een los exemplaar van de controleverklaring voorzien van de naam van onze accountantspraktijk en de naam van de accountant, echter zonder persoonlijke handtekening (“was getekend”)
- twee exemplaren van het accountantsverslag (voor intern en extern gebruik)
- exemplaar rapportage IT-audit

Programmabegroting 2027

Veiligheidsregio Fryslân

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Voorwoord

Voor u ligt de programmabegroting 2027 van Veiligheidsregio Fryslân. In deze begroting beschrijven wij de prioriteiten en financiële kaders voor het komende jaar en geven wij richting aan de uitvoering van onze taken op het terrein van publieke gezondheid, crisisbeheersing en brandweerzorg.

Veranderende omgeving
De omgeving waarin wij opereren verandert voortdurend. De vorming van een nieuw kabinet kan nieuwe beleidsaccenten met zich meebrengen. Tegelijkertijd blijft de financiële druk op gemeenten en veiligheidsregio's hoog. Personeelstekorten, stijgende kosten, complexere regelgeving en hogere verwachtingen van inwoners vergroten de druk op de publieke uitvoering. Ontwikkelingen als digitalisering, klimaatverandering en vergrijzing hebben directe invloed op onze taken. In deze context zijn bestuurlijke rust, financiële beheersing en een betrouwbare uitvoering essentieel.

Koers per domein
Binnen de publieke gezondheid zetten wij de ingezette koers voort. De regionale preventie-infrastructuur wordt verder versterkt in samenhang met landelijke akkoorden.
Mentale gezondheid, jeugdgezondheidszorg, infectieziektebestrijding en een gezonde leefomgeving blijven centrale pijlers. De keuze om onze preventieve taken te handhaven en structureel te borgen onderstreept het vertrouwen in de maatschappelijke waarde van de GGD.

Binnen Brandweer Fryslân werken wij verder aan toekomstbestendige huisvesting, vakbekwaamheid en duurzame paraatheid. Nieuwe risico's, zoals de energietransitie en klimaatontwikkelingen, vragen om voortdurende aanpassing van onze operationele inzet.

Bij Crisisbeheersing ligt de focus op de regionale vertaling van de Landelijke Agenda Crisisbeheersing en op het versterken van een weerbare en veerkrachtige samenleving. Dat vraagt om een organisatie die 24/7 inzetbaar is en beschikt over een sterke informatiepositie.

Tot slot
Hoewel elk domein zijn eigen dynamiek kent, werken wij vanuit één gezamenlijke ambitie: een veilig en gezond Fryslân, waarin brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheid elkaar versterken. Ons uitgangspunt blijft dat wij onze dienstverlening zorgvuldig en doelmatig uitvoeren, met een blijvende balans tussen kwaliteit en kosten en met oog voor de veranderende behoeften van inwoners.

Hartelijke groet,

Het Dagelijks Bestuur

De begroting 2027 is op 2 juli 2026 vastgesteld door het algemeen bestuur.

Voorzitter	**Secretaris**
De heer Mr S. van Haersma Buma	De heer L.J. Gebben

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Inhoudsopgave

Voorwoord 2

1. Algemeen 5

1.1. Meerjarig financieel kader 5

2. Programmaplan Gezondheid 6

2.1. Doel van het programma 6
2.2. Algemeen 8
2.2.1 Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind 8
2.2.2 Elkenien 9
2.2.3 Organisatie 12
2.3. Baten en lasten in 2027 13

3. Programmaplan Crisisbeheersing 16

3.1. Doel van het programma 16
3.2. Speerpunten Veiligheid 16
3.3. Resultaten in 2027 17
3.4. Baten en lasten in 2027 19

4. Programmaplan Brandweer 22

4.1. Doel van het programma 22
4.2. Speerpunten 22
4.3. Resultaten Brandweer Fryslân in 2027 22
4.4. Baten en lasten Brandweer in 2027 24

5. Financiën en kengetallen 27

6. Algemene dekkingsmiddelen 28

7. Paragrafen 29

7.1. Financiering 29
7.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 31
7.3. Bedrijfsvoering 35
7.3.1 Inleiding 35
7.3.2 Goed werkgeverschap 35
7.3.3 Integriteitsbeleid en gedragscode 35
7.3.4 Privacy & security 35
7.3.5 Organisatiethema's 36
7.4. Onderhoud kapitaalgoederen 40
7.5. Verbonden partijen 40
7.6. Wet open overheid 41

8. Financiële begroting 43

8.1. Overzicht van baten en lasten 43
8.2. Financiële positie 47

Bijlage 1. Bijdrage per gemeente 2027-2030 51
Bijlage 2. Investeringskredieten 2027 56

1. Algemeen

1.1. Meerjarig financieel kader

Het algemeen bestuur stelde op 12 maart 2026 het meerjarig financieel kader vast. In deze kaderbrief zijn de reguliere indexatie, de beleidsmatige ontwikkelingen en de overige autonome ontwikkelingen verwerkt. Dit kader vormt het uitgangspunt voor de begroting 2027 en de meerjarenraming 2028–2030.

Autonome ontwikkelingen

In de begroting zijn de budgetten voor materiële kosten en loonkosten conform de financiële verordening geïndexeerd.

- ***Indexering materiële kosten***
  Voor de materiële kosten wordt aangesloten bij de consumentenprijsindex (CPI), zoals opgenomen in de septembercirculaire van het gemeentefonds, twee jaar voorafgaand aan het betreffende begrotingsjaar. De in de septembercirculaire 2025 gepresenteerde CPI bedraagt voor 2027 2,5%. Voor de jaren 2028 tot en met 2030 wordt uitgegaan van een jaarlijkse index van 2,1%. Deze percentages sluiten aan bij de uitgangspunten uit de kaderbrief 2027–2030.

- ***Indexering loonkosten***
  Op 20 januari 2026 is een voorlopig onderhandelingsresultaat bereikt voor de cao Veiligheidsregio's, met een looptijd van 1 augustus 2025 tot 1 augustus 2027. In dit akkoord zijn loonstijgingen overeengekomen van 4,1% per 1 augustus 2025, 3,1% per 1 augustus 2026 en 0,1% per 1 januari 2027. Deze afspraken zijn verwerkt in de begroting.

  Het cao-akkoord loopt tot 1 augustus 2027.Voor de periode daarna zijn nog geen nieuwe afspraken gemaakt. Voor de verdere raming van de loonkostenontwikkeling wordt daarom – conform bestuurlijke afspraak – aangesloten bij de loonvoet sector overheid uit de septembercirculaire van het gemeentefonds. Voor 2027 wordt uitgegaan van een stijging van 3,5%. Voor de jaren daarna bedragen de gehanteerde indexaties 4,3% in 2028, 5,1% in 2029 en 3,8% in 2030. Deze percentages zijn verwerkt in de meerjarenraming en vormen het uitgangspunt voor de structurele ontwikkeling van de personeelslasten.

- ***Ontwikkelingen Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR)***
  Op 15 oktober 2025 hebben de minister van Justitie en Veiligheid, het Veiligheidsberaad en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten bestuurlijke afspraken gemaakt over de versterking van de maatschappelijke en regionale weerbaarheid. Onderdeel hiervan is een structurele versterking van de veiligheidsregio's voor crisisbeheersing en lokale en regionale weerbaarheid. In dit kader wordt de BDuR in 2026 landelijk verhoogd met € 8 miljoen. Vanaf 2027 betreft dit een structurele ophoging van € 25 miljoen per jaar. Voor Veiligheidsregio Fryslân betekent dit een aanvullende bijdrage van circa € 350.000 in 2026 en structureel circa € 1,1 miljoen vanaf 2027.

  Deze middelen zijn expliciet bestemd voor de versterking en intensivering van regionale weerbaarheid in het kader van crisisbeheersing en dienen ook als zodanig te worden ingezet. De middelen hebben een structureel karakter en zijn inhoudelijk geoormerkt voor deze versterkingsopgave. Zij bieden geen generieke ruimte binnen de exploitatie, maar zijn gericht op het duurzaam versterken van de crisisbeheersingsfunctie en de regionale weerbaarheid.

  De financiële vertaling van deze ophoging is verwerkt in de begroting 2027 en de meerjarenraming.

2. Programmaplan Gezondheid

2.1. Doel van het programma

Een gezonde basis 'foar elkenien'. Dat is het doel van ons programma. Vanuit de verschillende levensfasen is het daarom onze missie om ons in te zetten voor:

- *Elkenien:* een gezond leven in een gezonde en veilige omgeving;
- *Lyts:* een gezonde kansrijke start voor ieder kind;
- *Jong:* gezond opgroeien in een kansrijke omgeving;
- *Grut:* gezondheidspotentieel versterken;
- *Wiis:* gezond en vitaal ouder worden.

Agenda Publieke Gezondheid

De Agenda Publieke Gezondheid 2023-2026 benoemt voor deze thema's de vraagstukken voor de publieke gezondheid in Fryslân. Het is het fundament voor de samenwerking tussen de Friese gemeenten onderling en de samenwerking met de GGD.

Leeswijzer

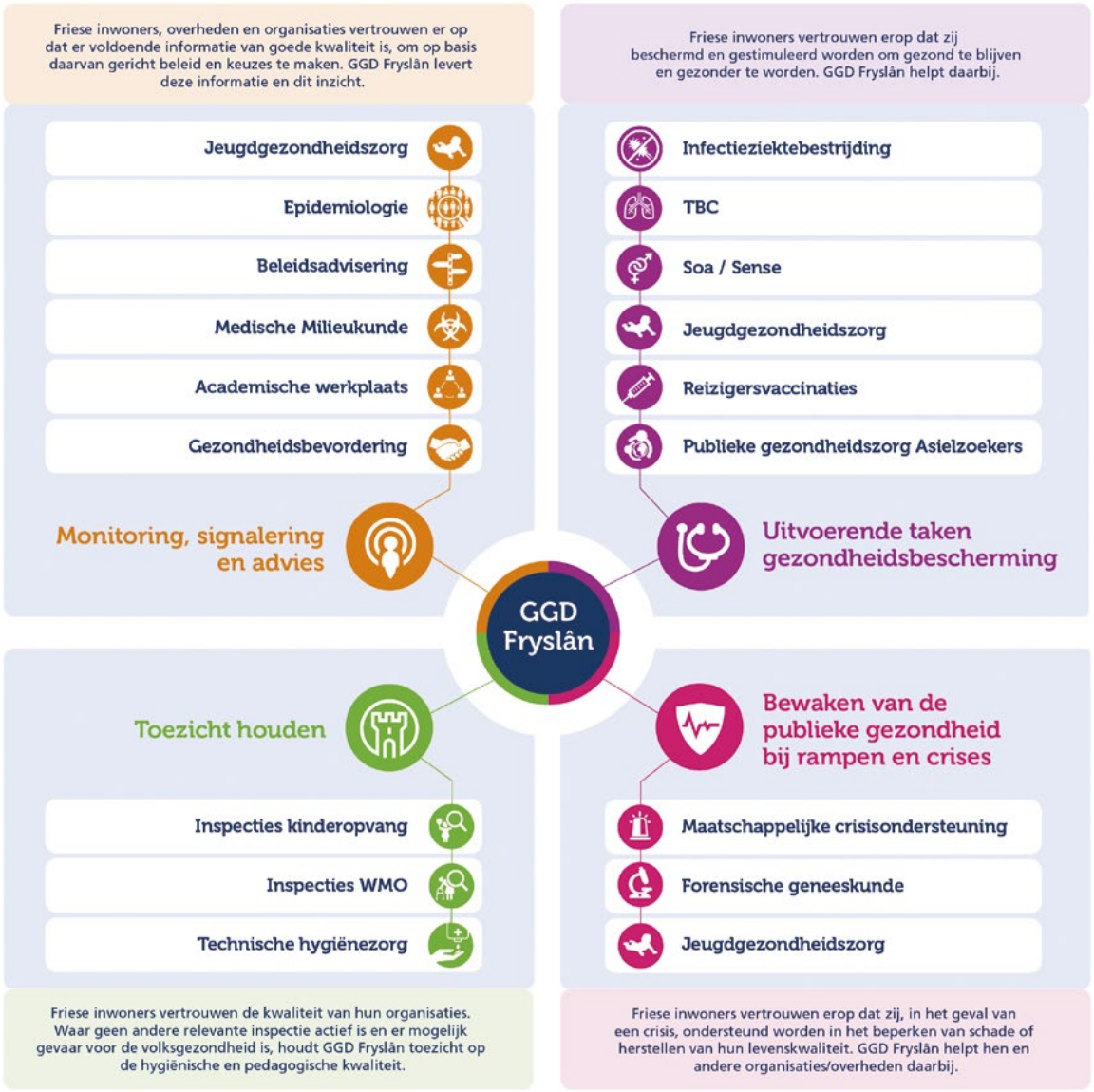
Het programmaplan is opgebouwd uit de levensfasen die GGD Fryslân hanteert: Elkenien, Lyts, Jong, Grut en Wiis. Onder iedere levensfase volgen we de opbouw van de vier pijlers die we ook in de financiële begroting hanteren:

- Monitoring, signalering en advies
- Uitvoerende taken gezondheidsbescherming
- Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crisis
- Toezicht houden

Hiermee doen we recht aan de Meerjarenkoers 2023-2026 en aan de traditionele opbouw van de begroting in pijlers, zoals gehanteerd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en bij de benchmarks van de GGD'en in Nederland (zie figuur 'De taken van GGD Fryslân').

De taken van GGD Fryslân

Iedereen verdient een gezond en veilig leven; wij dragen daaraan bij!

2.2. Algemeen

GGD Fryslân opereert in een dynamische context waarin diverse landelijke, regionale en gemeentelijke ontwikkelingen van invloed zijn op beleid en uitvoering. Het gaat om ontwikkelingen met mogelijke impact, waarvan de gevolgen en keuzes nog niet volledig duidelijk zijn en die afhankelijk zijn van besluitvorming op andere bestuurlijke niveaus.

Landelijke en regionale preventieontwikkelingen versterken elkaar en vragen om een samenhangende benadering. Het principe Health in/for all policies vormt hierbij ons bestuurlijke en beleidsmatige kader. De samenhangende preventiestrategie van het ministerie van VWS geeft landelijke richting, terwijl de regionale preventie-infrastructuur (RPI) de organisatorische basis vormt voor onze regionale samenwerking en uitvoering. Met het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) krijgt de regionale preventie-infrastructuur een extra impuls.

Daarnaast werken we aan het versterken van weerbaarheid en veerkracht in de samenleving. Hierbij hebben we aandacht voor vroegsignalering, paraatheid bij gezondheidscrises, sociale veiligheid en gezondheidsvaardigheden.
In het licht van maatschappelijke opgaven, veranderende samenwerking en arbeidsmarktkrapte werken we aan de doorontwikkeling en toekomstbestendigheid van onze taken.
Dit vraagt om continue herijking van het aanbod en aandacht voor taakinvulling.
Binnen de jeugdgezondheidszorg (JGZ) ligt de focus op rolvastheid, effectiviteit, veiligheid en samenwerking in het lokale netwerk.
Verder verstevigen we de samenwerking binnen 3Noord om processen gezamenlijk te organiseren, efficiëntie te vergroten en expertise te borgen.

2.2.1 Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind

Monitoring, signalering en advies

Aanpak schoolziekteverzuimbegeleiding
De afgelopen jaren is het schoolziekteverzuim toegenomen. Dit zorgt voor een hoge werkbelasting binnen onze dienstverlening. Voor goede begeleiding bij schoolziekteverzuim is de bewezen effectieve interventie Meer Aandacht voor Ziekgemelde Leerlingen (MAZL) ontwikkeld. MAZL richt zich op het verhogen van schoolaanwezigheid via een integrale aanpak. Daarbij is samenwerking tussen leerlingen, ouders, JGZ, onderwijs, gemeenten en ketenpartners essentieel.

Een brede dekking van MAZL in Fryslân is ons langetermijnbeeld. Dit is in lijn met het wetsvoorstel Wet terugdringen schoolverzuim dat in voorbereiding is. Op dit moment neemt één gemeente (Súdwest-Fryslân) MAZL af binnen het aanvullend pakket. Voor de uitvoering van MAZL is extra inzet van JGZ-professionals nodig en voldoende beschikbaarheid van jeugdartsen. We kunnen MAZL niet alleen uitvoeren, commitment van scholen is cruciaal.

Naast de invoering van MAZL werken we binnen de jeugdgezondheidszorg aan een uniforme werkwijze voor de begeleiding bij schoolziekteverzuim in de overige gemeenten. Ook hierbij blijft de gezamenlijke inzet en het commitment van ketenpartners bepalend voor succes.

Centrale zorgverlener
In 2026 leggen we een notitie aan de bestuurscommissie Gezondheid voor. Doel hiervan is de gemeentelijke financiering, vanuit het AZWA, voor de centrale zorgverlener (CZV) tot 2030 te borgen. Eind 2025 contracteerde de zorgverzekeraar GGD Fryslân als zorgverlener voor de CZV. Hierdoor kunnen we in 2026 voor een deel van de CZV-trajecten zorgvergoeding aanvragen (voor kinderen met matig of verhoogd gewichtsgerelateerde gezondheidsrisico's). Dit zorgt ervoor dat het deel waarvoor in 2025 geen dekking was, nu wel kan worden gefinancierd. De zorgvergoeding draagt bij aan verdere borging en continuïteit van deze aanpak.
In 2026 werken we nader uit hoe we de middelen inzetten.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Wijzigingen Rijksvaccinatieprogramma
De GGD past het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) tot 2030 stapsgewijs aan op basis van adviezen van de Gezondheidsraad en besluiten van het ministerie van VWS. We liggen op koers met deze implementatie, maar de financiële consequenties zijn nog niet volledig in beeld. Tegelijkertijd blijft de dalende vaccinatiegraad een belangrijk aandachtspunt, ondanks enkele positieve signalen zoals een stijging van de HPV-vaccinatiegraad.
Om de dalende vaccinatiegraad te keren, passen we onze werkwijzen aan in de richting van fijnmaziger vaccineren. Hoe we dit binnen de beschikbare middelen kunnen organiseren, werken we in 2026 verder uit.

2.2.2 Elkenien

Monitoring, signalering en advies

Regionale preventie-infrastructuur
In het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA) zijn afspraken vastgelegd over het versterken van de regionale preventie-infrastructuur (RPI) op het snijvlak van zorg en sociaal domein. Doel is te komen tot een samenhangende, toegankelijke en effectieve preventieve basis, waarin lokale en regionale partijen gezamenlijk invulling geven aan gezondheid, welzijn en ondersteuning.

In het AZWA is opgenomen dat de GGD de coördinerende rol vervult binnen de regionale kennis- en preventie-infrastructuur, waaronder de ketenaanpakken op het gebied van gezondheid. Binnen de Friese preventieaanpak (FPA) werken we al op deze manier. Deze aanpak geldt landelijk als voorbeeld voor de invulling van de RPI.
Vanuit onze positie als verlengd lokaal bestuur verbinden wij gemeenten, zorg, sociaal domein en publieke gezondheid. We dragen bij aan regionale planvorming, kennisdeling, monitoring en advisering.

Landelijk wordt momenteel – in opdracht van het ministerie van VWS en in samenwerking met onder andere de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Zorgverzekeraars Nederland (ZN) en GGD GHOR – een nadere verkenning uitgevoerd naar de inrichting en borging van de RPI. De uitkomsten worden uiterlijk in 2026 verwacht en leiden tot nadere afspraken over taken, verantwoordelijkheden en financiering. Op basis van deze definitieve landelijke kaders concretiseren we onze rol en inzet binnen de RPI verder. Dit kan leiden tot een mogelijke verdieping van de FPA en tot een verdere uitwerking van onze makel- en schakelrol tussen lokaal bestuur, regionale partners en landelijke (kennis)ontwikkelingen.

GGD Fryslân brengt de gezondheid van inwoners in kaart, combineert lokale data met landelijke inzichten en vertaalt deze naar praktisch toepasbaar beleid. Tegelijkertijd signaleren we trends, behoeften en knelpunten uit de uitvoering en brengen we deze in bij landelijke tafels. Daarmee vormt GGD Fryslân een natuurlijke schakel in de doorontwikkeling van een toekomstgerichte kennisinfrastructuur.

Basisfunctionaliteiten
In het IZA en het AZWA zijn landelijke afspraken gemaakt over het versterken van de samenwerking tussen het zorgdomein en het sociaal domein via vastgestelde basisfunctionaliteiten. Deze basisfunctionaliteiten beschrijven wat in iedere regio of gemeente beschikbaar moet zijn voor inwoners op de volgende leefgebieden: kansrijk opgroeien, gezonde leefstijl, mentale gezondheid, vitaal ouder worden en het verminderen van gezondheidsachterstanden.
Het gaat onder meer om structurele inzet op mentale gezondheid, valpreventie, de ketenaanpakken *Overgewicht en obesitas (volwassenen) en Kansrijke start*, en laagdrempelige steunpunten. Lokaal en regionaal bepalen we hoe we deze basisfunctionaliteiten invullen, passend bij de context en behoeften van inwoners. Daarbij maken we gebruik van een landelijke ‘gereedschapskist’ met bewezen effectieve interventies.

Een deel van de aanpakken wordt op dit moment nog doorontwikkeld en wordt naar verwachting uiterlijk in 2026 vastgesteld als basisfunctionaliteit. Daarnaast is sprake van een ontwikkelagenda voor thema's die op langere termijn kunnen worden toegevoegd. De landelijke kaders, governance en structurele financieringsafspraken worden in 2026 verder uitgewerkt en vastgesteld. Vooruitlopend hierop werken gemeenten, zorgverzekeraars, GGD Fryslân en zorg- en welzijnspartijen in de regio samen aan de verdere implementatie en doorontwikkeling van het regioplan. We monitoren regionaal de voortgang en effecten, waarna periodieke actualisatie plaatsvindt. Definitieve landelijke besluitvorming kan van invloed zijn op de nadere invulling, fasering en structurele financiering vanaf 2027.

Mentale gezondheid
De afnemende mentale gezondheid van jongeren en de toename van suïcides onder jongeren en jongvolwassenen vragen om een versterkte en samenhangende preventieve aanpak. GGD Fryslân draagt hieraan bij vanuit haar wettelijke taken en regionale positie, met een focus op collectieve preventie en het versterken van mentale weerbaarheid. We doen dit zowel breed voor alle jeugdigen als gericht op kwetsbare groepen.
Binnen het transformatieplan Mentale gezondheid en veerkracht zijn middelen beschikbaar gesteld. Deze zetten we in om, samen met gemeenten en ketenpartners, preventieve interventies te verstevigen. Dit draagt bij aan het voorkomen van depressieve klachten, het terugdringen van suïcidaliteit en het verminderen van eenzaamheid gedurende de levensloop. Hiermee leggen we een duurzame basis voor een samenhangende regionale aanpak voor mentale gezondheid, waarin verantwoordelijkheid wordt gedeeld en preventie structureel wordt verankerd. Het gaat hierbij om de onderdelen Strong Teens and Resilient Minds (STORM), Gezonde school, Join Us en suïcidepreventie.

Strong Teens and Resilient Minds
De financiering van STORM via de aanbesteding loopt af in maart 2026. STORM is onderdeel van het transformatieplan Mentale gezondheid en veerkracht en wordt vanaf 2026 gefinancierd uit de bijbehorende transformatiegelden. In 2027 zorgen we voor de verdere ontwikkeling en borging van deze aanpak, met focus op preventie en integraliteit tussen gemeenten, onderwijs en de GGD. De succesvolle uitrol op meerdere schoollocaties laat zien dat gezamenlijke inzet noodzakelijk is voor duurzame impact. Actieve medewerking en commitment van gemeenten en scholen blijven daarbij een randvoorwaarde, via bijvoorbeeld een intentieverklaring.

Suïcidepreventie
Om suïcidepreventie structureel te borgen op basis van de Wet integrale suïcidepreventie, werken we samen met gemeenten aan een provinciaal plan. In 2026 wordt een besluit genomen over dit plan voor provinciale uitvoering van de Wet integrale suïcidepreventie.

Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein

De aangekondigde Wet aanpak meervoudige problematiek sociaal domein (Wams) ondersteunt de ambitie om mensen met onbegrepen gedrag sneller passende hulp te bieden. Door het versterken van het meldpunt Zorgwekkend gedrag en het verbeteren van gegevensdeling tussen ketenpartners, ontstaat beter zicht op waar problematiek speelt en hoe daarop kan worden ingegrepen. De wet staat op de agenda om aangeboden te worden aan de Tweede Kamer, maar hiervoor is nog geen datum bekend. Zodra meer duidelijkheid ontstaat over het tijdpad van de wet, bereiden GGD Fryslân en gemeenten zich gezamenlijk voor op de veranderingen die dit met zich meebrengt.

Grip op onbegrip
De toename van mensen met onbegrepen gedrag vraagt om een samenhangende aanpak op het snijvlak van zorg, veiligheid en sociaal domein. Binnen het ZonMw-programma Grip op Onbegrip werkt GGD Fryslân samen met GGZ Friesland, politie, Sociaal Domein Fryslân, woningcorporaties, NHL Stenden, Wender en de Regionale Ambulancevoorziening aan het versterken van de samenwerking in zowel acute als niet-acute zorgketens.

ZonMw heeft de subsidieaanvraag Samen Sterker: integrale aanpak onbegrepen gedrag Fryslân gehonoreerd. Hiermee kunnen we in 2026 en 2027 het eerdere traject voortzetten, met nadruk op het verder inrichten van de governance (pijler 1) en het realiseren van inhoudelijke verbeterdoelen (pijler 2). GGD Fryslân is penvoerder en vervult een coördinerende rol in de uitvoering. De voortzetting na 2027 is mede afhankelijk van landelijke besluitvorming over structurele financiering, onder andere vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid.

Wet verplichte GGZ
Voor de voorgenomen wijzigingen van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) en de Wet zorg en dwang (Wzd) is een uitvoeringstoets uitgevoerd. De VNG heeft hiervan de eindrapportage opgeleverd. De uitvoeringstoets concludeert dat de wijzigingen uitvoerbaar zijn, maar dat blijvende monitoring nodig is om te beoordelen of de beschikbare middelen toereikend zijn. De wetswijzigingen leiden tot uitbreiding en wijziging van taken voor gemeenten en GGD'en. Het gaat onder andere om een gezamenlijke spoedprocedure, aangepaste verantwoordelijkheden van de burgemeester en aanvullende taken voor de GGD bij verkennend onderzoek. Het moment van de gefaseerde inwerkingtreding en de financiële en inhoudelijke conse-quenties hiervan zijn op dit moment nog onzeker.

Gezonde leefomgeving
Een gezonde fysieke en sociale leefomgeving heeft een groot en langdurig effect op de gezondheid. Zo'n leefomgeving beschermt mensen namelijk tegen risico's en nodigt uit tot gezond gedrag. Maatregelen in het fysieke domein – zoals groen, schone lucht en veilige mobiliteit – bereiken iedereen en verkleinen gezondheidsverschillen. Hierdoor hebben ze vaak meer impact dan individuele leefstijlinterventies.

In de landelijke nota Gezondheidsbeleid 2025-2030 is gezonde leefomgeving één van de vijf hoofdthema's. Hierin staat dat de GGD bij uitstek beschikt over relevante gezondheidskennis en daardoor goed kan adviseren over een gezonde inrichting. Het Rijk bevordert betere samenwerking tussen GGD'en en andere overheden. Het ministerie van VWS onderzoekt of wetgeving moet worden aangescherpt, vooral rond de adviesrol van GGD'en. Dit gebeurt onder de vlag van de actieagenda Industrie en Omwonenden. Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat coördineert deze agenda.

Van gemeenten wordt extra inzet verwacht, onder andere bij het meenemen van gezondheid in omgevingsvisies en planvorming. Wij ondersteunen gemeenten daarbij door vroegtijdig gezondheidsrisico's en -kansen te signaleren. Daarnaast adviseren we over ruimtelijke keuzes en de effecten daarvan op de gezondheid bij het opstellen van omgevingsvisies en -plannen. De structurele financiering van deze rol is nog onduidelijk. We volgen de landelijke ontwikkelingen en werken in 2026 al samen met gemeenten aan een toekomstgericht voorstel over deze adviesfunctie.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Seksuele gezondheid
De regeling Specifieke uitkering aanvullende seksuele gezondheidszorg (SPUK ASG) voor de coördinerende GGD'en wordt in 2026 aangepast. Vanaf 2027 komt via het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord structureel extra budget beschikbaar voor alle GGD'en.

Infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid
De financiering voor de versterking van de infectieziektebestrijding (IZB) en pandemische paraatheid is vooralsnog beschikbaar tot en met 2028. Ook in 2027 geven we uitvoering aan deze versterking. De aansluiting op de Landelijke Functionaliteit opgeschaalde Infectieziektebestrijding (LFI) wordt in 2026 afgerond, zodat GGD Fryslân in 2027 is aangesloten. Het is nog onzeker of deze aansluiting structureel extra capaciteit vraagt. Eventuele meerkosten vangen we binnen de bestaande begroting op.

Vaccinatievoorziening
Het ministerie van VWS is van plan om het RIVM in 2026 opdracht te geven de vaccinatiezorg voor volwassenen te versterken. Afhankelijk van de definitieve besluitvorming anticiperen we hier in 2027 op. Een mogelijke rol voor de GGD kan gevolgen hebben voor de huidige organisatie van vaccinaties. Daarnaast is nog onduidelijk of we in 2027 een COVID-19-vaccinatiecampagne uitvoeren. Als dit het geval is, verwachten we dat hiervoor aanvullende middelen beschikbaar worden gesteld.

Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises

Forensische geneeskunde
In 2027 werken we toe naar een landelijk stelsel voor forensische geneeskunde. De voorbereidingen hiervoor vinden plaats via een ledenproject van GGD GHOR Nederland, met gezamenlijke financiële bijdragen van alle GGD'en. Tegelijkertijd blijft de afhankelijkheid van externe inhuur een aandachtspunt. We richten ons op de beperking hiervan en op een doelmatige organisatie van de beschikbare capaciteit. Onzekerheden rond structurele financiering vanuit het Rijk en landelijke keuzes over de toekomstige inrichting, vragen om flexibiliteit in middelen en fasering.

2.2.3 Organisatie

iStrategie
Onze iStrategie geeft richting aan (digitale) samenwerking, digitalisering, datagedreven werken, informatieveiligheid, digitale vaardigheden en competenties van medewerkers. Dit zien we als een belangrijke strategische randvoorwaarde voor toekomstgerichte publieke gezondheidszorg en het verbeteren van onze dienstverlening.
Door te investeren in een robuuste data-infrastructuur en een digitaal fitte organisatie, kan GGD Fryslân beter inspelen op toekomstige gezondheidsvraagstukken, maatschappelijke veranderingen en de krapte op de arbeidsmarkt. De inzet van innovatieve technologieën en datagedreven werken draagt bij aan het verlichten van de werkdruk en het vergroten van de effectiviteit en efficiëntie van de digitale dienstverlening. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van AI om dienstverlening te optimaliseren, het vervangen van handmatige taken door digitale oplossingen en het stimuleren van een lerende cultuur waarin medewerkers digitale vaardigheden verder ontwikkelen. Deze ontwikkeling krijgt een inhoudelijke plaats in de programmabegroting. Op dit moment gaan we ervan uit dat we dit binnen de bestaande financiële kaders kunnen opvangen.

Uitkomst Bestuurlijke Opdracht
GGD Fryslân staat voor complexe opgaven op het gebied van preventie en jeugdgezondheidszorg, terwijl er een structureel begrotingstekort van € 925.000 is. Dit tekort komt onder andere door stijgende kosten voor personeel en huisvesting. In juni 2025 besloot de bestuurscommissie Gezondheid de huidige inzet op preventie en jeugdgezondheidszorg te handhaven. De commissie is overtuigd van het effect dat deze taken bijdragen aan het voorkomen van zwaardere zorg en hogere maatschappelijke kosten. Hierbij is afgesproken dat de gemeentelijke bijdrage wordt aangevuld in plaats van dat er in kerntaken wordt gesneden. Met dit besluit bevestigt de bestuurscommissie het vertrouwen in de maatschappelijke waarde van onze preventieve taken en onze rol als stabiele uitvoeringspartner.

Zoals in de kaderbrief 2027-2030 is afgestemd, vangt GGD Fryslân een deel van de financiële opgave intern op door efficiencymaatregelen en taakherschikking op het toedienen van het Rotavirusvaccin. Door deze wijziging in de inzet van professionals kunnen we organisatorische veranderingen doorvoeren die leiden tot een besparing. Ook op het gebied van huisvesting besparen we gefaseerd door locaties doelmatiger te gebruiken en waar mogelijk synergie te creëren met andere publieke partners, zoals de brandweer. De nabijheid van consultatiebureaus voor inwoners blijft het uitgangspunt. We voeren de besparing fasegewijs in vanaf 2027, waarbij de structurele besparing vanaf 2029 € 75.000 bedraagt.

Een aanvullende gemeentelijk bijdrage dekt het resterende tekort van circa € 525.000, verdeeld over de Friese gemeenten. Zo blijft de continuïteit van de publieke gezondheidszorg gewaarborgd in Fryslân.

2.3. Baten en lasten in 2027

Programma Gezondheid	Lasten	Baten	Saldo
Pijler 1	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler 2	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.935.052	56.339	7.878.714
	43.149.198	7.171.211	35.977.988
Dekkingsmiddelen gezondheid			
Gemeentelijke bijdrage		36.079.987	-36.079.987
		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	43.149.198	43.251.198	-102.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat gezondheid	***43.251.198***	***43.251.198***	**-**

interview

Wat de leefomgeving betekent voor gezond leven

Een park in het centrum van Leeuwarden. De inrichting van de leefomgeving draagt bij aan gezondheid.

Gezond leven is meer dan een persoonlijke keuze. Steeds duidelijker wordt dat de fysieke en sociale leefomgeving grote invloed heeft op de gezondheid van mensen. "Jarenlang dachten we: als we mensen maar vertellen dat ze gezond moeten leven, dan gaan ze dat ook doen. Maar als de leefomgeving dat niet ondersteunt, werkt het niet", vertelt Joost de Bruijn, milieugezondheidskundig adviseur van GGD Fryslân.

Wat verstaan we onder de fysieke leefomgeving?
Joost: "De fysieke leefomgeving gaat over alles wat letterlijk in iemands omgeving aanwezig is. Denk aan verkeer, een fabriek of een grote stal en de geluidsoverlast of uitstoot daarvan. Maar ook aan groen, speelplekken, bankjes en wandel- en fietspaden. Verder kun je denken aan stoffen in het milieu, zoals PFAS en bestrijdingsmiddelen. Hierover stellen inwoners steeds vaker vragen."

De fysieke en sociale leefomgeving zijn meestal met elkaar verbonden. "Een bankje is iets fysieks, maar wordt vaak ook een ontmoetingsplek. Groen helpt hitte tegen te gaan, maar zorgt er ook voor dat mensen eerder naar buiten gaan en elkaar tegenkomen."

De leefomgeving stuurt gedrag
De leefomgeving bestaat niet alleen uit fysieke en sociale elementen, maar ook uit dagelijkse prikkels die samen onbewust sterk van invloed zijn op gedrag. Dat blijkt uit onderzoek. "Denk aan reclame voor ongezonde producten, maar ook sociale media zorgen ervoor dat we vaker op de bank zitten en minder in beweging zijn."

Daarom verschuift de aandacht. "Als je aan de voorkant investeert in een gezonde leefomgeving, worden mensen onbewust meer gestimuleerd om gezonde keuzes te maken. Dat heeft meer impact dan alleen inzetten op leefstijl. Bovendien voorkom je dat gezondheidsproblemen pas aan de achterkant, in de zorg, worden opgelost."

De leefomgeving en gezondheidsverschillen
"Mensen met een lagere sociaaleconomische positie wonen vaker in wijken die dicht op (snel)wegen zijn gebouwd, met minder groen en slechtere woningen. Dat brengt extra gezondheidsrisico's met zich mee", geeft Joost aan. Juist in die wijken kan verbetering van de fysieke leefomgeving veel betekenen. "Zodat iedere Friese inwoner de mogelijkheid heeft om gezonder te leven. Wat ons betreft verdient dat prioriteit."

>

Bewustwording in het fysieke domein
De afgelopen jaren heeft de GGD met tijdelijke financiering gewerkt aan het onderwerp gezonde leefomgeving. “Die middelen hebben ons de ruimte gegeven om te pionieren, mede naar aanleiding van de nieuwe Omgevingswet, waarin de gezonde leefomgeving een prominentere plek heeft gekregen.” Op het gebied van bewustwording is nog werk te doen. “Zodat gemeenten, met name in het fysieke domein, de invloed van de fysieke leefomgeving structureel meenemen in de planvorming van bijvoorbeeld nieuwe wijken of bij aanpassingen in bestaande wijken.”

Samenwerking met gemeenten
Gemeenten geven het gezondheidsbeleid grotendeels lokaal vorm. De noodzaak van een gezonde leefomgeving wordt daarbij steeds breder gezien, ook landelijk. “Het onderwerp kan snel groot worden. De vraag is vaak: waar en hoe begin je? Daar helpen wij gemeenten bij. Wij brengen kennis, advies, onderzoek en soms een stukje uitvoering in.”

Structurele financiering ontbreekt nog. “Maar hier wordt aan gewerkt. Gezonde leefomgeving is nu één van de gezondheidsonderwerpen waar we aan werken, maar de kans is aanwezig dat dit in de toekomst een vast en belangrijk onderdeel van ons werk wordt”, sluit Joost af.

3. Programmaplan Crisisbeheersing

3.1. Doel van het programma

Met het programma 'Crisisbeheersing' richten wij ons op de fysieke veiligheid. Dit betekent dat wij alles in het werk stellen om risico's te verkleinen en crises en incidenten te beheersen of te bestrijden. Onder de afdeling Crisisbeheersing vallen ook de taken voor 'Bevolkingszorg' en 'Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR)'.

3.2. Speerpunten Veiligheid

Wij zijn 24/7 alert en paraat:

Wij beschikken over een robuuste crisis- en brandweerorganisatie, met passend en voldoende personeel. Daarmee staan we 24/7 paraat.

Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis:

Wij adviseren en informeren inwoners, gemeenten, instellingen en andere partijen in ons netwerk. Met als doel: meer veiligheid en bewustzijn.

Wij werken duurzaam en omgevingsbewust:

Wij zijn een wendbare organisatie die alert is op landelijke/maatschappelijke ontwikkelingen, nieuwe risico's/trends en passen deze toe in de praktijk en onze bedrijfsvoering.

Wij zetten de netwerksamenleving centraal:

Wij verbinden burgers, gemeenten, bedrijven en instellingen, werken met hen samen en benutten elkaars kennis en expertise voor, tijdens en na een incident of crisis.

Wij werken informatiegestuurd met betrouwbare data:

Wij ontwikkelen ons tot informatieknooppunt en werken zoveel mogelijk met betrouwbare en kwalitatief hoogwaardige informatie en data.

3.3. Resultaten in 2027

In 2024 hebben de minister van Veiligheid en Justitie en het Veiligheidsberaad de versterking van Crisisbeheersing uitgewerkt in de Landelijke agenda Crisisbeheersing 2024-2029. Deze agenda zet de koers uit voor een periode van zes jaar en geeft richting aan de inhoudelijke ambities op het terrein van crisisbeheersing van het Rijk en de veiligheidsregio's. Zo hebben wij in onderstaand programmaplan rekening gehouden met de bijdrage die veiligheidsregio's in Nederland mogen leveren aan de totale rijksweerbaarheidsopgave om daarmee de weerbaarheid en veerkracht van de samenleving te versterken.

Speerpunt	**Resultaat** Wat willen we bereiken?	**Activiteit** Wat gaan we ervoor doen?
Wij zijn 24/7 alert en paraat	**Onze crisisorganisatie blijft op sterkte, is opgeleid en geoefend en 24/7 paraat voor zowel GRIP-inzetten als langdurige crises.**	We werven geschikt en passend personeel voor onze crisisorganisatie. We voeren een vakbekwaamheidsprogramma uit, in lijn met het landelijke programma *Onderwijs onderweg*. Dit betekent dat onze crisisfunctionarissen opleidingen, trainingen en praktijkoefeningen krijgen met de focus op actuele en prioritaire risico's. We implementeren de eisen van het Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg (UKB).
	De crisisorganisatie blijft - zo nodig in aangepaste vorm - functioneren als vitale sectoren verstoord raken.	We borgen de continuïteit van de crisisorganisatie en implementeren hiervoor de bijbehorende normen van de BIO en de NEN (conform volwassenheidsniveau 3). Voor de kritische processen organiseren we fallbackscenario's.
	We vullen de *meldkamerfunctie Crisisbeheersing* in op basis van het beleidsplan *Meldkamer Noord-Nederland 2025-2028*. De directeuren van de drie veiligheidsregio's hebben dit plan vastgesteld.	We leveren een bijdrage aan de uitvoering van de jaarschijf 2027 van het beleidsplan Meldkamer Noord-Nederland 2025-2028.
Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis	**De afdeling Crisisbeheersing werkt vanuit landelijke en regionaal geprioriteerde risico's. Op die manier kunnen we de voorbereiding van crisisbeheersing gerichter oppakken.**	We benutten continu de risico-inzichten uit ons regionaal risicoprofiel en ons zorgrisicoprofiel.
	Tijdens een inzet kan de crisisfunctionaris beschikken over actuele plannen.	We maken en actualiseren plannen op basis van geprioriteerde risico's. We stellen rampbestrijdingsplannen en informatiekaarten op voor onze crisisfunctionarissen. We leveren een bijdrage aan het opstellen van landelijke crisisplannen en gebruiken deze voor de eigen regionale planvorming.

Speerpunt	**Resultaat** Wat willen we bereiken?	**Activiteit** Wat gaan we ervoor doen?
Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis	**Gemeenten gebruiken ons advies bij de vergunningverlening voor evenementen.**	We geven veiligheids- en gezondheidsadviezen voor evenementen.
	De bestuurscommissie Veiligheid beoordeelt de staat van voorbereiding van zorginstellingen op rampen en crises.	We brengen de mate van voorbereiding van zorginstellingen op rampen en crises in kaart. We maken op basis van de informatie die zij aanleveren een bestuurlijke rapportage.
Wij werken duurzaam en omgevings-bewust	**Samen met de Friese gemeenten leveren we via een projectorganisatie een bijdrage aan de rijksbrede weerbaarheidsopgave door de Friese samenwerkingsagenda *Weerbaarheid en Veerkracht 2026-2027* uit te voeren.** **In deze agenda staan drie strategische lijnen centraal: versterken eigen continuïteit, coördinatie en noodsteunpunten, en versterken maatschappelijk middenveld.**	Conform het in 2026 vastgestelde projectplan werken we aan de ontwikkeling van de drie strategische lijnen uit de samenwerkingsagenda.
We zetten de netwerk-samenleving centraal	**De afdeling Crisisbeheersing is, conform onze netwerkstrategie, in contact met relevante partners en partijen.**	We maken samenwerkingsafspraken met ketenpartners en zorgen voor kennisdeling en informatie-uitwisseling. We bevorderen kennisontwikkeling vanuit het kennisschakelpunt Veiligheid door het uitvoeren van de kennisagenda.
We werken informatie-gestuurd met betrouwbare data	**Voor onze crisisorganisatie hebben we een veiligheidsinformatie- knooppunt (VIK) operationeel. Dit is aangesloten op het knooppunt coördinatie regio's-rijk (KCR2).**	We werken toe naar een 24/7 -informatiepositie. Daarmee ondersteunen we continue het proces van risicomonitoring en kunnen we sneller inspelen op kwetsbaarheden, dreigingen en incidenten/crises.

3.4. Baten en lasten in 2027

Programma Crisisbeheersing	Lasten	Baten	Saldo
Producten Crisisbeheersing	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.195.411	8.488	1.186.923
	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing			
BDUR		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.402.399	-4.402.399
	-	10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties Crisisbeheersing	-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	***11.199.344***	***11.199.344***	***-***

interview

Vakbekwaam in een veranderende wereld

Net voor de start van een oefening. Op de achtergrond de mobiele commando unit. Tijdens een incident vindt hier crisisoverleg plaats.

Vakbekwaamheid gaat over het opleiden, trainen en oefenen van crisisfunctionarissen. Dat zijn mensen uit de eigen organisatie, maar ook uit gemeenten en van andere crisispartners. "Je bent geen crisisfunctionaris voor de hele dag. Maar als je pieper gaat of je wordt gebeld tijdens je piketdienst, dan laat je alles vallen en ben je ervan", vertelt Guido Swildens, beleidsadviseur Vakbekwaamheid.

Vakbekwaam worden en blijven
"Er zijn verschillende functies binnen de crisisorganisatie. Als iemand start als crisisfunctionaris, leiden we diegene op voor een specifieke rol." De basis daarvoor is het landelijke kwalificatiedossier waarin taken, competenties en gedrag staan. "Vakbekwaam blijven is vervolgens een kwestie van regelmatig trainen en oefenen."

Oefenen met actuele scenario's
"We oefenen regelmatig op verschillende niveaus. Soms monodisciplinair, bijvoorbeeld met alleen de afdeling Bevolkingszorg binnen een gemeente", geeft Guido aan. Een andere keer wordt er multidisciplinair geoefend, met brandweer, politie, geneeskundige diensten, gemeenten en andere crisispartners tegelijk, zoals de kustwacht, Liander, Rijkswaterstaat en Wetterskip Fryslân.
"De scenario's voor de oefeningen laten we aansluiten op de actualiteit en dat zijn andere scenario's dan jaren geleden. Zo oefenen we nu situaties waarin drones een rol spelen of waarin de uitval van nutsvoorzieningen door een clusterbui centraal staat. Deze oefeningen maken in de praktijk vaak iets los en leiden dan tot gesprekken achteraf, bijvoorbeeld met gemeenten over hun eigen bedrijfscontinuïteit of crisisorganisatie."

Vragen de huidige omstandigheden iets anders van crisisfunctionarissen?
Guido: "We hebben niet zozeer te maken met nieuwe risico's, maar wel met verschuivende accenten waardoor situaties snel complex kunnen worden. Als crisisfunctionaris moet je daarom vindingrijk zijn. Daarnaast speelt samenwerken in netwerken vóór een crisis een grote rol. Dat betekent dat crisisfunctionarissen en partners elkaar in de dagelijkse praktijk actief opzoeken, zodat ze elkaar kennen en niet pas tijdens een crisis hoeven uit te vinden wie wat doet."

Landelijke onderwijsontwikkelingen
Een belangrijke landelijke ontwikkeling op het gebied van vakbekwaamheid is het programma Onderwijs Onderweg. "Een omvangrijke landelijke ontwikkeling die het onderwijsstelsel rondom crisisbeheersing herijkt. Opleidingen voor crisisfunctionarissen blijven veelal zoals ze zijn, maar het programma heeft wel gevolgen voor de organisatie en toetsing", zegt Guido. Zo wordt er bijvoorbeeld toegewerkt naar geaccrediteerde examens. Dat leidt tot meer landelijke uniformiteit en afstemming. "Het idee is dat regio's meer hetzelfde doen en van elkaar kunnen leren."

>

Leven lang leren
Het vakbekwaamheidsprogramma van de afdeling Crisisbeheersing is breder dan de landelijke onderwijsontwikkelingen. “Jaarlijks stellen we een programma samen rond het regionale risicoprofiel, bestuurlijke prioriteiten en wat oefeningen en incidenten ons leren. Ook nemen we de leerbehoeften van onze crisisfunctionarissen mee. Vakbekwaam blijven is een doorlopend proces: het opfrissen van kennis, het uitwisselen van ervaringen en het trainen op specifieke vaardigheden”, sluit Guido af.

4. Programmaplan Brandweer

4.1. Doel van het programma

Het programma van Brandweer Fryslân levert een bijdrage aan de veiligheid van de inwoners van Fryslân. Wij richten ons op:

- het voorkomen en beheersen van risico's;
- het bestrijden van brand;
- hulp bij ongevallen.

4.2. Speerpunten

In de 'Meerjarenkoers 2023-2026' lichten we toe welke koers we de komende vier jaar varen. Crisisbeheersing en Brandweer Fryslân hebben gemeenschappelijke speerpunten. Voor een overzicht in beeld verwijzen we u naar paragraaf 3.2 van deze begroting.

4.3. Resultaten Brandweer Fryslân in 2027

We willen, naast de basistaken incidentbestrijding en de advies- en controletaken vanuit risicobeheersing, de volgende resultaten halen.

Speerpunt	Doel / actviteit	Resultaat 2026
Wij zijn 24/7 alert en paraat	**Strategisch huisvestingsprogramma**	We stellen nieuwe leidende principes vast voor de vastgoedportefeuille van Brandweer Fryslân.
	Weerbaarheid	Onze rol voor een weerbare Friese samenleving is duidelijk en hieraan geven we uitvoering.
	Veerkracht, mentale gezondheid en PTSS-regeling	We geven zowel proactief, preventief als reactief structureel invulling aan goed werkgeverschap als het gaat om de mentale gezondheid van ons personeel.
	Continuïteit brandweerorganisatie	We hebben ons voorbereid op verstoringen, zoals uitval van nutsvoorzieningen, zodat we 24/7 paraat kunnen blijven.
	Vakbekwaamheidsnorm officieren	In 2027 geven we uitvoering aan en rapporteren we over de nieuwe vakbekwaamheidsnormen voor (Hoofd)Officieren van dienst en adviseurs Gevaarlijke stoffen.

Speerpunt	Doel / activiteit	Resultaat 2027
Wij dragen bij aan het voorkomen van crises	**Advies en toezicht (Omgevingswet)**	• In 2027 werken we met een nieuwe dienstverleningsovereenkomst met gemeenten voor brandveiligheid, omgevingsveiligheid en toezicht en handhaving. • We blijven uren en werkzaamheden monitoren.
	Risicogericht werken	• Samen met gemeenten implementeren en geven we uitvoering aan het nieuwe programma Risicogericht toezicht. • We realiseren en implementeren een nieuw uitvoeringsprogramma *Brandveilig leven*. • In 2027 maken we op basis van risicogerichte benadering gerichte keuzes in het maken, verwerken en bijhouden van operationele informatievoorziening voor onze repressieve diensten.
	Natuurbrandbeheersing	• We werken met de nieuwe *Risico Index Natuurbranden (RIN)*. Deze wordt landelijk ontwikkeld. We beoordelen kritisch de focus van onze inspanningen en richten ons, waar nodig, op nieuwe risico's. • We versterken de samenwerking en hebben (landelijk) duidelijkheid over de financiering. • We vertalen de nieuwe (landelijke) wetgeving op natuurbrandbeheersing door naar onze aanpak. • We ontwikkelen de vakbekwaamheid van de repressieve organisatie verder.
	Bluswatervoorziening	• We borgen het structureel ingerichte overleg met het netwerk over bluswater. • We geven verder vorm aan de aanpak van gebieden/objecten waar weinig bluswater aanwezig is en spreken vervolgstappen af.
	Toekomstgerichte toegangsverschaffing	• We voeren het beleid voor toegangsverschaffing uit (op te stellen in 2026). • We doorlopen een communicatietraject voor objecteigenaren.
Wij werken duurzaam en omgevingsbewust	**PFAS/Blusschuim**	We faseren schuim als primair blusmiddel uit. In 2026 hebben we een implementatieplan gemaakt en is de uitvoering gestart.

Speerpunt	Doel/activiteit	Resultaat 2027
Wij zetten de netwerk-samenleving centraal	**Landelijke ontwikkelingen naar aanleiding van de 'grote werken' (strategisch thema's RCDV)** • **Onderwijs onderweg** • **Toekomstbestendige brandweerorganisatie** • **Goed werkgeverschap**	Brandweer Fryslân verkent verschillende scenario's vanuit de landelijke ontwikkelingen, zoals: • Het vormgeven van een manschapopleiding die meer differentiatie biedt; • Het herijken van het onderwijsstelsel; • Thema's als diversiteit en inclusie in het kader van goed werkgeverschap. • We sluiten indien passend voor de regio aan bij de veranderingen die uit deze programma's voortkomen.
Wij werken informatie-gestuurd met betrouwbare data	**Verantwoorden en verbeteren**	We werken met betrouwbare data voor onze interne sturing en verantwoording.
	Operationele informatievoorziening	We doorontwikkelen de afstemming van informatie voor gebruikers. We blijven onze operationele informatievoorziening beheren en verbeteren, zodat eenheden beschikken over actuele en bruikbare informatie.
	Tweewegpaging	We starten met monitoring op basis van tweewegpagers. Daarmee krijgen we beter inzicht in opkomst en bezetting van voertuigen en eenheden. Deze informatiestromen borgen we in 2027.

4.4. Baten en lasten Brandweer in 2027

Programma Brandweer	Lasten	Baten	Saldo
Producten Brandweer	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.480.062	81.509	11.398.553
	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen Brandweer			
BDUR		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		52.401.809	-52.401.809
		57.943.587	-57.943.587
Totaal saldo van baten en lasten	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties Brandweer	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat Brandweer	***59.214.665***	***59.214.665***	**-**

interview

Werken aan veerkracht bij de brandweer

Op elkaar kunnen leunen is de basis van veerkracht bij Brandweer Fryslân.

Is het normaal dat ik slecht slaap of een bepaalde plek vermijd? Wat als je als brandweerman of -vrouw met zulke vragen rondloopt? "Wij staan op als er iets met onze brandweermensen is. Dat klinkt misschien vanzelfsprekend, maar het is wel waar alles begint. Zorgen voor de samenleving begint bij zorgen voor de mensen die elke dag uitrukken", zeggen Judith Wietsma, aanjager mentale veerkracht, en Eelco Mur, senior medewerker nazorg.

Een stevige basis van opvang en zorg

"Na een heftige inzet wil je niet met je eigen verhaal naar huis," vertelt Eelco. "Daarom hebben we bij Brandweer Fryslân al jaren het Team Collegiale Opvang (TCO)." Het TCO bestaat uit zestien collega's, verspreid over Fryslân en afkomstig uit verschillende functies. "Juist die mix maakt het team herkenbaar en benaderbaar."

Opvang in de praktijk

Als de inzet van het TCO nodig is, gebeurt dit direct na een incident, als de ploeg terug is op de kazerne. Eelco: "Twee TCO-collega's zijn aanwezig bij de debriefing. We beginnen technisch: wat is er gebeurd en hoe is er gewerkt? Daarna komt de beleving aan bod: hoe voelde het en hoe ging de samenwerking?" Het doel is helder: met één gezamenlijk verhaal afsluiten, zodat niemand alleen blijft met zijn eigen ervaring. "Afgelopen jaar zijn we als TCO ongeveer dertig keer in actie gekomen. Dat zien we als iets positiefs. Mensen weten ons steeds beter te vinden."

Uitleg en herkenning

Eelco voert daarnaast regelmatig één-op-één gesprekken met collega's die met vragen rondlopen. Soms op initiatief van de collega zelf of naar aanleiding van een TCO-inzet. "Als mensen begrijpen wat er met ze gebeurt, helpt dat vaak al," zegt hij. "Dan denken ze: oké, dit hoort erbij of: nu is het tijd om iets te doen. En ze hoeven het niet alleen te doen." Die bewustwording maakt het makkelijker om signalen te delen en hulp te vragen.

Veerkracht begint niet pas na een incident

"Privéomstandigheden, eerdere ervaringen of langdurige druk kunnen ook meespelen bij de mentale belasting van brandweermensen," legt Judith uit. "Dat neem je mee de kazerne in of de wagen op." Daarom is er steeds meer aandacht voor bewustwording van veerkracht aan de voorkant. "Het gaat erom dat mensen zichzelf leren kennen. Maatwerk is het uitgangspunt. Hoe reageer jij op spanning? Wat helpt jou om te herstellen? En wanneer moet je aan de bel trekken?" Die gesprekken vinden niet alleen plaats na incidenten, maar ook structureel binnen ploegen, bij bijeenkomsten en met leidinggevenden. "Door samen te kijken hoe een ploeg ervoor staat, kun je eerder inspelen op wat iemand nodig heeft."

>

Stap voor stap verder
Richting 2027 wordt deze manier van werken stap voor stap uitgebouwd. “We bouwen verder op wat er al staat,” zegt Judith. “De mental check-up gesprekken lopen al en blijven onderdeel van hoe we aandacht hebben voor veerkracht.” Ook het thuisfront blijft aandacht krijgen, onder andere via partneravonden. Veerkracht stopt immers niet bij de kazerne. “Daarnaast verkennen we hoe medewerkers makkelijker hun weg kunnen vinden als ze vragen hebben over hun mentale gezondheid, bijvoorbeeld via een digitaal centraal startpunt.”

Tot slot
Brandweer Fryslân zet niet voor niks in op het versterken van het samenspel tussen voor-en nazorg. “We willen niet dat mensen vastlopen of langdurig uitvallen. Brandweerman of -vrouw word je echt niet zomaar. Deze baan kies je met je hart. Je wilt niet vastlopen, maar mee die wagen op!", sluiten Judith en Eelco af.

5. Financiën en kengetallen

Bijdrage per programma	
GGD	36.079.987
Crisisbeheersing	4.402.399
Brandweer	52.401.809
Totaal	**92.884.195**

Inkomstenverdeling	
Bijdrage gemeenten	92.884.195
BDuR	12.126.890
Overig	8.568.784
Totaal	**113.579.869**

Kostenverdeling	
Salariskosten	76.774.246
Kapitaalslasten	11.743.722
Huisvestingskosten	3.913.480
Materiële kosten	21.131.759
Totaal	**113.563.208**

Verdeelsleutel organisatiekosten	
GGD	38,5%
Crisisbeheersing	5,8%
Brandweer	55,7%

Formatie per programma	
Organisatie	121 fte
Brandweer	185 fte
GGD	289 fte
Crisisbeheersing	43 fte
Totaal	**638 fte**

6. Algemene dekkingsmiddelen

Gemeentelijk bijdrage in het nadelig saldo

Conform de gemeenschappelijke regeling wordt de vastgestelde gemeentelijke bijdrage, voor de programma's Gezondheid en Crisisbeheersing, in het nadelig saldo verdeeld naar het inwonertal. Als afwijking hierop heeft het Algemeen Bestuur besloten de bijdrage voor het programma Brandweer als volgt te verdelen: op basis van de verdeling van het cluster openbare orde en veiligheid (OOV) in het gemeentefonds.

De bijdrage aan het programma Organisatie wordt conform de eerder vastgestelde verdeelsleutels voor organisatieoverhead toegerekend aan de oorspronkelijke taakvelden. Door deze toerekening kunnen de deelnemende gemeenten de bijdrage opnemen in hun eigen begroting. De toerekening aan de taakvelden is als volgt:

GGD	38,5%
Crisisbeheersing	5,8%
Brandweer	55,7%

Per programma is de bijdrage als volgt:

GGD	€ 36.079.987
Crisisbeheersing	€ 4.402.399
Brandweer	52.401.809
Totaal	**92.884.195**

In bijlage 1 staat een overzicht van de verdeling van de bijdrage per taakveld over de gemeenten, inclusief een meerjarenperspectief richting 2030.

Brede doeluitkering rampenbestrijdingen

De bijdrage 'brede doeluitkering rampenbestrijdingen' (BDUR), zoals opgenomen in de begroting, hebben we gebaseerd op deze meest recente informatie. De bijdrage BDUR werd tot en met 2019, conform het (bij de regionalisering afgesproken) uitgangspunt, voor 35% toegerekend aan het programma Crisisbeheersing en voor 65% aan het programma Brandweer. Vanaf 2020 heeft het Landelijk Meldkamer Systeem de bijdrage naar beneden bijgesteld. Dit raakt alleen de brandweerbegroting en daarom houden we vanaf 2020 de volgende verdeling aan: 62% Brandweer en 38% Crisisbeheersing.

Vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid zijn met de contourennota 'Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg' extra middelen toegekend aan de veiligheidsregio's. Deze middelen zijn bedoeld om een toekomstbestendig en samenhangend stelsel voor crisisbeheersing en brandweerzorg te realiseren.

Daarnaast zijn op 15 oktober 2025 bestuurlijke afspraken gemaakt over de verdere structurele versterking van de maatschappelijke en regionale weerbaarheid. Deze afspraken leiden tot een structurele ophoging van de BDuR ten behoeve van crisisbeheersing en regionale weerbaarheid.

7. Paragrafen

7.1. Financiering

Beleid

De kaders voor financiering zijn gebaseerd op de Wet financiering decentrale overheden en de bijbehorende uitvoeringsregelingen. Het treasurybeleid van Veiligheidsregio Fryslân (VRF) is vastgelegd in de financiële verordening. Daarin is afgesproken dat het dagelijks bestuur bij het aantrekken van middelen de volgende kaders hanteert:

- Voor financieringen met een looptijd langer dan één jaar vragen wij minimaal twee prijsopgaven op bij verschillende financiële instellingen.
- Wij maken geen gebruik van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet financiering decentrale overheden.

Met ons financieringsbeleid dekken we de risico's voor langere tijd af met vastrentende leningen. We stemmen de omvang en looptijd van deze leningen af op de omvang en levensduur van de materiële vaste activa. Daarnaast plannen we deze binnen de kaders voor de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

Het verloop in de financieringsportefeuille is nagenoeg volledig te herleiden tot het investeringsprogramma. Door het geplande investeringsprogramma in 2026 en 2027 neemt de omvang van de langlopende leningen naar verwachting toe tot ruim € 70 miljoen per eind 2027. Het verwachte verloop van de leningenportefeuille is daarmee als volgt:

Saldo per 1 januari	€ 64.692
Opname	€ 12.000 +
Reguliere aflossingen	€ 6.185 -/-
Saldo per 31 december	€ 70.507

Rente

a	De externe rentelasten over de korte en lange financiering				€ 1.908.150
b	De externe rentebaten (idem)			-/-	€ 0
	Saldo rentelasten en rentebaten				**€ 1.908.150**
c1	De rente die aan de facilitaire grondexploitaties (kostenverhaal) **moet** worden doorberekend	-/-	€ 0		
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/-	€ 0		
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen, als daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+/+	€ 0		
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente				**€ 1.908.150**
d1	Rente over eigen vermogen			+/+	€ 0
d2	Rente over voorzieningen			+/+	€ 158.332
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente				**€ 2.066.482**
e	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)			-/-	€ 2.066.482
f	**Renteresultaat op het taakveld Treasury**				**€ -**

We hanteren een omslagrente van 2,17% voor het toerekenen van rente aan de programma's.

Kasgeldlimiet en renterisiconorm

Het financieringsbeleid voorziet in een groter beroep op kortlopende leningen, voordat langlopend wordt gefinancierd. Dit betekent dat de ruimte onder de kasgeldlimiet wordt benut, dit is gelijk aan voorgaand jaar. Hierbij wordt de kasgeldlimiet per kwartaal overigens niet overschreden. Voor 2027 is de kasgeldlimiet bepaald op 8,2% van het begrotingstotaal, dit is € 9,3 miljoen.

De renterisiconorm voor 2027 is 20% van het begrotingstotaal, of € 22,8 miljoen. Bij het samenstellen van de leningenportefeuille hebben we er rekening mee gehouden dat de jaarlijkse aflossingen en renteherzieningen de renterisiconorm niet overschrijden.

7.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV) schrijft voor dat de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' aandacht besteedt aan de relatie tussen de risico's en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Algemeen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om omvangrijke tegenvallers op te vangen, zonder het beleid aan te passen. Het weerstandsvermogen waarborgt daarmee de continuïteit van de organisatie.

De weerstandscapaciteit bestaat uit beschikbare middelen om risico's op te vangen als deze zich voordoen. Dit betreft incidentele weerstandscapaciteit, zoals vrije reserves, en structurele weerstandscapaciteit. Bij structurele weerstandscapaciteit gaat het bijvoorbeeld om de post 'onvoorzien' en eventuele vrije begrotingsruimte.

Bij een gemeenschappelijke regeling is in beginsel altijd sprake van 100% weerstandscapaciteit. De deelnemende gemeenten zijn namelijk wettelijk verplicht om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te voldoen.

Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. In deze nota gaan we specifiek in op de bepaling van de weerstandscapaciteit. Veiligheidsregio Fryslân (VRF) kiest ervoor om een egalisatiereserve en een post 'onvoorzien' aan te houden. Zo kunnen we zelf een deel van de risico's opvangen. Eventuele tegenvallers hebben daardoor niet direct gevolgen voor de deelnemende gemeenten.

De nota bevat de volgende bestuurlijke afspraken:

Egalisatiereserve (algemene reserve)
De algemene reserve bestaat uitsluitend uit een egalisatiereserve. We bepalen de hoogte van deze reserve op basis van het begrotingstotaal. De ondergrens bedraagt 2% van het begrotingstotaal en de bovengrens 5%. Het begrotingstotaal 2025 – na wijziging – is € 129.767.000. Dit betekent een ondergrens van € 2.595.000 en een bovengrens van € 6.488.000.

Het saldo van de egalisatiereserve bedraagt ultimo 2025 € 3.380.000 en valt daarmee binnen de bestuurlijke bandbreedte.

Post onvoorzien (personele frictie)
Volgens de beleidsnota houden we een post 'onvoorzien' aan. Deze post is bedoeld voor het opvangen van kosten door personele frictie. Het budget is gepositioneerd bij de directie en wordt ingezet na advies van de concerncontroller. We zetten het budget in op basis van een integrale en VRF-brede afweging van bovenmatige personele fricties.

De uitgangspunten (in volgorde) voor toekenning zijn als volgt:
1. wegvallen taken;
2. reorganisatie;
3. (dis)functioneren (directe kosten op basis van een vaststellingsovereenkomst);
4. functioneren (ziekte, vervanging, niet productief: hieronder vallen niet de kosten van juridische advisering en/of onderzoeken).

Structurele begrotingsruimte
Als een gemeente of gemeenschappelijke regeling structurele begrotingsruimte heeft opgenomen in de begroting, beschouwen we dit als onderdeel van de weerstandscapaciteit. Daarom is het belangrijk om periodiek te onderzoeken of hiervan sprake is. We onderzoeken dit eens per vier jaar via het proces 'doorlichting begroting.'

Uit de laatste doorlichting van de begroting in 2023 bleek dat er geen sprake is van structurele begrotingsruimte. De volgende doorlichting staat gepland in 2027.

Overzicht weerstandscapaciteit
De weerstandscapaciteit van VRF bedraagt:

Egalisatiereserve	3.379.700
Onvoorzien	660.100
Structurele begrotingsruimte	-
Totaal	**4.039.800**

Beleid weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. Samengevat gelden de volgende beleidslijnen voor risicomanagement:

1. Risicomanagement is een regulier onderdeel van ons managementcontrolsysteem. We ondervangen geïdentificeerde risico's, waar mogelijk, met beheersmaatregelen.
2. We nemen de belangrijkste netto-risico's op in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicomanagement' in de begroting en jaarrekening. Waar nodig rapporteren we tussentijds over de voortgang.
3. In dezelfde paragraaf nemen we ook de risico's op die mogelijk op termijn impact hebben op de begroting. We verwerken deze structureel in de begroting zodra ze zich zeker voordoen.

Het huidige risicomanagementsysteem is een ad-hocproces. De komende jaren werken we aan het verder structureren van het risicomanagementproces en het vergroten van het risicobewustzijn.

Overzicht belangrijkste risico's

In deze paragraaf geven we een overzicht van de belangrijkste geïnventariseerde risico's.

Financieel
Veranderend overheidsbeleid kan leiden tot financiële onzekerheden. In oktober zijn verkiezingen gehouden en is de vorming van een nieuw kabinet gestart. Daarmee breekt een nieuwe beleidsperiode aan, waarvan de richting en financiële gevolgen nog niet volledig duidelijk zijn. De landelijke politiek kent bovendien een steeds kortere beleidscyclus, waardoor accenten in prioriteiten en bekostiging sneller kunnen verschuiven.

Deze landelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot taakuitbreiding of verschuiving van verantwoordelijkheden. De afgelopen periode is gebleken dat dergelijke trajecten vaak incidenteel worden gefinancierd, terwijl de opgaven structureel van aard zijn. Bij beperkte middelen blijven stabiliteit in uitvoering en financiële continuïteit van groot belang. VRF volgt het overheidsbeleid nauwgezet en signaleert financiële risico's tijdig om deze waar mogelijk te beheersen.

Ook autonome ontwikkelingen kunnen tot risico's leiden. Bij hoge inflatie of een substantiële loonstijging door cao-ontwikkelingen bestaat het risico dat de indexatie van onze budgetten – zoals vastgelegd in de financiële verordening – ontoereikend is. Hierdoor kunnen investeringen in huisvesting, kazernes, materieel, materiaal, personeel en IT-infrastructuur onder druk komen te staan. Dit kan de kwaliteit van onze dienstverlening beïnvloeden.

Personeelstekorten
Op de huidige arbeidsmarkt is het lastig om voldoende kwalitatief personeel te werven. Hierdoor kan onze taakuitvoering in gevaar komen. Dit speelt binnen alle organisatieonderdelen en kan gevolgen hebben. Zo kan de kwaliteit van de dienstverlening onder druk komen te staan, kan imagoschade ontstaan of kan de dienstverlening alleen worden gerealiseerd tegen onevenredig hoge kosten.

Met wervingscampagnes, opleidingsprogramma's en goed werkgeverschap zetten wij in op het binden, behouden en doorontwikkelen van ons personeel.

Cyberdreigingen
Voor onze dagelijkse bedrijfsvoering zijn we afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Dit is een complexe opgave, omdat de dreiging van cybercriminelen en statelijke actoren significant is toegenomen. Daarom stelt VRF zich als doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten én om deze weerbaarheid op een meetbare en verifieerbare wijze aan te tonen. Het uitgangspunt is het ambitieniveau 'aantoonbaar weerbaar'.

VRF moet ook de komende jaren passende nieuwe informatiebeveiligingsmaatregelen blijven nemen om de digitale weerbaarheid te waarborgen. Daarnaast willen we voldoen aan de gestelde normen zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), NEN7510 en Netwerk-en Informatiebeveiliging (NIS2), om de meetbaarheid en verifieerbaarheid te borgen. Ook voeren we periodiek interne audits en penetratietests uit en geven we bewustwordingstrainingen.

Wegvallen van maatwerk- en markttaken
VRF voert diverse taken uit die nauw verbonden zijn met de basistaak, maar die we niet collectief uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn:
- maatwerk voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ);
- dienstverlening naar aanleiding van de Omgevingswet;
- reizigersvaccinaties.

Voor deze taken zetten we deels vast personeel in en doen we een beroep op overhead. Het wegvallen van deze taken betekent zowel incidentele fricties als het vervallen van structurele dekking.

Bouwagenda voor nieuwbouw en verbouw
Veiligheidsregio Fryslân is een kapitaalintensieve organisatie. Vooral bij de brandweer is sprake van een gedegen investeringsplanning, mede door de bouwagenda. Deze bouwagenda betreft een planning voor grootschalige nieuwbouw en verbouw van onze brandweerkazernes.

In hoeverre we de planning halen, hangt af van diverse omstandigheden. We zijn hierbij onder meer afhankelijk van planvorming bij gemeenten, beperkingen bij aansluiting op het elektriciteitsnetwerk en de beschikbaarheid van leveranciers. In de praktijk constateren we dan ook dat de investeringen achterblijven op het plan.

Dit leidt op korte termijn tot financiële voordelen door vrijval van kapitaallasten. Op de lange termijn ontstaan echter financiële risico's. De bouwkosten zijn de afgelopen jaren fors gestegen, waardoor uitgestelde investeringen mogelijk hoger uitvallen.

Financiële kengetallen

Van de in het BBV opgenomen kengetallen zijn vier van toepassing op VRF. Deze kengetallen zijn als volgt uitgewerkt:

Kengetallen	Jaarverslag 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Netto-schuldquote	47,41%	74,08%	73,37%
Netto-schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	47,41%	74,08%	73,37%
Solvabiliteit	12,75%	2,84%	6,2%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

Netto-schuldquote

De netto-schuldquote weerspiegelt het schuldenniveau van de organisatie ten opzichte van de exploitatie. Hoe hoger het getal, hoe groter de netto-schuld ten opzichte van het begrotingstotaal. De netto-schuldquote is lager dan begroot, omdat de geplande langlopende lening niet is aangetrokken. Doordat diverse investeringen vertraging opliepen, was externe financiering nog niet nodig.

Solvabiliteit

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de organisatie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. We berekenen de ratio als het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen (balanstotaal). De solvabiliteit van gemeenschappelijke regelingen is over het algemeen laag. Dit komt doordat de deelnemende gemeenten wettelijk verplicht zijn om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Een gemeenschappelijke regeling hoeft om die reden geen eigen weerstandscapaciteit aan te houden.

In de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026 is vastgelegd dat de algemene reserve alleen bestaat uit een egalisatiereserve. Hiermee minimaliseren we onze reservepositie.
Tegelijkertijd voeren we een aantal kapitaalintensieve activiteiten uit. Denk aan investeringen in materieel en materiaal voor de repressieve dienstverlening en aan het realiseren, inrichten en instandhouden van brandweerkazernes, consultatiebureaus en kantoorlocaties. Deze kapitaalintensieve activiteiten leiden tot een relatief hoge externe financieringsbehoefte. De lage reservepositie in combinatie met de kapitaalintensieve activiteiten leidt tot een relatief lage solvabiliteit.

7.3. Bedrijfsvoering

7.3.1 Inleiding

Het organisatieonderdeel Bedrijfsvoering bestaat uit de afdelingen Communicatie, Informatiemanagement, Facilitair Bedrijf, Personeel & Organisatie en Financiën & Administratie. Bedrijfsvoering draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân door de primaire processen van VRF – brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg – zo gericht en effectief mogelijk te ondersteunen. Bedrijfsvoering is expert op het gebied van de bedrijfsvoeringportefeuilles en ondersteunt het primaire proces door te faciliteren, adviseren en te helpen bij het bewaken van grenzen. Door deze taken centraal te beleggen, verlagen we kosten en kwetsbaarheid en verhogen we de kwaliteit.

7.3.2 Goed werkgeverschap

VRF is een energieke organisatie met bevlogen medewerkers die zich dagelijks inzetten voor een veilig en gezond Fryslân. We willen een goede en aantrekkelijke werkgever zijn. Daarom bieden we ruimte voor persoonlijke ontwikkeling en investeren we in de professionalisering van onze medewerkers. Dat doen we onder andere door opleiden en trainen, het inzetten van interne loopbaancoaches en het organiseren van intervisie. We voeren daarnaast een medewerkerstevredenheidsonderzoek uit om feedback op te halen uit de organisatie. Deze input gebruiken we om ons werkgeverschap verder te verbeteren.

Ook gezondheid en vitaliteit vinden we belangrijk voor onze medewerkers. Daarom stellen we preventieve instrumenten beschikbaar zoals een budgetcoach en een mantelzorgmakelaar. De komende jaren zetten we in op duurzame inzetbaarheid van medewerkers binnen het gezondheids- en veiligheidsdomein. We sluiten aan bij de landelijke plannen van Brandweer Fryslân om meer aandacht te geven aan duurzame inzetbaarheid en arbeidsveiligheid. Specifiek besteden we daarbij aandacht aan PTSS als beroepsziekte. Omdat PTSS iedere medewerker kan raken, geven we hier organisatiebreed blijvende en zorgvuldige aandacht aan.

7.3.3 Integriteitsbeleid en gedragscode

VRF heeft de verantwoordelijkheid om een integere organisatie te zijn. Daarom hebben we integriteitsbeleid en een gedragscode opgesteld. Hierover rapporteren we jaarlijks aan het bestuur.
Doelstellingen van het integriteitsbeleid zijn:

- Integriteit blijvend onder de aandacht brengen en bespreekbaar maken.
- Helderheid verschaffen over wat we verwachten van medewerkers en management en hoe we omgaan met eventuele misstanden.

De gedragscode geeft betekenis aan rechten, plichten, procedures en sancties die wettelijk zijn vastgelegd. De gedragsregels bieden houvast in de dagelijkse professionele omgang met de klant en met elkaar. De gedragscode is daarmee een uitwerking van het integriteitsbeleid.

7.3.4 Privacy & security

We hebben passende technische en organisatorische maatregelen getroffen om persoonsgegevens te beschermen en te voldoen aan de privacywetgeving. Ook in 2027 houdt de functionaris gegevensbescherming onafhankelijk toezicht op de naleving van de privacywetgeving en het privacybeleid. De privacy officer ondersteunt de organisatie bij de uitvoering en verdere borging hiervan. Zij signaleren risico's en adviseren over verbetermaatregelen, ieder vanuit de eigen rol. Over hun bevindingen rapporteren zij periodiek aan de directie en het dagelijks bestuur. Daarmee willen we privacy-incidenten zoveel mogelijk voorkomen en, als ze zich voordoen, de impact beperken.

Voor de dagelijkse bedrijfsvoering is VRF sterk afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Net als bij andere organisaties nemen cyberdreigingen toe. Daarom stelt VRF zich tot doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten, en deze weerbaarheid aantoonbaar en toetsbaar te maken. Ons uitgangspunt is helder: 'aantoonbaar weerbaar'.

Informatiebeveiliging blijft daarom onverminderd aandacht vragen. Dit is nodig door toenemende internationale dreigingen, verdere digitalisering, steeds geavanceerdere werkwijzen van cybercriminelen en de groeiende wet- en regelgeving, zoals de Cyberbeveiligingswet en de Europese Data- en AI-verordening. VRF blijft daarom investeren in passende en toekomstbestendige maatregelen. We laten de effectiviteit daarvan toetsen via periodieke externe audits. Hoewel een cyberincident nooit volledig kan worden uitgesloten, doen we er alles aan om de kans daarop en de mogelijke impact zo klein mogelijk te maken.

7.3.5 Organisatiethema's

In de Meerjarenkoers VRF 2023-2026 benoemen we drie organisatiethema's: passend personeel bij onze adaptieve opgave, duurzaamheid en procesgericht werken. In deze beleidsperiode geven we vorm aan onze ambitie op deze thema's. Daarbij werken we datagedreven. Dit betekent dat we sturen op basis van onbewerkte feiten en ruwe data. Hierdoor kunnen we sneller, beter en accurater beslissingen nemen. We gebruiken deze inzichten ook als input voor nieuw beleid op het gebied van veiligheid en gezondheid en voor het optimaliseren van onze werkprocessen.

Passend personeel bij onze adaptieve opgave

VRF moet zich voortdurend aanpassen aan wat de buitenwereld van ons vraagt. Dit vraagt aanpassingsvermogen en een vooruitziende blik. Tegelijkertijd vragen onze wettelijke en reguliere taken juist om stabiliteit. Voor al deze opgaven hebben we passend personeel nodig.
We richten ons op het vinden en behouden van passend personeel.

Het vinden van passend personeel wordt de komende jaren uitdagender. Vooral in specialistische en zorgfuncties is sprake van schaarste. Daarnaast bereikt een deel van ons personeel de pensioengerechtigde leeftijd. We spelen hierop in met functiedifferentiatie, taakherziening en regionale en landelijke samenwerking. Ook verbeteren we onze arbeidsmarktcommunicatie en passen we onze werving en selectie aan, zodat we de juiste doelgroepen bereiken en activeren.

Het behouden van personeel is minstens zo belangrijk. Daarom zetten we actief in op duurzame inzetbaarheid. Met aandacht voor gezondheid, ontwikkeling en werkplezier blijven medewerkers vitaal, bekwaam en gemotiveerd – nu en in de toekomst.

Een belangrijk onderdeel hiervan is digitale fitheid. Die wordt steeds belangrijker door ontwikkelingen zoals AI en veranderende wet- en regelgeving. Deze ontwikkelingen bieden kansen, maar brengen ook risico's met zich mee. Denk aan datalekken, verminderde productiviteit, weerstand tegen verandering en compliance-risico's. Om risico's te beperken en kansen te benutten, investeren we de komende jaren actief in het digitaal vaardig maken en houden van onze medewerkers.

Duurzaamheid

We zijn ons bewust van onze leefomgeving. Klimaatverandering raakt ons direct en indirect in het dagelijks werk. We voelen daarin urgentie. Als gemeenschappelijke regeling en uitvoeringsorganisatie nemen we hierin geen koploperspositie in ten opzichte van de Friese gemeenten. Wel nemen we als maatschappelijke organisatie verantwoordelijkheid voor ons deel in deze opgave. Dat betekent dat we binnen onze invloedssfeer realistische en haalbare stappen zetten op het gebied van klimaat, circulariteit en milieu.

We volgen de wettelijke regels en opgaven, sluiten aan bij bestaande initiatieven, zijn transparant over onze voortgang en dragen actief bij aan een veilige en gezonde leefomgeving – nu en in de toekomst.

Procesgericht werken

De maatschappij vraagt steeds meer aanpassingsvermogen en flexibiliteit van ons. We moeten ons blijven ontwikkelen, snel kunnen schakelen en continu sturen op kwaliteit, efficiëntie en effectiviteit. Sinds 2023 bouwen we binnen VRF, onder het motto Leren door te doen, aan de basis voor procesgericht werken en een verbetergerichte mindset. Concreet betekent dit dat we de klant nog meer centraal stellen, slimmer samenwerken en processen zo inrichten dat we problemen voorkomen en continu verbeteren via de PDCA-cyclus. Het groeien naar een organisatie waarin continu verbeteren vanzelfsprekend is, vraagt om een cultuurverandering.
Daar werken we de komende jaren stap voor stap aan.

interview

Samen slimmer werken, met hart voor de Friese inwoner

Op de stuurmuur worden doelen en voortgang inzichtelijk gemaakt. V.l.n.r: Lysanne van der Kuip, Linda Hasz

Bij Veiligheidsregio Fryslân staat één ding centraal: er zijn voor de Friese inwoner. Die gedeelde drijfveer vormt het vertrekpunt voor procesgericht werken en continu verbeteren binnen de organisatie. "De vraag is steeds: hoe kunnen we het werk slimmer organiseren, zodat onze klant de beste diensten en dienstverlening krijgt?" zeggen Linda Hasz, directie- en managementadviseur bedrijfsvoering, en Lysanne van der Kuip, business procesanalist.

Leren door te doen

Sinds 2023 werkt VRF aan procesgericht werken via de aanpak leren door te doen. "Die aanpak past gewoon goed bij onze organisatie," zegt Linda. "Het is concreet en geeft mensen de ruimte om zaken binnen hun werk te verbeteren en er stap voor stap achter te komen wat wel en niet werkt." Procesgericht werken is geen doel op zich, maar een middel om toe te werken naar een cultuur waarin continu verbeteren vanzelfsprekend wordt.

Van taak naar proces

VRF werkt sterk taakgericht. Mensen weten wat ze moeten doen en zetten zich daar volledig voor in. Wat minder vanzelf gaat, is kijken naar het hele proces. Lysanne: "Een werkproces doe je bijna nooit alleen, je werkt samen met collega's uit andere teams. Door niet alleen naar je eigen taak te kijken, maar naar het hele proces, vergroot je de samenhang, efficientie en wendbaarheid. Als je weet hoe een proces loopt en wat daarin belangrijk is voor jou en anderen, kun je beter bijsturen als er iets verandert."

Eerst begrijpen, dan pas oplossen

De neiging om snel te handelen als iets niet goed loopt, is begrijpelijk en werkt vaak goed in crises. Tegelijkertijd zien Linda en Lysanne dat dit niet altijd duurzaam is "Eerst vertragen is belangrijk. Wat is hier nou echt aan de hand? Door dat samen goed te onderzoeken worden de grondoorzaken duidelijk. Door die oorzaken aan te pakken, realiseer je verbeteringen die echt werken en duurzaam zijn."

Wat levert het op in de praktijk?

Binnen de jeugdgezondheidszorg wordt bijvoorbeeld gewerkt aan het verhogen van de opkomst bij het periodiek gezondheidsonderzoek. "Het no-showpercentage was te hoog," geeft Lysanne aan. "Wat bleek na onderzoek? De digitalisering is niet voor iedereen automatisch makkelijker. Soms komen mails in de spam en soms is een afspraak lastig te maken of te verzetten. Met dat inzicht kunnen we gericht werken aan verbeteringen."

>

"Ook intern hebben we resultaten geboekt", vult Linda aan. "De drukwerkkosten liepen steeds op. Door dit eerst te analyseren verbeterde het inzicht en maakten we duidelijke afspraken. Daardoor bleven de kosten het afgelopen jaar binnen budget. Een ander voorbeeld is het tellen van ademluchttoestellen. Dat gebeurt nu in één dag in plaats van twee."

Ondersteund door procescoaches

Procesgericht werken binnen VRF wordt ondersteund door een team Procesmanagement met procescoaches. Zij helpen teams en het management bij vragen over verbeteren en slimmer organiseren. "Dat is niet altijd een verbetertraject", leggen Linda en Lysanne uit. "Soms is een analysegesprek genoeg, soms gaat het om meedenken over sturing en monitoring en een andere keer volstaat alleen advies. Daarom kijken we altijd wat een vraag echt nodig heeft: wat helpt hier nu het meest?"

Wanneer is continu verbeteren echt een manier van werken geworden?

Daar zijn Linda en Lysanne duidelijk over. "Als het aanjagen niet meer nodig is. Als verbeteren net zo normaal is als andere ondersteunende vakgebieden." Dat vraagt meer dan alleen plannen en doen. "We zijn hier goed in Plan en Do, maar Check en Act schieten er nog weleens bij in. Om daar stappen in te maken, werken we met een stuurmuur in teams en afdelingen. Doelen, voortgang en knelpunten staan daar duidelijk op en dat maakt het (bij)sturen en monitoren makkelijker."

Richting 2027 blijven we dit aandacht geven, zodat verbeteringen niet tijdelijk zijn, maar geborgd raken in het dagelijks werk. "Het werk wordt efficiënter en effectiever en daarmee leuker, want er is meer tijd en aandacht voor het vak en voor ons uiteindelijke doel: het ondersteunen van de Friese inwoner."

7.4. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf beschrijven we het beheer- en onderhoudsbeleid voor de gebouwen die Veiligheidsregio Fryslân structureel en tijdelijk bezit of huurt. Het gaat om:

- het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg;
- 66 brandweerkazernes, waarvan 49 in eigendom;
- twee boothuizen (beide in eigendom);
- een gehuurde opslagloods die fungeert als distributiecentrum en wordt gebruikt voor de opslag van afgeschreven materieel;
- 45 huurlocaties voor de jeugdgezondheidszorg van de GGD;
- het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC), dat is ondergebracht in het hoofdkantoor.

Kwaliteitsniveau beheer en onderhoud

Voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen passen we de NEN-2767 norm toe. Deze norm is een veelgebruikte methode voor conditiemeting en legt de technische kwaliteit van bouw- en installatiedelen objectief vast. De norm kent zes conditiescores: niveau één staat voor 'uitstekend' en niveau zes staat voor 'zeer slecht'. De bestuurlijke afspraak is, net als voorgaande jaren, conditiescore drie. Dit betekent dat wij een 'redelijke conditie'nastreven. Plaatselijke zichtbare veroudering is acceptabel, zolang de functie van bouw- en installatie-delen niet in gevaar komt. Voor huurlocaties streven we ernaar om een vergelijkbare conditie-score vast te leggen in de huurovereenkomsten.

Onderhoudsvoorzieningen

Op basis van dit uitgangspunt maken wij onderhoudsvoorzieningen. Daarmee spreiden we de lasten van groot onderhoud over meerdere jaren. De toevoeging aan de voorzieningen (met andere woorden: de jaarlijkse lasten) baseren we op het gemiddelde bedrag aan groot onderhoud dat we redelijkerwijs kunnen voorzien.

Wettelijk moeten voorzieningen eens in de vijf jaar worden geëvalueerd. In de praktijk hanteren wij hiervoor een richtlijn van eens per vier jaar. Tijdens de schouw van 2026 voeren we een volledige onderhoudsinspectie uit van het hoofdkantoor en de locaties die door de brandweer in gebruik zijn. Vanaf 2027 baseren we de onderhoudsvoorzieningen op de actuele bevindingen van deze schouw.

7.5. Verbonden partijen

Definitie Verbonden Partij

Een verbonden partij is een privaat- of publiekrechtelijke organisatie waarin Veiligheidsregio Fryslân (VRF) zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. Van een financieel belang is sprake als VRF aansprakelijk is voor verplichtingen van de rechtspersoon. Van een bestuurlijk belang is sprake als VRF zeggenschap heeft.
VRF heeft formeel één verbonden partij: stichting brandweeropleidingen Noord (SBON).

Stichting brandweeropleidingen Noord (SBON)

Veiligheidsregio Fryslân (VRF) neemt samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe deel aan de Stichting Brandweeropleidingen Noord (SBON). De stichting verzorgt opleidings- en oefenactiviteiten voor de deelnemende veiligheidsregio's via aan haar gelieerde vennootschappen en belast deze dienstverlening door aan de afnemende regio's. Met deze deelname wordt het openbaar belang gediend van het borgen van vakbekwaam brandweerpersoneel tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. VRF heeft een bestuurlijk belang via vertegenwoordiging in het bestuur van de stichting en daarmee invloed op het beleid en de strategische koers.

In 2025 heeft het algemeen bestuur besloten SBON formeel te verbinden aan Veiligheidsregio Fryslân. Op grond van artikel 31a van de Wet gemeenschappelijke regelingen is het ontwerpbesluit voor wensen en bedenkingen voorgelegd aan de gemeenteraden; er zijn geen wensen of bedenkingen ingediend. Ook de algemeen besturen van de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe hebben ingestemd met het verbinden van SBON aan VRF. VRF neemt samen met de twee andere veiligheidsregio's voor gelijke delen (ieder 1/3) deel in de stichting en heeft daarmee een indirect financieel belang via het aandeel in het kapitaal van de aan SBON gelieerde vennootschappen.

De privaatrechtelijke rechtsvorm van SBON blijft gehandhaafd. Naar aanleiding van het besluit worden formele juridische handelingen verricht om governance, sturing en beheersing te versterken. Dit betreft onder meer de aanpassing van de statuten van SBON en de aan haar gelieerde vennootschappen en het sluiten van een deelnemersovereenkomst tussen de veiligheidsregio's en SBON. In deze afspraken worden zeggenschap, toezicht en financiële verantwoordelijkheden vastgelegd, evenals uitgangspunten voor investeringen en het omgaan met financiële risico's. De financiële risico's hebben betrekking op mogelijke exploitatietekorten, investeringsbesluiten en aansprakelijkheden voortvloeiend uit de bedrijfsvoering.

Via de bestuursdeelname heeft VRF invloed op de financiële en strategische besluitvorming. Hiermee wordt voldaan aan de BBV-vereisten voor transparantie en risicobeheersing bij verbonden partijen.

7.6. Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) schrijft voor dat een bestuursorgaan in de begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens voor de uitvoering van de wet. In deze paragraaf doen wij daarom verslag van onze beleidsvoornemens. Daarbij richten wij ons op de drie pijlers van de Woo:

- actieve openbaarmaking;
- passieve openbaarmaking;
- verbetering van de informatiehuishouding.

1. Actieve openbaarmaking
Informatie die actief openbaar gemaakt moet worden, moet digitaal vindbaar zijn via de Woo-index. Veiligheidsregio Fryslân is aangesloten op de Woo-index. Wij maken documenten openbaar via de Woo-index door deze eerst op de eigen website te publiceren. In de Woo-index verschijnt vervolgens een link naar deze internetlocatie.
Vanaf 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën verplicht openbaar gemaakt worden via de Woo-index. Het gaat om:

- wetten en algemeen verbindende voorschriften (art. 3.3, eerste lid, onderdeel a);
- overige besluiten van algemene strekking (art. 3.3, eerste lid, onderdeel b);
- organisatie en werkwijze (art. 3.3, eerste lid, onderdeel d);
- bereikbaarheidsgegevens (art. 3.3, eerste lid, onderdeel e);
- vergaderstukken Staten-Generaal (art. 3.3, tweede lid, onderdeel b).

VRF voldoet hieraan: Overzicht eerste tranche WOO-index | Instructie | KOOP Kennis- en exploitatiecentrum officiële overheidspublicaties.

2. Passieve openbaarmaking
Iedereen kan VRF vragen om bepaalde informatie openbaar te maken via een Woo-verzoek. Het moet dan wel gaan om informatie die al in bestaande documenten staat, zoals brieven, rapporten, memo's en e-mailberichten. De gevraagde informatie moet betrekking hebben op ons werk. Op onze website staat hoe het indienen van een Woo-verzoek werkt.

Als wij informatie met een Woo-besluit openbaar maken, is deze informatie voor iedereen toegankelijk. In 2025 hebben we vijf Woo-verzoeken tijdig afgehandeld.

3. Verbetering van de informatiehuishouding
Een uitgangspunt van de Woo, maar ook van de Archiefwet 1995, is dat de informatiehuishouding op orde is. Het verbeteren van de informatiehuishouding is voor ons niet nieuw. Wij zetten op dit vlak jaarlijks stappen, mede door de doorlopende digitalisering. In 2025 hebben we flinke stappen gezet in het opruimen, ordenen en structureren van het fysieke archief. Daarnaast actualiseren we het overzicht van welke processen welke documenten gebruiken en welke vernietigingstermijnen daarbij horen. We verwachten deze slag in 2026 af te ronden en te digitaliseren.

8. Financiële begroting

8.1. Overzicht van baten en lasten

Primitieve begroting 2027			
	Lasten	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid			
Pijler 1	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler 2	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.935.052	56.339	7.878.714
	43.149.198	7.171.211	35.977.988
Dekkingsmiddelen gezondheid			
Gemeentelijke bijdrage		36.079.987	-36.079.987
		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	43.149.198	43.251.197	-102.000
Reservemutaties gezondheid	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat gezondheid	**43.251.198**	**43.251.198**	**-**

Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.195.410	8.488	1.186.923
	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen crisisbeheersing			
Rijksbijdrage BDUR		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.402.399	-4.402.399
	-	10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties crisisbeheersing	-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**11.199.344**	**11.199.344**	**-**

Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten brandweer	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.480.062	81.509	11.398.553
	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen brandweer			
Rijksbijdrage BDUR		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		52.401.809	-52.401.809
		57.943.587	-57.943.587
Totaal saldo van baten en lasten	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties brandweer	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat brandweer	59.214.665	59.214.665	-
Gerealiseerd resultaat	**113.665.208**	**113.665.208**	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	102.000	85.338	-16.662
Structureel saldo	113.563.208	113.579.870	16.662

Overzicht baten en lasten art 27 BBV			
	Lasten	**Baten**	**Saldo**
Programma gezondheid	34.525.310	43.194.860	8.669.550
Programma crisisbeheersing	9.291.957	11.190.856	1.898.900
Programma brandweer	44.965.344	59.047.818	14.082.474
Algemene dekkingsmiddelen	-	-	-
Overhead	24.110.462	146.336	-23.964.127
Heffing vpb	10.000	-	-10.000
Onvoorzien	660.135	-	-660.135
Saldo van baten en lasten	***113.563.208***	***113.579.870***	***16.662***
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	102.000	85.338	-16.662
Resultaat	***113.665.208***	***113.665.208***	***-***

Meerjarenperspectief 1/2

	Jaarrekening 2025			Begroting 2026			Begroting 2027		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid									
Pijler 1	23.579.559	6.685.729	16.893.830	18.165.973	56.156	18.109.817	17.773.778	56.320	17.717.458
Pijler2	18.509.387	9.689.601	8.819.786	13.345.548	3.796.316	9.549.232	13.273.433	3.816.931	9.456.502
Pijler 3	7.251.211	6.304.990	946.221	2.037.318	1.132.703	904.615	2.062.321	1.137.007	925.314
Pijler 4	2.165.653	2.185.357	-19.704	2.098.454	2.098.454	-	2.104.614	2.104.614	-
Toegerekende organisatiekosten	7.839.956	78.668	7.761.288	7.701.468	54.736	7.646.732	7.935.052	56.339	7.878.713
	59.345.767	24.944.345	34.401.422	43.348.761	7.138.365	36.210.396	43.149.198	7.171.211	35.977.987
Dekkingsmiddelen Gezondheid									
Gemeentelijke bijdrage		32.926.433	-32.926.433		35.172.396	-35.172.396		36.079.987	-36.079.987
		32.926.433	-32.926.433	-	35.172.396	-35.172.396		36.079.987	-36.079.987
Totaal saldo van baten en lasten	59.345.767	57.870.778	1.474.989	43.348.761	42.310.761	1.038.000	43.149.198	43.251.197	-102.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	1.190.266	-1.088.266	102.000	1.140.000	-1.038.000	102.000	-	102.000
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**	**43.450.761**	**43.450.761**	**-**	**43.251.198**	**43.251.198**	**-**
Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	6.858.865	217.453	6.641.412	8.629.617	214.686	8.414.931	10.003.933	203.345	9.800.588
Toegerekende organisatiekosten	1.472.375	11.851	1.460.524	1.160.221	8.246	1.151.975	1.195.410	8.488	1.186.923
	8.331.241	229.304	8.101.936	9.789.838	222.932	9.566.906	11.199.344	211.833	10.987.511
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing									
Rijksbijdrage BDUR		5.499.555	-5.499.555		5.347.245	-5.347.245		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		3.652.100	-3.652.100		4.219.661	-4.219.661		4.402.399	-4.402.399
	-	9.151.655	-9.151.655		9.566.906	-9.566.906		10.987.511	-10.987.511
Totaal saldo van baten en lasten	8.331.241	9.380.959	-1.049.719	9.789.838	9.789.838	-	11.199.344	11.199.344	-
Reservemutaties Crisisbeheersing	-	34.539	-34.539	-	-	-			
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.258**	**9.789.838**	**9.789.838**	**-**	**11.199.344**	**11.199.344**	**-**
Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Brandweer	43.571.223	1.332.016	42.239.207	47.693.333	1.003.568	46.689.765	47.734.603	1.104.231	46.630.372
Toegerekende organisatiekosten	11.342.482	113.811	11.228.672	11.142.124	79.190	11.062.933	11.480.062	81.509	11.398.553
	54.913.705	1.445.826	53.467.879	58.835.456	1.082.758	57.752.698	59.214.665	1.185.740	58.028.925
Dekkingsmiddelen Brandweer									
Rijksbijdrage BDUR		6.342.784	-6.342.784		6.143.250	-6.143.250		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		49.414.024	-49.414.024		51.250.839	-51.250.839		52.301.809	-52.301.809
		55.756.808	-55.756.808		57.394.089	-57.394.089		57.843.587	-57.843.587
Totaal saldo van baten en lasten	54.913.705	57.202.634	-2.288.928	58.835.456	58.476.847	358.609	59.214.665	59.129.327	85.338
Reservemutaties Brandweer		497.002	-497.002	-	358.609	-358.609	-	85.338	-85.338
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**	**58.835.456**	**58.835.456**	**-**	**59.214.665**	**59.214.665**	**-**
Gerealiseerd resultaat	**122.692.714**	**126.176.179**	**-3.483.465**	**112.076.056**	**112.076.056**	**-**	**113.665.208**	**113.665.208**	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	6.225.000	7.399.807	-1.174.807	-	-	-	102.000	85.338	-16.662
Structureel saldo	**116.467.714**	**118.776.371**	**-2.308.658**	**112.076.056**	**112.076.056**	**-**	**113.563.208**	**113.579.870**	**16.662**

Meerjarenperspectief 2/2

	Begroting 2028			Begroting 2029			Begroting 2030		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid									
Pijler 1	18.864.892	59.720	18.805.172	19.633.097	63.365	19.569.732	20.362.798	65.636	20.297.162
Pijler2	14.089.400	4.047.320	10.042.080	14.654.228	4.294.367	10.359.861	15.200.213	4.448.277	10.751.936
Pijler 3	2.189.335	1.205.636	983.699	2.275.238	1.279.227	996.011	2.360.287	1.325.075	1.035.212
Pijler 4	2.239.285	2.239.285	-	2.287.147	2.287.147	-	2.378.633	2.378.633	-
Toegerekende organisatiekosten	8.319.323	57.521	8.261.802	8.653.943	58.731	8.595.212	8.930.248	59.965	8.870.283
	45.702.235	7.609.482	38.092.753	47.503.653	7.982.837	39.520.816	49.232.179	8.277.586	40.954.593
Dekkingsmiddelen Gezondheid									
Gemeentelijke bijdrage		38.004.753	-38.004.753		39.622.816	-39.622.816		40.981.593	-40.981.593
		38.004.753	-38.004.753		39.622.816	-39.622.816		40.981.593	-40.981.593
Totaal saldo van baten en lasten	45.702.235	45.614.235	88.000	47.503.653	47.605.653	-102.000	49.232.179	49.259.179	-27.000
Reservemutaties Gezondheid	102.000	190.000	-88.000	102.000	-	102.000	102.000	75.000	27.000
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**45.804.235**	**45.804.235**	**-**	**47.605.653**	**47.605.653**	**-**	**49.334.179**	**49.334.179**	**-**

Programma Crisisbeheersing	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Crisisbeheersing	10.479.988	214.338	10.265.650	10.888.712	223.831	10.664.881	11.216.345	231.505	10.984.840
Toegerekende organisatiekosten	1.253.301	8.666	1.244.635	1.303.711	8.848	1.294.863	1.345.336	9.034	1.336.302
	11.733.289	223.004	11.510.285	12.192.423	232.679	11.959.744	12.561.681	240.538	12.321.143
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing									
Rijksbijdrage BDUR		6.585.112	-6.585.112		6.585.112	-6.585.112		6.585.112	-6.585.112
Gemeentelijke bijdrage		4.925.173	-4.925.173		5.374.632	-5.374.632		5.736.030	-5.736.030
		11.510.285	-11.510.285		11.959.744	-11.959.744		12.321.143	-12.321.143
Totaal saldo van baten en lasten	11.733.289	11.733.289	-	12.192.423	12.192.423	-	12.561.681	12.561.681	-
Reservemutaties Crisisbeheersing							-	-	-
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**11.733.289**	**11.733.289**	**-**	**12.192.423**	**12.192.423**	**-**	**12.561.681**	**12.561.681**	**-**

Programma Brandweer	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Producten Brandweer	50.237.317	1.162.797	49.074.520	52.310.552	1.197.710	51.112.842	53.785.235	1.227.796	52.557.439
Toegerekende organisatiekosten	12.036.008	83.221	11.952.787	12.520.121	84.969	12.435.152	12.919.865	86.753	12.833.112
	62.273.325	1.246.018	61.027.307	64.830.672	1.282.679	63.547.993	66.705.100	1.314.549	65.390.551
Dekkingsmiddelen Brandweer									
Rijksbijdrage BDUR		5.541.778	-5.541.778		5.541.778	-5.541.778		5.541.778	-5.541.778
Gemeentelijke bijdrage		55.417.577	-55.417.577		57.935.545	-57.935.545		59.775.277	-59.775.277
		60.959.355	-60.959.355		63.477.323	-63.477.323		65.317.055	-65.317.055
Totaal saldo van baten en lasten	62.273.325	62.205.373	67.952	64.830.672	64.760.002	70.670	66.705.100	66.631.604	73.496
Reservemutaties Brandweer	-	67.952	-67.952	-	70.670	-70.670	-	73.496	-73.496
Gerealiseerd resultaat Brandweer	***62.273.325***	***62.273.325***	**-**	***64.830.672***	***64.830.672***	**-**	***66.705.100***	***66.705.100***	**-**

Gerealiseerd resultaat	***119.810.849***	***119.810.849***	**-**	***124.628.748***	***124.628.748***	**-**	***128.600.960***	***128.600.960***	**-**
Waarvan incidentele baten en lasten	102.000	257.952	155.952	102.000	70.670	-31.330	102.000	148.496	46.496
Structureel saldo	119.708.849	119.552.897	-155.952	124.526.748	124.558.078	31.330	128.498.960	128.452.464	-46.496

Toelichting:
De mutatie van het nadelig saldo per programma ten opzichte van 2026 is als volgt, naar oorzaken:

Omschrijving	Gezondheid	Brandweer	Crisis	Organisatie	Totaal
Nadelig saldo 2026 begroting 2026	27.525.665	40.187.905	3.067.686	19.861.640	90.642.896
Indexatie loonkosten	123.001	89.091	87.313	67.253	366.658
Indexatie materiële kosten	123.144	596.070	60.477	251.738	1.031.430
Wijziging topstructuur	-183.129	-100.429	-	283.558	-
Toevoeging OKO-monitor	18.593	-	-	-	18.593
Bestuurlijke opdracht GGD	594.000	-	-	-	594.000
Continuïteit brandweer		100.000			
Mutatie vrijval kapitaallasten	-	30.000	-	-	30.000
Mutatie rente	-	100.619	-	-	100.619
Totale mutatie	675.609	815.351	147.790	602.549	2.141.300
Nadelig saldo 2027 begroting 2027	28.201.274	41.003.256	3.215.476	20.464.189	92.884.195

8.2. Financiële positie

Arbeidsverplichtingen

Conform het besluit 'Begroting en Verantwoording' is het niet toegestaan voorzieningen op te nemen voor jaarlijks terugkerende verplichtingen met een vergelijkbaar volume. Dit gaat vooral om verplichtingen rond vakantiegeld en het opgebouwde saldo vakantiedagen. Deze lasten zijn structureel gedekt in de begroting.

Investeringskredieten

Als onderdeel van de begroting is het meerjaren investeringsplan vastgesteld. De geplande investeringen zijn aan te merken als investeringen met economisch nut en worden geactiveerd conform de regels die zijn vastgesteld in de financiële verordening. De effecten hiervan zijn in de kapitaallasten van de programma's verwerkt. De vast te stellen kredieten zijn opgenomen in bijlage 2 bij deze begroting.

Reserves

Het geraamde verloop van de reserves in 2027 is als volgt:

	1-1-2027	Stortingen	Onttrekkingen	31-12-2027
Algemene reserve				
Egalisatiereserve	3.379.700			3.379.700
	3.379.700	-	-	3.379.700
Bestemmingsreserves				
Gezondheidsmonitor	413.113	102.000	-	515.113
Uitwerkingskader Meldkamer	500.000			500.000
Tweede loopbaanbeleid	526.629			526.629
In te halen werkzaamheden	593.492		65.338	528.154
Wabo	20.000		20.000	-
Frictiekosten	1.773.000			1.773.000
	3.826.234	102.000	85.338	3.842.896
Totaal eigen vermogen	***7.205.934***	***102.000***	***85.338***	***7.222.596***

Voorzieningen

Het geraamde verloop in de voorzieningen in 2027 is als volgt:

	1-1-2027	Stortingen	Onttrekkingen	31-12-2027
Verplichtingen, verliezen, risico's				
Voorziening opgebouwde spaaruren	88.692			88.692
Voorziening FLO-overgangsrecht	6.433.275	158.332	474.187	6.117.420
Voorziening spaaruren IKB	1.716.810	97.543		1.814.352
Voorziening RVU	59.262		59.262	-
Voorziening voor mogelijke claim	1.800.000			1.800.000
	10.098.039	255.875	533.449	9.820.464
Egalisatie van lasten				
Groot onderhoud Harlingertrekweg	292.092	82.559	183.093	191.558
Groot onderhoud brandweerkazernes	2.356.075	654.575	830.600	2.180.050
	2.648.167	737.134	1.013.693	2.371.608
Totaal voorzieningen	***12.746.206***	***993.008***	***1.547.142***	***12.192.072***

Geprognosticeerde balans 2027

	1-1-2027	31-12-2027		1-1-2027	31-12-2027
Materiële vaste activa	95.332	106.322	Eigen vermogen	7.206	7.223
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.746	12.192
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	64.692	70.507
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	8.758	14.471
Totaal activa	***105.469***	***116.459***	***Totaal passiva***	***105.469***	***116.459***

In de voorspelde balans is rekening gehouden met de geplande investeringen voor 2026 en 2027 en een stabiel werkkapitaal. Ook zijn de geplande mutaties in reserves en voorzieningen, zoals in de eerdere paragrafen genoemd, verwerkt. De behoefte aan langlopende financiering is bepaald op basis van het meerjareninvesteringsplan en de vastgelegde financieringsstructuur. De rentelast voor deze financiering is gedekt in de begroting 2027. Bovenstaande balans is de basis voor de berekende financiële kengetallen in de paragraaf 'Weerstandsvermogen'.

In de jaarrekening 2025 is een voorstel gedaan voor de bestemming van het gerealiseerd resultaat 2025. In afwachting van de vaststelling van de jaarrekening (algemeen bestuur 2 juli 2026) presenteren wij het gerealiseerde resultaat 2026 apart op de balans.

Meerjarenbalans

	1-1-2028	31-12-2028		1-1-2028	31-12-2028
Materiële vaste activa	106.322	122.958	Eigen vermogen	7.223	7.067
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.192	12.165
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	70.507	79.861
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	14.471	21.935
Totaal activa	***116.459***	***133.095***	***Totaal passiva***	***116.459***	***133.095***

	1-1-2029	31-12-2029		1-1-2029	31-12-2029
Materiële vaste activa	122.958	126.586	Eigen vermogen	7.067	7.098
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	12.165	11.746
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	79.861	82.728
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	21.935	23.085
Totaal activa	***133.095***	***136.723***	***Totaal passiva***	***133.095***	***136.723***

	1-1-2030	31-12-2030		1-1-2030	31-12-2030
Materiële vaste activa	126.586	128.535	Eigen vermogen	7.098	7.051
Financiële vaste activa	217	217	Gerealiseerd resultaat '25	3.483	3.483
Vorderingen	7.620	7.620	Voorzieningen	11.746	11.791
Liquide middelen	494	494	Langlopende schulden	82.728	75.336
Overlopende activa	1.806	1.806	Kortlopende schulden	8.583	8.583
			Overlopende passiva	23.085	32.428
Totaal activa	***136.723***	***138.672***	***Totaal passiva***	***136.723***	***138.672***

Bijlage 1.

Bijdrage per gemeente 2027-2030

	2027	2028	2029	2030
Achtkarspelen	3.712.718	3.931.386	4.114.979	4.258.016
Ameland	995.214	1.053.163	1.101.684	1.138.334
Dantumadiel	2.460.086	2.605.058	2.726.791	2.821.773
De Fryske Marren	7.534.470	7.977.344	8.349.002	8.637.030
Harlingen	2.184.943	2.313.562	2.421.536	2.505.540
Heerenveen	7.035.209	7.449.285	7.796.884	8.067.217
Leeuwarden	19.099.302	20.221.522	21.163.197	21.892.229
Noardeast-Fryslân	6.255.920	6.624.084	6.933.133	7.173.406
Ooststellingwerf	3.551.006	3.759.965	3.935.368	4.071.704
Opsterland	3.965.909	4.199.470	4.395.563	4.548.305
Schiermonnikoog	284.453	300.996	314.843	325.266
Smallingerland	7.596.397	8.043.696	8.419.222	8.711.606
Súdwest-Fryslân	12.525.614	13.262.522	13.881.062	14.361.555
Terschelling	1.025.432	1.085.320	1.135.499	1.173.716
Tytsjerksteradiel	4.447.188	4.708.946	4.928.681	5.099.584
Vlieland	295.413	312.630	327.049	337.968
Waadhoeke	6.507.059	6.889.852	7.211.151	7.460.688
Weststellingwerf	3.407.861	3.608.701	3.777.350	3.908.962
	92.884.195	**98.347.502**	**102.932.993**	**106.492.900**

2027

Bijdrage 2027	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.531.801	186.907	1.994.010	3.712.718
Ameland	206.413	25.186	763.615	995.214
Dantumadiel	1.039.506	126.838	1.293.741	2.460.086
De Fryske Marren	2.837.362	346.209	4.350.899	7.534.470
Harlingen	880.514	107.438	1.196.991	2.184.943
Heerenveen	2.817.155	343.743	3.874.311	7.035.209
Leeuwarden	7.060.025	861.448	11.177.828	19.099.302
Noardeast-Fryslân	2.491.294	303.982	3.460.644	6.255.920
Ooststellingwerf	1.408.224	171.828	1.970.953	3.551.006
Opsterland	1.630.227	198.917	2.136.765	3.965.909
Schiermonnikoog	52.744	6.436	225.273	284.453
Smallingerland	3.100.755	378.347	4.117.295	7.596.397
Súdwest-Fryslân	4.917.732	600.051	7.007.832	12.525.614
Terschelling	267.413	32.629	725.390	1.025.432
Tytsjerksteradiel	1.782.809	217.534	2.446.845	4.447.188
Vlieland	66.106	8.066	221.241	295.413
Waadhoeke	2.545.233	310.564	3.651.262	6.507.059
Weststellingwerf	1.444.673	176.276	1.786.913	3.407.861
	36.079.987	**4.402.399**	**52.401.809**	**92.884.195**

2028

Bijdrage 2028	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.613.518	209.102	2.108.767	3.931.386
Ameland	217.424	28.177	807.562	1.053.163
Dantumadiel	1.094.961	141.900	1.368.197	2.605.058
De Fryske Marren	2.988.727	387.320	4.601.297	7.977.344
Harlingen	927.487	120.196	1.265.879	2.313.562
Heerenveen	2.967.442	384.562	4.097.281	7.449.285
Leeuwarden	7.436.658	963.743	11.821.121	20.221.522
Noardeast-Fryslân	2.624.198	340.079	3.659.807	6.624.084
Ooststellingwerf	1.483.349	192.233	2.084.383	3.759.965
Opsterland	1.717.195	222.537	2.259.738	4.199.470
Schiermonnikoog	55.558	7.200	238.238	300.996
Smallingerland	3.266.172	423.275	4.354.249	8.043.696
Súdwest-Fryslân	5.180.079	671.305	7.411.139	13.262.522
Terschelling	281.679	36.504	767.137	1.085.320
Tytsjerksteradiel	1.877.917	243.366	2.587.662	4.708.946
Vlieland	69.633	9.024	233.973	312.630
Waadhoeke	2.681.014	347.442	3.861.395	6.889.852
Weststellingwerf	1.521.742	197.208	1.889.751	3.608.701
	1.613.518	**209.102**	**2.108.767**	**3.931.386**

2029

Bijdrage 2029	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.682.214	228.184	2.204.582	4.114.979
Ameland	226.681	30.748	844.254	1.101.684
Dantumadiel	1.141.579	154.849	1.430.363	2.726.791
De Fryske Marren	3.115.973	422.666	4.810.363	8.349.002
Harlingen	966.975	131.165	1.323.396	2.421.536
Heerenveen	3.093.782	419.656	4.283.446	7.796.884
Leeuwarden	7.753.276	1.051.692	12.358.229	21.163.197
Noardeast-Fryslân	2.735.924	371.114	3.826.095	6.933.133
Ooststellingwerf	1.546.503	209.775	2.179.090	3.935.368
Opsterland	1.790.305	242.846	2.362.412	4.395.563
Schiermonnikoog	57.923	7.857	249.063	314.843
Smallingerland	3.405.230	461.902	4.552.089	8.419.222
Súdwest-Fryslân	5.400.622	732.567	7.747.873	13.881.062
Terschelling	293.672	39.835	801.993	1.135.499
Tytsjerksteradiel	1.957.870	265.575	2.705.236	4.928.681
Vlieland	72.598	9.848	244.604	327.049
Waadhoeke	2.795.159	379.149	4.036.843	7.211.151
Weststellingwerf	1.586.530	215.205	1.975.615	3.777.350
	39.622.816	**5.374.632**	**57.935.545**	**102.932.993**

2030

Bijdrage 2030	Gezondheid	Crisisbeheer	Brandweer	Totaal
Achtkarspelen	1.739.902	243.527	2.274.588	4.258.016
Ameland	234.455	32.816	871.063	1.138.334
Dantumadiel	1.180.727	165.262	1.475.784	2.821.773
De Fryske Marren	3.222.828	451.086	4.963.115	8.637.030
Harlingen	1.000.135	139.985	1.365.420	2.505.540
Heerenveen	3.199.876	447.874	4.419.466	8.067.217
Leeuwarden	8.019.157	1.122.410	12.750.662	21.892.229
Noardeast-Fryslân	2.829.746	396.068	3.947.592	7.173.406
Ooststellingwerf	1.599.537	223.881	2.248.286	4.071.704
Opsterland	1.851.700	259.175	2.437.430	4.548.305
Schiermonnikoog	59.909	8.385	256.972	325.266
Smallingerland	3.522.005	492.961	4.696.640	8.711.606
Súdwest-Fryslân	5.585.825	781.826	7.993.905	14.361.555
Terschelling	303.742	42.514	827.460	1.173.716
Tytsjerksteradiel	2.025.011	283.433	2.791.140	5.099.584
Vlieland	75.087	10.510	252.372	337.968
Waadhoeke	2.891.013	404.644	4.165.032	7.460.688
Weststellingwerf	1.640.937	229.675	2.038.350	3.908.962
	40.981.593	**5.736.030**	**59.775.277**	**106.492.900**

Bijlage 2.
Investeringskredieten 2027

Investeringskredieten	Krediet 2027
Gebruikerssoftware	127.593
Installaties met digitale componenten	58.854
Kantoormeubilair	382.310
Mobiele telefoons; tablets; ipads	150.093
Monitoren	32.590
Overig kantoorinventaris	46.578
Renovatie, restauratie en verbouwing van bedrijfsgebouwen	315.820
Systeem soft- en hardware	50.771
Werkplekautomatisering	440.046
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	415.272
Organisatie	**2.019.927**
Inrichtingskosten JGZ (CB locaties	100.000
Röntgensysteem	220.000
GGD	**320.000**
Ademlucht	19.457
Dienstvoertuigen	162.068
Gebouwen	3.859.476
Grond	1.095.912
Haakarmvoertuigen	255.353
Hulpverleningsvoertuigen	76.857
Installaties	3.930.113
Mobiele telefonie, tablets en iPads	89.166
Overige (kantoor)inventaris	128.730
Overige brandweerinventaris	322.002
Persoonlijke beschermingsmiddelen	787.817
Renovatie en verbouwing	226.408
Tankautospuiten	7.374.441
Brandweer	**18.327.800**
Totaal investeringskredieten	**20.667.727**

Investeringskredieten Brandweer 2027-2030

Categorie	2027	2028	2029	2030
Ademlucht	19.457	166.150	66.036	62.609
Alarmeringsmiddelen				1.976.021
Dienstvoertuigen	162.068	460.456	263.509	369.750
Gebouwen	3.859.476	9.916.086	1.417.934	1.450.546
Gebruikerssoftware				22.430
Grond	1.095.912	1.121.116	573.452	586.642
Haakarmvoertuigen	255.353			
Hulpverleningsvoertuigen	76.857	235.875	80.433	
Installaties	3.930.113	9.190.990	1.889.614	2.399.900
Mobiele telefonie, tablets en iPads	89.166	109.929	125.855	95.462
Overige (kantoor)inventaris	128.730	850.780	199.087	1.132.387
Overige brandweerinventaris	322.002	301.040	320.796	308.352
Overige brandweervoertuigen		185.506	316.726	70.026
Persoonlijke beschermingsmiddelen	787.817	472.093	39.528	56.363
PM voer- en vaartuigen		168.273	1.968.592	995.355
Redvoertuigen		921.125	942.311	
Renovatie en verbouwing	226.408	443.200	984.690	1.492.316
Tankautospuiten	7.374.441	691.352	2.829.016	42.768
Werkplekautomatisering		27.535		
Totaal	**18.327.800**	**25.261.506**	**12.017.579**	**11.060.927**

T: +31 (0)50 521 57 57
E: groningen@bdo.nl
www.bdo.nl

BDO Audit & Assurance B.V.
Postbus 253, 9700 AG Groningen
Paterswoldseweg 810, 9728 BM Groningen
Nederland

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen en opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2025;
- de balans per 31 december 2025;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen,
- de rechtmatigheidsverantwoording over 2025;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen; en
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2025. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Statutair gevestigd te Eindhoven en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 17171186. BDO Audit & Assurance B.V. handelt tevens onder de namen: BDO Audit & Assurance; BDO Accountants; BDO Technology Risk Assurance. BDO Audit & Assurance B.V. is lid van BDO International Ltd, een rechtspersoon naar Engels recht met beperkte aansprakelijkheid, en maakt deel uit van het wereldwijde netwerk van juridisch zelfstandige organisaties die onder de naam ‘BDO’ optreden. BDO is de merknaam die wordt gebruikt ter aanduiding van het BDO-netwerk en van elk van de BDO Member Firms.

Paragraaf ter benadrukking van bepaalde aangelegenheden - rechtmatigheidsverantwoording

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel rechtmatigheidsverantwoording in de toelichting op de jaarrekening op pagina 79. Het algemeen bestuur heeft in deze rechtmatigheidsverantwoording toegelicht dat een deel van de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand is gekomen. Het totaal aan geconstateerde afwijkingen (rechtmatigheidsfouten), voor een bedrag van in totaal € 3.439.000 ligt boven de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.400.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt 2% van de totale lasten exclusief de toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 en 3 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6 sub a WNT en artikel 5 lid 1 sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. De andere informatie bestaat uit:

- Deel I, jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- Deel III, overige gegevens en bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde eisen

Ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet hebben wij onderzocht of de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen als bedoeld in artikel 17 van de Financiële-verhoudingswet (hierna: de specifieke uitkeringen) rechtmatig tot stand zijn gekomen. In de jaarrekening is verantwoordingsinformatie opgenomen over deze specifieke uitkeringen (de SiSa-bijlage).

Naar ons oordeel zijn de baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2025 met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - Regeling Informatieverstrekking SiSa.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen, in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - de Regeling Informatieverstrekking SiSa. In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het is onze verantwoordelijkheid een redelijke mate van zekerheid te krijgen voor ons oordeel ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet. Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2025, zoals opgenomen in de Nota procedure aanlevering SiSa-verantwoordingsinformatie 2025 in bijlage 2 van de Regeling Informatieverstrekking SiSa. Wij hebben bij de controle van de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen als gevolg van fraude of fouten niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren of de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en getrouw weergeven van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan omtrent de financiële positie. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van materiële betekenis zijn voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de controle van de jaarrekening om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de in de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling opgenomen financiële informatie ten aanzien van activiteiten uitgevoerd door uitvoeringsorganisaties van de gemeenschappelijke regeling als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening.

Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 20 maart 2026

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

Paraaf voor waarmerkingsdoeleinden:

E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

Jaarverslag en Jaarrekening 2025

Veiligheidsregio Fryslân

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Voorwoord

Voor u liggen de jaarstukken 2025 van Veiligheidsregio Fryslân. Met deze jaarrekening leggen wij verantwoording af over de uitvoering van onze taken en de financiële resultaten van het afgelopen jaar.

Stabiliteit en doorontwikkeling
2025 stond in het teken van verdere stabilisatie en doorontwikkeling. De focus lag volledig op onze structurele taken binnen brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheid. Tegelijkertijd opereren wij in een omgeving waarin landelijke beleidswijzigingen, arbeidsmarktkrapte en investeringsvraagstukken blijvend invloed hebben op onze organisatie.

Binnen de publieke gezondheid hebben wij verder gewerkt aan de uitvoering van de Friese Preventieaanpak (FPA) en het Fries Integraal Zorgakkoord (FrIZA). De GGD heeft haar rol als kennis- en netwerkorganisatie voor gemeenten verder versterkt, onder meer op het terrein van infectieziektebestrijding, gezondheidsverschillen en gezonde leefomgeving. De invoering van de Omgevingswet vraagt daarbij om blijvende inzet en samenwerking.

Paraat en voorbereid
Crisisbeheersing is in 2025 24/7 paraat gebleven en heeft ingezet op verdere versterking van de informatiepositie en de crisisorganisatie. Daarbij is vooruitgekeken naar de aangekondigde korting op de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding vanaf 2026. Dit vraagt om zorgvuldige keuzes om onze slagkracht ook in de toekomst te waarborgen.

Voor Brandweer Fryslân stond 2025 in het teken van voortgang binnen de bouwagenda, vernieuwing van materieel en versterking van vakbekwaamheid. De uitvoering van nieuwbouw- en verbouwplannen is in de praktijk afhankelijk van externe factoren. Dit vraagt om realisme in planning en financiering.

Financiële positie
Financieel sluiten wij 2025 af met een positief resultaat. Dit wordt voor een belangrijk deel verklaard door vertraging in investeringen en een terughoudende inzet van middelen. Tegelijkertijd is de structurele financiële ruimte beperkt en vragen landelijke ontwikkelingen om blijvende bestuurlijke scherpte.

Ook de komende jaren werken wij verder aan een financieel gezonde en wendbare veiligheidsregio. Dat doen wij samen met gemeenten, ketenpartners en medewerkers. Soberheid, doelmatigheid en kwaliteit blijven daarbij leidend.

Wij spreken onze waardering uit voor de inzet en professionaliteit van onze medewerkers en vrijwilligers. Dankzij hun betrokkenheid en vakmanschap dragen wij ook in de toekomst bij aan een veilig en gezond Fryslân.

Hartelijke groet,

Het dagelijks bestuur

Leeswijzer

Voor u liggen de jaarstukken van 2025. Deze bestaan uit twee delen: het jaarverslag en de jaarrekening.

In het jaarverslag vindt u de programmaverantwoording en de paragrafen.
De programmaverantwoording is het hart van de jaarstukken. Hierin leggen wij verantwoording af over het gevoerde beleid. In de lijn van de begroting 2025 presenteren wij de vier programma's aan de hand van twee vragen:

- Wat hebben wij gedaan?
- Wat heeft dit gekost?

De paragrafen geven betekenis aan de financiële aspecten van de jaarstukken. Risicobeheersing en resultaatafspraken zijn belangrijke uitgangspunten.

Een apart deel is de jaarrekening. In dit onderdeel bevinden zich de balans met toelichting, de programmarekening met toelichting, de bijlage met verantwoordingsinformatie over de specifieke uitkeringen (SISA) en de taakvelden.

Bij de overige gegevens staan onder andere de controleverklaring van de accountant en de voorgestelde resultaatbestemming.

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Inhoudsopgave

Deel I Jaarverslag 2025 5

1. Resultaat 2025 6

2. Programmaverantwoording Gezondheid 7

2.1. Algemeen 7
2.2. Wat hebben wij bereikt in 2025? 8
2.3. Wat heeft dit gekost? 18
2.4. Feiten en cijfers programma Gezondheid 19

3. Programmaverantwoording Crisisbeheersing 20

3.1. Algemeen 20
3.2. Wat hebben wij bereikt in 2025? 20
3.3. Wat heeft dit gekost? 25
3.4. Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing 26

4. Programmaverantwoording Brandweer 27

4.1. Algemeen 27
4.2. Repressie 27
4.3. Wat hebben wij bereikt in 2025? 29
4.4. Wat heeft dit gekost? 34
4.5. Feiten en cijfers programma Brandweer 35

5. Paragrafen 36

5.1. Financiering 36
5.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing 38
5.3. Onderhoud kapitaalgoederen 42
5.4. Bedrijfsvoering 42
5.5. Verbonden partijen 48
5.6. Wet open overheid 49

Deel II Jaarrekening 2025 50

6. Jaarrekening 51

6.1. Balans per 31 december
6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 1 51
6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 2 53
6.3. Toelichtingen 55
6.4 Rechtmatigheidsverantwoording 79
6.5. SiSa-bijlage bij de jaarrekening 80
6.6. Bijlage Taakvelden 83

Deel III Overig 84

7. Overige gegevens 85

7.1. Controleverklaring 86
7.2. Voorgestelde resultaatbestemming 91
7.3. Vaststelling 92

Bijlagen 93
7.4. Investeringskredieten 2025 93
7.5. Samenstelling bestuur en commissies 95
7.6. Analyse van taken 98

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Deel I Jaarverslag 2025

Veiligheidsregio Fryslân

1. Resultaat 2025

Algemene inleiding resultaat

Per programma is het gerealiseerd resultaat als volgt:

Programma	Resultaat tweede bestuursrapportage	Gerealiseerd resultaat
Gezondheid	62.500	-386.500
Crisisbeheersing	967.500	1.084.000
Brandweer	2.915.000	2.786.000
Totaal	**3.945.000**	**3.483.500**
Totaal voorstel resultaatbestemming		1.000.000
Terugstorten naar gemeenten		**2.483.500**

Het gerealiseerde resultaat wordt voornamelijk veroorzaakt door de vrijval van kapitaallasten, zoals toegelicht in beide bestuursrapportages. Daarnaast is de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) terughoudend ingezet, mede vanwege de aangekondigde structurele korting van 10% vanaf 2026. Verder dragen de loon- en prijsbijstelling binnen de BDuR en het gedeeltelijk vrijvallen van het budget voor onvoorziene personele frictie bij aan het positieve resultaat. Daartegenover staat de vorming van een voorziening.

In het resultaat is verwerkt dat wij het te verrekenen bedrag voor indexatie van loon- en materiële kosten (€ 2.335.000) en het resultaat op treasury (€ 827.000) terugbetalen aan de gemeenten. Beide bedragen zijn als schuld opgenomen. De afwijkingen in de operationele resultaten per programma staan nader toegelicht in de betreffende programmaparagrafen.

Resultaatbestemming

Het voorstel voor resultaatbestemming voor 2025 is daarmee als volgt:

Omschrijving	Bedrag
Uitfasering blusschuim (PFAS)	1.000.000
Totaal te bestemmen resultaat	**1.000.000**
Terugstorten naar gemeenten	2.483.500
Totaal	**3.483.500**
Resteert	-

Het balansverloop in de balans is op hoofdlijnen als volgt (x € 1.000):

Activa	31-12-2025	31-12-2024	Passiva	31-12-2025	31-12-2024
Materiële vaste activa	85.053	82.502	Eigen vermogen	12.125	10.661
Financiële vaste activa	217	119	Voorzieningen	13.112	11.510
Vorderingen	7.620	12.996	Langlopende schulden	49.959	45.019
Liquide middelen	494	480	Kortlopende schulden	8.583	18.865
Overlopende activa	1.806	1.908	Overlopende passiva	11.411	11.950
Totaal activa	**95.190**	**98.005**	**Totaal passiva**	**95.190**	**98.005**

Voor een toelichting op de balans wordt verwezen naar paragraaf 6.3.2.

2. Programmaverantwoording Gezondheid

2.1. Algemeen

Preventie
Het jaar 2025 stond in het teken van de voortgezette uitvoering van het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), én van de totstandkoming van het Aanvullend Zorg- en Welzijnsakkoord (AZWA). Gemeenten en GGD'en gaven onverminderd uitvoering aan de afspraken en opgaven uit het IZA en GALA.
Het AZWA kreeg in dit overgangsjaar bestuurlijk en inhoudelijk vorm. GGD GHOR Nederland kreeg een formele positie aan de bestuurlijke overlegtafels en droeg actief bij aan de inhoudelijke agendering en uitwerking van het akkoord. Daarmee zijn publieke gezondheid en preventie nadrukkelijker verankerd in de landelijke beweging van zorg naar gezondheid en welzijn.

Bestuurlijke Opdracht
In 2024 en 2025 stond GGD Fryslân voor complexe opgaven op het gebied van preventie en jeugdgezondheidszorg (JGZ). Daarbij ontstond een structureel begrotingstekort van € 925.000 door stijgende huisvestingskosten en een noodzakelijke functiewaardering.

De bestuurscommissie Gezondheid gaf eind 2024 opdracht om scenario's uit te werken voor huisvesting en taakuitvoering, inclusief de financiële en maatschappelijke gevolgen. In 2025 zijn deze scenario's vormgegeven, naast de reguliere werkzaamheden. Dit leidde op 19 juni 2025 tot besluitvorming. Voor huisvesting is – met name voor JGZ – gekeken naar doelmatiger locatiegebruik, aangepaste huurafspraken en samenwerking met publieke partners, met behoud van de nabijheid van consultatiebureaus. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor de actualisatie van het strategisch huisvestingsplan.

GGD Fryslân behield de inzet op preventie en JGZ rond Gezond Zwanger en de extra zorg voor jonge kwetsbare kinderen. Het bestuur heeft deze taken als aantoonbaar waardevol omschreven, met de aanvulling dat bezuinigingen binnen de jeugdgezondheidzorg waarschijnlijk tot hogere kosten leiden. Een deel van dit tekort vangen we intern op via efficiencymaatregelen en taakherschikking. Het resterende deel wordt gedekt door een aanvullende gemeentelijke bijdrage.

Met deze besluiten hebben we een balans gevonden tussen financiële houdbaarheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Daarmee was 2025 een jaar waarin belangrijke keuzes zijn voorbereid en genomen.

Netwerkorganisatie
In 2025 is op verschillende manieren gewerkt aan het doel om dé adviseur en sparring- en kennispartner voor gemeenten te zijn. Zo was de publicatie van de Volksgezondheid Toekomstverkenning (VTV) aanleiding om kennis te delen met alle gemeenten. Uit deze publicatie blijkt wederom dat gezondheid een vraagstuk is van alle beleidsterreinen. Daarnaast is op verschillende momenten, in diverse samenstellingen, met elkaar gesproken over de grote opgaven rond gezondheid voor de komende jaren. Dit gebeurde onder andere in het nieuw ingerichte Ambtelijk Overleg Publieke Gezondheid.
Het is duidelijk dat een sterke netwerksamenwerking nodig is om deze opgaven het hoofd te bieden. GGD Fryslân was in 2025 betrokken bij verschillende netwerken met diverse disciplines, zoals de Seker en Sûn tafel, de bestuurscommissie Fries Integraal Zorgakkoord (FrIZA) en de stuurgroep Strong Teens and Resilient Minds (STORM).

2.2. Wat hebben wij bereikt in 2025?

Lyts & jong: Een gezonde kansrijke start voor ieder kind

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Toekomstbestendige jeugdgezondheidszorg

In het afgelopen jaar werkten we verder aan de doorontwikkeling van onze jeugdgezondheidszorg (JGZ) voor de leeftijd van -9 maanden tot 18 jaar. We bewegen steeds meer naar een behoeftegerichte aanpak: dichtbij wanneer dat nodig is en op afstand wanneer mogelijk. Dit doen we fysiek en digitaal én individueel en in groepen. Door onze inzet af te stemmen op de situatie van ouders en kinderen investeren we daar waar het meeste effect te behalen is. Zo bieden we maximale waarde voor iedereen. De klantreis is hierbij leidend, met aandacht voor maatwerk, tijdige signalering en passende ondersteuning op het juiste moment.

Doorontwikkeling van het dienstenaanbod

Om deze ambitie te realiseren, werken we aan een vernieuwd JGZ-dienstenaanbod dat aansluit bij de zorgbehoeften van ouders, kinderen en jongeren. Dit betekent dat ons aanbod niet langer voor iedereen hetzelfde is. In 2025 lag de focus op de verdere uitwerking van dit aanbod, met specifieke aandacht voor het inschatten van zorgbehoefte, taakherschikking, digitalisering en ketensamenwerking.

Inschatten van zorgbehoeften

Alle JGZ-professionals werken inmiddels volgens de methodiek Gezamenlijk Inschatten van de Zorgbehoefte. Samen met ouders bepalen we welke ondersteuning passend is. Daarnaast werkten we aan een digitale vragenlijst voor het voortgezet onderwijs, om zorgbehoeften beter en efficiënter in beeld te brengen. De implementatie hiervan staat gepland voor 2026, evenals het verder in kaart brengen van netwerkpartners en hun rol.

Taakherschikking

In een tijd van veranderende zorgvragen en een krappe arbeidsmarkt, helpt taakherschikking ons om het werk slimmer, efficiënter en toekomstbestendig te organiseren. Door taken anders te verdelen, benutten we ieders kwaliteiten beter en verminderen we de werkdruk. In 2025 stelden we onze visie op taakherschikking vast en kozen we voor een gefaseerde uitwerking en invoering in de komende jaren.

Digitale dienstverlening

Onze digitale dienstverlening is verder versterkt. We hebben gewerkt aan het digitaal betrekken van ouders bij gesprekken met jongeren. Ook hebben we de voorbereiding op de organisatie van webinars voor ouders in gang gezet. Dit doen we in samenwerking met elf andere JGZ-organisaties. Daarnaast werkten we toe naar de aanbesteding van een dossier voor volwassen cliënten. Dit was nodig omdat de dienstverlening aan volwassenen steeds verder uitbreidt, onder andere met prenatale vaccinaties en het prenatale huisbezoek.

Ketensamenwerking

De ketensamenwerking is in 2025 verder verdiept. Binnen de Friese Preventieaanpak (FPA) vervult de JGZ een actieve rol als ketenregisseur en als deelnemer aan de provinciale programma's Kansrijke Start en Ouderschap. Daarnaast zijn we betrokken bij alle lokale ketenaanpakken van Kansrijke Start en Kind naar Gezonder Gewicht.

Ziekteverzuimbegeleiding school

Al jaren neemt de werkbelasting bij ziekteverzuimbegeleiding door de jeugdgezondheidszorg toe. Ziekteverzuimbegeleiding is een gezamenlijke opgave in de keten van leerlingen, ouders, scholen, JGZ en leerplichtambtenaren – met voor ieder eigen taken, rollen en verantwoordelijkheden.

Met ingang van schooljaar 2025-2026 zijn we op scholen voor voortgezet onderwijs in de gemeente Súdwest-Fryslân gestart met ziekteverzuimbegeleiding volgens de methode Meer Aandacht voor Ziekgemelde Leerlingen (MAZL). MAZL is een bewezen effectieve interventie, die gericht is op het verhogen van schoolaanwezigheid en het terugdringen van ziekteverzuim. Deze interventie voeren we uit vanuit het aanvullend pakket. Samenwerking in de keten is essentieel voor een succesvolle implementatie van MAZL.

Om onze eigen rol en taken in de ziekteverzuimbegeleiding goed te organiseren, werkten we in 2025 aan een uniforme JGZ-werkwijze voor de overige gemeenten.
Waar mogelijk nemen we daarin elementen van de MAZL-methodiek op. Het succes van goede ziekteverzuimbegeleiding is afhankelijk van de gezamenlijke inzet en het commitment van ketenpartners.

Sociaal medisch advies

GGD Fryslân verzorgt al jarenlang sociaal medische advisering (SMA) voor aanvragen tot leerplichtontheffing op basis van artikel 5 onder a van de Leerplichtwet. Hoewel deze taak niet wettelijk verplicht is, sluit zij nauw aan bij onze missie om kansengelijkheid te bevorderen en kwetsbare kinderen te ondersteunen.
De vraag naar SMA is de afgelopen jaren sterk toegenomen, terwijl de beschikbaarheid van jeugdartsen onder druk staat. Hierdoor moesten we onze capaciteit in 2025 vooral richten op de wettelijke basisdienstverlening en konden we niet alle SMA-aanvragen tijdig behandelen. Dit heeft geleid tot het ontstaan van een wachtlijst in 2025. Inmiddels hebben we een succesvolle werving afgerond en verwachten we in 2026 formatief weer op orde te komen om de aanvragen te behandelen.
Daarnaast waren we in 2025 in gesprek met leerplichtambtenaren van de Friese gemeenten en namen we deel aan een provinciale werkgroep, die werkt aan een nieuwe werkwijze voor aanvragen op grond van artikel 5a. Door vroegtijdig met alle betrokkenen te verkennen wat wél mogelijk is voor een jeugdige, beogen we het aantal vrijstellingen te beperken. De werkgroep boekt voortgang, maar verdere borging van preventie en schoolaanwezigheid vraagt om gezamenlijke inzet.

Centrale zorgverlener

Sinds begin 2025 vervult de jeugdgezondheidszorg in de hele provincie de rol van Centrale Zorgverlener (CZV) binnen de ketenaanpak Kind naar Gezonder Gewicht, volgens het Fries model. Professionals in het veld weten de CZV goed te vinden en ouders en kinderen reageren positief op de begeleiding. Daarmee blijkt de dienstverlening vanaf de start effectief en van duidelijke meerwaarde. De samenwerking binnen de volledige keten, zowel lokaal als provinciaal, is hierbij een belangrijke succesfactor.
Eind 2025 is GGD Fryslân bovendien gecontracteerd als zorgverlener door de zorgverzekeraar. Hierdoor kan in 2026 voor een deel van de CZV-trajecten een zorgvergoeding worden aangevraagd. Dat draagt bij aan verdere borging en continuïteit van deze dienstverlening.

Rijksvaccinatieprogramma

In 2025 stond het Rijksvaccinatieprogramma (RVP) in het teken van de voorbereiding op grote wijzigingen en op de implementatie van de nieuwe RSV-immunisatie (Respiratoir Syncytieel-virus). Het jaar kenmerkte zich door belangrijke stappen in de uitvoering, maar ook door uitdagingen die richting 2026 aandacht vragen.

Wijzigingen in het RVP
Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) presenteerde het implementatieplan voor de wijzigingen die tot 2030 doorgevoerd moeten worden. GGD Fryslân ligt op schema met deze voorbereidingen en richtte zich in 2025 specifiek op de wijziging in de vaccinatie van vijfjarigen. Heldere communicatie naar ouders en professionals over nieuwe vaccinatiemomenten is hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Vaccinatiegraad
De vaccinatiegraad in Fryslân vertoont al jaren een lichte, maar aanhoudende daling.
Bij baby's, kleuters en schoolkinderen is de vaccinatiegraad iets gedaald of gelijk gebleven. Bij jongeren blijft deze stabiel. Het aantal zwangere vrouwen dat zich laat vaccineren tegen kinkhoest of griep, is ook ongeveer gelijk gebleven. Daarnaast zien we wel dat steeds meer jongens zich laten vaccineren tegen het humaan papillomavirus (HPV).

GGD Fryslân probeert te achterhalen hoe de vaccinatiegraad kan worden verhoogd in Leeuwarden-Oost met als doel deze aanpak vervolgens uit te rollen. Dit doen we samen met de gemeente Leeuwarden en de Community of Practice (CoP) van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) rondom doelgroepen en vaccinatiegraad. In 2025 vonden de eerste bijeenkomsten plaats voor het bepalen van een strategie. De vervolgstap is om met de doelgroep in contact te komen om de specifieke bevorderende en belemmerende factoren verder in kaart te brengen. Deze kennis leidt in 2026 tot interventies en een plan voor opschaling in Fryslân.

RSV-immunisatie
Een mijlpaal in 2025 was het besluit om de RSV-immunisatie op te nemen in het RVP.
Vanaf het najaar krijgen alle baby's in Nederland een prik met antistoffen tegen het RS-virus. Dit is bedoeld om ernstige ziekte en ziekenhuisopnames te voorkomen.
GGD Fryslân heeft deze nieuwe immunisatie succesvol geïmplementeerd via consultatiebureaus en huisbezoeken, in nauwe samenwerking met het RIVM.
Dit najaar zijn veel minder ziekenhuisopnames van kinderen met het RS-virus gezien. Dat is een positief signaal dat de campagne goed uitpakt. De kleinschalige aanpak van de vaccinatiecampagne maakt de uitvoering laagdrempelig en efficiënt, maar vraagt blijvende aandacht voor capaciteit en monitoring van effectiviteit en acceptatie.

Preventieve kracht van de jeugdgezondheidszorg in een krappe zorgketen

We blijven inzetten op de doorontwikkeling en toekomstbestendigheid van onze diensten. Ook in 2025 bracht de JGZ bij nagenoeg alle pasgeboren kinderen in Fryslân een huisbezoek. We voorzagen kinderen en hun ouders of verzorgers van preventieve zorg en verzorgden een groot deel van de vaccinaties.
Ook bezochten we alle Friese scholen om problematiek rondom het opgroeien vroegtijdig te signaleren, te monitoren en preventieve zorg te geven. Die signalering heeft onder meer betrekking op ontwikkeling, gezondheid, leefstijl en leefomgeving van het kind. Dit kan gaan om gedragsproblemen, zorgen over de opvoedsituatie, mentale klachten of fysieke klachten. We hebben meegewerkt aan een sterke sociale pedagogische basis. In talloze situaties heeft JGZ bijgedragen aan normalisering en het stimuleren van eigenaarschap bij ouders. Tegelijkertijd hebben we gezorgd voor tijdige signalering en passende inzet van zorg, in nauwe afstemming met onze partners.

We ervaarden in 2025 opnieuw dat de (jeugd)zorgketens onder druk staan, omdat andere partners minder capaciteit hebben of doorverwijzing niet altijd mogelijk is. Voorbeelden zien we in de kraamzorg en jeugdhulpverlening. Wachtlijsten nemen toe en zorgvragen blijven groeien. Hierdoor raken wij eerder betrokken of blijven we vaker langer betrokken bij casuïstiek. Om de continuïteit van zorg te waarborgen, leveren wij regelmatig overbruggingszorg. Dit heeft directe gevolgen voor de werkdruk.

Dit vraagt om duidelijke afspraken over:

- rolverdeling;
- goede aansluiting bij integraal provinciaal jeugdbeleid en de hervormingsagenda jeugd;
- inzicht in wat lokaal kan worden opgepakt;
- aandacht voor de belasting van onze professionals.

Hiervoor zoeken we actief contact met partners zoals Sociaal Domein Fryslân.

Grut: Gezondheidspotentieel versterken

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Vaccinatielandschap in ontwikkeling (volwassenen)

In augustus 2025 heeft het ministerie van VWS aangegeven van plan te zijn het RIVM opdracht te geven om de vaccinatiezorg voor volwassenen te versterken. Dit traject sluit aan bij de eerder uitgevoerde uitvoeringstoets. In afwachting van deze landelijke ontwikkelingen zijn in 2025 de eerste verkennende gesprekken gevoerd over de uitvoering in Fryslân.

Nu niet zwanger

In 2025 bereikte het programma Nu Niet Zwanger (NNZ) in Fryslân een belangrijke mijlpaal: vijf jaar na de start is het programma uitgegroeid van project tot een structureel en landelijk geborgd instrument. De impact hiervan werd zichtbaar in de intensievere samenwerking tussen zorg, sociaal domein en onderwijs. Hierdoor zijn huidige en toekomstige professionals beter toegerust om het gesprek te voeren over kinderwens, seksualiteit en anticonceptie. De focus verschoof naar duurzame verankering in beleid, werkprocessen en deskundigheidsbevordering, mede door opname van NNZ als basisfunctionaliteit in het AZWA.

Tegelijkertijd stond 2025 in het teken van verdieping en doorontwikkeling, gericht op structurele borging binnen organisaties. GGD Fryslân leverde hieraan een actieve bijdrage via landelijke samenwerking en de ontwikkeling van de handreiking 'Verder met Nu Niet Zwanger'. Deze handreiking ondersteunt organisaties bij duurzame implementatie van NNZ. Het afgelopen jaar maakte duidelijk dat structurele borging alleen slaagt met een goede verbinding tussen beleid en praktijk.

Monitoring, signalering en advies

Fitaal Wiis

In 2025 is binnen de bestaande kaders gewerkt aan de preventieve opgave rond gezond en vitaal ouder worden. Dit gebeurde in samenhang met landelijke beleidsontwikkelingen zoals GALA, IZA en Wonen en Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO). In deze ontwikkelingen ligt de nadruk op waarderend kijken naar ouderen en het uitstellen van kwetsbaarheid.
Een belangrijk resultaat is dat de principes van Fitaal Wiis zijn doorvertaald naar de ontwikkeling van een landelijke visie op ouderengezondheid. Tegelijkertijd lieten personele verschuivingen zien dat structurele borging van capaciteit binnen dit thema aandacht blijft vragen. Daarom is in de tweede helft van 2025 gestuurd op heroriëntatie en meer samenhang met gezondheidsbevordering.

Regionaal is binnen de bestaande netwerken samengewerkt aan ouderengezondheid, onder andere via de coalitie Fitaal Wiis binnen de Friese Preventieaanpak (FPA). Het thema Valpreventie blijft hierin een herkenbaar onderdeel. In het licht van de bestuurlijke opdracht hebben we ervoor gekozen om dit thema te integreren in de reguliere uitvoering en gezondheidsbevordering. De ervaringen en landelijke ontwikkelingen in 2025 onderstrepen ook het belang om dit thema richting 2026 structureel te beleggen binnen bestaande programma's en werkwijzen.

Elkenien

Monitoring, signalering en advies

IZA, GALA en AZWA

In 2025 gaf GGD Fryslân verder invulling aan haar rol binnen de landelijke akkoorden IZA, GALA en AZWA. Door de uitwerking van het GALA en de brede SPUK-regeling is de preventieopgave voor gemeenten omvangrijker en complexer geworden, met niet-vrijblijvende afspraken en hogere verwachtingen voor uitvoering en advisering. Binnen dit kader is GGD Fryslân gepositioneerd als strategisch adviseur en sparring- en kennispartner voor gemeenten, met een nadrukkelijke focus op het terugdringen van gezondheidsachterstanden. De extra middelen die gemeenten tot en met 2026 ontvangen, zijn volgens landelijke afspraken ingezet voor de versterking van deze kennis- en adviesfunctie.

Daarnaast droegen wij bij aan de versterking van de regionale preventie-infrastructuur. Dit deden we onder meer door actieve deelname aan de coalities binnen de Friese Preventieaanpak (FPA) en door inzet op monitoring, signalering en advisering. Daarmee is geborgd dat publieke gezondheid breed is ingebracht en dat landelijke preventieopgaven zijn vertaald naar de lokale en regionale praktijk.

Het AZWA, dat voortbouwt op het IZA, is in 2025 bestuurlijk gevolgd en verder uitgewerkt. In juli 2025 is een onderhandelingsakkoord bereikt. In samenwerking met onder andere het ministerie van VWS, Zorgverzekeraars Nederland (ZN), de Vereniging van Nederlandse gemeenten (VNG) en GGD GHOR Nederland zijn voorbereidingen getroffen voor de verdere inhoudelijke en financiële uitwerking in 2025 en 2026. Wij zijn actief betrokken bij deze ontwikkelingen en leverden een bijdrage aan de ontwikkeling van het format voor de regionale preventie-infrastructuur (RPI) en de basisfunctionaliteiten. Deze basisfunctionaliteiten zijn laagdrempelige voorzieningen zoals vroegsignalering, preventieve ondersteuning, begeleiding en toeleiding. Hiermee krijgen inwoners tijdig passende hulp op het snijvlak van zorg en sociaal domein.
De RPI zorgt ervoor dat deze functionaliteiten duurzaam zijn georganiseerd. Dit gebeurt via duidelijke regionale afspraken, samenwerking tussen gemeenten en zorg en welzijnspartijen, en via stabiele governance en financiering. Zo blijven preventie en ondersteuning beschikbaar en effectief.

SPUK 14

In 2025 hebben we binnen GALA (programmaonderdeel SPUK 14) gewerkt aan het versterken en bundelen van kennis over sociaaleconomische gezondheidsverschillen en onze rol bij het verkleinen daarvan. De focus lag op het ophalen, duiden en toepasbaar maken van actuele kennis en inzichten, zodat deze kunnen worden benut in lopende GGD-activiteiten en beleidsontwikkeling.
In 2026 ronden we dit programma af. Doel is dat de opgebouwde kennis structureel landt in lokaal gezondheidsbeleid en in onze nieuwe meerjarenkoers.

Friese Preventieaanpak

In 2025 heeft de Friese Preventieaanpak (FPA) zich verder ontwikkeld als het centrale samenwerkingsverband voor de regionale preventie-infrastructuur (RPI) binnen de kaders van het IZA, GALA en de contouren van het AZWA.

De totstandkoming van het transformatieplan Versterken Sociale Basis is binnen de FPA belegd. De FPA zorgde er in 2025 dat de versnelde toets is ingediend en dat parallel is gewerkt aan de volledige aanvraag. Deze aanvraag is succesvol ingediend en positief beoordeeld. Landelijk zijn de middelen voor de transformatieplannen op.

Binnen het transformatieplan *Mentale Gezondheid en Veerkracht* is de FPA verantwoordelijk voor het vormgeven van preventie. De focus ligt op drie prioritaire thema's:

- het vergroten van mentaal welbevinden;
- depressie en suïcidepreventie;
- het verminderen van eenzaamheid gedurende de levensloop.

We hebben de regionale coördinatie van de FPA, conform afspraak, uitgevoerd en de governance verder verduidelijkt, met vastgestelde rolafspraken voor GGD Fryslân binnen de coalities. In 2025 hebben we ook een start gemaakt met de doorontwikkeling van de FPA in lijn met het AZWA. Dit akkoord is in de loop van het jaar bestuurlijk ondertekend. Deze ontwikkeling krijgt in 2026 verdere uitwerking.

De financiering van de FPA is in 2025 gedekt vanuit SPUK IZA-middelen, die doorlopen tot en met 2026. Tegelijkertijd bleef het risico van structurele financiering nadrukkelijk in beeld en is dit bestuurlijk geagendeerd. Het vijfjarig lustrum van de FPA, de brede partnerbetrokkenheid en de landelijke aandacht – onder meer door het bezoek van de directeur-generaal Volksgezondheid – onderstrepen de maatschappelijke waarde en positionering van de FPA. Aandachtspunt richting 2026 blijft de verdere versterking van de inhoudelijke rol van GGD Fryslân en de borging van financiering en governance op langere termijn.

Gezonde leefomgeving

Een gezonde leefomgeving levert een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van gezondheidsverschillen. Ook in 2025 hebben veel gemeenten ons advies gevraagd over de leefomgeving, met name bij woningbouwaanvragen. Daarnaast adviseerden we over (herzieningen van) omgevingsvisies.

Bij complexe adviesaanvragen voorziet een multidisciplinair team de vragen van gemeenten van een integraal advies. In 2025 kon deze integrale advisering worden voortgezet met incidentele middelen. Ook is, samen met gemeenten, een start gemaakt met een vervolgvoorstel voor onze inzet in de komende jaren. Besluitvorming hierover vindt in 2026 plaats in de bestuurscommissie Gezondheid.

Epidemiologie

Gezondheidsatlas, Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen en Gezondheidspanel
2025 stond in het teken van een belangrijke mijlpaal: de succesvolle lancering van de Gezondheidsatlas. Hiermee is er één centrale plek waar actuele gezondheidsgegevens toegankelijk zijn. De Gezondheidsatlas is te vinden via de website van GGD Fryslân en wordt de komende jaren verder doorontwikkeld.

Daarnaast zijn in 2025 de resultaten van de Volwassenen- en Ouderenmonitor bekendgemaakt, inclusief de gebiedscijfers. Deze cijfers geven waardevol inzicht in de gezondheid van de Friese inwoners op regionaal en lokaal niveau. Alle cijfers zijn opgenomen in de Gezondheidsatlas. Verder hebben we in 2025 diverse panelonderzoeken uitgevoerd. Deze richtten zich op sociale cohesie in de buurt en zonbescherming.

Academische werkplaats
In 2025 hebben acht studenten hun onderzoeksstage bij de GGD afgerond. In september zijn twee nieuwe studenten gestart. De studenten komen van verschillende opleidingen (voornamelijk NHL en RUG) en doen onderzoek naar uiteenlopende onderwerpen, zoals gezondheidsverschillen, gezonde leefomgeving en valpreventie.

Monitor Opgroeien in Kansrijke Omgeving
We hebben de monitoring Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) in 2025 verder voortgezet als onderdeel van de OKO-aanpak. In 2025 namen vijf gemeenten deel aan de OKO-monitoring: Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland, Harlingen en Leeuwarden. De resultaten hiervan bespreken we in 2026 tijdens dialoogsessies met gemeenten en partners. Daarnaast voeren we in 2026 de Gezondheidsmonitor Jeugd uit, met de OKO-monitoring als onderdeel hiervan. Daarmee sluiten in 2026 alle Friese gemeenten aan, zodat de OKO-monitoring breed kan worden ingezet om beleid en aanpak verder te onderbouwen en te versterken.

Beleidsadvisering

In 2025 hebben we onze rol als verbindende en adviserende partij tussen de verschillende domeinen verder ingevuld. Daarnaast zijn we gepositioneerd als sparringpartner en kennisbron voor gemeenten op het gebied van preventie en gezondheid. Ook in 2026 blijven we investeren in het verdiepen van onze inhoudelijke expertise en het versterken van onze strategische capaciteit.

Uitvoerende taken gezondheidsbescherming

Infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid

In 2025 is de opdracht voor de versterking van de infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid gecontinueerd. Deze inzet is nog steeds tijdelijk en primair gericht op personele versterking, met als uitgangspunten het borgen van continuïteit en het beperken van financiële risico's.

Landelijk is in 2025 veel ontwikkeld rondom de Landelijke Functionaliteit Infectieziekte-bestrijding (LFI). Vanuit GGD Fryslân is actief bijgedragen door inhoudelijke kennis en praktijk-ervaring in te brengen, in samenwerking met GGD Drenthe en GGD Groningen.

Verder voerden we de najaarscampagne COVID-19 binnen de gestelde termijnen en het beschikbare budget uit. De campagne liep van week 38 tot en met week 49 en resulteerde in circa 80.000 toegediende vaccinaties in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden.

Tuberculose

Op 3Noord-niveau zijn we in 2025 gestart met een verkenning naar verdere samenwerking binnen de tuberculosezorg (TBC), met het oog op toekomstbestendigheid.
Aanleiding hiervoor is de combinatie van een dalende incidentie en een toenemend tekort aan gekwalificeerde professionals. Met name de verwachte schaarste aan TBC-artsen vormt een gedeeld en groeiend risico voor de continuïteit van de zorg, zowel regionaal als landelijk. Hoewel de huidige bezetting in Fryslân op orde is, blijft deze kwetsbaar en is er weinig ruimte voor uitval of verdere krapte. De samenwerking en inhoudelijke afstemming binnen het regionaal expertisecentrum van samenwerkende GGD'en en op 3Noord-niveau verlopen in de praktijk moeizaam. Dit komt onder meer doordat er naast de dagelijkse werkzaamheden beperkt tijd is voor gezamenlijke ontwikkeling.

Forensische geneeskunde

2025 was een jaar van intensieve transitie binnen de forensische geneeskunde in Noord-Nederland. Met de vorming van één integraal team Forensische Geneeskunde (FG) 3Noord per 1 januari is een basis gelegd voor toekomstbestendige dienstverlening.

De implementatie kende echter substantiële knelpunten. Verschillen in werkwijzen moesten worden overbrugd, rolduidelijkheid moest opnieuw worden ingericht en de dienstverlening kwam in het eerste kwartaal onder druk te staan. De aanbesteding van de Medische Arrestantenzorg (MAZ) zorgde daarnaast voor onzekerheid over de operationele continuïteit en financiële voorspelbaarheid. Dit vroeg om stevige bijsturing.

Vanaf mei hebben we ingezet op versterkte sturing en organisatieontwikkeling, met een koerswijziging naar integrale aansturing van de volledige FG-dienstverlening. Door scherper te prioriteren, planbaar werk beter te organiseren en de capaciteit van forensisch artsen gericht in te zetten voor acute zorg, nam de operationele druk af. Dit droeg bij aan herstel van vertrouwen binnen de organisatie en bij ketenpartners.
De keuze om in deze fase prioriteit te geven aan continuïteit en kwaliteit leidde tot een (tijdelijk) negatief financieel resultaat. De afbouw van externe artsencapaciteit kon namelijk minder snel plaatsvinden dan voorzien. In 2026 ligt de focus op verdere doorontwikkeling van FG 3Noord, afronding van de MAZ-opgave, versterking van het werkgeverschap en voorbereiding op een landelijk georganiseerd stelsel voor forensische geneeskunde. Dat stelsel treedt mogelijk vanaf 2027 in werking.

Seksuele Gezondheid

Een belangrijke inhoudelijke ontwikkeling in 2025 is de overgang naar thematisch werken op basis van het handboek Seksuele Gezondheid. De focus verschuift daarmee van doelgroepen naar thema's. Dit draagt bij aan een meer integrale en gerichte benadering van kwetsbare groepen.
Op 3Noord-niveau is de regionale samenwerking verder versterkt. Deze samenwerking ondersteunt een samenhangende en doelmatige inrichting van seksuele gezondheidszorg, met oog voor maatschappelijke impact binnen de beschikbare middelen.

Medische milieukunde

In 2025 bleef de maatschappelijke en media-aandacht voor medische milieukundige thema's onverminderd groot. Zorgen over de gezondheidseffecten van schadelijke stoffen – waaronder bestrijdingsmiddelen, lood, staalslakken en poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) – vroegen om actieve inzet en duiding vanuit de GGD. We hebben inwoners en verschillende overheden voorzien van deskundig advies en concreet handelingsperspectief. Daarnaast werkten we aan thema's als een gezond binnenmilieu, uitstoot vanuit de veehouderij, (laagfrequent) omgevingsgeluid en de gezondheidseffecten van klimaatadaptatie.

Rond PFAS in Leeuwarden blijven we de ontwikkelingen volgen in de Jelsumer Feart en de Lytse Feart. Dit doen we in samenwerking met de gemeente en Wetterskip Fryslân.
Ons huidige advies blijft naar verwachting meerdere jaren van kracht. Onze werkwijze wordt daarbij landelijk gevolgd en gebruikt als inspiratie voor toekomstige PFAS-casuïstiek.
De gemeente Leeuwarden start een aanvullend onderzoeksprogramma, met aanvullende financiering, naar milieu- en gezondheidseffecten van PFAS binnen en buiten het belaste gebied. Vooruitkijkend naar 2026 verwachten we dat de vraag naar deskundige duiding verder toeneemt. Nieuwe stoffen, veranderende regelgeving en maatschappelijke zorgen vragen om een proactieve rol van de GGD.

Gezondheidsbevordering

In 2025 hebben we zowel provinciaal als lokaal met onze kennis en adviezen bijgedragen aan projecten en programma's voor gezondheidsbevordering. We realiseerden de doelen van *Rookvrije Generatie Fryslân, Nuchtere Fries en Nuchter Over Gewicht* en versterkten de samenwerking tussen deze programma's.

Als GGD waren we lokaal betrokken bij GALA-plannen, gezonde wijkaanpakken, het programma *Opgroeien in een Kansrijke Omgeving* en ketenaanpakken zoals *Valpreventie en* ***Kind naar Gezonder Gewicht***. Daarnaast ondersteunden we scholen als adviseur Gezonde School bij hun inzet voor een gezonde leefstijl.

Bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crisis

Ontwikkelingen maatschappelijke zorg

In de periode van 1 januari tot 1 december 2025 zijn 211 meldingen van woningvervuiling geregistreerd. Dit aantal ligt in lijn met voorgaande jaren en wijst daarmee op een stabiele problematiek. Inwoners met ernstige problematiek rond woonhygiëne zijn ondersteund met een eenmalige schoonmaak. Daarmee zijn risico's zoals ernstige overlast, brandgevaar en infectiegevaar beperkt. In dezelfde periode ontving het meldpunt 1.694 meldingen over inwoners met onbegrepen gedrag. Voor deze personen is actief ingezet op toeleiding naar passende zorg, begeleiding of ondersteuning. Het aantal meldingen blijft stijgen, vooral vanuit de politie. Dit kan duiden op zowel een groeiende zichtbaarheid van complexe problematiek als op een betere vind-baarheid van het meldpunt voor ketenpartners. In het kader van verplichte zorg, voerden we tussen januari en december 128 pogingen tot horen uit. Hiermee hebben we invulling gege-ven aan zorgvuldige bescherming van de rechten van cliënten bij de toepassing van deze ingrijpende maatregel.

Mentale gezondheid versterken

In 2025 heeft GGD Fryslân haar rol en inzet op het thema mentale gezondheid verder aangescherpt. Aanleiding hiervoor zijn de toenemende zorgen over de mentale gezondheid van jongeren en jongvolwassenen en de maatschappelijke en wettelijke ontwikkelingen, waaronder het initiatiefvoorstel suïcidepreventie. Vanuit haar publieke taak, expertise en regionale positie levert de GGD een actieve bijdrage aan het versterken van de mentale gezondheid in Fryslân. We leverden in 2025 input voor het transformatieplan Mentale Gezondheid binnen de FPA enhet FrIZA, met een duidelijke focus op preventie en samenwerking in de sociale basis. Daarbij ligt de nadruk op collectieve preventie en het versterken van mentale weerbaarheid, met specifieke aandacht voor depressie, suïcidepreventie en eenzaamheid gedurende de levensloop. Ook via inzet op de aanpak Strong Teens and Resilient Minds (STORM) en deelname aan de stuurgroep, dragen we hieraan bij.

Grip op onbegrip

In 2025 is een belangrijke eerste stap gezet in het beter in beeld brengen van de aard en omvang van onbegrepen gedrag in Fryslân. In samenwerking met GGZ Friesland, politie, Sociaal Domein Fryslân, woningcorporaties, NHL Stenden, Wender en de Regionale Ambulancevoorziening is gestart met dataonderzoek en praktijkverkennend onderzoek. Deze opstartfase leverde samenhangend inzicht op in meldingen, patronen en knelpunten binnen de keten. Tegelijkertijd is het professionele netwerk verder verbonden en verbreed, onder meer met woningcorporaties en ervaringsdeskundigen.

De combinatie van kwantitatieve data en kwalitatieve inzichten heeft geleid tot vijf prioritaire verbeterlijnen, onder andere op het gebied van triage, informatie-uitwisseling, procesregie en inzet van ervaringsdeskundigheid. Deze verbeterlijnen vormen de basis binnen het vervolgproject Samen Sterker: integrale aanpak onbegrepen gedrag Fryslân. Daarnaast hebben we toegewerkt naar een governancestructuur om sturing en eigenaarschap op bestuurlijk niveau te versterken, ondersteund door een samenwerkingsovereenkomst tussen netwerkpartners. Een belangrijk inzicht richting 2026 is dat succesvolle implementatie vraagt om duidelijke sturing en coördinatie. Tegelijkertijd blijft het werken met tijdelijke projectmiddelen een risico voor de continuïteit. Na afronding van dit project wordt verwacht dat vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en vanuit het ministerie van VWS structurele middelen beschikbaar komen. Deze middelen zijn reeds als reservering opgenomen in de begrotingen van JenV en VWS.

Suïcidepreventie

In 2025 is suïcidepreventie in Fryslân beleidsmatig verder versterkt. Tijdens de Wereld Suïcide Preventie Week organiseerden we samen met gemeenten en ketenpartners activiteiten om aandacht te vragen voor suïcidaliteit en zo het gesprek hierover te stimuleren. Met onder meer het jaarlijks terugkerende *Walk into the light* en de bijeenkomst *Man & (ûn)Macht Moeting* is ingezet op het doorbreken van taboes, met specifieke aandacht voor Friese mannen als risicogroep.

Tegelijkertijd hebben we in 2025 toegewerkt naar een structurele verankering van suïcidepreventie, vooruitlopend op de Wet integrale suïcidepreventie. Vanuit onze publieke taak en expertise — onder meer opgedaan in de Supranet-proeftuin — hebben we gemeenten geadviseerd en ondersteund bij de voorbereiding op deze wetswijziging. In samenwerking met gemeenten werken we aan een provinciaal plan. Daarmee krijgt suïcidepreventie nadrukkelijk vorm als gezamenlijke verantwoordelijkheid. Dit sluit aan bij de ambitie uit de landelijke nota Gezondheidsbeleid 2025–2028 om regionaal samen te werken aan een brede en samenhangende aanpak, met als doel het terugdringen van het aantal suïcides.

GGD-crisisorganisatie

In januari 2025 zijn het GGD RampenOpvangPlan (GROP) en het Integraal Crisisplan Publieke Gezondheid vastgesteld. Hiermee hebben we een toekomstbestendige crisisorganisatie ingericht. Ook stelden we aanvullend het opleidingsplan vast en startten we met het vakbekwaam maken en houden van crisisfunctionarissen. Hoewel we het OTO-jaarplan (opleiden, trainen en oefenen) niet volledig konden uitvoeren, hebben we gericht geïnvesteerd in kerncompetenties. Dit betrof onder andere trainingen voor psychosociale hulpverlening en het oefenen van opschaling binnen de infectieziekte-bestrijding. Verder hebben we ingezet op versterking van de samenwerking in crisisbeheersing binnen 3Noord, in lijn met de gezamenlijke transitieopgave tussen de LFI en de GGD'en.

Toezicht

Toezicht houden

In 2025 zette team Toezicht verdere stappen richting stimulerend toezicht, met meer nadruk op dialoog en duurzame kwaliteitsverbetering. Met extra personele inzet realiseerden we een hoge inspectiedekking van 98% in de kinderopvang. Voor de gastouderopvang is de norm volledig gehaald. Tegelijkertijd hebben we ingezet op herstelgericht toezicht en versterkte samenwerking met gemeenten om veilige en gezonde kinderopvang duurzaam te borgen. Daarnaast is breed toezicht uitgevoerd in andere domeinen, waaronder schepen, tattoo- en piercingshops, AZC's en seksbedrijven. Het Wmo-toezicht wordt vanaf 2026 gefaseerd beëindigd, omdat het geringe aantal deelnemende gemeenten deze taak niet langer doelmatig maakt. Daarom zetten we in 2026 minder uren in voor Wmo-toezicht.

Organisatie

HKZ-audit

Bij Veiligheidsregio Fryslân vindt jaarlijks een HKZ-audit (Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Zorgsector) plaats. Tijdens deze audit wordt getoetst of het kwaliteitsmanagementsysteem goed werkt en of de organisatie kwaliteit op een goede manier organiseert. Daarbij worden de eisen van de HKZ GHOR (2019) en HKZ Publieke Gezondheid (2019) gevolgd. Tijdens deze audit is een bevinding geconstateerd met betrekking tot de vindbaarheid, actualiteit en het beheer van kwaliteitsdocumenten. Het doel is om deze bevinding opgelost te hebben voor de audit tot hercertificering in januari 2026.

Digitalisering/iStrategie

In 2025 stelden we de iStrategie (informatiestrategie) vast. Daarmee onderstrepen we het belang van digitalisering, datagedreven werken, informatieveiligheid en (digitale) samenwerking als fundament voor toekomstgerichte publieke gezondheidszorg. We brachten de verschillende lopende initiatieven bij elkaar om meer focus en richting te geven.
Daarnaast werkten we een aantal initiatieven verder uit, zoals chatbots bij het klantcontactcentrum en digitale dienstverlening binnen de JGZ. Het klantperspectief staat hierbij centraal.

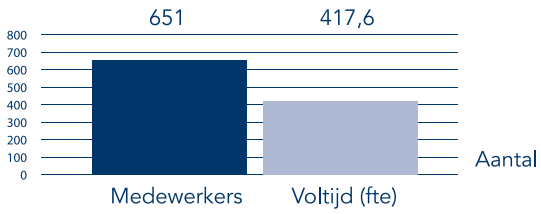
2.3. Wat heeft dit gekost?

	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Gezondheid						
Pijler 1	23.351.700	6.050.627	17.301.073	23.579.559	6.685.729	16.893.830
Pijler 2	19.547.525	9.974.284	9.573.241	18.509.387	9.689.601	8.819.786
Pijler 3	7.918.905	7.149.668	769.237	7.251.211	6.304.990	946.221
Pijler 4	2.046.183	2.057.144	-10.961	2.165.653	2.185.357	-19.704
Toegerekende organisatiekosten	7.904.084	53.141	7.850.943	7.839.956	78.668	7.761.288
Subtotaal programma	60.768.398	25.284.864	35.483.534	59.345.767	24.944.345	34.401.422
Dekkingsmiddelen gezondheid						
Gemeentelijke bijdrage	-	34.262.269	-34.262.269	-	32.926.433	-32.926.433
Subtotaal dekkingsmiddelen	-	34.262.269	-34.262.269	-	32.926.433	-32.926.433
Totaal saldo van baten en lasten	**60.768.398**	**59.547.133**	**1.221.264**	**59.345.767**	**57.870.778**	**1.474.989**
Reservemutaties gezondheid	102.000	1.323.264	-1.221.264	102.000	1.190.266	-1.088.266
Gerealiseerd resultaat gezondheid	**60.870.398**	**60.870.398**	**-**	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**

Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

2.4. Feiten en cijfers programma Gezondheid

Cijfers medewerkers 2025

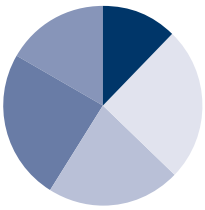

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	38
Vrouw	613

	%
Man	5,8
Vrouw	94,2

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	81
30-39	162
40-49	142
50-59	159
> 60	107

	%
<30	12,5
30-39	24,9
40-49	21,8
50-59	24,4
>60	16,4

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	8,42	6,99	7,41
Meldfrequentie	0,87	0,77	0,56

3. Programmaverantwoording Crisisbeheersing

3.1. Algemeen

Terugkijkend op 2025 zijn wij trots op de volgende mijlpalen:

- We hielden onze crisisorganisatie het gehele jaar 24/7 op sterkte (een enorme inspanning gelet op de huidige arbeidsmarkt).
- Onze crisisorganisatie was 24/7 paraat en kwam bij 11 GRIP-inzetten in actie; de volledige crisisorganisatie (opgeschaald naar GRIP-3) kwam in actie tijdens de systeemtest.
- Onze crisisorganisatie verhuisde dit jaar van de Meldkamer In Drachten naar de hoofdvestiging van VRF in Leeuwarden.
- Onze crisisorganisatie voldeed ook dit jaar weer aan het Toetsingskader van de Inspectie Justitie & Veiligheid.
- Ons bestuur stelde – in het kader van de Rijksbrede Weerbaarheidsopgave - de Friese Samenwerkingsagenda Weerbaarheid & Veerkracht 2025-2027 vast.
- Ons Veiligheidsinformatieknooppunt (VIK) presenteerde vanaf september wekelijks een actueel veiligheidsbeeld aan de dienstdoende piketfunctionarissen van de crisisorganisatie (Brandweer, GGD /GHOR en Crisisbeheersing).

3.2. Wat hebben wij bereikt in 2025?

1. Wij zijn 24/7 alert en paraat

Wij beschikken over een robuuste crisisorganisatie met passend en voldoende personeel. Daarmee staan we 24/7 paraat.

Crisisorganisatie op sterkte, vakbekwaam, 24/7 paraat én nieuwe huisvesting RCC
Net als voorgaande jaren kende de crisisorganisatie in 2025 verloop in de bezetting. We hebben veel nieuwe crisisfunctionarissen geworven en opgeleid. Daarmee bleven alle piketgroepen bezet met passend personeel en was de crisisorganisatie ook in 2025 24/7 paraat.

In 2025 voerden we een volledig vakbekwaamheidsprogramma uit. Zo organiseerden we onder andere trainingen voor burgemeesters en gemeentesecretarissen, voor gemeenten (bevolkingszorg) en voor onze crisisteams: Commando Plaats Incident (CoPI), Coördinatieteam Waddeneilanden (CoWA), Regionaal Operationeel Team (ROT) en Gemeentelijk Beleidsteam (GBT).

De crisisorganisatie kwam elf keer in actie bij een GRIP 1-situatie. Het ging vaak om zeer grote branden. In 2025 heeft een ongeval met een luchtballon plaatsgevonden bij de Hoeve en kreeg Leeuwarden te maken met een grote stroomstoring. Naast deze kortdurende rampen en crises is VRF sinds 2020 betrokken bij het opruimen van kadavers van wilde vogels met vogelgriep. Wij faciliteren hierbij het regionale overleg van betrokken partijen zoals het Wetterskip, gemeenten, provincie en terreinbeheerders.

In 2025 verhuisde het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC) van de Meldkamer in Drachten naar onze hoofdlocatie aan de Harlingertrekweg in Leeuwarden. Hiermee is een verbetering gerealiseerd van de continuïteit van onze crisisorganisatie. We werken nu op onze eigen systemen en zijn niet meer afhankelijk van derden.

VRF voldoet aan toetsingskader Inspectie Justitie en Veiligheid en organiseert systeemtest

Op verzoek van de inspectie leverden wij, net als voorgaande jaren, een zogenaamde 'Rode Draden Analyse' aan. Deze analyse is gebaseerd op elf GRIP-incidenten, twee niet GRIP-inzetten en veertien praktijksimulaties die in 2024 hebben plaatsgevonden. De Inspectie Justitie en Veiligheid liet ons in 2025 weten dat wij over 2024 opnieuw hebben voldaan aan alle vereisten uit haar toetsingskader.

De inspectie verzocht ons daarnaast om een systeemtest te organiseren, omdat er de afgelopen jaren geen GRIP-3- of GRIP-4-inzetten zijn geweest in Fryslân. Op 3 december 2025 hebben we deze systeemtest uitgevoerd. Tijdens de test is opgeschaald naar GRIP-3 en heeft de meldkamer Noord-Nederland de crisisteams van het CoPI, ROT en GBT van de gemeente Súdwest-Fryslân onverwachts gealarmeerd. Daarmee hebben we, conform het verzoek van de inspectie, de volledige hoofdstructuur van de crisisbeheersing (meldkamer, CoPI, ROT en GBT) gelijktijdig en in samenhang getoetst (scenario: wateroverlast). Over de uitkomsten van deze systeemtest infomeren we het bestuur in 2026.

Crisiscommunicatie: nieuwe website www.fryslanveilig.nl live

In het eerste kwartaal van 2025 is onze nieuwe website over crisiscommunicatie live gegaan. Bij een incident biedt deze website inwoners, gemeenten en betrokkenen actuele informatie en concrete handelingsperspectieven. In oktober hebben we de website met een publiekscampagne, via onder andere Omrop Fryslân, extra onder de aandacht gebracht. Dit had effect, aangezien ruim 75.000 mensen de website bezochten. De GRIP-incidenten en de webpagina's over de risico's in Fryslân, het maken van een noodplan en een noodpakket werden het meest bekeken.

2. Wij dragen bij aan het voorkomen van crisis

Wij adviseren en informeren inwoners, gemeenten, instellingen en andere partijen in ons netwerk. Met als doel: vergroten veiligheid en bewustzijn.

Nieuwe risicoprofielen vastgesteld

Regionaal Risicoprofiel 2026-2029 voorlopig vastgesteld door algemeen bestuur

In 2025 liep het regionaal risicoprofiel af en daarom stelden we een nieuw risicoprofiel voor Fryslân op. Hiervoor voerden we in september gesprekken met gemeenten en crisispartners tijdens het door ons georganiseerde congres Risico's in Fryslân. In december stelde het algemeen bestuur het nieuwe risicoprofiel voorlopig vast. Dit profiel vormt het vertrekpunt voor de Meerjarenkoers 2027-2030. In 2026 bieden we het risicoprofiel, gelijktijdig met het ontwerp van onze nieuwe meerjarenkoers, aan voor zienswijzen aan de gemeenteraden.

Nieuw zorgrisicoprofiel 2025-2029 Noord-Nederland

In de landelijke contourennota Versterking Crisisbeheersing en Brandweerzorg is voor de GHOR opgenomen dat een zorgrisicoprofiel opgesteld moet worden: een zorgspecifieke verdieping van het regionale risicoprofiel. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Directeur Publieke Gezondheid (DPG).

Vanwege de bovenregionale focus van zorg hebben de DPG'en van Noord-Nederland besloten tot de ontwikkeling van een Noord-Nederlands zorgrisicoprofiel. In dit profiel, dat tot stand kwam in nauwe samenwerking met het Acute Zorgnetwerk Noord-Nederland (AZNN), zijn vijf crisistypen geprioriteerd:

- ziektegolf;
- uitval van ICT en telecommunicatie;
- verstoring van de energievoorziening;
- extreem weer;
- brand in kwetsbare gebouwen.

Deze vijf crisistypen vormen de komende jaren de basis voor gezamenlijke voorbereiding. De bestuurscommissie Veiligheid stelde het zorgrisicoprofiel in juni 2025 vast en nam kennis van de bijbehorende implementatiekaart. De bestuurscommissie Gezondheid nam het zorgrisicoprofiel in juni 2025 voor kennisgeving aan. In de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe zijn vergelijkbare bestuurlijke trajecten gevolgd.

Planvorming

Actuele planvorming

Tijdens een inzet moet de crisisfunctionaris kunnen rekenen op actuele plannen. In 2025 verlengde de bestuurscommissie Veiligheid de looptijd van het regionaal crisisplan en het meerjarenbeleidsplan Vakbekwaamheid met één jaar. Deze verlenging geeft de afdeling Crisisbeheersing de tijd om plannen op te stellen die aansluiten bij het nieuwe Regionaal Risicoprofiel 2026-2029 en de nieuwe Meerjarenkoers 2027-2030.

Rampbestrijdingsplan Vliegbasis Leeuwarden herzien

Op grond van het Besluit veiligheidsregio's wordt dit rampbestrijdingsplan eens per drie jaar herzien. De laatste herziening dateerde uit 2022. In het herziene plan van 2025 zijn enkele kleine wijzigingen aangebracht. Na terinzagelegging stelde het algemeen bestuur het plan in juli vast.

Bijdrage VRF aan landelijke crisisplannen

In 2025 stelde de ministerraad het landelijk crisisplan (LCP) Natuurbranden vast. In 2026 implementeren we dit plan samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe (3Noord verband).
In 2025 leverden wij een actieve bijdrage aan het opstellen van diverse landelijke crisisplannen voor infectieziektebestrijding, luchtvaartongevallen en militaire dreigingen. In 2026 stelt de ministerraad deze plannen vast. Hierna implementeren wij ook deze LCP's in 3Noord verband.

Kaders mobiliteits- en crowdmanagementplan Elfstedentocht op de schaats

De bestuurscommissie Veiligheid heeft opdracht gegeven om een regionaal mobiliteits- en crowdmanagementplan op te stellen voor de Elfstedentochtgemeenten. In 2025 stelde het bestuurlijk afstemmingsoverleg (BAO) hiervoor de kaders vast. Deze kaders geven richting aan de organisatie van mobiliteit op de hoofdwegen en aan maatregelen voor effectief crowdmanagement. In 2026 vertalen we deze kaders naar lokale mobiliteits- en crowdmanagementplannen.

Implementatie landelijk project Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg vordert gestaag

Het landelijke project Uniform Kwaliteitsniveau Bevolkingszorg (UKB) heeft als doel te komen tot één landelijk uniform kwaliteitsniveau voor bevolkingszorg en crisiscommunicatie. Hiermee wordt het makkelijker om crisisfunctionarissen tijdens crises tussen regio's uit te wisselen. De beoogde implementatiedatum is 1 juli 2026. In 2025 leverden wij samen met de gemeenten, vertegenwoordigd in het periodiek overleg oranje kolom (POOK), een actieve bijdrage aan de implementatie van UKB. Het veiligheidsberaad stemde in december 2025 in met een tussenevaluatie (periode 1 juli 2024 tot en met december 2025) en met de prioritering voor de resterende looptijd tot 1 juli 2026.

Crisisbeheersing bij overstromingen

Evacuatiestrategie Waddeneilanden in afwachting van besluit minister

De pilot voor handelingsperspectieven Hoogwater en Evacuatie voor Ameland is sinds 2024 ambtelijk gereed. De bestuurscommissie Veiligheid stelde de pilot echter nog niet vast.
Dit komt doordat de minister van Infrastructuur en Waterstaat van plan is de normering van de primaire waterkering op de Waddeneilanden te verlagen, naar aanleiding van een evaluatie op grond van de Omgevingswet en Waterwet.

In december 2025 voerde de minister overleg met bestuurders van onder andere de Waddengemeenten, de provincie en het Wetterskip. We wachten het besluit van de minister af en de invloed hiervan op de resultaten van de pilot Ameland en op de evacuatiestrategieën voor de overige Waddeneilanden. Daarom is de behandeling van deze strategieën in de bestuurscommissie Veiligheid verplaatst naar 2026.

Stand van zaken voorbereiding zorgaanbieders op rampen en crises (GHOR)
In 2025 zijn we met de voorbereidingen gestart voor een bestuursrapportage over de voorbereidingen van zorgaanbieders op rampen en crises. Hiervoor stelden we een plan van aanpak op. De bestuursrapportage leggen we medio 2026 voor aan de bestuurscommissie Veiligheid.

3. Wij werken duurzaam en omgevingsbewust

Wij zijn een wendbare organisatie die alert is op landelijke en maatschappelijke ontwikkelingen. We spelen in op nieuwe risico's en trends en passen deze toe in de praktijk en onze bedrijfsvoering.

Friese samenwerkingsagenda 2025-2027: Weerbaarheid en Veerkracht
In 2025 vertaalde VRF, samen met de Friese gemeenten, de rijksbrede weerbaarheidsopgave naar een Friese samenwerkingsagenda. De bestuurscommissie Veiligheid gaf opdracht aan het Bestuurlijk Afstemmingsoverleg (BAO) om eind 2025 met een voorstel te komen voor de invulling hiervan in Fryslân. Daarbij hebben we de Friese gemeenten een samenwerkingsopdracht gegeven. Ook organiseerden we een aparte themabijeenkomst met onze bestuurders in de BB-bunker (Bescherming Bevolking) in Grou en leverden we via de voorzitter van ons bestuur een bijdrage aan de in 2025 landelijk vastgestelde bestuurlijke afspraken over weerbaarheid (ministerie van JenV/ Veiligheidsberaad/ VNG).

De bestuurscommissie Veiligheid stemde in november 2025 in met de Friese samenwerkingsagenda. Deze agenda richt zich op drie strategische lijnen:

- versterken eigen continuïteit;
- coördinatie en noodsteunpunten;
- versterken maatschappelijk middenveld.

Deze koers sluit aan bij de landelijke kaders.

Risicocommunicatie in 2025: weerbare inwoners
In 2025 communiceerden we regelmatig met Friese inwoners over risico's uit het regionaal risicoprofiel en over urgente onderwerpen en actualiteiten via onder andere social media en de website www.fryslanveilig.nl. Ook stelden we een nieuwe *Visie met plan van aanpak op risicocommunicatie* vast. Het hoofddoel daarvan is om de inwoners van Fryslân de komende jaren weerbaarder en veerkrachtiger te maken. Conform dit plan voerden we in november/ december 2025 onderzoek uit onder Friese inwoners. We hebben onder andere vragen gesteld over de mate van voorbereiding op risico's. De onderzoeksresultaten volgen in 2026

Daarnaast hebben we de verschillende activiteiten op het gebied van risicocommunicatie uitgevoerd zoals:

- Samenwerking met team Brandveilig leven over onderwerpen als het noodpakket en stroomuitval.
- Bijeenkomst over weerbaarheid met een aantal lokale Friese ondernemers.
- Display over het noodpakket in eigen gebouwen.

Landelijk lanceerde de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) in het najaar van 2025 de nieuwe campagne *Denk Vooruit*. Daarbij ontvingen alle inwoners thuis het boekje *Bereid je voor op een noodsituatie*. Samen met de Friese gemeenten hebben we hierop zoveel mogelijk aangesloten met eigen middelen en kanalen.

4. Wij zetten de netwerksamenleving centraal

Wij verbinden burgers, gemeenten, bedrijven en instellingen. We werken samen en benutten elkaars kennis en expertise voor, tijdens en na een incident of crisis.

Samenwerking met aanbieders vitale infrastructuur geïntensiveerd

Netwerksamenwerking is een prioritair onderwerp in de meerjarenkoers van VRF (2023 – 2026) en in de landelijke agenda Crisisbeheersing (2024 – 2029). Gelet op de rijksbrede weerbaarheidsopgave hebben wij in 2025 de samenwerking met aanbieders van vitale infrastructuur in Fryslân verstevigd.
Binnen de afdeling Crisisbeheersing zijn medewerkers aangewezen als accounthouder voor geselecteerde netwerkpartners zoals Vitens, Liander en Wetterskip Fryslân.

5. Wij werken informatiegestuurd met betrouwbare data

Wij ontwikkelen ons tot een informatieknooppunt en werken zoveel mogelijk met betrouwbare data.

Veiligheidsinformatieknooppunt helpt crisisorganisatie sneller en beter reageren op dreigingen

Het veiligheidsinformatieknooppunt (VIK), bestaande uit medewerkers van de afdeling Crisisbeheersing, ondersteunt onze crisisorganisatie in de informatiepositie voor, tijdens en na incidenten. Veiligheidsregio's, gemeenten en partners in de keten beschikken over waardevolle gegevens zoals objectinformatie, risicobeoordelingen, bestrijdingsplannen en historische incidentgegevens. Het VIK Fryslân verbindt deze gegevens.
Vanaf september 2025 presenteerde het VIK wekelijks een actueel veiligheidsbeeld aan de dienstdoende piketfunctionarissen van de crisisorganisatie (Brandweer, GGD /GHOR en Crisisbeheersing). Ook kregen zij toegang tot de digitale omgeving van het VIK, waarin het veiligheidsbeeld 24/7 kan worden geraadpleegd.
Het VIK Fryslân is verbonden met het knooppunt coördinatie regio's-rijk (KCR2). Dit knooppunt maakt een landelijk veiligheidsbeeld op basis van de informatie die alle veiligheidsinform atieknooppunten in Nederland aanleveren.

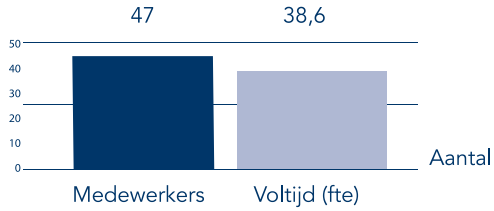
3.3. Wat heeft dit gekost?

	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Crisisbeheersing						
Producten Crisisbeheersing	8.537.703	227.178	8.310.525	6.858.865	217.453	6.641.412
Toegerekende organisatiekosten	1.190.745	8.006	1.182.739	1.472.375	11.851	1.460.524
Subtotaal programma	9.728.448	235.184	9.493.264	8.331.241	229.304	8.101.936
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing						
Rijksbijdrage BDUR	-	5.499.555	-5.499.555	-	5.499.555	-5.499.555
Gemeentelijke bijdrage	-	3.953.327	-3.953.327	-	3.652.100	-3.652.100
Subtotaal dekkingsmiddelen	-	9.452.882	-9.452.882	-	9.151.655	-9.151.655
Totaal saldo van baten en lasten	**9.728.448**	**9.688.065**	**40.382**	**8.331.241**	**9.380.959**	**-1.049.718**
Reservemutaties Crisisbeheersing	**-**	40.382	-40.382	-	34.539	-34.539
Gerealiseerd resultaat crisisbeheersing	**9.728.448**	**9.728.448**	**-**	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.257**

Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

3.4. Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing

Cijfers medewerkers 2025

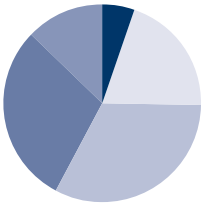

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	18
Vrouw	29

	%
Man	38,3
Vrouw	61,7

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	5
30-39	10
40-49	15
50-59	12
> 60	5

	%
<30	10,6
30-39	21,3
40-49	31,9
50-59	25,6
>60	10,6

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	3,36	4,10	3,90
Meldfrequentie	0,88	0,58	0,50

Activiteiten 2025

Feiten en cijfers programma Crisisbeheersing	Aantal
GRIP-inzetten	11
Niet GRIP-inzetten	vogelgriep

4. Programmaverantwoording Brandweer

4.1. Algemeen

Terugkijkend op 2025 heeft Brandweer Fryslân op een professionele wijze invulling gegeven aan haar rol binnen het domein van (brand)veiligheid. De paraatheid was op orde en bij incidenten is tijdig en deskundig gehandeld. Tegelijkertijd gaven we met zorg en vakinhoudelijke kennis invulling aan de taken op het gebied van advisering en toezicht. Hierdoor hebben we ook op dit terrein betrouwbaar voorzien in de vraag en verwachtingen.

Naast de dagelijkse uitvoering van het werk, hebben we 2025 benut om richting te geven aan de brandweerzorg van morgen via deze belangrijke ijkpunten: het vaststellen van een nieuw dekkingsplan, een kazernevolgordetabel op basis van automatisch gegenereerde vertrek- en aankomsttijden (statussen) van brandweervoertuigen, en de stappen voor incidentbestrijding op het water. Deze trajecten bieden niet alleen inzicht in de huidige prestaties, maar ook in de keuzes die nodig zijn om in de komende jaren kwalitatief goede en toekomstbestendige brandweerzorg te leveren.

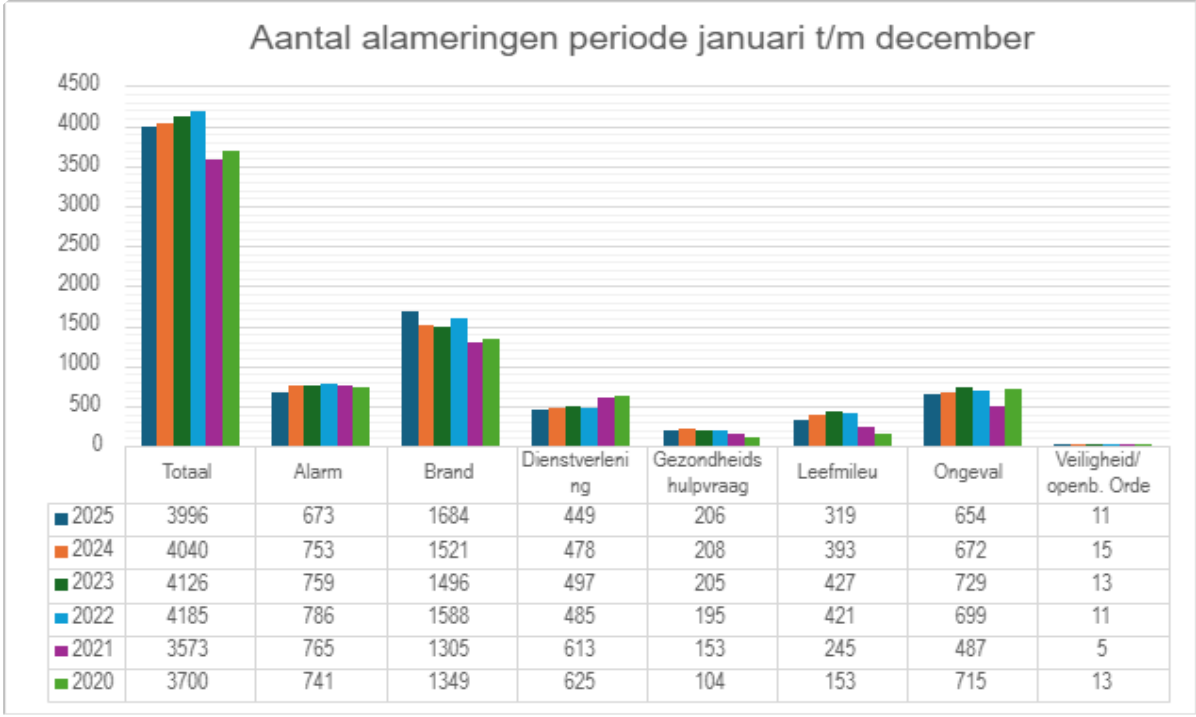
Alle ontwikkelingen vroegen een grote inzet van zowel beroepsmedewerkers als vrijwillige medewerkers. Hun betrokkenheid, flexibiliteit en professionaliteit maakten het mogelijk om tegelijkertijd de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen en te werken aan vernieuwing. Daarmee is in 2025 een stevige basis gelegd voor de verdere ontwikkeling van Brandweer Fryslân.

4.2 Repressie

Met onze 66 kazernes stonden wij ook in 2025 dag en nacht paraat voor de Friese samenleving. Vanuit de gedachte Samen Paraat hebben we ons ingezet voor betrouwbare en slagvaardige hulpverlening. Het jaar kenmerkte zich opnieuw door een breed en divers incidentenbeeld: van waterincidenten en (verkeers)ongevallen tot weersgerelateerde situaties en branden.

Meerdere incidenten hadden een grote maatschappelijke impact. Zo leidde de aanvaring met een hoogspanningsverbinding in het Harinxmakanaal tot een grootschalige stroomuitval in Leeuwarden en omgeving. Ook het luchtballonongeval in De Hoeve, meerdere grote branden in de binnenstad van Leeuwarden en de grote brand in een loods in Franeker raakten de directe leefomgeving. In totaal werden wij in 2025 3.996 keer gealarmeerd. Dit aantal is vergelijkbaar met voorgaande jaren. Wat wel opvalt is de toename van het aantal incidenten met de classificatie brand.

In onderstaande tabel is het aantal alarmeringen voor 2025 per classificatie weergegeven.

	Totaal	Alarm	Brand	Dienstverlening	Gezondheidshulpvraag	Leefmileu	Ongeval	Veiligheid/ openb. Orde
2025	3996	673	1684	449	206	319	654	11
2024	4040	753	1521	478	208	393	672	15
2023	4126	759	1496	497	205	427	729	13
2022	4185	786	1588	485	195	421	699	11
2021	3573	765	1305	613	153	245	487	5
2020	3700	741	1349	625	104	153	715	13

Het afgelopen jaar kende daarnaast enkele zeer intensieve perioden, waarin (grote) incidenten elkaar in hoog tempo opvolgden, ook in de zomermaanden. Dit legde een aanzienlijke druk op de organisatie en vroeg veel van onze beschikbare capaciteit en flexibiliteit. Dankzij ons netwerk van brandweerposten en de onderlinge samenwerking is het gelukt om – ook onder deze omstandigheden – de brandweerzorg op het gewenste niveau te blijven leveren.

Als we onze prestaties toetsen aan het dekkingsplan, blijkt dat we de opkomsttijd bij 94% van de prio-1-brandmeldingen realiseerden binnen de vastgestelde norm voor het betreffende risicogebied. Voor prio-1-meldingen, waarbij technische hulpverlening of incidentbestrijding gevaarlijke stoffen nodig was, voldeden we in 98% van de gevallen aan de norm. Bij prio-1-meldingen voor waterongevallen lag dit percentage op 95%.
Naast incidentbestrijding voerden we ook een groot aantal risicobeheersingsactiviteiten uit. Dit is onze andere kerntaak.

Voor advisering en toezicht registreren we per productgroep hoeveel producten zijn geleverd aan de bevoegde gezagen (gemeenten en provincie). Deze gegevens delen we jaarlijks via jaarverslagen met gemeenten. Hieronder is een totaaloverzicht opgenomen.

Productgroepen	**Aantallen producten/adviezen 2025**
Activiteiten Evenementen	660
Activiteiten Omgevingsveiligheid	383
Activiteiten Toetsing Brandveiligheid	847
Activiteiten Toezicht Brandveiligheid	1.343

Note tabel: In de hierboven genoemde aantallen zijn alle activiteiten samengevat per thema.

4.3 Wat hebben wij bereikt in 2025?

Vaststelling en voorbereiding op implementatie dekkingsplan

In juli stelde het algemeen bestuur het dekkingsplan vast. Dit markeerde een belangrijk resultaat van een traject dat al in oktober 2024 startte. Samen met het bestuur, onze vrijwillige en beroepscollega's legden wij een stevig fundament onder onze repressieve organisatie. Hierop kunnen wij de komende jaren verder bouwen.

Het dekkingsplan gaat vanaf 2026 in en heeft een looptijd van vier jaar. Daarom zijn wij in september 2025 gestart met de implementatie. Deze implementatie bestaat onder meer uit het verplaatsen, aankopen en verkopen van brandweermaterieel conform het vastgestelde dekkingsplan. In 2026 ronden we de implementatie af. De werking van het dekkingsplan wordt jaarlijks gemonitord en waar nodig bijgesteld.

Incidentbestrijding op het water

De bestuurscommissie Veiligheid heeft begin februari opdracht gegeven om – naast de basisbrandweerzorg in het dekkingsplan – kritisch te kijken naar specialistische taken voor het brandweeroptreden op het water, met oog voor bestaande publiek-private samenwerking. Brandweer Fryslân heeft vervolgens het project *Incidentbestrijding op het water* opgestart. We werkten twee scenario's uit en legden deze eind 2025 voor aan de bestuurscommissie Veiligheid. De commissie koos voor het scenario waarbij het Dekkingsplan 2026-2029 wordt aangevuld met brandweerzorg, met oog voor ketenzorg en multipartnersamenwerking. Dat zijn onder andere de regionale ambulancevoorziening, KNRM en professionele waterondernemers. Een uitkomst hiervan is dat post Balk het vaartuig behoudt. In 2026 werken we het inrichtingsvraagstuk verder uit.

Veerkracht en mentale gezondheid

Mentale gezondheid en duurzame inzetbaarheid zijn een steeds belangrijker onderdeel van het brandweerwerk. Via het team Collegiale ondersteuning (TCO) zorgen we ervoor dat collega's die een ingrijpend incident mee hebben gemaakt, passende ondersteuning krijgen bij de verwerking hiervan.

Daarnaast stelden we in 2025 een (tijdelijke) aanjager mentale veerkracht aan en konden we meer activiteiten ontplooien. Deze activiteiten waren gericht op het vergroten van kennis en het versterken van de ondersteuning van collega's op het gebied van mentale veerkracht. Zo organiseerden we onder meer informatieavonden voor partners en familie van onze collega's.

Verder bereikten werkgevers en vakbonden in juli een akkoord over de invoering van de regeling *Erkenning en aanspraken PTSS als beroepsziekte (regeling PTSS)*. De regeling wordt ondersteund door de Tweede Kamer en komt voort uit de wens van veiligheidsregio's om goed werkgeverschap praktisch vorm te geven. Vanuit goed werkgeverschap ligt de focus op preventie, maar als er toch sprake is van beroepsgerelateerde PTSS, liggen de afspraken vast in één regeling. De regeling treedt in februari 2026 in werking.

Natuurbrandbeheersing

De meest natuurbrandgevoelige periode viel met name in het vroege voorjaar. Deze lange en droge periode onderstreepte het belang van natuurbrandbeheersing. Naast de reguliere activiteiten in het kader van de gebiedsgerichte aanpak, kunnen we vijf activiteiten uitlichten:

- De publiekscampagne *Voorkomen van vuur is jouw natuur* is afgetrapt. Dit vond plaats op een camping in Appelscha, waarbij specifiek ook aandacht was voor de ontwikkelde checklist voor recreatieondernemers.
- De gebiedsgerichte aanpak is breed geëvalueerd met alle samenwerkingspartners in Fryslân. De belangrijkste conclusie is dat we dankzij goede samenwerking effectieve maatregelen treffen. Het regionaal regieteam pakt verbeterpunten op.

- We hebben begin juli een themamiddag Natuurbrand georganiseerd voor het bestuur van de veiligheidsregio. Tijdens deze middag lichtten we onze repressieve en preventieve aanpak toe en konden bestuurders het natuurbrandmaterieel en de drone bekijken.
- De CCFM-voertuigen zijn opgeleverd en inmiddels allemaal in gebruik genomen.
- We hebben meegewerkt aan het provinciaal natuurbrandbeheersingsplan. Dit plan bouwt voort op ons convenant. We zijn de eerste regio die zo'n plan heeft opgeleverd.

Advies en toezicht (Omgevingswet)

Brandweer Fryslân werkt conform de nieuwe Omgevingswet. In juni 2021 is met het bestuur besproken dat werken onder de Omgevingswet naar verwachting intensiever is dan voorheen. Daarom is afgesproken om de overgang in eerste instantie budgetneutraal te maken en de kosten gedurende twee jaar na inwerkingtreding te monitoren en daarna te evalueren.

Hiervoor registreren medewerkers specifiek de uren voor de relevante producten. In de tweede helft van 2025 zijn hiervan de bevindingen gedeeld met de gemeenten en het bestuur. Uit de analyse blijkt dat er nog geen toename van producten is als gevolg van de Omgevingswet. Wel is een duidelijk verschil zichtbaar tussen wat is begroot op de plustaken (advies en toezicht brandveiligheid) en de daadwerkelijke urenbestedingen. Deze constatering is niet nieuw, maar is in de eerdergenoemde afspraken in 2021 al aan de orde geweest. Ook toen werd een verschil waargenomen tussen wat gemeenten betalen en wat de brandweer hiervoor doet. In de eerste helft van 2026 werken we samen met gemeenten toe naar een kostendekkende financieringssystematiek en een aangepaste dienstverleningsovereenkomst voor 2027.

Continuïteitsopgave brandweerorganisatie

De huidige geopolitieke situatie maakt duidelijk dat vitale voorzieningen, zoals nutsvoorzieningen, niet vanzelfsprekend beschikbaar zijn. Dit vraagt om een herijking van de mate waarin de brandweer is voorbereid op verstoringen. Een extra aanleiding vormt de aanwijzing van de 'Inzet Brandweer' als vitaal door de minister in 2025.

De herijking is een meerjarige opgave waarvan we de exacte omvang nog niet volledig kunnen overzien. Met de inrichting van het projectteam Bedrijfscontinuiteit Brandweer zijn we gestart met de analyse van het vraagstuk en de benodigde verbetermaatregelen.
Betrouwbare stroom- en brandstofvoorziening voor de onderhoudspunten is één van de eerste maatregelen die al in voorbereiding is. Voor aanpassing en vervanging hiervan is in de eigen begroting voldoende investeringsruimte vrijgemaakt.
Voor grotere maatregelen, zoals noodstroom op meer kazernes, is in de kaderbrief 2027 een structurele investeringsuitzetting opgenomen. Hiermee kunnen we, vooruitlopend op landelijke normstelling en onderzoek, alvast gericht maatregelen treffen op de grootste kwetsbaarheden.

Het onderwerp speelt veiligheidsregiobreed en vraagt ook voorbereiding van andere organisatieonderdelen. Daarom actualiseren we het bedrijfscontinuïteitsplan Veiligheidsregio Fryslân.

PFAS en Blusschuim

Er is landelijk veel aandacht voor PFAS en in het bijzonder voor PFAS in blusschuim.
Bij bepaalde type branden, bijvoorbeeld met chemische stoffen, is blusschuim een effectief blusmiddel. Tegelijkertijd kunnen er PFAS-varianten in zitten. Door de grote negatieve impact hiervan op milieu en gezondheid is een deel van deze varianten inmiddels verboden, of wordt dat binnenkort.
Voor Brandweer Fryslân is dit aanleiding om het gebruik van blusschuim tot een absoluut minimum te beperken. In eerdere jaren hebben we daarom besloten om B-schuim met een hoog PFAS-gehalte niet meer te gebruiken. In 2025 besloten we ook om het nu nog toegestane A-schuim als primair blusmiddel uit te faseren.
Schuim inzetten als blusmiddel kunnen we dan alleen nog via de Schuimblushaakarm-eenheid (gestationeerd in Grou). Deze eenheid wordt gebruikt in uitzonderlijke situaties waarin reguliere blusmiddelen onvoldoende effect hebben. In 2026 werken we dit verder uit in een implementatieplan.

Mogelijke bodem- en waterverontreiniging
Brandweer Fryslân heeft op een vijftal kazernelocaties onderzoek gedaan naar het PFAS-gehalte in de bodem. Op een aantal locaties is een lichte verhoging van PFAS-waarden gemeten. Deze waarden zijn niet verontrustend. De betrokken gemeenten zijn hierover geïnformeerd. Waar nodig vindt overleg en afstemming plaats over vervolgstappen. Ook met andere overheden, zoals provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân, werken we nauw samen binnen dit dossier.

Pagers

Pagers vormen een basisvoorziening binnen de brandweerzorg voor het alarmeren van brandweermensen. De huidige pagers zijn aan vervanging toe. Op basis van het onderzoek naar passende vervanging kozen we voor zogenaamde tweewegpagers. Met deze pagers geven vrijwilligers direct na alarmering aan of zij beschikbaar zijn. Dit stelt de meldkamer in staat sneller en gerichter door te alarmeren bij een te lage opkomst van vrijwilligers. Voor de aanschaf van deze pagers hebben we na prioritering ruimte gemaakt binnen de eigen investeringsplanning en begroting. In 2026 starten we de aanbesteding op en vindt de verdere implementatie plaats.

Weerbaarheid

Veiligheidsregio's krijgen een rol om de samenleving weerbaar te maken en te houden. Landelijk wordt momenteel onderzocht hoe veiligheidsregio's hier invulling aan kunnen geven. Ook wordt bekeken welke rol de brandweer hierin kan hebben. Zie het hoofdstuk crisisbeheersing voor een nadere toelichting.

Huisvesting en de bouwagenda

We voerden in 2025 de eerste tranche van de bouwagenda verder uit. Op Vlieland zijn de plannen voor een grondige verbouwing in een vergevorderd stadium. Voor Terschelling is de bouwlocatie bekend en hebben we het vergunningsproces opgestart. In Damwoude, Oudega (Smallingerland) en Sneek zoeken we samen met de betrokken gemeenten nog naar een geschikte locatie. In Parrega loopt een onderzoek naar huisvesting van de brandweerpost. Het niet tijdig beschikbaar hebben van alle locaties leidt opnieuw tot vertraging. Hierdoor ontstaat een incidenteel voordeel op de kapitaallasten.

Tegelijkertijd bereiden we het vervolg van de bouwagenda voor. We zijn gestart met de ontwikkeling van een strategisch huisvestingsprogramma. Daarbij houden we rekening met nieuwe vraagstukken rond de (wettelijke verplichtingen) over gebruik, onderhoudsniveau, energie en verduurzaming. Doel van dit programma is toekomstbestendige, functionele en betaalbare huisvesting. In het vierde kwartaal van 2026 delen we hierover een voorstel met het bestuur.

Voor een toelichting op het beheer en onderhoud van de brandweerkazernes verwijzen we naar paragraaf 5.3 'Onderhoud kapitaalgoederen'.

Doorontwikkeling vakbekwaamheid

In 2025 is Brandweer Fryslân gestart met een verkenning naar de herinrichting van de afdeling Vakbekwaamheid. Aanleiding is de wens om vakbekwaamheid aan te laten sluiten op de landelijke ontwikkelingen rond onderwijs en blijvende vakbekwaamheid. Dit betekent een verschuiving van vakbekwaamheid naar leren en ontwikkelen vanuit het principe: een leven lang leren. We zetten daarbij in op evalueren en reflecteren en bepalen van daaruit een leer- en ontwik-kelbehoefte. Dit betekent ook de ontwikkeling van een oefenorganisatie naar een training- en bijscholingsorganisatie. De herinrichting sluit aan bij de bredere beleidsontwikkeling binnen de afdeling en resulteert in een beleidsplan voor de periode 2027-2030.

Risicogericht werken

(Meer) risicogericht werken is al enkele jaren een speerpunt, landelijk en regionaal. We zetten tijd en middelen in op risico's die ertoe doen. Dit levert efficiëntie op in de inzet van uren en vergroot het effect op fysieke veiligheid voor de burger en veilig repressief optreden.

In 2025 hebben we naast de reguliere werkzaamheden een aantal (meerjarige) stappen in gang gezet om zichtbaar te blijven investeren in risicogerichtheid. Dit resulteerde in het starten van vervolgtrajecten op het gebied van risicogericht toezicht, risicogericht adviseren en risicogericht omgaan met operationele informatie. Deze trajecten lopen door in 2026 en hierbij schenken we specifiek aandacht aan de verbinding met onze (bestuurlijke) partners.

Bluswatervoorziening

In 2025 is het project Repressief spoor rondom bluswatervoorziening afgerond. De materiële adviezen zijn verwerkt in het dekkingsplan. Een belangrijk onderdeel van het project was inzicht krijgen in de objecten (en clusteringen van objecten) waar bluswater in onvoldoende mate beschikbaar is. Deze inzichten zijn geborgd in de digitale kaartomgeving van de brandweer en vormen een gedegen basis voor (vervolg)gesprekken met gemeenten.
Met die gesprekken zijn we in 2025 gestart.

Pilot drones

Als experiment zette Brandweer Fryslân in 2025 een drone in ter ondersteuning van de repressie. Met beelden van bovenaf draagt de drone bij aan een veiligere en effectievere incidentbestrijding. De meerwaarde blijkt uit de inzet van het team Digitale verkenning. Dit team is in 2025 ruim zestig keer in actie gekomen. In het eerste kwartaal van 2026 volgt de evaluatie van de pilot. Deze leidt tot een besluit of we de drone structureel opnemen in de organisatie.

Brandweer als sterk merk

In 2023 is de Toekomstverkenning Brandweer Fryslân vastgesteld. Het doel van deze verkenning was te onderzoeken hoe de brandweer toekomstbestendig kan blijven. Hieruit zijn een aantal onderwerpen gekomen die we verder hebben uitgewerkt. Eén daarvan is het positioneren van de brandweer als aantrekkelijke werkgever.

Dit is vertaald in het project Brandweer als Sterk Merk. Samen met een communicatiebureau hebben we in 2025 gewerkt aan het versterken van ons werkgeversmerk, voor zowel de beroepsmedewerkers als vrijwilligers. In 2026 rollen wij dit werkgeversmerk verder uit.

Landelijke ontwikkelingen naar aanleiding van de ‘grote werken’

Brandweer Fryslân werkt op landelijk niveau, vanuit de Raad van Commandanten en Directeuren, samen met alle veiligheidsregio’s aan drie grote strategische thema’s: ‘de Grote Werken’. We namen deel aan landelijke overleggen om de belangen van Fryslân te behartigen en landelijke kaders te vertalen naar uitvoerbare oplossingen.

- Onderwijs onderweg

Dit ‘grote werk’ is in 2025 in de volgende fase gekomen binnen de doorontwikkeling van het opleidingsstelsel. In het afgelopen jaar zijn de eerste richtinggevende besluiten genomen, waardoor de contouren van deze ontwikkeling zichtbaar zijn geworden. De impact ligt vooral bij de manier waarop we nieuwe medewerkers opleiden en op de gezamenlijke inrichting hiervan binnen 3Noord. Dit doen we in nauwe samenwerking met onze primaire opleider stichting Brandweeropleidingen Noord (BON). Het doel blijft het borgen van hoogwaardig en kwantitatief onderwijs voor de repressieve functie. Daarbij kijken we breder dan alleen brandweerzorg, ook crisisbeheersing maakt onderdeel uit van deze ontwikkeling.

Na de inrichting van het onderwijsstelsel ligt de volgende opgave in het vormgeven van een samenhangend stelsel van blijvende vakbekwaamheid. De verdere uitwerking hiervan vraagt nadere besluitvorming en vindt naar verwachting in de periode 2026-2027 plaats.

- Toekomstbestendige brandweerzorg

Via dit ‘grote werk’, waarin Brandweer Fryslân participeert, wordt onderzocht hoe de brandweer toekomstbestendig kan blijven. Daarbij kijken we onder meer naar ondersteuning van de repressie met informatietechnologie en naar differentiatie van repressieve functies.
Dit ‘grote werk’ loopt tot eind 2027 en heeft naar verwachting grote impact op de brandweerorganisatie.

- Goed werkgeverschap

Veiligheidregio's willen een betrouwbare en aantrekkelijke werkgever blijven voor zowel beroepsmedewerkers als vrijwilligers. Dit vraagt om bewuste keuzes over hoe veiligheids-regio's zich ontwikkelen en positioneren. Het binden, boeien en behouden van goede mensen vraagt om gerichte actie, zeker in een tijd waarin mensen kritischer worden op hun vrijetijdsbesteding (en dus bijvoorbeeld de vraag of mensen nog bij de vrijwillige brandweer gaan).

Thema's als diversiteit en inclusie maken hier integraal onderdeel van uit. Door hier landelijk gezamenlijk in op te trekken, ontstaat een eenduidig en herkenbaar beeld. We sluiten waar passend aan bij deze landelijke ontwikkelingen. Daarnaast zijn we gestart met een project om invulling te geven aan ons werkgeversmerk (zie de alinea *Brandweer als sterk merk*).

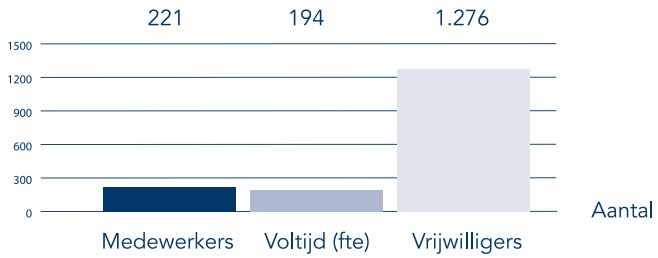
4.4. Wat heeft dit gekost?

	Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025		
	Lasten	**Baten**	**Saldo**	**Lasten**	**Baten**	**Saldo**
Programma Brandweer						
Producten Brandweer	47.733.126	1.081.629	46.651.497	43.571.223	1.332.016	42.239.207
Toegerekende organisatiekosten	11.435.260	76.884	11.358.376	11.342.482	113.811	11.228.672
Subtotaal programma	59.168.386	1.158.513	58.009.873	54.913.705	1.445.826	53.467.879
Dekkingsmiddelen Brandweer	-	6.342.784	-6.342.784		6.342.784	-6.342.784
Rijksbijdrage BDUR	-	50.939.625	-50.939.625		49.414.024	-49.414.024
Gemeentelijke bijdrage	-	57.282.409	-57.282.409		55.756.808	-55.756.808
Subtotaal dekkingsmiddelen						
Totaal saldo van baten en lasten	**59.168.386**	**58.440.922**	**727.464**	**54.913.705**	**57.202.634**	**-2.288.928**
Reservemutaties Brandweer	-	727.464	-727.464		497.002	-497.002
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**59.168.386**	**59.168.386**	**-**	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**

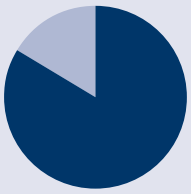
Voor een toelichting op de verschillen wordt verwezen naar paragraaf 6.3.3.

4.5. Feiten en cijfers programma Brandweer

Cijfers medewerkers 2025

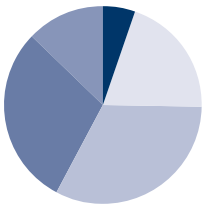

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	185
Vrouw	36

	%
Man	83,7
Vrouw	16,3

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	12
30-39	44
40-49	72
50-59	65
> 60	28

	%
<30	5,4
30-39	19,9
40-49	32,6
50-59	29,4
>60	12,7

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	4,28	3,82	2,41
Meldfrequentie	0,49	0,52	0,54

5. Paragrafen

5.1. Financiering

Beleid

De kaders voor financiering zijn gebaseerd op de Wet financiering decentrale overheden en de bijbehorende uitvoeringsregelingen. Het treasurybeleid van Veiligheidsregio Fryslân (VRF) is vastgelegd in de financiële verordening. Daarin is afgesproken dat het dagelijks bestuur bij het aantrekken van middelen de volgende kaders hanteert:

- Voor financieringen met een looptijd langer dan één jaar vragen wij minimaal twee prijsopgaven op bij verschillende financiële instellingen.
- Wij maken geen gebruik van financiële derivaten als bedoeld in artikel 1, onder c, van de Wet financiering decentrale overheden.

Met ons financieringsbeleid dekken we de risico's voor langere tijd af met vastrentende leningen. We stemmen de omvang en looptijd van deze leningen af op de omvang en levensduur van de materiële vaste activa. Daarnaast plannen we deze binnen de kaders voor de renterisiconorm.

Leningenportefeuille

In 2025 hebben wij een nieuwe langlopende lening aangetrokken. Het verloop van de leningenportefeuille was daarmee als volgt:

Saldo per 1 januari	€ 45.019.222
Opname	€ 10.000.000 +
Reguliere aflossingen	€ 5.060.870 -/-
Saldo per 31 december	€ 49.958.352

Rente

a	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		1.018.244	
b	De externe rentebaten (idem)		195.468	-/-
	Saldo rentelasten en rentebaten		**822.776**	
c1	De rente die aan de facilitaire grondexploitaties (kostenverhaal) **moet** worden doorberekend	-/-	€ 0	
c2	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	-/-	€ 0	
c3	De rentebaat van doorverstrekte leningen, als daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld **moet** worden toegerekend	+/+	€ 0	
	Aan taakvelden toe te rekenen externe rente			
d1	Rente over eigen vermogen		-	+/+
d2	Rente over voorzieningen		186.335	+/+
	Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente		**1.009.111**	
e	De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)		1.836.264	-/-
f	**Renteresultaat op het taakveld Treasury**		**827.153**	

We hanteerden een omslagrente van 2,24% voor het toerekenen van rente aan de programma's. De werkelijke omslagrente (1,23%) week significant af van het begrote percentage. Dit verschil is verrekend met de gemeenten.

Het renteresultaat op het taakveld Treasury van € 827.153 is ultimo 2025 als schuld op de balans opgenomen. Conform de afspraak in de financiële verordening (artikel 3a) betalen wij dit bedrag terug aan de gemeenten.

Kasgeldlimiet

Bij het begrotingstotaal (primitieve begroting) van € 108.018.406 is de kasgeldlimiet voor 2025 uitgekomen op € 8.857.509 (8,2%). Gedurende het jaar was sprake van een netto vlottende schuld, maar de kasgeldlimiet is niet overschreden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm voor 2025 bedroeg 20% van het begrotingstotaal, oftewel € 21.604.000. Dit betekent dat we in 2025 maximaal € 21.604.000 mochten aflossen. In 2025 kwam het totaal aan aflossingen uit op € 5.061.000. Daarmee bleven wij ruim onder de renterisiconorm. Bij het samenstellen van de leningenportefeuille hebben we erop toegezien dat we ook in de toekomst binnen de renterisiconorm blijven.

Schatkistbankieren

Sinds 15 december 2013 geldt de Wet verplicht schatkistbankieren. VRF is verplicht overtollige liquide middelen aan te houden in de schatkist, met uitzondering van een saldo tot het geldende drempelbedrag. Voor 2025 bedroeg dit drempelbedrag € 2.160.000.
De naleving van deze regeling voldoet aan het besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Dit is opgenomen in de toelichting op de balans onder 'kortlopende vorderingen'. Hieruit blijkt dat we het drempelbedrag niet hebben overschreden.

5.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het besluit Begroting en Verantwoording gemeenten en provincies (BBV) schrijft voor dat de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' aandacht besteedt aan de relatie tussen de risico's en de beschikbare weerstandscapaciteit.

Algemeen

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de organisatie om omvangrijke tegenvallers op te vangen, zonder het beleid aan te passen. Het weerstandsvermogen waarborgt daarmee de continuïteit van de organisatie.

De weerstandscapaciteit bestaat uit beschikbare middelen om risico's op te vangen als deze zich voordoen. Dit betreft incidentele weerstandscapaciteit, zoals vrije reserves, en structurele weerstandscapaciteit. Bij structurele weerstandscapaciteit gaat het bijvoorbeeld om de post 'onvoorzien' en eventuele vrije begrotingsruimte.

Bij een gemeenschappelijke regeling is in beginsel altijd sprake van 100% weerstandscapaciteit. De deelnemende gemeenten zijn namelijk wettelijk verplicht om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te voldoen.

Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weer-standsvermogen 2023-2026. In deze nota gaan we specifiek in op de bepaling van de weerstandscapaciteit. VRF kiest ervoor om een egalisatiereserve en een post 'onvoorzien' aan te houden. Zo kunnen we zelf een deel van de risico's opvangen. Eventuele tegenvallers hebben daardoor niet direct gevolgen voor de deelnemende gemeenten.

De nota bevat de volgende bestuurlijke afspraken:

Egalisatiereserve (algemene reserve)
De algemene reserve bestaat uitsluitend uit een egalisatiereserve. We bepalen de hoogte van deze reserve op basis van het begrotingstotaal. De ondergrens bedraagt 2% van het begrotingstotaal en de bovengrens 5%. Het begrotingstotaal 2025, na wijziging, is € 129.767.000. Dit betekent een ondergrens van € 2.595.000 en een bovengrens van € 6.488.000. Het saldo van de egalisatiereserve bedraagt € 3.379.000 en valt daarmee binnen de bestuurlijke bandbreedte.

Post onvoorzien (personele frictie)
Volgens de beleidsnota houden we een post 'onvoorzien' aan. Deze post is bedoeld voor het opvangen van kosten door personele frictie. Het budget is gepositioneerd bij de directie en wordt ingezet na advies van de concerncontroller. We zetten het budget in op basis van een integrale en VRF-brede afweging van bovenmatige personele fricties.

De uitgangspunten (in volgorde) voor toekenning zijn als volgt:

1. wegvallen taken;
2. reorganisatie;
3. dis)functioneren (directe kosten op basis van een vaststellingsovereenkomst);
4. functioneren (ziekte, vervanging, niet productief: hieronder vallen niet de kosten van juridische advisering en/of onderzoeken).

Structurele begrotingsruimte
Als een gemeente of gemeenschappelijke regeling structurele begrotingsruimte heeft opgenomen in de begroting, beschouwen we dit als onderdeel van de weerstandscapaciteit. Daarom is het belangrijk om periodiek te onderzoeken of hiervan sprake is. VRF onderzoekt dit eens per vier jaar via het proces 'doorlichting begroting.'

Uit de laatste doorlichting van de begroting in 2023 bleek dat er geen sprake is van structurele begrotingsruimte. De volgende doorlichting staat gepland in 2027.

Overzicht weerstandscapaciteit
De weerstandscapaciteit van VRF bedraagt:

Egalisatiereserve	3.379.700
Onvoorzien	617.500
Structurele begrotingsruimte	0
Totaal	**3.997.200**

Beleid weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het beleid over weerstandsvermogen en risicobeheersing staat in de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026. Samengevat gelden de volgende beleidslijnen voor risicomanagement:

I. Risicomanagement is een regulier onderdeel van het managementcontrolsysteem van VRF. We ondervangen geïdentificeerde risico's, waar mogelijk, met beheersmaatregelen.

II. We nemen de belangrijkste netto-risico's op in de paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicomanagement' in de begroting en jaarrekening. Waar nodig rapporteren we tussentijds over de voortgang.

III. In dezelfde paragraaf nemen we ook de risico's op die mogelijk op termijn impact hebben op de begroting. We verwerken deze structureel in de begroting zodra ze zich zeker voordoen.

Het huidige risicomanagementsysteem is een ad-hocproces. De komende jaren werken we aan het verder structureren van het risicomanagementproces en het vergroten van het risicobewustzijn.

Overzicht belangrijkste risico's

In deze paragraaf geven we een overzicht van de belangrijkste geïnventariseerde risico's.

Financieel

Veranderend overheidsbeleid kan leiden tot financiële onzekerheden. In oktober zijn verkiezingen gehouden en is de vorming van een nieuw kabinet gestart. Daarmee breekt een nieuwe beleidsperiode aan, waarvan richting en financiële gevolgen nog niet volledig duidelijk zijn. De landelijke politiek kent bovendien een steeds kortere beleidscyclus, waardoor accenten in prioriteiten en bekostiging sneller kunnen verschuiven.

- Deze landelijke ontwikkelingen kunnen leiden tot taakuitbreiding of verschuiving van verantwoordelijkheden. De afgelopen periode is gebleken dat dergelijke trajecten vaak incidenteel worden gefinancierd, terwijl de opgaven structureel van aard zijn. Bij beperkte middelen blijven stabiliteit in uitvoering en financiële continuïteit van groot belang. VRF volgt het overheidsbeleid nauwgezet en signaleert financiële risico's tijdig om deze waar mogelijk te beheersen.

Ook autonome ontwikkelingen kunnen tot risico's leiden. Bij hoge inflatie of een substantiële loonstijging door cao-ontwikkelingen bestaat het risico dat de indexatie van onze budgetten – zoals vastgelegd in de financiële verordening – ontoereikend is. Hierdoor kunnen investeringen in huisvesting, kazernes, materieel, materiaal, personeel en IT-infrastructuur onder druk komen te staan. Dit kan de kwaliteit van onze dienstverlening beïnvloeden.

Personeelstekorten

Op de huidige arbeidsmarkt is het lastig om voldoende kwalitatief personeel te werven. Hierdoor kan onze taakuitvoering in gevaar komen. Dit speelt binnen alle organisatieonderdelen en kan gevolgen hebben. Zo kan de kwaliteit van de dienstverlening onder druk komen te staan, kan imagoschade ontstaan of kan de dienstverlening alleen worden gerealiseerd tegen onevenredig hoge kosten.

Met wervingscampagnes, opleidingsprogramma's en goed werkgeverschap zetten wij in op het binden, behouden en doorontwikkelen van ons personeel.

Cyberdreigingen

Voor onze dagelijkse bedrijfsvoering zijn we afhankelijk van tijdige en betrouwbare informatie. Tegelijkertijd moeten we voorkomen dat (privacy)gevoelige informatie in verkeerde handen komt. Dit is een complexe opgave, omdat de dreiging van cybercriminelen en statelijke actoren significant is toegenomen. Daarom stelt VRF zich als doel om effectief weerstand te bieden tegen cyberdreigingen en beveiligingsincidenten én om deze weerbaarheid op een meetbare en verifieerbare wijze aan te tonen. Het uitgangspunt is het ambitieniveau 'aantoonbaar weerbaar'.

VRF moet ook de komende jaren passende nieuwe informatiebeveiligingsmaatregelen blijven nemen om de digitale weerbaarheid te waarborgen. Daarnaast willen we voldoen aan de gestelde normen zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), NEN7510 en NIS2 (Netwerk- en Informatiebeveiliging), om de meetbaarheid en verifieerbaarheid te borgen. Ook voeren we periodiek interne audits en penetratietests uit en geven we bewustwordingstrainingen.

Wegvallen van maatwerk- en markttaken

VRF voert diverse taken uit die nauw verbonden zijn met de basistaak, maar die we niet collectief uitvoeren. Voorbeelden hiervan zijn:

- maatwerk voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ);
- dienstverlening naar aanleiding van de Omgevingswet;
- reizigersvaccinaties.

Voor deze taken zetten we deels vast personeel in en doen we een beroep op overhead. Het wegvallen van deze taken betekent zowel incidentele fricties als het vervallen van structurele dekking.

Bouwagenda voor nieuwbouw en verbouw
Veiligheidsregio Fryslân is een kapitaalintensieve organisatie. Vooral bij de brandweer is sprake van een gedegen investeringsplanning, mede door de bouwagenda. Deze bouwagenda betreft een planning voor grootschalige nieuwbouw en verbouw van onze brandweerkazernes.

In hoeverre we de planning halen, hangt af van diverse omstandigheden. We zijn hierbij onder meer afhankelijk van planvorming bij gemeenten, beperkingen bij aansluiting op het elektriciteitsnetwerk en de beschikbaarheid van leveranciers. In de praktijk constateren we dan ook dat de investeringen achterblijven op het plan.

Dit leidt op korte termijn tot financiële voordelen door vrijval van kapitaallasten. Op de lange termijn ontstaan echter financiële risico's. De bouwkosten zijn de afgelopen jaren fors gestegen, waardoor uitgestelde investeringen mogelijk hoger uitvallen.

Financiële kengetallen

Van de in het BBV opgenomen kengetallen zijn vier van toepassing op VRF.
Deze kengetallen zijn als volgt uitgewerkt:

Kengetallen	Jaarverslag 2024	Begroting 2025	Jaarverslag 2025
Netto-schuldquote	51,57%	64,41%	47,41%
Netto-schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	51,57%	64,41%	47,41%
Solvabiliteit	10,88	5,98%	12,75%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%

Netto-schuldquote
De netto-schuldquote weerspiegelt het schuldenniveau van de organisatie ten opzichte van de exploitatie. Hoe hoger het getal, hoe groter de netto-schuld ten opzichte van het begrotingstotaal. De netto-schuldquote is lager dan begroot, omdat het saldo van langlopende leningen lager is. Doordat diverse investeringen vertraging opliepen, is minder externe financiering aangetrokken.

Solvabiliteit
De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de organisatie aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. We berekenen de ratio als het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen (balanstotaal). De solvabiliteit van gemeenschappelijke regelingen is over het algemeen laag. Dit komt doordat de deelnemende gemeenten wettelijk verplicht zijn om ervoor te zorgen dat de gemeenschappelijke regeling altijd over voldoende middelen beschikt om aan de verplichtingen te kunnen voldoen. Een gemeenschappelijke regeling hoeft om die reden geen eigen weerstandscapaciteit aan te houden.

In de beleidsnota Weerstandsvermogen 2023-2026 is vastgelegd dat de algemene reserve alleen bestaat uit een egalisatiereserve. Hiermee minimaliseren we onze reservepositie. Tegelijkertijd voeren we een aantal kapitaalintensieve activiteiten uit. Denk aan investeringen in materieel en materiaal voor de repressieve dienstverlening en aan het realiseren, inrichten en instandhouden van brandweerkazernes, consultatiebureaus en kantoorlocaties. Deze kapitaalintensieve activiteiten leiden tot een relatief hoge externe financieringsbehoefte. De lage reservepositie in combinatie met de kapitaalintensieve activiteiten leidt tot een relatief lage solvabiliteit.

De solvabiliteit is hoger dan begroot. Dit komt door een hogere stand van de reserves ultimo 2025 ten opzichte van de begroting 2025.

5.3. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf beschrijven we het beheer- en onderhoudsbeleid voor de gebouwen die Veiligheidsregio Fryslân structureel en tijdelijk bezit of huurt. Het gaat om:

- het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg;
- 66 brandweerkazernes, waarvan 49 in eigendom;
- twee boothuizen (beide in eigendom);
- een gehuurde opslagloods die fungeert als distributiecentrum en wordt gebruikt voor de opslag van afgeschreven materieel;
- 45 huurlocaties voor de jeugdgezondheidszorg van de GGD;
- het Regionaal Coördinatie Centrum (RCC), dat per december 2025 is ondergebracht in het hoofdkantoor.

Kwaliteitsniveau beheer en onderhoud

Voor beheer en onderhoud van kapitaalgoederen passen we de NEN-2767 norm toe. Deze norm is een veelgebruikte methode voor conditiemeting en legt de technische kwaliteit van bouw- en installatiedelen objectief vast. De norm kent zes conditiescores: niveau één staat voor 'uitstekend' en niveau zes staat voor 'zeer slecht'. De bestuurlijke afspraak is, net als voorgaande jaren, conditiescore drie. Dit betekent dat wij een 'redelijke conditie' nastreven. Plaatselijke zichtbare veroudering is acceptabel, zolang de functie van bouw- en installatiedelen niet in gevaar komt. Voor huurlocaties streven we ernaar om een vergelijkbare conditiescore vast te leggen in de huurovereenkomsten.

Onderhoudsvoorzieningen

Op basis van dit uitgangspunt stellen we onderhoudsvoorzieningen op. Hiermee spreiden we de lasten van groot onderhoud over meerdere jaren. De toevoeging aan voorzieningen (met andere woorden: de jaarlijkse lasten) is gebaseerd op het gemiddelde bedrag aan groot onderhoud dat we redelijkerwijs verwachten.

Wettelijk moeten voorzieningen eens per vijf jaar worden geëvalueerd. In de praktijk hanteren wij hiervoor een richtlijn van eens per vier jaar.

In 2022 lieten wij een schouw uitvoeren. De uitkomsten hiervan zijn verwerkt in de herijking van de voorzieningen. In 2025 stonden de voorbereidingen van een nieuwe schouw in 2026 centraal. De geleerde lessen uit 2022 hebben we vertaald naar uitgangspunten, zodat deze nieuwe schouw nog beter inzicht geeft in toekomstige onderhoudslasten en benodigde werkzaamheden.

5.4. Bedrijfsvoering

5.4.1. Inleiding

Het organisatieonderdeel Bedrijfsvoering bestaat uit de afdelingen Communicatie, Informatiemanagement, Facilitair Bedrijf, Personeel & Organisatie en Financiën & Administratie. Bedrijfsvoering draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân door de primaire processen van VRF – brandweerzorg, crisisbeheersing en publieke gezondheidszorg – zo gericht en effectief mogelijk te ondersteunen.

Bedrijfsvoering is expert op de bedrijfsvoeringportefeuilles en ondersteunt het primaire proces door te faciliteren, te adviseren en te helpen bij het bewaken van grenzen. Door deze taken centraal te organiseren, verlagen we kosten en kwetsbaarheid en verhogen we de kwaliteit.

5.4.2 Organisatiethema's 2023-2026

In onze meerjarenkoers 2023-2026 staan de volgende organisatiethema's:

- passend personeel bij onze adaptieve opgave
- duurzaamheid
- procesgericht werken

Hieronder vertellen we per thema wat we in 2025 hebben bereikt.

5.4.2.1 Passend personeel bij onze adaptieve opgave

De adaptieve opgave van Veiligheidsregio Fryslân vraagt om passend en toekomstbestendig personeel. Wendbaarheid en stabiliteit zijn daarbij essentieel. De krapte op de arbeidsmarkt, vergrijzing en pensionering maken deze opgave urgent. Tegelijkertijd zijn onze medewerkers van onschatbare waarde: hun vakmanschap, betrokkenheid en inzet vormen de basis van onze kwaliteit en continuïteit.

In 2025 werkten we binnen dit thema gericht aan het versterken van onze aantrekkelijkheid als werkgever en aan ondersteuning van medewerkers in alle fases van hun loopbaan. Zo is er gewerkt aan het aanscherpen van het werkgeversmerk van de brandweer, zodat we ons beter kunnen profileren in een krappe arbeidsmarkt. Daarnaast ontwikkelden we een magazine voor nieuwe medewerkers, dat hen helpt kennis te maken met onze organisatie en cultuur.

Ook zetten we stappen om de vitaliteit en inzetbaarheid van medewerkers duurzaam te ondersteunen. Met de komst van een adviseur Verzuim kunnen leidinggevenden beter worden begeleid bij het signaleren van trends en het bieden van passende ondersteuning. Dit draagt bij aan een gezonde en veerkrachtige organisatie.

5.4.2.2 Duurzaamheid

We zijn ons bewust van onze leefomgeving. Klimaatverandering raakt ons direct en indirect in het dagelijks werk. We voelen daarin urgentie. Als gemeenschappelijke regeling en uitvoeringsorganisatie kunnen we hierin geen koploperspositie innemen ten opzichte van de Friese gemeenten. Wel nemen we als maatschappelijke organisatie verantwoordelijkheid voor ons deel in deze opgave. Dat betekent dat we binnen onze invloedssfeer realistische en haalbare stappen zetten op het gebied van klimaat, circulariteit en milieu.

In 2025 kreeg dit onder andere vorm door onderzoek te doen naar mogelijke PFAS-verontreiniging, om milieubelasting te voorkomen. Daarnaast versterkten we onze bijdrage aan het klimaat door de overstap naar emissievrije mobiliteit bij de brandweer te ondersteunen met passende laadinfrastructuur. Ook kozen we bij de verbouwing van het hoofdkantoor nadrukkelijk voor een meer circulaire aanpak. Hierbij hergebruikten we de bestaande inventaris zoveel mogelijk.

We volgen de wet- en regelgeving, sluiten aan bij bestaande initiatieven, zijn transparant over onze voortgang en dragen actief bij aan een veilige en gezonde leefomgeving, nu en in de toekomst.

5.4.2.3 Procesgericht werken

Sinds 2022 is het project *Procesgericht werken* opgestart, waarin de dienstverlening aan de Friese burger centraal staat. De ambitie is om te groeien naar processen die voorspelbaar en meetbaar zijn en die op basis van data en de PDCA-cyclus continu verbeteren. VRF wil hiermee stap voor stap een cultuur van continu verbeteren realiseren. Dit leidt tot een hogere kwaliteit van dienstverlening, meer efficiëntie en betere beheersing, doelmatigheid en rechtmatigheid. Daarnaast zorgt dit voor meer overdraagbaarheid, duidelijk eigenaarschap en betere samenwerking.

Vanaf 2023 zijn procestaal, procesrollen en een procesmodel ingevoerd. Vanaf 2024 volgden processturing, verdere uitrol van procesrollen en het uitvoeren van methodische verbetertrajecten. Deze verbetertrajecten hebben geleid tot efficiëntere processen met tijdwinst, minder fouten en kostenbesparing, onder andere bij het uitvoeren van periodiek gezondheidsonderzoek, het adviseren over evenementen, het beheren van ademluchttoestellen en het uitvoeren van drukwerk. Ook zijn procesinzicht, samenwerking en eigenaarschap van medewerkers versterkt. Daarmee is een duurzame beweging richting continu verbeteren ingezet.

In 2025 zijn we verdergegaan met deze aanpak door nieuwe verbetertrajecten uit te voeren en procesmanagement nog steviger te verankeren. Een belangrijke stap was het oprichten van het team Procesmanagement. Daarmee is ondersteuning en doorontwikkeling van procesmanagement structureel geborgd op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

5.4.3 VRF-brede projecten

In 2025 hebben we met verschillende VRF-brede projecten gewerkt aan ontwikkeling binnen HR en aan het versterken van onze digitale organisatie. Zo blijven we wendbaar en toekomstbestendig en voldoen we aan wet- en regelgeving.

Binnen het HR-domein zijn personeelsinstrumenten geactualiseerd en meer uniform ingericht. We optimaliseerden het personeelssysteem AFAS en startten met de invoering van HR21. Daarmee werken we toe naar een integraal en toekomstbestendig functieboek dat aansluit bij ontwikkelingen in de sector. Ook is de implementatie van een organisatiebreed learning managementsysteem (LMS) gestart. Hiermee borgen we leren, vakmanschap en wettelijke registratieverplichtingen op een centrale en structurele manier.

Op het gebied van informatievoorziening is de digitale werkomgeving van VRF grotendeels opgeschoond en gemigreerd binnen het project *Content op Orde*. Doel is om informatie duurzaam, betrouwbaar en toegankelijk te maken. Ook is het SharePoint-beheer structureel belegd binnen de beheerorganisatie Microsoft 365. Daarmee is de basis voor compliant en efficiënt informatiebeheer versterkt.

Verder is de visie op datagedreven werken vertaald naar een routekaart. Met een versterkt datateam, een dataloket, een nieuwe technische omgeving en de eerste dashboards zetten we concrete stappen richting slimmer datagebruik. Dit ondersteunt besluitvorming, sturing, verantwoording en het tijdig signaleren van risico's en kansen.

Tot slot zijn we in 2025 gestart met het digitaal toegankelijk maken en houden van interne applicaties en digitale systemen. Hiermee voldoen we aan wet- en regelgeving en werken we aan een digitale omgeving die voor iedereen toegankelijk is.

5.4.4 Bedrijfscontinuïteitsplan

In april 2024 is het bedrijfscontinuïteitsplan (BCP) vastgesteld. Dit plan vormt de basis voor het beperken van de kans op en de gevolgen van uitval of verstoringen van kritische processen. In 2025 zijn we gestart met het verder borgen van het plan door maatregelen te treffen op restrisico's. Ook is een tijdelijk intern crisisteam samengesteld en is er geoefend.

Hoewel hiermee belangrijke stappen zijn gezet, is geconcludeerd dat het huidige BCP een herijking vraagt. Het plan sluit niet volledig aan bij actuele risico's en nieuwe ontwikkelingen, zoals de vitaalverklaring van veiligheidsregio's en aangescherpte eisen op het gebied van informatieveiligheid. Begin 2026 starten we met deze herijking. Ook zetten we de tijdelijke crisisorganisatie om naar een structurele organisatie en werken we aan aanvullende maatregelen om de bedrijfscontinuïteit te waarborgen.

5.4.5 Security

In 2025 hebben we significante stappen gezet om onze informatievoorziening beter te beveiligen. Zo is het wachtwoordbeleid volledig geïmplementeerd en is het netwerk opgedeeld in kleinere compartimenten die niet meer onderling verbonden zijn. We hebben de monitoring op het netwerk fors uitgebreid en een risicolog geïntroduceerd. Daarin staan de belangrijkste beveiligingsrisico's en bijbehorende maatregelen.

Ook organisatorisch hebben we stappen gezet. Nadat in 2024 de functie van Chief Information Security Officer (CISO) is ingevuld, hebben we in 2025 drie ISO's geworven. Zij ondersteunen de CISO bij het verder implementeren van informatieveiligheid binnen de organisatieonderdelen en het vergroten van het bewustzijn bij management en medewerkers.

Informatieveiligheid blijft een belangrijk onderwerp voor VRF dat continue aandacht vraagt.

5.4.6 Integriteitsbeleid en gedragscode

VRF heeft de verantwoordelijkheid om een integere organisatie te zijn. Daarom hebben we integriteitsbeleid en een gedragscode vastgesteld. Hierover rapporteren we jaarlijks aan het bestuur.

Doelstellingen van het integriteitsbeleid zijn:

- Integriteit blijvend onder de aandacht brengen en bespreekbaar maken.
- Helderheid geven over wat we verwachten van medewerkers en management en hoe om te gaan met eventuele misstanden.

De gedragscode geeft betekenis aan rechten, plichten, procedures en sancties die wettelijk zijn vastgelegd. De gedragsregels bieden houvast in de dagelijkse professionele omgang met de klant en met elkaar. De gedragscode is daarmee een uitwerking van het integriteitsbeleid.

We blijven integriteit belangrijk vinden en besteden hier op meerdere momenten aandacht aan. Nieuwe medewerkers worden bijvoorbeeld uitgenodigd voor een introductiebijeenkomst waarin we spreken over integriteit, het integriteitsbeleid en de gedragscode. Ook spelen onze afhankelijke vertrouwenspersonen hierin een waardevolle rol. Afgelopen jaar is het gelukt om in elk organisatieonderdeel vertegenwoordiging te realiseren en hebben de vertrouwenspersonen zich nog zichtbaarder gemaakt in de organisatie. Hierdoor zijn zij voor iedere medewerker goed toegankelijk.

5.4.7 Opbouw personeel

In onderstaand overzicht staat de formatie van VRF in aantallen voor de periode 2025.

Kolom	Personeelslid	Stagiair	Uitzendkracht/ Extern	Subtotaal	Vrijwilliger	Eindtotaal
Organisatie + Directie VRF	139	3	14	156	0	156
GGD	596	11	44	651	0	651
Brandweer	200	2	17	219	1.276	1.495
Crisisbeheersing	43	0	4	47	0	47
Eindtotaal	**978**	**16**	**79**	**1.073**	**1.276**	**2.349**

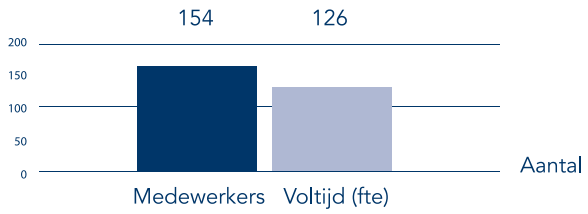
5.4.8 Verzuim

Gezonde medewerkers	94,56%
Verzuimpercentage	5,44%
Meldfrequentie	0,68%

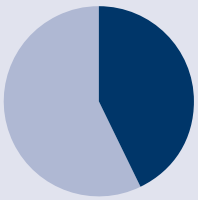
In 2025 was het verzuimpercentage 0,18% lager dan in 2024. De meldfrequentie is 0,03 lager dan in 2024. Concreet betekent dit dat medewerkers zich in 2025 minder vaak ziekmeldden.

5.4.9. Feiten en cijfers Organisatie

Cijfers medewerkers 2025

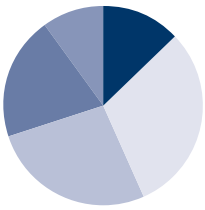

2. Aantal medewerkers	Aantal
Man	66
Vrouw	88

	%
Man	42,9
Vrouw	57,1

3. Leeftijdsopbouw	Aantal
< 30	20
30-39	47
40-49	41
50-59	31
> 60	15

	%
<30	13
30-39	30,5
40-49	26,6
50-59	20,1
>60	9,8

4. Verzuimcijfers	2023	2024	2025
Verzuim %	3,83	4,46	4,37
Meldfrequentie	0,99	0,76	0,80

5.4.10 Rechtmatigheidsverantwoording

Bevinding

Het dagelijks bestuur stelt vast dat de omvang van de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen bedrag € 3.439.000 bedraagt. Dit is hoger dan de daarvoor gestelde grens van € 2.400.000. Van de niet rechtmatig tot stand gekomen verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties is volgens het dagelijks geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken.

De geconstateerde afwijkingen betreffen onrechtmatigheden op het gebied van Europees aanbesteden ad €3.439.000. De onrechtmatigheden op het gebied van Europees Aanbesteden bestaan uit de volgende onderdelen.

1. Forensische geneeskunde € 2.339.000.
2. Doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren € 428.000
3. Overige fouten € 672.000.

Forensische geneeskunde

Met ingang van 1 januari 2025 is de dienstverlening van Forensische geneeskunde in 3 Noord (Groningen, Drenthe en Fryslân) gecentraliseerd en ondergebracht bij GGD Fryslân. Na de centralisering heeft een aantal ontwikkelingen plaatsgevonden die geleid hebben tot veel dynamiek en uitdaging op dit vakgebied. Het bestuur is hier periodiek over geïnformeerd. Dit betreffen:

- De landelijke aanbesteding van de Medische Arrestantenzorg (MAZ) heeft tot veel onrust geleid.
- Er is sprake van een hoog ziekteverzuim onder forensisch artsen, waardoor inhuur noodzakelijk is.
- Het grootste deel van de eigen forensisch artsen zijn vertrokken en hebben zich verenigd in maatschappen of zzp-constructies.
- Er is binnen 3 Noord en landelijk een groot tekort aan forensisch artsen. Zowel als individu als marktpartij.

Ondanks de dynamiek is het gelukt om de dienstverlening te continueren. Hiervoor is de inzet van diverse externe partijen nodig gebleken. De Europese aanbestedingsvoorwaarden zijn bij het contracteren van deze partijen echter niet nageleefd. De totale Europese aanbestedingsfout bedraagt € 2.339.000.

De huidige situatie bij Forensisch is voor een groot deel niet beïnvloedbaar. In de DPG raad van juni 2025 is de ambitie uitgesproken om de Forensische Geneeskunde per 1 januari 2027 landelijk te organiseren. Alle GGD'en hebben zich gecommitteerd om tot 1 januari 2027 geen langdurige verplichtingen aan te gaan. Aanbesteding van dienstverlening is daarom niet een reëel scenario.

Doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren

In 2024 was er sprake van € 562.500 aan Europese aanbestedingsfouten. Een groot deel van deze fouten loopt nog door in 2025. De onrechtmatige contracten zijn nog niet afgelopen en kunnen niet zomaar tussentijds worden beëindigd. Daarnaast moeten er aanbestedingen plaatsvinden en deze trajecten kennen een relatief lange doorlooptijd. De omvang van de doorlopende fout bedraagt € 428.000.

Overige fouten

De overige geconstateerde afwijkingen en onrechtmatigheden zijn divers van aard en kennen verschillende oorzaken. Een belangrijke factor daarbij is dat de organisatie niet in alle gevallen (tijdig) heeft kunnen voldoen aan de geldende wettelijke en interne kaders, onder andere door beperkte capaciteit en de complexiteit van sommige trajecten.

5.5. Verbonden partijen

Definitie Verbonden Partij

Een verbonden partij is een privaat- of publiekrechtelijke organisatie waarin Veiligheidsregio Fryslân (VRF) zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. Van een financieel belang is sprake als VRF aansprakelijk is voor verplichtingen van de rechtspersoon. Van een bestuurlijk belang is sprake als VRF zeggenschap heeft.

VRF heeft formeel één verbonden partij: stichting brandweeropleidingen Noord (SBON).

Stichting brandweeropleidingen Noord (SBON)

Veiligheidsregio Fryslân (VRF) neemt samen met de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe deel aan de Stichting Brandweeropleidingen Noord (SBON). De stichting verzorgt opleidings- en oefenactiviteiten voor de deelnemende veiligheidsregio's via aan haar gelieerde vennootschappen en belast deze dienstverlening door aan de afnemende regio's. Met deze deelname wordt het openbaar belang gediend van het borgen van vakbekwaam brandweerpersoneel tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. VRF heeft een bestuurlijk belang via vertegenwoordiging in het bestuur van de stichting en daarmee invloed op het beleid en de strategische koers.

In 2025 heeft het algemeen bestuur besloten SBON formeel te verbinden aan Veiligheidsregio Fryslân. Op grond van artikel 31a van de Wet gemeenschappelijke regelingen is het ontwerpbesluit voor wensen en bedenkingen voorgelegd aan de gemeenteraden; er zijn geen wensen of bedenkingen ingediend. Ook de algemeen besturen van de Veiligheidsregio's Groningen en Drenthe hebben ingestemd met het verbinden van SBON aan VRF. VRF neemt samen met | de twee andere veiligheidsregio's voor gelijke delen (ieder 1/3) deel in de stichting en heeft daarmee een indirect financieel belang via het aandeel in het kapitaal van de aan SBON gelieerde vennootschappen.

Het eigen vermogen bedraagt per 1 januari 2025 € 3.700.464 en wordt per 31 december 2025 geraamd op € 4.022.933. Het verwachte resultaat over 2025 bedraagt € 322.469 positief.

De privaatrechtelijke rechtsvorm van SBON blijft gehandhaafd. Naar aanleiding van het besluit worden formele juridische handelingen verricht om governance, sturing en beheersing te versterken. Dit betreft onder meer de aanpassing van de statuten van SBON en de aan haar gelieerde vennootschappen en het sluiten van een deelnemersovereenkomst tussen de veiligheidsregio's en SBON. In deze afspraken worden zeggenschap, toezicht en financiële verantwoordelijkheden vastgelegd, evenals uitgangspunten voor investeringen en het omgaan met financiële risico's. De financiële risico's hebben betrekking op mogelijke exploitatietekorten, investeringsbesluiten en aansprakelijkheden voortvloeiend uit de bedrijfsvoering.

Via de bestuursdeelname heeft VRF invloed op de financiële en strategische besluitvorming. Hiermee wordt voldaan aan de BBV-vereisten voor transparantie en risicobeheersing bij verbonden partijen.

5.6 Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) schrijft voor dat een bestuursorgaan in de begroting aandacht besteedt aan de beleidsvoornemens voor de uitvoering van de wet. In deze paragraaf doen wij daarom verslag van onze beleidsvoornemens. Daarbij richten wij ons op de drie pijlers van de Woo:

- actieve openbaarmaking;
- passieve openbaarmaking;
- verbetering van de informatiehuishouding.

1. Actieve openbaarmaking

Informatie die actief openbaar gemaakt moet worden, moet digitaal vindbaar zijn via de Woo--index. Veiligheidsregio Fryslân is aangesloten op de Woo-index. Wij maken documenten openbaar via de Woo-index door deze eerst op de eigen website te publiceren. In de Woo-index verschijnt vervolgens een link naar deze internetlocatie.

Vanaf 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën verplicht openbaar gemaakt worden via de Woo-index. Het gaat om:

- wetten en algemeen verbindende voorschriften (art. 3.3, eerste lid, onderdeel a);
- overige besluiten van algemene strekking (art. 3.3, eerste lid, onderdeel b);
- organisatie en werkwijze (art. 3.3, eerste lid, onderdeel d);
- bereikbaarheidsgegevens (art. 3.3, eerste lid, onderdeel e);
- vergaderstukken Staten-Generaal (art. 3.3, tweede lid, onderdeel b).

VRF voldoet hieraan: Overzicht eerste tranche WOO-index | Instructie | KOOP Kennis- en exploitatiecentrum officiële overheidspublicaties.

2. Passieve openbaarmaking

Iedereen kan VRF vragen om bepaalde informatie openbaar te maken via een Woo-verzoek. Het moet dan wel gaan om informatie die al in bestaande documenten staat, zoals brieven, rapporten, memo's en e-mailberichten. De gevraagde informatie moet betrekking hebben op ons werk.

Op onze website staat hoe het indienen van een Woo-verzoek werkt. Als wij informatie met een Woo-besluit openbaar maken, is deze informatie voor iedereen toegankelijk. In 2025 hebben we vijf Woo-verzoeken tijdig afgehandeld.

3. Verbetering van de informatiehuishouding

Een uitgangspunt van de Woo, maar ook van de Archiefwet 1995, is dat de informatiehuishouding op orde is. Het verbeteren van de informatiehuishouding is voor ons niet nieuw. Wij zetten op dit vlak jaarlijks stappen, mede door de doorlopende digitalisering.

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

Deel II Jaarrekening 2025

Veiligheidsregio Fryslân

6. Jaarrekening

6.1. Balans per 31 december

ACTIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste activa				
Materiële vaste Activa		***85.052.529***		***82.501.963***
Investeringen met een economisch nut	85.052.529		82.501.963	
Financiële vaste Activa		**216.898**		**119.589**
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van 1 of langer	216.898		119.589	
Vlottende activa				
Uitzettingen met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		**7.620.141**		**12.995.762**
Vorderingen op openbare lichamen	2.938.454		4.373.124	
Rekening-courant verhouding met het Rijk	2.221.647		6.535.696	
Overige vorderingen	2.460.040		2.086.942	
Liquide middelen		**493.880**		**480.184**
Banksaldi	493.880		480.184	
Overlopende activa		**1.806.493**		**1.907.792**
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel;				
- overige Nederlandse overheidslichamen	130.942		40.115	
Overige nog te ontvangen bedragen en de vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	1.675.551		1.867.677	
TOTAAL ACTIVA		**95.189.941**		**98.005.290**

PASSIVA	31-12-2025		31-12-2024	
Vaste passiva				
Eigen Vermogen		**12.125.246**		**10.661.592**
Algemene reserve				
- Egalisatiereserve	3.379.699		3.379.699	
Bestemmingsreserves	5.262.085		3.638.767	
Gerealiseerd resultaat	3.483.463		3.643.126	
Voorzieningen		**13.111.992**		**11.509.906**
Voorzieningen voor verplichtingen, verliezen en risico's	10.585.287		9.057.540	
Voorzieningen ter egalisatie van lasten	2.526.705		2.452.366	
Vaste schulden met een rentetypische looptijd van 1 jaar of langer		**49.958.352**		**45.019.222**
Onderhandse leningen van:				
- Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	49.958.352		45.019.222	
Vlottende passiva				
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar		**8.583.240**		**18.864.834**
Overige kasgeldleningen	-		10.000.000	
Overige schulden	8.583.240		8.864.834	
Overlopende passiva		**11.411.111**		**11.949.736**
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel:				
- het Rijk	716.724		487.834	
- overige Nederlandse overheidslichamen	151.373		710.317	
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate van het volgende begrotingsjaar komen	10.543.013		10.751.585	
TOTAAL PASSIVA		**95.189.941**		**98.005.290**

6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 1

VEILIGHEIDSREGIO FRYSLÂN

	Primitieve begroting			Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Verschil
Programma Gezondheid										
Pijler 1	16.866.357	55.050	16.811.307	23.351.700	6.050.627	17.301.073	23.579.559	6.685.729	16.893.830	407.243
Pijler2	12.953.837	3.621.197	9.332.640	19.547.525	9.974.284	9.573.241	18.509.387	9.689.601	8.819.786	753.455
Pijler 3	1.886.226	1.110.109	776.117	7.918.905	7.149.668	769.237	7.251.211	6.304.990	946.221	-176.984
Pijler 4	2.057.144	2.057.144	-	2.046.183	2.057.144	-10.961	2.165.653	2.185.357	-19.704	8.743
Toegerekende organisatiekosten	7.521.951	53.141	7.468.810	7.904.084	53.141	7.850.943	7.839.956	78.668	7.761.288	89.655
	41.285.515	6.896.641	34.388.874	60.768.398	25.284.864	35.483.534	59.345.767	24.944.345	34.401.422	1.082.111
Dekkingsmiddelen Gezondheid										
Gemeentelijke bijdrage		34.320.958	-34.320.958	-	34.262.269	-34.262.269		32.926.433	-32.926.433	-1.335.836
		34.320.958	-34.320.958	-	34.262.269	-34.262.269		32.926.433	-32.926.433	-1.335.836
Totaal saldo van baten en lasten	41.285.515	41.217.599	67.916	60.768.398	59.547.133	1.221.264	59.345.767	57.870.778	1.474.989	-253.725
Reservemutaties Gezondheid	102.000	169.916	-67.916	102.000	1.323.264	-1.221.264	102.000	1.190.266	-1.088.266	-132.998
Gerealiseerd resultaat Gezondheid	**41.387.515**	**41.387.515**	**-**	**60.870.398**	**60.870.398**	**-**	**59.447.767**	**59.061.045**	**386.723**	**-386.723**
Programma Crisisbeheersing										
Producten Crisisbeheersing	7.446.831	227.178	7.219.653	8.537.703	227.178	8.310.525	6.858.865	217.453	6.641.412	1.669.113
Toegerekende organisatiekosten	1.133.177	8.006	1.125.171	1.190.745	8.006	1.182.739	1.472.375	11.851	1.460.524	-277.785
	8.580.008	235.184	8.344.824	9.728.448	235.184	9.493.264	8.331.241	229.304	8.101.936	1.391.328
Dekkingsmiddelen Crisisbeheersing										
Rijksbijdrage BDUR		4.408.683	-4.408.683	-	5.499.555	-5.499.555		5.499.555	-5.499.555	-
Gemeentelijke bijdrage		3.936.141	-3.936.141	-	3.953.327	-3.953.327		3.652.100	-3.652.100	-301.227
		8.344.824	-8.344.824	-	9.452.882	-9.452.882	-	9.151.655	-9.151.655	-301.227
Totaal saldo van baten en lasten	8.580.008	8.580.008	-	9.728.448	9.688.065	40.382	8.331.241	9.380.959	-1.049.719	1.090.101
Reservemutaties Crisisbeheersing				-	40.382	-40.382	-	34.539	-34.539	-5.843
Gerealiseerd resultaat Crisisbeheersing	**8.580.008**	**8.580.008**	**-**	**9.728.448**	**9.728.448**	**-**	**8.331.241**	**9.415.498**	**-1.084.258**	**1.084.258**

6.2. Overzicht baten en lasten 2025 - deel 2

	Primitieve begroting			Begroting na 1e wijziging			Realisatie 2025			
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Verschil
Programma Brandweer										
Producten Brandweer	47.168.476	1.081.629	46.086.847	47.733.126	1.081.629	46.651.497	43.571.223	1.332.016	42.239.207	4.412.290
Toegerekende organisatiekosten	10.882.407	76.884	10.805.523	11.435.260	76.884	11.358.376	11.342.482	113.811	11.228.672	129.704
	58.050.883	1.158.513	56.892.370	59.168.386	1.158.513	58.009.873	54.913.705	1.445.826	53.467.879	4.541.994
Dekkingsmiddelen Brandweer										
Rijksbijdrage BDUR		5.600.746	-5.600.746	-	6.342.784	-6.342.784		6.342.784	-6.342.784	-
Gemeentelijke bijdrage		50.879.529	-50.879.529	-	50.939.625	-50.939.625		49.414.024	-49.414.024	-1.525.601
		56.480.275	-56.480.275	-	57.282.409	-57.282.409		55.756.808	-55.756.808	-1.525.601
Totaal saldo baten en lasten	58.050.883	57.638.788	412.095	59.168.386	58.440.922	727.464	54.913.705	57.202.634	-2.288.928	3.016.393
Reservemutaties Brandweer		412.095	-412.095	-	727.464	-727.464		497.002	-497.002	-230.462
Gerealiseerd resultaat Brandweer	**58.050.883**	**58.050.883**	**-**	**59.168.386**	**59.168.386**	**-**	**54.913.705**	**57.699.636**	**-2.785.931**	**2.785.931**
Gerealiseerd resultaat	**108.018.406**	**108.018.406**	**-**	**129.767.231**	**129.767.231**	**-**	**122.692.714**	**126.176.179**	**-3.483.465**	**3.483.465**
Waarvan incidentele baten en lasten				7.035.000	9.024.110	-1.989.110	6.225.000	7.399.807	-1.174.807	-814.303
Structureel saldo				**122.732.231**	**120.743.121**	**1.989.110**	**116.467.714**	**118.776.371**	**-2.308.658**	**2.669.162**

Overzicht baten en lasten art 27 BB	1e Begrotingswijziging			Jaarrekening		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Programma Gezondheid	52.550.969	59.493.992	6.943.023	49.853.576	57.792.110	7.938.534
Programma Crisisbeheersing	8.007.388	9.680.060	1.672.672	6.243.314	9.369.108	3.125.794
Programma Brandweer	45.105.712	58.364.038	13.258.326	40.915.898	57.088.823	16.172.925
Algemene dekkingsmiddelen	-	-	-	-	-	-
Overhead	23.355.917	138.031	-23.217.886	25.294.704	204.330	-25.090.374
Heffing vpb	-	-	-	868	-	-868
Onvoorzien	645.245	-	-645.245	282.353	-	-282.353
Saldo van baten en lasten	129.665.231	127.676.121	-1.989.110	122.590.714	124.454.371	1.863.658
Toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves per programma	102.000	2.091.110	1.989.110	102.000	1.721.807	1.619.807
Resultaat	**129.767.231**	**129.767.231**	**-**	**122.692.714**	**126.176.179**	**3.483.465**

6.3. Toelichtingen

6.3.1. Waarderings- en resultaatbepalingsgrondslagen

Inleiding
De jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân is opgesteld conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) en de nadere aanwijzingen in de Financiële verordening van Veiligheidsregio Fryslân.

Algemene grondslagen
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij anders vermeld bij het desbetreffende balanshoofd, zijn activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten zijn toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten zijn alleen verwerkt voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden vóór het einde van het begrotingsjaar zijn meegenomen, indien zij vóór het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Door het formele verbod op het vormen van voorzieningen en/of schulden voor jaarlijks terugkerende arbeidsgerelateerde kosten van vergelijkbaar volume, zijn sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode van uitbetaling.

Voor de aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume, wordt geen voorziening of andere verplichting opgenomen. De referentieperiode sluit aan bij de meerjarenraming en bedraagt vier jaar. Bij (eenmalige) schokeffecten wordt wel een verplichting opgenomen.

Materiële vaste activa
De materiële vaste activa betreffen uitsluitend investeringen met economisch nut. Zij worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingprijs, verminderd met lineaire afschrijvingen en – indien van toepassing – een restwaarde.

Activa met een economisch nut en een verkrijgingsprijs lager dan € 10.000 worden niet geactiveerd, met uitzondering van gronden en terreinen. Gronden en terreinen worden altijd geactiveerd. Hierop wordt niet afgeschreven, behalve op voorzieningen aan gronden en terreinen.
De afschrijving start op 1 januari van het jaar volgend op het jaar van ingebruikname.

Voor de verschillende categorieën van activa worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

Categorie	Termijn in jaren
Bedrijfsgebouwen	50
Grootschalige levensduur verlengende renovaties	50
Ademluchtflessen	30
BZK-materieel	25
Renovatie, restauratie, verbouwing van bedrijfsgebouwen en elementen halverwege levensduur bedrijfsgebouwen	25
Overige (kantoor)inventaris (zoals lockers)	25
Voorzieningen aan terreinen (zoals parkeerplaatsen)	25
Technische installaties in bedrijfsgebouwen t/m 2022	20
Containers, wasmanden op wielen	20
Motorspuitaanhangers	20
Brandweer- en PM-vaartuigen	20
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	20
Redvoertuigen	16
Tankautospuiten inclusief standaard bepakking	16
Hulpverleningsvoertuigen inclusief standaard bepakking	16
Haakarmvoertuigen	16
Overige brandweervoertuigen > 3.500 kg	16
Overige brandweervoertuigen < 3.500 kg	15
Overig brandweermaterieel	15
Werktuigbouwkundige installaties tot en met 30 kW	15
Installaties met digitale componenten	12
Oefenmaterieel brandweer	10
Dienstauto's	10
Personeel/materieelwagens	10
Ademluchtapparatuur (niet zijnde ademluchtflessen)	10
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals tweede bluspak, helmen, gaspakken)	10
Kantoormeubilair	10
Overige brandweervoertuigen < 3.500 kg	10
Overige brandweervoertuigen > 3.500 kg (tweedehands)	10
Brandweer- en PM-vaartuigen motoren	10
Overig brandweermaterieel	10
Overige kantoorinventaris	10
Medische apparatuur TBC	10
Redgereedschap tankautospuit	8

Categorie	Termijn in jaren
Redgereedschap hulpverleningsvoertuig	8
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals eerste bluspak)	8
OVD/Piket-voertuigen	7
Heftrucks en aanhangwagens	7
Alarmeringsmiddelen mobilofoons	7
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals gierpakken)	7
Overig brandweermaterieel (zoals warmtebeeldcamera's, scooters)	7
Alarmeringsmiddelen portofoons	6
Monitoren	6
Ademlucht spreekmembraan	6
Persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals handschoen, laarzen)	5
Overige kantoorinventaris	5
Gebruikerssoftware	5
Overige medische apparatuur	5
PSU GHOR -functionarissen	5
Overig brandweermaterieel (zoals meters)	5
Ademluchtcilinders	5
Werkplekautomatisering vanaf 2018	4
Mobiele telefoons, tablets, iPads	4
Ademlucht uitademventiel	4
Systeem soft- en hardware	3
Telefooncentrale	3

Als we aan een gebouw waardevermeerderende aanpassingen doen, wordt voor de afschrijvingsduur aangesloten bij de restant-levensduur van het bestaande actief.

Financiële vaste activa
De financiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs.

Vorderingen
Vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Daarbij is rekening gehouden met noodzakelijk geachte waarderingscorrecties wegens oninbaarheid.

Liquide middelen
Deze liquide middelen zijn opgenomen tegen nominale waarde.

Voorzieningen
Voorzieningen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Vanwege significante tijdsinvloeden is de voorziening FLO gewaardeerd op basis van contante waarde.

De voorzieningen voor groot onderhoud zijn gebaseerd op recente beheersplannen met een looptijd van dertig jaar. Gezien deze significante tijdsinvloed wordt de voorziening vanaf boekjaar 2022 bepaald op basis van contante waarde.

Vaste schulden
Vaste schulden zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, verminderd met aflossingen. De vaste schulden hebben een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Vlottende passiva
De vlottende passiva zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Niet uit de balans blijkende verplichtingen
Op grond van artikel 53, lid a, van het BBV worden in de toelichting op de balans de belangrijke financiële verplichtingen opgenomen die niet in de balans zijn verwerkt en waaraan de gemeenschappelijke regeling voor toekomstige jaren is gebonden.

6.3.2. Toelichting op de balans

Materiële vaste activa

Het verloop in de materiële vaste activa is als volgt:

Verloopoverzicht materiële vaste activa					
	Saldo 01.01.2025	**Investeringen**	**Desinvestering**	**Afschrijvingen**	**Saldo 31.12.2025**
Gronden en terreinen	1.766.941				1.766.941
Terreininrichting	493.578	87.646		21.430	559.794
Bedrijfsgebouwen	30.992.637	798.533		978.019	30.813.152
Vervoermiddelen	28.619.998	4.524.413	33.946	2.950.513	30.159.952
Machines, apparaten, installaties	6.023.764	1.401.156		530.377	6.894.542
Overige materiële vaste activa	13.897.954	3.169.329	3.394	2.511.882	14.552.008
	81.794.872	**9.981.078**	**37.340**	**6.992.221**	**84.746.389**

	Saldo 01.01.2025	**Investeringen**	**Activeringen**	**Saldo 31.12.2025**
Investeringsprojecten in uitvoering	707.091	9.580.127	9.981.078	306.140
	707.091	**9.580.127**	**9.981.078**	**306.140**

	Saldo 31.12.2025
Materiële vaste activa	84.746.389
Investeringsprojecten in uitvoering	306.140
Totaal materiële vaste activa	**85.052.529**

De belangrijkste investeringen in materiële vaste activa betreffen:

Tankautospuiten	4.350.000
Verbouw locatie Harlingertrekweg (verbouw, installaties, meubilair, av-middelen)	1.332.000
Persoonlijke beschermingsmiddelen	778.000

Voor de investering in een koelmachine (categorie machines, apparaten en installaties) is een subsidie van € 41.000 ontvangen vanuit de Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA). Deze subsidie is in mindering gebracht op het investeringsbedrag.

Uitzettingen met een looptijd van korter dan één jaar

Schatkistbankieren

Veiligheidsregio Fryslân neemt deel aan verplicht schatkistbankieren. Hiervoor is een overeenkomst gesloten met het Rijk. Overtollige tegoeden worden aangehouden in de schatkist. De Veiligheidsregio mag tot een bedrag van € 2.160.368 buiten de schatkist aanhouden. Het gemiddeld aangehouden saldo per kwartaal was als volgt:

Eerste kwartaal	475.749
Tweede kwartaal	478.308
Derde kwartaal	446.734
Vierde kwartaal	475.749

Het drempelbedrag is in 2025 niet overschreden.

Overlopende activa

De overlopende activa zijn als volgt te specificeren:

	31.12.2025	31.12.2024
Nog te ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	130.942	40.115
Vooruitbetaalde bedragen	1.217.844	1.338.049
Overige nog te ontvangen bedragen	457.707	528.476
	1.806.493	**1.907.792**

Nog te ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel:

	Saldo 01.01.2025	Ontvangsten	Gemaakte kosten	Saldo 31.12.2025
Overige Nederlandse overheidslichamen Gezondheidsonderzoek na rampen GGD	40.115		1.039	41.154
KWF Kanker lokaal op de kaart	-		38.105	38.105
Impuls gezonde leefomgeving	-		7.990	7.990
Grip op onbegrip	-		43.693	43.693
	40.115		90.827	130.942

Eigen vermogen

Het verloop van de reserves is als volgt:

	Saldo 01.01.2025	Stortingen	Onttrekkingen	Saldo 31.12.2025
Algemene reserve				
Egalisatiereserve	3.379.700	-	-	3.379.700
	3.379.700	-	-	3.379.700
Bestemmingsreserves				
Gezondheidsmonitor	284.113	102.000	-	386.113
Uitwerkingskader meldkamer	500.000			500.000
Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0	96.167		96.167	-
Tweede loopbaanbeleid	529.429		800	528.629
In te halen werkzaamheden	877.445		142.557	734.888
Gezonde leefomgeving	78.770		78.770	-
Kansrijke start	42.766			42.766
Publieke gezondheidszorg asielzoekers (PGA)	134.933		94.524	40.409
Wabo	200.000		90.000	110.000
Tijdelijke versterking projecten	200.000		200.000	-
Functiewaardering	2.165.145		1.018.864	1.146.281
Frictiekosten	1.773.000			1.773.000
	6.881.768	102.000	1.721.683	5.262.085
Totaal eigen vermogen	**10.261.467**	**102.000**	**1.721.683**	**8.641.784**

Het voordelig resultaat van 2024 van € 3.643.000 is als volgt bestemd en verwerkt in het saldo per 01.01.2025:

- Toevoeging reserve functiewaardering € 1.270.000
- Vormen reserve frictiekosten € 1.773.000
- Vormen reserve Tijdelijke versterking projecten € 200.000
- Terugstorten naar gemeenten € 400.000

Toelichting per reserve

Egalisatiereserve

Op 19 december 2018 heeft het algemeen bestuur de beleidsnota *Weerstandvermogen en risicobeheersing* vastgesteld. Daarmee is besloten gebruik te maken van een egalisatie-reserve. Deze reserve vangt tussentijdse fluctuaties in het begrotingssaldo op. De omvang bedraagt tussen de 2% en 5% van het begrotingstotaal.

Toerekening reservemutaties onderdeel Organisatie

Een aantal bestemmingsreserves is gekoppeld aan het onderdeel Organisatie en dient de gehele organisatie. Het betreft (een deel van) de bestemmingsreserve *In te halen werkzaam-heden* en de bestemmingsreserve *Tijdelijke versterking projecten*. De mutaties op deze reserves rekenen wij, conform de afgesproken verdeling, toe aan de andere programma's. Deze toerekening is als volgt:

	Verdeling naar programma's	In te halen werkzaam-heden	Tijdelijke versterking projecten	FUWA HR21	Totaal toegerekende reservemutaties
Gezondheid	38,5%	26.199	77.000	126.069	229.268
Crisisbeheersing	5,8%	3.947	11.600	18.992	34.539
Brandweer	55,7%	37.904	111.400	182.390	331.694
Totaal onderdeel organisatie	**100,0%**	**68.049**	**200.000**	**327.451**	**595.501**

Gezondheidsmonitor

De GGD voert in een vierjaarlijkse cyclus verschillende gezondheidsmonitors uit. Vanwege ontwikkelingen in het sociaal domein is besloten de monitors zodanig uit te zetten dat uitkomsten op gebiedsniveau beschikbaar komen. De kosten hiervoor variëren van € 75.000 tot € 160.000. De reserve *Gezondheidsmonitors* is gevormd om deze kosten te egaliseren.

Uitwerkingskader meldkamer

De bestemmingsreserve is bestemd voor de verdere ontwikkeling van de meldkamer en de overgang van diverse koppelingen naar één landelijk meldsysteem (LMS). De komende jaren komen er meerdere ontwikkelingen af op de meldkamer. Het Beleidsplan Meldkamer Noord-Nederland is vastgesteld en bevat hiervoor verschillende ontwikkelrichtingen. Denk aan het coachen van brandweereenheden op afstand en aan het versterken van inzicht in slagkracht en paraatheid. Deze richtingen worden momenteel projectmatig uitgewerkt.

Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0

In 2024 is het programma JGZ 3.0 afgerond. Daarna is gestart met de implementatie van de resultaten. Het restant van de bestemmingsreserve is daarbij in 2024 en 2025 ingezet voor extra personele capaciteit. Eind 2025 heeft deze bestemmingsreserve geen saldo meer. Dit betekent dat verdere implementatie, borging en doorontwikkeling moeten plaatvinden binnen de bestaande formatie.

Tweede loopbaanbeleid
Met de afschaffing van de FLO in 2006 is het tweede loopbaanbeleid ingevoerd. Medewerkers die twintig jaar een repressieve functie vervullen en hieruit willen stappen, kunnen via deze voorziening gefaciliteerd worden om een tweede loopbaan te starten. Dit kan zowel intern als extern. Ter ondersteuning hierbij zetten wij loopbaancoaching in. De kosten kunnen bestaan uit coaching, studiekosten en afbouw van de ORT-vergoeding.

In te halen werkzaamheden
Bij de jaarrekening 2020 heeft het bestuur besloten om een deel van het resultaat te bestemmen voor in te halen werkzaamheden. Hiervoor is een bestemmingsreserve gevormd. De werkzaamheden worden uitgevoerd op basis van een geactualiseerde planning. Via de bestuursrapportages informeren wij het bestuur over de voortgang.

Gezonde leefomgeving
De bestemmingsreserve *Gezonde leefomgeving* dekt de kosten van extra personele capaciteit voor adviesvragen op dit terrein. Deze extra vragen hangen samen met de invoering van de Omgevingswet.

Kansrijke start
De bestemmingsreserve *Kansrijke Start* is gevormd bij de resultaatbestemming 2021. Deze reserve dekt de kosten van de provinciale aanjager. Het restant wordt ingezet voor ondersteuning en uitbouw van Kansrijke Start binnen FrIZA.

Publieke gezondheidszorg asielzoekers
De bestemmingsreserve *Publieke gezondheidszorg asielzoekers* (PGA) dekt de kosten van de opleiding tot verpleegkundig specialist. De inzet van verpleegkundig specialisten maakt onderdeel uit van taakdifferentiatie binnen de jeugdgezondheidszorg en draagt bij aan het verminderen van de krapte aan artsen. Hiermee werken wij aan een toekomstbestendige uitvoering van de jeugdgezondheidszorg binnen de PGA.

Wabo
De kosten van de huidige maatwerkpakketten zijn hoger dan de ontvangen bijdrage. De verwachting is dat de nieuwe Omgevingswet invloed heeft op de afname van deze pakketten. De hogere kosten dekken we vanuit de bestemmingsreserve.

Tijdelijke versterking projecten
Bij de resultaatbestemming 2024 is voorgesteld een reserve te vormen voor twee IM-projecten op het gebied van informatiehuishouding en informatiebeveiliging. Beide projecten zijn in 2025 gerealiseerd.

Functiewaardering
De bestemmingsreserve *Functiewaardering* is gevormd bij de resultaatbestemming 2023. Deze reserve dient als tijdelijke overbrugging van de gevolgen van de functiewaardering van jeugdverpleegkundigen en doktersassistenten. Deze functies zijn indicatief gewaardeerd in aanloop naar het nieuwe functiehuis en functiewaarderingssysteem HR21. Daarnaast dekt de reserve de projectkosten voor de overgang naar en implementatie van HR21.

Frictiekosten
De bestemmingsreserve Functiewaardering is gevormd bij de resultaatbestemming 2024. Deze reserve is bedoeld voor de organisatiekosten als gevolg van mogelijke oplossingsrichtingen voor het tekort bij de GGD (onderzoekskosten, afkopen huurcontracten, reorganisatiekosten etc.) en de uitkomsten van het dekkingsplan.

Voorzieningen

	Saldo 01.01.2025	Stortingen	Onttrekkingen	Vrijval	Saldo 31.12.2025
Verplichtingen, verliezen, risico's					
Voorziening opgebouwde spaaruren	85.199	3.493		-	88.692
Voorziening FLO-overgangsrecht	7.453.413	186.335	752.969	-	6.886.779
Voorziening spaaruren IKB	1.331.395	602.407	314.535	-	1.619.267
Voorziening RVU	187.533	78.647	75.631	-	190.549
Voorziening voor mogelijke claim	-	1.800.000	-	-	1.800.000
	9.057.540	2.670.882	1.143.135	-	10.585.287
Egalisatie van lasten					
Groot onderhoud Harlingertrekweg	366.612	78.672	206.813		238.471
Groot onderhoud brandweerkazernes	2.085.754	618.751	416.271		2.288.234
	2.452.366	697.423	623.084	-	2.526.705
Totaal voorzieningen	***11.509.906***	***3.368.305***	***1.766.219***	***-***	***13.111.992***

Toelichting per voorziening

Voorziening opgebouwde spaaruren

In het verleden konden medewerkers van de toenmalige HVD Fryslân en van verschillende thuiszorgorganisaties op grond van de geldende CAR/UWO verlofuren sparen via een spaarcontract. Deze uren kunnen worden ingezet voor langdurig verlof. De mogelijkheid om extra verlof te sparen is enkele jaren geleden beëindigd. Er komen daarom geen nieuwe spaarcontracten bij. De voorziening is bedoeld voor de afwikkeling van de reeds gespaarde uren.

Voorziening FLO-overgangsrecht

Na afkoop van het FLO-overgangsrecht door de gemeente Leeuwarden, komen de lasten van deze regeling voor rekening van Veiligheidsregio Fryslân. Per 1 januari 2018 bedroeg de resterende verplichting tot de einddatum (voorzien in 2042) € 9,4 miljoen. Deze verplichting is contant gemaakt tegen een disconteringsvoet van 2,5%, wat resulteerde in een voorziening van € 7,1 miljoen per 1 januari 2018. Dit bedrag is vanuit de ontvangen afkoopsom in de voorziening gestort.

De voorziening wordt bepaald op basis van de volgende uitgangspunten:

- De rechten van personeelsleden ten aanzien van het FLO-overgangsrecht zijn gebaseerd op hoofdstuk 9a tot en met 9f van de CAR.
- De FLO-rechten zijn gewaardeerd op basis van het meest recente cao-loon dat vóór het opstellen van de jaarrekening bekend was. Voor 2026 is uitgegaan van een loonstijging van 2,8%. Voor de daaropvolgende jaren is aangesloten bij de MEV 2026: 3,5% in 2027, 4,3% in 2028, 5,1% in 2029 en 3,8% in 2030. Vanaf 2031 wordt het laatst geldende indexeringspercentage toegepast.
- Voor het contant maken van de verplichting en de bespaarde rente, wordt de rente uit de overeenkomst met de gemeente Leeuwarden gehanteerd: 2,5%.
- De rente wordt berekend over de kasstroom per 1 januari in plaats van 31 december van het betreffende jaar.Bij het opnemen van verplichtingen wordt geen rekening gehouden met het vervallen van rechten door natuurlijk verloop.

In 2025 bedraagt de totale onttrekking voor werkelijke uitgaven € 0,8 miljoen. Daarnaast is rente toegevoegd (2,5%/ € 0,2 miljoen).

Voorziening spaaruren Individueel Keuze Budget
Binnen het Individueel Keuze Budget (IKB) kunnen medewerkers verlofuren kopen en opsparen. Dit betreft een arbeidskosten gerelateerde verplichting met een niet-voorspelbare opbouw en afbouw.

Voorziening regeling voor vervroegde uittreding
Op 30 mei 2023 is in het landelijk overleg arbeidsvoorwaarden veiligheidsregio's (LOAV) een afspraak gemaakt over een tijdelijke regeling voor vervroegde uittreding (RVU). Wanneer aan de voorwaarden wordt voldaan, bestaat recht op deelname aan deze regeling. De voorziening is bepaald op basis van de vaststellingsovereenkomsten met de betreffende medewerkers, rekening houdend met de wettelijk vergoeding, arbeidsomvang en resterende looptijd.

Voorziening voor mogelijke claim
Voor een mogelijke claim is een voorziening gevormd van € 1,8 miljoen.

Groot onderhoud Harlingertrekweg
Uit het meerjarenonderhoudsplan voor het hoofdkantoor aan de Harlingertrekweg blijkt een gemiddelde jaarlijkse last voor groot onderhoud van € 76.755. Voor de egalisatie van deze lasten is een voorziening gevormd. De stand van de voorziening sluit aan bij het meerjaren-onderhoudsplan.

Groot onderhoud brandweerkazernes
Uit het meerjarenonderhoudsplan voor 48 eigen kazernes en 18 huurkazernes volgt een gemiddelde jaarlijkse last voor groot onderhoud van € 603.136. Voor de egalisatie van deze lasten is een voorziening gevormd. De stand van de voorziening sluit aan op het meerjarenonderhoudsplan.

Langlopende schulden

Het verloop van de langlopende schulden is als volgt:

Stand per 1 januari 2025	45.019.222
Nieuw aangetrokken	10.000.000
Reguliere aflossingen	5.060.870
Extra aflossingen	-
Stand per 31 december 2025	49.958.352

De rentelast van de langlopende leningen in 2025 bedraagt € 985.748.

Overlopende passiva

	31.12.2025	31.12.2024
Vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	868.097	1.198.151
Overlopende rente	372.977	290.858
Overige overlopende passiva	10.170.037	10.460.728
	11.411.111	11.949.737

Vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel

	Saldo 01.01.2025	Ontvangsten	Besteed/betaald	Saldo 31.12.2025
Rijk				
Therapiefalen bij scabiës	32.135			32.135
LFR Haakarmbakken	7.992		7.992	-
Verduurzaming Kazerne Vlieland	53.739			53.739
Verduurzaming hoofdkantoor	47.836		40.790	7.046
Meerkosten COVID-19 VWS	171.390		99.290	72.100
VWS VIP Pijler 1	6.053			6.053
VWS VIP Pijler 5	2.177			2.177
VWS VIP Pijler 6	166.512			166.512
VWS VIP 2025		376.962		376.962
Totaal Rijk	**487.834**	**376.962**	**148.072**	**716.724**
Overige Nederlandse overheidslichamen				
CTB	750			750
Opvoedpunt	26.439	1.507		27.946
Supranet	6.863			6.863
Tel mee met Taal	32.413			32.413
JOGG	17.806		17.806	-
Kanker op de kaart	-18.629	33.629		15.000
STORM	53.507	-	53.507	-
SPUK/GALA mentale gezondheid	17.606	4.000	17.606	4.000
Bruggenbouwer provinciale ketenregisseurs en gezondheidsbevordering	14.630	14.266	14.630	14.266
Sociale voedseltuinen	21.116		21.116	-
Het beste idee van TD	3.000		3.000	-
FrIZA	399.845	29.940	399.845	29.939
Samenwerking tussen acute en niet-acute Zorgketens	134.972		134.972	-
Vitaal en in balans op het platteland; ontwikkelen en implementeren van Valpreventie in Fryslân	-	8.000		8.000
Impuls versterking ketenaanpak Valpreventie GGD	-	12.195		12.195
Totaal overige Nederlandse overheidslichamen	710.318	103.537	662.482	151.373
Totaal vooruit ontvangen bedragen met een specifiek bestedingsdoel	**1.198.152**	**480.499**	**810.554**	**868.097**

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

De niet uit de balans blijkende verplichtingen betreffen:

- **Huurcontracten** voor hoofd-, team- en consultatiebureaulocaties jeugdgezondheidszorg, brandweerkazernes en enkele overige locaties. De diverse contracten hebben verschillende looptijden. De jaarlijkse verplichting bedraagt € 2,08 miljoen (kale huur en servicekosten). De looptijd is langer dan één jaar.
- **Leaseverplichtingen** voor auto's van € 138.418 per jaar.
- **Openstaande vakantiedagen.** Conform het BBV is de verplichting voor het saldo vakantiedagen niet opgenomen in de balans, omdat sprake is van een meerjarig gelijkblijvend volume. De waarde van de openstaande verlofdagen bedraagt ultimo 2025 € 1.767.000.
- **Regeling PTSS.** Veiligheidsregio's gingen tot op heden verschillend om met medewerkers met PTSS-symptomen. Inmiddels is een landelijke regeling vastgesteld waarin PTSS als beroepsziekte wordt erkend, in navolging van onder meer Defensie en Politie. De regeling bevat preventieve maatregelen en bepaalt dat erkende PTSS-gevallen met terugwerkende kracht rechten kunnen ontlenen aan de regeling. Bij de inwerkingtreding van deze regeling bestaat een (financieel) risico als gevolg van toepassing met terugwerkende kracht.

6.3.3 Toelichting op de programmarekening

Totstandkoming begroting na wijziging

In het algemeen bestuur van 11 december 2025 is de eerste begrotingswijziging voor 2025 vastgesteld. Dit is ook de definitieve begroting. Ten opzichte van de primitieve begroting zijn de volgende wijzigingen aangebracht:

- **Eerste wijziging:** In verband met het aangepaste kader voor begrotingsrechtmatigheid zijn de baten en lasten voor aanvullende werkzaamheden, subsidies en specifieke uitkeringen geactualiseerd. Uitgangspunt is dat aanvullende werkzaamheden geen effect hebben op de gemeentelijke bijdrage. De betreffende wijzigingen zijn daarom budgettair neutraal. Daarnaast is de uitvoeringsplanning van de reservemutaties geactualiseerd. Ook zijn aanvullende middelen voor de BDuR 2025, de loon- en prijsbijstelling op de BDuR en de middelen voor de OKO-monitoring toegevoegd.

Toelichting afwijkingen per programma ten opzichte van de begroting na wijziging

Conform begroting 3.0 wordt het resultaat van Organisatie naar rato toegerekend aan de programma's. De afwijkingen op dit onderdeel worden afzonderlijk toegelicht, na de programmatoelichtingen.

Programma	Resultaat regulier	Resultaat organisatie	Resultaat incl. doorbelasting organisatie
Gezondheid	87.000	-473.500	-386.500
Crisisbeheersing	1.154.000	-70.000	1.084.000
Brandweer	3.463.500	-677.500	2.786.000
Totaal	**4.704.500**	**-1.221.000**	**3.483.500**

Programma Gezondheid

Het programma Gezondheid sluit 2025 af met een positief resultaat van ongeveer € 87.000. Dit resultaat is als volgt opgebouwd uit de vier pijlers van de GGD:

	Regulier resultaat	Effect lagere cao	Resultaat na effect lagere cao
Pijler 1 Monitoring, signalering en advies	-54.000	461.000	407.000
Pijler 2 Uitvoerende taken gezondheidsbescherming	477.000	276.000	753.000
Pijler 3 Bewaken van de publieke gezondheid bij rampen en crises	-213.000	36.000	-177.000
Pijler 4 Toezicht houden	-38.000	47.000	9.000
Reservemutaties	-85.000	-	-85.000
Totaal	**87.000**	**820.000**	**907.000**
Nadelig saldo	-	-820.000	-820.000
Resultaat	**87.000**	**-**	**87.000**

Evenals in 2024 bestonden de activiteiten in het kader van COVID-19 uit het in stand houden van een basiscapaciteit voor vaccineren en het uitvoeren van een najaarscampagne. Deze activiteiten zijn verantwoord binnen pijler 3. De zorg aan Oekraïense ontheemden (met name kinderen) is geïntegreerd in de reguliere uitvoering en wordt financieel op dezelfde wijze verantwoord als de betreffende taken, met name de jeugdgezondheidszorg.

In de begroting is uitgegaan van een hogere stijging van de cao-lonen dan uiteindelijk is gerealiseerd. Voor het programma Gezondheid betreft dit een bedrag van € 820.000. Conform de financiële afspraken wordt dit bedrag terugbetaald aan de gemeenten. Het resultaat wordt daarom gecorrigeerd op het nadelig saldo.In bovenstaande tabel is dit effect per pijler afzonderlijk inzichtelijk gemaakt. Hieronder worden per pijler de belangrijkste oorzaken van het reguliere resultaat nader toegelicht.

Pijler 1 Monitoring, signalering en advies
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 635.000 hoger dan begroot. De lasten zijn € 689.000 hoger dan begroot. Deze afwijkingen hangen samen met aanvullende opdrachten op het gebied jeugdgezondheidszorg, beleidsadvisering en gezondheidsbevordering. De belangrijkste hiervan zijn de extra middelen voor het opstellen van het transformatieplan Versterken Sociale Basis. De hogere lasten bestaan voornamelijk uit personeelskosten en hangen samen met deze extra opbrengsten.

Rekening houdend met de extra inzet, is er sprake van een voordeel van € 336.000 voor gezondheidsbevordering en beleidsadvisering. De belangrijkste aanvullende opdracht betreft de inzet in het kader van FrIZA. Hiervoor ontvangt GGD Fryslân een subsidie van ruim € 2,7 miljoen. Met deze middelen is gewerkt aan de opgaven vanuit het Integraal Zorgakkoord (IZA). Naast de € 2,7 miljoen is aan het eind van 2025 aanvullend € 196.000 toegekend voor het opstellen van het transformatieplan Versterken Sociale Basis.

Bij epidemiologie is sprake van een voordeel van € 69.000. Dit hangt samen met de uitvoering van de verschillende gezondheidsmonitors. De gezondheidsmonitor Jeugd wordt in 2026uitgevoerd, inclusief integratie van de OKO-monitoring. Hierdoor vindt in 2025 geen onttrekking plaats aan de bestemmingsreserve voor gezondheidsmonitors (zie paragraaf 6.3.4 ‘Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves’).

Voor de jeugdgezondheidszorg (JGZ) als geheel is sprake van een nadelig saldo van ongeveer € 761.000. Dit wordt met name veroorzaakt door:

- Personeelskosten (€ 651.000): hogere kosten voor vervanging van personeel als gevolg van een hoog ziekteverzuim. Daarnaast wordt vaker overbruggingszorg geleverd vanwege personeelstekoren in onder meer de kraamzorg en jeugdhulpverlening.
- Huisvestingskosten (€ 110.000): hogere huurprijzen en gestegen energieprijzen. In het kader van de bestuurlijke opdracht zijn scenario’s ontwikkeld om dit tekort op te lossen. Dit heeft geleid tot een taakstelling om op termijn € 75.000 te besparen op de huisvestingskosten.
- Het nadelig saldo valt voor ongeveer € 533.000 binnen pijler 1.

Pijler 2 Uitvoerende taken gezondheidsbescherming
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 285.000 lager dan begroot. De lasten zijn € 762.000 lager dan begroot. De lagere baten dan begroot hangen samen met een lagere specifieke uitkering van het Ministerie van VWS als gevolg van onderbesteding. Verder zijn de lasten lager door lagere personele lasten voor de overige taken binnen deze pijler.

De inzet van GGD Fryslân op versterking van infectieziektebestrijding en pandemische paraatheid (VIP) is gefinancierd uit een specifieke uitkering van het Ministerie van VWS. De looptijd van deze uitkering is verlengd tot en met 2026, omdat besluitvorming over wijziging van het Besluit publieke gezondheid nog niet heeft plaatsgevonden. In het recent gesloten coalitieakkoord wordt geen aandacht besteed aan pandemische paraatheid. Daarmee blijft onduidelijk of en hoe structurele financiering van de investeringen in pandemische paraatheid wordt geborgd.

De uitvoering van de meer individueel gerichte werkzaamheden van de jeugdgezondheidszorg – zoals Stevig Ouderschap, Integrale Vroeghulp en Voorzorg – worden verantwoord binnen pijler 2. Net als bij pijler 1 is hier sprake van een nadelig saldo met vergelijkbare oorzaken. Het nadelig saldo bedraagt ongeveer € 228.000.

Bij de publieke gezondheidszorg asielzoekers (PGA) is sprake van een voordeel van ongeveer € 233.000. De hoge bezetting van de verschillende opvanglocaties in combinatie met de financieringssystematiek vormt een belangrijke verklaring voor dit voordelige saldo.

Van dit voordeel heeft ongeveer € 40.000 betrekking op lagere opleidingskosten voor verpleegkundig specialist. Deze kosten worden gefinancierd vanuit een bestemmingsreserve. De lagere kosten leiden daarom ook tot een lagere onttrekking aan deze reserve (zie paragraaf 6.3.4 'Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves').

Bij reizigersadvisering en -vaccinatie is sprake van een voordeel van ongeveer € 316.000. Dit komt door een hoger aantal consulten en vaccinaties dan begroot. Ook is er sprake van een stijging van het aantal consulten en vaccinaties ten opzichte van 2024. Dit voordeel draagt in belangrijke mate bij aan het opvangen van het tekort bij forensische geneeskunde.

Pijler 3 Bewaken van de publieke gezondheid bij rampen en crises
De baten binnen deze pijler zijn ongeveer € 845.000 lager dan begroot. De lasten zijn € 632.000 lager dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de kosten van de najaarscampagne COVID-19 aanzienlijk lager zijn dan de (maximale) vergoeding van het Ministerie van VWS.

Net als in 2024 bestonden de opdrachten van het Ministerie van VWS uit het in stand houden van een basiscapaciteit en infrastructuur voor vaccineren en het uitvoeren van een najaarscampagne COVID-19. De kosten hiervan zijn volledig gedekt door de specifieke uitkering van het Ministerie van VWS.

Met ingang van 2025 is de uitvoering van forensische geneeskunde in Noord-Nederland ondergebracht bij GGD Fryslân, op basis van de samenwerkingsovereenkomst Forensische Geneeskunde 3Noord van 18 november 2024. De uitvoering van forensische geneeskunde heeft in 2025 geresulteerd in een nadelig saldo. Conform de samenwerkingsovereenkomst wordt het financiële resultaat verdeeld over de drie GGD'en. Voor GGD Fryslân bedraagt het nadelig aandeel circa € 405.000.

Het nadelig saldo wordt vooral veroorzaakt door de keuze om prioriteit te geven aan continuïteit (24/7 bereikbaarheid) en kwaliteit van dienstverlening. Dit heeft onder meer geleid tot extra kosten voor de coördinatie van de samenwerking binnen de centrum GGD-constructie en voor uniformering van werkwijzen.

Daarnaast is omvangrijke inhuur van externe artsen noodzakelijk geweest om de 24/7-roosters te bezetten. Deze inhuur was mede nodig door uitval en vertrek van eigen forensisch artsen.

De wijze waarop de 24/7 bereikbaarheid en daarmee de continuiteit van de dienstverlening wordt geborgd, is onvoldoende gedekt via de tarieven. Ook de subsidie van het ministerie van Justitie en Veiligheid (via GGD GHOR Nederland) biedt hiervoor onvoldoende dekking.

Pijler 4 Toezicht houden
Deze pijler betreft voornamelijk de uitvoering van inspecties kinderopvang op grond van de Wet kinderopvang. In 2025 is sprake van een nadelig saldo van € 38.000, tegenover een nadelig saldo van € 293.000 in 2024. De verbetering van het resultaat is onder andere een gevolg van de daling van het langdurig ziekteverzuim binnen team Toezicht. Daarnaast zijn in 2025 vrijwel alle inspecties (98%) uitgevoerd, wat eveneens bijdraagt aan het verbeterde resultaat.

Reservemutaties bestemmingsreserves GGD
Aan de verschillende bestemmingsreserves is in totaal circa € 85.000 minder onttrokken dan begroot. Dit leidt tot een nadelig saldo bij de reservemutaties. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar paragraaf 6.3.4 'Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves'.

Programma Crisisbeheersing

Het programma Crisisbeheersing sluit 2025 af met een positief resultaat van € 1.154.000.

Afwijkingen ten opzichte van de begroting:

Loon-prijsbijstelling BDuR	158.000
Extra BDuR versterking CB	292.000
Regulier (piket, formatie)	704.000
Regulier resultaat	**1.154.000**

- **Loon- en prijsbijstelling BDuR.** Halverwege het jaar ontvangt de Veiligheidsregio van het ministerie van Justitie en Veiligheid een aanvullende vergoeding voor loon- en prijsstijgingen binnen de Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR). Het ministerie geeft geen inzicht in de berekening van dit bedrag. Omdat de vergoeding laat in het jaar wordt toegekend en vooraf niet kan worden ingeschat, is het in de praktijk niet meer mogelijk om deze middelen nog doelgericht in te zetten.

- **Extra BDuR - versterking CB.** In verband met de aangekondigde structurele korting van 10% op de BDuR vanaf 2026, is terughoudend omgegaan met de inzet van deze middelen.

- **Regulier.** Het voordelig resultaat op formatie wordt verklaard door een lagere inschaling dan begroot en latere invulling van vacatures. De soms moeizame invulling van vacatures hangt samen met krapte op de arbeidsmarkt. Daarnaast is sprake van een klein voordelig verschil op piket.

Programma Brandweer

Het programma Brandweer sluit af met een positief resultaat van € 3.476.000.

Bouwagenda	1.926.000
Materieelbeheer	350.000
Vrijwilligersvergoeding	215.000
Loon-prijsbijstelling BDuR	780.000
Verzekeringen en aanspraken beleid	190.000
Divers	15.000
Regulier resultaat	**3.476.000**

- De **bouwagenda** is gepauzeerd, waardoor verbouw en nieuwbouw zijn uitgesteld. Door langere doorlooptijden dan aanvankelijk voorzien, kon de planning niet worden ingehaald. Dit heeft voor een voordeel gezorgd op de kapitaallasten en op de reservering voor de uitzetting in de exploitatielasten.
- **Materieelbeheer.** Een groot aantal tankautospuiten en kleine voertuigen is vervangen. De oude voertuigen zijn verkocht, wat heeft geleid tot een verkoopopbrengst.
- **Vrijwilligersvergoeding.** In 2025 zijn minder opleidingen gestart dan oorspronkelijk gepland. Daarnaast lag het aantal uitrukken iets lager dan in voorgaande jaren. Hierdoor is een deel van het beschikbare budget voor vrijwilligersvergoedingen niet benut. De omvang van deze vergoedingen varieert per jaar.
- **Loon- prijsbijstelling BDUR.** Halverwege het jaar ontvangen wij van het ministerie van Justitie en Veiligheid een extra vergoeding voor loon- en prijsstijgingen binnen de BDuR. Dit bedrag wordt pas laat bekendgemaakt en is vooraf niet te voorspellen. Daardoor is het vaak niet meer mogelijk om dit geld in hetzelfde jaar nog effectief te besteden.
- **Verzekeringen.** Er is een nieuwe verzekeringsovereenkomst afgesloten met een lagere premie en een hoger eigen risico. In 2025 vielen de schades mee wat tot een voordeel heeft geleid.

Doorberekende organisatiekosten

Het onderdeel Organisatie sluit 2025 af met een negatief resultaat van€ 1.223.000. In verband met een mogelijke claim is een voorziening gevormd van € 1,8 miljoen. Daartegenover staat dat de in de begroting opgenomen post voor personele frictie niet volledig is benut. Daarnaast is sprake van een vrijval van kapitaallasten door vertraging in de investeringsplanning.

Algemene dekkingsmiddelen en financiering

Rijksbijdrage BDuR

De bijdrage uit de BDuR was begroot op € 9,4 miljoen. De uiteindelijke uitkering valt hoger uit door achteraf toegekende loon- en prijscompensatie.

Financiering

In 2025 is een nieuwe langlopende lening van € 10.000.000 aangetrokken voor de geplande investeringen.

Bijdrage in het nadelig saldo

De bijdrage in het nadelig saldo is conform de gewijzigde begroting geïnd bij de deelnemende gemeenten.

Benutting van de post personele fricties

De post ‘Personele fricties’ was voor 2025 begroot op € 617.500 en is, na vorming van het programma Organisatie, daar ondergebracht. Conform de nota Weerstandsvermogen is deze post uitsluitend besteed aan kosten van personele fricties, waaronder boventalligen en WW-verplichtingen.

Incidentele baten en lasten

Het resultaat voor 2025 bestaat uit een aantal incidentele effecten. Onderstaand een overzicht van de incidentele baten en lasten van 2025 (x € 1.000):

Incidentele baten en lasten	Begroting		Realisatie	
	Baten	Lasten	Baten	Baten
Boekwinst verkoop activa			407	
Friese Preventie Aanpak / FrIZA	2.714	2.714	2.912	2.874
Infectieziektebestrijding/programma VIP	1.352	1.352	975	975
Forensische geneeskunde	720	720	743	743
Najaarscampagne Covid-19	2.147	2.147	1.086	1.086
Reservemutaties	102	2.091	102	1.722
Totaal	**7.035**	**9.024**	**6.225**	**7.400**

Informatie Wet Normering Topinkomens (WNT)

De WNT is van toepassing op Veiligheidsregio Fryslân. Het voor Veiligheidsregio Fryslân geldende bezoldigingsmaximum bedraagt in 2025 € 246.000 (algemeen bezoldigingsmaximum).

1. Bezoldiging topfunctionarissen

1a. Leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking vanaf de 13e maand van de functievervulling.

Gegevens 2025			
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**	**L.J. Gebben**	**M.S. Kleefstra**
Functiegegevens	**Directeur Veiligheid**	**Directeur Veiligheid**	**Directeur Publieke Gezondheid**
Aanvang en einde functievervulling in 2025	01/01 t/m 11/03	01/03 - 31/12	01/01 - 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1	1	1
Dienstbetrekking?	Ja	Ja	Ja
Bezoldiging			
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	31.635	137.920	160.169
Beloningen betaalbaar op termijn	4.593	19.377	23.277
Subtotaal	*36.228*	*157.297*	*183.446*
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	47.178	206.236	246.000
-/- Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Bezoldiging	**36.228**	**157.297**	**183.446**
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

Gegevens 2024	
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**
Functiegegevens	**Algemeen directeur**
Aanvang en einde functievervulling in 2024	01/01 t/m 31/12
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Dienstbetrekking?	ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoedingen	182.370
Beloningen betaalbaar op termijn	23.432
Subtotaal	206.802
Individueel toepasselijke bezoldigingsmaximum	*233.000*
Bezoldiging	**206.802**

Naast de op de vorige pagina vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking die in 2025 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

1d. Topfunctionarissen met een totale bezoldiging van € 2.100 of minder.

Gegevens 2025	
NAAM TOPFUNCTIONARIS	**FUNCTIE**
de heer Buma (Leeuwarden)	voorzitter algemeen bestuur, voorzitter dagelijks bestuur
de heer Brouwer (Achtkarspelen) *(tot 10-01-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer de Vries (Achtkarspelen) *(vanaf 30-01-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Stoel *(Ameland tot 01-09-2025 en De Fryske Marren vanaf 22-09-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Willemsma (Ameland) *(vanaf 29-09-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Agricola (De Fryske Marren) *(tot 22-09-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Stoel (De Fryske Marren) *(vanaf 22-09-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw Haga (Dantumadiel)	lid algemeen bestuur
de heer Veenstra (Smallingerland)	lid algemeen bestuur
mevrouw Sjerps (Harlingen)	lid algemeen bestuur
mevrouw Fokkens (Heerenveen)	lid algemeen bestuur
de heer Kramer (Noardeast-Fryslân)	lid algemeen bestuur
de heer Werkman (Ooststellingwerf)	lid algemeen bestuur
de heer Bouwman (Opsterland)	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
mevrouw van Gent (Schiermonnikoog)	lid algemeen bestuur
mevrouw de Vries (Súdwest-Fryslân)	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
de heer Cazemier (Terschelling)	lid algemeen bestuur
de heer Gebben (Tytsjerksteradiel) *(tot 01-03-2025)*	lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur
mevrouw Schokker-Strampel (Tytsjerksteradiel) *(vanaf 04-03-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer Schrier (Vlieland)	lid algemeen bestuur
mevrouw Waanders (Waadhoeke) *(tot 11-03-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer van de Nadort *(Weststellingwerf tot 14-04-2025 en Waadhoeke vanaf 14-04-2025)*	lid algemeen bestuur
mevrouw van der Graaf (Weststellingwerf) *(vanaf 07-05-2025)*	lid algemeen bestuur
de heer de Vries (Opsterland)	lid dagelijks bestuur
mevrouw Zonderland (Weststellingwerf)	lid dagelijks bestuur

De leden van het algemeen en dagelijks bestuur ontvangen voor deze functie geen vergoeding van Veiligheidsregio Fryslân.

2. Uitkeringen wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen

Gegevens 2025	
Bedragen x € 1	**W. K. Kleinhuis**
Functiegegevens	
Functie(s) bij beëindiging dienstverband	Directeur Veiligheid
Omvang dienstverband (als deeltijdfactor in fte)	1
Jaar waarin dienstverband is beëindigd	2025
Uitkering wegens beëindiging van het dienstverband	
Overeengekomen uitkeringen wegens beëindiging dienstverband	65.563
Individueel toepasselijk maximum	*75.000*
Totaal uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband	**65.563**
Waarvan betaald in 2025	65.563
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	N.v.t.
Het bedrag van de overschrijding en de reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	N.v.t./N.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	N.v.t.

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de hierboven vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met een dienstbetrekking, die in 2025 een bezoldiging boven het individueel toepasselijke drempelbedrag hebben ontvangen.

Toelichting WNT – wijziging topstructuur

Per 1 januari 2025 is de topstructuur van Veiligheidsregio Fryslân gewijzigd. Deze wijziging heeft gevolgen voor de verantwoording op grond van de Wet normering topinkomens (WNT).Tot en met verslagjaar 2024 was er één algemeen directeur. Deze functionaris was eindverantwoordelijk en daarmee topfunctionaris in de zin van de WNT. Met ingang van 1 januari 2025 is deze functie vervallen en zijn de verantwoordelijkheden overgegaan naar een tweehoofdige directie.
De directie bestaat uit de directeur Veiligheid en de directeur Publieke Gezondheid. Zij zijn gezamenlijk eindverantwoordelijk voor de organisatie en met ingang van 1 januari 2025 aangemerkt als topfunctionaris in de zin van de WNT.
Het verslagjaar 2025 is in dit verband een overgangsjaar, waarin de gewijzigde topstructuur en de bijbehorende personele wisselingen doorwerken in de WNT-verantwoording.

6.3.4. Analyse begrotingsafwijkingen en begrotingsrechtmatigheid

Lasten

Zie hieronder voor de uitwerking van de over- en onderschrijdingen per programma.

Programma	Over- of onderschrijding in het kader van begrotingsrechtmatigheid	Meetellend in het oordeel van de accountant
Gezondheid	-1.422.500	-
Crisisbeheersing	-1.397.000	-
Brandweer	-4.255.000	-
Totaal	**-7.074.500**	**-**

In bovenstaand overzicht is het onderdeel Organisatie, conform de uitgangspunten van begroting 3.0, verdeeld over de verschillende kolommen (zie ook '1. Resultaat' van het jaarverslag).

Onderschrijding van de lasten ten opzichte van de begroting na wijziging

In het verslagjaar is sprake van onderschrijdingen van de lasten ten opzichte van de begroting na wijziging. Deze hebben niet geleid tot begrotingswijzigingen, maar zijn tijdig en transparant gemeld aan het algemeen bestuur via de eerste en tweede bestuursrapportage 2025.

De belangrijkste onderschrijdingen betreffen:

- onderuitputting door vertraging in de bouwagenda bij de brandweer;
- het niet volledig aanwenden (onderbesteding) van de versterkingsmiddelen binnen de BDuR (zoals toegelicht in de bestuursrapportages).

Programma Gezondheid
Binnen het programma Gezondheid is sprake van een beperkte onderschrijding aan de lastenzijde. Deze onderschrijding wordt veroorzaakt doordat de inschatting van de cao-stijging in de begroting te hoog was. Het verschil wordt terugbetaald aan de gemeenten.

Programma Crisisbeheersing
Binnen het programma Crisisbeheersing zijn de lasten circa € 1,4 miljoen lager dan begroot. De belangrijkste oorzaak hiervoor is het niet volledig inzetten van de versterkingsmiddelen uit de BDuR. In verband met de aangekondigde structurele korting van 10% op de BDuR vanaf 2026 is terughoudend omgegaan met de inzet van deze middelen.

Daarnaast zijn de personele lasten lager door openstaande vacatures, lagere inschaling en een lager gemiddeld aantal contracturen. Ook hier speelt de afrekening van de cao. Deze ontwikkelingen zijn gemeld via de bestuursrapportages.

Programma brandweer
Binnen het programma Brandweer zijn de lasten circa € 4,25 miljoen lager dan begroot. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door vertraging in de bouwagenda.

Daarnaast is, net als bij het programma Crisisbeheersing, terughoudend omgegaan met de inzet van middelen in verband met de aangekondigde korting op de BDuR. Ook hier speelt de afrekening van de cao. De afwijkingen zijn toegelicht in de bestuursrapportages.

Baten

Hieronder volgt de uitwerking van de over- en onderschrijdingen van de baten per programma.

Programma	Over- of onderschrijding in het kader van begrotings-rechtmatigheid	Meetellend in het oordeel van de accountant
Gezondheid	-1.676.500	-
Crisisbeheersing	-307.000	-
Brandweer	-1.238.000	-
Totaal	**-3.221.500**	**-**

Overschrijding van de baten ten opzichte van de begroting na wijziging

Niet van toepassing.

Onderschrijding van de baten ten opzichte van de begroting na wijziging

Deze onderschrijding wordt veroorzaakt doordat de inschatting van de cao-stijging in de begroting te hoog was en daarmee het nadelig saldo te hoog was. Het verschil wordt terugbetaald aan de gemeenten.

Analyse begrotingsrechtmatigheid reserves

Bestemmingsreserves	Begrote onttrekking	Grealiseerd onttrekking	Verschil
Gezondheidsmonitor	60.000	-	60.000
Jeugdgezondheidszorg/JGZ 3.0	96.167	96.167	-
Tweede loopbaanbeleid	74.595	800	73.795
In te halen werkzaamheden	243.107	142.557	100.550
Gezonde leefomgeving	78.770	78.770	-
Publieke Gezondheidszorg Asielzoekers	134.933	94.524	40.409
Wabo	90.000	90.000	-
Tijdelijke versterking projecten	200.000	200.000	-
Functiewaardering	1.113.538	1.018.989	94.549
Totaal	**2.091.110**	**1.721.807**	**369.303**

Lagere onttrekkingen

Gezondheidsmonitor

In 2025 is een lager bedrag aan de reserve onttrokken dan begroot. Dit komt doordat aanvullende middelen zijn ontvangen voor de OKO-monitor. Door deze samen te voegen met de Gezondheidsmonitor, is de planning aangepast en was de begrote onttrekking niet nodig.

Tweede loopbaanbeleid

De onttrekking is lager dan begroot. De begrote onttrekking ging uit van een maximale compensatie van twee salarisschalen. In 2025 was deze compensatie niet nodig.

In te halen werkzaamheden

In 2025 is een lager bedrag aan de reserve onttrokken dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door vertraging in de uitvoering van opleidingen. Dit komt onder meer door onvoldoende opleidingscapaciteit en lagere instroom van vrijwilligers. Hierdoor wordt de geplande onttrekking deels doorgeschoven.

Publieke gezondheidszorg asielzoekers
De opleidingen tot verpleegkundig specialist worden over een langere periode gespreid dan oorspronkelijk voorzien. Dit hangt samen met het combineren van de opleiding met de reguliere werkzaamheden van de betrokken medewerkers. Hierdoor zijn de jaarlijkse opleidingskosten lager en is in 2025 € 40.000 minder aan de bestemmingsreserve onttrokken dan begroot.

Functiewaardering
De bestemmingsreserve Functiewaardering is onder meer bestemd voor het dekken van projectkosten in verband met de overgang naar en implementatie van HR21. In 2025 is sprake van een lagere onttrekking aan deze reserve, omdat een deel van de implementatiewerkzaamheden is doorgeschoven naar 2026. Dit betreft daarmee uitsluitend een faseringseffect.

Analyse begrotingsrechtmatigheid investeringskredieten

Voor een overzicht van de begrote en gerealiseerde investeringskredieten wordt verwezen naar onderdeel ‘8.7 Investeringskredieten 2025’. Bij enkele kredieten is per jaarschijf sprake van een afwijking groter dan € 50.000, waaronder kantoormeubilair, overige kantoorinventaris, installaties en renovatie en verbouwing bij de organisatie.

De interne verbouwing van de locatie aan de Harlingertrekweg (derde etage) is naar voren gehaald. De totale verbouwing blijft binnen het toegekende krediet, het betreft alleen een verschuiving in de jaarschijf.

6.4. Rechtmatigheidsverantwoording

Verantwoordelijkheid Dagelijks Bestuur

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Uit het getrouw opnemen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties, blijken een drietal rechtmatigheidscriteria niet expliciet. Dit betreffen het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium.

In deze rechtmatigheidsverantwoording licht het dagelijks bestuur toe in hoeverre bij de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties het begrotings-, voorwaarden-, en misbruik- en oneigenlijk gebruik criterium zijn nageleefd. Dit houdt in dat de verantwoorde baten, lasten en balansmutaties in overeenstemming zijn met door de het algemeen bestuur vastgestelde kaders zoals de begroting en verordeningen en met met bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. Bij de waarderingsgrondslagen is het op 10 juli 2025 vastgestelde normenkader van de relevante wet- en regelgeving verder toegelicht.

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag, omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens is door het algemeen bestuur bepaald en bedraagt 2% van de totale lasten exclusief toevoegingen aan reserves en is daarmee vastgesteld op € 2.400.000. De grondslag hiervoor is de Kadernota Rechtmatigheid 2025 van de Commissie BBV van september 2025.

Bevinding

Het Dagelijks Bestuur stelt vast dat het bedrag aan verantwoorde baten, lasten en balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen € 3.439.000 bedraagt. Dit is hoger dan de daarvoor gestelde grens van € 2.400.000. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken.

De geconstateerde afwijkingen betreffen:

- Onrechtmatigheden op het gebied van Europees aanbesteden €3.439.000.

In de paragraaf Bedrijfsvoering is – op basis van de Kadernota rechtmatigheid van de commissie BBV en op basis van de afspraken met het algemeen bestuur – aanvullende informatieopgenomen over de financiële rechtmatigheid. Daarin beschrijft het dagelijks bestuur ook welke maatregelen worden ondernomen om deze afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

6.5. SiSa-bijlage bij de jaarrekening

SiSa bijlage verantwoordingsinformatie 2025 op grond van artikel 3 van de Regeling informatieverstrekking sisa - d.d. 07-01-2026								
Verstrekker	**Uitkeringscode**	**Specifieke uitkering** **Juridische grondslag** **Ontvanger**	**Indicator**	**Indicator**	**Indicator**	**Indicator**	**Indicator**	**Indicator**
JenV	**A2**	**Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDuR) Besluit veiligheidsregio's artikelen 8.1, 8.2 en 8.3** Veiligheidsregio's	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: A2 / 01* € 11.842.339					
VWS	**H29**	**Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en**	Beschikkingsnummer / kenmerk *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/01*	Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/02*	Besteding (jaar T) ten laste van Rijksmiddelen – zelfstandige uitvoering *Aard controle R* *Indicator: H29/03*	Cumulatieve besteding (t/m jaar T) ten laste van Rijksmiddelen – Inclusief verant-woording tussen medeoverheden *Aard controle D2* *Indicator: H29/04*	Plannen uitgevoerd conform uitvraag? (Ja/Nee/ Nvt *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/05*	Toelichting - verplicht als bij H29/05 "Nee" is ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/06*
		1	1046302	Kwetsbaarheden wegnemen	€ 575.399	€ 575.399	Ja	
		2	1046302	Verstevigen (boven)regionale monitoring en surveillance	€ 117.740	€ 117.740	Ja	
		3	1046302	Samenwerking bovenregionaal niveau	€ 17.011	€ 17.011	Ja	
		4	1046302	Aanstellen van een opleidingscoördinator en uitvoeren van onderzoek (5a)	€ 57.963	€ 57.963	Ja	
		5	1046302	Landelijke Functie opschaling Infectieziektebestrijding (transitiecapaciteit)	€ 206.611	€ 206.611	Ja	

			Beschikkingsnummer / kenmerk *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/07*	Kopie Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: A29/08*	Zelfstandige uitvoering (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/09*	Eindverantwoording? (Ja/Nee) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29/10*	
		1	1046302	Kwetsbaarheden wegnemen	Ja	Ja	
		2	1046302	Verstevigen (boven)regionale monitoring en surveillance	Ja	Ja	
		3	1046302	Samenwerking bovenregionaal niveau	Ja	Ja	
		4	1046302	Aanstellen van een opleidingscoördinator en uitvoeren van onderzoek (5a)	Ja	Ja	
		5	1046302	Landelijke Functie opschaling Infectieziektebestrijding (transitiecapaciteit)	Ja	Ja	

VWS	**H29B**	**Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en** SiSa tussen medeoverheden	Hieronder per regel één (code) uit (jaar T) selecteren en in de kolommen ernaast de verantwoordings-informatie voor die GGD invullen *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/01*	Naam van de pijler *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/02*	Besteding (jaar T) *Aard controle R* *Indicator: H29B/03*	Plannen uitgevoerd conform uitvraag? (Ja/nee?Nvt) *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/04*	Toelichting - verplicht als bij H29B/04 "Nee" is ingevuld *Aard controle n.v.t.* *Indicator: H29B/05*
		1	50444 Gemeentelijke Gezondheidsdienst Regio Utrecht	Opleiding tot deskundige infectiepreventie en tot verpleegkundige infectieziektebestrijding (5b)	€ 0	Ja	

VWS	**H33**	**Regeling specifieke uitkering COVID-19-vaccinatie**	*Aantal gerealiseerde COVID-19-vaccinaties* *Aard controle D1* *Indicator: H33/01*	Bestedingen (jaar T) COVID-19-vaccinaties *Aard controle D2* *Indicator: H33/02*	
			80.013	€ 1.086.193	

6.6. Bijlage Taakvelden

Artikel 24 lid 3c BBV geeft aan dat in de jaarrekening een bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld moet worden opgenomen.

		Eerste begrotingswijziging		Jaarrekening	
#	**Taakveld**	**Lasten**	**Baten**	**Lasten**	**Baten**
0.4	Overhead	23.355.917	138.031	25.294.704	204.330
0.5	Treasury	-	-	-	-
0.8	Overige baten en lasten	645.245	-	282.353	-
0.9	Vennootschapsbelasting (vpb)	-	-	868	-
0.10	Mutaties reserves	102.000	2.091.110	102.000	1.721.807
1.1	Crisisbeheersing en Brandweer	53.113.099	67.389.604	47.159.212	65.922.228
1.2	Openbare orde en veiligheid	688.369	404.706	956.040	939.247
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	1.372.972	2.057.144	2.241.951	2.850.642
7.1	Volksgezondheid	50.489.627	57.032.142	46.655.585	54.002.221
8.3	Wonen en bouwen	-	654.494	-	535.703
	Totalen	**129.767.231**	**129.767.231**	**122.692.714**	**126.176.179**

Het programma Gezondheid wordt grotendeels verantwoord onder taakveld '7.1 Volksgezondheid', met uitzondering van Forensisch en Toezicht & Inspecties. Forensisch wordt verantwoord onder taakveld '1.2 Openbare orde en veiligheid'. Toezicht & Inspecties wordt verantwoord onder '6.1 Samenkracht en burgerparticipatie'. Het programma Veiligheid valt grotendeels onder taakveld '1.1 Crisisbeheersing en Brandweer', met uitzondering van Wabo, dat wordt verantwoord onder taakveld '8.3 Wonen en bouwen'.
De organisatiekosten worden verantwoord onder taakveld '0.4 overhead', waarbij Treasury een apart taakveld is.

Deel III Overig

Veiligheidsregio Fryslân

7. Overige gegevens

7.1. Controleverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen en opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

De jaarrekening bestaat uit:

- het overzicht van baten en lasten over 2025;
- de balans per 31 december 2025;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen,
- de rechtmatigheidsverantwoording over 2025;
- de SiSa-bijlage met de verantwoordingsinformatie over specifieke uitkeringen; en
- de bijlage met het overzicht van de gerealiseerde baten en lasten per taakveld.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025 en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2025. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’.

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Paragraaf ter benadrukking van bepaalde aangelegenheden - rechtmatigheidsverantwoording

Wij vestigen de aandacht op het onderdeel rechtmatigheidsverantwoording in de toelichting op de jaarrekening op pagina 79. Het algemeen bestuur heeft in deze rechtmatigheidsverantwoording toegelicht dat een deel van de verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand is gekomen. Het totaal aan geconstateerde afwijkingen (rechtmatigheidsfouten), voor een bedrag van in totaal € 3.439.000 ligt boven de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens. Er is hierbij geen sprake van acceptabele fouten op basis van de door het algemeen bestuur vastgestelde afspraken. Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 2.400.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt 2% van de totale lasten exclusief de toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 en 3 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve, SiSa- of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6 sub a WNT en artikel 5 lid 1 sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

De jaarstukken omvatten andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. De andere informatie bestaat uit:

- Deel I, jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- Deel III, overige gegevens en bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde eisen

Ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet hebben wij onderzocht of de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen als bedoeld in artikel 17 van de Financiële-verhoudingswet (hierna: de specifieke uitkeringen) rechtmatig tot stand zijn gekomen. In de jaarrekening is verantwoordingsinformatie opgenomen over deze specifieke uitkeringen (de SiSa-bijlage).

Naar ons oordeel zijn de baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2025 met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - Regeling Informatieverstrekking SiSa.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen, in overeenstemming met de vereisten aan de specifieke uitkeringen bij en krachtens artikel 58a BBV en de Financiële-verhoudingswet - de Regeling Informatieverstrekking SiSa. In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Het is onze verantwoordelijkheid een redelijke mate van zekerheid te krijgen voor ons oordeel ingevolge artikel 213 lid 3 (b) van de Gemeentewet. Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de Nota Verwachtingen Accountantscontrole 2025, zoals opgenomen in de Nota procedure aanlevering SiSa-verantwoordingsinformatie 2025 in bijlage 2 van de Regeling Informatieverstrekking SiSa. Wij hebben bij de controle van de baten en lasten, alsmede de balansmutaties met betrekking tot specifieke uitkeringen dezelfde materialiteit toegepast als bij de controle van de jaarrekening.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen als gevolg van fraude of fouten niet in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren of de baten en lasten alsmede de balansmutaties met betrekking tot de specifieke uitkeringen in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en getrouw weergeven van de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 en van het vermogen op 31 december 2025 alsmede van de financiële rechtmatigheid over 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), de begroting en de in de relevante wet- en regelgeving, waaronder verordeningen, opgenomen bepalingen zoals opgenomen in het normenkader dat bij besluit van 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de financiële risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het controleprotocol dat is vastgesteld door het algemeen bestuur op 10 juli 2025, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan omtrent de financiële positie. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen echter van materiële betekenis zijn voor de financiële positie van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij zijn verantwoordelijk voor het plannen en uitvoeren van de controle van de jaarrekening om voldoende en geschikte controle-informatie te verkrijgen met betrekking tot de in de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling opgenomen financiële informatie ten aanzien van activiteiten uitgevoerd door uitvoeringsorganisaties van de gemeenschappelijke regeling als basis voor het vormen van een oordeel over de jaarrekening.

Tevens zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de beoordeling van de controlewerkzaamheden die in het kader van de controle van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling zijn uitgevoerd. Wij dragen de volledige verantwoordelijkheid voor onze controleverklaring.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 20 maart 2026

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. E.R. Kuik – van Wijk RA MSc

7.2. Voorgestelde resultaatbestemming

Het dagelijks bestuur stelt voor het voordelig resultaat van € 3.483.500 over het boekjaar 2025 als volgt te bestemmen:

Omschrijving	Voorstel tot bestemming	Toelichting
Uitfasering blusschuim (PFAS)	1.000.000	Door aangescherpte regelgeving en de grote milieu- en gezondheidsrisico's van PFAS heeft Brandweer Fryslân besloten het gebruik van blusschuim tot een minimum te beperken en het resterende A-schuim als primair blusmiddel uit te faseren. Schuiminzet blijft alleen mogelijk in uitzonderlijke situaties via de Schuimblushaakarm-eenheid in Grou. Voor de verdere uitfasering en de uitwerking van een implementatieplan in 2026 wordt voorgesteld hiervoor € 1,0 miljoen te reserveren vanuit de resultaatbestemming.
Totaal te bestemmen resultaat	**1.000.000**	
Terugstorten gemeenten	2.483.500	
Totaal	**3.483.500**	

7.3. Vaststelling

Hiermee verklaart het dagelijks bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling Veiligheidsregio Fryslân te Leeuwarden dat het jaarverslag en de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling zijn opgemaakt in overeenstemming met het ter zake vastgestelde "Besluit Begroting en Verantwoording".

Het jaarverslag en de jaarrekening 2025 zijn op 2 juli 2026 vastgesteld door het algemeen bestuur.

Voorzitter	**Secretaris**
De heer Mr. S. van Haersma Buma	De heer drs. L.J. Gebben

7.4. Investeringskredieten 2025

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Organisatie			
Kantoormeubilair	565.200	627.194	-61.994
Mobiele telefoons; tablets; ipads	144.889	144.825	64
Systeem soft- en hardware	48.372		48.372
Gebruikerssoftware		39.294	-39.294
Werkplekautomatisering	414.558	417.093	-2.535
Overig kantoorinventaris	77.559	136.946	-59.387
Installaties met digitale componenten	169.351	171.624	-2.273
Werktuigbouwkundige installaties > 30 kW	449.332	613.381	-164.049
Renovatie, restauratie en verbouwing van bedrijfsgebouwen	441.738	500.599	-58.861
Totalen Organisatie	**2.310.999**	**2.650.957**	**-339.958**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Crisisbeheersing			
Dienstvoertuigen	197.659	-	197.659
Totalen Crisisbeheersing	**197.659**	**-**	**197.659**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
GGD			
Huisvesting JGZ	100.000	23.361	76.639
Audiometers	95.000	-	95.000
Totalen GGD	**195.000**	**23.361**	**171.639**

Investeringskredieten	Tweede berap	Jaarrekening	Mutatie
Brandweer			
Ademlucht	56.374	20.537	35.837
Alarmeringsmiddelen	15.252	15.252	-0
Dienstvoertuigen	651.979	82.291	569.688
Gebouwen	852.464	227.069	625.395
Installaties	582.601	616.151	-33.550
Mobiele telefonie, tablets en iPads	114.841	78.331	36.510
Overige (kantoor) inventaris	68.391	68.594	-203
Overige brandweerinventaris	625.676	247.744	377.932
Overige brandweervoertuigen	326.341	130.676	195.665
Persoonlijke beschermingsmiddelen	781.009	777.654	3.355
PM voer- en vaartuigen	489.719	489.719	-
Redvoertuigen	48.278	45.019	3.259
Renovatie en verbouwing	406.562	70.866	335.696
Tankautospuiten	4.892.610	4.349.211	543.399
Terreinen	93.367	87.646	5.721
Totalen Brandweer	**10.005.464**	**7.306.760**	**2.698.704**
Totaal alle investeringskredieten	**12.709.122**	**9.981.078**	**2.728.044**

Verklaring voor afwijkingen groter dan €50.000

Organisatie

Kantoormeubilair, overig kantoorinventaris, installaties en renovatie en verbouwing
De interne verbouwing van de locatie aan de Harlingertrekweg, derde etage, zou in 2026 worden opgeleverd, maar dit is naar voren geschoven.

Crisisbeheersing

Dienstvoertuigen
Door vertraging in de productie wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Brandweer

Dienstvoertuigen
Door vertraging in de productie wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Gebouwen
Het traject rondom locatie Terschelling -Midsland is vertraagd. De realisatie vindt plaats in 2026.

Overige brandweerinventaris
Er is sprake van vertraging in het proces van aanbesteden. Dit betreft een proces met meerdere partijen, ook buiten de VRF.

Overige brandweervoertuigen
Door vertraging in de productie van het logistiek voertuig wordt de levering doorgeschoven naar 2026.

Renovatie en verbouwing
Dit betreft voornamelijk doorschuiven van vervanging van installaties.

Tankautospuiten
Door vertraging in het productieproces wordt één TS later geleverd.

7.5. Samenstelling bestuur en commissies

Agendacommissie Gezondheid

Leden	Gemeente
De heer de Vries (voorzitter)	Opsterland
De heer de Groot *(tot 24-09-2025)*	Harlingen
Mevrouw M. Poelman	Súdwest-Fryslân
Mevrouw N. Kramers	Leeuwarden
Mevrouw H. Zonderland	Weststellingwerf

Bestuurscommissie Gezondheid

Leden	Gemeente
De heer Boerema *(tot 12-02-2025)*	Achtkarspelen
De heer Brinkman *(vanaf 12-02-2025)*	Achtkarspelen
De heer IJnsen	Ameland
De heer Wielstra *(tot 24-06-2025)*	Dantumadiel
De heer Strikwerda *(vanaf 24-06-2025)*	Dantumadiel
Mevrouw Gardeniers	De Fryske Marren
De heer de Groot *(tot 24-09-2025)*	Harlingen
De heer de Jong *(vanaf 24-09-2025)*	Harlingen
Mevrouw Sijtsma	Heerenveen
Mevrouw Kramers	Leeuwarden
Mevrouw Vellinga	Noardeast-Fryslân
Mevrouw Verhagen	Ooststellingwerf
De heer de Vries (voorzitter)	Opsterland
Mevrouw Zonneveld	Schiermonnikoog
De heer van der Zwan	Smallingerland
Mevrouw Poelman	Súdwest-Fryslân
De heer Goldhoorn	Terschelling
Mevrouw de Pee *(tot 01-12-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Fokkema *(vanaf 01-12-2025)*	Tytsjerksteradiel
Mevrouw Vellinga *(tot 12-11-2025)*	Vlieland
Mevrouw de Pee *(vanaf 01-12-2025)*	Vlieland
De heer de Vries	Waadhoeke
Mevrouw Zonderland	Weststellingwerf

Agendacommissie Veiligheid

Leden	Gemeente
De heer Brouwer *(tot 30-01-2025)*	Achtkarspelen
Mevrouw Fokkens-Kelder *(vanaf 01-02-2025)*	Heerenveen
De heer Gebben *(tot 01-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Buma (voorzitter)	Leeuwarden
De heer Veenstra	Smallingerland
De heer Bouwman	Opsterland
Mevrouw de Vries	Súdwest-Fryslân

Bestuurscommissie Veiligheid

Leden	Gemeente
De heer Brouwer *(tot 30-01-2025)*	Achtkarspelen
De heer de Vries *(vanaf 30-01-2025)*	Achtkarspelen
De heer Stoel *(tot 01- 09-2025)*	Ameland
Mevrouw Willemsma *(vanaf 29-09-2025)*	Ameland
Mevrouw Haga	Dantumadiel
De heer Agricola *(tot 22-09-2025)*	De Fryske Marren
De heer Stoel *(vanaf 22-09-2025)*	De Fryske Marren
Mevrouw Sjerps	Harlingen
Mevrouw Fokkens	Heerenveen
De heer Buma (voorzitter)	Leeuwarden
De heer de Jong	Leeuwarden
De heer Kramer	Noardeast-Fryslân
De heer Werkman	Ooststellingwerf
De heer Bouwman	Opsterland
Mevrouw van Gent	Schiermonnikoog
De heer Veenstra	Smallingerland
Mevrouw de Vries	Súdwest-Fryslân
De heer Cazemier	Terschelling
De heer Gebben *(tot 01-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
Mevrouw Schokker-Strampel *(vanaf 04-03-2025)*	Tytsjerksteradiel
De heer Schrier	Vlieland
Mevrouw Waanders *(tot 11-03-2025)*	Waadhoeke
De heer van de Nadort *(vanaf 14-04-2025)*	Waadhoeke
De heer van de Nadort *(tot 14-04-2025)*	Weststellingwerf
Mevrouw van der Graaf *(vanaf 07-05-2025)*	Weststellingwerf
Mevrouw Kroon	Wetterskip Fryslân
Mevrouw Bakker *(tot 19-11-2025)*	Politie Noord Nederland
De heer Hessels *(vanaf 19-11-2025)*	Politie Noord Nederland
De heer Stoffels	Openbaar Ministerie
De heer de Vries	Provincie Fryslân

Auditcommissie

Leden
De heer van de Nadort (voorzitter, tot 15-09-2025)
De heer Werkman (voorzitter, vanaf 15-09-2025)
De heer de Vries
De heer Bouwman
De heer IJnsen
De heer de Vink (extern lid)
Mevrouw Offringa (extern lid)

7.6. Analyse van taken

Taak	Pijler	Grondslag	Toelichting	Collectief / maatwerk
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m d, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD.	Collectief
Epidemiologie	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2a, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Beleidsadvisering	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2b en 2c, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Medische Milieukunde	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2e, Art. 14, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Academische Werkplaats	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art. 2, lid 2a, 2b en 2c, Art. 14	Ondersteunend aan de taken voor epidemiologie en beleidsadvisering. Invulling van beleid van VWS.	Collectief
Gezondheidsbevordering	Pijler 1: monitoring, signalering en advies	Wet publieke gezondheid Art.2, lid 2d, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief, maatwerk per gemeente in aanvullend pakket.
Infectieziektebestrijding	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
TBC	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Soa / Sense	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 6, GR	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m d, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD.	Overwegend maatwerk (Stevig Ouderschap is collectief maatwerk)
Reizigersvaccinatie	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	-	Ter ondersteuning van infectieziektebestrijding (voorkomen van importziekten).	Particulier

Taak	Pijler	Grondslag	Toelichting	Collectief / maatwerk
Publieke gezondheidszorg Asielzoekers	Pijler 2: uitvoerende taken gezondheidsbescherming	Wet COA	Door COA aanbesteed bij GGD GHOR, uitvoering (kostendekkend) door GGD'en.	Collectief, in opdracht van COA
Maatschappelijke crisisondersteuning	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet Maatschappelijke Ondersteuning	Niet langer een wettelijke taak. Van oorsprong een taak uit de Wet collectieve preventie, hangt samen met THZ.	Collectief
Forensische geneeskunde	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wettelijke taak van de politie	Op basis van een overeenkomst met de Nationale Politie ondergebracht bij de GGD.	Collectief, in opdracht van Nationale Politie
Lijkschouw	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet op de lijkbezorging, GR	Keuze van B&W om deze taak onder te brengen bij de GGD.	Collectief
Jeugdgezondheidszorg	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet publieke gezondheid Art. 5 lid a t/m e, Art. 6b lid 3, Art 14, GR	JGZ incl. RVP. Keuze van B&W om dit onder te brengen bij de GGD. Art. 5 lid e is verplicht onderdeel van de GGD.	Collectief
Verkennend onderzoek en horen	Pijler 3: bewaken van publieke gezondheid bij rampen en crises	Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg Art, 5:1	Keuze van B&W om deze taak onder te brengen bij de GGD.	Collectief, maar op factuurbasis naar rato van inwoneraantal
Inspecties kinderopvang	Pijler 4: toezicht houden	Wet kinderopvang, Art 1.61 lid 2	Op grond van de Wet kinderopvang verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief
Inspecties WMO	Pijler 4: toezicht houden	Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Art. 6.1	Keuze van B&W om deze toezichthoudende taak onder te brengen bij de GGD. Deze taak is nog in ontwikkeling en daarom nog niet collectief.	Maatwerk
Technische hygiënezorg	Pijler 4: toezicht houden	Wet publieke gezondheid Art, 2 lid 2f	Op grond van de WPG verplicht ondergebracht bij GGD.	Collectief

ACCOUNTANTSVERSLAG 2025

Veiligheidsregio Fryslân

20 maart 2026

Aan:

het algemeen bestuur van de
Veiligheidsregio Fryslân
T.a.v. de heer S. Buma, voorzitter
Harlingertrekweg 58
8913 HR LEEUWARDEN

Groningen, 20 maart 2026

Kenmerk:
EK/JW/FBe/1049812/006

Geachte leden van het algemeen bestuur,

Wij hebben de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân (hierna te noemen 'de veiligheidsregio') gecontroleerd. Zoals afgesproken in onze opdrachtbevestiging d.d. 24 september 2025, ontvangt u hierbij ons accountantsverslag 2025.

In dit verslag hebben wij de belangrijkste bevindingen en conclusies naar aanleiding van de jaarrekeningcontrole opgenomen. Wij zijn van mening dat de reikwijdte van onze werkzaamheden en de resultaten daarvan een deugdelijke basis vormen voor ons oordeel over de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân.

Onze bevindingen en aanbevelingen zijn in een eerdere fase afgestemd met de directie en de auditcommissie.

Het opstellen en controleren van de jaarrekening vraagt elk jaar weer een aanzienlijke inspanning. Bij deze willen wij alle betrokken medewerkers van de Veiligheidsregio Fryslân bedanken voor de constructieve en plezierige samenwerking tijdens de controle.

Wij vertrouwen er op u met dit verslag van dienst te zijn. Vanzelfsprekend zijn wij graag bereid om een nadere toelichting op de inhoud te geven.

Met vriendelijke groet,

BDO Audit & Assurance B.V.
namens deze,

w.g. E.R. Kuik- van Wijk RA MSc

Inhoudsopgave

01

Dashboard accountantscontrole

02

Uitkomsten jaarrekeningcontrole

03

Resultaat & financiële positie

04

Belangrijkste bevindingen

05

Bijlagen

1. Dashboard accountantscontrole

1.1 Dashboard accountantscontrole

STREKKING CONTROLEVERKLARING

Wij verstrekken bij de jaarrekening, inclusief rechtmatigheidsverantwoording, een goedkeurende controleverklaring.

- Het jaarverslag, inclusief de opgenomen informatie in de paragraaf bedrijfsvoering, is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële onjuistheden.
- De grondslagen van de jaarrekening zijn aanvaardbaar en het BBV wordt nageleefd.
- De WNT-verantwoording, inclusief de bezoldiging gedurende de periode van non-activiteit voldoet aan de vereisten.
- Wij hebben de getrouwheid en rechtmatigheid van de SiSa-bijlage vastgesteld.
- De gehanteerde materialiteit voor fouten en onzekerheden bedraagt € 2,4 miljoen

RECHTMATIGHEIDSVERANTWOORDING

- Het dagelijks bestuur heeft in de rechtmatigheidsverantwoording een totaal van € 3,4 miljoen aan afwijkingen gerapporteerd.
- De rechtmatigheidsverantwoording van Veiligheidsregio Fryslân geeft een getrouw beeld.
- Het algemeen bestuur van Veiligheidsregio Fryslân heeft de verantwoordingsgrens bepaald op 2% van de totale lasten en de verantwoordingsgrens is daarmee bepaald op € 2,4 miljoen.
- De door de veiligheidsregio geconstateerde onrechtmatigheden overschrijden de verantwoordingsgrens. Hiervoor nemen wij een paragraaf ter benadrukking op in onze controleverklaring.

RESULTAAT 2025

- Op het programma gezondheid is een tekort van € 386.000, op de programma's brandweer en crisisbeheersing een overschot van respectievelijk € 1 miljoen en € 2,7 miljoen. Per saldo leidt dit tot een positief resultaat.
- Het positieve resultaat is voornamelijk het gevolg van uitstel van de bouwagenda en daarmee vrijval van kapitaallasten. Daarnaast is gekozen om de budgetten van de Extra Brede Doeluitkering Rampenbestrijding niet volledig te benutten omdat volgend jaar de uitkering met 10% wordt gekort.

(x €1.000)	2025	BEGROTING NA WIJZIGING
Saldo baten/lasten	1.863.658	-1.989.110
Mutatie reserves	1.619.807	1.989.110
RESULTAAT	**3.483.465**	**0**

ONTWIKKELINGEN

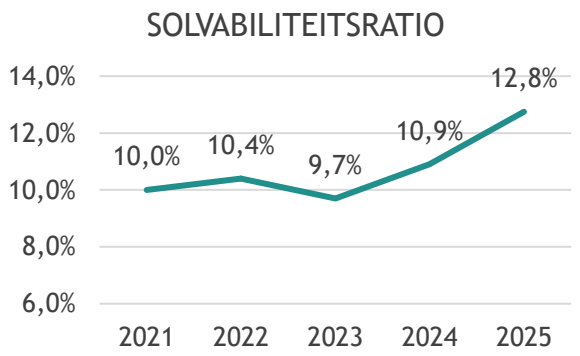
- In het boekjaar is een voorziening gevormd van €1,8 miljoen ten behoeve van een mogelijke naheffing van de Belastingdienst met betrekking tot schijnzelfstandigheid. Dit betreft een voorziening ter afdekking van een geïdentificeerd risico en de potentiële bijbehorende claim.
- De bouwagenda voor verbouw en nieuwbouw wordt opnieuw niet behaald. Deze incidentele vrijval van de kapitaallasten geven een vertekend beeld van het resultaat.
- Groot onderhoud wordt structureel doorgeschoven waardoor dit ook achterstand kent. Desalniettemin valt op dat een stijgende lijn zichtbaar is in de realisatie van de onderhoudslasten ten opzichte van de begroting. Deze stijging laat zien dat de extra aandacht die het onderwerp heeft gehad zijn vruchten afwerpt en leidt tot een meer realistische voorziening.

AANDACHTSPUNTEN 2026

Wij zien voor de Veiligheidsregio Fryslân de volgende aandachtspunten voor 2026:

- Sturing op realisatie en planning groot onderhoud in relatie tot de voorziening groot onderhoud. In 2026 wordt voor alle eigen locaties een nieuwe schouw uitgevoerd. Hierbij is een belangrijk aandachtspunt om stil te staan bij de haalbaarheid van het uit te voeren onderhoud.
- Het uitwerken van een plan voor de afbouw van de inzet van zelfstandigen binnen de forensische geneeskunde om zo de geïdentificeerde risico's inzake schijnzelfstandigheid te verkleinen.

UW FINANCIËLE POSITIE

- De solvabiliteit stijgt door toename van het eigen vermogen als gevolg van het positieve resultaat.
- De egalisatiereserve (ter afdekking van risico's) bedraagt € 3,4 miljoen en deze mag een omvang hebben van 2 tot 5% van het begrotingstotaal. Het saldo van de egalisatiereserve valt binnen deze bestuurlijke bandbreedte (2,6%).

2. Uitkomsten jaarrekeningcontrole

2.1 Onze opdracht en controle

2.2 Strekking controleverklaring

2.1 Onze opdracht en controle (1)

Doel en object van de controle
Het doel van de controle is het geven van een onafhankelijk oordeel of de financiële overzichten van de Veiligheidsregio Fryslân, in alle van materieel belang zijnde opzichten, zijn opgesteld in overeenstemming met het BBV.

Opdracht
De jaarrekening van de Veiligheidsregio Fryslân is gecontroleerd volgens de Nederlandse controlestandaarden en de afspraken in de opdrachtbevestiging van 24 september 2025. Wij hebben ook gekeken naar de consistentie van andere informatie, zoals het jaarverslag, met de jaarrekening om eventuele grote verschillen te identificeren. Voor een accountantscontrole gelden inherente beperkingen, die zijn uiteengezet in de opdrachtbevestiging.

Strekking van de controleverklaring
Aangezien de jaarrekening 2025 van Veiligheidsregio Fryslân aan de daaraan te stellen eisen voldoet, hebben wij hierbij een goedkeurende controleverklaring, afgegeven. Alle bevindingen uit onze controle zijn behandeld en de controle is succesvol afgerond.

Materialiteit
Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen.

De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op het oordeel. Bij de controlewerkzaamheden zijn als uitgangspunt de door de algemeen bestuur vastgestelde toleranties gehanteerd.

Het algemeen bestuur heeft ons daarbij opgedragen om bij de oordeelsvorming en rapportering uit te gaan van onderstaande goedkeurings- en rapporteringstoleranties.

Op basis van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) en professionele oordeelsvorming is de materialiteit voor de jaarrekening vastgesteld op € 2,4 miljoen. Er is rekening gehouden met mogelijke afwijkingen die naar ons inzicht van belang zijn voor de gebruikers van de jaarrekening uit kwalitatief oogpunt. Afwijkingen boven de € 120.000 zijn daarbij gerapporteerd, evenals afwijkingen die naar ons oordeel van kwalitatief belang zijn.

Onze controle richt zich tevens op de getrouwheid van de informatie in de WNT-verantwoording en de getrouwheid en rechtmatigheid van de SiSa-bijlage van de jaarrekening. Voor de WNT en SiSa gelden specifiek voorgeschreven rapporteringstoleranties die veelal lager zijn dan uw rapporteringstolerantie. Wij passen deze voorgeschreven WNT- en SiSa-toleranties eveneens op correcte wijze toe.

Grondslagen financiële verslaggeving
De jaarstukken 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân bestaan uit:
- het jaarverslag 2025 (programmaverantwoording en verplichte paragrafen);
- de jaarrekening 2025 (rechtmatigheidsverantwoording, balans met toelichtingen, overzicht van baten en lasten in de jaarrekening met toelichting inclusief SiSa-bijlage en taakvelden).

In het onderdeel ‘programmaverantwoording’ van het jaarverslag is informatie opgenomen over ‘wat hebben we gedaan’, ‘wat hebben we bereikt’ en ‘wat heeft het gekost?’ De programmaverantwoording vormt samen met de verplicht voorgeschreven paragrafen (zoals weerstandsvermogen, bedrijfsvoering, etc.) het jaarverslag. Het jaarverslag en de jaarrekening zijn met elkaar verenigbaar.

2.1 Onze opdracht en controle (2)

De materiële schattingen die onderhevig zijn aan de jaarrekening hebben wij gecontroleerd en daartoe hebben wij geen bijzonderheden aangetroffen

De belangrijkste verslaggevingsgrondslagen van uw gemeenschappelijke regeling zijn uiteengezet in de grondslagen van de jaarrekening 2025. In 2025 zijn er geen wijzigingen geweest in toegepaste verslaggevingsgrondslagen die een aanzienlijke invloed hebben op de baten en lasten of de financiële positie van uw gemeenschappelijke regeling.

Significante verslaggevingsgrondslagen en toepassing hiervan zijn belangrijk voor de presentatie van de financiële positie en de baten en lasten in de jaarrekening. Daarnaast vereisen zij van het dagelijks bestuur en het directieteam dat zij een oordeel vormen ten aanzien van soms moeilijke, subjectieve en complexe posities vaak vanwege de noodzaak om inschattingen te moeten maken over het effect van zaken die inherent onzeker zijn. Wij hebben het door het dagelijks bestuur en het directieteam toegepaste proces met betrekking tot significante verslaggevingsaspecten geëvalueerd en hebben gegevensgerichte controle-werkzaamheden uitgevoerd.

Onze controleaanpak is gebaseerd op een risicogerichte benadering

De controleaanpak is gebaseerd op een gegevensgerichte en risicogerichte benadering.

Deze aanpak gaat uit van een risicoanalyse op transactiestromen, zoals inkomsten vanuit de gemeenten en het Rijk, personeelskosten, investeringen en overige uitgaven. In de risicoanalyse is beoordeeld in hoeverre de onderkende risico's van invloed kunnen zijn op de jaarrekening.

De navolgende risico's hebben bij de accountantscontrole verhoogde aandacht gehad:

- Management override, ongebruikelijke memoriaalboekingen (significant).
- Onvolledigheid overige baten (significant).

Wij zijn onafhankelijk van de Veiligheidsregio Fryslân

Op basis van Nederlands recht en overige beroepsregels, zoals de 'Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten' (ViO), is vereist dat wij onafhankelijk zijn ten opzichte van onze controlecliënten. Wij zijn van mening dat door ons is voldaan aan deze eisen. Wij hebben geen overige dienstverlening naast de controle van de jaarrekening verleend.

Wij hebben de automatiseringsorganisatie van Veiligheidsregio Fryslân uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld

De accountant dient op basis van artikel 2:393, lid 4 BW, melding te maken van zijn bevindingen met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.

Tijdens de interim-controle hebben wij ook relevante processen met betrekking tot de geautomatiseerde gegevensverwerking getoetst. Voor de bevindingen verwijzen wij naar onze separate IT-audit rapportage ten aanzien van de geautomatiseerde gegevensverwerking. De automatiseringsorganisatie van de organisatie is daarnaast uitsluitend in het kader van de jaarrekeningcontrole beoordeeld.

2.2 Strekking controleverklaring

Strekking van de controleverklaring is goedkeurend

Wij hebben bij de jaarrekening 2025, inclusief SiSa-bijlage, van de Veiligheidsregio Fryslân een goedkeurende controleverklaring verstrekt. Dit betekent dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2025 als van de activa en passiva per 31 december 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV). De in de jaarrekening opgenomen rechtmatigheidsverantwoording geeft een getrouw beeld en het algemeen bestuur gemaakte afspraken hierover zijn nageleefd. Er zijn geen ongecorrigeerde controleverschillen. Wij zijn met u overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 120.000 rapporteren, alsmede afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn. Wij hebben daarom een goedkeurende controleverklaring verstrekt met betrekking tot de getrouwheid van de jaarrekening 2025.

De besprekingen met het management en onze controlewerkzaamheden hebben geen indicaties voor materiële fraude opgeleverd

Bij de planning van de jaarrekeningcontrole houden wij rekening met het risico dat de jaarrekening als gevolg van fraude en onregelmatigheden onjuistheden van materieel belang zou kunnen bevatten. Daarnaast hebben wij beoordeeld in hoeverre sprake kan zijn van een risico omtrent corruptie of een risico omtrent het niet-naleven van wet- en regelgeving.

Eén van de uitgevoerde maatregelen is het bespreken van de mogelijke frauderisico's en mogelijke fraudesituaties met verschillende personen binnen de organisatie.

Het voorkomen en mitigeren van frauderisico's is primair de verantwoordelijkheid van het bestuur. Uit de gevoerde besprekingen met de organisatie over dit onderwerp zijn geen indicaties voor fraude gebleken.

Het is van belang om dit onderwerp regelmatig onder de aandacht te brengen en te houden, met als doel de gehele organisatie bewust te laten zijn van fraude- en corruptierisico's. Naast directe schade kan immers ook belangrijke reputatieschade optreden. Wij hebben begrepen dat in 2025 een gesprek heeft plaatsgevonden tussen de organisatie, het dagelijks bestuur en de audit commissie. In 2025 heeft de Veiligheidsregio Fryslân een frauderisicoanalyse uitgevoerd waarmee de potentiële fraudescenario's met daarbij de risicoclassificatie binnen de organisatie systematisch in kaart zijn gebracht. In 2026 staat op de agenda om een frauderesponsplan op te stellen om zo adequaat en voortvarend te handelen om schade voor de organisatie, in welke vorm dan ook, zoveel mogelijk te beperken.

Wij hebben tijdens onze controlewerkzaamheden specifiek aandacht besteed aan de veronderstelling dat er bij de opbrengstverantwoording frauderisico's bestaan. Wij hebben in onze controleverklaring melding gemaakt van de belangrijkste frauderisico's en hoe wij deze hebben geadresseerd. Tijdens de controle van boekjaar 2025 betroffen dat de volgende risico's:

- frauderisico als gevolg van het door het management doorbreken van interne beheersingsmaatregelen;
- frauderisico rondom de volledigheid van de overige baten.

Voor een nadere uiteenzetting van onze controleaanpak ten aanzien van de frauderisico's verwijzen wij naar onze controleverklaring 2025. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot specifieke aanwijzingen voor materiële fraude(risico's) of vermoedens van materiële fraude(risico's).

3. Resultaat & financiële positie

3.1 Resultaat per programma

3.2 Uw financiële positie vergeleken

3.1 Resultaat per programma

Realisatie vs. gewijzigde begroting

Het resultaat 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân is € 3,4 miljoen (positief) in vergelijking met de begroting na wijzigingen. Percentueel wijken de werkelijke cijfers 3% af ten opzichte van de begroting na wijzigingen (als percentage van de totale begrote lasten).

OVERZICHT REALISATIE PER PROGRAMMA 2025 in €			
Programma	Realisatie (exclusief mutaties reserves)	Begroting na wijziging	Verschil
Programma gezondheid	1.474.989	1.221.264	-253.725
Programma crisisbeheersing	-1.049.719	40.382	1.090.101
Programma brandweer	-2.288.929	727.464	3.016.393
Saldo van baten en lasten	**-1.863.659**	**1.989.110**	**-3.852.769**
Onttrekkingen reserves	-1.721.807	-2.091.110	369.303
Dotaties reserves	102.000	102.000	0
Resultaat	**-3.483.465**	**0**	**3.483.465**

De belangrijkste afwijkingen van begrotingen na wijzigen vergeleken met de realisatie zien wij terug in de programma's crisisbeheersing en brandweer. Binnen het programma crisisbeheersing is € 1,1 miljoen minder lasten besteed dan begroot en binnen het programma brandweer is dit € 2,7 miljoen. Binnen het programma brandweer is in 2025 is gestart met de eerst tranche van de uitvoering van de bouwagenda waarbij voor verschillende locaties plannen zijn opgesteld en uitgevoerd. De bouwagenda kent echter vertraging. Hierdoor zijn de kapitaallasten vrijgevallen en ontstaat een incidenteel voordeel op de kapitaallasten, vanaf 2026 is dit verwerkt in de kadernota en begroting.

Daarnaast is binnen het programma brandweer en crisisbeheersing terughoudend omgegaan met de inzet van Extra Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDUR). Deze uitkering wordt vanaf 2026 met 10% gekort en daarom is ervoor gekozen om de huidige budgetten niet volledig te benutten.

Ten opzichte van vorig jaar is het tekort in het programma gezondheid gestegen met € 120.000. Als gevolg van de structurele tekorten in dit programma is een bestuurlijke opdracht gegeven om te onderzoeken hoe hiermee omgegaan kan worden. De bestuurscommissie heeft de keuze gemaakt voor een taakherschikking en daarnaast zal een verhoging van de gemeentelijke bijdrage plaatsvinden zodat de tekorten kunnen worden gedekt.

3.2 Uw financiële positie vergeleken

Onze rol in relatie tot het weerstandsvermogen en financiële kengetallen

De analyse van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen is een onderdeel van het jaarverslag en de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. Uit de combinatie van de kengetallen kan een beeld worden geschetst van de financiële positie van de Veiligheidsregio Fryslân. Daarbij kan ook inzichtelijk worden gemaakt wat de oorzaak is van een sterke of zwakke financiële positie.

De financiële kengetallen geven, met de inherente beperkingen hierbij, inzicht in (de ontwikkeling van) uw financiële positie. Hieronder vindt u een andere toelichting op de ratio's van uw gemeenschappelijke regeling.

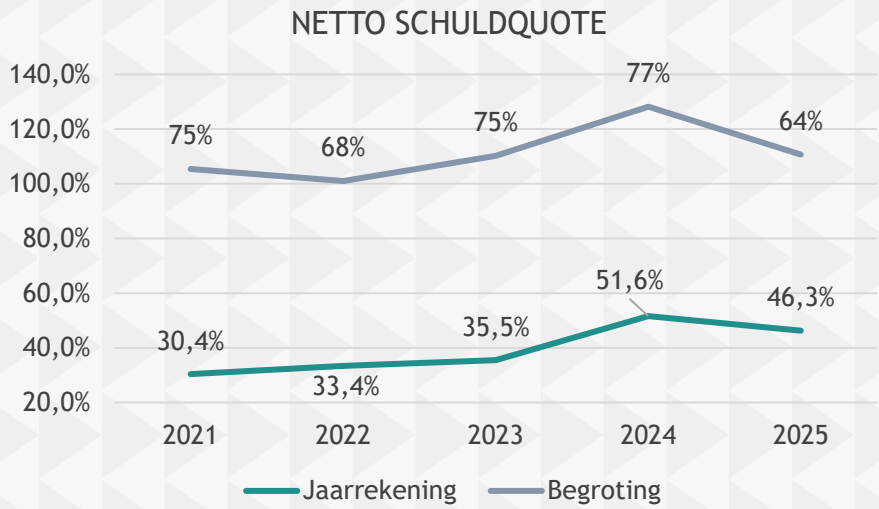
Netto schuldquote

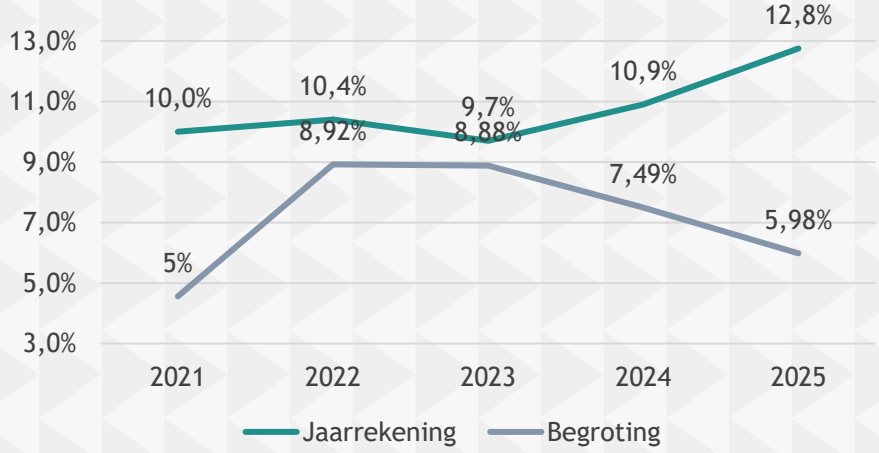
De netto schuldquote bedraagt 46,3%. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie en de hoogte van de investeringen uit het nabije verleden. De daling wordt veroorzaakt door het aantrekken van een nieuwe lening in 2025 van €10 miljoen. De netto-schuldquote is lager dan begroot (64,41%) omdat vanwege uitgestelde investeringen minder kapitaal is aangetrokken.

Solvabiliteit

De solvabiliteit bedraagt ultimo 2025 12,8%. Voor de solvabiliteit geldt dat hoe hoger dit percentage is, hoe beter de Veiligheidsregio Fryslân in staat is om haar verplichtingen op lange termijn te voldoen.

De reserves van de Veiligheidsregio Fryslân bestaan uit een egalisatiereserve en een aantal bestemmingsreserves. De egalisatiereserve (ter afdekking van risico's) bedraagt € 3,4 miljoen, dit betreft 2,6% van het begrotingstotaal, hiermee wordt voldaan aan de bestuurlijke bandbreedte (tussen 2 en 5% van het begrotingstotaal). De overige bestemmingsreserves zijn bestemd voor specifieke, geplande bestedingsdoeleinden.

4. Belangrijkste bevindingen

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording

4.2 BBV, WNT en SiSa

4.3 Belangrijke schattingsposten

4.4 Overige aanbevelingen en bevindingen voor 2025

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording (1)

Status wijziging wet- en regelgeving

Naar aanleiding van de wijzigingen in het BBV wijzigt vanaf boekjaar 2025 het maximum van de door het algemeen bestuur vastgestelde verantwoordingsgrens naar 2% (was 3%). De omvangsbasis van de verantwoordingsgrens wijzigt naar de totale lasten, exclusief de toevoegingen aan de reserves. In september 2025 is de kadernota rechtmatigheid geactualiseerd. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- De verantwoordingsgrens valt vanaf 2025 binnen de bandbreedte van 0% tot 2% van de totale lasten van de veiligheidsregio. Dit was tot en met 2024 binnen de bandbreedte van 0% tot 3%.
- Het percentage voor de verantwoordingsgrens geldt vanaf 2025 voor de rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden samen. Tot en met 2024 gold het percentage van de verantwoordingsgrens afzonderlijk voor rechtmatigheidsfouten en voor onduidelijkheden.
- Vanaf 2025 geldt dat de omvangbasis voor het percentage van de verantwoordingsgrens de lasten van de veiligheidsregio exclusief toevoegingen aan de reserves is. Tot en met 2024 was dit inclusief toevoegingen aan de reserves.

Strekking van de rechtmatigheidsverantwoording van de Veiligheidsregio Fryslân

Het algemeen bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân heeft de verantwoordingsgrens bepaald op 2% van de totale lasten exclusief toevoegingen aan de reserves en de verantwoordingsgrens is daarmee bepaald op € 2,4 miljoen. Blijkens de rechtmatigheidsverantwoording stelt het dagelijks bestuur van de Veiligheidsregio Fryslân vast dat de omvang van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties die niet rechtmatig tot stand zijn gekomen € 3,4 miljoen bedraagt. Dit bestaat volledig uit onrechtmatigheden vanuit het voorwaardencriterium (2024: € 562.500). Deze onrechtmatigheid bestaat voornamelijk uit nieuwe onrechtmatigheidsfouten (€ 3.011.000) en voor een beperkt deel uit doorlopende fouten vanuit voorgaande jaren (€ 428.000). De meeste nieuwe onrechtmatigheidsfouten zijn gerelateerd aan de inzet van externe inhuur, deze onrechtmatigheden lopen door in 2026. De door het dagelijks bestuur gerapporteerde afwijkingen kunnen als volgt worden samengevat:

BEVINDINGEN IN HET KADER VAN RECHTMATIGHEID				
Onrechtmatigheden	Acceptabel (in €)	Niet-acceptabel (in €)	Totaal afwijkingen (in €)	Onduidelijkheden (in €)
Voorwaardencriterium		3.439.000	3.439.000	0
TOTAAL	**0**	**3.439.000**	**3.439.000**	**0**
Verantwoordingsgrens (2%)	2.400.000			

4.1 Rechtmatigheidsverantwoording (2)

Rechtmatigheidsverantwoording in uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Het is onze rol om de getrouwheid van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân te controleren. Wij hebben vastgesteld dat de rechtmatigheidsverantwoording in uw jaarrekening een getrouw beeld geeft. Onze controle richt zich op het bepalen of de opsomming van de onrechtmatigheden door dagelijks bestuur toereikend is onderbouwd. Voor de SiSa-bijlage heeft het dagelijks bestuur negen rechtmatigheidscriteria in acht genomen. Hierbij stellen wij vast of de rechtmatigheidsverantwoording is opgesteld in overeenstemming met de afspraken die gemaakt zijn tussen het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur. Deze afspraken zijn vastgelegd in het normenkader van de Veiligheidsregio Fryslân, dat d.d. 10 juli 2025 door het algemeen bestuur is vastgesteld, en de financiële verordening.

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat de organisatie toereikende werkzaamheden heeft uitgevoerd om de opsomming van de onrechtmatigheden in de rechtmatigheidsverantwoording te onderbouwen.

De paragraaf bedrijfsvoering is verenigbaar met de jaarrekening en bevat geen materiële afwijkingen

De paragraaf bedrijfsvoering is onderdeel van het jaarverslag. Wij hebben deze paragraaf gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of deze paragraaf materiële afwijkingen bevat. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden van de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarrekening. Op grond van onze werkzaamheden zijn wij van mening dat de paragraaf bedrijfsvoering verenigbaar is met de jaarrekening en geen materiële afwijkingen bevat.

4.2 BBV, WNT en SiSa

1/2

Veiligheidsregio Fryslân leeft de wettelijke verslagleggingsregels (BBV) na.
Wij hebben vastgesteld dat Veiligheidsregio Fryslân de wettelijke verslagleggingsregels (BBV) heeft nageleefd. Wij hebben vastgesteld, op grond van de verkregen informatie in onze controle, dat de jaarrekening en het jaarverslag verenigbaar zijn en voldoen aan de eisen in de BBV voor de vorm en inhoud van het jaarverslag.

Wel hebben wij enkele aanbevelingen waarmee de informatiewaarde van het jaarverslag vergroot kan worden
Het jaarverslag biedt informatie over de realisatie ten opzichte van de uitgangspunten van het beleid. In de basis is de kwaliteit van het jaarverslag voldoende. Hieronder een aantal observaties:

- In de programma's ontbreekt een koppeling tussen de belangrijkste speerpunten zoals opgenomen in de begroting en het resultaat op deze speerpunten. De verantwoording is hoofdzakelijk beschrijvend van aard en bevat beperkt kwantitatieve indicatoren. De thema's in de jaarrekening zijn daarnaast niet volledig consistent met de begroting. De informatiewaarde van het jaarverslag kan verhoogd worden door beter aan te sluiten op de begroting, wij adviseren hier in combinatie met de nieuwe meerjarenkoers meer aandacht aan te besteden in de volgende P&C cyclus.
- In het jaarverslag is een samenvattend overzicht opgenomen per programma met de realisatie. Daarnaast worden de activiteiten tekstueel toegelicht. Het inzicht voor de lezer kan nog verbeterd worden door de activiteiten in tabelvorm inclusief begrote en werkelijke lasten te presenteren.
- Voor het onderdeel 'Duurzaamheid' geldt dat er diverse activiteiten en indicatoren zijn opgenomen. Dit biedt een goede basis. Een mogelijke vervolgstap is dat indicatoren worden vertaald naar de begroting en hierover wordt verantwoord in de P&C-cyclus.

De paragraaf 'Bedrijfsvoering' kan meer inzicht bieden in frauderisico's en -gevallen
In onze controleverklaring hebben wij gerapporteerd over de risico-inschatting, onze verrichte werkzaamheden en materiële bevindingen ten aanzien van fraude. Wij hebben geconstateerd dat het fraudeonderwerp nog niet terug komt in de paragraaf 'Bedrijfsvoering', terwijl de Veiligheidsregio Fryslân afgelopen jaar goede stappen heeft gezet op het gebied van beheersing van fraude, waaronder een frauderisicoanalyse en er wordt gewerkt aan een frauderesponsplan. Door deze toelichting op te nemen in de paragraaf 'Bedrijfsvoering' wordt inzicht gegeven in de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan op het gebied van fraude en de beheersing hiervan.

De paragraaf 'Weerstandsvermogen en risicobeheersing' geeft beknopt inzicht in het vermogen om risico's uit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen
Naast het onderwerp fraude hebben wij in onze controleverklaring gerapporteerd over het vermogen van Veiligheidsregio Fryslân om risico's uit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Veiligheidsregio Fryslân heeft in de paragraaf 'Weerstandscapaciteit Veiligheidsregio Fryslân' een beschrijving van de risico's en de totstandkoming en omvang van het weerstandsvermogen opgenomen. De paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing kan versterkt worden door van de risico's ook een inschatting op te nemen van kans x impact en ook de confrontatie met hoeveel vermogen hiervoor aangehouden moet worden (door veiligheidsregio dan wel de gemeenten).

4.2 BBV, WNT en SiSa

2/2

Naleving van de (publicatieverplichtingen) WNT

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is met ingang van 2013 van toepassing. Doelstelling van de wet is te verhinderen dat instellingen in de publieke en semipublieke sectoren rechtens in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen. Voor de veiligheidsregio geldt dat de leden van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur, de directeur veiligheid en de directeur gezondheid als topfunctionarissen worden aangemerkt. De algemene bezoldiging voor een topfunctionaris mag voor 2025 niet meer bedragen dan € 246.000 per jaar. De externe accountant is belast met de controle op de naleving van de WNT door de instelling. Overschrijding van de bezoldigingsnorm wordt aangemerkt als een onverschuldigde betaling, die door de topfunctionaris terugbetaald moet worden aan de instelling. Gebeurt dit niet, dan is BDO als accountant wettelijk verplicht om bij het ministerie melding te doen van deze onverschuldigde betaling. Wij hebben tevens een meldingsplicht indien u geen of onjuiste gegevens heeft gepubliceerd in de jaarrekening.

In het boekjaar 2025 is één van de topfunctionarissen uit dienst getreden. Wij hebben vastgesteld dat de bezoldiging die uit hoofde van non-activiteit is verkregen lager is dan de maximale vergoeding. De veiligheidsregio heeft geen verlofregistratie bijgehouden voor de topfunctionaris. De conclusie voor non-activiteit is dan ook getrokken op basis van een reconstructie van de functievervulling tot einde dienstverband. Wij adviseren om een verlofregistratie bij te houden, zodat er geen onduidelijkheden bestaan rondom non-activiteit. Wij hebben begrepen dat inmiddels het proces rondom verplichtingen en administratie van WNT-topfunctionarissen is aangescherpt.

Wij hebben vastgesteld dat de bezoldigingen over 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân niet strijdig zijn met de WNT en dat de jaarrekening 2025 van de Veiligheidsregio Fryslân voldoet aan de publicatieverplichtingen van de WNT.

SiSa-bijlage

Wij hebben de in de SiSa-bijlage van de jaarrekening 2025 genoemde specifieke uitkeringen gecontroleerd met inachtneming van de Nota verwachting accountantscontrole SiSa 2025. Op grond van ons onderzoek hebben wij bij uw specifieke uitkeringen geen fouten geconstateerd die de voor SiSa geldende rapporteringstolerantie overschrijden. Zie tevens hoofdstuk 5.

4.3 Belangrijke schattingsposten

Inherent aan het opmaken van een jaarrekening, is dat het dagelijks bestuur schattingen moet maken. Bepaalde schattingen kennen een (additionele) schattingsonzekerheid en zijn van bijzonder belang door hun invloed op de jaarrekening en doordat zij een hoge mate van schattingsonzekerheid vertonen. Een goed inzicht in de jaarrekening vereist kennis van deze posten. Als onderdeel van de controle hebben wij de oordeelsvormingen en besluiten van het dagelijks bestuur bij het maken van de schattingen beoordeeld op indicaties voor mogelijke tendenties.

In het hierna opgenomen overzicht hebben wij van de jaarrekeningposten waaraan een belangrijke schatting ten grondslag ligt weergegeven of wij de schatting als voorzichtig, neutraal of optimistisch hebben aangemerkt.

POST IN DE JAARREKENING	BEDRAG (x € 1.000)	BEOORDELING HUIDIG BOEKJAAR
Voorziening FLO	6.886	Voorzichtig
Voorziening groot onderhoud	2.526	Voorzichtig
Voorziening IKB- en spaarverlof	1.619	Neutraal
Voorziening claims	1.800	Voorzichtig

In hoofdstuk 4.4 komen alle schattingsposten terug met een toelichting.

4.4 Bevindingen jaarrekening

Voorziening groot onderhoud (1/2)

Voor de voorziening groot onderhoud is in 2022 een schouw uitgevoerd. Hierbij zijn alle locaties van de veiligheidsregio beoordeeld op benodigde onderhoudswerkzaamheden voor de komende 30 jaar en welke kosten dit naar verwachting met zich meebrengt. Op basis hiervan is een jaarlijkse (gemiddeld benodigde) dotatie aan de voorziening bepaald. Hiermee wordt bereikt dat de lasten voor het groot onderhoud jaarlijks hetzelfde niveau hebben.

Uit het verloop van de voorziening in 2025 is gebleken dat, net als in voorgaande jaren, de uitgaven voor groot onderhoud achterblijven bij de geplande werkzaamheden. Desalniettemin valt wel op dat er een stijgende lijn zichtbaar is in de realisatie. Deze stijging laat zien dat de extra aandacht die het onderwerp in de afgelopen jaren heeft gehad zijn vruchten afwerpt. In de navolgende tabel is dit cijfermatig inzichtelijk gemaakt.
2021 en 2022 zijn uitzonderingsjaren vanwege COVID-19 waardoor als gevolg van krapte op de afdeling vastgoed, alleen het noodzakelijke onderhoud werd uitgevoerd.

Het onderhoud dat niet gerealiseerd is, wordt uitgesteld naar de komende jaren. Uit onze werkzaamheden blijkt dat doorgeschoven onderhoud niet structureel wordt uitgevoerd in het jaar waarnaar het is doorgeschoven. Hierdoor ligt de realisatie achter op de planning. Het cijfermatige beeld van de afgelopen drie jaren (exclusief COVID-19 periode) is dat van het geplande onderhoud ongeveer 70% wordt uitgevoerd en 30% niet. Wel zien wij de positieve ontwikkeling terug dat dit jaar meer onderhoud is uitgevoerd van het gepland onderhoud ten opzichte van de afgelopen jaren.

Wij merken op dat het onderhoud niet wordt uitgevoerd door krapte bij de uitvoerders die het onderhoud moeten uitvoeren. In het huidige onderhoudsplan is geen rekening gehouden met de uitvoerbaarheid van het uit te voeren onderhoud maar wordt enkel een schatting gemaakt voor het noodzakelijke onderhoud in de komende jaren.

Om in te control te komen ten aanzien de onderhoudsvoorziening en het uit te voeren onderhoud heeft de Veiligheidsregio Fryslân de nodige verbeteringen doorgevoerd. De rollen binnen de organisatie zijn aangescherpt. Daarnaast keert dit onderwerp terug in de MARAP, waardoor op directieniveau ook aandacht is voor het onderhoud.

Hierdoor heeft de Veiligheidsregio Fryslân een mooie verbeterslag gemaakt om in control te komen ten aanzien van de onderhoudsvoorziening en het geplande onderhoud te kunnen realiseren en afwijkingen tijdig te constateren.

Onttrekkingen groot onderhoud (x € 1.000,-	2025	2024	2023	2022	2021
Gepland onderhoud o.b.v. MJOP (exclusief doorgeschoven onderhoud)	527.083	287.107	545.970	347.466	353.361
Gerealiseerd onderhoud	416.271	192.879	328.154	106.919	283.882
Verschil (€)	**110.812**	**94.228**	**217.816**	**240.547**	**69.479**
Realisatie %	**79%**	**67%**	**60%**	**31%**	**80%**
Doorgeschoven onderhoud naar desbetreffend jaar:	182.187	23.837	558.259	12.565	15.985

4.4 Bevindingen jaarrekening

Voorziening groot onderhoud (2/2)

Voor 2026 staat een nieuwe schouw gepland en zal op basis hiervan de voorziening worden herijkt. Wij adviseren om bij het plannen van de uitvoering de ervaringen van afgelopen jaren te betrekken en tijdig zaken uit te zetten op de markt. Door rekening te houden met de uitvoerbaarheid van het onderhoud, zal dit bijdragen aan een betrouwbaardere schatting ten aanzien van het geplande groot onderhoud en de voorziening hiervan.

In de huidige onderhoudsvoorziening is een raming opgenomen van 27 jaar. Dit is een relatief lange periode. Een dergelijk lange periode is niet goed te overzien, waardoor de schattingsonzekerheden groter worden. Wij adviseren om bij de uit te voeren schouw een kortere planningsperiode aan te houden om zo de schattingsonzekerheid te verkleinen.

Investeringsplanning

In de jaarrekening valt op dat sprake is van afwijkingen ten opzichte van de begroting ten aanzien van de (geplande) investeringen. Voor investeringen wordt een raming opgesteld en deze investeringen leiden niet direct tot een last, maar worden geactiveerd op de balans.

Wel geldt dat investeringen leiden tot kapitaalslasten (rente en afschrijving) in de begroting. De realiteit is dat het werkelijke investeringsniveau lager ligt dan wat begroot is. Hierdoor is sprake van lagere kapitaalslasten.

De afwijking van de rentelasten ten opzichte van de begroting wordt teruggestort aan de gemeenten, dit is in overeenstemming met de financiële verordening. In 2025 is sprake van een terug storting van € 827.000 (2024: € 332.000). Hieruit blijkt dat in 2025 een groter verschil aanwezig is tussen de begrote kapitaallasten en werkelijke kapitaallasten dan in 2024.

Voor de langere termijn is sprake van financiële risico's, omdat de bouwkosten mogelijk nog verder stijgen, waardoor investeringen hoger kunnen uitvallen.

Het opstellen van een betrouwbare (en haalbare) investeringsbegroting en bouwagenda in relatie met de reguliere begrotingscyclus is een punt waar de veiligheidsregio zich op kan verbeteren. Dit is verwerkt middels een bijgestelde planning in de begroting 2026.

Voorziening spaaruren IKB

In de CAR(-UWO) Veiligheidsregio's is opgenomen dat medewerkers IKB spaaruren opbouwen. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van de regeling verlofsparen. De voorziening is opgesteld op basis van het aantal gespaarde uren, vermenigvuldigd met het uurloon inclusief sociale lasten. Bij de controle van de spaaruren IKB voorziening zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

Kwalificatie van arbeidsrelaties (Wet DBA)

Het totaal aan inhuur derden bij de veiligheidsregio is € 10,3 miljoen (2024: € 7,8 miljoen). Een deel van deze groep kwalificeert mogelijk als schijnzelfstandige. Dit betekent dat op basis van wet- en regelgeving eigenlijk sprake is van een aanstelling.

Sinds de introductie van de Wet DBA in 2016 was sprake van een handhavingsmoratorium. Dit betekent dat de Belastingdienst niet controleert en handhaaft op het bestaan van een dienstbetrekking, tenzij sprake is van kwaadwillendheid. Sinds 1 januari 2025 is het handhavingsmoratorium vervallen en gaat de Belastingdienst weer volledig handhaven. Er kunnen dus naheffingsrisico's ontstaan.

Ook kunnen zelfstandigen die eigenlijk werknemer zijn vorderingen instellen op grond van arbeidsrechtelijke verplichtingen en kunnen verplichte pensioenregelingen leiden tot pensioenvorderingen.

Om dergelijke risico's te voorkomen is het voor organisaties die zelfstandigen inhuren van belang om de huidige inhuur van zelfstandigen en het inhuurproces onder de loep te nemen. Wij hebben vernomen dat de Veiligheidsregio Fryslân werkt aan een expliciet plan van afbouw voor de inzet van zelfstandigen.

4.4 Bevindingen jaarrekening

Er wordt erkend dat dit in de praktijk zorgt voor een complexe situatie waardoor het afbouwen meerdere jaren kan duren. Het per direct beëindigen van de inzet van zelfstandigen zou leiden tot het wegvallen van essentiële publieke dienstverlening en is daardoor gevoelig voor maatschappelijke belangen en continuïteit van de dienstverlening. Het streven is om op termijn aan te sluiten bij een landelijke samenwerkingsvorm van dienstverlening voor forensische geneeskunde, waarmee de afhankelijkheid van zelfstandigen zal afnemen. Hieruit blijkt dat de Veiligheidsregio Fryslân werkt aan een structurele verbetering ten aanzien van de inhuur van zelfstandigen en het inhuurproces veranderd.

Risicovoorziening
In de jaarrekening is een nieuwe voorziening gevormd van € 1,8 miljoen. Deze voorziening heeft betrekking op een verwachte claim als gevolg van een situatie die naar voren is gekomen in 2025. De voorziening is gevormd vanuit een bestaande verplichting die ontstaan is in het verleden.

In het kader van de jaarrekeningcontrole hebben wij hierop de volgende werkzaamheden uitgevoerd:
- Vaststellen of het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen plaats zal vinden (meer dan 50% kans).
- Controleren van de uitgangspunten en de betrouwbaarheid van de schatting.

Het management verwacht dat een uitstroom van middelen plaats zal vinden. Deze verwachting is gebaseerd op één vergelijkbaar geval, waarbij de uitstroom van middelen nóg niet heeft plaatsgevonden, maar wel verwacht wordt. Wij hebben deze verwachting gecontroleerd met de onderliggende controledocumentatie en stellen vast dat voor de afwikkeling van de verplichting een uitstroom van middelen waarschijnlijk is.

Om de betrouwbaarheid van de schatting vast te stellen hebben wij inlichtingen en controledocumentatie verkregen van het management. Bij het maken van de schatting heeft het management de verschillende elementen van de claim beoordeeld en op basis hiervan bepaald wat de mogelijke omvang is.

Dit is per situatie beoordeeld waarbij rekening is gehouden met vergelijkbare gevallen. Het management heeft op basis hiervan een voorzichtige schatting gemaakt. Op basis van onze uitgevoerde controlewerkzaamheden hebben wij vastgesteld dat dit de beste schatting van het management is en dat deze betrouwbaar tot stand is gekomen.

De risicovoorziening is gevormd op basis van de op dit moment beschikbare informatie en de beste inschatting van het management.
In het komende jaar kunnen nieuwe of andere ontwikkelingen aanleiding geven tot een herbeoordeling van de hoogte van de voorziening. Wij adviseren het bestuur om de onderliggende risico's en relevante ontwikkelingen nauwlettend te blijven monitoren en eventuele nieuwe inzichten tijdig te verwerken in de waardering van de voorziening.

5. Bijlagen

Bevindingen SiSa-bijlage

5.1 Bevindingen SiSa-bijlage

Inleiding

Bij de jaarrekening wordt als bijlage de SiSa-verantwoording toegevoegd. De Veiligheidsregio Fryslân heeft de rechtmatige totstandkoming van de SiSa-bijlage getoetst. In onderstaande tabel zijn de te rapporteren bevindingen opgenomen:

Op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden, artikel 5, lid 4, rapporteren wij in dit rapport over de fouten en onzekerheden van de specifieke uitkeringen die in 2025 in het kader van SiSa worden verantwoord. Per regeling is aangegeven of, en zo ja welke financiële fouten of onzekerheden zijn geconstateerd.

STREKKING CONTROLEVERKLARING 2025	
Strekking controleverklaring getrouwheid (jaarrekening)	Goedkeurend
Strekking controleverklaring rechtmatigheid (SiSa-bijlage)	Goedkeurend

NR.	SPECIFIEKE UITKERING OF OVERIG	FOUT OF ONZEKERHEID	FINANCIËLE OMVANG IN €	TOELICHTING FOUT/ONZEKERHEID
A2	Brede Doeluitkering Rampenbestrijding (BDUR)			
H29	Regeling specifieke uitkering versterking GGD'en			
H29B	Regeling specifieke uitkering versterking GGD’en (Sisa tussen medeoverheden)			
H33	Regeling specifieke uitkering COVID-19-vaccinatie			

Een ǝɹǝpuɐ kijk op waarde

NATUUR & MILIEU
Laat zien dat het kán

Utrecht, maart 2026

Betreft: inbreng voor een duurzaam collegeakkoord of oppositieagenda

Beste fractievoorzitter en gemeenteraadslid,

Allereerst feliciteren wij u van harte met uw benoeming tot raadslid of fractievoorzitter. De komende jaren maakt u keuzes die bepalend zijn voor hoe uw gemeente zich ontwikkelt. Daarmee ook voor hoe gezond, duurzaam en toekomstbestendig de leefomgeving voor inwoners wordt.

Gemeenten staan voor grote opgaven: woningbouw, bereikbaarheid, energietransitie en een gezonde leefomgeving. Die vraagstukken hangen sterk met elkaar samen. Een gezonde en prettige leefomgeving kan het vertrekpunt zijn voor keuzes over hoe we bouwen, hoe we ons verplaatsen en hoe we onze woonomgeving inrichten.

Graag delen wij vanuit Natuur & Milieu een aantal inzichten en praktische handvatten die u kunnen helpen bij het maken van deze keuzes.

Groen als basis voor een gezonde leefomgeving

Een groene buurt is meer dan een prettige plek om te wonen. Groen beschermt tegen hitte en wateroverlast, dempt geluid, zuivert de lucht en biedt ruimte aan vogels en insecten.

Tegelijkertijd worden woonomgevingen steeds voller en vaak ook versteender. Uit ons onderzoek blijkt dat Nederlandse gemeenten de afgelopen jaren verder zijn versteend, juist in buurten waar veel mensen in een kwetsbare positie wonen.

Dat is een zorgelijke ontwikkeling. Hitte is bijvoorbeeld niet alleen een ongemak, maar ook een groeiend gezondheidsrisico voor voornamelijk jonge kinderen, ouderen, zwangeren en mensen zonder goede huisvesting.

Door gericht te investeren in groen en water kunnen gemeenten hun leefomgeving gezonder en klimaatbestendiger maken.

Ook in het landelijk gebied speelt gezondheid een rol. Wetenschappelijk onderzoek laat steeds duidelijker zien dat er, naast veel natuurschade, verbanden zijn tussen het gebruik van bestrijdingsmiddelen en ziekten zoals kanker, autisme en neurodegeneratieve ziekten als Parkinson. Samen met Urgenda ontwikkelden wij daarom een gemeentelijke handleiding voor regulering van bestrijdingsmiddelen.

Een bereikbare en leefbare gemeente

Een fijne buurt biedt ruimte om te wonen, te spelen en elkaar te ontmoeten. Dat vraagt ook om een goede bereikbaarheid voor iedereen. Dat betekent dat voorzieningen niet alleen bereikbaar zijn met een auto.

Wanneer iedereen gemakkelijk lopend, met de fiets of met het ov naar school, de winkel of een zorglocatie kan, worden gemeenten toegankelijker. Ouderen blijven langer zelfstandig, jongeren kunnen zich makkelijker verplaatsen en het aantal korte autoritten neemt af. Dat komt de gezondheid en luchtkwaliteit ten goede. Tijdens ons webinar ‘Hoe houden gemeentes voorzieningen dichtbij?’ gaan we hier graag verder met u over in gesprek.

Investeringen in groen en nabijheid van voorzieningen versterken bovendien de aantrekkelijkheid van dorps- en stadscentra. Er ontstaat een openbare ruimte waar verblijven centraal staat, in plaats van alleen verkeer.

Uit ons onderzoek blijkt dat beleid dat autoverkeer vermindert ook economisch goed werkt, mits er tegelijkertijd wordt geïnvesteerd in alternatieve vervoersvormen en voorzieningen. In verschillende gemeenten leidt dit zelfs tot een levendiger centrum en meer bezoekers.

Slim omgaan met ruimte en woningen

Minder autoverkeer opent deuren voor een slim parkeerbeleid waarbij de parkeernorm aangepast wordt. Hoge parkeernormen maken woningbouw nu lastig en duurder. Maar door een beleid gericht op deelmobiliteit, het beter gebruik van bestaande parkeergarages en parkeren op afstand, ontstaat letterlijk leefruimte. Een lagere parkeernorm staat dan nieuwe woningen niet langer in de weg. Dit geldt voor de financiële haalbaarheid van nieuwe woningbouw, maar ook voor het beter benutten van de bestaande woningvoorraad om sneller woningen te realiseren.

Uit ons onderzoek blijkt dat een belangrijk deel van de oplossing voor woningtekorten ligt in het beter benutten van de bestaande woningvoorraad. Zoals ook de Rijksbouwmeester recent benadrukte, kunnen er door woningen te splitsen,

delen en verdiepingen toe te voegen, snel veel woningen worden gerealiseerd. Gemeenten kunnen dit stimuleren met passend beleid waarbij ook de parkeernorm wordt aangepast.

Zo kan de woningvoorraad groeien zonder dat extra ruimte verloren gaat en blijft er meer plaats over voor de bomen, struiken en planten die de buurt gezond en leefbaar houden.

Als gemeente kunt u niet alleen een positieve invloed hebben op de buurt van uw inwoners, maar ook op de woning zelf. Veel huishoudens met een lager inkomen kampen met een hoge energierekening. Door slechte isolatie en afhankelijkheid van aardgas, stijgt de rekening en ontstaat energiearmoede. Met een gerichte aanpak voor verduurzaming van deze woningen helpt u de bewoners en levert u een structurele bijdrage aan de energietransitie.

De energietransitie in uw gemeente

In de vraag naar schone energie is lokale opwek met wind en zon onmisbaar. Maar ruimte is beperkt. Daarin bieden energieakkers (ook wel agri-PV) uitkomst door zonnepanelen te combineren met landbouw. Zo kan dezelfde grond bijdragen aan energieopwekking en aan een natuurvriendelijk landbouwsysteem waarin herstel van biodiversiteit centraal staat. Gemeenten spelen een verbindende rol door boeren, bewoners en ontwikkelaars samen te brengen en ook duidelijke kaders te stellen over de ontwikkeling van deze akkers. Hierdoor ontstaat een win-win voor boeren, natuur en het klimaat. In ons artikel leest u meer over de mogelijkheden die agri-PV biedt.

De kracht van bewonersinitiatieven

Veel duurzame ontwikkelingen starten niet alleen op het gemeentehuis, maar juist in buurten zelf. Bewoners starten met het vergroenen van hun straat of bijvoorbeeld een energiecoöperatie. Zulke initiatieven geven een krachtige impuls aan een duurzame, gezonde leefomgeving en een fijne buurt om in te wonen. Gemeenten die ruimte geven aan bewonersinitiatieven en samenwerken met inwoners zien vaak dat plannen sneller van de grond komen en beter aansluiten bij wat lokaal nodig is. Door heel Nederland zijn er inspirerende voorbeelden van succesvolle samenwerkingen tussen gemeenten en bewonersinitiatieven.

We hopen u met de voorbeelden en inzichten in deze brief te inspireren bij het vormgeven van beleid waarbij een duurzame, gezonde en groene omgeving voor mensen centraal staat. Om verder met ons te praten over het onderwerp bereikbaarheid in uw omgeving, nodigen we u graag uit voor het webinar ‘Hoe houden gemeentes voorzieningen dichtbij?’ op dinsdag 21 april om 12.00 uur.

Heeft u belangstelling om meer te weten over de andere bovengenoemde onderwerpen, dan kunt u dit aangeven. Bij voldoende interesse organiseren we ook rond deze onderwerpen graag een webinar voor raadsleden en fractievoorzitters die hiermee aan de slag willen.

Voor nu wensen we u veel succes toe in uw nieuwe rol als raadslid of fractievoorzitter.

Met vriendelijke groet,

Rob van Tilburg
Directeur Programma’s Natuur & Milieu

Aan de gemeenteraad van Ameland,

24 MRT 2026

24 maart 2026,

Beste raadsleden,

Via een attente inwoner van Ballum hebben wij vernomen van het Horeca en Detailhandelplan 2026 gemeente Ameland waarin de mogelijkheid is opgenomen voor nog meer Horecabedrijvigheid. Wij zijn bewoners van de Camminghastraat en dat is het gebied waar die horeca gerealiseerd moet worden. De keuze voor die toch al overbelaste straat vinden wij een slechte, en begrijpen we niet. Het dorp heeft in onze ogen genoeg restaurants en ook heel divers.

De belasting van geparkeerde auto's en fietsen zal nog meer toenemen en dit is in het seizoen meer dan genoeg. Wij wonen in het zuidelijke deel van de straat en hier valt het mee, maar ter hoogte van de kerk is constant een verkeersopstopping en onoverzichtelijke verkeerssituaties. Ook niet prettig voor onze toeristische gasten die een rustig authentiek dorp verwachten.

Er wordt gewoond in de Camminghastraat en deze bewoners hebben recht op een zekere mate van woongenot en avondrust en met extra horeca in de vorm van restaurant, terras, afhaalmaaltijden, enz is men niet gebaat omdat er al voldoende keuze is.
Wij kunnen niet spreken voor de horeca ondernemers maar krijgen de indruk dat ook zij het nu prima vinden. Er kunnen ook ander economische tijden komen en dan moet de koek kleiner verdeeld worden.

Tot zover onze zienswijze op het Horecaplan en wij zien graag dat onze mening wordt meegenomen in het vervolg..

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

Oproep voor de verkiezingen

Oproep om in uw partijprogramma en in het uiteindelijke programma van uw College aandacht te schenken aan de toegankelijkheid van parken in uw gemeente.
Nog steeds zijn er parken, waar bewoners met een beperking niet of nauwelijks gebruik van kunnen maken. Meestal zijn er wel paden berijdbaar met de rolstoel en tastbaar met taststok voor bezoekers met een visuele beperking. Maar nog te vaak zien we dat ommetjes niet mogelijk zijn door verkeerde aanleg of door achterstallig onderhoud.
Tijdens de lockdown (corona) hebben wij ervaren hoe belangrijk parken zijn, met name voor mensen die beperkt zijn in hun mobiliteit.
Even naar buiten, een ommetje maken, mensen ontmoeten dicht bij huis: veel mensen hadden daar behoefte aan en zijn dat blijven doen.
Voor mensen met een beperking blijkt dat toch niet zo normaal te zijn. Veel parken zijn slecht of niet toegankelijk. Niet alle paden hoeven toegankelijk te zijn, maar vaak is zelfs een gewoon ommetje niet mogelijk. Bij de aanleg en het onderhoud van parken wordt met een toegankelijk ommetje veel te weinig rekening gehouden. Hoe vaak zien we niet dat toegankelijke paden na onderhoud zijn voorzien van een dikke laag onberijdbaar grind? Ook verdwijnt de natuurlijk gidslijn door overgroeide en vervuilde paden, een voorziening die zo belangrijk is voor bezoekers met een beperking. Denk daarbij ook aan ouderen en bezoekers met kinderwagens.

Groen & Handicap heeft de afgelopen jaren een richtlijn/visie voor stadsparken ontwikkeld. Wij zouden graag zien dat deze richtlijn[1] als visie in het programma van het College wordt overgenomen. En in de nieuwe raadsperiode werk gemaakt wordt van realisatie van de visie door concrete maatregelen. Daarmee zorgen we dat iedereen mee kan doen en niemand op voorhand wordt buitengesloten.

Voor een nadere toelichting of antwoord op eventuele vragen kunt u terecht bij info@natuurzonderdrempels.nl of Richtlijn voor parken en groenvoorzieningen en op www.natuurzonderdrempels.nl

Doet u mee?

Herman Brink
Voorzitter
Kenniscentrum Groen & Handicap

[1] Zie de website www.natuurzonderdrempels.nl

Kenniscentrum Groen & Handicap
p/a Dorpsstraat 95
7957 AT DE WIJK

info@natuurzonderdrempels.nl
www.natuurzonderdrempels.nl

3 keuzes voor veiliger verkeer in uw gemeente

Gemeenten kunnen vandaag al concrete stappen zetten om verkeersslachtoffers te voorkomen. Met gerichte keuzes op snelheid, afleiding en rijden onder invloed wordt het verkeer veiliger voor iedereen.

Snelheid aanpassen | **Minder afleiding** | **Verantwoord rijden**

Snelheid

Verlaag snelheid waar fietsers en auto's elkaar ontmoeten. Maak 30 km/u waar mogelijk, richt wegen hierop in en handhaaf zichtbaar. Op gemeentelijke wegen vallen veel slachtoffers en juist hier leren kinderen deelnemen aan het verkeer.

Afleiding

Voorkom afleiding in het verkeer met zichtbare campagnes, verkeerseducatie en samenwerking met politie, scholen en lokale partners. Zo groeit het bewustzijn over de risico's van telefoongebruik en onoplettendheid.

Rijden onder invloed

Maak rijden zonder invloed vanzelfsprekend met lokale campagnes, samenwerking met horeca en politie en zichtbare controles in de gemeente. Zo wordt de subjectieve pakkans groter: het gevoel dat je gecontroleerd kunt worden.

Concrete oplossingen voor kwetsbare verkeersdeelnemers

Geef lopen en fietsen prioriteit (STOMP). Investeer in veilige fietsroutes en school-omgevingen. Bescherm kinderen, ouderen en scootmobielgebruikers. Fietsende senioren vormen een grote risicogroep, vaak door eenzijdige ongevallen.

Lokale thema's en uitdagingen

Juist lokale thema's vragen om aandacht. Denk aan fatbikes, waarbij gemeenten bij scholen controles kunnen organiseren die ook ruimte bieden voor gesprek over veilig gedrag. En denk aan fietsarmoede: steeds meer kinderen hebben geen fiets of missen fietsvaardigheid.

Kwetsbare verkeersdeelnemers — **Actuele verkeersthema's**

Veilig Verkeer Nederland helpt gemeenten

We gaan graag met u in gesprek om onze kennis te delen en samen te bekijken hoe we de verkeers-veiligheidsuitdagingen het beste kunnen aanpakken. Neem contact op met de lokale afdeling, scan de QR-code of ga naar vvn.nl/relatiebeheerders en kom direct in contact met een VVN-expert in uw regio.

VEILIGVERKEER

Samen werken aan veiliger verkeer in uw gemeente

Verkeersveiligheid raakt iedere inwoner van uw gemeente. Toch blijft het aantal verkeersslachtoffers hoog. Elke gemeente heeft daarbij zijn eigen uitdagingen, thema's en aandachtspunten. Op gemeentelijke wegen vallen veel slachtoffers. Daarmee ligt er een duidelijke verantwoordelijkheid én opgave voor gemeenten om te zorgen voor een verkeersveilige omgeving.

1. Snelheid

Snelheid is van doorslaggevende invloed op zowel het ontstaan als de ernst van verkeersongevallen. Juist op gemeentelijke wegen is dit extra relevant omdat hier veel slachtoffers vallen. Tegelijk zijn dit de plekken waar kinderen leren deelnemen aan het verkeer, als voetganger en als fietser, en waar ook kwetsbare verkeersdeelnemers zoals ouderen en scootmobielgebruikers zich verplaatsen. Dit onderstreept de noodzaak om snelheid op deze wegen structureel te verlagen. Gemeenten kunnen hierin het verschil maken door 50 km/u-wegen waar mogelijk terug te brengen naar 30 km/u, de inrichting van wegen aan te passen zodat lagere snelheden vanzelfsprekend worden en te zorgen voor zichtbare en consistente handhaving.

2. Afleiding in het verkeer

Afleiding, met name door smartphonegebruik, is een groeiend probleem en speelt een rol bij veel ongevallen. Gemeenten kunnen bijdragen aan veiliger gedrag door in te zetten op bewustwordingscampagnes, verkeerseducatie en samenwerking met scholen, werkgevers, politie en lokale partners. Door structureel aandacht te besteden aan dit thema wordt veilig gedrag de norm.

3. Rijden onder invloed

Rijden onder invloed van alcohol of drugs blijft een belangrijke oorzaak van ernstige ongevallen. Ook hier kunnen gemeenten een actieve rol spelen. Door lokale campagnes te ondersteunen, samen te werken met horeca en politie en in te zetten op zichtbare controles, kan de zogenoemde subjectieve pakkans worden vergroot. Het gevoel dat je gecontroleerd kunt worden, heeft aantoonbaar effect op gedrag.

Bescherming van kwetsbare verkeersdeelnemers

Naast deze drie risico's is het essentieel om de positie van kwetsbare verkeersdeelnemers structureel te versterken. Kinderen, ouderen en fietsers lopen het grootste risico in het verkeer. In het bijzonder verdienen fietsende senioren aandacht: zij vormen een grote groep verkeersslachtoffers, vaak als gevolg van eenzijdige ongevallen. Door in het mobiliteitsbeleid vaker uit te gaan van het STOMP-principe – waarbij lopen en fietsen prioriteit krijgen – kunnen gemeenten de openbare ruimte veiliger en overzichtelijker inrichten. Denk aan veilige fietsinfrastructuur, duidelijke oversteekplaatsen, opfriscursussen voor senioren en verkeersluwe schoolomgevingen.

Lokale uitdagingen vragen om lokale oplossingen

Elke gemeente kent zijn eigen uitdagingen, zoals het toenemende gebruik van fatbikes en de groeiende fietsarmoede onder kinderen. Deze ontwikkelingen vragen om een gerichte lokale aanpak, waarin handhaving, educatie en interventies samenkomen. Denk aan het organiseren van laagdrempelige controle- en herstelmomenten voor fatbikes, waar jongeren hun voertuig gratis kunnen laten checken of repareren en waar tegelijkertijd het gesprek kan worden gevoerd over veilig gedrag in het verkeer, of aan het aansluiten bij initiatieven zoals *Fietsen voor Iedereen*.

Hoe kunnen wij u helpen

Veilig Verkeer Nederland werkt sinds 1932 elke dag aan een verkeersveiliger Nederland. Met duizenden vrijwilligers en professionals zijn we actief in de wijken en straten van uw gemeente met campagnes, projecten en interventies. We helpen inwoners om zelf bij te dragen aan een veilige verkeersomgeving.

We gaan graag met u in gesprek om onze kennis te delen en samen te bekijken hoe we de verkeersveiligheidsuitdagingen in uw gemeente het beste kunnen aanpakken, samen met onze afdelingen en werkgroepen. Neem contact op met de lokale afdeling, scan de QR-code op de andere zijde of ga naar vvn.nl/relatiebeheerders. Zo zorgen we ervoor dat iedereen veilig over straat kan.

Evert-Jan Hulshof
Directeur

Hans Gilissen
Voorzitter

VEILIGVERKEER

Geachte raadsleden,

In de komende periode werkt u aan de vorming van een nieuwe coalitie en aan de koers voor de komende bestuursperiode. Met deze brief vraagt de Stichting Kennisalliantie Bedrijventerreinen Nederland (SKBN) uw aandacht voor een onderwerp dat vaak als economisch of sectoraal wordt benaderd, maar in de kern raakt aan brede welvaart en leefbaarheid: de ontwikkeling van bedrijventerreinen en andere werklocaties.

SKBN is hét onafhankelijke landelijke netwerkplatform voor kennisdeling, samenwerking en beleidsinput op het gebied van fysieke werklocaties. Wij brengen gemeenten, regio's, kennisinstellingen en marktpartijen samen om te werken aan robuuste, duurzame en economisch vitale werklandschappen.

Werklocaties: meer dan economie alleen
Bedrijventerreinen vormen de basis van de lokale economie, maar hun betekenis reikt verder dan economische cijfers. Zij bieden werkgelegenheid voor een brede groep inwoners, dragen bij aan vakmanschap en innovatie en zijn randvoorwaardelijk voor het functioneren van voorzieningen, voor het lokale sport- en verenigingsleven, voor logistiek en de maakindustrie. Goed functionerende werklocaties versterken daarmee niet alleen de lokale economie, maar ook de leefbaarheid. Daarnaast dragen bedrijventerreinen bij aan de oplossing van belangrijke maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie, klimaat en circulariteit. Voldoende ruimte op bedrijventerreinen maakt bovendien woningbouw mogelijk, doordat bedrijven van te transformeren locaties kunnen worden verplaatst.

Tegelijkertijd staan veel bedrijventerreinen onder druk door veroudering, ruimtegebrek en grote transities op het gebied van energie, klimaat en circulariteit. In de praktijk betekent dit onder meer beperkte uitbreidingsruimte voor bedrijven, knelpunten in de energievoorziening, verouderde gebouwen en een toenemende druk op bereikbaarheid. Hierdoor komt juist de ruimte voor innovatieve bedrijvigheid onder druk te staan, terwijl die essentieel is om de economische weerbaarheid te versterken, arbeidsproductiviteit te verhogen en economische risico's op te vangen. Zonder gerichte aandacht lopen bedrijven vast in hun ontwikkeling, bijvoorbeeld door gebrek aan uitbreidingsruimte, onvoldoende energiecapaciteit of een verouderde inrichting van terreinen. Dit raakt niet alleen ondernemers, maar ook werkgelegenheid en kansen voor inwoners. Het toekomstperspectief van deze locaties vraagt daarom om duidelijke bestuurlijke aandacht en consistente keuzes in de nieuwe coalitieagenda's.

Schaarse ruimte vraagt om bewuste keuzes
Naast het verbeteren en intensiveren van bestaande werklocaties speelt ook de vraag naar nieuwe ruimte voor economische activiteiten. De ruimte voor werken is schaars en staat onder druk door concurrerende claims voor wonen, natuur en infrastructuur, terwijl de vraag naar ruimte voor bedrijvigheid blijft groeien.

Uit landelijke analyses, waaronder de Ruimtelijk-Economische Verkenning van het ministerie van Economische Zaken, blijkt bovendien dat 30% van de nationale werkgelegenheid en 40% van het bruto binnenlands product op slechts 2,5 % van het totale oppervlak wordt verdiend. Ook daarom is de manier waarop gemeenten omgaan met ruimte voor werken van strategisch belang.

Zonder tijdige en samenhangende keuzes ontstaat het risico dat economische functies worden verdrongen, bedrijven uitwijken naar minder geschikte locaties of de gemeente (of regio) verlaten. Het zorgvuldig programmeren van nieuwe werklocaties, in samenhang met herstructurering van bestaande terreinen en regionale afspraken, is daarom essentieel om economische vitaliteit en brede welvaart te behouden.

Coalitievorming als beslismoment
De opgaven op werklocaties zijn complex en vaak langjarig. Herstructurering, verduurzaming en uitbreiding vragen om investeringen, samenwerking en bestuurlijke continuïteit. Besluiten die in deze bestuursperiode worden genomen, verruimen de handelingsruimte in latere jaren.
SKBN ziet landelijk dat gemeenten zich in verschillende fasen bevinden: sommige zijn al gestart met uitvoering en herstructurering, andere werken nog aan visie- en beleidsvorming of staan aan de vooravond van nieuwe keuzes. Juist daarom is de coalitievorming een bepalend moment: hier worden prioriteiten gesteld en wordt vastgelegd welke rol werklocaties krijgen in relatie tot economie, ruimte en brede welvaart.

De rol van gemeenten
Gemeenten zijn bepalend voor het toekomstperspectief van werklocaties. Niet door alles zelf te doen, maar door richting te geven, keuzes te maken en samenwerking mogelijk te maken. Dat vraagt om regie op ruimtegebruik, het verbinden van publieke en private partijen en publieke inzet waar herstructurering en verduurzaming anders niet van de grond komen. Veel opgaven stoppen bovendien niet bij de gemeentegrens; regionale samenwerking is daarom noodzakelijk.

Oproep aan u als gemeenteraad
Wij vragen u om in de coalitievorming expliciet richting te geven aan de toekomst van werklocaties door vast te leggen:

- hoe bestaande werklocaties worden behouden, vernieuwd en toekomstbestendig worden gemaakt;
- waar en onder welke voorwaarden ruimte wordt gereserveerd voor nieuwe economische activiteiten;
- dat bij besluiten over werklocaties expliciet wordt meegewogen wat dit betekent voor lokale banen, ondernemerschap, voorzieningen en de leefomgeving;
- hoe randvoorwaarden zoals energie-infrastructuur, netcapaciteit, bereikbaarheid, verduurzaming en water tijdig en samenhangend worden meegenomen en kunnen bijdragen aan de oplossing voor de gehele gemeenschap;
- hoe samenwerking op werklocaties wordt georganiseerd en uitvoering daadwerkelijk van de grond komt;
- en hoe dit alles regionaal wordt afgestemd.

Door nu duidelijke keuzes te maken over ruimte voor werken, legt u de basis voor brede welvaart en een toekomstbestendige (lokale en regionale) economie. SKBN denkt graag met u mee en deelt kennis en praktijkervaringen die gemeenten helpen deze keuzes goed te onderbouwen.

Met vriendelijke groet,
Stichting Kennisalliantie Bedrijventerreinen Nederland

Frank Hazeleger
voorzitter SKBN

AAN:

- **Gemeenteraden**
- **Burgemeesters**
- **Portefeuillehouders Woningbedrijf**
- **Portefeuillehouders Financiën**

van de vijf Gemeenten met een eigen Woningbedrijf (in alfabetische volgorde):

- **Ameland**
- **Koggenland**
- **Opmeer**
- **Renswoude**
- **Voorne aan Zee**

Amsterdam, 24 maart 2026

Betreft:

BIJDRAGE ten behoeve van

Coalitievorming en Programma-akkoord

Beleid voor het Woningbedrijf

Jaarrekeningen 2025 <=> Accountant

Aanbod

Project 5WB

Geachte Raden, Colleges, Burgemeesters en Portefeuillehouders Woning/Woonbedrijf en Financiën,

In vervolg op eerdere bijdrage dd 30/9/2025 en 11/11/2025 doe ik u bijgaand een uitgebreide **ANALYSE** toekomen
van het **INSTITUTIONEEL KADER (wet- en regelgeving)** en de complexe situatie met vele fricties waarin uw Woningbedrijven zich bevinden.

Deze **FUNDAMENTELE BENADERING** zou als basis voor beleid en plannen mogen (en moeten!) dienen !

Ik voeg een AI-Analyse van de fricties rondom de waardering van woningen bij waarover ik u eerder heb geïnformeerd.

Graag tot toelichting bereid !

Met vriendelijke groet,

t**RADEMA**rk Vastgoed
drs. E.R.F. **Radema**, MSc Real Estate Finance
Bedrijfseconoom, Vastgoedeconoom, Makelaar-Taxateur Wonen

E-mail 5WB@t**RADEMA**rk-Vastgoed.nl

Mobiel 06 28 60 34 77

Website www.TMV.Expert

AAN:

- Gemeenteraden
- Fractievoorzitters Gemeenteraad
- Burgemeesters
- Portefeuillehouders Woningbedrijf
- Portefeuillehouders Financiën

van de vijf Gemeenten met een eigen Woningbedrijf (in alfabetische volgorde):

Ameland

Gemeenteraad Ameland
De heer T. Faber, Locoburgemeester
De heer T. Faber, Portefeuillehouder Woningbedrijf
E-mail griffier@ameland.nl

Koggenland

Gemeenteraad Koggenland
De heer P. van Maaren, Burgemeester
De heer B. Krijnen, Portefeuillehouder Woningbedrijf, Portefeuillehouder Financiën
E-mail griffie@koggenland.nl

Opmeer

Gemeenteraad Opmeer
De heer H.M. Wiersema, Waarnemend Burgemeester
De heer H.P.J.M. ter Veen, Portefeuillehouder Woningbedrijf
De heer V.B. Buis, Portefeuillehouder Financiën
E-mail griffier@opmeer.nl

Renswoude

Gemeenteraad Renswoude
Mevrouw P. Doornenbal-Van der Vlist, Burgemeester
De heer C. Eskes, Portefeuillehouder Woningbedrijf
De heer H.H. van der Schoor, Portefeuillehouder Financiën
E-mail griffie@renswoude.nl

Voorne aan Zee

Gemeenteraad Voorne aan Zee
De heer A. Scheepers, Burgemeester
De heer A.J. Spoon, Portefeuillehouder Woonbedrijf, Portefeuillehouder Financiën
E-mail griffie@voorneaanzee.nl

Amsterdam, 24 maart 2026

Betreft:

Coalitievorming en Programma-akkoord
Beleid voor het Woningbedrijf
Jaarrekeningen 2025 <=> Accountant
Project 5WB

Geachte, Raden, Colleges B&W, Burgemeesters en Portefeuillehouders Woningbedrijf en/of Financiën,

Programma-akkoord 2026-2030

Vorige week hebben de gemeenteraadsverkiezingen plaats gevonden. Nieuwe raadsleden zijn gekozen. U bent bezig met de vorming van coalities, de vorming van nieuwe colleges en het opstellen van een Programma-akkoord 2026-2030. Omdat u allen gemeente bent met een eigen Woningbedrijf mag ik aannemen dat daaraan de nodige aandacht zal worden besteed.

Twee Ingezonden Stukken

Over uw Woonbedrijven en klemmende vraagstukken die daar spelen heb ik in de afgelopen periode twee berichten gestuurd aan de vijf gemeente met een eigen Woningbedrijf. Dit omdat u zich in dezelfde situatie, met dezelfde problemen en dezelfde oplossingen bevindt.

De ingezonden stukken dateren van 30/9/2025 en 11/11/2025 en zijn óf op de Lijst van Ingekomen Stukken opgenomen óf anders bij de griffier -de geadresseerde- bekend. Voor het gemak en het overzicht zijn ze ook opgenomen op de website voor Project 5WB. Zie: www.tmv.expert.

In deze periode van Plan- en Coalitievorming doe ik u graag een derde inbreng toekomen, vooral gericht het Institutioneel Kader (de regelgeving) en op de rol van de accountant, waar fundamentele vragen over bestaan en bezwaren tegen in te brengen zijn. Dit mede in het licht van de aanstaande opstelling en goedkeuring van de Jaarrekening 2025.

Institutioneel Kader & Professionalisering

Voor het opstellen van goed beleid voor het Woningbedrijf zijn twee zaken van belang:

- Kennis en begrip van het **Institutioneel Kader** waaronder het Woningbedrijf valt en moet opereren; het Besluit Begroten en Verantwoorden [BBV] en de Notitie Materiële Vaste Activa [NMVA] daarbinnen. Ook te vinden via: www.tmv.expert.
- Verhogen van het niveau van management van het Woningbedrijf, dat tot op heden uitsluitend Operationeel van aard is, verhuur, administratie, onderhoud, naar Asset- en Portefeuillemanagement, waaronder vooral **VERMOGENSBEHEER**.
  De woningportefeuille vormt veruit de grootste vermogenscomponent binnen uw gemeentes maar er is zelfs geen begin van een notie van de werkelijke waarde.

Jaarrekening 2025

In de financiële cyclus komen binnenkort de opstelling en de behandeling van de Jaarrekening weer aan de orde. Een van de taken van de nieuwe raad zal de bespreking van de Jaarrekening 2025 zijn.

Het waarderingsprobleem van de woningen van uw woningbedrijven en de negatieve uitwerking in het Eigen Vermogen dat ik u eerder onder de aandacht heb gebracht. Een onderwerp dat juist in de Jaarrekening -en de financiële positie van uw gemeenten tot uitdrukking komt.

Het resultaat is -in financiële termen van Eigen Vermogen en financiële positie- extreem schadelijk voor uw gemeenten en uw inwoners. Ik heb u een benadering van 200 – 300 miljoen euro voor uw gemeenten gezamenlijk gepresenteerd.

Notitie en Presentatie

Deze Notitie begint met een Management Samenvatting. Aansluitend zal op de relevante aspecten van het Institutioneel Kader en de gevolgen voor de Jaarrekening inleidend in worden gegaan.

Presentatie voor 5WB of per gemeente

Op ieder onderdeel van deze notitie kan ook een presentatie aan uw gemeentes, gezamenlijk of afzonderlijk worden verzorgd ter toelichting.

Voor de controlerende taken van de Raad, toezicht op het College, tegenspel met de accountant is deze kennis en inzicht van groot belang.

MANAGEMENT SAMENVATTING

BBV

Een situatie met woningbedrijven binnen een bestuursorgaan is door het BBV nooit voorzien

Het BBV is iet bedoeld en niet geschikt voor de administratie en verslaggeving van een woningbedrijf (of welk ander bedrijf).

Het Woningbedrijf moet met een eigen vastgoedadministratie worden voorzien en pas op een laat moment in totalen in het jaarverslag van de gemeente worden geconsolideerd

NMVA

Waardering tegen boekwaarde is economisch theoretisch onjuist. Woningen dalen niet in waarde tijdens hun bestaan.

Waardering tegen boekwaarde is in de vastgoedsector niet gedefinieerd. Geen vastgoedtaxateur kan deze waardering uitvoeren of bevestigen.

Waardering tegen boekwaarde is sinds de invoering va de Woningwet 2015 verboden in de vastgoedsector, als laatste ook voor woningcorporaties.

Accountants

Uw accountants zijn gespecialiseerde publieke sector accountants, maar beschikken niet over materiekennis van vastgoed.

Uw accountants werken buiten hun competentiegebied door wel uitspraken te doen over vastgoed in de jaarrekening en eisen te stellen over de verwerking daarvan .

Jaarrekeningen

Het rigide en letterlijk volgen van regelgeving leidt niet automatisch tot een goede en juiste uitkomst. Jaarrekeningen voldoen niet aan doelstellingen die door het BBV zelf worden gesteld.

Jaarrekeningen geven geen juist en volledig beeld van de financiële positie van de gemeente

Benadeling Burgers

Jaarrekeningen benadelen burgers door een te lage vaststelling van de waarde van de woningen en een te laag Eigen Vermogen te bepalen.

Burgers krijgen minder dienstverlening van de gemeente tegen hogere kosten dan bij een juist jaarverslag het geval was geweest.

Herstel mogelijk

Ook binnen en onder het BBV is een juiste waardering, juiste vaststelling van het EV en juiste bepaling van de Financiële Positie mogelijk.

INSTITUTIONELE KLEM
Complexe positie

De positie van een woningbedrijf binnen een gemeente is qua regelgeving uiterst complex. De situatie van een -relatief- groot woningbedrijf binnen een gemeente als bestuursorgaan is door het BBV niet voorzien. Het BBV is er ook niet op ingericht en niet voor geschikt. Dat leidt tot ongewenste en uiterst nadelige gevolgen.

AFHANKELIJKHEID

U staat als gemeente onder toezicht van de provincie (en het Rijk) en bent afhankelijk van de goedkeuring van uw accountant op de Jaarrekening, die daar voorschriften voor uitvaardigt en voorwaarden aan verbindt.

ONDERWORPEN aan het BBV

U bent als gemeente ook onderworpen aan de voorschriften van het BBV, wat het Woningbedrijf betreft met name de voorschriften voor waardering van de woningen van het woningbedrijf in de Notitie Materiële Vaste Activa. Die door de accountant worden gevolgd; de notitie wordt zo ongeveer letterlijk in de Jaarrekening gekopieerd.

U wordt met uw prachtig bezit gewurgd door toezicht, goedkeuring en reglementen.

WAARDERING

De woningen worden niet tegen reële waarden gewaardeerd. Dat heeft een uiterst nadelig effect op het Eigen Vermogen.

Het resultaat is -in financiële termen van Eigen Vermogen en financiële positie- extreem schadelijk voor uw gemeenten en uw inwoners. Ik heb u een benadering van 200 – 300 miljoen euro voor uw gemeenten gezamenlijk gepresenteerd.

NADEEL VOOR BURGERS

Deze stand van zaken is nadelig voor de burgers, die u als Raad vertegenwoordigt en wiens belangen u behartigt. U kan als gemeente minder diensten aanbieden aan de bevolking, zoals minder woningen realiseren, tegen hogere kosten, zoals bijvoorbeeld de OZB.

CRUCIALE VRAAG

De cruciale vraag voor uw gemeenten is hoe u zich uit deze institutionele klem kan bevrijden, zodat het bezit van de woningbedrijven die u in decennia hebt opgebouwd tot zijn recht kan komen.

Notitie Hoofdlijnen BBV [NHBBV]

Een goed startpunt voor de analyse va de situatie, de vorming van beleid en voor de uitvoering van toezicht is gelegen in he document Notitie Hoofdlijnen BBV

Bron: commissiebbv.nl/page/view/e2a3a282-355b-4ad3-a682-d22da390fa7a/notitie-hoofdlijnen-van-het-bbv/ac24c1cc-0728-4769-9e22-70d08b680c05

Eigenstandig Kader

Een van de complicaties is gelegen in de vraag of het zogenaamde Eigenstandig Kader of de Eigenheid van de Overheid en de genoemde kenmerken waarin gemeenten anders zijn dan bedrijven, zoals benoemd in Paragraaf 1.1, wel bestaan binnen een Woningbedrijf.

Eigenstandig kader

Met het BBV is nadrukkelijk gekozen voor een eigenstandig verslaggevingskader voor gemeenten [1].

Bij een -voordehand liggend ontkennend antwoord- zou toepassing van het BBV niet juist zijn.

Financiële Positie

In de ingezonden stukken zijn sterke twijfels geuit of Jaarrekeningen voldoen aan het vereiste van het geven van een getrouw beeld van de Financiële Positie van uw gemeenten. Dit omdat de jaarrekeningen een resultaat zijn van de toepassing van de regels en waarderingsvoorschriften uit het BBV en geen relatie hebben met de werkelijke waarde.

Het resultaat moet eerder een boekhoudkundige fictie worden genoemd dan een getrouw beeld.

Rol van de Raad

Interessant voor Raadsleden is vooral ook Paragraaf 2.2. waarin de begrotingsfuncties worden benoemd.

2.2 De raad: autorisatie, allocatie, controle en inzicht

Wat de allocatiefunctie betreft moet worden aangegeven dat wanneer de waardering niet juist is, niet reëel, dat er geen beoordeling gemaakt kan worden van een eventuele “alternatieve aanwending” van gelden. De jaarrekening faalt daar dan (ook).

Wat de controlerende functie betreft moet betwijfeld worden of de criteria van doelmatigheid en doeltreffendheid wel beoordeeld kunnen worden wanneer het geïnvesteerd vermogen niet reëel is bepaald.

Over de informerende functie die goed inzicht moeten geven in de financiële positie va de gemeente, een pont dat twee keer wordt genoemd in de Notitie, is eerder al een opmerking gemaakt.

Beoordeling Jaarrekeningen

Vanuit de criteria die de Notitie Hoofdlijnen BBV stelt moeten serieuze kanttekeningen bij de Jaarrekening worden gesteld.

Notitie Materiële Vaste Activa [NMVA]

commissiebbv.nl/page/view/1b9aacb6-7024-43fc-bb6c-7b506c11eb0b/notitie-materiele-vaste-activa

Maatschappelijk Vastgoed ⇔ Economisch Goed

Naast de genoemde principiële ongeschiktheid zijn er ook meer praktische redenen. Het BBV gaat er vanuit dat de Economische Goederen, waarde woningen onder vallen, slechts een klein gedeelte van het totale vastgoed bezit uitmaken en dat het maatschappelijk vastgoed veel groter in omvang is.

> **Vastgoed wordt onderscheiden in vastgoed met een maatschappelijke functie en met een bedrijfseconomische functie. Het overgrote deel van het vastgoed bij gemeenten is maatschappelijk.**

Paragraaf 5.3 Waardervermindering van vastgoed, blz 21. Tweede alinea van onderen

MATERIËLE VERSCHILLEN

Deze relativering van de omvang en het belang van gaat voor de vijf gemeenten met een eigen woningbedrijf niet op.

EIGEN VERMOGEN bij BW	Ameland	Koggenland	Opmeer	Renswoude	Voorne a/ Zee
Eigen **V**ermogen bij **BW**	28.767.571	60.490.000	60.576.000	21.354.337	171.869.000
Woningen tegen BW	15.013.600	29.841.000	36.951.000	31.389.684	94.727.000
Woningaandeel in EV	52,2%	49,3%	61,0%	147,0%	55,1%

Bij uw gemeenten is de waarde van de vastgoedportefeuille substantieel en materieel. Het BBV heeft een situatie met Woningbedrijven binnen een gemeente -grootschalige privaatrechtelijke activiteiten binnen een bestuursorgaan- nooit voorzien. En is daar niet voor bedoeld en geëigend.

Waardering

De woningen worden niet tegen werkelijke waarde gewaardeerd. Dit heeft een sterk nadelig effect op het Eigen Vermogen en de financiële positie van de gemeente. Dat is de oorzaak dat de jaarrekening op geen enkele manier een goed beeld geeft van de financiële positie van uw gemeenten.

Zie hiervoor de eerder ingezonden stukken van 30/9/2025 en 11/11/2025.
Ook op de site www.tmv.expert

Accountants

Publieke Sector Accountants

Uw accountants zijn publieke sector accountants die voor en in de overheidssector werken. Zij werken naar ik aanneem doorgaans onder het Stelsel van het BBV.

Geen materiedeskundigheid

Uw accountants hebben géén specifieke materiekennis van vastgoed of de vastgoedsector. Zij werken wat woningbedrijven / woningbeleggers / woningverhuurders, wat u met uw woningbedrijven bent, buiten hun competentie. Zij doen wél stellige uitspraken over een vastgoedbedrijf. In het opstellen van de jaarrekening werken zij over de grenzen van hun eigen competentie.

Het BBV

commissiebbv.nl/page/view/e2a3a282-355b-4ad3-a682-d22da390fa7a/notitie-hoofdlijnen-van-het-bbv

Uw accountants begrijpen de bestaansreden en de toepasbaarheid van het Stelsel BBV niet. Het stelsel ontleent zijn bestaan(srecht) aan de zogenaamde Eigenheid van de Overheid. Die bestaat wat Woningbedrijven / woningverhuurders betreft niet. Daar ligt de eigenheid in de vastgoedsector. Woningbedrijven zouden niet onder het BBV mogen worden geadministreerd. Alleen op totaalniveau geconsolideerd.

[Hoofdlijnen Paragraaf 1.1]

Doelstelling BBV

Uw accountants stellen geen jaarrekeningen op die voldoen aan en bijdragen aan de Doelstellingen van het BBV. Uw jaarrekeningen geven géén getrouw beeld van de Financiële Positie, bieden geen inzicht in de allocatie en eventuele alternatieve aanwending, en bieden géén mogelijkheid om de effectiviteit van beleid -de kosten van het woonbeleid- te beoordelen

[Hoofdlijnen Paragraaf 1.1 en 2.1]

Waardering

Uw accountants zijn niet bekend met de professioneel wijze van waarderen van vastgoed. Zij voeren -zonder toelichting- regelgeving uit die in de vastgoedsector verboden is. Zij zijn niet bekend met de algemene opvatting over vastgoedwaardering en het gelijktijdig (moeten) voldoen aan twee conflicterende stelsels

Institutionele Klem

U bevindt zich met uw woningbedrijven en woningen in de institutionele klem van het BBV en de letterlijke naleving van de Notitie Materiële Vaste Activa door uw publieke sector accountants, die niet over materiekennis van vastgoed beschikken.

- Aan het principiële feit dat het BBV niet op uw woningbedrijven zou mogen worden toegepast gaan zij voorbij. Evenals aan het feit dat rigide toepassing van regels niet aan de doelstelling op een hoger bijdraagt.
- Door hun handelwijze benadelen uw accountants u voor grote bedragen, met een benadering gechat op 200 tot 300 miljoen euro.

Jaarrekening

Uw gemeentes staan, eigenlijk al jaren, voor de vraag of u goedkeuring aan de opgestelde jaarrekening kan en moet verlenen. U verkeert daarbij in de lastige positie dat u onder toezicht staat en afhankelijk bent van de goedkeurende verklaring van de accountant, maar dat u het resultaat, mede vanuit het belang van inwoners, eigenlijk niet kan en mag accepteren.

Doelstellingen BBV

De doelstellingen van het BBV zoals verantwoording, controle en allocatie worden door strikte toepassing van de regels juist níet niet gefaciliteerd. De regels van het BBV zijn met de doelstelling in tegenspraak.

Met name op het vlak van Alternatieve Aanwending ligt een groot probleem. De investeringen in woningen zijn astronomisch groot voor een beperkt deel van de bewoners.

Géén getrouw beeld

De Waarde van de Woningen van uw Woningbedrijven én het Eigen Vermogen worden conform de Voorschriften van het BBV en de Notitie Materiele Vast Activa bepaald. De werkelijke waarde van de woningen wordt daarmee niet weergegeven.

De Jaarrekening geeft daarmee géén getrouw beeld van de vermogenspositie van de gemeente, maar die van een boekhoudkundige fictie. Dit is extreem nadelig, ook en juist voor alle inwoners van uw gemeenten, die minder diensten genieten en hogere lasten krijgen voorgeschoteld.

Andere Jaarrekening nodig

Uw gemeenten hebben een andere Jaarrekening nodig. Een betere. Waarbij vastgoed separaat wordt geadministreerd. En pas op een laat moment op aggregatieniveau geconsolideerd in de gemeentelijk Jaarrekening.

De AI Visie : Een Duale Jaarrekening

Ter illustratie -en ondersteunend aan eerdere berichten- stuur ik u de door AI gegenererde analyse van de voorliggende problematiek toe. AI kan daarbij gezien worden als de verzameling van algemeen beschikbare kennis, toegepast op de situatie van woningbedrijven / verhuur binnen een bestuursorgaan, zoals in de Prompt, de vraag, besloten ligt

[Bijlage TMV AI Visie Duale Jaarrekening]

DUBBELE BOEKHOUDING

De uitkomst van AI bestaat uit het advies om een Dubbele Boekhouding te gaan voeren. Eén gestoeld op het BBV met gebruik van Boekwaarde, die is er al, en één op basis van in de vastgoedsector gangbare en voorgeschreven Marktwaarde.

De uitkomt, een duale Jaarrekening gebaseerd op Boekwaarde (BBV) en Marktwaarde (vastgoedsector) mag geen verrassing zijn. Alleen Marktwaarde geeft reële waardes weer, die uw Jaarrekening nu mist.

Opvallend is natuurlijk dat uw accountants u hierover nooit hebben geïnformeerd. Juist en ten onrechte (lijken te) hebben aangestuurd op volledige integratie en eliminatie van ieder ander waardebegrip dan Boekwaarde.

DISCREPANTIE

Het resultaat van de “dubbele boekhouding” is in ieder geval de exacte vaststelling van de in het schrijven van 11/11/2-025 genoemde “Discrepantie”. Maar een oplossing biedt het niet

HI voor een OPLOSSING

AI heeft geen oplossing voor het probleem omdat die nooit beschreven is. Daarvoor is HI nodig. Human Intelligence, die creatief is en nieuwe oplossingen kan bedenken.

CONCLUSIE

Géén getrouw beeld

Uw Jaarrekeningen -ongetwijfeld goed wat betreft de bestuurlijke onderdelen- worden wat betreft de woningbedrijven gekenmerkt door het rigide en onnadenkend toepassen van regeltjes.

De Waarde van de Woningen van uw Woningbedrijven én het Eigen Vermogen worden conform de Voorschriften van het BBV en de Notitie Materiele Vast Activa bepaald. De werkelijke waarde van de woningen wordt daarmee niet weergegeven.

De Jaarrekening geeft daarmee géén getrouw beeld van de vermogenspositie van de gemeente, maar die van een boekhoudkundige fictie. Uw Jaarrekeningen voldoen niet aan de eisen die daaraan moeten en mogen worden gesteld.

Nadelig voor inwoners

Deze situatie is nadelig voor de inwoners van de gemeente. Burgers krijgen hierdoor minder dienstverlening tegen hogere kosten dan bij adequate administratie en management mogelijk zouden zijn. Als vertegenwoordigers en belangenbehartigers voor uw gemeenten en inwoners kan u die situatie eigenlijk niet laten bestaan.

DRIE WEGEN

De vraag ligt nu voor hoe u verandering in deze situatie aan kan brengen. Er zijn in principe drie wegen om met uw belangen te behartigen:

1/ Overleg met de Accountant

U kan als gemeente natuurlijk met uw accountant in overleg treden en uw wensen op tafel leggen. Waar dit gesprek eigenlijk al door uw accountant geïnitieerd had moeten worden. Je kan fricties niet onbenoemd en onbesproken laten.

Ik heb u vanuit mijn introductie van Project 5WB de nodige argumenten aangedragen. Ook de AI-Bijlage bij dit schrijven geeft vanuit “algemene gedeelde en aanvaarde opvattingen” de nodige argumenten voor gesprek.

Accountantskamer

U kunt de handelwijze van de accountant ook ter toetsing voorleggen aan de Accountantskamer. Er liggen voldoende principiële zaken op tafel om dit een “interessant” traject te maken. Project 5WB benoemt alle zaken waar de rol en handelwijze van de accountant vragen oproept of twijfelachtig is.

2/ Weigering Goedkeuring

U kan als gemeente uw goedkeuring aan de door de accountant opgestelde Jaarrekening weigeren. Dan krijgt u vermoedelijk met het toezicht vanuit de Provincie te maken. Vermoedelijk ook accountants en/of juristen. Geen vastgoedspecialisten.

3/ Project 5WB

Uiteraard is er Project 5WB waar ik u eerder over bericht heb. Het project beoogd -vanuit kennis van vastgoed- een einde te maken aan de Institutionele Klem en de waarde van het Woningbedrijf en woningbezit tot hun recht te laten komen.

Uw accountants zullen met de -andere en voor uw gemeenten veel gunstiger uitkomsten akkoord gaan en de uitkomsten in hun Jaarrekening opnemen. Daarmee de superioriteit van de aanpak bevestigend. Uiteraard zal ook het toezicht vanuit de Provincie probleemloos verlopen.

Na eliminatie van de directe financiële benadeling kan ook naar structurele oplossingen worden toegewerkt.

Project 5WB

Waardeherstel en Structurele Oplossing.

Uw wonjngbedrijven vormen een prachtig bezit maar bevinden zich in een wurgende greep van regels en accountants. Dat gaat ten koste van uw INWONERS die u als Raad en Bestuur toch vertegenwoordigt …. !!!

Er is dringende noodzaak tot verandering binnen uw vijf gemeenten met een Woningbedrijf. De huidige situatie is eigenlijk onhoudbaar en is dat al tien jaar.

Project 5WB biedt een uitweg uit de wurggreep van het BBV en uw accountants. Op korte termijn kan een reële waardering tot stand worden gebracht. Ook binnen de jaarrekening, waarmee de financiële mogelijkheden van de gemeente op peil worden gebracht.

Project 5WB brengt de vastgoedkennis in waarover uw (publieke sector) accountants niet beschikken. Vertegenwoordigd een onafhankelijk positie tegenover uw accountants.

Project 5WB zorgt voor waardeherstel van de reëel aanwezige waarde die door uw accountants onder het BBV en onder toepassing van BW boekhoudkundig verdwijnt.

Project 5WB biedt een uitweg uit de wurggreep van het BBV en uw accountants. Op korte termijn kan een reële waardering tot stand worden gebracht. Ook binnen de jaarrekening, waarmee de financiële mogelijkheden van de gemeente op peil worden gebracht.

Op (middel)lange termijn gewerkt worden aan de institutionele klem waarin de woningbedrijven zich bevinden, met het oogmerk die situatie te beëindigen.

Op (middel)lange termijn gewerkt worden aan de institutionele klem waarin de woningbedrijven zich bevinden, met het oogmerk die situatie te beëindigen.

Maar zelfs dan hebt u eerst Project 5WB nodig vanuit een deskundig vastgoedperspectief. Het lost alle problemen op die er bestaan rondom uw woningbedrijven binnen een gemeente, waarmee het bezit eerst goed tot zin recht komt..

Superieure waardering

Project 5WB zal uw accountant andere waardes laten opschrijven, hij zal het willen -volgens de regels- en ook MOETEN, andersom kan uw accountant niet meer zijn waardes realiseren. Wat aantoont dat de waardering conceptueel SUPERIEUR -en de enig juiste is.

AFHANKELIJK van OORDEEL

IK BEN ONAFHNAKELIJ. EN Deskundig op vastgoedgebied.

KOSTEN en BATEN

Accountants ⇔

Uw accountants zijn dure jongens. Voorne aan Zee moet op zoek naar een nieuw accountant een aanbesteding uitschrijven omdat de kosten ruimschoots boven de grens van 216.000 euro per jaar liggen. Mogelijk een kwart miljoen of drie ton.

Voor uw 5 gemeenten samen, gezien de uniforme structuur verwacht ik weinig onderlinge verschillen in de omvang van het werk, al snel 1 tot 1,5 miljoen euro per jaar . Voor dit geld toveren zij een astronomisch bedrag -eerder benaderd op 200-300 MILJOEN EURO aan vastgoedwaarde buiten beeld. Ze rekenen u, duur betaald, straatarm.

Project 5WB

Voor minder geld krijgt u de waarde met project 5WB terug. Met goedkeuring van uw accountant, die daarmee hun ongelijk en onkunde -moeten- erkennen.

Ik wil u daarbij graag -en tegen een prijs die slechts een fractie van genoemde voordelen bedraagt- van dienst zijn. Zoals eerder aangegeven is de werking van de te presenteren methode gegarandeerd.

Het Project betaalt zichzelf in VEELVOUD, meer dan HONDERVOUDIG terug.

Graag tot toelichting bereid !!

Zoals in de Inleiding al aangegeven kan ik op ieder onderdeel van deze notitie een presentatie geven aan uw gemeentes, gezamenlijk of afzonderlijk (ook op Ameland!) ter toelichting.

Voor de controlerende taken van de Raad, toezicht op het College, tegenspel met de accountant is deze kennis en inzicht van groot belang.

Met vriendelijke groet,

tRADEMArk Vastgoed
drs. E.R.F. Radema, MSc Real Estate Finance
Bedrijfseconoom, Vastgoedeconoom, Makelaar-Taxateur Wonen

E-mail 5WB@tRADEMArk-Vastgoed.nl

Mobiel 06 28 60 34 77

Project 5WB AI

PROMPT

Analyze and give arguments how a **real estate valuation expert** would convince the **owner** of residential real estate and his **accountant** that, even where the application of book value, defined as acquisition price minus depreciation is precribed by LAW, is NOT the correct valuation method and that market value based on the DCF-method as used in the entire real estate industry, is the superior and necessary valuation method, where application of book value is even forbidden by Law.

Analyze and give arguments how the owner and his accountant should operate within this framework of conflicting legislation and write a 10 line Management Summary to support this Point of View.

OPEN AI - CHAT GPT

Below is how a real estate valuation expert would structure the argument — technically, legally, and economically — to convince both the property owner and the accountant.

1. Core Distinction: Accounting Value ≠ Economic Value

The central issue is the confusion between:

- **Book value** (acquisition cost minus depreciation)
- **Market value** (value based on future cash flows and market risk)

Book value is a **historical accounting construct**.
Market value is an **economic measurement of future benefits**.
Real estate is not a depreciating machine — it is a **cash-flow generating investment asset**.
Therefore, its value is determined by expected income and risk, not by past purchase price.

2. Why Book Value Is Economically Incorrect for Real Estate

(A) Book value ignores market reality

Book value:

- Is backward-looking
- Is based on historic cost
- Uses artificial depreciation schedules
- Ignores current rent levels
- Ignores interest rate changes
- Ignores location dynamics
- Ignores risk structure

Two identical buildings:

- One bought in 1995
- One bought in 2022

Under book value → completely different "values"
Under DCF → identical value if cash flows and risk are identical
This proves book value is **owner-dependent**, not asset-dependent.
Valuation must be asset-based, not owner-history-based.

(B) Depreciation ≠ Economic Reality

Accounting depreciation:

- Is tax driven
- Often linear
- Ignores actual market appreciation
- Ignores inflation
- Ignores land value growth

In prime markets (e.g. Munich, Zurich, New York City), buildings frequently appreciate overall — even while being depreciated in books.
Thus book value can decrease while market value increases.
That is economically irrational for investment decision-making.

3. Legal Perspective: When Book Value Is Prescribed — and When It Is Forbidden

There are two different legal regimes:

(1) Accounting / Tax Law

May prescribe:

- Historical cost principle
- Prudence principle
- Systematic depreciation

Purpose:
Creditor protection and taxation.
Not valuation accuracy.

(2) Valuation Law / Capital Market Law / Transaction Law
In:

- Financing
- M&A
- Minority squeeze-outs
- Inheritance disputes
- IFRS reporting
- Expropriation
- Fairness opinions

Book value is **explicitly rejected** because it does not reflect "fair value" or "market value."
Under international standards such as:

- IFRS
- RICS
- TEGoVA
- IVS

Valuation must reflect **market participant assumptions**.
Book value is legally unacceptable in those frameworks because it is:

- Not market-based
- Not forward-looking
- Not risk-adjusted

Thus: in many legal contexts, using book value is not only wrong — it is legally impermissible.

4. Why the DCF Method Is Superior
The Discounted Cash Flow method reflects:

- Rental income
- Vacancy risk
- Operating costs
- Capex
- Financing environment
- Market growth expectations
- Exit yield
- Systematic and unsystematic risk

DCF measures what investors actually buy:
Future cash flow under risk.
That is how:

- Institutional investors
- REITs
- Pension funds
- Banks
- Private equity
- International valuation firms

value real estate.
It is the global industry standard.

5. The Economic Risk of Using Book Value
If the owner relies on book value:

- He underestimates collateral value → weaker financing position
- He misjudges sale price

- He distorts return on equity
- He risks shareholder disputes
- He misallocates capital
- He may breach fiduciary duty

Management decisions based on book value are economically flawed.
Book value answers:
"What did I pay?"
DCF answers:
"What is it worth today?"
Only the second question is relevant for investment decisions.

6. How to Operate Within Conflicting Legislation
The solution is not to ignore accounting law.
The correct approach is **dual framework governance**:
1. For statutory accounts:
Use book value if legally required.
2. For:

- Internal management decisions
- Strategic planning
- Financing negotiations
- Investor communication
- Portfolio optimization
- Risk management
- Transactions
- Fairness assessments

Use DCF / market value.
This is not contradictory.
It is standard corporate practice globally.
Even large listed property companies:

- Report historical cost under certain local GAAP rules
- But communicate NAV and fair value based on DCF

The two numbers serve different purposes.

7. Fiduciary and Governance Argument
Directors and owners have a duty to:

- Preserve capital
- Allocate capital efficiently
- Avoid hidden reserves distortion
- Avoid misleading financial impressions

Ignoring market value when it materially differs from book value may constitute:

- Mismanagement
- Inaccurate capital allocation
- Breach of duty of care

Professional valuation protects management.

8. Strategic Framing for the Owner and Accountant
To the Owner:
"Book value protects the tax authority. DCF protects your wealth."
To the Accountant:
"Book value ensures compliance. DCF ensures economic truth."

To Both:
Compliance is mandatory.
Economic accuracy is essential.
You must satisfy both regimes simultaneously.

9. 10-Line Management Summary

Management Summary

1. Book value is a historical accounting metric, not an economic valuation.
2. It reflects acquisition price minus artificial depreciation, not market reality.
3. Real estate value is determined by future cash flows and risk, not past cost.
4. The DCF method captures rental income, growth, risk, and capital market conditions.
5. All institutional investors and banks rely on DCF-based market valuation.
6. In many legal contexts (IFRS, transactions, disputes), book value is legally insufficient.
7. Exclusive reliance on book value can distort financing, strategy, and equity assessment.
8. Accounting law and valuation law serve different purposes and must be separated.
9. Statutory reporting may require book value; strategic management requires DCF.
10. To protect wealth, ensure governance compliance, and reflect economic truth, market value based on DCF is the superior and necessary valuation framework.

If you would like, I can next provide a sharper, more confrontational version suitable for a board presentation — or a legally toned memorandum suitable for submission to auditors.

ANTHROPIC - CLAUDE

This is a substantive analytical request — I'll provide a thorough written analysis directly in chat, which is the right format here rather than a document file (the user didn't request a Word doc or PDF).

Real Estate Valuation: Book Value vs. DCF Market Value — Expert Analysis

The Core Legal Tension

The scenario presents a genuine conflict found in many jurisdictions: **tax law or general accounting law** (e.g., local GAAP, civil code, tax codes) may mandate historical cost minus depreciation (book value) for certain reporting purposes, while **real estate sector regulation** (e.g., IFRS 40 Investment Property, Basel III, mortgage lending directives, pension fund regulations, or expropriation law) may simultaneously *require* or *forbid deviation from* market value based on a recognised income capitalisation method such as DCF. This is not a theoretical edge case — it is the daily reality of investment property accounting across most of continental Europe, the UK, and jurisdictions that follow IFRS.

Part I — Arguments of the Real Estate Valuation Expert

1. Book Value Destroys Economic Reality

Book value is a **backward-looking fiscal construct**. It records what was paid, then mechanically erodes that figure over a prescribed depreciation schedule (say, 2–3% annually over 33–50 years). It says nothing about what the asset is worth today. A residential property acquired in Amsterdam in 2005 at €300,000 may carry a book value of €150,000 after 20 years of depreciation, while its market value is €900,000. Using book value for any decision — refinancing, sale, collateral, partnership dissolution, estate planning — would be not merely inaccurate but financially harmful to the owner.

2. The DCF Method Reflects What the Market Actually Prices

The Discounted Cash Flow method calculates the present value of all future net income streams generated by the property (rent minus operating costs, vacancy, maintenance, management fees), discounted at a market-derived rate that reflects the risk profile of the asset, its location, lease structure, and comparable market transactions. This is precisely how every institutional buyer, mortgage bank, pension fund, and REIT values property. Book value plays no role whatsoever in market pricing. An owner who presents book value in a negotiation, a financing application, or a litigation context will be immediately disregarded by every professional counterpart.

3. Specific Legal Regimes Where Market Value Is Not Optional

The expert's most powerful argument is that in several legal contexts, the *application of book value is itself unlawful*:

a) IFRS 40 (Investment Property): Companies reporting under International Financial Reporting Standards are required to measure investment property either at cost or at fair value, but must disclose fair value regardless. Where the fair value model is elected — which is the norm for professional landlords — DCF-derived market value is the mandated measurement basis. Book value is non-compliant.

b) Mortgage and Bank Collateral Law: Under Basel III / CRR (EU Capital Requirements Regulation), banks must lend against the "market value" or "mortgage lending value" of real property. A bank that accepted a book value for collateral purposes would be in violation of its own regulatory capital framework. The appraiser providing book value for a mortgage application would be producing a non-compliant document.

c) Expropriation / Compulsory Purchase: In virtually every jurisdiction, expropriation compensation is calculated at *market value* (often DCF for income-producing property), not book value. Presenting book value in expropriation proceedings would forfeit the owner's legal entitlement to full compensation.

d) Partnership and Inheritance Law: Court-appointed valuers in dissolution, inheritance, or forced sale proceedings use market value. Contractual provisions based on book value have been struck down by courts as economically unreasonable.

e) Pension Fund / Insurance Regulation: Under Solvency II and pension fund regulations, property assets must be carried at fair value (market value). Book value-based reporting would produce a materially non-compliant solvency calculation.

4. The Depreciation Assumption Is Empirically False for Land

Book value accounting assumes the asset depreciates. For the land component of residential property — which in most urban markets constitutes 40–70% of total value — there is *no depreciation*. Land does not wear out. The statutory depreciation applied in book value accounting thus overstates asset erosion in a way that is economically meaningless. DCF captures the land's contribution through capitalised rental income and residual value.

5. DCF Enables Sensitivity Analysis and Risk Disclosure

A properly constructed DCF model allows the owner and his advisors to stress-test assumptions: what happens to value if vacancy rises by 5%, if the discount rate increases by 100 basis points, if rents are frozen by rent control legislation? Book value provides none of this analytical capacity. From a governance and fiduciary standpoint, reliance on book value alone when a DCF is available and material constitutes a failure of due diligence.

Part II — How the Owner and Accountant Should Operate Within Conflicting Legislation

The practical answer is **dual-track reporting with clearly segregated purposes**, a framework used routinely by sophisticated property owners and their advisors.

Track 1 — Statutory / Tax Compliance (Book Value): The accountant continues to prepare statutory accounts and tax returns using the legally prescribed book value with permitted depreciation. This satisfies the fiscal authority and avoids any allegation of non-compliance with tax and civil accounting law. No argument is made against this obligation — it is simply fulfilled.

Track 2 — Economic / Management Reporting (DCF Market Value): In parallel, the owner commissions a formal market valuation using DCF methodology from a certified independent valuer (RICS, TEGOVA, or local equivalent). This valuation is used for all economic decisions: financing, insurance, asset management, portfolio reporting, negotiation, and any legal or regulatory context where market value is mandated.

Reconciliation Note: In any document where both figures appear — an annual report, a loan application, a due diligence file — a reconciliation note explains the difference between book value (statutory) and market value (DCF), its purpose, the methodology applied, and the regulatory basis for each. This is standard practice and entirely transparent.

Key Practical Steps:

The owner should instruct his accountant to include a fair value disclosure note in the annual accounts even where book value is the measurement basis, citing the independently appraised market value. This protects the owner's interests, satisfies lenders and investors, and demonstrates good governance without violating the statutory accounting obligation.

The accountant should flag in every relevant filing where book value is legally required that this figure does not represent and should not be interpreted as the economic or market value of the asset. This professional caveat protects both the accountant's liability and the owner's interests. Where a legal proceeding, financing transaction, or regulatory submission requires market value, the DCF appraisal is the document that must be produced — the statutory accounts are neither relevant nor admissible for that purpose.

Management Summary (10 Lines)

Valuation of Residential Investment Property: Book Value vs. DCF Market Value *Management Summary — Prepared for the Attention of the Owner and his Accountant*

Book value, defined as acquisition cost minus accumulated depreciation, satisfies statutory accounting and tax obligations but bears no relationship to the economic or market value of real property. The DCF method — discounting projected net rental income at a market-derived rate — is the universally accepted valuation standard across the real estate industry, the banking sector, and institutional investment. In multiple legal contexts, including IFRS 40 investment property reporting, bank collateral regulation under Basel III/CRR, expropriation proceedings, and pension fund solvency frameworks, the application of book value is not merely inadequate but constitutes regulatory non-compliance. The land component of real property, which typically represents 40–70% of total value, does not depreciate, rendering statutory depreciation schedules economically fictitious. The solution is not to choose one method over the other, but to operate a dual-track framework: book value is maintained for statutory and tax purposes as required by law, while an independent DCF market valuation is commissioned and maintained for all financing, commercial, legal, and management purposes. A reconciliation note bridges the two figures transparently in any document where both are relevant. The owner should instruct his accountant to include a fair value disclosure note in the annual accounts, and the accountant should caveat any statutory filing with an explicit statement that book value does not represent market value. Failure to maintain an up-to-date DCF appraisal exposes the owner to material risk: underinsurance, insufficient collateral, loss of expropriation compensation, and adverse outcomes in dissolution or inheritance proceedings. Immediate action is recommended to commission a certified independent valuation and to establish the dual-track reporting framework described herein.

This framework is the standard operating model for any professionally managed residential property portfolio. The legal tension between the two valuation methods is resolved not by ignoring either obligation, but by assigning each to its appropriate domain — statutory compliance on one side, economic reality on the other.

Aan de nieuwe fracties van de raden van de gemeenten langs de Nederlandse kust

Betreft: opgaven zoetwatervoorziening en verzilting

Leeuwarden, 24 maart 2026

Geachte heer, mevrouw,

De Stichting Kenniscluster voor Verziltingsvraagstukken (SALTA) wenst u veel succes toe in de komende raadsperiode.

Op basis van klimaatscenario's wordt verwacht dat droogte en hittestress steeds vaker gaan voorkomen. Het wordt moeilijker om alle functies langs de kust op het gewenste moment te voorzien van voldoende zoet water. Voor sommige delen van het land is aanvoer van zoet water sowieso niet mogelijk. Als er geen of minder zoet water beschikbaar is zal de verzilting van het watersysteem toenemen. Verzilting is de toename van het zoutgehalte in de bodem, grondwater en oppervlaktewater. Door dit proces wordt zoet water zouter, wat leidt tot schade aan landbouwgewassen, natuur en het brengt de drinkwatervoorziening in gevaar.
Voor hoogwaardige en duurzame productie van landbouwgewassen is voldoende zoet water en een gezonde bodem essentieel.

SALTA werkt met zo'n 60 publieke en private partners uit het bedrijfsleven, overheid, onderwijs en onderzoek aan oplossingen en handelingsperspectief voor de praktijk. De stichting is opgericht met een ideële doelstelling om de kennis binnen Nederland uit te wisselen en antwoorden te vinden waar de kennis ontbreekt. Uiteindelijk moet dat de weerbaarheid tegen extremere weersomstandigheden en verzilting versterken.

De gemeente kan een belangrijke rol spelen door te bevorderen dat zoetwater wordt benut en zo mogelijk wordt hergebruikt. Dat vraagt om onderwijs en voorlichting, passend beleid en het ondersteunen van initiatieven.

Wij denken daarbij aan de volgende concrete acties op gemeentelijk niveau:

- Het stimuleren van peil gestuurde drainage op landbouwpercelen, zodat regenwater langer kan worden vastgehouden
- Het mogelijk maken van maatregelen om aan te passen aan verzilting
- Alert zijn op infrastructurele maatregelen die kunnen leiden tot extra verzilting
-

SALTA - Institute for Agriculture in Salinizing Deltas
Agora 4 - 8934 CJ Leeuwarden - T. +31 582 849 049 - info@salta-cluster.com
IBAN: NL80.RABO.0367.5669.23 t.n.v. Stichting Kenniscluster voor Verziltingsvraagstukken in Delta's
KVK: 903.582.60 - BTW: NL865289037B01
SALTA-CLUSTER.COM

- Het mogelijk maken van de opslag van zoetwater in bassins of in de ondergrond (in acquifers)
- Het bevorderen van hergebruik van gezuiverd afvalwater
- Het bevorderen van het beter sluiten van lokale waterkringlopen
- Het stimuleren van projecten gericht op zuinig watergebruik en gezonde bodems
- Het ondersteunen van kennisverspreiding en -ontwikkeling, om daarmee de bewustwording te bevorderen

SALTA is graag uw partner. De organisatie is met haar grote netwerk en de sterke orientatie op de praktijk in staat om bij te dragen aan de uitvoerbaarheid van beleid. Dat doet SALTA onder meer met Praktijkcoaches die momenteel actief zijn in Groningen (Minou Hegge), Friesland (Jacob Wiedijk) en Noord-Holland (Peter Baltus). Voor de andere provincies streven we naar een vergelijkbare werkwijze. In Friesland zal binnenkort een testlocatie voor het bepalen van de zouttolerantie van landbouwgewassen worden gestart.

Wij hopen u de komende periode eens te mogen ontvangen bij één van onze activiteiten of op onze onderzoek locatie. Wilt u meer informatie? Neem dan eens een kijkje op www.salta-cluster.com of neem contact op met ons secretariaat office@salta-cluster.com of 058-2849049.

Met vriendelijke groet,
Peter Prins, Algemeen Directeur SALTA

Onderwerp: de kracht van lopen in het nieuwe coalitieakkoord

Geachte fractievoorzitter en raadsleden,
Namens het Wandelplatform Fryslân feliciteren wij u en uw partij met de behaalde resultaten tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Nu de formatiegesprekken voor een nieuw college van start gaan, vragen wij uw bijzondere aandacht voor de voetganger.

Of het nu gaat om de dagelijkse route naar de werk, school of winkel of een ontspannen ommetje rond het dorp of door de wijk, of een langere recreatieve route lopen is de meest natuurlijke en duurzame vorm van mobiliteit. Wij pleiten voor een ambitieus loop- en wandelbeleid in het nieuwe coalitieakkoord en ondersteunen de bijgesloten oproep van ANWB en Wandelnet: 1. maak een ommetje mogelijk voor iedereen, 2. zorg dat te voet alle belangrijke voorzieningen bereikbaar zijn en 3. realiseer voldoende recreatieruimte.

Daarbij hanteren wij als Wandelplatform Fryslân de volgende pijlers:

- **Gezondheid als investering:** Wandelen is een krachtig middel tegen bewegingsarmoede en eenzaamheid. Door de openbare ruimte uitnodigend in te richten, wordt buiten bewegen en ontmoeten gestimuleerd, worden de zorgkosten op termijn lager en de mentale en fysieke veerkracht van inwoners sterker (incl. productiviteit).
- **Verkeersveiligheid voorop:** Met de landelijke toename van ongevallen met kwetsbare weggebruikers is een veilige inrichting van schoolroutes, dorpskernen en woonwijken urgenter dan ooit. Voetgangers verdienen een eigen, veilige plek in de openbare ruimte.
- **Duurzame bereikbaarheid:** Elke reis met het openbaar vervoer in Fryslân begint en eindigt te voet. Door te investeren in goede 'first and last mile'-verbindingen wordt duurzaam reizen voor iedereen aantrekkelijker.
- **Economische impuls:** Investering in kwalitatieve wandelnetwerken met voldoende voorzieningen trekt toeristen aan en ondersteunt de lokale horeca en middenstand.
- **Leefbare kernen:** Meer groen met ruimte voor de voetganger betekent minder hittestress en meer plek voor ontmoeting en stimuleert daarmee sociale cohesie.

Net als ANWB en Wandelnet roepen wij u op om 'lopen' niet als bijzaak te zien, maar als de basis voor een vitaal, veilig en bereikbaar Fryslân en daarmee ook als essentieel onderdeel van alle ruimtelijke plannen. Wij gaan hierover graag met u in gesprek om te verkennen hoe we deze ambities concreet kunnen maken in het nieuwe beleid.

Veel succes met de komende formatiegesprekken.
Met vriendelijke groet, namens de deelnemers in het Wandelplatform Fryslân

INVESTEER IN LOPEN EN WANDELEN IN UW GEMEENTE

Voor elke inwoner een ommetje vanaf de voordeur

Lopen en wandelen zijn voor een groot deel van uw inwoners een vanzelfsprekend onderdeel van het dagelijks leven. Twee derde van de Nederlanders verplaatst zich wekelijks te voet, een derde dit doet zelfs dagelijks. Dat draagt aantoonbaar bij aan:

- **Gezondheid** – dagelijks bewegen vermindert kans op chronische ziekten.
- **Welzijn** – wandelen ontspant, verbindt mensen en verbetert de mentale gezondheid.
- **Duurzame mobiliteit** – meer lopen betekent minder korte autoritten, betere luchtkwaliteit en een veiligere leefomgeving.

Toch is er in veel gemeenten nog winst te behalen. ANWB en Wandelnet vragen u daarom om in uw nieuwe coalitie-programma's **meer ruimte en middelen te reserveren voor lopen en wandelen.** Zo bouwen we samen aan een gezonde, aantrekkelijke en toekomstbestendige leefomgeving.

1 Maak voor iedereen een ommetje vanaf de voordeur mogelijk

Iedereen moet vanuit huis een veilige en aantrekkelijke korte wandeling kunnen maken. Dat vraagt om voldoende voetpaden en prettige routes. Vlak buiten dorpen en steden liggen in heel Nederland nog goede kansen om de wandelinfrastructuur te versterken. Een goede ontsluiting van het buitengebied draagt bij aan leefbaarheid, gezondheid en sociale samenhang.

Voor uw coalitieakkoord:

- *In onze gemeente kan iedereen een ommetje maken vanaf de voordeur.*
- *Het ommetje vanaf de voordeur nemen wij als randvoorwaarde op in ons omgevingsbeleid.*

2 Zorg bij ruimtelijke ontwikkelingen voor sterke positie voetganger

Om lopen en wandelen voor iedereen een logische keuze te maken, is een loopvriendelijke inrichting van de directe woon- en leefomgeving van groot belang. Dat betekent: veilige stoepen, aansluitende looproutes, goed onderhoud, verbeteren van de toegankelijkheid, aantrekkelijke groene en waterrijke openbare ruimte én belangrijke voorzieningen op loopafstand.

Voor uw coalitieakkoord:

- *Belangrijke voorzieningen in onze gemeente zijn op loopafstand bereikbaar.*
- *De openbare ruimte nodigt uit om te lopen, met veilige, toegankelijke en groene en waterrijke looproutes.*

3 Realiseer voldoende en bereikbare recreatieruimte

Voor veel inwoners is er in principe voldoende recreatiegebied letterlijk "om de hoek", maar ze kunnen er niet komen door barrières, zoals spoorlijnen, waterwegen, snelwegen. Door infrastructuur te realiseren boven- en onderlangs deze barrières versterkt u de leefkwaliteit en biedt u inwoners meer mogelijkheden om te ontspannen en te bewegen.

Voor uw coalitieakkoord:

- *Wij vergroten toegankelijkheid van recreatiemogelijkheden in het buitengebied (o.a. door boerenlandpaden).*
- *Door stad en land beter te verbinden zorgen we dat iedereen kan genieten van groen en water in de omgeving.*

ANWB en Wandelnet hopen dat u het belang van lopen en wandelen in de mobiliteitsketen erkent en deze punten meeneemt bij de vorming en uitwerking van het coalitieprogramma van uw gemeente. Wij denken graag met u mee over kansen, knelpunten en concrete oplossingen.

Voor vragen of een vervolggesprek kunt u contact opnemen met Paul Makken (pmakken@anwb.nl) of Cas van Hardeveld: cvhardeveld@wandelnet.nl.

anwb

WANDELNET

Versterk de lokale aanpak op eenzaamheid

Eenzaamheid in jullie gemeente

Ongeveer de helft van de volwassenen in Nederland voelt zich eenzaam.
Bijna één op de zeven mensen is sterk eenzaam; onder jongeren tot 25 jaar en 75-plussers zijn deze percentages nog hoger. Langdurige eenzaamheid leidt tot gezondheidsrisico's, minder meedoen in de samenleving en een gevoel van verminderd welzijn of geluk.

Waarom nú?

Nu de gemeenteraadsverkiezingen achter de rug zijn, kiezen jullie niet alleen een bestuur, maar ook hoe jullie omgaan met eenzaamheid in de gemeente. Nieuwe coalitieafspraken zijn hét moment om een sterke, lokale aanpak tegen eenzaamheid vast te leggen.

Daarbij biedt ook het landelijke coalitieakkoord kansen. Het kabinet gaat namelijk een Gemeenschapsfonds oprichten om voorzieningen zoals buurthuizen, verenigingsgebouwen en dorpswinkels te realiseren en te behouden**.** Samen met overheid, samenleving en bedrijfsleven kunnen we succesvol werken aan voldoende en verschillende vormen, plekken en programma's voor ontmoeting.

Wat levert dit jullie op?

- Meer inwoners die zich gezien voelen en meedoen in de samenleving.
- Sterke buurten en netwerken, waar signalen eerder worden opgepakt.
- Een stevigere sociale basis met vitale buurthuizen, verenigingen en dorpsvoorzieningen, mogelijk gemaakt door publiek-privaat samenwerken.

Wat je als gemeente nú kunt doen

Eenzaamheid is een complex vraagstuk dat raakvlakken met verschillende domeinen heeft. Zowel qua oorzaak als gevolg. Maak daarom de 'aanpak tegen eenzaamheid' onderdeel van jullie coalitieakkoord. Reserveer structureel, meerjarig budget en capaciteit voor een langere inzet, die meer doet dan losse projecten. Omdat sterke buurten, ontmoetingen en netwerken net zo belangrijk zijn als infrastructuur.

Maak gebruik van bestaande kennis en bewezen aanpakken:

Kijk in de Etalage van Maatschappelijke Initiatieven [link] . Van buurtdiners tot jongerenprogramma's – bewezen concepten die helpen om mensen daadwerkelijk minder alleen te laten zijn.

Gebruik de Toolkit voor bedrijven en organisaties [link]. Deze bevat inspirerende praktijkvoorbeelden van bedrijven uit de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid en helpt om lokale werkgevers en andere private partijen te betrekken bij jullie aanpak.

Raadpleeg de databank van Movisie met meer dan 130 erkende sociale interventies [link]. Zo kies je interventies waarvan de werking is onderbouwd en die passen bij jullie lokale situatie.

Stimuleer lokale maatschappelijke initiatieven en ondersteun een duurzame lokale aanpak. Een sterke aanpak vraagt om voortdurende inzet en samenwerking van organisaties, ondernemers en inwoners. Gezamenlijkheid werkt: publiek én privaat, met z'n allen, en juist op lokaal niveau. Een lokale coalitie helpt om dit duurzaam te organiseren. Zie ook: **[Link]**

Namens de deelnemers van de Nationale Coalitie tegen Eenzaamheid wensen we jullie veel succes de komende periode. Heb je vragen? Neem contact op met het coördinatieteam van de coalitie via eenzaamheid@aef.nl.

EEN TEGEN EENZAAMHEID

Geachte griffiers van de gemeenteraad

Datum
24 maart 2026

Ons kenmerk
-

Telefoon
070-3738393

Bijlage(n)
-

Onderwerp
aanbevelingen Brede aanpak jeugd voor de gemeentelijke formatietafel

Geachte (in)formateur,

Op 30 januari 2025 publiceerde de Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd het rapport *Groeipijn*. Daarin wordt bevestigd dat het huidige jeugdstelsel onder grote druk staat en dat een fundamentele verandering nodig is om kinderen, jongeren en gezinnen beter te ondersteunen. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft mij daarom aangesteld als bestuurlijk aanjager Brede aanpak jeugd. Mijn opdracht is om gemeenten te ondersteunen bij het ontwikkelen van een samenhangende gemeentelijke koers rond opgroeien, opvoeden en ontwikkelen van kinderen en jongeren.

Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 richt ik mij nadrukkelijk ook op de formatiefase waarin nieuwe colleges hun prioriteiten vastleggen. Met deze brief wil ik u enkele aanbevelingen meegeven voor een op te stellen coalitieakkoord, die behulpzaam zijn bij toekomstig gezins- en jeugdbeleid.

Doel van de opdracht
Mijn opdracht richt zich op twee samenhangende doelen:

- het stimuleren van een gemeentelijke veranderaanpak op meerdere leefdomeinen voor gezinnen en kinderen;
- het ontwikkelen van een praktisch handelingsperspectief voor gemeenten.

Uitgangspunt daarbij is dat gemeenten werken aan een sterke lokale basis waarin kinderen en jongeren gezond, veilig en kansrijk kunnen opgroeien.

Gesprekken en eerste constateringen
In de afgelopen periode heb ik gesprekken gevoerd met onder andere wethouders, deskundigen, jongeren en vertegenwoordigers van diverse organisaties, waaronder het Netwerk Directeuren Sociaal Domein, PO-Raad, VO-raad, Sectorraad GO, de Branchevereniging Maatschappelijke

Kinderopvang (BMK), het inspiratienetwerk Met Andere Ogen, Jeugdzorg Nederland en GGD GHOR Nederland. Uit deze gesprekken komt een aantal duidelijke lijnen naar voren:

- Er is een breed gedeeld gevoel van urgentie om het jeugdbeleid te transformeren.
- Gemeenten willen werken aan een sterke lokale basis voor gezinnen en kinderen.
- Jeugdbeleid staat niet op zichzelf, maar hangt nauw samen met andere beleidsterreinen zoals onderwijs, bestaanszekerheid, gezondheid en wonen.
- Bestuurders hebben behoefte aan concrete handvatten om hun bestuurlijke verantwoordelijkheid voor gezins- en jeugdbeleid goed vorm te geven.

Waarom deze verandering nodig is
Het huidige systeem van jeugdhulp staat onder druk en bereikt niet altijd wat we ermee beogen. Veel problemen waarmee kinderen te maken krijgen hangen samen met omstandigheden in het gezin of de leefomgeving, zoals armoede, schulden, huisvesting of mentale problemen van ouders.

Tegelijkertijd groeit de instroom naar individuele jeugdhulp en zijn de kosten voor gemeenten moeilijk beheersbaar geworden. Niet alle kinderen horen thuis in de jeugdzorg, terwijl kinderen die wél hulp nodig hebben die niet altijd tijdig of passend ontvangen.

Daarom is een inhoudelijke verandering nodig. Kinderen ontwikkelen zich het best in een sterk en zo normaal mogelijk dagelijks leven: thuis, op school, in de buurt en in hun sociale netwerk. Jeugdhulp moet dat gewone leven ondersteunen wanneer dat nodig is, maar het niet vervangen. Investeren in sterke gezinnen, sterke buurten en een goede samenwerking tussen gemeente, onderwijs, kinderopvang en jeugdgezondheidszorg werkt daarmee niet alleen preventief, maar is ook een voorwaarde om kinderen kansrijk, veilig en gezond te laten opgroeien.

Wat kunt u van de bestuurlijk aanjager verwachten
In de komende weken werk ik deze inzichten verder uit in:

- een inhoudelijke koers voor de gemeentelijke aanpak van jeugd;
- een praktische leidraad vanuit het perspectief van wethouders Jeugd – '*De Gids'* – in hun samenwerking met collega's in het college van B&W, de gemeenteraad, gemeentelijke samenwerkingspartners en inwoners;
- ondersteuning voor gemeenten bij de uitwerking en toepassing hiervan.

Aanbevelingen voor de formatietafel
Voor nu geef ik u graag enkele aanbevelingen mee voor het coalitieakkoord. Deze aanbevelingen raken drie samenhangende lagen: beleid, financiën en de praktijk in de wijk.

1. **Formuleer een duidelijke ambitie**
   Neem in het coalitieakkoord de ambitie op om te komen tot een sterke gemeentelijke basis voor gezinnen en kinderen, gericht op opvoeden, opgroeien en ontwikkelen.

2. **Maak van jeugdbeleid een collegebrede verantwoordelijkheid**
   Stel wat gezinnen en kinderen nodig hebben centraal bij het gemeentelijk beleid en beschouw de uitwerking en uitvoering daarvan als een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het gehele college. Dit is cruciaal voor het noodzakelijke domeinoverstijgend werken aan de brede ondersteuning van jeugdigen en gezinnen. Kinderrechten zijn hiervoor een behulpzaam instrument.

3. **Investeer in preventie en voorzieningen in de wijk**
   Maak structureel ruimte voor voorzieningen in wijken en voor preventief en collectief aanbod. Ondersteun daarnaast inwonersinitiatieven die bijdragen aan sterk sociaal kapitaal. Zet in op stevige lokale teams die breed kijken en handelen, die de netwerken in de wijk kennen of mensen met elkaar in contact kunnen brengen.

4. **Versterk de inhoudelijke verbinding tussen onderwijs en jeugd**
   Breng onderwijs, kinderopvang en jeugd samen in één wethoudersportefeuille vanwege de logische inhoudelijke samenhang. Het maakt ook het gesprek met samenwerkingspartners en de ambtelijke organisatie eenvoudiger omdat zij dan één aanspreekpunt hebben.

Tot slot
Na de komende meivakantie lanceer ik ‘De Gids voor wethouders Jeugd’ gebaseerd op een inhoudelijke koers en een voorstel voor ondersteuning aan gemeenten. Mocht u in de tussentijd behoefte hebben aan een nadere toelichting of een gesprek, dan ben ik daar graag toe bereid.

Met vriendelijke groet,

Cathalijne Dortmans
Bestuurlijk aanjager Jeugd

26 MRT 2026

Geachte gemeenteraad van Ameland,

Ik richt deze zienswijze aan u in verband met het vastgestelde beleid dat er nog een horecagelegenheid kan worden toegevoegd in het dorp Ballum. Aangezien dit de Camminghastraat betreft, wil ik u laten weten waarom dit een slechte keus is.

De straat ervaart nu al problemen. Gasten parkeren aan beide kanten van de straat hun auto's, fietsen en scooters in de bermen en bij de bewoners voor de oprit. De doorstroming in de Camminghastraat word hierdoor bemoeilijkt en de bermen worden verreden en lelijk. Extra horeca zal deze situatie alleen maar verergeren en bovendien zorgen voor meer geluidsoverlast voor bewoners. Ook de bewoners zijn gebaat bij een rustige leefomgeving. Extra horeca, wat voor meer verkeersbewegingen en geluid zal zorgen, zal de leefbaarheid alleen maar meer onder druk zetten.

Het beschermde dorpsgezicht van Ballum is een belangrijk visitekaartje van ons dorp. Extra horeca tast dit karakter aan. Voor een klein dorp als Ballum is het huidige aanbod meer dan voldoende. Twee restaurants, een cafetaria, strandpaviljoen, bierbrouwerij en de spar voor broodjes en afhaalmaaltijden. Het dorp heeft alles te bieden voor de bewoners en onze gasten. Een extra horecagelegenheid is dan ook overbodig.

Ik hoop dat u als gemeenteraad deze argumenten mee zult nemen in de verdere behandeling van het plan.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e 5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e Ballum

5.1.2e

5.1.2e @gmail.com

Aan de gemeenteraad van Ameland,

26 MRT 2026

24 maart 2026,

Beste raadsleden,

Via een attente inwoner van Ballum hebben wij vernomen van het Horeca en Detailhandelplan 2026 gemeente Ameland waarin de mogelijkheid is opgenomen voor nog meer Horecabedrijvigheid. Wij zijn bewoners van de Camminghastraat en dat is het gebied waar die horeca gerealiseerd moet worden. De keuze voor die toch al overbelaste straat vinden wij een slechte, en begrijpen we niet. Het dorp heeft in onze ogen genoeg restaurants en ook heel divers.

De belasting van geparkeerde auto's en fietsen zal nog meer toenemen en dit is in het seizoen meer dan genoeg. Wij wonen in het zuidelijke deel van de straat en hier valt het mee, maar ter hoogte van de kerk is constant een verkeersopstopping en onoverzichtelijke verkeerssituaties. Ook niet prettig voor onze toeristische gasten die een rustig authentiek dorp verwachten.

Er wordt gewoond in de Camminghastraat en deze bewoners hebben recht op een zekere mate van woongenot en avondrust en met extra horeca in de vorm van restaurant, terras, afhaalmaaltijden, enz is men niet gebaat omdat er al voldoende keuze is.
Wij kunnen niet spreken voor de horeca ondernemers maar krijgen de indruk dat ook zij het nu prima vinden. Er kunnen ook ander economische tijden komen en dan moet de koek kleiner verdeeld worden.

Tot zover onze zienswijze op het Horecaplan en wij zien graag dat onze mening wordt meegenomen in het vervolg..

Met vriendelijke groet,

5.1.2e
5.1.2e
5.1.2e Ballum
5.1.2e @knid.nl

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

2 6 MRT 2026

Aan het College van Burgemeester en Wethouders en de Raad van de gemeente Ameland

Ballum, 23 maart 2026

Betreft: zienswijze Horeca en Detailhandel beleid

Geachte leden van de gemeenteraad,

Ik heb vernomen dat op 26 januari het ontwerp Horeca en Detailhandelbeleid door de gemeenteraad is vastgesteld en aan de hand van dit beleid kan er nog één horecabedrijf aan het dorp worden toegevoegd. En dat zal dan in de dorpsstraat plaatsvinden in het beschermd dorpsgezicht.

Daar heb ik vraagtekens bij...

In denk dat Ballum op dit moment genoeg horecagelegenheden heeft om elke eilander en toeristische gast van dienst te zijn dus lijkt mij deze uitbreiding niet nodig. Maar er zijn meer zaken die meegenomen moeten worden. Als de horecagelegenheid er komt zal dat dus in de Camminghastraat zijn en dat is de meest ongunstige locatie voor nog meer bedrijvigheid.

Deze fraaie oude straat is onderdeel van het beschermd dorpsgezicht en wordt op dit moment genoeg ontsiert door geparkeerde auto's en fietsen, busverkeer, vrachtwagens en fietsenrekken. Uitbreiding van horeca zal dit nog meer verergeren en de straat heeft ook een woonbestemming.

Wonen is een recht en dit mag niet worden verstoort door te veel horeca. Ik denk dat de balans nu nog acceptabel is maar de ruime openingstijden van de horeca en de eventuele geluidsoverlast in de avond zullen verergeren.

Stel er komt een afhaalchinees of een burgerrestaurant zoals MacDonald.

Ik vraag u om af te zien van het toevoegen van een extra horecagelegenheid Ballum. Het karakter van het dorp en de leefbaarheid voor de bewoners komt onder druk te staan en Ballum wordt hier niet beter van. Ik ga er van uit dat u mijn zienswijze meeneemt en behandelt in het verdere verloop van het Horecaplan.

Graag hoor ik van u of mijn zienswijze door het College en de Raad is ontvangen.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

5.1.2e 5.1.2e 5.1.2e

5.1.2e

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

2 6 MRT 2026

Aan de raad van de gemeente Ameland

Ballum, 22 maart 2026

Beste gemeenteraad van Ameland

Ik heb vernomen dat er in de dorpsstraat nog meer Horecagelegenheden bij kunnen komen. Ik vind dat geen goed idee om de volgende redenen:

Ballum is een prachtig dorpje met een fraaie brink en daar zijn nu al genoeg auto's en fietsen die een bezoek brengen aan de plaatselijke restaurants.

Als bewoner heb ik uitzicht op dit mooie hoekje en persoonlijk vind ik het nu druk genoeg met alle verkeer dat door de Camminghastraat moet. Het dorp en de straat zijn daar niet voor ingericht.

Wij wonen daar nu in relatieve rust en dat geldt niet alleen voor mij. Dat is ons veel waard.

Ik zie graag dat u mijn mening in verdere behandeling van het plan Horecabeleid meeneemt en zie het vervolg met belangstelling tegemoet.

Wilt u mij een bevestiging geven of mijn brief door u ontvangen is?

Met vriendelijke groeten,

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e **Ballum**

5.1.2e **@hotmail.com**

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

Gemeenteraad van Ameland
Postbus 22
9162 AA Hollum

Ballum 10 maart 2026

Betreft: Zienswijze ontwerp Horeca- en Detailhandelbeleid gemeente Ameland

Geachte heer/mevrouw,

Naar aanleiding van het door u vastgestelde ontwerp Horeca- en Detailhandelbeleid van 26 januari 2026, heb ik kennisgenomen van de daarin opgenomen mogelijkheid voor één aanvullende horecavoorziening in Ballum, specifiek aangewezen in de Camminghastraat. Met deze keuze ben ik het niet eens. Graag licht ik mijn zienswijze hieronder toe.

Aantasting van het authentieke dorpskarakter

Ballum heeft van oudsher een rustig en authentiek karakter, duidelijk onderscheidend van de andere dorpen. De Camminghastraat vormt hierin een belangrijk element, met haar kenmerkende bomenrij, brede groene berm en open plantsoen. Dit straatbeeld werd jarenlang actief beschermd door het dorpsbelang en gewaardeerd door zowel bewoners als bezoekers. In de afgelopen jaren is dit karakter echter al aanzienlijk onder druk komen te staan door toenemende commerciële activiteiten. De uitstraling van Ballum begint hierdoor steeds meer te lijken op die van Nes, wat ten koste gaat van de oorspronkelijke rust en authenticiteit.

Beschermd dorpsgezicht onder druk

Hoewel de bebouwing voldoet aan de eisen van het beschermd dorpsgezicht, geldt dit niet langer voor de openbare ruimte. Tijdens het hoogseizoen, dat inmiddels loopt van april tot oktober, staan bermen en plantsoenen structureel vol met fietsen. Gras en beplanting verdwijnen hierdoor grotendeels. Daarnaast bieden ondernemers steeds minder fietsparkeerplaatsen op eigen terrein, omdat deze worden benut voor extra terrastafels. De druk op de openbare ruimte neemt hierdoor verder toe, wat het beschermde dorpsgezicht aantast.

Verkeersveiligheid en openbare ruimte

De Camminghastraat is een doorgaande en drukke verkeersroute. Met name rond de kruising Hollumerweg/Nesserweg ontstaan regelmatig onveilige situaties. Voetgangers steken onverwacht over, auto’s parkeren buiten de parkeervakken en langs de oude Spar (ondanks de recent geplaatste heg), en de kruising wordt intensief gebruikt door bezoekers van onder meer de huisarts en tandarts. Verderop staat een terras tot aan de rand van de rijbaan. Wanneer een bus en een auto elkaar moeten passeren, komen de tafels gevaarlijk dicht bij het verkeer. Voetgangers wijken uit naar de rijbaan omdat het voetpad wordt geblokkeerd door terrassen of geparkeerde voertuigen. De bermranden zijn hierdoor beschadigd en vol kuilen.

Aanbod horeca en detailhandel is reeds toereikend

Het huidige aanbod in Ballum is gevarieerd en bevindt zich aan de bovengrens van wat passend is voor een dorp van deze omvang. Van strand tot polder zijn voldoende mogelijkheden om te eten en te drinken. Een extra horecazaak voegt weinig toe en vergroot de druk op de leefomgeving.

Toeristen waarderen Ballum juist vanwege de rust en het karakteristieke dorpsaanzicht. De vergelijking met de Van Heeckerenstraat in Nes wordt nu al regelmatig gemaakt. Een verdere uitbreiding van horeca zal deze ontwikkeling versterken. Ook de verhouding tussen wonen en commerciële functies is inmiddels op het maximum van wat redelijk is.

Verzoek tot heroverweging

Gelet op bovenstaande argumenten verzoek ik u het ontwerp Horeca- en Detailhandelbeleid voor Ballum kritisch te heroverwegen en de mogelijkheid voor een extra horecavoorziening in de Camminghastraat te laten vervallen. Het behoud van het authentieke en rustige dorpskarakter is van groot belang voor zowel bewoners als bezoekers.

Met vriendelijke groet,

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e Ballum

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	2

AGENDA VOOR HET HART

Handreiking versterking relationele gezondheid

Achtergrond, cijfers en bewezen interventies voor de korte en lange termijn.

STERKE RELATIES, STERKE GEMEENTE

Deze handreiking is gebaseerd op het landelijke rapport **Sterke en Veilige Partnerrelaties in Nederland**, gepubliceerd in november 2025 vanuit het samenwerkingsverband Agenda voor het Hart. Agenda voor het Hart is geen partij en geen serviceprovider, maar verbindt partners en kennis.

URGENTIE

Waarom relaties lokaal beleid en aandacht verdienen

Relatieproblemen spelen zich af achter de voordeur, maar de gevolgen landen vaak in de publieke dienstverlening. Gemeenten zien het terug in jeugdhulp, Wmo, armoede en schulden, veiligheid, onderwijs, verzuim en de druk op woningen.

Juist lokaal kun je vroeg, laagdrempelig en menselijk helpen – voordat ruzie uitmondt in een (conflict)scheiding, huiselijk onveilig wordt, of kinderen jarenlang klem komen te zitten.

Belangrijke feiten

- In 2024 eindigden 25.386 huwelijken in een echtscheiding (CBS).
- Naar schatting 70.000–85.000 minderjarige kinderen maken jaarlijks mee dat hun ouders uit elkaar gaan (Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming).
- Na een scheiding krijgt naar schatting 15–20% van de betrokken kinderen ernstige problemen (Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming).
- Een complexe scheiding kan de samenleving (Rijk en gemeente) tot circa €46.000 kosten (Significant Public, gepubliceerd via Rijksoverheid).
- Koppels wachten gemiddeld 2,7 jaar na het ontstaan van problemen voordat zij hulp zoeken (Doherty e.a., 2023).
- 93% van de kinderen in de jeugdzorg heeft gescheiden ouders. (Significant Public, 2022), NJI 2022)

> “Investeer vroeg in relationele fitheid,
> dan voorkom je dure crisisinterventie later.”

AANBEVELINGEN

Vier voorstellen voor sterke relaties

Voorstel	Concreet	Indicatie	Impact
Aanbeveling 1 **Relatie- en Scheidingsteam (RST)** Begeleiding (zwaar & complex)	Specialistisch team bij hoog-conflict/complexe scheiding: één plan, één regisseur, warme overdracht; specialistische schil (financieel/juridisch/mediation/GGZ)	**€175k–€325k per jaar**	Sneller rust en regie; minder escalatie; voorkomen van “doolhof” tussen loketten; potentieel grote besparing (complexe scheiding kan tot €50.000 kosten)
Aanbeveling 2 **Partnerprogramma voor (jonge) ouders** Groepsaanbod (vaardigheden & steun)	Praktisch en relatieversterkend groepsprogramma (zoals *Houd me Vast*), training/intervisie voor uitvoerders, actieve werving via CJG/consultatiebureau/ verloskundigen/kinderopvang/wijkteams	**€25k–€75k per jaar**	Minder ruzie en stress thuis; betere samenwerking als ouders; meer veiligheid in het gezin; preventie van crisis en (uiteindelijk) scheiding
Aanbeveling 3 **Online relatiehulp** Online aanbod (laagste drempel)	thuisprogramma met modules + **3 online gesprekken** voor focus en doorbraak; actief bekendmaken via professionals & werkgevers	**€40k–€80k per jaar** (± €200 – €250 per stel)	Snel schaalbaar; bereikt stellen met drempels (tijd, schaamte, afstand); kortere wachtrijdruk op hulpverlening
Aanbeveling 4 **Campagne voor inwoners** Awareness (preventie)	Relatie-APK (1 avond), Week van de Relatie, zichtbaarheid via vindplaatsen (wijk, werk, school, geloofs- gemeenschappen)	**€15k–€35k per jaar**	Taboe omlaag, eerder hulpvragen, minder escalatie; gemeenschappelijke taal in de stad (“onderhoud is normaal”)

“Maak investeren in relaties net zo vanzelfsprekend als sporten en gezond eten.”

AANBEVELING 1

Relatie- en scheidingsteam (RST)

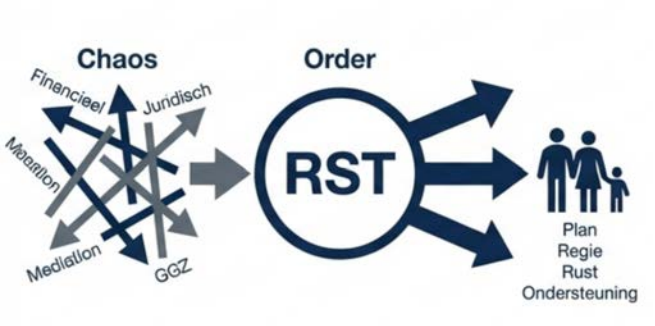
Eén gespecialiseerd team dat bij hoog-conflict en complexe scheidingen snel rust en regie brengt: één plan, één regisseur, één duidelijke route. Het team schakelt waar nodig een specialistische schil in (financieel, juridisch, mediation, GGZ). Zo voorkom je dat gezinnen verdwalen tussen loketten en help je ouders weer samenwerken rondom de kinderen.

Doel

Bij hoog-conflict en complexe scheiding snel rust en regie brengen, met één plan en één regisseur. Minder escalatie en sneller passende hulp.

Wat je organiseert

- Multidisciplinair relatie-en scheidingsteam met een integrale herstelgerichte systemische aanpak en casusregie.
- Direct toegang tot een specialistische schil (financieel, juridisch, mediation, GGZ) waar nodig. Geen 'doorverwijskaartje', maar warme overdracht.
- Triage met veiligheidskader: veiligheid vóór herstel/mediation.

Start in 100 dagen

1. Bepaal waar het RST landt (bijv. CJG/wijkteamorganisatie of regionale samenwerking).
2. Leg integrale herstelgerichte systemische aanpak vast.
3. Maak afspraken over toegankelijkheid specialistische schil.
4. Start met een pilot-casusload en plan vaste intervisie/leergemeenschap (anders val je terug in brandjes blussen).

> "Eén team dat ouders uit de strijd helpt en de juiste route kiest."

Wat je meet

- Aantal casussen met zichtbare de-escalatie (ouders kunnen weer afspraken maken).
- Doorlooptijd: eerste contact en planvorming.
- Aantal 'warme overdrachten' vanuit vindplaatsen (i.p.v. losse doorverwijzingen).

Kostenindicatie

- Pilot 12 maanden: 1,5–2,5 FTE (casusregie + coördinatie) + inkoop training
  Bandbreedte: €175k–€325k per jaar. Besparingslogica: elke voorkomen complexe scheiding kan tot €50.000 schelen.

Wat het oplevert

Zwolle rapporteert dat het team conflicten helpt voorkomen/doorbreken en dat er inmiddels **104 casussen** ondersteund zijn (met **196 kinderen** betrokken).

Let op: Borg tijd voor gezamenlijke reflectie en training; zonder dat wordt het al snel alleen crisiswerk.

AANBEVELING 2

Partnerprogramma voor ouders

Een praktisch relatieversterkend groepsprogramma voor (jonge) ouders dat helpt om stress, conflict, en rolverdeling niet te laten uitmonden in verwijdering of crisis. Je biedt bewezen relatie-onderhoud (geen "therapie-taal"), Zichtbaarheid bij alle zorgprofessionals in de gemeente (denk aan huisartsen, wijkteams, consultatiebureau, verloskundigen, kinderopvang en wijkteams.)

De fase met (jonge) kinderen is voor veel stellen een kantelpunt: minder slaap, meer stress en gedoe rond rollen, geld en tijd maken dat relatiepatronen sneller verharden. Onderzoek laat zien dat relatiekwaliteit in de eerste jaren na de geboorte vaak daalt en dat een aanzienlijk deel van de stellen (30 - 40%) in deze periode in serieuze relatie-nood belandt. Tegelijkertijd wachten stellen gemiddeld lang met hulp zoeken (gemiddeld meerdere jaren), waardoor kleine problemen onnodig escaleren.

Juist daar kan vroege, lichte ondersteuning veel leed en kosten voorkomen. Een laagdrempelig groepsprogramma in gewone taal ("relatie-onderhoud" in plaats van therapie) is bijzonder effectief: het helpt ouders vroeg ruziepatronen herkennen, herstellen en beter samenwerken rond de kinderen. Dat brengt rust in huis en voorkomt dat relatieproblemen doorslaan naar zwaardere trajecten in het sociaal domein, zoals jeugdhulp, uitval of complexe scheiding.

"Relatiehulp is jeugdzorg voorkomen."

Doel

Voorkomen dat negatieve patronen uitgroeien tot relatieproblemen, crisis en scheiding.

Wat je organiseert

- Een laagdrempelig groepsprogramma naar voorbeeld van bewezen interventies zoals *Houd me Vast* (van EFT Nederland).
- Training en intervisie van jeugdhulpverleners
- Bekendheid van aanbod bij alle zorgprofessionals in de gemeente **(**consultatiebureau/CJG, verloskundigen, kraamzorg, kinderopvang en wijkteams.

Start in 100 dagen

1. Kies één uitvoerende partner (CJG/welzijn) en één bewezen interventie.
2. Maak afspraken over training en intervisie
3. Plan 2 groepen (voorjaar/najaar) en werf actief via vindplaatsen.

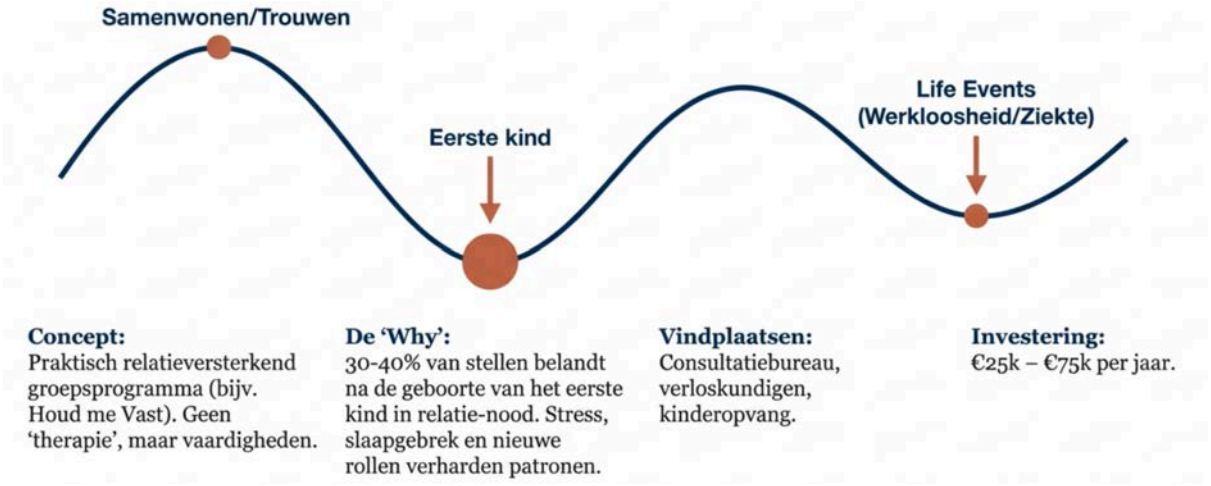
Wat je meet

- Deelname (aantal stellen).
- Korte voor-/nameting: minder ruzie, meer samenwerking.
- Doorverwijzingen: sneller en passender (minder escalatie).

Kostenindicatie

Indicatief €25k–€75k per jaar (afhankelijk van aantal groepen en trainers)

.

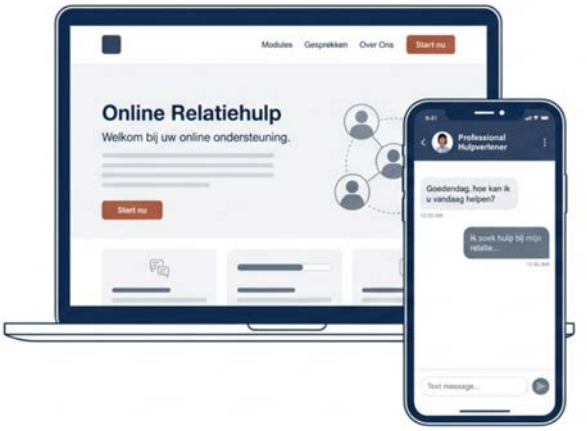
AANBEVELING 3

Online relatiehulp (programma + 3 gesprekken)

Een online programma waarmee stellen thuis, in eigen tempo, aan hun relatie werken met modules en opdrachten — laagdrempelig voor wie tijd, schaamte of afstand als drempel ervaart. Daarbovenop bied je drie online gesprekken met een professional voor extra focus en doorbraak. Het haakt aan op het relatieteam, met heldere privacy-afspraken en (geanonimiseerde) gebruiksdata om te leren wat werkt.

Doel

Snel en schaalbaar aanbod voor inwoners die drempels ervaren (tijd, schaamte, bereikbaarheid).

Wat je organiseert

- Een bewezen online programma met modules, opdrachten en video's.
- Drie online gesprekken met een professional voor stellen die vastlopen.
- Koppeling aan een relatiepunt voor instroom en doorverwijzing.
- Heldere afspraken over privacy en (geanonimiseerde) gebruiksdata.
- Maak dit programma bekend aan zowel hulpverleners als inwoners van de gemeente.

Start in 100 dagen

1. Kies één programma (bijvoorbeeld houdmevastonline.nl of oudersinc.nl en leg privacy/data-afspraken vast.
2. Start met 100–200 licenties als pilot en gesprekken met 10%-20% met professionals
3. Communiceer via huisartsen, JGZ, wijkteams en werkgevers en gemeentebrede campagne.

> "Vanaf je eigen bank werken aan je relatie."

Wat je meet

- Aantal gestarte trajecten en afrondingspercentage.
- Tevredenheid (kort) en waar mogelijk een lichte voor-/nameting.

Kostenindicatie

- Indicatief €40k–€80k per jaar (gemiddeld €200 tot 250 euro per stel), afhankelijk van pakket en volume).

AANBEVELING 4

Campagne: normaliseer relatie-onderhoud

Veel stellen wachten te lang met hulp zoeken. Niet omdat ze niet willen, maar omdat het taboe groot is en de eerste stap onduidelijk voelt. Met een simpele, zichtbare campagne normaliseert de gemeente "werken aan je relatie" als iets gewoons — zoals sporten of een APK. Dat zorgt voor eerder hulpvragen, minder escalatie thuis en uiteindelijk minder (complexe) druk op jeugdhulp en wijkteams.

Doel

- **Taboe doorbreken:** relatiewerk wordt normaal.
- **Vroeg erbij zijn:** stellen zoeken eerder hulp (kleiner, goedkoper, effectiever).
- **Eén taal in de stad:** inwoners én professionals verwijzen naar dezelfde instap.

Wat je organiseert (voorbeelden)

- Relatie-APK als instap (laagdrempelig) 1 avond met praktische tools: communiceren zonder escalatie, ruzie herstellen, stress & geld, verwachtingen.
- Week van de Relatie Zichtbare, vriendelijke activiteiten op plekken waar mensen al komen: bibliotheek, wijkcentrum, sportclub, scholen/ouderavonden, werkgevers, geloofsgemeenschappen. Denk aan: mini-talks, workshops, "date-night" met tips, spreekuur "Relatie & Gezin: waar begin ik?"

Waarom dit een slimme keuze is

- **Laag risico, hoge opbrengst:** je investeert klein in bereik en normalisering, maar verschuift hulp naar voren (minder dure crisis/complexe trajecten).
- **Preventieparadox benutten:** relaties krijgen gemiddeld een hoog rapportcijfer, maar juist daarom investeren veel mensen pas als het misgaat. (Hoewel Nederlanders hun huidige relatie gemiddeld een 8,1 geven, eindigt naar schatting 37–40% van de huwelijken in een echtscheiding)
- **Werkt juist voor groepen met hoge drempels:** door activiteiten op "vindplaatsen" (wijk, werk, school) en in gewone taal.

> "Relatiewerk is onderhoud, geen noodreparatie."

Start in 100 dagen:

1. Kies één herkenbare instap-actie: "Relatie & Gezin – waar begin ik?" (bibliotheek of wijkcentrum).
2. Draai een eerste Relatie-APK (1 avond) en plan direct een vervolgreeks (bijv. nog 2 avonden) als er vraag blijkt.
3. Leg een communicatiekit klaar voor partners (poster, socials, korte tekst voor nieuwsbrieven).

Wat je meet

- Bereik: deelnemers aan activiteiten, aantal locaties/partners dat meedoet.
- Vroegsignalen: stijging in vroege hulpvragen (dit is winst: eerder in plaats van later).
- Tevredenheid: korte evaluatie (1 minuut) na Relatie-APK / events.

Kostenindicatie

Indicatief €15k–€35k per jaar, afhankelijk van schaal, communicatie en aantal activiteiten.
(Je kunt klein beginnen: 1 wijk + 1 week + 1 APK, en opschalen op basis van deelname.)

VERDIEPING

Druk op relaties als gevolg van individualisering en ervaringen in de vroege hechting.

Samenleving

1. **Maatschappelijk narratief**: we waarderen individuele vrijheid. Dat legt extra druk op relaties. We worden meer aangemoedigd voor ons eigen geluk te kiezen te onderzoeken of herstel en groei mogelijk zijn. We verlangen zowel naar vrijheid als verbondenheid. We streven onafhankelijkheid na en tegelijk worden wij mens juist in de afhankelijkheid.
2. **Taboe en schaamte**: we vinden het gewoon om aan onze gezondheid te werken of een APK voor onze auto. Op werken aan onze relatie zit meer schaamte. Daarbij ontbreekt het aan kennis van beschikbare middelen om zelf te bouwen aan een sterke relatie. Al dan niet met professionele hulp.
3. **De erosie van een bredere sociale steunstructuu**r: we zeggen ít takes a village to raise a child', maar velen ervaren er zelf voor te staan. Hierdoor ligt er veel druk op het kerngezin

Relatiedynamiek

1. Aan de basis van veel relatieproblemen ligt **het ontbreken of verlies van emotionele verbondenheid**. Twee fundamentele menselijke behoeften komen dan onvoldoende tot hun recht: (1) de behoefte om geliefd te zijn zoals je bent, en (2) de behoefte aan verbinding met de ander. De kernoorzaak van veel relatieproblemen is dat partners elkaar niet meer bereiken in hun behoefte aan liefde en nabijheid.
2. Hechtingsonderzoek laat zien dat **nabijheid en responsiviteit van een verzorger** in de vroege kindertijd cruciaal zijn voor de ontwikkeling van veiligheid en vertrouwen. Een veilige hechting bevordert later zowel intimiteit als autonomie: juist de ervaring van verbondenheid maakt het mogelijk om zelfstandig en vrij te zijn.
3. In partnerrelaties brengen mensen hun (veelal onbewuste) hechtingspatronen mee. Waar de één steun en nabijheid zoekt, kan de ander zich juist terugtrekken. Onder **druk van externe gebeurtenissen** zoals ziekte, financiële stress, het krijgen van een (eerste) kind of andere impactvolle levensgebeurtenissen worden deze patronen vaak versterkt. Daardoor kunnen relaties vastlopen in cycli van verwijdering of conflict, die de verbondenheid steeds verder uithollen.

FACTSHEET

Relaties onder druk

Landelijke impact en consequenties in cijfers

- **Nog altijd eindigt circa één op de drie huwelijken**, waardoor een grote en groeiende groep kinderen opgroeit zonder het voorbeeld van een duurzame, liefdevolle relatie. Bij niet-getrouwden is dit nog veel vaker. Dit vergroot de kwetsbaarheid van relaties van generatie op generatie.
- **70.000–85.000 minderjarige kinderen maken jaarlijks mee dat hun ouders uit elkaar gaan. Bij ongeveer één op de zes kinderen is sprake van een langdurig conflict tussen ouders.** Dit zijn kinderen in de klaslokalen, sportclubs en wijken van uw gemeente.
- **Een *complexe* scheiding kost de samenleving circa € 46.000 per geval**, volgens een rapport van Significant Public[1]. Deze kosten komen deels direct of indirect bij de gemeente terecht, en vormen een maatschappelijke last voor zowel Rijk als gemeente.
- **93% van de kinderen in de jeugdzorg** komt uit gezinnen met gescheiden ouders (Significant Public, 2022), NJI 2022)
- **75% van de jongeren in de jeugdreclassering** heeft gescheiden ouders Rijksoverheid
- **40% van de mensen die scheiden, ondervindt woningtekort** (blijkt uit een peiling van vFAS (familierecht-advocaten). Door de woningnood kunnen ex-partners vaak moeilijk een nieuw huis vinden, wat ertoe leidt dat dit voor 4 op de 10 scheidende stellen een urgent probleem vormt.
- **45% van werkenden in scheiding meldt zich vaker ziek**. Onderzoek van TNO (2021) toonde aan dat werknemers die in echtscheiding liggen *45% meer ziekteverzuim* kennen dan werknemers die niet scheiden. Het aantal verzuimdagen piekt rond het moment van de scheiding en blijft verhoogd; werknemers in scheiding verzuimen gemiddeld 45% vaker dan hun niet-gescheiden collega's. Daarnaast rapporteert ~20% van de scheidende werknemers burn-outklachten (https://www.aup-online.com/content/journals/10.5117/TVA2021.4.007.WILD#dataandmedia
- Mensen met een **lagere sociaaleconomische status** ervaren vaker relatieproblemen en zoeken tegelijk minder vaak hulp. Zo gaan lageropgeleide en financieel kwetsbare stellen aanzienlijk vaker uit elkaar, mede door de grotere stress rond financiën (NIDI) Tegelijkertijd is de drempel om hulp te zoeken bij problemen voor deze groep hoger: uit onderzoek blijkt dat mensen in armoede of met lagere status minder snel professionele hulp inschakelen en problemen eerder binnen hun eigen netwerk proberen op te lossen (movisie). Dit combinatie-effect vergroot de kloof met hogere SES-groepen en onderstreept de behoefte aan laagdrempelige, toegankelijke hulpverlening voor relatieproblemen in kwetsbare groepen.
- **80% van de bijstandsuitkeringen is voor alleenstaanden** (met of zonder kinderen): Volgens cijfers van het CBS wordt het merendeel van de bijstandsuitkeringen toegekend aan single huishoudens. In 2022 was 57% van de personen met een bijstandsuitkering een alleenstaande zonder kinderen en 13% een alleenstaande ouder. Samen vormen zij circa 70% van alle bijstandsgerechtigden. Aangezien bij paren beide partners afzonderlijk meetellen in de statistiek, komt dit overeen met ruwweg 80% van de bijstandshuishoudens die uit alleenstaanden (al dan niet met kinderen) bestaan. (CBS).

[1] Verwijzing rapport Significant Public

- Ruim 80% van de gemeenten werkt aan beleid of een aanpak rond relatie- en/of scheidingsproblematiek, maar **vaak ontbreekt een integrale visie en een herkenbare route** voor inwoners (Significant, 2021) Slechts ~30% heeft daadwerkelijk een duidelijk beleid uitgewerkt en geborgd. Vaak ontbreekt een samenhangende, integrale visie over de domeinen heen. Zo is er weinig afstemming tussen Jeugdzorg, Wmo en Zorgverzekeringswet, wat een integrale aanpak bemoeilijkt. Een deel van de gemeenten een centraal scheidingsloket of herkenbaar informatiepunt ingericht (circa 40% heeft zo'n loket), waardoor inwoners niet overal een duidelijke route naar ondersteuning vinden.

- Relatietherapie kan helpen **voorkomen dat problemen uitmonden in dure zorgtrajecten**, jeugdzorg of maatschappelijke uitval. Want dat is wat in de praktijk veelvuldig gebeurt: relatieproblemen werken diep door in het sociaal domein.

"We investeren miljoenen in mentale fitheid en gezonde voeding, maar te weinig in het fundament waarop mensen nog meer floreren: hun relaties."

CASUS 1

Gemeente Zwolle – “Relatie- en scheidingsteam”

Zwolle laat zien dat één gedeelde metavisie en samenwerking vóór juridische escalatie gezinnen rust en regie kan geven. Het model werkt met leergemeenschappen en een gemeenschappelijke taal van de-escalatie.

In het kielzog van *Scheiden zonder schade* startte Zwolle in september 2021 met een Relatie- en Scheidingsteam. Wat begon als een pilot in twee stadsdelen, is na een gunstige evaluatie in 2024 voor alle Zwollenaren beschikbaar. Inwoners kunnen er terecht met alle vragen over relatie, scheiding en kinderen.

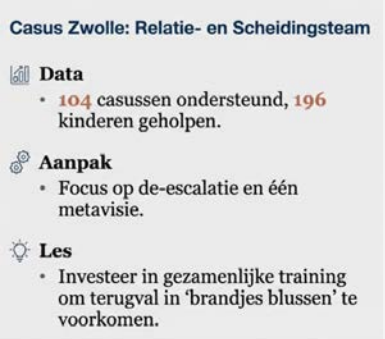
De kracht van Zwolle zit in een relationeel-systemische aanpak: hulpverleners kijken bewust een laag dieper dan de eerste hulpvraag. Wat speelt er materieel én mentaal? Daardoor worden frustraties en zorgen van ouders (en kinderen) beter bespreekbaar en wordt gericht gewerkt aan de-escalatie, herstel van samenwerking en het aanspreken van wat ouders en jeugdigen zélf kunnen.

Daarnaast werkt Zwolle integraal: gezinsgerichte hulpverleners werken nauw samen met collega’s met expertise in financiën, juridische zaken en psychologie. Samen met de Werkplaats Sociaal Domein ontwikkelde het team een assessment-vragenlijst die helpt om breed te kijken naar wat er nodig is om de transitie rondom (complexe) scheiding goed te doorlopen — en om passende vervolgstappen te kiezen.

De aanpak is laagdrempelig en preventief: vroegtijdige hulp bij relatie- en scheidingsvragen voorkomt dat conflicten verharden en eindeloos voortslepen. Dat bevordert niet alleen gezondere relaties, maar helpt vooral om schade bij kinderen te voorkomen.

Aanpak in één zinEén team, domeinoverstijgend, dat ouders helpt de strijd te verlaten en samenwerking rond kinderen te herstellen.

Belangrijke les van het team: Investeer niet alleen in casuïstiek, maar ook in gezamenlijke training en reflectietijd (anders val je terug in ‘brandjes blussen’).

https://mijn.zwolle.nl/onderwerpen/relaties-en-scheiden/relatie-en-scheidingsteam-zwolle/

CASUS 2

Gemeente Gouda – “Houd me vast”

Gouda laat zien dat een bewezen effectief groepsprogramma ‘houd me vast’ in het sociaal domein zowel preventief als herstellend kan werken: het normaliseert hulp zoeken en maakt emoties bespreekbaar.

Aanpak in één zin

Groepstraining voor stellen: patronen herkennen en stoppen; verbinding herstellen, en waar nodig snel doorverwijzen.

Resultaten om te benoemen

- Meer dan de helft van de stellen die op het punt stond te scheiden, bleef samen.
- Stellen die uit elkaar gingen, deden dit met minder conflict en meer samenwerking.

Wat wij hiervan kunnen leren

Maak het aanbod zichtbaar via consultatiebureau, wijkteams en jeugd-GGZ; start klein (2 groepen) en schaal op.

Doel

Relaties versterken en de-escalatie bevorderen bij stellen in kwetsbare situaties, waaronder gezinnen met huiselijk geweld of complexe relationele spanningen.

Aanpak

Ook Gouda zet het programma Houd me Vast in binnen het sociaal domein. Door middel van groepstrainingen leren stellen negatieve patronen te herkennen, emoties bespreekbaar te maken en constructiever te communiceren. Waar nodig volgt doorverwijzing naar gespecialiseerde hulp.

Resultaten

- Meer dan de helft van de stellen die op het punt stonden te scheiden, bleef samen.
- Stellen die wél uit elkaar gingen, deden dit met minder conflict en meer samenwerking.
- In situaties met huiselijk geweld werd problematiek bespreekbaar gemaakt, waardoor passende hulp sneller kon worden ingezet.

Leerpunten

- Het programma is effectief in zowel preventieve als herstellende context.
- Vroege inzet voorkomt escalatie in zorg- en veiligheidsdomein.
- De groepsdynamiek werkt normaliserend en verlaagt schaamte.

“Meer dan de helft bleef samen; de anderen gingen met rust uit elkaar.”

CASUS 3

Gemeente Eindhoven – ‘Online aanbod houd me vast’ en fysieke “houd me vast”

Eindhoven koos voor een preventief aanbod door 1) het opleiden van professionals, 2) fysieke en online Houd me vast trainingen (zie https://www.eft.nl/houd-me-vast en houdmevastonline.nl). Ze boden dit aan binnen en via het sociaal domein. Door middel van deze groepstrainingen leren stellen negatieve patronen te herkennen, emoties bespreekbaar te maken en constructiever te communiceren.

Resultaten

- 2024: 164 personen (82 stellen) hebben het online ‘houd me vast programma’ gevolgd, 40% heeft het afgemaakt.
- 2024/2025: 4 professionals zijn getraind in het EFT gedachtegoed; ze hebben 4 succesvolle trainingen ‘houd me vast’ gegeven met een stijging in relatietevredenheid van 4,8 naar 7,1.

Doel

Collectief en preventief aanbod bieden voor verbetering van relaties. Versterken van relaties in de knel en daarmee bevorderen welzijn van stellen in kwetsbare situaties en kinderen. preventie van complexe relationele spanning en huiselijk geweld.

Resultaten fysieke training

- Door de training ontstond een meer veilige werkomgeving. Medewerkers voelden zich beter bekwaam in het omgaan met ruziënde en scheidende ouders.
- 100% maakten de fysieke training af.
- Stellen die de fysieke training volgden gaven hun relatie vooraf een 4,8. Achteraf een 7.1.
- WIJeindhoven gaat het fysieke ‘Houd me Vast’-programma in 2026 zelf voorzetten en borgen in de regio. Ook gaan ze meer professionals opleiden, zowel Nederlands- als Engelstalig.

Belangrijkste les van het team: Maak het aanbod zichtbaar (communicatie!) en schaal op. Goede bekendheid is een essentiële voorwaarde voor slagen.

> Kasia en haar vriend deden mee aan de fysieke ‘Houd me Vast’-training. ‘We stonden op het punt om uit elkaar te gaan, onze kinderen hadden te veel last van onze ruzies. Geld voor relatietherapie hadden we niet. Dankzij de gratis training voelen we ons nu meer verbonden, maken we minder ruzie en praten we meer. ‘Houd me Vast’ was voor ons een groot cadeau’

Over Agenda voor het Hart

Agenda voor het Hart is een landelijk samenwerkingsverband dat werkt aan tien maatschappelijke verlangens, waaronder sterke partnerrelaties. We bouwen coalities rond concrete verandering.

Wij zijn geen serviceprovider. Gemeenten werken met lokale en regionale uitvoerders. Agenda voor het Hart kan helpen door kennis te delen, voorbeelden te verbinden en partijen bij elkaar te brengen.

Deze handreiking is tot stand gekomen vanuit Verlangen 5 - Sterke Partnerrelaties.

Organisaties van aanbeveling

eft samen voor betere relaties

NVRG Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie

Contact

Auteurs handreiking
Jos Leijenhorst - De christelijke zorgverzekeraar
Pieter Dingemanse - EFT Nederland
Wouter de Vos - 4M Nederland & Voorzitter Agenda voor het Hart

Stichting Agenda voor het Hart
contact@agendavoorhethart.nl
www.agendavoorhethart.nl

Alliantie Sterke Partnerrelaties

- Jos Leijenhorst | Directeur de christelijke zorgverzekeraar & Aanjager Sterke Partnerrelaties Agenda voor het Hart
- Erik-Jan Hoekstra | The Thrive & Enabler Agenda voor het Hart
- Nicole Bolweg | De christelijke zorgverzekeraar & Programmamanager Sterke Relaties
- Petra van Bodegraven | Praktijk Petra – contextuele therapie & psychosociale therapie
- Pieter Dingemanse | Klinisch psycholoog, P-opleider Altrecht en voorzitter stichting EFT Nederland
- Stan Uyland | GIDS Netwerk & Rotary Mentale Gezondheid
- Anje Slootweg | Advocaat en mediator echtscheidingen BVD advocaten
- Joyce van de Kamp | Relatiemanager (Pre)Marriage Course
- Arjet Borger | Gezondheidswetenschapper, auteur, spreker, directeur Stichting Zorg voor Seksualiteit.
- Wouter de Vos | 4M Nederland & Voorzitter Agenda voor het Hart

Bronnen

- Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming – Feiten en cijfers over kinderen en scheiding (incl. verwijzingen naar CBS/onderzoek).
- Batterink, M., Bilo, N., Jongebreur, W., & Van der Maas-Vos, G. (2020). Kostenanalyse van complexe scheidingen. Significant Public (gepubliceerd via Rijksoverheid/Open Overheid).
- Van den Eeckhout, A., Van der Maas-Vos, G., & Zwanepol, M. (2021). Waar staan gemeenten op het thema relatie- en/of scheidingsproblematiek? Significant Public – Programma Scheiden zonder Schade.
- KPMG (2020). Onderzoek triage (complexe) scheidingsproblematiek: de huidige praktijk onder de loep (gepubliceerd via Rijksoverheid).
- Rijksoverheid (2020). Handreiking ‘Hoe kunnen gemeenten scheidende ouders en hun kinderen helpen?’
- Kooiman, N. (2022). Trends in (echt)scheidingen. CBS Statistische Trends.
- Doherty, W.J., Harris, S.M., Hall, E.L., & Hubbard, A.K. (2023). How Long Do People Wait Before Seeking Couples Therapy? (PMC).
- Doss, B.D., Rhoades, G.K., Stanley, S.M., & Markman, H.J. (2009). The effect of the transition to parenthood on relationship quality: An 8-year prospective study. Journal of Personality and Social Psychology.
- Van Dijk, R., Van der Valk, I.E., Deković, M., & Branje, S. (2020). A meta-analysis on interparental conflict, parenting, and child adjustment in divorced families. Clinical Psychology Review.

HANDREIKING VERSTERKING RELATIONELE GEZONDHEID

WAAROM RELATIES LOKAAL BELEID EN AANDACHT VERDIENEN

Relatieproblemen spelen zich af achter de voordeur, maar de gevolgen landen vaak in de publieke dienstverlening. Gemeenten zien het terug in jeugdhulp, Wmo, armoede en schulden, veiligheid, onderwijs, verzuim en de druk op woningen.

Juist lokaal kun je vroeg, laagdrempelig en menselijk helpen – voordat ruzie uitmondt in een (conflict) scheiding, huiselijk onveilig wordt, of kinderen jarenlang klem komen te zitten.

> "Investeer vroeg in relationele fitheid, dan voorkom je dure crisisinterventie later."

Belangrijke feiten

- In 2024 eindigden **25.386 huwelijken** in een echtscheiding (CBS).
- Naar schatting **70.000–85.000 minderjarige kinderen** maken jaarlijks mee dat hun ouders uit elkaar gaan (Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming).
- Na een scheiding krijgt naar schatting **15–20%** van de betrokken kinderen ernstige **problemen** (Richtlijnen Jeugdhulp & Jeugdbescherming).
- Een complexe scheiding kan de samenleving (Rijk en gemeente) tot circa **€ 46.000** kosten (Significant Public, gepubliceerd via Rijksoverheid).
- Koppels wachten gemiddeld **2,7 jaar** na het ontstaan van problemen voordat zij hulp zoeken (Doherty e.a., 2023).
- **93% van de kinderen** in de jeugdzorg heeft gescheiden ouders. (Significant Public, 2022), NJI 2022)

Aanbevolen door

NVRG Nederlandse Vereniging voor Relatie- en Gezinstherapie

eft samen voor betere relaties

AANBEVELING 1

Relatie- en Scheidingsteam (RST)

Specialistisch team bij hoog-conflict/complexe scheiding: één plan, één regisseur, warme overdracht; specialistische schil (financieel / juridisch / mediation / GGZ).

IMPACT: Sneller rust en regie; minder escalatie; voorkomen van "doolhof" tussen loketten; potentieel grote besparing.

AANBEVELING 2

Partnerprogramma voor ouders

Praktisch en relatieversterkend groepsprogramma (zoals Houd me Vast), training / intervisie voor uitvoerders, actieve werving via CJG / consultatiebureau / verloskundigen / kinderopvang / wijkteams.

IMPACT: Minder ruzie en stress thuis; betere samenwerking als ouders; meer veiligheid in het gezin; preventie van crisis en (uiteindelijk) scheiding.

AANBEVELING 3

Online relatiehulp

Thuisprogramma met modules + 3 online gesprekken voor focus en doorbraak; actief bekendmaken via professionals & werkgevers.

IMPACT: Snel schaalbaar; bereikt stellen met drempels (tijd, schaamte, afstand); kortere wachtrijdruk op hulpverlening.

AANBEVELING 4

Campagne voor inwoners

Relatie-APK (1 avond), Week van de Relatie, zichtbaarheid via vindplaatsen (wijk, werk, school, geloofsgemeenschappen).

IMPACT: Taboe omlaag, eerder hulpvragen, minder escalatie; gemeenschappelijke taal in de stad ("onderhoud is normaal").

Betreft:
Inspiratie voor uw nieuwe raadsperiode
maart 2026

Kansen benutten voor sneller, meer duurzamere én betaalbare woningen

Een initiatief van:

nrp

NATUUR & MILIEU
Laat zien dat het kán

Gesteund door:

ACAN NL, Aedes, BNI, BNSP, BouwHulpGroep, CoLA, DGBC, FRK, GIDEON, IABR, Mevrouw Meijer, NEPROM, NVTL, OnderhoudNL, Platform31, Platform Woonopgave, VastgoedBelang, Vereniging Deltametropool

Geachte fractievoorzitters, gemeenteraadsleden,

Namens NRP (Nationaal Renovatie Platform), Natuur & Milieu en diverse partners in de gebouwde omgeving feliciteren wij u met uw benoeming. Aan het begin van een nieuwe raadsperiode liggen er kansen om richting te geven aan een gemeente waarin iedereen toegang heeft tot een passende, duurzame en betaalbare woning.

Met deze brief delen wij inzichten die u kunt meenemen bij de vorming van een nieuw collegeakkoord, of voor een constructieve oppositierol. Het doel: op korte termijn meer betaalbare woningen mogelijk maken door slimmer gebruik van de bestaande gebouwde (woning)voorraad zonder extra druk op ruimte, infrastructuur en klimaat.

Tekort aan woningen

Steeds meer mensen in Nederland vinden moeilijk een betaalbare, passende woning. In 2025 bedroeg het tekort ongeveer 400.000 woningen. Vooral mensen met een lager of onzeker inkomen, alleenstaanden, ouderen en starters vinden moeilijk een geschikte woning. Tegelijk overschrijdt het Nederlandse CO_2-budget voor de bouwsector dit jaar de veilige grens van 1,5 ºC die is vastgesteld in het Parijs Akkoord. De centrale vragen voor gemeenten zijn: waar creëren we ruimte, hoe doen we dat duurzaam en in samenhang met andere opgaven, en hoe versnellen we zodat woningzoekenden sneller terecht kunnen?

Beter benutten: een directe, duurzame en sociale woonoplossing

Hoewel er een tekort is aan woningen, beschikt Nederland tegelijkertijd over ruim acht miljoen bestaande woningen. Veel van deze woningen sluiten niet meer aan bij de huidige huishoudenssamenstelling. Er zijn veel gezinswoningen, maar het aantal eenpersoons-huishoudens stijgt juist sterk. Daardoor hebben woningen veel ongebruikte ruimtes, terwijl veel woningzoekenden geen plek kunnen vinden.

Door deze ruimte beter te benutten kunnen gemeenten op korte termijn snel en kwalitatief veel woningen realiseren. Dit kan door woningsplitsen, woningdelen, hospita regeling, toevoegen van een verdieping of transformatie van kantoorpanden en leegstaand vastgoed. Zoals de Rijksbouwmeester recent benadrukte, ligt hier op korte termijn een grote kans ten opzichte van grootschalige gebiedsontwikkelingen.[1] Dit bespaart naast tijd - twee keer zo snel - ook veel ruimte, materialen en energie, en is daarmee een duurzame manier om extra woonruimte te realiseren.[2] Tegelijk is het een én-én opgave: nieuwbouw en renovatie-opgaven kunnen elkaar dienen. Daarom zijn op middellange termijn locaties binnen de bestaande stad voor betaalbare woningen van belang.

Veel inwoners staan ervoor open om op, naast of in hun huis extra woonruimte te realiseren. Toch lopen mensen tegen goed bedoelde, maar ook belemmerende regels aan. Gemeenten hebben juist hier een cruciale rol: door het beleid slimmer in te richten kan meer gerealiseerd worden, terwijl de leefbaarheid en weerbaarheid van wijken versterkt wordt.

---

1 Nieuwsuur, Rijksbouwmeester: woningsplitsing op korte termijn belangrijker dan nieuwbouw, 2026.

2 Eerder heeft een brede coalitie met ruim 100 ondertekende organisaties het manifest De meeste woningen staan er al aangeboden aan de Rijksoverheid om Beter Benutten verder te ontwikkelen. Daarnaast is in november 2025 vanuit 2700 organisaties de petitie Meer, sneller én duurzamer woningen toevoegen aangeboden aan de Tweede Kamercommissie VRO.

Hoe kunt u dit aanpakken?

Onderstaande zes beleidsopties zijn direct toepasbaar, sluiten aan op de praktijk en laten in meerdere gemeenten goede resultaten zien.[3]

1. Versoepel de parkeernorm

Vaste parkeernormen vormen in bestaande wijken vaak een barrière voor woningvorming. Extra woningen hebben volgens de huidige lokale regels meestal extra parkeerplaatsen nodig, terwijl de ruimte daar vaak voor ontbreekt. Hierdoor gaan aanvragen voor splitsing of woningdelen verloren. Dit terwijl veel jongeren, studenten en andere woningzoekenden helemaal geen auto hebben. Hierbij speelt een reëel dilemma: krijgt de schaarse ruimte voor parkeren voorrang of krijgen meer woningen prioriteit? Door vaste parkeernormen te hanteren kunnen minder woningen worden gerealiseerd. Dit kan anders. Door normen flexibel toe te passen - passend bij de doelgroep, wijk, reële parkeerdruk en brede bereikbaarheid - ontstaat ruimte om extra woningen toe te voegen zonder dat de parkeerdruk te hoog wordt of het aanwezige groen aangetast wordt. [4]

2. Werk met maatwerk per wijk in plaats van generieke regels

Elke buurt is anders. Door aanvragen te beoordelen op basis van lokale omstandigheden en daar waar nodig aanvullende voorwaarden te stellen (zoals goede fietsvoorzieningen, OV), kan meer woonpotentieel worden benut terwijl de leefbaarheid versterkt wordt. Een 'ja, tenzij'-houding versnelt en verbindt.

3. Maak gebruik van de kracht van de driehoek 'gemeente, woningcorporatie/investeerders en ontwikkelaar'

om opgaven en belangen - sociaal en ruimtelijk - te integreren en koppelkansen te benutten. Zo sluiten renovatie, realisatie van woningen en sociale vraagstukken beter op elkaar aan in dezelfde wijk. Het combineren van deze opgaven versterkt bovendien vaak de businesscase, waardoor projecten financieel haalbaarder worden.

4. Maak 'Beter Benutten' financieel aantrekkelijk

Strikte definities van een huishouden of het toepassen van bijvoorbeeld de kostendelersnorm kunnen woningdelen ontmoedigen. Binnen gemeentelijke kaders is ruimte om samenwoonvormen te faciliteren, bijvoorbeeld door de kostendelersnorm niet toe te passen of bijstand niet te laten vervallen. Zo worden financiële nadelen voorkomen en deze woonvormen aantrekkelijker gemaakt.

5. Zet ontwerpers in om de kansen op wijkschaal in beeld te krijgen

Ontwerpkracht op zowel stedenbouwkundige als architectonische schaal is essentieel om van deze opgaven de potentie (aantallen alsook maatschappelijke doelen) op schaal van de wijk in beeld te brengen. Architecten kunnen bovendien kwaliteit toevoegen met bijzondere woonconcepten (zoals woonzorg, jong-oud, mantelzorg en multi-generatiewoningen) bij zowel renovatie als nieuwbouw. Aanpasbare plattegronden en gedeelde voorzieningen vergroten de leefkwaliteit op korte en lange termijn en versterken sociale verbondenheid.[5] Stel daarom verkennend stedenbouwkundig alsook architectonisch ontwerp centraal in de cultuur van het 'Beter Benutten'.

---

3 Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op de belemmeringen die gemeenten ervaren rondom woningdelen en woningsplitsen, zoals vastgesteld in het onderzoek door Companen: Gemeentelijk beleid voor woningdelen en woningsplitsen, 2025.

4 De provincies Zuid-Holland en Utrecht, Aedes en Platform31 stelden een handreiking op over slim omgaan met parkeernormen, 2025.

5 Zie de publicatie van het College van Rijksadviseurs voor inspirerende voorbeelden: Beter benutten bestaande rijtjeswoningen.

6. Benut ook uw maatschappelijk vastgoed

Door bijvoorbeeld bestaande scholen niet te slopen, maar te behouden en hoogwaardig te renoveren, bereikt u een mooie en duurzame oplossing voor de toekomst.[6]

Samen benutten we het bestaande potentieel

Door de bestaande voorraad woningen slimmer te gebruiken, kan uw gemeente op korte termijn bijdragen aan het verminderen van het woningtekort, inzetten op kwalitatieve leefbaarheid én invulling geven aan de klimaatdoelstellingen. Inwoners, corporaties, private investeerders en andere partijen willen initiatieven ontplooien: met passend beleid kunt u deze energie versterken, ondersteunen en versnellen. We nodigen u uit samen te werken aan een lerende omgeving waarin gemeenten onderling ervaringen uitwisselen en van elkaar leren. Mocht u hier interesse in hebben, dan delen we graag goede voorbeelden en gaan we hierover verder met u in gesprek.

Tot slot attenderen we u graag alvast op het landelijk congres voor wethouders en raadsleden op 27 november 2026. Tijdens deze middag wordt besproken over welke instrumenten bestuurders kunnen beschikken om ruimtelijke transities met zoveel mogelijk kwaliteit te (be)sturen. Wij wensen u veel succes en wijsheid in uw rol als gemeenteraadslid.

Namens initiatiefnemers,

NRP
Elisabeth Boersma

Natuur&Milieu
Marjolein Demmers

Gesteund door:

6 Hoogwaardige renovatie van schoolgebouwen stoot 30-50% minder CO_2 uit dan gelijkwaardige nieuwbouw, en is 10-30% goedkoper. Vergelijkbare cijfers gelden voor woningbouw. Zie voor berekeningen en voorbeelden de publicatie van Stichting Mevrouw Meijer, Beter dan sloop, 2025.

Contactgegevens

NRP
ir. elisabeth boersma / directeur bestuurder
e.boersma@nrp.nl
0624580545

Jan van dam / bureaumanager
secretariaat@nrp.nl

www.nrp.nl

‘Europa en Internationaal voor Friese coalitieakkoorden’

De Europese Unie (‘Europa’) heeft met beleid en wetgeving steeds meer invloed op het gemeentelijke beleid. Weten wat er in Brussel speelt en op de gemeente afkomt, en daarop handelen is van steeds groter belang. Als het gaat om bijv. de digitalisering, economie, energietransitie, maar ook inkoop of subsidieverlening, Europa heeft impact op wat de gemeente aan plannen ontwikkelt en uitvoert.

De EU biedt echter ook kansen aan de gemeente. Europese subsidies kunnen ondersteunend zijn aan de lokale beleidsopgaven, zoals de verduurzaming, ontwikkeling van de arbeidsmarkt, of de regionale economie. Het beter benutten van de Europese kansen is inzet van de komende collegeperiode.

Die Europese kansen pakken wij als gemeente op samen met andere Friese partners in het EuropaPact Fryslân, het Friese samenwerkingsverband dat zich inzet om het Europabewustzijn in de regio te vergroten en meer Europese subsidies naar Fryslân te halen. Met het EuropaPact maken we samen met lokale en regionale partners de concretiseringsslag van ideeën naar projecten, die bijdragen aan de brede welvaart van onze gemeente en regio.

Indien van toepassing

(In Fryslân nemen tien gemeenten deel aan het Gemeenten4GlobalGoals netwerk.)

Als gemeente verbinden wij ons aan de Sustainable Development Goals (SDG's), waarbij ze lokale acties koppelen aan internationale duurzaamheidsdoelen, die in 2015 door de Verenigde Naties zijn vastgesteld. Wij zijn daarmee onderdeel van een internationale gemeenschap van 193 landen die doelen hebben voor het klimaat, armoede, mensenrechten, onderwijs en gezondheid.

Samen werken aan een bereikbare en leefbare gemeente

Gefeliciteerd met uw verkiezing als gemeenteraadslid! U begint aan een nieuwe raadsperiode. Mogelijk gaat uw partij deelnemen aan het nieuwe College van B&W. In dit paper geven we u graag enkele punten mee voor de komende vier jaar, die belangrijk zijn voor onze leden. Wij zijn ons er van bewust dat het financieel perspectief voor uw gemeente de komende jaren somber is. Daarom is het belangrijk om met slimme, creatieve oplossingen werk te blijven maken van mobiliteit en leefomgeving.

Mobiliteit is de ruggengraat van het dagelijks leven. Het brengt mensen naar werk, school, sociale contacten en activiteiten en geeft toegang tot recreatie, voorzieningen en zorg. Een goed functionerende gemeente kan niet zonder een goed doordacht mobiliteitsbeleid. Daarnaast is een verkeersveilige en groene woonomgeving cruciaal voor het welzijn van mensen.

Met 5,3 miljoen leden staat de ANWB midden in de samenleving. Wij zetten ons in voor de belangen van inwoners en recreanten. We beschikken over waardevolle inzichten uit (leden)onderzoeken en ondersteunen inwoners en hun (klein)kinderen met maatschappelijke projecten, zoals ANWB Automaatje, Streetwise en Kinderfietsenplan. Graag reiken wij u enkele suggesties aan voor het nieuwe raads- en/of collegeprogramma.

Een bereikbare gemeente voor iedereen

Iedere inwoner en bezoeker moet zich moeiteloos door uw gemeente kunnen verplaatsen, zowel binnen als tussen wijken of kernen. Mobiliteitstransities, zoals autoluwe binnensteden en deelmobiliteit, vragen om doordachte keuzes. Hoe blijft de gemeente toegankelijk voor iedereen: voor ouders die hun kinderen naar school brengen, ouderen, forenzen en recreërende bezoekers? Hoe zorgen we voor een goede balans tussen bereikbaarheid, verkeersdoorstroming en leefbaarheid? Naast een goede bereikbaarheid willen inwoners en bezoekers ook makkelijk en betaalbaar hun auto kunnen parkeren. Slim parkeerbeleid vermindert verkeersdrukte (minder zoekverkeer) en draagt zo bij aan een prettige leefomgeving.

Tekstsuggesties voor het nieuwe raads- en/of collegeprogramma:

- *Wij zorgen voor goede verbindingen tussen stedelijke gebied en woonkernen in het landelijk gebied. Inwoners van het landelijk gebied maken immers gebruik van stedelijke voorzieningen, terwijl stedelingen in het buitengebied sporten, ontspannen en recreëren.*
- *Onze gemeente is/blijft met elk vervoermiddel bereikbaar. Bij plannen voor autoluwe (of -vrije) binnensteden zorgen wij dat er tijdig geschikte en betaalbare alternatieven beschikbaar zijn voor bewoners én bezoekers.*
- *We zoeken naar kansrijke locaties voor P&R's en hubs voor mensen en goederen, en ontwikkelen deze locaties.*
- *Verkeerslichten worden, in een samenhangend netwerk van kruispunten, dynamisch afgesteld op de beste verkeersafwikkeling voor kenmerkende periodes van de dag.*
- *We houden de kwaliteit van onze infrastructuur op peil.*

Tekstsuggesties ten aanzien van parkeren:

- *Inwoners worden actief betrokken bij het opstellen van parkeerbeleid, zodat maatregelen beter aansluiten op hun ervaringen en behoeften.*
- *Wij zorgen voor een goede balans tussen voldoende parkeerplaatsen en een groene, leefbare woonomgeving.*
- *Wij nemen maatregelen om de parkeerdruk te verlagen, onder andere door gerichter te sturen op het parkeren van voertuigen door bezoekers en gebruikers van voorzieningen, alsmede op geparkeerde bedrijfswagens.*
- *Wij zorgen dat betaald parkeren eerlijk, effectief en betaalbaar wordt ingericht. We monitoren of betaald parkeren daadwerkelijk leidt tot meer beschikbare parkeerplekken in de buurt.*
- *Bij het inrichten van parkeergebieden besteden wij extra aandacht aan sociale veiligheid, zoals goede verlichting en veilige looproutes, zodat bewoners zich veilig voelen bij het parkeren van hun auto.*
- *Wij hanteren maatwerk: per wijk zoeken wij naar de beste combinatie van bereikbaarheid, leefbaarheid en veiligheid.*

Veilig onderweg kunnen zijn

Onze leden ervaren meer onveiligheid en agressie in het verkeer. De subjectieve pakkans – het gevoel dat overtredingen worden bestraft – is laag, mede door een beperkte politiecapaciteit. Dit werkt risicovol rijgedrag in de hand. Gemeenten kunnen hier meer grip op krijgen door verkeershandhaving een vaste plek te geven op de bestuurlijke agenda en door boa's waar mogelijk in te zetten op verkeerszaken.

Steeds meer gemeenten stimuleren inwoners om te fietsen of te lopen en daarom verdient verkeersveiligheid extra aandacht. Het aantal ernstig gewonde verkeersslachtoffers stijgt, vooral onder ouderen.

Investeren in fietsinfrastructuur is bewezen effectief: maatregelen uit de tweede tranche van de SPV-investeringsimpuls leverden 1,5 keer zoveel baten op als kosten.

Tekstsuggesties voor het nieuwe raads- en/of collegeprogramma:

- *Verkeersveiligheid wordt een vast agendapunt van het overleg tussen de 'driehoek' (burgemeester, hoofdofficier van Justitie en politie).*
- *Wij maken gebruik van mogelijkheden om boa's meer verkeersbevoegdheden te geven, zodat er meer gehandhaafd kan worden in het verkeer.*
- *Wij investeren in (sociaal) veilige fiets- en wandelpaden, met extra aandacht voor drukke routes naar scholen en sportaccommodaties.*
- *Bij een verlaging van de snelheid in de bebouwde kom van 50 naar 30 km/u hanteren wij maatwerk. Eerst worden de effecten op verkeersveiligheid, doorstroming en handhaafbaarheid nauwkeurig gewogen. Op hoofdwegen met een doorstroom-functie blijft de limiet 50 km/u. Dit is nodig voor nood- en hulpdiensten, openbaar vervoer, verkeersdoorstroming én om sluipverkeer tegen te gaan. Wegen die naar 30 km/u gaan, worden geloofwaardig ingericht (nodigen dus uit om 30 te rijden) en er worden afspraken gemaakt over handhaving.*
- *Voor wegen buiten de bebouwde kom, waar verschillende typen weggebruikers gebruik van maken, brengen wij in regionale samenwerking de verkeersveiligheidsrisico's in beeld en zoeken wij gezamenlijk naar maatregelen om deze risico's te verkleinen.*
- *Wij stimuleren verkeersveiligheidscampagnes in onze gemeente en verkeerseducatie op scholen.*

Duurzaam onderweg zijn

Verduurzaming van de mobiliteit is belangrijk, om de uitstoot van CO_2 en schadelijke stoffen te verminderen. De overstap naar elektrisch rijden vraagt om voldoende laadinfrastructuur. Daarnaast kunnen actieve vormen van mobiliteit (nog meer) worden gestimuleerd, zoals fietsen en lopen.

Tekstsuggesties voor het nieuwe raads- en/of collegeprogramma:

- *Wij zorgen voor voldoende veilige stallingsmogelijkheden voor fietsen.*
- *Wij houden het aantal publieke laadpalen in de pas met de verwachte groei van het aantal elektrische voertuigen, en bewaken daarbij de balans met het aantal parkeerplekken voor niet-elektrische voertuigen.*
- *We willen publiek laden betaalbaar houden en zorgen voor de optimale exploitatievorm om dit te waarborgen en excessen uit te sluiten.*
- *Wij maken duidelijke regels voor het laden van elektrische voertuigen op de openbare weg via een verlengde private aansluiting vanaf eigen terrein, en maken oplossingen mogelijk zoals kabelgoten in het trottoir.*
- *Wij onderzoeken of nieuwe mobiliteitsconcepten -zoals deelvoertuigen, vrijwilligersvervoer (bijv. ANWB Automaatje, buurt- of dorpsbus) en pilots met autonoom rijdende voertuigen- duurzame en inclusieve mobiliteit kunnen bevorderen.*

Dicht bij huis recreëren

De noodzaak van het bouwen van extra woningen is evident, maar wij vinden de trend dat de hoeveelheid openbaar groen per woning afneemt zorgelijk. Voldoende recreatief groen (en blauw: water) moet evenveel prioriteit hebben, vanuit het perspectief van brede welvaart. De handreiking Groen in en om de stad (ontwikkeld door Rijksoverheid) kan een hulpmiddel zijn. Hierin staan voor verschillende wijktypes minimum- en streefdoelen voor groen. Het is ook van belang om integraal te kijken waar en op welke wijze binnen andere domeinen (wonen, mobiliteit/infrastructuur, economie, welzijn/sport/bewegen) meer planologische en financiële ruimte voor recreatie kan worden gecreëerd, en hoe recreatie vice versa kan bijdragen aan opgaven in deze domeinen. Bijvoorbeeld door meervoudig ruimtegebruik en koppelingen van opgaven en een betere toegankelijkheid van natuur, riviergebieden en watergangen.

Tekstsuggesties voor het nieuwe raads- en/of collegeprogramma:

- *In elke wijk zorgen wij voor voldoende groen om te kunnen ontspannen en te recreëren.*
- *De hoeveelheid openbaar groen in elke wijk is tenminste 15 m2 per woning.*
- *We stimuleren het dichtbij recreëren en zorgen voor goede wandel- en fietsverbindingen, binnen de gemeente en met het omringende landelijk gebied.*
- *Wij kijken waar en op welke wijze binnen andere domeinen (fysiek, sociaal) meer planologische en financiële ruimte voor recreatie gecreëerd kan worden, en hoe recreatie vice versa aan opgaven in deze domeinen kan bijdragen. De financiële ruimte halen wij onder andere uit de opbrengsten van de toeristenbelasting.*
- *Wij stimuleren meervoudig ruimtegebruik en een betere toegankelijkheid van natuur, riviergebieden en watergangen voor recreanten.*

Mocht u vragen hebben, meer informatie willen, of van gedachten willen wisselen over een van de onderwerpen, dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen. Wij denken graag met u mee. Samen kunnen we ervoor zorgen dat uw gemeente bereikbaar, leefbaar en toekomstbestendig blijft.

Veel wijsheid en succes gewenst in de komende vier jaar!

anwb.nl/belangenbehartiging • belangenbehartiging@anwb.nl

Gemeenteraad van Ameland
Postbus 22
9162AA Hollum

0 MRT 2026

1/2

Betreft : zienswijze ontwerp Horeca en detailhandel beleid.

Ballum 25-03-2026

Geachte heer, mevrouw

Wij hebben kennis genomen van het ontwerp Horeca en detailhandel beleid gemeente Ameland dat in de raadsvergadering van 26 januari 2026 is vastgesteld door de gemeenteraad. Volgens dat vastgestelde beleid blijkt dat er nog één horecagelegenheid kan worden toegevoegd in het dorp Ballum en daar willen wij een zienswijze op indienen. Juist omdat het gebied waar nog horeca mogelijk is de Camminghastraat betreft zijn wij van mening dat dit een slechte keus is en wel om de volgende argumenten.

De Camminghastraat behoort tot het beschermde dorpsgezicht en is belangrijk voor de uitstraling van het dorp Ballum. Een prachtig plaatje met de grote iepenbomen en groene bermen. Verdere uitbreiding van horeca zal dat beeld aantasten door nog meer terrasjes en geparkeerde auto's en fietsen. Veel van die groene bermen zijn nu al vaak niet meer groen te noemen omdat ze aan gort gereden en geparkeerd zijn. En als de gasten een mooie foto willen maken van het plantsoentje, een prachtig oud huisje zoals De Horsewielen of naastgelegen pand lijkt het vaak wel een fietsverhuur!

Ook is nu de verkeersituatie soms al chaotisch en gevaarlijk in de Camminghastraat met het doorgaand verkeer, terrastafeltjes stijf aan de weg en fietsen/auto's die zoekende zijn naar een plek om te parkeren.

Ook voor bijvoorbeeld werkgelegenheid voor het eiland heeft het geen enkele toegevoegde waarde gezien een groot deel van het horecapersoneel nu al uit het buitenland komt.

Er is nu in de Camminghastraat van alles te beleven in een nog mooie verhouding. Winkels, horeca en hier en daar nog een rustig plekje. Een extra horecabestemming

zal dat karakter en ook de leefbaarheid van de Camminghastraat in negatieve zin verstoren.

Wij zijn bewoners van de Camminghastraat en aansluitend de Strandweg en dus direct belanghebbende en zijn altijd bereid om onze zorgen kenbaar te maken in een persoonlijk gesprek met de raadsfracties mits daar behoefte aan is.

Graag ontvangen wij een bevestiging of onze zienswijze door u ontvangen is.

Met vriendelijke groeten,

5.1.2e 5.1.2e ..2e .
5.1.2e
5.1.2e
Ballum

5.1.2e 5.1.2e
Tel. 5.1.2e

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1, 2

30 MRT 2026

Gemeenteraad van Ameland

Postbus 22

9162 AA

Hollum

Betreft: Zienswijze ontwerp Horeca en detailhandel beleid.

Ballum 20 maart 2026

Geachte leden van de gemeenteraad,

Graag vraag ik uw aandacht voor het volgende: in de raadsvergadering van 26 januari 2026 blijkt uit het vastgestelde beleid dat er nog een horecagelegenheid kan worden toegevoegd in het dorp Ballum. Mogelijk betreft dit dan een gelegenheid aan de Camminghastraat.

Als bewoner van de Camminghastraat [redacted] maak ik mij daar grote zorgen over en wel om de volgende redenen:

Ruim 20 jaar woon ik met veel plezier aan de Camminghastraat , misschien wel een van de mooiste dorpsstraten van Ameland. Met drie horecagelenheden in deze straatomgeving ben ik van mening dat het niet wenselijk is dat er eventueel nog een extra horecagelegenheid bij komt. Het zal voor meer verkeersoverlast en geluidsoverlast gaan zorgen . Ook voorzie ik parkeerproblemen in de toekomst.

Ik verzoek u om bij het besluit over het Horeca en detailhandel beleid rekening te houden met de door mij aangedragen argumenten om geen horecagelegenheid toe te voegen aan de Camminghastraat in Ballum.

Ik zie uw reactie met belangstelling tegemoet.

KAMG
Voor artsen Maatschappij + Gezondheid

Betreft: Een gezonde gemeente begint bij uw keuzes in het coalitieakkoord

Geachte onderhandelaars en ondersteuners,

De komende periode komt er veel op u af. Of u nu veel ervaring heeft of net nieuw bent: u staat in deze coalitieonderhandelingen én de komende vier jaar voor keuzes die direct van invloed zijn op de gezondheid van uw gemeente. Wij wensen u als Koepel Artsen Maatschappij + Gezondheid (KAMG) veel wijsheid (en plezier!) toe.

Onze leden - van adviserend artsen voor de gemeente tot artsen infectieziektebestrijding bij de GGD - staan dagelijks midden in uw wijken en dorpen. Daar zien zij dat er nog een lange weg te gaan is naar een samenleving waarin niet zorg, maar gezondheid het doel is. Het coalitieakkoord dat volgt uit uw onderhandelingen, biedt een kans om een volgende stap te zetten in het gezond maken en houden van uw inwoners. Doet u met ons mee door de volgende punten op te nemen in het akkoord?

Zet volksgezondheid op één, voor alle inwoners

Alle inwoners van uw gemeente verdienen een gelijke kans op een gezond leven. In Nederland verschillen gezonde levensjaren soms tientallen jaren tussen wijken in dezelfde dorpen en steden. Gezond gedrag is voor veel mensen geen kwestie van willen, maar van kunnen. Ook stress heeft grote gezondheidseffecten. Gezondheid reikt dus verder dan zorg, maar gaat ook om wonen, huiselijk geweld, schulden, veiligheid en maatschappelijke ondersteuning. Hierbij is samenwerking tussen burgers, de gezondheidszorg, het sociaal domein, wijknetwerken, beleidsmakers én volksvertegenwoordigers cruciaal. Maak daarom gezondheid leidend in gemeentelijk beleid (Health in All Policies) door:

- Een ‘gezondheidstoets’ op te nemen bij grote beleidskeuzes (bijvoorbeeld rondom wonen, armoede/schuldhulp, jeugd, inrichting en reclame openbare ruimte, veiligheid).
- Gezondheid te integreren in ruimtelijke plannen: woningen zonder schimmel, hitteaanpak, luchtkwaliteit, loop- en fietsroutes, speelruimte en tot slot radicale vergroening. De opbrengsten van een Groene en Gezonde Stad zie je jaarlijks terug in lagere kosten in het sociaal domein en gezondheid. Kijk hier voor kennis en ervaring.
- Het versterken van gezondheid in de wijken en gebieden met grote achterstanden. Maak het ‘bereik van kwetsbare gezinnen’ een expliciet doel en zet in op passende communicatie in de juiste taal en routes via lokale sleutelfiguren.
- Een structureel budget vast te leggen voor wijkgerichte preventie en outreach in samenwerking met GGD/JGZ en lokale netwerken, i.p.v. enkel projectsubsidies.

Investeer in preventie

Investeren in preventie klinkt misschien alsof het geld kost, maar het levert op de lange termijn juist gezonde gemeentefinanciën op. Preventie resulteert namelijk in gezondere inwoners, lagere kosten van zorg en welzijn, minder druk op schaarse professionals in de zorg en ondersteuning, betere schoolprestaties en hogere inkomens. U kunt inzetten op:

- (Het versterken en vernieuwen van) Een lokaal preventieakkoord met vastgelegde langetermijndoelen die raadsperiodes overstijgen.
- Afspraken over een actieve bijdrage van de gemeente aan vaccinatiebereik, met outreach in wijken/scholen en inzet op vertrouwen en begrijpelijke informatie.
- De basis op orde voor infectieziektebestrijding: heldere samenwerking met GGD/partners en crisiscommunicatie (incl. bereik van moeilijk bereikbare groepen).

We hopen van harte dat u bovenstaande punten mee wilt nemen in uw gesprekken over het coalitieakkoord. Als u nog vragen heeft of hier met ons over door wil praten, dan zijn we daar

vanzelfsprekend graag toe bereid. KAMG denkt als partner van gemeenten en GGD'en graag mee over de vertaling van volksgezondheidsopgaven naar concrete keuzes. We wensen u nogmaals ontzettend veel wijsheid en succes de komende tijd!

Met vriendelijke groet,
Karine van 't Land

Voorzitter KAMG
Arts Maatschappij + Gezondheid
k.vantland@kamg.nl

Koepel Artsen Maatschappij + Gezondheid (KAMG) vertegenwoordigt artsen uit acht wetenschappelijke verenigingen van artsen buiten het ziekenhuis die allemaal hetzelfde uitgangspunt delen: een brede, 360° blik op gezondheid.

Postbus 935
8901 BS Leeuwarden
Bezoekadres:
Hofplein 38
8911 HJ Leeuwarden
www.friesegemeenten.nl

Aan: de gemeenteraadsleden van de 18 Friese gemeenten

Onderwerp **Introductie Vereniging van Friese Gemeenten (VFG)**
Kenmerk 26.037
Contact Jorrit Holwerda, ambtelijk secretaris VFG (jholwerda@vfg-fryslan.nl, 06-20218502)
Bijlagen -
Datum 1 april 2026

Geacht raadslid,

Namens het bestuur van de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) wil ik u van harte feliciteren met uw verkiezing en installatie tot raadslid. Wij wensen u voor deze nieuwe raadsperiode heel veel succes en inspiratie toe bij het belangrijke werk dat u voor uw gemeente en voor Fryslân gaat doen.

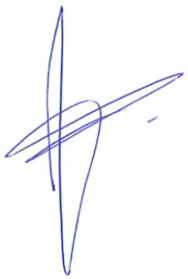
Graag maken wij hierbij van de mogelijkheid gebruik om u te attenderen op het bestaan en het werk van onze mooie vereniging. De VFG is namelijk dé vereniging van de Friese gemeenten waarbinnen raadsleden en gemeentebestuurders elkaar ontmoeten, kennis delen en samenwerken. Dit doen we onder andere door het organiseren van diverse bijeenkomsten aan de hand van inhoudelijk relevante agenda's, met daarbij ook voldoende ruimte voor informeel netwerken. U bent van harte welkom om hier de komende jaren een actieve bijdrage aan te leveren, al dan niet als bestuurslid.

De VFG is tevens een provinciale afdeling van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). In de week van 20 april worden alle vacatures binnen de VNG-governance opengesteld. U ontvangt hierover vanuit de VNG binnenkort nader bericht. Als u hiervoor interesse heeft, schroom dan niet om te reageren. Het is namelijk heel belangrijk om het Friese geluid goed in Den Haag te laten horen.

Tot slot nodigen wij u van harte uit voor onze Algemene Ledenvergadering (ALV) op dinsdag 1 september a.s. in Drachten. Naast een interessante inhoudelijke agenda is het ook een mooie gelegenheid om nader kennis te maken met uw (nieuwe) collega's uit andere Friese gemeenten. U krijgt de uitnodiging en stukken voor onze ALV korte na het zomerreces toegestuurd. We zien u graag dan!

Met vriendelijke groet,
Het bestuur van de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG),

Namens het bestuur,

Avine Fokkens - Kelder
Voorzitter VFG

Coalitieakkoord gemeente

Wet integrale suïcidepreventie:

Doen wat werkt in uw gemeente

113

Meer informatie over lokale suïcidepreventie?
113.nl/gemeenten

Maart 2026

113

Onderwerp: Geef de Wet integrale suïcidepreventie een plek in het coalitieakkoord

Geachte leden van de formerende partijen,

Van harte gefeliciteerd met de verkiezingsuitslag en de start van de coalitievorming. Graag vragen wij uw aandacht voor een volksgezondheidsvraagstuk dat een groot deel van uw inwoners treft, namelijk suïcide, pogingen daartoe én gedachten aan zelfdoding. Daarom bieden wij u een tekstvoorstel aan voor opname van suïcidepreventie in het coalitieakkoord.

Dagelijks verliezen we in Nederland gemiddeld 5 mensen door zelfdoding. De noodzaak van een structurele aanpak is voor iedereen duidelijk. Achter ieder cijfer schuilt persoonlijk en maatschappelijk leed. In uw gemeente worden dagelijks gezinnen, scholen, verenigingen en hulpverleners geraakt door de gevolgen van zelfdoding en poging tot zelfdoding. En worstelen inwoners zelf met suïcidale gedachten.

Samen kunnen we dit voorkomen. Juist in de fase van coalitievorming ligt er een belangrijke kans – en verantwoordelijkheid – om suïcidepreventie structureel, en ook bestuurlijk, te verankeren. Met de inwerkingtreding van de Wet integrale suïcidepreventie hebben gemeenten een regierol gekregen voor een integrale, domein overstijgende aanpak. Dit vraagt om expliciete opname in het coalitieakkoord, zodat inzet niet afhankelijk is van incidentele initiatieven, maar onderdeel wordt van duurzaam beleid.

Neem suïcidepreventie op in het coalitieakkoord

"Wij geven concreet invulling aan onze regierol in het kader van de Wet integrale suïcidepreventie en dragen zo bij aan het terugdringen van suïcide, suïcidepogingen en suïcidale gedachten in onze gemeente. Samen met partners in zorg, onderwijs, sociaal domein en veiligheid versterken wij vroegsignalering, deskundigheid en het bespreekbaar maken van suïcidaliteit. Zo zetten we in op een integrale, domeinoverstijgende aanpak van suïcidepreventie."

Wij hopen dat deze tekst u inspiratie biedt en dat suïcidepreventie onderdeel wordt van uw coalitieafspraken. Uiteraard zijn we graag bereid tot nadere toelichting.

Met vriendelijke groet,

Monique Kavelaars
Bestuurder 113 Zelfmoordpreventie

113 Zelfmoordpreventie
Paasheuvel 25
1105 BP Amsterdam

+31 (0)20 3113 883
info@113.nl
113.nl

De wet: drie pijlers voor suïcidepreventie

1. Landelijk

Ministeries maken beleid om suïcides en suïcide-pogingen te voorkomen (met VWS voorop)

2. Gemeentelijk

Gemeenten maken beleid om suïcides en suïcidepogingen te voorkomen

Elke 4 jaar stelt de gemeente het regionaal gezondheids-beleid op. Suïcidepreventie wordt daar onderdeel van Gemeenten mogen dit beleid zelf vormgeven op basis van de **Landelijke gezondheidsnota 2025-2028 - Samen werken aan gezondheid**.

Uit onderzoek blijkt dat van de mensen die overlijden door zelfdoding, 60% niet in beeld was van de zorg. In de wijk zijn ze wél in beeld en zijn er al tal van voorzieningen tegen bijvoorbeeld eenzaamheid of schuldenproblematiek. Dit zijn ook risicofactoren als het gaat om suïcide. Voor de gemeente ligt er dus een doorslaggevende rol als het gaat suïcidepreventie: door actief risicogroepen te benaderen, sleutelfiguren te trainen en publiekscampagnes in te zetten.

€10 miljoen p/j beschikbaar

Met het ondersteuningsprogramma bieden VNG, GGD GHOR Nederland en 113 gemeenten een stevige basis bij de implementatie en uitvoering van de wet. Meer informatie vind je op **113.nl/gemeenten**.

Als gemeente aan de slag met suïcidepreventiebeleid

3. Individueel

Een gratis en anonieme 24/7 beschikbare hulplijn wordt geborgd

Zelfdoding in Nederland

De actuele cijfers*

Gemiddeld **5** zelfdodingen per dag
1.849 in 2024
Bron: CBS

Doodsoorzaak nummer 1 onder **jongeren** van 10 tot 30 jaar

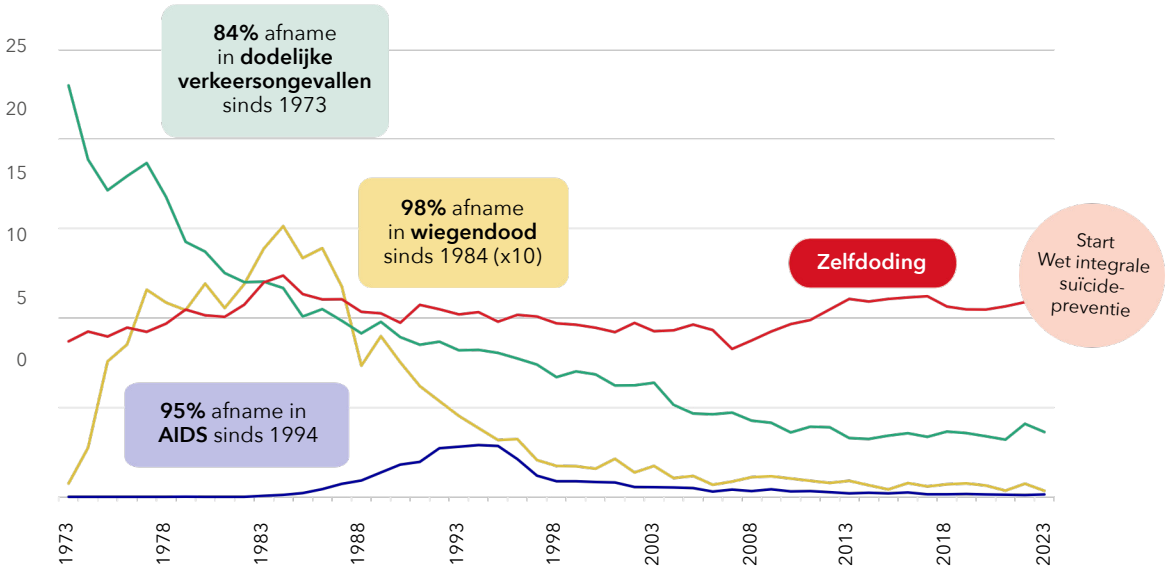
4 op de 10 zelfdodingen zijn mannen tussen de 40 - 70 jaar

Iedere zelfdoding raakt gemiddeld **135** mensen (per jaar meer dan 250.000)

Mensen met schulden hebben **2x** zo vaak suïcidale gedachten als mensen zonder schulden

* Benieuwd naar uw regionale cijfers? In de Regiobeelden vind u per GGD-regio de kerncijfers en trends in suïcidaliteit. Deze kunt u opvragen bij uw GGD.

Het succes van preventie op andere beleidsterreinen

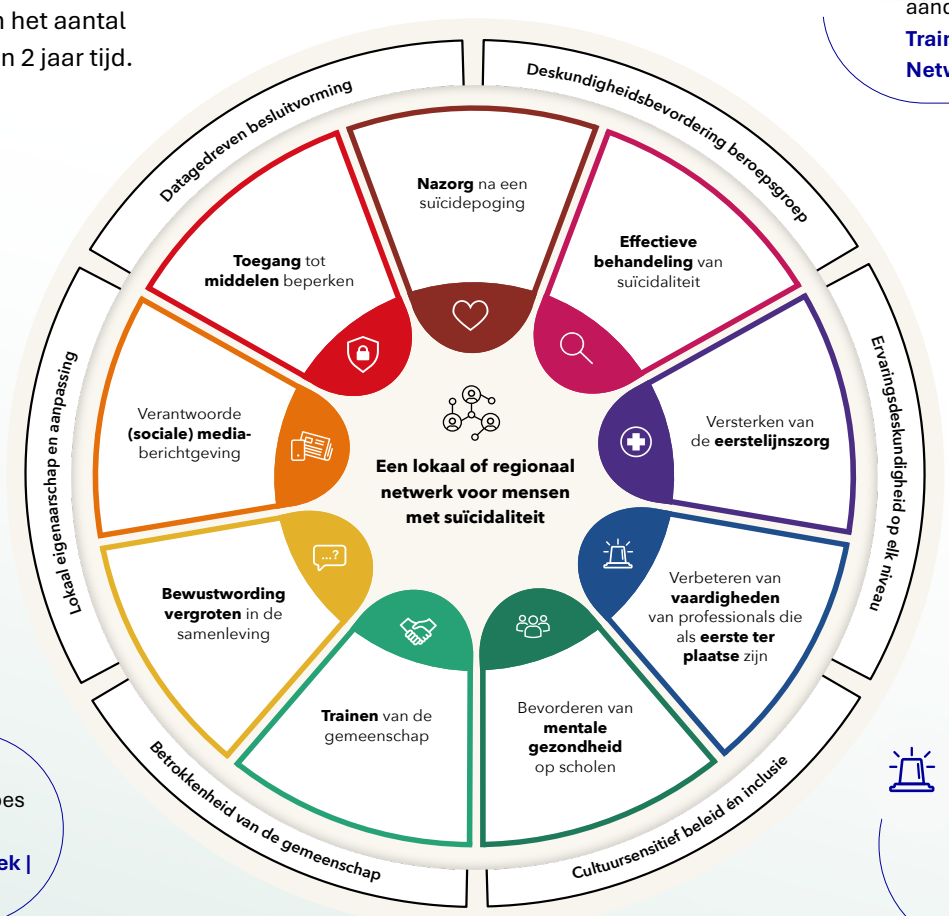

Aantal sterfgevallen per 100.000 inwoners (Bron:CBS)

Activiteiten en interventies LifeSpan

Het LifeSpan-model richt zich op suïcidepreventie in 9 verschillende domeinen. Door in te zetten op interventies en activiteiten op elk gebied zorgen we samen voor een vangnet voor mensen met suïcidaliteit.

Het model komt uit Australië: de eerste resultaten laten zien dat daar het aantal suïcides daalde met 4% en het aantal pogingen daalde met 14% over een periode van 2 jaar tijd.

Zorg voor goede nazorgvoorzieningen voor mensen na een suïcidepoging, met aandacht voor SEH en voor vervolgzorg. **Training van ziekenhuisprofessionals | Netwerk Ziekenhuizen (113) | Sumona**

Train GGZ-professionals in bewezen behandelmethoden voor mensen met suïcidale gedachten of suiciaal gedrag. **Suïcidepreventietraining | Veiligheidsplannen | SUPRANET GGZ | Multidisciplinaire richtlijn voor Suïcidepreventie**

Bied huisartsen en POH-GGZ training en ondersteuning om suïcidaliteit te herkennen, bespreekbaar te maken en passende hulp te bieden. **E-learning suïcidepreventie in huisartsenpraktijk | Regionale samenwerking versterken**

Train medewerkers die vaak als eerste in aanraking komen met mensen in crisis, zoals politie of ambulance. **Scholing crisisinterventie, suïcidepreventie en de-escalatie | Nazorg | Sectoroverstijgende samenwerking stimuleren**

Voer schoolprogramma's uit die mentale gezondheid en veerkracht bevorderen. **Strong Teens and Resilient Minds (STORM) | Lesprogramma's mentale gezondheid | Trainen onderwijsprofessionals | Nazorg**

Train sleutelfiguren uit de gemeenschap (werkgevers, sportcoaches, het wijkteam) om signalen van suïcidaliteit te herkennen en adequaat te handelen. **Gatekeepertrainingen | Online VraagMaar-training**

Organiseer publiekscampagnes of lokale initiatieven om kennis te vergroten en taboes te verminderen. **Nationale Voorlichting Strategie | Wereld Suïcide Preventie Week | Mannen van Middelbare Leeftijd**

Stimuleer dat lokale journalisten veilige en zorgvuldige richtlijnen volgen bij berichtgeving over suïcide. Denk ook aan sociale media. **Mediarichtlijnen | ChatSafe | Delen Doet Iets**

Neem maatregelen om toegang tot veelgebruikte middelen te beperken en risicovolle plekken veiliger te maken. **Risicolocaties in kaart brengen Fysieke maatregelen | Gebouwveiligheid | Veilig medicijn gebruik | Spoorveiligheid**

DE SENIOREN COALITIE

Hét samenwerkingsverband van seniorenorganisaties

ANBO PCOB Samen sterk
Koepel Gepensioneerden De kracht van senioren
SOMNL Samen voor ouderen met een migratieachtergrond in Nederland
KBO Noord-Holland
KBO Gelderland senioren doen mee!
kbo Zuid-Holland voor senioren van vandaag en morgen
NOOM

Geachte raadsleden,

Van harte gefeliciteerd met uw verkiezing en benoeming. U staat aan het begin van een nieuwe bestuursperiode, waarin belangrijke keuzes worden gemaakt over wonen, zorg, mobiliteit, veiligheid en leefbaarheid. Juist daarom doen wij, als Seniorencoalitie, een dringende oproep: houd in uw nieuwe beslissingen nadrukkelijk rekening met senioren.

Dit gaat niet alleen over ouderen. Een gemeente die goed is ingericht voor senioren, is namelijk beter voor iedereen: voor jonge gezinnen, voor mantelzorgers, voor mensen met een beperking en voor inwoners die tijdelijk of langdurig extra steun nodig hebben. Het draagt bij aan zorgzame wijken waarin generaties naar elkaar omzien, waarin mensen mee kunnen blijven doen en waarin ervaring, betrokkenheid en solidariteit worden benut.

In deze wijken zijn senioren heel vaak vrijwilligers, mantelzorgers, actieve buurtgenoten en dragers van ervaring en betrokkenheid. Een hoog percentage ouderen levert ook na hun pensionering, een belangrijke bijdrage aan de samenleving. Het is daarom van groot belang dat zij niet alleen onderwerp van beleid zijn, maar ook gesprekspartner bij de totstandkoming ervan.

Wij roepen u dan ook op om senioren vanaf het begin te betrekken bij nieuwe plannen en bij het vormen van het beleid. Spreek met ouderen, niet alleen over ouderen. Neem daarbij in ieder geval de volgende thema's serieus: passend en betaalbaar wonen, toegankelijkheid van de openbare ruimte, mobiliteit, zorg en ondersteuning dichtbij, begrijpelijke dienstverlening, sociale participatie en financiële bestaanszekerheid. Dat gaat soms over grote beleidsvraagstukken, maar kan ook zo simpel zijn als het plaatsen van bankjes op de route naar de supermarkt en de dokter.

Wij sturen u hierbij onze gids voor een seniorvriendelijke gemeente mee, als handreiking én als uitnodiging om deze thema's concreet te verankeren in uw beleid. Graag gaan wij daarover met u in gesprek. De Seniorencoalitie is altijd bereid mee te denken, signalen uit de praktijk te delen en samen te verkennen hoe uw gemeente seniorvriendelijker, inclusiever en sterker kan worden.

Wij hopen dat u zich de komende periode inzet voor een gemeente waarin mensen goed ouder kunnen worden — en waarin jong en oud samen de samenleving dragen.

Met vriendelijke groet,

Namens de Seniorencoalitie

Anneke Sipkens
Directeur-bestuurder ANBO-PCOB

John Kerstens
Voorzitter Koepel Gepensioneerden

Ab Ruigrok
Voorzitter KBO- Zuid-Holland

Joost Cornelis
Voorzitter KBO Noord-Holland

Janiske de Wolde

Thérese Nleng
Landelijk Coördinator Noom

Jeanny Vreeswijk-Manusiwa & Lucía Lameiro García
Directeur-bestuurders SOMNL

De Seniorencoalitie is hét samenwerkingsverband van ouderenorganisaties en zet zich in voor alle senioren in Nederland

ANBO-PCOB • Koepel Gepensioneerden • SOMNL • KBO Noord-Holland • KBO Gelderland • KBO Zuid-Holland • NOOM

Samen naar een seniorvriendelijke gemeente

Deze gids is gemaakt door ANBO-PCOB;
voor de Seniorencoalitie

ANBO PCOB

DE SENIOREN COALITIE

Hét samenwerkingsverband van seniorenorganisaties

ANBO PCOB Samen sterk

Koepel Gepensioneerden De kracht van senioren

SOM NL Samen voor ouderen met een migratieachtergrond in Nederland

KBO Noord-Holland

KBO Gelderland seniorendoenmee!

kbo Zuid-Holland voor senioren van vandaag en morgen

NOOM

Wat vindt u in deze brochure?

Samen naar een seniorvriendelijke gemeente 3

De thema's voor de ontwikkeling naar een seniorvriendelijke gemeente 5

1 Huisvesting: passend en betaalbaar wonen 6

2 Sociale participatie 7

3 Sociale inclusie 8

4 Burgerparticipatie 8

5 Communicatie en informatie 9

6 Sociale gezondheidsvoorzieningen 10

7 Buitenruimte, gebouwen 12

8 Transport: mobiliteit en verkeersveiligheid 13

9 Financiën 14

Tot slot 15

Samen naar een seniorvriendelijke gemeente

Ouderen verdienen een plek in het hart van onze samenleving

Met ruim 3,7 miljoen 65-plussers in Nederland in 2025 is de vergrijzing een realiteit die vraagt om actie. In de komende 15 jaar loopt dat aantal zelfs op tot bijna 5 miljoen. Ouderen zijn geen homogene groep: sommigen zijn vitaal en actief, anderen hebben zorg nodig. Wat hen bindt, is de wens om zelfstandig, veilig en verbonden te leven. Gemeenten zijn belangrijk om de randvoorwaarden hiervoor te creëren.

De onderwerpen in deze gids bieden gemeentebesturen concrete handvatten om seniorvriendelijk beleid te maken. Van wonen tot zingeving, van mobiliteit tot zorg: bouwen aan een gemeente waar ouderen volwaardig meedoen. Want, een veranderende bevolkingssamenstelling vraagt ook om aanpassingen. Bijvoorbeeld in infrastructuur, organisatie en bestuur.

Ouderenorganisaties streven naar een samenleving waarin iedereen tot op hoge leeftijd mee kan blijven doen. Ouderen hebben vanuit hun levenservaring wijsheid ontwikkeld en dat is waardevol. Veel ouderen zijn nog vitaal en dragen aanzienlijk bij aan de samenleving. Als vrijwilligers, mantelzorgers, ondersteuning van hun kinderen, werknemers en actieve burgers. Soms hebben ouderen meer zorg en ondersteuning nodig. Maar ook dan willen mensen nog steeds volwaardig behandeld worden...

Ouderenorganisaties helpen en ondersteunen ouderen om krachtig ouder te worden, maar ook gemeentebesturen hebben hier een rol. Deze gids draagt bij om het gemeentebeleid richting ouderen verder te versterken en te verbeteren.

Algemeen: betrek ouderen bij plannen en beleid

Ouderen zijn experts van hun eigen leven. Hun inbreng is essentieel voor effectief beleid. Er moet altijd met de ouderen worden gesproken en niet over.

- **Betrek ouderen actief:** Organiseer participatieavonden, enquêtes of focusgroepen waar senioren samen met anderen hun ideeën kunnen delen over thema's als wonen, zorg en mobiliteit. Alleen zo sluiten plannen aan bij de behoeften van mensen, zullen mensen zich betrokken voelen en fijn wonen in de gemeente.
- **Zelf de wijk in:** Niet alle ouderen voelen zich aangesproken door uitnodigingen om mee te doen. Het is belangrijk om zelf ook actief de wijk in te gaan en mensen aan te spreken op wat ze belangrijk vinden.
- **Structurele inspraak:** Betrek ouderen al aan de voorkant van beleid, laat ze meepraten en inbreng geven. Dit kan op allerlei manieren, bijvoorbeeld door een adviesraad van ouderen op te richten. Alleen dit mag geen vervanging zijn van het eerste punt.
- **Contact onder vier ogen:** Niet alle ouderen zijn digitaal vaardig. Zorg voor een regelmatig inloopspreekuur op het gemeentehuis en behoud fysieke loketten voor zorg- en woonvragen (zonder wachttijden of extra kosten).
- **Doe mee aan Krachtig Ouder Worden - praat vandaag over morgen, een programma van de Seniorencoalitie:** door middel van regionale en lokale bijeenkomsten praten we met oudere mensen over de toekomst, over ouder worden en hoe je je daar zo goed mogelijk op voorbereidt. We werken hierin graag met de gemeenten samen. Gemeenten horen de wensen van ouderen: waar gaat het goed? Waar kan het beter?

Heeft u interesse om een editie van Krachtig ouder worden in uw gemeente te organiseren? Neem dan vrijblijvend contact op met programmamanager Carolien Appelman: **c.appelman@anbo-pcob.nl** of kijk op de website **www.deseniorencoalitie.nl**

De thema's voor de ontwikkeling naar een seniorvriendelijke gemeente

1 **Huisvesting:** Toegankelijkheid van de eigen woning.

2 **Sociale participatie:** Mogelijkheden om in de buurt/woonplaats deel te nemen aan activiteiten en anderen te ontmoeten.

3 **Sociale inclusie:** Betrek ouderen bij de samenleving.

4 **Burgerparticipatie:** Gevoel van waardering en contact tussen generaties binnen de woonplaats.

5 **Communicatie en informatie:** Toegankelijkheid en begrijpelijkheid van informatie van gemeente, digitaal en fysiek.

6 **Sociale gezondheidsvoorzieningen:** Toegankelijkheid, bereikbaarheid en kwaliteit van zorg en welzijn in de buurt/woonplaats.

7 **Buitenruimte/gebouwen waaronder veiligheid:** Toegankelijkheid van de leefomgeving en winkels ook voor rollator of rolstoel.

8 **Vervoer:** Toegankelijkheid en gebruiksgemak van het openbaar vervoer in de nabije omgeving van de woonplaats.

9 **Financiën:** Financiële draagkracht en ervaren bestedingsruimte.

1 Huisvesting: passend en betaalbaar wonen

Een geschikte woning in een fijne omgeving is de basis voor een goed leven. Gemeenten hebben een essentiële rol om dit te bevorderen. Een goede voorbereiding op het ouder worden betekent ook nadenken over de geschiktheid van de woning in het geval er toch beperkingen optreden. Oudere mensen willen best een stap zetten maar willen dan wel een woning die bij ze past op een locatie waar goede voorzieningen zijn.

- **Betrek ouderen bij transformatie- of bouwplannen:** Ouderen hebben best wensen over een eventuele toekomstige woning. Dus het is belangrijk om de potentiële bewoners te betrekken bij de plannen. Past de locatie? Is het ontwerp passend? Klopt de indeling?
- **Breng partijen bij elkaar:** Bouwprojecten zijn complex en er zijn meerdere partijen bij betrokken. De gemeente kan een cruciale rol spelen als aanjager en coördinator van plannen. Ook kan de gemeente helpen met vergunningen en meedenken over mogelijkheden. Zorg voor een realistische woonzorgvisie met daarin concrete plannen gebaseerd op de demografische ontwikkelingen, die ook daadwerkelijk uitgevoerd worden. Voor gemeenten is het een belangrijke taak om naar de toekomst te kijken: hoe ontwikkelt de bevolking in onze gemeente zich en wat hebben zij nodig? Hoe moeten woningen en wijken eruitzien om ervoor te zorgen dat mensen elkaar veel meer gaan helpen? Welke voorzieningen zoals huisarts en apotheek zijn nodig. Partijen als gemeenten, woning-corporaties, zorgorganisaties en investeerders moeten de handen hiervoor ineenslaan.
- **Woonzorgvormen:** Het is belangrijk dat in de visie, inzet en uitbreiding van innovatieve woonzorgvormen worden meegenomen. Zowel in de sociale huursector als in de vrije sector en koop.

2 Sociale participatie

Ouderen willen betekenisvol leven en erbij horen. Wanneer zij ouder worden, vallen sociale contacten soms weg. Gemeenten kunnen bijdragen aan het voorkomen van eenzaamheid. De inrichting van wijken is mede van invloed op de sociale interactie tussen mensen. Ouderen moeten prettig kunnen wonen in fijne wijken. Er moeten daarom goede faciliteiten worden gecreëerd om andere mensen te ontmoeten in de eigen wijk en allerhande activiteiten te ondernemen. Dit bevordert niet alleen de zelfredzaamheid, maar ook de samenredzaamheid.

- **Zorgzame buurten:** Werk mee aan de totstandkoming van buurt of wijkgemeenschappen door het creëren van voorzieningen die ontmoeten bevorderen. Denk aan de bibliotheek, maar ook buurt- en wijkcentra of het ontstaan van gemeenschappelijke tuinen. Help en ondersteun buurtinitiatieven waar ze zich ontwikkelen. Een vitale zorgzame buurt of wijk ontstaat niet vanzelf. Maar als deze er is dan bevordert het omkijken naar elkaar en wordt er veel zorg door buurtgenoten overgenomen.
- **Wijken met voorzieningen:** Zorg voor een mix van winkels, cafés en clubs in elke buurt. Zorg ook voor beleid waarin huisartsen en andere zorgverleners zich makkelijk kunnen vestigen.
- **Toegankelijke communicatie:** Laat op de website van de gemeente locaties zien waar activiteiten zijn. Zo is het voor iedereen makkelijk vindbaar.

3 Sociale inclusie

Ook ouderen ervaren regelmatig dat zij buiten de samenleving geplaatst worden. Dit is een gemiste kans, want ouderen hebben veel ervaring die ze nog volop kunnen inzetten. Zorg als gemeente dat ouderen gezien blijven en nodig ze uit om mee te blijven doen. Dit kan op allerlei terreinen, zoals onderwijs, zorg en sport.

- **Voorkom leeftijdsdiscriminatie:** Buitensluiting, op welk terrein dan ook, zorgt voor een bijzonder eenzaam gevoel. Uit een onderzoek van ANBO-PCOB, van begin 2025, blijkt helaas dat één op de drie senioren weleens een gevoel van buitensluiting ervaart. Ouderen hebben dan het gevoel er niet bij te horen, terwijl we juist weten hoe belangrijk het is dat zij meedoen in de maatschappij.

4 Burgerparticipatie

Met de demografische ontwikkelingen vergrijzen gemeenten. Dit heeft ook gevolgen voor andere leeftijdsgroepen, zoals bijvoorbeeld jongeren. Het is belangrijk dat de gemeente zorgt dat burgers van alle leeftijden elkaar weten te vinden. Het is interessant om jong en oud ervaringen uit te laten wisselen, elkaar te coachen of te helpen bij een vak op school.

5 Communicatie en informatie

De maatschappij digitaliseert steeds verder, iedereen heeft er in zijn of haar dagelijkse leven mee te maken. Digitalisering biedt veel kansen en mogelijkheden om het leven van ouderen makkelijker te maken. Tegelijkertijd is de steeds verder digitaliserende samenleving niet voor iedereen even toegankelijk.

- **Digitale vaardigheden:** Ga door met de gratis cursussen in bibliotheken of andere locaties over DigiD, gebruik van smartphones, tablets, digitale mogelijkheden op allerlei terreinen of beveiliging. Ook AI wordt steeds meer gemeengoed. Neem mensen hierin mee. Digitale ontwikkelingen gaan snel. Het is belangrijk om mensen te blijven ondersteunen en goed op de hoogte te blijven.
- **Toegankelijke dienstverlening:** Richt een toegankelijk informatie- en ondersteuningspunt in waar ouderen terechtkunnen met hun hulpvragen op het gebied van wonen, welzijn, zorg, financiën, het lezen van een (overheids-)brief en juridische zaken. Een deel van de ouderen zal niet voldoende digitaal zelfredzaam worden. Bied alle informatie en diensten ook fysiek (loket), schriftelijk (formulieren) en telefonisch aan, zonder extra kosten of lange wachttijden. Zorg dat mensen altijd iemand kunnen spreken. Dit is overigens ook fijn voor de mensen die wel digitaal vaardig zijn.

6 Sociale gezondheidsvoorzieningen

Het behoud en bevorderen van de zelfstandigheid van mensen zou het uitgangspunt moeten zijn van beleid. Ook met beperkingen moet het mogelijk zijn om nog naar beste kunnen mee te doen.

- **Reablement** kan in vele vormen aangeboden worden, van een kookcursus tot programma's om de vitaliteit te vergroten. Waar mogelijk kunnen digitale hulpmiddelen worden ingezet. Kijk wat mensen nog (of weer) kunnen leren met behulp van trainingen. Centrale vraag moet zijn: hoe blijft de senior zelfredzaam? Een uitnodigende wijze van informatie en communicatie is hierbij essentieel.
  - **Beweegprogramma's:** Start wandelgroepen, gymlessen of valpreventiecursussen in samenwerking met fysiotherapeuten.
  - **Geestelijke gezondheid:** Bied gespreksgroepen over eenzaamheid of rouw, geleid door sociaal werkers
  - Niet iedereen is even zelfredzaam. Zij moeten dan wel kunnen rekenen op een goede ondersteuning.

- **Wijkgericht werken:** De afgelopen jaren is er gestart met wijkgericht werken door middel van wijkteams. Gebleken is dat wijkteams kunnen helpen om de druk op de huisarts te verminderen. Maar ook door tijdig signalen op te vangen als er ergens iets mis dreigt te gaan. Dat kan voorkomen dat er een beroep op zorg wordt gedaan terwijl de oplossing daar niet ligt. Denk aan gezondheidsproblemen die voortkomen uit bijvoorbeeld eenzaamheid of die worden veroorzaakt door schulden. De samenstelling van een wijkteam moet zo breed mogelijk zijn met medewerkers vanuit het sociale en medische domein. Aandacht hierbij verdient ook de positie van de specialist ouderengeneeskunde in de eerste lijn.

Wmo-uitvoering

Als mensen dan toch professionele hulp nodig hebben dan is het belangrijk dat ze weten dat ze terechtkunnen voor:

- **Een persoonlijk gesprek:** Start met een huisbezoek voor een ondersteuningsplan, gevolgd door evaluatiegesprekken om eventuele aanpassingen te bespreken. Betrek mantelzorger en naasten bij het gesprek.
- **Cliëntondersteuning:** Zet onafhankelijke adviseurs in die ouderen helpen bij Wmo-aanvragen, gratis en zonder wachtlijsten.
- **Meerjarig indiceren:** Geef chronisch zieke ouderen een zorgindicatie voor meerdere jaren, zodat ze niet steeds opnieuw beoordeeld worden.

- **Ondersteuning mantelzorger** Het ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers, waaronder het aanbod van respijt- en logeerzorg, wordt versterkt.
  - Gemeenten zorgen voor een goed ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers passend bij de behoefte van mantelzorgers in de lokale context.
  - Informatievoorziening, zodat mantelzorgers informatie eenvoudiger kunnen vinden en toepassen.
  - Ondersteuning bij regeltaken, zoals de inzet van mantelzorgmakelaars.
  - Emotionele ondersteuning, zoals het faciliteren van lotgenotengroepen.

7 Buitenruimte, gebouwen

- **Toegankelijke openbare ruimte:** Het aantal kwetsbare ouderen in wijken en buurten neemt toe. Zorg voor een openbare ruimte, waar ouderen veilig kunnen bewegen en waar zij, ook met bijvoorbeeld dementie, de weg kunnen vinden.
- **Openbare toiletten:** Installeer voldoende schone, rolstoeltoegankelijke toiletten in winkelcentra, supermarkten, parken en bij bushaltes.
- **Veiligheid:** Ouderen zijn gebaat bij een omgeving zonder angst. Toch voelen ouderen zich weleens onveilig in de buurt of woonplaats. In stedelijke gebieden wordt dit meer gevoeld dan in de meer landelijke delen. Hangjongeren, fatbikes, drugs, inbraken, gebrek aan zichtbaarheid politie en verkeersdrukte zijn veelgenoemde oorzaken.
  - **Integrale aanpak:** Werk samen met politie, brandweer en zorgverleners aan een plan tegen inbraak, brand en sociale onveiligheid. Denk aan gezamenlijke controles in wijken waar veel oudere mensen wonen.
  - **Voorlichting:** Organiseer workshops over inbraakpreventie (slimme sloten), babbeltrucs (herkenningstips) en brandveiligheid (rookmelders), bijvoorbeeld in buurthuizen.
  - **Buurtschouw:** Een buurtschouw is een mooie manier om in de buurt rond te vragen wat er speelt en hulp op maat aan te bieden.
  - **Groene leefomgeving:** Plant bomen en zorg voor schaduwrijke wandelpaden; dit verlaagt hittestress en verbetert de luchtkwaliteit.
  - **Voorzieningen dichtbij:** Cluster medische centra, supermarkten, bushaltes en geldautomaten binnen bereikbare plaatsen van locaties waar veel ouderen wonen.

8 Transport: mobiliteit en verkeersveiligheid

Zelfstandig en voldoende mobiel zijn is voor ouderen een voorwaarde voor vrijheid en sociale contacten.

- **Toegankelijke wegen:** Maak voetpaden breed, vlak en obstakelvrij, met antisliptegels en duidelijke markeringen. Denk aan ouderen met rollators of scootmobielen die struikelgevaar willen vermijden. Doordat steeds meer snelle tweewielers, zoals elektrische fietsen, snorfietsen en fatbikes, het fietspad in beslag nemen, komen langzamere weggebruikers in het gedrang. In sommige gemeenten is het wellicht tijd om na te denken over stroken voor snel en langzamer verkeer. Hierdoor kunnen senioren zich veiliger door het verkeer bewegen.
- **Stimuleer eigen vervoer:** Stimuleer gezond en actief vervoer voor ouderen die willen blijven fietsen of wandelen. Zorg voor veilige fietsenstallingen en bied de mogelijkheid van fiets- of wandelmaatjes.
- **Seniorvriendelijke inrichting:** Bij (her)inrichting van kruispunten: verleng oversteektijden, installeer akoestische signalen voor slechtzienden en zorg voor brede, verlaagde stoepen. Ook het egaal maken van trottoirs en fietspaden draagt voor ouderen bij aan een groter gevoel van (verkeers) veiligheid.
- **Bereikbaar openbaar vervoer:** Plaats bushaltes binnen bereikbare afstand van seniorenwoningen, met bankjes, beschutting en lage instapbussen. Werk samen met vervoerders aan toegankelijkheid en gebruiksgemak van het openbaar vervoer in de nabije omgeving van de woonplaats. Zorg ook dat vertrek- en aankomsttijden voor iedereen beschikbaar en bereikbaar zijn.
- **Behoud openbaar vervoer:** Voorkom dat buslijnen in dunbevolkte wijken verdwijnen. Subsidieer alternatieven zoals buurtbussen, gerund door vrijwilligers of denk aan Regiotaxi's.

9 Financiën

Financiële draagkracht en ervaren bestedingsruimte zijn belangrijk om, naast het voorzien in de levensbehoefte, ook sociale contacten te onderhouden. Ouderen met een klein inkomen verdienen extra hulp.

- **Korting vereniging:** Vergoed (een deel van) de contributie van het lidmaatschap van een vereniging, zodat ook AOW'ers met een laag inkomen lid kunnen worden.
- **Informatievoorziening:** Bied duidelijk informatie over financiële regelingen, zoals de Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO) maar ook gemeentelijke regelingen.
- **Schuldhulpverlening:** Van de ouderen in de financieel kwetsbare groep, geeft 1 op de 3 aan moeite te hebben om rond te komen. Probeer in beeld te krijgen welke ouderen schulden hebben en ga samen met hen na hoe deze schulden opgelost kunnen worden.

Tot slot

ANBO-PCOB heeft onder het Nationaal Seniorenpanel en de leden een onderzoek uitgezet naar de seniorvriendelijkheid van gemeenten. De bedoeling is om het onderzoek jaarlijks te herhalen.

Ouderen hebben het over het algemeen goed in Nederland. Maar er zijn natuurlijk verschillen, afhankelijk van inkomen, opleiding, achtergrond, gezondheid en het sociale netwerk. Dat zijn wel bepalende factoren of iemand in staat is zelfredzaam de weg naar het behoud van kwaliteit van bestaan te vinden. Gemeenten spelen een belangrijke rol in het creëren van de randvoorwaarden zoals huisvesting, de voorzieningen in de wijken en de ondersteuning als het minder goed gaat en er hulp nodig is.

In zijn algemeenheid betekent dit voor gemeenten dat de basis op orde moet zijn: goede woningen, een veilige en toegankelijke openbare ruimte, bereikbare voorzieningen en echte aandacht voor ouderen met voor deze groep passend beleid.

Wat ouderen belangrijk vinden:

- **Woningaanbod en doorstroming:** behoefte aan passende, betaalbare seniorenwoningen
- **Toegankelijkheid en onderhoud openbare ruimte:** slecht onderhouden trottoirs, betere voetpaden, oversteekplaatsen
- **Bereikbaarheid en mobiliteit:** slecht bereikbaar openbaar vervoer, niet op loopafstand, wens voor buurtbussen, lagere snelheden
- **Luisteren en omgaan met ouderen:** gemeente zijn te afstandelijk en bureaucratisch
- Wens voor meer ontmoetingsplekken en activiteiten
- Meer openbare toiletten

Oproep!
We roepen gemeenten op om mee te doen met de vragenlijst en deze onder burgers vanaf 65+ uit te zetten. Samen moeten we daarmee Nederland en alle gemeenten seniorvriendelijk kunnen maken en zo te zorgen dat mensen fijn ouder kunnen worden en de zo gewenste kwaliteit van bestaan behouden.

DE SENIOREN COALITIE

Hét samenwerkingsverband van seniorenorganisaties

ANBO PCOB Samen sterk

Koepel Gepensioneerden De kracht van senioren

SOMNL Samen voor ouderen met een migratieachtergrond in Nederland

KBO Noord-Holland

KBO Gelderland seniorendoenmee!

kbo Zuid-Holland voor senioren van vandaag en morgen

NOOM

De ouderenorganisaties ANBO-PCOB, Koepel Gepensioneerden, de KBO-bonden Noord-Holland, Zuid-Holland en Gelderland, NOOM en SOMNL werken samen in de Seniorencoalitie. Samen behartigen ze de belangen van alle senioren in Nederland. En samen laten ze de stem van ouderen nóg krachtiger horen. Dat doen ze zowel in Den Haag als regionaal en lokaal. Belangrijke thema's zijn pensioen, koopkracht, wonen, veiligheid, welzijn, digitalisering, voorzieningen in de wijken, gezondheidszorg en beeldvorming.

De Gemeenteraadsverkiezingen, die plaatsvinden op woensdag 18 maart 2026, zijn een goede reden om deze thema's over het voetlicht te brengen en onder de aandacht van toekomstige wethouders en gemeenteraadsleden. Welke gemeente wil nu niet de meest seniorvriendelijke gemeente van Nederland zijn? Met deze tipgids moet dat lukken!

Deze gids is gemaakt door ANBO-PCOB op basis van onderzoek van het Nationaal Senioren Panel van ANBO-PCOB in samenwerking met de Haagse Hogeschool.

ANBO PCOB

De kracht van Erfgoed in de Friese gemeenten!

Aanbevelingen aan de te vormen colleges van burgemeester en wethouders in de Friese gemeenten, aan de op 18 maart 2026 gekozen raadsleden en aan de betrokken beleidsambtenaren, maar vooral ook aan de formateur voor de nieuwe colleges.

Betekenis Erfgoed

Ons cultureel erfgoed zorgt er mede voor dat de ruimte waarin we wonen mooi en leefbaar is. Mensen zijn aantoonbaar gelukkiger wanneer ze wonen in een omgeving die rijk is aan natuur en cultuurhistorie. Erfgoed geeft identiteit en houvast aan de samenleving en aan mensen als individu. In immateriële vorm is ons erfgoed zichtbaar en voelbaar in streektalen, verhalen, tradities, ambachten. Materieel zijn vooral de landschappen, groen erfgoed (bijzondere tuinarchitectuur, monumentale parken, beeldbepalende bomen) maar ook gebouwen als molens, kerken en boerderijen en de roerende collecties karakteristiek voor Fryslân. Goed onderhouden erfgoed versterkt de economische waarde van een regio en heeft een positief effect op recreatie en toerisme.

Urgentie Erfgoed

De opgaven van nu - zoals bouwbehoefte, energietransitie, klimaatadaptatie - hebben grote invloed op de inrichting van de ruimte. Goede inpassing van ons landschappelijk, monumentaal en archeologisch erfgoed is daarbij geboden. Het gaat er om dat onze regionale geschiedenis en ons erfgoed in de steden, dorpen en 'mienskip' zichtbaar en voelbaar zijn en blijven. Het culturele erfgoed van uw gemeente is geen vanzelfsprekendheid, maar vraagt om voortdurende zorg, aandacht en een integrale aanpak, zodat ook toekomstige generaties hier geworteld blijven.

Ons aanbod

Wij, de ondertekenaars van dit manifest, zetten ons ieder op eigen terrein in voor het maatschappelijk belang van erfgoedbehoud.

Wij geven hierbij 5 adviezen voor behoud en versterking van het Friese erfgoed, waarmee u in uw gemeente het verschil kunt maken.

1. **Houd bij ontwikkelingen rekening met erfgoed en de omgeving**

Monumenten zijn geen eilanden. Ze maken onderdeel uit van onze leefomgeving. Houd daarom bij ontwikkelingen rekening met én het monument én de omgeving. Wijs, naast beschermde gezichten, ook de nodige biotopen aan, zodat ontsierende bebouwing en aangetaste gezichtslijnen rondom een bijzonder erfgoedpand voorkomen worden. Bescherm het groen in de dorpen en buurten, de historische begraafplaatsen, onze landschappen en ook ons blauwe erfgoed waartoe ook de kenmerkende historische (op-)vaarten behoren met het daaraan verbonden waterschapserfgoed. Ze vormen een wezenlijk element voor de identiteit van onze samenleving. Sommige gemeenten vragen, in het kader van participatie, experts én bewoners de bijzondere locaties te benoemen die hun gemeente rijk is. Dit levert meestal mooie inzichten op. Deze inzichten moeten in een omgevingsplan goed geborgd worden. Wij, de erfgoed, natuur- en landschapsorganisaties verenigd in het Platform Fryske Monuminte-Organisaasjes, willen u daarbij ondersteunen en een aanbod doen. Vanuit de urgentie en het erfgoedbelang voor Fryslân, brengen wij onze deelbelangen vanuit een proactieve houding bij elkaar en bieden u dit aan met het verzoek deze belangen in het Omgevingsplan te borgen. In het belang van erfgoed, natuur, landschap en omgevingskwaliteit, willen wij u helpen met het aandragen van kennis en samenwerken op basis van onze gemeenschappelijke missie(-s) en belangen.

2. **Voer een actief beleid**

Om inzichten goed te borgen heeft een gemeente een actueel erfgoedprogramma nodig als uitwerking van de omgevingsvisie en de borging in de omgevingsplannen. De gemeente is het bevoegd gezag waar het gaat om adequate zorg voor erfgoed. Cultuurhistorische waardenkaarten kunnen bijvoorbeeld verwijzen naar gebouwen of landschappen waarvoor altijd een afweging moet worden gemaakt.

Het zou daarbij niet alleen om aangewezen monumenten moeten gaan. Ook karakteristieke panden, groen en archeologie dragen bij aan de regionale identiteit. Leg ze vast in de omgevingsplannen. En handel naar het door Nederland en de VNG ondertekende Verdrag van Faro. Dit verdrag zet niet het monument centraal, maar de mensen die zich met het erfgoed verbonden voelen. Het richt zich op de maatschappelijke waarden van erfgoed en op het recht van inwoners om actief deel te nemen aan erfgoedzorg. Daarmee sluit Faro aan bij de gemeentelijke opgaven als het versterken van participatie, het verbeteren van leefbaarheid en het vergroten van vertrouwen tussen inwoners en overheid.

3. Borg capaciteit en kennis

Voldoende kennis en menskracht binnen het ambtelijk apparaat, liefst geborgd door de aanstelling van erfgoedambtenaren, is voor iedere gemeente cruciaal om erfgoedbeleid breed en in samenwerking met andere domeinen, dus integraal naar de omgevingswet, in de gemeente te laten landen. We zien hiervoor gelukkig steeds meer aandacht. Daarbij kan iedere ambtenaar terugvallen op de aanwezige kennis van het Steunpunt Monumentenzorg Fryslân en de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed (RCE). En uiteraard ook op ons allemaal, de ondertekenaars van dit manifest. Benut inzake kennis, kunde en capaciteit hiervoor ook het Stimuleringsprogramma Erfgoed & Overheid van het rijk. Vanaf 1 januari jl. t/m 2029 is er landelijk € 16 miljoen beschikbaar waaruit gemeenten voor allerlei producten en diensten zoals cultuurhistorische waardenkaarten, gebiedsbiografieën, gezamenlijke regio-archeologen en juridische planondersteuning een Decentrale Uitkering kunnen aanvragen. Producten om ‘de basis op orde’ te krijgen en om een volwaardige inbreng te realiseren van erfgoed bij ruimtelijke plannen en instrumenten van de omgevingswet. Daarnaast is digitalisering en een goede ontsluiting van archieven belangrijk. Archieven zijn ons cultureel geheugen en voor zowel materieel als immaterieel erfgoed van groot belang.

4. Waak voor het beheer en behoud van gebouwd én groen erfgoed

Waardekaarten en monumentenlijsten geven ambtenaren over het algemeen een goed zicht op de waardevolle erfgoedpanden en monumenten binnen hun grenzen, maar ze zeggen nog niets over hun conditie. Toezicht en handhaving is en blijft belangrijk om verpaupering van erfgoedpanden en mogelijke ongelukken te voorkomen. Archeologisch en groen erfgoed dient in het toezicht ook meegenomen te worden, want dat heeft de afgelopen jaren onder meer sterk te lijden gehad van afwisselend droogte en extreme nattigheid. Maatwerkoplossingen en het ondersteunen van herbestemming helpen ook voor de instandhouding van juist vaak beeldbepalend erfgoed dat moeilijk rendabel te maken is. Kerken en molens hebben het gezien de sterk gestegen kosten voor onderhoud en energie zwaar en dit zijn nu juist de gebouwen die zowel aan de buitenkant als aan de binnenkant voor de gemeenschap behouden moeten blijven.
Koester ons uniek agrarisch erfgoed, de kathedralen van het Friese platteland.

5. Benut erfgoed!

Versterk het cultureel en toeristische netwerk waar mogelijk, want daarmee versterken we de toeristische aantrekkingskracht van de Friese gemeenten en ook Fryslân als provincie. Steun als gemeente daarom lokale stichtingen en organisaties die hiervoor niet altijd de middelen en netwerken hebben om hun erfgoed zichtbaar te maken voor een breed publiek. Stimuleer de onderlinge samenwerking, dit versterkt bovendien de sociale verbanden binnen de mienskip en daarmee de (be)leefbaarheid. Het is een randvoorwaarde voor succes. Aandacht voor herbestemming kan ook veel brengen, daarbij is een monument toegankelijk maken of houden een belangrijk thema. Hier moeten zorgvuldige afwegingen gemaakt worden die bij voorkeur omkeerbaar zijn. Investering in verduurzaming van gebouwd erfgoed blijft van groot belang. Met de mogelijke verplichting van een energielabel voor monumenten neemt de druk op monumenten alleen maar toe. Relatief eenvoudige maatregelen kunnen al veel winst opleveren voor eigenaren en de gemeenschap, maar het blijft wel maatwerk.

Op basis van het voorgaande willen wij u 9 aanbevelingen doen om erfgoed bij te laten dragen aan herkenbare en betekenisvolle plekken in de toekomst:

1. **Benoem een portefeuillehouder erfgoed in het college van B&W**

Erfgoed raakt meerdere beleidsterreinen en vraagt om duidelijke bestuurlijke inbedding. Door erfgoed expliciet te beleggen bij een portefeuillehouder binnen het college van B&W ontstaat duidelijkheid over verantwoordelijkheden. Dit helpt om gebouwd, groen en roerend erfgoed en archeologie tijdig te betrekken bij ruimtelijke en maatschappelijke opgaven.

2. **Veranker erfgoedbeleid in omgevingsbeleid**

In de komende periode heeft u de gelegenheid om erfgoed te verankeren in uw omgevingsbeleid. Het is wettelijk verplicht om dit uit te voeren en op te nemen in het omgevingsplan dat er in 2032 moet liggen. Inventarisatie van de cultuurhistorische en archeologische waarden in uw gemeente vormen een belangrijke voorbereiding voor zorgvuldige keuzes en toekomstgericht beleid.

3. **Laat erfgoed leven**

Plaatsen krijgen betekenis wanneer erfgoedverhalen zichtbaar en toegankelijk zijn. Deze verhalen vergroten betrokkenheid van inwoners, saamhorigheid, en begrip voor ruimtelijke keuzes.

4. **Behoud door te ontwikkelen**

Bij erfgoed staat soms de huidige functie onder druk, zoals bij religieus erfgoed. Dit vraagt om strategische keuzes over toekomstig gebruik. Een kerkenvisie of vastgoedstrategie kan de gemeente richting geven aan ontwikkelingen en voorkomen dat keuzes pas aan de orde komen wanneer ingrijpen onvermijdelijk is. Ook agrarisch erfgoed dat vrijkomt, is een kans voor ontwikkeling.

5. **Waardeer vrijwilligers en betrokkenen**

Erfgoed is bij uitstek een domein waarin veel vrijwilligers en lokale organisaties actief zijn. Zij beschikken over kennis van plekken, verhalen en ontwikkelingen die vaak over lange tijd is opgebouwd. Door deze betrokkenen te faciliteren en actief te betrekken bij afwegingen, benut u bestaande expertise en versterkt u het draagvlak voor besluiten.

6. **Stimuleer duurzame monumentenzorg**

De energietransitie leidt voor erfgoed in uw gemeente tot extra uitdaging. Door monumenteigenaren te ondersteunen met expertise en het delen van ervaringen, kan de gemeente bijdragen aan verduurzaming die recht doet aan zowel erfgoedwaarden als toekomstbestendigheid.

7. **Bewaar en deel het verleden**

Archieven en cultuurhistorische collecties vormen een belangrijke basis voor inzicht in de geschiedenis en ontwikkeling van uw gemeente. Deze kennis ondersteunt niet alleen onderzoek, maar ook beleidsvorming en ruimtelijke afwegingen. Omgang en gebruik van deze bronnen vraagt aandacht en passende expertise. Van groot belang is goede digitale toegankelijkheid van deze bewaarde bronnen voor een breed publiek.

8. **Betrek erfgoed vroeg**

Door erfgoed vroegtijdig en integraal mee te nemen in beleidskeuzes en gebiedsontwikkeling, ontstaat ruimte voor betere besluiten. Besluiten die niet alleen functioneel zijn op de korte termijn, maar ook waarde toevoegen op de lange termijn en recht doen aan wat inwoners belangrijk vinden.

9. **Gebruik erfgoed als hulpmiddel**

Erfgoed kan dienen als een waardevolle lens bij de keuzes die voorliggen. Niet als extra opgave, maar als hulpmiddel om kwaliteit en samenhang te borgen.

Wij, de erfgoed-, natuur- en landschapsorganisaties verenigd in het Platform Fryske Monuminte-Organisaasjes, helpen u graag bij de uitwerking van deze punten en wensen u bovenal een goede formatie en betekenisvolle periode in uw werk toe.

Met vriendelijke groet,

Johanneke Liemburg,
Voorzitter Platform Monuminte-organisaasjes Fryslân (PFM)

Namens de volgende organisaties:

- Stichting Alde Fryske Tsjerken
- Stichting Beheer Kerkelijke Gebouwen Noord-Nederland
- Monumentenwacht Fryslân
- Stichting De Fryske Mole
- Boerderijenstichting Fryslân
- Stichting Staten en Stinzen
- Stichting Waterschapserfgoed
- Stichting Industrieel Erfgoed in Friesland
- Erfgoedvereniging Heemschut, Provinciale Commissie Friesland
- Stichting Interieurs in Fryslân
- Stichting Noordelijke Lustwarande
- Stichting Fries Erfgoed Collectief (FEC)
- Vereniging Neo-Klassicistisch Wonen Friesland (VKF)
- Museumfederatie Fryslân/ Stichting Erfgoed & Publiek
- Nederlandse Tuinenstichting
- Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân
- It Fryske Gea
- Landschapsbeheer Friesland
- Natuurmonumenten
- Stichting DBF

Contactgegevens Platform Monuminte-organisaasjes via Steunpunt Monumentenzorg Fryslân:
info@monumentenzorg.frl | 058-2666617 | 06-57310787 (Dick Bloemhof)

Onderwerp: 2de BRANDBRIEF - Forensenbelasting - Simpel Bewijs leidt tot Afschaffing.

> U ontvangt niet vaak e-mail van richard.klein278@gmail.com. Ontdek waarom dit belangrijk is

Deze brandbrief is bestemd voor het Europese Hof in Den Haag en de Hoge Raad en bevat zeer simpel bewijs dat forensenbelasting discriminerend is.

Zie eerst paragraaf -1-.

T.a.v. Advocaten-Generaal (belasting) van de Hoge Raad:

P.J. Wattel (Peter) - (sectievoorzitter) P.J.Wattel@uva.nl & info@hogeraad.nl

(Alle gemeenten wachten met smart op zijn reactie!).

C.M. Ettema (Cora) via nob@nob.net & info@hogeraad.nl

R.J. Koopman (Robert Jan) info@hogeraad.nl & via redactie@mr-magazine.nl

M.R.T. Pauwels (Melvin) info@hogeraad.nl

Kopie aan:

- Alle gemeenten. (Graag lezen. Dit is het vervolg op mijn eerdere brandbrief. Een reactie is niet nodig. Ik weet dat u desperaat bent voor een antwoord van het Hof en de Hoge Raad).
- Rechterlijke instanties in Nederland
- VNG, Commissie Christiaanse, redacties en advocaten
- YouTube https://youtu.be/2dPZEGmAWoU (met een link naar deze brandbrief)
- Rechtenstudenten (redactie@hetrechtenstudentje.nl)
- Hoogleraren, om dit onderwerp als oefen vraagstuk te gebruiken.

Onderwerp: Afschaffing forensenbelasting vanwege bewezen discriminatie.

De gemeenten zijn zeer geïnteresseerd in de reactie van de Hoge Raad op deze tweede brandbrief.

Jammer dat de Hoge Raad mijn eerste brandbrief van 20 januari 2026 heeft geweigerd.

Dit omdat zij niet wilden ingaan op individuele gevallen.

Het ging om de casus Uitgeest, die ik als voorbeeld had gebruikt.

Er zijn nog 28 andere casussen die ik ook had kunnen gebruiken.

Hopelijk kunnen de griffiers mij nu wel verder helpen.

Tenzij de griffiers structureel alles moeten blokkeren van de raadsheren?

Ik hoop zeker dat het Europese Hof inziet dat mijn brandbrief belangrijk is om de rechtsstaat te herstellen.

Gelukkig hebben veel gemeenten wel gereageerd op mijn eerste brandbrief.

Zij wachten op een reactie van het Hof en van Peter Wattel.

-1- Eerst even een simpele uitleg zodat iedere leek in Nederland (en landen om ons heen) begrijpt om welke discriminatie het gaat.

Forensenbelasting is eigenlijk een soort toeristenbelasting voor je vakantiewoning.

Ik gebruik een voorbeeld: Twee personen hebben ieder hun eigen vakantiewoning.

De ene eigenaar, dhr. Forens, moet forensenbelasting betalen.

De andere eigenaar, Mevr. Twin hoeft niets te betalen.

Dhr. Forens woont zelf buiten de gemeente en mevr. Twin in de gemeente.

Mevr. Twin is dus een inwoonster en voor een inwoonster ontvangt de gemeente subsidie van het rijk.

Voor de vakantiewoning van mevr. Twin ontvangt de gemeente echter GEEN subsidie van het rijk.

Voor de vakantiewoning van dhr. Forens ontvangt de gemeente ook GEEN subsidie van het rijk.

Om het ontstane ‘tekort’ te compenseren heft de gemeente WEL forensenbelasting bij dhr. Forens en GEEN forensenbelasting bij mevr. Twin!

Dit is de discriminatie en dit stel ik aan de kaak in deze brandbrief.

Nu weet elke student, elke forens en zelf mensen die niet bekent zijn met de forensenbelasting hoe deze discriminatie in elkaar steekt.

-2- Na mijn eerste brandbrief zijn alle gemeenten nu op de hoogte van het feit dat forensenbelasting discriminerend is.

Dat de meeste gemeenten goed begrepen hebben dat het om discriminatie gaat blijkt uit de gedetailleerde reacties die ik mocht ontvangen.

Hartelijk dank daarvoor!

Veel gemeenten vinden dat ze echter, ondanks mijn waarschuwing, rustig door kunnen gaan met deze discriminatie, omdat de Hoge Raad ook discrimineert.

Dat dit gebaseerd is op een grove fout vinden de gemeenten niet belangrijk.

Alle ogen zijn nu gericht op de Hoge Raad.

Wat gaan zij doen n.a.v. deze brandbrief?

Een zeer interessante en eerlijke reactie heb ik gekregen van een grote gemeente uit Friesland.

Deze gemeente vindt de stap te groot om de forensenbelasting af te schaffen en hebben besloten om door te gaan met discrimineren.

De uitgebreide uitleg van deze gemeente en mijn reactie vindt u in bijlage 1.

-3- Hoe kunnen we deze discriminatie nog verder verduidelijken?

Indien een inwoner verhuist naar een andere gemeente en zijn woning verkoopt aan iemand die nieuw in de gemeente is komen wonen, dan krijgt de gemeente gewoon weer 1x de bijdrage uit het Gemeentefonds.

Maar verkoopt de inwoner zijn woning aan een forens dan krijgt de gemeente 1x minder deze bijdrage.

Verkoopt hij zijn woning aan een TWIN dan krijgt de gemeente ook 1x minder deze bijdrage. Dan blijkt nogmaals dat forens en TWIN gelijk zijn.

Waarom beweren de gemeente, de rechter en de Hoge Raad dan dat de TWIN een inwoner is?

Dat is misleidend en onjuist.

De forens en de TWIN zijn echt gelijke gevallen.

Ze mogen nooit ongelijk behandeld worden.

-4- Welke rechtvaardiging wordt door de gemeente gebruikt?

De gemeente vindt dat forensenbelasting is toegestaan en 'juridisch goed onderbouwd is'.

In de gemeentelijke verordeningen en de gerechtelijke uitspraken lezen we dat de gemeente een bijdrage krijgt uit het Gemeentefonds voor iedere inwoner.

Een forens (niet-inwoner) is geen inwoner en daarom krijgt de gemeente geen bijdrage voor deze niet-inwoner.

Om dit 'tekort' te compenseren mogen gemeenten forensenbelasting heffen.

Dit dient als rechtvaardiging.

Ook de rechters hebben deze rechtvaardiging vaak gebruikt in hun uitspraken.

-5- Waarom is deze rechtvaardiging onjuist?

De gemeente stelt dat ze wel een bijdrage krijgen voor een inwoner. En dat klopt. Ze krijgen deze bijdrage voor elke inwoner. Echter krijgen ze deze bijdrage niet nogmaals als deze inwoner ook nog een tweede-woning-eigenaar is, ook wel een TWIN genoemd. Dat betekent dat de gemeente geen bijdrage krijgt voor een tweede-woning-eigenaar (TWIN) en ook niet voor een forens.

Dan mag de gemeente deze twee personen niet ongelijk behandelen.

De fout die de gemeente maakt is dat ze een inwoner gelijkstellen aan een TWIN.

Elke TWIN is ook een inwoner, maar elke inwoner is nog geen TWIN.

(Een hond is een dier op 4 poten. Een dier op vier poten hoeft nog geen hond te zijn).

De TWIN wordt dus niet meegenomen in de vergelijking die de gemeente gebruikt als rechtvaardiging.

Dat houdt in dat de gemeentelijke verordeningen niet correct zijn omdat er geen juiste rechtvaardiging aan ten grondslag ligt.

Dus mag de gemeente geen forensenbelasting heffen.

De rechters hebben deze foute rechtvaardiging ook steeds genoemd in hun uitspraken.

Daarom zijn de rechters en is de Hoge Raad mede schuldig aan deze discriminatie.

-6- Mag onderscheid gemaakt worden op basis van iemands woonplaats?

Onderscheid maken op basis van afkomst of herkomst of hoofdverblijf is bij de wet verboden. Dit kan dus niet als reden gebruikt worden.

-7- Is er dan een verschil in kosten voor de gemeentelijke voorzieningen?

De kosten voor de gemeentelijke voorzieningen voor de forens worden vaak als additionele reden gebruikt om forensenbelasting te mogen heffen. Helaas voor de gemeente zijn deze kosten voor forens en TWIN gelijk. Deze reden kan dan ook niet als additionele rechtvaardiging beschouwd worden.

-8- Welk ‘tekort’ ontstaat bij een forens?

De gemeente beweert dat er een ‘tekort’ ontstaat doordat ze geen bijdrage uit het gemeentefonds krijgen voor een forens. Maar kijken we naar de uitgaven voor de forens, dan zijn die slechts een fractie van een inwoner. Denk aan de hoge uitgaven die de gemeente heeft voor het sociale domein bij de inwoner. Dit speelt niet bij een forens en ook niet bij een TWIN. Er is dus geen ‘tekort’, maar een surplus in de gemeentekas.

Dit heeft niets met de discriminatie te maken maar geeft wel aan dat de gemeente de schijn wekt dat ze bij forensen minder in kas overhouden terwijl het tegendeel waar is.

Dat geeft een zeer onbetrouwbare indruk.

Misschien vinden gemeenten dat forensen genoeg geld hebben zodat gemeenten extra belastinggeld mogen verlangen van forensen. Maar waarom heffen ze dan geen belasting bij de TWINs (tweede-woning-eigenaren die IN de gemeente wonen). Zij zijn immers gelijke gevallen. Zuivere discriminatie!

-9- Waarom hebben de rechters de laatste decennia steeds de gemeente gelijk gegeven?

Dit deden ze op aanwijzing van de Hoge Raad.

Rechters konden nooit onafhankelijk bepalen wat de juiste uitspraak moest zijn.

Ongetwijfeld was dan de forensenbelasting al decennia geleden afgeschaft.

Voor gedupeerden is op deze wijze hun recht op een eerlijk proces ontnomen.

-10- Wat kunnen we de beleidsmakers verwijten?

De beleidsmakers hebben de aanbevelingen van de commissie Christiaanse in de wind geslagen. De leden van de commissie Christiaanse hebben al sinds eind jaren tachtig aangegeven dat de huidige wetgeving aangepast moet worden.

Op 18 juni 2024 ontving ik deze tekst van de huidige voorzitter:

”De problematiek is reeds bekend bij beleidsmakers in Den Haag”

Zie bijvoorbeeld deze bouwstenennotitie:
https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/18/herziening-gemeentelijk-belastinggebied

“Hierin wordt reeds geopperd de forensenbelasting op te laten gaan in een nieuwe verblijfsbelasting en wordt ook erkend dat deze heffing veel weerstand oproept en als oneerlijk wordt ervaren door belastingplichtigen.”

De rijksoverheid heeft deze pagina ondertussen ten einde raad maar verwijderd.

Niemand wil meewerken.

Valt het u ook op dat de voorzitter het woord oneerlijk gebruikt?

-11- Waarom heeft het Europese Hof niet ingegrepen?

Dat is een goede vraag.

Welke argumenten heeft de Hoge Raad gebruikt om het Hof te overtuigen dat ze niet discrimineren?

Ze hebben gesteld dat de gemeente wel een bijdrage krijgt voor de inwoner en niet voor een forens.

We weten nu dat dit onjuist is.

Ze krijgen namelijk ook geen bijdrage voor een tweede-woning-eigenaar (TWIN) die in de gemeente zijn hoofdverblijf houdt.

Door niets te schrijven over de TWIN en deze volledig buiten beschouwing te laten is het gelukt om het Hof te overtuigen dat er niet gediscrimineerd wordt.

Het Europese Hof had veel scherper moeten zijn.

Het Hof dient dan ook herstellende acties te nemen en alsnog de Hoge Raad om uitleg te vragen.

Zoals al eerder vermeld: De problematiek is reeds bekend bij beleidsmakers in Den Haag!

Waarom bestaat deze discriminatie dan nog steeds?

-12- Hoe zit het met de Gemeentewet artikel 223?

De Gemeentewet artikel 223 geeft netjes aan dat de gemeente mag heffen.

Dat lijkt allemaal juist te zijn.

Alleen moet de gemeente nog even rechtvaardigen dat dit niet voor discriminatie zorgt.

En hier gaat het fout.

De gemeente mag dus wel deze wet gebruiken, maar door een onjuiste rechtvaardiging discrimineren ze.

Het is natuurlijk zo dat de discriminatie in de Gemeentewet artikel 223 zelf zit.

Rechters mogen niet oordelen over de wet.

Maar dat betekent nog niet dat ze deze discriminatie goed mogen keuren.

De beleidsmakers hadden deze wet NOOIT mogen aannemen.

-13- Kunnen we de landelijke politiek om een oplossing vragen zoals de VNG heeft voorgesteld?

Dit is onnodig.

Waarom zouden we de landelijke politiek vragen of er wel of niet gediscrimineerd mag worden?

Het antwoord moge duidelijk zijn.

Discrimineren mag NOOIT.

Het zou beter zijn als de landelijke politiek zelf de beslissing zou nemen om deze wet te schrappen.

-14- Wat is de reactie van gemeenten op deze discriminatie?

Steeds meer gemeenten hebben al toegegeven dat ze discrimineren.

Toch vinden ze dat ze de oneerlijk ontvangen belastinggelden niet kunnen missen.

Geen enkele gemeente is in staat geweest om met goede tegenargumenten te komen. Logisch, want die bestaan gewoon niet.

Wel is duidelijk geworden dat gemeenten het totaal niet interesseert of ze nu wel of niet discrimineren.

Het geld is alleen belangrijk.

Daarom staan 138 gemeenten die forensenbelasting heffen op de discriminatie lijst. Zie bijlage 3.

-15- Wat doet de Hoge Raad nu? (Hier volgt mijn persoonlijke voorspelling:)

De verwachting is dat de HR het gewoon riskeert om niets te doen.

Ze ontvangen bijna dagelijks protestbrieven over de forensenbelasting.

De HR is al eerder door mij op deze discriminatie gewezen en toen vonden ze het ook niet nodig om hier iets aan te doen.

Ik weet niet precies wat er zich achter de schermen afspeelt, maar ik heb het gevoel dat de HR bewust deze forensenbelasting in stand wil houden en geen probleem heeft met deze discriminatie.

Waarom weerhouden ze rechters immers om vrij en onafhankelijke uitspraken te doen?

En waarom nemen ze de aanbevelingen van de commissie Christiaanse niet serieus?

Ook hebben tijdens rechtzaken advocaten vaak aangegeven dat de forensenbelasting discriminerend is.

Waarom deze oneerlijke opstelling?

Tenslotte:

Mijn verzoek is om de forensenbelasting onmiddellijk af te schaffen.

Niemand mag meer een aanslag forensenbelasting ontvangen in 2026.

Gewoon stoppen.

Ik zal ervoor zorgen dat iedereen in Nederland op de hoogte wordt gebracht van deze misstand.

Ook onze buurlanden worden door mij verwittigd, zowel in het Engels als in het Duits.

Ik denk dat de waardering voor de Hoge Raad iets zal gaan zakken.

(Misschien wordt de term forensenbelastingschandaal wel straks gebruikt?)

De grote vraag zal zijn of het Rijk aan de gemeenten schadevergoeding moet gaan betalen wanneer zij in 2026 en daarna geen forensenbelasting meer mogen heffen.

Maar ook de vraag hoe de gedupeerden hun geld terug kunnen krijgen.

Ik hoop nu echt dat de Hoge Raad en het Europese Hof besluiten dat gemeenten niet langer mogen discrimineren.

Het is nu voor iedereen overduidelijk geworden dat de forensenbelasting discriminerend is.

Hoogachtend,

Richard Klein

Richard.klein278@gmail.com

+++++

Bijlage 1 - Brief met reactie op mijn 1ste brandbrief van een grote gemeente uit Friesland.

Onderwerp: Afschaffing Forensenbelasting

Beste heer Klein,

Ik heb uw brief ontvangen, waarin u uw visie geeft op de toepassing en juridische basis van de forensenbelasting. Uw brief is besproken met het college van burgemeester en wethouders. Deze reactie is het gevolg van die bespreking.

De gemeente xxxxx heeft kennisgenomen van uw standpunt dat de huidige wettelijke regels, waaronder artikel 223 van de Gemeentewet, volgens u leiden tot een ongerechtvaardigd onderscheid tussen verschillende groepen belastingplichtigen. U verwijst hierbij onder andere naar het onderscheid tussen inwoners, niet-ingezetenen en eigenaren van tweede woningen. Ook merkt u op dat naar uw oordeel bepaalde rechterlijke uitspraken onjuist zijn geïnterpreteerd of toegepast.

De gemeente xxxxx vindt het belangrijk om te benadrukken dat de bevoegdheid om forensenbelasting te heffen direct voortvloeit uit de Gemeentewet. Dit is landelijke wetgeving die wordt vastgesteld door de regering en het parlement. Alleen de wetgever kan deze wettelijke grondslag wijzigen. Gemeenten zijn verplicht de geldende wet- en regelgeving uit te voeren en hebben niet de bevoegdheid om bepalingen uit de Gemeentewet buiten werking te stellen, aan te passen of zelfstandig anders uit te leggen.

De uitleg van wettelijke bepalingen, waaronder artikel 223 van de Gemeentewet, ligt bij de rechterlijke macht. De Hoge Raad is daarbij het hoogste rechtsorgaan. Deze instantie bewaakt een uniforme en consistente toepassing van het recht en heeft in eerdere uitspraken duidelijkheid gegeven over de rechtmatigheid en reikwijdte van de forensenbelasting. Gemeenten zijn verplicht deze jurisprudentie te volgen zolang geen andersluidend oordeel is gegeven.

Tegen deze achtergrond merk ik op dat de gemeente xxxxx de ontwikkelingen rond dit onderwerp nauwlettend volgt. Als er nieuwe uitspraken van de Hoge Raad volgen die

invloed kunnen hebben op de interpretatie van artikel 223 van de Gemeentewet, dan zal de gemeente xxxxx hier op inspelen. Dat houdt ook in dat rekening wordt gehouden met de mogelijkheid dat de wetgever in de toekomst besluit de wettelijke regeling voor de forensenbelasting aan te passen. Pas als dergelijke wijzigingen zich voordoen, zal beoordeeld worden of aanpassing van het gemeentelijke beleid noodzakelijk of wenselijk is.

Op dit moment bestaat er, op basis van de huidige wetgeving en rechtspraak, geen. aanleiding om vooruitlopend op mogelijke toekomstige ontwikkelingen het gemeentelijke beleid te wijzigen. De gemeente xxxxx vindt het belangrijk om de formele procedures en de verdeling van verantwoordelijkheden tussen wetgever, rechterlijke macht en gemeenten te respecteren. Dit standpunt is mede ingegeven vanuit de gedachte van de gemeenteraad om de belastingdruk niet op een kleine doelgroep te richten, maar meer te spreiden.

Ik vertrouw erop u met deze toelichting voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

De heffingsambtenaar van de gemeente xxxxxx

Mijn reactie op deze brief uit Friesland:

De Hoge Raad heeft een rechtvaardiging gebruikt die vals is.

Een forens en TWIN zijn gelijke gevallen!

Niemand mag discrimineren. De Hoge Raad niet. De gemeente niet. Ook niet op basis van jurisprudentie. De regering en het parlement niet. De landelijke politiek niet. Kortom, niemand.

Er is maar één oplossing: AFSCHAFFING!

+++++

Bijlage 2

(Deze informatie is alleen bestemd voor het Europese Hof)

Wat is ooit de aanleiding geweest voor mijn bezwaar tegen de forensenbelasting?

De aanleiding was dat ‘mijn’ gemeente de forensenbelasting had ingevoerd.

Mijn forensenbelasting-bezwaarschrift werd zonder reden afgekeurd.

Er was echter één beleidsmedewerker van de gemeente die mij 100% gelijk gaf.

Hij werd op een zijspoor gezet. De ombudsman wilde mij niet helpen en een oud-raadsheer adviseerde om niet tegen de gemeente te procederen omdat ik absoluut kansloos zou zijn.

Alle mogelijkheden om de waarheid boven tafel te krijgen werden mij ontnomen.

Dat zette mij aan het denken. Waarom is er geen openheid?

Dat de Hoge Raad discrimineert is mij duidelijk geworden na communicatie met een oud-raadsheer.

Zijn acties hebben er toe geleid dat ik er achter kwam dat meerdere raadsheren op de hoogte moeten zijn geweest van deze discriminatie.

Het is eenvoudig aan te tonen dat er opzet in het spel is.

Op verzoek kan ik hier aanvullende informatie over aanleveren.

(Nogmaals, deze bijlage 2 is alleen bedoeld voor het Europese Hof)

Bijlage 3

Lijst van 138 discriminerende gemeenten.

Zwaarste overtreder: de mooie kust-gemeente Bergen NH. Hier betaal je een astronomisch bedrag van €13.040,00 per vakantiewoning op basis van 4 mede-eigenaren.

1. Aa en Hunze
2. Aalsmeer
3. Aalten
4. Achtkarspelen
5. Alphen-Chaam
6. Ameland
7. Baarle-Nassau
8. Baarn
9. Barneveld
10. Berg en Dal
11. Bergeijk
12. Bergen (L)
13. Bergen (NH) De zwaarste overtreder! Jan Post ontkent dat hij discrimineert.
14. Beuningen
15. Blaricum
16. Bodegraven-Reeuwijk
17. Borger-Odoorn

18. Borsele
19. Boxmeer
20. Bronckhorst.
21. Bunschoten
22. Castricum
23. Coevorden
24. De Bilt
25. De Fryske Marren
26. De Ronde Venen
27. De Wolden
28. Den Helder
29. Dijk en Waard
30. Dinkelland
31. Drechterland
32. Dronten
33. Echt-Susteren
34. Ede
35. Eersel
36. Eijsden-Margraten
37. Elburg
38. Enkhuizen
39. Epe
40. Ermelo
41. Gennep
42. Goeree-Overflakkee
43. Goes
44. Gulpen-Wittem
45. Haaksbergen
46. Hardenberg
47. Harderwijk
48. Hattem
49. Heerenveen. Eerlijke gemeente. Toch gaan ze door met discrimineren.
50. Het Hogeland
51. Hilvarenbeek

52. Hof van Twente
53. Hollands Kroon
54. Hoogeveen. Niet te vertrouwen ambtenaren werken hier.
55. Hulst
56. Kaag en Braassem
57. Kapelle
58. Koggenland
59. Laren
60. Lochem
61. Losser
62. Maasgouw
63. Maashorst
64. Maastricht
65. Medemblik
66. Middelburg
67. Midden-Drenthe
68. Mook en Middelaar
69. Neder-Betuwe
70. Nieuwkoop
71. Nijkerk
72. Nissewaard
73. Noardeast-Fryslän
74. Noord-Beveland
75. Noordenveld
76. Noordwijk
77. Nunspeet
78. Oirschot
79. Oisterwijk
80. Oldebroek
81. Ommen
82. Ooststellingwerf
83. Opmeer
84. Ouder-Amstel
85. Peel en Maas

86. Putten
87. Raalte
88. Reimerswaal
89. Reusel-De Mierden
90. Rheden
91. Rijssen-Holten
92. Rucphen
93. Schagen
94. Schiermonnikoog
95. Schouwen-Duiveland
96. Sluis
97. Smallingerland
98. Staphorst
99. Stede Broec
100. Steenbergen
101. Steenwijkerland
102. Stichtse Vecht
103. Südwest-Fryslân
104. Terneuzen
105.Terschelling
106. Texel
107. Teylingen
108. Tholen
109. Tubbergen
110. Twenterand
111. Tynaarlo
112. Uitgeest
113. Uithoorn
114. Utrechtse Heuvelrug
115. Vaals
116. Veere
117. Vlieland
118. Vlissingen
119. Voorne aan Zee

120. Waalwijk

121. Waterland

122. West Maas en Waal

123. Westerveld

124. Westerwolde

125. Westland.

126. Weststellingwerf

127.Wierden

128. Wijdemeren

129. Winterswijk

130.Woensdrecht

131. Wormerland

132. Zaltbommel

133. Zandvoort

134. Zeewolde

135. Zuidplas

136. Zundert

137. Zutphen

138. Zwartewaterland

On Tue, 20 Jan 2026, 19:49 Richard Klein, <richard.klein278@gmail.com> wrote:

T.a.v.

-De gemeenteraad.

-Burgemeester en wethouders.

-Beleidsmedewerkers.

-Heffingsambenaren.

-Ombudsman.

Kopie: Het Hof, HR, VNG, redacties, FB-advocaten,YouTube.

Dit bericht is bestemd voor alle 138 gemeenten die forensenbelasting heffen, maar ook voor alle overige gemeenten die deze belasting in de toekomst wilden gaan heffen. De Hoge Raad heeft 'besloten' een juridisch correct standpunt in te nemen. Er is namelijk overduidelijk sprake van discriminatie en dat is ontoelaatbaar in onze rechtsstaat.

U kunt dan ook na 31 maart 2026 niet meer verwijzen naar oude uitspraken van rechters.

Elke gemeente is zelf wetgever en moet zelf bepalen of de ‘nu vervallen’ rechtvaardiging aanleiding is om de forensenbelasting te schrappen. De gewijzigde zienswijze is tot stand gekomen na evaluatie van mijn hieronder vermelde brandbrief aan de Hoge Raad.

+++++

KOPIE VAN BRANDBRIEF AAN DE HOGE RAAD:

Onderwerp: BRANDBRIEF t.a.v. P.J.Wattel - Forensenbelasting - Simpel Bewijs leidt tot Afschaffing.

T.a.v. Advocaten-Generaal (belasting) van de Hoge Raad

P.J. Wattel (Peter) - (sectievoorzitter) P.J.Wattel@uva.nl & info@hogeraad.nl

C.M. Ettema (Cora) via nob@nob.net & info@hogeraad.nl

R.J. Koopman (Robert Jan) info@hogeraad.nl & via redactie@mr-magazine.nl

M.R.T. Pauwels (Melvin) info@hogeraad.nl

Kopie: Alle gemeenten, ombudsman(nen), het Hof, advocaten, redacties, VNG en YouTube.

Geachte advocaten-generaal,

Alle gemeenten worden op de hoogte gebracht van deze misstand.

Ik stuur u met deze brandbrief het bewijs dat de forensenbelasting discriminerend is.

Ik heb dit gecommuniceerd met Jan Monsma (oud-raadsheer), prof.mr.dr. AW (Arjen) Schep, 33 gemeenten en 3 onafhankelijke advocaten.

Wilt u s.v.p. dit bewijs lezen en maatregelen nemen om deze discriminatie te beëindigen.

Graag ontvang ik een ontvangstbevestiging.

U moet nu ingrijpen om deze oneerlijke forensenbelasting onmiddellijk te stoppen.

Hoogachtend,

Richard Klein

Richard.klein278@gmail.com

HET BEWIJS:

Het is eenvoudig te bewijzen dat forensenbelasting op discriminatie gebaseerd is.

De gemeente maakt de fout om een (TW-IN) TWeede-woning-eigenaar die IN de gemeente woont een INWONER te noemen.

1) Welke personen vergelijken we?

-Een tweede-woning-eigenaar die buiten de gemeente woont is een FORENS.

-Een TWeede-woning-eigenaar die IN de gemeente woont wordt TW-IN genoemd.

Het enige verschil tussen FORENS en TWIN is dat ze niet dezelfde woonplaats hebben.

Maar iemand anders behandelen vanwege afkomst of herkomst of hoofdverblijf is bij de wet verboden.

Dus zijn FORENS en TWIN 100% gelijk en zijn ze beide ongelijk aan een INWONER.

Dit is het bewijs dat de gemeente discrimineert omdat ze forensenbelasting heffen bij een FORENS en niet bij een TWIN.

Dat is een ongelijke behandeling van gelijke gevallen.

2) Waarom is een TWIN ongelijk aan een INWONER?

Elke TWIN is ook een INWONER, maar elke INWONER is nog geen TWIN.

U weet nog wel dat elke hond een dier op 4 poten is. Maar elk dier op 4 poten is nog geen hond.

Dit is nogmaals het bewijs dat een TWIN geen INWONER is en dat de gemeente discrimineert.

3) Voor wie krijgt de gemeente eigenlijk een bijdrage uit het Gemeentefonds?

Natuurlijk voor elke INWONER.

En niets voor een FORENS.

En wat blijkt. Voor een TWIN krijgt de gemeente ook geen bijdrage.

Wel voor de INWONER, maar niet nogmaals als TWIN.

Dit bevestigt dat de TWIN niet anders behandeld mag worden als een FORENS.

De rechtvaardiging in de Gemeentelijke Verordening is dus niet compleet.

Er wordt wel vermeld dat een FORENS ongelijk is aan een INWONER.

Maar waarom vermeldt de gemeente niet dat een TWIN ook ongelijk is aan een INWONER.

Voor beiden ontstaat hetzelfde ‘tekort’ of ‘gemis’ in de gemeentekas.

Ook hier is de gemeente oneerlijk.

Immers is er geen sprake van een ‘tekort’.

Denk aan de hoge uitgaven die de gemeente heeft voor het sociale domein bij de INWONER. Dit speelt niet bij een FORENS en een TWIN. Er is dus geen ‘tekort’, maar een surplus in de gemeentekas.

4) Is er nog meer bewijs?

Ja, aan de hand van dit voorbeeld.

De bijdrage uit het Gemeentefonds is gebaseerd op het aantal INWONERS.

Wanneer een INWONER zijn huis verkoopt aan een FORENS en zelf de gemeente verlaat, dan krijgt de gemeente 1x minder de bijdrage uit het Gemeentefonds.

Maar wanneer hij zijn huis verkoopt aan een TWIN en de gemeente verlaat, dan krijgt de gemeente ook 1x minder deze bijdrage uit het Gemeentefonds.

Wederom bewijs dat FORENS en TWIN gelijk zijn!

5) En hoe zit het met de kosten voor gemeentelijke voorzieningen?

De kosten voor gemeentelijke voorzieningen voor de FORENS en de TWIN zijn gelijk. Dit kan de gemeente dus ook niet gebruiken als rechtvaardiging voor de forensenbelasting.

6) Wat weten we over de rechtszaak Uitgeest?

Referentie uitspraak: ECLI:NL:RBNHO:2022:7759 van 18 augustus 2022.

Twee broers uit Uitgeest zijn mede-eigenaren van een vakantiewoning.

De ene broer moet forensenbelasting betalen en de ander niet.

Waarom dit verschil?

De rechter mr. C. Maas beweert dat voor broer A de gemeente geen bijdrage van het rijk krijgt omdat hij een FORENS is.

Voor broer B krijgt de gemeente WEL een bijdrage van het rijk omdat hij een INWONER is.

Overeenkomstig de Gemeentewet artikel 223 mag de gemeente forensenbelasting heffen bij broer A en niet bij broer B.

Welke fout maakt de rechter mr. C. Maas hier?

De rechter maakt de fout om broer B als een INWONER te beschouwen!

Broer B is óók een INWONER maar dat is hier niet relevant.

(Dit wordt bevestigd door een oud-raadsheer).

In deze situatie is broer B een TWEEDE-WONING-EIGENAAR die 'toevallig' IN de gemeente woont.

Een TWIN dus.

De gemeente krijgt ook GEEN bijdrage van het rijk voor broer B.

(Natuurlijk krijgt de gemeente een bijdrage voor elke INWONER, maar wanneer deze INWONER ook nog een tweede-woning-eigenaar is, zoals broer B, dan ontvangt de gemeente deze bijdrage niet nogmaals).

Let wel: elke TWIN is ook een INWONER, maar elke INWONER is nog geen TWIN.

Dus zijn INWONER en TWIN ONGELIJK!

Daarentegen zijn broer A en broer B absoluut GELIJK, behalve dat ze niet in dezelfde gemeente wonen.

Maar onderscheid maken op basis van afkomst, herkomst, woonplaats of hoofdverblijf is bij de wet verboden.

Dit bevestigt dat de beide broers 100% gelijk zijn!

Dan mogen de gemeenten en de rechters deze broers niet ongelijk behandelen.

Alleen broer A forensenbelasting laten betalen is discriminatie.

Waarom maakt de rechter mr. C. Maas deze fout?

De reden is dat de rechter zich moet houden aan de door de Hoge Raad gegeven interpretatie van het recht!

Dus zijn de raadsheren van de Hoge Raad verantwoordelijk voor deze fout.

Dezelfde raadsheren hebben met deze fout zelfs het Europese Hof weten te 'misleiden'.

Maar in deze casus wordt de fout zelf toch echt door Mr. C. Maas gemaakt.

DE NEDERLANDSE RECHTER DISCRIMINEERT! GEMEENTEN MOGEN GEEN FORENSENBELASTING HEFFEN. OOK NIET OP BASIS VAN DE GEMEENTEWET.

Ik heb 33 gemeenten dit bewijs gestuurd.

19 gemeenten geven toe dat ze discrimineren.

14 gemeenten blijven stug volhouden dat ze niets fout doen.

Ze vinden dat ze zich aan de Gemeentewet artikel 223 mogen houden.

Ze realiseren zich niet dat deze wet zelf de oorzaak is van deze discriminatie.

Resultaat van dit onderzoek is beschikbaar indien gevraagd.

Nu bewezen is dat de TWIN geen INWONER is kan de gemeente ook niet meer met het excuus komen dat ze WEL een bijdrage krijgen van het rijk voor een INWONER en niets voor een FORENS.

Voor zowel TWIN als FORENS ontvangt de gemeente niets van het rijk.

Forensenbelasting is dan ook een zuivere vorm van discriminatie.

De gemeenten in Nederland acteren als wetgever. Ze hebben zelf de verantwoordelijkheid om niet te discrimineren. Ze kunnen zich niet verschuilen achter foute uitspraken van rechters of de Hoge Raad. Het kan niet zo zijn dat gemeenten belastingplichtigen naar de rechter sturen zonder een duidelijk verweer te hebben op hierboven vermelde bewijs.

De Hoge Raad, gemeenten en hun integere ambtenaren kunnen niet anders besluiten dan de forensenbelasting onmiddellijk af te schaffen.

JAARVERSLAG 2025 REKENKAMER DE WADDENEILANDEN

Algemeen

De rekenkamer De Waddeneilanden legt jaarlijks verantwoording af aan de vijf gemeenteraden over haar taakuitoefening. Dat gebeurt over 2025 via het nu voorliggende jaarverslag. Hierna wordt ingegaan op enkele algemene zaken, het onderzoek, contacten en de financiën van de rekenkamer.

Verordening en herbenoeming

De nieuwe Wet versterking decentrale rekenkamers betekende dat de verordening van de gezamenlijke rekenkamer is aangepast per 1 januari 2025. Met de aanpassingen voldoet de rekenkamer weer volledig aan de gewijzigde gemeentewet. De nieuwe wet betekende ook dat de drie rekenkamerleden zijn herbenoemd vanaf 1 januari 2025 voor zes jaar. Ook is de samenstelling van de begeleidingscommissie aangepast met alleen raadsleden (en ondersteuning door één van de griffiers (nu van Ameland). De rekenkamer heeft haar Reglement van Orde geactualiseerd en per maart 2025 vastgesteld.

Begeleidingscommissie

De begeleidingscommissie is in 2025 samen met de leden van de rekenkamer twee keer (online) bij elkaar geweest. In de begeleidingscommissie is onder meer gesproken over de lopende onderzoeken en de financiën van de rekenkamer. Ook is met de begeleidingscommissie de opzet en afbakening van het onderzoek naar de financiën van de gemeenten besproken. Verder is onder meer gesproken over het overzicht dat colleges elk jaar moeten geven van de voortgang van wat er met aanbevelingen van de rekenkamer gebeurt (een wettelijke verplichting).

Onderzoeken

- **Onderzoek Mobiliteit.** Het onderzoek over mobiliteit is eind 2024 afgerond, maar begin 2025 zijn bij de gemeenteraden presentaties gehouden (behalve op Schiermonnikoog waar de raad aangaf geen behoefte te hebben aan een presentatie).
- **Werkdruk raadsleden.** De rekenkamer heeft in het voorjaar – op basis van een quick scan - een brief aan de raden gestuurd over de werkdruk van raadsleden (mei 2025). In de brief is ingegaan op onderzoeken van universiteiten en andere rekenkamers naar dit thema. In de brief is een aantal aanbevelingen genoemd. Een aanbeveling is het verbeteren van de werk-privébalans (door bijvoorbeeld politiek verlof). Ook wordt opgeroepen om het raadswerk effectiever te maken door meer nadruk op de volksvertegenwoordigende rol.
- **Financiën/DoeMee.** Het onderzoek financiën gaat over de rol van de gemeenteraden bij financiën en de financiële positie van de Waddeneilanden. De keuze voor dit onderwerp is gemaakt mede doordat raadsleden aan hebben gegeven meer inzicht te willen hebben over de financiële situatie. Het onderzoek beoogt bij te dragen aan meer inzicht van de raden in de gemeentelijke financiën. Onderdeel van het onderzoek is een analyse door Radboud universiteit (Nijmegen), dat een zogenoemd DoeMee-onderzoek heeft uitgevoerd naar mee- en tegenvallers. Een DoeMee-onderzoek is een gezamenlijk

onderzoek van rekenkamers georganiseerd door de landelijke Vereniging van Rekenkamers. De voorlopige resultaten van het onderzoek van de rekenkamer zijn op de Waddentweedaagse gepresenteerd. Het eindrapport is begin 2026 aan de raden aangeboden. Het eindrapport van het DoeMee onderzoek van Radboud zal in februari/maart verschijnen en daarover zal door ons duiding voor de Waddengemeenten worden gegeven in een briefadvies.

Bovenstaande onderzoeken betreffen gezamenlijke onderzoek voor de vijf gemeenten (bekostigd uit het algemene budget). In 2025 is geen specifiek onderzoek voor een eiland uitgevoerd (bekostigd uit aanvullend budget van het bertreffende eiland).

Overige werkzaamheden en communicatie

- De rekenkamer heeft in 2025 drie keer vergaderd, deels online en deels op locatie. De leden hadden daarnaast regelmatig contact in verband met overleg en uitvoering van de onderzoeken en overige zaken.
- De rekenkamer heeft deelgenomen aan bijeenkomsten van de Vereniging van Rekenkamers en het platform van Friese rekenkamers.
- Er is in december 2025 een nieuwsbrief verschenen.
- De rekenkamer vormt een programma onderdeel van de Waddentweedaagse. Op de Waddentweedaagse op Vlieland heeft de rekenkamer in een informele setting de eerste bevindingen gepresenteerd van het onderzoek naar financiën. Daarnaast is met raadsleden gesproken over mogelijke nieuwe onderzoeksonderwerpen. Leden van de rekenkamer zijn alle dagen, aanwezig geweest op de Waddentweedaagse.

Financiën

In 2025 is het beschikbare budget volledig gebruikt. De begroting van de rekenkamercommissie bedroeg in 2025 in totaal 40.920 euro (exclusief BTW; inclusief indexatie).

	Gerealiseerd	Begroot
Vergadering*	1.645,02	2.250,00
Onderzoek (brief werkdruk en onderzoek financiën)	33.989,62	33.000,00
Algemene werkzaamheden**	2.977,23	3.000,00
Reiskosten	1.708,03	1.000,00
Overige kosten***	600,10	500,00
Onvoorzien	0,00	1.170,00
Totaal	**40.920,00**	**40.920,00**

* De vergaderkosten betreffen de vergadervergoedingen voor de leden van de rekenkamercommissie.
** Algemene werkzaamheden betreffen verslaglegging, beantwoording vragen, afstemming met gemeentelijke organisaties en griffiers, en algemene informatie-uitwisseling met andere rekenkamercommissies/Vereniging van Rekenkamers.
*** Overige kosten zijn onder meer de kosten voor lidmaatschap van de Vereniging van Rekenkamers.

Toelichting

- Begroting en realisitie komen over 2025 met elkaar overeen.
- De vergaderkosten zijn iets lager, omdat minder vaak is vergaderd (3 i.p.v. 4 keer).
- Er is iets meer budget aan onderzoek besteed dan begroot. De kosten voor onderzoeken bestaan uit de uren die de leden van de rekenkamer hebben besteed aan onderzoek. Deelname aan het DoeMee-onderzoek kostte 2.500 euro. De kosten van het onderzoek financiën lopen nog door in het budget van 2026.
- De reiskosten zijn iets hoger dan begroot, vooral vanwege bezoeken aan de eilanden in verband met de presentatie van het onderzoek over mobiliteit, en de gesprekken en interviews voor het onderzoek over financiën.
- De overige kosten betreffen vooral het lidmaatschap van de VvR.

Er was naast dit gezamenlijk budget, in 2025 geen eiland specifiek onderzoek en dus ook geen budget daarvoor.

JAARPLAN 2026-2027 REKENKAMER DE WADDENEILANDEN

Inleiding

Voor u ligt het jaarplan, inclusief begroting van de rekenkamer van de vijf Waddengemeenten. De rekenkamer ondersteunt de gemeenteraden bij haar kaderstellende en controlerende taak. Jaarlijks stelt de rekenkamer een plan op voor het lopende en komende jaar.

Onderzoeksagenda

Gezamenlijke onderzoeken 2026 voor de vijf gemeenten
De onderzoekswerkzaamheden betreffen in de eerste helft van 2026 met name de afronding van het onderzoek financiën. Nog voor de verkiezingen zal het eindrapport met de bestuurlijke reacties en het nawoord van de rekenkamer worden gepubliceerd. Er vindt in beginsel niet nog een presentatie van de resultaten plaats, omdat dat is al gebeurd op de Waddentweedaagse in november 2025. Naast de eigen rapportage worden de resultaten van de analyse door Radboud Universiteit (het zogenoemde DoeMee-onderzoek) en ook van de recente analyse van gemeentefinanciën door BDO nader bekeken op relevantie voor de Waddengemeenten en middels een briefadvies aan de raden meegegeven. In overleg met de vijf griffiers zal de rekenkamer desgewenst per eiland een workshop verzorgen over financiën, mede op basis van ons rapport en de uitkomsten van het DoeMee onderzoek en de analyse van BDO.

Andere onderwerpen zijn:
- Er is een klein vooronderzoek gedaan naar de vraag of, gegeven de bijzonder positie van de Waddengemeenten, de systematiek van de toekenning van gelden uit het Gemeentefonds, de Integratie- en Decentralisatie uitkeringen en SPUKS toereikend is. Daarbij is advies ingewonnen van onder meer COELO. Op basis daarvan wordt bekeken wat de relevantie van dit thema is.
- Er wordt in 2026 door de Vereniging van Rekenkamers een DoeMee-onderzoek opgestart naar zorgfraude. De rekenkamer heeft besloten daar niet aan mee te doen, voornamelijk omdat het probleem zich waarschijnlijk op de eilanden wat minder voordoet. Wel zullen de resultaten van het DoeMee-onderzoek worden bekeken op relevantie voor de eilandgemeenten.
- Van andere onderwerpen zal worden gekeken naar andere onderwerpen die wellicht in 2027 kunnen worden gedaan mede op basis van onderwerpen die op de Waddentweedaagse van 2026 zijn opgehaald. Daarnaast oriënteert de rekenkamer zich ook op actuele thema's die relevant kunnen zijn voor een onderzoek.

Specifiek onderzoek voor een eiland (bekostigd uit aanvullend budget)
Er zijn op dit moment geen vragen voor een eiland specifiek onderzoek door de rekenkamer.

Vergaderingen en overige activiteiten

De vergaderingen van de rekenkamer vinden in 2026 minimaal vier keer plaats. De vergaderingen kunnen zowel op locatie als online zijn. Er is afgesproken dat er minimaal drie keer per jaar overleg met de begeleidingscommissie plaatsvindt. Ook zal worden deelgenomen aan de Waddentweedaagse.

De rekenkamer neemt deel in een aantal bijeenkomsten en werkgroepen. Uit efficiencyoverwegingen gebeurt dit waar mogelijk online. Doel van de deelname is het verbreden en verdiepen van kennis van de leden van de rekenkamer en het onderhouden van het netwerk. De rekenkamer neemt deel in de bijeenkomsten van het platform van Friese rekenkamers. Ook worden de bijeenkomsten van de samenwerkende rekenkamers in Noord-Holland (Kring rekenkamers Boven het IJ van de Vereniging van Rekenkamers – VrR) bezocht. Verder worden de bijeenkomsten van de Kring Noord van VrR bezocht. Ook wordt door een afvaardiging van de rekenkamer - indien mogelijk - het jaarlijkse congres van de VrR bezocht. Eventueel zullen ook andere relevante bijeenkomsten worden bijgewoond. De rekenkamer is lid van de VrR en bezoekt uitdien hoofde in beginsel ook de algemene ledenvergadering (online of op locatie).

De rekenkamer zal in 2026 via minimaal één nieuwsbrief de gemeenteraden en colleges informeren.

Begroting 2026 (inclusief indexering 2026)

excl. BTW	**2026***
Vergaderingen**	2.250,00
Onderzoekswerkzaamheden***	33.000,00
Algemene werkzaamheden****	3.000,00
Reiskosten	1.000,00
Overige kosten*****	500,00
Onvoorzien	2.274,00
Totaal	**42.024,00**

* De bedragen en tarieven zijn geïndexeerd met de prijsmutatie Bruto Binnenlands Product (2,7%).
** De vergaderkosten betreffen de vergadervergoedingen voor de leden van de rekenkamer.
*** Een deel van de onderzoekswerkzaamheden betreft nog de inzet voor het onderzoek financiën.
***Algemene werkzaamheden betreffen verslaglegging, beantwoording vragen, afstemming met gemeentelijke organisaties en griffiers, en algemene informatie-uitwisseling met andere rekenkamers/VrR.
***** Overige kosten zijn onder meer de kosten voor lidmaatschap van de VrR (ca. 500 euro).

Indien de rekenkamer wordt verzocht onderzoeken te doen die niet alle Waddengemeenten raken, worden deze afzonderlijk bekostigd door de deelnemende gemeente(n). Deze zijn niet opgenomen in bovenstaande begroting.

De rekenkamer wordt door de griffie van de gemeente Texel ondersteund voor opmaak en redigeren van stukken, het bijhouden van de website, archivering en financiële administratie.

De bijdragen van de afzonderlijke eilanden aan het totale budget worden via een door de eilanden onderling afgesproken verdeelsleutel vastgesteld.

SPORT GAAT NIET VANZELF

POLITIEK, KOM IN BEWEGING!

Geacht gemeenteraadslid,

Namens de sportsector feliciteren wij u van harte met uw plek in de nieuwe gemeenteraad en met het vertrouwen dat u van de inwoners hebt gekregen. De komende vier jaar maakt u, in een tijd vol beweging en verandering, in uw gemeente het verschil. Daarin staan we samen voor grote maatschappelijke opgaven op het gebied van de houdbaarheid van de zorg, leefbaarheid, kansengelijkheid en duurzaamheid.

Te midden van dat speelveld staat onze gezondheid onder druk, bewegen we te weinig en is de toegankelijkheid van sport niet vanzelfsprekend. Dat is zorgelijk, want de fysieke en mentale vitaliteit van uw inwoners is een groot goed. Sporten en bewegen is dan ook cruciaal. Sport inspireert, brengt mensen samen en maakt Nederland weerbaar en veerkrachtig.

Sport gaat niet vanzelf

Met 10 miljoen sporters én met de inzet van vrijwilligers, sportclubs, sportprofessionals en buurtsport-coaches is de impact van sport enorm. Juist ook voor de eerdergenoemde maatschappelijke opgaven waar we als samenleving voor staan. En uw gemeente is daarbij voor ons een onmisbare partner.
Elke euro die u in een sportieve gemeenschap investeert, rendeert.

Nu is het moment om sport en bewegen stevig te verankeren in het gemeentelijk beleid. Sport heeft weliswaar een sterk zelf-organiserend vermogen, maar sport gaat niet vanzelf. Daarom roepen wij u op, of u nu in de coalitie of oppositie zit: kom in beweging voor een gezonde, veilige en sportieve gemeente.

Onze aanbevelingen:

1. Ruimte voor sport en bewegen

Geef inwoners toegang tot groene, beweegvriendelijke omgevingen en duurzame sportplekken. Zorg voor voldoende sportvoorzieningen door te werken met een richtlijn voor sport in ruimtelijk beleid, zodat sport en bewegen vanzelfsprekend worden meegenomen bij de inrichting van uw gemeente. Sportlocaties zijn ook een kans om andere opgaven een plek te geven, zoals zorg, onderwijs, energietransitie, en biodiversiteit.

2. Verbind het lokale sportnetwerk met andere netwerken

Stimuleer samenwerking tussen sportclubs, onderwijs, zorg, welzijn en het sociaal domein. Ontzorg de vele vrijwilligers en investeer in beroepskrachten, zoals buurtsportcoaches en clubkadercoaches, die het verschil maken in de samenwerking met zorg en onderwijs, in de wijk en op verenigingen.

3. Zorg voor gelijke sportkansen

Heb in uw sportbeleid oog voor diegene die nog niet meedoen. Maak sport voor iedereen van waarde met gericht en toegankelijk stimuleringsbeleid, begrijpelijke regelingen en een sociaal vangnet voor inwoners die steun nodig hebben. Zorg dat deze regelingen eenvoudig vindbaar en te gebruiken zijn. Iedere inwoner verdient de kans om mee te doen, ongeacht inkomen, beperking, leeftijd of achtergrond.

Benut de waarde van sport

Sporten is leuk, gezond en belangrijk om te doen. Vele inwoners in uw gemeenten sporten graag. En sport levert een bewezen, effectieve en betaalbare bijdrage aan maatschappelijke uitdagingen op het gebied van gezondheid, jeugd, onderwijs, veiligheid en welzijn. Door sport en bewegen structureel op te nemen in meerdere beleidsterreinen, benut u de verbindende kracht van sport, die zo belangrijk is voor sterke en leefbare gemeenten. Lokale sportaanbieders staan klaar om samen met u aan de slag te gaan.

Politiek, kom in beweging. Sport gaat niet vanzelf.
Voor meer informatie zie: sportgaatnietvanzelf.nl

Met vriendelijke groet,

Marc van den Tweel
Algemeen Directeur-Bestuurder NOC*NSF

Ruben Buijserd
Directeur Maatschappelijke Organisaties Sport

Lodewijk Klootwijk
Directeur-bestuurder Platform Ondernemende Sportaanbieders

Brigitte Musters
Voorzitter Sportkracht12

Vincent Thijssen
Voorzitter Sportbedrijven Nederland

Jan Dirk van der Zee
Directeur-bestuurder Koninklijke Nederlandse Voetbalbond

OPEN STATE FOUNDATION
Zonder transparantie geen democratie

Aan: de formerende partijen

Betreft: opname invoering lobbyregister in gemeentelijk coalitieakkoord

Amsterdam, 31 maart 2026

Geachte heer/mevrouw,

Twee weken geleden waren de gemeenteraadsverkiezingen. De inwoners van uw gemeente hebben gesproken. Maar ook de komende vier jaar willen zij graag betrokken blijven.

Bestuurders hebben voortdurend contact met inwoners, bedrijven en organisaties die belangen naar voren willen brengen. En inwoners willen weten wie er is gehoord en wie allemaal invloed proberen uit te oefenen. Daarover moeten overheidsorganisaties en dus ook uw gemeente helderheid verschaffen.

Transparantie is essentieel voor een vitale democratie en voor het vertrouwen van burgers in die democratie. Gemeenten kunnen die transparantie organiseren door een lobbyregister in te stellen.

Het Nationaal Burgerberaad Klimaat kwam in zijn advies afgelopen december met een algemene aanbeveling die door 87% werd aangenomen:
Het invoeren van een verplicht 'lobbyregister', zoals in veel andere Europese landen, zodat alle Nederlanders kunnen zien wie invloed heeft gehad en wie betrokken is bij welke beslissing.

Ook het coalitieakkoord van het nieuwe Kabinet-Jetten stelt:
We voeren een lobbyregister in. Daarbij zorgen we er voor dat dit praktisch en werkbaar is voor zowel overheid als belangenbehartigers.

Wij van Open State Foundation, een non-profit organisatie die zich inzet voor een transparante overheid, pleiten al jaren voor openheid rondom lobbyen. We hebben naar internationale voorbeelden gekeken, ook bij steden. Op basis daarvan hebben we definities uitgewerkt en een online demo-lobbyregister ontwikkeld. Uitgangspunt is dat het makkelijk moet zijn voor burgers, lobbyisten en ambtenaren, en tegelijkertijd wel waardevol inzicht biedt.

Wij hebben inmiddels onze kennis gedeeld met de gemeenten Amsterdam, Den Haag en Eindhoven en willen dat ook graag met uw gemeente doen. Wij roepen u op om de invoering van een lobbyregister op te nemen in het gemeentelijk coalitieakkoord waaraan u nu werkt. Om daarmee transparantie en vertrouwen te vergroten.

Graag geven wij nadere toelichting.

Met vriendelijke groet,

Serv Wiemers
Directeur Open State Foundation

Kattenburgerstraat 5
1018 JA Amsterdam
tel: +31 (0)20 3080567
contact@openstate.eu
IBAN: NL50ABNA0490685897
KVK: 02094171
openstate.eu

Den Haag, 2 april 2026

Geachte leden van de gemeenteraad,

Van harte gefeliciteerd met uw benoeming als lid van de gemeenteraad. Met een nieuwe raad, (binnenkort) een nieuw college en nieuwe beleidskeuzes voor uw gemeente ligt er een mooie kans om het verschil te maken voor kinderen en jongeren in uw omgeving.

Op naar een kindvriendelijke gemeente
Vrijwel elke keuze die de gemeente maakt, van inrichting van de openbare ruimte tot beleid over onderwijs of veiligheid, raakt kinderen direct of indirect in hun dagelijks leven. Het is daarom belangrijk om bij gemeentelijke beslissingen na te gaan wat kinderen vinden en nodig hebben. Uit de recente jongerenpeiling van UNICEF Nederland onder ruim 1.000 jongeren (10–18 jaar) blijkt dat zij graag willen meedenken over hun leefomgeving, maar daar nog te weinig ruimte voor krijgen. De peiling laat zien welke thema's voor hen lokaal het belangrijkst zijn: vrije tijd, veiligheid op straat en verkeersveiligheid.

Het VN-Kinderrechtenverdrag (IVRK) biedt een kapstok om deze drie thema's, maar ook andere relevante thema's te bekijken vanuit het perspectief van kinderen en jongeren. Door dit Verdrag als uitgangspunt te nemen, kan uw gemeente stappen zetten richting een echt kindvriendelijke gemeente.

Aan de slag
U kunt direct al concrete stappen zetten door:

- In gesprek te gaan met kinderen en jongeren → bekijk hiervoor onze participatiepagina.
- Te zorgen voor een visie op de jeugd → bekijk hiervoor ons stappenplan.
- Te zorgen voor kindvriendelijk beleid → bekijk hiervoor onze beleidspagina.

UNICEF Nederland kan uw gemeente hierbij ook ondersteunen via het Child Friendly Cities Initiative (CFCI).

Of wilt u aan de slag met de thema's die jongeren als belangrijk hebben aangemerkt? Vraag onze explainer aan, waarin u per thema leest wat jongeren zelf aangeven als aandachtspunt, hoe dit aansluit bij hun rechten en welke concrete stappen uw gemeente kan zetten.

Op de hoogte blijven van wat het Child Friendly Cities Initiative nog meer voor u en uw gemeente kan betekenen? Meld u aan voor onze nieuwsbrief.

Met vriendelijke groet,

Esther Vreeburg

KEUNSTWURK

Leeuwarden, 30 maart 2026

Betreft: **Vijf voorstellen om cultuur het verschil te laten maken in uw gemeente!**

Geachte raadslid,

Namens Keunstwurk feliciteren wij u van harte met uw verkiezing. U staat aan het begin van een nieuwe bestuursperiode waarin u richting geeft aan de toekomst van uw gemeente.

Juist nu – in de fase van coalitievorming – is het van belang om cultuur niet alleen te zien als een afzonderlijk beleidsveld, maar ook als krachtig middel voor maatschappelijke opgaven. Denk aan leefbaarheid, gezondheid, kansengelijkheid, sociale samenhang en economische ontwikkeling.

Cultuur fungeert daarbij als hefboom voor maatschappelijke verandering en draagt bij aan sterke, veerkrachtige en verbonden gemeenschappen. Het is daarmee geen kostenpost, maar een gerichte investering in brede welvaart en leefbaarheid.

In deze brief doen wij u vijf concrete voorstellen om cultuur effectief in te zetten binnen uw gemeente. Voorstellen die direct toepasbaar zijn in uw coalitieakkoord en bijdragen aan maatschappelijke opgaven. Ook laten we zien hoe Keunstwurk u hierbij kan ondersteunen – van advies tot uitvoering.

Cultuur als motor voor brede welvaart en leefbaarheid
De komende jaren staan Friese gemeenten voor stevige uitdagingen, zoals vergrijzing, leefbaarheid in dorpen en wijken, kansenongelijkheid, druk op voorzieningen en de opgave om brede welvaart te versterken. Tegelijkertijd wilt u bouwen aan een gemeente waar mensen zich gezond, verbonden en thuis voelen. In Fryslân zien we dagelijks hoe cultuur bijdraagt aan gezondheid, sociale samenhang, kansengelijkheid en trots op onze identiteit. Cultuur brengt mensen samen en versterkt gemeenschappen, maar de maatschappelijke waarde kan nog beter zichtbaar worden en sterker verbonden worden met domeinen als onderwijs, zorg en welzijn. Ook door intensiever samen te werken – bijvoorbeeld in regionaal verband – kunnen gemeenten hun slagkracht vergroten, middelen efficiënter inzetten en de impact van cultuurbeleid versterken. Daarom doen wij u vijf concrete voorstellen:

1. Versterk leefbaarheid via cultuur

Culturele activiteiten brengen mensen samen, doorbreken eenzaamheid en versterken het gemeenschapsgevoel. Culturele instellingen en makers organiseren concrete initiatieven zoals dorpsprojecten, wijkfestivals en

Snekertrekweg 1
8912 AA Leeuwarden

Postbus 1288
8900 CG Leeuwarden

058 234 34 34
info@keunstwurk.nl
www.keunstwurk.nl

BTW 8017.54.161
KVK 41004471

NL72 INGB 0006 7297 48
NL39 RABO 0160 9021 77

participatieve kunsttrajecten. Daarmee creëren zij plekken waar inwoners elkaar ontmoeten en actief meedoen. Met hun ervaring en werkwijzen betrekken zij bewoners bovendien bij hun leefomgeving, bijvoorbeeld bij de inrichting van de openbare ruimte of bij lokale sociale initiatieven. Zo leveren zij een directe en zichtbare bijdrage aan sociale cohesie en leefbaarheid in dorpen en wijken.

Dit kunt u doen:
- Koppel cultuur aan leefbaarheidsbudgetten en participatietrajecten
- Zet culturele makers in bij gebiedsontwikkeling en bewonersparticipatie
- Ondersteun lokale initiatieven, verenigingen en festivals

2. Borg gelijke kansen via cultuureducatie

Via cultuureducatie ontwikkelen kinderen creativiteit, zelfvertrouwen en sociale vaardigheden. Door cultuur structureel te verbinden aan onderwijs én naschoolse activiteiten krijgen alle kinderen de kans om hieraan mee te doen, dichtbij huis. Cultuurcoaches spelen hierin een sleutelrol: zij verbinden scholen, aanbieders en lokale voorzieningen. Met duidelijke afspraken over bereik en toegankelijkheid wordt cultuureducatie niet alleen uitvoerbaar, maar ook voor ieder kind bereikbaar.

Dit kunt u doen:
- Veranker cultuureducatie in onderwijs- en jeugdbeleid
- Zet cultuurcoaches structureel in als verbinding tussen school en omgeving
- Maak cultuureducatie en cultuurbeoefening voor iedereen bereikbaar en toegankelijk

3. Zet cultuur in voor gezondheid en welzijn

Kunst en cultuur dragen aantoonbaar bij aan mentale gezondheid, zingeving en het verminderen van eenzaamheid. Zij bieden ruimte voor expressie, ontmoeting en herstel. Steeds vaker worden culturele activiteiten daarom ingezet binnen het sociaal domein, in samenwerking met zorg- en welzijnspartijen. Denk aan projecten in buurthuizen, zorginstellingen en preventieprogramma’s, waar cultuur laagdrempelig bijdraagt aan welzijn en verbinding.

Dit kunt u doen:
- Integreer cultuur in Wmo- en preventiebeleid
- Stimuleer samenwerking tussen instellingen voor cultuur, zorg en welzijn
- Ondersteun laagdrempelige culturele activiteiten in wijken en dorpen

4. Investeer in identiteit, erfgoed en mienskip

Cultuur verbindt generaties en houdt taal, erfgoed en verhalen levend. Door te investeren in erfgoed, taal en lokale initiatieven wordt de Friese identiteit behouden, vernieuwd en doorgegeven. Culturele instellingen en makers maken deze identiteit zichtbaar en beleefbaar, voor inwoners én bezoekers. Zo dragen ze bij aan trots en verbondenheid binnen de mienskip.

Dit kunt u doen:
- Verbind erfgoedbeleid aan leefbaarheid en toerisme
- Ondersteun initiatieven rond taal, tradities en lokale verhalen
- Stimuleer samenwerking tussen culturele instellingen en gemeenschappen

5. Zet cultuur in bij ruimtelijke en economische ontwikkeling

Een sterke culturele infrastructuur maakt gemeenten aantrekkelijk om te wonen, werken en verblijven. Cultuur draagt bij aan een goed vestigingsklimaat en versterkt de kwaliteit van woon- en leefomgevingen. Door culturele makers en instellingen vanaf het begin te betrekken bij gebiedsontwikkeling, participatietrajecten en het ontwerp van publieke ruimte, ontstaan plannen met meer draagvlak, kwaliteit en betekenis voor inwoners.

Dit kunt u doen:

- Betrek makers en culturele instellingen vroeg in ruimtelijke plannen
- Gebruik cultuur in participatieprocessen en placemaking
- Versterk regionale samenwerking tussen gemeenten, bijvoorbeeld via gezamenlijke programmering, subsidieloketten en inzet van cultuurcoaches

Hulp nodig? Dit kan Keunstwurk voor u doen!

Keunstwurk is uw provinciale partner voor cultuur. Wij helpen gemeenten om plannen en ambities om te zetten in concrete acties. Dat doen we niet alleen met advies, maar ook in de uitvoering. Zo begeleiden we de inzet van cultuurcoaches en -verbinders – vaak ook als werkgever – en zorgen we voor continuïteit en kwaliteit. We brengen partijen bij elkaar en versterken lokale netwerken in onder andere onderwijs, zorg, welzijn en leefomgeving.

Daarnaast voeren we regelingen en programma's uit die gemeenten direct kunnen benutten. Denk aan Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK), Fulkaan en het Steunpunt Culturele Initiatieven, waarmee we onderwijs en lokale initiatieven versterken. Ook zijn we mede-initiatiefnemer van Stipe: het startpunt voor inwoners met een idee voor hun dorp, buurt of wijk.

We adviseren bovendien over cultuurbeleid, regionale samenwerking en programma's rond maatschappelijke opgaven. Zo maken we cultuur praktisch en waardevol inzetbaar voor uw gemeente.

Kies voor impact

De komende coalitieperiode gaat over keuzes. Over hoe u maatschappelijke opgaven aanpakt en welke instrumenten u daarvoor inzet. Door cultuur daarin een structurele plek te geven, kiest u voor een krachtig, verbindend en toekomstgericht antwoord op de uitdagingen van deze tijd.

Wij staan klaar om samen met u die stap te zetten.

Met vriendelijke groet,
Keunstwurk

Van: ROB <info@raadopenbaarbestuur.nl>
Verzonden: donderdag 2 april 2026 13:27
Onderwerp: ROB-advies Herverdeling Gemeentefonds 2027

T.a.v. B&W, gemeenteraad en communicatie

Geachte geadresseerde,

Op woensdag 1 april 2026 verscheen het advies Herverdeling gemeentefonds 2027 van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) aan de beheerders van het gemeentefonds over hun voorstellen voor aanpassing van de verdeling van het fonds voor 2027. Dit advies is gistermiddag overhandigd aan minister Heerma van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK).

Nu geen grote wijziging in verdeling van gemeentefonds

Voor 2027 hebben de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en de staatssecretaris van Financiën voorstellen gedaan om de verdeling van het gemeentefonds te actualiseren en te verbeteren. De Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) werd gevraagd over deze voorstellen advies uit te brengen. Volgens de ROB zijn de voorstellen helaas nog niet goed genoeg. De verdeling moet onder andere rekening houden met de huishoudens met de laagste inkomens. Ook moet beter rekening worden gehouden met de inkomsten die de gemeenten zelf kunnen verwerven. Dat is in deze voorstellen nog onvoldoende het geval. De ROB denkt wel dat er aanpassingen mogelijk zijn, waardoor dit wel kan.

Hierbij ontvangt u de publicatie.

Met vriendelijke groet,

Michael Mekel,

Plv. secretaris-directeur

RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR

BRIEFADVIES VAN DE RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR

HERVERDELING GEMEENTEFONDS 2027

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
T.a.v.: De heer P.E. Heerma
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Raad voor het Openbaar Bestuur

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.raadopenbaarbestuur.nl
Raad_ROB

Contactpersoon
Jan Verhagen
Sr. Adviseur

T 0704267540
info@raadopenbaarbestuur.nl

Kenmerk
2026-0000146451

Bijlage(n)
1

Datum 1 april 2026
Betreft ROB-advies herverdeling gemeentefonds 2027

Geachte heer Heerma,

Hierbij geeft de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) advies over uw voorstellen voor een andere verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds vanaf 2027, zoals u bij brieven van 3 en 16 februari 2026 hebt gevraagd, mede namens de staatssecretaris van Financiën.

Samenvatting
De herverdeling van het gemeentefonds per 2023 was een verbetering, maar de nieuwe verdeling was nog niet goed genoeg. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties komt daarom nu, mede namens de staatssecretaris van Financiën, met tien voorstellen om die verdeling verder te verbeteren. De voorstellen betreffen vooral het sociaal domein.

De ROB adviseert twee voorstellen per 2027 in te voeren, namelijk de berekening van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' met procenten in plaats van met honderdtallen, en de aanpassing van de ozb. Ook is de ROB het ermee eens de verdeling van het cluster Wmo nu niet te wijzigen.
In vier andere voorstellen ziet de ROB waardevolle ideeën. Diverse voorstellen voor verbetering van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' en van de verdeling van het cluster Jeugd zijn een goede aanzet. Deze vier voorstellen zijn echter nog niet goed genoeg om per 2027 individueel of gezamenlijk in te voeren, en vragen om nadere invulling en/of andere aanpassingen.
Over de andere drie voorstellen adviseert de ROB negatief.

De ongewisheid over de totaal beoogde verdeling is voor de ROB aanleiding te adviseren het ingroeipad van de herverdeling vooralsnog te bevriezen.

In het najaar komt de ROB met een nader advies over de wijze waarop een verbetering van de verdeling bereikt kan worden, met een combinatie van expertise, bestuurlijke oordelen en statistiek.

Inleiding

De algemene uitkering uit het gemeentefonds van € 41,8 miljard (2026) is verreweg de belangrijkste inkomstenbron van de gemeenten. Daarmee voorziet het gemeentefonds in de basisbekostiging van veel van de autonome taken en medebewindstaken van de gemeenten.

Alleen al vanwege de omvang van de algemene uitkering is de verdeling van groot belang. Het doel van de verdeling van het gemeentefonds staat beschreven in artikel 7 van de Financiële-verhoudingswet: 'De verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds houdt rekening met de verschillen tussen de gemeenten in noodzakelijke uitgaven en in het vermogen tot voorzien in eigen inkomsten.' In de memorie van toelichting[1] wordt uitgelegd hoe dit moet worden begrepen: 'De centrale doelstelling van de instelling en verdeling van het gemeentefonds is dat gemeenten in staat moeten zijn gelijkwaardige keuzen te maken. Anders gezegd, oogmerk is dat gemeenten kunnen beschikken over een gelijkwaardige voorzieningencapaciteit. Daarvoor dient rekening te worden gehouden met het vermogen van gemeenten om eigen inkomsten te verwerven (belastingcapaciteit) en met hun noodzakelijke uitgaven (kostenoriëntatie).'
U hebt onlangs deze wettelijke doelstelling als volgt uitgewerkt:[2] er mogen geen objectieve gronden meer zijn op basis waarvan gemeenten kunnen 'aankloppen' bij het Rijk dat het verdeelmodel niet passend is.

De taken van de gemeenten veranderen regelmatig en ook de kosten van bestaande taken zijn permanent in beweging. Daarom is er continue en blijvende inspanning nodig om de verdeling te actualiseren en verbeteren.

1 Tweede Kamer, vergaderjaar 1995–1996, 24.552, nr. 3, blz. 8, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-24552-3.pdf.
2 Tweede Kamer, vergaderjaar 2025–2026, 36.800 B, nr. 17, bijlage, blz. 4, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-1234296.pdf.

Leeswijzer

Dit advies begint met enkele achtergronden en de voorgeschiedenis van deze adviesaanvraag. Daarna gaat de ROB in op de voorstellen voor die nieuwe verdeling, zoals die in de adviesaanvraag zijn voorgelegd. Tot slot besteedt de ROB aandacht aan het vervolg.

Achtergronden en voorgeschiedenis

Sinds 2023 geldt een nieuwe verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds. De ROB adviseerde daarover in oktober 2021.[3] De ROB vond de voorgestelde verdeling weliswaar beter dan de oude, maar zeker nog niet goed genoeg; een toelichting hierop volgt verderop in dit advies.
De ROB adviseerde daarom in oktober 2021 nader onderzoek te doen om het verdeelmodel te verbeteren, voordat het kon worden ingevoerd. De VNG schaarde zich achter dit ROB-advies. Uw ambtsvoorgangers als beheerders van het gemeentefonds deelden het standpunt van de ROB dat de verdeling nog niet goed genoeg was, maar besloten het nieuwe verdeelmodel toch per 2023 in te voeren, met twee belangrijke kanttekeningen. Ten eerste om alleen te besluiten tot de eerste drie jaar van de ingroei naar de beoogde verdeling en nog niet te besluiten over de jaren erna. Ten tweede stelden uw ambtsvoorgangers een onderzoeksagenda op voor de punten waar de ROB kritisch op was.[4]

In februari 2025 meldden uw ambtsvoorgangers aan de Tweede Kamer de verdeling van het gemeentefonds niet per 2026 te willen wijzigen maar wel met een voorstel te komen voor een wijziging per 2027.[5]
Daarop anticiperend heeft de ROB u op 7 oktober 2025 in zijn Tussenbericht[6] enkele concrete voorstellen gedaan om de verdeling vanaf 2027 'goed genoeg' te maken. Daarbij heeft de ROB aandacht gevraagd voor het belang van democratische verantwoording over en controle op de verdeling van de algemene uitkering, en voor de mogelijkheden daartoe. Daarmee wilde de ROB het gesprek in het parlement over de verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds beter mogelijk maken.

3 ROB, Briefadvies herverdeling gemeentefonds, 19 oktober 2021, kenmerk 2021-0000546664, www.raadopenbaarbestuur.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2021/10/19/briefadvies-herverdeling-gemeentefonds/Briefadvies+herverdeling+gemeentefonds.pdf.

4 Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 35.925 B, nr. 21, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35925-B-21.pdf; nr. 24, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35925-B-24.pdf.

5 Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 36.600 B, nr. 24, zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36600-B-24.pdf.

6 ROB, *Tussenbericht verdeling Gemeentefonds vanaf 2027*, 10 oktober 2025, kenmerk 2025-0000585979, www.raadopenbaarbestuur.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2025/10/10/tussenbericht-gemeentefonds-vanaf-2027/rob-tussenbericht-verdeling-gemeentefonds-7-oktober-2025.pdf.

De adviesaanvraag met daarin uw voorstellen voor de aanpassing van de verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds per 2027, is in twee delen gekomen: op 3 februari 2026[7] en op 16 februari 2026[8]. De ROB heeft over deze adviesaanvraag op 17 februari 2026[9] nadere vragen gesteld, die door uw ministerie op 27 februari 2026 zijn beantwoord. Bij deze beantwoording heeft de ROB onder embargo ook overzichtskaarten ontvangen die van elke gemeente de gevolgen van uw voorstellen inzichtelijk maken; deze overzichtskaarten maakt u later openbaar – uiterlijk bij uw besluitvorming over deze voorstellen, waarvan u de uitkomsten in de meicirculaire 2026 zult publiceren.

Gelet op het belang van de gemeenten om uiterlijk in de meicirculaire 2026 de verdeling van 2027 te kennen en gezien de tijd die nodig is voor de besluitvorming voorafgaand aan de meicirculaire, hebt u de ROB verzocht om voor 1 april 2026 advies uit te brengen. Omdat de adviesaanvraag niet eerder dan medio februari 2026 gereed was, is de periode voor advisering zeer kort geweest. De ROB heeft zich bijzonder ingespannen om tijdig te kunnen adviseren, zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit van die advisering. Hierbij heeft het geholpen dat uw ministerie de ROB al ruim voor de officiële adviesaanvraag bij het proces heeft betrokken.

In dit advies gaat de ROB, in lijn met zijn advies uit oktober 2021 en het Tussenbericht uit oktober 2025, na of uw voorstellen de verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds verbeteren en of die verdeling daarmee 'goed genoeg' wordt.

Hieraan voorafgaand wil de ROB opmerken dat uw voorstellen zijn voorzien van de nodige informatie waarmee die voorstellen goed kunnen worden beoordeeld.
In zijn Tussenbericht schreef de ROB: 'Transparantie over de bestuurlijke keuzes bij de verdeling richting zowel parlement als gemeenten is essentieel als onderdeel van de democratische verantwoording. In aanvulling daarop is ook technische transparantie (openbare data, programmeercodes en uitkomsten van zowel de verdeelonderzoeken als de Periodiek Onderhoudsrapporten – en dus niet alleen van de uiteindelijk voorgestelde verdeling) belangrijk. Dergelijke data, gebaseerd op gemeentelijke jaarrekeningen, zijn openbaar publiek bezit.' De ROB spreekt zijn waardering uit voor de technische transparantie bij de voorliggende voorstellen. Zo is dit het eerste voorstel waarbij de aansluitverschillen én de herverdelingen zijn getoond, zowel in cijfers als met overzichtskaarten van de gevolgen per gemeente.

7 Tweede Kamer, vergaderjaar 2025–2026, 36.800 B, nr. 17, referentie 2026-0000038730.
8 Tweede Kamer, vergaderjaar 2025–2026, 36.800 B, nr. 18, referentie 2026-0000050842.
9 Kenmerk 2026-0000079712.

De huidige verdeling is nog niet goed genoeg

Sinds 2023 heeft de algemene uitkering uit het gemeentefonds een nieuw verdeelmodel. De ROB adviseerde daarover in oktober 2021, en concludeerde: 'Het nieuwe verdeelmodel houdt een verbetering in, maar in de ogen van de ROB nog niet voldoende. Het voorstel vertoont patronen die niet uitlegbaar zijn, bevat keuzes die meer verantwoording behoeven en moet beter rekening houden met de draagkracht van gemeenten.' De huidige verdeling is dus nog niet goed genoeg, aldus het oordeel van de ROB.
Daarom hebben uw ambtsvoorgangers bij de invoering van de nieuwe verdeling in 2023 een *onderzoeksagenda* opgesteld.[10] Die bevatte:

- de aard en het gewicht van de maatstaven in het sociaal domein;
- de overige eigen middelen van de gemeenten;
- de kosten van bestuur en ondersteuning;
- de kosten van grootstedelijkheid;
- de honorering van de centrumfunctie; en
- het gewicht van de eenpersoonshuishoudens in het cluster Wmo.

De voorstellen die nu voorliggen, betreffen voornamelijk het sociaal domein. Dat is qua aandeel in de algemene uitkering ook het grootste onderdeel van de onderzoeksagenda.
U geeft in uw adviesaanvraag al aan dat voor enkele andere onderdelen van de onderzoeksagenda geen voorstellen voorliggen. De ROB betreurt dat. Dat geldt bijvoorbeeld voor de overhead in het cluster 'Bestuur en organisatie', al is daar wel onderzoek naar gedaan.

Criteria voor de verdeling

De ROB toetst deze voorstellen voor de verdeling op:[11]

1. bestuurlijke criteria;
2. inhoudelijke expertise en kennis uit de leefwereld; en
3. statistische criteria.

Als de voorstellen hierop aansluiten, toetst de ROB ze ook 'in samenhang' om te bezien of een individueel voorstel ook een verbetering betekent voor de verdeling als geheel.

10 Tweede Kamer, vergaderjaar 2021–2022, 35.925 B, nr. 24.
11 Deze criteria komen inhoudelijk overeen met de criteria die de ROB bijvoorbeeld al noemde in zijn Tussenbericht uit 2021, blz. 2, www.raadopenbaarbestuur.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2021/03/26/tussenbericht-herijking-gemeentefonds/Herijking+gemeentefonds_Tussenbericht_202104.pdf.

De criteria zijn niet absoluut; geen enkel voorstel zal waarschijnlijk volledig aan alle criteria voldoen. Uiteindelijk moet in een transparant bestuurlijk oordeel, uitgaande van bepaalde bestuurlijke uitgangspunten, met gebruik van expertise, kennis en statistiek, worden bepaald of de verdeling van de algemene uitkering uit het gemeentefonds de gemeenten in staat stelt om gelijkwaardige keuzes te maken. Het is belangrijk in die bestuurlijke weging en keuzes eventuele rode seinen in acht te nemen.

1. Bestuurlijke criteria

In zijn Tussenbericht schreef de ROB: 'De ROB verwacht van u bestuurlijke overwegingen over welke kostenverschillen u wel en niet wilt honoreren, en waarom.' Bestuurlijke oordelen zijn nodig op de volgende punten:

1a. Bevatten de voorstellen een acceptabele invulling van de kostenoriëntatie en de verevening van de belastingcapaciteit van gemeenten? Met andere woorden: zijn de verschillen tussen de uitgaven van de gemeenten en de verdeelformule acceptabel? Overigens gaat het hierbij om de uitkomsten voor groepen gemeenten, niet voor individuele gemeenten.

1b. De *herverdeling* is het verschil tussen de huidige en de nieuwe verdeling. Het streven is niet om de herverdeling zo beperkt mogelijk te houden, maar wel om de herverdeling bestuurlijk acceptabel te laten zijn. Immers, the proof of the pudding is in the eating. De beheerders moeten de herverdeling die uit de modellen voortkomen ook rechtvaardig vinden.

1c. Zijn de verdeelmaatstaven goed bruikbaar? Criteria aan verdeelmaatstaven zijn bijvoorbeeld: niet te gedetailleerd, inhoudelijk samenhangend met het beleidsterrein, periodiek objectief meetbaar, beschikbaar tegen niet te hoge kosten, en gebruikmakend van consequente redeneringen. De gemeenten mogen de verdeelmaatstaven niet in betekenende mate kunnen beïnvloeden. Evenmin mag het Rijk de verdeelmaatstaven in betekenende mate kunnen beïnvloeden. Het gemeentefonds mag dus geen prikkels bevatten die het beleid van de gemeenten sturen, niet naar een (vanuit het Rijk bezien) gewenste richting en evenmin naar een (vanuit het Rijk bezien) ongewenste richting.

2. Inhoudelijke expertise en kennis uit de leefwereld

In zijn advies uit oktober 2021 schreef de ROB: 'De verdeling van het gemeentefonds is vooral benaderd als een technische exercitie vanuit de systeemwereld. (...) Zonder inhoudelijke transparantie en onderbouwing lukt het niet om de systeemwereld van instituties, regels en cijfers succesvol te verbinden met de leefwereld van lokale voorzieningen en inwoners van gemeenten.' Deze inhoudelijke onderbouwing moet vooral komen van mensen die op dat terrein werken, inhoudelijk en/of financieel, bij gemeenten, ministeries,

kennisinstituten, belangenorganisaties en dergelijke. Inhoudelijke expertise en kennis uit de leefwereld kan het onderscheid laten zien tussen de *noodzakelijke* uitgaven van gemeenten voor een bepaalde taak en de *werkelijke* uitgaven van gemeenten daarvoor. Dit is nodig op de volgende punten:

2a. Wordt voor de verdeling gebruik gemaakt van inhoudelijk logische verdeelmaatstaven, dat wil zeggen verdeelmaatstaven die inhoudelijk samenhangen met (in de leefwereld bekende) kostendrijvers? Zijn de voorgestelde verdeelmaatstaven (gezien de werking in de leefwereld) logischer dan de huidige? Inhoudelijk logische maatstaven zijn niet alleen nodig voor de begrijpelijkheid van het verdeelmodel en daarmee voor de acceptatie door de gemeenten, maar ook om te zorgen dat de verdeling in de tijd goed blijft aansluiten bij de kostenontwikkeling.

2b. Zijn de gewichten van de voorgestelde verdeelmaatstaven logisch? En zijn ze ook logischer dan de huidige? Gewichten zijn te berekenen in de vorm van een bedrag per eenheid en in de vorm van een aandeel van een totaalbedrag. Beide gewichten moeten inhoudelijk begrijpelijk zijn. Een gewicht van een maatstaf mag niet te hoog zijn, er zijn namelijk bij elke maatstaf 'pechgemeenten'. Die pech loopt erg op als die maatstaf een hoog gewicht heeft.

3. Sluit de voorgestelde verdeling statistisch beter aan op de kosten die de gemeenten maken dan de huidige verdeling?

Hieronder vallen, bijvoorbeeld, de kwaliteit van de gebruikte gegevens en de onderzoeksmethode. In zijn Tussenbericht lichtte de ROB toe: 'Er zijn vele, vele vormen van regressie. Elke vorm van regressie heeft andere uitkomsten, elke regressiemethode heeft zijn eigen voor- en nadelen.' Daarbij wordt ook gekeken of de voorgestelde verdeling statistisch beter dan de huidige aansluit op de kosten die de gemeenten maken, zonder dat dit allesbepalend mag zijn.

Advies van de ROB over de voorstellen

De ROB onderscheidt in uw adviesaanvraag tien verdeelvoorstellen. Daarnaast doet de ROB zelf twee voorstellen. Op deze plaats beperkt de ROB zich tot kortere overwegingen. In de bijlage bij dit advies gaat de ROB dieper in op deze twaalf voorstellen en de overwegingen daarachter.

Samengevat ziet de ROB veel waardevolle ideeën in de voorstellen. Twee voorstellen kunnen per 2027 worden ingevoerd. De meeste zijn echter nog niet goed genoeg om nu individueel of gezamenlijk in te voeren en vragen om nadere invulling of andere aanpassingen. De ongewisheid over de totaal beoogde verdeling is aanleiding het ingroeipad vooralsnog te bevriezen. In het najaar komt de ROB met een nader advies over de wijze waarop een verbetering van de verdeling bereikt kan worden, met een combinatie van expertise, bestuurlijke oordelen en statistiek.

Maatstaf 'Inwoners met een migratieachtergrond'

Het voorstel om de maatstaf 'Inwoners met een migratieachtergrond' te vervangen door 'Inwoners van buiten Europa' leidt nu tot een ongewenste herverdeling. Die kan wellicht worden beperkt door de clusters waar deze maatstaf voorkomt, te herschatten. Dat vergt nader onderzoek en daarom adviseert de ROB dit voorstel pas later in te voeren. Voor 2027 en/of 2028 is het een goede optie om, als tijdelijke maatregel, de aantallen van 2026 te bevriezen.

Maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen met drempel'

Er zijn, met goede reden, veel varianten onderzocht om de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen met drempel' te verbeteren. Met deze verdeelmaatstaf wordt ongeveer € 9,5 miljard verdeeld; dat is een aanzienlijk deel van de algemene uitkering. Het is daarom van groot belang dat de maatstaf goed weergeeft welke inwoners tot extra kosten voor de gemeenten leiden. Daartoe doet u vijf voorstellen.
Inhoudelijke expertise en kennis uit het sociaal domein leert dat de huishoudens uit inkomensdeciel 1, dat zijn de 10% huishoudens met de allerlaagste inkomens, onder deze maatstaf zouden moeten vallen. In het voorstel is dat niet het geval. De meeste huishoudens met een bijstandsuitkering zitten in inkomensdeciel 1. Verder stelt de ROB dat nader moet worden onderzocht of huishoudens met een laag inkomen en een hoge 'betaalreserve' (vermogen exclusief eigen woning) wel of niet tot extra kosten leiden voor de gemeenten. De ROB adviseert daarom om deze twee voorstellen nu niet in te voeren vanwege de onzekerheid over de kostenoriëntatie.

De omvang van de maatstaf maakt dat een definitiewijziging tot een enorme herverdeling leidt, die groter is dan de beoogde herverdeling (dus zonder ingroei/overgangsmaatregel) in 2021/2022. De ROB wil daarom meegeven dat een wijziging van de definitie ook gepaard moet gaan met andere aanpassingen van het verdeelmodel, ook als alleen de drempel wordt geherdefinieerd.

Het voorstel om de maatstaf te berekenen met procenten in plaats van met honderdtallen leidt op zichzelf niet tot een structurele herverdeling. Het verbetert de verdeling wel. De ROB adviseert hierover positief.

Cluster Jeugd

In de huidige verdeling wordt driekwart van het cluster 'Individuele voorziening jeugd' verdeeld met de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen'. U stelt nu, naast een bedrag per jongere, drie nieuwe verdeelmaatstaven voor, namelijk een maatstaf lage inkomens zónder de gepensioneerden, het aantal eenoudergezinnen en het aantal huishoudens met een lage opleiding. De ROB vindt dit begrijpelijke maatstaven, en ook de gewichten daarvan komen hem niet onlogisch over.

Echter, het voorstel sluit nog onvoldoende aan op de kosten van de gemeenten. Het leidt er namelijk toe dat gemeenten in één deel van Nederland veel meer uit het gemeentefonds krijgen dan ze uitgeven en dat gemeenten uit een ander deel veel minder krijgen dan ze uitgeven. Uit de overzichtskaarten van de gevolgen per gemeente die u later publiceert, zal blijken welke delen van Nederland de ROB bedoelt. Uw voorstel is dus een goede aanzet, maar er moet nog op worden voortgebouwd voordat het kan worden gebruikt.

Cluster Wmo

De onderzoeken voor een nieuwe verdeling van het cluster Wmo hebben nog niet geleid tot een overtuigend beter voorstel. Dit is ook uw opvatting en u stelt dan ook voor om deze verdeling in 2027 niet te wijzigen. De ROB kan uw overwegingen goed volgen en is het daarmee eens.

Cluster Onroerendezaakbelasting (Ozb)

Bij dit cluster ligt een voorstel van de beheerders voor en een voorstel van de ROB.

U stelt voor de rekentarieven van de ozb aan te passen aan de werkelijke gemiddelde ozb-tarieven. Dat sluit beter aan bij de wettelijke doelstelling van de verdeling en leidt tot een beperkte herverdeling. De ROB adviseert hier positief over.

De ROB vult aan dat de 'aftopping' van de woz-aftrek voor niet-woningen van maximaal € 35.000 per inwoner tot ongewenste effecten leidt. De ROB adviseert dit verder te onderzoeken. Het is niet mogelijk deze aftopping al per 2027 te beëindigen en wellicht is een herschatting nodig.

Cluster Overige eigen middelen (Oem)

Ook bij dit cluster ligt een voorstel van de beheerders voor en een voorstel van de ROB.

In zijn advies uit 2021 gaat de ROB nader in op het cluster Overige eigen middelen (Oem). De ROB constateert dat er verschillen tussen gemeenten bestaan die afbreuk doen aan de gelijkwaardigheid van de gemeenten. De ROB ziet dat u daar diepgravend onderzoek naar hebt gedaan, wat evenwel niet heeft geleid tot een bruikbaar voorstel voor dit cluster. Toch ziet de ROB wel degelijk nog mogelijkheden voor verbetering, nu de parkeerbelasting en toeristenbelasting de laatste jaren hard stijgen. Die fungeren steeds meer als algemeen dekkingsmiddel en kunnen mogelijk sommige kostencompensatie in het gemeentefonds vervangen. Het betreft hier sommige kosten van grootstedelijkheid en van de Wadden.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het advies van de ROB over de twaalf voorstellen:

	ADVIES ROB	AKKOORD	UITSTELLEN*	AFWIJZEN
Voorstellen van de beheerders				
Maatstaf migratieachtergrond			(1)	
Maatstaf HHLI**, zonder deciel 1				(2)
Maatstaf HHLI, betaalreserve			(3)	
Maatstaf HHLI, drempel aanpassen			(4)	
Maatstaf HHLI, berekenen met %		(5)		
Maatstaf HHLI, terugvaloptie				(6)
Cluster Jeugd, nieuwe verdeling			(7)	
Cluster Wmo nu niet wijzigen		(8)		
Ozb-rekentarieven aanpassen		(9)		
Cluster Oem niet wijzigen				(10)
Voorstellen van de ROB				
Ozb-aftopping beëindigen			(11)	
Maatstaven waddengemeenten			(12)	

* Uitstellen kan verschillende oorzaken hebben; vaak kan het voorstel alleen worden ingevoerd onder een bepaalde voorwaarde, zoals een andere wijziging of een doorontwikkeling.
** Maatstaf HHLI = Maatstaf huishoudens met een laag inkomen met drempel.

Samenvattend betekent dit dat de ROB positief adviseert over uw voorstel om de maatstaf huishoudens met een laag inkomen te berekenen met procenten in plaats van met honderdtallen (voorstel 5), en over uw voorstel om elk jaar de werkelijke gemiddelde ozb-tarieven (van het voorgaande jaar) te hanteren als basis voor de rekentarieven (voorstel 9).
Over een aantal andere voorstellen is de ROB ook op onderdelen positief, maar die kunnen om diverse redenen nog niet per 2027 worden ingevoerd. Vaak zijn deze voorstellen alleen verstandig in combinatie met andere wijzigingen.

Hoe nu verder in de meicirculaire 2026?

De verdeelvoorstellen uit 2021/2022 zijn vanaf 2023 ingevoerd, zij het met een overgangsmaatregel van meer dan tien jaar[12] waarvan alleen over de eerste drie jaar is besloten. De verdeling uit 2023 zónder ingroei/overgangsmaatregel is de *beoogde verdeling*: dat was de verdeling waarnaartoe werd gewerkt.
Als alle huidige voorstellen worden doorgevoerd, verandert de beoogde verdeling zeer sterk. De herverdeling die u nu beoogt, vooral door het voorstel voor een nieuwe definitie van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inko-

12 Gebaseerd op de herverdeling 2023 met maximaal € 15 per inwoner per jaar.

men' en door het voorstel voor een herverdeling van het cluster Jeugd, is veel groter dan de herverdeling die u in 2021 beoogde. Er zullen dus gemeenten zijn die vanaf 2023 meer geld kregen (zogeheten voordeelgemeenten) maar die volgens uw voorstellen vanaf 2027 minder zouden krijgen. En er zullen nadeelgemeenten zijn die volgens uw voorstellen vanaf 2027 meer zouden krijgen. De beoogde richting van de totale herverdeling is door uw voorstellen ongewis geworden.

Daarom adviseert de ROB de huidige bedragen van de 'suppletie-uitkering herverdeling gemeentefonds' voorlopig te bevriezen op het niveau van 2026 en mee te laten groeien met de uitkeringsfactor. Immers, uw nieuwe voorstellen maken niet duidelijk welke typen gemeenten een groter deel van het gemeentefonds moeten krijgen dan nu en welke typen gemeenten een kleiner deel. Vanwege deze onduidelijkheid is er geen reden meer om door te gaan op het 'ingroeipad' uit 2023.

Hoe nu verder ná de meicirculaire 2026?

De ROB is ervan overtuigd dat er nog mogelijkheden zijn om de verdeling te verbeteren, zodanig dat deze 'goed genoeg' kan worden. De ROB is voornemens om later dit jaar daar een nader advies over uit te brengen. Vooruitlopend daarop benoemt hij al enkele mogelijkheden.

Verdeelonderzoeken beginnen nu met hercoderingen van de gemeentelijke jaarrekeningcijfers, om de gemeentelijke jaarrekeningen beter vergelijkbaar te maken. De ROB ziet de voordelen daarvan maar ziet ook de nadelen. De hercoderingen leiden maar tot beperkte verschuivingen in de data. Het hercoderen is arbeidsintensief, voor zowel het ministerie als de gemeenten, en kost veel tijd. Bovendien beperkt het hercoderen het onderzoek tot een selectie van de gemeenten.

De ROB constateert dat de voorliggende voorstellen voornamelijk op statistische beoordelingscriteria zijn gekozen, niet alleen bij de totstandkoming van de gewichten, maar ook bij het aantal verdeelmaatstaven. De ROB ziet mogelijkheden om meer gebruik te maken van inhoudelijke expertise en kennis uit de leefwereld. Zoals de ROB eerder in dit advies al schreef, is dergelijke expertise vooral aanwezig bij mensen die op het beleidsterrein werken, inhoudelijk en/of financieel, bij en/of voor gemeenten, ministeries, kennisinstituten, belangenorganisaties en dergelijke. Daarmee kan ook de rol van louter statistische criteria worden verminderd.

Verder merkt de ROB op dat er enkele bestuurlijke beperkingen zijn opgelegd aan de huidige voorstellen. De ROB noemt er drie: het gebruik van de maatstaf 'Aantal bijstandsgerechtigden' is beperkt omdat er een verkeerde prikkelwerking van zou kunnen uitgaan, en de maatstaf 'Inwoners met medicijngebruik'

mocht niet worden gebruikt.[13] Dit kunnen echter goedwerkende verdeelmaatstaven zijn. Ten derde is de globaliteit van de verdeling wellicht te ver doorgevoerd, waardoor in het klassiek domein € 26 miljard wordt verdeeld met 35 verdeelmaatstaven en in het sociaal domein € 24 miljard met slechts 13 verdeelmaatstaven.

Het *Periodiek Onderhoudsrapport* (POR) van de algemene uitkering uit het gemeentefonds vergelijkt, per cluster, de uitgaven en inkomsten van groepen gemeenten. Het POR is daarmee een belangrijk ijkpunt voor de richting van verdeling en herverdelingen. De detaillering en tijdigheid van de publicatie van het POR hebben nog ruimte voor verbetering. De ROB adviseert die ruimte te benutten en het POR volledig te publiceren, bijvoorbeeld op www.findo.nl.

Hoogachtend,
De Raad voor het Openbaar Bestuur

Mariëtte Hamer
Voorzitter

Iris Sluiter
Secretaris-directeur

13 Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 34.477, nr. 62, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34477-62.pdf.

BIJLAGE

De afzonderlijke voorstellen nader beoordeeld

(1) MAATSTAF 'INWONERS VAN BUITEN EUROPA'

De definitie van de huidige maatstaf luidt: 'Inwoners met als migratieachtergrond een van de landen in Afrika, Latijns-Amerika en Azië (exclusief Indonesië en Japan) of Turkije. Inwoners met een migratieachtergrond uit Japan en Indonesië worden op grond hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie niet meegenomen in de maatstaf inwoners met een migratieachtergrond.'[14]
Het Centraal Bureau voor de Statistiek stopt per 1 januari 2027 met het actualiseren van de maatstaf 'Inwoners met een migratieachtergrond'. Het is dus onvermijdelijk dat deze maatstaf verdwijnt.
De beheerders stellen voor deze maatstaf te vervangen door 'Inwoners van buiten Europa'.[15] Daardoor tellen bijvoorbeeld inwoners met herkomst uit Indonesië, Japan, Noord-Amerika en Oceanië voortaan mee met de maatstaf.

De ROB constateert dat het Centraal Bureau voor de Statistiek zich voor de gegevens baseert op het BRP en dat deze verdeelmaatstaf voldoet aan de algemene criteria voor verdeelmaatstaven.
Het voorstel leidt evenwel tot een herverdeling die maximaal oploopt tot +1,85%. Dat constateert de ROB uit informatie over de gevolgen per gemeente, die uw ministerie onder embargo heeft gegeven. Daarbij zijn de voordelen en de nadelen niet willekeurig over Nederland verdeeld, maar zijn er bepaalde typen gemeenten die voordeel hebben bij deze nieuwe definitie, en andere typen gemeenten die nadeel hebben, zonder dat daar een inhoudelijke oorzaak voor bestaat.

De ROB ziet een manier om die ongewenste herverdeling te voorkomen, die echter maar ongeveer twee jaar bruikbaar is, namelijk *bevriezen* van de maatstaf. Dat houdt in dat elke gemeente in 2027 en 2028 compensatie krijgt op basis van het aantal inwoners met een migratieachtergrond in 2026.

De ROB gaat ervan uit dat er in deze periode een goed voorstel kan komen voor de verdeling van diverse onderdelen van het gemeentefonds. Daarbij kan dan deze nieuwe definitie verwerkt worden. De bijgaande modelaanpassingen verkleinen dan de ongewenste herverdeling die de ROB hierboven beschreef.

14 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, *Toelichting op de berekening van de uitkeringen uit het gemeentefonds*, 12 mei 2025, blz. 25, https://open.overheid.nl/documenten/6d6a5495-93fe-41ae-9e25-24542cca3edc/file.

15 Zie bijvoorbeeld: Centraal Bureau voor de Statistiek, *Bevolking op de eerste van de maand; geslacht, leeftijd, herkomstland*, Statline, 27 februari 2026, https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85721NED.

Conclusie: de ROB acht deze maatstaf niet geschikt om in 2027 in te voeren, vanwege de herverdeling, maar mogelijk wel geschikt om later in te voeren, als dan met meerdere herverdelingen tegelijk de ongewenste herverdeling kan worden beperkt.

(2) MAATSTAF 'HUISHOUDENS MET EEN LAAG INKOMEN MET DREMPEL', HUISHOUDENS UIT DECIEL 1

De maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen met drempel' typeert de huishoudens die (gemiddeld) voor extra kosten voor de gemeenten zorgen, vooral op sociaal gebied. Daarmee is dit in theorie een goede verdeelmaatstaf. De maatstaf verdeelt € 9,5 miljard[16], dat is 22% van de algemene uitkering. Dat stelt hoge eisen aan de maatstaf.

U stelt vier wijzigingen voor in deze maatstaf. De ROB behandelt die in vier paragrafen van deze bijlage:
(1) Paragraaf 2, de huishoudens uit deciel 1 (met de laagste inkomens)
(2) Paragraaf 3, de huishoudens met een hoge betaalreserve
(3) Paragraaf 4, aanpassingen in de drempel
(4) Paragraaf 5, berekenen met procenten in plaats van honderdtallen

Voor de huidige maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' tellen de huishoudens uit het inkomensdeciel 2, 3 en 4. Er waren destijds (1997) goede redenen om de huishoudens uit inkomensdeciel 1 niet mee te tellen. Zo vielen daar typen huishoudens onder zoals studentenhuishoudens en goedverdienende zelfstandigen met een hoge belastingaftrek.
Echter, inmiddels heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek diverse typen huishoudens eruit gefilterd. Ook is er meer bekend over de belangrijkste inkomstenbron van de huishoudens, zie de tabel hieronder:[17]

16 Stand septembercirculaire 2025: 1.537.741,10 lage inkomens met drempel * € 4.141,19 in basis * 1,486 uitkeringsfactor = € 9,463 miljard; dat is 22,4% van de algemene uitkering van € 42,1 miljard.
17 Centraal Bureau voor de Statistiek, *Inkomensdecielgroepen van huishoudens, 2022*, 20 juni 2025, https://www.cbs.nl/-/media/_excel/2025/25/vng_gestinkhesdecielen_2022betres.xlsx, blad 1 en 6.

DECIEL	WERKN.	ZELFST.	VERZEK.	BIJSTAND	OVERIG	PENSIOEN	TOTAAL
1	179.600	69.000	83.100	213.500	67.400	172.300	784.900
2	207.900	29.200	89.500	56.000	47.500	354.700	784.900
3	317.900	30.100	34.900	4.800	6.000	391.200	784.900
4	388.900	43.800	30.200	900	2.300	318.700	784.900
5	455.800	55.700	20.400	100	800	252.100	784.900
6	498.600	67.100	14.100		400	204.600	784.900
7	523.200	74.800	9.500		200	177.200	784.900
8	554.300	89.300	6.600		100	134.600	784.900
9	566.000	113.800	4.300		100	100.800	784.900
10	477.500	214.400	2.200			90.700	784.900
Totaal	**4.169.700**	**787.100**	**294.700**	**275.400**	**124.900**	**2.197.000**	**7.848.800**

De meeste huishoudens met een bijstandsuitkering zitten in inkomensdeciel 1. Ook veel andere huishoudens die voor de gemeenten tot extra kosten leiden, zitten in inkomensdeciel 1. Daarom stelt de ROB dat de huishoudens uit inkomensdeciel 1 moeten meetellen in de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen'.
Dat stelt u echter niet voor, omdat u nog geen statistisch verdeelmodel hebt kunnen vinden waarin deze huishoudens meetellen. De ROB ziet hier een duidelijk verschil tussen aan de ene kant de wens om de huishoudens uit het eerste deciel mee te laten tellen in de verdeling van de algemene uitkering en aan de andere kant de gevonden statistische mogelijkheden daartoe. De ROB adviseert om de tijd te nemen om dat verder te onderzoeken.

(3) MAATSTAF 'HUISHOUDENS MET EEN LAAG INKOMEN MET DREMPEL', HUISHOUDENS MET EEN HOGE BETAALRESERVE

De betaalreserve is gedefinieerd als de bezittingen van een huishouden exclusief de eigen woning en eventuele negatief gewaardeerde bezittingen. De 7.848.800 particuliere huishoudens (exclusief studenten) zijn daarbij ingedeeld in twee groepen: de 70% huishoudens (5.494.200) met een lage betaalreserve en de 30% huishoudens (2.354.600) met een hoge betaalreserve. De grens tussen een lage en een hoge betaalreserve ligt op ongeveer € 70.000.

13% tot 14% van de huishoudens met een laag inkomen blijkt een hoge betaalreserve te hebben, zie de tabel hieronder:[18]

INKOMENSDECIEL	HUISHOUDENS	70% LAAGSTE BETAALRESERVE	30% HOOGSTE BETAALRESERVE
1 (laagste)	784.900	689.200	95.700
2	784.900	708.600	76.300
3	784.900	686.900	98.000
4	784.900	631.300	153.600
5	784.900	606.000	178.900
6	784.900	572.300	212.500
7	784.900	529.500	255.400
8	784.900	474.900	310.000
9	784.900	389.500	395.400
10 (hoogste)	784.900	205.900	579.000
Totaal	**7.848.800**	**5.494.200**	**2.354.600**

Het voorstel is de 30% huishoudens met een hoge betaalreserve niet meer mee te laten tellen in de verdeelmaatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen'.
De ROB ziet de logica van dit voorstel, omdat deze huishoudens ondanks een laag inkomen niet armlastig zijn, maar mist informatie over de kosten die deze huishoudens al dan niet veroorzaken bij de gemeenten. Daarnaast is het van belang dat de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' 22% van de algemene uitkering uit het gemeentefonds verdeelt. Een ingrijpende verandering van de definitie van deze verdeelmaatstaf behoort daarom gepaard te gaan met een herschatting van de verdeelformule waarvan hij deel uitmaakt. Vooralsnog ontbreekt die in dit voorstel.
De ROB beschouwt deze aanpassing van de definitie als kansrijk, maar dit voorstel kan alleen met een verdere aanpassing worden ingevoerd vanwege de omvangrijke herverdeling die ervan uitgaat. Daarom is 2027 niet haalbaar. De ROB adviseert daarom nader onderzoek te doen naar de kosten die de gemeenten hebben voor de huishoudens met een laag inkomen en een hoge betaalreserve. Vervolgens kan worden bekeken hoe dat in het model in te passen.

18 Centraal Bureau voor de Statistiek, *Inkomensdecielgroepen van huishoudens*, 2022, 20 juni 2025, https://www.cbs.nl/-/media/_excel/2025/25/vng_gestinkhesdecielen_2022betres.xlsx, blad 1 en 6.

(4) MAATSTAF 'HUISHOUDENS MET EEN LAAG INKOMEN MET DREMPEL', AANPASSINGEN IN DE DREMPEL

De drempel van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' bestaat nu uit 10% van de woonruimten. Het voorstel is de drempel te vervangen door 10% van het aantal huishoudens. Bij die huishoudens tellen onder andere de studentenhuishoudens niet mee. De ROB ziet de logica van dit voorstel.
Echter, dit leidt tot een herverdeling ten gunste van de studentensteden en ten koste van gemeenten met weinig of geen studentenhuishoudens. Gezien de onzekerheid over de beoogde verdeling in de toekomst, is het niet verstandig nu een stap te zetten in een bepaalde richting.
Daarom adviseert de ROB deze wijziging op een later moment in te voeren, en niet per 2027.

(5) MAATSTAF 'HUISHOUDENS MET EEN LAAG INKOMEN MET DREMPEL', BEREKENEN MET PROCENTEN IN PLAATS VAN MET HONDERDTALLEN

Het aantal huishoudens met een laag inkomen met drempel wordt elk jaar afgerond op honderdtallen.
Dat betekent dat de maatstaf niet optimaal meetbaar is.

Voor de gemeenten is die afronding financieel invloedrijk. Het verschil tussen afronden naar boven en afronden naar beneden is € 593.000[19]. Dat is voor alle gemeenten veel geld, en zeker voor kleine gemeenten.
Dat van deze maatstaf het driejarig gemiddelde wordt gebruikt, lost het afrondingsprobleem maar gedeeltelijk op. Ook een derde van € 593.000 is nog een omvangrijk bedrag.
Daar komt bij dat gegevens in honderdtallen onvoldoende rekening houden met de dynamiek van gemeenten, door groei/krimp of door economische voor- of achteruitgang.

Het voorstel is om elk jaar te tellen welk *percentage* (afgerond op één cijfer achter de komma) van de huishoudens een laag inkomen heeft. Dat percentage wordt gemiddeld over drie jaar. Vervolgens wordt dat driejarig gemiddelde percentage vermenigvuldigd met het aantal huishoudens in het uitkeringsjaar.

De ROB constateert dat dit voorstel de stabiliteit voor de kleinere gemeenten vergroot, maar voor de grotere gemeenten verkleint. Voor alle gemeenten geldt dat de maatstaf actueler wordt.
De ROB adviseert daarom positief over dit voorstel.

19 Stand decembercirculaire 2025 voor 2026: 100 x € 3.977,39 in basis x 1,491 uitkeringsfactor = € 593.028.

Het voorstel kan per 2027 worden ingevoerd zonder overgangsmaatregel, omdat de herverdeelgevolgen afhangen van de afrondingen en daarmee altijd willekeurig zijn.

(6) TERUGVALOPTIE: ALLEEN ANDERE DEFINITIE MAATSTAF 'HUISHOUDENS MET LAAG INKOMEN'

Voor het geval de voorstellen voor de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' en cluster Jeugd niet doorgaan, stelt u als terugvaloptie voor om de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' aan te passen door de huishoudens met een hoge betaalreserve niet mee te nemen. Het voorstel gaat uit van een aanpassing van de definitie zonder herschatting van de betrokken clusters. De reden die daarvoor wordt gegeven, is dat de huishoudens met een hoge betaalreserve niet leiden tot extra kosten voor de gemeenten.

De omstandigheid dat de verschillen in gemeentelijke kosten voor huishoudens met een laag inkomen en een lage betaalreserve en voor huishoudens met een laag inkomen en een hoge betaalreserve niet bekend zijn, is voor de ROB reden om hier eerst nader onderzoek naar te adviseren. Bovendien behoort een omvangrijke definitiewijziging van een belangrijke maatstaf gepaard te gaan met herschatting van de verdeelmodellen waar die maatstaf deel van uitmaakt.

Conclusie: de ROB adviseert negatief over deze terugvaloptie, gezien de beperkte onderbouwing en de grote herverdeling die dit voorstel tot gevolg heeft.

(7) CLUSTER JEUGD

Het cluster Jeugd ('Individuele voorzieningen jeugd') omvat met € 8,5 miljard ongeveer 16% van het gemeentefonds. Het is dus een omvangrijk cluster dat de aandacht heeft, zowel vanwege het grote belang van de jeugdzorg als vanwege de financiële tekorten die de gemeenten hebben op de jeugdzorg. Ook is de jeugdzorg een terrein waar de disbalans in de financiële verhouding[20] in grote mate aan de orde is.

De jeugdzorg en de bekostiging daarvan veranderen voortdurend. Zo wordt al enkele jaren gesproken over het plan om de gespecialiseerde jeugdzorg te recentraliseren per 2029. Dat betekent dat er per 2029 een nieuw verdeelmodel voor dit cluster moet komen. Ook de Hervormingsagenda Jeugd en de plannen uit het coalitieakkoord om de jeugdzorg te beperken, kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor de bekostiging. De verdeling van het gemeente-

20 ROB, *Afrekenen met disbalans*, maart 2025, o.a. blz. 3, 6, 18, 25 en 27, www.raadopenbaarbestuur.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2025/3/25/afrekenen-met-disbalans/Raad+Openbaar+Bestuur+advies+Afrekenen+met+disbalans%2C+maart+2025.pdf.

fonds behoort de bestuurlijke keuzes van een beleidsterrein te volgen. Maar als er bijna elk jaar dusdanig grote wijzigingen zijn dat het verdeelmodel van het cluster opnieuw bepaald moet worden, wordt er wel erg veel gevraagd van de financiële verhouding.

In de huidige verdeling wordt driekwart van het cluster verdeeld met de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen'. Verder wordt 15% verdeeld met de maatstaf centrumfunctie. Dat laatste doet onrecht aan de gemeenten met dezelfde sociale problematiek als centrumgemeenten maar zonder die centrumfunctie, zoals diverse randgemeenten van centrumgemeenten.
Daarnaast krijgen gemeenten met een dichte bebouwing minder geld door het minteken bij de maatstaf omgevingsadressendichtheid. De ROB ziet hier geen rechtvaardigheid in, zeker niet in deze mate.
De huidige verdeling en het voorstel ('pooled versie'[21]) staan in onderstaande tabel:

MAATSTAF	HUIDIG	VOORSTEL[22]
HHLI 2 t/m 4 met drempel	75%	
HHLI 2 t/m 4 met drempel exclusief hoge betaalreserve exclusief gepensioneerden		23%
Omgevingsadressendichtheid	-9%	
Regionale centrumfunctie	15%	
Bedrag per jongere	19%	24%
Eenoudergezinnen		39%
Lage opleiding met drempel		13%

De ROB beschouwt het voorstel als een goede aanzet. De verfijning van de maatstaf 'Huishoudens met een laag inkomen' door de gepensioneerden eruit te halen, is in dit cluster zinvol. De verdeelmaatstaven die worden voorgesteld en hun onderlinge gewichten komen de ROB logisch voor. Wel is mogelijk het gewicht van de maatstaf 'Eenoudergezinnen' wat hoog. De maatstaven voldoen aan de criteria die daarvoor gelden.

Echter, het voorstel is onvoldoende kostengeoriënteerd. Er is een sterk regionaal patroon te herkennen in de aansluitverschillen, zoals blijkt uit de overzichtskaarten van de gevolgen per gemeente die de ROB onder embargo heeft gekregen. Nagenoeg álle gemeenten in het ene deel van Nederland krijgen

21 De 'pooled versie' is gebaseerd op gegevens van de gemeentelijke jaarrekeningen van 2023 en 2024 samen.
22 De percentages zijn overgenomen uit de adviesaanvraag. Excelbestanden die de ROB ook heeft gekregen, geven licht afwijkende percentages.

met dit verdeelmodel fors méér dan ze uitgeven; nagenoeg alle gemeenten in het andere deel van Nederland krijgen fors minder dan ze uitgeven. De ROB constateert daarom dat dit voorstel verfijning en detaillering behoeft.
Daar ziet de ROB ook mogelijkheden voor. Het cluster omvat € 8,5 miljard, een verdeling met vier maatstaven is dan erg globaal. De beperking tot vier maatstaven is een gevolg van de statistische regressiemethode die u gebruikt, en die niet optimaal aansluit op de wettelijke doelstelling van kostenoriëntatie. Nadere verfijning met extra maatstaven biedt ook mogelijkheden om het gewicht van de maatstaf 'Eenoudergezinnen' te verlagen.

De ROB adviseert dat dit voorstel niet per 2027 kan worden ingevoerd en dat nader onderzoek nodig is voor verfijning en detaillering van dit voorstel.

(8) CLUSTER WMO NU NIET WIJZIGEN

Het cluster 'Individuele voorzieningen Wmo' is een omvangrijk cluster en beslaat € 5,7 miljard.
Ter voorbereiding van het voorstel heeft uw ministerie het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar het cluster Wmo. Uit de adviesaanvraag blijkt dat u er zelf niet van overtuigd bent dat onder de mogelijkheden die u oppert een echte verbetering zit. Daarom doet u geen concreet voorstel voor dit cluster.
De ROB kan zich erin vinden het cluster Wmo nu niet te wijzigen.

(9) AANPASSEN VAN DE OZB-REKENTARIEVEN

De verdeling van het gemeentefonds houdt niet alleen rekening met de kostenverschillen tussen de gemeenten, maar ook met hun mogelijkheid om eigen inkomsten te verwerven. Er zijn twee clusters die de mogelijkheid voor eigen inkomsten beschrijven, namelijk het cluster ozb en het cluster 'Overige eigen middelen' (Oem). Dat laatste cluster bestaat, kort gezegd, uit bijna alle eigen inkomsten behalve de ozb.

De manier waarop de verdeling rekening houdt met de mogelijkheid van gemeenten om ozb te innen, werkt met ozb-rekentarieven. Alle gemeenten zijn vrij om hun eigen ozb-tarieven te kiezen; het bedrag dat ze uit het gemeentefonds krijgen, hangt níét af van het ozb-*tarief* dat ze hanteren. Wel hangt het bedrag dat elke gemeente uit het gemeentefonds krijgt af van de woz-*waarde* van de woningen en niet-woningen die in de gemeente staan. Die woz-waarde wordt verrekend met een zogeheten rekentarief.

Bij de nieuwe verdeling in 2023 zijn de rekentarieven gelijkgesteld aan de gemiddelde ozb-tarieven. Echter, de rekentarieven worden elk jaar geactualiseerd door de rekentarieven van het lopende jaar te vermeerderen met de verwachte inflatie en te verminderen met de verwachte waardestijging.

Daardoor wijken de ozb-rekentarieven af van de gemiddelde ozb-tarieven, zie onderstaande tabel:

OZB-TARIEVEN 2025	REKENTARIEF	GEMIDDELD
Ozb woningen	-0,0914%	0,0924%
Ozb niet-woningen eigenaren	-0,3079%	0,3365%
Ozb niet-woningen gebruikers	-0,2324%	0,2388%

U stelt voor daar verandering in te brengen door de rekentarieven voortaan elk jaar te baseren op de werkelijke gemiddelde tarieven van het voorgaande jaar en dus niet meer op de rekentarieven van het voorgaande jaar. De vermeerdering met de verwachte inflatie en vermindering met de verwachte waardestijging blijven gelden.

De ROB adviseert positief over dit voorstel. Deze methode sluit beter aan bij de hiervoor geldende wettelijke bepaling.
De verhoging van de rekentarieven die hieruit voortvloeit, wordt (macro) gecompenseerd door een verlaging van het cluster Oem. Dat komt de ROB voor als een begrijpelijke keuze, omdat dat cluster omvangrijker is dan de werkelijke overige eigen inkomsten van de gemeenten rechtvaardigen. Het gaat om verhoging met een bedrag tussen € 100 miljoen en € 200 miljoen.

De herverdeling die hieruit voortvloeit, is voor alle gemeenten minder dan 0,3% van de algemene uitkering en voor 315 van de 342 gemeenten minder dan 0,2% van de algemene uitkering. Gelet op deze percentages concludeert de ROB dat voor deze herverdeling geen overgangsmaatregel nodig is.

(10) CLUSTER OVERIGE EIGEN MIDDELEN NU NIET WIJZIGEN

Op de onderzoeksagenda stond onder andere een onderzoek naar de verdeling van het cluster ‘Overige eigen middelen’ (Oem). U hebt daar onderzoek naar laten doen.[23] De uitkomst daarvan is dat alleen de toeristenbelasting en de forensenbelasting te verevenen zijn. Daar kiest u echter niet voor, om enkele redenen.

De ROB ziet echter dat een aantal punten uit het cluster Oem mogelijkheden biedt voor verbetering van de verdeling. Als eerste de voortdurende forse stijging van de toeristenbelasting en de parkeerbelasting. Het is de ROB bekend dat u de parkeerbelasting indeelt bij het cluster Infrastructuur, Ruimte en Milieu. De praktijk bij de gemeenten is dat de parkeerbelasting steeds meer

23 Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 36.600 B, nr. 24, https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36600-B-24.pdf; Cebeon, *Onderzoek Overige Eigen Middelen gemeenten*, 3 september 2024, www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2025D05400.

als algemeen dekkingsmiddel wordt gebruikt. De opbrengst daarvan stijgt snel. Dat heeft de parkeerbelasting gemeen met de toeristenbelasting uit de Oem.

De ROB ziet ook dat Amsterdam en Rotterdam compensatie krijgen voor hun grootstedelijke kosten. Los van uw exacte indeling ziet de ROB dit als onderdeel van de Oem. De ROB is niet overtuigd dat deze bedragen nodig zijn. De ROB ziet een combinatie van verdeelelementen waar Amsterdam baat bij heeft: een grootstedelijk vast bedrag, aftopping van de woz-waarde niet-woningen, en toeristenbelasting die niet verevend wordt. Het is verstandig nader te kijken of deze combinatie moet blijven bestaan.

Los van de exacte indeling in clusters, blijken volgens eerder onderzoek van uw ministerie diverse gemeenten (niet alleen de vier grote steden) wel degelijk grootstedelijke kosten te hebben. Die behoren te worden gecompenseerd in de verdeling. De ROB ziet daar evenwel geen voorstellen voor.
De ROB adviseert een nadere beschouwing op de verschillen tussen de gemeenten in Oem-capaciteit, die vooral liggen bij verschillen in toeristenbelasting en parkeerbelasting, en om nader in te gaan op de kosten van grootstedelijke omstandigheden. In paragraaf 12 van deze bijlage gaat de ROB in op de verdeelmaatstaven voor de waddengemeenten, die ook onderdeel zijn van het cluster Oem/overig.

(11) AFTOPPING WOZ-WAARDE NIET-WONINGEN BEËINDIGEN

Sinds 2023 wordt de woz-waarde van niet-woningen voor maximaal € 35.000 per inwoner afgetrokken. Deze beperking heet ‘aftopping’. In 2021 was de ROB verbaasd over dit voorstel. De kostenpatronen die de reden voor deze aftopping zouden zijn, werden door de ROB niet herkend.

De ROB ziet het belang van deze aftopping toenemen zonder dat de ROB de kosten (als die er al zijn) evenredig mee ziet groeien. Inmiddels worden de woz-waarden niet-woningen van 47 gemeenten afgetopt; bij drie gemeenten is de afgetopte woz-waarde niet-woningen minder dan 40% van de volledige woz-waarde niet-woningen. Deze 47 gemeenten hebben door de aftopping in totaal ongeveer € 250 miljoen minder ozb-aftrek, waarvan meer dan € 100 miljoen bij Amsterdam. Dat moet door de andere gemeenten worden opgebracht.

De ROB adviseert deze aftopping te beëindigen. Echter, gezien de aanzienlijke herverdeling, die ook nog eens bij een bepaalde groep gemeenten terechtkomt, kan deze maatregel niet per 2027 ingevoerd worden. De ROB adviseert afschaffing van deze aftopping op een later moment, als met een nieuwe verdeling van meerdere clusters de ongewenste herverdeling te beperken is.

(12) MAATSTAVEN VOOR DE WADDENGEMEENTEN

De waddengemeenten krijgen een hogere algemene uitkering uit het gemeentefonds vanwege extra kosten door hun dure fysieke bereikbaarheid. Sinds een aantal jaren zijn hun inkomsten uit toeristenbelasting echter sterk gestegen. De cijfers uit 2025 staan in onderstaande tabel:

GEMEENTE	INWONERS	TOERISTENBELASTING	HOGERE AU VANWEGE FYSIEKE STRUCTUUR
Texel	13.846	€ 9.000.000	€ 3.330.701
Vlieland	1.217	€ 1.750.000	€ 486.639
Terschelling	4.923	€ 4.345.000	€ 1.170.121
Ameland	3.800	€ 4.018.843	€ 1.091.121
Schiermonnikoog	971	€ 2.363.000	€ 388.272

Inmiddels zijn de inkomsten uit toeristenbelasting van de waddengemeenten veel hoger dan voorheen, en een veelvoud van hun extra kosten. De ROB vindt die hogere algemene uitkering voor de waddengemeenten daarom niet meer nodig.

De ROB adviseert afschaffing van deze compensatie, maar niet per 2027. De nadelige financiële gevolgen hiervan zijn aanzienlijk en komen terecht bij een specifieke groep gemeenten. Daarom adviseert de ROB tot afschaffing van deze compensatie op een later moment in samenhang met andere wijzigingsvoorstellen.

Geachte College en leden van de gemeenteraad

Ik zal kort zijn met deze zienswijze op het Horeca en Detailhandelplan gemeente Ameland 2026.

Er is nog één bestemming toegestaan in het voorlopig ontwerp van dit plan en dit is in het beschermd dorpsgezicht van Ballum. De Camminghastraat en Gerrit Kosterweg waar ook veel woonbestemmingen liggen. Als je uitbreiding van horeca als een bedreiging ziet dan is dit een foute keuze.

Vrijwel zeker zal het aantal verkeersbewegingen fors toenemen alsmede het permanent parkeren. Ons dorp is daar niet op ingericht en die ruimte is er ook niet en dat is merkbaar voor met name de bewoners van de Camminghastraat. En parkeren op de parkeerplaats aan de noordkant is een illusie, dat heeft zich al bewezen.

Horeca hanteert andere openingstijden dan andere branches en geluidsoverlast in de avonduren en nacht kan plaatsvinden.

Verder heb ik begrepen dat onze Horecasector liever geen uitbreiding ziet ivm onzekere economische tijden, wat begrijpelijk is. Ballum heeft een ruime keus van horeca voor onze gast en ook heel divers. Kwalitatief heeft de sector veel te bieden.

Nog een opmerking over het dorpsbelang van Ballum. In het verleden werd er veel aandacht besteed aan het groen, de bermen en bomen.

Er werden paaltjes, heggetjes en bloembakken geplaatst wat resultaat opleverde. Ook borden om te verwijzen naar de parkeerplaats. Ik mis op dit moment de urgentie om het beschermd dorpsgezicht te behouden. Dit is verder niet aan u.

Geachte gemeenteraad, ik vraag u om in het vervolg van het Horecabeleid rekening te houden met deze argumenten en van de extra horecabestemming voor Ballum af te zien. Ik hoor ook graag of mijn e-mail bij u aangekomen is.

Met vriendelijke groet

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e te Ballum

E-Mail: 5.1.2e

Legenda toegepaste uitzonderingsgrondslagen

In dit document zijn gegevens geanonimiseerd op grond van:

Wet	Artikel	Omschrijving	Pagina's
Wet open overheid	Art. 5.1 lid 2 sub e	De eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer	1

nvvk financiële hulpverleners • schuldhulp • sociaal krediet • budgetbeheer • beschermingsbewind

Van: NVVK, vereniging voor financiële hulpverlening
Aan: de leden van de gemeenteraad

Ref.nr: 008.2026/RJAR-je Utrecht, 3 april 2026

Geacht raadslid,

Uw installatie is achter de rug, een nieuwe raadsperiode is begonnen. De vereniging voor financiële hulpverlening NVVK feliciteert u met deze nieuwe periode voor u en uw partij.

Financiële zorgen, een belangrijk aandachtspunt
Van elke 10 huishoudens in uw gemeente heeft één huishouden problematische schulden. Dat weten we uit CBS-cijfers. Problematische schulden (betalingsachterstanden die mensen niet zelfstandig binnen 3 jaar op kunnen lossen) veroorzaken allerlei neveneffecten. Van stress en vaker ziekmelden tot een groter beroep op allerlei vormen van – gemeentelijk gefinancierde – zorg. Gemiddeld kampen mensen hier al jaren mee voor ze hulp vragen.

Op basis van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening verleent uw gemeente hulp aan deze groep, of zij heeft dat (gedeeltelijk) uitbesteed aan onze leden. Onze leden zijn namelijk afdelingen Schuldhulpverlening van gemeenten, en instellingen die door gemeenten ingehuurd worden om bij hen de schuldhulp te verzorgen. U krijgt deze brief dus van de professionals die dagelijks mensen met schulden in de spreekkamer ontmoeten. Daardoor weten we wat inwoners met geldzorgen nodig hebben.

‘Basisdienstverlening schuldhulpverlening’ in elke gemeente
Landelijk zet de NVVK zich ervoor in dat elke gemeente een minimaal niveau aan dienstverlening biedt voor inwoners met schulden. Dit minimale niveau noemen we ‘Basisdienstverlening schuldhulpverlening’. We werken hieraan samen met de VNG, het ministerie van SZW en Divosa (de vereniging van leidinggevenden in het sociaal domein). Basisdienstverlening draagt bij aan de kwaliteit en het effect van de hulp.

Wat kunt u doen?
U kunt vanuit uw positie als raadslid veel voor deze belangrijke ontwikkeling betekenen, door in de raad en bij uw college aandacht te vragen voor deze elementen uit de basisdienstverlening:

1. Begeleiding en nazorg: hoe is die in uw gemeente geregeld?
Om duurzaam financieel gezond te worden is er meer nodig dan alleen een oplossing voor schulden. Het is van belang om uw inwoner goed te begeleiden naar een financieel stabiele toekomst. Beleidsmatig spreken we van begeleiding ‘zo lang als nodig, zo kort als kan’. Hoe daar lokaal invulling aan wordt gegeven verschilt nog sterk. Terwijl de kwaliteit van de begeleiding en nazorg die hulpvragers krijgen, voor een groot deel bepaalt of de hulp duurzaam effect heeft!

Goede begeleiding stelt inwoners in staat autonomie te behouden in zijn eigen hulptraject. Als het goed is, is begeleiding geen 'keurslijf dat voor alle inwoners hetzelfde is' maar een persoonlijk plan voor

Bezoekadres:
Koningin Wilhelminalaan 5
3527 LA Utrecht

www.nvvk.nl
info@nvvk.nl
085 – 489 57 40

KvK nr 405 31 381
ING Bank
NL90INGB0001086546

maximaal rendement. En als het goed is begeleid uw gemeente inwoners ook wanneer ze voor hun schulden een oplossing buiten de gemeente nodig hebben, in de wettelijke Wsnp. We horen van hulpvragers dat het heel belangrijk is dat iemand van de gemeente meegaat naar de rechtbank als daar besloten wordt over toelating tot de Wsnp.

Ook tijdens het Wsnp-traject is begeleiding vanuit de gemeente helpend. Wilt u weten wat begeleiding voor effect heeft op uw inwoners? Lees dan deze verhalenbundel, die inzicht geeft in de impact van begeleiding en nazorg op hulpvragers.

◆ **Check uw gemeente**
Vraag uw college hoeveel ruimte er is om inwoners te begeleiden en nazorg te verlenen, 'zo kort als kan' maar ook 'zo lang als nodig'. Hoe geeft uw gemeente hier invulling aan? Heeft de afdeling of organisatie die inwoners met schulden helpt, hier voldoende middelen voor? Is er voldoende mogelijkheid voor een inwoner om zelf regie te voeren over zijn hulpproces?

2. Basisdienstverlening: hoe ver is uw gemeente?

Op onze website vindt u uw gemeente terug op een dynamische kaart van Nederland. De kaart (in zesvoud) maakt duidelijk waar uw gemeente staat wat betreft zes specifieke elementen van de Basisdienstverlening. Wanneer uw gemeente ze ingevoerd heeft, ervaren inwoners minder stress vanwege schuldeisers, en de schuldregeling komt sneller tot stand. Uitleg over de elementen vindt u hier.

◆ **Check uw gemeente**
Is uw gemeente blanco op de kaart, of geeft de betreffende kaart aan dat er nog stappen gezet kunnen worden? Vraag uw college wat er nodig is om verder te komen. Ziet u veel positieve vinkjes? Gefeliciteerd, ook dan is het goed aan uw college een toelichting te vragen op het functioneren van deze 'elementen van basisdienstverlening' in de praktijk.

3. Werkt uw gemeente met een convenant voor bewindvoerders?

Voor inwoners met financiële problemen is bewind soms de meest passende oplossing. Bewind brengt rust en overzicht, schulden worden geregeld en de bewindvoerder werkt aan financiële zelfredzaamheid. Vaak betaalt de gemeente het bewind. Daarom is een open relatie tussen de gemeente en de lokaal actieve bewindvoerders van groot belang. Daarvoor biedt de NVVK een modelovereenkomst aan, waarin beide partijen allerlei samenwerkingsafspraken maken.

◆ **Check uw gemeente**
Binnenkort publiceren we een kaart van Nederland waaruit duidelijk wordt welke gemeenten samenwerkingsafspraken met bewindvoerders hebben. Werkt uw gemeente nog niet met een convenant met bewindvoerders? Vraag uw college het te regelen, zodat uw gemeente goed op de kaart staat!

4. Is het doelgroepenbeleid van uw gemeente op orde?

‘Basisdienstverlening’ houdt ook in dat elke gemeente een speciaal hulpaanbod voor de verschillende doelgroepen in de schuldhulp heeft. Om gemeenten hierbij te ondersteunen ontwikkelde de NVVK samen

nvvk financiële hulpverleners • schuldhulp • sociaal krediet • budgetbeheer • beschermingsbewind

met haar leden werkwijzers met praktische tips om financiële hulp te kunnen bieden aan vijf doelgroepen: ondernemers, (ex)-gedetineerden, interculturele hulpvragers, jongeren en dak- en thuisloze mensen.

◆ **Check uw gemeente**
Ex-gedetineerden kampen vaak met schulden. U kunt hier zien om hoeveel ex-gedetineerden het bij benadering in uw gemeente gaat (cijfers 2019). Een van onze tips is dat de coördinator Nazorg voor ex-gedetineerde inwoners (die elke gemeente moet hebben) goed contact heeft met de gemeentelijke afdeling schuldhulpverlening. De praktijk leert dat dit contact er niet altijd is. Goed om bij uw college te checken hoe dit in uw gemeente geregeld is.

5. Tot slot: vroeg erbij = sneller opgelost

Door vroegsignalering (via verhuurders, energie- en drinkwaterleveranciers en zorgverzekeraars) komen mensen met betaalachterstanden eerder in beeld bij de gemeente. Uw gemeente is verplicht deze vroegsignalen op te volgen. We zien daarin grote verschillen in inzet en impact. Om gemeenten hierin te stimuleren, stelt het rijk tot 2029 jaarlijks 20 miljoen euro extra ter beschikking. Met dit geld kunnen gemeenten hun vroegsignaleringsaanpak verbeteren.

◆ **Check uw gemeente**
Wat gebeurt er in uw gemeente met deze –ongeoormerkte- extra gelden? Worden ze inderdaad besteed aan verbetering van de opvolging van vroegsignalen? Bijvoorbeeld door aan te bellen bij inwoners met betaalachterstanden om ze op die manier hulp aan te bieden? Vraag uw college ernaar!

Hulp nodig? De NVVK staat voor u klaar

Uw gemeente kan altijd een beroep doen op de NVVK voor hulp bij het realiseren van bovenstaande zaken. We hebben daarvoor een Serviceteam dat kosteloos kan adviseren en begeleiden.

Meer weten over financiële hulpverlening?

- We publiceerden een Gids voor Financiële hulpverlening die u in kort bestek informeert over ons werk.
- Onze website en onze nieuwsbrief zijn een goede bron van informatie over financiële hulpverlening
- U kunt altijd contact leggen met de NVVK als u vragen heeft over de rol van uw gemeente ten opzichte van mensen met financiële zorgen.

Dank voor uw aandacht, en sterkte gewenst bij uw belangrijke werk in de gemeenteraad.

Met vriendelijke groeten,

Renate Richters

Renate Richters,
voorzitter NVVK

Utrecht, 3 april 2026

Beste leden van de nieuwe gemeenteraad,

Hartelijk gefeliciteerd met uw verkiezing tot volksvertegenwoordiger!

Postcoderecht
Weet u waar in uw gemeente inwoners naartoe kunnen om hun recht te halen? Als ze geen geld hebben voor een advocaat of adviseur? Een substantieel deel van ons land loopt vast in de wirwar aan regelingen, toeslagen, loketten en procedures. Voor deze mensen is onvoldoende toegang tot goede sociaaljuridische en financiële hulp.

Dat is niet alleen mijn bevinding na een aantal maanden aan de slag te zijn als 'kwartiermaker', maar dit is al door veel onderzoeken en rapporten geconstateerd. We noemen onszelf een rechtsstaat, maar je recht kunnen halen is afhankelijk van je postcode en je portemonnee. De parlementaire enquête fraudebeleid en dienstverlening constateerde dat een schandaal zoals het toeslagenschandaal morgen gewoon weer kan gebeuren, als we dit niet aanpakken en ervoor zorgen dat sociaaljuridische hulp voor álle Nederlanders nabij en goed is.

Waar gaat het om?
Bij 'sociaaljuridische problemen' kun je bijvoorbeeld denken aan conflicten met je werkgever of verhuurder, problemen met uitkeringen, toeslagen, dreigende schulden, een zorgverzekering, energiemaatschappij of incassobureau. Het kunnen 'losse' kwesties zijn, maar vaak gaat het om meerdere problemen. Het dagelijks leven is zó enorm ingewikkeld gemaakt voor veel mensen. Door complexe brieven, procedures en regelingen. Zeker als je niet zo'n groot netwerk hebt of digitaal niet zo handig bent kan dit tot grote problemen en stress leiden. Ook voor mensen die het redelijk op de rit hebben, is een 'foutje' zo gemaakt.

Zoals u leest gaat het om problemen die direct raken aan de bestaanszekerheid van mensen: je huis, je inkomen, je gezondheid. In deze kwesties gaat het over 'je recht kunnen halen', maar is lang niet altijd de inzet van een advocaat mogelijk of nodig. Juridisch geschoolde beroepskrachten, zoals sociaal raadslieden, kunnen mensen met sociaaljuridische problemen bijstaan en hiermee vaak escalatie voorkomen.

Wat is er nodig?
Sociaaljuridische en financiële hulp moet voor iedereen kosteloos beschikbaar en makkelijk toegankelijk zijn. Het zoveel mogelijk onder één dak samenbrengen van verschillende hulp in buurten helpt hier enorm bij. Voor mensen met (complexe) vragen kan elke doorverwijzing naar weer een ander loket en/of persoon namelijk desastreus zijn. Hoe mooi zou het daarom zijn als er in uw gemeente één of meer plekken zijn waar bijvoorbeeld maatschappelijk werk, rechtshulp en hulp bij financiën en administratie op één plek beschikbaar zijn?

Tijdens al mijn bezoeken en gesprekken in het hele land zie ik dat mensen terughoudend zijn geworden om hulp te vragen, zeker aan de overheid. Naast schaamte, angst of onwetendheid, speelt hier vooral ook een gebrek aan vertrouwen in instituties. Gelukkig zie ik ook initiatieven in buurten om, bijvoorbeeld met inzet van vrijwilligers, wél contact te kunnen leggen met mensen. Als mensen gezien, gehoord én goed geholpen worden draagt dat bij aan het vertrouwen.

Wat levert het op?
Sociaaljuridische en financiële hulp heeft ook een enorme preventieve functie. Tijdige, goede hulp voorkomt veel stapeling van problemen, persoonlijke ellende én maatschappelijke kosten. Wat te denken van het voorkomen van een huisuitzetting, het voorkomen van schulden of voorkomen van de inzet van zorgverleners voor mentale of fysieke problemen als gevolg van oplopende stress? Door de enorme complexiteit en wantrouwen zijn er ook mensen die geen gebruik maken van regelingen, waardoor zij niet krijgen waar ze recht op hebben. Dit kan tot schrijnende situaties leiden.

POK-middelen
Mogelijk bent u op de hoogte van het bestaan van de zogeheten 'POK-middelen'? Deze middelen, voortgekomen uit de Parlementaire Ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) worden

aan gemeenten vanuit het Rijk beschikbaar gesteld om de lokale rechtsbescherming te verbeteren en goede sociaaljuridische hulp aan inwoners te verlenen. Weet u hoe deze 'POK-middelen' in uw gemeente ingezet worden? Ik hoop dat u zich als gemeenteraadslid ervoor wilt inzetten dat deze middelen goed worden besteed, bijvoorbeeld door als gemeente extra te investeren in goed sociaal raadsliedenwerk, met voldoende capaciteit en nabijheid om inwoners goed te kunnen helpen én bij te staan als dat nodig is.

Heeft u vragen of behoefte aan een nadere toelichting? Wij denken graag met u mee dus neem gerust contact op.

Ik wens u veel succes met uw belangrijke taak als volksvertegenwoordiger.

Met vriendelijke groet,

Lilian Marijnissen
Kwartiermaker landelijk dekkend netwerk sociaaljuridische en financiële hulp

Contactadres:
info@kwartiermakersjd.nl

Grootschalige shortstay-huisvesting: zinloos, niet toekomstbestendig en zeker geen oplossing voor de woningnood

Onder leiding van de lobby van grote huisvestingspartijen worden Nederlandse gemeenten verleid om grootschalige shortstay-complexen te vergunnen aan de randen van bewoond gebied en op industrieterreinen. De belofte is dat deze voorzieningen dakloosheid onder arbeidsmigranten tegengaan en dat dit de overlast in de wijken zal verminderen. Dit soort grote wooncomplexen wordt gepresenteerd als een oplossing voor de woningnood.

Echter, in een shortstay-huisvesting mag niet worden gewoond. Een arbeidsmigrant kan zich er ook niet inschrijven en blijft op deze manier volledig afhankelijk van het uitzendbureau. Want zonder inschrijving is het extreem lastig om een Digi-D aan te vragen en is het haast onmogelijk om gebruik te maken van het sociale vangnet in Nederland. Ook is een shortstay-verblijf altijd gekoppeld aan werk. Bij verlies van baan wordt een arbeidsmigrant dus dakloos.

In dit artikel leggen we uit waarom grootschalige shortstay-complexen juist geen oplossing zijn voor de woningnood maar voor nog meer daklozen zullen zorgen en arbeidsmigranten afhankelijk houden.

Arbeidsmigranten blijven vaak lang in Nederland

De branche wil ons laten geloven dat arbeidsmigranten hier kort verblijven en tijdelijk komen werken. Dit blijkt echter niet te kloppen. Cijfers tonen aan dat ruim driekwart van de arbeidsmigranten nog in Nederland is een jaar na aankomst. En meer dan de helft is er na drie jaar nog steeds. Ook uit het onderzoek van Dolly Loomans blijkt dat veel arbeidsmigranten lang in Nederland blijven.

Veruit de meeste arbeidsmigranten komen dus niet om slechts een paar maanden te werken. De meerderheid van de arbeidsmigranten komt om langdurig in Nederland te blijven.

Stichting Belangenbehartiging Arbeidsmigratie
Postadres: Postbus 17, 5280 AA Boxtel
Info@dossierarbeidsmigranten.nl www.dossierarbeidsmigranten.nl
T: 0613782211

Aansluiten bij het systeem in Nederland

Wie naar Nederland komt om te werken, heeft allereerst een Burger Service Nummer (BSN) nodig. Om dit te verkrijgen, schrijven uitzendbureaus de zojuist aangekomen werknemers in bij het Register Niet Ingezetenen (RNI). In dit register wordt het adres in het thuisland van de arbeidsmigrant geregistreerd als woonadres. Er is dus geen sprake van een verhuizing naar Nederland.

De arbeidsmigrant verblijft hier op papier dus tijdelijk en houdt zijn hoofdverblijf in het thuisland.

Omdat er geen sprake is van vestiging in Nederland, kan er soms geen eigen zorgverzekering worden afgesloten en is het extreem lastig om een Digi-D aan te vragen. Dit bemoeilijkt de communicatie met de overheid. Zonder Digi-D is het niet mogelijk om zich bij een huisarts in te schrijven.

Deze constructie zorgt er ook voor dat een hele grote groep arbeidsmigranten onzichtbaar en onvindbaar is voor de overheid. Het overzicht van wie waar is en hoeveel mensen er zijn, is er simpelweg niet.

Met andere woorden: arbeidsmigranten met een RNI-inschrijving zijn geen onderdeel van de Nederlandse samenleving en kunnen geen gebruik maken van het medische en sociale vangnet in ons land. Het zijn passanten die hier op papier slechts tijdelijk verblijven. Maar hoe lang is tijdelijk?

Inschrijving in de Basisregistratie Personen (BRP) opent deuren (en is een wettelijke verplichting)

Iedereen die langer dan vier maanden in Nederland verblijft, is wettelijk verplicht zich in te schrijven in de BRP. Wie ingeschreven staat in de BRP, is een inwoner van ons land en kan gebruik maken van alle Nederlandse vangnetten. Men kan een Digi-D aanvragen, bij het UWV aankloppen, zelf een zorgverzekering afsluiten en zich inschrijven bij een huisarts. Een inschrijving in de BRP is dus meer dan een verplichting. Het is een noodzakelijke stap om volledig onderdeel te worden van het Nederlandse systeem en gebruik te kunnen maken van alle faciliteiten voor burgers. Een BRP-inschrijving is noodzakelijk om te kunnen integreren.

Shortstay: het conflict

Grootschalige shortstay-huisvesting wordt altijd gebouwd op locaties zonder woonbestemming. Vaak zijn dit afgelegen plekken aan de randen van bewoond gebied of op industrieterreinen. Het ontbreken van een woonbestemming vormt ook voor inschrijvingen in de gemeente-administratie een groot probleem. De meeste gemeenten werken namelijk niet mee aan het inschrijven in de BRP van iemand die op een short stay-locatie verblijft. Een BRP-inschrijving zou namelijk betekenen dat er op zo'n locatie gewoond wordt, wat niet mag.
Ook uitzendbureaus proberen het inschrijven te ontmoedigen. **Zo heeft branchevereniging ABU in haar model-huurovereenkomst een clausule staan die zegt dat het hoofdverblijf van de huurder in het thuisland moet zijn. Ook bij NBBU leden zijn dergelijke clausules in contracten gevonden.** Daarnaast voeren veel uitzendondernemingen druk uit op arbeidsmigranten om inschrijving tegen te gaan. Denk hierbij aan dreigen met ontslag, een boete of een verplichte verhuizing.

Voor wie worden die grootschalige shortstay-complexen eigenlijk gebouwd?

Zoals aan het begin van dit artikel al vermeld is, blijft het merendeel van de arbeidsmigranten lang in Nederland. Het zijn dus niet de 'tijdelijke werknemers' waar de branche altijd over rept. Het zijn mensen die in Nederland een toekomst willen opbouwen maar de kans hiertoe niet krijgen, omdat ze vast blijven zitten in shortstay-constructies, die gekoppeld zijn aan tijdelijke werkcontracten, vaak jarenlang. Door de nog steeds voortdurende woningcrisis in Nederland is het haast onmogelijk om zelf betaalbare woonruimte te vinden als arbeidsmigrant.

In plaats van meer shortstay-huisvesting bouwen, zou er dus juist geïnvesteerd moeten worden in complexen met zelfstandige woonunits waarop wel een woonbestemming zit.

En er is nog iets: Veel grootschalige shortstay-complexen worden gedeeltelijk verhuurd aan het COA. Dit toont aan dat de behoefte onder uitzendbureaus om hun mensen te vestigen kleiner is dan gedacht.

Het voorstel van Mona Keijzer

Voormalig woonminister Mona Keijzer heeft de Tweede Kamer een voorstel gestuurd om shortstay aan banden te leggen. Het idee is om shortstay voor maximaal 30 dagen toe te staan, waarna arbeidsmigranten een vast of tijdelijk huurcontract moeten krijgen. De vraag

die hierbij gesteld mag worden, is waar arbeidsmigranten zullen gaan wonen als de 30 dagen shortstay voorbij zijn. Wonen is immers niet toegestaan op een grootschalige shortstay-locatie. Dat zou betekenen dat iedereen na 30 dagen moet verhuizen naar een andere plek. Deze plekken zijn momenteel niet beschikbaar en worden nu ook nog niet gebouwd. Waarom investeert de branche niet in huisvesting met woonbestemming?

Arbeidsmigranten met huurrecht worden door de branche gezien als risico

Shortstay verhuur aan arbeidsmigranten is een goed verdienmodel. De huur kan oplopen tot meer dan 150 Euro per persoon per week. Het is makkelijk in te zien dat een complex waar 300 arbeidsmigranten tijdelijk mogen verblijven, heel veel geld oplevert. Zodra arbeidsmigranten 'gewone huurders' worden, verandert er het een en ander. Vanaf dat moment is er sprake van huurbescherming. Iemand zomaar op straat zetten kan dan niet meer. Ook zal het puntenstelsel voor zelfstandige of onzelfstandige woningen van toepassing worden, wat zal zorgen voor een aanmerkelijk lagere huuropbrengst.

En wat vooral lijkt te steken: door de huurbescherming raken arbeidsmigranten hun huisvesting niet langer kwijt als de uitzendbaan stopt. Hiermee zullen de investeerders in dergelijke bouw dezelfde incassorisico's lopen als elke andere verhuurder.

Shortstay zorgt voor meer daklozen. We hebben juist mid- en longstay nodig

Arbeidsmigranten die gehuisvest worden in shortstay hebben altijd gekoppelde woon- en werkcontracten. Hierdoor raken ze hun bed kwijt als hun baan ophoudt. **Het bouwen van meer shortstay is dus geen maatregel om dakloosheid tegen te gaan, maar juist een middel om nog veel meer arbeidsmigranten op termijn dakloos te maken.**

In plaats van zich te richten op het bouwen van grootschalige shortstay, zouden gemeenten na moeten denken over het realiseren van woonunits waar men zich wel in mag schrijven en die geschikt zijn om straks, als shortstay aan banden wordt gelegd, arbeidsmigranten te kunnen huisvesten die een vast of tijdelijk huurcontract krijgen.

Welke gedachtesprong moet er nog gemaakt worden voordat wethouders wakker worden en realistisch over het huisvesten van arbeidsmigranten gaan denken? Een eerste stap is om niet enkel de oren naar de uitzendlobby te laten hangen maar vooral te kijken naar wat echt nodig is, nu en in de nabije toekomst.

Geachte griffier,

Nu de gemeenteraadsverkiezingen zijn geweest, zullen in uw gemeente de coalitieonderhandelingen beginnen. Als Hersenstichting vinden wij het belangrijk dat er in de komende bestuursperiode aandacht is voor een onderwerp dat in gemeentelijk beleid nog vaak onderbelicht blijft, terwijl het grote gevolgen heeft voor inwoners en voor maatschappelijke opgaven waar gemeenten direct mee te maken hebben: slaap. De Hersenstichting zet zich in voor slaap, omdat goede slaap een basisvoorwaarde is voor een gezond brein en direct samenhangt met mentale gezondheid, herstel en kwaliteit van leven. Daarom verzoeken wij u vriendelijk om onderstaande punten onder de aandacht te brengen van de partijen die deelnemen aan de coalitieonderhandelingen in uw gemeente.

Slaap als basis voor mentale gezondheid
Uw gemeente heeft in de afgelopen bestuursperiode terecht aandacht besteed aan mentale gezondheid, veerkracht en het welzijn van jongeren. In dat beleid ontbreekt echter vaak een belangrijke basisfactor: slaap. Slaap is een fundament onder mentale gezondheid: wie structureel slecht slaapt, heeft meer moeite met stressregulatie, prikkelverwerking en stemming, en herstel na spanning of tegenslag duurt langer. Slecht slapen beïnvloedt niet alleen de mentale gezondheid, maar ook kwaliteit van leven en dagelijks functioneren. Het vergroot bovendien de kans op zorggebruik en medicatiegebruik.

Relevantie voor jongeren en gezinnen
Voor jongeren is dit extra relevant: meer dan één op de vijf tieners (22%) ervaart ernstige slaapproblemen, met directe gevolgen voor schoolprestaties, stemming en veerkracht. Als slaaptekort aanhoudt, stapelen problemen zich sneller op – thuis, op school en sociaal – waardoor de kans toeneemt dat lichte klachten omslaan in zwaardere mentale problematiek. Ook voor volwassenen is de impact groot: slaapklachten raken functioneren en herstel. Bij vrouwen komen slaapklachten bovendien vaker voor en kunnen zij in bepaalde levensfasen, zoals de menopauze, extra zwaar doorwerken op mentale gezondheid en functioneren.

Vroege herkenning en ondersteuning
Juist daarom is er winst te behalen met eerdere herkenning en passende ondersteuning. Veel mensen lopen lang door met slaapproblemen, terwijl slaap in de eerste lijn nog niet altijd als kernklacht wordt gezien. Vroege signalering en passende hulp kunnen voorkomen dat klachten verergeren en uiteindelijk leiden tot zwaardere zorgvragen, bijvoorbeeld in de GGZ. Goede slaapzorg helpt daarmee niet alleen inwoners, maar kan ook bijdragen aan het verminderen van druk op zorg en ondersteuning.

Wij vragen uw gemeenteraad daarom om slaap in de komende bestuursperiode op te nemen in lokaal beleid voor mentale gezondheid, jeugd en preventie. Concreet roepen we op om:

- slaap expliciet mee te nemen in lokaal beleid rond mentale gezondheid en jeugd;
- in de samenwerking met jeugdgezondheidszorg en jongerenwerk aandacht te besteden aan slaap als basisvoorwaarde voor leren, welbevinden en mentale veerkracht;
- voorlichting over slaap op te nemen in programma’s rond stress, prestatiedruk, schermgebruik en mentale gezondheid;

- te bevorderen dat signalen van slaapproblemen bij jongeren vroeg worden herkend en besproken.

Zo versterkt uw gemeente bestaand beleid met een factor die van grote invloed is op jongeren, ouders en andere inwoners. Wij denken hierover graag met u mee.

Met vriendelijke groet,

David Verschoor
Directeur Hersenstichting

SMARTPHONEVRIJ OPGROEIEN NEDERLAND

Geachte fracties,

Met de gemeenteraadsverkiezingen achter de rug breekt een periode aan van nieuwe beleidskeuzes. Graag geven wij, het landelijke Ouderinitiatief Smartphonevrij Opgroeien, via deze brief een aantal belangrijke aandachtspunten mee aan de onderhandelende partijen.

Deze aandachtspunten hebben betrekking op het welzijn van de jeugd, smartphones en social media, het betrekken van het onderwijs én de verantwoordelijkheid van de gemeente in dit geheel.

De kindertijd is kort en kostbaar. Kinderen verdienen het om te leren, ontwikkelen en op te groeien vrij van de verslavend ontworpen algoritmes en leeftijdsongeschikte content. Ondertussen krijgen kinderen steeds jonger een smartphone en brengen Nederlandse jongeren gemiddeld 5,5 á 6 uur per dag door op de smartphone. Peilingen laten steevast zien: ouders willen het anders. Het ouderinitiatief Smartphonevrij Opgroeien is een groeiende beweging van meer dan 65.000 ouders in Nederland. Wij willen smartphones of sociale media niet verbieden, maar de norm eromheen wel verschuiven.

Tot voor kort kreeg vrijwel elk kind op de basisschool een smartphone. Toen kinderen tien jaar geleden voor het eerst smartphones kregen, was er geen onderzoek naar de impact ervan. Inmiddels is dat er wel, en de bevindingen zijn omvangrijk en zorgwekkend. Kinderen worden via de smartphone op jonge leeftijd blootgesteld aan prikkels die hun brein nog niet voldoende kan verwerken. Daarnaast hangt het smartphonegebruik en de vele uren die erop gespendeerd worden samen met een scala aan problemen. Van bijziendheid tot concentratie- en slaapproblemen, mentale gezondheidsklachten, eetstoornissen en het openen van de deur naar cyberpesten, grooming en grensoverschrijdend gedrag.

In ons position paper zetten we de belangrijkste cijfers over smartphone en socialemediagebruik door kinderen en jongeren op een rij, en stellen wij dat deze cijfers de basis moeten zijn van de maatschappelijke discussie. Ten koste waarvan gaat het als kinderen en jongeren zoveel tijd op een smartphone besteden? Wat normaliseren we, wanneer kinderen moeten liegen over hun leeftijd om toegang tot een platform te krijgen? In dit paper laten we zien dat de via smartphone toegankelijke digitale omgeving zowel onveilig als ongeschikt beschouwd kan worden voor kinderen. Dit alles vraagt om een dringende heroverweging van hoe we in de maatschappij nadenken over de leeftijd van het geven van een smartphone en toegang tot sociale media.

Wij hebben een Ouderpact ontwikkeld om te laten zien dat een groeiende groep ouders in Nederland kiest om te wachten met het geven van de smartphone aan hun kind, met de wens om uit te stellen tot 14 jaar of ouder. Landelijk is dit pact al voor bijna 70.000 kinderen van ruim 4.600 scholen ondertekend. Bekijk vooral even de resultaten in uw gemeente.

Wij vragen u, als formerende politieke partijen die aan de start staan van een nieuw beleid voor de komende vier jaar om het onderwerp welzijn van de jeugd, smartphones en social media niet te vergeten, en hier actief beleid op te maken. De landelijke overheid doet het al: in het regeerakkoord (p. 59) is opgenomen dat de smartphonerichtlijn voor scholen wordt aangescherpt. Ook wordt gewerkt aan een minimumleeftijd van 15 jaar voor sociale media.

Als gemeente kunt u beleid opnemen in de portefeuille veiligheid wanneer het gaat om radicalisering, jeugdcriminaliteit, en cyberpesten en kunt u inzetten op preventie. Ga het gesprek aan met onderwijsinstellingen in uw gemeente over hoe school beleid rondom smartphones kan maken en welke boodschap een school kan uitdragen naar ouders. Door te laten weten dat een smartphone niet noodzakelijk is om mee te komen in de eerste klassen van de middelbare school, wordt bij ouders de druk ontnomen om kinderen er ééntje te geven zodat ze niet buiten de boot vallen.

En kijk naar wat in andere gemeenten al wordt ondernomen. Recent nam de gemeenteraad van Wageningen een motie aan met als ambitie dat een kwart van de kinderen zonder smartphone kan opgroeien. Geen verbod van bovenaf, maar ondersteuning van scholen, ouders en maatschappelijke organisaties. Ook de gemeente Amsterdam heeft vorig jaar het actieplan Online Leefwereld Jongeren gelanceerd en steunt het initiatief Smartphonevrij Opgroeien. Deze voorbeelden laten zien dat gemeenten een faciliterende rol kunnen spelen.

Wij rekenen erop dat u onze hartenkreet meeneemt in uw nieuwe beleidsakkoord.

Smartphonevrij Opgroeien Nederland

www.smartphonevrijopgroeien.nl
Contact: info@smartphonevrijopgroeien.nl

Geachte raadsgriffie,

Allereerst wensen wij u veel succes met het inwerken van de nieuwe gemeenteraad. Daarnaast wordt er in uw gemeente de komende periode gewerkt aan de vorming van een nieuw college en een coalitieakkoord. Graag brengen wij onder de aandacht hoe sportvissen lokaal een positieve bijdrage kan leveren aan de maatschappij.

Sportvisserij draagt bij aan recreatie en leefbaarheid rond het water, heeft een sterke sociale functie via lokale verenigingen en ondersteunt natuurbehoud en een gezonde visstand. Hengelsportverenigingen behoren bovendien vaak tot de grotere verenigingen binnen een gemeente en zijn actief betrokken bij het gebruik en beheer van lokale wateren.

Landelijk vissen ongeveer 1,7 miljoen Nederlanders, waarvan ruim 700.000 sportvissers lid zijn bij circa 630 hengelsportverenigingen.

In de bijlage vindt u meer informatie over de maatschappelijke waarde van sportvissen, met voorbeelden uit de praktijk. Zou u deze informatie willen delen met de fracties in uw gemeente?

Wij denken uiteraard graag mee over de rol van sportvisserij binnen lokaal beleid. Voor vragen of een toelichting kunt u contact opnemen via **info@sportvisunie.nl** of via onderstaande contactgegevens.

Met vriendelijke groet,

Melvin Scholtens
Adviseur belangenbehartiging

+31 6 14 808 877
Melvin.Scholtens@sportvisunie.nl
Leyenseweg 115
3721 BC Bilthoven
www.sportvisunie.nl

SPORTVISSEN
ZOVEEL MEER DAN VANGEN

Onze input voor gemeentelijk beleid

SPORTVISUNIE

SPORTVISSEN, GROTER DAN JE DENKT!

Jaarlijks trekken maar liefst 1,7 miljoen mensen eropuit om te vissen – dat is ongeveer 1 op de 10 Nederlanders! Met 750.000 aangesloten leden bij circa 630 verenigingen is de sportvisserij de derde sport van Nederland. In veel gemeenten is de lokale hengelsportvereniging qua aantal leden zelfs de grootste sportvereniging. De Sportvisunie – de landelijke koepelorganisatie – is sinds 2013 ook lid van NOC*NSF en sinds 2008 Koninklijk.

Naast de maatschappelijke en ecologische waarde heeft de sportvisserij ook een aanzienlijke economische impact. Met een jaarlijkse omzet van 1 miljard euro draagt de hengelsport in Nederland bij aan lokale werkgelegenheid en bedrijvigheid, van hengelsport- en dierenspeciaalzaken tot toerisme, bootverhuur en horeca.

Gemeenten die inzetten op goed sportvisserijbeleid, zoals het toegankelijk houden van viswater en faciliteren van de hengelsportvereniging, profiteren extra van deze maatschappelijke, economische en recreatieve meerwaarde.

WAARDEVOLLE RECREATIE
IN EEN LEEFBARE BUITENRUIMTE

Sportvissen is een toegankelijke en gezonde vorm van recreatie die mensen in beweging brengt en verbindt met de natuur. Het biedt ontspanning, draagt bij aan een positieve mindset en heeft een bewezen helende werking. Door de rijkelijke aanwezigheid van water in nagenoeg elke Nederlandse gemeente, is vissen een laagdrempelige activiteit die vrijwel overal mogelijk is. Van vissen dichtbij huis in de woonwijk of polder tot het vissen vanuit de boot op plassen, rivieren en kanalen.

In de hengelsport is ook aandacht voor inclusiviteit – zoals de aanleg van goed bereikbare visplekken en speciale vissteigers voor mindervaliden – zodat iedereen, ongeacht (fysieke) beperkingen, kan gaan sportvissen en genieten van de openbare buitenruimte.

Ook op het gebied van handhaving draagt de sportvisserij het nodige bij. Met een goed georganiseerd eigen controleapparaat van circa 100 boa's wordt toezicht gehouden en worden misstanden aangepakt. Zo worden door onze boa's verdeeld over het hele land jaarlijks vele tienduizenden controles uitgevoerd. Zij worden hierbij geholpen door bijna 1.500 vrijwillige, speciaal opgeleide sportvisserijcontroleurs van de lokale hengelsportverenigingen.

LOKAAL VOORBEELD:
Visstoepen in Doesburg
Een goed voorbeeld van gemeentelijke betrokkenheid bij de hengelsport is de aanleg van 59 visstoepen aan de Oude IJssel. Dit project, gerealiseerd door de gemeente Doesburg, Waterschap Rijn en IJssel en de Sportvisunie maakt de hengelsport op die locatie een stuk toegankelijker en aantrekkelijker. Tijdens de feestelijke opening onderstreepte wethouder Stan Hillenaar het belang van sportvissen voor de lokale gemeenschap. Daarmee laat dit initiatief zien hoe goede samenwerking kan bijdragen aan een beter ingerichte buitenruimte voor sportvissers.

Om deze waardevolle buitenactiviteit te behouden en te stimuleren, is voldoende ruimte voor de sportvisserij binnen de openbare ruimte en in gemeentelijk beleid essentieel.

SPORTVISSEN
ALS SOCIALE ACTIVITEIT

Vissen is voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Het past bij elke levensfase en biedt ook voor kwetsbare groepen een belangrijke vorm van ontspanning en sociale verbinding. Sportvissen draagt bij aan het welzijn van mensen die kampen met verslaving, depressie, eenzaamheid, mentale problemen, handicaps of chronische ziekten. Neem bijvoorbeeld ons programma Samen VISsen waarbij vrijwilligers visuitjes organiseren voor de bewoners van zorgcentra. Deze uitjes verbinden de ouderen met de natuur en bevorderen hun sociale interacties.

Vissen is een van de meest laagdrempelige buitenactiviteiten: met minimale kosten en materialen kun je al genieten van een dagje aan de waterkant. Ook voor jongeren is sportvissen een uitstekende stimulans om de smartphone opzij te leggen, naar buiten te gaan en in beweging te komen. Jaarlijks trekken honderdduizenden kinderen met hun hengel de natuur in.

LOKAAL VOORBEELD:

SamenVISsen in Winschoten

Ook in Winschoten bracht het programma Samen VISsen senioren en mensen met een beperking naar de waterkant. Het werd een ontspannen visuitje, georganiseerd door de Sportvisunie en de lokale hengelsportvereniging. Vrijwilligers zorgden voor hengels, aas en begeleiding, terwijl het zorgcentrum stoelen, koffie en ondersteuning bood. Voor deelnemer Piet (76) was het uitje niet alleen een kans om weer eens een hengel uit te werpen, maar vooral een moment van natuurbeleving, herinneringen ophalen en gezellig samenzijn. Het kabbelende water, de fluitende vogels en de oprechte gesprekken maakten het tot een onvergetelijke ervaring, waarbij het niet alleen om de vangst ging, maar ook om de verbinding met de natuur en met elkaar.

Gemeenten kunnen veel meer uit deze sociale betekenis halen door de sportvisserij structureel op te nemen in hun sociaal-maatschappelijke programma's en activiteiten.

SPORTVISSERIJ EN NATUURBEHEER: BETROKKENHEID AAN DE WATERKANT

Sportvissers zijn naast recreanten ook actieve hoeders van de lokale viswateren. Vanuit intrinsieke motivatie en grote betrokkenheid houden ze de waterkant schoon en dragen ze bij aan de bestrijding van zwerfafval. Via initiatieven zoals Vang5 worden sportvissers gestimuleerd om tijdens elke vissessie minstens vijf stuks of vijf minuten zwerfafval op te ruimen, wat bijdraagt aan een schonere en duurzamere leefomgeving.

De ruim 1,7 miljoen sportvissers in Nederland fungeren ook als de 'ogen en oren' aan de waterkant. Zij signaleren en melden problemen zoals (dreigende) vissterfte en waterverontreiniging vaak als eerste. De afgelopen zomers hebben de VISambulances van de Sportvisunie meer dan 100 keer per jaar ingegrepen om op lokaal niveau duizenden vissen in nood van een wisse dood te redden. Jaarlijks worden daarnaast tientallen visserijkundige onderzoeken en visstandonderzoeken uitgevoerd door de sportvisserij, wat waardevolle gegevens over de waterkwaliteit en visstand oplevert.

LOKAAL VOORBEELD:
VISambulance in Dinteloord
In Dinteloord werd de VIS-ambulance ingezet bij een reddingsoperatie in stadswater. Omdat daar een gemaal aan ging op een locatie waar vis samenschoolde, kwam een groot aantal vissen in een te kleine gracht terecht. Met hulp van lokale vrijwilligers werd door ons calamiteitenteam zoveel mogelijk vis afgevangen en veilig overgezet naar de Dintel. Deze actie bewijst dat ook in de bebouwde kom snel en doeltreffend kan worden ingegrepen om massale vissterfte te voorkomen.

Om nóg meer uit deze inzet voor lokaal visstand-, water- en natuurbeheer te halen, is het belangrijk dat de hengelsportvereniging als serieuze gesprekspartner wordt betrokken bij gemeentelijk beleid en werk rondom natuur- en waterbeheer.

SAMENWERKEN
VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE SPORTVISSERIJ

Sportvissen is méér dan een hobby; het draagt bij aan gezondheid, sociale verbinding en natuurbeheer. Via goede samenwerking tussen de hengelsportvereniging en gemeente kan de sportvisserij nóg beter worden geïntegreerd in het recreatie-, natuur- en sociaal beleid. Zo zorgen we ervoor dat deze waardevolle activiteit ook in de toekomst veel kan blijven bijdragen aan de lokale samenleving.

SPORTVISSEN

ZOVEEL MEER DAN VANGEN

Meer weten over de sportvisserij?
Ga dan naar www.sportvisunie.nl

SPORTVISUNIE

Geachte raadsgriffier,

Graag willen we uw raad aan het begin van deze raadsperiode inspireren met toepasbare kennis voor een gezonde en veerkrachtige gemeente. Na de beëdiging en een mooi lang Paasweekend waarin iedereen kon bekomen van de dynamische verkiezingsperiode, beginnen alle raadsleden deze week met het debatteren over beleidsplannen voor uw gemeente.

Veel van die plannen zullen impact hebben op de gezondheid en veerkracht van uw inwoners. Vanuit de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving zorgen we voor toepasbare kennis voor beleidsmakers. We brengen wetenschappelijk onderzoek samen met praktische en ervaringskennis en zetten die om naar interventies die werken en kennis met handelingsperspectief.

In bijlage vindt u een kleine greep aan kennis die u kan gebruiken bij uw dagelijkse beleidsuitdagingen.

Samen beschikken we over nog veel meer voorbeelden. Weet ons te vinden!

Hartelijke groet,

Martijntje Bakker

Voorzitter NKGS

NKGS
Nederlandse Kenniscentra
voor Gezondheid en Samenleving

Contact

Martijntje Bakker
Voorzitter NKGS
martijntjebakker@nkgs.nl

Laat kennis werken voor een gezonde en veerkrachtige gemeente!

Hartelijk gefeliciteerd met uw benoeming tot raadslid!
De volgende 4 jaar mag u, met mandaat van de inwoners van uw gemeente, verder bouwen aan een veerkrachtige en gezonde gemeente. Dat is een mooie en belangrijke taak.

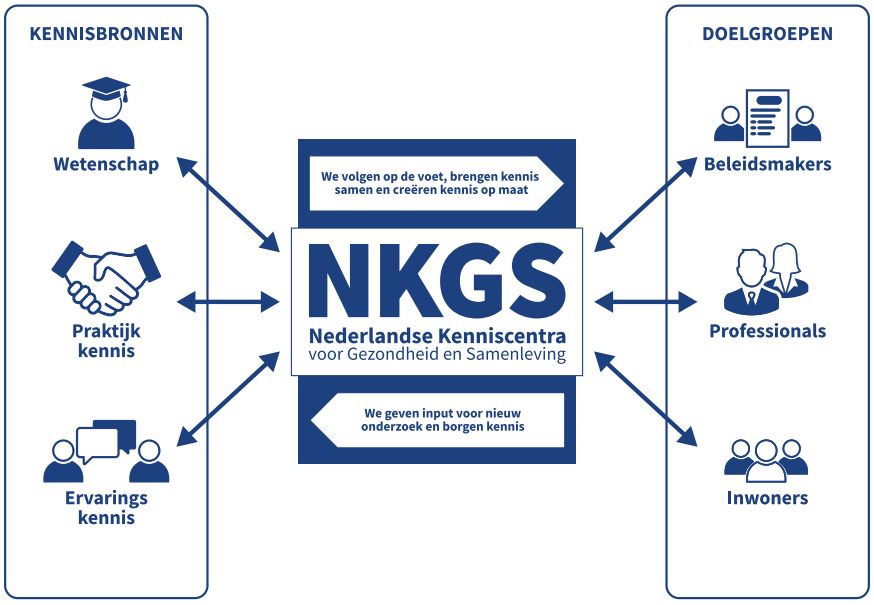
Vanuit de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving wensen wij u veel succes en wijsheid toe.

De uitdagingen zijn groot. In Europa, Nederland en ook in uw gemeente. De financiële middelen zijn beperkt en de ruimte schaars**.**

Het komt er dus op aan om slimme keuzes te maken; keuzes die opgaven combineren, koppelkansen benutten en die gebaseerd zijn op onderbouwde kennis over wat werkt.

Als **Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving (NKGS)** kunnen we u die kennis bieden. Wij zetten wetenschappelijke, praktijk- en ervaringskennis om in toepasbare aanbevelingen en interventies voor professionals en burgers maar vooral ook voor u als beleidsmakers.

We geven input voor nieuw (wetenschappelijk) onderzoek en verwerken de meest recente conclusies, eigen onderzoeksresultaten en praktijkinzichten op gebied van gezondheid en welzijn tot toepasbare kennis voor verschillende doelgroepen. Zo bieden we kennis die werkt voor uw gemeente.

Bij deze brief vindt u voorbeelden van die toepasbare kennis toegespitst op 2 thema's die voor elke gemeente van belang zijn; **veerkracht** en **leefomgeving**.

U zult merken dat kennis op verschillende terreinen elkaar raakt en dat wat goed is voor één bevolkingsgroep ook impact heeft op andere groepen.

Gezondheid en samenleving vergen integraal beleid, gebaseerd op integrale kennis. Daarom werken we binnen NKGS nauw samen, wisselen we kennis en inzichten uit en leren we van elkaars aanpak.

We hopen ook uw gemeente te kunnen inspireren met onze toepasbare kennis en inzichten.
Weet ons te vinden!

Met vriendelijke groeten,

Martijntje Bakker
Voorzitter NKGS

Veerkrachtige inwoners

We leven in een tijd met grote uitdagingen zoals geopolitieke spanning, polarisatie en klimaatverandering maar ook vergrijzing en ontgroening. Al deze ontwikkelingen vergen slim beleid en hebben hun weerslag op de veerkracht van de inwoners van Nederland en uw gemeente. Uit de Monitor Mentale Gezondheid van het Trimbos-instituut blijkt dat deze onder druk staat, vooral bij jongeren en jongvolwassenen. Die ontwikkeling is al ingezet voor COVID-19 en zet zich versneld door. Dat heeft niet alleen zijn weerslag op het gevoel van welbevinden vandaag maar ook op de brede welvaart van morgen.

Gelukkig zijn er ook voldoende onderzoeken die aantonen dat er maatregelen zijn die gemeenten kunnen nemen om mentale veerkracht te bevorderen. Ook is er een palet aan toepasbare kennis en interventies die eraan kunnen bijdragen.

Sociale infrastructuur is bijvoorbeeld van belang. Beschikbaarheid van plekken en netwerken waar mensen steun ervaren, draagt bij aan sterke sociale verbindingen en helpt mensen omgaan met langdurige stress en onzekerheid. Ook een groene omgeving waarin mensen elkaar kunnen ontmoeten, samen sporten of rustig bewegen en waar kinderen kunnen spelen, heeft een positief effect. Sociale infrastructuur uit zich voor ouderen ook in de woonvormen die aangeboden worden. Indirect dragen sociale woonvormen voor ouderen bij aan de veerkracht van de beroepsbevolking doordat ze de druk op mantelzorgers verlichten. Ook vanuit de SER werd recent aandacht gevraagd voor die **toenemende druk**.

Door te werken aan veerkracht kunnen de gemeenten een sleutelrol spelen in de omslag van zorg naar welzijn. Voor deze omslag van zorg naar welzijn op gebied van veerkracht en mentale gezondheid, bieden de Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving voor elke levensfase toepasbare kennis over wat werkt; scans, lesprogramma's, inzichten en aanbevelingen met handelingsperspectief.

Hieronder vindt u een greep uit ons kennisaanbod geclusterd per leeftijdscategorie.
Veel kennis wordt in samenwerking opgebouwd en overstijgt alle groepen zoals de **kennis over de link tussen bewegen en mentale gezondheid** of het **kennispakket mentaal gezondheidsbeleid voor gemeenten**.

Een gezonde generatie begint bij de jongsten:

- **Risicovol buitenspelen** vergroot het risicobesef en ontwikkelt een sterkere generatie; **Risiplay** Van **VeiligheidNL** biedt tips voor professionals over hoe het toch veilig kan.
- **Opgroeien in een Kansrijke Omgeving** is een werkwijze ontwikkeld voor gemeenten om in een meerjarenaanpak te werken aan gezonde en gelukkige jongeren. Ontwikkeld door het **Trimbos-Instituut.**

Als gemeenteraadslid verantwoordelijk voor jeugd?

- 10 tips voor nieuwe raadsleden van het **Nederlands Jeugdinstituut.**
- Het lesprogramma **Je Brein de Baas** van het **NCJ** helpt mentale gezondheid te bespreken op scholen.
- De **Ben je Oké? Campagne** van **Rutgers** biedt gemeenten handvatten om seksuele straatintimidatie aan te pakken.
- **Het Nivel biedt kennis over:** Economische kostenbatenafwegingen en **aanbevelingen over schoolsluitingen bij pandemieën**
- **Het Nivel biedt kennis over:** Lokale gezondheidsonderwerpen zoals **de impact van aardbevingen op de mentale gezondheid van jongeren.**

Wat is van belang voor **senioren** in uw gemeente?

- Adviezen over eten na je 70 – Voedingscentrum.
- Hoe voorkom je fietsongevallen bij ouderen? - Tips van VeiligheidNL.
- Vilans bracht de oplossingen in kaart die ouderen zelf bieden voor zorguitdagingen.
- Uw gemeente moet ouderen niet zelf de weg wijzen naar praktische oplossingen; Vilans ontwikkelde een handige hulpmiddelenwijzer.
- Gemeenten zijn mede-verantwoordelijk voor het inrichten van de Ketenaanpak Valpreventie voor ouderen 65+. Deze handreiking van VeiligheidNL biedt handvatten voor gemeenten, net als de communicatietoolkit valpreventie.

En de **werkende inwoners**?

- Hoe ondersteun je mantelzorgers? – Movisie.
- Factsheet effecten van sporten bewegen op mentale gezondheid van Kenniscentrum Sport en Bewegen.
- Soa Aids Nederland ontwikkelde samen met de SWAD een visiedocument en stappenplan om te komen tot een effectief gemeentelijk sekswerkbeleid.
- Het Nivel doet onderzoek naar de relatie tussen medicatiemanagement en arbeidsparticipatie van mensen met een chronische ziekte. Op basis daarvan worden handvatten ontwikkeld die duurzame inzetbaarheid bevorderen.

De leefomgeving als kans voor de omslag naar gezondheid en veerkracht

Tot honderdduizend woningen per jaar erbij tot 2030; dat is het streven. Die woningen moeten landen in 1 van de 30 grootschalige nieuwbouwlocaties vermeld in het regeerakkoord maar ook in verdichte kernen. Dit biedt flinke uitdagingen voor gemeenten. Maar het biedt ook kansen. Als u nu slimme keuzes maakt bij het inrichten van die nieuwe wijken, kunt u bijdragen aan de veerkracht en gezondheid van uw inwoners nu en morgen. De kenniscentra van NKGS bieden hiertoe onderzoekskennis maar vooral toepasbare inzichten en praktische tools.

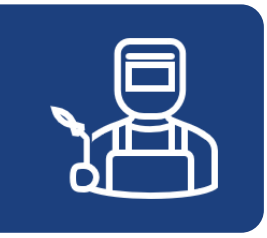
- Hoe nodigt de leefomgeving uit tot buitenspelen? Dat zie je in de **buitenspeelscan** van **Kenniscentrum Sport en Bewegen**.
- **VeiligheidNL** biedt een scholierenprogramma om risicovol gedrag in het verkeer te leren herkennen; **Split the Risk**.
- In digitale tijden ontwikkelde **Kenniscentrum Sport en Bewegen** een handige **toolkit buitenspelen**.
- Het **Nivel** doet onderzoek naar gezondheidseffecten die bijdragen aan besluitvorming zoals op gebied van blootstelling aan **gewasbeschermingsmiddelen** en **windturbines.**

- Gemeenten kunnen met lokaal beleid inwoners helpen om gezonder en duurzamer te kiezen en zo werken aan gezonde inwoners. Het Voedingscentrum heeft bouwstenen om gemeenten te helpen.
- Hoe zorg je ervoor dat de leefomgeving bijdraagt aan gezondheid voor iedereen? Dat begint bij samenwerking met de inwoner. Hiervoor heeft **Pharos** onder meer de **leefplekmeter** ontwikkeld. Er is ook een speciale versie voor kinderen.
- VeiligheidNL: Het aantal fietsslachtoffers onder jongeren in het verkeer neemt jaarlijks toe. Met het gratis **MOVE dashboard** krijg je als gemeente het meest complete inzicht in aantallen slachtoffers, de hotspots, leeftijd en aard van het letsel. Zo kun je gerichtere maatregelen nemen om het aantal verkeersslachtoffers terug te dringen.
  Ook voor andere leeftijden is deze tool van belang.

- **Kenniscentrum Sport en Bewegen** heeft **tools ontwikkeld voor gemeenten om de omgeving beweegvriendelijk voor ouderen** in te richten.
- **Vilans** brengt helder in kaart wat **samenwerken** met zorgzame gemeenschappen vraagt vanuit gemeenten en zorgorganisatie.
- **Vilans** biedt ook informatie over hoe **Woonvormen** bijdragen aan vitaal ouder worden in een vergrijzende samenleving.
- Zolang mogelijk thuiswonen met een zorg-of ondersteuningsbehoefte. Wat kan je als gemeente doen om de opgave tot het realiseren van **zorgzame, inclusieve wijken** in te vullen?
- **Movisie** en **Vilans** bieden inzicht in **welke leefvormen bijdragen aan een vitale oude dag** en welke regelgeving hiervoor nodig is.

- **Kenniscentrum Sport en Bewegen** biedt een **scan voor een beweegvriendelijke werkomgeving.**
- Het Voedingscentrum biedt met haar richtlijnen eetomgeving **handvatten voor een gezonde eetomgeving** op onder andere werk, scholen en attracties.
- Het Nivel doet onderzoek naar de kwaliteit van huisartsenzorg in **bepaalde wijken** en de impact op de huisartsen zelf.
- Het Nivel biedt **maatwerkonderzoek** voor gemeenten op gebied van wonen en werken.

Met elkaar bouwen we aan toepasbare kennis voor een gezonde en veerkrachtige samenleving. Zo bieden we kennis die werkt voor uw gemeente.

kenniscentrum sport & bewegen

MOVISIE kennis en aanpak van sociale vraagstukken

ncj Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

NJi Nederlands Jeugdinstituut

NIVEL Kennis voor betere zorg

Pharos Samen voor gelijke kansen op gezondheid

Rutgers Expertisecentrum seksualiteit

SOAIDS Nederland aidsfonds

Trimbos instituut Netherlands Institute of Mental Health and Addiction

veiligheid.nl kenniscentrum letselpreventie

Vilans

eerlijk over eten Voedingscentrum

NKGS
Nederlandse Kenniscentra voor Gezondheid en Samenleving

Contact

Martijntje Bakker
Voorzitter NKGS
martijntjebakker@nkgs.nl

Tienskip
doe er zelf wat aan

Formatiebrief: jongeren en de lokale democratie

Geachte formateur,

Wij vragen uw aandacht voor een onderwerp dat belangrijk is voor een toekomstbestendige lokale democratie: de actieve betrokkenheid van jongeren.

Stichting Tienskip adviseert u om in het coalitieakkoord expliciet ruimte te maken voor het versterken en benutten van de democratische vaardigheden van jongeren. Vanuit onze ervaring in diverse gemeenten laten wij zien dat dit niet alleen nodig is, maar ook direct uitvoerbaar. Wij doen hiervoor twee aanbevelingen.

1. Versterk de democratische vaardigheden die jongeren in staat stelt om in de praktijk mee te doen
2. Stimuleer dat alle jongeren deze vaardigheden actief inzetten, vooral op beleidsthema's die hen raken

1. Versterk de democratische vaardigheden die jongeren in staat stelt om in de praktijk mee te doen.

In het onderwijs is er veel aandacht voor de verkiezingen en het uitleggen van (politieke) instituten. Echter, democratie is veel meer dan dat. Het is iets dat je moet ervaren en moet leren om te doen. In de praktijk merken wij dat jongeren de vaardigheden missen om echt mee te doen in de (lokale) democratie. Door jongeren na te laten denken over hoe zij zelf een probleem kunnen oplossen, bouwen wij aan de alledaagse democratie. Dit betekent: zelf initiatief nemen en samen keuzes maken. Daarom bevelen wij van harte aan om de democratische vaardigheden van jongeren in uw gemeente te versterken. Op die manier stelt u jongeren in staat om actief mee te doen in uw gemeente, ook buiten de verkiezingen om. Uit onze ervaring in de organisatie van evenementen met duizenden deelnemende jongeren zien we dat jongeren juist enthousiast worden van deze praktische democratische ervaring.

2. Stimuleer dat alle jongeren deze vaardigheden actief inzetten, vooral op beleidsthema's die hen raken

Juist op lokale schaal kunnen jongeren deze democratische vaardigheden actief benutten. Uit onderzoek van de Vereniging van Rekenkamers blijkt dat jongeren maar weinig worden meegenomen in het vormen van plannen.[1] Daarnaast blijkt uit onderzoek van UNICEF dat 62% van de jongeren het idee hebben dat hun mening niet telt bij de gemeente.[2] Dat kan anders. Daarom bevelen wij aan om als gemeente te stimuleren dat jongeren de democratische vaardigheden kunnen inzetten. Wat ons betreft is dit tweeledig. Bied jongeren ten eerste ruim baan om zelf met een maatschappelijk initiatief te komen en ondersteun hen hierin. Betrek ten tweede de grote diversiteit aan jongeren, vooral bij het maken van beleidsstukken over thema's die hen raken. De afgelopen tien jaar heeft Tienskip met meer dan 15.000 jongeren het gesprek gevoerd. De thema's die het vaakst terugkwamen in deze gesprekken zijn: betaalbaar wonen, intimidatie & veiligheid, openbaar vervoer & bereikbaarheid en activiteiten in de leefomgeving.

[1] Vereniging van Rekenkamers, 'Veel gedaan, genoeg te doen', april 2025.
[2] UNICEF Nederland, 'Participatie van jongeren in gemeentes', maart 2026.

Tienskip
doe er zelf wat aan

Tot slot

Met onze Tienskipdagen en het bijbehorende vervolgtraject beschikt u over een concrete en bewezen manier om invulling te geven aan deze ambities. Bij behoefte aan nadere toelichting, zijn wij te benaderen via onderstaande contactgegevens.

Wij wensen u veel succes en wijsheid in deze formatieronde.

Met vriendelijke groet,

Jeppe Kok
directeur

Kristan IJkema
relatiemanager

***

Over Stichting Tienskip
Stichting Tienskip is een organisatie voor en door jongeren, die zich inzet om de afstand tussen jongeren en (lokale) democratie te verkleinen. Tijdens de Tienskipdagen, gaan jongeren onder begeleiding van gespreksleiders, actief aan de slag met het bedenken van oplossingen voor vraagstukken in hun eigen leefomgeving.

In een optioneel vervolgtraject ondersteunen we hen bij het daadwerkelijk realiseren van deze initiatieven. Met behulp van een sterk vrijwilligersnetwerk en samenwerking met gemeenten in zeven provincies, maken we jaarlijks ruim 15.000 jongeren wegwijs in de alledaagse democratie.

Bekijk hier het overzicht van onze evenementen:
https://tienskip.nl/evenementen

Contactgegevens:
Jeppe - jeppe@tienskip.nl of 0622052660
Kristan - kristan@tienskip.nl of 0620538302

federatie ruimtelijke kwaliteit

Amersfoort, maart 2026

Geachte formateurs en gesprekspartners,

U staat in uw formatie en bij de vorming van het coalitieakkoord voor uw gemeente voor een grote opgave. De ruimtelijke uitdagingen in heel Nederland zijn omvangrijk en vragen om doordachte keuzes. Gemeenten vervullen daarbij een sleutelrol in het realiseren van alles wat onze samenleving nodig heeft: van voedsel- en energievoorziening tot woningen, werkplekken en leefomgevingen waar mensen zich thuis voelen.

In deze brief benoemen wij een aantal aspecten die van cruciaal belang zijn voor het behoud én de verdere ontwikkeling van een mooi, leefbaar en duurzaam Nederland. We hopen dat deze inzichten u helpen om in uw coalitiebesprekingen tot concrete afspraken te komen.

Nederland is bezig met een ingrijpende ruimtelijke transformatie, en het Rijk neemt weer wat regie in haar (Ontwerp-)Nota Ruimte. Voor de daarin voorgestelde aanpak van maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, landbouw, defensie, natuur, energie en klimaat zal volgens de Vereniging van Nederlandse Gemeenten de komende jaren circa 10% van het land van functie veranderen. Dit vraagt om zorgvuldige ruimtelijke keuzes op lokaal en regionaal niveau. Behoud en versterking van een goede omgevingskwaliteit is daarbij de rode draad. Alleen zo blijft Nederland ook na deze grote verbouwing een land waar het prettig wonen, werken en leven is.

Tegelijkertijd staat de bouweconomie onder druk. Grondprijzen stijgen sterk, grondstoffen worden duurder door de internationale situatie en capaciteit is schaars. Dat zet maatschappelijke doelen onder spanning. Nationale deregulering alleen biedt hiervoor geen structurele oplossing. Zonder aandacht voor de onderliggende problemen - zoals beschikbaarheid van grond, materialen en capaciteit - leidt deregulering slechts tot een lagere kwaliteit van de leefomgeving.

De wooncrisis laat zien hoe complex het systeem is. Financiële, ruimtelijke en sociale factoren beïnvloeden elkaar. Wie dat systeem beter wil begrijpen, kan de film De machinerie van de volkshuisvesting bekijken van Carlijn Kingma en Thomas Bollen. Herijking van het systeem, door hernieuwde aandacht voor het woonrecht, zal voor echte vooruitgang zorgen.

Juist in deze context is het belangrijk om te benadrukken: kwaliteit is een voorwaarde voor versnelling. Wanneer gemeenten, ontwerpers, opdrachtgevers en bouwers vanaf het begin samen kwaliteitsambities formuleren en borgen, ontstaan betere plannen die sneller gerealiseerd kunnen worden.

oude fabriekstraat 1
3812 nr amersfoort
info@ruimtelijkekwaliteit.nl
www.ruimtelijkekwaliteit.nl

Dit vraagt wél om een andere manier van werken: integraal en met heldere kaders aan de voorkant. Zo voorkom je aanpassingen achteraf, langdurige discussies en kostbare vertragingen. Kwaliteitszorg versnelt dan juist het proces. En juist daar zit de crux van uw werk in de komende vier jaren.

Vier aandachtspunten voor gemeenten bij het borgen van omgevingskwaliteit
Om ook onder de huidige omstandigheden te blijven werken aan goede omgevingskwaliteit, zien wij vier ontwikkelingen die nadrukkelijk om aandacht vragen:

1. De bouweconomie vraagt aandacht
Grondprijzen, grondstofprijzen en capaciteit vragen in de bouwopgaven specifieke aandacht van uw college.

Schaarste aan grondstoffen, stijgende materiaalprijzen en beperkte capaciteit maken versnelling lastig. Dit vraagt bijvoorbeeld om inzet op industrialisering van de bouw én om slimmere samenwerkingen. Denk bijvoorbeeld aan publiek-private partnerschappen, modulaire bouwmethoden die passen bij de plek, en vroegtijdige afstemming tussen gemeenten en marktpartijen. Ook regionale biobased initiatieven verdienen uw aandacht.

Ook uw te voeren grondbeleid is hierin cruciaal. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld sturen via strategische grondaankopen, het inzetten van de Wet Voorkeursrecht Gemeenten, het tegengaan van speculatie en leegstand en het stimuleren van maatschappelijk eigendom en coöperaties.

2. Randvoorwaarden vragen aandacht
Mobiliteit, netcapaciteit, water en stikstof zijn bepalend voor wat wél en niet kan. Veel daarvan ligt buiten directe gemeentelijke invloed, maar gemeenten kunnen wel:

- vroegtijdig afstemmen met netbeheerders, waterschappen en provincies;
- mogelijke knelpunten al in de planfase meenemen;
- ambities koppelen aan realistische randvoorwaarden.

Zo voorkom je vertraging later in het proces.

3. De lokale en regionale bouwcultuur vraagt aandacht
Goede projecten ontstaan vanuit een sterke regionale bouwcultuur. Alle relevante partijen moeten vanaf het begin betrokken worden volgens de “Schijf van Vijf van de bouwcultuur”: opdrachtgevers/corporaties, ontwikkelaars, ontwerpers, bouwers en overheid. Met de maatschappelijke opgave en de toekomstige gebruiker in het hart van de schijf van vijf – en van iedere deelnemende partij.

Door deze samenwerking vroeg te organiseren, kan kwaliteit beter worden verankerd en besluitvorming worden versneld. Het resultaat: Toekomstbestendige projecten die passen bij de plek én bij de mensen die er gaan wonen, werken en leven.

4. De doorontwikkeling van de Omgevingswet vraagt aandacht
De Omgevingswet vraagt gemeenten om anders te werken, waarbij kwaliteitsbeleid en -advisering vanaf het begin integraal onderdeel zijn van de planvorming. Dat vraagt iets van de inrichting van de ambtelijke capaciteit en werkprocessen (zie punt 3) en van de inrichting van het gemeentelijk beleid en instrumenten. Inmiddels zijn er al veel instrumenten en bouwstenen beschikbaar om die kwaliteit ook daadwerkelijk te borgen.

Gebruik deze **bouwstenen** actief bij visie- en beleidsvorming. Ze bieden concrete handvatten voor het structureren van projecten: van ambitie en samenwerking tot proces, instrumentarium en toetsing. Zo wordt kwaliteit geen sluitstuk, maar een vertrekpunt.

Daarbij is lokaal maatwerk essentieel. Goed afgestemde regels en kaders zorgen voor duidelijkheid, versterken het democratisch draagvlak en doen recht aan de eigenheid van een plek.

Tegelijkertijd is er behoefte aan vereenvoudiging van regelgeving en instrumenten. Wij pleiten daarom voor:

- een compact en overzichtelijk “beleidshuis” waarin lokaal beleid logisch samenkomt;
- duidelijke maatschappelijke prioriteiten per gebied, zodat keuzes voor woningbouw, energie, voorzieningen en infrastructuur aansluiten bij lokale behoeften en opgaven;
- heldere en ambitieuze kwaliteitskaders, met een balans tussen:
    - concrete, oplossingsgerichte (gesloten) regels voor snelheid en voorspelbaarheid
    - ambitiegerichte (open) kaders voor ruimte, creativiteit en maatwerk.

Door deze samenhangende aanpak kunnen gemeenten de Omgevingswet benutten zoals bedoeld: als instrument om kwaliteit en versnelling te combineren.

Adviescommissies en andere kwaliteitsadviseurs zoals supervisoren, kwaliteitsteams en bouwmeesters zijn onmisbaar om dit samen met en voor uw gemeente vorm te geven. Mits goed gepositioneerd, kunnen zij juist bijdragen aan versnelling van maatschappelijke opgaven. Daarvoor is het belangrijk dat zij vroeg betrokken worden bij initiatieven en goed zijn ingesloten op de ambtelijke organisatie. Niet als sluitstuk, maar als partner aan de voorkant.

Kwaliteit is geen extra laag, maar een voorwaarde voor goede voortgang en voor leefomgevingen die gezond en sociaal sterk zijn. Dat vraagt om aanpassing van zowel

het beleidshuis als de werkprocessen. Door kwaliteitsadvisering eerder in het proces te organiseren, krijgt zij een actievere rol in het omgevingsbeleid. Zo kan kwaliteit daadwerkelijk gaan functioneren als versneller van maatschappelijke ontwikkeling.

De Federatie Ruiimtelijke Kwaliteit en de bij ons aangesloten regionale kennis- en adviesinstellingen kunnen bij de (her)inrichting hiervan een ondersteunende en versterkende rol vervullen. Meer informatie kunt u vinden via de website van de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit of van de regionale organisaties Dorp, Stad en Land, Gelders Genootschap, Het Oversticht, hûs en hiem, Libau, MOOI Noord-Holland en MooiSticht. In de bijlage treft u ook een algemeen artikel met Q&A over kwaliteitsbeleid aan, dat u hier ook online kunt lezen. Voor vragen of toelichting kun u ons bereiken op 06-46055051.

oude fabriekstraat 1
3812 nr amersfoort
info@ruimtelijkekwaliteit.nl
www.ruimtelijkekwaliteit.nl

Wat is kwaliteitsadvisering precies? Is het hetzelfde als welstand? Vertraagt het de woningbouw of kan het juist versnellen? En waarom is lokale kwaliteitsadvisering zo belangrijk? Je leest de antwoorden op deze vragen in dit artikel van Wouter van Riet Paap, met een overzichtelijke Q&A met veelgestelde vragen op pagina 2.

De inrichting van Nederland staat onder grote druk. Woningbouw, energie, infrastructuur, water, landbouw en natuur doen allemaal een beroep op dezelfde schaarse ruimte. Dat vraagt om keuzes die verder gaan dan het afvinken van regels. Het vraagt om samenhang, afweging en kwaliteit. Het lokale kwaliteitsbeleid en de bijbehorende advisering van adviescommissies, supervisoren en/of stads-en dorpsbouwmeesters spelen daarin een cruciale rol.

Kwaliteit laat zich niet volledig vastleggen in regels

Gemeenten werken al decennialang met beeldkwaliteitsplannen en omgevingsbeleid waarin zij vastleggen wat zij verstaan onder ruimtelijke kwaliteit. Deze kaders zijn democratisch vastgesteld (in de gemeenteraad, met inspraak van de bewoners), maar bewust niet zwart-wit geformuleerd. Waar het Besluit bouwwerken leefomgeving landelijke minimumeisen stelt aan veiligheid, gezondheid en energie, geven lokale kwaliteitskaders richting aan hoe een plan zich verhoudt tot zijn omgeving. Dat vraagt om interpretatie per situatie.

Van welstand naar integrale kwaliteitsadvisering

Sinds de invoering van de Omgevingswet in 2024 bestaat de klassieke welstandstoets niet meer. In plaats daarvan werken gemeenten met adviescommissies omgevingskwaliteit. Deze commissies zijn breder samengesteld en adviseren integraal over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving, om zo uitvoering te geven aan artikel 1.3 van de Omgevingswet:

Deze wet is, met het oog op duurzame ontwikkeling, de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu, gericht op het in onderlinge samenhang:

A bereiken en in stand houden van een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur, en
B doelmatig beheren, gebruiken en ontwikkelen van de fysieke leefomgeving ter vervulling van maatschappelijke behoeften.

Wat opvalt in dit artikel is dat nadrukkelijk de koppeling wordt gemaakt tussen een goede omgevingskwaliteit (lid a) en het vervullen van de maatschappelijke behoeften (lid b). Gemeentelijke adviescommissies ondersteunen gemeenten daarom proactief bij de uitvoering van het lokale omgevingsbeleid, een rol die zorgvuldig is ingebed in zowel het voortraject als de vergunningsprocedure van initiatieven.

Overgangsperiode na invoering van de Omgevingswet met verouderd en sectoraal beleid

In aanloop naar de Omgevingswet hebben veel gemeenten bewust gewacht (soms meer dan 15 jaar!) met het vaststellen of vernieuwen van kwaliteitsbeleid, om dit in samenhang binnen het nieuwe wetstelsel vorm te kunnen geven. Na de invoering moest er eerst een jaar gewend worden aan het DSO en de nieuwe realiteit van de wet, en nu begint die vernieuwing van beleid en processen op gang te komen. Maar het beleid is nog lang niet overal op orde en ook het kwaliteitsstelsel is op veel plekken dus nog in ontwikkeling. Het vraagt tijd om nieuwe werkwijzen, rollen en samenwerkingen goed te laten landen. Zeker als iedere verandering direct van invloed is op de leefomgeving van mensen. Dat gezegd hebbende, vragen de grote opgaven van deze tijd tegelijkertijd wel om een zo snel mogelijke realisatie, via goede samenwerkingen, soepel beleid en goede processen.

In een groot deel van de (met name de wat kleinere) gemeenten vormen adviescommissies omgevingskwaliteit bovendien de enige onafhankelijke kwaliteitscheck tussen democratisch vastgestelde ambities en concrete plannen. Adviescommissies adviseren en toetsen daarbij niet aan persoonlijke voorkeuren, maar aan het lokale omgevingsbeleid zoals vastgesteld door de gemeenteraad. Daarmee borgen zij het publieke belang in de overgang van beleid naar uitvoering. Overigens worden eenvoudige plannen vaak ambtelijk getoetst aan de vastgestelde kwaliteitskaders. In een stad als Utrecht gaat dit bijvoorbeeld om 80% van alle vergunningsaanvragen.

Kwaliteit en snelheid zijn geen tegenstellingen

Een veelgehoord misverstand is dat kwaliteitsadvisering vertragend werkt. De praktijk laat zien dat het tegendeel vaak het geval is. Tijdige en goed ingebedde kwaliteitsadvisering leidt tot beter onderbouwde plannen. Dat voorkomt herstelrondes, bezwaren en juridische procedures.

Het is dan ook niet de kwaliteitsadvisering die vertraging veroorzaakt, maar plannen die onvoldoende zijn afgestemd op hun context. Wanneer het gesprek over kwaliteit te laat wordt gevoerd, keert het terug als weerstand of als juridisch conflict. Wanneer het vroeg onderdeel is van het proces, draagt het bij aan voortgang.

Versnellen met kwaliteit gebeurt al

Onder de Omgevingswet is kwaliteitsadvisering geen afzonderlijk toetsmoment meer, maar een integraal en voorspelbaar onderdeel van het ontwikkelproces. Door ambities vroeg te benoemen en kwaliteit aan de voorkant te organiseren, ontstaat duidelijkheid voor initiatiefnemers en voorspelbaarheid in besluitvorming. Dat leidt niet alleen tot betere plannen, maar ook tot snellere procedures. Versnelling en kwaliteit blijken daar geen tegenstelling, maar elkaars voorwaarde.

→

Lokale eigenheid en maatschappelijk draagvlak

De fysieke leefomgeving is meer dan een optelsom van woningen en vierkante meters. Gebieden hebben een eigen geschiedenis, schaal en identiteit. Mensen moeten zich er ook op de lange termijn thuis voelen. Adviescommissies omgevingskwaliteit vervullen daarbij een verbindende rol tussen beleid en ontwerp, en dragen zo bij aan begrip, draagvlak en voorspelbaarheid in ruimtelijke processen. Met name in de al bebouwde omgeving is dat belangrijk, maar ook in het landelijk gebied en bij uitbreidingslocaties. De inwoners van een nieuwe wijk op de Veluwe hebben andere kwaliteitsbehoeften dan die van een nieuwbouwwijk bij Amsterdam – van parkeren tot wildwerende maatregelen, van de inrichting van de openbare ruimte, de uitstraling en de identiteit tot de plattegronden van de gebouwen.

Ondersteuning van gemeenten is cruciaal

Een belangrijke sleutel voor versnelling van de woningbouw ligt bij gemeenten. Dat vraagt om voldoende ambtelijke capaciteit, actuele beleidskaders en goed ingerichte processen. Kwaliteitsadvisering is daarbij geen luxe of extra toets, maar een essentieel onderdeel van het stelsel dat helpt om de ruimtelijke ambities waar te maken.

Een goed functionerend kwaliteitsstelsel zorgt ervoor dat plannen beter worden, procedures soepeler verlopen en de leefomgeving ook op de lange termijn kwaliteit behoudt.

Wouter van Riet Paap

Q&A

Wat is kwaliteitsadvisering?
Kwaliteitsadvisering is het onafhankelijke, professionele advies over de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Het helpt gemeenten om hun ruimtelijke ambities zorgvuldig te vertalen naar plannen en projecten, in samenhang met hun omgeving en de lange termijn.

Daarbij gaat het nadrukkelijk om het borgen van publieke belangen. Ruimtelijke kwaliteit heeft een lange levensduur en raakt generaties gebruikers, terwijl individuele plannen vaak worden ontwikkeld vanuit kortere tijdshorizonten en projectdoelen. Kwaliteitsadvisering zorgt ervoor dat die belangen zorgvuldig worden afgewogen en dat de kwaliteit van de leefomgeving niet alleen wordt bepaald door afzonderlijke projecten, maar door het gezamenlijke belang van de plek.

Is kwaliteitsadvisering hetzelfde als welstand?
Nee, welstand bestaat niet meer. Sinds de invoering van de Omgevingswet werken gemeenten met adviescommissies omgevingskwaliteit. Deze adviseren breder en integraal over de fysieke leefomgeving en zijn niet beperkt tot het beoordelen van het uiterlijk van gebouwen.

Er bestaan toch duidelijke regels over bouwkwaliteit, is dat niet genoeg?
Nee, want verschillende soorten regels dienen verschillende doelen. Het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) stelt landelijke minimumeisen aan veiligheid, gezondheid en energie. Dat is essentieel, maar zegt weinig over hoe een gebouw zich verhoudt tot zijn omgeving. Gemeenten werken daarom met lokaal kwaliteitsbeleid dat bijvoorbeeld bestaat uit een nota omgevingskwaliteit, met kaders die in de gemeenteraad zijn vastgesteld, met inspraak van de bewoners, en die bewust niet zwart-wit geformuleerd zijn. Ze vragen om interpretatie, om zo meerdere oplossingen mogelijk te maken. Kwaliteitsadvisering is nodig om een dialoog te voeren met gemeente, initiatiefnemers en samenleving zodat ambitie, plannen en context elkaar versterken.

Vertraagt kwaliteitsadvisering de woningbouw?
Nee. Tijdige en goed ingebedde kwaliteitsadvisering leidt tot beter onderbouwde plannen en voorkomt herstelrondes, bezwaren en juridische procedures. Het is dan ook niet de kwaliteitsadvisering die vertraging veroorzaakt, maar plannen die onvoldoende zijn afgestemd op hun context.

Wanneer werkt kwaliteitsadvisering het beste?
Wanneer zij vroeg in het proces wordt ingezet, als vanzelfsprekend onderdeel van planvorming en besluitvorming.

Waarom is lokale kwaliteitsadvisering belangrijk?
Omdat elke plek anders is. Lokale kennis van landschap, stad, geschiedenis en gemeenschap is essentieel om plannen te laten passen bij hun omgeving en om maatschappelijk draagvlak te creëren.

Gaat het altijd fout bij gemeenten die geen kwaliteitskaders hanteren? (“welstandsvrij”)
Nee. Beleid zonder welstandskaders is ingevoerd vanuit het idee dat meer vrijheid en minder toetsing ontwikkelingen zou vereenvoudigen. In sommige situaties kan dat werken.

Het kent echter ook risico’s. Op meerdere plaatsen in Nederland waar zonder kwaliteitstoetsing gewerkt werd, namen de zorgen over ruimtelijke kwaliteit en identiteit toe door wat er gerealiseerd werd. Door het laten vervallen van kaders heeft een gemeente namelijk ook minder mogelijkheden om bij te sturen. Dat heeft op sommige plekken zelfs tot herinvoering van kwaliteitsbeleid geleid. Bijvoorbeeld op verzoek van bewoners die zich zorgen maakten over de identiteit van hun wijk of die er met hun buren niet meer uitkwamen.

De les is dat het wegnemen van kwaliteitsadvisering de behoefte aan sturing niet wegneemt, maar verplaatst. Sinds 2013 bestaat de ambtelijke kwaliteitstoetsing, waarbij kleine, ondubbelzinnige plannen (dakopbouw, vergunningsplichtige uitbouw, etc.) via duidelijke kwaliteitskaders getoetst worden. Bij complexere plannen willen de ambtenaren zelf toch ook een onafhankelijk oordeel van een expert. Vanwege het ontbreken van expertise of om druk vanuit politiek of initiatiefnemer te voorkomen.

Ruimtelijke kwaliteit vraagt om bewuste keuzes over waar vrijheid kan en waar professioneel kwaliteitsadvies nodig blijft.

© Federatie Ruimtelijke Kwaliteit, 2026

WETTERSKIP FRYSLÂN

08 APR 2026

Gemeente Ameland
T.a.v. informateur college
Postbus 22, 9160 AA Hollum

Uw referentie:
Datum: 30 maart 2026

Zaaknummer: WF-1000622
Behandelaar: Jacob Cloo
Tel: 0582922222

Email: zaken@wetterskipfryslan.nl
Bijlage(n): Position paper

Onderwerp: Brief aan de informateur

Geachte informateur,

Namens Wetterskip Fryslân feliciteer ik u graag met uw benoeming tot informateur. Ik wens u alle succes toe bij het vervullen van deze belangrijke taak.

Graag wil ik u aandacht vestigen op dat er in de gemeente Ameland belangrijke water gerelateerde zaken spelen. Water en bodem hebben een belangrijke sturende rol in de ruimtelijke ordening, nu en in de toekomst. Ook zijn er verschillende uitdagingen op het gebied van onder meer klimaat en leefbaarheid. Tijdens de (in)formatie van het college vraag ik u om deze belangrijke thema's niet links te laten liggen:

Voorkom vervuiling bij extreem weer
Bij extreem weer en piekbuien komt er veel hemelwater in het riool terecht, waarbij het risico bestaat op riooloverstorting. Zorg ervoor dat hemelwaterafvoer afgekoppeld wordt van het riool om wateroverlast en vervuiling van het oppervlaktewater te voorkomen.

Beperk woningbouw in overstroombare of bodemdalingsgevoelige gebieden
Maak de keuze om nieuwe woningbouw te voorkomen in gebieden in de gemeente met een risico op overstroming of bodemdaling. Hiermee worden toekomstige problemen voorkomen voor inwoners van de gemeente.

Hergebruik regenwater en stimuleer infiltratie in de bodem
Door water slim te integreren in de inrichting van gebieden, herstellen we de balans in ons watersysteem. Dit betekent dat we onder andere het natuurlijke (grond)watersysteem meer ruimte moeten geven en water beter moeten vasthouden in de bodem. Hierdoor is er genoeg water beschikbaar in drogere periodes en kunnen we het overtollige water beter verwerken bij extreme neerslag.

Graag ga ik als dijkgraaf van Wetterskip Fryslân, samen met de dagelijks bestuurder die de gemeente Ameland en zijn uitdagingen goed kent, nader met u in gesprek over deze gemeentelijke waterbelangen tijdens dit (in)formatieproces. Om ook in de toekomst veilig te kunnen wonen, werken en recreëren moeten we anders omgaan met ons water. Wanneer de gemeente en Wetterskip Fryslân hierin samen optrekken, bereiken we betere en snellere resultaten.

Fryslânplein 3 | 8914 BZ Leeuwarden
Postbus 36 | 8900 AA Leeuwarden | T (058) 292 22 22 | info@wetterskipfryslan.nl | www.wetterskipfryslan.nl

EN WAI DOEN WE MOKGEN MEI WAIER

Meer achtergrondinformatie vindt u in het bijgevoegde position paper 'Leven met water' van Wetterskip Fryslân dat in 2025 met de gemeenteraad en politieke partijen is gedeeld.

Met vragen en/of opmerkingen over deze brief kunt u contact opnemen met Jacob Cloo op telefoonnummer 0582922222.

Hoogachtend,

Het dagelijks bestuur van Wetterskip Fryslân
Namens deze,

Luzette Kroon
Dijkgraaf Wetterskip Fryslân

EN WAT
OEN WE
MORGEN
MET
WATER?

WETTERSKIP
FRYSLÂN

LEVEN MET WATER

De invloed van water op klimaat, leefbaarheid en ruimtelijke ordening.
Inbreng van Wetterskip Fryslân voor de gemeenteraadsverkiezingen.

WETTERSKIP
FRYSLÂN

WETTERSKIP FRYSLÂN

In maart 2026 staan de gemeenteraadsverkiezingen gepland in uw gemeente. Het is belangrijk dat waterthema's op de agenda staan – zo kunt u ervoor zorgen dat uw gemeente klaar is voor de toekomst en goed om kan gaan met de uitdagingen op het terrein van klimaat, leefbaarheid en ruimtelijke ordening. De gemeente is, soms alleen en soms samen met andere overheden, verantwoordelijk voor waterthema's.

Wetterskip Fryslân, dat zich dagelijks inzet voor waterbeheer in Fryslân en het Groninger Westerkwartier, brengt dan ook graag de volgende punten bij u onder de aandacht. Wij verzoeken u om deze punten op te nemen in uw verkiezingsprogramma.

KLIMAATADAPTATIE EN WATEROVERLAST

Investeer in klimaatbestendige wijken met ruimte voor waterberging

Nieuwe wijken en heringerichte straten bieden de kans om regenwater af te koppelen van het riool. Zorg er ook voor dat er in bestaande bebouwing afgekoppeld wordt. Zo voorkom je in de gemeente overbelasting van het systeem en houd je zoet water vast voor droge tijden. Regenwater moet lokaal kunnen infiltreren of afgevoerd worden naar een sloot, vijver of vaart.

WATERKWALITEIT EN CIRCULAIR WATERBEHEER

Stimuleer bronaanpak van vervuiling (bijvoorbeeld minder bestrijdingsmiddelen)

Gemeenten verlenen vergunningen voor 'indirecte lozingen' van bedrijfsafvalwater op het riool. Waterschappen kunnen niet alle schadelijke stoffen verwijderen. Door lozingsvergunningen regelmatig te actualiseren en goed toezicht te houden, stimuleren gemeenten bedrijven om lozing van probleemstoffen zoveel mogelijk te voorkomen. Dit sluit aan bij landelijke ontwikkelingen en aangescherpte regelgeving.

Stimuleer bewustwording van schoon water bij inwoners

Inwoners kunnen veel bijdragen aan waterkwaliteit. Wijs op juiste omgang met bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en vetten. Spoel alleen de 3 P's door het toilet: poep, plas en papier. Stimuleer deelname aan opruimacties en het inleveren van chemisch afval. Informeer over het voorkomen van biociden in het water, bijvoorbeeld door het afdoen van de vlooienband als een hond gaat zwemmen. Samen houden we het water schoon.

Voorkom vervuiling bij extreem weer

Bij extreem weer en piekbuien komt er veel hemelwater in het riool terecht, waarbij het risico bestaat op riooloverstorting. Zorg ervoor dat hemelwaterafvoer afgekoppeld wordt van het riool, om wateroverlast en vervuiling van het oppervlaktewater te voorkomen.

WETTERSKIP FRYSLÂN

WATER EN RUIMTELIJKE ORDENING

Hanteer water en bodem als sturend principe bij ruimtelijke keuzes

Ruimtelijke keuzes moeten passen bij wat het water- en bodemsysteem aan kan: het principe van water en bodem sturend. Door het waterbelang vanaf de start van de planvorming mee te nemen en het waterschap vroegtijdig te betrekken, kun je sneller en verstandiger bouwen. Dit zorgt voor een toekomstbestendige ruimtelijke inrichting in de gemeente.

Beperk woningbouw in overstroombare of bodemdalingsgevoelige gebieden

Maak de keuze om nieuwe woningbouw te voorkomen in gebieden in de gemeente met een risico op overstroming of bodemdaling. Hiermee worden toekomstige problemen voorkomen voor inwoners van de gemeente.

Integreer de klimaatstresstest in beleidsvorming en gebiedsontwikkeling

Het water- en bodemsysteem in onze regio is erg divers. Dit zorgt ervoor dat niet elke plek geschikt is voor alles. Klimaatstresstesten geven inzicht in de kwetsbaarheid van een gebied voor wateroverlast, droogte, hitte en overstroming. Door de resultaten van de stresstest actief te betrekken bij het ontwikkelen van beleid, plannen en gebiedsontwikkeling, bouw je aan een leefomgeving die bestand is tegen de gevolgen van klimaatverandering. De klimaatstresstest van de regio benadrukt hierin het belang van ruimte voor water. Door water slim te integreren in de inrichting van gebieden, herstellen we de balans in ons watersysteem.

Zie ook: 'blauwe omgevingsvisie en waterbeheerprogramma' en 'Friese Klimaatatlas'

BODEMDALING EN DROOGTE

Maak actief beleid voor het beperken van bodemdaling, met name in veenweidegebieden

Integreer het project Veenweide Fryslân en Veenweideprogramma 2021-2030 in het beleid en visie van de gemeente. Werk samen met de provincie, Wetterskip Fryslân en andere partners om het beperken van bodemdaling mee te nemen in de integrale aanpak van de veenweidegebieden, die zich onder meer ook richt op leefbaarheid, biodiversiteit, energie en waterkwaliteit.

Hergebruik regenwater en stimuleer infiltratie in de bodem

Door water slim te integreren in de inrichting van gebieden, herstellen we de balans in ons watersysteem. Dit betekent dat we onder andere het natuurlijke (grond)watersysteem meer ruimte moeten geven en water beter moeten vasthouden in de bodem. Hierdoor is er genoeg water beschikbaar in drogere periodes en kunnen we het overtollige water beter verwerken bij extreme neerslag.

WETTERSKIP FRYSLÂN

NATUUR EN RECREATIE

Draag bij aan zwemmen in schoon open water

De regio is populair bij watersporters, vooral in de zomer. Helaas lozen veel pleziervaarders hun toiletwater nog in het oppervlaktewater, wat schadelijk is voor milieu en volksgezondheid. Gemeenten kunnen dit voorkomen door voldoende, toegankelijke en goed werkende inzamelpunten te realiseren. Daarmee zijn ze ook voorbereid op toekomstige regelgeving, zoals een verzegelingsplicht voor vuilwatertanks.

SAMENWERKING EN PARTICIPATIE

Werk structureel en vroegtijdig samen met Wetterskip Fryslân bij gebiedsontwikkeling

Zorg dat de gemeente structureel en vroegtijdig overlegt met Wetterskip Fryslân bij gebiedsontwikkeling. Op die manier kan de gemeente op voorhand de kansen en risico's van water op onder andere kritieke infrastructuur en woningbouw goed in kaart brengen.

Stimuleer inwoners tot het nemen van klimaatadaptieve maatregelen

Inwoners van de gemeente kunnen zelf al verschillende maatregelen nemen om hun huis en tuin klimaatadaptief te maken. De gemeente informeert en stimuleert waar mogelijk over bijvoorbeeld groene daken, regentonnen en het vervangen van tegels door groen.

Zie ook: 'leven met water, verminderen van wateroverlast, wat kan ik zelf doen'

Wetterskip Fryslân voorziet u uiteraard graag van meer informatie over waterthema's. Medewerkers en bestuurders gaan graag met u in gesprek. Ook kunnen wij u voorzien van foto's uit onze beeldbank. Mocht u hier interesse in hebben dan kunt u contact opnemen met bestuursadviseurs@wetterskipfryslan.nl.

Landelijk Kantoor
Postbus 14208, 3508 SH Utrecht
Moeder Teresalaan 100, 3527 WB Utrecht
088-7460746
www.slachtofferhulp.nl

Utrecht, 8 april 2026

Oproep aan raadsleden: aandacht voor slachtofferzorg

Geacht gemeenteraadslid,

Van harte gefeliciteerd met uw verkiezing en benoeming! De komende vier jaar mag u zich inzetten voor een veilige, zorgzame gemeente. Daar helpen we u graag bij, met onze kennis en ervaring op het gebied van slachtofferschap en integrale zorg voor slachtoffers.

Slachtofferhulp Nederland ondersteunt slachtoffers en nabestaanden na ingrijpende gebeurtenissen, zoals criminaliteit, verkeersongevallen en calamiteiten. Wij zijn 24/7 bereikbaar en staan bij urgente situaties klaar om de gemeente direct te ontzorgen en slachtoffers te ondersteunen.

Wij helpen op een manier die past bij iemands situatie, zo lang als nodig en zo kort als kan. Onze hulp is kosteloos en beschikbaar voor iedereen die dat nodig heeft. Landelijk ondersteunen wij jaarlijks honderdduizenden slachtoffers, waarvan een aanzienlijk deel in acute crisissituaties. Ook in uw gemeente staan wij klaar voor inwoners die met een ingrijpende gebeurtenis worden geconfronteerd.

Slachtofferzorg blijft hard nodig

De komende jaren blijven wij ons samen met lokale en landelijke partners inzetten voor goede ondersteuning van slachtoffers. Deze inzet is nog steeds hard nodig. Op verschillende thema's zien we zorgwekkende ontwikkelingen:

Huiselijk geweld & femicide

Geweld in afhankelijkheidsrelaties heeft vaak grote en langdurige gevolgen voor slachtoffers en hun omgeving. Slachtofferhulp Nederland ondersteunt slachtoffers van huiselijk geweld en nabestaanden met hulp bij het doen van aangifte, begeleiding in het strafproces en ondersteuning bij het verhalen van schade. Daarnaast ontvangen nabestaanden ook emotionele ondersteuning van onze casemanagers. Ook werken wij samen met gemeenten, politie en zorgpartners om slachtoffers sneller te bereiken en hen passende ondersteuning te bieden.

Suïcide preventie

Bij de recente wettelijk vastgelegde gemeentelijke verantwoordelijkheid voor een lokale aanpak van suïcidepreventie staat Slachtofferhulp Nederland aan uw zijde. Wanneer iemand door suïcide overlijdt, heeft dat grote gevolgen voor nabestaanden en betrokkenen. Slachtofferhulp Nederland levert een belangrijke bijdrage aan suïcidepreventie binnen het lokale netwerk en de Landelijke agenda "samen minder suïcide 2026-2030" onder leiding van 113. Onze acute opvang biedt direct na een suïcide ondersteuning aan ooggetuigen, omstanders en nabestaanden. Deze nazorg helpt de psychosociale impact van ingrijpende gebeurtenissen te beperken en draagt op die manier bij aan preventie. Daarnaast biedt Slachtofferhulp

Nederland on- en offline lotgenotencontact voor diverse nabestaanden zoals partners, broer/zus, kind en ouders en vrienden. Het bespreekbaar maken van suïcidaliteit binnen deze groepen is een belangrijk onderdeel van de begeleiding.

Verkeer

Verkeersongevallen behoren tot de gebeurtenissen die plotseling en vaak ingrijpend zijn, met grote gevolgen voor slachtoffers, nabestaanden en de directe omgeving. Naast lichamelijk letsel is er vaak sprake van langdurige emotionele en praktische gevolgen, bijvoorbeeld rond herstel, werk en aansprakelijkheid. Wij ondersteunen emotioneel, met praktische hulp en informatie over juridische stappen en schadevergoeding.

Slachtofferhulp in uw gemeente

In de bijlage vindt u een infographic, met daarin een beeld van onze activiteiten van afgelopen jaar over het hele land.
Voor een beeld van de situatie in uw gemeente, bijvoorbeeld het aantal slachtoffers dat wij hebben ondersteund en de aard van de gebeurtenissen, verwijzen wij u graag naar onze gemeentecijfers.

Alle slachtoffers hebben recht op aandacht, erkenning en ondersteuning. Wij hopen de aandacht voor slachtoffers en slachtofferschap terug te lezen in uw coalitie- en of raadsakkoord.

Met vriendelijke groet,

Rosa Jansen
Voorzitter Raad van Bestuur
Slachtofferhulp Nederland

Bijlage: Infographic activiteiten Slachtofferhulp Nederland 2025

slachtoffer HULP NEDERLAND

2025 in beeld

Elk slachtoffer van een strafbaar feit, verkeersongeval of ramp verdient de beste hulp. Jaarlijks helpt Slachtofferhulp Nederland honderdduizenden slachtoffers en nabestaanden om hun leven weer op te pakken na zo'n ingrijpende gebeurtenis. We bieden psychosociale hulp, begeleiden in het strafproces, helpen bij het aanvragen van schadevergoeding en faciliteren lotgenotencontact. Ook familie, vrienden en professionals ondersteunen we bij het helpen van slachtoffers. We stimuleren de kennisontwikkeling op het gebied van slachtofferschap. Kijk op www.slachtofferhulp.nl of bel 0900-0101.

Medewerkers

623 Betaald

766 Vrijwilligers

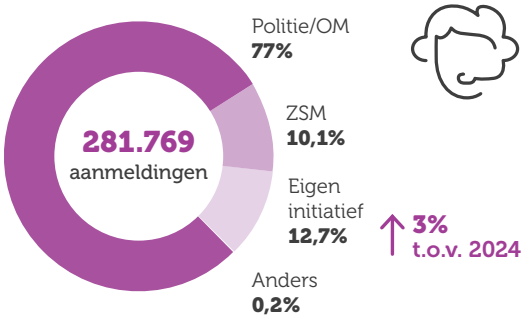
92 Stagiairs

Verleende diensten

Persoonlijke diensten **563.733**

Online diensten **3.286.413**
(inclusief explainer video's, lotgenoten community)

Hoe komen aanmeldingen binnen?

↑ 3% t.o.v. 2024

Aanmeldingen per delictgroep

Geweld	Vermogen	Zeden	Verkeer	Overig
72.373	**115.353**	**10.947**	**43.838**	**39.258**

Lotgenotencontact

269 bijeenkomsten

99.356 gelezen ervarings-verhalen

16 actieve online communities

Online

1.731.293 unieke website bezoeken

2,42 miljoen views explainer video's

Spreekrecht-ondersteuning

11.241 cliënten zijn ondersteund

↑ **66%** t.o.v. 2024

Casemanagement-ondersteuning

4.314 cliënten zijn ondersteund

↑ **10%** t.o.v. 2024

Namens de familie

341 families zijn ondersteund

Cliënttevredenheids-cijfer

7,7

AUGEO FOUNDATION

Driebergen-Rijsenburg, 9 april 2026

Aan: Raadsleden en Coalitieonderhandelaars
Betreft: Verzoek aan coalitieonderhandelaars ten behoeve van kinderen die thuis geweld meemaken
Van: Augeo Foundation (NGO, landelijk expert ingrijpende jeugdervaringen en veerkracht)

Geachte coalitieonderhandelaars, portefeuillehouders,

Eind 2025 publiceerde de Kinderombudsman het rapport *"Niemand hielp mij"*. Daarin staat dat 8% van alle kinderen in Nederland opgroeit in een thuissituatie met structurele ruzie en geweld. Meer dan **80% van deze kinderen** zegt zich niet gehoord of gesteund te voelen door professionals in hun gemeente en vaak ook niet door hun sociale omgeving. De groep kinderen die thuis geweld meemaakt raakt in de loop van hun leven sterk oververtegenwoordigd in o.a. de jeugdzorg, (jeugd)ggz, speciaal onderwijs en (verslavings)zorg met tal van ontwikkelings-, gezondheid,- en welzijnsproblemen.

"*Ik lag de hele nacht wakker van de ruzies thuis en was doodsbang. De volgende ochtend had niemand het erover, alsof ik niet besta. Op school viel ik bijna in slaap. De docent stuurde me eruit en zei: 'Als jij geen aandacht voor mij kan opbrengen, dan ga je maar weg'. Die dag verloor ik alle vertrouwen in volwassenen. Ik voelde me niemands prioriteit*."

"Zo ben je als 8-jarige nog getuige van verwurging en ander excessief geweld en zo zit je in de klas. Niemand die iets wist en ik kon niet spreken. Ik hoop dat dit nu beter begeleid wordt."

Dit kan anders. Juist nu—bij het vastleggen van richting en prioriteiten in een lokaal coalitieakkoord—heeft u de kans om een helder signaal af te geven over wie en wat in uw gemeente écht voorop staan: kinderen en de positieve impact die zij ervaren van goed lokaal beleid. U kunt dat doen door in uw akkoord niet louter over (jeugdzorg)processen en structuren te spreken, maar door uw commitment uit te spreken voor een kindgerichte benadering, waarbij uiteindelijk 100% van de kinderen die thuis geweld meemaken zich gezien, gehoord en gesteund gaan weten in uw gemeente —juist op hun school en in het welzijnswerk en de (lokale) hulpverlening. Dat is al succesvol gebeurt bijvoorbeeld in de gemeenten Heerlen, Tilburg en Maastricht.

Bezoekadres
Hoofdstraat 65-67
3971 KD Driebergen

Postadres
Postbus 592
3700 AN Zeist

Contact
0343-536040
info@augeo.nl

Voorstel zinsnede coalitieakkoord:
"Wij hebben de ambitie dat ieder kind dat na een ernstig geweldsincident thuis in beeld komt bij politie en/of Veilig Thuis, zich binnen 48 uur gezien, gehoord en gesteund weet op school en in de hulpverlening, onder regie van de gemeente."

Augeo Foundation en de Jongerentaskforce (JTF) denken graag mee met u mee over uitvoering. In de bijlage vindt u een toelichting met nadere duiding en suggesties, in lijn met o.a. de VNG notitie rondom informele steun: VNG notitie Handle with Care

Met dank, met namens de ervaringsdeskundige jongeren van de Jongerentaskforce voor uw inzet om veilig en veerkrachtig opgroeien in uw gemeente mogelijk te maken.

Mariëlle Dekker | Augeo – Directeur Augeo Foundation
Namens Augeo Foundation en de Jongerentaskforce (JTF)

Bezoekadres
Hoofdstraat 65-67
3971 KD Driebergen

Postadres
Postbus 592
3700 AN Zeist

Contact
0343-536040
info@augeo.nl

AUGEO FOUNDATION

TOELICHTING:

8% van alle kinderen in Nederland groeit op in een thuissituatie met structurele ruzie en geweld. Meer dan **80% van deze kinderen** zegt zich niet gehoord of gesteund te voelen. Vaak is gespecialiseerde hulp nodig om geweld te stoppen en trauma 's bij ouders en kinderen te behandelen. Deze zorg is complex te organiseren, langdurig en kostbaar. Wetenschappelijk onderzoek en ervaringskennis laten steeds opnieuw zien dat informele steun, **"gezien en gesteund worden in je directe omgeving",** vaak doorslaggevend bijdraagt aan de veerkracht van kinderen die thuis geweld meemaken, ook wanneer voorgenoemde specialistische hulp er wel of juist (nog) niet is. De informele steun waar wij in deze brief over spreken vraagt geen grote extra budgetten, maar komt desondanks niet vanzelf: kinderen hebben het nodig dat hun gemeente duidelijke regie voert op de totstandkoming van steun na geweldsincidenten en dat gemeenten hiervoor een lokale sector-overstijgende samenwerking organiseren.

U kunt de hierboven voorgestelde ambitie richting regie op informele steun voor kinderen die geweld thuis meemaken, relatief eenvoudig vormgeven door:

1. **Expliciet als doel te stellen** dat kinderen die in uw gemeente thuis geweld meemaken zich gezien en gesteund weten (en vanuit deze doelstelling de komende jarensturen op resultaten).
2. **Lokale teams en ketenpartners** (die de meerderheid van Veilig Thuis-meldingen overgedragen krijgen) expliciet de opdracht te geven om in iedere vanuit Veilig Thuis doorverwezen casus **met alle kinderen in het huishouden afzonderlijk** te spreken over hun beleving van veiligheid en hun steunbehoeften—zodat het kind en diens ingrijpende ervaringen niet meer verdwijnen in gesprekken die vooral met volwassenen plaatsvinden
3. **Samenwerking tussen Veilig Thuis en onderwijs** expliciet te organiseren rondom de doelstelling snelle informele steun na gesignaleerde geweldsincidenten. Dit kan bijvoorbeeld via de beproefde werkwijze **Handle with Care**: school krijgt na politie-inzet thuis die aan Veilig Thuis gemeld wordt, een minimaal signaal (naam + geboortedatum + codewoord 'Handle with Care'), zodat een leerkracht direct begrip en praktische steun kan geven (bijv. geen straf voor te laat/iets vergeten, gedragsondersteuning bij angst en overprikkeling, luisterend oor). In Nederland doen inmiddels **meer dan 700 scholen uit 35 gemeenten** mee aan Handle with Care. In **2025** zijn **bijna 1.500 signalen** naar scholen gestuurd om kinderen snel te steunen na geweld thuis. Uit evaluaties blijkt bovendien dat **ten minste 1/3** van deze kinderen op school nog geen zorgen waren over huiselijk geweld: **juist de "opvallend-onopvallende" kinderen** worden -ook na ernstige incidenten- gemakkelijk over het hoofd gezien.
4. Bespreek in uw gezamenlijke opdrachtgeverschap richting **gecertificeerde instellingen en Veilig Thuis** expliciet het (aan)sturen op **betekenisvolle gespreksvoering met**

Bezoekadres
Hoofdstraat 65-67
3971 KD Driebergen

Postadres
Postbus 592
3700 AN Zeist

Contact
0343-536040
info@augeo.nl

kinderen. Inspecties constateerden naar aanleiding van het meisje in Vlaardingen dat het in Jeugdbescherming te vaak ontbeert aan betekenisvolle 1 op 1 gespreksvoering met kinderen waardoor onvoldoende zicht is op hun veiligheid. Huidige wettelijke vereisten, toezicht kaders, keurmerknormen en indicatoren richten zich echter grotendeels op procesmatige en formele aspecten in de eerste maanden van na een melding of een kinderbeschermingsmaatregel. Wij bevelen aan om deze noodzakelijke basis aan te vullen met een expliciete, gezamenlijke resultaatdoelstelling die recht doet aan wat kinderen zelf als essentieel benoemen: betekenisvolle, doorlopende gesprekken met kinderen, waarin zij zich gezien, gehoord en serieus genomen weten gedurende trajecten waarin Veilig Thuis en/of Jeugdbescherming betrokken zijn.

De kosten zijn nihil omdat de extra handelingen van de betrokken partijen bij de reguliere taken passen. In heel Zuid-Limburg, met 15 gemeenten, kost het bijvoorbeeld slechts tienduizend euro per jaar om Veilig Thuis de Handle with Care taak te laten uitvoeren. Voor leerplicht is de tijdsinvestering per Handle with Care signaal minder dan vijf minuten. Het vraagt van de gemeente wel een coördinerende inzet. Tijdens de opstartfase ligt die investering op 12 uur per week voor Handle with Care. Als het eenmaal loopt dan is dat nog 2-3 uur per week.

Deze benadering sluit aan bij de nationale benadering van uw partij en/of potentiële coalitiepartners. In december 2025 is de motie **Synhaeve c.s.** met steun van alle politieke partijen (m.u.v. BBB) aangenomen, waarin de regering wordt verzocht te inventariseren wat nodig is om steun op school (Handle with Care), direct na gesignaleerd huiselijk geweld, verder uit te rollen en te bezien of landelijke invoering mogelijk is.

Ook is door dezelfde partijen een motie aangenomen om aansturing op betekenisvolle gespreksvoering in de Jeugdbescherming te verbeteren.

Kinderen in uw gemeente kunnen echter nú al baat hebben bij duidelijk lokaal commitment. U kunt de intentie dat kinderen die thuis geweld meemaken zich gesteund gaan voelen in uw gemeenten vandaag al opnemen in uw coalitieakkoord. Augeo Foundation en de Jongerentaskforce (JTF) denken graag mee met u mee over formulering, uitvoerbaarheid, en samenwerkingsafspraken en willen voorbeelden met u delen uit andere gemeenten.

Bezoekadres
Hoofdstraat 65-67
3971 KD Driebergen

Postadres
Postbus 592
3700 AN Zeist

Contact
0343-536040
info@augeo.nl

Den Haag, 9 april 2026
Betreft: Kinderrechten als basis van goed bestuur

Geachte fractievoorzitters,

Graag vragen we uw aandacht voor het volgende:

Kinderrechten als basis van goed bestuur

Uw gemeente staat aan het begin van een nieuwe bestuursperiode. Kinderrechten verdienen een plek vanaf het begin van de nieuwe coalitie. Niet als sluitpost, maar als uitgangspunt van goed bestuur. UNICEF zet zich wereldwijd in voor de implementatie van kinderrechten, ook in Nederland en juist ook lokaal. De keuzes die u de komende weken maakt, bepalen immers de omstandigheden waarin kinderen in uw gemeente opgroeien. Zij hebben niet kunnen stemmen, maar hebben er wel recht op dat in hun belang wordt gehandeld. Kinderen die worden gehoord, gezinnen die worden ondersteund, wijken waar kinderen veilig en kansrijk opgroeien: het is mogelijk.

Uit een recente peiling van UNICEF Nederland blijkt dat 69% van de kinderen en jongeren aangeeft dat de gemeente nog nooit naar hun mening heeft gevraagd, terwijl 72% aangeeft dat juist graag te willen doen. Die bereidheid is er dus. Kinderen die opgroeien in een omgeving waar hun rechten worden gewaarborgd, zijn gezonder, doen beter mee op school en zijn weerbaarder.

Wat wij vragen: kinderrechten in het coalitieakkoord

Kinderrechten waarmaken vraagt om lef, maar ook om afspraken met bestuurlijke verankering, zodat kinderrechten op de agenda blijven ook als budgetten krimpen of collegeprioriteiten verschuiven. Het coalitieakkoord is daarvoor het aangewezen instrument. Dat betekent concreet dat in het coalitieakkoord aandacht is voor:

1. **De belangen van kinderen**: die tellen mee en worden expliciet meegenomen bij elk besluit dat hen raakt.

2. **Een visie op de jeugd:** de gemeente stelt een integrale jeugdvisie op als gemeenschappelijk kader voor uw beleid. Zo'n visie zegt iets fundamenteels over hoe uw gemeente naar kinderen kijkt: hoe wilt u dat zij opgroeien, en welke rol speelt de gemeente daarin? Het verbindt

domeinen als onderwijs, zorg, welzijn en ruimtelijke ordening en openbare orde en veiligheid en zorgt ervoor dat beleid in dezelfde richting werkt. Het vergroot het bewustzijn bij bestuurders en professionals over wat kinderen nodig hebben, en maakt domeinoverstijgende samenwerking mogelijk.

3. **De stem van kinderen:** de gemeente zorgt voor structurele vormen waarin kinderen en jongeren op een betekenisvolle manier meepraten over beleid dat hen raakt en laat hen al meepraten vanaf de coalitie-onderhandelingen.

Tekstsuggestie voor het coalitieakkoord
Bovengenoemde aspecten kunnen – in minimale vorm – als volgt opgenomen worden in het coalitieakkoord:

Onze gemeente staat voor alle kinderen. Wij willen een kindvriendelijke gemeente zijn waar elk kind veilig, gezond en kansrijk kan opgroeien. Wij wegen de belangen van kinderen expliciet mee bij beslissingen die hen raken, stellen een integrale jeugdvisie op als kader voor ons beleid en zorgen ervoor dat kinderen en jongeren structureel en op een betekenisvolle manier kunnen meepraten over onze gemeente.

UNICEF Nederland staat klaar om met u mee te denken over de uitwerking. Voor een gesprek of toelichting op maat kunt u altijd contact met ons opnemen. Meer handvatten en inspirerende voorbeelden voor kindvriendelijk beleid vindt u voorts op de website van het Child Friendly Cities programma van UNICEF Nederland.

We wensen u veel wijsheid toe en kijken met belangstelling uit naar de coalitieakkoorden.

Hartelijke groet,
Suzanne Laszlo
Directeur UNICEF Nederland

UNICEF Nederland
Beschermvrouwe
Hare Koninklijke Hoogheid
Prinses Beatrix

Postbus 95375
2509 CJ Den Haag
088 444 96 66
info@unicef.nl

Rekeningnummer
NL86 INGB 0000 0001 21
KvK 27102631
unicef.nl

CBF Erkend Goed Doel

Algemeen Nut Beogende Instelling
ANBI

09 APR 2026

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Gemeente Ameland (FR)
t.a.v. de gemeenteraad
Postbus 22
9160 AA HOLLUM AMELAND

DG Volkshuisvesting en Bouwen
directie Woningbouwbeleid

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Contactpersoon
Nicole Fikke

T 0611388861
nicole.fikke@minbzk.nl

Onze referentie
2026-0000149517

Datum 3 april 2026
Betreft belang van de woningzoekende bij coalitieakkoord

Aan de leden van de gemeenteraad,

De gemeenteraadsverkiezingen zijn achter de rug. Dit betekent dat er komende weken in uw gemeente afspraken worden gemaakt in een coalitieakkoord. Wonen was bij deze raadsverkiezingen één van de belangrijkste thema's. Begrijpelijk, want de woningnood doet zich inmiddels voor in alle gemeenten. Het raakt jongeren die geen start kunnen maken, gezinnen die te klein wonen, ouderen die niet kunnen doorstromen, mensen met een laag inkomen en mensen met een middeninkomen. De recente situatie in het Midden-Oosten en de stijging van de gasprijs maken daarnaast de noodzaak helder om in alle gemeenten versneld onze woningen en andere gebouwen te isoleren en te verduurzamen.

De aanpak van het woningtekort is topprioriteit van het kabinet. Mijn opdracht daarin is duidelijk: meer en sneller bouwen, betaalbaar wonen en minder belemmeringen voor de woningbouw. We hebben als overheid een gezamenlijke opgave om in samenwerking met de marktpartijen en corporaties de woningzoekende een thuis te bieden. In de coalitieakkoorden maakt u keuzes die daarin bepalend kunnen zijn. Keuzes die niet altijd makkelijk zijn en kunnen leiden tot stevige discussies in uw gemeente. Deze brief is bedoeld om aandacht te vragen voor belangrijke keuzes in uw gemeente die het verschil kunnen maken voor al die woningzoekenden én hoe we daarbij samen kunnen optrekken.

Meer woningen
Om 100.000 woningen per jaar te realiseren is continuïteit, duidelijkheid en voorspelbaarheid nodig en voldoende bouwlocaties. Met het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting geven we duidelijkheid over hoeveel, waar en voor wie we bouwen, met meer tempo. Ik zet mij er voor in dat deze wet zo snel mogelijk in werking treedt. Gemeenten zijn als eerste verantwoordelijk voor het zorg dragen voor voldoende bouwlocaties zoals nieuwe wijken in de stad of dorpskern of buitenstedelijke locaties voor "een straatje of wijkje erbij".

Zoals u weet is voor sommige groepen woningzoekenden specifieke aandacht nodig zodat we ook voor hen voldoende bouwen, passend bij hun woonbehoefte. Bijvoorbeeld zorggeschikte woningen voor ouderen, of woningen voor starters. U kunt daarover afspraken maken in uw akkoord en ook hierin willen we samen met gemeenten optrekken. Opschaling van alternatieve huisvesting op tijdelijk beschikbare locaties en meer inzetten op onzelfstandige woningen voor spoedzoekers helpt om de wachtlijsten voor al die woningzoekenden te verkorten.

DG Volkshuisvesting en Bouwen
directie Woningbouwbeleid

Datum
3 april 2026

Onze referentie
2026-0000149517

Ik wil graag nog voor de zomer met gemeenten en corporaties daarover afspraken maken in een convenant.

We kunnen het woningtekort niet alleen oplossen met nieuwbouw, maar ook door het beter benutten van de bestaande voorraad. Veel gemeenten zijn hier zelf ook al mee aan de slag. Ik werk aan een landelijk kader voor splitsen en woningdelen. Vooruitlopend hierop kunt u nu al lokale regels aanpassen om er voor te zorgen dat woningsplitsing, woningdelen, hospitaverhuur, optoppen en transformatie makkelijker en sneller kan, bijvoorbeeld door gemeentelijke vergunningplichten te schrappen. U kunt daarbij gebruik maken van kennis uit deze vele succesvolle lokale initiatieven.[1] Met het ontwerpbesluit versterking regie volkshuisvesting worden mantelzorg- en familiewoningen op het eigen achtererf vergunningvrij.[2] Dit biedt snelle en betaalbare extra woonruimte voor mensen die voor elkaar willen zorgen en voor jongvolwassen kinderen zonder eigen woonruimte.

Versnellen van de woningbouw
We moeten niet alleen meer, maar vooral ook sneller bouwen. Dat kan op verschillende manieren. Eén van die manieren is innovatie. Bijvoorbeeld door industrieel bouwen kunnen we sneller en schoner bouwen, met lagere kosten, én met kwaliteit[3]. Om industriële bouw ook lokaal mogelijk te maken is het vaak nodig het lokale ruimtelijke beleid, het welstandsbeleid en de wijze van aanbesteding daarop af te stemmen. Hierover kunt u afspraken maken in uw akkoord en het Rijk kan ondersteunen met het Innovatie en Opschalingsprogramma Woningbouw(IOP). Veel gemeenten zijn hier al op aangesloten.

Versnelling van de woningbouw vraagt ook versterking van de lokale uitvoeringskracht door kennis te delen, deze beter te benutten en goede praktijken te verankeren. Daarom ondersteun ik de oprichting van een expertisecentrum woningbouw in samenwerking met VNG, IPO en Platform31. Dit centrum zal in de zomer van dit jaar van start gaan. Provincies stellen capaciteit beschikbaar voor gemeenten en ook marktpartijen en corporaties kunnen en willen capaciteit inzetten ter voorbereiding van de vergunningverlening of planvorming. Ik nodig u uit om volop gebruik te maken van deze mogelijkheden.

Het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting zorgt voor aanzienlijke versnelling wanneer beroep is ingediend tegen woningprojecten. Er geldt daarvoor één gang naar de rechter, versnelde behandeling en uitspraak binnen zes maanden. Maar voorkomen van een gang naar de rechter heeft natuurlijk de voorkeur. Op lokaal niveau kunt u woningzoekenden en inwoners een stem geven bij de totstandkoming van woningbouwprojecten en veel gemeenten werken daar ook volop aan. Deze aanpak kan draagvlak onder omwonenden vergroten en

---

[1] Zie daarvoor de handreiking van Plaform31 https://www.volkshuisvestingnederland.nl/documenten/2025/02/20/handreiking-platform31-woningdelen-en-woningsplitsen-mogelijk-en-gemakkelijker-maken en https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/beter-benutten-van-bestaande-bebouwing

[2] Het bouwen en gebruiken is onder voorwaarden vergunningvrij. https://open.overheid.nl/documenten/0c79f3c0-446e-4794-98f4-68a80a5f1e37/file

[3] Programma Innovatie en Opschaling Woningbouw | Home | Volkshuisvesting Nederland

daarmee versnelling opleveren.[4] In het voorjaar kom ik met een handreiking met praktijkvoorbeelden om woningzoekenden beter te betrekken bij woningbouwprojecten.

Meer betaalbare woningen en een duurzame woonvoorraad.
Veel mensen met een laag en middeninkomen zitten in de knel bij het vinden van een betaalbare woning. Met het wetsvoorstel Versterking regie volkshuisvesting sturen we op de bouw van twee derde betaalbaar woningen, waarvan 30% sociale huurwoningen in iedere regio. Dat lukt alleen als iedere gemeente daaraan volop bijdraagt. Het is belangrijk dat u met de provincie en de gemeenten waarmee u regionaal samenwerkt, vóór 1 januari 2027 afspraken maakt over het aandeel te realiseren betaalbare woningen in uw gemeente.

De ervaring leert dat woningbouw vertraging oploopt door een stapeling van lokale eisen. Daarom zijn landelijke en uniforme bouwtechnische eisen uitputtend geregeld in het Besluit bouwwerken leefomgeving. Met de implementatie van de EPBD moderniseer ik het BBL en stel ik uniforme prestatie-eisen vast voor energie (Zero-Energy Buildings) en CO_2-uitstoot over de hele levenscyclus (WLC-GWP). Aanvullende lokale bouwtechnische eisen zijn op grond van de Gemeentewet en Omgevingswet niet toegestaan, ook niet via het burgerlijk recht zoals in een koopcontract of via gronduitgifte. Deze eisen belemmeren niet alleen de bouwversnelling, maar werken ook contraproductief voor onze gezamenlijke maatschappelijke opgaven, zoals verduurzaming en betaalbare woningbouw. Ook lokale doelen van meer dan twee derde betaalbare woningen of vaste percentages per project of per wijk kunnen zorgen voor stagnatie. Gemeenten hebben een belangrijke rol in het realiseren van voldoende en betaalbare woningen. Door uniformiteit te bevorderen, dragen we gezamenlijk bij aan de industriële opgave: meer woningen, sneller en duurzamer bouwen.

Het kabinet werkt aan een nationaal isolatie-offensief. Ik roep u op echt prioriteit te geven aan een lokale isolatie aanpak en de inwoners van uw gemeente maximaal te helpen. Zo hebben we minder last van geopolitieke crises, met tegelijkertijd een beter betaalbare energierekening, een fijner huis om in te wonen en een leefbaarder klimaat. Hiervoor zijn middelen beschikbaar gesteld voor gemeenten en voor het versneld aanpakken van corporatiewoningen met de slechtste energie-labels. Het Warmtefonds biedt al veel mogelijkheden voor huiseigenaren en VVE's. En gemeenten kunnen bijvoorbeeld collectief aanvragen indienen voor de ISDE-subsidieregeling. Op middellange termijn benadruk ik de noodzaak van ambitieuze warmteprogramma's bij gemeenten. Zo wordt in elke gemeente duidelijk hoe we stap voor stap onze afhankelijkheid van aardgas afbouwen. Het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie biedt u hierbij ondersteuning.

Gezamenlijk het woningtekort aanpakken
Dit jaar actualiseren we samen de bestaande afspraken in de regionale woondeals. Daarbij horen ook afspraken over de woningbouwopgave tot en met 2036 en wederkerige afspraken over wat we landelijk, regionaal en lokaal kunnen doen om

[4] Een mooi voorbeeld daarvan is "bouwen door de buurt" in Almere, waar bewoners bouwplekken aandragen in hun eigen buurt Bouwen door de Buurt | Almere

DG Volkshuisvesting en Bouwen
directie Woningbouwbeleid

Datum

Onze referentie
2026-0000149517

knelpunten weg te nemen. Met de Ministeriële Taskforce Versnellen Woningbouw gaat dit kabinet in gezamenlijkheid de handen ineenslaan gericht op meer bouwen, betaalbaar wonen en minder belemmeringen. Onderdeel daarvan is om gezamenlijk met voorstellen te komen om te voorkomen dat woningbouw door netcongestie tot stilstand komt. Met de Ministeriële Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof gaan we het probleem van stikstof aanpakken. Daarnaast werkt het kabinet op basis van de uitwerking van de aanbeveling uit STOER aan vereenvoudigingswetgeving. De inwerkingtreding van de eerste tranche is voorzien op 1 januari 2027.

Onze gezamenlijke opgave vraagt ook om financiële ondersteuning door het Rijk. Bovenop de al beschikbare middelen investeert dit kabinet aanvullend 7 miljard euro voor woningbouw voor de periode tot en met 2035. De belangrijkste financiële regelingen hiervoor zijn de Woningbouwimpuls en de Realisatiestimulans. Ik borg daarnaast ook de middelen om woningbouw in de gebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) te versnellen in samenhang met een verbetering van de openbare ruimte en voorzieningen en het beter benutten van de bestaande voorraad.

Tot slot
De woningbouw vraagt veel inzet van alle partijen. Samenwerken vanuit vertrouwen en nabijheid in uw regio is daarin essentieel. Veel mensen vanuit mijn ministerie sluiten al aan bij regionale en lokale overleggen om gemeenten te ondersteunen in deze opgave en zoeken gezamenlijk naar oplossingen om woningbouw te versnellen. U kunt hen altijd benaderen voor vragen of ondersteuning.

Ik wens u veel succes en wijsheid de komende periode in het maken van een coalitieakkoord en kijk uit naar voortzetting van de samenwerking met de nieuw te vormen colleges.

De minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

Elanor Boekholt-O'Sullivan

Gemeentes moeten nu kiezen voor digitale autonomie

9 april 2026

Geachte informateur, geachte formateur,

Ook gemeentes hebben direct te maken met de dreiging van oneigenlijke buitenlandse inmenging. Nationaal wordt er veel verantwoordelijkheid gelegd bij veiligheidsregio's en gemeentes. We moeten een transitie maken die veel impact heeft op de gemeentelijke dienstverlening. Denk aan de software waarmee ambtenaren werken, de manier waarop er wordt omgegaan met data, en de platformen waarop de gemeente communiceert met inwoners.

Alle overheidsorganisaties, dus ook uw gemeente, zijn afhankelijk geworden van niet-Europese technologieproducten en digitale diensten. Die afhankelijkheid brengt risico's: leveranciers kunnen eenzijdig de voorwaarden wijzigen, gevoelige data van inwoners komt terecht bij buitenlandse partijen en uitval of overname raakt direct de dienstverlening. Dit zijn niet alleen risico's op het gebied van cyberveiligheid of databescherming, het is ook een bedreiging van onze vrijheid en democratie.

Gemeentes moeten nu investeren in digitale autonomie. In deze brief geven wij u de huidige stand van zaken, de keuzes die de komende raadsperiode moeten worden gemaakt, en onze suggesties voor het komende bestuursakkoord.

1. Verklein de afhankelijkheid van buitenlandse tech aanbieders

Het Rijk komt met een Nederlandse Digitale Dienst die de IT-kwaliteit van overheden bewaakt. Momenteel werkt staatssecretaris Aerdts (Digitale Economie en Soevereiniteit) aan een handreiking digitale autonomie voor lagere overheden. Het is van belang dat die handreiking na publicatie voortvarend wordt opgepakt, maar u hoeft niet te wachten op sturing vanuit Den Haag.

De coalitie wil strategische afhankelijkheden in cloud, data en kritische systemen afbouwen en overstappen naar Europese digitale infrastructuur en aanbieders. Ook gemeentes moeten hiermee aan de slag.

Het overstappen op Europese en opensourcealternatieven is een investering. Ambtenaren moeten leren werken met nieuwe systemen die anders werken dan ze gewend zijn. Daarom is het belangrijk om de noodzaak van de overstap goed uit te leggen in het bestuursakkoord. De overstap vergt inspanning, maar levert uiteindelijk veel op.

Wat er de komende raadsperiode moet gebeuren:

- ➢ Breng de technologische afhankelijkheden in kaart én prioriteer vervolgstappen.
- ➢ Leg in het bestuursakkoord vast dat bij nieuwe ICT-aanbestedingen de voorkeur uitgaat naar open source-oplossingen en Europese aanbieders, en dat vendor lock-in contractueel wordt voorkomen.
- ➢ Zoek de samenwerking met andere gemeentes om geleerde lessen te delen en gezamenlijke inkoopkracht in te zetten. Samen kunnen gemeentes bij techbedrijven meer afdwingen op het gebied van data-autonomie, veiligheidsstandaarden en transparantie dan elke gemeente afzonderlijk.
- ➢ Ontwikkel een noodplan bij uitval van kritieke digitale diensten.

2. Bestrijd desinformatie en polarisatie

Desinformatie bedreigt onze lokale democratie. Burgers worden via sociale media blootgesteld aan nepnieuws over lokale kwesties, algoritmen versterken polarisatie en niet iedereen heeft de vaardigheden om hier kritisch mee om te gaan.

Op Europees niveau wordt gewerkt aan het European Democracy Shield, dat capaciteit voor factchecking, aanpak van buitenlandse beïnvloeding en bescherming van vrije verkiezingen moet bundelen.

Op gemeentelijk niveau wordt er steeds vaker gecommuniceerd via commerciële platformen die polariserende algoritmen gebruiken. Hierin moeten gemeentes keuzes gaan maken.

Wat de gemeente kan doen:

- ➢ Ondersteun lokale journalistiek. Een sterke lokale pers is de beste tegenkracht tegen desinformatie over gemeentelijke zaken.
- ➢ Stel een communicatiestrategie vast waarin de gemeente bepaalt op welke platformen zij wel/niet actief is. Niet alleen op basis van bereik en toegankelijkheid maar ook met meewegen van achterliggende machthebbers en polarisatie.
- ➢ Zorg dat gemeentelijke informatie altijd primair op de eigen website staat, en niet uitsluitend via sociale media.
- ➢ Betrek burgers door digitale vaardigheden via scholen en bibliotheken aan te bieden.

Wie wij zijn

Deze brief is een gezamenlijk initiatief van Voor Ons Nederland, Justice for Prosperity, Stichting Weerbare Democratie, en Bits of Freedom. Vanuit verschillende invalshoeken werken wij aan digitale autonomie, democratische weerbaarheid en de bescherming van publieke waarden in een digitaliserende samenleving.

Marietje Schaake is bestuurslid van **Voor Ons Nederland** en daarnaast beleidsdirecteur aan Stanford University's Cyber Policy Center en auteur van het boek The Tech Coup. Voor Ons Nederland is een stichting die zich inzet voor een sterke democratie en een verbonden samenleving.

Jelle Postma is directeur van **Justice for Prosperity**. Jelle heeft meer dan tien jaar ervaring in de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidssector bij de AIVD, NCTV en de VN. Met zijn stichting legt hij bloot hoe georganiseerde desinformatie en maatschappelijke manipulatie democratieën binnendringen.

WEERBARE DEMOCRATIE

Stichting Weerbare Democratie versterkt de democratische rechtsstaat door onderzoek, expertnetwerken en financiering van veelbelovende initiatieven die aanpakken wat ontbreekt.

BITS OF FREEDOM

Bits for Freedom komt op voor internetvrijheid door de online grondrechten op communicatievrijheid en privacy te beschermen. De stichting doet onderzoek naar digitale misstanden, voert campagne, en bewaakt onze maatschappelijke ruimte tegenover Big Tech.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen via: noel@vooronsnederland.nl

Aan: Gemeenteraden en griffiers van Nederlandse gemeenten
Betreft: VN-verdrag Handicap – Samen aan de slag op lokaal niveau

Geachte raadsleden,

Allereerst willen wij u van harte feliciteren met uw verkiezing tot gemeenteraadslid. U staat aan het begin van een nieuwe periode waarin belangrijke keuzes gemaakt zullen worden voor de toekomst van ons land. Wij wensen u veel wijsheid en daadkracht toe bij het vervullen van deze verantwoordelijke taak.

Met deze brief willen we aandacht vragen voor een onderwerp dat veel inwoners van uw gemeente aan het hart gaat, namelijk de implementatie van het VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap[1] (verder VN-verdrag Handicap). Nederland heeft dit verdrag in 2016 geratificeerd. Daarmee heeft ons land zich verplicht om te werken aan een samenleving waarin mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen aan alle aspecten van het leven. Dit is inmiddels 10 jaar geleden. Toch ervaren mensen met een beperking nog veel drempels om zelfstandig en gelijkwaardig deel te nemen aan de samenleving. Een belangrijk deel van de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het VN-verdrag ligt bij de gemeenten. Zij spelen immers een sleutelrol bij onderwerpen zoals toegankelijkheid van de openbare ruimte, onderwijshuisvesting, participatie, werk, vervoer, wonen, cultuur en sport.

Het VN-verdrag Handicap hanteert een brede definitie van mensen met een beperking: het gaat om mensen met fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen **in wisselwerking met drempels** in de samenleving kunnen belemmeren om volledig en effectief deel te nemen aan de samenleving. Volgens deze definitie heeft ongeveer 1 op de 9 inwoners van uw gemeente een beperking. Uit de praktijk blijkt dat maatregelen die primair bedoeld zijn mensen met een beperking gunstig zijn voor een veel grotere groep of andere positieve effecten hebben. Ook blijkt in de praktijk dat maatregelen die gelijkwaardige deelname aan de samenleving voor het mensen met een beperking mogelijk maken, uiteindelijk diezelfde samenleving geld oplevert. Zo verandert zorgen voor in bijdragen aan.

De rijksoverheid werkt momenteel met de Werkagenda VN-verdrag Handicap 2025-2030[2], waarin wordt beschreven hoe Nederland de komende jaren stappen wil zetten richting een inclusieve samenleving. In deze agenda wordt ook het belang van lokale uitvoering benadrukt. De komende gemeenteraadsperiode biedt daarom een belangrijk moment om de lokale implementatie van het VN-verdrag verder te versterken.

Wij vragen gemeenten daarom om in de komende bestuursperiode aandacht te besteden aan de volgende punten:

1. **Werk aan verdere opbouw van kennis over het VN-verdrag Handicap en de vertaling naar beleid en praktijk op ambtelijk en politiek niveau**
   Voor een goede implementatie van de grondbeginselen is het noodzakelijk dat iedere ambtenaar en politicus deze grondbeginselen weet toe te passen in zijn of haar dagelijkse werk. Het College Rechten van de Mens heeft als onafhankelijk toezichthouder in 2025 onderzoek gedaan naar de

[1] VN-verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap
[2] Werkagenda VN-verdrag Handicap 2025-2030

toepassing van de grondbeginselen uit het VN-Verdrag Handicap in Nederlandse wet- en regelgeving. Hieruit blijkt dat de grondbeginselen nog onvoldoende verankerd zijn en gebruikt worden bij het vormgeven van beleid, wet- en regelgeving[3]. Het College heeft een praktische handreiking ontwikkeld waarmee u het VN-verdrag eenvoudig kunt toepassen bij lokaal beleid. zie de “Handreiking bij het maken en uitvoeren van beleid en regelgeving in het licht van het VN verdrag handicap”[4].

2. **Borg structurele betrokkenheid van ervaringsdeskundigen**
   Het VN-verdrag benadrukt het principe “Niets over ons zonder ons”. Betrek daarom inwoners met een beperking en hun organisaties structureel bij het ontwikkelen, uitvoeren en evalueren van beleid. Dit geldt nadrukkelijk ook voor kinderen en jongeren met een beperking en hun ouders. Hun ervaringen en perspectieven zijn essentieel bij het vormgeven van inclusief beleid.

3. **Ontwikkel of versterk een Lokale Inclusie Agenda**
   Gemeenten hebben de opdracht om te werken aan een Lokale Inclusie Agenda (LIA). Deze verplichting is voortgekomen uit een amendement van de Tweede Kamer bij de ratificatie van het VN-verdrag (2016)[5]. De LIA is bedoeld als instrument om structureel en samen met inwoners met een beperking te werken aan inclusie. Inclusiebeleid is niet statisch. Conform dit amendement onderzoekt de gemeente bij elk nieuw voorstel, verordening of project wat het gewenste perspectief is vanuit het verdragskader en welke effecten het voorgenomen beleid heeft voor mensen met een beperking en hoe de door hen ervaren drempels kunnen worden weggenomen.

4. **Werk concreet aan toegankelijkheid**
   Toegankelijkheid van gebouwen (ook scholen), openbare ruimte, informatie en dienstverlening is een van de basisvoorwaarden voor zelfstandige en gelijkwaardige deelname aan de samenleving. Als voorbeeld verwijzen we naar de radio-uitzending van Pointer van 21 maart 2026[6]. Wij roepen gemeenten op om toegankelijkheid systematisch mee te nemen in beleid, aanbestedingen en projecten. Dit kan bijvoorbeeld door toepassing van bestaande normen en richtlijnen, zoals toegankelijkheidsnormen voor gebouwen en publieke voorzieningen nog liever door de recent ontwikkelde NEN-norm 9120[7] verplicht te stellen.

5. **Maak gebruik van bestaande handvatten en deel goede voorbeelden**
   Veel gemeenten zetten al stappen richting inclusie. Door gebruik te maken van bestaande handreikingen, handleidingen en goede voorbeelden kunnen gemeenten sneller vooruitgang boeken. Het delen van ervaringen tussen gemeenten kan helpen om inclusiebeleid concreet en uitvoerbaar te maken.

---

[3] Monitor VN-verdrag handicap 2025 - De grondbeginselen van het VN-verdrag handicap als basis van wetgeving en beleid
[4] Handreiking Provincies, gemeenten en het VN-verdrag handicap
[5] Nader gewijzigd amendement van de leden Van der Staaij en Bergkamp ter vervanging van dat gedrukt onder nr. 19 (Kamerstuk 33 990-35)
[6] Radio-uitzending van Pointer van 21 maart 2026
[7] NEN 9120 – Toegankelijkheid van gebouwen

Wij gaan als VN-ambassadeurs, ervaringsdeskundigen en belangenbehartigers graag met gemeenten in gesprek over hoe deze ambities lokaal vorm kunnen krijgen. In de bijlage hebben wij zes concrete acties opgenomen die gemeenten direct kunnen gebruiken bij de uitvoering van het VN-verdrag op lokaal niveau.

Een inclusieve samenleving ontstaat immers niet vanzelf – maar samen kunnen we er wel aan werken.

Met vriendelijke groet,

Andrea Naphegyi
Voorzitter Vereniging Inclusie Nederland

Patty van Belle
Voorzitter Coalitie voor Inclusie

Deze oproep wordt ondersteund door Ieder(in)

Contactgegevens:

Margit van Hoeve
margit.van.hoeve@coalitievoorinclusie.nl
telefoon: +31 6 40725710

Marieke de Koning
marieke.de.koning@coalitievoorinclusie.nl
telefoon: +31 6 18768543

Bijlage – Zes concrete acties voor gemeenten voor de lokale uitvoering van het VN-verdrag Handicap

Gemeenten kunnen in het eerste jaar van de nieuwe bestuursperiode al belangrijke stappen zetten om het VN-verdrag Handicap lokaal in praktijk te brengen. Hieronder zes concrete acties.

1. **Werk aan kennisopbouw over het VN-verdrag in beleid en de vertaling naar de praktijk op ambtelijk en politiek niveau**
   Gebruik daarbij de handreiking die het College Rechten van de Mens heeft ontwikkeld voor provincies en gemeenten voor het maken en uitvoeren van beleid en regelgeving in het licht van het VN-verdrag Handicap[8].

2. **Richt een structurele overlegstructuur met ervaringsdeskundigen in**
   Betrek inwoners met een beperking structureel bij beleid en uitvoering. Dit kan bijvoorbeeld door:

- een klankbordgroep of adviesraad;
- participatie in werkgroepen; en
- structureel overleg met belangenorganisaties.

Dit geeft invulling aan het VN-principe “Niets over ons zonder ons”.

3. **Stel een Lokale Inclusie Agenda op of actualiseer deze**
   Werk samen met inwoners met een beperking en hun organisaties aan een Lokale Inclusie Agenda (LIA) met duidelijke prioriteiten en een planning voor de komende jaren.

   Zorg dat de agenda:

- concrete doelen bevat;
- gekoppeld is aan gemeentelijk beleid; en
- periodiek wordt geëvalueerd.

4. Maak toegankelijkheid een standaard onderdeel van beleid en aanbestedingen
Neem toegankelijkheid structureel op in gemeentelijk beleid, projecten en aanbestedingen.

Denk bijvoorbeeld aan:

- toegankelijkheid van gemeentelijke gebouwen (en schoolgebouwen);
- openbare ruimte;
- websites en digitale dienstverlening; en
- evenementen en culturele voorzieningen.

Gebruik waar mogelijk bestaande normen en richtlijnen, zoals de recente NEN-norm 9120.

[8] Handreiking Provincies, gemeenten en het VN-verdrag handicap

5. Voer een toegankelijkheidsscan uit van gemeentelijke voorzieningen
Laat in kaart brengen hoe toegankelijk gemeentelijke voorzieningen zijn, bijvoorbeeld:

- gemeentelijke gebouwen (ook schoolgebouwen);
- openbaar vervoer en haltes;
- publieke websites en informatie; en culturele en sportvoorzieningen.

Gebruik deze scan als basis voor een meerjarig verbeterplan.

6. Zorg voor duidelijke verantwoordelijkheid en budget
Inclusiebeleid werkt alleen als er ook verantwoordelijkheid en middelen zijn.

Daarom is het belangrijk om:

- inclusie te beleggen bij een wethouder en beleidsafdeling;
- een vast budget te reserveren voor inclusiemaatregelen en participatie; en
- voortgang jaarlijks te bespreken in de gemeenteraad.

Het VN-verdrag vraagt niet alleen om beleid, maar ook om concrete stappen in de praktijk. Samen met inwoners, ervaringsdeskundigen en lokale organisaties kan inclusie stap voor stap worden gerealiseerd.

Goedemiddag,

Op donderdag 9 april zijn de contracten voor het door Jobinder in de regio Noordoost Fryslân geregelde vervoer ondertekend.

Hierdoor is het vervoer van die inwoners die op Jobinder zijn aangewezen weer voor langere tijd veiliggesteld.

Het gaat dan vooral om het leerlingenvervoer en het WMO-vervoer.

Op de groepsfoto zijn de volgende personen afgebeeld:

Van links naar rechts:

Mevrouw L. Vellinga, wethouder Noardeast-Fryslân, Dhr. R. van Dijk, adjunct-directeur Dorenbos Vervoer Management BV, Dhr. Sj. Hoekstra ambtelijk secretaris Bestuur Jobinder, de heer M.S. Roescher, eigenaar/algemeen directeur Taxicentrale Raalte BV, Mw. M. Rink, Financieel directeur Taxicentrale Raalte BV, dhr. S.B. Roescher, eigenaar/algemeen directeur Taxicentrale Raalte BV, dhr. M. Dorenbos, eigenaar/directeur Dorenbos Vervoer Management BV, dhr. D. Fokkema, wethouder Tytsjerksteradiel, dhr. T. Brinkman, wethouder Achtkarspelen, dhr. C.A. Wielstra, wethouder Dantumadiel/bestuursvoorzitter, daarachter dhr. P. Maasbommel, coördinator Jobinder, dhr. R. Derks, adviseur via Forseti, dhr. P. Tamsma, beleidsadviseur leerlingenvervoer gemeente Noardeast-Fryslân, mevrouw B.E. Thüss, directeur Cosi-tax Ameland, dhr. M. de Boer directeur Cosi-tax Ameland, dhr. J. Dijkstra, controller Jobinder.

Ik verzoek u dit persbericht onder de aandacht van uw raad/Staten en de betrokken bestuurders te brengen

Met vriendelijke groet/Mei freonlike groetnis,

Paul Maasbommel

Coördinator Jobinder Mobiliteitsbureau

P.Maasbommel@Mobiliteitsbureau.nl

06-34210433

Mobiliteitsbureau

Noordoost Fryslân

Hynsteblom 4

9104 BR Damwâld

Postbus 22

9104 ZG Damwâld

jobinder
ferfier yn ús regio

jobinder
ferfier yn ús regio

persbericht

Aanbesteding vervoerscontracten Jobinder afgerond

Op donderdag 9 april zijn de vervoerscontracten met Jobinder ondertekend. Deze contracten regelen het vervoer van leerlingen en voor de WMO. De looptijd van de contracten is in ieder geval vier jaar. In 2030 kunnen de contracten verlengd worden met maximaal weer vier jaar tot en met 2034.

Onder de contracten staan de handtekeningen van:

- De heer C.A. Wielstra, wethouder Dantumadiel en bestuursvoorzitter van het Mobiliteitsbureau Noordoost Fryslân (Jobinder).
- De heer M. Dorenbos, algemeen directeur van Dorenbos Vervoer Management BV (DVM)
- De heer M. A. Roescher, algemeen directeur Taxicentrale Raalte BV (TCR)
- De heer S. B. Roescher, algemeen directeur Taxicentrale Raalte BV (TCR)
- De heer M.C. de Boer, algemeen directeur Cosi-Tax
- Mevrouw B. E. Thüss, algemeen directeur Cosi-Tax

DVM gaat alle vervoer verzorgen in de gebieden:

- Achtkarspelen
- Noardeast-Fryslân Oost
- Tytsjerksteradiel

TCR gaat alle vervoer verzorgen in de gebieden:

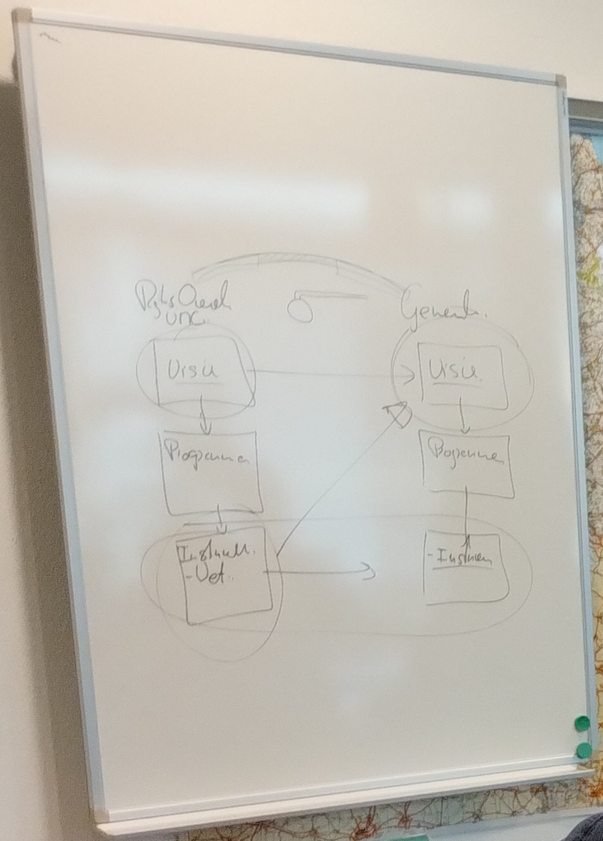
- Dantumadiel
- Noardeast-Fryslân West (met daarin Dokkum)

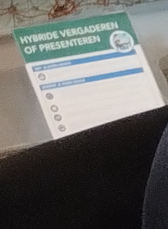
Cosi-Tax blijft het WMO-vervoer op Ameland verzorgen.

Voorzitter Wielstra geeft aan blij te zijn dat de aanbesteding succesvol is geweest en mooi op tijd klaar is: “Doordat we de opdrachten vroeg hebben kunnen toekennen geven we de bedrijven voldoende tijd. Dan kunnen ze zich goed voorbereiden op het vervoeren van de reizigers vanaf januari 2027”.

Ook gaf hij aan dat de inwoners die reizen met Jobinder meer invloed zullen krijgen: “Er komt een klankbordgroep. De tevredenheid onder de gebruikers zal vaker worden gemeten. Het is belangrijk om te weten wat er speelt onder de reizigers. Dan kunnen we de service steeds beter op de behoefte afstemmen.”

De nieuwe contracten gaan in op 1 januari 2027. Tot die tijd blijven de huidige vervoerders het WMO- en leerlingenvervoer in de regio verzorgen.

Visie
Programma
Visie
Programma
- Instrumenten

HYBRIDE VERGADEREN
OP PRESENTEREN

DE MENS WEET ONVOLDOENDE RAAD MET VERANDERINGEN VAN HET KLIMAAT

Extreme regenval

Stormen en tornado's

En dan ook nog:

Straat van Hormuz: geen aanvoer van fossiele olie.
Voldoende aardgas?
Onvoldoende elektrificatie.
Waterdamp overtreft CO_2 als broeikasgas!
Is het gebruik van waterstof wel duurzaam?

Dus:

Geen stroom → hou het gas er op!
Snelle actie: aardwarmte en kernenergie.

Door: Ap Cloosterman 9 april 2026

1. Klimaatboodschap Clintel

Stichting Clintel heeft in 2019 het initiatief genomen om een World Climate Declaration op te stellen met als boodschap "There is no climate emergency" (Er is geen klimaatcrisis).
De Declaration is inmiddels ondertekend door ruim 2000 onderzoekers en experts en vertaald in vele talen.
Zie: https://clintel.nl/world-climate-declaration/

Het klimaatbeleid van Clintel omvat 6 stellingen:

1. Zowel natuurlijke als door de mens veroorzaakte factoren leiden tot opwarming.

2. De opwarming verloopt veel langzamer dan voorspeld.

3. Het klimaatbeleid is gebaseerd op ontoereikende modellen.

4. CO_2 is plantenvoeding, de basis van al het leven op Aarde.

5. De opwarming van de Aarde heeft niet geleid tot een toename van natuurrampen.

6. Klimaatbeleid moet rekening houden met wetenschappelijke en economische realiteiten.

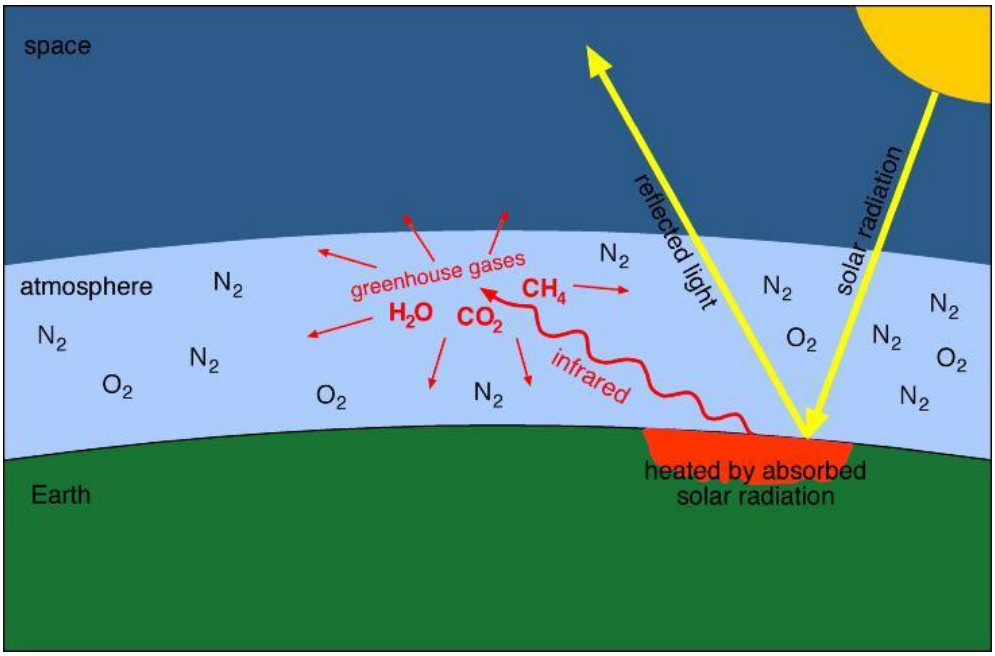
Ik ben medeondertekenaar van de declaration, maar heb wel drie opmerkingen:
* De uitdrukking "Er is geen klimaatcrisis" zal bij mensen die tornado's, overstromingen of enorme temperatuurverschillen hebben ondervonden slecht vallen. Beter zou de uitdrukking zijn: " Er is sprake van een matige aardse klimaatverandering met grote lokale verschillen"

* Onder punt 4 wordt geen standpunt ingenomen over de mogelijke beperkte werking van CO_2 als broeikasgas.
Waterdamp als grootste boosdoener wordt niet genoemd.

* De extremen die zich voordoen met het weer zijn, naar mijn mening, niet in overeenstemming met wat er in werkelijkheid plaats vindt (punt 5). Wellicht is er geen toename in het aantal natuurrampen, maar de hevigheid is wel enorm toegenomen.

Broeikastheorie van Svante Arrhenius (1896)

Svante Arrhenius publiceerde in 1896 een baanbrekend idee:
De aardse atmosfeer kan opwarmen door de aanwezigheid van "broeikasgassen", voornamelijk H_2O en CO_2, en wel door absorptie van infraroodstraling die door het aardoppervlak wordt uitgezonden.
Zie figuur 1.
Laboratoriumproeven door Arrhenius zouden het overtuigende bewijs zijn van de door de mens veroorzaakte catastrofale opwarming.
En inderdaad werd in bepaalde tijdvakken een stijging van de gemiddelde wereldtemperatuur waargenomen met daarnaast een aanzienlijke stijging van het CO_2-gehalte van de atmosfeer. Het leek voor de hand te liggen dat deze temperatuur stijging te maken had met het sterk toegenomen gebruik van fossiele brandstoffen (dit verband is overigens nooit bewezen). Het moge duidelijk zijn, dat een geïsoleerde laboratorium opstelling van een eeuw geleden, niet te vergelijken is met de werkelijkheid van de horizontale en verticale luchtcirculatie, oceanische stromingen, onweer, zonactiviteit en de cycli van Milanković.

Figuur 1

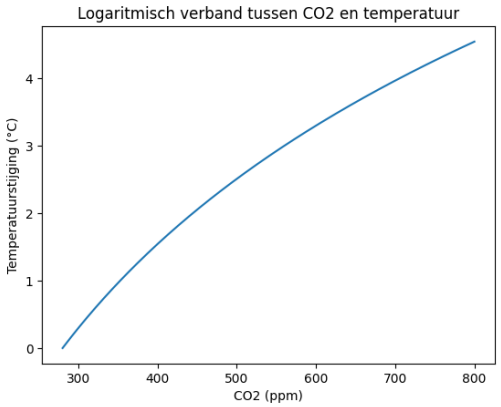
<u>Toelichting:</u>
Het zonlicht, dat de Aarde bereikt heeft een golflengte van 0,15 tot 5 µm.
1 µm = 1 miljoenste meter.
De Aarde absorbeert dit zonlicht en zet het om in warmte.
Het aardoppervlak zendt een breed continu spectrum van warmte straling uit. Het broeikasgas CO_2 absorbeert slechts bepaalde golflengtes hieruit: 4,26 µm en 15 µm.
Bij de absorptie van infrarood straling door CO_2 komt er energie vrij, welke ten dele wordt omgezet in "warmte" en deze warmte wordt in alle richtingen uitgezonden. De naar beneden gerichte warmte zou dan volgens deze theorie verantwoordelijk zijn voor de extra opwarming van de Aarde.

Na de eerste laboratorium- en berekeningsstudies van Svante Arrhenius rond 1896 is er enorm veel vervolgonderzoek gedaan naar CO_2 als broeikasgas:
* Guy Stewart Callendar (1938) koppelde als een van de eersten, stijgende CO_2-concentraties aan temperatuurstijgingen op Aarde.
* Nieuwe technieken, zoals infraroodspectroscopie, bevestigden dat CO_2 warmte vasthoudt.
* Charles David Keeling begon in 1958 met zeer precieze metingen op Hawaï. Dit leidde tot de beroemde Keeling-curve, die een duidelijke stijging van CO_2 laat zien.
<u>Echter,</u> er is ook een andere theorie:
Met de warmte die door de broeikaswerking ontstaat wordt de waterdamp, die in de atmosfeer aanwezig is, opgewarmd.
De gereflecteerde zonnewarmte vanuit de Aarde zal niet naar de ruimte

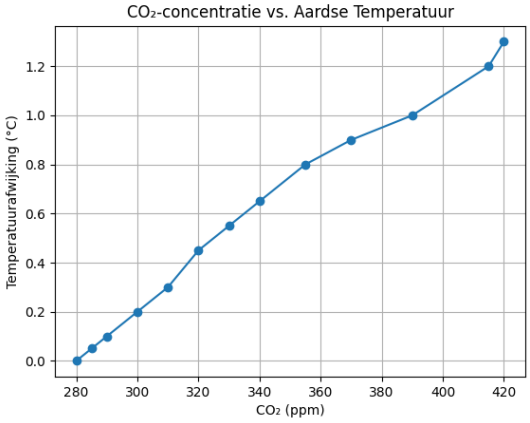
kunnen ontsnappen zolang de waterdamp temperatuur erboven hoger is. Immers: aardse warmte stroomt nooit naar een hogere temperatuur en de aardse warmte kan dus niet ontsnappen en wordt vastgehouden.
De onderste atmosferische laag (waarin wij leven) zal warmte moeten opbouwen vanuit de Aarde totdat de temperatuur hoger is geworden dan de warmere bovenlaag. Pas dan kan warmte opstijgen en ontsnappen.
Dit is de extra opwarming van de Aarde.
De aardse opwarming is dus een gevolg van de broeikaswerking van CO_2 met daarbij een rem op de warmte ontsnapping door de hogere warmere waterdamp laag:
* In de lucht boven de woestijn is nauwelijks waterdamp aanwezig en de aardse warmte kan dus ongehinderd ontsnappen.
Als de Zon is ondergegaan koelt het in de woestijn dan ook zeer snel af, soms tot temperaturen onder het vriespunt.
* De atmosfeer van Mars bevat geen waterdamp maar wel 95% CO_2: Ondanks dit extreem hoge CO_2 gehalte is geen sprake van een broeikasgas proces.

2. De relatie tussen het atmosferisch CO_2-gehalte en de aardse temperatuur

In figuur 2 is de relatie logaritmisch aangegeven.
In figuur 3 is de relatie lineair aangegeven.
Vanaf 280 ppm is er duidelijke invloed (fig.2) van CO_2 op de opwarming.
Figuur 3:
Van 280 → 360 ppm → duidelijke opwarming;
Van 360 → 390 ppm → wel opwarming, maar minder sterk;
Vanaf 416 ppm → een veel sterkere opwarming.
Deze sterkere opwarming conformeert niet met afbuigende lijn in figuur 2

Figuur 2

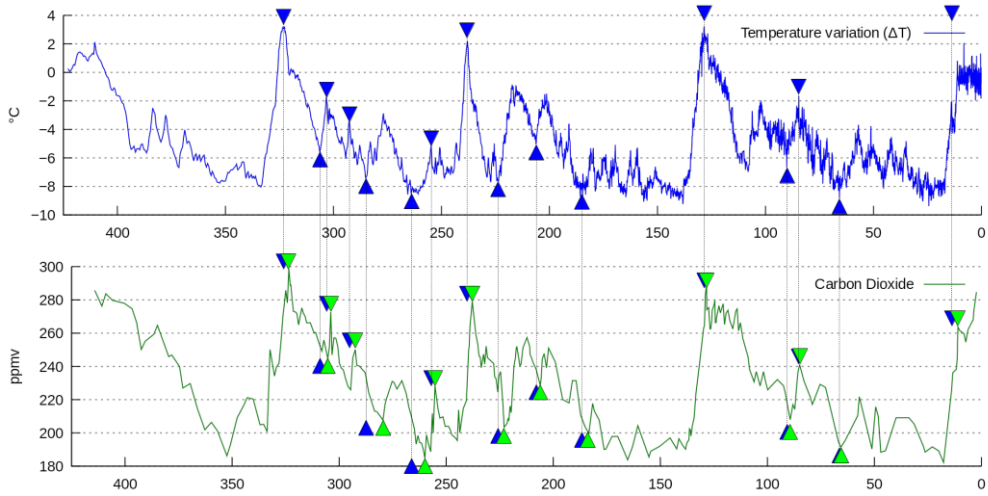

Figuur 3

Deze sterkere opwarming kan dus niet alleen door CO_2 veroorzaakt zijn.

3. Het oceaanwater warmt op en pas daarna is er sprake van een toename van het atmosferisch CO_2-gehalte.

Zeer opvallend zijn de metingen met als resultaat dat er eerst een opwarming van het oceaanwater heeft plaats gevonden gevolgd door een toename van het atmosferisch CO_2-gehalte.
Ik geef u twee voorbeelden (figuur 4 en 5):

A.

Figuur 4 (https://www.klimaatfeiten.nl/co2/correlatie-co2-temperatuur)

De temperatuur- en CO_2-variaties over een periode van 420.000 jaar op basis van de Vostok-ijsboringen.
De bovenste grafiek geeft het verloop van de temperatuur (blauw) en de onderste het verloop van de CO_2-concentratie (groen). Te zien is dat de veranderingen in de temperatuur net iets eerder plaatsvinden dan de veranderingen in de CO_2-concentratie. Bron: Mario Buildreps.

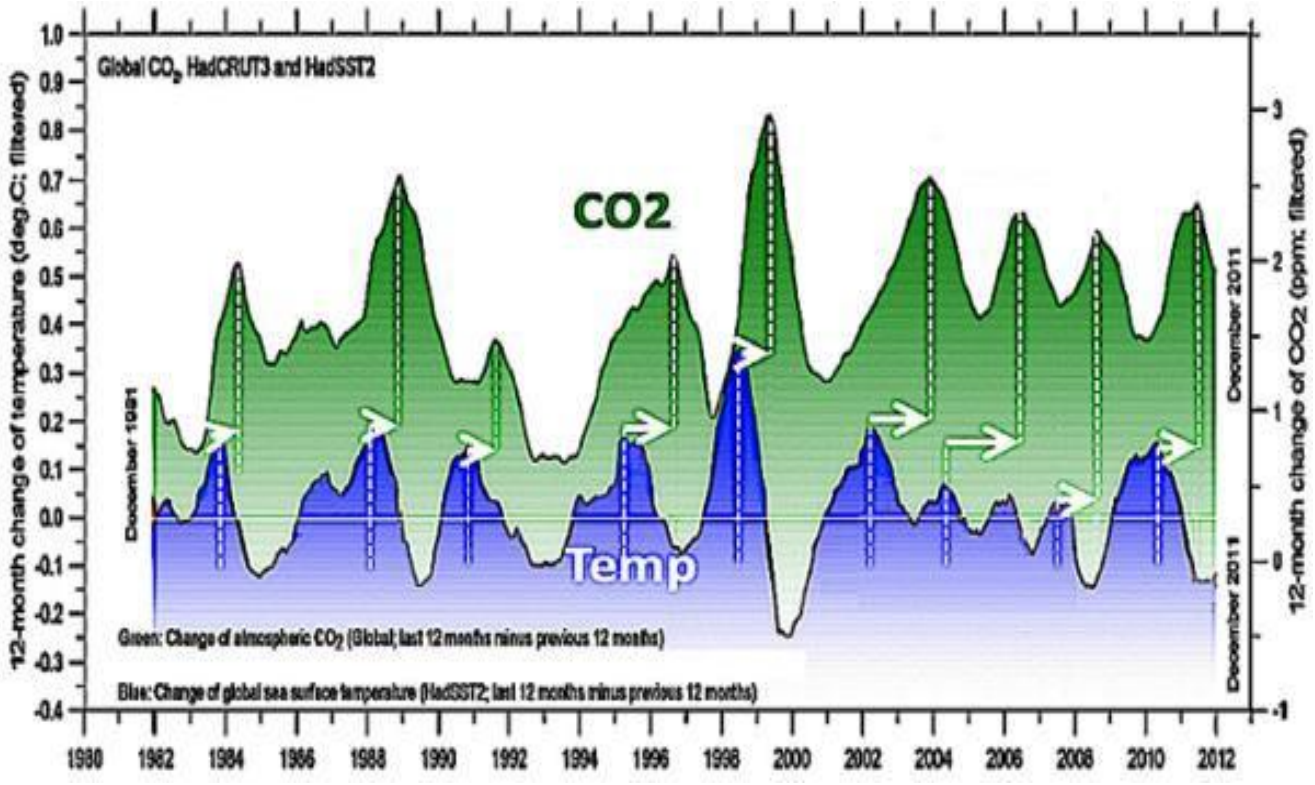
B.

Prof. Humlum is van mening dat een deel van de toename van het atmosferische CO_2 veroorzaakt is door vrijkomende CO_2 uit het warmer geworden oceaanwater.

De grafiek in figuur 5 is afkomstig van prof. dr. Ole Humlum – em. hoogleraar fysische geografie aan het departement Geowetenschappen, Universiteit van Oslo.

Prof.dr. Ole Humlum

Figuur 5 [Humlum 2013].

39.000 gigaton CO_2 in het oceaanwater(98,11%);
750 gigaton CO_2 in de atmosfeer (1,89%).

De oplosbaarheid van de enorme hoeveelheid CO_2 in oceaanwater neemt af in warmer water. Als het oceaanwater dus warmer wordt, ontwijkt er CO_2 naar de atmosfeer.
De toppen van het voortschrijdende gemiddelde CO_2-concentratie volgen na ±6 maanden op de toppen van de temperatuur van de oceaan.
Een zeer groot deel van het atmosferisch CO_2 gehalte is dus afkomstig uit het oceaanwater zelf, waardoor de menselijke bijdrage aan de aardse opwarming veel minder is dan de mainstream propageert.

<u>Een opzienbarende theorie is dat oceaanwater niet door de infraroodstraling van broeikasgas wordt opgewarmd!</u>
De infraroodstraling van broeikasgas met langere golflengtes dringt slechts een fractie van een millimeter door in het wateroppervlak.
Deze warmte wordt gebruikt voor verdamping van een dun laagje water.
Zonnestraling heeft een kortere golflengte en dringt 200 tot 500 meter diep in het water door. Het is o.a. de Zon die het oceaanwater opwarmt!

Experiment:
Zet een teil koud water in de **schaduw**. Infraroodstraling van broeikasgas is ook in de schaduw aanwezig en bestraalt dus ook het water.
Het water warmt nauwelijks op.
Zet dezelfde teil met koud water in de Zon en het water warmt op.

Het IPCC met haar vele politieke volgelingen voert een kostbaar en desastreus beleid met het denkbeeld, dat men in staat is om een klimaatverandering te keren door het tegengaan van emissie van CO_2 in onze aardse atmosfeer.
Het zijn menselijke activiteiten (ontbossing, verstedelijking, windturbineparken en uitstoot van roetdeeltjes), die het klimaatsysteem (temperatuur, neerslag, wind en bewolking) sterk kunnen beïnvloeden.

In 2030 wil Nederland volgens de Nederlandse klimaatwet 55% minder broeikasgassen uitstoten vergeleken met 1990. En in 2050 moet Nederland klimaatneutraal zijn. De broeikasgassen die Nederland in 2050 nog uitstoot, worden gecompenseerd met koolstofverwijdering. Hierdoor is er netto geen uitstoot meer.

Mijn reactie:
Veel drukte, weinig wol;
Enorme kosten, niets bereiken;
Bezig zijn om het bezig zijn.

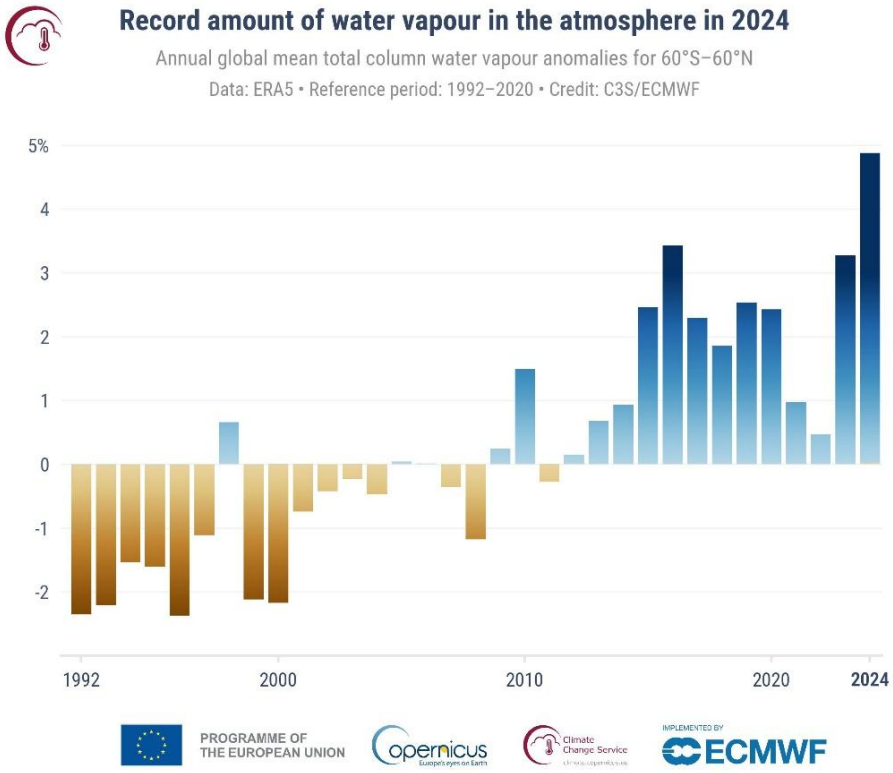
4. **Moeten we daarmee ons welzijn en onze economie schade berokkenen?**

In vergelijking met de wereld CO_2 uitstoot is de "bijdrage" van Nederland slechts 0,4%
Grote uitstoters als USA en India kennen geen beperkingen.
Bovendien zijn vele wetenschappers van mening dat CO_2 boven 380 ppm nauwelijks nog effect heeft. Huidig gehalte (april 2026): 425 ppm.
In de afgelopen maanden is er een totaal andere reden bijgekomen om te stoppen met fossiele brandstoffen:
De onbetrouwbaarheid van leveranciers: Iran, Rusland, China en USA.

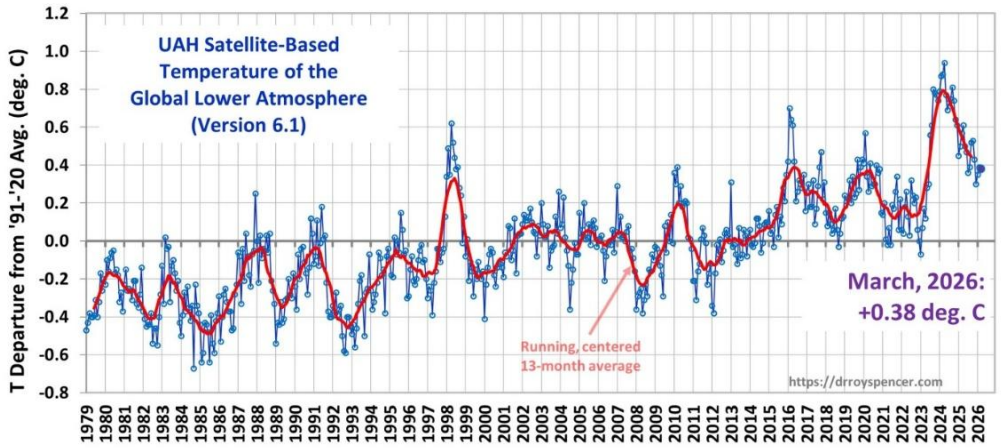
5. **De hoeveelheid waterdamp in onze atmosfeer is mede bepalend voor de aardse atmosferische temperatuur.**

De mainstream van wetenschappers is ervan overtuigd dat de toename van het atmosferisch CO_2-gehalte een van de (grootste) oorzaken is van de opwarming van de Aarde.
Er is weinig informatie beschikbaar over de invloed van het atmosferisch waterdampgehalte op de atmosferische temperatuur.

In de volgende grafieken (figuur 6 en 7) wordt duidelijk, dat er een grote relatie is tussen deze twee grootheden.

Figuur 6

Figuur 7

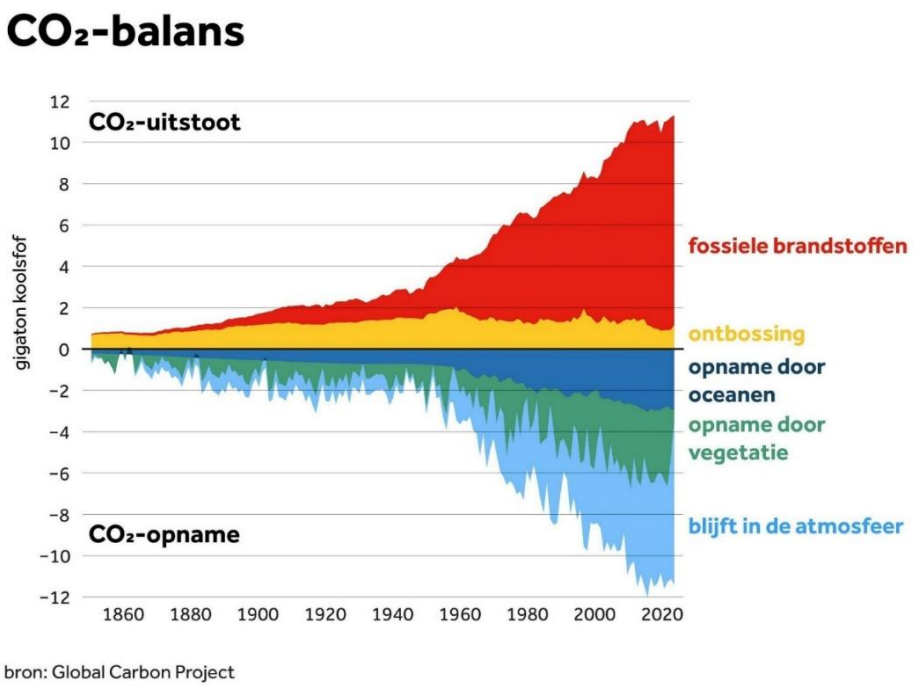
Lage hoeveelheden waterdamp (vanaf 1992) komen overeen met lagere atmosferische temperaturen.
Grotere hoeveelheden waterdamp (vanaf 2015) komen overeen met hogere atmosferische temperaturen.
Zelfs de daling in grafiek 6 van de hoeveelheid waterdamp (2022) en de pieken in 2016 en 2024 zijn in grafiek 7 zichtbaar.

6. Energiebronnen.

Allereerst een overzicht van de voor de mens beschikbare bronnen:
•Zonne-energie;
•Windenergie. Windenergie is niet duurzaam.
Zie: https://www.climategate.nl/2026/03/extra-argumenten-n-a-v-het-artikel-van-lidewij-de-vos-fvd-waarom-windturbines-een-slecht-idee-zijn/
•Waterkracht (nauwelijks van toepassing in NL);
•Biomassa (planten, hout, afval);
•Aardwarmte;
•Fossiele brandstoffen (steenkool, aardolie, aardgas);
•Waterstof;
•Kernenergie.

Voor een energiebron welke duurzaam is en geen CO_2-uitstoot heeft, is de NL-keuze beperkt:
Zonne-energie;
Aardwarmte;
Kernenergie.

Echter: Zo lang Nederland problemen heeft met netcongestie (Het elektriciteitsnet heeft onvoldoende capaciteit om alle energievraag en terug levering te verwerken) zal aardolie en aardgas een noodzakelijke behoefte zijn.
Ook al is dit tegen het zere duurzame en CO_2-vrije been. Zie figuur 8.

Figuur 8

Beperk dus de aanleg en het gebruik van elektriciteit en maak voor de time beeing gebruik van fossiele brandstoffen.
Immers onze economie, leefbaarheid en welzijn is een eerste prioriteit!

7. Is waterstof een duurzame energiebron?

Bij de verbranding van waterstof ontstaat waterdamp:

$$2H_2+O_2 \rightarrow 2H_2O$$

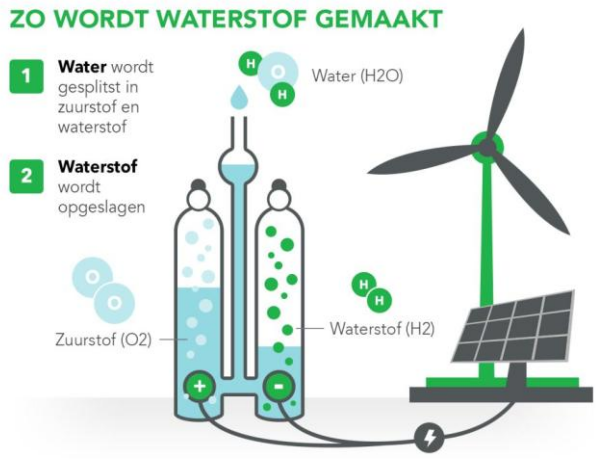
In hoofdstuk 4 is gemeld dat waterdamp een sterk broeikasgas is en daarmee vervalt de nominatie dat waterstof een duurzame energiebron is.
[*Duurzame energie is de energie waarover de mensheid in de praktijk voor onbeperkte tijd kan beschikken en waarbij, door het gebruik ervan, het leefmilieu, de gezondheid van mensen en dieren en de mogelijkheden voor huidige en toekomstige generaties niet wordt benadeeld*.]

De inzet van Nederland op waterstof draait vooral om de energietransitie: het vervangen van fossiele brandstoffen door duurzame alternatieven.

Nederland wil de "waterstofhub van Europa" worden:
- Import van waterstof uit landen met veel zon/wind;
- Doorvoer via havens zoals Rotterdam;
- Export van kennis en technologie.

[Een waterstofhub is een lokale energieketen. Ondernemers die bij elkaar in de buurt zitten en die willen verduurzamen, werken hierin samen.]

De Nederlandse overheid heeft de volgende doelen gesteld:
- 3–4 GW elektrolysevermogen in 2030–2035;
- Groei naar 8 GW rond 2032;

Ik vraag mij af of de overheid zich wel realiseert dat waterstof geen duurzame energiebron is!

8. Energievoorziening bij een crisis.

De oorlogen in het Midden-Oosten en in Oekraïne zijn de oorzaken van de huidige problemen met brandstofleveranties.
Het is dus verstandig dat de overheid hierop anticipeert en zorgt voor alternatieven.
Nederland beschikt o.a. over het Groninger gasveld, een van de grootste aardgasvelden ter wereld. Naast Groningen heeft Nederland honderden kleinere gasvelden. De Noordzee is nu de belangrijkste gasbron geworden.
Nederland gebruikt ook gas uit het buitenland:
• Noorwegen (via pijpleidingen);
• Rusland (voorheen belangrijk, nu minder);
• LNG (vloeibaar gas USA) via havens zoals Rotterdam.
Na de aardbevingen in het Groningen gasveld heeft de overheid besloten:
• Gaswinning sterk af te bouwen;
• Putten die niet meer nodig zijn definitief te sluiten;
• Veiligheid van bewoners prioriteit te geven.
Verstoringen in de relatie door oorlogshandelingen zouden levering problemen kunnen veroorzaken en dan is de Groningse gasvoorraad een welkome reserve!
Het is dan ook **onbegrijpelijk** en **enorm dom** om deze gasputten vol te storten met beton. Bij het sluiten van een gasput is cementeren verplicht, maar men kan toch een kleine productie handhaven om sluiten te voorkomen.
Natuurlijk is de veiligheid van de bewoners een eerste prioriteit, maar als heel Nederland met energie tekorten te maken krijgt moet er toch een mogelijkheid zijn om dit gas weer boven te halen.
En natuurlijk moet dan schade vergoed of hersteld worden!

Het recept voor positieve verandering in de buitenruimte

Geachte raadsleden, onderhandelaars,

Wat u de komende weken opschrijft, bepaalt wat er de komende vier jaar gebeurt en wat niet. U staat op het punt afspraken te maken over mobiliteit en de verdeling van de openbare ruimte. De ambitie die u aan deze tafel brengt, verdient het om zichtbaar te worden in de buitenruimte. Niet om te stranden in voorspelbare weerstand tegen verandering.

Wij zijn Lab of Thought: een in Nederland gevestigde stichting die blootlegt waarom gemeenten vastlopen en ze helpt weer in beweging te komen. We combineren de nieuwste academische inzichten met hands-on projecten in binnen- en buitenland.

Daarom adviseren wij u dringend om één specifieke zin op te nemen in uw coalitieakkoord:

"We maken structureel ruimte voor bredere verhalen uit onze gemeenschap over mobiliteit en de straat. Voor experimenten. En voor een beter begrip van wat onze inwoners waardevol vinden. Alleen zo kunnen onze doelen voor mobiliteit en openbare ruimte slagen."

Deze zin is geen poëzie. Het is infrastructuur.

Het maakt uw ambtenaren duidelijk dat het oude draaiboek niet meer volstaat. Het laat uw inwoners zien dat zij onderdeel zijn van de oplossing, in plaats van een obstakel. En het herinnert u eraan dat het waarmaken van een mobiliteitstransitie een ander soort leiderschap vereist. Een leiderschap dat de voorwaarden voor verandering creëert, in plaats van het van bovenaf op te leggen – om die vervolgens te zien stranden.

Uit onze onderzoeken komt een glashelder patroon: steden en dorpen lopen niet vast door een gebrek aan beleid. Ze stranden op een gebrek aan vertrouwen, het ontbreken van een gedeelde taal en te weinig speelruimte om dingen uit te proberen die de eerste keer misschien niet direct lukken.

Dit is uw kans om het anders te doen. Wat u in de komende weken opschrijft, bepaalt wat u daadwerkelijk realiseert. Creëer dus niet onbedoeld een recept voor stilstand: verstrikt in wrijving, onbegrip en een uitvoering die nooit echt van de grond komt.

Neem de zin op in uw akkoord. En zie Ameland weer in beweging komen.

Dank u voor uw aandacht,

THE LAB OF THOUGHT / Frank Kwanten / frank@thelabofthought.co / https://thelabofthought.co/

Sichting The Lab of Thought | Bernadottelaan 13 | 3527 GA, Utrecht, Netherlands | KvK: 84225416

30 MRT 2026

hûsenhiem

J.W. Frisostraat 1
8933 BN Leeuwarden

058 – 233 79 30
husenhiem@husenhiem.nl

Oplegnotitie bij (ontwerp)begroting 2027 en Jaarverslag 2025 inclusief jaarrekening 2025

Datum: 27 maart 2026

Aan de raden van de in de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem deelnemende gemeenten,

Bijgesloten zenden wij u de ontwerpbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030) van hûs en hiem. Eén en ander conform artikel 31 lid 2 en 4 van de GR:

Lid 2 Het Dagelijks Bestuur biedt jaarlijks een ontwerpbegroting, alsmede een meerjarenraming voor een aaneensluitend tijdvlak van tenminste 3 jaren, aan. Zowel de ontwerpbegroting als de meerjarenraming worden 12 weken voordat zij aan het Algemeen Bestuur worden aangeboden, door het Dagelijks Bestuur toegezonden aan de raden van de deelnemende gemeenten.

Lid 4 *De raden kunnen over de ontwerpbegroting en de meerjarenraming van hun zienswijze doen blijken. Het Dagelijks Bestuur stelt de vertegenwoordigende organen voorafgaande aan het vaststellen van de begroting schriftelijk en gemotiveerd in kennis van zijn oordeel over de zienswijze, alsmede van de eventuele conclusies die het daaraan verbindt.*

Wij ontvangen uw (eventuele) zienswijze over de ontwerpbegroting 2027 graag uiterlijk vóór 26 juni (vergadering Algemeen Bestuur) en indien mogelijk bij voorkeur vóór 5 juni (vergadering Dagelijks Bestuur).

Korte toelichting op de ontwerpbegroting 2027 (inclusief de meerjarenraming 2028-2030):

Ontwerpbegroting 2027

In de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem hebben in 2025 alle gemeenten in Fryslân met uitzondering van Tytsjerksteradiel deelgenomen. Aangezien er per 1 januari 2026 van geen enkele aan de GR deelnemende gemeenten een voornemen tot uittreding is ontvangen zijn ook in 2027 alle 17 thans bij de GR aangesloten gemeenten deelnemer. De begroting voor 2027 is opgesteld vanuit de verwachting dat de adviespraktijk in het kalenderjaar 2027 (nog) niet noemenswaardig zal wijzigen.

Op het moment van opstellen van de begroting voor 2027 loopt de van toepassing zijnde cao tot en met 31 maart 2027. In de cijfers is voor 2027 gerekend met een effectieve cao-stijging van 3,0% op jaarbasis en uitgegaan van een stabiel planaanbod. Of het aantal adviesaanvragen in 2027 daadwerkelijk op peil zal blijven is een onzekerheid. Wel zijn door het voortbestaan van de GR in 2027 alle kosten gedekt, conform artikel 34 lid 2 van de GR.

Tarieven 2027

Voor 2027 wordt door het Dagelijks Bestuur voorgesteld om, mede gelet op de omvang van het eigen vermogen, de tarieven gelijk te houden aan het niveau van 1 januari 2026. De begroting voor 2027 is op basis van dit voorstel opgesteld en uitgewerkt.

Meerjarenraming 2028-2030

De meerjarenraming in deze begroting gaat uit van de voortzetting van de huidige adviespraktijk. Hoewel er momenteel belangrijke verkenningen lopen naar de toekomst van de organisatie, zijn de financiële effecten daarvan nog te onzeker om nu al in de cijfers te verwerken.

- **Toekomstbeeld en verkenning**

In lijn met het advies *'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'* wordt samen met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten en De Friese Aanpak onderzocht hoe de Friese kwaliteitscultuur versterkt kan worden. Een centrale aanbeveling is de ontwikkeling van een breed kennis- en adviescentrum voor omgevingskwaliteit.

- **Status en financiële verwerking**

Deze ontwikkeling bevindt zich momenteel in de onderzoeksfase, onder leiding van twee kwartiermakers en een kernteam. Omdat de organisatorische en financiële consequenties nog onvoldoende concreet zijn, zijn deze nog niet in de meerjarenbegroting opgenomen. Dit geldt ook voor eventuele kosten voor het aantrekken van specifieke expertise naar aanleiding van het onderzoek.

We volgen de ontwikkelingen nauwgezet. Zodra er meer duidelijkheid is, vertalen we dit naar nieuw beleid en de bijbehorende financiële kaders. Voor 2027 zijn alle kosten in elk geval gedekt door het voortbestaan van de Gemeenschappelijke Regeling (conform artikel 34 lid 2 van de GR).

Jaarverslag 2025 en de controleverklaring

Tevens sluiten wij het Jaarverslag 2025 van hûs en hiem met daarin opgenomen de jaarrekening 2025 en de goedkeurende controleverklaring van Bentacera bij. Toezending hiervan is informatief.

Met vriendelijke groet,

H. Zonderland, vervangend voorzitter DB hûs en hiem

Voor deze,

W. Kingma, secretaris DB hûs en hiem

hûsenhiem

husenhiem

Ontwerpbegroting 2027

20 maart 2026

Woord vooraf

Ontwerpbegroting 2027

Deze ontwerpbegroting voor 2027 is opgesteld vanuit de verwachting dat de adviespraktijk in het kalenderjaar 2026 niet is gewijzigd. Aangezien er per 1 januari 2026 van geen enkele aan de GR deelnemende gemeenten een voornemen tot uittreding is ontvangen zijn in 2027 naar verwachting alle 17 thans bij de GR aangesloten gemeenten deelnemer.

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is de advisering sterker gericht op een integrale benadering van omgevingskwaliteit. Deze ontwikkeling vraagt om een bredere blik op ruimtelijke kwaliteit en een nauwere samenwerking met gemeenten en andere betrokken partijen. Om beter aan te sluiten bij deze rol en taakopvatting is de naam van de gemeenschappelijke regeling per 1 juli 2024 gewijzigd in **hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit**. Vanuit deze positie blijft hûs en hiem de deelnemende gemeenten ondersteunen bij de onafhankelijke advisering over omgevingskwaliteit en de verdere ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit in Fryslân.

Meerjarenraming

De in deze begroting opgenomen meerjarenraming is opgesteld vanuit één scenario: ongewijzigde voortzetting van de huidige adviespraktijk. Andere scenario's kennen op dit moment een te grote mate van onzekerheid om te kunnen vertalen naar alternatieve, voorspellende financiële ramingen.

Op het moment van opstellen van deze begroting en de meerjarenraming wordt er wel gewerkt aan een toekomstbeeld voor de organisatie. In het kader van het advies *'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'* wordt samen met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten en De Friese Aanpak verkend hoe de kwaliteitscultuur in Fryslân verder kan worden versterkt. Eén van de aanbevelingen vanuit het opgestelde advies is de ontwikkeling van een breed kennis- en adviescentrum voor omgevingskwaliteit in de provincie. Deze verkenning bevindt zich momenteel in een onderzoeksfase, onder leiding van twee kwartiermakers en een kernteam. De mogelijke organisatorische en financiële consequenties hiervan zijn op dit moment nog onvoldoende concreet om in de meerjarenbegroting te kunnen verwerken. Ontwikkelingen zullen daarom nauwgezet worden gevolgd en, indien nodig, op een later moment worden vertaald naar beleid en financiële kaders. Mogelijke kosten als gevolg van het in huis halen van benodigde kennis naar aanleiding van het onderzoek zijn vooralsnog niet bekend en dan ook niet meegenomen. Wel zijn door het voortbestaan van de GR in 2027 alle kosten gedekt, conform artikel 34 lid 2 van de GR.

De begroting 2027 van de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem is opgesteld conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

DOELSTELLING EN TAKEN

Voor het opstellen van de begroting voor 2027 wordt uitgegaan van de geldende Gemeenschappelijke regeling.

Doelstelling:
De Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem', adviseurs omgevingskwaliteit, is opgericht 1 januari 1985 en voortgekomen uit:
1925: Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van de inbreuk op de schoonheid van stad en land.
1947: Provinciale Friese Schoonheidscommissie.
1980: Friese Schoonheidscommissie 'HUS en HIEM'.

De regeling heeft ten doel de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten te behartigen op het gebied van de bouwkunstige, stedenbouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Friesland.

Taken:
Het lichaam geeft met behulp van een hem ten dienste staand bureau uitvoering aan de bovengenoemde doelstelling en oefent daarbij de volgende taken uit:

a. het beschikbaar stellen van onafhankelijk en deskundig personeel ten behoeve van de bemensing van de adviescommissie als bedoeld in artikel 17.9 Omgevingswet die door de raden is ingesteld;
b. het voordragen van personen tot benoeming van leden van de adviescommissie ten behoeve van de voorstellen van de colleges daartoe aan de gemeenteraden;
c. het verzorgen van het secretariaat van de adviescommissie;
d. het faciliteren van de adviescommissie, zodat deze commissie haar taken kan uitvoeren overeenkomstig de door de raden vastgestelde Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit;
e. het opstellen van het jaarverslag van de adviescommissie en toezending daarvan aan de gemeenteraden;
f. het geven van adviezen over algemene vraagstukken betreffende de omgevingskwaliteit aan gemeenten, andere openbare lichamen en aan particulieren, de laatsten voor zover het een tweede onafhankelijke beoordeling betreft van bouwplannen gelegen buiten de aan de Gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten;
g. het op verzoek van de colleges voorzien in advisering over gemeentelijke monumenten, in het bijzonder ten aanzien van beeldbepalende panden binnen ingeschreven beschermde stads en dorpsgezichten en in de advisering van objecten met door de gemeente toegekende cultuurhistorische waarden;
h. alle overige feitelijke werkzaamheden die nodig zijn voor de advisering

BEDRIJFSVOERING

Taken

In lijn met de doelstelling en taken, zoals verwoord in de Gemeenschappelijke regeling, verzorgt hûs en hiem in 2027 de advisering aan de deelnemende gemeenten over omgevingskwaliteit. Deze advisering vindt plaats via de gemeentelijke adviescommissies voor omgevingskwaliteit en sluit aan bij de integrale benadering zoals beoogd in de Omgevingswet.

Naast de reguliere advisering levert hûs en hiem aanvullende diensten, waaronder advisering in het kader van Nije Pleats, deelname aan kwaliteitsteams en ondersteuning bij vraagstukken rond (gemeentelijke) monumentenzorg en de actualisering van beeldkwaliteitsplannen. Daarnaast worden incidenteel opdrachten voor derden uitgevoerd, zoals second opinions.

Uitgangspunten

Bij het opstellen van deze begroting is ervan uitgegaan dat de deelnemende gemeenten hûs en hiem blijven aanwijzen voor het verzorgen van de gemeentelijke adviescommissie.

In de begroting 2027 is, evenals in 2026, een budget opgenomen voor het verder versterken van de positie van hûs en hiem als kennis- en adviescentrum en als sparringpartner voor gemeenten bij ruimtelijke ontwikkelingen, inclusief de verdere ontwikkeling van het dienstverleningspakket.

Tarieven

De tarieven zijn gebaseerd op een kostendekkende exploitatie, passend bij het non-profit karakter van de organisatie. De tarieven worden vastgesteld door het Algemeen Bestuur. De laatste tariefsaanpassing vond plaats per 1 januari 2026. Voor 2027 wordt, mede gelet op de omvang van het eigen vermogen, voorgesteld de tarieven ongewijzigd te laten.

Verantwoording

Jaarlijks wordt, naast het Jaarverslag inclusief de jaarrekening van hûs en hiem als geheel, per deelnemende gemeente een afzonderlijk jaarverslag opgesteld over het functioneren van de adviescommissie. Daarnaast vinden evaluatiegesprekken plaats met de verantwoordelijke gemeentelijke portefeuillehouders.

De financiële uitwerking van deze uitgangspunten is opgenomen in de financiële paragrafen van deze begroting.

WEERSTANDSVERMOGEN

Het eigen vermogen (exclusief de waarde van het pand) per 1-1-2026 bedraagt € 491.417. Dit is inclusief een 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' van € 7.000. De **gewenste** omvang van het eigen vermogen, zoals vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 30-11-2018, bedraagt € 900.000 inclusief de waarde van het bedrijfspand. Rekening houdend met de huidige WOZ-waarde (peildatum 01-01-2024: € 436.000), komt de richtlijn voor het vrij beschikbare eigen vermogen uit op € 464.000. Hoewel de huidige stand van € 491.417 deze **gewenste** omvang licht overstijgt, stelt het Dagelijks Bestuur voor om dit vermogen momenteel ongemoeid te laten. Gezien de relatief beperkte afwijking en de huidige onzekerheden over de toekomstige rol van hûs en hiem, is het prudent om eerst de uitkomsten van het lopende strategische onderzoek af te wachten. Pas wanneer de toekomstige taken en de daarmee gemoeide financiële risico's helder zijn, kan een weloverwogen besluit worden genomen over de omvang van de algemene reserve.

De marktwaarde van het pand na de verduurzamingsverbouwing is in 2022 door makelaar Hoekstra getaxeerd op € 650.000 (kosten koper). Hoekstra Taxaties schatte de marktwaarde als woonhuis na de doorgevoerde verduurzaming op € 800.000.

De weerstandscapaciteit is bij hûs en hiem dynamisch, dat wil zeggen dat het eigen vermogen beïnvloedbaar is. Immers, ook de tarifering voor de dienstverlening kan bij een dreigend tekort in de dekking van de vaste lasten redelijk snel aangepast worden. De bedrijfsvoering is er echter op gericht om een verhoging van de tarieven zoveel mogelijk te voorkomen.

In deze begroting wordt de term risicobeheersing niet gebruikt. Het samenstel van de tekst onder de kopjes 'Bedrijfsvoering' en 'Weerstandsvermogen' vormt gezamenlijk de risicoparagraaf.

Activa en passiva / Resultaat voor bestemming	obv jaarrekening	obv begroting	obv begroting	obv meerjarenbegroting		
	2025	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Eigen vermogen (na resultaatbestemming)	491.417	491.417	491.417	491.417	491.417	491.417
Balanstotaal (totaal vermogen)	903.178	880.000	860.000	840.000	820.000	800.000
Resultaat voor bestemming	108.462	-	-	-	-	-
Vlottende activa + Liquide middelen	557.971	537.000	512.000	487.000	462.000	437.000
Vaste passiva (langlopende schulden)	264.000	242.000	220.000	198.000	176.000	154.000
Vlottende passiva (kortlopende schulden)	147.761	125.000	125.000	125.000	125.000	125.000
Aanwezige stille reserve (o.b.v. de WOZ-waarde per 1/1)	436.000	445.000	445.000	445.000	445.000	445.000
Weerstandsvermogen (o.b.v. eigen vermogen + stille reserves)	927.417	936.417	936.417	936.417	936.417	936.417
Financiële kengetallen						
	2025	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Solvabiliteit: *Eigen vermogen / totaal vermogen * 100%*	54%	56%	57%	59%	60%	61%
Rentabiliteit van het eigen vermogen: *Resultaat voor bestemming / gemiddeld eigen vermogen * 100%*	25%	0%	0%	0%	0%	0%
Current ratio: *(Vlottende activa + Liquide middelen)/ vlottende passiva*	3,78	4,30	4,10	3,90	3,70	3,50
Netto schuldquote: *Totaal gelaende gelden / totale baten*	16%	2%	14%	13%	11%	9%

De WOZ-waarde is vanaf 2026 gebaseerd op de laatste peildatum 01-01-2025 van de gemeente Leeuwarden en in bovenstaande opstelling aangehouden voor toekomstige jaren.

ONDERHOUD KAPITAALGOEDEREN

Met ingang van 2018 is gestart met het vormen van een bestemmingsreserve. De belangrijkste toepassing van deze bestemmingsreserve (onderhoudsreserve) is het te verwachten onderhoud aan het pand. De te verwachten piek in bedoelde uitgaven kan aldus worden gespreid over een aantal jaren.

VERBONDEN PARTIJEN

In de Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem nemen in 2027 van de 18 gemeenten in Fryslân er 17 deel. Alleen de gemeente Tytsjerksteradiel maakt bij het opstellen van deze begroting geen gebruik van de adviescommissie van hûs en hiem.

Conform artikel 34 lid 1 van de GR hûs en hiem draagt elke deelnemende gemeente in de kosten van het lichaam bij naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.

Conform artikel 34 lid 2 van de GR hûs en hiem kan een nadelig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, door de gemeenten worden gedragen in verhouding tot het aantal ingezetenen op 1 januari van het betreffende kalenderjaar.

Conform artikel 34 lid 3 van de GR hûs en hiem kan een batig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, naar rato van de gemeentelijke bijdragen op basis van de tarieven in het betreffende kalenderjaar, aan de deelnemende gemeenten worden uitbetaald.

OVERIG

Overeenkomstig art. 15 BBV valt te melden dat de GR hûs en hiem in september 2022, voor de benodigde verduurzaming van het pand, een geldlening heeft afgesloten met BNG Bank N.V. voor een bedrag van € 330.000.

De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald.

Ultimo 2025 is de geldlening als volgt uit te splitsen:

- Langlopende deel van de geldlening zijnde > 5 jaar bedraagt: € 154.000
- Kortlopende deel van de geldlening zijnde < 5 jaar bedraagt: € 110.000

In het eigen vermogen zal naar verwachting in 2027 geen mutatie plaatsvinden, aangezien het begrote resultaat nihil is.

Ontwerpbegroting 2027

Versiedatum:
9-3-2026

Ontwerpbegroting van lasten en baten voor het dienstjaar 2027 - concept

		Begroting 2025	Realisatie 2025	Begroting 2026	Ontwerp Begroting 2027
Lasten					
	Afschrijvingen	50.000	45.028	50.000	52.000
	Personeelslasten	1.240.000	1.243.684	1.305.000	1.285.000
	Apparaatskosten	130.000	129.477	134.000	135.000
	Inkoop projecten	10.000	9.956	10.000	15.000
	Overige kosten (dotatie onderhoud)	4.000	4.000	5.000	5.000
	Rente/bankkosten	9.000	4.672	8.000	8.000
	Communicatie	35.000	41.196	35.000	35.000
	100-jarig Jubileum	25.000	27.214	0	0
Totaal lasten		**1.503.000**	**1.505.227**	**1.547.000**	**1.535.000**
Baten					
	Adviesgelden regulier	1.145.000	1.365.567	1.180.000	1.180.000
	Adviesgelden vooroverleg	263.000	200.411	272.000	272.000
	Verkoop projecten	95.000	58.711	95.000	83.000
	Rente	0	0	0	0
Totaal baten		**1.503.000**	**1.624.689**	**1.547.000**	**1.535.000**
	Saldo	**0**	**119.462**	**0**	**0**

Toelichting op de ontwerpbegroting van lasten en baten 2027

Algemeen

Bij het opstellen van deze ontwerpbegroting wordt ervan uitgegaan dat hûs en hiem voor de in de gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten de in de Omgevingswet genoemde gemeentelijke adviescommissie verzorgd.

ONTWERPBEGROTING 2027

Afschrijvingslast
De afschrijvingslast in 2027 is begroot op maximaal € 52.000. Ten opzichte van de begroting 2026 betekent dit een oplopende afschrijvingslast. Deze stijging is het vooral het gevolg van de gewijzigde afschrijvingstermijnen voor software (van 5 jaar naar 4 jaar). Voor het boekjaar 2027 worden verder geen majeure investeringen verwacht. Wel wordt rekening gehouden met het door ontwikkelen middels innovatieve investeringen van het Portaal (adviessoftware-pakket).
Zie ook de bijgevoegde staat van activa.

Personeelslasten
De Personeelslasten bestaan uit directe-, indirecte en externe personeelskosten: € 1.285.000.

De directe personeelskosten zullen in 2027 naar verwachting uitkomen op € 1.200.000. De daling ten opzichte van de begroting van 2026 kan voor een deel worden verklaard door een tijdelijke dubbele loonlast in 2026. Deze extra loonlast houdt verband met de pensionering van een medewerker in combinatie met nog resterende verlofuren voor 2026.
In de uitwerking is rekening gehouden met de verhogingen vanuit de lopende cao, die is ingegaan op 1 april 2025 en zal eindigen op 31 maart 2027. Voor geheel 2027 is gerekend met een effectieve cao-stijging van 3,0% op jaarbasis.

Voor indirecte personeelskosten wordt in 2027 een bedrag begroot van € 23.000.

In de begroting worden de externe personeelskosten verhoogd naar € 62.000. Deze post heeft betrekking op de vergoeding voor de externe leden van de Adviescommissie Omgevingskwaliteit.

Apparaatskosten
Hieronder valt een drietal posten: Huisvestingskosten, Kantoorkosten, en Organisatiekosten.
De totale post wordt in 2027 begroot op € 135.000.

Huisvestingskosten
Voor deze post wordt in 2025 een bedrag van € 25.000 begroot. Rekening is gehouden met een lager energiegebruik dankzij de verduurzaming en een lichte stijging van de schoonmaakkosten.

Kantoorkosten
Voor de kantoorkosten wordt in 2027 bedrag van € 60.000 begroot. Onder deze post vallen o.a. de kosten voor het door de gemeente Leeuwarden uitgevoerde ICT-beheer.

Organisatiekosten
Voor deze post wordt in 2027 € 50.000 begroot, waarbij rekening is gehouden met een algemene stijging van de kosten.

Overige kosten / Rente-/Bankkosten
Voor deze beide posten wordt in 2027 een totaalbedrag begroot van € 13.000 (gelijk aan 2026), dit betreft bankkosten (met name rentelasten inzake aangegane lening voor de financiering van de verduurzaming) voor een bedrag van €8.000 en een dotatie aan de onderhoudsreserve van € 5.000.

Communicatiekosten
Voor het verder versterken van de positionering van hûs en hiem als kenniscentrum, als adviesorgaan en sparringpartner bij het ontwikkelen van plannen bij verschillende gemeenten en de communicatie voor het uitrollen van de uitbreiding van het dienstverleningspakket is in de begroting van 2027 evenals voor 2026 een bedrag gereserveerd van € 35.000.

Inkoop projecten
Voor de Nije Pleats sessies en andere projecten worden de kosten in 2027 geraamd op € 15.000. Hier staan uiteraard opbrengsten tegenover.

Adviesgelden
Voor 2027 wordt, zoals gebruikelijk, uitgegaan van een splitsing in reguliere adviesinkomsten en opbrengsten uit vooroverleg. Voor het kunnen realiseren van een sluitende begroting wordt uitgegaan van een gelijkblijvende opbrengst in vergelijking met de begroting van 2026.

Verkoop projecten
De bijdrage uit projecten voor derden wordt in 2027 begroot op € 83.000. In deze post is onder andere de extra te genereren baten voor de dekking van de communicatiekosten meegenomen. Tegenover de begrote baten staan naast de communicatiekosten ook de inkoopkosten van € 15.000 voor met name Nij Pleats sessies.

Alsdan zal het geprognosticeerde resultaat over 2027 leiden tot een sluitende begroting van lasten en baten.

Aldus vastgesteld door het Algemeen Bestuur als bedoeld in art. 34 van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen 2022.

d.d. 26 juni 2026

H. Zonderland, vervangend voorzitter

W. Kingma, secretaris

Versiedatum:
9-3-2026

Ontwerp Begroting 2027

KOSTEN		Begroting 2026			Ontwerp Begroting 2027		
Kapitaallasten							
	Afschrijving huisvesting	€ 1.914			€ 1.950		
	Afschrijving inventaris	€ 1.114			€ 1.150		
	Afschrijving comp.app	€ 445			€ 500		
	Afschrijving digitale apparatuur	€ 271			€ 400		
	Afschr. activa ivm verbouwing	€ 22.459			€ 22.500		
	Afschrijving Portaal/Website	€ 21.459			€ 23.000		
	Onvoorzien	€ 2.339			€ 2.500		
				€ 50.000			€ 52.000
Personeelslasten							
Directe personeelskosten	Kosten netto salaris	€ 618.000			€ 606.000		
	Kosten loonheffing	€ 384.000			€ 378.000		
	Kosten pensioen	€ 223.000			€ 218.000		
			€ 1.225.000			€ 1.200.000	
Indirecte personeelskosten	Reis- en verblijfkosten	€ 1.000			€ 1.000		
	Cursuskosten personeel	€ 5.000			€ 5.000		
	Excursies/studiebijeenkomsten	€ 1.000			€ 1.000		
	Vergaderkosten	€ 1.000			€ 1.000		
	Kosten personeelsadministratie SMA	€ 9.000			€ 10.000		
	Overige personeelskosten	€ 3.000			€ 5.000		
			€ 20.000			€ 23.000	
Externe personeelskosten	Presentiegeld commissieleden	€ 52.500			€ 52.500		
	Reiskosten commissieleden	€ 7.500			€ 9.500		
			€ 60.000			€ 82.000	
				€ 1.305.000			€ 1.285.000
Apparaatskosten							
Huisvesting	Onderhoudskosten gebouw	€ 3.000			€ 3.000		
	Onderhoudskosten tuin	€ 1.200			€ 1.200		
	Schoonmaakkosten	€ 12.000			€ 13.000		
	Gas en elektrisch	€ 8.000			€ 5.000		
	Water	€ 150			€ 150		
	Huisvuilkosten	€ 650			€ 650		
	Overige huisvestingskosten	€ 2.000			€ 2.000		
			€ 25.000			€ 25.000	
Kantoorkosten	Kantoorartikelen	€ 1.250			€ 1.000		
	Kantine (koffie, thee, e.d.)	€ 500			€ 750		
	Drukwerk	€ 1.500			€ 1.000		
	Kosten communicatie (o.a. website)	€ 5.000			€ 3.000		
	Kosten automatisering	€ 52.750			€ 52.750		
	Overige kantoorkosten	€ 2.000			€ 1.500		
			€ 63.000			€ 80.000	
Organisatiekosten	Verzekeringen	€ 3.250			€ 3.500		
	Contributies	€ 18.000			€ 20.000		
	Abonnementen/boeken	€ 1.000			€ 1.250		
	Porti	€ 750			€ 750		
	Telefonie	€ 2.000			€ 2.500		
	Belastingen divers	€ 5.000			€ 5.000		
	Accountantskosten	€ 10.000			€ 11.000		
	Kosten DIROV	€ 1.000			€ 1.000		
	Diverse organisatiekosten	€ 5.000			€ 5.000		
			€ 46.000			€ 50.000	
				€ 134.000			€ 135.000
Overige kosten	Toevoeging Onderhoudsreserve	€ 5.000			€ 5.000		
	Diverse lasten (rente lening, VpB)	€ 8.000			€ 8.000		
	Communicatiekosten/profilering	€ 35.000			€ 35.000		
	Jubileum - 100 jaar hûs en hiem	€ 0			€ 0		
			€ 48.000			€ 48.000	
				€ 48.000			€ 48.000
	Projecten (inkoop)			€ 10.000			€ 15.000
					€ 1.547.000		
							€ 1.535.000
OPBRENGSTEN							
Adviesgelden	Adviesgelden regulier			€ 1.180.000			€ 1.180.000
	Adviesgelden vooroverleg			€ 272.000			€ 272.000
Projecten (verkoop)	Overige advisering			€ 95.000			€ 83.000
					€ 1.547.000		
							€ 1.535.000
				Saldo	€ 0	Saldo	€ 0

Meerjarenraming 2028-2030

Versiedatum:
10-3-2026

Meerjaren raming	Ontwerp Begroting 2027	Meerjarenraming 2028	2029	2030
Afschrijvingen	52.000	52.500	52.500	52.500
Personeelslasten	1.285.000	1.320.000	1.345.000	1.370.000
Huisvestings-/apparaatskosten	135.000	138.000	140.500	143.000
Inkoop projecten	15.000	15.000	15.000	15.000
Overige kosten (dotatie onderhoud)	5.000	5.000	5.000	5.000
Rente/bankkosten	8.000	7.500	7.000	6.500
Communicatiekosten	35.000	35.000	35.000	35.000
	1.535.000	**1.573.000**	**1.600.000**	**1.627.000**
Adviesgelden regulier	1.180.000	1.206.000	1.222.000	1.242.000
Adviesgelden vooroverleg	272.000	280.000	286.000	290.000
Verkoop projecten	83.000	87.000	92.000	95.000
Rente en buitengewone baten	0	0	0	0
	1.535.000	**1.573.000**	**1.600.000**	**1.627.000**
Resultaat regulier	**0**	**0**	**0**	**0**

Toelichting op de meerjarenraming 2028-2030

Bij het opstellen van de meerjarenraming voor de jaren 2028 tot en met 2030 is de primitieve (concept)begroting voor 2027 als basis genomen.

De meerjarenraming is gebaseerd op het uitgangspunt van continuïteit voor de adviesorganisatie. Het Dagelijks Bestuur kiest voor deze lijn vanuit de verwachting dat Friese gemeenten ook de komende jaren verzekerd willen zijn van onafhankelijk, deskundig advies op het gebied van omgevingskwaliteit en monumentenzorg.

Onderzoek naar toekomstige rol
Op dit moment loopt er een onderzoek naar onze toekomstige rol en positionering. Omdat de uitkomsten van dit traject nog niet bekend zijn, kunnen de eventuele inhoudelijke en financiële consequenties hiervan op dit moment nog niet in de raming worden verwerkt. Zodra er meer duidelijkheid is over de koers, zal dit worden vertaald naar de financiële kaders.

Ondersteuning bij Omgevingsplannen
Gemeentelijke beleidsregels voor de plaatsing en het uiterlijk van bouwwerken (de zogenaamde 'welstandsnota') maken momenteel deel uit van de 'bruidsschat' in het tijdelijke Omgevingsplan. Wij gaan ervan uit dat gemeenten de door het Rijk geboden overgangsperiode benutten om deze plannen aan te passen. Hûs en Hiem staat vanzelfsprekend klaar om gemeenten met haar expertise hierbij te ondersteunen.

Uitgangspunten bij de meerjarenraming
Voor de diverse posten van de begroting zijn t.a.v. de meerjarenramingen de volgende uitgangspunten gehanteerd.

- De kapitaallasten zijn gebaseerd op de staat van activa en financieringslasten en bedragen maximaal € 52.500 Euro.
- De vaste personeelslasten zullen voor de periode 2028-2030 (licht) stijgen door rekening te houden met cao-loonsverhogingen bij een gelijkblijvende formatieve bezetting.
- Inzake huisvestings- en apparaatskosten wordt van 2028 tot en met 2030 stabiel begroot.
- Voor de inkoop ten behoeve van projecten voor derden is een bedrag rond de € 15.000 begroot. Daar staat een bedrag van rond € 90.000 uit projecten tegenover.
- Voor de inkomsten uit adviesgelden is het uitgangspunt dat deze in de periode 2028-2030 licht zullen stijgen.

Het resultaat van geraamde baten en lasten levert een sluitende exploitatie op voor de periode van 2028 tot en met 2030.

Staat van activa rekening hús en hiem miv 2027 (lineaire afschrijving)

							2027			2028			2029			2030		
jaar aanschaf	omschrijving	grtbk rek	looptijd	resterende jaren	percentage afschrijving boekwaarde	investering	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar
2017	cv ketel Remeha	0001	10	4	10,00%	€ 3.750,00	€ 375,00	€ 375,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2017	Huisvesting (markiezen)	0001	10	4	10,00%	€ 8.263,46	€ 826,33	€ 826,33	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2022	Verduurzaming pand	0001	15	13	6,67%	€ 305.281,88	€ 223.873,38	€ 20.352,13	€ 203.521,25	€ 203.521,25	€ 20.352,13	€ 183.169,13	€ 183.169,13	€ 20.352,13	€ 162.817,00	€ 162.817,00	€ 20.352,13	€ 142.464,88
2023	Verduurzaming pand	0001	15	15	6,67%	€ 20.000,00	€ 14.666,67	€ 1.333,33	€ 13.333,33	€ 13.333,33	€ 1.333,33	€ 12.000,00	€ 12.000,00	€ 1.333,33	€ 10.666,67	€ 10.666,67	€ 1.333,33	€ 9.333,33
2023	Verduurzaming pand - extra	0001	15	15	6,67%	€ 20.000,00	€ 8.505,76	€ 773,25	€ 7.732,51	€ 7.732,51	€ 773,25	€ 6.959,26	€ 6.959,26	€ 773,25	€ 6.186,01	€ 6.186,01	€ 773,25	€ 5.412,76
2023	Archiefstelling Habéé	0002	10	10	10,00%	€ 4.194,00	€ 2.516,40	€ 419,40	€ 2.097,00	€ 2.097,00	€ 419,40	€ 1.677,60	€ 1.677,60	€ 419,40	€ 1.258,20	€ 1.258,20	€ 419,40	€ 838,80
2023	Bureau's + tafels Habéé	0002	10	10	10,00%	€ 2.212,50	€ 1.260,00	€ 210,00	€ 1.050,00	€ 1.050,00	€ 210,00	€ 840,00	€ 840,00	€ 210,00	€ 630,00	€ 630,00	€ 210,00	€ 420,00
2023	Vloerbedekking 2e etage	0002	15	15	10,00%	€ 2.700,00	€ 1.597,28	€ 245,74	€ 1.351,54	€ 1.351,54	€ 245,74	€ 1.105,81	€ 1.105,81	€ 245,74	€ 860,07	€ 860,07	€ 245,74	€ 614,34
2023	Laadpaal	0001	5	5	6,67%	€ 2.670,00	€ 2.047,00	€ 178,00	€ 1.869,00	€ 1.869,00	€ 178,00	€ 1.691,00	€ 1.691,00	€ 178,00	€ 1.513,00	€ 1.513,00	€ 178,00	€ 1.335,00
2023	Koffiemachine	0002	5	5	20,00%	€ 1.098,35	€ 329,51	€ 219,67	€ 109,84	€ 109,84	€ 109,84	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2023	Software Portal	0007	5	5	20,00%	€ 35.500,00	€ 10.650,00	€ 7.100,00	€ 3.550,00	€ 3.550,00	€ 3.550,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2023	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	20,00%	€ 7.608,00	€ 3.043,20	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 1.521,60	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Software Portal - instapfee-II	0007	5	5	20,00%	€ 15.000,00	€ 6.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Website - vernieuwde huisstijl	0007	5	5	20,00%	€ 8.370,00	€ 4.185,00	€ 1.674,00	€ 2.511,00	€ 2.511,00	€ 1.674,00	€ 837,00	€ 837,00	€ 1.674,00	-€ 837,00	-€ 837,00	€ 1.674,00	-€ 2.511,00
2024	Brandmeldinstallatie	0001	10	10	10,00%	€ 8.100,00	€ 6.075,00	€ 810,00	€ 5.265,00	€ 5.265,00	€ 810,00	€ 4.455,00	€ 4.455,00	€ 810,00	€ 3.645,00	€ 3.645,00	€ 810,00	€ 2.835,00
2024	Inbraaksignaleringsinstallatie	0001	10	10	10,00%	€ 2.601,18	€ 1.950,89	€ 260,12	€ 1.690,77	€ 1.690,77	€ 260,12	€ 1.430,65	€ 1.430,65	€ 260,12	€ 1.170,53	€ 1.170,53	€ 260,12	€ 910,41
2024	Mobiele telefoons (2x)	0004	3	3	33,33%	€ 565,21	€ 94,25	€ 94,25	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2024	Inventaris (stoel adm)	0002	10	10	10,00%	€ 375,00	€ 281,25	€ 37,50	€ 243,75	€ 243,75	€ 37,50	€ 206,25	€ 206,25	€ 37,50	€ 168,75	€ 168,75	€ 37,50	€ 131,25
2025	Software Portal - instapfee-III	0007	5	4	20,00%	€ 15.000,00	€ 9.000,00	€ 3.000,00	€ 6.000,00	€ 6.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2025	Software Portal - Innovatie	0007	5	4	20,00%	€ 5.398,00	€ 3.238,80	€ 1.079,60	€ 2.159,20	€ 2.159,20	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 1.079,60	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2025	Mobiele telefoons (2x)	0004	3	2	20,00%	€ 697,80	€ 232,65	€ 232,65	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00	€ 0,00
2026	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 10.000,00	€ 8.000,00	€ 2.000,00	€ 6.000,00	€ 6.000,00	€ 2.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 0,00
2026	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00	€ 0,00
2027	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 15.000,00	€ 0,00	€ 3.750,00	€ 11.250,00	€ 11.250,00	€ 3.750,00	€ 7.500,00	€ 7.500,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 3.750,00	€ 0,00
2027	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00	€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00	€ 2.000,00	€ 1.000,00	€ 1.000,00
2028	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00				€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00	€ 15.000,00	€ 5.000,00	€ 10.000,00	€ 10.000,00	€ 5.000,00	€ 5.000,00
2028	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00				€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00	€ 3.000,00	€ 1.000,00	€ 2.000,00
2029	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00							€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00	€ 15.000,00	€ 5.000,00	€ 10.000,00
2029	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00							€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00	€ 4.000,00	€ 1.000,00	€ 3.000,00
2030	Software Portal - Innovatie	0007	5	5	25,00%	€ 20.000,00										€ 0,00	€ 5.000,00	€ 15.000,00
2030	Onvoorzien	0007	5	5	20,00%	€ 5.000,00										€ 0,00	€ 1.000,00	€ 4.000,00
						€ 668.936,58	€ 312.748,35	€ 51.492,55	€ 281.255,80	€ 281.255,80	€ 52.304,50	€ 253.951,30	€ 253.951,30	€ 50.123,06	€ 228.828,24	€ 228.828,24	€ 52.043,46	€ 201.784,78

husenhiem

Jaarverslag 2025

20 maart 2026

Jaarverslag 2025

Inhoud

	Pagina
Jaarverslag	
Programma	
- Doelstelling en taken	5
- Bestuursverslag 2025	6
Paragrafen	
- Onderhoud kapitaalgoederen	18
- Bedrijfsvoering	18
- Weerstandsvermogen	18
- Samenvatting vermogenspositie, resultaten en financiële kengetallen	20
- Verbonden partijen	21
Jaarrekening	
- Financieel jaarverslag	22
- Balans per 31 december 2025	22
- Overzicht baten en lasten 2025	23
- Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	24
- Rechtmatigheid	26
- Toelichting op de balans per 31 december 2025	27
- Toelichting op overzicht baten en lasten 2025	29
Overige gegevens	
- Controleverklaring	35
Bijlage 1: Samenstelling bestuur/bureau	39
Bijlage 2: Samenstelling commissies	41
Bijlage 3: Overzichten productiecijfers 2025	43

Doelstelling en Taken

Voor het opstellen van het jaarverslag 2025 wordt uitgegaan van de voor 2025 geldende Gemeenschappelijke regeling.

Doelstelling:
De Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem', adviseurs omgevingskwaliteit, is opgericht 1 januari 1985 en voortgekomen uit:

1925: Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van de inbreuk op de schoonheid van stad en land.
1947: Provinciale Friese Schoonheidscommissie.
1980: Friese Schoonheidscommissie 'HUS en HIEM'.

De regeling heeft ten doel de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten te behartigen op het gebied van de bouwkunstige, stedenbouwkundige en landschappelijke schoonheid in de provincie Friesland.

Taken:
Het lichaam geeft met behulp van een hem ten dienste staand bureau uitvoering aan de bovengenoemde doelstelling en oefent daarbij de volgende taken uit:

a. het beschikbaar stellen van onafhankelijk en deskundig personeel ten behoeve van de bemensing van de adviescommissie als bedoeld in artikel 17.9 Omgevingswet die door de raden is ingesteld;
b. het voordragen van personen tot benoeming van leden van de adviescommissie ten behoeve van de voorstellen van de colleges daartoe aan de gemeenteraden;
c. het verzorgen van het secretariaat van de adviescommissie;
d. het faciliteren van de adviescommissie, zodat deze commissie haar taken kan uitvoeren overeenkomstig de door de raden vastgestelde Verordening op de gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit;
e. het opstellen van het jaarverslag van de adviescommissie en toezending daarvan aan de gemeenteraden;
f. het geven van adviezen over algemene vraagstukken betreffende de omgevingskwaliteit aan gemeenten, andere openbare lichamen en aan particulieren, de laatsten voor zover het een tweede onafhankelijke beoordeling betreft van bouwplannen gelegen buiten de aan de Gemeenschappelijke regeling deelnemende gemeenten;
g. het op verzoek van de colleges voorzien in advisering over gemeentelijke monumenten, in het bijzonder ten aanzien van beeldbepalende panden binnen ingeschreven beschermde stads en dorpsgezichten en in de advisering van objecten met door de gemeente toegekende cultuurhistorische waarden;
h. alle overige feitelijke werkzaamheden die nodig zijn voor de advisering

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 is de advisering vanuit hûs en hiem sterker gericht op een integrale benadering van het brede begrip omgevingskwaliteit. De naam van de GR is per 1 januari 2024 veranderd in hûs en hiem advisering omgevingskwaliteit en het bureau draagt de naam hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit.

Bestuursverslag 2025

2025 was op meerdere fronten een bijzonder jaar. Niet alleen vierden we het 100-jarige jubileum van de adviescommissie, ook vond er een wisseling plaats van de secretaris-directeur en ligt er een mooi advies voor een nog bredere borging van de omgevingskwaliteit voor ons moaie Fryslân. Veel om op terug te kijken en een sterke basis voor de blik vooruit.

Jubileumjaar

In 2025 vierden we een bijzondere mijlpaal: 100 jaar advisering over de schoonheid van Fryslân. In 1925 werd de *'Provinciale Friesche Adviescommissie ter wering van inbreuk op de schoonheid van stad en land'* opgericht. Nu, een eeuw later, is de commissie nog steeds van belang. Inmiddels in een meer uitgebreide adviestaak waarbij gemeenten niet alleen op gebouwniveau advies kunnen vragen, maar op de bredere omgeving en steeds meer aan de voorkant van planvorming, zoals bij het vormen van kaders voor nieuwe ontwikkelingen. 100 jaar advisering over de schoonheid van Fryslân is een feest waard. En dat is precies waar we in 2025 voor hebben gezorgd.

Speciale zitting van de Adviescommissie Omgevingskwaliteit

Op 6 oktober 2025, tijdens een feestelijke zitting in de Statenzaal van het Provinciehuis in Leeuwarden, stonden we stil bij een eeuw onafhankelijk advies over de schoonheid van Fryslân. In oktober 1925 vond ooit de eerste zitting plaats van de voorloper van de huidige Adviescommissie Omgevingskwaliteit. De speciale zitting werd voorgezeten door commissaris van de koning Arno Brok. We zijn hem zeer erkentelijk voor het leiden van de vergadering en het beschikbaar stellen van de Statenzaal op deze historische dag. Naast de huidige leden van de Adviescommissie waren ook oud-commissieleden en de leden van het Algemeen Bestuur van hûs en hiem aanwezig.

Commissievoorzitter Marc A. Visser riep in zijn toespraak op om het weer nadrukkelijker over schoonheid te hebben: 'Wy sille praete oer skjintme'. Frank Reitsma, Marloes Eskens en Gertjan Timmer gaven toelichting op de illustraties van omgevingskwaliteit, die waren ingediend door commissieleden en bestuurders. Vervolgens werd onder leiding van Arno Brok gestemd over de mooiste Friese projecten op het gebied van architectuur, monumenten en landschap. De vijftien geselecteerde projecten werden tijdens het jubileumsymposium op 30 oktober voor het eerste vertoond. In 2026 gaan ze als reizende tentoonstelling langs de Friese gemeenten.

Tijdens de bijeenkomst nam Meindert Schroor ons mee in een historische reflectie met zijn bijdrage 'Van object naar omgeving'. Dit is ook de titel van de jubileumpublicatie waarvan Hein de Haan (voorzitter bestuur hûs en hiem) het eerste exemplaar overhandigde aan Arno Brok.

Het was een historische middag vol ontmoetingen, verhalen en inspiratie op een unieke locatie. De speciale zitting werd afgesloten met een prachtige groepsfoto als herinnering aan een feestelijke bijeenkomst waarop verleden, heden en toekomst samenkwamen in het culturele hart van Fryslân.

Symposium in De Tiid

Op 30 oktober 2025 vond in Cultuur Historisch Centrum De Tiid in Bolsward het symposium plaats ter viering van het 100-jarig jubileum van de Friese Adviescommissie Omgevingskwaliteit. Voorafgaand aan het symposium werden diverse rondleidingen gegeven door het gebouw en de nabij gelegen Broerekerk. Hoofdthema van de lezingen was hoe de schoonheid van Fryslân behouden en versterkt kan worden onder het stelsel van de Omgevingswet. De gemeenschappelijke zorg voor een goede omgevingskwaliteit vereist nieuwe vormen van samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Mooie bijdragen van Rijksbouwmeester Francesco Veenstra, historicus Meindert Schroor en de door de Friese overheden benoemde verkenners Ingrid van de Vegte en Bas Schout. Zij presenteerden toekomstscenario's en benadrukten de urgentie voor het ontwikkelen van een gezamenlijke visie en deden aanbevelingen voor meer en betere samenwerking. Na deze inspirerende middag kunnen we op naar de volgende 100 jaar!

Communicatie

Om zowel voor gemeenten als voor inwoners van de provincie Fryslân beter zichtbaar te maken wat hûs en hiem kan betekenen ten aanzien van de omgevingskwaliteit, is YFK in 2025 aangetrokken als marketing en communicatie adviseur. Aan het begin van het jaar is vooral ingezet op het helder vaststellen van de profilering van hûs en hiem en een daarop aansluitend communicatieplan. De tweede helft van het jaar heeft met name in het teken gestaan van communicatie en evenementorganisatie rond de jubileumactiviteiten. Daaromheen zijn onder meer diverse nieuwsbrieven verspreid en is een blogreeks opgebouwd over 'meesters in de ambacht'.

Excursie

Een keer per jaar organiseert hûs en hiem een excursie met de leden van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit. Ook enkele leden van het Dagelijks Bestuur namen deel. De eerste stop was bij het kunstwerk 'Wachten op hoog water' van Jan Ketelaar bij Holwerd. Vervolgens bezochten we het Werelderfgoedcentrum Waddenzee (WEC) te Lauwersoog: een beleef- en onderzoekscentrum en het nieuwe thuis voor zeehondjes. We werden ook rondgeleid door de Waddenzee Experience.

Hoogtepunt van de excursie was de bezichtiging van de Suvelfabryk in Lioessens, een project waarbij industrieel erfgoed is getransformeerd tot een recreatieverblijf met een uitzonderlijk hoge belevingswaarde. De deelnemers waren vol lof over de initiatiefnemers en over architect Marije Talsma van TWA. Zij nam als commissielid deel aan de excursie maar vertelde ook mooie verhalen over de totstandkoming van dit bijzondere project.

Fietstochten

In verschillende gemeenten is in 2025 een fietstocht met de raadsleden georganiseerd. Een goed gebruik van hûs en hiem om met elkaar van gedachten te wisselen over de omgevingskwaliteit in de betreffende gemeente en hoe we daar gezamenlijk zorg voor dragen. In Smallingerland richtte de fietstocht zich dit jaar met name op het erfgoed binnen Drachten, waar de geschiedenis als industrieplaats nog altijd zichtbaar is in het straatbeeld. Met concrete voorbeelden in beeld komen waardevolle gesprekken op gang die de samenwerking aanscherpen tussen de gemeenteraad die beleid vaststelt en de adviescommissie die op basis van dat beleid adviseert. Ook op Ameland gaf de fietstocht aanleiding tot een sterke wisselwerking tussen raad en commissie.

Personeel

Het jubileumjaar viel samen met het laatste jaar van Marc A. Visser als secretaris-directeur van hûs en hiem. Op 28 november namen collega's, bestuursleden, gemeente ambtenaren en andere relaties afscheid op hoogte, in de panoramazaal van de iconische Achmeatoren. Naast mooie dankwoorden voor 14 jaar samenwerking, mocht Marc Visser ook de hûs en hiem prijs in ontvangst nemen uit handen van bestuursvoorzitter Hein de Haan. De hûs en hiem prijs is bestemd voor een persoon die zich op bijzondere wijze heeft ingezet voor het behoud en de verbetering van de ruimtelijke schoonheid in Fryslân. Het gaat daarbij niet om een éénmalig project, maar om het 'oeuvre' van een persoon gedurende een langere periode. Marc Visser verdient de hûs en hiem prijs omdat hij zich gedurende zijn hele loopbaan onvermoeibaar heeft ingezet voor de architectuur, de laatste jaren in het bijzonder voor de schoonheid van Fryslân. Alles bij elkaar vormt zijn werk een indrukwekkend oeuvre dat blijvende invloed heeft op onze leefomgeving, precies waar de hûs en hiem prijs voor is bedoeld.

Per 1 november 2025 is Wiepkjen Kingma benoemd tot secretaris-directeur van hûs en hiem, adviseurs omgevingskwaliteit. Zij volgt Marc A. Visser op. Kingma neemt ook diens rol als voorzitter van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit over. Ir. Wiepkjen Kingma is als architect afgestudeerd aan de TU Eindhoven en werkte daarna onder meer bij diverse architectenbureaus in Rotterdam. Kingma heeft brede kennis en ervaring op het gebied van ontwerp en advisering. Zij werkte sinds januari 2019 al bij hûs en hiem als adviseur omgevingskwaliteit.

Als aanvulling op het team vaste adviseurs bij hûs en hiem zijn Douwe Douma en Erik Vellinga aangesteld en benoemd als adviseurs omgevingskwaliteit. Daarnaast is er de reguliere wisseling geweest van leden van de Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit van hûs en hiem. Deze externe leden worden voor drie jaar benoemd en kunnen daarna gedurende voor een termijn van drie jaar worden herbenoemd en als reserve-commissielid optreden. De benoeming van de leden van de adviescommissie geschiedt door de gemeenteraden en colleges van B&W van alle 17 gemeenten, die deelnemen aan de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem. Voor 2026 traden de volgende leden toe: Harm Tigchelaar (architect), Arnold Venema (architect), Jan van der Grift (landschap), Joris van Loenhout (stedenbouwkundige), Kurt Boomgaard (restauratiedeskundige) en Durkje van der Wal (architectuurhistorica).

TRKN

Het Team Ruimtelijke Kwaliteit Nederland (TRKN) is een samenwerkingsverband van 7 regionale advies organisaties en de Federatie Ruimtelijke Kwaliteit. Naast de Federatie zijn aangesloten Libau (Groningen), Oversticht (Overijssel), Gelders Genootschap, Mooi Noord-Holland, Mooisticht (Utrecht), Dorp Stad en Land (Zuid-Holland en Zeeland) en hûs en hiem (Fryslân). Het voorzitterschap en secretariaat van TRKN rouleert onder de leden. In 2024 vervulde hûs en hiem deze rol al en op verzoek van de andere organisaties is het voorzitterschap door hûs en hiem in 2025 voortgezet.

In 2025 was hûs en hiem bovendien gastheer van de TRKN teamdag, waarop de medewerkers van alle aangesloten organisaties samenkomen. Niet alleen om een kijkje te nemen in elkaars werkomgeving, ook om op informele wijze ervaringen uit te wisselen over het werk. Wij nodigden de TRKN-collega's uit in Heeg. Samen stapten we op de fiets en aan boord van skûtsjes om het Friese landschap te beleven.

Verder werd in 2025 in TRKN-verband doorgewerkt aan de ontwikkeling van de Bouwsteen Omgevingskwaliteit. De Bouwsteen is een model of format dat houvast moet bieden bij het opstellen van beleid voor omgevingskwaliteit onder de Omgevingswet. Daarbij gaat het niet alleen om het uiterlijk van bouwwerken, maar juist om het geheel van cultureel erfgoed, architectonische kwaliteit, landschapskwaliteit en de inrichting van de openbare ruimte.
De kracht van de Bouwsteen zit in de structuur: het model laat zien hoe je gebiedsgericht kunt werken, hoe je ambities kunt vertalen naar werkbare beoordelingskaders, en hoe je beleidsregels en planregels logisch met elkaar kunt verbinden. De Bouwsteen sluit aan bij het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) en is inzetbaar binnen het gehele instrumentarium van de wet.

Advies 'Een moaier Fryslân voor en van iedereen'

Al 100 jaar advisering over Friese schoonheid, maar hoe zorgen we ook in de toekomst samen voor goede omgevingskwaliteit? De Omgevingswet stimuleert ons anno 2025 om nog breder naar de ruimtelijke kwaliteit te kijken. Samenwerking zal daarvoor de sleutel zijn. Een integrale aanpak waarbij alle partijen in een vroege fase van ontwikkelingen betrokken zijn. Provincie, gemeenten, experts en initiatiefnemers; samen zorgen we voor een moai Fryslân. Want omgevingskwaliteit is van en voor iedereen.

In een gezamenlijke opdracht van hûs en hiem met de Provincie Fryslân, de Vereniging Friese Gemeenten (VFG) en De Friese Aanpak (DFA) is onderzocht hoe een kwaliteitscultuur in Fryslân verder ontwikkeld kan worden en hoe omgevingskwaliteit sterker kan worden geborgd én gestimuleerd. Het onderzoek heeft geleid tot een duidelijk advies: zorg voor een breed kennis- en adviescentrum in de provincie Fryslân. Het volledig advies is via de website van hûs en hiem in te zien. De aanbevelingen zijn een mooi startpunt voor een gezamenlijke visie en strategie voor de toekomst, waar de vier opdrachtgevers graag mee aan de slag gaan. Inmiddels zijn twee kwartiermakers aangesteld die samen met een kernteam verder gaan verkennen hoe dit er concreet uit kan komen te zien. Een goede aftrap voor de volgende 100 jaar advisering over omgevingskwaliteit van Fryslân.

Personele bezetting

In 2025 hebben zich een aantal mutaties voorgedaan in het personeelsbestand. Vooruitlopend op de pensionering met ingang van januari 2026 van de directeur Marc Visser is per 1 november 2025 Wiepkjen Kingma als directeur hûs en hiem benoemd. Daarnaast zal een medewerker vanaf 1 januari 2026 zijn resterende verlofdagen inzetten en uiteindelijk medio 2026 met pensioen gaan. Om te anticiperen op deze wijzigingen zijn per 1 oktober Douwe Douma en per 1 december Erik Vellinga aangenomen als adviseurs omgevingskwaliteit.

De bezetting van hûs en hiem is in 2025 uitgekomen op een gemiddelde van 9,87 FTE. De lichte stijging ten opzichte van het gemiddelde van 9,85 in 2024 is toe te schrijven aan de korte tijdelijk overlappingen eind 2025. Eind 2025 waren 13 medewerkers in dienst bij hûs en hiem (ten opzichte van 12 medewerkers ultimo 2024). Begin 2026 is de bezetting weer terug naar 12 medewerkers.

Het ziekteverzuim over 2025 bedroeg 0,56%, berekend op basis van de totale gemiddelde ureninzet van de medewerkers.

Productiecijfers 2025

In 2025 zijn in totaal 3.272 (eerste) adviesaanvragen behandeld. In 2024 zijn dat er 3.062 geweest. Daarmee is het aantal (eerste) adviesaanvragen ten opzichte van 2024 met 6,9% toegenomen.

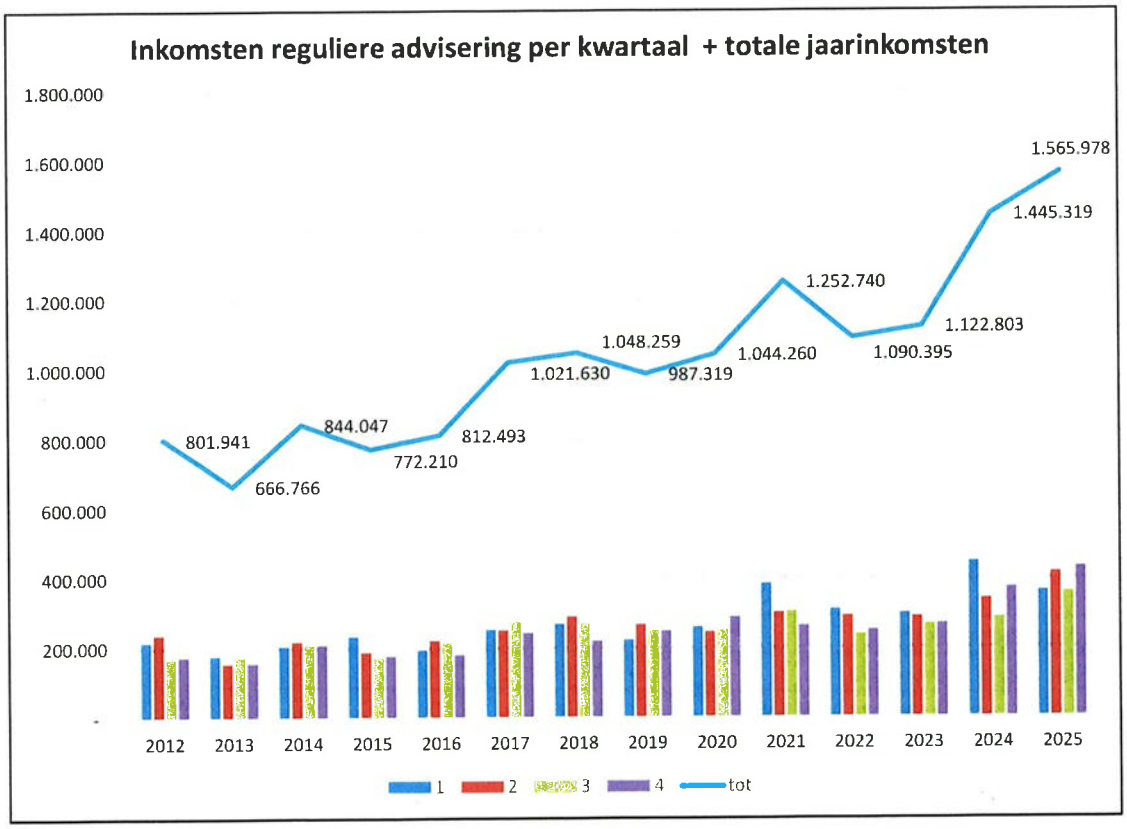
Omdat in veel gevallen na de (eerste) adviesaanvraag nog een vervolgaanvraag komt is het totale aantal planbehandelingen een veelvoud van het aantal (eerste) adviesaanvragen.
Het totaal aantal planbehandelingen is gestegen: 6.567 in 2025 ten opzichte van 6.265 in 2024, hetgeen een stijging van 4,8% betekent. In 2025 zijn daarmee gemiddeld 2,01 behandelingen per aanvraag nodig geweest. In de vergelijking met het gemiddelde van 2,05 in 2024 betekent dit een lichte daling.

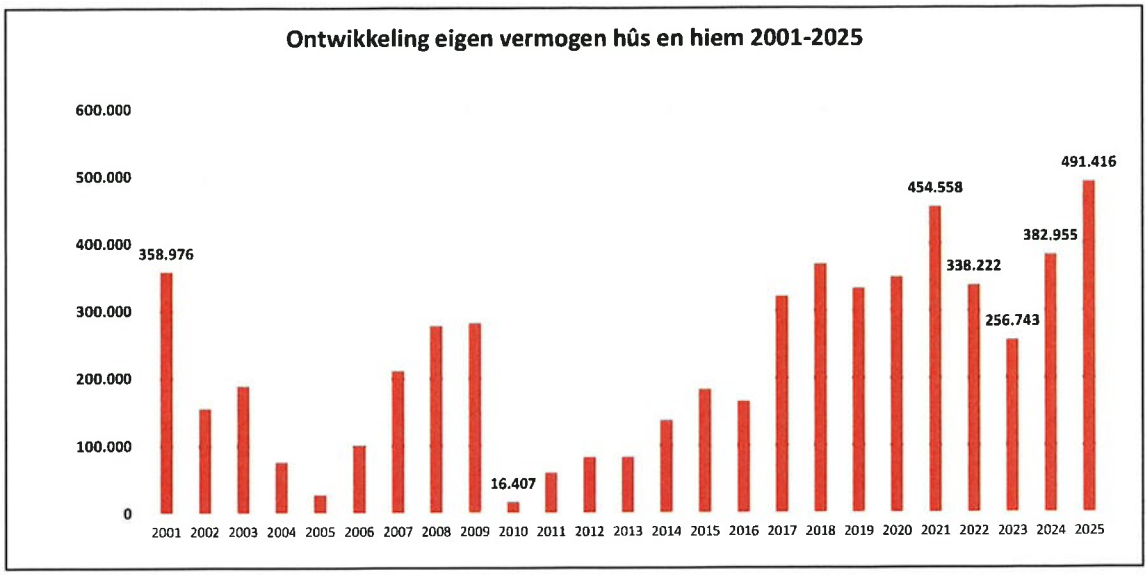
In 2025 was van de eerste aanvragen 38,1% vooroverleg (2024: 37,3%). Van het totale aantal behandelingen in 2025 was 31,9% vooroverleg (2024: 30,5%). Het voeren van vooroverleg alvorens over te gaan tot het aanvragen van een omgevingsvergunning blijft een veel gehanteerd instrument bij de aangesloten gemeenten.

Productiecijfers				
Betreft:	**2025**	**2024**	**Mutatie**	**Mutatie-%**
(eerste) adviesaanvragen	3.272	3.062	210	6,9%
waarvan aantal vooroverleg	1.245	1.142	103	9,0%
vooroverleg /(1e) adviesaanvragen	38,1%	37,3%	0,8%	2,0%
aantal planbehandelingen	6.567	6.265	302	4,8%
waarvan aantal vooroverleg	2.096	1.911	185	9,7%
vooroverleg /aantal planbehandelingen	31,9%	30,5%	1,4%	4,6%

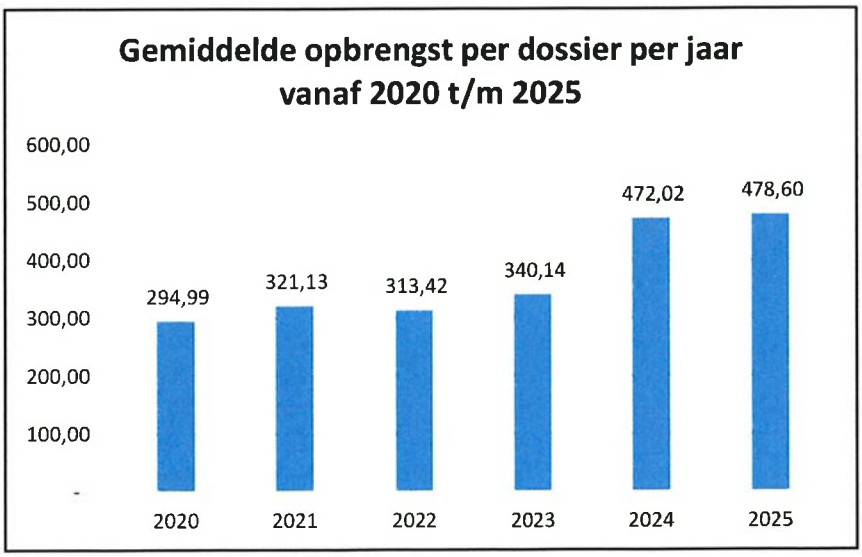
Opbrengsten reguliere advisering per gemeente

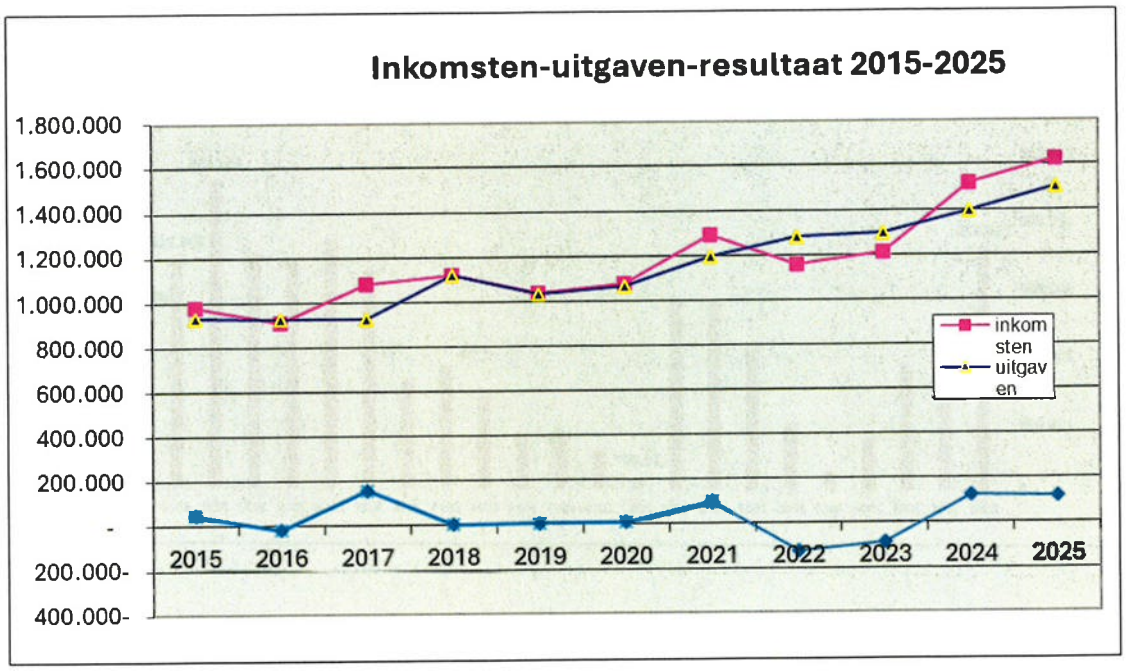
	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Achtkarspelen	€ 47.199	€ 49.578	€ 41.737	€ 52.708	€ 62.553	**€ 41.079**
Ameland	€ 39.762	€ 44.828	€ 38.771	€ 41.988	€ 41.024	**€ 50.699**
Dantumadiel	€ 10.768	€ 10.126	€ 17.551	€ 7.277	€ 18.708	**€ 14.924**
De Fryske Marren	€ 55.416	€ 78.975	€ 80.654	€ 85.814	€ 151.184	**€ 242.993**
Harlingen	€ 27.151	€ 36.304	€ 46.844	€ 38.947	€ 45.657	**€ 48.394**
Heerenveen	€ 39.908	€ 39.596	€ 41.041	€ 48.160	€ 40.390	**€ 74.381**
Leeuwarden	€ 194.714	€ 218.416	€ 185.984	€ 142.553	€ 250.170	**€ 247.515**
Noardeast-Fryslân	€ 123.432	€ 126.244	€ 96.391	€ 99.945	€ 134.265	**€ 124.205**
Ooststellingwerf	€ 41.445	€ 54.898	€ 54.572	€ 47.760	€ 57.867	**€ 79.836**
Opsterland	€ 67.040	€ 65.236	€ 53.558	€ 72.247	€ 93.406	**€ 81.148**
Schiermonnikoog	€ 6.114	€ 8.642	€ 8.894	€ 9.702	€ 11.820	**€ 10.105**
Smallingerland	€ 62.999	€ 105.975	€ 104.242	€ 99.007	€ 109.736	**€ 130.875**
Súdwest-Fryslân	€ 145.880	€ 196.698	€ 170.552	€ 206.039	€ 201.626	**€ 183.069**
Terschelling	€ 20.394	€ 30.139	€ 16.735	€ 20.854	€ 29.444	**€ 20.326**
Vlieland	€ 10.057	€ 15.257	€ 13.062	€ 14.252	€ 10.451	**€ 21.942**
Waadhoeke	€ 82.928	€ 107.607	€ 85.752	€ 93.667	€ 124.995	**€ 112.490**
Weststellingwerf	€ 63.355	€ 68.149	€ 52.768	€ 68.823	€ 90.983	**€ 81.997**
	€ 1.038.562	**€ 1.256.668**	**€ 1.109.108**	**€ 1.149.743**	**€ 1.474.279**	**€ 1.565.978**

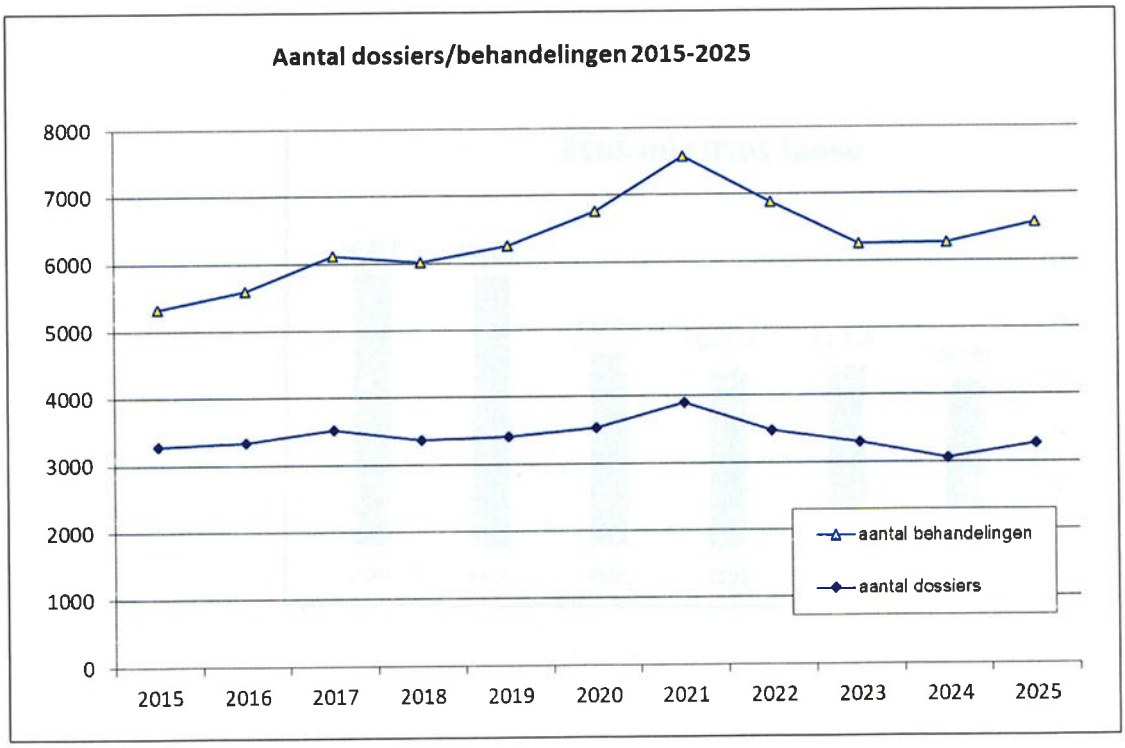

In 2025 is de gemiddelde opbrengst per aanvraag (dossier) uitgekomen op € 478,60. In 2024 was dit nog € 472,02. De stijging van de gemiddelde opbrengst ten opzichte van 2024 bedraagt 1,4%. De verklaring van de forse stijging vanaf het boekjaar 2024 ligt in de doorgevoerde tariefsverhoging.

Inkomsten-uitgaven-resultaat 2015-2025
1.800.000
1.600.000
1.400.000
1.200.000
1.000.000
800.000
600.000
400.000
200.000
-
200.000-
400.000-
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
inkomsten
uitgaven

Aantal dossiers/behandelingen 2015-2025
8000
7000
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
aantal behandelingen
aantal dossiers

ONDERHOUD KAPITAALGOEDEREN

Met ingang van 2018 is gestart met het vormen van een bestemmingsreserve.
De belangrijkste toepassing van deze bestemmingsreserve (onderhoudsreserve) is het te verwachten onderhoud aan het pand. De te verwachten piek in bedoelde uitgaven kan aldus worden gespreid over een aantal jaren.

FINANCIERING

Inzake de realisatie van beleidsvoornemens ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille (art. 13 BBV), kan worden opgemerkt dat het 'Treasurystatuut Hûs en Hiem' dd 24-11-2006 van toepassing is. Hûs en hiem is tevens onderworpen aan de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO) en de regeling (verplicht) Schatkistbankieren.

BEDRIJFSVOERING

Hûs en hiem heeft met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 de advisering sterker gericht op een integrale benadering van het brede begrip omgevingskwaliteit voor de deelnemende gemeenten. Ook biedt hûs en hiem diensten aan de deelnemende gemeenten aan voor Nije Pleats, neemt deel aan kwaliteitsteams en biedt ondersteuning op het gebied van (gemeentelijke) monumentenzorg en de actualisering van beeldkwaliteitsplannen. Daarnaast verricht hûs en hiem incidenteel opdrachten voor derden in het kader van second opinions en als secretariaat van architectuurprijsvragen.
De dienstverlening wordt afgestemd op de adviesbehoefte van de deelnemende gemeenten.
De tarifering voor de dienstverlening is gebaseerd op een kostendekkende exploitatie, immers, hûs en hiem is een non-profit organisatie. Gewoonlijk worden de tarieven (op basis van CBS-inflatie-indexen) eens per drie jaar herzien. De jongste herziening is sinds 1-1-2026 van kracht.

Om verantwoording af te leggen aan de deelnemende gemeenten inzake het functioneren van de lokale commissies worden voor elke gemeente inhoudelijke jaarverslagen gemaakt. Tevens vinden jaarlijkse evaluatie-gesprekken plaats met de verantwoordelijke gemeentelijke portefeuillehouders.

Het aantal fte's per 31 december 2025 bij hûs en hiem bedraagt 11,38 (gemiddeld over 2025: 9,87). Vanaf 1 januari 2026 is de stand van het aantal fte: 10,52. Voor de bezetting van de Gemeentelijke Adviescommissie Omgevingskwaliteit beschikt hûs en hiem over een poule van circa 25 externe deskundigen.

WEERSTANDSVERMOGEN EN RISICOBEHEERSING

Hierbij gaat het om het vermogen om substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat beleid moet worden aangepast. Het gaat dus om de robuustheid van de begroting. Het vermogen om het beleid door te kunnen zetten is afhankelijk van de weerstandscapaciteit. De weerstandscapaciteit omvat de middelen en mogelijkheden van de organisatie om niet-begrote kosten te dekken.
De weerstandscapaciteit van hûs en hiem bestaat naast het eigen vermogen uit het begrote resultaat uit de bedrijfsvoering. Tevens is het bezit van het kantoorpand (Johan Willem Frisostraat 1 in Leeuwarden) als stil vermogen een belangrijk onderdeel van de weerstands-capaciteit. Het pand is onbelast met hypotheek.

De WOZ-waarde is per 1-1-2024 vastgesteld op een bedrag van € 436.000 (dit was € 423.000). De waarde voor de opstalverzekering (op basis van herbouwwaarde) is, na een taxatie in 2025, gesteld op € 1.210.000. Voordat de verduurzamingsoperatie van het pand was uitgevoerd werd in 2022 door Hoekstra Taxaties de marktwaarde van het pand getaxeerd op € 650.000. Hoekstra Taxaties schatte daarbij de marktwaarde als woonhuis na de doorgevoerde verduurzaming op een bedrag van circa € 800.000.

Het eigen vermogen (exclusief de waarde van het pand), inclusief bestemmingsreserves per 31-12-2025 bedraagt voor de resultaatbestemming over het boekjaar 2025 € 382.955.
Van het resultaat over 2025 ad € 108.462 wordt voorgesteld om € 4.000 toe te voegen aan de 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' en vervolgens € 15.000 te onttrekken aan de 'Bestemmingsreserve onderhoud pand' en het saldo van € 119.462 toe te voegen aan de algemene reserve. De onttrekking aan de bestemmingsreserve van € 15.000 is bedoeld om de uitgevoerde kelderrenovatie (kelderafdichting Koekoek, technische bergingsruimte en het aanbrengen van een ventilatiesysteem) te dekken. In de jaarrekening 2024 is deze onttrekking reeds aangekondigd onder "Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen".

De weerstandscapaciteit is bij hûs en hiem dynamisch, dat wil zeggen dat het eigen vermogen beïnvloedbaar is. Immers, ook de tarifering voor de dienstverlening kan bij een dreigend tekort in de dekking van de vaste lasten redelijk snel worden aangepast. De bedrijfsvoering is er echter op gericht om een verhoging van de tarieven zoveel mogelijk te beperken.

De meerjarenraming (2027 – 2029) is gebaseerd op een stabiel aantal adviesaanvragen.
De verwachting is dat in elk geval in zowel 2026 als in 2027 de rol van hûs en hiem binnen de in de GR deelnemende gemeenten niet anders zal zijn dan in 2025.

Algemene reserve
In 2018 heeft het Algemeen Bestuur besloten dat, gelet op de risico's die zijn verbonden aan de aard van de werkzaamheden, gestreefd moet worden naar een algemene reserve van hûs en hiem van € 900.000. In dit bedrag ligt besloten de waarde van het pand (stille reserve).

Aanwezige stille reserve
De waarde van het pand, Johan Willem Frisostraat 1 te Leeuwarden, is door de gemeente Leeuwarden voor de WOZ vastgesteld per 1-1-2024 op € 436.000. Deze waardepeildatum is de basis voor het belastingjaar 2025 geweest. Het pand is onbelast met hypotheek.

Lening
Voor het kunnen uitvoeren van de verduurzamingswerkzaamheden van het eigen pand heeft hûs en hiem in 2022 een geldlening van € 330.000 afgesloten met BNG Bank B.V. De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks een bedrag van € 22.000, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald. Het huidige saldo van deze lening bedraagt € 264.000.

Samenvatting vermogenspositie, resultaten en financiële kengetallen

Activa en passiva / Resultaat voor bestemming

	2025	2024	2023	2022	2021
Eigen vermogen (na resultaatbestemming)	491.417	382.955	256.743	338.222	454.558
Balanstotaal (totaal vermogen)	903.178	808.403	709.680	821.521	590.941
Resultaat voor bestemming	108.462	126.212	81.479-	116.336-	104.369
Vlottende activa + Liquide middelen	557.971	439.264	320.170	473.419	529.761
Vaste passiva (langlopende schulden)	264.000	286.000	308.000	330.000	-
Vlottende passiva (kortlopende schulden)	147.761	139.448	144.937	153.299	136.383
Aanwezige stille reserve (o.b.v. de WOZ-waarde per 1/1)	436.000	423.000	403.000	403.000	403.000
Weerstandsvermogen (o.b.v. eigen vermogen + stille reserves)	927.417	805.955	659.743	741.222	857.558

Financiële kengetallen

	2025	2024	2023	2022	2021
Solvabiliteit: *Eigen vermogen / totaal vermogen * 100%*	54%	47%	36%	41%	77%
Rentabiliteit van het eigen vermogen: *Resultaat voor bestemming / gemiddeld eigen vermogen * 100%*	25%	39%	-27%	-29%	26%
Current ratio: *(Vlottende activa + Liquide middelen)/ vlottende passiva*	3,78	3,15	2,21	3,09	3,88
Netto schuldquote: *Totaal geleende gelden / totale baten*	16%	19%	25%	28%	n.v.t.

Voor een volledig inzicht in de vermogenspositie en de resultaten wordt verwezen naar de cijfers van de jaarrekening van hûs en hiem.

VERBONDEN PARTIJEN

Voor het jaarverslag 2025 wordt uitgegaan van de voor 2025 geldende Gemeenschappelijke regeling en onderstaande artikelen verwijzen hiernaar.
In deze Gemeenschappelijke Regeling hûs en hiem hebben in 2025 alle gemeenten in Fryslân met uitzondering van Tytsjerksteradiel deelgenomen.

Conform artikel 34 lid 1 van de GR hûs en hiem draagt elke deelnemende gemeente in de kosten van het lichaam bij naar rato van de dienstverlening op basis van tarieven die door het Algemeen Bestuur worden vastgesteld en meegedeeld aan de gemeenten.

Conform artikel 34 lid 2 van de GR hûs en hiem kan een nadelig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, door de gemeenten worden gedragen in verhouding tot het aantal ingezetenen op 1 januari van het betreffende kalenderjaar.

Conform artikel 34 lid 3 van de GR hûs en hiem kan een batig saldo van de vastgestelde rekening, na in achtneming van het door het Algemeen Bestuur vastgestelde reserveringsbeleid, naar rato van de gemeentelijke bijdragen op basis van de tarieven in het betreffende kalenderjaar, aan de deelnemende gemeenten worden uitbetaald.

JAARREKENING 2025 GEMEENSCHAPPELIJKE REGELING hûs en hiem

Balans		31.12.2025		31.12.2024
Activa				
vaste activa				
materiële vaste activa		345.207		369.139
Investeringen met een economisch nut				
vlottende activa				
Vorderingen op openbare lichamen	244.610		116.564	
Depot PostNL	290		290	
Overige vorderingen	1.312		5.219	
Overlopende activa	2.130		5.835	
		248.342		127.908
Liquide middelen		309.629		311.356
		903.178		**808.403**
Passiva				
eigen vermogen				
Algemene reserve	364.955		241.743	
Bestemmingsreserve onderhoud pand	7.000		18.000	
Bestemmingsreserve energielabel C	0		0	
Resultaat lopend boekjaar	119.462		123.212	
		491.417		382.955
vaste passiva		264.000		286.000
vlottende passiva				
Schulden aan kredietinstellingen	0		0	
Schulden aan openbare lichamen	34.856		40.844	
Overige schulden	39.065		34.127	
Overlopende passiva	73.840		64.477	
		147.761		139.448
Totaal		**903.178**		**808.403**

Overzicht van baten en lasten

		Rekening 2025	Begroting 2025	Rekening 2024
Baten				
	Adviesgeld	1.565.978	1.408.000	1.478.113
	Opbrengsten Nije Pleats, ABP	13.136	95.000	10.296
	Overige projecten	45.575	0	30.643
	Buitengewone baten/rente	0	0	0
	totaal baten	**1.624.689**	**1.503.000**	**1.519.052**
Lasten				
	Kapitaallasten	45.028	50.000	55.382
	Directe personeelskosten	1.171.443	1.180.000	1.135.558
	Indirecte personeelskosten	27.303	20.000	24.240
	Externe personeelskosten	44.938	40.000	41.924
	Huisvesting	37.552	24.000	18.429
	Kantoorkosten	58.798	63.000	53.655
	Organisatiekosten	48.127	43.000	54.786
	Inkoop projecten (NP, ABP)	9.956	10.000	2.608
	Diverse lasten (rente, Vpb)	4.672	9.000	6.258
	Communicatie	41.196	35.000	0
	Jubileum - 100-jaar hûs en hiem	27.214	25.000	0
	totaal lasten	**1.516.227**	**1.499.000**	**1.392.840**
	resultaat voor bestemming	**108.462**	**4.000**	**126.212**
	naar bestemmingsreserve onderhoud	-4.000	-4.000	-3.000
	naar bestemmingsreserve energielabel C	0	0	0
	onttrekking bestemmingsreserve onderhoud	15.000	0	0
	onttrekking bestemmingsreserve energielabel C	0	0	0
	resultaat na bestemming	***119.462***	***0***	***123.212***

GRONDSLAGEN VOOR WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Inleiding
De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening
De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders is vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts opgenomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskostengerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarop uitbetaling plaatsvindt.

Balans
Vaste Activa

Materiële vaste activa met economisch nut
Overige investeringen met economisch nut
Deze materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs. Slijtende investeringen worden vanaf het moment van ingebruikneming lineair afgeschreven in de verwachte gebruiksduur, waarbij rekening wordt gehouden met een eventuele restwaarde.

De gehanteerde afschrijvingstermijnen bedragen in jaren:

Gronden en terreinen	n.v.t.
Bedrijfsgebouwen	15
Overige materiële vaste activa	3-10

Vorderingen en overlopende activa
De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid kan een voorziening in mindering gebracht worden. De voorziening wordt statisch bepaald op basis van de geschatte inningskansen.

Liquide middelen en overlopende posten
Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Voorzieningen
Voorzieningen worden gewaardeerd op het nominale bedrag van de betrokken verplichtingen c.q. het voorzienbare verlies. De onderhoudsegalisatievoorzieningen stoelen op een meerjarenraming van het uit te voeren groot onderhoud aan (en deels van) de kapitaalgoederen, waarin rekening is gehouden met de kwaliteitseisen die ter zake geformuleerd zijn. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen die is opgenomen in het jaarverslag is het beleid terzake nader uiteengezet.

Langlopende schulden
Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Vlottende passiva
De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Rechtmatigheid

Deze verantwoording hanteert een grensbedrag omdat alleen de van belang zijnde aspecten in de verantwoording hoeven te worden betrokken. Deze grens bedraagt 2 % van de totale lasten exclusief toevoegingen aan de reserves en is daarmee vastgesteld op € 30.325. De grondslag voor deze verantwoording is de Kadernota Rechtmatigheid 2025 van de Commissie BBV van oktober 2025.

De baten en lasten alsmede de balansmutaties moeten getrouw in de jaarrekening worden opgenomen. Het Dagelijks Bestuur is van mening dat de in deze jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens.

Tegenover het totaal van € 17.227 aan hogere lasten staat een totaal aan hogere baten van € 121.689. De geconstateerde (grotere) afwijkingen in de realisatie van 2025 ten opzichte van de begroting 2025 betreffen:

a. Personeelskosten (overall)
b. Huisvesting
c. Organisatiekosten
d. Communicatie en Jubileumkosten

Ad a. De per saldo licht hogere Overall Personeelskosten is een combinatie van factoren maar kan voor een deel worden toegewezen aan de vervroegde pensionering van de directeur M.A. Visser per 1 januari 2026.

Ad b. De overschrijding bij Huisvesting over 2025 wordt veroorzaakt door de renovatie van de kelder (o.a. ventilatie en afdichting) ter waarde van € 15.000. Voor deze kosten was geen budget gereserveerd. Er wordt voorgesteld dit bedrag te onttrekken aan de **bestemmingsreserve onderhoud**, in lijn met de eerdere aankondiging in het jaarverslag van 2024.

Ad c. De post Organisatiekosten sluit 2025 af met een overschrijding van € 5.127 bovenop het budget van € 43.000. De belangrijkste oorzaken zijn de kosten voor het organiseren van de landelijke TRKN-teamdag en een algemene stijging van de vaste lasten door indexatie (accountant en contributies). Daarnaast zijn de contributiekosten toegenomen door een nieuw abonnement bij WTA.

Ad d. Zowel de post Communicatie als het budget voor het 100-jarig jubileum van hûs en hiem vertonen een overschrijding. Dit is deels te verklaren door de inzet van YFK, die naast de algemene profilering ook de communicatie rondom het jubileum verzorgde. De jubileumkosten kwamen uit op een bedrag van € 27.214, waarbij de overschrijding van ruim € 2.200 met name werd veroorzaakt door extra videovastleggingen van de Speciale zitting van de Adviescommissie in de Statenzaal van provincie Fryslân en van het Symposium in Bolsward.

TOELICHTING OP DE BALANS

Materiële vaste activa

Het onderstaand overzicht geeft het verloop van de boekwaarde van de overige investeringen met economisch nut weer:

	2025	2024
Boekwaarde per 1 januari	€ 369.139	€ 389.510
Investering	- 21.096	- 35.011
Afschrijvingen	- 45.028	- 55.382
Desinvesteringen	- 0	- 0
Boekwaarde 31 december	**€ 345.207**	**€ 369.139**

Staat van activa rekening hûs en hiem mlv 2025 (lineaire afschrijving)

								2025		
jaar aanschaf	omschrijving	grb rek	Omschrijving	looptijd	resterende jaren	percentage afschrijving boekwaarde	investering	boekwaarde begin boekjaar	afschrijving boekjaar	boekwaarde einde boekjaar
2017	cv ketel Remeha	0001	Huisvesting	10	2	10,00%	€ 3.750,00	€ 1.125,00	€ 375,00	€ 750,00
2017	Huisvesting (markiezen)	0001	Huisvesting	10	2	10,00%	€ 8.263,46	€ 2.479,02	€ 826,35	€ 1.652,67
2020	Asus VivoBook laptop	0003	Computerapparatuur	5	0	20,00%	€ 915,70	€ 183,14	€ 183,14	€ 0,00
2021	Beeldschermen 27"(9x)	0003	Computerapparatuur	5	1	20,00%	€ 2.223,97	€ 889,59	€ 444,79	€ 444,79
2022	Google Pixel 7	0004	Telecomapparatuur	3	0	33,33%	€ 400,00	€ 111,14	€ 111,14	€ 0,00
2022	Samsung Galaxy S20	0004	Telecomapparatuur	3	0	33,33%	€ 354,55	€ 98,51	€ 98,51	€ 0,00
2022	Verduurzaming pand	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 305.281,88	€ 264.577,63	€ 20.352,13	€ 244.225,50
2023	Verduurzaming pand	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 20.000,00	€ 17.333,33	€ 1.333,33	€ 16.000,00
2023	Verduurzaming pand - extra	0001	Huisvesting	15	12	6,67%	€ 11.598,77	€ 10.052,27	€ 773,25	€ 9.279,02
2023	Archiefstelling Habéé	0002	Inventaris	10	7	10,00%	€ 4.194,00	€ 3.355,20	€ 419,40	€ 2.935,80
2023	Bureau's + tafels Habéé	0002	Inventaris	10	7	10,00%	€ 2.100,00	€ 1.680,00	€ 210,00	€ 1.470,00
2023	Vloerbedekking 2e etage	0002	Inventaris	10	7,5	10,00%	€ 2.457,35	€ 2.088,75	€ 245,74	€ 1.843,01
2023	Laadpaal	0001	Huisvesting	15	12,5	6,67%	€ 2.670,00	€ 2.403,00	€ 178,00	€ 2.225,00
2023	Koffiemachine	0002	Inventaris	5	2,5	20,00%	€ 1.098,35	€ 768,85	€ 219,67	€ 549,18
2023	Mobiele telefoons (3x)	0004	Telecomapparatuur	3	0,5	33,33%	€ 1.062,34	€ 531,22	€ 354,08	€ 177,15
2023	Software Portal	0007	Software	5	2,5	20,00%	€ 35.500,00	€ 24.850,00	€ 7.100,00	€ 17.750,00
2023	Software Portal - innovatie	0007	Software	5	3	20,00%	€ 7.608,00	€ 6.086,40	€ 1.521,60	€ 4.564,80
2024	Software Portal - instapfee-II	0007	Software	5	4	20,00%	€ 15.000,00	€ 12.000,00	€ 3.000,00	€ 9.000,00
2024	Website - vernieuwde huisstijl	0007	Software	5	4	20,00%	€ 8.370,00	€ 7.533,00	€ 1.674,00	€ 5.859,00
2024	Brandmeldinstallatie	0001	Huisvesting	10	9	10,00%	€ 8.100,00	€ 7.695,00	€ 810,00	€ 6.885,00
2024	Inbraaksignaleringsinstallatie	0001	Huisvesting	10	9	10,00%	€ 2.601,18	€ 2.471,12	€ 260,12	€ 2.211,00
2024	Mobiele telefoons (2x)	0004	Telecomapparatuur	3	2	33,33%	€ 565,21	€ 471,02	€ 188,38	€ 282,63
2024	Inventaris (stoel adm)	0002	Inventaris	10	9	10,00%	€ 375,00	€ 356,25	€ 37,50	€ 318,75
							€ 529.086,40	€ 369.139,44	€ 40.716,13	€ 328.423,31
2025	Software Portal - instapfee-III	0007	Software	5	5	20,00%	€ 15.000,00	€ 0,00	€ 3.000,00	€ 12.000,00
2025	Software Portal - innovatie	0007	Software	5	5	20,00%	€ 5.398,00	€ 0,00	€ 1.079,60	€ 4.318,40
2025	Mobiele telefoons (2x)	0004	Telecomapparatuur	3	3	33,33%	€ 697,80	€ 0,00	€ 232,58	€ 465,22
							€ 21.095,80	€ 0,00	€ 4.312,18	€ 16.783,62
							€ 550.182,20	€ 369.139,44	€ 45.028,30	€ 345.206,93

Vlottende activa

Liquide middelen

Het saldo van de rekening-courant bij de BNG Bank op 31 december bedraagt € 309.629.
Het saldo van de schatkistbankierenrekening bedraagt op 31 december € 0.
De kredietfaciliteit die hûs en hiem bij de BNG Bank geniet, betreft een bedrag van € 500.000.

Schatkistbankieren

Berekening benutting drempebedrag schatkistbankieren

Begrotingsbedrag verslagjaar	€	1.503.000
Drempelbedrag 2% van begrotingsbedrag	€	30.060
Minimaal drempelbedrag	€	1.000.000

	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Kwartaalcijfers op dagbasis buiten 's Rijks schatkist aangehouden	€ 335.573	€ 349.503	€ 407.225	€ 419.539
Ruimte onder het drempelbedrag	€ 664.427	€ 650.497	€ 592.775	€ 580.461

** De regeling Schatkistbankieren is per 1-7-2021 gewijzigd: per die datum is de drempel voor het verplicht schatkistbankieren verhoogd naar 2% van het begrotingstotaal met een minimum van € 1 miljoen. Het drempelbedrag is nooit lager dan € 1 miljoen, wat betekent dat een decentrale overheid altijd gemiddeld € 1 miljoen buiten de schatkist mag houden.*

Verloop eigen vermogen

Algemene reserve	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 241.743	€ 326.222
resultaat voorgaand boekjaar	- 123.212+	- 84.479-
saldo per 31 december	**€ 364.955**	**€ 241.743**

Gerealiseerd resultaat	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 123.212+	€ 84.479-
resultaat huidig jaar	- 108.462+	- 126.212+
resultaat voorgaand jaar	- 123.212-	- 84.479+
naar bestemmingsreserve	- 4.000-	- 3.000-
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0+
saldo per 31 december	**€ 119.462+**	**€ 84.479-**

Bestemmingsreserve	**2025**	**2024**
saldo per 1 januari	€ 18.000	€ 15.000
naar bestemmingsreserve	- 4.000	- 3.000
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0
saldo per 31 december	**€ 7.000**	**€ 18.000**

Resultaatverdeling	**2025**	**2024**
resultaat voor bestemming	€ 108.462+	€ 126.212+
naar bestemmingsreserve	- 4.000-	- 3.000-
onttrekking bestemmingsreserve	- 15.000+	- 0
resultaat na bestemming	**€ 119.462+**	**€ 123.212+**

Vaste passiva

Om het pand aan de J.W. Frisostraat per 1 januari 2023 minimaal aan label C te laten voldoen heeft hûs en hiem voor de benodigde verduurzaming van het pand een geldlening afgesloten met BNG Bank N.V. voor een bedrag van € 330.000.
De geldlening heeft een looptijd van 15 jaar vanaf 1 september 2022 tot 1 september 2037 tegen een rentepercentage van 2,99% per jaar. Op deze lening wordt jaarlijks, voor het eerst op 1 september 2023, afgelost en de verschuldigde rente betaald.

Langlopende deel van de geldlening zijnde > 5 jaar bedraagt: € 154.000
Kortlopende deel van de geldlening zijnde < 5 jaar bedraagt: € 110.000

Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen

Bij het opstellen van de jaarrekening over 2025 is geen sprake van *Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen.*

TOELICHTING OP HET OVERZICHT VAN BATEN EN LASTEN

Adviesgelden en overige inkomsten
Aan inkomsten uit reguliere advisering aan gemeenten is in 2025 een bedrag van € 1.565.978 geboekt (hierin begrepen is een bedrag van € 200.411 uit vooroverlegadvisering). In 2024 was dit nog € 1.478.113 (waarvan € 171.656 uit vooroverleg). De stijging van de adviesgelden kan, naast de stijging van het aantal plannen, voor een deel worden toegeschreven aan de per 1/1/2025 doorgevoerde tariefsverhoging. Daarnaast is uit Overige projecten en de organisatie van de Abe Bonnema Prijs aan baten een bedrag van in totaal € 58.711 geboekt (tegenover € 40.939 in 2024).

In 2025 zijn aan (eerste) adviesaanvragen aangaande omgevingskwaliteit 2.929 (2024: 2.759) behandeld en aan (eerste) monumentenadviesaanvragen 343 (2024: 303) ontvangen. Dit is voor de eerste aanvragen ten opzichte van 2024 een stijging van 6,2% bij de adviesaanvragen m.b.t. omgevingskwaliteit en een stijging van 13,2% bij de monumentenadviesaanvragen.
Het totale aantal behandelingen voor omgevingskwaliteit betrof 5.895 en voor monumenten 672. Voor omgevingskwaliteit gerelateerde adviezen is in 2025 het gemiddeld aantal behandelingen per aanvraag 2,01 geweest en daarmee in lijn met voorgaand jaar (in 2024: 2.02). Voor monumenten was in 2025 het aantal behandelingen 1,96 per dossier, dit betreft een daling ten opzichte van 2024 (2,26).

Voor 'second opinions' is in 2025 aan verkopen een bedrag van € 3.562 geboekt (2024: € 3.834). Second opinions worden veelal aangevraagd door rechtsbijstandsverzekeraars. Voor deelname aan Nije Pleats-sessies zijn in 2025 voor een bedrag van € 3.546 aan opbrengsten geboekt (2024: € 0). Verder is in 2025 weer de Abe Bonnema Architectuurprijs uitgereikt. De organisatie hiervan lag deels bij hûs en hiem. Aan verkopen (uren en doorbelaste kosten) kon in het boekjaar 2025 een bedrag ad € 9.590 worden geboekt.

Overige projecten
Verder zijn in 2025 onder de noemer *Overige projecten* de opbrengsten voor de ondersteuning en advisering bij het opstellen van beeldkwaliteitsplannen, deelname aan Q-teams en deelname aan het Koepeloverleg Omgevingskwaliteit Afsluitdijk (KBO) geboekt voor een totaalbedrag van € 45.575 (2024: € 30.643). De stijging ligt vooral bij de extra commissies inzake de aanwijzing van monumenten binnen de gemeente Leeuwarden en Opsterland (€ 20.002).

Personeelslasten
Voor 2025 is vooral de nieuwe cao ingaand op **1 april 2025** en eindigend op **31 maart 2027** dus met een looptijd van twee jaar van toepassing. De cao kende voor 2025 een tweetal verhogingen, de eerste van 2% per 1 april en de tweede van 1,85% per 1 oktober 2025.

Het aantal FTE's bedraagt in 2025 gemiddeld 9,87 (waarvan 0,22 tijdelijk) ten opzichte van een gemiddelde van 9,85 in 2024 (waarvan 0,22 tijdelijk). Deze hele lichte stijging is mede het gevolg van een tijdelijke overlapping in 2025 met het oog op de pensionering van de directeur per 1 januari 2026 en van een medewerker medio 2026.

De post Netto salarissen komt met € 614.790 in 2025 hoger uit dan in 2024 (€ 588.285).
De post Loonheffingen is met € 373.161 in 2025 ook hoger dan in 2024 (€ 354.522).
De post Pensioenen is in 2025 met € 190.836 lager dan in 2024 (€ 192.751).

De totale directe salarislast in 2025 is uitgekomen op € 1.171.443 en dat is € 35.885 hoger dan in 2024 (€ 1.135.558). De hogere salarislasten kunnen grotendeels worden toegeschreven aan de cao-verhogingen en gedeeltelijk aan een tijdelijke overlapping in de bezetting i.v.m. de naderende pensionering van de directeur en van één van de adviseurs binnen hûs en hiem.

De post Indirecte personeelskosten is in 2025 uitgekomen op € 27.303 en is daarmee licht hoger dan in 2024 (€ 24.240). Onder deze noemer vallen o.a. cursuskosten en kosten voor het uitbesteden van de salarisadministratie. De stijging in 2025 betreft vooral een éénmalige last voor het afscheid van M.A. Visser. De post Externe personeelskosten (presentievergoeding commissieleden en invalkrachten) is in 2025 uitgekomen op € 44.938 en is hoger dan vorig jaar (2024: € 41.924).

	Rekening 2025	**Begroting 2025**	**Rekening 2024**
Directe personeelskosten	1.171.443	1.180.000	1.135.558
Indirecte personeelskosten	27.303	20.000	24.240
Externe personeelskosten	44.938	40.000	41.924
Totaal	**1.243.684**	**1.240.000**	**1.201.722**

Wet WNT (Wet normering topinkomens)

Het normenkader rondom de 'Wet Normering bezoldiging Topfunctionarissen Publieke en Semipublieke Sector (hierna: WNT) is bekrachtigd in het Besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 26 februari 2014, nr. 2014-0000106049 en de Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 26 februari 2014, nr. 2014-0000 104920.

De WNT is per 1 januari 2013 in werking getreden. Beloningen van bestuurders en overige topfunctionarissen in de (semi)publieke sector dienen wettelijk genormeerd, respectievelijk gemaximeerd te worden. Dit heeft geresulteerd in de wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT). Hiermee wordt WOPT ingetrokken. De WNT voorziet in een democratisch gelegitimeerd instrument waarmee normen en verplichtingen kunnen worden opgelegd voor de bezoldiging van bestuurders en andere topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. De gemeenschappelijke regeling is verplicht om jaarlijks in de jaarrekening de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionaris op persoonsnaam op te nemen voor zover deze een drempelbedrag van € 2.100 overschrijden, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Ten aanzien van interim-functionarissen die geen topfunctie vervullen hebben wij gebruik gemaakt van de mogelijkheid die paragraaf 6 van de Beleidsregels toepassing WNT biedt inzake de volledige openbaarmaking van deze functionarissen. Op basis van de Beleidsregels toepassing WNT (inclusief de wijziging van paragraaf 6 volgens besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 12 maart 2014, nr. 2014-0000142706 kunnen en hoeven wij niet volledig te voldoen aan de verplichting voor openbaarmaking van deze interim-functionarissen zoals voorgeschreven in artikel 4.2 lid 2c van de WNT (inclusief verwerking Aanpassingswet WNT). Voor 2025 geldt als maximumbedrag € 246.000,- inclusief belaste onkostenvergoedingen en pensioenbijdrage.

In 2025 hebben geen bezoldigingen boven deze bezoldigingsnorm plaatsgevonden. Zowel bij vast als bij tijdelijk personeel.

De WNT geeft aan dat de gemeenschappelijke regeling verplicht is om jaarlijks in het financieel jaarverslag de bezoldiging van iedere topfunctionaris en gewezen topfunctionaris op persoonsnaam op te nemen voor zover deze een drempelbedrag van € 2.100 overschrijden, ongeacht een eventuele overschrijding van het bezoldigingsmaximum.

Dit houdt in dat de directeur mét financiële gegevens en de leden van het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur van de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem zónder financiële gegevens opgenomen moeten worden in de jaarrekening.

In 2025 betreft dit alsdan de volgende personen:

	Marc A. Visser
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-1-2025 / 31-12-2025
deeltijdfactor	0,8 FTE
dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 107.792
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.548
Totale bezoldiging	€ 126.340
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 196.800 (80% van € 246.000)

Per 1 november 2025 is Wiepkjen Kingma benoemd tot secretaris-directeur van hûs en hiem, adviseurs omgevingskwaliteit. Zij volgt Marc A. Visser op, die per 1 januari 2026 met pensioen gaat. Kingma neemt ook diens rol als voorzitter van de Centrale Adviescommissie Omgevingskwaliteit over.

	Wiepkjen Kingma
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-11-2025 / 31-12-2025
deeltijdfactor	0,94 FTE
dienstbetrekking?	Ja
Bezoldiging	
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 16.833
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 2.037
Totale bezoldiging	€ 18.870
Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	€ 38.700 (94% van € 246.000 voor 2 maanden)

In 2024 betreft dit alsdan de volgende personen:

	Marc A. Visser
Functiegegevens	directeur/secretaris
van - tot	1-1-2024 / 31-12-2024
deeltijdfactor	0,8 FTE
Beloning plus belastbare onkostenvergoeding	€ 104.925
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.403
Totale bezoldiging	€ 123.328

Aan de hieronder vermelde functionarissen zijn in 2025 (evenals in 2024) geen vergoedingen betaald.

Leden van het DB:

- H. de Haan, E. de Groot (tot 25 september 2025), B. Dam, B. Koonstra (vanaf 27 juni 2025), L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025), M. van Opzeeland (vanaf 28 november 2025), H. Zonderland, N. Linthorst en B. Zantman

Leden van het AB:

- L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025), E. van Esch (vanaf 1 augustus 2025), Th. Faber, G. Wiersma (tot 28 april 2025), K. Wielstra (vanaf 28 april 2025), C. van Hes, E. de Groot (tot 25 september 2025), R. de Jong (vanaf 25 september 2025), R. Tromp, H. de Haan, B. Koonstra, J. Nijboer, M. van Opzeeland, J. Hagen, M. le Roy, B. Dam, D. Ruige, T. van Mourik (vanaf 28 april 2025), K. Arendz, H. Zonderland

Huisvestings-/Apparaatskosten

Het totaal van de huisvestings-, kantoor- en organisatiekosten is in 2025 hoger uitgevallen dan begroot. De verklaring voor deze overschrijding ligt vooral binnen de post Huisvesting (zie hieronder).

Huisvesting:
De in 2025 onder *Huisvesting* geboekte kosten zijn per saldo € 13.552 hoger dan de begrote kosten, dit is de resultante van € 37.552 aan gemaakte kosten ten opzichte van € 24.000 qua begroting. De kanttekening is dat in deze cijfers een -niet begroot- bedrag van € 15.000 is meegenomen voor de kelderrenovatie (kelderafdichting Koekoek, technische bergingsruimte en het aanbrengen van een ventilatiesysteem). Voorgesteld wordt om deze last te dekken vanuit de bestemmingsreserve onderhoud. In de jaarrekening 2024 is deze onttrekking reeds aangekondigd onder "Niet in balans opgenomen activa en verplichtingen".

Kantoorkosten:
De post *Kantoorkosten* komt in 2025 € 4.202 lager uit dan de begroting (€ 58.798 ten opzichte van € 63.000). Binnen de *Kantoorkosten* zijn bij verschillende rubrieken onderschrijdingen waar te nemen, deels door het verder digitaliseren van kantoorprocessen in combinatie met kritisch blijven beoordelen van de uitgaven.

Organisatiekosten:
In 2025 zijn de totale organisatiekosten uitgekomen op € 48.127 ten opzichte van een begroting van € 43.000. De post *Organisatiekosten* kende daarmee in 2025 een overschrijding van € 5.127 van de begrote kosten. Een deel van de verklaring ligt in de (hogere) kosten voor het organiseren van de landelijke TRKN-teamdag door hûs en hiem. Daarnaast zijn de hogere *Contributies* toe te schrijven aan het afsluiten van een abonnement bij WTA en vooral aan de indexatie van de contributiekosten. Indexatie is ook de verklaring voor de verhoogde accountantskosten.

Diverse lasten

Inkoop projecten
Aan inkoopkosten voor Nije Pleats-sessies en de extra commissies inzake de aanwijzingen van monumenten is in 2025 een bedrag van € 9.956 geboekt. Deze post bestaat uit kosten van ingehuurde externe projectmedewerkers.

Communicatiekosten
Voor de communicatie en het profileren van hûs en hiem als kenniscentrum, als adviesorgaan en sparringpartner bij het ontwikkelen van plannen bij verschillende gemeenten is YFK ingehuurd. Aangezien YFK ook een rol heeft gespeeld in de communicatie m.b.t. het 100-jarig jubileum van hûs en hiem zijn de communicatiekosten hoger uitgevallen dan begroot.

Jubileum 100-jaar hûs en hiem
Voor het jubileumjaar van hûs en hiem was een bedrag begroot van € 25.000. Uiteindelijk zijn de kosten voor het jubileum uitgekomen op een bedrag van € 27.214. De overschrijding kan met name worden toegeschreven aan de niet-begrote video-vastleggingen van de Speciale zitting van de Adviescommissie in de Statenzaal van provincie Fryslân en van het Symposium in Bolsward.

De opstelling van de **Huisvesting/Apparaatskosten**:

	Rekening 2025	**Begroting 2025**	**Rekening 2024**
Huisvesting			
Onderhoudskosten gebouw	1.408	2.000	618
Onderhoudskosten tuin	976	1.150	1.197
Schoonmaakkosten	12.869	11.000	11.191
Gas en elektrisch	3.489	7.300	3.109
Water	107	150	44
Huisvuilkosten	613	400	579
Overige huisvestingskosten	3.090	2.000	1.691
Kelderrenovatie	15.000	0	0
Totaal huisvesting	**37.552**	**24.000**	**18.428**
Kantoorkosten			
Kantoorartikelen	635	1.250	722
Kantine	592	500	294
Drukwerk	280	1.500	600
Kosten website/jubileum	5.495	5.000	4.358
Kosten beheer IT	51.703	52.750	47.613
Overige kantoorkosten	93	2.000	68
Totaal kantoorkosten	**58.798**	**63.000**	**53.655**
Organisatiekosten			
Verzekeringen	2.861	3.250	2.829
Contributies	18.927	16.000	17.764
Abonnementen/boeken	1.227	1.000	1.297
Porti	762	1.000	742
Telefonie	2.266	2.000	2.045
Belastingen divers	4.617	4.500	4.353
Accountantskosten	10.050	9.000	9.325
Diverse organisatiekosten	7.417	6.250	16.449
Totaal organisatiekosten	**48.127**	**43.000**	**54.786**
Totaal	**144.477**	**130.000**	**126.870**

Aldus vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur als bedoeld in art. 33 van de Gemeenschappelijke Regeling 'hûs en hiem'.
d.d. 26 juni 2026

H. Zonderland, vervangend voorzitter

W. Kingma, secretaris

bentacera

Aan: het algemene bestuur van gemeenschappelijke regeling hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

A. Verklaring over de in jaarstukken opgenomen jaarrekening 2025

Ons oordeel
Wij hebben de jaarrekening 2025 van de gemeenschappelijke regeling hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit te Leeuwarden gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van zowel de grootte en de samenstelling van de baten en lasten over 2025 alsmede van het vermogen van hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit op 31 december 2025 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

De jaarrekening bestaat uit:
1. het overzicht van baten en lasten 2025;
2. de balans per 31 december 2025;
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen, waaronder de rechtmatigheidsverantwoording van het dagelijks bestuur over de financiële rechtmatigheid van baten, lasten en balansmutaties over 2025.

De basis voor ons oordeel
Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO), de door het algemeen bestuur op 29 november 2024 vastgestelde normenkader en het Controleprotocol Wet Normering Topinkomens (WNT) 2025 vallen.
Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Hûs en hiem welstandsadvisering en monumentenzorg zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel
Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de controle van de jaarrekening als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. Onderstaande informatie ter ondersteuning van ons oordeel en onze bevindingen moeten in dat kader worden bezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Materialiteit
Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de controle van de jaarrekening als geheel bepaald op € 30.000. De bij onze controle toegepaste goedkeuringstoleranties bedraagt 2% voor fouten en onzekerheden 2% van de totale lasten, exclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 2 lid 1 Bado.

Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2025. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan hen tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 1.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd
In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2025 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub n en o Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie
Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:
- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen;
- overzicht verschillenanalyse Incidenteel-Structureel.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie
- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in ingevolge artikel 213 lid 3 onder d van de Gemeentewet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag en overzicht verschillenanalyse Incidenteel-Structureel in overeenstemming met het BBV.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor de financiële rechtmatigheid van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordening van de hûs en hiem adviseurs omgevingskwaliteit, en voor het getrouw toelichten van de financiële rechtmatigheid in de jaarrekening.

In dit kader is het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van het normenkader voor financiële rechtmatigheid mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur de veronderstellingen inzake de financiële risico's in relatie tot de financiële positie onderbouwen en afwegen of de gemeenschappelijke regeling in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het normenkader voor de financiële rechtmatigheid en het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het BADO, de door het algemeen bestuur op 29 november 2024 vastgestelde normenkader, het Controleprotocol WNT 2025, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde veronderstellingen aanvaardbaar zijn inzake de afweging dat de gemeente in staat is de financiële risico's vanuit de reguliere exploitatie en onverwachte tegenvallers financieel op te vangen zonder tussenkomst van de toezichthouder. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de gemeenschappelijke regeling haar financiële risico's kan opvangen. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de gemeenschappelijke regeling de financiële risico's niet kan opvangen;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Bentacera Registeraccountants B.V

Digitaal ondertekend door:

V.J. Keidel
6 maart 2026 15:40 +01:00

V.J. Keidel AA RA

BIJLAGE 1.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR EN BUREAU

DAGELIJKS BESTUUR.

Leden:

H. de Haan, voorzitter

E. Groot, penningmeester (tot 25 september 2025)

B. Dam, waarnemend penningmeester (vanaf 25 september 2025)

B. Koonstra (vanaf 27 juni 2025)

L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025)

M. van Opzeeland (vanaf 28 november 2025)

H. Zonderland

N. Linthorst

B. Zantman

ALGEMEEN BESTUUR.

Ingevolge artikel 8 van de Gemeenschappelijke Regeling zijn door de deelnemende gemeentebesturen de volgende leden en plaatsvervangende leden bestuurders aangewezen als lid van het Algemeen Bestuur

Gemeente	Lid
Achtkarspelen	L. van der Tuin-Kuipers (tot 1 augustus 2025)
Achtkarspelen	E. van Esch (vanaf 1 augustus 2025)
Ameland	Th. Faber
Dantumadiel	G. Wiersma (tot 28 april 2025)
Dantumadiel	K. Wielstra (vanaf 28 april 2025)
De Fryske Marren	C. van Hes
Harlingen	E. de Groot (tot 25 september 2025)
Harlingen	R. de Jong (vanaf 25 september 2025)
Heerenveen	R. Tromp
Leeuwarden	H. de Haan
Noardeast-Fryslân	B. Koonstra
Ooststellingwerf	J. Nijboer
Opsterland	M. van Opzeeland
Schiermonnikoog	J. Hagen
Smallingerland	M. le Roy
Súdwest-Fryslân	B. Dam
Terschelling	D. Ruige
Vlieland	R. de Jong (tot 4 april 2025)
Vlieland	T. van Mourik (vanaf 28 april 2025)
Waadhoeke	K. Arendz
Weststellingwerf	H. Zonderland

BUREAU (bezetting ultimo 2025)

1. F. Alma, coördinator bedrijfsvoering
2. G. Boschloo, adviseur omgevingskwaliteit
3. A.R.J. Bremer, adviseur omgevingskwaliteit
4. D. Douma, adviseur omgevingskwaliteit (vanaf 1 oktober 2025)
5. M. Eskens, adviseur omgevingskwaliteit
6. M. Helder, administratie
7. W. Kingma, directeur
8. F.E. Reitsma, adviseur omgevingskwaliteit
9. G.J. Timmer, monumentenadviseur
10. S. Stienstra, adviseur omgevingskwaliteit
11. E. Vellinga, adviseur omgevingskwaliteit (vanaf 1 december 2025)
12. M.A. Visser, directeur (tot en met 31 december 2025)
13. J. van Zellingen, adviseur omgevingskwaliteit

BIJLAGE 2.

SAMENSTELLING COMMISSIES

ADVISERENDE LEDEN: ARCHITECTEN.

1. T. van de Lune	Utrecht	
2. M. Talsma	Rolde	
3. G. Topper	Alkmaar	
4. K. Zigterman	Kubaard	
5. F. Hoekstra	Boornbergum	(reserve)
6. J. Nauta	Rotterdam	(reserve)
7. T. Smits	Leeuwarden	(reserve)
8. A.G. de Vries	Amsterdam	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: STEDENBOUWKUNDIGEN.

1. N. Ruijter	Lelystad	
2. T. Willems-Kruize	Groningen	
3. T. Hoek	Zuidhorn	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: LANDSCHAPSKUNDE.

1. S. Gall	Rotterdam	
2. A. Nauta	Bennekom	
3. B. Daan	Leeuwarden	(reserve)
4. A. Garrelts	Haren	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: BURGERS C.S.

1. P. Faber	Hollum	
2 S. Beerda	IJlst	
3. J. Hobma	Oosthem	specialist (woon)schepen
4. A. Siebenga	Gytsjerk	(reserve)
5. G. Terpstra	Franeker	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: MONUMENTENARCHITECTEN.

1. B. Kuit	Amsterdam	
2. R. de Haas	Leeuwarden	
3. A. de Leur-Bruijn	Beilen	(reserve)
4. K. Holstein	Groningen	(reserve)

ADVISERENDE LEDEN: ARCHITECTUURHISTORICI.

1. M. van der Heide	Groningen	
2. S. Tillema	Kollum	
3. G. van Essen	Landerum-Terschelling	(reserve)
4. D. Wendt	Goutum	(reserve)

BIJLAGE 3.

Overzichten productiecijfers per gemeente

Productiecijfers 2025: opbrengst per gemeente/derden

gemeente	opbrengst adviesaanvragen	opbrengst Nije Pleats	opbrengst divers	totaal opbrengst
1 Achtkarspelen	€ 41.079	€ 0	€ 0	€ 41.079
2 Ameland	€ 50.699	€ 0	€ 0	€ 50.699
3 Dantumadiel	€ 14.924	€ 0	€ 0	€ 14.924
4 De Fryske Marren	€ 242.993	€ 0	€ 0	€ 242.993
5 Harlingen	€ 48.394	€ 0	€ 0	€ 48.394
6 Heerenveen	€ 74.381	€ 3.546	€ 639	€ 78.566
7 Leeuwarden	€ 247.515	€ 0	€ 15.481	€ 262.996
8 Noardeast-Fryslân	€ 124.205	€ 0	€ 4.863	€ 129.068
9 Ooststellingwerf	€ 79.836	€ 0	€ 0	€ 79.836
10 Opsterland	€ 81.148	€ 0	€ 12.056	€ 93.204
11 Schiermonnikoog	€ 10.105	€ 0	€ 274	€ 10.379
12 Smallingerland	€ 130.875	€ 0	€ 617	€ 131.492
13 Súdwest-Fryslân	€ 183.069	€ 0	€ 7.192	€ 190.261
14 Terschelling	€ 20.326	€ 0	€ 0	€ 20.326
15 Vlieland	€ 21.942	€ 0	€ 0	€ 21.942
16 Waadhoeke	€ 112.490	€ 0	€ 891	€ 113.381
17 Weststellingwerf	€ 81.997	€ 0	€ 0	€ 81.997
	€ 1.565.978	**€ 3.546**	**€ 42.013**	**€ 1.611.537**
Second opinions				€ 3.562
Abe Bonnema Prijs				€ 9.590
				€ 1.624.689

Productiecijfers 2025: naar aard (eerste) adviezen in %

gemeente	voldoet	voldoet mits	voldoet niet	aanhouden	vooroverleg
Achtkarspelen	31,6	7,4	15,8	5,3	40,0
Ameland	18,2	12,5	2,3	3,4	63,6
Dantumadiel	28,6	14,3	10,7	0,0	46,4
De Fryske Marren	31,9	14,6	9,7	2,7	41,1
Harlingen	47,1	12,3	13,0	5,1	22,5
Heerenveen	24,0	19,0	10,7	7,4	38,8
Leeuwarden	34,9	17,3	12,6	8,6	26,7
Noardeast-Fryslân	27,5	11,0	7,7	2,9	50,9
Ooststellingwerf	19,0	12,0	10,1	7,0	51,9
Opsterland	38,9	15,3	6,9	3,0	36,0
Schiermonnikoog	18,5	14,8	7,4	3,7	55,6
Smallingerland	29,3	18,3	7,0	6,1	39,3
Súdwest-Fryslân	25,4	18,9	16,5	10,2	29,0
Terschelling	29,1	5,5	5,5	5,5	54,5
Vlieland	36,7	20,0	10,0	10,0	23,3
Waadhoeke	25,9	17,8	9,1	4,5	42,7
Weststellingwerf	22,3	11,7	15,5	2,9	47,6
totaal hûs en hiem 2025	**29,8**	**15,5**	**10,9**	**5,9**	**38,0**
totaal hûs en hiem 2024	**26,6**	**18,0**	**10,9**	**7,3**	**37,3**

Productiecijfers 2025: naar categorieën bouwsommen in %

gemeente	≤5.000 %	5.001-25.000 %	25.001-100.000 %	100.001-250.000 %	≥250.001 %
1 Achtkarspelen	23,4	18,5	23,5	11,1	23,5
2 Ameland	24,9	16,7	15,5	14,3	28,6
3 Dantumadiel	11,6	19,2	19,2	30,8	19,2
4 de Fryske Marren	10,1	15,3	26,1	11,3	37,2
5 Harlingen	27,5	26,2	18,8	13,4	14,1
6 Heerenveen	33,1	10,6	21,1	15,5	19,7
7 Leeuwarden	31,8	24,6	20,8	6,4	16,4
8 Noardeast-Fryslân	29,0	18,9	18,9	13,5	19,7
9 Ooststellingwerf	15,9	14,6	30,6	14,6	24,3
10 Opsterland	12,9	16,0	26,3	16,0	28,8
11 Schiermonnikoog	17,9	32,1	17,9	21,4	10,7
12 Smallingerland	11,0	27,9	19,6	12,3	29,2
13 Súdwest-Fryslân	17,5	24,8	27,5	12,6	17,6
14 Terschelling	16,7	25,9	29,6	5,6	22,2
15 Vlieland	29,5	9,1	20,5	11,4	29,5
16 Waadhoeke	18,9	27,4	27,0	11,4	15,3
17 Weststellingwerf	9,2	19,3	26,1	8,4	37,0
totaal hûs en hiem 2025	**20,8**	**21,4**	**23,6**	**11,6**	**22,6**
totaal hûs en hiem 2024	**19,1**	**20,9**	**23,6**	**14,5**	**21,9**

Lever de komende vier jaar een betekenisvolle bijdrage aan goede ondersteuning van mantelzorgers in jouw gemeente.

De gemeenteraadsverkiezingen zijn geweest en nu gaan de gesprekken van start voor een nieuwe college in jouw gemeente. Maak het verschil voor mantelzorgers de komende vier jaar. MantelzorgNL is de landelijke vereniging die opkomt voor iedereen die belangeloos zorgt voor een naaste en roepen op:

1 Start een integrale benadering van mantelzorgondersteuning

Zorgen voor een ander geeft energie, maar kost ook veel energie. In ieder gemeenten zijn veel organisaties actief op het terrein van zorg en welzijn. Neem als gemeente niet alleen de rol van opdrachtgever, maar ook die van regisseur zodat mantelzorgers de juiste ondersteuning krijgen:

- Stel een gemeentelijk mantelzorgakkoord op om de samenwerking tussen de formele en informele zorg te verbeteren, met betrokkenheid van alle stakeholders. Creëer een gezamenlijke actieagenda met een duidelijke visie op mantelzorgondersteuning.
- Zorg voor een actueel, toegankelijk en goed vindbaar ondersteuningsaanbod voor mantelzorgers.
- Organiseer op 10 november een dag voor de mantelzorger, zodat bewustwording en waardering gegeven wordt.

2 Voorkom overbelasting bij mantelzorgers, investeer in respijtzorg

Zonder de optie van respijtzorg houdt een mantelzorger de zorg voor naasten niet vol. De zorg voelt als vanzelfsprekend voor hen, maar is het niet. Dus:

- Zet in op vroegtijdige mantelzorgondersteuning. Baseer mantelzorgbeleid op de acht vraaggebieden.
- Bied een fijnmazig aanbod van respijtzorg aan, variërend van dagactiviteiten tot aan logeerzorg.

3 Faciliteer langer thuis wonen

Mensen wonen langer thuis en zullen in hun thuisomgeving meer zorg en ondersteuning ontvangen van naasten. Faciliteer als gemeente de mantelzorger daarbij en werp geen onnodige bureaucratische obstakels op. Voldoe aan de nieuwe Wet versterking regie volkshuisvesting. Zet in op:

- Vermijd onnodige bureaucratie en denk met burgers mee die de zorg voor hun naaste op zich willen nemen.
- Maak snel mogelijk dat mantelzorgwoningen vergunningvrij geplaatst kunnen worden op het eigen erf;
- Faciliteer pre-mantelzorg door familiewoningen op eigen erf toe te staan;

Tot slot

Ga ook in gesprek met jouw lokale steunpunt mantelzorg. Zij weten het beste wat er in jouw gemeente speelt en wat er nodig is om mantelzorgers goed te ondersteunen in jouw gemeente. Voor meer informatie en ondersteuning: www.mantelzorg.nl

Inspiratie

Hoe pak je dit als gemeente aan? Kijk voor inspiratie:

Waarom moet je als gemeente mantelzorgonder-steuning serieus nemen?

Wat zijn behoeften van mantelzorgers?

Wat ervaren mantelzorgers zelf?

Geacht raadslid,

Graag vraag ik namens MDL Fonds (voor maag- darm en lever) nogmaals uw aandacht voor een onderwerp dat essentieel is voor een gastvrije en toegankelijke gemeente: openbare wc's. MDL Fonds zet zich al jaren in voor een MDL-vriendelijke leefomgeving met voldoende openbare en opengestelde WC's. Want in vergelijking met andere Europese landen is Nederland nog steeds een WC-woestijn.

De gevolgen daarvan zijn groot:

- **bijna één op de drie Nederlanders blijft soms tot vaak thuis uit angst buitenshuis geen wc te kunnen vinden**.
- Onder ouderen en mensen met een buik- of blaasprobleem is dit de helft.
- Bij mensen in een rolstoel of met een andere mobiliteitsbeperking is dit drie op de vier(!).

Voor hen kan een gebrek aan wc's ertoe leiden dat zij minder deelnemen aan het dagelijks leven, simpelweg omdat zij onderweg geen wc kunnen vinden.

Er is actie van u nodig om te zorgen voor méér openbare en opengestelde wc's in Nederland. Wij vragen u daarom om ervoor te zorgen dat de gemeente:

- **De WC-norm in beleid verankert**, bijvoorbeeld in de Lokale Inclusie Agenda. Door in winkelgebieden, stadscentra en andere drukbezochte plekken elke 500 meter een wc beschikbaar te hebben, wordt uw gemeente gastvrijer en toegankelijker voor bewoners en bezoekers. Vaak willen lokale inclusieplatforms of Toiletambassadeurs hier graag bij helpen door:
- **Wc's vindbaar te maken in de MDL Fonds WC-Wijzer-app.** Met deze app kunnen bewoners en bezoekers alle openbare en opengestelde wc's in uw gemeente eenvoudig vinden én zelf toevoegen. We vragen voor de samenwerking een kleine eigen bijdrage van 250 euro voor gemeenten met minder dan 20.000 inwoners tot 1000 euro voor 100.000+-gemeenten. Alle wc's die vóór 1 oktober in de app staan helpen uw gemeente om hoger op de Nationale WC-Ranglijst te komen. Samen met uw gemeente zorgen we er graag voor dat alle inwoners en bezoekers de WC Wijzer leren kennen en iedereen (weer) naar buiten durft.
- **Investeert in voldoende openbare, zelfreinigende en toegankelijke wcWC's in de bebouwde kom en in natuurtoiletten buiten de bebouwde kom**. Immers, openstelling van wc's bij gemeentelijke gebouwen, horeca en winkels lost niet alle knelpunten in tijd, ruimte of aanloop op. Zeker in parken, recreatie- en buitengebieden zijn meer openbare wc's nodig. Door structureel middelen vrij te maken voor de aanleg, het beheer en het onderhoud van openbare WC's kan de gemeente ervoor zorgen dat inwoners en bezoekers altijd gebruik kunnen maken van een schone en toegankelijke voorziening.

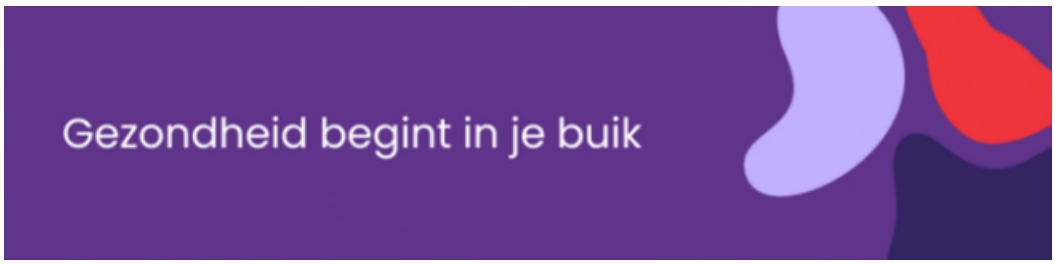
Mocht u daaraan behoefte hebben, gaan we graag met u in gesprek. U kunt mij bereiken via chielhendriks@mdlfonds.nl of 06-22887511.

Met vriendelijke groet,

Chiel Hendriks
Contactpersoon overheden
Werkdagen: ma/di/wo/do/vr

Bezoekadres: Stationsplein 123, 3818 LE Amersfoort
Tel. 033 - 7523500 Mob. 06-22887511
www.mdlfonds.nl

Volg ons ook op

Door de Stichting MDL Fonds verstuurde e-mails en eventuele bijlagen kunnen vertrouwelijke informatie en adviezen bevatten en zijn uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. De e-mails zijn met uiterste zorgvuldigheid tot stand gekomen. De Stichting MDL Fonds aanvaardt geen aansprakelijkheid voor mogelijke onjuistheid en/of onvolledigheid van de in deze e-mails verstrekte informatie, terwijl evenmin aan de inhoud van deze e-mails rechten kunnen worden ontleend

Wc’s: een slecht geregelde eerste levensbehoefte

- Waarom meer wc’s?
- Hoe doet het buitenland het?
- Wat zijn onze oplossingen?

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Waarom zijn er meer wc's buitenshuis nodig?

Sinds 2021 stellen we elk jaar meer dan duizend mensen dezelfde vraag: "Blijft u weleens thuis vanwege het gebrek aan wc's buitenhuis?"

- Elk jaar ligt het antwoord rond de **één op de vier**
- Dit jaar zelfs bijna **één op de drie**, óók onder jongeren

- Bij de twee miljoen buikpatiënten, anderhalf miljoen blaaspatiënten en de 3,8 miljoen ouderen: **de helft**

- Bij rolstoelers/minder mobielen: **drie op de vier**(!)

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Bronnen: https://anbo-pcob.nl/nieuws/nieuwsberichten/helft-ouderen-ziet-af-van-winkelen-en-uitstapjes-door-ontbreken-openbaar-toilet/, https://www.mdlfonds.nl/nieuws/nederlanders-eisen-meer-wcs-van-lokale-politiek-en-geven-hun-gemeente-nu-vaak-dikke-onvoldoende/

Waarom zijn er meer wc's buitenshuis nodig?

Inwoners geven Nederland een (dikke) onvoldoende:

- Nederlanders verwachten dat toeristen ons een **5,3** geven.
- Ouderen geven gemiddeld een **4,5**.
- Nederlanders geven hun gemeente een **4,2** (27% geeft een 6 of hoger)
- Volgens onze ranglijst scoren gemeenten gemiddeld een **3,8** (11 gemeenten scoren een 5,5 of hoger)

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Bronnen: https://www.mdlfonds.nl/nieuws/nederlanders-eisen-meer-wcs-van-lokale-politiek-en-geven-hun-gemeente-nu-vaak-dikke-onvoldoende/, https://anbo-pcob.nl/nieuws/nieuwsberichten/helft-ouderen-ziet-af-van-winkelen-en-uitstapjes-door-ontbreken-openbaar-toilet/, https://www.iederewctelt.nl/nieuws/toiletalliantie-wc-tekort-leidt-tot-wildpoepen/

Waarom zijn er meer wc’s buitenshuis nodig?

Er is grote behoefte aan meer wc’s buitenshuis:

- **Bijna negen op de tien** Nederlanders wil meer wc’s buitenshuis.
- **Vier op de vijf mensen** vindt het een (heel) belangrijke taak van hun gemeente.
- **Twee derde** vindt regelmatig geen wc als ze er een nodig hebben.
- **Twee derde** wil ook graag een wc in de supermarkt.

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Bronnen: https://anbo-pcob.nl/nieuws/nieuwsberichten/helft-ouderen-ziet-af-van-winkelen-en-uitstapjes-door-ontbreken-openbaar-toilet/, https://www.iederewctelt.nl/nieuws/tweederde-van-nederlanders-wil-toilet-in-supermarkt/, https://www.iederewctelt.nl/nieuws/85-nederlanders-wil-meer-wcs-buitenshuis/, https://www.mdlfonds.nl/nieuws/nederlanders-eisen-meer-wcs-van-lokale-politiek-en-geven-hun-gemeente-nu-vaak-dikke-onvoldoende/

Hoe doet het buitenland het?

Hoeveel keer meer *openbare* wc's (dus niet bij horeca of winkels) *per persoon* in:

Groot-Brittanië: 2x

Duitsland: 4x

Frankrijk: 5x tot 28x (afhankelijk of je ook wc's in winkelcentra en bij supermarkten meetelt)

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Bron: *Le droit d'accès à des toilettes en France*

Hoe doet het buitenland het?

1

Klein winkelcentrum, Frankrijk

Ook bij supermarkten en buurtwinkelcentra (in Nederland een uitzondering)

2

Bessines (2700 inwoners), Frankrijk

Ook in kleine dorpen een openbare wc (in Nederland zelden tot nooit, tenzij ze heel toeristisch zijn)

3

Madrid, Spanje

Gratis openbare wc's, want naar de wc gaan is een eerste levensbehoefte waar je niet aan dient te verdienen (in Nederland bijna altijd betaald.)

mdlfonds
Voorheen Maag Lever Darm Stichting

Welke oplossingen zijn er?

1

Neem de wc-norm over:

- Om de 500 meter in drukke voetgangersgebieden, buurtwinkelcentra, parken en recreatiegebieden
- Om de 5 km langs wandelroutes
- Om de 25 km langs fietsroutes

Meer weten?
wcbeleid@mdlfonds.nl

2

Maak wc's vindbaar via de WC Wijzer-app :

Download on the App Store

GET IT ON Google Play

Hoe meer wc's in de app, des te hoger komt je gemeente op de WC-Ranglijst! Alle wc's die op 1 oktober in de app staan tellen mee.

Meer info:
wcwijzer@mdlfonds.nl

3

Neem een wc-paragraaf op in de Lokale Inclusie Agenda (LIA), mét geld voor openbare wc's.

We hebben vaak ook in jouw gemeente ervaringsdeskundige lokale Toiletambassadeurs die graag over de LIA meedenken.

Mail ons hiervoor op:
wcbeleid@mdlfonds.nl

Retouradres: Postbus 49, 3000 AA Rotterdam

Stedin Holding N.V.
Blaak 8, 3011 TA Rotterdam
Postbus 49, 3000 AA Rotterdam

Aan de formateur/formerende partijen in de collegevorming
Gemeente Ameland
Postbus 2
9160 AA Hollum

Datum	-	9 april 2026	**Behandeld door**	-	
Kenmerk	-		**Telefoon**	-	
Onderwerp	-	Informatie formateur collegevorming	**E-mail**		Maarten.bijl@stedin.net

Geachte Formateur,

Nu de verkiezingen achter de rug zijn, beginnen de gesprekken over coalitievorming. Een onderwerp dat ongetwijfeld bij u op tafel ligt, is het toekomstbestendig maken van het energiesysteem van uw gemeente. Hierin hebben Ameland en Stedin een gezamenlijk belang. In deze brief informeren wij u over de onderwerpen die wij van belang vinden in de samenwerking met uw gemeente.

Wat vragen we als netbeheerder van u als nieuwe coalitie en welke oplossingen zien we?
Graag brengen wij een tweetal thema's onder uw aandacht die wat ons betreft een plek verdienen in het nieuwe coalitieakkoord:

- **Samenwerking ten behoeve van het Gasnet**: Afspraken rondom onderhoud, vervanging en alternatieve inzet van het Gasnet;
- **Investeren in het energiesysteem:** Versterken van de eigenvermogenspositie van Stedin.

Belang van samenwerking:

- In 2050 wil Nederland vrij zijn van aardgas, de gemeenten hebben hierin de regie. Stedin heeft hierin een volgende rol, maar samenwerking met uw gemeente is zeker van belang. Wij moeten namelijk onderhoud plegen aan de gasleidingen en investeringen doen om het net veilig te houden. Om die reden maakt Stedin inzichtelijk waar gasleidingen de komende jaren mogelijk vervangen moeten worden. Dit geeft partijen inzicht in de natuurlijke momenten voor investeringen en zorgt ervoor dat publieke middelen zorgvuldig ingezet worden.
- Wij maken met de gemeenten en woningcorporaties lokaal afspraken over het (al dan niet) vervangen van de gasnetten. Gasleidingen kunnen in de toekomst tenslotte ook nog worden gebruikt voor duurzaam gas als groen gas of duurzaam opgewekte waterstof. Wanneer een gasnet vervangen moet worden, bekijken we samen of er gekozen kan worden voor een ander, duurzaam alternatief.
- Alleen als een duurzaam alternatief beschikbaar komt, wat ook daadwerkelijk gesteund wordt door solide investeerders, kan eventueel van gasvervanging worden afgezien. Als kritieke randvoorwaarde moeten de leidingen veilig gebruikt kunnen worden tot het moment dat er een duurzaam alternatief beschikbaar is.

Invloed op de samenwerking:

- Stedin moet tijdig betrokken worden bij de plannen die ons net raken. Op deze manier kunnen we investeringen en werkzaamheden zoveel mogelijk op elkaar afstemmen.
- Als er werkzaamheden uitgevoerd moeten worden, bijvoorbeeld het verwijderen van gasleidingen, dan combineren wij bij voorkeur voor meerdere woningen. Dit beperkt de overlast en brengt een kostenvoordeel met zich mee.
- Het is belangrijk om te beseffen dat bij verwijderen van het gasnet voor woningbouw dit definitief is.
- Bij vervangingsinvesteringen is het essentieel om in de periode die hieraan voorafgaat afstemming te hebben met gemeenten over de toekomstplannen. Wanneer er bijvoorbeeld voor een all-electric alternatief wordt gekozen, zouden deze investeringen vermeden kunnen worden.

Investeren in het energiesysteem
De gemeente Ameland is aandeelhouder van Stedin Groep. In uw rol als aandeelhouder is ook het financiële perspectief van netbeheer belangrijk. Stedin werkt hard om de kosten beheersbaar te houden, maar dat neemt niet weg dat Stedin veel moet investeren in het energiesysteem. Door de vele investeringen in het energiesysteem, blijft onze vrije kasstroom de komende jaren naar verwachting negatief. Om op termijn voldoende financiering aan te kunnen blijven trekken, voorzien we daarom dat we in de komende jaren onze eigenvermogenspositie moeten versterken. Naar verwachting zal tijdens de zittingsperiode van de te vormen coalitie hierover beslist moeten worden.
Momenteel worden er verkennende gesprekken gevoerd met de aandeelhouderscommissie (AHC). In de komende periode werken Stedin en de AHC gezamenlijk aan dit vraagstuk. Onderdeel van de gesprekken zijn ook maatregelen die een financieel effect kunnen hebben op de inkomsten en uitgaven van uw gemeente. Vooruitlopend op de gesprekken hierover, verzoeken wij u om bij het opstellen van de begroting van de coalitie prudent te zijn met het inboeken van door Stedin uit te keren dividend. Gezien het voorgaande verzoeken we u om rekening te houden met de mogelijkheid dat de kapitaalbehoefte van Stedin in de nabije toekomst effect kan hebben op de begroting van uw gemeente.

Hoe verder?
Wij hechten zeer aan samenwerking tussen uw gemeente en Stedin. Voorts wensen wij u een vruchtbare formatie toe en vertrouwen erop dat de belangen van het energiesysteem zullen worden meegenomen in het coalitieakkoord en het beleid voor de komende vier jaar. Vanzelfsprekend zijn wij van harte bereid om onze brief toe te lichten en met de onderhandelaars van gedachten te wisselen over specifieke uitdagingen in uw gemeente en de wijze waarop wij de komende jaren kunnen samenwerken.

Met vriendelijke groet,

Maarten Bijl

Bestuurlijk vertegenwoordiger

FUMO
Omgevingsdienst Fryslân

J.W. de Visserwei 10
9001 ZE Grou

(0566) 750 300
www.fumo.nl
info@fumo.nl

PER EMAIL

Aan de leden van:
- de gemeenteraden van de Friese gemeenten;
- Provinciale Staten van Fryslân;
- het algemeen bestuur van het Wetterskip Fryslân.

Grou, 15 april 2026

Kenmerk : 20260415AKN/001
Afdeling : Bedrijfsvoering
Behandeld door : de heer K.P. Derks

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u de ontwerpbegroting 2027 van de FUMO. Wij stellen u in de gelegenheid uw zienswijze over deze ontwerpbegroting naar voren te brengen. Graag ontvangen wij uw zienswijze uiterlijk 22 juni 2026, zodat het algemeen bestuur van de FUMO deze kan betrekken bij de besluitvorming over de FUMO-begroting.

In deze aanbiedingsbrief geven wij u inzicht in waar de FUMO voor staat en lichten wij de hoofdpunten uit de ontwerpbegroting toe. In de volgende alinea's leest u meer over:
- wat de FUMO is en wat de FUMO doet voor de Friese gemeenten, de provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân;
- het ontwikkelperspectief van de FUMO;
- het karakter van deze ontwerpbegroting met een toelichting op de belangrijkste uitzettingen;
- de wijze waarop wij u als raad, Provinciale Staten en algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân actief willen informeren.

Over de FUMO
De FUMO is de omgevingsdienst van en voor Fryslân. Alle gemeenten, de Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân nemen deel in de gemeenschappelijke regeling FUMO. In opdracht van onze twintig deelnemers voert de FUMO taken uit op gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Daarnaast levert de FUMO advies over diverse specialistische onderwerpen.

Wij verwijzen u graag naar de website van de FUMO. Daar vindt u meer informatie over de bijdrage die de FUMO levert voor een gezond, schoon en veilig Fryslân en met dit filmpje krijgt u een snelle impressie. (https://www.fumo.nl/over-de-fumo).

Raden, staten en algemeen bestuur beter in positie
De positie van volksvertegenwoordigende organen binnen een gemeenschappelijke regeling is complex, ook bij de FUMO. Uw invloed beperkt zich in de praktijk vaak tot het indienen van zienswijzen op de ontwerpbegroting, maar juist die rol is van groot belang. De begroting vormt het financiële kader waarbinnen de FUMO haar taken voor de deelnemers uitvoert.

Als deelnemer bent u niet alleen opdrachtgever, maar ook mede-eigenaar van de FUMO. Het algemeen bestuur van de FUMO, feitelijk de ‘vereniging van eigenaren’, stelt jaarlijks de begroting vast.

Naar een robuuste en toekomstbestendige FUMO
Vorig jaar is een beleidsarme begroting voor het jaar 2026 vastgesteld en is rekening gehouden met de financiële positie van deelnemers en keuzes waar overheden voor staan. Daarmee werd in financiële zin een pas op de plaats gemaakt.

Deze pas op de plaats had niet alleen een financiële achtergrond. Onder de deelnemers werd steeds duidelijker dat de deelnemers niet op één lijn zaten en er verschillende beelden en verwachtingen van de FUMO bestonden. Dat maakt het voor de FUMO lastig om aan verschillende verwachtingen te voldoen. Het slagvaardig en effectief uitvoering geven aan de opdrachten van onze deelnemers kwam meer en meer onder druk te staan. Zo creëerden wij, deelnemers en de FUMO, onze eigen teleurstelling.

In de zienswijzen op de ontwerpbegroting 2026 vroeg een aantal raden en provinciale staten hier aandacht voor. In het najaar van 2025 is dan ook een nieuw pad ingeslagen. Er is toegewerkt naar een gezamenlijk draagvlak voor de Friese omgevingsdienst. Dit mondde uit een bestuurlijke conferentie op 29 januari 2026 waarin het algemeen bestuur het fundament heeft gelegd voor een robuuste en toekomstbestendige FUMO.

Tegelijkertijd ligt er de opdracht om de positie van omgevingsdiensten te versterken. Dit vloeit voort uit het rapport Om de leefomgeving van de Commissie Van Aartsen. Voor omgevingsdiensten, en dus ook voor de FUMO, betekent dit dat de FUMO aan robuustheidscriteria moet voldoen. Deze worden wettelijk verankerd. Het algemeen bestuur heeft zich uitgesproken voor een zelfstandige omgevingsdienst van en voor Fryslân en niet voor een fusie met één of meer andere omgevingsdiensten.

Eind 2025 heeft het dagelijks bestuur een interim secretaris/directeur aangetrokken. Op verzoek van het dagelijks bestuur heeft hij in beeld gebracht waar de kwetsbaarheden van de FUMO organisatie liggen. Daarnaast is zijn opdracht om uitwerking te geven aan de versterking en doorontwikkeling van de FUMO. Dit traject zal naar verwachting enkele jaren in beslag nemen. De koers is bepaald, aan het ontwikkelplan wordt nu hard gewerkt.

Vanuit deze basis werkt de FUMO toe naar een organisatie die in 2030 integraal opereert en aantoonbare maatschappelijke meerwaarde levert, in nauwe samenwerking met het bevoegd gezag. Dit markeert een doorontwikkeling waarbij wordt verkend hoe het onderscheid tussen basis- en plustaken zich verhoudt tot een meer integrale uitvoering van taken. Dit vraagt gerichte investeringen en een gefaseerde transitie naar een efficiënte, effectieve en stevig gepositioneerde organisatie.

Dit jaar staat in het teken van voorbereiding, 2027 vormt de investeringsbasis en in 2028–2030 wordt de ambitie concreet uitgewerkt in inrichting en uitvoering.

De ontwerpbegroting op hoofdpunten

De weg naar een robuuste en toekomstbestendige FUMO is vertaald naar de ontwerpbegroting voor het jaar 2027. Deze kent een uitzetting van € 3.2 miljoen. Hieronder lichten wij onderwerpen toe waarvoor extra middelen gevraagd worden. Dit betreft:

- Een bedrag van € 1 miljoen is het gevolg van indexeringen van de kosten voor lonen en prijzen. De FUMO volgt daarbij dezelfde uitgangspunten als gemeenten en de provincie.
- Onze deelnemers vragen ons realistisch te begroten. In afwachting van een onderzoek naar een realistische productiviteitsnorm is deze norm tijdelijk verlaagd op basis van de werkelijke cijfers van 2024 en 2025. Minder productieve uren per fte leiden in 2027 tot een uitzetting van € 300.000.
- Uit de analyse van de interim secretaris/directeur volgt dat de FUMO in vergelijking tot andere omgevingsdiensten een aantal functies op gebied van bedrijfsvoering mist. Versterking is nodig met een omvang van 7 fte, een uitzetting van € 720.000. Werkzaamheden worden nu noodzakelijkerwijs belegd bij medewerkers die daar niet voor zijn toegerust. Dit is merkbaar in de kwaliteit en leidt tot overbelasting, uitval door ziekte en vertrek. De continuïteit onder management en andere functies binnen bedrijfsvoering staat onder druk. Dit maakt de FUMO kwetsbaar en onvoldoende in staat om gericht te werken aan versterking van de organisatie. Versterking van de bedrijfsvoering is een noodzakelijke investering om de doorontwikkeling van de FUMO mogelijk te maken.
- Volgend jaar gaat de FUMO werken met omgevingsadviseurs. Dit betreft een nieuwe functie. De rol van deze omgevingsadviseurs is belangrijk in het licht van de doorontwikkeling van de FUMO. Uit de bestuurlijke conferentie is namelijk naar voren gekomen dat onze deelnemers veel waarde hechten aan een FUMO die goed weet wat er speelt bij de individuele deelnemer en daar vervolgens adequaat op kan inspelen; regionaal maatwerk dus. De omgevingsadviseur is een belangrijke sparringpartner voor de deelnemer, heeft kennis van de milieuvraagstukken die spelen en weet deze te vertalen naar een gerichte inzet van expertise vanuit de FUMO. De omgevingsadviseurs kunnen daarnaast een belangrijke bijdrage leveren aan de milieuparagraaf in de omgevingsplannen van gemeenten. Het betreft een functie waar andere omgevingsdiensten al ervaring mee hebben. Wij ramen de behoefte op 4 fte wat een uitzetting van de begroting betekent van € 400.000.
- Centraal voor de uitvoering van de VTH-taken is het zaaksysteem. Dit jaar wordt het zaaksysteem (verplicht) opnieuw aanbesteed. De keuze voor het nieuwe zaaksysteem wordt rond de zomer verwacht. In het najaar volgt de implementatie en de migratie van alle gegevens uit het huidige naar het nieuwe zaaksysteem. In 2027 houden wij rekening met een productieverlies van € 300.000 (incidenteel). Alle medewerkers in het primaire proces werken intensief met het zaaksysteem. Zij zullen goed geïnstrueerd moeten worden om zorgvuldig te werken met dit nieuwe systeem. Deze zorgvuldigheid is belangrijk voor de betrouwbaarheid van het systeem.
- Het algemeen bestuur van de FUMO heeft de Meerjarenagenda Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) vastgesteld. In 2026 worden de uren voor ZZS gedekt uit het regionale programma, waardoor deze inzet ten koste gaat van de reguliere controles bij bedrijven. Het voorstel is om hier in 2027 geoormerkte uren voor te begroten, zodat de FUMO controles kan uitvoeren overeenkomstig de streefwaarde die door de deelnemers in de Uitvoerings- en handhavingsstrategie is vastgelegd. Dit leidt tot een uitzetting van € 230.000.

De totale omvang van de begroting 2027 komt op een bedrag van € 26.6 miljoen. De bijdrage van uw organisatie vindt u in bijlage 1 van de ontwerpbegroting. De bijdragen van deelnemers aan de FUMO verschillen, omdat de aard en omvang van de opdracht van deelnemers aan de FUMO verschilt. Naast een toename van de bijdrage als gevolg van bovenstaande onderdelen, kan bij uw organisatie sprake zijn van een toe- of afname van de bijdrage als gevolg van inbreng of afname van uren voor taken.

Informeren van raden, staten en het algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân
De FUMO bevindt zich in een dynamische fase. Een nieuwe koers, nieuwe uitdagingen en noodzakelijke versterking vormen een complex geheel. Wij zijn graag bereid een nadere toelichting te geven en uw vragen te beantwoorden. Bij uw griffie is dit aangeven. Een aantal gemeenten heeft inmiddels al aangegeven daar gebruik van te willen maken.

Ook kunt u gebruik maken van twee algemene informatiebijeenkomsten. Deze vinden plaats op

- dinsdag 19 mei 2026 van 19.30 – 21.00 uur
- woensdag 27 mei 2026 van 19.30 – 21.00 uur

U bent dan welkom bij de FUMO, J.W. de Visserwei 10, 9001 ZE Grou. Wij stellen het op prijs als u zich aanmeldt. Dit kan via bestuur@fumo.nl.

Tot slot
Wij nodigen u nogmaals uit uw zienswijze te geven op ontwerpbegroting FUMO 2027.
U wordt verzocht een eventuele zienswijze uiterlijk op 22 juni 2026 per e-mail toe te zenden via bestuur@fumo.nl.

De behandeling van de begroting 2027 vindt plaats in de vergadering van het algemeen bestuur van de FUMO op 10 september 2026.

Met vriendelijke groet,
het dagelijks bestuur van de FUMO

Irona Groeneveld,
voorzitter

Jan Willem Strebus,
secretaris/directeur

FUMO
Omgevingsdienst Fryslân

(Ontwerp) Begroting 2027

April 2026

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

1 Inleiding

In 2027 zetten de deelnemers en de FUMO een gezamenlijke stap om de FUMO te laten uitgroeien tot een **robuuste, toekomstbestendige kennisorganisatie** voor de fysieke leefomgeving in Friesland. Vertrekpunt is de bestuurlijke ambitie zoals besproken in de gezamenlijke bijeenkomst: de FUMO vervult een **meer onafhankelijke, gezaghebbende rol** richting het bevoegd gezag, met ruimte voor intensievere samenwerking en wederzijds begrip voor ieders rol en belang.

Binnen Friesland is het uitgangspunt dat we toewerken naar **meer uniformiteit en regionaal programmeren** van de VTH opgave. Samen met de partners worden de gezamenlijke ambities vertaald naar de praktijk, zodat kennis en capaciteit beter worden gedeeld en ingezet. Doel is om de beschikbare middelen **efficiënt en effectief** in te zetten, door fragmentatie te verminderen en waar mogelijk regionaal samen op te trekken.

Om dit te realiseren, zet de FUMO in 2027 in op drie versterkingslijnen:

1. Samenwerking en programmering in Friesland

- Versterken van de samenwerking tussen deelnemers en FUMO, gericht op gezamenlijke programmering op gebied van de fysieke leefomgeving het realiseren.
- Uniforme werkafspraken en het delen van specialistische kennis.

2. Digitalisering en datagedreven werken

- Verdere digitalisering van processen, inclusief het optimaal benutten van VTH systemen en koppelingen, zodat informatie één keer wordt vastgelegd en Friese partners tijdig en betrouwbaar geïnformeerd zijn.
- Opbouwen van een stevige functie op het gebied van **data en informatiebeheer**, zodat sturing (door deelnemers én FUMO) meer gebaseerd is op actuele cijfers, trends en risico's.
- Ontwikkelen van dashboards en rapportages die uniform beschikbaar zijn voor alle deelnemers, als basis voor regionaal programmeren en verantwoording.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

3. Cultuur- en organisatieontwikkeling FUMO

- Doorontwikkeling van de FUMO naar een **volwassen, lerende organisatie** met helder leiderschap, rolvastheid en verantwoordelijkheid op de juiste plekken.

- Gerichte investering in medewerkers en leidinggevenden, zodat de FUMO zichtbaar en herkenbaar is als onafhankelijk, deskundig partner met gezag en vertrouwen.

- Versterken van de interne samenwerking, het eigenaarschap en de dienstverlenende houding, passend bij de rol van kennisorganisatie en partner in de Friese opgaven.

Deze opgave vraagt in 2027 om **gerichte investeringen in de organisatie** (capaciteit, digitalisering, informatiebeheer en ontwikkeling van medewerkers en leiders). Dit is noodzakelijk om de FUMO in staat te stellen haar rol **adequaat, rechtmatig en met gezag en vertrouwen** te vervullen. De investering wordt daarmee gezien als een bijdrage aan de **gezamenlijke opgaven** van de Friese overheden in de fysieke leefomgeving en aan het voldoen aan de landelijke eisen voor een robuuste Omgevingsdienst.

Voor de omslag naar een proactieve, zelfbewuste organisatiecultuur en VTH uitvoeringsorganisatie. Is de strategie:

- samenhang en richting (van output naar outcome);

- informatiegestuurd werken en digitalisering;

- professioneel leiderschap en consistente aansturing;

- vertrouwen en samenwerking tussen FUMO, bevoegd gezag en ketenpartners.Met de investeringen die noodzakelijk zijn op een opwaartse lijn te creëren realiseren wij:

- bouwen aan vertrouwen;

- efficiëntie winst bij FUMO en partners;

- innoverende processen;

- versterking samenwerking;

- de basis op orde;

- korte lijnen en duidelijkheid;

- voorspelbaarheid en continuïteit;

- kwaliteit verbetering;

- rechtmatigheid;

- stabiliteit op gebied van P&O en organisatie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

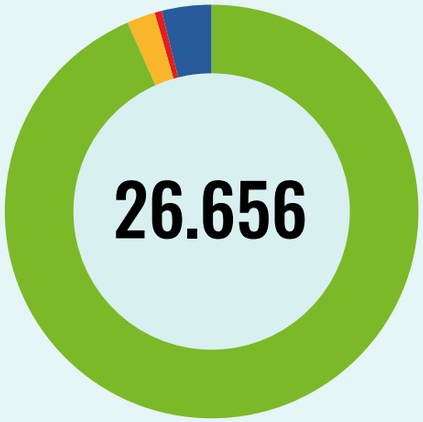
Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

2 In één oogopslag

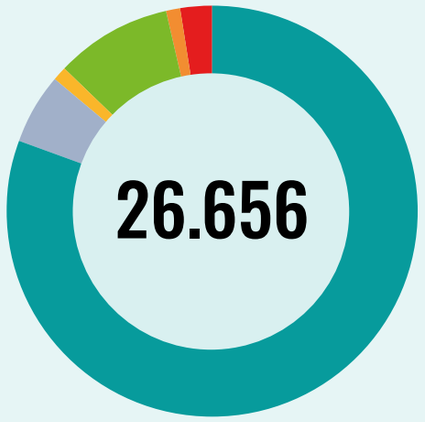
Totale baten

- Deelnemersbijdrage
- SPUK baten
- Financiële baten
- Overige baten

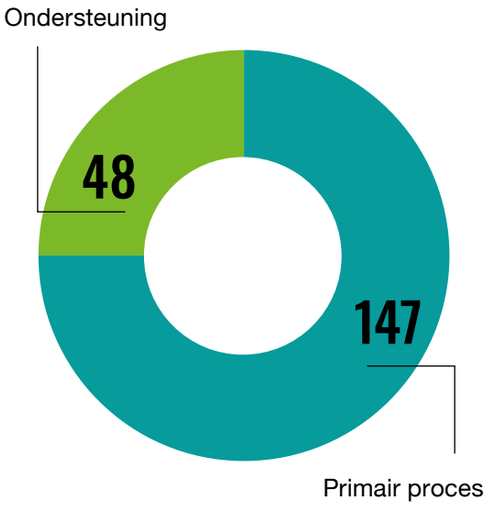

Totale lasten

- Personeelskosten
- Overige personeelskosten
- Kapitaallasten
- Bedrijfsvoeringskosten
- Onvoorzien
- Ontwikkelkosten

Begrote formatie

24,9 mln
Deelnemersbijdrage

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

3 Managementsamenvatting

In deze begroting worden de belangrijkste beleidsmatige, operationele en organisatorische ontwikkelingen geschetst die in 2027 van invloed zijn op de uitvoering van de taken van de FUMO. De omgeving waarin de FUMO opereert blijft sterk in beweging door nieuwe wet- en regelgeving, maatschappelijke opgaven en toenemende eisen aan kwaliteit, samenwerking en informatievoorziening. Tegelijkertijd groeit de behoefte aan een robuuste, professionele en toekomstbestendige omgevingsdienst.

Beleidsmatige ontwikkelingen

In 2027 bouwt de FUMO voort op het uitvoeringsprogramma VTH 2026 en de Uitvoerings- en handhavingsstrategie Fryslân 2025–2028. De uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving wordt verder versterkt en geprofessionaliseerd, in lijn met adviezen voortkomend uit het Interbestuurlijk Programma VTH (IBP-VTH). De focus ligt op uniforme, risicogerichte en kwalitatief hoogwaardige uitvoering, ondersteund door digitale informatievoorziening, kennisontwikkeling en samenwerking binnen het VTH-netwerk.

Nieuwe en gewijzigde wet- en regelgeving hebben directe gevolgen voor de uitvoering. De Wet veilige jaarwisseling introduceert nieuwe gemeentelijke bevoegdheden en heeft impact op toezicht en handhaving op vuurwerkopslagen en -verkooppunten. Daarnaast leidt de verwachte wijziging van het asbeststelsel per 2027 tot een aanzienlijke toename van vergunningplichtige bedrijven en toezichtslasten, terwijl ook tijdige keuzes nodig zijn over capaciteit en systemen door de overgang naar het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Verder vraagt de toenemende aandacht voor risico's rond staalslakken om versterking van kennis en toezicht.

Strategische thema's zoals circulaire economie, zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) en de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0 bepalen mede de koers. De FUMO investeert in kennisopbouw en samenwerking om deelnemers goed te kunnen ondersteunen bij hun beleidsambities. De aanpak van ZZS wordt in 2027 verder uitgebouwd en structureel ingebed, waarbij het belang van zichtbaarheid en continuïteit van toezicht wordt benadrukt. Door de actualisatie van de kwaliteitscriteria wordt de adviserende rol van de FUMO in het fysieke domein verder versterkt, onder meer via de inzet van omgevingsadviseurs.

Door de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0 wordt de adviserende rol van de FUMO in het fysieke domein versterkt. Voor een goede uitvoering worden in 2027 extra functies ingezet, waaronder omgevingsadviseurs, die nauw samenwerken met de deelnemers bij het opstellen van omgevingsplannen en thema's als circulaire economie en energie. Deze versterking van capaciteit en deskundigheid draagt bij aan een uniforme, hoogwaardige uitvoering van VTH-taken en beleidsadvisering.

Operationele ontwikkelingen

In 2027 zet de FUMO in op verdere professionalisering van het toezicht en de handhaving. Er wordt een audit gestart met daarin extra aandacht voor het preventief voorkomen van overtredingen. Bestaande toezichtvormen zoals ketentoezicht en dronetoezicht worden verder versterkt met investeringen in kennis en processen om de kwaliteit en robuustheid te waarborgen. Energietoezicht blijft een basistaak en wordt voortgezet met de extra gelden vanuit de SPUK-gelden tot en met 2027.

Het nieuwe risicomodel I-GO wordt na een pilotfase structureel geïmplementeerd, zodat toezicht effectiever en meer risicogestuurd kan worden ingezet. Ook het actualisatieprogramma voor vergunningen wordt voortgezet, met nadruk op samenwerking tussen vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Organisatorische ontwikkelingen

Om de groeiende en complexere opgaven duurzaam te kunnen blijven uitvoeren, werkt de FUMO toe naar een zelfstandige en robuuste organisatie. De afgelopen jaren is gebleken dat de huidige slanke inrichting van de bedrijfsvoering kwetsbaar is. In 2027 wordt daarom ingezet op versterking van de afdeling bedrijfsvoering, zodat de primaire processen beter worden ondersteund en de organisatie blijvend kan voldoen aan externe eisen.

Daarnaast staan belangrijke ontwikkelingen op het gebied van huisvesting, wagenpark en personeelsbeleid op de agenda. De voorgenomen nieuwbouw biedt een toekomstbestendige oplossing voor structurele knelpunten in de huidige huisvesting. Op het gebied van personeel en organisatie ligt de nadruk op het creëren van interne rust, duidelijke sturing en professioneel leiderschap. Door te investeren in medewerkers, cultuur en organisatieontwikkeling wordt gewerkt aan continuïteit, wendbaarheid en aantrekkelijkheid als werkgever.

Informatisering en automatisering

De verdere digitalisering en professionalisering van de informatievoorziening vormen een belangrijke randvoorwaarde voor de uitvoering van de taken. In 2027 werkt de FUMO op basis van de vastgestelde Informatievisie 2024–2028 aan uniformering, datagedreven werken en het borgen van wet- en regelgeving in het digitale domein. De implementatie van een nieuw zaaksysteem, de doorontwikkeling van het datawarehouse en de inzet van AI dragen bij aan kwaliteit en efficiëntie, maar vragen ook om structurele aandacht voor beheer, informatiebeheer en deskundigheid.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Financieel

OMSCHRIJVING (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING		MUTATIE
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**3.386**	**15,7%**
Gemeenten	14.382	16.730	2.347	16,3%
Provincie	7.112	8.151	1.039	14,6%
Wetterskip	47	47	0	0,0%
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**0**	**0,0%**
Financiële baten	**150**	**100**	**-50**	**-33,3%**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**-104**	**-9,3%**
Totale lasten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Personeelskosten	**19.160**	**21.493**	**2.333**	**12,2%**
Primair proces	13.518	15.115	1.597	11,8%
Overhead	4.813	5.562	749	15,6%
DVO's	828	816	-12	-1,5%
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**142**	**10,3%**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**34**	**14,2%**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**259**	**11,8%**
ICT-kosten	824	927	103	12,5%
Huisvestingskosten	732	834	102	14,0%
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	54	8,5%
Onvoorzien	**105**	**258**	**152**	**144,7%**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**386**	**141,7%**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**-75**	**-100,0%**

Tabel 1. exploitatiebegroting

De totale omvang van de begroting neemt toe met € 3,2 mln. (13.8%)

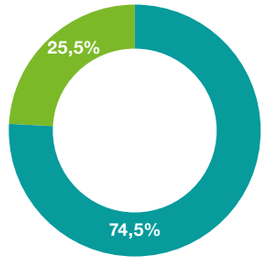
Hierin zijn de volgende ontwikkelingen meegenomen:

- Indexeringen op basis van CPB
- 4 Omgevingsadviseurs
- Versterken Ketentoezicht
- Verlagen productiviteitsnorm (in afwachting van onderzoek)
- Robuuste Bedrijfsvoering
- Implementatie zaaksysteem
- Arbeidsmarktcampagne
- Kosten Vakoverleg
- Post onvoorzien naar 1% van de begroting
- Verlagen verwachte renteopbrengst
- Bedrijfsvoeringskosten (wagenpark, huisvesting, ICT)

FTE

Afdeling	Begrote formatie
Primair proces	146,9
Ondersteuning	48,5
Totaal FUMO	**195,4**

Tabel 2. FTE

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

4

De bestuurlijke behandeling

In onderstaand overzicht ziet u de afgesproken P&C cyclus 2026, waar de ontwerpbegroting 2027 deel van uitmaakt.

Januari
29 januari: Bestuurdersconferentie

Februari
13 februari: Extra informele sessie AB, behandelen kaderbrief (contouren ontwerpbegroting 2027)

Maart
19 maart: DB ontwerpbegroting 2027

April
9 april: AB ontwerpbegroting 2027
13 april: Verzending ontwerpbegroting 2027 voor zienswijze

Juni
22 juni: Einde zienswijze

Juli

Augustus
27 augustus: DB ontwerpbegroting 2027
Reactienota zienswijze begroting AB

September
10 september: AB vaststellen begroting 2027

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

5

Algemene ontwikkelingen

In dit hoofdstuk behandelen we een aantal ontwikkelingen die mogelijk van invloed zijn op onze taakuitvoering in 2027.

5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen

5.1.1 Uitvoering en handhaving 2027

In 2027 gaat de FUMO verder bouwen op het uitvoeringsprogramma VTH 2026 en de Uitvoerings- en handhavingsstrategie Fryslân (2025–2028). De focus ligt op een efficiënte en robuuste uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving, in lijn met landelijke kaders uit het IBP-VTH. Digitale informatievoorziening, kennisontwikkeling en samenwerking binnen het VTH-netwerk worden verder versterkt, zodat processen uniform, risicogericht en kwaliteitsbewust verlopen. Hiermee waarborgt de FUMO dat de taken professioneel worden uitgevoerd en inspeelt op technologische en maatschappelijke ontwikkelingen.

5.1.2 Wet- en regelgeving en nieuwe bevoegdheden

Wet veilige jaarwisseling

Op 1 juli 2025 is de Wet veilige jaarwisseling aangenomen. Deze wet introduceert een landelijk vuurwerkverbod voor consumenten. Alleen gemeenten kunnen nog ontheffingen verlenen aan verenigingen en stichtingen voor het afsteken van vuurwerk tijdens de jaarwisseling. Dit betreft een nieuwe bevoegdheid, waardoor gemeenten hun processen moeten inrichten op het ontvangen en beoordelen van aanvragen én op toezicht en handhaving van de bijbehorende voorschriften.

Ook verbiedt de nieuwe wet F2-vuurwerk voor consumenten. Dit heeft gevolgen voor het aantal vuurwerkopslagen en -verkooppunten. Omdat vuurwerk nog uitsluitend aan verenigingen en stichtingen met een ontheffing mag worden

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

verkocht, is de verwachting dat het aantal opslag- en verkooppunten sterk zal afnemen. In het Vuurwerkbesluit zijn hierover geen nadere regels opgesteld; de markt bepaalt waar de resterende verkooppunten zich zullen vestigen.

Mogelijke rol FUMO (vanaf 2026)

De FUMO beschikt over expertise die nauw aansluit bij het beoordelen van ontheffingsaanvragen, vergelijkbaar met aanvragen voor bedrijfsmatige vuurwerkontbranding. Vanuit deze deskundigheid kan de FUMO:

- meedenken en adviseren over integraal, bij voorkeur Friesland-breed beleid (mogelijk in samenwerking met de Veiligheidsregio);
- adviseren over het (onder voorwaarden) toestaan van ontheffingen en toezicht en handhaving bij vuurwerkontbrandingen.

Indien gemeenten besluiten deze nieuwe bevoegdheden (gedeeltelijk) als plustaak bij de FUMO onder te brengen, leidt dit tot een aanzienlijke toename van de benodigde uren.

Toezicht vuurwerkopslagen en -verkooppunten (basistaak)

Naar verwachting daalt het aantal opslag- en verkooppunten van F2-vuurwerk door het landelijke verbod. Dit heeft gevolgen voor de benodigde toezichturen (voor- en verkoopcontroles). Wel blijven enkele verkooppunten noodzakelijk om verenigingen en stichtingen met een ontheffing te kunnen voorzien van vuurwerk.

Asbest toezicht

Het asbeststelsel in Nederland gaat veranderen. Naar verwachting worden de Arbeidsomstandighedenwet en het Arbeidsomstandighedenbesluit per 1 januari 2027 aangepast vanwege een nieuwe Europese richtlijn. Dit heeft grote impact op de basistaak asbest voor omgevingsdiensten.

Alle bedrijven die bij sloopwerkzaamheden aan asbest kunnen worden blootgesteld, moeten hiervoor een vergunning aanvragen. Dat betekent dat naast de huidige 260 gecertificeerde asbestsaneerders, mogelijk nog veel meer andere bedrijven een vergunning nodig hebben. Hierdoor neemt het aantal meldingen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) mogelijk sterk toe en is extra toezicht nodig.

De Arbeidsinspectie benadrukt het belang van een goede gegevensuitwisseling tussen overheden, omdat toezichtsinformatie van omgevingsdiensten invloed heeft op de vergunningverlening.

Met het verdwijnen van het Landelijk Asbestvolgsysteem en de volledige overstap naar het DSO zijn tijdige beleidskeuzes nodig over capaciteit, benodigde systemen en de herijking van het uitvoeringsprogramma.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Staalslakken

Staalslakken zijn bijproducten van het productieproces van staal en bestaan uit mineralen en metaal resten. Het verantwoord verwerken en opslaan van staalslakken is belangrijk om milieuschade te voorkomen. Landelijk is er steeds meer aandacht voor de risico's rondom het gebruik van staalslakken. Nieuwe landelijke regelgeving en tijdelijke verboden of vergunningplichten rondom de toepassing van staalslakken leiden naar verwachting tot een grotere toezichtsopgave voor omgevingsdiensten. Vanwege het verhoogde risico - waaronder uitloging van metalen, aantasting van bodemkwaliteit en het beperkte zicht op toepassingslocaties – wil de FUMO, in afstemming met de deelnemers, de komende jaren verkennen hoe toezicht op staalslakken kan worden versterkt door het opbouwen van kennis en specialistische vaardigheden.

5.1.3 Strategische thema's en beleidskaders

Circulaire economie

Nederland streeft ernaar – in het kader van de Europese klimaatdoelstellingen in 2050 – volledig circulair te zijn en in 2035 het grondstoffengebruik met vijftig procent te verminderen. Om in dit actuele thema een rol te vervullen en van toegevoegde waarde te zijn voor de deelnemers, moet de FUMO haar kennis op dit gebied verder ontwikkelen.

Provincie Fryslân heeft ambitieuze doelen voor de transitie naar een circulaire economie. In dit kader stimuleert de provincie bedrijven om circulair te werken, waarbij ook gemeenten en lokale bedrijven worden betrokken. Er wordt nauw samengewerkt met de Vereniging Circulair Friesland (VCF) en Omgevingsdienst NL. Daarnaast wordt de verbinding met de overige Noordelijke Omgevingsdiensten opgezocht.

Los van de provincie voeren de Friese gemeenten projecten uit om bedrijven te ondersteunen bij de overstap naar circulaire producten en diensten. Vroegtijdige betrokkenheid van de FUMO bij deze initiatieven vergroot de kans op succes.

Het bedrijfsleven heeft het bestuur van de FUMO opgeroepen structureel te investeren in een sterke VTH-keten, die noodzakelijk is voor het realiseren van politiek-bestuurlijke ambities en het versnellen van circulaire initiatieven binnen het kader van VTH.

Kwaliteitscriteria 3.0

In 2027 gaat de FUMO werken met omgevingsadviseurs. Dit betreft een nieuwe functie binnen de organisatie en vormt een belangrijke stap in de verdere doorontwikkeling van de FUMO. Uit de bestuurlijke conferentie is gebleken dat deelnemers veel waarde hechten aan een organisatie die goed zicht heeft op wat er lokaal speelt en hier adequaat op kan inspelen. Regionaal maatwerk staat daarbij centraal.

De omgevingsadviseur vervult hierin een sleutelrol. Als sparringpartner voor deelnemers beschikt deze over kennis van actuele milieuvraagstukken en weet deze te vertalen naar een gerichte inzet van expertise vanuit de FUMO. Daarnaast leveren de omgevingsadviseurs een belangrijke bijdrage aan de milieuparagraaf binnen de omgevingsplannen van gemeenten en aan bredere thema's zoals circulaire economie en energie.

Deze ontwikkeling sluit aan bij de actualisatie van de kwaliteitscriteria 3.0, die gelden voor de periode 2025-2026 en in 2027 worden herzien. De aanpassingen richten zich met name op deskundigheidsgebied 23: 'Advisering fysieke leefomgeving', waarbij de rol van advisering binnen het omgevingsbeleid wordt versterkt. Daarbij worden bepaalde taken verplicht belegd bij omgevingsdiensten, in plaats van facultatief. Dit vraagt om regionale afstemming over het niveau waarop taken worden uitgevoerd en om een passende inrichting van de organisatie per 2027.

De inzet van omgevingsadviseurs past binnen deze ontwikkeling en sluit aan bij ervaringen van andere omgevingsdiensten. Met het structureel opnemen van deze functie komt het separate budget voor de implementatie van de Omgevingswet te vervallen, evenals de eerder benoemde functie van adviseur Omgevingswet.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

ZZS-aanpak in meerjarenperspectief

Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS) vormen ernstige risico's voor de gezondheid van mens en milieu. Om deze risico's te beperken, zijn op Europees en nationaal niveau wettelijke kaders opgesteld die gericht zijn op het reduceren, minimaliseren en waar mogelijk elimineren van het gebruik en de uitstoot van ZZS. Een belangrijk aanvullend kader is de Kaderrichtlijn Water (KRW), die extra eisen stelt aan de chemische en ecologische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater. Dit vraagt om aanvullende inspanningen van alle betrokken partijen. Bedrijven, bevoegde gezagen en omgevingsdiensten vervullen hierin een actieve en structurele rol. De aanpak van ZZS is dan ook een integraal onderdeel van het Uitvoerings- en Handhavingsbeleid van de Friese bevoegde gezagen, dat gericht is op het realiseren van een gezonde en veilige leefomgeving voor iedereen.

In 2027 wordt de opgezette kennisinfrastructuur rond ZZS verder uitgebouwd. De in 2026 uitgezette actielijnen worden daarbij gecontinueerd en doorontwikkeld, in nauwe samenwerking met partners zoals Wetterskip, RIVM, ILT en ODNL. Waar in 2026 is gestart met een risico- en branchegerichte inventarisatie en onderzoek naar de aanwezigheid, het gebruik en de uitstoot van ZZS, ligt in 2027 de nadruk op verdere investeringen in kennisopbouw, verbeterde data- en informatievoorziening en het behouden en versterken van capaciteit om de complexe regelgeving adequaat uit te voeren. Zo zetten we maximaal in op meer bewustwording en een betere naleving en handhaving van het voorzorgsbeginsel, de zorgplicht en de minimalisatieverplichting.

In 2027 gaat de FUMO de uren voor ZZS dekken uit de collectieve uren. In 2026 is er in samenspraak met de deelnemers voor gekozen om de uren te dekken uit het regionale programma. Op incidentele basis vindt de FUMO dit een goede oplossing, op structurele basis echter niet.

Binnen het toezicht- en handhavingsprogramma is namelijk een urenraamwerk opgesteld om de afgesproken controlefrequentie (streefwaarde) te behalen, gebaseerd op kengetallen per bedrijf en overeengekomen frequenties.

Hoewel de inzet op ZZS inhoudelijk belangrijk is, is het onwenselijk om deze capaciteit structureel te dekken uit het regionale programma. De onttrekking van 3.000 uur betekent dat 50% van het regionale urenbudget (3.000 van 6.000 uur) niet meer beschikbaar is voor regionale themacontroles en branchegerichte inzet.

Minder bedrijfsbezoeken heeft ook invloed op de effectiviteit. Toezicht werkt niet uitsluitend doordat overtredingen worden vastgesteld, maar ook door de preventieve werking: de zichtbaarheid van toezicht en de reële kans op controle stimuleren naleving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Daarbij geldt voor toezicht in het algemeen dat meer inspecties leiden tot meer zicht op afwijkingen en risico's; minder inspecties betekent dus niet automatisch minder overtredingen, maar vaak vooral minder waarneming en minder grip. Dit is extra relevant omdat opvolging na signalen (bijvoorbeeld hercontrole of waarschuwing) aantoonbaar bijdraagt aan het voorkomen van herhaling en het versterken van naleving. (bron: Handhaven in het duister, Algemene Rekenkamer, 2021)

Daarom is het verstandig om ZZS als aanvullende opgave apart en herkenbaar te financieren, zodat het regionale toezichtprogramma in stand blijft voor thematische en branchegerichte inzet en de afgesproken controlefrequentie haalbaar blijft.

5.1.4 Operationele ontwikkelingen en toezichtprojecten

Preventief toezicht (audit)

In 2027 wordt een audittraject 'preventief toezicht' opgezet met de focus op het voorkomen van overtredingen. Deze aanpak wordt toegepast bij een select aantal bedrijven die werken met gevaarlijke stoffen en kan daarnaast worden ingezet bij ZZS-controles.

Het betreft drie tot vier bedrijven die dicht tegen de Seveso-grens aanliggen, maar net niet onder de Seveso-richtlijn vallen. Voorheen vond bij deze bedrijven standaard extra toezicht plaats op de omgang met gevaarlijke stoffen en de monitoring van hoeveelheden. Het nieuwe preventieve toezicht vormt een verdieping: het stimuleert bedrijven om actief aandacht te besteden aan veiligheid.

Daarnaast lopen nieuwe toezichthouders mee met ervaren collega's, om inzicht te verwerven in de processen en werkwijzen van deze bedrijven.

Bij elke audit wordt een vergunningverlener betrokken om kennis en ervaring uit te wisselen, de vergunningzijde te belichten en te beoordelen of aanvullende voorschriften wenselijk zijn. Indien nodig kunnen specialisten worden ingeschakeld voor specifieke kennisgebieden.

Energietoezicht

Energietoezicht is een basistaak. Daarnaast is het energietoezicht uitgebreid met extra taken die worden gefinancierd vanuit de zogenoemde SPUK-gelden. Deze middelen zijn toegekend tot en met 2027. Voor 2027 staat daarmee vast dat de gelden beschikbaar zijn en dat de FUMO hiervan gebruik kan maken.

Over de wijze waarop de extra taken na 2027 worden voortgezet, bestaat op dit moment nog onzekerheid. ODNL heeft in de nieuwsbrief Energiebesparing 38 aangegeven dat het Ministerie van Klimaat en Groene Groei werkt aan een opvolger van de SPUK-THE. Vaststaat dat er een vervolg komt, maar de precieze vorm daarvan is nog niet bekend.

De FUMO heeft veel kennis opgebouwd binnen het thema energietoezicht en er zijn significante resultaten behaald bij gecontroleerde bedrijven. Om deze lijn door te kunnen trekken - en met de klimaatdoelstellingen in het achterhoofd - is verdere investering in kennis en kwaliteit essentieel.

Ketentoezicht

In de komende jaren ligt de focus binnen het ketentoezicht op het verder versterken van de kwaliteit en robuustheid. Om te voldoen aan de geldende kwaliteitscriteria is het noodzakelijk om te investeren in een structurele kennisontwikkeling, vaardigheden en capaciteit binnen het team. Dit vraagt om gerichte opleidingen, het blijven opdoen van ervaring en het borgen van voldoende personele inzet. We gaan graag met onze deelnemers in gesprek om een Meerjaren aanpak Ketentoezicht te ontwikkelen. Ook nemen we onze deelnemers in (tussentijdse) rapportagemomenten graag mee in de bijdrage die ketentoezicht levert aan het bereiken van onze gezamenlijke doelen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Totdat de robuuste basis volledig is gerealiseerd, wordt, volgens de opgestelde intentieverklaring, samengewerkt met de Omgevingsdienst Groningen op het gebied van ketentoezicht. Deze samenwerking ondersteunt in het opvangen van knelpunten in capaciteit, het delen van expertise en het waarborgen van een uniforme en kwalitatief hoogwaardige aanpak binnen de noordelijke regio.

Dronetoezicht

De FUMO is al enkele jaren bezig met de ontwikkeling en implementatie van dronetoezicht. De behaalde resultaten zijn veelbelovend en vormen een waardevolle aanvulling op het toezichts- en handhavingsdomein. Het dronetoezicht breiden we verder uit, waarvoor investering in de ontwikkeling van processen en in de training van personeel noodzakelijk is.

Boa domein II (grijze wetgeving):

De komende jaren ligt de focus op het versterken van de kwaliteit en robuustheid van de strafrechtelijke handhaving. De huidige versnippering van BOA-taken die zijn belegd bij toezichthouders belemmert een slagvaardige inzet en effectieve samenwerking met ketenpartners. Daarom wordt gestreefd naar het bundelen van deze taken in een duidelijk gepositioneerde fulltime functie binnen HR21 en het functieboek. Dit waarborgt continuïteit, kennisontwikkeling en duidelijkheid richting partners en bevoegde gezagen. Door te werken met fulltime Boa’s worden bovendien de opleidingskosten verlaagd, omdat minder medewerkers her- en bijscholing nodig hebben. Bij de ontwikkeling van de functie is aandacht voor onderwerpen als ondermijning, OSINT (Open Source Intelligence) en een toekomstgerichte bijdrage binnen de strafrechtketen.

LVS-Tool

De Landelijke VTH- en Signaleringssysteem-tool is een digitale ondersteuning voor toezicht, meldingen en oplevercontroles. Binnen deze tool is het onderdeel risicogericht beoordelen van meldingen gekoppeld aan de wijze en planning van toezicht en oplevercontrole. Voor meldingen is deze functionaliteit echter nog niet uitgewerkt voor de FUMO. De mogelijkheden voor risicogericht beoordelen van meldingen hangen één-op-één samen met het uitvoeren van oplevercontroles. Hiervoor wordt gezamenlijk een projectplan opgesteld, waarin de FUMO verschillende opties onderzoekt om inzicht te krijgen in zowel de mogelijkheden als de beperkingen van de tool.

5.1.5 Toezicht en implementatieprojecten

Nieuw risicomodel (I-GO)

In 2026 vindt de pilot van het nieuwe risicomodel I-GO plaats. De ervaringen en bevindingen uit deze pilot vormen de basis voor de implementatie van het model in 2027, zodat het structureel kan worden ingezet binnen het toezicht- en handhavingsproces.

Voor de voorbereiding en succesvolle invoering zijn structurele uren benodigd. Deze uren worden ingezet voor het inrichten van processen, het monitoren van de uitvoering en het borgen van kennis binnen de organisatie. Op deze manier kan het risicomodel vanaf 2027 effectief bijdragen aan een doelmatige en risico-gebaseerde uitvoering van het toezicht.

Aanvullende toezichtstaken Omgevingswet

De onderstaande taken betreffen toezichtactiviteiten die op grond van de Omgevingswet uitgevoerd moeten worden, maar momenteel nog niet (volledig) plaatsvinden. Voor de uitvoering hiervan is voldoende inzet van uren noodzakelijk.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gesloten bodemenergiesystemen

Binnen de Omgevingswet is het beheren en controleren van Gesloten Bodemenergie Systemen (GBES) een taak voor de FUMO. GBES-installaties vallen niet onder het reguliere controleregime voor gangbare milieubelastende activiteiten. Na de oplevering van een installatie volstaat in de meeste gevallen een administratieve controle, die periodiek (bijvoorbeeld eens per meerdere jaren) wordt uitgevoerd.

Voor de uitvoering kijkt de FUMO naar de ervaringen van andere Omgevingsdiensten: bij ongeveer 10% van de meldingen vindt een fysieke controle plaats, wat in Friesland neerkomt op circa 21 controles, verdeeld over de gemeenten. Voor deze controles is een kengetal van 12 uren per type B-bedrijf gehanteerd, wat voor 2026 neerkomt op een totaal van 252 uren.

Een controle vindt tijdens de aanleg van de installatie plaats, waarbij de FUMO zowel administratieve als fysieke aspecten beoordeelt. In 2027 stijgt naar verwachting het aantal GBES-installaties; bij het opstellen van beleid wordt hier rekening mee gehouden. Daarnaast bespreekt de FUMO dit onderwerp in het Noordelijk Kennismakelaarsoverleg om afstemming en verdere uitvoering te waarborgen.

Snoeihout, rietsluik en paasvuren

De beleidsnotitie over de verbranding van snoeihout en rietsluik is verlengd tot 31 december 2026. Met de invoering van de Omgevingswet is de toezichttaak voor de naleving van deze notitie bij de FUMO komen te liggen. Omdat sommige gemeenten de notitie hebben overgenomen en andere niet, verschilt de uitvoering per gemeente. Voor deze taak zijn in de begroting uren opgenomen, zodat administratieve controles en bijbehorende werkzaamheden structureel worden uitgevoerd. Dit betekent hetzelfde voor snoeihout en paasvuren. Voor 2027 betekent dit dat FUMO de bestaande toezicht- en administratieve werkzaamheden kan voortzetten binnen de huidige formatie, terwijl voorbereidingen worden getroffen voor eventuele nieuwe of aangepaste beleidskaders na afloop van de notitie.

Lithiumhoudende energiedragers en opslagsystemen

Voor 2027 wordt verwacht dat lithiumhoudende energiedragers en opslagsystemen aan het BAL worden toegevoegd. De taak voor toezicht en beheer gaat daarbij van de gemeenten over naar de FUMO. De FUMO bereidt zich hier inhoudelijk op voor en organiseert de voorbereiding en bijbehorende opleidingen organisatiebreed om efficiëntie te bevorderen en kosten te besparen.

Daarnaast wordt verwacht dat het aantal locaties met deze energiedragers en opslagsystemen de komende jaren zal toenemen. Dit betekent een groei in het aantal toezicht locaties, meldingen en vergunningaanvragen, wat ook leidt tot een toename van de vraag naar specialistisch advies om de externe veiligheid van de leefomgeving te waarborgen.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Actualisatieprogramma

De afdeling Vergunningverlening voert primair het actualisatieprogramma uit. Voor 2026 is het noodzakelijk om toezicht en handhaving meer te betrekken bij het programma en actief mee te laten denken over de inhoud. Voor 2027 ligt de nadruk op verdere versterking van de samenwerking tussen de afdelingen en het optimaal benutten van de gezamenlijke input binnen het programma.

De FUMO controleert ook of de vergunningdossiers van bedrijven met milieubelastende activiteiten nog actueel zijn. Als een dossier niet meer actueel is, past de FUMO het dossier zelf aan. Soms gebeurt dit samen met een herziening, intrekking of maatwerk. Uit de evaluatie van het actualisatieprogramma blijkt dat de uitvoering voor 2027 binnen de eerder geraamde 6.116 uren kan plaatsvinden, inclusief een beperkte inzet voor actualisaties naar aanleiding van Vermijdings- en reductieprogramma's.

5.2 Organisatorische ontwikkelingen

5.2.1 Robuuste afdeling bedrijfsvoering

Sinds de start van de FUMO in 2014 is bewust gestuurd op een slanke en kostenefficiënte organisatie. Nieuwe ontwikkelingen en wettelijke eisen zijn de afgelopen jaren veelal binnen bestaande budgetten en met de huidige formatie opgevangen. Inmiddels is er geconstateerd dat deze sobere en doelmatige benadering steeds vaker negatieve gevolgen heeft. Bij de afdeling bedrijfsvoering is bijvoorbeeld sinds 2023 een fors personeelsverloop en een sterk oplopend ziekteverzuim zichtbaar, met een piek van ruim twintig procent.

Tegelijkertijd staat de FUMO voor grote opgaven in een dynamische omgeving, waarin uiteenlopende en soms tegenstrijdige belangen samenkomen: die van inwoners, ondernemers, belangenorganisaties en het Rijk. Ook kijken de opdrachtgevers onderling verschillend naar de organisatie en de geleverde dienstverlening. Om in te kunnen spelen op deze ontwikkelingen, werkt de FUMO toe naar een zelfstandige en robuuste omgevingsdienst. In de volgende ontwikkelingsfase zet de FUMO in op een koers die wordt gedreven door onafhankelijke deskundigheid, terwijl er kritisch wordt geluisterd naar de wensen van de opdrachtgevers.

Om de primaire afdelingen beter te kunnen ondersteunen in de dagelijkse uitvoering en blijvend te voldoen aan externe eisen, is een structurele investering in de afdeling bedrijfsvoering noodzakelijk. Daarmee wordt de juiste uitvoering van het VTH-beleid een betere kwaliteit van werkprocessen verhoogd en de tevredenheid onder de deelnemers versterkt. Concreet wordt beoogd de afdeling te versterken met enkele functies die momenteel ontbreken:

- strategisch accountmanager;
- medewerker facilitair en huisvesting;
- bedrijfsjurist / WOO-coördinator;
- directiesecretaris;
- strategisch communicatieadviseur;
- informatiebeheerder;
- kwaliteitsmedewerker.

Een aantal van deze functies stonden ook in de begroting van 2026, maar toen zijn ze uitgesteld omdat er eerst onderzoek moest komen naar een sterke en toekomstbestendige organisatie. Omdat de bestuurlijke conferentie (waarin het AB dit bespreekt) tegelijk loopt met de begroting, staan de functies alvast in de begroting van 2027. Het algemeen bestuur beslist bij vaststelling van de

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

begroting over deze functies en de bijdrage die zij wil leveren aan een sterke FUMO.

5.2.2 Wagenpark

Het wagenpark van de FUMO bestaat uit twintig voertuigen, waaronder elektrische en dieselauto's, aangevuld met een boot, waterscooter en e-bikes. In 2027 gaat de FUMO aflopende leasecontracten vervangen. Tegelijkertijd worden er voorbereidingen getroffen voor een nieuwe aanbesteding van voertuigen, waarbij eenmalige kosten voor extern advies geschat wordt op € 10.000. Na het afsluiten van een nieuw contract begint de FUMO met de vervanging van de auto's waarvan het leasecontract in 2027 afloopt. De overige voertuigen worden vervangen in 2028 en 2029. De kosten voor het vervangen van de auto's in 2027 worden geschat op € 16.000 per jaar, gebaseerd op de huidige leasekosten.

Het budget voor het wagenpark wordt structureel verhoogd met € 20.000 om onvoorziene kosten zoals onderhoud, stalling, brandstof, wasbeurten, overschrijding van gecontracteerde kilometers en schade te dekken.

5.2.3 Huisvesting

Het Algemeen Bestuur besloot op 18 december 2025 in te stemmen met de verdere uitwerking van een nieuwbouwlocatie naast het Aquaverium in Grou als mogelijke toekomstige huisvesting voor de FUMO. Deze beslissing volgt op een uitgebreide heroriëntatie van de huisvesting, ingegeven door structurele knelpunten in het huidige pand aan de J.W. de Visserwei. Het bestaande gebouw, oorspronkelijk gebouwd in 1978 en gerenoveerd in 2020, kampt met problemen op het gebied van klimaatbeheersing en luchtkwaliteit, akoestiek, werkcomfort en bereikbaarheid. Daarnaast leidt de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk naast het huidige terrein tot een afname van parkeerplaatsen en een toename van verkeersdruk, waardoor de huidige locatie op termijn minder functioneel en minder veilig wordt voor medewerkers en bezoekers.

In het voorjaar van 2025 is een onafhankelijk onderzoek uitgevoerd door ICS-huisvestingsadviseurs. Hierbij is samen met medewerkers een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, waarin de functionele, technische en ruimtelijke wensen van de FUMO zijn vastgelegd. Op basis van deze analyse zijn drie scenario's onderzocht: verlengen van de huidige huur, verhuizen naar een bestaande alternatieve locatie en verhuizen naar een nieuwbouwlocatie. Alleen het scenario van nieuwbouw voldoet volledig aan de gestelde eisen en biedt een toekomstbestendige oplossing voor de organisatie.

De nieuwbouw richt zich op het creëren van een gezonde, comfortabele en flexibele werkomgeving. Daarmee waarborgt de FUMO het werkcomfort en de productiviteit van medewerkers en lost zij de structurele problemen van het huidige gebouw definitief op. Ook richt de FUMO de parkeer- en verkeerssituatie adequaat in, zodat medewerkers, bezoekers en omwonenden veilig en efficiënt worden ontvangen. Daarnaast vergroot de nieuwe locatie de zichtbaarheid en bereikbaarheid van de FUMO voor inwoners, ondernemers en samenwerkende organisaties, waarmee zij haar publieke taak beter kan uitvoeren.

In de begroting 2027 leidt de geplande verhuizing nog niet tot extra structurele lasten. Wel wordt rekening gehouden met de autonome stijging van onderhouds-

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

en energiekosten op de huidige locatie. Vanaf 2028 stijgen de huisvestingslasten structureel met circa € 34.000 en worden incidentele kosten voor verhuizing (€ 100.000) en desinvestering van het huidige pand (€ 150.000) in de begroting verwerkt. Het nieuwe pand is bijna energieneutraal, waardoor de structurele energielasten beperkt blijven, ook is er een investeringskrediet van € 250.000 gereserveerd voor inrichting, ICT en overige voorzieningen, waarvan de kapitaallasten vallen onder het budget van de desinvestering.

5.2.4 Personeel en organisatie

De FUMO is een organisatie met een sterk DNA. De verbondenheid met de maatschappelijke opdracht en het milieu is in alle lagen van de organisatie voelbaar. Tegelijkertijd opereert de FUMO in een onrustige en veeleisende omgeving, waarin wet- en regelgeving voortdurend verandert, de arbeidsmarkt krap is en het maatschappelijke en politieke krachtenveld dynamisch van aard is. Naar verwachting zal deze context op korte termijn niet significant veranderen. Dit benadrukt het belang van interne rust, voorspelbaarheid en structuur, zodat de organisatie koersvast kan blijven bijdragen aan een veilige en gezonde fysieke leefomgeving.

Door interne organisatorische behoeften en maatschappelijke ontwikkelingen binnen actuele thema's zoals zeer zorgwekkende stoffen, bodemvervuiling, circulaire economie, klimaatadaptatie, energietransitie en waterkwaliteit, groeit de vraag naar een robuuste FUMO. De organisatie moet bestand zijn tegen externe schokken, koersvast blijven in onzekere tijden en stevig staan in de uitvoering.

Om dit te realiseren, is het noodzakelijk dat de bedrijfsvoering, inclusief leiderschap, onderlinge samenwerking en personele inzet, in balans wordt gebracht. Alleen zo kan de FUMO de continuïteit en effectiviteit van haar maatschappelijke bijdrage op lange termijn waarborgen.

Vanuit de afdeling bedrijfsvoering onderscheidt de FUMO in 2027 drie kernopgaven:

1. het vertalen van missie en visie naar duidelijke richting en regie;
2. het professionaliseren van sturing, processen en informatievoorziening;
3. het investeren in leiderschap, cultuur en medewerkers.

Het voldoen aan de robuustheidscriteria wordt binnen deze kernopgaven expliciet meegenomen.

Vertalen van missie en visie naar richting en regie

De FUMO gebruikt de missie en visie om richting te geven en zet zich in 2027 om in concrete doelen, keuzes en acties. Hierbij is een strategische roadmap opgesteld, een instrument dat houvast biedt en waarop besluitvorming, prioritering en planning worden gebaseerd. Deze roadmap vormt het fundament voor rust, voorspelbaarheid en het maken van scherpe keuzes. Zo ontstaat ruimte voor ontwikkeling, zowel van de organisatie als van de medewerkers.

Binnen deze koers vervult het cluster Personeel & Organisatie (P&O) een duidelijke rol. P&O is hierbij aanjager van verandering, met regie op organisatieontwikkeling, behoud en inzetbaarheid van medewerkers, leiderschapsontwikkeling en het versterken van de ‘menskant’ van de organisatie. Dit vraagt om een vertaling van strategische doelen naar een concrete P&O-agenda, die richting geeft aan zowel beleid als het dagelijks handelen. Door deze stappen planmatig te organiseren en te borgen, draagt de FUMO bij aan de robuustheidscriteria en versterkt zij de wendbaarheid en stabiliteit in een blijvend dynamische omgeving.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Professionaliseren van sturing, processen en informatievoorziening

In 2027 richt de FUMO zich op het standaardiseren en professionaliseren van processen rondom besluitvorming, communicatie en projectuitvoering. De organisatie streeft naar eenduidige, actuele en toegankelijke informatie, voor meer grip op planning, capaciteit en voortgang. Hierdoor krijgen het managementteam, teamleiders en P&O tijdig inzicht in waar bijsturing nodig is.

Daarnaast wordt in 2027 gewerkt aan een duidelijke rolverdeling binnen de organisatie. Met aangescherpte taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, zodat managers effectief kunnen sturen en medewerkers verantwoordelijkheid kunnen nemen. Het versterken van eigenaarschap op alle niveaus vormt een centrale ambitie. Met deze stappen bouwt de FUMO aan een robuuste en gestructureerde organisatie, waarin processen voorspelbaar en betrouwbaar verlopen.

Investeren in leiderschap, cultuur en medewerkers

De medewerkers van de FUMO zijn betrokken en bevlogen. Tegelijkertijd ervaren zij een hoge werkdruk, weinig adempauze en onduidelijkheid in de aansturing. Binnen de organisatie bestaan uiteenlopende leiderschapsstijlen, variërend van inspirerend tot controlerend, en is er nog onvoldoende ruimte voor feedback en tegenspraak. Bovendien is het verloop onder leidinggevenden hoog.

Daarom zet de FUMO in 2027 nadrukkelijk in op leiderschap en cultuurverandering. De organisatie investeert in de professionalisering van leiderschap, met nadruk op rust, eigenaarschap, aanspreekbaarheid en vertrouwen. De rol van P&O wordt hierbij versterkt als partner voor leidinggevenden en als bewaker van organisatie- en personeelsontwikkeling op de lange termijn. De focus ligt op de menskant, omdat het behoud en de ontwikkeling van medewerkers cruciaal is voor de maatschappelijke opgave.

De FUMO werkt toe naar een cultuur waarin medewerkers zich gezien, gehoord en gesteund voelen, waarin ruimte is voor feedback, samenwerking vanzelfsprekend is en het normaal is elkaar aan te spreken op gedrag en resultaat. Dit vraagt enerzijds om duidelijke kaders en verwachtingen. En anderzijds om psychologische veiligheid, ritme en regelmaat, drie belangrijke ingrediënten voor interne rust in een roerige buitenwereld.

Ontwikkelingen Personeel en Organisatie

In 2026 neemt de FUMO de implementatie van AFAS in eigen beheer. Daarmee voert de FUMO zelf de regie over de personeels- en salarisadministratie, inclusief de processen voor werving en selectie.

De verwachting is dat de structurele kosten van AFAS vanaf 2027 binnen het beschikbare budget blijven.

P&O is zowel als team als organisatiebreed in ontwikkeling. Waar in 2026 de nadruk ligt op het op orde brengen van de basis, verschuift de focus in 2027 naar optimalisatie. Deze optimalisatie richt zich op:

- procesoptimalisatie;
- herijking beleidsstukken;
- vergroten van deskundigheid en professionaliteit;
- optimalisatie van functionaliteiten in AFAS;
- structurele begeleiding bij WW en ziektewet instroom (de FUMO is risicodrager voor wat betreft WW).

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gelet op de strategische personeelsplanning, die in 2026 wordt opgestart en onder andere een vlootschouw omvat, wordt verwacht dat in 2027 additioneel budget nodig zal zijn om effectief in te spelen op:

- het aantrekken van nieuwe collega's in relatie tot interne doorstroom;
- het opvangen van uitstroom en het vervullen van complexe vacatures;
- de ontwikkeling van medewerkers.

Het kan moeilijk worden om nieuw personeel te vinden voor openstaande vacatures. De FUMO streeft er daarom naar een aantrekkelijke werkgever te zijn, bijvoorbeeld door het versterken van het werkgeversimago, opzetten van wervingscampagnes en het stimuleren van medewerkers om de FUMO te promoten.

Voor de uitvoering en eventuele ondersteuning van deze activiteiten wordt een kostenpost van € 80.000 geraamd voor het hele jaar 2027.

Door bovenstaande maatregelen en investeringen kan P&O in 2027 de strategische doelen op het gebied van personeelsmanagement, organisatieontwikkeling en arbeidsmarktpositionering realiseren, terwijl ze tegelijkertijd werken aan een financieel verantwoorde en duurzame personeelsinfrastructuur.

5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

De afgelopen jaren is er door het team Informatisering en Automatisering (I&A) hard gewerkt aan een aantal omvangrijke veranderopgaven die voortkomen uit de invoering van de Omgevingswet, het IBP VTH en de verdere professionalisering van de organisatie. In 2025 en 2026 zijn hierin belangrijke stappen gezet, mede door de versterking van de formatie, het inrichten van een datawarehouse en de voorbereiding en selectie van een nieuw zaaksysteem.

In 2027 zet het team deze ontwikkeling voort op basis van de Informatievisie FUMO 2024-2028 en de landelijke programma's die vanuit ODNL worden uitgerold. Dit betreft onder meer het voldoen aan de eisen rondom de uniformering van milieubelastende activiteiten (MBA's), de invoering van het nieuwe informatiemodel VTH-milieu en de koppeling met de landelijke kernregistratie rMBA.

Ook de doorontwikkeling van het Datawarehouse (DWH), harmonisatie van informatiestromen, versterking van portfoliomanagement en de beweging naar datagedreven werken maken deel uit van deze veranderagenda.

De afgelopen jaren kende de FUMO een stevige groei, waarbij het aantal werkzaamheden voor de deelnemers toenam en tegelijkertijd een professionaliseringsslag in de interne processen noodzakelijk was. Deze ontwikkelingen, gecombineerd met de veranderopgaven uit de Omgevingswet en het IBP VTH, zijn opgenomen in de Informatievisie die op 11 april 2024 door het algemeen bestuur is vastgesteld. De informatievisie vormt de basis voor een meer datagedreven werkwijze, onder meer door de ontwikkeling van een BI-strategie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Het voldoen aan wet- en regelgeving in het digitale domein wordt steeds complexer en uitgebreider. Dit speelt onder andere op het gebied van privacybescherming, informatiebeveiliging, archivering, transparantie, digitale dienstverlening en de kern- en basisregistraties. De FUMO heeft hierin de laatste jaren al grote stappen gezet, maar heeft nog veel werk te doen. Dit vraagt niet alleen om implementatie van nieuw beleid, maar ook om structurele borging en uitvoering binnen de informatievoorziening.

In de afgelopen periode zijn diverse systemen in gebruik genomen of doorontwikkeld die bijdragen aan de verdere professionalisering van de informatievoorziening, waaronder het Risico- en Prioriteitenmodel (RPM), GIS-applicaties, SharePoint, Co-pilot, het energiedashboard en Sigmax. Tegelijkertijd heeft een rationalisatie van het applicatielandschap plaatsgevonden, waarbij verouderde systemen zoals Corsa, de A3-jaarplannen zijn uitgefaseerd. Hiermee werkt I&A aan een efficiënter en beheersbaarder applicatielandschap. Daarnaast staat 2026 in het teken van de selectie en implementatie van een nieuw zaaksysteem.

Kunstmatige intelligentie (AI) wordt inmiddels breed binnen de FUMO toegepast, wat zichtbaar bijdraagt aan de kwaliteit van het werk. Deze ontwikkeling vraagt om aanvullende kennis, beheer en sturing. Het organiseren van het beheer van AI, de doorontwikkeling van de AI-toepassingen en de training van de medewerkers van de FUMO legt daarbij een extra beslag op het team. Hiervoor is jaarlijks een extra budget van € 85.000 nodig.

Het beheer van de groeiende set aan applicaties en informatieketens ligt momenteel bij de bestaande ICT-medewerkers. Dit leidt tot structurele overbelasting en vormt een risico voor de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening. Om de kwaliteit van de informatievoorziening te borgen en de organisatie te ondersteunen bij de veranderopgaven, is uitbreiding van de formatie noodzakelijk. De urgentie ligt hierbij het hoogst op het gebied van informatiebeheer. De uitbreiding van de formatie met 1 fte voor informatiebeheer is noodzakelijk om de duurzame informatiehuishouding te versterken.

Per 1 januari 2027 stapt de FUMO over op een nieuw zaaksysteem. Met name in de beginfase van 2027 zal dit naar verwachting leiden tot tijdelijke inefficiëntie, doordat medewerkers moeten wennen aan het nieuwe systeem. Voor deze overgang is een incidenteel budget van € 300.000 gereserveerd.

Tegenover deze investering staat dat de jaarlijkse licentie- en servicekosten naar verwachting aanzienlijk dalen (met circa € 50.000 tot € 100.000 per jaar). Daarnaast zullen toekomstige aanpassingen minder kostbaar zijn, doordat lagere tarieven gelden voor consultancy en development.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

6

Programma's

6.1 Overzicht baten en lasten

Dit hoofdstuk start met een overzicht van baten en lasten. In lijn met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) worden de algemene dekkingsmiddelen, zoals rente, en het bedrag voor onvoorziene uitgaven, apart opgenomen in het programmaplan.

BEDRAGEN (€ X1.000)	BATEN	LASTEN	SALDO
Programma's:			
Programma Milieu	15.015	15.115	-100
Totaal programma's	**15.015**	**15.115**	**-100**
Algemene dekkingsmiddelen:			
Saldo van de financieringsfunctie	100	0	100
Overige algemene dekkingsmiddelen	0	258	-258
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**100**	**258**	**-158**
Kosten van de overhead	11.541	11.284	258
Saldo van baten en lasten vóór mutaties reserves	**26.656**	**26.656**	**0**
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	0	0	0
Saldo van baten en lasten na mutaties reserves	**26.656**	**26.656**	**0**

Tabel 3. overzicht baten en lasten 2026

6.2 Programma milieu

Het milieu vormt een belangrijke voorwaarde voor de kwaliteit van leven van mensen, dieren en planten. De FUMO staat voor een schone, veilige en duurzame leefomgeving in Fryslân en beschikt over voldoende kennis voor de uitvoering van het wettelijke takenpakket en, waar nodig, voor het plus-takenpakket. De FUMO draagt zorg voor een kwalitatief goede uitvoering van het VTH-beleid in Fryslân en ondersteunt haar opdrachtgevers met oog voor de maatschappelijke effecten

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

die zij willen bereiken. De FUMO benadrukt dat een gezonde, veilige en duurzame fysieke leefomgeving een verantwoordelijkheid is van iedereen.

De financieringssystematiek van de FUMO rust op drie pijlers: begroten, programmeren en verantwoorden. Bij het begroten berekent de FUMO hoeveel uren beschikbaar zijn en hoeveel controles worden uitgevoerd. Op basis van dit aantal uren en een risicoanalyse wordt een uitvoeringsprogramma VTH Basistaken opgesteld, waarin de milieutaken uitgebreid zijn beschreven.

Toelichting op deze taken is te vinden in het meest recente Uitvoeringsprogramma VTH Basistaken 2026. Voor 2027 wordt een programma opgesteld dat aansluit bij de (ontwerp)begroting. In het jaarverslag VTH Basistaken wordt verantwoording afgelegd over de uitgevoerde taken ten opzichte van het uitvoeringsprogramma.

In 2027 wordt de aanpak van de FUMO voortgezet om meer resultaatgericht te werken, waarbij maatschappelijke effecten centraal staan. Dit sluit aan bij de adviezen van het IBP VTH en de commissie van Aartsen. In 2026 is de eerste vertaalslag reeds gemaakt; in 2027 wordt het afgelopen jaar geëvalueerd en wordt waar nodig bijgestuurd.

De transitie die de Omgevingswet noodzakelijk maakt

De Omgevingswet vormt een ingrijpende herziening van het stelsel van wet- en regelgeving met betrekking tot de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Om volledig te kunnen werken volgens deze wet en eraan te voldoen, is een transitieperiode nodig. Tijdens deze periode richt de organisatie zich op drie dimensies: het digitale stelsel, het juridische stelsel en een nieuwe manier van werken. Alle drie dimensies hebben een belangrijke impact op de uitvoeringspraktijk van de FUMO. Op 1 januari 2027 beschikken alle gemeenten over een omgevingsvisie, maar de overgangsfase van de Omgevingswet duurt nog tot 1 januari 2032. Vanaf dat moment moet elke gemeente een omgevingsplan hebben dat voor de hele gemeente van toepassing is. De FUMO biedt in opdracht van de deelnemers expertise en middelen om de integratie van ruimtelijke en milieunormen in deze omgevingsplannen mogelijk te maken. Deze werkwijze wordt geadviseerd door de commissie Van Aartsen, is vertaald in het Interbestuurlijk Programma (IBP) VTH en is vastgelegd in de Kwaliteitscriteria 3.0 (deskundigheidsgebied 23). Verschillen tussen de omgevingsplannen van de bevoegde gezagen kunnen leiden tot inefficiëntie in de uitvoering. Het is daarom van belang dat de onderlinge plannen goed op elkaar worden afgestemd.

De Omgevingswet omvat meer dan integrale advisering bij omgevingsplannen. Het betekent ook het bijstellen van werkafspraken en het doorvoeren van technische wijzigingen in het DSO. Dit heeft gevolgen voor VTH-zaaksystemen en regionale samenwerkingsafspraken.

De wet stelt doelen zoals snellere besluitvorming, één loket voor initiatiefnemers, een integrale benadering in plaats van een sectorale en het centraal stellen van de fysieke leefomgeving. Landelijk gezien wordt nog niet volledig aan deze doelen voldaan, zoals benoemd in het eerste reflectierapport en vermoedelijk ook in het tweede reflectierapport van de evaluatiecommissie Omgevingswet.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Formatie primair proces

Op basis van het advies van de stuurgroep Financiën en Flexibiliteit heeft het VTH-MO de FUMO daarnaast de opdracht gegeven om de overhead op te splitsten in de onderdelen ‘Overhead bedrijfsvoering’ en ‘Overhead ondersteuning primair proces’.

Naast de functies die zich bezighouden met de PIOFACH- en managementtaken, zijn er ook functies die zich bezighouden met de ondersteuning van het primair proces. Denk hierbij aan de functie van procesbegeleider en de mid-office. De uren die de deelnemers inbrengen dekken deze functies.

Omdat deze taken deels binnen de huidige overhead en deels binnen de vigerende kengetallen worden ingevuld, is voor de formatie in deze begroting een indicatie weergegeven. In het Uitvoeringsprogramma 2027 zal deze nader worden ingevuld.

Afdeling	FTE
Directe uren	133,9
Overhead primair proces	13,0
Totaal primair proces	**147,0**

Tabel 4. Specificatie formatie primair proces

6.3 Programma bedrijfsvoering

Het is noodzakelijk dat er wordt geïnvesteerd in de afdeling Bedrijfsvoering, zodat de primaire afdelingen beter kunnen worden ondersteund bij hun dagelijkse werkzaamheden. Uit het afgelopen jaar blijkt dat de afdeling Bedrijfsvoering onvoldoende is toegerust voor bepaalde PIOFACH-taken. In paragraaf 4.2 wordt beschreven op welke wijze de afdeling Bedrijfsvoering zich moet ontwikkelen en welke investeringen hiervoor nodig zijn. Het programma Bedrijfsvoering behandelt de algemene dekkingsmiddelen, de overhead, de vennootschapsbelasting en de post onvoorzien.

Algemene dekkingsmiddelen (rente)

De algemene dekkingsmiddelen zijn inkomsten waarvoor geen specifiek bestedingsdoel is bepaald. Voor het jaar 2026 worden renteopbrengsten geraamd voor een bedrag van € 100.000.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Overhead

Het BBV schrijft voor dat overheadkosten afzonderlijk begroot moeten worden en niet onder de inhoudelijke programma's vallen. Dit geeft de organisatie beter inzicht in de overheadkosten als geheel. Vanaf 2027 brengt de FUMO de overhead in rekening bij de deelnemers via een vaste dekkingsbijdrage. Op deze manier ontstaat maximaal inzicht in de kosten van de overhead.

De volgende functies vallen onder de PIOFACH-taken en daarmee onder de overheadkosten.

DEELGEBIED	FTE
Personeel (P)	4,2
Informatievoorziening (I)	13,7
Organisatie (O)	6,9
Financiën (F)	2,9
Administratieve organisatie (A)	5,2
Communicatie (C.)	2,6
Huisvesting (H)	1,0
Directeur	1,0
Afdelingshoofden	3,0
Teamleiders	8,0
Totaal	48,5

Tabel 5. formatie bedrijfsvoering in fte

Hiernaast vallen alle kosten, behalve de personeelskosten primair proces en de onvoorziene kosten onder de overheadkosten. In totaal bedragen de begrote overheadkosten € 11.3 mln.

Vennootschapsbelasting (Vpb)

Het BBV schrijft voor dat de heffing van vennootschapsbelasting afzonderlijk dient te worden toegelicht in een aparte post. Deze verplichting is echter niet van toepassing op een GR, zoals de FUMO. Vennootschapsbelasting door overheidsondernemingen is alleen verschuldigd voor activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt en waarvoor geen objectvrijstellingen gelden. Het uitgangspunt is dat de activiteiten van de FUMO, die kwalificeren als onderneming, in principe uitsluitend bestaan uit activiteiten waarvoor een objectvrijstelling van toepassing is.

Onvoorzien

Het BBV schrijft voor dat de post 'onvoorzien' eveneens apart moet worden getoond. Er is een bedrag van € 258.000 opgenomen voor onvoorzien. Deze is, conform de uitgangspunten van de kaderbrief, gesteld op 1% van de begroting.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

7

Paragrafen

7.1 Paragraaf weerstandsvermogen

Deze paragraaf laat zien in welke mate de weerstandscapaciteit toereikend is om eventuele risico's op te vangen.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden om niet begrote kosten, die onverwachts en substantieel zijn, op te kunnen vangen. Hiervoor is de algemene reserve en de post onvoorzien beschikbaar. Als blijkt dat deze capaciteit niet voldoende is om de geïnventariseerde en gekwantificeerde risico's te dekken, is er een extra bijdrage van onze deelnemers nodig.

Bepalingen in de Gemeenschappelijke Regeling FUMO

In artikel 29 van de GR FUMO zijn bepalingen opgenomen over de vorming van het weerstandsvermogen. Zo is bepaald dat een batig rekeningsaldo wordt toegevoegd aan het weerstandsvermogen en dat het weerstandsvermogen ten hoogste tien procent van de jaaromzet bedraagt. Voor zover het batig saldo van enig jaar leidt tot een weerstandsvermogen van meer dan tien procent van de jaaromzet, wordt het meerdere uitgekeerd naar rato van de bijdragen van de deelnemers.

Een nadelig rekeningsaldo in enig jaar komt (naar rato van de bijdrage) ten laste van de deelnemers. Dit gebeurt alleen voor zover het niet geheel of gedeeltelijk ten laste van het weerstandsvermogen valt.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Nota weerstandsvermogen

Begin 2018 heeft de FUMO een Nota Weerstandsvermogen en Risicomanagement met een geactualiseerde risico-inventarisatie opgesteld met daarin de uitgangspunten voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van het weerstandsvermogen. In de bestuursconferentie van 25 januari 2018 is ingestemd met het vormen van een weerstandsvermogen door dit in drie jaar tijd op te bouwen. Uit de risico-inventarisatie (bijlage 5) blijkt dat de FUMO een weerstandsvermogen nodig heeft van € 652.500. Het beoordeelde risico is hiermee fors gedaald ten opzichte van het vorige toets moment in de begroting van 2026. Dit komt doordat het risico van het niet behalen van de productiviteitsnorm lager is geworden. Dit komt enerzijds doordat deze norm in de begroting van 2027 is verlaagd en anderzijds doordat de overhead middels een vaste bijdrage wordt gefinancierd en geen onderdeel meer uitmaakt van het uurtarief.

Het weerstandsvermogen is op het moment van het opstellen van de begroting 2027 (februari 2026) voldoende om de risico's op te kunnen vangen.

Robuustheidscriteria

Vanuit het IBP-VTH is zijn criteria opgesteld aan de hand waarvan de robuustheid van een Omgevingsdienst getoetst kan worden. Een aantal van deze criteria is financieel van aard en toetsbaar aan de hand van deze begroting. Deze zijn hieronder in tabelvorm opgenomen.

KPI	Voldoet ja/ nee	Toelichting
Minimaal 16,5 miljoen omzet voor BTP en milieugerelateerde plustaken	ja	Vrijwel de volledige begroting van de FUMO(€ 26,7 mln) bestaat uit de uitvoering van basistaken en milieugerelateerde plustaken
Minimaal 20% van de formatie is in vaste dienst	ja	In de begroting wordt gerekend met een norm van 15%. Op 1 januari 2026 wordt hieraan voldaan.
1% van de begroting besteden aan innovatie		De begroting 2027 bevat een ontwikkelbudget van € 658.000. Dit is 2,5% van de begroting. Dit budget is niet op voorhand volledig ingevuld en kan gebruikt worden voor het uitvoeren van de innovatieagenda.
Weerstandsratio van ten minste 0,8.	ja	Op basis van de meest recente risico-analyse en op basis van de algemene reserve in de JR 2024 en de post onvoorzien bedraagt de weerstandsratio 2,13.
Opleidingsbudget is ten minste 3% van loonsom	ja	Vanaf de begroting 2026 bedraag het opleidingsbudget 3% van de loonsom.

Tabel 6. Robuustheidscriteria

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Kengetallen

De verslaggevingsvoorschriften (het Besluit Begroting en Verantwoording) verplichten de FUMO tot opname van enkele kengetallen in de begroting en de jaarstukken.

	2027	2028	2029	2030
Netto schuld quote	0%	0%	0%	0%
Netto schuld quote gecorrigeerd voor alle versterkte leningen	0%	0%	0%	0%
Solvabiliteitsratio	14%	14%	14%	14%
Structurele exploitatieruimte	0%	0%	0%	0%
ontwikkeling EMU saldo	200	125	125	200

Tabel 7. kengetallen

De netto schuldquote betreft de omvang van de schulden ten opzichte van de totale baten in de begroting. Het feit dat hier sprake is van een negatieve netto schuldquote geeft aan dat de FUMO per saldo geen schuldpositie heeft. De solvabiliteitsratio geeft het aandeel eigen vermogen ten opzichte van het totaal vermogen aan. Het EMU (Europese Monetaire Unie) saldo, ook wel het begrotingssaldo van de rijksoverheid en de decentrale overheden genoemd, is de optelsom van alle inkomsten en uitgaven.

7.2 Paragraaf financiering

Als Gemeenschappelijke Regeling verplicht de Wet FIDO de FUMO om in de begroting en de jaarrekening een paragraaf over financiering op te nemen. Deze paragraaf beschrijft de ontwikkelingen rondom het kasgeldlimiet, de renterisiconorm, de verwachte af- of toename van geldleningen of uitzettingen en het treasurybeleid.

Financiering komt grotendeels vanuit de deelnemers, die hun bijdragen per kwartaal vooruitbetalen. Bij eventuele investeringen trekt de FUMO een lening aan. Eind november 2023 is de in 2017 aangetrokken lening gecontinueerd, nadat deze ook in 2020 al is gecontinueerd. De hoofdsom is echter verlaagd van € 3 miljoen naar € 1 miljoen. De lening betreft een zogenaamde roll-over lening met een looptijd van drie jaar (tot eind november 2026). Van het bedrag van € 1,0 miljoen is gedurende deze looptijd een bedrag van € 200.000 niet-aflosbaar. De FUMO is voornemens deze lening te continueren.

Het kasgeldlimiet is het bedrag dat we kortlopend mogen financieren voor het doen van investeringen. Volgens de Uitvoeringsregeling van de Wet Fido is dit een percentage van 8,5 procent van de begroting. Dit komt overeen met circa € 2,2 miljoen. Deze ruimte is tot nog toe niet gebruikt.

In de financiële verordening is aangegeven op welke wijze we omgaan met het aantrekken en uitzetten van geldmiddelen. Dit beleid betekent onder andere dat we geldleningen alleen aangaan voor de taken van de FUMO en voor zover er geen andere financieringsbronnen (bijvoorbeeld reserves) aanwezig zijn.

Bij het uitzetten van (eventuele) overtollige middelen gelden strikte voorwaarden, waarbij het gebruik van derivaten niet is toegestaan. Overigens is de mogelijkheid hiertoe al flink beperkt doordat wij als FUMO onder het schatkistbankieren vallen. Dit betekent dat er een verplichting is om alle overtollige middelen boven de € 250.000 aan de schatkist af te dragen.

De FUMO rekent geen rente toe aan investeringen, grondexploitaties en taakvelden.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

7.3 Paragraaf bedrijfsvoering

De paragraaf Bedrijfsvoering geeft inzicht in de stand van zaken en de beleidsvoornemens ten aanzien van de bedrijfsvoering. Voor een nadere toelichting hierop verwijzen wij naar hoofdstuk 5.2 Organisatorische ontwikkelingen.

7.4 Paragraaf openbaarheid

De Wet open overheid (Woo) verplicht bestuursorganen om in de begroting aandacht te besteden aan beleidsvoornemens gericht op transparantie en verbetering van de informatiehuishouding. De FUMO geeft hier invulling aan door actief informatie openbaar te maken via landelijke voorzieningen zoals de Woo-index en Wooverheid, en door deel te nemen aan landelijke ontwikkelingen zoals het Handmatig Aanleverloket (HAL) van Logius/KOOP. Hiermee werkt de FUMO aan toegankelijke en vindbare overheidsinformatie voor inwoners en partners.

Verbetering informatiehuishouding en omgang met Woo-verzoeken

De FUMO werkt structureel aan verbetering van de informatiehuishouding, met als doel betere vindbaarheid, transparantie en naleving van wet- en regelgeving. In 2027 ligt de focus op verdere professionalisering van informatiebeheer. Woo-verzoeken die betrekking hebben op bevoegdheden van deelnemers worden door hen afgehandeld; de FUMO ondersteunt door relevante documenten waarover de deelnemers niet beschikken aan te leveren en blijft verantwoordelijk voor verzoeken over de eigen bedrijfsvoering

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8

De financiële begroting 2027

8.1 Uitgangspunten

Indexering

Voor de financiële begroting volgen wij voor de loon- en prijsindexatie de verwachting van het Centraal Plan Bureau (CPB).

BEDRAGEN (€ X1.000)	SALDO
Jaar	2027
Indexering personeelskosten	4,20%
Periodieken	1% (3% in ca. 30% van de gevallen)
Subtotaal personeelskosten	5,20%
Index materiële kosten	2,2%

Tabel 8. Indexering

Kostennormering

In de begroting gaan we uit van het volgende:

- Een productiviteitsnorm van 1.330 uur: een percentage van 71,0 procent van de totale beschikbare uren per fte (1.872). Dit zijn de ‘declarabele’ uren, oftewel de directe uren waarvoor in de begroting dekking is opgenomen. Deze norm wordt gehanteerd in afwachting van het door het AB gevraagde onderzoek naar een passende productiviteitsnorm.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

- Een flexibele schil voor het primair proces van vijftien procent. Dit betreft de verhouding externe medewerkers ten opzichte van het totaal aantal medewerkers (op basis van fte). De norm was in 2023 en 2024 tijdelijk hoger (namelijk twintig procent) als gevolg van de krappe arbeidsmarkt. Overeenkomstig het besluit van het algemeen bestuur is deze norm vanaf 2025 weer verlaagd naar vijftien procent.

Wijze van financieren

TAAKGEBIED	OMSCHRIJVING FINANCIERINGSWIJZE
Inrichting gebonden basistaken - regulering	• In samenspraak met de deelnemers maken we per product uit de PDC een inschatting van het aantal te verwachten producten. • Het aantal verwachte producten x het kengetal = aantal begrote uren. • In samenspraak met de deelnemers nemen we uren op voor informatieverstrekking, maatwerk en onvoorzien. • Het totaal aantal uren x het uurtarief = deelnemersbijdrage.
Inrichting gebonden basistaken - Toezicht	• Het aantal inrichtingen x kengetal x frequentie = aantal basistaakuren. • In samenspraak met de deelnemers nemen we uren op voor onvoorzien, maatwerk en indien gewenst een hoger ambitieniveau. • Aantal basistaakuren x uurtarief = deelnemersbijdrage voor inrichtinggebonden basistaken.
Overige basistaken	• Voor meldingen sloop/asbest en bodem maken we in samenspraak met de deelnemers per product een inschatting van het aantal te verwachten ingediende meldingen. Het aantal verwachte producten x het kengetal x het uurtarief = deelnemersbijdrage. • Voor het toezicht op sloop/asbest: het aantal meldingen x kengetal x frequentie = aantal toezichtsuren bodem en asbest/sloop. Dit maal het integrale uurtarief = deelnemersbijdrage. • Voor het vrije veld toezicht bodem is 2.100 uur begroot. • Voor handhaving gaan we uit van dezelfde berekeningwijze als in de begroting van 2026. • Voor de bodemtaken geldt dat in samenspraak met de deelnemers afspraken zijn gemaakt over de wijze waarop deze in de begroting worden opgenomen. Als gevolg van de Omgevingswet zijn de bodemtaken dusdanig gewijzigd dat de oude systematiek niet meer voldeed. Op basis van de eerste ervaringscijfers met de Omgevingswet, is een systematiek voor 2026 ontwikkeld. Deze is ook toegepast in de begroting van 2027. Deze systematiek kwam in samenspraak met de deelnemers tot stand. • Voor de taken in het kader van energiebesparing hanteerden we de toezichtfrequentie conform het besluit van het algemeen bestuur (eens per 16 jaar).
BOA-coördinatie	• Conform besluitvorming in het bestuurlijke VTH-overleg is 700 uur opgenomen in voorliggende begroting. • De uren zijn naar rato van de deelnemersbijdrage voor basistaken verdeeld over de deelnemers.
Ketentoezicht	• Voor ketentoezicht zijn 6 fte opgenomen. • De uren zijn naar rato van de verhouding reguliere toezicht uren verdeeld over de deelnemers.
Collectieve taken	• Voor collectieve taken is 11.280 uur opgenomen. • Deze uren zijn naar rato van de deelnemersbijdrage voor basistaken verdeeld over de deelnemers.
Plustaken	• De omvang en samenstelling van de plustaken kwam in samenspraak met de deelnemers tot stand. • Per plustaak is vervolgens de tariefgroep bepaald. Het aantal uren per type plustaak vermenigvuldigd met het geldende tarief, leidt tot de deelnemersbijdrage voor de plustaken.
Rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit	• Het aantal inrichtingen x kengetal = aantal basistaakuren. • Het totaal aantal uren x het uurtarief = deelnemersbijdrage.

Tabel 9. gehanteerde berekeningswijzen

Voor alle taken behalve de BOA-uren geldt dat we deze jaarlijks achteraf middels een nacalculatie afrekenen op basis van de werkelijk bestede uren.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.2 Overzicht van baten en lasten

OMSCHRIJVING (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING		MUTATIE
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**3.386**	**15,7%**
Gemeenten	14.382	16.730	2.347	16,3%
Provincie	7.112	8.151	1.039	14,6%
Wetterskip	47	47	0	0,0%
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**0**	**0,0%**
Financiële baten	**150**	**100**	**-50**	**-33,3%**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**-104**	**-9,3%**
Totale lasten	**23.424**	**26.656**	**3.232**	**13,8%**
Personeelskosten	**19.160**	**21.493**	**2.333**	**12,2%**
Primair proces	13.518	15.115	1.597	11,8%
Overhead	4.813	5.562	749	15,6%
DVO's	828	816	-12	-1,5%
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**142**	**10,3%**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**34**	**14,2%**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**259**	**11,8%**
ICT-kosten	824	927	103	12,5%
Huisvestingskosten	732	834	102	14,0%
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	54	8,5%
Onvoorzien	**105**	**258**	**152**	**144,7%**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**386**	**141,7%**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**-75**	**-100,0%**

Tabel 10. exploitatiebegroting

De totale omvang van de begroting neemt in 2027 toe met € 3,2 mln. (13.8%)

Hierbij is rekening gehouden met de volgende ontwikkelingen.

- Indexeringen op basis van CPB
- 4 Omgevingsadviseurs
- Versterken Ketentoezicht
- Verlagen productiviteitsnorm (in afwachting van onderzoek)
- Robuuste Bedrijfsvoering
- Implementatie zaaksysteem
- Arbeidsmarktcampagne
- Kosten Vakoverleg
- Post onvoorzien naar 1% van de begroting
- Verlagen verwachte renteopbrengst
- Bedrijfsvoeringskosten (wagenpark, huisvesting, ICT)

Baten

De deelnemersbijdrage stijgt als gevolg van de hiervoor genoemde ontwikkelingen met € 3,4 mln. (15,7%) ten opzichte van 2026.

De mutatie van de deelnemersbijdrage is niet voor elke deelnemer gelijk. Voor elke individuele deelnemer worden in samenspraak de begrote uren bepaald op basis van ervaringscijfers van voorgaande jaren. Dit kan leiden tot een verhoging of een verlaging van de begrote uren.

De Specifieke Uitkering Toezicht en Handhaving Energiebesparingsplicht (SPUK THE) is bedoeld om voor meerdere jaren extra capaciteit voor toezicht en handhaving te realiseren, zodat de organisatie op dit vlak een professionaliseringsslag kan maken. Deze baten zijn, in afwachting van de

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

concrete uitwerking van de SPUK-The (Energie) gelijk gehouden aan de verwachte baten van 2026.

De financiële baten zijn met € 50.000 verlaagd als gevolg van een lagere Euribor-rente, waardoor de renteopbrengsten dalen.

Lasten

Personeelskosten

De personeelskosten stijgen met € 2,3 mln. (12,1%). We zien hierbij een verschil in de stijging tussen de personeelskosten in het primaire proces en de overhead.

Primair proces

De personeelskosten primair proces stijgen als gevolg van:

PERSONEELSKOSTEN STIJGEN ALS GEVOLG VAN:	
Indexeringen	
Verlaging productiviteitsnorm	
Hoger aantal begrote uren, waardoor ook de formatie en dus de kosten toenemen. De toename van begrote uren komt vooral door:	• 4 fte Omgevingsadviseurs (Zie paragraaf 5.1.3 voor een toelichting) • 2 fte ketentoezicht (Zie paragraaf 5.1.4 voor een toelichting) • 3.000 uren ZZS. (Zie paragraaf 5.1.3 voor een toelichting)

Tabel 11. Stijging personeelskosten

Overhead

DE PERSONEELSKOSTEN VAN DE OVERHEAD STIJGEN ALS GEVOLG VAN:	
Indexeringen	
Robuuste bedrijfsvoering, die bestaat uit de volgende functies	• Directiesecretaris (1 fte) • Bedrijfsjurist (1 fte) • Strategische communicatie (1 fte) • Medewerker facilitair & huisvesting (1 fte) • Strategisch accountmanagement (1 fte) • Informatiebeheerder (1 fte) • Medewerker kwaliteit en processen (1 fte)

Tabel 12. Stijging overhead

Overige personeelskosten

De overige personeelskosten bestaan voor een deel uit kosten die meebewegen met de personeelskosten, te weten de opleidingskosten (3 procent van de loonsom) en het budget voor secundaire arbeidsvoorwaarden (1.2 procent). Ook is hieronder budget voor werving & selectie, budget voor outplacement en budget voor reiskosten conform de Regeling vergoeding reiskosten FUMO opgenomen.

Naast indexeringen in het budget voor overige personeelskosten verhoogd met € 40.000 voor de noordelijke arbeidsmarktcampagne.

Kapitaallasten

De kapitaallasten stijgen als gevolg van verwachte investeringen in hardware zoals telefoons en laptops en een investering geluidsapparatuur voor het verrichten van geluidsmetingen voor onze deelnemers.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bedrijfsvoeringskosten

De bedrijfsvoeringskosten stijgen met € 259.000 (11,8%).

De ICT-kosten stijgen door hogere licentiekosten, onder meer door een toenemend gebruik van AI (Artificial Intelligence).

De huisvestingskosten stijgen door hogere onderhoudskosten voor installaties, waar in de begroting geen ruimte voor was, maar die gezien de staat van bijvoorbeeld het klimaatsysteem wel noodzakelijk zijn. In voorgaande jaren leidde dit tot een overschrijding van de begroting, die hiermee wordt voorkomen.

De overige bedrijfsvoeringskosten bestaan onder meer uit kosten voor het wagenpark, administratiekosten, verzekeringen en abonnementen. Deze kosten stijgen vooral als gevolg van indexeringen.

Onvoorzien

Het budget voor onvoorzien wordt gesteld op 1% van de begroting.

Sinds jaren is de post onvoorzien (€ 100.000) niet aangepast en bedroeg in voorgaande jaren circa 0,4% van de begroting. De post onvoorzien telt mee voor de bepaling van het weerstandsvermogen en zorgt hiermee voor meer financiële stabiliteit. Daarom wordt voorgesteld de post onvoorzien met ingang van 2027 standaard op 1% van de begroting te stellen.

Ontwikkelkosten

Het budget voor ontwikkelkosten wordt verhoogd met twee incidentele posten.

- Implementatie zaaksysteem. Per 1 januari 2027 gaat de FUMO naar verwachting over op een nieuw zaaksysteem. Dit zal, vooral in de beginperiode van 2027, leiden tot inefficiënties als gevolg van het vertrouwd raken met het nieuwe systeem. Hiervoor is een incidenteel budget opgenomen van € 300.000.

- Doorontwikkeling P&O. Voor de doorontwikkeling van P&O is een incidenteel budget opgenomen van € 80.000. Onderwerpen die hierbij aan de orde komen zijn procesoptimalisatie, herijking beleidsstukken, vergroten van deskundigheid en professionaliteit, optimalisatie van functionaliteiten in AFAS en structurele begeleiding bij WW en ziektewet instroom (FUMO is eigen risicodrager voor wat betreft WW).

8.3 Collectieve taken

In de begroting 2027 zijn 14.280 uren opgenomen voor de uitvoering van collectieve taken. Dit is 7.080 meer dan in 2026. Dit wordt veroorzaakt door het opnemen van 4 fte Omgevingsadviseurs en 3.000 uren ZZS. Daarnaast is zijn de uren bedrijvenlijst uit de collectieve taken gehaald en is de functionaris die deze taak vervult onder afdeling bedrijfsvoering opgenomen, zoals in werkelijkheid ook het geval is.

De nadere uitwerking van de collectieve taken is onderdeel van ons jaarprogramma uitvoering VTH-taken.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven

Op advies van de strategische stuurgroep Financiën en Flexibiliteit heeft het VTH-MO de FUMO de opdracht gegeven om in de begroting 2027 de overhead als vaste begrotingspost op te nemen. Deze werkwijze sluit aan bij de door OD-NL geadviseerde, toekomstbestendige financieringssystematiek voor omgevingsdiensten. Door de overhead los te koppelen van de productie (declarabele uren) verkleinen we het financiële risico bij onderproductie. Deze keuze past binnen de kaders van de Gemeenschappelijke Regeling en de huidige financieringssystematiek van de FUMO. Op begrotingsbasis heeft dit geen invloed op de deelnemersbijdrage.

In onderstaande tabel zijn de tarieven voor 2027 opgenomen.

OMSCHRIJVING	TARIEFGROEP	UURTARIEF ZONDER OVERHEAD	INTEGRAAL UURTARIEF
Basistaken	nvt	€ 73,06	€ 136,27
Collectieve taken	nvt	€ 73,06	€ 136,27
Aanvullende en incidentele taken	Tariefgroep 1	€ 45,00	€ 108,00
	Tariefgroep 2	€ 59,00	€ 122,00
	Tariefgroep 3	€ 78,00	€ 141,00
	Tariefgroep 4	€ 92,50	€ 155,50

Tabel 13. tarieven 2027

De basistaken, collectieve taken en aanvullende taken worden bij de deelnemers vooraf in rekening gebracht en afgerekend op basis van het uurtarief zonder overhead. Voor incidentele taken en opdracht van niet-deelnemers wordt het integrale uurtarief gehanteerd.

8.5 Investeringen

We verwachten in 2027 voor € 100.000 aan investeringen te doen in ICT-gerelateerde zaken, zoals vervangingsinvesteringen in laptops en telefoons, maar ook investeringen in het netwerk.

Ook verwachten we in 2027 voor € 250.000 aan investeringen te doen in een nieuw te betrekken huurpand. De besluitvorming hierover is nog niet definitief, maar vooruitlopend op besluitvorming wordt hiervoor op deze wijze wel alvast investeringskrediet aangevraagd.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.6 Financieel meerjarenperspectief

Hieronder is het financieel meerjarenperspectief van de begroting opgenomen.

BEDRAGEN (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING	2028 BEGROTING	2029 BEGROTING	2030 BEGROTING	2031 BEGROTING
Totale baten	**23.424**	**26.656**	**27.904**	**29.210**	**30.577**	**32.008**
Deelnemersbijdragen	**21.541**	**24.927**	**26.175**	**27.481**	**28.848**	**30.279**
Specifieke uitkeringen	**614**	**614**	**614**	**614**	**614**	**614**
Financiële baten	**150**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
Overige baten	**1.119**	**1.015**	**1.015**	**1.015**	**1.015**	**1.015**
Totale lasten	**23.425**	**26.656**	**27.904**	**29.210**	**30.577**	**32.008**
Personeelskosten	**19.161**	**21.493**	**21.493**	**21.493**	**21.493**	**21.493**
Primair proces	13.518	15.115	15.115	15.115	15.115	15.115
Overhead	4.813	5.562	5.562	5.562	5.562	5.562
DVO's	828	816	816	816	816	816
Overige personeelskosten	**1.383**	**1.525**	**1.525**	**1.525**	**1.525**	**1.525**
Kapitaallasten	**240**	**274**	**274**	**274**	**274**	**274**
Bedrijfsvoeringskosten	**2.189**	**2.448**	**2.448**	**2.448**	**2.448**	**2.448**
ICT-kosten	824	927	927	927	927	927
Huisvestingskosten	732	834	834	834	834	834
Overige bedrijfsvoeringskosten	633	687	687	687	687	687
Onvoorzien	**105**	**258**	**258**	**258**	**258**	**258**
Ontwikkelkosten	**272**	**658**	**658**	**658**	**658**	**658**
Implementatie omgevingswet	**75**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Indexering	**0**	**0**	**1.248**	**2.553**	**3.920**	**5.351**

Tabel 14. meerjarenperspectief

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

BEDRAGEN (€ X1.000)	2026 BEGROTING	2027 BEGROTING	2028 BEGROTING	2029 BEGROTING	2030 BEGROTING
VASTE ACTIVA					
Financiële vast activa	15	15	15	15	15
Materiele vaste activa	850	650	525	400	200
	865	665	540	415	215
VLOTTENDE ACTIVA					
Overige vorderingen en overlopende activa	1.100	1.100	1.100	1.100	1.100
Liquide middelen	3.590	3.790	3.915	4.040	4.240
	4.690	4.890	5.015	5.140	5.340
TOTAAL ACTIVA	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**
VASTE PASSIVA					
Eigen vermogen	800	800	800	800	800
Voorzieningen	55	55	55	55	55
Lening (langlopende deel)	200	200	200	200	200
	1.055	1.055	1.055	1.055	1.055
VLOTTENDE PASSIVA					
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd korter dan eén jaar	4.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Overlopende passiva	500	500	500	500	500
	4.500	4.500	4.500	4.500	4.500
TOTAAL PASSIVA	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**	**5.555**

Tabel 15. geprognosticeerde balans en toelichting

In de geprognosticeerde balans is rekening gehouden met de volgende punten:

- Afschrijvingen conform begroting en investeringen in de periode 2026 – 2030;
- Van de lening van € 1 miljoen is € 0,8 miljoen direct aflosbaar en daarmee onder de vlottende passiva verantwoord.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

9

Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

In bijlage 1 zijn vier overzichten opgenomen met specificaties van de deelnemersbijdrages.

- In tabel 16 is een totaalspecificatie opgenomen van de deelnemersbijdrage voor 2027.
- In tabel 17 is een specificatie opgenomen van de ontwikkeling van de deelnemersbijdrage 2027 ten opzichte van 2026.
- In tabel 18 is het overzicht opgenomen van het aantal basistaakbedrijven per categorie.

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

DEELNEMER	TOTALE BIJDRAGE	BASISTAKEN	PLUSTAKEN	OVERIGE OPBRENGSTEN	COLLECTIEVE OPDRACHTEN INCL KETENTOEZICHT	OVERHEAD
Achtkarspelen	774.555	306.820	40.382	-	69.876	357.477
Ameland	148.805	51.379	19.731	-	9.058	68.637
Dantumadiel	540.329	165.901	87.039	-	34.434	252.955
De Fryske Marren	1.536.193	612.507	81.593	-	130.212	711.881
Harlingen	664.596	212.076	96.458	-	47.777	308.285
Heerenveen	1.020.179	413.199	52.614	-	83.152	471.213
Leeuwarden	1.829.001	727.123	121.693	-	135.970	844.216
Noard-East Fryslân	1.513.640	555.758	129.313	-	131.944	696.626
Ooststellingwerf	795.079	330.290	25.712	-	71.210	367.868
Opsterland	703.488	302.517	13.746	-	61.451	325.774
Schiermonnikoog	55.561	18.833	7.198	-	3.811	25.719
Smallingerland	980.396	361.842	93.662	-	73.026	451.866
Súdwest-Fryslân	2.779.594	1.212.226	23.088	-	255.585	1.288.695
Terschelling	261.699	83.097	42.330	-	16.210	120.061
Tytsjerksteradiel	790.538	294.990	72.476	-	59.753	363.319
Vlieland	99.022	26.055	22.572	-	4.896	45.500
Waadhoeke	1.504.308	556.026	123.516	-	130.304	694.463
Weststellingwerf	732.779	317.767	9.037	-	66.558	339.417
Subtotaal	**16.729.763**	**6.548.404**	**1.062.160**	**-**	**1.385.227**	**7.733.971**
Provincie Fryslân	8.150.885	1.708.652	2.342.561	-	292.228	3.807.443
Wetterskip	46.753	-	46.753	-	-	-
Specifieke uitkeringen	613.916	-	-	613.916	-	-
Rente opbrengsten	100.000	-	-	100.000	-	-
Overige opdrachten incidenteel	1.014.961	-	-	1.014.961	-	-
Eindtotaal	**26.656.278**	**8.257.056**	**3.451.475**	**1.728.877**	**1.677.455**	**11.541.414**

Tabel 16. specificatie bijdrage per deelnemer

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Ontwikkeling deelnemersbijdrage

	a	b		c = b -/- a	
DEELNEMER	TOTALE BIJDRAGE BEGROTING 2026	TOTALE BIJDRAGE BEGROTING 2027		MUTATIE	
Achtkarspelen	632.779	774.555		141.776	22,4%
Ameland	128.958	148.805		19.848	15,4%
Dantumadiel	502.440	540.329		37.889	7,5%
De Fryske Marren	1.251.754	1.536.193		284.439	22,7%
Harlingen	596.314	664.596		68.281	11,5%
Heerenveen	882.000	1.020.179		138.179	15,7%
Leeuwarden	1.551.933	1.829.001		277.068	17,9%
Noard-East Fryslân	1.335.654	1.513.640		177.986	13,3%
Ooststellingwerf	791.515	795.079		3.564	0,5%
Opsterland	601.309	703.488		102.179	17,0%
Schiermonnikoog	50.121	55.561		5.440	10,9%
Smallingerland	846.960	980.396		133.436	15,8%
Súdwest-Fryslân	2.317.679	2.779.594		461.915	19,9%
Terschelling	207.407	261.699		54.292	26,2%
Tytsjerksteradiel	687.278	790.538		103.261	15,0%
Vlieland	89.542	99.022		9.479	10,6%
Waadhoeke	1.274.483	1.504.308		229.825	18,0%
Weststellingwerf	634.186	732.779		98.593	15,5%
Subtotaal	14.382.312	16.729.763		2.347.450	16,3%
Provincie Fryslân	7.281.829	8.150.885		869.056	11,9%
Wetterskip	46.753	46.753		-	0,0%
Specifieke uitkeringen	613.916	613.916		-	0,0%
Rente opbrengsten	150.000	100.000		- 50.000	-33,3%
Overige opdrachten incidenteel	949.540	1.014.961		65.421	6,9%
Eindtotaal	23.424.351	26.656.278		3.231.927	13,8%

Tabel 17. ontwikkeling deelnemersbijdrage

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Overzicht aantal inrichtingen (basistaken)

SPECIFICATIE INRICHTINGEN					
Gemeente	Categorie B-	Categorie B	Categorie C	Categorie IPPC	Totaal
Achtkarspelen	312	91	27	16	446
Ameland	33	10	6	0	49
Dantumadiel	220	86	18	1	325
De Fryske Marren	656	235	84	10	985
Harlingen	91	80	43	3	217
Heerenveen	403	116	51	7	577
Leeuwarden	458	144	97	5	704
Noard-East Fryslân	512	327	78	13	930
Ooststellingwerf	209	71	47	11	338
Opsterland	239	61	49	5	354
Schiermonnikoog	40	10	2	0	52
Smallingerland	442	124	42	5	613
Súdwest-Fryslân	1.143	615	114	17	1.889
Terschelling	35	20	15	0	70
Tytsjerksteradiel	333	94	34	5	466
Vlieland	11	6	4	0	21
Waadhoeke	419	365	57	13	854
Weststellingwerf	242	64	53	7	366
Provincie Fryslân	0	0	0	53	53
Totaal	**5.798**	**2.519**	**821**	**171**	**9.309**

Tabel 18. aantal basistaakbedrijven per categorie

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Specificatie plusuren gemeenten

PRODUCT	VARIANT	AANTAL UREN																			
		Achtkarspelen	Ameland	Dantumadiel	De Fryske Marren	Harlingen	Heerenveen	Leeuwarden	Noard-East Fryslân	Ooststellingwerf	Opsterland	Schiermonnikoog	Smallingerland	Súdwest-Fryslân	Terschelling	Tytsjerksteradiel	Vlieland	Waadhoeke	Weststellingwerf	Totaal	Tariefgroep
Advies activiteit fysieke leefomgeving	Advies Geluid	300	54	80	350	416	450	980	370	200	0	0	450	0	150	250	15	450	0	4.515	3
	Advies Lucht (luchtkwaliteit en luchtemissies)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	0	0	0	0	0	0	50	4
	Advies Bodem (o.a. bodeminformatie)	0	0	0	0	75	0	0	0	0	0	0	0	0	48	0	20	0	0	143	3
	Advies energiebesparing en duurzaamheid	0	0	10	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	50	3
	Advies Juridisch	100	0	130	50	125	75	100	570	50	50	0	164	0	82	200	0	200	50	1.946	4
Advies activiteit fysieke leefomgeving	Advies externe veiligheid (i.r.t. Wm / Omgevingswet en RO)	84	12	47	161	76	117	178	189	30	73	8	107	250	27	124	8	50	20	1.560	3
	Beleidsondersteuning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	0	100	200	0	320	4
	Nazca	9	3	9	9	9	9	0	27	9	9	3	9	9	3	9	3	18	9	156	3
	Register externe veiligheid	6	1	4	20	5	10	20	15	20	20	1	8	25	2	45	2	20	20	244	3
	Administratieve ondersteuning	0	0	0	0	120	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30	0	0	150	1
Reguleringstaken	Reguleringstaken niet basistaak	0	0	244	0	50	0	0	160	0	0	0	50	0	0	0	0	120	0	624	2
	Reguleringstaken bodem (plustaak, waaronder bodemloket)	0	23	18	142	85	-	0	68	15	20	7	44	0	7	0	7	40	10	486	2
Toezicht	Toezicht niet basistaak	0	0	427	0	95	0	0	0	0	0	12	50	0	60	0	45	180	0	869	2
	Toezicht BOA domein II	0	66	264	264	264	0	264	0	0	0	66	264	0	66	264	66	264	0	2.112	3
	Toezicht bodem (plustaak)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Overige	Overig	0	100	27	0	0	0	0	168	0	0	0	0	12	75	0	0	50	0	432	3
	Piket niet basistaak	p.m.	0	0	100	p.m.	0	0	0	0	0	0	p.m.	0	0	p.m.	0	p.m.	0	100	2
Totaal aanvullende taken		**499**	**259**	**1.260**	**1.096**	**1.320**	**661**	**1.542**	**1.607**	**324**	**172**	**97**	**1.196**	**296**	**540**	**892**	**296**	**1.592**	**109**	**13.757**	

Tabel 19. Specificatie plusuren gemeenten

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Specificatie plusuren provincie

PROVINCIE FRYSLÂN	TARIEFGROEP				
Taakveld	**1**	**2**	**3**	**4**	**Totaal**
Externe Veiligheid	0	0	0	400	400
Geluid	0	0	300	0	300
Grondwater	0	1.135	0	0	1.135
Luchtvaart	0	0	250	0	250
Natuur	0	0	6.400	0	6.400
Ondersteuning	0	0	700	6.450	7.150
Ontgrondingen & Bodem	0	9.020	0	0	9.020
Strafrechtellijke handhaving	0	0	2.300	0	2.300
Vuurwerk	0	850	450	0	1.300
Zwemgelegenheden	0	4.590	0	0	4.590
Totaal	**0**	**15.595**	**10.400**	**6.850**	**32.845**

Tabel 20. Specificatie plusuren provincie

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

DEELNEMER	REGULERING (EXCL ACTUALISATIES)	ACTUALISATIES VERGUNNINGEN	TOEZICHT	ASBEST: REGULERING	ASBEST: TOEZICHT	BODEMTAKEN: REGULERING	BODEMTAKEN: TOEZICHT	VRIJE VELD TOEZICHT BODEM	HANDHAVING	ENERGIE-TOEZICHT	WERKGEB. PERS. MOB.	KETEN-TOEZICHT	BRIKS TAKEN	TOTAAL UREN
Achtkarspelen	1.185	266	1.429	133	80	488	264	100	194	55	6	400	-	4.599
Ameland	240	34	121	13	8	110	98	19	32	28	-	31	-	734
Dantumadiel	514	157	714	146	88	292	160	67	105	28	-	170	-	2.441
De Fryske Marren	2.423	560	2.565	226	136	988	681	233	385	173	14	671	-	9.055
Harlingen	831	300	853	60	36	333	257	51	134	48	-	269	-	3.172
Heerenveen	1.757	369	1.502	213	128	671	400	156	256	173	32	389	-	6.044
Leeuwarden	2.951	703	1.987	399	240	1.230	1.365	278	451	308	40	542	-	10.494
Noard-East Fryslân	1.963	573	2.795	338	203	653	431	149	350	142	10	798	-	8.405
Ooststellingwerf	1.636	430	1.256	160	96	293	297	50	208	92	4	375	-	4.896
Opsterland	1.159	328	1.058	180	108	439	482	109	190	85	4	292	-	4.433
Schiermonnikoog	50	7	93	20	12	32	18	9	12	7	-	18	-	276
Smallingerland	1.631	259	1.420	266	160	457	248	113	224	144	30	343	-	5.296
Súdwest-Fryslân	5.003	867	4.889	466	280	1.903	1.725	389	764	280	28	1.299	-	17.891
Terschelling	450	143	236	47	28	76	59	16	52	31	-	71	-	1.209
Tytsjerksteradiel	1.238	232	1.136	158	95	495	336	93	186	63	4	283	-	4.320
Vlieland	140	34	67	9	6	28	43	4	16	9	-	20	-	376
Waadhoeke	2.278	450	2.650	233	140	767	411	197	351	125	8	775	-	8.385
Weststellingwerf	1.753	403	1.176	120	72	310	160	67	200	79	10	335	-	4.684
Provincie Fryslân	13.750	-	6.990	-	-	-	1.317	-	-	-	-	900	1.330	24.287
Totaal uren	**40.953**	**6.115**	**32.935**	**3.185**	**1.916**	**9.561**	**8.753**	**2.100**	**4.110**	**1.870**	**190**	**7.980**	**1.330**	**120.998**

Tabel 21. Specificatie basistaakuren per deelnemer

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

BEGROTING FUMO BEDRAGEN (X € 1.000)	2027	0,1 BESTUUR	0,4 OVERHEAD, ONDERSTEUNING ORGANISATIE	0,8 OVERIGE BATEN EN LASTEN	7,4 MILIEUBEHEER	8,3 WONEN EN BOUWEN
Lasten:						
Personeelskosten	20.649	74	5.488	-	14.990	97
Inbesteding o.b.v. DVO's	816	-	816	-	-	-
Detachering Wetterskip	28	-	28	-	-	-
Materiele lasten	4.906	-	4.906	-	-	-
Onvoorzien	258	-	-	258	-	-
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Totaal lasten	**26.656**	**74**	**11.237**	**258**	**14.990**	**97**
Baten:						
Basistaken	8.354	-	-	-	8.257	97
Aanvullende taken	3.451	-	-	-	3.451	-
Overige opbrengsten	14.851	-	-	-	14.851	-
Onvoorzien	-	-	-	-	-	-
Totaal baten	**26.656**	**-**	**-**	**-**	**26.559**	**97**
Saldo	**0**					

Tabel 23. Overzicht taakvelden

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

		OMSCHRIJVING RISICO	BEHEERSMAATREGELEN	BEDRAG	KANS (HOOG/MIDDEL/ LAAG)	IMPACT
1.	Inflatie	In de begroting van 2027 is rekening gehouden met een indexering van 4,2%. Dit is gebaseerd op de Middellange termijn raming van het CPB van september 2025. Het is onzeker wat de inflatie de komende periode gaat doen. Hierdoor ontstaat het risico dat de indexering ontoereikend is. Met name CAO-effecten kunnen tot extra kosten leiden. Een stijging van 2% boven op de indexering van de loonkosten, betekent een extra kostenpost van circa € 300.000.	• Geen beheersmaatregelen mogelijk	€ 300.000	M	€ 150.000
2.	Rente	In de begroting 2027 is rekening gehouden met een renteopbrengst van € 100.000. Het risico bestaat dat de rente verder gaat dalen en dat de begrote opbrengst niet gerealiseerd gaat worden. Het maximale risico wordt geschat op € 50.000.	• Geen beheersmaatregelen mogelijk	€ 75.000	M	€ 37.500
3.	Productivitet	De productiviteitsnorm is in de begroting 2027 verlaagd naar 1.330 uren per fte. Dit is hoger dan de realisatie van 2024 (1.312) en 2025 (1.290). Doordat de overhead met een vaste bijdrage wordt gedekt, is het financiële risico al fors verlaagd. Uitgaande van een realisatie van 1.300 uur en een formatie van 150 fte, schatten we het maximale risico in op € 350.000.	• "* Sturing op het behalen van de productiviteitsnorm. Hierbij kan gekeken worden naar de wijze van tijdsregistratie. • Met de deelnemers en het bestuur in gesprek gaan over de haalbaarheid van de productiviteitsnorm en deze eventueel bijstellen."	€ 350.000	M	€ 175.000
4.	ICT-Omgevingswet	Het ICT-landschap, waaronder het zaaksysteem LEEF, dient te worden aangepast aan de veranderende wet- en regelgeving. Daarnaast vereist de aansluiting op het digitale stelsel een organisatie die geheel digitaal kwalitatieve, hoogstaande informatie verzamelt en opmaakt. Dit betekent dat (interne) processen en systemen opnieuw ingericht moeten worden. Omvang van het risico is moeilijk te bepalen. Schatting risico is € 300.000.	• "• Werken met een gedegen projectplanning, waarin prioriteiten worden gesteld op basis van beschikbare uren/budget. • Goed verwachtingsmanagement richting de deelnemers."	€ 300.000	H	€ 240.000
5.	Outplacementkosten	In de begroting van de FUMO is een budget van € 200.000 opgenomen voor outplacementkosten. Het risico bestaat dat dit budget niet voldoende is om de werkelijke outplacementkosten te dekken.		€ 250.000	L	€ 50.000
Totaal				**1.275.000**		**652.500**

Tabel 24. Risico-analyse

Inhoudsopgave

1 Inleiding

2 In één oogopslag

3 Managementsamenvatting

4 De bestuurlijke behandeling

5 Algemene ontwikkelingen
- 5.1 Beleidsmatige ontwikkelingen
- 5.2 Organisatorische ontwikkelingen
- 5.3 Ontwikkelingen informatisering en automatisering

6 Programma's
- 6.1 Overzicht baten en lasten
- 6.2 Programma milieu
- 6.3 Programma bedrijfsvoering

7 Paragrafen
- 7.1 Paragraaf weerstandsvermogen
- 7.2 Paragraaf financiering
- 7.3 Paragraaf bedrijfsvoering
- 7.4 Paragraaf openbaarheid

8 De financiële begroting 2027
- 8.1 Uitgangspunten
- 8.2 Overzicht van baten en lasten
- 8.3 Collectieve taken
- 8.4 Integraal uurtarief en gedifferentieerde tarieven
- 8.5 Investeringen
- 8.6 Financieel meerjarenperspectief
- 8.7 Geprognosticeerde balans en toelichting

9 Bijlagen

Bijdragen per deelnemer

Bijlage 1: Specificatie bijdrage per deelnemer

Bijlage 2: Specificatie plusuren per gemeenten & Provincie Fryslân

Bijlage 3: Specificatie basistaakuren per deelnemer

Bijlage 4: Overzicht taakvelden

Bijlage 5: Risicoanalyse 2027

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Bijlage 6: Verdeelsleutel overhead

Gemeente	Basis	Plus	Collectief	Totaal	%
Achtkarspelen	4.599	499	557	5.655	3,10%
Ameland	734	259	93	1.086	0,59%
Dantumadiel	2.441	1.260	301	4.002	2,19%
De Fryske Marren	9.055	1.096	1.111	11.262	6,17%
Harlingen	3.172	1.320	385	4.877	2,67%
Heerenveen	6.044	661	750	7.454	4,08%
Leeuwarden	10.494	1.542	1.319	13.355	7,31%
Noard-East Fryslân	8.405	1.607	1.008	11.020	6,04%
Ooststellingwerf	4.896	324	599	5.819	3,19%
Opsterland	4.433	172	549	5.154	2,82%
Schiermonnikoog	276	97	34	407	0,22%
Smallingerland	5.296	1.196	656	7.148	3,92%
Súdwest-Fryslân	17.891	296	2.199	20.387	11,17%
Terschelling	1.209	540	151	1.899	1,04%
Tytsjerksteradiel	4.320	892	535	5.748	3,15%
Vlieland	376	296	47	720	0,39%
Waadhoeke	8.385	1.592	1.009	10.986	6,02%
Weststellingwerf	4.684	109	576	5.369	2,94%
Provincie Fryslân	24.287	32.845	3.100	60.232	32,99%
Totaal	**120.998**	**46.602**	**14.980**	**182.579**	**100,00%**

Tabel 25. Verdeelsleutel overhead

Leeuwarden, 17 april 2026

Aan: De formateur van de gemeente

CC: De leden van de gemeenteraad

Betreft: Fryslân Bloeit als uitvoeringspartner voor duurzame en leefbare dorpen

Geachte formateur, geachte raadsleden,

Namens Stichting Duurzame Gemeenschappen en het samenwerkingsverband Fryslân Bloeit richten wij ons tot u met een dringende maar hoopvolle boodschap. In een periode waarin de nieuwe gemeentelijke coalitie wordt gevormd, willen wij u graag informeren over de waarde die Fryslân Bloeit kan bieden aan uw gemeente — en over onze uitdrukkelijke wens om hierin samen op te trekken.

Afgelopen jaar namen 28 Friese dorpen en wijken deel aan de grootste editie van Fryslân Bloeit tot nu toe. Tijdens hun Bloeiweek vormt elk dorp een week lang het centrum van lokale verduurzaming en gemeenschapskracht. Inwoners organiseren samen activiteiten rond klimaat, gezondheid, mienskip en natuur, en maken zo duurzame ontwikkeling zichtbaar en concreet in hun eigen leefomgeving.

Fryslân Bloeit ondersteunt gemeenten om beleidsdoelen te vertalen naar de praktijk. Waar beleid vaak van bovenaf komt, zorgen de Bloeiweken voor zichtbare en meetbare maatschappelijke impact van onderaf. Inwoners worden actief betrokken, lokale netwerken worden versterkt en thema's als leefbaarheid, preventieve gezondheid en duurzaamheid krijgen een concrete invulling door de inwoners zelf.

Als gezamenlijk initiatief van Freonen fan Fossylfrij Fryslân, Arcadia en Stichting Duurzame Gemeenschappen beschikt Fryslân Bloeit over een sterk netwerk, organisatorische slagkracht en brede maatschappelijke verankering. Ons team ondersteunt dorpen bij organisatie, samenwerking en monitoring, en versterkt daarmee de sociale basis en het organiserend vermogen van lokale gemeenschappen. Dit draagt direct bij aan uw beleidsdoelen op het gebied van leefbaarheid, participatie, preventie en een gezonde leefomgeving.

Onze gezamenlijke ambitie reikt verder. Zoals beschreven in de bijgevoegde bijlage — het essay *"Meer dan een lobbyverhaal: een toekomstbeeld voor Fryslân"* van Arjen Droog (de Moanne, 2025) — groeit Fryslân Bloeit toe naar **100 Friese bloeiweken**: honderd weken per jaar waarin dorpen, wijken, bedrijven, scholen en verenigingen samen grotere stappen zetten in bewegen, voeding, mentale gezondheid en onderlinge verbondenheid. Geen losse campagne, maar een gezamenlijke beweging. Gezonder worden doen we niet individueel, maar met elkaar. Dit sluit naadloos aan op de ambitie om Fryslân te laten groeien als regio die haar eigen toekomst vormgeeft — van binnenuit, gedragen door haar inwoners.

Fryslân Bloeit werkt aan een provincie waarin mensen gezond en gelukkig oud kunnen worden, in balans met hun eigen leefomgeving. Samen met inwoners bouwen we aan toekomstbestendige dorpen en een duurzame samenleving waarin gemeenschapskracht centraal staat.

Wij roepen u op om Fryslân Bloeit in de komende beleidsperiode expliciet op te nemen in het gemeentelijk beleid. Door onze samenwerking structureel vast te leggen, kunnen we beleidsdoelen rond leefbaarheid, participatie, preventie en duurzaamheid samenbrengen in zichtbare resultaten in dorpen en wijken — op weg naar die 100 bloeiweken.

Wij zijn ervan overtuigd dat duurzame burgerinitiatieven **structurele ondersteuning verdienen**. Niet als projectsubsidie voor een enkele editie, maar als een vaste partner in het gemeentelijk stelsel. Initiatieven zoals Fryslân Bloeit leveren een aantoonbare bijdrage aan onze gezamenlijke doelstellingen. Ze vullen aan waar de overheid alleen niet kan reiken — dichtbij mensen, geworteld in de gemeenschap.

Wij gaan hier graag over in gesprek met de gemeente. In de nieuwe coalitieperiode zien wij kansen om samen te bouwen aan een beleidsstructuur die ruimte biedt aan het organiserend vermogen van inwoners.

Wij nodigen u dan ook van harte uit voor een persoonlijk gesprek, waarin wij graag toelichten hoe Fryslân Bloeit concreet kan bijdragen aan de ambities van uw gemeente — en hoe een structurele samenwerking eruit kan zien.

Met vriendelijke groet,

Johannes Lankester
Stichting Duurzame Gemeenschappen
Namens Fryslân Bloeit
johannes@duurzamegemeenschappen.nl

Bijlage: *Arjen Droog, "Meer dan een lobbyverhaal: een toekomstbeeld voor Fryslân",* de Moanne, 2025

Bekijk de website van Fryslân Bloeit voor meer info over de bloeiweken
www.bloeit.frl

Bekijk de website www.duurzamegemeenschappen.nl
Voor een overzicht van initiatieven, partners en projecten

fryske gelok

Meer dan een lobbyverhaal: een toekomstbeeld voor Fryslân

Yllustraasje: Marleen Stoelwinder

Arjen Droog

Yn it foarige nûmer (de Moanne 4 – 2025) wie it stik 'Gjin perifery, mar in provinsje mei potinsje' te lêzen fan boargemaster Buma fan Ljouwert, dy't it stokje oernommen hie fan Ingrid de Vegte ('We zijn gelukkig, maar stemmen ontevreden…', de Moanne 3 - 2025). Yn de rige Frysk Gelok dizze kear in pleit fan Arjen Droog foar in nij Frysk takomstbyld.

Fryslân heeft geen gebrek aan plannen, maar een gebrek aan een gedeeld toekomstbeeld. Te vaak schrijven we lobbyverhalen: netjes geformuleerde documenten, die bedoeld zijn om Den Haag te overtuigen, maar zelden de verbeelding van inwoners zelf raken. Wat ontbreekt is een verhaal dat van binnenuit ontstaat: een gezamenlijk perspectief, waarin duidelijk wordt hoe we willen leven, werken en zorgen voor elkaar in de komende decennia.

Dit essay is een poging om zo'n toekomst zichtbaar te maken, een richting waarin gezondheid, leefbaarheid en economie elkaar versterken en waarbij Fryslân zichzelf opnieuw uitvindt als regio die niet wacht op verandering, maar haar zelf vormgeeft. De toekomst van Fryslân begint niet bij wat we vragen van anderen, maar bij waar we samen vol voor durven te gaan.

Laat ik beginnen met een belangrijke kanttekening: wat hier volgt is geen politiek gekleurd manifest. Het is geen dichtgetimmerd programma waar maar één ideologische richting zich in kan herkennen. Integendeel: iedere politieke kleur kan hier zijn eigen draai aan geven, andere accenten leggen, andere instrumenten kiezen. Dat is ook precies de bedoeling.

Dit is nadrukkelijk een eerste voorstel om het gesprek concreter te maken. Het is veel gemakkelijker om ergens wat van te vinden, dan om naar een leeg vel te staren en zelf te moeten beginnen met schrijven. Ik pretendeer niet dat ik het beter weet. Wel verlang ik er naar dat we in Fryslân concreter worden in het uitwerken van een perspectief op onze toekomst. Daarom doe ik deze eerste aanzet: schiet er op, maak het beter. Ik probeer beleidsjargon te vermijden; de toekomst van Fryslân gaat ons namelijk allemaal aan.

Als we het toekomstbeeld concreet willen maken, moeten we kiezen waar we op sturen. Voor mij zijn dat drie samenhangende keuzes: gezondheid, leefbaarheid en een sterke economie.

1. Gezond Fryslân
De dubbele vergrijzing en ontgroening maken dat we geen tijd hebben voor vrijblijvendheid. Over vijftien jaar moet de Friese arbeidsmarkt het met een vol Abe Lenstrastadion aan medewerkers minder doen, terwijl tienduizenden inwoners juist een leeftijd bereiken waarop zij intensiever zorg nodig hebben. Als we niets doen, loopt het zorgsysteem vast.

Daarom begint het bij onszelf.

Samen gezonder: 100 Friese bloeiweken
Inwoners van Fryslân gaan er samen voor zorgen dat we een stuk gezonder worden. Dat levert levensgeluk op (en we zijn trots op dat Friese geluk!) maar het helpt ook om het zorgsysteem beheersbaar te houden.

We groeien toe naar 100 Friese bloeiweken. Honderd weken waarin dorpen, wijken, bedrijven, scholen en verenigingen samen grotere stappen zetten in bewegen, voeding, mentale gezondheid en onderlinge verbondenheid. Geen losse campagne, maar een gezamenlijke beweging. Gezonder worden doen we niet individueel, maar met elkaar.

Gezonder eten en sterke korte ketens
Gezond leven betekent ook gezonder eten. Hoopvolle en geloofwaardige initiatieven rond *Sûne Grûn* en korte ketenprojecten maken we samen groot. Daarmee doen we twee dingen tegelijk: we verbeteren onze eigen gezondheid en we dragen bij aan sterke verdienmodellen voor boeren die hun bedrijfsvoering omgooien en duurzamer gaan produceren voor een lokale markt. Gezondheid, landbouwtransitie en economie versterken elkaar hier.

Vooroplopen in zorginnovatie
Maar preventie alleen is niet genoeg. Juist omdat de demografische druk in Fryslân echt scherper is dan elders, moeten we hier vooroplopen in zorginnovatie. Daarbij mogen de belangen van de zorgorganisaties niet centraal staan, maar juist het grotere belang: de gezondheid van inwoners van Fryslân.

Zorgverzekeraars en zorgorganisaties zetten hier grote stappen bij het toepassen van technologie. Dat maakt werken in de zorg fysiek minder zwaar, verhoogt de productiviteit en verandert het zorgsysteem fundamenteel.

We stoppen met verlammende ruzies over het al dan niet fuseren van ziekenhuizen. In plaats daarvan openen we 1,5-lijns ziekenhuisjes op meerdere plekken in de provincie, dicht bij mensen. Hoogwaardige en complexe zorg concentreren we op één of hooguit enkele locaties.

Innovatie met het bedrijfsleven
We hebben het bedrijfsleven nodig om de zorg efficiënter en slimmer te maken. Daarom maken we ambitieuze innovatieafspraken, waarbij de huidige ontwikkeling rond Campus Drachten als een hoopvol voorbeeld kan worden gezien. Ook op andere plekken gaan we aan de slag met de toekomst van de zorg en Friese zorgorganisaties en bedrijven sluiten volop aan. Zo vinden we oplossingen die passen bij Fryslân. En tegelijk stimuleren we onze economie. Twee vliegen in één klap.

‘Ik pretendeer niet dat ik het beter weet. Wel verlang ik er naar dat we in Fryslân concreter worden in het uitwerken van een perspectief op onze toekomst. Daarom doe ik deze eerste aanzet: schiet er op, maak het beter. De toekomst van Fryslân gaat ons allemaal aan.’

2. Leefbaar Fryslân
Leefbaarheid staat vooral in kleinere dorpen onder druk. Vroeger woonden er vier of vijf mensen in een woning. Nu vaak nog maar één of twee. Dat doet ontzettend veel met de draagkracht van dorpen voor voorzieningen. Huizen blijven bewoond, maar het aantal mensen per straat neemt af. Dat raakt de supermarkt, de sportvereniging, het café, het dorpshuis. En hier hebben we slimme oplossingen nodig.

Woningbouw en splitsing
We moeten daarom durven ingrijpen in de woningvoorraad. Provincie Fryslân voorspelt dat er in de komende jaren 25.000 eenpersoonshuishoudens bij komen, terwijl Friese woningen gemiddeld een stuk groter zijn dan het landelijke gemiddelde. Door veel van die grote woningen te splitsen dragen we bij aan leefbaarheid en draagkracht voor voorzieningen in dorpen en wijken. Zo stijgt het aantal inwoners daar weer, zonder dat overal nieuwbouwwijken hoeven worden gebouwd.

Grotere woningbouwprojecten concentreren we op plekken die logisch zijn vanuit drie invalshoeken: (1) ruimte en ecologie, (2) economie en (3) verbindingen en infrastructuur. Niet alles kan overal. Dat vraagt prioritering.

Nieuwe mobiliteitsoplossingen
Bereikbaarheid blijft een belangrijk thema, zeker als we weten dat een groeiend aantal inwoners in de komende vijftien jaar een leeftijd bereikt waarop autorijden minder of niet meer kan.

Alleen blijven inzetten op bus en trein is onvoldoende. Juist hier moeten we openstaan voor nieuwe oplossingen. Schrijf wedstrijden uit. Kom met nieuwe concepten. Autonome systemen, kabelbanen, andere vormen van collectief vervoer, misschien klinkt het soms futuristisch, maar angstvallig vasthouden aan kostbare oplossingen van het verleden is niet altijd de oplossing voor de toekomst.

De verbinding met de rest van het land blijft cruciaal. De Lelylijn is van groot belang voor de toekomst van Fryslân en daar houden we aan vast. Tegelijk zijn we niet blind voor alternatieve manieren om de verbinding met Groningen, Duitsland, Midden- en West-Nederland te verbeteren.

Toerisme: sturen in plaats van laten gebeuren
Toerisme draagt bij aan leefbaarheid, maar kan leefbaarheid ook onder druk zetten. Rond de Friese meren en op de Waddeneilanden is het toerisme groot, soms zeer groot. Op die plekken moeten we ervoor zorgen dat de toeristische druk niet verder toeneemt. Groei kan daar vooral plaatsvinden in rustige seizoenen: buiten de zomer veel meer gebruik maken van het bestaande toeristische aanbod. Dus: niet méér in juli en augustus, maar juist beter gespreid over het jaar.

Tegelijk willen we in het noorden van Fryslân, aan de vaste wal, meer ruimte bieden voor toerisme. Dat is een schitterend deel van de provincie. Oude kerken van ongeëvenaarde schoonheid, kloosterroutes, prachtige historische stadjes, het Lauwersmeergebied. Maar ook nieuwe iconen, zoals een Dijk van een Wijf, de dijktempel en de terp van de toekomst.

Meer toerisme in dit deel van Fryslân voegt relatief veel brede welvaart toe. Hier staan horeca, supermarkt, musea en podia onder druk. Toerisme kan hier bijdragen aan het behoud van die voorzieningen. Toerisme wordt zo geen doel op zich, maar een instrument voor leefbaarheid.

3. De economie van Fryslân
We hebben in Fryslân veel te beschermen. De waardering van ons landschap, zowel door inwoners als bezoekers, is groot. Het maakt deel uit van onze identiteit. Daarom willen we zo weinig mogelijk nieuwe bedrijventerreinen aanleggen.

Inbreiding in plaats van uitbreiding
En toch is er ruimte nodig voor de toekomstige economie. Die vinden we vooral door inbreiding: bedrijfslocaties worden toegevoegd binnen de bestaande bedrijventerreinen, zonder dat het gebied wordt uitgebreid.
Door de lage grondprijzen zijn Friese bedrijventerreinen héél ruim opgezet. Zeker vergeleken met andere delen van Nederland of Europa.

Parkeerterreinen, rangeerterreinen en ander inefficiënt of verrommeld ruimtegebruik op bedrijventerreinen kunnen opnieuw worden gebruikt voor economische activiteit. Verouderde bedrijventerreinen vernieuwen we en maken we klaar voor de economie van de toekomst. Dat is soms ingewikkeld, want eigenaarschap is versnipperd. Maar op andere plekken in Nederland zijn goede voorbeelden van hoe je dit aanpakt.

Een scherper economisch profiel
Fryslân wordt het laboratorium waar Nederland leert omgaan met water, bodem en circulariteit. We versterken de economische profilering van Fryslân door te kiezen voor deze drie toekomstthema's.

Fryslân doet het economisch al goed op deze onderwerpen en bovendien: hier heeft Fryslân overtuigende oplossingen te bieden voor de rest van het land en de wereld. Hier willen we op excelleren. We maken daarbij goed inzichtelijk wat het Friese bedrijfsleven daar aan heeft. Voor bedrijven die zich volledig herkennen in deze thema's is dat evident. Maar ook voor bedrijven waarvoor dat minder direct geldt, zitten er indirect grote kansen in deze thematische keuze.

Innovatie en investeringen
We zetten scherp in op innovatie op deze thema's. Op campussen werken onderwijsinstellingen en bedrijven samen. Ze maken gebruik van gezamenlijke apparatuur en faciliteiten.

We zorgen voor innovatieregelingen voor startende en groeiende bedrijven, met publiek én privaat geld. Het moet aantrekkelijk worden om te investeren in deze economische ontwikkeling. We investeren nadrukkelijk in bedrijven met een hogere economische toegevoegde waarde en in ondernemingen die bijdragen aan brede welvaart.

De lange horizon: ruimte en ecologie
Waar de drie bovenstaande thema's zich richten op een horizon van 10 tot 25 jaar, kijken we bij ruimte en ecologie ook naar een horizon van 100 jaar. We zijn samen verantwoordelijk voor een prachtig deel van de wereld. Dat schept verwachtingen én verplichtingen voor de lange termijn.

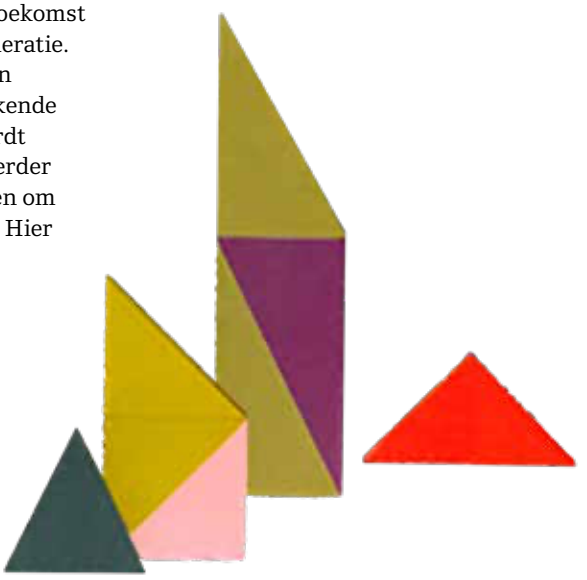
Er zijn zorgelijke ontwikkelingen rondom water: bodemdaling en CO_2-uitstoot in de veenweidegebieden, droogte op zand, verzilting op klei en de brede gevolgen van klimaatverandering. De oplossing van onze voorouders was het bouwen van terpen. Wat is onze oplossing voor de komende eeuw? We moeten toekomstbeelden uitwerken van hoe Fryslân er over 100 jaar uitziet. Die geven richting aan keuzes op kortere termijn. En we helpen inwoners zich voor te bereiden op veranderingen. Er is veel dat je als individu kunt doen. Er is nog meer dat je als groep samen kunt doen.

De stem van generaties
Voor niemand is het belang bij de toekomst zo evident als voor de volgende generatie. Initiatieven zoals Generatie Fryslân 2035, met meer dan 250 jonge werkende mensen, laten zien dat er volop wordt nagedacht over hoe Fryslân écht verder kan. Overal in het land worstelt men om jonge mensen mee te laten denken. Hier hebben ze de mouwen al opgestroopt. Dat verdient een belangrijke plek aan tafel. In projecten. In besluitvorming.

Tegelijk laten we de toekomst niet alleen over aan jongeren. Het intergenerationele debat is minstens zo belangrijk. Solidariteit tussen generaties past bij een egalitaire samenleving als Fryslân.

Het belangrijkste is dat we durven uitspreken waar we heen willen. Niet omdat het eenvoudig is, maar omdat richting helpt om keuzes te maken. Zonder richting blijft alles mogelijk en gebeurt er weinig. Misschien blijkt over een paar jaar dat sommige ideeën niet werkten. Dat hoort erbij. Belangrijker is dat we niet blijven hangen in analyse, want die is al uitvoerig gemaakt. Maar dat we nu de stap zetten naar uitvoering. Kleine én grote stappen, concreet en zichtbaar.

Arjen Droog (1977) is direkteur-bestjoerder fan it Planbureau Fryslân, hat in eftergrûn as direkteur by lokale en regionale oerheden en studearre teology, bedriuwskundige ynformatika en sjoernalistyk. Dêrneist is er belutsen by de Friese Preventie Aanpak en it Nationaal Netwerk Brede Welvaart.

Bezoekadres
Utrechtseweg 68
6812 AH Arnhem
Postadres
Postbus 50
6920 AB Duiven

www.liander.nl

Datum
17 april 2026

Betreft
Input Liander voor formatie na gemeenteraadsverkiezingen

Geachte informateur,

De maatschappelijke impact van netcongestie is inmiddels zo groot dat het nieuwe kabinet deze opgave in het landelijke coalitieakkoord van D66, VVD en CDA (2026-2030) als hoogste urgentie heeft aangemerkt. Overheden, bedrijven en samenleving worden opgeroepen om gezamenlijk met duidelijke keuzes en daadkracht het elektriciteitsnet tijdig te verzwaren en slimmer te benutten, als essentiële randvoorwaarde voor toekomstperspectief op nationaal en lokaal niveau.

Netbeheerder Liander werkt intensief samen met de gemeente Ameland aan de uitbreiding van het elektriciteitsnet. De vraag naar elektriciteit in de gemeente Ameland groeit snel en ook de opwek van duurzame energie neemt sterk toe. Gemeente en netbeheerder hebben elkaar hard nodig om het energiesysteem van de toekomst betrouwbaar, betaalbaar en bereikbaar voor iedereen te houden.

Met deze brief wil Liander u, als informateur van de nieuwe coalitie, handvatten en aanbevelingen meegeven voor het opstellen van een coalitieakkoord waarin energie-infrastructuur tijdig, integraal en toekomstbestendig wordt meegenomen. Met het versterken van de samenwerking tussen gemeente en Liander zorgen we er samen voor dat lokale ambities voor woningbouw, economie, duurzaamheid en maatschappelijke voorzieningen haalbaar blijven.

Ontwikkelingen in uw gemeente: netcongestie
In de afgelopen periode is de beschikbare capaciteit op het elektriciteitsnet zeer snel afgenomen. Waar de drukte eerder beperkt was tot enkele gebieden, is het net in heel de gemeente vol. Nieuwe aansluitingen of uitbreidingen zijn daardoor vaak niet direct mogelijk. Deze netcongestie raakt niet alleen bedrijven, maar ook maatschappelijke organisaties zoals scholen, ziekenhuizen, politie en brandweer. Daarnaast zet het de ontwikkeling van woningbouw, economische groei, mobiliteit en de energietransitie onder druk.

Op dit moment ondervinden vooral grootverbruikers hinder van congestie. Door aangescherpte regelgeving van het Maatschappelijk Prioriteringskader van de Autoriteit Consument & Markt (ACM) verwachten we dat ook kleinverbruikers, zoals huishoudens, dorpshuizen en verenigingsgebouwen, laadpaalexploitanten en

het MKB, vanaf de tweede helft van 2026 met congestie te maken kunnen krijgen. Hieronder doen wij enkele voorstellen om hier gezamenlijk op te anticiperen.

1. Intensiveren van de samenwerking
Goede samenwerking tussen de gemeente Ameland en Liander is essentieel om de uitdagingen rond energievoorziening het hoofd te bieden. Alleen door vroegtijdige afstemming over ruimtelijke plannen, energievisies en infrastructuurprojecten kunnen we oplossingen versnellen. Veel energie- en netwerkopgaven overstijgen gemeentegrenzen. Daarom is het noodzakelijk dat de gemeente Ameland en Liander actief blijven samenwerken binnen provinciale en regionale samenwerkingsverbanden. De afgelopen vier jaar hebben wij deze samenwerking vormgegeven via bestuurlijke overleggen tussen Liander en de verantwoordelijke portefeuillehouder.

Wij adviseren: de gemeente Ameland om binnen het nieuwe college van B&W een coördinerend wethouder Energie-infrastructuur aan te wijzen met mandaat namens het gehele college. Deze kan de impact van netcongestie op verschillende beleidsvelden duiden, veranderingen in wet- en regelgeving vertalen naar gemeentelijke besluitvorming. En deze heeft mandaat om over portefeuilles heen regie te voeren op keuzes in het energiesysteem en de realisatie van netuitbreidingen.

Daarnaast adviseren wij om minimaal twee keer per jaar een bestuurlijk overleg te organiseren tussen het volledige college en Liander. Daarin bespreken en verkennen we samen de actuele ontwikkelingen rondom elektriciteit, warmte en gas en de impact hiervan op de economie en de leefomgeving en mogelijk handelingsperspectief voor de gemeente en haar beleid.

2. Maak structureel ruimte voor energie binnen de leefomgeving
Voor uitbreiding van het elektriciteitsnet is voldoende fysieke ruimte noodzakelijk: voor kabels, elektriciteitsstations, en -huisjes, en eventuele batterijen, warmtestations of warmtebuffersystemen. Tijdige toegang tot energie is een randvoorwaarde voor vrijwel alle gemeentelijke ontwikkelingen.

Wij adviseren: dat de gemeente Ameland proactief ruimte reserveert voor energie-infrastructuur in omgevingsvisies en bestemmingsplannen. Door samen prioriteit te geven aan ruimte voor netuitbreidingen en standaardprocessen in te richten voor grondaankoop en vergunningverlening kunnen netuitbreidingen sneller plaatsvinden bij bijvoorbeeld woningen en bedrijventerreinen. Daar is ook voldoende capaciteit om de netuitbreidingen te faciliteren voor nodig. Liander informeert graag met het college de gemeenteraad over de uitbreidingen van het net, de benodigde ruimte en de ruimtelijke impact hiervan.

3. Stimuleer energiebesparing en slim elektriciteitsgebruik
Het elektriciteitsnet raakt vooral overbelast tijdens piekmomenten, zoals in de ochtend en in de avond. Door energiebesparing, flexibel gebruik via contracten en gedragsverandering kunnen we het net efficiënter benutten.

Datum
17 april 2026

Wij adviseren: de gemeente Ameland om netbewust beleid te voeren dat gedragsverandering voor slim en flexibel elektriciteitsgebruik en -opwek stimuleert bij bedrijven en bewoners. Het gaat hierbij om netbewust bouwen en laden, het mijden van de spitstijden voor stroom en flexibele contracten bij bedrijven als norm uit te dragen.

Beleidsmatig kan dat onder meer door:

- Het beschikbaar stellen van een gemeentelijk energieadviseur voor ondersteuning van bedrijven voor flexibele contracten
- Projectontwikkelaars actief te begeleiden bij netbewust bouwen.
- Bij nieuwe woningbouw de netimpact structureel mee te wegen door actief te sturen op netbewuste woningbouw. Bijvoorbeeld door omgevingsinstrumenten.
- Bewustwording bij bewoners en bedrijven te stimuleren rondom het benutten van momenten met hoge duurzame opwek, zoals zon. En bewustwording over elektriciteitsverbruik op gunstige tijdstippen en mogelijkheden met netbewuste energieopslag (batterij).
- Deelname aan energiehubs als voorwaarde te stellen bij de uitgifte van kavels bedrijventerrein.
- Slimme laadinfrastructuur te stimuleren door laadpalen te laten werken wanneer er ruimte op het net is.

4. Kies voor een brede energiemix en borg dit in omgevingsbeleid
De gemeente speelt een sleutelrol in het energiesysteem van de toekomst via de instrumenten van de Omgevingswet. Dit kan door energievraag en -aanbod van energie te clusteren, alternatieven voor elektriciteit te stimuleren en gebiedsontwikkeling te faseren in lijn met de uitbreiding van energie-infrastructuur.

Wij adviseren: de gemeente Ameland om in het coalitieakkoord vast te leggen dat ruimtelijke ontwikkeling en energievoorziening altijd gezamenlijk worden afgewogen (energieplanologie). Dit begint met expliciete keuzes voor een brede energiemix in het verplichte warmteprogramma. Door naast elektriciteit ook warmtenetten en groen gas te benutten vermindert dit de druk op het elektriciteitsnet.

Door energieplanologie structureel onderdeel te maken van ruimtelijk beleid, door het meenemen van beschikbare energie en toekomstige energievraag bij nieuwe ontwikkelingen, kunnen projecten worden ontworpen binnen de grenzen van het energiesysteem. Concreet:

- neem alternatieven voor elektriciteit en netbewuste ontwerpen actief mee bij gebiedsontwikkeling;
- plan toekomstige ontwikkelingen op locaties waar uitbreiding van het net technisch en ruimtelijk haalbaar is; en
- stimuleer het bundelen van vraag en aanbod.

Hiermee wordt energie een vast onderdeel van het omgevingsbeleid. Dit vergroot de kans dat woningbouw en bedrijventerreinen tijdig gerealiseerd worden.

Samenwerking als sleutel tot succes

Datum
17 april 2026

De uitdagingen op het gebied van energie, woningbouw, economie en duurzaamheid zijn groot. Een betrouwbare energievoorziening is cruciaal voor alle maatschappelijke opgaven. Door samen te werken, tijdig keuzes te maken en ruimte te bieden voor energie-infrastructuur kunnen we lokale ambities blijven realiseren.

Ik hoop dat deze voorstellen van Liander u ondersteunen bij het opstellen van het coalitieakkoord. Mocht u vragen hebben of behoefte aan verder overleg tijdens dit proces, dan ben ik uiteraard bereikbaar. Ik wens u veel wijsheid en succes bij de formatie en zie uit naar een voortzetting van onze samenwerking.

Met vriendelijke groet,

Lars Padmos
Relatiemanager Publieke Sector Friesland
lars.padmos@alliander.com

Liander

Liander N.V. te Arnhem is onderdeel van Alliander N.V..KVK-nummer 08021677 Arnhem. BTW-nummer NL003049395B01 Bankrekening NL95.INGB.0000.0055.85 t.n.v. Liander N.V..

Gefeliciteerd, je zit in de raad!

Beste raadsleden,

Van harte gefeliciteerd met jullie benoeming! De raad heeft een belangrijke volksvertegenwoordigende rol en het is een grote prestatie dat jullie zijn gekozen. De opkomst van 53,7 procent laat zien dat een groot deel van de inwoners niet is gaan stemmen, maar dat betekent niet dat zij geen betrokkenheid voelen. Veel mensen denken liever op andere manieren mee over wat er in hun dorp of stad gebeurt.

Om het mandaat te behouden dat de inwoners jullie voor de komende vier jaar hebben gegeven is het goed om inwoners mee te nemen in de besluitvorming. Dat helpt jullie om de volksvertegenwoordigende rol zo goed mogelijk uit te voeren.

Daarom is het belangrijk om als raad vooraf te bepalen bij welke dossiers inwoners onmisbaar zijn in de besluitvorming. Participatie in allerlei vormen, zoals burgerberaden, het stimuleren van bewonersinitiatieven, en inwoners laten meedenken en meebeslissen over beleid, kan daarbij een stevig en richtinggevend onderdeel van het werk van de raad zijn.

Ter inspiratie bieden wij jullie een tekstvoorstel voor een motie aan. De tekst is bedoeld om te prikkelen, maar kan ook in deze vorm worden ingediend. En als je meer wil weten over de rol van de raad en participatie, scroll dan naar beneden voor een korte handreiking met meer informatie.

En natuurlijk: veel plezier en succes de komende vier jaar!

Hartelijke groet,
De Bruggenbouwers

Motie versterken inwonersbetrokkenheid bij complexe dossiers

Constaterende dat:

- de raad van inwoners een mandaat heeft gekregen voor vier jaar, dat raadsleden dag in dag uit willen waarmaken;
- inwoners steeds vaker op andere manieren betrokken willen zijn bij wat er in hun dorp of stad gebeurt;
- bij bepaalde dossiers de inbreng van inwoners belangrijk is voor het vormen van goed beleid;
- inwoners zelf initiatieven nemen die bijdragen aan de gewenste ontwikkelingen in de gemeente

Overwegende dat:

- betrokken inwoners cruciaal zijn voor het realiseren van beleid, de uitvoering en de evaluatie daarvan;
- sommige dossiers zo gevoelig liggen dat betrokkenheid van inwoners onmisbaar is;

Verzoekt het college:

- om in samenwerking met de raad jaarlijks een aantal complexe dossiers aan te wijzen waarbij inwoners vanaf de start worden betrokken;
- om daarbij inwoners actief te laten meedenken, meebeslissen en meedoen, passend bij het karakter en de impact van het dossier;

En gaat over tot de orde van de dag.

De gemeenteraad en actieve inwoners

Of je nu net begint of al langer meedraait: na de verkiezingen verandert er iets in de raadszaal. Nieuwe gezichten en nieuwe verhoudingen. Inwoners doen steeds vaker mee, via gemeentelijke trajecten of op eigen initiatief met een plan voor de straat, een petitie, of als inspreker in de raadszaal. En dan komt deze vraag zeker voorbij: Hoe gaan we om met participatie in de besluitvorming van de raad?

De rol van de raad

De Gemeentewet geeft de raad een stevige basis: Kaders stellen, controleren en het volk vertegenwoordigen. Hoe dat samenloopt met participatie verschilt per gemeente en per dossier. Soms zit de raad vroeg aan tafel, soms pas wanneer een voorstel al grotendeels is uitgewerkt.

Dan ontstaat spanning, bijvoorbeeld wanneer:

- er via participatie al een voorkeursrichting lijkt te liggen, met gewekte verwachtingen;
- een luide minderheid inspreekt, terwijl je vermoedt dat de stille meerderheid anders denkt.

Op zulke momenten gaat het niet alleen om inhoud, maar ook om weging en legitimiteit: wie spreekt namens wie, en hoe verhoudt jouw mandaat zich tot actieve inbreng?

Maak de weging expliciet

Op zulke momenten, juist als het spannend wordt, schuift het debat vaak richting techniek. Kosten, procedures en juridische kaders krijgen veel aandacht. Dat is belangrijk en geeft de raad houvast. Maar wat ook helpt is om de kernvraag expliciet te houden: “Hoe weeg ik participatie in mijn besluit, en kan ik die weging transparant verantwoorden?” Zonder een expliciet kompas om die vraag te beantwoorden wordt elk dossier maatwerk, met wisselende verwachtingen

Het helpt om als raad of raadsfractie steeds dezelfde toetsvragen te gebruiken.

Bijvoorbeeld:

- Wat vinden wij dat participatie betekent in onze besluitvorming?
- Wanneer voelen we ons gebonden aan een uitkomst, en wanneer niet?
- Welke belangen, stemmen en informatie wegen we mee, en waarom?
- Hoe maken we onze afweging transparant, óók als inwoners het met ons oneens zijn?

Als je daar woorden aan geeft, ontstaat iets praktisch: consistentie. Voor jezelf, voor de raad en voor inwoners. Participatie is dan geen concurrent van representatie. Participatie is dan een aanvulling die de besluitvorming versterkt, juist doordat de weging expliciet is.

Uiteindelijk draait het niet alleen om het besluit dat je neemt, maar ook om de manier waarop je het kunt verantwoorden: aan inwoners, aan je fractie en aan jezelf.

Wie zijn wij

De Bruggenbouwers helpen overheidsorganisaties om het perspectief van inwoners de plek te geven die het verdient. Dit is een organisatorisch vraagstuk, dat we samen oplossen, met radicale empathie voor inwoner, bestuurder en ambtenaar. We werken aan structuur, organisatie en houding. Zodat een inwoner weet: bij de overheid kan ik terecht. En mensen binnen de overheid weten: wij hoeven het niet alleen te doen – we worden geholpen door inwoners. Mail ernst@debruggenbouwers.eu als je meer wil weten.

bruggen bouwers

Gespreksverslag bijeenkomsten eilandgemeenten 15 april 2026

Aanwezig namens LVVN: Bram Streefland, Wim Schoorlemmer, Marieke de Winter, Elies Arps (P2; gespreksleider)

Op 15 april 2026 zijn afgevaardigden vanuit de eilandgemeenten en het ministerie van LVVN bij elkaar gekomen om het gesprek te voeren over het concept Beleidskader Natuur Waddenzee dat in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied op 15 juni 2026 voorligt. Aan de hand van een presentatie hebben Bram Streefland en Wim Schoorlemmer het woord gevoerd.

Hieronder zijn de gespreksverslag van alle drie de bijeenkomsten te lezen (ochtend, middag, avond).

<u>Ochtendsessie</u>

Aanwezigen: Bert Wassink (Terschelling), Judith Brinksma (Terschelling), Annemiek Hollander (Texel), Monique de Ridder (Texel), Gerard Buining (Schiermonnikoog), Heidi Bunicich (Ameland), Don Boot (Texel), David Heule (Vlieland), Jildert Dijkstra (Terschelling), Evert van Leunen (Terschelling), Marjan Nicolay-Mosk (Texel), Jacqueline Metz (Ameland), Harm de Muinck (Schiermonnikoog) Jeffrey Peereboom (Samenwerkingsverband), Remco van der Belt (Texel), Mandy Rieks (Terschelling), Rikus Kieft (Texel), Robbert van Vulpen (Texel), Francine Venselaar (Schiermonnikoog), Siebren Visser (Terschelling), Gertina de Gunst (BZK, regio deal), Jan Kleefstra (Vlieland), Patty de Jong (Ameland), Caroline de Pee (Vlieland), Hendrik van der Wielen (Terschelling), Gossen Bos (Terschelling), Klaas Smit (Terschelling)

Aanwezig namens het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten, Bitoen Tran, Douwe Meindertsma

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Sociaaleconomische analyse	• Is de sociaaleconomische analyse al beschikbaar? • Hoe kan het dat er al beleidsopgaven liggen zonder deze analyse? • In de leefbaarheid zit een pijnpunt, daar is al vanaf begin op aangedrongen. De sociaaleconomische analyse is er nog niet, daar wordt niet op geleverd. Dat zorgt voor onrust. Dat zorgt voor het sentiment dat we ergens worden ingetrokken zonder dat er sturing op is. Deze doorkijk is voor inwoners ook erg belangrijk. • Doordat er nu geen sociaaleconomische analyse ligt lijkt het alsof daar geen oog voor is (wat voor onrust zorgt), ook al is dat misschien wel het geval	• Het rapport is wel opgeleverd, maar nog niet naar tevredenheid, het levert nog niet op wat we zouden willen. We gaan het delen na de bijeenkomst van de Roadshow. • De beleidsopgaven zijn geformuleerd op basis van wat nodig is vanuit natuurperspectief. In de uitwerking, implementatie, wordt de sociaaleconomische analyse meegenomen. • De sociaaleconomische analyse maakt wel deel uit van de uitgangspunten.
• Drukfactoren	• Verstoring staat als een belangrijke drukfactor. In de praktijk zien we dat, ondanks verstoring, het goed gaat met sommige natuur (bijv. bij Defensie). Is er een duidelijke correlatie met verstoring en de natuur?	• De Cumulatieve Impact Analyse laat zien dat verstoring door geluid een groot risico voor de natuur. • Er is door WMR een ook extra onderzoek gedaan naar toekomstige ontwikkelingen in het Waddengebied (waaronder Defensie). Deze laat zien dat de toekomstige activiteiten

	• Bij deze drukfactoren lijkt het alsof er zaken worden samengevoegd die in de CIA nog uit elkaar gehaald zijn. • Er moet naar het totale plaatje gekeken worden, niet alleen naar drukfactoren, maar ook naar de positieve effecten. • Wordt er ook met de vissers gesproken over de drukfactoren?	van Defensie geen extra druk opleveren op de natuur. • In beleidskader geven we alleen aan waar de grootste druk vandaag komt. Er is bewust gekozen om de drukfactoren als uitgangspunt te nemen i.p.v. de sectoren. Maar een sector kan aan meerdere drukfactoren deel hebben. • In de basis zeggen we dat, ondanks alle beheer en herstelprojecten, we de doelen niet halen. Daar moet iets aan gebeuren. Daar wordt alles wat betrekking heeft op natuur in meegenomen. • Op 14 april hebben we met het OBW gesproken, later is er nog bijeenkomst op Urk om de vissers mee te nemen. Maar voor garnalenvisserij zijn we aan het werk aan een Toekomstvisie Garnalenvisserij. Vanaf het begin is al gezegd dat wij met het BNW samenhangen met deze toekomstvisie. De discussie over deze visie vindt plaats op een andere tafel, niet bij het BNW. Maar ook de signalen die hier worden gegeven zijn belangrijk om mee te nemen naar de andere tafel. •
• Beleidsopgaven	• Qua bodemberoering is baggeren voor Ameland erg belangrijk. Tot 2035 heeft minister geen beperking voor baggeren, maar dat staat in het BNW niet terug. Als hier zekerheid over is zien we dit ook graag terug in het BNW. • Er staat nu in 2050 geen bodemberoering, maar is dat wel haalbaar? Kan er opgenomen worden dat er bij dit uitgangspunt de bereikbaarheid wordt uitgesloten? • Er worden ook al maatregelen getroffen m.b.t. baggeren. Hoe wordt dat meegenomen?	• Er wordt nog gekeken of een verwijzing naar de toezegging van de minister van IenW wordt meegenomen in het BNW. • Er is tijdens de bijeenkomst geen toezegging gedaan om bereikbaarheid uit te sluiten bij de beleidsopgaven. Hier wordt nog naar gekeken. • Maatregelen die al worden genomen bij grote drukfactoren kunnen in de uitwerking van het BNW ook een plek krijgen. Dit zullen we dan expliciet meenemen.
• Relatie met Waddeneilanden	• Er werd opgemerkt om 'kleinschalig cultuurhistorisch medegebruik' te vervangen door 'bestaand gebruik'	• We kunnen iet uitsluiten dat alle gebruik van de eilanden wordt uitgesloten in het beleidskader. Dit wordt specifiek genoemd omdat we daar veel vragen over krijgen. Het gaat hier om de lijst die valt onder N2000.
• Proces	• De notitie wordt voorgelegd in het BOW waar namens de Waddeneilanden Mark Pol in zit. Maar wat betekent het verder uitwerken in het beleidskader en de stappen die na juni nog gezet moeten worden?	• Er wordt in de komende maanden een plan van aanpak gemaakt, samen met alle stakeholders en overheden, om te kijken hoe we de beleidsopgaven verder gaan uitwerken.

	• Is er in het vervolgtraject voor de uitvoering ook inspraak? • De onderliggende stukken zijn niet meegestuurd met het concept BNW. Deze hebben we wel nodig. • Is er bij de overige stakeholders en overheden een gedeelde urgentie voor dit BNW? Er zijn vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd. We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken.	• De bedoeling is dat we het vervolg en de uitvoering volledig in gezamenlijkheid doen. • V.w.b. de onderliggende stukken is afgesproken dat hierover een mail komt met alle onderliggende stukken bij elkaar. • Een gedeelde urgentie is er wel, dat is binnen het Rijk maar ook bij OBW teruggekomen. Wel is daarbij nadrukkelijk genoemd dat leefbaarheid en economie belangrijk zijn, dus dat nemen we expliciet mee in het vervolgtraject. •
• Relatie met andere trajecten	• Wat is de relatie tussen N2000 beheerplan en het BNW? • En welk beleidsdocument staat hoger in rangorde?	• BNW is breder geformuleerd dan N200 beheerplan, de natuur in de brede zin. Er wordt gekeken wie wat meeneemt in welk traject. In het BNW worden ook grotere trajecten (bijv. Defensie) meegenomen. Ook Natuurherstelverordening (NHV) loopt nog, dat plan koppelt de opgave die we hebben richting 2030, 2040 en 2050. Nu zit in N2000 geen deadline, dat heeft NHV wel. In natuurplan (van NHV) komen maatregelen die bijdragen aan verbeteren van natuur, daar zal het BNW ook (deels) terechtkomen. Ook verduurzamingstrajecten komen daar in. • Het BNW en N2000 zijn 2 verschillende type trajecten. het BNW gaat geen nieuwe regels bedenken. Nieuwe maatregelen/regels vindt uitwerking in bestaande plannen (N2000, NHV, omgevingsvisies).
• Communicatie	• Beeldvorming is heel belangrijk, op sociale media is dit namelijk een belangrijk item. Is er nagedacht over beeldvorming richting inwoners? Als je daar geen sturing op hebt, dan gaat het een eigen leven leiden.	• Dit is een belangrijk aandachtspunt waar we nu nog niet veel mee hebben gedaan. Maar hier moeten we in het vervolg wel mee aan de slag. Er is gewerkt aan een landingspagina op Waddenzee.nl, dit zou daar geschikt voor zijn.

Middagsessie

Aanwezigen: Piet IJnsen (Ameland), Rienk Douma (Vlieland), Marloes Rijpstra (Ameland), Riekus Hatzmann (Ameland), Roel Cazemier (Terschelling), Michiel Schrier, Andreas van Grootheest (Ameland), Suzanne Twickler.

Aanwezig namens Het Samenwerkingsverband De Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Drukfactoren	• Wat wordt er bedoeld met scheepvaart? • Zijn alle drukfactoren wel meegenomen (bijv. stikstof en pfas)? • Hoe wordt omgegaan met de afgegeven vergunning voor de visserijsector? • Komt er een afpelsysteem? • Zijn de nieuwe plannen van Defensie meegenomen en de activiteiten van de Eemshaven? • Het maatregelenkader moet door de politiek worden besloten? • Wat is de normaalwaarde die verwacht mag worden, is er ook gekeken naar het feit dat er mensen op de eilanden wonen en werken? Het is makkelijk om referentiewaarde aan te houden, maar als er bij de normaalwaarde (door wonen en werken) al een grote belasting is, dan moet je daar al mee gaan werken • Maatregelen moeten gewogen worden tegenover sociaaleconomische factoren, dat is een belangrijk proces. • Baggeren wordt wel genoemd, maar hoe groot is het probleem en hoe gaat LVVN daar mee om?	• Met scheepvaart hoort alles wat onder scheepvaart te scharen valt • Ja, alle drukfactoren zijn meegenomen • We weten dat we iets moeten doen. En dat proberen we met het BNW gezamenlijk te doen. Ook met garnalenvisserij. • Nee, we gaan allemaal in gesprek om gezamenlijk te kijken hoe we het gaan aanpakken. Dus niet de één of de ander, maar allemaal • Ja, er zijn vier toekomstige ontwikkelingen doorgerekend en wat de extra druk is van deze ontwikkelingen: Defensie, garnalenvisserij, dijkversterking, PAWOZ. • We gaan het maatregelenpakket gezamenlijk opstellen samen met de sociaaleconomische consequenties. Die wordt wel politiek bestuurlijk afgewogen. • de CIA is gebaseerd op het impact risico, het risico dat de druk te hoog is, daar wordt niet gewerkt met normaalwaarden. We weten alleen dat de druk te hoog is, en dat moeten we proberen te verbeteren. • De weging met sociaaleconomische factoren gaan we met elkaar doen. Wat nu is ontwikkelt is puur ecologisch. Daarnaast zijn we bezig met een sociaaleconomische analyse en wat het effect is van eventuele maatregelen. Maar als we gezamenlijk de maatregelen hebben bedacht en wat de consequenties zijn, dan komt dat op de politiek bestuurlijke tafel. • Voor baggeren bekijken we het over de hele Waddenzee en dan is het effect niet groot, maar kijk je lokaal dan zijn de effecten wel groot. In de vervolgfase kijken we hoe we de effecten toch wat kunnen verminderen in de toekomst.
• Relatie met Waddeneilanden	• Toerisme kan een grote impact hebben op de sociaaleconomische effecten.	•

	• Begrenzing van Waddenzee is van belang, wat valt er binnen en wat niet. • Visserij vanuit Waddeneilanden gebeurt ook, dus dat hoort ook bij de relatie met de Waddeneilanden.	
• Proces	• Rapportage is wel wat laat toegestuurd, niet zo lang de tijd om een zienswijze in te dienen, veel te kort. • Op Terschelling is vorig jaar een bijeenkomst geweest om het proces door te nemen. Nu ligt er pas een stuk en iedereen vind er misschien wat van. Dus waarom zo snel naar het BOW en niet over de zomer heen tillen? Er zijn vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd. We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken. Er is in deze bijeenkomst gezegd dat Patty de Jong en IJsbrand Boonstra samen een voorstel doen voor concept reactie. Zij sturen dit rond naar alle eilanden. In het DB van 23 april wordt deze reactie besproken, waarna deze wordt verstuurd naar LVVN. Extra zaken die daarna in de colleges nog naar voren komen worden meegegeven aan Mark Pol richting het BOW.	• Met deze Roadshow halen we zo veel mogelijk informatie op en in aanloop naar het BOW is er nog de mogelijkheid om hier formeel op te reageren en advies te geven. • We hadden een completer BNW voor ogen, nu hebben we de knip gemaakt zodat de opgaven vastgesteld kunnen worden. We gaan dan straks met alle partijen werken o.b.v. een nieuwe plan van aanpak kijken naar maatregelen en hoe iedereen kan bijdragen.
• Algemeen	• Uitnodiging aan LVVN om het BNW uit te leggen aan inwoners op de eilanden zodat men kan begrijpen wat we gaan doen met elkaar. Er zal wel begrip zijn voor dat dit moet gebeuren. Geef inwoners de mogelijkheid om de stukken tot zich te nemen en mee te praten. En zorg dat ook de sociaaleconomische analyse klaar is • Kan het BNW de beoogde effecten klimaatverandering meenemen?	• LVVN zegt toe om dit serieus te bekijken als optie • De vraag over klimaatverandering wordt meegenomen en daar volgt op een later moment een terugkoppeling op

Avondsessie

Aanwezigen: Boy Boukens (Vlieland), IJsbrand Boonstra (Ameland), Joost Hellevoort (Terschelling), Colin de Beer (Terschelling), Jan Smit (Terschelling), William de Jong (Ameland), Hendri Meendering (Schiermonnikoog), Iwan Valk (Ameland), Mia Michels (Schiermonnikoog), Ilja Zonneveld (Schiermonnikoog), Henk Veerdig (Vlieland), Teun de Jong (Schiermonnikoog)

Aanwezig namens het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten, Ebo Del Grosso

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Drukfactoren	• Zijn de genoemde drukfactoren het resultaat van een meting? • Het merendeel van de druk komt van de vijf belangrijkste, is ook bekend wat de anderen zijn?	• De cumulatieve impact analyse kijkt op basis van huidig gebruik hoe groot de druk is. En de vijf genoemde drukfactoren hebben de hoogste risico factor. • Er zijn veel drukfactoren en deze zijn ook bekend. Het onderliggende rapport hiervoor wordt nog opgestuurd.
• Implementatie	• Er is een lang termijn vergunning afgegeven voor de visserij. Als we dan in de implementatie willen werken aan bodemberoering blijft wellicht alleen het baggeren over om te verbeteren. Hoe gaat we daar mee om? • Is het mogelijk om een maatregelen te nemen door het pulsvissen weer toe te staan? Of eventueel een pilot te draaien? • Op positieve manier werken om druk te verminderen? Hoe gaat dat werken en hoe dwingend is dat en wie is bevoegd gezag? • Er zijn al veel financiele middelen gestopt in natuurherstel, is er dan niks verbeterd? Hoe gaan we onze inwoners vertellen dat het niet goed gaat met de natuur? • Ook in eerdere overleggen is al aangegeven om te kijken wat we wel doen, bijv. jachthavens en RWZI's. • Er worden veel afspraken gemaakt, handhaving is daar ook cruciaal.	• Ondanks de vergunning die is afgegeven kan elke 6 jaar op basis van nieuwe inzichten de vergunning worden geactualiseerd. Ook zijn ze nog bezig met een Toekomstvisie Garnalenvisserij. Hierin worden ook al maatregelen genomen. • Er is vanuit de EU een verbod op pulsvissen. Er loopt nog een procedure, maar er wordt wel voorzichtig gekeken naar ruimte voor de pulsvisserij. Maar op korte termijn gaat dit niet lukken. Ook een pilot zou pas op de lange termijn een optie zijn. • We gaan samen werken om de maatregelen uit te werken en uit te voeren. De vraag is hoe we hier gezamenlijk mee omgaan. We moeten dan kijken welke overheid welke verantwoordelijkheid kan nemen. Maar alles vanuit de gezamenlijkheid. Dat geeft aan over een bepaalde periode wat de ontwikkeling is per soort. Je ziet dan op een aantal onderdelen dat de trend negatief is, maar soms is het ook positief. • Voorbeelden van wat er nal gebeurt nemen we mee in de volgende fase. Ook voorbeelden die aantoonbaar druk verminderen. • T&H valt meer onder N2000, maar ook de activiteiten die gezamenlijke beheerders uitvoeren onder regie van de BAW. De BAW heeft een BOA convenant afgesloten en RWS heeft een T&H plan opgesteld. Daarmee geven we samen meer sturing op T&H. •

• Relatie met Waddeneilanden	• De Friese eilanden hebben een ambitie om te verduurzamen en er is onderzoek gedaan wat de beste manier is. Zelf stroom opwekken is niet de beste manier, een wad kabel wel. Verder kijkend is in de concessie een verplichting om elektrisch te varen, IenW verzorgt daarvoor de laadinfrastructuur. Is daar rekening mee gehouden?	• Met wad kabels is nog geen rekening gehouden omdat het in de CIA gaat om huidige druk en niet om toekomstige druk. Een aantal toekomstige ontwikkelingen hebben we door laten rekenen (Defensie, visserij, PAWOZ, dijkversterking). Dit laat bij PAWOZ zien dat de aanleg van kabels geen groot extra effect heeft. •
• Proces	• Er ontbreekt nog een bouwsteen, namelijk de sociaaleconomische analyse. Dit is voor de eilanden een belangrijk stuk. • Het wringt heel erg dat deze analyse nog niet beschikbaar is. Want ondanks dat wordt er toch verwacht dat we een besluit nemen over het BNW. • Dit stuk wordt erg laat in het proces bij de eilanden neergelegd en daardoor kunnen we moeilijk een advies geven. Ook tijdens deze bijeenkomst zijn er vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd (het hierboven genoemde is een weergave). We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken.	• De sociaaleconomische analyse komt later beschikbaar. De bouwsteen is nog onvoldoende uitgewerkt om o.b.v. mogelijke maatregelen een goede weging te kunnen maken. Maar het is wel een belangrijk onderdeel van het BNW en de vervolgfase. Tijdens deze sessie is er een uitnodiging gedaan aan de eilanden om, in het schriftelijke proces, een tekstvoorstel voor het BNW te doen die passend zou zijn m.b.t. het sociaaleconomische gedeelte.

Beleidskader Natuur Waddenzee (BNW)

Eilandgemeenten

15 April 2026

Harlingen

Waarom zitten we hier?

We werken aan een beleidskader voor de natuur in de Waddenzee, samen met de mensen die wonen en werken in het gebied.

Vandaag:

(1) Korte introductie over totstandkoming;

(2) Bespreken waar het Beleidskader over gaat;

(3) Ophalen waar onduidelijkheden zitten; en

(4) Mogelijke aanpassingen of aanvullingen bespreken.

Intern gebruik

Wat is het probleem?

- Het gaat niet goed genoeg met de natuur in de Waddenzee. Dat zien we bij specifieke soorten, maar ook voor het bijzondere karakter dat de Waddenzee uniek maakt
- Dit komt o.a. door een optelsom van alle effecten op de Waddenzee zoals drukte, vervuiling en gebruik van de bodem.

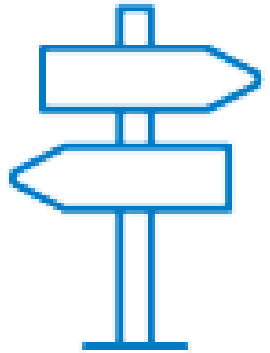

Intern gebruik

Wat is het Beleidskader Natuur Waddenzee

Wat is het doel van het beleidskader?

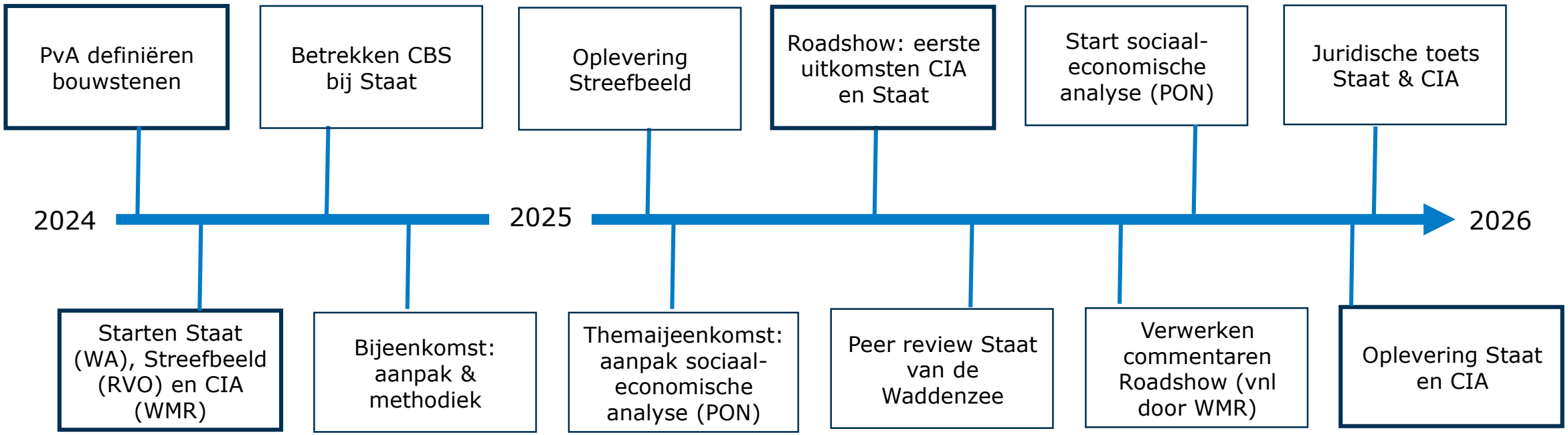

- Het beleidskader heeft als doel het structureel terugdringen van de druk door activiteiten die een slechte invloed hebben op de natuur
- Het beleidskader gaat richting geven om beter te kunnen sturen op de optelsom van alle effecten in plaats van losse activiteiten
- Dit gebeurt naast de investeringen die al gebeuren in beheer (Natura 2000-beheerplan) en natuurherstel (Programmatische Aanpak Grote Wateren)
- Het beleidskader zal gaan helpen bij het verlenen van vergunningen

Intern gebruik

Hoe zijn we hier gekomen?

Intern gebruik

Wat staat er in het beleidskader?

In het beleidskader staat:

- Wat we willen bereiken
- Wat er nodig is om de natuur te versterken
- Hoe we daar gezamenlijk aan kunnen werken
- Relatie tot beheer en natuurherstel
- Hoe regels en vergunningen meespelen
- Hoe we verder gaan

Intern gebruik

BOW (26 maart)

BOW (maart 2026) – notitie uitgangspunten

Verzoek om:

1. in te stemmen met de uitgangspunten zoals verwoord in de bijgaande notitie (en daarmee de conclusie uit de redeneerlijn), en
2. deze richtinggevend te laten zijn voor het formuleren van beleidsopgaven die noodzakelijk zijn voor drukvermindering in de Waddenzee (met focus op terugbrengen cumulatieve druk van menselijk medegebruik)

Intern gebruik

Opzet concept BNW

De nota is opgebouwd uit twee delen:

- **Deel A: de beleidsopgave**, waarin wordt vastgesteld welke drukfactoren moeten worden teruggedrongen om natuurdoelen te realiseren;
- **Deel B: de implementatie**, waarin wordt uitgewerkt hoe deze opgaven worden verankerd in beleid, instrumentarium en uitvoering.

Aan beide delen zijn bestuurlijke afspraken verbonden: over de inhoudelijke koers (Deel A) en over de wijze van doorwerking en samenwerking (Deel B). Deze worden in een aparte oplegger voorgelegd aan het BOW van 15 juni.

Intern gebruik

Deel A: beleidsdoel

Beleidsdoel:

Het structureel terugdringen van drukfactoren, zodat een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van wettelijke ecologische doelen, en de ecologische draagkracht van de Waddenzee wordt hersteld.

UP1. Beleidskader natuur Waddenzee

De partijen geven verder uitwerking aan het principe dat Economie en Ecologie elkaar versterken, passend binnen de hoofddoelstelling voor de Waddenzee en de ecologische principes van de Agenda. Menselijk medegebruik en ecologie moeten waar nodig beter in balans komen om de Waddennatuur te kunnen behouden en ontwikkelen. Daartoe ontwikkelen we het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Intern gebruik

Belangrijkste drukfactoren

- Het beleidskader richt zich op een paar drukfactoren die het meeste risico vormen:
  - Bodemberoering (bijvoorbeeld door visserij of baggeren)
  - Onttrekking van flora en fauna (dieren en planten weghalen)
  - Nutriënten en chemische belasting (vervuiling, lozingen en afval)
  - Verstoring (door bijvoorbeeld toerisme en scheepvaart)
- Deze drukfactoren hebben de grootste impact op soorten en leefgebieden
- Ze komen steeds terug in de analyse als belangrijkste risico voor het veroorzaken van schade

Intern gebruik

De beleidsopgaven

Drukfactor	2030 – stoppen verslechtering	2040 – herstel zichtbaar	2050 – duurzaam doelbereik
Bodemberoering	• Geen toename van bodemberoering t.o.v. huidige feitelijke en vergunde druk (gebaseerd op CIA/WMR) • Vermindering van bodemberoerende activiteiten in ecologisch kwetsbare gebieden	• Aantoonbare afname van bodemberoering t.o.v. huidige feitelijke en vergunde druk • Uitbreiding van gebieden waar bodemberoering wordt beperkt of uitgesloten	• Bodemberoering uitgesloten in ecologisch kwetsbare gebieden
Onttrekking flora en fauna	• Geen toename van onttrekking t.o.v. huidige feitelijke en vergunde onttrekking (gebaseerd op CIA/WMR) • Vermindering van onttrekking in kwetsbare gebieden wordt beperkt	• Aantoonbare afname van onttrekkingsdruk • Uitbreiding van gebieden waar onttrekking wordt beperkt of uitgesloten	• Onttrekking vindt alleen plaats binnen ecologische grenzen • Geen onttrekking in ecologisch kwetsbare gebieden
Nutriënten en chemische belasting	• Geen verslechtering van waterkwaliteit (KRW-normen en doelstellingen zijn leidend) • Geen toename van emissies t.o.v. huidige belasting binnen KRW-systematiek	• Aantoonbare verbetering van waterkwaliteit richting KRW-doelen • Structurele afname van emissies uit relevante bronnen • Nieuwe bronnen van verontreiniging worden voorkomen	• Waterkwaliteit voldoet structureel aan KRW-doelen
Verstoring (vnl. geluid)	• Geen toename van verstoring t.o.v. huidige gebruiksdruk en verstoringsniveau • Vermindering van verstoring in kritische perioden in ecologisch kwetsbare gebieden	• Aantoonbare afname van verstoring t.o.v. huidige gebruiksdruk en verstoringsniveau • Uitbreiding en versterking van rustgebieden en bufferzones	• Verstoring is beperkt tot buiten ecologisch gevoelige gebieden • Rustgebieden functioneren zonder significante verstoring

Intern gebruik

Implementatie

#	Onderdeel	De Ministers van LVVN en IenW stellen vast:	Concretisering
1	Borging in instrumenten	Dat beleidsopgaven juridisch worden verankerd via bestaande kaders en instrumenten	• Doorwerking via het Natura 2000-beheerplan, KRW en Omgevingswet • Opname in natuurherstelplan (NHV) • Aanscherping bij onvoldoende doelbereik (adaptief management)
2	Transitiekader verduurzaming	Dat gezamenlijk (met sectoren en medeoverheden) een transitiekader voor verduurzaming wordt ontwikkeld en geïmplementeerd	• Actualisatie UP 1 (Agenda 2050) • Transitiepaden per sector • Gebiedsgerichte aanpak • Tijdslijnen 2030–2040–2050 • Borging van voldoende financiële middelen
3	Kaders voor vergunningverlening	Dat een aangescherpt kaders voor vergunningverlening wordt uitgewerkt, dat vervolgens toegepast wordt door vergunningverleners om beter te kunnen sturen en toetsen op cumulatieve effecten	• 'Nee, tenzij' sterker als uitgangspunt • Geen toename impact op prioritaire drukfactoren • Actieve sturing op cumulatieve druk • Bestuurlijke toets voor nieuwe activiteiten (die nog niet zijn ingekaderd)
4	Leefbaarheid Waddengebied	Dat leefbaarheid/economie expliciet wordt betrokken bij de uitwerking en toepassing van maatregelen voortvloeiend uit het BNW (zowel in instrumentarium als in transities)	• Sociaaleconomische effectenanalyse (sectoraal en/of gebiedsgericht) • Inpassing in regionale economie • Koppeling met Agenda Waddengebied 2050

Intern gebruik

Relatie met de Waddeneilanden

Wat betekent dit voor de Waddeneilanden?

- Belangrijkste effecten voor de Waddeneilanden:
  - Jachthavens – vervuiling en verstoring (kleine bijdrage)
  - Scheepvaart/veerboten – vervuiling
  - Toerisme – veel kleine effecten
- Bestaand historisch gebruik blijft mogelijk

Intern gebruik

Waar liggen kansen en oplossingen?

- Wat kunnen we doen om de natuur in de Waddenzee te versterken?
- Deelname aan transitiepaden
- Oplossingen maken we samen
  - Duurzaam toerisme
  - Emissievrije veerboten
  - Verminderen (illegale) lozingen in jachthavens
  - Gebruik van groen licht

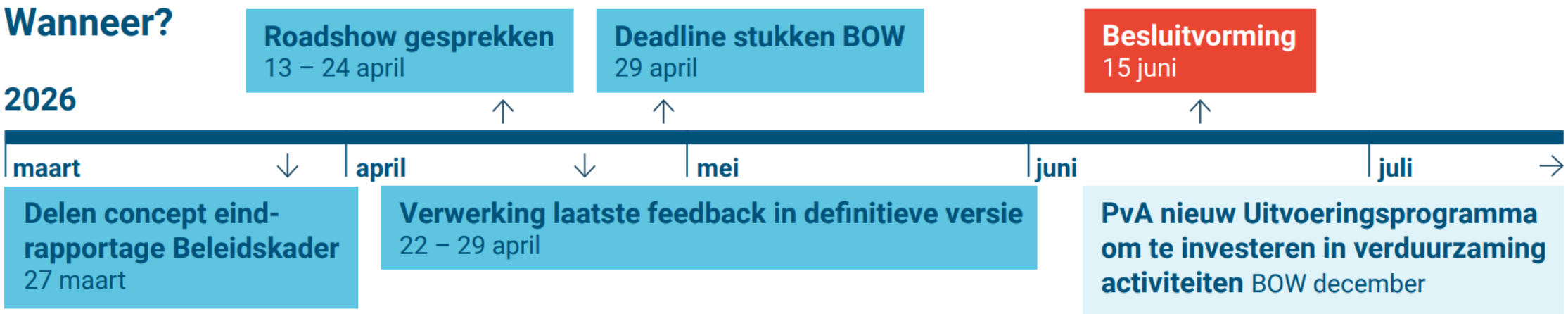

Intern gebruik

Het proces

Hoe gaat het proces verder?

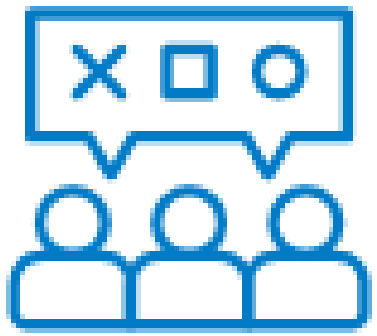

Intern gebruik

Wat doen we met jullie input?

1. Iedereen krijgt de mogelijkheid om input te leveren
2. Er wordt een overzicht gemaakt van alle input
3. We kijken wat aangepast kan worden en leggen uit waarom we wel of niet input meenemen
4. Dit sturen we terug naar alle deelnemers

Intern gebruik

Vervolgstap (verduurzaming)

- Nieuwe plan van aanpak in het najaar
- Deze wordt opgesteld samen met sectoren en (mede)overheden
- Met dit plan van aanpak willen we werken aan verduurzaming/vermindering van de optelsom van effecten van specifieke activiteiten

Intern gebruik

Vragen?

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Bedankt voor jullie betrokkenheid!

Rutger Bults
Projectleider Beleidskader Natuur Waddenzee

r.bults@minlnv.nl | 06-11469491

Bestuurlijke afspraken (Deel A)

#	Onderdeel	De Ministers van LVVN en IenW stellen vast:	Wat betekent dit concreet?
0	Beleidsdoel	Het Beleidsdoel volgt de uitgangspunten zoals vastgesteld door het BOW (26 maart jl.), waarbij de focus ligt op het structureel terugdringen van drukfactoren, zodat een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van wettelijke ecologische doelen	• Naast versterken van beheer en actief natuurherstel moet ook cumulatieve druk worden teruggedrongen om doelbereik dichterbij te brengen • Actief monitoren van drukfactoren is noodzakelijk om causale verbanden te leggen en het effect van toekomstige maatregelen te toetsen
1	Prioritaire drukfactoren	Dat beleid en besluitvorming primair worden gericht op het terugdringen van de volgende drukfactoren: bodemberoering, onttrekking flora en fauna, nutriënten en chemische belasting, en verstoring ➔ Afwegingskader activiteiten als onderdeel hiervan?	• Deze drukfactoren zijn leidend bij alle beleidskeuzes en vergunningverlening • Activiteiten worden beoordeeld op hun bijdrage aan deze drukfactoren (gebaseerd op de CIA/WMR) • Focus op sectoren en activiteiten met grootste aandeel (CIA/WMR)
2	Gefaseerde reductie (2030–2040–2050)	Dat reductie van drukfactoren niet vrijblijvend is en tijdig moet plaatsvinden om doelbereik mogelijk te maken, conform de ijkjaren van de Natuurherstelverordening	• Tempo en intensiteit van maatregelen worden hierop afgestemd • Geen uitstel van noodzakelijke reductie • Tijdige aanpassing van activiteiten en gebruik • Voorkomen van zwaardere ingrepen op langere termijn
3	Doorontwikkeling van implementatie-stappen	De beleidsopgaven worden via verschillende sporen geïmplementeerd: • Borging in instrumentarium • Verduurzaming (transitiepaden) • Vergunningsverlening (kaders)	• Deze sporen worden in de komende 6 maanden verder uitgewerkt • Voor een aantal sporen volgt uitwerking de actualisatie van de Agenda voor het Waddengebied en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma

Intern gebruik

Deel B: borging

De beleidsopgaven op drukfactor-niveau zijn op zichzelf niet juridisch bindend. Om daadwerkelijk effect te hebben in besluitvorming en uitvoering, moeten zij worden vertaald naar juridisch verankerde maatregelen en normen binnen bestaande wet- en regelgeving.

Juridische hefboom	Wat gebeurt hier?	Instrumenten / plannen
EU-verplichtingen en instandhoudingsdoelen (HR/VR + KRW / Natura 2000)	Activiteiten met impact op drukfactoren, afzonderlijk en in cumulatie, kunnen het behalen van instandhoudingsdoelen en waterkwaliteits-doelen belemmeren. Deze doelen vormen het juridisch bindende toetsingskader voor vergunningverlening en beheer.	Concrete beheermaatregelen die uit de N2000-beheerplannen voortvloeien, wijzigen aanwijzingsbesluiten, passende beoordeling, Natura 2000-vergunningen, stroomgebied-beheerplannen (KRW)
Omgevingswet-instrumentarium	Beleidsopgaven worden vertaald naar concrete normen, regels en maatregelen voor activiteiten	Programma's, omgevingsplannen, vergunningvoorschriften, Bkl-aanpassingen
Coördinatie en samenhang (beheerautoriteit Waddenzee)	Afstemming tussen activiteiten, drukfactoren en maatregelen over bestuurslagen heen	Monitoring, afstemming, governance-structuur Waddengebied

Intern gebruik

Kaders voor vergunningverlening

Uitgangspunt	Toelichting
Voorzorg als uitgangspunt (‘nee, tenzij’)	Activiteiten zijn alleen toelaatbaar als met objectieve en kwantitatieve gegevens is aangetoond dat: • zij niet leiden tot verslechtering van relevante natuurwaarden; • zij geen toename veroorzaken van de betrokken drukfactor(en) ten opzichte van het geldende referentieniveau; • en zij passen binnen het vastgestelde reductiepad (2030–2040–2050).
Bestuurlijke afweging voor nieuwe en niet-ingekaderde activiteiten	Voor activiteiten waarvoor nog geen normstelling of beoordelingskader bestaat, geldt dat deze alleen beoordeeld kunnen worden indien: • de effecten op alle relevante drukfactoren kwantitatief inzichtelijk zijn gemaakt; • de activiteit wordt afgezet tegen de bestaande cumulatieve belasting; • en expliciet wordt vastgesteld of deze past binnen het reductiepad.
Sturing op cumulatieve druk (drukplafond / ‘boekhouding’)	Per drukfactor wordt gewerkt met een cumulatief niveau (referentie + doelpad). Vergunningverlening vindt plaats op basis van de optelsom van bestaande en nieuwe activiteiten. De vergunningverlener beoordeelt of een activiteit past binnen het beschikbare “drukruimte” (of reductiepad).

Intern gebruik

Transitiekader

- Concrete transitiepaden per sector en gebruiksfunctie, gericht op het verminderen van de impact van activiteiten op prioritaire drukfactoren;
- Fasering en tijdslijnen, in lijn met het herstelpad richting 2030, 2040 en 2050;
- Gebiedsgerichte uitwerking, waarbij op het niveau van deelgebieden (bijv. gemeenten of havens) wordt gestuurd op sociaaleconomische effecten;
- Heldere rollen en verantwoordelijkheden, met een onderscheid tussen kaderstellende en uitvoerende partijen.

➔ Deze punten worden in het derde kwartaal van 2026 verder uitgewerkt, in samenspraak met sectoren en (mede)overheden, leidend tot een Plan van Aanpak voor het Transitiekader richting het BOW van december.

➔ De transitiepaden bouwen daar waar mogelijk voort op bestaande uitvoeringsprogramma's binnen de Agenda voor het Waddengebied 2050, zoals:
  - Green Shipping (UP17),
  - Ecosysteemgericht baggeren (UP23),
  - De zoetwaterstrategie landbouw (UP19), of
  - De integrale aanpak van de kustzone (UP8).

Intern gebruik

Dag allen,

Zoals afgesproken in de bijeenkomsten over het Beleidskader Natuur Waddenzee vorige week, stuur ik jullie hierbij de 4 basisdocumenten/bouwstenen van het Beleidskader.

1. De Staat van de Waddenzeenatuur

Samenvatting: 2025-01_De_Staat_van_de_Waddenzee_2025.pdf

Volledige rapport: Staat van de Waddenzee 2025 – Technische uitwerking | CBS

2. De Cumulatieve Impact Analyse

705358

3. Juridische analyse (zie bijlage)
4. Sociaaleconomische Analyse (zie bijlage)

Zodra alle bouwstenen zijn gepubliceerd zullen we hier een eenduidige en overzichtelijke lijst van maken.

Fijn weekend!

Met vriendelijke groet,

Marieke de Winter
Beleidsmedewerker Beleidskader Natuur Waddenzee

DG Natuur en Visserij

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Bezuidenshoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

E: m.k.dewinter@minlnv.nl
T: 06-86551520

Juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee
Een verkenning ten behoeve van het Beleidskader Natuur Waddenzee

Kees Bastmeijer* en Katja Philippart*

1. Aanleiding

De Waddenzee is een uniek natuurgebied, onder meer als het grootste aaneengesloten intergetijdengebied met 'zacht' sediment (zand & slib) ter wereld en omdat het een cruciale rol speelt als kinderkamer voor jonge vissen en als tankstation voor trekvogels. Dit werd in 2009 bekroond door de toekenning van de status als UNESCO Werelderfgoed voor het Nederlandse en Duitse deel en in 2014 voor de hele Waddenzee. Deze bijzondere status, alsmede de status van dit gebied onder veel andere natuurbeschermings-regimes, geven een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de concretisering van de hoofddoelstelling voor de Waddenzee, zoals geformuleerd in de **Agenda voor het Waddengebied 2050:** 'duurzame bescherming en ontwikkeling als natuurgebied, met behoud van het kenmerkende open landschap'.[1]

In 2022 is door de ministeries van LVVN en IenW de ontwikkeling van een **Beleidskader natuur Waddenzee** gestart, als bijdrage aan deze hoofdoelstelling voor de Waddenzee. De beoogde uitkomsten van dit Beleidskader zijn het terugdringen van de (mogelijke) negatieve impact van menselijk gebruik op de Waddenzeenatuur, het duidelijkheid bieden voor ontwikkelingen op de lange termijn, en het bieden van inzicht in de manier waarop het beperken van cumulatieve impact van verschillende activiteiten meegenomen kan worden in beleidskeuzes.

De eerste stap in het traject naar een Beleidskader was de identificatie van de natuurwaarden die onder druk staan. Op verzoek van de ministeries heeft de Waddenacademie in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek hiervoor een systematiek ontwikkeld en een overzicht gemaakt van de huidige status en trends van 238 ecosysteemcomponenten. De samenvatting van de belangrijkste uitkomsten is in juni 2025 gepubliceerd in de **Staat van de Waddenzee 2025**[2] (door de Waddenacademie en het CBS) en een onderliggende technisch uitwerking[3] (door het CBS en de Waddenacademie) in december 2025.

---

* Waddenacademie, Leeuwarden

Een concept van deze notitie is beoordeeld door mr. Luuk Boerema en ambtenaren van de ministeries van LVVN en IenW. Hun commentaren hebben de kwaliteit aanzienlijk verbeterd. De inhoud van deze definitieve versie valt echter volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

[1] Agenda voor het Waddengebied 2050, beschikbaar op https://agendavoorhetwaddengebied2050.waddenzee.nl/.
[2] Katja Philippart, Patrick Bogaart, Karen Brandenburg, Felix Petersma, Kees Bastmeijer, Pieter van Beukering, Piet Hoekstra & Heleen van Londen, 'Staat van de Waddenzee 2025', Waddenacademie/Centraal Bureau voor de Statistiek/Waddenacademie, juni 2025, https://www.waddenacademie.nl/organisatie/publicatie-lijst/publicatie-detail/staat-van-de-waddenzee-2025/.
[3] Bogaart, P., Brandenburg, K, Petersma, F. en Philippart, K (2025). Staat van de Waddenzee 2025 —Technische uitwerking. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek CBS en

Als tweede stap heeft Wageningen Marine Research (WMR) op verzoek van de ministeries alle vormen van menselijke activiteiten, die door middel van verschillende mechanismen (drukfactoren) een potentiële impact hebben op een aantal ecosysteemcomponenten (soortgroepen) van de natuur van de Waddenzee, in beeld gebracht in een **cumulatieve impact assessment (CIA).** Dit rapport is eind 2025 gepubliceerd.[4]

Naast enkele andere vervolgstappen die door de Waddenacademie zijn genomen ten behoeve van de ontwikkeling van oplossingsrichtingen en het in kaart brengen van voorkeuren van verschillende stakeholders ten aanzien van brede welvaart, beoogt de Waddenacademie met deze notitie een **juridische duiding te geven van de ecologische staat van de Waddenzee**. Deze juridische duiding is belangrijk voor een goed begrip van de wenselijkheid of noodzaak van het treffen van overheidsmaatregelen. Ook is de duiding belangrijk om bij het maken van beleidskeuzes acht te slaan op de geldende verboden en verplichtingen. Daartoe worden de bevindingen van de Staat en andere ecologische monitoringsrapportages getoetst aan bestaande juridische kaders die voor de Waddenzee gelden.

Vanwege beperkt beschikbare tijd en brede reikwijdte van de materie ligt het accent van deze notitie op Europeesrechtelijke regimes (in het bijzonder het Natura 2000-regime) en gaat het nadrukkelijk om een eerste verkenning ten behoeve van de verdere uitwerking van scenario's in het kader van het Beleidskader door LVVN.

2. Onderzoeksvragen

Deze juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee krijgt concreet inhoud door de beantwoording van de volgende drie door het ministerie van LVVN aan ons voorgelegde vragen:

a. Op welke punten wijzen bestaande onderzoeken, zoals de Staat (2025) en de evaluatie van het N2000 beheerplan Waddenzee[5], op overschrijdingen van de ecologische draagkracht van de Waddenzee?
b. In het licht van het antwoord op vraag a., is Nederland op grond van toepasselijke Europees- en internationaalrechtelijke regimes (o.a. KRW en Natura 2000) verplicht tot het nemen van maatregelen om instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen?
c. Welke rol moet in dit verband aan het voorzorgsbeginsel worden toegekend?

Ten behoeve van beantwoording van deze vragen wordt gebruik gemaakt van bestaande rapportages op het gebied van recht en ecologie. Wat betreft **ecologie** gaat het onder meer om het hierboven reeds genoemde rapport 'Staat van de Waddenzee' (hierna, 'de Staat'), maar ook om de evaluatie van het Natura 2000 Beheerplan voor de Waddenzee (hierna

Waddenacademie, 221 pp., https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2025/52/staat-van-de-waddenzee-2025-technische-uitwerking.

[4] Piet, G., Golterman, L., Jongbloed, R., de Vries, P., van der Wal, J. T., & van Walraven, L. (2025). *Cumulatieve impact analyse Waddenzee: een cumulatieve impact analyse van de Nederlandse Waddenzee via de SCAIRM methodiek : hoofdrapport*. (Wageningen Marine Research rapport; No. C079/25a). Wageningen Marine Research, https://doi.org/10.18174/705358.

[5] D. Heidinga, B. Schilt, F. Versloot, W. Gotjé, W. Bijkerk en J.B. Latour, 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', 1 september 2023, https://www.rwsnatura2000.nl/gebieden/waddenzee/wz_documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2665157.

'Beheerplan-evaluatie'), het recent openbaar geworden rapport 'Doeluitwerking Waddenzee', opgesteld door Altenburg & Wymenga; hierna 'Doeluitwerking Waddenzee'),[6] recente fact-sheets over onder meer de waterkwaliteit[7] eerder (in 2022) geduid door de Waddenacademie,[8] 'en meer specifieke rapportages op onderdelen van het ecosysteem (bijv. SOVON-monitoringsgegevens van wadvogels). Op trilateraal niveau gaat het onder meer om het Quality Status Report[9] en meer specifieke rapportages, zoals het rapport over trends van migrerende en overwinterende vogels.[10]

Voor wat betreft het **toepasselijke recht** wordt met name gebruik gemaakt van het in 2024 verschenen boek over juridische regimes die op de Waddenzee van toepassing zijn, ontwikkeld door 9 juridische experts onder eindredactie van de Waddenacademie.[11] Ook wordt gebruik gemaakt van rapporten op het raakvlak van ecologie en recht, waaronder het door de Waddenacademie opgestelde rapport over cumulatieve effecten in de Waddenzee.[12]

Vraag a krijgt beantwoording in paragraaf 3, vraag b in paragraaf 4 en vraag c in paragraaf 5. Afgesloten wordt met een korte conclusie (paragraaf 6).

3. De staat van de Waddenzee – enkele rode draden uit bestaand onderzoek

3.1 Staat van de Waddenzee

Er zijn de afgelopen jaren diverse rapportages verschenen met gegevens over hoe het met de Waddenzeenatuur gaat. Enkele van deze rapportages houden direct verband met een bepaald juridisch regime (bijvoorbeeld de 'Beheerplan-evaluatie' en de Doeluitwerking) terwijl andere rapportages een bredere basis kennen (bijv. de Staat)[13] en het trilaterale Quality Status Report[14]. Zoals in deze paragraaf concreet zal worden gemaakt, zijn ook bredere rapportages juridisch relevant.

---

[6] Altenburg & Wymenga (2025), 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden, beschikbaar op https://www.rwsnatura2000.nl/gebieden/waddenzee/wz_documenten/default.aspx.
[7] https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/krw-factsheets: Factsheets_OW_80_Ministerie_van_Infrastructuur_en_Waterstaat_Rijkswaterstaat_2025-09-16.zip
[8] Waddenacademie, 'Kwaliteit van het oppervlaktewater in het Waddengebied, Factsheet Waddenacademie 2022-03, Leeuwarden 2022, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/Factsheet_Waterkwaliteit_Waddengebied_2022-03.pdf.
[9] See, e.g., Kloepper, S. et al. (2024). Wadden Sea Quality Status report. Common Wadden Sea Secretariat. Wilhelmshaven, Germany.
[10] Kleefstra, R., Behm, K., Bregnballe, T., Enners, L., Frikke, J., Günther, K., Hälterlein, B., Hansen, M. B., Hornman, M., Meyer, J., Packmor, F., & Scheiffarth, G. (2025). Trends of Migratory and Wintering Waterbirds in the Wadden Sea 1987/1988 - 2022/2023. Common Wadden Sea Secretariat, Expert Group Migratory Birds. https://doi.org/10.5281/zenodo.17199022.
[11] Kees Bastmeijer (red.), Luuk Boerema, Herman Kasper Gilissen, Fred Kistenkas, Linde Miltenburg, Marleen van Rijswick, Arie Trouwborst, Jonathan Verschuuren, Wienke Zwier, '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee. Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee'*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2024, digitaal gratis beschikbaar via https://www.boom.nl/juridisch/100-15073_De-Europees-en-internationaalrechtelijke-status-van-de-Waddenzee.
[12] Bastmeijer, C.J., C.J.M. Philippart, P. Hoekstra, M. Schroor & P. van Beukering, Quick-scan cumulatieve effecten Waddenzee, https://www.waddenacademie.nl/organisatie/publicatie-lijst/publicatie-detail/quick-scan-cumulatieve-effecten-waddengebied/.
[13] Waddenacademie/CBS, 'Staat van de Waddenzee 2025'.
[14] https://qsr.waddensea-worldheritage.org

In onderstaand overzicht van een aantal rode draden van de onderzoeken wordt een accent gelegd op doelen die niet worden gehaald en waarden die een verslechterende trend laten zien. Dit is niet omdat de doelen die wél worden gehaald minder belangrijk zijn, maar wordt verklaard uit het feit dat uiteindelijk álle gestelde doelen op groen moeten staan om te voldoen aan de juridische regimes. Van belang is in dit verband dat de doelen voor de Waddenzee bijdragen aan het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten op landelijk niveau, waarmee invulling wordt gegeven aan onder meer de EU Vogelrichtlijn, EU-Habitatrichtlijn, het Biodiversiteitsverdrag en andere verdragen. Er kan dus geen sprake zijn van het balanceren van soorten waar het goed en slecht mee gaat.

Evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023)

Uit de Beheerplan-evaluatie voor de Waddenzee blijkt dat een groot deel van de **Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen niet zijn bereikt**.[15] Dit geldt voor de helft van de habitattypen waar het gaat om doelen voor kwaliteit. Doelen zijn ook niet gehaald voor populatie-omvang van vissoorten (zeeprik, rivierprik en fint), het overgrote deel van de broedvogels en ongeveer de helft van de niet-broedvogels. Ook veel doelstellingen voor de kwaliteit van het leefgebied van veel soorten zijn niet gehaald. Dit geldt onder meer voor visetende vogels, schelpdier-etende vogels, bodemdiereters/gemengd dieet vogels en roofvogels (bijv. vanwege te beperkt voedselaanbod en te veel verruiging van hun leefgebied).

Gezien het feit dat het Natura 2000 en daarmee samenhangende doelen al enkele decennia bestaat is het met name zorgelijk dat er aanwijzingen bestaan voor het **verslechteren** van bepaalde waarden. Het gaat daarbij onder meer om enkele voor de Waddenzee belangrijke **habitattypen**, zoals permanent overstroomde zandbanken (oppervlakte vanwege netto sedimentatie en kwaliteit vanwege bodemberoerende visserij), slijkgrasvelden (oppervlakte vanwege successie), slik- en zandplaten (kwaliteit vanwege afname typische soorten) en schorren en zilte graslanden binnendijks.

Verslechtering voor soorten krijgt in de Beheerplan-evaluatie voor de Waddenzee relatief minder aandacht (voor soorten wordt bijvoorbeeld alleen de Noordse stern (afname broedparen) expliciet genoemd, maar gegevens van SOVON geven aan dat in de Waddenzee meerdere broedvogelsoorten en niet-broedvogelsoorten waarvoor Natura 2000-doelstellingen gelden een achteruitgang in populatie en negatieve trend laten zien. Zo vertoont de eidereend een significante afname als broedvogel en niet-broedvogel en laat de velduil een afname van het aantal broedgevallen zien (vermoedelijk door verruiging, stikstofdepositie en te lage konijnenstand). Achteruitgang zien we ook bij de scholekster (veelal als niet-broedvogel omdat er geen doelen gelden als broedvogel), groenpootruiter, grote mantelmeeuw, grote zaagbek, slechtvalk, wilde eend, wulp en zwarte ruiter. Deze trends zijn helaas vaak ook nationale trends waardoor verlies in de Waddenzee niet wordt gecompenseerd door toename elders.

Opvallend is voorts dat voor een relatief groot deel van de Natura 2000 doelstellingen **onzekerheid** bestaat over waar we staan met doelrealisatie. Dit is onder meer aan de orde voor het overgrote deel van de doelstellingen die betrekking hebben op de **kwaliteit en omvang van het leefgebied van soorten**.

[15] Heidinga et al. 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', zie noot 5.

De Beheersplan-evaluatie concludeert dat het gecombineerde beeld van faal- en succesfactoren is "dat het nog een enorme uitdaging zal gaan worden om de instandhoudingsdoelen te gaan halen."[16] In dit verband wordt de complexiteit van de opgave benadrukt en het besef uitgesproken "dat organisaties in het veld veel beperkingen hebben in termen van middelen om daadwerkelijk (de randvoorwaarden voor) de doelen te kunnen realiseren."[17] Dit wordt volgens de opstellers van de evaluatie in de toekomst eerder meer dan minder:

> "Naar de toekomst toe zal de complexiteit waarschijnlijk ook nog groter worden omdat het lastig is om in te schatten hoe klimaatverandering invloed gaat hebben op alle deelprocessen. Dat is een extra reden om de Waddenzee zo snel mogelijk weerbaarder te maken."[18]

Doeluitwerking Waddenzee (2025)

In de Doeluitwerking voor de Waddenzee worden voor wat betreft Natura 2000-doelbereik veel conclusies van de Beheerplan-evaluatie bevestigd, al zijn er enkele verschillen. Kernpunten uit de samenvatting van dit document worden hieronder weergegeven. De samenvatting van de Doeluitwerking bevat ook heldere tabellen van het huidige Natura 2000-doelbereik voor de Waddenzee. Deze tabellen zijn in Bijlage I bij deze notitie gereproduceerd.

Voor 5 **habitattypen** worden de doelen niet gehaald voor wat betreft de kwaliteit (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied), estuaria, slijkgrasvelden, slik- en zandplaten (getijdengebied en schorren en zilte graslanden (buitendijks). Voor 3 van deze 5 habitattypen worden ook de doelen voor oppervlakte niet gehaald (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied), estuaria en slijkgrasvelden). Knelpunten vormen onder meer bodemberoerende activiteiten, veranderingen in de aanvoer van zoet water, een te laag aantal functionele zoet- zoutovergangen ten gevolge van doorgaande processen na ingrepen uit het verleden, een toename van de zeewatertemperatuur, droogte en hitte in de zomer en het uitblijven van strenge winters, baggerwerkzaamheden en (met name voor het habitattype estuaria (H1130) in het Eems-Dollard estuarium) historische ingrepen ten behoeve van de scheepvaart.

Voor 3 van de **habitatsoorten** zijn de doelen niet gehaald voor wat betreft populatie-omvang (rivierprik, zeeprik en fint). Zoals ook bleek uit de Beheerplan-evaluatie is het beeld voor habitatrichtlijn soorten echter zeer incompleet. Zo is er voor alle deze soorten te weinig kennis om uitspraken te doen over het wel of niet gehaald hebben van de doelen voor de kwaliteit van het leefgebied. Dit komt onder meer omdat er niet van alle levensfasen voldoende informatie beschikbaar is (bijvoorbeeld over de zeefase van de fint, rivierprik en zeeprik). Voor diverse soorten bestaat ook te weinig kennis ten aanzien van de populatie-omvang en leefgebiedoppervlakte. Knelpunten omvatten onder meer slechte passeerbaarheid van sluizen en spuikanalen voor de migrerende vissoorten, de huidige kwaliteit van de Eemsrivier (troebelheid) en bijvangst in de garnalenvisserij (eveneens voor de vissoorten), een verandering in de zoetwaterafvoer (mogelijk voor alle soorten), verstoring van belangrijke ligplaatsen (voor de twee zeehondensoorten), te beperkte kennis (voor veel soorten) en de introductie of uitbreiding van het leefgebied van concurrentsoorten (voor noordse woelmuis).

[16] Heidinga et al. 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', zie noot 5, pp. 280-281.
[17] Idem.
[18] Idem.

Voor 11 van de 13 **broedvogelsoorten** worden de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet gehaald (voor slechts 2 wel: lepelaar en dwergstern) en voor 6 van deze 11 soorten worden zelfs alle doelen (populatieomvang, kwaliteit en omvang leefgebied) niet gehaald. Knelpunten vormen onder meer predatie en verstoring door recreatie, de toename van extreem weer en het toegenomen overstromingsrisico (steltlopers en sterns), afgenomen dynamiek in de duinen, (historische) stikstofdepositie, afgenomen voedselaanbod, waaronder ineenstorting van de konijnenpopulaties (blauwe kiekendief en velduil) en laag broedsucces (eider).

Voor 25 van de 39 **niet-broedvogelsoorten** worden de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet gehaald. Knelpunten betreffen onder meer verstoring door recreatie (steltlopers), de afgenomen draagkracht in de Waddenzee (scholekster), externe knelpunten en mogelijk gebrek aan rust en afname van voedselaanbod voor viseters (fuut, aalscholver, grote en middelste zaagbek) en afname van de voedselbeschikbaarheid en verstoring door scheepvaart, visserij en waterrecreatie voor schelpdieretende eenden (eider, brilduiker, topper). Voor een deel van de soorten zijn er geen knelpunten geconstateerd (water)planteneters) of bestaat er onvoldoende kennis over knelpunten (krombekstrandloper, groenpootruiter, kluut en tureluur).

Bredere ecosysteem-beoordelingen

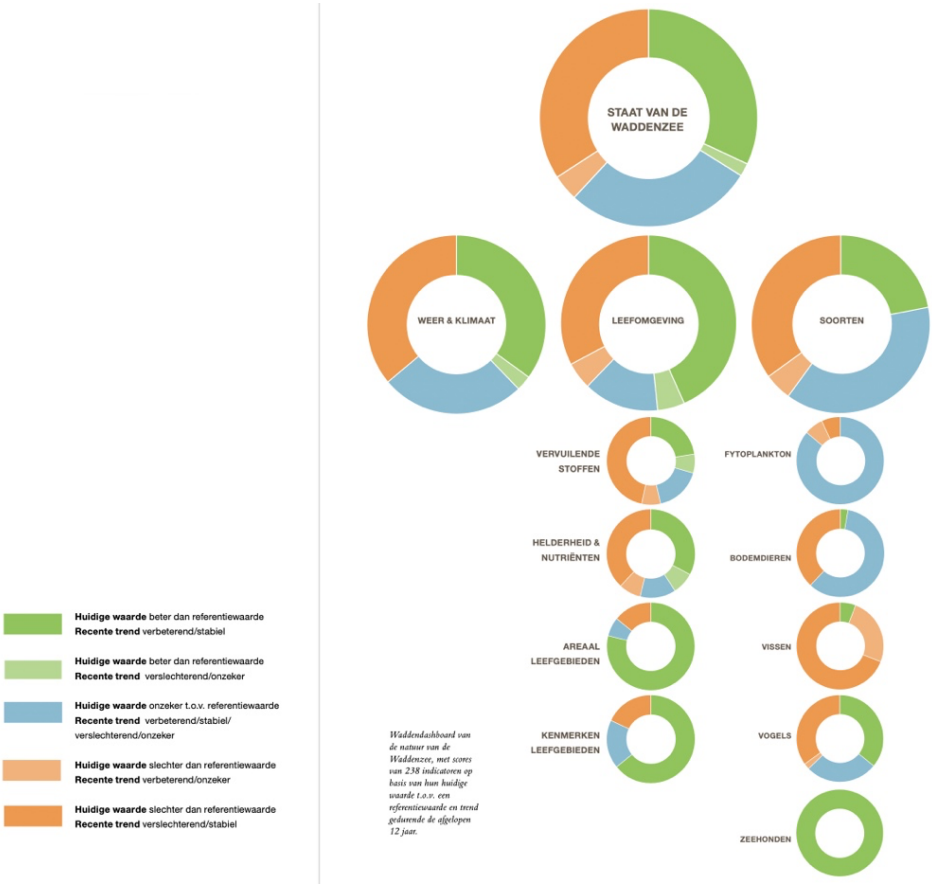
In de Staat van de Waddenzee is voor **238 indicatoren** (34 voor het thema ‘weer & klimaat’, 85 voor het thema ‘leefomgeving’ en 119 voor het thema ‘soorten’) de huidige staat van instandhouding en de trend in de afgelopen 12 jaar beschreven. Uitkomsten bevestigen een aantal conclusies van de Beheerplan-evaluatie, waaronder de vaststelling dat het met veel vissen en vogels niet goed gaat. Ten opzichte van de evaluatie wordt met de bredere set van indicatoren echter een veel breder beeld geschetst van hoe het met het Waddenzee-ecosysteem gaat. Geconcludeerd wordt dat “ondanks de gelding van een groot aantal beschermingsregimes - het ecosysteem van de Waddenzee anno 2025 nog niet als gezond aangemerkt kan worden en extra inzet nodig is” (p.16 van de samenvatting). Meer concreet wordt vastgesteld dat voor 92 van de 238 (38%) indicatoren de staat ‘slechter’ is dan de referentiewaarden en dat voor 37 van deze indicatoren (16% van het geheel) over de afgelopen 12 jaar zelfs sprake is van een verdere ‘verslechtering’ (p. 42). Het percentage indicatoren met slechte beoordeling is vergelijkbaar voor de categorieën weer & klimaat, leefomgeving en soorten.

Voor wat betreft leefomgevingsindicatoren zijn vooral veel indicatoren binnen de categorieën vervuilende stoffen en helderheid en nutriënten als slecht beoordeeld. Dit beeld komt overeen met bevindingen over de chemische en ecologische toestand van het oppervlaktewater in het Waddengebied, zoals eerder samengevat in het Waddenacademie-factsheet over dit onderwerp.[19] In dit factsheet is uitgelegd dat het oppervlaktewater niet aan de eisen van de KRW voldoet, onder meer “vanwege de aanwezigheid van 31 verontreinigende stoffen waardoor de toestand (kwaliteit) is beoordeeld als ‘voldoet niet’ voor de chemische toestand of ‘slecht’ voor de ecologische toestand van de waterlichamen”.[20] De meest recente (16 sept 2025) KRW-factsheets voor de waterlichamen Waddenzee (WZ), Eems-Dollard (ED) en Eems-Dollard kustwater (EDk) geven aan dat de huidige status (2025) van overige waterflora (WZ, ED), DIN (ED) en vis (ED) ‘matig’ tot ‘slecht’ is, en dat die van van arseen, kwik en de

[19] Waddenacademie, ‘Kwaliteit van het oppervlaktewater in het Waddengebied, Factsheet Waddenacademie 2022-03, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/Factsheet_Waterkwaliteit_Waddengebied_2022-03.pdf.
[20] Idem, p. 6.

som PBDE's in alle drie de waterlichamen 'niet voldoet'. Hierin wordt ook aangegeven dat het halen van het doelbereik in 2027 voor arseen, kwik en de som PBDE's nog 'onzeker' is.[21]

In de Staat is voort geconcludeerd dat voor 66 van de 238 indicatoren (28%) de huidige waarden 'onzeker' zijn ten opzichte van de referentiewaarden, waarbij het met name gaat om indicatoren binnen het thema 'soorten' (45 indicatoren): fytoplankton (13 indicatoren), bodemdieren (17 indicatoren) en vogels (15 indicatoren) (p. 42).

© Waddenacademie/CBS-Samenvatting 'Staat van de Waddenzee 2025'

Inzoomen op deelgebieden van de Waddenzee kan goed zijn om de zorgen van dergelijke gebieden helder te krijgen en zo nodig specifieke actie te kunnen ondernemen. De monitoringsrapportage voor de Eems-Dollard (jaarrapportage 2025) maakt bijvoorbeeld duidelijk dat het water in het estuarium nog steeds te troebel is, "waardoor er te weinig voedsel aan de basis van het ecosysteem wordt geproduceerd."[22] Ook zijn er volgens het monitoringsrapport "niet genoeg leefgebieden van goede kwaliteit voor vogels, vissen en kleine waterdieren die kenmerkend zijn voor een estuarium."[23] Het intensief gebruikte Eems-Dollard estuarium valt bovendien deels onder het beheer van Duitsland, waardoor het treffen van maatregelen voor herstel naar de ecologische draagkracht wordt compliceert. Evenals in andere delen van de Waddenzee is er meer kennis nodig over de effecten van klimaatverandering en mogelijke adaptatiemaatregelen.

[21] Deze factsheets zijn beschikbaar op de webpagina: https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/krw-factsheets.
[22] ED2050, 2025, Meerjarig adaptief programma Eems-Dollard 2050 De toestand van de natuur, de projecten en het programma in 2022-2024, November 2025, https://eemsdollard2050.nl/bijlagen/monitoringsrapportage-2022-2024-programma-ed2050/, p.7.
[23] Idem.

Landelijk perspectief

Voor het beoordelen van de uitkomsten van ecologische monitoring in een gebied (bijv. de Waddenzee) is het van waarde om die uitkomsten in een landelijk perspectief te plaatsen. Bezien vanuit de lens van het Natura 2000-regime is bijvoorbeeld van belang dat de instandhoudingsdoelstellingen van de Waddenzee beogen bij te dragen aan het behouden of realiseren van een gunstige staat van instandhouding van de betreffende soorten en habitattypen op landelijk niveau. Wanneer doelen voor soorten en/of habitattypen voor de Waddenzee niet worden gehaald is dit vanuit een natuurbeschermingsperspectief dus extra zorgelijk wanneer die betreffende soorten en/of habitattypen er ook landelijk niet goed voorstaan. Op basis van de gegevens in de Doeluitwerking kan hiervan de volgende korte schets gegeven worden.

Uit de Doeluitwerking blijkt dat 2 van de 3 **habitattypen** waarvoor de doelen voor zowel kwaliteit als oppervlakte niet zijn gehaald landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied) en estuaria). Voor het derde type geldt landelijk een matig ongunstige status (slijkgrasvelden). Ook de andere 2 typen waarvoor de doelen voor kwaliteit niet zijn gehaald bevinden zich landelijk in een matig ongunstige staat (Slik- en zandplaten (getijdengebied) en Schorren en zilte graslanden (buitendijks)).

Wat betreft de **Habitatrichtlijnsoorten** geldt dat 2 van de 3 soorten waarvoor de doelen niet zijn gehaald zich landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden (zeeprik en fint); de derde soort (rivierprik) verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding (rivierprik).

Het beeld voor de **broedvogelsoorten** nog negatiever: 10 van de 11 broedvogelsoorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald verkeren landelijk in een ongunstige staat van instandhouding en 9 van deze soorten bevinden zich landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. En 15 van de 25 **niet-broedvogelsoorten** waarvoor de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet zijn gehaald begeven zich landelijk in een ongunstige staat van instandhouding, waarvan 11 in een zeer ongunstige staat.

Opgeteld betekent dit dat **33 van de 44 (=75%)** van de soorten en habitattypen waarvoor de Waddenzee-instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet worden gehaald zich ook landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeren (24 van de 33 in zeer ongunstige staat; 9 in matig ongunstige staat).

Trilateraal perspectief

Trilateraal onderzoek laat zien dat sommige ontwikkelingen in het Nederlandse deel van de Waddenzee niet hetzelfde zijn als voor de trilaterale Waddenzee als geheel. Zo lijkt een onderzoek naar de trends in winter- en trekvogels in de trilaterale Waddenzee erop te wijzen dat het op trilateraal niveau minder slecht gaat met visetende vogels dan op het niveau van de Nederlandse Waddenzee.[24] Ook het beeld van broedvogels is in het Nederlandse deel van de Waddenzee negatiever dan op trilateraal niveau.

[24] Kleefstra, R., Behm, K., Bregnballe, T., Enners, L., Frikke, J., Günther, K., Hälterlein, B., Hansen, M. B., Hornman, M., Meyer, J., Packmor, F., & Scheiffarth, G. (2025). Trends of Migratory and Wintering Waterbirds

Andere ontwikkelingen zijn juist wel vergelijkbaar, bijvoorbeeld het afnemen van schelpdier-etende vogels, waarbij er echter op gewezen wordt dat de terugloop in de afgelopen 10 jaar met name aan de orde is in het Duitse deel en het westelijk deel van de Nederlandse Waddenzee.[25] Een rode draad in de onderzoeken is bijvoorbeeld dat de eidereend en scholekster zich tot de soorten behoren die in alle delen van de Waddenzee de meest negatieve trend laten zien. Omdat het hierbij om twee typische wadvogels gaat en om de waarde van de trilaterale monitoringsaanpak te illustreren, worden hieronder voor beide soorten de conclusies en enkele tabellen opgenomen uit Kleefstra et al. (2025):[26]

> "The Common Eider is one of the species with the strongest decline in numbers (>-40%) since the late 1980s. While estimated maximum numbers in 1989/1990-1998/1999 exceeded an average of 282,000 individuals, this average was hardly 185.000 in the period 2013/2014- 2022/2023. The decline is continues on the short-term across the entire Wadden Sea, although the short-term trend in Schleswig-Holstein is uncertain."

Trends for Common Eider in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1992/1993 to 2022/2023, both the 31-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

Area	1992/1993-2022/2023	2013/2014-2022/2023
(A) Wadden Sea	↓	↓
(C) Denmark	↓	↓
(D) Schleswig-Holstein	↓	–
(E) Lower Saxony/Hamburg	↓	↓
(F) The Netherlands	↓	↓

↑↑ strong increase ↑ moderate increase → stable
↓↓ strong decrease ↓ moderate decrease – uncertain

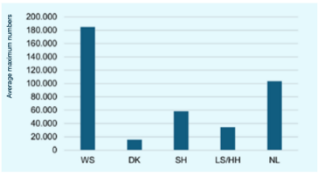

Figure 4.11.7
Absolute numbers of Common Eider in the Wadden Sea and the four regions calculated by average of the 3 maximum numbers in the period 2013/2014-2022/2023.

> "The Wadden Sea represents approximately 40% of the Eurasian Oystercatcher flyway population, but the species has shown an alarming decline for a long time. In the period 1987/88-1994/95, absolute numbers in autumn and winter accounted for 650,000 individuals, compared to roughly 325,000 Oystercatchers counted in the last ten years. This decline occurs throughout the Wadden Sea, except for the Danish part, where numbers have remained relatively stable at a low level."

Trends for Eurasian Oystercatcher in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1987/1988 to 2022/2023, both the 36-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

Area	1987/1988-2022/2023	2013/2014-2022/2023
(A) Wadden Sea	↓	↓
(C) Denmark	→	→
(D) Schleswig-Holstein	↓	→
(E) Lower Saxony/Hamburg	↓	↓
(F) The Netherlands	↓	↓

↑↑ strong increase ↑ moderate increase → stable
↓↓ strong decrease ↓ moderate decrease – uncertain

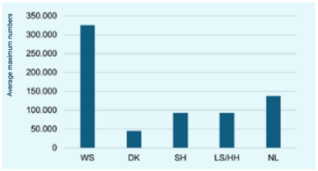

Figure 4.12.7
Absolute numbers of Eurasian Oystercatcher in the Wadden Sea and the four regions calculated by average of the 3 maximum numbers in the period 2013/2014-2022/2023.

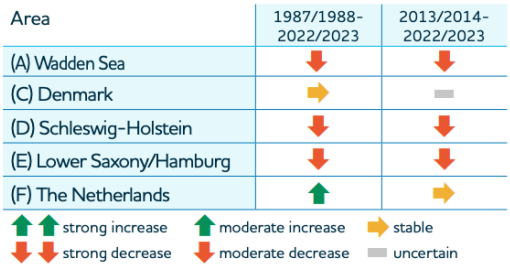
Belangrijk is voorts om ook positieve beoordelingen van soorten in trilateraal perspectief te plaatsen. Voor het Nederlandse deel van de Waddenzee staat de rosse gruto bijvoorbeeld op groen/stabiel, maar het feit dat het met de soort in de Duitse en Deense delen van de Waddenzee helemaal niet goed gaat geeft Nederland juist een bijzondere verantwoordelijkheid (zie onderstaande figuur van Kleefstra et al., 2025).

in the Wadden Sea 1987/1988 - 2022/2023. Common Wadden Sea Secretariat, Expert Group Migratory Birds. https://doi.org/10.5281/zenodo.17199022.

[25] Idem.

[26] Idem, p. 22 (eidereend) & p. 23 (scholekster). Zie ook Bijlage 2 bij deze notitie.

Trends for Bar-tailed Godwit (taymyrensis) in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1987/1988 to 2022/2023, both the 36-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

3.2 Ecologische draagkracht overschreden

Het begrip '*ecologische draagkracht*' wordt in de literatuur op verschillende manieren gedefinieerd, maar wordt voor het doel van dit document begrepen als de maximale antropogene drukfactoren (bijv. menselijk gebruik van rijkdommen, ruimtegebruik, emissies van stoffen, geluid en klimaatverandering) die een ecosysteem, inclusief ecologische processen en componenten van het ecosysteem zoals bodem, water, lucht, soorten en habitattypen, aankan.

Wat betreft negatieve invloeden op ecologische processen en componenten vanwege antropogene drukfactoren wordt verwezen naar de Sankey diagram (figuur 5.11) uit het Wageningse onderzoek[27] en, als voorbeeld, onderstaande doorrekening van de door WMR gepubliceerde getallen (Tabel 1). Hieruit blijkt dat er zeven antropogene drukfactoren zijn met een Impact Risico van tenminste 5% op de abundantie of biomassa van één of meerdere ecosysteemcomponenten van de Waddenzee.

Tabel 1. *Impact Risico (IR; %) van selectie van antropogene drukfactoren waar het cumulatieve IR 5% of meer bedraagt (blauwe cellen) op één of meer van de vijf onderscheiden ecosysteemcomponenten van de Waddenzee (bron data: Piet et al., 2025). Hierbij is het IR uitgedrukt als de potentiële verandering in biomassa of abundantie ten opzichte van een onverstoorde toestand.*

Antropogene drukfactor	Pelagische Habitats	Benthische Habitats	Vissen	Vogels	Zeezoogdieren
Onttrekking flora & fauna	<5%	28%	11%	<5%	<5%
Bodemberoering	<5%	18%	<5%	<5%	<5%
Input synthetische stoffen	<5%	<5%	9%	10%	10%
Input niet-synthetische stoffen	<5%	<5%	8%	9%	9%
Input afval (consumptie)	<5%	<5%	<5%	5%	5%
Impulsief geluid	<5%	<5%	7%	<5%	8%
Continu geluid	<5%	<5%	5%	5%	5%

Deze resultaten illustreren het impact risico van '*negatieve invloeden*' van antropogene drukfactoren op ecosysteemcomponenten van de Waddenzee.

De volgende vraag is wat een ecosysteem, inclusief processen en componenten, aankan. Deze vraag kan vanuit diverse perspectieven worden beantwoord. Vanuit ecologisch perspectief gaat het daarbij bijvoorbeeld om risico's op een negatieve trend voor de staat van instandhouding, het wijzigen of incompleet worden van het ecosysteem door het verdwijnen van bepaalde sleutelsoorten of -habitats, e.d.). Vanuit juridisch perspectief – het primaire perspectief van deze notitie – kan de vraag naar waar de grens van de draagkracht ligt worden beantwoord op basis van de beoordeling of doelen en verplichtingen van toepasselijke

[27] Zie noot 2.

juridische regimes worden gehaald en nageleefd. Overigens sluiten de doelen en verplichtingen van de voor de Waddenzee geldende regimes zeer nauw aan bij een ecologische perspectief (denk bijvoorbeeld aan het behouden of herstellen van soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding en het voorkomen van verslechtering), waarmee het onderscheid tussen ecologische en juridische invulling van wat een ecosysteem aankan minder groot is dan het lijkt.

De hierboven besproken beoordelingen (waaronder de evaluatie van het N2000 beheerplan Waddenzee, de beoordeling van doelbereik voor de Kaderrichtlijn Water, de analyse van knelpunten voor het halen van doelen zoals beschreven in de Doeluitwerking) wijzen op antropogene drukfactoren als oorzaak voor het niet halen van een groot deel van de juridische doelen en voor verslechtering. Op basis van deze relaties kan vastgesteld worden dat de ecologische draagkracht van de Waddenzee wordt overschreden.

4. Juridische duiding van de staat van de Waddenzee en geldende verplichtingen tot het treffen van maatregelen

Voor een uitgebreide beschrijving van de Europese en internationale juridische regimes die op de Waddenzee van toepassing zijn wordt verwezen naar de Waddenacademie-publicatie uit 2024 (hierna '2024-boek') die hier geheel aan is gewijd.[28] (Voor een overzicht van de juridische regimes, zie Bijlage 3 bij deze notitie.) Een gedegen analyse van de juridische betekenis van de huidige staat van de Waddenzee en trends vereist eigenlijk dat vanuit ieder individueel juridisch regime de uitkomsten van de ecologische onderzoeken worden bezien. Een dergelijke analyse gaat echter de scope van deze verkenning echter te buiten.

De onderstaande reflectie beperkt zich daarom tot het naast elkaar leggen van het complex van juridische regimes en de huidige staat van de Waddenzee en ecologische trends om de meest in het oog springende **spanningspunten** vast te stellen. Daarbij wordt ingegaan op de **'juridische ernst'** van die spanningspunten en de noodzaak van **overheidsoptreden** door het treffen van maatregelen. Bij de bespreking wordt hier en daar gebruik gemaakt van teksten van het concluderende hoofdstuk van het 2024-boek.

4.1 Niet halen van doelen

Natura 2000
In maatschappelijke discussies wordt regelmatig gesteld dat het niet halen van Natura 2000-doelen niet zo problematisch is omdat er in de richtlijn geen termijn voor doelrealisatie is gesteld. Daarmee bestaat het idee dat urgentie tot het nemen van maatregelen vooral bij (dreigende) verslechtering aan de orde is. Ook de verplichting om maatregelen te nemen ten behoeve van het halen van doelen is echter tamelijk strikt. Om dit te illustreren wordt in deze subparagraaf iets uitvoeriger bij de rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU (hierna: 'HvJEU' of 'het Hof') stilgestaan.

[28] Kees Bastmeijer (red.), Luuk Boerema, Herman Kasper Gilissen, Fred Kistenkas, Linde Miltenburg, Marleen van Rijswick, Arie Trouwborst, Jonathan Verschuuren, Wienke Zwier, '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee. Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee'*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2024.

Artikel 6, lid 1, van de Habitatrichtlijn verplicht de lidstaten tot het treffen van "de nodige instandhoudingsmaatregelen" "die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen." De Vogelrichtlijn bevat voor vogels in artikel 4, lid 1, een vergelijkbare bepaling. Het HvJEU' bevestigt dat het hier gaat om een verplichting en volgens het hof moeten de maatregelen "op doeltreffende wijze worden uitgevoerd met volledige, duidelijke en nauwkeurige maatregelen"[29] Ook maakt het Hof duidelijk dat de instandhoudingsmaatregelen daadwerkelijk gericht moeten zijn op het realiseren van de doelstellingen. Het argument dat voor doelrealisatie geen termijn in de richtlijn wordt genoemd mag dus geen reden zijn om ambities te beperken tot bijvoorbeeld het voorkomen van verslechtering want volgens het Hof zijn daar andere leden van artikel 6 voor bedoeld:

> "De instandhoudingsmaatregelen van artikel 6, lid 1, van de habitatrichtlijn mogen a fortiori in beginsel niet beperkt blijven tot maatregelen om door de mens veroorzaakte externe aantastingen en storingen te voorkomen en zij moeten, zo nodig, positieve, proactieve maatregelen omvatten die ertoe strekken het gebied in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen." [30]

Wat betreft de vraag waarop de instandhoudingsmaatregelen betrekking moeten hebben, stelt het Hof dat instandhoudingsmaatregelen moeten worden vastgesteld "op basis van de ecologische vereisten van elke soort die en elk habitattype dat in elk van de betrokken gebieden van communautair belang voorkomt. […]" [31] Indien ten onrechte geen instandhoudingsdoelstellingen voor een soort of habitattypen zijn vastgesteld,[32] moeten volgens het Hof voor deze soort toch instandhoudingsmaatregelen worden vastgesteld, al is wel de bedoeling dat instandhoudingsmaatregelen worden vastgesteld in het licht van instandhoudingsdoelstellingen.[33]

Het spreekt voor zich dat het alleen vaststellen van instandhoudingsmaatregelen niet veel zin heeft; ze moeten volgens het Hof ook daadwerkelijk worden uitgevoerd:

> "Niettemin moeten, willen artikel 6, lid 1, van de habitatrichtlijn en artikel 4, leden 1 en 2, van de vogelrichtlijn hun nuttige werking niet verliezen, krachtens deze bepalingen […] niet alleen de nodige instandhoudingsmaatregelen voor het behoud van een gunstige staat van instandhouding van de in het betrokken gebied beschermde habitats en soorten worden vastgesteld, maar moeten deze maatregelen ook en bovenal daadwerkelijk worden uitgevoerd." [34]

---

[29] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21, ECLI:EU:C:2023:524 (Commissie/Ierland), punt 163; HvJEU 10 mei 2007, C-508/04, EU:C:2007:274 (Commissie/Oostenrijk), punt 138.
[30] Idem, punt 150.
[31] Idem., punt 153.
[32] Voor rechtspraak van het Hof waarin is bepaald dat instandhoudingsdoelstellingen moeten worden geformuleerd voor *alle* vogels van bijlage I van de Vogelrichtlijn en voor *alle* habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II van de habitatrichtlijn wanneer deze vogels, habitats of soorten *meer dan verwaarloosbaar* in het gebied voorkomen, zie bijv. voor vogels het arrest van het Hof van 12 september 2024 in de zaak C-66/23. In een 'Commission Note on the Designation of Special Areas of Conservation' van 14 mei 2012 had de Europese Commissie dit al expliciet gemaakt voor Bijlage I-habitattypen en Bijlage I-soorten van de Habitatrichtlijn.
[33] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21: "Zoals de advocaat-generaal in de punten 85 tot en met 88 van haar conclusie in wezen heeft opgemerkt, vereist artikel 6, lid 1, van deze richtlijn evenwel niet dat de instandhoudings-maatregelen worden vastgesteld nadat de instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld."
[34] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21, ECLI:EU:C:2023:524 (Commissie/Ierland), punt 107; HvJEU 17 april 2018, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255 (Commissie/Polen (Oerbos van Białowieża)), punt 213.

Bovenstaande bevindingen van het Hof maken duidelijk dat de verplichting tot het treffen van maatregelen die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen, tamelijk strikt genoemd mag worden. Zorgen over de constatering dat bepaalde Natura 2000-doelen voor de Waddenzee niet worden gehaald kunnen dus niet worden verzacht met het argument dat er geen termijn voor doelrealisatie bestaat. Het niet halen van doelen kan in feite als indicatie worden gezien dat de genomen maatregelen onvoldoende zijn en artikel 6, lid 1 van de Habitatrichtlijn vereist een actieve opstelling tot het treffen van wel effectieve maatregelen.

Verdragen
Vergeleken met de Natura-2000 en KRW-doelstellingen zijn de doelen van verdragen mogelijk minder expliciet onderwerp van specifieke monitoring, maar voldoende duidelijk is dat ook veel verdragsdoelen niet gehaald worden. Met het niet halen van Natura 2000-doelstellingen voor een substantieel deel van de soorten en habitattypen wordt bijvoorbeeld ook onvoldoende invulling gegeven aan de algemene verplichting onder het **Biodiversiteitsverdrag** en het **Verdrag van Bern** om alle in het wild levende **soorten en habitats** in een gunstige staat van instandhouding te brengen en te houden. Het niet halen van doelen voor **migrerende soorten** raakt voorts direct de verplichting onder het **Verdrag van Bonn** en 'dochterverdragen' (bijv. **AEWA**) om de onder die verdragen vallende soorten (waaronder vogels en zeezoogdieren) in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Eenzelfde conclusie kan worden getrokken voor het **UNESCO Werelderfgoed.**[35] Een kernverplichting van dit verdrag betreft het waarborgen van 'de bescherming, het behoud, het toegankelijk maken en het overdragen aan komende generaties' van Werelderfgoederen binnen het grondgebied.[36] Het gaat hier om een bindende (hard law) bepaling,[37] die verder wordt uitgewerkt in binnen het systeem van het Werelderfgoedverdrag ontwikkelde soft law-documenten. Zo wordt de bovengenoemde kernverplichting in de 'Operational Guidelines' als volgt verwoord: 'Protection and management of World Heritage properties should ensure that their Outstanding Universal Value, including the conditions of integrity and/or authenticity at the time of inscription, are sustained or enhanced over time.'[38] De OUV van een erfgoed wordt vastgesteld ten tijde van het beoordelings- en toekenningsproces van werelderfgoedstatus en bestaat uit a) de nominatiecriteria, b) integriteit van het gebied en c) de geboden bescherming.[39] Bescherming en behoud van het Werelderfgoed zoals bedoeld in artikel 4 van het verdrag vereist met andere woorden de bescherming en behoud van de

[35] Deze bespreking is gebaseerd op het door Kees Bastmeijer geschreven hoofdstuk over het Werelderfgoedverdrag in het in noot 18 genoemde boek.
[36] Art. 4 Werelderfgoedverdrag.
[37] Zie onder meer Anna Huggins (2007), 'What Obligations Do States Parties to the World Heritage Convention Have to Protect World Heritage Sites from the Adverse Impacts of Climate Change?', *Australian International Law Journal*, *14*, 121-136, beschikbaar op https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1982283, p. 15-16, met onder meer bespreking van een uitspraak van de High Court van Australië, Commonwealth of Australia v Tasmania [1983] HCA 21.
[38] Werelderfgoedcomité, 'Operational Guidelines for implementation of the World Heritage Convention', WHC21.01, 31 juli 2021, beschikbaar op: https://whc.unesco.org/en/guidelines, par. 96.
[39] Ook in de juridische literatuur is benadrukt dat langs die weg een aanzienlijke verduidelijking wordt gegeven van de verplichtingen van het verdrag. Zie bijvoorbeeld Diana Zacharias (2008), 'The UNESCO Regime for the Protection of World Heritage as Prototype of an Autonomy-Gaining International Institution', *German Law Journal*, *9*(11), 1858: 'These obligations are formulated vaguely and openly in arts. 4 and 5 of the World Heritage Convention but the accreditation of a property concentrates these abstract rules into sufficiently concrete stipulations which bind the State Party, since all questions of interpretation and evaluation are decided.'

waarden die ervoor hebben gezorgd dat aan de criteria is voldaan, de integriteit van het gebied en het op orde houden van een gedegen juridische bescherming.

Voor de Waddenzee worden deze drie componenten (evenals bij andere werelderfgoederen) uitgewerkt in het nominatiedossier en samengevat in de besluiten van het Werelderfgoedcomité waarbij de Waddenzee als Werelderfgoed is aangewezen (eerst in 2009 voor het Nederlandse en Duitse deel en in 2014 voor de gehele Waddenzee).[40] Nederland heeft deze OUV-componenten nog niet uitgewerkt in indicatoren en de componenten vormen als zodanig derhalve ook geen onderwerp van langjarige monitoring. Aan de hand van het nominatiedossier en de genoemde UNESCO aanwijzingsbesluiten kan echter wel een gedegen beeld gevormd worden van de OUV. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om hoge biodiversiteitswaarden van de Waddenzee. Onder criterium (x) wordt aangegeven dat de Waddenzee van groot belang is voor 30 soorten broedvogels en vele soorten migrerende en overwinterende vogelsoorten. Veel van deze vogelsoorten zijn ook onderwerp van Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en zoals hierboven besproken wordt een groot deel van die doelstellingen niet gehaald en kent een deel van deze soorten een negatieve trend. Alleen daarmee is al duidelijk dat de kernverplichting van het Werelderfgoedverdrag, en daarmee ook de doelstelling van dit verdrag, onvoldoende invulling krijgen. Een vergelijkbare constatering kan aan de orde zijn ten aanzien van andere componenten van de OUV, bijvoorbeeld bepaalde habitattypen die genoemd worden bij het criterium viii (geologische processen) of vissoorten die genoemd worden bij het criterium ix (ecologische en biologische processen). Uitwerking van de OUV in indicatoren en het bepalen van de staat van die indicatoren zal hierover meer duidelijkheid moeten bieden.

Belangrijk is om in herinnering te roepen dat het voorgaande niet (andersom) betekent dat wanneer de Natura 2000-doelstellingen wél zouden worden gehaald, automatisch voldaan zou zijn aan de verdragsverplichtingen. Zoals in 2024 in een afzonderlijk memo van de Waddenacademie is uitgelegd wordt de implementatiepraktijk van **Natura 2000** (o.a. het stellen van doelen, beheer en toetsing van vergunningsaanvragen) gekenmerkt door een sterke focus op **specifieke soorten en habitattypen** waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn opgesteld.[41] De doelstellingen van de meeste verdragen zijn echter **veel breder** en omvatten ook andere (niet-Nature 2000) soorten en habitats (bijvoorbeeld soorten op de **OSPAR**-lijst van **bedreigde soorten**) en veelal zelfs het **gehele ecosysteem** (bijvoorbeeld de kwaliteit van de Waddenzee als internationaal wetland onder het Ramsarverdrag). Ook bij de bescherming van de OUV gaat het niet alleen om specifieke soorten en habitattypen maar ook om **ecologische processen** en om compleetheid en het intact zijn ('integriteit') van het Wadden-ecosysteem. Vanuit dit bredere perspectief is – onder meer in het licht van de uitkomsten van de Staat die gebaseerd is op 238 indicatoren – duidelijk dat doelen nog niet worden gehaald.

De overheid zal maatregelen moeten treffen om zicht te krijgen op de **daadwerkelijke doelrealisatie** onder de verschillende juridische regimes. Het realiseren van doelen betreft in de meerdere juridische regimes een **resultaatsverplichting** (bijv. Verdrag van Bern, Zeehondenverdrag (art. VII lid 2), AEWA-verdrag (art. II lid 1), Verdrag van Ramsar, de EU-

[40] Zie Werelderfgoedcomité, Decision 33 COM 8B.4, 2009, 'Natural properties - New Nominations - The Wadden Sea (Germany, Netherlands)', http://whc.unesco.org/en/decisions/1946; Werelderfgoedcomité, Decision 38 COM 8B.13, 2014, 'The Wadden Sea (Denmark, Germany, Netherlands)', https://whc.unesco.org/en/decisions/6098.

[41] Kees Bastmeijer & Katja Philippart, *Toetsing van activiteiten aan de uitzonderlijke universele waarde (Outstanding Universal Value) van de Waddenzee als Werelderfgoed,* Leeuwarden: Waddenacademie, Memo 2024-01, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/2024-01_Memo_Waddenacademie_inzake_de_toetsing_aan_de_OUV.pdf.

richtlijnen). Dit betekent onder meer dat sociaaleconomische belangen geen argument kunnen vormen om doelen niet te realiseren, tenzij een rechtmatig beroep wordt gedaan op een eventuele in het juridisch regime geregelde uitzondering.

4.2 Verslechtering

Naast de verplichting om doelen te realiseren, bijvoorbeeld door herstel van populaties, geldt er in veel regimes een harde ondergrens, de zogenaamde **verslechteringsverboden**. Dergelijke verboden gelden voortdurend en kennen dus geen deadline. De vorm waarin deze verslechteringsverboden zijn gegoten verschilt per regime. Sommige regimes kennen een **behoudsverplichting** die een verbod van verslechtering impliceert. Zo kent artikel 3 lid 2 van het **Verdrag van Ramsar** de resultaatsverplichting tot behoud van het ecologisch karakter van de Waddenzee.[42] Een vergelijkbare verplichting betreft de verplichting onder artikel 4 van het **Werelderfgoedverdrag** om de OUV van de Waddenzee als Werelderfgoed te behouden. Recente signalen van het Werelderfgoedcomité over een te hoge druk op de Waddenzee houden direct met deze behoudsverplichting (en dus verslechteringsverbod) verband.

In andere regimes, met name de EU-regimes, wordt expliciet gesproken van het **verbod van verslechtering**. Een voor de Waddenzee belangrijk voorbeeld betreft het verslechteringsverbod van artikel 6, lid 2 van de **Habitatrichtlijn**. Een combinatie van aspecten, uitgewerkt in de richtlijn zelf of in jurisprudentie van het HvJEU maakt dat dit een **vergaande verplichting** is:

- De verplichting geldt op **gebiedsniveau** en moet dus niet afgemeten worden aan een landelijke staat;
- Als referentie voor het bepalen van verslechtering moet voor habitatrichtlijnsoorten en -habitattypen worden uitgegaan van het **moment van aanwijzing** van de Waddenzee als Natura 2000-gebied in 2009 (of 2004 als moment van aanmelding van de Waddenzee als habitatrichtlijngebied) en voor broedvogels en niet-broedvogels het moment van aanwijzing onder de Vogelrichtlijn in 1994;
- Evenals andere componenten van het Natura 2000-regime moet ook het verslechteringsverbod in het licht van het **voorzorgbeginsel** worden uitgelegd en toegepast. Omdat artikel 6, lid 2 (verslechteringsverbod) en artikel 6, lid 3 (toetsing van nieuwe plannen en projecten) hetzelfde beschermingsniveau nastreven, moet bij de toetsing aan het verslechteringsverbod uitgegaan worden van hetzelfde criterium als bij de toetsing van plannen en projecten: afwezigheid van ‘redelijke wetenschappelijke twijfel’;[43]
- Met het nemen van maatregelen moet niet worden gewacht tot verslechtering heeft plaatsgevonden.

Ook voor de onder de **Kaderrichtlijn Water (KRW)** vallende waterlichamen, waaronder de Waddenzee, geldt een verslechteringsverbod. In het slothoofdstuk van het 2024-boek wordt

[42] Zie ook het als inspanningsverplichting geformuleerde verslechteringsverbod in het AEWA Actieplan: zie AEWA, Annex 3, par. 3.2.3.

[43] HvJEU, C-559/19, 24 juni 2021, r.o. 156: “Aangezien de leden 2 en 3 van artikel 6 van richtlijn 92/43 hetzelfde beschermingsniveau waarborgen, is het toepasselijke criterium een onderzoek naar de verenigbaarheid als bedoeld in lid 3 van dit artikel. Volgens deze bepaling kan voor een plan of project slechts toestemming worden verleend indien de bevoegde instanties de zekerheid hebben verkregen dat het plan of project geen blijvende schadelijke gevolgen heeft voor het betrokken gebied of wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel meer bestaat over het feit dat dergelijke gevolgen ontbreken [zie in die zin arrest van 17 april 2018, Commissie/Polen (Oerbos van Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punt 117 en aldaar aangehaalde rechtspraak].” Zie ook Conclusie AG Kokott in zaak deze zaak van 3 december 2020, r.o. 69-73.

dit – gebaseerd op het door Marleen van Rijswick geschreven hoofdstuk 11 inzake de Kaderrichtlijn Water - als volgt uitgelegd:

> "Op grond van de Waterwet zal bij een aanvraag voor een watervergunning getoetst moeten worden of de betreffende activiteit leidt tot een achteruitgang van de toestand van de Waddenzee. Op grond van de KRW mag de toestand van de Waddenzee niet achteruitgaan en het bevoegd gezag moet op grond van het Weser-arrest van het Hof van Justitie van de EU per kwaliteitselement beoordelen of de aangevraagde activiteit leidt tot een achteruitgang in toestandsklasse. Indien er sprake is van een achteruitgang in toestandsklasse van één van de kwaliteitselementen, dan zal de vergunning moeten worden geweigerd of zullen strengere voorschriften moeten worden gesteld, omdat er anders strijd ontstaat met het verbod van achteruitgang van de toestand van de Waddenzee. Als een kwaliteitselement zich reeds in de laagste klasse bevindt, dan betekent iedere achteruitgang van dat element een achteruitgang van de toestand van de Waddenzee, zodat het bevoegd gezag de vergunning zal moeten weigeren.[44] Van belang is voorts dat ook een tijdelijke achteruitgang niet toegestaan is, tenzij er een succesvol beroep op een uitzonderingsgrond wordt gedaan."[45]

Deze **behoudsverplichtingen** en **verslechteringsverboden** vragen om toetsing van **nieuwe** menselijke activiteiten, maar ook van **bestaande** menselijke activiteiten, waarbij bovendien rekening wordt gehouden met gevolgen van andere **ontwikkelingen en processen,** waaronder bijvoorbeeld klimaatverandering.

5. De rol van het voorzorgbeginsel en bewijslast

Het voorzorgbeginsel betekent dat bij dreigende schade aan waarden (bijvoorbeeld natuurwaarden) het ontbreken van volledige wetenschappelijke zekerheid over de oorzaak niet mag dienen als grond voor uitstel van maatregelen ter voorkoming of beperking van die dreiging.[46] Die maatregelen kunnen bijvoorbeeld betekenen dat wordt afgezien van een activiteit vanwege onzekerheden over mogelijke negatieve gevolgen ("bij twijfel niet inhalen"). Wanneer een besluitvormingssysteem is gebaseerd op het voorzorgbeginsel krijgen gaten in kennis dus een plaats en betekenis in de besluitvorming.

Een probleem dat in de praktijk door vergunningsverleners regelmatig wordt ervaren is dat passende beoordelingen voor plannen en projecten juist weinig aandacht besteden aan leemten in kennis, waarbij mogelijk meespeelt dat twijfel over nadelige gevolgen de kans op vergunningverlening verkleint. De Beheerplan-evaluatie verwoordt dit probleem als volgt:

> "In passende beoordelingen voor plannen en projecten is vaak weinig aandacht voor leemten in kennis en worden deze niet specifiek benoemd. **Dit betekent echter niet dat er geen kennisleemten zijn**. Dat is immers niet realistisch voor een omvangrijk en complex gebied als de Waddenzee. Men is hier terughoudend mee, omdat een toets

[44] HvJEU 1 juli 2015, ECLI:EU:C:2015:433, *AB* 2015/262, m.nt. Van Rijswick.
[45] Kees Bastmeijer et al., '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee,* noot 11, pp. 384-385. Zie ook p. 281 e.v.
[46] Dit beginsel is in veel verdragen en verklaringen vastgesteld. Zie, als voorbeelden, onder meer de preambule van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit en Beginsel 15 van de Rio Verklaring inzake milieu en ontwikkeling van 1992, (https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf)

> de wetenschappelijke zekerheid moet bieden dat het project de natuurlijke kenmerken van het betreffende Natura 2000-gebied niet zal aantasten. Die wetenschappelijke zekerheid verdraagt geen kennisleemten. Als er een relevante kennisleemte is, is het **voorzorgsprincipe** van toepassing. In dat geval dienen voor het project de **ADC-criteria** te worden doorlopen. Dit staat voor Alternatieven, Dwingende redenen voor groot openbaar belang en Compensatie. Deze strenge toetsing is niet door alle projecten en plannen succesvol te doorlopen. Dit kan betekenen dat een project of plan niet kan worden uitgevoerd. Dit is echter precies de bedoeling van de wet: voorkomen dat er significante schade optreedt door plannen en projecten. Het niet benoemen en meewegen van kennisleemten in toetsingen belemmert de goede werking van de Wet natuurbescherming en de Europese richtlijnen die hieraan ten grondslag liggen. Het niet benoemen van kennisleemten maakt ook dat (mogelijk) negatieve effecten uit het oog worden verloren en niet verder worden onderzocht. Het instrument vergunningverlening wordt hierdoor niet adequaat toegepast en is daardoor onvoldoende effectief in de bescherming van de Natura 2000-waarden."[47]

Ook wanneer er wel duidelijk twijfel over nadelige gevolgen bestaat leert de ervaring dat de overheid regelmatig een sterke **bewijslast** voelt om de schadelijkheid van een activiteit aan te tonen, alvorens een besluit genomen kan worden tot het (niet langer) vergunnen van de activiteit. Deze bewijslast wordt echter 'gevoeld' of 'ervaren' maar vindt geen basis in het Natura 2000-regime omdat bij redelijke wetenschappelijke twijfel over verslechtering juist maatregelen móeten worden getroffen en een vergunning móet worden geweigerd bij redelijke wetenschappelijke twijfel over schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied. Het HvJEU verklaart deze strikte lijn uit het feit dat het Natura 2000-regime noodzakelijkerwijs is gebaseerd op het voorzorgbeginsel. Na uitleg van het regime voor de beoordeling van plannen en projecten (art. 6, lid 3 Habitatrichtlijn) in een arrest van het HvJEU (17 april 2018) in een geschil tussen de Europese Commissie en Polen, legt het Hof uit:

> "In deze bepaling ligt aldus het voorzorgsbeginsel besloten, zodat op efficiënte wijze kan worden voorkomen dat beschermde gebieden worden aangetast als gevolg van plannen of projecten. Met een minder streng toestemmingscriterium zou de met deze bepaling beoogde verwezenlijking van de doelstelling van bescherming van de gebieden niet even goed kunnen worden gegarandeerd (arresten van 11 april 2013, Sweetman e.a., C-258/11, EU:C:2013:220, punt 41, en 21 juli 2016, Orleans e.a., C-387/15 en C-388/15, EU:C:2016:583, punt 53)."[48]

Het HvJEU deed deze uitspraak ten aanzien van artikel 6, lid 3 (toetsing van plannen en projecten), maar hetzelfde geldt voor het verslechteringsverbod van artikel 6, lid 2 van de Habitatrichtlijn. Het HvJEU verwoordt het als volgt:

> "Zoals uit punt 155 van het onderhavige arrest blijkt, volstaat het om schending van

[47] Evaluatie Beheerplan: p. 277.

[48] HvJEU, C-441/17 (Eur.Commissie vs Polen), 17 april 2018, r.o. 118. Voor een recente uitspraak in Nederland over voorzorg bij Natura 2000-vergunningverlening, Zie ook ABRvS, 19 september 2025, ECLI:NL:RVS:2025:4461 (voorlopige voorziening tegen vergunningverlening voor spieringvisserij), r.o. 6: "Niet staat vast in welke mate de doelstellingen (verder) onder druk komen te staan door een eventuele tijdelijk, één of meer seizoenen, gebruik van deze vergunningen. Dit kan niet exact wordt gekwantificeerd, maar dat er een merkbaar effect zal zijn, is aannemelijk. Gelet op het voorzorgsbeginsel dat mede ten grondslag ligt aan het beschermingsregime van Natura 2000-gebieden, wat tot uitdrukking komt in de zekerheid die vereist wordt in artikel 2.8, derde lid, van de Wnb, dient aan deze gevolgen een groot gewicht te worden toegekend."

> artikel 6, lid 2, van richtlijn 92/43 vast te stellen bovendien dat de Commissie aantoont dat het waarschijnlijk is of dat het risico bestaat dat een handelen of nalaten een significante verslechtering of verstoring voor de betrokken habitats of soorten veroorzaakt. Zoals de advocaat-generaal in punt 185 van haar conclusie in essentie heeft opgemerkt, volgt daaruit dat er voor de vraag of er maatregelen moeten worden genomen krachtens artikel 11 van richtlijn 2000/60 om aan de verplichting van artikel 6, lid 2, van richtlijn 92/43 te voldoen, geen hogere bewijsstandaard kan worden verlangd."[49]

Voor het maken van keuzes in een toekomstig Beleidskader is het voorgaande van groot belang. De ecologische onderzoeken laten immers zien dat voor een substantieel deel van de soorten, habitats en andere ecosysteemindicatoren wel **verslechtering** aan de orde is. Bijlage 1 bij dit document geeft hiervan voorbeelden. Vanzelfsprekend bestaat er in natuurwaarden, juist in gebieden met ecologische processen, enige fluctuatie in het voorkomen van soorten en habitats, maar de **trendanalyses** geven aan dat er voor veel natuurwaarden **langjarige verslechtering** aan de orde is.

De bovenstaande discussie maakt duidelijk dat het niet zo is dat de overheid alleen bij verslechtering die onomstotelijk kan worden bewezen maatregelen hoeft te treffen. Het is juist het tegenovergestelde: redelijke wetenschappelijke twijfel over verslechtering/schade aan de natuurlijke kenmerken verplicht de overheid juist tot het treffen van maatregelen of het niet (langer) toestaan van de betreffende activiteiten. Bij het treffen van maatregelen tegen verslechtering moet wel worden aangenomen dat er voor de overheid enige ruimte bestaat om te kiezen welke drukfactoren 'aangepakt' worden, mits de maatregelen die worden genomen de verslechtering zo snel mogelijk voorkomen of beëindigen.

6. Conclusie

In deze notitie is een **juridische duiding gegeven van de ecologische staat van de Waddenzee** door rode draden van beschikbare ecologische monitoringsgegevens voor de Waddenzee naast de op de Waddenzee toepasselijke juridische regimes te leggen. Daarbij hebben drie vragen centraal gestaan:

a. Op welke punten wijzen bestaande onderzoeken, zoals de Staat van de Waddenzee (2025) en de evaluatie van het N2000-Beheerplan (2023), op overschrijdingen van de ecologische draagkracht van de Waddenzee?
b. In het licht van het antwoord op vraag a., is Nederland op grond van toepasselijke Europees- en internationaalrechtelijke regimes (o.a. KRW en Natura 2000) verplicht tot het nemen van maatregelen om instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen?
c. Welke rol moet in dit verband aan het voorzorgsbeginsel worden toegekend?

Wat betreft vraag a. maakt een doorkijk door de verschillende ecologische monitoringsrapporten in paragraaf 3 duidelijk dat een **groot deel van de doelen**, gesteld in of op grond van de voor de Waddenzee geldende juridische regimes, **niet worden gehaald**. Veel doelstellingen die in het kader van Natura 2000 zijn gesteld om de Nederlandse Waddenzee een bijdrage te laten leveren aan het op nationaal niveau in een gunstige staat van instandhouding brengen en houden van soorten en habitattypen, worden niet gehaald. De

[49] HvJEU, C-559/19, 24 juni 2021, r.o. 135.

Staat van de Waddenzee en andere monitoringsgegevens laten voorts zien dat dit beeld niet alleen geldt voor soorten en habitattypen waarvoor Natura 2000-doelstellingen zijn gesteld, maar ook voor veel andere componenten van het Waddenzee-ecosysteem. Zorgwekkend is voorts dat – hoewel de meeste regimes al decennialang van kracht zijn – een wederom substantieel deel van de ecosysteemcomponenten (waaronder soorten en habitattypen) zijn **verslechterd en/of een verslechterende trend** laten zien. In de besprekingen en de bijlagen bij dit document zijn een aantal belangrijke 'rode draden' van onvoldoende doelbereik en verslechtering expliciet gemaakt.

Belangrijk hierbij is het om te beseffen dat monitoring niet volledig is en **veel kennis nog ontbreekt**. Zo is er over vissen aanzienlijk minder bekend dan bijvoorbeeld vogels. Het is daarom van belang om de monitoring in het licht van de doelen en verplichtingen van juridische regimes steeds vollediger te laten zijn.

Zoals in de inleiding is aangegeven zijn er ook positieve ontwikkelingen, maar uitgelegd is waarom hier het accent ligt op de aspecten waar het niet goed mee gaat. De meeste onderzoeken geven aan dat de besproken negatieve ontwikkelingen veelal zijn terug te voeren op antropogene drukfactoren. Daarbij kan en zal het vaak gaan om een cumulatie van drukfactoren, zoals ook het WMR-onderzoek inzake CIA aangeeft. Vanwege deze relaties tussen antropogene drukfactoren en het niet halen van doelen en verslechtering kan zonder meer worden gesteld dat de **ecologische draagkracht van de Waddenzee als gevolg van menselijke invloeden wordt overschreden**.

Bespreking van vraag b. in paragraaf 4 maakt duidelijk dat met de bovenbeschreven ontwikkelingen **buiten de juridische kaders wordt getreden**. Dit is zowel aan de orde voor het EU-recht als voor verdragen. Helder is dat de overheid verplicht is maatregelen te treffen om doelen te gaan realiseren (het betreft veelal resultaatsverplichtingen), om dreigende verslechtering te voorkomen en al opgetreden verslechtering zo spoedig mogelijk ongedaan te maken.

De beschreven jurisprudentie van het HvJEU inzake de **verplichting tot het treffen van instandhoudingsmaatregelen** (artikel 6, lid 1 van de Habitatrichtlijn) maakt duidelijk dat het om een vergaande verplichting gaat die niet verzacht kan worden door te wijzen op het feit dat in de richtlijn een termijn voor doelrealisatie ontbreekt. De constatering dat voor de Waddenzee een substantieel deel van de instandhoudingsdoelstellingen niet wordt gehaald maakt duidelijk dat de genomen maatregelen niet aan de eisen van artikel 6, lid 1, zoals uitgelegd door het Hof, voldoen. Dit vereist van de overheid dus een actieve opstelling tot het treffen van wel effectieve maatregelen. Verwezen wordt naar het besprokene in paragraaf 4.1.

Voor de Waddenzee met het bestaande intensieve gebruik is het voorts van groot belang om te beseffen dat ook bestaande activiteiten aan **verslechteringsverboden** moeten worden getoetst en dat voor wat betreft het Natura 2000-regime hierbij hetzelfde criterium geldt als bij de toetsing van plannen en projecten ('alleen akkoord bij het ontbreken van redelijke wetenschappelijke twijfel'). Verwezen wordt naar het besprokene in paragraaf 4.2.

Bespreking van vraag c. maakt duidelijk dat de te nemen overheidsmaatregelen niet afhankelijk mogen worden gesteld van de vraag of de overheid in staat is volledig en overtuigend bewijs te leveren van nadelige gevolgen van plannen of projecten, van het optreden van verslechtering of van causale verbanden. Met name het meest strikte regime van Natura 2000 is geheel op het **voorzorgbeginsel** gebaseerd en de consequenties daarvan (en

daarmee het antwoord op vraag c.) zijn hierboven in paragraaf 5 beschreven. In essentie moet bij redelijke wetenschappelijke twijfel het ‘voordeel van twijfel’ bij de natuur worden gelegd en niet worden vertaald in een bewijslast voor de overheid alvorens maatregelen getroffen kunnen worden. Dit is op vele manieren in de rechtspraak van het EU Hof van Justitie en nationale rechtspraak uitgelegd en is zowel bij het toetsen van plannen en projecten als bij discussies over verslechtering aan de orde.

De centrale rol van het voorzorgbeginsel vereist ook dat bij beoordelingen van plannen en projecten en bestaande activiteiten rekening gehouden wordt met **cumulatieve gevolgen en onzekerheden door bijvoorbeeld klimaatverandering**. Ook bij het bepalen van de noodzaak en aard van maatregelen speelt dit mee. Wanneer soorten extra onder druk komen te staan door klimaatverandering zal extra zorg voor de populatie in de Waddenzee nodig zijn, bijvoorbeeld door andere drukfactoren weg te nemen of te verminderen. Klimaatverandering is dan dus geen excuus of argument voor verslechtering maar een reden om extra inzet te plegen.

Van belang bij dit alles en ook bij het treffen van maatregelen en het maken van beleidskeuzes is om goed te blijven letten op de **diverse ‘niveaus’ van doelen en inzet**. Doelen in de Nederlandse Waddenzee beogen bij te dragen aan nationale doelen. De constatering dat **33 van de 44 (= 75%)** soorten en habitattypen waarvoor de Natura 2000-doelen in de Waddenzee (deels) niet worden gehaald zich ook landelijk in een ongunstige staat van instandhouding bevinden (24 van de 33 in zeer ongunstige staat; 9 in matig ongunstige staat) is een belangrijke aanwijzing voor extra ambitie. De staat van de natuur in de Nederlandse Waddenzee staat evenmin los van hoe het met de betreffende natuurwaarden in het Duitse en Deense deel van de Waddenzee is gesteld. Dit kan ook reden zijn om soorten die bij ons ‘op groen’ staan toch extra aandacht te geven. Denk bijvoorbeeld aan de rosse grutto, waarmee het in de andere delen van de Waddenzee heel slecht gaat.

Bijlage 1:
Doelbereik en (mogelijke) verslechtering Natura 2000-soorten en -habitattypen Waddenzee

I. Habitattypen

Tabel betreffende doelbereik **habitattypen** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 1. Landelijke staat van instandhouding (L SvI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik habitattypen Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald/goed, rood: zeer ongunstig/niet gehaald/slecht, oranje: matig ongunstig/matig, grijs: onbekend

Habitattype	L SVI	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Doelbereik oppervlakte	Doelbereik kwaliteit
H1110A Permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied)	zeer ongunstig	=	>	niet gehaald	niet gehaald
H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied)	matig ongunstig	=	>	gehaald	niet gehaald
H1130 Estuaria	zeer ongunstig	=	>	niet gehaald	niet gehaald
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	matig ongunstig	=	=	onbekend	gehaald
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	matig ongunstig	=	=	gehaald	gehaald
H1320 Slijkgrasvelden	matig ongunstig	=	=	niet gehaald	niet gehaald
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	matig ongunstig	=	>	gehaald	niet gehaald
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2110 Embryonale duinen	gunstig	=	=	gehaald	gehaald
H2120 Witte duinen	gunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	matig ongunstig	=	>	onbekend	onbekend
H2160 Duindoornstruwelen	gunstig	=	=	gehaald	onbekend
H2170 Kruipwilgstruwelen	gunstig	=	=	gehaald	gehaald
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend

Op grond van de gegevens in de evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) is **(mogelijk) verslechtering** aan de orde voor de volgende habitattypen:

Oppervlakte habitattypen	Permanent overstroomde zandbanken; mogelijk verslechtering door netto sedimentatie Slijkgrasvelden door successie
Kwaliteit habitattypen	Permanent overstroomde zandbanken: verslechtering kwaliteit door bodemberoerende garnalenvisserij; Slik- en zandplaten, mogelijke verslechtering vanwege veelal afnemende aantallen typische soorten; Schorren en zilte graslanden – binnendijks: verslechtering van kwaliteit, maar maatregelen in Polder Breebaart getroffen.

II. Habitatrichtlijnsoorten

Tabel betreffende doelbereik **habitattrichtlijnsoorten** – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

*Tabel 2. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik habitatrichtlijnsoorten Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering * de aantallen van gewone zeehond zitten boven het streefdoel, maar nemen af. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend*

Soort	L SVI	Doel populatie	Doel omvang leefgebied	Doel kwaliteit leefgebied	Populatie	Omvang	Kwaliteit
Nauwe korfslak	zeer ongunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Zeeprik	zeer ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Rivierprik	matig ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Fint	zeer ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Noordse woelmuis	zeer ongunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Bruinvis	gunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Grijze zeehond	gunstig	=	=	=	gehaald	gehaald	onbekend
Gewone zeehond	gunstig	>	=	=	gehaald	gehaald*	onbekend
Groenknolorchis	gunstig	=	=	=	onbekend	gehaald	onbekend

De evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) geeft aan dat de doelstelling voor omvang leefgebied niet gehaald zou zijn voor de Fint.

III. Vogels

Tabel betreffende doelbereik **broedvogels** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 3. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik broedvogels Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend

Soort	L SVI	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Aantal broedparen 2018-2023	Omvang	Kwaliteit
Lepelaar	gunstig	430	=	=	826	gehaald	gehaald
Eider	zeer ongunstig	5.000	=	>	2.009	gehaald	niet gehaald
Bruine kiekendief	zeer ongunstig	30	=	=	33	gehaald	niet gehaald
Blauwe kiekendief	zeer ongunstig	3	=	=	0	niet gehaald	niet gehaald
Kluut	matig ongunstig	3.800	=	>	1.518	niet gehaald	niet gehaald
Bontbekplevier	zeer ongunstig	60	=	=	69	gehaald	niet gehaald
Strandplevier	zeer ongunstig	50	>	>	11	niet gehaald	niet gehaald
Kleine mantelmeeuw	gunstig	19.000	=	=	20.474	niet gehaald	gehaald
Grote stern	zeer ongunstig	16.000	=	=	3.358	niet gehaald	niet gehaald
Visdief	zeer ongunstig	5.300	=	=	1.938	niet gehaald	niet gehaald
Noordse stern	zeer ongunstig	1.500	=	=	582	niet gehaald	niet gehaald
Dwergstern	gunstig	200	>	>	383	gehaald	gehaald
Velduil	zeer ongunstig	5	=	=	6	niet gehaald	niet gehaald

De evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) geeft aan dat de doelstelling voor aantal broedparen ook niet gehaald zou zijn voor de bontbekplevier en de kleine mantelmeeuw.

Tabel betreffende doelbereik **niet-broedvogels** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 4. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik broedvogels Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend

Soort	L SVI	Doel populatie	Doel omvang	Doel kwaliteit	Aantal 2016-2021	Omvang	Kwaliteit
Fuut	matig ongunstig	310	=	=	132	niet gehaald	onbekend
Aalscholver	gunstig	4.200	=	=	2.711	gehaald	onbekend
Lepelaar	gunstig	520	=	=	1.296	gehaald	gehaald
Kleine zwaan	zeer ongunstig	1.600	=	=	142	niet gehaald	gehaald
Grauwe gans	gunstig	7.000	=	=	18.584	gehaald	gehaald
Brandgans	gunstig	36.800	=	=	71.936	gehaald	gehaald
Rotgans	gunstig	26.400	=	=	26.208	gehaald	gehaald
Toendrarietgans	gunstig	=	=	=	gehaald	gehaald	gehaald
Bergeend	gunstig	38.400	=	=	41.822	gehaald	gehaald
Smient	matig ongunstig	33.100	=	=	31.206	gehaald	gehaald
Krakeend	gunstig	320	=	=	991	gehaald	gehaald
Wintertaling	gunstig	5.000	=	=	5.068	gehaald	gehaald
Wilde eend	zeer ongunstig	25.400	=	=	11.709	gehaald	gehaald
Pijlstaart	gunstig	5.900	=	=	7.098	niet gehaald	gehaald
Slobeend	gunstig	750	=	=	1.250	gehaald	gehaald
Topper	matig ongunstig	3.100	=	>	4.135	niet gehaald	gehaald
Eider	zeer ongunstig	90.000-115.000	=	>	58.291	gehaald	niet gehaald
Brilduiker	zeer ongunstig	100	=	=	74	niet gehaald	onbekend
Middelste zaagbek	gunstig	150	=	=	99	niet gehaald	onbekend
Grote zaagbek	zeer ongunstig	70	=	=	8	niet gehaald	onbekend
Slechtvalk	gunstig	40	=	=	64	gehaald	gehaald
Scholekster	zeer ongunstig	140.000-160.000	=	>	81.319	gehaald	niet gehaald
Kluut	matig ongunstig	6.700	=	=	5.299	niet gehaald	onbekend
Bontbekplevier	gunstig	1.800	=	=	3.796	gehaald	gehaald
Goudplevier	zeer ongunstig	19.200	=	=	16.113	gehaald	gehaald
Zilverplevier	gunstig	22.300	=	=	26.162	niet gehaald	gehaald
Kievit	zeer ongunstig	10.800	=	=	9.707	gehaald	gehaald
Kanoet	gunstig	44.400	=	>	54.797	niet gehaald	gehaald
Drieteenstrandloper	gunstig	3.700	=	=	8.276	gehaald	gehaald
Krombekstrandloper	gunstig	2.000	=	=	1.856	niet gehaald	onbekend
Bonte strandloper	gunstig	206.000	=	=	238.387	gehaald	gehaald
Grutto	zeer ongunstig	1.100	=	=	1.081	niet gehaald	gehaald
Rosse grutto	gunstig	54.400	=	=	61.395	gehaald	gehaald

Op grond van de gegevens in de evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023), aangevuld met gegevens van SOVON[50] is **(mogelijk) verslechtering** aan de orde voor de volgende vogelsoorten (broed en niet-broedvogels):

Omvang populatie soorten	Noordse stern (afname broedparen) (bron: evaluatie Beheerplan Waddenzee) Aanvullende gegevens SOVON ten aanzien van broed- en niet-broedvogels Waddenzee: Eidereend (sign. afname als broedvogel en niet-broedvogel Velduil (sign. afname aantal broedgevallen door verruiging leefgebied, stikstofdepositie en te lage konijnenstand) Scholekster (sign. afname als niet-broedvogel (landelijk ook als broedvogel maar geen doel als broedvogel) (SOVON) Groenpootruiter (als niet-broedvogel) Grote mantelmeeuw (als niet-broedvogel) Grote zaagbek (als niet-broedvogel) Slechtvalk (als niet-broedvogel) Wilde eend (als niet-broedvogel) Wulp (als niet-broedvogel) Zwarte ruiter (als niet-broedvogel)

[50] SOVON: Data aantallen en trends van broedvogels en niet-broedvogels in de Waddenzee, https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000001

Bijlage 2: Trends broedvogels en trekvogels Waddenzee, Kleefstra et al. (zie noot 11)

Table 1. *Long-term and short-term trends of migratory and breeding bird species in the Wadden Sea. Symbols in the table represent: ++ strong increase, + increase, 0 stable, - decline, ? insufficient data, -- strong decrease. Species of concern judged by EG-Migratory and Breeding Birds. Adapted from the EAF assessment report 2023 (to be published in May 2025) and the Breeding Bird trend report.*

	Migratory birds		Breeding birds		
Species	**Longterm trend** (1978/1988-2022/20203	**Short term trend** (2013/2014-2022/2023)	**Longterm trend** (1991-2017)	**Short term trend** (2006-2017)	**Species of concern**
Barnacle Goose	+	0	++		
Bar-tailed Godwit	0	0			
Bar-tailed Godwit (*lapponica*)	0	0			
Bar-tailed Godwit (*taymyrensis*)	-	-			yes
Black-headed Gull	0	0	--	0	yes
Brent Goose	-	0			
Common Eider **trend starts 1992/93**	-	-	--	0	yes
Common Greenshank	-	0			yes
Common Gull	0	0	+	-	
Common Redshank	0	+	-		
Common Redshank (*robusta*)	0	+			
Common Redshank (*totanus*)	-	-	--	0	yes
Common Shelduck (ground counts)	-	0	+	0	yes
Common Teal	0	+			
Curlew Sandpiper	0	-			
Dunlin	0	0	-		yes
Eurasian Curlew	0	-	--	-	yes
Eurasian Oystercatcher	-	-	--	-	yes
Eurasian Spoonbill	++	+	++	+	
Eurasian Wigeon	+	+			
European Golden Plover	0	+			
European Herring Gull	-	-	--	0	yes
Great Black-backed Gull	-	-	++	++	
Great Cormorant	+	0	++	?	
Great Ringed Plover	+	+			
Great Ringed Plover (*hiaticula*)	0	+	--	?	yes
Great Ringed Plover (*psammodroma/tundrae*)	+	+			
Grey Plover	0	0			
Kentish Plover	-	?	--	+	yes
Mallard	-	-			yes
Northern Lapwing	+	+	--	-	yes
Northern Pintail	+	+			
Northern Shoveler	+	+			
Pied Avocet	-	-	--	-	yes
Red Knot	-	0			yes
Red Knot (*canutus*)	0	0			
Red Knot (*islandica*)	-	0			
Ruddy Turnstone	+	+			
Ruddy Turnstone (Greenland & NE Canada)	+	+			
Ruddy Turnstone (Scandinavia - Western Russia)	-	-	0		
Ruff	-	+	-		yes
Sanderling	+	+			
Spotted Redshank	-	-			yes
Whimbrel	0	0			
Red breasted Meganser	NA	NA	+	?	
Hen Harrier	NA	NA	--	--	yes
Mediterranean Gull	NA	NA	++	?	
Lesser black-backed gull	NA	NA	+	0	
Great black-backed gull	NA	NA	++	++	
Gull-billed tern	NA	NA	0	?	yes
Sandwich tern	NA	NA	0	?	yes
Common tern	NA	NA	--	-	yes
Arctic tern	NA	NA	--	-	yes
Little tern	NA	NA	0	?	yes
Short-eared owl	NA	NA	--	-	yes
Black-tailed godwit	NA	NA	--	0	yes

Bijlage 3: Overzicht van op de Waddenzee toepasselijke juridische regimes
(uit: de Staat van de Waddenzee 2025, zie noot 2)

Jaar	Schaal	Verdrag
1971	Internationaal	Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Verdrag van Ramsar; ook wel Wetlandsverdrag)
1972	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld (Werelderfgoedverdrag; voor Waddenzee geldend sinds 2009)
1979	Internationaal	Verdrag inzake de Bescherming van Trekkende Wilde Diersoorten (Verdrag van Bonn)
1979	Europees	Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa (Verdrag van Bern)
1979	Europees	Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (EU Vogelrichtlijn; onderdeel Natura 2000; herzien in 2010)
1982	Trilateraal	Gemeenschappelijke Verklaring betreffende de bescherming van de Waddenzee (Trilaterale Samenwerkingsovereenkomst Waddenzee; niet juridisch bindend; geactualiseerd in 2010)
1990	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van zeehonden in de Waddenzee (Zeehondenverdrag)
1992	Internationaal	Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het NO-deel van de Atlantische Oceaan (OSPAR-verdrag)
1992	Internationaal	Verdrag inzake Biologische Diversiteit (Biodiversiteitsverdrag)
1992	Internationaal	Overeenkomst inzake de instandhouding van kleine walvisachtigen in de Oostzee, […] Noordoost-Atlantische Oceaan, de Ierse Zee en de Noordzee (ASCOBANS Verdrag inzake kleine walvisachtigen)
1992	Europees	Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (EU Habitatrichtlijn - Natura 2000)
1996	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (AEWA-verdrag)
1996	Bilateraal	Aanvullend Protocol bij het Eems-Dollardverdrag tot regeling van de samenwerking met betrekking tot het waterbeheer en het natuurbeheer in de Eemsmonding (Eems-Dollard Milieuprotocol)
2000	Europees	Europees Landschapsverdrag
2000	Europees	Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (EU Kaderrichtlijn Water)
2014	Europees	EU Verordening betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten (EU Verordening Invasieve Soorten)
2024	Nationaal	Omgevingswet (geldend vanaf 1-1-2024 maar eerder vastgesteld)
2024	Europees	EU Verordening inzake Natuurherstel

Tussen getij en gemeenschap

Sociaaleconomisch perspectief bij drukvermindering op de Waddenzee

HET pon | telos

Tussen getij en gemeenschap

Sociaaleconomisch perspectief bij drukvermindering op de Waddenzee

Katja Nagelkerke MSc
Marijn van Asseldonk MSc
Floris de Jongh MSc
Geert Offenberg BSc

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Auteurs

Katja Nagelkerke MSc
Marijn van Asseldonk MSc
Floris de Jongh MSc
Geert Offenberg BSc

Met dank aan

Verschillende inhoudelijke experts hebben waardevolle kritiek geleverd op een conceptversie van deze verkenning. We noemen in het bijzonder Kees Praamstra (Samenwerkingsverband De Waddeneilanden), Wouter Marchand (Planbureau Fryslân), Kees van Es (WING) en Pieter van Beukering en Tamar Appel (Waddenacademie). De auteurs danken hen hartelijk voor hun opmerkingen en suggesties. De verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst ligt geheel bij de onderzoekers van Het PON & Telos.

Foto's

Voorkant: Max Tteb via Unplash. Overige foto's: Ronnie Overgoor, Sies Kranen, Ries Bosch, Kira Laktionov, Evgeni Tcherkasski, Stock Birken, Joppe Spaa, Sonny Ravesteijn, Jorgen Hendriksen en Julia Taubitz via Unsplash.

Publicatiedatum

April 2026

© 2026 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

www.hetpon-telos.nl

Samenvatting

De Waddenzee is een uniek ecosysteem van mondiale betekenis én het fundament onder een regio met een eigen sociaaleconomische structuur en culturele identiteit. Het huidige menselijke gebruik van de Waddenzee overschrijdt echter de draagkracht van het ecosysteem: verschillende dieren, planten en leefgebieden zijn van onvoldoende kwaliteit en omvang, en herstelprocessen in de natuur komen onvoldoende op gang. De optelsom van menselijke activiteiten, de zogenaamde cumulatieve druk, is te hoog. Voor duurzaam herstel van het ecosysteem van de Waddenzee in 2050 is vermindering van de cumulatieve druk – door o.a. bodemberoering, vervuiling of verstoring - noodzakelijk. Dat gaat onvermijdelijk gepaard met aanpassing van (economische) activiteiten in het gebied, en daarmee met sociaaleconomische consequenties voor bewoners, bezoekers en bedrijven in het Waddengebied.

Voor het versterken van robuuste, veerkrachtige ecosystemen werken de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) werken aan het *Beleidskader Natuur Waddenzee*. In opdracht van het ministerie LVVN heeft Het PON & Telos een verkennende analyse uitgevoerd naar de mogelijke sociaaleconomische betekenis van het verminderen van druk op het ecosysteem van de Waddenzee. Aan de hand van literatuurstudie, data-analyse en sessies met inhoudelijke experts en lokale betrokkenen, zijn drie centrale vragen beantwoord: hoe verschillen gemeenten in hun verbondenheid met de Waddenzee, wat zijn mogelijke sociaaleconomische effecten van veranderende menselijke activiteiten op gemeenten en welke sociaaleconomische randvoorwaarden voor ecologisch beleid vloeien hieruit voort?

De verkenning dient als ex ante denkkader voor toekomstige beleidskeuzes rondom het verminderen van de cumulatieve druk op de Waddenzee. Aan de hand van drie fictieve scenario's voor het reduceren van die druk (laag – midden – hoog) biedt het denkkader een bril om naar de doorwerking van (mogelijke) sociaaleconomische effecten op lokaal niveau te kijken en deze te vergelijken. Daaruit volgen een aantal belangrijke inzichten:

- **Kwaliteit van leven en leefomgeving zijn met elkaar verbonden**

In het Waddengebied spelen, naast ecologische opgaven, uiteenlopende sociaaleconomische ontwikkelingen. Denk aan vergrijzing en ontgroening, en - daarmee samenhangend - verdwijnende voorzieningen, bereikbaarheid en krapte op de arbeidsmarkt. Ondertussen scoort het gebied juist hoger dan gemiddeld op thema's als veiligheid, landschap en woonomgeving. Beleid dat inzet op natuurherstel in de Waddenzee moet in samenhang worden bezien met de kwaliteit van leven in het gebied: ofwel vanuit het perspectief van brede welvaart

(hoofdstuk 2). Veranderingen van activiteiten in de Waddenzee vinden niet plaats in een maatschappelijk vacuüm, maar in gebieden waar gemeenschappen actief zijn, elk met hun eigen kracht en kwetsbaarheden.

- **Hét Waddengebied bestaat niet: effecten zijn regionaal gedifferentieerd**

De aanpassing van (economische) activiteiten in de Waddenzee werkt niet uniform door in alle veertien Waddengemeenten. Daarvoor verschillen ze (te) sterk in hun economische afhankelijkheid en culturele verbondenheid met de Waddenzee, én in sociale kwetsbaarheid. De ontwikkelde gemeentetypologie en bijbehorende sociaaleconomische Waddenkaart laat zien hoe sterk gemeenten verbonden zijn met (het ecosysteem van) de Waddenzee (hoofdstuk 3). Uit dit regionaal gedifferentieerde (kaart)beeld blijkt recreatie de economische ruggengraat van de vijf eilandgemeenten vormen. Visserij heeft een beperkt economisch gewicht, maar een sterke culturele betekenis in zeventien visserijgemeenschappen verspreid over het gebied. Haven- en industrie gerelateerde activiteiten concentreren zich in Den Helder, Harlingen en Eemsdelta. In Oldambt en Den Helder is daarentegen sprake van een stapeling van sociale achterstanden, zoals lagere gezondheid, inkomens en veiligheid.

- **Aandacht voor kwetsbare gebieden**

De verkennende analyse wijst op een accumulatie van sociaaleconomische kwetsbaarheden in met name Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel. Hier is het risico naar verwachting groter dat noodzakelijke ecologische maatregelen – en daarmee verandering van activiteiten op de Waddenzee - via meerdere sporen tegelijk doorwerken op lokaal niveau: sociaal, cultureel én economisch is sprake van potentieel negatieve impact. Gemeente Oldambt verdient aanvullende aandacht vanwege haar hoge sociale kwetsbaarheid, al is de economische verweving met Waddenzee-gerelateerde activiteiten in mindere mate aanwezig (hoofdstuk 3 en 5).

Drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden

Op basis van de analyse, expertsessies en literatuuronderzoek zijn drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden geformuleerd, die van belang zijn bij het opstellen van ecologisch beleid en (herstel)maatregelen voor het ecosysteem van de Waddenzee (hoofdstuk 4):

- **Distributief:** Analyseer voorafgaand aan maatregelen wie in het Waddengebied geraakt wordt en in welke mate. Compenseer onvermijdelijke schade en zorg voor flankerend en sociaaleconomisch beleid (bv. omscholing, sociaal vangnet) voor getroffen economische sectoren en werkenden.
- **Structureel:** Verbreed de economische basis van sociaal kwetsbare gemeenten (bv via koppeling toerisme aan natuurkwaliteit, benutting havens in energietransitie), erken en koester de culturele betekenis van de Waddenzee in

transitieprocessen, en investeer in menselijk kapitaal via arbeidsmarktbeleid en onderwijs.

- **Institutioneel:** Werk integraal samen aan natuur-, economisch- en sociaal beleid, creëer ruimte voor adaptieve beleidsvoering en bijsturing op basis van monitoring, en hanteer een gebiedsgerichte aanpak met een lange-termijnoriëntatie richting 2050.

Deze randvoorwaarden zijn met elkaar verbonden: alleen met oog voor de verdeling van de lusten en lasten, het structureel investeren ineen (hernieuwde) economische basis voor het Waddengebied en het institutioneel verankeren van integraal werken, wordt een weg gecreëerd naar maatschappelijk houdbare aanpassing van natuurherstel en daarmee verbonden aanpassing of vermindering van activiteiten op de Waddenzee. Ecosysteemherstel in de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit in het Waddengebied vragen gelijktijdig om aandacht.

Ten slotte is de inzet op randvoorwaarden afhankelijk van de gekozen intensiteit van drukreductie en natuurherstel in de Waddenzee. Zo betekent een laag scenario voor drukreductie van activiteiten in de Waddenzee eerder mitigerende maatregelen met geringere sociaaleconomische impact, terwijl een midden scenario bijvoorbeeld kan leiden tot een ongelijke verdeling van effecten tussen gemeenten en gemeenschappen. Een hoog scenario vraagt om het begeleiden en herpositioneren van sociaaleconomische posities, binnen een breder gedragen transitie naar een natuurinclusieve economie en samenleving (hoofdstuk 5).

Sociaaleconomische verankering van beleid

Deze verkenning laat zien dat ecologische draagkracht van de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit van het Waddengebied geen tegenpolen zijn. Het formuleren van sociaaleconomische randvoorwaarden vormen geen rem op noodzakelijk ecologisch beleid, maar een vereiste voor de uitvoerbaarheid en maatschappelijke houdbaarheid ervan. Belangrijke stappen voor het vervolg van het *Beleidskader Natuur Waddenzee* zijn dan ook: het doorrekenen van concrete natuurherstelmaatregelen via sociaaleconomische impactanalyses, inrichten van participatieve gebiedsprocessen, integreren van sociaaleconomische gegevens in monitors, en opstellen van een integrale investeringsagenda richting 2050 (hoofdstuk 6). De strategische keuze is daarmee helder: niet óf er natuurherstel nodig is, maar *hoe* dat herstel het beste kan worden verweven met het toekomstperspectief van gemeenten en gemeenschappen. Werken aan een ecologisch gezonde Wadden*zee*, gaat niet zonder investeren in een sociaal-cultureel verbonden en economisch vitaal Wadden*gebied*.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 8
1.1 Sociaaleconomische randvoorwaarden **10**
1.2 Scenario's voor het verminderen van druk **11**
1.3 Analytisch raamwerk **12**
1.4 Brede welvaart als perspectief **15**
1.5 Centrale onderzoeksvragen **16**
1.6 Positionering van de verkenning **17**
1.7 Leeswijzer **18**

2 Brede welvaart en sociaaleconomische structuur 19
2.1 Autonome ontwikkelingen en brede welvaart **20**
2.2 Economische structuur van het Waddengebied **21**

3 Sociaaleconomische verschillen 26
3.1 Economische verbondenheid met de Waddenzee **27**
3.2 Sociaalculturele verbondenheid met de Waddenzee **33**
3.3 Sociale achterstanden en ruimtelijke ongelijkheid **36**
3.4 Sociaaleconomische Waddenkaart **38**

4 Sociaaleconomische voorwaarden 40
4.1 Van drukreductie naar sociaaleconomische vitaliteit **41**
4.2 Distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden **43**
4.3 Randvoorwaarden als ankerpunten voor beleid **47**

5 Slotbeschouwing 48
5.1 Denkrichtingen voor vervolg **49**
5.2 Vervolgstappen voor het beleidskader **53**
5.3 Slotreflectie **55**

Bijlage A: Literatuurlijst 56

Bijlage B: Onderzoeksverantwoording gemeentetypologie 59

Bijlage C: Betrokken experts 63

Bijlage D: Onderzoeksverantwoording MDI 64

1
Inleiding

De Waddenzee geldt als een ecosysteem van mondiale betekenis. Als grootste aaneengesloten intergetijdengebied ter wereld is zij onmisbaar voor het migreren van vogels, als leefgebied voor vissen en als dynamisch systeem dat kustveiligheid en biodiversiteit ondersteunt. Deze waarde is internationaal erkend met de UNESCO-Werelderfgoed status en juridisch verankerd in onder meer nationale en Europese wetgeving voor natuur- en waterkwaliteit. Tegelijkertijd staat het ecosysteem structureel onder druk door menselijke activiteiten. De gecombineerde belasting van visserij, scheepvaart, recreatie en (energie)infrastructuur, versterkt door klimaatverandering, overschrijdt de draagkracht van het ecosysteem.

Uit de *Staat van de Waddenzee* (Waddenacademie, 2025) en de *Cumulatieve Impact Analyse* (CIA) (Wageningen Marine Research, 2025) blijkt dat een substantieel deel van soorten en leefgebieden van onvoldoende kwaliteit en omvang zijn en dat natuurlijke herstelprocessen onvoldoende op gang komen.[1] De door de overheid vastgestelde ecologische doelen liggen daarmee buiten bereik en vereisen aanvullende maatregelen (Bastmeijer & Philippart, 2026; Heidinga et al., 2023). Het realiseren van die doelen is bovendien een juridische verplichting: Europese en internationale kaders — waaronder de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water, de Natuurherstelverordening en het VN-Verdrag Biologische Diversiteit — verplichten Nederland tot het voorkomen van verdere verslechtering en het actief herstellen van dit bijzondere ecosysteem.

Ondertussen is de ecologische staat van de Wadden*zee* onlosmakelijk verbonden met de bewoners, bezoekers en bedrijven in het Wadden*gebied.* Een gezonde Waddenzee vormt een belangrijke economische basis voor sectoren zoals recreatie, toerisme en de visserij (Het PON & Telos, 2024). De aantrekkelijkheid van het gebied voor bezoekers en de productiviteit van natuurlijke hulpbronnen, zijn direct afhankelijk van de kwaliteit van het ecosysteem. Zonder voldoende natuur- en landschapskwaliteit verliezen deze sectoren op termijn hun onderscheidend vermogen en een essentiële basis onder de lokale economie. Daarnaast gaat de band van bewoners met de Waddenzee verder dan alleen de (ecosysteem)diensten die zij levert, maar is er ook een sociale verbondenheid: natuur en cultuur werken op elkaar in en staan al millennia met elkaar in verbinding. Het leven en leefbaarheid op de eilanden en in de kustgebieden gaat hand in hand met de kwaliteit en de mogelijkheden die het natuurlijk systeem van de Waddenzee haar bewoners biedt (Ministerie IenW, 2020).

Om de natuur in de Waddenzee te beschermen, te voldoen aan nationale en Europese water-, natuur- en klimaatdoelen én te zorgen voor een leefbaar Waddengebied, werken de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en

[1] Verschillende soorten bodemdieren, vissen en vogels nemen in aantal af (zoals garnalen, kabeljauw en aalscholvers), samen met de kwaliteit van leefgebieden (zoals mosselbanken en zeegrasvelden) en het water zelf (door vervuilende stoffen als kwik of arseen).

Natuur (LVVN) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) aan opstelling van een *Beleidskader Natuur Waddenzee* (hierna: beleidskader). Dat kader moet – met nader te bepalen scenario's en (herstel)maatregelen - helpen de cumulatieve druk van menselijk (mede)gebruik van de Waddenzee verminderen en de ecologische draagkracht ervan leidend maken - als noodzakelijke voorwaarde voor herstel van de Waddenzeenatuur in 2050.

1.1 Sociaaleconomische randvoorwaarden

Deze verkennende analyse is één van de bouwstenen voor het beleidskader. Zij vindt haar basis in een drietal bouwstenen die gezamenlijk inzicht geven in: de ecologische toestand van de Waddenzee (*Staat van de Waddenzee* door de Waddenacademie), de druk van menselijke medegebruik (*Cumulative Impact Analyse* van Wageningen Marine Research) en de potentiële sociaaleconomische effecten van veranderingen in Waddenzee gerelateerde activiteiten op gemeenten en gemeenschappen. De voorliggende verkenning beoogd laatstgenoemde in beeld te brengen.

Het structureel verminderen van de cumulatieve druk op de Waddenzee, betekent een herijking van menselijk gebruik. Dat heeft (mogelijk) impact op de sociaaleconomische vitaliteit van gemeenten en gemeenschappen. Om tot maatschappelijk gedragen herstel van de Waddenzee natuur te komen, is aandacht vereist voor de consequenties van natuurmaatregelen voor de mensen die daar wonen, werken en leven. Dat roept de volgende vragen op: *wat betekenen mogelijke aanpassingen in menselijke activiteiten in de Waddenzee — bijvoorbeeld in de manier waarop er wordt gevist, gerecreëerd of energie gewonnen — in sociaaleconomische zin? Wat is de potentiële impact van scenario's voor ecosysteemherstel (en daarmee verbonden maatregelen) op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied? Hoe is de impact daarvan het beste in kaart te brengen, en mee te wegen in besluitvorming over de toekomst van de Waddenzee?*

Om deze vragen te beantwoorden heeft Het PON & Telos, in opdracht van het ministerie van LVVN, een verkennende analyse uitgevoerd naar de sociaaleconomische randvoorwaarden bij het verminderen van druk op de Waddenzee. Op moment van schrijven zijn er voor het beleidskader geen concrete maatregelen of scenario's vastgesteld om de vastgelegde ecologische doelen te behalen. De nadruk in deze (voor)verkenning ligt dan ook op de ontwikkeling van een denkkader dat helpt om de regionaal – en lokaal – gedifferentieerde sociaaleconomische effecten van ecosysteemherstel mee te wegen. Dit ex ante denkkader kan betrokken partijen ondersteunen bij het expliciteren en wegen van sociaaleconomische consequenties van toekomstige natuurmaatregelen.

1.2 Scenario's voor het verminderen van druk

Het verbeteren van de ecologische draagkracht in de Waddenzee kan in beleidsmatige zin uiteenlopende intensiteiten aannemen. Om toekomstige maatregelen te toetsen en sociaaleconomisch te kunnen duiden, onderscheiden wij in deze verkenning drie scenario's voor drukreductie en ecosysteemherstel[2] in de Waddenzee:

- **Scenario A: Behouden en beperken** (laag): minimale of beperkte reductie van dominante drukfactoren in de Waddenzee, met zoveel mogelijk behoud van huidige activiteiten met optimalisatie en beperkingen;
- **Scenario B: Balans door transitie** (midden): geleidelijke vermindering van dominante drukfactoren, gericht op structurele verbetering en aanpassing van huidige activiteiten en inzet van zonering;
- **Scenario C: Ruimte voor de Wadden** (hoog): substantiële vermindering van cumulatieve druk, waarbij activiteiten worden beperkt, aangepast of gestopt, gecombineerd met actief natuurherstel en structurele herinrichting van gebruik.

Deze scenario's sluiten aan bij de redeneerlijn zoals die in het B*eleidskader Natuur Waddenzee* wordt opgenomen. Uitgangspunt daarbij is dat de optelsom van drukfactoren, ofwel de huidige cumulatieve druk, te hoog is en moet afnemen – zoals vastgesteld in de CIA (zie tekstbox 1).

Elk scenario veronderstelt een andere mate van reductie van drukfactoren (bodemberoering, verstoring, vervuiling, emissies, extractie) en daarmee een aanpassing van menselijke activiteiten in de Waddenzee. Dit raakt in eerste instantie vooral de met de Waddenzee verbonden economische sectoren als visserij (vangstintensiteit, technieken, ruimtelijke toegang), recreatie en toerisme (bezoekersintensiteit, zonering, seizoensregulering), energie en infrastructuur (ruimtelijke claims, kabels, onderhoud), delfstoffenwinning en scheepvaart. De mate van reductie van drukfactoren vertaalt zich dus in een herordening van deze activiteiten (stopzetten, afbouw of aanpassing), wat vervolgens weer mogelijke sociaaleconomische consequenties heeft voor gemeenten en gemeenschappen die van deze sectoren afhankelijk zijn.

[2] In het toekomstig Beleidskader Natuur Waddenzee worden deze reducties uiteindelijk concreet vertaald in meetbare beleidsopgaven, bijvoorbeeld een x%-afname van bodemberoering of verstoring binnen een vastgestelde termijn. Daarmee krijgen scenario's het karakter van kwantificeerbare herstelintensiteiten (uitgedrukt als reductiepercentages van drukfactoren), in plaats van abstracte toekomstbeelden.

Tekstbox 1. De ecologische impact van menselijke activiteit

De Cumulatieve Impact Analyse (CIA) van Wageningen Marine Research onderscheidt 16 verschillende sectoren met bijbehorende drukfactoren in het Waddengebied: onderzoek, visserij, toerisme en recreatie, milieubeheer, hernieuwbare energie, baggeren, landbouw en bosbouw, incidentenbestrijding, aquacultuur, stedelijke en commerciële ontwikkeling, defensie, niet-hernieuwbare energie, afvalbeheer, mijnbouw en winning van materialen en productie (op land) en diensten (Piet et al., 2025). Deze sectoren voeren activiteiten uit die zorgen voor druk, met bodemberoering, onttrekken van biota (dieren, planten, organismen), input van (niet-)synthetische stoffen (vervuiling), verstoring (door geluid) en onttrekking van substraat (bijvoorbeeld baggeren) als activiteiten met het hoogste risico op negatieve impact op de natuur. Anders gezegd oefenen deze activiteiten op één of meerdere onderdelen van de Waddennatuur (zoals zeezoogdieren, vogels, vissen en leefgebieden) een druk uit van meer dan 5%. De sectoren die verbonden zijn aan deze activiteiten zijn visserij, diensten (zoals passagiersschepen of kabelinfrastructuur), niet-hernieuwbare energie, aquacultuur (zoals viskweek) en toerisme. Ook andere sectoren leveren druk op waterkwaliteit en natuur, zoals landbouw en defensie, zij het in mindere mate dan voorgenoemden.

1.3 Analytisch raamwerk

De Waddenzee vormt het ecologisch fundament onder een rijke regionale economie, cultuur en samenleving[3]. Het verminderen van drukfactoren op de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel is daarom niet alleen een ecologische interventie, maar gaat ook gepaard met sociaaleconomische consequenties. Mogelijke effecten manifesteren zich onder meer in veranderingen in directe en indirecte werkgelegenheid, verschuivingen in regionale verdiencapaciteit, effecten op culturele identiteit en cumulatie van bestaande sociaaleconomische kwetsbaarheden.

Deze effecten zijn niet generiek of uniform. De mate waarin ze een gemeente of gemeenschap in het Waddengebied raken, hangt af van de structurele verbondenheid met Waddenzee-gerelateerde activiteiten én van hun sociaaleconomische veerkracht. Het Waddengebied omvat drie provincies en veertien gemeenten, waaronder vijf eilandgemeenten. De economische structuur op Texel verschilt wezenlijk van die van Den Helder of Oldambt. Waar sommige gemeenten sterk leunen op toerisme, zijn andere relatief afhankelijk van visserij, havenactiviteiten of delfstoffenwinning. Tegelijkertijd is sprake van uiteenlopende

[3] Ook buiten het Waddengebied dragen activiteiten in bredere zin bij aan de samenleving, zoals de mosselvisserij in Zeeland, of het nationale belang via energieopwekking of oefeningen van defensie. Deze zaken vallen echter buiten de scope van deze verkenning, maar zijn in vervolgstappen wel aan te raden om mee te nemen.

niveaus van brede welvaart en stapeling van sociaaleconomische achterstandsproblematiek.

Om deze verschillen systematisch in beeld te brengen, ontwikkelt deze verkenning een gemeentetypologie en de ruimtelijke uitwerking daarvan in een sociaaleconomische Waddenkaart (zie hoofdstuk 3), gebaseerd op:

1. De mate van economische verbondenheid van sectoren met afhankelijkheid van de Waddennatuur
2. De mate van sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee
3. De aanwezigheid van sociaaleconomische kwetsbaarheden

Deze typologie maakt zichtbaar waar reductie van drukfactoren in de Waddenzee – en dus aanpassing van economische activiteiten – relatief beperkte sociaaleconomische doorwerking heeft op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, en waar mogelijk juist een cumulatie van effecten kan optreden. Ze vormt daarmee een analytisch hulpmiddel om de effecten van scenario's voor ecosysteemherstel regionaal gedifferentieerd te doordenken.

Op basis van het voorgaande hebben we een analytisch raamwerk opgesteld als onderlegger van deze verkenning (zie figuur 1). In dit schema wordt de relatie gelegd tussen de drukreductie van activiteiten op de Waddenzee, de economische sectoren die hiervan afhankelijk zijn en de sociaaleconomisch verbondenheid van gemeenten en gemeenschappen. De verschillen tussen gemeenten worden uitgebeeld in de vorm van een kaart van het Waddengebied. Tenslotte worden de verschillende scenario's voor drukreductie langs de sociaaleconomische verschillen gelegd, om uiteindelijk te komen tot sociaaleconomische randvoorwaarden voor beleid.

Figuur 1. Visuele weergave van het onderliggend analytisch raamwerk van de sociaaleconomische verkenning.

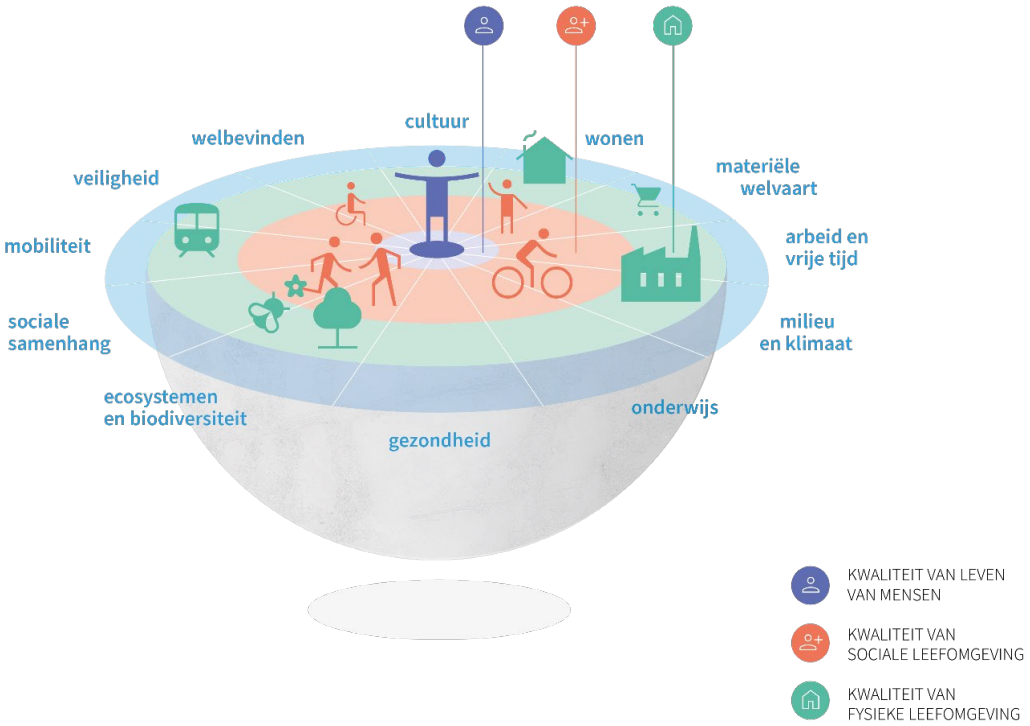

1.4 Brede welvaart als perspectief

Om de samenhang en wisselwerking tussen ecologische draagkracht van de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit van het Waddengebied te analyseren, hanteert deze verkenning het perspectief van brede welvaart. Dit perspectief verbindt economische, sociale, culturele en ecologische dimensies van de kwaliteit van leven: hier en nu, later en elders. Brede welvaart kijkt verder dan enkel economische groei, zoals gemeten via het bruto binnenlands product. Het omvat alles wat mensen van waarde vinden (Het PON & Telos, 2023).

Bij brede welvaart staat de kwaliteit van leven van mensen centraal. Die kwaliteit van leven hangt samen met de kwaliteit van de sociale en fysieke leefomgeving . In het brede welvaartsmodel van Het PON & Telos worden de kwaliteit van leven en de leefomgeving daarom in samenhang beschouwd en – cijfermatig - in beeld gebracht, op basis van 12 thema's: wonen, materiële welvaart, milieu & klimaat, onderwijs, gezondheid, ecosystemen en biodiversiteit, sociale samenhang, mobiliteit, veiligheid, welbevinden en cultuur (Figuur 2).

Figuur 2. Brede welvaart in beeld: het verband tussen kwaliteit van leven én de kwaliteit van de - sociale en fysieke - leefomgeving.
Bron: Het PON & Telos (2023).

Brede welvaart heeft in deze verkenning drie analytische functies:

- **Diagnostisch**: hoe staat het Waddengebied er momenteel voor op het gebied van werkgelegenheid, gezondheid, sociale samenhang en leefomgeving?
- **Distributief**: wie draagt de lasten van de aanpassingen in activiteiten in de Waddenzee, en waar landen de (meeste) baten?
- **Evaluatief**: onder welke sociaaleconomische condities versterken ecologische maatregelen de vitaliteit en leefbaarheid van het Waddengebied?

Door ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit – via brede welvaart - in één analytisch kader te plaatsen, wordt vermeden dat de verschillende kapitalen (ecologisch, economisch en sociaal) tegenover elkaar worden geplaatst. Dat is ook de wens van betrokken partijen in het Waddengebied. In de *Agenda voor het Waddengebied 2050* zijn twee hoofddoelen voor een nieuwe balans tussen natuur en samenleving vastgelegd, namelijk: de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied én het streven naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied (Ministerie IenW, 2020). Ecologisch systeemherstel en sociaaleconomische vitaliteit worden nadrukkelijk in elkaars verlengde geplaatst. Het perspectief van brede welvaart helpt bovendien te beoordelen voor wie veranderingen ingrijpend zijn, en wanneer en in welke mate — en waar beleid moet compenseren of bijsturen.

1.5 Centrale onderzoeksvragen

Tegen deze achtergrond staan in deze verkenning de volgende drie vragen centraal:

1. Hoe zijn gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied economisch, sociaal en cultureel verbonden met de Waddenzee, en hoe verschillen zij in sociaaleconomische veerkracht en kwetsbaarheid?
2. Wat zijn mogelijke effecten van het aanpassen van menselijke activiteit op de Waddenzee – aan de hand van scenario's - op de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied?
3. Welke sociaaleconomische randvoorwaarden zijn noodzakelijk bij het formuleren van beleidskeuzes om de cumulatieve druk op de Waddenzee te verminderen en daarmee natuurherstel mogelijk te maken?

De antwoorden op deze vragen zijn beantwoord aan de hand van verschillende methoden: literatuurstudie, kwantitatief onderzoek met data van LISA[4], twee expertsessies met lokale en inhoudelijke experts en diverse gesprekken met betrokkenen vanuit beleid, wetenschap en samenleving. De verkenning positioneert de sociaaleconomische dimensie als een noodzakelijke bouwsteen onder het beleidskader Natuur Waddenzee, zonder daarbij vooruit te lopen op concrete beleidskeuzes die nog gemaakt moeten worden door alle betrokken partijen in de regio.

1.6 Positionering van de verkenning

Er zijn binnen het beleidskader (in ontwikkeling) nog geen scenario's voor ecosysteemherstel vastgesteld, noch zijn concrete maatregelen uitgewerkt of ruimtelijk gespecificeerd. Daarmee is het op dit moment niet mogelijk om de sociaaleconomische impact van specifieke beleidskeuzes kwantitatief door te rekenen of empirisch vast te stellen[5].

Deze verkenning beoogt dan ook geen ex ante sociaaleconomische impactanalyse (of SEIA) van maatregelen uit te voeren, maar richt zich op de ontwikkeling van een ex ante denkkader om toekomstige keuzes systematisch en regionaal gedifferentieerd te kunnen beoordelen. De drie onderscheiden scenario's (laag, midden, hoog) zijn analytische constructies. Zij dienen niet als beleidsopties in formele zin, maar als heuristische instrumenten om inzichtelijk te maken:

- Hoe verschillende intensiteiten van drukreductie zich kunnen vertalen in aanpassingen van menselijk (mede)gebruik van de Waddenzee;
- Welke typen sociaaleconomische effecten op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied daarbij denkbaar zijn;
- En waar deze effecten – gelet op regionale verbondenheid en sociaaleconomische kwetsbaarheid – naar verwachting het sterkst zichtbaar kunnen worden.

De verkenning ontwikkelt een hulpmiddel om – zodra keuzes zijn gemaakt – de sociaaleconomische doorwerking daarvan regionaal gedifferentieerd in kaart te

[4] LISA (landelijk Informatiesysteem voor Arbeidsplaatsen) is een monitor met data over vestigingen en werkgelegenheid, als onderdeel van Interprovinciaal Overleg (IPO).

[5] Dit is echter wel mogelijk met de Sociaal Economische Impactanalyse (SEIA), welke tijdens deze verkenning is doorontwikkeld door Het PON & Telos – specifiek voor het Waddengebied. Indien concrete maatregelen geformuleerd zijn, is het mogelijk om deze door te rekenen op de impact op brede welvaart.

kunnen brengen. Daarmee is in feite het benodigde voorwerk verricht om straks een SEIA uit te kunnen voeren. De ontwikkelde gemeentetypologie en sociaaleconomische Waddenkaart (hoofdstuk 3) maken het mogelijk om de potentiële doorwerking van keuzes in het ecologisch domein op die in het sociaaleconomisch domein (op het vlak van werkgelegenheid, sociale kwetsbaarheid, culturele identiteit) gerichter in beeld te brengen en daarmee het proces van besluitvorming in de regio te ondersteunen. De verkenning bevat geen uitspraken over de sociaaleconomische impact van ecosysteemherstel, maar biedt het analytisch kader om toekomstige beleidskeuzes transparant, consistent en regionaal gedifferentieerd te kunnen wegen.

1.7 Leeswijzer

De verkenning is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt op basis van data-analyse de huidige brede welvaart en sociaaleconomische structuur van het Waddengebied beschreven en geduid. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste regionale verschillen via een gemeentetypologie en een sociaaleconomische Waddenkaart in beeld gebracht. Hoofdstuk 4 ontwikkelt op basis van de onderscheiden scenario's een aantal sociaaleconomische randvoorwaarden voor beleid. In hoofdstuk 5, tot slot, wordt gereflecteerd op de inzichten en vervolgstappen richting 2050.

2

Brede welvaart en sociaaleconomische structuur

Werken aan de ecologische opgaven voor de Waddenzee vindt niet plaats in een maatschappelijk vacuüm. Iedere maatregel voor natuurherstel grijpt potentieel in op een regio met eigen demografische dynamiek, economische structuren en sociaal-culturele patronen. Om te beoordelen welke potentiële effecten natuurherstel in de Waddenzee heeft op de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied, is inzicht vereist in de huidige staat van brede welvaart en in de sociaaleconomische veerkracht van de regionale samenleving.

In dit hoofdstuk analyseren wij die context in drie stappen. Eerst worden de autonome sociaal-demografische ontwikkelingen en de huidige staat van brede welvaart beschreven. Vervolgens wordt de economische structuur van het Waddengebied in perspectief geplaatst, met bijzondere aandacht voor de economische sectoren die direct of indirect verbonden zijn met (en afhankelijk van) activiteiten op de Waddenzee. Ten slotte wordt de differentiatie binnen het Waddengebied en de mogelijke implicaties daarvan voor beleid toegelicht.

2.1 Autonome ontwikkelingen en brede welvaart

Het Waddengebied kent naast ecologische opgaven ook sociale transities. De bevolking vergrijst, jongere generaties verlaten het gebied en de beroepsbevolking krimpt. Deze sociaal-demografische trends leiden tot structurele krapte op de arbeidsmarkt en versterken het verdwijnen of verschralen van het voorzieningenniveau (Het PON & Telos, 2024).

De gevolgen zijn meervoudig:

- **Arbeidsmarkt:** een afnemende beroepsbevolking leidt tot spanning tussen vraag en aanbod, terwijl opleidingsprofielen niet altijd aansluiten bij nieuwe economische activiteiten (zoals energietransitie of hoogwaardige dienstverlening).
- **Voorzieningenstructuur:** het afnemend aantal inwoners maakt het moeilijk om zorg, onderwijs en detailhandel op peil te houden (Planbureau Fryslân, 2026).
- **Bereikbaarheid:** fysieke afstand tot stedelijke centra en beperkte infrastructuur versterken deze dynamiek. Voor de Waddeneilanden geldt dit in versterkte mate vanwege hun afhankelijkheid van veerverbindingen (Agenda voor het Waddengebied, 2020).

Deze (deels) autonome ontwikkelingen impliceren dat ecologisch beleid voor natuurherstel van de Waddenzee niet alleen sectorale economische effecten heeft, maar ingrijpt op een samenleving die op onderdelen al onder druk staat. Een regio waarin voorzieningen verdwijnen en de arbeidsmarkt krimpt, beschikt over minder

absorptievermogen om sociaaleconomische schokken te verwerken dan een regio met een groeiende bevolking en een meer gediversifieerde economie.

Naast demografische trends zijn ook sociaal-maatschappelijke indicatoren relevant. In delen van het Waddengebied spelen gezondheidsproblemen zoals stress, eenzaamheid en ongezonde leefstijlen een rol. Sociale samenhang in het Waddengebied vertoont een dalende trend. Dit is weliswaar in lijn met de bredere landelijke stagnatie, maar in een context van demografische krimp kan het toch relatief zwaarder wegen (Het PON & Telos, 2024).

Wanneer het Waddengebied vanuit het perspectief van brede welvaart wordt bezien, ontstaat een genuanceerd beeld. Enerzijds is sprake van structurele kwetsbaarheden (demografische krimp, dalende sociale cohesie, druk op voorzieningen), anderzijds scoort het Waddengebied op meerdere brede welvaartsthema's relatief gunstig ten opzichte van andere Nederlandse gemeenten, met name op 'veiligheid', 'landschap' en 'woonomgeving'. De natuur en het open landschap vormen daarmee niet alleen een ecologische kernwaarde, maar ook een belangrijke sociale en mentale hulpbron voor de brede welvaart van bewoners van het Waddengebied.

Positioneren we het Waddengebied in een nationale context, dan is er dus geen sprake van een structureel achterblijvende regio, maar van een regio met een stevige brede welvaartsbasis én specifieke kwetsbaarheden. Juist die combinatie maakt dat aanpassing van activiteiten op de Waddenzee door reductie van cumulatieve druk gedifferentieerd doorwerkt in de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied – in gemeenten en gemeenschappen. Om daar meer grip op te krijgen, is meer inzicht in de bestaande economische structuur noodzakelijk en de mate waarin deze afhankelijk is van het natuurlijke ecosysteem van de Waddenzee.

2.2 Economische structuur van het Waddengebied

De economie van het Waddengebied is diverser dan vaak wordt aangenomen. Visserij, zeehavens, recreatie en toerisme vormen samen een belangrijke economische basis van de regio. De waarde van de economie strekt ook verder dan het Waddengebied zelf: zo draagt de mosselzaadvisserij in sterke mate bij aan de Zeeuwse economie en dienen havens, of het opwekken van energie, ook een (inter)nationaal belang. Omdat de verkenning zich richt op de betekenis voor het Waddengebied, wordt in wat volgt vooral naar de economische structuur bínnen de Waddengemeenten bekeken.

De totale toegevoegde waarde van de economie in Waddengemeenten bedraagt circa €13,7 miljard (2023), verdeeld over ruim 200.000 banen (Stichting LISA, 2025)[6]. Binnen dit totaalbeeld zijn drie afzonderlijke categorieën te onderscheiden:

1. Economische sectoren met directe afhankelijkheid van de Waddenzee als ecosysteem (o.a. visserij, recreatie & toerisme, delfstoffenwinning);
2. Haven- en industriebonden activiteiten (logistiek, offshore, energie-infrastructuur);
3. Overige regionale economie.

Voor de doorwerking van ecologische beleidsmaatregelen zijn met name de eerste twee categorieën relevant[7], omdat zij ruimtelijk en functioneel sterk verweven zijn met het gebruik van de Waddenzee en/of een belangrijke cumulatieve bijdrage leveren aan afname van de biodiversiteit (Piet et al., 2025). Wanneer maatregelen voor natuurherstel van de Waddenzee leiden tot aanpassing of vermindering van (economische) activiteiten in juist deze sectoren, zal dat potentieel impact hebben op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied.

Visserij

De visserij vertegenwoordigt in het Waddengebied circa 0,2% van zowel de werkgelegenheid als de economisch toegevoegde waarde. Het nationale visserijcomplex genereert circa €900 miljoen toegevoegde waarde, waarvan het grootste deel voortkomt uit verwerking en buitenlandse aanvoer. De primaire visserij zelf is relatief klein in zowel het nationale als regionale bbp.

Binnen het Waddengebied betreft het vooral garnalenvisserij, aangevuld met mosselzaadvisserij en handmatige kokkelvisserij. Op kleinere schaal wordt gevist naar spiering, zeebaars en paling (Rijkswaterstaat, 2026). Alleen op Texel stijgt het aandeel visserij tot boven 1% van het aandeel banen en toegevoegde waarde. In macro-economische zin is de visserij dus een relatief bescheiden sector voor het Waddengebied. Een sector waarvan de toegevoegde waarde, het aantal banen, het aantal vestigingen en aantal schepen per vloot, in de periode tussen 2012 en 2022, bovendien afneemt (Het PON & Telos, 2024). Deze dalende trend wordt veroorzaakt

[6] Het grootste deel van het aantal banen en toegevoegde bevindt zich in de sectoren zorg, diensten, bouw, landbouw en handel, maar gezien de scope van deze verkenning worden deze buiten beschouwing gelaten.

[7] In een eerder stadium van de verkenning is gekozen om data te analyseren van economische sectoren die specifiek gerelateerd kunnen worden aan de Waddenzee, namelijk recreatie, visserij en delfstoffenwinning (gas- en zoutwinning). Enerzijds omdat mogelijke maatregelen voornamelijk deze sectoren kunnen raken, en doordat de diversiteit binnen de industrie in de data niet direct gelinkt kan worden aan de Waddenzee. In de gemeentetypologie (hoofdstuk 4) is wél rekening gehouden met de aanwezigheid van havens en het lozen van afvalwater op de Waddenzee.

door een samenkomst van verschillende factoren: vergrijzing, afname van de vispopulatie, Europese en nationale beleid (bijv. saneringen of gebiedsbeperkingen) en markt- en geopolitieke ontwikkelingen (bijv. hoge brandstofprijzen en Brexit) (Kraan et al., 2023; Hoekstra et al. 2023).

Deze economische cijfers contrasteren met de culturele betekenis van de sector. Kraan et al. (2023) onderscheiden zeventien visserijgemeenschappen in het Waddengebied, waar de visserij nog altijd een belangrijk onderdeel vormt van lokale identiteit, erfgoed en gemeenschap. De waarde van de sector is daarmee niet uitsluitend economisch, maar ook cultureel, relationeel en symbolisch van aard. Beleidsingrepen die de sector raken als gevolg van natuurherstel hebben daarom mogelijk een disproportioneel sociaal-cultureel effect op identiteitsvorming of vertrouwen in de overheid.

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme is economisch gezien de belangrijkste Wadden-gebonden sector en genereert 8,4% van de totale werkgelegenheid en 5,7% van de toegevoegde waarde in het Waddengebied. Op de eilanden is de afhankelijkheid van deze sector aanzienlijk hoger; daar vormt toerisme over het algemeen de economische kern. Op het vasteland is de sector weliswaar kleiner maar groeiende (LISA, 2025).

De sector is dubbel gepositioneerd in het beleidsdebat over de toekomst van het Waddengebied. Enerzijds vormt ze een drukfactor op het kwetsbare ecosysteem van de Waddenzee (door verstoring, betreding, scheepvaart), terwijl ze anderzijds een belangrijke economische drager voor de regionale vitaliteit en leefbaarheid is (Piet et al., 2025; Ministerie IenW, 2020). De economische duurzaamheid van deze sector is direct gekoppeld aan de ecologische kwaliteit van de Waddenzee. Zonder aantrekkelijke natuur verliest het toeristisch product op termijn immers zijn onderscheidend vermogen. Korte termijn (economische) winst en lange termijn (ecologische) houdbaarheid staan hiermee in een spanningsvolle relatie tot elkaar.

Delfstoffenwinning

De gas- en zoutwinning vertegenwoordigt 1,9% van de regionale toegevoegde waarde maar slechts 0,08% van de banen in het Waddengebied. Dat verschil is kenmerkend voor een sector die draait op grote installaties en hoge kapitaalinvesteringen, met relatief weinig personeel. De economische impact concentreert zich sterk in een handvol gemeenten: in Het Hogeland bestaat 15,3% van de gehele gemeentelijke toegevoegde waarde uit delfstoffenwinning, in Harlingen is dat 6,0%. Het economisch vooruitzicht voor gaswinning is aflopend: naar verwachting zijn de bronnen onder de Waddenzee uitgeput in 2035 (Ministerie IenW, 2020). Voor de betrokken gemeenten geldt dat het wegvallen van deze sector

zich niet primair vertaalt in massaal baanverlies, maar in een terugval in regionale omzet, met mogelijke doorwerking naar lokale bedrijvigheid.

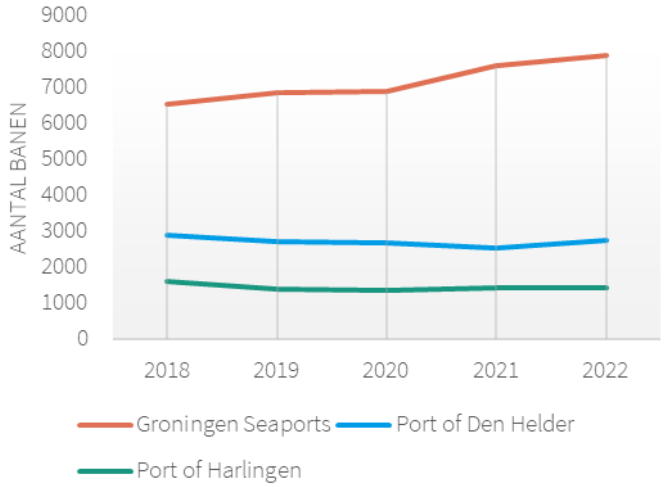
Havens

Het Waddengebied telt zes havens[8]: Den Helder, Den Oever, Harlingen, Lauwersoog, Delfzijl en de Eemshaven. De havens van Den Helder en de Eemshaven vervullen een strategische rol in respectievelijk defensie en offshore energie, terwijl Harlingen zich onderscheidt door scheepsbouw, visserij en logistiek. In het licht van de energietransitie bieden met name Den Helder en de Eemshaven perspectief op economische groei door offshore wind en bijbehorende dienstverlening. Tegelijkertijd bevinden de havens zich in regio's met een zwakke sociaaleconomische structuur of krimp: de haveneconomie fungeert als relatief stabiele werkgelegenheidsfactor, maar heeft mogelijk onvoldoende aantrekkingskracht om de omliggende regio's structureel mee te trekken in de groei die daarmee samenhangt (Kuipers & Van der Valk, 2017).

Tussen 2018 en 2022 is zowel de werkgelegenheid, toegevoegde waarde en omzet van de havens gestegen (zie figuur 3 en 4). Die groei concentreert zich echter sterk in Eemshaven en Delfzijl (onderdeel van Groningen Seaports), gedreven door nieuwe bedrijfsvestigingen, hoge gasprijzen in 2022 en activiteiten gerelateerd aan de ontwikkeling van offshore windparken (Kuipers & Streng, 2024; Waddenacademie, 2024). De economische betekenis van zeehavens verschilt per gebied: Den Helder en Harlingen laten in dezelfde periode een lichte daling in directe werkgelegenheid zien. De visserijhavens Den Oever en Lauwersoog kampen met een structurele achteruitgang door de combinatie van afnemende vangsten, natuurbeschermingsmaatregelen en de Brexit-sanering: de garnalenaanvoer in Den Oever daalde in 2023 met bijna 75% (Kuipers & Streng, 2024). Het beeld van de Waddenzeehavens als eenduidige groeisector verhult daarmee reëel werkgelegenheidsverlies in gemeenschappen die al weinig economische alternatieven hebben.

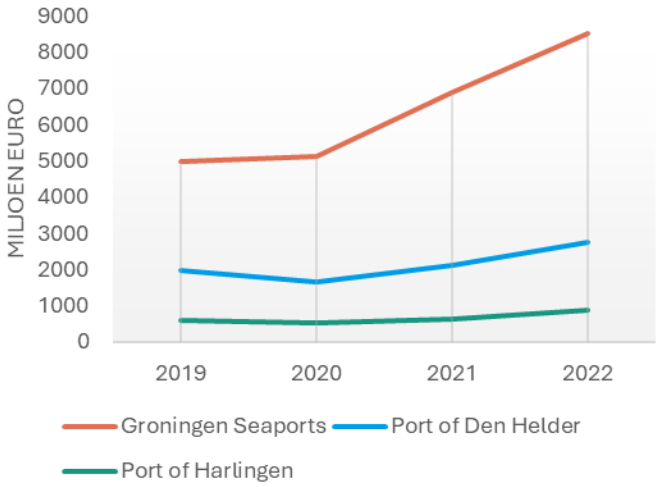
[8] We hanteren hierbij de havens met een PERS-certificering, welke wordt toegekend aan havens die jaarlijks stappen zetten om de ecologische impact te verkleinen en voldoet aan de Europese milieustandaard (Ecoports, 2026). Op Texel zijn echter ook nog twee havens, Oudeschild en Seaport Texel, zonder certificering.

Figuur 3. Aantal banen in de havens van Eemshaven en Delfzijl (Groningen Seaport), Den Helder en Harlingen.

Bron: Havenmonitor 2023.

Figuur 4. Omzet in de havens van Eemshaven en Delfzijl (Groningen Seaport), Den Helder en Harlingen.

Bron: Havenmonitor 2023.

3

Sociaaleconomische verschillen

Het reduceren van drukfactoren heeft betrekking op de gehele Waddenzeenatuur, aangezien er overal verschillende activiteiten plaatsvinden. Wat het verminderen van druk echter betekent voor specifieke activiteiten en via economische sectoren op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, is afhankelijk van de lokale context. Er zijn duidelijke verschillen in sociaaleconomische structuur, culturele verbondenheid en specifieke. Dat betekent dat de aanpassing van menselijke activiteiten op de Waddenzee niet overal dezelfde effecten heeft. Een interventie die in de ene gemeente beperkt doorwerkt, kan elders juist ingrijpende gevolgen hebben voor inkomens, woongeluk of sociale cohesie, en de gemeenschap die er woont, werkt en leeft.

In dit hoofdstuk brengen we de regionale differentiatie van het Waddengebied systematisch in beeld, aan de hand van de veertien Waddengemeenten[9]. Allereerst beschrijven we de verbondenheid van gemeenten met de Waddenzee gerelateerde economische activiteiten. Vervolgens schetsen we de sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee en de ruimtelijke spreiding van sociaaleconomische achterstanden. Ten slotte brengen we deze drie dimensies samen in een sociaaleconomische Waddenkaart, waarmee aandachtsgebieden zichtbaar worden. In deze gebieden zal doorwerking van veranderende activiteiten in de Waddenzee waarschijnlijk het grootst zijn.

3.1 Economische verbondenheid met de Waddenzee

In het vorige hoofdstuk is naar voren gebracht dat vier economische sectoren ruimtelijk en functioneel sterk met het ecosysteem van de Waddenzee zijn verweven: recreatie en toerisme, visserij, havens en gas- en zoutwinning. Het belang van deze sectoren verschilt per gemeente, zowel in werkgelegenheid (Tabel 1) als in toegevoegde waarde (Tabel 2).

[9] De 14 gemeenten zijn Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, Den Helder, Harlingen, Eemsdelta, Hollands Kroon, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke, Noardeast-Fryslân, Het Hogeland en Oldambt. Door de ligging aan de Waddenzee wordt Súdwest-Fryslân meegenomen, al vraagt dit nuancering: de voornaamste recreatieve bron zijn de Friese Meren, niet het kustgebied. Dit is vermeld bij de uitkomsten.

Tabel 1. Aantal en percentage banen (van het totaal) voor het Waddengebied voor de (primaire) sectoren visserij, gas- en zoutwinning en recreatie en toerisme in 2023, de gegevens over havens betreffen 2022.

Gemeente	Visserij		Gas- en zoutwinning		Recreatie & toerisme		Havens		Totaal
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal
Ameland	4	0,2			1.116	43,9			2.536
Harlingen	36	0,5	131	1,7	720	9,5	1.436	5,3	7.548
Schiermonnikoog					292	42,9			680
Terschelling	18	0,6			982	33,5			2.929
Vlieland					460	50,5			910
Den Helder	50	0,2			1.625	5,9	2.745	9,9	27.227
Texel	89	1,0			2.025	23,5			8.603
Oldambt					1.035	6,3			16.229
Súdwest-Fryslân	32	0,07			4.227	9,2			45.550
Hollands Kroon	113	0,6			714	3,8			18.804
Waadhoeke	1	0,01			734	4,3			16.833
Noardeast-Fryslân	47	0,3			966	5,1			18.621
Het Hogeland	52	0,3	25	0,1	1.154	6,4	*7.889*	*2,4*	18.009
Eemsdelta	3	0,02			995	5,2			18.962
Totaal Waddengebied	**445**	**0,22**	**156**	**0,08**	**17.045**	**8,3**	**12070**	**18**	**203.441**

Tabel 2. Toegevoegde waarde (x1000€) voor het Waddengebied en –gemeenten voor de sectoren visserij, gas- en zoutwinning en recreatie & toerisme in 2023, de gegevens over havens betreffen 2022.

Gemeente	Visserij		Gas- & zoutwinning		Recreatie & toerisme		Havens		Totaal
	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €
Ameland	158	0,10			73.250	45			162.760
Harlingen	1.609	0,33	29.221	5,96	39.209	8,0	310	0,0	490.231
Schiermonnikoog					14.067	39,9			35.247
Terschelling	712	0,42			45.493	26,59			171.103
Vlieland					21.738	41,81			51.989
Den Helder	4.663	0,22			70.510	3,27	1.030	0,0	2.156.839
Texel	8.015	1,39			101.408	17,56			577.621
Oldambt					30.230	3,09			976.956
Súdwest-Fryslân	992	0,04			152.187	5,88			2.587.960
Hollands Kroon	10.358	0,75			32.099	2,34			1.372.240
Waadhoeke	53	0,00			33.769	3,19			1.057.172
Noardeast-Fryslân	2.057	0,20			38.338	3,69			1.038.689
Het Hogeland	3.005	0,20	234.083	15,25	49.644	3,23	*1.960*	*0,0*	1.534.867
Eemsdelta	141	0,01			73.651	4,84			1.521.029
Totaal Waddengebied	**31.764**	**0,23**	**263.303**	**1,92**	**775.594**	**5,65**	**3.300**	**0,0**	**13.734.702**

Bron beide tabellen: LISA, 2025, Havenmonitor, 2023. Cijfers over de havens van Het Hogeland en Eemsdelta zijn alleen gecombineerd beschikbaar, aangezien zij samen Groningen Seaports vormen.

Hieronder volgt per sector een korte duiding van de data, waarna we de resultaten samenvatten in een economische gemeentetypologie.

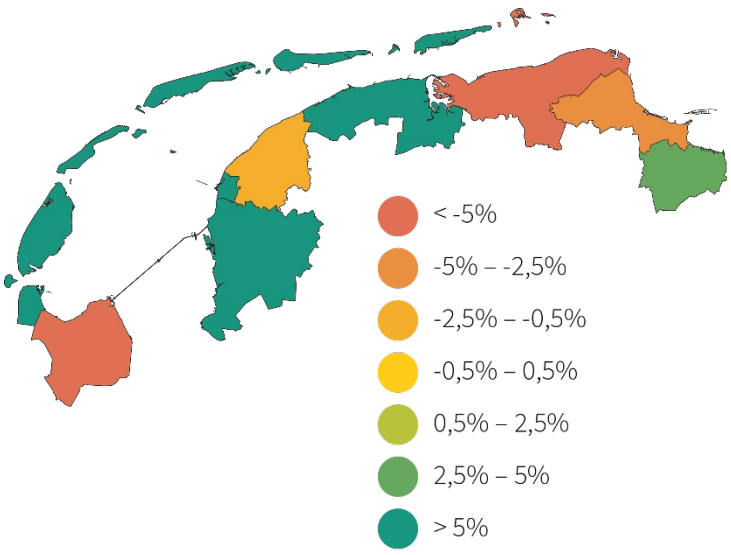
Recreatie en toerisme

Het economisch belang van recreatie en toerisme is het grootst in de vijf eilandengemeenten: Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Texel en Vlieland. Op de eilanden kan de toegevoegde waarde oplopen tot circa 45% (Ameland) gevolgd door Vlieland (42%), Schiermonnikoog (40%) en Terschelling (27%). Texel wijkt af met een relatief lager aandeel (18%), mede door een economisch bredere basis van de gemeente.

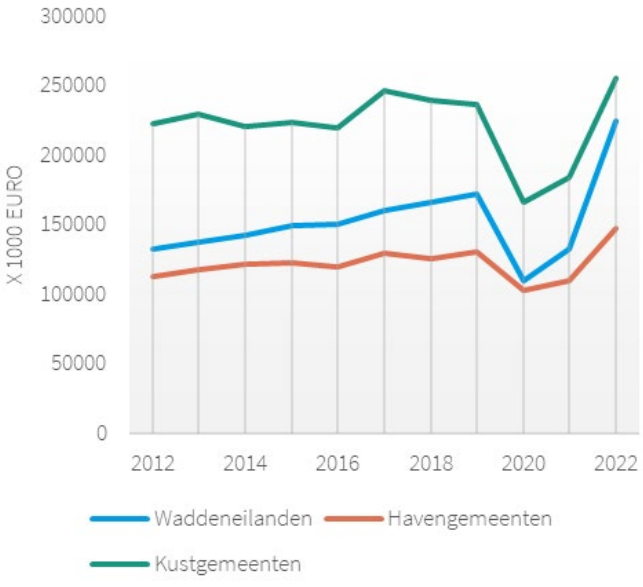
Ook in werkgelegenheid is de afhankelijkheid op de eilanden dominant: op Vlieland betreft het circa de helft van alle banen, gevolgd door Ameland (44%) en Schiermonnikoog (43%). Op de vaste wal zijn de aandelen aanzienlijk lager, maar niet verwaarloosbaar. Harlingen (10%) springt eruit binnen de categorie niet-eilandgemeenten. Ook op Súdwest-Fryslân speelt recreatie een rol in de werkgelegenheid (9%), echter is dit voor een deel te wijten aan de Friese meren, en niet aan de Waddenzee.

In meerdere kustgemeenten (o.a. Harlingen, Noardeast-Fryslân, Den Helder) is bovendien sprake van groei in banen en bezoekersaantallen tussen 2012 en 2022. In alle Waddengemeenten is in diezelfde periode een stijgende lijn zichtbaar in de toegevoegde waarde van de sector (zie figuur 6), zij het dat het relatieve belang – vergeleken met andere sectoren – het grootst blijft op de eilanden (Het PON & Telos, 2024).

Figuur 5. Procentuele ontwikkeling banen recreatie en toerisme, 2012-2022

Figuur 6. Toegevoegde waarde tegen constante prijzen van recreatie en toerisme, 2012-2022.

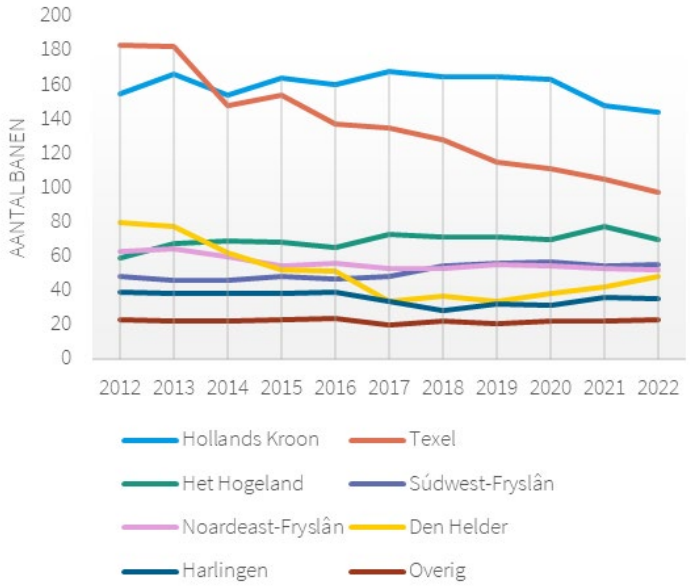

Visserij

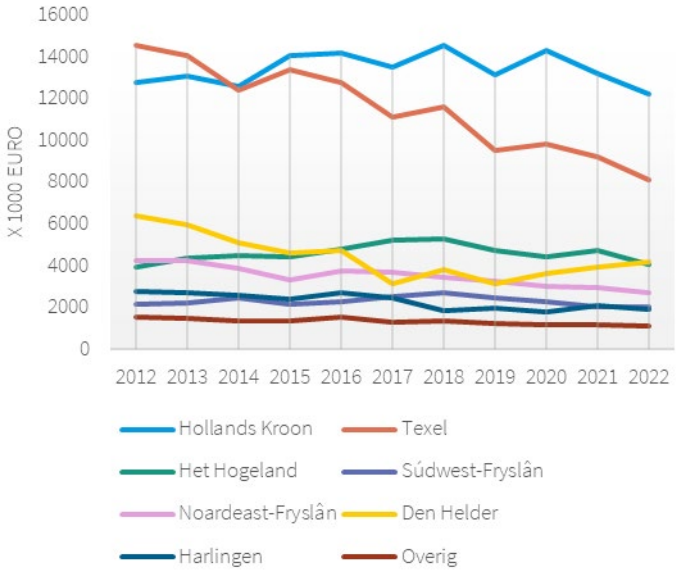
Het economisch gewicht van de visserij blijft in vrijwel alle gemeenten in het Waddengebied onder de 1% van het totaal, wat betreft zowel werkgelegenheid als toegevoegde waarde. Relatief gezien springen Texel (1% banen, 1,4% toegevoegde waarde) en Hollands Kroon (0,6% banen; 0,8% toegevoegde waarde) eruit, met een groter economisch aandeel in de visserij. Sinds 2012 neemt deze toegevoegde waarde, zowel als het aantal banen, echter in beide gemeenten af (zie figuur 7 en 8).

Kijkend naar het aantal vestigingen van vissersbedrijven, staan ook Hollands Kroon bovenaan (61 vestigingen) en Texel (41 vestigingen) in 2022 bovenaan. In Texel is een sterke afname van het aantal geregistreerde bedrijven sinds 2016 zichtbaar: een vermindering van 65 naar 41 bedrijven. Daarnaast is visserij (in beperkte omvang) aanwezig in Terschelling, Harlingen, Noardeast-Fryslân en Het Hogeland. In de overige gemeenten is de visserij economisch marginaal of zelfs geheel afwezig in de economische structuur.

Figuur 7. Banen in de zee- en kustvisserij.

Figuur 8. Toegevoegde waarde visserij tegen constante prijzen.

Bedrijvigheid verbonden aan gas- en zoutwinning

Gas- en zoutwinning komt in deze indeling vooral terug in Harlingen en Het Hogeland. Wat betreft werkgelegenheid is het aandeel klein (Harlingen 1,7%; Het Hogeland 0,1%) maar in toegevoegde waarde is het effect desondanks aanzienlijk: circa 6% in Harlingen en 15,3% in Het Hogeland. Daarmee is dit een sector met beperkte directe werkgelegenheid (binnen de Waddengemeenten), maar met een duidelijke economische betekenis op gemeentelijk niveau.

Havens

Van de drie grootste havengemeenten in het Waddengebied, levert de industrie in Den Helder de grootste bijdrage aan de werkgelegenheid (9,9%), gevolgd door Harlingen (5,3%) en Eemsdelta en het Hogeland (gezamenlijk 2,4%) (Havenmonitor, 2023). Wat betreft toegevoegde waarde staan Eemsdelta en het Hogeland aan kop. In vergelijking met het de totale toegevoegde waarde in alle gemeenten, spelen de havens echter nagenoeg geen rol: alle drie gemeenten dragen procentueel minder dan 1% bij.

Economische verbondenheid op de kaart

Om inzicht te krijgen in waar economische effecten van veranderingen in activiteiten op de Waddenzee het meest voelbaar kunnen zijn, is een typologie opgesteld door Het PON & Telos in samenwerking met Planbureau Fryslân. Op basis van directe werkgelegenheid, vestigingsplaatsen en verdienvermogen is per type gemeente een economisch belang toegekend aan de drie sleutelsectoren: recreatie en toerisme, visserij[10] en industrie[11] (zie tabel 5). De uitkomsten zijn getoetst bij lokale en gemeentelijke experts (zie bijlage C) en gebaseerd op verschillende bronnen (Stichting LISA, 2025; Het PON & Telos, 2024; Hoekstra et al, 2023; Kuijpers & Streng, 2023). Meer informatie over de onderzoeksmethode is vindbaar in bijlage B.

[10] Voor de toekenning van belang bij de visserij is ook de indirecte werkgelegenheid meegenomen, op basis van de methodiek Van Wijk et al. (2003) en Hoekstra et al. (2023). Voor recreatie en industrie is dit deels gedaan op basis van de expertsessie.

[11] Het economisch belang van de sector industrie voor de gemeente is bepaald op basis van LISA gegevens voor gas- en zoutwinning, de vestigingsplaatsen van bedrijven die op de Waddenzee mogen lozen, en de aanwezigheid en beoordeling van economische waarde van de Waddenhavens.

Tabel 3. Belang van de Waddenzee-gerelateerde sectoren (visserij, recreatie en toerisme, industrie) voor gemeenten op basis van regionale werkgelegenheid en verdienvermogen.

Gemeente	Visserij	Recreatie	Industrie	Economische verbondenheid
Texel	Heel groot	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Vlieland	Zeer klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Terschelling	Groot	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Ameland	Klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Schiermonnikoog	Zeer klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Den Helder	Gemiddeld	Gemiddeld	Heel groot	Sterk
Harlingen	Groot	Gemiddeld	Heel groot	Sterk
Eemsdelta	Zeer klein	Klein	Groot	Matig
Hollands Kroon	Heel groot	Klein	Gemiddeld	Sterk
Súdwest-Fryslân	Zeer klein	Klein	Gemiddeld	Weinig
Waadhoeke	Zeer klein	Klein	Gemiddeld	Weinig
Noardeast-Fryslân	Groot	Gemiddeld	Gemiddeld	Matig
Het Hogeland	Groot	Klein	Heel groot	Sterk
Oldambt	Zeer klein	Zeer klein	Klein	Weinig

Bron: LISA, 2025 en input van experts. Voor meer informatie over de onderzoeksmethode, zie bijlage B.

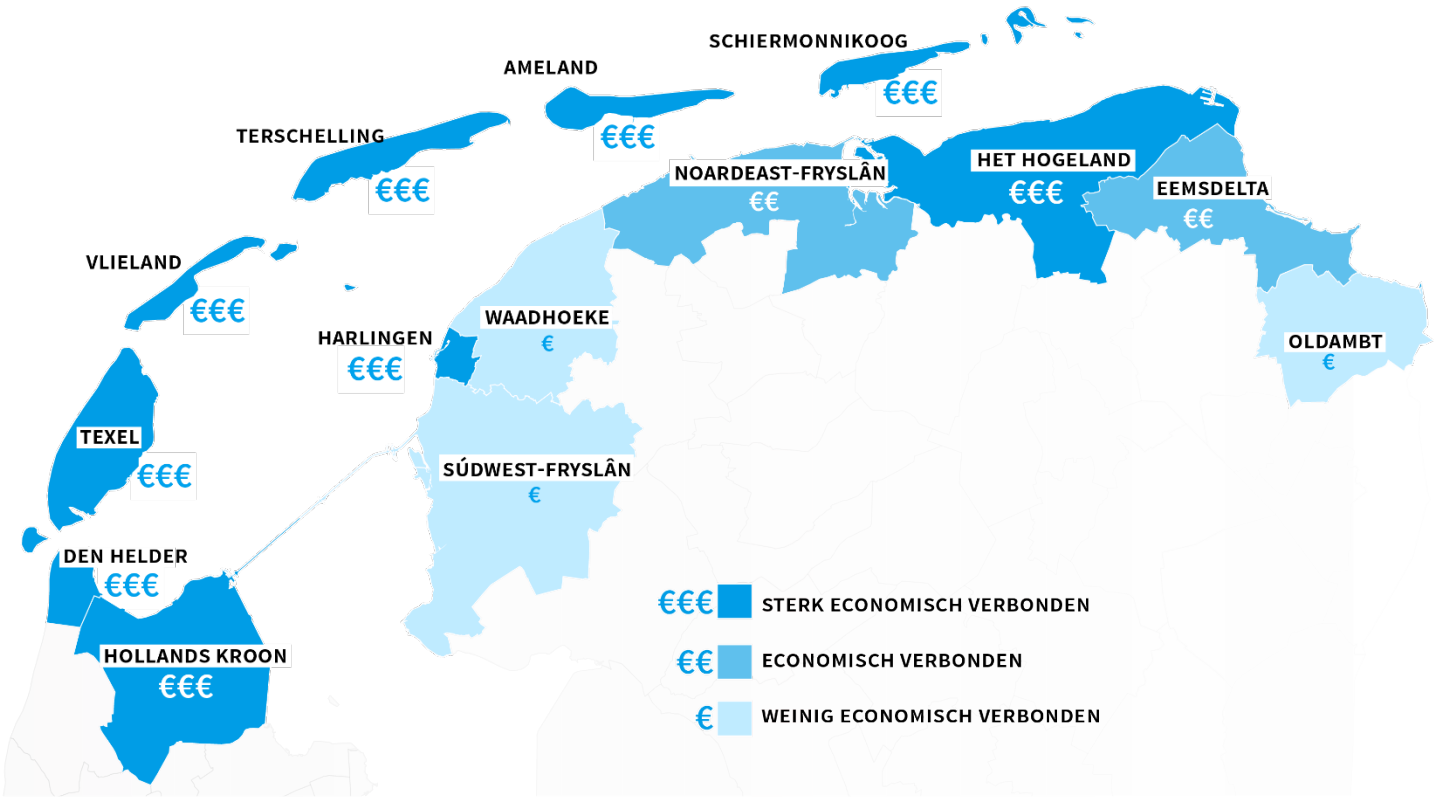
De typologie laat het volgende patroon zien:

1. Eilandgemeenten zijn in sterke mate economisch afhankelijk van recreatie en toerisme;
2. Visserij is relatief het grootst in Texel en Hollands Kroon, gevolgd door Terschelling, Harlingen, Noardeast-Fryslân en Het Hogeland;
3. Industrie als sector is van groot belang in Den Helder, Harlingen en Het Hogeland, gevolgd door Eemsdelta.

Wanneer de drie sectoren in samenhang worden bezien, vallen met name Texel, Terschelling, Harlingen en Het Hogeland op: zij combineren een (relatief) groot belang in meerdere sectoren en kunnen daardoor economisch kwetsbaarder zijn voor meervoudige beperkingen of aanpassingen van activiteiten in die sectoren op de Waddenzee.

Op basis van de typologie is een kaart opgesteld, die de mate van economische verbondenheid van gemeenten met de belangrijkste Waddenzee gerelateerde (economische) activiteiten laat zien (Figuur 8). De kaart vormt de eerste 'laag' van een regionaal gedifferentieerde sociaaleconomische Waddenkaart.

Figuur 8. De mate van economische verbondenheid van gemeenten met de sectoren industrie, recreatie en/of visserij in kaart gebracht.

Bron: Stichting LISA, 2025; Het PON & Telos, 2026.

3.2 Sociaalculturele verbondenheid met de Waddenzee

Economische verbondenheid alleen verklaart niet waarom de sociaaleconomische doorwerking van drukreductie in de Waddenzee in bepaalde gebieden als zwaarder of gevoeliger worden ervaren. De Waddenzee is voor bewoners van het Waddengebied meer dan een economisch systeem. Zij is onderdeel van de dagelijkse leefomgeving, de lokale identiteit en het gemeenschapsleven dat zich over generaties heeft gevormd. Die verbondenheid is niet of moeilijk in economische cijfers te vangen, maar daarom niet minder reëel of beleidsrelevant.

Mensen voelen zich verbonden met hun woon- en leefomgeving. We zijn 'topofiele' wezens die zich hechten aan plek en plaats (Dam et al., 2024; Janssen, 2024; Tuan,

1974). Er bestaat dus een band tussen gemeenschap en natuurlijke leefomgeving. In het Waddengebied is die band bijzonder sterk en zichtbaar. Het landschap draagt de sporen van eeuwen menselijke bewoning en bewerking: de terpen in het Groningse en Friese kustlandschap, de maritieme geschiedenis van de havens of grootschalige werken zoals dijken en dammen. Actuele praktijken, zoals de garnalenvisserij, 'De Bruine Vloot' met traditionele zeilschepen of het wadlopen, voegen daar telkens nieuwe betekenis aan toe. Zo heeft de Waddenzee niet alleen een intrinsieke (de natuur op zichzelf) en instrumentele waarde (de diensten die de natuur levert) , maar ook een relationele waarde (de band tussen mens en natuur) (Dam et al., 2024).

Veranderingen in de vertrouwde leefomgeving kunnen die relationele waarde onder druk zetten. Ze zijn daarmee een vorm van verlies dat verder reikt dan enkel economische schade. Albrecht et al. (2007) spreken over 'solastalgie': het onbehagen dat ontstaat wanneer de eigen leefomgeving verandert terwijl men er nog middenin staat. De Boer (2017) heeft het over de term 'landschapspijn' bij dit verlies. In het Waddengebied is deze ervaring langs meerdere lijnen aanwezig: bij het verdwijnen van de laatste vissersboten, het stoppen van een familievissersbedrijf, schaalvergroting van het boerenland of de vermindering van dieren en planten (Kraan et al., 2023; Verroen et al., 2018; persoonlijke correspondentie, 2025). Maatregelen die economische activiteiten verminderen of beëindigen waar culturele praktijken of landschappen mee verbonden zijn, raken meer dan werkgelegenheid of inkomen. Het gaat ook om identiteit en daarmee verbonden trots, gewoonten en gemeenschapszin.

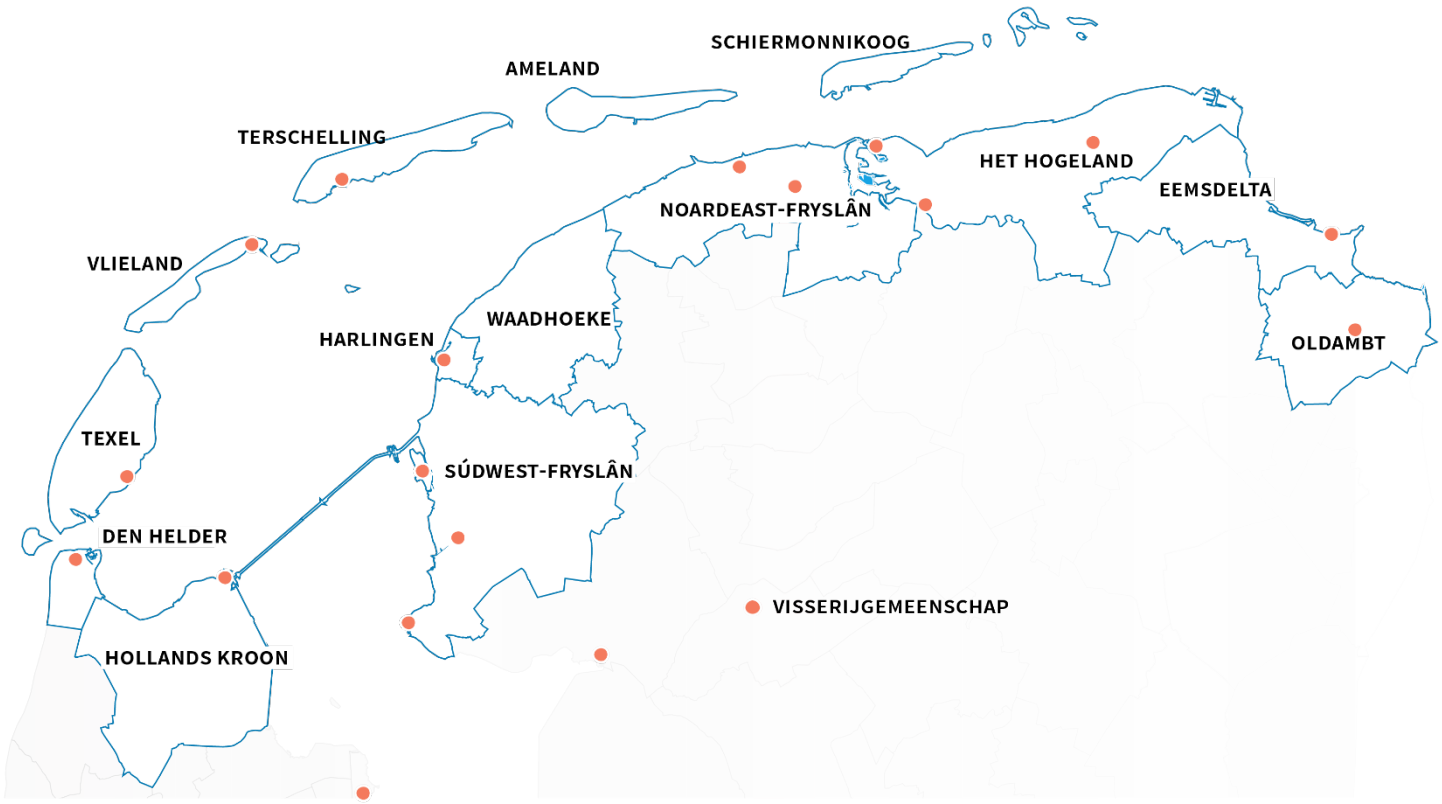
Sociaal-culturele verbondenheid op de kaart

De sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee is niet eenduidig. De relationele band met de Waddenzee is voor iedere bewoner, bezoeker en betrokkenen weer anders. Er is dan ook geen sprake van een uniforme geografische verdeling. Hoewel op sommige locaties een diepe, historisch gewortelde band te verwachten is, zoals bijvoorbeeld in het terpendorpenlandschap in Friesland en Groningen, vraagt het in kaart brengen van de sociaal-culturele relatie met het Waddenlandschap nader onderzoek.

Desondanks is het echter wel mogelijk om de sociaal-culturele band met de visserijsector geografisch in beeld te brengen. Kraan et al. (2023) definiëren namelijk zeventien visserijgemeenschappen in het waddengebied. Daarmee kan licht worden geworpen op de culturele dimensie van een belangrijke sector en activiteit in de Waddenzee, die door drukreductie en beoogd natuurherstel aanpassingen vereist. De genoemde visserijgemeenschappen worden vanwege

hun (culturele) signaalfunctie als tweede 'laag' opgenomen in de sociaaleconomische Waddenkaart (Figuur 9)[12].

Figuur 9. Weergave van 17 visserijgemeenschappen in het Waddengebied.

Bron: Kraan et al., 2023; bewerking Het PON & Telos, 2026.

De culturele betekenis van de visserij is relatief sterk aanwezig in havengemeenten — Den Helder, Eemsdelta, Het Hogeland, Harlingen — en in gemeenten met een relatief grote vloot of visverwerkende industrie, zoals Texel en Hollands Kroon (Quirijns et al., 2019). Harlingen springt daarbij in het oog: hoewel de haven wordt gezien als doorvoerhaven voor Urk, worden er visserijdagen georganiseerd, evenals ‘De bruine vloot’ en is de visserij verbonden aan toerisme (Kraan et al., 2023). Ook vallen Lauwersoog en Zoutkamp in Het Hogeland op, waarbij inwoners zich verbonden voelen met de visserij, zonder aanwezigheid van een grote economische waarde vanuit die sector. Ten slotte zijn er verspreid door het Waddengebied verschillende visserij- en maritieme musea, herdenkings-momenten, vuurtorens, visserijfestivals en verenigingen te vinden (Kraan et al.,

[12] Het toevoegen van de visserijgemeenschappen biedt de mogelijkheid om geografisch uiting te geven aan een vorm van culturele verbondenheid. Het is echter belangrijk te benadrukken dat dit één vorm betreft, maar er ook culturele verbondenheid leeft met de Waddenzeenatuur of het omringende landschap zelf – wat in het gehele gebied speelt.

2023). Zo is ook de toeristische sector verbonden met de lokale sociaal-culturele aspecten van de visserij.

De sociaal-culturele verbondenheid met de visserij en het landschap is op een bijzondere manier verstrengeld met de economische activiteiten hierbinnen. In gesprekken en bijeenkomsten met lokale en inhoudelijke experts van het Waddengebied (zie bijlage C), komt naar voren dat de culturele verbondenheid met de visserij niet per definitie verdwijnt als de sector in economische omvang of belang afneemt. In de vorm van toerisme, traditie en cultureel erfgoed kan de verbondenheid deels blijven voortbestaan. De experts wijzen echter op het belang van een ondergrens: als de activiteiten onder een bepaald niveau zakken, is het lastig om de daarmee identiteit als visserijgemeenschap nog in ere te houden Maatregelen die ervoor zorgen dat het niveau niet gehandhaafd wordt, hebben daarmee mogelijk een disproportioneel sociaal-cultureel effect ten opzichte van het economische gewicht.

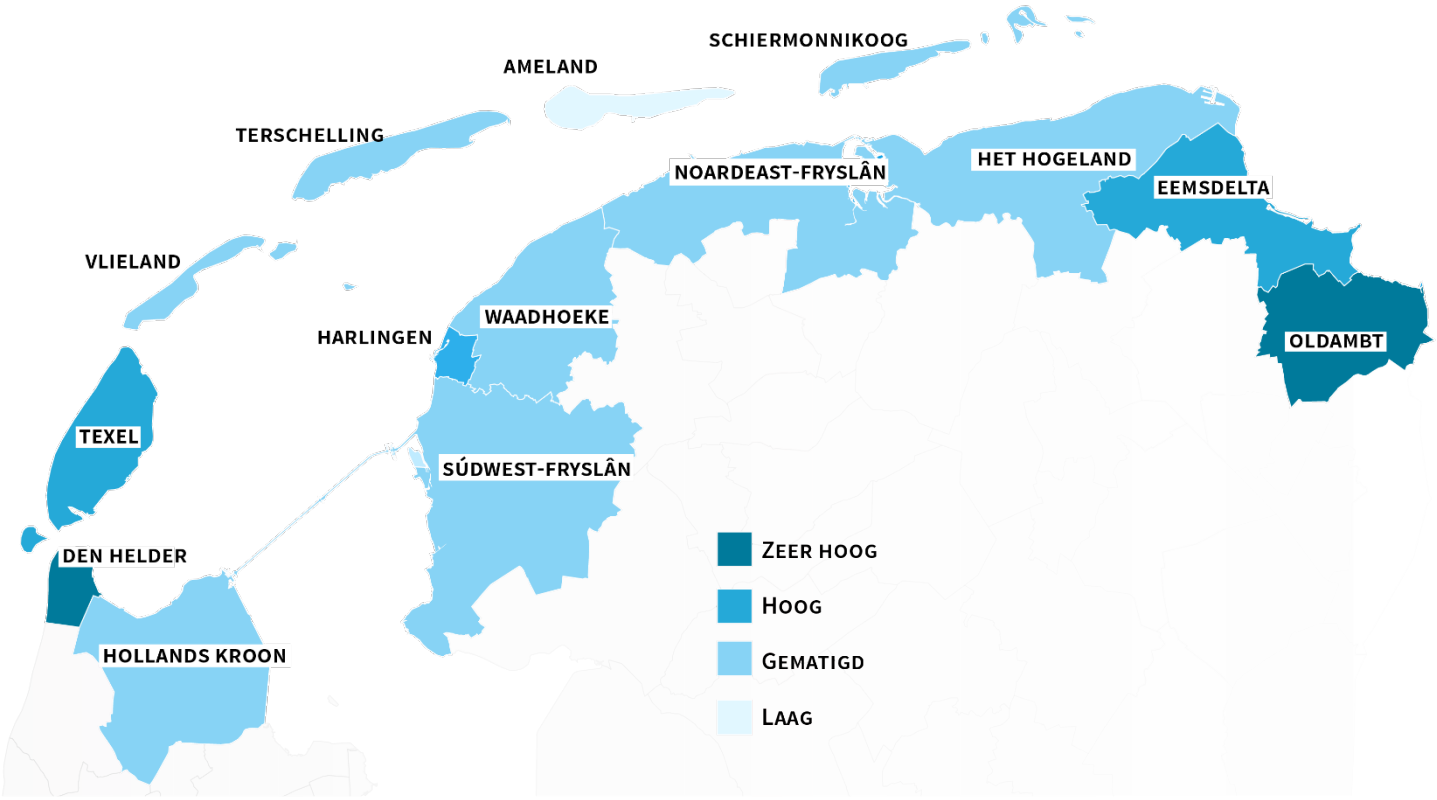
De toevoeging van de sociaal-culturele verbondenheid als tweede ‘laag’ aan de sociaaleconomische Waddenkaart laat zien dat de relationele waarde van de Waddenzee gerelateerde activiteiten, bijvoorbeeld in de band tussen natuur en visserij, aandacht behoeft Niet als zachte schil om de harde kern van ecologisch beleid, maar als een kwetsbaarheidsdimensie die mede bepaalt hoe zwaar maatregelen voor drukreductie doorwerken in gemeenten en gemeenschappen.

3.3 Sociale achterstanden en ruimtelijke ongelijkheid

De kwaliteit van leven en leefomgeving – en daarmee de brede welvaart - is binnen het Waddengebied ongelijk verdeeld. Als veel mensen in een gemeente een lage brede welvaart kennen, is dat een indicatie voor sociaaleconomische kwetsbaarheid. Dat uit zich veelal in de vorm van een stapeling van achterstanden, zoals lage inkomens, slechte gezondheid of hogere schulden. Deze brengen we in beeld op basis van de Meervoudige Achterstandsindex of MDI: de derde ‘laag’ van de sociaaleconomische Waddenkaart (Figuur 8)[13].

[13] De stapeling van achterstanden, ofwel de MDI (multiple deprivation index) brengt de scores op zeven domeinen in samenhang: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, veiligheid, huisvesting en woonomgeving (Het PON & Telos, 2024; Noble et al., 2019). Voor meer informatie zie bijlage D.

Figuur 10. Stapeling van achterstanden in het Waddengebied op basis van MDI (multiple deprivation index). 'Zeer hoog' staat hierbij voor een zeer hoge stapeling van achterstanden, voor 'laag' geldt het omgekeerde geval.

Bron: Het PON & Telos (2024)

In deze kaart vallen met name vijf gemeenten op: Oldambt en Den Helder kennen de hoogste stapeling van achterstanden, gevolgd door Eemsdelta, Harlingen en Texel. Inwoners in deze gemeenten hebben, in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde, vaker een lager inkomen, een slechtere mentale en fysieke gezondheid en minder toegang tot nabijgelegen voorzieningen (Agterbosch et al., 2023).

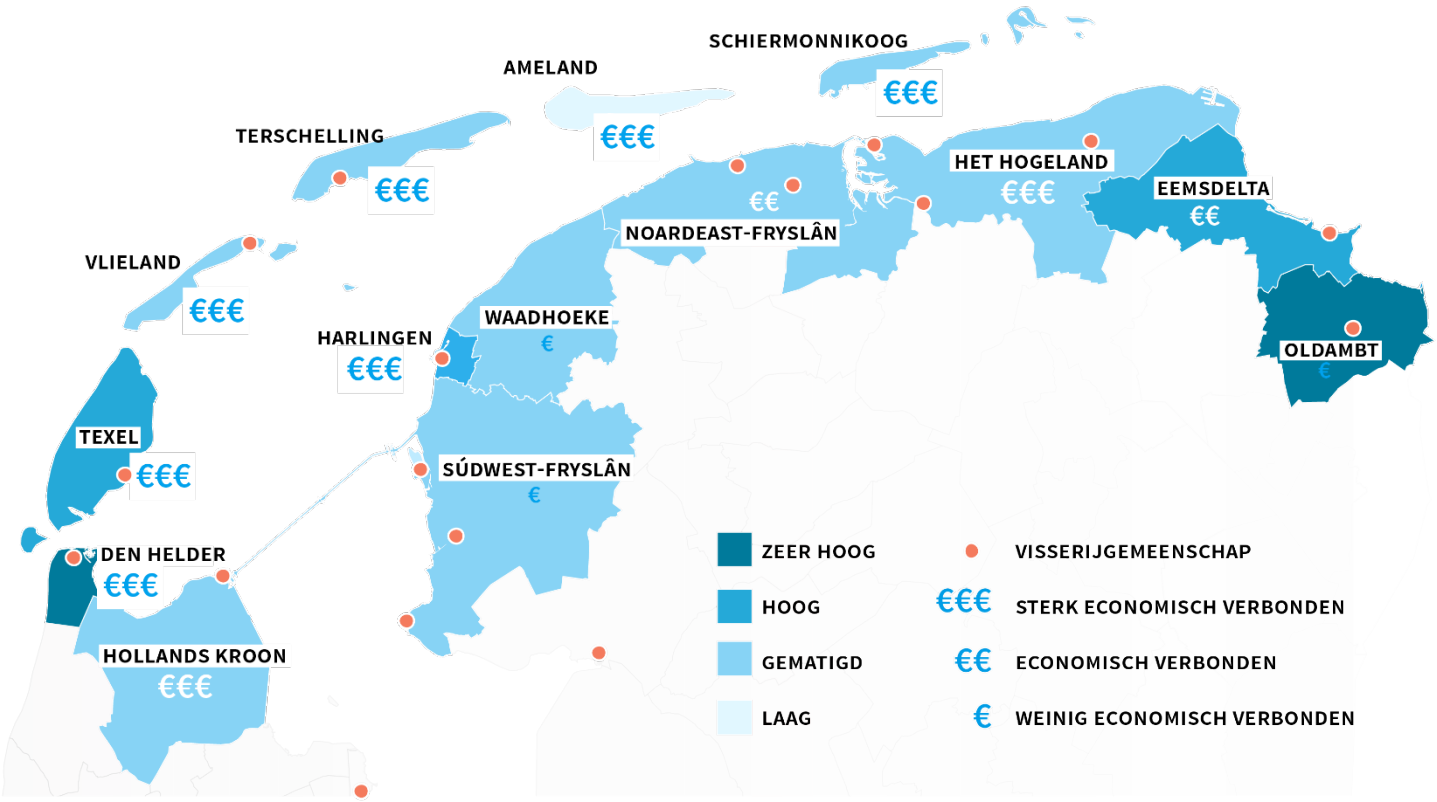
Vanuit brede welvaart bezien[14] vallen daarnaast de havengemeenten (Den Helder, Eemsdelta en Harlingen) op door relatief lage scores op materiële welvaart, milieu, sociale samenhang en veiligheid. Groningse gemeenten laten bovendien vaker lage resultaten zien op veiligheid, gezondheid en sociale samenhang. De Waddeneilanden en de meeste Friese kustgemeenten steken relatief gunstig af: zij scoren hoger op thema's als milieu, woonomgeving en landschap (Het PON & Telos, 2024).

[14] Wanneer brede welvaart als meetinstrument wordt toegepast, hanteren wij 12 thema's: wonen, materiële welvaart, milieu & klimaat, onderwijs, gezondheid, ecosystemen en biodiversiteit, sociale samenhang, mobiliteit, veiligheid, welbevinden en cultuur (zie hoofdstuk 1).

3.4 Sociaaleconomische Waddenkaart

Door de economische typologie (3.1), de sociaal-culturele verbondenheid (3.2) en de ruimtelijke spreiding van sociaaleconomische achterstanden (3.3) te combineren, ontstaat een – geografisch - integraal beeld van de sociaaleconomische positie van de Waddengemeenten (Figuur 11). Deze sociaaleconomische Waddenkaart toont de mogelijke kwetsbaarheid van gemeenten en gemeenschappen voor drukreductie en afname van aan de Waddenzee verbonden economische activiteiten. Anders gezegd: waar natuurherstel vraagt om ingrijpende aanpassing van bepaalde (economische) activiteiten in de Waddenzee, zullen deze mogelijk sterker doorwerken in gemeenten en gemeenschappen die daar – vanwege hun economische of culturele verbondenheid en achterstanden – kwetsbaar voor zijn.

Figuur 11. Gecombineerde kaart van de stapeling van achterstanden (MDI), economische verbondenheid en locaties van visserijgemeenschappen in het Waddengebied (Het PON & Telos, 2026).

Het geïntegreerde kaartbeeld maakt twee zaken zichtbaar:

1. **Gebiedsspecifieke effecten:** de aard van de verbondenheid van de gemeente met aan de Waddenzee gerelateerde activiteiten verschilt; daarmee verschilt ook het type effect dat maatregelen voor natuurherstel mogelijk kunnen hebben (economisch, cultureel of in termen van leefbaarheid).
2. **Aandachtsgebieden:** in enkele gemeenten is een accumulatie van kwetsbaarheden zichtbaar. Daar is sprake van zowel (matig tot sterke) verbondenheid met Waddenzee gerelateerde economische activiteiten als culturele verbondenheid, én is sprake van hoge sociaaleconomische achterstanden.

De sociaaleconomische Waddenkaart is eerst en vooral een analytisch instrument dat zichtbaar maakt waar de mogelijke doorwerking van sociaaleconomische effecten van natuurmaatregelen naar verwachting het grootst is. De kaart wordt toepasbaar wanneer concrete maatregelen of ruimtelijke keuzes worden geformuleerd. Dan kan ze als geografische lens fungeren waarmee de – regionaal ongelijke - doorwerking van maatregelen (beter) in beeld kan worden gebracht.

4

Sociaaleconomische voorwaarden

De verschillen in economische verbondenheid, culturele identiteit en sociale veerkracht in het Waddengebied maken duidelijk dat effecten van het verminderen van cumulatieve druk in de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel naar verwachting geografisch gedifferentieerd zullen doorwerken in gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. Met de sociaaleconomische Waddenkaart als onderlegger, is het mogelijk om deze effecten systematisch in verband te brengen met de verschillende – nog te kiezen - scenario's voor natuurherstel. Onder welke sociaaleconomische voorwaarden zijn natuurmaatregelen maatschappelijk houdbaar en acceptabel? Wat is nodig om gemeenten en gemeenschappen die de negatieve sociaaleconomische gevolgen in versterkte mate zullen voelen te ondersteunen?

Om tot sociaaleconomische randvoorwaarden voor het noodzakelijke ecologisch beleid voor ecosysteemherstel van de Waddenzee te komen, wordt in dit hoofdstuk de relatie gelegd tussen de ecologische scenario's en sociaaleconomische doorwerking (4.1). Vervolgens worden drie typen randvoorwaarden onderscheiden: distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden (4.2). Ten slotte wordt de betekenis hiervan voor de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee (4.3) verder toegelicht.

4.1 Van drukreductie naar sociaaleconomische vitaliteit

In hoofdstuk 1 zijn drie analytische scenario's voor het reduceren van druk op de Waddenzee en daarmee verbonden maatregelen onderscheiden:

- Scenario A: Behouden en beperken (minimale reductie, vermindering of beperking van activiteiten)
- Scenario B: Balans door transitie (gerichte reductie, innovatie en zonering)
- Scenario C: Ruimte voor de Wadden (substantiële reductie van cumulatieve druk, transformatie voor systeemherstel)

Deze scenario's verschillen niet zozeer in de richting, maar wel in de mate waarin (cumulatieve) drukfactoren worden teruggebracht en dus ook de mate van systeemherstel van het ecosysteem van de Waddenzee. Die mate bepaalt ook de aard en omvang van sociaaleconomische doorwerking van maatregelen in gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. De scenario's worden hieronder ingezet als denkkader om de (mogelijke) betekenis van natuurherstel voor de sociaaleconomische situatie in het Waddengebied te duiden.

Scenario A: Behouden en beperken

Bij beperkte reductie van drukfactoren gaat het primair om optimalisatie binnen het bestaand economisch gebruik van de Waddenzee. De sociaaleconomische doorwerking van maatregelen in dit scenario is vooral sectorspecifiek (bijvoorbeeld aanpassing van visserij-techniek of aanscherping van afvalwaterlozing), beperkt ruimtelijk geconcentreerd (minimale inzet van bezoekersbeperkingen) en relatief beheersbaar binnen bestaande economische structuren in het Waddengebied. De randvoorwaarden liggen hier vooral op het vlak van mitigatie en flankerend beleid, om negatieve sociaaleconomische effecten voor specifieke groepen of gebieden te verzachten.

Scenario B: Balans door transitie

Bij gerichte reductie van druk op de Waddenzee, bijvoorbeeld via (recreatieve of visserijvrije) zonering van kwetsbare gebieden, verschuift het gebruik ruimtelijk en in de tijd. Maatregelen in dit scenario betekenen dat op bepaalde plekken (of momenten) niet meer gevist, geloosd, gevaren of gerecreëerd kan worden, in sommige gevallen op specifieke momenten in het jaar. De verwachte doorwerking is dan regionaal ongelijk verdeeld, sterker voelbaar in gemeenten met hoge economische verbondenheid met de Waddenzee, en mogelijk cumulatief in haven- en kustgemeenten. Hier ontstaan mogelijk spanningen tussen sectoren, ruimteclaims en werkgelegenheid. Dit scenario vraagt verduurzaming van economische sectoren, bijvoorbeeld de vergroening van veerboten, wat investeringskosten en de aanleg van nieuwe infrastructuur met zich meebrengt. Randvoorwaarden moeten dan niet alleen compenserend zijn, maar ook verbredend: gericht op economische verbreding en herpositionering van gemeenten.

Scenario C: Ruimte voor de Wadden

Bij substantiële reductie van de cumulatieve druk op de Waddenzee verandert de economische ordening van het gebied fundamenteel: sommige activiteiten worden dan stopgezet. Dit raakt sectoren die een grote druk uitoefenen op de Waddenzee (visserij, niet-hernieuwbare energie, onderdelen van recreatie), gemeenten met meervoudige afhankelijkheid van die sectoren, en gemeenschappen waar economische en culturele verbondenheid samenvallen. In dit scenario is een ‘transformatieve’ benadering noodzakelijk. De sociaaleconomische randvoorwaarden moeten dan gericht zijn op het voorkomen van stapeling van achterstanden, het opbouwen van nieuwe economische dragers, en het versterken van sociale draagkracht van gemeenschappen. Dit vraagt sturing en visie van overheden, en veranderkracht en participatie van bedrijven en inwoners. De aard van de randvoorwaarden verschuift daarmee van herstructureren naar een maatschappelijke, structurele transitie.

4.2 Distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden

Vanuit deze globale verschillen in sociaaleconomische effecten per scenario, valt op dat sociaaleconomische randvoorwaarden betrekking hebben op verschillende domeinen: waar en hoe veranderingen 'landen' (distributie), wat dit betekent op lange termijn (structureel) en hoe dit binnen overheden wordt verankerd (institutioneel). Op basis van de sociaaleconomische Waddenkaart, literatuuronderzoek en opbrengsten uit de bijeenkomsten met experts (bijlage C), formuleren wij hieronder drie typen randvoorwaarden voor sociaaleconomische vitaliteit in het toekomstig natuurbeleid voor de Waddenzee.

Rechtvaardige verdeling van lasten en baten

Ecologisch herstel van de Waddenzee heeft – via aanpassing van economische activiteiten - onvermijdelijk verdelingsvraagstukken tot gevolg. De lasten van drukreductie (aanpassing activiteiten) en de baten van natuurherstel vallen niet automatisch samen. Uit de gemeentetypologie (hoofdstuk 3) blijkt dat met name Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel gevoelig zijn voor cumulatieve effecten: zij combineren economische en culturele verbondenheid met sociale kwetsbaarheid. In deze gemeenten kan drukreductie op de Waddenzee via meerdere kanalen doorwerken, bijvoorbeeld op het gebied van werkgelegenheid, sociale cohesie en leefbaarheid. Randvoorwaardelijk voor toekomstig beleid voor natuurherstel in de Waddenzee is dan ook oog voor de distributie van lusten en lasten bij (economische) verandering.

Distributieve randvoorwaarden benadrukken beantwoording van drie vragen:

1. *Wie wordt geraakt?*
   Niet alleen sectoren, maar ook specifieke gemeenten en gemeenschappen.
2. *In welke mate?*
   Waar stapelen economische en sociale kwetsbaarheden zich op?
3. *Is de veerkracht voldoende?*
   Is een gemeente in staat om een economische schok op te vangen en daarvan herstellen?

Beantwoording van deze vragen vraagt om sociaaleconomische impactanalyses of SEIA's voorafgaand aan maatregelen voor natuurherstel, een differentiatie van beleidsinstrumenten naar de lokale situatie, gerichte compensatie waar korte termijnschade onvermijdelijk is en flankerend beleid voor getroffen ondernemers en werknemers (via bijvoorbeeld omscholing, begeleiding of sociaal vangnet).

Distributieve voorwaarden

- *Analyseer de effecten van maatregelen;*
- *Compenseer onvermijdelijke schade;*
- *Investeer in flankerend en sociaal beleid voor veranderende sectoren.*

Veerkracht versterken

Wanneer de herstelintensiteit van te nemen natuurmaatregelen toeneemt, verschuift de focus van verzachten en dempen van negatieve sociaaleconomische effecten naar herstructureren. Structurele randvoorwaarden richten zich op de lange termijn: hoe kan het Waddengebied economisch en sociaal sterker uit de ecologische transitie komen? Mogelijkheden hiervoor zijn economische verbreding, herwaardering van cultuur en arbeidsmarktbeleid, zoals hieronder nader wordt toegelicht.

Economische verbreding

Gemeenten met een sterke economische afhankelijkheid van de Waddenzee, met name de eilanden (toerisme) en enkele kustgemeenten (visserij of delfstoffenwinning), zijn kwetsbaar bij sectorale schokken. Economische verbreding biedt een mogelijkheid om deze schokken op te vangen. Zo zijn voorbeelden een koppeling van toerisme aan natuurkwaliteit en educatie, versterking van regionale ketens (ontwikkeling van korte ketens en streekproducten), benutting van havens als knooppunten in de energietransitie, en ontwikkeling van circulaire economische activiteiten. Hier ligt een expliciete koppeling met brede welvaart: economische activiteiten moeten niet alleen inkomen genereren, maar ook bijdragen aan milieu, bereikbaarheid, sociale samenhang en identiteit.

Herwaardering van cultuur en identiteit

De visserij heeft economisch een beperkt gewicht, maar cultureel een grote betekenis voor gemeenschappen in het Waddengebied. Beleidskeuzes die leiden tot verdere reductie van visserijactiviteit kunnen zodoende disproportionele sociale en culturele effecten hebben. Structurele randvoorwaarden omvatten daarom erkenning van het immaterieel erfgoed, borging van de maritieme cultuur in regionale ontwikkeling en actieve betrokkenheid van (visserij)gemeenschappen in transitieprocessen. Een transitie die regionale identiteiten negeert, ondermijnt het draagvlak en de relatie tussen mens en natuur. Dat betekent niet alleen de culturele verbondenheid met de visserijsector, maar kan ook betrekking hebben op de verbondenheid met het landschap of andere regionale gewoonten. (H)erkenning van de culturele praktijken die met plekken en daarmee activiteiten (zoals visserij) verbonden zijn is daarom relevant: neem het DNA van een gebied serieus.

Arbeidsmarkt en mensgerichte verandering
In een regio met vergrijzing en krimp is arbeidsmarktbeleid cruciaal. Transitie van de economie vraagt om omscholingstrajecten richting duurzame economische sectoren met toekomstperspectief, een verbeterde aansluiting tussen onderwijs en nieuwe economische activiteiten, en behoud van jongeren via perspectief op kwalitatief werk. Zonder investering in menselijk kapitaal blijft economische herstructurering kwetsbaar. Een op de maat van mensen gesneden aanpak (skills, opleiding, van werk-naar-werk) is daarbij van belang.

Structurele randvoorwaarden

- *Verbreed en koppel economische kansen en dragers;*
- *Investeer in en participeer met gemeenschappen;*
- *Bestendig en versterk het vermogen van de arbeidsmarkt en haar krachten*.

Integratie in beleid en monitoring

De koppeling tussen ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit vraagt niet alleen oog voor rechtvaardigheid en structurele investeringen, maar vereist een verankering van integraal werken in beleid en bestuur. Dat betekent vervlechting van beleidsdomeinen, zodat natuur, economie en samenleving geen losse thema's zijn maar in elke fase van beleid met elkaar in verband worden gebracht. Een grondige aanpak van de onderliggende oorzaken van drukfactoren (en niet enkel de activiteiten zelf), impliceert dan ook verschillende institutionele randvoorwaarden voor toekomstig beleid, zoals integrale beleidsvoering, een adaptief beleidsproces, een lange termijnoriëntatie en gebiedsgerichte aanpak.

Integrale besluitvoering
Het Waddengebied is bij uitstek de plek waar natuur, mens en economie elkaar treffen en – in potentie - aanvullen. Natuur-, economisch- en sociaal beleid dienen dan ook in samenhang te worden bekeken, en aanvullende afwegingen vanuit een breed perspectief gemaakt. Dat vereist inbedding van brede welvaart in beleidsvorming, het inzichtelijk maken van synergie en afruil tussen dossiers en betrokkenen gemeenschappen vroegtijdig in het beleidsproces betrekken. Ten slotte leunt deze besluitvoering op interdisciplinaire kennis: ecologische en juridische kennis dient te worden verbonden met lokale, culturele en sociaaleconomische inzichten.

Een adaptief beleidsproces
Een adaptieve benadering maakt leren, experimenteren en bijsturing mogelijk in een complexe en veranderende beleidscontext. Het Waddengebied is een ecologisch en sociaaleconomisch dynamisch systeem dat beïnvloed wordt door

allerlei externe ontwikkelingen: klimaatverandering, energietekorten, geopolitieke ontwikkelingen en demografische krimp. Inspelen op dergelijke ontwikkelingen vereist tijdige herijking en evaluatie van maatregelen, participatieve gebiedsprocessen en een cultuur die bijsturing beschouwt als teken van kwaliteit. Zo vraagt adaptief werken ruimte voor experiment, ook op het gebied van nieuwe innovatie of maatwerk binnen regio's. Met de structurele monitoring die de Waddenacademie verzorgt, beschikt het Waddengebied al over een fundament waarop een dergelijke adaptieve beleidsvoering kan worden gebouwd.

Toekomst- en gebiedsgericht werken

Toekomstige natuurbeleid in het Waddengebied dient expliciet ruimte te bieden voor maatwerk per gemeente, zoals een gebiedsgerichte uitwerking van reductiemaatregelen, en integratie van sociaaleconomische indicatoren in besluitvorming. Uniform natuurherstelbeleid in een heterogeen gebied vergroot potentieel de ongelijkheid tussen gemeenten en gemeenschappen. Daarbij vraagt werken aan het herstellen van ecologische draagkracht én sociaaleconomische veerkracht een lange adem. Op lange termijn convergeren beide dimensies: een gezonde ecologie vormt immers basis voor een toekomstbestendige economie, maar op korte termijn doen zich allerlei spanningen en ingewikkelde afruilen voor.

Voor het Waddengebied is het van belang om de vizier op de toekomst te houden: de combinatie van zeespiegelstijging, bodemdaling, energietransitie en demografische krimp gaat zorgen voor veranderingen. Daarop adequaat inspelen vraagt om scenario-denken dat verder reikt dan de huidige bestuurstermijnen, om langetermijninvesteringen en een investeringsagenda die ecologisch herstel verbindt met sociaaleconomische vernieuwing.

Institutionele randvoorwaarden

- *Werk integraal tussen en binnen dossiers, domeinen en overheden;*
- *Creëer ruimte voor adaptie, evaluatie en experimenten binnen het beleidsproces;*
- *Differentieer beleid naar gebieden en gericht op de lange termijn.*

4.3 Randvoorwaarden als ankerpunten voor beleid

De drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden voor natuurbeleid die in dit hoofdstuk zijn geformuleerd hangen met elkaar samen. Distributieve maatregelen dempen acute effecten van drukreductie op de Waddenzee, maar adresseren niet de onderliggende kwetsbaarheden. Structurele maatregelen versterken de veerkracht van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, maar vereisen institutionele borging om daadwerkelijk effectief te zijn. En institutionele randvoorwaarden brengen pas een transitie teweeg, wanneer zij zijn ingebed in een beleidsproces dat ook de distributieve en structurele dimensies expliciet meeneemt. Sociaaleconomische randvoorwaarden vormen daarom geen rem op noodzakelijk ecologisch beleid, maar de voorwaarde voor de maatschappelijke houdbaarheid ervan.

5
Slotbeschouwing

Met deze verkenning is een eerste inzicht verkregen in de gedifferentieerde sociaaleconomische structuur van het Waddengebied. Vanuit het denkkader met mogelijke scenario's voor drukreductie zijn sociaaleconomische randvoorwaarden voorgesteld die behulpzaam kunnen zijn bij de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee. Drukreductie van activiteiten op de Waddenzee en daarmee verbonden invulling van natuurmaatregelen dienen recht te doen aan de regionale verschillen in verbondenheid met de Waddenzee, en getoetst te worden aan de verschillende typen sociaaleconomische voorwaarden.

Dit hoofdstuk bestaat uit een denkoefening: wat is een mogelijke vertaling van de sociaaleconomische randvoorwaarden naar de voorgestelde aandachtsgebieden? En welke beleidskeuzes bieden de verschillende scenario's voor drukreductie in sociaaleconomische zin? Tot slot worden aanbevelingen voor vervolgstappen voor het beleidskader geformuleerd, eindigend in een slotreflectie.

5.1 Denkrichtingen voor vervolg

Voorwaarden doordenken voor aandachtsgebieden

Op basis van de door ons opgestelde *Sociaaleconomische Waddenkaart* (hoofdstuk 4) springen vier gemeenten eruit die extra aandacht behoeven: Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel. Hier is het risico dat ecologische maatregelen voor de Waddenzee – en daarmee verbonden aanpassing van economische activiteiten – via meerdere sporen tegelijk (werkgelegenheid, sociale cohesie, en sociaaleconomische achterstand) negatief doorwerken in de structuur van gemeenten en gemeenschappen. Naast de aandachtsgebieden, zijn Oldambt en de eilandgemeenten ook voorbeelden waarbij het gebiedsspecifieke karakter de sociaaleconomische aanpak bepaalt.

Hieronder lichten we elk van de genoemde gemeenten kort toe, en reflecteren we op wat sociaaleconomische randvoorwaarden in een gebiedsgerichte aanpak kunnen betekenen.

Den Helder combineert een relatief kwetsbare brede welvaartssituatie met een strategische haven- en offshore economie. Daardoor kan aanscherping van ecologisch beleid in de Waddenzee niet alleen doorwerken via daarmee verbonden economische activiteiten, maar ook door keteneffecten (logistiek, onderhoud, dienstverlening) die lokaal voor werk en inkomens zorgen. Dit vraagt mogelijk om flankerend beleid dat inzet op arbeidsmarkttransities en skills, zodat realisatie van ecologische doelen gelijk oploopt met versterking van de sociaaleconomische vitaliteit.

In **Eemsdelta** stapelen sociale kwetsbaarheden zich op. De gemeente kent een industrie- en havengerelateerd profiel, dat gevoelig is voor beleids- en investeringsdynamiek rond energie en (daarmee verbonden) ruimtegebruik. Maatregelen die het medegebruik van de Waddenzee beperken kunnen hier relatief sterk doorwerken naar werkgelegenheid in de haven-gerelateerde bedrijvigheid, terwijl de veerkracht voor sociaaleconomische transformatie beperkt is. Een koppeling tussen natuurbeleid en regionale investeringslogica, die ook de sociale basis (gezondheid, voorzieningen) versterkt, kan hier mogelijk helpen.

Harlingen is een meervoudig met de Waddenzee verbonden gemeente, via haven-, industrie- en visserijactiviteiten en delfstoffenwinning. Dat vergroot de kans dat maatregelen gelijktijdig meerdere economische dragers van de gemeente (en gemeenschap) raken, terwijl de gemeente bovendien relatief hoog scoort op stapeling van achterstanden. Deze gemeente en haar inwoners meenemen in de grote veranderingen, vraagt om zorgvuldigheid met een heldere fasering en perspectief (zekerheid voor ondernemers en werkenden), participatietrajecten én gerichte investeringen in alternatieve economische bronnen.

Texel kent een dubbele kwetsbaarheid: enerzijds een sterke afhankelijkheid van recreatie en toerisme, anderzijds een relatief grote economische en cultureel beleefde verbondenheid met de visserij. Beleidsingrepen kunnen daardoor zowel het verdienvermogen van de gemeente (toerisme) als identiteit en bestaanszekerheid (visserijgemeenschap) raken, terwijl de woningmarkt en bereikbaarheid de ruimte voor (snelle) aanpassing beperken. Dit benadrukt het belang van maatregelen die uitgaan van het zorgvuldig verspreiden van draagkracht (bijvoorbeeld met zonering), investeren in een sociale basis en – waar nodig – sociaaleconomische compensatie.

Oldambt verdient aanvullende aandacht vanwege de hoge sociale kwetsbaarheid in combinatie met culturele verbondenheid, ook al is de economische verweving met Waddenzee gerelateerde activiteiten relatief beperkt. Dat betekent dat zelfs indirecte effecten (bijvoorbeeld via arbeidsmarkt, mobiliteit of regionale ketens) harder kunnen aankomen dan in economisch robuustere gemeenten. Hier is het vooral van belang dat natuurbeleid wordt gekoppeld aan verbetering van brede welvaartfundamenten zoals gezondheid, onderwijs/vaardigheden, inkomen en voorzieningen.

De **eilandgemeenten** Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog zijn vooral kwetsbaar vanwege de eenzijdige economische afhankelijkheid van de sector recreatie en toerisme, maar kennen gemiddeld minder stapeling van achterstanden. Ecologische begrenzing van de recreatiedruk kan daardoor relatief snel voelbaar worden in seizoenswerk, inkomens van ondernemers en economische draagkracht. Tegelijkertijd biedt juist deze afhankelijkheid ook kansen om met kwalitatieve sturing (spreiding, vergroening) hogere waarde per

bezoek te creëren, en natuurherstel en economische vitaliteit met elkaar te verbinden.

Keuzes voor de toekomst

De doorvertaling van scenario's naar concrete maatregelen voor natuurherstel in de Waddenzee vraagt nog een essentiële stap: welke route wordt gekozen om de druk te reduceren? En wat betekent die route voor de sociaaleconomische component van het natuurbeleid? In de beleidspraktijk zijn drie fundamentele strategieën te onderscheiden om aandacht te besteden aan de sociaaleconomische component, namelijk via: (1) compenseren, (2) mitigeren of (3) transformeren. We zetten hiermee nog een extra stap in het denkkader, en laten het verschil in strategieën zien aan de hand van herstelintensiteit, risico's en tijdshorizon.

Compenseren: schade verzachten

De compenserende strategie erkent dat reductie van activiteiten in de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel negatieve sociaaleconomische effecten kan hebben, en voorziet in financiële of materiële compensatie, specifiek voor getroffen partijen. Deze route kenmerkt zich door een korte termijnfocus, gerichtheid op individuele ondernemers of sectoren en een beperkte structurele herordening van economie en samenleving. Compensatie is in sommige situaties onvermijdelijk, bijvoorbeeld bij bedrijfsbeëindiging of plotselinge inkomstenderving. Als dominante strategie kent 'compenseren' echter de nodige beperkingen: zo blijft de onderliggende economische afhankelijkheid van Waddenzee gerelateerde activiteiten bestaan, wijzigt de cumulatieve druk op het ecosysteem slechts beperkt en wordt de sociale veerkracht van gemeenten en gemeenschappen niet structureel versterkt, maar tijdelijk gestabiliseerd. Compensatie is daarmee een noodzakelijk instrument in specifieke situaties, maar biedt geen duurzame lange termijnstrategie voor een veerkrachtig en vitaal Waddengebied.

- *Herstelintensiteit natuur: laag*
- *Risico's: onvoldoende of beperkt natuurherstel, blijvende sociaaleconomische ongelijkheden*
- *Tijdshorizon: korte termijnoriëntatie*

Mitigeren: schade verminderen binnen bestaand systeem

De mitigerende route richt zich op het verminderen van negatieve effecten van cumulatieve druk op het ecosysteem van de Waddenzee door bijvoorbeeld de inzet op technologische innovatie, aanpassing van werkwijzen in economische sectoren, ruimtelijke zonering van activiteiten die druk veroorzaken en gedragsverandering. Deze strategie sluit aan bij scenario's van lage tot middelhoge herstelintensiteit van het ecosysteem. Zij biedt handelingsperspectief zonder fundamentele herstructurering van de economie. De voordelen zijn onder meer: het behoud van (bestaande) economische activiteiten, aanpassingen zijn politiek en

maatschappelijk relatief acceptabel en flexibel inzetbaar. Beperkingen hebben te maken met het feit dat cumulatieve druk onvoldoende daalt om (een totaal) systeemherstel mogelijk te maken, structurele kwetsbaarheden van gemeenten blijven bestaan en de route gaat gepaard met een relatief hoge monitoring- en investeringslast. Mitigatie is effectief voor herstel op specifieke plekken en zones, maar is mogelijk onvoldoende wanneer substantiële reductie van drukfactoren noodzakelijk blijkt.

- *Herstelintensiteit natuur: midden*
- *Risico's: plaatselijk natuurherstel, verdieping van sociaaleconomische ongelijkheden, hoge financiële investering en monitoringslast*
- *Tijdshorizon: middellange termijnoriëntatie*

Transformeren: structurele herordening

De transformatieve strategie kiest expliciet voor het structureel reduceren van cumulatieve drukfactoren die inwerken op het ecosysteem van de Waddenzee, zodat natuurherstel over de volle breedte mogelijk wordt. Daarbij wordt ingezet op het opbouwen van een nieuwe sociaaleconomische basis voor het Waddengebied; één die structureel in balans is met de ecologische draagkracht van de Waddenzee. Kenmerken zijn focus op lange termijn (2050), een ingrijpende herstructurering van economische activiteiten, versterking van de sociale veerkracht en een combinatie van ecologisch herstel en economische vernieuwing. In deze strategie worden natuurherstel en sociaaleconomische ontwikkeling niet als tegengesteld gezien, maar als wederzijds versterkend. Denk aan de herpositionering van havens in de energietransitie, de ontwikkeling van hoogwaardige, natuurinclusieve vormen van recreatie, de regionale waardering van producten en investeringen in menselijk kapitaal. Deze strategie vraagt op korte termijn meer inspanning, investering en politieke duidelijkheid, maar biedt op lange termijn de grootste kans op ecologisch herstel, sociaaleconomische stabiliteit en een rechtvaardige verdeling van lasten en baten.

- *Herstelintensiteit natuur: hoog*
- *Risico's: sociaaleconomische achteruitgang bij gebrek aan voldoende toekomstperspectief en nieuwe ontwikkelpaden*
- *Tijdshorizon: lange termijnoriëntatie*

De analyse in deze verkenning suggereert dat bij de inzet op hogere herstelintensiteiten van de natuur een meer transformatieve sociaaleconomische strategie nodig zal zijn, met mitigatie als overgangsinstrument en compensatie als vangnet voor specifieke gemeenten en gemeenschappen. Hoe ambitieuzer de ecologische koers voor de Waddenzee, hoe steviger het sociaaleconomisch beleid en de noodzaak om tot een goede verbinding tussen beide beleidssporen te komen. Zonder deze samenhang ontstaat immers een mismatch: hoge ecologische

ambitie zonder sociaaleconomische inbedding creëert risico op (lokale) ontwrichting van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied bij gebrek aan voldoende randvoorwaarden en perspectief. Een essentieel onderdeel van een strategische koers zijn daarom de eerder uitgewerkte, institutionele voorwaarden (hoofdstuk 4): integrale besluitvorming, adaptieve beleidsvoering, een lange termijnoriëntatie en een gebiedsgericht aanpak.

5.2 Vervolgstappen voor het beleidskader

Met deze verkennende analyse is een eerste beeld geschetst van kansen en kwetsbaarheden van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, en welke sociaaleconomische randvoorwaarden van belang zijn bij de ontwikkeling van het noodzakelijke beleid voor herstel van de Waddenzee als uniek ecosysteem. In het proces van deze verkenning zijn er nog additionele inzichten en kennishiaten naar voren gekomen, die bij mogelijke vervolgstappen in het beleidskader meegenomen dienen te worden. Hieronder noemen we de belangrijkste:

Verdiepende sociaaleconomische impactanalyse

Een cruciale vervolgstap betreft het functioneel maken van de sociaaleconomische Waddenkaart als hulpmiddel bij de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee. Zodra bestuurlijke keuzes zijn gemaakt over de mate van drukreductie van activiteiten in de Waddenzee en daaraan verbonden natuurherstelmaatregelen, kan de kaart gebruikt worden om de doorwerking daarvan te analyseren en mee te wegen in de maatschappelijke besluitvorming. Dit kan gecombineerd worden met een sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) of een multiple criteria analyse (MCA), waarin maatregelen – kwantitatief en kwalitatief - worden doorgerekend naar impact op de brede welvaart.[15] Dit biedt de mogelijkheid om sociaaleconomische effecten op gemeenten, specifieke sectoren of groepen inwoners in beeld te brengen.

Sociaaleconomisch monitoringsysteem

Ontwikkel een structureel monitoringskader dat werkgelegenheid in een aantal economische sleutelsectoren van het Waddengebied volgt, de (af of toename van) stapeling van achterstanden signaleert en indicatoren van brede welvaart per gemeente in beeld brengt. Dit systeem dient parallel te lopen aan – en in verband te worden gebracht met - de ecologische monitoring van natuurherstel. Daarbij is ook aandacht noodzakelijk voor de culturele verbondenheid met de Waddenzee. Dat vergt nader onderzoek. Want waar nu eerste stappen zijn gezet met het in kaart brengen van de culturele binding met de visserij, is er voor andere sectoren en

[15] In een eerder stadium van deze verkenning zijn hier door de Waddenacademie en Het PON & Telos al stappen ingezet, welke met concrete maatregelen aangescherpt kunnen worden.

activiteiten nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie met de Waddenzee of andere culturele gebruiken. Inwonerspeilingen en ervaringsdata zijn belangrijke toevoegingen aan een dergelijk monitoringssysteem.

Participatieve gebiedsprocessen

Met name in de gesignaleerde aandachtsgebieden is vroegtijdige participatie van betrokken ‘streekholders’ noodzakelijk. Niet als communicatietraject achteraf, maar als cruciaal onderdeel van beleidsontwikkeling voor een duurzame economie en samenleving die in balans is met de ecologie van de Waddenzee. Het mobiliseren van het rijk aanwezige sociaal kapitaal in de regio vergroot het draagvlak, de legitimiteit van natuurbeleid en kwaliteit van besluitvorming daarover. Het belang van participatie wordt ook onderschreven door de recente evaluatie van de Agenda voor het Waddengebied (Decisio, TwynstraGudde, SustEcon en Sweco, 2026).

Integrale investeringsagenda richting 2050

Een ecologische beleidsstrategie die rekening houdt met sociaaleconomische randvoorwaarden vraagt om gerichte investeringen in menselijk kapitaal (opleiding, omscholing), economische verbreding en omschakeling van sectoren, natuurinclusieve innovatie en versterking van de sociale infrastructuur. Dat vraagt een gerichte regionale investeringsagenda voor de betrokken gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. Deze investeringsagenda dient gekoppeld te worden aan bredere nationale en provinciale programma’s rond energietransitie, circulaire economie en regionale ontwikkeling. Zo kan slim ‘werk-met-werk' worden gemaakt en kunnen investeringsstromen worden gebundeld, met het oog op een groter (multiplier) effect op economie en samenleving.

Sectorale verdieping

Deze verkenning formuleert een denkkader om de doorwerking van sociaaleconomische effecten van drukreductie van economische activiteiten direct gerelateerd aan de Waddenzee in kaart te brengen. De focus ligt daarbij op specifieke economische sectoren, die lang niet het gehele economische kapitaal in het Waddengebied afdekt. Bovendien zijn tweede orde effecten (doorwerking van effecten in economisch verbonden ketens) niet meegenomen. Het is daarom in het vervolg aan te raden een bredere economische analyse uit te voeren.

Handhaving

Ten slotte is door meerdere experts benoemd dat er al verschillende beleidsmaatregelen voor de Waddenzee gelden, maar dat hier vaak niet op gehandhaafd wordt. Inzet van en aandacht voor handhaving in de Waddenzee is dan ook een belangrijke onderlegger van toekomstig (en huidig) ecologisch doelbereik.

5.3 Slotreflectie

De Waddenzee is een uniek ecosysteem van nationale en mondiale waarde, én tegelijkertijd het fundament onder een regio met een eigen geschiedenis, identiteit en sociaaleconomische structuur. Deze verkenning laat zien dat ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit in principe geen tegenpolen zijn: natuur, economie en samenleving in het Waddengebied kunnen niet zonder elkaar. Het respecteren van ecologische draagkracht betekent niet het afremmen van regionale ontwikkeling, maar een kans om deze te herdefiniëren en herijken op een duurzame leest. Wanneer herstelbeleid voor het ecosysteem van de Waddenzee wordt gekoppeld aan versterking van de brede welvaart, is niet alleen ecologisch herstel mogelijk, maar ook een toekomstbestendig en veerkrachtig gebied. Dat gaat echter niet vanzelf. Er doen zich op korte termijn afruilen voor, tussen welvaart hier en nu en later, tussen baten en lasten, tussen sectoren en gemeenten. Als de noodzakelijke veranderingen in economische structuren goed begeleid worden, in en mét de gemeenten en gemeenschappen, door een koppeling tussen sectoren, investering in menselijk kapitaal en koestering van de regionale identiteit, ontstaat een Waddengebied dat weer in balans is.

De ontwikkelde sociaaleconomische Waddenkaart vormt daarbij een praktisch hulpmiddel om de sociaaleconomische doorwerking van toekomstige beleidskeuzes voor ecosysteemherstel, en daarmee verbonden natuurmaatregelen, in kaart te brengen en mee te wegen in de besluitvorming. Ze maakt het mogelijk om, nadat een strategische koers voor de natuur van de Waddenzee is bepaald, te analyseren waar sociaaleconomische lasten, baten en risico's neerslaan en waar aanvullende (sociaaleconomische) maatregelen noodzakelijk zijn.

De strategische keuze is daarmee helder: niet óf natuurherstel noodzakelijk is, maar *hoe* het natuurherstel van de Waddenzee de komende periode wordt verbonden met de sociaaleconomische transformatie van het gehele Waddengebied. Richting 2050 ligt de opgave niet alleen in het reduceren van de belangrijkste drukfactoren op het ecosysteem van de Waddenzee, maar ook in het opbouwen van vertrouwen, het samen vormgeven aan sociaaleconomische veerkracht van gemeenten en gemeenschappen en het werken aan toekomstperspectief, voor mensen én ecosysteem.

Bijlage A: Literatuurlijst

Agrimatie. (2023). Macro-economie; Visserijcomplex drijft op primaire visserijsector. Geraadpleegd op 15 januari 2026.

Albrecht, G., Sartore, G., Connor, L., Higginbotham, N., Freeman, S., Kelly, B., Stain, H., Tonna, A., & Pollard, G. (2007). Solastalgia: The distress caused by environmental change. *Australasian Psychiatry, 15*(S1), S95–S98.

Agterbosch, S., Janssen, J., Koomen, B. & Smulders, I. (2024). Accentueer het verschil. Een regionaal perspectief op achterstanden in Nederland, Tilburg: Het PON & Telos.

Bastmeijer, K., Boerema, L., Gilissen, H. K., Kistenkas, F., Miltenburg, L., Van Rijswick, M., Trouwborst, A., Verschuuren, J., & Zwier, W. (2024). De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee: Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee. Boom Juridische Uitgevers.

Bastmeijer, K., & Philippart, C. J. M. (2026). *Juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee.* Waddenacademie.

Bastmeijer, K. et al. (2021). Quick scan cumulatieve effecten Waddengebied. Waddenacademie.

Decisio, TwynstraGudde, SustEcon, & Sweco. (2026). Tussentijdse evaluatie Agenda voor het Waddengebied 2050 en Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021–2026.

Heidinga, D., Schilt, B., Versloot, F., Gotjé, W., Bijkerk, W., & Latour, J. B. (2023). Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen: Natura 2000-beheerplan Waddenzee. Rijkswaterstaat Natura 2000.

Het PON & Telos. (2024). Waddenbalans 2024. Het PON & Telos.

Hoekstra, F. F., De Valk, Y., & Deetman, B. (2023). *Visclusters in Nederland (nulmeting): Omvang en afhankelijkheid voor de keten en toeleverende industrie van Noordzeevisserij; Impactanalyse beleidsbeslissingen op de keten van Nederlandse visserijregio's*. Wageningen Economic Research.

Horn, S., Meunier, C., & Sol, L. (2025). Investigating the influence of tourism on the Wadden Sea using a multi-layer social-ecological network. *Ocean and Coastal Management, 266*.

Kraan, M. L., Steins, N. A., Verschuur, O., Van der Valk, D., Van Wonderen, L., Puister-Jansen, L., Klok, A., & Deetman, B. (2023). *Sociale en culturele waarde van*

visserij voor de visserijgemeenschap: En gevolgen van beleidswijzigingen (Rapport 2023-053). Wageningen Economic Research.

Kuipers, B., & Streng, M. (2024). Economische review Waddenzeehavens 2018–2022. Waddenacademie.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2020). *Agenda voor het Waddengebied 2050*. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Noble, S., McLennan, D., Noble, M., Plunkett, E., Gutacker, N., Silk, M., & Wright, G. (2019). The English Indices of Deprivation 2019. Research report. Verkregen via https://www.gov.uk/government/publications/english-indices-of-deprivation-2019-research-report

Philippart, K., Bastmeijer, K., Van Beukering, P., Hoekstra, P., Van Londen, H., Bogaart, P., Brandenburg, K., & Petersma, F. (2025). *Staat van de Waddenzee 2025* (Waddenacademie rapport 2025-01). Waddenacademie.

Piet, G., Golterman, L., Jongbloed, R., De Vries, P., Van der Wal, J. T., & Van Walraven, L. (2025). Cumulatieve impact analyse Waddenzee: Een cumulatieve impact analyse van de Nederlandse Waddenzee via de SCAIRM methodiek; Hoofdrapport (Wageningen Marine Research rapport C079/25a). Wageningen Marine Research.

Quirijns, F. et al. (2019). *[Titel – te completeren]*. [Uitgever onbekend – te completeren].

Rietveld, E., Streng, M., De Leijer, T., Van Putten, S., Goetstouwers, D., Van de Wijngaert, S., Van Keeken, D., Caferoğlu, H., Jansen, M., Malaj, T., Dingena, G., & Lemmers, O. (2025). *Maritieme Monitor 2025*. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Rijkswaterstaat. (2026). Visserij op de Waddenzee. Geraadpleegd op [datum – te completeren], van

Staat van Landbouw, Visserij, Voedsel en Natuur. (2025). Vlootsamenstelling. Geraadpleegd op 15 januari 2026, van

Tuan, Y. F. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Prentice-Hall.

Van Dam, F., Pols, L., Schoolenberg, M., & Veerkamp, C. (2024). *Naar een breder gedragen natuurbeleid in Nederland*. Planbureau voor de Leefomgeving.

Van Oostenbrugge, J. A. E., Steins, N. A., Mol, A., Smith, S. R., & Turenhout, M. N. J. (2018). Mosseltransitie en natuurherstel: Sociaal-economische draagkracht en ontwikkelingen Nederlandse mosselsector 2008–2017 (Rapport 2018-040). Wageningen Economic Research.

Verroen, S. L. (2018). *Visserij op de Waddenzee in vogelvlucht: Een overzicht van belanghebbenden en ontwikkelingen gekoppeld aan de visserij op de Waddenzee*. Waddenacademie.

Van Wijk, M. O., Smit, M. H., & Taal, O. (2003). *Regionaal-economisch belang van de Waddenzeevisserij*. LEI.

Bijlage B: Onderzoeksverantwoording gemeentetypologie

Aanpak en afbakening

Als onderdeel van de sociaaleconomische verkenning zijn op basis van literatuuronderzoek, kwantitatieve analyse validatie bij stakeholders wegingsfactoren opgesteld voor 14 Waddengemeenten, die in tabel 10 staan geordend. Die wegingsfactoren worden geschat tegen de achtergrond van de oplossingsrichtingen in het Beleidskader Natuur Waddenzee, die voor dat doel gecategoriseerd zijn in drie categorieën: Visserij, Recreatie en Industrie. Deze wegingsfactoren hebben een waarde tussen 0 en 2, waarbij waarde 1 een gemiddelde impact weergeeft . De betekenis hiervan is, dat de berekende impact van een maatregel in de categorie Industrie verdubbelt voor een gemeente die een wegingsfactor van 2 krijgt toegekend; en juist gehalveerd wordt als die een wegingsfactor van 0,5 krijgt. Bij de analyse van regionale werkgelegenheid en verdienvermogen van de visserij is rekening gehouden met indirecte werkgelegenheid om zo goed mogelijk recht te doen aan het visserijcluster als geheel. Hierbij is de methodiek van Van Wijk et al. (2023) en Hoekstra et al. (2023) gevolgd.

Tabel 10. Waddengemeenten waarvoor wegingsfactoren zijn opgesteld

Categorie	Gemeenten
Eilandgemeenten	Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Texel, Vlieland
Kustgemeenten	Hogeland, Hollands Kroon, Noardeast-Fryslân, Oldambt, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke
Havengemeenten	Den Helder, Eemsdelta, Harlingen

De aanpak om tot gemeentelijke wegingsfactoren te komen bestond uit vier onderdelen. Het belangrijkste materiaal voor de wegingstabellen komt uit het werkgelegenheidsbestand LISA voor de provincies Groningen, Fryslân en Noord-Holland. Dat is een databestand waarin alle vestigingen in Nederland zijn opgenomen en is een belangrijke bron voor economische analyses van werkgelegenheid en verdienvermogen. Daarin is gekeken naar het aantal banen en de toegevoegde waarde die verdiend wordt in relevante economische sectoren, zoals recreatie en toerisme, visserij. Voor de sector industrie zijn alleen de gas- en zoutwinning meegenomen. Deze keuze is gemaakt vanwege de grote diversiteit aan SBI codes binnen industrie, waarbij de verbondenheid met de Waddenzee daar veelal niet direct uit blijkt. Een oververtegenwoordiging van banen in bijvoorbeeld visserij, gemeten als een regionaal werkgelegenheidsaandeel en het aandeel van

de toegevoegde waarde boven het landelijk gemiddelde, leidt tot een hogere wegingsfactor voor oplossingsrichtingen gerelateerd aan visserij.

Ten tweede is gebruik gemaakt van het 'Overzicht Lozingen beheergebied Rijkswaterstaat Noord-Nederland' (Ministerie LNV, 2023) voor het inschatten van de relatieve impact van de oplossingsrichting aangaande lozingen van afvalwater. Omdat de bedrijven die verantwoordelijk zijn voor de lozingen in verschillende sectoren actief zijn, was het gemakkelijker om deze schatting te maken op vestigingsniveau dan op macro-economisch niveau aan de hand van verdienvermogen in de sectoren industrie, chemie, defensie en energie. De economische waarde van de Waddenhavens is daarnaast beoordeeld aan de hand van Kuipers en Streng (2024).

Ten derde is rekening gehouden met de ruimtelijke ligging van de gemeente, waarvan sommige helemaal en anderen maar deels aan het Waddengebied liggen; en waarvan sommigen een veer- of industriehaven hebben en anderen niet.

En tenslotte zijn de tussenresultaten voorgelegd en kritisch besproken met vertegenwoordigers van de gemeenten en de samenwerkende eilanden in een validatiesessie op 2 oktober 2025 in Leeuwarden. In de discussie zijn de wegingsfactoren per gemeente besproken en heroverwogen, wat tot lichte aanpassingen heeft geleid. Daarnaast is een aantal aandachtspunten bij de bovenbeschreven methodiek ter sprake gekomen, met name dat de waarde van visserij niet alleen maar economisch geduid moet worden maar ook cultureel en immaterieel (Zie ook Verroen, 2018). Dat betekent bijvoorbeeld dat een kleine vloot (als voorbeeld is besproken: Makkum in Súdwest-Fryslân) niet zo zeer van grote economische betekenis is, maar tegelijkertijd weinig nodig heeft om helemaal te verdwijnen en zo een belangrijk cultureel verlies te veroorzaken. Dat heeft vervolgens ook impact op de aantrekkelijkheid van de plaats voor bezoekers en zo op de sector recreatie.

Resultaat

Deze methode leidt tot wegingsfactoren voor de drie oplossingscategorieën zoals hieronder weergegeven in tabel 11.

Tabel 11. Wegingsfactoren voor de 14 Waddengemeenten

Gemeente	Visserij	Recreatie	Industrie
Ameland	0,5	2	0,1
Harlingen	1,5	1	2
Schiermonnikoog	0,1	2	0,1
Terschelling	1,5	2	0,1
Vlieland	0,1	2	0,1
Texel	2	2	0,1
Súdwest-Fryslân	0,1	0,5	1
Waadhoeke	0,1	0,5	1
Noardeast-Fryslân	1,5	1	1
Den Helder	1	1	2
Hollands Kroon	2	0,5	1
Hogeland	1,5	0,5	2
Eemsdelta	0,1	0,5	1,5

Literatuurlijst Bijlage B

Asseldonk, Marijn van, Fenna Bijster en Anne van der Heijden (2024). Waddenbalans 2024. Tilburg: Het PON & Telos.

Hoekstra, F.F., Y. de Valk en B. Deetman (2023). Visclusters in Nederland (nulmeting): omvang en afhankelijkheid voor de keten en toeleverende industrie van Noordzeevisserij: Impactanalyse beleidsbeslissingen op de keten van Nederlandse visserijregio's. Wageningen: Wageningen Economic Research.

Kievit, Henk, Sanne van der Hoef en Noen Lambers (2025). Fryslân onderneemt! Een onderzoek naar structuur en dynamiek van de Friese economie. Leeuwarden: Planbureau Fryslân.

Kuipers, Bart en Martijn Streng (2024). Economische review Waddenzeehavens 2018-2022. Leeuwarden: Waddenacademie.

Ministerie LNV (2023). Overzicht Lozingen Beheergebied Rijkswaterstaat Noord-Nederland 12-1-2023. Via open.overheid.nl/documenten/ronl-74a5b40766858cf87afc3c9796d79c11780d939d/pdf

Verroen, S.L. (2018). Visserij op de Waddenzee in vogelvlucht. Een overzicht van belanghebbenden en ontwikkelingen gekoppeld aan de visserij op de Waddenzee. Leeuwarden: Waddenacademie.

Wijk M.O. van, M.H. Smit en O. Taal (2003). Regionaal-economisch belang van de Waddenzeevisserij. Den Haag: LEI.

Bijlage C: Betrokken experts

Er zijn een tweetal expertsessies georganiseerd: één met lokale experts om de toedeling van economisch belang per gemeente te toetsen aan lokale ervaringen, en één om de impact van (mogelijke) veranderingen op brede welvaart in beeld te brengen met een brede groep deelnemers. Ten slotte zijn ook individuele gesprekken gevoerd met verschillende experts, waaronder Robbert-Jan Schaap, Angelo Kouwenhoven, Eva Mudde en Paul Rutten.

Betrokkenen expertsessie gemeentetypologie:

- Stien Jasper – Samenwerkingsverband De Waddeneilanden
- Sarah Verroen - Waddenfonds
- Jacco Wiffers – Gemeente Noardeast-Fryslân
- Frits Bouterse – Gemeente Súdwest-Fryslân
- Daniëlle Scheepstra – Gemeente Terschelling
- Andreas van Grootheest – Gemeente Ameland
- Marjan Nicolay - Gemeente Texel
- Julian Bor – Gemeente Den Helder

Betrokkenen expertsessie brede welvaart:

- Stefan Hartman - NHL Stenden
- Marjan Bosscha - VVV Ameland
- Matthijs Seijlhouwer - Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
- Eva Mudde - Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
- Pieter van Beukering - Waddenacademie
- Wim de Vries - Provincie Fryslân
- Marjan Nicolay - Gemeente Texel
- Janneke Ottens - Hogeschool Van Hall Larenstein
- Gerjan Piet – Wageningen University & Research
- Bart Kuipers - Erasmus Universiteit
- Marjan Soepboer – Toerisme Alliantie Friesland
- Folkert Bouma - Vereniging van Waddenzeegemeenten
- Anne Helbig – Waterschap Noorderzijlvest
- Hans van Oostenbrugge - Hans van Oostenbrugge
- Geert Kloetstra - LTO noord
- Hannelore Strik - Provincie Fryslân
- Tamara Bok - Omgevingsberaad
- Wouter Marchand – Planbureau Fryslân
- Tamar Appel - Waddenacademie
- Linda de Theije - Coalitie Wadden Natuurlijk
- Jorien Bakker - Natuurmonumenten
- Harm Kampen - Vissersbond
- Amerik Schuitema - Vissersbond
- Mirthe Hollander - Vereniging van Waddenzeegemeenten
- Kaj Valk - Vereniging van Waddenzeegemeen

Bijlage D: Onderzoeksverantwoording MDI

Begripsbepaling

De Multiple Deprivation Index (MDI) is een instrument dat stapeling van relatieve achterstanden in een geografisch afgebakend gebied (nationaal, regionaal, gemeente, buurt of wijk) in kaart brengt. De MDI is in het Verenigd Koninkrijk ontwikkeld in een samenwerking tussen de Britse overheid en Oxford University[16]. De eerste versie van de MDI, als opvolger van destijds al langer bestaande Index of Local Deprivation[17], stamt uit 2000. In het onderzoek hanteren we een aan de Nederlandse situatie aangepaste MDI, die zoveel als mogelijk is gebaseerd op de meest recente studie uit het Verenigd Koninkrijk[18].

Domeinen en indicatoren

Met de MDI wordt achterstand beschouwd als een multidimensionaal fenomeen, dat niet tot één enkele factor te reduceren valt. Om die gelaagdheid in beeld te brengen, onderscheidt de MDI als indexmaat de volgende zeven domeinen:

- Inkomen
- Werk
- Gezondheid
- Opleiding
- Huisvesting
- Veiligheid
- Woonomgeving

Ieder van de zeven domeinen is opgebouwd uit verschillende indicatoren. De indicatoren zijn gemeten met de meest recente beschikbare data voor Nederlandse gemeenten (of wijken/buurten). De criteria voor de selectie van de indicatoren zijn:

- inhoudelijke aansluiting bij het betreffende domein;
- actualiteit en update-frequentie;
- betrouwbaarheid van de beschikbare bronnen;
- data beschikbaarheid voor alle Nederlandse gemeenten.

In de berekening van de index heeft ieder domein een eigen gewicht. De weging van de verschillende domeinen is overgenomen uit de meest recente MDI-studie uit

[16] Townsend, P. (1987). "Deprivation." Journal of social policy 16.2 (1987): 125-146.
[17] Department of the Environment, Transport and the Regions (1998) Index of Local Deprivation: A Summary of Results DETR, London.
[18] Noble, S., McLennan, D., Noble, M., Plunkett, E., Gutacker, N., Silk, M., & Wright, G. (2019). The English Indices of Deprivation 2019. Research report. Verkregen via

het Verenigd Koninkrijk[19]. Tabel 1 geeft een volledig overzicht van de weging per domein en de gebruikte indicatoren. Iedere indicator telt even zwaar mee binnen het betreffende domein. De indicatoren mentale gezondheid, voorzieningenindex, luchtkwaliteit en oppervlaktelaag groen en bomen bestaan ieder uit een samenstelling van een aantal onderliggende indicatoren. Deze samengestelde indicatoren hebben hetzelfde gewicht als de andere indicatoren binnen het domein.

Tabel 1. Indicatoren en weging per domein van de MDI

Domein	Indicator
Inkomen (22.5%)	Arme huishoudens Huishoudens met een financiële buffer
Werk (22.5%)	Werkzame beroepsbevolking Arbeidsongeschikten
Gezondheid (13.5%)	Levensverwachting Beoordeling eigen gezondheid Mentale gezondheid (Risico depressie/angst, stress)
Opleiding (13.5%)	Laagopgeleiden Voortijdig schoolverlaters Gemiddeld eindcijfer Nederlands – VMBO-T
Huisvesting (9.3%)	Voorzieningenindex (afstand tot huisarts, supermarkt, basisschool, bus-, metro-, of tramhalte) Betaalbare koopwoningen Betaalbaarheid huurwoningen Beschikbaarheid huurwoningen
Veiligheid (9.3%)	Vandalisme Vermogensdelicten Geweldsdelicten
Woonomgeving (9.3%)	Geluidhinder Energiebehoefte woningen Luchtkwaliteit (emissie CO2, NMVOS, PM2.5, NOx) Verkeersveiligheid Oppervlakte laag groen en bomen

Voor meer gedetailleerde informatie over deze onderzoeksmethode verwijzen wij naar de website van Het PON & Telos.

[19] Ibid.

Geachte griffier,

Nu de gemeenteraadsverkiezingen zijn geweest, worden er, met het nieuwe coalitieakkoord, nieuwe prioriteiten gesteld.

Vanuit VeiligheidNL vragen we uw aandacht voor twee thema's die verdere versterking verdienen in het gemeentelijk beleid: verkeersveiligheid en valpreventie. Dit zijn twee beleidsthema's die grote impact hebben op inwoners en direct raken aan gezondheid, zelfredzaamheid, kwaliteit van leven en duurzame inzetbaarheid. Het voorkomen van letsel helpt bovendien om de druk op zorg en ondersteuning te beperken en zorg- en maatschappelijke kosten terug te dringen.
Daarom verzoeken wij u vriendelijk om deze thema's onder de aandacht te brengen van de partijen die deelnemen aan de coalitieonderhandelingen in uw gemeente.

Verkeersveiligheid: zet in op veilig gedrag

De urgentie van verkeersveiligheid neemt toe. Volgens het CBS was het aantal verkeersdoden in Nederland vorig jaar het hoogste sinds 2007 en ook het aantal fietsslachtoffers blijft stijgen. De ambitie van nul verkeersdoden in 2050 raakt daarmee verder uit beeld. Uit data van VeiligheidNL blijkt bovendien dat het aantal fietsslachtoffers met aanzienlijk letsel in tien jaar tijd met 23 procent is toegenomen. In 2025 belandden naar schatting 80.900 fietsers op de Spoedeisende Hulp, goed voor meer dan twee derde van alle verkeersslachtoffers. Veel verkeersongevallen hangen samen met menselijk gedrag, zoals afleiding, risicovolle keuzes en onveilige gewoonten. Zonder bestuurlijke aandacht dreigt verkeersveiligheid onvoldoende prioriteit te krijgen, terwijl juist op dit punt veel winst te behalen valt. Wij roepen uw gemeente daarom op om verkeersveiligheid in de komende bestuursperiode nadrukkelijk op te nemen in het beleid en daarbij ook maatregelen te verankeren die veilig gedrag in het verkeer stimuleren, bijvoorbeeld door bewustwording te vergroten, risicovol gedrag te verminderen en verkeersdeelnemers te helpen om in de praktijk veiligere keuzes te maken. VeiligheidNL ondersteunt hierbij gemeenten met kennis en data over letsel, risicogroepen, ongevalspatronen en kansrijke interventies, zodat beleid gericht kan worden ingezet waar de winst het grootst is.

Vitale levensloop – veranker valpreventie in het preventiebeleid

Door de vergrijzing neemt het aantal ouderen dat risico loopt op een valincident snel toe, met grote gevolgen voor gezondheid, zelfstandigheid en kwaliteit van leven. Ook voor gemeenten is dit een relevant vraagstuk, omdat valincidenten vaak leiden tot een grotere vraag naar zorg en ondersteuning. De ketenaanpak valpreventie is daarom niet voor niets onderdeel van de AZWA-afspraken. Met het oog op de nieuwe bestuursperiode is het belangrijk dat de ketenaanpak valpreventie een duidelijke plek houdt in beleid en uitvoering. Valpreventie is een concrete en kosteneffectieve manier om letsel te voorkomen, verlies van zelfstandigheid tegen te gaan en ouderen langer actief te laten deelnemen aan het dagelijks leven. Daarom is het van belang om valpreventie duurzaam te

verankeren in het beleid voor vitaal ouder worden en de uitvoering financieel te blijven borgen.

Met gerichte aandacht voor letselpreventie kan uw gemeente bijdragen aan een veilige leefomgeving en aan het terugdringen van vermijdbaar letsel. VeiligheidNL denkt graag mee over een effectieve en onderbouwde aanpak.

Met vriendelijke groet,

Martijntje Bakker

Directeur/bestuurder VeiligheidNL

Aan: (in)formateurs Friese Gemeenten
Betreft: ResultatenToekomstmeter en coalitieakkoord

Eind vorig jaar hebben het Klimaatverbond Nederland en Grootouders voor het Klimaat de Toekomstmeter uitgebracht. Deze landelijke enquête is ook aan alle 18 gemeenten in Fryslân verstuurd, Hiervan hebben 7 gemeenten de enquête ingevuld en geven een beeld van de stand van het Klimaatbeleid in deze gemeenten. Een analyse van de resultaten is op onze website te vinden**. (www.grootoudersvoorhetklimaat.nl)**

- Het blijkt dat gemeenten die goed scoren **heldere doelen stellen** en een **integraal klimaatbeleid** voeren. Ze rapporteren jaarlijks over de voortgang en passen het beleid aan als het niet goed werkt. Leeuwaarden scoorde landelijk bij de beste 10 gemeenten!
- Daarnaast zien we dat maar weinig gemeenten erin slagen om zelf **het goede voorbeeld** te geven. Klimaatbeleid een rol laten spelen bij inkoop, aanbestedingen en planning is voor velen nog een uitdaging. Wij vinden dat de rekening niet doorgeschoven moet worden naar toekomstige generaties. **Reken de CO2-prijs mee** in je aanbestedingen, zodat de meest duurzame optie wint. En zorg ervoor dat die CO2-prijs hoog genoeg is om echt verschil te maken.

Grootouders voor het Klimaat is een landelijke beweging van grootouders en andere senioren die zorgdragen voor een leefbare wereld voor de komende generaties. Als wij nu niet handelen wordt de wereld van onze kleinkinderen onleefbaar.

Daarom én omdat de ervaring van andere gemeenten leert dat deze twee punten van groot belang zijn, pleiten wij ervoor om het volgende op te nemen in het coalitieakkoord:

1. **Zorg voor samenhang**: Klimaatbeleid moet in alle gemeentelijke programma's, van zorg tot openbare werken, terugkomen. Stel heldere doelen en laat een coördinerend wethouder Klimaat en Duurzaamheid jaarlijks rapporteren over de voortgang.
2. **Schuif de kosten niet door naar komende generaties**, maar reken er nu al mee. Gebruik een realistische CO_2 prijs bij alle Kosten-Baten-Analyses en bij aanbestedingen. Weeg de toekomst van de kinderen en kleinkinderen mee in alle beslissingen.

Met vriendelijke groet en graag bereid tot nadere toelichting,

Namens het bestuur,
Grootouders voor het klimaat Fryslân,
Corina van Arnhem

24 april 2026

E-mail: fryslan@grootoudersvoorhetklimaat.nl

View this email in your browser

waddenacademie

Nieuwsbrief maart 2026

Beste relatie,

In deze digitale nieuwsbrief blikken we terug op activiteiten en artikelen van februari die voor u interessant en relevant kunnen zijn. Voor een totaaloverzicht van alle activiteiten, rapporten, artikelen etc. kunt u natuurlijk altijd terecht op onze website, www.waddenacademie.nl

1. Syntheserapport van het 16e International Scientific Wadden Sea Symposium gepubliceerd

Het Gemeenschappelijk Waddenzee Secretariaat (CWSS) en de Waddenacademie hebben het syntheserapport gepubliceerd van het 16e International Scientific Wadden Sea Symposium (ISWSS), dat van 28 tot 30 oktober 2025 in Groningen werd gehouden. Het rapport biedt belangrijke wetenschappelijke inzichten en beleidsaanbevelingen voor de bescherming van het Werelderfgoed Waddenzee.

Lees meer

2. Interview met auteurs en opdrachtgevers Staat van de Waddenzee 2025

In onze vorige nieuwsbrief berichtten we al over het verschijnen van de technische uitwerking van de De Staat van de Waddenzee 2025, een samenwerkingsproduct van de Waddenacademie en het CBS in opdracht van de Ministeries van I&W en LVVN. Op de website van CBS is nu een uitgebreid artikel te vinden waarin de opdrachtgever en auteurs geïnterviewd worden over de betekenis van dit rapport.

Lees meer

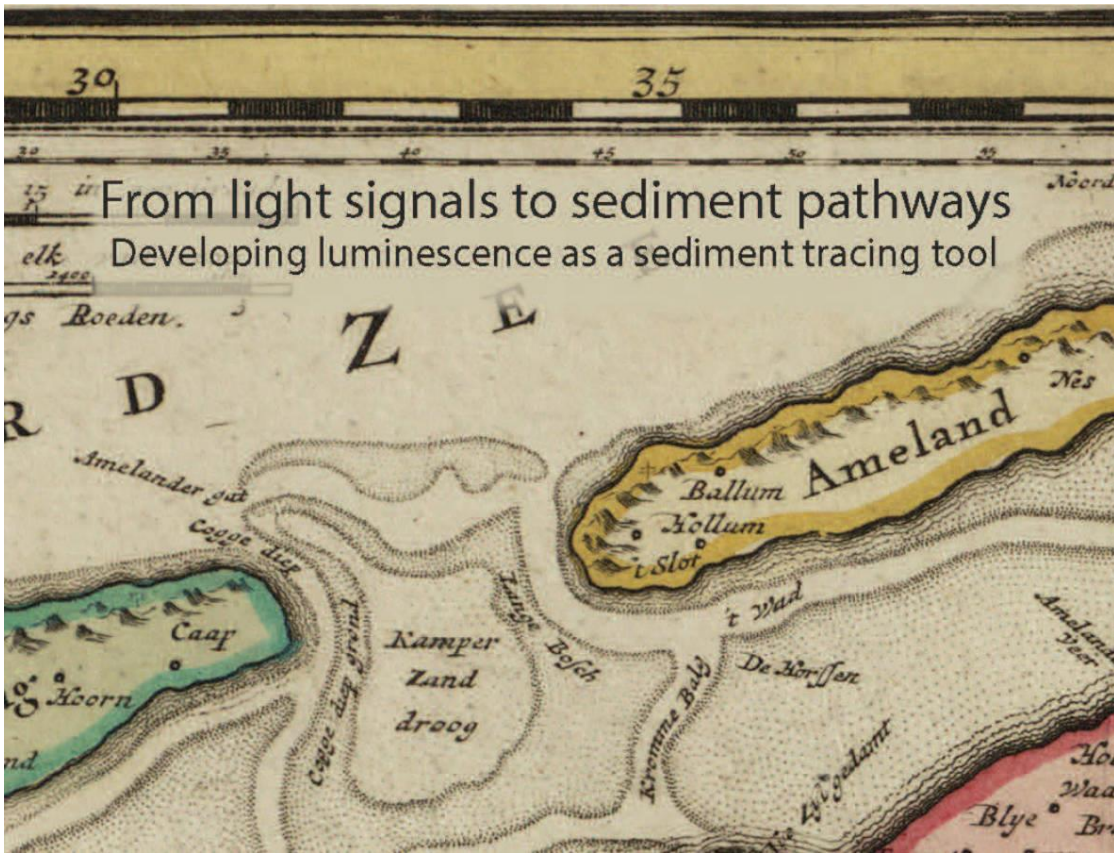
3. WadWeten: Veel dieren in de Waddenzee zwemmen met PFAS in het lijf

In de WadWeten van deze maand aandacht voor PFAS. Hoeveel PFAS hebben toppredatoren zoals zeehonden en bruinvissen in de Waddenzee in hun lichaam? Een nationaal team wetenschappers onderzocht dit zowel in de Waddenzee als in de Westerschelde.

Lees meer

4. Nieuw proefschrift: From light signals to sediment pathways: developing luminescence as a sediment tracing tool

Op 12 maart promoveerde Anna Maartje de Boer aan de Universiteit Wageningen. Klimaatverandering zet kustgebieden onder druk, waardoor zandsuppletie vaak wordt ingezet om de kust te beschermen. Toch is nog weinig bekend over wat er daarna met het zand gebeurt. Anna Maartje de Boer gebruikte luminescentiesignalen in zandkorrels als een soort “geheugen” van hun transport. Toegepast bij de getijde-inlaat van Ameland levert dit nieuwe inzichten op voor duurzamere en effectievere kustbescherming. Het proefschrift is opgenomen in het overzicht Wadden gerelateerde proefschriften.

Lees meer

5. Volg het Jongerenberaad Waddengebied

Het jongerenberaad Waddengebied is alweer een tijdje aan de slag, sinds juni 2025 werken ze samen met het Omgevingsberaad Waddengebied. Daarmee krijgt de stem van een nieuwe generatie een plek in het gesprek over de toekomst van het Waddengebied. Het Jongerenberaad Waddengebied is een initiatief van het Omgevingsberaad Waddengebied, het Waddenfonds en de Waddenacademie. De jongeren zijn nu ook te volgen via hun eigen website en social mediakanalen.

Lees meer

📆 **Kalender:**

Bekijk ook onze kalender waar u een overzicht vindt van bijeenkomsten die door de Waddenacademie zelf georganiseerd worden en activiteiten van anderen die een relatie hebben met onze thema's.

Kijk hier voor het overzicht.

Nieuw in de kalender:

- 27 maart Symposium Verbeelding van de Waddenzee in Groningen
- 9 en 10 april NWO NAC congres voor Aard- en Milieuwetenschappen in Noordwijkerhout
- 8 juni National Ocean Science Conference in Den Helder
- 7-9 september Wadnext Conference, op Ameland: inschrijving is open!

Missen er nog activiteiten of bijeenkomsten? Laat het ons weten.

Foto credits: 1. Laura Govers, 2. RWS, 3. Jelle Boontje, 4. Anne Maartje de Boer, 5. Waddenacademie

---

Indien u geen prijs op onze nieuwsbrief stelt kunt u zich onderaan deze nieuwsbrief afmelden.

Volg ons op Bluesky, Facebook en LinkedIn

Copyright © 2026 Waddenacademie, All rights reserved.
U ontvangt deze mail omdat u bent ingeschreven voor onze algemene mailinglijst. Gebruik de Unsubscribe link wanneer u deze mailingen niet langer wilt ontvangen. U wordt dan automatisch uitgeschreven.

Our mailing address is:

Waddenacademie

Ruiterskwartier 121a

Leeuwarden, 8911BS

Netherlands

Voeg ons toe aan je adresboek

Want to change how you receive these emails?
You can update your preferences or unsubscribe from this list.

Geacht raadslid,

Wij hebben gestemd en u bent (wederom) gekozen tot lid van uw gemeenteraad. Van harte proficiat!

Als raadslid vervult u een fundamentele rol als het gaat om wonen, welzijn en zorg in uw gemeente. De vergrijzing gaat namelijk door en het is de hoogste tijd om lange termijnplannen nu daadwerkelijk tot uitvoering te brengen. Uw mogelijkheden als college en gemeenteraad zijn groter dan u wellicht denkt.

Voorbeelden van inspirerende initiatieven die wonen, welzijn en zorg voor kwetsbare ouderen en ouder wordende vitale ouderen combineren zijn overal in Nederland te vinden. In onderstaande speciale digitale uitgave van *ONS Magazine* lichten we één gemeente uit die samen met de lokale seniorenverenigingen in de volle breedte aan de slag is gegaan met het creëren van een zorgzame samenleving: Land van Cuijk is wat ons betreft een lichtend voorbeeld waarmee we u graag laten kennismaken.

Verder leest u in dit themanummer hoe u door collectief bouwen te faciliteren de doorstroming op de woningmarkt stimuleert, en welke stappen er gezet kunnen worden naar succesvolle woonoplossingen.

Wij wensen u heel veel succes met het – samen met woningcorporaties, welzijns- en zorginstellingen en lokale seniorenverenigingen – creëren van zorgzame buurten en wijken!

Met vriendelijke groet,

SeniorenNetwerkNL

ONS Magazine is een uitgave van SeniorenNetwerkNL, een samenwerkingsverband van Senioren Brabant-Zeeland, KBO Flevoland, KBO Fryslân, Senioren Groningen, Senioren Limburg, Senioren Overijssel en KBO Utrecht, met in totaal 170.000 leden.

THEMANUMMER
Gezond ouder worden: goed wonen helpt

Uitgelicht
Gemeente creëert zorgzame samenleving

Peiling
Wat houdt u tegen om te verhuizen?

ons

magazine voor senioren

NUMMER 03 2026

uitgelicht

Gemeente creëert zorgzame samenleving

In elke zichzelf respecterende gemeente worden plannen gemaakt om de doorstroming van senioren op de woningmarkt te bevorderen. Wordt gesproken over hoe woonprojecten voor senioren, waaronder hofjes, daadwerkelijk kunnen worden gerealiseerd. En nagedacht over hoe ouderen langer gezond en veilig zelfstandig kunnen blijven wonen. In de gemeente Land van Cuijk zijn deze vraagstukken al tien jaar lang een speerpunt. In die gemeente zijn in het afgelopen decennium al heel wat projecten succesvol van de grond gekomen.

Het begint bij de burgers. Bij burgers die zich realiseren dat ze in actie moeten komen als ze ook later prettig en vertrouwd willen blijven wonen in hun eigen dorp of buurt. Bij burgers die begrijpen dat de overheid wellicht wel een

Zo begon het ook in de gemeente Land van Cuijk, met een betrokken inwoner die aan de bel trok. "Die inwoner stelde dat onze senioren niet moesten wachten op wat de overheid zou gaan regelen. En ook niet afwachten tot ze zelf zorg nodig hadden; dan is het te laat. Hij was ervan overtuigd dat senioren zelf op tijd eigen keuzes moesten maken", vertelt Marcel Dekkers, beleidsadviseur Sociaal Domein bij de gemeente Land van Cuijk. "Onder zijn leiding zijn er vervolgens initiatieven neergelegd bij de gemeente. Dat werkte als een olievlek; het aantal plannen op het gebied van passend wonen voor senioren werd steeds groter. Als gemeente hebben we dat gefaciliteerd, maar het is van onderop opgezet. Vanuit de burgers." ►

Lees verder

actueel

De nieuwe gemeenteraad is aan zet!

De nieuwgekozen gemeenteraad die nu fris van start gaat kan en móet een cruciale rol vervullen als het gaat om wonen, welzijn en zorg voor senioren. Met dit themanummer van ONS Mailmagazine willen we alle raadsleden inspireren en uitdagen voortvarend aan de slag te gaan met deze thema's!

Lees verder

'Je moet wel de weg weten'

Tijdens de bewustwordingsbijeenkomsten van Senioren zelf aan zet wordt gesproken en nagedacht over wonen en zorg op wat latere leeftijd. Deelnemers worden aangemoedigd tijdig na te denken over hun eigen toekomstige leefsituatie. Wonen speelt daarbij een heel grote rol.

Lees verder

Collectief bouwen als kans voor senioren

Veel senioren wonen fijn, maar vaak ook te groot. De kinderen zijn het huis uit, traplopen gaat minder makkelijk en de tuin vraagt veel onderhoud. Verhuizen kan een goede keuze zijn, mits er een woning is die echt past bij deze fase van het leven. Collectief bouwen kan zo'n passende oplossing zijn.

Lees verder

Denk aan morgen: verbeter uw woning!

De meeste mensen willen het liefst zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. In hun eigen huis, in hun eigen vertrouwde buurt. Maar naarmate we ouder worden, veranderen onze wensen en mogelijkheden. Juist daarom is het goed om op tijd na te denken over toekomstbestendig wonen en hoe u uw woning kunt verbeteren met het oog op ouder worden.

Lees verder

Stappen naar succesvolle woonoplossingen

In bijna alle Nederlandse gemeenten is er een groot woningtekort: er zijn ruwweg 400.000 woningen te weinig! Vooral woningen die passen bij senioren, bijvoorbeeld gelijkvloers en met zorg, zijn schaars, waardoor ouderen vaak in te grote huizen blijven wonen en de doorstroom stokt.

Lees verder

peiling

Wat houdt u tegen om te verhuizen?

- ☐ De locatie
- ☐ De woonlasten
- ☐ De voorzieningen in de buurt
- ☐ De indeling
- ☐ De buitenruimte
- ☐ De contacten in de buurt
- ☐ De toegankelijkheid
- ☐ De veiligheid

Klik hier om te stemmen

beelden van vroeger

Wonen bij de fabriek

Video/foto: Historisch Informatie Centrum Oss (HICO)

In de vorige eeuw bouwden sommige snelgroeiende werkgevers hun eigen woonwijken om hun medewerkers te kunnen huisvesten. Bekende voorbeelden zijn Philipsdorp in Eindhoven, Batadorp in Best en de Jurgenswijk in Oss.

Bedrijven zoals Philips, schoenenfabrikant Bata en margarinefabrikant Jurgens en Van den Bergh (later onderdeel van Unilever) wilden rond 1900 hun werknemers dicht bij het werk laten wonen. Zo hoefden mensen niet ver te reizen én het was een manier om nieuwe werknemers niet ver te reizen én het was een manier om nieuwe werknemers naar Brabant te halen. De huizen in deze fabrieksdorpen waren vaak keurige rijtjeshuizen met een kleine voor- en achtertuin. In Philipsdorp kregen veel huizen rode bakstenen en een herkenbare stijl. Sommige wijken hadden ook een school, een winkel, een kerk of een sportveld. In Batadorp was er zelfs een zwembad en een sportpark. ■

Lees verder en bekijk de video

Over *ONS Mailmagazine*

ONS Mailmagazine is een uitgave van Senioren Brabant-Zeeland, KBO Flevoland, KBO Fryslân, KBO Gelderland, Senioren Groningen, Senioren Limburg, Senioren Overijssel, KBO Utrecht en diverse KBO-Afdelingen in Drenthe. *ONS Magazine* verschijnt elf keer per jaar als gedrukt magazine en twaalf keer per jaar als digitaal mailmagazine. *ONS Magazine* en *ONS Mailmagazine* zijn ook te lezen op onsmagazine.nl.

Alle voordelen van www.onsmagazine.nl:

✓ Meer dan honderd eropuit-tips met ledenvoordeel
✓ Aantrekkelijke productaanbiedingen
✓ Ledenvoordeel van onze partners
✓ Elke dag gratis acht nieuwe puzzels
✓ Een kiosk met alle nummers van *ONS Magazine*
✓ Twaalf keer per jaar *ONS Mailmagazine*

Volg ons op social media

Eenmalige uitgave

Van: VNG <info@vng.nl>
Verzonden: vrijdag 27 maart 2026 11:40
Aan: Metz, Jacqueline <jmetz@ameland.nl>
Onderwerp: VNG Raadsledennieuwsbrief - maart 2026

Met o.a.: subsidie lokale partijen, gebruik staalslakken, cameratoezicht, proactieve dienstverlening, nieuwe startpagina op VNG-website

Raadsledennieuwsbrief - maart 2026

27 maart 2026

Vernieuwde Startpagina voor raads- en collegeleden

Met het oog op de de komende raadsperiode maakten we een nieuwe VNG Startpagina voor raads- en collegeleden. Hier vindt u overzichtelijk informatie, kennis en hulpmiddelen die u helpen in uw werk.

De pagina opent met een welkomstvideo van VNG-voorzitter Sharon Dijksma en video's en infographics ter introductie op belangrijke maatschappelijke opgaven van gemeenten. De komende tijd volgen video's en infographics over meer thema's!

Bezoek de Startpagina voor raads- en collegeleden

Bestuur

Kamer stemt voor subsidie lokale partijen via gemeentefonds

Bestuur

Goed nieuws: de Tweede Kamer heeft ingestemd met het voorstel van de VNG om de subsidie voor lokale partijen dit jaar via het gemeentefonds uit te keren. Het geld was al beschikbaar, maar kon eerder niet worden uitgekeerd omdat de Wet op de politieke partijen nog in behandeling is.

Lees meer

Winnaars Kinder- en Jongerenparticipatie Awards 2026 bekend

Bestuur

Tijdens het evenement Durf te Doen! op 12 maart werden voor het eerst de landelijke Kinder- en Jongerenparticipatie Awards uitgereikt aan initiatieven waarin kinderen en jongeren aantoonbaar invloed hebben op gemeentelijk beleid. Durf te Doen! is hét nationale evenement over kinder- en jongerenparticipatie.

Lees meer over de winnaars

Podcast Goed Lokaal Bestuur met Sybrand Buma

Bestuur

In aflevering 7 van de Podcast Goed Lokaal Bestuur: burgemeester Sybrand Buma van Leeuwarden over de relatie tussen burger en overheid. ‘Door de toeslagenaffaire is de overheid teruggefloten en krijgt de burger meer vertrouwen. Maar dat vertrouwen kun je misbruiken en dat zie ik gebeuren.’

Lees meer en beluister de podcast

Over de Pocast Goed Lokaal Bestuur

Raadsleden, wethouders en burgemeesters bespreken urgente thema's in de lokale democratie. In de podcast maken we met hen de opgaven, de dilemma's en de oplossingen van gemeentebestuurders zichtbaar.
Hoe gaan zij om met onze snel veranderende samenleving? Met hun alsmaar groeiende takenpakket? En met hun eigen ambities voor Nederland? Welke initiatieven kunnen anderen inspireren? Over al deze vragen gaat Andries Kok, directeur Lokaal Bestuur en Informatiesamenleving bij de VNG, met zijn gasten in gesprek.

Podcast Goed Lokaal Bestuur

Jan van Zanen-lezing 2026 (vrijdag 29 mei)

Bestuur

De 3e Jan van Zanen-lezing wordt uitgesproken door Marlies Honingh, bijzonder hoogleraar Maatschappelijke Bestuurskunde aan de Universiteit Utrecht. Zij zal ingaan op het idee dat democratie een voortdurende mogelijkheid is en geen vaststaand systeem. Juist in de lokale context is dat scherp zichtbaar en een vertrouwd gegeven vanwege nieuwe vormen van participatie, inspraak en het betrekken van burgers.

Meer informatie en aanmelden

Milieu

Eigen afweging mogelijk bij toepassing staalslakken

Milieu

Staatssecretaris Bertram (IenW) heeft bevestigd dat lokale overheden binnen landelijke kaders een eigen afwegingen kunnen maken bij het gebruik van staalslakken. Hierover was onduidelijkheid ontstaan naar aanleiding van een brief die het ministerie van IenW eind december verzond.

Lees meer

Openbare orde en veiligheid

10 principes voor cameratoezicht openbare ruimte

Openbare orde en veiligheid

Gemeenten en politie hebben 10 principes opgesteld voor cameratoezicht in de openbare ruimte. Bij deze vorm van cameratoezicht zijn meerdere publieke partijen betrokken: de gemeenteraad, burgemeester, politie en officier van justitie.

De principes verduidelijken hoe deze partijen binnen de wettelijke kaders samenwerken.De afspraken verduidelijken de rolverdeling bij handhaving van de openbare orde en bieden gemeenten en politie één gezamenlijk kader voor de inzet van toezicht en nieuwe technologie.

Lees meer en download de 10 principes

Risicobeheer

Ruime steun gemeenten voor het Risicobeheerfonds

Risicobeheer

Gemeenten die samen ruim 5,4 miljoen (30%) inwoners vertegenwoordigen, hebben de startverklaring voor het Risicobeheerfonds ondertekend of toegezegd dit te gaan doen. Door deze steun komt de oprichting steeds dichterbij. Tegelijkertijd gaat het fonds door met het verzamelen van de verklaringen.

Lees meer

Sociaal domein breed

Stappen zetten in proactieve dienstverlening

Sociaal domein breed

Inwoners die recht hebben op een uitkering, regeling of andere vorm van ondersteuning maken er niet altijd gebruik van. Door hen actief te benaderen kunnen gemeenten hun situatie verbeteren. In een ledenbrief gaat de VNG nader in op proactieve dienstverlening en wat het SZW-wetsvoorstel daarin mogelijk maakt.

Lees meer

Ook een Raadgever verschenen

De VNG publiceerde op 26 maart ook een nieuwe Raadgever (factsheet voor raadsleden) over proactieve dienstverlening, hierin gaan we uiteraard in op de rol van de gemeenteraad.

Bekijk de Raadgever Proactieve dienstverlening

Afspraken over stevige lokale teams

Sociaal domein breed

Lokale teams zijn een betrouwbare partner in wijk en dorp en zijn voor veel inwoners het eerste aanspreekpunt voor hulp en ondersteuning. Gemeenten, het rijk en uitvoeringspartners in de jeugdzorg hebben op 23 maart afspraken gemaakt om lokale teams in het sociaal domein te versterken. Met de ondertekening van het convenant 'Stevige lokale teams' zetten zij een stap naar meer eenduidige ondersteuning voor inwoners.

Lees meer

Uit de media: nieuws voor raadsleden.

Een selectie van het belangrijkste en meest opvallende nieuws in de rubriek 'Nieuws uit de media' van het VNG-forum Lokaal Bestuur & Democratie.

Bekijk het nieuws

Contact

Afmelden
Gegevens wijzigen

vng.nl

Dit bericht is verzonden door de VNG.

Lees onze proclaimer.

Bekijk online

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Nieuws politiekeambtdragers.nl week 14

Inhoudsopgave:

- Achter onze volksvertegenwoordigers. Voor onze democratie

Achter onze volksvertegenwoordigers. Voor onze democratie

Meer dan 8.500 raadsleden in 339 gemeenten zijn deze week aan hun werk begonnen. Juist in deze onrustige tijd nemen zij verantwoordelijkheid voor besluiten die iedereen direct raken – en dus voor onze democratie. Tegelijkertijd neemt de druk op lokale bestuurders toe. Agressie, bedreiging en intimidatie komen steeds vaker voor. Daar spreken het kabinet, gemeenten en verschillende beroeps- en belangenverenigingen zich gezamenlijk tegen uit.

Wij wensen u fijne Paasdagen toe!

U ontvangt deze e-mail omdat u zich heeft geabonneerd op berichten van politiekeambtsdragers.nl op het e-mailadres jmetz@ameland.nl.

Afmelden | Abonnement beheren

Provinsje Fryslân

07 APR 2026

Aan de raad van de gemeente Ameland
Postbus 22
9160 AA Hollum

Leeuwarden, 1 april 2026
Verzonden, **1 april 2026**

Ons kenmerk	:	02492707
Domein/ Team	:	Stafafdeling Bestuurszaken
Behandeld door	:	Provincie Fryslân / (058) 292 59 25 of provincie@fryslan.frl
Uw kenmerk	:	
Bijlage(n)	:	Begrotingscirculaire 2027
Onderwerp	:	Begrotingscirculaire 2027

Geachte gemeenteraad,

Ieder jaar informeren wij u middels een begrotingscirculaire over relevante en actuele onderwerpen waarop uw (meerjaren)begroting wordt beoordeeld vanuit onze wettelijke financiële toezichtstaak. Deze circulaire is een aanvulling op het Gemeenschappelijk financieel toezichtkader (GTK 2020). Het GTK 2020 is een gezamenlijk product van de 12 provincies. Hierin is de wijze vastgelegd waarop Gedeputeerde Staten invulling geven aan het financieel toezicht. Het GTK 2020 is ook te downloaden: https://www.fryslan.frl/toezicht-op-gemeentefinancien.

Het is voor u van belang, als primair verantwoordelijke voor de financiële positie van uw gemeente, u goed te laten informeren. Uw kaderstellende en controlerende taak brengen met zich mee dat u erop toeziet dat de begroting structureel en reëel in evenwicht is.

Aangezien de bijgevoegde "Begrotingscirculaire 2027" ook financieel technische onderwerpen bevat, wordt deze ook verzonden naar de financiële contactpersoon bij uw gemeente.

Bezoekadres:
Tweebaksmarkt 52
8911 KZ Leeuwarden

Postadres:
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

Telefoon: 058 - 292 59 25
E-mail: provincie@fryslan.frl
K.v.K. nummer: 01178978

BTW nummer: NL001032823B02
IBAN: NL86 RABO 0141 2384 61
BIC: RABONL2U

fryslan.frl

Wij wensen u veel succes bij de totstandkoming van de begroting 2027.

Namens het college van Gedeputeerde Staten,

mevr. N. Nijp
Stafhoofd Bestuurszaken

Begrotingscirculaire 2027

Aandachtspunten voor de

gemeentebegroting 2027

Foto: Provincie Fryslân (Hans van Kampen)

Inhoud

1. Inleiding 3
2. Actualiteiten 4
   2.1 Herijking gemeentefonds 4
   2.2 Jeugdzorg 4
   2.3 Coalitieakkoord 2026-2030 5
3. Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) 6
   3.1 Incidentele baten en lasten 6
   3.2 Stelpost onderuitputting 6
   3.3 (Kadernota) rechtmatigheid 7
   3.4 Verwonderpunten 8
4. Specifieke aandachtspunten 9
   4.1 Begrotingssaldo en structureel en reëel evenwicht (SRE) 9
      4.1.1 Herstel van het SRE in het meerjarenperspectief 9
      4.1.2 Presentatie 9
      4.1.3 Formeel evenwicht 10
   4.2 Inzet reserves 10
      4.2.1 Kapitaaldekkingsreserves 10
      4.2.2 Surplus algemene reserve 10
   4.3 Bezuinigingen 11
      4.3.1 Bezuinigingen bij verbonden partijen 12
   4.4 BCF-plafond 12
   4.5 Kapitaallasten 12
   4.6 Berekening kengetallen 13
   4.7 Toepassing onderhoudsvoorzieningen 13
   4.8 Aan te leveren stukken 14

1. Inleiding

Ieder jaar ontvangt u van ons de begrotingscirculaire met daarin de uitgangspunten voor de komende begroting. Hiermee informeren wij u over actuele onderwerpen en geven we u duidelijkheid over de manier waarop wij de komende begroting en meerjarenraming beoordelen. De informatie in deze circulaire is belangrijk voor het opstellen en het vaststellen van de begroting 2027 en meerjarenraming 2028-2030.

De gemeenteraad heeft de verantwoordelijkheid om de gemeente financieel gezond te houden. De financieel toezichthouder is er om gemeenten en gemeenschappelijke regelingen te helpen met het behouden van die gezonde financiële huishouding. Financieel toezicht is hierin een wezenlijk onderdeel van de "checks en balances" binnen het openbaar bestuur. De wettelijke basis voor het financieel toezicht ligt in artikel 203 van de Gemeentewet. Naast de Gemeentewet gebruiken wij onder andere het Gemeenschappelijk Financieel Toezichtkader (GTK 2020) en het Besluit begroting en verantwoording (BBV) als kaders voor het toezicht.

Op basis van de Gemeentewet moet de gemeenteraad een begroting vaststellen die structureel en reëel in evenwicht is. Dit betekent:

- Dat structurele lasten gedekt worden met structurele baten. Jaarlijks terugkerende taken moeten met de jaarlijks terugkerende opbrengsten kunnen worden bekostigd;
- Dat de lasten en baten reëel geraamd worden. Concreet houdt dit in dat er een goede inschatting wordt gemaakt van hoeveel taken zullen kosten, hoeveel opbrengsten binnen zullen komen en hoeveel eventueel bespaard kan worden met het nemen van maatregelen.

Bij het toezicht op de begroting 2027 en meerjarenraming 2028-2030 houden wij ons aan de geldende wet- en regelgeving en het GTK. Wij beoordelen de begroting op basis van het wettelijke criterium van structureel en reëel evenwicht. Dit betekent dat uw begroting 2027, of de meerjarenraming, uiterlijk in 2030, structureel en reëel moet sluiten. Daarnaast mag geen sprake zijn van een opschuivend perspectief.

Voor 1 januari 2027 krijgt iedere gemeente van ons een brief over de toezichtvorm voor 2027. Repressief (regulier) toezicht is standaard. Dit geldt als de begroting voldoet aan de eisen. Preventief toezicht is uitzondering. Dat geldt als de begroting en meerjarenraming niet structureel en reëel in evenwicht zijn.

Heeft u vragen over deze circulaire? Of over de vertaling hiervan in de begroting? Neem dan gerust contact op met de ambtelijk contactpersoon voor uw gemeente.

2. Actualiteiten

2.1 Herijking gemeentefonds

Vanaf 1 januari 2023 is het verdeelmodel van het gemeentefonds herzien, met als doel een stabiel verdeelmodel te hanteren dat zoveel mogelijk aansluit bij de kosten van de gemeenten. Een 'ingroeipad' zorgde ervoor dat de gevolgen van de herziening beperkt bleven tot maximaal € 37,50 per inwoner. Daarvoor kregen nadeelgemeenten een suppletie-uitkering, die de hoogte van de herverdeeleffecten beperkte. De bedragen voor 2027 en verder zijn afhankelijk van verdere besluitvorming.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft op 7 februari 2025 in een brief aan de Tweede Kamer aangekondigd dat nog een aantal vervolgonderzoeken uitgevoerd gaan worden (onder andere naar de stapeling van sociale problematiek i.c.m. de centrumfunctie en overige eigen middelen). In relatie hiertoe is op 3 februari 2026 een adviesaanvraag naar de Raad voor Openbaar Bestuur (ROB) gestuurd, met het verzoek een advies uit te brengen over de aanpassing van de definities van de maatstaven 'Niet-westerse migranten' en 'Huishoudens laag inkomen met drempel', de nieuwe verdeling van de clusters 'Wet maatschappelijke Ondersteuning (Wmo)' en 'Jeugd' en de verevening van de omvang van het bedrag van de overige eigen middelen (OEM) en de OZB. Ingezet is op een reactie van de ROB medio maart 2026.

Vanaf 2027 zal vervolgens een nieuwe stap worden gezet in het ingroeipad. De aanpassingen in het model per 1 januari 2027 worden in het voorjaar van 2026 met de Tweede Kamer gedeeld. De verwerking hiervan zal vervolgens plaatsvinden in de meicirculaire 2026. De bedragen in de meicirculaire 2026 zijn dan ook leidend voor de verwerking in de gemeentelijke begrotingen 2027 en meerjarenraming 2028-2030.

2.2 Jeugdzorg

In de Voorjaarnota 2025 heeft het Rijk twee aanvullende maatregelen op de Hervormingsagenda aangekondigd; het sturen op het verkorten van de trajectduur (€68 miljoen) en het invoeren van een eigen bijdrage in de jeugdzorg (€260 miljoen). In het gemeentefonds is vanaf 2028 een financieel voorschot genomen op deze maatregelen. In onze aanvulling op de begrotingscirculaire voor de begroting 2026-2029 hebben we toegestaan dat gemeenten een stelpost opnamen voor deze twee maatregelen, omdat het voldoende aannemelijk is dat de verantwoordelijkheid voor de realisatie van deze maatregelen bij het Rijk ligt. In de begroting 2027-2030 is het wederom toegestaan om deze stelposten op te nemen.

Verder is in de Voorjaarsnota 2025 de besparingsopgave van de Hervormingsagenda geïndexeerd waardoor een hogere besparing (van € 507 miljoen) wordt verondersteld. Wij staan geen algemene stelpost toe voor de besparingen uit de Hervormingsagenda of de indexatie hiervan. Als uw gemeente voordelen wil opnemen uit de maatregelen uit de Hervormingsagenda dient u deze, net zoals alle bezuinigingen in uw begroting, concreet in te vullen. Dit betekent een concrete vertaling van de maatregelen naar de situatie van uw gemeente en een daarbij behorende financiële vertaling. Het nemen van het aandeel van uw gemeente in het landelijke besparingspotentieel is dus niet concreet genoeg.

Op basis van de uitspraak van de onafhankelijke commissie Van Ark hebben gemeenten via het gemeentefonds extra middelen voor de jaren 2026 en 2027 en met terugwerkende kracht voor de jaren 2023 en 2024 ontvangen. De commissie Van Ark zal begin 2027 een uitspraak doen voor de jaren vanaf 2028. Het is niet toegestaan om vooruit te lopen op deze uitspraak. Indien de gemeente hiervoor een stelpost opneemt in haar begroting, dan wordt deze door ons gecorrigeerd.

De richtlijnen voor jeugd zoals hierboven beschreven zijn gebaseerd op de meest actuele informatie en besluitvorming van het Rijk. Mochten besluiten van het nieuwe kabinet, bijvoorbeeld in de Voorjaarsnota, hier verandering in brengen dan zullen we u zo spoedig mogelijk informeren over de aangepaste kaders.

2.3 Coalitieakkoord 2026-2030

Op 30 januari 2026 is het coalitieakkoord 2026 – 2030 'Aan de slag' gepresenteerd. Dit akkoord schetst de gezamenlijke koers van de coalitiepartijen voor de komende bestuursperiode met hierin de belangrijkste beleidsafspraken op sociaal, economisch en maatschappelijk terrein. Het coalitieakkoord 2026–2030 vormt de basis voor het regeringsbeleid en de samenwerking tussen de coalitiepartners.

In dit akkoord is in beperkte mate beleid benoemd dat een direct effect heeft op gemeenten. Wel is het mogelijk dat indirecte effecten optreden met impact op de gemeenten die mogelijk niet direct vermeld staan in het coalitieakkoord. Voor gemeenten is het van belang dat dit akkoord op zichzelf geen invloed heeft op de invulling van de komende begroting. De meicirculaire 2026 is hierin leidend. Het (voorgenomen) beleid dat hierin door het kabinet is opgenomen, dient te worden verwerkt in de gemeentelijke begroting.

Foto: Harrie Dijkstra

3. Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV)

3.1 Incidentele baten en lasten

Eind 2025 heeft de commissie BBV een nieuwe notitie structurele en incidentele baten en lasten uitgebracht, waarmee een aantal passages in deze notitie zijn verduidelijkt. In de notitie is de paragraaf over structurele inzet van de reserves aangescherpt. Daarbij is ook expliciet opgenomen dat structurele egalisatie via de reserves niet mogelijk is. De commissie gaat ook in op het opnemen van stelposten voor onderuitputting (zie hiervoor onderdeel 3.2).

Structurele baten en lasten zijn de regel, incidentele posten zijn de uitzondering. Bij het aanmerken van incidentele posten is het belangrijk om consistent te handelen. Een incidentele post behoort een 'aard van tijdigheid c.q. eindig doel' te hebben, een duidelijke einddatum te kennen en qua omvang te voldoen aan de door uw raad vastgestelde grens van materiële beïnvloeding. De materialiteit waarbij een post als incidenteel aangemerkt kan worden bepaald de gemeenteraad zelf. De aard van de raming is leidend voor de bepaling of een post als incidenteel kan worden aangemerkt. Naast deze hoofdregels geeft de commissie BBV in de notitie ook posten met een specifieke handelswijze en voorbeelden die kunnen ondersteunen bij het aanmerken van incidentele posten. Of een post als incidenteel kan worden aangemerkt ligt echter vaak aan de specifieke situatie. Mocht u vragen hebben over specifieke incidentele baten of lasten neem dan contact op met uw ambtelijk contactpersoon.

Alle incidentele baten en lasten, inclusief de incidentele reservemutaties, dienen op het overzicht van incidentele baten en lasten opgenomen te worden. Voor elke post op het overzicht dient u ook een toelichting te geven. Deze toelichting is essentieel voor de beoordeling van de posten en, conform de stellige uitspraak van de commissie BBV, verplicht. Belangrijk is dat op basis van de toelichting duidelijk is waarom posten als incidenteel worden aangemerkt. De aard, einddatum en materialiteit zijn hierbij van belang.

3.2 Stelpost onderuitputting

Middels de motie De Vries, Van Eijk, Sneller en Wingelaar is in 2025 een oproep gedaan aan het kabinet om onderuitputting bij gemeenten toe te staan. Op 10 december 2025 heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) gereageerd op deze motie middels een kamerbrief. In deze brief geeft hij aan dat een algemene stelpost onderuitputting niet past binnen de uitgangspunten van het realistisch ramen en daarom niet is toegestaan. Wel is het volgens de minister mogelijk om specifieke stelposten voor onderuitputting te ramen wanneer deze nauwkeurig te ramen zijn, goed onderbouwd zijn en aansluiten bij reële verwachtingen. De minister onderschrijft dat het aan de toezichthouder is om te beoordelen of de stelposten voldoende realistisch zijn. Daarnaast bestaat de mogelijkheid om de onderuitputting bij realisatie toe te voegen aan de reserves en in volgende jaren, onder voorwaarden, in te zetten als structureel dekkingsmiddel.

De minister heeft verder de commissie BBV gevraagd om te verduidelijken wat wel en niet mogelijk is op het vlak van onderuitputting. Hiertoe heeft de commissie BBV eind 2025 de notitie structurele en incidentele baten en lasten geactualiseerd (zie hiervoor onderdeel 3.1). De nieuwe notitie sluit aan bij de kamerbrief. Ook de commissie geeft aan dat een algemene stelpost niet wordt toegestaan, dat specifieke stelposten kunnen passen binnen een realistische begroting. Net als de minister stelt ook de commissie BBV dat de toezichthouder beslist of een stelpost realistisch is.

Op dit moment werken de twaalf provincies aan een kader voor het toetsen van specifieke stelposten voor onderuitputting. Daarin zullen de aansluiting op eerdere realisaties, aansluiting op (nieuw) beleid en vragen over het aanpassen van (investerings)plannen onder andere terugkomen. Naar verwachting zullen deze kaders voor de zomer formeel worden vastgesteld in de twaalf colleges van Gedeputeerde Staten. Bij de beoordeling van de begroting 2027 zullen deze kaders worden toegepast. We zullen u de komende maanden op de hoogte houden van de voortgang en de definitieve kaders zo spoedig mogelijk met u delen. Als uw gemeente overweegt een stelpost voor onderuitputting op te nemen in de begroting 2027 vragen we u deze tijdig af te stemmen met de ambtelijk contactpersoon van uw gemeente.

Foto: Harrie Dijkstra

3.3 (Kadernota) rechtmatigheid

In september 2025 is de Kadernota rechtmatigheid 2025 van de commissie BBV gepubliceerd. De commissie BBV geeft via deze kadernota rechtmatigheid haar visie over de invulling van het begrip rechtmatigheid in de rechtmatigheidsverantwoording van de decentrale overheden conform artikel 75, lid 2 van het BBV.

Een belangrijke wijziging voor gemeenten betreft de maximale tolerantie van de rechtmatigheidsverantwoording. De grens waarboven afwijkingen in de rechtmatigheidsverantwoording moeten worden opgenomen wordt door de raad bepaald en bedraagt in deze nieuwe kadernota maximaal 2% van de totale lasten, exclusief toevoegingen aan de reserves. Onder afwijkingen wordt verstaan fouten (dus het niet naleven van wet- en regelgeving) en afzonderlijke posten waarover bij het college onduidelijkheid bestaat over de rechtmatigheid. Het percentage van maximaal 2% geldt voor fouten en onduidelijkheden opgeteld. Blijft het totaal van de fouten en de onduidelijkheden onder de verantwoordingsgrens, dan worden geen afwijkingen opgenomen in de rechtmatigheidsverantwoording.

Deze wijziging kan ook gevolgen hebben voor de lokale verordeningen. Het is van belang dat gemeenten controleren of hun lokale regelgeving niet strijdig is met hetgeen in deze Kadernota rechtmatigheid 2025 staat beschreven.

3.4 Verwonderpunten

In december 2025 heeft de commissie BBV het definitieve advies met wijzigingsvoorstellen voor het BBV (de zogenoemde 'verwonderpunten') aangeboden aan de minister van BZK. Met dit advies wil de commissie een bijdrage leveren aan vereenvoudiging van het BBV en meer toegankelijke informatie in de begroting en jaarstukken.

In dit advies worden verschillende aanpassingen in de verslaggevingsregels voorgesteld. Het bevat adviezen van de commissie BBV die nog niet zijn verankerd in een notitie of in een stellige uitspraak. Daarom is het niet toegestaan om in uw begroting 2027 vooruit te lopen op de opgenomen adviezen en voorgestelde wetswijzigingen, en uw begroting hierop aan te passen. Het BBV, tezamen met de gepubliceerde notities van de commissie BBV, blijft leidend voor de inhoud van uw begroting.

4. Specifieke aandachtspunten

4.1 Begrotingssaldo en structureel en reëel evenwicht (SRE)

De gemeenteraad is verantwoordelijk voor het structureel en reëel evenwicht (SRE) in de begroting. De toezichthouder toetst de begroting aan het criterium van structureel en reëel evenwicht. Structureel evenwicht houdt in dat structurele lasten gedekt worden met structurele baten. Een reëel evenwicht houdt in dat de ramingen realistisch zijn. In de regel toetsen wij of uw begrotingsjaar structureel en reëel in evenwicht is.

4.1.1 Herstel van het SRE in het meerjarenperspectief

Wanneer uw begroting niet structureel in evenwicht is, kan uw gemeente toch onder repressief toezicht komen te vallen als aannemelijk wordt gemaakt dat het evenwicht in het laatste jaar van de meerjarenraming wordt hersteld. Bij de begroting 2027 betekent dit dat u op zijn laatst uw begroting in 2030 in evenwicht brengt. Er mag geen sprake zijn van een opschuivend meerjarenperspectief. Dit houdt in dat als u in de begroting 2026-2029 uw evenwicht in 2029 heeft hersteld dat u nu zowel 2029 als 2030 structureel en reëel sluitend moet hebben.

Ramingen die verder in de toekomst liggen zijn vaak minder 'hard'. Om over het SRE te kunnen oordelen letten we op een paar specifieke meerjarige aandachtspunten. Zo kijken we onder andere of de correcte loon- en prijsstijgingen meerjarig verwerkt zijn, of u rekening houdt met volumegroei (met name in het sociaal domein), of u al uw beleid en investeringen correct verwerkt heeft en of bezuinigingen in het meerjarenperspectief voldoende zijn onderbouwd.

Als uw gemeente (mogelijk) het evenwicht pas in het meerjarenperspectief herstelt, raden we u aan om in een vroeg stadium in gesprek te gaan met uw ambtelijk contactpersoon om te kijken welke aandachtspunten er voor uw gemeente zijn.

4.1.2 Presentatie

Voor het inzicht van de gemeenteraad en toezichthouder is een goede presentatie van de structurele begrotingspositie noodzakelijk. In het kader van transparantie is het belangrijk dat het structurele begrotingssaldo onderdeel uitmaakt van het raadsvoorstel en de aanbiedingsbrief of inleiding van de begroting. Het structureel begrotingssaldo dient voor zowel het betreffende begrotingsjaar als voor de meerjarenraming, inzichtelijk gepresenteerd te worden. Daarbij presenteert u de lasten en baten apart. Wij adviseren u het structureel begrotingssaldo op deze wijze in het raadsvoorstel en in de inleiding van de begroting op te nemen:

Structureel begrotingssaldo (bedragen x €1.000)	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Lasten exclusief mutaties reserves	-450	-575	-600	-750
Baten exclusief mutaties reserves	500	550	600	650
Geraamd saldo van baten en lasten	**50**	**-25**	**0**	**-100**
Toevoegingen reserves	-200	-200	-400	-200
Onttrekkingen reserves	300	225	300	300
Geraamd resultaat	**150**	**0**	**-100**	**0**
Incidentele lasten (excl. reservestortingen)	150	150	200	100
Incidentele baten (excl. reserveonttrekkingen)	0	-50	0	-150
Incidentele toevoegingen reserves	50	50	100	100
Incidentele onttrekkingen reserves	-150	-150	-50	-250
Saldo van incidentele baten en lasten	**50**	**0**	**250**	**-200**
Structureel begrotingssaldo	**200**	**0**	**150**	**-200**

4.1.3 Formeel evenwicht

Naast het structureel en reëel evenwicht dient u de begroting ook formeel te sluiten. Dit houdt in dat alle lasten gedekt zijn door baten. In uw begroting kunt u een tekort tonen op een of meerdere jaren. Indien uw gemeente een begrotingstekort heeft dient u in het raadsbesluit op te nemen hoe het tekort in het begrotingsjaar wordt gedekt, bijvoorbeeld door een onttrekking aan de algemene reserve (conform het GTK, paragraaf 7.11). Hiermee besluit de gemeenteraad expliciet over een tekort in de voorliggende begroting en de bijhorende dekking.

4.2 Inzet reserves

Alle mutaties in de reserves zijn in principe incidenteel van aard. Dit geldt dus eveneens voor egalisatiereserves of reserves waarmee wordt gestreefd naar een 'gesloten systeem'. Er zijn slechts twee uitzonderingen op deze algemene regel.

4.2.1 Kapitaaldekkingsreserves

Ten eerste geldt dat voor de bestemmingsreserves die specifiek zijn gevormd voor de dekking van kapitaallasten. Door de onttrekkingen aan bestemmingsreserves dekking kapitaallasten apart te benoemen (en op te nemen in het overzicht van structurele reservemutaties) wordt duidelijk dat het hier om structurele lasten gaat. De looptijd van de ingestelde reserve is gelijk aan de afschrijvingstermijn van de geactiveerde investering. Hierdoor hebben zowel de kapitaallasten als de onttrekking aan de reserve geen invloed op het structurele begrotingssaldo.

4.2.2 Surplus algemene reserve

De tweede uitzondering op de regel betreft de inzet van het surplus van het 'vrij aanwendbare deel' van de algemene reserve. Deze optie is beschikbaar sinds 1 januari 2024 en is ook opgenomen in de notitie 'Structurele en incidentele baten en lasten 2025' van de commissie BBV. Het surplus van de algemene reserve is dat deel dat niet nodig is voor het afdekken van de geïnventariseerde risico's. Van dit vrij besteedbare deel van de algemene reserve kan een gemeente jaarlijks maximaal 10% inzetten voor het dekken van structurele lasten. Hiervoor gelden echter wel drie voorwaarden:

- Ten eerste dient de gemeente voldoende weerstandscapaciteit te behouden om de gekwantificeerde risico's af te dekken (de weerstandsratio moet minimaal 1,0 bedragen). De berekening van de weerstandsratio dient te zijn gebaseerd op een adequate en actuele risico-inventarisatie.
- Ten tweede moet de solvabiliteit groter of gelijk aan 20% zijn in het jaar van inzet.
- De structurele onttrekkingen aan de algemene reserve moeten worden opgenomen op het overzicht van structurele reservemutaties.

Voordat u het surplus van de algemene reserve inzet vragen wij u deze af te stemmen met uw toezichthouder. Indien u gebruik maakt van deze structurele inzet van de vrij aanwendbare algemene reserve zullen wij jaarlijks toetsen of nog aan de gestelde voorwaarden wordt voldaan. Dit geldt ook voor de meerjarenraming. In het geval dat uw gemeente in de loop van de meerjarenraming niet meer voldoet aan de voorwaarden, zal hier een negatieve bijstelling op het begrotingssaldo kunnen plaatsvinden, met mogelijke gevolgen voor het structureel en reëel evenwicht in de (meerjaren)begroting.

Tevens moet niet uit het oog worden verloren dat de (structurele) inzet van een deel van de algemene reserve per definitie toch van tijdelijke aard is, omdat het surplus op enig moment zal worden uitgeput. In dat geval dienen alternatieve structurele dekkingsmiddelen te worden aangewezen. De gemeente dient zich hiervan bewust te zijn en hierop te anticiperen.

In het huidige GTK bestaat een derde optie voor structurele reserve inzet. Dit betreft de optie om een structurele dekkingsreserve te vormen voor een specifiek beleidsdoel. Het is daarmee mogelijk om, bij een weerstandsratio van 1,0 en solvabiliteit van 20%, een deel van het surplus van de algemene reserve in een dekkingsreserve te storten. Deze dekkingsreserve kan vervolgens voor maximaal 4 jaar worden ingezet voor een specifiek beleidsdoel.

De twaalf provincies werken op het moment aan een aanpassing van het GTK Hierin zullen alle opties worden opgenomen. Naar verwachting zal het vernieuwde GTK in de eerste helft van 2026 door de colleges van Gedeputeerde Staten worden vastgesteld. Het vernieuwde GTK zal daarmee bij de beoordeling van de begroting 2027 van kracht zijn.

4.3 Bezuinigingen

Veel gemeenten maken hun begroting en meerjarenraming sluitend met bezuinigingsmaatregelen en/of taakstellingen. Om uw financiële positie te bepalen worden alle in de begroting opgenomen bezuinigingsmaatregelen en taakstellingen getoetst op hardheid en haalbaarheid (m.a.w. op realiteit). Ook wordt beoordeeld of ze binnen de termijn van de raming gerealiseerd kunnen worden. Hiermee beoordelen wij de realiteit van de gepresenteerde begrotingssaldi.

Voor een positief oordeel van de opgenomen bezuinigingsmaatregelen is het noodzakelijk dat:

- De ramingen van de bezuinigingsmaatregel(en) reëel en cijfermatig zijn onderbouwd;
- Daarbij zullen de te treffen bezuinigingsmaatregelen concreet op programmaniveau moeten worden ingevuld;
- Het proces dat bij het concretiseren van de maatregelen gevolg gaat worden, vastligt;
- De raad een uitspraak doet over de invulling van deze maatregelen.

Ervaringen opgedaan met eerdere bezuinigingsoperaties kunnen in ons oordeel meewegen.

Als een bezuinigingsmaatregel niet aan deze voorwaarden voldoet, zal het bedrag dat met de maatregel gepaard gaat negatief worden gecorrigeerd op uw begrotingssaldo. Deze correctie kan tot gevolg hebben dat er sprake blijkt van een structureel begrotingstekort met preventief toezicht als gevolg. Bij een positieve beoordeling heeft de maatregel geen effect op uw begrotingssaldo.

Wij adviseren u de voortgang van de opgenomen bezuinigingen te monitoren in een aparte paragraaf in uw P&C documenten. Dit versterkt eveneens het inzicht voor uw raad waardoor u beter in staat bent uw controlerende taak uit te voeren.

4.3.1 Bezuinigingen bij verbonden partijen

De begroting van een gemeenschappelijke regeling (GR) is leidend voor het financieel toezicht. Deze is vastgesteld door het algemeen bestuur van de GR. Dit betekent dat u alleen taakstellingen voor de GR mag opnemen in uw begroting of meerjarenraming als het algemeen bestuur van deze GR over deze taakstellingen een besluit heeft genomen. Een voorgenomen korting of lagere bijdrage aan een GR wordt (wanneer deze niet in de begroting van de GR is opgenomen) door de toezichthouder niet geaccepteerd en wordt daarom gecorrigeerd op de gepresenteerde begrotingssaldi.

Foto: Provincie Fryslân

4.4 BCF-plafond

Met ingang van het begrotingsjaar 2019 is de wijze van verwerking van de ruimte onder het plafond van het btw-compensatiefonds (BCF) in de raming van de algemene uitkering in de circulaires gewijzigd. Het ministerie van BZK heeft daarom in afstemming met de VNG en de provinciale toezichthouders een advies opgesteld. Hierin staat op welke wijze gemeenten de ruimte onder het plafond van het BCF kunnen opnemen als verwachte baat in hun begroting. Gezien de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de ruimte onder het BCF-plafond mag u maximaal de meest recente gerealiseerde ruimte onder het plafond ramen in uw begroting en meerjarenraming. Voor de begroting 2027 dient u de raming te baseren op de definitieve afrekening van de ruimte onder het plafond in 2025 die in de meicirculaire 2026 wordt gepubliceerd. Wij wijzen u erop dat dit kan betekenen dat u de betreffende ramingen in alle begrotingsjaren moet bijstellen.

4.5 Kapitaallasten

De afgelopen jaren zien we in veel gemeentelijke jaarrekeningen dat onderuitputting van kapitaallasten wordt gerapporteerd. Dit wordt veroorzaakt doordat de geplande investeringen niet tijdig kunnen worden gerealiseerd. Als toezichthouder adviseren we om in de begroting zeer kritisch te kijken naar de realiteit van de investeringsplanning en de bijhorende ambities. In de huidige marktomstandigheden waarbij krapte van personeel aan de orde van de dag is, dient te worden overwogen welke (grote) projecten in het begrotingsjaar kunnen worden gerealiseerd. En

gebaseerd op ervaringen van de afgelopen jaren een realistische planning op te nemen door de projecten te spreiden over de komende jaren. Investeringen waar de gemeenteraad over heeft besloten dienen volledig verwerkt te zijn in de begroting en meerjarenraming (conform uw eigen verordeningen). Van de hieruit voortvloeiende kapitaallasten dienen zowel rente- als de afschrijvingslasten over de gehele looptijd te worden geraamd.

In onderdeel 3.2 van deze circulaire wordt ingegaan op het onder voorwaarden toestaan van een stelpost onderuitputting. Wel is het van belang om te weten dat het opnemen van deze stelpost een gemeente niet van haar verplichting ontslaat om een realistische investeringsplanning op te nemen in haar begroting. Dit is en blijft de basis van een reële begroting.

4.6 Berekening kengetallen

In de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing neemt u conform artikel 11 BBV de zes verplichte kengetallen op. De berekening van deze kengetallen is bepaald in de Regeling vaststelling wijze waarop kengetallen worden vastgesteld en opgenomen in begroting en jaarverslag provincies en gemeenten. De bepaling van uw eigen kengetallen dient op deze wijze te worden berekend.

We toetsen onder andere uw solvabiliteit om te kijken of u voldoet aan de gestelde voorwaarden voor eventuele inzet van het surplus van uw algemene reserve. Indien er een verschil ontstaat tussen de berekening van een gemeente en de berekening van de toezichthouder, is de berekening van de toezichthouder leidend voor de beoordeling.

4.7 Toepassing onderhoudsvoorzieningen

De jaarlijkse lasten voor het groot onderhoud aan kapitaalgoederen (zoals wegen, bruggen, riolering, water, openbaar groen, gemeentelijke gebouwen etc.) kunnen rechtstreeks in de begroting worden verantwoord, maar er kan ook gekozen worden voor het egaliseren van de kosten van het groot onderhoud met onderhoudsvoorzieningen. Hiervoor gelden echter wel strikte voorwaarden. Deze voorwaarden zijn terug te vinden in hoofdstuk 7 van de notitie Materiële vaste activa van de commissie BBV.

Ten eerste dient uw gemeente te beschikken over een actueel, door de raad vastgesteld beheerplan voor het betreffende type kapitaalgoederen. Onder 'actueel' wordt een beheerplan verstaan van maximaal vijf jaar oud ten opzichte van het verslagleggingsjaar. Voor de begroting 2027 betekent dit dus dat het geldende beheerplan op zijn vroegst in 2022 is vastgesteld. Bovendien geldt de verplichting dat het beheerplan tussentijds wordt bijgesteld, als het in belangrijke mate niet meer aansluit bij de actuele situatie van het onderhoud. Van de maximale termijn van vijf jaar kan alleen gemotiveerd worden afgeweken en die motivatie wordt opgenomen in de paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen' van de begroting en de jaarstukken. In de motivatie moet tevens worden aangegeven welke maatregelen er worden genomen om achterstallig onderhoud te voorkomen. Uw accountant toetst of uw beheerplan voldoet aan de voorwaarden om hiervoor een onderhoudsvoorziening te vormen.

Ten tweede dient de onderhoudsvoorziening te worden gevoed met jaarlijkse toevoegingen van gelijke omvang. De hoogte van die jaarlijks gelijkblijvende toevoeging is gebaseerd op het geldende beheerplan en dient voldoende te zijn om de onderhoudsvoorziening gedurende de gehele looptijd op peil te houden. Een 'negatieve' onderhoudsvoorziening is immers niet toegestaan. Indien blijkt dat de jaarlijkse storting te laag is om dit doel te realiseren, dient de raad te besluiten tot het verhogen van de jaarlijks gelijkblijvende storting in de voorziening, zodat de voorziening over de gehele looptijd weer toereikend is voor het bekostigen van de uitvoering van het groot onderhoud. Het is niet toegestaan om op begrotingsbasis de onderhoudsvoorziening aan te vullen met een éénmalige extra storting, omdat dit niet past bij

het doel van egalisatievoorzieningen, namelijk het egaliseren van lasten in de exploitatie. Evenmin is het acceptabel om de voorziening te voeden met een jaarlijks oplopende storting (het zogenaamde 'ingroeimodel').

In de praktijk komt het voor dat gemeenten onderhoudsvoorzieningen vrij moeten laten vallen, omdat de accountant constateert dat het onderliggende beheerplan niet aan alle eisen voldoet. Het gebruik van een egalisatiereserve (of 'onderhoudsreserve') voor het egaliseren van onderhoudskosten is echter per definitie geen structureel dekkingsmiddel. De nieuwe notitie structurele en incidentele baten en lasten van de commissie BBV bekrachtigt ook nogmaals dat structurele egalisatie via de reserves niet mogelijk is. Dat betekent dat het gebruik van een onderhoudsreserve ter dekking van uw onderhoudslasten invloed zal hebben op uw structureel begrotingssaldo, omdat u incidentele middelen uit een reserve gebruikt om structurele lasten te dekken. We vragen u om hier alert op te zijn.

4.8 Aan te leveren stukken

Nadat de gemeenteraad financiële documenten heeft vastgesteld, is de gemeente verplicht de toezichthouder hiervan op de hoogte te stellen en de bijhorende documentatie toe te sturen. In het GTK is opgenomen welke documenten aan de toezichthouder dienen te worden verstrekt, en binnen welke termijn. Onderstaande tabel is opgenomen in het GTK Gemeenten 2020. Hierin is schematisch weergegeven welke documenten het betreft.

Aan te leveren stukken	De stukken bevatten minimaal	Termijn
(Financiële) verordeningen	- Uitgangspunten en regels voor het financiële beleid en beheer - Getekend raadsbesluit	Maximaal twee weken na besluitvorming
Begroting en meerjarenraming	- Beleidsbegroting - Financiële begroting - Meerjarenraming - Gelijktijdig met de begroting vastgestelde begrotingswijzigingen - Aangenomen moties en amendementen - Getekend raadsbesluit (incl. voorstel)	Maximaal twee weken na besluitvorming en vóór 15 november in het jaar voorafgaand aan het betreffende begrotingsjaar.
Jaarstukken	- Jaarverslag - Jaarrekening - Controleverklaring - Accountantsverslag - Aangenomen moties en amendementen - Getekend raadsbesluit	Maximaal twee weken na besluitvorming en vóór 15 juli in het jaar volgend op het jaar waar de jaarrekening betrekking op heeft.
Alle begrotingswijzigingen	- Raadsvoorstel met bijlagen - Aangenomen moties en amendementen - Getekend raadsbesluit	Maximaal twee weken na besluitvorming

Aan de leden

Datum
7 april 2026

Ons kenmerk
U202600184
Lbr. 26/009

Telefoon
070-373 83 93

Bijlage(n)
4

Onderwerp
Nieuwe Modelhuisvestingsverordening en Wet versterking regie volkshuisvesting

Geachte leden van college en gemeenteraad,

De Huisvestingswet vormt een belangrijk fundament voor het gemeentelijke volkshuisvestingsbeleid. Op basis van deze wet mag u regels stellen over onder andere de woonruimteverdeling en de samenstelling van de woonruimtevoorraad. Dit gebeurt via een Huisvestingsverordening of een beperktere Urgentieverordening.

Naar verwachting treedt op 1 juli 2026 de Wet versterking regie volkshuisvesting in werking, onder voorbehoud van besluitvorming in de Eerste Kamer. Daarmee wijzigen ook onderdelen van de Huisvestingswet. De VNG heeft van dit moment gebruikgemaakt om de modelverordening te herschrijven en een Handreiking Huisvestingsverordening op te stellen. De VNG adviseert gemeenten om nu al een start te maken met de voorbereidingen voor een huisvestings- of urgentieverordening.

In deze ledenbrief informeren wij u over aankomende wijzigingen en instrumenten die u al kunt inzetten. Dit gaat over:

- Woonruimteverdeling
- Woonruimtevoorraadbeheer
- Opkoopbescherming en toeristische verhuur

U ontvangt tevens de Modelhuisvestingsverordening en de Handreiking (bijlagen 1 t/m 4), zodat u kunt starten met het opstellen of actualiseren van de gemeentelijke Huisvestingsverordening of Urgentieverordening.

Woonruimteverdeling

Bij de verdeling van sociale huurwoningen en betaalbare huur- en koopwoningen is het uitgangspunt de vrijheid van vestiging. Als er woningschaarste is en bepaalde groepen woningzoekenden voorrang moeten krijgen, kan dit recht worden beperkt bij wet en verordening.

Voor gemeenten is een Huisvestingsverordening (of uitsluitend een Urgentieverordening) een belangrijk sturingsinstrument om hiervoor regels te kunnen stellen. Dit kan betrekking hebben op onder meer

- de wijze van toewijzing
- voorrang voor bepaalde doelgroepen of lokale woningzoekenden
- de toewijzing van woonwagenstandplaatsen

De Wet versterking regie volkshuisvesting voegt daarnaast een verplicht onderdeel toe: het huisvesten van wettelijk bepaalde urgent woningzoekenden. Elke gemeente moet hierover regels opnemen in een regionaal afgestemde verordening. Dit gaat onder andere over het aandeel wettelijke urgente woningzoekenden dat een gemeente binnen de woningmarktregio moet huisvesten (de fair share). Ook kan de gemeente eigen lokale urgentiecategorieën vastleggen. In de praktijk werken gemeenten hierbij samen met woningcorporaties. De verplichting om een verordening vast te stellen treedt in werking na een door de minister van VRO te bepalen overgangstermijn.

Woonruimtevoorraadbeheer

Dit onderdeel van de Huisvestingsverordening is optioneel. Gemeenten mogen op grond van de Huisvestingswet regels stellen over het splitsen, verkameren, samenvoegen en onttrekken van woonruimte. Dit wordt met name toegepast door gemeenten met grote tekorten aan specifieke categorieën woonruimten of leefbaarheidsproblemen. De gemeente moet het gebruik van deze instrumenten onderbouwen op basis van onderzoek naar schaarste of leefbaarheid. Een zorgvuldige afweging is noodzakelijk tussen het beschermen van de woningvoorraad en het beter benutten daarvan.

Opkoopbescherming en toeristische verhuur

Gemeenten kunnen voorwaarden stellen aan het opkopen en verhuren van woningen. Dit relatief nieuwe instrument wordt vaak ingezet om koopstarters een betere positie op de koopmarkt te geven door te voorkomen dat te veel woningen worden opgekocht voor verhuur.

Gemeenten met een relatief grote toeristische sector mogen maatregelen treffen om de verhuur van woonruimten aan toeristen te beperken, zoals

- een registratieplicht
- een maximale verhuurperiode
- een vergunningplicht

Ook voor deze instrumenten geldt dat de noodzaak moet worden onderbouwd door de gemeente en onderdeel is van de besluitvorming rondom een huisvestingsverordening.

Wat betekent dit voor de ambtelijke organisatie
Elke gemeente moet op termijn beschikken over een regionaal afgestemde verordening waarin de wettelijke urgentieregeling is vastgelegd. De modelverordening biedt handvatten om dit juridisch zorgvuldig te regelen.

Dit vraagt om voldoende uitvoeringscapaciteit, onder andere om urgenties te beoordelen en bezwaar en beroep af te handelen. In veel gemeenten hebben woningcorporaties nu al een rol bij de huisvesting van urgente woningzoekenden en bij de beoordeling van aanvragen. De VNG adviseert gemeenten daarom om met corporaties afspraken te maken over de uitvoering. Dit geldt vanzelfsprekend ook voor de regiogemeenten.

Omdat deze wettelijke taak nieuw is, worden gemeenten hiervoor gecompenseerd via een aanpassing van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds. De overige onderdelen van de Huisvestingswet blijven optioneel. Als de gemeente ervoor kiest deze onderdelen toe te passen, dan is vaak extra of andersoortige uitvoeringscapaciteit nodig. De regels die de gemeente vastlegt moeten immers ingevoerd, uitgevoerd en gehandhaafd kunnen worden.

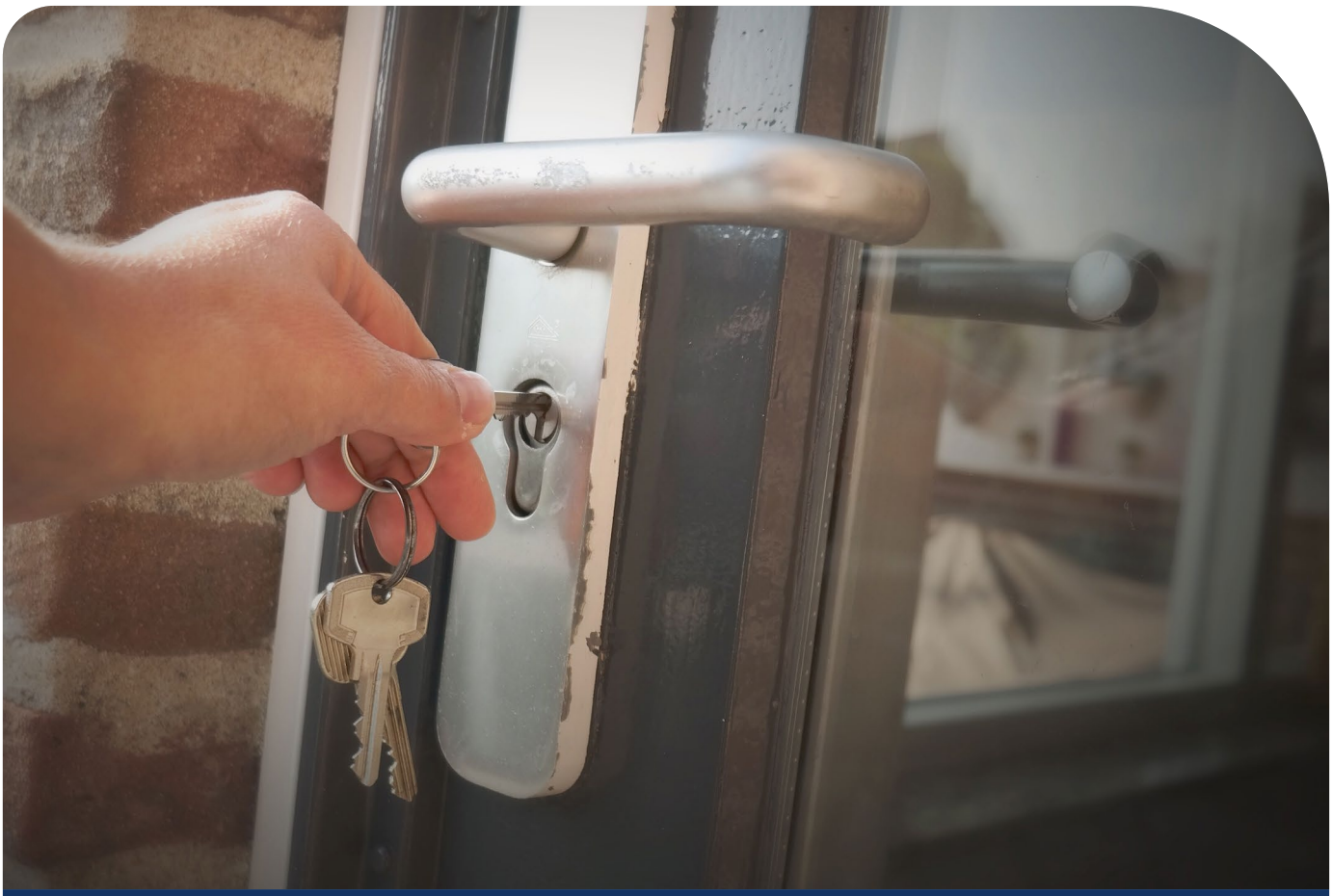
Vragen
Neem contact op via info@vng.nl of 070 3738393. De modelverordening zal opgenomen worden in de Kennisbank Decentrale Regelgeving van Sdu. Meer informatie over de Wet versterking regie volkshuisvesting staat op de website van de rijksoverheid.

Bijlagen
1. Handreiking Huisvestingsverordening
2. Modelhuisvestingsverordening 2026
3. Toelichting modelhuisvestingsverordening 2026
4. Implementatiehandleiding modelhuisvestingsverordening 2026

Met vriendelijke groet,
Vereniging van Nederlandse Gemeenten

dr. mr. L.K. Geluk
Algemeen directeur

Huisvestingsverordening

Handreiking

Colofon
maart 2026

Opdrachtgever(s)
VNG

Auteurs
Pim Tiggeloven (Companen)
Bram Klouwen (Companen)

Inhoud

1	**Inleiding**	**4**
1.1	Waarom een handreiking?	4
2	**Achtergronden bij de huisvestingsverordening**	**5**
2.1	Instrument van de Huisvestingswet	5
2.2	Voorwaarden huisvestingsverordening	8
2.3	Samenhang met andere wetgeving	9
3	**Verplicht onderdeel: urgenties**	**12**
3.1	Waarom een verplicht urgentieonderdeel?	12
3.2	Naar een evenwichtige verdeling binnen de regio	16
3.3	Zoekprofiel voor urgente woningzoekenden	17
3.4	Monitoringsplicht voor gemeenten	19
4	**Sturen op woonruimteverdeling**	**20**
4.1	Sturing op woonruimteverdeling	20
4.2	Voorrang op basis van economische of maatschappelijke binding	23
4.3	Toewijzing woonwagens- en standplaatsen	26
4.4	Wat als er geen huisvestingsverordening is?	28
4.5	Onderbouwing noodzaak van sturing op woonruimteverdeling	28
5	**Sturen op het gebruik van de woningvoorraad**	**30**
5.1	Woningvorming, splitsing appartementsrechten, woningomzetting	30
5.2	Woningonttrekking	33
5.3	Woningsamenvoeging	33
5.4	Onderbouwing noodzakelijkheid van sturing op woonruimte voorraadbeheer	34
5.5	Opkoopbescherming	36
5.6	Toeristische verhuur	40
6	**Het opstellen van de verordening**	**44**
6.1	Het opstellen van een verordening voor urgenties	44
6.2	Het opstellen van een verordening voor de woonruimteverdeling	48
6.3	Het opstellen van een verordening voor woonruimtevoorraadbeheer, opkoopbescherming, toeristische verhuur	52
6.4	Communicatie	52
7	**Uitvoering van de verordening**	**54**
7.1	Organisatie van woonruimteverdeling	54
7.2	Het aanvragen van urgentie	55
7.3	Aanvragen huisvestingsvergunning woonruimteverdeling	57
7.4	Aanvragen vergunning woonruimtevoorraadbeheer, opkoopbescherming, toeristische verhuur	59
7.5	Verantwoording en monitoring	60
7.6	Verdeling kosten in de uitvoering	60
8	**Toezicht en handhaving**	**62**
8.1	Bij welke instrumenten is handhaving met name gewenst?	62
8.2	Mogelijke sancties bij een overtreding	62
8.3	Mogelijkheden voor toezicht en handhaving	64

1
Inleiding

1.1 Waarom een handreiking?

De Huisvestingswet 2014 heeft als basisprincipe de vrijheid van vestiging: iedere inwoner mag zelf bepalen waar hij of zij in Nederland gaat wonen. De overheid mag hier alleen op ingrijpen als er sprake is van woningschaarste of (sinds kort en in specifieke gevallen) leefbaarheidsproblematiek. In dat geval kan de gemeente een huisvestingsverordening opstellen, zodat men sturing kan geven aan onderwerpen als de woonruimteverdeling, urgenties en de samenstelling van de woningvoorraad. Als gevolg van de oplopende druk op de woningmarkt zijn steeds meer gemeenten de inzet van een huisvestingsverordening gaan overwegen. Bovendien zijn er steeds meer onderwerpen toegevoegd aan de Huisvestingswet, zoals opkoopbescherming en toeristische verhuur.
Anno 2024 zijn gemeenten niet verplicht om een huisvestingsverordening te hanteren. Ongeveer de helft van alle gemeenten beschikt over een huisvestingsverordening. En deze gemeenten zetten meestal niet het volledige instrumentarium in. In de toekomst wordt een huisvestingsverordening voor het onderwerp ‘urgenties’ verplicht. Veel gemeenten gaan dan voor het eerst een huisvestingsverordening opstellen. Waarschijnlijk blijft het voor veel gemeenten bij het onderdeel urgenties. Wellicht ziet een deel van de gemeenten dit als aanleiding om ook voor andere onderdelen de verordening uit te werken.
Het is daarom belangrijk om deze gemeenten een goed inzicht te geven van mogelijkheden en voorwaarden van de huisvestingsverordening. Uiteraard als het gaat om het verplichte urgentieonderdeel, maar ook over de andere onderwerpen. Op welke manier kunnen we als gemeente sturing geven aan de woonruimteverdeling? In welke situaties kan sturing op thema’s als woningvoorraadsamenstelling of opkoopbescherming een optie zijn? Aan welke voorwaarden moeten we voldoen als we één of meerdere niet verplichte onderdelen willen uitwerken?
Met alleen de keuze voor de inhoudelijke thema’s is een gemeente er niet. Zowel voor het proces om tot een huisvestingsverordening te komen, als bij de uitvoering in de praktijk, gelden veel aandachtspunten. Welke partijen betrek ik bij het opstellen van een verordening? Kiezen we voor een verordening die betrekking heeft op de eigen gemeente of kiezen we voor een uniforme verordening voor de hele regio? Welke mogelijkheden zijn er qua toezicht en handhaving bij de uitvoering van de huisvestingsverordening?
Deze en andere vragen komen aan de orde in de handreiking.

2
Achtergronden bij de huisvestingsverordening

Voordat we ingaan op de verschillende onderdelen van de huisvestingsverordening, staan we eerst stil bij de achtergronden van het instrument. Hoe ziet het wettelijk kader eruit? Welke voorwaarden gelden er voor het invoeren en hanteren van een huisvestingsverordening?

2.1 Instrument van de Huisvestingswet

De huisvestingsverordening is een sturingsinstrument dat voortvloeit uit de Huisvestingswet 2014. Het basisprincipe van deze wet is het recht op vrijheid van vestiging[1]. Dit betekent dat iedereen in Nederland (en Europa) zelf mag bepalen waar hij of zij gaat wonen. Dit recht kan alleen beperkt worden als dit bij wet is geregeld, een legitiem doel dient en niet bereikt kan worden met een minder ingrijpende maatregel. In de Huisvestingswet wordt als legitiem doel genoemd de aanwezigheid van woningschaarste die ervoor zorgt dat sommige woningzoekenden structureel op achterstand staan bij het vinden van een woning. Een huisvestingsverordening kan alleen worden ingezet als dat noodzakelijk en geschikt is voor het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van deze schaarste aan woonruimte (Huisvestingswet, artikel 2, lid 1).
Bij de laatste aanpassing van de Huisvestingswet (in werking getreden per 1 januari 2024) is daaraan toegevoegd dat bij specifieke onderwerpen (woonruimtevoorraadbeheer en toeristische verhuur) ook de aanpak van leefbaarheidsproblematiek als legitiem doel kan worden gehanteerd (Huisvestingswet, artikel 2, lid 2, onder b).

Publiekrechtelijk instrument
De huisvestingsverordening is een publiekrechtelijk instrument waarmee overheden (gemeenten en regio's) sturing kunnen geven aan onderwerpen als woonruimteverdeling, urgenties en de samenstelling van de woningvoorraad. Dit betekent dat alle uitvoerende instanties, zoals woningcorporaties, particuliere verhuurders en ontwikkelaars zich aan de bepalingen in de huisvestingsverordening dienen te houden, tenzij de gemeente specifieke uitzonderingscategorieën in de verordening benoemt.
De Huisvestingswet stelt dat de gemeente op terrein van de woonruimteverdeling en urgenties dit alleen via een huisvestingsverordening kan regelen[2] (Huisvestingswet, artikel 4). Daarmee is het verboden dat een gemeente privaatrechtelijke afspraken mag maken (zoals prestatieafspraken met woningcorporaties of anterieure afspraken met ontwikkelaars) over onderwerpen die in de Huisvestingswet 2014 zijn benoemd. Het maakt daarbij niet uit of een bepaald onderwerp al dan niet is opgenomen in een lokale of regionale huisvestingsverordening. Publiek- en privaatrecht mogen elkaar niet doorkruisen.

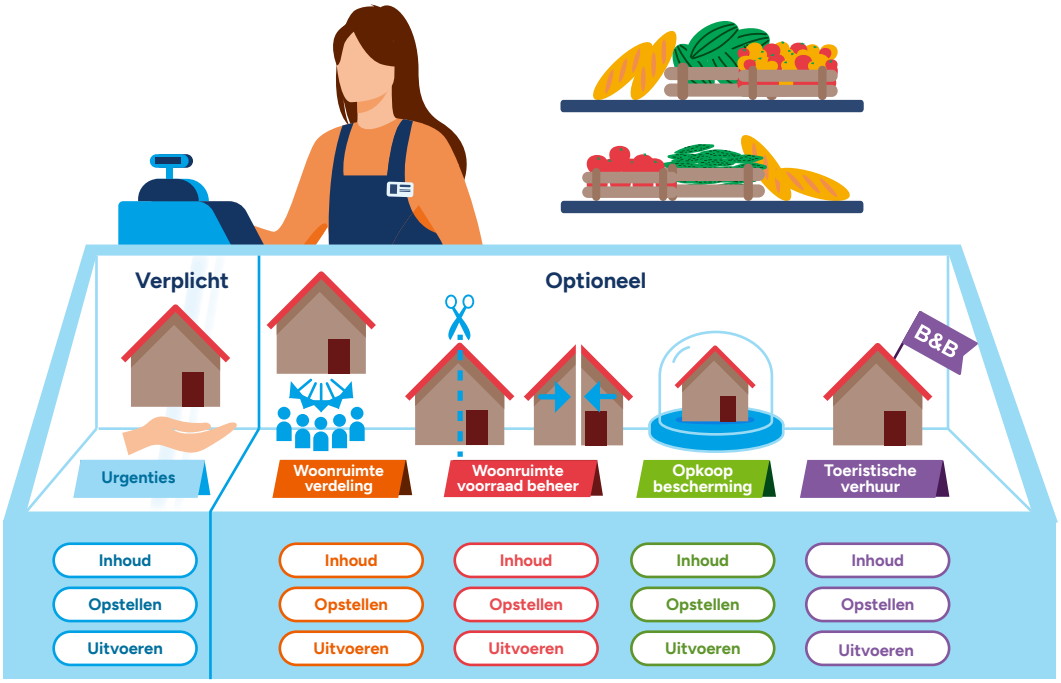
1 Artikel 2 Vierde Protocol Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens.
2 Voor de onderdelen 'gebruik van de woningvoorraad', 'opkoopbescherming' en 'toeristische verhuur' is dat niet het geval.

Bijdrage aan volkshuisvestelijk beleid
Een huisvestingsverordening functioneert als instrument bij de uitvoering van gemeentelijk woonbeleid. Het instrument biedt vooral sturing als het gaat om het in gebruik geven of nemen van woonruimte en/of het wijzigen van de samenstelling van de woningvoorraad. Uit de evaluatie van de Huisvestingswet 2014 (uitgevoerd in 2020) bleek dat ongeveer de helft van alle gemeenten (179 van de 352) gebruik maakt van een huisvestingsverordening. Het gaat daarbij vooral om gemeenten in het westen (Randstad) en midden van het land.

Onderwerpen voor de huisvestingsverordening
De huisvestingsverordening kent in de basis een cafetariamodel; iedere gemeente mag zelf bepalen of ze voor een of meerdere thema's de verordening uitwerkt. In de praktijk zijn er veel gemeenten die voor slechts één of twee onderwerpen een verordening hanteren. Maar zeker bij de grootstedelijke gemeenten (waar de woningschaarste en verdringing vaak zeer groot is) zijn nagenoeg alle onderwerpen opgenomen in de verordening.

Onderwerp	Inhoud	Veel voorkomend in verordeningen?
Woonruimte-verdeling	O.a. toewijzingssystemen (aanbodmodel, loting, etc.), voorrang voor doelgroepen (onder andere lokale woningzoekenden, toewijzing woonwagenstandplaatsen)	Niet verplicht, wel veel voorkomend
Urgenties	O.a. urgentiecategorieën, wijze van aanvragen urgentie, zoekprofiel, geldigheid urgentie	Verplicht. Dit hangt af van de inwerkingtreding van de Wet versterking regie volkshuisvesting en gebeurt op een bij koninklijk besluit nader te bepalen moment.
Woonruimte-voorraadbeheer	O.a. voorwaarden ten aanzien van splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken	Niet verplicht. Kwam in het verleden beperkt voor in verordeningen, maar is in opkomst
Opkoop-bescherming	O.a. voorwaarden ten aanzien van opkopen en verhuren (wijken, prijsgrens, uitzonderingen)	Niet verplicht, komt beperkt voor
Toeristische verhuur	O.a. registratieplicht, nachtencriterium, vergunningplicht	Niet verplicht, komt beperkt voor (vooral gemeenten met relatief grote toeristische sector)

Tabel 2.1: Mogelijke thema's die gemeenten op kunnen nemen in de huisvestingsverordening

Bij de evaluatie van de Huisvestingswet 2014 in 2020[3] bleek een urgentieregeling het meest voorkomende onderdeel in de huisvestingsverordeningen (166 gemeenten). Mogelijk speelde ook mee dat voor dit onderdeel geen schaarste aangetoond hoeft te worden. In de toekomst zal het onderwerp urgenties voor iedere gemeente verplicht worden. Wellicht zal een groot deel van de gemeenten het bij dit ene onderwerp houden. Maar de kans is aanwezig dat een deel van de gemeenten het uitwerken van het thema urgenties ook aangrijpt om andere onderwerpen op te nemen in een huisvestingsverordening.
Ook het onderdeel woonruimteverdeling komt in veel huisvestingsverordeningen voor (137 gemeenten, ten tijde van de evaluatie). Regels ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer kwamen aanzienlijk minder vaak voor (77 gemeenten)[4].

Huisvestingsvergunning als kerninstrument in de verordening
Binnen de huisvestingsverordening moet de gemeente een verplicht vergunningsstelsel opnemen voor het in gebruik nemen van woningen die onder de verordening vallen. Het instrument dat de wet bij die gereguleerde woningen verplicht stelt, is de huisvestingsvergunning. In de huisvestingsverordening geeft de gemeente aan wie in aanmerking komt voor die huisvestingsvergunning. Dit betekent dat de gemeente bij elke toewijzing van woningen die onder de verordening vallen een vergunning moet verstrekken aan de kandidaat die de woning krijgt. Dit is ook het moment om te toetsen of de kandidaat voldoet aan de voorwaarden uit de verordening.

Rekening houden met eigendomsrecht en vrij verkeer van diensten
Bij het opstellen en uitvoeren van de huisvestingsverordening moeten gemeenten rekening houden met bepaalde rechten van met name woningeigenaren. Hierbij gaat het onder andere om het recht op ongestoord genot van eigendom, ook wel het eigendomsrecht genoemd. Inperking van dat eigendomsrecht kan alleen als:

3 Evaluatie Huisvestingswet 2014. Instrumenten voor het lokale huisvestingsbeleid. Rigo (2020).
4 De onderdelen 'toeristische verhuur' (invoering per 1-1-2021) en 'opkoopbescherming' (invoering per 1-1-2022) zijn pas na de evaluatie opgenomen in de huisvestingswet.

1. de maatregel bij wet voorzien is (de inperking moet toegankelijk, precies en voorzienbaar zijn);
2. de inmenging moet noodzakelijk zijn in het algemeen belang;
3. er is sprake van een fair balance tussen na te streven doel en het belang van de eigenaar.
   Met name bij het in gebruik geven of nemen van sociale koopwoningen en sturing ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer wordt het eigendomsrecht beperkt.
   Een ander recht waar de huisvestingsverordening rekening mee moet houden is het vrije verkeer van diensten, voor zover deze vallen onder de Dienstenrichtlijn. Dat zijn doorgaans economische activiteiten die tegen vergoeding plaatsvinden. Een vergunningsstelsel zoals bij de huisvestingsverordening kan alleen als:

- dit middel noodzakelijk is vanwege het algemeen belang dat met de beperking wordt gediend en dat dit middel niet verder gaat dan wat nodig is om het doel te bereiken;
- het beoogde doel niet door een minder beperkende maatregel kan worden bereikt;
- de maatregel geen onderscheid maakt naar nationaliteit;
- de maatregel duidelijk, ondubbelzinnig en objectief is, vooraf is bekendgemaakt, transparant en toegankelijk is.
  Met name bij het in gebruik geven of nemen van sociale koopwoningen, voorrang aan vitale beroepsgroepen en het sturen op woonruimtevoorraadbeheer vanwege de leefbaarheid wordt het vrij verkeer van diensten beperkt.

2.2 Voorwaarden huisvestingsverordening

Onderbouwing van de huisvestingsverordening
Als een gemeente voor een of meerdere niet-verplichte onderwerpen een huisvestingsverordening wil opstellen, zal zij eerst moeten onderbouwen dat er sprake is van een legitiem doel om het recht op vrijheid van vestiging in te perken. Dat legitieme doel kan bestaan uit:

- Het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan woonruimte.
- Het behoud van de leefbaarheid van de woonomgeving.
  Er is in het verleden gesproken over een uniforme wijze waarop gemeenten deze onderbouwing moeten geven. Maar door de grote verscheidenheid in woningmarktsituaties over het land (mate van schaarste, opbouw van de woningvoorraad) is hier door het Rijk van afgezien. Daardoor hebben gemeenten veel vrijheid om de onderbouwing naar eigen inzicht vorm te geven en die ook past bij de woningmarktsituatie die op lokaal of regionaal niveau speelt. Het is wel belangrijk dat de onderbouwing van schaarste een duidelijke relatie heeft met het onderdeel dat de gemeente vergunningplichtig wil maken. In paragrafen 4.5, 5.4, 5.5 en 5.6 gaan we daarom per onderdeel in op de specifieke aandachtspunten ten aanzien van de onderbouwing.

Check op onderbouwing
Gemeenten moeten de noodzaak van een huisvestingsverordening (en vooral de onderbouwing daarvan) opnemen in hun woonbeleid[5] (Huisvestingswet, artikel 6, lid 4). Daarnaast moeten gemeenten tijdens de totstandkoming van de huisvestingsverordening advies vragen aan Gedeputeerde Staten (Huisvestingswet, artikel 6, lid 3). Enerzijds krijgt de provincie daarmee een beter inzicht in de huisvestingsverordeningen die gemeenten hanteren. Anderzijds kan de provincie hierdoor aanbevelingen doen over de afstemming tussen lokale huisvestingsverordeningen en regionale opgaven.
Het ligt voor de hand dat bij deze adviesronde Gedeputeerde Staten ook een blik werpt op

5 In de Huisvestingswet (2024) wordt hier als voorbeeld de woonvisie in genoemd. Met de Wet versterking regie op de volkshuisvesting komt de verplichting van een woonvisie te vervallen. Het ligt in de lijn der verwachting dat de onderbouwing nu in de Omgevingsvisie en/of het Volkshuisvestingsprogramma wordt opgenomen.

de onderbouwing van de lokale huisvestingsverordening. Is de inzet van de huisvestingsverordening voldoende onderbouwd? Het advies van Gedeputeerde Staten is daarbij niet dwingend, maar gemeenten moeten wel een goede en gemotiveerde afweging maken als zij van het advies afwijken (bijvoorbeeld als de onderbouwing naar inzicht van Gedeputeerde Staten onvoldoende is).
Een belangrijke test voor de onderbouwing vindt plaats bij de uitvoering van de verordening. Eventuele bezwaarmakers (bijvoorbeeld woningeigenaren die het niet eens zijn met een vergunningplicht voor een van de onderdelen in de verordening) kunnen in beroep gaan naar de rechter[6]. Bijvoorbeeld als zij het vermoeden hebben dat de onderbouwing voor de inzet van de verordening onvoldoende is. In het verleden is het al verschillende malen voorgekomen dat een onderbouwing (en daarmee het gebruik van de huisvestingsverordening) door de Raad van State als ongegrond is verklaard. Daarom is het belangrijk om de onderbouwing van de noodzaak op een zorgvuldige manier vorm te geven, ook al is de check op deze onderbouwing bij de totstandkoming van de verordening beperkt.

Tijdelijk karakter van de huisvestingsverordening
De huisvestingsverordening kan voor maximaal vier jaar worden vastgesteld (Huisvestingswet, artikel 4). Deze tijdelijkheid heeft te maken met de democratische legitimiteit en de duur van een raadsperiode. Maar ook met het feit dat vraag en aanbod op de woningmarkt een dynamisch proces vormen. De vraag naar goedkope woonruimte kan veranderen door demografische ontwikkelingen of veranderende regelgeving. Hetzelfde geldt voor het aanbod. Dit kan effect hebben op de mate van schaarste aan woningen. Daarnaast zijn er naast de huisvestingsverordening nog andere beleidsinstrumenten om de schaarste aan bepaalde woningtypen terug te dringen (denk aan de woningbouwprogrammering, herstructurering, etc.). Dit maakt dat het belangrijk is om in ieder geval elke vier jaar te herijken of de schaarste aan woningen is afgenomen, waardoor een huisvestingsverordening of onderdelen van de verordening mogelijk overbodig zijn geworden. Als er na vier jaar nog steeds sprake is van schaarste of leefbaarheidsproblemen is het mogelijk om de verordening opnieuw voor vier jaar vast te stellen. Bovendien moet de huisvestings-verordening ingebed zijn in een bredere beleidsvisie gericht op het wegnemen van schaarste op de woningmarkt. Naast de huisvestingsverordening zal de gemeente diverse maatregelen moeten nemen om deze schaarste aan te pakken (denk aan nieuwbouw, herstructurering, afspraken met corporaties en andere marktpartijen, etc.).

2.3 Samenhang met andere wetgeving

Omgevingswet
Er zit een sterke overlap tussen bepaalde onderdelen van de Huisvestingswet 2014 en de Omgevingswet. Die overlap spitst zich toe op het onderwerp woonruimtevoorraadbeheer. Gemeenten kunnen via de Huisvestingswet 2014 sturen op de woonruimtevoorraad (splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken). Deze sturing was in het verleden alleen mogelijk als dat noodzakelijk is voor de bestrijding van woningschaarste. Bijvoorbeeld schaarste aan woningen van een bepaalde prijsklasse of bepaalde woningtypen.
De beleidsdoelen van de gemeenten om te willen sturen op de woonruimtevoorraad zijn breder dan schaarste. Ook ruimtelijke doelen spelen een rol. Te denken is aan een evenwichtige toedeling van functies aan locaties, leefbaarheid in buurten, voorkomen parkeeroverlast, etc. Als een gemeente vanuit deze doelen voorwaarden wil stellen ten aanzien van woningvorming of -omzetting dan biedt de Omgevingswet het geëigende juridisch kader. Een gemeente kan dan voorwaarden stellen in het Omgevingsplan. Bovendien hoeft een gemeente dan ook geen schaarste te onderbouwen. De reden van

6 En eventueel in hoger beroep naar afdeling bestuursrechtspraak bij de Raad van State.

reguleren bepaalt dus welk instrumentarium het meest passend is voor de keuze van het instrumentarium: of de huisvestingsverordening (vanwege woningschaarste) of het omgevingsplan (vanwege ruimtelijke sturing).
Sinds de aanpassing van de Huisvestingswet (in werking getreden per 1 januari 2024) is het mogelijk om de noodzaak van een huisvestingsverordening voor woonruimtevoorraadbeheer ook op basis van leefbaarheidsgronden aan te tonen. Hierdoor is de overlap tussen Huisvestingswet 2014 en Omgevingswet sterk toegenomen. Bij een volgende actualisatie van de Huisvestingswet 2014 zal bekeken worden of het onderwerp woonruimtevoorraadbeheer moet worden overgeheveld naar de Omgevingswet.

Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek
Zowel in de Huisvestingswet 2014 als in de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek is het mogelijk om regels ten aanzien van de woonruimteverdeling te stellen (beide via de huisvestingsverordening). Maar via de Huisvestingswet kan dat enkel op basis van woningschaarste. Via de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek kan dat ook op basis van leefbaarheid. Bijvoorbeeld om in kwetsbare buurten of straten een selectieve woningtoewijzing toe te passen, zodat de leefbaarheid (en veiligheid) niet verder onder druk komt te staan. Regels ten aanzien van de woningtoewijzing kunnen in dat geval te maken hebben met sociaaleconomische kenmerken van de beoogde huurders of het uitsluiten van potentiële huurders met een crimineel verleden. Selectieve woningtoewijzing op grond van de Wbmgp is mogelijk als er sprake is van een opeenstapeling van leefbaarheidsproblemen in bepaalde wooncomplexen, straten of gebieden en de bestaande maatregelen onvoldoende effect sorteren. Daarnaast kan deze maatregel alleen worden toegepast als daarnaast ook andere maatregelen worden getroffen om de leefbaarheid in het gebied te verbeteren. Een gemeente zal dit eerst moeten onderbouwen en gezamenlijk met de aanvraag voor de inzet van de Wbmgp indienen bij de Minister. De Minister neemt uiteindelijk het besluit of een gemeente de Wbmgp in haar gemeente mag inzetten.

Wet goed verhuurderschap
Ook de Wet goed verhuurderschap biedt gemeenten mogelijkheden om in het kader van de leefbaarheid grip te houden op de huursector, daar waar die mogelijkheden via de huisvestingsverordening beperkt zijn. De aanvulling op de huisvestingsverordening zit vooral in de mogelijkheid om een vergunningplicht in te voeren voor de verhuur van woonruimte, gericht op het weren van malafide verhuurders en het beschermen van huurders. Zo'n vergunningplicht kan ook specifiek gelden voor de verhuur van woonruimte aan arbeidsmigranten (niet gebiedsgebonden). In beide gevallen moet de gemeente onderbouwen waarom zo'n vergunningplicht noodzakelijk is.

Wet versterking regie volkshuisvesting
In het Wetsvoorstel versterking regie volkshuisvesting is een pakket aan maatregelen voorgesteld om verschillende knelpunten op de woningmarkt aan te pakken, zoals het woningtekort en de beperkte beschikbaarheid van betaalbare woningen en waarbij de sturing sterker bij de (Rijks)overheid komt te liggen. Een van de andere genoemde knelpunten is de huisvesting van aandachtsgroepen. De wet beoogt dat alle gemeenten hun bijdragen leveren in de huisvesting van aandachtsgroepen en hierover regionaal afspraken maken. Op basis van die afspraken worden gemeenten verplicht een huisvestingsverordening voor het onderwerp urgenties op te stellen (ook wel de urgentieverordening genoemd). Bovendien is daarbij het aantal verplichte urgentiecategorieën uitgebreid[7].

7 In het verleden golden er twee wettelijk verplichte urgentiecategorieën indien een gemeente het onderdeel urgentie in de huisvestingsverordening opnam: (1) mensen die in de vrouwenopvang/blijf van mijn lijf huis verblijven, (2) mensen die mantelzorg verlenen of ontvangen. Tot 1 juli 2017 behoorden ook statushouders tot de verplichte urgentiecategorieën.

Daarnaast introduceert deze wet de verplichting voor gemeenten om de noodzaak voor een huisvestingsverordening (daar waar het een of meerdere niet verplichte onderdelen geldt) toe te lichten in het Volkshuisvestingsprogramma.

Woningwet
Net als in de Huisvestingswet 2014 zijn ook in de Woningwet kaders opgenomen over de woningtoewijzing. Via de Huisvestingswet 2014 kunnen gemeenten lokale voorwaarden stellen waar huurders aan moeten voldoen om in aanmerking te komen voor een huisvestingsvergunning. Op basis van de Woningwet moeten woningcorporaties bij het toewijzen van sociale huurwoningen rekening houden met de inkomensgrenzen die hiervoor gelden. Als er in een gemeente regels ten aanzien van de woonruimteverdeling zijn opgenomen in een huisvestingsverordening, dan kunnen in de aangewezen categorieën van woonruimten (waaronder doorgaans sociale huur van de corporaties) alleen mensen worden gehuisvest die een huisvestingsvergunning hebben verkregen. Vervolgens zullen de corporatiewoningen moeten worden toegewezen waarbij in de basis 92,5% van de woningen terecht moet komen bij de doelgroep en moet er rekening gehouden worden met de voorwaarden ten aanzien van passend toewijzen. Beschikt een gemeente niet over voorwaarden ten aanzien van woonruimteverdeling in een huisvestingsverordening (of überhaupt niet over een huisvestingsverordening) dan heeft de corporatie enkel rekening te houden met de staatssteunnorm en passend toewijzen bij de woonruimteverdeling.

3
Verplicht onderdeel: urgenties

Er zijn verschillende aandachtsgroepen op de woningmarkt waarbij het dringend noodzakelijk is dat ze over een eigen woonruimte beschikken. Een deel van deze aandachtsgroepen woont in een zorginstelling en zijn toe aan een stap naar zelfstandigheid. Zetten zij deze stap niet, dan kunnen zij niet adequaat meedoen in de samenleving en houden zij onnodig (kostbare) plaatsen bezet in een zorginstelling. Hierdoor zouden dan wachtlijsten voor deze voorzieningen onnodig lang worden. Het gaat dan bijvoorbeeld om mensen die vanuit een beschermde woonomgeving naar een reguliere woonruimte moeten verhuizen.
In het verleden konden gemeenten zelf bepalen of ze voor deze aandachtsgroepen een urgentieregeling in hun huisvestingsverordening op wilden nemen. Met de invoering van de Wet versterking regie volkshuisvesting wordt dit urgentieonderdeel niet alleen verplicht, ook wordt het aantal wettelijke verplichte urgentiecategorieën uitgebreid.

Huisvestingsverordening of urgentieverordening?
Soms wordt er gesproken over een huisvestingsverordening waar het onderdeel 'urgenties' in op is genomen, soms heeft men het over een 'urgentieverordening'. Beide termen hebben betrekking op hetzelfde; een huisvestingsverordening waar het onderwerp urgenties in op is genomen. Als dit het enige onderwerp is dat in de huisvestingsverordening is uitgewerkt, is 'urgentieverordening' ook een logische term om te hanteren. Als er meerdere onderwerpen in de huisvestingsverordening staan (dus naast urgenties bijvoorbeeld ook woonruimteverdeling of woonruimtevoorraadbeheer), dan ligt het niet voor de hand om de term 'urgentieverordening' te gebruiken.

3.1 Waarom een verplicht urgentieonderdeel?

In het Programma 'Een thuis voor iedereen' (2022) is beschreven dat er diverse aandachtsgroepen zijn die extra aandacht verdienen in het gemeentelijk woonbeleid. Het gaat vaak om doelgroepen die vanwege hun zorgvraag of kwetsbare positie een specifieke woningvraag hebben. Voor een deel van deze groepen is het doorgaans zeer lastig om zelfstandig aan een passende woonruimte te komen, terwijl het juist belangrijk is om een eigen woonplek te hebben. Een eigen woonplek draagt bij aan hun herstel, zelfredzaamheid en het meedoen in de samenleving (principe van Housing-First). Beschikbaarheid van woonruimte zorgt er ook voor dat deze urgente doelgroepen niet (opnieuw) in de problemen komen, zoals het terugvallen in oude patronen of met schulden te maken krijgen.
Daarnaast geldt, voor urgenten met een zorgvraag, dat zij niet langer in een zorginstelling hoeven te wonen, wat een aanzienlijk besparing in de zorgkosten oplevert. Waar gemeenten voorheen zelf konden bepalen of ze een huisvestingsverordening met een urgentieonderdeel wilden hanteren, wordt dat urgentiedeel nu verplicht voor elke gemeente. Doel daarvan is dat er een evenwichtigere verdeling komt van urgente

woningzoekenden tussen gemeenten; het fair-shareprincipe. Zo krijgen urgent woningzoekenden in elke gemeente een meer gelijke kans op woonruimte[8].
In het Wetsvoorstel versterking regie volkshuisvesting zijn de volgende verplichte urgentiecategorieën benoemd:

Urgentiecategorie	Wettelijke definitie van de doelgroep
Mantelzorgverleners- en ontvangers	Woningzoekenden die mantelzorg (als in artikel 1.1.1, eerste lid, Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) verlenen of ontvangen
Mensen met ernstige en chronische medische klachten	Woningzoekenden die op grond van ernstige en chronische medische redenen dringend woonruimte behoeven
(Ex-)dak en thuislozen	Woningzoekenden aan wie in ieder geval wegens dakloosheid een voorziening voor opvang (als in artikel 1.1.1, eerste lid, Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) is verleend
Dak- en thuislozen met minderjarige kinderen	Woningzoekenden zonder vaste verblijfplaats die deel uitmaken van een gezin met een of meer minderjarige kinderen
Slachtoffers huiselijk geweld of mensenhandel	Woningzoekenden aan wie wegens huiselijk geweld of mensenhandel een voorziening voor opvang (als in artikel 1.1.1, eerste lid, Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) is verleend en deze de opvang verlaten
Uitstroom Beschermd Wonen	Woningzoekenden die een voorziening voor beschermd wonen (als in artikel 1.1.1, eerste lid, Wet maatschappelijke ondersteuning 2015) verlaten
Uitstroom klinisch geestelijke gezondheidszorg	Woningzoekenden die een verblijf in een instelling (als in artikel 1.1.1 Wet langdurige zorg) verlaten waar zij geneeskundige geestelijke zorg ontvingen of woningzoekenden die in verband met geneeskundige zorg (als in artikel 10, onderdeel g, Zorgverzekeringswet) in een instelling verbleven in verband met zorg zoals psychiaters en klinisch-psychologen plegen te bieden, en deze verlaten
Uitstroom accommodaties jeugdhulp	Woningzoekenden tussen 18 en 23 jaar die een accommodatie of gesloten accommodatie (als in artikel 1.1 Jeugdwet) verlaten
Uitstroom (jeugd) detentie en forensische zorg (> 3 maanden)	Woningzoekenden die een inrichting of voorziening (als in artikel 3a Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen), een penitentiaire inrichting (als in artikel 3, eerste lid, Penitentiaire beginselenwet) of een instelling voor forensische zorg (als in artikel 1.1, eerste lid, Wet forensische zorg) verlaten
Uitstappende sekswerkers	Woningzoekenden die deelnemen aan een overheidsprogramma gericht op duurzaam uitstappen waarbinnen begeleiding van sekswerkers plaatsvindt bij het vinden van werk of dagbesteding buiten de seksbranche

Tabel 3.1: Overzicht wettelijke verplichte urgentiecategorieën (inclusief definitie)
Bron: Wet Versterking regie Volkshuisvesting (2024), en novelle bij wetsbehandeling in Tweede Kamer.

8 Waarbij wel geldt dat er een groot verschil zit in het aandeel sociale huurwoningen per gemeente. Een daadwerkelijk gelijk speelveld ontstaat als iedere gemeente over een nagenoeg gelijk aandeel sociale huurwoningen beschikt.

Iedere gemeente is verplicht om bovenstaande urgentiecategorieën op te nemen in hun huisvestingsverordening zodat zij met voorrang worden gehuisvest. Dit betekent niet dat iedere woningzoekende die onder een aangewezen categorie valt altijd urgentie krijgt. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat iemand vanuit detentie terugkeert naar de woonruimte waar hij/zij voor detentie woonde of dat deze persoon voor huisvesting terecht kan bij partner of familie. Uitgangspunt is dat mensen urgent zijn als zij niet zelfredzaam zijn (op de woningmarkt) en zij zich zonder huisvesting in een maatschappelijk onhoudbare of onwenselijke situatie bevinden.
Vergunninghouders maken geen onderdeel uit van de wettelijk verplichte urgentiecategorieën. Voor de huisvesting van deze doelgroep geldt een wettelijke taakstelling voor gemeenten. Voor vergunninghouders is het wel verplicht aan te geven hoe de gemeente voorziet in de wettelijke taakstelling. Het ligt voor de hand dit te regelen in de huisvestingsverordening. Er bestaat geen onderlinge rangorde tussen verplichte urgenten en de taakstelling voor vergunninghouders.
Het is aan gemeenten vervolgens om te bepalen welke urgent woningzoekende als eerste in aanmerking komt voor een vrijgekomen woning. In de praktijk is het gebruikelijk dat een woonruimte wordt toegewezen aan degene die als eerste een urgentieverklaring heeft gekregen. Dit is natuurlijk afhankelijk van de passendheid van het vrijkomende woningaanbod. Zeker als kandidaten afhankelijk zijn van een specifieke woning op een specifieke locatie kan het langer duren voordat de passende woonruimte vrij komt.

Toevoegen van extra urgentiecategorieën
Gemeenten kunnen ervoor kiezen om de verplichte urgentiecategorieën ruimer te definiëren, om bepaalde toegestane afwijzingsgronden niet toe te passen, en om naast de wettelijk verplichte urgentiecategorieën zelf categorieën toe te voegen. De behoefte hieraan zal per gemeente verschillen, maar waar sprake is van een regionale verdeling dienen de criteria in de regio gelijk te zijn. Het toevoegen van eigen urgentiecategorieën vergt geen regionale gelijkluidendheid, ruimere criteria bij verplichte urgentiecategorieën wel.
Er zijn enkele niet-verplichte urgentiecategorieën die regelmatig voorkomen in huisvestingsverordeningen:

- Stadsvernieuwingsurgenten: woningzoekenden die vanwege sloop, onderhoud of herstel van de huidige woonruimte (waarvoor een peildatumbesluit is afgegeven) hun huidige woonruimte moeten verlaten.
- Sociale urgenten: Woningzoekenden die door nader te bepalen factoren of met spoed aan woonruimte geholpen moeten worden, zoals bij een levensbedreigende situatie als gevolg van zware mishandeling met kans op herhaling of als de woning als gevolg van een calamiteit onbewoonbaar is geraakt.

Hierbij is het belangrijk om als gemeente goed na te denken of en zo ja welke aanvullende urgentiecategorieën men wil toevoegen. Enerzijds kan een extra urgentiecategorie een uitkomst bieden voor een doelgroep die zonder urgentie niet tijdig aan een woning geholpen kan worden. Anderzijds leiden extra urgentiecategorieën tot extra urgentieaanvragen en dus meer wachttijd voor iedereen die een woning zoekt (zowel urgenten als niet-urgenten). Zeker als een aanvullende urgentiecategorie onvoldoende gedefinieerd wordt, kan dat tot veel extra werk voor de urgentiecommissie (beoordeling aanvragen) leiden alsmede voor de instantie die eventuele bezwaren moet beantwoorden.
Het Wetsvoorstel versterking regie volkshuisvesting bepaalt niet expliciet de rangorde van wettelijke urgentiecategorieën en urgentiecategorieën die gemeenten zelf toevoegen. Wel stelt de wet als eis dat wettelijke urgentiecategorieën sowieso gehuisvest moeten worden, zolang andere groepen woningzoekenden ook kans houden op huisvesting. In die zin hebben zij voorrang boven lokaal of regionaal toegevoegde urgentiecategorieën en is het logisch dat gemeenten ervoor zorgen dat de wettelijk urgent woningzoekenden als eerste worden gehuisvest en daarna de groepen die door de gemeenteraad zelf worden opgenomen in de huisvestingsverordening.

Urgentietermijn

De urgentieverklaring is geldig tot de urgent woningzoekende een woning heeft gevonden, of als de reden van urgentie is vervallen. In de ministeriële regeling bij de wet is daarbij aangegeven dat ook de urgentieverklaring kan worden ingetrokken bij het weigeren van een aangeboden woning. De gemeente kan een ruimere intrekkingsgrond opnemen. Te denken is aan de mogelijkheid om minimaal eenmaal een woning te mogen weigeren. Gemeenten kunnen in hun verordening een termijn opnemen waarbinnen een woning toegewezen moet worden. Vaak wordt daarbij in de basis een termijn van zes maanden gehanteerd. Binnen die periode wordt de persoon met urgentiestatus geacht een passende woning te kunnen vinden. Er zijn immers maatregelen genomen om deze groep snel aan een woning te helpen (ze krijgen een voorrangspositie of worden via directe bemiddeling aan een woning geholpen).
Toch kan het voorkomen dat het alsnog niet lukt om iemand met urgentie binnen deze periode te huisvesten. Voor die gevallen is het mogelijk dat de termijn nogmaals met zes maanden wordt verlengd. Zeker bij stadsvernieuwingsurgenten is het gebruikelijk dat de termijn langer is, omdat een geschikte woning nog niet is langsgekomen of omdat de sloop of het onderhoud van hun huidige woning soms wordt vertraagd, waardoor hun verhuizing naar een ander onderkomen ook later gepland moet worden.

Weigeringsgronden voor urgentie

Het kan voorkomen dat ondanks een urgentieverklaring toch een huisvestingsvergunning aan een urgente woningzoekende wordt geweigerd. De gemeente moet dan in de verordening vastleggen welke gronden hierin een rol spelen. Dit kan uitsluitend op basis van de volgende redenen[9]:

- het huisvestingsprobleem wat aan de basis ligt van de urgentieaanvraag is ontstaan door overlast, fraude of criminele activiteiten door de aanvrager of iemand uit zijn/haar huishouden;
- de aanvrager is in staat om zelf binnen een redelijke termijn een woonruimte via de reguliere weg binnen de regio te vinden;
- de aanvrager kan binnen een redelijke termijn het woonprobleem oplossen door het al dan niet tijdelijk bewonen van onzelfstandige woonruimte;
- het huisvestingsprobleem is ontstaan doordat de aanvrager of iemand uit zijn/haar huishouden een aanpassing in het kader van de Wmo niet heeft uitgevoerd;
- de woningzoekende is niet in staat om langdurig zelfstandig te wonen;
- de woningzoekende kan niet in het eigen bestaan of kosten voor de woning voorzien;
- de woningzoekende heeft al dezelfde urgentieverklaring bij een andere gemeente binnen de woningmarktregio.

Andere weigeringsgronden zijn dus niet toegestaan. Een aantal daarvan zijn expliciet omschreven in de Wet versterking regie volkshuisvesting, zoals een weigering op basis van ras, geloofsovertuiging, politieke overtuiging, geslacht, nationaliteit, seksuele gerichtheid, burgerlijke staat, handicap of chronische ziekte, zoals ook verankerd is in de Algemene wet gelijke behandeling. Ook als een persoon geen woonruimte kan achterlaten of nu in een ruimte woont die niet bestemd is voor permanente bewoning, kan dat geen reden tot weigering zijn.
Bij urgentie voor sekswerkers en slachtoffers van huiselijk geweld mag inkomen niet meegenomen worden bij een eventuele weigering voor een urgentieverklaring. Beide categorieën hebben ten tijde van de urgentieaanvraag mogelijk nog een goed inkomen. Voor sekswerkers is de urgentie bedoeld om uit het milieu te stappen en ander werk te vinden. Bij slachtoffers van huiselijk geweld speelt mee dat ze vaak nog getrouwd zijn of een geregistreerd partnerschap hebben met de mogelijke dader.

9 Regeling versterking regie volkshuisvesting, Artikel 3.

3.2 Naar een evenwichtige verdeling binnen de regio

In het verleden konden gemeenten zelf bepalen op welke schaal men de toekenning van urgenties vorm wilden geven in de huisvestingsverordening. Vaak werden het urgentie-onderdeel samen met betrokken regiogemeenten uitgewerkt. Maar er zijn ook gemeenten die de urgenties uitsluitend op gemeentelijk niveau hebben uitgewerkt.
Met de invoering van de Wet versterking regie volkshuisvesting wordt dit nu veranderd. Alle gemeenten worden ingedeeld in een regio (woningmarktregio) waarbinnen de afspraken worden gemaakt over hoe bijvoorbeeld de wijze waarop urgentie-aanvragen worden beoordeeld, toegekend en hoe bezwaren worden behandeld.

Provincie stelt regio-indeling vast
De provincie is aan zet om tot een goede indeling van woningmarktregio's te komen. Hiervoor moet zij wel in overleg met de gemeenten. Bovendien moet de provincie bij de regio-indeling zoveel mogelijk rekening houden met bestaande samenwerkingsverbanden. Veel gemeenten werken immers al samen in regionaal verband, bijvoorbeeld via een regionaal woonruimteverdeelsysteem. Het is ook mogelijk om tot een regio te komen die provinciegrensoverschrijdend is, als dat tot een logisch samenwerkingsverband leidt.

Streven: gemeenten komen samen tot een fair share
De gedachte van de Wet versterking regie volkshuisvesting is dat alle gemeenten binnen de regio samen bijdragen aan de huisvesting van urgente woningzoekenden. Van oudsher werden de meeste mensen die tot de aandachtsgroepen behoren in de grotere (centrum) gemeenten gehuisvest. Dit zijn doorgaans de gemeenten met het grootste woonzorgaanbod, het grootste voorzieningenaanbod (zowel qua zorg, winkels, openbaar vervoer als overige voorzieningen) en het grootste aanbod aan sociale huisvesting. Allemaal aspecten die van belang zijn voor aandachtsgroepen bij het vinden van een geschikte woning. Mensen die vanuit een voorziening Beschermd Wonen of Maatschappelijke Opvang weer zelfstandig gingen wonen, werden daardoor ook vaak gehuisvest in de gemeente waar zij in de opvang hebben gezeten, ook als zij van oorsprong uit een andere gemeente in de regio afkomstig waren. Als mensen al terug wilden naar hun oorspronkelijke gemeente, dan waren hiervoor (te) beperkte mogelijkheden. Daarom vindt de wetgever het belangrijk dat in alle gemeenten huisvestingskansen zijn voor de verschillende aandachtsgroepen.
Nu het aantal wettelijk verplichte urgentiecategorieën aanzienlijk is uitgebreid ten opzichte van het verleden, bestaat het risico dat de grote gemeenten onevenwichtig veel urgentie moeten huisvesten, waardoor de kansen voor reguliere woningzoekenden zeer beperkt zouden zijn, terwijl de omgekeerde situatie zich zou voordoen in de kleine regiogemeenten. De Wet versterking regie volkshuisvesting beschrijft daarom dat gemeenten binnen de te vormen urgentieregio gezamenlijk aan de slag moeten om tot een evenwichtige verdeling van de huisvestingsopgave voor urgente woningzoekenden te komen; de zogenaamde fair share. Deze verdelingsafspraken kunnen worden gemaakt op basis van het aantal inwoners, het aantal beschikbare sociale huurwoningen, (zorg)voorzieningen in een gemeente voor een specifieke doelgroep, of een combinatie van deze aspecten. Daarbij geldt dat eenvoud in afspraken vaak het best uitvoerbaar is.
Gemeenten moeten hierover binnen twee jaar na inwerkingtreding van de wet onderling afspraken maken. Het ligt daarbij voor de hand om te kijken naar wat de verwachtingen van betrokken organisaties (woningcorporaties, zorginstellingen) op dit vlak zijn. Hierbij is het overigens in de meeste gevallen niet reëel om enkel naar de ervaringscijfers uit het recente verleden te kijken, toen was er nog sprake van slechts twee verplichte urgentiecategorieën (uitstroom vanuit vrouwenopvang/blijf-van-mijn-lijf-huis en mantelzorgverleners/-ontvangers).
Als gemeenten binnen een nader te bepalen moment na invoering van de Wet Versterking regie Volkshuisvesting er niet in slagen om afspraken over de verdeling van wettelijk verplichte urgenten te maken, zal voor elke gemeente binnen de regio worden opgelegd dat in elk geval 15% van de vrijkomende sociale huur moet worden toegewezen aan de wettelijk verplichte urgenten. Het maakt hierbij niet uit of hoeveel gemeenten het niet eens

zijn met de voorgestelde verdeling (ook als het dus om slechts één gemeente gaat). De norm van 15% zou in regionaal verband betekenen dat er voldoende huurwoonruimte vrijkomt, om te kunnen toewijzen aan verplicht urgent woningzoekenden. De gedachte is dat voor veel gemeenten dit percentage voldoende prikkel zou zijn om een evenwichtig deel in de opgave te vervullen en tot afspraken te komen. Na een periode van drie jaar zal het Rijk dit percentage evalueren en zo nodig aanpassen.

Balans tussen urgenten en reguliere woningzoekenden
De regionaal af te spreken verdeling van de wettelijk verplichte urgenten moet aansluiten bij het aantal te verlenen urgenties, en hiervoor moet voldoende woonruimte beschikbaar worden gesteld. De Memorie van Toelichting van de Wet versterking regie volkshuisvesting benadrukt dat het belangrijk is dat er naast de huisvesting voor urgente woningzoekenden ook voldoende woningen beschikbaar zijn voor reguliere woningzoekenden. De regionale afspraken moeten hiermee rekening houden. Dit werkt als volgt: in de hoogte van de percentages die gemeenten regionaal afspreken voor de toewijzing aan wettelijk verplichte urgenten moeten gemeenten er rekening mee houden dat ook andere woningzoekenden een gerede kans blijven maken op een passende woonruimte. Dit kan in enkele regio's betekenen dat niet alle wettelijk urgenten met spoed kunnen worden gehuisvest: voor hen zal dan gelden dat zij iets langer moeten wachten. Het is in deze regio's aan te bevelen dat gemeenten hiervoor in regionaal verband een wachtlijst aanleggen.

3.3 Zoekprofiel voor urgente woningzoekenden

Beschikbare woonruimte
Gemeenten mogen in de basis zelf bepalen voor welke woningtypen urgente woningzoekenden in aanmerking komen, zolang zij maar voldoende woonruimte voor de wettelijk verplichte categorieën beschikbaar stellen. In de praktijk hebben veel gemeenten en regio's in meer of mindere mate een zoekprofiel voor urgentiecategorieën bepaald. Vaak wordt de huurvoorraad tot de liberalisatiegrens aangewezen als woonruimte waar urgenten voor in aanmerking komen. Dat kunnen dus ook huurwoningen van particuliere verhuurders zijn, zolang ze aan het beoogde prijsniveau voldoen. Toch wordt het zoekprofiel doorgaans vooral beperkt tot het bezit in eigendom van woningcorporaties. Daarbij is het belangrijk dat de woning qua huurprijs past bij de financiële mogelijkheden van de urgent woningzoekenden.
Een deel van de gemeenten/regio's heeft tevens qua typologie enkele richtingen meegegeven in de verordening. Bijvoorbeeld dat urgenten uitsluitend kunnen reageren op appartementen. Waarbij soms nog de bepaling is opgenomen dat meerpersoonshuishoudens ook kunnen reageren op eengezinswoningen.
Het komt voor dat binnen een regionale huisvestingsverordening het zoekprofiel niet aansluit bij het beschikbare woningaanbod in sommige gemeenten. Bijvoorbeeld als het zoekprofiel bestaat uit appartementen tot de liberalisatiegrens, terwijl de kleinere gemeenten over een sociale huurvoorraad beschikken die voornamelijk bestaat uit eengezinswoningen. In dergelijke gevallen kan er in de huisvestingsverordening een tweede zoekprofiel worden opgenomen, gericht op gemeenten met zo'n afwijkende sociale huurvoorraad ten opzichte van het gemiddelde beeld in de regio. Het is belangrijk dat het zoekprofiel de urgent woningzoekenden niet dusdanig belemmert, dat huisvesting nagenoeg onmogelijk is.
Het is ook mogelijk om urgente woningzoekenden te huisvesten in onzelfstandige woonruimte. Voor sommige doelgroepen kan zo'n woonvorm goed passen, bijvoorbeeld een kamerproject voor uitstromers vanuit de Jeugdzorg. Hierbij is het belangrijk dat betrokkenen (gemeente, corporaties, zorginstanties) goed kijken bij welke doelgroepen (en soms zelfs welke personen) een onzelfstandige woonvorm wel of juist niet kan werken. Ook zal gecheckt moeten worden of de gemeente niet via het Omgevingsplan de mogelijkheid voor woningomzetting (kamerverhuur) al vergunningsplichtig heeft gemaakt. In dat geval zal eerst gekeken moeten worden of deze vergunningplicht aangepast moet worden.

Gewenste woonlocatie
Het is goed mogelijk dat de locatie van de beoogde woonruimte een positieve of juist negatieve rol kan spelen bij de verdere ontwikkeling van kwetsbare doelgroepen die (weer) op eigen benen moeten staan. Een terugkeer naar de gemeente van herkomst kan wenselijk zijn, omdat iemand terugkeert naar de plek waar hij/zij het sociale netwerk heeft zitten. Maar soms kan het juist wenselijk zijn om iemand weg te houden bij het oude sociale netwerk, vanwege een slechte invloed.
Voor mantelzorgontvangers en -verleners is nabijheid van elkaar belangrijk om de zorg en begeleiding snel te kunnen leveren als dat nodig is. Daarom wordt er een maximum afstand gehanteerd waarbinnen mantelzorgontvangers en -verleners gehuisvest zijn (binnen een straal van vijf kilometer of een reistijd van minder dan een half uur).

Samenhang urgentie en economische/maatschappelijke binding
Voor urgent woningzoekenden gelden in beginsel geen bindingseisen. Dat is vaak ook niet nodig als urgenten via directe bemiddeling door lokale woningcorporaties aan een woning worden geholpen. Maar met name in regio's met een krappe woningmarkt worden wel bindingseisen gesteld. Het is daarbij mogelijk om urgente woningzoekenden met maatschappelijke en/of economische binding aan een gemeente, kern of stadsdeel voorrang te geven op andere woningzoekenden (ook met urgentie) zonder binding. Dat kan in sommige gevallen helpen bij hun herstel of ontwikkeling tot zelfredzaamheid, deelname aan de samenleving. Als een gemeente zo'n voorrangsregel voor urgenten hanteert, tellen deze toewijzingen mee in het totaalpercentage van 50% dat jaarlijks maximaal met voorrang aan mensen met economische of maatschappelijk binding kan worden toegewezen.

Wanneer is er sprake van economische of maatschappelijke binding bij woningzoekenden met urgentie? (Ministeriële regeling bij de Wet versterking regie volkshuisvesting, artikel 2, lid 1, onder b)
- Een urgent woningzoekende is **'economisch gebonden'** aan een bepaalde plek als hij/zij met het oog op de voorziening in het bestaan een redelijk belang heeft om zich hier te vestigen.
- Een urgent woningzoekende is **'maatschappelijk gebonden'** aan een bepaalde plek als iemand **in de afgelopen vijf jaar ten minste drie jaar** onafgebroken ingezetene is of was van die plek.

De definitie van maatschappelijk binding wijkt hiermee af van de definitie die geldt voor reguliere woningzoekenden (waar een periode van zes jaar ingezeten in de afgelopen tien jaar geldt). De definitie voor economische binding is voor beide groepen wel hetzelfde.

Het ligt echter niet voor de hand om in de huisvestingsverordening sterk in te zetten op voorrang aan urgente woningzoekenden met maatschappelijke en/of economische binding aan een gemeente, kern of stadsdeel. Daarmee wordt het vaak alleen maar lastiger om tot een evenwichtige verdeling van de urgente woningzoekenden over de regio te komen. Het ontbreken van maatschappelijke of economische binding aan een gemeente, kern of stadsdeel kan zeker niet als weigeringsgrond voor de urgentie worden gehanteerd. Iemand moet binnen elke gemeente van de regio urgentie aan kunnen vragen, waarbij de gemeenten er onderling voor zorgen dat een evenwichtige verdeling wordt bewerkstelligd.

Urgentie en bemiddeling
Er is vaak verwarring over de relatie tussen de begrippen 'urgentie' en 'bemiddeling'. Hierbij is voor veel mensen niet helder in hoeverre de begrippen betrekking hebben over dezelfde doelgroepen of juist niet. De term 'urgentie' heeft betrekking op meerdere doelgroepen die met voorrang gehuisvest moeten worden. De term 'bemiddeling' heeft betrekking op

de wijze waarop mensen gehuisvest worden (zie paragraaf 7.2). Vaak behoren mensen die via directe bemiddeling aan een woning komen tot de urgent woningzoekenden, maar ook bij andere doelgroepen kan directe bemiddeling voorkomen, zoals mensen met een essentieel beroep, statushouders of mensen die zich op hebben aangemeld voor woningruil.

Begeleiding van urgent woningzoekenden
Voor een deel van de wettelijk verplichte urgentiecategorieën is voor een zachte landing in de samenleving en in een wijk begeleiding nodig. Zeker als mensen een lange periode in een instelling hebben gewoond, is de zelfstandigheid best een uitdaging. Voor die situaties kan de gemeente bij de huisvesting ook voorwaarden stellen aan het aanvragen van begeleiding. Die begeleiding moet dan wel beschikbaar zijn. Daarom is samenwerking met de gemeentelijke afdeling Wmo en de zorgorganisaties noodzakelijk om te bepalen welke begeleiding beschikbaar is, en hoe die ingezet wordt.
Als begeleiding strikt noodzakelijk is, kan gekozen worden voor een omklaproute. Hierbij krijgt de urgente woningzoekende eerst een woning via een omklapcontract. Dit is een huurcontract tussen de zorgaanbieder en de corporatie, in combinatie met een zorgcontract tussen huurder en de zorgaanbieder. Als de huurder aantoonbaar voldoet aan de vaardigheden om zelfstandig het huishouden te kunnen voeren kan dit contract omgezet (omgeklapt) worden naar een reguliere huurovereenkomst. De noodzakelijkheid van een omklaproute vraagt een deskundig oordeel van de behandelend zorgverlener. Daarom is samenwerking met zorgaanbieders, het sociaal wijk-/gebiedsteam van de gemeente en het gemeentelijk sociaal domein noodzakelijk bij zowel de totstandkoming als de uitvoering van de urgentieregeling.

3.4 Monitoringsplicht voor gemeenten

Om te kunnen beoordelen of de regionale afspraken over een evenwichtige verdeling worden nagekomen, is inzicht nodig in de feitelijke realisatie van de huisvesting. Daarom is in de Wet versterking regie volkshuisvesting aan gemeenten de verplichting opgenomen om een aantal feitelijke ontwikkelingen ten aanzien van de huisvesting van urgente woningzoekenden te monitoren. Het gaat daarbij om de volgende zaken:

1. het aantal aanvragen voor indeling in een urgentiecategorie;
2. het aantal besluiten met toedeling in een urgentiecategorie;
3. het aantal woonruimten dat in gebruik is genomen op grond van huisvestingsvergunning op basis van indeling in een urgentiecategorie;
4. de urgentiecategorieën waarvoor een huisvestingsvergunning op basis van urgentie is verleend.

Wanneer een college van burgemeester en wethouders of een gemandateerde organisatie die woningzoekenden in urgentiecategorieën indeelt (bijvoorbeeld een urgentiecommissie) een jaarverslag opmaakt, moeten daarin ook gegevens over het aantal geweigerde urgentieverzoeken worden opgenomen en de redenen voor de weigering. Bovendien moeten deze gegevens ook openbaar worden gemaakt.

4
Sturen op woonruimteverdeling

In dit hoofdstuk gaan we in op de sturing op de woonruimteverdeling. In tegenstelling tot het onderdeel urgentie zijn gemeenten niet verplicht om sturing op de woonruimteverdeling op te nemen in hun huisvestingsverordening. Sterker nog, er is een extra stap nodig om dit onderwerp op te kunnen nemen; het aantonen van de noodzaak omwille van schaarste.

4.1 Sturing op woonruimteverdeling

Bij dit onderdeel heeft de gemeente de mogelijkheid om voorwaarden te stellen ten aanzien van het toewijzen van huur- of koopwoningen. De gemeente kan dan in de huisvestingsverordening aangeven bij welke categorieën woonruimte een huisvestingsvergunning nodig is om de woning in gebruik te nemen of te geven. Zonder die vergunning kan de huurder of koper de woning niet betrekken.

Werkingsgebied
Gemeenten moeten aangeven op welke woningmarktsegmenten de regels ten aanzien van de woonruimteverdeling betrekking hebben; alleen sociale huur, middenhuur of ook vrije sector huur en/of betaalbare koop? (Huisvestingswet, artikel 7)

Meest voorkomende categorie: Sociale huurwoningen (van woningcorporaties)
Veruit de meeste gemeenten met dit onderdeel in hun huisvestingsverordening beschouwen huurwoningen tot de grens voor sociale huur als het werkingsgebied van de verordening. Dit zijn huurwoningen die veelal in eigendom zijn van een woningcorporatie. Het voordeel daarvan is dat gemeenten een redelijke zekerheid hebben dat de regels zonder al te veel handhaving of toezicht nageleefd worden. De gemeente heeft regelmatig contact met de woningcorporatie, waardoor ze goed aanspreekbaar zijn op hun verantwoordelijkheden. Daarbij zijn er doorgaans slechts enkele corporaties in een gemeente actief, waardoor het aantal partners in de uitvoering overzichtelijk is.

Particuliere huur: sturing vaak wenselijk, uitvoerbaarheid ingewikkeld
Bij een deel van de huisvestingsverordeningen zijn de voorwaarden ook van toepassing op particuliere huurwoningen. In dat geval wordt er vaak een maximale huurprijs als grens gesteld voor de vergunningplichtige woonruimte. Een logische grens daarbij is de landelijke grens voor middenhuur corresponderend met 186 WWS punten[10]. Maar het komt voor dat een lagere prijsgrens wordt gesteld, vaak afhankelijk van de prijssegmenten waar zich schaarste voordoet. Dat geldt ook als in een gemeente particuliere verhuurders ook huurwoningen in het sociale huursegment in eigendom hebben.
Veel gemeenten hebben een wens om meer te sturen op de woonruimteverdeling in de particuliere huursector, maar lopen tegen praktische knelpunten aan. Vaak is het aantal particuliere verhuurders veel groter en minder zichtbaar dan de corporatiesector. Veel particuliere verhuurders zijn (ver weg) gevestigd buiten de gemeente waar de

10 € 1.184,82 per 1 januari 2025.

huisvestingsverordening van kracht is. Soms zijn particuliere verhuurders helemaal niet in beeld. Dat maakt het lastig om voorwaarden onder de aandacht te brengen en verhuurders ook te houden aan de voorwaarden. Een deel van de particuliere huursector is georganiseerd is aangesloten bij brancheorganisaties. Zeker bij grotere verhuurders en verhuurders die zijn aangesloten bij brancheorganisaties is er vaak de bereidheid om het gesprek aan te gaan en de mogelijkheden te verkennen om voorrangsgroepen te huisvesten.

Praktijkvoorbeelden: particuliere verhuur als onderdeel van het werkingsgebied
Als gemeenten er voor kiezen om de particuliere verhuur onderdeel te laten maken van het werkingsgebied, wordt dit vaak afgebakend op een deelsegment van de sector waar sturing en toezicht beter uitvoerbaar is:

- De regels zijn alleen van toepassing op de eerste verhuring van een huurwoning die door nieuwbouw of transformatie is toegevoegd (Huisvestingsverordening Gemeente Amersfoort).
- De regels zijn alleen van toepassing op middeldure huurwoningen die na 1 januari 2020 zijn opgeleverd (Huisvestingsverordening Regio Utrecht).

Nieuwbouw koopwoningen tot betaalbaarheidsgrens[11]
Sinds 1 januari 2024 is het mogelijk om voorrangsregels ten aanzien van maatschappelijke en/of economische binding bij nieuwbouw koopwoningen tot de in de wet vastgelegde betaalbaarheidsgrens te stellen.

Regels ten aanzien van vergunningverlening, weigering en intrekking
Gemeenten kunnen tal van praktische voorwaarden stellen ten aanzien van de huisvestingsvergunning. Vaak wordt ten aanzien van de vergunningverlening aangegeven welke (persoons)gegevens over de beoogde huurder moeten worden aangeleverd. Ook kunnen voorwaarden gesteld worden aan de wijze waarop het beschikbare woningaanbod aangeboden moet worden (welk platform wordt daarvoor gebruikt? Hoe moeten mensen zich aanmelden? Welke toewijzingssystemen worden daarvoor gebruikt; het aanbodmodel op basis van opgebouwde inschrijfduur, of ook een lotingsysteem en/of andere toewijzingssystemen?).
Gemeenten geven ook vaak aan wanneer een huisvestingsvergunning geweigerd kan worden. Dat speelt bijvoorbeeld als iemand niet binnen een bepaalde periode de toegewezen woning in gebruik heeft genomen of als er door de huurder/verhuurder bewust onjuiste gegevens ten behoeve van de vergunningverlening zijn aangeleverd.

Voorrang aan doelgroepen
Een van de belangrijkste redenen voor gemeenten om sturing te geven aan de woonruimteverdeling is de mogelijkheid om voorrang te kunnen geven aan bepaalde doelgroepen (Huisvestingswet, artikel 11). Het kan zijn dat een specifieke doelgroep voorrang krijgt bij alle woningtypen of segmenten, zolang die onder het werkingsgebied vallen. Maar vaak krijgt een doelgroep ook voorrang op een specifiek woningtype.

11 € 405.000 per 1 januari 2025.

Hieronder geven we een overzicht van enkele veel voorkomende voorrangsregelingen:

Doelgroep	Voorrang op specifieke woonruimten	Motief
Mensen die behoren tot een vitale beroepsgroep	Woning op korte afstand van de werkomgeving	Behoud van voldoende arbeidskrachten in vitale sectoren voor de regio/ gemeente/kern
Kleine huishoudens (bijvoorbeeld 1 of 2 personen)	Kleine woningen (o.b.v. maximaal woonoppervlak of aantal kamers)	Huishoudens passend huisvesten o.b.v. woninggrootte en bezettingsnorm
Grote huishoudens (bijv. gezin met een of meerdere thuiswonende kinderen)	Grote woningen (o.b.v. minimaal woonoppervlak of aantal kamers)	
Senioren (bijvoorbeeld 65 jaar of ouder)	Nultredenwoningen	Ouderen passend huisvesten qua wooncomfort en/of fysieke beperkingen
Jongeren (bijvoorbeeld 18 tot en met 23-jarigen)	Huurwoningen tot de kwaliteitskortingsgrens	Mogelijk maken dat jongeren in deze leeftijdsklasse in aanmerking komen voor huurtoeslag
Mensen met een zorgindicatie	Woningen met aangebrachte specifieke zorgvoorzieningen	Mensen met een zorgvraag passend huisvesten qua comfort. Voorkomen dat aangebrachte zorgvoorzieningen weer verwijderd moeten worden voor een huurder zonder zorgvraag.
Doorstromers vanuit een grote woning (o.b.v. minimaal woonoppervlak of aantal kamers)	Kleine (gewilde) woningen (o.b.v. maximaal woonoppervlak of aantal kamers)	Stimuleren van doorstroming, grote woningen sneller beschikbaar krijgen
Doorstromers vanuit een sociale huur-woning	Huurwoning in het segment boven de liberalisatiegrens	Stimuleren van doorstroming, huishoudens beter passend huisvesten o.b.v. inkomen

Bovenstaande tabel is geen limitatieve lijst. Er zijn nog tal van andere voorrangsregels mogelijk die afhankelijk van de kenmerken en schaarste in een regio of gemeente spelen, gehanteerd worden.
Het verkrijgen van voorrang betekent doorgaans niet dat het voldoen aan de voorwaarden een harde eis is om een woning toegewezen te krijgen. Wel zal in eerste instantie de woning worden toegewezen aan iemand die tot de beoogde voorrangsgroep behoort. Als blijkt dat niemand van deze doelgroep de woning accepteert, wordt gekeken welke volgende kandidaat in aanmerking komt voor de woning (vaak op basis van inschrijfduur).

Inkomenseisen
Er zijn huisvestingsverordeningen waarbij ook de inkomenseisen ten aanzien van sociale huurwoningen (op basis van de Woningwet) worden genoemd. In principe zijn deze vereisten voor woningcorporaties in een huisvestingsverordening overbodig. Zij hebben

zich immers te houden aan de Woningwet, waar deze eisen in staan. Als deze inkomenseisen ook van toepassing zijn voor particuliere huur (bijvoorbeeld de particuliere huurwoningen tot liberalisatiegrens) zijn deze voorwaarden wel relevant om op te nemen in een huisvestingsverordening.
Ook voor middeldure huur zijn inkomenseisen vastgelegd, met onderscheid naar één- en meerpersoons-huishoudens (Huisvestingswet, artikel 10, lid 4). Gemeenten moeten die inkomenseisen (inclusief de jaarlijkse indexatie die daarbij hoort) in hun verordening dan ook volgen.
Het is niet toegestaan om in de huisvestingsverordening voorwaarden ten aanzien van een minimuminkomen te stellen. Als dergelijke voorwaarden gewenst zijn, moet een gemeente dat via de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek vastleggen.

4.2 Voorrang op basis van economische of maatschappelijke binding

Het is mogelijk om bij de toewijzing van woningen voorrang te verlenen aan mensen die economisch en/of maatschappelijk gebonden zijn aan een bepaalde plek (Huisvestingswet, artikel 14). In totaal kan maximaal 50% van de jaarlijks toe te wijzen woningen (per aangewezen categorie woonruimte) met voorrang worden toegewezen aan mensen met economische of maatschappelijke binding. Gemeenten kunnen zelf onderbouwen op welk gebied deze voorrangsregel betrekking heeft; de regio, de gemeente, of delen van gemeenten (zoals kernen of stadsdelen). In de praktijk wordt deze voorrangsregel vooral ingezet om inwoners uit de eigen gemeente voorrang te geven bij de toewijzing van woningen. Bedoeld om voldoende slaagkansen voor lokale woningzoekenden te behouden en (wat daar vaak in meespeelt) het behoud van de sociale cohesie in een gemeente. Maar er zijn ook gemeenten die deze voorrangsregel inzetten voor een of meerdere kernen. Bijvoorbeeld omdat daar de verdringing het grootst is (bijvoorbeeld als de kern dichtbij een grote stad ligt) of als de druk weliswaar net zo groot is als in andere kernen van de gemeente, maar er weinig mogelijkheden voor nieuwbouw zijn (dus geen oplossing van de schaarste op termijn). Privaatrechtelijke afspraken hierover zijn niet toegestaan.

Wanneer is er sprake van economische of maatschappelijke binding bij woningzoekenden (Huisvestingswet, artikel 14, lid 4 onder b)?

- Iemand is **'economisch gebonden'** aan een bepaalde plek als hij/zij met het oog op de voorziening in het bestaan een redelijk belang heeft om zich hier te vestigen.
- Iemand is **'maatschappelijk gebonden'** aan een bepaalde plek als hij/zij een redelijk belang heeft dat verband houdt met de lokale samenleving, om zich hier te vestigen. Van die binding is in ieder geval sprake als iemand **in de afgelopen tien jaar ten minste zes jaar** onafgebroken ingezetene is of was van de plek.

De definitie van maatschappelijke binding wijkt hiermee af van de definitie die geldt voor urgent woningzoekenden. De definitie voor economische binding is voor beide groepen wel hetzelfde.

Praktijkvoorbeelden: voorrang aan lokale woningzoekenden
De gemeente Vijfheerenlanden heeft in haar huisvestingsverordening opgenomen dat woningzoekenden met binding aan verschillende kleine kernen in aanmerking komen voor voorrang bij de toewijzing van sociale huur, indien op dat moment minder dan 25% van de vrijkomende sociale huur wordt toegewezen aan huidige bewoners van die kern. Diverse kleine kernen met een zeer kleine sociale huurvoorraad (en daarmee een lage mutatiegraad) kunnen daarbij als één kern worden beschouwd om meer flexibiliteit aan de woningcorporaties te bieden. De voorrangsregel geldt niet voor

Vianen, Leerdam en Hoef en Haag waar de komende jaren veel sociale huurwoningen worden toegevoegd.

- De gemeente Hattem geeft bij nieuwbouw koopwoningen voorrang voor woningzoekenden met economische of maatschappelijke binding aan de gemeente. Van economische binding is sprake als men duurzaam arbeid verricht in de gemeente (vast contract voor minimaal 20 uur in de week). Verder moet het gaan om een duurzame relatie tussen de arbeid en het betrokken gebied. Voor zelfstandigen geldt: een inschrijving bij de Kamer van Koophandel in de gemeente Hattem en er is een fysiek bedrijf dat in de gemeente Hattem gevestigd is op een regulier adres. Een bedrijf op een postadres is onvoldoende.

Voorrang bij nieuwbouw betaalbare koop

Vanaf 2014 konden gemeenten deze voorrangsregeling alleen bij huurwoningen in de huisvestings-verordening opnemen. Sinds 1 januari 2024 is de wet hierop uitgebreid en is het ook mogelijk om voorrang aan economisch/maatschappelijk gebondenen te geven bij nieuwbouw koopwoningen tot de betaalbaarheidsgrens[12]. Dit kwam vooral voort uit de toenemende schaarste op de koopwoningmarkt, waardoor met name de lagere inkomens (starters, eenverdieners in loondienst) weinig mogelijkheden hebben om een betaalbare woning te kopen in de gemeente waar men een binding mee heeft.

De Waddeneilanden hebben hierin een uitzonderingspositie. Hier geldt geen prijsplafond voor de koopsector (Huisvestingswet, artikel 7, lid 3). Dit komt voort uit de zeer beperkte huisvestings-alternatieven op de eilanden. Verdringing van woningzoekenden heeft hier onevenredig stevige maatschappelijke gevolgen. Mensen kunnen niet meer deelnemen aan hun sociale leven en/of hun werk op het eiland. Dit geldt voor een brede prijscategorie op de eilanden.

Als zo'n voorrangsregel bij nieuwbouw van betaalbare koop wordt opgenomen in de verordening, blijft het voor verkopers nog steeds mogelijk om de woning aan elke koper te verkopen. Maar de koper zal een huisvestingsvergunning moeten aanvragen, waarbij hij/zij zal moeten aangeven in welke mate er sprake is van een binding met de regio/gemeente/kern/stadsdeelgebied.

Net als bij de huursector geldt ook voor koopsector (zij het alleen voor nieuwbouw tot de betaalbaarheidsgrens) een maximumpercentage van 50% dat jaarlijks met voorrang kan worden toegewezen.

Voorwaarden bij gebruik voorrang economische/maatschappelijke binding

Er zijn wel enkele voorwaarden verbonden aan de inzet van deze voorrangsregel.

- Gemeenten moeten net als bij de andere onderdelen van de huisvestingsverordening aantonen dat de maatregel noodzakelijk en geschikt is voor het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan woonruimte. Dit betekent dat als de voorrangsregel gaat gelden voor een of meerdere specifieke kernen, het voor de hand ligt om de noodzakelijkheid van het instrument ook op dit schaalniveau aan te tonen (dus dat meer dan 50% van de jaarlijks toe te wijzen woningen aan mensen uit andere kernen zijn toegewezen, liefst over meerdere jaren). De mate van verdringing per kern kan in een gemeente immers sterk verschillen. Bovendien stelt de Huisvestingswet dat het beoogde instrumentarium proportioneel moet zijn. Als tot op heden meer dan 50% van de voorraad aan lokale woningzoekenden is toegewezen, lijkt de inzet van een voorrangsregel niet proportioneel.
- Daarnaast mogen 'overschotten' niet met elkaar uitgewisseld worden. Dus als richting het eind van het jaar slechts 30% van de sociale huurwoningen met voorrang is toegewezen aan mensen met maatschappelijke binding, dan mag het restant niet worden ingezet om meer ruimte voor voorrang in de koopsector toe te passen.

12 € 405.000 per 1 januari 2025.

- Als een gemeente in de verordening heeft bepaald dat een urgente groep ook maatschappelijke of economische binding moet hebben, of dat binnen de groep personen die urgentie krijgen extra voorrang wordt gegeven aan mensen met economische/ maatschappelijke binding, dan tellen deze toewijzingen mee in het percentage met voorrang toegewezen woningen (waarvan het totaal dus niet boven de 50% per jaar mag uitkomen).

Voorrang voor vitale beroepsgroepen
Een gemeente kan er voor kiezen om een deel van de 50% met voorrang toe te wijzen woningen aan economisch/maatschappelijke gebondenen te bestemmen voor mensen met een vitaal beroep (Huisvestingswet, artikel 14, lid 3). Het gaat om beroepen die van vitaal belang zijn voor de plaatselijke samenleving. Hierbij zijn door het Rijk in de memorie van toelichting van de wet enkele voorbeelden genoemd, zoals politie, brandweer, andere hulpdiensten, of mensen die werkzaam zijn in de zorg of het onderwijs. Maar er bestaat geen limitatieve lijst. Het is daarom aan gemeenten zelf om te onderbouwen wat zij als vitale beroepsgroep zien, mits zij dat in de huisvestingsverordening onderbouwt en daarbij aantoont waarom die beroepen vitaal zijn voor de gemeente en dat er binnen de gemeente schaarste is aan deze beroepen.

Praktijkvoorbeeld: vitale beroepsgroepen
In de huisvestingsverordening van de gemeente Amsterdam zijn de volgende vitale beroepsgroepen gedefinieerd:
- bevoegde leerkracht (PO) of docent (VO, eerste/tweedegraads) in primair- of voortgezet onderwijs;
- medewerker van zorginstelling (o.b.v. Wet toegelaten zorginstellingen) en zorg verleent o.b.v. Wlz of ZvW;
- medewerker van zorginstelling en zorg verleent o.b.v. Jeugdwet of Wet Maatschappelijke Ondersteuning;
- persoon die werkzaam is bij lokale politie-eenheid.

De huisvestingsverordening van de gemeente Utrecht geeft bij de toewijzing van appartementen vanaf de eerste verdieping voorrang aan vitale beroepsgroepen, zijnde woningzoekenden met een economische binding aan de gemeente, die werkzaam zijn binnen de sectoren onderwijs, zorg, politie, kinderopvang en brandweer.

Belangrijk is dat de beroepsgroepen duidelijk afgebakend en gedefinieerd zijn. Dat geldt soms ook al voor een organisatie (zoals een ziekenhuis of onderwijsinstelling). Het is de vraag of alle medewerkers van leraar, arts tot administratief medewerker een vitaal beroep hebben, of slechts een deel van hen. Verder moet er een duurzaam karakter van de arbeid zijn (bijvoorbeeld een vaste aanstelling, al dan niet met een minimum aantal uren in de week) en er moet een duurzame relatie tussen arbeid en het betreffende gebied zijn (bijvoorbeeld dat de persoon met vitaal beroep werkt op een locatie, waarbij het belangrijk is dat men binnen korte reistijd van de werklocatie woont).
Daarnaast geldt dat mensen met een vitaal beroep om in aanmerking te komen voor sociale huur ook aan de inkomenseisen moeten voldoen. Het is goed mogelijk dat een deel van de mensen die werkzaam zijn in een vitale beroepsgroep een inkomensniveau heeft dat hier boven ligt.

Voorrangsregelingen als kan-bepaling
Het komt voor dat gemeenten voorrangsregelingen (of regelingen in de huisvestingsverordening) als kan-bepaling opnemen, bijvoorbeeld: *'Een corporatie kan maximaal 50% van de toe te wijzen woningen in dat jaar, met voorrang toewijzen aan woningzoekenden, woonachtig in de gemeente waarin de woningen zijn gelegen'*. De woningcorporatie heeft dan de keuze om gebruik te maken van deze bevoegdheid. Zij moeten daarbij verschillende belangen tegen elkaar afwegen.

4.3 Toewijzing woonwagens- en standplaatsen

De afgelopen jaren is door diverse uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, College voor de Rechten van de Mens en Nationale Ombudsman meer aandacht gekomen voor de positie van woonwagenbewoners op de woningmarkt. Kernpunt is dat het een doelgroep betreft met een specifieke identiteit en wooncultuur. Mensen die tot een woonwagenfamilie behoren, moeten de mogelijkheid krijgen om volgens die wooncultuur te kunnen wonen. Een van de specifieke eigenschappen is het wonen in familieverband. Omdat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het opstellen van passend volkshuis-vestelijkbeleid voor deze doelgroep, ligt het voor de hand om bij de toewijzing duidelijke voorrangsregels voor woonwagenbewoners op te nemen, zodat (1) standplaatsen voor woonwagens met voorrang worden toegewezen aan mensen die tot een woonwagenfamilie behoren en (2) dat mensen zoveel mogelijk met de familie bij elkaar kunnen wonen. Hierbij wordt vaak verwezen naar het afstammings-beginsel: bij toewijzing van vrijgekomen standplaatsen wordt voorrang gegeven aan de eerste graads- (ouders, kinderen) en tweedegraadsfamilieleden (broers, zussen, kleinkinderen, grootouders) van woonwagenbewoners.
Overigens zijn er ook andere methoden van toewijzing mogelijk, zoals een coöptatiesysteem, waarbij de woonwagenbewoners van een locatie zelf een nieuwe huurder aanwijzen.

Thuiswonende kinderen en 'spijtoptanten'
Om het leven in familieverband te faciliteren is in veel verordeningen opgenomen dat thuiswonende kinderen in een woonwagen op een bestaande woonwagenlocatie als eerste in aanmerking komen voor een vrijkomende standplaats op de betreffende woonwagenlocatie. Op basis van geboortedatum (oudste kind eerst) wordt vervolgens een rangordening gemaakt. Zijn er geen thuiswonende kinderen, dan zijn andere inwonende bewoners van dezelfde woonwagenlocatie aan de beurt. Vervolgens zijn andere woon-wagenbewoners uit de gemeente en andere woonwagenbewoners elders uit het land aan de beurt.
Maar er worden ook kanttekeningen bij deze voorrangsregeling geplaatst. Hierdoor zouden met name de kansen van 'spijtoptanten' (mensen die voorheen in een woonwagen woonden en al dan niet vrijwillig moesten verhuizen naar een reguliere, stenen woning) op grote achterstand geplaatst worden en weinig kans maken op een standplaats. Dit probleem zal echter primair opgelost moeten worden door het vergroten van het aantal woonwagenstandplaatsen in Nederland. Bij de toewijzing van standplaatsen primeert de (meest nauwe) familierelatie boven de lengte inschrijftijd.

Onderscheid naar woonwagenlocaties
Vaak geldt dat bestaande woonwagenlocaties van oudsher door één of slechts enkele families bewoond worden. In veel gevallen is het onwenselijk als een andere familie op een bestaande woonwagenlocatie komt te wonen (die daar nog niet woonachtig is). Het samen leven in familieverband betekent in de praktijk ook liefst niet samen met andere families.
Als er een nieuwe woonwagenlocatie ontwikkeld wordt, is er geen sprake van een familie die daar al woont. Meestal worden daarom voor nieuwe woonwagenlocaties kleine

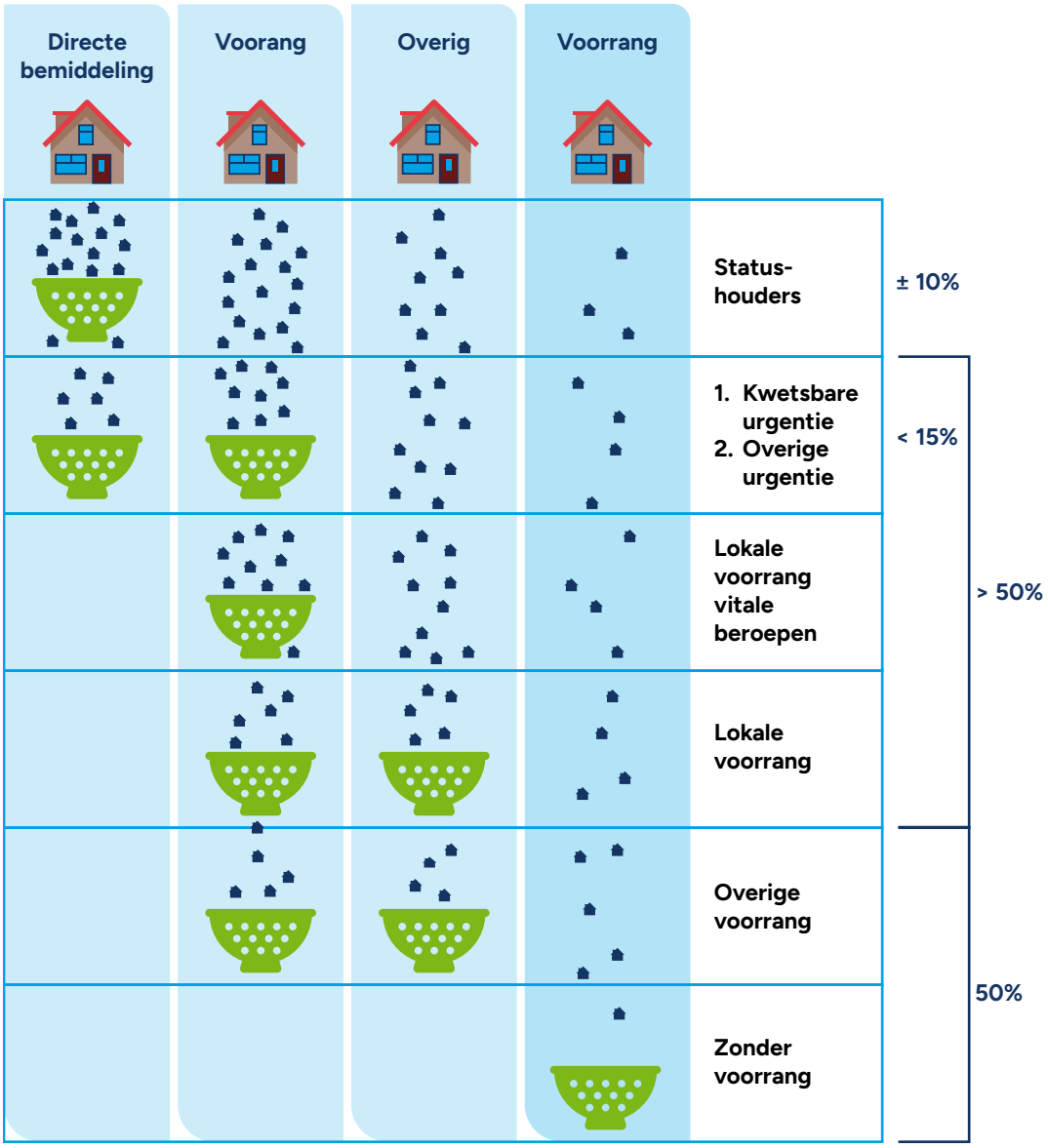
aanpassingen in de toewijzingsregels aangebracht. Niettemin is het raadzaam om ook op nieuwe locaties zoveel mogelijk leden van één (of slechts enkele families) te huisvesten.

Maatwerk is noodzakelijk

Een set met basis voorrangsregels zorgt voor duidelijkheid bij woonwagenbewoners over hoe standplaatsen worden toegewezen. Toch zal daarnaast ook regelmatig maatwerk moeten worden toegepast. Enkele voorbeelden:

- Conform het principe vrijheid van vestiging zou - als er geen geïnteresseerde lokale woonwagenbewoners zijn - een vrijkomende standplaats ook aan een woonwagenbewoner van elders of zelfs een niet-woonwagenbewoner toegewezen kunnen worden. In die situaties is het raadzaam dat de verhuurder een gesprek voert met zowel huidige woonwagenbewoners als potentiële bewoner of plaatsing op de betreffende woonwagenlocatie wenselijk is.
- Het kan voorkomen dat er een langjarige ruzie binnen een woonwagenfamilie is ontstaan. In zo'n situatie is het juist wenselijk dat leden van dezelfde familie niet bij elkaar op dezelfde woonwagenlocatie komen te staan.

Meer informatie over de toewijzing van woonwagenstandplaatsen en andere aandachtspunten rondom woonwagenbeleid zijn te vinden in de 'Wegwijzer gemeentelijk woonwagen- en standplaatsenbeleid' van de VNG (2021).

Figuur 4.1: Totaaloverzicht woonruimteverdeling voor reguliere woonruimten (directe bemiddeling, voorrang en overig) en woonwagenstandplaatsen

4.4 Wat als er geen huisvestingsverordening is?

Als een gemeente het onderdeel woonruimteverdeling niet in de huisvestingverordening heeft opgenomen, kunnen er nog altijd regels ten aanzien van de woonruimteverdeling bestaan. Gemeenten mogen hierover weliswaar geen privaatrechtelijke afspraken maken, maar een verhuurder heeft wel contractvrijheid en is in principe vrij om te kiezen of en met wie hij/zij een contract aangaat. Daardoor kunnen verhuurders ook zelf eisen stellen aan potentiële huurders.
Maar ook in deze situatie zullen verhuurders zich aan diverse regels moeten houden. Verhuurders moeten zich nog steeds aan het principe vrijheid van vestiging houden. Ook hebben verhuurders zich te houden aan de Grondwet. Zo staat in Artikel 1 dat gelijke gevallen gelijk behandeld moeten worden. Uitsluiting of voorrang op basis van ongerechtvaardigd onderscheid naar godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of andere gronden, is ook uitgesloten. Aanvullend daarop kunnen gemeenten via de Wet Goed Verhuurdersschap maatregelen nemen om ongewenst verhuurgedrag tegen te gaan, zoals woondiscriminatie, intimidatie, onredelijke servicekosten en een te hoge borg.
Woningcorporaties moeten zich tevens houden aan de bepalingen uit de Woningwet, zoals de inkomenseisen bij het toewijzen van sociale huur.

4.5 Onderbouwing noodzaak van sturing op woonruimteverdeling

Om regels ten aanzien van de woonruimteverdeling op te kunnen nemen in de huisvestingsverordening zal de noodzaak door de gemeente onderbouwd moeten worden. Dit is het geval als de gemeente woningschaarste met als gevolg verdringing van doelgroepen op de woningmarkt kan aantonen. Vooral de combinatie van beide ontwikkelingen is belangrijk. Als er enkel sprake is van woningschaarste (maar geen verdringing) is er nog geen noodzaak om een dermate zwaar publiekrechtelijk instrument in te zetten als een huisvestingsverordening.

In hoofdstuk 2 werd al aangegeven dat gemeenten veel vrijheid hebben om zelf tot een onderbouwing van schaarste en verdringing te komen. Er zijn wel enkele onderdelen die bij veel gemeenten terugkomen in hun onderbouwing.

Onderwerpen onderbouwing	Huur	Koop
Woningschaarste		
Actuele woningschaarste	• Ontwikkeling gemiddelde inschrijftijd • Ontwikkeling actieve zoektijd • Ontwikkeling mutatiegraad • Ontwikkeling reactiegraad	• Ontwikkeling gemiddelde transactieprijs • Ontwikkeling aantal transacties per prijsklasse • Ontwikkeling gemiddelde verkooptijd
Lange termijn woningschaarste	• Behoefte aan huurwoningen (naar prijsklasse/ woningtype) voor komende 5-10 jaar	• Behoefte aan koopwoningen (naar prijsklasse/ woningtype) voor komende 5-10 jaar
Verdringing		
Verdringing doelgroepen	• Ontwikkeling gemiddelde slaagkans per doelgroep • Ontwikkeling aandeel toegewezen woningen aan lokale woningzoekenden	• Ontwikkeling aandeel toegewezen woningen (naar prijsklasse) aan lokale woningzoekenden

In algemene zin is het aan te bevelen om bij de onderbouwing rekening te houden met de volgende punten:

- De onderbouwing wint aan zeggingskracht als zowel actuele schaarste als (middel)lange termijn schaarste kan worden aangetoond. De huisvesting zal immers voor tenminste een aantal jaren van kracht zijn en moet dus gericht zijn op de aanpak van negatieve effecten voor een vergelijkbare periode. Als voorbeeld: in een krimpgemeente kan een actuele schaarste na verloop van tijd ook zonder de inzet van extra maatregelen worden opgelost.
- De onderbouwing van de actuele schaarste wordt steviger als een structurele trend over meerdere jaren kan worden aangetoond. Een lange actieve zoektijd of reactiegraad in het meest recente jaar kan een incident zijn.
- De mate van schaarste in een gemeente wordt vaak pas echt duidelijk als cijfers vergeleken kunnen worden met regionale, provinciale en/of landelijke gemiddelden.
- De sturing via een huisvestingsverordening kan alleen betrekking hebben op die segmenten van de woningmarkt waar ook daadwerkelijk schaarste kan worden aangetoond. Als uit onderzoek blijkt dat er in een gemeente enkel schaarste is aan woningen tot € 350.000, kunnen de voorwaarden uit de verordening niet gelden voor koopwoningen boven deze prijsgrens.

5
Sturen op het gebruik van de woningvoorraad

Gemeenten kunnen in hun huisvestingsverordening regels stellen over het gebruik van de woning. Vijf vormen van gebruik kunnen daarbij vergunningplichtig gemaakt worden: woningvorming, splitsing van appartementsrechten, woningomzetting, woningonttrekking en samenvoeging (Huisvestingswet, artikel 21, lid 1). De laatste jaren zijn er nog twee onderdelen toegevoegd aan het arsenaal van de huisvestingsverordening op dit vlak: de opkoopbescherming en toeristische verhuur van woonruimte.

5.1 Woningvorming, splitsing appartementsrechten, woningomzetting

Woningvorming, splitsing in appartementsrechten en woningomzetting hebben diverse overeenkomstige kenmerken. In al deze gevallen wordt een zelfstandige woning opgedeeld in meerdere kleinere eenheden. Een andere overeenkomst is dat veel gemeenten willen sturen op deze trends vanwege mogelijk gevolgen voor de leefbaarheid in de buurt/wijk. Hierbij maakt het vaak wel uit in welke wijk woningvorming of woningomzetting plaatsvindt. De ene wijk leent zich er meer voor dan de andere (qua woningvoorraad, inrichting van de openbare ruimte en bevolkingssamenstelling). Vanuit het terugdringen van het woningtekort en het beter benutten van de bestaande woningvoorraad kan het ook een afweging zijn om in specifieke wijken juist te sturen op woningvorming, splitsing of omzetting. Bijvoorbeeld wijken waar de woningbezetting laag is en veel vergrijzing plaatsvindt.

Woningvorming en splitsing in appartementsrechten
Bij woningvorming wordt één zelfstandige woning bouwkundig aangepast in twee of meerdere zelfstandige woningen, vooral bedoeld voor de verhuur. Gemeenten die woningvorming vergunningplichtig willen maken, doen dat bijvoorbeeld voor het behoud van voldoende grondgebonden woningen of woningen voor gezinnen.

Onderscheid zelfstandige en onzelfstandige woning
Voor de definitie van een zelfstandige en onzelfstandige woning verwijst de Huisvestingswet 2014 naar artikel 7 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek:

- Zelfstandige woning: woning met een eigen toegang en die de bewoner kan bewonen zonder daarbij afhankelijk te zijn van wezenlijke voorzieningen buiten de woning.
- Onzelfstandige woonruimte: woonruimte die vanwege de afwezigheid van een eigen toegangsdeur en belangrijke woonvoorzieningen, zoals een keuken, toilet en/of douche, niet zelfstandig door één huishouden kan worden bewoond.

Het is ook mogelijk om één huurcontract op te stellen voor meerdere huishoudens (friendscontract). Als het gaat om een contract voor maximaal twee personen en de woning wordt niet bouwtechnisch aangepast, dan wordt in sommige gevallen nog steeds gesproken van een zelfstandige woning. Geldt een friendscontract voor meer dan twee personen, dan is er meestal sprake van onzelfstandige woonruimte.

Maar vaker is het argument voor de vergunningplicht om mogelijke negatieve effecten op de leefbaarheid in de directe omgeving van het beoogde pand te beperken of te voorkomen. De gedachte is dat door woningvorming de woonintensiteit toeneemt (meer huishoudens op hetzelfde oppervlak), waardoor het risico op geluidsoverlast (met name bij slecht geïsoleerde panden) en parkeerdruk toeneemt.
Toch is het aantal gemeenten dat het onderdeel woningvorming in de huisvestingsverordening heeft opgenomen relatief beperkt. Het beeld bij veel gemeenten is dat de effecten van woningvorming op de leefbaarheid relatief beperkt zijn (vooral in vergelijking met woningomzetting).

Het splitsen van appartementsrechten kan gezien worden als een variant op woningvorming. Een zelfstandige koopwoning of een complex met meerdere huurwoningen wordt gesplitst in meerdere appartementen, die bedoeld zijn voor de verkoop. Deze vorm van splitsing is juridisch complexer en vereist dat elke wooneenheid een eigen badkamer, sanitair, keuken, huisnummer en voordeur heeft.

Woningomzetting
Bij woningomzetting wordt één zelfstandige woning omgezet in twee of meerdere onzelfstandige wooneenheden (kamers). Dezelfde argumenten die gemeenten hanteren om splitsing vergunningsplichtig te maken, gelden ook voor woningomzetting, maar vaak in versterkte mate. De kans op afname van de voorraad zelfstandige koopwoningen is groter dan bij splitsing (zelfstandige woningen worden omgezet in onzelfstandige eenheden). Ook worden de gevolgen voor de leefbaarheid vaak groter ingeschat. Dit heeft te maken met de meest voorkomende doelgroepen voor deze woonvormen.
Woningomzetting (kamers) is meestal gericht op woningzoekenden die vooral op zoek zijn naar betaalbare woonruimte met de mogelijkheid om ook snel weer te kunnen verhuizen, als dat nodig is (zoals studenten, maar ook arbeidsmigranten). Daarbij is men bereid om voorzieningen in het pand te delen met andere bewoners. Hun leefstijl is daarmee anders dan de doelgroep voor woningvorming en/of splitsing van appartements-rechten die vaak iets meer woonkwaliteit en zekerheid voor het verblijf op die locatie zoekt. Dit vertaalt zich naar een verschil in hun betrokkenheid met de directe woonomgeving. Hierbij zit ook meteen het gevaar tot stigmatisering, alsof bewoners van kamers geen enkele betrokkenheid met hun omwonenden en de fysieke omgeving zouden hebben. Dat is niet het geval, maar het risico op verminderde betrokkenheid als gevolg van hun tijdelijk verblijf en leefstijl, is wel groter dan bij gesplitste eenheden.

Werkingsgebied
Als gemeenten woningvorming, splitsing in appartementsrechten en/of woningomzetting vergunningsplichtig willen maken via de huisvestingsverordening heeft dat vaak betrekking op een deel van het potentieel te splitsen of om te zetten panden.

- Gemeenten kunnen een of meerdere prijsgrenzen hanteren (aan de hand van WOZ-waarden). Bijvoorbeeld splitsing of omzetting bij de goedkoopste woningen op voorhand uit te sluiten of om juist bij een bepaalde prijscategorie helemaal geen voorwaarden te stellen (bijvoorbeeld als een gemeente meer ruimte wil geven aan pandeigenaren om duurdere woningen te splitsen, zodat er meer betaalbare woonruimte ontstaat).
- Gemeenten kunnen in de verordening gebieden (wijken, buurten, straten) aangeven waar de vergunningplicht juist wel/niet van toepassing is. Bijvoorbeeld wel een vergunningplicht voor wijken waar de leefbaarheid al sterk onder druk staat en waar de woningvoorraad zich er niet voor leent om gesplitst/omgezet te worden. Of andersom, namelijk expliciet geen vergunningplicht voor delen van de gemeente.
- Soms geldt voor de vergunningplicht een minimumaantal te splitsen eenheden of om te zetten kamers.

Uitzondering voor hospitaregeling
Het verhuren van woonruimte door een hospita kan bijdragen aan het verminderen van het tekort aan huurwoningen. Voor woningeigenaren of huurders kan hospitaverhuur of inwoning ook de nodige voordelen bieden, zoals extra inkomsten en meer sociale contacten. Veel gemeenten die woningomzetting vergunningsplichtig hebben gemaakt, maken hierbij een uitzondering voor hospitaverhuur. Hierbij worden vaak enkele voorwaarden gesteld, bijvoorbeeld dat de woningeigenaar of verhuurder zelf al enige tijd in de woning moet wonen en er wordt vaak een maximum aan het aantal huurders (vaak 1 of 2) gesteld.

Veel voorkomende voorwaarden
Als een gemeente splitsing of omzetting vergunningsplichtig wil maken, worden er vaak diverse voowaarden aan gekoppeld. Deze voorwaarden zijn doorgaans bedoeld om eventuele negatieve effecten op de leefbaarheid zo beperkt mogelijk te houden:

- Quotum per straat/buurt: In dit geval geldt er een maximum aan het aantal te splitsen/om te zetten panden in een bepaald gebied. Er zijn gemeenten die een percentage per straat hanteren, maar ook een afstandscriterium wordt toegepast (bijvoorbeeld niet meer dan twee omgezette panden naast elkaar, of geen insluiting van een zelfstandige woning tussen twee omgezette panden). De meningen over zo'n quotum per buurt zijn verdeeld. Enerzijds is het een zeer duidelijk criterium, waardoor voor iedereen helder is wanneer een grenswaarde overschreden wordt. Anderzijds kan een quotum leiden tot stigmatisering waarbij ervan uit wordt gegaan dat bewoners van gesplitste eenheden of kamers voor overlast zorgen.
- Leefbaarheidstoets: Een alternatief voor het quotum is een leefbaarheidstoets. De gemeente voert daarbij een integraal onderzoek uit naar de staat van de leefbaarheid in de directe omgeving van het pand waarvoor een vergunningsaanvraag is binnengekomen. Hierbij wordt bekeken of het verlenen van de vergunning naar verwachting een onevenredige druk op de leefbaarheid betekent. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van tal van indicatoren: score op een leefbaarheidsmonitor (bijvoorbeeld Leefbaarometer), aantal reeds verkamerde panden, overige relevante factoren in de omgeving (horeca, coffeeshops) die tot overlast kunnen leiden. Het is daarmee een zeer maatwerkgerichte benadering die goed aansluit op wat er speelt in de omgeving van een pand met een vergunnings-aanvraag. De keerzijde is dat het vaak lastig is om goed te onderbouwen of de vergunningsaanvraag de druppel zal zijn die de emmer doet overlopen qua leefbaarheid in de wijk.
- Fietsenstalling: Pandeigenaren worden verplicht om een oplossing voor het stallen van fietsen te creëren, vaak op eigen terrein, soms zelfs inpandig. Doorgaans bedoeld om overlast van fietsen die verkeerd worden gestald, te voorkomen.
- Afvalberging: Hierbij geldt ongeveer hetzelfde als voor de fietsenstalling. Deze voorwaarde is bedoeld om het verkeerd plaatsen (of op het verkeerde moment) van afvalzakken tegen te gaan.
- Geluidskwaliteit: Er zijn gemeenten die voorwaarden stellen bij de geluidsisolatie van te splitsen/om te zetten panden. Door splitsing of omzetting worden vaak bestaande panden (die van oudsher al minder goed geïsoleerd zijn) nu intensiever bewoond en gebruikt, waardoor het risico op geluidsoverlast voor omwonenden groter is.

Niet met terugwerkende kracht
Doorgaans zitten er in een gemeente al op verschillende plekken gesplitste of omgezette panden alvorens deze vormen vergunningsplichtig worden gemaakt. Zeker in universiteitssteden zijn er kamerverhuurpanden die al decennialang (of zelfs nog langer) in het straatbeeld aanwezig zijn. Het is echter niet zomaar mogelijk om via de huisvestingsverordening te sturen op de aanwezigheid of kwaliteit van deze verkamerde of gesplitste panden. Soms hebben deze panden in het verleden al een vergunning verkregen conform een destijds vigerend lokaal beleidskader. Bovendien is het vaak ook niet wenselijk om deze panden op basis van een nieuwe huisvestingsverordening te sluiten en

te sommeren om weer om te zetten naar één zelfstandige woning. Dat zou betekenen dat veel huurders van de een op de andere dag op straat komen te staan.
Vaker hanteren gemeenten daarom een overgangsregeling voor bestaande gesplitste of verkamerde panden. Ze moeten dan wel aan een beperkt aantal kwaliteitsvoorwaarden voldoen (zoals fietsenstalling of enkele isolerende maatregelen) die binnen een bepaalde termijn gerealiseerd moeten worden.

5.2 Woningonttrekking

Bij woningonttrekking gaat het om het slopen van een woning of het gebruiken van de woning voor een ander doel dan permanente bewoning door een huishouden.

Woningonttrekking door sloop
Gemeenten kunnen in de huisvestingsverordening aangeven in welke situaties zij wel een onttrekkingsvergunning voor de sloop van een woning bereid zijn af te geven. Bijvoorbeeld als er duidelijke afspraken over zijn gemaakt met de eigenaar van de woningen (zoals prestatieafspraken met de woningcorporatie). Als een vergunning wordt afgegeven, gelden er soms aanvullende voorwaarden. Vaak wordt er gevraagd om een compensatie. Dat kan financieel zijn (een bedrag per gesloopte woning), maar ook compensatie door een woning binnen een bepaalde termijn weer toe te voegen aan de voorraad.
Maar vaker wordt in de huisvestingsverordening vastgelegd in welke situaties geen vergunning wordt afgegeven. Voorbeelden hiervan zijn: woningen met een cultuurhistorische waarde, woningen waarbij de sloop zou leidt tot schade aan sociale samenhang of identiteit van een gebied of de afwezigheid van de bouwtechnische noodzaak voor de sloop.

Woningonttrekking door ander gebruik
Het is mogelijk om bij woningonttrekking door ander gebruik enkele uitzonderingsmogelijkheden te benoemen, waarvoor geen vergunning hoeft worden aangevraagd. Veel voorkomende voorbeelden zijn een kantoor of praktijkruimte aan huis.
Het is ook mogelijk om een bevoegdheid bij het college te laten, waarbij zij oordelen of het nieuwe gebruik een belang heeft dat zwaarder weegt dan de belangen die gediend zijn bij de voorraadvergunningplicht, zodat alsnog een uitzondering kan worden gemaakt.
Het is mogelijk om bij onttrekking door ander gebruik een tijdelijke vergunning af te geven. Na deze periode moet de woning opnieuw weer als woonruimte worden gebruikt.
Net als bij onttrekking door sloop, hanteren gemeenten ook bij onttrekking door ander gebruik compensatieregelingen om het (al dan niet permanent) onttrekken van woningen te compenseren.

5.3 Woningsamenvoeging

Er is sprake van samenvoeging als twee of meer zelfstandige woningen worden samengevoegd tot één zelfstandige woning. Omdat het vaak om ingrijpende aanpassingen gaat, komt deze vorm betrekkelijk weinig voor (en dus ook in huisvestingsverordeningen). Niettemin is het een vorm van aanpassing van de woningvoorraad, waardoor de schaarste aan woonruimte verder kan toenemen. Als gemeenten dit opnemen wordt er vooral benoemd in welke situaties wel ruimte wordt geboden voor samenvoeging. Bijvoorbeeld als door samenvoeging een groot gezin (dat voorheen in een zeer kleine sociale huurwoning woonde) qua woonoppervlak passender kan wonen. Er worden dan wel vaak aanvullende voorwaarden benoemd, zoals dat de nieuwe woonruimte (als het om sociale huur gaat) een huurprijs behoudt tot maximaal de liberalisatiegrens.

5.4 Onderbouwing noodzakelijkheid van sturing op woonruimte voorraadbeheer

De sturing op woonruimtevoorraadbeheer via de huisvestingsverordening kon lange tijd alleen worden ingezet als gemeenten schaarste konden aantonen bij woningen waar splitsing, woningvorming, omzetting, onttrekking en/of samenvoeging vaak op werden toegepast. Bijvoorbeeld als zelfstandige eengezinswoningen werden aangepast tot meerdere zelfstandige appartementen (splitsing) of als eengezinswoningen werden verkamerd (omzetting). Met name bij stedelijke gemeenten die via splitsing en/of omzetting het aanbod aan grondgebonden woningen voor gezinnen zagen afnemen ten gunste van kleinere woningen voor kleine huishoudens is deze vergunningplicht op basis van woningschaarste in het verleden ingevoerd.
Het onderbouwen van woningschaarste verloopt op gelijkaardige wijze als wanneer een gemeente schaarste aan moet tonen voor het sturen op de woonruimteverdeling (zie tabel 2.2). Maar de onderbouwing wordt sterker als de gemeente daarnaast in beeld brengt in welke mate er nu al sprake is van splitsing, omzetting, etc. en dan met name hoe de spreiding over de gemeente is. Als er op specifieke plekken een concentratie te zien is, kan daaruit de legitimatie voortkomen om splitsing, omzetting, onttrekking en/of samenvoeging op sommige plekken meer of minder ruimte te bieden (of zelfs helemaal niet toe te staan).

Onderwerpen onderbouwing	
Toename splitsing, omzetting, onttrekking, samenvoeging als (mede)oorzaak voor woningschaarste	
Splitsing, omzetting	• Ontwikkeling aantal splitsingen/omzettingen in de afgelopen jaren • Ontwikkeling afname bestaande zelfstandige woningen in de afgelopen jaren (naar type, WOZ-waarde) • Aandeel + aantal gesplitste/omgezette panden naar wijk/buurt/ straat • Aantal toegevoegde gesplitste eenheden/kamers naar wijk/buurt/ straat
Woning-onttrekking	• Aantal onttrokken zelfstandige woningen in de afgelopen jaren naar vorm (sloop/ ander gebruik) • Aantal onttrokken zelfstandige woningen in de afgelopen jaren naar woningtype, WOZ-waarde
Woning-samenvoeging	• Aantal samengevoegde woningen in de afgelopen jaren (naar woningtype, WOZ-waarde)

Het kan enige tijd vergen om deze data in beeld te brengen. Het is daarom belangrijk om als een gemeente erover nadenkt om het thema woonruimtevoorraadbeheer op te nemen in de huisvestingsverordening, tijdig na te denken over de dataverzameling om tot de onderbouwing van woningschaarste te komen.

Uitspraak Raad van State: schaarste-onderbouwing hoeft niet op wijk- of buurtniveau
In 2023 heeft de Raad van State uitspraak gedaan in een zaak die door een pandeigenaar was ingediend tegen de Gemeente Rotterdam. Reden hiervoor was dat de gemeente een aanvraag voor woningomzetting had geweigerd, terwijl de gemeente volgens de pandeigenaar alleen een schaarste-onderbouwing op gemeenteniveau had gegeven en niet naar wijk. De pandeigenaar gaf aan dat er onvoldoende bewijs was dat er in de bewuste wijk een dusdanige mate van schaarste aanwezig was waardoor woningomzetting vergunningsplichtig kon worden gemaakt.

De Raad van State heeft dit bezwaar afgewezen. Het argument van de gemeente was dat woningschaarste op een zeer laag schaalniveau (als wijk of buurt) niet goed in beeld kan worden gebracht. Bovendien zou een analyse van schaarste op dit lage schaalniveau ervan uitgaan dat wijken of buurten als afzonderlijke woningmarkten gezien kunnen worden, terwijl dat in de praktijk zelden of nooit het geval is. Er is veel meer sprake van een woningmarkt op gemeentelijke of zelfs regionale schaal. Daarom volstond het voor de gemeente om de schaarste-onderbouwing op gemeentelijk niveau weer te geven.
De uitspraak heeft betrekking op de schaarste-onderbouwing voor de inzet bij woonruimtevoorraadbeheer. Er is nog geen jurisprudentie bekend hoe dit geldt voor andere instrumenten in de huisvestingsverordening. Ook is niet duidelijk of voor afzonderlijke kernen binnen een gemeente wel een specifieke onderbouwing noodzakelijk is.

Onderbouwing leefbaarheidsproblematiek
Zoals gezegd is sturing op woonruimtevoorraadbeheer lange tijd mogelijk geweest ter bestrijding van woningschaarste en verdringing. In de praktijk was woningschaarste niet het eerste doel van veel gemeenten om op dit thema te sturen, maar vanwege leefbaarheidsproblematiek op plekken waar veel woningvormingen of -omzettingen voorkwamen. Veelgehoorde argumenten daarbij waren dat splitsing/omzetting leidt tot een hogere woonintensiteit en hoge mutatiegraad wat zorgt voor beperkte betrokkenheid bij de (fysieke staat van) woning en woonomgeving, minder privacy, extra parkeerdruk (fietsen en auto's) en meer geluidsoverlast. Het gevolg was dat gemeenten soms de randen van de wet opzochten. Woningen werden als schaars bestempeld, terwijl de motivering daarvoor niet voldoende was. Daarbij namen gemeenten het risico dat een eigenaar de regels met succes aanvocht bij de rechter, als de woningschaarste onvoldoende onderbouwd kon worden.
Daarom is bij de laatste aanpassing van de Huisvestingswet (2024) ervoor gekozen dat ook leefbaarheidsproblematiek een mogelijke onderbouwing kan zijn voor het sturen op de woonruimtevoorraad middels een huisvestingsverordening. De redenatie daarachter is dat voor een goede fysieke leefomgeving het van belang is dat er ook voldoende woningen aanwezig zijn.
In de praktijk blijkt het voor veel gemeenten nog best lastig om een goede onderbouwing van leefbaarheidsproblematiek te komen. Vaak is het via diverse bronnen (zoals de landelijke Leefbaarometer, registraties van overlastmeldingen, politiecijfers, lokale onderzoeken) wel mogelijk om leefbaarheidsproblemen op specifieke plekken in de gemeente inzichtelijk te maken, maar is het vooral lastig om de causale relatie met ontwikkelingen op de woningmarkt aan te tonen (bijvoorbeeld toeristische verhuur of woningvorming).

Alternatieve sturing: omgevingsplan
De verruiming van de onderbouwingsmogelijkheden (waardoor de noodzaak tot sturing nu ook kan liggen in de aanpak van leefbaarheidsproblematiek) biedt onder andere uitkomst voor gemeenten die wilden sturen op woonruimtevoorraadbeheer, maar waarbij het lastig was om woningschaarste aan te tonen. Toch zijn er al diverse gemeenten geweest die in het recente verleden aanpassingen aan de woningvoorraad vergunningsplichtig hebben gemaakt, zonder gebruik van een huisvestingsverordening. Een alternatief is namelijk door een vergunningplicht op te nemen in het omgevingsplan. In dat geval is de aanleiding voor de sturing niet ingegeven door volkshuisvestelijke overwegingen, maar voor de zorg om een goede ruimtelijke ordening (zoals het gebruik van de woonruimte en woonomgeving waarvoor die beoogd zijn).
Om sturing via het omgevingsplan mogelijk te maken, hoeft de gemeente niet vooraf woningschaarste aan te tonen. Wel zal nog steeds onderbouwd moeten worden waarom vormen van woonruimte-aanpassing vergunningsplichtig worden gemaakt. Met name bij vormen waarbij sprake is van functieverandering (zoals woningomzetting, onttrekking door

ander gebruik) is dit doorgaans goed te onderbouwen. Het gebruik van het vastgoed is immers in strijd met waar het voor bestemd is. Bij splitsing of samenvoeging blijft de woonfunctie behouden en zal daarom nog nauwkeuriger onderbouwd moeten worden waarom een vergunningplicht alsnog noodzakelijk is.

5.5 Opkoopbescherming

Sinds 1 januari 2022 kunnen gemeenten de opkoopbescherming aan hun huisvestingsverordening toevoegen. Dit maakt het voor gemeenten mogelijk om een verbod in te stellen op het in gebruik geven (het verhuren) van nieuw aangekochte goedkope en middeldure koopwoningen zonder vergunning van burgemeester en wethouders ('verhuurvergunning opkoopbescherming'), gedurende een periode van vier jaar na de leveringsdatum, in aangewezen gebieden (Huisvestingswet, artikel 41, lid 1). De maatregel geldt dus tot maximaal vier jaar na de aankoop van de woning en de woning kan in die periode alleen met een vergunning verhuurd worden.

Aanleiding voor de opkoopbescherming
Om de kansen tot toetreding op de koopwoningmarkt voor met name starters en mensen met een middeninkomen op korte termijn te verbeteren, kan een gemeente ervoor zorgen dat goedkope en middeldure woningen in het koopsegment behouden blijven voor kopers die er zelf willen wonen. Dit vanuit de constatering dat steeds meer koopwoningen werden opgekocht en vervolgens verhuurd. Als gevolg hiervan zijn deze woningen niet meer beschikbaar als koopwoning en ontstaat er mogelijk een prijsopdrijvend effect omdat eigenaarsverhuurders vaak hogere prijzen bieden dan eigenaarsbewoners.
Hiernaast komt het voor dat de opkoop voor verhuur extra druk op de leefbaarheid legt. De leefbaarheid kan bijvoorbeeld onder druk komen te staan als deze verhuur leidt tot een hoge mutatiegraad van de bewoners. Als gevolg van een hoge mutatiegraad ontstaat er weinig binding van de bewoners met de buurt, hetgeen ten koste gaat van de sociale cohesie in de betreffende buurt.

Gebiedsgerichte inzet op grond van schaarste of leefbaarheid
De gemeenteraad kan een opkoopbescherming voor in de huisvestingsverordening aangewezen gebied(en) invoeren. In de toelichting op het voorstel moet worden uiteengezet:

1. in welk(e) gebied(en) van de gemeente er door schaarste aan goedkope en middeldure koopwoningen onevenwichtige en onrechtvaardige effecten optreden voor bepaalde groepen omdat zij hierdoor onvoldoende kans maken op een betaalbare koopwoning én dat de maatregel noodzakelijk en effectief is om de schaarste te bestrijden, of;
2. dat de inzet van deze maatregel noodzakelijk, geschikt en proportioneel is voor het behoud of de bevordering van de leefbaarheid in het (de) betreffende gebied(en).

Mits dit juridisch overtuigend onderbouwd kan worden op basis van schaarste- of leefbaarheidsproblematiek, is aanwijzing van de gehele gemeente als werkingsgebied op zichzelf mogelijk. Het ontbreken van een goede cijfermatige onderbouwing is überhaupt juridisch zeer risicovol met het oog op te verwachten procedures bij de bestuursrechter. Het aanwijzen van de gehele gemeente kan voor een gemeente logisch aanvoelen om een eventueel 'waterbedeffect' te voorkomen. Door sommige gebieden wel en andere gebieden niet aan te wijzen is er de kans dat de opkoop van panden zich verplaatst naar een nabijgelegen wijk. Dit 'waterbedeffect' is volgens de wet echter geen grondslag voor de inzet van de opkoopbescherming op grond van schaarste. Er moet sprake zijn van actuele schaarste. Daarnaast dient de opkoopbescherming, gegeven het geldende eigendomsrecht, idealiter zo beperkt mogelijk, gebiedsgericht ingezet te worden.

Reikwijdte
De opkoopbescherming richt zich op het goedkope en middeldure koopsegment. Alleen deze woningen kunnen door de gemeente als vergunningsplichtig worden aangewezen.

De wetgever definieert de prijsgrenzen van deze woningen hierbij niet, omdat de gemeenten zelf het beste zicht hebben op de lokale situatie. De gemeenteraad moet dan ook, op basis van hun lokale situatie, onderbouwen binnen of tot welke WOZ-waarde koopwoningen in het aangewezen segment vallen. De WOZ-waarde wordt gebruikt om op een objectieve manier te kunnen bepalen welke woningen wel en niet onder de opkoop-bescherming vallen. Hierbij geldt dat niet alle koopwoningen onder de vastgestelde prijsgrens aangewezen hoeven te worden. Desgewenst kunnen bijvoorbeeld uitsluitend appartementen of alleen woningen met een minimaal vloeroppervlak worden aangewezen. Ook woningen in aanbouw kunnen in beginsel onder de opkoopbescherming vallen.
Voor het afbakenen van het goedkope en middeldure koopsegment kan grofweg gekozen worden voor een tweetal benaderingen. Ten eerste een aanpak gebaseerd op een 'normering', veelal op basis van inkomen en betaalbaarheid. Zo werken veel gemeenten reeds met een (regionaal) gehanteerde norm ter afbakening van het middensegment in de koop in woonvisie, volkshuisvestingsprogramma of woningbehoefteonderzoek. Ook zou aangesloten kunnen worden bij de landelijke betaalbaarheidsgrens (€ 405.000 in 2025). Ook kan de leencapaciteit voor een middeninkomen op grond van NIBUD-normen een indicatie geven.
Een tweede manier om tot een afbakening te komen kan het maken van een aantal feitelijke analyses. Denk dan aan het in beeld brengen van de gemiddelde of mediane transactieprijzen in de afgelopen jaren of het in beeld brengen van de gemiddelde of mediane WOZ-waarden.

Verkocht vrij van gebruik en huur
De opkoopbescherming mag volgens de wet uitsluitend gelden voor koopwoningen die (Huisvestingswet, artikel 41, lid 2):

1. na invoering van de opkoopbescherming worden aangekocht vrij van gebruik en huur, of
2. bij aankoop in verhuurde staat waren voor een periode van minder dan zes maanden, of
3. werden verhuurd met een vergunning daarvoor.

Als aankoopdatum geldt hierbij de datum van inschrijving door de notaris van de akte van levering in de openbare registers.

Nieuwbouw en bestaande bouw
De wet maakt geen onderscheid tussen bestaande bouw en nieuwbouw. In feite is het stelsel echter vooral bedoeld voor bestaande woningen. Als men in de gemeente van mening is dat nieuwbouwwoningen beter buiten het stelsel van opkoopbescherming kunnen worden gehouden, moeten die uitdrukkelijk worden uitgezonderd. Het is echter denkbaar dat men eerst de kat uit de boom wil kijken en daarom liever afwacht of er inderdaad geen problemen zijn in de nieuwbouwsector. Dan kan na één of twee jaren ervaring de nieuwbouwsector desgewenst alsnog worden uitgezonderd door wijziging van de verordening.

Overigens is het ook mogelijk om via anterieure overeenkomsten een zelfbewoningsplicht bij nieuwbouwwoningen op te leggen, waarmee het opkopen en verhuren van woningen wordt uitgesloten.
Ook wanneer een woning die met verhuurvergunning opkoopbescherming wordt verhuurd, wordt doorverkocht, blijft de opkoopbescherming van toepassing. Deze woning mag ook dan dus enkel worden verhuurd wanneer de nieuwe eigenaar daarvoor een vergunning heeft.

Drie verplichte uitzonderingscategorieën
In drie gevallen zijn burgemeester en wethouders verplicht om op aanvraag een verhuurvergunning opkoopbescherming te verlenen (Huisvestingswet, artikel 41, lid 3). Het gaat om:

1. Verhuur aan familieleden in de eerste of de tweede graad
Hieronder vallen zowel bloed- als aanverwanten. Dit zodat het bijvoorbeeld mogelijk blijft dat een grootouder een woning kan kopen om te verhuren aan een kleinkind. Tot de eerste

graad worden gerekend (adoptie)ouders en (adoptie)kinderen. Onder de tweede graad vallen grootouders, kleinkinderen en broers en zussen. De aanvrager van de vergunning moet aantonen dat hij of zij aan de eisen voor het verkrijgen van de vergunning voldoet. Het aantonen van de familierelaties is mogelijk met behulp van uittreksels uit de Basisregistratie Personen (BRP).

2. Verhuur van woonruimte dat onderdeel is van een winkel-, kantoor- of bedrijfspand
Het gaat hier om gebouwen waarin de woonruimte een onlosmakelijk deel vormt van de winkel-, kantoor- of bedrijfsruimte. Daarvan is in elk geval sprake als de winkel-, kantoor- of bedrijfsruimte een kadastrale eenheid vormt met de woonruimte. Indien het eigendomsrecht op de winkel-, kantoor- of bedrijfsruimte en de woonruimte in appartementsrechten als bedoeld in artikel 106, eerste en vierde lid, van Boek 5 van het Burgerlijk Wetboek is gesplitst, is de woonruimte niet meer onlosmakelijk verbonden met de winkel-, kantoor- of bedrijfsruimte en zal daarvoor niet automatisch een verhuurvergunning opkoopbescherming hoeven te worden verleend. Ook appartementen waarbij in de plint een winkel-, kantoor- of bedrijfsruimte is gevestigd zijn daar niet onlosmakelijk mee verbonden.

3. Verhuur tijdelijke woonruimte
De vergunning zal ook per se moeten worden verleend indien de woonruimte voorafgaand ten minste een jaar door de eigenaar zelf is bewoond en daarna wordt verhuurd met een huurovereenkomst welke een gebruik van woonruimte betreft dat naar zijn aard slechts van korte duur is, met een maximum van 12 maanden omdat de eigenaar na afloop van die termijn de woning opnieuw zelf wil betrekken. De ratio achter het toestaan van de verhuur van de woning voor maximaal 12 maanden is dat er zich situaties kunnen voordoen waarbij een eigenaar tijdelijk voor zijn werk of andere bezigheden elders moet verblijven en het in een woningmarkt met schaarste onwenselijk is dat de woning gedurende die tijd leeg zou blijven staan.

Opkoopbescherming versus Leegstandwet
Ook via de Leegstandwet zijn er diverse mogelijkheden om een koopwoning te kunnen verhuren. Maar in die situaties moet er daarnaast sprake zijn van een periode van leegstand. Daarbij geldt bij verhuur in het kader van de Leegstandwet altijd een tijdelijke verhuur (bij uitzondering in het kader van de opkoopbescherming geldt dat slechts in één van de drie verplichte uitzonderingscategorieën) van maximaal twee jaar. Op verzoek van de eigenaar of beheerder van de woning kan de vergunning telkens voor maximaal een jaar worden verlengd tot in totaal maximaal vijf jaar.

De gemeenteraad kan in de verordening zelf extra uitzonderingsgevallen aanwijzen waarbij een vergunning mag worden verleend.

Praktijkvoorbeelden: aanvullende uitzonderingssituaties voor opkopen en verhuren
De gemeente Maastricht heeft in haar huisvestingsverordening diverse aanvullende uitzonderingssituaties opgenomen waarbij een vergunning voor het opkopen en verhuren van een woning is toegestaan:
- woningen die zijn aangekocht door een woningcorporatie op grond van een terugkoopplicht, om vervolgens te kunnen worden verhuurd;
- woningen die zijn aangekocht door een woningcorporatie voor tijdelijke verhuur in afwachting van herstructurering;
- woningen die zijn aangekocht door de gemeente of in opdracht van de gemeente zijn aangekocht door een marktpartij of woningcorporatie;

- recent opgeleverde koopwoningen die minimaal zes maanden na oplevering niet zijn verkocht aan een eigenaar-bewoner en als gevolg daarvan alsnog worden verhuurd.

De gemeente Dordrecht heeft - naast enkele van bovenstaande voorbeelden - ook de volgende uitzonderingsmogelijkheden in haar huisvestingsverordening staan:

- beschermde woonruimte aangekocht door een gecertificeerde of door de gemeente of Rijksoverheid gecontracteerde zorgaanbieder om te worden verhuurd aan cliënten met een zorgindicatie;
- als het belang dat gediend wordt met verhuur van woonruimte naar oordeel van burgemeester en wethouders zwaarder weegt dan het belang van behoud van de woonruimte voor eigenaar-bewoners.

Onderbouwing noodzakelijkheid opkoopbescherming

Ook bij de opkoopbescherming geldt dat gemeenten moeten onderbouwen waarom de inzet noodzakelijk is. Dit kan door aan te tonen dat het opkopen en verhuren van woningen een bijdrage levert aan de woningschaarste en verdringing van doelgroepen en/of negatieve effecten heeft op de leefbaarheid in de directe omgeving. Omdat de opkoopbescherming alleen daar ingezet kan worden waar het aan de orde is (dus niet op voorhand gemeentebreed) zal ook de schaarste-onderbouwing zich moeten richten op die plekken waar het opkopen en verhuren met name aan de orde is in een gemeente.

Omvang + spreiding opkopen en verhuren	• Ontwikkeling aantal/aandeel transacties van eigenaar-bewoner naar eigenaar van meerdere woningen in de afgelopen jaren (naar wijk/buurt) • Ontwikkeling aantal/aandeel transacties van eigenaar-bewoner naar eigenaar van meerdere woningen in de afgelopen jaren (naar woningtype/prijsklasse)
Woningschaarste naar gebied	• Ontwikkeling aantal/aandeel betaalbare koopwoningen naar wijk • Ontwikkeling aandeel transacties betaalbare koopwoningen naar wijk
Leefbaarheidssituatie per wijk / buurt	• Rapportcijfers uit lokale leefbaarheidsonderzoeken • Ontwikkeling leefbaarheid o.b.v. Leefbaarometer • Geregistreerde meldingen m.b.t. overlast • Data m.b.t. buurtbinding (mutatiegraad) en verhuisgeneigdheid

De relatie tussen (een toename van) particuliere verhuur en leefbaarheid is vermoedelijk in concrete situaties goed aantoonbaar. Op gebiedsniveau is dit moeilijker overtuigend te onderbouwen. Het heeft dan ook de voorkeur om de inzet van de opkoopbescherming te baseren op de aanwezige schaarste; dat zal meestal het meest overtuigende motief zijn.

Meer informatie over de opkoopbescherming is te vinden in de 'Handreiking Opkoopbescherming' van de VNG (2021).

5.6 Toeristische verhuur

Op 1 januari 2021 is de Wet toeristische verhuur van woonruimte in werking getreden. Deze wet heeft de Huisvestingswet 2014 gewijzigd in verband met de aanpak van ongewenste neveneffecten van toeristische verhuur van woonruimte. Gemeenten hebben nu de bevoegdheid om door middel van de Huisvestingsverordening een registratie-, meld- en/of vergunningplicht of ontheffingsplicht in te stellen om toeristische verhuur van woonruimte te reguleren en te controleren.

Aanleiding voor sturing op toeristische verhuur
Toeristische verhuur van woonruimte vond al lange tijd plaats op beperkte schaal, maar door de opkomst van verschillende verhuurplatforms (Airbnb, Expedia, Booking.com, HomeAway.com, etc.) worden vraag en aanbod op een eenvoudigere wijze samengebracht, met als gevolg dat de toeristische verhuur van woonruimte aanzienlijk in omvang is toegenomen. In veel gevallen levert toeristische verhuur van woonruimte geen onwenselijke situatie op, wanneer de woonruimte kort, tijdelijk en aan een beperkt aantal gasten wordt verhuurd. Maar grootschalige verhuur van woonruimte aan toeristen kan ook ongewenste effecten hebben op zaken als de woningmarkt, de leefbaarheid, de veiligheid en het gelijke speelveld voor andere aanbieders van toeristische accommodatie.

Vormen van toeristische verhuur
Toeristische verhuur is gedefinieerd als: in een woonruimte tegen betaling bieden van verblijf aan personen die niet als ingezetene zijn ingeschreven met een adres in de gemeente in de basisregistratie personen. Woningruil en huisbewaring vallen hier niet onder omdat bij woningruil en huisbewaring de bewoners zich moeten inschrijven in de BRP. Ook recreatiewoningen vallen niet onder de reikwijdte van de toeristische verhuur. De memorie van toelichting bij de wet stelt dat met ‘bewoning’ als genoemd in de begripsbepaling van ‘woonruimte’ bedoeld wordt dat de woonruimte dient als hoofdverblijf. Ruimten die, gegeven hun inrichting en voorzieningen, geschikt zijn voor tijdelijk recreatief verblijf, zoals vakantiewoningen zijn geen woonruimten in de zin van de wet. Woonboten vallen wel onder de begripsbepaling van ‘woonruimte’.
De volgende vormen van toeristische verhuur kunnen in elk geval worden onderscheiden:

1. toeristische woningverhuur kort: toeristisch verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van hoogstens een maand;
2. toeristische woningverhuur lang: toeristisch verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van meer dan een maand maar niet meer dan zes maanden;
3. tweede woning: verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van meer dan zes maanden aan iemand die zijn hoofdverblijf elders heeft en daar als ingezetene is ingeschreven in de basisregistratie personen;
4. toeristische kamerverhuur kort: toeristisch verhuren van een deel van een woonruimte voor een periode van hoogstens een maand waarbij de hoofdbewoner in het overige deel verblijft;
5. toeristische kamerverhuur lang: toeristisch verhuren van een deel van een woonruimte voor een periode van meer dan een maand waarbij de hoofdbewoner in het overige deel verblijft.

In de Huisvestingsverordening moeten alle vormen van toeristische verhuur worden opgesomd die men op de een of andere manier wil reguleren.

Praktijkvoorbeeld: Tweede woning: toeristische verhuur of woningonttrekking?
De gemeente Leeuwarden heeft voor enkele kernen woningonttrekking vergunningsplichtig gemaakt. Daartoe behoort ook het gebruik van de woning als tweede woning (zowel voor de eigenaar zelf als het in gebruik geven van de woning aan een ander). Het onderdeel ‘toeristische verhuur’ maakt geen onderdeel uit van de huisvestingsverordening.

Instrumenten voor sturing op toeristische verhuur
Een gemeente kan gebruik maken van drie instrumenten om sturing te geven aan toeristische verhuur:

1. Registratieplicht
In de wet is bepaald dat de gemeente in de huisvestingsverordening een registratieverplichting kan opleggen aan verhuurders die hun woning verhuren aan toeristen (Huisvestingswet, artikel 23a). Dan dient de aanbieder eenmalig een registratienummer aan te vragen en daarbij zijn persoonsgegevens en het adres van de woonruimte – die hij voor toeristische verhuur in gebruik wil geven als dit een ander adres is dan zijn woonadres – te vermelden. Het registratienummer moet de verhuurder vermelden bij elke advertentie op platforms zoals Airbnb, Booking.com en Expedia of andere verhuurplatforms. Dit geeft gemeenten meer zicht op de adressen en personen die verhuren aan toeristen en daarmee een goede informatiepositie als basis voor bijvoorbeeld de handhaving van (brand)veiligheidseisen voor logies uit het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) of het innen van toeristenbelasting. Hierbij moet worden aangetekend dat de wet als doel heeft dat de gemeente maatregelen kan nemen met het oog op het behoud en de samenstelling van de woonruimtevoorraad of het behoud van de leefbaarheid in de woonomgeving; niet het innen van de toeristenbelasting. De eenmalige registratie is digitaal, laagdrempelig en kosteloos. Wie zich registreert ontvangt een registratienummer. Er zijn geen voorwaarden verbonden aan het verkrijgen van het registratienummer dat elektronisch en direct wordt verstrekt.

2. Nachtencriterium
Indien in de huisvestingsverordening een registratieplicht is opgenomen, kan daarnaast ook worden bepaald dat een woonruimte slechts een maximaal aantal nachten per jaar toeristisch verhuurd mag worden (nachtencriterium). Dit is om de druk op de woningmarkt te verminderen of de leefbaarheid te bevorderen (Huisvestingswet, artikel 23b). De gemeenteraad dient te onderbouwen waarom de inzet van dit instrument noodzakelijk is én waarom het maximum niet hoger kan. Indien een nachtencriterium is vastgesteld, dan kan in de huisvestingsverordening tevens worden bepaald dat de aanbieder iedere toeristische verhuring moet melden bij de gemeente (meldplicht). De gemeente kan dan gemakkelijker controleren of aan het gestelde nachtencriterium wordt voldaan. Het is ook mogelijk de registratieplicht te laten gelden voor de gehele gemeente en de meldplicht en het nachtencriterium uitsluitend voor bepaalde gebieden. In het geval van een B&B is de hoofdbewoner tijdens de verhuur aanwezig, waardoor de overlast voor de directe woonomgeving doorgaans heel beperkt blijft. Tevens oefent de uitbater deze activiteit vaak bedrijfsmatig uit. Daarom is het niet redelijk hiervoor een beperking op te leggen inzake het aantal nachten dat er toeristen mogen verblijven in de B&B. Als de gemeente deze vorm van toeristische verhuur van woonruimte toch wil reguleren, ligt een vergunningplicht meer voor de hand.

3. Vergunningplicht
Naast de registratie- en meldplicht en het nachtencriterium voorziet de wet tevens in de mogelijkheid om een vergunningplicht in te voeren (Huisvestingswet, artikel 23c). De vergunningplicht kan voor de gehele gemeente gelden, maar ook voor bepaalde gebieden. Hiermee kan, al dan niet onder voorwaarden, toeristische verhuur worden toegestaan en daarmee een balans tussen wonen en toeristische verhuur van woonruimte (in de aangewezen gebieden) worden verzekerd. Een vergunningplicht kan slechts worden ingesteld als in de huisvestingsverordening een registratieplicht is opgenomen (zie boven). Een vergunningplicht kan ook gepaard gaan met een nachtencriterium of een meldplicht per verhuring, of beide, maar dit hoeft niet.

De inzet van elk instrument moet gemotiveerd worden door noodzakelijkheid, geschiktheid, en propor-tionaliteit serieus te onderbouwen. Wanneer hieraan wordt voldaan, kan de gemeente kiezen voor een gelijktijdige invoering van de verschillende instrumenten. Soms is het inzicht dat de registratieplicht biedt nodig om de inzet van de

verdergaande maatregelen te onderbouwen. In dat geval ligt een gefaseerde invoering voor de hand.

Geen totaalverbod
Iedereen die aan de voorwaarden voor het kunnen krijgen van een vergunning voldoet, komt in beginsel in aanmerking voor een vergunning voor onbepaalde tijd. Het toeristisch verhuren van (gedeelten van) woningen is een dienst die wordt beschermd door de Dienstenrichtlijn. Wel kan in de huisvestings-verordening, indien dat op basis van de lokale omstandigheden noodzakelijk is, een maximum worden gesteld aan het aantal vergunningen dat voor een bepaald gebied kan worden afgegeven: een quotum. Als daartoe wordt overgegaan, is het noodzakelijk dat een onderbouwing wordt gegeven waarom hier een maximum moet worden gesteld, en waarop de hoogte van dit maximum gebaseerd is.

Onderbouwing noodzakelijkheid sturing op toeristische verhuur
De aanleiding voor sturing op toeristische verhuur kan liggen in woningschaarste (inclusief verdringing van de doelgroepen) en/of effecten op de leefbaarheid. Belangrijk bij de onderbouwing van sturing op toeristische verhuur is dat voor elk in te zetten instrument (registratieplicht, nachtencriterium, vergunningplicht) de noodzakelijkheid, geschiktheid en proportionaliteit aangetoond moeten worden.

Onderbouwing noodzaak op basis van woningschaarste
Voor de onderbouwing van het hanteren van regels inzake toeristische verhuur van woonruimte op basis schaarste moet aan de volgende vier onderwerpen aandacht worden besteed:

1. De schaarste: is er daadwerkelijk meer vraag dan aanbod aan goedkope woonruimte?
2. De onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste voor bepaalde doelgroepen: welke groepen op de woningmarkt hebben te maken met deze effecten van schaarste?
3. Motivering inzet instrumenten: hier zal per gekozen instrument moeten worden beargumenteerd dat de instrumenten in deze situatie de juiste zijn om de onevenwichtige en onrechtvaardige gevolgen van schaarste tegen te gaan (opnieuw: noodzakelijkheid, geschiktheid en proportionaliteit).
4. Inspanningen van de gemeente om de schaarste op te heffen: dit kan bijvoorbeeld door in beeld te brengen op welke wijze het woonbeleid in brede zin in de regio eraan bijdraagt de schaarste terug te dringen (woningbouwopgave, herstructurering, productieafspraken, voorraadafspraken, grond-beleid enzovoorts).

Onderbouwing noodzaak op basis van effecten op de leefbaarheid
Het aantonen van een causale relatie tussen wijzigingen in de woningvoorraad of toeristische verhuur en de ontwikkeling van de leefbaarheid van de woonomgeving is complex. Toch speelt deze relatie een belangrijke rol. Is er een relatie tussen de leefbaarheid van de woonomgeving en een andere (meer intensieve) vorm van bewoning dan de reguliere? In veel gemeenten wordt aangenomen dat deze relatie er is en zijn er overlastmeldingen die dit onderbouwen. Die signalen zijn relevant en vragen in de meeste gevallen om ingrijpen. Of er altijd sprake is van een causale relatie, is echter de vraag. In veel gevallen is het ‘mechanisme’ onder de samenhang (nog) niet heel duidelijk in beeld. Sommige belanghebbenden grijpen dit aan om de door de gemeente gestelde regels te bestrijden. Dit is bepaald iets om rekening mee te houden wanneer de gemeente regels gaat stellen. Als belanghebbenden gaan twijfelen aan het verband tussen de regels voor hun vorm van toeristische verhuur en de overlast die daaruit zou voortvloeien volgens de gemeente, worden deze regels al snel als onrechtvaardig of buitenproportioneel gezien. Ook met het oog op de juridische houdbaarheid is dit een belangrijk thema. De trend in de jurisprudentie is dat de rechter kritisch toetst. Een louter kwalitatieve redeneerlijn is dan ook niet altijd voldoende. Er is een degelijke onderbouwing nodig, zoveel mogelijk gebaseerd op feiten en cijfers. In de onderbouwing kan bijvoorbeeld gebruik gemaakt worden van:

- leefbaarheidsrapportcijfers uit gemeentelijke enquêtes, leefbaarheids- en veiligheidsmonitors, wijk-analyses, sociale indexen, wijktoetsen of wijkfoto's;
- fricties met en overlast van buren op basis van gemeentelijke registraties van woonoverlast of meldingen bij politie van burengerucht of burenruzie;
- leegstand;
- registraties of meldingen van (illegale) verhuur (bijvoorbeeld ook door of van woningcorporaties en VvE's);
- registraties van toeristische verhuur (bijvoorbeeld inzichtelijk te maken door 'scraping' van de websites van de diverse verhuurplatforms) en vergelijking met overlastgegevens;
- registraties en meldingen van afvalproblemen.
  Het gaat er steeds om, of er een aannemelijk verband is tussen het vóórkomen of erger worden van bepaalde problemen en bepaalde vormen van toeristische verhuur. Zulke verbanden kunnen ook aannemelijk worden door ervaringen in andere gemeenten.

  Meer informatie over de toeristische verhuur is te vinden in de 'Handreiking toeristische verhuur van woon-ruimte, voor de gemeentelijke uitvoeringspraktijk' van de VNG (2021).

6
Het opstellen van de verordening

Met het verplichte urgentie-onderdeel gaan veel gemeenten voor het eerst aan de slag tijdens het opstellen van een huisvestingsverordening. Dit betekent dat gemeenten in de regio intensief met elkaar in gesprek moeten over hoe deze regionale verordening eruit moet komen te zien. Maar ook andere relevante partijen zullen betrokken moeten worden, zoals woningcorporaties, zorgaanbieders, daklozen- en vrouwenopvang, Dienst justitiële inrichtingen, etc. Afhankelijk van welke onderdelen verder uitgewerkt worden, zal er ook afstemming plaats moeten vinden met bijvoorbeeld particuliere verhuurders en belangenorganisaties van woningeigenaren. Voor gemeenten die al over een huisvestingsverordening beschikken, lijkt het proces eenvoudiger, maar ook zij moeten kijken hoe zij hun verordening aangepast krijgen aan de laatste wetswijzigingen.

6.1 Het opstellen van een verordening voor urgenties

Het proces dat nodig is om tot een huisvestingsverordening te komen (zowel qua lengte als aantal betrokken partijen) verschilt per onderdeel. Het uitwerken van het onderdeel urgenties (met inbegrip van de wettelijke verplichte categorieën) zal voor de gemeenten die tot nu toe geen huisvestingsverordening hebben het meest intensieve onderdeel worden. Het gaat namelijk om zeer diverse groepen, waarbij tal van verschillende organisaties een rol spelen in de huisvestingsopgave. Om daar overeenstemming in de aanpak in te vinden, kost de nodige voorbereidingstijd. Het gaat daarbij niet alleen over de afspraken tussen gemeenten en de verordeningsteksten, maar ook over processen rond uitstroom: wie doet wat?

Figuur 6.1: Stroomschema proces opstellen huisvestingsverordening voor urgenties

Stap 1: Een gezamenlijke start
Nadat de provincie een keuze heeft gemaakt over de regio-indeling (zie paragraaf 3.2), kunnen de gemeenten in een regio aan de slag om tot een huisvestingsverordening voor het urgentiedeel te komen. Elke gemeente kan het voortouw nemen om een bijeenkomst te plannen; vaak is dat de centrum-gemeente.
Het is belangrijk om aan het begin een gezamenlijk vertrekpunt te bepalen, zodat alle betrokken partijen weten wat er staat te gebeuren en hoe ze hierbij input kunnen leveren. Het is goed mogelijk dat betrokken partijen uiteenlopende ideeën hebben over hoe dit urgentieonderdeel uitgewerkt moet worden, dus het is alleen daarom al belangrijk om oog te hebben voor het creëren van draagvlak.
Advies is om een brede bijeenkomst te houden waarvoor alle regiogemeenten, corporaties, provincie en huurdersorganisaties (ambtelijke en bestuurlijke vertegenwoordiging) uitgenodigd worden. Enkele kern-vragen voor deze bijeenkomst zijn: hoe werken we aan de uitwerking van de urgentieverordening? Hoe zorgen we ervoor dat ieders inbreng tot z'n recht komt? Wat zeggen de Wet versterking regie volks-huisvesting en de Regeling versterking regie volkshuisvesting over de urgentieverordening? Wat kunnen we op voorhand leren hoe urgenties tot nu toe werden verleend? Wat gaat nu al goed, wat heeft aandacht nodig? Welke afspraken maken we met elkaar over het proces dat we gaan doorlopen?

Stap 2: Een analyse van de opgaven maken
Zeker bij een instrument waar veel verschillende opvattingen over de werkwijze kunnen ontstaan, is het belangrijk om met een cijfermatige basis te starten. Hoe ziet de regionale opgave eruit? Hoe groot is elke urgentiegroep nu en wat zijn de verwachtingen voor de komende jaren (in ieder geval voor wat betreft de wettelijk verplichte categorieën en eventueel voor de aanvullende categorieën die de regio wil hanteren)? Wat zijn de ervaringen met betrekking tot de huisvestingsopgave van die verschillende categorieën? Vinden mensen ook via andere wegen woonruimte of is iedereen afhankelijk van urgenties? Wat is het aandeel van elke gemeente in de huisvesting van de verschillende aandachtsgroepen (zowel qua vraag als qua aanbod)? En hebben gemeenten voor een specifieke aandachtsgroep een rol?
Aanvullend daarop is het goed om de huidige werkwijze in kaart te brengen. Welke afspraken golden tot op heden (bijvoorbeeld via een Weer Thuis convenant of prestatieafspraken)? Maar ook is het goed om per aandachtsgroep in beeld te brengen wie vanuit de gemeente bezig is met de huisvesting. Een voorbeeld is dat rond uitstroom uit detentie de gemeente een nazorgcoördinator heeft. Deze is vaak minder bekend bij de 'wonen'-ambtenaren. Vervolgens verdient het aanbeveling om per aandachtsgroep met alle betrokkenen in gesprek te gaan om te zien hoe de samenwerking rond huisvesting idealiter ingericht moet zijn. Dat kan in een groepsgesprek, maar in deze fase kan het ook wenselijk zijn om iedereen nog apart te spreken, zodat men vrijuit kan aangeven wat op dit moment goed of juist niet goed gaat. Hierbij is het goed om te spreken met alle deelnemende gemeenten (zowel de ambtenaar als wethouder), enkele woningcorporaties (waaronder een koepelorganisatie van regiocorporaties, als die er is), een gesprek met een koepelorganisatie (of vertegenwoordiging) van huurdersorganisaties in de regio en enkele gesprekken met zorgorganisaties die specifieke zorgdoelgroepen ondersteunen.
Bovenal is het belangrijk om het gesprek in deze fase tot de feitelijke cijfers te houden en dus nog niet over de toekomstige verdeling van urgenten over de gemeenten te spreken.

Stap 3: Hoe komen we tot een fair share?
Vooruitlopend op de urgentieregeling zullen gemeenten onderling moeten afspreken hoe zij de huisvestingsopgave in onderlinge samenhang invullen. Dat wordt aangeduid als 'fair-share-'afspraken. De omvang van de urgentiegroepen, inclusief in- en uitstroom per gemeente kan daarbij als basis gebruikt worden voor het gesprek tussen regiogemeenten om tot een evenwichtige verdeling te komen.

Stel meerdere scenario's op voor een fair-share-benadering
Het vergt doorgaans wat overleg om tot een goede evenwichtige verdeling te komen. De belangen per gemeente zijn immers verschillend. Grotere gemeenten zien graag dat kleinere gemeenten een grotere rol nemen in de huisvestingsopgave van aandachtsgroepen, terwijl kleinere gemeenten er vaak op wijzen dat de grotere gemeenten over veel meer (woon- en zorg)voorzieningen beschikken en daardoor een logische huisvestingslocatie voor urgenten vormen. Bovendien hebben kleinere gemeenten vaak minder sociale huurwoningen, waardoor de urgente aandachtsgroepen zwaarder drukken op de schaarse vrijkomende sociale huurwoningen in een gemeente. Dat neemt niet weg dat iedere gemeente (dus ook de kleinere gemeenten) op basis van de Wet versterking regie volkshuisvesting een inspanningsverplichting heeft om haar sociale huurvoorraad kwantitatief op peil te brengen.
Het helpt om eerst meerdere mogelijke scenario's te schetsen van hoe de regiogemeenten tot een betere verdeling van de opgave kunnen komen. Meerdere verdeelsleutels kunnen daarbij worden overwogen:

- Naar rato van het aantal inwoners.
- Naar rato van het aantal sociale huurwoningen.
- Op basis van de herkomst van aandachtsgroepen (voordat men in opvang of detentie terecht kwam).
- Specialisatie/voorzieningen per gemeente (iedere gemeente heeft een aantal urgente doelgroepen waarvoor zij de primaire huisvestingslocatie wordt).
- Op basis van eerdere verdeelsleutels in bestaande samenwerkingsafspraken/convenanten (bijvoorbeeld een convenant voor de uitstroom van beschermd wonen/maatschappelijke opvang).

Per scenario kunnen de effecten in beeld gebracht worden. Hoeveel urgenten worden in de gemeente gehuisvest? Welk deel van de vrijkomende sociale huurwoningen gaat naar een urgente kandidaat? Welke (leefbaarheids)effecten verwachten we per scenario; en kunnen we dat ook onderbouwen?
Werk de afspraken uit in een gemeenschappelijk afsprakenkader van de regiogemeenten. Belangrijk is dat de afspraken eenvoudig en navolgbaar zijn. Daarbij is het ook nuttig om afspraken te voorzien van een escalatieladder: hoe gaan we ermee om als een gemeente niet kan voldoen aan de gemaakte afspraken?
Het voorstel voor de faire share moet voor advies worden voorgelegd aan de provincie. De gemeenten moeten daarbij motiveren hoe men tot deze verdeling is gekomen. Vervolgens zal de verdeling in de huisvestingsverordening moeten worden opgenomen. Deze moet worden vastgesteld door alle gemeenteraden in de regio.

Hanteer een groeimodel
Idealiter treedt de fair-share-afspraak in werking nadat gemeenten hierover een overeenkomst hebben gesloten en dit hebben verankerd in de urgentieregeling. De verwachting is dat de implementatie van de ultieme afspraken vaak tijd kost voordat kleinere regiogemeenten hun beoogde aandeel voor hun rekening kunnen nemen. Dit heeft onder meer te maken met de beschikbaarheid van zeer betaalbare woonruimte, die vaak meer voorhanden is in de grotere steden. Accepteer dat het tijd vraagt om de fair-share-uitgangspunten in de praktijk te brengen. Leg wel vast wat de fasering is richting volledige implementatie.

Stap 4: Een gezamenlijke opdrachtomschrijving
Op basis van de analyse en fair-share-afspraken uit de vorige stap is het zaak om nu tot een gezamenlijke opdrachtomschrijving te komen voor een gedragen urgentieverordening. Het is goed om dit vorm te geven via een bestuursopdracht, zodat alle betrokken partijen zich hier expliciet aan kunnen committeren (zeker de gemeenten vanuit hun verordenende bevoegdheid). In de opdrachtomschrijving kunnen de volgende zaken nader beschreven worden.

- Welke partijen willen samenwerken aan de urgentieverordening.
- Hoe zou de urgentieverordening idealiter ingevuld moeten worden. Met aandacht voor:

- Eenduidigheid in uitwerking lokaal of regionaal. Leg ook vast of aspecten lokaal verschillend ingevuld mogen zijn (vanwege bestuurlijke autonomie), of dat de uitvoering uniform moet zijn (vanwege efficiency, helderheid voor de woningzoekende, voorkomen shop-gedrag).
- De formulering van urgentiegroepen, waarbij in elk geval de wettelijke definities gevolgd moeten worden. De gemeenten kunnen bepalen dat zij ruimere definities hanteren. Strakker mag niet. Ook gaat het om aanvullende urgentiecategorieën.
- Per aandachtsgroep een richting voor wijze beoordeling urgenties: werken gemeenten vanuit eenduidige criteria, en hoe hebben betrokken zorg- en opvanginstellingen en/of via een urgentie-commissie hierop invloed.
- Een voorstel hoe het principe fair share concreet wordt vertaald naar de gemeenten (zie voorgaande stap).
- Uitgangspunten rond de wijze van woonruimteverdeling voor urgenten (directe bemiddeling of juist zelf zoeken met voorrang?).
- Het zoekprofiel voor urgenten; voor welke type(n) woningen komen zij in aanmerking?
- Uitgangspunten rond (maatschappelijke) begeleiding van woningzoekenden. Wil je mensen via een omklapconstructie ondersteunen bij het hervinden van hun zelfredzaamheid? Bij wie doe je dit wel en waar niet? Daarbij is het belangrijk dat ook de ingekochte Wmo-diensten aansluiten bij dit uitgangspunt (contractering);
- Uitgangspunten voor de financiering van de uitvoering, bijvoorbeeld aansluitend bij de fair-share-afspraken, naar rato van het aantal inwoners. Het gaat ook om verdeling van kosten tussen gemeenten en corporaties (die een deel van de uitvoering voor hun rekening nemen).

Deze stap zal doorgaans intensief zijn. Er zijn immers veel verschillende belangen. Gemeenten die nu nog relatief weinig huisvesting bieden voor urgente doelgroepen moeten overtuigd worden om hun deel van de regionale verantwoordelijkheid te pakken. Corporaties hebben te maken met bestaande werkwijzen over de huisvesting van urgente doelgroepen die wellicht aangepast moeten worden. Zorg- en welzijnsorganisaties pleitten voor meer aanbod voor hun doelgroepen, terwijl huurdersorganisaties er ook voor waken dat er voldoende aanbod voor reguliere woningzoekenden overblijft.

Stap 5: Het uitwerken van de artikelen en inspraakprocedure

Als eenmaal overeenstemming bestaat over de principes waarop het urgentie-onderdeel in de huisvestingsverordening gebaseerd moet worden, kan de daadwerkelijke uitwerking van regels en voorwaarden plaatsvinden. Een goede basis hiervoor is de modelverordening van de VNG. Die is er in twee soorten: één voor gemeenten die enkel kiezen voor het verplichte urgentiedeel van de verordening en één voor gemeenten die ook optionele onderdelen opnemen in hun huisvestingsverordening. Gemeenten kunnen zelf kijken welke aanvullingen deze basis nog nodig heeft, gelet op de eerdere opdrachtomschrijving.
Als de huisvestingsverordening in concept gereed is, zal op basis van de lokale inspraakverordening gecheckt moeten worden of voor de vaststelling een inspraakprocedure gevolgd moet worden en of bij een adviesraad sociaal domein een zienswijze gevraagd wordt. Tot slot zijn gemeenten verplicht om een zienswijze te vragen bij de provincie. Dit geldt ook voor de eventuele optionele onderdelen die een gemeente of regio in haar verordening opneemt.

Stap 6: De praktische organisatie

Nu de inhoudelijke huisvestingsverordening staat, zijn gemeenten er nog niet. Nog meer dan bij de andere (optionele) onderdelen is voor de uitvoering van het onderdeel urgenties een gestroomlijnde organisatie nodig zodat het hele traject - van aanvraag tot toewijzing (of eventueel weigering en beroep) - soepel verloopt. Dit vraagt samenwerking tussen wonen en sociaal domein, met de wijkteams (voor de opvolging na huisvesting en eventuele indicaties voor begeleiding), corporaties, welzijns- en zorginstellingen, reclassering, etc. Een goede organisatie hiervan is onontbeerlijk.
Overigens moet gesprekspunt van de praktische organisatie vanaf het begin van het proces op tafel moeten komen. Dit kan bepalend zijn in de keuzes die je als gemeente of regio moet maken ten aanzien van de urgenties.

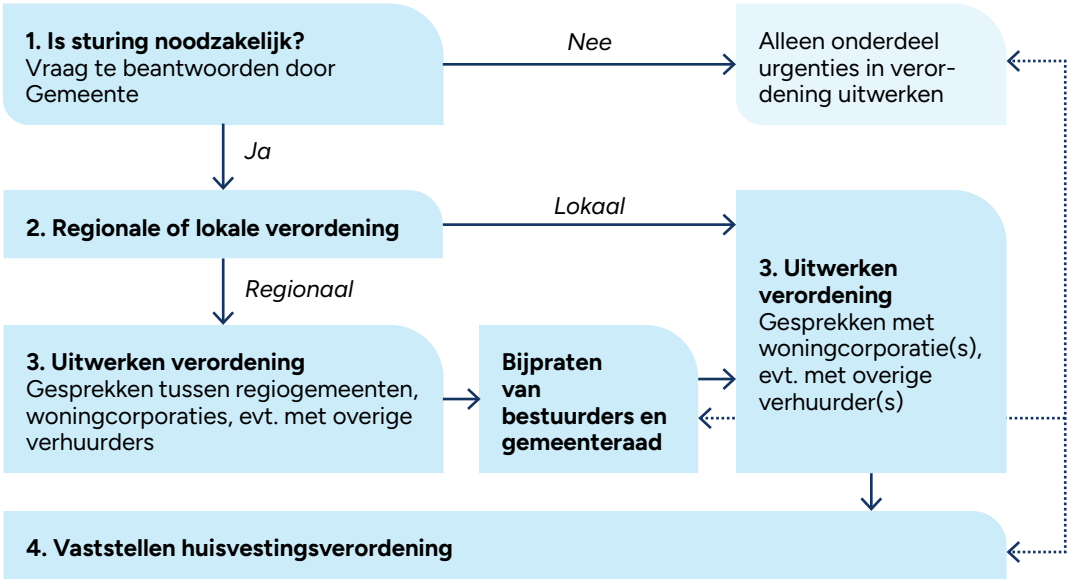
Ook bij de inrichting van de organisatie neemt een werkgroep het voortouw. Het gaat dan vooral om mensen die bij de gemeenten, corporaties en zorgorganisaties bij de uitvoering van de huisvesting van urgentie doelgroepen betrokken zijn, aangevuld met een enkele beleidsmedewerker die betrokken is geweest bij het uitwerken van de huisvestingsverordening in de vorige stap. Bij het inrichten van de organisatie zijn de volgende aspecten van belang:

- Urgentie-aanvraag (Wie vraagt aan? Waar? Welke informatie is daarbij nodig?).
- Urgentiebeoordeling (Wie beoordeelt de aanvraag? Hoe organiseren we de beoordeling bij medische noodzaak? Wie draagt de kosten hiervan?).
- Afgeven urgentiebeschikking (Is mandaat nodig? Wordt bij de beschikking aan de urgent woningzoekende een zoekprofiel gegeven (woningtype, buurt, mate en aard van begeleiding)? Wie draagt de kosten hiervan?).
- Bemiddeling en woningtoewijzing (Welke stappen worden gezet om een urgent woningzoekende te helpen aan een huis? Wie doet dat? Wie draagt de kosten hiervan?).
- Bezwaar en beroep (Waar kan een kandidaat bezwaar aantekenen tegen een beschikking? Is dit gemandateerd? Wie draagt de kosten hiervan?).
- Gegevensuitwisseling tussen organisaties en ICT-systemen (Hoe is de privacy/AVG gewaarborgd? Ligt er een verklaring?).
- Monitoring en verantwoording (Welke gegevens moet je wettelijk verplicht bijhouden? Wie heeft deze gegevens ter beschikking? Hoe borg je adequate gegevensdeling? Wie rapporteert hierover?).

Bij ieder onderdeel is het zaak om aan te geven wie aan zet is voor de uitvoering en wat dit qua capaciteit betekent voor de organisatie.

6.2 Het opstellen van een verordening voor de woonruimteverdeling

Het opstellen van een verordening voor het onderdeel woonruimteverdeling is meestal eenvoudiger dan het onderdeel urgentie. De doelgroep waarvoor de regels worden opgesteld is homogener dan bij het urgentie-onderdeel waar tal van verschillende urgentiecategorieën gelden met vaak elk hun eigen specifieke kenmerken en (zorg- en welzijns)organisaties die betrokken moeten worden bij het opstellen (en soms ook uitvoeren) van de verordening. Bij de woonruimteverdeling heeft de gemeente vooral te maken met de woningcorporaties en eventueel de particuliere verhuurders.
Dat neemt niet weg dat er nog diverse aandachtspunten zijn om rekening mee te houden.

Figuur 6.2: Stroomschema proces opstellen huisvestingsverordening voor woonruimteverdeling

Stap 1: Is sturing op woonruimteverdeling noodzakelijk?
De eerste keuze waarvoor een gemeente wordt gesteld is de vraag of er aanleiding is om te sturen op de woonruimteverdeling. Zijn er doelgroepen op de woningmarkt die extra geholpen moeten worden om kans te maken op een sociale huurwoning of middeldure huurwoning? Heeft de woningzoekende behoefte aan meer transparantie bij de wijze waarop sociale huurwoningen worden aangeboden? Is er behoefte aan meer eenduidige regels waar alle verhuurders in een gemeente of regio zich aan moeten houden? Als het antwoord hierop 'ja' is, lijkt er aanleiding om het onderdeel 'woonruimteverdeling' uit te werken in een huisvestingsverordening.
Uiteraard zal een gemeente eerst nog de noodzaak moeten aantonen op basis van woningschaarste (zie paragraaf 4.5).

Stap 2: Keuze voor een lokale of regionale verordening
De volgende stap is om te bepalen of een gemeente individueel een lokale huisvestingsverordening gaat opstellen of met de woningmarktregio (conform Huisvestingswet) samen één regionale huisvestingsverordening gaat opstellen. Beide opties zijn mogelijk, maar de laatste jaren wordt het steeds gebruikelijker om in de basis een regionale huisvestingsverordening voor de woonruimteverdeling op te stellen:

- Vrijwel alle gemeenten zijn onderdeel van een regionaal overleg (zowel ambtelijk als bestuurlijk) waar woningmarktthema's besproken worden en waar regelmatig het thema woningtoewijzing aan de orde komt. Het is dan vaak een logische vervolgstap om eerst gezamenlijk te verkennen om een huisvestingsverordening op te stellen. Dit vergt immers minder capaciteit van de gemeenten zelf (het werk van het opstellen van een verordening kan onder elkaar verdeeld worden).
- Eén gezamenlijke regionale huisvestingsverordening leidt tot meer transparantie voor de woningzoekende. In de hele regio gaan dan (nagenoeg) dezelfde regels gelden.
- Iedere regio wordt nu verplicht om het onderdeel urgenties gezamenlijk op te stellen. Dat vergt op dit punt hoe dan ook eenduidigheid tussen alle verordeningen in de regio. Een urgentie in de ene gemeente moet namelijk verzilverd kunnen worden in de andere gemeente.
- Vervolgens maakt dit de stap kleiner om ook andere onderdelen in deze regionale huisvestingsverordening uit te werken.
- Het is vaak mogelijk om - tot op zekere hoogte - artikelen toe te voegen die alleen voor één gemeente gelden in een voor de rest regionale huisvestingsverordening.

Er zijn ook gemeenten die tot dusverre kiezen voor een lokale huisvestingsverordening. Hierbij spelen vaak een of meerdere van de volgende argumenten:

- De lokale woningmarkt wijkt sterk af van de omliggende regiogemeenten (andere voorrangsregels die door de corporatie gehanteerd worden, ander aanbodsysteem, etc.), waardoor een eigen huisvestingsverordening die hier volledig rekening mee kan houden beter past.
- Betrokkenen (gemeente, corporaties en/of huurders) vermoeden dat aansluiting bij een regionale huisvestingsverordening leidt tot een (te) sterke instroom van woningzoekenden van buiten de gemeente waardoor de druk op de sociale huursector onevenredig toe zal nemen.

Zoals gezegd is het bij de urgentieverlening en verdeling van wettelijke urgentiecategorieën niet langer mogelijk om een geheel eigen lokale koers te varen in de huisvestingsverordening. Wat de overige onderdelen betreft verdient het aanbeveling om als gemeente eerst goed onderzoek te doen naar de eventuele effecten van aansluiting bij een regionale huisvestingsverordening (en woonruimteverdeelsysteem). Vaak bieden regionale huisvestingsverordeningen de nodige ruimte om (tot op zekere hoogte) lokaal aanvullende regels te stellen.

Regionaal vastgestelde verordening versus regionaal uniforme verordening:
Er zijn feitelijk twee smaken bij een regionale huisvestingsverordening

- Regionaal vastgestelde verordening. Binnen de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) is het mogelijk om de bevoegdheid van de raad centraal te mandateren. In dat geval is er een regioraad die de regionale huisvestingsverordening zal vaststellen. Daarmee ontstaat er een huisvestingsverordening die in elke gemeente van de regio hetzelfde is. Keerzijde is dat er geen ruimte is om in specifieke situaties op enkele punten af te wijken.
- Regionaal uniforme verordening. Bij deze variant werken de ambtelijke organisaties binnen de regio gezamenlijk een regionale huisvestingsverordening uit, maar de verordening zal door iedere lokale gemeenteraad vastgesteld worden. Daarmee bestaat het risico dat er op lokaal niveau toch afwijkingen in de regionale verordening ontstaan. Als de uitvoering van de verordening centraal wordt georganiseerd, kan dat tot praktische uitvoeringsknelpunten leiden.

Gedurende het proces: bestuurders informeren
Eens in de zoveel tijd worden bestuurders van de aangesloten gemeenten geïnformeerd over de voortgang. Dit is ook van belang om op bestuurlijk niveau draagvlak te krijgen voor bepaalde regionale keuzes die gemaakt worden. Dit overleg kan ook gebruikt worden om het belang en de voordelen van een regionale huisvestingsverordening aan de lokale bestuurders duidelijk te maken. Meestal sluiten hier zowel wethouders als directeur-bestuurders van de actieve woningcorporaties bij aan.

Stap 3: Gesprek over de inhoud
Hierna kan het gesprek over de inhoud van de huisvestingsverordening beginnen. Vaak zijn meerdere werksessies met betrokken partijen een vereiste, zeker als veel verschillende onderwerpen in de huisvestingsverordening moeten worden opgenomen. Bij een regionale verordening is het belangrijk om de regiogemeenten hierbij aan te laten sluiten. Als een regio bestaat uit een beperkt aantal gemeenten (tot ongeveer 10 gemeenten), kunnen deze sessies over de inhoud met alle gemeenten gezamenlijk gevoerd worden. Bestaat een regio uit meer gemeenten, dan wordt er een specifiek overleg met enkele gemeenten ingericht om het gesprek overzichtelijk te houden. In grote lijnen zijn de volgende zaken bij de gesprekken van belang:

- Een kleine werkgroep bereidt de bijeenkomsten voor (bestaande uit medewerkers van enkele gemeenten). Welke onderwerpen staan op de agenda? Welke onderdelen willen we zeker als regio uitwerken? Welke onderdelen liggen minder voor de hand?
- De voorzet vanuit de werkgroep wordt besproken in een breder overleg met de aangesloten gemeenten. In de basis gaat het om een ambtelijke werkgroep, vaak beleidsmedewerkers wonen en beleidsmedewerkers sociaal domein. Suggesties vanuit dit overleg worden verwerkt door de werkgroep. Op deze wijze bouwt zich langzaam maar zeker een regionale modelverordening op.
- Vaak neemt een vertegenwoordiging van de actieve corporaties in de regio deel aan deze werksessies.
- Het is te overwegen om een vertegenwoordiger van het (digitale) platform dat de voorwaarden moet verwerken in het systeem aan te laten haken bij overlegmomenten (bijvoorbeeld om te kijken of de besproken regels en voorwaarden uitvoerbaar zijn en welke kosten die met zich meebrengen).

In gesprek met particuliere verhuurders
Als de gemeente/regio het middeldure huursegment vergunningplichtig wil maken, is het aan te bevelen om op dit moment in het proces een overleg te voeren met lokale particuliere verhuurders of een koepelorganisatie van particuliere en institutionele beleggers om te kijken wat de wensen voor sturing zijn vanuit gemeente of regio en

hoe dit praktisch ingevuld kan worden in de huisvestingsverordening. Dit overleg kan ook benut worden om te bespreken of en zo ja welke voorrangsregelingen van toegevoegde waarde kunnen zijn (niet alleen gericht op het middenhuursegment, maar bijvoorbeeld ook om doorstroming van sociale huur naar middenhuur te stimuleren).

Er zijn enkele inhoudelijke punten die in vrijwel elke regio op tafel moeten komen omdat de mening van de betrokkenen gemeenten en corporaties hierover sterk kan verschillen:

- In hoeverre geeft de regionale verordening ruimte aan lokale voorrangsregels voor mensen met maatschappelijke en/of economische binding? Vaak leeft er op lokaal niveau een sterke wens om hierop te sturen. Maar als elke gemeente sterk inzet op voorrang voor lokale woningzoekenden, valt het draagvlak voor een regionale huisvestingsverordening weg.
- Als de stap wordt gezet om tot uniforme regionale spelregels voor de woonruimteverdeling te komen, zal dat zeer waarschijnlijk ertoe leiden dat in meerdere gemeenten veranderingen op gaan treden in de wijze waarop sociale huurwoningen worden aangeboden en toegewezen. Bijvoorbeeld als een groter aandeel van de sociale huurwoningen op basis van loting, in plaats van via opgebouwde inschrijftijd, wordt toegewezen. Gemeenten en woningcorporaties moeten daarom goed kijken naar een overgangsperiode, zodat opgebouwde rechten van woningzoekenden tot op zekere hoogte blijven bestaan.

Gedurende het proces: raad informeren
Uiteindelijk zal de huisvestingsverordening in de gemeenteraden vastgesteld moeten worden. De gemeenteraad zal bij de besluitvorming in de eerste plaats kijken of de belangen van de lokale woningzoekenden goed verwerkt zijn in de huisvestingsverordening. Het risico bestaat dat er in de besluitvormingsfase druk wordt uitgeoefend op aanvullende lokale bepalingen in de huisvestingsverordening op te nemen. Om dit risico te beperken, helpt het vaak om tijdens het proces een gezamenlijke bijeenkomst voor alle raadsleden in de regio te organiseren. Daarin kan een toelichting worden gegeven over nut en noodzaak van een regionale huisvestingsverordening. Bovendien kan in zo'n sessie ook de noodzaak van eventuele lokale voorrangsregelingen worden toegelicht. Voegt zo'n voorrangsregel iets toe of wordt nu al meer dan 50% aan lokale woningzoekenden toegewezen? Waarom is het belangrijk dat er ook voldoende kansen zijn voor woningzoekenden elders uit de regio? Wat zijn de extra kosten (qua ambtelijke capaciteit) voor het uitvoeren van een voorrangsregel?
Om raadsleden in de regio te informeren kan een fysieke bijeenkomst centraal in de regio gehouden worden. Om de opkomst te verhogen, kan een digitale bijpraatsessie helpen.

Tussentijds informeren van huurdersorganisaties
Naast bestuurders en raadsleden zijn er ook diverse andere partijen die tussentijds bijgepraat moeten worden over de vorderingen. In de eerste plaats gaat het daarbij om huurdersorganisaties. Hun achterban krijgt immers direct te maken met de gevolgen van de huisvestingsverordening. Hierbij is het goed om van te voren de exacte rol van de huurdersorganisaties in het proces met elkaar te bepalen. Volstaat het om hen te informeren over de voortgang of krijgen ze ook de mogelijkheid om actief mee te denken over de invulling van de huisvestingsverordening? Meerdere opties zijn mogelijk.

6.3 Het opstellen van een verordening voor woonruimtevoorraadbeheer, opkoopbescherming, toeristische verhuur

Het uitwerken van een huisvestingsverordening voor een of meerdere onderdelen ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer is doorgaans wat overzichtelijker dan het proces rondom urgenties of woonruimteverdeling. De omvang en verschijningsvorm van zaken als woningvorming, woningomzetting of toeristische verhuur verschillen sterk per gemeente. Het ligt daarom vaak voor de hand om deze onderdelen (als dat wenselijk en noodzakelijk is) op lokaal niveau uit te werken. Dat kan in een lokale huisvestingsverordening, maar het is ook mogelijk om een regionale huisvestingsverordening uit te breiden met een of meerdere onderdelen die alleen in één (of enkele) gemeente(n) in de regio gelden.
De eerste stap voor het uitwerken van deze onderdelen is om de noodzaak aan te tonen (op basis van woningschaarste en/of leefbaarheid (zie paragraaf 5.4, 5.5, 5.6). Als die onderbouwing er daadwerkelijk is, zal een gemeente tot een interne werkgroep moeten komen om voorwaarden uit te werken. Hierbij zijn meerdere expertises wenselijk: beleidsmedewerker wonen, juridische expertise, medewerker ruimtelijke ordening, een vertegenwoordiging vanuit handhaving en toezicht, een of meerdere vergunningverleners binnen de gemeente. Meerdere aspecten moeten hierbij worden besproken:

- Welke vormen van woonruimtevoorraadbeheer worden vergunningsplichtig en waarom?
- Welk werkingsgebied gaat daarbij gelden (Tot welk prijsniveau? Welke wijken/buurten/kernen? Welke woningtypen?).
- Willen we extra uitzonderingscategorieën hanteren naast eventueel wettelijk verplichte uitzonderingscategorieën, zoals bij de opkoopbescherming?
- Welke voorwaarden gaan we stellen om in aanmerking te komen van een vergunning?
- Wie beoordeelt vergunningsaanvragen en eventuele bezwaarschriften?
- Hoe richten we handhaving en toezicht op woonruimte voorraadbeheer in (check op naleving voorwaarden, eventuele illegale verschijningsvormen, hoogte van bestuurlijke boetes)?

Gesprek met betrokken partijen
Op dit moment komt het regelmatig voor dat gemeenten de voorwaarden ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer zelfstandig opstellen. De afstemming met betrokkenen, zoals belangenorganisaties, makelaars, notarissen is vaak beperkt tot een publicatie van een voorstel tot aanpassing van de huisvestingsverordening. Betrokkenen kunnen dan nog wel inspreken, bijvoorbeeld bij de raadsbehandeling, maar hun betrokkenheid is dan relatief laat in het proces.
Het verdient aanbeveling om, als de eerste contouren van een mogelijke aanvulling van de huisvestingsverordening op dit vlak bekend zijn, een bijeenkomst te organiseren met enkele lokale betrokkenen die hoogstwaarschijnlijk te maken krijgen met de voorwaarden (makelaars, notarissen, enkele grote projectontwikkelaars). Daarmee kunnen zij suggesties aandragen voor verdere verbetering van de voorgestelde regels en worden zij ook bijgepraat over praktische zaken waar zij in de uitvoering mee te maken krijgen. Bijvoorbeeld ten aanzien van het informeren van potentiële kopers van een woning over mogelijke vergunningsvereisten.

6.4 Communicatie

Een huisvestingsverordening heeft grote impact op verschillende betrokken partijen op de lokale en regionale woningmarkt: woningcorporaties, particuliere verhuurders, zorginstellingen, woningeigenaren, makelaars, ontwikkelaars en zeker voor (urgent) woningzoekenden. Het is daarom belangrijk om iedereen tijdig te informeren over wat er op stapel staat bij de inwerkingtreding van de huisvestingsverordening.

- Gedurende het opstellen van een huisvestingsverordening moeten de betrokken gemeenten in de regio periodiek op de hoogte worden gesteld van de vorderingen. Hetzelfde geldt voor de woning-corporaties. Dit is met name van belang als het uitwerken van de huisvestingsverordening door een kleine werkgroep (bestaande uit een afvaardiging

van de regiogemeenten) wordt gedaan. Het voorlichten van andere gemeenten en corporaties kan via een digitale nieuwsbrief, vaak in combinatie met een of meerdere digitale voorlichtingssessies.

- Als de huisvestingsverordening klaar is voor behandeling in de raad zal er een persbericht uitgaan, zodat inwoners en andere betrokkenen op de hoogte zijn van wanneer het voorstel wordt besproken. Dat stelt hen ook in de gelegenheid om te kunnen spreken bij de raadsvergadering.
- Nadat de huisvestingsverordening is vastgesteld, zullen betrokkenen op de hoogte moeten worden gesteld van de nieuwe regels.
  - Toelichting op de website van de gemeente. Daarnaast moet helder zijn voor mensen die een vergunning bij de gemeente aanvragen (bijvoorbeeld voor woningvorming, woningomzetting, opkopen, toeristische verhuur) waar ze dat kunnen doen en welke informatie zij moeten aanleveren.
  - Toelichting op de websites van de betrokken woningcorporaties en digitale platforms waar huurwoningen worden aangeboden. Hierbij moet rekening worden gehouden dat een deel van de woningzoekenden analfabeet is, de Nederlandse taal niet goed machtig is, of een zintuigelijke beperking heeft. Voor hen zal op een andere wijze de toelichting beschikbaar moeten zijn. Daarnaast is het voor iedereen gewenst om de toelichting in begrijpelijke taal te formuleren. Zo heeft de gemeente Amsterdam een publieksversie van haar huisvestingsverordening gemaakt.
  - Fysieke informatiebijeenkomsten, bijvoorbeeld voor huurdersorganisaties en/of zorginstellingen, met name als het om grote wijzigingen in de huisvestingsverordening gaat.
  - Training voor medewerkers van gemeenten, woningcorporaties en zorginstellingen. Dit is van belang om te zorgen dat in iedere gemeente en bij iedere corporatie een aanvraag voor urgentie of huisvestingsvergunning op uniforme wijze wordt beoordeeld.

7
Uitvoering van de verordening

Als een huisvestingsverordening is opgesteld is een belangrijke basis gelegd. Of een huisvestingsverordening en de daarin opgenomen voorwaarden goed functioneert, hangt uiteraard af van de uitvoering.
Bij de werkprocessen vanuit de verordening kijken we naar de organisatie die het uitvoert en stappen in het proces, van aanvraag tot woningtoewijzing.

7.1 Organisatie van woonruimteverdeling

Wie voert uit
De gemeente is verantwoordelijk voor de uitvoering van de verordening. Taken als het geven van urgentieverklaringen, mensen toelaten als woningzoekende en het verstrekken van huisvestingsvergunningen zijn formele besluiten die de gemeente moet nemen. Hiertegen is ook bezwaarmogelijkheid. Veel van deze werkzaamheden raken sterk aan de werkzaamheden die verhuurders uitvoeren rond verhuur van woningen, met systemen van woonruimteverdeling, volgordebepaling en woningtoewijzing.
Er zijn weinig gemeenten die volledig de huisvestingsverordening zelf uitvoeren. Vanwege de samenhang met de verhuurprocessen met corporaties kiezen veel gemeenten en corporaties de samenwerking rond de uitvoering van de verordening. Daarbij voert de corporatie ook delen uit van de verordening die de bevoegdheid zijn van de gemeente. Daarvoor moet er dan wel een mandaatbesluit liggen. De corporaties voeren dan de woonruimteverdeling volledig uit, met inachtneming van de vastgelegde regels in de huisvestingsverordening.
Een alternatief is dat gemeenten een deel van de werkzaamheden zelf uitvoeren, samen met andere gemeenten of door een externe organisatie (bijvoorbeeld WoningNet, Enserve) laten uitvoeren. In het laatste geval dragen zij hun mandaat voor werkzaamheden over aan een andere (centrum)gemeente of gemeenschappelijke regeling. Dit gebeurt bijvoorbeeld veel rond de urgentiebeoordeling.
De organisatie van woonruimteverdeling behelst de volgende werkzaamheden:

- Kunnen inschrijven als woningzoekende.
- Bijhouden van een register (automatiseringssysteem) van woningzoekenden.
- Aanvraag van urgenties.
- Beoordeling van urgentieaanvragen en beschikking van urgentie.
- Publicatie vrijkomende sociale huurwoningen.
- Reactiemogelijkheden op vrijkomende woningen (via zoeksysteem of bemiddeling naar een woning).
- Rangorde-, passendheidsbepaling en beoordeling (regionale/lokale) binding bij woningtoewijzing.
- Daadwerkelijke toewijzing van de woning en afgifte huisvestingsvergunning.
- Begeleiden bezwaar- en beroepsprocedures.
- Monitoring en verantwoording van zoeken en toewijzen.

Rond al deze punten is het belangrijk vast te stellen wie wat uitvoert en waar formele verantwoordelijkheden (dan wel mandaat) noodzakelijk is.

Samenhang met uitstroom BW en MO
Naast de organisatie van de uitvoering van woonruimteverdeling en het verhuurproces is er een groeiende samenhang met de samenwerking die er is vanuit het sociaal domein rond uitstroom uit Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang. In die samenwerking maken gemeenten, zorginstellingen en corporaties afspraken over uitstroom. Die afspraken raken direct de werkzaamheden vanuit de huisvestingsverordening. Samenwerking tussen de woonruimteverdeelorganisatie en de Weer-Thuisorganisatie is dan ook cruciaal voor een vlotte doorloop in de keten van uitstroom. Met de verplichte urgentieregeling binnen de huisvestingsverordening is deze samenwerking nog belangrijker, omdat de uitstromers uit Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang een deel van de verplichte urgentiecategorieën woningzoekenden zijn.

7.2 Het aanvragen van urgentie

Wie dient een aanvraag in?
Als er mogelijk sprake is van een urgentiesituatie, zal er eerst een aanvraag ingediend moeten worden. De woningzoekende dient in beginsel zelf hiervoor een aanvraag in. In veel gevallen, met name bij de zorggerelateerde urgentiecategorieën, zal een betrokken zorginstantie dit samen met of namens de woningzoekende doen. Vaak gaat het dan om de organisatie waar de cliënt op dat moment woont (in een beschermde woonomgeving). In alle gevallen moet helder zijn welke informatie iemand moet aanleveren, zodat de beoordelende instantie (vaak de urgentiecommissie) kan toetsen of de betreffende persoon inderdaad in aanmerking komt voor urgentie[13].

Verstrekken van achtergrondgegevens en privacywetgeving
Als er een instantie betrokken is bij de beoordeling van een urgentie-aanvraag is het conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) voor de gemeente voldoende dat men weet dat de persoon behoort tot een van de groepen die wordt genoemd in het wetsvoorstel. Verdere gegevensverwerking dient ook beperkt te blijven tot dat aspect. De gemeente hoeft dus geen gegevens te verwerken met exacte medische achtergronden of justitiële gegevens die hebben geleid tot een veroordeling. In de urgentieverklaring die gemeenten afgeven mogen geen bijzondere- en strafrechtelijke persoonsgegevens worden opgenomen. Dit is ook niet noodzakelijk voor het verstrekken van de urgentieverklaring. Conform de AVG mag in de urgentieverklaring in de basis niet worden vermeld in welke urgentiecategorie de woningzoekende is ingedeeld. Gemeenten kunnen immers volstaan met een urgentieverklaring die beperkt is tot een zoekgebied en een zoekprofiel.
Dit bemoeilijkt de dienstverlening van woningcorporaties richting huurders, woningzoekenden en omwonenden. Zij moeten immers enerzijds urgent woningzoekenden helpen aan passende huisvesting en anderzijds hebben zij een taak om bij te dragen aan de leefbaarheid in wijken. Als niet duidelijk is tot welke urgentiecategorie een woningzoekende behoort, kan dat ertoe leiden dat een beoogde woning niet past bij de kwetsbare achtergrond van de persoon. Dat kan tot gevolg hebben dat iemand zich onvoldoende kan redden in de zelfstandige woonsituatie, waardoor overlastsituaties kunnen ontstaan.
Ten slotte is het niet noodzakelijk dat de gemeente aan de verhuurder bijzondere persoonsgegevens en strafrechtelijke gegevens verstrekt. Als de gemeente een urgentieverklaring verstrekt is dat voor de verhuurder voldoende om de betrokkene met voorrang te huisvesten.

13 Bij de doelgroep chronisch zieken is er vaak niet één zorgorganisatie betrokken die het medisch dossier van de persoon opbouwt. Deze mensen zullen bij andere instanties de onderbouwing van de aanvraag moeten opvragen of laten uitwerken (bijvoorbeeld bij de GGD).

Er is inmiddels wetgeving in de maak[14] waardoor gemeenten (gezondheids)gegevens mogen verwerken en delen met woningcorporaties. Hierdoor kunnen woningcorporaties geschikte woningen aanbieden aan woningzoekenden die dringend behoefte hebben aan een specifieke woonruimte. Het wetsvoorstel beperkt het recht op privacy van bewoners en woningzoekenden.

Om te zorgen dat deze beperking proportioneel blijft, zijn verschillende waarborgen opgenomen in het wetsvoorstel. Zo wordt expliciet vermeld welke organisaties persoonsgegevens mogen verwerken en voor welke doeleinden. Dit biedt enerzijds transparantie over de verwerking en anderzijds een beperking van de persoonsgegevens die mogen worden verwerkt. Ook de notificatieplicht richting bewoners wiens gegevens worden gedeeld bevordert transparantie. Daarnaast is vastgelegd dat woningcorporaties gegevens die zij van zorgverleners ontvangen niet mogen gebruiken om een huurovereenkomst te beëindigen.

Beoordeling van de urgenties
De bevoegdheid tot het verlenen van urgentie ligt bij het college van burgemeester en wethouders (artikel 13 van de Huisvestingswet 2014). Het college van burgemeester en wethouders kan mandaat verlenen om woningzoekenden in urgentiecategorieën in te delen (artikel 13 van de Huisvestingswet 2014). In de memorie van toelichting bij de indiening van de Huisvestingswet 2014 is opgenomen dat zowel aan ambtenaren als aan niet-ambtenaren kan worden gemandateerd. Bij die laatste groep valt te denken aan een in te stellen urgentiecommissie. Ook kunnen gemeenten ervoor kiezen om een woningcorporatie of een private partij (bijvoorbeeld het Vierde Huis) mandaat te verlenen voor de verlening van urgentie. De partij aan wie mandaat is verleend, moet zich aan de gemeentelijke verordening houden.

De urgentiecommissie
In veel regio's wordt gewerkt met een urgentiecommissie die de aanvragen toetst. Soms is er sprake van één regionale urgentiecommissie. Dit heeft als voordeel dat zij op uniforme wijze alle aanvragen beoordeelt. Er zijn ook gemeenten die een eigen lokale urgentiecommissie hebben.
Bij de werving van commissieleden is onafhankelijkheid een veelvoorkomende voorwaarde. Beoogde commissieleden mogen geen (recent) dienstverband hebben bij een van de deelnemende gemeenten of woningcorporaties om eventuele belangenverstrengeling te voorkomen.
De afgelopen jaren is het aantal urgentieaanvragen landelijk toegenomen. Steeds meer mensen met een zorgvraag moeten zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Daarmee wordt het steeds belangrijker om specialistische kennis te hebben over de kwetsbaarheid en zorgvraag van mensen. Zeker voor de meer medisch urgenten wordt daarom steeds vaker medisch advies gevraagd. Een gespecialiseerd bureau (bijvoorbeeld GGD, een sociaal wijkteam) geeft op basis van de aangeleverde stukken een advies over het al dan niet verlenen van urgentie. Vaak hoeft de urgentiecommissie dan alleen nog het formele besluit te geven. Daarnaast worden organisaties ingeschakeld die kunnen bemiddelen tussen gemeenten, woningcorporaties en zorginstellingen om de uitstroom van cliënten naar een beschermde woonomgeving te versoepelen.

Verkrijgen van een woning met urgentie
Urgente kandidaten kunnen op twee manieren in aanmerking komen voor een woning. De eerste manier is dat een kandidaat zelf zoekt naar een passende woning. Na reactie wordt bepaald of hij voor de betreffende woning in aanmerking komt. De urgente kandidaat gaat dan voor op andere woningzoekenden die reageren op de woning. Voorrang voor urgenten

14 Wetsvoorstel in verband met expliciete grondslagen voor woningcorporaties voor (bijzondere) persoonsgegevens.

is met name geschikt voor urgenten die ook in die urgente positie goed in staat zijn om zelf te zoeken naar een woning. Voorrang kan ook helpen om de druk op de personele capaciteit te beperken, zeker als een gemeente of corporatie te maken heeft met veel urgenten. De voorrang geldt voor de duur van de urgentietermijn (vaak zes maanden). Als die termijn is afgelopen zonder dat er een woning is gevonden, zal de situatie opnieuw tegen het licht moeten worden gehouden (wordt de urgentietermijn verlengd of niet?).
Een tweede manier is directe bemiddeling van de urgent woningzoekende. In dat geval gaat de woningcorporatie met de urgent woningzoekende in gesprek om te zien welke woning het meest passend is. De corporatie zoekt dan (in afstemming met de kandidaat) naar een passende woning. Deze woningen worden doorgaans niet aangeboden via het reguliere aanbodsysteem.
De gezochte woning moet de urgent woningzoekende in beginsel accepteren. Voordeel van deze methode van bemiddeling is dat je beter kan werken aan de opbouw van complexen en een passende woonplek voor de kandidaat. Ook is de tijdsduur van het zoeken naar een woning doorgaans wat korter en woningzoekenden met beperkte digitale vaardigheid of een verstandelijke en/of zintuigelijke beperking krijgen op deze manier ondersteuning bij het vinden van een woning. Nadeel is dat de kandidaat afhankelijk is van de aangeboden woning. Argumentatie hierbij is dat beperking van aanbod te motiveren is op basis van het privilege dat je als urgente kandidaat absoluut voorrang krijgt.

Vormgeven bezwaar en beroep
Een toenemende druk op de woningmarkt en meer (zorg)doelgroepen die langer zelfstandig moeten wonen leiden niet alleen tot meer urgentie-aanvragen, maar ook tot meer afwijzingen. Veel mensen doen terecht een aanvraag voor urgentie, maar een deel probeert hiermee ten onrechte de kans op woonruimte te vergroten. Het gevolg van meer afwijzingen is ook dat er meer bezwaarprocedures ontstaan.
Tegen een beslissing over de indeling in een urgentiecategorie kan een woningzoekende bezwaar en beroep instellen. Iemand die bezwaar tegen een uitspraak wil maken, kan hiervoor terecht bij de gemeentelijke bezwaarschriftencommissie. Binnen de urgentieregio zullen gemeenten onderling moeten bepalen op welke wijze dit in hun regio gaat plaatsvinden. Moet indiener in zijn of haar eigen gemeente de bezwaarschriftencommissie aanschrijven of fungeert één bezwaarschriftencommissie als het regionale orgaan waar bezwaren ten aanzien van urgenties kenbaar kunnen worden gemaakt? Beide situaties komen voor.
Belangrijk is om ook enige afstemming tussen urgentiecommissie en bezwaarschriftencommissie te laten plaatsvinden. Beide instanties moeten enerzijds onafhankelijk optreden, maar anderzijds ook open staan voor het wijzigen van een besluit als een bezwaar gegrond is verklaard.

7.3 Aanvragen huisvestingsvergunning woonruimteverdeling

Als gemeenten het onderdeel woonruimteverdeling in hun huisvestingsverordening hebben opgenomen moeten nieuwe huurders die een woning toegewezen hebben gekregen en deze hebben geaccepteerd, over een huisvestingsvergunning beschikt. Pas dan kunnen ze de woonruimte in gebruik nemen. In veel situaties is dat bijna een formaliteit; de nieuwe huurder moet op basis van diverse bewijsstukken aantonen dat hij/zij 18 jaar of ouder is, beschikt over de Nederlandse nationaliteit (of hier rechtmatig verblijft) en voldoet aan de landelijke inkomensgrenzen voor sociale huur (of eventueel middeldure huur).
Als de woningzoekende denkt in aanmerking te komen voor een specifieke voorrangsregeling, zal hij of zij dat bij de inschrijving moeten aangeven en onderbouwen met aanvullend bewijsmateriaal (bijvoorbeeld de binding met een gemeente of kern, een Wmo-indicatie voor een woningaanpassing, of een dienstverband in een vitale beroepsgroep). Dit betekent dat het inschrijfsysteem ook zodanig uitgerust moet zijn dat deze informatie begrijpelijk en goed traceerbaar is voor de woningzoekende.
Meestal wordt het mandaat voor de uitvoering van de huisvestingsverordening op dit

onderdeel bij de deelnemende woningcorporaties gelegd. Vaak beschikken zij al over een (regionaal) woonruimteverdeelsysteem waar inschrijfmogelijkheden, aanvullende vereisten en rangorde bij toewijzing in zijn verwerkt. Wel zal dan gekeken moeten worden hoe nieuwe voorrangsregels of andere voorwaarden worden verwerkt in het (digitale) platform waar de woningcorporaties gebruik van maken. Daarnaast kan het voorkomen dat in een of meer gemeenten afwijkende voorrangsregels gelden. Deze afwijkende regels moeten dan ook inzichtelijk zijn voor de woningzoekende.

Praktijkvoorbeelden: Hoe 50% voorrang toepassen?
Een gemeente kan in de huisvestingsverordening opnemen dat bij toewijzing voorrang wordt verleend aan woningzoekenden met maatschappelijke of economische binding (zie paragraaf 4.2). Er zijn verschillende werkwijzen voor de toepassing van deze voorrang mogelijk:

- Het aantal mutaties in het afgelopen jaar wordt als vertrekpunt genomen. Op basis van dat aantal wordt bij de helft (50% van aantal mutaties afgelopen jaar) voorrang gegeven in het huidige jaar. Bijvoorbeeld: in 2024 vonden er 500 mutaties plaats in gemeente x. Op basis daarvan wordt bij de eerste 250 mutaties in 2025 (50% van 500) voorrang gegeven aan mensen met maatschappelijke of economische binding. De kans is groot dat het werkelijke aantal mutaties in 2025 afwijkt (hoger of lager). Dit werkelijke aantal mutaties wordt vervolgens weer als uitgangspunt genomen voor de 50% met voorrang toe te wijzen woningen in 2026. Deze methode kan overigens ook per week of maand toegepast worden, waardoor er al eerder in het jaar woningen aan mensen met en zonder binding kunnen worden toegewezen.
- De vrijkomende sociale huurwoningen worden om en om met voorrang toegewezen. Bijvoorbeeld: woning 1 wordt met voorrang toegewezen aan iemand met maatschappelijke of economische binding. Woning 2 wordt zonder voorrang toegewezen. Woning 3 wordt wel weer met voorrang toegewezen, etc.
  Bij een specifiek segment wordt 100% van het vrijkomende aanbod met voorrang toegewezen (bijvoorbeeld een kleine kern of nieuwbouwwoningen), terwijl bij de rest van het woningaanbod (zoals de grotere kernen in de gemeente of bestaande woningen) geen voorrang voor mensen met maatschappelijke of economische binding wordt gegeven.
  De werkwijze bij voorrang bij betaalbare koopwoningen (nieuwbouw) wijkt iets af. De om-en-om mogelijkheid is er doorgaans niet, omdat er meerdere ontwikkelaars actief zijn die niet gelijkmatig verspreid over het jaar (en in even grote aantallen) hun aanbod op de markt brengen. Daarom wordt vooral op complexniveau de voorrangsregel toegepast.
- Bij een opgeleverd nieuwbouwcomplex met betaalbare koopwoningen moet de ontwikkelaar 50% van het aantal betaalbare koopwoningen in dat complex met voorrang toewijzen aan mensen met maatschappelijke of economische binding. Hetzelfde geldt voor de volgende ontwikkelaar die dat jaar een complex met betaalbare koop oplevert.
- Bij inschrijving op een nieuwbouwcomplex met betaalbare koop moeten geïnteresseerden hun persoonlijke gegevens doorgeven (naam, leeftijd, huidige adres). Na de vooraf vastgestelde inschrijf-periode geeft de ontwikkelaar deze gegevens door aan de gemeente die vervolgens checkt (via BRP) of er daadwerkelijk sprake is van binding aan de betreffende gemeente, kern, stadsdeel. Daarna kan de daadwerkelijke toewijzing plaatsvinden.

Digitaal platform voor middenhuur
Als een gemeente of regio het betrekken van middeldure huur vergunningsplichtig heeft gemaakt, inclusief voorrangsregelingen, dan zal er ook een platform moeten zijn waar het aanbod van middenhuur op een toegankelijke en transparante manier wordt aangeboden. Woningcorporaties met middeldure huurwoningen kunnen dit aanbod op hun eigen digitale platform plaatsen. Dit is niet mogelijk voor particuliere verhuurders. Zij maken nu vaak gebruik van hun eigen website om het beschikbare woningaanbod weer te geven, maar voor de transparantie heeft een gemeentelijk of regionaal platform met het totale aanbod van middenhuur van particuliere verhuurders de voorkeur. Dit vergt wel dat hierover afstemming plaatsvindt met de betrokken verhuurders over hoe dit praktisch kan worden ingericht. De gemeente heeft de mogelijkheid om eisen te stellen ten aanzien van

de wijze waarop het aanbod aan middeldure huur wordt aangeboden (Huisvestingswet, artikel 20).

Praktijkvoorbeeld: snelle vergunningsaanvraag voor particuliere (ver)huurders (gemeente Den Haag)
Als in een gemeente het middeldure huursegment ook vergunningsplichtig is gemaakt, zal een instantie (meestal is dat de gemeente) vergunningaanvragen moeten toetsen en vervolgens al dan niet de vergunning uitgeven. Particuliere verhuurders ervaren dat soms als een langdurig proces. Zeker in vergelijking tot de sociale huursector waarbij woningcorporaties vaak gemandateerd zijn om zelf de vergunningen af te geven.
In de gemeente Den Haag is daarom een afsprakenkader met particuliere verhuurders opgesteld om tot een efficiënt proces voor de vergunningaanvraag te komen. Hierin is vastgelegd wat de verhuurder aan informatie (over de huurder) kan/moet verzamelen en welke voorwaarden van toepassing zijn. Deze informatie wordt door de verhuurder aan huurder verstrekt, die vervolgens een complete aanvraag voor een huisvestingsvergunning bij de gemeente indient. Omdat deze aanvragen compleet zijn kan de gemeente binnen de afgesproken termijn van vijf werkdagen een vergunning verstrekken.

7.4 Aanvragen vergunning woonruimtevoorraadbeheer, opkoopbescherming, toeristische verhuur

Als een of meerdere vormen van woonruimtevoorraadbeheer (woningvormen, woningomzetten, samenvoegen, onttrekken), opkopen of toeristische verhuur vergunningsplichtig is gemaakt, zal een pandeigenaar een vergunning moeten aanvragen. Dit gebeurt doorgaans bij de gemeente of een uitvoeringsinstantie die verbonden is aan de gemeente. Het gaat doorgaans namelijk om een vergunningsplicht die sterk per gemeente verschilt (inclusief de voorwaarden die daarbij spelen).
Bij de aanvraag is het belangrijk dat voor de beoordeler van de aanvraag duidelijk is om welk pand het gaat en hoe de situatie ter plaatse is, zowel de huidige situatie als de beoogde nieuwe situatie (na woningvorming, omzetting, etc.). Voor pandeigenaren moet het duidelijk zijn welke gegevens en tekeningen zij moeten aandragen, alvorens de gemeente een vergunningaanvraag in behandeling neemt.
Alle aspecten waarop de gemeente wil gaan toetsen (denk aan parkeren, zowel voor fiets als auto, aantal toe te voegen woningen/kamers, oppervlakte, etc.) moeten in de aangedragen gegevens aanwezig zijn.
Bij het beoordelen van een vergunningsaanvraag ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer spelen meerdere afwegingen een rol. Een uitgebreide set toetsingscriteria kan ervoor zorgen dat alleen de beste vergunningsaanvragen op de juiste plek in aanmerking komen voor een vergunning. Maar een te groot detailniveau kan zorgen voor een praktisch lastig uitvoerbaar vergunningssysteem. Een voorbeeld hiervan is de leefbaarheidstoets bij de vergunningaanvraag voor woningomzetting. Veel betrokkenen zijn het erover eens dat een op maat gesneden onderzoek naar leefbaarheid het meeste recht doet aan de verscheidenheid van vergunningsaanvragen en lokale situaties. De keerzijde is dat er veel capaciteit opgaat aan het uitvoeren van onderzoek waarbij het alsnog lastig is te beoordelen of een nieuwe aanvraag de spreekwoordelijke druppel zal zijn die de emmer qua leefbaarheid doet overlopen. Het helpt om - waar mogelijk - zoveel mogelijk objectieve en kwantificeerbare criteria bij de beoordeling toe te passen (zie bladzijde 31, 38 en 41).

7.5 Verantwoording en monitoring

Het is belangrijk om gedurende de uitvoering van de huisvestingsverordening goed te blijven monitoren hoe de vergunningverlening verloopt. Bij sommige onderdelen is dit in de basis al goed geborgd, bijvoorbeeld als er een regionaal woonruimteverdeelsysteem is waarbij (half)jaarlijks een rapportage wordt opgeleverd over de woningtoewijzing (herkomst huurders, leeftijd huurders, frequentie aantal urgentiecategorieën, etc.). Hierbij is het vooral zaak om bij elke aanpassing van de huisvestingsverordening goed te kijken of nieuwe categorieën in de monitoring terug te vinden zijn. Voor het urgentiedeel zijn in de Wet versterking regie volkshuisvesting een viertal analyses benoemd die iedere gemeente jaarlijks in beeld moet brengen (zie paragraaf 3.4).
Bij monitoring is het ook van belang om eventuele kan-bepalingen die zijn opgenomen in de huisvestingsverordening te volgen (zie paragraaf 4.2). Een kan-bepaling kan de verhuurder naar eigen inzicht toepassen, mits er een goede belangenafweging plaatsvindt. Tegelijkertijd gaat de gemeente of regio ervan uit dat zo'n kan-bepaling wel tot op zekere hoogte wordt toegepast. Goede monitoring kan helpen om te kijken of zo'n regeling naar inzicht van alle partijen voldoende wordt toegepast.
Bij woonruimtevoorraadbeheer, opkopen en toeristische verhuur is doorgaans nog geen sprake van een bestaand systeem waar aanvragen worden bijgehouden. Hier is het dus aan de gemeente of een andere uitvoerende instantie om bij de invoering van de vergunningplicht relevante kenmerken per aanvraag te registreren, zodat evaluatie en monitoring van de huisvestingsverordening eenvoudiger wordt. De praktijk leert dat juist in deze beginfase, waarbij de focus ligt op het verwerken en beoordelen van alle aanvragen, monitoring en het aanleggen van een overzichtelijk database een ondergeschoven kindje wordt.

7.6 Verdeling kosten in de uitvoering

De uitvoering van de huisvestingsverordening brengt kosten met zich mee. Een urgentiecommissie moet worden ingesteld, er moet capaciteit vrij worden gemaakt voor de beoordeling van huisvestingsvergunningen, er vindt overleg plaats tussen gemeenten, woningcorporaties en zorginstellingen, het digitale platform van de woonruimteverdeling moet worden aangepast aan de nieuwe voorwaarden en er moet vaak ook handhaving plaatsvinden. Betrokkenen moeten met elkaar tot een eerlijke verdeling van de kosten komen.

Woonruimteverdeling
Een groot deel van de kosten volgen uit nieuwe regels ten aanzien van de woonruimteverdeling gemaakt door de woningcorporaties. De voorwaarden voor woningtoewijzing hebben doorgaans betrekking op sociale huurwoningen die aan woningzoekenden moeten worden toegewezen.
Tegelijkertijd geldt dat de huisvestingsverordening een publiekrechtelijk instrument is waar de gemeenten voor verantwoordelijk zijn. De gemeente geeft regels die de corporaties moeten verwerken in hun werkwijzen en systemen. Nieuwe voorrangsregels worden regelmatig op initiatief van de gemeenten opgenomen. Daarom is het redelijk dat gemeenten een deel van de kosten dragen.
Veel gemeenten en woningcorporaties voeren gesprekken om tot een eerlijke verdeling van de gemaakte kosten te komen. Een logische eerste stap is om met elkaar in beeld te krijgen welke kosten er zoal gemaakt worden en er mogelijk in de toekomst bij nieuwe voorwaarden bij komen. Op basis daarvan kan gekeken worden welke organisatie voor welk deel van het proces primair verantwoordelijk is. Voor die delen kunnen de kosten toegerekend worden naar de betreffende organisatie. Dit kan leiden tot een herverdeling als een partij relatief veel kosten maakt.

Urgenties
Ook voor het onderdeel urgenties moeten betrokken partijen met elkaar het gesprek voeren over een eerlijke verdeling van de kosten. Een verschil ten opzichte van de ‘reguliere’ woonruimteverdeling is dat bij dit onderdeel vaak ook zorgorganisaties betrokken zijn, bijvoorbeeld als er sprake is van intermediaire verhuur. Het komt voor dat een zorgorganisatie verhuurtaken uitvoert en daarvoor dus kosten maakt. Dit kan leiden tot discussie over welke partij(en) de kosten moet(en) dragen. Advies is daarom om bij intermediaire verhuur vooraf afspraken te maken over de kostenverdeling met de betrokken partijen.
Met de invoering van de Wet versterking regie volkshuisvesting (en daarmee het verplichte karakter van het urgentie-onderdeel in de huisvestingsverordening voor alle gemeenten) krijgt iedere gemeente een financiële ondersteuning voor uitvoering van de wet.

8
Toezicht en handhaving

Om ervoor te zorgen dat de bepalingen in een huisvestingsverordening ook echt effect hebben, is het zeer wenselijk dat er handhaving op de naleving van de regels plaatsvindt. De gemeente is hiervoor verantwoordelijk. De Huisvestingswet biedt diverse mogelijkheden om handhavend op te treden. Toch is het in de praktijk niet zo eenvoudig als het in theorie lijkt. Niet elke overtreding is even snel op te sporen. Zeker als de beschikbare capaciteit voor handhaving beperkt is.

8.1 Bij welke instrumenten is handhaving met name gewenst?

In de basis kan een gemeente bij elk instrument van de huisvestingsverordening handhavend optreden als blijkt dat een betrokkene zich niet aan de voorgeschreven regels uit de huisvestingsverordening houdt. Bij nadere bestudering van bestaande huisvestingsverordeningen blijkt dat gemeenten vooral maatregelen rond toezicht en handhaving treffen als het een instrument betreft waarbij een grote variatie aan partijen betrokken is. Dat geldt met name bij de sturing op woonruimtevoorraadbeheer, opkoopbescherming, toeristische verhuur en toewijzing van betaalbare koopwoningen, waar in principe iedere pandeigenaar in aanraking kan komen met de regels uit de huisvestingsverordening. De onderdelen ‘urgenties’ en ‘woonruimteverdeling’ zijn in veel gevallen vooral van toepassing op woningcorporaties. Dit is doorgaans een overzichtelijk aantal partijen (zeker op gemeenteniveau) die zich bovendien ook moeten houden aan tal van vereisten (onder andere uit de Woningwet, lokale en nationale prestatieafspraken). Als particuliere verhuurders betrokken zijn bij de uitvoering van de woonruimteverdeling vindt er vaak ook extra toezicht plaats.

8.2 Mogelijke sancties bij een overtreding

Als een betrokkene zich niet houdt aan de voorwaarden uit de huisvestingsverordening zijn er doorgaans drie mogelijke sancties. De meest gebruikelijke zijn de bestuurlijke boete en de last onder dwangsom. Specifiek voor het onderdeel toeristische verhuur geldt dat een gemeente een verbod voor het in gebruik geven van een woning voor toeristische verhuur kan opleggen.

Bestuurlijke boete
Artikel 35 uit de Huisvestingswet 2014 maakt het mogelijk om bij bepaalde overtredingen van de wet een bestuurlijke boete op te leggen. Hierbij is per overtreding ook een maximum boetebedrag in de huisvestingswet opgenomen, corresponderend met de boetecategorieën die hiervoor zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht.

Overtreding	Maximale boete*
• In gebruik nemen woning zonder huisvestingsvergunning	€ 515 (1e categorie)
• Toeristische verhuur van woning zonder vermelding van registratienummer • Toeristische verhuur van woning is vooraf niet gemeld aan B&W (i.v.m. nachtencriterium) • Dienstverlener t.a.v. publiceren toeristische woonruimte informeert aanbieder niet over verboden • Het publiceren van woning die toeristisch wordt verhuurd als maximum aantal nachten is bereikt	€ 10.300 (3e categorie)
• In gebruik geven van een woning aan een persoon zonder huisvestingsvergunning • Splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken als dat volgens de regels niet mag • Toeristische verhuur van woning voor meer nachten dan nachtencriterium • Toeristische verhuur van woonruimte zonder vergunning voor betreffend gebied • Het aanleveren van onjuiste of onvolledige gegevens met als doel om in aanmerking te komen voor een vergunning in het kader van woonruimtevoorraadbeheer of toeristische verhuur • Handelen in strijd met verbod op toeristische verhuur voor 1 jaar (en publiceren op platform)	€ 25.750 (4e categorie)
Binnen vier jaar opnieuw overtreding op: • In gebruik geven van een woning aan een persoon zonder huisvestingsvergunning • Splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken als dat volgens de regels niet mag • Toeristische verhuur van woning voor meer nachten dan nachtencriterium • Toeristische verhuur van woonruimte zonder vergunning voor betreffend gebied • Het aanleveren van onjuiste of onvolledige gegevens met als doel om in aanmerking te komen voor een vergunning in het kader van woonruimtevoorraadbeheer of toeristische verhuur	€ 25.750 (4e categorie)

*Peildatum: 1 juli 2025
Bron: Huisvestingswet 2014, artikel 35, Wetboek van Strafrecht, artikel 23, lid 4.

Bestuurlijke boetes worden aan een overtreder opgelegd, ongeacht of de betreffende persoon de gemaakte overtreding alsnog hersteld. De bestuurlijke boete is vooral bedoeld om (nieuwe) overtredingen te voorkomen, zowel bij de individuele dader als bij de rest van de doelgroep. Burgers en bedrijven moeten worden afgeschrikt van het plegen van overtredingen.
De lijst aan mogelijke bestuurlijke boetes inclusief hoogte van het bedrag verschilt per gemeente sterk. Het is aan de gemeenteraad om de hoogte van elk boetebedrag vast te stellen, zij het dat de bedragen niet hoger mogen zijn dan het wettelijke maximumbedrag per overtreding.
Bij het vaststellen van het boetebedrag moet de gemeenteraad rekening houden met de ernst van de overtreding en de mate waarin deze aan de overtreder kan worden verweten. Mogelijk spelen ook specifieke omstandigheden een rol die invloed kunnen hebben op de hoogte van het bedrag.

- Vaak wordt er onderscheid gemaakt naar het aantal overtredingen dat een vergunninghouder heeft gemaakt. Bij een eerste overtreding is de hoogte van het boetebedrag nog relatief beperkt. Begaat men voor de tweede of derde keer dezelfde

overtreding dan is het boetebedrag aanzienlijk hoger. Vaak vormt het boetebedrag bij de derde of vierde herhaling het maximumbedrag. Als er een hoger boetebedrag gehanteerd kan worden geldt hierbij ook een wettelijke termijn waarbinnen de recidive moet plaatsvinden (binnen vier jaar).

- Vaak wordt er onderscheid gemaakt in de hoogte van de bestuurlijke boete voor particulieren versus bedrijfsmatige verhuurders. Van bedrijfsmatige verhuurders mag verwacht worden dat zij doorgaans beter op de hoogte zijn van de geldende voorwaarden dan particulieren. Een overtreding wordt hen daardoor vaak zwaarder aangerekend.
- Soms maakt een gemeente onderscheid naar type overtreding. Heeft een overtreding effect op de woningschaarste, de leefbaarheid van de buurt/wijk en/of administratieve voorwaarden voor de vergunning? Daarbij geldt dat een overtreding ten aanzien van de administratieve voorwaarden lager beboet zou moeten worden dan andere type overtredingen.
- Differentiatie naar omvang van de geconstateerde overtreding. Hoe groter het aantal nachten waarmee het nachtencriterium bij toeristische verhuur is overtreden, hoe hoger het boetebedrag. Een onttrokken woning leidt tot een hoger boetebedrag dan een onttrokken kamer.

Specifieke omstandigheden die een rol kunnen spelen in de hoogte van de boete zijn bijvoorbeeld de financiële draagkracht van de overtreder. Ook kan het voorkomen dat particulieren onbewust of per ongeluk een regel of voorwaarde overtreden. Ondanks de hoge opbrengst door de verhuur van de woning kunnen zij bij een hoge bestuurlijke boete in financiële problemen komen, terwijl de ernst en omvang van de overtreding zo'n hoge boete niet altijd rechtvaardigt.
Een bestuurlijke boete wordt opgelegd op grond van de Huisvestingswet. De overtredingen waarbij een boete gaat gelden (inclusief boetebedrag) moeten daarom worden opgenomen in de huisvestingsverordening.

Last onder dwangsom
Een last onder dwangsom kan worden opgelegd op grond van de Gemeentewet (artikel 125) in samenhang met de Algemene wet bestuursrecht (artikel 5:32) en hoeft daarom niet te worden opgenomen in de Huisvestingsverordening. Een last onder dwangsom is een sanctie om de overtreding te beëindigen. Daarbij wordt een verplichting tot betaling van een geldsom opgelegd, voor het geval niet tijdig de overtreding is beëindigd. Het is mogelijk om een last onder dwangsom in combinatie met een bestuurlijke boete op te leggen.

Verbod op toeristische verhuur
Bij sommige overtredingen op het vlak van toeristische verhuur biedt de Huisvestingswet naast de bestuurlijke boete nog andere mogelijke sancties:

- Als voor de derde keer binnen vijf jaar een overtreding door een aanbieder van toeristische verhuur op de eisen uit de huisvestingsverordening is geconstateerd (en waarbij reeds twee keer een bestuurlijke boete is afgegeven), kan de gemeente een verbod tot het in gebruik geven van een woonruimte voor toeristische verhuur afgeven van maximaal één jaar.
- Als er een verbod is afgegeven voor de toeristische verhuur van een woonruimte kan de gemeente een of meerdere digitale platforms een aanwijzing geven om een eventuele nieuwe aanbieding van die woning op het platform te blokkeren (voor de duur van het verbod).

8.3 Mogelijkheden voor toezicht en handhaving

Idealiter bestaat er een waterdicht systeem waarbij elke vergunningsaanvraag gecontroleerd wordt en eventuele illegale verhuringen zo snel mogelijk opgespoord en beboet worden. De praktijk leert dat de mogelijkheden voor handhaving en toezicht niet onbeperkt zijn. Daarbij gaat het om de personele capaciteit, maar ook om beschikbare data om proactief overtredingen op te sporen.

Proactief onderzoek 1: Digitaal vooronderzoek
Als een gemeente zelf het initiatief neemt om inzicht te krijgen in eventuele overtredingen ten aanzien van de voorwaarden uit de huisvestingsverordening, is een eerste stap om digitaal vooronderzoek uit te voeren. De afgelopen jaren hebben diverse gemeenten op basis van verschillende databestanden (bijvoorbeeld persoons- of woningkenmerken) een eerste inzicht verkregen in mogelijke overtreders van vergunningsvoorwaarden. Het gebruik van bijzondere persoonsgegevens is op basis van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) slechts onder strikte voorwaarden mogelijk.

Voor de verwerking van persoonsgegevens geldt in ieder geval dat:
- de verwerking van persoonsgegevens rechtmatig, behoorlijk en transparant moet zijn;
- persoonsgegevens slechts voor welbepaalde, uitdrukkelijk omschreven en gerechtvaardigde doeleinden verzameld worden en vervolgens niet verder op een met die doeleinden onverenigbare wijze verwerkt;
- slechts die persoonsgegevens worden verwerkt die noodzakelijk zijn voor die doeleinden (minimale gegevensverwerking). Dit houdt ook in dat de persoonsgegevens worden vernietigd op het moment dat verwerking niet meer noodzakelijk is in het licht van de doeleinden waarvoor die persoonsgegevens werden verwerkt;
- de persoonsgegevens juist (correct) dienen te zijn en zo nodig worden geactualiseerd; en
- de persoonsgegevens op een passende wijze worden beveiligd tegen ongeoorloofde of onrechtmatige verwerking en tegen onopzettelijk verlies, vernietiging of beschadiging.

Het college is als verwerkingsverantwoordelijke van persoonsgegevens verantwoordelijk voor de naleving van deze beginselen.
Een aantal opties van digitaal vooronderzoek is in ieder geval mogelijk, zonder in conflict te komen met de AVG:
- Ten aanzien van woningvorming, woningomzetting en de opkoopbescherming kan een gemeente op openbare verhuursites kijken of hier advertenties staan van illegaal verkregen woonruimte/kamers.
- Gemeenten kunnen op basis van Kadasterdata inzicht krijgen in de woningtransacties die sinds de invoering van de opkoopbescherming hebben plaatsgevonden en waarbij de woning is verkocht aan een koper met twee of meer woningen in eigendom. Exacte adressen worden hierbij niet verkregen, maar hiermee kan wel een eerste indruk verkregen worden in het aantal transacties aan eigenaren met meer dan één woning op wijk en/of buurtniveau.
- De eerste stap bij toeristische verhuur is een analyse van het aanbod op diverse digitale platforms, zoals Airbnb, Booking.com in beeld te brengen. Vaak wordt hierbij scraping toegepast, waarbij wordt gezocht naar (nieuwe) advertenties, details van de aanbiedingen, review teksten en review scores van accommodaties. Op de meeste platforms wordt de exacte locatie van het verblijf pas na een reservering verstrekt. Maar op basis van de huisvestingsverordening moeten advertenties wel voorzien zijn van een registratienummer (wat weer gekoppeld is aan een adres).

Huisvestingsvergunning middenhuur
Soms moet er voor het toewijzen van een middeldure huurwoning een huisvestingsvergunning worden aangevraagd. Als het gaat om een woning van een particuliere verhuurder, moet deze verhuurder vaak informatie aanleveren bij de gemeente, zodat duidelijk wordt dat de beoogde huurder voldoet aan de vereisten uit de huisvestingsverordening (onder andere qua inkomen en eventuele voorrangsregelingen). Hierbij is het van belang de juiste balans te bewaren tussen enerzijds het checken of een verhuurder zich aan de uitgangspunten van de verordening houdt en anderzijds de uitvoerbaarheid van het toezicht, zowel qua capaciteit als qua tijdsduur. Ook professionele verhuurders maken graag met gemeenten afspraken over de uitvoering van de huisvestingsverordening en de controle daarop. Bijvoorbeeld een accountantsverklaring waaruit blijkt dat de verhuurder zich houdt aan de vereisten van de verordening.

Proactief onderzoek 2: fysiek bezoek ter plaatse
Vaak komt uit een digitaal vooronderzoek een signaal van mogelijke strijdigheid, maar is een bezoek ter plaatse noodzakelijk om te checken of er daadwerkelijk sprake is van een overtreding. Vaak is dit een arbeidsintensieve stap. Een medewerker van de gemeente zal ter plaatse de situatie moeten inventariseren. De meest waardevolle informatie wordt vergaard door in de woonruimte een controle uit te voeren. De toezichthouders mogen in beginsel de woonruimte betreden met vrijwillige toestemming van bewoner of huurder. In de praktijk houdt dit in dat bij elke woonruimte aangebeld moet worden om toegang tot de woonruimte te kunnen verkrijgen. Als er geen toestemming wordt verleend is een schriftelijke machtiging tot binnentreden (Huisvestingswet, artikel 34) nodig.
Van dit onderzoek wordt door de toezichthouders een controlerapport opgesteld. Foto's, waarnemingen en gespreksverslag(en) zijn onderdeel van dit rapport. Het rapport vermeldt verder de naam van de overtreder, de overtreding en het overtreden voorschrift. In het geval er sprake is van een overtreding van de huisvestingsverordening dient een boeterapport te worden opgesteld.
Bij recent afgegeven vergunningen kan het helpen om binnen afzienbare termijn een fysiek bezoek af te leggen. Zo kan worden beoordeeld of een woningvorming of woningomzetting conform de voorwaarden wordt aangepast (en dat er niet meer kamers worden gerealiseerd dan waarvoor de aanvraag is ingediend, of dat er zelfstandige woonruimten in plaats van kamers worden gerealiseerd). Daardoor kunnen maatregelen worden genomen zodat de verbouwing alsnog conform de voorwaarden verloopt of de toegekende vergunning kan worden ingetrokken, nog voordat een huurder de woonruimte heeft betrokken.

Melding brandveilig gebruik
Voor sommige gebouwen waarin mensen verblijven is een omgevingsvergunning voor brandveilig gebruik van bouwwerken (gebruiksvergunning) verplicht. In dit soort gebouwen is het risico bij brand extra groot. Voor veel gebouwen is een melding (gebruiksmelding) voldoende. Hier ligt een link met sommige vormen van woninggebruik die in de huisvestingsverordening opgenomen kunnen worden:

- Omgevingsvergunning: noodzakelijk als meer dan 10 personen bedrijfsmatig 's nachts in het gebouw verblijven (kan gaan om toeristische verhuur).
- Melding brandveilig gebruik: noodzakelijk bij verhuur van vijf of meer kamers (woningomzetting).

Pandeigenaren moeten hiermee aantonen dat zij maatregelen hebben getroffen waardoor hun pand brandveilig is. Vervolgens kan de brandweer de woning op locatie gaan controleren om te zien of alles aan de voorwaarden voldoet. De hoeveelheid aanvragen is vaak bepalend voor of men alle panden controleert of een steekproef daaruit trekt.
In ieder geval kan deze fysieke controle van brandveilig gebruik ook dienen als mogelijkheid om eventuele andere strijdigheden met gemeentelijk beleid op het spoor te komen (bijvoorbeeld dat er meer kamers zijn toegevoegd dan waarvoor een vergunning is verleend). Hiervoor is het wel zaak dat gemeente en brandweer afspraken maken over het doorgeven van informatie over het gebruik van de woning en de punten waar de brandweer (naast brandveiligheid) een snelle check op zou kunnen doen.
Verder is het belangrijk om te checken of een binnengekomen melding brandveilig gebruik ook beschikt over andere noodzakelijke vergunningen (indien nodig), zoals een omzettingsvergunning.

Reactief onderzoek: op basis van binnengekomen signalen
Als de beschikbare capaciteit (en financiële middelen daarvoor) beperkt zijn, kan reactief toezicht, op basis van binnengekomen signalen, een alternatief bieden. In dat geval gaat de gemeente niet proactief controles uitvoeren, maar komt men ter plaatse na een concrete melding van inwoners. Het voordeel is dat niet alle vergunningplichtigen gecheckt hoeven te worden, maar dat meestal gerichte controles naar mogelijke overtreders worden uitgevoerd. Keerzijde is wel dat toezicht en handhaving afhankelijk zijn van omwonenden die een melding moeten geven.

Een duidelijk meldpunt
Cruciaal bij deze vorm van handhaving is dat er een duidelijk en toegankelijk meldpunt moet zijn waar omwonenden een signaal van eventuele overtreding van vergunningsvereisten kunnen indienen. Dat kan een meldpunt zijn bij de gemeente dat telefonisch of per mail bereikbaar is. Of bijvoorbeeld door het uitbreiden van het Meldpunt goed verhuurderschap. Steeds vaker wordt ook met een app gewerkt. Meestal komt een melding naar aanleiding van een overlastsituatie. Bijvoorbeeld dat een grote hoeveelheid aan fietsen op de verkeerde plek worden gestald. Of doordat omwonenden dagelijks een groot aantal mensen een pand in en uit zien komen. Vooral de zichtbare effecten van vergunningplichtige vormen van woninggebruik worden gemeld. Dat is tevens het nadeel van deze vorm van handhaving. Zo lang de overlast voor omwonenden beperkt blijft kan een illegale woningomzetting of woningvorming lang onder de radar blijven.
Vaak zijn er meerdere kanalen waar omwonenden meldingen ten aanzien van eventuele overlastsituaties kunnen neerleggen. Naast een melding bij de gemeente kan dat vaak ook bij de verhuurder, maar ook bij de politie. Het vereist daarom de nodige samenwerking om eventuele signalen over strijdigheid met de vergunningsvereisten bij de juiste medewerkers van handhaving en toezicht te krijgen.

Terugkoppeling en uitleg aan melders
Een handhavingssysteem dat gebaseerd is op binnengekomen meldingen, vereist dat er sprake is van goede opvolging. De binnengekomen melding moet binnen afzienbare tijd worden opgepakt middels een (doorgaans fysieke) controle. Voor melders is het ook belangrijk om te weten wat er met hun melding is gedaan. Is er daadwerkelijk een overtreding geconstateerd? Heeft dit geleid tot een aanpassing van het pand en/of een nadere sanctie, zoals een bestuurlijke boete? En als er geen overtreding is geconstateerd, welke uitleg hoort daar dan bij? Was er bijvoorbeeld sprake van een pand dat al in een ver verleden is verkamerd en daardoor aan een milder regime qua voorwaarden hoefde te voldoen dan nieuwe aanvragen voor een omzettingsvergunning? De voorwaarden en eventuele uitzonderingen kunnen soms zo complex zijn dat het voor omwonenden wenselijk is om hierover enige toelichting te krijgen.
Een snelle terugkoppeling en enige toelichting hierbij is belangrijk om draagvlak en medewerking te krijgen van omwonenden. Er zijn gemeenten waar sprake is van een zekere meldingsmoeheid. Inwoners die niet de moeite meer nemen om een melding te doen bij de gemeente of andere instantie omdat ze verwachten dat er niets of niet tijdig iets mee wordt gedaan.

Praktijkvoorbeeld: toezicht op naleving opkoopbescherming
De gemeente Gorinchem heeft het opkopen en verhuren van koopwoningen in enkele wijken vergunningplichtig gemaakt. Toezichthouders van de gemeente voeren minimaal een controle uit bij elke eigenaar van recent gekochte beschermde woonruimte in de betreffende wijken. De controles bestaan uit:

- Digitaal vooronderzoek: op basis van kadasterdata beschikt de gemeente over een overzicht van recent verkochte woningen. De toezichthouder checkt hierbij of de gegevens van eigenaar en bewoner overeenkomen. Met behulp van een intern registratiesysteem wordt gecheckt of er een vergunning opkoopbescherming is verleend of aangevraagd.
- Het vooronderzoek kan aanleiding geven tot een onderzoek ter plaatste. Bij deze controle wordt onder andere uitgezocht wie in het pand wonen, wat de relatie is tussen bewoners en eigenaren en hoe lang de bewoners er wonen.
- Op basis van het bezoek ter plaatse stelt de gemeente een boeterapport op (als er een overtreding is geconstateerd). Daarna wordt bekeken of de boete aan de overtreder opgelegd kan worden (of dat er sprake is van omstandigheden waardoor van verwijtbaarheid geen of minder sprake is).
- Na ontvangst van het boeterapport heeft de overtreder het recht om een zienswijze hierop in te dienen bij de gemeente.

Monitoring

Bij sommige instrumenten is het van belang om goed te registreren op welke locatie een vergunning is toegekend. Dat geldt met name als er een bepaald quotum voor een gebied geldt.

- Diverse gemeenten hanteren een quotum voor een maximaal aandeel woningomzettingen per buurt of straat. Hiervoor is het noodzakelijk om vast te leggen en bij te houden hoeveel woningomzettingen er in de loop der jaren zijn bij gekomen.
- Er zijn ook gemeenten die een afstandscriterium hanteren: niet meer dan één woningomzetting binnen een bepaalde straal of maximaal één aangrenzende omzetting naast een zelfstandige woning. Ook hiervoor is het zaak om goed bij te houden (liefst op kaart) waar zich vergunde woningomzettingen bevinden.
- Voor toeristische verhuur kan er een vergunningplicht per gebied (buurt of wijk) gelden, waarbij er soms een maximum aantal uit te geven vergunningen geldt. Om dit te kunnen handhaven is zicht op het aantal uitgegeven vergunningen noodzakelijk.

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93

info@vng.nl

maart 2026

Modelhuisvestingsverordening 2026 (nieuw model, maart 2026)

Leeswijzer modelbepalingen

- [iets **OF** iets]= door gemeente te kiezen, zie bijvoorbeeld artikel 2:4, eerste lid.
- [*iets*] = facultatief, zie bijvoorbeeld artikel 3:4, vijfde lid.
- [**…**] of [**iets**] = door gemeente in te vullen, zie bijvoorbeeld artikel 4:2, onderdeel d.

- [**(iets)**] = een voorbeeld ter illustratie of uitleg voor gemeente, zie bijvoorbeeld artikel 8:2, eerste lid.

Combinaties zijn ook mogelijk, zie bijvoorbeeld artikel 5:4, vierde lid, dat facultatief is en deels door de gemeente is in te vullen (uiteraard alleen als besloten wordt het artikellid over te nemen).

Ook wordt gewerkt met varianten waaruit gekozen kan worden. Hierbij kan het voorkomen dat de ene variant uit meer artikelleden bestaat dan een andere variant, zie bijvoorbeeld artikel 5:1.

Is sprake van een niet verplicht hoofdstuk, dan wordt alleen de titel van dit hoofdstuk cursief tussen vierkante haken weergegeven, zie bijvoorbeeld hoofdstuk 3.

Is sprake van een facultatief artikel binnen een hoofdstuk, dan wordt alleen de titel van dit artikel cursief tussen vierkante haken weergegeven, zie bijvoorbeeld artikel 5:7.

Nadere uitleg is opgenomen in de implementatiehandleiding en de VNG ledenbrief.

Besluit van de raad van de gemeente [naam gemeente] tot vaststelling van de Huisvestingsverordening [naam gemeente *jaartal*] (Huisvestingsverordening [naam gemeente *jaartal*]

De raad van de gemeente [**naam gemeente**];
gelezen het voorstel van college van burgemeester en wethouders van [**datum en nummer**];
gelet op artikel 4 van de Huisvestingswet 2014,
gezien het advies van de [**naam commissie**];
besluit vast te stellen de volgende verordening:

Huisvestingsverordening [naam gemeente *jaartal*]

Hoofdstuk 1. Algemene definities

Artikel 1:1 Algemene definities
In deze verordening wordt verstaan onder:
- college: het college van burgemeester en wethouders van de gemeente [**naam gemeente**];
- huishouden: een alleenstaande, gehuwden, geregistreerde partners, dan wel twee personen met of zonder kinderen, die een duurzame gemeenschappelijke huishouding voeren of wensen te

voeren waarbij er sprake is van bewuste wederzijdse zorg en taakverdeling die het enkel gezamenlijk bewonen van een bepaalde woonruimte te boven gaat en waarbij de intentie bestaat om voor onbepaalde periode samen te wonen;
- vergunningplichtige woonruimte: woonruimte waarvan in artikel 2:3 en 2:14 is bepaald dat deze niet zonder huisvestingsvergunning in gebruik mag worden gegeven of genomen;
- wet: de Huisvestingswet 2014;
- woningcorporatie: een toegelaten instelling als bedoeld in artikel 1 van de Woningwet;
- woningmarktregio: de woningmarktregio [**naam van de woningmarktregio waartoe de gemeente behoort**];
- WOZ-waarde: de meest recent vastgestelde waarde van de woonruimte, vastgesteld overeenkomstig de Wet waardering onroerende zaken.

Hoofdstuk 2. Vergunningplichtige woonruimte bij woonruimteverdeling

Paragraaf 2.1. Vergunningplichtige huurwoonruimte

Artikel 2:1 Niet van toepassing op standplaatsen
Dit hoofdstuk is niet van toepassing op standplaatsen.

Artikel 2:2 Definities
In dit hoofdstuk wordt verstaan onder:
- laagsegmenthuurwoonruimte: zelfstandige huurwoonruimte waarvan de huurprijs of waardering van de kwaliteit als in artikel 10, eerste lid, van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte lager is dan die van middeldure huurwoonruimte;
- Wmo-indicatie: indicatiebesluit als bedoeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015.

Artikel 2:3 Aanwijzing vergunningplichtige huurwoonruimte
Voor de volgende categorieën huurwoonruimte geldt dat een daartoe behorende huurwoonruimte niet in gebruik mag worden gegeven of genomen zonder huisvestingsvergunning van het college, verleend aan de nieuwe bewoner:
a. laagsegmenthuurwoonruimte van de gemeente of een woningcorporatie;
b. middeldure huurwoonruimte van de gemeente of een woningcorporatie;
c. laagsegmenthuurwoonruimte van een andere verhuurder [*die meer dan* [***aantal***] *van deze huurwoonruimten in de gemeente verhuurt*];
d. middeldure huurwoonruimte van een andere verhuurder [*die meer dan* [***aantal***] *van deze huurwoonruimten in de gemeente verhuurt*];
e. onzelfstandige huurwoonruimte [*die* [***omschrijving categorie***]];

Artikel 2:4 Inschrijfsysteem van woningzoekenden
1. [Het college **OF** de woningcorporatie [**naam corporatie**]] zorgt voor het aanleggen en bijhouden van een uniform inschrijfsysteem van woningzoekenden.
2. Het college stelt nadere regels vast voor het opschorten en het beëindigen van de inschrijvingen.

3. Een meerderjarige woningzoekende kan zich via het inschrijfsysteem laten inschrijven als woningzoekende. De woningzoekende ontvangt een bewijs van de inschrijving, alsmede een exemplaar van de nadere regels voor het opschorten en het beëindigen van de inschrijving. Het bewijs vermeldt de datum van inschrijving.
4. De inschrijving van een woningzoekende vervalt niet wanneer deze een huurovereenkomst voor bepaalde tijd aangaat als bedoeld in artikel 7:271, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek.
5. De inschrijving van een jongere als bedoeld in artikel 7:274c, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek vervalt niet wanneer deze een huurovereenkomst op grond van die bepaling aangaat.
6. Bij overlijden van de woningzoekende vervalt de inschrijving. Een lid van het huishouden van de overledene kan aanspraak maken op de inschrijving in het inschrijfsysteem, met behoud van de inschrijfdatum, mits deze persoon op de datum van overlijden op hetzelfde adres als de overledene in de gemeentelijke basisregistratie personen stond geregistreerd.

Artikel 2:5 Melding en publicatie vrijkomende huurwoonruimte
1. Een aanbieder bij wie vergunningplichtige huurwoonruimte zal vrijkomen voor verhuur, publiceert dit op de website [**naam website**].
2. De publicatie bevat in ieder geval:
a. het adres en de huurprijs van de huurwoonruimte, alsmede het aantal vertrekken daarvan;
b. de datum waarop de woonruimte in gebruik kan worden genomen;
c. de mededeling dat de huurwoonruimte niet voor bewoning in gebruik genomen mag worden zonder huisvestingsvergunning van het college, en
d. de eventuele voorrangsregels die specifiek op de huurwoonruimte van toepassing zijn in verband met de aard van de woonruimte.

Artikel 2:6 Aanbieding woonruimte, weigeren aanbieding
1. Een aanbieder biedt vergunningplichtige huurwoonruimte alleen aan een woningzoekende aan als de woonruimte naar zijn redelijk oordeel passend is volgens artikel 2:7 en als de woningzoekende ervoor in aanmerking komt volgens de rangorderegels van artikel 2:9.
2. Wanneer de huurwoonruimte alleen behoorlijk kan worden bewoond als een of meer woningzoekenden op een bepaalde wijze worden begeleid door een zorgaanbieder, kan:
a. aan de huurovereenkomst de voorwaarde worden verbonden dat de woningzoekende zich op die wijze laat begeleiden en zich houdt aan de daarbij geldende regels, waarbij geldt dat de huisvestingsvergunning kan worden ingetrokken als de voorwaarde niet of niet voldoende wordt nageleefd, of
b. de toegewezen huurwoonruimte wordt verhuurd aan de zorgaanbieder, die de huurwoonruimte vervolgens aan de woningzoekende ter beschikking stelt zolang de begeleiding nodig is, waarna de woonruimte wordt verhuurd aan de woningzoekende.
3. Bij het aanbieden van de huurwoonruimte wordt de woningzoekende erop gewezen dat de huurwoonruimte niet mag worden betrokken zonder huisvestingsvergunning.
4. Een woningzoekende kan een hem aangeboden huurwoonruimte weigeren als deze niet passend is. Daarbij kunnen, naast de in artikel 2:8 genoemde factoren, ook dringende factoren van persoonlijke aard een rol spelen.

Artikel 2:7 Passendheid

1. Of een vergunningplichtige huurwoonruimte passend is voor een woningzoekende, hangt af van de volgende factoren:

a. De huurprijs van de huurwoonruimte in verhouding tot het huishoudinkomen van de woningzoekende[*, met toepassing van de volgende tabel:*

Leeftijd	**Huishoudensgrootte**	**Huishoudinkomen**	**Huurprijs tot**
Tot AOW-leeftijd	Eén persoon	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 25.475)]**	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Twee personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 34.575)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Drie of meer personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 34.575)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 693,60)**]
Vanaf AOW-leeftijd	Eén persoon	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 25.075)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Twee personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 33.800)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Drie of meer personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 33.800)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 693,60)]**

]

b. De omvang van de huurwoonruimte in relatie tot de omvang en de samenstelling van het huishouden van de woningzoekende[*, met toepassing van de volgende tabel*:

		Huishouden naar persoon	**Huishouden naar personen**
Woonruimte naar kamers	**Oppervlakte**	**Eengezinswoningen**	**Meergezinswoningen**
1 kamer	Niet van toepassing	1 of 2	1 of 2
2 kamers	< 60 m2	1 of 2	1 of 2
	> 60 m2	2	1 of 2
3 kamers	< 60 m2	1 of 2	1 of 2
	60-80 m2	2 of meer	1 of meer
	> 80 m2	2 of meer	2 of meer
4 kamers	< 60 m2	2 of meer	2 of meer
	> 60 m2	3 of meer	2 of meer
5 kamers	< 80 m2	3 of meer	3 of meer

	> 80 m2	5 of meer	5 of meer
6 kamers	< 80 m2	5 of meer	5 of meer
	> 80 m2	6 of meer	6 of meer
7 kamers	< 80 m2	6 of meer	6 of meer
	> 80 m2	7 of meer	7 of meer
8 kamers	< 80 m2	7 of meer	7 of meer
	> 80 m2	8 of meer	8 of meer

]

c. Of de huurwoonruimte is aangemerkt als een woonruimte die passend is voor een specifieke groep zoals [ouderen vanaf [**leeftijd**] jaar of ouder **EN/OF** jongeren tot [**leeftijd**] jaar **EN/OF** personen die afhankelijk zijn van een rolstoelgeschikte woonruimte.]

d. Bijzondere passendheidsvereisten die blijken uit de urgentieverklaring.

e. De plek waar de woonruimte zich bevindt. Dat is bijvoorbeeld van belang voor wie binnen een bepaalde afstand van een bepaalde instelling moet wonen, of afhankelijk is van mantelzorg of mantelzorg geeft.

2. Als de prijsontwikkeling daartoe aanleiding geeft, kan het college de in het eerste lid, onder a, vermelde bedragen indexeren.

Artikel 2:8 Urgentieverklaring

1. Een urgentieverklaring wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.

2. Voor een urgentieverklaring komen in aanmerking:

a. de vergunninghouders die vallen onder de taakstelling voor de gemeente, opgelegd op grond van artikel 28 van de wet;

b. de in artikel 12, derde lid, van de wet aangewezen woningzoekenden;

[*c. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met echtscheiding of de beëindiging van samenwoning;*

d. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met de renovatie of onbewoonbaarheid van de door hen bewoonde woonruimte;

e. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met een Wmo-indicatie;

f…..].

3. De aanvrager kan verzoeken in de verklaring te vermelden dat de huurwoonruimte voor zijn huishouden aan bijzondere passendheidsvereisten moet voldoen vanwege een Wmo-indicatie of om andere redenen. Het college kan daarover nadere gegevens opvragen.

4. De urgentieverklaring is gedateerd en vermeldt de naam van de houder van de verklaring, de samenstelling van het huishouden, de urgentiecategorie waartoe de woningzoekende behoort, en in voorkomend geval de bijzondere passendheidsvereisten.

Artikel 2:9 Rangorde huurwoonruimten

1. [Voor de helft **OF** Voor [**aantal (maximaal 50)**] procent van de vergunningplichtige huurwoonruimte komt als eerste in aanmerking de categorie woningzoekenden met een

economische of maatschappelijke binding met [de wijk **OF** de kern **OF** de gemeente **OF** de woningmarktregio].
2. In de rangorde voor de toewijzing van vergunningplichtige huurwoonruimte gaan vervolgens de houders van een urgentieverklaring voor de andere woningzoekenden.
3. Voor de rangorde van de houders van een urgentieverklaring gelden de volgende regels:
a. als eerste komen in aanmerking de categorie vergunninghouders die vallen onder de taakstelling voor de gemeente, opgelegd op grond van artikel 28 van de wet, alsmede de in artikel 12, derde lid, van de wet genoemde categorieën woningzoekenden. Voor deze laatste categorie is, overeenkomstig de afspraak met de gemeenten van de woningmarktregio, [**aantal**] procent van de beschikbare huurwoonruimte gereserveerd;
b. hierna komen de overige houders van een urgentieverklaring in aanmerking;
c. binnen elke categorie of subcategorie woningzoekenden met een urgentieverklaring wordt de rangorde bepaald door de datum van de urgentieverklaring.
4. Voor de rangorde van de in het inschrijfsysteem ingeschreven woningzoekenden zonder urgentieverklaring gelden de volgende regels:
a. binnen deze categorie hebben de woningzoekenden die tot een vitale beroepsgroep behoren voorrang. De vitale beroepsgroepen zijn aangewezen in de bijlage bij dit artikel;
b. binnen deze categorie hebben vervolgens voorrang woningzoekenden die verhuizen van een betaalbare huurwoning met minstens [**aantal**] kamers naar een woning die is aangemerkt als passend voor ouderen van [**leeftijd**] jaar of ouder;
c. hierna komen de overige ingeschreven woningzoekenden in aanmerking, daarbij wordt de rangorde bepaald door de datum van de inschrijving in het systeem van woningzoekenden.
5. Als de regionale afspraak wordt gewijzigd, past het college het in het derde lid, onder a, genoemde percentage daaraan aan.
6. Als een woningzoekende die al over een huisvestingsvergunning voor een woonruimte beschikt, een andere huisvestingsvergunning voor een huurwoonruimte krijgt en daarvan gebruik maakt, vervalt daarmee de eerdere huisvestingsvergunning.

Artikel 2:10 Doorbreken rangorde
Het college kan in afwijking van de artikelen 2:7 en 2:9 een huisvestingsvergunning verlenen aan een huishouden dat door bijzondere omstandigheden ogenblikkelijk huurwoonruimte nodig heeft.

Artikel 2:11 Aanvraag huisvestingsvergunning huurwoonruimte
Een huisvestingsvergunning voor een huurwoonruimte wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.

Artikel 2:12 Huisvestingsvergunning huurwoonruimte
1. Het college beoordeelt aan de hand van de artikelen 2:7 tot en met 2:10 of de woonruimte passend is en of de woningzoekende ook overigens in aanmerking komt voor de huisvestingsvergunning.
2. De huisvestingsvergunning voor een huurwoonruimte vermeldt in ieder geval:
a. een aanduiding van de huurwoonruimte waarop de vergunning betrekking heeft;

b. de naam van de vergunninghouder;
c. de samenstelling van het huishouden;
d. de bepaling dat de vergunninghouder de woonruimte binnen de in de vergunning genoemde termijn in gebruik moet nemen, omdat de vergunning anders vervalt.

Artikel 2:13 Vruchteloze aanbieding
Als [**termijn (bijvoorbeeld drie maanden)**] na de publicatie overeenkomstig artikel 2:5, eerste lid, van het vrijkomen van een huurwoonruimte nog geen huisvestingsvergunning daarvoor is verleend, kan de woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik worden gegeven en genomen. De verboden van artikel 8 van de wet zijn dan niet van toepassing.

Paragraaf 2.2 Vergunningplichtige koopwoonruimte

Artikel 2:14 Vergunningplichtige koopwoonruimte
Nieuw gebouwde, betaalbare koopwoonruimten, [*aangewezen in de bijlage bij dit artikel*], die aan de eerste eigenaar worden verkocht, zijn vergunningplichtig.

Artikel 2:15 Melding en publicatie koopwoonruimte
1. Een aanbieder bij wie vergunningplichtige koopwoonruimte beschikbaar komt voor verkoop publiceert dit op de website [**naam website**].
2. De publicatie bevat in ieder geval:
a. het adres en de koopprijs van de koopwoonruimte, alsmede het aantal vertrekken daarvan;
b. de mededeling dat de koopwoonruimte niet voor bewoning in gebruik genomen mag worden zonder huisvestingsvergunning van het college, en
c. de eventuele voorrangsregels die specifiek op de koopwoonruimte van toepassing zijn in verband met de aard van de woonruimte.

Artikel 2:16 Voorrang bij koopwoonruimte van een bepaalde aard, grootte of prijs
Bij het verlenen van een huisvestingsvergunning voor:
1**.** koopwoonruimte met een koopprijs tot [**bedrag**] wordt voorrang gegeven aan woningzoekenden met een huishoudinkomen tot [**inkomensgrens**];
2. ééngezinskoopwoonruimten wordt voorrang gegeven aan huishoudens van ten minste drie personen;
3. koopwoonruimten met ten minste vier kamers wordt voorrang gegeven aan huishoudens van ten minste vier personen;
4. koopwoonruimte met [**specifieke voorzieningen (bijvoorbeeld rolstoeltoegankelijk)**] **wordt voorrang gegeven aan** [**huishoudens met een desbetreffende indicatie**];
5. [**woonruimte met bepaalde aard, grootte of prijs**] wordt voorrang verleend aan [**categorie woningzoekenden**]**.**

Artikel 2:17 Voorrang bij economische of maatschappelijke binding en vitale beroepen [(Variant 1)

Bij het verlenen van een huisvestingsvergunning voor de in artikel 2:14 aangewezen categorieën koopwoonruimte kan bij [percentage] voorrang gegeven worden aan:
1. woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan [**omschrijving gebied (bijvoorbeeld benoemen woningmarktregio, gemeente of een deel van de gemeente)**]; en
2**.** woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de gemeente, voor zover zij [**tenminste (aantal) uren per week**] [**binnen de gemeente**] werkzaam zijn in een vitale beroepsgroep. De vitale beroepsgroepen zijn aangewezen in de bijlage bij artikel 2:9, vierde lid, onder a.

OF

(Variant 2)

1. Bij het verlenen van een huisvestingsvergunning voor de in de in artikel 2:14 aangewezen categorieën koopwoonruimte kan voorrang gegeven worden aan:
a. woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan [**omschrijving gebied (bijvoorbeeld benoemen woningmarktregio, gemeente of een deel van de gemeente)**]; en
b. woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de gemeente, voor zover zij [**tenminste (aantal) uren per week**] **[binnen de gemeente**] werkzaam zijn in een vitale beroepsgroep. De vitale beroepsgroepen zijn aangewezen in de bijlage bij artikel 2:9, vierde lid, onder a.
2. De in het eerste lid bedoelde voorrang is van toepassing op de volgende in artikel 2:14 aangewezen categorieën koopwoonruimte:
a. […];
b. […]; en
c. […].]

Artikel 2:18 Rangorde koopwoonruimten

1. Voor een huisvestingsvergunning komen achtereenvolgens in aanmerking:
a. de woningzoekenden als bedoeld in artikel 2:17 aan wie ook overeenkomstig artikel 2:16 voorrang verleend wordt, van wie eerst de woningzoekenden die tenminste [**aantal uren per week**] binnen de gemeente werkzaam zijn in een vitale beroepsgroep;
b. de overige woningzoekenden als bedoeld in artikel 2:17, van wie eerst de woningzoekenden die tenminste [**aantal uren per week**] binnen de gemeente werkzaam zijn in een vitale beroepsgroep;
c. de woningzoekenden aan wie overeenkomstig artikel 2:16 voorrang verleend wordt;
d. andere woningzoekenden dan bedoeld onder a tot en met c.
[2. Als op grond van het eerste lid meer dan één woningzoekende voor een huisvestingsvergunning in aanmerking komt, wordt de vergunning door loting toegewezen aan één van deze woningzoekenden.

OF

Als op grond van het eerste lid meer dan één woningzoekende voor een huisvestingsvergunning in aanmerking komt, wordt hun onderlinge rangorde vastgesteld met het oog op een rechtvaardige en evenwichtige verdeling van woonruimte.]

3. Het college weigert een aangevraagde huisvestingsvergunning indien de aanvrager gelet op artikel 10, tweede lid, van de wet of het bepaalde in deze verordening niet voor een huisvestingsvergunning in aanmerking komt of de woonruimte niet overeenkomstig het bepaalde in deze verordening te koop is aangeboden.
4. Als een woningzoekende die al over een huisvestingsvergunning voor woonruimte beschikt, een andere huisvestingsvergunning voor een koopwoonruimte krijgt en daarvan gebruik maakt, vervalt daarmee de eerdere huisvestingsvergunning.

Artikel 2:19 Aanvraag huisvestingsvergunning koopwoonruimte
Een huisvestingsvergunning voor een koopwoonruimte wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.

Artikel 2:20 Huisvestingsvergunning koopwoonruimte
1. Het college beoordeelt aan de hand van de artikelen 2:16 tot en met 2:18 of de woonruimte passend is en of de woningzoekende ook overigens in aanmerking komt voor de huisvestingsvergunning.
2. De huisvestingsvergunning voor een koopwoonruimte vermeldt in ieder geval:
a. een aanduiding van de koopwoonruimte waarop de vergunning betrekking heeft;
b. de naam van de vergunninghouder;
c. de samenstelling van het huishouden;
d. de bepaling dat de vergunninghouder de woonruimte binnen de in de vergunning genoemde termijn in gebruik moet nemen, omdat de vergunning anders vervalt.

Artikel 2:21 Vruchteloze aanbieding
Als [**termijn (bijvoorbeeld drie maanden)**] na de publicatie overeenkomstig artikel 2:15, eerste lid, nog geen huisvestingsvergunning daarvoor is verleend, kan de woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik worden gegeven en genomen. De verboden van artikel 8 van de wet zijn dan niet van toepassing.

[*Hoofdstuk 3. Vergunningplichtige standplaatsen woonwagens*]

Artikel 3:1 Aanwijzing woonwagenlocaties
De standplaatsen waarop dit hoofdstuk betrekking heeft zijn gelegen op [de volgende woonwagenlocaties:
[a. **naam woonwagenlocatie**];
[b. **naam woonwagenlocatie**] en
[c. **naam woonwagenlocatie**].
OF*:* de woonwagenlocaties die in de bijlage bij dit artikel zijn aangegeven].

Artikel 3:2 Huisvestingsvergunning standplaatsen

1. Een standplaats voor een woonwagen mag alleen in gebruik worden genomen met een huisvestingsvergunning van het college voor de standplaats (‘vergunningplichtige standplaats’).
2. De huisvestingsvergunning kan alleen worden verleend voor een standplaats op een bij artikel 3:1 aangewezen woonwagenlocatie.
3. De huisvestingsvergunning kan alleen worden verleend aan een meerderjarige persoon die is ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen of die al beschikt over een huisvestingsvergunning voor een andere standplaats [in de gemeente **OF** in de woningmarktregio].

Artikel 3:3 Inschrijfsysteem standplaatsen
1. Het college zorgt voor een inschrijfsysteem voor standplaatsen, waarin alleen standplaatszoekenden kunnen worden ingeschreven die deel uitmaken van een culturele groep waarbij de woonwagen onderdeel is van de culturele identiteit. Daartoe worden in elk geval gerekend Roma, Sinti, alsmede reizigers en circus- en kermisfamilies met een woonwagenverleden.
2. Bij overlijden van de standplaatszoekende vervalt de inschrijving. Een lid van het huishouden van de overledene kan aanspraak maken op de inschrijving in het inschrijfsysteem, met behoud van de inschrijfdatum, mits deze persoon op de datum van overlijden op hetzelfde adres als de overledene in de gemeentelijke basisregistratie personen stond geregistreerd.
3. De inschrijving van een standplaatszoekende vervalt niet als de standplaatszoekende een huisvestingsvergunning op grond van hoofdstuk 2 krijgt.
4. Zodra een standplaats vrijkomt, stelt het college de ingeschrevenen in het inschrijfsysteem daarvan in kennis en wijst het hen erop dat zij een aanvraag om een huisvestingsvergunning voor die standplaats kunnen indienen.

Artikel 3:4 Rangorde standplaatszoekenden bestaande woonwagenlocatie
1. Dit artikel is van toepassing als artikel 3:5 niet van toepassing is.
2. Voor het krijgen van een huisvestingsvergunning voor een standplaats komen achtereenvolgens in aanmerking:
a. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en die een urgentieverklaring hebben;
b. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en die in de eerste of de tweede graad verwant zijn aan een hoofdbewoner op de betreffende woonwagenlocatie, met dien verstande dat een eerstegraads verwant voorgaat op een tweedegraads verwant;
c. standplaatszoekenden met een huisvestingsvergunning voor een andere standplaats op de betreffende woonwagenlocatie;
d. standplaatszoekenden die inwonen bij en in familierelatie staan tot een hoofdbewoner op een andere standplaats op de betreffende woonwagenlocatie;
e. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en een economische of maatschappelijke binding met de gemeente hebben;
f. standplaatszoekenden die inwonen bij en in een familierelatie staan tot een hoofdbewoner op een standplaats op een andere woonwagenlocatie in de gemeente;
g. overige standplaatszoekenden in de gemeente die staan ingeschreven in het inschrijfsysteem;

[*h. overige standplaatszoekenden uit de woningmarktregio die staan ingeschreven in het inschrijfsysteem* **EN/OF**
i. overige standplaatszoekenden uit de provincie].
3. Voor elk van de categorieën, genoemd in het tweede lid, geldt dat een standplaatszoekende met een eerdere inschrijfdatum voorgaat op iemand met een latere inschrijfdatum.
4. Als een standplaatszoekende in aanmerking wil komen voor toepassing van de voorrangsregeling van het tweede lid, kan het college vragen dat standplaatszoekende aannemelijk maakt dat deze aan de daar genoemde vereisten voldoet.
[*5. Een adviescommissie van bewoners van de betreffende woonwagenlocatie adviseert het college over de toepassing van de voorrangsregeling voor zover het standplaatszoekenden betreft die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen.*]
6. Het college kan om redenen van passendheid afwijken van de rangorde van het tweede lid. Deze afwijking wordt in de verleningsbeschikking afzonderlijk gemotiveerd.
7. Als een standplaatszoekende die al over een huisvestingsvergunning voor een standplaats beschikt, een andere huisvestingsvergunning krijgt en daarvan gebruik maakt, vervalt daarmee de eerdere huisvestingsvergunning.

Artikel 3:5 Rangorde standplaatszoekenden nieuwe woonwagenlocatie
1. Dit artikel is van toepassing op standplaatsen waarvoor voor het eerst vergunning wordt verleend op een woonwagenlocatie die voor het eerst in gebruik wordt genomen.
2. Voor het krijgen van een huisvestingsvergunning voor een standplaats komen achtereenvolgens in aanmerking:
a. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en die een urgentieverklaring hebben;
b. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en die in de eerste of de tweede graad verwant zijn aan een hoofdbewoner op een bestaande woonwagenlocatie in de gemeente, met dien verstande dat een eerstegraads verwant voorgaat op een tweedegraads verwant;
c. standplaatszoekenden die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen en een economische of maatschappelijke binding met de gemeente hebben;
d. overige standplaatszoekenden in de gemeente die staan ingeschreven in het inschrijfsysteem;
[*e. overige standplaatszoekenden uit de woningmarktregio die staan ingeschreven in het inschrijfsysteem* **EN/OF**
f. overige standplaatszoekenden uit de provincie].
3. Voor elk van de categorieën, genoemd in het tweede lid, geldt dat een standplaatszoekende met een eerdere inschrijfdatum voorgaat op iemand met een latere inschrijfdatum.
4. Als een standplaatszoekende in aanmerking wil komen voor toepassing van de voorrangsregeling van het tweede lid, kan het college verlangen dat standplaatszoekende aannemelijk maakt dat deze aan de daarin genoemde vereisten voldoet.
5. Het college kan om redenen van passendheid afwijken van de rangorde van het tweede lid. Deze afwijking wordt in de verleningsbeschikking afzonderlijk gemotiveerd.

6. Als een standplaatszoekende die al over een huisvestingsvergunning voor een standplaats beschikt, een andere huisvestingsvergunning krijgt en daarvan gebruik maakt, vervalt daarmee de eerdere huisvestingsvergunning.

Artikel 3:6 Urgentieverklaring

1. Een urgentieverklaring wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.
2. De urgentieverklaring is gedateerd en vermeldt de naam van de houder van de verklaring, de samenstelling van zijn huishouden en de culturele groep waartoe de standplaatszoekende behoort.

[*Hoofdstuk 4. Wijzigingen in de woonruimtevoorraad*]

Paragraaf 4.1 Onttrekken, samenvoegen, omzetten en splitsen van woonruimte

Artikel 4:1 Aanwijzing onttrekkingsvergunningplichtige handelingen en hospitaregeling

1. Voor de in het tweede lid genoemde categorieën woonruimte geldt dat deze niet zonder onttrekkingsvergunning van het college als bedoeld in artikel 21 van de wet:
a. anders dan ten behoeve van de bewoning of het gebruik als kantoor of praktijkruimte door de eigenaar aan de bestemming tot bewoning mogen worden onttrokken of onttrokken mogen worden gehouden;
b. anders dan ten behoeve van de bewoning of het gebruik als kantoor of praktijkruimte door de eigenaar met andere woonruimte mogen worden samengevoegd of samengevoegd mogen worden gehouden;
c. van zelfstandige in onzelfstandige woonruimte mogen worden omgezet of omgezet mogen worden gehouden;
d. van onzelfstandige in zelfstandige woonruimte mogen worden omgezet of omgezet mogen worden gehouden;
e. tot twee of meer zelfstandige woonruimten mogen worden verbouwd of in die verbouwde staat mogen worden gehouden.
2. De in het eerste lid bedoelde categorieën woonruimte zijn:
[a. woonruimten in eigendom van een [woningcorporatie **EN/OF** particuliere verhuurder] met een [huurprijs beneden € [**bedrag**] **EN/OF** een WOZ-waarde beneden € [**bedrag**] die [volgens het waarderingsstelsel voor woonruimte, opgenomen in bijlage I bij het Besluit huurprijzen woonruimte, een waardering van [**aantal**] punten of minder hebben **EN/OF** in de volgende delen van de gemeente liggen:
- [**naam gemeentedeel**];
- [**naam gemeentedeel**] en
- [**naam gemeentedeel**].

OF

a. woonruimten die in de in de bijlage bij dit artikel aangegeven delen van de gemeente liggen en die tenminste één van de volgende kenmerken bezitten:

1. [**omschrijving aard**] of
2. [**omschrijving grootte**].
OF
a. woonruimten die in de in de bijlage bij dit artikel aangegeven delen van de gemeente liggen en die elk van de volgende kenmerken bezitten:
1. [**omschrijving aard**] en
2. [**omschrijving grootte**].]
[*b.* …].
3. Het eerste lid is niet van toepassing op:
a. Inwoning en hospitaverhuur. Hiervan is sprake als:
1. een bestaand huishouden inwoning of huisvesting verleent aan maximaal [één ander huishouden **OF** twee andere huishoudens]; en,
2. op voorhand niet de wens bestaat om het adres met het andere huishouden te delen, blijkende uit het feit dat het eerste huishouden in dezelfde samenstelling de woonruimte minimaal twee jaar zonder het andere huishouden heeft bewoond.
[*b.* …].

Artikel 4:2 Aanvraag onttrekkingsvergunning
Bij de aanvraag van een onttrekkingsvergunning worden de volgende gegevens verstrekt:
a. naam en adres van de eigenaar;
b. gegevens over de bestaande situatie, zoals de huurprijs, het aantal kamers, de woonoppervlakte, de woonlaag en de staat van onderhoud;
c. gegevens over de beoogde situatie met betrekking tot, voor zover van toepassing, de huurprijs, het aantal kamers, de bouwtekening en de bouwvergunning;
d. […].

Artikel 4:3 Beperkingen, voorwaarden en voorschriften
1. Een onttrekkingsvergunning kan voor een beperkte duur worden verleend als de vergunde onttrekking voorziet in een tijdelijke behoefte.
2. Aan de onttrekkingsvergunning kunnen door het college ook andere beperkingen, alsmede voorwaarden en voorschriften worden verbonden.

Artikel 4:4 Weigeringsgronden
Een onttrekkingsvergunning kan alleen worden geweigerd op één of meer van de volgende gronden:
a. als naar het oordeel van het college het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad groter is dan het met de onttrekking, samenvoeging, omzetting of woningvorming gediende belang;
b. als het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad niet voldoende kan worden gediend door beperkingen of voorschriften aan de vergunning te verbinden;
c. als het verlenen van de vergunning zou kunnen leiden tot een onaanvaardbare inbreuk op een geordend woon- en leefmilieu in de omgeving van het betreffende pand;
d. […].

Paragraaf 4.2 Splitsing in appartementsrechten

Artikel 4.5 Aanwijzing splitsingsvergunningsplichtige gebouwen

1. Voor de in het tweede lid genoemde categorieën gebouwen geldt dat deze niet zonder splitsingsvergunning van het college als bedoeld in artikel 22 van de wet mogen worden gesplitst in appartementsrechten als bedoeld in artikel 5:106, eerste en vierde lid, van het Burgerlijk Wetboek, wanneer een of meer appartementsrechten de bevoegdheid omvatten om een of meer gedeelten van het gebouw als woonruimte te gebruiken.

2. De in het eerste lid bedoelde categorieën woonruimte zijn de woonruimten in eigendom van [een woningcorporatie **OF** [**andere verhuurder(s)**] [die in één van de volgende delen van de gemeente liggen*:*

- […];
- […] en
- […]

OF

die in één van de in de in bijlage bij dit artikel aangegeven delen van de gemeente liggen en die [*ten minste één van*] de volgende kenmerken bezitten:

1. [**omschrijving aard**];
2. [**omschrijving grootte**].

3. Het eerste lid is niet van toepassing op:

a. onzelfstandige woonruimte;

b. […].]

Artikel 4:6 Aanvraag splitsingsvergunning

Bij de aanvraag van een splitsingsvergunning worden in elk geval de volgende gegevens verstrekt:

a. een tekening als bedoeld in artikel 5:109, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek;

b. een door een beëdigd taxateur opgemaakt taxatierapport betreffende het gebouw en de tot afzonderlijke woonruimte bestemde gedeelten van het gebouw, dat in ieder geval een beschrijving en een beoordeling van de staat van onderhoud geeft;

c. [...].

Artikel 4:7 Beperkingen, voorwaarden en voorschriften

1. De splitsingsvergunning kan voor een beperkte duur worden verleend als de vergunde splitsing voorziet in een tijdelijke behoefte.

2. Aan de splitsingsvergunning kunnen ook andere beperkingen, alsmede voorwaarden en voorschriften worden verbonden

Artikel 4:8: Weigeringsgronden

De splitsingsvergunning kan alleen worden geweigerd op een of meer van de volgende gronden:

a. als naar het oordeel van het college het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad groter is dan het met de splitsing gediende belang;

b. als het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad niet voldoende kan worden gediend door beperkingen of voorschriften aan de splitsingsvergunning te verbinden;
c. als het verlenen van de vergunning zou kunnen leiden tot een onaanvaardbare inbreuk op een geordend woon- en leefmilieu in de omgeving van het betreffende pand, of
d. […].

[*Hoofdstuk 5. Toeristische verhuur van woonruimte*]

Artikel 5:1 Vormen van toeristische verhuur

[1. In dit hoofdstuk worden de volgende vormen van toeristische verhuur van woonruimte onderscheiden:
A. toeristische woningverhuur kort: toeristisch verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van hoogstens een maand;
B. toeristische woningverhuur lang: toeristisch verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van meer dan een maand maar niet meer dan zes maanden;
C. tweede woning: verhuren van een zelfstandige woonruimte voor een periode van meer dan zes maanden aan iemand die zijn hoofdverblijf elders heeft en daar als ingezetene is ingeschreven in de basisregistratie personen;
D. toeristische kamerverhuur kort: toeristisch verhuren van een deel van een woonruimte voor een periode van hoogstens een maand waarbij de hoofdbewoner in het overige deel verblijft;
E. toeristische kamerverhuur lang: toeristisch verhuren van een deel van een woonruimte voor een periode van meer dan een maand waarbij de hoofdbewoner in het overige deel verblijft;
F. […].
2. Het eerste lid is niet van toepassing op recreatiewoningen, woningruil en huisbewaring.
3. Waar in de volgende artikelen wordt verwezen naar een of meer vormen van toeristische verhuur van woonruimte, worden met de daar gebruikte letters de in het eerste lid genoemde vormen van toeristische verhuur bedoeld.

OF

1. Dit hoofdstuk is van toepassing op de volgende vormen van toeristische verhuur van woonruimte:
a. […];
b. […], en
c. […]
2. Het eerste lid is niet van toepassing op recreatiewoningen, woningruil en huisbewaring.]

Artikel 5:2 Registratienummer

1. Voor de woonruimte in een in het derde lid genoemd gebied geldt dat deze niet mag worden aangeboden voor [**beschrijving verhuurvorm**] toeristische verhuur zonder daarbij het registratienummer van de woonruimte te vermelden, bedoeld in artikel 23a, eerste lid, van de wet.
2. Voor elke te verhuren woonruimte wordt een registratienummer aangevraagd via de website [**naam website**]
3. De in het eerste lid bedoelde gebieden *[en vormen van toeristische verhuur]* zijn:

a. [**aangewezen gebied**][: [***één of meer letters uit de opsomming in artikel 5:1, variant 1, eerste lid***] (**alleen als dit van toepassing is op grond van het eerste lid)**] **EN/OF** [***aantal***] *nachten*];
b. […].

Artikel 5:3 Nachtenmaximum en meldplicht
1. Als bij woonruimte in een in het derde lid van het in artikel 5:2 aangewezen gebied een aantal nachten is genoemd, is het verboden de woonruimte in een kalenderjaar voor meer dan het daar genoemde aantal nachten in gebruik te geven voor toeristische verhuur.
2. Dan is het bovendien verboden deze woonruimte in gebruik te geven voor toeristische verhuur zonder dat de aanbieder dit tevoren aan het college heeft gemeld met gebruikmaking van het formulier dat te vinden is op de website van de gemeente. Een melding kan meer dan één nacht betreffen.
3. Als het college iemand die een dienst verleent, gericht op het publiceren van aanbiedingen voor toeristische verhuur van woonruimte, er schriftelijk van in kennis heeft gesteld dat een woonruimte al voor het toegestane aantal nachten in dat kalenderjaar voor toeristische verhuur in gebruik is gegeven, is het die dienstverlener voor de rest van het kalenderjaar verboden voor die woonruimte aanbiedingen voor toeristische verhuur te tonen.

Artikel 5:4 Vergunning toeristische verhuur, maximering en tijdelijke vergunningen[, vrijstelling][, overgangsbepaling]
1. In de volgende gebieden mag woonruimte niet in gebruik worden gegeven voor [*de daarbij vermelde vorm of vormen van*] toeristische verhuur zonder vergunning toeristische verhuur van het college of in afwijking daarvan:
a. [**aangewezen gebied**][: [***één of meer letters uit de opsomming in artikel 5:1, variant 1, eerste lid***] (**alleen als dit van toepassing is op grond van het eerste lid)**] **EN/OF** [***aantal***] *nachten*];
b. […].
2. Het college kan voor een gebied een maximum aantal vergunningen vaststellen voor *[de daarbij aangewezen vormen van]* toeristische verhuur. In dat geval worden de vergunningen verleend voor de duur van hoogstens [**aantal**] jaar ('tijdelijke vergunningen').
[*3. Als wijziging van de omstandigheden die hebben geleid tot een aanwijzing in het eerste lid daartoe aanleiding geeft, kan het college bij nadere regels voor het daarin genoemde gebied [en voor de daarin genoemde vorm of vormen van toeristische verhuur] vrijstelling verlenen van het verbod van het eerste lid.*]
[*4. Voor aanbieders die hun woonruimte al voor de inwerkingtreding van dit artikel aanboden voor toeristische verhuur, geldt het verbod van het eerste lid [niet gedurende de eerste zes maanden na inwerkingtreding van dit artikel* ***OF*** *met ingang van [****datum****].*]

Artikel 5:5 Aanvraag vergunning, weigeringsgronden, beperkingen en voorwaarden
1. Een vergunning voor toeristische verhuur van woonruimte wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde, digitale aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.

2. De vergunning moet worden geweigerd als voor een gebied een maximum is vastgesteld op grond van artikel 5:3, eerste lid, in verbinding met artikel 5:2, derde lid, en dat maximum al is bereikt.
3. Behalve op grond van de toepassing van artikel 25 van de wet (Bibob-toets), kan een vergunning ook worden geweigerd:
a. als het verlenen van de vergunning naar het oordeel van het college zou leiden tot een onaanvaardbare aantasting van het leefmilieu in de omgeving van de woonruimte, en daaraan niet kan worden tegemoetgekomen door het verbinden van beperkingen of voorwaarden aan de vergunning;
b. […].
4. Aan een vergunning kunnen de volgende beperkingen en voorwaarden verbonden worden:
a. een maximum aantal nachten waarvoor de woonruimte in een bepaalde periode van het jaar of in een kalenderjaar in gebruik mag worden gegeven voor toeristische verhuur;
b. een maximum aantal personen dat in de woonruimte mag worden gehuisvest;
c. de voorwaarde dat de zorgplicht van artikel 5:8 voldoende wordt nageleefd;
d. […].
[*5. Een aanvraag van een vergunning voor toeristische verhuur wordt mede aangemerkt als een aanvraag voor een onttrekkingsvergunning als bedoeld in artikel 4:1, eerste lid, aanhef en onder a, als die vergunning ook voor de toeristische verhuur is vereist.*]

Artikel 5:6 Tijdelijke vergunningen[, *overgangsbepaling*]
1. Voor tijdelijke vergunningen gelden de volgende bepalingen, in afwijking in zoverre van artikel 5:5.
2. Minstens eens per jaar publiceert het college op de website van de gemeente hoeveel vergunningen voor tijdelijke verhuur kunnen worden verleend voor elk op grond van artikel 5:4, eerste lid, aangewezen gebied [*en elke daarbij genoemde vorm van toeristische verhuur*]. Daarbij stelt zij gegadigden voor deze vergunningen in de gelegenheid om een aanvraag in te dienen vóór een daarbij te noemen datum, die minstens een maand na de publicatie valt. Op aanvragen om een tijdelijke vergunning die bij een andere gelegenheid worden gedaan, is paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.
3. Voor zover de aanvragen om tijdelijke vergunningen niet moeten worden afgewezen op grond van artikel 25 van de wet (Bibob-toets) of artikel 5:5, tweede lid, worden de tijdelijke vergunningen toegewezen op basis van een loting, die wordt verricht door een door het college aan te wijzen notaris en waarbij de aanvragers aanwezig kunnen zijn.
[*4. Voor aanbieders die hun woonruimte al voor de inwerkingtreding van dit artikel aanboden voor toeristische verhuur en die tijdig een tijdelijke vergunning hebben aangevraagd maar van wie die aanvraag is afgewezen op grond van de eerste trekking, geldt het verbod van artikel 5:4, eerste lid, niet gedurende een jaar nadat de afwijzing aan hen is bekendgemaakt.*]

Artikel 5:7 Ontheffingsplicht toeristische verhuur

1. In de volgende gebieden mag woonruimte niet in gebruik worden gegeven voor [*de daarbij vermelde vorm of vormen van*] toeristische verhuur zonder ontheffing van het college of in afwijking daarvan:
a. [**aangewezen gebied**][: [***één of meer letters uit de opsomming in artikel 5:1, variant 1, eerste lid*** (**alleen als dit van toepassing is op grond van het eerste lid)**] **EN/OF [aantal]** nachten];
b. […].
2. Een aanvraag van een ontheffing voor toeristische verhuur van woonruimte wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde, digitale aanvraagformulier. Daarop staat vermeld welke gegevens moeten worden verstrekt.
3. Een ontheffing kan slechts in de volgende gevallen worden verleend:
a. […];
b. […].
4. Een ontheffing kan worden verleend voor een bepaalde termijn. De overgangsbepaling artikel 5:4, vierde lid, is van overeenkomstige toepassing.
5. Op aanvragen van een ontheffing is paragraaf 4.1.3.3 van de Algemene wet bestuursrecht (positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen) niet van toepassing.

Artikel 5:8 Zorgplicht aanbieder
Een aanbieder die een woonruimte toeristisch heeft verhuurd, zorgt ervoor dat door gedragingen in of vanuit de verhuurde woonruimte, het bijbehorende erf of de onmiddellijke nabijheid van de woonruimte geen ernstige of herhaaldelijke hinder voor omwonenden wordt veroorzaakt door toedoen van de huurders of hun bezoekers.

Artikel 5:9 Jaarverbod toeristische verhuur
1. Als een overtreding van één van de artikelen 5:2 tot en met 5:4, 5:7 en 5:8 wordt geconstateerd, en aan de betrokken aanbieder binnen het tijdvak van vijf jaar voorafgaand aan de constatering tweemaal of vaker een bestuurlijke boete is opgelegd voor overtreding van het betrokken artikel of het daarmee overeenkomende artikel van de toen geldende Huisvestingsverordening, kan het college de aanbieder een verbod opleggen tot het in gebruik geven van een woonruimte voor toeristische verhuur gedurende hoogstens een jaar.
2. Het college kan in dat geval tevens aan iemand die een dienst verleent gericht op het publiceren van aanbiedingen voor toeristische verhuur van woonruimte een aanwijzing geven om aanbiedingen voor toeristische verhuur van een aanbieder aan wie een jaarverbod is opgelegd op grond van het eerste lid, te blokkeren voor de periode waarvoor het verbod geldt.

[*Hoofdstuk 6. Opkoopbescherming*]

Artikel 6:1 Definities
In dit hoofdstuk wordt verstaan onder:
- beschermde woonruimte: de in artikel 6:2, tweede lid, aangewezen woonruimte;
- datum van inschrijving: de datum van inschrijving in de openbare registers van de akte van levering van de woonruimte aan de nieuwe eigenaar;

- vergunning opkoopbescherming: een vergunning als bedoeld in artikel 41, eerste lid, van de wet;
- wettelijke verleningsgrond: een in artikel 41, derde lid, van de wet bedoelde grond voor verlening van een vergunning opkoopbescherming.

Artikel 6:2 Vergunning opkoopbescherming, aanwijzing beschermde woonruimte

1. Voor de woonruimte die in het tweede en derde lid is aangewezen als beschermde woonruimte, geldt dat het gedurende de periode van vier jaren na de datum van inschrijving in de openbare registers als bedoeld in artikel 3:16 van het Burgerlijk Wetboek van de akte van levering aan de nieuwe eigenaar, verboden is deze te verhuren of in gebruik te geven zonder vergunning opkoopbescherming van het college.
2. Als beschermde woonruimte wordt aangewezen de bestaande woonruimte:
a. waarvan de WOZ–waarde [niet meer bedraagt dan € [**bedrag**] **OF** niet minder bedraagt dan € [**bedrag**] maar niet meer dan € [**bedrag**]];
b. die op de datum van inschrijving vrij was van huur en gebruik, in verhuurde of gebruikte staat was voor een periode van minder dan zes maanden of werd verhuurd met een vergunning opkoopbescherming;
c. waarvan de datum van inschrijving na het tijdstip van inwerkingtreding van dit artikel ligt;
d. die niet in eigendom is van de gemeente of een woningcorporatie; en
e. die meer dan drie maanden voor de datum van inschrijving is opgeleverd als nieuwe woning of nieuw gebouwd appartement.]
[3. Als beschermde woonruimte wordt aangewezen de bestaande woonruimte die gelegen is in de volgende delen van de gemeente:
a. […];
b. […]; en
c. […].
OF
a. die gelegen is in een in de bijlage bij dit artikel aangegeven deel van de gemeente.]

Artikel 6:3 Aanvraag vergunning opkoopbescherming

Een aanvraag van een vergunning opkoopbescherming wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde, digitale aanvraagformulier. Daarop staat vermeld welke gegevens moeten worden verstrekt.

Artikel 6:4 Gevallen waarin vergunning moet worden verleend

Als artikel 43, eerste lid, van de wet (Bibob-weigering) niet van toepassing is, moet de vergunning opkoopbescherming in elk geval worden verleend in de gevallen, genoemd in artikel 41, derde lid, onder a tot en met c, van de wet. In dat geval wordt de persoon aan wie de beschermde woonruimte wordt verhuurd of in gebruik gegeven, in de vergunning genoemd. De vergunning vervalt van rechtswege zodra deze persoon niet degene is die in de beschermde woonruimte verblijft.

Artikel 6:5 Gevallen waarin vergunning kan worden verleend

1. Als artikel 43, eerste lid, van de wet (Bibob-weigering) niet van toepassing is, kan de vergunning opkoopbescherming worden verleend:
a. als de beschermde woonruimte in opdracht van de gemeente is aangekocht;
b. als de beschermde woonruimte door een gecertificeerde of door de gemeente of de rijksoverheid gecontracteerde zorgaanbieder is aangekocht om te worden verhuurd aan cliënten met een Wmo-indicatie; of
c. […].
2. Als artikel 43, eerste lid, van de wet (Bibob-weigering) niet van toepassing is, kan de vergunning opkoopbescherming in bijzondere gevallen worden verleend als het belang dat gediend wordt met het verhuren of in gebruik geven van de beschermde woonruimte naar het oordeel van het college zwaarder moet wegen dan het belang van het behouden van de beschermde woonruimte voor de kopersmarkt.
3. In andere gevallen dan genoemd in het eerste en het tweede lid en artikel 6:4, kan de vergunning worden geweigerd.

Artikel 6:6 Intrekken van vergunning opkoopbescherming
Behalve op grond van artikel 44, eerste lid, van de wet (Bibob-intrekking), kan een vergunning opkoopbescherming in elk geval ook worden ingetrokken:
a. als blijkt dat de vergunning is verleend op grond van onjuiste of onvolledige gegevens en zou zijn geweigerd als de juiste of de volledige gegevens bekend waren geweest;
b. [….]

[*Hoofdstuk 7. Bestuurlijke boetes*]

Artikel 7:1 Boetecategorieën
De in de artikelen 7:2 en 7:3 genoemde boetecategorieën zijn die, genoemd in artikel 23, vierde lid, van het Wetboek van Strafrecht.

Artikel 7:2 Bestuurlijke boetes hoofdstukken 2-4 en 6
1. Voor het overtreden van artikel 8, eerste lid, van de wet door het zonder huisvestingsvergunning in gebruik nemen van vergunningplichtige huurwoonruimte (**zie artikel 2:3**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de eerste categorie opleggen.
2. Voor het overtreden van artikel 8, eerste lid, van de wet door het zonder huisvestingsvergunning in gebruik nemen van een standplaats (**zie artikel 3:2**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de eerste categorie opleggen.
3. Voor het overtreden van artikel 8, tweede lid, van de wet door het zonder huisvestingsvergunning in gebruik geven van vergunningplichtige koopwoonruimte (**zie artikel 2:14**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de vierde categorie opleggen.
4. Voor het overtreden van artikel 21 van de wet door te handelen zonder onttrekkingsvergunning (**zie artikel 4:1**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de vierde categorie opleggen. Als deze overtreding wordt geconstateerd en aan de overtreder binnen het tijdvak van vijf jaar voorafgaand aan de constatering tweemaal of vaker een bestuurlijke boete is opgelegd

voor overtreding van hetzelfde verbod, kan het college een bestuurlijke boete van de vijfde categorie opleggen.
5. Voor het overtreden van artikel 22 van de wet door te handelen zonder splitsingsvergunning (**zie artikel 4:5**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de vierde categorie opleggen.
6. Voor het overtreden van artikel 41, eerste lid, van de wet door het zonder vergunning opkoopbescherming in gebruik geven van beschermde woonruimte (**zie artikel 6:2**) kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de vierde categorie opleggen. Als deze overtreding wordt geconstateerd en aan de overtreder binnen het tijdvak van vier jaren voorafgaand aan de constatering een bestuurlijke boete is opgelegd voor de overtreding van hetzelfde verbod, kan het college een bestuurlijke boete van de vijfde categorie opleggen.

Artikel 7:3 Bestuurlijke boetes hoofdstuk 5 (toeristische verhuur)
1. Voor het overtreden van de in het tweede lid genoemde bepalingen van de wet kan het college de overtreder een bestuurlijke boete van de vierde categorie opleggen:
a. artikel 23a, eerste of derde lid, van de wet (toeristische verhuur zonder registratienummer; zie artikel 5:2);
b. artikel 23b, eerste of tweede lid, van de wet (nachtenmaximum overschrijden of niet melden overnachting die onder het maximum valt; zie artikel 5:3, eerste en tweede lid);
c. artikel 23c, eerste lid, van de wet (toeristisch verhuren zonder vergunning; zie artikel 5:4);
d. artikel 23d, eerste lid, van de wet (informatieplicht publiceerders jegens toeristische verhuurders);
e. artikel 23e van de wet (publiceren aanbiedingen na melding van overschrijding nachtenmaximum; zie artikel 5:3, derde lid);
f. artikel 24 van de wet (overtreden beperking of voorwaarde vergunning door toeristisch verhuurder; zie artikel 5:5, vierde lid);
g. artikel 33a, aanhef en onder a, van de wet (jaarverbod toeristische verhuur na herhaalde overtreding; zie artikel 5:9, eerste lid);
h. artikel 33a, aanhef en onder b, van de wet (aanwijzing aan digitaal platform negeren; zie artikel 5:9, tweede lid).
2. Als een overtreding van artikel 33a, aanhef en onder b, van de wet wordt geconstateerd, en aan de overtreder binnen het tijdvak van vijf jaren voorafgaand aan deze overtreding tweemaal of vaker een bestuurlijke boete is opgelegd voor overtreding van die bepaling of van de overeenkomstige bepaling in de toen geldende Huisvestingsverordening, kan het college een bestuurlijke boete van de vijfde categorie opleggen.

Hoofdstuk 8. Slotbepalingen

Artikel 8:1 Intrekking oude verordening en overgangsrecht
1. De [**citeertitel oude verordening**] wordt ingetrokken.
2. Besluiten, genomen op grond van de [**citeertitel oude verordening**] gelden als besluiten genomen op grond van deze verordening.

Artikel 8:2 Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening treedt in werking op [**datum**] en vervalt op [**datum** (**hooguit vier jaar later)**].
2. Deze verordening wordt aangehaald als: Huisvestingsverordening [**naam gemeente *jaartal***].

Bijlagen

Bijlage bij artikel 2:9
Aanwijzing vitale beroepen

[Bijlage bij artikel 2:14]
Aanwijzing vergunningplichtige koopwoonruimte

[Bijlage bij artikel 3:1]
Aanwijzing woonwagenlocaties

[Bijlage bij artikel 4:1]
Aanwijzing gebieden waar een onttrekkingsvergunning is vereist

[Bijlage bij artikel 4:5]
Aanwijzing gebieden waar een splitsingsvergunning is vereist

[Bijlage bij artikel 6:2]
Aanwijzing gebieden met opkoopbescherming

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van [**datum**].

De voorzitter,
De griffier,

Model Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden 2026 (nieuw model, maart 2026)

Leeswijzer modelbepalingen

- [**…**] of [**iets**] = door gemeente in te vullen, zie bijvoorbeeld artikel 2, tweede lid.
- [iets **OF** iets]= door gemeente te kiezen, zie bijvoorbeeld artikel 3, eerste lid.
- [*iets*] = facultatief, zie bijvoorbeeld artikel 5, eerste lid, onder a.
- [**(iets)**] = een voorbeeld ter illustratie of uitleg voor gemeente, zie bijvoorbeeld artikel 13.

Nadere uitleg is opgenomen in de implementatiehandleiding en de VNG ledenbrief.

Besluit van de raad van de gemeente [naam gemeente] tot vaststelling van de Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden [naam gemeente *jaartal*]
(Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden [naam gemeente *jaartal*]

De raad van de gemeente [**naam gemeente**];
gelezen het voorstel van college van burgemeester en wethouders van [**datum en nummer**];
gelet op artikel 4 van de Huisvestingswet 2014,
gezien het advies van de [**naam commissie**];
besluit vast te stellen de volgende verordening:

Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden [naam gemeente *jaartal*]

Artikel 1 Definities
In deze verordening wordt verstaan onder:
- college: het college van burgemeester en wethouders van de gemeente [**naam gemeente**];
- huishouden: een alleenstaande, dan wel twee personen met of zonder kinderen, die een duurzame gemeenschappelijke huishouding voeren of wensen te voeren waarbij er sprake is van bewuste wederzijdse zorg en taakverdeling die het enkel gezamenlijk bewonen van een bepaalde woonruimte te boven gaat en waarbij de intentie bestaat om voor onbepaalde periode samen te wonen. Gehuwden en geregistreerde partners worden verondersteld een huishouden te vormen;
-laagsegmenthuurwoonruimte: zelfstandige huurwoonruimte waarvan de huurprijs of waardering van de kwaliteit als in artikel 10, eerste lid, van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte lager is dan die van middeldure huurwoonruimte;
- woningmarktregio: de woningmarktregio [**naam van de woningmarktregio waartoe de gemeente behoort**];
- woningcorporatie: een toegelaten instelling als bedoeld in artikel 1 van de Woningwet.

Artikel 2 Vergunningplichtige woonruimte
1. Elke bij een woningcorporatie vrijkomende laagsegmenthuurwoonruimte in de gemeente wordt gemeld bij het college.

2. Voor de in artikel 12, derde lid, van de wet genoemde categorieën urgent woningzoekenden is, overeenkomstig de afspraken met de gemeenten van de woningmarktregio ***[naam woningmarktregio]***, [**aantal**] procent van de beschikbare huurwoonruimte gereserveerd. Als wijziging van de genoemde afspraken daartoe aanleiding geeft, past het college dit percentage aan. Deze woonruimte mag niet in gebruik worden gegeven of genomen zonder huisvestingsvergunning van het college ('vergunningplichtige woonruimte').
3. Voor een huisvestingsvergunning komen slechts in aanmerking de vergunninghouders die vallen onder de taakstelling voor de gemeente, opgelegd op grond van artikel 28 van de wet, en de in artikel 12, derde lid, van de wet aangewezen categorieën urgent woningzoekenden.

Artikel 3 Inschrijfsysteem woningzoekenden
1. [Het college **OF** de woningcorporatie] zorgt voor het aanleggen en bijhouden van een uniform inschrijfsysteem van woningzoekenden.
2. Het college stelt nadere regels vast voor het opschorten en het beëindigen van de inschrijvingen.
3. Een meerderjarige woningzoekende als bedoeld in artikel 12, derde lid van de wet, kan zich bij het inschrijfsysteem laten inschrijven als woningzoekende. Bij de inschrijving wordt gevraagd naar de samenstelling van het huishouden van de aanvrager en naar eventuele bijzondere passendheidseisen op grond van een indicatiebesluit als bedoeld in de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 of om andere redenen. Daarover kan het college nadere gegevens opvragen.
4. De woningzoekende ontvangt een bewijs van de inschrijving, alsmede een exemplaar van de nadere regels voor het opschorten en het beëindigen van de inschrijvingen. Het bewijs vermeldt de datum van inschrijving.
5. De inschrijving van een woningzoekende vervalt niet wanneer deze een huurovereenkomst voor bepaalde tijd aangaat als bedoeld in artikel 7:271, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek.
6. De inschrijving van een jongere als bedoeld in artikel 7:274c, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek vervalt niet wanneer deze een huurovereenkomst op grond van die bepaling aangaat.
7. Bij overlijden van de woningzoekende vervalt de inschrijving. Een lid van het huishouden waartoe de overledene behoorde kan aanspraak maken op de inschrijving in het inschrijfsysteem, met behoud van de inschrijfdatum, mits deze persoon op de datum van overlijden op hetzelfde adres als de overledene in de gemeentelijke basisregistratie personen stond geregistreerd.

Artikel 4 Aanbieding woonruimte, weigeren aanbieding
1. Een woningcorporatie biedt aan ingeschreven woningzoekenden vergunningplichtige woonruimte aan met toepassing van het volgende:
a. de woonruimte is passend voor de woningzoekende overeenkomstig artikel 5;
b. de woningzoekende komt in aanmerking volgens de rangordebepalingen van artikel 6.
2. Wanneer de huurwoonruimte alleen behoorlijk kan worden bewoond als een of meer woningzoekenden op een bepaalde wijze worden begeleid door een zorgaanbieder, kan:
a. aan de huurovereenkomst de voorwaarde worden verbonden dat de betrokkenen zich op die wijze laten begeleiden en zich houden aan de daarbij geldende regels, waarbij geldt dat de huisvestingsvergunning kan worden ingetrokken als de voorwaarde niet of niet voldoende wordt nageleefd, of

b. de toegewezen woonruimte worden verhuurd aan de zorgaanbieder, die de woonruimte vervolgens aan de woningzoekende ter beschikking stelt zolang de begeleiding nodig is, waarna de woonruimte wordt verhuurd aan de woningzoekende.
3. Bij het aanbieden van de woonruimte wordt de woningzoekende erop gewezen dat de woonruimte niet mag worden betrokken zonder huisvestingsvergunning.
4. Een woningzoekende kan een hem aangeboden huurwoonruimte weigeren als deze niet passend is. Daarbij kunnen, naast de in artikel 5 genoemde factoren, ook dringende factoren van persoonlijke aard een rol spelen.

Artikel 5 Passendheid

1. Of een vergunningplichtige huurwoonruimte passend is voor een woningzoekende, hangt af van de volgende factoren:
a. De huurprijs van de woonruimte in verhouding tot het huishoudinkomen van de woningzoekende[*, met toepassing van de volgende tabel:*

Leeftijd	**Huishoudensgrootte**	**Huishoudinkomen**	**Huurprijs tot**
Tot AOW-leeftijd	Eén persoon	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 25.475)]**	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Twee personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 34.575)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Drie of meer personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 34.575)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 693,60)**]
Vanaf AOW-leeftijd	Eén persoon	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 25.075)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Twee personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 33.800)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 647,19)**]
	Drie of meer personen	Tot en met € [**bedrag (bijvoorbeeld 33.800)**]	€ [**bedrag (bijvoorbeeld 693,60)]**

]
b. De omvang van de woonruimte in relatie tot de omvang en de samenstelling van het huishouden van de woningzoekende[*, met toepassing van de volgende tabel*:

		Huishouden naar persoon	**Huishouden naar personen**
Woonruimte naar kamers	**Oppervlakte**	**Eengezinswoningen**	**Meergezinswoningen**

1 kamer	Niet van toepassing	1 of 2	1 of 2
2 kamers	< 60 m2	1 of 2	1 of 2
	> 60 m2	2	1 of 2
3 kamers	< 60 m2	1 of 2	1 of 2
	60-80 m2	2 of meer	1 of meer
	> 80 m2	2 of meer	2 of meer
4 kamers	< 60 m2	2 of meer	2 of meer
	> 60 m2	3 of meer	2 of meer
5 kamers	< 80 m2	3 of meer	3 of meer
	> 80 m2	5 of meer	5 of meer
6 kamers	< 80 m2	5 of meer	5 of meer
	> 80 m2	6 of meer	6 of meer
7 kamers	< 80 m2	6 of meer	6 of meer
	> 80 m2	7 of meer	7 of meer
8 kamers	< 80 m2	7 of meer	7 of meer
	> 80 m2	8 of meer	8 of meer

]

c. Bijzondere passendheidsvereisten die blijken uit de urgentieverklaring.

d. De plek waar de woonruimte zich bevindt. Dat is bijvoorbeeld van belang voor wie binnen een bepaalde afstand van een bepaalde instelling moet wonen, of afhankelijk is van mantelzorg of mantelzorg geeft.

2. Als de prijsontwikkeling daartoe aanleiding geeft, kan het college de in het eerste lid vermelde bedragen indexeren.

Artikel 6 Urgentieverklaring

1. Een urgentieverklaring wordt aangevraagd bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.

2. Voor een urgentieverklaring komen in aanmerking:

a. de vergunninghouders die vallen onder de taakstelling voor de gemeente, opgelegd op grond van artikel 28 van de wet;

b. de in artikel 12, derde lid, van de wet aangewezen woningzoekenden;

[*c. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met echtscheiding of de beëindiging van samenwoning;*

d. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met de renovatie of onbewoonbaarheid van de door hen bewoonde woonruimte;

e. de woningzoekenden die hun huurwoonruimte hebben of zullen moeten verlaten in verband met een Wmo-indicatie;

f…..].

3. De aanvrager kan verzoeken in de verklaring te vermelden dat de huurwoonruimte voor zijn huishouden aan bijzondere passendheidsvereisten moet voldoen vanwege een Wmo-indicatie of om andere redenen. Het college kan daarover nadere gegevens opvragen.
4. De urgentieverklaring is gedateerd en vermeldt de naam van de houder van de verklaring, de samenstelling van het huishouden, de urgentiecategorie waartoe aanvrager behoort, en in voorkomend geval de bijzondere passendheidsvereisten.

Artikel 7 Rangorde huurwoonruimten
1. De rangorde voor de aanbieding van en de vergunningverlening voor vergunningplichtige woonruimte wordt bepaald door de datum van inschrijving in het inschrijfsysteem.
2. De woningcorporaties en het college streven ernaar een woningzoekende in elk geval binnen [**aantal**] maanden na de datum van inschrijving in het inschrijfsysteem woonruimte te hebben aangeboden en vergund.

Artikel 8 Doorbreken rangorde
Het college kan in afwijking van de artikelen 2:7 en 2:9 een huisvestingsvergunning verlenen aan een huishouden dat door bijzondere omstandigheden ogenblikkelijk huurwoonruimte nodig heeft.

Artikel 9 Aanvraag en verlening huisvestingsvergunning
1. Een woningzoekende die door een woningcorporatie aangeboden woonruimte heeft aanvaard, vraagt de huisvestingsvergunning aan bij het college met behulp van het door het college vastgestelde aanvraagformulier. Uit het aanvraagformulier blijkt welke gegevens moeten worden verstrekt.
2. Het college weigert de aanvraag uitsluitend als de aanvrager niet voor de vergunning in aanmerking komt omdat niet is voldaan aan de eisen van passendheid en van rangorde.

Artikel 10 Inhoud huisvestingsvergunning
De huisvestingsvergunning vermeldt in ieder geval:
a. een aanduiding van de woonruimte waarop de vergunning betrekking heeft;
b. de naam van de vergunninghouder;
c. de samenstelling van het huishouden;
d. de bepaling dat de vergunninghouder de woonruimte binnen de in de vergunning genoemde termijn in gebruik moet nemen, omdat de vergunning anders vervalt.

Artikel 11 Vruchteloze aanbieding
Als [drie maanden **OF** [***andere termijn***]] na het vrijkomen van een huurwoonruimte nog geen huisvestingsvergunning daarvoor is verleend, kan de woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik worden gegeven en genomen. De verboden van artikel 8 van de wet zijn dan niet van toepassing.

Artikel 12 Bestuurlijke boete
Voor het overtreden van artikel 8, eerste lid, van de wet door het zonder huisvestingsvergunning in gebruik nemen van vergunningplichtige huurwoonruimte (zie artikel 2, tweede lid) kan het college

de overtreder een bestuurlijke boete van de eerste categorie als genoemd in artikel 23, vierde lid, van het Wetboek van Strafrecht opleggen.

Artikel 13 Inwerkingtreding en citeertitel

1. Deze verordening treedt in werking op [**datum**] en vervalt op [**datum** (**hooguit vier jaar later**)].
2. Deze verordening wordt aangehaald als: Huisvestingsverordening urgent woningzoekenden [**naam gemeente** ***jaartal***].

Aldus vastgesteld in de openbare raadsvergadering van [**datum**].

De voorzitter,
De griffier,

Toelichting modelhuisvestingsverordening 2026 (maart 2026)

Algemeen

1. Uitgangspunten Huisvestingswet 2014

De Huisvestingswet 2014 (hierna: de wet) biedt gemeenten het (uitputtende) instrumentarium om de verdeling van woonruimte en de samenstelling van de woonruimtevoorraad te reguleren. Onderdeel van dit instrumentarium is de huisvestingsverordening (artikel 4 van de wet), die regels geeft over het in gebruik geven en nemen van 'goedkope' woonruimte of het wijzigen van de samenstelling van de woningvoorraad.

Het uitgangspunt van de wet is de vrijheid van vestiging. Iedereen die rechtmatig in Nederland verblijft, heeft het recht om zich vrijelijk te verplaatsen en te vestigen. Deze vrijheid van vestiging kan volgens de wet alleen worden beperkt om de onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan goedkope woonruimte tegen te gaan. Via onderzoek moet de gemeenteraad aantonen dat hier sprake van is, en dat het instrumentarium dat de wet biedt, geschikt en proportioneel is om die effecten te bestrijden. [**Opnemen verwijzing naar uitgevoerd onderzoek ten behoeve van de onderbouwing om dit instrumentarium in te zetten. Eventueel aangevuld met belangrijkste conclusies uit dit onderzoek]**

Sturing in de woonruimteverdeling kan bij woonruimte die bestemd is voor de verhuur (nieuwe en bestaande woningen). Hierbij wijst de gemeente zelf het prijssegment aan waarvoor de vergunningplicht geldt. Sturing in de woonruimteverdeling bij koopwoningen is alleen bij nieuw opgeleverde woningen mogelijk, tot maximaal de landelijke betaalbaarheidsgrens (of een door de gemeente onderbouwde, lagere prijsgrens). Bemoeienis van de gemeente met de verdeling van woonruimte boven de in de verordening genoemde prijsgrenzen (huur en koop) is uitgesloten. Deze door de gemeente aangewezen woningen kunnen volgens artikel 7 van de wet alleen in gebruik genomen worden als hiervoor een huisvestingsvergunning wordt afgegeven.

Voor één onderdeel hoeft de gemeente de inzet van het instrumentarium niet nader te onderbouwen. Iedere gemeente is verplicht om voor de urgentieregeling voor de wettelijk bepaalde categorieën urgent woningzoekenden een huisvestingsverordening op te stellen. Dit is geregeld in artikel 12 van de wet. De basis voor deze urgentieregeling ligt in de nadere afspraken met de andere gemeenten van de woningmarktregio over de huisvesting van deze urgent woningzoekenden.

[*De wet richt zich bij woonruimten niet alleen op woonruimte in 'gewone' woningen, maar ook standplaatsen voor woonwagens. In deze verordening heeft alleen hoofdstuk 3 betrekking op standplaatsen, voor het overige gaat het om woonruimte in woningen.*]

2. Vergunningplichtige woonruimten bij woonruimteverdeling

Volgens artikel 7, eerste lid van de wet is het verboden om de in de verordening aangewezen woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik te nemen of te geven. Woonruimteverdeling op basis van de huisvestingsverordening gebeurt dus aan de hand van een vergunningensysteem. In hoofdstuk 2 van deze huisvestingsverordening zijn de regels uitgewerkt voor het in gebruik geven of nemen van vergunningplichtige woonruimte. Paragraaf 2.2 richt zich op de huurwoonruimten, paragraaf 2.3 op koopwoonruimten. Naast de bepaling welke woonruimten vergunningplichtig zijn, regelt de huisvestingsverordening wie hiervoor in aanmerking komen, welke woningen passend zijn en de rangorde van de woningzoekenden die hiervoor in aanmerking komen.

Een specifieke categorie woningzoekenden die in aanmerking komt voor de vergunningplichtige woonruimte, zijn urgent woningzoekenden. In artikel 12, eerste lid, van de wet is bepaald dat de gemeente een huisvestingsverordening *moet* vaststellen voor de daar genoemde urgent woningzoekenden. Het derde lid somt de categorieën woningzoekenden op waarom het gaat. Voor die categorieën moet de gemeente zich ook jaarlijks verantwoorden over de urgentieverleningen en de toewijzing van woningen. In de huisvestingsverordening is ook bepaald dat de toewijzing van woningen aan deze categorieën urgent woningzoekenden evenredig verdeeld wordt over de gemeenten in de woningmarktregio. Daarover hebben de gemeenten gelegen binnen [**naam regio**] onderling afspraken gemaakt (fair-shareafspraken). Daarmee geeft de gemeente uitvoering aan de huisvestingsopgave die zij heeft op grond van artikel 6, vijfde lid, van de wet. In de huisvestingsverordening is een percentage van de beschikbare woonruimte opgenomen voor de toewijzing aan deze categorie urgent woningzoekenden. Dit percentage borgt de afgesproken verdeling over regiogemeenten. Deze afspraken zijn als volgt: [**regionale verdeelafspraken per gemeente beschrijven, waaruit ook het deel van de gemeente blijkt**].

[*Aanvullend hierop wijst de gemeente ook andere categorieën woningzoekenden als urgent aan. Dit geldt voor 'vergunninghouders' (dat wil zeggen een vreemdeling die in Nederland een verblijfsvergunning asiel voor bepaalde tijd heeft aangevraagd en als gevolg daarvan een verblijfsvergunning heeft ontvangen als bedoeld in artikel 8, onderdeel a, b, c, of d, van de Vreemdelingenwet 2000), omdat het invullen van de halfjaarlijkse taakstelling van artikel 28 van de wet vereist dat deze vergunninghouders tijdig een woning toegewezen krijgen*.] [*Urgentie geldt ook voor woningzoekenden die vanwege herstructurering, sloop of renovatie hun woning moeten verlaten, woningzoekenden die vanwege echtscheiding met spoed een woning zoeken, of* […].]

In de rangorde van de woningzoekenden is ook ruimte gemaakt voor toewijzing bij voorrang aan woningzoekenden met lokale of regionale binding. Maximaal [**aantal (maximaal 50)**] procent van de vergunningplichtige woonruimten kan worden verhuurd met voorrang op basis van economische of maatschappelijke binding.

[***3. Vergunningplichtige standplaatsen woonwagens***

Specifieke regels worden gesteld voor woningzoekenden die een beroep willen doen op standplaatsen voor woonwagens. In hoofdstuk 3 wordt voorzien in de toewijzing van standplaatsen door middel van huisvestingsvergunningen.

In de gemeente [is een aantal standplaatsen ***OF*** *kan een aantal standplaatsen worden] ingericht voor woonwagens. Anders dan de reguliere woonruimte, moet de toewijzing van standplaatsen ook voldoen aan de mensenrechtelijke eisen die volgen uit de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) en de oordelen van het College voor de Rechten van de Mens. Uit de jurisprudentie van het EHRM volgt onder meer dat de overheid een positieve verplichting heeft om de identiteit en de levensstijl van woonwagenbewoners te beschermen en te faciliteren. Dit kan betekenen dat woonwagenbewoners een andere behandeling krijgen dan andere woningzoekenden.*

De huisvestingsvergunning voor standplaatsen wordt anders geregeld dan die voor andere woonruimten. Voor standplaatsen wordt de vergunning alleen gegeven voor de ondergrond waarop de uiteindelijke huisvesting wordt aangebracht. De vergunning wordt niet gegeven voor de uiteindelijke huisvesting in de woonwagen. Omdat veel woonwagenbewoners zelf een woonwagen bezitten, is ervoor gekozen om alleen voor de standplaatsen een huisvestingssysteem te hanteren. Bij woonwagens in eigen bezit van de woonwagenbewoner op een standplaats die niet in eigendom is, wordt een opstalovereenkomst gesloten. Bij woonwagens die worden gehuurd, is een huurovereenkomst nodig.

Bij verkoop van bestaande standplaatsen is het aan de eigenaar om te bepalen aan wie die de standplaats (al dan niet met woonwagen) verkoopt, tenzij er een kettingbeding op de standplaats van kracht is waar nadere bepalingen zijn opgenomen over de beoogde potentiële koper. De benodigde privaatrechtelijke opstal- en huurovereenkomsten, de verkoop en het kettingbeding worden niet geregeld in deze verordening. Deze huisvestingsverordening gaat daarom alleen over de toewijzing van huurstandplaatsen.]

[***4. Wijzigingen in de woonruimtevoorraad***

De wet biedt ook de mogelijkheid om onttrekking, samenvoeging, omzetting en woningvorming dan wel splitsing van aangewezen categorieën woonruimte vergunningplichtig te maken. In hoofdstuk 4 van de huisvestingsverordening is dit uitgewerkt. Deze regels zijn gericht op het voorkomen van schaarste in het goedkope deel van de voorraad of de leefbaarheid van de woonomgeving. Dit is niet noodzakelijkerwijs dezelfde woonruimtevoorraad als bij de vergunningplichtige woonruimte. Een aangevraagde vergunning moet worden verleend, tenzij het belang van behoud of samenstelling van de woonruimtevoorraad groter is dan het met het vergunningsvereiste gediende belang. De aanwijzing van deze vergunningplichtige woonruimte is ingegeven [door de schaarste van deze woonruimte ***OF*** *vanwege het gevaar van een onaanvaardbare inbreuk op een geordend woon- en leefmilieu in de omgeving van het betreffende pand.*]

[***5. Toeristische verhuur van woonruimte***

De wet biedt de volgende instrumenten voor het reguleren van de toeristische verhuur van woonruimte, die in de Huisvestingsverordening kunnen worden opgenomen:

- registratieplicht: men mag niet aan toeristische verhuur doen wanneer men niet als toeristisch verhuurder bij de gemeente is geregistreerd; bij elke verhuuractiviteit, ook in advertenties, moet het registratienummer worden vermeld (artikel 23a van de wet);
- meldplicht: voor elke toeristische verhuuractiviteit is een melding verplicht; een meldplicht kan alleen worden ingevoerd als er ook een nachtencriterium is gesteld (artikel 23b, tweede lid, in samenhang met het eerste lid, van de wet);
- maximering aantal verhuurbare nachten, eventueel versterkt met een meldplicht voor elke verhuur en met de mogelijkheid om tussenpersonen te verbieden woonruimte aan te bieden voor toeristische verhuur als het maximum is bereikt (artikel 23b, eerste lid, van de wet);
- adverteerverbod voor woonruimte waarvoor het nachtenmaximum is bereikt (artikel 23e van de wet);
- vergunnings- of ontheffingsplicht voor toeristische verhuur (artikel 23c van de wet);
- jaarverbod (maximaal) voor toeristische verhuurder die de afgelopen vijf jaar tweemaal een bestuurlijke boete heeft gekregen, eventueel te versterken met een verbod voor verhuursites om aanbiedingen van de betrokken verhuurder op te nemen (artikel 33a van de wet);
- bestuurlijke boete bij overtreding van een toeristische-verhuurbepaling (artikel 35 van de wet).

De wet definieert toeristische verhuur van woonruimte als het 'in een woonruimte tegen betaling bieden van verblijf aan personen die niet als ingezetene zijn ingeschreven met een adres in de gemeente in de basisregistratie personen'. Deze definitie is van rechtswege van toepassing in de huisvestingsverordening en wordt daar dus niet herhaald. Zie ook de artikelsgewijze toelichting op artikel 5:1.

De bepalingen van hoofdstuk 5 gelden voor de [in de verordening aangewezen vormen van toeristische verhuur in aangewezen gebieden binnen de gemeente. De aanwijzing is ingegeven door schaarste van de betrokken woonruimte ***OF*** *door de overtuiging dat dat nodig en geschikt is voor het behoud van de leefbaarheid van de woonomgeving] (artikelen 2 en 23a, eerste lid, van de wet).*]

[***6. Opkoopbescherming***
Hoofdstuk 7 van de wet, Tijdelijke regeling inzake opkoopbescherming, maakt het mogelijk om in de Huisvestingsverordening een regeling op te nemen die in aangewezen gebieden van de gemeente koopwoningen in het goedkope en middeldure segment beschermt tegen het opkopen door ondernemingen of particulieren die dergelijke woningen willen omzetten in huurwoningen. Door deze omzetting gaan de woningen verloren voor de meeste starters en andere huishoudens met een beperkt inkomen die op zoek zijn naar een betaalbare koopwoning. Voor het verhuren van aangewezen koopwoningen wordt dan een vergunningstelsel ingevoerd, waarmee kan worden verzekerd dat de omzetting van een koopwoning in een verhuurwoning alleen wordt toegestaan in gevallen waarin dat alleszins redelijk is. Zo'n vergunningenstelsel heet een stelsel van opkoopbescherming.
Het college heeft geconstateerd dat in de in artikel 6:2, tweede lid, genoemde gebieden sprake is van een omzettingspraktijk waarbij te veel woningen worden onttrokken aan de schaarse markt van

betaalbare koopwoningen. Daarom wordt voor die gebieden een stelsel van opkoopbescherming ingevoerd, zie hoofdstuk 6 van de verordening.]

Artikelsgewijs

Hoofdstuk 1. Algemene definities
In deze artikelsgewijze toelichting worden enkel die bepalingen behandeld die nadere toelichting behoeven.

Artikel 1:1 Algemene definities
Het aantal definities in de verordening is beperkt, aangezien de wet al een flink aantal definities kent die ook bepalend zijn voor deze verordening. De definities in de wet staan in artikel 1 van de wet.

Hoofdstuk 2. Vergunningplichtige woonruimte bij woonruimteverdeling

Paragraaf 2.1 Vergunningplichtige huurwoonruimte

Artikel 2:2 Definities
Hier wordt het begrip laagsegmenthuurwoonruimte gedefinieerd. Bij laagsegmenthuurwoonruimte gaat het om huurwoningen die een lagere huurprijs hebben dan de woonruimten die tot de categorie middeldure huurwoonruimten behoren. De middeldure huurwoonruimten zijn in de wet gedefinieerd.

Artikel 2:3 Aanwijzing vergunningplichtige huurwoonruimte
Deze bepaling wijst de categorieën huurwoonruimte aan die ingevolge artikel 7 van de wet niet voor bewoning in gebruik mogen worden genomen of gegeven als daarvoor geen huisvestingsvergunning is verleend. De vergunningplicht en het daarbij behorende verbod om zonder huisvestingsvergunning aangewezen woonruimte voor bewoning in gebruik te geven of te nemen, is neergelegd in artikel 8 van de wet. Woonruimten met een huur boven de genoemde prijsgrenzen kunnen wel zonder huisvestingsvergunning worden gehuurd of verhuurd.

Artikel 2:4 Inschrijfsysteem van woningzoekenden
Deze bepaling is gebaseerd op artikel 4, eerste lid, onder a, van de wet en schrijft voor dat er één uniform inschrijfsysteem is. Het hanteren van één uniform inschrijfsysteem bevordert de transparantie en vermindert de administratieve lasten voor de burger.
Het in het derde lid genoemde bewijs van inschrijving is vormvrij. Dit kan een brief zijn, maar een e-mailbericht kan bijvoorbeeld ook. Er is alleen vereist dat de datum van inschrijving wordt vermeld.

Artikel 2:5 Melding en publicatie vrijkomende huurwoningruimte
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 20 van de wet, waarin is bepaald dat de gemeenteraad regels kan stellen over de wijze van bekendmaking van de beschikbaarheid van

vergunningplichtige woonruimte. Transparantie in het woningaanbod draagt voor woningzoekenden bij aan het gericht kunnen zoeken naar geschikte beschikbare woonruimte.
In het tweede lid staat welke informatie de publicatie in elk geval moet bevatten. Bij het tweede lid, onder d, kan bijvoorbeeld gedacht worden aan bereikbaarheid met een rolstoel.

Artikel 2:6 Aanbieding woonruimte, weigeren aanbieding
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 15 van de wet. Daarin staan de weigeringsgronden voor een aangevraagde huisvestingsvergunning. Deze weigeringsgronden zorgen ervoor dat een aanbieder een woning alleen kan toewijzen aan een kandidaat die volgens de verordening aan de beurt is; zo loopt het toewijzingsregime, dat in handen is van de aanbieders, parallel met het vergunningverleningsregime, waar het college over gaat.
In het tweede lid is vastgelegd dat als een bijzondere vorm van zorg nodig is, dit gekoppeld wordt aan de wijze van toewijzen en verhuren. Dit speelt bijvoorbeeld bij woningzoekenden die uitstromen uit Beschermd Wonen en is verankerd in de Regeling Versterking Regie Volkshuisvesting. Het college geeft in dat geval bij de verstrekking van de urgentie volgens artikel 2:8, derde lid, van deze verordening de bijzondere passendheidsvereisten mee. Een bijzondere vorm van passendheid is dat begeleiding dermate noodzakelijk is, dat eerst gekozen wordt voor een huurovereenkomst met de zorgaanbieder. De zorgaanbieder zorgt dan dat de huurwoonruimte aan de woningzoekende ter beschikking wordt gesteld. De verhouding tussen verhuurder, de zorginstelling en de woningzoekende wordt in dat geval geregeld door privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de betrokken partijen. In die overeenkomsten is dan de duur van de huurovereenkomst (die wel door het college wordt bepaald) opgenomen, maar ook bijvoorbeeld de opzeggingsmodaliteiten en dergelijke.
Het vierde lid bepaalt wanneer een woningzoekende een woning kan weigeren. Twee voorbeelden van dringende factoren van persoonlijk aard zijn: sterke allergie van een lid van het huishouden voor stoffen die in de buurt van de woonruimte meer in de lucht voorkomen dan elders en een hooggelegen flatwoning voor iemand met hoogtevrees.

Artikel 2:7 Passendheid
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 11 van de wet. In dat artikel staat dat de gemeenteraad in de huisvestingsverordening kan bepalen dat voor een of meer daarbij aangewezen categorieën woonruimte in verband met de aard, grootte of prijs van die woonruimte bij het verlenen van huisvestingsvergunningen voorrang wordt gegeven aan een daarbij aangewezen gedeelte van de overeenkomstig artikel10, eerste lid, van de wet aangewezen categorieën woningzoekenden.
[In de tabel in het eerste lid, onder a, is weergegeven welke inkomensgroepen aanspraak kunnen maken op welk deel van de woningvoorraad. Uitgangspunt hierbij is dat de laagste inkomens een goedkope woning betrekken.] [*In de tabel in het eerste lid, onder b, is weergegeven welke huishoudens voor welke woningen in aanmerking komen. Dit moet er enerzijds toe leiden dat kleine huishoudens niet een te grote woning betrekken en anderzijds dat grote huishoudens een voldoende grote woning krijgen.]* In het eerste lid, onder c, d en e, zijn nadere passendheidsvereisten benoemd die samenhangen met specifieke persoonlijke omstandigheden.

Artikel 2:8 Urgentieverklaring

Artikel 12 van de wet bepaalt dat gemeenteraad in de huisvestingsverordening voor een of meer daarbij aangewezen categorieën woonruimte bij het verlenen van huisvestingsvergunningen voorrang geeft aan woningzoekenden waarvoor de voorziening in de behoefte aan woonruimte dringend noodzakelijk is.. Om voorrang te kunnen geven, kunnen woningzoekenden een zogenaamde urgentieverklaring aanvragen. Met die verklaring kunnen zij met voorrang in aanmerking komen voor aangewezen categorieën huurwoonruimte.

In dit artikel is geregeld hoe een urgentieverklaring kan worden aangevraagd en welke woningzoekenden voor die urgentieverklaring in aanmerking komen.

Artikel 28 van de wet verplicht gemeenten te zorgen voor huisvesting van de ‘vergunninghouders’ die onder de voor de gemeente geldende taakstelling vallen. Vergunninghouders vormen in dit artikel dus als eerste een groep die in aanmerking kan komen voor een urgentieverklaring (tweede lid, onder a). Daarmee wordt aan de wettelijke verplichting van artikel 12, vijfde lid, van de wet voldaan.

Daarnaast zijn er een aantal categorieën woningzoekenden die op grond van de wet voor een urgentieverklaring in aanmerking komen. Deze categorieën woningzoekenden, de zogenaamde urgentiecategorieën, zijn vastgelegd in artikel 12, derde lid, van de wet en zijn als tweede in het artikel genoemd (tweede lid, onder b). In de Regeling versterking regie volkshuisvesting zijn de voorwaarden betreffende urgent woningzoekenden nader uitgewerkt.

Tot slot zijn er een aantal woningzoekenden die vanwege bijzondere persoonlijke omstandigheden voor een urgentieverklaring in aanmerking komen (tweede lid, vanaf onderdeel c).

Het derde lid biedt de mogelijkheid om aan een urgentieverklaring kenmerken te verbinden van de te zoeken woning. De kenmerken kunnen betrekking hebben op soort of ligging van de woning en de eventueel gewenste begeleiding van een bewoner. Die kenmerken kunnen ook een rol spelen bij de aanvraag van een huisvestingsvergunning.

Artikel 2:9 Rangorde huurwoonruimten

In deze bepaling is, in aansluiting op de andere voorrangsregels, ook een rangorde voor toewijzing van woonruimte gegeven voor de gevallen waarin er meer dan één gegadigde is voor een bepaalde woonruimte.

Het eerste lid regelt de voorrang voor woningzoekenden met binding [met de gemeente **OF** met de kern of wijk **OF** met de regio]. De wet (artikel 14, tweede lid) stelt dat niet meer dan 50 procent van de beschikbare woonruimte op grond van deze voorrang toegewezen mag worden. Dit is inclusief huisvesting van urgente categorieën met lokale of regionale binding. De gemeente hanteert dit voor mensen met een lokale economische of maatschappelijke binding.

In het tweede lid is vastgelegd dat urgent woningzoekenden voorgaan op andere woningzoekenden.

Wettelijk urgenten (zie artikel 12, derde lid, van de wet) en vergunninghouders (zie artikel 12, vijfde lid, van de wet) komen daarbij op grond van het derde lid, onder a, het eerst aan bod, omdat zij vanuit de wet deze voorrangspositie hebben. Zij komen met voorrang in aanmerking voor de woningen die op grond van regionale afspraak voor deze groep zijn gereserveerd. De gemeente moet zich over hun huisvesting jaarlijks verantwoorden. Daarbij zijn ook de fair-share-afspraken verankerd als bedoeld in artikel 6, zesde lid, van de wet.

Op grond van het derde lid, onder b, komen vervolgens de andere woningenzoekenden met een urgentieverklaring voor een huurwoonruimte in aanmerking. Tot slot regelt onderdeel c dat binnen de onderdelen a en b de datum van urgentieverklaring voor gaat. Dus de persoon met de oudste urgentieverklaring gaat voor.
In de onderdelen van a, b en c van het vierde lid wordt de volgorde voor overige woningzoekenden (niet urgent) met binding nader bepaald. Eerst komen mensen aan bod die tot een vitale beroepsgroep behoren en dan woningzoekenden boven een bepaalde leeftijd die huurwoonruimte met een bepaald aantal kamers achterlaten. Tot slot komen de overige woningzoekenden in aanmerking. Daarbij geldt dat de persoon met oudste inschrijfdatum als woningzoekende voorrang heeft.

Artikel 2:10 Doorbreken rangorde
Normaal begint de toewijzingscyclus bij de aanbieder. Als artikel 2:10 moet worden toegepast, kan het initiatief ook bij het college liggen. Dit kan als het college de getroffenen met spoed onderkomen wil bieden, in afwachting van een definitieve oplossing. Als de oorspronkelijke woonruimte van de betrokkenen bijvoorbeeld door brand of instorting tijdelijk niet meer bruikbaar is maar wel kan worden opgeknapt. De betrokkenen kunnen ook zelf naar een andere, definitieve oplossing omzien. De tijdelijkheid kan niet door middel van de huisvestingsvergunning worden geregeld, wel door het huurcontract Binnen de daarvoor geldende wettelijke kaders uit het Burgerlijk wetboek.

Artikel 2:11 Aanvraag huisvestingsvergunning huurwoonruimte
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 5 van de wet. Daarin is bepaald dat de gemeenteraad in de huisvestingsverordening regels stelt over de wijze van aanvragen van vergunningen en de gegevens die door de aanvrager worden verstrekt bij de aanvraag van een vergunning. De wijze waarop is in de verordening vastgelegd als een aanvraagformulier richting het college. Uit dit formulier blijkt ook welke gegevens hierbij moeten worden verstrekt.

Artikel 2:12 Huisvestingsvergunning huurwoonruimte
Deze bepaling is een uitwerking van paragraaf 2 van de wet. Op basis van dit artikel moet het college bij het afgeven van de huisvestingsvergunning beoordelen of invulling is gegeven aan de eisen van passendheid en rangorde, zoals bepaald in de artikelen 2:7 tot en met 2:10. Als dat het geval is, komt de woningzoekende in aanmerking voor een vergunning. Vervolgens geeft het artikel aan welke informatie in de vergunning moet staan.

Artikel 2:13 Vruchteloze aanbieding
Deze bepaling berust op artikel 17 van de wet, waarin is bepaald dat de gemeenteraad een termijn kan stellen waarna sprake is van een vruchteloze aanbieding. Na deze termijn kan de huisvestingsvergunning aan een andere gegadigde worden verstrekt, mits de betreffende woonruimte binnen die termijn deugdelijk en tegen een realistische prijs is aangeboden.

Paragraaf 2.2 Vergunningplichtige koopwoonruimte

Artikel 2:14 Vergunningplichtige koopwoonruimte

Dit artikel geeft invulling aan de in artikel 7, tweede lid, van de wet geboden mogelijkheid om nieuwbouw-koopwoningen vergunningplichtig te maken. In de bijlage bij dit artikel geeft de gemeente aan welke nieuwbouw koopwoningen vallen onder de verordening. Bij deze categorie woningen is door onderzoek aangetoond dat er sprake is van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste in het betreffende segment.

Artikel 2:15 Melding en publicatie koopwoonruimte

Deze bepaling is een uitwerking van artikel 20 van de wet, waarin is bepaald dat de gemeenteraad regels kan stellen over de wijze van bekendmaking van de beschikbaarheid van vergunningplichtige woonruimte. Transparantie in het woningaanbod draagt voor woningzoekenden bij aan het gericht vinden van voor hen beschikbare woonruimte.

Artikel 2:16 Voorrang bij koopwoonruimte van een bepaalde aard, grootte of prijs

Dit artikel bevat de voorrangsregels die er gelden voor koopwoonruimten in relatie tot de aard, grootte en prijs van de woning. Het gaat daarbij om inkomenseisen om zodoende huishoudens die voor wat betreft hun inkomen aangewezen zijn op deze woningen voorrang te kunnen geven. Dit speelt in vergelijkbare zin ook bij de grootte van woningen of de geschiktheid van woningen bijvoorbeeld voor mensen met een fysieke beperking indien deze woningen specifiek voor deze doelgroep zijn gerealiseerd.

2:17 Voorrang bij economische of maatschappelijke binding en vitale beroepen

Op grond van artikel 14 van de wet bepaalt de gemeenteraad in de huisvestingsverordening dat bij de verlening van huisvestingsvergunningen voorrang wordt gegeven aan woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de woningmarktregio, de gemeente of een deel van de gemeente voor een of meer daarbij aangewezen categorieën woonruimte. Deze voorrangsregel kan bijvoorbeeld ertoe leiden dat als er meer dan een gegadigde is voor een bepaalde woonruimte, degene die economisch of maatschappelijk gebonden is aan het in de verordening aangewezen deel van de gemeente als eerste in aanmerking komt voor de aangeboden woonruimte. Deze voorrang kan niet onbeperkt worden verleend, maar tot het maximum van het in de verordening genoemde percentage van het aanbod (artikel 14, eerste en tweede lid, van de wet).

Verder kan de gemeenteraad in de huisvestingsverordening bepalen dat binnen de groep van woningzoekenden die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de gemeente, voorrang wordt gegeven aan in de huisvestingsverordening aangewezen vitale beroepsgroepen (artikel 14, derde lid, van de wet). De gemeenteraad kan in de huisvestingsverordening bepalen dat een aantal van de aangewezen categorieën woonruimte met voorrang kan worden toegewezen aan de vitale beroepsgroepen.

Artikel 2:18 Rangorde koopwoonruimten
In dit artikel wordt de rangorde nader uitgewerkt in relatie tot de aard, grootte en prijs van de woning (artikel 2:16) en de voorrang die gegeven kan worden aan woningzoekenden met een economische of maatschappelijke binding en of vitale beroep (artikel 2:17).

Als eerste komen in aanmerking degenen die zowel op grond van artikel 2:16 als 2:17 van de huisvestingsverordening voorrang hebben. Daarna degenen die uitsluitend vanwege economische of maatschappelijke binding voorrang krijgen. Tot slot komen de woningzoekenden in aanmerking die niet gebonden zijn, maar wel aangewezen zijn op deze woningen vanwege bijvoorbeeld de prijs.

Artikel 2:19 Aanvraag huisvestingsvergunning koopwoonruimte

Deze bepaling is een uitwerking van artikel 5 van de wet. Daarin is bepaald dat de gemeenteraad in de huisvestingsverordening regels stelt over de wijze van aanvragen van vergunningen en de gegevens die door de aanvrager worden verstrekt bij de aanvraag van een vergunning.
Artikel 2:19 regelt dat een huisvestingvergunning wordt aangevraagd middels het door het college vastgestelde aanvraagformulier.

Artikel 2:20 Huisvestingsvergunning koopwoonruimte
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 11 van de wet. Dit artikel verplicht het college bij afgifte van de huisvestingsvergunning tot een beoordeling van de eisen van passendheid en rangorde, zoals bepaald in de artikelen 2.16 tot en met 2.18. Als dat het geval is komt de woningzoekende in aanmerking voor een vergunning. Vervolgens geeft het artikel aan welke informatie in de vergunning van belang is.

Artikel 2:21 Vruchteloze aanbieding
Deze bepaling berust op artikel 17 van de wet, waarin is bepaald dat de gemeenteraad een termijn kan stellen waarbinnen de woning vruchteloos wordt aangeboden. Na deze termijn kan de huisvestingsvergunning aan een andere gegadigde worden verstrekt, mits de betreffende woonruimte binnen die termijn deugdelijk en tegen een realistische prijs is aangeboden.

[*Hoofdstuk 3. Vergunningplichtige standplaatsen woonwagens*]

Artikel 3:1 Aanwijzing woonwagenlocaties
In dit artikel wijst de gemeente de woonwagenlocaties aan die vergunningplichtig zijn, en waar dus bij het aangaan van een huurovereenkomst een huisvestingsvergunning noodzakelijk is. De opsomming van woonwagenlocaties is limitatief.

Artikel 3:2 Huisvestingsvergunning standplaatsen
Dit artikel benoemt in het eerste en tweede lid de verplichting van huisvestingsvergunning van de in artikel 3.1 benoemde standplaatsen. In het derde is aangegeven dat voor een huisvestingsvergunning bij deze standplaatsen mensen in aanmerking komen die zijn ingeschreven in het inschrijfsysteem voor standplaatsen. Maar ook mensen die al een

huisvestingsvergunning hebben voor een andere standplaats [in de gemeente **OF** in de woningmarktregio] komen in aanmerking voor een huisvestingsvergunning bij deze standplaatsen.

Artikel 3:3 Inschrijfsysteem standplaatsen
Volgens dit artikel moet er een gemeentelijk inschrijfsysteem zijn voor standplaatszoekenden. Dit is in principe vergelijkbaar met de bekende inschrijfsystemen voor huurwoningen. Voor standplaatsen komt er dus een 'eigen' inschrijfsysteem. Het systeem omvat ook een wachtlijst voor standplaatsen die door het college wordt bijgehouden. De wachtlijst is bedoeld om schaarse standplaatsen op een eerlijke manier toe te wijzen aan de doelgroep, waarbij specifieke culturele en sociale factoren een rol spelen. Daarom is dit ook niet strijdig met de dienstenrichtlijn.
De inschrijving geldt voor onbepaalde tijd. Herinschrijving in het inschrijfsysteem is daarom niet noodzakelijk.
Wonen in een woonwagen is een bijzondere woonvorm die hoort bij de culturele identiteit van de woonwagengemeenschap. Het recht op het wonen in een woonwagen vervalt niet als mensen uit de woonwagengemeenschap een reguliere woning vinden. Hun inschrijving voor een standplaats blijft dan behouden. Dit is in het derde lid geregeld. Het vierde lid regelt vervolgens de melding van de vrijkomende standplaats aan potentiële gegadigden van de inschrijflijst.

Artikel 3:4 Rangorde standplaatszoekenden bestaande woonwagenlocatie
De hier gegeven regeling wijkt af van die van hoofdstuk 2, omdat woonwagenbewoners in veel opzichten een eigen cultuur hebben, die volgens de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens moet worden beschermd. Daar passen eigen regels bij. Die maken het mogelijk dat niet alleen kinderen [en kleinkinderen] van woonwagenbewoners, maar ook verder verwijderde familie van woonwagenbewoners van de woonwagenlocatie in aanmerking komen voor een vrijgekomen plek op de woonwagenlocatie.
Het 'in familierelatie staan' wordt ruim uitgelegd (tweede lid, onderdelen d en f). Ook een echtgenoot, geregistreerde partner en partner met samenlevingscontract vallen onder deze bepaling. Deze partners leven immers aantoonbaar met elkaar in familieverband. Wel geldt dat hoe nauwer de familieband is, hoe hoger een standplaatszoekende in de rangorde uitkomt (voorbeeld: eerstegraadsfamilie gaat voor tweedegraadsfamilie, zie het tweede lid, onderdeel b). [*Om die reden verleent de gemeente ook standplaatszoekenden uit de [regio* [***naam regio***] ***EN/OF*** *provincie* [***naam provincie***] *voorrang.*] Met deze bepaling krijgt de standplaatszoekende de mogelijkheid om in familieverband de cultuur voort te zetten. Naast de woonvorm (het wonen in een woonwagen), is het wonen in familieverband een tweede aspect van de culturele identiteit van de woonwagenbewoner. Vanuit het mensenrechtelijk kader dient het wonen in familieverband daarom gefaciliteerd te worden.

Het kan voorkomen dat er binnen een categorie, genoemd in het tweede lid, meer dan één standplaatszoekende is die op dezelfde plek in de rangorde staat. Dan geldt volgens het derde lid dat de standplaatszoekende met de langste inschrijfdatum in het inschrijfsysteem voorgaat. Bij de voorrangsregeling is de inschrijfdatum niet bepalend.

[*De adviescommissie, bestaande uit bewoners van de betreffende woonwagenlocatie, wordt betrokken bij de toewijzing van standplaatsen. De adviescommissie kan een ingeschreven standplaatszoekende naar voren te schuiven als nieuwe bewoner. Als de zittende bewoners binnen vier weken na een verzoek van het college niet unaniem een gegadigde voordragen, wordt de standplaats in principe toegewezen aan de hand van de voorrangsregeling van het tweede lid. Zo kan de commissie een bijdrage leveren aan het behoud van de leefbaarheid van de woonwagenlocatie(vijfde lid)*.]
Artikel 11 van de wet biedt de juridische grondslag voor de toepassing van passendheidscriteria in de verordening (zesde lid). Deze criteria zorgen ervoor dat standplaatsen die met name geschikt zijn voor een bepaalde doelgroep met voorrang aan die doelgroep worden toegewezen. Deze criteria hoeven niet alleen om sociaaleconomische redenen worden toegepast; ook een cultureel aspect kan de reden zijn om toepassing te geven aan de passendheidscriteria.
Het sociaaleconomische aspect van passendheid wordt in verband gebracht met ‘de aard, grootte of prijs’ van een standplaats, zoals uit artikel 2:7 blijkt. Dat wil zeggen dat bij de verlening van een huisvestingsvergunning voor een standplaats met een grote omvang een standplaatszoekende met een groot gezin voorrang kan krijgen op een alleenstaande standplaatszoekende. Ook kan een huishouden met een laag inkomen voorrang krijgen op een goedkope standplaats ten opzichte van een huishouden met een hoog inkomen. Zo kan bijvoorbeeld worden voorkómen dat huishoudens met een hoger inkomen op de goedkopere standplaatsen terechtkomen.
Het culturele aspect van passendheid wil zeggen dat voorrang kan worden gegeven aan standplaatszoekenden met een bepaalde cultuur of achtergrond die verenigbaar wordt geacht met desbetreffende woonwagenlocatie. Bij afwijzing van een kandidaat vanwege dit aspect van passendheid dienen er gegronde redenen zijn om te vrezen dat cultuur of achtergrond van de standplaatszoekende zal leiden tot grote spanningen met huidige bewoners van de woonwagenlocatie.

Artikel 3:5 Rangorde standplaatszoekenden nieuwe woonwagenlocatie
Net als voor reeds bestaande woonwagenlocaties is het van belang om ook bij de toewijzing van standplaatsen op een nieuwe locatie die voor het eerst in gebruik wordt genomen, rekening te houden met de familieverbanden binnen de woonwagencultuur in de betreffende gemeente of regio. In grote lijnen kan hiervoor dezelfde rangorde gehanteerd worden als op bestaande woonwagenlocaties. Die volgorde is uitgewerkt in artikel 3.4 en wordt hier ook toegepast. Het verschil bij nieuwe woonwagenlocaties is dat er nog geen woonwagenfamilie(s) woonachtig zijn. Daarom is de mogelijkheid om standplaatsen toe te wijzen aan eerste- of tweedegraadfamilie van op de locatie reeds woonachtige woonwagenbewoners hier niet aan de orde. Wel wordt de relatie genoemd op basis van eerste- of tweedegraadsfamilie op een andere standplaats in de gemeente. In het derde lid is de rangorde nader geduid, op basis van inschrijfdatum in de wachtlijst.
Voor de woningzoekenden die in aanmerking komen voor deze nieuwe standplaats regelen het vierde tot en met het zesde lid de nadere vereisten, waarbij de gemeente op basis van het vijfde lid ook ruimte heeft om af te wijken van de rangordecriteria, mits zij dit motiveert.

Artikel 3:6 Urgentieverklaring
Ook voor standplaatsen kan het college een urgentieverklaring afgeven. Zij hanteert hiervoor een aanvraagformulier.

[*Hoofdstuk 4. Wijzigingen in de woonruimtevoorraad*]

Paragraaf 4.1 Onttrekken, samenvoegen, omzetten en splitsen van woonruimte
Artikel 4:1 Aanwijzing onttrekkingsvergunningplichtige handelingen en hospitaregeling
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 21, eerste lid, van de wet. Met de onttrekkingsvergunning worden vier soorten wijzigingen in de woningvoorraad gereguleerd, te weten:
1. Onttrekking in enge zin: ‘anders dan ten behoeve van de bewoning of het gebruik als kantoor of praktijkruimte door de eigenaar geheel of gedeeltelijk aan de bestemming tot bewoning te onttrekken of onttrokken te houden’. Onder het onttrekken aan de bestemming tot bewoning wordt verstaan het slopen of het gebruiken voor een ander doel dan permanente bewoning door een huishouden.
2. Samenvoeging: ‘anders dan ten behoeve van de bewoning of het gebruik als kantoor of praktijkruimte door de eigenaar geheel of gedeeltelijk met andere woonruimte samen te voegen of samengevoegd te houden’.
3. Omzetting: ‘van zelfstandige in onzelfstandige woonruimte om te zetten of omgezet te houden’ en van ‘van onzelfstandige in zelfstandige woonruimte om te zetten of omgezet te houden’.
4. Woningvorming: ‘te verbouwen tot twee of meer woonruimten’.

In het eerste en het tweede lid is bepaald op welke woonruimten het vergunningvereiste van toepassing is. Deze aanwijzing – gedaan met het oog op het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad – is in overeenstemming met wat noodzakelijk en geschikt wordt geacht voor het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan goedkope woonruimte (zie artikel 2, eerste lid, van de wet).
Het kan van belang zijn om woonruimte die niet behoort tot de op grond van artikel 7 van de wet aangewezen categorieën met het oog op de leefbaarheid voor onttrekking te behoeden. Op basis van artikel 21 van de wet kan bijvoorbeeld gestuurd worden op het onttrekken van woningen als tweede woning of vakantiehuis door toeristen. Het omzetten van een gewone woning in een ‘tweede woning’ kan worden aangemerkt als een onttrekking in de zin van dit artikel. Het gebruik van een woning om deze (gemeubileerd) te verhuren voor periode van een halfjaar of langer geldt dan niet als onttrekking.
Het derde lid zorgt ervoor dat bepaalde woonvormen niet onder deze onttrekkingsvergunning vallen. Denk daarbij aan inwoning en hospitaverhuur. Van inwoning is sprake in geval van mede bewonen van een woning door iemand die geen partner of kind is van de eigenaar/bewoner(s) of hoofdhuurder(s), waarbij de inwoner géén huur betaalt. Van hospitaverhuur is sprake als de hoofdbewoner (hospita) tegen betaling huisvesting biedt aan een ander huishouden. De eisen die hieraan gesteld worden zijn bedoeld ter voorkoming van ongewenste omzetting van zelfstandige naar onzelfstandige bewoning (verkameren).

Artikel 4:2 Aanvraag onttrekkingsvergunning
Dit artikel beschrijft welke informatie bij de aanvraag van een onttrekkingsvergunning moet worden verstrekt.

Artikel 4:3 Beperkingen, voorwaarden en voorschriften
Dit artikel biedt in het eerste lid de gemeente de mogelijkheid om een onttrekkingsvergunning ook voor beperkte duur te verstrekken. Op basis van het tweede lid kan de gemeente nadere voorwaarden stellen aan een onttrekkingsvergunning.

Artikel 4:4 Weigeringsgronden
Een vergunning kan worden geweigerd op basis van één of meer van de genoemde weigeringsgronden. Iedere weigeringsgrond voorziet in een andere afweging rond de verandering van samenstelling van de woningvoorraad. Weigering kan op basis van de afweging van de nieuwe ten opzichte van de oorspronkelijke situatie. Weigering kan ook als het stellen van voorwaarden en voorschriften het belang van behoud of samenstelling van de woonruimtevoorraad onvoldoende kan waarborgen.
Behalve aan het belang van het behoud of de samenstelling van de woonruimtevoorraad kan ook worden gedacht aan andere belangen, zoals wanneer het verlenen van de vergunning zou kunnen leiden tot een onaanvaardbare inbreuk op een geordend woon- en leefmilieu in de omgeving van het desbetreffende pand (onderdeel c). Artikel 6, vierde lid, van de wet noemt in dit verband concreet het belang van het behoud van de leefbaarheid van de woonomgeving.
In artikel 26 van de wet zijn de intrekkingsgronden opgenomen.

Paragraaf 4.2 Splitsing in appartementsrechten

Artikel 4:5 Aanwijzing splitsingsvergunningplichtige gebouwen
Deze bepaling is een uitwerking van artikel 22, eerste lid, van de wet. Voor het in appartementsrechten splitsen van een gebouw dat woonruimte bevat en dat behoort tot een in het eerste lid aangewezen categorie is een vergunning van het college nodig. Deze aanwijzing is in overeenstemming met wat noodzakelijk en geschikt wordt geacht voor het bestrijden van onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan goedkope woonruimte (zie artikel 2, eerste lid, van de wet). Hiermee behoudt de gemeente grip op de hoeveelheid goedkope woonruimte in de vorm van appartementen. Het in appartementsrechten splitsen van een appartementencomplex is noodzakelijk om de appartementen te kunnen verkopen. De verkoop van die appartementen kan ongewenst zijn in het licht van het behoud van de voorraad betaalbare huurappartementen.

[*Hoofdstuk 5. Toeristische verhuur van woonruimte*]

Artikel 5:1 Vormen van toeristische verhuur
[De verordening noemt vijf vormen toeristische verhuur, waarbij verschillende criteria een rol spelen:

- zelfstandige woonruimte (A, B, C) of onzelfstandige (D, E); daar speelt tevens, impliciet, de aanwezigheid van de verhuurder (D, E) of niet (A, B en C) een rol;
- duur van de verhuur (A en D: ‘kort’, dat wil zeggen maximaal een maand; B: ‘lang’, dat wil zeggen langer dan een maand maar maximaal zes; C: langer dan zes maanden; E: langer dan een maand).

Voor de duur van de verhuurperiode geldt: hoe korter, hoe groter het risico van overlast: wie ergens voor langere tijd gaat wonen, heeft allicht eerder de neiging om zich als sociale buurtgenoot te gedragen dan wie ergens maar kort zit. Dat komt tot uitdrukking in elementen als een toepasselijk nachten- of vergunningsquotum, of de vraag of in de eventuele vergunning een voorwaarde met betrekking tot de zorgplicht van de verhuurder wordt opgenomen (zie artikel 5:8).
Het verschil tussen de figuren A en B enerzijds (C is een geval apart, zie hierna) en D en E anderzijds is ook de vraag of de verhuurder aanwezig is en dus als vanzelf fungeert als wakend oog. In het laatste geval is het risico van overlast voor de directe omgeving in het algemeen minder.

OF

In de memorie van toelichting bij de Wet toeristische verhuur van woonruimte is toegelicht: ‘dat met toeristische verhuur van woonruimte wordt bedoeld het tegen betaling in een woonruimte verblijf bieden aan personen die niet als ingezetene met een adres in de gemeente in de Basis Registratie Personen (BRP) zijn ingeschreven. Woningruil en huisbewaring vallen hier niet onder omdat bij woningruil en huisbewaring de bewoners zich moeten inschrijven in de BRP en derhalve er geen sprake is van toeristische verhuur. Ook recreatiewoningen vallen niet onder de reikwijdte van deze bepaling. De memorie van toelichting bij de Huisvestingswet 2014 stelt immers dat met ‘bewoning’ als genoemd in de begripsbepaling van ‘woonruimte’ bedoeld wordt dat de woonruimte dient als hoofdverblijf. Ruimten die, gegeven hun inrichting en voorzieningen, geschikt zijn voor tijdelijk recreatief verblijf, zoals vakantiewoningen zijn geen woonruimten in de zin van de Huisvestingswet 2014.’ (Kamerstukken II 2019/20, 35 353, nr. 3, blz. 36.)]

Artikel 5:2 Registratienummer

Volgens artikel 23b van de wet kan een maatregel als een meldplicht niet gelden zonder dat er een registratieplicht bestaat. Hetzelfde geldt voor het instellen van een nachtenquotum (ook artikel 23b van de wet) en voor een vergunnings- of ontheffingsplicht (artikel 23c van de wet). De eenmalige registratie is digitaal, laagdrempelig en kosteloos. Wie zich registreert, ontvangt een registratienummer. Er zijn geen voorwaarden verbonden aan het verkrijgen van het registratienummer, dat elektronisch en direct wordt verstrekt.
De registratieplicht geldt voor elke afzonderlijke woonruimte die apart kan worden verhuurd, ook al bevindt die zich in hetzelfde gebouw of dezelfde woning als andere toeristisch te verhuren woonruimte van dezelfde verhuurder. Voor elk van die woonruimten moet dus een eigen registratienummer worden aangevraagd.
Het verstrekken van een registratienummer is een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht (hierna: Awb).

Artikel 5:3 Nachtenmaximum en meldplicht

Door een maximum aantal nachten per jaar op te nemen voor [*een vorm van*] toeristische verhuur in een bepaald gebied, is sprake van een quotumstelsel (het maximum aantal nachten per jaar is het quotum).
Het meldingsformulier, genoemd in het tweede lid, verlangt vermelding van het registratienummer.
Het derde lid regelt het aanbiedverbod van digitale platforms (zie artikel 23e van de wet), dat een aanvulling is op de maximering van het aantal toegestane nachten. Als geconstateerd wordt dat een aanbieder zijn jaarquotum heeft opgesoupeerd, kan het college digitale platforms zoals Booking.com en Expedia.nl daarvan op de hoogte stellen. Dan mag het platform voor de rest van het jaar geen aanbiedingen van deze aanbieder meer plaatsen.

Artikel 5:4 Vergunning toeristische verhuur, maximering en tijdelijke vergunningen[, vrijstelling][, overgangsbepaling]
In dit artikel kan de gemeente aangeven in welk(e) gebied(en) een of meerdere vormen van toeristische verhuur enkel worden toegestaan als de verhuurder beschikt over een vergunning. Het moet daarbij gaan om gebieden waar de leefbaarheid en/of de beschikbaarheid van goedkope zelfstandige woonruimte als gevolg van toeristische verhuur onder druk staat. In het tweede lid kan de gemeente een maximum aantal af te geven vergunningen per gebied noemen. In het derde lid kunnen eventuele uitzonderingsmogelijkheden worden beschreven, bijvoorbeeld als bepaalde vormen van toeristische verhuur minder (dan andere vormen van toeristische verhuur) of geen invloed hebben op de leefbaarheid en het aanbod van goedkope woonruimte.
Om verhuurders die reeds voor invoering van de vergunningsplicht over toeristische verhuur beschikten, de tijd te geven om een vergunning aan te vragen, kan de gemeente in het vierde lid een overgangstermijn opnemen voor bestaande situaties.

Artikel 5:5 Aanvraag vergunning, weigeringsgronden, beperkingen en voorwaarden
Artikel 24 van de wet verplicht ertoe weigeringsgronden vast te stellen voor vergunningen die betrekking hebben op toeristische verhuur alsmede te bepalen welke voorwaarden en voorschriften het college aan de vergunning kan verbinden. Dit wijkt niet af van wat is bepaald ten aanzien van de ‘onttrekkingsvergunningen’ van artikel 21 en de splitsingsvergunning van artikel 22 van de wet. Artikel 5:5 sluit dan ook zoveel mogelijk aan bij de voor die vergunningenstelsels vergelijkbare regels die in deze verordening zijn opgenomen. Het tweede lid biedt een weigeringsgrond, voor vooraf in artikel 5.3 aangewezen gebieden. Op grond van het derde lid van dit artikel kan het college aanvullende weigeringsgronden opnemen.
Een vergunning kan worden geweigerd als de leefbaarheid anders te zeer in het gedrang zou komen, zie bijvoorbeeld ABRvS 29 november 2017, ECLI:NL:RVS:2017:3262 (shortstay-onttrekkingen Amsterdam-C). Een weigering moet deugdelijk worden gemotiveerd.

Artikel 5:6 Tijdelijke vergunningen[, *overgangsbepaling*]
Deze bepaling regelt tijdelijke vergunningen. Als een quotum is ingesteld voor een gebied [of voor een vergunningplichtige vorm van tijdelijke verhuur], mogen vergunningen niet voor onbeperkte duur worden verleend. Zie verder de toelichting bij artikel 21e, tweede lid, en artikel 12, eerste lid, van de Dienstenrichtlijn.

Het tweede en het derde lid voorzien in een procedure waarbij alle gegadigden een duidelijke en gelijke kans krijgen op een tijdelijke vergunning. Op gezette tijden, maar minstens eens per jaar bekijkt het college hoeveel tijdelijke vergunningen er op dat ogenblik zijn te vergeven voor een bepaald gebied [en/of een bepaalde vorm van toeristische verhuur], en stellen zij de mogelijkheid open om aanvragen in te dienen. Dat wordt bekendgemaakt op de gemeentelijke website. Uiterlijk een maand daarna wordt de trekking verricht door een notaris. Alle aanvragers worden uitgenodigd daarbij aanwezig te zijn.
Aan de trekking kan alleen worden meegedaan door kandidaten die aan de eisen voldoen; daarom moeten eerst de Bibob-toets en de toets op leefbaarheidseffecten worden toegepast.
Wie zich buiten de procedure van het tweede lid meldt voor een tijdelijke vergunning, zal een voorlopige afwijzing moeten krijgen en worden verwezen naar de eerstvolgende reguliere gelegenheid om een tijdelijke vergunning aan te vragen. Om te voorkomen dat een dergelijke aanvraag waarbij wordt verzuimd die tijdig voorlopig af te wijzen, tot een fictieve vergunning kan leiden op grond van de silencio positivo-regels van afdeling 4.1.3.3 van de Awb, die in beginsel van toepassing is, is deze regeling voor die gevallen buiten toepassing verklaard (artikel 28, eerste lid, van de Dienstenwet).

Artikel 5:7 Ontheffingsplicht toeristische verhuur
Bij een ontheffingenstelsel is een bepaalde vorm van toeristische verhuur slechts in uitzonderingsgevallen toegestaan. Voor het krijgen van een ontheffing zal het dringende belang daarvan per geval aannemelijk moeten worden gemaakt. Daarbij gaat het niet om het belang van de aanbieder van de woonruimte, maar dat van de gebruiker.

Artikel 5:8 Zorgplicht aanbieder
Deze bepaling berust op artikel 151d van de Gemeentewet. Ze vormt een aanvulling op de medebewindsregeling van de wet. De zorgplicht voor de leefbaarheid van de omgeving geldt voor iedereen die aan toeristische verhuur doet. Aan een vergunning en een ontheffing toeristische verhuur kan de voorwaarde worden verbonden dat de verhuurder deze zorgplicht voldoende nakomt. Zie artikel 5:5, vierde lid, aanhef en onder c. Komt hij die plicht niet na, dan kan de vergunning of de ontheffing worden ingetrokken op grond van artikel 5:5, vierde lid onder c van de huisvestingsverordening.

Artikel 5:9 Jaarverbod toeristische verhuur
Dit artikel regelt de bevoegdheid van het college om veelvuldige overtreders van één van de in het artikel genoemde artikelen een verbod van een jaar op te leggen tot het in gebruik geven van een woonruimte tot toeristische verhuur. Het is daarbij wel noodzakelijk dat de overtreder tweemaal of vaker een bestuurlijke boete binnen vijf jaar opgelegd heeft gekregen. Als het college dat doorgeeft aan een ‘tussenpersoon’, mag die voor de duur van het verbod niet adverteren voor deze aanbieder (tweede lid).
Deze bepaling berust op artikel 33a van de wet.

[*Hoofdstuk 6. Opkoopbescherming*]

Artikel 6:1 Definities
Deze definities zijn een aanvulling op de definities van 39 van de wet. Deze aanvullende definities hebben de functie van een afkorting, die de volgende artikelen gemakkelijker te lezen maken.

Artikel 6:2 Vergunning opkoopbescherming, aanwijzing beschermde woonruimte
Voor een deel van de woningvoorraad kan de gemeente regels stellen om opkoop van woningen (ten behoeve van commerciële verhuur) te voorkomen. De grondslag hiervoor ligt in artikel 41van de wet. Dit moet ervoor zorgen dat deze woningen beschikbaar blijven voor individuele huishoudens die deze woning willen kopen. Het eerste lid beschrijft dat de gemeente werkt met een opkoopbescherming en hiervoor een vergunning hanteert. In het tweede en derde lid zijn de woonruimten genoemd waarvoor de opkoopbescherming geldt. Deze opsomming van woonruimten is gebaseerd op nader onderzoek waaruit blijkt dat bij deze woningen daadwerkelijk opkoop plaatsvindt.

Artikel 6:3 Aanvraag vergunning opkoopbescherming
Artikel 42, tweede lid, van de wet verplicht dat het elektronisch aanvragen van een vergunning opkoopbescherming mogelijk is. Dit vloeit voort uit artikel 8, eerste lid, van de Dienstenrichtlijn, dat bepaalt dat alle procedures en formaliteiten betreffende de toegang tot en de uitoefening van een dienstenactiviteit eenvoudig, op afstand en met elektronische middelen via het betrokken één-loket met de relevante bevoegde instanties kunnen worden afgewikkeld. Deze verplichting belet echter niet om, naast de elektronische weg, ook een andere wijze van aanvraag mogelijk te maken (Kamerstukken 35517, nr. 53).

Artikel 6:4 Gevallen waarin vergunning moet worden verleend
Artikel 6.4 regelt wanneer de vergunning opkoopbescherming moet worden verleend. De vergunning moet dus worden verleend in de gevallen waarin de wet dat voorschrijft.

Artikel 6:5 Gevallen waarin vergunning kan worden verleend
Dit artikel noemt de gevallen waarin de vergunning in beginsel zal worden verleend (eerste lid). In het geval van het eerste lid, onder a, (aankoop in opdracht van de gemeente) kan worden gedacht aan een opkoop- en renovatie- of stadsvernieuwingsprogramma, uit te voeren door een of meer particulieren, waarbij is voorzien dat een deel van de woningen huurwoningen zullen worden. Voor die woonruimte zal dan een vergunning opkoopbescherming kunnen worden verleend.
Het tweede lid bepaalt dat er ook andere, bijzondere gevallen kunnen zijn waarin het belang van de verhuurder of de huurder zo zwaar moet wegen dat vergunningverlening redelijk is.
Bijvoorbeeld bij verhuur aan een kunstenaarscollectief of als de vergunning niet meer geldt doordat de vergunde situatie is gewijzigd maar van de verhuurder in redelijkheid niet kan worden gevergd dat hij de verhuur beëindigt.
Als weigering op grond van de Wet bibob aangewezen is, kan de vergunning ook worden geweigerd (derde lid).

Artikel 6:6 Intrekken van vergunning opkoopbescherming

De mogelijkheid van een bibob-intrekking is in artikel 44, eerste lid, van de wet geregeld. De onder a toegevoegde intrekkingsgrond is klassiek en eigenlijk vanzelfsprekend: de vergunning kan worden ingetrokken als blijkt dat deze op grond van een verkeerde voorstelling van zaken is verleend.

Hoofdstuk 7. Bestuurlijke boetes

Burgemeester en wethouders hebben de mogelijkheid om bij overtredingen van artikel 8, 21, 22, 23a, 23b, 23c, 23d, 23e, 24 en 33a van de wet een bestuurlijke boete op te leggen. In artikel 35 en 45 van de wet zijn maximale boetebedragen vastgesteld. De boetes die op basis van de wet mogelijk zijn gaan maximaal tot de vijfde categorie. De wetgever heeft een boete van de vijfde categorie mogelijk gemaakt waarbij aangegeven wordt dat bij de hoogte van de boete rekening gehouden kan worden met schaarste, leefbaarheid en de samenstelling van woningvoorraad.
Het staat de gemeente vrij de hoogte van de boete te bepalen, mits het wettelijke maximumbedrag per overtreding niet wordt overschreden. De gemeenteraad kan voor verschillende overtredingen verschillende boetebedragen vaststellen. Bij herhaling van de overtreding (recidive) wordt een hogere boete opgelegd. Verder worden overtredingen die vanuit een bedrijfsmatige exploitatie worden gepleegd zwaarder beboet dan overtredingen waarbij dat niet het geval is.

Recidive

Van recidive is sprake wanneer na het opleggen van een bestuurlijke boete voor een overtreding wordt vastgesteld dat de overtreder opnieuw dezelfde overtreding begaat in hetzelfde of in een ander pand. In de volgende gevallen is er sprake van "opnieuw dezelfde gedraging":
De eerste overtreding moet beëindigd zijn, wanneer het gaat om dezelfde woonruimte. Er kan niet tweemaal een boete worden opgelegd voor hetzelfde feit. Wordt bij dezelfde woonruimte opnieuw dezelfde overtreding begaan, nadat er sprake is geweest van beëindiging van de eerste overtreding, dan geldt dit wel als "opnieuw dezelfde gedraging";
Wordt eenzelfde overtreding begaan met betrekking tot een andere woonruimte, dan is er wel sprake van "opnieuw dezelfde gedraging. Een overtreder overtreedt immers tweemaal hetzelfde artikel en de daarin beschermde norm;
Het moet om overtreding van hetzelfde verbodsartikel in de wet gaan. Overtreding van het eerste lid betekent dus niet dat er bij een overtreding van het tweede lid sprake is van "opnieuw dezelfde gedraging".

Bedrijfsmatige exploitatie

Overtredingen die vanuit een bedrijfsmatige/commerciële exploitatie worden begaan, worden zwaarder beboet dan andere, omdat de overtreding wordt begaan met winstoogmerk. In de volgende gevallen is er sprake van "bedrijfsmatige exploitatie":
De overtreder verhuurt aantoonbaar meer dan twee woonruimten. Uit de omvang van de exploitatie blijkt het bedrijfsmatige aspect. Iemand die zich bedrijfsmatig bezighoudt met de exploitatie behoort de wet- en regelgeving te kennen;
De overtreder houdt zich beroepsmatig bezig met huisvesting en exploitatie van onroerend goed. Hieronder vallen in ieder geval: vastgoedontwikkelaars, makelaars, woning- en kamerbemiddelingbureau's en bedrijven die zich bezig houden met huisvesting van eigen

werknemers. Het bedrijfsmatige aspect van de exploitatie vloeit voor uit de aard van het bedrijf of beroep van de overtreder;
Onttrekking van woonruimte is enkel bedrijfsmatig indien dit vanuit commercieel oogpunt plaatsvindt.

Onderscheid bestuurlijke boete en last onder dwangsom
Een bestuurlijke boete is een boete die door het bestuursorgaan aan een overtreder kan worden opgelegd als bestraffende sanctie, die ook beoogt om herhaling te voorkomen. Met een bestuurlijke boete wordt de overtreding echter nog niet ongedaan gemaakt. Daarvoor kan nog een last onder dwangsom of bestuursdwang nodig zijn.
De bestuurlijke boete en de last onder dwangsom of bestuursdwang kunnen naast elkaar worden op- gelegd en kunnen elkaar dus aanvullen. De bestuurlijke boete kan daarbij vooral voor de toekomst preventief werken omdat een overtreding van de huisvestingsverordening meteen een beboetbaar feit oplevert.

Artikel 7:2 Bestuurlijke boetes hoofdstukken 2-4 en 6
Artikel 8 van de Huisvestingswet wordt overtreden bij het zonder huisvestingsvergunning in gebruik geven of nemen van een gereguleerde woonruimte.
Overtredingen in de zin van artikel 21 van de Huisvestingswet zijn het zonder vergunning onttrekken, omzetten, samenvoegen of verbouwen tot meerdere woonruimten (woningvorming) van aangewezen woonruimten.

Artikel 7:3 Bestuurlijke boetes hoofdstuk 5 (toeristische verhuur)
Artikel 23a van de Huisvestingswet wordt overtreden bij het aanbieden van woonruimte voor toeristische verhuur zonder het registratienummer van die woonruimte te vermelden, artikel 23b van de Huisvestingswet bij het overschrijden van het maximum aantal nachten bij toeristische verhuur en bij niet vooraf melden bij vakantieverhuur en artikel 23c van de Huisvestingswet bij het zonder vergunning in gebruik geven van een woonruimte voor toeristische verhuur.

Variant huisvestingsverordening urgent woningzoekenden

Algemeen

1. Uitgangspunten Huisvestingswet 2014

De Huisvestingswet 2014 (hierna: de wet) biedt gemeenten het (uitputtende) instrumentarium om de verdeling van woonruimte en de samenstelling van de woonruimtevoorraad te reguleren.

Volgens artikel 12 van de wet is elke gemeente verplicht om een huisvestingsverordening voor het onderdeel ‘urgent woningzoekenden’, dat wil zeggen de woningzoekenden die dat artikel noemt, in te voeren. Dit onderwerp moet worden afgestemd met de andere gemeenten van de woningmarktregio [naam regio]. De andere onderdelen van de huisvestingsverordening (woonruimteverdeling met betrekking tot andere categorieën woningzoekenden, wijzigingen in de woonruimtevoorraad, toeristische verhuur, opkoopbescherming) zijn optioneel.

2. Vergunningplichtige woonruimten

Op grond van artikel 4, eerste lid, van de wet kan de gemeente regels stellen voor het in gebruik nemen of geven van woonruimte. Op grond van artikel 7, eerste lid, van de wet is het verboden de in de verordening aangewezen woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik te nemen of te geven. Woonruimteverdeling op basis van de wet gebeurt dus aan de hand van een vergunningensysteem.
In de huisvestingsverordening zijn de regels uitgewerkt voor het in gebruik geven of nemen van vergunningplichtige woonruimte. Naast de bepaling welke woonruimten vergunningplichtig zijn, regelt de huisvestingsverordening wie hiervoor met voorrang in aanmerking komen, welke woningen passend zijn en de rangorde van vergunningplichtige woonruimten.

In artikel 12, eerste lid van de wet is bepaald dat de gemeente een huisvestingsverordening moet vaststellen voor de daar genoemde urgent woningzoekenden. Het derde lid somt op, om welke categorieën woningzoekenden het daarbij gaat. Voor die categorieën moet de gemeente zich ook jaarlijks verantwoorden over de urgentieverlening en de toewijzing van woningen. In de huisvestingsverordening is ook geregeld dat de toewijzing van woningen aan deze categorieën urgent woningzoekenden evenredig verdeeld moet worden over de gemeenten in de woningmarktregio (fair-shareafspraken). Daarmee geeft de gemeente uitvoering aan het evenredige deel van de huisvestingsopgave die zij heeft op grond van artikel 6, zesde lid, van de wet. In artikel 2, tweede lid van de huisvestingsverordening is daartoe een percentage van de beschikbare woonruimte opgenomen voor de toewijzing aan deze categorie urgent woningzoekenden. Er is daarbij geen urgentieverklaring ingevoerd. Immers de genoemde categorieën zijn op grond van de wet te kenmerken als urgent woningzoekend. Dat hoeft het college niet te herbevestigen. Wel moet het college bepalen wie in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning, en wie dus tot de categorieën woningzoekenden van artikel 12, derde lid, van de wet behoren.

De genoemde regionale afspraken ten aanzien van de evenredige verdeling volgens artikel 6, zesde lid, van de wet behelzen dat [**regionale verdeelafspraken per gemeente, waaruit ook het deel van de gemeente blijkt**].

Artikelsgewijs

Artikel 1 Definities
Het aantal definities van artikel 1 is beperkt, aangezien de wet (in artikel 1) al een flink aantal definities kent die ook bepalend zijn voor deze verordening.

Artikel 2 Vergunningplichtige woonruimte
Deze bepaling wijst de categorieën woonruimte aan die ingevolge artikel 7 van de wet niet voor bewoning in gebruik mogen worden genomen of gegeven als daarvoor geen huisvestingsvergunning is verleend. De vergunningplicht en het daarbij behorende verbod om zonder huisvestingsvergunning aangewezen woonruimte voor bewoning in gebruik te geven of te nemen, is neergelegd in artikel 8 van de wet.
Woonruimten met een huur boven de genoemde prijsgrens kunnen wel zonder huisvestingsvergunning worden gehuurd of verhuurd.

Om te kunnen beoordelen welk deel van de woningvoorraad vergunningplichtig is, moeten op grond van het eerste lid alle vrijkomende woningen gemeld worden bij de gemeente. Van de gemelde woningen stelt het tweede lid dat een deel vergunningplichtig is; dat deel is gebaseerd op de verwachte omvang van de huisvestingsopgave voor urgent woningzoekenden, conform artikel 12, derde lid, van de wet. Dit artikel is daarmee de operationalisering van de fair-shareafspraken die in de inleiding zijn benoemd. In de Regeling versterking regie volkshuisvesting zijn de voorwaarden waaraan urgenten moeten voldoen nader uitgewerkt.

Naast woningzoekenden die op basis van artikel 12, derde lid, van de wet urgentie hebben, komen ook vergunninghouders in aanmerking voor vergunningplichtige woonruimte. Dit is geregeld in het derde lid van artikel 2. Daarmee geeft de gemeente invulling aan de verplichting van artikel 12, vijfde lid, van de wet.

Artikel 3 Inschrijfsysteem woningzoekenden
Deze bepaling is gebaseerd op artikel 4, eerste lid, onder a, van de wet en schrijft voor dat er één uniform inschrijfsysteem is. Het hanteren van één uniform inschrijfsysteem bevordert de transparantie en vermindert de administratieve lasten voor de burger. Volgens het derde lid kunnen meerderjarige woningzoekenden die voldoen aan artikel 12, derde lid, van de wet zich inschrijven in dit inschrijfsysteem. Het in het vierde lid genoemde bewijs van inschrijving is vormvrij. Dit kan een brief zijn, maar een e-mailbericht kan bijvoorbeeld ook. Er is alleen vereist dat de datum van inschrijving wordt vermeld. In het vijfde en zesde lid zijn situaties beschreven waarbij de inschrijving van een woningzoekende niet vervalt. Het zevende lid stelt dat bij overlijden de inschrijving vervalt. Een ander lid van het huishouden kan onder voorwaarden aanspraak maken op die inschrijving.

Artikel 4 Aanbieding woonruimte, weigeren aanbieding

Deze bepaling is een uitwerking van artikel 15 van de wet. Daarin staan de weigeringsgronden voor een aangevraagde huisvestingsvergunning. Deze weigeringsgronden zorgen ervoor dat een aanbieder een woning alleen kan toewijzen aan een kandidaat die volgens de verordening aan de beurt is; zo loopt het toewijzingsregime, dat in handen is van de aanbieders, parallel met het vergunningverleningsregime, waar het college over gaat.

In het tweede lid is bovendien vastgelegd dat als een bijzondere vorm van zorg nodig is, dit gekoppeld wordt aan de wijze van toewijzen en verhuren. Dit speelt bijvoorbeeld bij woningzoekenden die uitstromen uit Beschermd Wonen en is verankerd in de Regeling Versterking Regie Volkshuisvesting. Het college geeft in dat geval bij de verstrekking van de urgentie volgens artikel 2:8, derde lid, van deze verordening de bijzondere passendheidsvereisten mee. Een bijzondere vorm van passendheid is dat begeleiding dermate noodzakelijk is, dat eerst gekozen wordt voor een huurovereenkomst met de zorgaanbieder. De zorgaanbieder zorgt dan dat de huurwoonruimte aan de woningzoekende ter beschikking wordt gesteld. De verhouding tussen verhuurder, de zorginstelling en de woningzoekende wordt in dit geval geregeld door privaatrechtelijke overeenkomsten tussen de betrokken partijen. In die overeenkomsten is dan de duur van de huurovereenkomst (die wel door het college wordt bepaald) opgenomen, maar ook bijvoorbeeld de opzeggingsmodaliteitenen dergelijke.

In het vierde lid wordt bepaald wanneer een woningzoekende dan de woning kan weigeren. Twee voorbeelden van dringende factoren van persoonlijke aard zijn: sterke allergie van een lid van het huishouden voor stoffen die in de buurt van de woonruimte meer in de lucht voorkomen dan elders en een hooggelegen flatwoning voor iemand met hoogtevrees.

Artikel 5 Passendheid

Deze bepaling is een uitwerking van artikel 11 van de wet. In dat artikel staat dat de gemeenteraad in de Huisvestingsverordening kan bepalen dat voor een of meer daarbij aangewezen categorieën woonruimte in verband met de aard, grootte of prijs van die woonruimte bij het verlenen van huisvestingsvergunningen voorrang wordt gegeven aan een daarbij aangewezen gedeelte van de overeenkomstig artikel 10, eerste lid, van de wet aangewezen categorieën woningzoekenden.

[In de tabel in het eerste lid onder a is weergegeven welke inkomensgroepen aanspraak kunnen maken op welk deel van de woningvoorraad. Uitgangspunt hierbij is dat de laagste inkomens een goedkope woning betrekken.] [In de tabel in het eerste lid, onder b, is weergegeven welke huishoudens voor welke woningen in aanmerking komen. Dit moet er enerzijds toe leiden dat kleine huishoudens niet een te grote woning betrekken, en anderzijds dat grote huishoudens een voldoende grote woning krijgen. In het eerste lid, onder c, d en e, zijn nadere passendheidsvereisten benoemd die samenhangen met specifieke persoonlijke omstandigheden.

Artikel 7 Rangorde huurwoonruimten

In deze bepaling is, in aansluiting op de andere voorrangsregels, ook een rangorde voor toewijzing van woonruimte gegeven voor de gevallen waarin er meer dan één gegadigde is voor een bepaalde woonruimte. Daarbij geldt dat de persoon met oudste inschrijfdatum als

woningzoekende voorrang heeft. Omdat het om urgenties gaat is de inzet gericht op snelle toewijzing aan urgent woningzoekenden. Dit komt tot uitdrukking in een streven om binnen zes maanden een woning toe te wijzen.

Artikel 11 Vruchteloze aanbieding

Een deel van de vrijkomende sociale huurwoningen zijn op grond van artikel 2 vergunningplichtig. Bij deze woningen geldt voorrang voor woningzoekenden met urgentie. Mochten er op een bepaald moment onvoldoende woningzoekenden met urgentie zijn, dan is het in het maatschappelijk belang dat deze woningen niet leeg blijven staan. Als na [drie maanden **OF** [andere termijn]] nog geen huisvestingsvergunning is verleend voor de betreffende woning, kan deze woning zonder vergunning verhuurd worden.

Artikel 12 Bestuurlijke boete

Burgemeester en wethouders hebben de mogelijkheid om bij overtredingen van artikel 8 van de wet een bestuurlijke boete op te leggen. In artikel 35, tweede lid onder b is het maximale boetebedrag vastgesteld. Het gaat om een boetes van de eerste categorie. Het staat de gemeente vrij de hoogte van de boete te bepalen, mits het wettelijke maximumbedrag per overtreding niet wordt overschreden.

Een bestuurlijke boete is een boete die door het bestuursorgaan aan een overtreder kan worden opgelegd als bestraffende sanctie, die ook beoogt om herhaling te voorkomen. Met een bestuurlijke boete wordt de overtreding echter nog niet ongedaan gemaakt. Daarvoor kan nog een last onder dwangsom of bestuursdwang nodig zijn.

De bestuurlijke boete en de last onder dwangsom of bestuursdwang kunnen naast elkaar worden op- gelegd en kunnen elkaar dus aanvullen. De bestuurlijke boete kan daarbij vooral voor de toekomst preventief werken omdat een overtreding van de huisvestingsverordening meteen een beboetbaar feit oplevert.

Implementatiehandleiding Modelhuisvestingsverordening (2026)

1. Inleiding

De afgelopen jaren is de Huisvestingswet (hierna: de wet) diverse malen aangepast en uitgebreid met nieuwe onderdelen, zoals sturing op toeristische verhuur (2021), de opkoopbescherming (2022) en aanpassing van de mogelijkheden om voorrang te geven aan mensen met economische of maatschappelijke binding (2024).

Op 1 juli 2026 zal de Wet versterking regie volkshuisvesting in werking treden. Dit heeft tot gevolg dat de mogelijkheden en verplichtingen voor gemeenten ten aanzien van de huisvestingsverordening gaan veranderen. Vanaf dat moment wordt het verplicht voor elke gemeente om voor het onderdeel urgenties een huisvestingsverordening op te stellen. Hierin moet in regioverband de woonruimteverdeling voor ten minste de wettelijk verplichte urgentiecategorieën geregeld worden. De andere onderdelen van de huisvestingsverordening zijn (en blijven) niet verplicht.

De inwerkingtreding van de Wet versterking regie volkshuisvesting vormt een belangrijke aanleiding om tot een nieuwe Modelhuisvestingsverordening te komen. Daarnaast biedt deze aanpassing ook de kans om de gehele modelhuisvestingsverordening (die de afgelopen jaren stapsgewijs met enkele onderdelen is uitgebreid) te herzien en beter te stroomlijnen.

Deze implementatiehandleiding gaat nader op de wijzigingen van de Modelhuisvestingsverordening in. Eerst besteedt paragraaf 2 van deze handleiding aandacht aan de voorbereiding die nodig is als gemeenten een huisvestingsverordening willen wijzigen of vaststellen. Hierbij maakt het uit of gemeenten enkel een huisvestingsverordening opstellen voor het verplichte urgentie-onderdeel, of ook voor een of meerdere optionele onderdelen. Daarnaast bevat deze handleiding een artikelsgewijze toelichting op de aangepaste bepalingen. Die toelichting is opgenomen in paragraaf 3. Daarbij staat deze handleiding ook stil bij de keuzes die gemeenten in verband met de wijzigingen in de wetkunnen maken.

Bij die keuzes is voor zover mogelijk ook kenbaar gemaakt welke afwegingen te maken zijn, maar opgemerkt wordt wel dat deze afwegingen voor een groot deel aan de hand van de lokale omstandigheden moeten worden gemaakt. Deze lokale omstandigheden en afwegingen moeten bovendien een plaats krijgen in de toelichting. De toelichting bij de Modelhuisvestingsverordening maakt voor een deel al inzichtelijk waar die lokale omstandigheden en afwegingen aan de orde moeten komen, maar uiteindelijk geldt voor elke lokale omstandigheid of afweging dat hier in de toelichting op moet worden ingegaan en dat de gemaakte keuze moet worden onderbouwd. Als er lokale omstandigheden aan de orde zijn of aan de hand hiervan afwegingen zijn gemaakt, moet de toelichting op dat punt dus steeds worden aangevuld en nader worden onderbouwd.

In de Modelhuisvestingsverordening is ervoor gekozen om voor enkele specifieke artikelen een bijlage bij de verordening op te nemen. Daar waar dat aan de orde is, wordt dat expliciet in deze implementatiehandleiding gemeld. Door te werken met bijlagen blijft de tekst van de verordening overzichtelijk. In de memorie van toelichting van de wet is benoemd dat bij het vaststellen van bijlage(n) de democratische legitimatie van belang is. Het vaststellen van de bijlagen bij de huisvestingsverordening (alsmede een wijzingen van bestaande bijlagen) moet via een raadsbesluit verlopen.

Verder is van belang dat de Modelhuisvestingsverordening in verschillende facultatieve bepalingen voorziet. Op het moment dat slechts een deel van deze bepalingen gekozen wordt, dan heeft dit uiteraard

consequenties voor de aanhef, de artikelnummering en de in het model en de in de modeltoelichting opgenomen verwijzingen. Het is in dat geval dus belangrijk om de nummering en verwijzingen aan te passen aan de lokaal gemaakte keuzes. Verder is in dat geval vanzelfsprekend ook een aanvulling op de toelichting nodig waarin deze keuzes worden onderbouwd. Deze implementatiehandleiding gaat in op alle mogelijke onderdelen die een gemeente in een huisvestingsverordening kan opnemen (zowel het verplichte urgentiedeel als de overige facultatieve onderdelen). Als een gemeente ervoor kiest om enkel de verplichte urgentieregeling in haar verordening op te nemen, dan zijn de volgende onderdelen van deze implementatiehandleiding relevant: Hoofdstuk 2 (geheel), Hoofdstuk 3 (artikelen 2:3 tot en met 2:13, 2:17 en 7:2).

Bij deze implementatieleiding hoort ook een Handreiking Huisvestingsverordening. Geadviseerd wordt om deze in samenhang met deze implementatiehandleiding te raadplegen.

2. Voorbereiding huisvestingsverordening

Met de invoering van de Wet versterking regie volkshuisvesting is voor iedere gemeente het opstellen van een huisvestingsverordening voor ten minste de woonruimteverdeling voor de wettelijk verplichte urgentiecategorieën verplicht geworden. Gemeenten moeten in regioverband dit urgentie-onderdeel voor hun huisvestingsverordening opstellen. Dit regioverband is de woningmarktregio zoals Gedeputeerde Staten van de provincie, deze, na overleg met burgemeester en wethouders aanwijzen. Daarbij ligt het in de rede, maar dat moet niet, dat hierbij aangesloten wordt bij de bestaande woonruimteverdeelsystemen.

- Uiterlijk twee jaar na inwerkingtreding van de wet moeten regiogemeenten tot een evenwichtige regionale verdeling (fair share) van de huisvesting van wettelijke verplichte urgentiecategorieën komen. Hierbij is niet alleen overleg tussen de regiogemeenten noodzakelijk, ook de woningcorporaties en relevante zorg- en welzijnspartijen moeten bij dit proces betrokken worden. De verdeelafspraken moeten volstaan om de wettelijk verplicht urgent woningzoekenden uit de woningmarktregio met voorrang te kunnen huisvesten.
- Om goede verdeelafspraken te kunnen maken hebben gemeenten de verplichting om de huisvestingsopgave voor de wettelijk verplichte urgentiecategorieën zo goed mogelijk in beeld te brengen. Deze opgave moet vervolgens (samen met de opgaven voor de andere aandachtsgroepen) opgenomen worden in het volkshuisvestingsprogramma.
- Voorafgaand aan vaststelling van de huisvestingsverordening moeten gemeenten advies vragen aan de provincie. De provincie kan aanbevelingen doen over hoe de lokale huisvestingsverordening zich verhoudt tot de provinciale opgaven op het gebied van de volkshuisvesting. Het advies van de Provincie is daarbij niet dwingend, maar gemeenten moeten wel een goede en gemotiveerde afweging maken als zij van het advies afwijken.

Als een gemeente overweegt om een of meerdere niet-verplichte onderdelen in de huisvestingsverordening op te nemen, zal de noodzakelijkheid hiervan eerst onderbouwd moeten worden. Die noodzaak kan bestaan uit het bestrijden van de negatieve effecten van schaarste of leefbaarheid.

- Bij schaarste: de te nemen of genomen maatregelen om de schaarste aan woonruimte tegen te gaan binnen de gemeente en de inzet van de gemeente op het gebied van de regionale woningbouwopgave (voor zover de regels zijn opgenomen in verband met die schaarste). Wanneer de gemeente niet in staat is maatregelen te treffen dan moet dit ook gemotiveerd worden, waarbij ook gedacht kan worden aan maatregelen om in de woningmarktregio de schaarste te beperken.
- Bij leefbaarheid: hoe de inzet van de huisvestingsverordening bijdraagt aan het behoud van de leefbaarheid van de woonomgeving (voor zover de regels zijn opgenomen in verband met de

leefbaarheid). Deze verplichting is van toepassing indien in de huisvestingsverordening regels zijn opgenomen over woonruimtevoorraadbeheer of toeristische verhuur van woonruimte.

In de toelichting wordt een verwijzing opgenomen naar deze onderbouwing, desgewenst aangevuld met de belangrijkste conclusies.

De keuzes die de gemeente maakt en uitwerkt in de huisvestingsverordening dienen in algemene zin onderbouwd te worden aan de hand van de noodzaak, proportionaliteit en geschiktheid van de regels om de onevenwichtige en onrechtvaardige effecten van schaarste aan woonruimte te bestrijden of de leefbaarheid van de woonomgeving te behouden of te verbeteren.

In de voorbereiding op het vaststellen of wijzigen van de huisvestingsverordening voor optionele onderdelen dient het college de volgende stappen te nemen:

- overleg plegen met de in de gemeente werkzame toegelaten instellingen, met woonconsumentenorganisaties en met andere relevante organisaties (zoals particuliere verhuurders en projectontwikkelaars);
- de beoogde huisvestingsverordening afstemmen met de andere gemeenten in de woningmarktregio;
- net als bij het onderdeel urgenties moet er advies gevraagd worden aan de gedeputeerde staten van de provincie waarin de gemeente is gelegen. Dit advies ziet op de gevolgen voor de regionale woningmarkt, de woningbouwopgave en voorrangsregeling bij economische of maatschappelijke binding en vitale beroepen (artikel 14 van de wet). Het college kan gemotiveerd afwijken van dit advies.
- wanneer er in de huisvestingsverordening regels over toeristische verhuur worden opgenomen, moet dit aan de minister medegedeeld moet worden. Op deze wijze wordt een overzicht met lokale regelgeving bijgehouden zodat platforms aanbieders van toeristische verhuur goed kunnen informeren van hun plichten.

3. Artikelsgewijze toelichting

Enkel die bepalingen die bij de implementatie verdere toelichting behoeven, worden hieronder nader toegelicht. Het uitwerken van de artikelen 2:1 tot en met 2:13 is van belang voor de verplichte urgentieregeling. De artikelen 2:14 tot en met 2:21 zijn facultatief. Als de gemeente deze facultatieve onderdelen wil opnemen in de verordening zal de noodzaak eerst onderbouwd moeten worden op basis van aanwezige schaarste aan goedkope huur- of koopwoonruimte.

Artikel 2:3 Aanwijzing vergunningplichtige huurwoonruimte

De gemeenteraad kan op grond van artikel 7, eerste en tweede lid, van de wet woonruimte aanwijzen die vergunningplichtig is. Dit betekent dat die woonruimte niet zonder huisvestingsvergunning voor bewoning in gebruik mag worden genomen of gegeven. Gemeenten kunnen hierbij opnemen dat naast huurwoonruimte van woningcorporaties of de gemeente ook huurwoonruimte van andere verhuurders vergunningplichtig zijn. Zeker als een gemeente over een relatief groot aandeel particuliere huur beschikt, kan sturing op deze verhuurders wenselijk zijn. Het aantal particuliere verhuurders is doorgaans groter en minder zichtbaar dan de corporatiesector. Gemeenten kunnen er daarom voor kiezen om de sturing vooral in te zetten bij de verhuurders vanaf een bepaald aantal woningen.

Het is ook mogelijk om onzelfstandige woonruimte vergunningplichtig te maken. Dit kan wenselijk zijn als de gemeente over een grote omvang van een of meer doelgroepen beschikt die behoefte heeft aan deze woonvorm (denk aan studenten). Onzelfstandige huisvesting kan ook voor sommige urgentiecategorieën een passende huisvestingsmogelijkheid zijn. Door deze vorm vergunningplichtig te maken wordt het

mogelijk om meer te sturen op de toewijzing van onzelfstandige woonruimte aan de passende doelgroep(en).

Artikel 2:5 Melding en publicatie vrijkomende huurwoonruimte

Het aanbod aan vrijkomende huurwoonruimte moet op een uniforme manier verlopen. Het aanbod zal op een online platform kenbaar gemaakt moeten worden, waarbij in ieder geval de aspecten van de vrijkomende huurwoonruimte als genoemd in het tweede lid genoemd moeten worden. Daarbinnen is er ruimte om de publicatie van het aanbod aan te passen naar de lokale situatie. Het is mogelijk om één platform voor het huurwoningaanbod in de hele gemeente of hele regio te hanteren. Dit vergroot de transparantie voor de woningzoekende. Het is ook mogelijk om een platform per verhuurder te hanteren.
NB Individuele gemeenten kunnen naar aanleiding van de gekozen wijze van publicatie de toelichting op dit punt verder aanvullen.

Artikel 2:7 Passendheid

De gemeenteraad kan op basis van artikel 11 van de wet voorrang verlenen aan woningzoekenden bij woonruimte van een bepaalde aard, grootte of prijs.
Bij de toewijzing van sociale huurwoningen moeten woningcorporaties ervoor zorgen dat huishoudens zoveel mogelijk een woning krijgen toegewezen die past bij de hoogte van hun inkomen. Concreet houdt dit in dat 95% van de jaarlijks toe te wijzen sociale huurwoningen passend moeten worden toegewezen. Hoewel er dus beperkte ruimte voor maatwerk is, ligt het voor de hand om bij de toewijzing van sociale huurwoningen tot de aftoppingsgrens zoveel mogelijk rekening te houden met de hoogte van het inkomen. Hiervoor worden jaarlijks inkomensgrenzen per huishoudenscategorie vastgesteld (uitgesplitst naar leeftijd en huishoudenssamenstelling).
Daarnaast is het mogelijk om bij de toewijzing van specifieke woningtypen (bijvoorbeeld qua woonoppervlak, typologie of aantal kamers) voorrang te verlenen aan bepaalde categorieën woningzoekenden. Onder b kunnen gemeenten specifieke categorieën woningen labelen voor bepaalde doelgroepen. Als voorbeeld is een tabel weergegeven waarbij woningen van een bepaalde omvang (qua woonoppervlak en aantal kamers) worden toegewezen aan huishoudens van een bepaald aantal gezinsleden dat daarbij past. De gepresenteerde tabel is een uitgebreide variant. De praktijk is dat in veel gemeenten kan worden volstaan met een beperkter aantal criteria (naar gelang de druk op bepaalde woningmarktsegmenten). Indikken is hierbij mogelijk.
Tevens is het mogelijk om op basis van andere criteria voorrang te verlenen aan huishoudenscategorieën of doelgroepen waarvoor de toe te wijzen woning het best passend is. Te denken valt aan nultredenwoningen die met voorrang worden toegewezen aan oudere huishoudens, rolstoelwoningen die met voorrang worden toegewezen aan mensen met een medische beperking of zorgindicatie. Een ander voorbeeld zijn woningen tot de kwaliteitskortingsgrens die met voorrang worden toegewezen aan jongeren tussen de 18 en 23 jaar. Dit kan wenselijk zijn om als een bepaalde typologie woonruimte beperkt aanwezig is, terwijl er een grote groep woningzoekenden voor bestaat. De keerzijde is dat een te grote stapeling van voorrangslabels ertoe kan leiden dat de slaagkans van reguliere woningzoekenden (zonder specifieke kenmerken) onder druk komt te staan.

Artikel 2:9 Rangorde huurwoonruimten

Dit artikel beschrijft welke categorie woningzoekenden als eerste in aanmerking komt voor een toe te wijzen woning. Als eerste komen de categorie vergunninghouders en de wettelijk verplichte urgentiecategorieën in aanmerking. Voor de verplichte urgentiecategorieën geldt dat iedere gemeente in het derde lid, onder a het percentage opneemt dat op basis van de regionale fair share afspraken is bepaald. De voorwaarden voor

deze wettelijke urgenten zijn opgenomen in de Regeling versterking regie volkshuisvesting. De wettelijke urgenten komen binnen het gereserveerde deel van de het woningaanbod het eerst in aanmerking. Gemeenten kunnen dit percentage niet zelfstandig aanpassen. Hiervoor zal altijd afstemming in de regio gezocht moeten worden. Gemeenten kunnen zelf nog aanvullende urgentiecategorieën opnemen. Deze aanvullende categorieën komen in de rangorde na de verplichte categorieën aan de beurt binnen het gereserveerde deel van de voorraad. Het is daarmee niet noodzakelijk dat bij elke aangeboden woning altijd eerst de mensen die zijn ingedeeld in de wettelijk verplichte urgentiecategorieën (en vergunninghouders) worden gehuisvest. De gemeente, corporaties en verhuurders zullen in overleg met elkaar gedurende het jaar moeten bepalen welke woningen geserveerd worden. Gemeenten moeten -op jaarbasis- voldoen aan de afgesproken verdeelafspraak voor wettelijk urgenten.

Als een gemeente voorrangsbepalingen heeft opgenomen over doelgroepen zonder urgentie, volgt deze categorie hierna. Artikel 14 van de wet geeft de gemeenteraad de mogelijkheid om voorrang te verlenen aan woningzoekenden met een economische of maatschappelijke binding met de woningmarktregio, de gemeente of een deel van de gemeente. Hiervoor kan de gemeente ervoor kiezen om het eerste lid op te nemen. Een gemeente kan tot maximaal 50% van de jaarlijks toe te wijzen woningen met voorrang aan woningzoekenden met binding worden gegeven. Let op: urgenten voor wie een vorm van binding geldt tellen mee voor het percentage. Het is aan gemeenten zelf om te bepalen hoe de verdeling binnen deze 50% eruit komt te zien. Wordt de gehele 50% ingezet om woningzoekenden met binding aan de regio voorrang te geven? Of wordt deze binding ingezet voor een gemeente of een specifieke kern of stadsdeel? In de eerste plaats is het belangrijk om goed te onderbouwen hoe men tot een bepaalde verdeling komt. Cijfers over verhuisbewegingen binnen de sociale huursector over meerdere jaren kunnen daarbij helpen. Daarnaast zullen gemeenten het lokale belang (behoud van de sociale cohesie in de gemeente of kern en behoud van slaagkansen voor lokale woningzoekenden) moeten afwegen tegen het regionale belang (voldoende doorstroommogelijkheden voor woningzoekenden in de regio, het tijdig kunnen huisvesten van urgente woningzoekenden in de regio en het beperken van criteria, zodat vrijgekomen woningen snel kunnen worden toegewezen en leegstand wordt voorkomen).

Bij het vierde lid, onder a kunnen gemeenten voorrang geven aan woningzoekenden die tot een vitale beroepsgroep behoren. Dit kan aan de orde zijn als het lastig blijkt te zijn om voor vitale beroepen voldoende gekwalificeerde arbeidskrachten aan te trekken omdat er gebrek is aan beschikbare betaalbare huurwoonruimte. Het is aan de gemeenten zelf om te onderbouwen welke beroepen zijn als ‘vitaal’ kwalificeren en welke voorwaarden daarbij gelden (bijvoorbeeld aantal uren). Het overzicht van te hanteren vitale beroepen (inclusief onderbouwing) dient als bijlage bij de huisvestingsverordening te worden opgenomen.

Bij het vierde lid, onder b kunnen gemeenten een of meerdere voorrangsregelingen opnemen die bedoeld zijn een bepaalde verhuisbeweging te stimuleren. Bijvoorbeeld het vergroten van de doorstroming onder ouderen vanuit een grote eengezinswoning naar een kleinere nultredenwoning. De inzet van dergelijke voorrangsregelingen zal een gemeente moeten bezien in het licht van alle andere voorrangsregelingen die gericht zijn op de passendheid van de woning. Als er ook al voorrangslabels zijn voor bijvoorbeeld nultredenwoningen voor senioren, kunnen meerdere voorrangsregelingen betrekking hebben op dezelfde doelgroep (waardoor vooral de slaagkans van één specifieke doelgroep toeneemt, maar van vele anderen niet).

Artikel 2.12 Huisvestingsvergunning huurwoonruimte

Volgens artikel 7, eerste lid van de wet is het verboden om de in de verordening aangewezen woonruimte zonder huisvestingsvergunning in gebruik te nemen of te geven. Woonruimteverdeling op basis van de

huisvestingsverordening gebeurt dus aan de hand van een vergunningensysteem. Het college kan de bevoegdheid om vergunningen te verlenen mandateren, bijvoorbeeld aan de (samenwerkende) corporaties.

Artikel 2:13 Vruchteloze aanbieding

Gemeenten stellen hier zelf een reële termijn waarbinnen de aangeboden woonruimte met huisvestingsvergunning kan worden toegewezen. Vaak wordt hierbij een termijn van drie maanden aangehouden, maar een kortere of langere termijn is ook mogelijk. Een te korte termijn kan ertoe leiden dat er weliswaar geschikte kandidaten zijn, maar dat het omwille van de beperkte tijd niet lukt om de woning aan de meest geschikte kandidaat te koppelen. Een te lange termijn kan ertoe leiden dat de woning onnodig lang leegstaat in het geval er geen geschikte kandidaten zijn.

Artikel 2:14 Vergunningplichtige koopwoonruimte

De gemeenteraad kan op grond van artikel 7, eerste en tweede lid, van de wet woonruimte aanwijzen die vergunningplichtig is. Dit betekent dat die woonruimte niet zonder huisvestingsvergunning voor bewoning in gebruik mag worden genomen of gegeven. Sinds 1 januari 2024 kan de gemeenteraad een vergunningplicht instellen voor nieuwbouw koopwoningen met een koopprijs van ten hoogste (in 2025:) € 405.000.

Voor de koopprijsgrens kan de gemeenteraad aansluiten bij de € 405.000 of zelf een lager bedrag vaststellen. De lokale situatie kan een reden zijn om voor een lagere grens te kiezen, die beter aansluit bij de regio. De gemiddelde koopprijs in de gemeente Amsterdam verschilt namelijk sterk met gemeenten in gebieden waar de woningmarkt minder oververhit is. De keuze dient uiteraard gemotiveerd te worden.

De gemeente neemt in een bijlage bij de huisvestingsverordening op bij welke nieuwe gebouwde koopwoningen een vergunningsplicht van toepassing is (naam nieuwbouwproject, adres, plaats).

Artikel 2:15 Melding en publicatie koopwoonruimte

Individuele gemeenten kunnen naar aanleiding van de gekozen wijze van publicatie deze toelichting zelf verder aanvullen.

Artikel 2:17 Voorrang bij economische of maatschappelijke binding en vitale beroepen

Jaarlijks kan maximaal 50% van de toe te wijzen nieuwbouwkoopwoningen met voorrang worden toegewezen aan woningzoekenden met economische of maatschappelijke binding. Hierbij is het aan de gemeenten om te onderbouwen hoe dit percentage wordt verdeeld naar geografische schaal. Analyse van verhuisbewegingen (specifiek gericht op het segment van nieuwbouwkoopwoningen) kan daarbij helpen. Bij de uiteindelijke keuze is het belangrijk om het lokale belang (sociale cohesie in de gemeente of kern, slaagkansen voor lokale woningzoekenden) af te wegen tegen het regionale belang (voldoende doorstroommogelijkheden, gezamenlijk draagvlak voor het urgentiedeel én andere onderdelen in de huisvestingsverordening).

In de modelhuisvestingsverordening worden twee varianten voorgesteld. In de eerste variant benoemt de gemeente alleen welke categorieën woningzoekenden in aanmerking komen voor voorrang bij de toewijzing van koopwoonruimten. In de tweede variant kan de gemeente daarnaast aangeven bij welke categorieën koopwoonruimte de voorrang van toepassing is. Deze tweede variant kan gewenst zijn als de gemeente de voorrang voor bepaalde woningtypen (bijvoorbeeld eengezinswoningen of levensloopgeschikte woningen) wel wil toepassen, terwijl voor andere categorieën koopwoonruimten geen voorrangsregeling wordt toegepast. Dit kan aan de orde zijn als de vraagdruk vanuit lokale woningzoekenden per woningtype verschilt of omdat er een ambitie is om de doorstroming binnen de bestaande woningvoorraad te vergroten.

NB Individuele gemeenten kunnen naar aanleiding van de gekozen invulling de toelichting zelf verder aanvullen. Daarbij moeten zij de gekozen invulling in elk geval toelichten.

Artikel 2:18 Rangorde koopwoonruimten

In dit artikel geeft de gemeente aan welke categorieën woningzoekenden achtereenvolgens in aanmerking komen voor de vergunningplichtige koopwoonruimte. Als bij artikel 2:17 tevens economisch gebondenen aan de regio of (een deel van) de gemeente worden genoemd, kan de gemeente in het eerste lid aangeven hoeveel uur de woningzoekende tenminste werkzaam moet zijn in een van de vitale beroepsgroepen. Hier is tevens een samenloop met artikel 2.16 (passendheid). In deze opzet gaan woningzoekenden die werkzaam zijn in een van de vitale beroepsgroepen en voor wie de woning passend is op grond van artikel 2.16 voor. Daarna komen degenen die werkzaam zijn in vitale beroepsgroepen en vervolgens de overige woningzoekenden voor wie de woning passend is. Afhankelijk van de lokale keuze kan dit aangepast worden. Bij gelijke geschiktheid kan er voor gekozen worden voor loting of op grond van een nadere beoordeling van beide in aanmerking komende woningzoekenden.

In het laatste lid zorgt ervoor dat de vergunning geweigerd kan worden indien de woning niet volgens de in de verordening vastgelegde regels is aangeboden. Hiermee wordt voorkomen dat de werking van de verordening omzeild wordt via het bijvoorbeeld achterwege laten van publicatie of de criteria.

Hoofdstuk 3: Vergunningplichtige standplaatsen woonwagens

De artikelen 3:1 tot en met 3:6 zijn facultatief. Het is aan de gemeente om te bepalen of de toewijzing van standplaatsen vergunningsplichtig gemaakt wordt. Dit is in ieder geval aan de orde als de bestaande woonwagenstandplaatsen in eigendom van de gemeente zijn. Daarnaast is een woonwagenstandplaats een zeer specifiek woonproduct waarvan het aanbod in veel gemeenten schaars is ten opzichte van het aantal standplaatszoekenden woonwagenbewoners. Op basis van uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens is het belangrijk dat woonwagenstandplaatsen primair worden toegewezen aan mensen die tot de doelgroep woonwagenbewoners behoren en waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke woonkenmerken van deze gemeenschap (zoals het leven in familieverband). Door de toewijzing van standplaatsen (waarbij rekening wordt gehouden met de culturele identiteit van de woonwagengemeenschap) vast te leggen in de huisvestingsverordening, wordt duidelijkheid en transparantie verschaft aan zowel standplaatszoekenden als de verhuurders van standplaatsen.

Artikel 3:1 Aanwijzing woonwagenlocaties

In dit artikel kan de gemeente de concrete woonwagenlocaties benoemen waarop de bepalingen in hoofdstuk 3 betrekking hebben. Het is goed mogelijk dat de bepalingen niet op alle woonwagenlocaties in de gemeente van toepassing zijn. Als er locaties zijn waarbij de standplaatsen niet in eigendom zijn van een gemeente of woningcorporatie (in de praktijk gaat het dan vaak om standplaatsen in eigendom van de bewoners zelf), dan zullen de bepalingen doorgaans niet op deze locaties van toepassing zijn.

Advies is om de concrete woonwagenlocaties in een bijlage bij de huisvestingsverordening op te nemen. Dat biedt ook ruimte om de aanwijzing van de locaties te ondersteunen met kaartmateriaal.

Artikel 3:4 Rangorde standplaatszoekenden bestaande woonwagenlocatie

Dit artikel beschrijft de rangorde van standplaatszoekenden bij de toewijzing van een vrijgekomen standplaats op een bestaande woonwagenlocatie. Hierbij wordt rekening gehouden met het afstammingsbeginsel. Dit houdt in dat een standplaats primair wordt toegewezen aan iemand die behoort tot de woonwagenfamilie die reeds op de woonwagenlocatie woont. Op deze wijze kan invulling worden gegeven aan de wooncultuur van woonwagenbewoners. Het is echter mogelijk dat er op het moment van

aanbod geen geïnteresseerde kandidaat is die voldoet aan het afstammingsbeginsel. In dat geval wordt eerst gekeken of er standplaatszoekenden zijn die economisch of maatschappelijk gebonden zijn aan de gemeente waar de woonwagenlocatie zich bevindt.
Uiteindelijk moet het mogelijk zijn om ook zonder een binding aan de gemeente kans te kunnen maken op een woonwagenstandplaats. Daarmee wordt recht gedaan aan het principe vrijheid van vestiging. Hiervoor kan een gemeente onderdeel h of i onder het tweede lid toevoegen aan de huisvestingsverordening. Tegelijkertijd geldt bij woonwagenlocaties,meer dan bij reguliere woonruimte, dat een beoogde kandidaat moet passen binnen de woonwagencultuur en specifiek de beoogde woonwagenlocatie.
In dat licht kan een gemeente ervoor kiezen om het vijfde lid toe te voegen en een lokale adviescommissie van woonwagenbewoners in te stellen. Zij mogen bij voordacht van een kandidaat hierover advies gegeven richting het college. Dit kan een middel zijn om een kandidaat te selecteren die goed aansluit bij de reeds woonachtige woonwagenfamilie(s) op de betreffende locatie. Het kan er echter ook toe leiden dat sommige standplaatszoekenden bovenaan de rangorde structureel worden afgewezen door de adviescommissie, waarbij een goed onderbouwde motivering voor de afwijzing niet altijd voorhanden is.

Artikel 3:5 Rangorde standplaatszoekenden nieuwe woonwagenlocatie
De rangorde bij de toewijzing van standplaatsen op een nieuw aan te leggen woonwagenlocatie verloopt anders dan bij bestaande locaties. Er is immers geen sprake van een woonwagenfamilie die daar al woonachtig is en waar nieuwe bewoners op basis van het afstammingsbeginsel kunnen worden geselecteerd. Wel geldt dat net als bij bestaande locaties er uiteindelijk ook een mogelijkheid moet zijn voor standplaatszoekenden zonder binding om zich hier te vestigen, in het kader van de vrijheid van vestiging. Hiervoor kan de gemeente bij het tweede lid onderdeel e of f toevoegen.

Hoofdstuk 4: Wijzigingen in de woonruimtevoorraad
De artikelen 4:1 tot en met 4:8 zijn facultatief. Het is aan de gemeente om te bepalen of zij een of meerdere onderdelen (onttrekken, samenvoegen, omzetten of splitsen) vergunningsplichtig wil maken. Een van de redenen hiervoor zou kunnen zijn dat er nu al veel schaarste is aan betaalbare zelfstandige woonruimte en dat deze schaarste nog verder toeneemt als gevolg van wijzigingen in de woonruimtevoorraad. De andere reden voor sturing kan liggen in het bestrijden van de negatieve effecten op de leefbaarheid die wijzigingen in de woonruimtevoorraad met zich mee kunnen brengen. Voorbeelden hiervan zijn een te hoge woonintensiteit in een buurt die hier niet op berekend is (teveel bewoners per pand, parkeerdruk, geluidsoverlast). Als de gemeente deze facultatieve onderdelen wil opnemen in de verordening, zal de noodzaak eerst onderbouwd moeten worden op basis van aanwezige schaarste aan goedkope huur- of koopwoonruimte of negatieve effecten op de leefbaarheid.

Artikel 4:1 Aanwijzing onttrekkingsvergunningplichtige handelingen en hospitaregeling
In dit artikel kan een gemeente aangeven of er onderdelen zijn ten aanzien van woonruimtevoorraadbeheer die zij vergunningplichtig wil maken. Hiervoor is het van belang dat zij eerst de noodzaak van deze sturing aantoont. Die kan liggen in de bestrijding van de nadelige effecten van schaarste of leefbaarheid. Het onderzoek om de noodzaak aan te tonen is tevens van belang om meer zicht te krijgen op de segmenten in de woningvoorraad waar onttrekking, samenvoeging, omzetting of splitsing zich met name manifesteert. De vergunningsplicht moet namelijk gericht ingezet worden op die delen van de woningmarkt waar het zich voordoet en leidt tot (nog meer) schaarste of leefbaarheidsproblematiek. Er kan dus niet bij voorbaat een vergunningsplicht voor de gehele gemeentelijke woningvoorraad ingevoerd worden.
Het is daarnaast mogelijk om bij de vergunningsplicht onderscheid te maken tussen particuliere verhuurders en woningcorporaties. Dat kan bijvoorbeeld van toepassing zijn als gemeente en woningcorporatie eerder

prestatieafspraken hebben gemaakt over het beter benutten van bestaande woningen of juist over het behoud van voldoende zelfstandige woningen in de sociale huur die geschikt zijn voor gezinnen. Corporaties kunnen dan bijvoorbeeld uitgezonderd worden.
Onder het tweede lid kan de gemeente vervolgens de specifieke segmenten benoemen waarvoor de vergunningsplicht zal gaan gelden. Daarbij kan het gaan om woonruimten met een bepaald prijsniveau (huur of koop) al dan niet in combinatie met een of meerdere specifieke woningtypen (bijvoorbeeld eengezins- of meergezinswoningen). In de praktijk geldt dat vormen van woonruimtevoorraadbeheer zich op specifieke plekken in de woningvoorraad voordoen, met name woningen die met relatief eenvoudige ingrepen om te zetten of te splitsen zijn en die in gebieden voorkomen die aantrekkelijk zijn voor de potentiële doelgroep(en). Gemeenten kunnen daarom onder het tweede lid tevens aangeven voor welke gebieden (bijvoorbeeld buurten, wijken, straten) de vergunningsplicht gaat gelden. Dit is niet alleen van belang om dit instrument van de huisvestingsverordening zo gericht mogelijk in te zetten, maar ook om de mogelijkheid om op sommige plekken splitsing, omzetting, onttrekking of samenvoeging juist wel mogelijk te maken. Een overweging kan daarbij het beter benutten van de woningvoorraad zijn. Dit kan een deel van de oplossing vormen om het tekort aan woningen terug te dringen.
Met het derde lid hebben gemeenten de mogelijkheid om categorieën woonruimte te benoemen waarvoor de vergunningsplicht niet van toepassing is. Een voorbeeld hierbij is de hospitaregeling, waarbij de hoofdbewoner een deel van zijn of haar woonruimte verhuurd aan iemand anders. Dit kan een manier zijn om enerzijds de bestaande woningvoorraad beter te benutten en anderzijds kan zorgen voor inkomsten en sociale contacten voor de hoofdbewoner. Het is van belang om als gemeente goed de voor- en nadelen van eventuele uitzonderingscategorieën in kaart te brengen. Het vergunningplichtig maken van het omzetten van zelfstandige woonruimte kan soms vanuit leefbaarheidsoverwegingen overwogen worden. Tegelijkertijd is onzelfstandige huisvesting voor specifieke doelgroepen (zoals studenten, arbeidsmigranten, uitstroom jeugdzorg) een van de belangrijkste opties om over betaalbare woonruimte te kunnen beschikken. Resumerend: het wel of niet mogelijk maken van het wijzigen van de woningvoorraad kan op de volgende manieren:

- In specifieke gebieden kan woningvorming, splitsing of omzetting helemaal vergunningvrij worden gemaakt;
- Aanwijzen van specifieke soorten woningen die wel of niet binnen het werkingsgebied vallen.
- De mate waarin voorwaarden worden gesteld.
- Overwegen of volstaan kan worden met een meldplicht in plaats van een vergunningplicht.

Bij de hospitaregeling en bij inwoning wordt in het model uitgegaan van een maximum van één of twee andere huishoudens. En van een situatie waarbij het eerste huishouden minimaal twee jaar zonder inwonend huishouden heeft bewoond. Dit is een afbakening om onderscheid te maken met omzetting in de vorm van verkameren van een woning. Op basis van de lokale noodzaak kan toegestaan worden om meer dan twee huishoudens toe te staan of bijvoorbeeld een kortere of langere termijn te hanteren.
De gebieden waarvoor een onttrekkingsvergunning van kracht is, worden nader omschreven (buurtnamen, straatnamen, woonplaats) in een bijlage bij de huisvestingsverordening. Dit biedt ook de ruimte om de aanwijzing van gebieden te ondersteunen met kaartmateriaal.

Artikel 4:2 Aanvraag onttrekkingsvergunning
In dit artikel wordt aangegeven welke gegevens de aanvrager moet aanleveren bij de aanvraag van de vergunning. De aanvrager zal aan moeten tonen dat diegene voldoet aan de voorwaarden die de gemeente voor het verkrijgen van de vergunning heeft gesteld. Deze voorwaarden kunnen bijvoorbeeld te maken hebben met het maximaal aantal toegestane zelfstandige of onzelfstandige woonruimten, het maximale oppervlak van het totale pand of de boogde (huur)prijs. Het is ook mogelijk om voorwaarden te stellen die

van belang zijn voor het behoud van een geordend woon- en leefmilieu, zoals het creëren van een (al dan niet inpandige) fietsenstalling, afvalopslag of het nemen van aanvullende geluidsisolerende maatregelen.

Artikel 4:4 Weigeringsgronden

In artikel 4.4 kan een gemeente de weigeringsgronden voor het afgeven van een onttrekkingsvergunning opnemen. Het is daarmee mogelijk om de gronden onder a, b, c, nader te concretiseren op basis van de vooraf gestelde voorwaarden. Hierbij kan gedacht worden aan het instellen van een quotum (bijvoorbeeld een maximumpercentage te splitsen of om te zetten panden per buurt of straat) of een afstandscriterium (bijvoorbeeld minimaal x meter tussen twee gesplitste of omgezette panden of de voorwaarde dat er geen twee direct naast elkaar gelegen gesplitste of omgezette panden mogen zitten). In plaats van een quotum zijn er ook gemeenten die elke vergunningsaanvraag aan een leefbaarheidstoets (op basis van statistisch cijfermateriaal of input van professionals) onderwerpen. Andere weigeringsgronden kunnen bijvoorbeeld bestaan uit het niet aanbrengen van specifieke vereisten aan het pand (zoals een fietsenstalling of afvalopslag). Deze weigeringsgronden zijn voorwaarden die de gemeente vanuit het oogpunt van beter benutten van de bestaande voorraad ook zou kunnen versoepelen. Dit zijn knoppen om aan te draaien.

Het is aan de gemeente om tot goed onderbouwde weigeringsgronden te komen. Belangrijk daarbij is dat de weigeringsgronden proportioneel zijn en gericht zijn op de nadelige effecten die de gemeente met de beoogde sturing wil tegengaan (schaarste of leefbaarheid). Daarnaast is het aan te bevelen om tot goed objectiveerbare indicatoren te komen, zodat er niet of nauwelijks discussie kan ontstaan over de uitkomst van de vergunningsaanvraag.

Artikel 4.5 Aanwijzing splitsingsvergunningsplichtige gebouwen

Het splitsen van appartementsrechten is een afgeleide vorm van woonruimtevoorraadbeheer. Net zoals bij de vormen van onttrekking zoals genoemd in artikel 4:1 moet de gemeente onderbouwen of een vergunningsplicht noodzakelijk is voor de aanpak van nadelige effecten door schaarste of leefbaarheid. Tevens zal onderbouwd moeten worden op welke woningmarktsegmenten de vergunningsplicht van toepassing is. Een algehele vergunningsplicht voor de hele gemeente is bij voorbaat niet toegestaan. De vergunningsplicht moet gericht ingezet worden op die gebieden waar de knelpunten als gevolg van splitsing van appartementsrechten zich voordoen.

Onder het tweede lid kan de gemeente vervolgens de specifieke segmenten benoemen waarvoor de vergunningsplicht zal gaan gelden. Daarbij kan het gaan om woonruimten met een bepaald prijsniveau (huur of koop) al dan niet in combinatie met een of meerdere specifieke woningtypen (bijvoorbeeld eengezins- of meergezinswoningen). Onder het derde lid hebben gemeenten de mogelijkheid om categorieën woonruimte te benoemen waarop de vergunningplicht niet van toepassing is.

De gebieden waarvoor een splitsingsvergunning van kracht is, worden nader omschreven (buurtnamen, straatnamen, woonplaats) in een bijlage bij de huisvestingsverordening. Dit biedt ook de ruimte om de aanwijzing van gebieden te ondersteunen met kaartmateriaal.

Artikel 4:6 Aanvraag splitsingsvergunning

In dit artikel wordt aangegeven welke gegevens de aanvrager moet aanleveren bij de aanvraag van de vergunning. De aanvrager zal aan moeten tonen dat diegene voldoet aan de voorwaarden die de gemeente voor het verkrijgen van de vergunning heeft gesteld. Deze voorwaarden kunnen bijvoorbeeld te maken hebben met een onafhankelijk taxatierapport over de bouwkundige staat van het pand. Het is ook mogelijk om voorwaarden te stellen over het aanleveren van een tekening met details over geluidsisolatie of

brandveiligheid, een funderingsrapport waaruit blijkt dat het aannemelijk is dat de fundering binnen een bepaalde termijn jaar geen onderhoud behoeft, of een asbestinventarisatierapport.

Artikel 4:8: Weigeringsgronden

In artikel 4.8 kan een gemeente de weigeringsgronden voor het afgeven van een splitsingsvergunning opnemen. Het is daarmee mogelijk om de gronden onder a, b, c, nader te concretiseren op basis van de vooraf gestelde voorwaarden. Hierbij kan gedacht worden aan het instellen van een quotum (bijvoorbeeld een maximumpercentage te splitsen panden per buurt of straat) of een afstandscriterium (bijvoorbeeld minimaal x meter tussen twee gesplitste panden of de voorwaarde dat er geen twee direct naast elkaar gelegen gesplitste panden mogen zitten). In plaats van een quotum zijn er ook gemeenten die elke vergunningsaanvraag aan een leefbaarheidstoets (op basis van statistisch cijfermateriaal of input van professionals) onderwerpen. Andere weigeringsgronden kunnen bestaan uit bijvoorbeeld het niet aanbrengen van specifieke vereisten aan het pand (zoals een fietsenstalling of afvalopslag).

Het is aan de gemeente om tot goed onderbouwde weigeringsgronden te komen. Belangrijk daarbij is dat de weigeringsgronden proportioneel zijn en gericht zijn op de nadelige effecten die de gemeente met de beoogde sturing wil tegengaan (schaarste of leefbaarheid). Daarnaast is het aan te bevelen om tot goed objectiveerbare indicatoren te komen, zodat er niet of nauwelijks discussie kan ontstaan over de uitkomst van de vergunningsaanvraag.

Hoofdstuk 5: Toeristische verhuur van woonruimte

De artikelen 5:1 tot en met 5:9 zijn facultatief. Het is aan de gemeente om te bepalen of zij een of meerdere onderdelen (registratieplicht, nachtencriterium, vergunningsplicht) in de huisvestings-verordening wil opnemen. Een van de redenen hiervoor zou kunnen zijn dat er nu al veel schaarste is aan betaalbare zelfstandige woonruimte en dat deze schaarste nog verder toeneemt als gevolg van het toeristisch verhuren van deze woonruimte. De andere reden voor sturing kan liggen in het bestrijden van de negatieve effecten op de leefbaarheid die toeristische verhuur met zich mee kan brengen. Voorbeelden hiervan zijn een groot verloop van toeristen binnen een korte tijdsspanne, geluidsoverlast, parkeerdruk, verminderde sociale cohesie. Als de gemeente deze facultatieve onderdelen wil opnemen in de verordening, zal de noodzaak eerst onderbouwd moeten worden op basis van aanwezige schaarste aan goedkope huur- of koopwoonruimte of negatieve effecten op de leefbaarheid.

Artikel 5:1 Vormen van toeristische verhuur

In de eerste variant staan de vijf vormen die door de wet in ieder geval als vorm van toeristische verhuur van woonruimte gezien kunnen worden. Dit zijn voorbeelden van de meest voorkomende vormen van toeristische verhuur. Daarnaast kan de gemeente onder f een andere vorm van toeristische verhuur toevoegen.

Het is mogelijk dat een gemeente zich niet herkent in de vijf voorgestelde vormen uit de eerste variant en dat er meerdere sterk afwijkende vormen van toeristische verhuur van woonruimte zich in de gemeente manifesteren. In dat geval kan de gemeente voor de tweede variant kiezen, waarbij de gemeente de vormen van toeristische verhuur (waarvoor de voorwaarden van de huisvestingsverordening gaan gelden) geheel zelf definieert, mits dit past binnen de algemene definitie van toeristische verhuur op grond van de wet.

Artikel 5:2 Registratienummer

Wil men een meldplicht, maximering van het aantal verhuurbare nachten of een vergunnings- of ontheffingsplicht, dan moet in elk geval een registratieplicht gelden voor (de betrokken vormen van) toeristische verhuur van woonruimte in de beoogde gebieden.

In het eerste lid geeft de gemeente aan voor welke vorm(en) van toeristische verhuur van woonruimte de registratieplicht geldt. Indien men in artikel 5:1 gekozen heeft voor de eerste variant, worden in het eerste lid van artikel 5:2 de vormen van toeristische verhuur genoemd waarvoor de registratieplicht geldt. Daarbij kan worden volstaan met een verwijzing naar de corresponderende letter(s) uit artikel 5:1, eerste lid. Indien de gemeente in artikel 5:1 voor de tweede variant heeft gekozen, geeft men op deze plek de eigen gedefinieerde vormen van toeristische verhuur op, zoals die zijn benoemd in artikel 5:1.
In het derde lid wordt de gebiedsaanduiding (en vorm(en) van toeristische verhuur van woonruimte) geregeld, met eventueel een nachtenquotum. Indien de gemeente bij artikel 5:1 voor de eerste variant heeft gekozen, geeft men daarbij een verwijzing naar de toeristische vormen die worden genoemd, corresponderend met de letter die per vorm is genoemd. Bijvoorbeeld: – het gebied tussen Lijnbaansgracht, Elandsgracht, Prinsengracht en Rozengracht: (A, B en D;) 20 nachten. In de tweede variant geeft de gemeente haar eigen gedefinieerde vormen van toeristische verhuur op, met daarbij de verwijzing naar het gebied waarvoor de registratieplicht van kracht is en eventueel het aantal nachten dat als quotum wordt gehanteerd.

NB Voor bestaande aanbieders van toeristische verhuur geldt de registratieplicht pas zes maanden na het in werking treden van artikel 23 van de wet. Aldus artikel 51, eerste lid, van de wet.

Artikel 5:4 Vergunning toeristische verhuur, maximering en tijdelijke vergunningen, vrijstelling, overgangsbepaling
Het vergunningenstelsel is in hoofdzaak ingevoerd om de leefbaarheid te beschermen in de buurten waar veel toeristische verhuur plaatsvindt. Invoering van een vergunningplicht biedt de mogelijkheid om tot een verfijnde regulering te komen. Voor bepaalde gebieden of voor bepaalde vormen van toeristische verhuur kan een beperkt aantal vergunningen toeristische verhuur worden voorzien. Daarbij zien de beperkingen ook op de door de gemeente gekozen vormen van toeristisch verhuur. Ook dan zal wel moeten worden aangetoond dat de leefbaarheid van het gebied niet voldoende kan worden beschermd door te volstaan met de maximering van het aantal nachten.

In het eerste lid, aanhef en onder a, worden de facultatieve tekstonderdelen overgenomen als is gekozen voor artikel 5:1, variant 1.
In het eerste lid wordt de gebiedsaanduiding (en vorm(en) van toeristische verhuur van woonruimte) geregeld, met eventueel een nachtenquotum, bijvoorbeeld: – het gebied tussen Lijnbaansgracht, Elandsgracht, Prinsengracht en Rozengracht: (A, B en D;) 20 nachten.

Als het college voor het aantal uit te geven vergunningen van (bepaalde vormen) toeristische verhuur in bepaalde gebieden een maximum heeft ingesteld, is voor deze vergunningen ook sprake van een quotumstelsel.

Wordt het aantal uit te geven vergunningen voor een gebied beperkt, dan worden dat ‘schaarse vergunningen’, waarbij volgens Dienstenrichtlijn en Dienstenwet moet worden gewaakt voor concurrentievervalsing. Met het oog daarop bepaalt de tweede zin van het tweede lid dat vergunningen toeristische verhuur voor deze gebieden niet voor onbeperkte tijd kunnen worden verleend (zie verder de VNG-Handreiking schaarse vergunningen (2024)). Gemeenten moeten hier nog een termijn invullen. Volgens de jurisprudentie inzake schaarse vergunningen moet deze termijn lang genoeg zijn om investeringen terug te winnen en niet langer dan nodig om de vrije markt niet te belemmeren.

In het derde lid is een vrijstellingsbepaling opgenomen. Dit kan aan de orde zijn als er de aanwezigheid van toeristische verhuur niet (langer) leidt tot negatieve effecten op de leefbaarheid of het aanbod aan goedkope woonruimte. In dat geval zouden de andere, minder ingrijpende voorwaarden (registratieplicht, al dan niet met een nachtencriterium) kunnen volstaan. Dat kan op gemeenteniveau het geval zijn, maar ook voor één van de aangewezen vergunningplichtige gebieden. In dat geval kan de gemeente vrijstelling verlenen voor het verbod om zonder vergunning de woonruimte toeristisch te verhuren.

Het vierde lid wordt alleen opgenomen als er al een vergunningenstelsel voor toeristische verhuur gold op basis van het oude artikel 21 van de wet. Dan is het overgangsrecht van artikel 51, tweede tot en met vierde lid, van de wet van toepassing. Gemeenten kunnen in het vierde lid regelen dat 'oude' toeristische verhuurders een half jaar de tijd hebben om zich van een vergunning te voorzien. Deze termijn is gelijk aan de overgangstermijn die artikel 51, eerste lid, van de wet geeft voor de registratieplicht.

Een vergunning- of ontheffingsplicht kan alleen worden ingesteld als er ook een registratieplicht geldt (artikel 5:2).

Artikel 5:5 Aanvraag vergunning, weigeringsgronden, beperkingen en voorwaarden

De weigeringsgronden in het tweede lid kunnen aangevuld worden met andere weigeringsgronden. Als voor de betrokken soort vergunning een quotum is ingevoerd, is het logisch dat aanvragen moeten worden afgewezen als het quotum 'vol' is (derde lid). Artikel 5:6 geeft voor de tijdelijke vergunningen, die bij een quotum aan de orde zijn, een methode om te verzekeren dat de beschikbare vergunningen 'eerlijk' worden verdeeld, dat wil zeggen dat alle gegadigden gelijke kansen hebben.

Volgens artikel 26, eerste lid, aanhef en onder c, van de wet kan de vergunning toeristische verhuur worden ingetrokken als een aan de vergunning verbonden voorwaarde of voorschrift niet wordt nageleefd (vierde lid). Voor ontheffingen geldt hetzelfde (artikel 5:7, vierde lid). In het vierde lid, onder c, is het niet nakomen van de zorgplicht van artikel 5:8 opgenomen. Die zorgplicht kan als 'autonome' bepaling in de verordening worden opgenomen op grond van artikel 151d van de Gemeentewet. Door die ook als voorwaarde aan een vergunning of een ontheffing (zie artikel 5:7, vierde lid) te verbinden, levert de niet-naleving daarvan een potentiële intrekkingsgrond op (artikel 26, eerste lid, aanhef en onder c, van de wet).

De voorwaarden en voorschriften in het vierde lid kunnen aangevuld worden met andere voorwaarden en voorschriften. Op grond van artikel 28, eerste lid, van de Dienstenwet is het silencio positivo-stelsel (paragraaf 4.1.3.3 van de Awb) van toepassing op de aanvragen om een vergunning toeristische verhuur.

Het vijfde lid regelt op basis van artikel 23c, vijfde lid van de wet, dat een vergunningaanvraag voor toeristische verhuur ook aangemerkt moet worden als een aanvraag om een onttrekkingsvergunning, voor zover dat in de gemeente vergunningplichtig is. Het college moet bij samenloop van deze vergunningen de aanvraag van een vergunning voor toeristische verhuur gelijkstellen met de aanvraag van een vergunning voor het onttrekken van de woonruimte aan de bestemming.

Artikel 5:6 Tijdelijke vergunningen, overgangsbepaling

Indien er in een of meerdere gebieden van de gemeente sprake is van een maximum aantal vergunningen toeristische verhuur, dan zullen af te geven vergunningen in deze gebieden van tijdelijke aard zijn. Voor deze tijdelijke vergunningen zal een stelsel van verdeling in het leven geroepen moeten worden, zodat alle potentiële gegadigden over gelijke kansen beschikken om in aanmerking te komen voor een vergunning. In

de verordening is daarbij uitgegaan van een loting door een notaris. In gebieden zonder maximum, kunnen vergunningen voor onbepaalde tijd worden afgegeven. Hierbij is een stelsel van verdeling niet strikt noodzakelijk.

Indien de gemeente ervoor kiest om een stelsel van een maximum aantal vergunningen in te voeren en de vergunningen dus inderdaad tijdelijk zijn, zal de gemeente voor bestaande aanbieders die bij de verdeling buiten de boot vallen in een afbouwperiode moeten voorzien. De jurisprudentie van het Europese Hof van Justitie eist in elk geval dat hen een overgangstermijn wordt geboden waarin ze hun activiteiten nog enige tijd zonder vergunning kunnen voortzetten, om te voorkomen dat ze onverhoeds in een 'zwart gat' vallen (HvJ EU 11 juni 2015, C-98/14, ECLI:EU:C:2015:382 (Berlington Hungary). Het vierde, facultatieve lid, voorziet daarin en geeft daarvoor een termijn van een jaar. Dit lid hoeft vanzelfsprekend alleen te worden opgenomen als er inderdaad al bestaande aanbieders zijn.

Artikel 5:7 Ontheffingsplicht toeristische verhuur
In het eerste lid, aanhef en onder a, worden de facultatieve tekstonderdelen overgenomen als is gekozen voor artikel 5:1, variant 1.
In het eerste lid wordt de gebiedsaanduiding en eventueel vorm(en) van toeristische verhuur van woonruimte geregeld, met eventueel een nachtenquotum, bijvoorbeeld: – het gebied tussen Lijnbaansgracht, Elandsgracht, Prinsengracht en Rozengracht: (A, B en D;) 20 nachten.

De gemeente bepaalt in het derde lid voor welke gevallen een ontheffing kan worden verleend.
Voorbeelden van een ontheffing kan bijvoorbeeld zijn: een tweede woning of in het geval dat een overgangsregeling voor reeds bestaande toeristische verhuur als wenselijk wordt geacht.

Artikel 5:9 Jaarverbod toeristische verhuur
Als er een verbod is afgegeven voor de toeristische verhuur van een woonruimte kan de gemeente een of meerdere digitale platforms een aanwijzing geven om een eventuele nieuwe aanbieding van die woning op het platform te blokkeren (voor de duur van het verbod).

Hoofdstuk 6: Opkoopbescherming
De artikelen 6:1 tot en met 6:6 zijn facultatief. Het is aan de gemeente om te bepalen of zij het opkopen en verhuren van goedkope koopwoonruimten vergunningsplichtig wil maken. Een van de redenen hiervoor zou kunnen zijn dat er nu al veel schaarste is aan goedkope zelfstandige koopwoonruimte en dat deze schaarste nog verder toeneemt als gevolg van wijzigingen in de woonruimtevoorraad. De andere reden voor sturing kan liggen in het bestrijden van de negatieve effecten op de leefbaarheid die het opkopen en verhuren van koopwoonruimten met zich mee kunnen brengen. Voorbeelden hiervan zijn een te hoge mutatiegraad van de woningen of afname van de binding van bewoners met hun buurt. Als de gemeente deze facultatieve onderdelen wil opnemen in de verordening, zal de noodzaak eerst onderbouwd moeten worden op basis van aanwezige schaarste aan goedkope huur- of koopwoonruimte of negatieve effecten op de leefbaarheid.

Artikel 6:2 Vergunning opkoopbescherming, aanwijzing beschermde woonruimte
Een stelsel van opkoopbescherming mag alleen worden ingevoerd als daarvoor een dringende reden is. In het eerste lid is bepaald dat de 'beschermde' woonruimten die in het tweede lid zijn aangewezen, niet mogen worden verhuurd zonder vergunning ('vergunning opkoopbescherming'). Het verbod geldt volgens het eerste lid en overeenkomstig artikel 41, eerste lid, van de wet slechts voor de eerste vier jaren nadat het

huis is verkocht. Het verbod geldt alleen voor bestaande woonruimte. Omdat de 'opkooppraktijk' zich vrijwel alleen voordoet bij bestaande woningen.
De wet spreekt van 'in gebruik geven' van woonruimte. Verhuren is daarvan de meest voorkomende vorm, en de enige die in dit verband echt van belang is. Daarom geldt de vergunningplicht volgens het eerste lid alleen voor het verhuren van beschermde woonruimte.
Het tweede en derde lid bepalen de beschermde woonruimten. Beide onderdelen moeten op basis van nader onderzoek onderbouwd worden.
In het tweede lid, onder a, wordt benoemd welk bedrag als grens geldt voor wat nog (goedkope of middeldure) woonruimte is. Het geniet daarbij de voorkeur om uit te gaan van de WOZ-waarde en niet de reële verkoopprijs. Dit heeft twee redenen. Ten eerste moet het in het kader van rechtszekerheid van belang voor alle betrokkenen duidelijk zijn of een te verkopen of aan te kopen woning binnen het stelsel van de opkoopbescherming valt. Ten tweede is het vereiste van een WOZ-waarde een objectief criterium dat niet kan worden beïnvloed door de belanghebbenden. De onderdelen b en c van het tweede lid zijn wettelijk verplicht. Omdat de gemeente en woningcorporaties beschermde woonruimte alleen zullen verhuren als daarvoor een goede reden is, en tegen passende, matige prijzen, is het niet nodig de vergunningplicht ook te laten gelden voor de woonruimten uit hun bezit (onderdeel d).
In het derde lid moeten de gebieden worden benoemd waar het stelsel van opkoopbescherming geldt. Dit zijn gebieden van de gemeente waar de opkoopbeweging zich het sterkst voordoet. Het is aan te raden om hier met het oog op overzichtelijkheid een alfabetische volgorde aan te houden.

Hier volgt een schets van twee mogelijke aanpakken om de prijsgrens voor de vergunningsplichtige woonruimte te bepalen. Volgens artikel 40, eerste lid, van de wet moet het gaan om schaarste aan 'goedkope en middeldure koopwoningen'.

Eerste aanpak
De koopwoningen in de gemeente kunnen, globaal, worden verdeeld in drie categorieën: goedkoop, middelduur, duur. Bij wijze van voorbeeld, de prijs van de goedkoopste in een periode van zes maanden verkochte koopwoning wordt gesteld op € 100.000 en die van de duurste op € 1.300.000. De drie categorieën kunnen dan worden gesteld op de prijscategorieën tot € 500.000, € 500.000 – € 1.000.000, en meer dan € 1.000.000. De grens tussen middelduur en duur ligt dan rond een koopprijs van rond € 1.000.000.

Tweede aanpak
Wordt rekening gehouden met de aantallen verkochte woningen in de gemeente in de bedoelde periode van zes maanden, dan kan het volgende voorbeeld dienen.

prijsschijf (€)	aantal verkochte woningen
100.000 – 299.999	30
300.000 – 499.999	120
500.000 – 699.999	90
700.000 – 899.999	40
900.000 – 1.099.999	15
1,100.00 – 1.200.000	5
totaal aantal verkochte woningen	300

Volgens deze benadering zou de grens tussen middelduur en duur liggen bij de prijs van de 200ste (2/3 van 300) van deze woningen, dat zal in de buurt van € 580.000 zijn. Vervolgens moet worden nagegaan wat de

WOZ-waarde van de woning in het betrokken jaar was en die is dan richtinggevend voor het bepalen van de WOZ-waarde.
De gebieden waarbij de opkoopbescherming van kracht is, worden nader omschreven (buurtnamen, straatnamen, woonplaats) in een bijlage bij de huisvestingsverordening. Dit biedt ook de ruimte om de aanwijzing van gebieden te ondersteunen met kaartmateriaal.

Artikel 6:5 Gevallen waarin vergunning kan worden verleend
Een gemeente kan in het eerste lid onder c aanvullende vormen van woonruimte aanwijzen waarvoor een vergunning kan worden verleend. Voorbeelden hiervan zijn: als woonruimten die door één eigenaar worden verkocht in een cluster van minimaal tien woningen in één pand en deze woningen gelijktijdig worden overgedragen aan één opvolgende eigenaar, of als woonruimten waarvoor geldt dat tussen de ontwikkelaar of verhuurder van de woonruimte en het college aantoonbare programmatische afspraken zijn gemaakt waaruit blijkt dat verhuur is toegestaan en nog geen eerste bewoning heeft plaatsgevonden, of als het belang dat gediend wordt met het verhuren van de woonruimte naar het oordeel van burgemeester en wethouders zwaarder weegt dan het belang van de opkoopbescherming.

Artikel 6:6 Intrekken van vergunning opkoopbescherming
Een gemeente kan onder b een aanvullende intrekkingsgrond opnemen. . Als in de verordening meer mogelijkheden tot verlening van een vergunning opkoopbescherming worden opgenomen dan in het model is gedaan, zal daarbij steeds moeten worden nagegaan of daar een specifieke intrekkingsgrond bij past, die dan in artikel 6:6 zou moeten worden opgenomen.

Artikel 7:2 Bestuurlijke boetes hoofdstukken 2-4 en 6
Artikel 35 uit de wet maakt het mogelijk om bij bepaalde overtredingen van de wet een bestuurlijke boete op te leggen. Hierbij is per overtreding ook een maximum boetebedrag in de wet opgenomen, corresponderend met de boetecategorieën die hiervoor zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht.

Overtreding	**Maximale boete***
• In gebruik nemen woning zonder huisvestingsvergunning	€515 (1e categorie)
• In gebruik geven van een woning aan een persoon zonder huisvestingsvergunning • Splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken als dat volgens de regels niet mag	€25.750 (4e categorie)
Binnen vier jaar opnieuw overtreding op: • In gebruik geven van een woning aan een persoon zonder huisvestingsvergunning • Splitsen, omzetten, samenvoegen, onttrekken als dat volgens de regels niet mag • Het aanleveren van onjuiste of onvolledige gegevens met als doel om in aanmerking te komen voor een vergunning voor in het kader van woonruimtevoorraadbeheer	€103.000 (5e categorie)

*Peildatum: 1-1-2024
Bron: Huisvestingswet 2014, artikel 35, Wetboek van Strafrecht, artikel 23, lid 4

Het is aan het college om de hoogte van elk boetebedrag in beleidsregels vast te stellen, zij het dat de bedragen niet hoger mogen zijn dan het wettelijke maximumbedrag per overtreding. Bij het vaststellen van het boetebedrag moet het college rekening houden met de ernst van de overtreding, de mate waarin deze aan de overtreder kan worden verweten en de financiële draagkracht van de overtreder. Mogelijk spelen ook specifieke omstandigheden een rol die invloed kunnen hebben op de hoogte van het bedrag. Het is belangrijk om bij de beschrijving van de bestuurlijke boetes duidelijk aan te geven op welk(e) artikel(en) uit de huisvestingsverordening de bestuurlijke boete betrekking heeft. Als een artikel waarbij een bestuurlijke

boete kan gelden tussentijds wordt aangepast, is het zaak voor de gemeente om te controleren of deze aanpassing consequenties heeft voor de bestuurlijke boete.
Het college kan verder onderscheid maken naar het aantal overtredingen dat een vergunninghouder heeft begaan. Bij een eerste overtreding is de hoogte van het boetebedrag nog relatief beperkt. Begaat men voor de 2e of 3e keer dezelfde overtreding dan is het boetebedrag aanzienlijk hoger. Hierbij geldt een wettelijke termijn van vier jaar waarbinnen de recidive moet plaatsvinden om een hoger boetebedrag te kunnen hanteren.
Het college kan ook onderscheid maken in de hoogte van de bestuurlijke boete voor particulieren en bedrijfsmatige verhuurders. Van bedrijfsmatige verhuurders mag verwacht worden dat zij doorgaans beter op de hoogte zijn van de geldende voorwaarden dan particulieren.
Er kan ook onderscheid gemaakt worden naar type overtreding. Heeft een overtreding effect op de woningschaarste, de leefbaarheid van de buurt of administratieve voorwaarden voor de vergunning? Daarbij geldt dat een overtreding ten aanzien van de administratieve voorwaarden lager beboet zou moeten worden dan andere type overtredingen.
Differentiatie naar omvang van de geconstateerde overtreding. Een onttrokken woning leidt tot een hoger boetebedrag dan een onttrokken kamer.
Tot slot is er bij het daadwerkelijk opleggen van een bestuurlijke boete ook nog altijd een evenredigheidstoets nodig. Daarbij moet het college bepalen wat in het betreffende concrete geval een evenredige boete is voor de overtreder.

Artikel 7:3 Bestuurlijke boetes hoofdstuk 5 (toeristische verhuur)
Ook bij overtredingen ten aanzien van de voorwaarden voor toeristische verhuur kan een gemeente een bestuurlijke boete opleggen, op grond van artikel 35 uit de wet. Hierbij is per overtreding ook een maximum boetebedrag in de wetopgenomen, corresponderend met de boetecategorieën die hiervoor zijn opgenomen in het Wetboek van Strafrecht.

Overtreding	**Maximale boete***
• Toeristische verhuur van woning zonder vermelding van registratienummer • Toeristische verhuur van woning is vooraf niet gemeld aan B&W (i.v.m. nachtencriterium) • Dienstverlener t.a.v. publiceren toeristische woonruimte informeert aanbieder niet over verboden • Het publiceren van woning die toeristisch wordt verhuurd als maximum aantal nachten is bereikt	€10.300 (3e categorie)
• Toeristische verhuur van woning voor meer nachten dan nachtencriterium • Toeristische verhuur van woonruimte zonder vergunning voor betreffend gebied • Het aanleveren van onjuiste of onvolledige gegevens met als doel om in aanmerking te komen voor een vergunning voor in het kader van toeristische verhuur • Handelen in strijd met verbod op toeristische verhuur voor 1 jaar (en publiceren op platform)	€25.750 (4e categorie)
Binnen vier jaar opnieuw overtreding op: • Toeristische verhuur van woning voor meer nachten dan nachtencriterium • Toeristische verhuur van woonruimte zonder vergunning voor betreffend gebied • Het aanleveren van onjuiste of onvolledige gegevens met als doel om in aanmerking te komen voor een vergunning voor in het kader van toeristische verhuur	€103.000 (5e categorie)

*Peildatum: 1-1-2024
Bron: Huisvestingswet 2014, artikel 35, Wetboek van Strafrecht, artikel 23, lid 4

Verder geldt dat het college op gelijkaardige wijze onderscheid kan maken naar de hoogte van het boetebedrag als bij artikel 7:2.
Bij sommige overtredingen op het vlak van toeristische verhuur biedt de wet naast de bestuurlijke boete nog andere mogelijke sancties:

- Als voor de derde keer binnen vijf jaar een overtreding door een aanbieder van toeristische verhuur op de eisen uit de huisvestingsverordening is geconstateerd (en waarbij reeds twee keer een bestuurlijke boete is afgegeven), kan de gemeente een verbod tot het in gebruik geven van een woonruimte voor toeristische verhuur afgeven van maximaal 1 jaar.

Vooraankondiging Friese Bestuurdersdag / Friese Watertop 2026

Geachte relatie,

Jaarlijks organiseren de Vereniging van Friese Gemeenten, Provincie Fryslân, Gemeente Leeuwarden en Wetterskip Fryslân een gezamenlijke Friese Bestuurdersdag. Vorig jaar stond deze dag grotendeels in het teken van de verkiezingen – actueel en belangrijk – maar hierdoor is het waterthema wat onderbelicht gebleven. Het Wetterskip neemt daarom ook in 2026 de organisatie op zich, om ditmaal een echte **Friese Watertop** voor alle overheden te realiseren; water verbindt ons immers op vele terreinen.

De Friese Bestuurdersdag wordt een dag om elkaar te ontmoeten, kennis te delen en samen vooruit te kijken naar de uitdagingen van morgen. Een inspirerend netwerk- en kennismoment dat u niet wilt missen.

Noteer alvast in uw agenda: maandag 21 september 2026
Tijd: 16.00-20.30 uur
(Verwachte) Locatie: in de buurt van Heerenveen

Meer informatie volgt binnenkort.

Met vriendelijke groet,

Luzette Kroon
Dijkgraaf Wetterskip Fryslân

Foaroankundiging Fryske Besjoerdersdei / Fryske Wettertop 2026

Achte relaasje,

Alle jierren organisearje de Vereniging van Friese Gemeenten, Provinsje Fryslân, Gemeente Ljouwert en Wetterskip Fryslân in mienskiplike Fryske Bestjoerdersdei. Ferline jier stie dizze dei foar in grut part yn it ramt fan de ferkiezingen – aktueel en wichtich – mar hjirtroch is it wetterthema wat ûnderbeljochte bleaun. It Wetterskip nimt derôm ek yn 2026 de organisaasje op him, om diskear in echte Fryske Wettertop foar alle oerheden te realisearjen; wetter ferbynt ús ommers op gâns terreinen.

De Fryske Bestjoerdersdei wurdt in dei om elkoar te moetsjen, kennis te dielen en mei-inoar foarút te sjen nei de útdagingen fan moarn. In ynspirearjend netwurk- en kennismomint dat jo net misse wolle.

Notear alfêst yn jo aginda: **moandei 21 septimber 2026**
Tiid: 16.00-20.30 oere
(Ferwachte) Lokaasje: (Yn de buert fan) it Hearrenfean

Neiere ynformaasje folget.

Mei freonlike groetnis,

Luzette Kroon
Dykgraaf Wetterskip Fryslân

Van: VFG Fryslan <vfg@vfg-fryslan.nl>
Verzonden: donderdag 26 maart 2026 10:41
Onderwerp: Vooraankondiging Algemene Ledenvergadering VFG 1 september 2026

Ter attentie van:

Burgemeesters, wethouders, secretarissen, raadsleden en griffiers van de 18 Friese gemeenten

- *Uitgenodigd zijn tevens de leden van Gedeputeerde en Provinciale Staten van Fryslân en het dagelijks en algemeen bestuur van Wetterskip Fryslân.*
- *Griffie(r)s worden verzocht deze vooraankondiging te verspreiden onder raadsleden en statenleden*

Geachte genodigden,

Hierbij willen wij u alvast op de hoogste stellen dat wij op 1 september een Algemene Ledenvergadering (ALV) van de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) zullen organiseren.

De ALV van de VFG vindt plaats op **dinsdag 1 september van 16.00 tot 19.00 uur incl. buffet (inloop vanaf 15.30 uur) en zal plaatsvinden in het Van der Valk Hotel te Drachten.**

Noteert u de datum alvast in uw agenda?

Graag tot 1 september!

Met vriendelijke groet,

Vanessa Glas

Bureaumanager Bestuursbureau

Vereniging van Friese Gemeenten

Bezoekadres: Hofplein 38 (kamer C.002) te Leeuwarden
Mobiel: 06 - 814 53 789
Postadres: Hofplein 38
8911 HJ Leeuwarden
E-mail: vglas@vfg-fryslan.nl

Website: www.friesegemeenten.nl

Werkdagen ma t/m do

Uitnodiging aan Fryske gemeenteraden voor een ambtelijke informatieve bijeenkomst over de nieuwe regionale inkoop Jeugdhulp

Datum: **8 mei 2026**
Tijdstip: **14.00 – 16.00 uur** (inloop vanaf 13.45 uur)
Locatie: **Raadszaal gemeente Heerenveen, Crackstraat 2, 8441 ES Heerenveen**
(voor degenen die fysiek niet aanwezig kunnen zijn is het mogelijk om de bijeenkomst digitaal via stream of teams volgen)

Inleiding
De 18 Friese gemeenten en Sociaal Domein Fryslân (SDF) zijn bezig met de voorbereidingen voor de nieuwe regionale inkoop van Specialistische Jeugdhulp (SJH) en Wonen. U bent hierover in de periode september 2025 – maart 2026 een aantal keer geïnformeerd door uw college.

In aanvulling daarop organiseren de Friese gemeenten en SDF deze ambtelijke technisch-informatieve bijeenkomst. Tijdens deze bijeenkomst wordt u aan de hand van de eerder verstrekte informatie geïnformeerd over het proces en de inhoud van de regionale inkoop. Ook wordt kort toegelicht wat SDF is en welke taken zij namens de Fryske gemeenten uitvoert.

Gemeenteraden hebben de afgelopen jaren hun betrokkenheid getoond bij vraagstukken rondom jeugdhulp. Zowel over de inhoud en kwaliteit van de zorg als de financiële beheersbaarheid. Deze bijeenkomst biedt de mogelijkheid om eerst plenair en vervolgens in kleinere groepen ambtelijk informatief in gesprek te gaan. Bij de bijeenkomst zijn medewerkers aanwezig van de Friese gemeenten en van SDF.

We nodigen u van harte uit om bij deze bijeenkomst aanwezig te zijn. Indien het niet mogelijk is om fysiek aan te sluiten, dan kan de bijeenkomst digitaal worden gevolgd.

Kaders waarbinnen de inkoop plaatsvindt
De Fryske Regiovisie Jeugdhulp 2023 – 2026 is het regionale kader waarbinnen de inkoop van jeugdhulp plaatsvindt. Dit kader is destijds vastgesteld door de 18 Friese gemeenteraden. Daarnaast heeft een aantal gemeenteraden aanvullend een lokaal beleidskader jeugd opgesteld (bijvoorbeeld een lokale Jeugdagenda). Ook spelen er landelijke ontwikkelingen vanuit de Hervormingsagenda Jeugd, het daarbij behorende Convenant Stevige Lokale Teams en de beoogde aanpassingen van de Reikwijdte van de Jeugdwet. Daarmee is een beweging ingezet om het jeugdstelsel beter houdbaar en (financieel) beheersbaar te maken.

De inkoop SJH en Wonen vindt plaats binnen die landelijke kaders en ontwikkelingen en binnen de kaders van de Fryske Regiovisie Jeugdhulp. Het vaststellen van een inkoopstrategie en het uitvoeren van een inkooptraject zijn collegebevoegdheden. In het geval van de Centrumregeling SDF ligt deze bevoegdheid bij het college van B&W van centrumgemeente Leeuwarden. Dat gebeurt na instemming van het PO SDF Jeugd, waarin de 18 Friese wethouders jeugd zitten. Het vaststellen van de inkoopstrategie staat gepland voor eind juni 2026.

Programma

Fysiek:

13.45 – 14.00 uur	Inloop
14.00 – 14.15 uur	Introductie SDF: taken en organisatie (plenair)
14.15 – 15.00 uur	Presentatie over inkoop SJH en Wonen (plenair)
15.00 – 16.00 uur	**Ambtelijk i**nformatief in gesprek over de inkoop SJH en Wonen (groepjes)

Digitaal:

14.00 – 15.00 uur	Digitaal volgen van de presentaties (via livestream of Teams)
15.00 – 16.00 uur	Digitale mogelijkheid tot het stellen van informatieve vragen (via Teams)

Opgeven
Graag horen we het uiterlijk 24 april als u aanwezig zult zijn. U kunt deze link gebruiken om u aan te melden: Aanmelden informatiesessie raadsleden 8 mei 2026 - Formulier invullen

Hier kunt u ook aangeven of u fysiek aanwezig bent of digitaal aansluit.

Graag tot ziens op 8 mei!

Met vriendelijke groet,

Jeroen van Leeuwestijn
Manager Sociaal Domein Fryslân

Masterclass voor wethouders en raadsleden Noord-Nederland
Donderdag 28 mei 2026

Beste genodigde,

Masterclass 'Effectieve Ruimtelijke Ordening' voor raadsleden en wethouders
Krijg handvatten voor het maken van slagvaardige, ruimtelijke keuzes in uw gemeente!

De uitdagingen binnen de ruimtelijke ordening worden steeds complexer. Woningbouwopgaven, infrastructuurprojecten en de inrichting van de fysieke leefomgevingen vragen om politieke kaders waarmee de bouw en infra aan de slag kan. Steeds vaker worden deze keuzes in openheid besproken met bewoners, bedrijven het maatschappelijk middelveld en andere stakeholders, maar hoe organiseer je dat? Hoe maak je ruimtelijke keuzes begrijpelijk, bespreekbaar, maar ook daadkrachtig?

Daarover gaat de masterclass 'Effectieve Ruimtelijke Ordening' die speciaal is ontwikkeld voor wethouders en raadsleden die werken met thema's binnen of grenzend aan ruimtelijke ordening.

De lezing wordt verzorgd door **Sander van Schagen,** planoloog bij de gemeente Gouda en docent planologie aan de Hogeschool Rotterdam. Met bijna 20 jaar ervaring binnen gemeenten en het onderwijs publiceerde hij het boek *Omgevingswet gereedschappen* (uitgegeven via het ministerie van I&W). Hij staat bekend om zijn heldere uitleg en praktische vertaling van complexe wetgeving. Bekijk hier zijn introductiefilmpje.

Datum, tijdstip en locatie
Donderdag 28 mei 2026
19.30 - 21.00 uur (19.00 uur inloop)

Nieuw Allardsoog
Jarig van der Wielen Wei 6
9243 SH Bakkeveen

In de praktijk gebeurt het!
Via Bouwend Nederland is de link met een bouw- en infrabedrijf, zowel groot als klein, snel gelegd. Om alvast een gevoel te krijgen wat er onder bouw- en infrabedrijven speelt, hebben wij onlangs verschillende aannemers in **Friesland** geïnterviewd of bezocht. Lees het hier:

Gemeente Weststellingwerf: Dorpsaannemer Alan van der Wal bouwt tien starterswoningen in Wolvega
Gemeente Leeuwarden: Mix Cammingha, samenwerken aan een nieuwe wijk in Leeuwarden
Gemeente De Fryske Marren: ECOhûs deelt graag vanaf de eerste schets hun visie op ecologisch bouwen
Gemeente Ameland: Goede afstemming bij herinrichting veerhaven Ameland

Handvatten voor uw inbreng!
Om u niet alleen op weg te helpen met de aankomende masterclass, hebben wij ook een **FLYER** ontwikkeld, met daarin cijfers over **Friesland**, handreikingen vanuit de Rijksoverheid, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) en natuurlijk onze tips, waarmee u ruimte kunt creëren voor de bouw en infra om te kunnen bouwen.

Aanmelden
Aanmelden kan eenvoudig via onderstaande button, bij voorkeur voor 18 mei.

Wij zien u graag op 28 mei in Bakkeveen!

Met vriendelijke groet,

Yannick Bos
adviseur Markt & Overheid

Klik hier om je aan- of afmelding door te geven

www.bouwendnederland.nl/vereniging/agenda

Bouwend Nederland | Regio Noord | Laan Corpus den Hoorn 101b Groningen
050 524 04 14 | regionoord@bouwendnederland.nl

Bekijk deze uitnodiging in je browser

Deze uitnodiging is bedoeld voor raadsleden. Wij stellen het zeer op prijs als u deze uitnodiging wilt doorzetten naar de raadsleden.

Geachte raadsleden van de gemeente Ameland,

Respect Foundation nodigt uw gemeente van harte uit om aan te sluiten als **RespectGemeente** en partner te worden van de Week van Respect 2026, om zo gezamenlijk te investeren in een respectvolle samenleving.

In een tijd waarin **polarisatie** en verharding almaar toenemen, is blijvend investeren in verbinding, wederzijds begrip en respect essentieel. Uit ervaring en onderzoek blijkt namelijk dat dit niet vanzelf gaat, maar dat we hier actief in moeten investeren. Een belangrijk onderdeel hierin is het delen van *persoonlijke ervaringen* (empathie en dialoogvoering) en *inoefenen van vaardigheden* (Respect Educatie). Dit bevordert een dieper begrip voor anderen en maakt verbinding met en respect voor anderen mogelijk.

Respectvol samenleven begint bij kinderen. Want wat je jong leert, neem je de rest van je leven mee. Hierbij zijn de structurele leefomgeving (de klas, het sportveld, de wijk) en in het bijzonder de professionals die werken met kinderen en jongeren van groot belang. Een klas en groep fungeert immers als mini-maatschappij. Door kinderen te inspireren en te activeren zélf bij te dragen, naar eigen inzicht, bouwen we op structurele wijze aan een respectvolle samenleving.

Met deze visie heeft rabbijn Awraham Soetendorp in 2006 stichting Respect Foundation opgericht. Met bijna twintig jaar ervaring en een **bewezen effectieve aanpak** geven wij

via verschillende initiatieven, activiteiten, projecten en campagnes, samen met jaarlijks 26.000+ professionals die werken met kinderen en jongeren (leerkrachten, docenten, jongerenwerkers, sportcoaches), maatschappelijke partners en natuurlijk jongeren zelf, op actieve wijze invulling aan respect, verbinding en sociale cohesie.

Wordt u ook RespectGemeente?
Als RespectGemeente vragen we u zich te verbinden aan deze breed gedragen nationale beweging waarin we samen jongeren inspireren en activeren om bij te dragen aan een respectvolle samenleving. Als partner geeft u concreet en actief invulling aan respect, verbinding en sociale cohesie binnen uw gemeente, passend binnen ambities op het gebied van jeugd, onderwijs, inclusie en het sociaal domein. Tegelijkertijd versterken en verbinden we lokale initiatieven, met de Week van Respect als jaarlijks zichtbaar moment.

Met een partnerschap en financiële bijdrage (€1.890 (kleine gemeenten), €2.625 (middelgrote gemeenten), €7.350 (grote gemeenten)) maken we het mogelijk om 365 dagen alle jongeren en professionals die werken met kinderen en jongeren in uw gemeente te inspireren en activeren.

Bijlage: Lees hier wat een partnerschap concreet inhoudt.

Meer informatie of verkennen wat dit kan betekenen voor uw gemeente? We plannen graag een (online) kennismaking in.

***Aanmelden graag vóór 15 september 2026**,
via onze website of week@respectfoundation.nl.
De uitnodiging is via deze link eenvoudig te delen.

Benieuwd? Plan uw verkennend gesprek in.

In verbondenheid,

Awraham Soetendorp
Founder & voorzitter

Jelke Morriën
Zakelijk directeur

"Aandacht voor thema's zoals respect vraagt om een gezamenlijke inzet. Mijn bijdrage past binnen die gezamenlijke verantwoordelijkheid. Samen met anderen zet ik me in dat elk kind in Amersfoort de kans krijgt om elkaar te leren kennen en nog meer respect op te bouwen voor zichzelf en voor anderen."

Nadya Aboyaakoub-Akkouh, wethouder gemeente Amersfoort

"Respect ontstaat wanneer we de moed hebben elkaar werkelijk te zien. Niet als categorie, niet als groep, maar als mens met een verhaal, een kwetsbaarheid, een verlangen. Niet oordelen, veroordelen, maar begrijpen, zegt Spinoza. De basis voor dialoog."

Ahmed Marcouch, burgemeester gemeente Arnhem

---

51 gemeenten zijn reeds aangesloten als RespectGemeente. Doet u ook mee?
Een actueel overzicht van de RespectGemeenten 2026 vindt u op onze website.

Alphen aan den Rijn
Amersfoort
Gemeente Amsterdam
Gemeente Arnhem
Gemeente Barendrecht
Beekdaelen
Gemeente Berg en Dal
Gemeente Bergen Limburg
Gemeente Bodegraven Reeuwijk
Gemeente Breda
Gemeente Capelle aan den IJssel
Den Haag
Dijk en Waard
Ede
Gemeente Eemsdelta
Eindhoven
Gemeente Emmen
Gemeente Enschede
Gemeente Gorinchem
Gemeente Gouda
Gemeente Haaksbergen
Gemeente Hengelo
Gemeente Het Hogeland
Gemeente Heusden
Gemeente Houten
Katwijk
Gemeente Maastricht
Nijmegen
Gemeente Nissewaard
Gemeente Oosterhout
Gemeente Overbetuwe
Gemeente Rijssen Holten
Gemeente Schagen
Gemeente Schiedam
's-Hertogenbosch
Gemeente Sliedrecht
Gemeente Terneuzen
Gemeente Tiel
Gemeente Twenterand
Gemeente Utrecht
Gemeente Veere
Venlo
Gemeente Venray
Gemeente Waadhoeke
Gemeente Waalwijk
Gemeente Wassenaar
Gemeente West Betuwe
ZNSTD
Gemeente Zeist
Gemeente Zuidplas
Gemeente Zoetermeer

Vragen of aanmelden? Ons team staat voor u klaar!
Contactpersoon: Julia Teeuwen
week@respectfoundation.nl | 020 369 75 92 | www.weekvanrespect.nl

MEER RESPECT?

Copyright © 2026 Respect Foundation
www.weekvanrespect.nl | www.respectfoundation.nl
U ontvang deze uitnodiging omdat u werkzaam of betrokken bent bij een Nederlandse gemeente. U ontvangt deze uitnodiging eenmalig, en uw adres wordt niet opgenomen voor onze reguliere nieuwsbrief.

This email was sent to griffier@ameland.nl
why did I get this? unsubscribe from this list update subscription preferences
Respect Foundation · Keizersgracht 177 · AMSTERDAM, Noord-Holland 1016 DR · Netherlands

Uitnodiging webinar voor raadsleden: Lokale keuzes in afvalbeleid

Datum: **7 mei of 12 mei 2026**
Aanmelden kan via de onderstaande link

Aanmeldformulier 7 mei

Aanmeldformulier 12 mei

Tijd **19.30 - 20.30 uur**

Via: **Online via Microsoft Teams**

Beste griffier,

De gemeenteraadsverkiezingen liggen inmiddels achter ons en in veel gemeenten zijn (nieuwe) raadsleden enthousiast gestart aan hun termijn. Afvalinzameling is voor hen vaak nog een relatief onbekend onderwerp, terwijl gemeenten hierin een belangrijke rol en verantwoordelijkheid dragen.

Daarom organiseren wij twee inspirerende webinars, speciaal voor raadsleden. Tijdens deze bijeenkomsten krijgen zij in korte tijd helder inzicht in de basis van het gemeentelijk afvalbeleid en de keuzes die daarbij horen. We nemen je mee in de belangrijkste thema's en laten zien hoe zij als raadslid kunnen sturen en afwegen.

Tijdens het webinar gaan we onder andere in op:

- De rol en verantwoordelijkheid van de gemeente op afvalbeleid
- Keuzes in inzamelsystemen: wat werkt en wat betekent dit voor de inwoners?
- De recycledoelstelling: waar staan we en aan welke knoppen kan jouw gemeente draaien?
- Lokale keuzes binnen het gemeentelijk afvalbeleid
- Ondersteuning en praktische handvatten vanuit VANG Huishoudelijk Afval

Raadsleden kunnen deelnemen op een datum die hen het beste uitkomt: 7 mei of 12 mei 2026, van 19.30 – 20.30 uur. Aanmelden kan eenvoudig via de volgende link:

- Aanmeldformulier 7 mei
- Aanmeldformulier 12 mei

Wij willen u vriendelijk vragen om dit webinar onder de aandacht te brengen bij de gemeenteraad en eventueel actief te delen met raadsleden voor wie dit relevant is. Zo helpen we raadsleden om goed geïnformeerd van start te gaan en dragen we samen bij aan een sterke basis voor lokaal afvalbeleid.

Met vriendelijke groet

Sandra Schudde namens
Team *VANG Huishoudelijk Afval (VANG-HHA)*
Email vanghuishoudelijkafval@rws.nl

Dit webinar wordt georganiseerd door Rijkswaterstaat, NVRD en VNG binnen het programma VANG Huishoudelijk Afval (VANG-HHA).

Uitnodiging Kennisbijeenkomst Nationaal Netwerk Brede Welvaart

Namens het Nationaal Netwerk Brede Welvaart nodigen wij alle raadsleden van harte uit voor de kennisbijeenkomst op **maandag 15 juni 2026** in het **provinciehuis van Drenthe in Assen**. Het Nationaal Netwerk Brede Welvaart is een netwerk waar zes regionale planbureaus en vier Rijksdepartementen de krachten bundelen om gezamenlijk werk te maken van Brede Welvaart. Dit doet het netwerk samen met beleidsprofessionals, onderzoekers, pioniers én experts op verschillende thema's. Deze dag staat in het teken van de dimensie *'later'*: hoe maken we vandaag keuzes die bijdragen aan brede welvaart voor toekomstige generaties? We verwachten deelnemers van allerlei overheidsinstanties, maatschappelijke organisaties, regiobureaus en nationale en regionale planbureaus.

Speciaal programma voor raadsleden (ochtendprogramma)

Voor raadsleden organiseren wij - in samenwerking met Planbureau Fryslân - voorafgaand aan het reguliere programma een verdiepend ochtendprogramma met een duidelijke lokale focus. Tijdens deze sessie gaan we in op vragen als:

- Wat betekent brede welvaart concreet voor gemeentelijk beleid en besluitvorming?
- Hoe neem je als raadslid de belangen van toekomstige generaties mee?
- Hoe kun je verschillende uitkomsten tegen elkaar afwegen binnen het brede welvaartskader?

Het ochtendprogramma biedt daarnaast ruimte om ervaringen uit te wisselen met raadsleden uit andere gemeenten in Drenthe, Friesland en Groningen.

Ben je benieuwd naar de workshop van het ochtendprogramma, maar kun je alleen bij het middagprogramma aansluiten? In de middag bieden we een soortgelijke workshop aan (Workshop 5. Brede welvaart in beleid: van ambitie naar actie!)

Aansluitend: landelijke kennisbijeenkomst

Na het ochtendprogramma sluiten raadsleden aan bij het bredere programma (vanaf 11.00 uur), waarin inspiratie en ontmoeting centraal staan in een plenaire bijeenkomst en een aantal workshops rondom het thema Brede Welvaart: Morgen maken we nu!

Aanmelden

Het is nodig om je van te voren te registreren voor de bijeenkomst. Er zijn namelijk maar een beperkt aantal plekken beschikbaar en vol is vol. Aanmelden kan door op onderstaande knop te klikken. Daarbij kan je je aanmelden voor het ochtendprogramma voor raadsleden (de raadleden kunnen de uitnodiging ook doorsturen naar fractieleden) én voor het bredere middagprogramma.

Aanmelden kan door op onderstaande knop te klikken.

Meld je aan

*Alleen aanmelden voor het middagprogramma? Klik dan op **deze aanmeldlink**.*

Praktische informatie

Locatie: Provinciehuis Drenthe - Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Datum: Maandag 15 juni 2026
Start ochtendprogramma: inloop om 09.00 uur met koffie en thee, workshop van 10.00 - 11.00 uur

Algemeen middagprogramma op hoofdlijnen *(breed toegankelijk voor het Nationaal Netwerk Brede Welvaart)*:

- 11.00-12.00u - inloop en lunch
- 12.00-13.00u - plenaire opening & inspiratie
- 13.00-15.00u - workshopronde
- 15.00-16.30u - de toekomst aan het woord
- 16.30-17.30u - afronding en borrel

Informatie over de workshops voor het middagprogramma
In de aanmeldvragenlijst kun je jouw voorkeur voor één of meerdere van onderstaande sessies doorgeven.

1. Serious game brede welvaart - Sociaalplanbureau Groningen/Trendbureau Drenthe
Tijdens deze workshop ervaar je wat de consequenties zijn van jouw keuzes. We gaan via een serious game met elkaar aan de slag om tot antwoorden te komen op vragen zoals: Hoe hangen de acht thema's van brede welvaart met elkaar samen? Hoe zorg je dat alle thema's in balans blijven? Kies je voor korte- of langetermijninvesteringen? Investeer je alleen of in teamverband? En hoe sturen externe factoren jouw keuzes?
Voor wie is deze workshop interessant? Bestuurders, beleidsmakers, en organisaties die brede welvaart in de praktijk willen toepassen.

2. Brede welvaart in mobiliteit - Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW)
Hoe kunnen we mobiliteitsprognoses gebruiken om de impact van mobiliteit op brede welvaart op de lange termijn integraal te begrijpen? De Integrale Mobiliteitsanalyse (IMA) verbreed dit in de context van brede welvaart. Vanuit het vertrekpunt van mobiliteit, kijken we gezamenlijk naar de impact op de leefomgeving, veiligheid, gezondheid en bereikbaarheid. In deze actieve workshop gaan we aan de slag om een brede-welvaartsverhaal te schetsen zoals in de IMA, en brede welvaartsthema's aan elkaar te koppelen. Wat wordt de centrale boodschap op basis van de brede welvaartsthema's en hoe kunnen we opgaven hierin prioriteren en agenderen? Daar gaan we tijdens deze workshop met elkaar mee aan de slag.

3. Toekomstscenario's brede welvaartseffecten - Provincie Drenthe
Via fictieve personages leef je je in deze workshop in op een toekomstscenario. In groepjes brengen we in beeld wat de positieve en negatieve effecten zijn van dit toekomstscenario, en wat je als beleidsmaker of bestuurder nú kunt doen om bepaalde scenario's af te wenden of er juist naartoe te bewegen. Sociaalplanbureau Groningen en Trendbureau Drenthe ontwikkelde samen met provincie Drenthe een workshop gebaseerd op toekomstscenario's, om langetermijneffecten voor brede welvaart scherp in beeld te brengen.
*Voor wie is deze workshop interessant? (*Lokale) overheden en organisaties die keuzes moeten maken met langetermijneffecten, of interventies doen die invloed hebben op latere generaties.

4. Brede welvaart later binnen Nij Begun - Provincie Groningen, ministeries I&W, LVVN en BZK
Hoe werken de keuzes in inrichting van ruimte en landschap in het hier en nu door in de leefbaarheid van de regio in de toekomst? Aan de hand van het praktijkvoorbeeld van het Masterplan Regiocentra Groningen gaan de deelnemers in deze workshop aan de slag.
Het langjarige programma Nij Begun heeft o.a. tot doel de Brede Welvaart in de door bevingsschade getroffen gebieden structureel te verbeteren. Aan de hand van het praktijkvoorbeeld Masterplan Regiocentra Groningen, gestart als Regio Deal en inmiddels als werkwijze opgenomen in de Economische Agenda voor de hele Nij Begun regio, ervaren de deelnemers welke investeringen nu nodig zijn om de economische vitaliteit van de regiocentra in de toekomst te behouden. Wat kun je doen om te zorgen dat de voorzieningen op peil en bereikbaar blijven? Hoe richt je de ruimte zo in dat latere generaties ook van het landschap kunnen genieten? En hoe behouden we een duurzame en toekomstbestendige landbouwsector? Over deze vragen gaan we met elkaar in gesprek.

5. Brede welvaart in beleid: van ambitie naar actie! - Planbureau Fryslân i.s.m. Sociaalplanbureau Groningen/Trendbureau Drenthe
Hoe kun je als bestuurder of beleidsmaker de stem van toekomstige generaties meenemen in jouw keuzes van vandaag, zodat je bijdraagt aan brede welvaart in de toekomst? Hoe kun je sturen op brede welvaart in een echt integrale aanpak? Door middel van een concrete casus vul je als deelnemer het wiel van brede welvaart in. Daarbij kijk je naar positieve én negatieve effecten van een interventie op alle acht de dimensies van brede welvaart. Wat is de impact voor verschillende doelgroepen, op verschillende plekken en wellicht ook met verschillende uitkomsten? Zo kan je met meer integrale informatie moeilijke beslissingen afwegen.
Voor wie is deze workshop interessant? (Lokale) overheden en organisaties die meer zicht willen krijgen op de synergiën en afruilen van brede welvaart, en keuzes moeten maken met langetermijneffecten.
Let op: deze workshop wordt ook gegeven tijdens het ochtendprogramma, waarin we specifiek ingaan op de lokale en regionale context voor Drenthe, Groningen en Friesland.

Vragen of opmerkingen? Neem dan contact op via: contact@netwerkbredewelvaart.nl

We kijken uit naar mooie ontmoetingen!

Met vriendelijke groet,

Sociaal Planbureau Groningen/Trendbureau Drenthe en Het PON & Telos
Organisatoren namens het Nationaal Netwerk Brede Welvaart

NATIONAAL NETWERK Brede Welvaart

Deze e-mail is verstuurd aan {{email}}. • Als je geen e-mails meer wilt ontvangen dan kun je je hier afmelden. • Voeg contact@netwerkbredewelvaart.nl toe aan je adresboek voor een betere ontvangst.

Laposta

U ontvangt niet vaak e-mail van ssas@woonbond.nl. Ontdek waarom dit belangrijk is

Beste griffier,

Speciaal voor (nieuwe) raadsleden met wonen in de portefeuille verzorgt de Woonbond kosteloos een tweedelig webinar over de rol van de gemeenteraad in de volkshuisvesting. De webinars worden gehouden in de avond op woensdag 20 mei en woensdag 27 mei.

Wilt u zo vriendelijk zijn om deze uitnodiging bij de raadsleden onder de aandacht te brengen?

Bijgevoegd vindt u een flyer met meer informatie over de webinars. Aanmelden kan via deze link. Na aanmelding ontvangen deelnemers een bevestiging. Ook kunnen zij na afloop de webinars nog 90 dagen terugkijken.

Aanmeld-link: https://service.woonbond.nl/event/tweedelig-webinar-de-rol-van-de-gemeenteraad-in-de-volkshuisvesting-679/register

Alvast bedankt

Met vriendelijke groet,

Sabrina Sas

Projectcoördinator & Regiosecretaresse West

---

woonbond
de stem van hurend nederland

Woonbond

020-5517700

doorkiesnummer 020-5517769

werkdagen ma, di, do, vrij

www.woonbond.nl

De rol van de gemeenteraad in de volkshuisvesting

WOONBOND OPLEIDINGEN

Tweedelig webinar speciaal voor gemeenteraadslieden

Wat kun je als nieuw gemeenteraadslid betekenen in de volkshuisvesting? In dit tweedelige webinar krijg je een compact overzicht van de belangrijkste thema's én praktische handvatten voor je rol.

Woensdag 20 mei 2026
19:30 – 20:30 uur

In het eerste deel schetsen we de basis: de wooncrisis, nieuwe wetgeving, de rol van de gemeente en de belangrijkste spelers. We gaan in op onderwerpen zoals nieuwbouw en herstructurering, beter gebruik van de bestaande voorraad, woonruimteverdeling, betaalbaarheid, duurzaamheid en leefbaarheid. Ook laten we zien hoe deze thema's terugkomen in het lokale volkshuisvestingsprogramma en de lokale prestatieafspraken.

Woensdag 27 mei 2026
19:30 – 20:30 uur

In het tweede deel volgt verdieping, onder meer over de Wet goed verhuurderschap, ondersteuning van huurders en woningzoekenden en eventueel onderwerpen die je zelf aandraagt. Daarnaast krijg je praktische tips om snel inzicht te krijgen in de situatie in je eigen gemeente en effectief samen te werken met lokale partners.

Na afloop heb je een helder beeld van je mogelijkheden als raadslid en concrete aanknopingspunten om invloed uit te oefenen op het lokale woonbeleid.

Gratis deelname

Je kunt gratis deelnemen aan dit webinar. Ga naar onze website en meld je hier aan!

woonbond
de stem van hurend nederland

COA Centraal Orgaan opvang asielzoekers

Zicht op asielopvang

Uitnodiging voor een inkijkje in een azc en het COA voor raadsleden

Deze uitnodiging is uitsluitend voor raadsleden. Interesse om deel te nemen?

Laat weten aan bestuurcoa@coa.nl bij welke sessie u aanwezig wilt zijn. U ontvangt na aanmelding zo spoedig mogelijk aanvullende, praktische informatie over de bijeenkomst. De bijeenkomst vindt kosteloos plaats op bovenstaande locaties.

azc Gilze

azc Gouda

azc Almelo

Al meer dan 30 jaar vangt het COA in azc's asielzoekers op gedurende hun asielproces. Momenteel heeft het COA meer dan 300 locaties in Nederland. Twee op de vier gemeenten heeft een azc, sommige gemeenten bieden al decennia lang opvang.

Maar wat komt er kijken bij asielopvang? Wat is de dagelijkse praktijk op een azc? Wat is de rol van het COA en wat is de rol van de gemeente? Wat is de impact van een azc op de omgeving, politiek, lokale economie, scholen en de veiligheid?

Veel vragen die we regelmatig krijgen en waar het COA, samen met ervaringsdeskundigen uit gemeenten waar we al langer mee samen werken, u veel over kan vertellen.

Waar gaan deze bijeenkomsten voor raadsleden over?

Tijdens deze bijeenkomsten geven we u een rondleiding op één van onze opvanglocaties, maakt u kennis met bewoners van een azc, medewerkers en een bestuurslid van het COA. Daarnaast gaan we graag met u in gesprek over de maatschappelijke impact, de kansen, de aandachtspunten en de verantwoordelijkheden. Dit doen we aan de hand van de praktijk op het azc en met veel ruimte voor interactie. Tijdens de bijeenkomsten zal er een gemeenteraadslid aanwezig zijn van een gemeente met een azc dat vertelt over de ervaringen uit zijn of haar gemeente. Het gaat om off the record bijeenkomsten die we ter achtergrond organiseren.

Voor wie zijn deze bijeenkomsten?

Deze bijeenkomsten zijn voor elk raadslid die meer wilt weten over de asielopvang en de dagelijkse praktijk op een azc.

Praktische informatie

De bijeenkomsten (twee per dag: je kunt kiezen voor een ochtend- of een middagsessie) vinden allen plaats op één van onze opvanglocaties. Het aantal beschikbare plaatsen per sessie is beperkt. Bij veel animo zullen meer sessies door het land volgen.

- zaterdag 6 juni @ azc Gilze
  Ochtendsessie: 10:00 – 13:30 inclusief lunch
  Middagsessie: 13:30 – 16:00 met aansluitend een hapje en een drankje

- zaterdag 12 september @ azc Gouda
  Ochtendsessie: 10:00 – 13:30 inclusief lunch
  Middagsessie: 13:30 – 16:00 met aansluitend een hapje en een drankje

- zaterdag 14 november @ azc Almelo
  Ochtendsessie: 10:00 – 13:30 inclusief lunch
  Middagsessie: 13:30 – 16:00 met aansluitend een hapje en een drankje

Deze uitnodiging is uitsluitend voor raadsleden. Interesse om deel te nemen?

Laat weten aan bestuurcoa@coa.nl bij welke sessie u aanwezig wilt zijn. U ontvangt na aanmelding zo spoedig mogelijk aanvullende, praktische informatie over de bijeenkomst.

Webinar 7 mei 2026

Webinar 'De gemeentelijke watertaken: wat is uw rol als raadslid?'

Geachte raadsgriffie,

Graag brengen wij het webinar ‘De gemeentelijke watertaken: wat is uw rol als raadslid?’ nogmaals onder uw aandacht.

Dit webinar is speciaal bedoeld voor (nieuw geïnstalleerde) raadsleden en biedt in korte tijd een helder overzicht van een belangrijk gemeentelijk onderwerp.

Praktische informatie

Donderdag 7 mei
16:00 – 16:45 uur
Stichting RIONED en VNG

Tijdens dit webinar praten **Hilde Niezen (Stichting RIONED)** en **Reinier Kunst (VNG)** raadsleden in korte tijd bij over verschillende onderwerpen:

- de gemeentelijke watertaken (afvalwater, regenwater en grondwater)
- het belang en de kosten van deze taken
- hun rol als raadslid bij beleid en financiën
- de werking van de riool- en waterzorgheffing

Er is ook volop gelegenheid om vragen te stellen.

Wij zouden het zeer waarderen als u deze uitnodiging onder de aandacht brengt bij de raadsleden in uw gemeente.

Aanmelden kan via onze website. De deelnamelink wordt op de dag zelf toegestuurd. Het webinar is na afloop ook terug te kijken.

Met vriendelijke groet,

Hilde Niezen
Directeur-bestuurder Stichting RIONED

Aanmelden

Stichting RIONED

Horaplantsoen 12B, 6717 LT, Ede
T 0318 631 111 | **E** info@rioned.org | **W** www.riool.net

Uitschrijven | Gegevens wijzigen? Mail ons | Bekijk e-mail in browser

Geachte heer, mevrouw,

Graag nodigen Waddenfonds en Omgevingsberaad Waddengebied u uit voor de jaarlijkse **Toogdag voor de Wadden 2026 op 15 juni.**

Het is een inhoudelijke werk- en reflectiedag, waarin we samen vooruitkijken naar het Waddengebied in 2100. In vorige edities stonden leefbaarheid, kustveiligheid, de Agenda voor de Wadden en benutten van kansen in het Waddengebied centraal. Deze keer staat de natuur in het Waddengebied in de schijnwerpers.

We kijken vooruit naar dilemma's en keuzes voor het ecosysteem van de toekomst. Wat zijn de mogelijke effecten van klimaatverandering in het trilaterale getijdengebied? Zijn de natuurkwaliteiten van nu ook de natuurkwaliteiten van de toekomst. Wat betekent klimaatverandering voor bijvoorbeeld veiligheid, voedsel en zoetwater?

Waarover kunnen en moeten we nu al nadenken om die toekomst goed vorm te geven? Op de jaarlijkse Toogdag brengen bezoekers en sprekers kennis en perspectieven samen. Met de opbrengst van deze dag, bouwt u mee aan de brug tussen nu en de toekomst.

Praktische informatie
Datum: maandag 15 juni 2026
Tijd: 09.30-17.30
Locatie: Theater de Kampanje Den Helder

Programma
09.30-10.00 Inloop & ontvangst
10.00-10.30 Plenaire start en opening
10.30-12.15 Inhoudelijke sessies en excursies
12.15-13.15 Lunch & ontmoeting
13.30-16.30 Plenair programma
16.30-17.30 Netwerkborrel

Aanmelden
Via onderstaande knop kunt u zich aanmelden voor de Toogdag voor de Wadden. Na aanmelding ontvangt u een bevestiging per e-mail. Met uw aanmelding schrijft u zich in voor de volledige dag. Aanmelden voor inhoudelijke sessies en excursies kan op een later moment.

👉Meld u hier aan!

Graag tot 15 juni! We kijken ernaar uit om samen in gesprek te gaan over de toekomst van het Waddengebied.

Hartelijke groet,

Arno Brok - Voorzitter Omgevingsberaad Waddengebied

Matthijs de Vries - Voorzitter Waddenfonds

Bekijk online

Rijksoverheid

Uitnodiging MIRT-verkenning bereikbaarheid Ameland

Uitnodiging informatieavonden bereikbaarheid Ameland

Het onderzoek naar de bereikbaarheid van Ameland is een stap verder. Binnenkort kunt u kunt de eerste plannen bekijken en erop reageren.

Twee informatieavonden
Daarom houden we twee informatieavonden over het onderzoek naar de bereikbaarheid van Ameland:

19 mei
Blije: MFA Fjildsicht, Farrewei 22

27 mei
Hollum: Ons Hol, Middelbord 8

U bent welkom om 19:00 uur, we starten om 19:30 uur. De avond duurt tot ongeveer 21:30 uur.

Waarover informeren we u?
Bij de informatiebijeenkomsten komt u meer te weten over de volgende onderwerpen:

- Hoe ver zijn we met de MIRT-verkenning en hoe gaan we verder?
- Welke keuzes zijn er al gemaakt?
- Wat gaan we tijdens de MIRT-verkenning onderzoeken, en hoe?
- Welke belangrijke thema's zijn er in de MIRT-verkenning?
- Wanneer is de verkenning klaar en wat gebeurt er dan?
- Hoe kan ik mijn mening geven over de plannen?

Eerste plannen binnenkort te lezen
Vanaf 7 mei kunt u lezen hoe het team van de MIRT-verkenning het onderzoek naar de bereikbaarheid uitvoert. Dat staat in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) die dan uitkomt. U kunt ook hierop reageren en uw mening hierover geven.

In de komende nieuwsbrief leest u waar u de NRD kunt lezen en hoe u kunt reageren. Ook bij de informatieavonden vertellen we u hier meer over.

Wilt u meer weten?

Kijk voor meer informatie op onze webpagina.
Heeft u vragen of opmerkingen? Mail ons!

U ontvangt deze e-mail omdat u zich heeft geabonneerd op berichten van Mirt Overzicht op het e-mailadres jmetz@ameland.nl.

Afmelden | Abonnement beheren

CDA Vragen Passantenhaven

Het geldende huurcontract tussen de gemeente Ameland en Stichting 't Leije Gat;
Gespreksverslagen tussen de gemeente Ameland en het stichtingsbestuur vanaf 2020;
Begroting en Jaarrekeningen van de stichting vanaf 2020;
Schouwrapporten van de stichting dan wel gemeente over de toestand van de passantenhaven vanaf 2020;

De genoemde documenten liggen ter inzage bij de griffie, voor zover beschikbaar.

Dan nog een paar vragen over de stukken die we hebben gekregen:
Graag nadere uitleg (mag mondeling) over punt 2.2.:
de huidige exploitatiekosten van de jachthaven zijn hoger dan de inkomsten uit passanten: meer passanten betekent meer negatieve inkomsten.
Nieuwe ligplaats extra (bagger)kosten. Gemeente heeft hier geen belang bij. Wet markt- en overheid: hoe dan, leg uit.
Negatief t.a.v. uitbreiding waar kosten mee gemoeid zijn (drijfsteigers).

Graag nadere uitleg (mag mondeling) over punt 5.1.:
Het is wenselijk te toetsen in hoeverre de huidige afspraken over de liggelden, kostendekkendheid en de toewijzings- en opzeggingssystematiek nog in lijn zijn met de wettelijke kaders en met de feitelijke toepassing. Waarom deze twijfel? Leg uit hoe dit komt en hoe en waarom je deze wens hebt en hoe je deze wens wilt vervullen: wie moet dan wat doen bijvoorbeeld?
Het gaat nu even niet om uitspreken van twijfel, na vele jaren gewoon aanleiding voor evaluatie.

Waar parkeren de bezoekers aan de andere rondvaartboten hun auto's?
Op plaatsen waar dit toegestaan is, dus ook op lang parkeren. Kanttekening geldt voor alle rondvaartboten.

Hoe verhoudt zich de onveiligheid van de manoeuvres van de WL35 in relatie tot de veiligheid van de passantenhaven? Leg uit want voor mij is dit niet vanzelfsprekend. Het feit dat er geen incidenten zijn geweest, doet er dan even niet toe volgens mij.
Met deze kanttekening wordt gereageerd op stelling Jachthaven. Inhoudelijk zal college hier nu niet verder op ingaan, kan worden betrokken bij onafhankelijk onderzoek.

Is het nautisch rapport voorgelegd aan de stichting? En zo ja, wat is de reactie?
Ja, oneens.

Toch nog een paar aanvullende vragen:
Waarom zijn bestuur en havenmeester opgestapt? Wat was de directe en indirecte reden?
Zie tijdslijn verloop gesprek 23-2. (We verwijzen naar raadsinformatiebrief van 27-2).

Levert de functie van havenmeester, uitgevoerd door William de Jong, geen ethische bezwaren (schijn van belangenverstrengeling) op omdat hij raadslid is van AmelandEén, wethouder Faber, ook van deze partij, portefeuillehouder is ?
Niet bij onafhankelijk Stichtingsbestuur (zie bijv. in verleden medewerker STAM tevens raadslid).
Wel indien gemeente zou moeten voorzien in exploitatie of bezetting Stichtingsbestuur.
Dit is ook zo besproken op 23-2. (We verwijzen naar raadsinformatiebrief van 27-2).

Is een lijmpoging met de opgestapte mensen te verkiezen en zo neen, kan er in de tussentijd niet een open sollicitatieprocedure worden gestart voor een nieuw bestuur en ene havenmeester op een zo kort mogelijke termijn? Dit om de schijn van belangenverstrengeling te weerleggen.
In raadsbrief uitgelegd dat Stichtingsbestuur autonoom is totdat deze eventueel een beroep doet op gemeente om de zaak over te nemen. Dit is tot op heden niet gebeurt. Men is bezig te voorzien in eigen opvolging.
Zie ook antwoord op voorgaande vraag.

Ik zal ondertussen afspraken maken met voormalige havenmeesters en bestuursleden om te kijken waarom er om de zoveel jaar gedoe is rond het besturen van de passantenhaven, want in mijn optiek is dat het geval en dat is geen reclame voor ons eiland.
Dat staat iedereen vrij.

VRAAG:

Naar aanleiding van vragen in de raad, zijn jullie aan de slag gegaan met de inrichting van De Aanleg in Hollum. Er is goed gekeken naar wat er nodig is, en met name de extra banken en picknicktafels rondom de pumptrackbaan zijn erg prettig. Zo hebben ouders goed zicht op hun kinderen op de baan.

Wat mij, en de andere raadsleden van AmelandEén, echter verbaast zijn de nieuwe speeltoestellen die geplaatst zijn. Fijn dat er voor de allerjongsten nu ook een hoekje is met speeltoestellen op maat, maar waarom is er gekozen voor deze materialen?

In de visie spelen, door de raad vastgesteld, is opgenomen dat er bij nieuwe ontwikkeling gebruik gemaakt wordt van natuurlijke materialen.

Nog niet zo lang geleden heb ik deze vraag ook gesteld over de nieuwe speeltoestellen in Ballum, en kreeg ik het antwoord dat dit kwam omdat dit plan al lag voordat de visie werd vastgesteld. Wat natuurlijk niet een verklaring is, want op moment van bestellen kun je ook nog kijken of dit is wat binnen vastgesteld beleid past.

Nu is er wederom gekozen om materialen te gebruiken die niet binnen het beleid passen, waarom is dit?

Zijn de medewerkers wel op de hoogte van de betreffende visie?

Wordt er door het college controle uitgevoerd op herinrichtingsplannen zoals deze bij De Aanleg?

Kunnen wij ervan uitgaan dat bij verdere (her)inrichting van speelvoorzieningen wordt gehandeld vanuit het vastgesteld beleid?

ANTWOORD:

Naar aanleiding van uw vragen over de inrichting van De Aanleg in Hollum informeren wij u als volgt.

Wij zijn verheugd dat de aanpassingen rond de pumptrackbaan, zoals extra banken en picknicktafels, positief worden ervaren en bijdragen aan gebruik en sociale veiligheid. Binnenkort worden nog heesters geplaatst voor aankleding en als windvanger.

Ten aanzien van de materiaalkeuze van de speeltoestellen merken wij op dat in de visie *Spelen op Ameland* wordt gestreefd naar natuurlijke materialen. Tegelijk moeten ook andere factoren worden meegewogen, zoals intensief gebruik, vandalisme en zoute weersomstandigheden, met name op drukbezochte locaties zoals De Aanleg. Ervaring leert dat natuurlijke materialen in zulke situaties minder duurzaam zijn en snel aan vervanging toe zijn. Daarom is gekozen voor robuustere materialen die beter bestand zijn tegen gebruik, schade en onderhoudsdruk. Er is dus sprake van een afweging tussen natuurlijke uitstraling en duurzaamheid, veiligheid en onderhoud.

Met betrekking tot uw overige vragen:

1. **Zijn medewerkers op de hoogte van de visie?**
   Ja, de visie is bekend en vormt het uitgangspunt, waarbij ook andere relevante factoren worden meegewogen.

2. **Wordt er controle uitgevoerd op herinrichtingsplannen?**
   Ja, plannen worden ambtelijk voorbereid en bestuurlijk getoetst op beleid, haalbaarheid, veiligheid en duurzaamheid. Bij kleine aanpassingen is er enige ambtelijke ruimte.

3. **Wordt bij toekomstige (her)inrichtingen conform beleid gewerkt?**
   Ja, de visie blijft leidend, met een integrale afweging van onder andere gebruik, vandalisme, onderhoud en omgeving. Voor de B-locaties is inmiddels één ontwerp ontvangen waarin natuurlijk spelen centraal staat. Na ontvangst van het tweede ontwerp volgt een voorstel aan de gemeenteraad, inclusief aanvraag voor aanvullend krediet. In de bijlage vindt u alvast enkele voorbeeldspeelelementen.

OESTELLEN

1. Stapstammen 6x

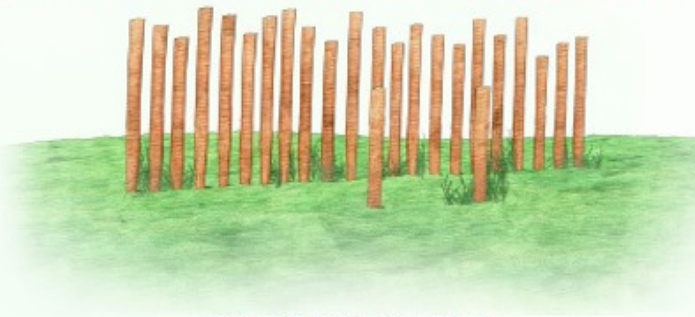
2. Balansbalk trio

3. Steltenpad

4. Zwerfkeien 11x

5. Voetbalveld robiniapalen

6. Picknickset
met rolstoelplekken

9. Balanceerparcours

7. Vogelnestschommel

8. Touwbrug

12. Watercombinatie

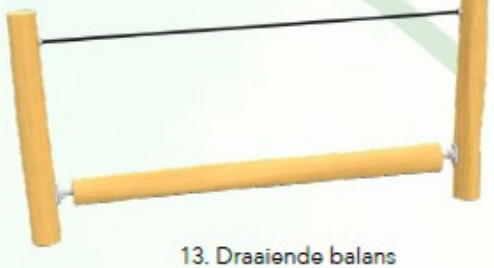

10. Oversteek steps

11. Klimpalen 3m 3x

13. Draaiende balans

Lijst toezeggingen en moties

Datum: presidium 20 april 2026

Datum vergadering	Portefeuillehouder	Toezegging / aandachtspunt	Antwoord
Raad 30 maart 2026	Wethouder IJnsen	**Eerste Steen Stelp** Wethouder IJnsen geeft aan bezig te zijn met een toekomstige plek voor de eerste steen Stelp, en ook in gesprek te zijn met de familie. Hij verzoekt dit nader af te wachten, het heeft de aandacht.	Deze toezegging is gedaan, de raad wordt geïnformeerd als er nieuws is.
Raad 30 maart 2026	Wethouder Faber	**Horeca en detailhandel** A6/A9/A11/A12/ A15: diverse zienswijzen ontwerp horeca- en detailhandelsbeleid: wethouder Faber zegt toe dat deze zullen worden meegenomen in de reactie-nota die dan weer aan de raad zal worden aangeboden, daarbij worden ook de opmerkingen zoals fietsparkeerplaatsen e.d. meegenomen.	Het college heeft de normale procedure geschetst, er volgt een raadsvoorstel na de zienswijzeperiode.
Raad 30 maart 2026	Burgemeester Willemsma	**Meterkastkaart** E7 : Collegebrief over de meterkastkaart: burgemeester Willemsma komt terug op de opmerkingen (de kaart is niet bezorgd bij adressen waar een nee-reclame sticker op de bus zat, en hoe dit opgelost kan worden).	Mensen met een ‘nee-nee’ sticker hebben deze bewust. De informatie op de kaart is ook beschikbaar via de gemeentelijke website. Mensen die de kaart nog niet hebben en die wel willen, kunnen deze bij de gemeente opvragen. We kijken nog of er vervolgcommunicatie nodig is en of we de kaart ook digitaal beschikbaar kunnen stellen.

Raad 16 februari 2026	Wethouder IJnsen	**Plastic Filter** A82 en CDA willen adhesie betuigen aan de brief A7 / no plastic filter en verzoekt de wethouder dit mee te nemen; wethouder IJnsen zegt dit toe.	Deze vraag is, zoals toegezegd, door de portefeuillehouder meegenomen naar het college. Het college concludeert dat een minderheid van de raad adhesie betuigt aan een ingekomen brief over plastic vervuiling (door sigarettenfilters). Dit is voor het college geen aanleiding om iets te wijzigen aan het lopende beleid (beperkt aantal openbare asbakken en het RegioDeal project 'Wad gaat Om' dat gericht is op preventie plastic afval in brede zin). Afgerond
Raad 16 februari 2026	Wethouder IJnsen	**Preventie middelengebruik** Voor wat betreft de aanpak Middelengebruik, zegt wethouder IJnsen toe contact te leggen met de gemeente Leeuwarden, n.a.v. de opmerking van mw. Rijpstra/PvdA.	Direct de dinsdag na de raadsvergadering heeft het college het onderwerp thematisch besproken met de projectleider middelengebruik, daarbij zijn ook de contacten van de projectleider met Leeuwarden aan de orde geweest en hoe er onderling van elkaar geleerd kan worden (ook in relatie tot Amelander Jeugd aan de wal). Afgerond
Raad 16 februari 2026	Wethouder IJnsen	**Dijknormering** Algemeen Belang Ameland, PvdA, AmelandEén, willen wel een ondersteuningsverklaring afgeven voor de dijknormering Schiermonnikoog, wethouder IJnsen geeft aan dit gezamenlijk te doen met de Wadden, het heeft de hoogste aandacht.	Het college concludeert, dat een meerderheid van de raad de lijn van de portefeuillehouders Water in dit dossier en de motie van de raad van Schiermonnikoog steunt. Het college heeft dit aan het college van Schiermonnikoog en het DB van de GR Wadden laten weten. Afgerond

Raad 16 februari 2026	Burgemeester Willemsma	**Uitvoeringsprogramma VTH 2026** Burgemeester Willemsma komt in een later stadium terug op de vraag CDA omtrent de effecten van het VTH-beleid.	Deze toezegging is betrokken bij de opstelling van het Jaarverslag VTH 2025. Het college kiest er voor om vooral nadruk te leggen op wat er is gedaan, dat geeft dus geen direct inzicht in het effect op naleefgedrag van burgers en bedrijven. Naar de mening van het college draagt de uitvoering van de beschreven taken wel bij aan een bevordering van het naleefgedrag. Getracht wordt dit op een integrale wijze uit te dragen en door een goede vergunningverlening, een geprioriteerde handhaving en goede communicatie daarover het naleefgedrag te bevorderen. Raadslid Twickler heeft in de raad van 30 maart 2026 laten weten het college van tips te voorzien hoe de aanpak verder te verbeteren. Het college wacht die tips met belangstelling af. Afgerond
Commissie 2 februari 2026	Wethouder Faber	**Beeldkwaliteit / Welstand** • Pagina 5: daar staat geel / rood, terwijl in de Welstandsnota alleen geel staat, waarom? • Waarom wel een schilddak en geen wolfseinden? • Mag er wel zink / koper op een bijgebouw? • Gepatineerd, is dat echt nodig? • Bij nok haaks op de weg staat HR echter dit kan toch ook LW zijn, blijkt uit tekst?	Deze vraag is per mail beantwoord op 11 februari 2026, voorafgaand aan de raadsvergadering van 16 februari 2026. Afgerond

Commissie 2 februari 2026	Wethouder Faber	**Commissievraag inrijden Nes en standplaatsen Taxi** Op vraag 1 (stand van zaken ontheffingen inrijden centrum Nes en aanwijzen taxi-standplaatsen), zal nog een raadsinformatiebrief volgen, e.e.a. heeft vertraging opgelopen.	Het college neemt in de eerste helft van 2026 een besluit en informeert de raad via een raadsinformatiebrief.
Raad 20 januari 2026	Wethouder Faber	**Horeca Hollum** *Dictum **MOTIE Locatie Schakel:*** Roept het college op de locatie waar nu OBS “de Schakel” gevestigd is te reserveren als ruimte voor horeca.	Dit wordt meegenomen in de definitieve versie van het horeca- en detailhandelsbeleid.
Raad 20 januari 2026	Wethouder Faber	**Terrassen Ameland** *Dictum **MOTIE Openingstijden Terrassen:*** Om de tekst in de bijlage (beleid en beleidsregels horeca) kloppend te maken met het bestaande beleid.	Dit wordt meegenomen in de definitieve versie van het horeca- en detailhandelsbeleid.
Raad 15 december 2025	Wethouder Faber	**Accommodatiebeleid** Wethouder Faber doet de toezegging dat de uitvoering van het traject 2.1 / cluster Hollum niet later zal zijn dan 2030, mogelijk zelfs nog eerder. Mogelijk dat komend jaar al een voorbereidingskrediet wordt gevraagd aan de raad.	Het college zal opnieuw naar de fasering kijken als meer duidelijk is over de participatie Nes-Buren, met als doel voortgang in de uitvoering. Er wordt al gewerkt aan de voorbereidingsfase voor cluster Hollum.
Commissie 1 december 2025	Wethouder Faber	**Verlenging Gemeentelijk Rioleringsplan** Wethouder Faber zegt toe schriftelijk terug te komen op de vraag van het CDA/dhr. Oud over de aanpak en het tijdsbestek daarvoor voor de wateroverlast in Buren.	Navraag bij Fractie CDA leert dat openbare terreinen in Buren, waaronder het speelterrein tussen de Esther Meindertsstraat en de Tiemen Boelensweg, met name in de winterperiode te maken heeft met wateroverlast. Onlangs is gestart met het opstellen van een nieuw Programma Water en Riolering (PWR).

			Dit programma biedt een meerjarig perspectief op de benodigde investeringen in de gemeentelijke water- en rioleringsinfrastructuur en beschrijft hoe de gemeente inspeelt op maatschappelijke opgaven, waaronder de gevolgen van klimaatverandering. In dit kader worden ook signalen en aandachtspunten betrokken bij de totstandkoming van het PWR, waaronder deze door de CDA-fractie gemelde wateroverlast Buren. De verwachting is dat het PWR eind 2026 gereed is en ter besluitvorming aan de raad kan worden voorgelegd.
Commissie 1 december 2025	Burgemeester Willemsma	**Belastingverordeningen 2026** De portefeuillehouder zegt toe: - in 2026 in gesprek te gaan met de raad om het systeem van belastingheffing en het berekenen van de tarieven te bespreken.	Griffier zal dit oppakken en inplannen in overleg met cluster Financiën.
Commissie 1 december 2025	Wethouder Faber	**Woonvisie** Wethouder Faber zegt toe een update te geven over de uitvoering van de Woonvisie.	De vraag betrof de voortgang van nieuwbouwwoningen. In de woonvisie (paragraaf 2.28) zijn zeven locaties voor woning (her-)ontwikkeling benoemd, met een globale planning in het uitvoeringsprogramma. De uitvoering hiervan is in volle gang. Hoewel een aantal bouwlocaties vertraging kent, zijn er belangrijke stappen gezet: de sloop van de Stelp en het zelfstandig maken van de zuidvleugel zijn gestart, nieuwbouw aan de Paasduinweg is aanbesteed en de start bouw staat gepland voor begin 2026. In Ballum deed zich een kans voor om extra grond aan te kopen, dit heeft prioriteit gekregen. Ook is prioriteit gegeven aan het oplossen/afmaken van ‘restpunten’ uit de eerste woningbouwfases.

		Dictum ***MOTIE Bouwgrond:*** De woningbouwlocatie, direct grenzend aan de Smitteweg te Ballum opnieuw aan te bieden ter verkoop voor woningbouw of als gemeente zelf woningbouw te ontwikkelen, waarbij de doelstelling is, betaalbare huisvesting te realiseren voor onze inwoners.	Een ander proces dat schaarse capaciteit heeft gevraagd, is de voorbereiding van het nieuwe strategisch complex beheerplan. Dit is een plan om bestaande huurwoningen van het GWA in 2035 aardgasvrij gereed te maken. Op 12 januari zijn raadsleden tijdens een thema avond bijgepraat. Het college concludeert dat het voorgenomen tempo niet is gehaald, maar dat de afspraken uit de regionale woondeals met het rijk (ruimschoots) kunnen worden behaald. Tevens concludeert het college dat er een nieuwe projectleider woningbouw moet worden aangesteld (nadat hier afgelopen december een vacature is ontstaan) en dat het tempo van diverse processen/projecten moet worden opgeschroefd. Tot slot werkt het college aan een totaaloverzicht van (grote) projecten die voortvloeien uit vastgesteld of nog vast te stellen beleid, zoals: de woonvisie, accommodatiebeleid, strategisch complex beheerplan GWA, vervoersvisie en wegen- en rioleringsplannen. Zodra dit vorm heeft gekregen zal het college de raad hier verder over bijpraten. Hier wordt de ontwikkeling van de woningbouwlocatie Ballum (conform Woonvisie) nadrukkelijk betrokken.
Commissie 1 december 2025	Wethouder IJnsen	**Paardenbak Buren** Wethouder IJnsen zegt toe de schade aan de bermen bij de paardenbak te repareren en in voorjaar bij het ‘groei’-seizoen af te werken.	De bermen zijn geëgaliseerd en hersteld. Deze worden in het voorjaar van 2026 ingezaaid. Hierbij is ook aandacht voor de inmiddels nieuw ontstane sporen.

Raad 24 november 2025	Wethouder IJnsen	**Voorzieningenwijzer** Wethouder IJnsen zegt toe dat er gewerkt wordt aan een Voorzieningenwijzer, waarin regelingen en tegemoetkomingen staan (gebundeld) voor burgers om te kunnen zien waar men recht op heeft en bij wie ze daarvoor moeten zijn.	De gemeentelijke website voor onderdeel Sociaal Domein wordt in 2026 geactualiseerd met als doel completer te informeren. Daarnaast wordt gewerkt aan vernieuwing van het minimabeleid, met het doel betere ondersteuning en meer duidelijkheid voor doelgroepen die dat nodig hebben. Op deze manier kan de website dienen als basale voorzieningenwijzer, waarbij inwoners met name ondersteund worden vanuit persoonlijk contact met het gebiedsteam.
Commissie 13 oktober 2025	Wethouder IJnsen	**Begeleid en beschermd wonen** Voor het einde van het jaar neemt college een besluit over het rapport (ontwerpfase) omtrent "begeleid en beschermd wonen". Het college zal de raad actief informeren.	De raad is via raadsinformatiebrief (11 november 2025) geïnformeerd over de stand van zaken. De resultaten van de ontwerpfase zijn begin januari met het college besproken en op 19 januari in een themabijeenkomst met raadsleden door de externe procesbegeleider toegelicht. Vervolgens heeft het college het definitieve eindrapport van de ontwerpfase ontvangen en heeft het college besloten het samenvattend advies, zoals opgenomen in het rapport, over te nemen. In de informatiebrief aan de Raad van 17 februari 2026 heeft het college de Raad geïnformeerd over het besluit en de uitwerking hiervan (realisatiefase). Ter informatie zijn het eindrapport van de ontwerpfase en de presentatie van de informatiebijeenkomst als bijlagen bij deze informatiebrief meegezonden. Afgerond

Raad 14 juli 2025	Wethouder IJnsen	**Pumptrackbaan** Wethouder IJnsen zal nader kijken (zonder toezeggingen te doen) naar de meubilair- en groeninrichting nabij de pumptrackbaan.	Rondom de baan is het groen geworden. Het meubilair is in week 47 geplaatst en in week 11 zijn er enkele speeltoestellen geplaatst. Het groen wordt deze week (14) geplaatst. Er is bewust gekozen voor wat jongere heesters. Op deze locatie heeft de wind namelijk vrij spel, waardoor het belangrijk is dat de beplanting eerst goed kan wortelen en zich stevig kan verankeren in de bodem. Afgerond
Raad 14 juli 2025	Wethouder IJnsen	**Collectorveld** Wethouder IJnsen geeft aan te onderzoeken of onderzoek naar collectorvelden kan vallen onder de regiodeal - Duurzaamheid en koppelt dit terug naar de raad.	De stuurgroep Regiodeal Waddeneilanden heeft in haar vergadering van maart 2026 besloten om een budget beschikbaar te stellen voor het laten opstellen van een onderzoek over de kansen die collectorvelden bieden in de warmtetransitie op de Waddeneilanden.
Commissie 7 juli 2025	Wethouder IJnsen	**Thema Duurzaamheid** Wethouder IJnsen geeft aan dat indien de raad meer informatie wenst over de onderwerpen 'duurzaamheid' of 'water(-beleid)" dat dit georganiseerd kan worden.	Griffier zal dit oppakken en inplannen voor duurzaamheid / energietransitie. De avond is gepland op 12 mei 2026. Afgerond
Commissie 7 juli 2025	Wethouder Faber	**Welstandsnota** Wethouder Faber zegt toe naar de raad te komen met een voorstel voor het partieel aanpassen van de Welstandsnota.	Een partiele herziening voor deelgebied 4 en voor de locatie “Amelander Kaap” is inmiddels vastgesteld in de raad van februari. Het college zal, in het kader van de ontwikkeling van omgevingsvisie (strategie) en omgevingsplan (juridische borging) een nieuw integraal kwaliteitsbeleid vormgeven. Voor besluitvorming is de raad aan zet, eind 2026.

Commissie 2 juni 2025	Wethouder IJnsen	**Zoetwater / verzilting** Wethouder IJnsen zal de raad op de hoogte houden omtrent het onderzoek naar verzilting (in samenwerking met de andere eilanden en betrokken instanties) en de uitkomsten daarvan.	Het college betrekt hierbij mede de voortgang van raadsagendapunt 3.7 (zelfvoorzienend in water), waar Terschelling voorloper is. Inmiddels is de rapportage “Verkenning naar een programmatische aanpak zoetwaterbeheer en zoetwaterbeschikbaarheid op de Waddeneilanden” opgesteld. Het rapport geeft een aanpak voor de zoetwater-problematiek op de Waddeneilanden als gevolg van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Het rapport is gepresenteerd tijdens de tweedaagse op Vlieland en geeft de aanbeveling te komen tot een Integraal Waterplan (IWP) voor alle Waddeneilanden, waarbij Schiermonnikoog voorloper is. De rapportage is inmiddels besproken in het Provinciaal bestuurlijk overleg water (PBOW). In dit overleg is door de provincie aangegeven dat vervolg wordt gegeven aan de realisatie van integrale waterplannen voor de (overige Friese) Waddeneilanden.
Commissie 7 april 2025 Raad 15 maart 2025	Wethouder Faber	**Toiletvoorziening KNRM** Met de KNRM overlegd zal worden voor het eventueel spoelen met grijs water / regenwater. Alle overige suggesties omtrent gebruik, openstelling en monitoring bezoekers worden nader bekeken en meegenomen in de uitvoering. De raad zal hierover op de hoogte gehouden worden. Het gebruik van het toilet zal worden gemonitord, mogelijk zal het eerste winterseizoen daartoe het toilet open worden gehouden.	De raad wordt op de hoogte gehouden van de voortgang van het proces, zoals toegezegd. De uitvoering is, als bekend, een zaak van de KNRM. De wijze van monitoring wordt goed voorbereid. U bent daarover nader geïnformeerd bij raadsinformatiebrief van 25 november 2025.

Commissie 3 februari 2025	Wethouder IJnsen	**Wateroverlast fiets- en wandelpaden** Wethouder IJnsen zegt toe de raad op de hoogte te houden van de gesprekken welke gevoerd zullen worden t.a.v. de gesprekken met Rijkswaterstaat / terreinbeheerder(s) over de wateroverlast fiets- en wandelpaden.	Rijkswaterstaat (RWS) heeft een inspectie uitgevoerd en geconstateerd dat de situatie ten opzichte van vorig jaar is gewijzigd. Waar het voorheen nat was, is het nu overwegend droog. Op sommige locaties is sprake van zogenoemde 'natte natuur' direct naast de fiets- en wandelpaden, wat de afwatering belemmert. RWS geeft aan dat de wateroverlast een natuurlijk effect is waar ze niet zomaar op in kunnen ingrijpen. Over de wandelpaden zal nog verder worden gesproken (bijvoorbeeld over Rietveldpad). Aangezien de gemeente in 2016 zowel het eigendom als het beheer en onderhoud van de fietspaden van RWS heeft overgenomen, is de gemeente verantwoordelijk voor het bepalen en uitvoeren van maatregelen rond fietspaden. Het college zal dit in het derde kwartaal van 2026 oppakken met een voorstel om wateroverlast bij het fietspad in de duinen te verminderen.
Raad 22 april 2024	Wethouder Faber	*Dictum **MOTIE Dijkjes** / monumenten:* - Een procedure te starten om de oude dijklichamen aan de westzijde van het dorp Nes, strekkende vanaf de Ballummerweg Nes, Binnendijken Nes, Achterdijken Nes, Verdekspad Nes tot aan de Stokershiem Nes, aan te wijzen als gemeentelijke monument.	De gemeentelijke monumentenlijst is op ambtelijk niveau geactualiseerd. Er is een plan van aanpak opgesteld om de objecten op deze lijst gefaseerd aan te wijzen als karakteristiek pand en/of gemeentelijk monument. Voorgaande is besproken met het college op 10 maart 2026. Binnenkort volgt een advies aan het college over het vaststellen van de geactualiseerde lijst; het aanwijzen van de gemeentelijke monumenten en karakteristieke objecten en

		- Voor deze procedure contact op te nemen met Erfgoedvereniging Heemschut gezien de ervaring die Heemschut hierin heeft. Zie de link naar het gemeentelijke monument 'Pingjumer-gulden-halsband' en de totstandkoming daarvan.	het actualiseren van de subsidieverordening dorpsvernieuwing Ameland 2014. De dijkjes als bedoeld in de motie staan op de gemeentelijke monumentenlijst. Deze dijken zijn al beschermd met een dubbelbestemming in het omgevingsplan. Ook de provincie heeft hier aandacht voor. Om deze reden is er geen haast met het aanwijzen van deze dijken als gemeentelijk monument. In die zin dat er panden zijn die meer aandacht verdienen. De dijkjes zijn in het plan van aanpak voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten daarom pas in een latere fase aan de beurt. Kanttekening is dat de dijkjes in eigendom zijn van verschillende particulieren. De eigenaren worden benaderd met het verzoek om mee te werken met de aanwijsprocedure voor gemeentelijke monumenten. De insteek is op dit moment dat meewerken niet verplicht wordt. Er is gekeken naar het project van de Pingjumer Gulden Halsband. Dit heeft niet geleid tot gewijzigd inzicht of een verzoek om hulp of nadere informatie aan de erfgoedvereniging Heemschut.
Commissie 9 oktober 2023	Wethouder Faber	**Toeristische informatieborden** Wethouder Faber geeft aan in de toekomst wel een inventarisatie te willen gaan doen van de informatieborden, echter dit kost capaciteit en middelen, dit zijn keuzes voor de raad om hier ruimte voor te maken.	De VVV speelt hier een voortrekkersrol in, als dé informatievoorziener voor bezoekers van Ameland. Het proces is dan ook onderdeel van hun subsidieafspraken voor 2025 en 2026. Wel is voor realisatie mogelijk aanvullende financiering noodzakelijk van (andere) subsidiegevers.

			Op dit moment inventariseert de VVV alle borden op het eiland, waarna met verschillende stakeholders een toekomstplan gemaakt wordt. De VVV praat u op 9 februari 2026 met een presentatie graag bij over dit plan en over hun verdere werk.
Raad 26 juni 2023	Burgemeester Stoel (Willemsma)	**Subsidiebeleid / verordening** N.a.v. de Jaarstukken 2022: in overleg met het Presidium zal er een datum gepland worden voor de subsidieverordening en –verlening.	Op 11 februari 2025 is een collegebrief over de planning van het beleidsproces, inclusief een weergave van wat al is/wordt gedaan met de raad gedeeld. In december 2025 starten we met de actualisatie van de Algemene subsidieverordening en die zal snel na de verkiezingen kunnen worden ingebracht voor besluitvorming. Een thematisch gesprek met raadsleden zal onderdeel zijn van de vervolgaanpak.
		Daarbij is relevant het ‘maatschappelijk rendement’ (in het algemeen) en de zorg over ‘commerciële winst’ (bij evenementen).	In een apart te plannen inhoudelijke verkenning wordt meegenomen de wijze waarop subsidiëring van ‘commerciële winsten’ bij evenementen kan of moet worden voorkomen. Een uitgangspuntennotitie over de toekomst van de Uitvoeringsregeling sport- en culturele evenementen wordt in het tweede kwartaal 2026 in het college behandeld, de raad wordt daarover actief geïnformeerd.
Raad 30 mei 2022	Wethouder Faber	**Parkeerbeleid** Het College zal met het parkeerbeleid aan de slag en dit te zijner tijd voorleggen aan de raad.	De totstandkoming van het parkeerbeleid is inmiddels gestart. Het voornemen is om dit beleid begin 2027 ter besluitvorming aan de raad voor te leggen.

MOTIE Commissie 14 oktober 2024 Commissie 13 oktober 2025		*Dictum* ***MOTIE Parkeren****:* Te komen met een voorstel voor beleid om onder meer de parkeerproblemen op Ameland goed op te lossen. Parkeren Westerlaan (begroting 2025) Parkeren Veerdam (begroting 2026)	Parkeren Westerlaan De uitvoering van de extra parkeerplaatsen aan de Westerlaan in Hollum is inmiddels gestart. Naar verwachting worden de werkzaamheden voor de zomer afgerond. De raad is over de voortgang geïnformeerd middels een raadsinformatiebrief. Parkeren Veerdam Het voornemen was om begin 2026 een voorstel te presenteren voor een aanpassing van het (fiets)parkeren op de veerdam. In aanloop daarnaartoe is binnen de randvoorwaarden van de kadernota gewerkt aan een beperkte aanpassing van de huidige inrichting. Met deze aanpassing zou een uitstapstrook kunnen worden gerealiseerd en meer ruimte ontstaan voor het stallen van fietsen. Tijdens een inloopavond zijn op deze voorgenomen aanpassingen reacties opgehaald. Uit die reacties kwam vooral naar voren dat met deze beperkte aanpassing het structurele tekort aan met name langparkeerplaatsen niet wordt opgelost. Daarnaast zijn aandachtspunten benoemd op het gebied van verkeersveiligheid, zoals de veiligheid van in- en uitritten, een onduidelijke voorrangssituatie en het buiten de parkeervakken parkeren van busjes.

			Om deze reacties zorgvuldig te kunnen meewegen, is meer tijd nodig om te beoordelen of een grotere aanpassing van de inrichting mogelijk is. Dit vraagt nog enkele maanden uitwerking. De verwachting is dat voor de zomer van 2026 een voorstel kan worden gedeeld.

Geachte raadsleden,

Op 15 april, tijdens de Roadshow over het Beleidskader Natuur, schreef Mw. Twickler mij onderstaande mail:

Wethouder IJnsen, ik wil zeker inspraak hebben in het concept van ambtenaar 1 en ambtenaar 2, gelet op de uitslag van de verkiezingen. Het kan niet zo zijn dat je dit via B&W gaat doen. Het raakt ons alles en zeker de nieuwe raad en het nieuwe college, dat verder moet me de reactie en de plannen.

Stuur het maar naar de raadsleden toe en dan reageren we per omgaande zodat je het uiterlijk 24.4 kunt opsturen. Groet, Suzan

De procedure van deze "participatie" is zodanig dat we nog in een voortraject zitten van de nog te starten formele procedure vanuit het ministerie van LVVN. Er is gelegenheid geboden om nog een schriftelijke reactie in te dienen voor 24 april. Ameland heeft aangeboden om een voorstel voor een gemeenschappelijke reactie vanuit de Samenwerkende Waddeneilanden op papier te zetten, zodat deze behandeld kan worden in de 5 colleges en daarna binnen het samenwerkingsverband op 23 april kan worden bekrachtigd door het DB. Na het versturen van de reactie krijgen de raden een afschrift.

Het "Bestuurlijk Overleg Waddengebied" (BOW) wil in de geplande juni vergadering, tijdens de landelijke toogdag, een advies uitbrengen aan het ministerie. Met dat advies start het ministerie in dit najaar dan de formele procedure om te komen tot de vaststelling van het beleidskader. Hier krijgen o.a. de gemeenteraden de mogelijkheid om zienswijzen in te dienen, waarbij is bedongen tijdens de Road Show dat men nog naar de eilanden gaat met het geven van een voorlichting.

Ik vertrouw er op hiermee verduidelijking te hebben verstrekt in het proces.

Met vriendelijke groeten,

Piet IJnsen

Wethouder
Gemeente Ameland

DE WADDENEILANDEN

Aan: Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
T.a.v. DG Natuur en Visserij
Postbus 20120
2500 EK Den Haag

Datum: 23 april 2026
Onderwerp: Reactie van de Gezamenlijke Waddeneilanden op het Beleidskader Natuur Waddenzee

Geachte heer/mevrouw,

Met deze brief geven wij u een eerste schriftelijke reactie over het Beleidskader Natuur Waddenzee (BNW). Wij uiten onze zorgen over het proces om tot besluitvorming te komen en leveren input in de vorm van aandachtspunten. Wij vragen u hier kennis van te nemen en deze te verwerken.

Benadrukt wordt dat deze schriftelijke reactie moet worden gezien naast en aanvullend aan de mondelinge inbreng tijdens de verschillende informatiebijeenkomsten.

Aanleiding
De afgelopen periode hebben wij verschillende documenten gelezen, gesprekken gevoerd en input gegeven over het Beleidskader Natuur Waddenzee. Met het BNW wil het Rijk komen tot een integrale aanpak die de druk op de natuur en landschap vermindert. Er moeten keuzes worden gemaakt over activiteiten met impact op de natuur in de Waddenzee voor de toekomst. Wij waarderen dat het Rijk de Waddeneilanden actief meeneemt in dit proces. Toch maken wij ons zorgen over de manier waarop het proces verloopt en over de mogelijke consequenties die de uitgangspunten van het BNW hebben op onze leefbaarheid en de bereikbaarheid van de Waddeneilanden.

Het proces
Allereerst is het proces tot besluitvorming over het Beleidskader Natuur Waddenzee op dit moment onvoldoende zorgvuldig ingericht. Hoewel het proces verschillende besluitvormings- en inspraakmomenten kent, ontbreekt het aan een tijdige en volledige informatievoorziening richting betrokkenen. Voor een zorgvuldige inhoudelijke beoordeling is het noodzakelijk dat wij beschikken over alle relevante stukken. Daarnaast is er voor de colleges van B&W onvoldoende ruimte om de gemeenteraden goed mee te nemen in het proces. Dit terwijl dat zowel inhoudelijk als met het oog op de recente verkiezingen wel van belang is.

Het ontbreken van kwalitatief goede rapportage over de sociaaleconomische randvoorwaarden doet wat ons betreft afbreuk aan de zorgvuldigheid van het proces. Wij begrijpen dat deze informatie met name van belang is bij het maken van keuzes, het wegen van maatregelen en de beoordeling van de effecten hiervan op de leefbaarheid van de eilanden. Desalniettemin is deze rapportage ons inziens ook nu al van belang omdat wij nu de uitgangspunten van het beleid bepalen en vaststellen. Het proces van besluitvorming over uitgangspunten en de verdere uitwerking in beleidsopgaven en maatregelen is een proces waarbij de beslisruimte steeds nauwer wordt. Het is daarom van uiterst belang dat de besluitvorming over deze uitgangspunten en de uitwerking daarvan op basis van een goede informatievoorziening kan plaatsvinden. De eindrapportage over de sociaaleconomische randvoorwaarden is daarbij een essentieel stuk dat

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

niet mag ontbreken. Zolang dit stuk ontbreekt kunnen wij geen onderbouwde beslissingen nemen over de uitgangspunten van het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Collectief besef
Bewoners van het waddengebied zijn sterk doordrongen van het besef dat zij leven in een gebied met unieke natuurwaarden. Deze natuur is kwetsbaar en staat onder druk. De Wadden-gemeenten zetten zich daarom actief in om de kwaliteit van de leefomgeving en de leefbaarheid in balans te brengen met het behoud en herstel van natuur. Dit gebeurt onder meer via de Gemeenschappelijke Regeling (GR) en de Regio Deal, waarin wordt ingezet op transities die bijdragen aan een duurzame sociaaleconomische ontwikkeling én aan het verminderen van drukfactoren op het waddensysteem. Deze (toekomstige) maatregelen hebben een positief effect op natuur en leefomgeving en dienen daarom een expliciete plek te krijgen binnen het BNW, waarbij stimulering gewenst is. Voorbeelden van deze transities zijn:

- elektrificatie van veerdiensten;
- afkoppeling van rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) van de Waddenzee;
- landbouw- en voedseltransitie;
- opkomst van regeneratief toerisme en ecotoerisme;
- ontwikkeling van een circulaire economie.

Uitgangspunten van beleid
De gezamenlijke Waddeneilanden hechten grote waarde aan het herstellen, behouden en versterken van de natuur in de Waddenzee. Maar dit mag nooit ten koste gaan van de leefbaarheid. De geïsoleerde ligging en de kleine omvang van de eilanden vragen aandacht voor deze leefbaarheid bij de uitgangspunten voor het Beleidskader Natuur Wadden. Het herstel, behoud en versterken van de natuur mag niet leiden tot een verlaging van de leefbaarheid en duurzame bereikbaarheid van de eilanden. De permanente afweging tussen ecologie en leefbaarheid maakt heldere keuzes noodzakelijk. En vraagt ook om flexibiliteit, innovatie en ontwikkeling. Wij vragen daarom kritisch te blijven kijken naar instandhoudingsdoelstellingen en mogelijkheden om met innovaties en projecten natuurkwaliteit te herstellen, behouden en versterken. Dat kan soms op andere plekken en onder andere voorwaarden dan we nu zien. Wij verwijzen daarbij ook naar het standpuntendocument 'Naar een toekomstbestendige Waddenzee' dat de gezamenlijke Waddeneilanden bij de start van dit proces ingebracht hebben.

In het traject om te komen tot een nieuw N2000 beheerplan voor de Waddenzee heeft onder andere een evaluatie plaatsgevonden. Wij verzoeken u de punten uit deze evaluatie ook mee te nemen in het proces om te komen tot het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Om het belang van de afweging van de sociaaleconomische impact versus de natuurdoelen voldoende te borgen stellen we voor om onderstaande tekstpassage op te nemen in het beleidskader:

"De eilandgemeenten hechten grote waarde aan de natuurlijke dynamiek van het werelderfgoed. Om eilandsamenlevingen in de toekomst leefbaar te houden is echter ook dynamiek nodig op het gebied van bereikbaarheid, wonen, voorzieningen, waterveiligheid en –beschikbaarheid en energietransitie. Het in balans houden van de leefbaarheid voor flora, fauna en samenleving zal een permanente afweging tussen ecologie en leefbaarheid vereisen. Dat maakt heldere keuzes noodzakelijk waarbij het voor de eilanden van uiterst belang is dat de basisvoorwaarden voor leefbaarheid geprioriteerd worden boven economische belangen van het Rijk en tijdelijke statische natuurdoelen die niet houdbaar zijn binnen de autonome dynamiek van de Waddenzee."

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

Aandachtspunten
Aanvullend brengen wij nog een aantal inhoudelijke punten onder de aandacht. We zien graag dat deze geborgd worden in het Beleidskader Natuur Waddenzee.

- *Bereikbaarheid*

Bereikbaarheid heeft voor de eilanden absolute prioriteit. Zowel kwantitatief als kwalitatief goede verbindingen met de vaste wal zijn noodzakelijk onderdeel van de levensader van de eilanden. Een goede, betrouwbare en veilige (veer)verbinding naar de eilanden moet tenminste op het huidige niveau blijven, zodat de eilanden te allen tijde goed bereikbaar zijn. Wij refereren daarbij nogmaals aan het standpuntendocument.

- *Wad kabels en de energietransitie*

In het huidige BNW wordt onvoldoende rekening gehouden met de voorziene aanleg van aanvullende wad kabels en de daarmee gepaard gaande bodemberoering. Dit is een gemiste kans nu het hier gaat om een voorzienbare en noodzakelijke ingreep. De Waddeneilanden hebben de ambitie om te verduurzamen. Uit onderzoek blijkt echter dat grootschalige lokale stroomopwekking op de eilanden veelal niet realistisch is. Verdere elektrificatie is daardoor afhankelijk van aanvoer van elektriciteit vanaf het vasteland, waarvoor de aanleg van extra wad kabels onvermijdelijk is. Daarnaast heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) in de concessie voor de Friese Waddenveren de verplichting opgenomen om de infrastructuur voor elektrificatie van de veerdiensten te realiseren. Ook hiervoor zijn nieuwe wad kabels noodzakelijk, onder meer richting Vlieland, Terschelling en Ameland (Voor Ameland geldt dat er mogelijk gebruik kan worden gemaakt van een NAM-kabel die naar verwachting vanaf 2035 vrijkomt). Omdat nu al duidelijk is dat deze ingrepen zullen plaatsvinden, kan het beleidskader hierop anticiperen. Uiteraard met aandacht voor een zorgvuldig afwegingskader waarin zowel noodzaak, impact als mitigerende en innovatieve oplossingen worden meegenomen.

- *Scheepvaart*

(garnalen) Visserij
Van oudsher was de (garnalen)visserij op met name Texel en Terschelling een belangrijke economische pijler en past daarom bij de identiteit van de eilanden. De sector staat echter onder druk, door o.a. Europese regelgeving is het veelal niet langer rendabel voor kotters om uit te varen. De visserij is echter meer dan alleen economie, het is verweven met de identiteit, het landschap en de geschiedenis van het eiland.

Toeristische scheepvaart
Recreatie en toerisme zijn de belangrijkste economische sectoren op de Waddeneilanden. Ook de toeristische scheepvaart draagt hier op de eilanden aan bij en dient waar mogelijk behouden te blijven.

- *Waterveiligheid*

Dijkversterking
Waterveiligheid is een belangrijk onderwerp op en voor de eilanden wat niet in het geding mag komen. Werkzaamheden die bijdragen aan de waterveiligheid dienen te allen tijde uitgevoerd te kunnen worden.

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

DE WADDENEILANDEN

Deze gezamenlijke reactie is besproken en afgestemd in de afzonderlijke eilandcolleges van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

Met vriendelijke groet,
Namens Gemeenschappelijke Regeling De Waddeneilanden,

Voorzitter
M. Schrier

Secretaris-directeur
C.J. Praamstra

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	547998
Vergaderdatum	24 maart 2026
Organisatieonderdeel	Ameland
Portefeuillehouder	Piet IJnsen

Onderwerp

Samenwerkingsovereenkomst regionale aanpak onbegrepen gedrag

Kennisnemen van

Deelname aan de samenwerking Regionale aanpak onbegrepen gedrag.

Inleiding

Het college heeft besloten in te stemmen met de Samenwerkingsovereenkomst *Regionale aanpak onbegrepen gedrag (Lerende regio Fryslân)*. Met deze brief wordt u hierover geïnformeerd.

Kernboodschap

In Fryslân werken gemeenten en ketenpartners binnen zorg, veiligheid en het Sociaal Domein samen aan de aanpak van personen met onbegrepen gedrag. De afgelopen jaren is sprake van een toename van meldingen en herhaalmeldingen, wat leidt tot druk op meldkamers, de acute keten en lokale voorzieningen. De complexiteit van deze problematiek vraagt om snelle triage, goede overdracht en duidelijke regie.

Om deze opgave gezamenlijk structureel aan te pakken is door GGD Fryslân, namens de Friese ketenpartners (Friese gemeenten, GGZ Friesland, SDF, Elkien, Wender, WoonFriesland, Coöperatie RAV-Fryslân, Accolade, Politie, GGD Fryslan, Openbaar Ministerie, VNN, Dokterswacht, Zorg- en Veiligheidshuis Fryslân, NHL Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag), een subsidieaanvraag ingediend bij ZonMw. Deze subsidie is toegekend. Een voorwaarde voor de subsidie is het ondertekenen van de samenwerkingsovereenkomst. Met deze ondertekening worden regionale afspraken vastgelegd en kan worden gestart met de uitvoering van het project en de verdere versterking van de regionale aanpak.

Het project wordt gefinancierd met een subsidie van ZonMw. Naast enige ambtelijke inzet van de gemeente Ameland zijn er geen extra middelen nodig. De uitvoering past binnen het huidige beleid en de subsidiekaders. Eventuele besluiten over structurele financiering na afloop van de subsidie worden later aan de raad voorgelegd. Na definitieve subsidievaststelling start het project, waarbij voortgang en resultaten worden gemonitord en de raad op de hoogte wordt gehouden van belangrijke ontwikkelingen.

Vervolg

Het besluit van het college is aan de penvoerder van het project (Veiligheidsregio/GGD Fryslân) kenbaar gemaakt. Na goedkeuring van alle partijen wordt een Samenwerkingsovereenkomst door alle partijen ondertekend. Daarna volgt de uitvoering.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

--

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	545760
Vergaderdatum	31 maart 2026
Organisatieonderdeel	Managementteam
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Jaarplan wegen 2026

Kennisnemen van

Op 31 maart 2026 heeft het college van burgemeester en wethouders ingestemd met jet jaarplan wegen 2026.

Inleiding

Op 14 oktober 2024 heeft het college van burgemeester en wethouders toegezegd het jaarplan voor wegenonderhoud 2026 met uw raad te delen en breder te communiceren, zodat ook inwoners van de gemeente inzicht krijgen in de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden aan wegen en riolering. In bijlage 1. treft u de overzichten aan van de geplande onderhoudswerkzaamheden in 2026. Deze overzichten worden tevens gepubliceerd op de gemeentelijke website en gedeeld met de dorpsbelangen.
De totale geraamde kosten voor het onderhoud van wegen in 2026 bedragen € 1.779.403,-. Daarnaast is voor de toepassing van uniform straatmateriaal, dat bijdraagt aan een samenhangende en toekomstbestendige inrichting van de dorpscentra, een bedrag van € 458.741,- benodigd.
De gehanteerde kaders en uitgangspunten zijn gebaseerd op het door de raad vastgestelde beheersplan wegen van 16 september 2024.

Kernboodschap

De gemeenteraad neemt kennis van het wegenonderhoud voor 2026.
Projecten zijn gekozen op basis van onderhoudsnoden, verkeersveiligheid en duurzaamheid.

Het plan biedt een compleet overzicht van wegbeheer.
Alle geplande onderhouds- en verbeterwerkzaamheden zijn overzichtelijk vastgelegd.

Het plan zorgt voor transparantie richting raad en inwoners.
Planning, keuzes en prioriteiten zijn duidelijk inzichtelijk.

Vervolg

In het jaarverslag van 2026 zullen we u mededelen welke maatregelen zijn doorgevoerd en welke resultaten zijn behaald. We gaan ervan uit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

Bijlage: 1 Jaarplan wegen 2026

Jaarplan Wegen 2026		mrt-26				
Kern	**Type**	**Locatie**	**Soort**	**Kosten**	**Onderhoud**	**bestratingsbudget**
Uit 2025						
Buren	Elementen	Grote Miedenweg	Onderhoud	€ 42.735,00	€ 42.735,00	
Buitengebied	Asfalt	Belijning en markering	Onderhoud	€ 33.000,00	€ 33.000,00	
Nes	Elementen	Parkeerplaatsen en onderhoud Schoolstraat	Onderhoud	€ 30.800,00	€ 30.800,00	
Nes/Buren	Veiligheid	Voorbereiding groot onderhoud Strandweg Nes en Buren.	Voorbereiding/onderhoud	€ 38.500,00	€ 38.500,00	
2026						
Fietspad	Schelpenpaden	Jaarlijks onderhoud aan ca 1/3 van het areaal aan schelpenpaden	Onderhoud	€ 110.000,00	€ 110.000,00	
Buitengebied	Tunnel	Tunnel Golfbaan	Onderhoud	€ 217.800,00	€ 217.800,00	
Hollum						
	Elementen	Kekelburen tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.925,00	€ 12.925,00	
	Elementen	joh.Bakkerstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 5.115,00	€ 5.115,00	
	Elementen	Hans Barentsstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 44.281,88	€ 21.945,00	€ 22.336,88
	Elementen	de Hagen 100% herstraten	Onderhoud	€ 117.618,88	€ 58.289,00	€ 59.329,88
	Elementen	Westakkers tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 4.950,00	€ 4.950,00	
	Elementen	jacob Visserspad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 3.850,00	€ 3.850,00	
	Elementen	Botte Neijstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.100,00	€ 12.100,00	
	Elementen	Harmen Visserstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 13.750,00	€ 13.750,00	
	Elementen	Yme Dunenweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 71.161,75	€ 35.266,00	€ 35.895,75
	Elementen	Spinhuistraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 33.748,00	€ 17.248,00	€ 16.500,00
	Elementen	Noorderweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 36.047,00	€ 17.864,00	€ 18.183,00
	Elementen	corn.schellingerstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 136.108,50	€ 67.452,00	€ 68.656,50
	Elementen	Reddingbootweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 201.875,00	€ 115.500,00	€ 117.562,50
	Elementen	Oranjeweg	Onderhoud	€ 82.500,00	€ 82.500,00	
Nes	Elementen	Pekmanshiem tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 8.800,00	€ 8.800,00	
	Elementen	Kroonstuk tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 13.200,00	€ 13.200,00	
	Elementen	Jacobshiem tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 8.800,00	€ 8.800,00	
	Elementen	Miedenweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 6.050,00	€ 6.050,00	
	Elementen	Obbe Edskesstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 41.174,38	€ 20.405,00	€ 20.769,38
	Elementen	Hans Jochemstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 33.716,38	€ 16.709,00	€ 17.007,38
	Elementen	Lege Miedeweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 9.900,00	€ 9.900,00	
Ballum	Elementen	t skottepad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 4.950,00	€ 4.950,00	
Buren	Elementen	Kooiweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 18.700,00	€ 18.700,00	
	Elementen	Strandweg tbv Vleijenweg	Onderhoud	€ 19.250,00	€ 17.500,00	
	Elementen	Tiemen boelensweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 7.150,00	€ 7.150,00	
	Elementen	Kloosterheempad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.100,00	€ 12.100,00	
	Elementen	Meester Oudweg	Onderhoud	€ 17.050,00	€ 17.050,00	
	Elementen	Veldweg	Onderhoud	€ 104.500,00	€ 55.000,00	€ 49.500,00
	Klein onderhoud	Jaarlijks klein onderhoud afkomstig van meldingen	Onderhoud	€ 82.500,00	€ 82.500,00	
Wegen	Elementen	diverse voetpaden de 4 dorpen	Onderhoud	€ 38.500,00	€ 38.500,00	
Voetpaden		Alternatief voor schelpenpaden	Onderhoud	€ 5.500,00	€ 5.500,00	
Buitengebied		Onderhoud bermen fietspaden en wegen	Onderhoud	€ 16.500,00	€ 16.500,00	
	Organisatie	Teken en rekenwerk, bestek elementen, bestek asfalt en voorbereiding voor project	Werkvoorbereiding/onderhoud	€ 110.000,00	€ 110.000,00	
Voorbereiding	Elementen	buitengbied Nes / Buren Grote miedenweg, Noordergrieweg, Zuidergrieweg, Koeveldsweg	Werkvoorbereiding/onderhoud	€ 27.500,00	€ 27.500,00	
Voorbereiding	Asfalt	Oosterhiemweg incl opwaarderen bushalte, Pietje Miedenweg incl verbreden en schade fabrieksweg aansluiting rotonde	Onderhoud	€ 374.000,00	€ 341.000,00	€ 33.000,00
			Totaal	**€ 2.236.706,75**	€ 1.779.403,00	€ 458.741,25

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	545764
Vergaderdatum	31 maart 2026
Organisatieonderdeel	Managementteam
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Jaarplan rioolonderhoud 2026

Kennisnemen van

Op 3 maart 2026 heeft het college van burgemeester en wethouders ingestemd met het jaarplan rioolonderhoud 2026.

Inleiding

Het college heeft ingestemd met het jaarplan riool 2026 om de gestructureerde en tijdige uitvoering van onderhouds- en verbeterwerkzaamheden aan het gemeentelijke rioleringssysteem te waarborgen. Het plan helpt de rioolkwaliteit en functionering te behouden, het beschikbare budget efficiënt te benutten en prioriteiten helder vast te leggen. Tegelijkertijd biedt het plan transparantie richting gemeenteraad en inwoners over de geplande werkzaamheden en de beoogde resultaten

Kernboodschap

Het gemeenteraad neemt kennis van het rioolonderhoud voor 2026.
Projecten zijn geselecteerd op basis van onderhoudsbehoefte, wettelijke eisen en duurzaamheid.

Het plan biedt een compleet overzicht van rioleringsbeheer.
Alle onderhouds- en verbeterwerkzaamheden zijn overzichtelijk vastgelegd.

Het plan zorgt voor transparantie richting raad en inwoners.
Planning, keuzes en prioriteiten zijn duidelijk inzichtelijk.

Zie bijlage: 1 Jaarplan Riool 2026

Vervolg

In het jaarverslag van 2026 wordt gerapporteerd welke maatregelen zijn uitgevoerd en welke resultaten zijn behaald. Hiermee wordt voldaan aan de informatieplicht richting het bestuur.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

Bijlage: 1 Jaarplan riool 2026

Overzicht Riolering 2026 jan-26

Kern	Type	Locatie	Soort	Kosten	Investering	Onderhoud
Cyclisch onderrhoud						
Buitengebied	Drukriolering	Diverse	Regulier onderhoud	€ 110.000,00		€ 110.000,00
Buitengebied	Drukriolering	Reinigen gedeelte areaal	Preventief onderhoud	€ 55.000,00		€ 55.000,00
Buitengebied	Vacuumriolering	Diverse	Regulier onderhoud	€ 77.000,00		€ 77.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Schades van aansluitingen	klein onderhoud	€ 33.000,00		€ 33.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Reinigen gedeelte rioleringen	Regulier onderhoud	€ 22.000,00		€ 22.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Schades van aansluitingen icm elementen onderhoud	klein onderhoud	€ 165.000,00		€ 165.000,00
Uit 2025:						
Buitengebied	Riolering	Afkoppelen Koudenburg door aanleg rioleringsgemaal.	Project	€ 121.000,00		€ 121.000,00
Buitengebied		Waterwinpunten Vitens	Project	€ 45.100,00		€ 45.100,00
Buitengebied	Drukriolering	Pietje Miedenweg verzamelgemaal saneren	Project	€ 264.000,00		€ 264.000,00
2026						
	Drukriolering	Ontlasten Gemaal jan Roepes	Voorbereiding/onderhoud	€ 11.000,00		€ 11.000,00
		Werkvoorbereiding riolering Ballum Gerrit Kosterweg eo	Voorbereiding/onderhoud	€ 44.000,00		€ 44.000,00
		Diverse meetpunten en onderzoeken	Onderhoud	€ 60.500,00		€ 60.500,00
		Totaal		€ 1.007.600,00	€ -	€ 1.007.600,00

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	553321
Vergaderdatum	21 april 2026
Organisatieonderdeel	Managementteam
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Het toekomstbestendig maken van het vliegveld door de Kwaliteitsimpuls verder uit te werken

Kennisnemen van

De raad wordt gevraagd kennis te nemen van de nieuwsbrief waarin gebruikers/belangstellenden worden geïnformeerd over de voortgang van de werkzaamheden op en aangaande het vliegveld.

Inleiding

In december 2024 heeft de raad middelen ter beschikking gesteld om het vliegveld toekomstbestendig te maken en te voorzien van een kwaliteitsimpuls. Dit bericht is bedoeld om raad, gebruikers en belanghebbenden te informeren over de voortgang

Kernboodschap

Er is in de achterliggende periode invulling gegeven aan de kwaliteitsimpuls voor het vliegveld. Dit gaat zowel over werkzaamheden op het vliegveld als over de exploitatie van het vliegveld. De bijlage bij deze brief (nieuwsbrief) geeft inzicht in de uitgevoerde en geplande werkzaamheden.
Ten aanzien van het vliegveld wordt de status van het luchthavenbesluit beschreven en wordt ingegaan op het ongewijzigd laten van het exploitatiemodel en de definitieve benoeming van de havenmeester.

Vervolg

De raad wordt op de hoogte gebracht bij afronding van de werkzaamheden.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

Nieuwsbrief vliegveld april 2026

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	545760
Vergaderdatum	31 maart 2026
Organisatieonderdeel	Managementteam
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Jaarplan wegen 2026

Kennisnemen van

Op 31 maart 2026 heeft het college van burgemeester en wethouders ingestemd met jet jaarplan wegen 2026.

Inleiding

Op 14 oktober 2024 heeft het college van burgemeester en wethouders toegezegd het jaarplan voor wegenonderhoud 2026 met uw raad te delen en breder te communiceren, zodat ook inwoners van de gemeente inzicht krijgen in de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden aan wegen en riolering. In bijlage 1. treft u de overzichten aan van de geplande onderhoudswerkzaamheden in 2026. Deze overzichten worden tevens gepubliceerd op de gemeentelijke website en gedeeld met de dorpsbelangen.
De totale geraamde kosten voor het onderhoud van wegen in 2026 bedragen € 1.779.403,-. Daarnaast is voor de toepassing van uniform straatmateriaal, dat bijdraagt aan een samenhangende en toekomstbestendige inrichting van de dorpscentra, een bedrag van € 458.741,- benodigd.
De gehanteerde kaders en uitgangspunten zijn gebaseerd op het door de raad vastgestelde beheersplan wegen van 16 september 2024.

Kernboodschap

De gemeenteraad neemt kennis van het wegenonderhoud voor 2026.
Projecten zijn gekozen op basis van onderhoudsnoden, verkeersveiligheid en duurzaamheid.

Het plan biedt een compleet overzicht van wegbeheer.
Alle geplande onderhouds- en verbeterwerkzaamheden zijn overzichtelijk vastgelegd.

Het plan zorgt voor transparantie richting raad en inwoners.
Planning, keuzes en prioriteiten zijn duidelijk inzichtelijk.

Vervolg

In het jaarverslag van 2026 zullen we u mededelen welke maatregelen zijn doorgevoerd en welke resultaten zijn behaald. We gaan ervan uit u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

Bijlage: 1 Jaarplan wegen 2026

Jaarplan Wegen 2026		mrt-26				
Kern	**Type**	**Locatie**	**Soort**	**Kosten**	**Onderhoud**	**bestratingsbudget**
Uit 2025						
Buren	Elementen	Grote Miedenweg	Onderhoud	€ 42.735,00	€ 42.735,00	
Buitengebied	Asfalt	Belijning en markering	Onderhoud	€ 33.000,00	€ 33.000,00	
Nes	Elementen	Parkeerplaatsen en onderhoud Schoolstraat	Onderhoud	€ 30.800,00	€ 30.800,00	
Nes/Buren	Veiligheid	Voorbereiding groot onderhoud Strandweg Nes en Buren.	Voorbereiding/onderhoud	€ 38.500,00	€ 38.500,00	
2026						
Fietspad	Schelpenpaden	Jaarlijks onderhoud aan ca 1/3 van het areaal aan schelpenpaden	Onderhoud	€ 110.000,00	€ 110.000,00	
Buitengebied	Tunnel	Tunnel Golfbaan	Onderhoud	€ 217.800,00	€ 217.800,00	
Hollum						
	Elementen	Kekelburen tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.925,00	€ 12.925,00	
	Elementen	joh.Bakkerstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 5.115,00	€ 5.115,00	
	Elementen	Hans Barentsstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 44.281,88	€ 21.945,00	€ 22.336,88
	Elementen	de Hagen 100% herstraten	Onderhoud	€ 117.618,88	€ 58.289,00	€ 59.329,88
	Elementen	Westakkers tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 4.950,00	€ 4.950,00	
	Elementen	jacob Visserspad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 3.850,00	€ 3.850,00	
	Elementen	Botte Neijstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.100,00	€ 12.100,00	
	Elementen	Harmen Visserstraat tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 13.750,00	€ 13.750,00	
	Elementen	Yme Dunenweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 71.161,75	€ 35.266,00	€ 35.895,75
	Elementen	Spinhuistraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 33.748,00	€ 17.248,00	€ 16.500,00
	Elementen	Noorderweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 36.047,00	€ 17.864,00	€ 18.183,00
	Elementen	corn.schellingerstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 136.108,50	€ 67.452,00	€ 68.656,50
	Elementen	Reddingbootweg 100% herstraten	Onderhoud	€ 201.875,00	€ 115.500,00	€ 117.562,50
	Elementen	Oranjeweg	Onderhoud	€ 82.500,00	€ 82.500,00	
Nes	Elementen	Pekmanshiem tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 8.800,00	€ 8.800,00	
	Elementen	Kroonstuk tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 13.200,00	€ 13.200,00	
	Elementen	Jacobshiem tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 8.800,00	€ 8.800,00	
	Elementen	Miedenweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 6.050,00	€ 6.050,00	
	Elementen	Obbe Edskesstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 41.174,38	€ 20.405,00	€ 20.769,38
	Elementen	Hans Jochemstraat 100% herstraten	Onderhoud	€ 33.716,38	€ 16.709,00	€ 17.007,38
	Elementen	Lege Miedeweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 9.900,00	€ 9.900,00	
Ballum	Elementen	t skottepad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 4.950,00	€ 4.950,00	
Buren	Elementen	Kooiweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 18.700,00	€ 18.700,00	
	Elementen	Strandweg tbv Vleijenweg	Onderhoud	€ 19.250,00	€ 17.500,00	
	Elementen	Tiemen boelensweg tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 7.150,00	€ 7.150,00	
	Elementen	Kloosterheempad tot 50% herstraten	Onderhoud	€ 12.100,00	€ 12.100,00	
	Elementen	Meester Oudweg	Onderhoud	€ 17.050,00	€ 17.050,00	
	Elementen	Veldweg	Onderhoud	€ 104.500,00	€ 55.000,00	€ 49.500,00
	Klein onderhoud	Jaarlijks klein onderhoud afkomstig van meldingen	Onderhoud	€ 82.500,00	€ 82.500,00	
Wegen	Elementen	diverse voetpaden de 4 dorpen	Onderhoud	€ 38.500,00	€ 38.500,00	
Voetpaden		Alternatief voor schelpenpaden	Onderhoud	€ 5.500,00	€ 5.500,00	
Buitengebied		Onderhoud bermen fietspaden en wegen	Onderhoud	€ 16.500,00	€ 16.500,00	
	Organisatie	Teken en rekenwerk, bestek elementen, bestek asfalt en voorbereiding voor project	Werkvoorbereiding/onderhoud	€ 110.000,00	€ 110.000,00	
Voorbereiding	Elementen	buitengbied Nes / Buren Grote miedenweg, Noordergrieweg, Zuidergrieweg, Koeveldsweg	Werkvoorbereiding/onderhoud	€ 27.500,00	€ 27.500,00	
Voorbereiding	Asfalt	Oosterhiemweg incl opwaarderen bushalte, Pietje Miedenweg incl verbreden en schade fabrieksweg aansluiting rotonde	Onderhoud	€ 374.000,00	€ 341.000,00	€ 33.000,00
			Totaal	**€ 2.236.706,75**	€ 1.779.403,00	€ 458.741,25

Informatiebrief

van het college aan de raad

Zaaknummer	545764
Vergaderdatum	31 maart 2026
Organisatieonderdeel	Managementteam
Portefeuillehouder	Theo Faber

Onderwerp

Jaarplan rioolonderhoud 2026

Kennisnemen van

Op 3 maart 2026 heeft het college van burgemeester en wethouders ingestemd met het jaarplan rioolonderhoud 2026.

Inleiding

Het college heeft ingestemd met het jaarplan riool 2026 om de gestructureerde en tijdige uitvoering van onderhouds- en verbeterwerkzaamheden aan het gemeentelijke rioleringssysteem te waarborgen. Het plan helpt de rioolkwaliteit en functionering te behouden, het beschikbare budget efficiënt te benutten en prioriteiten helder vast te leggen. Tegelijkertijd biedt het plan transparantie richting gemeenteraad en inwoners over de geplande werkzaamheden en de beoogde resultaten

Kernboodschap

Het gemeenteraad neemt kennis van het rioolonderhoud voor 2026.
Projecten zijn geselecteerd op basis van onderhoudsbehoefte, wettelijke eisen en duurzaamheid.

Het plan biedt een compleet overzicht van rioleringsbeheer.
Alle onderhouds- en verbeterwerkzaamheden zijn overzichtelijk vastgelegd.

Het plan zorgt voor transparantie richting raad en inwoners.
Planning, keuzes en prioriteiten zijn duidelijk inzichtelijk.

Zie bijlage: 1 Jaarplan Riool 2026

Vervolg

In het jaarverslag van 2026 wordt gerapporteerd welke maatregelen zijn uitgevoerd en welke resultaten zijn behaald. Hiermee wordt voldaan aan de informatieplicht richting het bestuur.

Ondertekening

T. Willemsma
Burgemeester

I.J.W. Valk
Secretaris-directeur

Bijlagen

Bijlage: 1 Jaarplan riool 2026

Overzicht Riolering 2026 jan-26

Kern	Type	Locatie	Soort	Kosten	Investering	Onderhoud
Cyclisch onderrhoud						
Buitengebied	Drukriolering	Diverse	Regulier onderhoud	€ 110.000,00		€ 110.000,00
Buitengebied	Drukriolering	Reinigen gedeelte areaal	Preventief onderhoud	€ 55.000,00		€ 55.000,00
Buitengebied	Vacuumriolering	Diverse	Regulier onderhoud	€ 77.000,00		€ 77.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Schades van aansluitingen	klein onderhoud	€ 33.000,00		€ 33.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Reinigen gedeelte rioleringen	Regulier onderhoud	€ 22.000,00		€ 22.000,00
Kernen	Vrijverval riolering	Schades van aansluitingen icm elementen onderhoud	klein onderhoud	€ 165.000,00		€ 165.000,00
Uit 2025:						
Buitengebied	Riolering	Afkoppelen Koudenburg door aanleg rioleringsgemaal.	Project	€ 121.000,00		€ 121.000,00
Buitengebied		Waterwinpunten Vitens	Project	€ 45.100,00		€ 45.100,00
Buitengebied	Drukriolering	Pietje Miedenweg verzamelgemaal saneren	Project	€ 264.000,00		€ 264.000,00
2026						
	Drukriolering	Ontlasten Gemaal jan Roepes	Voorbereiding/onderhoud	€ 11.000,00		€ 11.000,00
		Werkvoorbereiding riolering Ballum Gerrit Kosterweg eo	Voorbereiding/onderhoud	€ 44.000,00		€ 44.000,00
		Diverse meetpunten en onderzoeken	Onderhoud	€ 60.500,00		€ 60.500,00
		Totaal		€ 1.007.600,00	€ -	€ 1.007.600,00

Gespreksverslag bijeenkomsten eilandgemeenten 15 april 2026

Aanwezig namens LVVN: Bram Streefland, Wim Schoorlemmer, Marieke de Winter, Elies Arps (P2; gespreksleider)

Op 15 april 2026 zijn afgevaardigden vanuit de eilandgemeenten en het ministerie van LVVN bij elkaar gekomen om het gesprek te voeren over het concept Beleidskader Natuur Waddenzee dat in het Bestuurlijk Overleg Waddengebied op 15 juni 2026 voorligt. Aan de hand van een presentatie hebben Bram Streefland en Wim Schoorlemmer het woord gevoerd.

Hieronder zijn de gespreksverslag van alle drie de bijeenkomsten te lezen (ochtend, middag, avond).

<u>Ochtendsessie</u>

Aanwezigen: Bert Wassink (Terschelling), Judith Brinksma (Terschelling), Annemiek Hollander (Texel), Monique de Ridder (Texel), Gerard Buining (Schiermonnikoog), Heidi Bunicich (Ameland), Don Boot (Texel), David Heule (Vlieland), Jildert Dijkstra (Terschelling), Evert van Leunen (Terschelling), Marjan Nicolay-Mosk (Texel), Jacqueline Metz (Ameland), Harm de Muinck (Schiermonnikoog) Jeffrey Peereboom (Samenwerkingsverband), Remco van der Belt (Texel), Mandy Rieks (Terschelling), Rikus Kieft (Texel), Robbert van Vulpen (Texel), Francine Venselaar (Schiermonnikoog), Siebren Visser (Terschelling), Gertina de Gunst (BZK, regio deal), Jan Kleefstra (Vlieland), Patty de Jong (Ameland), Caroline de Pee (Vlieland), Hendrik van der Wielen (Terschelling), Gossen Bos (Terschelling), Klaas Smit (Terschelling)

Aanwezig namens het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten, Bitoen Tran, Douwe Meindertsma

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Sociaaleconomische analyse	• Is de sociaaleconomische analyse al beschikbaar? • Hoe kan het dat er al beleidsopgaven liggen zonder deze analyse? • In de leefbaarheid zit een pijnpunt, daar is al vanaf begin op aangedrongen. De sociaaleconomische analyse is er nog niet, daar wordt niet op geleverd. Dat zorgt voor onrust. Dat zorgt voor het sentiment dat we ergens worden ingetrokken zonder dat er sturing op is. Deze doorkijk is voor inwoners ook erg belangrijk. • Doordat er nu geen sociaaleconomische analyse ligt lijkt het alsof daar geen oog voor is (wat voor onrust zorgt), ook al is dat misschien wel het geval	• Het rapport is wel opgeleverd, maar nog niet naar tevredenheid, het levert nog niet op wat we zouden willen. We gaan het delen na de bijeenkomst van de Roadshow. • De beleidsopgaven zijn geformuleerd op basis van wat nodig is vanuit natuurperspectief. In de uitwerking, implementatie, wordt de sociaaleconomische analyse meegenomen. • De sociaaleconomische analyse maakt wel deel uit van de uitgangspunten.
• Drukfactoren	• Verstoring staat als een belangrijke drukfactor. In de praktijk zien we dat, ondanks verstoring, het goed gaat met sommige natuur (bijv. bij Defensie). Is er een duidelijke correlatie met verstoring en de natuur?	• De Cumulatieve Impact Analyse laat zien dat verstoring door geluid een groot risico voor de natuur. • Er is door WMR een ook extra onderzoek gedaan naar toekomstige ontwikkelingen in het Waddengebied (waaronder Defensie). Deze laat zien dat de toekomstige activiteiten

	• Bij deze drukfactoren lijkt het alsof er zaken worden samengevoegd die in de CIA nog uit elkaar gehaald zijn. • Er moet naar het totale plaatje gekeken worden, niet alleen naar drukfactoren, maar ook naar de positieve effecten. • Wordt er ook met de vissers gesproken over de drukfactoren?	van Defensie geen extra druk opleveren op de natuur. • In beleidskader geven we alleen aan waar de grootste druk vandaag komt. Er is bewust gekozen om de drukfactoren als uitgangspunt te nemen i.p.v. de sectoren. Maar een sector kan aan meerdere drukfactoren deel hebben. • In de basis zeggen we dat, ondanks alle beheer en herstelprojecten, we de doelen niet halen. Daar moet iets aan gebeuren. Daar wordt alles wat betrekking heeft op natuur in meegenomen. • Op 14 april hebben we met het OBW gesproken, later is er nog bijeenkomst op Urk om de vissers mee te nemen. Maar voor garnalenvisserij zijn we aan het werk aan een Toekomstvisie Garnalenvisserij. Vanaf het begin is al gezegd dat wij met het BNW samenhangen met deze toekomstvisie. De discussie over deze visie vindt plaats op een andere tafel, niet bij het BNW. Maar ook de signalen die hier worden gegeven zijn belangrijk om mee te nemen naar de andere tafel. •
• Beleidsopgaven	• Qua bodemberoering is baggeren voor Ameland erg belangrijk. Tot 2035 heeft minister geen beperking voor baggeren, maar dat staat in het BNW niet terug. Als hier zekerheid over is zien we dit ook graag terug in het BNW. • Er staat nu in 2050 geen bodemberoering, maar is dat wel haalbaar? Kan er opgenomen worden dat er bij dit uitgangspunt de bereikbaarheid wordt uitgesloten? • Er worden ook al maatregelen getroffen m.b.t. baggeren. Hoe wordt dat meegenomen?	• Er wordt nog gekeken of een verwijzing naar de toezegging van de minister van IenW wordt meegenomen in het BNW. • Er is tijdens de bijeenkomst geen toezegging gedaan om bereikbaarheid uit te sluiten bij de beleidsopgaven. Hier wordt nog naar gekeken. • Maatregelen die al worden genomen bij grote drukfactoren kunnen in de uitwerking van het BNW ook een plek krijgen. Dit zullen we dan expliciet meenemen.
• Relatie met Waddeneilanden	• Er werd opgemerkt om 'kleinschalig cultuurhistorisch medegebruik' te vervangen door 'bestaand gebruik'	• We kunnen iet uitsluiten dat alle gebruik van de eilanden wordt uitgesloten in het beleidskader. Dit wordt specifiek genoemd omdat we daar veel vragen over krijgen. Het gaat hier om de lijst die valt onder N2000.
• Proces	• De notitie wordt voorgelegd in het BOW waar namens de Waddeneilanden Mark Pol in zit. Maar wat betekent het verder uitwerken in het beleidskader en de stappen die na juni nog gezet moeten worden?	• Er wordt in de komende maanden een plan van aanpak gemaakt, samen met alle stakeholders en overheden, om te kijken hoe we de beleidsopgaven verder gaan uitwerken.

	• Is er in het vervolgtraject voor de uitvoering ook inspraak? • De onderliggende stukken zijn niet meegestuurd met het concept BNW. Deze hebben we wel nodig. • Is er bij de overige stakeholders en overheden een gedeelde urgentie voor dit BNW? Er zijn vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd. We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken.	• De bedoeling is dat we het vervolg en de uitvoering volledig in gezamenlijkheid doen. • V.w.b. de onderliggende stukken is afgesproken dat hierover een mail komt met alle onderliggende stukken bij elkaar. • Een gedeelde urgentie is er wel, dat is binnen het Rijk maar ook bij OBW teruggekomen. Wel is daarbij nadrukkelijk genoemd dat leefbaarheid en economie belangrijk zijn, dus dat nemen we expliciet mee in het vervolgtraject. •
• Relatie met andere trajecten	• Wat is de relatie tussen N2000 beheerplan en het BNW? • En welk beleidsdocument staat hoger in rangorde?	• BNW is breder geformuleerd dan N200 beheerplan, de natuur in de brede zin. Er wordt gekeken wie wat meeneemt in welk traject. In het BNW worden ook grotere trajecten (bijv. Defensie) meegenomen. Ook Natuurherstelverordening (NHV) loopt nog, dat plan koppelt de opgave die we hebben richting 2030, 2040 en 2050. Nu zit in N2000 geen deadline, dat heeft NHV wel. In natuurplan (van NHV) komen maatregelen die bijdragen aan verbeteren van natuur, daar zal het BNW ook (deels) terechtkomen. Ook verduurzamingstrajecten komen daar in. • Het BNW en N2000 zijn 2 verschillende type trajecten. het BNW gaat geen nieuwe regels bedenken. Nieuwe maatregelen/regels vindt uitwerking in bestaande plannen (N2000, NHV, omgevingsvisies).
• Communicatie	• Beeldvorming is heel belangrijk, op sociale media is dit namelijk een belangrijk item. Is er nagedacht over beeldvorming richting inwoners? Als je daar geen sturing op hebt, dan gaat het een eigen leven leiden.	• Dit is een belangrijk aandachtspunt waar we nu nog niet veel mee hebben gedaan. Maar hier moeten we in het vervolg wel mee aan de slag. Er is gewerkt aan een landingspagina op Waddenzee.nl, dit zou daar geschikt voor zijn.

Middagsessie

Aanwezigen: Piet IJnsen (Ameland), Rienk Douma (Vlieland), Marloes Rijpstra (Ameland), Riekus Hatzmann (Ameland), Roel Cazemier (Terschelling), Michiel Schrier, Andreas van Grootheest (Ameland), Suzanne Twickler.

Aanwezig namens Het Samenwerkingsverband De Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Drukfactoren	• Wat wordt er bedoeld met scheepvaart? • Zijn alle drukfactoren wel meegenomen (bijv. stikstof en pfas)? • Hoe wordt omgegaan met de afgegeven vergunning voor de visserijsector? • Komt er een afpelsysteem? • Zijn de nieuwe plannen van Defensie meegenomen en de activiteiten van de Eemshaven? • Het maatregelenkader moet door de politiek worden besloten? • Wat is de normaalwaarde die verwacht mag worden, is er ook gekeken naar het feit dat er mensen op de eilanden wonen en werken? Het is makkelijk om referentiewaarde aan te houden, maar als er bij de normaalwaarde (door wonen en werken) al een grote belasting is, dan moet je daar al mee gaan werken • Maatregelen moeten gewogen worden tegenover sociaaleconomische factoren, dat is een belangrijk proces. • Baggeren wordt wel genoemd, maar hoe groot is het probleem en hoe gaat LVVN daar mee om?	• Met scheepvaart hoort alles wat onder scheepvaart te scharen valt • Ja, alle drukfactoren zijn meegenomen • We weten dat we iets moeten doen. En dat proberen we met het BNW gezamenlijk te doen. Ook met garnalenvisserij. • Nee, we gaan allemaal in gesprek om gezamenlijk te kijken hoe we het gaan aanpakken. Dus niet de één of de ander, maar allemaal • Ja, er zijn vier toekomstige ontwikkelingen doorgerekend en wat de extra druk is van deze ontwikkelingen: Defensie, garnalenvisserij, dijkversterking, PAWOZ. • We gaan het maatregelenpakket gezamenlijk opstellen samen met de sociaaleconomische consequenties. Die wordt wel politiek bestuurlijk afgewogen. • de CIA is gebaseerd op het impact risico, het risico dat de druk te hoog is, daar wordt niet gewerkt met normaalwaarden. We weten alleen dat de druk te hoog is, en dat moeten we proberen te verbeteren. • De weging met sociaaleconomische factoren gaan we met elkaar doen. Wat nu is ontwikkelt is puur ecologisch. Daarnaast zijn we bezig met een sociaaleconomische analyse en wat het effect is van eventuele maatregelen. Maar als we gezamenlijk de maatregelen hebben bedacht en wat de consequenties zijn, dan komt dat op de politiek bestuurlijke tafel. • Voor baggeren bekijken we het over de hele Waddenzee en dan is het effect niet groot, maar kijk je lokaal dan zijn de effecten wel groot. In de vervolgfase kijken we hoe we de effecten toch wat kunnen verminderen in de toekomst.
• Relatie met Waddeneilanden	• Toerisme kan een grote impact hebben op de sociaaleconomische effecten.	•

	• Begrenzing van Waddenzee is van belang, wat valt er binnen en wat niet. • Visserij vanuit Waddeneilanden gebeurt ook, dus dat hoort ook bij de relatie met de Waddeneilanden.	
• Proces	• Rapportage is wel wat laat toegestuurd, niet zo lang de tijd om een zienswijze in te dienen, veel te kort. • Op Terschelling is vorig jaar een bijeenkomst geweest om het proces door te nemen. Nu ligt er pas een stuk en iedereen vind er misschien wat van. Dus waarom zo snel naar het BOW en niet over de zomer heen tillen? Er zijn vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd. We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken. Er is in deze bijeenkomst gezegd dat Patty de Jong en IJsbrand Boonstra samen een voorstel doen voor concept reactie. Zij sturen dit rond naar alle eilanden. In het DB van 23 april wordt deze reactie besproken, waarna deze wordt verstuurd naar LVVN. Extra zaken die daarna in de colleges nog naar voren komen worden meegegeven aan Mark Pol richting het BOW.	• Met deze Roadshow halen we zo veel mogelijk informatie op en in aanloop naar het BOW is er nog de mogelijkheid om hier formeel op te reageren en advies te geven. • We hadden een completer BNW voor ogen, nu hebben we de knip gemaakt zodat de opgaven vastgesteld kunnen worden. We gaan dan straks met alle partijen werken o.b.v. een nieuwe plan van aanpak kijken naar maatregelen en hoe iedereen kan bijdragen.
• Algemeen	• Uitnodiging aan LVVN om het BNW uit te leggen aan inwoners op de eilanden zodat men kan begrijpen wat we gaan doen met elkaar. Er zal wel begrip zijn voor dat dit moet gebeuren. Geef inwoners de mogelijkheid om de stukken tot zich te nemen en mee te praten. En zorg dat ook de sociaaleconomische analyse klaar is • Kan het BNW de beoogde effecten klimaatverandering meenemen?	• LVVN zegt toe om dit serieus te bekijken als optie • De vraag over klimaatverandering wordt meegenomen en daar volgt op een later moment een terugkoppeling op

Avondsessie

Aanwezigen: Boy Boukens (Vlieland), IJsbrand Boonstra (Ameland), Joost Hellevoort (Terschelling), Colin de Beer (Terschelling), Jan Smit (Terschelling), William de Jong (Ameland), Hendri Meendering (Schiermonnikoog), Iwan Valk (Ameland), Mia Michels (Schiermonnikoog), Ilja Zonneveld (Schiermonnikoog), Henk Veerdig (Vlieland), Teun de Jong (Schiermonnikoog)

Aanwezig namens het Samenwerkingsverband de Waddeneilanden: Kees Praamstra, Quirinus Schouten, Ebo Del Grosso

Onderwerp	Vragen/opmerkingen	Toelichting
• Drukfactoren	• Zijn de genoemde drukfactoren het resultaat van een meting? • Het merendeel van de druk komt van de vijf belangrijkste, is ook bekend wat de anderen zijn?	• De cumulatieve impact analyse kijkt op basis van huidig gebruik hoe groot de druk is. En de vijf genoemde drukfactoren hebben de hoogste risico factor. • Er zijn veel drukfactoren en deze zijn ook bekend. Het onderliggende rapport hiervoor wordt nog opgestuurd.
• Implementatie	• Er is een lang termijn vergunning afgegeven voor de visserij. Als we dan in de implementatie willen werken aan bodemberoering blijft wellicht alleen het baggeren over om te verbeteren. Hoe gaat we daar mee om? • Is het mogelijk om een maatregelen te nemen door het pulsvissen weer toe te staan? Of eventueel een pilot te draaien? • Op positieve manier werken om druk te verminderen? Hoe gaat dat werken en hoe dwingend is dat en wie is bevoegd gezag? • Er zijn al veel financiele middelen gestopt in natuurherstel, is er dan niks verbeterd? Hoe gaan we onze inwoners vertellen dat het niet goed gaat met de natuur? • Ook in eerdere overleggen is al aangegeven om te kijken wat we wel doen, bijv. jachthavens en RWZI's. • Er worden veel afspraken gemaakt, handhaving is daar ook cruciaal.	• Ondanks de vergunning die is afgegeven kan elke 6 jaar op basis van nieuwe inzichten de vergunning worden geactualiseerd. Ook zijn ze nog bezig met een Toekomstvisie Garnalenvisserij. Hierin worden ook al maatregelen genomen. • Er is vanuit de EU een verbod op pulsvissen. Er loopt nog een procedure, maar er wordt wel voorzichtig gekeken naar ruimte voor de pulsvisserij. Maar op korte termijn gaat dit niet lukken. Ook een pilot zou pas op de lange termijn een optie zijn. • We gaan samen werken om de maatregelen uit te werken en uit te voeren. De vraag is hoe we hier gezamenlijk mee omgaan. We moeten dan kijken welke overheid welke verantwoordelijkheid kan nemen. Maar alles vanuit de gezamenlijkheid. Dat geeft aan over een bepaalde periode wat de ontwikkeling is per soort. Je ziet dan op een aantal onderdelen dat de trend negatief is, maar soms is het ook positief. • Voorbeelden van wat er nal gebeurt nemen we mee in de volgende fase. Ook voorbeelden die aantoonbaar druk verminderen. • T&H valt meer onder N2000, maar ook de activiteiten die gezamenlijke beheerders uitvoeren onder regie van de BAW. De BAW heeft een BOA convenant afgesloten en RWS heeft een T&H plan opgesteld. Daarmee geven we samen meer sturing op T&H. •

• Relatie met Waddeneilanden	• De Friese eilanden hebben een ambitie om te verduurzamen en er is onderzoek gedaan wat de beste manier is. Zelf stroom opwekken is niet de beste manier, een wad kabel wel. Verder kijkend is in de concessie een verplichting om elektrisch te varen, IenW verzorgt daarvoor de laadinfrastructuur. Is daar rekening mee gehouden?	• Met wad kabels is nog geen rekening gehouden omdat het in de CIA gaat om huidige druk en niet om toekomstige druk. Een aantal toekomstige ontwikkelingen hebben we door laten rekenen (Defensie, visserij, PAWOZ, dijkversterking). Dit laat bij PAWOZ zien dat de aanleg van kabels geen groot extra effect heeft. •
• Proces	• Er ontbreekt nog een bouwsteen, namelijk de sociaaleconomische analyse. Dit is voor de eilanden een belangrijk stuk. • Het wringt heel erg dat deze analyse nog niet beschikbaar is. Want ondanks dat wordt er toch verwacht dat we een besluit nemen over het BNW. • Dit stuk wordt erg laat in het proces bij de eilanden neergelegd en daardoor kunnen we moeilijk een advies geven. Ook tijdens deze bijeenkomst zijn er vanuit de deelnemers meerdere (terechte) opmerkingen gemaakt over het huidige proces en de doorlooptijd (het hierboven genoemde is een weergave). We waren het erover eens dat we uiteindelijke hetzelfde willen (gezonde natuur), maar dat dit niet de manier is om dat te bereiken.	• De sociaaleconomische analyse komt later beschikbaar. De bouwsteen is nog onvoldoende uitgewerkt om o.b.v. mogelijke maatregelen een goede weging te kunnen maken. Maar het is wel een belangrijk onderdeel van het BNW en de vervolgfase. Tijdens deze sessie is er een uitnodiging gedaan aan de eilanden om, in het schriftelijke proces, een tekstvoorstel voor het BNW te doen die passend zou zijn m.b.t. het sociaaleconomische gedeelte.

Beleidskader Natuur Waddenzee (BNW)

Eilandgemeenten

15 April 2026

Harlingen

Waarom zitten we hier?

We werken aan een beleidskader voor de natuur in de Waddenzee, samen met de mensen die wonen en werken in het gebied.

Vandaag:

(1) Korte introductie over totstandkoming;

(2) Bespreken waar het Beleidskader over gaat;

(3) Ophalen waar onduidelijkheden zitten; en

(4) Mogelijke aanpassingen of aanvullingen bespreken.

Intern gebruik

Wat is het probleem?

- Het gaat niet goed genoeg met de natuur in de Waddenzee. Dat zien we bij specifieke soorten, maar ook voor het bijzondere karakter dat de Waddenzee uniek maakt
- Dit komt o.a. door een optelsom van alle effecten op de Waddenzee zoals drukte, vervuiling en gebruik van de bodem.

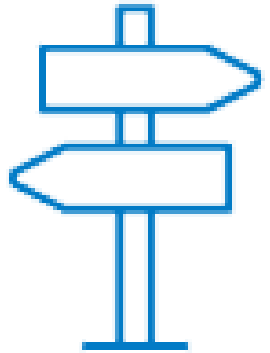

Intern gebruik

Wat is het Beleidskader Natuur Waddenzee

Wat is het doel van het beleidskader?

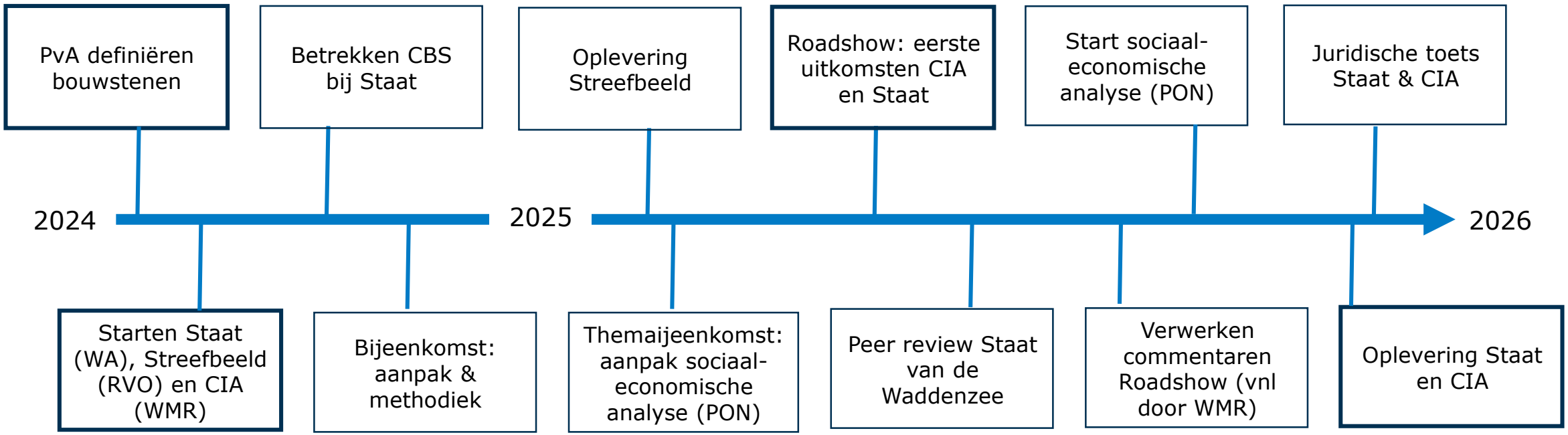

- Het beleidskader heeft als doel het structureel terugdringen van de druk door activiteiten die een slechte invloed hebben op de natuur
- Het beleidskader gaat richting geven om beter te kunnen sturen op de optelsom van alle effecten in plaats van losse activiteiten
- Dit gebeurt naast de investeringen die al gebeuren in beheer (Natura 2000-beheerplan) en natuurherstel (Programmatische Aanpak Grote Wateren)
- Het beleidskader zal gaan helpen bij het verlenen van vergunningen

Intern gebruik

Hoe zijn we hier gekomen?

Intern gebruik

Wat staat er in het beleidskader?

In het beleidskader staat:

- Wat we willen bereiken
- Wat er nodig is om de natuur te versterken
- Hoe we daar gezamenlijk aan kunnen werken
- Relatie tot beheer en natuurherstel
- Hoe regels en vergunningen meespelen
- Hoe we verder gaan

Intern gebruik

BOW (26 maart)

BOW (maart 2026) – notitie uitgangspunten

Verzoek om:

1. in te stemmen met de uitgangspunten zoals verwoord in de bijgaande notitie (en daarmee de conclusie uit de redeneerlijn), en
2. deze richtinggevend te laten zijn voor het formuleren van beleidsopgaven die noodzakelijk zijn voor drukvermindering in de Waddenzee (met focus op terugbrengen cumulatieve druk van menselijk medegebruik)

Intern gebruik

Opzet concept BNW

De nota is opgebouwd uit twee delen:

- **Deel A: de beleidsopgave**, waarin wordt vastgesteld welke drukfactoren moeten worden teruggedrongen om natuurdoelen te realiseren;
- **Deel B: de implementatie**, waarin wordt uitgewerkt hoe deze opgaven worden verankerd in beleid, instrumentarium en uitvoering.

Aan beide delen zijn bestuurlijke afspraken verbonden: over de inhoudelijke koers (Deel A) en over de wijze van doorwerking en samenwerking (Deel B). Deze worden in een aparte oplegger voorgelegd aan het BOW van 15 juni.

Intern gebruik

Deel A: beleidsdoel

Beleidsdoel:

Het structureel terugdringen van drukfactoren, zodat een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van wettelijke ecologische doelen, en de ecologische draagkracht van de Waddenzee wordt hersteld.

UP1. Beleidskader natuur Waddenzee

De partijen geven verder uitwerking aan het principe dat Economie en Ecologie elkaar versterken, passend binnen de hoofddoelstelling voor de Waddenzee en de ecologische principes van de Agenda. Menselijk medegebruik en ecologie moeten waar nodig beter in balans komen om de Waddennatuur te kunnen behouden en ontwikkelen. Daartoe ontwikkelen we het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Intern gebruik

Belangrijkste drukfactoren

- Het beleidskader richt zich op een paar drukfactoren die het meeste risico vormen:
  - Bodemberoering (bijvoorbeeld door visserij of baggeren)
  - Onttrekking van flora en fauna (dieren en planten weghalen)
  - Nutriënten en chemische belasting (vervuiling, lozingen en afval)
  - Verstoring (door bijvoorbeeld toerisme en scheepvaart)
- Deze drukfactoren hebben de grootste impact op soorten en leefgebieden
- Ze komen steeds terug in de analyse als belangrijkste risico voor het veroorzaken van schade

Intern gebruik

De beleidsopgaven

Drukfactor	2030 – stoppen verslechtering	2040 – herstel zichtbaar	2050 – duurzaam doelbereik
Bodemberoering	• Geen toename van bodemberoering t.o.v. huidige feitelijke en vergunde druk (gebaseerd op CIA/WMR) • Vermindering van bodemberoerende activiteiten in ecologisch kwetsbare gebieden	• Aantoonbare afname van bodemberoering t.o.v. huidige feitelijke en vergunde druk • Uitbreiding van gebieden waar bodemberoering wordt beperkt of uitgesloten	• Bodemberoering uitgesloten in ecologisch kwetsbare gebieden
Onttrekking flora en fauna	• Geen toename van onttrekking t.o.v. huidige feitelijke en vergunde onttrekking (gebaseerd op CIA/WMR) • Vermindering van onttrekking in kwetsbare gebieden wordt beperkt	• Aantoonbare afname van onttrekkingsdruk • Uitbreiding van gebieden waar onttrekking wordt beperkt of uitgesloten	• Onttrekking vindt alleen plaats binnen ecologische grenzen • Geen onttrekking in ecologisch kwetsbare gebieden
Nutriënten en chemische belasting	• Geen verslechtering van waterkwaliteit (KRW-normen en doelstellingen zijn leidend) • Geen toename van emissies t.o.v. huidige belasting binnen KRW-systematiek	• Aantoonbare verbetering van waterkwaliteit richting KRW-doelen • Structurele afname van emissies uit relevante bronnen • Nieuwe bronnen van verontreiniging worden voorkomen	• Waterkwaliteit voldoet structureel aan KRW-doelen
Verstoring (vnl. geluid)	• Geen toename van verstoring t.o.v. huidige gebruiksdruk en verstoringsniveau • Vermindering van verstoring in kritische perioden in ecologisch kwetsbare gebieden	• Aantoonbare afname van verstoring t.o.v. huidige gebruiksdruk en verstoringsniveau • Uitbreiding en versterking van rustgebieden en bufferzones	• Verstoring is beperkt tot buiten ecologisch gevoelige gebieden • Rustgebieden functioneren zonder significante verstoring

Intern gebruik

Implementatie

#	Onderdeel	De Ministers van LVVN en IenW stellen vast:	Concretisering
1	Borging in instrumenten	Dat beleidsopgaven juridisch worden verankerd via bestaande kaders en instrumenten	• Doorwerking via het Natura 2000-beheerplan, KRW en Omgevingswet • Opname in natuurherstelplan (NHV) • Aanscherping bij onvoldoende doelbereik (adaptief management)
2	Transitiekader verduurzaming	Dat gezamenlijk (met sectoren en medeoverheden) een transitiekader voor verduurzaming wordt ontwikkeld en geïmplementeerd	• Actualisatie UP 1 (Agenda 2050) • Transitiepaden per sector • Gebiedsgerichte aanpak • Tijdslijnen 2030–2040–2050 • Borging van voldoende financiële middelen
3	Kaders voor vergunningverlening	Dat een aangescherpt kaders voor vergunningverlening wordt uitgewerkt, dat vervolgens toegepast wordt door vergunningverleners om beter te kunnen sturen en toetsen op cumulatieve effecten	• 'Nee, tenzij' sterker als uitgangspunt • Geen toename impact op prioritaire drukfactoren • Actieve sturing op cumulatieve druk • Bestuurlijke toets voor nieuwe activiteiten (die nog niet zijn ingekaderd)
4	Leefbaarheid Waddengebied	Dat leefbaarheid/economie expliciet wordt betrokken bij de uitwerking en toepassing van maatregelen voortvloeiend uit het BNW (zowel in instrumentarium als in transities)	• Sociaaleconomische effectenanalyse (sectoraal en/of gebiedsgericht) • Inpassing in regionale economie • Koppeling met Agenda Waddengebied 2050

Intern gebruik

Relatie met de Waddeneilanden

Wat betekent dit voor de Waddeneilanden?

- Belangrijkste effecten voor de Waddeneilanden:
  - Jachthavens – vervuiling en verstoring (kleine bijdrage)
  - Scheepvaart/veerboten – vervuiling
  - Toerisme – veel kleine effecten
- Bestaand historisch gebruik blijft mogelijk

Intern gebruik

Waar liggen kansen en oplossingen?

- Wat kunnen we doen om de natuur in de Waddenzee te versterken?
- Deelname aan transitiepaden
- Oplossingen maken we samen
  - Duurzaam toerisme
  - Emissievrije veerboten
  - Verminderen (illegale) lozingen in jachthavens
  - Gebruik van groen licht

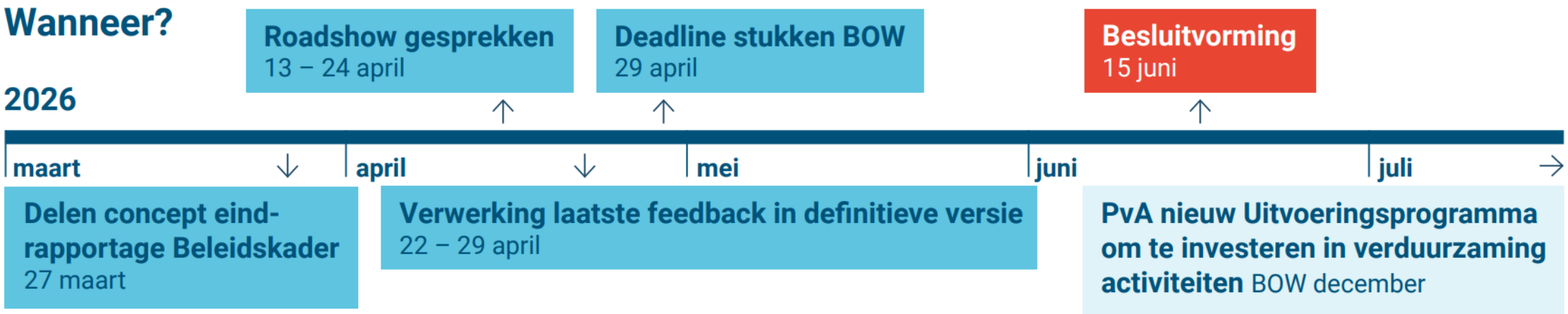

Intern gebruik

Het proces

Hoe gaat het proces verder?

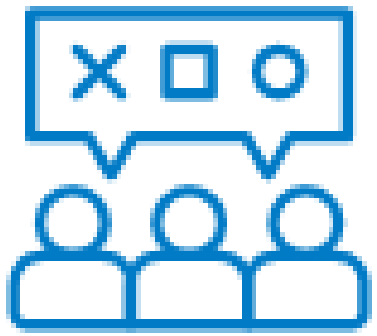

Intern gebruik

Wat doen we met jullie input?

1. Iedereen krijgt de mogelijkheid om input te leveren
2. Er wordt een overzicht gemaakt van alle input
3. We kijken wat aangepast kan worden en leggen uit waarom we wel of niet input meenemen
4. Dit sturen we terug naar alle deelnemers

Intern gebruik

Vervolgstap (verduurzaming)

- Nieuwe plan van aanpak in het najaar
- Deze wordt opgesteld samen met sectoren en (mede)overheden
- Met dit plan van aanpak willen we werken aan verduurzaming/vermindering van de optelsom van effecten van specifieke activiteiten

Intern gebruik

Vragen?

Ministerie van Landbouw, Visserij,
Voedselzekerheid en Natuur

Bedankt voor jullie betrokkenheid!

Rutger Bults
Projectleider Beleidskader Natuur Waddenzee

r.bults@minlnv.nl | 06-11469491

Bestuurlijke afspraken (Deel A)

#	Onderdeel	De Ministers van LVVN en IenW stellen vast:	Wat betekent dit concreet?
0	Beleidsdoel	Het Beleidsdoel volgt de uitgangspunten zoals vastgesteld door het BOW (26 maart jl.), waarbij de focus ligt op het structureel terugdringen van drukfactoren, zodat een bijdrage wordt geleverd aan het behalen van wettelijke ecologische doelen	• Naast versterken van beheer en actief natuurherstel moet ook cumulatieve druk worden teruggedrongen om doelbereik dichterbij te brengen • Actief monitoren van drukfactoren is noodzakelijk om causale verbanden te leggen en het effect van toekomstige maatregelen te toetsen
1	Prioritaire drukfactoren	Dat beleid en besluitvorming primair worden gericht op het terugdringen van de volgende drukfactoren: bodemberoering, onttrekking flora en fauna, nutriënten en chemische belasting, en verstoring ➔ Afwegingskader activiteiten als onderdeel hiervan?	• Deze drukfactoren zijn leidend bij alle beleidskeuzes en vergunningverlening • Activiteiten worden beoordeeld op hun bijdrage aan deze drukfactoren (gebaseerd op de CIA/WMR) • Focus op sectoren en activiteiten met grootste aandeel (CIA/WMR)
2	Gefaseerde reductie (2030–2040–2050)	Dat reductie van drukfactoren niet vrijblijvend is en tijdig moet plaatsvinden om doelbereik mogelijk te maken, conform de ijkjaren van de Natuurherstelverordening	• Tempo en intensiteit van maatregelen worden hierop afgestemd • Geen uitstel van noodzakelijke reductie • Tijdige aanpassing van activiteiten en gebruik • Voorkomen van zwaardere ingrepen op langere termijn
3	Doorontwikkeling van implementatie-stappen	De beleidsopgaven worden via verschillende sporen geïmplementeerd: • Borging in instrumentarium • Verduurzaming (transitiepaden) • Vergunningsverlening (kaders)	• Deze sporen worden in de komende 6 maanden verder uitgewerkt • Voor een aantal sporen volgt uitwerking de actualisatie van de Agenda voor het Waddengebied en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma

Intern gebruik

Deel B: borging

De beleidsopgaven op drukfactor-niveau zijn op zichzelf niet juridisch bindend. Om daadwerkelijk effect te hebben in besluitvorming en uitvoering, moeten zij worden vertaald naar juridisch verankerde maatregelen en normen binnen bestaande wet- en regelgeving.

Juridische hefboom	Wat gebeurt hier?	Instrumenten / plannen
EU-verplichtingen en instandhoudingsdoelen (HR/VR + KRW / Natura 2000)	Activiteiten met impact op drukfactoren, afzonderlijk en in cumulatie, kunnen het behalen van instandhoudingsdoelen en waterkwaliteits-doelen belemmeren. Deze doelen vormen het juridisch bindende toetsingskader voor vergunningverlening en beheer.	Concrete beheermaatregelen die uit de N2000-beheerplannen voortvloeien, wijzigen aanwijzingsbesluiten, passende beoordeling, Natura 2000-vergunningen, stroomgebied-beheerplannen (KRW)
Omgevingswet-instrumentarium	Beleidsopgaven worden vertaald naar concrete normen, regels en maatregelen voor activiteiten	Programma's, omgevingsplannen, vergunningvoorschriften, Bkl-aanpassingen
Coördinatie en samenhang (beheerautoriteit Waddenzee)	Afstemming tussen activiteiten, drukfactoren en maatregelen over bestuurslagen heen	Monitoring, afstemming, governance-structuur Waddengebied

Intern gebruik

Kaders voor vergunningverlening

Uitgangspunt	Toelichting
Voorzorg als uitgangspunt (‘nee, tenzij’)	Activiteiten zijn alleen toelaatbaar als met objectieve en kwantitatieve gegevens is aangetoond dat: • zij niet leiden tot verslechtering van relevante natuurwaarden; • zij geen toename veroorzaken van de betrokken drukfactor(en) ten opzichte van het geldende referentieniveau; • en zij passen binnen het vastgestelde reductiepad (2030–2040–2050).
Bestuurlijke afweging voor nieuwe en niet-ingekaderde activiteiten	Voor activiteiten waarvoor nog geen normstelling of beoordelingskader bestaat, geldt dat deze alleen beoordeeld kunnen worden indien: • de effecten op alle relevante drukfactoren kwantitatief inzichtelijk zijn gemaakt; • de activiteit wordt afgezet tegen de bestaande cumulatieve belasting; • en expliciet wordt vastgesteld of deze past binnen het reductiepad.
Sturing op cumulatieve druk (drukplafond / ‘boekhouding’)	Per drukfactor wordt gewerkt met een cumulatief niveau (referentie + doelpad). Vergunningverlening vindt plaats op basis van de optelsom van bestaande en nieuwe activiteiten. De vergunningverlener beoordeelt of een activiteit past binnen het beschikbare “drukruimte” (of reductiepad).

Intern gebruik

Transitiekader

- Concrete transitiepaden per sector en gebruiksfunctie, gericht op het verminderen van de impact van activiteiten op prioritaire drukfactoren;
- Fasering en tijdslijnen, in lijn met het herstelpad richting 2030, 2040 en 2050;
- Gebiedsgerichte uitwerking, waarbij op het niveau van deelgebieden (bijv. gemeenten of havens) wordt gestuurd op sociaaleconomische effecten;
- Heldere rollen en verantwoordelijkheden, met een onderscheid tussen kaderstellende en uitvoerende partijen.

➔ Deze punten worden in het derde kwartaal van 2026 verder uitgewerkt, in samenspraak met sectoren en (mede)overheden, leidend tot een Plan van Aanpak voor het Transitiekader richting het BOW van december.

➔ De transitiepaden bouwen daar waar mogelijk voort op bestaande uitvoeringsprogramma's binnen de Agenda voor het Waddengebied 2050, zoals:
  - Green Shipping (UP17),
  - Ecosysteemgericht baggeren (UP23),
  - De zoetwaterstrategie landbouw (UP19), of
  - De integrale aanpak van de kustzone (UP8).

Intern gebruik

Dag allen,

Zoals afgesproken in de bijeenkomsten over het Beleidskader Natuur Waddenzee vorige week, stuur ik jullie hierbij de 4 basisdocumenten/bouwstenen van het Beleidskader.

1. De Staat van de Waddenzeenatuur

Samenvatting: 2025-01_De_Staat_van_de_Waddenzee_2025.pdf

Volledige rapport: Staat van de Waddenzee 2025 – Technische uitwerking | CBS

2. De Cumulatieve Impact Analyse

705358

3. Juridische analyse (zie bijlage)
4. Sociaaleconomische Analyse (zie bijlage)

Zodra alle bouwstenen zijn gepubliceerd zullen we hier een eenduidige en overzichtelijke lijst van maken.

Fijn weekend!

Met vriendelijke groet,

Marieke de Winter
Beleidsmedewerker Beleidskader Natuur Waddenzee

DG Natuur en Visserij

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Bezuidenshoutseweg 73 | 2594 AC Den Haag
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

E: m.k.dewinter@minlnv.nl
T: 06-86551520

Juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee
Een verkenning ten behoeve van het Beleidskader Natuur Waddenzee

Kees Bastmeijer* en Katja Philippart*

1. Aanleiding

De Waddenzee is een uniek natuurgebied, onder meer als het grootste aaneengesloten intergetijdengebied met 'zacht' sediment (zand & slib) ter wereld en omdat het een cruciale rol speelt als kinderkamer voor jonge vissen en als tankstation voor trekvogels. Dit werd in 2009 bekroond door de toekenning van de status als UNESCO Werelderfgoed voor het Nederlandse en Duitse deel en in 2014 voor de hele Waddenzee. Deze bijzondere status, alsmede de status van dit gebied onder veel andere natuurbeschermings-regimes, geven een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de concretisering van de hoofddoelstelling voor de Waddenzee, zoals geformuleerd in de **Agenda voor het Waddengebied 2050:** 'duurzame bescherming en ontwikkeling als natuurgebied, met behoud van het kenmerkende open landschap'.[1]

In 2022 is door de ministeries van LVVN en IenW de ontwikkeling van een **Beleidskader natuur Waddenzee** gestart, als bijdrage aan deze hoofdoelstelling voor de Waddenzee. De beoogde uitkomsten van dit Beleidskader zijn het terugdringen van de (mogelijke) negatieve impact van menselijk gebruik op de Waddenzeenatuur, het duidelijkheid bieden voor ontwikkelingen op de lange termijn, en het bieden van inzicht in de manier waarop het beperken van cumulatieve impact van verschillende activiteiten meegenomen kan worden in beleidskeuzes.

De eerste stap in het traject naar een Beleidskader was de identificatie van de natuurwaarden die onder druk staan. Op verzoek van de ministeries heeft de Waddenacademie in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek hiervoor een systematiek ontwikkeld en een overzicht gemaakt van de huidige status en trends van 238 ecosysteemcomponenten. De samenvatting van de belangrijkste uitkomsten is in juni 2025 gepubliceerd in de **Staat van de Waddenzee 2025**[2] (door de Waddenacademie en het CBS) en een onderliggende technisch uitwerking[3] (door het CBS en de Waddenacademie) in december 2025.

---

* Waddenacademie, Leeuwarden

Een concept van deze notitie is beoordeeld door mr. Luuk Boerema en ambtenaren van de ministeries van LVVN en IenW. Hun commentaren hebben de kwaliteit aanzienlijk verbeterd. De inhoud van deze definitieve versie valt echter volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs.

[1] Agenda voor het Waddengebied 2050, beschikbaar op https://agendavoorhetwaddengebied2050.waddenzee.nl/.
[2] Katja Philippart, Patrick Bogaart, Karen Brandenburg, Felix Petersma, Kees Bastmeijer, Pieter van Beukering, Piet Hoekstra & Heleen van Londen, 'Staat van de Waddenzee 2025', Waddenacademie/Centraal Bureau voor de Statistiek/Waddenacademie, juni 2025, https://www.waddenacademie.nl/organisatie/publicatie-lijst/publicatie-detail/staat-van-de-waddenzee-2025/.
[3] Bogaart, P., Brandenburg, K, Petersma, F. en Philippart, K (2025). Staat van de Waddenzee 2025 —Technische uitwerking. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek CBS en

Als tweede stap heeft Wageningen Marine Research (WMR) op verzoek van de ministeries alle vormen van menselijke activiteiten, die door middel van verschillende mechanismen (drukfactoren) een potentiële impact hebben op een aantal ecosysteemcomponenten (soortgroepen) van de natuur van de Waddenzee, in beeld gebracht in een **cumulatieve impact assessment (CIA).** Dit rapport is eind 2025 gepubliceerd.[4]

Naast enkele andere vervolgstappen die door de Waddenacademie zijn genomen ten behoeve van de ontwikkeling van oplossingsrichtingen en het in kaart brengen van voorkeuren van verschillende stakeholders ten aanzien van brede welvaart, beoogt de Waddenacademie met deze notitie een **juridische duiding te geven van de ecologische staat van de Waddenzee**. Deze juridische duiding is belangrijk voor een goed begrip van de wenselijkheid of noodzaak van het treffen van overheidsmaatregelen. Ook is de duiding belangrijk om bij het maken van beleidskeuzes acht te slaan op de geldende verboden en verplichtingen. Daartoe worden de bevindingen van de Staat en andere ecologische monitoringsrapportages getoetst aan bestaande juridische kaders die voor de Waddenzee gelden.

Vanwege beperkt beschikbare tijd en brede reikwijdte van de materie ligt het accent van deze notitie op Europeesrechtelijke regimes (in het bijzonder het Natura 2000-regime) en gaat het nadrukkelijk om een eerste verkenning ten behoeve van de verdere uitwerking van scenario's in het kader van het Beleidskader door LVVN.

2. Onderzoeksvragen

Deze juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee krijgt concreet inhoud door de beantwoording van de volgende drie door het ministerie van LVVN aan ons voorgelegde vragen:

a. Op welke punten wijzen bestaande onderzoeken, zoals de Staat (2025) en de evaluatie van het N2000 beheerplan Waddenzee[5], op overschrijdingen van de ecologische draagkracht van de Waddenzee?
b. In het licht van het antwoord op vraag a., is Nederland op grond van toepasselijke Europees- en internationaalrechtelijke regimes (o.a. KRW en Natura 2000) verplicht tot het nemen van maatregelen om instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen?
c. Welke rol moet in dit verband aan het voorzorgsbeginsel worden toegekend?

Ten behoeve van beantwoording van deze vragen wordt gebruik gemaakt van bestaande rapportages op het gebied van recht en ecologie. Wat betreft **ecologie** gaat het onder meer om het hierboven reeds genoemde rapport 'Staat van de Waddenzee' (hierna, 'de Staat'), maar ook om de evaluatie van het Natura 2000 Beheerplan voor de Waddenzee (hierna

Waddenacademie, 221 pp., https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2025/52/staat-van-de-waddenzee-2025-technische-uitwerking.

[4] Piet, G., Golterman, L., Jongbloed, R., de Vries, P., van der Wal, J. T., & van Walraven, L. (2025). *Cumulatieve impact analyse Waddenzee: een cumulatieve impact analyse van de Nederlandse Waddenzee via de SCAIRM methodiek : hoofdrapport*. (Wageningen Marine Research rapport; No. C079/25a). Wageningen Marine Research, https://doi.org/10.18174/705358.

[5] D. Heidinga, B. Schilt, F. Versloot, W. Gotjé, W. Bijkerk en J.B. Latour, 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', 1 september 2023, https://www.rwsnatura2000.nl/gebieden/waddenzee/wz_documenten/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=2665157.

'Beheerplan-evaluatie'), het recent openbaar geworden rapport 'Doeluitwerking Waddenzee', opgesteld door Altenburg & Wymenga; hierna 'Doeluitwerking Waddenzee'),[6] recente fact-sheets over onder meer de waterkwaliteit[7] eerder (in 2022) geduid door de Waddenacademie,[8] 'en meer specifieke rapportages op onderdelen van het ecosysteem (bijv. SOVON-monitoringsgegevens van wadvogels). Op trilateraal niveau gaat het onder meer om het Quality Status Report[9] en meer specifieke rapportages, zoals het rapport over trends van migrerende en overwinterende vogels.[10]

Voor wat betreft het **toepasselijke recht** wordt met name gebruik gemaakt van het in 2024 verschenen boek over juridische regimes die op de Waddenzee van toepassing zijn, ontwikkeld door 9 juridische experts onder eindredactie van de Waddenacademie.[11] Ook wordt gebruik gemaakt van rapporten op het raakvlak van ecologie en recht, waaronder het door de Waddenacademie opgestelde rapport over cumulatieve effecten in de Waddenzee.[12]

Vraag a krijgt beantwoording in paragraaf 3, vraag b in paragraaf 4 en vraag c in paragraaf 5. Afgesloten wordt met een korte conclusie (paragraaf 6).

3. De staat van de Waddenzee – enkele rode draden uit bestaand onderzoek

3.1 Staat van de Waddenzee

Er zijn de afgelopen jaren diverse rapportages verschenen met gegevens over hoe het met de Waddenzeenatuur gaat. Enkele van deze rapportages houden direct verband met een bepaald juridisch regime (bijvoorbeeld de 'Beheerplan-evaluatie' en de Doeluitwerking) terwijl andere rapportages een bredere basis kennen (bijv. de Staat)[13] en het trilaterale Quality Status Report[14]. Zoals in deze paragraaf concreet zal worden gemaakt, zijn ook bredere rapportages juridisch relevant.

---

[6] Altenburg & Wymenga (2025), 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden, beschikbaar op https://www.rwsnatura2000.nl/gebieden/waddenzee/wz_documenten/default.aspx.
[7] https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/krw-factsheets: Factsheets_OW_80_Ministerie_van_Infrastructuur_en_Waterstaat_Rijkswaterstaat_2025-09-16.zip
[8] Waddenacademie, 'Kwaliteit van het oppervlaktewater in het Waddengebied, Factsheet Waddenacademie 2022-03, Leeuwarden 2022, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/Factsheet_Waterkwaliteit_Waddengebied_2022-03.pdf.
[9] See, e.g., Kloepper, S. et al. (2024). Wadden Sea Quality Status report. Common Wadden Sea Secretariat. Wilhelmshaven, Germany.
[10] Kleefstra, R., Behm, K., Bregnballe, T., Enners, L., Frikke, J., Günther, K., Hälterlein, B., Hansen, M. B., Hornman, M., Meyer, J., Packmor, F., & Scheiffarth, G. (2025). Trends of Migratory and Wintering Waterbirds in the Wadden Sea 1987/1988 - 2022/2023. Common Wadden Sea Secretariat, Expert Group Migratory Birds. https://doi.org/10.5281/zenodo.17199022.
[11] Kees Bastmeijer (red.), Luuk Boerema, Herman Kasper Gilissen, Fred Kistenkas, Linde Miltenburg, Marleen van Rijswick, Arie Trouwborst, Jonathan Verschuuren, Wienke Zwier, '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee. Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee'*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2024, digitaal gratis beschikbaar via https://www.boom.nl/juridisch/100-15073_De-Europees-en-internationaalrechtelijke-status-van-de-Waddenzee.
[12] Bastmeijer, C.J., C.J.M. Philippart, P. Hoekstra, M. Schroor & P. van Beukering, Quick-scan cumulatieve effecten Waddenzee, https://www.waddenacademie.nl/organisatie/publicatie-lijst/publicatie-detail/quick-scan-cumulatieve-effecten-waddengebied/.
[13] Waddenacademie/CBS, 'Staat van de Waddenzee 2025'.
[14] https://qsr.waddensea-worldheritage.org

In onderstaand overzicht van een aantal rode draden van de onderzoeken wordt een accent gelegd op doelen die niet worden gehaald en waarden die een verslechterende trend laten zien. Dit is niet omdat de doelen die wél worden gehaald minder belangrijk zijn, maar wordt verklaard uit het feit dat uiteindelijk álle gestelde doelen op groen moeten staan om te voldoen aan de juridische regimes. Van belang is in dit verband dat de doelen voor de Waddenzee bijdragen aan het realiseren van een gunstige staat van instandhouding van habitattypen en soorten op landelijk niveau, waarmee invulling wordt gegeven aan onder meer de EU Vogelrichtlijn, EU-Habitatrichtlijn, het Biodiversiteitsverdrag en andere verdragen. Er kan dus geen sprake zijn van het balanceren van soorten waar het goed en slecht mee gaat.

Evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023)

Uit de Beheerplan-evaluatie voor de Waddenzee blijkt dat een groot deel van de **Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen niet zijn bereikt**.[15] Dit geldt voor de helft van de habitattypen waar het gaat om doelen voor kwaliteit. Doelen zijn ook niet gehaald voor populatie-omvang van vissoorten (zeeprik, rivierprik en fint), het overgrote deel van de broedvogels en ongeveer de helft van de niet-broedvogels. Ook veel doelstellingen voor de kwaliteit van het leefgebied van veel soorten zijn niet gehaald. Dit geldt onder meer voor visetende vogels, schelpdier-etende vogels, bodemdiereters/gemengd dieet vogels en roofvogels (bijv. vanwege te beperkt voedselaanbod en te veel verruiging van hun leefgebied).

Gezien het feit dat het Natura 2000 en daarmee samenhangende doelen al enkele decennia bestaat is het met name zorgelijk dat er aanwijzingen bestaan voor het **verslechteren** van bepaalde waarden. Het gaat daarbij onder meer om enkele voor de Waddenzee belangrijke **habitattypen**, zoals permanent overstroomde zandbanken (oppervlakte vanwege netto sedimentatie en kwaliteit vanwege bodemberoerende visserij), slijkgrasvelden (oppervlakte vanwege successie), slik- en zandplaten (kwaliteit vanwege afname typische soorten) en schorren en zilte graslanden binnendijks.

Verslechtering voor soorten krijgt in de Beheerplan-evaluatie voor de Waddenzee relatief minder aandacht (voor soorten wordt bijvoorbeeld alleen de Noordse stern (afname broedparen) expliciet genoemd, maar gegevens van SOVON geven aan dat in de Waddenzee meerdere broedvogelsoorten en niet-broedvogelsoorten waarvoor Natura 2000-doelstellingen gelden een achteruitgang in populatie en negatieve trend laten zien. Zo vertoont de eidereend een significante afname als broedvogel en niet-broedvogel en laat de velduil een afname van het aantal broedgevallen zien (vermoedelijk door verruiging, stikstofdepositie en te lage konijnenstand). Achteruitgang zien we ook bij de scholekster (veelal als niet-broedvogel omdat er geen doelen gelden als broedvogel), groenpootruiter, grote mantelmeeuw, grote zaagbek, slechtvalk, wilde eend, wulp en zwarte ruiter. Deze trends zijn helaas vaak ook nationale trends waardoor verlies in de Waddenzee niet wordt gecompenseerd door toename elders.

Opvallend is voorts dat voor een relatief groot deel van de Natura 2000 doelstellingen **onzekerheid** bestaat over waar we staan met doelrealisatie. Dit is onder meer aan de orde voor het overgrote deel van de doelstellingen die betrekking hebben op de **kwaliteit en omvang van het leefgebied van soorten**.

[15] Heidinga et al. 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', zie noot 5.

De Beheersplan-evaluatie concludeert dat het gecombineerde beeld van faal- en succesfactoren is "dat het nog een enorme uitdaging zal gaan worden om de instandhoudingsdoelen te gaan halen."[16] In dit verband wordt de complexiteit van de opgave benadrukt en het besef uitgesproken "dat organisaties in het veld veel beperkingen hebben in termen van middelen om daadwerkelijk (de randvoorwaarden voor) de doelen te kunnen realiseren."[17] Dit wordt volgens de opstellers van de evaluatie in de toekomst eerder meer dan minder:

> "Naar de toekomst toe zal de complexiteit waarschijnlijk ook nog groter worden omdat het lastig is om in te schatten hoe klimaatverandering invloed gaat hebben op alle deelprocessen. Dat is een extra reden om de Waddenzee zo snel mogelijk weerbaarder te maken."[18]

Doeluitwerking Waddenzee (2025)

In de Doeluitwerking voor de Waddenzee worden voor wat betreft Natura 2000-doelbereik veel conclusies van de Beheerplan-evaluatie bevestigd, al zijn er enkele verschillen. Kernpunten uit de samenvatting van dit document worden hieronder weergegeven. De samenvatting van de Doeluitwerking bevat ook heldere tabellen van het huidige Natura 2000-doelbereik voor de Waddenzee. Deze tabellen zijn in Bijlage I bij deze notitie gereproduceerd.

Voor 5 **habitattypen** worden de doelen niet gehaald voor wat betreft de kwaliteit (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied), estuaria, slijkgrasvelden, slik- en zandplaten (getijdengebied en schorren en zilte graslanden (buitendijks). Voor 3 van deze 5 habitattypen worden ook de doelen voor oppervlakte niet gehaald (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied), estuaria en slijkgrasvelden). Knelpunten vormen onder meer bodemberoerende activiteiten, veranderingen in de aanvoer van zoet water, een te laag aantal functionele zoet- zoutovergangen ten gevolge van doorgaande processen na ingrepen uit het verleden, een toename van de zeewatertemperatuur, droogte en hitte in de zomer en het uitblijven van strenge winters, baggerwerkzaamheden en (met name voor het habitattype estuaria (H1130) in het Eems-Dollard estuarium) historische ingrepen ten behoeve van de scheepvaart.

Voor 3 van de **habitatsoorten** zijn de doelen niet gehaald voor wat betreft populatie-omvang (rivierprik, zeeprik en fint). Zoals ook bleek uit de Beheerplan-evaluatie is het beeld voor habitatrichtlijn soorten echter zeer incompleet. Zo is er voor alle deze soorten te weinig kennis om uitspraken te doen over het wel of niet gehaald hebben van de doelen voor de kwaliteit van het leefgebied. Dit komt onder meer omdat er niet van alle levensfasen voldoende informatie beschikbaar is (bijvoorbeeld over de zeefase van de fint, rivierprik en zeeprik). Voor diverse soorten bestaat ook te weinig kennis ten aanzien van de populatie-omvang en leefgebiedoppervlakte. Knelpunten omvatten onder meer slechte passeerbaarheid van sluizen en spuikanalen voor de migrerende vissoorten, de huidige kwaliteit van de Eemsrivier (troebelheid) en bijvangst in de garnalenvisserij (eveneens voor de vissoorten), een verandering in de zoetwaterafvoer (mogelijk voor alle soorten), verstoring van belangrijke ligplaatsen (voor de twee zeehondensoorten), te beperkte kennis (voor veel soorten) en de introductie of uitbreiding van het leefgebied van concurrentsoorten (voor noordse woelmuis).

[16] Heidinga et al. 'Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen. Natura 2000-beheerplan Waddenzee', zie noot 5, pp. 280-281.
[17] Idem.
[18] Idem.

Voor 11 van de 13 **broedvogelsoorten** worden de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet gehaald (voor slechts 2 wel: lepelaar en dwergstern) en voor 6 van deze 11 soorten worden zelfs alle doelen (populatieomvang, kwaliteit en omvang leefgebied) niet gehaald. Knelpunten vormen onder meer predatie en verstoring door recreatie, de toename van extreem weer en het toegenomen overstromingsrisico (steltlopers en sterns), afgenomen dynamiek in de duinen, (historische) stikstofdepositie, afgenomen voedselaanbod, waaronder ineenstorting van de konijnenpopulaties (blauwe kiekendief en velduil) en laag broedsucces (eider).

Voor 25 van de 39 **niet-broedvogelsoorten** worden de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet gehaald. Knelpunten betreffen onder meer verstoring door recreatie (steltlopers), de afgenomen draagkracht in de Waddenzee (scholekster), externe knelpunten en mogelijk gebrek aan rust en afname van voedselaanbod voor viseters (fuut, aalscholver, grote en middelste zaagbek) en afname van de voedselbeschikbaarheid en verstoring door scheepvaart, visserij en waterrecreatie voor schelpdieretende eenden (eider, brilduiker, topper). Voor een deel van de soorten zijn er geen knelpunten geconstateerd (water)planteneters) of bestaat er onvoldoende kennis over knelpunten (krombekstrandloper, groenpootruiter, kluut en tureluur).

Bredere ecosysteem-beoordelingen

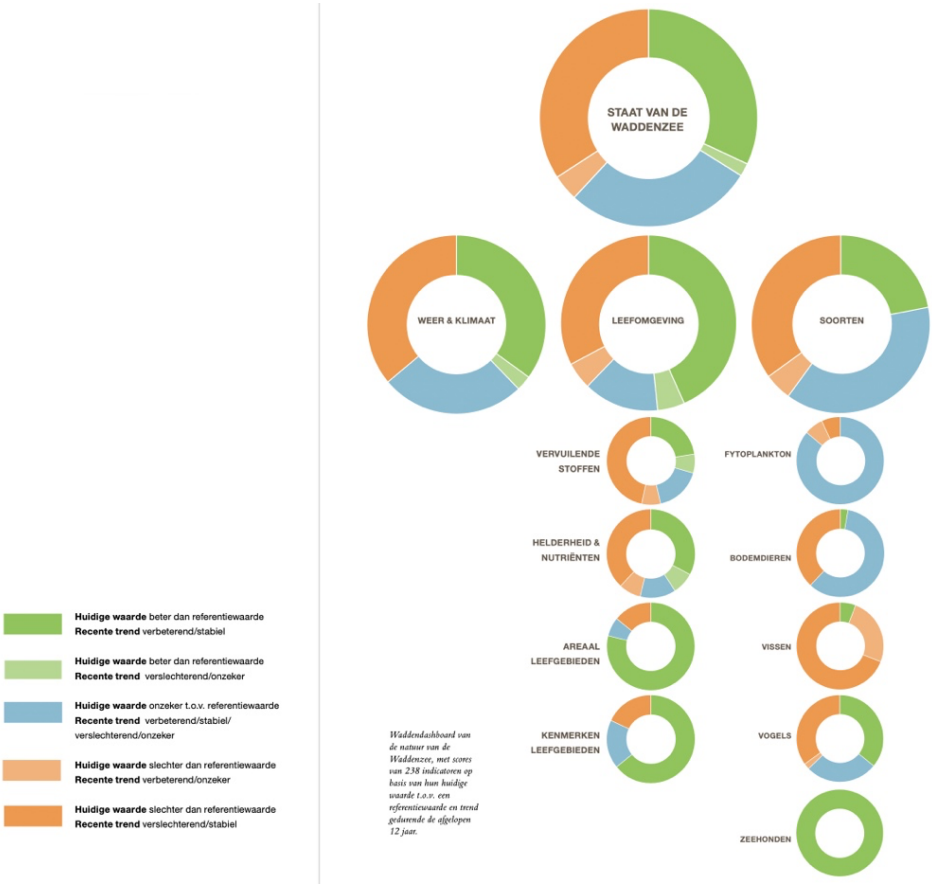
In de Staat van de Waddenzee is voor **238 indicatoren** (34 voor het thema ‘weer & klimaat’, 85 voor het thema ‘leefomgeving’ en 119 voor het thema ‘soorten’) de huidige staat van instandhouding en de trend in de afgelopen 12 jaar beschreven. Uitkomsten bevestigen een aantal conclusies van de Beheerplan-evaluatie, waaronder de vaststelling dat het met veel vissen en vogels niet goed gaat. Ten opzichte van de evaluatie wordt met de bredere set van indicatoren echter een veel breder beeld geschetst van hoe het met het Waddenzee-ecosysteem gaat. Geconcludeerd wordt dat “ondanks de gelding van een groot aantal beschermingsregimes - het ecosysteem van de Waddenzee anno 2025 nog niet als gezond aangemerkt kan worden en extra inzet nodig is” (p.16 van de samenvatting). Meer concreet wordt vastgesteld dat voor 92 van de 238 (38%) indicatoren de staat ‘slechter’ is dan de referentiewaarden en dat voor 37 van deze indicatoren (16% van het geheel) over de afgelopen 12 jaar zelfs sprake is van een verdere ‘verslechtering’ (p. 42). Het percentage indicatoren met slechte beoordeling is vergelijkbaar voor de categorieën weer & klimaat, leefomgeving en soorten.

Voor wat betreft leefomgevingsindicatoren zijn vooral veel indicatoren binnen de categorieën vervuilende stoffen en helderheid en nutriënten als slecht beoordeeld. Dit beeld komt overeen met bevindingen over de chemische en ecologische toestand van het oppervlaktewater in het Waddengebied, zoals eerder samengevat in het Waddenacademie-factsheet over dit onderwerp.[19] In dit factsheet is uitgelegd dat het oppervlaktewater niet aan de eisen van de KRW voldoet, onder meer “vanwege de aanwezigheid van 31 verontreinigende stoffen waardoor de toestand (kwaliteit) is beoordeeld als ‘voldoet niet’ voor de chemische toestand of ‘slecht’ voor de ecologische toestand van de waterlichamen”.[20] De meest recente (16 sept 2025) KRW-factsheets voor de waterlichamen Waddenzee (WZ), Eems-Dollard (ED) en Eems-Dollard kustwater (EDk) geven aan dat de huidige status (2025) van overige waterflora (WZ, ED), DIN (ED) en vis (ED) ‘matig’ tot ‘slecht’ is, en dat die van van arseen, kwik en de

[19] Waddenacademie, ‘Kwaliteit van het oppervlaktewater in het Waddengebied, Factsheet Waddenacademie 2022-03, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/Factsheet_Waterkwaliteit_Waddengebied_2022-03.pdf.
[20] Idem, p. 6.

som PBDE's in alle drie de waterlichamen 'niet voldoet'. Hierin wordt ook aangegeven dat het halen van het doelbereik in 2027 voor arseen, kwik en de som PBDE's nog 'onzeker' is.[21]

In de Staat is voort geconcludeerd dat voor 66 van de 238 indicatoren (28%) de huidige waarden 'onzeker' zijn ten opzichte van de referentiewaarden, waarbij het met name gaat om indicatoren binnen het thema 'soorten' (45 indicatoren): fytoplankton (13 indicatoren), bodemdieren (17 indicatoren) en vogels (15 indicatoren) (p. 42).

© Waddenacademie/CBS-Samenvatting 'Staat van de Waddenzee 2025'

Inzoomen op deelgebieden van de Waddenzee kan goed zijn om de zorgen van dergelijke gebieden helder te krijgen en zo nodig specifieke actie te kunnen ondernemen. De monitoringsrapportage voor de Eems-Dollard (jaarrapportage 2025) maakt bijvoorbeeld duidelijk dat het water in het estuarium nog steeds te troebel is, "waardoor er te weinig voedsel aan de basis van het ecosysteem wordt geproduceerd."[22] Ook zijn er volgens het monitoringsrapport "niet genoeg leefgebieden van goede kwaliteit voor vogels, vissen en kleine waterdieren die kenmerkend zijn voor een estuarium."[23] Het intensief gebruikte Eems-Dollard estuarium valt bovendien deels onder het beheer van Duitsland, waardoor het treffen van maatregelen voor herstel naar de ecologische draagkracht wordt compliceert. Evenals in andere delen van de Waddenzee is er meer kennis nodig over de effecten van klimaatverandering en mogelijke adaptatiemaatregelen.

[21] Deze factsheets zijn beschikbaar op de webpagina: https://www.waterkwaliteitsportaal.nl/krw-factsheets.
[22] ED2050, 2025, Meerjarig adaptief programma Eems-Dollard 2050 De toestand van de natuur, de projecten en het programma in 2022-2024, November 2025, https://eemsdollard2050.nl/bijlagen/monitoringsrapportage-2022-2024-programma-ed2050/, p.7.
[23] Idem.

Landelijk perspectief

Voor het beoordelen van de uitkomsten van ecologische monitoring in een gebied (bijv. de Waddenzee) is het van waarde om die uitkomsten in een landelijk perspectief te plaatsen. Bezien vanuit de lens van het Natura 2000-regime is bijvoorbeeld van belang dat de instandhoudingsdoelstellingen van de Waddenzee beogen bij te dragen aan het behouden of realiseren van een gunstige staat van instandhouding van de betreffende soorten en habitattypen op landelijk niveau. Wanneer doelen voor soorten en/of habitattypen voor de Waddenzee niet worden gehaald is dit vanuit een natuurbeschermingsperspectief dus extra zorgelijk wanneer die betreffende soorten en/of habitattypen er ook landelijk niet goed voorstaan. Op basis van de gegevens in de Doeluitwerking kan hiervan de volgende korte schets gegeven worden.

Uit de Doeluitwerking blijkt dat 2 van de 3 **habitattypen** waarvoor de doelen voor zowel kwaliteit als oppervlakte niet zijn gehaald landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding verkeren (permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied) en estuaria). Voor het derde type geldt landelijk een matig ongunstige status (slijkgrasvelden). Ook de andere 2 typen waarvoor de doelen voor kwaliteit niet zijn gehaald bevinden zich landelijk in een matig ongunstige staat (Slik- en zandplaten (getijdengebied) en Schorren en zilte graslanden (buitendijks)).

Wat betreft de **Habitatrichtlijnsoorten** geldt dat 2 van de 3 soorten waarvoor de doelen niet zijn gehaald zich landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding bevinden (zeeprik en fint); de derde soort (rivierprik) verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding (rivierprik).

Het beeld voor de **broedvogelsoorten** nog negatiever: 10 van de 11 broedvogelsoorten waarvoor instandhoudingsdoelstellingen niet worden gehaald verkeren landelijk in een ongunstige staat van instandhouding en 9 van deze soorten bevinden zich landelijk in een zeer ongunstige staat van instandhouding. En 15 van de 25 **niet-broedvogelsoorten** waarvoor de instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet zijn gehaald begeven zich landelijk in een ongunstige staat van instandhouding, waarvan 11 in een zeer ongunstige staat.

Opgeteld betekent dit dat **33 van de 44 (=75%)** van de soorten en habitattypen waarvoor de Waddenzee-instandhoudingsdoelstellingen (deels) niet worden gehaald zich ook landelijk in een ongunstige staat van instandhouding verkeren (24 van de 33 in zeer ongunstige staat; 9 in matig ongunstige staat).

Trilateraal perspectief

Trilateraal onderzoek laat zien dat sommige ontwikkelingen in het Nederlandse deel van de Waddenzee niet hetzelfde zijn als voor de trilaterale Waddenzee als geheel. Zo lijkt een onderzoek naar de trends in winter- en trekvogels in de trilaterale Waddenzee erop te wijzen dat het op trilateraal niveau minder slecht gaat met visetende vogels dan op het niveau van de Nederlandse Waddenzee.[24] Ook het beeld van broedvogels is in het Nederlandse deel van de Waddenzee negatiever dan op trilateraal niveau.

[24] Kleefstra, R., Behm, K., Bregnballe, T., Enners, L., Frikke, J., Günther, K., Hälterlein, B., Hansen, M. B., Hornman, M., Meyer, J., Packmor, F., & Scheiffarth, G. (2025). Trends of Migratory and Wintering Waterbirds

Andere ontwikkelingen zijn juist wel vergelijkbaar, bijvoorbeeld het afnemen van schelpdier-etende vogels, waarbij er echter op gewezen wordt dat de terugloop in de afgelopen 10 jaar met name aan de orde is in het Duitse deel en het westelijk deel van de Nederlandse Waddenzee.[25] Een rode draad in de onderzoeken is bijvoorbeeld dat de eidereend en scholekster zich tot de soorten behoren die in alle delen van de Waddenzee de meest negatieve trend laten zien. Omdat het hierbij om twee typische wadvogels gaat en om de waarde van de trilaterale monitoringsaanpak te illustreren, worden hieronder voor beide soorten de conclusies en enkele tabellen opgenomen uit Kleefstra et al. (2025):[26]

> "The Common Eider is one of the species with the strongest decline in numbers (>-40%) since the late 1980s. While estimated maximum numbers in 1989/1990-1998/1999 exceeded an average of 282,000 individuals, this average was hardly 185.000 in the period 2013/2014- 2022/2023. The decline is continues on the short-term across the entire Wadden Sea, although the short-term trend in Schleswig-Holstein is uncertain."

Trends for Common Eider in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1992/1993 to 2022/2023, both the 31-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

Area	1992/1993-2022/2023	2013/2014-2022/2023
(A) Wadden Sea	↓	↓
(C) Denmark	↓	↓
(D) Schleswig-Holstein	↓	–
(E) Lower Saxony/Hamburg	↓	↓
(F) The Netherlands	↓	↓

↑↑ strong increase ↑ moderate increase → stable
↓↓ strong decrease ↓ moderate decrease – uncertain

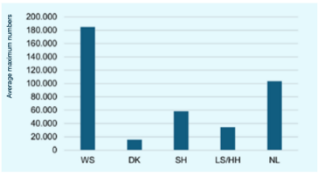

Figure 4.11.7
Absolute numbers of Common Eider in the Wadden Sea and the four regions calculated by average of the 3 maximum numbers in the period 2013/2014-2022/2023.

> "The Wadden Sea represents approximately 40% of the Eurasian Oystercatcher flyway population, but the species has shown an alarming decline for a long time. In the period 1987/88-1994/95, absolute numbers in autumn and winter accounted for 650,000 individuals, compared to roughly 325,000 Oystercatchers counted in the last ten years. This decline occurs throughout the Wadden Sea, except for the Danish part, where numbers have remained relatively stable at a low level."

Trends for Eurasian Oystercatcher in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1987/1988 to 2022/2023, both the 36-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

Area	1987/1988-2022/2023	2013/2014-2022/2023
(A) Wadden Sea	↓	↓
(C) Denmark	→	→
(D) Schleswig-Holstein	↓	→
(E) Lower Saxony/Hamburg	↓	↓
(F) The Netherlands	↓	↓

↑↑ strong increase ↑ moderate increase → stable
↓↓ strong decrease ↓ moderate decrease – uncertain

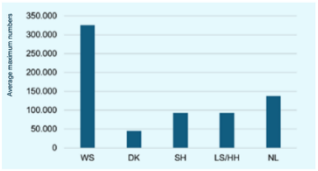

Figure 4.12.7
Absolute numbers of Eurasian Oystercatcher in the Wadden Sea and the four regions calculated by average of the 3 maximum numbers in the period 2013/2014-2022/2023.

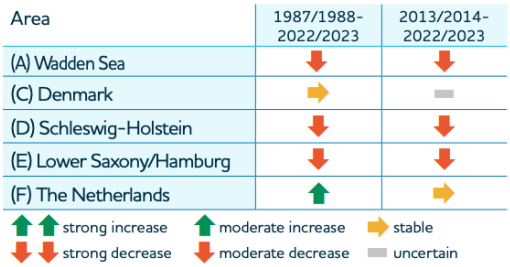
Belangrijk is voorts om ook positieve beoordelingen van soorten in trilateraal perspectief te plaatsen. Voor het Nederlandse deel van de Waddenzee staat de rosse gruto bijvoorbeeld op groen/stabiel, maar het feit dat het met de soort in de Duitse en Deense delen van de Waddenzee helemaal niet goed gaat geeft Nederland juist een bijzondere verantwoordelijkheid (zie onderstaande figuur van Kleefstra et al., 2025).

in the Wadden Sea 1987/1988 - 2022/2023. Common Wadden Sea Secretariat, Expert Group Migratory Birds. https://doi.org/10.5281/zenodo.17199022.

[25] Idem.

[26] Idem, p. 22 (eidereend) & p. 23 (scholekster). Zie ook Bijlage 2 bij deze notitie.

Trends for Bar-tailed Godwit (taymyrensis) in the Wadden Sea
The table shows the trends from 1987/1988 to 2022/2023, both the 36-year trends and the 10 year trends for the whole Wadden Sea and each of the four subregions considered in this report. Increases, decreases or stable propoulation developments are indicated by arrrows. In some cases it was not possible to calculate trends, e.g. due to missing data.

3.2 Ecologische draagkracht overschreden

Het begrip '*ecologische draagkracht*' wordt in de literatuur op verschillende manieren gedefinieerd, maar wordt voor het doel van dit document begrepen als de maximale antropogene drukfactoren (bijv. menselijk gebruik van rijkdommen, ruimtegebruik, emissies van stoffen, geluid en klimaatverandering) die een ecosysteem, inclusief ecologische processen en componenten van het ecosysteem zoals bodem, water, lucht, soorten en habitattypen, aankan.

Wat betreft negatieve invloeden op ecologische processen en componenten vanwege antropogene drukfactoren wordt verwezen naar de Sankey diagram (figuur 5.11) uit het Wageningse onderzoek[27] en, als voorbeeld, onderstaande doorrekening van de door WMR gepubliceerde getallen (Tabel 1). Hieruit blijkt dat er zeven antropogene drukfactoren zijn met een Impact Risico van tenminste 5% op de abundantie of biomassa van één of meerdere ecosysteemcomponenten van de Waddenzee.

Tabel 1. *Impact Risico (IR; %) van selectie van antropogene drukfactoren waar het cumulatieve IR 5% of meer bedraagt (blauwe cellen) op één of meer van de vijf onderscheiden ecosysteemcomponenten van de Waddenzee (bron data: Piet et al., 2025). Hierbij is het IR uitgedrukt als de potentiële verandering in biomassa of abundantie ten opzichte van een onverstoorde toestand.*

Antropogene drukfactor	Pelagische Habitats	Benthische Habitats	Vissen	Vogels	Zeezoogdieren
Onttrekking flora & fauna	<5%	28%	11%	<5%	<5%
Bodemberoering	<5%	18%	<5%	<5%	<5%
Input synthetische stoffen	<5%	<5%	9%	10%	10%
Input niet-synthetische stoffen	<5%	<5%	8%	9%	9%
Input afval (consumptie)	<5%	<5%	<5%	5%	5%
Impulsief geluid	<5%	<5%	7%	<5%	8%
Continu geluid	<5%	<5%	5%	5%	5%

Deze resultaten illustreren het impact risico van '*negatieve invloeden*' van antropogene drukfactoren op ecosysteemcomponenten van de Waddenzee.

De volgende vraag is wat een ecosysteem, inclusief processen en componenten, aankan. Deze vraag kan vanuit diverse perspectieven worden beantwoord. Vanuit ecologisch perspectief gaat het daarbij bijvoorbeeld om risico's op een negatieve trend voor de staat van instandhouding, het wijzigen of incompleet worden van het ecosysteem door het verdwijnen van bepaalde sleutelsoorten of -habitats, e.d.). Vanuit juridisch perspectief – het primaire perspectief van deze notitie – kan de vraag naar waar de grens van de draagkracht ligt worden beantwoord op basis van de beoordeling of doelen en verplichtingen van toepasselijke

[27] Zie noot 2.

juridische regimes worden gehaald en nageleefd. Overigens sluiten de doelen en verplichtingen van de voor de Waddenzee geldende regimes zeer nauw aan bij een ecologische perspectief (denk bijvoorbeeld aan het behouden of herstellen van soorten en habitattypen in een gunstige staat van instandhouding en het voorkomen van verslechtering), waarmee het onderscheid tussen ecologische en juridische invulling van wat een ecosysteem aankan minder groot is dan het lijkt.

De hierboven besproken beoordelingen (waaronder de evaluatie van het N2000 beheerplan Waddenzee, de beoordeling van doelbereik voor de Kaderrichtlijn Water, de analyse van knelpunten voor het halen van doelen zoals beschreven in de Doeluitwerking) wijzen op antropogene drukfactoren als oorzaak voor het niet halen van een groot deel van de juridische doelen en voor verslechtering. Op basis van deze relaties kan vastgesteld worden dat de ecologische draagkracht van de Waddenzee wordt overschreden.

4. Juridische duiding van de staat van de Waddenzee en geldende verplichtingen tot het treffen van maatregelen

Voor een uitgebreide beschrijving van de Europese en internationale juridische regimes die op de Waddenzee van toepassing zijn wordt verwezen naar de Waddenacademie-publicatie uit 2024 (hierna '2024-boek') die hier geheel aan is gewijd.[28] (Voor een overzicht van de juridische regimes, zie Bijlage 3 bij deze notitie.) Een gedegen analyse van de juridische betekenis van de huidige staat van de Waddenzee en trends vereist eigenlijk dat vanuit ieder individueel juridisch regime de uitkomsten van de ecologische onderzoeken worden bezien. Een dergelijke analyse gaat echter de scope van deze verkenning echter te buiten.

De onderstaande reflectie beperkt zich daarom tot het naast elkaar leggen van het complex van juridische regimes en de huidige staat van de Waddenzee en ecologische trends om de meest in het oog springende **spanningspunten** vast te stellen. Daarbij wordt ingegaan op de **'juridische ernst'** van die spanningspunten en de noodzaak van **overheidsoptreden** door het treffen van maatregelen. Bij de bespreking wordt hier en daar gebruik gemaakt van teksten van het concluderende hoofdstuk van het 2024-boek.

4.1 Niet halen van doelen

Natura 2000
In maatschappelijke discussies wordt regelmatig gesteld dat het niet halen van Natura 2000-doelen niet zo problematisch is omdat er in de richtlijn geen termijn voor doelrealisatie is gesteld. Daarmee bestaat het idee dat urgentie tot het nemen van maatregelen vooral bij (dreigende) verslechtering aan de orde is. Ook de verplichting om maatregelen te nemen ten behoeve van het halen van doelen is echter tamelijk strikt. Om dit te illustreren wordt in deze subparagraaf iets uitvoeriger bij de rechtspraak van het Hof van Justitie van de EU (hierna: 'HvJEU' of 'het Hof') stilgestaan.

[28] Kees Bastmeijer (red.), Luuk Boerema, Herman Kasper Gilissen, Fred Kistenkas, Linde Miltenburg, Marleen van Rijswick, Arie Trouwborst, Jonathan Verschuuren, Wienke Zwier, '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee. Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee'*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2024.

Artikel 6, lid 1, van de Habitatrichtlijn verplicht de lidstaten tot het treffen van "de nodige instandhoudingsmaatregelen" "die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen." De Vogelrichtlijn bevat voor vogels in artikel 4, lid 1, een vergelijkbare bepaling. Het HvJEU' bevestigt dat het hier gaat om een verplichting en volgens het hof moeten de maatregelen "op doeltreffende wijze worden uitgevoerd met volledige, duidelijke en nauwkeurige maatregelen"[29] Ook maakt het Hof duidelijk dat de instandhoudingsmaatregelen daadwerkelijk gericht moeten zijn op het realiseren van de doelstellingen. Het argument dat voor doelrealisatie geen termijn in de richtlijn wordt genoemd mag dus geen reden zijn om ambities te beperken tot bijvoorbeeld het voorkomen van verslechtering want volgens het Hof zijn daar andere leden van artikel 6 voor bedoeld:

> "De instandhoudingsmaatregelen van artikel 6, lid 1, van de habitatrichtlijn mogen a fortiori in beginsel niet beperkt blijven tot maatregelen om door de mens veroorzaakte externe aantastingen en storingen te voorkomen en zij moeten, zo nodig, positieve, proactieve maatregelen omvatten die ertoe strekken het gebied in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen." [30]

Wat betreft de vraag waarop de instandhoudingsmaatregelen betrekking moeten hebben, stelt het Hof dat instandhoudingsmaatregelen moeten worden vastgesteld "op basis van de ecologische vereisten van elke soort die en elk habitattype dat in elk van de betrokken gebieden van communautair belang voorkomt. […]" [31] Indien ten onrechte geen instandhoudingsdoelstellingen voor een soort of habitattypen zijn vastgesteld,[32] moeten volgens het Hof voor deze soort toch instandhoudingsmaatregelen worden vastgesteld, al is wel de bedoeling dat instandhoudingsmaatregelen worden vastgesteld in het licht van instandhoudingsdoelstellingen.[33]

Het spreekt voor zich dat het alleen vaststellen van instandhoudingsmaatregelen niet veel zin heeft; ze moeten volgens het Hof ook daadwerkelijk worden uitgevoerd:

> "Niettemin moeten, willen artikel 6, lid 1, van de habitatrichtlijn en artikel 4, leden 1 en 2, van de vogelrichtlijn hun nuttige werking niet verliezen, krachtens deze bepalingen […] niet alleen de nodige instandhoudingsmaatregelen voor het behoud van een gunstige staat van instandhouding van de in het betrokken gebied beschermde habitats en soorten worden vastgesteld, maar moeten deze maatregelen ook en bovenal daadwerkelijk worden uitgevoerd." [34]

---

[29] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21, ECLI:EU:C:2023:524 (Commissie/Ierland), punt 163; HvJEU 10 mei 2007, C-508/04, EU:C:2007:274 (Commissie/Oostenrijk), punt 138.
[30] Idem, punt 150.
[31] Idem., punt 153.
[32] Voor rechtspraak van het Hof waarin is bepaald dat instandhoudingsdoelstellingen moeten worden geformuleerd voor *alle* vogels van bijlage I van de Vogelrichtlijn en voor *alle* habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II van de habitatrichtlijn wanneer deze vogels, habitats of soorten *meer dan verwaarloosbaar* in het gebied voorkomen, zie bijv. voor vogels het arrest van het Hof van 12 september 2024 in de zaak C-66/23. In een 'Commission Note on the Designation of Special Areas of Conservation' van 14 mei 2012 had de Europese Commissie dit al expliciet gemaakt voor Bijlage I-habitattypen en Bijlage I-soorten van de Habitatrichtlijn.
[33] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21: "Zoals de advocaat-generaal in de punten 85 tot en met 88 van haar conclusie in wezen heeft opgemerkt, vereist artikel 6, lid 1, van deze richtlijn evenwel niet dat de instandhoudings-maatregelen worden vastgesteld nadat de instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld."
[34] HvJEU 29 juni 2023, C-444/21, ECLI:EU:C:2023:524 (Commissie/Ierland), punt 107; HvJEU 17 april 2018, C-441/17, ECLI:EU:C:2018:255 (Commissie/Polen (Oerbos van Białowieża)), punt 213.

Bovenstaande bevindingen van het Hof maken duidelijk dat de verplichting tot het treffen van maatregelen die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen, tamelijk strikt genoemd mag worden. Zorgen over de constatering dat bepaalde Natura 2000-doelen voor de Waddenzee niet worden gehaald kunnen dus niet worden verzacht met het argument dat er geen termijn voor doelrealisatie bestaat. Het niet halen van doelen kan in feite als indicatie worden gezien dat de genomen maatregelen onvoldoende zijn en artikel 6, lid 1 van de Habitatrichtlijn vereist een actieve opstelling tot het treffen van wel effectieve maatregelen.

Verdragen
Vergeleken met de Natura-2000 en KRW-doelstellingen zijn de doelen van verdragen mogelijk minder expliciet onderwerp van specifieke monitoring, maar voldoende duidelijk is dat ook veel verdragsdoelen niet gehaald worden. Met het niet halen van Natura 2000-doelstellingen voor een substantieel deel van de soorten en habitattypen wordt bijvoorbeeld ook onvoldoende invulling gegeven aan de algemene verplichting onder het **Biodiversiteitsverdrag** en het **Verdrag van Bern** om alle in het wild levende **soorten en habitats** in een gunstige staat van instandhouding te brengen en te houden. Het niet halen van doelen voor **migrerende soorten** raakt voorts direct de verplichting onder het **Verdrag van Bonn** en 'dochterverdragen' (bijv. **AEWA**) om de onder die verdragen vallende soorten (waaronder vogels en zeezoogdieren) in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan.

Eenzelfde conclusie kan worden getrokken voor het **UNESCO Werelderfgoed.**[35] Een kernverplichting van dit verdrag betreft het waarborgen van 'de bescherming, het behoud, het toegankelijk maken en het overdragen aan komende generaties' van Werelderfgoederen binnen het grondgebied.[36] Het gaat hier om een bindende (hard law) bepaling,[37] die verder wordt uitgewerkt in binnen het systeem van het Werelderfgoedverdrag ontwikkelde soft law-documenten. Zo wordt de bovengenoemde kernverplichting in de 'Operational Guidelines' als volgt verwoord: 'Protection and management of World Heritage properties should ensure that their Outstanding Universal Value, including the conditions of integrity and/or authenticity at the time of inscription, are sustained or enhanced over time.'[38] De OUV van een erfgoed wordt vastgesteld ten tijde van het beoordelings- en toekenningsproces van werelderfgoedstatus en bestaat uit a) de nominatiecriteria, b) integriteit van het gebied en c) de geboden bescherming.[39] Bescherming en behoud van het Werelderfgoed zoals bedoeld in artikel 4 van het verdrag vereist met andere woorden de bescherming en behoud van de

[35] Deze bespreking is gebaseerd op het door Kees Bastmeijer geschreven hoofdstuk over het Werelderfgoedverdrag in het in noot 18 genoemde boek.
[36] Art. 4 Werelderfgoedverdrag.
[37] Zie onder meer Anna Huggins (2007), 'What Obligations Do States Parties to the World Heritage Convention Have to Protect World Heritage Sites from the Adverse Impacts of Climate Change?', *Australian International Law Journal*, *14*, 121-136, beschikbaar op https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1982283, p. 15-16, met onder meer bespreking van een uitspraak van de High Court van Australië, Commonwealth of Australia v Tasmania [1983] HCA 21.
[38] Werelderfgoedcomité, 'Operational Guidelines for implementation of the World Heritage Convention', WHC21.01, 31 juli 2021, beschikbaar op: https://whc.unesco.org/en/guidelines, par. 96.
[39] Ook in de juridische literatuur is benadrukt dat langs die weg een aanzienlijke verduidelijking wordt gegeven van de verplichtingen van het verdrag. Zie bijvoorbeeld Diana Zacharias (2008), 'The UNESCO Regime for the Protection of World Heritage as Prototype of an Autonomy-Gaining International Institution', *German Law Journal*, *9*(11), 1858: 'These obligations are formulated vaguely and openly in arts. 4 and 5 of the World Heritage Convention but the accreditation of a property concentrates these abstract rules into sufficiently concrete stipulations which bind the State Party, since all questions of interpretation and evaluation are decided.'

waarden die ervoor hebben gezorgd dat aan de criteria is voldaan, de integriteit van het gebied en het op orde houden van een gedegen juridische bescherming.

Voor de Waddenzee worden deze drie componenten (evenals bij andere werelderfgoederen) uitgewerkt in het nominatiedossier en samengevat in de besluiten van het Werelderfgoedcomité waarbij de Waddenzee als Werelderfgoed is aangewezen (eerst in 2009 voor het Nederlandse en Duitse deel en in 2014 voor de gehele Waddenzee).[40] Nederland heeft deze OUV-componenten nog niet uitgewerkt in indicatoren en de componenten vormen als zodanig derhalve ook geen onderwerp van langjarige monitoring. Aan de hand van het nominatiedossier en de genoemde UNESCO aanwijzingsbesluiten kan echter wel een gedegen beeld gevormd worden van de OUV. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om hoge biodiversiteitswaarden van de Waddenzee. Onder criterium (x) wordt aangegeven dat de Waddenzee van groot belang is voor 30 soorten broedvogels en vele soorten migrerende en overwinterende vogelsoorten. Veel van deze vogelsoorten zijn ook onderwerp van Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en zoals hierboven besproken wordt een groot deel van die doelstellingen niet gehaald en kent een deel van deze soorten een negatieve trend. Alleen daarmee is al duidelijk dat de kernverplichting van het Werelderfgoedverdrag, en daarmee ook de doelstelling van dit verdrag, onvoldoende invulling krijgen. Een vergelijkbare constatering kan aan de orde zijn ten aanzien van andere componenten van de OUV, bijvoorbeeld bepaalde habitattypen die genoemd worden bij het criterium viii (geologische processen) of vissoorten die genoemd worden bij het criterium ix (ecologische en biologische processen). Uitwerking van de OUV in indicatoren en het bepalen van de staat van die indicatoren zal hierover meer duidelijkheid moeten bieden.

Belangrijk is om in herinnering te roepen dat het voorgaande niet (andersom) betekent dat wanneer de Natura 2000-doelstellingen wél zouden worden gehaald, automatisch voldaan zou zijn aan de verdragsverplichtingen. Zoals in 2024 in een afzonderlijk memo van de Waddenacademie is uitgelegd wordt de implementatiepraktijk van **Natura 2000** (o.a. het stellen van doelen, beheer en toetsing van vergunningsaanvragen) gekenmerkt door een sterke focus op **specifieke soorten en habitattypen** waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn opgesteld.[41] De doelstellingen van de meeste verdragen zijn echter **veel breder** en omvatten ook andere (niet-Nature 2000) soorten en habitats (bijvoorbeeld soorten op de **OSPAR**-lijst van **bedreigde soorten**) en veelal zelfs het **gehele ecosysteem** (bijvoorbeeld de kwaliteit van de Waddenzee als internationaal wetland onder het Ramsarverdrag). Ook bij de bescherming van de OUV gaat het niet alleen om specifieke soorten en habitattypen maar ook om **ecologische processen** en om compleetheid en het intact zijn ('integriteit') van het Wadden-ecosysteem. Vanuit dit bredere perspectief is – onder meer in het licht van de uitkomsten van de Staat die gebaseerd is op 238 indicatoren – duidelijk dat doelen nog niet worden gehaald.

De overheid zal maatregelen moeten treffen om zicht te krijgen op de **daadwerkelijke doelrealisatie** onder de verschillende juridische regimes. Het realiseren van doelen betreft in de meerdere juridische regimes een **resultaatsverplichting** (bijv. Verdrag van Bern, Zeehondenverdrag (art. VII lid 2), AEWA-verdrag (art. II lid 1), Verdrag van Ramsar, de EU-

[40] Zie Werelderfgoedcomité, Decision 33 COM 8B.4, 2009, 'Natural properties - New Nominations - The Wadden Sea (Germany, Netherlands)', http://whc.unesco.org/en/decisions/1946; Werelderfgoedcomité, Decision 38 COM 8B.13, 2014, 'The Wadden Sea (Denmark, Germany, Netherlands)', https://whc.unesco.org/en/decisions/6098.

[41] Kees Bastmeijer & Katja Philippart, *Toetsing van activiteiten aan de uitzonderlijke universele waarde (Outstanding Universal Value) van de Waddenzee als Werelderfgoed,* Leeuwarden: Waddenacademie, Memo 2024-01, https://www.waddenacademie.nl/fileadmin/inhoud/pdf/04-bibliotheek/2024-01_Memo_Waddenacademie_inzake_de_toetsing_aan_de_OUV.pdf.

richtlijnen). Dit betekent onder meer dat sociaaleconomische belangen geen argument kunnen vormen om doelen niet te realiseren, tenzij een rechtmatig beroep wordt gedaan op een eventuele in het juridisch regime geregelde uitzondering.

4.2 Verslechtering

Naast de verplichting om doelen te realiseren, bijvoorbeeld door herstel van populaties, geldt er in veel regimes een harde ondergrens, de zogenaamde **verslechteringsverboden**. Dergelijke verboden gelden voortdurend en kennen dus geen deadline. De vorm waarin deze verslechteringsverboden zijn gegoten verschilt per regime. Sommige regimes kennen een **behoudsverplichting** die een verbod van verslechtering impliceert. Zo kent artikel 3 lid 2 van het **Verdrag van Ramsar** de resultaatsverplichting tot behoud van het ecologisch karakter van de Waddenzee.[42] Een vergelijkbare verplichting betreft de verplichting onder artikel 4 van het **Werelderfgoedverdrag** om de OUV van de Waddenzee als Werelderfgoed te behouden. Recente signalen van het Werelderfgoedcomité over een te hoge druk op de Waddenzee houden direct met deze behoudsverplichting (en dus verslechteringsverbod) verband.

In andere regimes, met name de EU-regimes, wordt expliciet gesproken van het **verbod van verslechtering**. Een voor de Waddenzee belangrijk voorbeeld betreft het verslechteringsverbod van artikel 6, lid 2 van de **Habitatrichtlijn**. Een combinatie van aspecten, uitgewerkt in de richtlijn zelf of in jurisprudentie van het HvJEU maakt dat dit een **vergaande verplichting** is:

- De verplichting geldt op **gebiedsniveau** en moet dus niet afgemeten worden aan een landelijke staat;
- Als referentie voor het bepalen van verslechtering moet voor habitatrichtlijnsoorten en -habitattypen worden uitgegaan van het **moment van aanwijzing** van de Waddenzee als Natura 2000-gebied in 2009 (of 2004 als moment van aanmelding van de Waddenzee als habitatrichtlijngebied) en voor broedvogels en niet-broedvogels het moment van aanwijzing onder de Vogelrichtlijn in 1994;
- Evenals andere componenten van het Natura 2000-regime moet ook het verslechteringsverbod in het licht van het **voorzorgbeginsel** worden uitgelegd en toegepast. Omdat artikel 6, lid 2 (verslechteringsverbod) en artikel 6, lid 3 (toetsing van nieuwe plannen en projecten) hetzelfde beschermingsniveau nastreven, moet bij de toetsing aan het verslechteringsverbod uitgegaan worden van hetzelfde criterium als bij de toetsing van plannen en projecten: afwezigheid van ‘redelijke wetenschappelijke twijfel’;[43]
- Met het nemen van maatregelen moet niet worden gewacht tot verslechtering heeft plaatsgevonden.

Ook voor de onder de **Kaderrichtlijn Water (KRW)** vallende waterlichamen, waaronder de Waddenzee, geldt een verslechteringsverbod. In het slothoofdstuk van het 2024-boek wordt

[42] Zie ook het als inspanningsverplichting geformuleerde verslechteringsverbod in het AEWA Actieplan: zie AEWA, Annex 3, par. 3.2.3.

[43] HvJEU, C-559/19, 24 juni 2021, r.o. 156: “Aangezien de leden 2 en 3 van artikel 6 van richtlijn 92/43 hetzelfde beschermingsniveau waarborgen, is het toepasselijke criterium een onderzoek naar de verenigbaarheid als bedoeld in lid 3 van dit artikel. Volgens deze bepaling kan voor een plan of project slechts toestemming worden verleend indien de bevoegde instanties de zekerheid hebben verkregen dat het plan of project geen blijvende schadelijke gevolgen heeft voor het betrokken gebied of wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel meer bestaat over het feit dat dergelijke gevolgen ontbreken [zie in die zin arrest van 17 april 2018, Commissie/Polen (Oerbos van Białowieża), C-441/17, EU:C:2018:255, punt 117 en aldaar aangehaalde rechtspraak].” Zie ook Conclusie AG Kokott in zaak deze zaak van 3 december 2020, r.o. 69-73.

dit – gebaseerd op het door Marleen van Rijswick geschreven hoofdstuk 11 inzake de Kaderrichtlijn Water - als volgt uitgelegd:

> "Op grond van de Waterwet zal bij een aanvraag voor een watervergunning getoetst moeten worden of de betreffende activiteit leidt tot een achteruitgang van de toestand van de Waddenzee. Op grond van de KRW mag de toestand van de Waddenzee niet achteruitgaan en het bevoegd gezag moet op grond van het Weser-arrest van het Hof van Justitie van de EU per kwaliteitselement beoordelen of de aangevraagde activiteit leidt tot een achteruitgang in toestandsklasse. Indien er sprake is van een achteruitgang in toestandsklasse van één van de kwaliteitselementen, dan zal de vergunning moeten worden geweigerd of zullen strengere voorschriften moeten worden gesteld, omdat er anders strijd ontstaat met het verbod van achteruitgang van de toestand van de Waddenzee. Als een kwaliteitselement zich reeds in de laagste klasse bevindt, dan betekent iedere achteruitgang van dat element een achteruitgang van de toestand van de Waddenzee, zodat het bevoegd gezag de vergunning zal moeten weigeren.[44] Van belang is voorts dat ook een tijdelijke achteruitgang niet toegestaan is, tenzij er een succesvol beroep op een uitzonderingsgrond wordt gedaan."[45]

Deze **behoudsverplichtingen** en **verslechteringsverboden** vragen om toetsing van **nieuwe** menselijke activiteiten, maar ook van **bestaande** menselijke activiteiten, waarbij bovendien rekening wordt gehouden met gevolgen van andere **ontwikkelingen en processen,** waaronder bijvoorbeeld klimaatverandering.

5. De rol van het voorzorgbeginsel en bewijslast

Het voorzorgbeginsel betekent dat bij dreigende schade aan waarden (bijvoorbeeld natuurwaarden) het ontbreken van volledige wetenschappelijke zekerheid over de oorzaak niet mag dienen als grond voor uitstel van maatregelen ter voorkoming of beperking van die dreiging.[46] Die maatregelen kunnen bijvoorbeeld betekenen dat wordt afgezien van een activiteit vanwege onzekerheden over mogelijke negatieve gevolgen ("bij twijfel niet inhalen"). Wanneer een besluitvormingssysteem is gebaseerd op het voorzorgbeginsel krijgen gaten in kennis dus een plaats en betekenis in de besluitvorming.

Een probleem dat in de praktijk door vergunningsverleners regelmatig wordt ervaren is dat passende beoordelingen voor plannen en projecten juist weinig aandacht besteden aan leemten in kennis, waarbij mogelijk meespeelt dat twijfel over nadelige gevolgen de kans op vergunningverlening verkleint. De Beheerplan-evaluatie verwoordt dit probleem als volgt:

> "In passende beoordelingen voor plannen en projecten is vaak weinig aandacht voor leemten in kennis en worden deze niet specifiek benoemd. **Dit betekent echter niet dat er geen kennisleemten zijn**. Dat is immers niet realistisch voor een omvangrijk en complex gebied als de Waddenzee. Men is hier terughoudend mee, omdat een toets

[44] HvJEU 1 juli 2015, ECLI:EU:C:2015:433, *AB* 2015/262, m.nt. Van Rijswick.
[45] Kees Bastmeijer et al., '*De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee,* noot 11, pp. 384-385. Zie ook p. 281 e.v.
[46] Dit beginsel is in veel verdragen en verklaringen vastgesteld. Zie, als voorbeelden, onder meer de preambule van het Verdrag inzake Biologische Diversiteit en Beginsel 15 van de Rio Verklaring inzake milieu en ontwikkeling van 1992, (https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf)

> de wetenschappelijke zekerheid moet bieden dat het project de natuurlijke kenmerken van het betreffende Natura 2000-gebied niet zal aantasten. Die wetenschappelijke zekerheid verdraagt geen kennisleemten. Als er een relevante kennisleemte is, is het **voorzorgsprincipe** van toepassing. In dat geval dienen voor het project de **ADC-criteria** te worden doorlopen. Dit staat voor Alternatieven, Dwingende redenen voor groot openbaar belang en Compensatie. Deze strenge toetsing is niet door alle projecten en plannen succesvol te doorlopen. Dit kan betekenen dat een project of plan niet kan worden uitgevoerd. Dit is echter precies de bedoeling van de wet: voorkomen dat er significante schade optreedt door plannen en projecten. Het niet benoemen en meewegen van kennisleemten in toetsingen belemmert de goede werking van de Wet natuurbescherming en de Europese richtlijnen die hieraan ten grondslag liggen. Het niet benoemen van kennisleemten maakt ook dat (mogelijk) negatieve effecten uit het oog worden verloren en niet verder worden onderzocht. Het instrument vergunningverlening wordt hierdoor niet adequaat toegepast en is daardoor onvoldoende effectief in de bescherming van de Natura 2000-waarden."[47]

Ook wanneer er wel duidelijk twijfel over nadelige gevolgen bestaat leert de ervaring dat de overheid regelmatig een sterke **bewijslast** voelt om de schadelijkheid van een activiteit aan te tonen, alvorens een besluit genomen kan worden tot het (niet langer) vergunnen van de activiteit. Deze bewijslast wordt echter 'gevoeld' of 'ervaren' maar vindt geen basis in het Natura 2000-regime omdat bij redelijke wetenschappelijke twijfel over verslechtering juist maatregelen móeten worden getroffen en een vergunning móet worden geweigerd bij redelijke wetenschappelijke twijfel over schadelijke gevolgen voor de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied. Het HvJEU verklaart deze strikte lijn uit het feit dat het Natura 2000-regime noodzakelijkerwijs is gebaseerd op het voorzorgbeginsel. Na uitleg van het regime voor de beoordeling van plannen en projecten (art. 6, lid 3 Habitatrichtlijn) in een arrest van het HvJEU (17 april 2018) in een geschil tussen de Europese Commissie en Polen, legt het Hof uit:

> "In deze bepaling ligt aldus het voorzorgsbeginsel besloten, zodat op efficiënte wijze kan worden voorkomen dat beschermde gebieden worden aangetast als gevolg van plannen of projecten. Met een minder streng toestemmingscriterium zou de met deze bepaling beoogde verwezenlijking van de doelstelling van bescherming van de gebieden niet even goed kunnen worden gegarandeerd (arresten van 11 april 2013, Sweetman e.a., C-258/11, EU:C:2013:220, punt 41, en 21 juli 2016, Orleans e.a., C-387/15 en C-388/15, EU:C:2016:583, punt 53)."[48]

Het HvJEU deed deze uitspraak ten aanzien van artikel 6, lid 3 (toetsing van plannen en projecten), maar hetzelfde geldt voor het verslechteringsverbod van artikel 6, lid 2 van de Habitatrichtlijn. Het HvJEU verwoordt het als volgt:

> "Zoals uit punt 155 van het onderhavige arrest blijkt, volstaat het om schending van

[47] Evaluatie Beheerplan: p. 277.

[48] HvJEU, C-441/17 (Eur.Commissie vs Polen), 17 april 2018, r.o. 118. Voor een recente uitspraak in Nederland over voorzorg bij Natura 2000-vergunningverlening, Zie ook ABRvS, 19 september 2025, ECLI:NL:RVS:2025:4461 (voorlopige voorziening tegen vergunningverlening voor spieringvisserij), r.o. 6: "Niet staat vast in welke mate de doelstellingen (verder) onder druk komen te staan door een eventuele tijdelijk, één of meer seizoenen, gebruik van deze vergunningen. Dit kan niet exact wordt gekwantificeerd, maar dat er een merkbaar effect zal zijn, is aannemelijk. Gelet op het voorzorgsbeginsel dat mede ten grondslag ligt aan het beschermingsregime van Natura 2000-gebieden, wat tot uitdrukking komt in de zekerheid die vereist wordt in artikel 2.8, derde lid, van de Wnb, dient aan deze gevolgen een groot gewicht te worden toegekend."

> artikel 6, lid 2, van richtlijn 92/43 vast te stellen bovendien dat de Commissie aantoont dat het waarschijnlijk is of dat het risico bestaat dat een handelen of nalaten een significante verslechtering of verstoring voor de betrokken habitats of soorten veroorzaakt. Zoals de advocaat-generaal in punt 185 van haar conclusie in essentie heeft opgemerkt, volgt daaruit dat er voor de vraag of er maatregelen moeten worden genomen krachtens artikel 11 van richtlijn 2000/60 om aan de verplichting van artikel 6, lid 2, van richtlijn 92/43 te voldoen, geen hogere bewijsstandaard kan worden verlangd."[49]

Voor het maken van keuzes in een toekomstig Beleidskader is het voorgaande van groot belang. De ecologische onderzoeken laten immers zien dat voor een substantieel deel van de soorten, habitats en andere ecosysteemindicatoren wel **verslechtering** aan de orde is. Bijlage 1 bij dit document geeft hiervan voorbeelden. Vanzelfsprekend bestaat er in natuurwaarden, juist in gebieden met ecologische processen, enige fluctuatie in het voorkomen van soorten en habitats, maar de **trendanalyses** geven aan dat er voor veel natuurwaarden **langjarige verslechtering** aan de orde is.

De bovenstaande discussie maakt duidelijk dat het niet zo is dat de overheid alleen bij verslechtering die onomstotelijk kan worden bewezen maatregelen hoeft te treffen. Het is juist het tegenovergestelde: redelijke wetenschappelijke twijfel over verslechtering/schade aan de natuurlijke kenmerken verplicht de overheid juist tot het treffen van maatregelen of het niet (langer) toestaan van de betreffende activiteiten. Bij het treffen van maatregelen tegen verslechtering moet wel worden aangenomen dat er voor de overheid enige ruimte bestaat om te kiezen welke drukfactoren 'aangepakt' worden, mits de maatregelen die worden genomen de verslechtering zo snel mogelijk voorkomen of beëindigen.

6. Conclusie

In deze notitie is een **juridische duiding gegeven van de ecologische staat van de Waddenzee** door rode draden van beschikbare ecologische monitoringsgegevens voor de Waddenzee naast de op de Waddenzee toepasselijke juridische regimes te leggen. Daarbij hebben drie vragen centraal gestaan:

a. Op welke punten wijzen bestaande onderzoeken, zoals de Staat van de Waddenzee (2025) en de evaluatie van het N2000-Beheerplan (2023), op overschrijdingen van de ecologische draagkracht van de Waddenzee?
b. In het licht van het antwoord op vraag a., is Nederland op grond van toepasselijke Europees- en internationaalrechtelijke regimes (o.a. KRW en Natura 2000) verplicht tot het nemen van maatregelen om instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen?
c. Welke rol moet in dit verband aan het voorzorgsbeginsel worden toegekend?

Wat betreft vraag a. maakt een doorkijk door de verschillende ecologische monitoringsrapporten in paragraaf 3 duidelijk dat een **groot deel van de doelen**, gesteld in of op grond van de voor de Waddenzee geldende juridische regimes, **niet worden gehaald**. Veel doelstellingen die in het kader van Natura 2000 zijn gesteld om de Nederlandse Waddenzee een bijdrage te laten leveren aan het op nationaal niveau in een gunstige staat van instandhouding brengen en houden van soorten en habitattypen, worden niet gehaald. De

[49] HvJEU, C-559/19, 24 juni 2021, r.o. 135.

Staat van de Waddenzee en andere monitoringsgegevens laten voorts zien dat dit beeld niet alleen geldt voor soorten en habitattypen waarvoor Natura 2000-doelstellingen zijn gesteld, maar ook voor veel andere componenten van het Waddenzee-ecosysteem. Zorgwekkend is voorts dat – hoewel de meeste regimes al decennialang van kracht zijn – een wederom substantieel deel van de ecosysteemcomponenten (waaronder soorten en habitattypen) zijn **verslechterd en/of een verslechterende trend** laten zien. In de besprekingen en de bijlagen bij dit document zijn een aantal belangrijke 'rode draden' van onvoldoende doelbereik en verslechtering expliciet gemaakt.

Belangrijk hierbij is het om te beseffen dat monitoring niet volledig is en **veel kennis nog ontbreekt**. Zo is er over vissen aanzienlijk minder bekend dan bijvoorbeeld vogels. Het is daarom van belang om de monitoring in het licht van de doelen en verplichtingen van juridische regimes steeds vollediger te laten zijn.

Zoals in de inleiding is aangegeven zijn er ook positieve ontwikkelingen, maar uitgelegd is waarom hier het accent ligt op de aspecten waar het niet goed mee gaat. De meeste onderzoeken geven aan dat de besproken negatieve ontwikkelingen veelal zijn terug te voeren op antropogene drukfactoren. Daarbij kan en zal het vaak gaan om een cumulatie van drukfactoren, zoals ook het WMR-onderzoek inzake CIA aangeeft. Vanwege deze relaties tussen antropogene drukfactoren en het niet halen van doelen en verslechtering kan zonder meer worden gesteld dat de **ecologische draagkracht van de Waddenzee als gevolg van menselijke invloeden wordt overschreden**.

Bespreking van vraag b. in paragraaf 4 maakt duidelijk dat met de bovenbeschreven ontwikkelingen **buiten de juridische kaders wordt getreden**. Dit is zowel aan de orde voor het EU-recht als voor verdragen. Helder is dat de overheid verplicht is maatregelen te treffen om doelen te gaan realiseren (het betreft veelal resultaatsverplichtingen), om dreigende verslechtering te voorkomen en al opgetreden verslechtering zo spoedig mogelijk ongedaan te maken.

De beschreven jurisprudentie van het HvJEU inzake de **verplichting tot het treffen van instandhoudingsmaatregelen** (artikel 6, lid 1 van de Habitatrichtlijn) maakt duidelijk dat het om een vergaande verplichting gaat die niet verzacht kan worden door te wijzen op het feit dat in de richtlijn een termijn voor doelrealisatie ontbreekt. De constatering dat voor de Waddenzee een substantieel deel van de instandhoudingsdoelstellingen niet wordt gehaald maakt duidelijk dat de genomen maatregelen niet aan de eisen van artikel 6, lid 1, zoals uitgelegd door het Hof, voldoen. Dit vereist van de overheid dus een actieve opstelling tot het treffen van wel effectieve maatregelen. Verwezen wordt naar het besprokene in paragraaf 4.1.

Voor de Waddenzee met het bestaande intensieve gebruik is het voorts van groot belang om te beseffen dat ook bestaande activiteiten aan **verslechteringsverboden** moeten worden getoetst en dat voor wat betreft het Natura 2000-regime hierbij hetzelfde criterium geldt als bij de toetsing van plannen en projecten ('alleen akkoord bij het ontbreken van redelijke wetenschappelijke twijfel'). Verwezen wordt naar het besprokene in paragraaf 4.2.

Bespreking van vraag c. maakt duidelijk dat de te nemen overheidsmaatregelen niet afhankelijk mogen worden gesteld van de vraag of de overheid in staat is volledig en overtuigend bewijs te leveren van nadelige gevolgen van plannen of projecten, van het optreden van verslechtering of van causale verbanden. Met name het meest strikte regime van Natura 2000 is geheel op het **voorzorgbeginsel** gebaseerd en de consequenties daarvan (en

daarmee het antwoord op vraag c.) zijn hierboven in paragraaf 5 beschreven. In essentie moet bij redelijke wetenschappelijke twijfel het ‘voordeel van twijfel’ bij de natuur worden gelegd en niet worden vertaald in een bewijslast voor de overheid alvorens maatregelen getroffen kunnen worden. Dit is op vele manieren in de rechtspraak van het EU Hof van Justitie en nationale rechtspraak uitgelegd en is zowel bij het toetsen van plannen en projecten als bij discussies over verslechtering aan de orde.

De centrale rol van het voorzorgbeginsel vereist ook dat bij beoordelingen van plannen en projecten en bestaande activiteiten rekening gehouden wordt met **cumulatieve gevolgen en onzekerheden door bijvoorbeeld klimaatverandering**. Ook bij het bepalen van de noodzaak en aard van maatregelen speelt dit mee. Wanneer soorten extra onder druk komen te staan door klimaatverandering zal extra zorg voor de populatie in de Waddenzee nodig zijn, bijvoorbeeld door andere drukfactoren weg te nemen of te verminderen. Klimaatverandering is dan dus geen excuus of argument voor verslechtering maar een reden om extra inzet te plegen.

Van belang bij dit alles en ook bij het treffen van maatregelen en het maken van beleidskeuzes is om goed te blijven letten op de **diverse ‘niveaus’ van doelen en inzet**. Doelen in de Nederlandse Waddenzee beogen bij te dragen aan nationale doelen. De constatering dat **33 van de 44 (= 75%)** soorten en habitattypen waarvoor de Natura 2000-doelen in de Waddenzee (deels) niet worden gehaald zich ook landelijk in een ongunstige staat van instandhouding bevinden (24 van de 33 in zeer ongunstige staat; 9 in matig ongunstige staat) is een belangrijke aanwijzing voor extra ambitie. De staat van de natuur in de Nederlandse Waddenzee staat evenmin los van hoe het met de betreffende natuurwaarden in het Duitse en Deense deel van de Waddenzee is gesteld. Dit kan ook reden zijn om soorten die bij ons ‘op groen’ staan toch extra aandacht te geven. Denk bijvoorbeeld aan de rosse grutto, waarmee het in de andere delen van de Waddenzee heel slecht gaat.

Bijlage 1:
Doelbereik en (mogelijke) verslechtering Natura 2000-soorten en -habitattypen Waddenzee

I. Habitattypen

Tabel betreffende doelbereik **habitattypen** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 1. Landelijke staat van instandhouding (L SvI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik habitattypen Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald/goed, rood: zeer ongunstig/niet gehaald/slecht, oranje: matig ongunstig/matig, grijs: onbekend

Habitattype	L SVI	Doel oppervlak	Doel kwaliteit	Doelbereik oppervlakte	Doelbereik kwaliteit
H1110A Permanent overstroomde zandbanken (getijdengebied)	zeer ongunstig	=	>	niet gehaald	niet gehaald
H1140A Slik- en zandplaten (getijdengebied)	matig ongunstig	=	>	gehaald	niet gehaald
H1130 Estuaria	zeer ongunstig	=	>	niet gehaald	niet gehaald
H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	matig ongunstig	=	=	onbekend	gehaald
H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur)	matig ongunstig	=	=	gehaald	gehaald
H1320 Slijkgrasvelden	matig ongunstig	=	=	niet gehaald	niet gehaald
H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	matig ongunstig	=	>	gehaald	niet gehaald
H1330B Schorren en zilte graslanden (binnendijks)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2110 Embryonale duinen	gunstig	=	=	gehaald	gehaald
H2120 Witte duinen	gunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2130A Grijze duinen (kalkrijk)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend
H2130B Grijze duinen (kalkarm)	matig ongunstig	=	>	onbekend	onbekend
H2160 Duindoornstruwelen	gunstig	=	=	gehaald	onbekend
H2170 Kruipwilgstruwelen	gunstig	=	=	gehaald	gehaald
H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	matig ongunstig	=	=	onbekend	onbekend

Op grond van de gegevens in de evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) is **(mogelijk) verslechtering** aan de orde voor de volgende habitattypen:

Oppervlakte habitattypen	Permanent overstroomde zandbanken; mogelijk verslechtering door netto sedimentatie Slijkgrasvelden door successie
Kwaliteit habitattypen	Permanent overstroomde zandbanken: verslechtering kwaliteit door bodemberoerende garnalenvisserij; Slik- en zandplaten, mogelijke verslechtering vanwege veelal afnemende aantallen typische soorten; Schorren en zilte graslanden – binnendijks: verslechtering van kwaliteit, maar maatregelen in Polder Breebaart getroffen.

II. Habitatrichtlijnsoorten

Tabel betreffende doelbereik **habitattrichtlijnsoorten** – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

*Tabel 2. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik habitatrichtlijnsoorten Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering * de aantallen van gewone zeehond zitten boven het streefdoel, maar nemen af. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend*

Soort	L SVI	Doel populatie	Doel omvang leefgebied	Doel kwaliteit leefgebied	Populatie	Omvang	Kwaliteit
Nauwe korfslak	zeer ongunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Zeeprik	zeer ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Rivierprik	matig ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Fint	zeer ongunstig	>	=	=	niet gehaald	gehaald	onbekend
Noordse woelmuis	zeer ongunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Bruinvis	gunstig	=	=	=	onbekend	onbekend	onbekend
Grijze zeehond	gunstig	=	=	=	gehaald	gehaald	onbekend
Gewone zeehond	gunstig	>	=	=	gehaald	gehaald*	onbekend
Groenknolorchis	gunstig	=	=	=	onbekend	gehaald	onbekend

De evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) geeft aan dat de doelstelling voor omvang leefgebied niet gehaald zou zijn voor de Fint.

III. Vogels

Tabel betreffende doelbereik **broedvogels** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 3. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik broedvogels Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend

Soort	L SVI	Aantal broedparen	Omvang leefgebied	Kwaliteit leefgebied	Aantal broedparen 2018-2023	Omvang	Kwaliteit
Lepelaar	gunstig	430	=	=	826	gehaald	gehaald
Eider	zeer ongunstig	5.000	=	>	2.009	gehaald	niet gehaald
Bruine kiekendief	zeer ongunstig	30	=	=	33	gehaald	niet gehaald
Blauwe kiekendief	zeer ongunstig	3	=	=	0	niet gehaald	niet gehaald
Kluut	matig ongunstig	3.800	=	>	1.518	niet gehaald	niet gehaald
Bontbekplevier	zeer ongunstig	60	=	=	69	gehaald	niet gehaald
Strandplevier	zeer ongunstig	50	>	>	11	niet gehaald	niet gehaald
Kleine mantelmeeuw	gunstig	19.000	=	=	20.474	niet gehaald	gehaald
Grote stern	zeer ongunstig	16.000	=	=	3.358	niet gehaald	niet gehaald
Visdief	zeer ongunstig	5.300	=	=	1.938	niet gehaald	niet gehaald
Noordse stern	zeer ongunstig	1.500	=	=	582	niet gehaald	niet gehaald
Dwergstern	gunstig	200	>	>	383	gehaald	gehaald
Velduil	zeer ongunstig	5	=	=	6	niet gehaald	niet gehaald

De evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023) geeft aan dat de doelstelling voor aantal broedparen ook niet gehaald zou zijn voor de bontbekplevier en de kleine mantelmeeuw.

Tabel betreffende doelbereik **niet-broedvogels** Waddenzee – afkomstig uit: Altenburg & Wymenga, 'Doeluitwerking Waddenzee. Natura 2000 beheerplan. A&W-rapport 23-295, Feanwâlden (opgenomen in samenvatting)

Tabel 4. Landelijke staat van instandhouding (LSVI), instandhoudingsdoelstelling en doelbereik broedvogels Natura 2000-gebied Waddenzee. Betekenis symbolen: =: behoud, >: uitbreiding of verbetering. Betekenis kleuren: groen: gunstig/gehaald, rood: zeer ongunstig/niet gehaald, oranje: matig ongunstig, grijs: onbekend

Soort	L SVI	Doel populatie	Doel omvang	Doel kwaliteit	Aantal 2016-2021	Omvang	Kwaliteit
Fuut	matig ongunstig	310	=	=	132	niet gehaald	onbekend
Aalscholver	gunstig	4.200	=	=	2.711	gehaald	onbekend
Lepelaar	gunstig	520	=	=	1.296	gehaald	gehaald
Kleine zwaan	zeer ongunstig	1.600	=	=	142	niet gehaald	gehaald
Grauwe gans	gunstig	7.000	=	=	18.584	gehaald	gehaald
Brandgans	gunstig	36.800	=	=	71.936	gehaald	gehaald
Rotgans	gunstig	26.400	=	=	26.208	gehaald	gehaald
Toendrarietgans	gunstig	=	=	=	gehaald	gehaald	gehaald
Bergeend	gunstig	38.400	=	=	41.822	gehaald	gehaald
Smient	matig ongunstig	33.100	=	=	31.206	gehaald	gehaald
Krakeend	gunstig	320	=	=	991	gehaald	gehaald
Wintertaling	gunstig	5.000	=	=	5.068	gehaald	gehaald
Wilde eend	zeer ongunstig	25.400	=	=	11.709	gehaald	gehaald
Pijlstaart	gunstig	5.900	=	=	7.098	niet gehaald	gehaald
Slobeend	gunstig	750	=	=	1.250	gehaald	gehaald
Topper	matig ongunstig	3.100	=	>	4.135	niet gehaald	gehaald
Eider	zeer ongunstig	90.000-115.000	=	>	58.291	gehaald	niet gehaald
Brilduiker	zeer ongunstig	100	=	=	74	niet gehaald	onbekend
Middelste zaagbek	gunstig	150	=	=	99	niet gehaald	onbekend
Grote zaagbek	zeer ongunstig	70	=	=	8	niet gehaald	onbekend
Slechtvalk	gunstig	40	=	=	64	gehaald	gehaald
Scholekster	zeer ongunstig	140.000-160.000	=	>	81.319	gehaald	niet gehaald
Kluut	matig ongunstig	6.700	=	=	5.299	niet gehaald	onbekend
Bontbekplevier	gunstig	1.800	=	=	3.796	gehaald	gehaald
Goudplevier	zeer ongunstig	19.200	=	=	16.113	gehaald	gehaald
Zilverplevier	gunstig	22.300	=	=	26.162	niet gehaald	gehaald
Kievit	zeer ongunstig	10.800	=	=	9.707	gehaald	gehaald
Kanoet	gunstig	44.400	=	>	54.797	niet gehaald	gehaald
Drieteenstrandloper	gunstig	3.700	=	=	8.276	gehaald	gehaald
Krombekstrandloper	gunstig	2.000	=	=	1.856	niet gehaald	onbekend
Bonte strandloper	gunstig	206.000	=	=	238.387	gehaald	gehaald
Grutto	zeer ongunstig	1.100	=	=	1.081	niet gehaald	gehaald
Rosse grutto	gunstig	54.400	=	=	61.395	gehaald	gehaald

Op grond van de gegevens in de evaluatie van het Beheerplan Waddenzee (2023), aangevuld met gegevens van SOVON[50] is **(mogelijk) verslechtering** aan de orde voor de volgende vogelsoorten (broed en niet-broedvogels):

Omvang populatie soorten	Noordse stern (afname broedparen) (bron: evaluatie Beheerplan Waddenzee) Aanvullende gegevens SOVON ten aanzien van broed- en niet-broedvogels Waddenzee: Eidereend (sign. afname als broedvogel en niet-broedvogel Velduil (sign. afname aantal broedgevallen door verruiging leefgebied, stikstofdepositie en te lage konijnenstand) Scholekster (sign. afname als niet-broedvogel (landelijk ook als broedvogel maar geen doel als broedvogel) (SOVON) Groenpootruiter (als niet-broedvogel) Grote mantelmeeuw (als niet-broedvogel) Grote zaagbek (als niet-broedvogel) Slechtvalk (als niet-broedvogel) Wilde eend (als niet-broedvogel) Wulp (als niet-broedvogel) Zwarte ruiter (als niet-broedvogel)

[50] SOVON: Data aantallen en trends van broedvogels en niet-broedvogels in de Waddenzee, https://stats.sovon.nl/stats/gebied/1000001

Bijlage 2: Trends broedvogels en trekvogels Waddenzee, Kleefstra et al. (zie noot 11)

Table 1. *Long-term and short-term trends of migratory and breeding bird species in the Wadden Sea. Symbols in the table represent: ++ strong increase, + increase, 0 stable, - decline, ? insufficient data, -- strong decrease. Species of concern judged by EG-Migratory and Breeding Birds. Adapted from the EAF assessment report 2023 (to be published in May 2025) and the Breeding Bird trend report.*

	Migratory birds		Breeding birds		
Species	**Longterm trend** (1978/1988-2022/20203	**Short term trend** (2013/2014-2022/2023)	**Longterm trend** (1991-2017)	**Short term trend** (2006-2017)	**Species of concern**
Barnacle Goose	+	0	++		
Bar-tailed Godwit	0	0			
Bar-tailed Godwit (*lapponica*)	0	0			
Bar-tailed Godwit (*taymyrensis*)	-	-			yes
Black-headed Gull	0	0	--	0	yes
Brent Goose	-	0			
Common Eider **trend starts 1992/93**	-	-	--	0	yes
Common Greenshank	-	0			yes
Common Gull	0	0	+	-	
Common Redshank	0	+	-		
Common Redshank (*robusta*)	0	+			
Common Redshank (*totanus*)	-	-	--	0	yes
Common Shelduck (ground counts)	-	0	+	0	yes
Common Teal	0	+			
Curlew Sandpiper	0	-			
Dunlin	0	0	-		yes
Eurasian Curlew	0	-	--	-	yes
Eurasian Oystercatcher	-	-	--	-	yes
Eurasian Spoonbill	++	+	++	+	
Eurasian Wigeon	+	+			
European Golden Plover	0	+			
European Herring Gull	-	-	--	0	yes
Great Black-backed Gull	-	-	++	++	
Great Cormorant	+	0	++	?	
Great Ringed Plover	+	+			
Great Ringed Plover (*hiaticula*)	0	+	--	?	yes
Great Ringed Plover (*psammodroma/tundrae*)	+	+			
Grey Plover	0	0			
Kentish Plover	-	?	--	+	yes
Mallard	-	-			yes
Northern Lapwing	+	+	--	-	yes
Northern Pintail	+	+			
Northern Shoveler	+	+			
Pied Avocet	-	-	--	-	yes
Red Knot	-	0			yes
Red Knot (*canutus*)	0	0			
Red Knot (*islandica*)	-	0			
Ruddy Turnstone	+	+			
Ruddy Turnstone (Greenland & NE Canada)	+	+			
Ruddy Turnstone (Scandinavia - Western Russia)	-	-	0		
Ruff	-	+	-		yes
Sanderling	+	+			
Spotted Redshank	-	-			yes
Whimbrel	0	0			
Red breasted Meganser	NA	NA	+	?	
Hen Harrier	NA	NA	--	--	yes
Mediterranean Gull	NA	NA	++	?	
Lesser black-backed gull	NA	NA	+	0	
Great black-backed gull	NA	NA	++	++	
Gull-billed tern	NA	NA	0	?	yes
Sandwich tern	NA	NA	0	?	yes
Common tern	NA	NA	--	-	yes
Arctic tern	NA	NA	--	-	yes
Little tern	NA	NA	0	?	yes
Short-eared owl	NA	NA	--	-	yes
Black-tailed godwit	NA	NA	--	0	yes

Bijlage 3: Overzicht van op de Waddenzee toepasselijke juridische regimes
(uit: de Staat van de Waddenzee 2025, zie noot 2)

Jaar	Schaal	Verdrag
1971	Internationaal	Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels (Verdrag van Ramsar; ook wel Wetlandsverdrag)
1972	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed van de wereld (Werelderfgoedverdrag; voor Waddenzee geldend sinds 2009)
1979	Internationaal	Verdrag inzake de Bescherming van Trekkende Wilde Diersoorten (Verdrag van Bonn)
1979	Europees	Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa (Verdrag van Bern)
1979	Europees	Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (EU Vogelrichtlijn; onderdeel Natura 2000; herzien in 2010)
1982	Trilateraal	Gemeenschappelijke Verklaring betreffende de bescherming van de Waddenzee (Trilaterale Samenwerkingsovereenkomst Waddenzee; niet juridisch bindend; geactualiseerd in 2010)
1990	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van zeehonden in de Waddenzee (Zeehondenverdrag)
1992	Internationaal	Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het NO-deel van de Atlantische Oceaan (OSPAR-verdrag)
1992	Internationaal	Verdrag inzake Biologische Diversiteit (Biodiversiteitsverdrag)
1992	Internationaal	Overeenkomst inzake de instandhouding van kleine walvisachtigen in de Oostzee, […] Noordoost-Atlantische Oceaan, de Ierse Zee en de Noordzee (ASCOBANS Verdrag inzake kleine walvisachtigen)
1992	Europees	Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (EU Habitatrichtlijn - Natura 2000)
1996	Internationaal	Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (AEWA-verdrag)
1996	Bilateraal	Aanvullend Protocol bij het Eems-Dollardverdrag tot regeling van de samenwerking met betrekking tot het waterbeheer en het natuurbeheer in de Eemsmonding (Eems-Dollard Milieuprotocol)
2000	Europees	Europees Landschapsverdrag
2000	Europees	Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (EU Kaderrichtlijn Water)
2014	Europees	EU Verordening betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten (EU Verordening Invasieve Soorten)
2024	Nationaal	Omgevingswet (geldend vanaf 1-1-2024 maar eerder vastgesteld)
2024	Europees	EU Verordening inzake Natuurherstel

Tussen getij en gemeenschap

Sociaaleconomisch perspectief bij drukvermindering op de Waddenzee

HET pon | telos

Tussen getij en gemeenschap

Sociaaleconomisch perspectief bij drukvermindering op de Waddenzee

Katja Nagelkerke MSc
Marijn van Asseldonk MSc
Floris de Jongh MSc
Geert Offenberg BSc

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek uitgevoerd in opdracht van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Auteurs

Katja Nagelkerke MSc
Marijn van Asseldonk MSc
Floris de Jongh MSc
Geert Offenberg BSc

Met dank aan

Verschillende inhoudelijke experts hebben waardevolle kritiek geleverd op een conceptversie van deze verkenning. We noemen in het bijzonder Kees Praamstra (Samenwerkingsverband De Waddeneilanden), Wouter Marchand (Planbureau Fryslân), Kees van Es (WING) en Pieter van Beukering en Tamar Appel (Waddenacademie). De auteurs danken hen hartelijk voor hun opmerkingen en suggesties. De verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst ligt geheel bij de onderzoekers van Het PON & Telos.

Foto's

Voorkant: Max Tteb via Unplash. Overige foto's: Ronnie Overgoor, Sies Kranen, Ries Bosch, Kira Laktionov, Evgeni Tcherkasski, Stock Birken, Joppe Spaa, Sonny Ravesteijn, Jorgen Hendriksen en Julia Taubitz via Unsplash.

Publicatiedatum

April 2026

© 2026 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

www.hetpon-telos.nl

Samenvatting

De Waddenzee is een uniek ecosysteem van mondiale betekenis én het fundament onder een regio met een eigen sociaaleconomische structuur en culturele identiteit. Het huidige menselijke gebruik van de Waddenzee overschrijdt echter de draagkracht van het ecosysteem: verschillende dieren, planten en leefgebieden zijn van onvoldoende kwaliteit en omvang, en herstelprocessen in de natuur komen onvoldoende op gang. De optelsom van menselijke activiteiten, de zogenaamde cumulatieve druk, is te hoog. Voor duurzaam herstel van het ecosysteem van de Waddenzee in 2050 is vermindering van de cumulatieve druk – door o.a. bodemberoering, vervuiling of verstoring - noodzakelijk. Dat gaat onvermijdelijk gepaard met aanpassing van (economische) activiteiten in het gebied, en daarmee met sociaaleconomische consequenties voor bewoners, bezoekers en bedrijven in het Waddengebied.

Voor het versterken van robuuste, veerkrachtige ecosystemen werken de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) werken aan het *Beleidskader Natuur Waddenzee*. In opdracht van het ministerie LVVN heeft Het PON & Telos een verkennende analyse uitgevoerd naar de mogelijke sociaaleconomische betekenis van het verminderen van druk op het ecosysteem van de Waddenzee. Aan de hand van literatuurstudie, data-analyse en sessies met inhoudelijke experts en lokale betrokkenen, zijn drie centrale vragen beantwoord: hoe verschillen gemeenten in hun verbondenheid met de Waddenzee, wat zijn mogelijke sociaaleconomische effecten van veranderende menselijke activiteiten op gemeenten en welke sociaaleconomische randvoorwaarden voor ecologisch beleid vloeien hieruit voort?

De verkenning dient als ex ante denkkader voor toekomstige beleidskeuzes rondom het verminderen van de cumulatieve druk op de Waddenzee. Aan de hand van drie fictieve scenario's voor het reduceren van die druk (laag – midden – hoog) biedt het denkkader een bril om naar de doorwerking van (mogelijke) sociaaleconomische effecten op lokaal niveau te kijken en deze te vergelijken. Daaruit volgen een aantal belangrijke inzichten:

- **Kwaliteit van leven en leefomgeving zijn met elkaar verbonden**

In het Waddengebied spelen, naast ecologische opgaven, uiteenlopende sociaaleconomische ontwikkelingen. Denk aan vergrijzing en ontgroening, en - daarmee samenhangend - verdwijnende voorzieningen, bereikbaarheid en krapte op de arbeidsmarkt. Ondertussen scoort het gebied juist hoger dan gemiddeld op thema's als veiligheid, landschap en woonomgeving. Beleid dat inzet op natuurherstel in de Waddenzee moet in samenhang worden bezien met de kwaliteit van leven in het gebied: ofwel vanuit het perspectief van brede welvaart

(hoofdstuk 2). Veranderingen van activiteiten in de Waddenzee vinden niet plaats in een maatschappelijk vacuüm, maar in gebieden waar gemeenschappen actief zijn, elk met hun eigen kracht en kwetsbaarheden.

- **Hét Waddengebied bestaat niet: effecten zijn regionaal gedifferentieerd**

De aanpassing van (economische) activiteiten in de Waddenzee werkt niet uniform door in alle veertien Waddengemeenten. Daarvoor verschillen ze (te) sterk in hun economische afhankelijkheid en culturele verbondenheid met de Waddenzee, én in sociale kwetsbaarheid. De ontwikkelde gemeentetypologie en bijbehorende sociaaleconomische Waddenkaart laat zien hoe sterk gemeenten verbonden zijn met (het ecosysteem van) de Waddenzee (hoofdstuk 3). Uit dit regionaal gedifferentieerde (kaart)beeld blijkt recreatie de economische ruggengraat van de vijf eilandgemeenten vormen. Visserij heeft een beperkt economisch gewicht, maar een sterke culturele betekenis in zeventien visserijgemeenschappen verspreid over het gebied. Haven- en industrie gerelateerde activiteiten concentreren zich in Den Helder, Harlingen en Eemsdelta. In Oldambt en Den Helder is daarentegen sprake van een stapeling van sociale achterstanden, zoals lagere gezondheid, inkomens en veiligheid.

- **Aandacht voor kwetsbare gebieden**

De verkennende analyse wijst op een accumulatie van sociaaleconomische kwetsbaarheden in met name Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel. Hier is het risico naar verwachting groter dat noodzakelijke ecologische maatregelen – en daarmee verandering van activiteiten op de Waddenzee - via meerdere sporen tegelijk doorwerken op lokaal niveau: sociaal, cultureel én economisch is sprake van potentieel negatieve impact. Gemeente Oldambt verdient aanvullende aandacht vanwege haar hoge sociale kwetsbaarheid, al is de economische verweving met Waddenzee-gerelateerde activiteiten in mindere mate aanwezig (hoofdstuk 3 en 5).

Drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden

Op basis van de analyse, expertsessies en literatuuronderzoek zijn drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden geformuleerd, die van belang zijn bij het opstellen van ecologisch beleid en (herstel)maatregelen voor het ecosysteem van de Waddenzee (hoofdstuk 4):

- **Distributief:** Analyseer voorafgaand aan maatregelen wie in het Waddengebied geraakt wordt en in welke mate. Compenseer onvermijdelijke schade en zorg voor flankerend en sociaaleconomisch beleid (bv. omscholing, sociaal vangnet) voor getroffen economische sectoren en werkenden.
- **Structureel:** Verbreed de economische basis van sociaal kwetsbare gemeenten (bv via koppeling toerisme aan natuurkwaliteit, benutting havens in energietransitie), erken en koester de culturele betekenis van de Waddenzee in

transitieprocessen, en investeer in menselijk kapitaal via arbeidsmarktbeleid en onderwijs.

- **Institutioneel:** Werk integraal samen aan natuur-, economisch- en sociaal beleid, creëer ruimte voor adaptieve beleidsvoering en bijsturing op basis van monitoring, en hanteer een gebiedsgerichte aanpak met een lange-termijnoriëntatie richting 2050.

Deze randvoorwaarden zijn met elkaar verbonden: alleen met oog voor de verdeling van de lusten en lasten, het structureel investeren ineen (hernieuwde) economische basis voor het Waddengebied en het institutioneel verankeren van integraal werken, wordt een weg gecreëerd naar maatschappelijk houdbare aanpassing van natuurherstel en daarmee verbonden aanpassing of vermindering van activiteiten op de Waddenzee. Ecosysteemherstel in de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit in het Waddengebied vragen gelijktijdig om aandacht.

Ten slotte is de inzet op randvoorwaarden afhankelijk van de gekozen intensiteit van drukreductie en natuurherstel in de Waddenzee. Zo betekent een laag scenario voor drukreductie van activiteiten in de Waddenzee eerder mitigerende maatregelen met geringere sociaaleconomische impact, terwijl een midden scenario bijvoorbeeld kan leiden tot een ongelijke verdeling van effecten tussen gemeenten en gemeenschappen. Een hoog scenario vraagt om het begeleiden en herpositioneren van sociaaleconomische posities, binnen een breder gedragen transitie naar een natuurinclusieve economie en samenleving (hoofdstuk 5).

Sociaaleconomische verankering van beleid

Deze verkenning laat zien dat ecologische draagkracht van de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit van het Waddengebied geen tegenpolen zijn. Het formuleren van sociaaleconomische randvoorwaarden vormen geen rem op noodzakelijk ecologisch beleid, maar een vereiste voor de uitvoerbaarheid en maatschappelijke houdbaarheid ervan. Belangrijke stappen voor het vervolg van het *Beleidskader Natuur Waddenzee* zijn dan ook: het doorrekenen van concrete natuurherstelmaatregelen via sociaaleconomische impactanalyses, inrichten van participatieve gebiedsprocessen, integreren van sociaaleconomische gegevens in monitors, en opstellen van een integrale investeringsagenda richting 2050 (hoofdstuk 6). De strategische keuze is daarmee helder: niet óf er natuurherstel nodig is, maar *hoe* dat herstel het beste kan worden verweven met het toekomstperspectief van gemeenten en gemeenschappen. Werken aan een ecologisch gezonde Wadden*zee*, gaat niet zonder investeren in een sociaal-cultureel verbonden en economisch vitaal Wadden*gebied*.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 8
1.1 Sociaaleconomische randvoorwaarden **10**
1.2 Scenario's voor het verminderen van druk **11**
1.3 Analytisch raamwerk **12**
1.4 Brede welvaart als perspectief **15**
1.5 Centrale onderzoeksvragen **16**
1.6 Positionering van de verkenning **17**
1.7 Leeswijzer **18**

2 Brede welvaart en sociaaleconomische structuur 19
2.1 Autonome ontwikkelingen en brede welvaart **20**
2.2 Economische structuur van het Waddengebied **21**

3 Sociaaleconomische verschillen 26
3.1 Economische verbondenheid met de Waddenzee **27**
3.2 Sociaalculturele verbondenheid met de Waddenzee **33**
3.3 Sociale achterstanden en ruimtelijke ongelijkheid **36**
3.4 Sociaaleconomische Waddenkaart **38**

4 Sociaaleconomische voorwaarden 40
4.1 Van drukreductie naar sociaaleconomische vitaliteit **41**
4.2 Distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden **43**
4.3 Randvoorwaarden als ankerpunten voor beleid **47**

5 Slotbeschouwing 48
5.1 Denkrichtingen voor vervolg **49**
5.2 Vervolgstappen voor het beleidskader **53**
5.3 Slotreflectie **55**

Bijlage A: Literatuurlijst 56

Bijlage B: Onderzoeksverantwoording gemeentetypologie 59

Bijlage C: Betrokken experts 63

Bijlage D: Onderzoeksverantwoording MDI 64

1
Inleiding

De Waddenzee geldt als een ecosysteem van mondiale betekenis. Als grootste aaneengesloten intergetijdengebied ter wereld is zij onmisbaar voor het migreren van vogels, als leefgebied voor vissen en als dynamisch systeem dat kustveiligheid en biodiversiteit ondersteunt. Deze waarde is internationaal erkend met de UNESCO-Werelderfgoed status en juridisch verankerd in onder meer nationale en Europese wetgeving voor natuur- en waterkwaliteit. Tegelijkertijd staat het ecosysteem structureel onder druk door menselijke activiteiten. De gecombineerde belasting van visserij, scheepvaart, recreatie en (energie)infrastructuur, versterkt door klimaatverandering, overschrijdt de draagkracht van het ecosysteem.

Uit de *Staat van de Waddenzee* (Waddenacademie, 2025) en de *Cumulatieve Impact Analyse* (CIA) (Wageningen Marine Research, 2025) blijkt dat een substantieel deel van soorten en leefgebieden van onvoldoende kwaliteit en omvang zijn en dat natuurlijke herstelprocessen onvoldoende op gang komen.[1] De door de overheid vastgestelde ecologische doelen liggen daarmee buiten bereik en vereisen aanvullende maatregelen (Bastmeijer & Philippart, 2026; Heidinga et al., 2023). Het realiseren van die doelen is bovendien een juridische verplichting: Europese en internationale kaders — waaronder de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Kaderrichtlijn Water, de Natuurherstelverordening en het VN-Verdrag Biologische Diversiteit — verplichten Nederland tot het voorkomen van verdere verslechtering en het actief herstellen van dit bijzondere ecosysteem.

Ondertussen is de ecologische staat van de Wadden*zee* onlosmakelijk verbonden met de bewoners, bezoekers en bedrijven in het Wadden*gebied.* Een gezonde Waddenzee vormt een belangrijke economische basis voor sectoren zoals recreatie, toerisme en de visserij (Het PON & Telos, 2024). De aantrekkelijkheid van het gebied voor bezoekers en de productiviteit van natuurlijke hulpbronnen, zijn direct afhankelijk van de kwaliteit van het ecosysteem. Zonder voldoende natuur- en landschapskwaliteit verliezen deze sectoren op termijn hun onderscheidend vermogen en een essentiële basis onder de lokale economie. Daarnaast gaat de band van bewoners met de Waddenzee verder dan alleen de (ecosysteem)diensten die zij levert, maar is er ook een sociale verbondenheid: natuur en cultuur werken op elkaar in en staan al millennia met elkaar in verbinding. Het leven en leefbaarheid op de eilanden en in de kustgebieden gaat hand in hand met de kwaliteit en de mogelijkheden die het natuurlijk systeem van de Waddenzee haar bewoners biedt (Ministerie IenW, 2020).

Om de natuur in de Waddenzee te beschermen, te voldoen aan nationale en Europese water-, natuur- en klimaatdoelen én te zorgen voor een leefbaar Waddengebied, werken de ministeries van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en

[1] Verschillende soorten bodemdieren, vissen en vogels nemen in aantal af (zoals garnalen, kabeljauw en aalscholvers), samen met de kwaliteit van leefgebieden (zoals mosselbanken en zeegrasvelden) en het water zelf (door vervuilende stoffen als kwik of arseen).

Natuur (LVVN) en Infrastructuur en Waterstaat (IenW) aan opstelling van een *Beleidskader Natuur Waddenzee* (hierna: beleidskader). Dat kader moet – met nader te bepalen scenario's en (herstel)maatregelen - helpen de cumulatieve druk van menselijk (mede)gebruik van de Waddenzee verminderen en de ecologische draagkracht ervan leidend maken - als noodzakelijke voorwaarde voor herstel van de Waddenzeenatuur in 2050.

1.1 Sociaaleconomische randvoorwaarden

Deze verkennende analyse is één van de bouwstenen voor het beleidskader. Zij vindt haar basis in een drietal bouwstenen die gezamenlijk inzicht geven in: de ecologische toestand van de Waddenzee (*Staat van de Waddenzee* door de Waddenacademie), de druk van menselijke medegebruik (*Cumulative Impact Analyse* van Wageningen Marine Research) en de potentiële sociaaleconomische effecten van veranderingen in Waddenzee gerelateerde activiteiten op gemeenten en gemeenschappen. De voorliggende verkenning beoogd laatstgenoemde in beeld te brengen.

Het structureel verminderen van de cumulatieve druk op de Waddenzee, betekent een herijking van menselijk gebruik. Dat heeft (mogelijk) impact op de sociaaleconomische vitaliteit van gemeenten en gemeenschappen. Om tot maatschappelijk gedragen herstel van de Waddenzee natuur te komen, is aandacht vereist voor de consequenties van natuurmaatregelen voor de mensen die daar wonen, werken en leven. Dat roept de volgende vragen op: *wat betekenen mogelijke aanpassingen in menselijke activiteiten in de Waddenzee — bijvoorbeeld in de manier waarop er wordt gevist, gerecreëerd of energie gewonnen — in sociaaleconomische zin? Wat is de potentiële impact van scenario's voor ecosysteemherstel (en daarmee verbonden maatregelen) op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied? Hoe is de impact daarvan het beste in kaart te brengen, en mee te wegen in besluitvorming over de toekomst van de Waddenzee?*

Om deze vragen te beantwoorden heeft Het PON & Telos, in opdracht van het ministerie van LVVN, een verkennende analyse uitgevoerd naar de sociaaleconomische randvoorwaarden bij het verminderen van druk op de Waddenzee. Op moment van schrijven zijn er voor het beleidskader geen concrete maatregelen of scenario's vastgesteld om de vastgelegde ecologische doelen te behalen. De nadruk in deze (voor)verkenning ligt dan ook op de ontwikkeling van een denkkader dat helpt om de regionaal – en lokaal – gedifferentieerde sociaaleconomische effecten van ecosysteemherstel mee te wegen. Dit ex ante denkkader kan betrokken partijen ondersteunen bij het expliciteren en wegen van sociaaleconomische consequenties van toekomstige natuurmaatregelen.

1.2 Scenario's voor het verminderen van druk

Het verbeteren van de ecologische draagkracht in de Waddenzee kan in beleidsmatige zin uiteenlopende intensiteiten aannemen. Om toekomstige maatregelen te toetsen en sociaaleconomisch te kunnen duiden, onderscheiden wij in deze verkenning drie scenario's voor drukreductie en ecosysteemherstel[2] in de Waddenzee:

- **Scenario A: Behouden en beperken** (laag): minimale of beperkte reductie van dominante drukfactoren in de Waddenzee, met zoveel mogelijk behoud van huidige activiteiten met optimalisatie en beperkingen;
- **Scenario B: Balans door transitie** (midden): geleidelijke vermindering van dominante drukfactoren, gericht op structurele verbetering en aanpassing van huidige activiteiten en inzet van zonering;
- **Scenario C: Ruimte voor de Wadden** (hoog): substantiële vermindering van cumulatieve druk, waarbij activiteiten worden beperkt, aangepast of gestopt, gecombineerd met actief natuurherstel en structurele herinrichting van gebruik.

Deze scenario's sluiten aan bij de redeneerlijn zoals die in het B*eleidskader Natuur Waddenzee* wordt opgenomen. Uitgangspunt daarbij is dat de optelsom van drukfactoren, ofwel de huidige cumulatieve druk, te hoog is en moet afnemen – zoals vastgesteld in de CIA (zie tekstbox 1).

Elk scenario veronderstelt een andere mate van reductie van drukfactoren (bodemberoering, verstoring, vervuiling, emissies, extractie) en daarmee een aanpassing van menselijke activiteiten in de Waddenzee. Dit raakt in eerste instantie vooral de met de Waddenzee verbonden economische sectoren als visserij (vangstintensiteit, technieken, ruimtelijke toegang), recreatie en toerisme (bezoekersintensiteit, zonering, seizoensregulering), energie en infrastructuur (ruimtelijke claims, kabels, onderhoud), delfstoffenwinning en scheepvaart. De mate van reductie van drukfactoren vertaalt zich dus in een herordening van deze activiteiten (stopzetten, afbouw of aanpassing), wat vervolgens weer mogelijke sociaaleconomische consequenties heeft voor gemeenten en gemeenschappen die van deze sectoren afhankelijk zijn.

[2] In het toekomstig Beleidskader Natuur Waddenzee worden deze reducties uiteindelijk concreet vertaald in meetbare beleidsopgaven, bijvoorbeeld een x%-afname van bodemberoering of verstoring binnen een vastgestelde termijn. Daarmee krijgen scenario's het karakter van kwantificeerbare herstelintensiteiten (uitgedrukt als reductiepercentages van drukfactoren), in plaats van abstracte toekomstbeelden.

Tekstbox 1. De ecologische impact van menselijke activiteit

De Cumulatieve Impact Analyse (CIA) van Wageningen Marine Research onderscheidt 16 verschillende sectoren met bijbehorende drukfactoren in het Waddengebied: onderzoek, visserij, toerisme en recreatie, milieubeheer, hernieuwbare energie, baggeren, landbouw en bosbouw, incidentenbestrijding, aquacultuur, stedelijke en commerciële ontwikkeling, defensie, niet-hernieuwbare energie, afvalbeheer, mijnbouw en winning van materialen en productie (op land) en diensten (Piet et al., 2025). Deze sectoren voeren activiteiten uit die zorgen voor druk, met bodemberoering, onttrekken van biota (dieren, planten, organismen), input van (niet-)synthetische stoffen (vervuiling), verstoring (door geluid) en onttrekking van substraat (bijvoorbeeld baggeren) als activiteiten met het hoogste risico op negatieve impact op de natuur. Anders gezegd oefenen deze activiteiten op één of meerdere onderdelen van de Waddennatuur (zoals zeezoogdieren, vogels, vissen en leefgebieden) een druk uit van meer dan 5%. De sectoren die verbonden zijn aan deze activiteiten zijn visserij, diensten (zoals passagiersschepen of kabelinfrastructuur), niet-hernieuwbare energie, aquacultuur (zoals viskweek) en toerisme. Ook andere sectoren leveren druk op waterkwaliteit en natuur, zoals landbouw en defensie, zij het in mindere mate dan voorgenoemden.

1.3 Analytisch raamwerk

De Waddenzee vormt het ecologisch fundament onder een rijke regionale economie, cultuur en samenleving[3]. Het verminderen van drukfactoren op de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel is daarom niet alleen een ecologische interventie, maar gaat ook gepaard met sociaaleconomische consequenties. Mogelijke effecten manifesteren zich onder meer in veranderingen in directe en indirecte werkgelegenheid, verschuivingen in regionale verdiencapaciteit, effecten op culturele identiteit en cumulatie van bestaande sociaaleconomische kwetsbaarheden.

Deze effecten zijn niet generiek of uniform. De mate waarin ze een gemeente of gemeenschap in het Waddengebied raken, hangt af van de structurele verbondenheid met Waddenzee-gerelateerde activiteiten én van hun sociaaleconomische veerkracht. Het Waddengebied omvat drie provincies en veertien gemeenten, waaronder vijf eilandgemeenten. De economische structuur op Texel verschilt wezenlijk van die van Den Helder of Oldambt. Waar sommige gemeenten sterk leunen op toerisme, zijn andere relatief afhankelijk van visserij, havenactiviteiten of delfstoffenwinning. Tegelijkertijd is sprake van uiteenlopende

[3] Ook buiten het Waddengebied dragen activiteiten in bredere zin bij aan de samenleving, zoals de mosselvisserij in Zeeland, of het nationale belang via energieopwekking of oefeningen van defensie. Deze zaken vallen echter buiten de scope van deze verkenning, maar zijn in vervolgstappen wel aan te raden om mee te nemen.

niveaus van brede welvaart en stapeling van sociaaleconomische achterstandsproblematiek.

Om deze verschillen systematisch in beeld te brengen, ontwikkelt deze verkenning een gemeentetypologie en de ruimtelijke uitwerking daarvan in een sociaaleconomische Waddenkaart (zie hoofdstuk 3), gebaseerd op:

1. De mate van economische verbondenheid van sectoren met afhankelijkheid van de Waddennatuur
2. De mate van sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee
3. De aanwezigheid van sociaaleconomische kwetsbaarheden

Deze typologie maakt zichtbaar waar reductie van drukfactoren in de Waddenzee – en dus aanpassing van economische activiteiten – relatief beperkte sociaaleconomische doorwerking heeft op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, en waar mogelijk juist een cumulatie van effecten kan optreden. Ze vormt daarmee een analytisch hulpmiddel om de effecten van scenario's voor ecosysteemherstel regionaal gedifferentieerd te doordenken.

Op basis van het voorgaande hebben we een analytisch raamwerk opgesteld als onderlegger van deze verkenning (zie figuur 1). In dit schema wordt de relatie gelegd tussen de drukreductie van activiteiten op de Waddenzee, de economische sectoren die hiervan afhankelijk zijn en de sociaaleconomisch verbondenheid van gemeenten en gemeenschappen. De verschillen tussen gemeenten worden uitgebeeld in de vorm van een kaart van het Waddengebied. Tenslotte worden de verschillende scenario's voor drukreductie langs de sociaaleconomische verschillen gelegd, om uiteindelijk te komen tot sociaaleconomische randvoorwaarden voor beleid.

Figuur 1. Visuele weergave van het onderliggend analytisch raamwerk van de sociaaleconomische verkenning.

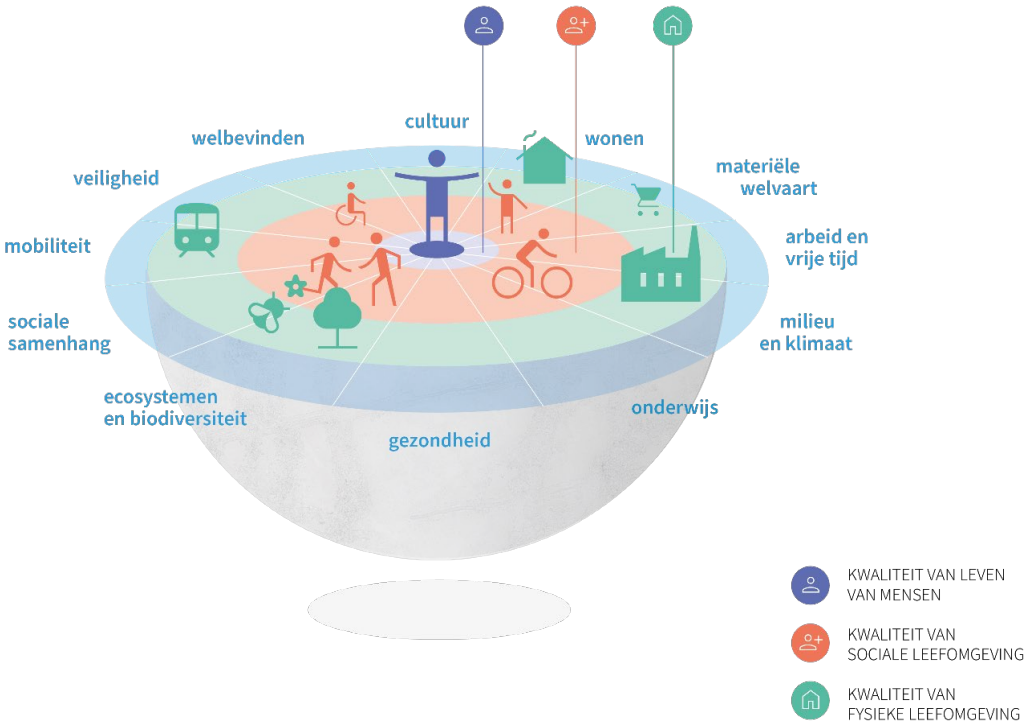

1.4 Brede welvaart als perspectief

Om de samenhang en wisselwerking tussen ecologische draagkracht van de Waddenzee en sociaaleconomische vitaliteit van het Waddengebied te analyseren, hanteert deze verkenning het perspectief van brede welvaart. Dit perspectief verbindt economische, sociale, culturele en ecologische dimensies van de kwaliteit van leven: hier en nu, later en elders. Brede welvaart kijkt verder dan enkel economische groei, zoals gemeten via het bruto binnenlands product. Het omvat alles wat mensen van waarde vinden (Het PON & Telos, 2023).

Bij brede welvaart staat de kwaliteit van leven van mensen centraal. Die kwaliteit van leven hangt samen met de kwaliteit van de sociale en fysieke leefomgeving . In het brede welvaartsmodel van Het PON & Telos worden de kwaliteit van leven en de leefomgeving daarom in samenhang beschouwd en – cijfermatig - in beeld gebracht, op basis van 12 thema's: wonen, materiële welvaart, milieu & klimaat, onderwijs, gezondheid, ecosystemen en biodiversiteit, sociale samenhang, mobiliteit, veiligheid, welbevinden en cultuur (Figuur 2).

Figuur 2. Brede welvaart in beeld: het verband tussen kwaliteit van leven én de kwaliteit van de - sociale en fysieke - leefomgeving.
Bron: Het PON & Telos (2023).

Brede welvaart heeft in deze verkenning drie analytische functies:

- **Diagnostisch**: hoe staat het Waddengebied er momenteel voor op het gebied van werkgelegenheid, gezondheid, sociale samenhang en leefomgeving?
- **Distributief**: wie draagt de lasten van de aanpassingen in activiteiten in de Waddenzee, en waar landen de (meeste) baten?
- **Evaluatief**: onder welke sociaaleconomische condities versterken ecologische maatregelen de vitaliteit en leefbaarheid van het Waddengebied?

Door ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit – via brede welvaart - in één analytisch kader te plaatsen, wordt vermeden dat de verschillende kapitalen (ecologisch, economisch en sociaal) tegenover elkaar worden geplaatst. Dat is ook de wens van betrokken partijen in het Waddengebied. In de *Agenda voor het Waddengebied 2050* zijn twee hoofddoelen voor een nieuwe balans tussen natuur en samenleving vastgelegd, namelijk: de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied én het streven naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied (Ministerie IenW, 2020). Ecologisch systeemherstel en sociaaleconomische vitaliteit worden nadrukkelijk in elkaars verlengde geplaatst. Het perspectief van brede welvaart helpt bovendien te beoordelen voor wie veranderingen ingrijpend zijn, en wanneer en in welke mate — en waar beleid moet compenseren of bijsturen.

1.5 Centrale onderzoeksvragen

Tegen deze achtergrond staan in deze verkenning de volgende drie vragen centraal:

1. Hoe zijn gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied economisch, sociaal en cultureel verbonden met de Waddenzee, en hoe verschillen zij in sociaaleconomische veerkracht en kwetsbaarheid?
2. Wat zijn mogelijke effecten van het aanpassen van menselijke activiteit op de Waddenzee – aan de hand van scenario's - op de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied?
3. Welke sociaaleconomische randvoorwaarden zijn noodzakelijk bij het formuleren van beleidskeuzes om de cumulatieve druk op de Waddenzee te verminderen en daarmee natuurherstel mogelijk te maken?

De antwoorden op deze vragen zijn beantwoord aan de hand van verschillende methoden: literatuurstudie, kwantitatief onderzoek met data van LISA[4], twee expertsessies met lokale en inhoudelijke experts en diverse gesprekken met betrokkenen vanuit beleid, wetenschap en samenleving. De verkenning positioneert de sociaaleconomische dimensie als een noodzakelijke bouwsteen onder het beleidskader Natuur Waddenzee, zonder daarbij vooruit te lopen op concrete beleidskeuzes die nog gemaakt moeten worden door alle betrokken partijen in de regio.

1.6 Positionering van de verkenning

Er zijn binnen het beleidskader (in ontwikkeling) nog geen scenario's voor ecosysteemherstel vastgesteld, noch zijn concrete maatregelen uitgewerkt of ruimtelijk gespecificeerd. Daarmee is het op dit moment niet mogelijk om de sociaaleconomische impact van specifieke beleidskeuzes kwantitatief door te rekenen of empirisch vast te stellen[5].

Deze verkenning beoogt dan ook geen ex ante sociaaleconomische impactanalyse (of SEIA) van maatregelen uit te voeren, maar richt zich op de ontwikkeling van een ex ante denkkader om toekomstige keuzes systematisch en regionaal gedifferentieerd te kunnen beoordelen. De drie onderscheiden scenario's (laag, midden, hoog) zijn analytische constructies. Zij dienen niet als beleidsopties in formele zin, maar als heuristische instrumenten om inzichtelijk te maken:

- Hoe verschillende intensiteiten van drukreductie zich kunnen vertalen in aanpassingen van menselijk (mede)gebruik van de Waddenzee;
- Welke typen sociaaleconomische effecten op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied daarbij denkbaar zijn;
- En waar deze effecten – gelet op regionale verbondenheid en sociaaleconomische kwetsbaarheid – naar verwachting het sterkst zichtbaar kunnen worden.

De verkenning ontwikkelt een hulpmiddel om – zodra keuzes zijn gemaakt – de sociaaleconomische doorwerking daarvan regionaal gedifferentieerd in kaart te

[4] LISA (landelijk Informatiesysteem voor Arbeidsplaatsen) is een monitor met data over vestigingen en werkgelegenheid, als onderdeel van Interprovinciaal Overleg (IPO).

[5] Dit is echter wel mogelijk met de Sociaal Economische Impactanalyse (SEIA), welke tijdens deze verkenning is doorontwikkeld door Het PON & Telos – specifiek voor het Waddengebied. Indien concrete maatregelen geformuleerd zijn, is het mogelijk om deze door te rekenen op de impact op brede welvaart.

kunnen brengen. Daarmee is in feite het benodigde voorwerk verricht om straks een SEIA uit te kunnen voeren. De ontwikkelde gemeentetypologie en sociaaleconomische Waddenkaart (hoofdstuk 3) maken het mogelijk om de potentiële doorwerking van keuzes in het ecologisch domein op die in het sociaaleconomisch domein (op het vlak van werkgelegenheid, sociale kwetsbaarheid, culturele identiteit) gerichter in beeld te brengen en daarmee het proces van besluitvorming in de regio te ondersteunen. De verkenning bevat geen uitspraken over de sociaaleconomische impact van ecosysteemherstel, maar biedt het analytisch kader om toekomstige beleidskeuzes transparant, consistent en regionaal gedifferentieerd te kunnen wegen.

1.7 Leeswijzer

De verkenning is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 2 wordt op basis van data-analyse de huidige brede welvaart en sociaaleconomische structuur van het Waddengebied beschreven en geduid. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste regionale verschillen via een gemeentetypologie en een sociaaleconomische Waddenkaart in beeld gebracht. Hoofdstuk 4 ontwikkelt op basis van de onderscheiden scenario's een aantal sociaaleconomische randvoorwaarden voor beleid. In hoofdstuk 5, tot slot, wordt gereflecteerd op de inzichten en vervolgstappen richting 2050.

2

Brede welvaart en sociaaleconomische structuur

Werken aan de ecologische opgaven voor de Waddenzee vindt niet plaats in een maatschappelijk vacuüm. Iedere maatregel voor natuurherstel grijpt potentieel in op een regio met eigen demografische dynamiek, economische structuren en sociaal-culturele patronen. Om te beoordelen welke potentiële effecten natuurherstel in de Waddenzee heeft op de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied, is inzicht vereist in de huidige staat van brede welvaart en in de sociaaleconomische veerkracht van de regionale samenleving.

In dit hoofdstuk analyseren wij die context in drie stappen. Eerst worden de autonome sociaal-demografische ontwikkelingen en de huidige staat van brede welvaart beschreven. Vervolgens wordt de economische structuur van het Waddengebied in perspectief geplaatst, met bijzondere aandacht voor de economische sectoren die direct of indirect verbonden zijn met (en afhankelijk van) activiteiten op de Waddenzee. Ten slotte wordt de differentiatie binnen het Waddengebied en de mogelijke implicaties daarvan voor beleid toegelicht.

2.1 Autonome ontwikkelingen en brede welvaart

Het Waddengebied kent naast ecologische opgaven ook sociale transities. De bevolking vergrijst, jongere generaties verlaten het gebied en de beroepsbevolking krimpt. Deze sociaal-demografische trends leiden tot structurele krapte op de arbeidsmarkt en versterken het verdwijnen of verschralen van het voorzieningenniveau (Het PON & Telos, 2024).

De gevolgen zijn meervoudig:

- **Arbeidsmarkt:** een afnemende beroepsbevolking leidt tot spanning tussen vraag en aanbod, terwijl opleidingsprofielen niet altijd aansluiten bij nieuwe economische activiteiten (zoals energietransitie of hoogwaardige dienstverlening).
- **Voorzieningenstructuur:** het afnemend aantal inwoners maakt het moeilijk om zorg, onderwijs en detailhandel op peil te houden (Planbureau Fryslân, 2026).
- **Bereikbaarheid:** fysieke afstand tot stedelijke centra en beperkte infrastructuur versterken deze dynamiek. Voor de Waddeneilanden geldt dit in versterkte mate vanwege hun afhankelijkheid van veerverbindingen (Agenda voor het Waddengebied, 2020).

Deze (deels) autonome ontwikkelingen impliceren dat ecologisch beleid voor natuurherstel van de Waddenzee niet alleen sectorale economische effecten heeft, maar ingrijpt op een samenleving die op onderdelen al onder druk staat. Een regio waarin voorzieningen verdwijnen en de arbeidsmarkt krimpt, beschikt over minder

absorptievermogen om sociaaleconomische schokken te verwerken dan een regio met een groeiende bevolking en een meer gediversifieerde economie.

Naast demografische trends zijn ook sociaal-maatschappelijke indicatoren relevant. In delen van het Waddengebied spelen gezondheidsproblemen zoals stress, eenzaamheid en ongezonde leefstijlen een rol. Sociale samenhang in het Waddengebied vertoont een dalende trend. Dit is weliswaar in lijn met de bredere landelijke stagnatie, maar in een context van demografische krimp kan het toch relatief zwaarder wegen (Het PON & Telos, 2024).

Wanneer het Waddengebied vanuit het perspectief van brede welvaart wordt bezien, ontstaat een genuanceerd beeld. Enerzijds is sprake van structurele kwetsbaarheden (demografische krimp, dalende sociale cohesie, druk op voorzieningen), anderzijds scoort het Waddengebied op meerdere brede welvaartsthema's relatief gunstig ten opzichte van andere Nederlandse gemeenten, met name op 'veiligheid', 'landschap' en 'woonomgeving'. De natuur en het open landschap vormen daarmee niet alleen een ecologische kernwaarde, maar ook een belangrijke sociale en mentale hulpbron voor de brede welvaart van bewoners van het Waddengebied.

Positioneren we het Waddengebied in een nationale context, dan is er dus geen sprake van een structureel achterblijvende regio, maar van een regio met een stevige brede welvaartsbasis én specifieke kwetsbaarheden. Juist die combinatie maakt dat aanpassing van activiteiten op de Waddenzee door reductie van cumulatieve druk gedifferentieerd doorwerkt in de sociaaleconomische structuur van het Waddengebied – in gemeenten en gemeenschappen. Om daar meer grip op te krijgen, is meer inzicht in de bestaande economische structuur noodzakelijk en de mate waarin deze afhankelijk is van het natuurlijke ecosysteem van de Waddenzee.

2.2 Economische structuur van het Waddengebied

De economie van het Waddengebied is diverser dan vaak wordt aangenomen. Visserij, zeehavens, recreatie en toerisme vormen samen een belangrijke economische basis van de regio. De waarde van de economie strekt ook verder dan het Waddengebied zelf: zo draagt de mosselzaadvisserij in sterke mate bij aan de Zeeuwse economie en dienen havens, of het opwekken van energie, ook een (inter)nationaal belang. Omdat de verkenning zich richt op de betekenis voor het Waddengebied, wordt in wat volgt vooral naar de economische structuur bínnen de Waddengemeenten bekeken.

De totale toegevoegde waarde van de economie in Waddengemeenten bedraagt circa €13,7 miljard (2023), verdeeld over ruim 200.000 banen (Stichting LISA, 2025)[6]. Binnen dit totaalbeeld zijn drie afzonderlijke categorieën te onderscheiden:

1. Economische sectoren met directe afhankelijkheid van de Waddenzee als ecosysteem (o.a. visserij, recreatie & toerisme, delfstoffenwinning);
2. Haven- en industriebonden activiteiten (logistiek, offshore, energie-infrastructuur);
3. Overige regionale economie.

Voor de doorwerking van ecologische beleidsmaatregelen zijn met name de eerste twee categorieën relevant[7], omdat zij ruimtelijk en functioneel sterk verweven zijn met het gebruik van de Waddenzee en/of een belangrijke cumulatieve bijdrage leveren aan afname van de biodiversiteit (Piet et al., 2025). Wanneer maatregelen voor natuurherstel van de Waddenzee leiden tot aanpassing of vermindering van (economische) activiteiten in juist deze sectoren, zal dat potentieel impact hebben op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied.

Visserij

De visserij vertegenwoordigt in het Waddengebied circa 0,2% van zowel de werkgelegenheid als de economisch toegevoegde waarde. Het nationale visserijcomplex genereert circa €900 miljoen toegevoegde waarde, waarvan het grootste deel voortkomt uit verwerking en buitenlandse aanvoer. De primaire visserij zelf is relatief klein in zowel het nationale als regionale bbp.

Binnen het Waddengebied betreft het vooral garnalenvisserij, aangevuld met mosselzaadvisserij en handmatige kokkelvisserij. Op kleinere schaal wordt gevist naar spiering, zeebaars en paling (Rijkswaterstaat, 2026). Alleen op Texel stijgt het aandeel visserij tot boven 1% van het aandeel banen en toegevoegde waarde. In macro-economische zin is de visserij dus een relatief bescheiden sector voor het Waddengebied. Een sector waarvan de toegevoegde waarde, het aantal banen, het aantal vestigingen en aantal schepen per vloot, in de periode tussen 2012 en 2022, bovendien afneemt (Het PON & Telos, 2024). Deze dalende trend wordt veroorzaakt

[6] Het grootste deel van het aantal banen en toegevoegde bevindt zich in de sectoren zorg, diensten, bouw, landbouw en handel, maar gezien de scope van deze verkenning worden deze buiten beschouwing gelaten.

[7] In een eerder stadium van de verkenning is gekozen om data te analyseren van economische sectoren die specifiek gerelateerd kunnen worden aan de Waddenzee, namelijk recreatie, visserij en delfstoffenwinning (gas- en zoutwinning). Enerzijds omdat mogelijke maatregelen voornamelijk deze sectoren kunnen raken, en doordat de diversiteit binnen de industrie in de data niet direct gelinkt kan worden aan de Waddenzee. In de gemeentetypologie (hoofdstuk 4) is wél rekening gehouden met de aanwezigheid van havens en het lozen van afvalwater op de Waddenzee.

door een samenkomst van verschillende factoren: vergrijzing, afname van de vispopulatie, Europese en nationale beleid (bijv. saneringen of gebiedsbeperkingen) en markt- en geopolitieke ontwikkelingen (bijv. hoge brandstofprijzen en Brexit) (Kraan et al., 2023; Hoekstra et al. 2023).

Deze economische cijfers contrasteren met de culturele betekenis van de sector. Kraan et al. (2023) onderscheiden zeventien visserijgemeenschappen in het Waddengebied, waar de visserij nog altijd een belangrijk onderdeel vormt van lokale identiteit, erfgoed en gemeenschap. De waarde van de sector is daarmee niet uitsluitend economisch, maar ook cultureel, relationeel en symbolisch van aard. Beleidsingrepen die de sector raken als gevolg van natuurherstel hebben daarom mogelijk een disproportioneel sociaal-cultureel effect op identiteitsvorming of vertrouwen in de overheid.

Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme is economisch gezien de belangrijkste Wadden-gebonden sector en genereert 8,4% van de totale werkgelegenheid en 5,7% van de toegevoegde waarde in het Waddengebied. Op de eilanden is de afhankelijkheid van deze sector aanzienlijk hoger; daar vormt toerisme over het algemeen de economische kern. Op het vasteland is de sector weliswaar kleiner maar groeiende (LISA, 2025).

De sector is dubbel gepositioneerd in het beleidsdebat over de toekomst van het Waddengebied. Enerzijds vormt ze een drukfactor op het kwetsbare ecosysteem van de Waddenzee (door verstoring, betreding, scheepvaart), terwijl ze anderzijds een belangrijke economische drager voor de regionale vitaliteit en leefbaarheid is (Piet et al., 2025; Ministerie IenW, 2020). De economische duurzaamheid van deze sector is direct gekoppeld aan de ecologische kwaliteit van de Waddenzee. Zonder aantrekkelijke natuur verliest het toeristisch product op termijn immers zijn onderscheidend vermogen. Korte termijn (economische) winst en lange termijn (ecologische) houdbaarheid staan hiermee in een spanningsvolle relatie tot elkaar.

Delfstoffenwinning

De gas- en zoutwinning vertegenwoordigt 1,9% van de regionale toegevoegde waarde maar slechts 0,08% van de banen in het Waddengebied. Dat verschil is kenmerkend voor een sector die draait op grote installaties en hoge kapitaalinvesteringen, met relatief weinig personeel. De economische impact concentreert zich sterk in een handvol gemeenten: in Het Hogeland bestaat 15,3% van de gehele gemeentelijke toegevoegde waarde uit delfstoffenwinning, in Harlingen is dat 6,0%. Het economisch vooruitzicht voor gaswinning is aflopend: naar verwachting zijn de bronnen onder de Waddenzee uitgeput in 2035 (Ministerie IenW, 2020). Voor de betrokken gemeenten geldt dat het wegvallen van deze sector

zich niet primair vertaalt in massaal baanverlies, maar in een terugval in regionale omzet, met mogelijke doorwerking naar lokale bedrijvigheid.

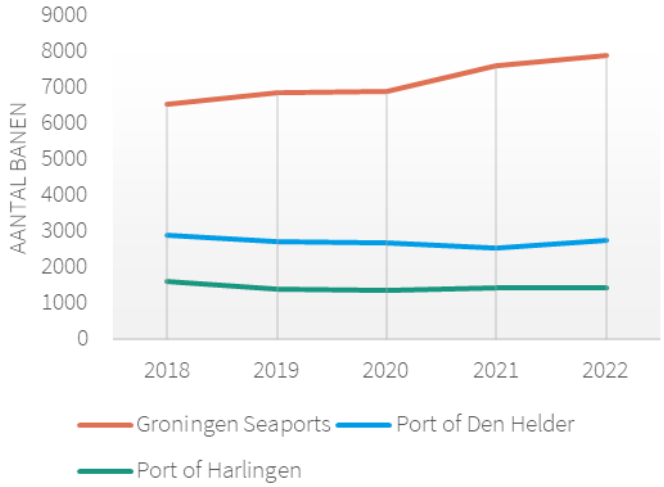
Havens

Het Waddengebied telt zes havens[8]: Den Helder, Den Oever, Harlingen, Lauwersoog, Delfzijl en de Eemshaven. De havens van Den Helder en de Eemshaven vervullen een strategische rol in respectievelijk defensie en offshore energie, terwijl Harlingen zich onderscheidt door scheepsbouw, visserij en logistiek. In het licht van de energietransitie bieden met name Den Helder en de Eemshaven perspectief op economische groei door offshore wind en bijbehorende dienstverlening. Tegelijkertijd bevinden de havens zich in regio's met een zwakke sociaaleconomische structuur of krimp: de haveneconomie fungeert als relatief stabiele werkgelegenheidsfactor, maar heeft mogelijk onvoldoende aantrekkingskracht om de omliggende regio's structureel mee te trekken in de groei die daarmee samenhangt (Kuipers & Van der Valk, 2017).

Tussen 2018 en 2022 is zowel de werkgelegenheid, toegevoegde waarde en omzet van de havens gestegen (zie figuur 3 en 4). Die groei concentreert zich echter sterk in Eemshaven en Delfzijl (onderdeel van Groningen Seaports), gedreven door nieuwe bedrijfsvestigingen, hoge gasprijzen in 2022 en activiteiten gerelateerd aan de ontwikkeling van offshore windparken (Kuipers & Streng, 2024; Waddenacademie, 2024). De economische betekenis van zeehavens verschilt per gebied: Den Helder en Harlingen laten in dezelfde periode een lichte daling in directe werkgelegenheid zien. De visserijhavens Den Oever en Lauwersoog kampen met een structurele achteruitgang door de combinatie van afnemende vangsten, natuurbeschermingsmaatregelen en de Brexit-sanering: de garnalenaanvoer in Den Oever daalde in 2023 met bijna 75% (Kuipers & Streng, 2024). Het beeld van de Waddenzeehavens als eenduidige groeisector verhult daarmee reëel werkgelegenheidsverlies in gemeenschappen die al weinig economische alternatieven hebben.

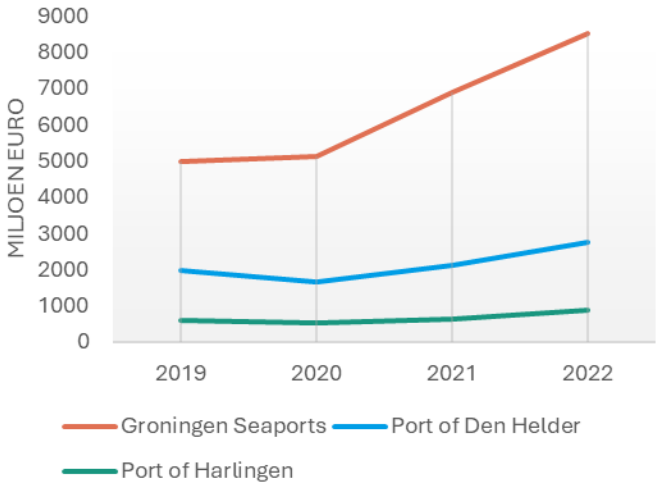
[8] We hanteren hierbij de havens met een PERS-certificering, welke wordt toegekend aan havens die jaarlijks stappen zetten om de ecologische impact te verkleinen en voldoet aan de Europese milieustandaard (Ecoports, 2026). Op Texel zijn echter ook nog twee havens, Oudeschild en Seaport Texel, zonder certificering.

Figuur 3. Aantal banen in de havens van Eemshaven en Delfzijl (Groningen Seaport), Den Helder en Harlingen.

Bron: Havenmonitor 2023.

Figuur 4. Omzet in de havens van Eemshaven en Delfzijl (Groningen Seaport), Den Helder en Harlingen.

Bron: Havenmonitor 2023.

3

Sociaaleconomische verschillen

Het reduceren van drukfactoren heeft betrekking op de gehele Waddenzeenatuur, aangezien er overal verschillende activiteiten plaatsvinden. Wat het verminderen van druk echter betekent voor specifieke activiteiten en via economische sectoren op gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, is afhankelijk van de lokale context. Er zijn duidelijke verschillen in sociaaleconomische structuur, culturele verbondenheid en specifieke. Dat betekent dat de aanpassing van menselijke activiteiten op de Waddenzee niet overal dezelfde effecten heeft. Een interventie die in de ene gemeente beperkt doorwerkt, kan elders juist ingrijpende gevolgen hebben voor inkomens, woongeluk of sociale cohesie, en de gemeenschap die er woont, werkt en leeft.

In dit hoofdstuk brengen we de regionale differentiatie van het Waddengebied systematisch in beeld, aan de hand van de veertien Waddengemeenten[9]. Allereerst beschrijven we de verbondenheid van gemeenten met de Waddenzee gerelateerde economische activiteiten. Vervolgens schetsen we de sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee en de ruimtelijke spreiding van sociaaleconomische achterstanden. Ten slotte brengen we deze drie dimensies samen in een sociaaleconomische Waddenkaart, waarmee aandachtsgebieden zichtbaar worden. In deze gebieden zal doorwerking van veranderende activiteiten in de Waddenzee waarschijnlijk het grootst zijn.

3.1 Economische verbondenheid met de Waddenzee

In het vorige hoofdstuk is naar voren gebracht dat vier economische sectoren ruimtelijk en functioneel sterk met het ecosysteem van de Waddenzee zijn verweven: recreatie en toerisme, visserij, havens en gas- en zoutwinning. Het belang van deze sectoren verschilt per gemeente, zowel in werkgelegenheid (Tabel 1) als in toegevoegde waarde (Tabel 2).

[9] De 14 gemeenten zijn Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, Den Helder, Harlingen, Eemsdelta, Hollands Kroon, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke, Noardeast-Fryslân, Het Hogeland en Oldambt. Door de ligging aan de Waddenzee wordt Súdwest-Fryslân meegenomen, al vraagt dit nuancering: de voornaamste recreatieve bron zijn de Friese Meren, niet het kustgebied. Dit is vermeld bij de uitkomsten.

Tabel 1. Aantal en percentage banen (van het totaal) voor het Waddengebied voor de (primaire) sectoren visserij, gas- en zoutwinning en recreatie en toerisme in 2023, de gegevens over havens betreffen 2022.

Gemeente	Visserij		Gas- en zoutwinning		Recreatie & toerisme		Havens		Totaal
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal
Ameland	4	0,2			1.116	43,9			2.536
Harlingen	36	0,5	131	1,7	720	9,5	1.436	5,3	7.548
Schiermonnikoog					292	42,9			680
Terschelling	18	0,6			982	33,5			2.929
Vlieland					460	50,5			910
Den Helder	50	0,2			1.625	5,9	2.745	9,9	27.227
Texel	89	1,0			2.025	23,5			8.603
Oldambt					1.035	6,3			16.229
Súdwest-Fryslân	32	0,07			4.227	9,2			45.550
Hollands Kroon	113	0,6			714	3,8			18.804
Waadhoeke	1	0,01			734	4,3			16.833
Noardeast-Fryslân	47	0,3			966	5,1			18.621
Het Hogeland	52	0,3	25	0,1	1.154	6,4	*7.889*	*2,4*	18.009
Eemsdelta	3	0,02			995	5,2			18.962
Totaal Waddengebied	**445**	**0,22**	**156**	**0,08**	**17.045**	**8,3**	**12070**	**18**	**203.441**

Tabel 2. Toegevoegde waarde (x1000€) voor het Waddengebied en –gemeenten voor de sectoren visserij, gas- en zoutwinning en recreatie & toerisme in 2023, de gegevens over havens betreffen 2022.

Gemeente	Visserij		Gas- & zoutwinning		Recreatie & toerisme		Havens		Totaal
	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €	%	x1000 €
Ameland	158	0,10			73.250	45			162.760
Harlingen	1.609	0,33	29.221	5,96	39.209	8,0	310	0,0	490.231
Schiermonnikoog					14.067	39,9			35.247
Terschelling	712	0,42			45.493	26,59			171.103
Vlieland					21.738	41,81			51.989
Den Helder	4.663	0,22			70.510	3,27	1.030	0,0	2.156.839
Texel	8.015	1,39			101.408	17,56			577.621
Oldambt					30.230	3,09			976.956
Súdwest-Fryslân	992	0,04			152.187	5,88			2.587.960
Hollands Kroon	10.358	0,75			32.099	2,34			1.372.240
Waadhoeke	53	0,00			33.769	3,19			1.057.172
Noardeast-Fryslân	2.057	0,20			38.338	3,69			1.038.689
Het Hogeland	3.005	0,20	234.083	15,25	49.644	3,23	*1.960*	*0,0*	1.534.867
Eemsdelta	141	0,01			73.651	4,84			1.521.029
Totaal Waddengebied	**31.764**	**0,23**	**263.303**	**1,92**	**775.594**	**5,65**	**3.300**	**0,0**	**13.734.702**

Bron beide tabellen: LISA, 2025, Havenmonitor, 2023. Cijfers over de havens van Het Hogeland en Eemsdelta zijn alleen gecombineerd beschikbaar, aangezien zij samen Groningen Seaports vormen.

Hieronder volgt per sector een korte duiding van de data, waarna we de resultaten samenvatten in een economische gemeentetypologie.

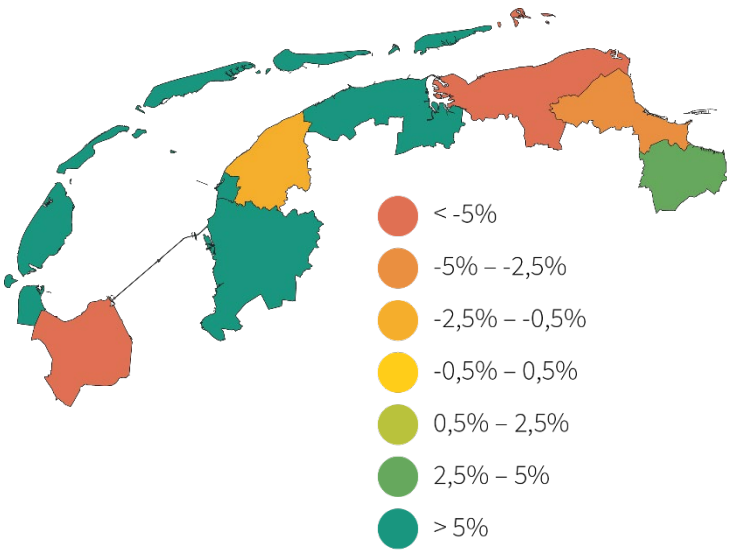
Recreatie en toerisme

Het economisch belang van recreatie en toerisme is het grootst in de vijf eilandengemeenten: Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Texel en Vlieland. Op de eilanden kan de toegevoegde waarde oplopen tot circa 45% (Ameland) gevolgd door Vlieland (42%), Schiermonnikoog (40%) en Terschelling (27%). Texel wijkt af met een relatief lager aandeel (18%), mede door een economisch bredere basis van de gemeente.

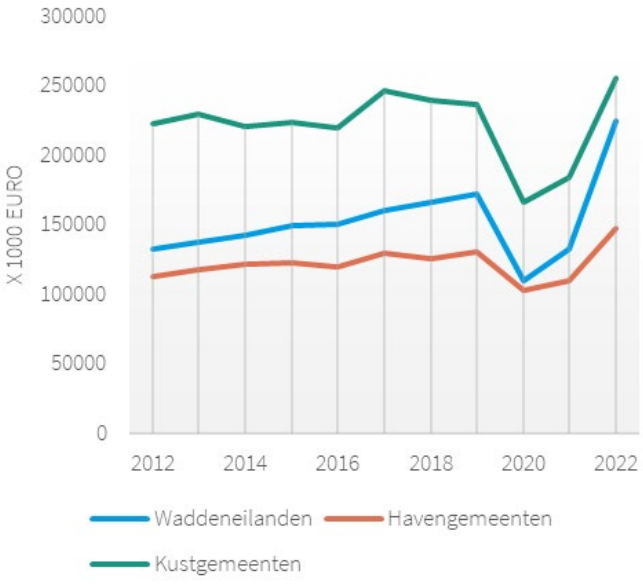
Ook in werkgelegenheid is de afhankelijkheid op de eilanden dominant: op Vlieland betreft het circa de helft van alle banen, gevolgd door Ameland (44%) en Schiermonnikoog (43%). Op de vaste wal zijn de aandelen aanzienlijk lager, maar niet verwaarloosbaar. Harlingen (10%) springt eruit binnen de categorie niet-eilandgemeenten. Ook op Súdwest-Fryslân speelt recreatie een rol in de werkgelegenheid (9%), echter is dit voor een deel te wijten aan de Friese meren, en niet aan de Waddenzee.

In meerdere kustgemeenten (o.a. Harlingen, Noardeast-Fryslân, Den Helder) is bovendien sprake van groei in banen en bezoekersaantallen tussen 2012 en 2022. In alle Waddengemeenten is in diezelfde periode een stijgende lijn zichtbaar in de toegevoegde waarde van de sector (zie figuur 6), zij het dat het relatieve belang – vergeleken met andere sectoren – het grootst blijft op de eilanden (Het PON & Telos, 2024).

Figuur 5. Procentuele ontwikkeling banen recreatie en toerisme, 2012-2022

Figuur 6. Toegevoegde waarde tegen constante prijzen van recreatie en toerisme, 2012-2022.

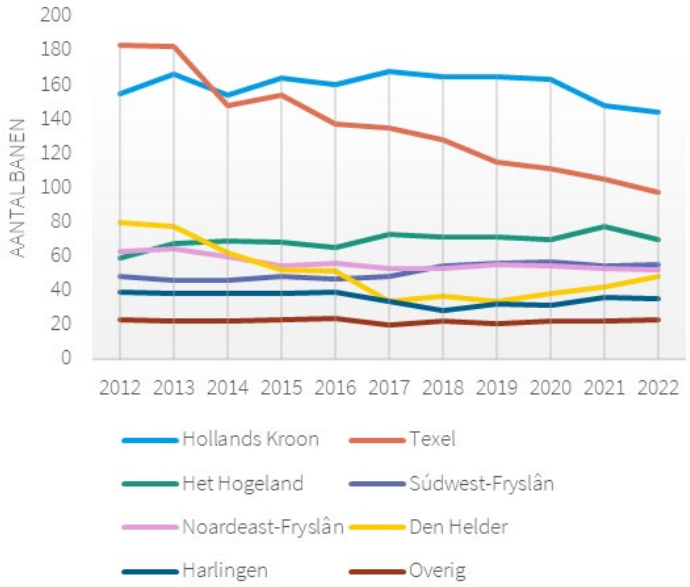

Visserij

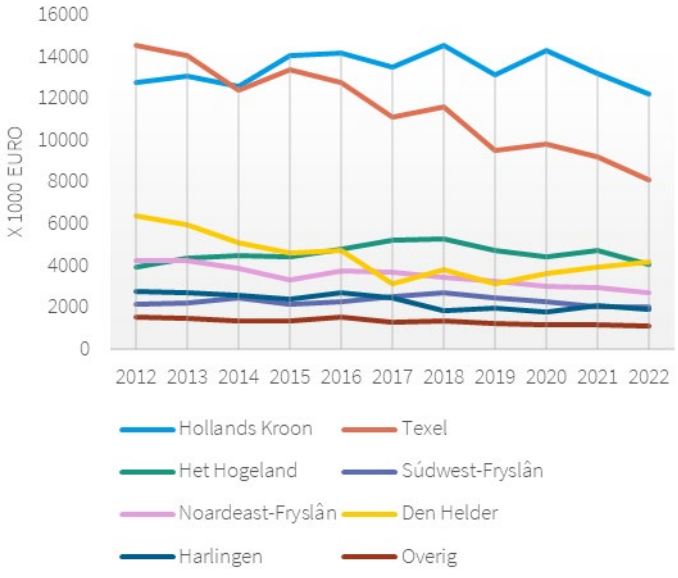
Het economisch gewicht van de visserij blijft in vrijwel alle gemeenten in het Waddengebied onder de 1% van het totaal, wat betreft zowel werkgelegenheid als toegevoegde waarde. Relatief gezien springen Texel (1% banen, 1,4% toegevoegde waarde) en Hollands Kroon (0,6% banen; 0,8% toegevoegde waarde) eruit, met een groter economisch aandeel in de visserij. Sinds 2012 neemt deze toegevoegde waarde, zowel als het aantal banen, echter in beide gemeenten af (zie figuur 7 en 8).

Kijkend naar het aantal vestigingen van vissersbedrijven, staan ook Hollands Kroon bovenaan (61 vestigingen) en Texel (41 vestigingen) in 2022 bovenaan. In Texel is een sterke afname van het aantal geregistreerde bedrijven sinds 2016 zichtbaar: een vermindering van 65 naar 41 bedrijven. Daarnaast is visserij (in beperkte omvang) aanwezig in Terschelling, Harlingen, Noardeast-Fryslân en Het Hogeland. In de overige gemeenten is de visserij economisch marginaal of zelfs geheel afwezig in de economische structuur.

Figuur 7. Banen in de zee- en kustvisserij.

Figuur 8. Toegevoegde waarde visserij tegen constante prijzen.

Bedrijvigheid verbonden aan gas- en zoutwinning

Gas- en zoutwinning komt in deze indeling vooral terug in Harlingen en Het Hogeland. Wat betreft werkgelegenheid is het aandeel klein (Harlingen 1,7%; Het Hogeland 0,1%) maar in toegevoegde waarde is het effect desondanks aanzienlijk: circa 6% in Harlingen en 15,3% in Het Hogeland. Daarmee is dit een sector met beperkte directe werkgelegenheid (binnen de Waddengemeenten), maar met een duidelijke economische betekenis op gemeentelijk niveau.

Havens

Van de drie grootste havengemeenten in het Waddengebied, levert de industrie in Den Helder de grootste bijdrage aan de werkgelegenheid (9,9%), gevolgd door Harlingen (5,3%) en Eemsdelta en het Hogeland (gezamenlijk 2,4%) (Havenmonitor, 2023). Wat betreft toegevoegde waarde staan Eemsdelta en het Hogeland aan kop. In vergelijking met het de totale toegevoegde waarde in alle gemeenten, spelen de havens echter nagenoeg geen rol: alle drie gemeenten dragen procentueel minder dan 1% bij.

Economische verbondenheid op de kaart

Om inzicht te krijgen in waar economische effecten van veranderingen in activiteiten op de Waddenzee het meest voelbaar kunnen zijn, is een typologie opgesteld door Het PON & Telos in samenwerking met Planbureau Fryslân. Op basis van directe werkgelegenheid, vestigingsplaatsen en verdienvermogen is per type gemeente een economisch belang toegekend aan de drie sleutelsectoren: recreatie en toerisme, visserij[10] en industrie[11] (zie tabel 5). De uitkomsten zijn getoetst bij lokale en gemeentelijke experts (zie bijlage C) en gebaseerd op verschillende bronnen (Stichting LISA, 2025; Het PON & Telos, 2024; Hoekstra et al, 2023; Kuijpers & Streng, 2023). Meer informatie over de onderzoeksmethode is vindbaar in bijlage B.

[10] Voor de toekenning van belang bij de visserij is ook de indirecte werkgelegenheid meegenomen, op basis van de methodiek Van Wijk et al. (2003) en Hoekstra et al. (2023). Voor recreatie en industrie is dit deels gedaan op basis van de expertsessie.

[11] Het economisch belang van de sector industrie voor de gemeente is bepaald op basis van LISA gegevens voor gas- en zoutwinning, de vestigingsplaatsen van bedrijven die op de Waddenzee mogen lozen, en de aanwezigheid en beoordeling van economische waarde van de Waddenhavens.

Tabel 3. Belang van de Waddenzee-gerelateerde sectoren (visserij, recreatie en toerisme, industrie) voor gemeenten op basis van regionale werkgelegenheid en verdienvermogen.

Gemeente	Visserij	Recreatie	Industrie	Economische verbondenheid
Texel	Heel groot	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Vlieland	Zeer klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Terschelling	Groot	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Ameland	Klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Schiermonnikoog	Zeer klein	Heel groot	Zeer klein	Sterk
Den Helder	Gemiddeld	Gemiddeld	Heel groot	Sterk
Harlingen	Groot	Gemiddeld	Heel groot	Sterk
Eemsdelta	Zeer klein	Klein	Groot	Matig
Hollands Kroon	Heel groot	Klein	Gemiddeld	Sterk
Súdwest-Fryslân	Zeer klein	Klein	Gemiddeld	Weinig
Waadhoeke	Zeer klein	Klein	Gemiddeld	Weinig
Noardeast-Fryslân	Groot	Gemiddeld	Gemiddeld	Matig
Het Hogeland	Groot	Klein	Heel groot	Sterk
Oldambt	Zeer klein	Zeer klein	Klein	Weinig

Bron: LISA, 2025 en input van experts. Voor meer informatie over de onderzoeksmethode, zie bijlage B.

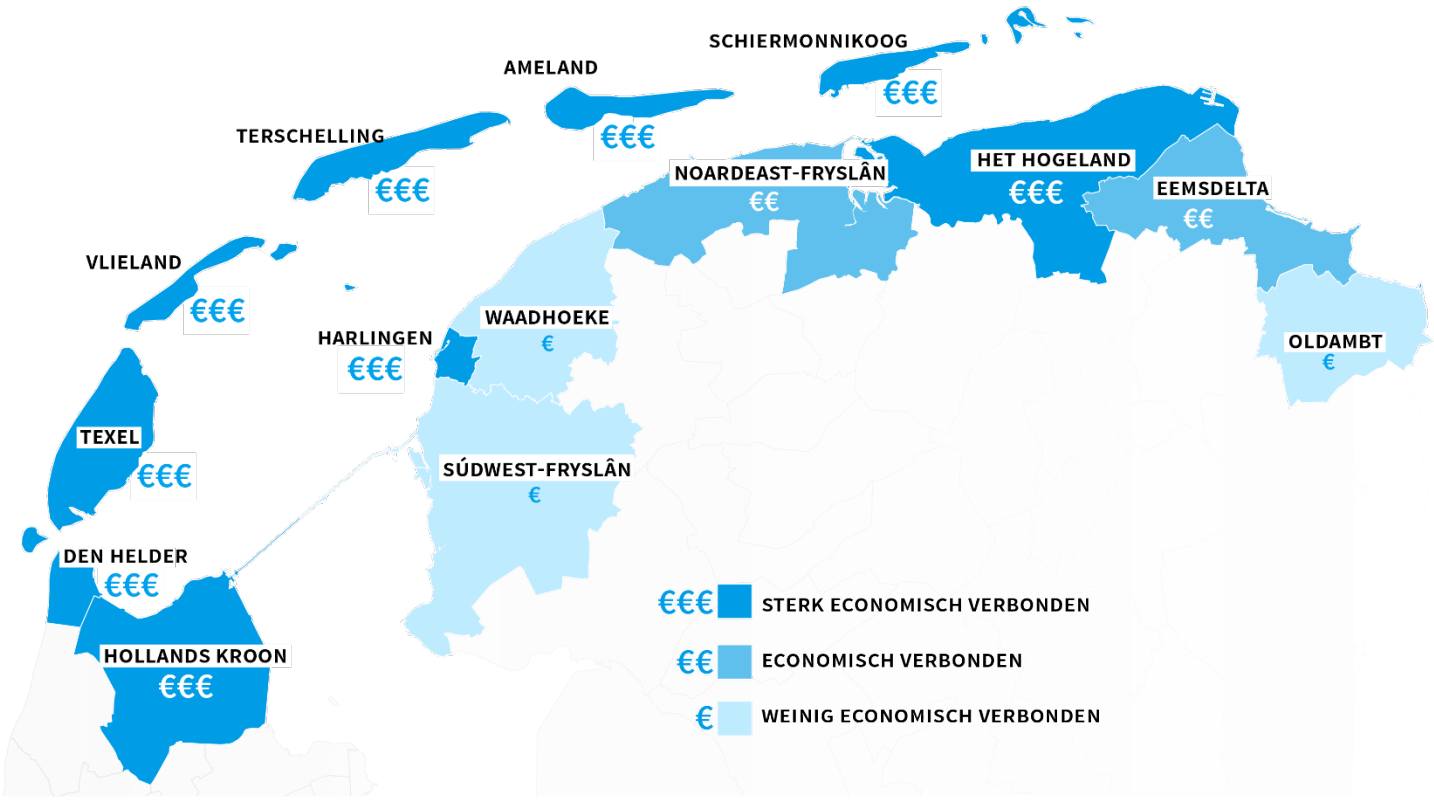
De typologie laat het volgende patroon zien:

1. Eilandgemeenten zijn in sterke mate economisch afhankelijk van recreatie en toerisme;
2. Visserij is relatief het grootst in Texel en Hollands Kroon, gevolgd door Terschelling, Harlingen, Noardeast-Fryslân en Het Hogeland;
3. Industrie als sector is van groot belang in Den Helder, Harlingen en Het Hogeland, gevolgd door Eemsdelta.

Wanneer de drie sectoren in samenhang worden bezien, vallen met name Texel, Terschelling, Harlingen en Het Hogeland op: zij combineren een (relatief) groot belang in meerdere sectoren en kunnen daardoor economisch kwetsbaarder zijn voor meervoudige beperkingen of aanpassingen van activiteiten in die sectoren op de Waddenzee.

Op basis van de typologie is een kaart opgesteld, die de mate van economische verbondenheid van gemeenten met de belangrijkste Waddenzee gerelateerde (economische) activiteiten laat zien (Figuur 8). De kaart vormt de eerste 'laag' van een regionaal gedifferentieerde sociaaleconomische Waddenkaart.

Figuur 8. De mate van economische verbondenheid van gemeenten met de sectoren industrie, recreatie en/of visserij in kaart gebracht.

Bron: Stichting LISA, 2025; Het PON & Telos, 2026.

3.2 Sociaalculturele verbondenheid met de Waddenzee

Economische verbondenheid alleen verklaart niet waarom de sociaaleconomische doorwerking van drukreductie in de Waddenzee in bepaalde gebieden als zwaarder of gevoeliger worden ervaren. De Waddenzee is voor bewoners van het Waddengebied meer dan een economisch systeem. Zij is onderdeel van de dagelijkse leefomgeving, de lokale identiteit en het gemeenschapsleven dat zich over generaties heeft gevormd. Die verbondenheid is niet of moeilijk in economische cijfers te vangen, maar daarom niet minder reëel of beleidsrelevant.

Mensen voelen zich verbonden met hun woon- en leefomgeving. We zijn 'topofiele' wezens die zich hechten aan plek en plaats (Dam et al., 2024; Janssen, 2024; Tuan,

1974). Er bestaat dus een band tussen gemeenschap en natuurlijke leefomgeving. In het Waddengebied is die band bijzonder sterk en zichtbaar. Het landschap draagt de sporen van eeuwen menselijke bewoning en bewerking: de terpen in het Groningse en Friese kustlandschap, de maritieme geschiedenis van de havens of grootschalige werken zoals dijken en dammen. Actuele praktijken, zoals de garnalenvisserij, 'De Bruine Vloot' met traditionele zeilschepen of het wadlopen, voegen daar telkens nieuwe betekenis aan toe. Zo heeft de Waddenzee niet alleen een intrinsieke (de natuur op zichzelf) en instrumentele waarde (de diensten die de natuur levert) , maar ook een relationele waarde (de band tussen mens en natuur) (Dam et al., 2024).

Veranderingen in de vertrouwde leefomgeving kunnen die relationele waarde onder druk zetten. Ze zijn daarmee een vorm van verlies dat verder reikt dan enkel economische schade. Albrecht et al. (2007) spreken over 'solastalgie': het onbehagen dat ontstaat wanneer de eigen leefomgeving verandert terwijl men er nog middenin staat. De Boer (2017) heeft het over de term 'landschapspijn' bij dit verlies. In het Waddengebied is deze ervaring langs meerdere lijnen aanwezig: bij het verdwijnen van de laatste vissersboten, het stoppen van een familievissersbedrijf, schaalvergroting van het boerenland of de vermindering van dieren en planten (Kraan et al., 2023; Verroen et al., 2018; persoonlijke correspondentie, 2025). Maatregelen die economische activiteiten verminderen of beëindigen waar culturele praktijken of landschappen mee verbonden zijn, raken meer dan werkgelegenheid of inkomen. Het gaat ook om identiteit en daarmee verbonden trots, gewoonten en gemeenschapszin.

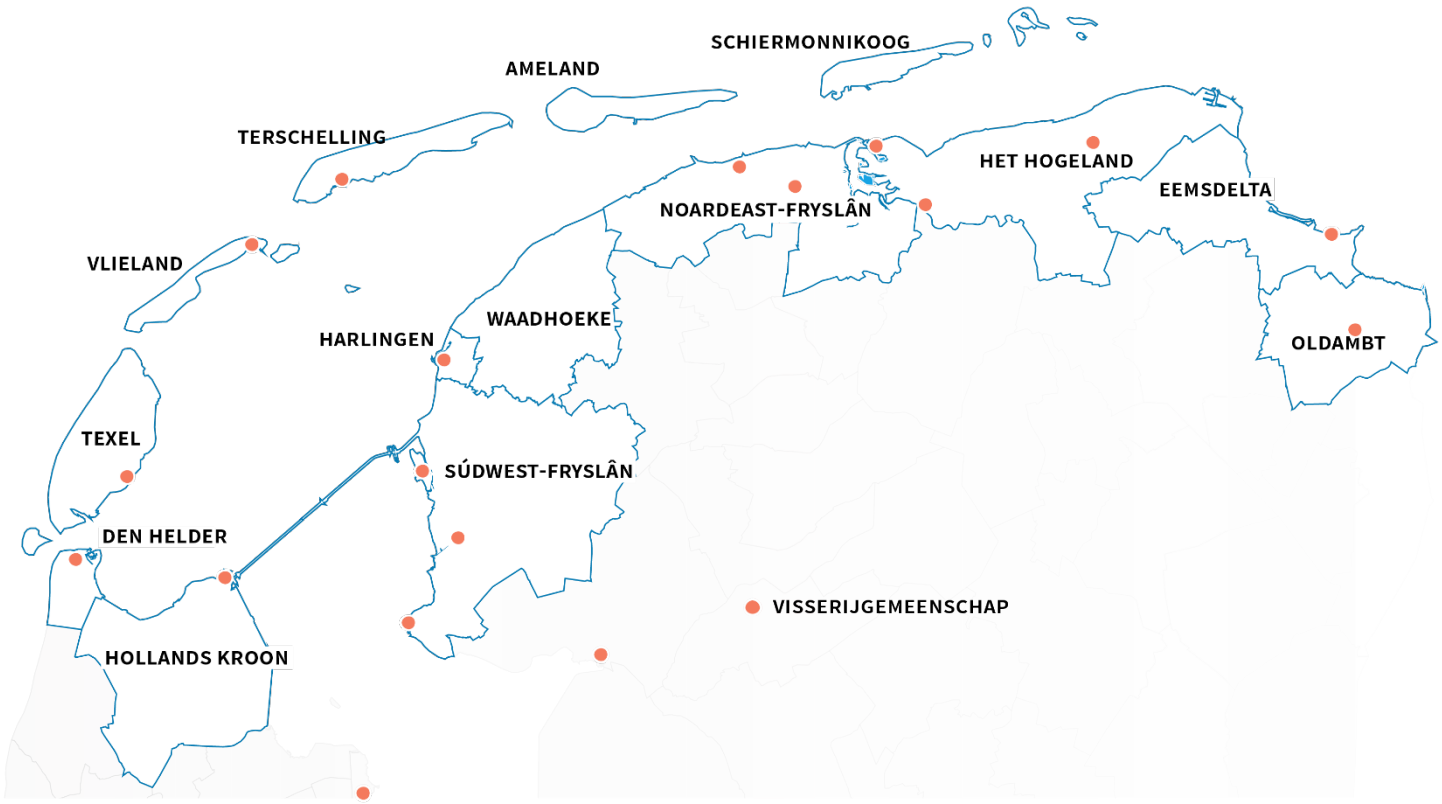
Sociaal-culturele verbondenheid op de kaart

De sociaal-culturele verbondenheid met de Waddenzee is niet eenduidig. De relationele band met de Waddenzee is voor iedere bewoner, bezoeker en betrokkenen weer anders. Er is dan ook geen sprake van een uniforme geografische verdeling. Hoewel op sommige locaties een diepe, historisch gewortelde band te verwachten is, zoals bijvoorbeeld in het terpendorpenlandschap in Friesland en Groningen, vraagt het in kaart brengen van de sociaal-culturele relatie met het Waddenlandschap nader onderzoek.

Desondanks is het echter wel mogelijk om de sociaal-culturele band met de visserijsector geografisch in beeld te brengen. Kraan et al. (2023) definiëren namelijk zeventien visserijgemeenschappen in het waddengebied. Daarmee kan licht worden geworpen op de culturele dimensie van een belangrijke sector en activiteit in de Waddenzee, die door drukreductie en beoogd natuurherstel aanpassingen vereist. De genoemde visserijgemeenschappen worden vanwege

hun (culturele) signaalfunctie als tweede 'laag' opgenomen in de sociaaleconomische Waddenkaart (Figuur 9)[12].

Figuur 9. Weergave van 17 visserijgemeenschappen in het Waddengebied.

Bron: Kraan et al., 2023; bewerking Het PON & Telos, 2026.

De culturele betekenis van de visserij is relatief sterk aanwezig in havengemeenten — Den Helder, Eemsdelta, Het Hogeland, Harlingen — en in gemeenten met een relatief grote vloot of visverwerkende industrie, zoals Texel en Hollands Kroon (Quirijns et al., 2019). Harlingen springt daarbij in het oog: hoewel de haven wordt gezien als doorvoerhaven voor Urk, worden er visserijdagen georganiseerd, evenals ‘De bruine vloot’ en is de visserij verbonden aan toerisme (Kraan et al., 2023). Ook vallen Lauwersoog en Zoutkamp in Het Hogeland op, waarbij inwoners zich verbonden voelen met de visserij, zonder aanwezigheid van een grote economische waarde vanuit die sector. Ten slotte zijn er verspreid door het Waddengebied verschillende visserij- en maritieme musea, herdenkings-momenten, vuurtorens, visserijfestivals en verenigingen te vinden (Kraan et al.,

[12] Het toevoegen van de visserijgemeenschappen biedt de mogelijkheid om geografisch uiting te geven aan een vorm van culturele verbondenheid. Het is echter belangrijk te benadrukken dat dit één vorm betreft, maar er ook culturele verbondenheid leeft met de Waddenzeenatuur of het omringende landschap zelf – wat in het gehele gebied speelt.

2023). Zo is ook de toeristische sector verbonden met de lokale sociaal-culturele aspecten van de visserij.

De sociaal-culturele verbondenheid met de visserij en het landschap is op een bijzondere manier verstrengeld met de economische activiteiten hierbinnen. In gesprekken en bijeenkomsten met lokale en inhoudelijke experts van het Waddengebied (zie bijlage C), komt naar voren dat de culturele verbondenheid met de visserij niet per definitie verdwijnt als de sector in economische omvang of belang afneemt. In de vorm van toerisme, traditie en cultureel erfgoed kan de verbondenheid deels blijven voortbestaan. De experts wijzen echter op het belang van een ondergrens: als de activiteiten onder een bepaald niveau zakken, is het lastig om de daarmee identiteit als visserijgemeenschap nog in ere te houden Maatregelen die ervoor zorgen dat het niveau niet gehandhaafd wordt, hebben daarmee mogelijk een disproportioneel sociaal-cultureel effect ten opzichte van het economische gewicht.

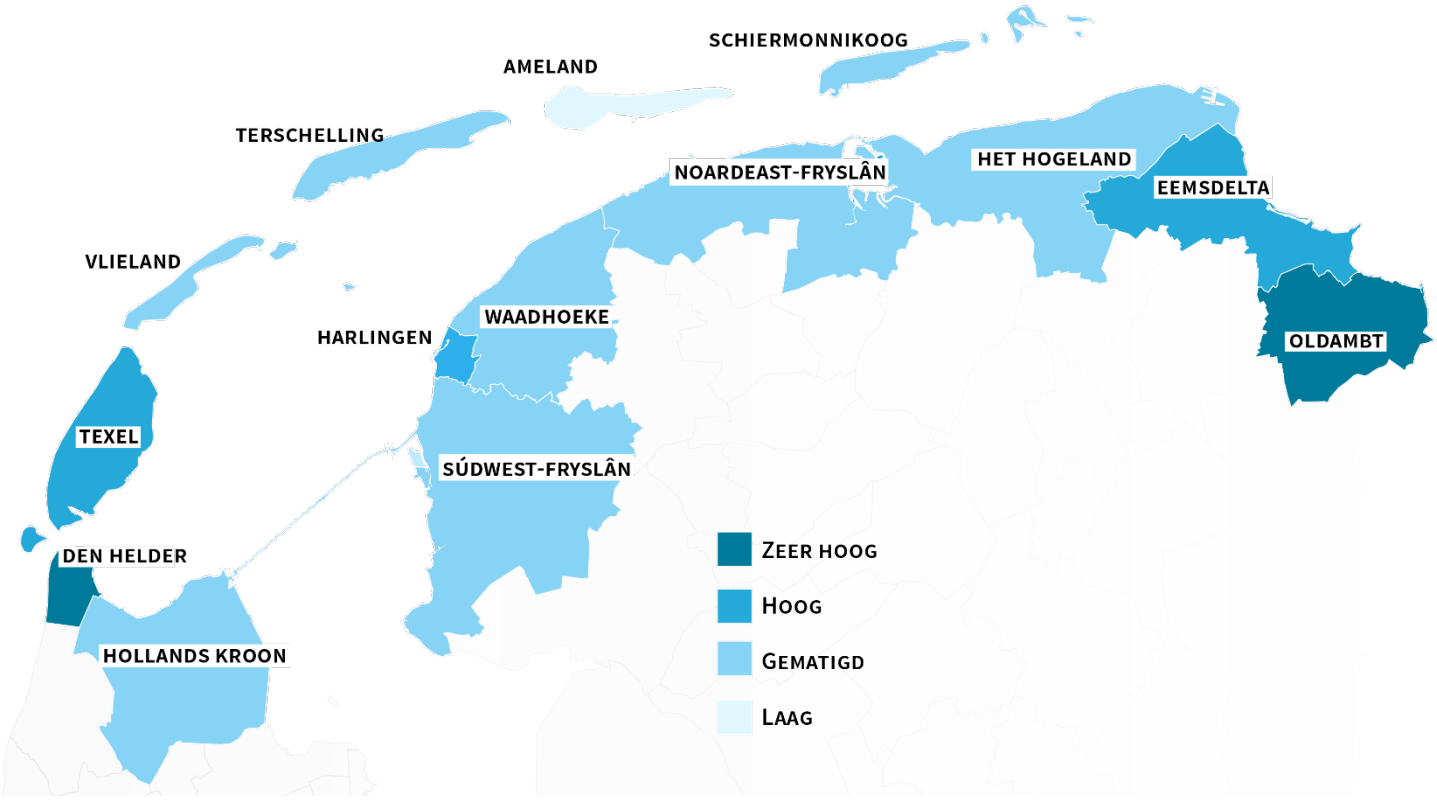
De toevoeging van de sociaal-culturele verbondenheid als tweede ‘laag’ aan de sociaaleconomische Waddenkaart laat zien dat de relationele waarde van de Waddenzee gerelateerde activiteiten, bijvoorbeeld in de band tussen natuur en visserij, aandacht behoeft Niet als zachte schil om de harde kern van ecologisch beleid, maar als een kwetsbaarheidsdimensie die mede bepaalt hoe zwaar maatregelen voor drukreductie doorwerken in gemeenten en gemeenschappen.

3.3 Sociale achterstanden en ruimtelijke ongelijkheid

De kwaliteit van leven en leefomgeving – en daarmee de brede welvaart - is binnen het Waddengebied ongelijk verdeeld. Als veel mensen in een gemeente een lage brede welvaart kennen, is dat een indicatie voor sociaaleconomische kwetsbaarheid. Dat uit zich veelal in de vorm van een stapeling van achterstanden, zoals lage inkomens, slechte gezondheid of hogere schulden. Deze brengen we in beeld op basis van de Meervoudige Achterstandsindex of MDI: de derde ‘laag’ van de sociaaleconomische Waddenkaart (Figuur 8)[13].

[13] De stapeling van achterstanden, ofwel de MDI (multiple deprivation index) brengt de scores op zeven domeinen in samenhang: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, veiligheid, huisvesting en woonomgeving (Het PON & Telos, 2024; Noble et al., 2019). Voor meer informatie zie bijlage D.

Figuur 10. Stapeling van achterstanden in het Waddengebied op basis van MDI (multiple deprivation index). 'Zeer hoog' staat hierbij voor een zeer hoge stapeling van achterstanden, voor 'laag' geldt het omgekeerde geval.

Bron: Het PON & Telos (2024)

In deze kaart vallen met name vijf gemeenten op: Oldambt en Den Helder kennen de hoogste stapeling van achterstanden, gevolgd door Eemsdelta, Harlingen en Texel. Inwoners in deze gemeenten hebben, in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde, vaker een lager inkomen, een slechtere mentale en fysieke gezondheid en minder toegang tot nabijgelegen voorzieningen (Agterbosch et al., 2023).

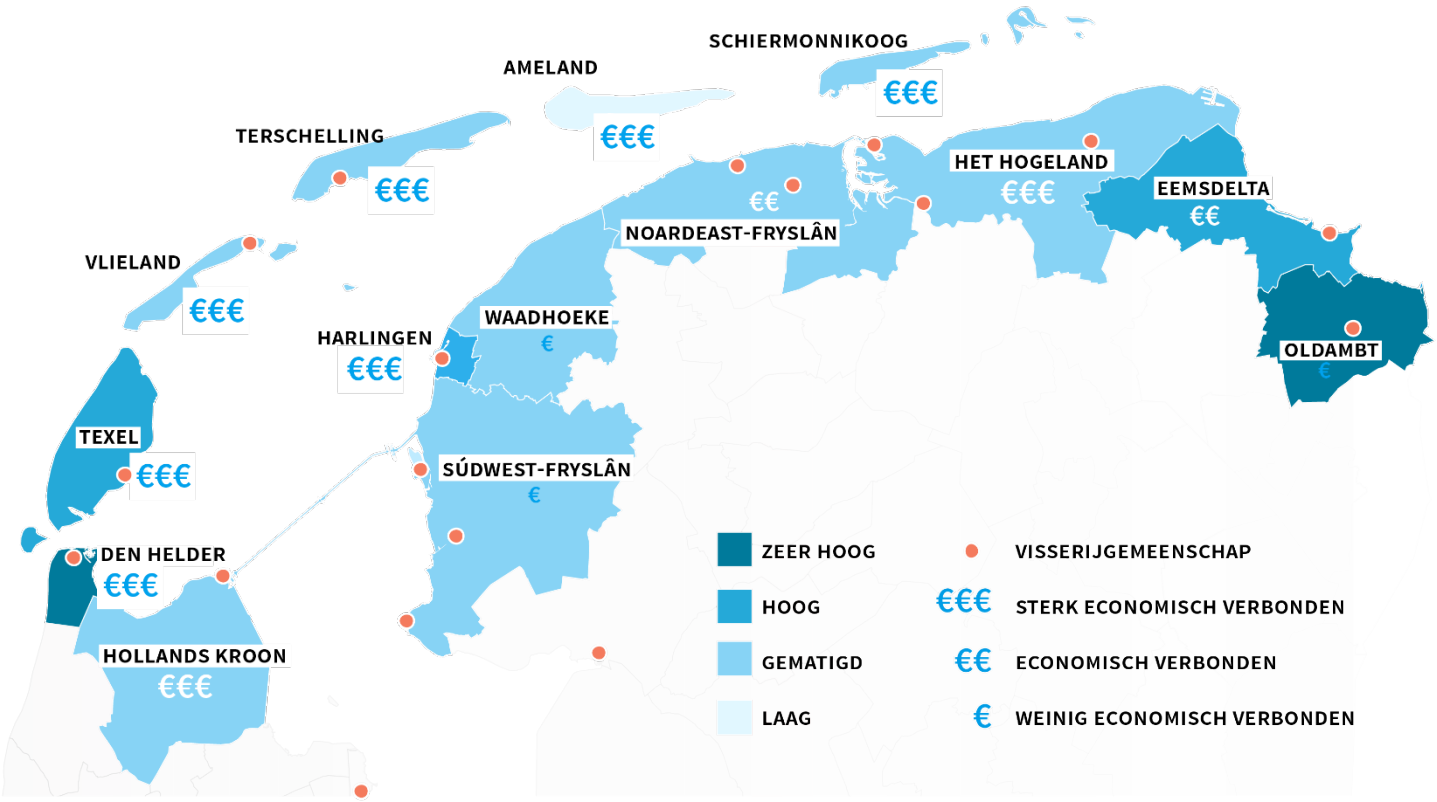
Vanuit brede welvaart bezien[14] vallen daarnaast de havengemeenten (Den Helder, Eemsdelta en Harlingen) op door relatief lage scores op materiële welvaart, milieu, sociale samenhang en veiligheid. Groningse gemeenten laten bovendien vaker lage resultaten zien op veiligheid, gezondheid en sociale samenhang. De Waddeneilanden en de meeste Friese kustgemeenten steken relatief gunstig af: zij scoren hoger op thema's als milieu, woonomgeving en landschap (Het PON & Telos, 2024).

[14] Wanneer brede welvaart als meetinstrument wordt toegepast, hanteren wij 12 thema's: wonen, materiële welvaart, milieu & klimaat, onderwijs, gezondheid, ecosystemen en biodiversiteit, sociale samenhang, mobiliteit, veiligheid, welbevinden en cultuur (zie hoofdstuk 1).

3.4 Sociaaleconomische Waddenkaart

Door de economische typologie (3.1), de sociaal-culturele verbondenheid (3.2) en de ruimtelijke spreiding van sociaaleconomische achterstanden (3.3) te combineren, ontstaat een – geografisch - integraal beeld van de sociaaleconomische positie van de Waddengemeenten (Figuur 11). Deze sociaaleconomische Waddenkaart toont de mogelijke kwetsbaarheid van gemeenten en gemeenschappen voor drukreductie en afname van aan de Waddenzee verbonden economische activiteiten. Anders gezegd: waar natuurherstel vraagt om ingrijpende aanpassing van bepaalde (economische) activiteiten in de Waddenzee, zullen deze mogelijk sterker doorwerken in gemeenten en gemeenschappen die daar – vanwege hun economische of culturele verbondenheid en achterstanden – kwetsbaar voor zijn.

Figuur 11. Gecombineerde kaart van de stapeling van achterstanden (MDI), economische verbondenheid en locaties van visserijgemeenschappen in het Waddengebied (Het PON & Telos, 2026).

Het geïntegreerde kaartbeeld maakt twee zaken zichtbaar:

1. **Gebiedsspecifieke effecten:** de aard van de verbondenheid van de gemeente met aan de Waddenzee gerelateerde activiteiten verschilt; daarmee verschilt ook het type effect dat maatregelen voor natuurherstel mogelijk kunnen hebben (economisch, cultureel of in termen van leefbaarheid).
2. **Aandachtsgebieden:** in enkele gemeenten is een accumulatie van kwetsbaarheden zichtbaar. Daar is sprake van zowel (matig tot sterke) verbondenheid met Waddenzee gerelateerde economische activiteiten als culturele verbondenheid, én is sprake van hoge sociaaleconomische achterstanden.

De sociaaleconomische Waddenkaart is eerst en vooral een analytisch instrument dat zichtbaar maakt waar de mogelijke doorwerking van sociaaleconomische effecten van natuurmaatregelen naar verwachting het grootst is. De kaart wordt toepasbaar wanneer concrete maatregelen of ruimtelijke keuzes worden geformuleerd. Dan kan ze als geografische lens fungeren waarmee de – regionaal ongelijke - doorwerking van maatregelen (beter) in beeld kan worden gebracht.

4

Sociaaleconomische voorwaarden

De verschillen in economische verbondenheid, culturele identiteit en sociale veerkracht in het Waddengebied maken duidelijk dat effecten van het verminderen van cumulatieve druk in de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel naar verwachting geografisch gedifferentieerd zullen doorwerken in gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. Met de sociaaleconomische Waddenkaart als onderlegger, is het mogelijk om deze effecten systematisch in verband te brengen met de verschillende – nog te kiezen - scenario's voor natuurherstel. Onder welke sociaaleconomische voorwaarden zijn natuurmaatregelen maatschappelijk houdbaar en acceptabel? Wat is nodig om gemeenten en gemeenschappen die de negatieve sociaaleconomische gevolgen in versterkte mate zullen voelen te ondersteunen?

Om tot sociaaleconomische randvoorwaarden voor het noodzakelijke ecologisch beleid voor ecosysteemherstel van de Waddenzee te komen, wordt in dit hoofdstuk de relatie gelegd tussen de ecologische scenario's en sociaaleconomische doorwerking (4.1). Vervolgens worden drie typen randvoorwaarden onderscheiden: distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden (4.2). Ten slotte wordt de betekenis hiervan voor de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee (4.3) verder toegelicht.

4.1 Van drukreductie naar sociaaleconomische vitaliteit

In hoofdstuk 1 zijn drie analytische scenario's voor het reduceren van druk op de Waddenzee en daarmee verbonden maatregelen onderscheiden:

- Scenario A: Behouden en beperken (minimale reductie, vermindering of beperking van activiteiten)
- Scenario B: Balans door transitie (gerichte reductie, innovatie en zonering)
- Scenario C: Ruimte voor de Wadden (substantiële reductie van cumulatieve druk, transformatie voor systeemherstel)

Deze scenario's verschillen niet zozeer in de richting, maar wel in de mate waarin (cumulatieve) drukfactoren worden teruggebracht en dus ook de mate van systeemherstel van het ecosysteem van de Waddenzee. Die mate bepaalt ook de aard en omvang van sociaaleconomische doorwerking van maatregelen in gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. De scenario's worden hieronder ingezet als denkkader om de (mogelijke) betekenis van natuurherstel voor de sociaaleconomische situatie in het Waddengebied te duiden.

Scenario A: Behouden en beperken

Bij beperkte reductie van drukfactoren gaat het primair om optimalisatie binnen het bestaand economisch gebruik van de Waddenzee. De sociaaleconomische doorwerking van maatregelen in dit scenario is vooral sectorspecifiek (bijvoorbeeld aanpassing van visserij-techniek of aanscherping van afvalwaterlozing), beperkt ruimtelijk geconcentreerd (minimale inzet van bezoekersbeperkingen) en relatief beheersbaar binnen bestaande economische structuren in het Waddengebied. De randvoorwaarden liggen hier vooral op het vlak van mitigatie en flankerend beleid, om negatieve sociaaleconomische effecten voor specifieke groepen of gebieden te verzachten.

Scenario B: Balans door transitie

Bij gerichte reductie van druk op de Waddenzee, bijvoorbeeld via (recreatieve of visserijvrije) zonering van kwetsbare gebieden, verschuift het gebruik ruimtelijk en in de tijd. Maatregelen in dit scenario betekenen dat op bepaalde plekken (of momenten) niet meer gevist, geloosd, gevaren of gerecreëerd kan worden, in sommige gevallen op specifieke momenten in het jaar. De verwachte doorwerking is dan regionaal ongelijk verdeeld, sterker voelbaar in gemeenten met hoge economische verbondenheid met de Waddenzee, en mogelijk cumulatief in haven- en kustgemeenten. Hier ontstaan mogelijk spanningen tussen sectoren, ruimteclaims en werkgelegenheid. Dit scenario vraagt verduurzaming van economische sectoren, bijvoorbeeld de vergroening van veerboten, wat investeringskosten en de aanleg van nieuwe infrastructuur met zich meebrengt. Randvoorwaarden moeten dan niet alleen compenserend zijn, maar ook verbredend: gericht op economische verbreding en herpositionering van gemeenten.

Scenario C: Ruimte voor de Wadden

Bij substantiële reductie van de cumulatieve druk op de Waddenzee verandert de economische ordening van het gebied fundamenteel: sommige activiteiten worden dan stopgezet. Dit raakt sectoren die een grote druk uitoefenen op de Waddenzee (visserij, niet-hernieuwbare energie, onderdelen van recreatie), gemeenten met meervoudige afhankelijkheid van die sectoren, en gemeenschappen waar economische en culturele verbondenheid samenvallen. In dit scenario is een ‘transformatieve’ benadering noodzakelijk. De sociaaleconomische randvoorwaarden moeten dan gericht zijn op het voorkomen van stapeling van achterstanden, het opbouwen van nieuwe economische dragers, en het versterken van sociale draagkracht van gemeenschappen. Dit vraagt sturing en visie van overheden, en veranderkracht en participatie van bedrijven en inwoners. De aard van de randvoorwaarden verschuift daarmee van herstructureren naar een maatschappelijke, structurele transitie.

4.2 Distributieve, structurele en institutionele randvoorwaarden

Vanuit deze globale verschillen in sociaaleconomische effecten per scenario, valt op dat sociaaleconomische randvoorwaarden betrekking hebben op verschillende domeinen: waar en hoe veranderingen 'landen' (distributie), wat dit betekent op lange termijn (structureel) en hoe dit binnen overheden wordt verankerd (institutioneel). Op basis van de sociaaleconomische Waddenkaart, literatuuronderzoek en opbrengsten uit de bijeenkomsten met experts (bijlage C), formuleren wij hieronder drie typen randvoorwaarden voor sociaaleconomische vitaliteit in het toekomstig natuurbeleid voor de Waddenzee.

Rechtvaardige verdeling van lasten en baten

Ecologisch herstel van de Waddenzee heeft – via aanpassing van economische activiteiten - onvermijdelijk verdelingsvraagstukken tot gevolg. De lasten van drukreductie (aanpassing activiteiten) en de baten van natuurherstel vallen niet automatisch samen. Uit de gemeentetypologie (hoofdstuk 3) blijkt dat met name Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel gevoelig zijn voor cumulatieve effecten: zij combineren economische en culturele verbondenheid met sociale kwetsbaarheid. In deze gemeenten kan drukreductie op de Waddenzee via meerdere kanalen doorwerken, bijvoorbeeld op het gebied van werkgelegenheid, sociale cohesie en leefbaarheid. Randvoorwaardelijk voor toekomstig beleid voor natuurherstel in de Waddenzee is dan ook oog voor de distributie van lusten en lasten bij (economische) verandering.

Distributieve randvoorwaarden benadrukken beantwoording van drie vragen:

1. *Wie wordt geraakt?*
   Niet alleen sectoren, maar ook specifieke gemeenten en gemeenschappen.
2. *In welke mate?*
   Waar stapelen economische en sociale kwetsbaarheden zich op?
3. *Is de veerkracht voldoende?*
   Is een gemeente in staat om een economische schok op te vangen en daarvan herstellen?

Beantwoording van deze vragen vraagt om sociaaleconomische impactanalyses of SEIA's voorafgaand aan maatregelen voor natuurherstel, een differentiatie van beleidsinstrumenten naar de lokale situatie, gerichte compensatie waar korte termijnschade onvermijdelijk is en flankerend beleid voor getroffen ondernemers en werknemers (via bijvoorbeeld omscholing, begeleiding of sociaal vangnet).

Distributieve voorwaarden

- *Analyseer de effecten van maatregelen;*
- *Compenseer onvermijdelijke schade;*
- *Investeer in flankerend en sociaal beleid voor veranderende sectoren.*

Veerkracht versterken

Wanneer de herstelintensiteit van te nemen natuurmaatregelen toeneemt, verschuift de focus van verzachten en dempen van negatieve sociaaleconomische effecten naar herstructureren. Structurele randvoorwaarden richten zich op de lange termijn: hoe kan het Waddengebied economisch en sociaal sterker uit de ecologische transitie komen? Mogelijkheden hiervoor zijn economische verbreding, herwaardering van cultuur en arbeidsmarktbeleid, zoals hieronder nader wordt toegelicht.

Economische verbreding

Gemeenten met een sterke economische afhankelijkheid van de Waddenzee, met name de eilanden (toerisme) en enkele kustgemeenten (visserij of delfstoffenwinning), zijn kwetsbaar bij sectorale schokken. Economische verbreding biedt een mogelijkheid om deze schokken op te vangen. Zo zijn voorbeelden een koppeling van toerisme aan natuurkwaliteit en educatie, versterking van regionale ketens (ontwikkeling van korte ketens en streekproducten), benutting van havens als knooppunten in de energietransitie, en ontwikkeling van circulaire economische activiteiten. Hier ligt een expliciete koppeling met brede welvaart: economische activiteiten moeten niet alleen inkomen genereren, maar ook bijdragen aan milieu, bereikbaarheid, sociale samenhang en identiteit.

Herwaardering van cultuur en identiteit

De visserij heeft economisch een beperkt gewicht, maar cultureel een grote betekenis voor gemeenschappen in het Waddengebied. Beleidskeuzes die leiden tot verdere reductie van visserijactiviteit kunnen zodoende disproportionele sociale en culturele effecten hebben. Structurele randvoorwaarden omvatten daarom erkenning van het immaterieel erfgoed, borging van de maritieme cultuur in regionale ontwikkeling en actieve betrokkenheid van (visserij)gemeenschappen in transitieprocessen. Een transitie die regionale identiteiten negeert, ondermijnt het draagvlak en de relatie tussen mens en natuur. Dat betekent niet alleen de culturele verbondenheid met de visserijsector, maar kan ook betrekking hebben op de verbondenheid met het landschap of andere regionale gewoonten. (H)erkenning van de culturele praktijken die met plekken en daarmee activiteiten (zoals visserij) verbonden zijn is daarom relevant: neem het DNA van een gebied serieus.

Arbeidsmarkt en mensgerichte verandering
In een regio met vergrijzing en krimp is arbeidsmarktbeleid cruciaal. Transitie van de economie vraagt om omscholingstrajecten richting duurzame economische sectoren met toekomstperspectief, een verbeterde aansluiting tussen onderwijs en nieuwe economische activiteiten, en behoud van jongeren via perspectief op kwalitatief werk. Zonder investering in menselijk kapitaal blijft economische herstructurering kwetsbaar. Een op de maat van mensen gesneden aanpak (skills, opleiding, van werk-naar-werk) is daarbij van belang.

Structurele randvoorwaarden

- *Verbreed en koppel economische kansen en dragers;*
- *Investeer in en participeer met gemeenschappen;*
- *Bestendig en versterk het vermogen van de arbeidsmarkt en haar krachten*.

Integratie in beleid en monitoring

De koppeling tussen ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit vraagt niet alleen oog voor rechtvaardigheid en structurele investeringen, maar vereist een verankering van integraal werken in beleid en bestuur. Dat betekent vervlechting van beleidsdomeinen, zodat natuur, economie en samenleving geen losse thema's zijn maar in elke fase van beleid met elkaar in verband worden gebracht. Een grondige aanpak van de onderliggende oorzaken van drukfactoren (en niet enkel de activiteiten zelf), impliceert dan ook verschillende institutionele randvoorwaarden voor toekomstig beleid, zoals integrale beleidsvoering, een adaptief beleidsproces, een lange termijnoriëntatie en gebiedsgerichte aanpak.

Integrale besluitvoering
Het Waddengebied is bij uitstek de plek waar natuur, mens en economie elkaar treffen en – in potentie - aanvullen. Natuur-, economisch- en sociaal beleid dienen dan ook in samenhang te worden bekeken, en aanvullende afwegingen vanuit een breed perspectief gemaakt. Dat vereist inbedding van brede welvaart in beleidsvorming, het inzichtelijk maken van synergie en afruil tussen dossiers en betrokkenen gemeenschappen vroegtijdig in het beleidsproces betrekken. Ten slotte leunt deze besluitvoering op interdisciplinaire kennis: ecologische en juridische kennis dient te worden verbonden met lokale, culturele en sociaaleconomische inzichten.

Een adaptief beleidsproces
Een adaptieve benadering maakt leren, experimenteren en bijsturing mogelijk in een complexe en veranderende beleidscontext. Het Waddengebied is een ecologisch en sociaaleconomisch dynamisch systeem dat beïnvloed wordt door

allerlei externe ontwikkelingen: klimaatverandering, energietekorten, geopolitieke ontwikkelingen en demografische krimp. Inspelen op dergelijke ontwikkelingen vereist tijdige herijking en evaluatie van maatregelen, participatieve gebiedsprocessen en een cultuur die bijsturing beschouwt als teken van kwaliteit. Zo vraagt adaptief werken ruimte voor experiment, ook op het gebied van nieuwe innovatie of maatwerk binnen regio's. Met de structurele monitoring die de Waddenacademie verzorgt, beschikt het Waddengebied al over een fundament waarop een dergelijke adaptieve beleidsvoering kan worden gebouwd.

Toekomst- en gebiedsgericht werken

Toekomstige natuurbeleid in het Waddengebied dient expliciet ruimte te bieden voor maatwerk per gemeente, zoals een gebiedsgerichte uitwerking van reductiemaatregelen, en integratie van sociaaleconomische indicatoren in besluitvorming. Uniform natuurherstelbeleid in een heterogeen gebied vergroot potentieel de ongelijkheid tussen gemeenten en gemeenschappen. Daarbij vraagt werken aan het herstellen van ecologische draagkracht én sociaaleconomische veerkracht een lange adem. Op lange termijn convergeren beide dimensies: een gezonde ecologie vormt immers basis voor een toekomstbestendige economie, maar op korte termijn doen zich allerlei spanningen en ingewikkelde afruilen voor.

Voor het Waddengebied is het van belang om de vizier op de toekomst te houden: de combinatie van zeespiegelstijging, bodemdaling, energietransitie en demografische krimp gaat zorgen voor veranderingen. Daarop adequaat inspelen vraagt om scenario-denken dat verder reikt dan de huidige bestuurstermijnen, om langetermijninvesteringen en een investeringsagenda die ecologisch herstel verbindt met sociaaleconomische vernieuwing.

Institutionele randvoorwaarden

- *Werk integraal tussen en binnen dossiers, domeinen en overheden;*
- *Creëer ruimte voor adaptie, evaluatie en experimenten binnen het beleidsproces;*
- *Differentieer beleid naar gebieden en gericht op de lange termijn.*

4.3 Randvoorwaarden als ankerpunten voor beleid

De drie typen sociaaleconomische randvoorwaarden voor natuurbeleid die in dit hoofdstuk zijn geformuleerd hangen met elkaar samen. Distributieve maatregelen dempen acute effecten van drukreductie op de Waddenzee, maar adresseren niet de onderliggende kwetsbaarheden. Structurele maatregelen versterken de veerkracht van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, maar vereisen institutionele borging om daadwerkelijk effectief te zijn. En institutionele randvoorwaarden brengen pas een transitie teweeg, wanneer zij zijn ingebed in een beleidsproces dat ook de distributieve en structurele dimensies expliciet meeneemt. Sociaaleconomische randvoorwaarden vormen daarom geen rem op noodzakelijk ecologisch beleid, maar de voorwaarde voor de maatschappelijke houdbaarheid ervan.

5
Slotbeschouwing

Met deze verkenning is een eerste inzicht verkregen in de gedifferentieerde sociaaleconomische structuur van het Waddengebied. Vanuit het denkkader met mogelijke scenario's voor drukreductie zijn sociaaleconomische randvoorwaarden voorgesteld die behulpzaam kunnen zijn bij de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee. Drukreductie van activiteiten op de Waddenzee en daarmee verbonden invulling van natuurmaatregelen dienen recht te doen aan de regionale verschillen in verbondenheid met de Waddenzee, en getoetst te worden aan de verschillende typen sociaaleconomische voorwaarden.

Dit hoofdstuk bestaat uit een denkoefening: wat is een mogelijke vertaling van de sociaaleconomische randvoorwaarden naar de voorgestelde aandachtsgebieden? En welke beleidskeuzes bieden de verschillende scenario's voor drukreductie in sociaaleconomische zin? Tot slot worden aanbevelingen voor vervolgstappen voor het beleidskader geformuleerd, eindigend in een slotreflectie.

5.1 Denkrichtingen voor vervolg

Voorwaarden doordenken voor aandachtsgebieden

Op basis van de door ons opgestelde *Sociaaleconomische Waddenkaart* (hoofdstuk 4) springen vier gemeenten eruit die extra aandacht behoeven: Den Helder, Harlingen, Eemsdelta en Texel. Hier is het risico dat ecologische maatregelen voor de Waddenzee – en daarmee verbonden aanpassing van economische activiteiten – via meerdere sporen tegelijk (werkgelegenheid, sociale cohesie, en sociaaleconomische achterstand) negatief doorwerken in de structuur van gemeenten en gemeenschappen. Naast de aandachtsgebieden, zijn Oldambt en de eilandgemeenten ook voorbeelden waarbij het gebiedsspecifieke karakter de sociaaleconomische aanpak bepaalt.

Hieronder lichten we elk van de genoemde gemeenten kort toe, en reflecteren we op wat sociaaleconomische randvoorwaarden in een gebiedsgerichte aanpak kunnen betekenen.

Den Helder combineert een relatief kwetsbare brede welvaartssituatie met een strategische haven- en offshore economie. Daardoor kan aanscherping van ecologisch beleid in de Waddenzee niet alleen doorwerken via daarmee verbonden economische activiteiten, maar ook door keteneffecten (logistiek, onderhoud, dienstverlening) die lokaal voor werk en inkomens zorgen. Dit vraagt mogelijk om flankerend beleid dat inzet op arbeidsmarkttransities en skills, zodat realisatie van ecologische doelen gelijk oploopt met versterking van de sociaaleconomische vitaliteit.

In **Eemsdelta** stapelen sociale kwetsbaarheden zich op. De gemeente kent een industrie- en havengerelateerd profiel, dat gevoelig is voor beleids- en investeringsdynamiek rond energie en (daarmee verbonden) ruimtegebruik. Maatregelen die het medegebruik van de Waddenzee beperken kunnen hier relatief sterk doorwerken naar werkgelegenheid in de haven-gerelateerde bedrijvigheid, terwijl de veerkracht voor sociaaleconomische transformatie beperkt is. Een koppeling tussen natuurbeleid en regionale investeringslogica, die ook de sociale basis (gezondheid, voorzieningen) versterkt, kan hier mogelijk helpen.

Harlingen is een meervoudig met de Waddenzee verbonden gemeente, via haven-, industrie- en visserijactiviteiten en delfstoffenwinning. Dat vergroot de kans dat maatregelen gelijktijdig meerdere economische dragers van de gemeente (en gemeenschap) raken, terwijl de gemeente bovendien relatief hoog scoort op stapeling van achterstanden. Deze gemeente en haar inwoners meenemen in de grote veranderingen, vraagt om zorgvuldigheid met een heldere fasering en perspectief (zekerheid voor ondernemers en werkenden), participatietrajecten én gerichte investeringen in alternatieve economische bronnen.

Texel kent een dubbele kwetsbaarheid: enerzijds een sterke afhankelijkheid van recreatie en toerisme, anderzijds een relatief grote economische en cultureel beleefde verbondenheid met de visserij. Beleidsingrepen kunnen daardoor zowel het verdienvermogen van de gemeente (toerisme) als identiteit en bestaanszekerheid (visserijgemeenschap) raken, terwijl de woningmarkt en bereikbaarheid de ruimte voor (snelle) aanpassing beperken. Dit benadrukt het belang van maatregelen die uitgaan van het zorgvuldig verspreiden van draagkracht (bijvoorbeeld met zonering), investeren in een sociale basis en – waar nodig – sociaaleconomische compensatie.

Oldambt verdient aanvullende aandacht vanwege de hoge sociale kwetsbaarheid in combinatie met culturele verbondenheid, ook al is de economische verweving met Waddenzee gerelateerde activiteiten relatief beperkt. Dat betekent dat zelfs indirecte effecten (bijvoorbeeld via arbeidsmarkt, mobiliteit of regionale ketens) harder kunnen aankomen dan in economisch robuustere gemeenten. Hier is het vooral van belang dat natuurbeleid wordt gekoppeld aan verbetering van brede welvaartfundamenten zoals gezondheid, onderwijs/vaardigheden, inkomen en voorzieningen.

De **eilandgemeenten** Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog zijn vooral kwetsbaar vanwege de eenzijdige economische afhankelijkheid van de sector recreatie en toerisme, maar kennen gemiddeld minder stapeling van achterstanden. Ecologische begrenzing van de recreatiedruk kan daardoor relatief snel voelbaar worden in seizoenswerk, inkomens van ondernemers en economische draagkracht. Tegelijkertijd biedt juist deze afhankelijkheid ook kansen om met kwalitatieve sturing (spreiding, vergroening) hogere waarde per

bezoek te creëren, en natuurherstel en economische vitaliteit met elkaar te verbinden.

Keuzes voor de toekomst

De doorvertaling van scenario's naar concrete maatregelen voor natuurherstel in de Waddenzee vraagt nog een essentiële stap: welke route wordt gekozen om de druk te reduceren? En wat betekent die route voor de sociaaleconomische component van het natuurbeleid? In de beleidspraktijk zijn drie fundamentele strategieën te onderscheiden om aandacht te besteden aan de sociaaleconomische component, namelijk via: (1) compenseren, (2) mitigeren of (3) transformeren. We zetten hiermee nog een extra stap in het denkkader, en laten het verschil in strategieën zien aan de hand van herstelintensiteit, risico's en tijdshorizon.

Compenseren: schade verzachten

De compenserende strategie erkent dat reductie van activiteiten in de Waddenzee ten behoeve van natuurherstel negatieve sociaaleconomische effecten kan hebben, en voorziet in financiële of materiële compensatie, specifiek voor getroffen partijen. Deze route kenmerkt zich door een korte termijnfocus, gerichtheid op individuele ondernemers of sectoren en een beperkte structurele herordening van economie en samenleving. Compensatie is in sommige situaties onvermijdelijk, bijvoorbeeld bij bedrijfsbeëindiging of plotselinge inkomstenderving. Als dominante strategie kent 'compenseren' echter de nodige beperkingen: zo blijft de onderliggende economische afhankelijkheid van Waddenzee gerelateerde activiteiten bestaan, wijzigt de cumulatieve druk op het ecosysteem slechts beperkt en wordt de sociale veerkracht van gemeenten en gemeenschappen niet structureel versterkt, maar tijdelijk gestabiliseerd. Compensatie is daarmee een noodzakelijk instrument in specifieke situaties, maar biedt geen duurzame lange termijnstrategie voor een veerkrachtig en vitaal Waddengebied.

- *Herstelintensiteit natuur: laag*
- *Risico's: onvoldoende of beperkt natuurherstel, blijvende sociaaleconomische ongelijkheden*
- *Tijdshorizon: korte termijnoriëntatie*

Mitigeren: schade verminderen binnen bestaand systeem

De mitigerende route richt zich op het verminderen van negatieve effecten van cumulatieve druk op het ecosysteem van de Waddenzee door bijvoorbeeld de inzet op technologische innovatie, aanpassing van werkwijzen in economische sectoren, ruimtelijke zonering van activiteiten die druk veroorzaken en gedragsverandering. Deze strategie sluit aan bij scenario's van lage tot middelhoge herstelintensiteit van het ecosysteem. Zij biedt handelingsperspectief zonder fundamentele herstructurering van de economie. De voordelen zijn onder meer: het behoud van (bestaande) economische activiteiten, aanpassingen zijn politiek en

maatschappelijk relatief acceptabel en flexibel inzetbaar. Beperkingen hebben te maken met het feit dat cumulatieve druk onvoldoende daalt om (een totaal) systeemherstel mogelijk te maken, structurele kwetsbaarheden van gemeenten blijven bestaan en de route gaat gepaard met een relatief hoge monitoring- en investeringslast. Mitigatie is effectief voor herstel op specifieke plekken en zones, maar is mogelijk onvoldoende wanneer substantiële reductie van drukfactoren noodzakelijk blijkt.

- *Herstelintensiteit natuur: midden*
- *Risico's: plaatselijk natuurherstel, verdieping van sociaaleconomische ongelijkheden, hoge financiële investering en monitoringslast*
- *Tijdshorizon: middellange termijnoriëntatie*

Transformeren: structurele herordening

De transformatieve strategie kiest expliciet voor het structureel reduceren van cumulatieve drukfactoren die inwerken op het ecosysteem van de Waddenzee, zodat natuurherstel over de volle breedte mogelijk wordt. Daarbij wordt ingezet op het opbouwen van een nieuwe sociaaleconomische basis voor het Waddengebied; één die structureel in balans is met de ecologische draagkracht van de Waddenzee. Kenmerken zijn focus op lange termijn (2050), een ingrijpende herstructurering van economische activiteiten, versterking van de sociale veerkracht en een combinatie van ecologisch herstel en economische vernieuwing. In deze strategie worden natuurherstel en sociaaleconomische ontwikkeling niet als tegengesteld gezien, maar als wederzijds versterkend. Denk aan de herpositionering van havens in de energietransitie, de ontwikkeling van hoogwaardige, natuurinclusieve vormen van recreatie, de regionale waardering van producten en investeringen in menselijk kapitaal. Deze strategie vraagt op korte termijn meer inspanning, investering en politieke duidelijkheid, maar biedt op lange termijn de grootste kans op ecologisch herstel, sociaaleconomische stabiliteit en een rechtvaardige verdeling van lasten en baten.

- *Herstelintensiteit natuur: hoog*
- *Risico's: sociaaleconomische achteruitgang bij gebrek aan voldoende toekomstperspectief en nieuwe ontwikkelpaden*
- *Tijdshorizon: lange termijnoriëntatie*

De analyse in deze verkenning suggereert dat bij de inzet op hogere herstelintensiteiten van de natuur een meer transformatieve sociaaleconomische strategie nodig zal zijn, met mitigatie als overgangsinstrument en compensatie als vangnet voor specifieke gemeenten en gemeenschappen. Hoe ambitieuzer de ecologische koers voor de Waddenzee, hoe steviger het sociaaleconomisch beleid en de noodzaak om tot een goede verbinding tussen beide beleidssporen te komen. Zonder deze samenhang ontstaat immers een mismatch: hoge ecologische

ambitie zonder sociaaleconomische inbedding creëert risico op (lokale) ontwrichting van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied bij gebrek aan voldoende randvoorwaarden en perspectief. Een essentieel onderdeel van een strategische koers zijn daarom de eerder uitgewerkte, institutionele voorwaarden (hoofdstuk 4): integrale besluitvorming, adaptieve beleidsvoering, een lange termijnoriëntatie en een gebiedsgericht aanpak.

5.2 Vervolgstappen voor het beleidskader

Met deze verkennende analyse is een eerste beeld geschetst van kansen en kwetsbaarheden van gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied, en welke sociaaleconomische randvoorwaarden van belang zijn bij de ontwikkeling van het noodzakelijke beleid voor herstel van de Waddenzee als uniek ecosysteem. In het proces van deze verkenning zijn er nog additionele inzichten en kennishiaten naar voren gekomen, die bij mogelijke vervolgstappen in het beleidskader meegenomen dienen te worden. Hieronder noemen we de belangrijkste:

Verdiepende sociaaleconomische impactanalyse

Een cruciale vervolgstap betreft het functioneel maken van de sociaaleconomische Waddenkaart als hulpmiddel bij de verdere uitwerking van het beleidskader Natuur Waddenzee. Zodra bestuurlijke keuzes zijn gemaakt over de mate van drukreductie van activiteiten in de Waddenzee en daaraan verbonden natuurherstelmaatregelen, kan de kaart gebruikt worden om de doorwerking daarvan te analyseren en mee te wegen in de maatschappelijke besluitvorming. Dit kan gecombineerd worden met een sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) of een multiple criteria analyse (MCA), waarin maatregelen – kwantitatief en kwalitatief - worden doorgerekend naar impact op de brede welvaart.[15] Dit biedt de mogelijkheid om sociaaleconomische effecten op gemeenten, specifieke sectoren of groepen inwoners in beeld te brengen.

Sociaaleconomisch monitoringsysteem

Ontwikkel een structureel monitoringskader dat werkgelegenheid in een aantal economische sleutelsectoren van het Waddengebied volgt, de (af of toename van) stapeling van achterstanden signaleert en indicatoren van brede welvaart per gemeente in beeld brengt. Dit systeem dient parallel te lopen aan – en in verband te worden gebracht met - de ecologische monitoring van natuurherstel. Daarbij is ook aandacht noodzakelijk voor de culturele verbondenheid met de Waddenzee. Dat vergt nader onderzoek. Want waar nu eerste stappen zijn gezet met het in kaart brengen van de culturele binding met de visserij, is er voor andere sectoren en

[15] In een eerder stadium van deze verkenning zijn hier door de Waddenacademie en Het PON & Telos al stappen ingezet, welke met concrete maatregelen aangescherpt kunnen worden.

activiteiten nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie met de Waddenzee of andere culturele gebruiken. Inwonerspeilingen en ervaringsdata zijn belangrijke toevoegingen aan een dergelijk monitoringssysteem.

Participatieve gebiedsprocessen

Met name in de gesignaleerde aandachtsgebieden is vroegtijdige participatie van betrokken ‘streekholders’ noodzakelijk. Niet als communicatietraject achteraf, maar als cruciaal onderdeel van beleidsontwikkeling voor een duurzame economie en samenleving die in balans is met de ecologie van de Waddenzee. Het mobiliseren van het rijk aanwezige sociaal kapitaal in de regio vergroot het draagvlak, de legitimiteit van natuurbeleid en kwaliteit van besluitvorming daarover. Het belang van participatie wordt ook onderschreven door de recente evaluatie van de Agenda voor het Waddengebied (Decisio, TwynstraGudde, SustEcon en Sweco, 2026).

Integrale investeringsagenda richting 2050

Een ecologische beleidsstrategie die rekening houdt met sociaaleconomische randvoorwaarden vraagt om gerichte investeringen in menselijk kapitaal (opleiding, omscholing), economische verbreding en omschakeling van sectoren, natuurinclusieve innovatie en versterking van de sociale infrastructuur. Dat vraagt een gerichte regionale investeringsagenda voor de betrokken gemeenten en gemeenschappen in het Waddengebied. Deze investeringsagenda dient gekoppeld te worden aan bredere nationale en provinciale programma’s rond energietransitie, circulaire economie en regionale ontwikkeling. Zo kan slim ‘werk-met-werk' worden gemaakt en kunnen investeringsstromen worden gebundeld, met het oog op een groter (multiplier) effect op economie en samenleving.

Sectorale verdieping

Deze verkenning formuleert een denkkader om de doorwerking van sociaaleconomische effecten van drukreductie van economische activiteiten direct gerelateerd aan de Waddenzee in kaart te brengen. De focus ligt daarbij op specifieke economische sectoren, die lang niet het gehele economische kapitaal in het Waddengebied afdekt. Bovendien zijn tweede orde effecten (doorwerking van effecten in economisch verbonden ketens) niet meegenomen. Het is daarom in het vervolg aan te raden een bredere economische analyse uit te voeren.

Handhaving

Ten slotte is door meerdere experts benoemd dat er al verschillende beleidsmaatregelen voor de Waddenzee gelden, maar dat hier vaak niet op gehandhaafd wordt. Inzet van en aandacht voor handhaving in de Waddenzee is dan ook een belangrijke onderlegger van toekomstig (en huidig) ecologisch doelbereik.

5.3 Slotreflectie

De Waddenzee is een uniek ecosysteem van nationale en mondiale waarde, én tegelijkertijd het fundament onder een regio met een eigen geschiedenis, identiteit en sociaaleconomische structuur. Deze verkenning laat zien dat ecologische draagkracht en sociaaleconomische vitaliteit in principe geen tegenpolen zijn: natuur, economie en samenleving in het Waddengebied kunnen niet zonder elkaar. Het respecteren van ecologische draagkracht betekent niet het afremmen van regionale ontwikkeling, maar een kans om deze te herdefiniëren en herijken op een duurzame leest. Wanneer herstelbeleid voor het ecosysteem van de Waddenzee wordt gekoppeld aan versterking van de brede welvaart, is niet alleen ecologisch herstel mogelijk, maar ook een toekomstbestendig en veerkrachtig gebied. Dat gaat echter niet vanzelf. Er doen zich op korte termijn afruilen voor, tussen welvaart hier en nu en later, tussen baten en lasten, tussen sectoren en gemeenten. Als de noodzakelijke veranderingen in economische structuren goed begeleid worden, in en mét de gemeenten en gemeenschappen, door een koppeling tussen sectoren, investering in menselijk kapitaal en koestering van de regionale identiteit, ontstaat een Waddengebied dat weer in balans is.

De ontwikkelde sociaaleconomische Waddenkaart vormt daarbij een praktisch hulpmiddel om de sociaaleconomische doorwerking van toekomstige beleidskeuzes voor ecosysteemherstel, en daarmee verbonden natuurmaatregelen, in kaart te brengen en mee te wegen in de besluitvorming. Ze maakt het mogelijk om, nadat een strategische koers voor de natuur van de Waddenzee is bepaald, te analyseren waar sociaaleconomische lasten, baten en risico's neerslaan en waar aanvullende (sociaaleconomische) maatregelen noodzakelijk zijn.

De strategische keuze is daarmee helder: niet óf natuurherstel noodzakelijk is, maar *hoe* het natuurherstel van de Waddenzee de komende periode wordt verbonden met de sociaaleconomische transformatie van het gehele Waddengebied. Richting 2050 ligt de opgave niet alleen in het reduceren van de belangrijkste drukfactoren op het ecosysteem van de Waddenzee, maar ook in het opbouwen van vertrouwen, het samen vormgeven aan sociaaleconomische veerkracht van gemeenten en gemeenschappen en het werken aan toekomstperspectief, voor mensen én ecosysteem.

Bijlage A: Literatuurlijst

Agrimatie. (2023). Macro-economie; Visserijcomplex drijft op primaire visserijsector. Geraadpleegd op 15 januari 2026.

Albrecht, G., Sartore, G., Connor, L., Higginbotham, N., Freeman, S., Kelly, B., Stain, H., Tonna, A., & Pollard, G. (2007). Solastalgia: The distress caused by environmental change. *Australasian Psychiatry, 15*(S1), S95–S98.

Agterbosch, S., Janssen, J., Koomen, B. & Smulders, I. (2024). Accentueer het verschil. Een regionaal perspectief op achterstanden in Nederland, Tilburg: Het PON & Telos.

Bastmeijer, K., Boerema, L., Gilissen, H. K., Kistenkas, F., Miltenburg, L., Van Rijswick, M., Trouwborst, A., Verschuuren, J., & Zwier, W. (2024). De Europees- en internationaalrechtelijke status van de Waddenzee: Een analyse van de relevantie van EU-richtlijnen en internationale verdragen voor de bescherming en het beheer van de Waddenzee. Boom Juridische Uitgevers.

Bastmeijer, K., & Philippart, C. J. M. (2026). *Juridische duiding van de ecologische staat van de Waddenzee.* Waddenacademie.

Bastmeijer, K. et al. (2021). Quick scan cumulatieve effecten Waddengebied. Waddenacademie.

Decisio, TwynstraGudde, SustEcon, & Sweco. (2026). Tussentijdse evaluatie Agenda voor het Waddengebied 2050 en Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021–2026.

Heidinga, D., Schilt, B., Versloot, F., Gotjé, W., Bijkerk, W., & Latour, J. B. (2023). Ecologische evaluatie Natura 2000 beheerplannen: Natura 2000-beheerplan Waddenzee. Rijkswaterstaat Natura 2000.

Het PON & Telos. (2024). Waddenbalans 2024. Het PON & Telos.

Hoekstra, F. F., De Valk, Y., & Deetman, B. (2023). *Visclusters in Nederland (nulmeting): Omvang en afhankelijkheid voor de keten en toeleverende industrie van Noordzeevisserij; Impactanalyse beleidsbeslissingen op de keten van Nederlandse visserijregio's*. Wageningen Economic Research.

Horn, S., Meunier, C., & Sol, L. (2025). Investigating the influence of tourism on the Wadden Sea using a multi-layer social-ecological network. *Ocean and Coastal Management, 266*.

Kraan, M. L., Steins, N. A., Verschuur, O., Van der Valk, D., Van Wonderen, L., Puister-Jansen, L., Klok, A., & Deetman, B. (2023). *Sociale en culturele waarde van*

visserij voor de visserijgemeenschap: En gevolgen van beleidswijzigingen (Rapport 2023-053). Wageningen Economic Research.

Kuipers, B., & Streng, M. (2024). Economische review Waddenzeehavens 2018–2022. Waddenacademie.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (2020). *Agenda voor het Waddengebied 2050*. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Noble, S., McLennan, D., Noble, M., Plunkett, E., Gutacker, N., Silk, M., & Wright, G. (2019). The English Indices of Deprivation 2019. Research report. Verkregen via https://www.gov.uk/government/publications/english-indices-of-deprivation-2019-research-report

Philippart, K., Bastmeijer, K., Van Beukering, P., Hoekstra, P., Van Londen, H., Bogaart, P., Brandenburg, K., & Petersma, F. (2025). *Staat van de Waddenzee 2025* (Waddenacademie rapport 2025-01). Waddenacademie.

Piet, G., Golterman, L., Jongbloed, R., De Vries, P., Van der Wal, J. T., & Van Walraven, L. (2025). Cumulatieve impact analyse Waddenzee: Een cumulatieve impact analyse van de Nederlandse Waddenzee via de SCAIRM methodiek; Hoofdrapport (Wageningen Marine Research rapport C079/25a). Wageningen Marine Research.

Quirijns, F. et al. (2019). *[Titel – te completeren]*. [Uitgever onbekend – te completeren].

Rietveld, E., Streng, M., De Leijer, T., Van Putten, S., Goetstouwers, D., Van de Wijngaert, S., Van Keeken, D., Caferoğlu, H., Jansen, M., Malaj, T., Dingena, G., & Lemmers, O. (2025). *Maritieme Monitor 2025*. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Rijkswaterstaat. (2026). Visserij op de Waddenzee. Geraadpleegd op [datum – te completeren], van

Staat van Landbouw, Visserij, Voedsel en Natuur. (2025). Vlootsamenstelling. Geraadpleegd op 15 januari 2026, van

Tuan, Y. F. (1974). *Topophilia: A study of environmental perception, attitudes, and values*. Prentice-Hall.

Van Dam, F., Pols, L., Schoolenberg, M., & Veerkamp, C. (2024). *Naar een breder gedragen natuurbeleid in Nederland*. Planbureau voor de Leefomgeving.

Van Oostenbrugge, J. A. E., Steins, N. A., Mol, A., Smith, S. R., & Turenhout, M. N. J. (2018). Mosseltransitie en natuurherstel: Sociaal-economische draagkracht en ontwikkelingen Nederlandse mosselsector 2008–2017 (Rapport 2018-040). Wageningen Economic Research.

Verroen, S. L. (2018). *Visserij op de Waddenzee in vogelvlucht: Een overzicht van belanghebbenden en ontwikkelingen gekoppeld aan de visserij op de Waddenzee*. Waddenacademie.

Van Wijk, M. O., Smit, M. H., & Taal, O. (2003). *Regionaal-economisch belang van de Waddenzeevisserij*. LEI.

Bijlage B: Onderzoeksverantwoording gemeentetypologie

Aanpak en afbakening

Als onderdeel van de sociaaleconomische verkenning zijn op basis van literatuuronderzoek, kwantitatieve analyse validatie bij stakeholders wegingsfactoren opgesteld voor 14 Waddengemeenten, die in tabel 10 staan geordend. Die wegingsfactoren worden geschat tegen de achtergrond van de oplossingsrichtingen in het Beleidskader Natuur Waddenzee, die voor dat doel gecategoriseerd zijn in drie categorieën: Visserij, Recreatie en Industrie. Deze wegingsfactoren hebben een waarde tussen 0 en 2, waarbij waarde 1 een gemiddelde impact weergeeft . De betekenis hiervan is, dat de berekende impact van een maatregel in de categorie Industrie verdubbelt voor een gemeente die een wegingsfactor van 2 krijgt toegekend; en juist gehalveerd wordt als die een wegingsfactor van 0,5 krijgt. Bij de analyse van regionale werkgelegenheid en verdienvermogen van de visserij is rekening gehouden met indirecte werkgelegenheid om zo goed mogelijk recht te doen aan het visserijcluster als geheel. Hierbij is de methodiek van Van Wijk et al. (2023) en Hoekstra et al. (2023) gevolgd.

Tabel 10. Waddengemeenten waarvoor wegingsfactoren zijn opgesteld

Categorie	Gemeenten
Eilandgemeenten	Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling, Texel, Vlieland
Kustgemeenten	Hogeland, Hollands Kroon, Noardeast-Fryslân, Oldambt, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke
Havengemeenten	Den Helder, Eemsdelta, Harlingen

De aanpak om tot gemeentelijke wegingsfactoren te komen bestond uit vier onderdelen. Het belangrijkste materiaal voor de wegingstabellen komt uit het werkgelegenheidsbestand LISA voor de provincies Groningen, Fryslân en Noord-Holland. Dat is een databestand waarin alle vestigingen in Nederland zijn opgenomen en is een belangrijke bron voor economische analyses van werkgelegenheid en verdienvermogen. Daarin is gekeken naar het aantal banen en de toegevoegde waarde die verdiend wordt in relevante economische sectoren, zoals recreatie en toerisme, visserij. Voor de sector industrie zijn alleen de gas- en zoutwinning meegenomen. Deze keuze is gemaakt vanwege de grote diversiteit aan SBI codes binnen industrie, waarbij de verbondenheid met de Waddenzee daar veelal niet direct uit blijkt. Een oververtegenwoordiging van banen in bijvoorbeeld visserij, gemeten als een regionaal werkgelegenheidsaandeel en het aandeel van

de toegevoegde waarde boven het landelijk gemiddelde, leidt tot een hogere wegingsfactor voor oplossingsrichtingen gerelateerd aan visserij.

Ten tweede is gebruik gemaakt van het 'Overzicht Lozingen beheergebied Rijkswaterstaat Noord-Nederland' (Ministerie LNV, 2023) voor het inschatten van de relatieve impact van de oplossingsrichting aangaande lozingen van afvalwater. Omdat de bedrijven die verantwoordelijk zijn voor de lozingen in verschillende sectoren actief zijn, was het gemakkelijker om deze schatting te maken op vestigingsniveau dan op macro-economisch niveau aan de hand van verdienvermogen in de sectoren industrie, chemie, defensie en energie. De economische waarde van de Waddenhavens is daarnaast beoordeeld aan de hand van Kuipers en Streng (2024).

Ten derde is rekening gehouden met de ruimtelijke ligging van de gemeente, waarvan sommige helemaal en anderen maar deels aan het Waddengebied liggen; en waarvan sommigen een veer- of industriehaven hebben en anderen niet.

En tenslotte zijn de tussenresultaten voorgelegd en kritisch besproken met vertegenwoordigers van de gemeenten en de samenwerkende eilanden in een validatiesessie op 2 oktober 2025 in Leeuwarden. In de discussie zijn de wegingsfactoren per gemeente besproken en heroverwogen, wat tot lichte aanpassingen heeft geleid. Daarnaast is een aantal aandachtspunten bij de bovenbeschreven methodiek ter sprake gekomen, met name dat de waarde van visserij niet alleen maar economisch geduid moet worden maar ook cultureel en immaterieel (Zie ook Verroen, 2018). Dat betekent bijvoorbeeld dat een kleine vloot (als voorbeeld is besproken: Makkum in Súdwest-Fryslân) niet zo zeer van grote economische betekenis is, maar tegelijkertijd weinig nodig heeft om helemaal te verdwijnen en zo een belangrijk cultureel verlies te veroorzaken. Dat heeft vervolgens ook impact op de aantrekkelijkheid van de plaats voor bezoekers en zo op de sector recreatie.

Resultaat

Deze methode leidt tot wegingsfactoren voor de drie oplossingscategorieën zoals hieronder weergegeven in tabel 11.

Tabel 11. Wegingsfactoren voor de 14 Waddengemeenten

Gemeente	Visserij	Recreatie	Industrie
Ameland	0,5	2	0,1
Harlingen	1,5	1	2
Schiermonnikoog	0,1	2	0,1
Terschelling	1,5	2	0,1
Vlieland	0,1	2	0,1
Texel	2	2	0,1
Súdwest-Fryslân	0,1	0,5	1
Waadhoeke	0,1	0,5	1
Noardeast-Fryslân	1,5	1	1
Den Helder	1	1	2
Hollands Kroon	2	0,5	1
Hogeland	1,5	0,5	2
Eemsdelta	0,1	0,5	1,5

Literatuurlijst Bijlage B

Asseldonk, Marijn van, Fenna Bijster en Anne van der Heijden (2024). Waddenbalans 2024. Tilburg: Het PON & Telos.

Hoekstra, F.F., Y. de Valk en B. Deetman (2023). Visclusters in Nederland (nulmeting): omvang en afhankelijkheid voor de keten en toeleverende industrie van Noordzeevisserij: Impactanalyse beleidsbeslissingen op de keten van Nederlandse visserijregio's. Wageningen: Wageningen Economic Research.

Kievit, Henk, Sanne van der Hoef en Noen Lambers (2025). Fryslân onderneemt! Een onderzoek naar structuur en dynamiek van de Friese economie. Leeuwarden: Planbureau Fryslân.

Kuipers, Bart en Martijn Streng (2024). Economische review Waddenzeehavens 2018-2022. Leeuwarden: Waddenacademie.

Ministerie LNV (2023). Overzicht Lozingen Beheergebied Rijkswaterstaat Noord-Nederland 12-1-2023. Via open.overheid.nl/documenten/ronl-74a5b40766858cf87afc3c9796d79c11780d939d/pdf

Verroen, S.L. (2018). Visserij op de Waddenzee in vogelvlucht. Een overzicht van belanghebbenden en ontwikkelingen gekoppeld aan de visserij op de Waddenzee. Leeuwarden: Waddenacademie.

Wijk M.O. van, M.H. Smit en O. Taal (2003). Regionaal-economisch belang van de Waddenzeevisserij. Den Haag: LEI.

Bijlage C: Betrokken experts

Er zijn een tweetal expertsessies georganiseerd: één met lokale experts om de toedeling van economisch belang per gemeente te toetsen aan lokale ervaringen, en één om de impact van (mogelijke) veranderingen op brede welvaart in beeld te brengen met een brede groep deelnemers. Ten slotte zijn ook individuele gesprekken gevoerd met verschillende experts, waaronder Robbert-Jan Schaap, Angelo Kouwenhoven, Eva Mudde en Paul Rutten.

Betrokkenen expertsessie gemeentetypologie:

- Stien Jasper – Samenwerkingsverband De Waddeneilanden
- Sarah Verroen - Waddenfonds
- Jacco Wiffers – Gemeente Noardeast-Fryslân
- Frits Bouterse – Gemeente Súdwest-Fryslân
- Daniëlle Scheepstra – Gemeente Terschelling
- Andreas van Grootheest – Gemeente Ameland
- Marjan Nicolay - Gemeente Texel
- Julian Bor – Gemeente Den Helder

Betrokkenen expertsessie brede welvaart:

- Stefan Hartman - NHL Stenden
- Marjan Bosscha - VVV Ameland
- Matthijs Seijlhouwer - Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
- Eva Mudde - Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
- Pieter van Beukering - Waddenacademie
- Wim de Vries - Provincie Fryslân
- Marjan Nicolay - Gemeente Texel
- Janneke Ottens - Hogeschool Van Hall Larenstein
- Gerjan Piet – Wageningen University & Research
- Bart Kuipers - Erasmus Universiteit
- Marjan Soepboer – Toerisme Alliantie Friesland
- Folkert Bouma - Vereniging van Waddenzeegemeenten
- Anne Helbig – Waterschap Noorderzijlvest
- Hans van Oostenbrugge - Hans van Oostenbrugge
- Geert Kloetstra - LTO noord
- Hannelore Strik - Provincie Fryslân
- Tamara Bok - Omgevingsberaad
- Wouter Marchand – Planbureau Fryslân
- Tamar Appel - Waddenacademie
- Linda de Theije - Coalitie Wadden Natuurlijk
- Jorien Bakker - Natuurmonumenten
- Harm Kampen - Vissersbond
- Amerik Schuitema - Vissersbond
- Mirthe Hollander - Vereniging van Waddenzeegemeenten
- Kaj Valk - Vereniging van Waddenzeegemeen

Bijlage D: Onderzoeksverantwoording MDI

Begripsbepaling

De Multiple Deprivation Index (MDI) is een instrument dat stapeling van relatieve achterstanden in een geografisch afgebakend gebied (nationaal, regionaal, gemeente, buurt of wijk) in kaart brengt. De MDI is in het Verenigd Koninkrijk ontwikkeld in een samenwerking tussen de Britse overheid en Oxford University[16]. De eerste versie van de MDI, als opvolger van destijds al langer bestaande Index of Local Deprivation[17], stamt uit 2000. In het onderzoek hanteren we een aan de Nederlandse situatie aangepaste MDI, die zoveel als mogelijk is gebaseerd op de meest recente studie uit het Verenigd Koninkrijk[18].

Domeinen en indicatoren

Met de MDI wordt achterstand beschouwd als een multidimensionaal fenomeen, dat niet tot één enkele factor te reduceren valt. Om die gelaagdheid in beeld te brengen, onderscheidt de MDI als indexmaat de volgende zeven domeinen:

- Inkomen
- Werk
- Gezondheid
- Opleiding
- Huisvesting
- Veiligheid
- Woonomgeving

Ieder van de zeven domeinen is opgebouwd uit verschillende indicatoren. De indicatoren zijn gemeten met de meest recente beschikbare data voor Nederlandse gemeenten (of wijken/buurten). De criteria voor de selectie van de indicatoren zijn:

- inhoudelijke aansluiting bij het betreffende domein;
- actualiteit en update-frequentie;
- betrouwbaarheid van de beschikbare bronnen;
- data beschikbaarheid voor alle Nederlandse gemeenten.

In de berekening van de index heeft ieder domein een eigen gewicht. De weging van de verschillende domeinen is overgenomen uit de meest recente MDI-studie uit

[16] Townsend, P. (1987). "Deprivation." Journal of social policy 16.2 (1987): 125-146.
[17] Department of the Environment, Transport and the Regions (1998) Index of Local Deprivation: A Summary of Results DETR, London.
[18] Noble, S., McLennan, D., Noble, M., Plunkett, E., Gutacker, N., Silk, M., & Wright, G. (2019). The English Indices of Deprivation 2019. Research report. Verkregen via

het Verenigd Koninkrijk[19]. Tabel 1 geeft een volledig overzicht van de weging per domein en de gebruikte indicatoren. Iedere indicator telt even zwaar mee binnen het betreffende domein. De indicatoren mentale gezondheid, voorzieningenindex, luchtkwaliteit en oppervlaktelaag groen en bomen bestaan ieder uit een samenstelling van een aantal onderliggende indicatoren. Deze samengestelde indicatoren hebben hetzelfde gewicht als de andere indicatoren binnen het domein.

Tabel 1. Indicatoren en weging per domein van de MDI

Domein	Indicator
Inkomen (22.5%)	Arme huishoudens Huishoudens met een financiële buffer
Werk (22.5%)	Werkzame beroepsbevolking Arbeidsongeschikten
Gezondheid (13.5%)	Levensverwachting Beoordeling eigen gezondheid Mentale gezondheid (Risico depressie/angst, stress)
Opleiding (13.5%)	Laagopgeleiden Voortijdig schoolverlaters Gemiddeld eindcijfer Nederlands – VMBO-T
Huisvesting (9.3%)	Voorzieningenindex (afstand tot huisarts, supermarkt, basisschool, bus-, metro-, of tramhalte) Betaalbare koopwoningen Betaalbaarheid huurwoningen Beschikbaarheid huurwoningen
Veiligheid (9.3%)	Vandalisme Vermogensdelicten Geweldsdelicten
Woonomgeving (9.3%)	Geluidhinder Energiebehoefte woningen Luchtkwaliteit (emissie CO2, NMVOS, PM2.5, NOx) Verkeersveiligheid Oppervlakte laag groen en bomen

Voor meer gedetailleerde informatie over deze onderzoeksmethode verwijzen wij naar de website van Het PON & Telos.

[19] Ibid.

DE WADDENEILANDEN

Aan: Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
T.a.v. DG Natuur en Visserij
Postbus 20120
2500 EK Den Haag

Datum: 23 april 2026
Onderwerp: Reactie van de Gezamenlijke Waddeneilanden op het Beleidskader Natuur Waddenzee

Geachte heer/mevrouw,

Met deze brief geven wij u een eerste schriftelijke reactie over het Beleidskader Natuur Waddenzee (BNW). Wij uiten onze zorgen over het proces om tot besluitvorming te komen en leveren input in de vorm van aandachtspunten. Wij vragen u hier kennis van te nemen en deze te verwerken.

Benadrukt wordt dat deze schriftelijke reactie moet worden gezien naast en aanvullend aan de mondelinge inbreng tijdens de verschillende informatiebijeenkomsten.

Aanleiding
De afgelopen periode hebben wij verschillende documenten gelezen, gesprekken gevoerd en input gegeven over het Beleidskader Natuur Waddenzee. Met het BNW wil het Rijk komen tot een integrale aanpak die de druk op de natuur en landschap vermindert. Er moeten keuzes worden gemaakt over activiteiten met impact op de natuur in de Waddenzee voor de toekomst. Wij waarderen dat het Rijk de Waddeneilanden actief meeneemt in dit proces. Toch maken wij ons zorgen over de manier waarop het proces verloopt en over de mogelijke consequenties die de uitgangspunten van het BNW hebben op onze leefbaarheid en de bereikbaarheid van de Waddeneilanden.

Het proces
Allereerst is het proces tot besluitvorming over het Beleidskader Natuur Waddenzee op dit moment onvoldoende zorgvuldig ingericht. Hoewel het proces verschillende besluitvormings- en inspraakmomenten kent, ontbreekt het aan een tijdige en volledige informatievoorziening richting betrokkenen. Voor een zorgvuldige inhoudelijke beoordeling is het noodzakelijk dat wij beschikken over alle relevante stukken. Daarnaast is er voor de colleges van B&W onvoldoende ruimte om de gemeenteraden goed mee te nemen in het proces. Dit terwijl dat zowel inhoudelijk als met het oog op de recente verkiezingen wel van belang is.

Het ontbreken van kwalitatief goede rapportage over de sociaaleconomische randvoorwaarden doet wat ons betreft afbreuk aan de zorgvuldigheid van het proces. Wij begrijpen dat deze informatie met name van belang is bij het maken van keuzes, het wegen van maatregelen en de beoordeling van de effecten hiervan op de leefbaarheid van de eilanden. Desalniettemin is deze rapportage ons inziens ook nu al van belang omdat wij nu de uitgangspunten van het beleid bepalen en vaststellen. Het proces van besluitvorming over uitgangspunten en de verdere uitwerking in beleidsopgaven en maatregelen is een proces waarbij de beslisruimte steeds nauwer wordt. Het is daarom van uiterst belang dat de besluitvorming over deze uitgangspunten en de uitwerking daarvan op basis van een goede informatievoorziening kan plaatsvinden. De eindrapportage over de sociaaleconomische randvoorwaarden is daarbij een essentieel stuk dat

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

niet mag ontbreken. Zolang dit stuk ontbreekt kunnen wij geen onderbouwde beslissingen nemen over de uitgangspunten van het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Collectief besef
Bewoners van het waddengebied zijn sterk doordrongen van het besef dat zij leven in een gebied met unieke natuurwaarden. Deze natuur is kwetsbaar en staat onder druk. De Wadden-gemeenten zetten zich daarom actief in om de kwaliteit van de leefomgeving en de leefbaarheid in balans te brengen met het behoud en herstel van natuur. Dit gebeurt onder meer via de Gemeenschappelijke Regeling (GR) en de Regio Deal, waarin wordt ingezet op transities die bijdragen aan een duurzame sociaaleconomische ontwikkeling én aan het verminderen van drukfactoren op het waddensysteem. Deze (toekomstige) maatregelen hebben een positief effect op natuur en leefomgeving en dienen daarom een expliciete plek te krijgen binnen het BNW, waarbij stimulering gewenst is. Voorbeelden van deze transities zijn:

- elektrificatie van veerdiensten;
- afkoppeling van rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) van de Waddenzee;
- landbouw- en voedseltransitie;
- opkomst van regeneratief toerisme en ecotoerisme;
- ontwikkeling van een circulaire economie.

Uitgangspunten van beleid
De gezamenlijke Waddeneilanden hechten grote waarde aan het herstellen, behouden en versterken van de natuur in de Waddenzee. Maar dit mag nooit ten koste gaan van de leefbaarheid. De geïsoleerde ligging en de kleine omvang van de eilanden vragen aandacht voor deze leefbaarheid bij de uitgangspunten voor het Beleidskader Natuur Wadden. Het herstel, behoud en versterken van de natuur mag niet leiden tot een verlaging van de leefbaarheid en duurzame bereikbaarheid van de eilanden. De permanente afweging tussen ecologie en leefbaarheid maakt heldere keuzes noodzakelijk. En vraagt ook om flexibiliteit, innovatie en ontwikkeling. Wij vragen daarom kritisch te blijven kijken naar instandhoudingsdoelstellingen en mogelijkheden om met innovaties en projecten natuurkwaliteit te herstellen, behouden en versterken. Dat kan soms op andere plekken en onder andere voorwaarden dan we nu zien. Wij verwijzen daarbij ook naar het standpuntendocument 'Naar een toekomstbestendige Waddenzee' dat de gezamenlijke Waddeneilanden bij de start van dit proces ingebracht hebben.

In het traject om te komen tot een nieuw N2000 beheerplan voor de Waddenzee heeft onder andere een evaluatie plaatsgevonden. Wij verzoeken u de punten uit deze evaluatie ook mee te nemen in het proces om te komen tot het Beleidskader Natuur Waddenzee.

Om het belang van de afweging van de sociaaleconomische impact versus de natuurdoelen voldoende te borgen stellen we voor om onderstaande tekstpassage op te nemen in het beleidskader:

"De eilandgemeenten hechten grote waarde aan de natuurlijke dynamiek van het werelderfgoed. Om eilandsamenlevingen in de toekomst leefbaar te houden is echter ook dynamiek nodig op het gebied van bereikbaarheid, wonen, voorzieningen, waterveiligheid en –beschikbaarheid en energietransitie. Het in balans houden van de leefbaarheid voor flora, fauna en samenleving zal een permanente afweging tussen ecologie en leefbaarheid vereisen. Dat maakt heldere keuzes noodzakelijk waarbij het voor de eilanden van uiterst belang is dat de basisvoorwaarden voor leefbaarheid geprioriteerd worden boven economische belangen van het Rijk en tijdelijke statische natuurdoelen die niet houdbaar zijn binnen de autonome dynamiek van de Waddenzee."

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

Aandachtspunten
Aanvullend brengen wij nog een aantal inhoudelijke punten onder de aandacht. We zien graag dat deze geborgd worden in het Beleidskader Natuur Waddenzee.

- *Bereikbaarheid*

Bereikbaarheid heeft voor de eilanden absolute prioriteit. Zowel kwantitatief als kwalitatief goede verbindingen met de vaste wal zijn noodzakelijk onderdeel van de levensader van de eilanden. Een goede, betrouwbare en veilige (veer)verbinding naar de eilanden moet tenminste op het huidige niveau blijven, zodat de eilanden te allen tijde goed bereikbaar zijn. Wij refereren daarbij nogmaals aan het standpuntendocument.

- *Wad kabels en de energietransitie*

In het huidige BNW wordt onvoldoende rekening gehouden met de voorziene aanleg van aanvullende wad kabels en de daarmee gepaard gaande bodemberoering. Dit is een gemiste kans nu het hier gaat om een voorzienbare en noodzakelijke ingreep. De Waddeneilanden hebben de ambitie om te verduurzamen. Uit onderzoek blijkt echter dat grootschalige lokale stroomopwekking op de eilanden veelal niet realistisch is. Verdere elektrificatie is daardoor afhankelijk van aanvoer van elektriciteit vanaf het vasteland, waarvoor de aanleg van extra wad kabels onvermijdelijk is. Daarnaast heeft het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (I&W) in de concessie voor de Friese Waddenveren de verplichting opgenomen om de infrastructuur voor elektrificatie van de veerdiensten te realiseren. Ook hiervoor zijn nieuwe wad kabels noodzakelijk, onder meer richting Vlieland, Terschelling en Ameland (Voor Ameland geldt dat er mogelijk gebruik kan worden gemaakt van een NAM-kabel die naar verwachting vanaf 2035 vrijkomt). Omdat nu al duidelijk is dat deze ingrepen zullen plaatsvinden, kan het beleidskader hierop anticiperen. Uiteraard met aandacht voor een zorgvuldig afwegingskader waarin zowel noodzaak, impact als mitigerende en innovatieve oplossingen worden meegenomen.

- *Scheepvaart*

(garnalen) Visserij
Van oudsher was de (garnalen)visserij op met name Texel en Terschelling een belangrijke economische pijler en past daarom bij de identiteit van de eilanden. De sector staat echter onder druk, door o.a. Europese regelgeving is het veelal niet langer rendabel voor kotters om uit te varen. De visserij is echter meer dan alleen economie, het is verweven met de identiteit, het landschap en de geschiedenis van het eiland.

Toeristische scheepvaart
Recreatie en toerisme zijn de belangrijkste economische sectoren op de Waddeneilanden. Ook de toeristische scheepvaart draagt hier op de eilanden aan bij en dient waar mogelijk behouden te blijven.

- *Waterveiligheid*

Dijkversterking
Waterveiligheid is een belangrijk onderwerp op en voor de eilanden wat niet in het geding mag komen. Werkzaamheden die bijdragen aan de waterveiligheid dienen te allen tijde uitgevoerd te kunnen worden.

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

DE WADDENEILANDEN

Deze gezamenlijke reactie is besproken en afgestemd in de afzonderlijke eilandcolleges van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog.

Met vriendelijke groet,
Namens Gemeenschappelijke Regeling De Waddeneilanden,

Voorzitter
M. Schrier

Secretaris-directeur
C.J. Praamstra

Secretariaat De Waddeneilanden
Droogstraat 3 | 8861 SR Harlingen
Telefoon 0517-740000
info@dewaddeneilanden.nl

CDA Ameland

MOTIE[1]

Betreft: Motie (te behandelen bij agendapunt 17 van de raadsvergadering 18 mei 2026)
Onderwerp: Te bespreken ingekomen stukken A77 en A78 inzake het concept Beleidskader natuur Waddenzee

De Raad van de gemeente Ameland, in vergadering bijeen op 18 mei 2026

Constaterende dat:
Op o.a. 15 April jl. het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur een zogenaamde *roadshow* heeft gehouden voor o.a. raadsleden, waarin uitleg werd gegeven over het op te stellen beleidskader voor de natuur in de Waddenzee als basis voor het nader vast te stellen Beleidsplan natuur Waddenzee (BNW).

Overwegende:
Dat tijdens deze *roadshow* is verteld dat de kwaliteit van de Waddenzee achteruitholt en dat dit zware maatregelen rechtvaardigt, waaronder het afsluiten van gebieden en het verbieden van activiteiten.

Dat eerdere afspraken over het borgen van kleinschalig medegebruik, ruimte voor de visserij en de toezegging dat uit de werelderfgoed status geen juridische beperkingen zouden voorvloeien vergeten lijken te zijn.

Dat voorts het verder afsluiten van gebieden weinig soelaas biedt als middel tot kwaliteitsverbetering van de natuur in de Waddenzee, als grote verstoorders en vervuilers niet worden aangepakt, zoals dit lijkt te gebeuren in het voorliggende concept-beleidskader;

Dat het van zorgvuldigheid en wijsheid getuigt om ook in de Waddenzee uit te gaan van de juiste verhoudingen en niet alleen de focus te leggen op kleinschalig gebruik maar juist op grootschalige, vervuilende activiteiten.

[1] Gebaseerd op de reactie van Dr.Ir. Dr ir C.J. Rutten, Fractievoorzitter CDA Texel.

Dat het BNW tot stand komt door te praten over het gebied en over de menselijke activiteiten in het gebied, maar niet met de mensen en dat dit veranderd moet worden, wil er begrji en draagvlak ontstaan over welke plannen dan ook.

Dat het Waddengebied werelderfgoed is omdat het een uniek gebied is en dit gebied de resultante is van een eeuwenlange interactie tussen natuur, visserij, landbouw en andere menselijk activiteit.

Dat de inwoners van het Waddengebied een integraal en onvervreemdbaar onderdeel zijn van het Waddengebied. Want dat is wat het Waddengebied voor ons op de eerste plaats is, ons 'gemeenschappelijk huis'.[2]

Dat de colleges van de Waddeneilanden in een gezamenlijke reactie op 23 april 2026 onder andere het bovenstaande duidelijk hebben gemaakt aan het ministerie.

Spreekt uit:

Om samen met de gemeenteraden van Schiermonnikoog, Terschelling, Vlieland, Texel, Hollands Kroon, Den Helder, Harlingen, Waadhoeke, NoardEast Fryslân, Het Hogeland en Eemsdelta in overleg te treden met de Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur om te komen tot een invulling van een Beleidskader natuur Waddenzee:

1. dat recht doet aan de verhoudingen in het Waddengebied waarbij het cultuurhistorisch medegebruik, dat kleinschalig van karakter is, in stand te laten voor de waddenkustbewoners.

2. Daarin draagvlak voor beleid en praktijk te vergroten onder bewoners en toeristen, de regionale identiteit van het Waddengebied te versterken en bij te dragen aan wederzijds begrip tussen natuurbeheer en de andere bedrijfssectoren in het Waddenkustgebied..

3. Educatie en bewustwording over voedsel, natuur en landschap een structureel beleidsdoel te laten vormen en dat werken en natuur hand in hand moeten gaan, juist in dit bijzondere gebied en dat dit wat ons betreft mag worden ondergebracht in de pijlers leefbaarheid, natuur & cultuur, en duurzame economie.

En gaat over tot de orde van de dag.

Ameland, 18 mei 2026.
Ondertekening en naam:
S. Twickler, M. Oud, R. Kiewiet, CDA- fractie gemeente Ameland
VVD Ameland

[2] Gebaseerd op de Pauselijke Encycliek 'Laudato Si' waarin wordt gesproken over de zorg voor de natuur als zijnde ons gemeenschappelijk huis.

UNANIEM AANGENOMEN
Mij bekend, griffier

J.M.J. Metz

CDA Ameland

Motie

Onderwerp: Motie agendapunt 17 onder E6: Jaarplan wegen 2026.

De Raad van de gemeente Ameland, in vergadering bijeen op 18 mei 2026;

Constaterende en overwegende dat:

Het college voorstelt om overeenkomstig het jaarplan wegen 2026 weg- en bermonderhoud uit te voeren alsmede tunnelonderhoud bij de golfbaan;

Dat deze werkzaamheden voortvloeien uit het in 2024 door de gemeenteraad vastgestelde Beheerplan Wegen;

Het Beheerplan wegen 2024-2028 voorziet in het onderhoud aan de volgende onderdelen:

- Verharding;
- Aardebaan;
- Fundering;
- Inritten en dammen;
- Openbaar-vervoer-haltes;
- Belijning en bebakening;
- Bermen tot 1 meter vanaf de kant van de weg.

Van oordeel

Dat het onderhoud van de tunnel, maar ook onderhoud van andere (kleine) civieltechnische kunstwerken niet is voorzien in het Beheerplan Wegen en ook niet in de begroting voor 2026;

Dat dit betekent dat op basis van het budgetrecht de gemeenteraad hiervoor extra geld beschikbaar moet stellen en dat onderhoud ervan niet kan op basis van de budgetten die voor het Beheerplan Wegen zijn vastgesteld;

Besluit:

Het college op te roepen:

1. Het onderhoud van de tunnel bij de golfbaan uit het jaarplan Wegen 2026 te halen;
2. De middelen die in het jaarplan wegen 2026 gekoppeld zijn aan het onderhoud van de tunnel te besteden aan noodzakelijk onderhoud van wegen zoals gedefinieerd in het Beheerplan Wegen, zoals dit door de raad is vastgesteld;
3. Het onderhoud van de fietstunnel uit te voeren waarbij dekking gezocht wordt in de lopende begroting van 2026 en de financiële verwerking in de paragraaf kapitaalgoederen van de begroting op te nemen bij de eerstvolgende wijziging;
4. Toekomstig onderhoud aan civieltechnische kunstwerken inzichtelijk te maken in een plan en te verwerken in de begroting, zodat duidelijk is welke budgetten waarvoor gereserveerd worden en onderhoud van deze werken niet ten koste gaat van noodzakelijk onderhoud van onze wegen.

En gaat over tot de orde van de dag.

Ondertekening en naam:
S. Twickler, M. Oud, R.A. Kiewiet, CDA- fractie gemeente Ameland

UNANIEM AANGENOMEN
Mij bekend ,
Jacqueline Metz, griffier

J.M.J. Metz

MOTIE

De raad van de gemeente Ameland, in vergadering bijeen op 18 mei 2026

Onderwerp : Maatregel-tafel N2000 Ameland

Inleiding

Naar aanleiding van een bijeenkomst op 30 april jl., georganiseerd vanuit RWS met de titel " Uitnodiging Maatregel-tafel N2000 Ameland " , willen wij de volgende punten onder de aandacht brengen en vooral onze zorgen uiten over de procedure tot nu toe en in de toekomst;

Overwegende dat:

- de genodigden selectieve partijen waren, en bij lange niet alle gebruikers en belanghebbenden ;
- de vergadering niet openbaar was, en dat inwoners daarbij niet gehoord of geïnformeerd zijn;
- de onderliggende rapporten niet aan de genodigden (vooraf) zijn verstuurd; maar ook niet achteraf tot nu toe
- tijdens de vergadering naar voren kwam dat de " lijst van bestaande gebruiken", die bij het tot staande komen van Natura 2000 , leidend was voor o.a. het draagvlak niet meer meegenomen zal worden;
- Deze lijst toen een belangrijk onderdeel was om het draagvlak van de bewoners en gebruikers te waarborgen en de daardoor acceptatie van Natura 2000 te kunnen realiseren;
- aangegeven werd dat pas als er significante veranderingen geconstateerd zouden worden de gebruiken vergunning plichtig zouden worden;

- deze lijst van “bestaande gebruiken” is ondertussen zonder mededeling verdwenen uit de beheersplannen;
- de onderliggende cijfers en/of significante wijzigingen, die de mogelijke maatregelen nodig maken , niet met de genodigden zijn gedeeld;

Van mening dat:

- wij ons zorgen maken of dit proces voor voldoende draagvlak bij de inwoners van de eilanden zal zorgen;
- niet duidelijk is hoe dit proces zich verhoudt tot beleidskader natuur;
- de leefbaarheid op het eiland door de maatregelen aangetast wordt;
- de lijst met 271 bestaande gebruiken uit 2000 , zoals vastgesteld bij Natura 2000, weer bij het proces betrokken dient te worden;
- alle belanghebbenden bij het proces betrokken worden (brede participatie)
- inzichtelijk gemaakt moet worden hoe de beslissing tot deze maatregelen, en het niet meer hanteren van de lijst, tot stand gekomen is.
- inzichtelijk gemaakt moet worden of de bewoners en gebruikers van dit gebied bevraagd zijn wat de stand van de natuur is?

Roept het College op:

Al het mogelijke te doen om bovengenoemde zorgen breed uit te dragen en bespreekbaar maken in alle geledingen.

En gaat over tot de orde van de dag,

Ballum 18 mei 2026

Fractie AmelandEén

Mede-indiener: VVD

Mede-indiener: Algemeen Belang Ameland

UNANIEM AANGENOMEN

Mij bekend, griffier

Jacqueline Metz

J.M.J. Metz

Verslag Verkenner nieuwe coalitie Ameland.

Wat ging vooraf aan de Verkenning

Verkiezingen 18 maart
Op 18 maart 2026 vonden de gemeenteraadsverkiezingen plaats. Aan de verkiezingen namen dezelfde partijen deel als in 2022.

In onderstaand overzicht zijn de resultaten van deze verkiezingen weergegeven, inclusief een vergelijking met 2022:

Verkiezingen 2026, inclusief vergelijk 2022

Partijen	Verkiezingen 2022 en 2026			Zetelverdeling 2022 en 2026		
	2022	2026	verschil	2022	2026	verschil
AmelandEén	787	662	Min 125	4	3	-1
Algemeen Belang Ameland	503	300	Min 203	3	2	-1
CDA	257	592	Plus 335	1	3	+2
A82	238	275	Plus 37	1	1	
PvdA	214	219	Plus 5	1	1	
VVD	160	150	Min 10	1	1	

Conclusie: Het CDA op Ameland is de grote winnaar van de verkiezingen van 2026, terwijl de huidige coalitiepartijen AmelandEen en ABA fors hebben verloren. Cumulatief verloren zij ruim 15%, terwijl het CDA met een soortgelijk percentage toenam. De overige drie partijen bleven in 2026 in omvang vrijwel gelijk t.o.v. 2022.

Duidingsdebat 26 maart 2026
Op 26 maart jl. vond het zogenaamde Duidingsdebat plaats. Tijdens dit debat zijn de partijen in gesprek gegaan over de verkiezingsuitslag en zijn de vervolgstappen na de verkiezingen besproken. Op grond van het Duidingsdebat is besloten de mogelijkheden voor de totstandkoming van een raadsprogramma nader te onderzoeken en hiervoor een externe procesbegeleider voor te vragen. Door de beide grootste partijen op Ameland ben ik voor deze opdracht gevraagd en mijn werkzaamheden hebben op 29 maart jl. een aanvang genomen.

Wat trof ik aan in de Amelander politiek
Mijn eerste werkzaamheden richtten zich op het uitvoerig kennisnemen van de verkiezingsprogramma's van de zes partijen op Ameland. Mijn primaire reactie was: de Amelander politiek is het (inhoudelijk) goed met elkaar eens. 90% van de thema's uit de programma's komen overeen. Na een kennismakingsronde op 9 en 10 april jl. met verschillende vertegenwoordigers van de zes fracties, was bijstelling van mijn eerste reactie een vereiste. Het schuurt binnen de Amelander politiek, zowel op partij - als op persoonlijk niveau. Er is onderling sprake van wantrouwen en de onderlinge tegenstellingen zijn aanzienlijk.

Proces Raadsprogramma
Een raadsprogramma is een document waarin de (volledige) raad op hoofdlijnen aangeeft met welke ambities men de komende vier jaar aan de slag wil. Het vraagt van de partijen om samenwerking en vertrouwen bij de uitvoering van de gezamenlijke ambities. Een positieve uitwerking zou derhalve kunnen zijn dat de scherpe kanten van de Amelander politiek er af gaat en dat de polarisatie afneemt.

Op 9 en 10 april is met alle fracties een kennismakingsgesprek gevoerd en is gevraagd aan te geven waar de inhoudelijke prioriteiten liggen voor de komende vier jaar. De fracties konden zelf uitmaken in welke omvang men deelnam aan het gesprek.

De tweede gespreksronde vond plaats op 16 april 2026. Per fractie werd aan deze plenaire bijeenkomst deelgenomen door twee vertegenwoordigers. Tijdens de bijeenkomst kwamen nadrukkelijk de onderlinge verhoudingen op Ameland naar boven en bleek al spoedig dat de ontwikkeling van een gezamenlijk document in de vorm raadsprogramma, een complexe opgave was. Het ontbrak aan voldoende draagvlak voor het gezamenlijke karakter van een dergelijke programma, er bestond verschil van inzicht over de mate van gedetailleerdheid (hoofdlijnen versus concreet) en tot slot vormde de beoogde doorlooptijd van het proces om te komen tot een raadsprogramma een kritisch element, Ondanks de kritische opstelling werd op dat moment nog niet besloten de ambities om te komen tot een raadsprogramma los te laten, maar een door A82 uitgereikte opzet in een volgende bijeenkomst tegen het licht te houden.

Op 23 april 2026 vond deze bijeenkomst plaats. Ook tijdens deze bijeenkomst bleven genoemde argumenten overeind en is in gezamenlijkheid besloten het proces voor een raadsprogramma te beëindigen en dit middels het uitbrengen van een gezamenlijke verklaring kenbaar te maken. Gelijktijdig is besloten de Verkenningsfase op te starten. Door de twee grootste fracties ben ik eveneens voor deze opdracht gevraagd en door de volledige raad unaniem bekrachtigd.

Verkenningsfase.
De Verkenningsfase zette uiteen met het voeren van gesprekken met alle fracties op het eiland op 30 april en 1 mei jl. De fracties waren vrij te bepalen in welke omvang de gesprekken werden gevoerd. Tijdens de gesprekken zijn de volgende vragen gesteld:

1. Welke partijen heeft u voorkeur voor samenwerking;
2. Ziet u zelf als partij een rol weggelegd in de formatie;
3. Met welke partijen zou u onderhandelingen in willen gaan, coalitie willen vormen;
4. Zijn er randvoorwaarden vooraf bij de onderhandelingen;
5. Liggen er nog obstakels vanuit de vorige raadsperiode, liggen er pijnpunten;
6. Wat zijn de inhoudelijke uitdagingen/ onderwerpen voor Ameland de komende vier jaar;
7. Hoe ziet u de verbinding tussen de coalitie versus oppositie. Is er ruimte voor de oppositie om inhoudelijke thema's te verzilveren. Ziet u een dichtgetimmerd (gedetailleerd) akkoord of een akkoord op hoofdlijnen.

Vraag 7 is specifiek toegevoegd in verband met het stopzetten van het proces van een raadsprogramma. In de afgelopen 8 jaar is namelijk gewerkt met een zeer gedetailleerde raadsagenda. Hierdoor werd -onbewust- een wij/ zij situatie gecreëerd tussen coalitie en oppositie. Een deel van de oppositie heeft deze situatie als onwenselijk ervaren. Als gevolg van de verkiezingen van 18 maart jl., zijn de verschillen tussen partijen qua zetelverdeling kleiner geworden en daardoor wordt het wenselijk een meer verbindende bestuursstijl aan te nemen.

Terugkerende items
In het gesprek met de verschillende fracties kwamen min of meer drie onderwerpen structureel naar voren. Deze betreffen: participatie, accommodatiebeleid en het Oost/ West sentiment.

Raadsbreed overheerst het gevoel dat de participatie beter kan op Ameland. Dit geldt zowel voor de formele – als voor de informele participatie. Bij dit laatste is vooral de wens uitgesproken om de "kloof" tussen burger en gemeente te verkleinen. De meerderheid van de fracties pleit voor een nieuw participatiebeleid.

Ook het recentelijke ontwikkelde Accommodatiebeleid speelt breed binnen vrijwel alle fracties. De knip die is aangebracht om het beleid voor het westelijk deel van Ameland wel vast te stellen en voor het oostelijke gedeelte opnieuw een participatietraject te starten, ervaren de meeste fracties als positief. Een fractie is van mening dat het gehele beleidsproces opnieuw vorm moet worden gegeven. Breed wordt ook onvrede geuit over het proces, communicatie en besluitvorming over de school in Ballum.

Ofschoon de meeste fracties van mening zijn dat er één (beleids-) agenda voor Ameland zou moeten gelden, zijn in de verschillende gesprekken de Oost/ West sentimenten bij herhaling genoemd. Dat de twee huidige wethouders woonachtig zijn in Hollum wakkert het sentiment enigszins aan wordt aangegeven.

Analyse beantwoording vragen
Voor wat betreft inhoudelijke samenwerking bestaat een unaniem beeld. Op voorhand bestaat bereidheid tot samenwerking en wordt geen enkele partij uitgesloten, wel bestaan voorkeuren. De huidige coalitiepartijen geven aan dat er in de afgelopen periode op basis van vertrouwen goed is samengewerkt. Daarentegen wordt erkend dat de verkiezingsuitslag negatief is uitgevallen en dat dat vraagt om een kritische blik naar de komende periode. Het CDA stelt dat de verkiezingsuitslag niet genegeerd kan worden en ziet een belangrijke rol weggelegd voor de partij. Alle partijen constateren dat er wrijving zit tussen AmelandEen en het CDA. Voor een vervolgstap wordt in overgrote meerderheid voorgesteld dat de beide grootste partijen eerst met elkaar in gesprek zouden moeten gaan.

Elke partij is bereid – mocht er een beroep worden gedaan - om deel te nemen aan formatieonderhandelingen. Wel stellen de drie kleinste partijen zich bescheiden op. Eerst zijn de tweede grootste partijen aan zet. ABA ziet een rol om een brede coalitie mogelijk te maken. Per partij worden de volgende coalitie voorkeuren benoemd:

- A82: samenwerking met CDA;
- ABA: samenwerking met AmelandEen en PvdA;
- VVD: sluit geen partij uit, samenwerking met A82 minder voor de hand liggend;
- PvdA: samenwerking met AmelandEen en ABA;
- AmelandEen: samenwerking met ABA en PvdA
- CDA: samenwerking met VVD en ABA.

Belangrijke randvoorwaarde betreft het onderling vertrouwen om een stabiele coalitie te vormen. Daarnaast worden de geografische spreiding van de wethouders over het eiland, de namen van de kandidaat wethouders, de gelijkwaardigheid qua formatie van de wethouders en de kwaliteit van de wethouders als randvoorwaarden benoemd.

De besluitvorming rondom de school in Ballum, inclusief de negatieve beeldvorming die hierdoor is ontstaan vormt een pijnpunt uit het recente verleden. Dit geldt evenzeer voor het eerder benoemde Accommodatiebeleid, specifiek over het sportcomplex van Geel/ Wit. In z'n algemeenheid wordt gesteld dat de participatie onvoldoende is geweest. Ook de scherpe

(negatieve) communicatie die plaatsvindt over de Amelander politiek wordt nadrukkelijk als een pijnpunt ervaren. Hierdoor wordt een (te) negatief beeld geschetst en wordt schade berokkend aan de democratische besluitvorming.

Voortvloeiend uit de verkiezingsprogramma's, zit er inhoudelijk niet veel verschil tussen de partijen op Ameland voor wat betreft de onderwerpen voor de komende vier jaar. Op hoofdlijnen zijn de volgende onderwerpen benoemd:

Wonen:

Wonen wordt door vrijwel iedere partij als prioriteit gezien. Aandacht wordt gevraagd voor Starters- en ouderenhuisvesting (Amelanderhofjes), begeleid wonen, verduurzamen huurwoningen, inclusief beschikbaar stellen "wisselwoningen" en niet meer bouwen voor de mensen van buitenaf;

Toerisme en Economie

Er heerst tevredenheid over het bestaande beleid waarin gebalanceerde groei van Toerisme uitgangspunt is, inclusief balans op natuur en landschap. Inventarisatie wordt gevraagd om een concreet beeld te krijgen waar nog ontwikkelingsmogelijkheden zitten in bestaande ruimtelijke plannen. Diverse partijen wijzen op de bedreigingen van fiscale Rijksmaatregelen. Ameland moet wel betaalbaar blijven. Aandacht vraagt verbreding van de Economie op het eiland, met name om jongeren aan Ameland te binden.

Bestuurlijke samenwerking

Bestuurlijke samenwerking op velerlei terreinen wordt als essentieel ervaren door elke partij. Wel wordt aandacht gevraagd voor de eigenheid van Ameland. Alertheid is geboden op lobbydossiers, w.o. vaarverbinding, beheersplan Waddenzee, beleidskader natuur ed.
Diverse partijen vragen om versterking integriteit, meer transparantie en dualistisch bestuur. Het vormgeven van nieuw participatiebeleid is hiervoor een middel, waarin specifiek oog is voor verkleinen kloof bestuur / burger.

Vaarverbinding en mobiliteit

Het optimaal houden van de vaarverbinding staat hoog in het vaandel van iedere partij. Belangrijk is de aanstaande concessie verlenging. A82 pleit voor vergaand zelfvoorzienendheid van het eiland en pleit in dit verband voor eigen beheer van de vaarverbinding in de toekomst.
Een aantal partijen vraagt prioriteit voor concretisering mobiliteitsbeleid, uitvoeringsplan

Fysieke (leefomgeving)

Een belangrijk thema vormt de aandacht voor de fysieke leefomgeving. Het CDA en AmelandEen geven prioriteit aan de ontwikkeling van de Omgevingsvisie als belangrijk kader voor het in balans brengen/ houden van de leefbaarheid op Ameland en als afwegingskader voor natuur en landschap. Ook het uitwerken/ afronden van het proces Accommodatiebeleid voor het oostelijk deel van het eiland vraagt met voorrang aandacht.

Duurzaamheid

Alle partijen onderschrijven de vastgestelde ambities voor het thema Duurzaamheid. Betaalbaarheid en realisme vormt een belangrijk aandachtspunt. PvdA stelt dat duurzaamheid voor een ieder moet gelden, inclusief verduurzamen huurwoningen. A82 is het meest vooruitstrevend bij dit thema en pleit voor volledig zelfvoorzienendheid van Ameland

De meerderheid van de fracties opteert voor een coalitieakkoord op hoofdlijnen, waarbij wel de wens wordt geuit om enige mate van concreetheid aan te brengen, bijvoorbeeld via het opsommen van een beperkt aantal uitvoeringsmaatregelen. Wel delen AmelandEen, PvdA en Algemeen Belang Ameland de mening dat de gedetailleerde raadsagenda's van de afgelopen 8 jaar goed heeft gefunctioneerd. Er bestaat begrip voor het formuleren van een akkoord op hoofdlijnen, maar er bestaat twijfel om iets los te laten wat goed heeft gewerkt. De overige drie partijen wensen geen "dichtgetimmerd" coalitieakkoord.

Tussenstap Verkenning
Overeenkomstig de wens van alle partijen is een tussenstap in de Verkenning ingelast. Vanwege het gegeven dat op voorhand AmelandEen en het CDA geen natuurlijke coalitiepartners zijn, is besloten onder leiding van een externe mediator een gesprek te voeren. Het gesprek moest een analyse opleveren in hoeverre beide partijen voldoende vertrouwen in elkaar hebben voor het vormen van een stabiele coalitie op Ameland. Dit gesprek heeft plaatsgevonden op 11 mei 2026. Tijdens het gesprek zijn ervaringen, beelden en sentimenten uitvoerig gewisseld. Zowel AmelandEen als CDA constateren dat het onderling vertrouwen in de afgelopen geschaad is en het vertrouwen broos is. Op grond van de resultaten van het gesprek kan de conclusie worden getrokken dat de partijen niet nader tot elkaar zijn gekomen en dat er onvoldoende basis is om gezamenlijk een coalitie te vormen. Er dient hard en geruime tijd gewerkt te worden om herstel te bewerkstelligen.

Conclusie en advies
De kiezer heeft op 18 maart 2026 gesproken en dat heeft geleid tot een afstraffing van de huidige coalitie met – 15%. Dit percentage heeft het CDA erbij gekregen. De inwoners van Ameland wensen een andere koers, wensen andere politieke verhoudingen. Ameland staat de komende jaren voor grote inhoudelijke opgaven en de ambities zijn groot. Dit vraagt om een stabiel bestuur, fatsoenlijke (politieke) verhoudingen en niet om politieke omstandigheden die vier jaar in een “vechtstand” zit. Het is van belang dat een frisse start wordt gemaakt bij het begin van de nieuwe raadsperiode. Tegen deze achtergrond zijn de volgende vier uitgangspunten bepalend geweest bij het advies van de voorgestelde coalitie:

- herstel van (politiek) vertrouwen;
- recht doen aan de verkiezingsuitslag van 18 maart 2026;
- respecteer oost / west verhouding o.a. bij keus wethouderkandidaten
- introductie verbindende bestuursstijl.

(Persoonlijke) omstandigheden staat de keus om met de twee grootste partijen het vervolgproces in te gaan in de weg. Herstel van het onderling vertrouwen vergt een langdurig proces en vormt voor de korte termijn een afbreukrisico bij de totstandkoming van een nieuwe coalitie tussen AmelandEen en het CDA. Door deze situatie blijven in feite twee alternatieven over voor een nieuwe coalitie op Ameland, waarbij ABA in beide alternatieven een cruciale rol heeft. De twee alternatieve betreffen:

1. CDA, ABA, PvdA;
2. AmelandEen, ABA, PvdA.

Alternatief 1: CDA, ABA, PvdA
Het CDA is de grote winnaar van de verkiezingen van 18 maart jl. en heeft daardoor een belangrijke positie verworven. Deze positie rechtvaardigt een serieuze rol in de coalitieonderhandeling. Het CDA heeft in de gesprekken zelf ook aangegeven ABA als een coalitiepartner te zien, terwijl laatstgenoemde ook de PvdA als gewenste coalitiepartij ziet.
Op drie van de bovengenoemde uitgangspunten scoort dit alternatief positief. Tegen deze achtergrond adviseer ik met alternatief 1 de vervolgonderhandelingen te starten.
Bij de start van het vervolgproces is het essentieel dat het onderwerp “herstel van (politiek) vertrouwen” als eerste onderwerp aan de orde komt. Gelet op ervaringen uit het recente verleden stelt ABA namelijk dat een goed gesprek op dit punt met het CDA wenselijk is.

Alternatief 2: AmelandEen, ABA, PvdA
Dit alternatief vormt in de kern een voortzetting van de huidige coalitie. Om een meerderheid te creëren wordt de PvdA aan de huidige coalitiepartners toegevoegd. De drie partijen hebben in de gesprekken ook aangegeven in gezamenlijkheid een coalitie te willen vormen. Onderling bestaat er veel vertrouwen in de samenwerking. Het gevaar dreigt dat er door deze coalitie niet wezenlijk veel veranderd binnen de politiek van Ameland. Er wordt geen recht gedaan aan de verkiezingen, het Oost/West sentiment blijft in stand en ook over het aanpassen van de bestuursstijl zijn de drie partijen terughoudend. Geadviseerd wordt om deze reden om alternatief 2 pas aan te vangen wanneer alternatief 1 niet het gewenst resultaat oplevert.

VVD en A82 worden in de alternatieven niet genoemd. ABA en de PvdA hebben de VVD niet genoemd als coalitiepartner, terwijl A82 zichzelf in een oppositierol ziet.

PvdA stelt als randvoorwaarde een gelijkwaardige formatieve verdeling over de drie wethouders. Qua omvang biedt Ameland de mogelijkheden om met drie wethouders aan de slag te gaan, onder de voorwaarde dat de fte's binnen de bandbreedte blijft van 2,2 fte. Overige deelnemende partijen dienen hier kennis van te nemen.

De introductie van een verbindende bestuursstijl vraagt om een open houding van de formerende partijen bij de opstelling van een coalitieakkoord. Geadviseerd wordt te kiezen voor een akkoord op hoofdlijnen en voorafgaand aan de vaststelling in de raad het concept in handen te stellen van de oppositiepartijen. Deze partijen kunnen dan input leveren en suggesties doen voor aanvullingen. Het vraagt van de beoogde coalitiepartners om een serieuze beoordeling en om een eventuele vertaling van suggesties in het definitieve eindconcept. Een dergelijke werkwijze is een eerste handreiking voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen coalitie en oppositie.

Tot slot
Tijdens de verkennende gesprekken en de vele gesprekken die ik op Ameland heb gevoerd, werd ik geconfronteerd met het veelvuldig en scherp communiceren over de ontwikkelingen van de Amelander politiek. Kritische geluiden - ook persoonsgebonden – worden breeduit geventileerd. Dergelijke signalen werken op een negatieve wijze hun vruchten af en dragen bij aan een polarisatie op Ameland. Van een gekozen volksvertegenwoordigers mag worden verlangd dat genomen democratische besluiten worden gerespecteerd en dat daarnaar wordt gehandeld. Graag adviseer ik uw raad terughoudendheid te betrachten bij (te) scherpe communicatie.

Age Kramer
13 mei 2026.